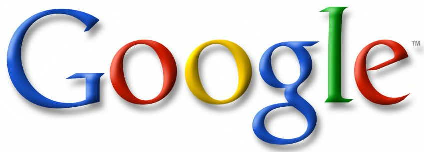

VE RI
TAS

Czechoslovakia

VŠEOBECNÝ SLOVNÍK PRÁVNÍ.

PŘÍRUČNÍ SBORNÍK PRÁVA SOUKROMÉHO I VEŘEJNÉHO ZEMÍ NA RADĚ ŘÍŠSKÉ ZASTOUPENÝCH.

SE ZVLÁŠTNÍM ZŘETELEM NA NEJNOVĚJŠÍ ZÁKONODÁRSTVÍ A POMĚRY PRÁVNÍ

ZEMÍ KORUNY ČESKÉ

POŘÁDÁ A VYDÁVÁ

J. U. DR. FRANTIŠEK XAVER VESELÝ.

SE SVOLENÍM PP. RADY ZEM. VÝB. KARLA BARETTY, J. U. DRA. VÁCLAVA RYT. BĚLSKÉHO A J.U.DRA. BEDŘICHA DUCHENESE VOLNĚ POUŽITO PRÁVNÍHO SBORNÍKU JIMI REDIGOVANÉHO A VYDÁVANÉHO

DÍL TŘETÍ. — Padělání peněz - Pych vodní.

V PRAZE.

NÁKLADEM VLASTNÍM. — V KOMISI KNIHKUPECTVÍ F. TOPIČE.

1898.

Tiskl Alois Wiesner v Praze.

OBSAH.

	Strana
Padělání peněz	1
Pacht a nájem	4
Pacht dědičný a smlouva o dědičný úrok	15
Pán myslivosti a host	16
Pán stavby	16
Panství	18
Papež	22
Papír	24
Papíry cenné a daň z jich tržby	25
Parcellace	32
Pasy cestovní	34
Patenty (výsady)	40
Patronát	79
Patronát školní	90
Pečeť úřední	91
Peníze	93
Peníze papírové	93
Peníze sirotčí	96
Pense státních úředníků, jich vdov a sirotků	96
Pěstouni	107
Photografie (Fotografie, světlopis)	107
Pirátství (Lupičství námořské)	109
Placet zeměpanské (placetum regium, jus placeti)	111
Plány polohopisné	112
Plány stavební	114
Plavba námořská	115
Plavba polabská	119
Plavba říční	122
Plavení dříví	125
Plavení vorů (plťů)	130
Plen	132
Plnění	133

Strana
Plnomocenství 133
Plnomocenství ke sporu 141
Plody a nabytí plodů 143
Plynovody 145
Pobuřování 146
Poctivost 147
Podání 147
Poddědic (Substituce dědická) 153
Podíl povinný 159
Podloudnictví 167
Podloudnictví válečné (Kontrebanda) 171
Podloudnictví ve společnosti (Společnosti podloudnické) 174
Podnájem 175
Podnikatel stavby 176
Podniky cestovní (Kancelář cestovní) 176
Podniky hudební 177
Podniky pohřební 180
Podniky veřejně účtující a jich zdanění 181
Podstata konkursní 206
Podvod 211
Podzástava 214
Pohledávky 216
Pohnutka (motiv) 218
Pohoršení veřejné 220
Pohrobci (postumi) 221
Pojistka (police) 221
Pojištění dělníků proti nemoci 223
Pojištění dělníků proti úrazu 234
Pojištění důkazů 243
Pojištění hospodářské 248
Pojištění nákladů sporu 252
Pojištění námořské 258
Pojištění životní 261
Pojišťovny 270
Pojmenování auktora 281
Poklad 287
Pokladny bratrské 287
Pokladny hlavní zemské 300
Pokladny nemocenské 303
Pokladny nemocenské čeledínské 303
Pokladny nemocenské okresní 303
Pokladny nemocenské společenstev 307
Pokladny nemocenské závodní 309
Pokladny pomocné (registrované) 311
Pokoutníci 314
Pokračování v činu trestném 316
Pokuta konvenční 316
Pole důlní 317
Polepšovny 319
Policie 319

Strana
Policie bezpečnostní 319
Policie honební 328
Policie horní 331
Policie chudinská 332
Policie mravnostní 335
Policie námořská 336
Policie pohraniční 337
Policie polní 340
Policie požární 342
Policie říční 342
Policie silniční 348
Policie stavební 348
Policie tržní 349
Policie zdravotní 350
Poměry mezináboženské 350
Pomocníci obchodní 350
Pomocníci živnostenští 350
Pomoc právní 354
Popis skutku (v trestním řízení důchodkovém) 357
Poplatky 359
Poplatky dědické 379
Poplatky kolkové 385
Poplatky kolkové z kalendářů 391
Poplatky kolkové z karet hracích 391
Poplatky kolkové z podání 394
Poplatky kolkové z příloh 400
Poplatky kolkové z účtů 400
Poplatky soudní 400
Poplatky štolní 410
Poplatky tržní 412
Poplatky z listin 412
Poplatky z převodů majetkových 416
Poplatky z rozsudků 418
Poprava 418
Porady učitelské (Školy obecné) 418
Porážky (jatky) 419
Porodince 421
Porotci 423
Poručenství 428
Pořad knihovní 436
Pořad věřitelů konkursních 438
Pořádek veřejný (Zločin rušení veřejného pořádku) 438
Pořízení poslední (Vůle poslední) 439
Pořízení poslední vojínů 454
Posloupnost dědická zákonná 455
Postih 458
Postižné (Odměna udavačská při celních a důchodkových přestupcích) 458
Postliminium 459
Postup (Cesse) 462
Postup pohledávek erárních 467

Strana

Poškození cizího vlastnictví 468
Poškození hrobů 469
Poškození telegrafu 469
Poškození tělesné 470
Poškození zařízení železničních 471
Poškozený (v říz trestním) 471
Poštovnictví 471
Potoky 516
Potraviny (Dodatek ku čl. Daň potravní) 517
Potraviny (Dodatek ku čl. Falšování potravin) 521
Potvrzenky (Potvrzení příjmu) 524
Poučení porotců 526
Povaha skutková (v právu trestním) 528
Povaha skutková (v trestním právu důchodkovém) 531
Povinnost berní 532
Povinnost branná 537
Povinnost úřední 541
Povinnosti vedlejší 541
Povinnost k ohlašování 541
Povinnost svědecká 541
Povinnost školní 541
Povodně 541
Povolení k obývání 544
Povolení k sňatku 545
Povolení k stavbě 545
Pozdvižení a vzbouření 547
Poznámky knihovní 548
Pozůstalost 552
Požívání (Služebnost požívání, ususfructus) 556
Prach střelný 560
Praktikanti právní 562
Prameny léčivé 564
Prameny (v právu vodním) 566
Prarodiče 568
Práva osobní 568
Práva občanů státních 570
Práva stavovská 571
Pravda formální a materielní 572
Právo 572
Právo autorské 575
Právo církevní (kanonické) 580
Právo dědické a způsobilost dědická 584
Právo disciplinární církevní 587
Právo disciplinární vojenské 589
Právo domácí 592
Právo domovské 592
Právo dvorské 597
Právo honební 601
Právo chudých 604
Právo koupě zpátečné a prodeje zpátečného 613

Strana

Právo kutací 614
Právo lapačské 622
Právo lesní 626
Právo mezinárodní 628
Pravomoc 631
Právo námořské 632
Právo občanské 635
Právo obchodní 635
Právo obyčejové 635
Právo petiční 638
Právo předkupní 639
Právo překladu 639
Právo přirozené (rozumové) 639
Právo retenční (zadržovací) 646
Právo shromažďovací 651
Právo soukromé a veřejné 654
Právo soukromé mezinárodní 658
Právo spolčovací viz Spolky 665
Právo stanné (náhlé) 665
Právo tiskové 668
Právo trestní 668
Právo trestní policejní 681
Právo trestní tiskové 690
Právo trestní vojenské (hmotné) 690
Právo válečné 692
Právo věcné 695
Právo vodní 695
Právo zástavní 698
Právo zástavní k lodím 711
Právo zástavní kupecké 712
Právo zástavní námezdní 716
Právo zástavní simultánní 718
Právo železniční 720
Prázdniny soudní. 721
Prebenda 722
Prelegát 722
Premie 723
Prenotace 724
Presbyterium 724
Principal 725
Privilegia (výsady) 725
Probošt. 732
Procento chudých 732
Prodej dědictví 736
Prodej nucený movitostí 737
Prodej nucený nemovitostí 744
Prohlášení 751
Prohlášení poslední vůle 753
Prohlášení za mrtva 754
Prohlášení za zletilého 757

strana
Prohlašování zákonů 757
Prohlídka domovní a osobní 761
Prohlídka masa a dobytka 763
Projednání pozůstalosti 766
Prokura a plnomocenství obchodní 766
Prokuratury finanční 773
Prolongace 778
Promessy 780
Promeškání 781
Prominutí let 800
Prominutí překážek manželských 800
Prominutí trestu 800
Prominutí a zmírnění trestu (v trest. právu důchodkovém) 803
Promlčení (v právu občanském) 805
Promlčení (v právu správním) 817
Propinace 823
Propuštění z moci otcovské 824
Prorogace 824
Prostituce 824
Prostředky léčivé a tajné 828
Prostředky opravné (v právu správním a ústavním) 831
Prostředky opravné (v řízení soudním civilním) 834
Prostředky opravné (v řízení trestním) 840
Prostředky opravné (v řízení trestním důchodkovém) 840
Protest 841
Protest námořský 842
Protest směnečný 843
Protidůkaz 846
Protipohledávky 846
Protokoly poradní 846
Protokoly soudní 846
Protokoly v řízení správním 859
Protokoly v řízení trestním důchodkovém 861
Provise 863
Provozovárny živnostenské, jich změny a rozšíření 864
Průmysl domácí 866
Průmysl zemědělský 868
Průvod bezpečný 868
Průvodčí po horách 868
Průvody (v novém řízení soudním) 870
Přebytky (v právu horním) 872
Přečiny a přestupky 874
Předložení konečné a obrana konečná (v trestním řízení důchodkovém) 876
Předplatné 877
Předražek 878
Představení 881
Překlady 881
Přelíčení ústní (v řízení sporném) 881
Přeměna práv a závazků 883
Přeměna trestu 884

Strana

Přepych a daň z přepychu 884
Přerušení a klid řízení 885
Přerušení dopravy železniční 898
Přestavby (v právu berním) 900
Přestupky 901
Přestupky důchodkové 901
Přestupky policejní 903
Přestupky poplatkové 903
Přestupky tiskové 903
Přestupky železničního řádu dopravního 903
Přestupky živnostenské 905
Přetržení promlčení 907
Převozy 907
Přibalení zboží 910
Příbuzenství 911
Příčetnost a opilost 914
Přihláška dědická 917
Přijetí čestné 920
Přijetí dítka za vlastní (Adopce) 920
Přijetí směnky 922
Přijímání darů ve věcech úředních 922
Příkaz ku prodeji 923
Přílohy 923
Příprava a pokus činu trestného 926
Přípřežnictví 928
Přirážky farní, dávky církevní a náboženské příspěvky 931
Přirážky obecní 934
Přirážky okresní 937
Přirážky státní 938
Přirážky školní 941
Přirážky zemské 941
Přírůstek 942
Přísaha 943
Přísaha chudoby 951
Přísaha korouhevní 951
Přísaha křivá a křivá výpověď 952
Přísaha vyjevovací čili manifestační 955
Příslušenství (Pertinence) 958
Příslušenství horní 959
Příslušnost soudní (civilní) 959
Příslušnost soudní (trestní) 1029
Příslušnost v právu vodním 1031
Příslušnost v řízení správním 1036
Přistižení při činu 1037
Přiznání daní (fasse) 1039
Psaní 1043
Ptactvo a ochrana jeho 1043
Půjčka 1045
Půjčka peněžní 1048
Půjčky meliorační 1048

Strana
Puncovnictví 1048
Punktace 1053
Půst 1055
Původce a pachatel 1056
Původ zboží 1057
Pych lesní a přestupky zákonů lesních 1061
Pych polní a ochrana polní 1061
Pych vodní a přestupky zákonů vodních 1066

Padělání peněz.

A) Padělání mincí.

I. Pojem.

Zločinu padělání mincí se dopouští:

1. kdo neoprávněným způsobem razí mince dle rázu běžného v tuzemsku nebo cizozemsku, byť i tyto co do stříže (úhrnné váhy) a zrna (obsahu ryzího kovu) rovnaly se minci pravé nebo ještě cennějšími byly;

2. kdo nepravou minci razí podle jakéhokoliv užívaného rázu buďto lehčí z pravého kovu a nebo z méně cennějšího kovu (ať způsobem tím nebo oním), nebo jinak dodává falešné minci vzhled peněz pravých;

3. kdo pravé kusy peněz jakýmkoli způsobem zmenšuje v jich vnitřní ceně a obsahu, o kterém raženy byly nebo se pokouší dodati jim podobu kusů vyšší ceny.

Ve všech třech případech musí však úmysl k tomu směřovati, aby byly nepravé nebo padělané mince vydány, tedy, aby někdo byl oklamán (nál. kas. dv. ze dne 4. listopadu 1876 č. 131). Lhostejno jest, je-li nepravá nebo padělaná mince způsobilou k tomu, aby někdo mohl být oklamán. Posléze dopouští se tohoto zločinu:

4. ten, kdo opatří nástroje ku falešnému ražení (i když s ražením doposud započato nebylo) buď pro sebe sám nebo pro někoho třetího (nál. kas. dv. ze dne 30. října 1882 sb. č. 492), nebo jakýmkoliv jiným způsobem ku padělání spolupůsobí.

II. Trest na tento zločin jest těžký žalář od 5 do 10 let, při zvláštní nebezpečnosti nebo velké škodě od 10 do 20 let. Jen tehdy, je-li padělání každému zřejmým, nebo rovná-li se falešná mince pravé co do stříže a zrna, může býti vyměřen trest od 1 do 5 let.

Pojem účastenství při tomto zločinu jest oproti pojmu v § 5 tr. z. vyměřenému rozšířen; neboť dopouští se jakožto účastník zločinu padělání mincí též ten, kdo padělané peníze ve srozumění s pachatelem, spoluvinníkem neb účastníkem vydá, ať se stalo dorozumění před paděláním, za něho nebo po něm, nebo kdo částky, o které zmenšeny byly pravé peníze ve své vnitřní hodnotě a obsahu, koupí t. j. úplatně na se převede. Trest jest těžký žalář od 1 do 5 let, byla-li způsobená značná škoda až do 10 let (§§ 118—121 tr. z., 397—400 voj. tr. z., 193—196 tr. z. pro Bosnu a Herceg.). Kdo naproti tomu úmyslně rozšiřuje padělanou minci beze srozumění s padělateli neb účastníky, dopouští se podvodu, který se tresce, přesahuje-li zamýšlená nebo způsobená škoda 25 zl., jakožto zločin (§§ 201 *a)* tr. z., 506 *a)* voj. tr. z., 284 *a)* tr. z. pro Bosnu a Hercegovinu).

III. Přestupky.

S paděláním mincí souvisí celá řada přestupků. Tak dopouští se přestupku ten, kdo nemaje úmyslu, aby někoho oklamal, pozlacuje nebo po-

stříbřuje běžnou nebo z oběhu vzatou minci nebo zhotovuje pamětní mince, medajle, hrací peníze, nebo jakékoliv ražené výrobky tím způsobem, že mohou se pokládati při povrchním prohlédnutí snadno za běžnou minci; trestem jest vězení od 1 do 3 měsíců a propadnutí všech nezákonných výrobků (§§ 325 tr. z., 582 voj. tr. z., 354 tr. z. pro Bosnu a Herc.). Rovněž dopouští se přestupku ten, kdo zhotovuje nebo bez povolení úředního užívá punců, razítek nebo litých modelů jakékoliv formy, jimiž zhotoviti lze z kovu otisky nebo plastické napodobeniny mincí rázu v tuzemsku nebo cizozemsku běžného; lhostejno jest, zda určeny jsou věci ty ku hře, ozdobě či k jakémukoliv jinému, třeba o sobě dovolenému účelu. Trest jest pokuta od 100 do 500 zl., při delším opětovaném užívání i vězení od 1 do 3 měsíců (§§ 329 tr. z., 586 voj. tr. z.).

B) Padělání veřejných úvěrních papírů.

Zločin tento záleží v napodobení nebo změně těchto papírů. Předmětem jeho jsou tuzemské nebo cizozemské:

1. veřejné úvěrné papíry, které platí jako mince (papírové peníze), ať jsou vydány státem nebo nějakým jiným ústavem veřejným, jako ku př. bankovky rakousko-uherské banky, banky anglické (nál. kas. dv. ze dne 25. dubna 1885 sb. č. 781) a

2. dlužní úpisy nějakou veřejnou pokladnou vydané a vyplacení kapitálu nebo ročního důchodu zajišťující nebo kupony a talony k nim náležející. Těmto papírům jsou na roveň postaveny akcie rakousko-uherské banky, dlužní úpisy, zástavní listy jakož i dlužní úpisy vydané tuzemským úředně schváleným veřejným ústavem úvěrním a kupony i talony k nim náležející (§ 106 tr. z.), dále zástavní listy haličsko-stavovského ústavu úvěrního (§ 79 pat. ze dne 3. listopadu 1841 č. 569 sb. z. s.) a komské renty (výn. min. ze dne 28. května 1852 č. 123 ř. z.).

a) Napodobení.

I. Pojem.

Zločinu napodobení dopouští se ten, kdo jmenované úvěrní papíry napodobí, při čemž rozdílu nečiní to, zdali se napodobený papír ku výměně hodí či-li nic. Dokonán jest zločin pouhým napodobením a nerozhoduje tu, zdali napodobený papír byl již vydán a nějaká škoda povstala či nic (§ 106 al. 1 tr. z.), ovšem musil směřovati úmysl při napodobení ku vydání (§ 325 tr. z.). Zvláštní předpis platí ve příčině pomahání k tomuto zločinu. Kdežto zpravidla pomahání stává se trestným teprve tehdy, když pachatel alespoň trestný pokus zločinu učinil, dopouští se spoluviny i když by přispění bezúčinným zůstalo ten, kdo znaky veřejných papírů úvěrních napodobí, papír, kolky, matrice, písmena, lisy nebo jakékoli prostředky ku výrobě nepravých papírů úvěrních sloužící zhotovuje a vědomě dodává, napodobitelům nadržuje neb jakýmkoli způsobem ku napodobení spolupůsobí (§ 107 tr. z.).

II. Trest.

Co se týče trestu zločinu tohoto rozeznává především zákon mezi napodobením papírových peněz a méně nebezpečným napodobením veřejných úpisů dlužních a v obou případech činí pak rozdíl mezi zločinem dokonaným a pokusem zločinu. Dokonané napodobení papírových peněz stavší se pomocí nástrojů, které usnadňují rozmnožení těchto papírů, trestá se na napodobiteli a spoluvinnících doživotním těžkým žalářem, pokus těžkým žalářem od 5—10 let, při zvláštní nebezpečnosti od 10—20 let;

stalo-li se však napodobení pérem nebo jinými nástroji, než prv uvedenými, trestá se dokonané napodobení těžkým žalářem od 10—20 let, pokus pak těžkým žalářem od 1—5 let, za okolností zvláště přitěžujících pak žalářem 5 – 10letým (§§ 108, 110 tr. z.). Tresty uložené na dokonaný zločin stihnou též účastníka, který ve srozumění s napodobitelem, spoluobviněným nebo jinými účastníky napodobené peníze papírové vydal nebo pokusil se vydati (nál. kas. dv. ze dne 30. března 1889 sb. č. 1268), při čemž nezáleží na tom, zda srozumění se stalo před činem, během jeho provedení nebo teprve po něm, jelikož tento zločin přirozeně dokonán jest tím, že padělané peníze dány byly v oběh (§ 109 tr. z.). Dokonané padělání veřejných úvěrních úpisů trestá se — bylo-li provedeno nástroji umožňujícími rozmnožení — 10—20 roky, pokus 5—10 lety, nehledě pak k tomu 5 až 10 lety, pokus 1—5 lety těžkého žaláře (§§ 113, 113 tr. z.). Tresty stanovené na dokonaný zločin stihnou i účastníka, který ve srozumění ve smyslu shora naznačeném vydal takové padělané dlužní úpisy nebo je vydati se pokusil (§ 112 tr. z.).

b) Změna.

I. Pojem.

Zločinu padělání veřejných papírů úvěrních změnou jich se dopouští:

a) kdo pravé takové papíry změní ve vyšší sumu, než na kterou původně zněly, nebo

b) kdo v takových papírech změní číslice nebo jiné části obsahu nebo k tomu napomáhá (§ 114 tr. z.).

II. Trest jest těžký žalář od 5—10 let, pokus tresce se žalářem od 1—5 let. Účastníky potrestati jest těžkým žalářem od 5—10 let (§§ 115 a 116 tr. z.). Při vyměření trestu pro napodobení nebo změnění veřejných dlužních úpisů posuzovati sluší za okolnost přitěžující to, svědčí-li majiteli (§ 117 tr. z.).

V souvislosti s dosud uvedenými předpisy o padělání veřejných papírů úvěrních zmíniti jest se též o těchto zákonných ustanoveních:

1. kdo úmyslně dále rozšiřuje napodobené nebo padělané veřejné úvěrní papíry beze srozumění s padělateli neb účastníky, dopouští se podvodu, který se stává zločinem jedná-li se o obnos vyšší 25 zl. (viz čl. Podvod);

2. kdo nemaje úmyslu někoho oklamati zhotovuje adressy, oznámení nebo vůbec tisková díla tím způsobem, že při povrchním prohlédnutí snadno mohou se pokládati za veřejné papíry úvěrní, dopouští se přestupku a trestán jest vězením od 1 do 3 měsíců a propadnutím všech nezákonných výrobků (§ 325 tr. z.);

3. kdo vydává neoprávněným způsobem bankovky nebo jiné majiteli svědčící nezúročitelné dlužní úpisy, které by mohly býti v obchodu pokládány za známky peněžné, dopouští se — pokud v tom nespočívá jiná činnost těžším trestem stíhaná — přečinu, který stihá se však jen k návrhu rakousko-uherské banky, a trestá se na penězích obnosem rovnajícím se desateronásobnému obnosu cenných známek pachatelem vydaných, nejméně však pokutou 2000 zl. Přeměna pokuty peněžité v žalář se nepřipouští (čl. IV. zák. ze dne 21. května 1887 č. 51 ř. z.). Tatáž ustanovení jako všeob. tr. z. o padělání úvěrních papírů obsahuje i tr. z. voj. a tr. z. pro Bosnu a Hercegovinu.

C) Osnova nového trestního zákona pojednává o padělání veřejných úvěrních papírů a padělání mincí v téže hlavě pod názvem »Falšování peněz a cenných papírů jim se rovnajících«. Kdo napodobí v obchodu obíhající papírové peníze státu některého nebo peníze ve příčině ochrany státní ve směru trestním státním penězům na roveň postavené nebo kdo rozmnožuje jich počet rozstříháním a spojováním za tím účelem, aby takto napodobené nebo zfalšované peníze do oběhu byly dány, potrestán budiž pro zločin káznicí od 1 do 15 let nebo vězením od 1 do 5 let. Týž trest stanoven jest pro toho, kdo dá do oběhu peníze, které napodobil nebo padělal bez úmyslu dáti je do oběhu, nebo kdo opatřuje si peníze od kohokoli napodobené nebo padělané za tím účelem, aby dány byly do oběhu v hodnotě jim na oko dané, nebo přijímá je nebo jinému opatřuje. Též může býti s tím spojena peněžitá pokuta až do 4000 zl. Nepřevyšují-li však napodobené nebo padělané kusy jednotlivě cenu 5 zl. a nebylo-li provedeno napodobení nástroji nebo zařízeními sloužícími ku rozmnožení, nalézti jest na trest káznice od 1 do 5 let nebo na vězení od 6 měsíců do 5 let, s čímž spojena býti může pokuta peněžitá do 1000 zl. Ve všech případech může býti nalezeno na to, aby dána byla dotyčná osoba pod dozor policejní (§§ 157 a 158 osnovy). Kdo do oběhu dává kromě případů svrchu naznačených napodobené nebo padělané peníze za pravé věda o jich nepravosti, potrestán budiž pro přečin vězením od 1 dne do 6 měsíců nebo na penězích od 1 do 1000 zl. (§ 159 osnovy). Penězům na roveň staví se bankovky pro všeobecný obchod určené, tištěné nebo jinak mechanicky nebo chemicky rozmnožené, poukázky k výplatě, dlužní úpisy, akcie nebo jich místo zastupující mezitímní listy nebo kvitance, jakož i kupony a talony k těmto papírům patřící, kteréž vydány byly státní vládou nebo některou pokladnou k vydání takových papírů oprávněné, od obce, společnosti nebo korporace. Toto ustanovení platí i tehdy, když podpis vydatelův nebo jednotlivá slova nebo číslice jsou na listině připojeny vlastnoručně (§ 106 osnovy). Za padělání považovati sluší při jmenovaných papírech každou změnu v obsahu, kterouž pravému kusu dodává se rázu vyšší ceny nebo neplatnému nebo zaniklému kusu vtiskuje se ráz platnosti (§ 161 osnovy).

Pacht a nájem.

I. Pojem a náležitosti.

Smlouva nájemní (v širším smyslu) jest smlouva, kterouž někdo (nájemce) dočasné užívání věci nezužívatelné proti určité úplatě (nájemnému) od jiného (pronájemce) obdrží (§ 1090 o. o. z.). Předmětem nájmu mohou rovněž jako při smlouvě trhové býti nejen věci hmotné, a to buď movité neb nemovité, buď jednotlivé neb hromadné, nýbrž i práva na př. právo honební, živnosť atd.). Pachtýřem honitby může býti jen ten, proti komu v této vlastnosti nestává pochybnosti. Obec jakožto taková jest vyloučena z pachtování honitby (§ 3 min. nař. ze dne 15. prosince 1852 č. 257 ř. z.). Aby čas byl napřed určen, zapotřebí není; smlouva nájemní může býti uzavřena i na neurčitý čas, jen že jednak pronájemce nesmí žádati vrácení věci dle libosti — jako při výprose (precarium) — jednak nelze pronájemci vzdáti se vůbec práva výpovědi. Není tudíž platnou smlouvou pachtovní, přenecháno-li užívání pozemku na tak dlouho, dokud nájemné bude řádně placeno (roz. nejv. s. dv. ze dne 10. ledna 1860 č. 71 »Gl. U.« 1053). Úplata musí býti určitou a zapravena, není-li jinak

umluveno, jako cena trhová; záležeti může nejen v penězích, nýbrž i v jiných zastupitelných věcech, zejména i v určitém množství plodin, nikoliv však v poměrném dílu jejich, jinak by vznikla smlouva společenská (§ 1103 o. o. z.). Zákon rozeznává smlouvu nájemní (v užším smyslu) a smlouvu pachtovní dle toho, lze-li věci v nájem dané bez dalšího vzdělávání užívati anebo lze-li jí užívati jen pilností a přičiněním (§ 1091 o. o. z.). Nerozhoduje však hospodářské určení věci o sobě, nýbrž vůle nájemce v konkretním případě, která při nájmu směřuje k pouhému užívání věci, při pachtu však k dobytí plodů. Týž pozemek na př. jednou se pronajme k osázení plodinami, podruhé jako skladiště na dříví; v prvém případě jest zde pacht, po druhé nájem. Rozdíl mezi smlouvou pachtovní a nájemní má v občanském právu v různých směrech praktický význam (viz níže odst. III. 1, 2, 3, 4, 5, pak odst. IV. 2), pročež jest v jednotlivých případech velice důležitým stanoviti, zdali se jedná o pacht či o nájem. Označení smlouvy stranami samými jakožto »smlouva pachtovní« nerozhoduje (roz. ze dne 13. dubna 1871 č. 12981 »Gl. U.« 4124). Nájem pozemku ku zřízení divadla jest nájmem v užš. sm. (roz. ze dne 4. června 1867 č. 4085 »Gl. U.« 2805), rovněž i domu, byť i sloužil ku provozování živnosti (rozh. ze dne 5. srpna 1884 č. 9059 »Gl. U.« 10122 a j.), najmutí však radikované živnosti hostinské jest pachtem (rozh. ze dne 1. května 1867 č. 3266 »Gl. U.« 2790). Byly-li jedinou smlouvou v nájem dány věci spůsobilé k nájmu a zároveň věci spůsobilé k pachtu (na př. dům se zahradou), dlužno smlouvu posuzovati dle povahy věci hlavní (§ 1091 o. o. z.).

II. Účinky.

Smlouva jest hotova, jakmile strany se dohodly o podstatných kusech nájmu, totiž o věci a o ceně (§ 1094 o. o. z). Zvláštní formy se ku smlouvě nájemní nevyhledává. Nájemce obdrží uzavřením smlouvy právo osobní proti pronajímateli a jeho dědicům na odevzdání a užívání věci. Je-li však smlouva nájemní zapsána ve veřejných knihách, jest právo nájemcovo pokládati jako právo věcné, které sobě i pozdější držitel nemovitosti pro zbývající ještě čas musí dáti líbiti (§ 1095 o. o. z.). Nicméně musí i nájemce, jehož právo jest knihovně zapsáno, ustoupiti tomu, kdo nemovitosti nabyl exekuční dražbou a jest mu jen ohledně odškodnění vyhraženo jeho právo proti pronajímateli (§ 1120 o. o. z.). V případě konkursu má scizení nemovitosti náležející do konkursní podstaty i z volné ruky vzhledem ke zrušení smlouvy týž účinek jako exekuční prodej (§ 23 konk. ř.).

III. Práva a povinnosti stran.

1. Odevzdání, udržování a užívání věci (§§ 1096—1098 o. o. z.). Pronájemce a pachtující jest povinen, věc pronajatou na své útraty ve stavu k užívání spůsobilém odevzdati a udržovati, a nesmí nájemce v obyčejném neb umluveném užívání anebo braní požitků rušiti. Při nájmu v užším smyslu musí nájemce potřebné správky (na př. oken, kamen v bytě) pronajímateli oznámiti, nikoliv však není oprávněn, dotyčné náklady o své ujmě učiniti a náhradu jich žádati; jednal-li tak přece učiniv nutný neb užitečný náklad na věc najatou za pronájemce, pokládá se v tomto směru za nezmocněného jednatele (§ 1036 o. o. z., viz čl. Jednatelství bez příkazu), musí však náhradu nejdéle do 6 měsíců po navrácení věci soudně žádati, jinak právo žalobní zaniká. Při pachtu jest pachtýř povinen, obyčejné

správky na staveních hospodářských sám opatřiti, pokud opatřeny býti mohou materiálem a službami ze statku pachtovaného, ostatní správky však oznámiti propachtujícímu k obstarávání. Nájemce i pachtýř jest oprávněn věci najaté nebo pachtované po umluvený čas vedle smlouvy užívati resp. z ní užitky bráti. Nájemník jest povinen po výpovědi z bytu trpěti přivádění cizích lidí za účelem dalšího pronajmutí, pokud se tak děje způsobem nájemníka neobtěžujícím (roz. ze dne 1. srpna 1876 č. 8978 »Gl. U.« 6217). Není-li o způsobu užívání ničeho omluveno, může nájemce věci užívati způsobem obyčejným. Nájemce i pachtýř jest dále oprávněn, v mezích svého práva dáti věc v podnájem, avšak jen tenkráte, nevzejde-li z toho ujma vlastníkovi anebo nebyl-li podnájem ve smlouvě výslovně zakázán. Pachtovanou honitbu lze úplně neb částečně dáti v podnájem anebo přenechati osobám třetím proti náhradě peněžní anebo výhradě části z výtěžku toliko se svolením politického úřadu pod následky neplatnosti a trestnosti (§ 12 min. výnosu ze dne 15. prosince 1852 č. 257 ř. z.).

2. Přeměna (§ 1099 o. o. z.). Při nájmu v užším smyslu nese veškerá břemena a dávky pronájemce. Při pachtu sluší rozeznávati, je-li pacht úhrnkový (in Pausch und Bogen) anebo rozpočtový (Pachtung nach einem Anschlage). V případě prvém připadnou na pachtýře veškerá řádná i mimořádná břemena vyjímaje zapsaná břemena hypotekární, v případě druhém, bylo-li totiž ve smlouvě v jednotlivostech stanoveno, co pachtýři má býti poskytnuto, nese pachtýř jen ona břemena, jež při dotčeném rozpočtu z užitků byla odečtena anebo jež zapraviti jest toliko z plodů a nikoliv z pozemku samého. Desátek a dávky výměnkové jsou břemena, jež se zapravují sice v plodinách, avšak nikoliv z plodů, nýbrž z pozemku, pročež tíží propachtujícího. Činžovní groš platiti musí nájemník (rozh. ze dne 2. prosince 1869 č 10779 »Gl. U.« 3591). Útraty ubytování vojska domácího nese propachtující (rozh. ze dne 8. října 1870 č. 1607 »Gl. U.« 3898), útraty však ubytování vojska nepřátelského pachtýř (rozh. ze dne 26. října 1870 č. 8281 »Gl. U.« 3923).

3. Nájemné (činže). Nestává-li zvláštní úmluvy nebo opáčného místního obyčeje, jemuž se strany obyčej ten znající i mlčky mohou podrobiti, nebo zvláštního nájemného řádu, platí se nájemné, byla-li věc najata na jeden neb více roků, pololetně pozadu, je-li nájem na dobu kratší, po projití nájmu (§ 1101 o. o. z.). Lze též umluviti placení nájemného na více lhůt napřed, avšak oproti hypotekárním věřitelům pronajímatelovým nemůže nájemník namítati, že zaplatil více než jednu (zákonnou neb obvyklou lhůtu napřed (§ 1102 o. o. z.). Knihovní poznámka více napřed zaplacených lhůt nemá již místa (§ 20 lit. *b)* knih. zák.), takže nájemce po případě by musil platiti dvakráte. Pro své pohledávání nájemného má pronájemce bytu (avšak i místnosti pronajaté vůbec, rozh. ze dne 1. června 1867 č. 4085, »Gl. U.« 2805, 17. srpna 1854 č. 8292 »Gl. U.« 37), zákonné zástavní právo na vneseném tam nábytku a svršcích nájemníku nebo podnájemníku náležejících anebo od třetích osob jim svěřených (invecta et illata), pokud v čas žaloby ještě se tam nalezají. Podnájemník však jest práv jen podle míry svého nájemného, nemůže ale brániti se námitkou, že hlavnímu nájemci nájemné zaplatil napřed. Propachtovateli pozemku přísluší zákonné právo zástavní pro pohledávání pachtovného na dobytku a hospodářském nářadí na propachtovaném statku

se nacházejícím, jakož i na plodech, pokud se ještě na statku nalézají (§ 1101 o. o. z.). I tomu, kdo věc dal v podnájem, přísluší zákonné právo zástavní proti podnájemci nebo podpachtéři v příčině svršků poslednějšímu náležejících anebo od třetích osob svěřených (rozh. ze dne 15. prosince 1857 č. 9955 knih. jud. č. 23 a ze dne 7. ledna 1858 č. 12304 »Gl. U.« 498 knih. jud. č. 24). Na jiné pohledávky mimo nájemného se toto zákonné právo zástavní nevztahuje, na svršky od osob třetích nájemníku neb podnájemníku svěřené vztahuje se jen potud, pokud pronájemce v čas vnesení byl bezelstný (bona fide) (§ 367 o. o. z., rozh. ze dne 13. října 1874 č. 9401 »Gl. U.« 5499). Zákonné právo zástavní vznikne, již vnesením svršků do najaté místnosti a předchází tudíž, ježto se od tohoto okamžiku datuje, i oněm věřitelům nájemcovým, kterýmž na předměty vnesené právo zástavní příslušelo již před podáním žaloby o zaplacení nájemného anebo žádosti za popsání nábytku a svršků (dvor. dekr. ze dne 10. dubna 1837 č. 189 sb. z. s.). Po podání žaloby anebo zároveň se žalobou lze žádati a soudně vykonati zájemné popsání svršků vnesených (pfandweise Beschreibung), aniž by, nevzejdou-li zvláštní pochybnosti, bylo zapotřebí k tomu stání (dvor. dekr. ze dne 3. listopadu 1819 č. 1621 sb. z. s.). Zákonné právo zástavní zaniká, jakmile svršky před podáním žaloby o zaplacení nájemného nebo žádosti o zájemné popsání (třeba následkem exekuční dražby) byly z místnosti zase vyneseny (rozh. ze dne 13. března 1867 č. 336 »Gl. U.« 2755). Pronájemce může však nájemníkovi brániti v odnesení věcí vnesených, aniž by se dopustil rušení držby (rozh. ze dne 10. června 1884 č. 6784 »Gl. U.« 10069 a četná jiná). Zákonné právo zástavní pronajímatelovo má i přednosť před zástavními právy nabytými dříve ještě, než svršky byly v místnost pronajatou vneseny, ač nepřekáží-li nájemci ustanovení § 456 o. o. z. (plen. rozh. ze dne 5. února 1879 č. 577/586 »Gl. U.« 7323, knih. jud. č. 103). Pronájemce i propachtující může své zákonné právo zástavní vykonávati i sekvestrací, aniž by musel prokázati náležitosti § 293 s. ř. (rozh. ze dne 25. září 1872 č. 9473 »Gl. U.« 4713 knih. jud. č. 77).

4. Podmínky slevy nájemného a nebezpečí ve příčině věci najaté (§§ 1104—1108 o. o. z.). Dle všeobecné zásady (§ 1311 o. o. z.), že pouhá náhoda stihne toho, v jehož jmění neb osobě se udála, není nájemce sproštěn povinnosti zaplatiti nájemné, bylo-li užívání věci nebo braní požitků z ní zmařeno nikoliv poškozením anebo jinak vzniklou nespůsobilostí její k užívání, nýbrž následkem náhody neb nehody nájemce postihnuvší, rovněž tak musí zaplatiti nájemné, byly-li v čas poškození plody již od pozemku odděleny. Stalo-li se užívání neb dobývání plodů nemožným vinou pronájemce, jest ovšem tento práv z viny své. Nelze-li však věci najaté vůbec užívati neb z ní plody bráti následkem nehod kromobyčejných na př. požáru, války, moru, velkých povodní, potlučení, anebo následkem úplné neúrody, nemusí se nájemné nebo pachtovné zaplatiti. Bylo-li nájemci užívání věci jen z části odňato, sleví se mu též poměrná část nájemného. Pachtýři přísluší sleva z pachtovného, pokud užitky sklesly následkem nehod kromobyčejných pod polovici obyčejného výnosu, avšak jen tehda, byl-li statek pachtován jen na dobu jednoho roku. Propachtující musí v případě tom sleviti tolik, mnoho li se docílenému užitku nedostává na pachtovné t. j. pachtovné sníží se na hodnotu čistého výnosu. Tato zákonná ustanovení lze ovšem smlouvou měniti nebo vy-

loučiti. Vzal-li nájemce na sebe »veškerá nebezpečí« bez bližšího určení, rozumí se tím pouze škody povstalé ohněm, povodněmi, potlučením. Nebezpečí jiných kromobyčejných nehod nájemce nenese. Zaváže-li se však výslovně, že veškeré jiné kromobyčejné nehody ponese, neplatí domněnka, že chtěl ručiti i za nahodilou zkázu celé věci pachtované. Chce-li pachtýř činiti nárok na slevu pachtovného zcela nebo z části buďto z důvodu smlouvy nebo ze zákona, musí nastalou nehodu pachtýř bez prodlení oznámiti a, není-li všeobecně známa (notorická), ji soudně anebo aspoň dvěma znalci dáti vyšetřiti; nezachová-li této opatrnosti, nebude slyšen.

5. Navrácení věci (§§ 1109—1111 o. o. z.). Po projití nájmu musí nájemník věc dle inventáře, byl-li takový zřízen, anebo přece v tom stavu, v jakém ji převzal, navrátiti; pozemky zpachtované musí vrátiti tak vzdělané, jak v čase skončeného pachtu obyčejně bývají vzdělány. Ani námitka práva kompensačního ani dřívějšího práva vlastnického nezbavuje jej povinnosti vrácení. Nebyl-li při uzavření smlouvy pachtovní zřízen inventář, platí domněnka, že nájemce obdržel věc se vším tím, čeho k řádnému užívání jejímu jest zapotřebí, ve stavu k užívání spůsobilém a v prostřední dobrotě (§ 518 o. o. z.). Meliorace předsevzaté může nájemce vzíti si nazpět, pokud se tak bez poškození věci státi může; ve příčině nároku na náhradu považuje se za jednatele bez příkazu. Stromy, které pachtýř vysázel, může týž odstraniti, pokud nebyly sázeny náhradou za stromy uschlé (rozh. ze dne 19. dubna 1859 č. 2974 »Gl. U.« 772). Za zhoršení vzešlé řádným užíváním věci nájemce neručí, jest však práv z poškození neb zlého užívání její a sice nejen z viny vlastní, nýbrž i z viny podnájemcovy. Za škodu nahodilou neručí, leč že by se smlouvou i k tomu zavázal. Tak stává se zejména, že pachtýř se zavazuje, že po skončeném pachtu zanechá takový stav dobytka, jaký z počátku převzal (t. zv. smlouva o železném dobytku, Eisernviehvertrag). Náhradu za poškození věci pronajaté dlužno nejdéle do roka soudně pohledávati, jinak právo to zanikne. Vrátiti má nájemce věc ihned po projití nájmu. Kde vzhledem na místní obyčej není zvláštními předpisy nařízeno, něčeho jiného, má při nájmu věci nemovité nájemník s vyklizením počíti nejdéle třetího dne před projitím lhůty nájemní a tomu, kdo věc najatou převezme po něm, vykázati dostatečné a příhodné místo k uschování části jeho svršků a posledním dnem lhůty věc najatou úplně vykliditi a odevzdati. Pachtýř má s vyklizováním pachtovaného statku, při kterémž se nacházejí stavení, počíti nejdéle osmého dne před projitím pachtu a tomu, jenž po něm pachtovaný statek převezme, tolik příhodných místností, mnoho-li třeba k uschování části svršků jeho a potřeb k pokračování v hospodářství nutných, přenechati a posledního dne lhůty pachtovní nemovitosť úplně vykliditi a odevzdati. Jiné předměty pachtu dlužno odevzdati ihned, jakmile doba pachtovní prošla (§ 17 cís. nař. ze dne 16. listopadu 1858 č. 213 ř. z., srov. § 573 nov. civ. ř. soud.). Zvláštní nařízení ohledně lhůty k (výpovědi a) vyklizení vydána byla pro následující města v království Českém: pro Prahu a policejní obvod, Cheb, Jablonec nad N., Kadaň, Liberec, Bráník, Děčín, Hořovice, Chlumec, Litoměřice, Nymburk, Písek, Poděbrady, Trutnov s předměstími a okolím (zák. zem. z r. 1894), Falknov, Kladno, Buštěhrad, Dubí, Oujezd, Kročehlavy, Rožďělov, Stelčoves Hnidousy, Zalužín, Motyčín, Vinařice, Kolín, Sušice, Vys. Mýto (zák. zem. z r. 1895), Bydžov Nový, Český Brod, Choceň, Chrudim, Králové Dvůr,

Kralupy a Lobeč, Vejprty s Černými Hamry (zák. zem. z r. 1896), Tábor (zák. zem. z r. 1897); v markr. Moravském pro Brno, Jihlavu, Lipník, Mor. Ostravu, Nový Jičín, Znojmo, ve vévodství Slezském: pro Opavu, Bilsko, Frýdek, Odru, Těšín).

IV. Zrušení nájmu.

Zrušení nájmu nastává:

1. úplnou zkázou věci najaté (§ 1112 o. o. z.). Nastane-li zkáza ta vinou jedné strany, přísluší straně druhé náhrada; nastane-li nehodou, není za to žádná strana druhé zodpovědnou. Při částečné toliko zkáze věci lze po případě užiti práva dřívější výpovědi (§ 1117 o. o. z.). Pacht živnosti nezaniká zavedením svobody živnostenské (rozh. ze dne 23. ledna 1866 č. 517 »Gl. U.« 2369). Byl-li spachtovaný pozemek vyvlastněn, má pachtýř nárok na slevu pachtovného (§ 1104 rozh. ze dne 25. ledna 1859 č. 527 »Gl. U.« 714).

2. Projitím času resp. výpovědí (§§ 1113—1116 o. o. z.). Čas může býti napřed ustanoven a to buď výslovně nebo mlčky, buďto tím, že nájemné bylo umluveno dle určitých lhůt jako na př. při nájmu pokoje na den, týden nebo měsíc, v kterémžto případě nájem končí bez výpovědi, anebo vůlí nájemce z okolností na jevo vycházející. Nebyl-li čas napřed ustanoven, lze nájem zrušiti jen výpovědí. Smlouva nájemní může býti též obnovena, a sice buď výslovně nebo mlčky. Takovéto obnovení mlčky nastává, když byla předchozí výpověď umluvena. avšak po tom v čas dána nebyla. Nebyla-li výpověď umluvena, obnovuje se nájem mlčky, když nájemce po uplynutí doby nájemní věci dále užívá anebo z ní požitky béře a pronajímatel se tomu nevzpírá. Tak děje se, když do 14 dnů po projití času anebo, jestliže nájem byl na dobu kratší jednoho měsíce uzavřen, ve lhůtě, která se rovná polovici doby nájemní, nebyla podána žaloba o navrácení resp. přijetí věci (§ 22 cís. nař. ze dne 16. listopadu 1858 č. 213 ř. z., souhlasně § 569 nov. civ. řádu soud.). Obnovení nájmu mlčky děje se s týmiž výminkami, s kterými byl před tím uzavřen. Co se týče času, obnovuje se pacht na jeden rok, kdyby však řádné užívání věci teprve později bylo možným, na takový čas, aby užitky jednou se bráti mohly. Nájem v užším smyslu obnovuje se, platí-li se nájemné teprve po roce nebo po půl létě, na půl roku, je-li však věc najata na dobu kratší jednoho roku, obnovuje se nájem mlčky na týž čas, jako byl nájem předešlý. Není-li čas nájmu ani výslovně ani mlčky ani zvláštními předpisy určen, jest ke zrušení nájmu zapotřebí výpovědi. Není-li zvláštní úmluvy nebo zvláštních místních nařízení, dle kterých lze dáti výpověď jen v určitých terminech, může býti dána kdykoliv. Výpověď musí se, není-li úmluvou stran nebo místním obyčejem nebo místními nařízeními jinak ustanoveno, dáti při pachtu 6 měsíců, při nájmu nemovité věci 14 dní, při nájmu věci movité 24 hodin napřed, než věc má být ivrácena, pokud se týče přijata. Pokud výpovědi dle práva občanského jest zapotřebí, aby nenastalo obnovení nájmu mlčky nebo aby nájem byl zrušen, lze v případě zvláštní úmluvy stran o lhůtě výpovědní a vrácení věci zpravidla výpověď dáti jen v této lhůtě. Není-li takové úmluvy, musí se tam, kde zvláštními místními obyčeji nebo předpisy o tom vydanými jsou k vyklizení stanoveny jisté dny v roce s určitými lhůtami výpovědními, výpověď dáti před uplynutím lhůty k tomu určené. Ve všech ostatních případech dlužno pacht nejméně 6 měsíců, nájem umluvený na dobu kratší jednoho roku, nejméně

14 dnů napřed vypovědíti (§ 2 cís. nař. ze dne 16. listopadu 1858 č. 213 ř. z.). Totéž předepsáno v § 560 nového civ. ř. s. s tou modifikací, že nájem na dobu jednoho roku nebo na dobu delší uzavřený, nejméně 3 měsíce, nájem umluvený na dobu kratší jednoho roku, avšak delší jednoho měsíce nejméně 14 dnů, každý ostatní nájem nejméně 8 dnů napřed sluší vypovědíti. Zvláštní místní nařízení vydána byla pro větší města v příčině nájmu místností (v. shora III. ad 5 na konci). Lhůta výpovědní a mnohdy i čas, kdy může býti výpověď dána, zde stanovena jinak než shora vytknuto. V Praze a policejním obvodu Pražském na př. lze dáti výpověď jen v době ode dne 1. do 14. měsíce února, května, srpna, listopadu do poledne, nebylo-li jinak zvlášť umluveno, vždy jednu lhůtu čtvrtletní napřed. Výpověď může býti dána buďto soudně nebo mimosoudně. Nájem lze i zrušiti za jistých podmínek

3. jednostranným odstoupením od smlouvy před projitím času.

a) Nájemník může od smlouvy jednostranně ustoupiti, má-li najatá věc takové vady, že se k řádnému užívání nehodí, rovněž když značná část věci najaté nájemníkovi na delší čas ujde anebo stane se k užívání nespůsobilou, jakož i když pronájemce neudržuje věci ve stavu k užívání spůsobilém (§ 1117 o. o. z.), předpokládaje, že mu povinné opravy byly oznámeny. Pro množství hmyzu užívání bytu překážející může nájemce odstoupiti, avšak jen tehda, nelze-li nečistotu po dobu nájmu odstraniti (rozh. ze dne 29. května 1866 č. 4771 »Gl. U.« 2504).

b) Pronajímatel může se své strany od nájmu ustoupiti, když nájemník užívání věci spůsobem valně škodlivým, dále když nájemník byv o zaplacení nájemného upomenut jest s placením tou měrou v prodlení, že uplynutím lhůty nezaplatil ještě úplně nájemné za předešlý termín anebo když se stavení pronajaté musí znovu stavěti. Nájemník není povinen na ujmu svou trpěti stavbu užitečnější, ovšem ale nutné opravy. Když pronajímatel již v čas uzavření smlouvy věděti musel, že bude zapotřebí nové stavby anebo staly-li se opravy vyžadující delší dobu nutnými následkem zanedbání správek menších, jest pronajímatel povinen nájemci dáti přiměřenou náhradu za užívání jemu ušlé (§§ 1118, 1119 obč. z.). Upadne-li nájemce v konkurs, nastupuje konkursní podstata ve smlouvu počínaje zahájením konkursu. Může však každá strana bez ujmy nároku na náhradu smlouvu i na delší dobu uzavřenou vypovědíti ve lhůtě obyčejné zákonem neb místním obyčejem stanovené. Upadne-li v konkurs pronájemce nebo propachtovatel, nastupuje na jeho místo konkursní podstata, aniž by se na trvání smlouvy něco měnilo (§ 23 konk. ř.).

4. Scizením věci (§§ 1120, 1121 o. o. z.). Jestliže vlastník věc najatou scizil jinému a jemu již odevzdal, musí nájemce, není-li právo jeho ve veřejných knihách zapsáno (§ 1095 o. o. z.) novému nabyvateli po náležité výpovědi (srov. shora IV. ad 2) ustoupiti, může však na pronajímateli žádati úplné zadostučinění za vzešlou mu škodu i ušlý zisk. Při nuceném vydražení soudním, jakož i v případě tom, byla-li scizena nemovitosť náležející do konkursní podstaty byť i z volné ruky (§ 23 konk. ř.), musí nájem, i když právo jeho jako právo věcné jest knihovně zapsáno, novému kupci ustoupiti a přísluší mu pouze právo na odškodnění proti pronajímateli. Totéž platí o propachtování nastalém cestou politické sekvestrace k dobytí zadrželých daní (dekr. dv. kanc. ze

dne 16. srpna 1835 č. 73 sb. z. s.). Sporno jest, zdali i nájemce může novému kupci dáti výpověď před uplynutím smluvené doby nájemní. Judikatura právo toto i nájemci přiznává v mezích zákonné lhůty výpovědní (srov. rozh. »Gl. U.« 6537, 6354, 6238, 5324). I exekuční vydražitel nemůže ihned žalovati na zrušení nájmu, nýbrž jest vázán zákonnou lhůtou výpovědní (»Gl. U.« 8709, 8149, 8288 a j.). Výpověď může dáti nový kupec i podnájemníkovi (rozh. ze dne 29. října 1884 č. 11392 »Gl. U.« 10237).

V. Poplatky.

Poplatky z písemných smluv pachtovních a nájemních vyměřují se dle úhrnné hodnoty a škály II. (p. s. 25 popl. z.). Hodnotu vypočísti sluší (dle § 16 popl. zák.), trvá-li nájem méně 10 roků, dle sumy peněžních hodnot za celou dobu trvání vypočtených, trvá-li nájem více než 10 roků dle desítinásobného obnosu jednoroční hodnoty plnění. Je-li trvání omezeno na dobu života jedné osoby, děje se výpočet dle zásady posléze uvedené, je-li však trvání závislé na době života dvou nebo více osob, jest hodnotu ročního plnění násobiti 15ti. Tatáž zásada platí o plnění, jež umluveno jest až do smrti jisté osoby, avšak pod určitou výminkou i dříve může zaniknouti (výn. min. fin. ze dne 10. prosince 1851 č. 41182). Jde-li o čas života dvou nebo více osob a zmenší-li se plnění následkem úmrtí jedné osoby, jest plnění umluvené do úmrtí první osoby násobiti 10, plnění po její smrti nastávající však násobiti 15 (výn. min. fin. ze dne 29. srpna 1855 č. 29885). Při smlouvách nájemních uzavřených na jistý čas, avšak s tou podmínkou, že platiti mají na další rok, pakli jistou dobu před uplynutím roku nebude dána výpověď, řídí se poplatek ohledně prvější úmluvy dle součtu ročních hodnot, ohledně druhé však dle trojnásobného obnosu ročního plnění, při čemž však desítinásobný obnos roční nesmí býti překročen (výn. min. fin. ze dne 2. září 1852 č. 31402 a ze dne 4. listopadu 1856 č. 29630). Nejsou-li opětující se dávky stejné, rozhoduje obnos průměrný (výn. min. fin. ze dne 3. srpna 1853 č. 24557). Jestliže zní listina na stále se opětující dávky, anebo řídí-li se trvání dávek dle trvání korporace anebo ústavu na neurčitý čas zřízeného, řídí se kolkový poplatek dle 20tinásobného obnosu roční dávky. Je-li plnění umluveno na jiný neurčitý čas, jest vzíti za základ trojnásobný obnos roční. Platí-li se nájemné v plodech, vyměří se poplatek dle hodnoty veškerých plodů, jež jsou předmětem společenství, a zároveň dle trvání smlouvy (výn. min. fin. ze dne 10. října 1851 č. 18298).

VI. Řízení ve věcech najemních a pachtovních (dle nov. s. ř.).

1. Pojem.

Řízení ve věcech nájemních a pachtovních směřuje k tomu, aby nájem a pacht rychle a bezpečně bylo lze zrušiti. Pro toto mimořádné řízení platí ustanovení cís. nař. ze dne 16. listopadu 1858 č. 213 ř. z. od 1. ledna 1898, pak předpisy nového soudního řádu ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z. Ono má však místo, jen pokud jde o výpověď nájmu a pachtu pozemků, stavení a jiných nemovitých nebo zákonem za nemovité prohlášených věcí, lodních mlýnů a jiných na lodích zřízených stavení, nebo o vrácení nebo přijetí předmětů v nájem nebo pacht daných, jakož i pokud jde o smlouvu společenskou ve smyslu § 1103 o. o. z. (§ 560, 576 nov. s. ř.). Řízení tomuto slouží za základ při smlouvách pachtovních nebo nájemních, k jichž zrušeuí výpovědi dle o. o. z. jest zapotřebí, výpověď

soudní nebo mimosoudní, při smlouvách, které bez předchozí výpovědi uplynutím určité doby pominou, upomínka soudní. Byly-ly proti výpovědi nebo upomínce v čas podány námitky, zahájí se tím spor, a soud rozsudkem rozhodne, zdali výpověď rep. upomínku v platnosti zachovati sluší čili nic. Při tom pokládá se vypovídající resp. upomínající za žalobce a ten, kdo námitky podal, za žalovaného. Nebyly-ly však námitky v čas podány, nabude výpověď resp. upomínka právní moci, a lze na základě jí exekuci nésti.

2. Výpověď a upomínka soudní.

a) Výpověď soudní.

α) Výpověď soudní, již podati lze písemně neb ústně do protokolu, obsahovati musí kromě všeobecných náležitostí každého soudního podání označení předmětu najatého nebo pachtovaného, udání času, kterého smlouva končí, a návrh, aby se odpůrci přikázalo, aby najatý nebo pachtovaný předmět v ustanoveném čase pod uvarováním exekuce odevzdal nebo převzal, nebo proti výpovědi své námitky v určité lhůtě soudu podal. Lhůta tato obnáší 8 dní, obnáší-li lhůta výpovědní aspoň 14 dní, jinak jen 3 dny. Nebydlí-li vypovídající ani v místě ani v obvodu příslušného okresního soudu, jest též ve výpovědi zmocněnce pro doručování tam bydlícího pojmenovati. Výpovědi vadné soud usnesením zamítne (§ 562 nov. s. ř.). Dala-li jedna strana platnou výpověď, může tato i stranou druhou k platnosti býti přivedena (§ 561 odst. 2).

β) Lhůta ku podání výpovědi řídí se dle toho, byla-li zvláštní úmluva stran o lhůtě této učiněna čili nic. Je-li tomu tak, lze jedině v této lhůtě výpověď podati. Nestává-li úmluvy ve příčině té, platí lhůta zvláštními předpisy nebo místním obyčejem stanovená. Není-li lhůta nijak určena, jest pacht 6 měsíců, roční nájmy nebo delší 3 měsíce, nájmy delší jednoho měsíce však kratší jednoho roku 14 dní a všechny ostatní nájmy alespoň 8 dní napřed vypověděti (§ 560 nov. s. ř.).

Aby soudní výpověď platnost měla, musí před vypršením těchto lhůt soudu býti podána a odpůrci doručena. Výpovědi, teprve po vypršení těchto lhůt podané, buďte z úřední povinnosti usnesením zamítnuty. Výpovědi, před počátkem smluvní nebo zákonné výpovědní lhůty podané, nesmějí jedině z tohoto důvodu býti zamítnuty (§ 563).

γ) Příkaz, k výpovědi soudem odpůrci vypovídající strany daný, budiž bez prodlení doručen odpůrci podle předpisů platných pro doručování žalob dodáním jednoho stejnopisu neb opisu protokolu.

Byla-li výpověď doručena, teprve po vypršení výpovědních lhůt zůstane výpověď nicméně platna, když námitky proti soudnímu příkazu ve lhůtě k tomu ustanovené nebyly podány.

b) Výpověď mimosoudní.

Výpověď mimosoudní státi se může skrze notáře nebo způsobem jiným; obsahovati má totéž, co výpověď soudní. Aby takováto mimosoudní výpověď mohla nabýti účinku výpovědi soudní, musí prokázána býti listinami, které ve příčině průvodní moci nezavdávají podnětu k pochybnosti, a mimo to musí zachovány býti lhůty shora uvedené, při čemž čas výpovědi nebo dodání její rovněž dokázán býti musí (§ 565 nov. s. ř.).

c) Upomínka soudní.

U nájemních nebo pachtovních smluv, které bez předchozí výpovědi po vypršení určitého času pominou, každá strana ještě před vypršením

doby nájemní nebo pachtovní může navrhnouti soudní opatření, kterým odpůrci se přikazuje, aby najatý nebo pachtovaný předmět v ustanovený čas pod uvarováním exekuce odevzdal nebo převzal, nebo proti tomu příkazu v 8 dnech své námitky soudu podal. Jestliže nájemní nebo pachtovní poměr uzavřen jest na více nežli 6 měsíců, lze návrh tento učiniti toliko v posledních 6 měsících.

Všechny proti nájemníkovi nebo pachtéři vydobyté výpovědi, upomínky, rozhodnutí a opatření, jež týkají se trvání nebo zrušení smlouvy o nájmu nebo pachtu, jsou účinné a vykonatelné také proti podnájemníkovi nebo podpachtéři, pokud tomu nevadí právní poměr, který jest mezi podnájemníkem nebo podpachtéřem a pronajimatelem nebo propachtovatelem.

3. Námitky.

Ten, proti němuž výpověď soudní neb mimosoudní nebo upomínka soudní čelí, má právo podati námitky a tím zabrániti, aby příkazy tyto právní moci nenabyly. Lhůta ku podání námitek obnáší 8 dní, je-li ale výpovědní lhůta kratší 14 dní, 3 dny. Námitky, které po uplynutí této lhůty podány byly, soud zamítne z úřední povinnosti. Vrácení ku předešlému stavu pro zmeškání této lhůty se nepřipouští (§ 571 nov. s. ř.).

Námitky proti výpovědi a upomínce soudní podati jest u soudu, který výpověď a upomínku vyřídil, námitky proti výpovědi mimosoudní pak u toho soudu, v jehož okresu najatý nebo pachtovaný předmět leží. Podati lze námitky buď písemně nebo ústně do protokolu (§ 562, 566, 567 nov. s. ř.).

4. Řízení o námitkách.

O námitkách včasně podaných položen budiž rok k ústnímu přelíčení. Při stanovení prvního a snad následujících roků jakož i při vyměřování lhůt budiž zvláště hleděno k naléhavosti záležitostí nájemních nebo pachtovních. Strana, od které výpověď nebo vyzvání k vrácení nebo ke přijetí předmětu najatého nebo pachtovaného vychází, pokládá se za žalobce (§ 440, 571 s. ř.). Další řízení spravuje se předpisy pro řízení před soudy okresními platnými s těmito odchylkami:

a) Žalobu zastupuje zde výpověď neb soudní upomínka.

b) V rozsudku, jímž řízení o námitkách se vyřizuje, budiž vyřčeno, zdali a pokud výpověď nebo soudní upomínka uznává se za účinnou nebo za zrušenou, jakož i zdali a kdy žalovaný jest povinen, předmět najatý nebo pachtovaný odevzdati nebo převzíti (§ 572).

c) Nalezne-li se, že žalovaný jest povinen, předmět najatý nebo pachtovaný odevzdati nebo převzíti, je-li však nájemní nebo pachtovní doba v čase, kdy rozsudek byl vynesen, již prošlá, tedy při smlouvách nájemních buď vyrčeno v rozsudku, že odevzdání nebo převzetí ihned státi se má; při pachtech může k tomuto účelu dána býti lhůta 8 dní nepřesahující. Není-li nájemní nebo pachtovní čas ještě prošlý, tedy čas pro odevzdání nebo převzetí budiž ustanoven podle zvláštních předpisů o lhůtách k vyklízení, a jestliže by takových předpisů nebylo, podle zvyků místních. Pakli by ani těchto zvyků nebylo, budiž při nájmech nařízeno, že s vyklizením nejpozději 3. dne před vypršením nájemného času má býti počato a že přejimateli v poledne tohoto dne přenecháno býti má místo k uschování části jeho svršků vhodné, odevzdání však úplně vyklizeného najatého předmětu že státi se má až do poledne posledního

dne času nájemního. Při pachtech statků s budovami budiž nařízeno, že s vyklizením počato býti má nejpozději 8. dne před vypršením pachtovního času, že přejimateli v poledne tohoto dne přiměřená část místností k uschování svršků a k zavedení hospodářství přenechána býti má, a že odevzdání úplně vyklizeného předmětu pachtovaného až do poledne posledního dne času pachtovního státi se má. Při pachtech jiného druhu konečně budiž nařízeno, že vyklizení a odevzdání pachtovaného předmětu do vypršení pachtovního času vykonáno býti má. Třetí neb osmý den před vypršením nájemního nebo pachtovního času budiž tak čítán, aby mezi dnem, kdy s vyklizením počato, a dnem, kdy skončeno býti má, úplné 2 neb úplných 7 kalendářních dnů bylo.

Ustanovení tato platí i tenkráte, když proti soudní nebo mimosoudní výpovědi nebo proti soudní upomínce námitky včas podány nebyly.

Na základě právoplatných rozsudků, výpovědí a soudních upomínek může povolena býti exekuce, jakmile vypršela lhůta, ve které předmět měl býti odevzdán (§ 573). Ustanovení tato platí též tenkráte, když nájemní nebo pachtovní smlouva bez předcházející soudní neb mimosoudní výpovědi následkem žaloby rozsudkem prohlásí se za zrušenou nebo zaniklou (§ 574).

d) Lhůta pro podání návrhu na vrácení ke stavu předešlému, pak ku vznesení odvolání nebo revise i k podání rekursu obnáší 8 dní. Tyto lhůty nemohou býti prodlouženy (§ 575 odst. 1).

e) Výpověď soudní a mimosoudní, jakož i upomínka soudní, proti nimž námitky nebyly včas podány, rovněž právoplatné rozsudky o takových námitkách vydané, pozbudou platnosti, jestliže ve 14 dnech po tom, kdy nastala doba, v těchto příkazech neb v rozsudku pro vyklizení nebo převzetí předmětu najatého nebo pachtovaného určená, za exekuci se nežádá (§ 275 odst. 3).

f) Jestliže k zrušení smlouvy nájemní nebo pachtovní třeba jest výpovědi, tedy nárok na odevzdání nebo převzetí najatého nebo pachtovaného předmětu může již před vypršením výpovědní lhůty k platnosti přiveden býti žalobou a také výpověď může spojena býti se žalobou.

5. Exekuce a vyklizení.

Nový exekuční řád ze dne 27. května 1896 č. 30 ř. z. obsahuje ve příčině této následující ustanovení:

Výpovědi soudní, výpovědi mimosoudní, jež doloženy jsou úředním protokolem, notářským osvědčením neb jinou věrohodnou listinou, jakož i upomínky soudní, ač-li proti všem těmto příkazům námitky včas podány nebyly, jsou platnými tituly exekučními, a lze po uplynutí lhůty k vyklizení určené, na základě jich exekuci vésti (§ 1 č. 3 a 18 ex. ř., § 53 ex. ř.). Totéž platí o rozsudcích o námitkách vynesených a právní moci nabyvších.

Soudem exekučním jest onen okresní soud, v jehož obvodu nemovitosť, která jest předmětem smlouvy nájemní a pachtovní, se nalezá. Ku návrhu strany předsevezme se exekuce tím způsobem, že vykonavatel osoby a svršky z nemovitosti odstraní a exekventa v držbu její uvede. Svršky vyklizené, které nejsou předmětem exekuce, odevzdá vykonavatel exekutovi, a není-li tento přítomen, jeho plnomocníku nebo příslušníkům rodiny. Není-li tu nikoho, kdoby věci ty převzal, uschová je vykonavatel na útraty exekutovy, vyrozumiv jej o tom. Prodlévá-li tento s převzetím těchto věcí

neb nechce-li útraty uschování zapraviti a nečiní-li nikdo jiný nároku na ně, est věci ty prodati a zbytek výtěžku k soudu složiti (§ 349 ex. ř.).

Pacht dědičný a smlouva o dědičný úrok.

I. Pojem.

Dědičný pacht jest smlouva, kterou se někomu dědičně přenechává vlastnictví požitků nějakého statku s tou podmínkou, že za roční požitky buď určitou, výtěžku odpovídající dávku na penězích nebo plodech odváděti buď určité přiměřené služby konati bude. Tento právní ústav má svůj původ v německém právu a jest příbuzný římské emfyteusi. Nahromadění statků v jedněch rukou bylo toho příčinou, že propůjčovány pozemky s tím úmyslem, aby ten, jemuž byly propůjčeny, dědičně je držel a určitý úrok z nich odváděl. Propůjčovány pak byly statky též v ten způsob, že vlastník statku poskytl nějaké rodině dědičné právo hospodařiti a užívati statku, za čež odváděti bylo určitou poměrnou dávku. Takto vytvořovalo se t. zv. dědičné požívání pozemkův, a z toho útvaru vyvinul se napotom dědičný pacht a dědičný úrok. Pojmy tyto byly druhdy též stotožňovány, ale neprávem, jak blíže vysvítá z o. o. z., poněvadž jsou různé povahy. Při dědičném pachtu plniti jest totiž určitou roční, výtěžku odpovídající dávku (§ 1122 o. o. z.); naproti tomu odvádí se při smlouvě o dědičný nárok jen nepatrná dávka, jež výtěžku nijak neodpovídá, a jíž jenom vlastnictví pozemku se uznává (§ 1126 o. o. z.). Vznikne-li tedy pochybnost, jde-li o dědičný pacht či o dědičný úrok, jest přihlížeti k obnosu ročního úroku neb jinakých dávek. Odpovídají-li tyto alespoň se zřetelem na staré doby, čistému užitku, jde o dědičný pacht; jinak o dědičný úrok (§ 1124 o. o. z.). Zdali oba tyto ústavy právní podnes mají platnost, jest posouditi na základě zákonův o vyvazení pozemků a na základě zákl. zák. státního ze dne 21. prosince 1867, č. 142 ř. z., čl. 7; tento stanoví, že povinnosti a plnění z důvodu děleného vlastnictví na nemovitostech lpící, lze vykoupiti a že budoucně nemovitosti podobnými nevykupitelnými břemeny stíženy býti nesmějí. Jest tedy podnes dědičný pacht a dědičný úrok po zákonu přípustný, pokud jde o závazky vykupitelné. Tyto ústavy právní jsou však ještě jinak omezeny: tak nelze na př. nemovitosť svěřenskou dáti v dědičný pacht neb pod dědičný úrok (roz. nejv. s. ze dne 2. ledna 1880, č. 13019 sb. 7793). Pokud však jde o jinaké statky, mohou se kontrahenti při smlouvě o pacht smluviti, že smlouva ta po případě změněna býti může ve smlouvu o pacht dědičný (roz. nejv. s. ze dne 4. května 1859, č. 4232 sb. 783). Vznikne-li spor o to, jde-li o pacht dočasný či dědičný, jest na propachtujícím, smlouvu vypovídajícím, aby dokázal, že smlouva na určitý čas byla uzavřena (roz. nejv. s. ze dne 14. listopadu 1883, č. 12278, sb. 9655).

II. Práva a povinnosti.

1. Pán statku pod dědičný pacht neb úrok daného jest oprávněn bráti roční úrok a jinaké vymíněné dávky (§ 1131 o. o. z.).

2. Dávky ty nesmějí pod žádnou záminkou býti zvýšeny.

3. Ze svršků k pozemku nenáležejících a jiných věcí movitých úroku bráti nelze (§ 1131 o. o. z.).

4. Kdežto při obyčejné smlouvě o nájem neb pacht není nájemce resp. pachtéř povinen platiti nájemné resp. pachtovné, nemohl-li pro kromobyčejné náhody (oheň, válka, mor) předmětu v nájem případně v pacht daného potřebovati neb užívati, není pachtýř dědičný i při takových na-

hodilých událostech úplně sproštěn povinnosti platiti úrok dědičný, nýbrž on má pouze nárok na přiměřenou slevu, jež odpovídá době, po kterou užívání místa míti nemohlo (§ 1133 o. o. z.); na prominutí to nemá však držitel statku úročného žádného nároku, jelikož úrok dědičný výtěžku ze statku neodpovídá a pouze za účelem uznání vrchního vlastnictví se platí (§ 1134 o. o. z.).

5. Dědičný pacht rozeznává se dále od dědičného úroku tím, že následky s opozděným odváděním úroku spojené jsou různé. Při dědičném pachtu může pán statku pro neplacení úroku teprve tehdy proti dědičnému pachtéři zakročiti, nebyl-li úrok již déle než rok odváděn; a může pak žádati, aby buď požitky byly zabaveny, buď statek v dědičný pacht daný soudem byl vydražen (§ 1136 o. o. z.). Při dědičném úroku naproti tomu musí držitel statku úročného úrok náležitě ve smluvený čas odváděti; jinak má pán statku právo užitky sequestrací zabaviti a z nich pro nezaplacený úrok se odškodniti (§ 1135 o. o. z.). Pán statku pod dědičný úrok daného není však oprávněn žádati za exekuční prodej statku, poněvadž pro nepatrnost úroku není v té míře ohrožen, jako pán statku v dědičný pacht daného.

6. Naproti tomu jest jak při dědičném pachtu tak při dědičném úroku vrchní vlastník oprávněn na to naléhati, aby vlastník požitků se staral o udržování pozemků a jich obdělávání; nečinil-li by tak, jest vrchní vlastník v obou případech oprávněn na to naléhati, aby statek byl přenechán jiným dědičným pachtéřům neb držitelům statků úročných (§ 1130 o. o. z.) (viz čl. Emfyteusis).

Pán myslivosti a host.

I. Pánem myslivosti zove se majitel souvislého komplexu pozemkového, který obnáší nejméně 115 hektárů. Pán myslivosti jest oprávněn tuto samostatně vykonávati, k tomu jakož i k dohledu potřebný personal si zříditi a hostům účastenství na honbě dovoliti.

II. Hostem na honbě jest ten, kdo maje lístek honební ve společnosti nebo se svolením pána myslivosti jako host tohoto na lovišti honí. Pouhé odvolání na svolení pánovo však nestačí, nýbrž jest ve smyslu § 25 česk. zák. hon. potřebí, aby každý host, který nehoní ve společnosti pána myslivosti, měl písemné povolení tohoto. Orgánové, jimž přísluší dozor nad vykonáváním myslivosti, jsou oprávněni výkaz takový žádati. Porušení tohoto předpisu se tresce (nař. česk. místodrž. ze dne 22. února 1877 č. 10 z. z.). Lístků honebních nemusí míti členové sborů vyslaneckých v Rakousko-Uhersku ověřených, pakli jako hosté myslivosť provozují (výn. ze dne 30. března 1881 č. 1647 a ze dne 23. ledna 1884 č. 235).

Pán stavby (stavebník, budovatel).

I. Pojem.

Pánem stavby jest ten, na čí účet provádí se nějaká stavba. Pro »pána stavby« užívá se v různých stavebních řádech různých výrazů: podnikatel stavby, vlastník, držitel budovy atd. Pánem stavby jest zpravidla vlastník pozemku stavebního neb osoba k požívání jeho oprávněná. Některé řády stavební žádají na pánu stavby důkaz o tom. (Tak ku př. stav. řád pro Dolní Rakousy § 19, Korutany § 4.)

II. Povinnosti.

Pánu stavby přináleží vedle většiny stavebních řádů povinnost:

1. ohlásiti se úřadu stavbu povolujícímu a předložiti dvojmo plán situační, jedná-li se o provádění novostaveb na veřejném místě, neb o pří-

stavby a přestavby a to ještě před tím, než zakročí o udělení povolení ku stavbě nebo (jako dle § 4 stav. ř. pro Krajinu a § 4 stav. ř. pro Moravu) současně s tímto (§ 4 stav. ř. pro Čechy, § 14 stav. ř. pro Prahu, § 3 stav. ř. pro Korutany, § 19 stav. ř. pro Dolní Rakousy).

2. Ještě před početím stavby — a to i tehdy, když stavba není prováděna na základě jeho volného rozhodnutí — (§ 5 stav. ř. pro Moravu) žádati má u stavebního úřadu předloživ dvojmo stavební plán za udělení povolení ku stavbě (§ 8 česk., § 28 pražsk., § 19 dolnorak., § 4 istr., § 4 korut. a § 5 krajinsk. stavebního řádu).

3. Má spolupodepsati stavební plán (§ 12 česk., § 31 pražsk., § 22 dolnorak., § 7 korut., § 8 krajinsk., § 8 moravsk. stav. ř.).

4. Oznámiti má zahájení stavby stavebnímu úřadu udílejícímu povolení ku stavbě (§ 24 česk., § 19 moravsk., § 35 korut., § 19 krajin., § 17 dolnorak. stav. ř.).

5. Při stavbách užívati má toliko osob k tomu oprávněných a oznámiti každou změnu v osobě stavbuvedoucího úřadu povolení ku stavbě udílejícímu (§ 22 česk., § 43 pražsk., § 16 moravsk., § 13 istr., § 34 korut., § 16 krajin., § 40 dolnorak., § 16 hornorak. stav. ř.).

6. Schválené stavební půdorysy, čáry stavební a niveau má přesně zachovati (§ 23 česk., § 18 moravsk, § 18 krajinsk. stav. ř.).

7. Po ukončení stavby nebo po provedení hlavních oprav má bez průtahu na své útraty zasypati vybranou zemi, a odstraniti všechny zbořeniny a všechny předměty překážející volné pasáži na ulici, jakož i řádně upraviti ji poznovu a vůbec dáti do pořádku vše, co utrpělo následkem stavby v okolí jejím nějakou změnu nebo škodu (§ 80 česk., § 117 pražsk., § 80 moravsk., § 110 dolnorak., § 82 korut., § 82 krajin., § 52 istr. stav. ř.).

8. Postoupiti musí za přiměřenou náhradu obci nebo jinému vlastníku pozemek ležící mezi hraniční čárou stavebního pozemku a mezi stanovenou čárou stavební (§ 12 dolnorak., § 26 korutan., § 7 krajin. stav. ř.).

Většina stavebních řádů ukládá pánu stavby závazky další a sice

9. zbudování stoky až do ústí do stoky hlavní (§ 67 česk., § 53 morav., § 79 ad *c)* pražsk. stav. ř.);

10. zaopatření zdravé pitné vody (§ 95 pražsk., § 50 solnohrad., § 63 korut., § 31 štýrskohrad. stav. ř.);

11. zřízení chodníku podél domu proti veřejnému místu nebo ulici a při přestavbách výměnu kamenů, kteréž úřad stavební označil za neupotřebitelné (§ 57 česk., § 97 pražsk., § 55 moravsk., § 70 dolnorak., § 57 krajinsk. stav. ř.);

12. zapravení taxy za ohledání stavby.

Splnění závazků pána stavebního zaručeno jest částečně ustanoveními všeob. zák. trestního (§§ 335, 381, 386 tr. z.), částečně trestními ustanoveními řádů stavebních. Ve příčině přestupků řádu stavebního shledáváme v řádech trestních stanovisko dvojí. Jedny činí pána stavby zodpovědným za nedodržení čáry stavební a niveau, za početí stavby před povolením k stavbě nebo před právoplatným rozhodnutím sporu stavebního se strany vyšších úřadů a za zřízení osob neoprávněných (jakožto stavbuvedoucí) ku vedení stavby, za ostatní přestupky však jen potud, pokud dá se zjistiti vina (§ 93 česk., § 91 moravsk., § 97 slezsk., § 115 dolnorak., § 66 istr., § 96 krajinsk. stav. ř.). Jiné řády stavební činí trestnost pána stavby

co do všelikých přestupků závislým na tom, lze-li mu vinu přičísti čili nic (§ 86 korut, § 53 hornorak. stav. ř.).

III. Práva.

Pán stavby musí být pozván jak k místní komisi k žádosti jeho nařízené o vyznačení čáry stavební a niveau, jakož i k místní komisi nařízené k žádosti o povolení ku stavbě (§ 9 moravsk., § 9 slezsk., § 24 dolnorak., § 5 istr., § 9 korutan., § 9 krajin., § 5 hornorak. stav. ř.). Jemu doručiti jest rozhodnutí o výsledku stavební komise (§ 26 dolnorak. staveb. ř.). Toliko pán stavby, a nikoli soused jeho, oprávněn jest podati stížnosť proti odepření konsensu ku stavbě (rozh. ze dne 23. listopadu 1892 č. 3534, sb. Budwinski, č. 6891).

Volnému uvážení pána stavby jest dle některých řádů stavebních ponecháno:

1. vyklenouti přízemní místnosti (§ 29 česk., § 24 slezsk., § 44 korutan. stav. ř.);

2. svobodná volba konstrukce střechy, pokud vyhovuje tato požadavkům bezpečnosti před požárem a požadavkům pevnosti (§ 35 česk., § 32 moravsk., § 53 dolnorak., § 46 korutan. stav. ř.);

3. volba konstrukce a stavebního materiálu při isolovaných stavbách průmyslových se zárukou dostatečné pevnosti a solidnosti stavby bez ohledu na trvalosť (§ 113 pražsk., § 79 dolnorak., § 40 hornorak., § 68 korutan. stav. ř.).

Panství.

I. Pojem.

Panství (dominium, domanium) znamená v nejširším slova smyslu pozemkové vlastnictví s právy vrchnostenskými. Činívá se rozdíl mezi panstvími soukromými a státními. Státními panstvími rozumí se nyní jednak veškeré nemovité státní jmění výnosové nebo výnosu schopné, jednak souhrn státního jmění, určeného k výrobě prvotní. V přesném smyslu jest státním panstvím též takové vlastnictví pozemkové, jehož výtěžek může býti státem neobmezeně vynaložen na jeho potřeby. Jest tedy činiti rozdíl mezi státními statky a statky zeměpanskými, které náležejí jako neobmezené soukromé vlastnictví zeměpánu a jsou v jeho vlastní správě, jakož i statky korunními, jež jsou zeměpánu ku volné správě přenechány, jichž vlastníkem však zůstává stát.

II. Dějinný rozhled.

Nejznačnější a nejvýnosnější část římského státního vlastnictví tvořil ager publicus; a to již od dob římských králů. Tak byla již v Římě v čas finanční tísně, na př. za války macedonské k uspokojení věřitelů scizována státní panství. V dějinách staré říše francké mluví se již o královském statku komorním (terrae dominicae, villae regiae, curtes fisci regii) a komořím (camerarius), jakožto nejvyšším dvorském úředníku spravujícím důchody královské. Výnosu tohoto komorního statku bylo užíváno předem ku vydržování královské rodiny a dvoru královského, jakož i k uhrazení nákladu říšské správy. Karel Veliký rozmnožil statek korunní přivtělením statků v dobytých provinciích jakož i zrušením dědičné moci vojvod. Tak byla již zde veliká část statku komorního vlastnictvím rodinným a prostředkem ku dosažení a zachování nadvlády; rozmnožování dělo se hlavně mocí královskou. Avšak zároveň s výsostí zemskou vytvořil se i komorní statek zeměpanský. Prvním základem pro vznik výsosti zeměpanské byl

ovšem vlastní rozsáhlý pozemkový maje ek knížecí rodiny. Rozmnožení tohoto rodinného statku dělo se jednak statky říšskými, které byly spojeny s říšskými úřady a tak, když úřady ty stávaly se dědičnými, přecházely v allodní nebo lenní vlastnictví knížat, jednak i císařským propůjčením. Statek komorní platil pak tedy za přívlastek výsosti zeměpanské. Z toho vyplýval i zájem stavů zemských na zachování statku komorního a snaha, pojistiti zájem ten zákazem samovolného zcizení. Správa knížecích komorních statků byla ve většině zemí podřízena zvláštnímu úřadu, t. zv. komoře důchodní či dvorské, sboru to sice zeměpanskému, který však nemohl zcela se vymknouti kontrole stavů zemských. Historický vývoj poukazuje tedy nutně k tomu, že panství, o jejichž právní povaze povstala řada sporů, jeví se býti statky státními a že tudíž mají přispívati k potřebám státním, resp. že k témuž účelu jest užiti jejich výnosu. V souhlasu s tím stanoví též § 287 o. o. z., že vše, co je určeno ke krytí státníct potřeb, jako regaly, statky komorní, hory a doly solné atd., pokládá se za jmění státní.

III. Panství jako činitel národohospodářský.

Otázka, zdali jest panství udržeti či sciziti, jest velmi sporná. Odpůrci namítají

1. že není přípustno, aby stát, kterému přísluší též vedení soukromých hospodářství a povinnost, pečovati o ně, vystupoval spolu jako interesent a konsument na poli národohospodářském;

2. že národní hospodářství vyžaduje rozdělení pozemků a půdy co možná podle množství sil ku vzdělávání půdy schopných a pohotově jsoucích, poněvadž jen tak lze očekávati nejlepší hospodaření;

3. že hospodaření na panstvích je vůbec ve svých výsledcích stále pozadu proti hospodaření, vlastníkem samým provozovanému, poněvadž ono zhusta jeví nedostatek samostatného hospodářského vedení a vedle toho často musí zápasiti s různými potížemi při opatřování kapitálů a prostředků provozovacích k účinnému hospodaření nutných a nezbytných.

Leč proti těmto důvodům právem poukazuje se k tomu, že stát, jako největší majitel pozemků, lépe než všichni ostatní soukromí majitelé národohospodářské a sociálně-politické opravy zaváděti a různé pokusy v tom ohledu předsevzíti může; on má nejvíce prostředků, aby racionelní a velkému celku odpovídající správou podal důkaz, že nepohlíží na panství jen jako na zdroj příjmů, nýbrž, že domény jsou mu důležitým prostředkem nezištné politiky národohospodářské. Výtka, že domeny ničí neb aspoň citelně poškozují činnost a výdělek mnoha jiných, není důvodnou, neboť nesmí se přehlédnouti, že i státní panství zaměstnávají značný počet osob, které nejsou hůře placeny a zajisté mají postavení daleko jistější, než-li ve službě soukromé. Zastává-li se však parcelace a rozdělení panství mezi menší držitele, pak muselo by se nejprve začíti u soukromých latifundií (velkostatků), nehledě k tomu, že národohospodářské zásady vesměs mluví rozhodně proti takovému drobení půdy a pozemků.

VI. Panství v ohledu finančním.

Mnohé pochybnosti vznikly o tom, činí-li stát dobře, že statky, jichž jediná nebo hlavní cena spočívá ve výtěžku, z nich plynoucím, kupuje a v držení svém ponechává, při čemž poukazuje se k tomu, že národní hospodářství nemůze býti podporováno státním majetkem, jehož výtěžek vždy přece jen bude menší než výtěžek soukromého vlastníka, a dále, že

rozdělení panství na přiměřené kusy soukromého vlastnictví výtěžkem lehko až dvojnásobně ba čtyřnásobně stoupajícím a tím i rovnou měrou rozmnoženými národními příjmy muselo by nutně zvýšiti i příjem státu, ovšem hlavně daněmi rovnoměrně stoupajícími, nehledě ani k sumám, získaným prodejem panství. Proti tomuto náhledu pozdvihlo se mnoho hlasů, které předně vyslovily zásadu, že blahobyt státu nesmí se posuzovati toliko podle míry državností v jeho lůně se nalézajících a dle peněžní hodnoty vyceněných a podle množství každoroční výroby. Někteří nazývají učení, které souhrn soukromého jmění jedině a bezpodmínečně ve finančním smyslu za jmění státní prohlašuje, dokonce velmi nebezpečným, poněvadž kdyby důsledně bylo provedeno, rušilo by pojem soukromého vlastnictví. Čím vyšší daně, tím menší soukromé vlastnictví. Ještě důležitější jest však jiná přednost panství státních: zvýšení a zachování státního úvěru. V mimořádných případech jsou panství jistou podzástavou pro případné naléhavé, okamžité zápůjčky. Leč i v tomto směru se mínění rozcházejí. Tvrdí se totiž, že zachování domén se odporučuje jen malým nevyvinutým státům, neb oněm státům, v nichž domény tvoří hlavní zdroj státních příjmů, kdežto ve státech větších mají prý domény v ohledu finančním význam nepatrný. Pro otázku, zdali jest panství podržeti či prodati, jest rozhodným klesání nebo stoupání ceny pozemků a půdy (renta pozemková), jakož i klesání nebo stoupání ceny peněz.

Rakousko počalo již záhy, systematicky pak od polovice minulého století s prodejem panství. V roce 1855, přenecháno bylo Národní Bance ku koupi a zaplacení státního dluhu 155.000 zl. 150 čtv. mil domén ku rozprodeji; od r. 1800—1870 bylo prodáno 883.472 ha státních statků za 54,796.911 zl., ze statků »náboženskému fondu« náležejících od r. 1800 až 1877 300.371 ha za 28,244.504 zl. a od r. 1868—1880 za 15,000.000 zl. V Čechách byla r. 1776 panství z důvodů populačně-politických rozdělena, proměněna v selské statky a dána v dědičný pacht.

Panství státní v Rakousku dělí se ve »vlastní majetek státní«, který zaujímá 1,021.311 ha, a majetek »náboženského fondu« o 325.299 ha, 24·1% veškerého vlastnictví pozemkového, které jest ve správě státní. 62·02% tohoto záleží v lesích, 30·09% jest půda neplodná, 2·66% je vodstvo, takže jen 5·23% zbývá pro užitečnou půdu. 7788 ha polí, luk a zahrad a 45.572 ha hor a pastvin tvoří plochu vlastního fiskálního majetku. Od r. 1872, kdy panství z oboru finančního ministerstva přešly ve správu ministerstva orby, ubylo státních panství o 23.689 ha, panství náboženského fondu o 63.792 ha. Od r. 1860—1870 byly značné části tohoto majetku obráceny ku zrušení a upravení služebností lesních. Podle stát. zákl. zák. ze dne 26. prosince 1867 jsou prodej, přeměna a obtížení nemovitého státního jmění přípustny jen se svolením říšské rady.

V. Pronájem panství.

Ke sklonku 17. století byly v Rakousku téměř veškera panství dána v dočasný pacht. Mínění předních spisovatelů národohospodářských shodují se v tom, že systému pachtu ve většině případů sluší dáti přednost před systémem správy vlastní, při čemž zároveň se doporučuje rozdělení jednotlivých větších statků v přiměřené díly, poněvadž tyto pak z pravidla jsou lépe zdělávány a mohou odváděti větší pacht než statky velké. Rozumí se však samo sebou, že system pachtu nedá se rozšířiti na všecka panství; neboť lesy, hory atd. budou naopak z ohledů státopolicejních a národo-

hospodářských ve mnohých, ba téměř ve všech státech podřízeny vlastní správě státní. Výnosné a spolu racionelní provozování lesního hospodářství, má-li výnos býti stálý, jest možné jen při rozsáhlejším, souvislém komplexu lesů. Ostatně není ani radno hospodářství lesní ponechati soukromým interesům, poněvadž lesy jeví nejdůležitější vliv na poměry vláhy, tvoření se pramenů, hojnosti vodstva, ponebí a tím i všeobecnou úrodnost půdy, a od soukromníků nelze očekávati, že by své lesní hospodářství prováděli v souhlase se všeobecnými interesy. Naproti tomu stát jako majitel rozsáhlých, zcelených hvozdů těmto požadavkům může zadost učiniti, a proto prý panství lesní mají zůstati v jeho vlastní správě. I kdyby se připustilo, že tyto důvody jsou správny, zvláště tedy, že rozumné lesní hospodaření vyžaduje větší a souvislé lány lesa a že na zachování a přiměřeném rozdělení lesů v zemi veřejné blaho podstatný zájem má, přece neplyne z toho naprostá nutnost, aby bylo státu zachováno držení lesních panství. Z toho vyplývá spíše, aby volnost držitelů lesů ohledně lesního hospodaření obmezena byla přiměřenými zákony. Od nejstarších dob až ke sklonku 30leté války bylo užívání veškerých domen pod bezprostřední státní správou. Ku hospodářskému organismu správnímu, který se takto vytvořil, připojila se vlastní správa státní pro spravedlnost a policii a to na nižších, leč často i na vyšších stupních vývoje. S přechodem od naturálního hospodářství k hospodářství peněžnímu, s rostoucí podnikavostí a vzmahajícím se blahobytem hledělo se ihned přejíti od samostatné správy k pachtu. Přivrženci pachtovního systému poukazují na to, že pacht poskytuje vyšší čistý výnos, že správě státní uspoří mnoho práce a fisku mnoho kapitálu provozovacího a usnadňuje přehled státního hospodářství. Leč racionelní vlastní správa může zajisté též vykázati výsledky, jichž nelze podceňovati, poskytujeť ona zejmena ochrannou záruku před pustošením (devastací).

VI. Správa státní.

Správa lesů a domén, patřících státu a veřejným fondům, přísluší podle vyhlášky min. orby ze dne 3. září 1873 ř. z. (vyjma statky řecko-orient. nábož. fondu v Bukovině)

a) správcům lesů a panství (hospodářští správcové),
b) ředitelům lesů a panství a
c) nejvyšší vedení ministerstvu orby.

Každému správci (lesním, nadlesním) jest přidělen určitě ohraničený okres (okres hospodářský) k bezprostřední správě a hospodaření pod vlastní osobní zodpovědností. Činnost lesního správce vztahuje se zpravidla k veškerému státnímu nebo fondovému nemovitému jmění, ležícímu v jeho obvodu. Zásadně nemá se lesní a správce panství zabývati manipulací peněžní, nýbrž má vésti toliko účty o materialu. Manipulace peněžní a vedení účtů peněžních přísluší zvlášť proto ustanoveným orgánům percepčním dle pravidel instrukce pro ně vydané. Pro vedení a dohled k hospodářství v okresích a veškeré činnosti správců lesů a domén byly zřízeny zvláštní střední úřady, podřízené přímo ministerstvu orby s titulem »ředitelství lesů a panství«, v jichž čele stojí vrchní lesmistr, jemuž je k ruce přidělen jeden neb více lesmistrů, potřebný počet lesních inženýrů (mezi těmi i jeden stavitel), dle potřeby i jeden právník (tajemník, koncipista), jakož i ostatní potřebný personál.

Ředitelství lesů a panství zřízena jsou pro Dolní Rakousy, Solní Komoru a ostatní v Horních Rakousích ležící státní a fondové statky,

Solnohrady, Štýrsko a Korutany, Tyroly a Vorarlberg, Krajinu, Přímoří a království Dalmatské; a konečně pro Halič a Vladimirsko. Hlavní úkol ředitelstev lesů a panství záleží v důkladném zkoumání úřední správy jim podřízených orgánů častými revisemi a stálým bděním nad pravidelným chodem hospodářství lesního, náklady i potřebami lesů a panství. Kruh působnosti ředitelstev lesů a panství a jich agenda upravena jest zvláštní instrukcí. Nejužší vedení správy lesů a panství přísluší ministerstvu orby, u kterého jest za tím účelem zřízen zvláštní lesnicko-technický odbor, mající v čele vrchního zemského lesmistra, kterému jsou přidělni: jeden vrchní lesní rada, dva lesní radové a potřebný počet lesnicko technicky vzdělaných úředníků. Účetní a kontrolní agendu obstarávají zvláštní účetní odbory, zřízené u ředitelstev lesů a panství a pak u ministerstva orby a to dle instrukcí zváště pro ně vydaných. Ministr orby jmenuje lesní rady, lesmistry, tajemníky a koncipisty lesních ředitelstev, správce lesů a panství, vrchní inženýry, inženýry a assistenty a pak všechny úředníky účetní; jmenování úředníků kancelářských u lesních ředitelství, lesních hlídačů a ostatních sluhů a přijímání lesních elévů a příručích přísluší vrchním lesmistrům.

Papež.

Papež jest duchovní hlava katolické církve (srv. čl. Církev). Papa (z řec. πάππας = otec, učitel) byl původně čestný název každého biskupa, stal se však od 5. století zvláštním názvem biskupa římského podobně jako titul »summus pontifex« a »pontifex maximus«, který býval před tím rovněž přidáván různým biskupům, najmě arcibiskupům.

I. Postavení papeže jako hlavy církve má základ svůj dle učení katolického v tom, že on jako nástupce apoštola Petra na římském stolci biskupském vždy též jest dědicem a nositelem přednosti či primátu vzneseného Kristem na tohoto apoštola (dle Matouše 16, 16 násl., Jana 21, 15 násl. a Lukáše 22, 32), a jemu dle toho přináleží nejvyšší moc učitelská a vladařská nad veškerou církví. Ačkoli papež má totéž svěcení jako každý jiný biskup, může on jediný dávati věroučná rozhodnutí, která jsou pro všecky věřící rozhodná a neopravitelná (irreformabilis, infallibilis), může vydávati zákony a soudcovská rozhodnutí činiti, která pro celou církev jsou závaznými a neodvolatelnými. Náhled v první polovici 15. století zvláště na sněmech kostnickém a basilejském silně zastávaný o superioritě (nadřízenosti) všeobecného sboru nad papežem byl již koncilem florentským (1439) opět zavržen a neuznán ani v konkordátech německých na to uzavřených (1447 a 1448).

Ku vedení církve stojí papeži k rukoum »curia« t. j. rozsáhlá řada různých úřadů, mezi nimiž zvláštní důležitost mají četné »kongregace« složené z kardinálů, praelátů a jiných úředníků. Nařízení papežská nazývají se všeobecně »constitutiones«, jež dělí se dále na »decreta« a »rescripta«. »Decreta« vydaná jsou »motu proprio (z vlastního popudu) a zavazují všeobecně, »rescripta« činí papež o vznesených dotazech nebo žádostech, a proto předkem odnášejí se jen ku stranám. Výslovným prohlášením nebo i recepcí (přijetím) mohou však »rescripta« nabýti všeobecně závazné moci, a ve skutečnosti pozůstává valná část sbírky »Corpus juris canonici« z takovýchto reskriptů. Dle zevní formy rozeznávají se slavnostnější »bully« a jednodušší »breve«; bulla má název svůj od pečeti olověné na niti visící a jest stejně jako breve uzavřena.

Papež nevykonává dnes již svou všeobecnou jurisdikční moc zároveň s biskupy, a i reserváty (výhrady) k. př. ohledně obsazování jistých obročí v různých diecésích) objevují se od 15. století řídčeji a řídčeji. Biskupům vykázán jest přesně v území jich jurisdikčním t. j. v diecésích jejich kruh oprávnění, v něž papež tak snadno zasahovati nesmí. Naopak udělují nyní papežové biskupům obsáhlá plnomocenství, aby na základě jejich nebo jako apoštolští delegáti k. př. udíleli dispens od určitých všeobecných zákonů církevních, ačkoli právo to samo o sobě jedině papeži přísluší.

II. Postavení papeže ku světským mocím sluší posuzovati dle ducha a rázu různých dob. Evropské státy křesťanského středověku zbudovány byly takořka na zásadách církve, a v jejím zákonodárství bylo více nebo méně zřetelněji vysloveno, že jenom věřící úd církve schopen jest vládnouti jiným věřícím. Odepřel-li tedy papež v některých případech některému knížeti mravní zákon křesťanský nebo práva církve hrubě a trvale porušujícímu další příslušnost k církvi, vyobcovav jej, a prohlásiv jej za zbavena další světské vlády, mělo to ten význam, že papež to, co dle panujícího přesvědčení právě de facto nastoupilo, konstatoval jako autorita k upokojení bázlivých myslí. Avšak žádný papež nikdy netvrdil, že mu přísluší přímá papežská moc nad světskými záležitostmi knížat, ani učení toho žádný theolog nebo kanonista nehájil. Později, když vědomí spojitosti v jednu velkou rodinu národů v Evropě víc a více mizelo a posléze valná část dosavadní církve vypověděla papeži naprosto poslušnost, takže nemohl na dále jako učitel a soudce vymoci si všeobecného poslušenství, neopomenuli přece nikdy nositelé moci papežské aspoň zřejmě protestovati proti tomu, byla-li kde veřejně porušena zděděná nebo nabytá práva církve. Ještě více však nesla se snaha jich k tomu, aby cestou smírnou konkordáty nebo úmluvami nové základy zjednány byly pro uspokojivý neb aspoň snesitelný poměr mezi církví a dotyčnými státy.

Pokud se zvlášť Rakouska týče, nastal rozhodný obrat konkordátem z r. 1855, před nímž vládl v Rakousku t. zv. Josefinismus.

Tento směr politiky rakouské pokusil se totiž o to, aby zbavil papeže vykonávání téměř všech obyčejem ustálených práv přetržením styku biskupů s papežem. Když pak v r. 1868 zrušeny byly květnovými zákony nejdůležitější ustanovení konkordátu z r. 1855 se strany státu a tím církev uvržena byla v postavení nepříznivější, než jaké měla před konkordátem, prohlásil se Pius IX. ve své allokuci ze dne 22. června 1868 odmítavě proti těmto zákonům Přes to však nebyly v Rakousku přetrženy přátelské styky mezi církví a státní mocí a mezi papežem a vladařem, kdežto v Prusku po podobném odmítnutí květnových zákonů z r. 1873 papežem Piem IX. rozpoutal se s plným ostřím t. zv. kulturní boj. V Rakousku totiž po nedlouhém odporu se strany jednotlivých biskupů proti provedení nového zákona o školách národních utvořil se znenáhla jakýsi modus vivendi a jest od té doby patrna obapolná zdrženlivost a povolnost.

Diplomatický styk mezi vídeňským dvorem a papežským trvá stále, a též biskupové jsou s papežem stále ve spojení.

III. Volba papeže.

Obsazení uprázdněného stolce papežského děje se ode dávna volbou a to nyní dle volebního řádu, k němuž základ položil Mikuláš II. r. 1059 ustanovením, že na příště jen sbor kardinálů oprávněn jest papeže voliti. Další ustanovení připojil Alexander III. r. 1179, že má se pokládati za

právoplatně zvoleného jen ten, komu dostaly se $^2/_3$ všech hlasů; Řehoř X. (r. 1274) nařídil, že volba odbývati se musí v »conclave« t. j. v místnosti uzavřené před veškerým stykem se světem vnějším, do které odebrati se mají voličové, jimž zvláštní pozvání se nečiní, 11. dne po smrti papeže a kteroužto místnost nesmějí opustiti dříve, než platná volba se provede. Katoličtí mocnářové a sice rakouský, francouzský, španělský a obou Sicilií vykonávali při volbách papežských opět od 16. století t. zv. právo exklusivy nebo t. zv. veta. Ve skutečnosti voličové sami nepovznesou na stolec a důstojnost papežskou osobu, o které předem již zjištěno není, že by s některou katolickou mocí v dobré shodě nestála. Se stanoviska církevního práva nelze mluviti o formálném právu exklusivy již z toho důvodu, že papež Řehoř XV. r. 1621 právo toto přímo vyloučil. [Viz čl. Kardinálové.]

Papír (formát jeho dle práva poplatkového).

I. Kdekoli pojat byl v system předpisů poplatkových vedle kolku dle ceny i kolek dle rozměru t. j kdekoli se řídí vyměření poplatků dle počtu archů jisté listiny nebo spisu, musí být předem o to postaráno, aby tyto předpisy se neobcházely zvolením zvláštní velikosti jednotlivého archu listiny nebo spisu. Tomuto účelu vyhovují ustanovení § 30. zák. ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z, § 2 předb. dod. k sazbě zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z., nař. min. financí ze dne 30. listopadu 1863 č. 104 ř. z. a nař. min. obch. a fin. ze dne 26. května 1875 č. 83 ř. z.

Všeobecně nesmí arch papíru nějaké listiny nebo spisu překročiti plochu čtverce 1750 cm², jinak zaplatiti jest za každý arch poplatek, který poplatek předepsaný při normální velikosti papíru o 54 kr. převyšuje. Obnáší-li onen normální poplatek méně než 50 kr., musí se tento menší poplatek zapraviti obnosem dvojnásobným. (K těmto listinám počítati jest také kupecké účty — srv. roz. spr. s dv. ze dne 6. listop. 1888 č. 3422 sb. »Budwinski« č. 4327.)

II. Z tohoto pravidla sluší uvésti tyto výjimky:

1. Při obchodních a živnostenských knihách, které jsou svázány a sešity, násobiti se musí poplatek z archu vyměřený tolikrát, kolikrát jest obsažena jednotka rozměru jednoho archu v úhrnné ploše celé knihy. Tato jednotka obnáší při knihách, které podrobeny jsou poplatku 5 kr. (denník, strazza, kniha pokladniční, prima nota, kniha účtů, skladní kniha, inventář a kniha bilanční — § 11 zák. ze dne 29. února 1864 č. 20 ř. z.) 2640 cm², a při knihách, které podléhají poplatku 25 kr. (kniha hlavní, kontokorrentní a saldokontovní p. s. 59 zák. ze dne 9. února 1850) obnáší 5040 cm².

2. *a)* Při živnostenských zápisech skládajících se z jednotlivých archů podléhajících poplatku 5 kr., k nimž náležejí i repertoria a protokoly o protestech notářů (výn. min. fin. ze dne 23. července 1885 č. 22521 věst. č. 22), nemá obnášeti arch více než 2640 cm² míry plošné. Obnáší-li arch více, ale ne přes 5040 cm², zapraviti jest pro takové zápisy živnostenské poplatek 10 kr., při rozměru plošném přes 5040 cm² pak poplatek 15 kr.

b) Při zápisech živnostenských skládajících se z jednotlivých archů, které podrobeny jsou poplatku 25 kr., sahá normální plošný rozměr jen do 1750 cm²; při větším obsahu plošném zaplatiti jest dvojnásobný poplatek.

Literatura: Prof. Dr. M. Talíř, Poplatky a kolky v Rakousku, Praha 1896.

Papíry cenné a daň z jich tržby.

A) Papíry cenné.

I. Pojem.

Papíry cenné jsou listiny majetkoprávního obsahu, na nichž právo z nich vyplývající v té míře lpí, že jen majitel jich toto převésti a vykonávati může. Rozsah pojmu tohoto jest až dosud velmi sporným. Někteří čítají sem pouze papíry pohledávkové, jiní jen papíry na řad neb majiteli svědčící, jiní opět vztahují pojem tento též na akcie a papíry na určité jméno znějící, ba dokonce i na peníze papírové, jízdní lístky, vstupenky do divadel, lázní, poštovní známky atd. Zajisté nelze však za cenné papíry považovati: dlužní úpisy, kvitance, listiny o smlouvách atd., jichž pouze jako průvodů užiti lze, jimiž však nelze ani práva převáděti ani vykonávati.

II. Druhy.

1. Přihlížíme-li k osobě vydatelově, jest lišiti papíry státní, papíry veřejnoprávních korporací a papíry soukromé.

2. Dle způsobu, jakým určena jest osoba věřitelova rozeznávají se:

a) papíry na určité jméno znějící (au nom, rektapapíry), v nichž věřitel jest označen svým jménem;

b) papíry na řad (ordre), v nichž věřitel sice též svým jménem jest označen, jež však kromě toho obsahují dodatek »na řad (ordre)« t. j. zmocnění papír girem (indosamentem) dále převésti;

c) papíry majiteli svědčící (au porteur) t. j. papíry, jež každého svého majitele, jak ku výkonu, tak ku převodu práva oprávňují.

3. Dle obsahu práva z papíru vyplývajícího jest rozeznávati:

a) papíry pohledávkové, jichž základem jest pohledávka; k nim náleží: směnky, kupecké poukázky, listy závazkové atd.;

b) papíry zakládající práva věcná jako na př. listy zástavní, listy nakládací, listy skladní, varanty, konosementy atd.;

c) papíry společenské, se kterými souvisí členství jistých korporací a společností, jako na př. akcie, listy kuksové atd.;

4. Dle předmětu plnění v papíru uvedeného možno lišiti

a) papíry peněžné, znějící na určitou nebo neurčitou sumu peněžnou jako na př. směnky, poukázky, kupony, listy dividendové atd.;

b) papíry na zboží, jež jsou buď papíry dopravními neb tržebními, jako na př. faktury, noty závěrkové atd.

III. Vznik práv z papíru.

Aby právo z papíru vzniklo, jest kromě vyhotovení papíru vydatelem potřebí, aby papír byl vydán, neboť, pokud se papír nalézá v rukou vydatelových, nemůže právo vzejíti, ježto zde není podmětu právního. Teprve vydáním papíru vznikne pro vydatele závazek a tím i pro vlastníka papíru t. j. toho, na koho papír převeden byl, právo z papíru. Dle obch. zák. (čl. 305, 306 a 307) pokládá se za vlastníka papíru na řad znějícího ten, na jehož řad papír byl vydán (remitent) nebo platně rubopisem (girem, indosamentem) převeden (giratář), za vlastníka papíru majiteli svědčícímu pak každý majitel (detentor) jeho. Vlastníku papíru jest dlužník povinen plniti, aniž by byl oprávněn nebo povinen zkoumati, zdali onen skutečně vlastníkem papíru jest. Pouze tehdy, kdyby věděl, že tomu tak není

a přes to nepravému vlastníku plnil, byl by pravému vlastníku papíru ze škody práv. Při papírech, které neobsahují právní důvod (causa) závazku, jako při směnkách, kupeckých poukázkách atd., může vydatel (dlužník) proti věřiteli jen ony námitky ku platnosti přivésti, které vyplývají z papíru samého nebo které jemu bezprostředně proti osobě věřitelově příslušejí (čl. 303, 304 obch. z.), při ostatních papírech mají průchod námitky, jako při pohledávkách vůbec.

IV. Převod papírů.

1. Papíry znějící na určité jméno (au nom, rektapapíry). Ku převodu papírů těchto vyhledává se kromě převodu papíru (skriptury), aby pohledávka jím založená též platně postoupena byla (§ 1392 a násl. o. o. z.).

2. Papíry na řad.

Papíry tyto kromě postupu obecnoprávního lze převésti rubopisem (girem čili indosamentem), který záleží v tom, že vlastník papíru na rubu jeho prohlášení ku převodu papíru směřující učiní. Ten, na koho byl papír rnbopisem platně převeden pokládá se za vlastníka jeho, ač-li při nabytí nejednal obmyslně (čl. 305 obch. z. a čl. 74 sm. ř.).

Dle obch. zák. lze rubopisem převáděti na řad znějící kupecké poukázky a listy závazkové kupci vydávané, jichž předmětem jsou peníze, jisté množství věcí zastupitelných neb cenných papírů a v nichž závazek ku plnění není učiněn závislým na nějaké protidávce (čl. 301 obch. zák.), dále konosementy plavců, listy nakládací povozníků, listy skladní, varanty, listy o půjčce na loď a pojistky námořské (čl. 302 obch. z.).

O formě rubopisu platí předpisy práva směnečného (§ 182 a 305 obch. z.) (viz čl. Giro).

Rubopisem převádějí se též akcie společností akciových a komanditních na akcie na jméno znějící s tím jen rozdílem, že převod vůči společnosti nabude platnosti teprve tím, když poznamená se ve knize akcionářů, neboť práva akcionářská vykonávati mohou pouze ti, kdož ve knize této jsou zaneseni (čl. 182, 183, 223 obch. z.).

O převodu akcií na jméno znějících neplatí však ustanovení sm. ř.

3. Papíry majiteli svědčící.

O převodu papírů těchto platí tytéž zásady jako o převodu vlastnictví věcí movitých. Ku platnému jich převodu stačí pouhé odevzdání čili tradice, neboť dle obsahu papírů těchto každý jich majitel veškerá práva z nich ku platnosti přivésti může (§ 1393 o. o. z.). Bylo-li nabyto papírů koupí, jest lhostejno, byl-li prodatel držitelem poctivým nebo nepoctivým, jen když kupující jednal bezelstně (čl. 307 obch. z.), takže nabývá tento vlastnictví papírů i byly-li tyto ukradeny nebo ztraceny, jen když o tom nevěděl. Papíry majiteli svědčící nemohou býti předmětem žaloby vlastnické, leč že by žalobce právo vlastnické ku jednotlivým kusům prokázal a kromě toho byly tu okolnosti takové, z nichž žalovaný seznati mohl, že přisvojuje si papíry ty, nejedná správně (roz. nejv. s. ze dne 11. července 1866 č. 62628 sb. č. 2549). Dekr. dv. kanc. ze dne 17. prosince 1847 č. 1105 sb. j. v. zapovězeno bylo vydávání dalších dlužních úpisů majiteli svědčících a též zákonník obchodní neobsahuje nějaké všeobecné oprávnění ku vydávání papírů majiteli svědčících (rozh. nejv. s. ze dne 12. srpna 1886 č. 4747 ob. č. 11136), nýbrž toliko výjimečně dovoluje společnostem akciovým akcie majiteli svědčící vydávati a to ještě jen s jistými

výhradami (čl. 207 a 222 obch. z.; o podrobnostech viz čl. Společnost akciová).

V. Zánik práv z papírů.

Práva z papíru zanikají úplnou zkázou nebo ztrátou jeho. Ztratí-li se dlužní úpis, má dle § 1428 o. o. z. dlužník právo, žádati, aby jemu věřitel jistotu dal, nebo dlužný obnos k soudu složiti a o amortisaci dluhopisu zakročiti. O amortisaci papírů vůbec viz čl. Amortisace listin.

B) Daň z tržby cenných papírů.

Tržba cenných papírů podrobena jest zvláštní dani t. zv. dani z tržby cenných papírů (Effectenumsatzstener), jež zavedena byla zákonem ze dne 18. září 1892 č. 172 ř. z. (viz čl. Daň bursovní). Ustanovení tohoto zákona do jisté míry změněna byla zákonem ze dne 9. března 1897 č. 195 ř z., jenž vejde v život dnem 1. listopadu 1897, kterýmžto dnem zároveň pozbývají platnosti předpisy zákona z r. 1892 (§ 37 cit. zák.).

I. Předmět daně.

Dle tohoto zákona ze dne 9. března 1897 č. 195 ř. z. podléhají dani této veškeré obchody jak na burse tak i mimo bursu uzavřené, původní i prolongační (§ 1 cit. zák. odst. 2). V tom směru při obchodech stravních vůbec na tom nezáleží, zdali stravovatel s převzatými cennými papíry (effekty) může nakládati čili nic; rovněž při obchodech prémiových jest lhostejno, zdali prémie propadá či obchod se zruší, pokud jen nestane se tak v týž den, kdy obchod byl uzavřen. Při obchodech komissionářských (čl. 360 obch. z.) podléhá této dani netoliko obchod uzavřený mezi komissionářem a osobou třetí, nýbrž i prováděcí obchod mezi komissionářem a komittentem: rovněž směnné obchody, jimiž směňují se cenné papíry za effekty jiného druhu buď s doplatkem nebo bez něho, sluš vzhledem k dani za dva obchody pokládati (§ 1 cit. zák. odst. 3 až 6)

Dani této nepodléhá obchod s tuzemskými směnkami, kupeckými poukázkami a vůbec s cennými papíry, v nichž lhůta platební a obnos přesně jsou vytčeny (vydané cenné papíry, kupony na úrok a na dividendu, v nichž obnos jest určen, kasovní listy, státní listy pokladniční a t. d.); rovněž není dani této podroben obchod s raženými i neraženými drahými kovy, cizími směnkami (devisami) a jinakými cizozemskými prostředky platebními.

Konečně nespadá pod citovaný zákon

a) směna jednotlivých kusů téhož druhu cenných papírů, nebylo-li při ní peněz užito nebo podléhá-li toliko poplatku do určité výše, kteráž stanovena bude cestou nařizovací;

b) výpůjčka cenných papírů proti navrácení kusů téhož druhu nejdéle do 1 týdnu, ač nebylo-li rovněž při ní peněz užito;

c) navrácení cenných papírů stravovatelem strávníku, pokud se tak neděje officielním aranžovacím ústavem některé tuzemské bursy;

d) vydání nových cenných papírů vydatelem jich prvnímu nabyvateli a výměna konvertovaných cenných papírů. Pokud hypotekární úvěrní ústavy poskytují zápůjčku v listech zástavních, jest i případné nabytí těchto zástavních listů příslušným úvěrním ústavem hypotekárním od daně osvobozeno; konečně

e) splacení zápůjčky hypotekárním úvěrním ústavem v zástavních listech poskytnuté zástavními listy téhož druhu (§ 2 cit. zák.).

Vzhledem k cizině ustanovuje § 3, že, nachází-li se kontrahent v cizině, podléhají obchody této dani jinak podrobené jen tehda, je-li v tuzemsku ten, kdo v první řadě jest povinen daň zapraviti nebo má-li v tuzemsku obchodní závod nebo stálého zmocněnce (remisier), od nichž obchod byl uzavřen.

II. Výměra daně.

Daň z tržby cenných papírů vyměřuje se pevnou sazbou z každé jednotlivé závěrky. Za jednoduchou závěrku zákon pokládá:

a) při cenných papírech v době, kdy cit. zákon v život vejde (dne 1. listopadu 1897), na vídeňské burse znamenaných, obchoduje-li jimi dle procent, nominale 5000 zl. r. č., při tržbě dle kusů, počet 25 kusů, vztažmo onu nominální cenu a onen počet kusů, které dle obchodních podmínek vídeňské bursy ustanoveny jsou za jednoduchou závěrku pro jisté cenné papíry;

b) při cenných papírech na jiné tuzemské burse znamenaných totéž nominale 5000 zl. vztažmo ono nominale a onen počet kusů, jež dle obchodních usancí na příslušné burse v uvedeném čase platných za jednoduchou závěrku pro dotyčné cenné papíry jsou ustanoveny.

Tytéž zásady platí též pro obchod těmito cennými papíry na jiných tuzemských bursách jakož i pro obchod mimo bursu, vyjímajíc však případ naznačený sub d). Jestliže by později obchodní usance některé bursy v tomto směru se změnily, jest vláda zmocněna nařizovací cestou předpisy o výměře této daně přiměřeným způsobem s těmito změnami v souhlas uvésti.

c) U cenných papírů, které nejsou zaznamenány na žádné rakouské burse, pokládá se za jednoduchou závěrku nominální obnos 5000 zl.; nezní-li však na určitý obnos nominální, počítá se závěrka dle skutečného obratu peněžního a platí tedy i tu za jednoduchou závěrku částka 5000 zl. — Jde-li při některém z vyznačených obchodů o effekty různého druhu, počítá se jednoduchá závěrka pro každý druh zvlášť; nedosáhly-li by jednotlivé položky výše jednoduché závěrky, vezme se za základ výměry daně obrat peněžní pro jednoduchou závěrku s obnosem 5000 zl. (§ 5 cit. zák.).

d) Podobně při všech obchodech stravních uzavřených mimo bursu, při nichž daň z tržby cenných papírů zapravuje buď dlužník přilepiv příslušné známky kolkové na účet, jejž zároveň věřiteli odevzdává anebo věřitel (stravovatel), jenž potřebnými známkami opatří stvrzenku o složení cenných papírů, (§ 14 odst. 2 cit. zák.), počítá se jednoduchá závěrka dle skutečného obratu peněžního, při čemž za jednoduchou závěrku béře se obnos 5000 zl. r. č. Jdeli o tržbu cenných papírů podléhajících různým berním sazbám vyměří se daň dle sazby vyšší; zlomky jednoduché závěrky čítají se jako závěrka úplná (§ 4 cit. zák.).

Při stanovení peněžního obratu nehledí se k náhradě za běžné úroky, ani k náhradě za kupony na úroky nebo na dividendu již splatné avšak posud neoddělené; rovněž nečítají se zaplacené prémie a zaplacené stravné. Obnosy v cizí měně vyjádřené určí se měnou tuzemskou dle klíče, jenž stanoven bude cestou nařizovací (§ 6 cit. z.).

Daň z obratu cenných papírů činí za každou jednoduchou závěrku při obchodech papíry dividendovými (akciemi) a prémiovými dlužními

úpisy, vyjímajíc listy státní zápůjčky prémiové, 50 kr., při všech papírech ostatních 20 kr.

Obchody cennými papíry uzavřené mimo bursu vyjímajíc obchody stravné — zálohové obchody uzavřené mimo bursu podrobeny jsouce toliko poplatku dle pol. s. 36 zák. ze dne 13. prosince 1862 ř. z. č. 89, daně jsou vůbec prosty (§ 14 odst. 1.) — podléhají dani této jen potud, pokud při nich súčastněn jest kupec, který po živnostensku obchod cennými papíry provozuje (směnárna atd.) (§ 15 cit. z.).

Při těchto obchodech, jde-li o tuzemské papíry, jichž nominale obnáší nejvýše 500 zl., snižuje se sazba 20 kr. na 5 kr., a jde-li o prémiové dlužní úpisy v nominalní ceně nepřevyšující 100 zl. snižuje se sazba 50 kr. na 10 kr. (§ 7 cit. zák.). Totéž platí též o uherských cenných papírech.

III. Zapravení daně.

Co se týká způsobu, jakým se tato daň zapravovati má, ustanovuje § 8, že z pravidla má k tomu býti užito zvláštních kolkových známek, jichž zhotovení a užívání upraveno bude cestou nařizovací (§ 24); vláda však může povoliti, aby daň tato byla zapravována přímo hotově, což zejména může se vztahovati k úvěrním ústavům.

a) Při přímých bursovních obchodech t. j. takových, při nichž není súčastněn úřední aranžovací ústav, zapraví kontrahent, jenž cenné papíry dodati má, daň způsobem tím, že na účtu, jejž zároveň s dodáním cenných papírů druhému kontrahentu vydati má, potřebné kolkové známky nalepí (§ 12 cit. zák.).

b) Z bursovních obchodů officialním aranžovacím ústavem některé tuzemské bursy sprostředkovaných zapraví se daň tím způsobem, že každý kontrahent na konsignaci aranžovaných obchodních obratů (na aranžovacích arších) za každou jednoduchou závěrku přilepí kolkové známky v ceně polovičního obnosu, kolik daň obnáší, tedy v ceně 25 kr. resp. 10 kr.

Byl-li při těchto obchodech súčastněn úřední dohodce a jde-li při nich o směnu téhož množství cenných papírů téhož druhu a při stejném kursu, odpadá polovina daně, která by jinak z podání dohodcova zapravena býti měla; podání tato musí však býti učiněna na zvláštních arších (§ 9 cit. zák.).

Ústav arrangement obstarávající ručí za řádné zapravení zmíněné daně a má každou nesprávnost oznámiti do 30 dnů příslušnému finančnímu úřadu I. instance. Za výdaje a námahu s tímto dohledem spojené může mu finanční ministerstvo uděliti přiměřenou náhradu (§ 10 cit. zák.). Aby pak kontrola řádně mohla býti prováděna, mají tyto ústavy dle § 11 aranžovací archy běžnými čísly opatřené po dva roky uschovávati a je finančnímu úřadu na požádání předložiti. Rovněž může finanční úřad kdykoli do těchto uschovaných aranžovacích archů u přítomnosti orgánu ústavu nahlédnouti. Úřední orgány jsou však úřední přísahou vázány obchodního tajemství šetřiti, leč by šlo o zkrácení daně; rovněž nesmí toho, co při této příležitosti shledali použiti při vyměřování daně výdělkové a daně z příjmu (§ 11 cit. zák.).

c) Aby nesnáze s vybíráním daně této spojené byly zmírněny, ustanovil § 17 cit. zák., že každý, kdo na burse premiové obchody provádí a vůbec každý, kdo po živnostensku provozuje obchod s cennými papíry (§ 15), jest povinen o všech obchodech dani této podrobených vésti zevrubný rejstřík (Registerpflicht), jenž musí býti finančním úřadem ověřen. V tomto rejstříku musí býti zanesen každý obchod s cennými papíry dani

podrobený a to nejdéle třetího dne všedního po jeho uzavření a rovněž musí v tomto rejstříku nejdéle třetího dne všedního po provedení tohoto obchodu daň z něho býti zapravena, o čemž bližší předpisy vydány budou cestou nařizovací (§ 17 cit. zák. 1. 2. odst.).

Obchodní zápisy musí býti vedeny v souhlasu s tímto rejstříkem tak, aby obé snadno a bezpečně mohlo býti přehlédnuto a kontrolováno (§ 19 cit. zák.). Rejstříky, jakož i zápisky obchodní (strazza, primanota, denník) z posledních dvou let musí býti uschovány a na požádání finančnímu úřadu předloženy; finanční úřad může si vyžádati též ověřený výtah z rejstříků. Ve příčině nahlédnutí v tyto rejstříky i zápisky platí totéž, co bylo shora řečeno o nahlédnutí v aranžovací archy ústavů arrangement obstarávajících (§ 20 cit. zák.).

Každý, kdo chce provozovati obchody, jež dle § 17 cit. zák. zápisu v rejstřík podléhají, jest povinen prve než obchody ty provozovati počne, učiniti o tom oznámení finančnímu úřadu; rovněž i každá zamýšlená změna v tom směru musí finančnímu úřadu býti ohlášena. Osoby, jež by v době, kdy citovaný zákon platnosti nabude, již obchody ty provozovaly, mají oznámení to učiniti do 30 dnů ode dne, kdy zákon ten v život vešel (tedy do 30. prosince 1897) (§ 18 cit. zák.). Aby mohlo býti ulehčeno menším závodům, může vláda jim ve příčině vedení těchto rejstříků jistých úlev poskytnouti (§ 17 posl. odst.).

Zejména může vláda od povinnosti vésti rejstřík úplně osvoboditi obchodníky s cennými papíry, jichž mimobursovní obchody obmezují se toliko na poukázání dodávky nebo přijetí cenných papírů, jež rovněž dle výslovného předpisu § 16 vedle původního obchodu této dani jsou podrobeny.

Vzhledem k obchodům s cennými papíry prostřednictvím obchodního dohodce mimo bursu uzavřeným, sluší ještě podotknouti, že příslušnou daň zapraví obchodní dohodce přilepiv na závěreční lístek potřebné kolkové známky, má však právo od stran náhradu požadovati (§ 21).

III. Zákon uděluje rakousko-uherské bance pro dobu trvání privilegia jejího v čl. 93 stanov vytčeného (zák. ze dne 21. května 1887 č. 51 ř. z.), jakož i státní správě ve příčině daně z tržby cenných papírů jisté výhody, jež v podstatě záležejí v tom, že banka tato i státní správa při obchodech s třetími kontrahenty uzavřených od daně, již jinak byli by povinny zapraviti, jsou osvobozeny, kdežto třetí kontrahent část daně na něho připadající ovšem zapraviti musí; tak zejména nemusí aranžovací archy jimi podané býti kolkovány, a rovněž jsou osvobozeny od povinnosti rejstřík v obchodech jimi uzavřených vésti a kolkovati, dále pro ně neplatí trestní předpisy v zákoně tom obsažené (§§ 25 a n). Z řečeného plyne též, že obchody mezi státní správou a rakousko-uherskou bankou uzavřené jsou daně z tržby cenných papírů vůbec prosty (§§ 22 a 23 zák.).

V. Úřady.

Vydávati platební rozkazy, nařízení a rozhodnutí ve příčině daně z tržby cenných papírů povolán jest finanční úřad I. instance (finanční ředitelství okresní, úřad pro vyměřování poplatků), aniž ovšem tím dotknut jest trestní zákon důchodkový. Proti takovému nálezu lze podati rekurs k zemskému finančnímu ředitelství a dále k finančnímu ministerstvu; pro rekurs tento, jenž nemá moci odkladné, platí předpisy zákona ze dne 19. března r. 1876 č. 28 ř. z. Pořad práva jest vůbec vyloučen; zejména nemohou

řádné soudy rozhodovati o otázce, zdali a v jaké míře daň tato zapravena býti má (§§ 31 a 32 zák.).

Nezaplacená daň tato vymáhá se týmž spůsobem jako daně přímé. V příčině promlčení daně i trestů platí ustanovení zákona ze dne 18. března 1878 ř. z. č. 31 vztažmo § 14 zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z. (§ 33 zák.).

VI. Ustanovení trestní.

Přestupky předpisů zákona o dani z tržby cenných papírů podléhají trestům velice přísným; zejména pokutou rovnající se 150násobnému obnosu daně povinné má býti potrestána strana daní povinná,

1. jež buď vůbec nebo jen částečně nepojala v aranžovací arch obchod, který dle bursovních usancí ústavem aranžovacím má býti proveden; tento trest však odpadá, byl-li příslušný aranžovací arch na základě konstatování aranžovacího ústavu dodatečně podán;

2. nebyl-li obchod dani podrobený vůbec anebo jen částečně zapsán v rejstřík;

3. nebyl-li úředním dohodcem při obchodě jím uzavřeném vydán závěreční lístek, nebo je-li zápis v tomto lístku neúplný;

4. nebyl-li při přímých obchodech bursovních (§ 12 a 13), při obchodech stravných mimo bursu uzavřených (§ 14) nebo při obchodech s rakousko-uherskou bankou uzavřených (§ 22) příslušný list řádně vyplněný a kolkovaný odevzdán;

5. bylo-li v případech, kde dle cit. zákona daň přilepením kolků má se zapraviti, užito nedostatečných nebo jinak vadných známek;

7. konečně trestá se touto pokutou každý přestupek, jehož se dopustili ti, jimž povoleno daň přímo zapravovati.

K tomu sluší podotknouti, že vždy rozhodno tu jest, zdali bylo užito kolků v zákonné ceně; pouhá neúplnosť zápisu nepokládá se za zkrácení daně (§ 25 cit. zák.).

Ostatní přestupky zákona tohoto jakož i prováděcích nařízení podléhají pořádkové pokutě od 25 do 500 zl. (§ 26).

Trest vůbec odpadá (vyjímajíc případ u § 25), jestliže strana daní povinná do 8 dnů po spáchání přestupku sama u finančního úřadu se přihlásí a zároveň povinnou daň ihned zapraví (§ 28 cit. zák.).

Zvláštnímu trestu peněžité pokuty od 500 do 1000 zl. podléhá obchodní dohodce, jenž neprávem uzavře takový obchod na vlastní účet neb jako komisionář (§ 27); tím ovšem není vyloučen případný trest pro zkrácení daně (dle § 25) ani snad disciplinární stihání dohodce ve smyslu zák. ze dne 4. dubna 1875 č. 68 ř. z.

Každý, kdo obdrží spis, jenž dle zákona není správně kolkován, má o tom do 30 dnů učiniti finančnímu úřadu oznámení, anebo v téže lhůtě příslušnou daň sám zapraviti, jinak podlehne pokutě rovnající se 50tinásobnému obnosu povinné daně; o tom, že lhůta tato byla zachována, důkaz musí podati příjemce spisu (§ 29).

Obnos daně, jež v těchto případech měla býti zapravena, jakož i peněžité pokuty vyměří se na základě úředního nálezu, jímž přestupek byl konstatován. V případech, kde dle § 25 má býti uložena pokuta rovnající se 150násobnému obnosu zadržené daně, může býti pokuta tato snížena až na třetinu, ač jsou-li tu okolnosti zvláštního zřetele zasluhující; další zmírnění nebo úplné prominutí pokuty se připouští však jen tehdy,

nebyla-li daň zúmyslně zadržena. Podléhá-li ten který přestupek též trestu dle trestního zákona důchodkového, nesmí býti uložen trest mírnější, než jaký na dotyčný přestupek stanoven jest citovaným zákonem o dani z tržby cenných papírů (§ 30).

Podíl udavačův na pokutách dle cit. zákona vybraných stanovil § 34 na $^{1}/_{12}$ zvýšené daně vybrané nad výměru daně řádné; podíl tento musí však býti vybrán ve 3 měsících po svém poukázání, jinak nárok na něho zaniká. Ostatně tu platí v té příčině předpisy platné pro udavače jiných přestupků důchodkových.

Postihači jako nyní vůbec tak ani v tomto případě nároku na odměnu nemají (§ 34, 4. odst.).

VII. Právo poplatkové.

Co se konečně týká povšechné povinnosti listiny kolkovati ustanovuje § 36, že listiny, jež dle poplatkového zákona mají býti kolkovány, musí kromě kolkových známek daňových opatřeny býti též kolky dle poplatkového zákona potřebnými, vyjímajíc zvláštní případy uvedené v § 35. Dle tohoto § jsou od povšechné povinnosti kolkové osvobozeny zejména účty (noty) o těchto obchodech, závěreční lístky obchodních dohodců o obchodech této dani podrobených vydávané, rovněž kvitance, jimiž ve smyslu § 22 č. 2 a 4 spolukontrahent rakousko-uherské bance stvrzuje příjem cenných papírů nebo valuty.

O obchodech cennými papíry viz čl. Bursa.

Literatura: Randa, článek v »Právníku« roč. 1889, s. 1. J. Kalousek, O obchodech s cennými papíry, Praha, 1897.

Parcelace.

I. Podstata a význam

Parcelace záleží v živnostenské činnosti k tomu směřující, aby vytěžen byl zisk z rozkouskování resp. rozdrobení selské živnosti. Povahy převahou národohospodářské jest otázka, má-li se parcelace v neobmezené míře připustiti čili nic. Pro neobmezené připuštění dělení hospodářských statků uvádí se hlavně to, že již povaze vlastnictví odporuje každé omezení, že místní poměry půdy často nedopouštějí při větších komplexech půdy a pozemků tak vytrvalé hospodářství a tak výnosné vzdělání, jako to možné jest při menších hospodářstvích. Naproti tomu právem se na to poukazuje, že rozkouskování pozemků nanejvýš nebezpečně ohrožuje zpravidla rolnictvo, že zmenšením a ztenčením selských živností právě nejvíce vylučuje racionelní a v každém ohledu prospěšné hospodaření, že zvláště mnohá důležitá odvětví, ku př. chov dobytka stává se při značném rozdrobení půdy téměř nemožným a velmi škodlivě působí na ornici, které pak se nedostává potřebného hnojiva, že se dále snadno tvoří venkovský proletariát ve spojení s nanejvýš zhoubnými následky socialně-politickými.

Tyto úvahy vedly právě k tomu, že státní správa nucena jest hledati prostředky a cesty, aby zamezila systematickému rozkouskování větších statků, které se provozuje po živnostensku s bohatým výdělkem. Tyto zjevy ukázaly se v novější době netoliko v Německu, nýbrž obzvláště v některých částech říše rakouskouherské v míře tak povážlivé, že bylo nutno hráze postaviti této výdělkářské a pustošivé živnosti netoliko k ochraně a zachování zdárného hospodaření, nýbrž i s tím souvisejícího průmyslu a rozsáhlého obchodu; v posledních letech nabylo toto rozbíjení statků rozsáhlé míry, zejména v zemích hospodářsky nejpokročilejších jako ku př.

v Čechách a v Dolních Rakousích. Vláda snažila se nejprve to zameziti různými opatřeními správními, zvláště pilným střežením spekulantů parcelaci provozujících, podrobením jich daním, jakož i poučením obecních starostů o zákazu dražeb soukromých a pokoutních. Než tyto prostředky na základě platných zákonů použité nebyly s to, aby nezhojitelné následky rozbíjení statků účinně odvrátily. Z důvodů těch byla vláda rakouská přinucena předložiti poslanecké sněmovně (1888) osnovu zákona ve příčině živnostenské parcelace selských živností. Zpráva tuto osnovu provázející a odůvodňující připomíná v tom směru, že za volné dělitelnosti půdy a pozemků zmohl se zvláštní způsob obchodu reálného (s nemovitostmi), s nímž zpravidla spojeny jsou účinky velmi škodlivé. Poukazuje pak se dále k tomu, že mnohé osoby ne proto, aby se vyhovělo hospodářským potřebám nebo ohledům vhodnosti, nýbrž z čistého výdělkářství obchodem tím výlučně se zabývají, zakupujíce jedině za tím účelem selské živnosti a je ihned nebo při nejbližší příležitosti po kusech dále prodávajíce, že již se stanoviska všeobecného pochybnosti nemůže býti o tom, že v zemědělském i státohospodářském směru nutně plynou škodlivé účinky z toho, jestliže živnostensky provozovaná spekulace zmocní se obchodu se statky a ho odnímá přirozeným a skutečným potřebám místním. Výsledky vyšetřování v té příčině politickými úřady podniknutého dokazují také nade vši pochybnost, že se úmysl dotyčných spekulantů nese jen k ošizení súčastněných osob, ježto spekulanti tací snaží se pojistiti sobě rychle značnější zisk, kterého docíliti se dá jen na účet zúčastněných prodavačů a kupců. Dalším zhoubným následkem jsou četné rozepře a exekuce, které zhusta stávají se zdrojem hospodářské zkázy selských gruntovníků.

Podstatná ustanovení této osnovy jsou následující:

Kdo provozuje po živnostensku nebo ze zvyku rozprodej selských živností, pokud se to neděje za účelem zastavění, rovněž kdo se zúčastní vědomě v podnicích takových jako jednatel, vyjednavatel nebo jakýmkoliv jiným způsobem, dopouští se přečinu a bude potrestán tuhým vězením od jednoho do tří měsíců a pokutou peněžitou od 500—2000 zl. Žádosti za dobrovolnou dražbu nemovitých statků má příslušný soud zamítnouti, nabude-li přesvědčení, že dražba má za účel parcelační rozprodej selské živnosti za spolupůsobení známého parceláře. Soud reální má z úřední povinnosti opatřiti si potřebná vysvětlení ku nabytí přesvědčení o tom, Nabude-li státní zastupitelství během trestního řízení pro naznačený přečin zahájeného vědomost o dobrovolné dražbě, která má za účel parcelační rozprodej selských živností, má o tom zpraviti příslušný soud reální. Tento může zastaviti výkon dražby nebo již udělené svolení k němu odvolati. Proti advokátům, notářům nebo jiným osobám v povolání svém veřejné víry požívajícím, které vědomě zúčastnily se výkonu takovýchto obchodů, oprávněny jsou disciplinární úřady zakročiti dle předpisů disciplinárních.

II. Právo živnostenské.

Sporno jest vzhledem ke čl. IV. vyhl. pat. k živnost. řádu a čl. 275 obch. zák., spadá-li živnostenské provozování parcelačních obchodů pod ustanovení živnost. řádu. Podnikatel obchodů parcelačních bývá z pravidla též podnikatelem staveb a v tomto případu není pochybnosti, že tato živnost musí se jako samostatná ohlásiti u živnostenského úřadu. Zvláště pak tehdy, vidno-li ze způsobu, rozsahu a trvalosti jeho činnosti, že nejde mu o uložení kapitálu resp. o trvalé držení nabytých parcel nebo domů

na nich vystavěných a o docílení příjmu z pronájmu jejich ani toliko o částečné změny v uložení kapitálu, nýbrž že usiluje o zisk na základě postupného upravení a rozprodeje parcel — tedy vykazuje-li podobnou činnost výdělkovou jakou na zřeteli má podnikatel staveb (ostatně viz čl. Podnikatel staveb).

Pasy cestovní.

I. Část všeobecná.

Rozmnožení spojovacích prostředků, rychlost, bezpečnost a láce dopravy — všecky tyto okolnosti zavdaly podnět ku živějšímu styku mezinárodnímu, který by se byl snad ještě rychleji vyvinul, kdyby nebylo bývalo přísných řádů o pasech.

Aby se poskytly styku osob úlevy pokud možná největší, bylo vydáno cís. nař. ze dne 9. února 1857 č. 31 ř. z., které obsahuje tato podstatná ustanovení:

1. Všechny revise pasů mají se na příště omeziti na hranice státního území a proto sejíti má s dosavádního vykazování se, vidování a úředního uschovávání cestovních pasů na určitých místech;

2. tuzemcům má se dopřáti všech přípustných polehčení k vymožení cestovních pasů do ciziny, a pro styky v tuzemsku zavésti jest legitimace;

3. za účelem vnitřního dozoru má se přiměřeně upraviti ohlašování a náležitě prováděti.

Ku provedení tohoto cís. nař. vydala min. zahran. záležitostí, vnitra, obchodu, nejvyšší úřad policie a vrchní velitelství vojska 15. února 1857 č. 32 ř. z. nařízení, jímž zavedena byla nová soustava o pasech dnem 15. března 1857. Tato soustava však podléhá podstatným změnám císař. nařízení ze dne 6. listopadu 1865 č. 116 ř. z., dle kterého revise pasů na hranicích státního území doposud vykonávané měly odpadnouti, ale za to každý cestující zavázán byl na úřední požádání vykázati se o své osobnosti a prostředcích výživy; dále naříz. min. ze dne 30. října 1859 č. 199 ř. z., jímž byly zavedeny pasy, ze dne 14. března 1860 č. 66 ř. z. a ze dne 23. května 1860 č. 129 ř. z., kdež byly prohlášeny knížky pracovní resp. služební za listiny cestovní resp. legitimační. Následkem těchto změn vydána byla ministerstvem zahraničných zál., min. vnitra, obchodu, policie a války vyhláška ze dne 10. května 1867 č. 80 ř. z., která shrnuje pro lepší přehled všecky platné předpisy policie pasovní a pojednává o nich ve 4 oddílech.

II. Cestování tuzemců v tuzemsku.

1. Průkazy cestovní.

Tuzemcům není třeba ku cestám v tuzemsku cestovního pasu, za to mají však býti opatřeni nějakou legitimací (§ 1). U osob opatřených knížkou pracovní nebo čelední platí tyto listiny za legitimaci cestovní jen tehdy, připojena-li v nich klausule cestovní (§ 2). Knížky obchodníků podomních platí v tuzemsku za listiny legitimační (nař. min. sprav. ze dne 4. listopadu 1871 č. 55820). Listy domovské jsou průkazy o příslušnosti, nemají se však jako průkazy cestovní vidovati (nař. min. sprav. ze dne 25. května 1857 č. 5020). Živnostenské legitimace jsou průkazy cestovními jak v tuzemsku tak i ve státech, s nimiž smlouva v té příčině uzavřena, jmenovitě v Evropě: v Německé Říši, Lucembursku, Italii, Belgii, Dánsku, Srbsku a ve Švýcarsku, jakož i prozatím ve Španělsku. Pasy vojenské a zeměbranecké nejsou cestovními legitimacemi a dovolenci

i zeměbranci mají se při cestování opatřiti potřebnou listinou cestovní (nař. min. zeměb. ze dne 14. ledna 1876 č. 9372).

2. Příslušné úřady.

Příslušnými pro vyhotovování legitimací jsou:

a) představení politických úřadů okresních,

b) představení magistrátu obcí se zvláštním statutem,

c) představení ředitelstev zeměpanské policie, kde tato zřízena jest a jenom těm osobám, které mají své sídlo v jich úředním obvodu.

d) ministerstvo císařského domu a zahraničných záležitostí. K připojení klausule v knížkách pracovních a čeledních jsou rovněž kompetentními představení v odst. *a—c* jmenovaní. Cestovní doložku v knížkách pracovních a čeledních jest zanésti vedle jazyka zemského i v řeči německé (nař. m. sprav. ze dne 5. května 1871 č. 2071.)

3. Doba platnosti.

Legitimace jakož i cestovní doložky v knížkách pracovních a služebních vydávají se na dobu 1 roku. Je-li však majitel knížky pracovní úplně zachovalý, a žádá-li toho skutečně potřeba, může zníti klausule cestovní na 3 roky. Tatáž výhoda přiznána byla též knížkám čeledním (nař. min. spr. ze dne 24. května 1871 č. 5128).

4. Poplatky.

Za vyhotovení legitimace vybírá se z pravidla kolek 1 zl.; od nádenníků a dělníků 15 kr. Za opatření knížky pracovní doložkou cestovní, jelikož knížka sama je kolku prosta, poplatek 15 kr. (výn. fin. min. ze dne 4. listop. 1885 č. 31675). Za to neplatí se žádný poplatek při klausulování knížky čelední, poněvadž tato již při svém vyhotovení musí býti opatřena kolkem 15 kr. Žádosti za vyhotovení průkazů cestovních jsou kolku prosty (nař. min. fin. ze dne 28. srpna 1850 č. 23362).

III. Cestování tuzemců do ciziny.

1. Cestovní průkazy.

Tuzemci jest třeba k cestování do ciziny řádně vyhotoveného pasu cestovního; týká-li se však cesta toliko států oněch, které přistoupili k německému spolku pasovních lístků, stačí pasovní lístek. Pro osoby, které jsou opatřeny knížkou pracovní nebo čelední, platí tato za průkaz cestovní jen tehdy, obsahuje-li klausuli o cestě do ciziny. Pro pohraničné styky obyvatelstva u hranic a pro krátké cesty zábavné osob nezávadných do sousední ciziny (nedaleko hranic nebo do míst lázeňských) vyhotovují se certifikáty (§ 2).

2. Doba trvání.

Pasy vyhotovují se nejvýše na dobu 3 let, pasovní lístky jen na ten kalendářní rok, kterého byly vydány. Doložka o cestě do ciziny pro knížky pracovní, jakož i čelední vystaviti se může na 3 roky (vyhl. min. sprav., obchodu ze dne 5. ledna 1871 č. 3 ř. z.). Pohraniční certifikáty mohou se vydati na dobu 1 roku (výnos. nejv. pol. úř. ze dne 1. července 1857 č. 7093).

3. Příslušné úřady.

Příslušnými pro vydávání průkazů cestovních do ciziny jsou:

a) představení okresních hejtmanství, magistrátů se statutem, ředitelstev zeměpanské policie, kde tato zřízena jest — ale vždy jen ve jménu správce země a toliko pro ty osoby, které v jich úředním okresu mají své sídlo;

b) správcové zemí v těch případech, kde nižší úřadové majíce důvodné podezření vydání pasu odepřely, nebo jde-li o pasy pro osoby z jiné provincie nebo o pasy cizinců;

c) ministerstvo císařského domu a zahraničných záležitostí podle míry jeho zvláštního oboru působnosti sem spadajícího.

d) vyslanectva jsou zmocněna Rakušanům v cizině se nalézajícím pasy k další cestě rozšířiti, prodloužiti a nově vyhotoviti; konečně

e) úřady konsulární na základě své instrukce. Dle instrukce min. zahraničních záležitostí ze dne 28. června 1857 č. 8066 jest propůjčeno právo policejní ve příčině pasů jen správním úřadům konsulárním, jako generálním a vyšším konsulátům, kdežto konsulátům podřízeným a vicekonsulátům, jakož i konsulátním jednatelstvím jest veškerá samostatná působnost v té příčině odňata.

4. Výjimky.

Výjimečně může přednosta zemské vlády politické vydati pasy cestovní do cizozemska osobám, které se jen dočasně v jeho obvodu správním zdržují a zcela bezvadny jsou, ale musí ihned o tom zpraviti příslušného správce země. Rovněž mohou okresní hejtmané, policejní ředitelé, pokud se týče přednostové samostatných magistratů výjimečně ve případech naléhavých a nezávadných vydati pasy osobám, které sice mají své sídlo v dotýčné zemi korunní, ale nikoli v jich úředním okresu. O vyhotovení takového pasu vyrozuměti sluší příslušného okresního hejtmana, ředitele policejního atd.

5. Vidování.

Jednotlivé státy víží přestoupení hranic na vidování pasu od ověřených zástupců svých v cizozemsku. To platí na pevnině o Francii (min. sprav. ze dne 1. června 1871 č. 2793), Rumunsku (min. spr. ze dne 2. července 1880 č. 3182), Rusku, Španělsku (zmírněné) a o Turecku (min. sprav. ze dne 5. července 1881 č. 10089). Tuzemci cestující v těchto státech mají se o toto visum ucházeti. Za vidování pasu platí se poplatek, který obnáší do Francie 10 franků = 4 zl., do Ruska 1 rubl 50 kop = 3 zl., do Turecka 15 piastrů = 1 zl. 80 kr.

6. Cestování do Ruska.

Výnosem místodržitelství král. česk. ze dne 27. září 1888 č. 85066 byl uveřejněn výtah ruských předpisů o pasech, dle něhož každý cestující překročující ruské hranice vázán jest opatřiti se řádným pasem ke vstupu. Podobně musí každý přibylý cizinec z Ruska opět odjíždějící opatřiti se v čas ruským pasem k výstupu, pokud se týče, visem k výstupu. Vstupní pas t. j. pas vyhotovený úřadem dle bydliště příslušným musí vykazovati visum vyslanectva nebo ruského konsulátu; při přestoupení hranic opatřen budiž visem pohraničním, v cíli cesty opět budiž předložen a vidován. Pas takto vidovaný opravňuje ku 6timěsíčnímu pobytu v Rusku; chce-li kdo ještě déle prodlíti v Rusku, opatřiti si musí list k pobytu za jistý poplatek, kterýžto list má sice platnost nejvýše jednoho roku, ale může býti obnoven. Pas výstupní t. j. svolení k opuštění hranic bez veškeré překážky vydá se přibylému cizinci od policejního úřadu jeho dosavadního bydliště v Rusku, vykáže-li se svým vstupním pasem resp. listem k pobytu a zaplatí-li určitý poplatek. Policie zjedná si napřed jistotu o tom, nevadí-li žádná překážka, aby cizinec odcestoval (nezaplacené dluhy). Cizincům, kteří se v Rusku zdrželi přes 6 měsíců, kteří tedy mají list k po-

bytu, dá se dovolení k odchodu ve formě pasu výstupního, jinak ve formě visa přitisknutého na pas vstupní. Cestující navštěvující za svého pobytu v Rusku více měst říše musí — jak se samo sebou rozumí — ohlásiti se při každém přibytí a odcestování u policejních úřadů dotyčných míst za účelem vidování svých pasů. Předpisy o pasech ku cestování do Ruska byly nedávno zostřeny a žádá se nyní kromě ruského vidování pasu ještě též rodný list od ruského úřadu konsulárního náležitě ověřený, který prokazuje, že cestující není vyznání židovského (min. sprav. ze dne 8. října 1893 č. 24782).

7. Cestování do Turecka.

Cís. ottomanské vyslanectví ve Vídni upozornilo na to, že pasy cestujících, kteří ubírají se drahou do Turecka, se revidují, a že tyto pasy opatřeny musí býti visem ottomanského konsulátu (min. spr. ze dne 24. února 1889 č. 2988).

8. Bulharsko.

Cestujícím do Bulharska není třeba sice visa, ale pas reviduje se na bulharských hranicích a další cesta se povoluje, byl-li pas shledán platným (min. spr. ze dne 30. srpna 1891 č. 17844).

9. Srbsko.

Dle výnosu min. sprav. ze dne 27. května 1891 č. 1785 byl stávající nucený průkaz pasem na hranicích mezi Rakousko-Uherskem a Srbskem od 1. března 1893 zrušen a nežádá se více od cestujících na hranicích žádné legitimace cestovní.

IV. Cestování cizozemců do Rakouska.

Každý cizinec ubírající se do rakouského císařství musí býti opatřen řádně vyhotoveným pasem cestovním, příp. lístkem průkazním, pohraničním certifikátem nebo aspoň listinou vyhotovenou od příslušného úřadu jeho otčiny, která podává úplné vysvětlení o jeho jménu a příjmění, o příslušnosti jeho povolání a zaměstnání.

1. Výjimky.

Suverenní knížata a členové oněch panujících rodin, které důstojnosti královské požívají, jakož i osoby je provázející, dále jich manželky a dítky, družina a jich služebnictvo nemusí míti žádného průkazu cestovního.

2. Vidování pasů cizineckých.

Cizozemci mající cestovní pas úřadem cárství ruského nebo říše turecké vyhotovený musí dáti své pasy vidovati rakouským vyslanectvím nebo konsulátem k tomu oprávněným.

3. Vydávání pasů cizincům.

Potřebuje-li cizinec pasu ku pokračování v cestě nebo ku návratu do své vlasti proto, že se mu ztratil, že mu byl odcizen nebo z jiných důležitých příčin, může správce země — ale jen není-li tu úřadu zastupujícího stát, kterému cizinec náleží — takový pas cestovní vyhotoviti. V tomto pasu uvésti jest však důvod a účel vyhotovení a zpraviti o tom ministerstvo zahraničních záležitostí.

V. Povinnost legitimační.

Ačkoli zrušeno jest v Rakousku vidování a ukládání pasu, přece jsou zavázáni všichni cestující jak tuzemci tak cizozemci vykázati svoji osobnost a prostředky ke své výživě, kdykoli jsou za to požádáni. Stalo-li by se při takové poptávce, že by cestující měl nedostatečný průvod legitimační, nebo že by tento nebyl potřebným visem opatřen, může mu od úřadu se

dotazujícího tento dokument býti odňat a zaslán nejbližšímu okresnímu hejtmanství nebo policejnímu ředitelství, kam cizinec na své cestě dorazí. Není-li absolutně podezřelým, vydá se mu zatímní list na cestu k úřadu onomu, kterému zaslán byl odňatý dokument nebo oznámení. Takovýto list zatímní má platnost nanejvýše 14denní. Neměl-li by cestující zcela žádného cestovního průkazu, bude s ním naloženo jako s cizincem.

VI. Nárok na průkazy cestovní.

1. Legitimace a pasy vyhotoviti jest z pravidla každé svéprávné osobě, pokud není v právu k cestování obmezena policejním nebo soudním opatřením. Osobám nesvéprávným mohou býti pasy a legitimace vydány jen se svolením otce nebo poručníka. Obmezující ustanovení týkají se hlavně žebráků, tuláků, cikánů, osob postavených pod policejní dohled nebo nalézajících se v trestním vyšetřování.

2. Nárok na lístky pasovní mají jen takové osoby, které

a) příslušným úřadům úplně jako spolehlivé a bezpečné jsou známy,

b) úplně jsou samostatny,

c) své řádné bydliště mají v okresu příslušného úřadu ať už jsou to tuzemci nebo příslušníci států, které přistoupily ku spolku lístků pasovních. K podmínce »úplné samostatnosti« nemusí se přihlédati:

α) při nesamostatných členech rodiny na zakročení otce nebo poručníka, ale jen po dokonaném 18. roce s obmezeními. doplňovacího zákona vojenského;

β) při obchodních cestujících, kteří cestují z příkazu principála a při obchodních sluzích na zvláštní zakročení jejich principála.

Naproti tomu nesmějí se pasovní lístky vydávati osobám, které mají být opatřeny knížkami čeledními a pracovními.

VII. Vydávání průkazů cestovních.

Cestovní průkazy mají býti vyhotoveny k žádosti pokud možno rychle, dle určitého formuláře a jen za poplatek kolkový (1 zl. — jinak zdarma). Cestovní pas má obsahovati: Jméno a příjmení, povolání nebo zaměstnání, bydliště, stáří, cíl cesty, podpis cestujícího, dobu platnosti a z pravidla též popis osoby. Cestovní průkaz podepsati musí strana dříve, než se jí vydá.

Pasovní lístky mají na první straně:

a) znak státu lístek tento vydavšího,

b) kalendářní rok, na který lístek zní,

c) jméno, povolání a bydliště majitele,

d) podpis úřadu a pečeť,

e) číslo denníku o lístcích těchto vedeného,

f) krátký popis osoby,

g) vlastnoruční podpis a

h) poukázání na ustanovení trestní.

VIII. Průkazní moc listin cestovních.

Listina cestovní smí zpravidla býti vydána jen jedné osobě. Výjimka z toho nastává toliko ohledně průvodu, čímž se rozumí manželka, dítky, příbuzní a služebnictvo. Pro tyto může se v pasu cestujícího opatření učiniti potud, že se zanesou na 4. stránku pasu s udáním jich jména, příjmení a poměru. Jakákoli změna průvodu v cestovní listině vyznačeného musí se však oznámiti nejbližšímu úřadu k opravení. Vždy však ručí majitel pasu za totožnost osob, které legitimuje svým pasem. Pasovními lístky

legitimuje se manželka cestující se svým chotěm, dítky cestující se svými rodiči a služebnictvo, které cestu koná se svými pány. (Podobně to platí i při legitimacích.)

Plavcům není třeba zpravidla zvláštního průkazu cestovního, stačí, když připojen jest seznam náčelníka plavců obsahující podrobné popsání osob nebo zanesen-li tento seznam do hlavního výkazu. Případné změny jest úředně oznámiti.

IX. Přestupky předpisů o pasech.

Takovými jsou v první řadě:

1. falšování listiny vykazující poměry osobní jakéhokoli druhu,

2. užívání listiny znějící na jinou osobu,

3. vědomé přenechání průkazu cestovního majitelem jiné osobě za tím účelem, aby ona se jím legitimovala,

4. nepravé označení osob jako členů rodiny nebo služebníků. Tyto přestupky trestají se — ač nemá-li již průchod zák. trestní — dle císař. nař. ze dne 20. dubna 1854 č. 96 ř. z.

X. Předpisy o pasech netýkají se

1. ustanovení o pasech podomních obchodníků,

2. předpisů o osobách, které dle svého věku služby vojenské nejsou prosty, o dovolencích a záložnících, o kterých v platnosti trvají § 62 bran. zák. ze dne 11. dubna 1889 č. 41 ř. z. a § 89 min. nař. ze dne 15. dubna 1889 č. 45 ř. z.

a) Povolení k cestě do cizozemska přes dobu, kdy započne hlavní odvod, smí se jen po prokázané naléhavé nutnosti uděliti branci neb tomu, kdo za trvání cesty má se právě k odvodu dostaviti.

b) Brancům námořníkům z povolání, jichž opozdění ve příčině povinnosti odvodní se netrestá, může se dáti povolení k cestování po moři za účelem výkonu jich povolání na delší jízdu až do 2 let.

c) Cestování do cizozemska při osobách, o kterých vydán byl odvodní nebo přezkoumací komisí nález na propuštění nebo které v poslední odvodní třídě nebyli odvedeni, nepodléhá ve příčině povinnosti branné žádnému omezení. Nad to sluší při žádostech za vydání pasů a listin průvodních pro vojenské gažisty a mužstvo vyslechnouti příslušný úřad evidenční. Osobám, které platí vojenskou taxu, vyhotoviti jest cestovní průvody ku návrhu úřadu pro taxu vojenskou (magistrátu nebo úřadu berního);

3. ustanovení § 21 řádu cel. a stát. monop. ze dne 11. července 1835 o povinném podrobení cenných papírů řádu celnímu a o předložení průkazů cestovních, jakož i ustanovení min. nař. ze dne 12. září 1853 č. 179 ř. z. o kontrole pasů k zamezení obchodů podloudných (viz čl. Kontrola pasů na hranicích);

4. ustanovení zakládajících se ve zvláštních smlouvách, úmluvách, traktátech, nebo jinakých dohodnutích vlády rakouské s cizími státy o obapolných příslušnících.

XI. Výjimečná ustanovení.

Vládě vyhraženo jest právo, aby v těch případech, kde bezpečnost nebo veřejný řád říše válkou, vnitřním nepokojem nebo jinými událostmi jest ohrožen, zvláště stanovila, má-li býti zavedeno vidování pasů na hranicích říše vůbec, či čas od času pro určité pohraničné území, nebo pro cestování z určitých států nebo pro cesty do nich.

Patenty (výsady).

Již v XVII. stol. byla udílena t. zv. tovární oprávnění, která spojena byla s dalekosáhlými výsadami a proto označovala se jako »výhradná privilegia«, kteráž pojímala v sobě namnoze i práva ku výhradnému zužitkování vynálezů. Ještě dle § 61 živn. řádu ze dne 20. prosince 1859 č. 227 ř. z. mohly býti uděleny »výsady« oněm podnikům živnostenským, které mají vynikající význam pro rozvoj národního průmyslu a pro oživení obchodu; výsady ty záležely v tom, že podniky ty směly užívati císařského orla na štítu a razítku a názvu: »c. k. privilegovaná továrna, velkoobchod« atd. na firmě. S tím však nesouviselo nijaké zvláštní privilegium, pročež správně bylo při změně řádu živnostenského zákonem ze dne 15. března 1883 č. 39 ř. z. (§ 58) obmezeno vyznamenání ono na oprávnění, užívati císařského orla na štítu a razítku.

První rakouský patent výhradně na vynález udělený byl propůjčen r. 1709 císařem Josefem I.; on a jeho nástupci udíleli opětně taková privilegia a sice ve formě císařských otevřených listů (litterae patentes, odtud název »patent«), v nichž nařizuje císař ke konci svým poddaným, aby šetřili uvedených tam práv pod trestem nemilosti; podobně jako tomu jest ještě podnes v listinách o koncessi železniční ve formě »vážné výstrahy«. Privilegia byla vždy aktem čisté milosti každého panovníka a měla potřebí při každé změně u vládě obnovení, kteréž zhusta si i odpíralo. Věcný jich obsah byl nanejvýš rozmanitý, ježto objem určitých výhod určován byl od případu ku případu. V tom směru vytkl nejprve dv. dek. ze dne 24. pros. 1794, později dv. dek. ze dne 16. ledna 1810, ze dne 8. pros. 1820, ze dne 31. března 1832, konečně posud ještě platný »zákon o privilegiích« ze dne 15. srpna 1852 č. 184 ř z. pevné normy, které však souhlasně stanovily, že vynálezce nemá nižádného práva ku privilegiím (§ 1 posléz cit. zákona: »výhradné privilegium může . . uděleno býti«). Ovšem udíleno bylo vždy od počátku působnosti tohoto zákona z r. 1852 privilegium ve všech oněch případech, kde úřad uznal udělení jeho za přípustné. Zákon ze dne 11. ledna 1897 č. 30 ř. z., kterýž započíti má účinkovati 1. lednem 1898, opustil stanovisko aktu milosti ve prospěch práva na ochranu vynálezu a důsledně nahradil název »privilegium« slovem »patent«.

Platné právo.

I. Předmět výsady.

1. Dle § 1 odst. 1 může býti, až na vyjimky později uvedené, udělen každému tuzemci nebo cizozemci, státu, obcím a korporacím a pod. výhradný patent »na každý nový objev, vynález nebo zlepšení, jehož předmětem jest nový výrobek průmyslový, nový prostředek výrobní nebo nová methoda u výrobě.« »Objevem rozumí se pak každé vynalezení způsobu postupu, při průmyslové výrobě již v dřívějších dobách sice užívané, ale opět zcela zaniklé nebo vůbec v tuzemsku neznámé. Vynálezem rozumí se vytvoření nového předmětu novými prostředky, nebo nového předmětu známými již prostředky, nebo známého již předmětu jinými prostředky, než-li kterých bylo dosud pro tentýž předmět používáno. Za zlepšení neboli změnu pokládá se jakékoli připojení úpravy nebo zařízení nebo způsobu postupu při výrobě ku předmětu již známému nebo již privilegovanému za tím účelem, aby se příznivějšího výsledku nebo větší úspory dosáhlo«. (§ 2).

2. Dle § 2 platného zákona neudílí se patent na přípravu potravin (ani na kakao, cukr a p., dle praxe posledních let ani na píci pro dobytek), nápojů (historický motiv: aby zkráceni nebyli ti, jimž přísluší právo propinační!) a na přípravu léků. (Patent může býti však udělen na methody konservovací, na stroje a přístroje ku výrobě potravin, nápojů, léků, rovněž na přípravné a mezitimné řízení při tom). Konečně nemá místa patent na objevy, vynálezy nebo zdokonalení, jichž výkon nedopouštějí veřejné ohledy na zdraví, bezpečnost, nebo vůbec státní zájmy ve smyslu zákonných nařízení (§ 2).

II. Popis předmětu výsady.

1. Kdož nabýti chce výhradné výsady na nějaký nový objev, vynález nebo zdokonalení, musí splniti podmínky zákonem předepsané. K těmto podmínkám náleží povinnost, zřetelně a úplně popsati nový objev, vynález nebo zdokonalení, a je-li toho potřebí k dokonalé zřetelnosti, znázorniti to pomocí nákresů nebo modelů, aby každý odborník mohl je napodobiti za jistou dobu, kdy po uplynutí výsady mají u všeobecnou známost se dostati (§ 7).

2. Forma a obsah popisu:

a) K žádosti za výsadu připojiti dlužno popis předmětu zapečetěný nebo zaobalený, kterýž obsahuje objev, vynález nebo zdokonalení dle své podstaty souhlasně s údáními v žádosti uvedenými a s vytčením bytu žadatelova nebo jeho zmocněnce (§ 10 *d*).

b) Tento popis musí:

α) vyhotoven býti v jednací řeči oné země korunní, kde žádost byla podána a podepsán uchazečem neb jeho zástupcem v žádosti jmenovaným;

β) obsahovati rozčleněné znázornění objevu vynálezu, nebo zdokonalení udaného v žádosti;

γ) popis ten musí být tak zdělán, aby každý odborník mohl zhotoviti předmět dle tohoto popisu, a aby nemusily se připojovati nové objevy, přídavky nebo zlepšení;

δ) to, co je nového, co tedy tvoří předmět výsady, musí být v popisu znatelně vytčeno nebo náležitě rozlišeno.

c) Zní-li popis příliš rozptýleně, příliš abstraktně, možno tento nedostatek dle okolností pokládati za odstraněný, připojí-li se k tomu technicky správný a pro odborníka úplně srozumitelný nákres (roz. min. obch. ze dne 15. června 1892 č. 54842 z r. 1891, časop. »Jur. Bl.« č. 53 z r. 1892), nikoli však sporný spis a vysvětlivky ve sporu annullačním (roz. min. obch. ze dne 15. června 1892 č. 54095 z r. 1891, čas. »Jur. Bl.« č. 30 z r. 1892).

d) Nároky výsadní (claims) mají za účel jen vytčení osoby nějaké jakožto nově oprávněné a nemohou odůvodňovati nějaké výhradné právo sahající nad obsah tohoto oprávnění; naopak obsahu svého nabývají popisem a nákresem; přes jistou stejnost dvou nároků výsadních není tu totožnosti dvou výsad, zhotovují-li se dotyčné předměty způsobem podstatně rozdílným (roz. min. obch. ze dne 22. dubna 1893 č. 3876 časop. »Jur. Bl.« č. 30 z r. 1893).

e) V popisu musí dále (dle § 12)

α) vylíčen býti objev, vynález a zdokonalení jasně a srozumitelně, bez obojetností, které by mýliti a v rozporu s účelem v odstavci ad *c)* vytčeným býti mohly.

β) Nesmí býti nic zatajeno ani v prostředcích ani v methodě prováděcí; nesmí se tedy udati ani dražší prostředky ani prostředky nepůsobící týmž účinkem ani zamlčeti ruční obraty, které ku zdaru operace vedou. Nelze však pokládati za nedostatek, neplatnost patentu odůvodňující, nenastoupí-li výsledek v popisu naznačený, pokud jenom v popisu obšírně a zúplna bez dvojsmyslu znázorní se methoda výroby resp. postup při ní (výn. min. obch. ze dne 8. října 1892 č. 23028 časop. »Jur. Bl.« č. 50 z r. 1892).

γ) Konečně ustanovuje § 12 lit. g.: Je-li ku srozumitelnosti popisu potřebí výkresů, vzorků nebo modelů, jest výkresy připojiti v trvanlivých barvách; mimo to mohou se přiložiti též takové výkresy dle dobrozdání žadatele, pokud získá tím popis na srozumitelnosti své.

3. Zkoumání popisu.

a) Ministerstpo pro obchod a průmysl povoláno jest ku zkoumání všech náležitostí předepsaných pro žádost o výsadu, má však výlučně vyhraženo otevříti zapečetěný popis a vyšetřovati:

α) je-li popis zhotoven v řeči prohlášené za přípustnou a je-li náležitě podepsán (§ 12);

β) nerozpadá li se předmět, o jehož patentování se žádá, ve dva nebo více rozdílných předmětů (§ 16), jichž rozdělení bylo by žádoucno;

γ) shodují-li se udání ve příčině výsadního předmětu v žádosti uvedené s údaji na obalu připojeného popisu a popisu samotného;

δ) má-li popis onu jasnost a srozumitelnost, kterou žádá § 12, zda-li zvláště obsahuje výkresy, vzorky a modely k srozumitelnosti potřebné a jsou-li vůbec zachovány všechny formálné náležitosti (§ 16).

b) Výnos min. obch. ze dne 21. ledna 1891 č. 52370 z r. 1890 nařizuje, že na příště ve smyslu ustanovení §§ 12. a 13. zákona o privilegiích popisy zřízené od ruky úplně zřetelně a čitelně psány býti musí a že nesmí v nich býti oprav smysl rušících. Popisy a výkresy zhotoviti se musí inkoustem černým (barvou černou). Výkresy sdělati sluší na kreslicím papíru nebo na snímkovém plátnu. Popisy pořízené přístroji psacími musí být provedeny na pevném, trvanlivém papíru a zřetelným temnobarevným tiskem a nesmí v nich býti žádných oprav rukopisných; popisy nevyhovující uvedeným náležitostem se zamítnou.

c) Poněvadž dle podaného popisu i s přiloženými výkresy, vzorky a modely jedině a výhradně posuzuje se otázka novosti, otázka totožnosti ve příčině několika výsad, otázka, zda jednáním nějakým se věcně v patent nezasahá (§ 41), poněvadž dále vadnost popisu zejména co do náležitostí § 12 *c—f* činí důvod neplatnosti (§ 29, 1 *a)*: klásti jest největší váhu na opatrné sdělání popisu s příslušenstvím. Zvláště sluší na to hleděti, aby to, co jako novinka tvoří předmět nároku (§ 12 *d)* — t. zv. nárok výsadní — nebylo v popisu sděláno ani příliš široce, ani příliš úzce; neboť v prvním případu poskytnuto by bylo žalobě opírající se o nedostatek novosti příliš široké pole k útoku, v druhém případu bylo by příliš rozšířeno pole beztrestného obcházení patentu.

4. Změny podaného popisu nebo výměna jiným popisem připouští se jen u příležitosti oprav popisu nařízených ministerstvem obchodu v řízení o udělení výsady a smějí záležeti jen ve bližším vysvětlení nebo zúžení, nikoli však v rozšíření nebo v přetvoření myšlénky vynálezu resp. nároku

výsadního, poněvadž by v posledních případech neměla místa priorita doby podání, nýbrž priorita doby doplnění.

5. Popis připojiti dlužno žádosti o patent zapečetěný, a úřad podací doručiti jej musí neotevřený ministerstvu obchodu, kteréž popis otevře a prozkoumá. Popis požívá ochrany úředního tajemství a sice při udělení výsady jenom až do doby vyhotovení listiny výsadní, neboť současně s tím odevzdá se popis archivu privilegií k všeobecnému nahlédnutí, třeba by uchazeč o patent byl žádal o zatajení popisu. Tajnost popisu přestává ostatně zánikem patentu sama sebou a za trvání patentu k žádosti majitele patentu opatřené jeho legalisovaným podpisem. Jestliže a pokud popis chován jest v tajnosti, nemůže předkem pro zasahání zavedeno býti trestní řízení, nýbrž jen pořadem práva může býtí žalováno na zastavení zasahání a na pojištění toho, že nebudou předměty dotyčné po dobu výsadní ani užívány ani zcizovány, pokud se týká, že předměty ty budou zpět do cizozemska vyveženy (§§ 39, 40, 46—48). Trestným jest teprve opětované zasahání téže osobě zakázané v týž patent s tajným popisem. V rozepři o zasahání v právo patentní předložiti sluší soudu, po příp. (politickému) úřadu trestnímu a přizvaným znalcům popis k disposici, čímž nezmění se pranic na jeho tajnosti.

III. Novosť předmětu výsadního.

Nejdůležitější otázkou v právu patentovém jest otázka novosti vynálezu přihlášeného ku patentování.

1. Tato otázka může býti rozhodnuta buďto před propůjčením patentu nebo později; v prvním případu stane se tak z povinnosti úřední od úřadu patent udílejícího (t. zv. system vyšetřovací) nebo k návrhu třetí osoby, kterýžto návrh opírati se musí o skutečnosti novost vynálezu vylučující a to tak, že výsada udělí se teprve tehdy, když do určité doby nebyly podány buďto žádné nebo jen bezúčinné námitky proti patentování vyhlášenému veřejným vyzváním (t. zv. systém ohlašovací). Úřední vyšetřování a vyzvání lze sloučiti s t. zv. smíšeným systemem, který zaveden byl v Německé Říši patentovým zákonem ze dne 25. května 1877. I při tom zůstaveno jest vždy každému (populární žaloba), aby odporoval patentu právě udělenému dovodě nedostatek novosti jeho, a aby způsobil tím prohlášení jeho za neplatný s účinkem zpětným. Nový německý zákon patentový ze dne 7. dubna 1891 obmezuje toto právo žalobní na prvních 6 let počítaje ode dne vyhlášení o udělení patentu. Vyšetření novoty lze předsevzíti však zásadně teprve po udělení patentu, totiž pro ten případ, že vznesen bude odpor žalobou populární proti udělenému patentu pro nedostatek novosti, tím způsobem, že nesmí se zkoumati naprosto novosť před udělením patentu a nemůže se udělení patentu překaziti ani při očividném nedostatku novosti.

2. V Rakousku platí t. zv. ohlašovací systém, při němž nicméně místo má úřední vyšetřování, zdali vynález lze vůbec dle platných zásad patentovati, zdali popis výsady je správný a zdali taxa složena byla. V žádném případu nemá místo jakékoli vyšetřování novosti nebo prospěšnosti udaného objevu, vynálezu nebo zdokonalení před udělením patentu; naproti tomu neručí též nijak za to správa státní, nýbrž privilegium udělí se v tomto směru toliko na nebezpečí, škodu a útraty toho, komu patent se propůjčuje (§ 17). O to a o § 47 opírají se rozhodnutí nejvyššího soudu ze dne 16. listopadu 1887 č. 12981 (Gl. U. 11837) a ze dne

18. ledna 1895 č. 265 (»Právník« ze dne 15. února 1895), kteréž přiznávají nárok na úplné zadostučinění tomu, kdo zabavením patentu byl zkrácen proti majiteli patentu pro nedostatek novosti zatím zrušeného; otázka viny tu nerozhoduje. Opačně rozhodnutí ze dne 19. září 1861 č. 5643 (»Gl. U. 1389) a ze dne 17. února 1896 č. 1271, časop. »Jur. Bl.«, č. 18 z r. 1896). Podle § 17 udílí stát patenty i na věci, jež očividně novými nejsou, ponechávaje obecenstvu žalobu o neplatnost.

3. Nový zákon patentní z r. 1897 spočívá na t. zv. smíšeném systému, který sestává z vyšetření provedeného jedním členem oddělení ohlašovacího úřadu pro patenty a z nálezu oddělení ohlašovacího.

4. Platný zákon definuje v § 1 odst. 5 novosť takto: „Za nové pokládají se objev, vynález nebo zdokonalení, kterých se v čas podané žádosti o patent v tuzemsku ani neužívá, a které nejsou ani známými z uveřejněného díla tiskového«; požadavku »novosti« není tedy na újmu kterýkoli akt upotřebení udavší se v tuzemsku přede dnem ohlášení, nýbrž jenom takový akt, který způsobilým jest k tomu, aby vynález stal se známým. Není-li této podmínky, může býti zřízení předmětu výsady i třetí osobou, avšak k příkazu vynálezcově důvěrně provedené za účelem prozkoumání, jakož i prozkoumání samo jakožto takové, beze vlivu na novosť (výn. min. obch. ze dne 8. října 1892 č. 23028, časop. »Jur. Bl.«, č 50 z r. 1892 a výnos ze dne 9. března 1896 č. 17358 z r. 1895, časop. »Jur. Bl.«, č. 21 z r. 1896). Naskytne-li se svrchu zmíněná podmínka, mohou býti i vlastní pokusy potomního žadatele o patent novotě na újmu, pokud mimo něho a jeho dělníků vynález poznaly i jiné od něho nezávislé osoby (rozh. ze dne 29. ledna 1883 č. 12461, dále výnos min. obch. ze dne 23. července 1892 č. 23199, časop. »Jur. Bl.«, č. 38 z r. 1892). (Opačně však roz. min. obch. ze dne 6. února 1890 č. 1017 z r. 1889, časop. »Jur. Bl.«, č. 24 z r. 1891, kteréž prohlásilo předběžné upotřebení za škodlivé novosti, třeba by zde formálně bylo tajemství [co do výroby] tovární, avšak nezachovávané a i tu ostatně nerozhodné). I tuzemská veřejná výstava předmětu — třebas v cizozemsku vyrobeného — jenž se později přihlásí ku patentování, škodí novosti, pokud výstava byla tak uspořádána, že vynález mohl se státi v tuzemsku známým (roz. min. obch. ze dne 21. ledna 1891 č. 54094 z r. 1891, časop. »Jur. Bl.«, č. 15 z r. 1893); rovněž i popsání vynálezu v tiskopisu v tuzemsku rozšířeném (roz. min. obch. ze dne 28. října 1887 č. 46845 z r. 1886, časop. »Jur. Bl.«, č. 10 z r. 1891). Novosti nejsou na újmu ústní, třeba veřejné přednášky; za to ovšem bylo by na úkor novoty uveřejnění těchto přednášek v tuzemských tiskopisech.

5. Co do obsahu záleží při otázce novosti vždy jen na podstatě vynálezu; nerozhodnými jsou úchylné podrobnosti, které vynálezu se nedotýkají v jeho základních tazích (roz. min. obch. ze dne 15. června 1892 č. 54095 z r. 1891, časop. »Jur. Bl.«, č. 30 z r. 1892). S druhé strany připouští se pro udělení patentu převedení známého živlu na předmět, při kterém doposud živlu toho upotřebeno nebylo, i když ve svém přeneseném upotřebení nemá jiné funkce, než-li svůj známý způsob upotřebení, pokud docílí se tímto přenesením většího výsledku co do účelu předmětu (roz. min. obch. ze dne 18. února 1893 č. 38995, časop. »Jur. Bl.«, č. 23 z r. 1893). Tím spíše patentu nabýti možno pro přenesení známého zařízení s jednoho předmětu na jiný, při kterém onoho dosud upotřebeno nebylo, pokud spatřovati lze v této formě upotřebení technicky důležitý

nový výsledek (roz. min. obch. ze dne 5. listopadu 1892 č. 45395, časop. »Jur. Bl.«, č. 3 z r. 1893). Záleží-li podstata vynálezu ve sloučení více jednotlivostí, není znalosť každé z nich o sobě na úkor novosti (roz. min. obch. ze dne 16. března 1895 č. 66804 z r. 1894, časop. »Jur. Bl.«, č. 22 z r. 1895).

6. Podstatnou změnu co do doby, dle které se řídí otázka novosti a otázka priority mezi několika uchazeči o udělení patentu, zavedla smlouva s Německou Říší ze dne 6. prosince 1891 č. 23 ř. z. z r. 1892 a později smlouva s Uhry dle zákona ze dne 27. prosince 1893 č. 191 ř. z. Ohledně vynálezu patentovaného v Německu neb ohlášeného jako vzorek k upotřebení má ucházení se o patent v Rakousku co do novosti a priority týž účinek, jako by se bylo stalo v okamžiku prvního ohlášení, stane-li se toto ucházení do 3 měsíců ode dne udělení patentu resp. ode dne oznámení ochrany vzorku k upotřebení. (Předpokládá se však, že rakouský patent dobyt byl pro osobu v Německu chráněnou nebo nástupce jejího.) Poměr mezi Rakouskem a Uhry jest od 1. ledna 1894 obdobný tomuto (viz odst. IX.).

IV. Patenty uváděcí.

1. Jen tehdy propůjčiti lze výhradnou výsadu na nový objev, vynález nebo zdokonalení, které má býti z cizozemska uvedeno do rakouského státního území, je-li výkon jich i v cizozemsku obmezen na výhradnou výsadu. Takovéto propůjčení může se státi jen ve prospěch majitele cizozemského patentu nebo jeho nástupce. Bez tohoto obmezení nehodí se ku patentování objev, vynález nebo zdokonalení v cizozemsku zhotovené, byť i v tuzemsku doposud neužívané (§ 3). Počet let výsadních omeziti jest při patentech již v cizozemsku pozůstávajících, které mají býti do tuzemska přeneseny majitelem nebo jeho cessionářem, na počet let pro patent v cizině stanovených ale doposud neuplynulých (§ 9). K žádosti o výhradný patent připojiti se musí cizozemská listina výsadní v prvopisu nebo v ověřeném opisu (§ 10 *c*).

2. Mylným jest mínění, jakoby vynález patentován býti musil ve všech oněch státech, kde prováděn byl před ohlášením v Rakousku; naopak platí vždy cizí stát za stát dovážející, ale ovšem nikoli právě onen stát, který si uchazeč o patent vyvolí, nýbrž z více států onen, ve kterém osoba o patent se ucházející nebo firma měla v den podané žádosti svoji továrnu, závod, obchod nebo bydliště; ovšem musí v každém případu uchazeč zříditi v tuzemsku plnomocníka, pakli sám zde trvale nebydlí (roz. min. obch. ze dne 15. června 1891 č. 52368, časop. »Jur. Bl.«, č. 39 z r. 1891, dále ze dne 3. července 1894 č. 69308 z r. 1893, časop. »Jur. Bl.«, č. 43 z r. 1894, ze dne 27. července 1893 č. 12563 z r. 1888, časop. »Jur. Bl.«, č. 17 z r. 1895 a ze dne 14. listopadu 1895 č. 45308 z r. 1893, časop. »Jur. Bl.«, č. 18, 19 a 20 z r. 1896). I když byl v rejstříku patentů podle udání žadatelova zanesen určitý cizí stát za stát dovozní, nepřipadá přece ve sporu o neplatnost žalovanému t. j. majiteli patentu důkaz toho, že vynálezu používáno bylo právě v tomto státu dle požadavků § 3 zák. o výs. (roz. min. obch. ze dne 10. září 1890 č. 51471, časop. »Jur. Bl.«, č. 12 z r. 1891). V Německé Říši stává pro t. zv. malé vynálezy ochrana vzorků k upotřebení (zák. ze dne 1. června 1891), kteráž ve všech těchto směrech jest rovnocenná s ochranou patentů (roz. min. obch. ze dne 17. května 1894 č. 19279, časop. »Jur. Bl.«, č. 15 z r 1894).

3. Patenty uváděcí zanikají z tých důvodů, jako patenty obyčejné a kromě toho též v tom případě, nebyl-li rakouskému uchazeči nebo jeho právnímu předchůdci udělen cizozemský patent (roz. min. obch. ze dne 21. ledna 1891 č. 23027 z r. 1892, časop. »Jur. Bl.«, č. 12 z r. 1893), dále byl-li tento patent cizozemský zrušen resp. prohlášen za zaniklý, odňat nebo složen nebo zanikl-li uplynutím doby zvláště nebyla-li podána žádost za prodloužení. Zpětný účinek zrušení na rakouský patent předpokládá pouhé deklaratorní opatření rakouského ministerstva obchodu, kteréž působí, byla-li jím prohlášena neplatnost (výn. min. obch. ze dne 3. července 1894 č. 69300 z r. 1893, časop. »Jur. Bl.« č. 43 z r. 1894), ode dne udělení patentu, bylo-li jím prohlášeno, že patent zanikl, ode dne zániku cizozemského patentu, který jest základem patentu uváděcího.

4. Poznal-li sice uchazeč o patent vynález v cizozemsku, který však tam skutečně proveden nebyl (nebo byl pod ochranou patentu, s čímž souvisí domněnka skutečného vykonávání), jest ucházení se o patent v Rakousku zcela netknuto otázkou, byl-li patent přivezen čili nic, a nelze tudíž mluviti o patentu uváděcím. Okolností, že uchazeč jest cizincem, nestane se ještě ohlášený vynález uvedeným, a naopak okolnosť, že uchazeč jest tuzemcem, neučiní z uváděcího patentu patent domácí. Od r. 1880 nežádá více ministerstvo obchodu, aby při žádosti za udělení nebo prodloužení patentu podán byl důkaz o bytí resp. trvání dotyčného cizozemského patentu; jest toho však potřebí ku poražení žaloby o prohlášení neplatnosti nebo zaniku rakouského patentu.

V. Patentem na zlepšení nebo dodatek slove v cizině onen patent, který se udílí na zlepšení t. zv. prvotního vynálezu, na který již patent obdržela tatáž osobnost; patenty dodatkové podléhají menším taxám a zanikají současně s prvotním patentem, pokud předkem nebyly prohlášeny za samostatné. Některé patentové zákony dopřávají majiteli prvotního patentu na určitou dobu ve příčině patentování zlepšení jakousi přednosť. Platný zákon rakouský nezná patentů na zlepšení ve smyslu svrchu uvedeném; ustanovujeť naopak o patentech na »zlepšení« mimo cit. již § 2 odst. 3 ještě následující: Patent na zlepšení předmětu již známého nebo chráněného výhradným patentem udílí se jen s tím obmezením, že patent nevztahuje se na celý předmět, nýbrž jen na část zlepšenou (§ 4). Odnáší-li se patent ku zdokonalení nebo změně předmětu výsadního, zůstává výsada obmezena jedině na individuelní zdokonalení nebo změnu a nepropůjčuje výsadnímu zlepšovateli nebo změniteli nižádného práva k ostatním částem výsadního předmětu nebo známé již spůsoby výroby; naopak nesmí výsadník užiti zdokonalení nebo změny od jiného učiněné a k jeho výsadnímu předmětu se vztahující, nedorozumí-li se s vynálezcem tohoto zlepšení (§ 23). Majitel výsady může si na hlavní vynález vymoci u ministerstva obchodu t. zv. nález odvislosti naproti majiteli patentu na zlepšení. Nový zákon patentní poskytuje majiteli patentu a jeho nástupcům nárok, aby vymohli si na zdokonalení nebo jinaké další zlepšení prvotního vynálezu buďto samostatný nebo přídavkový patent odvislý od patentu prvotního

VI. Práva a povinnosti výsadníka (majitele patentu).

1. Výhradný patent pojišťuje a chrání výsadníka ve výhradném užívání vynálezu, objevu nebo zdokonalení po řadu let, na kterou zní výsada jeho (§ 21). Podotknouti však sluši, že § 38 vypočítává případy zasahání ve výsadu taxativně takto:

a) padělání a napodobení předmětu výsadního;

b) dovoz neb odebírání padělaných nebo napodobených předmětů z cizozemska za účelem živnostenského prodeje;

c) obstarání nebo převzetí (živnostenského) prodeje takovýchto předmětů. Užívání byť i živnostenské předmětu výsadního, třeba tento záležel v náčiní pracovním, není zasáháním; ovšem bylo v rozhodnutí ze dne 20. října 1891 č. 12479 uznáno, že jest vsaháním v patent i pouhé užívání napodobeného stroje pro tovární účely zákazníkovy, pakli strojem tímto vyrábí se výrobky na prodej.

2. Výsadník oprávněn jest zříditi dílny a přijmouti kterýkoli druh pomocných sil, kteréž nutnými jsou k úplnému provedení předmětu výsadního; důsledně tedy smí všude v celé říši zřizovati závody a továrny ku zhotovování a prodávání předmětu výsadního a může i jiné osoby zmocniti k tomu, aby používaly jeho objevu, vynálezu nebo zdokonalení pod ochranou výsady jeho. Dále oprávněn jest přijati společníky, zvětšiti užívání svého patentu, smí disponovati svou výsadou, může ji odkázati, prodati, pronajmouti nebo jinak dle vůle své zciziti a také i v cizozemsku vymoci si patent pro týž předmět. Tato práva jsou však přísně obmezena na předmět výsadního objevu, vynálezu nebo zlepšení a nesmějí býti rozšířena na příbuzné předměty ani příčiti se stávajícím zákonům nebo jiným právům (§ 22). Z toho plyne další zákonné ustanovení:

a) že udělený patent neosvobozuje v nižádném případu od šetření zákonných nařízení a předpisů, které platí nebo vydány jsou z veřejných ohledů zdravotních, bezpečnostních nebo mravnostních nebo ve všeobecném zájmu státním; jest tedy používání patentu odvislým ode všech podobných nařízení a předpisů, pokud totiž předpisy těmi buďto jest užívání obmezeno nebo docela zakázáno (§ 19).

b) Patent nesprošťuje jmenovitě povinnosti, zachovávati předpisů řádu živnost. ve příčině vyhledávaného schválení provozováren a ve příčině koncese resp. průkazu způsobilosti pro nastoupení jistých živností předepsané.

3. Prakticky nejdůležitějším právem z patentu je právo, stihati každé zasahání, při čemž nebéře se ohled ku mladšímu právu příslušejícímu zasahovateli (§ 38 *a*); naopak může (viz shora odst. IV.) býti toto prohlášeno za neplatné, pokud jeho předmět jest totožný s předmětem staršího patentu (§ 29 č. 1 *a) cc)*, to však jen tehdy, když majitel patentu staršího o to žaluje (jedině v tomto případu není žaloba o neplatnost žalobou populární; ovšem může míti vedle ní místo populární žaloba o neplatnost pro všeobecný nedostatek novosti). Opačná žaloba určovací (že jisté patenty nejsou věcně totožné) nemůže býti vznesena ani na soud civilní, ani na ministerstvo obchodu, nýbrž jest zásadně vyloučena (rozh. říš. s. ze dne 18. října 1887 č. 161 sb. »Hye«, č. 406).

4. Využitkování vynálezu státi se může jak vlastním upotřebením se strany majitele patentu, tak i udělením licence t. j. zmocnění uděleného jiným, aby vynálezu rovněž užívali spoléhajíce na ochranu patentu. Licence udělují se různě, zcela neobmezeně nebo s obmezením na určitá období, na určité kvantity, na určité závody nebo obce, okresy, korunní země s právem, aby osoba licence nabyvší stihala jakožto procurator in rem suam každé vsáhání v patent, které se v tomto territoriu vyskytne, anebo bez oprávnění tohoto. Úplata za licenci bývá rovněž různě sjednána,

buď jako náhrada jednou pro vždy, po jistých obdobích, podle počtu vyrobených kusů, podle poměru hrubého výdělku, čistého zisku atd. Je-li licence zanesena v rejstříku výsadním, jest tím vázán i každý pozdější majitel patentu, v opačném případu byl by povinnen jen k zadostučinění udělitel licence a jeho dědicové (anal. § 1120 o. o. z.). Jednotlivá cizozemská zákonodárství nutí za jistých podmínek výsadníka, aby udílel licence, pokud dána mu přiměřená úplata a zajištění. Toto donucení k licenci může býti přímé záležejíc v tom, že přizná se prostě uchazeči proti vůli výsadníkově, nebo nepřímé, pokud se majiteli patent odnímá (po předchozí vyhrůžce), tedy vynález se uvolní, stane přístupným každému. Nový zákon patentní zavádí přímé donucení k udělení licence vylučujíc z toho patenty správy státní a vojenské.

5. Platnému právu rakouskému neznámým jest donucení k udělení licence, avšak právo naše upravuje donucení k upotřebení patentu takto:

a) Dle § 29 č. 2 lit. a) pozbývá patent platnosti a zanikne, nepočal-li výsadník nejdéle do roka ode dne sdělání listiny výsadní užívati v tuzemsku svého objevu, vynálezu nebo zdokonalení nebo přerušil-li toto užívání po celá 2 leta. Tato žaloba jest populární a přísluší dokonce i tomu, kdo byl sám v držení dotyčného patentu v době kritické a přenesl jej na nynějšího žalovaného zamlčev tento nedostatek (roz. min. obch. ze dne 16. dubna 1894 č. 34724 z r. 1894 časop. »Jur. Bl.«, č. 51 z r. 1894). Žalobu podati jest ministerstvu obchodu; působnosť nálezu (rozsudku) vztahuje se na den, kterého patent skutečně zanikl, tedy při opomenutém užívání na poslední den prvního roku ode dne vyhotovení listiny výsadní počítaje a na poslední den druhého roku v případu tom, že užívání přerušeno bylo po dvě léta. Den zániku stanoví se v rozsudku dle kalendáře. Za počátek užívání v prvním roce postačí, bylo-li v tuzemsku zhotoveno několik kusů, neb byl-li aspoň jediný exemplář zřízen, jak tomu je na př. při složitých strojích, ba dokonce i zhotovení jednotlivých částí (roz. min. obch. ze dne 17. srpna 1892 č. 19394 časop. »Jur. Bl.« č. 1 z r. 1893), při výsadním řízení stačí i částečné upotřebení v tuzemsku vždy však za podmínky té, je-li tu úmysl směřující ke skutečnému užití (roz. min. obch. ze dne 26. června 1891 č. 47185 z r. 1890 časop. »Jur. Bl.«, č. 34 z r. 1891), nikoli jen ku zdánlivému aktu nějakému (roz. min. obch. ze dne 15. června 1892 č. 54842 z r. 1891, časop. »Jur. Bl.« č. 35 z r. 1892); aby dále myšlénka vynálezu zřetelně se osvědčovala v jednáních užívacích a aby tu byl úmysl i možnost, uspokojiti tím potřeby živnostenské (roz. min. obch. ze dne 16. dubna 1894 č. 34742 z r. 1894, časop. »Jur. Bl.« č 51 z r. 1894). Za jistých okolností dostačí i pouhá přípravná jednání, ku př. přiměřené adaptování továrny nějaké. Nepostačí však, spojují-li se v tuzemsku toliko části předmětu výsadního v tuzemsku vyrobené (výn. min. obch. ze dne 14. listopadu 1871 č. 21146, »Wiener Zeitung« ze dne 22. listopadu 1871).

b) Jednoroční lhůta pro započetí s upotřebením patentu se od vydání výn. minist. obchodu ze dne 15. srpna 1874 (Wiener Zeitung ze dne 18. srpna 1874) již neprodlužuje. Po prvním roce musí však vynález v tuzemsku býti úplně upotřeben, předmět vynálezu musí býti zhotoven v tuzemsku ve všech svých částech, výsadního řízení musí býti použito v tuzemsku ve všech jeho částech a to v úmyslu a rozsahu dostačujícím k tomu, aby potřeba tuzemska aspoň částečně byla uspokojena (roz. min.

obch. ze dne 17. srpna 1892 č. 19394 časop. »Jur. Bl.« z r. 1893). Dovoz neškodí (jinak ve Francii, kde již dovoz jedinkého exempláře předmětu výsadního má v zápětí ztrátu patentu), pokud jen neporušuje naznačený právě požadavek (roz. min. obch. ze dne 16. dubna 1891 č. 10622). Je-li však tuzemské upotřebení patentu oproti dovozu nepoměrně malým, není tu ovšem úplného upotřebení po prvním roce výsadním zákonem vyhledávaného (roz. min. obch. ze dne 17. srpna 1892 č. 19364).

c) Nevyhledává se, aby se provedly všeckny varianty v tuzemsku při patentech, jimž za základ slouží popis s varianty.

d) Netřeba, aby vynález prováděn právě výsadníkem nebo jeho personálem, naopak stačí výkon osobou licence nabyvší a to zásadně, jakož i provádění osobami třetími ku podnětu výsadníkovu, nikoli však výkon jen náhodný nebo vůli majitele se příčící (roz. min. obch. ze dne 16. dubna 1894 č. 34724 z r. 1891, časop. »Jur. Bl.« č. 51 z r. 1894).

e) Ministerstvo obchodu osvědčuje v posledních letech stále rostoucí přísnost ve příčině donucování k výkonu patentu; kdežto dříve obvyklé konstatování, že se vynález provádí, zhusta v tom pozůstávalo, že dotyčnému úředníku ukázán byl jediný exemplář ad hoc zhotovený, a konstatování toto zaneslo se bez dalšího zkoušení do rejstříku tvoříc takto praesumpci až do případného podání odvodu, registrují se dle výn. minist. obchodu ze dne 1. června 1889 č. 22275 (»Wiener Zeitung« ze dne 6. června 1889) jen taková udání o provádění patentu, ku kterým připojen jest protokol sepsaný úředně za přibrání přísežného znalce; v něm konstatovati jest provozovárnu, čas a rozsah provádění. To platí však jen pro ony průkazy provádění, které mají být registrovány jakoby na věčnou paměť a proti kterým připouští se ve sporu o prohlášení neplatnosti vždy odvod. Vyhledává-li se však ve sporu o zánik patentu průkazu o provedení, nebo žádá li za to ministerstvo obchodu z jakéhokoli důvodu, má majitel patentu nabídnouti potřebné důkazy.

6. Mnohá zákonodárství předpisují t. zv. donucení k označování v tom záležející že majitelé patentu a licence povinni jsou pod trestem a jinými škodnými následky opatřiti značkou zevně znatelnou: »patentováno« patentované předměty do obchodu přicházející případně jich obal. Platné právo rakouské předpisu tohoto nemá.

7. Povinností majitele patentu jest zapraviti v čas taxu výsadní, která obnáší pro prvních 5 let po 20 zlatých, a stoupá od 6 do 10 roku od 30 zl. rovnoměrně do 50 zl., od 11 do 15 roku od 60 zl. rovnoměrně do 100 zl. (vše v minci konvenční). Taxa vrátí se jen tehdy (a to pro rata temporis), byl-li patent po udělení jeho z nějakého důvodu zrušen.

VII. Časové meze (trvání) výsady.

1. Doba podání (den, hodina, minuta) žádosti o patent zakládá prioritu mezi různými nápadníky patentu po stránce vynálezu a rozhodná jest co do otázky novosti v procesu o neplatnost. Den přednosti vyznačí se v listině výsadní, podrobná doba přednosti v rejstříku výsadním, datum listiny výsadní rozhoduje při počítání let výsadních.

2. Účinnost výsady vůči třetím osobám počíná však teprve uveřejněním jeho v úředním listu »Wiener Zeitung.«

3. Výsada zaniká uplynutím doby, na kterou původně vymožena nebo prodloužena byla t. j. nejdéle uplynutím 15 let ode dne vydání listiny výsadní s výhradou mimořádného práva ku prodloužení, jež přísluší císaři

dle § 9 c) (od r. 1852 bylo práva toho jen jedinkráte použito, kdy byl patent na t. zv. Schiffkornskou mostní konstrukci až na 20 let prodloužen).

4. Patent může býti odňat (§ 29 č. 1 lit. c) označuje mylně tento případ za prohlášení neplatnosti), avšak jen s účinkem ex nunc, odporuje-li veřejným ohledům, čímž však sluší rozuměti jen positivní zákonná nařízení a předpisy, které platí nebo vydány jsou z veřejných důvodů zdravotních, bezpečnostních nebo mravnostních nebo ve všeobecném zájmu státním (roz. min. obch. ze dne 13. října 1895 č. 39465, časop. »Jur. Bl.«, č. 52 z r. 1895).

5. Patent může býti dále prohlášen od určitého dne za zaniklý pro neupotřebení jeho.

6. Patent zaniká dobrovolným zřeknutím se (§ 29, 2, c).

7. Jen zdánlivě končí patent prohlášením jeho za neplatný, neboť toto prohlášení působí nazpět, ku dni udělení, deklarujíc toliko, že patent nikdy po právu nepozůstával. Proto může býti prohlášení to vysloveno, i navrhováno v čas, kdy dotyčný patent již uplynul, byl odňat, složen nebo za zaniklý prohlášen. Prohlášení neplatnosti může býti vysloveno dle § 29 1 a) objeví li se, že není tu zákonných náležitostí pro výhradný patent t. j. že původně jich tu nebylo, zvláště

a) pro jisté vady popisu patentu,

b) pro nedostatek novosti,

c) pro totožnost s nějakým starším doposud platným patentem, ve kterémžto případu legitimován jest ku žalobě toliko majitel staršího patentu (viz odst. VI.);

8. pominouti může patent jakožto celek prohlášením odnětí, zániku a neplatnosti, zřeknutí se obmezeno býti může i na část nároku výsadního.

VIII. Prodloužení výsady.

1. Každý výsadník, jemuž patent udělen byl na méně než 15 let, má nárok na jednoroční nebo víceleté jeho prodloužení, avšak zakročiti musí o to před zánikem své výsady (§ 29—2 a), b). Za účelem vydobytí prodloužení podati jest včas příslušnou žádost s připojením listiny výsadní a k tomu přiložiti taxu za požadovanou dobu prodloužení (§ 11) nebo stvrzenku, že taxa tato byla složena již u některé státní pokladny. Prodloužení povoluje ministerstvo obchodu a potvrzuje je úředně na listině výsadní (§ 27). Povolené prodloužení vyznačí se v rejstříku výsadním a uveřejní ve »Wiener Zeitung.« Předložení listiny výsadní může odpadnouti každým druhým rokem, avšak musí to býti výslovně odůvodněno; v každém pak roce nejbližším doložena býti musí žádost za prodloužení listinou výsadní nebo aspoň duplikatem jejím. Žádost o prodloužení podaná jest v čas, jestliže onoho dne, jehož ukončením privilegium by zaniklo, doručí se příslušnému politickému úřadu zemskému, nebo — bydlí-li žadatel někde jinde — odevzdá-li se žádost na poštu. Není-li včas složena taxa celá, připouští se dodatečné doplnění. Co do prodloužení výsad udělených před 1. lednem 1894 společné pro Rakousko a Uhry viz zákon ze dne 27. prosince 1893 č. 191 ř. z.

2. Nepřipouští se prodloužení patentu platného pro celou monarchii toliko pro jednu polovici říše za zřeknutí se prodloužení pro druhou polovici (rozh. min. obch. ze dne 16. ledna 1895 č. 339, »Jur. Bl.« č. 13 z r. 1896).

3. Císař může cestou milosti přihlédnouti k opozděné žádosti o prodloužení jen tehdy, nebylo-li mezi tím vysloveno zrušení patentu nebo dokonce vyhlášeno; prodloužení to netýká se však jakýchkoli mezi tím nabytých práv osob třetích.

IX. Místní meze platnosti patentu.

1. Článek XVI. rak.-uh. celního a obchodního svazku zní v podstatě dle zákona ze dne 27. června 1878 č. 62 ř. z. (byl při obnovení tohoto svazku dle zákona ze dne 21. května 1887 č. 48 ř. z. ponechán netknutý) takto: »Patenty řádně nabyté mají platnost v obou polovicích říše. Za tím účelem stanoviti jest podmínky pro udělení takových patentů pro obě státní území dle stejných zásad po vzájemném dorozumění a cestou zákonodárnou, bylo-li by žádoucno, nějaké změny předsevzíti. Dokud se tak nestane, zůstávají v platnosti v obou územích stávající předpisy co do podstaty své od sebe se neodchylující.«

2. Žádost o patent podati jest u ministerstva toho státního území, ve kterém má vynálezce své bydliště. Cizozemci mají na vůli žádati za udělení patentů u ministerstva toho neb onoho území. Ministerstvo zašle žádost, náležitě ji prozkoumavši z úřední povinnosti ministerstvu druhého území státního za účelem přijetí patentu. Výsadní listinu vystaví každé ministerstvo pro území správě jeho podřízené zvlášť; přece však musí míti obě listiny totéž datum a vydají se současně uchazeči u ministerstva, kde podána byla žádost. Prodloužení nebo prohlášení neplatnosti patentů na vynálezy stane se rovněž po vzájemném dohodnutí. Taxa zapraví se tam, kde bylo žádáno za udělení. Za vymožení patentu v druhém území státním zapraví se poplatek za registraci, která stanovena jest na 25% taxy a vybírá se současně s touto a odvádí se ministerstvu druhého území státního.

3. Výsady nabyté na základě článku XVI. celní a obchodní smlouvy platny jsou též od 1. ledna 1880 pro Bosnu a Hercegovinu (§ 9 zák. ze dne 20. prosince 1879 č. 136 ř. z.). S druhé strany platí též patenty nabyté příslušníky Bosny a Hercegoviny pro rak.-uherské mocnářství a sice na základě cís. nařízení ze dne 20. června 1880. Toto nařízení obsahuje též patentový zákon vydaný pro zabrané země, kterýžto zákon v podstatě shoduje se s rakouským zákonen výsadním z roku 1852 se zachováním změn nastalých do roku 1880. Žádosti podati sluší u zemské vlády v Sarajevu, odkudž dodají se společnému ministerstvu, které zašle je střídavě ministerstvu obchodu do Vídně a do Buda-Pešti k vyřízení, podle čehož pak se upraví příslušnost tohoto nebo onoho ministerstva obchodu pro spory o neplatnost a o zrušení dotyčného patentu.

4. Konečně platí rakousko-uherské patenty i pro knížectví lichtenšteinské následkem státní smlouvy ze dne 3. prosince 1876 č. 143 ř. z., která prozatím platí do 31. prosince 1900.

5. Od 1. ledna 1894 jest poměr k Uhrám následkem zákona ze dne 27. prosince 1893 č. 191 ř. z. upraven na základě zcela změněném, a shora citovaný čl. XVI. celní a obchodní smlouvy nahražen jest těmito ustanoveními:

a) Vynálezy a vzorky k upotřebení požívati budou v obou státních územích zákonné ochrany.

b) Příslušníci jednoho území jakož i osoby mající v tomto území státním své bydliště nebo závod požívati budou stejných práv jako vlastní příslušníci ve všem, co se dotýká ochrany vynálezů a vzorků upotřebení.

c) Byl-li nějaký vynález v jednom území státním ohlášený do 90 dní po udělení patentu, nebo nějaký vzorek k použití v jedné polovici říše ohlášený ve stejné době i v druhém státním území ohlášen, má míti toto pozdější ohlášení v každém směru týž účinek, jakoby se bylo stalo v okamžiku ohlášení prvního.

d) Ochrana vynálezu ohlášeného na základě tohoto článku v jednom území neb ochrana vzorku nemůže míti v tomto území státním většího objemu nebo delšího trvání než-li v onom území státním, kde vynález nejdříve byl ohlášen.

e) Dovoz zboží vyrobeného v jednom území do území druhého nemá míti v tomto území škodlivých účinků v zápětí na ochranné právo poskytnuté na základě jistého vynálezu nebo vzorku k použití.

f) Spisy a publikace úřady jednoho území státního vydané nemají potřebí ověření, použije-li jich patentní úřad území druhého.

g) Patenty udělené po vzájemném dohodnutí podržují po čas svého trvání i nadále platnost svou v obou územích státních, pokud nedoznaly změny ve smyslu nových zákonných ustanovení.

h) Prodloužení patentů, jakož i prohlášení jich neplatnými stane se po vzájemném dohodnutí obchodních ministerstev obou polovic říše. Odepře-li obchodní ministerstvo jednoho státního území souhlas s prodloužením, pozbývá patent pro území to své účinnosti. Odepřen-li souhlas s prohlášením neplatnosti patentu vysloveném v jednom státu nebo nedán-li souhlas do 3 měsíců po doručení návrhu, pozbývá patent platnosti své v onom území, které neplatnost vyslovilo. Všechny ostatní záležitosti odnášející se k takovémuto patentu sdělí s sebou navzájem obchodní ministeria obou států. Za vymožení prodloužení patentu takového ve státu druhém přísluší tomuto poplatek za registrování v obnosu 25% dosavadní taxy patentové.

i) Pokud v jednom nebo druhém státu nepozbudou platnosti své nová zákonná ustanovení o ochraně vynálezu, zůstanou tam rozhodnými dosavadní předpisy. Jakkoli při tom zůstalo nepovšimnuto, že rozšířiti sluší účinnost patentů udělených jen pro rak.-uh. monarchii jakožto celek i na Bosnu a Hercegovinu a Lichtensteinsko, jest alespoň za to míti, že patenty toliko pro Rakousko nebo toliko pro Uhry udělené mají i v těchto zemích úplnou platnost. V uherských zemích platil až do 1. března 1896 patent ze dne 8. prosince 1820, kterýž článkem XVIII. zákona z r. 1840 dodatečně byl uznán nepřímo za uherský zákon; patenty ze dne 31. března 1832 a ze dne 15. srpna 1852 nebyly v Uhersku zákonně vyhlášeny, avšak praxe prováděla je i v Uhrách, poněvadž oba patenty spočívaly na základech zákona z r. 1820. Od 1. března 1896 platí v Uhrách nový zákon patentový, který spočívá na řízení ohláškovém bez úředního prozkoumávání novosti. Žádosti za patent dne 1. března 1896 nerozhodnuté posuzovati sluší napořád podle nového zákona, patenty udělené před tímto dnem posuzovati sluší jen v některých směrech dle nového zákona, jinak, zvláště co do annullace, zániku nebo odnětí, podle dřívějšího práva.

X. Převod výsad.

1. Udělená výsada jakož i právo k ní není právem čistě osobním, nýbrž může býti jako každé jiné právo majetkové jak mezi živými, tak pro případ smrti, úplně nebo částečně převedeno na jiné (§ 35).

2. Listina o převodu musí býti v zákonné formě zřízena a legalisována, není-li vydána některým veřejným úřadem. Je li převod náležitě prokázán, má jej ministerstvo zapsati do rejstříku k tomu určeného (§ 31); zápis tento potvrditi jest na listině výsadní a stal-li se jen převod částečný, jest nad to vyhotoviti o tom zvláštní certifikát (§ 36 odst. 3).

3. Registrovaný převod výsady jest bezprodlení veřejně vyhlásiti; po vyhlášce té nemůže se nikdo vymlouvati, že nevěděl o provedeném převodu (§ 37). Avšak převody territoriálně omezené neregistrují a neuveřejňují se (výn. min. obch. ze dne 8. listopadu 1882 č. 4961, »Wiener Zeit.« ze dne 12. listopadu 1882); totéž platí pro ten případ, že by majitel patentu jednotlivá oprávnění z výsady plynoucí vyloučil a na kohosi třetího převedl; ku př. právo na zpeněžení patentu (roz. spr. s. dv. ze dne 21. září 1893 č. 3187 (sb. »Budwinski« 7398). Proto rozuměti sluší slovu »částečně« v cit. § 35., pokud jde o zápis a vyhlášení, toliko ve smyslu aliquotních dílů; ovšem může majitel sebe menšího aliquotního dílu úplně vykonávati všecka práva, zvláště samostatně stíhati zasahání.

4. O přípustnosti zápisu a vyhlášky o převodu rozhoduje ministerstvo obchodu a to nejen o správnosti aktu převodního, nýbrž i o jeho právní platnosti (rozh. spr. s. dv. ze dne 30. května 1888 č. 1804, sb. »Budwinski« č. 4134).

5. Samo sebou se rozumí, že mohou kontrahenti práva výsadní i dle věcného obsahu nebo dle territoriálních podílů mezi sebe rozděliti, a prostředkem plné moci může též účinek tento zcela dobře býti docílen i proti osobám třetím. Většinou uskuteční strany svoji vůli též tím způsobem, že jeden z nich zůstane samojediným držitelem patentu a druhému udělí právo k výkonů jeho, licenci, kteráž hned místně nebo věcně omezena býti může, s druhé strany přičiní k tomu právo ku stíhání zasahání jakožto procurator in rem suam, což poznamená se na základě legalisované listiny v rejstříku. S tím spojen jest vždy ten účinek, že pozdější nabyvatel patentu nemůže se odvolávati na neznalosť licence; naproti tomu nevyznačují se licence na listině výsadní, aniž se uveřejňují.

6. Vše, co bylo řečeno o převodu práv výsadních, platí i obdobně o jich zavazení a zájmu; za »znamení« ve smyslu § 452 o. o. z. platí pak pouze zápis v rejstřík, nikoli též již odevzdání listiny výsadní. Též nepovoluje se v praxi exekuční odnětí a sequestrace tohoto papíru (rozh. ze dne 21. října 1890 č. 173127 a ze dne 15. června 1892 č. 91553); zcela rozdílnou jest exekuční sequestrace podniku záležejícího ve zužitkování výsady, která ovšem se bez dalšího povoluje.

XI. Přestupky.

A) Zasahání ve výsadu.

I. Pojem: Zasaháním ve výsadu nebo porušením její rozuměti jest, jestliže kdo bez přivolení výsadníkova:

1. padělá nebo napodobí předmět výsadní způsobem v přiloženém popisu znázorněným a to i tehdy, když padělání nebo napodobení toto mělo by místo na základě výsady jemu později udělené a zcela nebo z části totožné;

2. kdo dováží nebo kupuje z cizozemska padělané nebo napodobené předměty tuzemského patentu za účelem živnostenského prodeje nebo k uschování nebo vystavování pro takovýto prodej;

3. kdo obstarává nebo přejímá prodej nebo jen uschování nebo vystavení takovýchto předmětů ku prodeji (§ 38). »Padělánim« rozumí se úplné opětování myšlénky vynálezu v prováděcí formě takové, jaká byla vynálezcem zvolena a jemu patentována. »Napodobení« jest opětování myšlénky vynálezu, avšak v odchylné způsobě prováděcí ať již odchylka záleží u vynechání, přidání nebo změně jednotlivostí, pokud jen zachována jest myšlénka vynálezu. I použití výsadní methody platí rovněž za padělání nebo napodobení. Užívání a to i živnostenské předmětu výsadního — třeba náčiní pracovního neshledáváme v taxativném výpočtu § 38 a není tedy porušením patentu (jakkoli s druhé strany chrání a zajišťuje se dle § 21 výsadníkovi »výhradné užívání jeho objevu, vynálezu nebo zdokonalení«). Ovšem bylo v rozhodnutí nejvyššího soudu ze dne 20. října 1891 uznáno, že i pouhé užívání napodobeného stroje koupeného z cizozemska pro účely fabrikační objednatelem, jestli strojem tím vyrábějí se výrobky na prodej, tvoří zasahání ve výsadu.

II. Případ § 38 ad 1. nepředpokládá provozování po živnostensku anebo jen opětování; ovšem však předepsáno jest pro případ § 38 ad 2. doslova a z případu § 38 ad 3. vyplývá, že jednati se musí o prodej živnostenský. Úmyslnost není pojmovým znakem zasahání; v případu zatajení popisu dotyčného patentu může býti zasahající především pořadem práva odsouzen (§ 40), aby upustil od dalšího zasahání a aby poskytl jistotu, že po čas trvání patentu ani užíváno ani zcizeno nebude předmětů u něho postižených, padělaných nebo napodobených, pokud vyrobeny byly v tuzemsku, pokud dovezeny byly z ciziny na prodej, že tam opět budou vyvezeny. Teprve opětované zasahání jest trestným právě tak jako zasahání v patent s veřejným popisem vůbec, tedy též zasahání poprve předsevzaté; trest vyměřiti sluší obnosem od 25 zl. do 1000 zl. a v případu nedobytnosti přeměniti sluší trest ve vězení jednoho dne za každých 5 zl., dále prohlásí se padělané nebo napodobené předměty za propadlé, nástroje a pomůcky výhradně sloužící ku provedení padělání nebo napodobení se rozloží, přetvoří nebo nepotřebnými učiní, neshodnou-li se strany na něčem jiném (§ 39).

III. Trestní řízení.

1. Zasahání v patent jest deliktem návrhovým; pokračování a ukončení řízení jednou již zavedeného není však nikterak odvislým od vůle vynálezcovy (roz. min. obchodu ze dne 1. prosince 1895, časop. »Jur. Bl.«, č. 10 z r. 1896).

2. Řízení trestní vede politický úřad podle předpisů platných pro přestupky živnostenské (§§ 147 a násl. živn. ř.).

3. Rekursy mají se podati dle § 40 prov. předp. přímo u politického úřadu zemského; v praxi připouští se však podání rekursu i u dotyčného politického úřadu I. instance (roz. min. obch. ze dne 7. června 1895 č. 20932, časop. »Jur. Bl.«, č. 47 z r. 1895); lhůta rekursní obnáší 14 dní.

4. Toliko pro politické úřady a pro řízení trestní, nikoli též pro civilní stíhání předpisuje § 33 prov. předp. k zákonu patentovému, že k žádosti poškozeného o zavedení řízení vždy připojiti se musí listina výsadní; předpis tento vydaný ministerstvem obchodu dne 5. října 1852 č. 1888 nebyl však vyhlášen v říšském zákonníku, a neměl by v daném případu významu před správním dvorem soudním; v praxi stačí předložení ověřeného opisu listiny výsadní (rozh. min. obchodu ze dne 22. ledna

1891 č. 2025, časop. »Jur. Bl.«, č. 22 z r. 1891). Rozhodnutí toto prohlašuje však s druhé strany opatření popisu patentu v prvopisu nebo v ověřeném opisu za nezbytné, a nelze je nikterak nahraditi exemplářem dle patentu zřízeným (opačné rozh. min. obch. ze dne 20. srpna 1891 č. 35735, »Jur. Bl.« č. 49 z r. 1891; ovšem byl v tomto případě postižený exemplář ověřeným zvorkem předmětu patentovaného).

5. Třetí stolicí v řízení trestním jest ministerstvo obchodu (§ 43), kteréž dle § 146 odst. 2 řádu živnost. projednává i mimořádné stížnosti proti souhlasným opatřením podřízených úřadů.

IV. Opatření prozatímní.

1. Jsou-li tu dostatečné důvody, může trestní úřad naříditi soudní ohledání nebo nález znalecký, a prokáže-li se tím nebo jiným způsobem věrohodně trestné zasahání, může k žádosti poškozeného předsevzíti ihned zájem nebo jiné účelné uschování padělaných nebo napodobených předmětů výsadních nebo přístrojů a pomůcek sloužících výhradně k jich padělání nebo napodobení. Vždy však při tom k tomu sluší hleděti, aby nebyla obviněnému bez naléhavé nutnosti způsobena nenahraditelná škoda, a proto po případě žádati dlužno na poškozeném přiměřenou jistotu za hanbu a škodu (§ 44).

2 Osvědčeno-li věrohodně zasahání, může i civilní soudce k žádosti poškozeného naříditi bezpodmínečně nebo po složení přiměřené jistoty za hanbu a škodu neprodleně zájem nebo jinaké účelné uschování padělaných nebo napodobených předmětů patentu (§ 40) za podmínky v § 44 zmíněné. Každé takové opatření musí však rovněž jako obstávka do 8 dnů podle předpisů řádu soudního žalobou býti spraveno, jinak by se musilo k žádosti odpůrcově ihned zrušiti a musilo by se dáti náležité dostiučinění jemu za hanbu a škodu (§ 47).

3. Příslušným jest v řízení před úřadem politickým forum delicti commissi, nikoli však forum rei sitae (rozh. min. obchodu ze dne 25. května 1855 č. 17255, »Jur. Bl.«, č. 50 z r. 1895), v řízení soudním dle volby žalobcovy to či ono forum.

4. Již nařízení ohledání soudního nebo nálezu znaleckého předpokládá uvedení »dostatečných důvodů« pro zasahání (rozh. spr. s. dv. sb. »Budwinski« č. 2866), avšak osvědčení zasahání může býti s účinkem též dodatkem podáno (rozh. min. obch. ze dne 11. prosince 1888 č. 39788). Odsouzení již jednou vyřčené nad žalovaným pro zasahání netvoří samo o sobě »dostatečný důvod« ve smyslu shora vytčeném (rozh. min. obch. ze dne 11. září 1891 č. 37070).

5. Kauce se neurčí, jako žalobní kauce, toliko za náklady, nýbrž za hanu a škodu vůbec, ale toliko žalovaného, nikoli osob třetích (rozh. min. obch. ze dne 14. února 1891 č. 5869, »Jur. Bl.«, č. 26 z r. 1891). I po vykonaném zájmu může býti úřadem nalezeno na poskytnutí kauce (rozh. spr. dv., sb. »Budwinski« č. 2401), jakož i zvýšení nebo zmírnění kauce (rozh. min. obchodu ze dne 12. září 1891 č. 37501, rozh. správ. s. ze dne 3. listopadu 1892 č. 3380). Mezi prozatímní bezpečnostní opatření, které povolují se se složením kauce nebo bez něho, náleží též zákaz dalšího zasahání (plen. rozh. nejvyš. soudu ze dne 24. února 1891 č. 340 z r. 1890, kn. jud. č. 121, »Jur. Bl.«, č. 14 z r. 1891), i tehdy, když se jedná o první zasahání v nějaký patent s popisem neuveřejněným (rozh. nejvyš. soudu ze dne 9. října 1883 č. 11603, »Jur. Bl.«, č. 4 z r. 1884).

odnímati patenty, jemu podřízen jest archiv výsad, kde též uchovány jsou popisy patentů a veden jest rejstřík a seznamy výsad.

4. Trestním soudům nepřísluší soudnictví ve věcech patentových, třeba by dotyčný delikt zároveň (jako podvod) spadal pod všeobecný zákon trestní.

5. Civilní soudy rozhodují pořadem instancí o právu vlastnickém, o služebnostech, zástavním právu (i zájmu) ku patentu; dále činnými jsou při stihání zasahování, nechce-li nebo nemůže-li poškozený žádati za potrestání, nýbrž žaluje-li toliko, aby vydán byl zákaz dalšího zasahání atd., v kterémžto případě rozhodují soudy civilní o zavedení a opětném zrušení prozatímních opatření. Civilní soudy příslušnými jsou dále pro spory o náhradu škody v řízení upraveném obecnými předpisy, ať už spory ty prýští z překročení platných patentů nebo z vydobytí výsad později zrušených nebo konečně ze zasahání v patenty; v tomto případě posledním lhostejno jest, zda zasahání stihá se u politického úřadu, u téhož či jiného soudu civilního nebo nestihá-li se vůbec.

6. Správní dvůr soudní byl až do 31. prosince 1893 nepříslušným v otázkách: udělení, zápovědi, prohlášení neplatnosti a zrušení patentů (pl. roz. ze dne 31. března 1879 č. 544, ze dne 3. května 1880 č. 818, ze dne 1. října 1882 č. 1760, ze dne 14. ledna 1884 č. 301, ze dne 29. října 1889 č. 3195 a j.), jelikož běží o záležitosti, kteréž se dle ustanovení celní a obchodní smlouvy s Uhry v obou částech říše spravovaly dle týchž zásad, a rozhodnutí a opatření činila se dle zákonného předpisu ve srozumění s uherským správním úřadem (srv. § 3 zák. ze dne 22. října 1875 č. 36 ř. z. z r. 1876). Jelikož však dle zákona ze dne 27. prosince 1893 č. 191 ř. z. věci patentů se dotýkající od 1. ledna 1894 samostatně jsou spravovány v každé polovici říše, jest správní dvůr soudní příslušným pro řízení o udělení a prohlášení zrušení bezpodmínečně, pro řízení o prodloužení a annullaci patentu potud, nejedná-li se o patent udělený před 1. lednem 1894, k jehož prodloužení resp. annullaci se strany rakouského ministerstva obchodu projevilo uherské ministerstvo svůj souhlas. Nějakého rozhodnutí správního dvoru o těchto otázkách od 1. ledna 1894 až dosud nemáme. Tento soudní dvůr prohlásil se na základě § 48 zák. ze dne 22. října 1875 č. 36 ř. z. z r. 1876, dle něhož vyhraženo bylo upravení jeho příslušnosti o trestních věcech policejních — za nepříslušný pro veškeré řízení trestní při zasahání v patenty (pl. nál. ze dne 24. října 1876 č. 232, ze dne 19. března 1877 č. 338, ze dne 24. října 1881 č. 1306, ze dne 1. května 1882 č. 836). Avšak příslušným se prohlásil ve příčině prozatímních opatření v rozhod. ze dne 30. června 1884 č. 1422, ze dne 3. října 1884 č. 1603, ze dne 3. prosince 1884 č. 2437, ze dne 13. ledna 1886 č. 3184, ze dne 11. února 1886 č. 84 a j.; naproti tomu v rozh. ze dne 27. září 1886 č. 2386, ze dne 16. listopadu 1886 č. 1804, ze dne 7. března 1887 č. 643, ze dne 26. března 1888 č. 965, ze dne 18. března 1889 č. 919, ze dne 9. prosince 1889 č. 3812 a ze dne 20. ledna 1890 č. 3919 prohlásil se nepříslušným v otázce přisouzení útrat a obnovení řízení ve sporu o zasahování.

7. Říšský soud rozhodoval několikráte v záležitostech patentu se dotýkajících k návrhům daným za tím účelem, aby rozhodly se kompetenční spory mezi soudy a úřady správními.

XIII. Rejstřík a archiv.

1. Rejstřík výsadní sluje seznam vedený u ministerstva obchodu, do kterého zanáší se každá výsada průmyslová; v něm poznamená se každá změna ve výsadě (§ 31), tedy zvláště prodloužení prohlášení neplatnosti, složení, uplynutí, odnětí, prohlášení zrušení výsady, rovněž i exekuce na ně, dále udělení licencí, konečně zjištění, že vynález se provádí. Převod patentu registruje se jen tehdy, odnáší-li se k celému patentu nebo k aliquotní jeho části, nikoli však při rozdělení territoriálném nebo věcném (roz. správ. dvoru ze dne 21. září 1893 č. 3187 sb. »Budwinski« 7398). Je-li vlastnictví k nějakému patentu sporné, může býti k žádosti procesného soudu v rejstříku poznámka spornosti učiněna. Zápis do rejstříku nemá týž účinek jako zápis do knih pozemkových. Naopak slouží rejstřík tento vůbec jen účelům evidence. Jinak nový zák. pat., který stanoví, že vyhledává se ku nabytí práva patentového zápisu do rejstříku.

2. Archiv výsadní jest ústřední stanoviště pro vedení rejstříku o výsadách a pro uschování jich popisů, kdež může každý v úředních hodinách nahlížeti beze všeho do rejstříků i s příslušnými katalogy, do popisů i s nákresy připojenými, vzorky a modely, vypisovati si, kopírovati, jakož i vymoci si i úředního ověření shodnosti kopií, popisů a nákresů, jakož i výtahů z rejstříků s příslušnými originály (§§ 23—30 prováděcího předpisu min. obch. ze dne 5. října 1852 č. 1888, který nebyl sice uveřejněn v říšském zákonníku, nýbrž v 27. sešitu »úředního vydání rakouských zákonů a nařízení«). Nový zákon patentní ponechává zařízení tohoto archivu beze změny; avšak připustí se pro příště zatajení popisů, nákresů, modelů a vzorků na zkoušku jen co do patentů, kteréž příslušejí správě státní a vojenské a nebyly vyhlášeny.

Nový zákon patentový.

Zákon ze dne 11. ledna 1897 č. 30 ř. z. o ochraně vynálezů, který počne účinkovati dnem, jehož určení ponecháno jest ministerstvu obchodu a práv (nejpozději však koncem ledna 1900), obsahuje následující ustanovení:

A) Ustanovení všeobecná.

I. Předmět ochrany patentové.

Zákonné ochrany požívají nové vynálezy, které dopouštějí průmyslového upotřebení. Na ně udělují se k žádosti patenty (§ 1).

Patenty neudílejí se však:

1. na vynálezy, jichž účel neb užívání jest protizákonné, nemravné nebo zdraví škodlivé, nebo které směřují patrně ku klamání obecenstva;

2. na vědecké poučky nebo zásady jakožto takové;

3. na vynálezy, jichž předmět jest vyhrazen právu monopolu státního;

4. na vynálezy

a) potravin a požívatin lidských,

b) prostředků léčebných a desinfekčních,

c) látek, které vyrábějí se chemickým způsobem, pokud vynálezy pod č. 4 *a* až *c* uvedené netýkají se určitého technického postupu při výrobě takových předmětův (§ 2).

II. Podmínky ochrany patentové.

Patent lze uděliti jen tehdy:

a) možno-li vynález průmyslně upotřebiti a

b) je-li vynález novým.

Vynález nepokládá se za nový, jestliže již před dobou, ve které podle zákona tohoto byl přihlášen,

1. v uveřejněných tiskopisech byl popsán tím způsobem, že podle popisu toho může znalci býti užíván; nebo

2. když v tuzemsku jeho tak bylo vůbec užíváno, když byl veřejně na odiv vystavován anebo představován, že užívání jeho znalcem jeví se býti možným; nebo

3. když byl předmětem výsady, která byla platna v obvodě, kde zákon tento platí, a stal se majetkem obecným (§ 3).

Vynálezům, které na tuzemských výstavách na odiv jsou vystaveny, může ode dne, kterého byly k výstavě připuštěny, až do 3 měsíců po skončení výstavy propůjčena býti dočasná ochrana patentová za snadnějších podmínek (§ 6).

III. Podmět práva patentního.

Na udělení patentu má nárok toliko původce vynálezu nebo jeho právní nástupce. Dokud se neprokáže opak, pokládá se první přihlašovatel za původce vynálezu. Podmětem práva patentního může býti každá osoba, fysická nebo právnická, k právům způsobilá. Cizinci postaveni jsou na roveň tuzemcům s tím pouze rozdílem, že osoby v cizině bydlící v Rakousku svého zástupce míti musí.

Jméno a bydliště tohoto zástupce, jakož i každá změna při zastupování vzniklá budiž u patentového úřadu ohlášena, a mocný list předložen, aby byl zapsán do rejstříku patentového. Místo, kde zástupce bydlí, a nebylo-li by místa takového, tedy místo, kde patentový úřad sídlí, pokládá se pro věci patentu se týkající za bydliště patentového majetníka v tuzemsku nebydlícího. Doručení zástupci vykonaná mají tytéž účinky právní, jako kdyby se byla stala samému výsadníku.

IV. Práva a povinnosti výsadníkovy.

Výsadníkovi (majiteli patentu) příslušejí následující práva:

1. Právo přednosti (priority); toho nabývá se přihláškou vynálezu úřadu patentnímu a záleží v tom, že výsadníkovi zajištěna jest přednosť přihlášeného vynálezu před stejným vynálezem později přihlášeným. Pozdější přihláška nemůže založiti nároku na patent, jestliže vynález jest již předmětem patentu nebo výsady nebo dřívější přihlášky. Jsou-li tu toliko částečně podmínky tyto, má pozdější přihlašovatel toliko nárok, aby mu udělen byl patent v přiměřeném obmezení.

2. Jestliže majetník hlavního patentu nebo jeho právní nástupce přihlásí zlepšení nebo jinaké zdokonalení další vynálezu, již patentem chráněného nebo k patentování ohlášeného a k tomu vedoucího, má na vůli ke zlepšení nebo jinakému dalšímu zdokonalení opatřiti si patent samostatný nebo patent přídavkový na hlavním patentu závislý.

3. Majetník patentu může též u úřadu patentového navrhnouti, aby bylo rozhodnuto, že průmyslové využitkování některého patentovaného vynálezu předpokládá toho, aby jeho vynálezu bylo úplně nebo částečně upotřebeno. O takovém návrhu má úřad patentový rozhodnouti (§ 30).

Vyjde-li na jevo, že živnostenské upotřebení vynálezu k patentování ohlášeného předpokládá, aby úplně nebo částečně bylo upotřebeno některého vynálezu již patentovaného, budiž přihlášený patent udělen s doložkou, že jest závislý na jiném patentu, který jest určitě označiti

(prohlášení závislosti). Tato doložka budiž pojata také do vyhlášky o udělení patentu a do listiny patentové (§ 4).

4. Výsadník může vznésti odpor proti vynálezu později přihlášenému, který s vynálezem již patentovaným v podstatě se shoduje. Prvnímu přihlašovateli nepřísluší totiž nárok na udělení patentu, není-li původcem ohlášeného vynálezu nebo jeho právním nástupcem, nebo jestliže podstatný obsah jeho přihlášky vzat jest z popisů, z výkresů, modelů, z náčiní nebo ze zařízení někoho jiného nebo z výrobního postupu jím upotřebeného beze svolení jeho, a jestliže v případnosti oné původce nebo jeho právní nástupce, v případnosti této pak zkrácený vznese odpor. Jestliže vynález postupně od majitele vynálezu vzat byl od někoho jiného bez jeho svolení, tedy jestliže by odpor byl vznesen, předchází dřívější držitel vynálezu pozdějšímu. Dělníci, zřízenci, státní zřízenci pokládají se za původce vynálezův, které ve službě učinili, leč by smlouvou nebo služebními předpisy něco jiného bylo ustanoveno.

Ustanovení smluvní nebo služební, kterými zřízencům nebo sluhům v některém živnostenském podniku zcela odňat býti má přiměřený užitek z vynálezů, které byli ve službě učinili, nemají právního účinku.

Patent od několika osob jakožto účastníků téhož vynálezu žádaný bude jim udělen bez určení podílův. Právní poměr účastníků patentu mezi sebou řídí se podle práva občanského. Právo, jiným osobám dovoliti užívání vynálezu, přísluší v pochybnosti toliko všem účastníkům dohromady; každý z nich však jest pro sebe oprávněn soudně stíhati rušení patentu (§ 13).

5. Výsadník jest výlučně oprávněn, předmět vynálezu průmyslně vyráběti, do obchodu dávati, na prodej chovati nebo jeho užívati. Byl-li patent udělen pro postup výrobní, vztahuje se účinek také ku předmětům tímto postupem bezprostředně vyrobeným (§ 8).

6. Výsadník může práva svá na jiné osoby převésti.

Právo z přihlášení patentu a právo patentové přechází na dědice; právo odúmrtí nemá místa u těchto práv. Obojí právo může zcela nebo podle ideálních dílů právním jednáním, soudcovským výrokem nebo posledním pořízením převedeno býti na osoby jiné. Zápis převodu, jehož jest třeba k nabytí práva patentového, má vykonati úřad patentový k soudnímu dožádání nebo k písemné žádosti některého z účastníků. Se žádostí za převod budiž předložena listina o převodu zřízená, na které, nemá-li povahy listiny veřejné, podpis převodcův musí býti ověřen.

Žádost za převod a listinu tuto zkoumá co do formy a obsahu úřad patentový.

7. Výsadník může práva svá stížiti právem zástavním. K tomu vyhledává se rovněž zápisu do rejstříku výsadního.

8. Majetník patentu jest oprávněn, přenechati užívání vynálezu osobám jiným pro celý obvod, kde patent má platnost, nebo pro část jeho s vyloučením ostatních osob k užívání oprávněných nebo bez vyloučení tohoto (licence dobrovolná) (§ 20).

9. Majetník patentu na vynález, který bez upotřebení dříve patentovaného vynálezu nemůže býti využitkován, jest oprávněn na majetníku tohoto patentu žádati, aby mu dovolil užívati jeho, jestliže ode dne, kdy dříve udělený patent byl vyhlášen v listě patentovém, uplynula 3 léta a je li pozdější vynález značné důležitosti průmyslové (licence nucená). Po-

volená licence opravňuje majetníka dřívějšího patentu k tomu, aby také on se své strany žádal na následujícím majetníku patentovém licence, která jej zmocňuje užívati vynálezu pozdějšího, avšak s tou podmínkou, že vynález tento jest ve skutečné souvislosti s vynálezem dřívějším.

Je-li třeba v zájmu veřejném, aby dovolení užívati vynálezu bylo uděleno osobám jiným, tedy každý, třeba by tu nebylo podmínek právě uvedených, jest oprávněn, prokáže-li svou osobní hodnověrnost, po uplynutí 3 let ode dne, kdy propůjčený patent byl vyhlášen v listu patentovém, žádati na majetníku patentu, aby dovolil užívati vynálezu pro jeho provozování.

Jestliže by v těchto případech majetník patentu odepřel licenci, úřad patentový rozhodne o podané žádosti, a jestliže by propůjčil licenci, ustanoví, prohlédaje k povaze vynálezu a k okolnostem případu, náhradu, kterou jest dáti, jistotu, kterou jest zříditi, jakož i jinaké podmínky užívání. Jde-li o rozhodnutí, aby licence byla propůjčena v zájmu veřejném, má úřad patentový o tom, zdali jest tu zájem veřejný, vyžádati si mínění zúčastněných ministerstev a mínění toto položiti za základ svému vlastnímu rozhodnutí. Ustanovení tato nevztahují se k patentům správy státní nebo válečné.

Licence, majetníkem patentu neb úřadem patentovým propůjčená, může bez přisvědčení majetníka patentu od držitele licence mezi živými převedena býti toliko s podnikem, kterému licence slouží, a přechází na případ smrti toliko na právní nástupce jeho, provozují-li dále podnik, jenž licenci má (§ 20, 21, 22).

10. Původce vynálezu nebo jeho právní nástupce, pokud obmezuje se na vykonávání vynálezu patentovaného, není vázán na předpisy, které mají platnost o nástupu živnosti (§ 17).

V. Obmezení práva patentního.

1. Patent nepůsobí proti tomu, kdo již v čase přihlášky bezelstně počal v tuzemsku užívati vynálezu neb učinil přípravy, kterých k takovému užívání jest třeba (uživatel předchozí). Uživatel předchozí jest oprávněn využitkovati vynálezu ku potřebám svého vlastního provozování ve svých vlastních anebo v cizích dílnách. Oprávnění toto může toliko dohromady se závodem býti zděděno nebo zcizeno. Uživatel předchozí může žádati, aby jeho oprávnění bylo od držitele patentu uznáno. Jestliže by uznání toto bylo odepřeno, má úřad patentový k návrhu rozhodnouti o vzneseném nároku. Uznané oprávnění budiž k žádosti oprávněného zapsáno do rejstříku patentového (§ 9).

2. Válečná správa má právo ve shodě s ministrem obchodním pro svoji potřebu užíti nebo skrze své obchodní zmocněnce dáti užíti vynálezů, které vztahují se k válečným zbraním, třaskavinám nebo střelivu, opevněním anebo k válečným lodím, kterých ke zvýšení moci branné jest třeba, aniž naproti správě válečné mohou k platnosti přivedena býti jakákoli práva z patentu uděleného. Pokud by o slušné náhradě držitel patentu a válečná správa s přisvědčením ministra finančního se nedohodli, rozhodne o tom ministr finanční ve shodě s ministrem obchodním a správou válečnou. Výkon užívacího práva válečné správě příslušejícího jest nezávislý na postupu těchto vyjednávání (§ 10).

3. Jestliže třebas také po udělení patentu vyjde na jevo, že jeho předmět v určitém způsobu užívacím jest vyhrazen státnímu právu

monopolnímu, tedy patent, co se týče tohoto způsobu užívacího, nemá účinku naproti státní nebo vojenské správě (§ 11).

4. Účinek patentu nevztahuje se ku vozidlům a k úpravám na nich, která toliko přechodně přijdou do tuzemska.

Udělený patent nezprošťuje v žádné případnosti od zachovávání zákonných předpisů, které jsou nebo budou dány z důvodů veřejného zdravotnictví, bezpečnosti nebo mravopočestnosti nebo ve všeobecném zájmu státním.

5. Vyvlastnění patentu.

Jestliže zájem ozbrojené moci nebo veřejného dobra nebo jinaký naléhavý zájem státní toho vyžaduje, aby vynález, pro který za patent se žádá nebo pro který patent již byl udělen, zcela nebo částečně státní nebo válečnou správou samou byl užíván nebo všeobecnému užívání ponechán, jest státní nebo válečná správa oprávněna tento patent nebo právo užívání vynálezu na základě výroku politickým úřadem zemským ve Vídni vyneseného za přiměřenou náhradu zcela nebo částečně vyvlastniti a vynálezu na základě výroku vyvlastňovacího užívati nebo jej ku všeobecnému užívání přenechati. Je-li nebezpečenství v průtahu, může státní nebo válečná správa po předběžném povolení řečeného politického úřadu zemského již na základě podané žádosti vyvlastňovací, avšak s výhradou pozdějšího výroku vyvlastňovacího, vynálezu ihned užívati nebo jej ke všeobecnému užívání přenechati. Mimo majetníka patentu přísluší také těm osobám, kterým užívání vynálezu již právně příslušelo, jestliže jeho nyní pozbudou, přiměřená náhrada z pokladny státní. Ve příčině výše náhrady budiž působeno k tomu, aby stalo se dohodnutí; nedohodnou-li se strany, rozhodne o podané žalobě na náhradu soud vyslechnuv, je-li toho třeba, znalce. Majetník patentu má právo, zvoliti jednoho znalce. Při vyměřování náhrady budiž ve všech případnostech přihledáno toliko k těm účinkům, které má vyvlastnění patentu pro tuzemsko. Jednání o výměře náhrady nestaví vykonávání práv, kterých dožaduje se státní nebo válečná správa vzhledem k vynálezu pro sebe nebo pro obyvatelstvo. O tom, že patentu tímto způsobem se požaduje, buďte úřadem patentovým ihned zpraveni účastníci v rejstříku zapsaní.

VI. Zápisy do rejstříku patentového.

1. Práva patentového, práva zástavního a jinakých věcných práv k právům patentovým nabývá se zápisem do rejstříku patentového, čímž práva tato stávají se účinna naproti osobám ostatním. Pořadí práv těchto určuje se pořádkem, ve kterém podání za zápis došla úřadu patentového; avšak předpokládá se, že podání má zápis v zápětí. Podání zároveň došlá požívají pořadí stejného.

2. Poznámka spornosti. Rozepře u soudů zahájené, které týkají se příslušnosti některého patentu, práva zástavního jakož i jiného věcného práva k patentu, jakož i návrhy, aby licence byly propůjčeny, aby patent byl odvolán, za neplatný prohlášen, odňat, za zavislý prohlášen, neb aby bylo rozhodnuto o relativní neúčinnosti patentu, mohou býti předmětem poznámky spornosti v rejstříku patentovém. Poznámka spornosti má ten účinek, že rozhodnutí působí úplně také proti těm osobám, které teprve po čase, kdy žádost za poznámku spornosti došla úřadu patentového, dobyly zápisů v rejstříku patentovém.

VII. Zánik patentu.

Patent zanikne:

1. platí-li se včasně poplatky roční, nejpozději uplynutím 15. roku; čas tento počíná běžeti tím dnem, kterého přihlášený vynález byl oznámen v listu patentovém. Přídavkové patenty zanikají s patentem hlavním. Přídavkový patent však může výslovně zachován býti jako patent samostatný, když patent hlavní se odvolá, za neplatný prohlásí nebo když se ho majetník vzdá. Jeho trvání určuje se potom podle počátečního dne patentu hlavního. Co se týče dne dospělosti a výměry poplatků ročních, nastoupí přídavkový patent, který stal se patentem samostatným, na místo patentu hlavního;

2. jestliže dospělý poplatek roční nebyl v čas zaplacen u pokladny úřadu patentového neb u některé pošty tuzemské, aby jí byl poukázán;

3. jestliže se majetník patentu vzdá. Vzdal-li se majetník toliko jednotlivých částí patentu, podrží patent platnost vzhledem k ostatním částem, pokud ještě mohou býti předmětem patentu samostatného.

Zanikne-li patent uplynutím času, účinkuje zánik tím dnem, který následuje po vypršení posledního roku platnosti; zanikne-li patent tím, že majetník se ho vzdá, počne působiti zánik tím dnem, který následuje po dni, kterého vzdání bylo oznámeno úřadu patentovému

4. Patent může zcela nebo částečně býti odvolán, jestliže majetník patentu nebo jeho právní nástupce opomine, vykonávati nebo dáti vykonávati vynález v tuzemsku v rozsahu přiměřeném aneb alespoň vše to učiniti, čeho jest třeba, aby takové vykonávání bylo zabezpečeno. Odvolání ve případnosti této nemůže státi se dříve, nežli po uplynutí 3 let po dni, kterého propůjčený patent byl vyhlášen v listu patentovém. Nežli patent se odvolá, budiž odvoláním pohrozeno a důvody jeho uvedeny a ustanovena přiměřená lhůta ku náležitému provozování vynálezu. Odvolání nabývá působnosti posledním dnem lhůty, k zákonnému provozování v tuzemsku ustanovené; den tento budiž ve výroku odvolávacím doložen. Ustanovení tato nevztahují se k patentům správy státní nebo válečné (§ 27).

5. Patent bude prohlášen za neplatný, vyjde-li na jevo,

a) že předmět nebyl k patentování způsobilý;

b) že vynález jest předmětem patentu nebo výsady některého dřívějšího přihlašovatele. Je-li tu některá z těchto podmínek pouze z části, prohlásí se neplatnosť tím způsobem, že patent přiměřeně se obmezí. Právoplatné prohlášení patentu za neplatný působí zpět na čas přihlášky patentu. Avšak licenční práva, od pozdějšího přihlašovatele řádně zřízená, od jiných osob bezelstně nabytá a od 1 roku v rejstříku patentovém zapsaná, která nebyla stižena žádnou poznámkou spornosti právně odůvodněnou, zůstanou nedotčena tímto zpětným působením, bez újmy nároků na náhradu, které tím naproti pozdějšímu přihlašovateli vznikají (§ 28).

6. Patent se výsadníku odejme prokáže-li se:

a) že výsadník není původcem vynálezu nebo jeho právním nástupcem nebo že nemůže za takového býti pokládán, nebo

b) že podstatný obsah přihlášky byl vzat z popisů, z výkresů, z modelů, z nářadí nebo ze zařízení někoho jiného nebo z výrobního postupu jím užívaného bez jeho dovolení. Je-li tu některá z těchto podmínek toliko částečně, odejme se patent jen částečně.

Nárok na odnětí patentu přísluší v případnosti oné toliko původci, jeho právnímu nástupci a tomu, kterého podle § 5 za původce pokládati sluší, ve případnosti této toliko osobě zkrácené a promlčí se naproti bezelstnému majetníku patentovému ve 3 letech ode dne jeho zápisu v rejstříku patentovém. Vzájemné nároky na náhradu a na vrácení, které z odnětí vznikají, posuzovány buďte podle práva občanského a ku platnosti přivedeny pořadem práva civilního. Jestliže původce neb osoba zkrácená zvítězí, mohou v 30 dnech po doručení právoplatného rozhodnutí žádati, aby patent na ně byl převeden. Opominou-li v čas podati takovou žádost za převod, pokládá se to, jako by se byli vzdali patentu.

Licenční práva, od dřívějšího držitele patentu řádně zřízená, od osob jiných bezelstně nabytá a od 1 roku v rejstříku patentovém zapsaná, pokud nebyla stižena žádnou poznámkou spornosti právně odůvodněnou, při takovém převodu patentu zůstanou platna také naproti novému držiteli patentu bez újmy nároků na náhradu, které tím naproti dosavadnímu držiteli patentu vznikají (§ 29).

VIII. Poměr k cizině.

Naproti příslušníkům cizího státu, který vynálezům rakouských příslušníků státních nepropůjčuje ochrany nebo ji toliko neúplně propůjčuje, může nařízením veškerého ministerstva užito býti práva odvetného. Patenty podle tohoto zákona propůjčené mají platnost též v Bosně a Hercegovině, a jsou tu rozhodna nařízení vydaná na základě zákona ze dne 20. prosince 1879, č. 136 ř. z.

B) Orgány patentové.

Orgány patentovými isou jednak úřady správní, jednak soudy. K oněm náleží ministerstvo obchodu, jemuž přísluší nejvyšší správa věcí patentních, a úřad patentový, k těmto pak soud patentový a řádné soudy.

I. Úřad patentový.

1. Obor působnosti.

Úřad patentový uděluje, odvolává, prohlašuje za neplatné, odnímá a prohlašuje patenty za závislé, rozhoduje o relativní neúčinnosti patentu, rozhoduje o návrzích určovacích a o propůjčení licencí, jakož i vykonává všechny zápisy do rejstříku patentového. Úřad patentový jest dále zavázán, k žádosti soudů podávati písemná dobrá zdání o otázkách, které týkají se patentů, jestliže v soudním řízení byla podána znalecká dobrá zdání od sebe se uchylující (§ 33).

2. Organisace.

a) Úřad patentový sídlí ve Vídni a skládá se z předsedy, z jeho náměstkův a z potřebného počtu práva znalých a odborně technických členů jako radův. Členové jsou buďto stálí, nebo dočasní. Předseda, jakož i předsedící stížnostního a zrušovacího oddělení musí býti práva znalí. Předseda, jeho náměstkové a stálí členové jsou placenými úředníky státními. Dočasní členové požívají jen platů funkčních. Organisace úřadu patentového bude ustanovena způsobem nařizovacím (§ 34).

Předsedu, jeho náměstky a členy úřadu patentového jmenuje císař k návrhu ministra obchodu. Dočasní členové budou povoláni na dobu 5 let, po jejímž uplynutí mohou opět býti povoláni. Úřad patentový jest, co se týče jeho prací, na venek úřadem samostatným. Nejvyšší řízení jeho jest podrobeno bezprostředně ministrovi obchodu, který také zřizuje jeho personal pomocný (§ 35).

b) Oddělení.

Úřad patentový rozpadá se v tato oddělení:

α) oddělení přihlášková pro přihlášky, převody, zabavení patentů, dobrovolně propůjčené licence, pro prohlášení patentů za závislé a pro poznámky spornosti,

β) oddělení pro stížnosti a

γ) oddělení zrušovací pro návrhy, aby patenty byly odvolány, za neplatné prohlášeny, odňaty a za závislé prohlášeny, pak pro rozhodnutí o relativní neúčinnosti patentu, pro návrhy určovací a pro návrhy na udělení licencí nucených.

3. Důvody vylučovací.

Členové úřadu patentového jsou ze spolupůsobení vyloučeni:

a) v patentových věcech, ve kterých sami jsou stranou, nebo při kterých jsou k některé ze stran v poměru spoluoprávněného, spoluzavázaného nebo postihem povinného;

b) ve věcech patentových svých manželek anebo takových osob, které s nimi v přímé řadě jsou příbuzny nebo sešvakřeny, nebo s kterými v pobočné řadě až do čtvrtého stupně jsou příbuzni nebo ve druhém stupni sešvakřeni;

c) ve věcech patentových svých osvojitelů nebo pěstounův, osvojenců nebo schovanců, svých poručenců neb opatrovancův;

d) ve věcech patentových, ve kterých zastupují nebo zastupovali některou ze stran nebo vzhledem k nimž mají neb očekávají hmotný prospěch anebo škodu (§ 42).

4. Způsob usnášení a rozhodování.

Oddělení přihlášková usnášejí se, jsouce obsazena třemi stálými členy, čítajíc k nim také předsedu, mezi nimiž, pokud nejde o usnesení o zápisech do rejstříku (§ 40), musí býti dva odborně techničtí členové.

Oddělení po stížnosti a oddělení zrušovací usnášejí se o rozhodnutích konečných, čítajíc v to i předsedu, jsouce obsazena dvěma členy práva znalými a třemi členy odborně technickými. K rozhodnutím mezitímným v tomto obojím oddělení dostačí, jsou-li přítomni tři členové, z nichž dva musí býti členy odborně technickými. K poradám mohou přibráni býti znalci, kteří nejsou členy; avšak v hlasování se neúčastní. Usnesení a rozhodnutí konají se naprostou většinou hlasů. Jsou-li hlasy stejně rozděleny, rozhoduje hlas předsedův. Usnesení a rozhodnutí děje se jménem úřadu patentového; tato buďte důvody opatřena, písemně vyhotovena a všem účastníkům doručena.

5. Pořad instancí.

Na usnesení přihláškových oddělení má místo stížnost k oddělení stížnostnímu. Stížnost tato, pokud v zákoně pro jednotlivé případnosti není něco jiného ustanoveno, budiž podána u úřadu patentového ve 30 dnech.

Na rozhodnutí (rozhodnutí mezitímná a konečná) stížnostních oddělení nemá místa ani další prostředek opravný, ani stížnost k správnímu dvoru soudnímu.

Na konečná rozhodnutí zrušovacího oddělení může podána býti stížnost k soudu patentovému.

Samostatná stížnost, vztažmo samostatné odvolání nemá místa naproti opatřením referentovým, kterými připravuje se usnesení některého přihláškového oddělení nebo rozhodnutí stížnostních oddělení nebo zrušovacího oddělení. Rovněž není dopuštěno samostatné odvolání z mezitímných rozhodnutí zrušovacího oddělení, avšak ve všech třech odděleních může navrženo býti, aby přípravná opatření referentova byla změněna, jakož i u příslušného oddělení samého může navrženo býti aby změněna byla mezitímná rozhodnutí stížnostního oddělení a zrušovacího oddělení.

Z usnesení úřadu patentového, která týkají se zápisů do rejstříku patentového, jakož i do rejstříku zástupců ve věcech patentových, lze podati stížnost do 30 dnů vyjma případy zvláště vytknuté stížnostnímu oddělení úřadu patentového.

II. Soud patentový.

Soud patentový jest odvolací instancí o konečných rozhodnutích zrušovacího oddělení úřadu patentového. Soud tento skládá se z presidenta nebo ze senátního presidenta nejvyššího dvoru soudního jakožto předsedy, z jednoho rady ministerstva obchodního, ze dvou dvorních radů nejvyšího dvoru soudního nebo jejich zástupců a ze 3 členů odborníků jako radův. Členové soudu patentového a jejich zástupci budou na dobu 5 let jmenováni k návrhu obchodního ministra ve shodě s ministerstvy zúčastěnými. Pokud trvá funkční doba členů soudu patentového, vztahují se k nim ustanovení čl. 6 st. zák. základ. a soudcovské moci a zákona ze dne 21. května 1868, č. 46 ř. z. Členové soudu patentového mají plat funkční. Tři členové odborníci budou v každé případnosti zvláště od předsedy soudu patentového povoláni ze seznamu jmenovaných členů odborně technických. Důvody vylučovací, které platí o členech úřadu patentního, vztahují se též na členy soudu patentového. Kromě toho vyloučeni jsou tito též ve věcech, ve kterých spolupůsobili při rozhodování u úřadu patentového (§ 42).

III. Řádné soudy.

Tyto rozhodují o žalobách při porušení práva patentního, totiž při zasahání v něj. Jsou to pak soudy trestní nebo obchodní dle toho, žádá-li se zároveň za potrestání, či jen za zastavení dalšího zasahání.

IV. Úřady politické.

Úřady tyto, jakožto úřady živnostenské stihají tresty t. zv. osobování si patentu, kterého se dopouští ten, kdo předměty nepatentované označuje za patentované a je do obchodu dává.

V. Zástupci ve věcech patentových.

Toliko advokáti, úředně oprávnění technikové soukromí, zástupci ve věcech patentových a finanční prokuratura jsou oprávněni z povolání zastupovati strany před úřady ve věcech patentových. Úředně oprávněným technikům soukromým, jakož i zástupcům ve věcech patentových jest však zapověděno z povolání zastupovati strany v rozepřích o odvolání, o zrušení neb odnětí patentu nebo výsady, jakož i ve všech záležitostech netechnických. Zástupci ve věcech patentových budou podle potřeby zřizováni úřadem patentovým ve shodě s úřadem živnostenským. Vykonávání zastupitelstva ve věcech patentových jest závislé na zápisu zástupce do rejstříku zástupců ve věcech patentových při patentovém úřadu vedeného. Zápisy tyto buďte ohlášeny v listu patentovém. Každý takový zápis podroben jest poplatku 100 zl.

Zástupci ve věcech patentových mohou jmenovány býti toliko osoby, které

1. jsou zletilé,
2. jsou rakouskými občany státními a bydlí v tuzemsku,
3. nebyly odsouzeny pro zločin, přečin nebo přestupek ze ziskuchtivosti spáchaný,
4. mohou se vykázati přiměřenou technickou způsobilostí, předložíce diplom nebo vysvědčení o tom, že na některé tuzemské technické škole vysoké, na vysoké škole zemědělské, na některé hornické akademii nebo na filosofické fakultě některé tuzemské university s prospěchem vykonaly předepsané zkoušky státní, nebo že na některé obdobné cizozemské škole vysoké, která má hodnost stejnou, vykonaly s prospěchem zkoušku rovnocennou,
5. odbyly alespoň dvouletou praxi u tuzemského zástupce ve věcech patentových, a
6. po skončené praxi před úřadem patentovým zkoušku s dobrým prospěchem vykonanou prokázaly, že znají ustanovení patentového práva tuzemského i cizozemského.

Taxa za zkoušku z práva patentového činí 20 zl. Zástupcové ve věcech patentových jsou podrobeni disciplinární moci úřadu patentového.

Jestliže by zástupce ve věcech patentových dočasně nebo trvale nemohl vésti prací jemu svěřených, jest úřad patentový, je-li toho třeba, oprávněn, zříditi mu zástupce, aby tyto práce byly dále vedeny nebo vyřízeny. Na odepření zápisu do rejstříku zástupců ve věcech patentových může stižený podati ve 30 dnech stížnost k ministerstvu obchodnímu.

IV. Rejstřík, archiv a list patentový.

1. Úřad patentový vede rejstřík patentový, který obsahuje postupná čísla, předmět a dobu udělených patentů, jakož i jméno, zaměstnání a obydlí majetníků patentových a jejich zástupců. V rejstříku buďte vyznačeny počátek, projití, zánik, odporování, odvolání, prohlášení za neplatný a odnětí patentu, vyvlastnění jeho, prohlášení přídavkového patentu za samostatný, pak prohlášení patentu za závislý, jakož i převod patentu, propůjčení licencí, práva zástavní, jinaká věcná práva k patentu, neúčinnost patentu naproti uživateli předchozímu, rozhodnutí určovací a poznámky spornosti.

2 Popisy, výkresy, modely a věci na zkoušku k platným patentům náležející, pak žádosti a listiny, které jsou základem zápisů do rejstříku, chová úřad patentový ve zvláštním archivu.

Každý může nahlédati do rejstříku patentového a do popisův a ohledati výkresy, modely a věci na zkoušku, na základě jichž patent byl udělen, pak nahlédati do žádostí a listin, jakož i vyzdvihnouti si opisy a kopie, pokud nejde o neoznámený ještě patent správy státní nebo válečné. Úřad patentový má vyhlašovati všechny změny, které týkají se trvání a příslušnosti patentu. Úřad patentový uveřejňuje popisy a výkresy udělených patentů, pokud každý do nich může nahlédati, v samostatných tiskopisech (spisech patentových). K žádosti vydá úřad patentový ověřená vyhotovení o zápisech v rejstříku.

3. Úřad patentový bude vydávati občas vycházející úřední list patentový, ve kterém budou vyhlašovány veškeré vyhlášky ve věcech patentních.

C) Řízení při udělení patentu.

I. Přihláška.

1. Aby patent byl udělen, k tomu jest potřebí především zvláštní přihlášky vynálezu.

Přihláška a zároveň žádosť, aby patent byl udělen, budiž podána u úřadu patentového, a to ve formě písemné buďto tím, že se bezprostředně podá nebo po poště zašle. Za čas přihlášky pokládá se ta doba, kdy přihláška došla úřadu patentového. V jedné přihlášce lze jen tenkráte spojiti několik vynálezů, vztahují-li se vynálezy tyto k témuž předmětu jako součástky nebo prostředky (§ 48, 49).

2. Obsah přihlášky.

Přihláška musí obsahovati:

a) jméno a příjmení, zaměstnání a obydlí žadatele a, je-li žádost podána zástupcem, též jméno a obydlí tohoto;

b) prosbu, aby patent byl udělen;

c) krátké, věcné označení vynálezu, který má býti patentován (název);

d) udání, na kolik let chce přihlašovatel zapraviti roční poplatek před udělením patentu (§ 50).

3. Přílohy.

K přihlášce musí býti přiloženy:

a) poplatek přihlašovací 10 zl. (§ 114) nebo potvrzení o zaplacení tohoto poplatku u některého úřadu poštovského;

b) podal-li žadatel patentu svou přihlášku zástupcem, mocný list zástupci daný;

c) popis přihlášeného vynálezu, podle předpisů tohoto zákona (§ 52) sepsaný, ve dvou stejnopisech, žadatelem patentu nebo jeho zástupcem podepsaných; tento popis musí:

aa) popsati vynález tak jasně, zřetelně a úplně, aby podle toho znalci mohli patentu užívati;

bb) to, co jest nového a co tedy jest předmětem patentu, na konci popisu přesně a znatelným způsobem vytknouti v jednom nebo v několika nárocích patentových;

cc) obsahovati výkresy, trvanlivým způsobem zhotovené, kterých jest ke srozumitelnosti popisu třeba, a jestliže by toho bylo třeba, buďte k přihlášce přiloženy také modely nebo věci na zkoušku.

4. Změna přihlášky.

Dokud úřad patentový se neusnese, aby přihláška byla oznámena, mohou změněny býti údaje v popisu obsažené. Týkají-li se změny podstaty vynálezu, může úřad patentový (oddělení přihláškové), vyslechnuv účastníky, se usnésti, že přihláška pokládána býti má za podanou teprve v čase, kdy tyto změny byly vykonány (§§ 52, 54).

5. Účinek přihlášky.

V okamžiku, kdy patent byl řádně přihlášen, nabývá žadatel práva přednosti pro svůj vynález. Od této doby počínajíc požívá přednosti naproti každému stejnému vynálezu později přihlášenému. Je-li přihláška vadna, může po včasném napravení vad pokládána býti za řádně učiněnou v čase, kdy poprve byla podána, jestliže napravené vady netýkají se podstaty vynálezu. Má-li však včasné napravení vad v zápětí dodatečnou změnu podstaty vynálezu, pokládá se vynález za řádně vyhlášený teprve v tom

vedeno, pokračovati z povinnosti úřední, jestliže by od návrhu bylo ustoupeno. Nebydlí-li navrhovatel v tuzemsku, jest zavázán, dáti se zastupovati advokátem v tuzemsku, a má protivníkovi k jeho žádosti zříditi jistotu za náklady. Žádost tato musí býti podána ve 14 dnech po doručení návrhu, jinak pozbude se nároku na jistotu. Výši jistoty ustanoví úřad patentový podle volného uvážení. Navrhovateli bude ke zřízení jistoty položena lhůta, ve které má ji zříditi. Nezřídí li jistotu před uplynutím lhůty, pokládá se, že od návrhu ustoupil (§ 67). Odpírá-li kdo, ať strana, ať zástupce patentu ze svévole, může mu uložena býti pokuta do 300 zl. (§ 82).

Návrhy na odvolání, na prohlášení patentu za neplatný nebo na odnětí jeho, které patrně neopírají se o zákonný důvod, jakož i podání, která neobsahují žádné určité žádosti, nebo k nimž navrhovateli schází oprávnění (§§ 29 a 30), mohou od úřadu patentového (oddělení zrušovacího) s uvedením důvodů zamítnuty býti bez dalšího řízení. Taková usnesení pokládati jest za rozhodnutí konečná (§ 68).

2. Forma a obsah návrhu.

Návrh vylíčiti má stručně sporný případ, obsahovati určitou žádost a označiti průvodní prostředky, kterých užito býti má. Listinné pomůcky buďte připojeny v prvopise nebo v ověřeném opise. Návrh i s přílohami, pokud čelí toliko proti jednomu majetníku patentovému, budiž podán ve dvojím stejnopise u úřadu patentového. Čelí-li návrh proti několika majetníkům patentovým, budiž mimo stejnopis určený pro úřad patentový předložen pro každého ze žalovaných stejnopis návrhu i s opisy příloh. Každý návrh může týkati se zrušení toliko jediného patentu a jeho patentů přídavkových (§ 69).

3. Řízení.

a) Shledá-li referent, jemuž záležitost jest přidělena, že návrh jest způsobilý, aby řízení bylo zavedeno, má stejnopis i s opisy příloh dáti doručiti žalovanému s příkazem, aby písemně ve dvojím stejnopise podal své námitky ve lhůtě alespoň 20denní, jejíž prodloužení může referent povoliti z důvodů zřetele hodných. Jeden stejnopis podaných námitek a příloh má referent doručíti žalobci.

b) Řízení předběžné. Jakmile námitky byly podány, nebo jakmile lhůta k jich podání marně prošla, má referent učiniti vhodná opatření o další výměně spisů, dále aby opatřeny byly průvodní prostředky stranami nabízené, aby provedeny byly důkazy, které v ústním řízení nedají se provésti, jakož i vůbec aby opatřeno bylo, čeho jest třeba k vysvětlení pravdivého stavu věcí a k náležité přípravě jednání. O provedení důkazů, které následkem těchto opatření s přibráním stran bylo vykonáno, budiž přísežným zapisovatelem sepsán protokol, třeba li toho s přibráním technika.

c) Ústní přelíčení. Když bylo předběžné řízení provedeno, ustanoví předseda úřadu patentového nebo jeho náměstek ústní přelíčení, ač-li úřad patentový (oddělení zrušovací) nerozhodl v neveřejném zasedání, že návrh zamítnut býti má pro nepříslušnost úřadu patentového nebo následkem věci již rozhodnuté. Ku přelíčení předvolány buďte strany nebo jich vykázaní zástupci, jakož i podle nařízení referentova (§ 71) svědci a znalci, kteří při jednání mají býti vyslechnuti. Nedostaví-li se účastníci

nebo jejich zástupcové, nepřekáží to, aby nebylo jednáno a o věci rozhodnuto.

Přelíčení provede se dle předpisů §§ 171—203 zákona ze dne 1. srpna 1895, č. 113 ř. z. (civ. řádu soudního). Veřejnost může mimo případnosti, v § 172 nov. s. ř. vytčené, k návrhu také tenkráte býti vyloučena pro část řízení nebo pro celé jednání, když by veřejností ohrožen byl důležitý státní zájem nebo provozovací neb obchodní tajemství některé strany nebo svědka. Přes to, že veřejnost jest vyloučena, dovolen jest přístup členům úřadu patentového a soudu patentového, jakož i konceptním úředníkům ministerstva obchodního.

d) Řízení průvodní. Řízení průvodní, pokud nejsou dána ustanovení úchylná, budiž provedeno obdobně užívajíc předpisů §§ 266—383 nov. s. ř. Svědectví od svědků před úřadem patentovým vydané, jakož i přísežná výpověď stran před úřadem patentovým rovná se svědectví soudnímu.

e) Rozsudek. Po skončeném řízení radí se a hlasuje oddělení zrušovací v sezení neveřejném. Rozsudek i s důvody prohlásí se ústně, a kromě toho doručí se též stranám v písemném vyhotovení, kteréž obsahovati má:

aa) označení oddílu a jména členů, kteří při rozhodnutí spolupůsobili;

bb) označení stran, jejich zástupců a zmocněnců, jakož i jich postavení v rozepři;

cc) rozhodnutí;

dd) skutkovou povahu rozhodnutí záležející ve stručném vylíčení stavu věci, jak z ústního jednání na jevo vychází, při čemž buďte vytčeny návrhy v hlavní věci stranami učiněné, a

ee) důvody rozhodovací.

Právoplatné výroky úřadu i soudu patentového jsou soudně vykonatelny (§§ 76, 78 a 79).

Požádá-li za to ve sporu majetník patentu, může právoplatné rozhodnutí úřadu patentového anebo soudu patentového zapsáno býti do rejstříku patentového s tím účinkem, že po době tohoto zápisu ani jiné osoby nemohou znova odepírati patentu z důvodu, který opírá se o stejnou skutečnost a tytéž prostředky průvodní.

f) Náklady sporné. V rozhodnutí má úřad patentový podle volného uvážení ustanoviti, jakým podílem a obnosem náklady na řízení a na zastoupení ukládají se stranám. Nároky soukromoprávné buďte poukázány před soudy řádné. Kdo od návrhu ustoupí, má žalovanému nahraditi náklady vzešlé; výši jejich ustanoví úřad patentový (§ 77).

g) Protokol. O jednání budiž sepsán protokol přísežným zapisovatelem, třeba-li toho, s přibráním technika. Protokol tento musí obsahovati jména přítomných členů zrušovacího oddělení, stran a jich zástupců, jakož i podstatné události při řízení, zejména výpovědi a dobrá zdání vyslýchaných svědkův a znalcův, jakož i návrhy stran a usnesení o nich. O zasedání neveřejném budiž veden protokol zvláštní, z něhož nechť je patrným výsledek porady a hlasování. Každý z těchto protokolů budiž podepsán předsedou a zapisovatelem.

4. Vrácení ku předešlému stavu a obnova řízení.

Vrácení ku předešlému stavu naproti lhůtě promeškané místa nemá.

Byl-li patent rozsudkem zcela nebo z části odvolán, za neplatný prohlášen neb odňat, nebo jestliže jím zcela nebo částečně byl odmítnut návrh

k tomu směřující, může k návrhu některé strany skončené řízení opět býti obnoveno:

a) byla-li listina, o kterou se rozhodnutí opírá, podvržena nebo padělána;

b) jestliže svědek anebo znalec stal se vinen křivou výpovědí nebo protivník při svém výslechu křivou přísahou, a opírá-li se rozhodnutí o výpověď tuto;

c) jestliže rozhodnutí bylo vydobyto podvodným jednáním zástupce strany, jejího protivníka nebo jeho zástupce, které stíhá se trestním řízením soudním;

d) jestliže člen, který spolupůsobil při rozhodnutí nebo při dřívějším rozhodnutí, o které rozhodnutí nynější se opírá, stal se vinen v rozepři na újmu strany porušením své úřední povinnosti podle trestního zákona trestným;

e) jestliže nález soudu trestního, o kterýž rozhodnutí se opírá, byl zrušen jiným rozsudkem právoplatným.

Avšak strany mohou žádati za obnovu toliko v 1 roce po tom, kdy rozhodnutí, které má býti zrušeno, nabylo moci právní, a bez újmy práv, kterých mezitím osoby jiné nabyly. Zejména osoby, které od toho času počaly užívati vynálezu neb učinily přípravy, jichž k tomu jest třeba, nabudou oprávnění, které přísluší předchozímu uživateli vynálezu (§§ 9, 84). Ku rozhodování o žádosti za obnovu jest povolán úřad patentový (zrušovací oddělení úřadu patentového nebo soud patentový), který učinil rozhodnutí v odpor vzaté. Žádost za obnovu řízení nestaví výkon rozhodnutí.

5. Odvolání.

Strana, která pokládá se za stíženu konečným rozhodnutím zrušovacího oddělení úřadu patentového, může odvolati sé k soudu patentovému. Proti rozhodnutím a usnesením zrušovacího oddělení za předběžného řízení nebo za jednání učiněným nemá místa samostatný prostředek opravný. Rozhodnutí a usnesení tato mohou v odpor vzata býti toliko odvoláním k soudu patentovému, pokud měla účinek na rozhodnutí (§ 39). Odvolání budiž ve 30 dnech po dni, kterého rozhodnutí v odpor vzaté bylo doručeno, u úřadu patentového písemně ohlášeno a odůvodněno. Spis odvolací a jeho přílohy buďte podány v tolika opisech, kolik jich pro protivníky třeba (§ 87).

Odvolací spis včas podaný a zákonným nařízením vyhovující budiž se všemi jednacími spisy od patentového úřadu předložen soudu patentovému. Podáním spisu odvolacího zastavuje se výkon rozsudku. Spisy pozdě podané nebo předepsaným požadavkům nevyhovující buďte zamítnuty úřadem patentovým (oddělením zrušovacím).

Odvolání rozhoduje soud patentový na základě skutečností a důkazův úřadu patentovému předložených. Toliko tenkráte, jestliže úřad patentový porušil podstatné formy řízení, jichž opominutí překazilo, aby zákonité rozhodnutí bylo vydáno, poukáže soud patentový spornou záležitost k úřadu patentovému, aby ještě jednou ji projednal a rozhodl. Nové provádění důkazu v tomto řízení již se nekoná; jinak platí tu obdobně ustanovení svrchu (pod č. 2—4) uvedená (§§ 89, 91). Soud patentový rozhoduje nadpoloviční většinou hlasů. Jsou-li hlasy stejně rozděleny, rozhodne hlas předsedův.

E) Přestupky.

I. Porušení patentu.

1. Pojem.

Porušení patentu dopustí se, kdo beze svolení výsadníkova:

a) po živnostensku předmět vynálezu chráněného vyrábí, do obchodu uvádí, na prodej chová nebo jeho užívá (§ 8);

b) chráněného vynálezu, kterého již v čase jeho přihlášky v tuzemsku bezelstně počal užívati nebo vzhledem ku kterému učinil přípravy, jichž k takovému užívání jest třeba, využitkuje ne toliko pro potřeby svého provozování ve vlastních nebo cizích dílnách (§ 9).

Když posuzuje se porušení patentu, jest výlučně rozhoden popis vynálezu, jenž patentu jest základem (§ 52), a nesmí býti přihlédáno k jakémukoli pozdějšímu vylíčení předmětu patentového, které v tomto popise není obsaženo. Vědomé porušení patentu zakládá přečin (§§ 95, 97).

2. Ochrana soudní.

a) Porušení nevědomé.

Tomu, jehož patent byl porušen, přísluší žaloba, aby jeho právo patentové bylo uznáno, aby zanechány byly další činy rušební, aby odstraněny byly předměty rušební, aby změněny byly prostředky rušební, aby mu byla dána náhrada neb aby bylo vydáno obohacení. Příslušným jest tu soud obchodní.

b) Porušení vědomé.

Bylo-li porušení spácháno vědomě, zakládá přečin a budiž od sborových soudů I. instance, které povolány jsou vykonávati pravomoc trestní, na vinníku potrestáno pokutou od 500—2000 zl. nebo vězením od 3 měsíců až do 1 roku, s čímž může býti spojena peněžitá pokuta až do 2000 zl. Stíhání soudem trestním má místo toliko k žádosti škodujícího jakožto žalobníka soukromého. Tím však není vyloučeno, aby zároveň bylo použito přísnějších ustanovení všeobecného zákonníka trestního, zejména ustanovení o podvodu. Peněžité pokuty připadnou pokladně státní.

Činné osoby vojenské a četnictvo podrobeny jsou soudům vojenským (§ 77, 99).

Rozsudek může poškozený za jistých podmínek na náklady odsouzeného uveřejniti (§ 104).

Trestní řízení může zavedeno byti také v té případnosti, když pro vynález neoprávněně užívaný nebyl sice ještě patent udělen, avšak jestliže proň nastaly prozatímně účinky patentu uděleného. Rozsudek nemůže však býti vydán, a prozatímní opatření nemohou býti učiněna, dokud patent není udělen.

Závisí-li rozsudek na předběžné otázce o platnosti neb účinnosti patentu porušeného, jest soud trestní oprávněn rozhodnouti také o otázce předběžné.

Byla-li však otázka předběžná již před počátkem rozepře nebo během rozepře zahájena u úřadu patentového návrhem strany dostatečně odůvodněným, může soud trestní s rozsudkem sečkati, až dojde právoplatné rozhodnutí o otázce předběžné, kteréžto rozhodnutí pak budiž rozsudku za základ položeno. Soud trestní může v rozepřích o porušení, ve kterých jest mu rozhodnouti o otázce předběžné, vyslechnouti při hlavním přelíčení členy odborníky úřadu patentového jakožto znalce. Členové úřadu patentového, kteří spolu působili při rozhodnutí o existenci neb účinnosti patentu

porušeného, jsou vyloučeni z výslechu jako znalci. Účinek soudního rozhodnutí o otázce předběžné jest obmezen toliko na příslušnou případnost trestní. Rozsudky, ve kterých nalezeno bylo o otázce předběžné, buďte v ověřených opisech od soudů zaslány úřadu patentovému.

3. Propadnutí předmětů rušebních.

Při odsouzení pro přečin budiž k žádosti poškozeného vyrčeno, že propadly předměty, které vinník drží, jestliže by jinak nebyla dána jistota, že jich až do uplynutí doby patentové nebude užíváno, a že nástroje, zařízení a jiné pomůcky, které porušení výlučně nebo převážně sloužily, mají učiněny býti nepotřebnými k těmto účelům na náklad odsouzeného. Jestliže by patentované součástky nemohly býti odděleny od předmětu rušebního bez jeho zničení, vztahuje se propadnutí k celému rušebnímu předmětu s patentovanou součástkou pevně spojenému. Předměty za propadlé prohlášené buďte zbaveny svého tvaru patent porušujícího, třeba-li toho však, buďte zničeny, pokud odsouzený s poškozeným se jinak nedohodne.

Předměty, které byly vyrobeny, aby splněna byla smlouva se správou válečnou, a připravené prostředky výrobní, pokud správa válečná ve lhůtě soudcem ustanovené může prokázati, že podala žádost vyvlastňovací, nesmějí ani prohlášeny býti za propadlé, ani učiněny býti nepotřebnými, ani podrobeny býti zjišťovacímu opatření k tomu čelícímu. Škoda, která těmito rušebními předměty vyvlastněnci vznikne, budiž pojata do výpočtu úhrnné náhrady.

4. Náhrada škody.

Při odsouzení pro přečin má trestní soud k žádosti poškozeného vedle trestu nalézti také na náhradu, pokud výsledky trestního řízení dopouštějí, aby soukromoprávné nároky byly spolehlivě posouzeny. Náhrada obsahuje netoliko vlastní náhradu škody a náhradu ušlého zisku, nýbrž budiž mimo to podle volného uvážení soudu přirčena škodujícímu přiměřená suma peněžitá za utrpená příkoří nebo jinaké újmy osobní. Z výroku o nároku na náhradu škody mohou se obě strany odvolati.

Okolnost, že škodujícímu náhrada byla přirčena, nevylučuje vymahání náhrady pořadem práva soukromého. Výši náhrady určí soudce civilní dle volného uvážení všech okolností.

5. Opatření zjišťovací.

Jsou-li tu dostatečné důvody, aby určitá osoba byla pokládána za podezřelou z přečinu porušení patentu, a jestliže ve vztahu objektivném na základě předsevzatého soudního ohledání, nebo vyžádaného dobrého zdání znaleckého jeví se býti odůvodněna domněnka, že tu jest porušení patentu, tedy v každém období trestního řízení, a je-li nebezpečí v průtahu, také před jeho zavedením budiž k žádosti škodujícího soudní konfiskací, soudním anebo jinakým uschováním neb opatrováním, nebo jinakými opatřeními učiněno, co jest způsobilé, aby těmito zjišťovacími opatřeními rušební předměty a rušební prostředky nebyly vymknuty příštímu propadnutí, nebo přeměně a aby zabráněno bylo pokračování a opakování trestního činu. O žádosti této má trestní soud ihned rozhodnouti; soudu tomuto jest ponecháno žádanou konfiskaci neb uschování, jakož i jinaká žádaná opatření povoliti bez podmínky nebo na jistotu škodujícím složenou. Soud jest oprávněn, kdykoli naříditi, aby tato opatření zjišťovací byla zrušena, a má to učiniti, jestliže obviněný dá jistotu přiměřenou.

Jestliže zjišťovací opatření byla povolena, dříve než trestní řízení bylo zavedeno, má žadatel za zjištění v 8 dnech po tom, co zjištění bylo vykonáno, navrhnouti stíhání trestní, jinak zjišťovací opatření budou k návrhu obviněného zrušena.

Vydobyl-li navrhovatel soudních zjišťovacích opatření, která dodatečně uznána byla bezdůvodnými, jest zavázán nahraditi všechny újmy, způsobené takovými opatřeními osobám jiným bez viny jejich.

Soudce civilní má o těchto nárocích, pokud se přivedou ku platnosti dříve, nežli řízení pro porušení jest ukončeno, nalézti zároveň s rozhodnutím ve věci hlavní.

6. Návrh určovací.

Každému jest dovoleno rozhodnutím dáti určiti, že výrobky, které chce vyráběti, do obchodu přiváděti, nebo jichž chce užívati, anebo že výrobní postup, kterého zamýšlí upotřebiti, ani zcela, ani částečně nespadají pod určitý patent. Návrh na toto určení budiž písemně ve dvojím stejnopise podán u úřadu patentového, který o tom rozhodne v oddělení zrušovacím. Připojiti jest přesný a zřetelný popis a výkres příslušného předmětu nebo výrobního postupu ve 3 exemplářích. Návrh na takové určení může býti podán pokaždé toliko proti jednomu patentu s jeho patenty přídavkovými a v zavedeném řízení o něm může toliko tenkráte býti pokračováno, když majetník patentu nemůže prokázati, že u soudu jest ještě zahájena žaloba od něho pro porušení na navrhovatele před podáním návrhu určovacího podaná, téhož sporného předmětu se týkající.

Řízení o návrhu určovacím řídí se podle předpisů, které jsou dány pro řízení o neplatnosti patentu, s tou změnou, že náklady na spor určovací před úřadem patentovým ve všech případnostech nésti má navrhovatel.

Právoplatné rozhodnutí, že určitý výrobek nebo výrobní postup nespadá pod určitý patent, vylučuje každý soudní krok majetníka patentového naproti tomu, který vydobyl rozhodnutí určovacího, pro porušení výrobku nebo výrobního postupu v rozhodnutí označeného.

II. Osobování si patentu.

Patent si osobuje

1. kdo předměty nebo jich obal takovým označením opatří a do obchodu dá, které je způsobilé vzbuditi omyl, že předměty nebo výrobní postup jsou chráněny patentem;

2. kdo ve veřejných oznámeních, na vyvěsných štítech, na odporučenkách nebo podobných projevech užívá označení, které jest způsobilé vzbuditi omyl, že předměty v nich dotčené anebo výrobní postup v nich dotčený chráněny jsou patentem podle zákona tohoto.

Osobování si patentu jest přestupkem, který od politického úřadu budiž potrestán podle předpisů řádu živnostenského, při čemž budiž pokaždé nalezeno na propadnutí příslušných projevů a obalů, proti předpisům označených; na propadnutí předmětů samých lze však toliko tenkráte nalézti, když odstranění osobovaného označení, které za všech okolností budiž nařízeno, nedalo se provésti bez zničení hodnoty předmětův aneb alespoň bez námahy, která by přibližně s touto hodnotou se srovnávala.

F) Poplatky.

I. Poplatek přihláškový a poplatek roční.

Za každý patent, jakož i za každý patent přídavkový budiž zároveň s přihláškou zaplacen poplatek přihláškový 10 zl.

Mimo to budiž za každý patent podle požadované doby ochrany patentové zapraven poplatek roční. Poplatek tento činí: za 1 rok: 20 zl., 2:25 zl., 3:30 zl., 4:40 zl., 5:50 zl., 6:60 zl., 7:80 zl., 8:100 zl., 9:120 zl., 10:140 zl., 11:180 zl., 12:220 zl., 13:260 zl., 14:300 zl., 15:340 zl.

Za patenty přídavkové budiž mimo poplatek přihláškový, pokud neprohlásí se za patenty samostatné, na celou dobu jejich platnosti zapraven toliko jedenkráte poplatek roční, a to 25 zl. Roční poplatky dospívají rok k roku napřed ode dne, kdy přihláška byla oznámena v listu patentovém, a mohou býti zapraveny za patent buďto za každý rok nebo za několik nebo za všech 15 let najednou napřed u pokladny úřadu patentového. Roční poplatek za první rok budiž zaplacen nejpozději ve 3 měsících po dni, kterého přihláška v listu patentovém byla oznámena. Jestliže by poplatek v této lhůtě nebyl zaplacen, pokládá se, že od přihlášky bylo ustoupeno. Poplatky za 2. až 15. rok buďte zapraveny nejpozději ve 3 měsících po dospělosti. Byly-li zaplaceny tyto poplatky za udělený patent po dni dospělosti, budiž mimo poplatek roční zaplacen poplatek přirážkový 5 zl. Roční poplatky může platiti každá osoba, která má o patent zájem.

Tomu, kdo prokáže svou nemajetnost, jakož i dělníkům, kteří prokáží, že jsou odkázáni na svou mzdu, pokud jako původcové vynálezu žádají patentu pro sebe, mohou poplatek přihláškový a poplatek roční za první rok nebo toliko první poplatek roční až do uplynutí třetího měsíce po dospělosti druhého ročníku poplatku býti posečkány, a jestliže by patent zanikl počátkem roku druhého, mohou zcela býti prominuty.

Zaplacený poplatek přihláškový se nevrací; první pak poplatek roční toliko tenkráte, bylo-li od přihlášky ustoupeno přede dnem jejího oznámení v listu patentovém, nebo jestliže přihlášený patent byl odepřen; všechny další zaplacené, ještě nedospělé poplatky roční se vrátí, jestliže majetník vzdal se patentu, nebo jestliže patent byl odvolán nebo za neplatný prohlášen.

II. Každá dodatečná změna popisu, která k žádosti přihlašovatelově nebo jeho právního nástupce má býti vykonána, jest podrobena poplatku 5 zl. (§ 115).

III. Poplatky za řízení.

Zároveň s podáním:

1. stížnosti budiž zapraven poplatek 10 zl;

2. návrhu, aby patent byl odvolán, za neplatný prohlášen aneb odňat, 25 zl.;

3. odvolání (apelace) 25 zl.;

4. návrhu určovacího 20 zl.;

5. žádosti za zápis převodu do rejstříku patentového 10 zl.;

6. žádosti za zápis

a) dobrovolně propůjčené licence do rejstříku patentového 10 zl.;

b) nucené licence úřadem patentovým propůjčené do rejstříku patentového 5 zl.

7. žádosti za poznámku spornosti 5 zl.

Nebyl-li poplatek zaplacen, pokládají se žádosti za nepodané. Poplatek za stížnost budiž zcela vrácen, byla-li stížnost shledána důvodnou. Z poplatků pod č. 2, 3 a 4 vytčených vrátí se 15 zl., byl-li návrh aneb od-

volání (apelace) zamítnuty nebo řízení zastaveno, aniž v těchto případnostech došlo k jednání ústnímu (§ 116).

VI. Poplatky kolkové.

Patentové listiny na základě tohoto zákona vyhotovené jsou prosty kolku. Veškerá ostatní podání a vyhotovení podléhají předpisům zákona poplatkového (§ 117).

V. Osvobození.

Tomu, kdo prokáže svou nemajetnost, jakož i dělníkům, kteří prokáží, že jsou odkázáni na svou mzdu, mohou býti poplatky prominuty. O tom, jakož i o sečkání a prominutí poplatku přihláškového a prvního poplatku ročního rozhoduje s konečnou platností předseda úřadu patentového (§ 118).

G) Ustanovení přechodná.

1. Pro výsady, které v den, kdy zákon patentní počne účinkovati, již byly uděleny nebo za které bylo žádáno, zůstanou také dále rozhodna ustanovení cís. pat. ze dne 15. srpna 1852, č. 184 ř. z. a po případě zákona ze dne 27. prosince 1893, č. 191 ř. z.

2 Žádosti za výsady, které v den, kdy nový zákon nabude moci, ještě nebyly vyřízeny, mohou projednány býti podle nového zákona, jestliže žadatelé za to v čas požádají.

3. Majetník výsady udělené na základě cís. pat. ze dne 15. srpna 1852, č. 184 ř. z., může žádati, aby výsada byla přeměněna v patent podle zákona nového.

Za takové patenty přeměněné neplatí se poplatek přihláškový, jestliže za přeměnu požádá se v jednom roce ode dne, kdy nový zákon nabude moci.

Pro dospělost a pro obnos ročního poplatku jest rozhoden den, kterého původní výsada byla udělena.

4. Tímto zákonem nejsou dotčena práva dobývati a zužitkovati výsady, která úředně koncesovaným jednatelům pro výsady byla propůjčena. Zápis jejich do rejstříku zástupců ve věcech patentových, aby mohli z povolání zastupovati strany v záležitostech patentových, závisí na tom, že splní podmínky zákonné, při čemž úřad patentový jest oprávněn v případech zřetele hodných prominouti, aby předložen byl průkaz zkušebními vysvědčeními o přiměřené technické způsobilosti, jakož i dvouletou praxi u některého tuzemského zástupce ve věcech patentových a vykonání zkoušky z práva patentového.

Patronát.

I. Dějiny.

Kolem 6. století za císaře Justiniána byly poskytnuty zakladatelům kostelů zvláštní výsady a jisté právo presentační při udílení církevních úřadů; v 7. století byla tato práva zakladatelů výslovně potvrzena ustanoveními církevními. Z počátku měla tato práva platnosť jen pro osobu zakladatelovu, později i pro jeho dědice, takže první počátky patronátu sahají v dobu nejstarší. Zvláštní rozvoj práva patronátního hledati sluší na půdě francké, odkud přešlo toto do všeobecného práva církevního. Kdo totiž vystavěl na svém pozemku chrám, platil za jeho vlastníka: musil však jej též dotovati a opatřiti duchovními. Z toho vyplývalo pak právo a povinnost k zastupování i ochraně chrámu. Záhy dostalo se pánu po-

zemku názvu: patronus, senior, advocatus, kterého pak ve 12. stol. všeobecně užíváno. Podobný poměr naskytal se i při klášteřích nejsoucích v soukromém vlastnictví, k jichž ochraně a zastupování byli stanoveni zvláštní funkcionáři, známí pod jménem: advocati, fojtové. Ač mnoho kostelů zůstalo ve vlastnictví soukromém, přece většina jich přešla darováním v majetek klášterů nebo nadací, nebo se stala chrámy farními. Tím ovšem zaniklo právo duchovní dosazovati, jmění spravovati nebo dohlížeti na jeho správu, právo k zastupování kostela však potrvalo. Značného rozsahu nabylo právo patronátní tím, že četná nadání králů dostala se jako léna v držení soukromníků. Záhy dostavily se však zlořády druhu nejrozmanitějšího; fojtovství sloužilo často ne k ochraně, nýbrž k přisvojení a vykořisťování statků církevních. Když pak si zjednala úplnou platnost zásada, že úřady má jen církev udíleti, byly vydány četné zákazy, jimiž laikům zapověděno dávati duchovnímu v léno kostely nebo církevní úřady, takže posavadnímu vlastníku pozemku zbylo toliko právo presentační. Toto právo bylo povahy reálné spojeno jsouc s držením půdy. Avšak na tomto stupni vývoj patronátu nezůstal.

Pominulo-li právo k dosazování duchovního, bylo na snadě, že právo presentační považováno spíše za koncesi se strany církve, poněvadž i mnoho patronů od církve statků nabývalo. Tím stal se patronát právem církevním — spočívaje v církevním nabytí — a zároveň právem osobním. Na stanovisku tomto stojí též dekretálie.

II. Pojem a význam.

Patronát jest soubor zvláštních práv i povinností příslušejících jisté fysické nebo právnické osobě vzhledem k určitému kostelu, obročí nebo nějakému duchovnímu beneficiu ať z titulu založení nebo nadání kostela neb obročí ať z jiných zákonných titulů. Právo patronátní není právem soukromým, jakkoli se ho zhusta nabývá cestou ryze soukromoprávní, nýbrž jest dle cap. 16 X. de jure patron. (III. 38) »jus temporale annexum spirituali«. Jím přenášejí se na patrona podobná práva, která tvoří podstatnou část moci církevní a přísluší následkem ústavy církevní orgánům církevním. Právo patronátní k církevním obročím není tedy právem soukromým, nýbrž veřejným (rozh. řiš. soudu ze dne 28 dubna 1871 č. 34, sb. »Hye« r. 1859—1873, str. 35); než patronát vykazuje přece jen vždy smíšení veřejných a soukromých oprávnění, pokud stalo se aspoň částečně individuelním právem jistých osob nutné osazování duchovních úřadů, jinak správním orgánům církevním příslušející.

III. Druhy patronátu.

1. Duchovní, světský a smíšený patronát.

Duchovním jest patronát, přísluší-li jisté osobě pro její úřad nebo beneficium, nebo jisté duchovní komunitě jako takové na rozdíl od patronátu světského, který přísluší laiku nebo též sice duchovnímu ale nikoliv pro jeho duchovní úřad; smíšený patronát jest ten, který přísluší duchovní osobě dle úřadu jejího a zároveň laikovi;

2. osobní (personale) nebo věcný (reale) patronát; osobní patronát zakládá se na osobním důvodu nabývacím bez ohledu na držbu nějakého nemovitého statku; věcný patronát lpí naproti tomu na jistém statku tou měrou, že přechází na každého jeho držitele. Věcným může býti i duchovní i světský patronát; v pochybnosti pokládá se dle svého

prvního zavedení za osobní patronát, a jen patronát příslušející duchovnímu podle jeho úřadu nebo beneficia považuje se za věcný;

3. dědičným jest patronát (haereditarium), může-li dle zásad práva dědického na každého přejíti; fideikomisním jest patronát tehdy, mohou-li ho nabýti jedině členové jisté rodiny (familiare) nebo jistého rodu (gentilitium), ku kterémuž náležejí všichni příbuzní (gens). Který druh patronátu tu jest, třeba dokázati listinou zakladací;

4. úplný nebo neúplný (plenum sive minus plenum) jest patronát podle toho, obsahuje-li všecka práva pravidelně patronu příslušející či chybí-li některá. — V pochybnosti předpokládá se úplný patronát, jelikož k neúplnému potřebí jest zvláštní stipulace;

5. neobmezený a obmezený patronát (illimitatum seu limitatum) dle toho, vázáno-li vykonávání jednotlivých práv jistými podmínkami ku př. smí-li patron presentovati toliko osoby z jisté rodiny nebo z jistého města;

6. veřejný (publicum) a soukromý (privatum) patronát je podle toho, vykonává-li jej zeměpán nebo fond státní správě podřízený či osoba soukromá.

Všechny tyto rozdíly jsou za nynějších dob málo závažny.

IV. Platné právo.

Konkordát z r. 1855 stanovil ve čl. XXVII. zásadu, že právo na požívání statků církevních původ svůj má v církevním dosazení a že proto všichni, kdož jmenováni nebo presentováni byli pro jakékoli obročí menší nebo větší, mohou převzíti správu časných, jim náležejících statků jedině a toliko z moci církevního dosazení.

V praksi byla však i na dále přiznána ingerence patronům, ba dokonce bylo výslovně stanoveno při provádění čl. XXX. konkordátu nejvyš. rozh. ze dne 3. října 1858 a min. nař. ze dne 15. října 1858 č. 1282, že mají býti uvedeni nově jmenovaní držitelé obročí po kanonickém dosazení se strany biskupova zmocněnce za spolupůsobení patronova anebo jeho zástupce v požívání obročenských statků. Podle historického a právního vývoje poměru patronátního spočívá patronát na nadáních nebo smlouvách a i při t. zv. nových farách na dobrovolném uznání někdejší pozemkové vrchnosti. Patronát jakožto jediný zbytek z doby všeobecné platnosti církevních institucí právních nemá dávno již nijaké souvislosti s ostatními zařízeními právními; neboť kanonická ustanovení spočívají na podmínce té, že patron musí buďto náklad vésti nebo patronátu za trest pozbývá, kdežto zřeknutí se patronátu — aspoň realního — se nepřipouští. Tím však nabyla ona ustanovení kanonická příkrosti, které v době jich vzniku nebylo. Kromě toho pociťuje se jako porušení rovnoprávnosti jednotlivých vyznání, ba dokonce jako nátlak na svědomí, závazek ku patronátním dávkám v platnosti ponechaný čl. 9. zákona ze dne 25. května 1868 v těch případech, kde patronát přísluší akatolíkům. Kde přináleží patronát nekřesťanu, vyžaduje se dle platného cís. nařízení ze dne 18. února 1860 č. 45. ř. z. dávka patronátní bez ohledu na to, že suspendován jest výkon práv patronátních po čas držení patronátu se strany nekřesťana, takže zde není ani podoba jakéhosi aequivalentu oné dávky. Posléze pro zrušení patronátu svědčí ta okolnost, že patronát de facto — třeba ne de iure — ponejvíce spojen byl s vrchností pozemkovou, a že proto zrušení svazku poddanského vésti má k odstranění patronátu (srv. motivy ku zák. ze dne 7. května 1874 č. 50. ř. z.). § 32. cit. zák. stanoví:

Poměry patronátní vyhraženy jsou zvláštnímu upravení zákonnému; do té doby potrvají v platnosti stran těchto poměrů dosavádní předpisy. Tato zamýšlená osnova zákona nemohla však, jak motivy jmenovaného zákona dosvědčují, proto býti doposud předložena, ježto spojeny jsou s touto zákonodárnou prací velké, posud ještě nepřekonané obtíže. Jedná se zde o celou řadu otázek, jichž řešení jest obtížné; předem jde o to, má-li se patronát zrušiti obligatorně či fakultativně. Dále naskytá se otázka, zda převzíti jest břímě patronátní za náhradu či bez náhrady, v čí prospěch i neprospěch má vynaložiti se jistina za náhradu daná, jak stanoviti jest užití této jistiny pro účely církevní, zejména pro účely stavební. Rozřešení těchto otázek jest tím nesnadnější, jelikož poměry patronátní vykazují v jednotlivých zemích velikou rozmanitost. Již dle starších předpisů nebylo právo patronátní všude stejné; v některých zemích nastalo upravení poměrů patronátních na základě § 18. zemských řádů ze dne 26. února 1861, čímž zavedena byla sice jakási redukce břemen patronátních, avšak co do jednotlivostí byla stávající břemena ještě rozmnožena. Jakkoli tedy upravení poměru patronátního ve věci hlavní bylo odloženo, přece musily býti odstraněny jednotlivé, obzvláště tísnící právní následky svazku patronátního a sice v tomto směru: Kdežto dle práva církevního musí patron udržovati kostel jen v tom rozsahu a stavu, ve kterém od něho zřízen byl, byl přidržen patron i ku novostavbám a přístavbám a to i k takovým, které staly se nutnými rozmnožením populace, tedy jen zmohutněním potřeb obce. V tom spočívala viditelná nespravedlnost a rozšíření břemen patronátních nad jich kanonický objem; § 32. stanoví proto tu důležitou zásadu, že břemena patronátní vztahují se toliko na určité kostely a obročí již stávající pod jedním patronátem spojená a že nesmějí býti zvětšena, vzroste-li potřeba kultu při těchto.

V. Nabytí práva patronátního.

Církevní právo rozní dva způsoby nabývací a to nabytí původní (originární) a odvozené (derivativní) dle toho, zakládá-li se teprve patronát či přenáší-li se již stávající patronát na jinou osobu.

1. Původní (originární) nabytí může býti řádné nebo mimořádné. Řádným způsobem nabývá se patronátu založením, které obsahuje trojí jednání: postoupení vlastního pozemku (fundatio), vystavění (constructio, exstructio, aedificatio) a přikázání pojištěných příjmů (dotatio), (darování budov nebo potřebného jmění).

Tím nabývá se práva patronátního ipso iure a zakladatel, nemusí si práva toho zvláště vyhražovati, leda by to byl kostel katedrální, kollegiátní nebo klášterní, kde sice se zakladatel stává rovněž patronem, avšak nenabývá práva presentačního, nevymíní-li si je výslovně.

Konkuruje-li při založení více osob, nabývají práva patronátního in solidum, musí však právo presentační vykonávati konkurenčně nebo per turnum. Pouhou opravou kostelní budovy nebo rozmnožením dotace nenabývá se práva patronátního. Nezbytnou podmínkou nabytí práva patronátního jest však bezplatné poskytnutí; dar nesmí však býti udělen v úmyslu, aby se almužna poskytla. Zřídí-li se tedy nadání ze sbírek peněžitých, nevzniká pro dárce patronát. Fundace musí nad to býti od církve přijata a přijetí to stane se ordinářem (cap. 9 D. 1. de consecr.).

2. Odvozené způsoby nabývací jsou:

a) Právo dědické: Je-li více dědiců, nabývají práva patronátního in solidum, a každý z nich může oprávnění v patronátu obsažená vykonávati jednotlivě, presentovati však musí všichni společně nebo per turnum

b) Smlouvy: Je-li právo patronátní věcným, přechází darováním, směnou, koupí, zřízením požívacího práva nebo věna na nabyvatele reality, za podmínky, že právo patronátní od statku se neodloučí, tedy ne jako zvláštní majetkový objekt, ježto by tu byla simonie. Dle lit. J. § 20 tractatus de juribus incorporalibus (Codex austr. tom. I. str. 584) přechází se statkem spojený patronát při zcizení statku s tímto na nového držitele jakožto takového, a převádí se tudíž patronát jakožto léno duchovní při prodeji statku bez tax a přičtení jeho hodnoty peněžní.

Práva tohoto druhu s jistým statkem spojená jsou tedy právy věcnými, která bez dalšího na každého držitele přecházejí. Poněvadž pak spojena jsou s právem patronátním zvláštní nařízení vydaná při aktu zřizovacím nebo nedostává-li se těchto, povinnosti uložené dle všeobecných předpisů veřejnoprávních, není potřebí při věcné povaze patronátu s držením statku spojeného teprve zvláštního zápisu těchto povinností ve knize pozemkové (roz. spr. s. dv. ze dne 8. ledna 1892 č. 69, sb. »Budwinski« č. 6349).

3. Mimořádné způsoby nabytí patronátu jsou:

a) privilegium, jímž se od církevní vrchnosti propůjčuje patronát někomu, kdo zakladatem není, pro zvláštní zásluhy o církev, což pouze ještě nastati může ve prospěch zeměpána, neboť koncil tridentský zapověděl každé jiné propůjčení patronátu;

b) vydržení, k němuž vyhledává se kromě právního titulu a bezelstnosti (bona fides) při osobním duchovním patronátu doba 40 let, při laickém patronátu doba 10—20 let; věcný patronát vydržuje se s pozemkem, na němž lpí. Osobní patronát nemůže býti samostatným předmětem koupě, může však být získán směnou za res spiritualis nebo darováním a to připouští se bezpodmínečně ve příčině spolupatrona; dále dovoluje se darování světského patronátu osobě duchovní.

VI. Výkon patronátu.

1. Dle práva církevního mohou býti předmětem práva patronátního kostely a beneficia jakéhokoli druhu.

Způsobilost k nabytí patronátu předpokládá:

a) všeobecnou způsobilost k nabývání práv soukromých; stav, stáří a pohlaví nemají vlivu;

b) úplné požívání občanských a církevních práv čestných, pročež nečestní, veřejně exkomunikovaní a pro simonii potrestaní vyloučeni jsou;

c) příslušnost k církvi.

Nekřesťané jsou vyloučeni z výkonu patronátu. Příslušníci ostatních křesťanských náboženských společností, zvláště protestanti mohou však dle platného práva obyčejového nabývati a vykonávati věcné patronáty s pozemkem spojené. Schulte podotýká, že výkon patronátu protestantskými držiteli pozemků nepopřeně se děje a že v Čechách jest přes 50 věcných patronátů, které volně vykonávají doposud protestanti. Předpokládaje příslušenství k církvi může býti patronem dle spisu zakladacího nebo na základě nabytých práv každá fysická nebo právnická osoba, tedy i místní obce.

2. Platné právo. Ve vládní osnově k cit. zákonu ze dne 7. května 1874 obsaženo bylo ustanovení, že v těch případech, kde přísluší některé místní obci právo patronátní, smějí výkonu súčastniti se jen příslušníci církve katolické. Toto ustanovení bylo ve zprávě komise sněmovny poslanecké vyloučeno, ježto obmezení takové nezakládá se ani v ustanoveních zákonných ani v platném obyčeji, neboť skutečně vykonávají i nyní zastupitelstva obecní patronát bez ohledu na vyznání jednotlivých členů zastupitelstva obecního. Obec jakožto taková nepřináleží k žádné společnosti náboženské a přihlížení k poměrům konfesionálním jednotlivých členů vedlo by ku nesčetným nesrovnalostem. (Viz zprávu komise poslanecké sněmovny.) Také jinověrci — tedy nekřesťané — mohou zastávati patronát, neboť příslušníci jiné církve nebo společnosti náboženské mohou býti přidržáni ku příspěvkům v penězích nebo naturaliích nebo ku pracím pro účely kultu nebo dobročinnosti jiné církve tehdy, přísluše jí-li jim povinnosti věcného patronátu (čl. 9 zák. ze dne 25. května 1868 č. 49 ř. z.).

Ohledně nekřesťanů obsahuje cís. nař. ze dne 18. února 1860 č. 45 ř. z. v § 2 toto ustanovení:

Je-li israelita v držení statku, se kterým spojena jsou patronátní neb fojtovská práva, nebo právo ku školní presentaci, nepřipouští se výkon práv těchto. Nicméně musí nésti židovský držitel břemena s právy těmito spojená. Podobně nelze přenésti práv těch na židovské pachtéře. Toto ustanovení sluší považovati za platné až podnes, ježto zrušeno nebylo žádným pozdějším ustanovením; zvláště není zrušeno čl. 14 stát. zákl. zákona o všeobecných právech státních občanů, poněvadž řečené právo presentační není vzhledem k § 1 o. o. z. nikterak právem politickým ve smyslu rakouského zákonodárství, a poněvadž čl. 14 cit. stát. zák. nestanoví, že by v záležitostech nějaké společnosti náboženské příslušníci této a členové jiné společnosti náboženské stejná práva měli vykonávati. Neuznání presentace israelitou při výkonu věcného patronátu učiněné neobsahuje tedy nijakého porušení státního zákona (roz. spr. s. dv. ze dne 18. listopadu 1876 č. 320 sb. »Budwinski« č. 4 sv. 1.).

VII. Práva patronova.

1. Právo presentační t. j. právo navrhnouti pro uprázdněný duchovní úřad nebo beneficium způsobilou osobu. Aby tento návrh potkal se s výsledkem, vyhledává se dle církevního práva, aby navržený v době presentace měl vlastnosti právem obecným i místním (ius commune a particulare) a zakládací listina předepsané a aby patron sebe sama nenavrhoval. Vadí-li presentovanému nějaká překážka, od které může dispensovati biskup, smí tento tak učiniti, vázán k tomu však není. Patron může navrhnouti jednu nebo více osob. Duchovní patron jest vázán, byl-li navržen kandidát způsobilý, laik-patron naproti tomu smí až do rozhodnutí institutorova znova presentační právo vykonati (t. zv. ius variandi) s tím účinkem, že institutor má svobodnou volbu mezi více navrženými.

Nemohou-li se shodnouti spolupatronové při presentaci společně vykonávané, přechází volba na biskupa. Lhůta k podání presentace (dle práva církevního) pro místo »praelatus ecclesiae cathedralis« (biskup) »vel regularis« jest tříměsíční, pro všechny ostatní obročí při duchovním patronátu šestiměsíční, při patronátu světském čtyrměsíční, počínaje dnem, kdy nabyl patron vědomosti o uprázdnění (vacanci). Zamítne-li biskup navrženého způsobilého kandidáta, může patron buď se odvolati nebo presento-

vati jiného v téže lhůtě. Byl li navržený zamítnut jakožto nezpůsobilý, může světský patron vykonati novou presentaci až do vypršení lhůty bezpodmínečně, duchovní patron jen v tom případu, když bez viny své nevěděl o nezpůsobilosti navrženého. Podobně smí každý patron znova presentovati, nepřijme-li presentovaný úřad, nebo přijav jej, zřekne se ho nebo zemře.

2. Právo dohledu ke kostelnímu a obročnímu jmění: Dle práva obecného jest patron oprávněn dohlížeti ku správě jmění, nikoli však ku správě samé a dozoru nad zachováváním mší nadačních; musí býti slyšán při změně beneficia a jmění. Co do správy jmění kostelního mají dle rakouského práva průchod tyto zásady:

a) Jmění kostelů farních spravuje společně farář, farní obec a kostelní patron (§ 42 cit. zák.).

b) Jmění obroční spravují duchovní požívatelé obročí za dohledu patronů a za vrchního dozoru biskupů a státu (§ 46). Kostelní patron jest na základě příslušícího mu dozoru (dle § 46) nad správou jmění obročního organem dozorčím; v této vlastnosti podroben jest státní správě vrchní dozor vykonávající. Proto nemá práva domáhati se svého práva u ministerstva a není legitimován vésti stížnost k správnímu soudnímu dvoru. Že působí patron v záležitostech obročních toliko jako organ dozorčí a nikoli na základě práva vlastního, vysvítá i z toho, že jak církevní tak i partikulární rakouské předpisy propůjčují kostelnímu patronu jen co do jmění kostelního nikoli též co do jmění obročního vlastní práva (roz. spr. s. sv. ze dne 30. května 1883., VII sb. »Budvinski«, č. 1780.). Nicméně přiznán jest kostelnímu patronovi na správu zvláštní vliv shodující se s jeho zájmem na celistvosti jmění kostelního, zvláště má právo žádati, aby byl zván ke všem správním jednáním; má se vysloviti o každém zcizení nebo větším obtížení, dále o všech opatřeních a výdajích na biskupském schválení závislých, jakož i o účtech kostelních, má právo učiniti oznámení neb stížnost u biskupa, dohlížeti k t. zv. sarta tecta, jakož i intervenovati při převodu temporalií při změně osoby obročníkovy.

c) Patronovi nemůže sice příslušeti právo, aby rozhodoval o povolení výdajů, bez nejmenší újmy však zůstává oprávněn k tomu, aby svoji radou spolupůsobil buďto osobně nebo skrze zástupce za účelem vhodné správy jmění kostelního. Podle toho musí patron nebo jeho zástupce být zván ku všem poradám a jednáním správy se týkajícím a může žádati ve všech oněch záležitostech, ve kterých jednati může správa jmění kostelního na svou zodpovědnosť, aby předloženy byly biskupovi k rozhodnutí. Také má biskup bez otálení vyšetřiti na žádost patrona v jeho přítomnosti nebo jeho zástupce stavby a stav jmění kostelů a obročí patronátu podrobených. Nemůže-li patron zúčastniti se jednání sám nebo svým zástupcem, musí správa jmění, jak při zcizení a značnějším obtížení, tak i při všech opatřeních a výdajích k nimž potřebí jest schválení biskupského, jakož i o řádně pořízeném účtu ročním zjednati si písemného vyjádření patronova a předložiti je biskupovi (nejvyš. rozhodnutí ze dne 3. října 1858 a rozh. min. kultu a vyuč. ze dne 15. října 1858 č. 1282).

d) Při zcizení jmění kostelního připojiti jest dle povahy věci dobrozdání patrona nebo jeho zástupce ku dokladům, které provázejí žádosti o souhlas ku zcizení neb obtížení.

e) Při provádění větších staveb jest nutno, aby kostelní patron dříve rozpočet pořídil (viz dek. dv. kanc. ze dne 18. dubna 1806 č. 22616 z r. 1805 sb. zák. pol., XXVI., č. 31).

f) Je-li patron ochoten obročí nebo kostel v právní rozepři na své útraty zastupovati, sluší to pokládati za dobrodiní nehledě k jistým mimořádným případům.

g) Jde-li o vyloučení nebo případné doplnění kostelního neb obročního jmění z pozůstalosti beneficiáta neb obročníka, jest přizvati k tomu, jakož i ku převodu jmění na nástupce, patrona (viz cit. výnos ze dne 15. října 1885). Jelikož úřad patronátní ve vzešlém sporu netoliko ku zastupování majetkových zájmů beneficia jest povolán, nýbrž i právně interesován na předmětu sporu důsledkem povinností patronovi příslušejících, nemůže se odepírati úřadu patronátnímu legitimace ku provedení nároků excisních (rozh. spr. v. dv. ze dne 20. března 1890 č. 709, »Budwinski« č. 5117, sv. 14. r. 1890).

3. Nárok na požitky: Dle nadace může býti zajištěna patronovi z beneficia roční renta; neposkytuje-li nadace práva takového, nemá patron na to nároků. Nárok na výživu má dle církevního práva pro svou osobu patron, který jest sám zakladatelem nebo který od zakladatele pochází, schudl-li beze své viny, není-li žádna třetí osoba k jeho výživě zavázána, a má-li kostel větší příjmy, než uhražování běžných potřeb vyžaduje.

4. Čestná práva.

a) Jus inscriptionis t. j. právo patrona k vyznačení svého jména a svého znaku na kostele nebo v něm.

b) Jus procesionis t. j. právo zaujímati první místo za knězem při církevních průvodech.

c) Jus precum t. j. nárok na zvláštní přímluvy.

d) Jus sedis t. j. nárok na zvláštní křeslo v kostele.

e) Jus thuris et suffitus, právo, býti nakouřenu kadidlem.

f) Jus aspersionis t. j. nárok na podání svěcené vody nebo aspergillu, přijde-li patron do chrámu.

g) Jus panis et candelae, dle kterého dostává se patronu zvláštního chleba nebo svíce.

h) Jus luctus publici, důsledkem kterého zachovává se zvláštní smutek při smrti patrona nebo některého člena jeho rodiny.

i) Jus sepulcturae t. j. právo ku pohřbení ve chrámu, kteréž skoro všeobecně bylo zrušeno.

j) Právo jmenovati účetního chrámového, kostelníka a hrobaře.

5. Další práva může patron k platnosti přivésti jen na základě výslovného propůjčení v listině nadační.

VIII. Povinnosti patronovy.

Práva v odst. VII. uvedená ukládají na druhé straně patronovi též povinnosti; patron jest povinen dle práva církevního ku defensio, advocatio beneficii, musí totiž beneficium hájiti, zastupovati, bdíti nad řádnou správou jeho, špatného správce udati atd. Nyní má tato povinnost skrovný význam, ježto zastupování brzy vykonává stát, brzy děje se obyčejným způsobem před soudem.

Nadace může však ukládati patronovi zvláštní ještě povinnosti. Konečně má patron dle práva obecného subsidiární, dle práv partikulárních často přímou povinnost přispívati na kostelní potřeby.

Dle platného práva přináleží patronu:

1. Konkurenční povinnost v tom záležející, že patron musí přispívati na kostelní potřeby dle zákonných předpisů, nedostačuje-li jmění kostelní. Předkem vztahuje se tato subsidiární povinnost k nezbytným stavbám.

a) Patron nesmí však určovati, které opravy jest provésti na budovách kostelních jeho patronátu podřízených. Takovéto opravy možno provésti jen tehdy, bylo-li dosahnuto souhlasu interesentů nebo rozhodl-li o tom úřad. Pokud se tak nestalo, nemůže vzniknouti nižádný závazek k určitému příspěvku pro některého z povolaných konkurentů. Pro otázku, kdo v konkrétním případu k příspěvku jest zavázán, rozhodno bude jednak zjištění potřeby stavební, jednak pořadí konkurenční (dv. dek. ze dne 29. ledna a 19. srpna 1783 zák. Josef. 1, vyd. II. str. 218, 219, ze dne 24. září 1785 tamtéž, VIII., str. 688; ze dne 14. března 1822 č. 15022, Jaksch, VII., str. 128; dv. dek. ze dne 18. dubna 1806 sb. zák. pol. XXVI. str. 49, nař. gub. ze dne 23. května 1806 Krop. XXI. str. 366, rozh. spr. s. dv. ze dne 28. března 1879, sv. III., str. 460).

b) Při zeměpanském patronátu uhražovali představení potřeby jednotlivých nedostatečně dotovaných kostelů pod zeměpanským patronátem stojících na konci roku správního penězi z fondu patronátního, které sloužily k uhražení každoročních kostelních potřeb, jež nemohly se zapraviti z důchodů kostelních. Ministerstvo financí jednání toto neschválilo, aby kamerální fond k podobným platům byl přidržován, kdežto patronovi odepřen jest nejvyš. rozh. ze dne 3. října 1858 rozhodný vliv na správu důchodů církevních. Vůbec prý mají veřejné fondy z titulu patronátního jen tehdy přispívati k doplnění církevních schodků za účelem uhražení běžných řádných potřeb v míře přísné potřeby zákonem předepsané, prokázán li skutečný schodek, dále, nelze li nikomu vinu přičítati a není-li nikdo jiný k tomu zavázán, nemůže-li se dále docíliti úplné nebo částečné úhrady ani místními prameny ani jinými prostředky zákonnými, ani možnými přebytky z důchodů církevních v příštích letech. Na veřejném fondu smí se tedy žádati z nějakého zákonného titulu příspěvek k uhražení mimořádných kostelních potřeb (paramentů nebo zařízení kostelního) pro nedostatek zvláštního důchodu církevního jen tehdy, prokáže-li správa kostelní nutnost a míru těchto potřeb, dále potřebný k tomu náklad, jakož i nedostatek jiných prostředků (roz. min. kultu a vyuč. ze dne 27. února 1876 č. 1622).

c) Zemská zákonodárství. § 57 cit. zák. ze dne 7. května 1874 odvolává se co do povinnosti konkurenční na předpisy v jednotlivých zemích a královstvích platící. Starší zemská zákonodárství ukládají patronovi závazek, aby vzal na se provedení staveb kostelních a náklady s tím spojené, kdežto novější zákony zemské stanoví většinou jen povinnost ku příspěvku.

Čechy. Dekr. dv. kancel. ze dne 24. prosince 1782 č. 283 stanoví, že provedení staveb kostelů a budov při nových farách a místních kaplanstvích připadá rovněž jako náklad s tím spojený patronům a pozemkové vrchnosti, jelikož fond náboženský zřízen jest předkem jen ku dotaci farářů. Další ustanovení o příspěvcích patronových v Čechách obsahuje dek. dv. kanc. ze dne 24. září 1785 č. 361, jakož i dek. dv. kanc. ze dne 18. dubna 1806 č. 22616 z r. 1805 (sb. zák. pol., XXVI., č. 31), dále výnos min. kultu a vyuč. ze dne 14. února 1857 č. 5283 stran při-

spívání ku nádennickým a potahovým nákladům při kostelních a farních stavbách se strany majitelů panství, jsou-li zároveň patrony těchto budov; podobně výnos min. kultu a vyuč. ze dne 17. června 1859 č. 2099 a ze dne 21. srpna 1857 č. 2137.

Dle zemských zákonů pro Moravu (zák. ze dne 2. dubna 1864 č. 11 ř. z.), Slezsko (zák. ze dne 15. listopadu 1863 č. 2 z. z. z r. 1864), Štýrsko (zák. ze dne 28. dubna 1864 č. 7 z. z.), Halič (zák. ze dne 15. srpna 1866 č. 28 z. z.), Gorici a Gradisku (zák. ze dne 29. listopadu 1863 č. 2 z. z. z r. 1864), Istrii (zák. ze dne 9. července 1863 č. 12 z. z.), Korutany (zák. ze dne 28. května 1863 č. 6 z. z. z r. 1884), Vorarlberg (zák. ze dne 25. června 1863 č. 48 z. z.) má patron nésti třetinu nákladu stavebního, pokud nestanoví nic jiného zvláštní soukromoprávní tituly, dle zem. zák. pro Krajinu (zák. ze dne 20. července 1863 č. 12 z. z.) nésti má pětinu.

V Dolních Rakousích stanovena jest konkurenční povinnost patrona ve příčině chrámu jemu podřízeného dosud platným cirkulářem zemské vlády v arcivévodství rakouském pod Enží ze dne 27. června 1805 (sb. zák. pol., sv. XXIV., č. 62). V tomto normálu ukládá se patronu závazek nésti náklad ku zřízení a zachování budov kostelních potřebný, vyjímaje náklady ručních a potahových prací obci uložené, při čemž se předpokládá, že není po ruce dostatečného jmění kostelního. Musí tedy vždy nésti náklad stavby okolnostmi vyvolané a přiměřené stavebním poměrům chrámu, pokud příčinou stavby té není vzrostlá potřeba kultu v obci (roz. spr. s. dv. ze dne 9. května 1894, sb. »Budwinski«, č. 7889).

Horní Rakousy: Tu platí dv. d. ze dne 14. ledna 1784 č. 194, dle něhož povinen jest patron ku znovuzřízení chrámu a budov farních (viz též dek. dv. kanc. ze dne 6. března 1784 č. 466, dv. dek. ze dne 1. října 1784 sb. zák. s. č. 346, dek. dv. kanc. ze dne 12. května 1786, dek. dv. kanc. ze dne 21. listopadu 1789 č. 1807, dek. dv. kanc. ze dne 18. dubna 1789 č. 606, dek. dv. kanc. ze dne 10. ledna 1792 č. 1702, dek. dv. kanc. ze dne 2. prosince 1834 č. 30629, dek. dv. kanc. ze dne 1. října 1839 č. 27620, dek. dv. kanc. ze dne 28. března 1845 č. 2684).

V Solnohradech platí právo církevní. Povinnost ku příspěvkům nastává patronovi teprve tehdy, když všechny chrámy kompatronátní nevykazují volného přebytku v potřebné výši.

V Tyrolsku platí dek. dv. kanc. ze dne 3. listopadu 1787 č. 2438, dek. dv. kanc. ze dne 19. ledna 1797 č. 1667 a dek. dv. kanc. ze dne 15. září 1800 č. 12873.

V Terstu nese městská obec sama všechny náklady se stavbou a opravami spojené; pouze kde jest patronem náboženský fond, hradí tento náklady pro professionisty.

Bukovina (nejv. roz. ze dne 13. prosince 1811 a dv. dek. kanc. ze dne 19. prosince 1811 č. 18721). Farní patron jest povinen při stavbách farních, kostelních a školních hraditi náklady námezdní professionistům a jiné hotové výlohy; dle normálu ze dne 4. dubna 1855 č. 10965 a výn. min. ze dne 20. března 1855 č. 19474 má patron nésti toliko šestinu výloh na stavby kostelní a farní.

Dalmácie. Zde platí předpisy dekretu ze dne 30. prosince 1809, znova publikované v guberniálním cirkuláři ze dne 9. března 1819 č. 4420 sb. zák. prov. dal. č. 33. Dek. dv. kanc. ze dne 25. června 1829 č. 12193

stanoví, že ve příčině kostelních a farských dvorů zeměpanského patronátu má erár plniti dotyčné povinnosti, a že jinak zůstati má při starých církevních poměrech patronátních, rovněž i dek. dv. kanc. ze dne 14. října 1842 č. 30.592.

2. Povinnosť, býti přítomnu visitacím.

Poněvadž zhusta mnohé úřady patronátní nedbaly pozvání k církevním visitacím a jim se vyhýbaly a sepsání protokolu se nesúčastnily, čímž snadno se může státi, že nákladnější vady na patronátních budovách v čas se neobjeví, byly všechny patronátní úřady hledě k ustanovením dv. dekretů ze dne 12. dubna 1810 č. 4961 a ze dne 6. března 1817 č. 47471 uveřejněných s gubern. nařízením ze dne 10. května 1810 č. 13384 a ze dne 25. dubna 1817 č. 17798 upozorněny na povinnost svou, aby intervenovaly při církevních visitacích a co rok farní a kostelní budovy prohlídce podrobily (výn. česk. místodrž. ze dne 10. září 1885 č. 23559, č. 3., sb. norm.).

IX. Příslušnosť ve sporech patronátních.

1. Spory o to, zda jistý kostel neb obročí podrobeno je patronátu, nebo zda nastupuje svobodné právo dosazovací biskupovo, rozhodnouti jest po slyšení úřadů církevních správou kultu v řádném pořadu instančním (§ 33.); totéž platí o sporech stran dávek, které se požadují na základě stávajícího patronátu (§ 34).

2. Soudní příslušnost má místo:

a) jedná-li se o to, komu kostelní neb obroční patronát přísluší;

b) chce-li patron úplné nebo částečné osvobození od dávek dovoditi ze zvláštních soukromoprávních důvodů; v tomto případu přináleží úřadům správním jen nařízení potřebného provisoria.

Dle § 33 cit. z. jsou státní správě kultu přikázány toliko spory o to, zda určitý kostel neb obročí patronátu podřízeny jsou či zda povolán jest biskup k svobodnému obsazení; naproti tomu se tam výslovně praví, že nastupuje příslušnosť soudní, běží-li o otázku, komu přináleží kostelní neb obroční patronát (roz. spr. s. dv. ze dne 21. září 1882 sb. »Budwinski«, VI., 1496).

Pozdější rozh. práv. dvoru ze dne 13. dubna 1887 připouští však příslušnosť soudní jen tehdy, není-li sice sporu o bytí patronátu, nýbrž je-li toliko sporno, kdo patronem jest, kdežto ve všech ostatních sporných přídadech povolány jsou úřady správní ku rozhodnutí, je-li tu patronát čili nic (rozh. ze dne 18. května 1885 č. 1327 sb. »Budwinski«, 272). Tato rozhodnutí srovnávají se úplně s 2. odstavcem § 32, ježto zákon rovněž jen za sporné má to, komu patronát náleží, otázku však o tom, že patronát stává, pokládá za nepochybnou.

Dávkami v § 34 míněnými jest výlučně toliko takové rozuměti, které přináleží patronu po zákonném předpisu, a vyjmouti sluší tedy ony dávky a povinnosti, kterým se podvolil patron u příležitosti zřízení patronátu a pro zřízení to (roz. ze dne 17. června 1886 sb. »Budwinski« X., 3110).

X. Zánik práva patronátního.

1. Právo patronátní zaniká vzdáním se výslovně nebo mlčky učiněným. Vzdáti smí se svéprávný patron dle obecného práva bezpodmínečně bez souhlasu biskupova, nemá-li patron přímých povinností, při čemž samo sebou se rozumí, že nemůže se patron zříci břemen. Mlčky vzdává se

patronátu patron, svolí-li k takové změně beneficia, která právo patronátní zrušuje.

2. Zanikne-li podmět, vymře-li oprávněná rodina, nezanechá-li patron dědiců, zanikne-li oprávněná osoba právnická, pomijí právo patronátní.

3. Byl li kostel patronátní spustošen nebo zničen, a nevystaví-li nebo nedotuje-li jej patron, zaniknou práva tohoto.

4. Ztráta práva patronátního nastává z trestu, zcizí-li patronát simonisticky nebo presentuje-li simonisticky, zasahá-li v práva církve, ublíží-li skutky duchovním kostela patronátního.

Patronát školní.

I. Část všeobecná.

Školní patronát ve příčině škol národních dříve stávající zrušen byl ve většině zemí korunních, pokud odůvodněn byl v zákoně. Tak zvláště v Čechách zemským zákonem ze dne 13. září 1864 č. 27 z. z, na Moravě zem. zák. ze dne 2. dubna 1864 č. 12 z. z., ve Slezsku zák. ze dne 15. listopadu 1863 č. 3 z. z., v Haliči zem. zák. ze dne 12. srpna 1866 č. 27 z. z., v Gorici a Gradišce zem. zák. ze dne 27. května 1864 č. 13 z. z., v Istrii zem. zák. ze dne 9. července 1863 č. 12 z. z., v Korutanech zem. zák. ze dne 28. května 1863 č. 7. z. z. z r. 1864., v Krajině zem. zák. ze dne 29. dubna 1873 č. 22 z. z, v Dol Rakousích zem. zák. ze dne 12. dubna 1864 č. 6 z. z., v Horních Rakousích zem. zák. ze dne 10. června 1764 č. 9 z. z., v Solnohradsku zem. zák. ze dne 24. listopadu 1863 č. 18 z. z. z r. 1864, ve Štýrsku z. z. ze dne 17. srpna 1864 č. 10 z. z., v Tyrolsku z. z. ze dne 20. dubna 1866 č. 55 z. z. Školní patronát stává však potud nadále, pokud spočívá na jiných titulech než na zákoně a pokud zučástnění interesenti o tom se shodli, aby byl v platnosti zachován. Podobné úmluvy smějí však být učiněny jen na určitý počet roků. Ke školnímu patronátu přihlíží se v zemských školních zákonech jen potud, pokud zákony ty ve příčině vydržování škol ještě poukazují na povinnosti patronátu.

II. Práva školního patronátu.

V korunních zemích, v nichž patron má ještě povinnost přispívati k udržování škol, jsou poskytnuta jemu též jistá práva zemskými školními zákony, která lze takto shrnouti:

1. Čechy:

Školní patron jest oprávněn vstoupiti jako člen do místní školní rady a zúčastniti se jednání s právem hlasovacím osobně nebo prostřednictvím zástupce (§ 2 zem. zák. ze dne 24. února 1873 č. 17 z. z.). Při obsazování míst učitelských vykonává patron právo presentační, pokud mu jest vyhrazeno; při tom vázán jest na terno okresní školní radou navržené, nemusí se však ohlížeti na pořad, v jakém navržení jsou uvedeni. Patron musí být pozván, aby se dostavil ku přísaze a uvedení jmenovaného učitele v úřad nebo aby se dal zastoupiti zvláštním delegátem. Při definitivním obsazování dbáti dlužno stávajících práv presentačních patronových (zem. zák. ze dne 19. prosince 1875 č. 86 z. z.).

2. Halič (zem. zák. ze dne 12. srpna 1866 č. 27 z. z.). Zemským zák. ze dne 2. května 1873 č. 251 bylo (čl. 2.) zrušeno presentačn právo patronovo. Totéž ustanovení shledáváme též v zemských školních zákonech pro Moravu, Gorici a Gradišku, Istrii, Dolní Rakousy, Horní Ra-

kousy, Korutany. Při ustanovování učitelstva na školách patronátních přísluší patronu presentace, zemskému úřadu školnímu potvrzení.

3. Slezsko (zem. zák. ze dne 28. února 1870 č. 16 z. z. a č. 74 ř. z.). Patronu školnímu, který povinen jest nésti břemena patronátní, přináleží při jmenování učitele místo a hlas v zastupitelstvu obce školní.

4. Solnohradsko (zem. zák. ze dne 17. ledna 1870 č. 12 z. z.). Právo presentační přísluší při školách stojících pod zeměpanským patronátem zeměpánu a při školách s patronátem soukromým patronu soukromému.

III. Povinnost ku příspěvkům.

Čechy (zem. zák. ze dne 13. září 1864 č. 33 z. z.). Náklady zřízení, vydržování, nájmu, zařízení, vytápění místností nezbytných pro školy národní, jakož i náklady zřízení, vydržování a nájmu potřebných bytů pro učitelstvo uhražovati mají předkem místní a veřejné fondy, nadace, fysické a právnické osoby, které k tomu zvláštním důvodem zavázány jsou, a školní patronové, jsou-li tu jací (§ 1). Totež platí ve příčině nákladů na pojištění proti ohni (§ 3).

Neobsahují-li tituly soukromoprávné a ostatní, které v zákoně odůvodněny nejsou, výslovného ustanovení o způsobu a míře dávek, nebo může-li se z ustanovení těch dovozovati jen převzetí zákonných dávek, musí patron na příště nésti třetinu vzešlých výloh, pokud nedokáže závazek objemu menšího (viz též příslušné zákony zemské pro Dolní Rakousy, Horní Rakousy, Solnohradsko, Korutany, které obsahují tatáž ustanovení). Podle zem. zákona pro Čechy ze dne 24. února 1873 č. 16 z. z. může se oprávněný majitel patronátu školního tohoto vzdáti zřeknutím se, čímž zbaví se povinností, které z něho vyplývají. Avšak zřeknutí to musí oznámiti školní obci nejméně 6 měsíců před početím správního roku, ve kterém vzdání jeho platnosti nabýti má.

Právo presentační se školním patronátem spojené přechází na okresní školní radu (§ 8). Shledá-li okresní školní rada, že by zrušení pozůstávajícího ještě patronátu školního bylo vhodné a nelze-li dosíci shody s oprávněným, může býti zrušení patronátu vyřčeno zákonem zemským (§ 9). Stejná ustanovení obsahují zemské školní zákony pro Moravu, Dolní Rakousy, Slezsko, Bukovinu, Gorici a Gradišku, Istrii a Vorarlberk.

Pečeť úřední.

I. Na veřejné vrchnostenské listiny přitisknouti jest zpravidla pečeť úřední (dv. dek. ze dne 19. dubna 1799 č. 466 sb. z. s.). V řízení soudním opatřiti dlužno pečetí úřední resp. soudní tato vyřízení: rozsudky, listiny o smírech, edikty, dekrety jmenovací, úřední vysvědčení, potvrzení legalisační a vidimační, doložky schvalovací v záležitostech poručenských, opatrovnických a fideikomissních, výměry, kterými povoluje se exekuce, vydání deposita nebo poukaz k výplatě, výtahy knihovní a depositní. Dekrety, přípisy a dopisy opatří se též zevně pečetí (§ 212 soud. instr.). Předpisy nového jednacího řádu (nař. min. sprav. ze dne 5. května 1897 č. 112 ř. z.) ve příčině pečeti soudní obsahují v podstatě táž ustanovení. Zníť § 216 nov. jedn. ř. takto: Pečetí soudní jest opatřiti: vyhotovení (čistopisy) rozsudků, platebních příkazů, platebních rozkazů, smírů a povolení exekuce, vyhotovení ediktů a schvalovacích doložek v záležitostech poručenských, opatrovnických a svěřenských, vysvědčení úřední a ověření, zahrnujíc v to výpisy i opisy soudních spisů (§ 56, odst. 3 zák. o s.

org.), dále protesty, výpisy knihovní a depositní a všecky dopisy ve styku s cizozemskými úřady nebo úředními orgány. Pro soudní příkazy na vydání použito budiž zvláštních pečetí soudních, které v tvaru i barvě se ode všech ostatních pečetí, jichž se při soudu užívá, lišiti musí.

II. Právo trestní.

1. Napodobí-li někdo nebo padělá-li za podmínek § 197 tr. z. veřejnou listinu neb označení, kterého užívá některý veřejný ústav, razítkem, pečetí nebo průbou, dopouští se zločinu podvodu (§ 199 lit. d) tr. z., § 504 lit. d) voj. tr. z.).

2. Kdo pečeť úřadů státních neb obecních odtrhne, odejme, roztrhá, zamaže nebo jiným způsobem poruší, dopouští se přestupku proti veřejným ústavům a zřízením, který tresce se vězením od 24 hodin do jednoho týdne, stane-li se to z pouhé lehkomyslnosti nebo svévolnosti. Shledá li se však ve vyšetřování, že byl tu úmysl buďto potupiti úřady nebo překaziti vyhlášení a uposlechnutí jistého nařízení, nastupuje trest tuhého vězení od 1—3 měsíců, po případě i do 6 měsíců dle povahy skutku. Tento skutek trestní tvoří dle voj. trest. zákona přečin proti veřejným ústavům a zřízením (§ 315 tr. z., § 572 voj. tr. z.). K veřejným pečetím úředním nenáležejí pouze pečeti úřadů státních, nýbrž i pečeti samoprávných úřadů zemských, okresních zastupitelstev, obcí a veřejných učelišť, farních úřadů a notářů.

3. Svémocné nebo bezprávné otevření úředních pečetí, pod nimiž písemnosti nějaké nebo jiné předměty chovány jsou, trestá se jakožto přestupek (dle voj. tr. zák. jako přečin) vězením od 1—3 měsíců, stalo-li se to z pouhé svévole nebo z lehkomyslné zvědavosti. Spáchán-li však skutek ten za tím účelem, aby zlehčena byla veřejná nařízení, nebo v tom úmyslu, aby se prosadilo domnělé vlastní právo nebo jakýkoli nevraživý úmysl, nastupuje trest tuhého vězení od 1—6 měsíců (§ 316 tr. z., § 573 voj. tr. zák.).

4. Kdo zhotoví veřejnou pečeť úřední bez vyzvání úřadu, kterému pečeť ta náleží, nebo vydá-li zhotovenou pečeť někomu jinému než úřadu, který zhotoviti ji dal, ten dopouští se přestupku, který se po poprvé trestá vězením od 1 týdnu do 1 měsíce, při opětovném přestoupení jednoměsíčním vězením a je-li pachatel živnostníkem, potrestán budiž ztrátou živnosti (§ 330 tr. z, § 587 voj. tr. zák.).

5. Ve příčině cizozemských pečetí úředních byla učiněna mezi Rakouskem a knížectvím Lichtenstejským se strany jedné a mezi německými státy spolku celního se strany druhé úmluva, že napodobení nebo padělání úředních pečetí, známek poštovních a kolků, kolkovaných papírů, veřejných osvědčení a ověření, úmyslné užívání takovýchto napodobených nebo padělaných pečetí, známek, papíru, vzetí, porušení nebo jinaké zkažení závory celního úřadu provedené za účelem zkrácení některého státu právě tak podléhá vyšetřování a trestu, jako pachatelství a účastenství v těchto jednáních a to jako kdyby činy ty spáchány byly proti zákonům vlastního státu.

III. Dle osnovy nového trestního zákona dopouští se přestupku proti státním zřízením ten, kdo zhotoví úřední pečeť bez příkazu úřadu nebo pečeť k příkazu úřednímu zhotovenou vydá někomu jinému než úřadu, nebo náležitě ji neuschová před zavlečením a zneužitím (§ 420 osn.).

Peníze viz Bankovky, Měna korunová, Mincovnictví a Peníze papírové.

Peníze papírové.

I. Pojem.

Papírovým penízem v nejširším slova smyslu jest každá cenná známka papírová, určená k tomu, aby v obchodě nahražovala tvrdé peníze (kovové, měnné peníze), neboť representovaná hodnota peněžní převádí se neformálným odevzdáním cenné známky (cenného papíru). Proto vyloučeny jsou z pojmu papírových peněz každým způsobem všechny papíry, které jen rubopisem (girem) přenésti lze (směnky atd.) (Viz čl. Giro). Podobně nenáležejí sem papíry majiteli svědčící spadající v pojem »cenných papírů«, poněvadž nejsou určeny k tomu, aby v obchodu jako cirkulační prostředky peníze zastupovaly (Viz čl. Papíry cenné). Obmezuje se tedy pojem papírových peněz jen na bankovky a státovky, kteréžto označují se pravidelně protivou k bankovkám jako papírové peníze v užším smyslu. Avšak i tento užší pojem sluší ještě dále omeziti, neboť papírovými penězi v nejužším a vlastním smyslu rozumějí se jen ony státovky, jež jsou nesměnitelné a mají nucený oběh.

Ku bližšímu označení obou těchto záležitostí sluší připomenouti: Aby kovové peníze zastoupeny býti mohly známkami peněžními pozůstávajícími z bezcenného materiálu, předpokládá se, že vydatel papírových peněz vyplatí příslušné množství peněz tvrdých každému, kdo jemu papírové předloží. Jsou tedy papírové peníze stvrzenkou a nositelem pohledávky, která proti vydateli směřuje, a obsahem jejím jest vyplacení určitého množství měny. Nabytí papírové známky spadá tedy v jedno s nabytím této pohledávky a odevzdání její jeví se právnicky jako užití obligačního nároku na místě placení. Přijetí papírových peněz tohoto způsobu spočívá tedy na volném rozhodnutí příjemcově, které podstatně odvislým jest od jeho důvěry, že pohledávka papírovou známkou osvědčená na požádání bude vyrovnána, t. j. za papírové peníze že dostane měnu kovovou. Takovéto peníze papírové se strany státu vydané (o bankovkách viz čl. Bankovky) mají tedy především za účel, aby oběh jich byl usnadněn. Jsouť zavedeny pohyblivé peníze papírové na místě těžkopádných peněz tvrdých a to v ten způsob, že vždy směniti lze peníze papírové za kovové. Tato funkce státních peněz papírových jest však rázu podružného. Hlavní úkol státních peněz papírových spočívá v tom, aby zprostředkovaly nezúročitelné, nezaložené půjčky. Za tím účelem vydává stát známky, které co do ceny jsou na roveň postaveny určitému množství mince kovové, avšak nezavazuje se k výměně jich; stát učiní pak zároveň opatření, aby přijímání těchto známek v obvodu jeho moci dálo se obligatorně, t. j. stát udílí známkám těm nucený oběh. Tím, že stát používá papírových peněz k uhražování svých výdajů, stává se dlužníkem příjemců těchto známek, poněvadž jim za jich plnění nedává hmotné záplaty, nýbrž naopak poskytnutí této záplaty ve formě mince kovové jest vyloučeno na dobu neurčitou, ve které pak stát papírové peníze hotově vyplatí. Takto učiněný dluh nemá přirozeně žádné fundace (není kryt) a proto bývá správně označován jako nezaložený dluh státní.

Zvláštním opatřením může ovšem částečná fundace tím způsobem se docíliti, že jisté veřejné dávky, zvláště daně v papírových penězích státních (státovkách) mohou být odváděny (t. zv. berní fundace). Papírové peníze

jakožto nezaložený dluh státní se vydávají, nemá-li stát následkem finančních pohrom dostatečného množství kovové mince k uhražení svých výdajů. Jmenovitě války nešťastně vedené mají v zápětí vydání takových peněz papírových. Cirkulační způsobilost peněz papírových zakládá se nikoli na státním úvěru jako při směnitelných penězích papírových, nýbrž na autoritě státní, na přikázaném nuceném oběhu.

Již z toho jest patrno, že k vydávání takových státních peněz papírových jen v nejnaléhavějších případech sáhnouti se může jako k prostředku výpomocnému, poněvadž peníze ty snadno by mohly uvésti národohospodářské poměry v povážlivou zkázu. Jisto jest, že nucený oběh peněz papírových peníze kovové z území státního úplně vytlačuje a je nutí, aby v cizině přiměřeného hledaly odbytí. Následkem toho stává se, že při placení cizině, které se může přirozeně díti jen v ražené minci, vzchází v tuzemsku velká poptávka po této minci, což má v zápěti, že mince oproti penězům papírovým nabude ažia. Peníze kovové stávají se tedy zbožím a přestávají být měrou hodnoty. Tím stává se měna kovová nanejvýš vratkou měnou papírovou, což na hospodářský život státní mívá z pravidla účinek velmi škodlivý. Protož nejvážnějším úkolem každého státu, který má měnu papírovou, jest, aby ji odstranil; vtiskujeť zmíněná vratkost měny papírových peněz hospodářské výrobě ráz příliš odvážný, takže zdárný rozvoj výroby této na trvalý čas ani mysliti se nedá.

II. Dějinný rozhled.

Nejpádnějším dokladem toho, jak nezhojitelné následky hospodářství peněz papírových přivoditi může, jsou vedle papírových assignací (poukázek) ve Francii dějiny papírových peněz v Rakousku v tomto století, které byly zahájeny finančním patentem ze dne 20. listopadu 1811 č. 929 sb. z. s. Motivy k vydání tohoto patentu uvedeny jsou v úvodu jeho a jedním takovým důvodem jest značné znehodnocení papírových peněz (vídeňských bankocetlí zavedených pat. z července 1862), čehož příčinou bylo velké množství peněz papírových v oběhu se nalezajících. Za jediný protilék uznáno bylo okamžité omezení tehdejšího množství papírových peněz kolujících v obnosu 1060,978.755 zlatých na částku přiměřenou potřebě vnitřního oběhu a obchodu a náležité krytí (fundování) této částky. Tak byla nominální hodnota kolujících peněz papírových cit. patentem redukována na pátý díl a byla nařízena výměna jich v tomto redukovaném obnosu pomocí t. zv. výkupných lístků (šajnů, Einlösungsscheine) tvořících základ nové měny vídeňské tímto způsobem založené. Tyto výkupné lístky opatřeny byly nuceným oběhem a obsahuje tedy tento finanční patent v tom ohledu podrobná ustanovení významu dnes převážnou měrou jen historického. Ve příčině dalších dějin rakouských peněz papírových viz čl. Bankovky.

Když byly dosavadní bankovky po 1 zl. a 5 zl. zákonem ze dne 5. května 1866 č. 51 za státovky prohlášeny, byl zákonem ze dne 25. srpna 1866 č. 101 nezaložený dluh státní v cenných známkách záležející opětně upraven. V tomto zákoně nařízeno především další vydání státovek v obnosu 90 milionů zlatých a sice v úpisech po 1 zl. a 5 zl., po případě, kdyby obchod těmito byl přeplněn, též v úpisech po 25 zl. a 50 zl. (čl. IV.). Veškeré státovky mají míti nucený oběh a musí býti proto na místo placení ve své nominální hodnotě přijímány od všech zeměpanských pokladen a úřadů při všech platech, které není nutno dle zvláštních předpisů zákonných zapraviti v ražené minci; rovněž při všech platech státu, při kterých není

výslovně stanoveno plnění v ražené minci, jest užiti peněz papírových. Podobný závazek platí též v obchodě soukromém (čl. V.). Čl. VI. stanoví, že státovky spolu s dílčími hypotečními poukázkami od státu vydanými (zákonem ze dne 17. listopadu 1863 č. 98 obmezenými na maximální oběh 100 milionů zlatých) nemají obíhati ve větším úhrnném obnosu než 400 milionů zlatých. (Později zvýšen byl tento obnos výměnou lístků mincovních státovkami na 412 milionů zlatých). Dle čl. VII. pokládati se mají státovky za obíhající, jakmile vydány jsou od státní ústřední pokladny, ať již dotací jiných státních pokladen, nebo předložením jich stranám na místo placení. Podle toho považovati sluší za neobíhající pouhé zálohy státovek, které při státní ústřední pokladně za účelem příležitostného vydávání nebo výměny za státovky nepotřebné nebo z obchodu vzaté v zásobě se chovají a jest dle toho počítati zákonné maximum státovek obíhajících. Kontrola oběhu státovek svěřena jest komissi pro kontrolu státního dluhu (čl. X. zák. ze dne 24. prosince 1867, č. 3 z roku 1868 § 5; bližší viz ve čl. Kontrola státního dluhu. Vydání státovek padesátizlatových stalo se na základě nař. min. fin. ze dne 9. února 1867 č. 32 ř. z.).

III. Vliv upravení valuty na oběh státovek.

Ve čl. XIX. smlouvy mincovní a měnné s Uhry ze dne 11. srpna 1892 bylo ustanoveno, že vlády obou polovin říše v příhodné době po obapolném slyšení mají podat předlohu splacení státovek oběma zákonodárným sborům. V tomto smyslu bylo zákonem ze dne 9. července 1894 č. 154 ř. zák. zmocněno ministerstvo království a zemí na říšské radě zastoupených, aby s ministerstvem koruny uherské uzavřelo úmluvu, jejíž hlavní ustanovení jsou tato:

1. Splacen býti má obnos 200 milionů zlatých, což se provede svoláním jednozlatových a splacením přiměřeného obnosu státovek jiných kategorií.

2. Vydávání státovek po 1 zl. zastaviti jest dnem, kdy tato úmluva se stala (24. července 1894, vyhláš. ze dne 24. července 1894 č. 157 ř. z.). Ohledně státovek jednozlatových, do tohoto dne vydaných, pomíjí dnem 31. prosince 1895 všeobecná povinnost je přijímati na místě placení. Až do 30. června 1896 přijímány budou tyto státovky ještě u veškerých státních pokladen a úřadů obou polovin říše, jakož i u společných pokladen a úřadů při placení a u pokladen působících jako pokladny směnné v obou částech výměnou za jiná zákonná platidla. Poslední lhůtou výměnnou budiž 31. prosinec 1899. Svolání stalo se vyhláš min. fin. ze dne 24. července 1894 č. 158 ř. z.

3. Dále vyměněny buďtež státovky po 5 zl. a 50 zl. nejdéle koncem r. 1897 v takovém obnosu, který s připočtením sumy jednozlatových státovek vydaných do uzavření této úmluvy činí 200 milionů zlatých. Za tím účelem nestane se žádné svolání, nýbrž obě ministerstva financí do r. 1897 v naznačeném obnosu vymění ony státovky, které ve státních pakladnách se nalézají nebo k nim dojdou (čl. III.).

4. Státovky po 1, 5 a 50 zl. vyměňují se za jiná platidla vyjímaje státovky a to za koruny, stříbrné zlatníky a bankovky (o bližších a podrobnějších ustanoveních srv. čl. IV. a V. cit. zák.).

5. Splacené státovky odepíšou se jako umořené ihned po jich zmaření od nezaloženého dluhu ve státovkách splatného společným nákladem obou polovin (čl. VIII.).

6. Konečně omezen byl v čl. IX. oběh státovek ode dne uzavření úmluvy na obnos, který vychází zřetelem k dílčím hypotečním poukázkám dle odst. 2. § 5 zák. ze dne 24. prosince 1867 č. 3 ř. z. z roku 1868 s oběhem státovek v maximálním obnosu 100,000.000 spojeným po odečtení vyměněných a zničených státovek. Bude tedy po provedené výměně nanejvýš za 112 milionů zlatých státovek po 5 a 50 zl. obíhati. O tom, zda-li při hotových platech se strany státu vydávati se budou nové směnné státovky za účelem pohodlí obecenstva, není dnes ještě ničeho stanoveno.

Peníze sirotčí viz Jistota pupilární.

Pense státních úředníků, jich vdov a sirotků.

I. Pojem.

Pense (výslužné) jest vůbec doživotní zaopatření, které zajištěno jest následkem dostavivší se nezpůsobilosti ku dalšímu vykonávání povinností služebních jistým osobám, jakož i vdovám a sirotkům osob těchto buď zákonem nebo smlouvou. Nárok státního úředníka na pensi spočívá na propůjčení a nastoupení státní služby a nemá tudíž nikterak povahy soukromoprávné, jakkoli dály se pokusy o to, zařaditi státní pense pod tu či onu obecnoprávní normu (remuneratorní darování). Státní pense naopak jest další odměna, která se zajišťuje zákonem státnímu služebníku pro případ nezaviněné nezpůsobilosti k vykonávání služebních povinností, jakož i po jeho smrti vdově a dítkám jeho. Nabývá tedy definitivním uvázáním se v určitý úřad státní nároku netoliko na služné, nýbrž i na pensi. Způsob, jakým úředník zastává úřad, jakož i kvalita služeb státu prokázaných nemá zpravidla vlivu na výslužné. Zákon stanoví též podmínky, jichž je třeba, aby nárok na výslužné vznikl. Rakouské normy o výslužném vykazují dvě kategorie těchto požitků: takové, které poskytují se pro vždy, resp. na doživotí oprávněného a ony, které jen pro určitý čas se udělují, po který oprávněný služby jest sproštěn. Jen požitky prvého druhu jsou výslužným ve vlastním a nejužším slova smyslu, kdežto druhé označují se jako odpočivné. Nárok na výslužné předpokládá tedy, že dotyčný úředník státní dán byl na trvalý odpočinek. Přeložení na odpočinek děje se z úřední povinnosti nebo ku žádosti zřízencově. Oni státní úředníci, jichž plat aktivitní nepozůstává ve služném, nýbrž v pouhé odměně, nemají nároku na výslužné, nýbrž toliko na provisi.

II. Nejstarší ustanovení sem spadající jsou normálie o výslužném ze dne 30. listopadu 1771 č. 95 a ze dne 26. března 1781 (dv. dek. ze dne 31. března 1781, Josef. sbírka zák., 4. svaz. str. 86). Normale o výslužném ze dne 30. listopadu 1771 obsahuje základní podmínky pro pense vdov a sirotků úředníků státních: Zemřelý musil sloužiti věrně a úplně; žena a dítky musí býti nuznými a v chudobných poměrech; kvotou pensijní byla třetina fixního služného; zůstaly-li dítky zcela osiřelé, náleží jim šestina fixního služného. Pense vdově a jejím dítkám zajištěná potrvá jí, pokud zůstává vdovou; nemá jí býti nic z této pense vzato, byť jedno dítko nebo všechny zemřely; pense dítkám povolené přestanou dokončením 22 resp. 20 roku, dosažením zaopatření nějakého nebo zlepší-li se dostatečně jich poměry. Normále o výslužném ze dne 26. března 1781 stanoví, že úředník musil po 10 let dobře státu sloužiti, aby měl právo na pensi; pak má nárok na třetinu svého služného, po 25 služebních letech na polovinu, po 40 letech na $^{2}/_{3}$ služného. Požívání příbytečného přestává, jakmile úředník vstoupí do výslužby; kdož před vysloužením 10 let sešílevše neb oslep-

nuvše bez viny své stanou se k službě nezpůsobilými, těm ponechána býti má čtvrtina jich služného jako pense; vdovám, jichž manželové měli 600 zl. služného, vyměřiti jest třetinu, všem ostatním, jichž manželové brali méně než 600 zl. služného, nemá dostati se méně než 100 zl. Vdovám po úřednících, kteří měli přes 1000 zl. služného, určena býti má pense dle služebního charakteru zemřelého. Předpisy o pensi a provisi pro státní úředníky vydané platí též pro úředníky fondů (dek. dv. kanc. ze dne 3. dubna 1838, č. 6482, nové nařízení rak. vlády ze dne 3. května 1838, č. 25327).

III. Novější zákony o pensi:

1. Císařské nař. ze dne 9. prosince 1864 č. 157 ř. z. obsahuje tyto všeobecné zásady o pensi státních úředníků:

a) Úředníkům ve službě definitivní nebo provisorní nebo jsoucím ve stavu disponibility poskytnouti jest dle délky včítatelné doby služební jisté výslužné nebo odbytné, nebyli li vyloučeni ze státní služby tím, že se služby zřekli nebo z ní propuštěni byli podle nařiz. ze dne 10. března 1860.

b) Požitek pensijní vyměřiti jest: třetinou po včítatelném služebním čase 10—15 let, třemi osminami po 15—20 letech, čtyřmi osminami po 20—25 letech, pěti osminami po 25—30 letech, šesti osminami po 30 až 35 letech, sedmi osminami aktivního služného včítatelného pro vyměření výslužného po 35—40 letech, celým obnosem aktivního služného po 40 letech.

c) Funkcionářům, nedokonavším ještě včítatelných 10 let služebních, má se vyplatiti odbytné, kteréž stanoví se zpravidla jednoročním obnosem jich včítatelného aktivního služného a kteréž nesmí převyšovati $1^1/_2$ roční obnos.

d) Pokud by jednotliví státní úředníci a sluhové na odpočinek se odebírající přednost dali odbytnému před výslužným, může se jim to povoliti dvouročním obnosem jich posledního včítatelného aktivitního služného, předloží-li vysvědčení lékařské a vyjádření, kterým se zříkají svého úřadu a všech nároků nabytých z něho pro sebe a svou rodinu. (Viz článek Odbytné.)

2. Zákon ze dne 27. prosince 1875 č. 158 říš. z. (prováděcí nař. ze dne 31. prosince 1875 č. 2 ř. z. z roku 1876) týká se zaopatření osob vojska, válečného námořnictva a zemské obrany.

3. Cís. nař. ze dne 12. listopadu 1870 upravilo nároky na pensi a zaopatření úředníků ustanovených u společných civilních úřadů jakož i sluhů, vdov a sirotků jich.

4. Zákonem ze dne 27. prosince 1875 č. 158 ř. z. byly vydány předpisy o zaopatření osob vojska, válečného námořnictva a zemské obrany a zákonem ze dne 27. dubna 1887 č. 41 ř. z. upraveno bylo zaopatření vdov a sirotků po vojenských osobách.

5. Výslužné učitelstva škol státem vydržovaných (zák. ze dne 9. dubna 1870 č. 47 ř. z.): Zde platí vůbec co do vyměření těchto pensí předpisy císař. nařízení ze dne 9. prosince 1864. Cit. zák. ze dne 9. dubna 1870 má průchod:

a) při profesorech universitních a fakultních,
b) při profesorech státních technických škol,
c) při učitelských silách státních škol středních,
d) při učitelských silách ústavů učitelských,
e) při profesorech akademie výtvarných umění ve Vídni.

Každý profesor dokonav 70. rok svého věku má býti z úřední povinnosti dán na odpočinek s celým svým posledním služným a s ponecháním osobního přídavku, náhodou-li mu snad přísluší. Stejnou pensi obdrží — bez ohledu na délku služebního času — též oni profesoři, již dáni byli z úřední povinnosti na odpočinek dosáhnuvše 65. rok svého věku. Profesorům na státních školách — vyjímaje cvičné školy s ústavy učitelskými spojené nebo jiné školy obecné — počítati jest ztrávenou dobu služební pro vyměření výslužného tím způsobem, že platí každé tři roky v této službě ztrávené za čtyry a to i tehdy, přestoupí-li z nějakého jiného úřadu státního nebo naopak.

6. Výslužné ministrů (zák. ze dne 22. července 1868 č. 111 ř. z.). Každému ministru přísluší pro ten případ, že by pozbyl svého úřadu, ať již ku své žádosti čili nic, výslužné bez ohledu k délce úřední činnosti jeho jako ministra. Toto výslužné obnáší 4000 zl. r. m., pokud odstupujícímu ministru dle všeobecných zákonů o pensi nepřísluší vyšší požitek vzhledem k delší službě státní.

Vdova po ministru má po čas vdovství nárok na ročních 1000 zl. rak. měny.

IV. Všeobecné náležitosti nároku na pensi:

1. Trvalé povolání v úřad státní (dek. dvorní kanc. ze dne 8. dubna 1834, sb. zák. pol sv. 62, str. 96; dek. dv. kanc. ze dne 12. ledna 1836 č. 2428; dek. dv. kanc. ze dne 4. března 1823, sb. zák. pol. sv. 51 str. 65; nejvyš. rozh. ze dne 24. května 1822, č. 21425 a ze dne 12. dubna 1836 č. 11183; výn. min. fin. ze dne 14. září 1857.). Výjimku stanoví cís. nař. ze dne 9. prosince 1866 ve příčině oněch úřadů, se kterými spojena jest pense bez ohledu na to, jsou-li definitivními či provisorními; podobně nerozhoduje to, že místo definitivně systemisované bylo uděleno zřízenci jen v provisorní vlastnosti.

2. Desetiletá doba služební (nejvyš. rozhod. ze dne 5. října 1824 č. 40290, sb. pol. zák. sv. 56, str. 247).

3. Že úředník opustil službu nikoli dobrovolně, nýbrž že stát propustil jej jakožto k službě nezpůsobilého (dek. dv. kanc. ze dne 1. prosince 1820 č. 35746 sb. zák. pol. sv. 48 str. 448; dek. dv. kanc. ze dne 29. března 1821 č. 5418). Úředník administrativní (nikoli soudní) může býti dán i bez tohoto průkazu do výslužby, je-li to dle uvážení příslušného úřadu z ohledů služebních vhodným (nař. ze dne 22. ledna 1877 č. 101., nál. říš. s. ze dne 19. října 1881, č. 180, sb. »Hye« č. 249 sv. 6. str. 58).

4. Dán-li kdo na odpočinek, nesmělo se tak státi z trestu a nelze to za trest vykládati (norm. z roku 1781, dv. dek. ze dne 16. srpna 1818, nejvyš. rozhod. ze dne 22. května 1835); toliko přeložení soudních úředníků na odpočinek na neurčitou dobu možno výjimečně jakožto trest disciplinární předsevzíti (zák. ze dne 21. května 1868 č. 46 ř. z.).

V. Osoby vojenské přestoupivší do služeb civilních mají opět vrátiti se do zaopatření vojenského v případu své úplné invalidity, objeví-li se tato před desíti roky nové služby, po desíti letech však mají býti takoví důstojníci pensionováni z dotyčného fondu civilního tam, kde sloužili, avšak s tou zvláštností, že stále musí se jim poskytovati celá pense vojenská, nejsou-li vzhledem k civilnímu úřadu způsobilí ku dosažení pense, nebo je-li tato menší než li vojenská pense, kterou právě

brali (dek. dv. kanc. ze dne 10. března 1805 sb. zák. pol. 19. sv. č. 45). Vždycky má se naznačiti osobám vojenským ve výměru, který se jim dodá o skutečném jich jmenování ve službě civilní, že nesmí nijakého nároku si činiti na pensi nebo provisi ani oni sami, ani jich manželka ani dítky, jestliže nejsou nepřetržitě po 10 let ve službách civilních (dek. dv. kanc. ze dne 19. dubna 1803 sb. zák. pol., sv. 19, č. 45).

VI. Odbytné (viz. čl. Odbytné).

VII. Vyměření provise.

Nejvyšší obnos provisí stanoven jest určitým obnosem. Vycházejí-li při výměře provisí v nejvyšším obnosu na jeden den zlomky, mají se tyto počítati vždycky ve prospěch pensionovaného služebníka za celý krejcar nehledě k tomu, činí-li zlomky ty více či méně než půl krejcaru (nejvyš. rozh. ze dne 16. ledna 1789, dv. dek. ze dne 17. dubna 1832, dv. dek. ze dne 21. září 1838, dv. dek. ze dne 3. srpna 1844).

VIII. Vpočítatelný čas služební.

Zde činiti dlužno rozdíl mezi služebním časem bezpodmínečně a podmínečně vpočítatelným.

1. Bezpodmínečně hodí se ku vpočítání při výměře pravidelných důchodů a jich propůjčení služby nepřetržitě vykonávané:

a) u všech zeměpanských civilních a vojenských úřadů,

b) u společného ministerstva zahraničných záležitostí a financí, pak u společného nejvyššího dvora účetního a u úřadů podřízených těmto centrálním úřadům;

c) u dvora a odborů sem náležejících;

d) u patrimoniálních, avitikálních a rodinných statků a u panství státních a fondů;

e) u armády, jakož i u odborů a ústavů jsoucích v nejvyšší správě armádní;

f) u úřadů zemí koruny uherské, avšak jen pro ty zřízence státní, kteří stáli již před 17. květnem 1885 v rakouské civilní službě státní, pokud přímo přestoupili do rakouské civilní služby státní;

g) u různých politických, humanitních a zdravotních ústavů, které přímo spravuje stát a z pokladu státního dotovány jsou;

h) u soudních dvorů a trestnic trvale zřízení dozorcové vězenští, jakož i jich vdovy a sirotci (zák. ze dne 13. března 1872 č. 22 ř. z.);

i) mužstvo civilní stráže bezpečnostní, civilní stráže policejní, státem zřízené a policejní jednatelé od inspektora dolů, jakož i jich vdovy a sirotci (zák. ze dne 27. března 1873 č. 50 ř. z).

j) mužstvo stráže finanční, jich vdovy a sirotci (výn. min. fin. ze dne 17. dubna 1872 č. 11269).

2. Za jistých podmínek vpočítati lze:

a) vojenské služby, nepřestoupilo-li se v civilní úřad přímo, a civilní služba trvá nepřetržitých 10 let;

b) služby v povolání učitelském;

c) provisorní služby vykonané u úřadu posud ještě neorganisovaného, přestoupil-li dotyčný úředník v postavení provisorní nebo ve vyšší nějakou šarži jen dočasně propůjčenou z řádného stálého postavení bez veškerého přerušení;

d) služby spojené s pouhým diurnem (denním platem), bylo-li dotčené individuum při tom zároveň přísežným praktikantem a byl-li jemu v této

vlastnosti denní plat poskytován jen jako adjutum, nebo tam, kde přísežní diurnisté byli na místě systemisovaných úředníků.

3. Vpočítati vůbec nelze

a) služby, které nebyly vykonávány zcela nepřetržitě, ohledně period mezerám ve službě předcházejícím, pokud dokázati se dá, že přerušení stalo se jen vinou nebo dobrou vůlí zřízence státního (nař. dv. kanc. ze dne 8. října 1822 č. 38999);

b) zlužby lékařů okresních;

c) služby funkcionářů zaměstnaných za měsíční plat u okresních komisí vyvazovacích;

d) služby poštovních expeditorů zaměstnaných u poštmistrů, i když přestoupili později ve služby státní;

e) služby úředníků sloužících u politických, soudních nebo hospodářských úřadů někdejších panství patrimoniálních.

IX. Pense vdov.

1. Nárok na pensi předpokládá:

a) manželství dle zákonných předpisů v čas aktivní služby dotyčného úředníka státního uzavřené; nevzchází tedy nárok na pensi:

α) provdala-li se vdova za svého chotě beze svolení pro každý případ vyhledávaného resp. bez předepsaného oznámení při příjmech nedosahujících obnos služného (dv. dek. ze dne 29. července 1800 sb. zák. pol. sv. 15. č. 27.);

β) manželky svou vinou soudně rozvedené (dek. dv. kanc. ze dne 5. října 1830, sb. zák. pol. sv. 57 č. 98, sb. zák. soud. 2485);

γ) bylo-li manželství uzavřeno se služebníkem státním na odpočinku a zplozeny-li dítky v něm, a manžel nebo otec po uzavřeném sňatku znovu ustanoven nebyl (dv. dek. ze dne 18. října 1796, ze dne 8. dubna 1835 č. 21604);

δ) provdala-li se vdova za aktivního sice úředníka, ale již přes 60 roků starého a neměla-li s ním dítek aneb aspoň 4 roky v manželství žila (dv. dek. ze dne 28. června 1794, ze dne 15. srpna 1791). Avšak vdově nesmí se odepříti odbytné.

b) Pense nepovolí se vdovám, které byly ještě za života manželova nebo otcova trestním soudem odsouzeny pro zločin, pokud nepominuly následky trestního odsouzení ještě v čas, kdy nárok na pensi měl přijíti k platnosti (§ 26 tr. zák. lit. g. a zák ze dne 15. listopadu 1867 č. 131 ř. z.).

c) Nárok vdovy na pensi zaniká: bylo-li vysloveno, že nastati má ztráta pense nebo provise pro úředníka nebo sluhu ještě sloužícího nebo již pensionovaného, když tato ztráta pro něho samého bez účinku zůstala následkem pozdější smrti jeho nebo skončil-li manžel v aktivní službě sebevraždou (výn. min. fin. ze dne 30. srpna 1852 č. 14497, č. 172 ř. z.).

2. Druhy pensí vdovských.

a) Pense charakteru přiměřené, t. j. takové, které určují se charakterem (hodností) zemřelého manžela; pouhý titul však o sobě k tomu neopravňuje. Zde jest tato stupnice ročních obnosů: 630 zl. r. m. pro vdovy dvorních (ministeriálních) radů; 600 zl. pro vdovy horních hejtmanů; 525 zl. pro vdovy odborových (sekčních) radů, vládních radů, místodržitelských radů, radů vrchního soudu zemského (vrchních státních zástupců), místopředsedů zemských soudů, předsedů krajských soudů, vrchních finančních radů, vrchních poštovních radů; 500 zl. pro vdovy řádných profesorů

na universitách a fakultách, řádných profesorů ústavů technických a akademie výtvarných umění ve Vídni, vrchních stavebních radů, universitních bibliothekářů, jakož i bibliotkekářů na technickém ústavu ve Vídni, vrchních radů horních, zemských školních inspektorů; 420 zl. r. m. pro vdovy dvorních (ministeriálních) sekretářů, okresních hejtmanů nového organismu, radů zemského soudu (státních zástupců), finančních radů, policejních radů, poštovních inspektorů, ředitelů a místoředitelů ředitelství skladu výrobků horních, pokladničních ředitelů a kontrolních ředitelů u státních centrálních pokladen a státních hlavních pokladen, vrchních ředitelů výpomocných úřadů a ředitelů výpomocných úřadů u ministerstev (centrálních úřadů) a u nejvyššího dvoru soudního; 400 zl. r. m. pro vdovy horních radů, stavebních radů, mimořádných profesorů na universitách a fakultách, mimořádných profesorů nově organisovaných ústavů technických, akademie výtvarných umění ve Vídni a ředitelů státních škol středních, ředitelů státních ústavů učitelských, kustodů při knihovnách universitních a studijních, jakož i při knihovnách ústavů technických; 367 zl. 50 kr. r. m. pro vdovy účetních radů, hlavního pokladníka a prvního kontrolora ředitelstev skladu výrobků horních; 350 zl. pro vdovy vrchních horních komisařů, profesorů při státních školách porodnických (pro babičky), při státních středních školách a hlavních učitelů při státních ústavech učitelských.

b) Všem vdovám, kterým se nedostává pense dle charakteru, přísluší zpravidla třetina aktivního služného, kteréž její muž posléze bral s vyloučením jakýchkoli přídavků (dek. dv. kanc. ze dne 16. prosince 1822 č. 50323).

X. Odbytné a provise vdovské.

1. Vdovám, jichž mužové nesloužili ještě 10 let, povoliti se má odbytné bez rozdílu dle normálu o pensi z r. 1781 v jedné čtvrtině aktivního služného posledně vypláceného.

2. Provise záleží v jedné třetině posledního aktivního platu mužova (aktivní odměny), rovněž bez ohledu na jich vlastní jmění (výn. min. fin. ze dne 9. listopadu 1850 č. 14064). Pense nebo provise poskytuje se vdově a dítkám jejím nedílně. Požitky vdovské zanikají smrtí, opětným provdáním a zaopatřením.

3. Mimořádné pense mohou býti poskytnuty jen po zvláštním povolení císařově a zpravidla pouze oněm vdovám státních úředníků nejvyšších stupňů, kteří měli vyšší hodnost než dvorního rady. Návrhy dotyčné předložiti jest po předchozím vyslechnutí finančního ministra na nejvyšší místo (nejvyš. rozh. ze dne 7. listopadu 1822, ze dne 6. června 1825, ze dne 25. dubna 1840, Schopf, str. 331).

XI. Příspěvky na vychování.

Vdovám majícím nárok na pensi nebo provisi, které v čas smrti svého muže aspoň čtyřmi v jich obživě se nalézajícími, nezaopatřenými, manželem zplozenými dítkami obtíženy jsou, nebo vdovám, kteréž ku třem nezaopatřeným dosud žijícím dítkám očekávati mohou čtvrté dítko jakožto pohrobka, dostane se pro ony dítky, kteréž doposud normálního věku nedokonaly, a byť bylo to jen dítko jediné, zvláštního stálého příspěvku podle hlav, který obnáší právě tolik, jako její vdovský plat a vyměřuje se buď ročně nebo denně.

Příspěvek tento slove »příspěvek na vychování« a slouží ku doplnění potřeb rodinných. Normálním věkem, do kterého se až příspěvky

na vychování povolují, jest při synech dokonaný dvacátý rok, při dcerách rok osmnáctý; při stranách majících nárok toliko na pensi jest normálním věkem u synů čtrnáctý, u dcer dvanáctý rok. Příspěvky na vychování jsou ostatně jen platem matky — jak již sám název svědčí — a povolují se jen matce jakožto takové ku snažšímu uhražení nákladů s výchovou spojených. Příspěvky na vychování přestanou smrtí súčastněného dítka, dnem dosaženého věku normálního a zaopatřením jeho. Pense propůjčená zletilým sirotkům, kteří pro chorobu vlastní prací ničeho vydělati si nemohou, nesmí býti používána déle než do opětného uzdravení nebo zaopatření v mezičasí se nahodivšího. Rovněž přestává pense při nezletilých sirotcích hned po dosaženém věku normálním. Určená pense pro sirotky platí při větším počtu dítek nikoli pro každou hlavu zvlášť, nýbrž pro všechny dohromady (pense konkretální nebo provise). Podíl zaopatřeného již dítka přirůstá ostatním dítkám majícím nárok na konkretální plat, takže tento plat zaniká úplně až tím dnem, kde není více žádného dítka nezaopatřeného a normálního věku nedostoupivšího (dv. dek. ze dne 25. srpna 1797 sb. zák. pol. sv. 11). Příspěvky pensijní a vychovací dohromady nesmějí nikdy převyšovati polovici služného mužova resp. otcova, nebo měl-li úředník ročních 1050 zl. r. m., nebo služné ještě vyšší, nesmějí překročovati ročních 525 zl. r. m. (dek. dv. kanc. ze dne 26. dubna 1822 č. 46803). Příspěvky na vychování pro dítky provise schopných služebníků vyměří se v obnosech po krejcarech na den tím způsobem, že provise vdovy a příspěvky na vychování všech dítek na rok dohromady nesmí převyšovati dvě třetiny aktivitního platu manželova (otcova) a — obnášela-li roční mzda 175 zl. 50 kr. r. m. nebo více — nesmí překročiti ročně sumu 105 zl. r. m. (dek. dv. kanc. ze dne 25. ledna 1844 č. 41733).

XII. Příslušnost.

1. Ministerstva.

Ve všeobecný obor působnosti ministerstev spadá poskytnutí normální pense, provise a odpočinku úředníkům a sluhům za přísného šetření předpisů sem náležejících a vyjímaje ony úředníky, jichž jmenování vyhrazeno jest císaři; dále povolení normálních pensí, provisí, příspěvků na vychování, odbytného a jiných důchodů vdovám a sirotkům po úřednících a sluzích, dále povolení ku trvalému užívání těchto důchodů v cizozemsku (nejvyšší rozhod. ze dne 12. dubna a 27. května 1852).

2. Zemské úřady zeměpanské.

Zemské úřady mohou dáti do výslužby úředníky a sluhy jmenované ve vlastním oboru působnosti a jim, jakož i jich rodinám určovati a poukazovati normální výslužné a platy zaopatřovací ve srozumění s dotyčným zemským finančním úřadem. Zemský finanční úřad má se přesvědčiti o dokladech sloužících k odůvodnění normálního nároku na zaopatření a sděliti jakékoli pochybnosti dotyčnému úřadu. Za tím účelem má se ku dotyčným aktům projednávacím přiložiti tabulka pensijní náležitě vyplněná. (Výn. min. fin. ze dne 8. listopadu 1855 č. 19467, č. 54 věst., ze dne 25. září 1858 č. 47105, č. 17 věst., ze dne 29. září 1860 č. 3866, č. 50 věst., ze dne 9. srpna 1861, č. 29347 č. 37 věst., ze dne 26. března 1869 č. 12 věst).

3. Zemské úřady finanční.

Zemské finanční úřady zmocněny jsou nejvyš. rozhod. ze dne 25 srpna 1858, aby pro vdovy a sirotky po úřednících náleževších v poslední služební vlastnosti své některému služebnímu odvětví přikázanému ve správu

finančního ministerstva vyšetřily pense pro vdovy a sirotky, provise, příspěvky na vychování a odbytné v míře stanovené platnými předpisy a vůbec za bedlivého šetření těchto předpisů a poukazy vydávaly na podřízenou pokladnu nebo účetní úřad (výn. min. fin. ze dne 25. září 1858 č. 47105, č. 17 věst.). Stejné zmocnění uděleno jest politickým úřadům zemským co do důchodů vdov a sirotků po úřednících, kteří ve své poslední vlastnosti služební přináleželi některému služebnímu odvětví přikázanému ve správu ministerstva vnitra. Poukaz důchodů provádí se za souhlasu zemského úřadu finančního (výn. min. ze dne 7. března 1861 č. 959/I.).

4. Běží-li o to, aby dáni byli do pense nebo na odpočinek soudní úředníci císařem nebo ministrem spravedlnosti jmenovaní, jest dotyčné návrhy presidiem vrchního soudu zemského předložiti ministerstvu spravedlnosti k dalšímu úřednímu projednání. Ve příčině všech ostatních úředníků soudních a sluhů přísluší presidiu vrchního soudu zemského povolení a vyměření normálních požitků zaopatřovacích ve smyslu výnosu min. fin. ze dne 8. listopadu 1855 č. 19467, č. 54 věst. a dle míry oboru působnosti soudu tomu vykázané, avšak poukázání k výplatě spadá v obor zemského úřadu finančního, k němuž dlužno se za tím účelem obrátiti a s ním všechny jednací spisy v každém jednotlivém případu sděliti. Těchže předpisů dlužno dbáti při vdovách a sirotcích úředníků a sluhů soudních.

XIII. Volnosť stěhování.

1. Povolení k užívání pensí v cizozemsku uděluje příslušné ministerstvo buď na doživotí dotyčných osob nebo na tak dlouho, pokud jim fysicky možno není přesídliti do rakouských států. Při tom sluší k tomu hleděti, by důkaz této fysické nemožnosti podán byl při každém vyzvednutí pense.

2. Naproti tomu musí usilovati o návrat ony osoby, jimž povolen byl požitek toliko na určitý čas, a nevrátí-li se v rakouské státy, zastaví se ihned další výplata pense.

3. Ve všech pensijních dekretech má býti připojena výslovná doložka, že poukázaná pense smí se bráti vždy jen v tuzemsku a že překročení tohoto příkazu bez výslovného schválení ministerského má v zápětí vždy ztrátu pense. Důsledně mají být

4. při vyzvednutí pense tohoto druhu dotyčná data o pobytu na kvitancích authenticky (podpisem správce duchovního a majitele domu) stvrzena a co do vzájemné svobody stěhovací pensistů vždy dbáno býti má příslušných státních smluv se sousedními státy uzavřených.

XIV. Odpočivné.

Odpočivné povoluje se oněm státním úředníkům, kteří jen na čas a sice pro nemoc přes rok trvající, však vyléčitelnou nebo změnou v úřední agendě jednotlivých úřadů jsou mimo službu resp. v posledním případu stanou se nadpočetnými. V takových případech vyměří se odpočivné až do opětného nastoupení dle normálu o pensi a odpočivníci (quiescenti) takoví musí se dáti pak příště ustanoviti s ponecháním svého charakteru za úředníky nižší kategorie a menších příjmů. Tyto nové příjmy nesmí však nikdy býti menšími, nežli bylo odpočivné normálně vyměřené. Odpočivníkům ponechává se též na vůli, aby sobě něčeho vydobyli vedlejším výdělkem, avšak tato zaměstnání nesmí nikterak býti na újmu důstojnosti stavu úřednického. Jakmile odpočivník vstoupí ve skutečnou službu, jest mu poukázati příjmy se službou tou spojené a zastaviti odpočivné. Bylo-li by toto větší, ponechá se mu přebytek, ale přiměřeně se zase zastaví,

jakmile postoupí ku vyššímu služnému (dek. dv. kanc. ze dne 9. ledna 1815 č. 1536). Opětné ustanovení úředníků na odpočinek daných nelze pojímati však jakožto právo jednotlivého úředníka na odpočinku jsoucího, jakkoli děje se ustanovení to z úřední povinnosti v zájmu státu (nál. spr. s. dv. ze dne 12. ledna 1877 č. 35, nál. říš. s. ze dne 2. července 1889, č. 96, sb. »Hye«, IX. sv., č. 465 b) str. 35).

Nárok státního úředníka-odpočivníka vůči vládě, že mu přísluší ze zákona právo, aby přeložen byl na trvalý odpočinek, jest nárokem, o němž rozhodovati přináleží říšskému soudu; podobně i nárok na poukázání vyššího výslužného. O obojím nároku může však říšský soud nález pronésti teprve tehdy, byl-li od vlády vzat v odpor, je-li tedy právo to sporným (nál. říš. s. ze dne 26. ledna 1876, č. 7 sb. »Hye«, III., str. 461). Nárok, aby přihlíženo bylo při vyměření pense též ku době odpočinku, může býti vznesen teprve tehdy, běží-li o definitivní dání ve výslužbu (nál. říš. s. ze dne 2. července č. 110, sb. »Hye«, VIII., č. 439, str. 177). Byl-li úředník na odpočinku, avšak ve výpomocné službě zaměstnaný této služby zbaven, nelze to ještě považovati za dání v trvalý odpočinek (definitivní výslužbu) (nál. říš. s. ze dne 26. ledna 1877 č. 18, sb. »Hye«, III., str. 584). Byl-li odpočivník ustanoven ve stálé systemisované postavení s řádným služným, nutno jemu přičísti tento pozdější čas služební k jeho době služební, takže při pozdějším definitivním dání ve výslužbu započítá se mu celý služební čas. Naproti tomu, byl-li odpočivník ustanoven jen prozatímně nebo dočasně ku výpomoci u některého úřadu, nemá místo započítání této prozatímní nebo výpomocné služby ku jeho dřívější době služební (dek. dv. kanc. ze dne 8. února 1828, sb. z. pol. sv. 56 č. 11).

XV. Exekuce (zák. ze dne 21. dubna 1882 č. 123 ř. z.). Ve příčině všech druhů výslužného státních úředníků může býti vedena exekuce jen na jednu třetinu a to ještě s tím obmezením, že exekutovi musí z celkové sumy těchto požitků zbýti ročních 500 zl. Pro nárok na poskytnutí výživy ze zákona příslušející může však na tyto příjmy vedena býti exekuce bez všelikého obmezení (§ 2 cit. zák.). Platnost těchto ustanovení nemůže býti úmluvou mezi exekventem a exekutem ani vyloučena ani obmezena. Každé jednání příčící se ustanovením § 2 jako postup (cesse), poukaz (assignace), zastavení nebo jinaké právní jednání nemá právního účinku (§ 7).

Dobývání pohledávek cestou administrativní není předpisy tohoto zákona dotčeno.

XVI. Nový zákon pensijní.

Předpisy pensijní svrchu uvedené doznaly podstatných změn zákonem ze dne 14. května 1896 č. 74 ř. z. a nař. min. fin. ze dne 22. května 1896 č. 77 ř. z. Zákon tento, který vstoupil v život dnem 19. května 1896 obsahuje tato ustanovení:

1. Úředníci a sluhové.

Civilní úředníci státní a učitelé státní, kteří jsou zařaděni v určitou třídu důstojenskou, a zřízenci státní, kteří do kategorie sluhů náležejíce, berou služné roční, mají nárok na výslužné, které po 10 letech služby bez přerušení dokonaných činí 40%, a za každý další rok služby 2% posledního vpočitatelného služného aktivitního. Kdo 40 let sloužil, obdrží plné vpočítatelné služné jako výslužné. Normální výslužné úředníka státního neb učitele státního nesmí vyměřeno býti menší sumou nežli 400 zl., nor-

mální výslužné pak sluhovo nesmí vyměřeno býti menší sumou nežli 200 zl. Tím nejsou však dotčena ustanovení § 1 zákona ze dne 9. dubna 1870, o výslužbě učitelstva při učebných ústavech státem vydržovaných. Při výpočtu doby služebné budou zlomky jednoho roku, pokud přesahují šesti měsíců, počítány za úplný rok služby (§ 1). S úředníky státními, s učiteli státními a se sluhy, kteří stali se neschopni ke službě nemocí nebo tělesným úrazem nikoliv úmyslně od nich způsobeným, i když by nedokonali ještě 10 let služby, avšak mají-li alespoň 5 let služby, bude tak naloženo, jako by 10 let skutečně byli sloužili (§ 2). Oni pak, kteří by, nedokonavše ještě vpočitatelnou služebnou dobu 10 let, vystoupili ze státní služby nikoli však následkem toho, že dobrovolně služby se vzdali nebo že disciplinárně ze služby byli propuštěni, obdrží odbytné, které bude vyměřeno za služebnou dobu až do 5 let jednonásobným služným ročním, za služebnou dobu delší nežli pětiletou dvojnásobným služným ročním (§ 3). Úředníci a učitelé, kteří teprve po dokonané čtyřicetileté službě mají nárok na plné vpočítatelné služné jakožto výslužné, a sluhové, kteří dokonali 60. rok věku a 35. rok služby, mohou ku své žádosti býti dáni na trvalý odpočinek, aniž třeba je důkazu jinak žádaného, že jsou ke službě neschopni.

2. Vdovy.

Stálé pense vdov po úřednících státních a po učitelích státních, kteří majíce nárok na výslužné, do určité třídy důstojenské jsou zařaděni anebo titul a karakter této třídy důstojenské mají, stanoví se určitými obnosy ročními, této třídě důstojenské přiměřenými, a to pro vdovy po úřednících státních a po učitelích státních

I. třídy důstojenské obnosem 3000 zl., II. tř. 3000 zl., III. tř. 3000 zl., IV. tř. 2000 zl., V. tř. 1500 zl., VI. tř. 1200 zl., VII. tř. 900 zl., VIII. tř. 700 zl., IX. tř. 600 zl., X. tř. 500 zl., XI. tř. 400 zl.

Vyjaty jsou toliko vdovy po osobách, které se systemisovanými platy při státních ústavech učebných a při ústavech vědeckých jsouce ustanoveny, vyššího výslužného požívají, nežli přísluší jejich třídě důstojenské; pense takových vdov bude ustanovena podle té třídy důstojenské, která se srovnává se služným zemřelého manžela vpočítatelným pro vyměření výslužného (§ 5).

Vdovy po státních zřízencích, kteří do kategorie sluhů náležejí a nárok na pensi (§ 1, 2) mají, obdrží jako vdovskou pensi třetinu služného manžela zemřelého, které do výslužného bylo vpočítatelné, nejméně však 200 zl.

3. Příspěvek na vychování.

Pro manželské nebo manželstvím legitimované děti zřízence státního přísluší vdově, má-li sama nárok na stálou pensi, ať jest dětí kolik chce, příspěvek na vychování jednou pětinou vdovské pense pro každé dítě, které jest nezaopatřeno, a které vdova živí, až do doby, kdy dítě dokoná 24. rok věku, nebo do zaopatření dřívějšího. Avšak příspěvek na vychování pro dítě jedno nesmí ročně přesahovati 300 zl. a suma všech příspěvků na vychování nesmí převyšovati obnos vdovské pense.

4. Sirotci.

Sirotci, kteří nemají rodičů, aneb sirotci, kteří jim na roveň jsou postaveni, pokud jsou nezaopatřeni a pokud jim není 24 let, mají nárok na pensi sirotčí, jejíž úhrn rovná se polovici té vdovské pense, kterou brala jejich matka nebo macecha, vztažmo která by jí podle § 5 byla

příslušela. Jestliže by však souhrn normalních příspěvků na vychování, který by podle § 8 býval náležel matce, převyšoval obnos pense sirotčí, tedy tato přebývající částka budiž poukázána jako přídavek ku pensi sirotčí podle hlav, a to tím způsobem, že kdykoli některé dítě pozbude práva k pensi, srazí se obnos příspěvku na vychování, který na toto dítě připadá, a to potud, až ona přebývající částka zmizí a toliko pense sirotčí úplným obnosem zbude. Pense sirotčí i s přídavky nikdy nesmí býti větší nežli pense vdovská. Stálé normalní zaopatřovací platy vdovy a dítek po státním zřízenci, který na odpočinku zemřel, nesmějí dohromady převyšovati normalní výslužné zemřelého; ale při tom nikdy nesmějí býti menší nežli 400 zl. pro vdovy po úřednících státních a učitelích státních, vztažmo 200 zl. pro vdovy po sluzích.

5. Odbytné.

Zemře-li státní sluha, nemající ještě nároku na výslužné, (§§ 1 a 2), přísluší vdově nebo sirotkům, kteří jsou bez rodičů nebo kteří jim na roveň jsou postaveni, není li jim 24 let, odbytné čtvrtinou ročního služného nebožtíkova.

6. Pohřební kvartál.

Pozůstalým po státním zřízenci, který v aktivitě nebo na odpočinku zemřel, přísluší — nehledě k všelikémn jinému zákonnému zaopatření — pohřební čtvrtletné trojnásobným obnosem měsíčního platu, jejž zemřelý posledně bral jako služné nebo výslužné. Pohřební čtvrtletné přísluší vdově, nebo jestliže zemřelý vdovy nezanechal, manželským potomkům zemřelého. Není-li ani potomků těchto, dokáží-li však jiné osoby, že zemřelého před smrti ošetřovaly nebo pohřebné ze svých peněz zapravily, tedy se schválením, vztažmo s přisvědčením ministerstva finančního může býti vyplaceno pohřební čtvrtletné také osobám těmto. Pohřební kvartál není podroben ani exekuci ani dani z příjmu (zákon ze dne 21. dubna 1882 č. 123 ř. z. a nař. min. fin. ze dne 22. května 1896 č. 77 ř. z.).

7. Pensijní příspěvky úředníků.

Aktivní úředníci státní a učitelé státní jsou povinni pro výslužné platiti státnímu eráru stálý roční příspěvek, který činí 3% aktivitního služného, vpočítatelného pro vyměření výslužného (tudíž i z přídavků osobních), a který bude vybírán v měsíčních lhůtách při výplatě služného. Po dobu, která zákonem jest stanovena k zapravování služebné taxy, příspěvek tento se nevybírá. Okolnosť, že příspěvek tento se platí, nepůsobí nijak na vyměření daně z příjmů. Daň vyměří se jako až dosud z plného platu aktivitního, nehledě ke srážce příspěvků těchto (odst. 2 nař. min. fin. ze dne 22. května 1896 č. 77 ř. z.).

8. Všeobecné předpisy.

Ustanovení tato nevztahují se ani k státním zřízencům, kteří již nyní požívají státního zaopatření, ani k takovým vdovám a sirotkům. Avšak normalní zaopatření nynějších vdov po zřízencích státních buď zvýšeno o 25% tím způsobem, aby zaopatření vdov po úřednících státních a učitelích státních nebylo menší nežli 400 zl. a po sluzích nebylo menší nežli 200 zl. Sem nepatří však pense, které vdovám po vyšších státních úřednících byly Jeho Veličenstvem uděleny jednotlivě, jakož i pense, které proto, že tu nebylo podmínek zákonných, byly jen z milosti povoleny (odst. 3 nař. min. fin. ze dne 22. května 1896 č. 77 ř. z.).

Ustanovení o pensích zřízenců státních, jejich vdov a sirotků v předešlých odstavcích uvedená, pokud neodporují předpisům odst. tohoto (XVI.), platí i na dále s výjimkami následujícími:

a) Nároky vdov a sirotků po zřízenci státním, ze zákona tohoto vznikající, nejsou dotčeny tím, že zřízenec skončil samovraždou.

b) Rozvedená manželka zřízence státního pozbývá toliko tenkráte svých nároků ze zákona tohoto vznikajících, je-li dokázáno, že rozvod stal se vinou její.

Pokud jednotlivé kategorie zřízenců státních nebo jich vdov podle dosavadních ustanovení zvláštních jsou některým způsobem na tom lépe nežli podle §§ 1, 2 a 5 tohoto zákona, platí rovněž ustanovení v předešlých odstavcích uvedená.

Pěstouni.

Pěstouny nazýváme ony osoby, které poskytují cizím dítkám (bez právního závazku) nejsouce k tomu po právu zavázány dobrovolně a bezplatně výživu, vychování a často i zaopatření. Obč. zákon pojednává o pěstounství v § 186 a nebrání nikomu, aby vzal cizí dítky v pěstounství své. Avšak ze skutečnosti té nevzcházejí pěstounům vůči dítkám těm táž práva a povinnosti jako rodičům k jich dětem nebo jako při adopci. Schovanci podržují své dosavadní jméno, zůstávají pod původní mocí otcovskou nebo poručenskou, jim nepřísluší dědické právo ku jmění pěstounů. Zpravidla není potřebí zvláštních obřadností ku převzetí dítek v pěstounství nebo ku propuštění z poměru toho, zvláště pak není třeba vyhotovení nějaké smlouvy.

Schovancům resp. jich zákonným zástupcům a pěstounům jest pouze volno o poměru pěstounském smlouvu učiniti, která nevyhledává též soudního schválení vyjma ten případ, že by se smlouvou takovou újma stala dítkám na jich právech, nebo že by se jim ukládaly zvláštní povinnosti. Za převzetí cizího dítka v pěstounství nepřísluší pěstounům nijaký nárok na náhradu nákladů na dítko učiněných a to ani tehdy, nabylo-li dítko svou pílí nebo jinak nějakého jmění, jelikož náklad pěstouny učiněný pokládá se za dar. Jedná se pouze o to, má-li místo při pěstounství obdobné odvolání daru dle §§ 947, 948, 949 o. o. z. pro chudobu neb hrubý nevděk. Stubenrauch k této otázce odpovídá kladně, jakkoli nesmí se přehlédnouti, že odvolání vždy potud se jen připouští, pokud darovaná věc resp. její cena ještě tu jest; avšak ohledně náhrady nákladů pěstounských i to jest uvážiti, lze-li řaditi je v touž kategorii jako věc darovanou nehledě k tomu, že zjištění ceny z učiněného nákladu ještě přítomně se jevící ve případech velmi vzácných bude možno provésti. Není dále pochyby, že poměr pěstounský kdykoliv může zaniknouti tím, žádají-li rodiče, aby nezletilé dítky od pěstouna jim byly vydány. Rodiče v tom případu nemusí ve smyslu § 1042 o. o. z. nahraditi náklady pěstounům, poněvadž § 1042 předpokládá, že náklad byl v tom úmyslu činěn, aby náhrada jeho na určité třetí osobě mohla býti žádána, kdežto poměr pěstounský neuznává úmyslu takového. (O nalezencích vzatých na vychování viz čl. Nalezince.)

Photographie (Fotografie, světlopis).

I. Pojem a druhy postupu.

Photographie (fotografie) jest činnosť, kterou pomocí chemických preparátů za vlivu světla obrazy lze vyrobiti. Fotografování sluší pokládati za

živnost volnou, čímž nikterak není dotčen poměr její ku zákonu takovému (výn. min. ze dne 27. dubna 1864 č. 7653.). Jelikož názvem »heliographie« označovány bývají různé druhy postupu, posuzovati sluší otázku, zdaž fotografování jest živností volnou či koncesovanou, dle postupu při tom užívaného. Neužívá-li se při rozmnožování lisu, jeví se fotografování jako živnost volná. Do živnostenského listu poznamenati sluší výslovně podmínku: »bez použití lisu« (výn. min. ze dne 12. února 1880 č. 19223). Naproti tomu staví se na roveň koncesovaným živnostem photolithographie (fotolitografie), pokud úkolem jejím jest živnostenské rozmnožování obrazů cestou fotografickou vyrobených a prodej jich (výn. min. ze dne 9. února 1870 č. 1351). Totéž platí o t. zv. světlotisku, kterýmž mechanickou cestou rozmnožuje se rovněž obraz fotografií nabytý. V tomto směru rovná se světlotisk fotografii, kteráž prohlášena byla za živnost koncesovanou a kterouž zařaditi dlužno již i vzhledem k její povaze mezi koncesní živnosti vyznačené v § 15 č. 1. živ. ř. (Obchod. a živnost. komora v Innomostí.)

II. Právo autorské (původské).

Ochraně zák. ze dne 26. prosince 1895 č. 197 ř. z. těší se i díla fotografická; ve smyslu tohoto zákona pokládati sluší za díla fotografická ony výrobky, při jichž sdělání použito bylo fotografického postupu jakožto nezbytné pomůcky. Původské právo k dílům fotografickým obsahuje výhradné oprávnění k uveřejnění díla, k rozmnožování jeho cestou fotograficko a k odbytu snímků. K vydaným dílům fotografickým — vyjímaje portraity — stává právo autorské jen tehdy, je-li na každém exempláři nebo na kartonu, kde obraz připevněn jest, podrobně udáno jméno, pokud se týká, firma, bydliště původcovo nebo nakladatelovo a kalendářní rok, ve kterém dílo bylo vydáno. Za vsáhání v právo autorské nelze pokládati zhotovování jednotlivých snímků, nemá-li hotovitel úmyslu vésti s nimi obchod, jakož i snímání jednotlivých vydaných fotografií pouze k objasnění textu v některém spisu, je-li tento věcí hlavní. Jest však nutno udati původce originálu nebo použitý pramen.

Při fotografiích po živnostensku zhotovovaných přísluší práva autorská majiteli živnosti a zákazníku při portraitech, které objednávají se za peníze ať jsou to díla výtvarných umění nebo díla fotografická. Při portraitech jest vždycky výkon práva autorskéko vázán dovolením vypodobněné osoby neb dědiců jejích; vyňaty jsou portraity pro úřední účely. Postoupí-li se úplatně nebo bezplatně vlastnictví fotografie někomu jinému, není v tom, není-li tu zvláštní úmluvy, obsaženo převedení práva k napodobení nebo k rozmnožování. Přestupku dopustí se ten, kdo ve příčině portraitu bez přivolení osoby vyobrazené, nebo dědiců její učiní opatření, které se příčí právu původskému. (Viz §§ 1, 4, 12, 13, 18, 40, 41, 42, 52 cit. zák.) (Viz čl. Právo autorské.)

III. Obchod fotografiemi.

Živnost fotografickou nelze pokládati za obchod ve smyslu čl. 271 č. 1 obch. zák.; spočívát živnost ta v tom, že na zakázku zhtovují se fotografie osob nebo předmětů zpravidla v obmezeném počtu exemplářů. Ovšem kupuje fotograf rozmanité látky (lučebniny, kartony atd.), kteréž spracuje při zhotovení fotografie. Nesluší však přehlédnouti, že v ceně zaplacené za objednanou fotografii z velké části zahrnuty jsou služby fotografovy, resp. služby jeho pomocnictva za snětí a vyhotovení fotografie a že po-

kládati jest materiál za pouhou technickou pomůcku, kterou sice má nahraženu fotograf ve svém výrobku, kterou však si neopatřuje k tomu konci, aby ji zpracoval a prodal. Kdyby fotograf vybočil z tohoto užšího kruhu a hotovil fotografické výrobky do zásoby nebo hromadně nebo provozoval obchod s takovýmito cizími výrobky, mělo by průchod ustanovení čl. 271 č. 1 obch. z., jelikož při levné výrobě hromadné ustupuje do pozadí význam práce jakožto činitel určující cenu a výlohy na materiál nabyly by rozhodného významu. Přes to nelze živnost fotografickou podříditi pojmu čl. 272 č. 1 obch. zák., jelikož fotograf dodává sám všechny potřebné materialie ku provedení fotografických výrobků. Konečně mohla by vzniknouti pochybnost o tom, neprovozuje-li snad fotograf obchody ve smyslu čl. 272 č. 2 obch. z. Avšak tomu tak není, jelikož obrazy cestou fotografickou docílené nejsou rozmnožovány lisem. (Obch. a živnost. komora v Praze.) Knihkupci jsou oprávněni prodávati litografie, chromolitografie, fotografie, heliogravury atd. (Obch. a živn. komora ve Vídni.)

Pirátství. (Lupičství námořské.)

I. Pojem.

Pirátství jest zločin, který spáchán byl lupičským násilným útokem na loď obchodní na širém moři, zpravidla za účelem zmocnění se lodi nebo jejího nákladu. Zločin tento směřuje tedy proti celé společnosti a proti volnosti obchodu námořského; provinilci pozbývají naprosto ochrany práva mezinárodního. Z tohoto důvodu a hledě k tomu, že dějištěm zločinu tohoto jest moře otevřené obchodu všech národů, jest povinností i právem každého zmocniti se lodi a osoby námořského lupiče, a každému státu přísluší právo souditi je dle svých zákonů. Sporno jest, musí-li býti základem útoku zištný úmysl čili nic. K otázce té většinou odpovídá se právem záporně, jelikož nezáleží na tom, zda stala se a z jakých pohnútek loupež, a to proto, že při velkém nebezpečí, které má přirozeně zločin tento v zápětí, spojena jest obrana na otevřeném moři s obtížemi daleko většími, než při loupeži obecné. A to jest právě též podstatným důvodem, že pirátství samo o sobě jest trestným bez ohledu na zištný úmysl. Další otázka jest, zdaž skutek ten spáchán býti může od vzbouřeného mužstva též proti vlastní lodi. Takový delikt jest námořským lupičstvím zvláště kvalifikovaným, poněvadž s ním souvisí nad to těžké porušení povinnosti. Než i zde mají místo jistá obmezení. Skutkovou podstatu pirátství nelze shledávati v tom, spáchána-li vražda s úmyslem lupičským nebo bez něho se strany jednoho člověka nebo jednotlivců; ovšem však tehdy, zmocnilo-li se odbojné mužstvo lodi, zmařena-li disciplina a zákony vlastního státu a způsobem nejtěžším porušeny.

II. Námořské lupičství jest právě tak staré jako plavba sama a bujelo již za času Foeničanů a Karthaginských, Řeků a Římanů, bylo však za všech dob stiháno tresty nejpřísnějšími. Smlouvou uzavřenou na potlačení obchodu otroky dne 20. prosince 1841 v Londýně mezi Anglií, Francií, Ruskem, Rakouskem a Pruskem zařaděn byl obchod otroky v kategorii námořského lupičství, byť i vlastní známky pirátství chyběly; stačí jen, je-li tu lupičský útok na osobní svobodu záležející ve zmocnění se otroka.

III. Lapači (kaptorovi) nepřísluší právo hned bez dalšího usmrtiti piráty zajaté. Ovšem platil ještě ku př. na počátku 18. stol. v Anglii zákon, který k tomu kaptora lodi lupičské opravňoval. Námořské lupiče odevzdati sluší nyní příslušným soudům a jen tehdy nemá zabití námořského lupiče nijakých

následků, káže-li to svépomoc nebo nutná obrana. I když při samém skutku jsou lupiči námořští postiženi, dopraviti se mají před příslušný soud. Jestliže některý stát používá »lapačů« (lodí lapačských) za války k tomu, aby škodu působil nepřátelskému obchodu námořskému a tím i nepřátelskému státu samému, nesmí se posuzovati takovéto soukromé lodi plnou mocí vlády dotyčného státu válečně opatřené resp. jich mužstvo nikterak za piraty, a to ani tehdy ne, dopustí-li se násilností na neutrálním státu; neboť stát, jemuž náležejí, jest za ně zodpověden sám, a jemu přísluší právo i povinnost souditi a trestati své lapače, vybočili-li tito z mezí svých plnomocenství.

Jinak má se věc, slouží-li poddaní neutrálního státu jako lapači u některé valčící strany; dotyčná loď nemůže spoléhati tedy na ochranu svého státu. Nepřítel však bude ji pronásledovati bez nejmenší pochybnosti jakožto loď pirátskou a podaří-li se mu ji zajmouti, naloží mužstvem jejím jako piráty a nikoli jako válečnými zajatci. Případ právě vylíčený není však ještě mezinárodním obyčejem za pirátství všeobecně uznáván.

IV. Platné právo rakouské.

§ 490 voj. tr. pojednává o námořském lupičství a označuje je jakožto druh loupeže, která záleží v tom, že proti jedné nebo více osobám užito bylo na moři násilí v úmyslu, aby se bylo zmocněno bezprávně nějaké lodi nebo osoby nebo věci na lodi se nacházející. Každý, kdo při tom spolupůsobil a válečným námořnictvem dopaden jest, potrestán býti má za míru i války smrtí provazem — ať byla loupež dokonána, či nic. Z tohoto zákonného ustanovení vyplývá, že nakládati jest s každým pirátem, který dopaden nebyl válečným námořnictvem, nýbrž osobami jinými, podle 22. hlavy trestního zákonníka civilního (§§ 190—196), tedy dle ustanovení o »loupeži« (viz čl. Loupež).

Výnosem min. ze dne 25. května 1854 č. 127. ř. z. bylo u příležitosti války vypuklé mezi Anglií, Francií a Tureckem se strany jedné a mezi Ruskem se strany druhé následkem nejvyššího schválení ze dne 23. května 1854 oznámeno, že zapovídá se rakouským poddaným přijímání a používání listů lapačských (lettres de marque) v jakékoli formě a pod jakoukoli vlajkou, jakož i všeliké účastenství ve vedení, v obsazení nebo vypravení lapačů. Kdo jedná proti tomu, nemůže se netoliko nadíti nižádné ochrany od rakouské vlády, bude-li jiným státem trestán, a má s ním býti i od rakouských soudů trestních naloženo dle platných předpisů o loupeži, při čemž pokládati jest již pouhé přijetí lapačského listu za pokus loupeže.

Tento výnos byl však po míru pařížském (ze dne 30. března 1856) zrušen (výn. ze dne 23. dubna 1856 č. 60 ř. z.). Rovněž bylo dle § 1 u příležitosti války francouzsko-sardinské následkem nejvyš. schválení ze dne 11. května 1859 vydaných nařízení bezpodmínečně zakázáno rakouským obchodním lodím lapání lodí a zakázáno i všem rakouským poddaným jakékoli účastenství při vedení, obsazení nebo vypravení lapačů pod jakoukoli vlajkou a stanoveno, že každý, kdo proti zákazům těm by jednal, podléhá ustanovením rakouských zákonů trestních o loupeži (výn. min. ze dne 11. května 1859 č. 76). Naproti tomu obsahovalo sice min. nařízení (ze dne 3. května 1864 č. 23. ř. z.) vydané u příležitosti dánské války co do zajetí nepřátelských a podezřelých lodí od rakouských válečných lodí ustanovení, že smí se státi zajetí nepřátelských a podezřelých lodí ve

smyslu I. odstavce pařížské deklarace ze dne 16. dubna 1856, kteréž lapání zapovídá, výhradně jen od lodí rak. válečného námořnictva, avšak toto nařízení neobsahuje již zmíněného trestního ustanovení, které zapovídá lapání lodí jakožto loupež resp. pokus loupeže.

Placet zeměpanské (placetum regium, jus placeti). Zeměpanským placet rozumí se úřední schválení státem dané ku publikaci církevních výnosů; právo placeti jest tedy právo státní moci příslušící, na základě kterého činí se závislým uveřejnění výnosů papežových nebo biskupských v zemi od přezkoumání a schválení státního. V protestantismu spočívá takové právo zcela v pojmu státní církve a zeměpanského vrchního episkopátu nad církví; avšak i v katolických zemích bylo v posledních stoletích téměř všude vykonáváno a sice odvozováno bylo zde buďto z theorie o »ius circa sacra« nebo odůvodňováno dávným (zastaralým) zvykem (viz Církev). Ve Francii bylo vždy právo to počítáno mezi »gallikánské svobody« t. j. zvláštní práva koruny francouzské oproti papeži a církvi katolické, v moderních státech pak odvozováno bylo opět z výhradné suverenity státu uvnitř jeho teritoria. V Rakousku souviselo užívání placeti úzce se systemem josefinským, jakkoli bylo obvyklým již za Marie Terezie a ještě dřívějších vladařů v zemích dědičných. Všechna papežská nařízení ať již ve formě bully, breve, konstitucí nebo v jakékoli způsobě jiné vydaná a jakýchkoli předmětů nebo osob se dotýkající zapotřebí měla před svým vyhlášením zeměpanského schválení (nař. dv. ze dne 12. září 1767, ze dne 20. března 1781, ze dne 7. listopadu 1794). Schválení tohoto byla dále třeba pro udělení odpustků, pro žádosti o propůjčení papežského indultu a všechny pastýřské listy a okružní psaní metropolitů a suffraganů. Udělené zeměpanské schválení bylo vždy odvolatelným (dv. d. ze dne 17. března 1791); vyňaty byly jedině a toliko ony dekrety římských poenitentiářů, které dotýkají se svědomí, »bylo-li se obávati nebezpečí v prodlení nebo zahanbení osob (dv. dek. ze dne 23. července 1783). Beze schválení nesměly býti výnosy ony ani vplatnosť uvedeny, ani vytištěny, nejméně pak vyhlášeny (dv. dek. ze dne 7. listopadu 1794). Placet má svůj původ ve středověku, kde církev katolická obzvláště zmohutněla; v moderním státu policejním bylo podrženo, jelikož odpovídalo všeobecně politickému pojímání. Jako spatřoval tehdy stát úkol svůj v tom, aby předešel všechněm škodlivým vlivům, tak pojímal i placetum za vhodný prostředek preventivní k tomu, aby bylo lze kdykoliv vliv církve paralysovati. Placetum pozůstávalo v Rakousku až do r. 1850. Nařízením ze dne 18. dubna 1850 č. 156 ř. z. byl styk tuzemských biskupů a věřících s Římem uvolněn a rovněž dovoleno biskupům, aby vydávali nařízení o předmětech své jurisdikce svému kleru a svým obcím bez předchozího schválení státní moci. Biskupové byli jen povinni sdíleti opisy nařízení svých s vládními úřady, v jichž obvodu měla nařízení býti vyhlášena, pokud měla v zápětí vnější účinky. Táž skoro ustanovení obsažena jsou v konkordátu (čl. II. a III.), jenže sdílení biskupských nařízení s vládními úřady nebylo stanoveno za povinnost v konkordátu samém, nýbrž toliko v apoštolském breve ze dne 5. listopadu 1855. I nynější zákonodárství nemohlo se opět vrátiti ku placetum. Dle zásad svrchu vylíčených nesmí se vykonávání církevní moci zásadným a všeobecným způsobem, nýbrž jen vyjimečně a v jednotlivém případu podrobiti vlivu státnímu. To plyne netoliko z dnešního pojímání stavu věci, nýbrž i z positivního nařízení našich státních

základních zákonů. Má-li míti vůbec ještě význam zásada, že katolická církev jako každá jiná uznaná církev své vnitřní záležitosti sama si řídí a spravuje, nelze za to míti, jakoby každé vykonávání církevní vlády odvislým bylo od státního schválení. Placetum nemá více praktické ceny. Vlastního svého významu udrželo si jen potud, pokud papežské a biskupské výnosy byly skutečně jen officielním ohlášením vyhlašovány a jinou cestou vůbec vyhlášeny být nemohly; naproti tomu má se věc právě tak při dnešních zařízeních obchodu a veřejného sdělování jsouc jen formálným obmezením, které nebrání vyhlášení vlastnímu, nýbrž má jen opříti se právním jeho účinkům. K tomu účelu nemá ovšem patrně potřebí formality státního schválení, kterého se vyhledává pro všechny církevní úkony (motivy k zák. ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z.). Proto upouští zákon ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z. stoje na tomto stanovisku od obnovení placeta a vyslovuje toliko repressivní a nikoli preventivní pravidla; obsahujíť §§ 16 a 17 předpisy o tom, kdy státní moc užiti může tohoto starého práva v jednotlivých případech. § 16 stanoví, že biskupové jsou povinni sděliti své výnosy, nařízení, instrukce, pastýřské listy atd. zároveň s publikací s politickým úřadem zemským; § 17 nařizuje, že vláda vysloviti má zápověď tehdy, shledá-li, že některému církevnímu nařízení veřejných služeb božích se dotýkajícímu příčí se veřejné ohledy. Nyní neshledáváme již skoro nikde placet ve spojení se samostatností co do řízení a správy záležitostí vnitřních zaručenou v novějších ústavách náboženským společnostem, jakož vůbec se svobodou náboženskou a svobodou svědomí. Mimo to nedalo by se zajisté zameziti uveřejnění církevních výnosů vzhledem k moderním poměrům obchodu a zvláště tisku, i kdyby kdo chtěl promulgování jich usilovně potlačiti, a i co se promulgace dotýče, stačí pro papežská nařízení vyhlášení jich v Římě a již tím nabývají pro celou církev moci zákonné. Chtějí-li státy ústavní, jako ku př. Bavory i Sasko i nadále udržeti placet zeměpanské a zapovídají-li jmenovitě církevní vyhlášení dekretů koncilu vatikánského z r. 1870, nelze v takovém zákazu spatřovati nic jiného nežli protest dotyčné vlády proti obsahu sporného zákona církevního, kterýžto odpor však může míti pouze formalný význam. V pruské ústavě z r. 1850 bylo od zeměpanského placet upuštěno. Uherská vláda pokusila se r. 1870 rovněž zapověděti biskupům vyhlašování vatikanských dekretů; leč zákazu toho, jakožto zákonem neodůvodněného, biskupové nedbali.

Plány polohopisné.

I. Pojem a význam.

Plány polohopisné jsou stavební plány, které vyznačují všechna místa v některé obci se nalézající, jakož i třídy a ulice s jich niveau, dále veškeré pozemkové a stavební parcely vedle budov na nich vystavěných. Plány polohopisné nastiňují tedy polohu místa i příští regulaci jeho. Regulace pojmouti však lze jen potud do plánů polohopisných, pokud právě se provádějí nebo pro nejbližší čas se připravují, v obou případech musí tedy schváleny býti právoplatně příslušnými úřady. Obmezení práva stavebního připouští se jen dle míry plánu polohopisného (nál. spr. s. dv. ze dne 18. prosince 1890 č. 4034 sb. »Budwinski« 5621). Opomene-li obec při zřizování plánu polohopisného příští regulace vyznačiti, nejsou nadřízené orgány k tomu oprávněny, aby proti vůli obce takovéto regulace nařídily a provedení jich vyznačením v plánu polohopisném zajistily. Účelem plánu polohopisného však není, aby představoval snad generální projekt

regulační, který by musil býti prováděn obcemi postupně a při nahodivších se stavbách, nýbrž naopak účelem polohopisného plánu v první řadě jest grafické znázornění a tím i evidence stavebních poměrů, které skutečně nebo právně existují (nál. ze dne 18. listopadu 1892 č. 3469 sb. »Budwinski« č. 6883).

II. Při zdělávání plánů polohopisných rozhodny jsou tyto zásady:

1. Plány polohopisné mají vyhovovati zdravotním požadavkům, pročež má býti přibrán i lékař ku zdělání plánů polohopisných ve všech případech, kde jest to beze značných obtíží a nákladů možné. Stavební řád pro král. hlavní město Prahu stanoví, že hlavní plán polohopisný prozkoumati má městská rada ve srozumění s městským fysikátem a městskou radou zdravotní.

2. Při zdělávání plánů polohopisných zvláštní zřetel vzíti dlužno ku poměrům kommunikačním. Plán polohopisný má býti tak zdělán, aby stavební rozlohou podporován byl styk dopravní; zvláště má se umožniti rozšíření dosavadních úzkých a otevření nových ulic.

3. Posléze jest při zdělávání plánu přihlížeti patřičnou měrou k regulaci ulic za účelem okrášlení jednotlivých obcí.

III. Forma a obsah.

Plány polohopisné mohou býti zdělány podle map katastrálních; do nich zanésti sluší všechna čísla domovních, stavebních a pozemkových parcel a, kde toho třeba, všechny důležité body výšky (t. j. číselné označení výšky) a sice různými barvami. Plány tyto mohou však býti také zhotoveny v rozměrech větších. Katastrální mapy a situační plány zdělati jest pro města nebo pro pozemkové komplexy ležící v uzavřených místech v poměru 1 : 1440, jedná-li se o jinaké plochy, v poměru 1 : 2880 přirozené délky (nař. min. ze dne 1. června 1883 č. 86 ř. z.). Polohopisné plány pro Prahu a ostatní obce, pro které vydán byl stavební řád ze dne 10. dubna 1886 č. 40 z. z, zdělati jest v poměru 1 : 720. V plán pojmouti lze i takové regulační projekty, jichž provedení vyhraženo jest, jak za to možno míti, pozdější budoucnosti (nál. spr. s. dv. ze dne 16. dubna 1891 č. 1206).

IV. Řízení reklamační.

Polohopisné plány vyložiti dlužno po zdělání jich veřejně po dobu zákonem stanovenou; kdo cítí se poškozeným ve svých právech obsahem plánu v jakémkoli směru, může podati své námitky proti zdělání jeho u obecního zastupitelstva. Nevyhoví-li se námitkám nebo rozkladu, přísluší stěžovateli právo použiti dalších právních prostředků, jakož i stížnosti ku správnímu dvoru soudnímu. Připomínky mohou se odnášeti buďto ku soukromnému nebo veřejnému zájmu. Každý může činiti připomínky nebo námitky proti polohopisným plánům v zájmu veřejném.

Podle stavebního řádu pro Čechy vyhraženo jest schválení polohopisných plánů, jakož i rozhodnutí všech sporů vzešlých mezi jednotlivými obcemi ze zřízení plánů okresnímu výboru, který zjedná sobě dobrozdání politického úřadu okresního, ve II. stolici pak zemskému výboru. Ve městech se samostatným statutem (v Praze a Liberci) vyhraženo jest schválení polohopisného plánu zemskému výboru, který vyžádá sobě dobrozdání od místodržitelství. V místech lázeňských vyhraženo jest naproti tomu právo to místodržitelství, kteréž opatřiti si musí před rozhodnutím dobrozdání zemského výboru. Stejnou měrou má rozhodovati místodržitelství tam, kde jde

o založení nového místa (osady). Plány polohopisné, takto schválené rozhodny jsou co do směru, polohy a niveau veřejných tříd v nich stanovených, ulic a míst, takže při dalším provádění nelze v těchto třech směrech od plánu se uchýliti. Kdyby tedy časem zamýšlena byla v těchto směrech nějaká změna nebo rozšíření schválených plánů na základě usnesení dotyčného výboru obecního resp. sboru obecních starších, lze ji provésti jen postupem takovým, kterého se vyhledává ku zdělání plánu nového. Změny obcí předsevzaté mají jen tehdy platnosť, svolí-li k těmto změnám schváleného plánu místodržitelství a zemský výbor. Udělení tohoto souhlasu zůstaveno jest volnému užívání úřadu (nál. spr. s. dv. ze dne 18. listopadu 1892 č. 3470, sb. »Budwinski« č. 6884). K samostatné změně projektů regulačních od obce stanovených není povolán zemský výbor, pokud se nejedná o spor mezi dvěma sousedními obcemi ve příčině stanovení polohopisných plánů (nál. spr. dv. s. ze dne 9. prosince 1892 č. 3743, sb. »Budwinski« č. 6933).

Plány stavební.

Plán stavební jest půdorys budovy, z něhož jest patrna vnější i vnitřní podoba a sestavení celku ve všech jeho částech.

I. Druhy. Rozeznává se:

1. celkový stavební plán, který obsahovati musí celou rozlohu zamyšleného objektu i s přilehlými objekty, půdorysy všech částí. V celkový stavební plán pojati jest

2. situační plán. Situační plán má znázorňovati polohu staveniště a jeho okolí dle celého rozložení, má tedy znázorniti všechny přilehlé domy nebo pozemky s udáním příslušných čísel domovních a parcelních, vlastníků, hraničících dvorů, dveří a oken, čar hraničících tříd, ulic nebo míst, na kterých staveniště se nalezá.

3. Plány svahoměrné, které znázorniti mají svah (rovinnou výšku) staveniště, třídy, ulice nebo prostranství, při kterém se staveniště nalezá, dále polohu, jakou mají prahy domovních vrat všech sousedních domů a mimo to největší výšku vody.

4. Plány polohopisné (viz tento čl.).

5. Plány rozdělovací mají znázorniti úplně a přehledně jednotlivé parcely, které při parcelování od pozemků odděliti jest.

6. Plány podrobné obsahovati mají jednotlivé dílčí objekty, z nichž sestávati má celý stavební objekt.

II. Forma a obsah. Dle stavebních řádů musí býti plány takto upraveny:

a) Veškery plány musí býti na tuhém papíru kreslicím nebo plátnu vykresleny a tím způsobem (barvami) položeny, aby bylo lze z nich posouditi, které zdivo má se zbourati, které je staré a které nové; k označení různých druhů zdiva ve stavebních plánech má se položiti stávající tuší, zdivo určené k odklizení žlutou a nové zelenou barvou (dek. dv. kanc. ze dne 23. října 1828 č. 24229 a gubern. dek. ze dne 18. listopadu 1828 č. 51038). Dále naznačiti jest staré trámoví hnědou, nové bleděžlutou barvou (gubern. dek. ze dne 15. června 1837 č. 34459).

b) Stavební plány musí býti podepsány stavbu vedoucím, zhotovitelem plánu a pánem stavby (stavebníkem); stavbu vedoucí může současně býti též zhotovitelem plánu a pak může býti plán i od něho v této vlastnosti podepsán.

c) Situační plány kresliti jest v měřítku plánu polohového.

d) Podrobné plány musí být zhotoveny ve větším měřítku tak, aby bylo lze vše zřetelně rozeznati.

e) Stavební plány podrobeny jsou přezkoumání a schválení stavebního úřadu.

f) Při všech soukromých stavbách musí být stavební plán stále pohotově na místě stavebním ku prohlédnutí orgánů, jimž přísluší dozor nad stavbou.

g) Při stavbách, které hraničí s drahou nebo položeny jsou v jich požárním obvodu, předložiti jest plány stavební se strany úřadu stavebního i příslušnému úřadu železničnímu.

h) Při stavbách státu, země, okresu nebo fondu jimi spravovaného vyhrazeno jest prozkoumání a schválení plánu stavebního příslušnému okresnímu hejtmanství, a ve městech s vlastním statutem magistrátu.

III. Účel plánu stavebního.

Plán stavební má několikerý účel:

a) Stavebnímu úřadu poskytnouti má úplné a důkladné znázornění projektované stavby ve všech částech, aby mohl tento posouditi, zdaž vyhovuje zamyšlená stavba předpisům řádu stavebního.

b) Plán stavební má dále umožniti interesentům a sousedům, aby znajíce jej mohli chrániti svých práv a vznésti své námitky proti zamyšlené stavbě.

c) Úředně schválený plán stavební jest stavbu vedoucímu vodítkem při provádění stavby. Proti jakékoli stavbě, která neodpovídá plánu stavebnímu, i pokud se tkne některé části, zakročiti má stavební úřad, zapověděti pokračování ve stavbě, kteréž může se teprve tehdy povoliti, až odstraní se vytknuté nedostatky nebo až úchylky dodatečně se povolí.

d) Povolení k obývání nesmí býti dáno dříve, dokud stavbu vedoucí nepřipojí k žádosti o povolení k užívání stavby též co nejsprávněji zdělaný plán, který přezkoumati má stavební úřad, při čemž zvláště dbáti jest té okolnosti, zdaž provedená stavba ve všech částech svých souhlasí se stavebním plánem.

Plavba námořská.

I. Rakouská plavba námořská dělí se jednak v pobřežní plavbu (kabotáž, viz čl. Kabotáž), jednak v plavbu na širém moři.

II. Majetkoprávní poměry k lodím námořským.

1. Loďařem nazývá se ten, kdo dle rakouských předpisů námořských nabyl vlastnictví námořské lodi. Obyčejně náleží loď podle ideálních dílů několika loďařům dohromady, kteří přispívají dle poměru svých dílů na náklady plavby, mají účastenství v zisku a ztrátě a mají právo hlasovací v záležitostech loďařství, kteréž vyřizují se zpravidla usnesením většiny. Avšak nejméně dvě třetiny lodi musí býti vlastnictvím rakouských příslušníků. Řízení obchodu zůstavuje se vždy jen jednomu účastníku, což ostatně leží v povaze věci samé. Jinak platí — pokud námořské zákony a námořské zvyklosti jiných norem neobsahují — ustanovení 16. hlavy všeob. obč. z. (§§ 825—849), jakož i zásadná ustanovení o spoluvlastnictví. Rakouské právo námořské ztotožňuje při tom výslovně pojmy »loďař« a »vlastník«, výslovně tedy vylučuje rozdíl francouzského práva mezi »propriétaire« a »armateur«. Podobná opatření vykazují námořské zákony téměř všech námořských států.

Aby se ku plavbě námořské použíti mohlo zvláštní lodi národní, vyhledává se registrování lodi u příslušného úřadu a nabytí certifikátu vlastnického.

2. Kapitán:

a) Vedení lodi přísluší kapitánu (magister navis), který jakož i nejméně dvě třetiny mužstva musí býti rakouského státního příslušenství.

b) Rakouské námořské zákony vyhledávají při kapitánu ještě tyto náležitosti: Dokonaný dvacátý rok, průkaz způsobilosti a sice praktické průkazem odbytého služebního času na moři, a theoretické zákonem předepsanou kapitánskou nebo plaveckou zkouškou, kterou složiti jest u přístavního nebo námořského úřadu zdravotního. Zkouška pojímá v sobě otázky o zacházení s kompasem, výstrojem lodi, všeobecnou znalosť pobřeží, mělčin, úskalí, proudů a zátok adriatického moře a nejdůležitějších ustanovení platných zákonů námořských. Ku vzdělání pro službu námořní jest zřízena obchodní a plavecká akademie v Terstu a plavecké školy v Ložinu, Dubrovníku a Kotoru, na kterých absolvovati dlužno tříletý běh.

c) Poměr kapitána ku loďaři: Kapitán jest zmocněncem loďaře a jest povinen dbáti veškeré péče uložené námořníku. Svým jednáním zavazuje přímo loďaře, který však neručí zpravidla osobně, nýbrž jen lodí a nákladem; kapitán, důstojníci a mužstvo lodní mají nárok na stravu, přiměřený příbytek na lodi a na vyplacení mzdy, která může záležeti buďto v určitém peněžním obnosu nebo v podílu na zisku. Kapitán nesmí před ukončením ujednané cesty ze služeb vystoupiti, byl-li však směr cesty před vyplutím změněn, může on jako každý jiný lodník ze služby vystoupiti. Byl-li kapitán bez spravedlivé příčiny propuštěn, má před nastoupením cesty nárok na třetinu měsíční mzdy, byl-li propuštěn na cestě, může však žádati mzdu celou. Spory ze smlouvy služební náležejí až do 30. dne po zrušení smlouvy ku příslušnosti úřadů politických.

3. Kormidelník.

Na každé lodi při delší plavbě musí býti kromě kapitána ustanoven ještě kormidelník; k tomu hodí se jen ten, kdo úřadem uznán byl za způsobilého. Uchazeč předložiti musí průkaz, že sloužil buďto 4 roky na lodích plachetních, na cestách mimo adriatické moře nebo dokázati musí, že absolvovav některou plaveckou školu odbyl dvouletou lodní praxi. Nadto musí se uchazeč podrobiti zkoušce a obstojí-li při ní, vydá mu úřad nánámořský t. zv. brevet. Kormidelník podřízen jest kapitánu a musí jeho nařízení a rozkazů býti poslušen.

4. Lodní mužstvo.

Kapitán najímá mužstvo; úmluvy mezi oběma stranami ve příčině služby uzavřené zaznamenají se ve hlavním seznamu (Musterrolle) a podepíší se mužstvem. Hlavní seznam vykazovati má též změny v mužstvu cestou se přihodivší; kapitán rozhoduje netoliko o přijetí, nýbrž i o propuštění mužstva. Jemu přísluší volba důstojníků lodních, dozor nad veškerými lodníky, jakož i moc disciplinární nad nimi. Kapitán zodpověden jest za zjednání dobrých námořníků, spolehlivost lodi, bezpečnost nákladu, opatření potřebných listin lodních, za zapravení příslušných dávek a šetření zákonů celních. Jemu přísluší dále během cesty péče o udržování mužstva v evidenci pomocí hlavního seznamu, doplňování jeho, dále péče o zachování lodi a zboží. Po svém příjezdu má konečně postarati se o splnění povinností v cizím přístavu, o zápis i výmaz zboží, a má zprávu podati o výsledku

své cesty, jak komitentovi, tak i příslušnému rakouskému místnímu úřadu konsulárnímu.

III. Certifikáty lodní.

1. Hlavní seznam (viz odst. II.).

2. Každá loď musí býti u úřadu rejstřík vedoucího zapsána (registrována); registrace provede se, prokáže-li loď všechny zákonné náležitosti. List rejstříkový jest úřední listina, na které potvrzena jest provedená registrace, každá další změna musí se oznámiti rovněž úřadu rejstřík vedoucímu.

3. List měrný jest úřední stvrzení nosnosti lodi (cejchování lodi) (viz zák. ze dne 15. května 1871 č. 43 ř. z. o cejchování námořských lodí obchodních).

4. Právo ku provozování námořské plavby pod rakouskou vlajkou udílí se pro malou pobřežní plavbu lincencemi, pro velkou pasy námořskými a pro plavbu dalekou patenty. Při malé pobřežní plavbě udílí se tato listina k pouhé žádosti u přístavních úřadů, při čemž dokázati jest vlastnictví lodi i způsobilost ku jejímu řízení; při velké pobřežní plavbě sepíše se však s vlastníkem protokol a na základě tohoto vydá se pas. V protokolu musí vlastník prokázati vlastnictví (listem o koupi), nosnost lodi v tunách (cejchovním certifikátem, certificato distazzatura), národnost, konečně rakouské státní občanství své i vůdce lodi a zavázati se musí, že loď svěří kapitánu vyhovujícímu zákonným náležitostem a že mužstvo skládati se bude ze dvou třetin z rakouských poddaných. Listiny tyto mají platnost tak dlouho, pokud loď nezměněna zůstává pod svým jménem a ve hlavních částech svých. Ku nabytí listin pro dlouhou plavbu námořní potřebných vyhledává se přísežné udání se strany loďaře a kapitána, kteréž obsahuje vedle svrchu zmíněných průkazů ještě více záruk závazků zákony politickými zvláště vyhledávaných. Listiny tyto musí býti po 6 letech opět obnoveny.

5. Aby se mohla poskytnouti náležitá záruka pro splnění závazků, kteréž kapitánu převzíti jest dle zákonných ustanovení, jest vázán vésti lodní knihy. K těmto náleží kromě svrchu zmíněného hlavního seznamu:

a) lodní denník (giornale di bordo), jakožto úplný výkaz o všech opatřeních během cesty učiněných i o nastalých událostech; denník tento rovná se ve příčině moci průvodní knihám obchodníků;

b) inventář o příslušenství a výzbroji lodi;

c) knihu nákladní;

d) účetní knihu k doličení příjmů a vydání.

6. Ve příčině mimořádných výdajů, zápůjček na loď, opuštění a zcizení lodi, škod námořských nebo podobných opatření jiných rozhodných pro loď nebo náklad zajistiti se má lodník sepsáním zvláštního prohlášení (námořský protest, prova di fortuna). (Viz čl. Protest námořský.) Za nedopatření v ohledu tomto jest loďaři zodpověden.

IV. Vlajky.

Rakouské lodi smějí na přídi a předním stěžni míti jen rakouské vlajky, na jiných místech zavěšeny býti mohou i vlajky provinciální, které nemají významu mezinárodního (výn. min. ze dne 31. ledna a 16. března 1849 č. 109 a 168 ř. z.). Vyhotovením listu o registraci nabývá se i práva k užívání vlajky. Patentem ze dne 16. dubna 1850 č. 249 ř. z. zavedena byla čestná vlajka a sice bílá a červená. Bílá vlajka jest vyznamenáním

pro ony vůdce lodí, kteří se vyznamenali svými plavbami a plaveckými službami a mají zásluhy o rozkvět a povznesení rakouské plavby námořské a obchodu námořského, nebo kteří vyznamenali se zachráněním tonoucích při ztroskotání lodi nebo podobnými chvalitebnými činy. Červená čestná vlajka přísluší každému rakouskému vůdci lodi, který svoji loď obhájil proti nepřátelskému nebo lupičskému útoku nebo rakouským válečným lodím poskytl vydatné pomoci. Míti zvláštní odznak ve vlajce nebo praporci, jako válečné námořnictvo, lodi obchodní nemají dovoleno. Vyhláškou min. obchodu ze dne 6. března 1869 č. 28 ř. z. byla zavedena nová vlajka pro námořské lodi obchodní rakouskouherské monarchie.

V. Poplatky přístavní (přístavné).

Tyto poplatky byly nově upraveny zákonem ze dne 27. února 1897 č. 71 ř. z., kterým zároveň zrušen byl zákon ze dne 10. června 1883 č. 108 ř. z. týkající se přístavních poplatků, které platiti jest ve přístavech rakouského pobřeží.

1. Povinnost ku zapravení přístavného nadchází tím okamžikem, jakmile loď vepluje v tuzemský přístav námořský, v rejdu nebo jiné místo pobřežní a tam provede nějaký úkon obchodní; zaplatiti jest poplatek před odjezdem lodi. Námořský úřad může však ve zvláštních případech stanoviti jiné podmínky platební. Z lodi, která po ukončení obchodního úkonu v některém přístavu se odstrojí nebo z něho pro jiné důvody do 3 měsíců opět nevypluje, zapraviti jest přístavné nejdéle do 3 měsíců, ode dne připlutí počítaje.

2. Obchodní úkony ve smyslu tohoto zákona jsou: přijímání a vykládání cestujících a zboží z lodi. Za obchodní úkon však se nepokládá: přijetí nebo odevzdání pošty, vyslání poslů na pevninu, doplnění potravin výhradně pro loď určených, doplnění zásoby uhlí a výstroje lodi, nakládání a vykládání lodivodů, nakladačů, vězňů a nemajetných osob domů dopravovaných, složení osob cestou onemocnělých nebo mrtvol, posléze složení oněch trosečníků, kteří cestou byli vzati na loď, přijetí nebo vydání upotřebených prázdných sudů nebo jiných upotřebených prázdných nádržek, vlek lodí, vyložení nebo naložení zboží a cestujících k úřednímu rozkazu nebo v případu vyšší moci, o čemž v posledním případu rozhoduje úřad přístavní.

3. Poplatku přístavního sproštěny jsou: válečné lodě, jakož i lodě výhradně k vojenským účelům najaté; lodě erární, všechny tuzemské a těmto na roveň postavené lodě cizozemské, jichž ryzí obsah prostorový nepřevyšuje 25 tun; yachty kterékoli vlajky, jsou-li se strany dotyčných států za takové uznány a neprovádí-li úkony obchodní; plavidla určená k rybaření i v tom případu, dopravují-li čerstvé ryby nebo vnadidlo; lehčáky sprostředkující skládání nebo nakládání; domácí lodě a jiné, které výslovně dopravují material k veřejným pracím přístavním určený; lodě plující ve vnitrozemských průplavech a řekách; nově zbudované lodě, které spuštěny byvše na vodu, z tuzemské loděnice plují do tuzemského přístavu, aby tam přijaly první náklad; lodě, které zaměstnány jsou kladením, zdviháním neb opravou podmořského kabelu telegrafního, pokud zdržují se všeliké operace obchodní; lodě, které podnikají cesty výhradně za účely vědeckými nebo poučnými, pokud úřad námořský okolnosť tuto uzná.

4. K žádosti mohou pro běžící kalendářní rok sproštěny býti poplatku přístavního: tuzemské a těmto na roveň postavené cizí parníky,

které oprávněny jsou na základě svého listu o registraci výlučně ku plavbě po adriatickém moři — a to západně až ku předhoří Santa Maria di Leuca, na východ až k mysu Clarenza se zálivem Lepantským, jonskými ostrovy, přístavem a průplavem Zakynthským a s řekami ústícími do těchto vod — zaplatí-li za každou ryzí tunu obnos 4 zl.; plují-li tyto parníky mezi tuzemskými přístavy, rejdami a jinými místy pobřežními a — kromě případů vyšší moci a neprovádí-li operace obchodní — cizozemských přístavů se nedotýkají a zaplatí-li za každou ryzí tunu při prostorovém obsahu do 100 ryzích tun obnos 50 kr., při obsahu přes 100 tun poplatek 2 zl.

5. Vyměření poplatku přístavního děje se na základě ryzího obsahu, který se vypočítá podle předpisů o cejchování námořských lodí; zlomky přes 50% béřou se za celou tunu, ke zlomkům o 50% nebo menším se nehledí.

a) Domácí nebo těmto na roveň postavené cizí parníky platí za každou ryzí tunu tento poplatek: plují-li z cizozemska a připlují-li v témž kalendářním roce z první a druhé cesty, 40 kr., ze třetí a čtvrté cesty 30 kr., z páté a každé další cesty 20 kr., přicházejí-li z tuzemska bez ohledu na pořad příjezdu 15 kr.

b) Domácí a těmto na roveň postavené cizí lodě plachetní platí za každou ryzí tunu tento poplatek: přicházejí-li z cizozemska a váží-li až do 100 ryzích tun — 4 kr., při váze přes 100 tun — 10 kr.; připlují-li z tuzemska: při váze až do 100 tun — 2 kr., při váze přes 100 ryzích tun 5 kr. Za cizí, tuzemským lodím na roveň nepostavené lodi zapraviti jest při každém připlutí za každou ryzí tunu 1 zl. přístavního poplatku.

6. Promlčení. Právo státu, vyměřovati přístavné, které následkem nesprávného užití zákona buď úplně, buď v míře příliš nepatrné bylo vybráno, promlčuje se do roka ode dne, kdy poplatek se měl odvésti. V téže lhůtě mohou strany přivésti k platnosti k platnosti nároky na vrácení platů bezdůvodně zapravených.

7. Přístavní poplatek vyměřuje příslušný úřad přístavní. O sporech z měření toho vzešlých rozhoduje v druhé stolici námořský úřad, ve třetí ministerstvo obchodu Z úhrnného příjmu na poplatcích přístavních na základě nynějšího zákona vybíraných plyne 8·5% do podpůrného fondu námořnického.

Plavba polabská.

Labe protékajíc územím rakouským a německým zprostředkuje a usnadňuje svojí výhodnou polohou zámořský obchod jako žádná druhá řeka. Jeho oblasť říční a obchodní znamenitě se rozšiřuje po obou stranách značnými přítoky, z nichž mnohé splavnými jsou. K poříčí labskému náleží 50 řek a 300 potoků. Labe stává se u Mělníka splavným a tvoří předůležitou obchodní cestu pro Rakousko a Německo.

I. Cla polabská.

Polabská plavba byla dříve ve svém vývoji valně obmezena právy skladními a vysokými cly. Ježto bylo Labe od r. 1804—1815 důsledkem systému válečného a kontinentálního takořka uzavřeno, byly konečně vídeňským kongresem vysloveny všeobecné zásady o splavnosti a odporučeny k okamžitému provedení. R. 1819 sešla se v Drážďanech komise pro plavbu po Labi, které se súčastnily polabské pobřežní státy: Rakousko, Prusko, Sasko, Anhaltsko, Hannoversko, Meklenbursko, Hamburk a Dánsko, a kteréž uzavřely po dvouletém vyjednávání smlouvu ze dne 23. června

1821, kteráž 1. března 1822 platnosti nabyla. Tato smlouva stanovila, že plavba po celém toku až do samého moře má býti volnou a že zrušena jsou všechna práva skladní, všecky dávky celní atd. Dovolovala však, aby vybírán byl poplatek za plavbu a sice jednak z nákladu (clo polabské), jednak z plavidel (poplatek rekogniční) a sice podle smluvené sazby pro 4 třídy lodí. V praxi utvářily se však mezitím poměry jinak, než by se bylo dalo očekávati dle doslovu smlouvy té; místo aby uvolnil se obchod, byl vyššími cly brzy tísněn ještě více. Celní sazbou z r. 1821 hleděno daleko více výhod pro finanční zájem polabských pokladen celních, nežli prospěchu obchodu, což příčilo se smlouvě vídeňské. Tato připouštěla totiž říční cla jen k tomu účelu, aby výtěžek jich vynaložil se k udržení a opravě jízdní dráhy. Časem nastoupila následkem svobodnějšího pojímání poměrů různá ulehčení, jež poskytnuta byla hlavně Rakouskem, Pruskem a Saskem. Druhá konference revisní odbývala se r. 1842 v Drážďanech, kdež súčastnil se kromě svrchu uvedených států ještě Lübek; konference trvala po dva roky. Po obšírných úradách došlo k dodatečné smlouvě o plavbě polabské ze dne 13. dubna 1844. Tato smlouva zrušila mnoho tísnivých ustanovení; místo obtížného poplatku rekogničního zavedena byla přirážka celní pro zboží. Jakkoli v celku výše dávek restitucemi celními povolenými Rakouskem, Pruskem a Saskem byla zmírněna, obnášely přece i na dále pro celou splavnou dráhu Labe při normální sazbě 160% nákladu.

Na třetí konferenci revisní 15. září 1850 v Magdeburku započaté navrhovalo Rakousko úplné zrušení cel polabských; avšak pro odpor ostatních států musila býti tato konference odročena. Výnosem rak. min. obch. ze dne 11. května 1850 č. 184 ř. z. bylo úplně zrušeno na základě nejvyš. rozhod. ze dne 4. května 1850 rakouské clo polabské pro všechno zboží, které sváží se po dráze labské mezi Mělníkem a saskými hranicemi na rakouských lodích a vorech; vyňato bylo dříví stavební a palivové, uhlí hnědé, kamenné a dřevěné. Výnosem rak. min. financí ze dne 20. července 1850 č. 279 ř. z. rozšířeno bylo osvobození od cla polabského, kterého požívaly s jistým obmezením české lodi, i na cizozemské lodi pro jízdu mezi saskými hranicemi a Děčínem. Neutuchající snahy Rakouska a Pruska po uvolnění obchodu polabského, ztroskotaly se i na další revisní komissi v září 1853 opět se sestoupivší, jelikož se Meklenburg a Hannoversko jen pranepatrnému snížení cla podvolovaly.

Teprve r. 1861 podařilo se odstraniti clo pobřežní a skladní, kteréž bylo na všech dosavadních konferencích předmětem všeobecných stížností. Smlouvou ze dne 22. června 1861 bylo úplně zrušeno toto clo počínaje 1. červencem 1861 za náhradu v obnosu 2,857.338 dolarů, kteréž zaplatiti bylo Hannoversku; k smluvníkům náležely s jedné strany Hannoversko, s druhé strany: Rakousko, Prusko, Belgie, Brasilie, Dánsko, Anglie, Francie, Španělsko, Meklenbursko, Zvěřín, Nizozemí, Portugalsko, Rusko, Švédsko a Norvéžsko, Bremy, Hamburg a Lübek. Oldenburg a Severní Amerika, kteréž dosud nepřistoupily, musily jako dříve platiti clo. Pro ony státy, kteréž ku smlouvě té nepřistoupily, zůstala v platnosti dřívější ustanovení.

Na 5. revisní konferenci došlo (4. dubna 1863) ku smlouvě, podle níž od 1. června 1863 vybíráno bylo pro všecky pobřežní státy jen ještě ve Wittenbersku clo polabské, které však novým utvářením se Německa bylo odstraněno.

II. Celní soudy polabské.

Dle čl. 26 smlouvy o polabské plavbě ze dne 23. června 1821 a dle ustanovení smluv dodatečných povinny jsou všechny státy při Labi ležící zříditi polabské celní soudy, které by měly rozhodovati o všech celních sporech a trestech, o sporech o placení poplatků celních, poplatků z jeřábů, váh, přístavních poplatků, poplatků z loděnic a vrat, spory o omezování stezky vodní osobami soukromými, o škodách způsobených na polích a lukách vytahováním lodí, jakož vůbec o škodě, kterou plťaři nebo plavci svou nedbalostí způsobili jinému za plavby nebo při nakládání.

Additionale ze dne 13. dubna 1844. přikázalo v § 47. soudům polabským vyšetřování a potrestání přestupků proti předpisům policie plavební a říční, kterých dopustili se vůdcové lodi, plťů, jich služebníci, cestující nebo tahači lodí; dále potrestání výstředností, jichž dopouštějí se osoby náležející k mužstvu lodnímu navzájem nebo proti policejním úředníkům pro clo polabské nebo plavbu polabskou ve vykonávání jich úřadů, ač nejsou-li přestupky ty povahy zločinné. Vedle toho náleží jim rozhodovati o případné náhradě ve všech těchto případech, jakož i spory o obnos a placení poplatků lodních, o sporech mezi vůdci lodí a cestujícími, o ceně a jiných podmínkách a poměrech dopravy a o služebních a námezdních poměrech mezi vlastníky a vůdci, mezi služebníky a pomocníky. Pokud byla přikázána cla polabská soudům polabským, staly se soudy tyto na dále bezpředmětnými zrušením cel polabských. Polabské celní soudy měly záležitosti jim přikázané vyřizovati krátkou a stručnou cestou. Když následkem zákona ze dne 11. června 1868 odděleno bylo soudnictví od správy, byla agenda dosavadních polabských soudů celních tak rozdělena, že přikázány byly záležitosti politicko-policejní a živnostenské povahy výnosem min. sprav. ze dne 29. července 1868 č. 3293 politickým úřadům okresním v Mělníku, Litoměřicích, Roudnici, Ústí n. L. a Děčíně, kdežto právní věci rázu většinou soukromoprávného přiděleny byly na zákl. výn. min. sprav. ze dne 9. srpna 1868 č. 9132 č. 24 zem. z. pro Čechy s vyloučením každé jiné příslušnosti okresním soudům v Mělníku, Lovosicích, Roudnici, Ústí n. L., Děčíně, a měst. del. okr. soudu v Litoměřicích (čl. VI. č. 3 úv. zák. k jur. nor.)

III. Policejní řád polabský.

Nař. min. obchodu ve srozumnění s min. sprav. a orby ze dne 3. dubna 1894 č. 39 ř. z. byl vydán zvláštní policejní řád pro plavbu a plťařství po Labi, čímž posud platná ustanovení policejní (čes. gub. nař. ze dne 11. února 1846 č. 4628 a nař. min. fin. ze dne 29. dubna 1854 č. 128 ř. z.) z větší části byla zrušena. Tento policejní řád platí pro Labskou trať od stoku malého Labe a Vltavy u Mělníka až do Hamburku nebo Harburku a obsahuje ustanovení o prozkoumání, výpravě, udržování lodí, o plavbě, zatížení, čistění vody plavbě sloužící, o šetření břehů, vyhýbání lodí, bezpečnostní pravidla pro jízdu za noci, za mlhy a sněhových vánic, o rychlosti jízdy, nařízení při nastalém neštěstí, dále ohledně vůdců lodí a plťů, kterým přísluší vrchní velení nad mužstvem a dozor nad cestujícími, jakož i ve všem, co se týče lodi samé, vedení, udržování a přirażení (přistání) atd. a co se týče udržení pořádku. Jak mužstvo tak i cestující jsou povinni bez odporu poslouchati všech nařízení od vůdců lodí nebo vorů v naznačených směrech vydaných; leč ruční práce smí se cestujícím nakázati jen v případech naléhavé tísně. Odbojné, nepořádné nebo řád ru-

šící mužstvo a cestující může vůdce lodi na vhodném místě s lodí i s majetkem jich odstraniti a odevzdati k dalšímu řízení policejnímu úřadu. Jednání proti předpisům řádu policejního trestají se, pokud již průchod nemají ustanovení trestního práva, v německé říši peněžitou pokutou do 60 marků nebo vězením do 14 dní, v Rakousku podle ustanovení platných pro přestupky policejní. Zachování a ostříhání tohoto policejního řádu svěřeno jest v Rakousku, jakožto plavebním úřadům I. instance, okresním úřadům pro přikázaný jim okres plavební. Při tom užiti mají spolupůsobení organů dozorčích, četnictva, jakož i představených obcí pobřežních.

IV. Úlevy celní. Výnosem min. fin. ze dne 1. října 1873 č. 20.368 bylo dovoleno, že může s určitými modalitami v platnosti setrvati odbytné schválené dne 10. srpna 1870 č. 10.207 pro plavební periodu roku 1871 ohledně nákladního zboží parníky dopravovaného v řízení ohlašovacím od Žandova do Děčína. Výnosem min. fin. ze dne 9. prosince 1882. č. 25.214 a ze dne 12. března 1883 č. 7642 bylo k žádosti německé labské plavební společnosti (»Kette«), pokud se týká, k žádosti severozápadní paroplavební společnosti do libovolného odvolání povoleno, aby zásilky obilí a luštěnin na jich vlečných člunech vyvážené a jich parníky tažené od Žandova až k Ústí n. L. dopravovány byly v řízení ohlašovacím v bezpečném uzavření nebo v úředním průvodu za jistých modalit a pod podmínkou, že dopravní podniky tyto výslovně přejímají ručení za toto zkrácené poukazování zboží. Tyto modality jsou:

1. aby ohlašovacímu úřadu předloženy byly oddělené seznamy zboží dvojmo doložené původním prohlášením a listy nákladními;

2. aby ponecháno bylo na vůli úřadu ohlašovacímu, má-li se průvod lodí díti orgány finanční stráže či pod závěrou zboží;

3. doprava zařízena býti musí tak, aby přechod hranic dál se za dne a aby připlulo se k poukázanému úřadu celnímu ještě za dne, aby mohl celní úřad ihned učiniti bezpečnostní opatření. —

Plavba říční.

I. Podstata a význam.

Řeky jsou nejstarším dopravním prostředkem, který vyvinul se daleko dříve, než přikročeno bylo ku stavbě silnic. I dnes ještě zaujímají řeky první místo v národním hospodářství jakožto důležitý a nejlacinější prostředek dopravní. Proto lze v průmyslových zemích již dávno pozorovati snahu k tomu směřující, aby se plavba říční vším možným způsobem podporovala. Při plavbě říční platí táž zásada jako při použití řek veřejných. Plavba přístupna jest na všech veřejných řekách všem osobám, jsou-li ku provozování plavby oprávněny podle ustanovení živnostenských, policejních a jiných správních opatření. Obecné používání řek ku plavbě netvoří tedy nijaké neobmezené nebo bezpodmínečné právo. Meze položeny jsou jednak řády policejními, jednak obsahem zvláštních oprávnění spočívajících na určitých právních titulech. Dohled na plavidla vztahuje se na dno, ponor, objem a vlastnické poměry lodí a majitele jich a na mužstvo lodní.

II. Mezinárodní smlouvy.

Již záhy nastala potřeba, aby za účelem nerušené plavby po řekách několika státy protékajících učiněny byly se sousedními státy smlouvy. Leč teprve velké státní převraty, které měla v zápětí francouzská revoluce a války napoleonské, přivedly otázku mezinárodního práva ku plavbě říční na denní pořádek. Tak byly již při uzavírání míru Campo-Formijského

a Lunvillského činěny pokusy, aby docílena byla svobodná plavba po velkých řekách evropských. Avšak teprve mírem pařížským ze dne 30. května 1814 nabyl výsledek těchto mezinárodních vyjednávání určitých tvarů. V V. odstavci této smlouvy bylo stanoveno, že vyhraženo jest pozdějšímu kongresu právo, určiti, jakým způsobem by se usnadniti měl styk mezinárodní a jakým způsobem rozšířiti by bylo lze opatření učiněná ohledně Rýnu na všechny ostatní řeky, pokud tyto splavnými jsouce protékají více státy, nebo je dělí. Na vídeňském kongresu ze dne 9. června 1815 byla konečně ve článku 108.—117. vytčena zásada, že plavba svobodná jest na všech oněch řekách, kteréž více států oddělují nebo jimi protékají a sice po celém toku počínaje od toho bodu, kde řeka splavnou býti počíná až k ústí. Poplatky stanoveny býti měly jednotně, nezměnitelně a neodvisle od druhu dopravovaného zboží, rovněž upravena býti měla jednotným způsobem policie plavební; státům pobřežním však ponechána suverenita nad pobřežními tratěmi podél jich území. Vídeňské akty kongresní vedly tedy ku pojmu t. zv. konvencionelných řek a toků, kterýžto pojem tvoří nyní základ mezinárodního práva plavebního. Jednotlivé další konvence snažily se doplniti vhodným výkladem a dodatečnými předpisy vídeňské akty kongresní.

Ohledně státoprávního poměru s Uhrami co do plavby v obou částech říše stanoví zák. ze dne 27. června 1878 č. 62 ř. z. v čl. VII. toto: »Všechny záležitosti dotýkající se plavby na oněch řekách, na které vztahují se ustanovení vídeňských aktů kongresních a aktů dunajských z roku 1857, pokud se ustanovení ta táhnou k poměru k cizím státům, spravovány jsou ministrem zahraničných záležitostí s výhradami v čl. III. blíže naznačenými. Ohledně všech vnitrozemských vod, které se v toku svém dotýkají obou zemí, šetřeno bude jednotného postupu ve všech záležitostech týkajících se výkonu plavby, policie říční, oprav a udržování v dobrém stavu. Co do provozování plavby a plavení vorů po všech vnitrozemských vodách budou příslušníci obou zemí stejně posuzováni.

III. Právo živnostenské.

Na paroplavební podniky nevztahuje se platnost předpisů řádu živnostenského (čl. V. ad 1. vyhl. pat. k živn. ř.); tyto upravuje zákon ze dne 21. srpna 1874 č. 122 ř. z. Podobně nejsou podrobeny živnostenskému řádu podniky stálých převozníků, dále plovárny vorovny (pltárny) [čl. V. ad n. cit. vyhl. pat.]. Naproti tomu jsou podniky periodických doprav osobních, jakož i živnost plavecká na vnitrozemských vodách živnostmi koncesovanými (§ 15 ad 3 a 5 ř. živn.). Uchazeči o koncesi ku živnosti plavecké t. j. osoby, kteréž chtějí provozovati plavbu na plachetních a veslových lodích po vnitrozemských vodách po živnostensku, musí vykázati potřebné praktické vědomosti a vlastnosti. Pokud o jednotlivých vodách platí zvláštní předpisy, jsou tyto pak rozhodnými (nař. min. ze dne 17. září 1883 č. 151 ř. z.). Oprávnění ku provozování plavby po Dunaji s rakouskými veslicemi a parníky jest odvislo při veslicích od udělení koncese dle ustanovení ř. živn., pokud se týká, dle min. nař. ze dne 29. ledna 1858 č. 22 ř. z.; paroplavba závisí na udělení koncese dle min. nař. ze dne 29. ledna 1858 č. 22 a 108 ř. z. Nerakouské parníky a veslice posuzovati sluší dle příslušných předpisů jich vlasti (§ 1. min. nař. ze dne 31. srpna 1874 č. 122 ř. z.). Pro paroplavbu pomocí řetězů nebo drátěných provazů (lan) vydalo ministerstvo obchodu r. 1870 nařízení, kteréž z větší části shoduje se s normami v Německu o tom platícími. Pro

udělení koncese ku paroplavbě příslušný jest zemský politický úřad, v jehož správním obvodu podnik má své sídlo, i když oprávnění k plavbě rozšířeno jest na více území zemské správy. Proti rozhodnutí zemských úřadů možno se odvolati k ministerstvu obchodu (nař. ze dne 12. července 1858 č. 108 ř. z.).

Nařízením ze dne 4. ledna 1855 č. 9. ř. z. upraveno bylo provozování paroplavby po vnitrozemských jezerech, proudech a řekách. Všechna tato ustanovení vztahují se však jen ku plavbě po živnostensku provozované, nikoli však k tomu, chová-li kdo člun nebo loď ku vlastní potřebě a neprovozuje li plavbu po živnostensku. Soukromá plavba vázána jest jen předpisy říčního řádu policejního.

IV. Policie říční.

Používání veřejných vod ku plavbě nebo plavení vorů upraveno jest zvláštními akty, konvencemi, řády plavebními, řády policie říční a kanalovými řády a jinými v tom směru vydanými zákony a nařízeními (§ 7. říš. zák. vodn.). Dohled na šetření předpisů policie říční přísluší politickým úřadům, kteréž zmocněny jsou při tom použiti zřízenců organů říční policie, četnictva, stráže finanční a představených obcí pobřežních.

Nejdůležitější řády policie říční jsou:

pro Čechy řád policie plavební a říční pro Labe, vyhlášený min. nař. ze dne 3. března 1894 č. 39 ř. z, dále řád pro Vltavu i s přítoky ze dne 10. února 1854 č. 6 z. z., pokud se týká, ze dne 24. července 1857 č. 34 z. z., říční řád pro plavení vorů po Labi od Mělníka dále až k zemským hranicím ze dne 30. října 1880 č. 83 z. z.; řád plavební pro Rakousy nad Enží ze dne 12. května 1822, předpisy policie říční pro Dolní Malši (dek. dv. kanc. ze dne 27. ledna 1825 č. 2739 dolnor. sb. z. č. 29), předpis policie říční pro Dunaj (nař. min. fin. ze dne 31. srpna 1874 č. 122 ř. z.) pro hornorakouskou trať Dunaje. Pro In a jeho přítoky řád plavební ze dne 7. ledna 1877 č. 4. hornorak. z. z. a ze dne 18. října 1877 č. 20 z. z., Drávu nař. ze dne 22. dubna 1876 č. 12 z. z., Sávu ze dne 19. listopadu 1874 č. 42 z. z., pro Haličské řeky (nař. ze dne 6. listopadu 1827 č. 68772 sb. zák. prov. č. 179) a Bukovinu (nař. ze dne 18. června 1855 č. 35 z. z.), Přímoří a Terst (gub. nař. ze dne 11. března 1820 č. 4212 sb. prov. z.), pro Štýrskou Muru (nař. ze dne 18. února 1856 č. 6 z. z. a ze dne 12. ledna 1877 č. 4 z. z.) byl vydán řád policie říční 2. března 1842 č. 9605 (sb. prov. zák. 1842 str. 66).

Řády policie říční obsahují podmínky provozování plavby, dále ustanovení o zodpovědnosti vlastníků lodí a vůdců, o způsobilosti vůdců lodí a mužstva lodního, o lodním patentu, označení lodí, jich zatížení a velkosti, o potřebných zařízeních pro dopravu osob, o řádu dopravním, o sazbách a knize stížnosti, dále ustanovení o upotřebení lan, opatřeních při nebezpečí, jízdním řádu, jízdních pravidlech a o trestech. Péče o šetření řadů říčních přikázána jest vůbec politickým úřadům okresním, kteréž dovolati se mají při tom spolučinnosti organů policie říční, četnictva, finanční stráže a představených obcí pobřežních. Opatření a rozhodnutí — pokud vyhrazena nejsou výslovně zemské vládě — náleží v I. stolici před politické úřady okresní (v městech se zvláštním statutem před městské úřady), ve II. stolici před místodržitelství, v poslední stolici před ministerstvo spravedlnosti, kteréž dorozumí se dle povahy věci s ostatními ministerstvy v tom zúčast-

něnými. Pokud jde však o stavby vodní, rozhodna jsou ve příčině příslušnosti a dohledu ustanovení zemských vodních zákonů.

Plavení dříví.

I. Pojem.

Plavením dříví (Holztrift) v užším smyslu vyrozumívá se doprava dříví po vodě v tom záležející, že kusy dříví po vodě volně bez jakéhokoli hmotného spojení se plaví. K tomuto účelu bývají zřizována plavidla a jinaká zařízení a stavby s tím související. Vodní zákony ustanovují, že použití vod k plavení dříví upraveno jest zákonem lesním (§ 31 česk., § 30 morav. a slezsk. zák. vod.). Pod pojem plavení dříví spadá však i plavení dřev spojených, jestliže totiž jednotlivá dřeva v jeden celek spojená jedině hnací síle vody jsou ponechána, aniž by tu byly osoby zřízené k tomu, by s plaveným dřívím zároveň postupujíce nad ním bděly, čímž liší se od plavení dříví volného doprava dříví po vodě ve vory spojeného. Rozhodným kriteriem jest tu okolnosť, zdali tu jsou osoby dozor obstarávající čili nic; není-li jich, pak, byť i dříví bylo spojeno ve vory, jde přece toliko o plavení dříví povolení dle zákona lesního podléhající, kdežto plavba vorů, jež osoby k tomu ustanovené řídí, upravena jest zákony vodními vztažmo předpisy o vodní policii (výn. min. orby ze dne 12. prosince 1879 č. 9067, Peyrer sb. 364). Okolnosť, zdali jednotlivé kusy dřev jsou spojeny čili nic, jest nerozhodna. Rčení zákona (im ungebundenen Zustande) bylo patrně voleno za tím účelem, aby protiva toho, totiž spojení dřev ve vor, t. j. plavidlo jasněji na jevo vystoupila. Správnosť tohoto názoru plyne již z úvahy, že daleko pečlivější ještě opatrnosti šetřiti sluší, jde-li o plavení dřev spojených než plaví-li se dřeva jednotlivě (roz. ze dne 11. listopadu 1880 č. 2053, B. 915). (Viz čl. Plavení vorů.)

Plavením dříví rozumí se, jak již podotčeno, doprava dříví spojeného nebo volně plovoucího a to buď celých kmenů nebo polen. Kromě dříví mohou však i jiné předměty po vodě býti plaveny, ku př. trusky a jinaké odpadky z hospodářských, průmyslových nebo horních závodů. Výsostné právo eráru ve příčině plavení dříví nebylo vodním zákonem zrušeno a vztahuje se též na všechny splavné vody v lesním státním území se nacházející (roz. min. orby ze dne 29. prosince 1883 č. 2986, Zeitschrift für Verw. 1884 č. 3).

Lemayer vyslovuje se o kompetenci v záležitostech plavení dříví se týkajících (Gerichtszeitung 1869 str. 182) následovně: »Celkem jest zajisté logicky správnější předpisy o plavení dříví umístiti v zákoně vodním než lesním. Plavení dříví — hledíme-li k němu se stanoviska hospodářského — slouží sice jako prostředek k dopravě lesních produktů k účelům lesním; se stránky právnické jest však toliko právem k vodě (Recht am Wasser), jež zhusta s jinými vodními právy jest v odporu, ba mnohdy je úplně účinnosti zbavuje.« K tomu poznamenává Payrer (viz jeho »Oesterr. Wasserrecht« str. 357 pozn.): »Posavadní zkušenosť však ukázala, že při většině úředních úkonů, k nimž plavení dříví podnět zavdalo, převládaly ohledy lesnické a nikoli vodní, a tudíž i při úředních komisích ve příčině plavení dříví předsevzatých po většině lesníci a toliko výjimečně technikové vodních staveb jako znalci musí býti přibráni; otázky vodního práva jsou buď toliko vedlejšími nebo vůbec jde při plavení dříví jedině o otázky lesnictví se týkající. Bylo by také bezúčelno dopravu dříví po zemi upravovati jiným zákonem než dopravu po vodě. Konečně i lesníci uchylují se raději v této

příčině k zákonu lesnímu než k zákonu vodnímu jim cizímu. Tyto praktické důvody též ospravedlňují, že naše zákonodárství předpisy o plavení, jež posud nacházely se v zákoně lesním, v zákony vodní nepojalo.

II. Nabytí práva k plavení dřev.

1. Příslušnosť.

a) Ku plavení dřev, jakož i ku zřízení příslušných staveb jest zapotřebí zvláštního povolení politického úřadu okresního (dříve úřadu krajského).

b) Má-li plavení dříví vztahovati se k více okresům, uděluje povolení politický úřad zemský.

c) Má-li se konečně plaviti dříví různými korunními zeměmi, nebo jde-li o povolení na více než 3 roky, jest příslušným ministerstvo vnitra (§ 26 zák. lesn. a § 1 prov. nař. ze dne 3. července 1876 č. 6953).

Vztahuje-li se plavení dříví na více správních okresů nebo na více zemí, přenese se veškeré jednání na jediný správní úřad, kterýž je má provésti v souhlase a po případě za spolupůsobení úřadů súčastněných (roz. min. orby ze dne 3. prosince 1877 č. 13476, Peyrer, str. 362). Úředně schválené podmínky plavení nesmí beze svolení úřadu soukromou úmluvou býti měněny (roz. min. orby ze dne 22. února 1878 č. 13849).

2. Na vodách soukromých.

I tu jest třeba zvláštního povolení k plavení, jelikož § 26 lesn. zák. mezi vodami veřejnými a soukromými nerozeznává (roz. min. vn. v souhlase s min. orby ze dne 19. května 1877, č. 6706 min. vn. a 6160 min. orby). Jeví-li se k plavení dříví nezbytně potřebným použití vod soukromých, musí býti vlastníku soukromé vody poskytnuta úplná náhrada škody tím jemu spůsobené; o tom, zdali tato nutnosť tu jest čili nic, rozhoduje politický úřad slyšev prve strany a znalce, který též obnos náhrady předběžně určí; vzejde-li však o nároku na náhradu škody spor a nelze-li před politickým úřadem docíliti smírného dohodnutí, jest stranám volno obrátiti se cestou soudní na pořad práva. Byla-li však náhrada prozatímně určená složena, nesmí plavení dříví býti překáženo (§ 24 lesn zák.). Má-li býti povoleno plavení dříví po náhoně (kanále) zřízeném k účelům soukromým vedoucím z vody veřejné a nedohodnou-li se strany, platí obdobně §§ 24 a 26 lesn. zák. a § 26 zák. vod. (roz. min. orby ze dne 28. března 1879 č. 1763, Peyrer, str. 363).

3. O skládání dříví, jež má býti plaveno, rozhodne po případě politický úřad (§ 35 lesn. z.).

4. Doba plavení.

Na více než 30 roků nesmí oprávnění k plavení vůbec býti uděleno. V těchto mezích vyměří se doba tato dle výše nákladu, který na zřízení plavby nebo stavby byl učiněn (§ 36 lesn. z.). Koncesi k plavení, původně ministerstvem udělenou, mohou na dobu nejdéle tří roků instance nižší prodloužiti (roz. min. orby ze dne 1. dubna 1877 č 3107).

5. O povolení k plavení dříví a ke zřízení příslušných staveb může se každý ucházeti. Přísluší-li však někomu již právo určité vody výhradně ku plavení dříví používati, nesmí bez svolení jeho v době, pokud oprávnění toto trvá, nikomu jinému nové právo k plavení dříví na téže vodě býti uděleno (§ 27 lesn. zák.).

6. V žádosti za udělení neb obnovení oprávnění k plavení dříví buďtež, pokud možná, zevrubně uvedeny: doba, kdy se zamýšlí plaviti,

místo, kde má počíti a kam až má jíti, jakož i druhy a množství dříví, jež tímto způsobem dopravováno býti má. Rovněž musí v žádosti býti udáno místo a účel zařízení a musí býti též připojeny náčrty a popisy zamýšlených staveb, z nichž by byl zřejmý poměr jejich k okolí veškerému, jakož i k jiným stavbám a vodním strojům, které již na vodě plavné jsou. Každá taková žádosť musí v dotyčných obcích, jichž zařízení nebo vůbec plavení se týká, politickým úřadem bez prodlení býti vyhlášena. Případné žádosti za stejné povolení musí býti podány, jde-li o povolení na běžící rok, ve 14 dnech, jinak však do 6 neděl (§ 29 lesn. z.).

7. Řízení o žádostech za povolení k plavení.

Po uplynutí uvedených lhůt předsevezme politický úřad potřebná komisionelní šetření na místě samém, k němuž přibéře příslušné obce, všechny sousedy a osoby jinak súčastněné, jakož i znalce a na základě výsledku těchto šetření nebo jinak známých poměrů o žádosti rozhodne. Byla-li udělena vyšším úřadem koncese na dobu delší tří roků, nesmí nižší úřad na této koncesi vůbec ničeho měniti, byť i změna měla se vztahovati na dobu kratší než 3 roky. Změny takové mohl by povoliti toliko ten úřad, jenž koncesi byl udělil (roz. min. orby ze dne 22. února 1878 č. 14085, Peyrer, str. 362). Povolení k plavení nebo ke zřízení příslušných staveb, není-li tu závady dle § 27, má býti odepřeno jen tekráte, bylo-li by spojeno s velikým nebezpečím nebo bylo-li by nutno odstraniti jiná již stávající zařízení, jež z veřejných ohledů jsou větší nebo stejné důležitosti a nemohou být na jiné místo přeložena, nebo konečně byla-li by tím způsobena škoda, jíž podnikatelé by patrně nahraditi nemohli (§ 30 lesn. z.).

8. Řízení při konkurenci žadatelů.

a) Uchází-li se více osob o povolení k plavení nebo ke zřízení dotyčných staveb na témž nebo velice blízkém místě, a není-li proti vyhovění žádostem těmto překážky, jest především pokusiti se o smírné dohodnutí žadatelů. Nelze-li však ve lhůtě politickým úřadem stanovené dohodnutí takového docíliti, rozhodne tento nebo dle okolností ministerstvo o podaných žádostech. Ohledně vyvlastnění při tom snad potřebného platí zákony vůbec o vyvlastnění vydané.

b) Stojí-li různí žadatelé naproti sobě a jde-li o otázku, který z nich má dříví k dopravě určené v ceně větší, oddělí se z pravidla šetření ve příčině přípustnosti plavení vůbec, jakož i o podmínkách jeho, o opatřeních ochranných a bezpečnostních a pod. od šetření ve příčině otázky zmíněné, jelikož ohledně těchto otázek z pravidla i různí znalci a různí účastníci slyšeni býti musí (roz. min. orby ze dne 3. března 1878 č. 357).

c) Není-li námitek proti udělení povolení a nelze-li docíliti smírného dohodnutí mezi více uchazeči, budiž rozhodnuto tím způsobem, že každému jednotlivému uchazeči se ustanoví zvláštní čas k plavení; nebylo-li by to však možno, má povolení ohledně potřebných tratí býti uděleno tomu, jehož dříví k dopravě určené má větší cenu; má-li však toto cenu stejnou, udělí se povolení tomu, kdo již delší dobu dříví plaví, jde-li o zařízení nové, kdo delší trati chce používati.

d) Ten, kdo k plavení dříví výhradně jest oprávněn, povinen jest od jiných uchazečů, žádají-li toho, dříví ku plavení určené za místní cenu převzíti nebo za přiměřenou náhradu je spolu plaviti potud, pokud se mu tím v plavení vlastního dříví nepřekáží. Nemůže-li však dříví všech uchazečů tímto způsobem býti k plavení přijato, přísluší přednosť tomu, jehož zásoby

jsou podnikateli nejblíže (§§ 27—31 lesn. zák.). Závazek odkoupiti dříví nebo převzíti je ke společnému plavení od ostatních uchazečů neomezuje se jedině na ten případ, když jedinému oprávněnému výhradné právo k plavení bylo uděleno, nýbrž má místo zejména i tenkráte, byla li udělena oprávnění k plavení více uchazečům tím způsobem, že čas i množství vody jimi úplně jest vyčerpán. I když bylo oprávnění přikázáno dvěma uchazečům pro různé doby, může jednomu ve prospěch druhého uložena býti povinnosť dříví jeho převzíti nebo společně plaviti. Ovšem závazek tento omezen jest tím, že nesmí býti plavení dříví vlastního zavázanému nemožným učiněno (roz. ze dne 30. října 1880, č. 1939; sb. »Budwinski« č. 905).

III. Zřízení staveb plavebních.

I povolení ke zřízení těchto staveb, je-li více uchazečů a nebylo-li docíleno smírného dohodnutí mezi nimi, má býti uděleno tomu, jehož zásoby dříví k plavení určeného mají největší cenu; při stejné ceně dříví má přednosť ten, kdo již déle dříví plaví. Každé takovéto povolení jest však vázáno podmínkou, že podnikatel dovolí za přiměřenou náhradu všem, kdo povolení k plavení obdrží, v případě potřeby staveb jeho užívati. Každá nová stavba musí býti tak zařízena, aby nepřekážela plavení dříví již povolenému a nerušila účinnosť staveb stávajících k užívání způsobilých. Stavby již zřízené musí novým podnikům na žádosť za přiměřenou náhradu k použití býti ponechány, avšak jen potud, pokud nenáležejí osobám k plavení výhradně oprávněným a pokud vlastníku v užívání jich se tím nepřekáží. Nechce-li je vlastník na dále v dobrém stavu udržovati, má je zciziti nebo pronajmouti a nelze-li jich vůbec již používati, úplně odstraniti (§§ 32 a 33 lesn. zák.). Stavby ku plavení dříví sloužící dlužno posuzovati podle ustanovení zákonů vodních, jestliže lesní zákon sám v jistém směru nemá zvláštních předpisů a vyskytují se tu otázky pod vodní zákon spadající, ku př. stavidla, nádržky a pod. (roz. min. orby ze dne 12. června 1877 č. 382). O stavbách, které jsou zároveň stavbami vodními, platí vedle zákona lesního též ustanovení zákona vodního (roz. min. orby ze dne 8. ledna 1879 č. 10315).

IV. Společná ustanovení o plavení a příslušných stavbách.

V obojím případě ku případným komisím buďte přibráni nestranní znalci; tito mají se vysloviti o ceně dřev k plavení určených, o přiměřeném nákladu plavení, o náhradě za užívání staveb, o stavbách ochranných a náhradě škody, jakož i o způsobu a výši případné jistoty (kauce). Nejsou-li účastníci spokojeni s výrokem znalců o ceně dříví, nebo o přiměřené náhradě za spoluplavení a užívání staveb nebo konečně o obnosu náhrady škody a kauce a nelze-li docíliti dohodnutí smírného, buďtež obnosy stanovené prozatím zjištěny a strany odkázány na pořad práva. Nařízení politických úřadů o provozování plavení dlužno však přes to uposlechnouti (§ 42 lesn. zák.). Při povoleních k plavení, jež uděluje ministerstvo orby a vztažmo zemská vláda ve vlastním oboru působnosti, může bližší vytčení způsobu a podmínek plavení býti ponecháno okresnímu hejtmanství ovšem s výhradou rekursu; to platí zejména o stavbách a jinakých ochranných opatřeních, o případném paušalování náhrady za škody nebo používání staveb (roz. min. orby ze dne 6. září 1881 č. 7675).

V. Povinnosti podnikatelů.

1. Každý podnikatel, jenž plavení dříví provozuje, jest povinen břehy, budovy a vodní díla, jež plavením jsou ohrožena, pokud politický úřad uzná za nutné, ochrannými stavbami zabezpečiti.

2. K nákladu na ochranné stavby, jež slouží netoliko plavení dříví, nýbrž vůbec k ochraně proti povodni, má podnikatel poměrně přispěti.

3. Škodu, o které lze dokázati, že byla způsobena plavením a to byť i zřízeny byly stavby ochranné, musí podnikatel nahraditi. Naproti tomu škodu, která nebyla způsobena jedině plavením, nesou podnikatelé a poškození poměrně, a nelze li poměr tento vyšetřiti, stejným dílem. Za škody, jež by byly nastaly, i když by plavení se neprovozovalo, podnikatelé vůbec neručí (§ 34 lesn. zák.).

4. Aby pojištěno bylo zachování podmínek, jimiž povolení ku plavení nebo ke stavbě jest vázáno, zejména ohledně náhrady škody, může od podnikatele býti žádána kauce, jejíž výši stanoví politický úřad slyšev prve účastníky a povolané znalce.

5. Dříví k plavení určené, vyjímajíc dříví polenové a klacky, musí býti označeno zvláštní známkou, jež politickému úřadu budiž sdělena a tímto veřejně vyhlášena. Při dříví polenovém a klackovém zastupuje místo známky udaná zvláštní délka.

6. Dělníkům podnikatelů k plavení dříví oprávněných, kteří nad plavením bdí, nesmí býti přístup na cizí pozemky podél vody zabráněn; majitelům pozemků musí však ovšem škoda tím způsobená býti nahražena.

7. Kdykoli jednotlivé plavení dříví se skončí, má o tom podnikatel politickému úřadu oznámení učiniti. Politický úřad pak vyzve ihned veškeré účastníky, aby případné nároky na náhradu škody do 14 dnů ohlásili, pokud snad již dříve tak neučinili. Za nároky po uplynutí této lhůty ohlášené podnikatel ručení se zbavuje (§§ 34—40 lesn. z.).

VI. Škody plavením způsobené.

Předpisy zákona lesního (§§ 30, 34 a 35) k zamezení škod plavením způsobených vztahují se netoliko na povolení nebo zahájení plavení nového, nýbrž platí i tenkráte, když stávající již plavba způsobuje škody, na něž při udělení povolení pomýšleno nebylo, a k jichž odvrácení jest zapotřebí buď odnětí povolení nebo jinakých opatření (roz. min. orby ze dne 16. února 1877 č. 834). Jest v zájmu podnikatelů a majitelů vodních staveb, aby tam, kde vodní stavby vydány jsou snadnému poškození, za účelem vyvarování se žalob o náhrady a četných jednání od případu k případu, byla uzavřena mezi oběma úmluva o případných paušálních příspěvcích podnikatelů k opravám a jinakým vodním stavbám; politické úřady mají se o uzavření takových úmluv všemožně přičiniti (roz. min. orby ze dne 27. září 1877 č. 9773). Ručení za škody plavením způsobené počíná již tenkráte, když dříví k plavení určené v inundačním obvodu dotyčné vody bylo složeno, poněvadž toto složení dříví tvoří již podstatnou část plavení a vztažmo koncese k plavení a též nebezpečí poškození ochranných staveb, vodních strojů, mostů a pozemků již od této doby počíná a normy o plavení také druh a způsob tohoto složení upraviti mají. Dle slovného znění § 34 lesn. zák. má podnik plavební zcela nebo částečně nahraditi nejen škodu trestním zaviněním způsobenou, nýbrž vůbec všechny škody, které nehledíc k stávajícím stavbám ochranným — tudíž i nehledíc k tomu, že podmínky koncesí byly zachovány — zcela nebo z části plavením byly způsobeny,

a vůbec nebo částečně by byly nenastaly, kdyby plavení provozováno nebylo. Podnik ručí tudíž též zcela nebo z části i za škody způsobené tím, že dříví k dopravě určené, jež v inundačním obvodu bylo složeno, povodní bylo z míst těchto odneseno (roz. min. orby ze dne 23. listopadu 1877 č. 12128, Peyrer, str. 360).

VII. Přestupky ustanovení vydaných o plavení dříví a příslušných stavbách podléhají trestu, jenž se vyměří dle výše škody způsobené a sice je-li škoda nepatrná, podléhají vězení od 1 dne do 3 týdnů nebo pokutě od 5 do 100 zl., je-li škoda značnější, vězení od 3 týdnů do 3 měsíců nebo pokutě od 100 do 500 zl. anebo konečně mají za následek odnětí dotyčného oprávnění. Pachatelé mají kromě toho veškerou způsobenou škodu nahraditi (§ 41).

Plavení vorů (plťů).

I. Pojem a podstata.

Plavení vorů (plťařství) záleží v dopravě svázaných drv (vorů) po vodě. Plavení drv a dříví stavebního děje se za dohledu vlastníka vorů (voraře) plavci a plťaři. Plavení vorů podléhá předpisům upravujícím plavbu vůbec. Zásady vytčené vídeňským kongresem ve příčině užívání t. zv. konvencionelního vodstva a úlev při plavbě platí i pro plavení vorů; toto závislým jest na státním povolení a nad to z důvodů policie bezpečnostní a v zájmu ochrany břehů podrobeno ustanovením a obmezením policejního říčního řádu. Nehledě k trestům stanoveným na překročení těchto ustanovení jsou osoby při plavení vorů zúčastněné a zaměstnané obecnoprávně právy ze škody kterou plavením třetím osobám způsobí. S druhé strany nesmějí majitelé břehů a ostatní interesenti činiti překážek plavení vorů, a mohou býti dokonce i přidržáni k tomu, aby všecky překážky nebo zařízení vodní bránící řádnému plavení vorů tím způsobem upravovali a udržovali, aby plavení vorů bylo lze nerušeně provozovati. I ochrana hospodářství lesnímu nutná, jakož i potřeba, aby dříví po vodě se odváželo, mají v zápětí celou řadu obmezení požitkových práv a vlastnictví majitelů pobřežních pozemků. · Vlastníci břehů musí dovoliti přístup ku břehům, vstupování na ně v té míře, jak toho vyžaduje provozování plťařství; majitelé zdýmadel, mlýnů atd. mají uvolniti průchod ku dopravě dříví nutný.

II. Policejní řády říční obsahují zvláštní předpisy o provozování plťařství a sice:

1. ustanovení o osobách ku plavení vorů oprávněných;

2. určují dobu, kdy lze plaviti, kteráž zpravidla řídí se stavem vody a voliti se musí tak, aby se předešlo rozporům s majiteli břehů nebo jiných zařízení;

3. ustanovení o způsobu provozování, zvláště ustanovení o délce vorů, o mužstvu, bezpečnostních opatřeních, přistání a odražení a uschování vorů atd.;

4. ustanovení o závazcích majitelů břehů a osob, jimž přísluší práva vodní a

5. ustanovení o poplatcích, kteréž jako náhradu zapraviti dlužno majitelům břehů a osobám vodní právo majícím částečně za provozování, částečně jako úplatu za použití vodních vrat, zařízení atd.

Policejní řád pro plavbu po Labi od ústí Vltavy až do Hamburku ze dne 3. března 1894 č. 39. ř. z. obsahuje o plavení vorů tato podstatná ustanovení: kmeny, trámy a jiná drva, z nichž vor jest sdělán, musí ve-

spolek pevně a trvale býti svázány a vory samy na každém konci býti opatřeny dostatečnou kormidelnou úpravou, nejméně však míti musí po dvou kormidlových veslech. Na podélných stranách nesmějí ani části vorů ani jiné předměty vyčnívati přes kmeny pokrajní. Největší dovolená délka vorů obnáší 130 metrů, šířka pak v Rakousku 10 m. a v Německu 12·6 m. Každý vor musí uprostřed své délky nejméně 1·5 m. nad svrchní plochou míti dvě bílé tabulky, které na obou stranách udávati mají, a sice hořejší tabulka počáteční písmena jmena a příjmění i obchodní sídlo vlastníka (v barvě červené), dolejší pak tytéž udaje ve příčině vůdce voru (v barvě černé). Mužstvo voru kromě vůdce musí záležeti nejméně, má-li vor až do 150 m., ze dvou mužů plťařství znalých, je-li vor větší, ze 3 mužů. Žádný vor nesmí býti obtížen více, než toho povaha splavné vody a příslušná výška její dovolují, a ničím jiným, než dřívím, prkny nebo jinými plovoucími předměty. Vory nesmějí plouti vedle sebe, nýbrž jen za sebou a toliko v mezerách nejméně 400 m. Za noci, husté mlhy, silné vánice sněhové nebo za bouře není plavení vorů dovoleno (§ 8, 9, 12, 15 cit. řádu).

III. Právo vodní.

Zásadou jest, že plavení vorů volným jest každému, kdo podřídí se ustanovením vydaným v zájmu bezpečnosti a dopravy vodní a z ohledů živnostensko-policejních. O použití vod ku plavení vorů platí tyto předpisy:

1. Vláda jest zmocněna prohlásiti tekoucí vody soukromé ve smyslu § 365 o. o. z. za statek veřejný, hodí-li se ku dopravě lodí nebo svázaných vorů (§ 6 říšs. zák. vod.). Poukázání na § 365 o. o. z. zřejmě nasvědčuje tomu, že zákonodárství řadí plavení vorů mezi ony živnosti, které se jeví býti nutnými ku všeobecnému dobru, a že tedy plavení vorů účastno jest všech oněch právních výhod, které poskytnuty jsou v zájmu celkovém. Proto nezáleží na tom, byly-li práce a zařízení, kterých plavení vorů vyhledává, provedeny státem, zemí, obcemi nebo podnikatelem soukromým. Jakmile splní se tedy náležitosti § 365 o. o. z., může stát vydati nařízení a opatření potřebná ku provedení § 6 říšs. z. vod, aniž by účastníkům příslušelo naproti tomu právo k odporu, námitka neb žaloba ať již proti nařízení jistého opatření nebo ve formě žaloby pro rušenou držbu. Prohlásí-li se některá soukromá řeka k účelu plavení vorů za veřejný statek, nebo určí-li se veřejná řeka k účelu tomu, musí býti dříve též zpravidla k tomu upravena.

2. § 7 říšs. zák. vodn. odvolává se ohledně použití veřejných vod ku plavení vorů na příslušné zákony a nařízení (akta o plavbě lodí a vorů, konvence, řády pro dopravu vorů atd.). Ministru obchodu přísluší vydávati normy o plavbě lodí a vorů cestou nařízení; zpravidla děje se tak ve srozumění s ministrem spravedlnosti a orby.

3. § 8 říšs. zák. vod. stanoví konečně, že majitelé břehů musí i nadále bezplatně připustiti přistání a připevňování vorů na místech úředně k tomu určených, pokud nedostávali za to nijaké náhrady. Činí-li se za účelem přistání neb upevnění vorů nárok na část pozemkového vlastnictví, kterého dosud upotřebeno nebylo, mají vlastníci právo žádati náhradu (§ 8, 1. odst.). Ze smyslu a ducha tohoto ustanovení zákonného a zřetelem k § 365 o. o. z. však vyplývá:

a) že jen tam lze činiti nárok na místa ku přistání nebo schování vorů, kde je to pro plavení vorů nezbytně nutným, že tedy podnikům

plavbou vorů se zabývajícím nepřísluší právo, aby tak činily na místech libovolných;

b) že úřady jsou povolány k tomu, aby rozhodovaly o tom, zda užiti lze cizího vlastnictví pozemkového ku přistání a upevnění vorů. Vyhověti žádosti mohou však jen tehdy,

c) jsou-li tu zákonné podmínky ku vyvlastnění dle § 365 o. o. z. (výn. min. orby ze dne 19. ledna 1877 č. 12691, čas. »Zeitsch. f. Verw.« č. 39).

4. Politický úřad rozhoduje o tom, lze-li jistého pozemku u veřejné vody ležícího použiti za přístaviště, i když se jedná při tom o ohledy zdravotní (nál. ze dne 23. června 1880 č. 812). V případech nutné potřeby možno přistáti na každém vhodném místě, vyložiti náklad na břehy a ponechati jej tam až v další dopravě lze opět pokračovati. Vlastník břehu žádati může v případě tomto, utrpěl-li škodu nějakou, na voraři přiměřenou náhradu. Toto zákonné ustanovení má na zřeteli případ moci vyšší (vis maior), ve kterémž není, jak § 8 předpisuje, potřebí úředního povolení, poněvadž zákon chce poskytnouti rychlou pomoc vlastníku vorů při nebezpečí v prodlení a proto též dovoluje užití cizího vlastnictví bez úřední intervence. Ustanovení § 9 liší se však od § 8 tím, že vlastníku břehu nepřísluší právo na bezvýminečnou náhradu za upotřebení jeho pozemku, nýbrž jen tehdy, když škoda skutečně vzešla.

IV. Dle zákona lesního (§ 39) nesmí se dělníkům osob k plavení oprávněných brániti, aby po cizích pozemcích chodili za příčinou obstarávání plavby podél vody plavné. Škoda tím vzešlá nahražena budiž vlastníkům pozemků. Právo ku vkročení na břeh za účelem plavby vorové jest tedy povinností ve veřejném právu založenou, kterou vlastníci břehů za náhradu snášeti musí. Byla-li jednotlivá dřeva, jak zhusta se stává, stoupnutím vody v čase mycení přes břehy odplavena, rozšiřuje se právo ono i na pozemky za břehem ležící.

Plen.

I. Pojem.

Plen jest vojenský delikt, jehož dopouštějí se osoby vojenské, zmocní-li se cizího movitého statku na pochodu, v táboře polním nebo na cvičení nebo za války nejsouce k tomu zmocněny a použivše shromáždění větší moci ozbrojené ať v tuzemsku nebo cizozemsku (18. hlava §§ 492—501 voj. tr. zák.). Pod pojem plenu nenáleží však ukořistění válečného materiálu nepříteli náležejícího a statku státního, jako: praporů, zbraní, koní, nábojů, potravy, pokladen a kanceláří (viz odst. 391 služebních předpisů, II. díl), jakkoli i tyto ukořistěné předměty zaslati se musí oddílovému velitelství, z nichž tedy nic ani zatajeno býti nesmí ani svémocně odstraněno (viz čl. Kořisť). Plen však zakázán jest i za války vůči obyvatelům nepřátelského území a jest rovněž trestným, poněvadž dle mezinárodních zásad směřuje započaté nepřátelství a válka toliko proti nepřátelskému státu, nikoli však proti jeho obyvatelům, pokud se tito sami nepřátelských činů nezúčastní. Plen zdejších příslušníků státních jeví se býti zvláštním druhem loupeže.

II. Plen trestá se buď jako zločin buď jako přečin;

1. zločinem stává se:

a) přesahuje-li odňatý statek cizí cenu 5 zl. (§ 493 tr. z. voj.); trest: vězení od 6 měsíců do 1 roku, po případě až do 5 let;

b) bez ohledu na cenu uloupeného statku, stal-li se plen za požáru, povodně nebo za jinaké všeobecné nehody, nebo vypáčením uzavřených

dveří nebo skříní, stal-li se plen na věcech bohoslužbě věnovaných, na statku erárním nebo na statku svěřeném ve zvláštní ochranu pachatelovu (§ 494 tr. z. voj.). Trestem jest těžký žalář od 1 do 5 let.

2. Plen tresce se jako přečin, obnáší-li cena odňatého statku 5 zl. nebo méně, anebo není-li tu znaků v odst. *b)* vypočtených (§§ 501 a 743) tr. z. voj.

III. Přitěžující okolnosti při zločinu plenu:

1. přesahuje-li cena odňatého statku 5 zl. a skutková povaha plenu nad to qualifikována jest dvěma nebo více okolnostmi vyznačenými v § 494 (viz odst. *b)*. Trest jest 5—10letý těžký žalář.

2. spáchán-li plen v noci, nastupuje trest přísněji vyměřený co do doby nebo tuhosti (§§ 496 a 470 tr. z. voj.).

IV. Zvláštní případy plenu:

1. Plen jest tu i tehdy, když byl sice dovolen, avšak neučinilo-li se zadost danému povolení co do místa, času a předmětu. Trest vyměřuje se dle předpisů §§ 493 a 494 tr. z. voj.

2. Plen stává se loupeží resp. stihá se dle ustanovení o loupeži, bylo-li některé osobě některým z pachatelů učiněno násilí nebo jím hrozeno. V případě tomto potrestati jest každého, kdo při plenu spolupůsobil, dle ustanovení o zločinu loupeže (§ 497 tr. z. voj.).

V. Řízení dle práva stanného nastupuje při plenivém vpádu tehdy, lze-li jen okamžitým, odstrašujícím příkladem zločinům přítrž učiniti; v případě takovém má důstojník jednoho nebo více vinníků na místě skoliti, anebo okamžitý výkon trestu nařídíti (§ 491 tr. z. voj.).

VI. Podílnictví v plenu dopouští se ten, kdo statek, o němž ví, že při nedovoleném plenu byl uloupen, skrývá, prodává, nebo na se převádí. Trestem je žalář od 6 měsíců do 1 roku, když cena věci 5 zl. převyšuje nebo nehledě k ceně, jsou-li tu okolnosti v § 494 vytčené; při zvláště těžké kvalifikaci činu nastoupiti může trest těžkého žaláře od 1 do 5 let.

Plnění viz Splnění závazků.

Plnomocenství (smlouva zmocňovací, zmocnění, mandatum).

I. Pojem.

Plnomocenství vzniká smlouvou, kterou někdo přejímá na se přikázané mu jednání, aby je jménem jiného (zmocnitele) vykonal (§ 1002 o. o. z.). Podstatným pojmovým znakem tu jest převzetí zastoupení přikazatelova, a nikoli bezplatnost mandátu, jako tomu bylo v římském právu, ježto plnomocenství v rakouském právu může býti i úplatným (§ 1004 o. o. z.). Předmětem smlouvy zmocňovací jest obstarání cizích jednání t. j. předsevzetí činů, jimiž má býti dle úmyslu jednajícího nějaké právo založeno, změněno nebo zrušeno. Tím liší se zmocnění od smlouvy schovací (§ 957 o. o. z.) od smlouvy služební (§ 1151 o. o. z.). Obstarání přikázaného jednání musí se státi ve jménu přikazatelově (§ 1002 o. o. z.) a nikoli ve vlastním jménu jednajícího. Proto nejsou komisionářství (čl. 360. obch. z.) a špeditérství (čl. 379 obch. z.) smlouvami zmocňovacími, nýbrž pojmově bezplatnými smlouvami služebními (námezdnými). Jednání převzaté musí směřovati přímo nebo nepřímo ku prospěchu zmocnitelovu (§ 1002 a § 1009 o. o. z.), pročež není smlouvou zmocňovací příkaz směřující, toliko ku prospěchu plnomocníka, nýbrž toliko nezávaznou radou. Osoby ustanovené veřejně k obstarávání určitých záležitostí jsou povinny, zřejmě a bez zbytečného odkladu se vysloviti (§ 904 o. o. z.), zda přijímají příkaz

jim daný čili nic; jinak právi jsou přikazateli ze škody jemu vzešlé (§ 1003 o. o. z.). Je to výjimka z pravidla, že každý má na vůli vysloviti se o tom, zda plnomocenství přijímá čili nic. Opomenutí tohoto projevu zakládá pro osoby v § 1003 o. o. z. naznačené závazek k náhradě škody přikazateli vzešlé a jím dokázané (§ 1296 o. o. z.). Bližší ustanovení o tom obsahují: pro advokáty § 10 řádu advok. ze dne 6. července 1868 č. 96 ř. z., pro notáře § 33—35 not. ř. ze dne 25. července 1871 č. 75 ř. z., pro obchodní dohodce § 1, čl. 69 zákona ze dne 4. dubna 1875 č. 68 ř. z. Jiný účinek mlčení vytýká obchodní zákonník. Je-li totiž mezi kupcem, kterému se příkaz uděluje, a mezi přikazujícím obchodní spojení, nebo nabídl-li se onen ku vyřizování takových příkazů, jest zavázán bezprodleně odpověděti, jinak platí mlčení jeho za převzetí příkazu (čl. 323 obch. z.).

II. Druhy.

1. Smlouva zmocňovací jest úplatná, byla-li vymíněna za obstarání cizího jednání buďto výslovně nebo dle stavu plnomocníkova třeba jen mlčky odměna; jinak jest bezplatnou (§ 1004 o. o. z.). Bylo-li plnomocníku za obstarání jednání, jakkoli to dříve umluveno nebylo, něco dáno, jest tu darování. Kupec obstarávající při své obchodní živnosti cizí záležitosti může naproti tomu dle čl. 290 obch. z. i bez předchozí úmluvy žádati provisi dle zásad v místě obvyklých.

2. Podle formy zřízení jsou plnomocenství ústní a písemná. Dle § 863 o. o. z. lze smlouvu zmocňovací i mlčky uzavříti, dále též soudně a mimosoudně (§ 863 o. o. z.).

Výjimkou vyhledává se:

a) písemné formy:

aa) při plnomocenstvích ke sporu (§ 30 nov. s. ř.);

bb) ku podání žádostí knihovních (§ 77 knih. z.);

cc) ku směnečnému prohlášení jménem jiného (zák. ze dne 19. června 1872 č. 88 ř. z.);

b) soudního neb notářského ověření podpisu zmocnitelova na plné moci:

aa) Bylo-li plnomocenství ke sporu listinou soukromou uděleno advokátu nebo notáři, který soudu znám není, a vznikne-li pochybnosť o její pravosti, může soud k návrhu nebo z úřední povinnosti nařídíti, aby podpis byl soudně nebo notářsky ověřen (§ 30 nov. s. ř.). Ověření potřebí dále v těchto případech:

bb) má-li na základě plnomocenství býti zřízen spis notářsky (§ 3 not. ř.);

cc) při plných mocích v jiné korunní zemi zřízených v řízení nesporném (§ 8. zák. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.), dále

dd) ku zřízení vkladných listin směřujících ku obtížení zmocnitele (§ 31 odst. 2. knih. z.);

ee) při plných mocích ku vyzdvižení notářského testamentu (§§ 74 a 96 not. ř.). K uzavření sňatku plnomocníkem vyhledává se schválení zemské vlády (§ 76 o. o. z.).

3. Dle objemu svého jsou plnomocenství všeobecná a zvláštní, podle toho, svěří-li se někomu obstarání veškerých záležitostí či jenom některých. Zvláštní plnomocenství (mandatum speciale) může opět zníti na určitý druh záležitostí nebo jen na záležitost jedinou (§ 1008 o. o. z.).

4. Podle volnosti co do jednání plnomocníkova liší se plnomocenství neobmezená neb obmezená; při oněch jest plnomocník oprávněn provésti záležitost dle svého nejlepšího vědomí a svědomí, kdežto při těchto jsou mu předepsány meze a způsob, jakým si při tom počínati má (§ 1007 o. o. z.).

5. Zvláštní plná moc, o níž jedná § 1008 o. o. z., má dvě odrůdy; můžeť zníti buďto na určitý druh jednání nebo na jednotlivá jednání. Manželovo právo zákonného zastoupení ženy a správy jejího jmění (§§ 97 a 1238 o. o. z.) nezahrnuje v sobě plnomocenství ku jednáním v § 1008 o. o. z. vypočteným, jež předpokládají zmocnění zvláštní (roz. nejv. s. sb., »Gl. U.« 7104). Vypočítání jednání v § 1008 o. o. z. jest taxativné:

a) Druhy jednání, které žádají zvláštní plné moci, neb aspoň uvedeny býti musí výslovně ve všeobecné, třeba neobmezené moci, jsou:

aa) Zcizení neb úplatné převzetí věcí jménem jiného;

bb) uzavření výpůjček a zápůjček. Za zmocnění ku přijetí zápůjčky pokládati dlužno i plnomocenství k tomu, aby se pozemky zastavily místo placení (roz. nejv. s. sb., »Gl. U.« 789);

cc) vybírání peněz anebo hodnot peněžných,

dd) zahájení sporů;

ee) uložení, přijetí nebo vrácení přísah;

ff) uzavírání smírů. Ježto smír dle § 1380 o. o. z. náleží ku smlouvám obojstranně závazným a podle týchž zásad se posuzuje, stačí k jeho uzavření plnomocníkem zvláštní plnomocenství znějící na druh toho jednání (roz. nej. s. sb. »Gl. U.« 655). Jelikož směnečná jednání nejsou vypočtena v první skupině jednání § 1008 o. o. z., opravňuje též plnomocenství k uzavírání zápůjček, zřizování práv zástavních a ku vcházení v jakékoli smlouvy plnomocníka i k tomu, aby užil při provádění svěřených mu jednání formy směnečné. Tvrdil-li by tedy zmocnitel, že přijetí (akcept) směnky nebylo v plnomocenství obsaženo, musil by prokázati, že směnka pochází z jednání vyhledávajícího dle § 1008 o. o. z. zvláštního plnomocenství.

b) Jednání vyhledávající zvláštního plnomocenství na určité jednání znějící jsou:

aa) bezpodmínečné přijetí neb odmítnutí dědictví;

bb) zřízení smluv společenských;

cc) poskytnutí darů;

dd) udělení práva ku volbě rozsudího;

ee) bezplatné vzdání se práv.

V plné moci ku uzavření sňatku býti musí určena osoba, se kterou vejíti jest v manželství (§ 76 o. o. z.). Nepřipouští se plná moc ku zřízení posledního pořízení (§§ 578 a 609 o. o. z.).

6. Dle způsobu projevu vůle jest plnomocenství výslovné, bylo-li výslovně udáno jednání nebo druh jednání převzatého k obstarání (§§ 1002 a 1008 o. o. z.), nebo mlčky učiněné. Při plnomocenství mlčky uděleném osobám služebným platí toto:

a) byla-li plná moc dána písemně, posuzuje se její objem dle předmětu a povahy jednání.

b) Svěřil-li kdo jinému správu, má se za to, že mu propůjčil i plnou moc, aby činil vše to, čeho vyžaduje správa sama a co obyčejně s tím bývá spojeno (§§ 1009 a 1029 o. o. z.). Solicitátor advokáta nemůže se

považovati za zmocněna ku přijímání peněžitých částek pro advokáta. Proto ručí pošta za to, když listonoš peněžitou zásilku adresovanou na advokáta doručí solicitátorovi a tento si ji podrží (roz. nejv. s., sb. »Gl. U.« 5725).

c) Dovolí-li majitel obchodu nebo živnosti svému sluhovi nebo učni prodávati v krámě nebo mimo něho zboží, má se za to, že jsou zmocněni přijímati též platy a vydávati o tom kvitance (§ 1030 o. o. z.).

d) Plnomocenství ku prodeji zboží jménem vlastníkovým nepojímá v sobě však též právo, jeho jménem zboží kupovati.

e) Službodárci a hlavy rodin nejsou povinni zaplatiti to, co vezmou na dluh jich služebníci nebo jiní členové rodiny na jich jméno. Kdo na dluh něco dal, musí dokázati v takovýchto případech, že plnomocenství k tomu bylo dáno (§ 1032 o. o. z.).

f) Je-li však mezi tím, kdo na úvěr béře, a tím, kdo na úvěr dává, zaveden řádný zápisník, do něhož se zanášejí věci dané na úvěr, platí domněnka, že doručitel této knížky jest zmocněn, vzíti zboží na úvěr (§ 1033 o. o. z.).

7. Od smluvního zmocnění (§§ 1002—1033 o. o. z.) lišiti jest plnomocenství mimosmluvní, kteréž opět dle rozdílnosti důvodu svého může být soudní nebo zákonné (§ 1034 o. o. z.).

a) Soudní plnomocenství záleží v právu poručníků a kuratorů spravovati záležitosti jich chráněnců.

b) Zákonné plnomocenství záleží v právu otce a manžela zastupovati dítky a manželku, kteréžto oprávnění oběma jest propůjčeno zákonem (§ 1034 odst. 2 o. o. z.).

III. Účinek.

Z plnomocenství vzchází dvojí právní poměr a sice: *A)* poměr mezi zmocnitelem a plnomocníkem (§§ 1009—1016 o. o. z.) a *B)* poměr těchto k osobám třetím (§§ 1017—1019 o. o. z.).

A) Právní poměr mezi zmocnitelem a plnomocníkem.

1. Práva a povinnosti plnomocníkovy.

a) Plnomocník jest zavázán obstarati jednání dle slibu svého a dle udělené jemu plné moci (§ 1009 o. o. z.).

b) Plnomocník jest oprávněn, třeba měl obmezenou plnou moc, vynaložiti všechny prostředky, které s povahou jednání nutně souvisí nebo projevenému úmyslu zmocnitelovu odpovídají. Nezáleží na tom, vyhledává-li se k užití takových prostředků (k. př. podání žaloby) jinak dle § 1008 o. o. z. zvláštní plné moci. Tak obsaženo jest ve svěřené administraci továrny i oprávnění ku vydávání směnečných prohlášení jakožto nutný prostředek ku provozování takovéhoto průmyslového podniku podmíněného vzájemným úvěrem dle povahy a účelu jednání (roz. nejv. s., sb. »Gl. U.« 124).

c) Plnomocník musí při obstarávání záležitosti šetřiti mezí plné moci; překročí-li je, jest z toho práv (§ 1009 o. o. z.) a pokládá se pak ve příčině jednání, mimo meze plné moci předsevzatých, za jednatele bez příkazu (§ 1035 o. o. z.). Zmocnitel v takovém případu vázán není; může však později jednání takové výslovně nebo mlčky tím schváliti, že přivlastní si prospěch vzešlý z toho jednání (§ 1016 o. o. z).

d) Plnomocník jest závázán obstarati jednání bedlivě a poctivě (§ 1009 o. o. z.). Jest zodpověden, zanedbá-li onoho stupně píle a pozornosti, který při obyčejných schopnostech vynaložiti lze (§ 1297 o. o. z.), a jedná-li

se o provedení jednání, které předpokládá zvláštních vědomostí odborných nebo zvláštní píle, práv je z nedostatku jich (§ 1299 o. o. z.). Práv jest tehdy, když bez předchozí výpovědi vzdá se převzatého obstarání záležitosti, neuposlechne-li vykonatelného příkazu nebo, je-li jednání nevykonatelné, nezpraví-li zmocnitele o tom, nýbrž ustoupí od obstarání záležitosti (roz. nejv. s. dv., sb. »Gl. U.« 2791, 5678, 1384).

e) Plnomocník zavázán jest vydati zmocniteli veškeren prospěch z jednání vzcházející (§ 1009 o. o. z).

f) Ježto dle rakouského práva jeví se plnomocenství jakožto akt osobní důvěry, nedovoluje se zpravidla plnomocníkovi, aby sobě zřídil zástupce, nýbrž jen výjimečně se to připouští tehdy, když mu to v plné moci výslovně dopuštěno nebo je-li to následkem okolností nezbytno (k. př. pro nemoc) (§ 1010 o. o. z.). V obou těchto případech práv jest plnomocník jen z viny, jíž se při volbě osob dopustil (§ 1010 o. o. z.). Jestliže však plnomocník přikáže záležitost komusi třetímu, nemaje k tomu výslovného povolení v plné moci a nejsa k tomu okolnostmi donucen, ručí sám za výsledek (§ 1010 o. o. z.) a jest on sám zodpověden za všelikou (i nahodilou) škodu, kterou způsobil zmocniteli tím, že se dal zastupovati (§§ 1295 a 1311 o. o. z.). Na substitutovi mohl by se zmocnitel ve příčině svého nároku na náhradu škody výjimečně jen tehdy hojiti, když by substituci schválil, když by převedl na se náhradní nároky svého plnomocníka, nebo když by se substitut úmyslně bez příkazu do cizího jednání vmísil (§ 1035 o o. z.).

g) Plnomocník jest povinen nahraditi zmocniteli škodu jemu svou vinou způsobenou (§ 1012 o. o. z). Tento závazek k náhradě škody zakládá se na povinnosti plnomocníkem převzaté, že bude záležitosti bedlivě a poctivě obstarávati (§ 1009 o. o. z). Způsob náhrady škody posuzovati sluší dle §§ 1323 a 1324 o. o. z. Také může míti místo rozdělení škody mezi zmocnitele a plnomocníka (§ 1304 o. o. z.), dopustí-li se oba viny.

h) Plnomocník jest povinen předložiti zmocniteli účty při jednání se vyskytnuvší, pokud a kdykoli tento za to žádá (§ 1012 o. o. z.). Zmocnitel může žádati na plnomocníku předložení účtů v kterékoli době a bez nutného odkladu (§ 904 o. o. z.); nemusí se spokojiti s předložením obchodních knih týkajících se dotyčného jednání a s předložením bilance, nýbrž jemu přísluší právo, žádati úplný a přílohami opatřený účet (rozhod. nejv. s. v časop. »Jur. Bl.« č. 7 z r. 1882).

i) Plnomocník není oprávněn žádati odměny za svoje namahání (§ 1013 o. o. z.); výjimku stanoví § 1004 o. o. z. pro ten případ, byla-li odměna vymíněna výslovně nebo dle stavu obstaravatele záležitosti aspoň mlčky.

k) Plnomocníkům není dovoleno, bez vůle zmocnitelovy přijímati od třetí osoby dary, ať touto třetí osobou jest strana, se kterou uzavříti se mělo dotyčné jednání ve jménu zmocnitelově, nebo třetí osoba v užším smyslu. Přijatý dar odvede se do pokladny chudinské (§ 1013 o. o. z.).

2. Práva a závazky zmocnitele.

a) Zmocnitel jest zavázán nahraditi plnomocníku veškeren náklad nutně nebo užitečně vynaložený k obstarání záležitosti a to i tehdy, když očekávaný výsledek nenastal (§ 1014 o. o. z.). Učinil li plnomocník náklad z vlastního, může žádati kromě jeho náhrady i zákonné úroky (§§ 994 a 1333 o. o. z., dále § 2 zákona ze dne 14. června 1868 č. 68 ř. z.)

z vynaloženého obnosu, nebyla-li mu poskytnuta žádaná záloha (§ 1014 o. o. z.).

b) Zmocnitel jest povinen dáti plnomocníku k jeho přání přiměřenou zálohu na uhražování hotových výloh (§ 1014 o. o. z.). Nebyla-li mu záloha dána, nemusí příkaz splniti a jest prost vší zodpovědnosti.

c) Zmocnitel musí nahraditi všelikou škodu, která vzešla vinou jeho nebo kterou provedení příkazu mělo v zápětí (§ 1014 o. o. z.). Z důvodu slušnosti stanoví zákon, že plnomocník obstarávající záležitost bezplatně, utrpěl-li škodu náhodou, žádati může nejvyšší znalci vyšetřenou odměnu, která by mu při úplatné smlouvě byla příslušela za vynaloženou námahu (§ 1015 o. o. z.).

d) Překročí-li plnomocník meze své plné moci, jest zmocnitel jen potud práv, pokud jednání schválil nebo přivlastnil si výhodu z toho vzešlou (§ 1016 o. o. z.). Jinak není zmocnitel z jednání toho zavázán. Dodatečné schválení jednání může zmocnitel dáti výslovně nebo mlčky tím, že přisvojí si prospěch z jednání vzešlý (rozh. ze dne 12. listopadu 1862 č. 7537). Toto právo ku schválení předpokládá, že plnomocník jednal ve jménu zmocnitelově, třebas meze plné moci překročil. Obstarával-li však plnomocník záležitosti naň vznesené ve svém vlastním jménu nebo pro někoho jiného, nepřísluší zmocniteli, právo dodatečného schválení (ratihabice); v tomto případě jest pouze oprávněn, žádati náhradu škody, která mu způsobena byla tím, že plnomocník uděleného plnomocenství nešetřil (§ 1324 o. o. z., rozh. ze dne 13. února 1852 č. 1218 časop. »Gerichtztg.« 1856 č. 36). Zmocnitel může na základě jednání uzavřeného mezi plnomocníkem třetí osobou přímo proti této žalobou vystoupiti a od této žalován býti. Plnomocníku nepřísluší proti třetí osobě právo žaloby a rovněž né této proti onomu (roz. nejv. s. dv., sb. »Gl. U.« 85). Z této zásady vyplývá ustanovení, že právní jednání uzavřená v mezích plnomocenství závazna jsou jak pro zmocnitele tak pro třetí osobu i v tom případě, když zmocnitel ustanovil za plnomocníka osobu, která sama zavázati se nemůže (§ 1018 o. o. z.); neboť plnomocník představuje toliko osobu zmocnitele, na jehožto schopnostech jedině záleží. Než plnomocník musí býti při zdravém rozumu, poněvadž by jinak smlouva plnomocenská mezi ním a zmocnitelem uzavřená byla neplatnou, a proti třetím osobám neúčinnou (§ 865 o. o. z.).

3. Objem plnomocenství.

Zastoupení zmocnitele plnomocníkem připouští se jen v mezích plnomocenstvím vytčených; překročí-li plnomocník meze své plné moci, práv jest z následků a kromě toho zodpověden jest netoliko svému zmocniteli (§ 1009 o. o. z.), nýbrž ručí i třetí osobě, s níž jednání uzavřel. Tajné plnomocenství udělené zmocniteli vedle veřejného plnomocenství brzy obmezující, brzy rozšiřující oprávnění plnomocníkova rozhodno jest jenom pro poměr mezi plnomocníkem a zmocnitelem nemajíc nijakého vlivu na pravá třetích osob, které o tajném plnomocenství nevěděly (§ 1017, odst. 3 o. o. z.). Přestoupí-li plnomocník meze tajného plnomocenství, jednaje však v mezích veřejného, jest svému zmocniteli z toho práv, avšak zmocnitel z tohoto jednání oproti třetí osobě jest zavázán. Vykáže-li zmocněnec tajné plnomocenství — třeba proti vůli zmocnitelově — stává se plnomocenství toto ve skutečnosti veřejným a posuzovati sluší právní poměr mezi zmocnitelem a osobou třetí právě tak, jako kdyby plnomocenstv hned původně uděleno bylo jako veřejné. Výjimku tvoří jen ona obchodní

plnomocenství a plnomocenství ke sporu, jichž obsah zákonem jest stanoven a při kterých nemá vůči třetím osobám právní účinnosti obmezení ve příčině objemu; tak tomu jest při plné moci prokuristy (čl. 43 obch. z.), veřejného společníka ku zastupování oprávněného (čl. 116 obch. z.), předsedy společnosti akciové (čl. 231 obch. z.) a plné moci likvidátorů. V těchto případech (čl. 138, 172, 205 a 244 obch. z.) jsou vůči třetím osobám úplně neúčinny všechny instrukce zákonnou plnou moc obmezující, třeba byly třetí osobě známy, a přestoupení takové instrukce zakládá vnitřní závazek zástupce oproti zastoupenému.

4. Jestliže plnomocník obdržel a přijal příkaz, aby jisté třetí osobě prospěch nějaký opatřil, nabývá tato osoba práva žalobního proti zmocniteli nebo plnomocníku, jakmile o tom byla některým z nich zpravena (§ 1019 o. o. z.). Poněvadž dle § 881 o. o. z. zpravidla nemůže nikdo za jiného učiniti nebo přijmouti slib, nenabývá třetí osoba již pouhým příkazem takovým, třeba o něm věděla, nějakého práva, poněvadž sama ani ku plnomocníku ani ku zmocniteli v žádném právním poměru nestojí (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 6009, 7187, 5480, 6355, 6378 a 6667.). Teprve když některou stranou zpravena byla o úmluvě v její prospěch učiněné, může slib ve svůj prospěch daný přijmouti a nabýti tím nároku na jeho splnění. Může pak tato osoba žalovati zmocnitele o poskytnutí slíbené jí výhody, plnomocníka pak o přidržení zmocněnce ku splnění příkazu od něho přijatého. Kdyby plnomocník byl zároveň zákonným zástupcem třetí osoby, jíž se má ona výhoda poskytnouti, stačí ku plné účinnosti této smlouvy přijetí darování se strany zmocněnce (roz. nejv. s., sb. »Gl. U.« č. 423).

IV. Zánik plnomocenství.

Kromě zániku plnomocenství uplynutím doby, na niž bylo uděleno, a dokonáním jednání, k jehož provedení plnomocenství směřuje, stanoví občanský zákonník ještě tyto skutečnosti zrušovací:

1. Odvolání a výpověď: Z pravidla, že jednostranné ustoupení od smlouvy nějaké není dovoleno, činí zákon při plnomocenské smlouvě výjimku, jelikož s jedné strany spočívá smlouva tato na úplné důvěře zmocnitelově a s druhé strany není radno nutiti plnomocníka, aby proti své vůli ve smlouvě setrvával (roz. nejv. s., sb. »Gl. U.« 1176). Smí tedy zmocnitel plnou moc dle své libosti odvolati (§ 1020 o. o. z.) a plnomocník může libovolně ji vypověděti (§ 1021 o. o. z.). Projev odvolání státi se může výslovně nebo mlčky (§ 863 o. o. z.) dle okolností též zřízením jiného plnomocníka nebo vlastním obstaráním záležitosti. I zmocněnec může přijatou plnou moc vypověděti. Vypoví-li ji však před dokonáním záležitosti přikázané jemu zvláštní plnou mocí nebo všeobecnou plnou mocí, musí nahraditi vzešlou škodu, ač-li nebránila mu nepředvídaná nebo nepřekonatelná překážka (§ 1021 o. o. z.).

2. Smrť některé strany:

a) Zpravidla zrušuje se plnomocenství jak úmrtím zmocnitelovým, tak plnomocníkovým. Nedá-li se však započaté jednání přerušiti bez zřejmé škody dědiců, nebo vztahuje-li se plnomocenství i na případ úmrtí zmocnitelova, má plnomocník právo i povinnost dokonati jednání to (§ 1002 o. o. z.). Jelikož se poměr plnomocenský zakládá na obapolné důvěře obou stran, tvoří smrť jednoho z nich přirozený způsob zániku smlouvy plnomocenské. Výjimky z toho nastávají, vztahuje-li se plnomocenství i na

dědice zmocnitelovy, neb bylo-li uděleno plnomocenství ke sporu (procesní) (§ 35 s. ř.) nebo dotýká-li se příkazu, který sluší provésti teprve po smrti zmocnitelově (k. př. v případu § 816 o. o. z.). Příkaz daný obchodníkem v jeho obchodní živnosti a plnomocenství jím udělená nezrušují se jeho úmrtím, ač nelze li z jeho projevu neb z okolností souditi na opak (čl. 297 obch. z.).

3. Zrušení společenství:

Plné moci vydané společenstvím zrušují se zánikem tohoto (§ 1023 o. o. z.).

4. Konkurs vyhlášený na jmění některé strany:

a) Upadl-li zmocnitel v konkurs, nemají jednání, která podnikl plnomocník po vyhlášení konkursu jménem kridataře, právní účinnosti (§ 1024 odst. 1. o. o. z.).

b) Úpadkem plnomocníka zrušuje se plnomocenství, poněvadž nelze za to míti, že by zmocnitel ponechal obstarání svých záležitostí osobě, od které v případu nastalé škody (§ 1012 o. o. z.) stěží by náhrady dosáhl.

V. Povinnosti plnomocníkovy po zrušení plnomocenství.

1. Pokračování v záležitostech. Zruší-li se plnomocenství odvoláním, výpovědí nebo smrtí zmocnitele nebo plnomocníka, musí se pokračovati přece v obstarání záležitostí, které odkladu nepřipouštějí potud, pokud zmocnitel nebo jeho dědicové neučiní jiného opatření nebo pokud opatření takového alespoň učiniti nemohou (§ 1025 o. o. z.). Tato ustanovení mají průchod i tehdy, když plnomocenství zrušeno bylo vyhlášením konkursu na jmění zmocnitelovo.

2. Závaznost uzavřených smluv. Závaznými zůstávají i smlouvy uzavřené s třetí osobou, jíž nebylo bez její viny známo zrušení plné moci, a zmocnitel může se pro škodu svou hojiti na plnomocníku, který zrušení plnomocenství zamlčel (§ 1026 o o. z.).

VI. Právo poplatkové:

1. Je-li při plnomocenství výslovně nebo mlčky vymíněna odměna, podléhají smlouvy plnomocenské kolku 50 kr. za každý arch (p. s. 27 popl. z.), jinak kolkují se jako jiné smlouvy námezdné (p. s. 111 popl. z.).

2. Kolku prosty jsou plné moci:

a) pokud vystaveny jsou jen ku jednáním a záležitostem vyvazování pozemků (nař. min. fin. ze dne 23. srpna 1855 č. 33.959);

b) k výkonu práva volebního do zastupitelstva obecního a zemského (výn. min. fin. ze dne 15. srpna 1861 č. 83 ř. z.);

c) ku přijímání zásilek poštovních udělené adresátem osobám jiným (roz. min. fin. ze dne 24. srpna 1854 č. 37.027);

d) plnomocenství udělené obhájci nebo zástupci ve věcech trestních (nař. min. fin. ze dne 6. března 1865 č. 5728);

e) plnomocenství ku zastupování v řízení reklamačním dané majitelem pozemků dani pozemkové podléhajících (roz. min. fin. ze dne 11. května 1881 č. 9730);

f) plnomocenství k oznámení škody živelní dané majitelem pozemku (nař. min. fin. ze dne 6. července 1890 č. 143 ř. z.).

3. Naproti tomu podléhají doložky plnomocenství obsahující na kvitancích a jiných listinách kolku právě tak, jako plné moci samé (p. s. 111 popl. z.).

Plnomocenství ke sporu.

I. Pojem.

Plnomocenství ke sporu (procesní plnomocenství) jest prohlášení, kterým strana sporná zmocňuje osobu třetí k tomu, aby tato za ni spor projednala. Objem tohoto plnomocenství jest, jak co do obsahu, tak i co do trvání a účinků zákonem přesně stanoven. Strana udělujíc plnomocenství ke sporu nemůže toto dle své libosti obmeziti a učiní li tak, jsou tato obmezení vůči osobám třetím bezúčinná. Toliko výjimečně dovoleno jest straně obmeziti plnomocenství ve příčině naložení se sporem a ve příčině řízení exekučního. Od plnomocenství ke sporu lišiti jest plnomocenství k jednotlivým úkonům sporným, jehož objem, účinek a trvání zpravidla posuzovati sluší dle obsahu plné moci v daném případě udělené a dle ustanovení práva hmotného (občanského, obchodního, směnečného).

II. Z pravidla není strana sporná povinna osobně spor projednávati, nýbrž může vedení sporu vznésti na plnomocníka. Výjimkou nařízeno býti může straně, aby se osobně dostavila k soudu v těchto případech:

1. uzná-li to předseda senatu za vhodné pro vyšetření sporného poměru a zjištění skutkového podkladu (§ 183 nov. s. ř.);

2. v řízení ve věcech manželských (§ 5 říz. ve v. manž.);

3. při důkazu výslechem stran (§ 371 a násl. nov. s. ř.);

4. má-li strana vykonati přísahu, na níž smír mezi stranami uzavřený učiněn byl závislým (§ 205 nov. s. ř.).

Plnomocníkem procesným může býti každá svéprávná osoba pohlaví mužského (§ 29 nov. s. ř.). V řízení ve věcech nepatrných může i manželce uděleno býti plnomocenství ke sporu (§ 449 nov. s. ř.). Naproti tomu vyloučiti může soudce z jednání osoby, které jsou mu známy jako pokoutníci (§ 29 odst. 1 nov. s. ř., čl. IV č. 5 úvod z. k nov. s. ř. a nař. ze dne 8. června 1857 č. 114 ř. z.).

Z ohledů veřejných a v zájmu stran, aby totiž tyto neznajíce formy řízení, jakož i způsobu vyličování děje sporného, vedení důkazů a přednesení právnických vývodů, nedoznaly snad ujmy na svých právech, nařizuje zákon stranám, aby v jistých případech zvolily sobě za plnomocníky advokáty. Případy ty jsou následující:

1. V řízení před sborovými soudy I. stolice, v řízení odvolacím, jak před soudem krajským (zemským), tak před soudem vrchním, a v řízení dovolacím před nejvyšším soudem musí strany sporné nezbytně advokáty zastoupeny býti (§ 27 odst. 1, 185, 463, 467 č. 5 a 506 č. 4 nov. s. ř.). V řízení exekučním, pokud příslušný jest sborový soud, musí býti strany zastoupeny advokáty jen dojde-li ke sporu, na př. byl-li podán odpor.

2. V místech, kde aspoň dva advokáti sídlí, musí sobě strany ve sporech o obnos, který 500 zl. přesahuje, zvoliti za plnomocníky advokáty, ač-li samy spor nechtějí projednati (§ 29 nov. s. ř.).

3. Není-li strana způsobilou, aby sama před soudem projednávala (na př. je-li slabomyslnou, hluchoněmou atd.), může soudce jí nařídíti, aby sobě přivzala advokáta.

III. Zákonný objem.

Plnomocenství ke sporu obsahuje v sobě tato oprávnění:

1. podati a přijmouti žalobu a předsebráti všechny procesné úkony k rozepři se vztahující, jakož i jednání, která vyvolána jsou žalobou na

vzájem, obnovou řízení, návrhem na prozatímná opatření nebo vznesením žaloby intervenční (§ 16 s. ř.);

2. uzavírati smíry o předmětu sporu, uznati nároky odpůrcem tvrzené i vzdáti se nároků zmocnitelem ku platnosti přiváděných;

3. zahájiti exekuci proti odpůrci, předsebráti všechny úkony v exekučním řízení na straně exekventově se naskytující, a vydobyti zjištění;

4. přijmouti náklady sporu, jež odpůrce má nahraditi;

5. je-li plnomocníkem advokát, může tento plnomocenství ke sporu nebo plnomocenství, jemu pro jednotlivé úkony udělené, převésti na jiného advokáta, a při jednáních může se dáti zastupovati advokátním kandidátem k substituci oprávněným a u něho zaměstnaným (viz čl. Kandidáti advokacie). Při úkonech, k jichž provedení není třeba zastoupení advokátem, může sobě advokát zříditi zástupce, který není kandidátem advokacie. Otázka, které úkony tím rozuměti dlužno, jest spornou. (Viz o tom článek Fliedrův v »Právníku«, r. 1897, str. 782.)

Objem plnomocenství ke sporu jest neobmezitelný. Toliko výjimkou lze obmeziti plnomocenství to ve příčině: uzavírání smírů o předmětu sporném, uznání nároků odpůrcem tvrzených, vzdání se nároků zmocnitelem činěných, zahájení exekuce proti odpůrci, provedení veškerých úkonů exekučních na straně exekventově se naskytujících a vydobytí řízení zjišťovacího. Obmezení tato jsou však platná jen potud, pokud odpůrci zvláště byla oznámena (§ 32 s. ř.).

IV. Účinek.

Úkony, na základě plnomocenství ke sporu plnomocníkem předsevzaté, mají proti odpůrci týž účinek, jako kdyby je byla předsevzala strana sama. Toliko doznání a jiná prohlášení o skutečnostech může strana zároveň s plnomocníkem k soudu se dostavivší bezúčinnými učiniti, když tvrzení ta ihned odvolá nebo pozmění (§ 34 s. ř.). Plnomocenství ke sporu nepozbývá platnosti smrtí zmocnitelovou neb jakoukoli změnou v jeho osobě neb osobě jeho zákonného zástupce nastalou (§ 35 s. ř.), ovšem ale vyhlášením konkursu (§ 1024 o. o. z.).

V. Forma plnomocenství ke sporu.

Plnomocenství ke sporu uděliti lze buď písemně zřízením zvláštní listiny nebo prohlášením do protokolu před soudem.

1. Pravidlem jest, že udílí se plnomocenství ke sporu ve formě písemné. Předpisujeť § 30 s. ř., že advokáti a plnomocníci hned při prvním úkonu sporném, který v rozepři předseberou, prokázati mají své plnomocenství listinou (listem mocným), kterouž jest předložiti soudu buď v prvopise neb ověřeném opise a která může u soudu býti ponechána. Bylo-li plnomocenství uděleno listinou soukromou a vznikne-li pochybnosť o její pravosti, může soud k návrhu nebo z úřední povinnosti nařídíti, aby podpis zmocnitelův byl soudně nebo notářsky ověřen. Je-li plnomocníkem advokát nebo notář soudu známý, spokojí se soud v případě tomto, když tento odvolav se ku své přísaze pravosť podpisu potvrdí. Nařízení soudu, aby podpis zmocnitelův byl ověřen, nelze zvláštní stížností vzíti v odpor (§ 30 s ř.).

2. Před soudy okresními může plnomocenství ke sporu uděliti strana osobně se svým plnomocníkem k roku soudnímu se dostavivší též prohlášením do protokolu (§ 30 odst. 2. s. ř.).

VI. Zánik plnomocenství ke sporu.

Plnomocenství ke sporu zaniká:

1. zemře-li plnomocník neb stane-li se k zastupování nezpůsobilým (na př. byl-li dán v opatrovnictví, byl-li advokát vymazán z listiny advokátů atd.);

2. byl-li vyhlášen konkurs na jmění strany nebo jmění plnomocníka.

3. Odvoláním. Odvolá-li strana plnomocenství ke sporu, stává se toto odvolání teprve tehdy proti odpůrci účinným, až se mu to zvláštním podáním ohlásí. Ve sporech, v nichž strany advokáty zastoupeny býti musí, nutno zároveň s odvoláním oznámiti též jméno jiného advokáta.

4. Výpovědí. Jako odvolání nabývá i výpověď plnomocenství ke sporu proti odpůrci teprve tehdy účinnosti, až mu tato (v procesu advokátském kromě toho též jméno nového advokáta) podáním oznámena byla. Po výpovědi jest plnomocník zavázán a oprávněn, pokud toho jest třeba, aby zmocnitel chráněn byl před ujmami právními, tohoto po 14 dní ještě zastupovati (§ 36 s. ř.).

VII. Nedostatek plnomocenství ke sporu.

Soud přihlížeti má z úřední povinnosti a v každém období sporu k tomu, nedostává-li se snad osobám strany zastupujícím řádného plnomocenství. Ve sporech, v nichž zastupování stran advokáty jest nezbytno, předepsáno jest, aby hned v žalobě a odpovědi bylo vykázáno, že strany přivzaly sobě advokáty. Nestalo-li se tak, vyzve předseda senátu strany, aby v určité neprodlužitelné lhůtě mocné listy svých advokátů předložily, a nevyhoví-li strany tomuto příkazu, zamítne dotyčná podání (§ 37 s. ř.). Toliko výjimečně může soud ku předsevzetí nutných úkonů procesních prozatímně připustiti plnomocníka, který nemůže plnomocenství vykázati, a sice buď, složí-li tento jistotu za náklady a škody nebo též bez ní. Soud může v tomto případě zároveň nařídíti, aby dodatečně vykázáno bylo buď plnomocenství neb schválení strany a může až do té doby s vydáním příslušného rozhodnutí neb opatření posečkati. Prošla-li lhůta k tomu ustanovená marně, pokračuje se ve sporu bez ohledu na toto zakročení. Odpůrci přísluší pak nárok na náhradu nákladů a škody, které jemu tímto prozatímním připuštěním vzešly (§ 38 s. ř.). Usnesení o náhradě nákladů a škody lze samostatnou stížností v odpor vzíti. Z ostatních usnesení v této příčině učiněných jest samostatná stížnosť vyloučena (§ 38 odst. 3 s. ř.).

Literatura: Prof. Dr. Ott, Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního, Praha, 1897, I. díl, str. 195 a násl.

Plody a nabytí plodů.

I. Pojem a druhy.

Plody jsou výtěžky z jisté věci, která určena jest k tomu, aby je skytala. Plody tvoří část dotyčné věci (věci hlavní), pokud s ní spojeny jsou (fructus pendentes). Teprve oddělením stávají se věcmi samostatnými (fructus separati). Všeobecně platí zásada, že vše, co pomocí nějaké věci se vyrobí, náleží tomu, kdo to vyrobil. Rozeznáváme plody právnické čili civilní (fructus civiles), t. j. jakýkoli výtěžek, který nějaký majetek (věc nebo právo) následkem právního poměru, v němž se právě nalézá, poskytuje na př. úroky nájemné (quod non natura pervenit, sed jure percipitur l. 62. pr. D. de R. V. 6. 1), protivou ku plodům přirozeným (fructus naturales).

II. Nabytí plodů.

V obecném právu je spor o to, nabývá-li se nabytím plodů nového vlastnictví. Savigny, Eck, Brinz a Leist to popírají tvrdíce, že se toliko pokračuje v dosavadním vlastnictví, poněvadž oddělené plody jsou totožnými s bývalými částmi substance věci hlavní, kdežto Windscheid, Hartmann a j. vyslovují se v ten smysl, že nabytím plodů povstává vlastnictví nové, poněvadž plody oddělením od věci hlavní nabývají samostatné existence. Tento náhled shoduje se též úplně s ustanoveními práva rakouského, jelikož za jistých okolností nabyti může vlastnictví na oddělených plodech i ten, kdo není vlastníkem věci hlavní; proto nelze dle rakouského práva tvrditi, že by se nabytím plodů jen pokračovalo v dosavadním vlastnictví.

1. Nabytí plodů vlastníkem. Vlastníkovi připadají všecky plody z věci mu náležející, tedy i plody přirozené i právnické. Za plody přirozené pokládá obč. zák. zvláště ony užitky, kterých nabývá se z věci samé bez jakéhokoli zpracování, ku př. zelenina, houby, užitky, které dávají zvířata (§ 405 o. o. z). V tomto posledním případu nezáleží na tom, zda dotyčné zvíře oplodněno jest zvířetem kohosi druhého (§ 406 o. o. z.). Jiné osoby mohou těchto plodů nabyti na základě práva vlastníkem jim propůjčeného jako pachtýř, poživatel a j. V obecném právu sporno jest, může-li vlastník zříditi třetím osobám věcné právo k plodům ještě neoddělenym (fructus pendentes). Windscheid tomu odpírá a prohlašuje, že se tím porušuje zásada, že zvláštní právo k určitým částem věci nějaké není možným. Dle občanského zákonníka může vlastník převésti na třetí osoby plody věci své jen vlastnickými způsoby nabyvacími; protož možným jest převedení vlastnictví ku stojícím plodům (ku př. nesklízená žeň), jen když stane se symbolické odevzdání (tradice).

2. Nabytí plodů poctivým držitelem.

Dle římského práva vzniká pro poctivého držitele (bonae fidei possessor) věci hlavní vlastnictví k plodům pouhým oddělením jich (separací) (bonae fidei possessor fructus consumptos suos facit). Sporno je, nabývá-li poctivý držitel ku plodům plného a neobmezeného vlastnictví, či jen poctivé držby; pro tento poslední náhled vyslovuje se Savigny, Windscheid, Rudorff a Eck. Rakouské právo vychází z jiných hledisek. Dle § 330 o. o. z. náleží poctivému držiteli:

1. všecky plody z věci vzcházející, jakmile od věci byly odděleny. Poctivý držitel nabývá tedy plného vlastnictví k odděleným plodům, což zákon zřejmě naznačuje slovem »náležejí« (gehören). Pokud však spojeny jsou s věcí, přináleží mu pouze poctivá držba k nim; vlastnictví nabývá teprve oddělením jich (viz Randa, Právo vlastnické, Praha, 1889, IV. vyd., str. 79).

2. Poctivému držiteli náležejí však i užitky dotyčné věci. § 330 o. o. z. činí rozdíl mezi plody a užitky; kdežto totiž poctivý držitel nabývá vlastnictví plodů bez jakéhokoli obmezení toliko oddělením jich od věci hlavní, jest nabytí vlastnictví užitků daleko obmezenější. K užitkům počítá zde zákon patrně právnické plody (fructus civiles); těch nabývá poctivý držitel, jsou-li splatnými, t. j. nastoupil-li okamžik, kdy dle smlouvy nebo zákona mohou býti vybrány a byly-li skutečně po své svlatnosti vybrány resp. spotřebeny.

III. Nabytí plodů nepoctivým držitelem.

Dle římského práva ručí nepoctivý držitel (malae fidei possessor) vlastníkovi věci hlavní i za plody spotřebené (fructus cousumpti) (§ 2. fin.

I. de off. jud. 4. 17.). Dle § 338 o. o. z. posuzovati sluší poctivého držitele, byl-li výrokem soudcovským odsouzen k navrácení věci, ve příčině náhrady užitků od doby doručené žaloby stejně jako nepoctivého držitele. Nepoctivý držitel jest zavázán vydati netoliko veškeren prospěch vzešlý držením cizí věci, nýbrž i to, co by byl zkrácený vytěžil, kdyby byl býval v držení věci. Z toho jde, že nepoctivý držitel povinen jest vydati resp. nahraditi všecky plody bez rozdílu, jsou li tu ještě či byly-li spotřebeny. On ručí dále i za plody, kterých by býval zkrácený nabyl, kdyby mu věc v čas byla vydána (to jsou t. zv. fructus incipiendi); jestiť dle § 1324 o. o. z. zavázán poskytnouti vlastníku úplné zadostučinění, tedy úplnou náhradu škody (§§ 335 a 1324 o. o. z.).

IV. Nabytí plodů majitelem fideikomisu.

Majitel fideikomisu má všecka práva a závazky vlastníka užitků. Jemu náležejí tedy všecky užitky ze statku svěřenského. Zastaví-li tedy plody z fideikomisu nebo fideikomis samotný, platí zastavení jen ve příčině té části plodů, kterou oprávněn jest skliditi, nevztahuje se však na statek svěřenský nebo tu část plodů, která patří nástupci. Věřitelům čekance fideikomisního nelze povoliti vklad nebo záznam jich pohledávek ku plodům fideikomisu, který jemu připadnouti má, poněvadž čekanec fideikomisní není vůči svým věřitelům ani vlastníkem ani poživatelem fideikomisu (§§ 631 a 632 o. o. z. a dv. dek. ze dne 7. dubna 1798 č. 408 sb. z. s.).

Plynovody.

I. Předpisy živnostenské a bezpečnostní.

Zřizování plynovodů náleží dle § 15 odst. 17. ř. živn. ku koncesovaným živnostem podléhajíc schválení úřadu živnostenského (§§ 25—35 živn. ř.). Nařízením min. ze dne 9. května 1875 č. 86 ř. z. vydána byla pravidla pro zřizování plynovodů a zařízení osvětlovacích. Plynovody a jinaká zařízení, jichž účel pozůstává ve spotřebení plynu, provedeny býti mají tak, aby co nejvíce zamezeno bylo nebezpečí pro život a zdraví lidí a zvířat, jakož i rostlin. Dohled vykonává živnostenský úřad I. stolice za pomoci technických organů. Úřad živnostenský může za tím účelem kdykoliv nahlédnouti do záznamné knihy, kterou musí vésti dílovedoucí v pořádku chronologickém, aby se přesvědčil o provádění převzatých prací. Úřadu tomu musí dílovedoucí v čas oznámiti počátek prací a na požádání předložiti plány a popisy. Technickým orgánům úřadů živnostenských přísluší právo dohlížeti ku pracím podnikatele oprávněného ku stavbě plynovodu, přesvědčiti se o dobrém provádění a případné vady odstraniti. Soukromníci mohou dáti zmíněnými organy prozkoumati plynová zařízení, při čemž zaplatiti musí úředně stanovený poplatek. Plynovody, které po delší čas upotřebeny nebyly, musí býti před opětným otevřením podrobeny zkoušce koncesovaným živnostníkem, nebylo-li plynoměru užíváno. Také mohou býti všecka osvětlovací zařízení v činnosti jsoucí kdykoli přezkoumána, byla-li toho shledána potřeba nebo žádá-li za to majitel. V tomto případu však přikročí se jen tehdy k úřední prohlídce a zkoušce, jestliže zřizovatel (instalatér) plynovodu byv o vadách zpraven, vady neodstranil. Taková zkouška má se zpravidla provésti jen u přítomnosti dotyčného zřizovatele (instalatéra). Jsou-li nedostatky značné, může býti další užívání zapověděno dotud, pokud vady se neodstraní. Přestupky ustanovení těchto trestají se, pokud nemá průchod již všeobecný zákon trestní nebo řád živnostenský, na vinníku neb osobě zodpovědné za zachování těchto usta-

novení na základě min. nařízení ze dne 30. září 1857 č. 98 ř. z. peněžitou pokutou od 1—100 zl. nebo vězením od 6 hodin do 14 dní (§ 6).

Dále obsahují pravidla shora uvedená zvláštní ustanovení o vedení pod zemí, o vedení nad zemí a o osvětlovacích předmětech s příslušenstvím. Ustanoveními pravidel těch vázány jsou netoliko živnosti plynárenské, nýbrž i všechny podniky a ústavy, které si svoji potřebu plynu samy vyrábí (jako ku př. železnice). Uchazeči o koncesi pro zařizování plynovodů a osvětlovacích zařízení musí prokázati dle min. nař. ze dne 17. září 1883 č. 151 ř. z., že vyučili se živnosti mechanické, zámečnické nebo klempířské a že pracovali po více let v podobných závodech. Uchazeči, kteří prokáží potřebné vědecké technické studie, dolíčiti mají jen to, že byli po 2 roky v praxi při nějaké instalatérské živnosti. Nařízením min. obch. ve srozumění s ministeriem spravedl. ze dne 20. prosince 1893 č. 184 ř. z. byla na doplněnou uvedeného min. nařízení ze dne 17. září 1883 č. 151 ř. z. na roveň postavena živnosť kotlářská oněm živnostem, jichž vyučení vedle čtyřletého zaměstnání v živnosti zřizování plynovodů a zařízení osvětlovacích propůjčuje způsobilosť ku nabytí koncese pro živnosť posléze jmenovanou.

II. Předpisy řádů stavebních.

Roury u plynovodů musí býti zazděny až do výše luceren uličních a roury sloužícící ku vnitřnímu osvětlování domu nesmí býti volně vedeny ani se dřevem spojeny, kohouty musí býti s největší pečlivostí provedeny. Plynoměry nesmí býti postaveny na blízku kamen nebo v místnostech určených zároveň za ložnici. Plynovody vedené podél zdí nebo zdmi samými připouštějí se jen, učiní-li se opatření proti proudění plynů do obydlených nebo s obydlím spojených uzavřených místností, tedy vždy jen po důkladném prozkoumání zdiva a po náležité opravě vnitřních štěrbin a trhlin poblíže rour. (Stavební řád pro Čechy, Prahu, Vídeň, Dol. Rakousy, Krajinu, Salzburg, Štýrsko a j.)

Pobuřování.

I. Pojem.

Přečinu pobuřování se dopouští, kdo veřejně, t. j. takovým způsobem, že jeho projev může býti slyšen od neurčitého počtu osob (roz. ze dne 2. června 1893 sb. č. 1656) nebo před více lidmi (kteří nemusí současně býti přítomni, roz. ze dne 23. března 1891 č. sb. 1431), nebo tiskem, rozšířením vyobrazení nebo spisů, hanobením, úsměšky, nepravým udáváním nebo vyličováním okolností skutkových

a) snaží se jiné popuditi k nenávisti neb opovrhování oproti oběma sněmovnám říšské rady nebo zemskému sněmu, císařské armádě nebo některému samostatnému oddělení jejímu (za něž dlužno považovati také důstojnický sbor, ať již celé armády vůbec, nebo jednotlivého oddělení jejího, tudíž také garnisony, plen. roz. k. s. ze dne 28. září 1887 č. sb. 1090) nebo

b) zlehčiti nařízení nebo rozhodnutí úřadů, nebo

c) hledí jiné popuditi k nenávisti, neváżnosti nebo k bezdůvodným stížnostem proti státním neb obecním úřadům nebo proti jednotlivým orgánům vlády vzhledem ke konání jich úřadu nebo proti svědku nebo znalci ohledně jejich výpovědí před soudem, pokud ovšem v činnosti takové nesluší spatřovati nějaký těžší čin trestný, ku př. zločin rušení veřejného pokoje (§ 65 tr. z.).

II. Tresty.

Trest tohoto přečinu jest vězení od 1 do 6 měsíců. Záleží-li přečin v konkrétním případě v povzbuzování k nedůvodným stížnostem a shromažďoval-li pachatel za tím účelem podpisy nebo sumy peněžité neb alespoň k tomu vybízel, má býti trest zostřen. Původce takové stížnosti může mimo to býti vypovězen z dotyčného místa neb i korunní země, cizozemec pak vůbec z celého obvodu platnosti trestního zákona. Směřoval-li přečin tento proti císařské armádě nebo některému jejímu oddělení, jest k stíhání zapotřebí svolení ministra války resp. ministra zemské obrany.

Táž ustanovení o přečinu pobuřování obsahují také § 556 voj. tr. z. a §§ 329 a 330 tr. z. pro Bosnu a Hercegovinu.

III. Osnova nového trest. zákona.

Dle § 114 osnovy nového trest. z. dopouští se přečinu pobuřování, kdo veřejně vládu, ústavní sbor zákonodárný nebo nějaké oddělení nebo výbor jeho, nějaký úřad, ozbrojenou moc (čítajíc v ni i stráže vojensky organisované) nebo část její uráží nebo s úmyslem v nevážnost je uvésti veřejně tvrdí nebo rozšiřuje vymyšlené nebo přetvořené skutečnosti; na přečin tento stanoven jest trest vězení od 1 dne do 1 roku nebo peněžitá pokuta od 1 zl. do 2000 zl. Byly-li tyto okolnosti vymyšlené nebo přetvořené veřejně tvrzeny nebo rozšiřovány sice za vytknutým účelem avšak bez zlého úmyslu, nastupuje trest peněžitý od 1 do 500 zl. Stíhání pro útok na ozbrojenou moc nebo na některou část její má místo toliko k návrhu příslušného ministra.

Poctivost viz Fides bona.

Podání.

I. Pojem.

Podání v širším slova smyslu jest každá písemnosť na soud nebo úřad řízená, kterou buď nějaká okolnosť k vědomí soudu či úřadu jest přiváděna nebo návrh či prosba přednášena.

Nové řízení soudní užívá výrazu podání ve smyslu technickém naznačujíc tím každou písemnost určitou formu vykazující, kterou strana nebo vůbec i osoba třetí své návrhy, žádosti, sdělení nebo prohlášení soudu předkládá nebo nějaký úkon ve sporu nebo v řízení exekučním provádí.

II. Podání přípravná.

Slouží-li podání strany k tomu, aby podala podklad k zahájení dalšího řízení, zejména ústního přelíčení, tedy ona podání, která obsahují materiál, jehož konečné, meritorní vyřízení neděje se formálním vyřízením onoho podání, nýbrž teprve rozhodnutím věci samé, ať toto po předchozím veřejném líčení nebo jen v sezení neveřejném se vydává, nazývají se podáními přípravnými.

K těmto podáním přípravným lze čítati:

1. žalobu všeho druhu bez rozdílu, byla-li podána u soudu okresního nebo sborového a bez ohledu na to, jaký jest obsah její (obzvláště i žaloba pro zmatek a o obnovu (§§ 529, 530, 533 c. ř. s.). Srovn. §§ 226, 431 c. ř. s.;

2. odpověď na žalobu, která ovšem toliko před soudy sborovými může býti podávána (§ 243 c. ř. s.);

3. podání, která podle § 258 c. ř. s. ve sporech před soudy sborovými vedených, v nichž přípravné řízení (§ 245 c. ř. s.) místa nemělo, od některé ze sporných stran k tomu cíli jsou činěna, aby návrhy, prostředky útočné i obranné, tvrzení a důkazy, jež strany při hlavním pře-

líčení k platnosti přivésti zamýšlejí, v době mezi položením a počátkem přelíčení soudu oznámily a tím si zabezpečily, aby při eventuelní kontumaci odpůrcově při veřejném přelíčení bylo k nim zíráno (Srvn. § 399 odst. 1 c. ř. s.);

4. podání, která dle § 440 odst. 3. c. ř. s. při soudech okresních soudce stranám zastoupeným advokáty ve sporech o správnost účtu, o rozdělení majetku nebo podobných poměrů, v nichž o značném počtu sporných nároků nebo nároků vzájemných jednati jest (§ 245 č. 1. c. ř. s.), podati ukládá, aby látka sporná byla náležitě vysvětlena, pokud se týče, uspořádána (§ 440 odst. 3 c. ř. s.);

5. odvolací stížnost, kterou dle § 465 c. ř. s. dovoláváno se přehlídky rozhodnutí prvým soudcem vydaného soudcem vyšším (§ 467 odst. 1. c. ř. s.);

6) prohlášení, které dle § 468 odst. 2 podává odpůrce stěžovatelův, aby jím k vyvrácení důvodů ve spise odvolacím udaných přivedl nové okolnosti dosud nepřednesené a použil důkazů dosud neprovedených;

7. stížnost dovolací (revisní), která domáhajíc se změny nebo zrušení rozhodnutí soudu druhé stolice soudem nejvyšším, příslušný material faktický i průvodní k odůvodnění svých návrhů uvádí (§ 505 c. ř. s.);

8. odpověd dovolací (revisní), kterou odpůrce dovolatelův prohlašuje se o podané revisi a k podpoře svého prohlášení potřebné okolnosti i průvody naznačuje (§ 507 odst 2 c. ř. s.).

Zákon nenazývá sice výslovně podání pod č. 7 a 8 uvedená podáními přípravnými, však vzhledem k tomu, že všeobecný předpis o přípravných podáních civilní řád soudní v § 78 položil, aniž by je v dalším textu taxativně vypočítati chtěl i vzhledem k obsahu stížnosti resp. odpovědí odvolací v §§ 505 a 507 vytčenému, jenž v podstatě docela předpisu § 78 vyhovuje, i vzhledem k účelu jich, připraviti totiž případné ústní řízení dovolací (§ 509 odst. 2 c. ř. s.), možno zajisté i tato podání k přípravným řaditi. (Jinak Ott. Úvod ve studium nového řízení soudního str. 280, opíraje se o slovné znění §§ 505 a 507).

Z podobných důvodů, jako podání ad 7. a 8. lze dále k podáním přípravným čítati:

9. námitky proti platebnímu příkazu v řízení mandátním a směnečném, prvnější ovšem jen potud, pokud ve formě písemné jsou vzneseny (§§ 552 odst. 2 a 559 c. ř. s.), ježto i ony materiál pro další sporné řízení a pro rozhodnutí věci poskytují a jednání veřejné připravují (srovn. § 552 odst. 3 c. ř. s.) i

10. námitky v řízení nájemním podané písemně proti výpovědi nebo úpomínce při nájmech věcí nemovitých nebo jim na roveň postavených (§§ 562, 566 odst. 2 c. ř. s.).

Podáním přípravným však není odpor v řízení upomínacím, třebas i písemně byl vznesen, poněvadž účelem jeho není další řízení přivoditi, nýbrž jedině zbaviti rozkaz platební jeho účinnosti (§ 9 zák. ze dne 27. dubna 1873 ř. z. č. 63 a čl. XXXVIII. úv. z. k civ. ř. s.).

III. Podání prostá.

Podání ostatní, která na rozdíl od podání přípravných zváti lze **prostými**, mohou býti rázu, povahy i účelu nejrozmanitějšího a mohou vznesena býti netoliko od stran samých a jejich zástupců, nýbrž i začasté

od osob třetích, které je v nahodilém poměru k sporu se nalézají (na př. od svědků, znalců a p.). Jako podání taková buďtež příkladmo uvedena:

1. všecka podání, kterými strana žádá ve sporu za nějaké opatření rozepři řídící, npř. prodloužení nebo zkrácení lhůty (§§ 128, 129 c. ř. s.), za nařízení nebo odročení roku (§ 130, 134 c. ř. s.), za opatření průvodů (§§ 229, 250 odst. 2, 301 c. ř. s.) za zastavení nebo přerušení řízení §§ 162, 165, 168 c. ř. s.), za pokračování v řízení přerušeném (§ 164 c. ř. s.) a p.;

2. podání, jimiž oznamovány jsou odpůrci nebo soudu určité okolnosti, jichž znalost jest soudu žádoucí, na př. bydliště svědků, místo, kde se nalezají listiny nebo věci přezvědné, zřízení advokáta, obmezení plné moci (§§ 160 a 36 c. ř.è), předložení prvopisu listiny k nahlédnutí (§ 82 c. ř. s), ustanovení zmocn nce pro doručování (§ 95 c. ř. s.), prohlášení poddlužníka dle § 301 exek. ř. a j.;

3. podání, jimiž provádí se určitý úkon mající vliv na postavení stran ve sporu nebo na spůsob projednávání rozepře, na př. jmenování auktora (§ 22 c. ř. s.), přistoupení k sporu jako vedlejší intervenient (§ 18 civ. ř. s.), ohlášení rozepře (§ 21 c. ř. s.), změna nebo oprava žaloby (§ 235 c. ř. s.), odvolání žaloby (§ 237 c. ř. s.) a p.;

4. podání strany, kterými tato vykonává určité oprávnění processuální jí příslušející k. p. žádosť za kauci žalobní (§ 57 c. ř. s.), za vydání vyhotovení protokolu o smíru sepsaného (§ 206 c. ř. s.), za vydání opisu ze spisů (§ 219), za vydání vyhotovení, výpisu nebo opisu rozsudku (§ 418), za opravu rozsudku (§§ 419 a násl.), za vyloučení určitého soudce nebo znalce (§ 22 J. N. a § 355 c. ř. s.) a t. d.;

5. podání, jimiž osoba třetí domáhá se určitého práva, které pro ni z jistého důvodu během rozepře vzešlo na př. svědek nebo znalec žádající svědečné resp. znalečné (§§ 347, 365, § 2 nař. m. z 17. září 1897 č. 221 ř. z.), aerár žádající dle § 71 c. ř. s. náhradu hotových výloh dle § 64 č. 5 za stranu založených nebo zaplacení poplatků a kolků prozatím prominutých, poddlužník žádající náhradu útrat svého prohlášení dle § 301 odst. posl. exek. ř.;

6. podání, kterými se dovoláváno dozorčí moci orgánů vyšších proti počínání si orgánů podřízených, npř. stížnosti k senátu (resp. k předsedovi senátnímu, § 255 c. ř. s.) na opatření či usnesení soudce k příkazu činného, nebo předsedy senátu či přednosty soudu (§ 35 odst. 2 J. N., § 516 c. ř. s.), rekursy proti usnesením soudů nižších na soudy vyšší (§§ 514 a 520 c. ř. s.);

7. podání, kterými se strana domáhá praktického provedení práva jí formálně přiznaného nebo jeho pojištění, zejména tedy všecky žádosti za povolení exekuce uhražovací a zjišťovací i žádosti za prozatímná opatření.

IV. Přípustnost podání.

Co do otázky, kdy ten který úkon podáním provésti lze, platí všeobecná zásada v § 74 c. ř. s. vyslovená, že všecky návrhy, žádosti i sdělení které mimo ústní jednání jsou přednášeny, podáními písemnými státi se mají, leč že by zákon výslovně dopouštěl, že přednesení ono do protokolu může býti učiněno.

Předpis tento jevící se jen důsledným provedením principu ústnosti v novém soudním řízení uznaného, vylučuje jednak naprosto možnost písemného provedení toho, o čem při ústním líčení projednáváno býti má (§ 397 odst. 1 c. ř. s.), jednak poukazuje na celou řadu jednotlivých

ustanovení, která stranám dovolují, aby své návrhy žádosti nebo sdělení, místo co by je podáním učinily, při soudě do protokolu přednesly.

Dle těchto ustanovení mohou býti protokolárně podány:

a) při soudech okresních všecky návrhy, žádosti a oznámení, vyjímajíc rekurs, je-li stěžovatel zastupován advokátem a odvolání z rozsudku nebo prohlášení o odvolání, když v místě soudu nejméně 2 advokáti jsou usazeni (§§ 465 odst. 2, 468 odst. 2 c. ř. s.);

b) při soudech sborových vůbec všecka podání v řízení exekučním u soudu sborového prováděném se naskytající (§ 53 exek. ř.) [účty o vedené správě, jež z pravidla podati jest písemně, vyjímajíc] pak jednotlivé úkony ve sporu a to:

aa) žádosti za poskytnutí práva chudých, které při soudě sborovém jako soudu procesním se přednášejí (§ 65 c. ř. s.), jakož i stížnost proti výroku, jímž zástupce ex offo strany chudé povinnosti zastupovati byl sprostěn (čl. XXXIII. úv z. k civ. ř. s.);

bb) stížnost na orgán doručovací pro nepořádné chování se jeho při doručování (§ 91 c. ř. s.);

cc) návrh na povolení restituce pro zmeškaný rok nebo zanedbanou lhůtu (§ 149 c. ř. s.);

dd) návrh na přerušení řízení proto, že strana v době válečné ve vojenských službách se nalézá, nebo že se zdržuje v místě, které z rozkazu vrchnostenského, válkou nebo událostí jinou ve styku se soudem processním se nenalezá, jestli by okolnosti tyto mohly míti nepříznivý účinek pro výsledek sporu (§ 162 c. ř. s.);

ee) návrh, aby předseda senátu učinil přiměřené opatření nápravné ohledně nařízení a usnesení soudce, kterému bylo svěřeno provedení řízení přípravného (§ 225 c. ř. s.);

ff) návrh ve smyslu § 258 odst. 1 c. ř. s., aby byly k veřejnému přelíčení zaopatřeny průvody v § 229 c. ř. s. uvedené;

gg) návrh, aby byly odstraněny vady při provádění důkazu sběhlé, zejména, aby důkaz provedený byl doplněn (§ 286 odst. 2 c. ř. s.);

hh) prohlášení svědků nebo znalců ohledně odpírání svědectví nebo výpovědí vůbec nebo výpovědí o určitých okolnostech (§ 323 c. ř. s.);

ii) všecka oznámení, žádosti i rekursy svědků i znalců mimo ústní jednání učiněné (§§ 348, 367 c. ř. s.);

jj) návrh na pojištění důkazů (§ 384);

kk) odmítnutí soudce nebo znalce pro nějaký důvod výlučný nebo pro jeho vadnost (§ 22 J. N. a § 355 odst. 2 c. ř. s.) [Srov. Schauer k § 74 c. ř. s].

V. Obsah podání.

Co do obsahu podání nutno rozeznávati t. zv. záhlaví (rubrum) a text (nigrum).

Rubrum psané na zevnější straně archu po délce ve dvé přeloženého obsahuje:

1. pojmenování dovolaného soudu, po případě naznačení, v jaký obor jeho právomocnosti podání dotčené se nese (na př. c. k. krajský soud jako soud obchodní nebo »jako soud horní«) (Srvn. § 75 odst. 1 a § 226 odst. 2 c. ř. s). Je-li soud rozdělen ve více oddělení, má býti k označení soudu již na rubru podání připojeno jako dodatek číslo příslušného oddělení soudního (§ 30 jedn. ř.), jež z uveřejněného rozvrhu práce soudu zjištěno budiž (Srov. §§ 27 a 18 jedn. ř.);

2. t. zv. contra, to jest označení stran s vytčením jejich vzájemného ve sporu poměru, jakož i pojmenování vedlejšího intervenienta a to jak jménem i příjměním tak i náležitým udáním jejich zaměstnání i jejich bydliště, pak uvedení jejich zástupců nebo zmocněnců (§ 75 č. 1. c ř. s.);

3. punctum litis t. j. stručné označení předmětu sporu k. př. »o zaplacení 100 zl.«, »o vlastnictví k pozemku č. kat. 350 v N...«a p.;

4. označení příloh, jejich počet a udání, jsou-li připojeny v originalu nebo opise.

V nigru třeba po příslušném oslovení soudu, jehož se dovoláváno (srov. výše o rubrum č. 1.) uvésti:

a) v podáních prostých všecky skutkové poměry k odůvodnění návrhu v podání obsaženého sloužící a po případě i průvody, jimiž tvrzení skutková dokázána nebo osvědčena býti mají (§ 76 c. ř. s.);

b) v podáních přípravných:

1. návrhy, které strana při ústním líčení učiniti zamýšlí (§§ 78 č. 1. 208 č. 2 c. ř. s.);

2. vylíčení skutkových poměrů, kterých se strana při ústním jednání chce dovolávati k odůvodnění svých návrhů nebo k poražení návrhů odpůrcových, jakož i udání průvodních prostředků, jichž strana použiti chce při tomto jednání, aby dolíčila svých vlastních údajů nebo vyvrátila skutkových tvrzení odpůrcových (§ 78 č. 2 c. ř. s);

3. podle stavu věci prohlášení o pravdě, správnosti a úplnosti skutků uvedených v předcházejícím podání odpůrcově a o přípustnosti průvodních prostředků odpůrcem naznačených (§ 78 č. 3 c. ř. s.).

V odvolání a v prohlášení se o appellaci, vzdaly-li se strany veřejného líčení odvolacího (§ 492 odst. 1 c. ř. s.), ve spisech dovolacích (§§ 506 odst. 2 a 507 odst. 3 c. ř. s.), jakož i v rekursech (§ 520 odst. 2 c. ř. s.) mohou býti uváděny právní dedukce, které z jiných podání jsou vůbec vyloučeny. (O ostatním obsahu těchto přípravných podání srvn. §§ 467, 468, 506, 507 c. ř. s.)

Nikdy však nesmí v žádné podání přípravné pojat býti výklad o věrohodnosti nebo pravděpodobnosti jednotlivých tvrzení skutkových nebo o domělé průvodní síle nabízených důkazů (§ 78 odst. posl. c. ř. s.).

Za to však třeba v podáních, kterými se ta která záležitost u určitého soudu zahajuje, uvésti okolnosti, z nichž příslušnost dovolaného soudu jest patrna (§ 226 odst. 2 c. ř. s., §§ 41 odst. 2, 56 odst. 2., 60 J. N.), a po případě i průvody k důkazu okolnosti těch sloužící naznačiti.

Obsah každého podání končí podpisem strany nebo jejího zákonného zástupce nebo zmocněnce, v advokátském sporu však — ač-li jej nevede svým vlastním jménem advokát, notář nebo osoba k výkonu úřadu soudcovského spůsobilá a u soudu dosazená (§ 28 odst. 1 c. ř. s.) — i podpis zmocněnce advokáta (§ 75 č. 3 c. ř. s.).

Ježto advokátský spor místa má jen u soudů sborových (§ 27 c. ř. s.), nevyžadují zpravidla podání u soudů okresních učiněná podpisu advokáta. Výjimku z toho činí rekursy, jsou-li písemně podávány (§ 520 odst. 1 c. ř. s.), a odvolání, jsou-li v místě soudu procesního nejméně dva advokáti (§ 465 odst. 2 c. ř. s.).

Jestliže v případě posléze uvedeném podati chce odvolání strana práva chudiny požívající, pro kterou dosud není zřízen advokát, může tato u soudu procesního žádati za opatření, aby jí spis odvolací sepsal a jej v čas podal

úředník státního zastupitelstva nebo úředník soudní (§ 90 zák. o soudní organisaci). Podpis tohoto úřadníka na podání zastupuje podpis advokátův.

Úkol, sepsati a podati odvolání za stranu chudou, může býti svěřen i kancelářskému úředníku státního zastupitelstva nebo soudu, má-li tento v tom kterém případě potřebné k tomu vědomosti i zkušenosti. Ovšem jest vždy toho dbáti, aby nebylo toto zastoupení strany chudé uloženo osobám, při nichž se lze obávati, že by mohly zneužíti tohoto svého úřadu k tomu, aby se obíraly záležitostmi stran, pro ně podání spisovaly a jim rady udílely (§ 133 jedn. ř.).

VI. Forma, zevnější úprava a přílohy podání.

Všecka podání mají býti sepsána způsobem přesným, přehledným, bez všelikých rozvláčností i zbytečností, jinak se straně nepřisoudí útraty, které byly způsobeny pojetím údajů k věci nepatřících nebo bezdůvodným roztahováním látky (§ 49 odst. 2 c. ř. s.) a dopustili-li se toho advokáti nebo jiní zástupci z hrubé nedbalosti, může jim i náhrada nákladů tím vyvolaných k návrhu stran nebo i z moci úřední býti uložena (§ 49 odst. 1 c. ř. s.).

Podání přípravná mají býti co nejúplnější obsahujíce celý materiál, který podle povahy věci jimi do sporu má býti přiveden. Nešetření toto může míti pro stranu v zápětí rozmanité újmy processuální (Srovn. na př. § 399 odst. 1 c. ř. s.).

Ve všech podáních třeba dále zachovati povinnou úctu a vážnost vůči soudu. Porušení tohoto předpisu stíhá se pokutou peněžitou a vedle toho i trestně a pokud se o advokáta jedná, disciplinárně (§§ 86, 220 c. ř. s., § 33 adv. ř. a § 21 disc. ř. pro adv.).

Podání musí býti psána vždy v jazyku v zemi obvyklém a býti dle příslušných předpisů poplatkových náležitě kolkována nebo, požívá-li podatel práva chudiny, na místě, kde obyčejně kolek přilepen bývá, poznámkou »právo chudých« (Armenrecht) opatřena. (§ 3. nař. min. ze dne 23. května 1897 č. 130 ř. z.)

Co do instruování podání platí všeobecná zásada, že všecka podání obsahující nějaký návrh nebo oznámení, které s odpůrcem mají býti sděleny, rovněž i všecka podání přípravná musí v tolika stejnopisech býti předložena, aby jeden pro soudní spisy mohl býti podržen a každému odpůrci jeden exemplář mohl býti doručen (§ 80, odst. 1 c. ř. s.). Toliko tenkráte, je-li více společníků rozepře (litis consortů) tímtéž zmocněncem zastupováno, dostačí připojiti pro všecky tyto společníky rozepře jen jediný stejnopis podání (§ 90 c. ř. s.). K vyrozumění podatele, pokud se týče jiných účastníků, třeba přiložiti potřebný počet rubrik obsahujících náležitosti patřící do rubra podání (§§ 80 a 75 c. ř. s.).

Dovoláváno-li se v podání průvodů listinných, mají býti tyto k podání ihned připojeny. Zejména má vždycky, bylo-li podání učiněno zmocněncem, býti předložena příslušná plná moc a stalo-li se podání zákonným zástupcem, nutno připojiti listinný výkaz o vlastnosti jeho jako zákonného zástupce, pokud se týče i doklad o tom, že k podání tomuto zvláštní zmocnění eventuelně potřebné obdržel (§§ 30 odst. 1, 37 a 4 c. ř. s.).

Vyjímečně není přiložení dovolaných listin potřebno:

a) jsou-li odpůrci již známy nebo značného rozsahu, v kterémžto případě dostačí, když listiny ony v podání se přesně označí a nabídnutí stane, že odpůrci bude dáno do nich nahlédnouti nebo že budou soudu k žádosti předloženy (§ 77 odst. 2, § 298 c. ř. s.), nebo

b) když listiny v rukou podatelových se nenalezají, poněvadž jsou v uschování notáře nebo toho kterého veřejného úřadu, ve kterémž případě udáno budiž, jakým způsobem je opatřiti lze (§§ 77 odst. 3, 183 č. 3, 229, 250 odst. 2, 301, 303, 308 c. ř. s.).

Má-li o podání bez nařízení ústního líčení býti rozhodnuto, jako zejmena o žalobě směnečné nebo mandátní vydáním příkazu platebního (§§ 548, 557, 558 c. ř. s.), pak při všech žádostech za exekuci nebo zajištění (§§ 54, 370, 389, exek. ř.), nutno připojiti k podání originály listin dovolaných (§ 77 odst. 1 c. ř. s.). Ve všech ostatních případech dostačí připojení pouhých opisů a sluší-li hleděti toliko k jednotlivým částem listiny, dostačí přiložení výpisu, který obsahuje úvod, místo k věci náležité, konec, datum a podpisy (§§ 77 odst. 1, 80 odst. 1 c. ř. s.) Toliko plná moc musí býti přiložena vždycky buď v originálu nebo ověřeném opise (§ 30 odst. 1 c. ř. s.).

Má-li býti v řízení procesním odpůrcům doručen vždy jeden stejnopis podání, jest třeba k podání vedle prvopisu resp. opisu pro spisy určeného ještě tolik opisů listin dovolaných přiložiti, aby každý odpůrce jeden mohl obdržeti (§§ 80 odst. 1 a 551 c. ř.). Toliko tehdáž, když více odpůrců má společného zmocněnce pro doručování, dostačí, ačkoli v případě tomto podání ve více stejnopisech státi se musí, přiložiti toliko jediný exemplář opisů pro všecky litis consorty, kteří téhož zmocněnce pro doručování zřídili (§ 94 odst. 2 c. ř. s.). V řízení exekučním a zjišťovacím nemusí býti odpůrci podatelovu vůbec opis příloh dodáván (§ 53 odst. 2 exek. ř.).

K cíli rychlejšího vyřízení podání, zejména v řízení směnečném, upomínacím nebo při výpovědích smluv nájemních, může strana se žalobou nebo žádostí připojiti i vyhotovené již vyřízení soudní, které soudce prozkoumaje a potřebné snad opravy nebo změny nařídě, místo vyhotovení soudního použíti smí (§ 195 jedn. ř.).

Všecka podání, zejména i rekursy, odvolání i revise mohou se státi i telegraficky (§ 89 zák. o s. org.). Podání taková musí býti opakována podáním ve formě předepsané zřízeným, scházela-li depeši některá z podstatných náležitostí podání. Náležitosti podpisu strany nebo advokáta se vyhoví, podá-li strana nebo advokát stručné písemné prohlášení, že s obsahem depeše souhlasí a ji zastupovati chce; požadavku připojení listin lze učiniti zadost, zašlou-li se listiny neb opisy ony dodatečně. Mělo-li se podání státi ve více vyhotoveních, buďtež tato dodatečně soudu zaslána, neobsahuje-li již depeše žádost, aby opisy podání telegrafického byly na útraty strany pořízeny. Podání toto, jakož i všecka sdělení, zásilky atd. k doplnění podání telegrafického sloužící musí se státi, nalezá-li se strana nebo její zmocněnec v místě soudu, do lhůty původní pro podání určené, v ostatních případech do 3 dnů po lhůtě této a není-li žádné lhůty, do 3 dnů po dojití depeše (v počítaje v to i dny, kdy podání, zásilky atd. poštou šly). Po uplynutí této lhůty se na depeši již nepřihlíží (§§ 97 a 98 jedn. ř.).

Podděďic (substituce dědická).

Dle římského práva mohl pořizovatel pro ten případ, že by nejprve ustanovený dědic nabýti nemohl z jakéhokoli důvodu dědictví, jmenovati za dědice kohosi druhého, potom třetího atd. a tímto způsobem několik dědiců ustanoviti (plures gradus heredum facere). To jest případ substituce obecné, která mohla býti v každý testament pojata. Dědic

nejprve ustanovený sluje institutus, každý následující substitutus. Substituce jest ustanovení dědice pod výminkou, že prv jmenovaný děd'c dědicem se nestane (Si primus heres non erit, secundus heres esto). Jednomu institutovi lze substituovati více osob a obráceně též několika institutům ustanoviti jediného substituta.

Náš občanský zákonník přijal z větší části ustanovení římského práva a jedná v 10. hlavě o poddědicích. Poddědicem označuje § 604 o. o. z. toho, kdo povolán jest k dědictví pro ten případ, že by ustanovený dědic dědictví nenabyl. Poddědic jest substitutem ustanoveného dědice. Toto ustanovení za dědice jest tedy (dle nadpisu § 604) obecnou substitucí (substitutio vulgaris) na rozdíl od substituce fideikomisární.

A. Substituce obecná.

I. Případy.

1. Zůstavitel může jednomu dědici ustanoviti jednoho nebo více poddědiců a sice všechny dohromady se stejnými nebo nestejnými díly, takže byl-li povolán poddědic jediný, připadá tomuto celé dědictví, kterého nabýti nemůže dědic hlavní; je-li dědiců více, obdrží každý díl testamentem jemu přikázaný.

2. Zůstavitel může dále poddědici ustanoviti dalšího poddědice a sice pro ten případ, že by tento rovněž dědictví nenabyl, stejným způsobem dalšího třetího atd. Nejbližší povolaný stává se pak dědicem.

3. Dle důvodu, pro který dědic hlavní nemůže nabýti přikázanou pozůstalost, rozeznává § 605 o. o. z. dva případy:

a) dědic hlavní nemůže býti dědicem (casus impotentiae), buďto že před zůstavitelem zemřel, nebo že byl v době nápadu dědického k dědění nezpůsobilý;

b) dědic nechce býti dědicem (voluntatis), zřeknuv se napřed dědictví nebo odmítnuv dědictví jemu napadlé. Pojal-li pak zůstavitel do svého posledního pořízení oba tyto případy, nastává v každém případě substituce; vyjádřil-li však v testamentu svém toliko jeden z případů těchto, jest druhý vyloučen a sice proto, že občanský zákonník ve příčině zřízení posledního prohlášení vychází se zásady, že vůle zůstavitelova pokud možná respektována a splněna býti má.

4. Poddědicové mohou býti povoláni netoliko ku dědictví, nýbrž i k odkazu: v tomto případu nabývá později povolaný odkazovník (legatář) týchž práv a povinností, jako legatář dříve povolaný, který odkazu nenabyl (§ 702 o. o. z.).

II. Pravní poměry poddědiců.

1. Poddědic může vzíti dědictví v držbu tehdy, když hlavní dědic nestane se dědicem; prodléval-li by dědic se vysloviti, jest soud dle § 120 patentu ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. povinen projednati pozůstalosť toliko s těmi, kteří se za dědice přihlásili nedbaje nároků dědiců liknavých. Spornou jest otázka, může-li býti poddědic povolán k dědictví, nevysloví-li se dědic vůbec. Stubenrauch a Unger prohlašují, že substituce i v tomto případu jest po právu účinnou, poněvadž lze předpokládati o dědici, který byv soudem vyzván, se do určité lhůty k dědictví nepřihlásí, že dědictví přijmouti nehodlá.

2. Jestliže zůstavitel poddědici opět dalšího poddědice ustanoví, jest tento substitut poddědicův i substitutem dědice hlavního (Substitutus substituto censetur esse substitutus instituto).

3. Břemena uložená dědici rozšiřují se z pravidla i na substituovaného podědice, poněvadž podědic jsa právním nástupcem dědice hlavního má tatáž práva a tytéž povinnosti jako on, leč že by břemena dědici uložená obmezena byla na osobu tohoto, jako ku př. kdyby hlavní dědic, který jest malířem, byl ustanoven pod výminkou, vymaluje-li jistý obraz; v tomto případu nelze patrně žádati tohoto osobního plnění na poddědici, který malířem není (§ 606 o. o. z.).

5. I spoludědicové mohou býti sobě na vzájem ustanoveni za poddědice; neobsahuje-li testament nějakého jiného ustanovení, má se v tomto případu za to, že zůstavitel chtěl podíly vyměřené ustanoveným dědicům (institutům) rozšířiti i na substituci.

6. Je-li však v substituci mimo spoludědiců jestě někdo jiný, tedy jistá třetí osoba povolána, připadá uprázdněný podíl dědický všem stejnou měrou. Při tom se opět předpokládá, že zůstavitel zvláštního opatření neučinil.

III. Pupilární substituce.

Podle římského práva, mohl otec pořizuje o svém vlastním jmění ustanoviti dědice i svým dítkám pro ten případ, že by zemřely ve věku nedospělém, nebo za té podmínky, že by se v čas jeho smrti ještě nalézaly pod jeho mocí otcovskou, netoliko co do jmění zděděného, nýbrž i co do ostatního jich jmění. Občanský zákonník nepřijal toto ustanovení římského práva trvaje na zásadě, že nikdo nesmí pořizovati na případ smrti za jiného, tedy ani rodičové za své dítky; naše právo připouští však, aby rodiče ustanovili fideikomisární substituci ohledně jmění, kteréž zůstavují dítkám svým.

V. Výklad substituce.

V pochybnosti má se za to, že jest tu obecná, nikoli fideikomisární substituce (rozh. ze dne 17. listopadu 1871 č. 7868 sb. 4324, ze dne 8. ledna 1856 č. 12163 sb. 154), poněvadž každá substituce má se vykládati tak, aby co nejméně obmezena byla svoboda dědicova ve příčině nakládání vlastnictvím (§ 614 o. o. z.).

VI. Zánik substituce.

Obecná substituce zaniká, jakmile ustanovený dědic nastoupil dědictví. Byla-li ustanovena za poddědice osoba ještě nenarozená, jest potřebí ku zrušení svazku substitučního přivolení kuratora poddědicova, resp. důkazu, že narození jeho jest nemožným (rozh. ze dne 9. listopadu 1880 č. 12755 sb. 8171.).

B. Substituce fideikomisární.

I. Pojem.

Zůstavitel může svému dědici uložiti, aby nabyté dědictví při své smrti nebo v jiných určitých případech (ku př. když by se stal řeholníkem nebo když by do určité doby nevešel v manželství) odevzdal druhému jmenovanému dědici; toto nařízení sluje fideikomisární substitucí. Dle vzoru římského práva nazývá se ustanovený dědic vzhledem k pozůstalosti na něho přešlé fiduciářem, ten pak, jemuž pozůstalosť má vydati, fideikomisářem. Fideikomisární substituce jest pravé ustanovení dědice, dle něhož fideikomisář má obdržeti celou nebo část pozůstalosti pod podmínkou, že v prvé řadě povolaný dědicem se stane; tím liší se fideikomisární substituce od substituce obecné, jíž povolává se poddědic pro případ, že ustanovený dědic dědictví nenabude (§ 604 o. o. z.). Při

fideikomisární substituci platí však zákonná domněnka, že by zůstavitel podddědice (substituta) jmenoval dědicem bezprostředně, kdyby byl fiduciář již dříve odpadl; fideikomisární substituce v sobě tudíž mlčky zahrnuje též obecnou (§ 608 o. o. z.).

Nařízení fideikomisární substituce může se státi výslovně nebo mlčky.

1. Při výslovném nařízení není nezbytně nutno, aby zůstavitel užil slov rozkazujících, nýbrž stačí i forma přání nebo prosby, ač-li jen svou vůli projevil s plnou určitostí (roz. ze dne 9. dubna 1856 sb. 186, ze dne 29. prosince 1852 časop. »Ger. Zeit.« 1853 č. 62).

2. Fideikomisární substitucí lze nařídíti též mlčky, jestliže zůstavitelova ustanovení nedopouštějí rozumné pochybnosti o vůli jeho (§ 863 o. o. z.). Obč. zák. uvádí v § 610 toliko jeden případ fideikomisární substituce takto nařízené, totiž když zůstavitel zakázal dědici o pozůstalosti pořizovati, následkem čehož pak pozůstalosť jeho zákonným dědicům připadnouti musí. Avšak lze si mysliti i jiné případy fideikomisární substituce mlčky nařízené, jež však vždy dlužno posuzovati dle svrchu uvedeného pravidla. Z toho následuje, že zákaz zciziti pozůstalosť nevylučuje právo o ní pořizovati; rovněž zákaz zadlužiti pozůstalosť nelze za nařízení fideikomisární substituce pokládati (roz. ze dne 23. října 1855 č. 10 300; časop. »Ger. Zeit.« 1856 č. 14). Jelikož vůbec fideikomisární substituce jest možna toliko ohledně pozůstalosti fiduciáři zůstavitelem zanechané (§ 608 o. o. z.) a nikdo za jiného pořizovati nemůže a jemu tedy ohledně vlastního jeho jmění dědice jmenovati, ustanovuje § 609 o. o. z. na rozdíl od římské pupilární substituce (viz odst. A, III.), že i rodiče svým dětem, i když tyto k pořizování jsou nezpůsobilými, mohou jmenovati dědice nebo podděděce jen ohledně jmění, jež jim sami zanechali. Avšak takové poslední nařízení rodičů, i když se týká toliko uvedeného jmění, jest neplatno ohledně povinného podílu dětí (roz. ze dne 27. ledna 1853 kn. jud. 8), kteréžto omezení ostatně vzhledem ke kategorickému znění § 774 o. o. z. dlužno vztahovati na každé nařízení substituce.

II. Omezení fideikomisární substituce.

1. Řada fideikomisárních dědiců, jsou li zůstavitelovými současníky, jest neomezená, může se tudíž vztahovati na třetího, čtvrtého fideikomisáře a ještě dále (§ 611 o. o. z.). Zůstavitel může v tomto případě jmenovati několika ustanoveným dědicům jednoho podddědice (substituta) nebo naopak jednomu fiduciáři několik podddědiců, rovněž může naříditi vícenásobnou substituci, jen když jsou všichni způsobilí k dědictví a již na živě.

2. Nejsou li to současníci zůstavitelovi, nýbrž podddědici, kteří v době zřízení testamentu ještě nejsou narozeni, může se fideikomisární substituce ohledně peněžitých obnosů a jiných movitých věcí vztahovati až na druhý stupeň; ohledně nemovitostí však jest možný toliko první stupeň.

Avšak v obou případech při určování stupně se hledí jen k tomu podddědici, který skutečně dědictví obdržel. Toto omezení zakládá se v důvodech státohospodářských, jelikož nezdá se býti prospěšno, příliš omezovati volnou disposici vlastníka zvláště ohledně věcí nemovitých. Omezení toto má za následek, že při nemovitostech první podděděc teprve po zřízení testamentu narozený, který dědictví skutečně nabyl, při peněžitých obnosech nebo jiných movitých věcech druhý podděděc této kategorie obdrží nezkrácené právo volné disposice nad pozůstalostí jemu připadlou, třebas

byl zůstavitel nařídil, že tato ještě na další podědice má přejíti. (Roz. ze dne 13. dubna 1855 č. 13965, časop. »Ger. Zeit.«, 1855 č. 89).

III. Práva fiduciářova.

Fiduciář není dle § 613 o. o. z. pouhým poživatelem jmění substitucí obtíženého, nýbrž jemu přísluší omezené vlastnické právo s právy a závazky poživatele, jež v případě zmaření substituce beze všeho dalšího se stává neomezeným. Fideikomisární substituce jest totiž podmíněné jmenování substituta dědicem na tom závislé, že dožije se smrti fiduciářovy resp. že nastoupí případ zůstavitelem vytknutý; zemře-li podědic před fiduciářem nebo nenadejde li vůbec případ vytčený, stává se substitucí omezené vlastnictví dědicovo neomezeným (roz. ze dne 8. června 1880, sb. 8003).

1. Při nabytí pozůstalosti substitučním svazkem stížené má fiduciář postupovati jako v každém jiném případě nabytí dědictví, totiž po vykonaném úmrtním zápisu a prohlášení poslední vůle má se k dědictví přihlásiti (§ 799 o. o. z., § 121 pat. z 9. srpna 1854) a žádati za odevzdání pozůstalosti (§ 819 o. o. z. a §§ 149, 174 pat.). Zdráhá-li se fiduciář dědictví nastoupiti, může podědic, jelikož to dlužno pokládati za vzdání se dědického nároku, a jelikož fideikomisární substituce, jak bylo svrchu poznamenáno, zároveň v sobě zahrnuje substituci obecnou, podati dědickou přihlášku ve vlastním jméně a musí jemu ve smyslu § 120 pat. pozůstalosť býti odevzdána předpokládajíc, že jeho substituce není vázána výminkou nebo lhůtou, v kterémžto případě nabude dědictví jemu příslušejícího teprve, až výminka se splní nebo ustanovená lhůta uplyne. Vzhledem k omezenému vlastnickému právu fiduciářovu předpisuje § 92 pat., že v případech substituce musí vždy býti zřízen inventář (viz čl. Inventář). Fideikomisární substitut má jako každý jiný dědic podati svoji dědickou přihlášku a může tak učiniti hned při nápadu svého dědického práva; nemusí vyčkati teprve, až případ substituce nastoupí, a nemá tudíž, když tato nastane, místa nové projednání pozůstalosti.

2. Fiduciář nabývá omezeného vlastnictví s právy a povinnostmi poživatele. Má tudíž právo netoliko pozůstalosti jakýmkoli způsobem užívati, nýbrž i všechny její plody si přivlastniti a všechny užitky vybrati; toto právo se tu vztahuje i na přírůstek, poněvadž fiduciář jest netoliko poživatelem, nýbrž skutečným byť i omezeným vlastníkem. Ohledně práva nakládati se substancí pozůstalosti jest fiduciář na roveň postaven poživateli (§§ 509, 512, 513 o. o. z.). Jako dočasný vlastník nemovitosti, na níž vázne čekanství osob třetích, nemůže fiduciář tuto samu, ovšem však právo poživací k ní jemu příslušející břemeny obtížiti (roz. ze dne 6. března 1888 »Centralbl.« VI. 272). Dědic fiduciární nemůže sám o substanci statku zděděného rozhodovati, tudíž také ne sám pozůstalosť zastupovati oproti nárokům pozůstalostních věřitelů (roz. ze dne 4. října 1879 sb. »Gl. U« č. 7319); na substanci statku substitučním svazkem stíženého nemohou věřitelé fiduciářovi vésti exekuci (roz. ze dne 23. dubna 1880 č. 4669, časop. »Not. Zeit.« 1880 č. 38). Zciziti statek takový může fiduciář jen tenkráte, je-li toho nevyhnutelně třeba k zaplacení dluhů zůstavitelových, nebo jestliže to zůstavitel v posledním pořízení dovolil, konečně jestliže dědicové fideikomisární proti tomu ničeho nenamítají. Byl-li substituční statek fiduciářem zcizen nebo zastaven přes to, že tu nebylo žádné z těchto podmínek, přísluší poddědicům žaloba vlastnická proti nabyvateli, avšak

teprve když nastoupil případ substituce (roz. ze dne 17. ledna 1855 sb. »Gl. U.« č. 62). K ochraně práv poddědiců předpisuje § 158 pat., že substituční závazek má se zapsati ve veřejných knihách a že, jsou-li předmětem substituce kapitály nebo jiné movité jmění, musí býti pupilárně pojištěny.

3. Nastoupí-li případ substituce, má fiduciář vydati vše, nač substituce se vztahuje, i s přírůstkem. Vyňato jest z restituce, co fiduciář obdržel od zůstavitele jednáním mezi živými nebo co obdržel sice z pozůstalosti, avšak nikoli jako dědic, a konečně povinný podíl, který nepominutelnému dědici musí vždy volný zůstati (§ 774 o. o. z.). Ohledně výloh melioračních platí předpisy § 517 o. o. z.

Práva fiduciářova jsou omezena substitucí jen v té míře, jak zůstavitel ve svém testamentu nařídil; v případě pochybnosti jest vykládati nařízení zůstavitelovo ve smyslu volnému vlastnictví dědicovu příznivějším; je-li pochybno, zda se jedná o obecnou či fideikomisární substituce, má se za to, že jest tu prvější (roz. ze dne 17. listopadu 1871 sb. 4324). Zavázal li zůstavitel fiduciáře toliko k vydání toho, co po jeho smrti ještě zbude, může fiduciář ve smyslu § 614 o. o. z. za živobytí libovolně jměním jemu připadlým nakládati.

IV. Zánik fideikomisární substituce.

1. Dle všeobecných zásad zaniká fideikomisární substituce:

a) není-li tu již žádného z povolaných poddědiců, tedy jestliže fideikomisář, nebo dědicové, jež zůstavitel tímto způsobem povolal, zemřeli před nastoupením případu substitučního, nebo v té době byli k dědictví nezpůsobilými.

Sporna jest otázka, zdali právo k pozůstalosti přechází na dědice fideikomisaře, jenž má pozůstalosť obdržeti po smrti fiduciářově, když on zemřel sice po zůstaviteli, ale před fiduciářem. Stubenrauch, Winiwarter a Reich to popírají. Naproti tomu Unger a Mühlfeld zastávají náhled, že dědické právo fideikomisářovo v tomto případě na jeho dědice přechází. Názor první zdá se býti správným, jelikož pro něho mluví jasné znění § 615 o. o. z., který jedná o zániku fideikomisární substituce.

b) Fideikomisární substituce dále zaniká, když odpadne případ, pro který byla zřízena;

c) pak když povolaný poddědic se vzdá pozůstalosti (§ 551, 805 o. o. z.), k čemuž dlužno poznamenati, že při substituci osob ještě nenarozených ku zrušení substitučního svazku jest zapotřebí svolení kuratora poddědiců resp. důkazů, že tito naroditi se nemohou (roz. ze dne 9. listopadu 1881 sb. »Gl. U.« č. 8171, ze dne 12. srpna 1879 sb. »Gl. U.« č. 8656);

d) konečně zaniká fideikomisární substituce úplnou zkázou jmění substitučním svazkem stíženého (§§ 645 a 1447).

2. Kromě těchto všeobecných způsobů zániku vyskytují se ještě některé zvláštní, o nichž zákon jedná v §§ 616 a 617:

a) Fideikomisární substituce zřízená osobě na duchu choré pozbývá platnosti, jestliže se dokáže, že tato v době zřízení svého posledního pořízení byla při zdravém rozumu, nebo když jí soud následkem uzdravení povolil volnou správu jmční. Substituce neobživne, i když osoba ta opět byla dána pod kuratelu a v mezičasí neučinila posledního pořízení,

b) Substituce, již zůstavitel zřídil svému dítěti, pokud ještě nemělo žádného potomstva, zaniká, když zanechalo potomky k dědictví způsobilé. Výrazem »dítě« jest rozuměti ve smyslu § 42 o. o. z. také vzdálenější potomky. Dotyční potomci musí se dožiti okamžiku, kdy případ substituce nastane, jelikož zákon užívá výrazu »zanechal« (hinterlassen), při čemž ovšem předpokládá substituci na případ smrti, jež jest nejobyčejnější. Tu vyskytá se otázka, zda ustanovené dítě tím nabývá práva volně nakládati dědictvím jemu zanechaným či zdali je musí zanechati svým dětem, stejně jako jmění substituční? Winiwarter a Füger přisvědčují k názoru poslednějšímu; opačného mínění jest Stubenrauch, který poukazuje na zařadění § 617 o. o. z. v nauku o zániku substituce, jakož i k té okolnosti, že zákon nikde o takovém nároku potomků nemluví.

V. Poplatky.

Fiduciář pokládá se za vlastníka a nikoli za požívatele a musí tudíž příslušné dědické poplatky zapraviti (viz čl. Poplatky dědické); nastoupí-li substituce, nastává nový převod pozůstalosti, z něhož poddědic opět musí dědické poplatky zaplatiti. Ovšem vyměřuje se tu poplatek z převodu dle osobního poměru mezi původním zůstavitelem a dotyčným dědicem substituovaným (výn. min. fin. ze dne 7. května 1855 č. 1032, nál. spr. s. dv. ze dne 5. června a 22. září 1888 č. 4142 a 4238). Rozmnožení substitučního jmění plynoucí z výnosu téhož a zakládající se v posledním nařízení zřizovatele substituce pokládá se za přírůstek substituční pozůstalosti a podléhá rovněž jako tato poplatku vyměřenému dle osobního poměru fideikomisárního dědice k nařizovateli substituce (nál. spr. s. dv. ze dne 24. ledna 1891 č. 5700). Poplatky ku zbožným účelům musí poddědic rovněž opětně zaplatiti (roz. ze dne 6. února 1883 »Centralbl.« č. 578).

Podíl povinný.

I. Pojem.

Staré právo římské zaručovalo každému bezpodmínečnou volnost ve příčině porizování na případ smrti. Jelikož však testamenty zhusta dostávalo se veliké jmění do cizích rukou, spatřováno záhy v pominutí vlastních dítek a nejbližších příbuzných těžké porušení povinné »officium pietatis« a označovaly se takové testamenty jakožto testamenta inofficiosa (pořízení nespravedlivá). Leč takové pominutí mělo teprve právní účinky za doby císařů, kdy soud centumvirální prohlásil takové testamenty ku stížnosti zkrácených příbuzných za neplatné. Soudiloť se, že takový testament zřízen byl ve stavu nepříčetném. Testator musil tedy zůstaviti svým nejbližším příbuzným přiměřený díl svého jmění, chtěl-li platnosť testamentu svého zachovati. Poněvadž pak testator povinen byl po zákonu odkázati svým nejbližším příbuzným jistý díl svého jmění, nazývala se tato část pozůstalosti portio debita (podíl povinný) a právo, na základě jehož tito nejbližší příbuzní mohli žalobou domahati se podílu zákonem ustanoveného, zvalo se právo k podílu povinnému nebo nepominutelné právo dědické. Nárok na podíl povinný měli descendenti, ascendenti a ti sourozenci zůstavitelovi, kteří měli se zůstavitelem společného otce. Descendenti vylučovali však ascendenty z podílu povinného. Podíl povinný obnášel původně čtvrtinu toho, co by se bylo dotyčnému dědici dostalo při posloupnosti zákonné (ab intestato). Císař Justinián zvýšil podíl povinný na polovinu jenom pro

ten případ, obnášel-li podíl zákonný méně než $1/_4$ celé pozůstalosti; jinak měli nepominutelní dědicové dále jen nárok na $1/_3$ pozůstalosti.

Tyto zásady práva římského přijal s některými změnami náš občanský zákonník. Podíl povinný jeví se býti dle práva rakouského zákonným nárokem dítek zůstavitelových, a není-li těchto, jeho rodičů na určitý díl pozůstalosti.

II. Nárok k podílu povinnému.

Dle § 762 o. o. z. mají dítky a není-li těchto, rodiče zůstavitelovi nárok na podíl povinný. Dítkami rozumí se vnuci a pravnuci, rodiči rozumí se rodiče rodičův bez rozdílu pohlaví. Zákon označuje osoby mající nárok k podílu povinnému jakožto dědice nepominutelné (§ 764 o. o. z.). Občanský zákonník uvádí tedy v §§ 762—764 tyto osoby jakožto dědice nepominutelné:

1. manželské potomky (descendenty);

2. nemanželské děti, pokud se tkne jmění matčina;

3. manželské předky (ascendenty). Stubenrauch obmezuje však tyto na třetí stupeň, poněvadž zákon v § 731 počítá jen třetí prarodiče zařaděné do 6. pokolení mezi příbuzné v linii vzestupné. Tento názor dlužno prohlásiti za správný, ježto z povahy podílu povinného vyplývá, že nemá se hleděti jako k nepominutelným dědicům k příbuzným příliš vzdáleným, které vůbec občanský zákonník ani za příbuzné neoznačuje a to tím méně, jelikož nepominutelné právo dědické jest výjimkou obnovující volnost pořizovací a výjimky dlužno vždy přísně vykládati. Ostatně nemá tato otázka nikdy praktického významu, jelikož dalších dědů a bab kromě 6. pokolení málo kdy po zůstaviteli tu bude.

4. dítky legitimované: Dítky legitimované milostí zeměpána mají nárok na podíl povinný ze jmění otcovského jen tehdy, byly-li legitimovány k žádosti otcově milostí zákonodárcovou s tím právem, aby požívaly ku volně zděditelnému jmění stejného práva jako dítky manželské;

5. dítky adoptované, jakož i jich potomci ohledně zvolitele (otce adoptivního) a zvolitelkyně (matky adoptivní) (§ 755 o. o. z. a dv. d. ze dne 10. května 1835 č. 2610 sb. zák. s.);

6. rodiče ve příčině pozůstalosti svých legitimovaných dítek s obmezením pod č. 3 uvedeným;

7. matka vůči svým nemanželským dětem;

8. i nenarozené ještě dítky, jelikož ty pokládati jest dle § 22 o. o. z. za zrozené.

III. Pořadí nároků k podílu povinnému.

Potomci vylučují předky (§ 762 o. o. z.); dítky jdou před vnuky a pravnuky, takže vnuk dítek dosud žijících a pravnuk nemají nijakého nároku k podílu povinnému (§ 732 o. o. z.); není-li nikoho, kdož od zůstavitele samotného pochází, přísluší předkem jeho rodičům právo k podílu povinnému (§ 735 o. o. z.). Potomci těchto rodičů, tedy poboční příbuzní zůstavitelovi, nejsou tedy nepominutelnými dědici. Není-li nejprve povolaný nepominutelný dědic způsobilým nabýti dědictví, přechází právo k podílu povinnému na nejbližší následující třídu dědiců nepominutelných. Jsou-li tu sice dítky, nejsou-li však k dědění způsobilé, přechází podíl povinný na rodiče zůstavitelovy.

IV. Provedení nároku k podílu povinnému předpokládá:

1. způsobilost dědickou: Způsobilosti dědické nemá ten, kdo se práva dědického vzdal nebo kdo z dědického práva byl vyloučen nebo

byl zůstavitelem pravoplatně vyděděn, rovněž vylučuje zřeknutí zemřelého dítěte jeho descendenty od práva k podílu povinnému (rozh. ze dne 3. ledna 1856, č. 10927 sb. 151). Za zřeknutí se podílu povinného sluší pokládati, přihlásí-li se dědic oprávněný k podílu povinnému za dědice na základě testamentu bez výhrady, jakkoli testamentem zkrácen nebo poškozen byl jeho podíl povinný (rozh. ze dne 14. května 1889, č. 5571).

2. Povinný podíl lze teprve po smrti zůstavitelově žádati, což platí vůbec o kterémkoli jiném nároku dědickém vyjímaje případ prohlášení za mrtva; jakmile totiž toto nabude právní moci, mohou osoby k podílu povinnému oprávněné své nepominutelné právo dědické ku platnosti přivésti.

V. Výše podílu povinného.

Podíl povinný obnášel dříve ve všech rakouských zákonech občanských podobně jako v právu římském $1/3$ resp. $1/2$ dílu zákonného. Při sdělávání občanského zákonníka přijato bylo v osnovu ustanovení, že nezletilému dítěti přísluší $1/3$ zákonného podílu dědického a rovněž $1/3$ rodičům a pozůstalému manželu. Platné právo však stanovilo jakožto podíl povinný dětí $1/2$ a podíl povinný rodičů $1/3$ toho, co by byli obdrželi při posloupnosti zákonné (§§ 765 a 766 o. o. z.). I ku počtu dítek nepřihlíží obč. zákon, kdežto zemské právo pruské a Code civil řídí se v tomto směru právem římským.

VI. Způsob zůstavení podílu povinného.

V té příčině platí tyto zásady:

1. Podíl povinný může býti zůstaven ve formě dědického podílu neb odkazu.

2. Zůstavitel nemusí výslovně jakožto »povinný podíl« označiti to, co za podíl ustanovil.

3. Podíl povinný musí nepominutelnému dědici zůstati úplně volný, prostý jakýchkoliv obmezujících výminek neb břemen; takové výminky nebo břemena jsou neplatny.

4. Byl-li nepominutelnému dědici zanechán větší podíl dědický, než kolik obnáší podíl zákonný, lze ve příčině přebytku povinný podíl převyšujícího stanoviti výminky nebo břemena jakož i obmezení jakéhokoli druhu.

5. Pořizovatel má na vůli zůstaviti svému nepominutelnému dědici výhradně jen podíl povinný nebo jistou kvotu své pozůstalosti, která se rovná podílu povinnému, ve kterémžto případě jest ustanovený dědic nepominutelný universálním sukcesorem (rozh. ze dne 22. února 1881 č. 1960 sb. 8301).

VII. Nároky pozůstalého manžela.

§ 796 o. o. z. obsahuje ustanovení, že sice pozůstalému manželu nepřísluší nižádné právo k podílu povinnému, že však, nebylo-li ujednáno pro případ vdovství nijakého zaopatření a pokud pozůstalý manžel nevejde ve druhý sňatek, jest mu nedostávající se výživné z pozůstalosti poskytnouti. Jedná se pak o to, zda tento nárok nezmenšuje povinný podíl dítek. Stubenrauch odpovídá k této otázce záporně dokládaje, že podíl povinný nesmí býti v žádném směru zkrácen neb obmezen. Nesmí se však při tom přehlédnouti okolnost, že dle § 44 o. o. z. oba manželé uzavřením sňatku zavázáni jsou ku vzájemné podpoře a že § 796 stanoví právo pohledávky, kteréž směřovati může i proti pozůstalosti manželově; leží v duchu a smyslu §§ 44 a 796 o. o. z., že pozůstalý manžel může vy-

stoupiti proti pozůstalosti jakožto věřitel, takže jeví se tento nárok na výživu býti nárokem obligačním a nikoli dědickým právem, kterýž předkem musí býti uspokojen jako každý jiný dluh pozůstalostní a teprve to, co po odečtení této pohledávky z pozůstalosti bude, možno rozděliti mezi osoby mající nárok k povinnému podílu. Dále naskytá se otázka, může-li pozůstalý manžel k platnosti přivésti tento nárok na výživu i tehdy, když zůstavitel v tom směru opatření učinil v testamentu, není-li však tímto testamentárním opatřením nedostávající se náležitá výživa úplně poskytnuta — neučinil-li tedy zůstavitel dosti zákonné povinnosti. Rozhodnutí ze dne 16. června 1876 č. 2816 sb. 6184 konstatuje plným právem, že vedle § 796 o. o. z. může žádati pozůstalý manžel i v tomto případu úplnou, jemu přináležející výživu. Třetí otázka vzchází vlivem předpisu § 757 o. o. z., zda-li totiž může pozůstalý manžel opíraje se o § 796 další nárok na alimentaci přivésti ku platnosti i v tom případě, když pozůstalý manžel užije zákonného práva dědického a podíl povinný přijme. Rozhodnutí ze dne 16. listopadu 1876 č. 5624 sb. 6286 odpovídá k otázce této záporně. Souhlasiti lze však s tímto rozhodnutím jenom částečně a to potud, že další nárok nemůže být ku platnosti přiveden, obnáší-li zákonný podíl dědický tolik, že poskytnuta jest pozůstalému manželu nedostávající se slušná výživa. Není-li tomu tak, musí vzhledem k § 796 o. o. z. se dovozovati, že pozůstalý manžel může žádati z pozůstalosti výživu, která se jemu ze zákonného podílu dědického nedostává resp. může žádati dotyčný rozdíl; neboť § 796 o. o. z. jest povahy imperativné a výživa pozůstalého manžela musí býti, jak zákon praví, slušná t. j. úplně přiměřená poměrům. Konkuruje-li však pozůstalý manžel s rodiči zůstavitelovými jakožto nepominutelnými dědici, není pochyby o tom, že vykázati nutno předem z pozůstalosti tento nárok § 796, ponévadž právě má ráz obligační. Stubenrauch a rozhodnutí ze dne 14. července 1886 č. 8266 sb. 11115 a ze dne 26. ledna 1870 č. 7066 sb. 3686 jdou ještě dále a prohlašují, že při počítání povinného podílu ascendentova připočísti jest čtvrtinu ze zákona pozůstalému manželu připadající a to i tehdy, připadne-li ascendentovi dle testamentu celá pozůstalost. Nečiníť § 758 o. o. z. rozdílu mezi dítkami a jinými zákonnými dědici a nařizuje, že pozůstalému manželu přináleží neobmezené vlastnictví ku čtvrtině pozůstalosti, není-li tu dítka sice, nýbrž jiný zákonný dědic, mezi něž patrně ascendenti patří.

VIII. Zkrácení podílu povinného,

1. Nepominutelný dědic bezprávně vyděděný může žádati za úplný podíl povinný jemu přináležející, avšak testament sám nezrušuje se — jako v římském právu, — nýbrž zkrácený dědic nepominutelný může jen ve smyslu §§ 729 a 775 o. o. z. soudně žádati za příslušný podíl dědický po případě za doplnění jeho; zůstanou tedy v platnosti všechna ostatní ustanovení testamentu, jakmile vydán byl úplný podíl povinný nepominutelným dědicům.

2. Nevydědil-li zůstavitel některého dítka, nýbrž jen mlčky je přešel, může ono rovněž žádati jen podíl povinný. § 776 o. o. z. připojuje toliko k tomu podmínku tu, že zůstavitel musil věděti o tomto opominutém dítku, takže toto opomenutí musí býti vědomé a úmyslné a pak rovná se bezprávnému vydědění. Leč otázku, zdaž opominutí vědomé či nevědomé (bezděčné) jest, posuzovati sluší dle doby zřízení testamentu, takže jen tehdy oprávněno jest dítko v testamentu pominuté žádati toliko podíl povinný,

je-li prokázáno, že pořizovatel v čas zřizování testamentu věděl o tom, že dítko to na živu jest (rozh. ze dne 8. července 1856 č. 4182 sb. 207).

3. Bylo-li však pořizovateli v čas zřizování testamentu neznámo, že tu jest dítko o němž se nezmínil, má toto opominuté dítko daleko větší právo ku pozůstalosti. Nedá se totiž v tomto případu souditi, že chtěl zůstavitel své dítko vyděditi, nýbrž že jen nahodilými událostmi se stalo, že zůstavitel nemohl nabýti vědomosti o bytí dotyčného dítka. V tomto případě může žádati opominutý za podíl dědický, který přikázán byl nepominutelnému dědici nejméně obdařenému, nebo je li jen jeden dědic nepominutelný nebo jsou-li povoláni všichni ostatní stejnými díly, jest pominutý oprávněn žádati stejný podíl dědický (§ 777 o. o. z.). By.i-li tedy ku př. někteří z neopominutých dědiců jmenováni universálními dědici, jiným však ustanoven jen podíl povinný, může pominutý rovněž žádati jen podíl povinný, jelikož § 777 o. o. z. rovná jej nepominutému dědici nepříznivěji obdařenému. Jinak soudí však rozh. ze dne 3. června 1874 č. 5674 sb. 5389, kteréž přikazuje v tomto případu pominutému dědici nepominutelnému týž podíl dědický jako dědici universálnímu poukazujíc k tomu, že § 777 o. o. z. mluví o podílu dědickém, a proto chce pominutému přikázati více než díl povinný. Tomu však odporuje jasný doslov § 777, kterýž rovná pominutého dědice jen nepominutelnému dědici nejméně obdařenému.

Zásada, že při porušení podílu povinného poslední nařízení doznají jen potud změny, pokud jest toho potřebí ku vykázání dílu povinného, prolomena jest dvojí výjimkou a to:

a) zůstaví-li pořizovatel jediného nepominutelného dědice a tohoto omylem (tedy nikoli úmyslně) mlčky přejde, nebo

b) narodí-li se bezdětnému zůstaviteli teprve po zřízení poslední vůle jeho nepominutelný dědic, pro něhož nijaké nařízení se nestalo.

V obou těchto případech vyplatí se jen odkazy určené pro veřejné ústavy, za odměnu poskytnutých služeb nebo ku zbožným úmyslům v poměrném obnosu, kterýžto nepřevyšuje čtvrtinu čisté pozůstalosti, všechna ostatní nařízení pozbývají úplně platnosti (§ 778 o. o. z.). Dle známého pravidla, že výjimky sluší vykládati přísně, přináleží nepominutelnému dědici v prvním případu dokázati cestou řízení soudního, že byl omyl na straně zůstavitelově (rozh. ze dne 19. března 1872 č. 12666 sb. 4523). § 778 o. o. z. mluví o pominutí jediného dědice nepominutelného. Právem podotýká Stubenrauch, že opatření § 778 má místo i tehdy, když zůstavitel ne jediného, nýbrž všecky své dědice nepominutelné mlčením přešel, poněvadž to, co platí o »minus«, tím více průchod míti musí o »plus« a při nejmenším musí míti všichni omylem pominutí nepominutelní dědicové totéž právo jako jediný z nich. Otázka jest, zda pozbývá též testament úplně platnosti podle předpisu § 778, ustanovil-li testator dítky jsoucí tu v čas zřízení testamentu k podílu povinnému a narodí-li se mu potom ještě jedno dítko, resp. je-li testament ohledně dítek k podílu povinnému ustanovených neplatným? Správně řeší otázku tuto rozh. ze dne 8. čerzence 1856 č. 4182 sb. č. 207 v ten smysl, že zrušuje se i v tomto případu, úplně testament, ježto nemůže průchod míti zde předpis § 775 o. o. z., kterýž mluví toliko o vyděděných nebo ve svém podílu povinném zkrácených nepominutelných dědicích, kdežto později narozený nepominutelný dědic musí testament změniti. Předpisy § 778 mají i tehdy místo, bylo-li

dítko adoptováno po zřízení testamentu, jelikož dítko adoptované jest dědicem nepominutelným právě tak jako ostatní manželské děti (rozh. ze dne 14. září 1864 č. 6344).

IX. Práva potomků dědiců nepominutelných.

1. Zemře-li dítě před zůstavitelem a zanechá-li potomky, nastupují tito mlčky pominutí potomci co do práva dědického na místo dítěte.

2. Potomci dítěte bezprávně vyděděného a před zůstavitelem zesnuvšího jsou oprávněni žádati podíl povinný. Předpis tento platí však i pro ten případ, když byli potomci sami bezprávně vyděděni.

3. Byl-li nepominutelný dědic v linii vzestupné mlčením pominut, může rovněž toliko podíl povinný žádati.

4. Nepominutelnému dědici, který ze svého povinného podílu byl vyloučen, musí býti vždy vykázána nutná výživa. Toto zákonné ustanovení vyplývá ze všeobecných zásad o povinnostech rodičů k dětěm s tím toliko rozdílem, že rodiče za svého živobytí mají se postarati o slušné, stavu přiměřené zaopatření, kdežto jich pozůstalost ručí za nutné zaopatření. Za živobytí mají tedy rodičové svým dítkám poskytnouti zaopatření shodující se s okolnostmi a poměry majetkovými, kdežto po jejich smrti ručí pozůstalost za tento závazek jen po mez nutnosti bez ohledu k někdejším majetkovým poměrům rodičů.

X. Povinnost zapraviti podíl povinný.

Povinni k zapravení podílu povinného jsou jak ustanovení dědicové, tak i odkazovníci a sice poměrně dle velikosti odkazů nejen tehdy, když nepominutelnému dědici podíl dědický nebo povinný vůbec nebyl zůstaven, nýbrž i tehdy, když nebyl vyměřen úplně. Jest otázka, zda potomci mohou býti přidržáni ku vyplacení nebo doplnění povinného podílu pominutého dítěte i tehdy, když zůstavitel již za živa své jmění mezi ně rozdělil. Podle zásad platících o právu k podílu povinnému sluší k otázce této přisvědčiti a to tím spíše, jelikož by zákonné předpisy o nepominutelných právech dědických snadno se daly tímto způsobem obejíti a jednotliví nepominutelní dědicové těžce byli by ve svém právu poškozeni. Při nejmenším může poškozený žádati ve smyslu ustanovení § 951 o. o. z. na obdařeném zpět to, oč dostalo se mu více způsobem protizákonným (rozh. ze dne 17. července 1890 č. 7043, sb. Nowak, IV., 295.)

XI. Počítání podílu povinného.

1. Jak u předků (ascendentů), tak u potomků (descendentů) počítá se v podíl povinný vše to, co nepominutelní dědicové skutečně obdrželi na základě posledního pořízení zůstavitelova. Ve příčině včítání toho, co předem bylo přijato za života zůstavitelova, sluší činiti rozdíl mezi potomky a předky.

a) Při potomcích (descendentech) včítá se v podíl povinný:

aa) věno dané dceři nebo vnučce;

bb) výprava poskytnutá synu nebo vnukovi;

cc) věnování poskytnuté synu nebo vnukovi (ovšem i dceři a vnučce) k nastoupení nějakého úřadu nebo živnosti;

dd) dluhy zaplacené za zletilé dítko.

b) Při předcích (ascendentech) včítají se pak ony dary, které nebyly poskytnuty na podporu za účelem splnění zákonné povinnosti stanovené v § 154 o. o. z., aneb z pouhé štědrosti.

2. Způsob počítání:

a) Podíl povinný počítá se na základě podílu zákonného a z obnosu takto vyčteného odpočítá se to, co nepominutelný dědic obdrží na základě posledního pořízení zůstavitelova skutečně z pozůstalosti (§ 787 o. o. z.).

b) To co předem bylo přijato včítá se v podíl povinný v ten způsob, že příslušné obnosy připočtou se ku čisté pozůstalosti, načež se dle počtu všech nepominutelných dědiců z tohoto jmění vyměří podíl povinný a z podílu takto vypočteného srazí se pak to, co napřed dáno bylo. Tento způsob počítání schválen byl nejvyšším dvorem soudním v rozhodnutí ze dne 5. února 1884 č. 261 sb. »Gl. U.«, č. 9872 (kniha judik. č. 114). Způsob tento vyhovuje úmyslu zákonodárcovu, aby jednak zůstaviteli umožněno bylo nakládání s polovicí jeho pozůstalosti, jednak aby nepominutelný dědic obdržel polovici pozůstalosti částečně předem částečně v podobě podílu povinného.

3. Řízení: Číselné vypočítání podílu povinného a započítání prokázaných obnosů předem přijatých jest předmětem pozůstalostního projednávání. Vznikne-li při tom spor o existenci a objemu obnosů předem přijatých, které mají býti v podíl povinný vpočteny, může býti spor ten jedině řádným pořadem práva vyřízen podle § 2, č. 7 zák. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. Úloha žalobce a povinnost průvodní připadá tomu, kdo tvrdí, že dotyčný obnos předem dán byl (rozh. ze dne 4. července 1883 č. 6320, sb. »Gl. U.«, č. 9508). Soudní odhad statku napřed přijatého nemá místa během řízení pozůstalostního, poněvadž to, co předem bylo přijato, netvoří vůbec část pozůstalosti; mohlo by se to státi jen za souhlasu všech dědiců, což by pak mělo povahu dědického narovnání (rozh. ze dne 7. listopadu 1888 č. 12917, sb. »Gl. U.«, č. 12431). Žaloba o uznání obnosů předem přijatých může se teprve tehdy vznésti, když během projednání zjistí se čistá pozůstalost a výše podílu povinného (rozh. ze dne 19. března 1889 č. 2528, sb. »Gl. U.«, č. 12635).

4. Sporné otázky.

a) Při vnucích započítati jest dle analogie § 790 o. o. z. a dle zásady vyslovené v §§ 733 a 734 o. o. z. i to, co jejich rodičové obdrželi k účelu uvedenému v § 788 (tak i nejvyšší soudní dvůr v důvodech rozh. ze dne 18. října 1864 č. 7946 sb. »Gl. U.«, č. 1994; jinak soudí Zeiller tvrdě, že povinný podíl přísluší vnukům na základě jich vlastního přímého poměru ku zůstaviteli).

b) Poněvadž zákon nerozeznává, byl-li zůstaven podíl povinný testamentem či přísluší-li ze zákona, nastupuje povinnost ku včítání obnosů předem přijatých v podíl povinný i při testamentárním přikázání dílu povinného (rozh. ze dne 11. února 1868 č. 566 sb. »Gl. U.«, č. 2096 a ze dne 17. ledna 1872 č. 12622, sb. »Gl. U.« č. 4442). Zůstavil-li však zůstavitel nepominutelnému dědici kromě podílu povinného ještě nějaký odkaz, pokládati to sluší za praelegát (§§ 648 a 667 o. o. z.).

c) I to, co narovnáním poskytnuto bylo dítkám na případ smrti, včítá se do povinného podílu, poněvadž § 787 o. o. z. mluví netoliko o odkazích, nýbrž o pořízeních vůbec a poněvadž narovnání jest aktem, kterým možno pořizovati o části budoucí pozůstalosti (rozh. ze dne 18. října 1864 č. 7946, sb. »Gl. U.« 1994).

d) Dítku, jemuž podíl povinný zůstaven dědickou smlouvou, nemá se včítati čtvrtina jemu připadající dle § 1253 o. o. z., poněvadž dle

§ 787 o. o. z. počítá se při stanovení podílu povinného jen to, co obdrží nepominutelní dědicové z pozůstalosti na odkazích nebo jinými opatřeními zůstavitelovými, kdežto ona sporná čtvrtina připadá ze zákona (rozh. ze dne 24. května 1860 č. 4018, sb. »Gl. U.« č. 3200).

e) Rozhodnutí ze dne 2. prosince 1868 č. 10252, sb. »Gl. U.« č. 4395 právem vyslovuje, že nepřipouští se, aby přidržán byl nepominutelný dědic ku složení přísahy vyjevovací ve příčině předmětů, které se včítají v podíl povinný; tím by přesunuto bylo nepřípustným způsobem břímě průvodní, neboť důkaz existence a objemu povinnosti kolační jest úlohou tvrdícího.

f) Záleží-li vpočítatelná část v doživotním důchodu nebo v právu požívacím, sluší část tu kapitalisovati v době dědického nápadu dle počtu pravděpodobnosti hledíc ku stáří obdařeného (srov. rozh. nejv. soudního dvoru, sb. »Gl. U.«, č. 11295).

g) Otázka, zdali a jak včítati sluší odkaz do podílu povinného, má-li nepominutelný dědic obdržeti odkaz pod výminkou ještě nesplněnou později k. př. za 6 let, byla skladateli obč. zák. takto zodpověděna: Závisí-li přijetí na uplynutí doby nebo na nejistých událostech, může nepominutelný dědic podíl povinný žádati ihned z pozůstalosti, musí však dáti náhradu podle výsledku čisté pozůstalosti.

h) Výbava daná dceři »protivou ku věnu« nevčítá se v podíl povinný. Za to přimlouvá se doslov zákona a ta okolnost, že věno dceři, a výprava synu poskytuje se za účelem splnění zákonného závazku, kdežto výbava dává se dceři z pouhé liberality, konečně mluví pro to i historie vzniku obč. zákonníka. Dle protokolů byl totiž změněn původní text obč. zákonníka: »svému dítku věnem« a stanoveno nynější znění a sice z toho důvodu, aby se nerozuměl výbavou oděv, domácí prádlo, nábytek, zařízení atd. opatřené dceři u příležitosti jejího sňatku, což rovněž výbavou se nazývá, ale tímto § míněno není (rozh. ze dne 16. listopadu 1858 č. 12797, sb. »Gl. U.« č. 661).

XII. Výkaz podílu povinného jest dle zákona sestavený, v jistých případech soudnímu schválení podrobený průkaz podílu povinného, kterýž nepominutelnému dědici přísluší z pozůstalosti. Vznikne-li pochybnost o tom, zda byl zkrácen v podílu povinném nepominutelný dědic nezletilý nebo poručenec, musí být naléháno z úřední povinnosti na zřízení výkazu podílu povinného ve smyslu §§ 783—789 o. o. z. (§ 162 říz. nesp.). Podle tohoto ustanovení není vyloučeno, aby i svéprávný nepominutelný dědic žádati mohl s účinkem za předložení výkazu podílu povinného. Zákon nepraví sice výslovně, komu přináleží podati výkaz ten, nemůže však býti pochybnosti o tom, že je to věcí ustanoveného dědice resp. odkazovníka (§ 783 o. o. z., § 149 říz. nesp.). Rovněž není pochyby o tom, že při ústním projednávání mají soudy spolupůsobiti při sestavení tohoto výkazu (§ 151 a 152 řízení nesp.). Výkaz podílu povinného má tedy obsahovati:

1. jmění pozůstalostní podle stavu, ve kterém bylo v den smrti zůstavitelovy (§ 784 o. o. z., § 167 říz. nesp.);

2. změny pozdější t. j. rozmnožení nebo ztenčení pozůstalosti (§ 786 o. o. z., § 167 říz. nesp., dv. d. ze dne 27. března 1847 č. 1051 sb. z. s.);

3. stav dluhů (§ 785 o. o. z., § 167 říz. nesp.);

4. čisté jmění pozůstalostní;

5. všeliké obnosy, které čítají se v podíl povinný, a které připočítají se k čisté pozůstalosti (§§ 787—789 o. o. z.);

6. povinný podíl dědici nepominutelnému připadající;

7. obnosy v odst. 5. zmíněné a předem přijaté, jež nutno odpočísti od podílu povinného;

8. zbytek po tomto odpočítání zbývající.

Výkaz podílu povinného sestavený dle těchto ustanovení schváliti musí soud jakožto úřad pozůstalostní po příp. jako úřad vrchnoporučenský.

Výkazy o dílu povinném podléhají kolku 50 kr. za arch.

Podloudnictví.

I. Pojem a roztřídění.

Trestní zákon důchodkový nevyměřuje pojem podloudnictví; § 9 stanoví pouze, že důchodkové přestupky třídí se ve tři druhy vzhledem ku vlastnostem a důležitosti následků a to: 1. v podloudnictví prosté, 2. těžké a 3. lehké přestupky důchodkové.

Podloudnictví jest těžkým přestupkem důchodkovým, který se vyskytuje při čtyřech kategoriích státních důchodků a sice při clech, státních monopolech, potravní dani a dani spotřební. Trestní právo důchodkové liší následující druhy podloudnictví:

1. Podloudnictví dokonané.

Dokonané podloudnictví záleží *a)* v nezákonném dovážení zboží do území celního: Skutková podstata tohoto způsobu dokonaného podloudnictví naskytá se:

α) dováží-li se zboží beze splnění předepsaných podmínek z cizozemska do území celního;

β) jestliže zboží, které do území celního se dováží z cizozemska, před dokončením zákonného řízení z městiště, z úředního skladiště nebo z úřední závěry se odstraní, nebo

γ) jestliže nevyclené cizozemské zboží, které jinému úřadu poukázáno bylo, tomuto úřadu se nedodá, a v těch případech, kde to dovoleno není, upotřebeno nebo do obchodu dáno bylo, nebo

δ) dováží-li se předměty státního monopolu z krajů státního území, kde monopol zaveden není, do území, kde platí monopol, když zákonné podmínky splněny nebyly.

b) Dokonané podloudnictví záleží dále ve vývozu zboží nebo

c) v nezákonném průvozu zboží územím celním.

Řád celní a sazby celní obsahují zákonné podmínky, jimž podrobeno jest zboží při dovozu do území celního, při průvozu a vývozu z území toho, a každé opominutí ve splnění těchto podmínek označuje se jako dokonané podloudnictví, pokud prohlášen není výslovně zákonem dotyčný skutek za pokus podloudnictví nebo lehký přestupek důchodkový.

Dokonané podloudnictví záleží konečně

d) v nezákonném dopravování předmětů dani podlehajících do uzavřených míst, z nichž zapraviti jest potravní daň, přirážku nebo jinakou dávku potravní při dojití předmětů těch do zmíněných míst. § 189 vypočítává pod č. 1—5 jednotlivé skutky, jimiž tento druh podloudnictví spáchán bývá.

2. Pokusu podloudnictví dopouští se

a) kdo se pokusí o nezákonný dovoz zboží do území celního, zvláště

α) jestliže zboží z cizozemska bez předepsaného k tomu dovolení

β) nebo jestliže v těch případech, kde celní úřad není přímo zřízen na čaře celní, zboží přes čáru celní dopravené nebo průvozní zboží propuštěné po skončení celního řízení předepsaného pro výstup zboží průvozního uschová v prostoru mezi úřadem celním a celní čarou nezákonným způsobem, neb odstraní li je z celní dráhy;

γ) jestliže nevyclenému zboží cizozemskému dá směr odporující ustanovení ohledně ohlášeného a na celní poukázce vytištěného místa, nebo složí-li je při dopravě nebo po dojití do místa určení nezákonným způsobem mimo úřední skladiště;

δ) opomene-li během předepsané lhůty udati a do úředního schování dopraviti předměty státního monopolu z lodí zakotvivších v přístavu nebo přišlých z cizozemska do pohraničných vod a sice v případech předpisy zvláště stanovených, nebo

ε) jestliže zboží dopravené s moře nebo z cizozemska do přímořských přístavů nebo pohraničných vod před úředním vyřízením se břehu nebo místa skladního odvezl v zapovězený čas, nebo bez přivolení úřadu celního nebo proti předpisu; konečně

ζ) jestliže lodi vezoucí zboží veplujou do přístavů přímořských celního území, kteréž uzavřeny jsou styku celnímu vůbec, nebo veplujou-li lodi vezoucí předměty státního monopolu do přístavů, kteréž uzavřeny jsou dovozu těchto předmětů.

b) Pokus podloudnictví záleží dále v přestoupení některých zákazů platných pro pobřeží přímořské nebo jiné přímořské vody (§§ 192 a 193).

c) Pokusu nezákonného vyvážení zboží dopouští se zvláště:

α) kdo předměty vyvážené z území celního do přístavu ležícího uvnitř celní čáry nebo na břeh pohraničných vod, které kromě toho podlehají vývoznímu clu nebo zákazu vývoznímu, dopraví proti stávajícím zákonným předpisům na loď nebo

β) jestliže kdo zboží podlehající vývoznímu clu nebo zákazu vývoznímu při nějaké zásilce přihlášené ku průvozu územím celním nebo ku vývozu z území celního pod úřední závěrou poukázané přiloží ku balíkům nebo schránkám pod úředním zapečetěním se nalezajícím, nebo je na místě zboží v celním území složeného podstrčí (§ 194);

d) pokusem protizákonného dovážení zboží do území z celního svazku vyňatého a konečně

e) pokusem nezákonného dopravování předmětů dani podlehajících do uzavřených míst, zvláště jsou-li dováženy předměty podrobené dani potravní, přirážce nebo jiné dávce spotřební při dovozu na místa, která prohlášena byla za uzavřená ku vybírání daní, do některého z těchto míst nebo poblíže nich cestou, jejíž použití zakázáno jest buďto bezvýminečně nebo jen pokud se týče určitého množství nebo jistého času, nebo prováženy jsou některým ze zmíněných míst bez ohledu na předepsané podmínky.

3. Podloudnictví opovážlivé.

Podloudnictví toto spojeno jest přitěžujícími okolnostmi zvláště povážlivými. Druhy jeho jsou:

a) Podloudnictví opětované, o němž mluvíme, dopustí-li se kdo opětně podloudnictví, kdo již vůbec dvakráte byl proň trestán, nebo pro opovážlivé podloudnictví jednou nebo pro podloudnictví jednou a nadto ještě pro těžké přestupky důchodkové dvakráte byl potrestán; anebo jest-

liže někdo, jemuž aspoň troje, třeba nepotrestané případy spáchaného podloudnictví dokázány byly, provozuje podloudnictví jako obchod, z něhož těží pro sebe nebo svou rodinu zúplna nebo částečně výdělek (§§ 222);

b) Podloudnictví se zbraní v ruce t. j. dopustí-li se kdo podloudnictví nebo pokusu jeho jsa zbraní opatřen a to buď sám, nebo za spolupůsobení nějaké druhé osoby ozbrojené nebo neozbrojené (§ 224);

c) Podloudnictví srocením spáchané.

d) Podloudnictví násilím spáchané ať ve stadiu pokusu nebo dokonané, jestliže kdo při dopadení kladl odpor nebo hrozbami nebo jiným způsobem snaží se od zadržení odstrašiti nebo kdo násilným přepadnutím nebo rychlostí tažných nebo nákladních zvířat překonal úřední organy nebo se o to pokusil, anebo jakkoli vyzván byl tiše se chovati, ve svém podniku pokračoval a dokonal jej nebo se pokusil dokonati pomocí násilného útoku nebo pomocí rychlého spřežení nákladních nebo tažných zvířat.

e) Podloudnictví podplacením spáchané.

f) Pojištěné podloudnictví (§ 233).

g) Podloudnictví pomocí nepravých, padělaných nebo podvržených listin spáchané (§ 236).

h) Podloudnictví spáchané porušením úřední závěry.

i) Podloudnictví cizím majetkem.

II. Tresty.

1. Pokus podloudnictví a dokonané podloudnictví.

a) Je-li podloudnictvím přestoupen bezvýminečný zákaz dovozu platící pro styk mezi tuzemskem a cizinou nebo mezi celním územím a vyňatým územím celním, obnáší trest jednoduchý až čtvernásobný obnos hodnoty předmětu;

b) byl-li překročen podloudnictvím zákaz průvozu nebo vývozu vydaný pro zmíněný obchodní styk, má býti vyměřen trest mezi poloviční a dvojnásobnou cenou předmětu;

c) ve všech ostatních případech trestati se má podloudnictví patero- až desateronásobným obnosem dávek, o které při tom přijde.

d) Jsou-li tu závažné polehčující okolnosti, které nejsou vyváženy jinými přitěžujícími okolnostmi, může býti trest zmírněn až na dvojnásobný obnos zmíněných dávek.

e) Při opětování podloudnictví může býti trest zvýšen až do patnácteronásobného obnosu zmíněných dávek, byl-li vinník pro podloudnictví již trestán (§ 204).

f) Podle ceny předmětu vyměřiti jest trest při podloudnictví, bylo-li spácháno na cenných předmětech uvedených v cís. nařízení ze dne 18. ledna 1852 č. 21 ř. z. a v nař. min. fin. ze dne 2. března 1879 č. 32 ř. z. Při tom užiti jest dle cit. cís. nařízení zásad §§ 49, 50, 53, 54 a 208 trest. zák. důchod. Toto nařízení odnáší se dle nařízení min. fin. ze dne 31. května 1883 č. 89 ř. z. k těmto číslům celní sazby ze dne 25. května 1882: zboží bavlněné, nejjemnější tyl, zboží s nitěmi kovovými (p. s. 132); bavlněné tkané zboží vyšívané, krajky (p. s. 133); zboží vlněné, šály a příze podobné, krajky, vyšívané zboží, tkané, zboží s nitěmi kovovými (t. p. s. 161); zboží hedvábné: krajky, zboží hedvábné vyšívané nebo s nitěmi kovovými (p. s. 168); zboží úplně hedvábné (p. s. 169); zboží polohedvábné (p. s. 170); umělé květiny atd., ozdobná pera atd. (p. s. 171); části umělých květin (p. s. 172); pánské klobouky z hedvábí a látky

na obleky jakéhokoli druhu (p. s. 173); pánské klobouky plstěné (p. s. 174), klobouky zvlášť nevyjmenované, ozdobené (p. s. 175 a, b, c); zboží, oděvy, prádlo, šperky zvlášť nevyjmenované, jichž hlavní část záleží ve zboží uvedeném v pol. s. 132, 133, 161, 168, 169 a 170 (p. s. 176); velejemné krátké zboží (p. s. 307 a 308); jemné krátké zboží (p. s. 309, 310 a 311 lit. a).

g) Tresty vedlejší jsou:

α) propadnutí pomůcek, které hodí se zvláště nebo zhotoveny byly ku spáchání, podporování nebo ukrytí podloudnictví, zbraní a jiných nástrojů, kterými provedeno bylo násilí neb odpor (§§ 209 a 210);

β) zájem dopravních prostředků (§ 211);

γ) ztráta živnosti;

δ) ztráta oprávnění ku prodeji předmětů monopolních (§ 212);

ε) ztráta práva k obchodu podomnímu;

ζ) ztráta zvláštních obchodních oprávnění;

ϑ) vyhostění z pohraničného okresu (§§ 212—216).

2. Podloudnictví opovážlivé.

a) Podloudnictví se zbraní v ruce spáchané trestá se vězením od 3 dnů do 1 měsíce, při zvláštní kvalifikaci (§ 225 a—c) tuhým vězením od 1—3 měsíců.

b) Při podloudnictví srocením spáchaném konkurují jednotlivé případy se zločinem pozdvižení, vzbouření a přečinem shluknutí (§§ 68, 73 a 279 tr. z.).

c) Bylo-li toto podloudnictví spácháno odporem aneb násilím, potrestají se návodci prostým nebo tuhým vězením od 3—6 měsíců;

d) původci, a ti, kdož potrestáni byli již pro opovážlivé podloudnictví, a ti, ve příčině kterých jsou tu okolnosti zvláště přitěžující, potrestati se mají tuhým vězením až do jednoho roku;

e) jiné členy roty, a při jiných nebezpečných sroceních každou osobu srocení se zúčastnivší stihne vězení od 1 do 3 měsíců, kdežto každý návodce a každý původce a pachatel, který opatřen byl zbraněmi nebo jinými nástroji vhodnými k násilí, potrestán budiž tuhým vězením od 3 do 6 měsíců (§ 228).

f) V případech méně nebezpečných nastupuje pro každou ze srocených osob trest od 3 dnů do 1 měsíce vězení, pro každého návodce a původce od 1—3 měsíců (§ 229).

g) Pro opovážlivé podloudnictví platí ještě tato zostření trestu:

α) obchodníci odsouzení pro opovážlivé podloudnictví mohou býti odsouzeni ku ztrátě práva živnostenského (§ 69, 242).

β) Obchodní sluhové, obchodní zřízenci nebo pomocníci živnostenští povozníků mohou býti prohlášeni za nezpůsobilé ku dosažení živnosti obchodní, kramářské, podomní, nebo povoznické, byli-li odsouzení pro opovážlivé podloudnictví. Pomocníci živnostenští jiných živnostníků mohou býti prohlášeni za nezpůsobilé ku nabytí práva samostatné živnosti, při které jsou zaměstnáni, jestliže předměty spáchaného podloudnictví patří mezi věci, jichž výrobou, přípravou nebo zpracováním se zanáší zmíněná živnost.

γ) Vedlejšími tresty jsou: vyhostění z pohraničného okresu, vypovězení cizinců a dání pod dozor policejní (§§ 247, 248, 249).

3. Trest podloudnictví násilím nebo podplacením spáchaného jest prosté nebo tuhé vězení od 8 dní do 6 měsíců.

4. Při pojištěném podloudnictví potrestati jest pojišťovatele tuhým vězením od 1 od 3, při zvláštní kvalifikaci (§ 234 a, b) od 3 do 6 měsíců.

5. Podloudnictví pomocí padělaných listin a pod. spáchané trestá se v případech, ve kterých nemá průchod všeobecný zákon trestní, prostým nebo tuhým vězením od 8 dnův do 3 měsíců, za zvláště těžkých okolností může trest tento zvýšen býti až do 6 měsíců (§§ 236, 237).

6. Podloudnictví spáchané porušením úřední závěry: Kdo spáchá nebo zakryje podloudnictví tím, že poruší úřední závěru danou na nějaké zboží, zařízení živnostenské, na nějaký dopravní prostředek nebo na jakoukoli schránku, nebo závěru tu sejme nebo přesune, potrestán býti má prostým nebo tuhým vězením od 8 dní do 3 měsíců a za zvláště těžkých okolností až do 6 měsíců.

7. Podloudnictví cizím vlastnictvím má se trestati prostým nebo tuhým vězením od 8 dní do 3 měsíců.

Podloudnictví válečné (Kontrebanda).

I. Pojem.

Slovo „Kontrebanda« má svůj původ ve středověkém »contra banum» t. j. proti zákazu. Činí se rozdíl mezi podloudnictvím (kontrabandou) obchodním a válečným; ono jest povahy spíše místní a jest s jedné strany upraveno řádem celním a monopolním, s druhé strany podrobeno jest trestům důchodkového práva trestního. (Viz čl. Podloudnictví.)

Válečné podloudnictví jest předmětem práva mezinárodního. Kontrebandou válečnou rozumí se určitý souhrn předmětů, které určeny jsou k operacím válečným a dováženy jsou válčícímu státu, takže druhá válčící strana oprávněna jest dle zásad mezinárodního práva ku jich zajmutí. V první řadě zakázáno jest státům neutrálním, aby podniky válčících stran ani přímo ani nepřímo nepodporovaly. Bylo by hrubým porušením práva mezinárodního, kdyby neutrální stát dovážel válečnou kontrebandu některé z válčících stran, neboť v tom vězí porušení neutrality, neoprávněné a bezprávné nadržování jedné z válčících stran, zřejmé provinění se proti povinnostem neutrality (viz čl. Neutralita). Jinak ovšem sluší posuzovati otázku tuto, dopravují-li předměty takové příslušníci některého neutrálního státu bez jeho spolupůsobení; neutrální stát nemůže být k tomu přinucen, aby zapověděl svým příslušníkům obchod válečnou kontrebandou, nebo jim tresty vyhrožoval. Neutrální stát vyhoví úplně své mezinárodní povinnosti tím, že varuje jednak své příslušníky před škodlivými následky obchodování válečnou kontrebandou a že jednak nebéře jich v ochranu, když by jako vůdcové kontrebandy stranou válčící byli napadeni po příp. zadrženi a jich náklad konfiskován. Leč stát neporušuje neutrality ani tehdy, když dovolí oběma válčícím stranám, aby na jeho území opatřovaly si předměty k válečné potřebě a dopravovaly je po svých vlastních lodích, na svůj náklad, účet a nebezpečí. Z toho všeho plyne, že obchodem válečné kontrebandy uvnitř neutrálního státu potud se neutralita neporuší pokud obchod ten podporován není ani přímým ani nepřímým účastenstvím neutrálního státu za tím účelem, aby dostalo se výhod jedné válčíci straně a druhá aby tím byla poškozena.

II. Předměty kontrebandy.

1. Sporno jest, co náleží ku válečné kontrebandě. Kruh těchto předmětů byl stále rozšiřován, ježto byly k nim počítány nezřídka netoliko zbraně a válečné střelivo, nýbrž i takové předměty, které mohou účelům války i míru sloužiti, jako k. př. předměty výzbroje lodní (stožáry, kotvy, plachty) a dále všecky látky, z nichž válečné náčiní se zhotovuje, ba dokonce i předměty určené pro nepřátelskou zemi a zhusta ani potřebě vojska nesloužící, jako ku př.: zásilky peněžní, železné desky, uhlí atd., byly konfiskovány jakožto válečná kontrebanda. Rozhodnou jest při posuzování otázky této okolnosť, zamýšlel-li odesílatel i příjemce dopravu předmětů pro účely válečné resp. směřoval li úmysl jich k dopravě těchto předmětů pro válečnou stranu k válečným účelům.

2. Rozhodně náležejí ku kontrebandě zbraně a části zbraní kteréhokoli druhu, děla, válečné střelivo, zvláště olovo, síra, prach, ledek, zápalníky, koule, vojenská výzbroj kteréhokoli druhu, koně a mezci. Všechny ostatní předměty označují se jen jakožto případná kontrebanda »contrebande de guerre par accident«, »quasi-kontrebanda«, »akcidenční neboli »relativní kontrebanda« protivou ke »kontrebandě absolutní«, která se za všech dob a všude pokládala za válečnou kontrebandu, kdežto v pojmu kontrebandy relativní neboli případné zahrnuty jsou všecky možné předměty, určeny li jsou k opatření, odění, upravení a zachování nepřátelské armády, loďstva, nebo pevnosti, zvláště tedy obilí, peníze, dříví na lodě, předměty výzbroje lodní, jako plachty, lanoví, kotvy, řetezy, dobytek jatečný a brav, syrové a připravené maso, vůbec všechny životní potřeby určené pro vojsko některé z válčících stran.

3. Dále může býti též smlouvou mezi dvěma nebo více státy ujednáno, které předměty prohlásí se za kontrebandu válečnou, avšak úmluvy takové nevztahují se ku třetím státům, které smlouvy účastny nejsou.

4. Dle zásad práva mezinárodního pokládati lze i samé předměty kontrebandy válečné za takové jen tehdy, nacházejí-li se na nějaké lodi v takovém množství, že vyloučena jest domněnka, že by k vlastní potřebě sloužily, a lze-li se naopak domnívati, že jsou to předměty obchodu, resp. dalšího prodeje a v této vlastnosti že jsou částmi nákladu a nikoli výzbroje lodní. Z toho všeho plyne, že nevedou k cíli všechny pokusy o roztřídění předmětů těch do určitých kategorií, poněvadž pokročilá technika válečná brzy rozšířiti může kruh předmětů těch v některém směru, brzy opět zúžiti.

5. Konečně jest též kontrebandou válečnou v nejširším slova smyslu i doprava osob patřících k brannému stavu některé z válčících stran, jestliže osoby ty dopravují se pro některou válčící stranu po lodích neutrálního státu, takže mluví se plným právem netoliko o předmětech (věcech) válečné kontrebandy, nýbrž i o osobách.

III. Zajmutí válečné kontrebandy.

Dříve konfiskována byla loď a náklad; později proklestil si cestu mírnější názor, takže nyní jen předměty válečné kontrebandy propadají konfiskaci. Jen za velmi povážlivých okolností, ku př. při násilném odporu, nebo při opětném porušení předpisů o válečné kontrebandě se strany pána lodi nebo vůdce lodi, oprávněna jest konfiskace lodi nebo konečně též tehdy, když celý náklad nebo valný díl jeho jest válečnou kontrebandou, takže jest zřejmo, že loď vyslána byla výhradně nebo hlavně za tím účelem, aby válečná kontrebanda dostala se nepříteli.

IV. Platná nařízení a normy.

1. Min. výnosem ze dne 24. května 1855 č 127 ř. z. byl u příležitosti války vypuknuvší mezi Anglií, Francií a říší tureckou s jedné strany a mezi Ruskem s druhé strany vydán zákaz dopravovati tlupy válčících stran na lodích rakouské vlajky nebo dovážeti jim předměty, které dle všeobecného práva mezinárodního nebo dle zvláštních vyhlášených nařízení dotyčných vlád platí za válečnou kontrebandu. Z takových předmětů může býti na rakouské lodi ve styku s oněmi státy jen tolik toho, kolik nevyhnutelně potřebí k její vlastní potřebě nebo k její obraně.

2. Min. výnosem ze dne 11. května 1859 byly u příležitosti války mezi Francií a Sardinií vydány předpisy o plavbě a jiných dopravních poměrech za trvání války. V § 5. cit. výnosu bylo lodím obchodním vůbec zakázáno vyvážeti z rakouských přístavů tyto předměty: děla, zbraně a jakékoli části zbraní, olovo, síru, prach, ledek, čilský ledek, zápalníky, koule a jinaké střelivo válečné, předměty vojenské výzbroje jakéhokoli druhu, koně, mezky. Uvedené tuto předměty mohly se zasílati však na lodích obchodních za všech okolností a i mezi rakouskými přístavy jedině z příkazu vojenských úřadů. Dále bylo obchodním lodím zakázáno vyvážeti do cizozemska z rakouských přístavů námořských bez rozdílu předměty výzbroje lodní, jako: plachty, lanoví, kotvy, řetězy stroje lodní a jich součásti, uhlí kamenné, dříví ku stavbě lodí a potraviny, jako: dobytek jatečný a brav, syrové a připravené maso; rovněž nesměly býti do cizozemska dopravovány lodi a vozivo jakéhokoli druhu. Ve zvláštních případech zmocněni byli přednostové zemské vlády, dovoliti vývoz takových předmětů do určitých míst, byla-li dána zvláštními legitimacemi jistota, že předměty tyto do těchto míst dopraveny budou. Mezi rakouskými přístavy navzájem byla prozatím dovolena doprava těchto předmětů. Všem rakouským kapitánům a vůdcům lodí a všem rakouským poddaným vůbec bylo zakázáno, jakýmkoli způsobem podporu nebo pomoc poskytovati nepřátelským družinám lodním nebo válečným lodím, jakož i nepřátelským tlupám, zvláště přivážením mužstva, potravin, zbroje, střeliva nebo válečné kontrebandy kteréhokoli způsobu pod sankcí trestů stanovených vojenským trestním zákonem.

3. Min. nařízením ze dne 3. března 1864 č. 23 ř. z. prohlášeny byly za řádnou kořist ony neutrální lodi, jichž celý náklad záleží ve válečné kontrebandě. Je-li jen část nákladu kontrebandou válečnou, může vůdce lodi zajmutí uniknouti tím, že složí dobrovolně kontrebandu na místě nebo v nejbližším přístavu; po té může loď s ostatním nákladem dále plouti. Tímto nařízením byly za kontrebandu válečnou prohlášeny jmenovitě tyto předměty, avšak jen tehdy, jsou-li určeny do nepřátelských přístavů: děla, hmoždíře, bomby, granáty, koule, zápalníky, doutnáky, prach, ledek, síra, brnění, předměty výzbroje, sedla a uzdy, jakož vůbec předměty, kterých lze přímo užiti ku potřebě válečné, vyjímaje přiměřené zásoby nezbytné k obhájení mužstva a lodi.

4. Cís. nařízením ze dne 9. července 1866 č. 90 ř. z. bylo v § 2 nařízeno, že zajmouti jest neutrální lodi, vezou-li válečnou kontrebandu; podezřelými sluší zvláště ony lodi míti, které vyzvány byvše nezastaví nebo vzpírají se prohledání místností lodních nebo beden, ve kterých podle všeho jest ukryta válečná kontrebanda nebo papíry.

5. Min. nařízením ze dne 29. července 1870 č. 94 ř. z. byly u příležitosti války vypuknuvší s jedné strany mezi severoněmeckým spolkem a státy jihoněmeckými a s druhé strany mezi Francií vydány o válečné kontrebandě podobné zákazy, jako jsou zákazy právě uvedené. (Viz články: Blokáda, Kořist, Neutralita.)

Podloudnictví ve společnosti (Společnosti podloudnické).

I. Pojem.

Podloudnická společnost jest spojení dvou nebo více osob ku podpoře nebo páchání podloudnictví, přípravě neb opatřování pomůcek, ku zajištění zdaru podniků podloudnických nebo vůbec k usnadňování, podpoře nebo páchání těžkých přestupků důchodkových, pokud činnost tato jeví se býti zaměstnáním opět a opět provozovaným. Smluvení společnosti podloudnické nebo přístup k ní tvoří sám o sobě přestupek důchodkový bez ohledu na přestupky spáchané členy této společnosti, kteříž podléhají trestu zvláštnímu.

II. Členové společnosti podloudnické.

1. Za původce společnosti podloudnické pokládati sluší toho, kdo společnost zřídí, kdo hlavně řídí její činnost, kdo zajišťuje nebo přislibuje zdar netoliko jednotlivých přestupků důchodkových, nýbrž vůbec přestupků, které má společnost páchati, podporovati neb ukrýti, a to na dobu trvání společnosti nebo na dobu neurčitou, věda, že jedná se tu o to, aby společnost podloudnická zajištěna byla (§ 252).

2. Pachateli jsou členové společnosti, jež nelze pokládati za původce její, a kteří zamýšlejí zdar přestupků důchodkových, jich páchání, podporu neb ukrytí pomocí společnosti neb aspoň pro určitý čas to zajišťují nebo slibují zajistiti, při čemž se předpokládá, že vědí, že jde o to, aby společnost podloudnická zajistěna byla (§ 253).

3. Spoluvinníky jsou oni, kdož nejsouce původci nebo spolučleny společnosti, vyhledávají členy pro ni nebo svádějí ku vstoupení k ní a při tom spolupůsobí k tomu, aby společnost stala se skutkem; dále oni, kdož obstarávají příjem peněz, objednávky, vydání, uschování neb odbyt předmětů podloudnických na účet takové společnosti, o níž vědí. Za spoluvinníka pokládá se dále ten, kdo prokazuje služby společnosti, věda o její nezákonné podstatě ku provádění, podpoře neb ukrývání podloudnictví nebo zmíněných těžkých přestupků důchodkových, dále ten, kdo poskytuje nebo pronajímá přístřeší, neb užívá společnosti podloudnické, věda o nezákonné její existenci, aby nabýti nebo do obchodu dáti mohl předměty, ve příčině jichž státní důchodky zkráceny byly nebo zkracovány jsou, nebo kdo pojišťuje neb slibuje pojistiti zdar jednotlivých přestupků důchodkových, kteréž společnost podloudnická páše neb, o něž se pokouší, věda, že jde tu o přestupky společnosti podloudnické (§ 254).

4. Za účastníka pokládati dlužno toho, kdož nabyl vědomosti o existenci podloudnické společnosti a opomene to oznámiti, kdož opomene neb odepře pomoci při pátrání po známé jemu společnosti podloudnické, dále při pátrání po původcích, pachatelích nebo spoluvinnících této společnosti, nebo předmětech a pomůckách, jakkoli dle svého úřadu, dle služby nebo zaměstnání svého, povinen jest v prvním případu k oznámení, v druhém případu ku spolupůsobení při vyhledávání. Konečně ten, kdo jiným způsobem nadržuje přestupkům společnosti podloudnické, původci nebo členu této společnosti, věda, že tu jde o společnost podloudnickou (255).

III. Tresty.

1. Původci podloudnické společnosti mají býti potrestáni tuhým vězením od 6 měsíců do 1 roku.

2. Pachatel má býti potrestán tuhým vězením od 3 do 6 měsíců, avšak za okolností zvláště těžkých až do jednoho roku, jmenovitě provozoval-li pachatel zaměstnání to ve značném rozsahu po dlouhou dobu nebo se zvláště nebezpečnými pomůckami.

3. Spoluvina neb účastenství potrestati se mají prostým nebo tuhým vězením od jednoho do 3 měsíců, za okolností zvláště těžkých až do 6 měsíců; za okolností polehčujících snížen může býti trest proti původcům, pachatelům a spoluvinníkům na trest prostého nebo tuhého vězení od 8 dnů do 1 měsíce (§§ 257—260). Spáchá-li podloudnická společnost jeden nebo více přestupků důchodkových nebo poskytla-li při tom podporu neb úkryt, neb učiní-li pokus, který za způsobilý ku provedení činu pokládati lze (§ 18), má býti proti každému původci společnosti podloudnické nalezeno na pokutu od 200 do 2000 zl., proti každému pachateli pak na pokutu od 100 do 1000 zl. bez ohledu na tresty majetkové nebo vězení a zostření trestů (§ 263).

Podnájem.

Nájemce a pachtýř mají právo pronajmouti resp. propachtovati dále třetím osobám věc najatou, může-li se tak státi bez újmy vlastníka a nebyl-li v původní nájemní smlouvě podnájem nebo podpacht výslovně zakázán (§ 1098 o. o. z.). Z toho plynou tyto právní poměry:

1. Zpečuje-li se pronajímatel vpustiti podnájemce, může nájemce odepříti placení nájemného, poněvadž pronajímatel nesmí rušiti nájemníka v užívání objektu najatého (§ 1096 o. o. z.) a poněvadž dle všeobecné zásady § 1052 o. o. z. není pronajímatel oprávněn žádati nájemné, zpečuje-li se splniti svůj závazek: nerušené odevzdání předmětu nájemního (rozh. ze dne 29. září 1857 č. 9941).

2. Podnájemce není oprávněn ku žalobě na vyklizení věci nájemní proti vlastníkovi jejímu, poněvadž obligační poměr právní založen byl jedině mezi pronajímatelem a podnájemníkem, nikoli však mezi podnájemníkem a původním pronajímatelem, který smlouvě o podnájem ani přítomen nebyl a poněvadž podpronájem nepůsobí postup nájemních práv se strany nájemce na projímatele (rozh. ze dne 3. srpna 1893 č. 8895). Byl-li podnájemník bezprávně od pronajímatele z obydlí vyklizen, má tedy jedině proti podpronájemníkovi nárok na vrácení nájemného (rozh. ze dne 25. ledna 1859 č. 398).

3. Vlastník domu nemá práva ku výpovědi vůči podnájemníkovi, poněvadž úmluvy mezi pronajímatelem a nájemníkem netýkají se nijak podnájemníka, který není s vlastníkem domu v nižádném smluvním poměru (rozh. ze dne 17. října 1889 č. 11831).

4. Původní pronajímatel má však za účelem pojištění nájemného a pachtovného zákonné právo zástavní i ku svrškům přineseným od podnájemníka a jemu náležejícím neb od kohosi třetího jemu svěřeným, které ještě v čas žaloby tam jsou.

5. Avšak podnájemník ručí původnímu pronajímateli toliko dle míry svého nájemného, nemůže však namítati, že zaplatil nájemci napřed (§ 1101 o. o. z.). Podnájemník ručí jen předměty, které sám přinesl; první pronajímatel nemá za ním nijakého osobního nároku (rozh. ze dne 10. září

1863 č. 5971), první pronajímatel nemá zástavního práva ku podnájemnému (rozh. ze dne 19. srpna 1852 č. 8424). I podpronajímateli a podpropachtovateli přísluší proti podnájemci resp. podpachtýři zákonné právo zástavní dle § 1101 o. o. z. (Kniha judikátů č. 23, rozh. ze dne 15. prosince 1857 č. 9955).

Podnikatel stavby jest osoba, která provozuje po živnostensku koupi a prodej realit, provádí stavby, aby je dále zcizila.

I. Právo živnostenské.

Jakkoli náležejí podniky stavební k živnostenským obchodům spekulačním a usilují o zisk a výdělek, přece vznikly pochybnosti o tom, sluší-li je zařaditi pod ustanovení řádu živnostenského a zda li tedy posuzovati se mají jako živnost ve smyslu těchto ustanovení. Proti tomu se uvádí, že považovati lze vedle čl. IV. vyhlaš. pat. k živnost. řádu jen ona zaměstnání za živnost, jichž předmětem jest výroba, spracování nebo přetvoření předmětů obchodních, provozování obchodů nebo vykonávání služeb nebo prací. Ani jediné z těchto tří známek nenacházíme při podnicích stavebních. Mezi obchody, k nimž daly by se podniky stavební pro svůj spekulační ráz zařaditi, nelze je proto počítati, ježto čl. 275 obch. zák. z pojmu obchodů smlouvy o věcech nemovitých výslovně vylučuje. Nehledě k tomu žádají živnostenské úřady na živnostenských podnicích stavebních, aby svou živnost řádně ohlásily. Máme též důležité dobrozdání vídeňské obchodní a živnostenské komory, která se o dotyčné otázce takto vyslovila: Podniky stavební možno za živnosti jen tehdy pokládati, je-li tu podnik živnostenský, což posuzovati jest dle druhu, rozsahu a trvalosti činnosti, při čemž dobrým vodítkem může býti počet stavebních konsensů, koupí realit, prodejů a jiné okolnosti. Nerozhodným jest, provádí-li se stavba na účet třetí osoby či na vlastní účet, stačí jen, když běží o to, aby se docílilo zisku ze zřizování nebo prodávání staveb. Zaměstnání podnikatele staveb jest dle náhledu vídeňského magistrátu a dle místního názoru zaměstnáním volným zabývajíc se převzetím staveb železničních, regulací řek a jinými stavbami pozemními a vodními pro veřejné účely, jakož i budováním příbytků na spekulaci nebo na zakázku. Podle zdejší praxe obsahují živnostenské listy takovýchto podnikatelů obmezující dodatek, že mají tito užívati při všech svých podnicích výhradně oprávněných živnostníků.

II. Právo daňové.

Podniky stavební jsou bez odporu podniky výdělkovými a směřují k zisku, a podlehají tudíž dle § 1 zák. ze dne 25. října 1896 č. 220 ř. z. všeob. dani výdělkové. Lhostejno je, provozují-li se po živnostensku neb spadají-li pod ustanovení živnostenského řádu čili nic. Zásady tyto přijal již dříve správní soudní dvůr, a to z důvodu, že sice možno pokládati jednotlivou koupi a prodej nemovitostí za pouhé uložení kapitálu a za změnu jeho a že však nelze zaměstnání to hned za zaměstnání podléhající dani výdělkové považovati. Zjištěno-li však, že podniká se taková koupě a prodej trvale a podniká-li se zvláště prodej četně a jednotlivě za tím účelem, aby se trvale docilovalo zisku, jest vyloučen případ pouhého uložení kapitálu a jedná se tu pak o zaměstnání k zisku směřující, které ovšem dani výdělkové podléhá.

Podniky cestovní (Kanceláře cestovní).

I. Podniky cestovní byly na základě § 24 odst. 1 živ. ř. nařízením min. obch. a vnitra ze dne 23. listopadu 1895 č. 181 ř. z. prohlášeny za živnost koncesovanou. Provozují-li živnost tuto podniky železniční nebo

paroplavební, ať jednotlivě neb společně používajíce úředníků vlastních neb jiných plnomocníků a nepřekročujíce při tom meze svého oprávnění, není potřebí zvláštní koncese.

II. Uchazeči o udělení koncese ku provozování podniku cestovního musí splniti jednak veškeré podmínky pro dosažení živnosti koncesované předepsané (§§ 22 a 23 živ. ř.), jednak vykázati musí dostatečné vzdělání všeobecné a obchodní, pokud toho ku provozování podobných podniků jest zapotřebí.

III. Koncesi udílí politický úřad zemský dohodnuv se s příslušnou obchodní a živnostenskou komorou. Při udílení koncese přihlížeti jest k tomu, zdali takového podniku skutečně jest zapotřebí. Listina koncesní obsahujž veškerá jednání, ku kterýmž koncesionář jest oprávněn.

IV. Koncese podniku cestovního zahrnovati v sobě může tato oprávnění:

1. Vydávání lístků jízdních po železnicích tu- i cizozemských, a sice lístků jednoduchých, pro jízdy tam i zpět, jízdy okružní a p.;
2. vydávání poukázek na místa v lůžkových železničních vozech;
3. vydávání jízdních lístků a poukázek kajutových pro tuzemské i cizozemské podniky paroplavební do všech přístavů a míst pobřežních s omezeními platícími ve příčině vystěhovalců;
4. pořádání společenských a zábavních jízd a vlaků zábavních;
5. výprava zavazadel cestovních a zboží expresního;
6. vydávání poukázek na hotely;
7. zprostředkování pojištění proti úrazu na cestě u ústavů, které jsou oprávněny v tuzemsku takové pojišťovací obchody provozovati.

V. Vydávání lístků pro jízdu v mezipalubí na všech cizozemských parnících, které vystěhovalce dopravují podnikům cestovním dovoleno není, a jest jim též zakázáno vystěhovalce sháněti neb jakkolivěk vystěhovalectví podporovati. Provozování obchodů vystěhovaleckých bez úředního povolení, svádění k vystěhování a nešetření příslušných nařízení tresce se nyní jako přestupek (vězením od 8 dnů do 6 měs.), po případě jako přečin (tuhým vězením od 6 měs. do 2 i 3 let a pokutou až do 2000 zl. (i 4000 zl.) (zák. ze dne 21. ledna 1897 č. 27 ř. z.).

Podniky hudební tvoří odvětví živnostenské, při kterém osoba nějaká nebo více osob dohromady provádí veřejné hudební produkce nebo po živnostensku se zaměstnávají hudbou při veřejných zábavách a představeních jakéhokoli druhu.

I. Právo živnostenské.

Podniky hudební nespadají jakožto odvětví veřejných zábav zpravidla pod ustanovení řádu živnostenského (čl. V. ad lit. o vyhl. pat. k živn. ř.). Leč má-li na sobě nějaký podnik hudební známky řádem živnostenským pro každou živnost určené, zvláště: samostatné provozování se stálým sídlem, jak tomu jest u stálých hudebních kapel, jest zaměstnání takové volnou živností, kterou posuzovati sluší podle ustanovení řádu živnostenského a kterou ohlásiti dlužno u příslušného úřadu živnostenského (výn. min. sprav. ze dne 20. února 1889 č. 15924). Avšak ustanovení řádu živnostenského nevztahují se na kapely vojenské a kapelníky vojenské, byť i po živnostensku ve svém stanovišti provozovali hudební produkce (výn. min. sprav. ze dne 4. února 1894 č. 2464). Již nařízení vládní ze dne 10. května 1828 č. 12729 zák. prov. pro Hor. Rakousy označuje jednotlivé členy hudební kapely jakožto pomocníky. Při podnicích hudebních

kapel se stálým sídlem jest tedy podnikatel majitelem živnosti a členové kapely živnostenským pomocnictvem.

II. Všechny ostatní způsoby hudebních podniků nespadají pod ustanovení řádu živnostenského a musí vymoci si hudebních licencí nařízených dosud platnými staršími předpisy. Sem náležejí obzvláště:

1. Kočující hudebníci t. j. ti, jež cestujíce více okresy nebo celou zemí korunní nebo více zeměmi korunními, živí se produkcemi hudebními; tito vymoci si musí povolení zemských úřadů a koncesi pro určitý okres u okresních úřadů (výn. dolnorak. místodrž. ze dne 29. prosince 1851 č. 30224). Úřady tyto zkouší jich doklady a povolují jim čas a místo ku produkcím, nebo mohou jim zcela zapověditi produkce z ohledů policejních na tom či onom místě (dek. vlád. dolnorak. ze dne 5. června 1841). Při tom má se nyní dbáti zásady, že dlužno co nejvíce obmezovati licence pro kočující hudebníky, jich vůbec neudíleti osobám, které mohou si zabezpečiti živobytí jiným řádným zaměstnáním a že radno koncesi uděliti pro celou zemi korunní jen takovým uchazečům, kteří vyznají se v hudbě měrou pro zamýšlenou živnost dostatečnou. Licence pro potulné hudebníky mohou politické úřady okresní uděliti jen na délku jednoho roku. Vždy má se přesně vyznačiti, pro který okres bylo dáno povolení, a udělená povolení mají platnost pro jiný okres korunní země jen, bylo-li toto opatřeno visem dotyčného úřadu politického resp. policejního úřadu zeměpanského (výn. ze dne 14. prosince 1855 č. 2598).

2. Poměry pěvců národních upraveny jsou pro policejní obvod vídeňský výn. místodrž. ze dne 29. prosince 1851 č. 30225, pro Štýrsko vyhláš. místodrž. ze dne 21. března 1875 č. 18 z. z. a ze dne 27. dubna 1877 č. 13 z. z, pro Krajinu vyhl. místodrž. ze dne 16. května 1878 č. 8 z. z. Podle těchto nařízení jest oprávnění, živiti se jako člen t. zv. společnosti pěvců národních nebo harfenistů vázáno na určitou licenci. Takové licence bývají udíleny zpravidla jen bezúhonným osobám a to jen takovým, které k jiné živnosti úplně jsou nezpůsobilými nebo toliko v míře skrovné způsobilými jsou, a které mají jisté hudební a jinaké vzdělání. Takovému podniku musí státi v čele určitá osoba úřadu zvláště zodpovědná, kteráž předložiti musí program s udáním místnosti příslušnému úřadu (v Praze policejnímu ředitelství) ku schválení. Každá úchylka od schváleného programu nebo textů trestá se na správci a provinilém členu; při produkcích těch vystříhati jest se všemu, co by porušiti mohlo veřejný řád, mravnost nebo náboženství. Produkce smějí se pořádati jen ve veřejných hostincích a zpravidla do 11. hodiny noční. Licence udílejí se na dobu jednoho roku a mohou pak opětně býti (na rok) prodlouženy.

3. Zpěvní síně mají potřebí dvojí koncese: pro podnikatele a pro vlastníka dotyčné místnosti. Prvou udílí zemský úřad, druhou úřad policejní. Kdo chce zříditi resp. říditi zpěvní síň, musí za účelem nabytí koncese předložiti průkaz rakouského státního občanství, svéprávnosti a bezúhonnosti. Koncese pomíjí, nebylo-li jí použito během jednoho roku. Podnikatelé zpěvních síní jsou oprávněni dávati hry se zpěvy, frašky, žerty se zpěvem a s použitím dekorací (roz. ze dne 31. prosince 1867 č. 5881).

4. Udělení licencí k hudbám tanečním přísluší zeměpanským úřadům policejním (kde tyto sídlo mají), na jiných místech přináleží udílení licencí obcím (roz. stát. m. ze dne 18. ledna 1865 č. 319). Tyto licence udílí se zpravidla majitelům živností hostinských, kteří zodpovědni jsou za

udržení veřejného pokoje a pořádku, za každé porušení veřejného řádu a za zapravení poplatků s tím spojených.

5. Hudebníci žebraví (viz tento čl.).

III. Taxy (daň hudební, hudebné).

Za každé povolení ku tanečním hudbám a plesům zapraviti jest v některých zemích zvláštní taxu (hudebné); pro některá provinciální města stanoveny jsou taxy zvláštní. Trvá-li hudba po 2 nebo více dní, zapraviti nutno poplatek dvojnásob a za tolik dní, po kolik zábava taneční trvá (nař. vlády dolnorak. ze dne 14. listopadu 1838 č. 64671). K zaplacení všeobecného hudebného zavázán jest každý vlastník nebo pachtýř hostince, vinárny, pivního výčepu nebo hospody, chce-li odbývati taneční zábavy při svatbách, křtech, posvíceních, veřejných hrách, při májových slavnostech, obžinkách a vinobraní a po dobu masopustní o hudebních nástrojích tak či onak jmenovaných (II. oddíl nejvyš. pat. o hudebném ze dne 7. ledna 1708). Mezi zemskými zákony nejnovějším jest zemský zákon pro král. České ze dne 20. července 1894 č. 24 z. z., kterýž obsahuje tato hlavní ustanovení: Za odbývání zábav hudebních a tanečních vybírá se do domestikálního fondu král. Českého všeobecná a zvláštní dávka hudební. Všeobecnou dávku platiti musí každý hostinský, který odbývá nebo dá odbývati hudební nebo taneční zábavy při provozování živnosti hostinské nebo šenkéřské během jednoho roku. Zvláštní dávku zapraviti jest hostinským kromě všeobecné dávky za každou jednotlivou taneční zábavu pořádanou se vstupným; všechny ostatní osoby (spolky) zapraviti musí dávku tu za každou jednotlivou taneční zábavu pořádanou se vstupným nebo bez vstupného. Zvláštní dávka tato řídí se dle počtu hudebníků při každé taneční zábavě spolupůsobících. Odbývání tanečních zábav ohlásiti jest představenému obce (v Praze policejnímu ředitelství, v pražském policejním obvodu policejním komisařstvím, v Liberci magistrátu) a spolu zapraviti se musí hudebné. Hudebné promlčuje se po 5 letech jako státní dávky ve smyslu ustanovení zák ze dne 18. března 1878 č. 31 ř. z.

IV. Poplatky.

Dle pol. s. 43, lit. b) č. 2 popl. z. podléhají poplatku 1 zl. žádosti za odbývání jednotlivých výdělkových jednání, zvláštního oprávnění vyžadujících a za vstupné pořádaných jako: odbývání veřejných tanečních zábav, otevření hostinců, výčepů a kaváren přes policejní hodinu atd. Podle poznámky k b) 1 a 2 této sazby může býti podána žádost i ústně bez sepsání protokolu a kolkem naložiti pak jest způsobem naznačeným v § 8 prováděcího předpisu. V položce s. 7 g zák. ze dne 9. února 1859 podrobeny jsou témuž poplatku dále ony zvláštní listiny, které úřady vyhotoví vedle vyřízení úředního stran rozhodnutí o podané žádosti a kteréžto listiny obsahují udělená oprávnění nebo výsady nezakládající se na titulu občanského práva. Dle výn. min. fin. ze dne 5. ledna 1868 č. 48667 lze vytknutý rozdíl »placeného vstupného« (položka 43, lit. b) č. 2) vztahovati jen na výstavu zvláštností, gymnastických nebo divadelních představení, koncertů atd. a rozdíl tento nemá významu při posuzování otázky o kolkování žádostí o licence k odbývání veřejných tanečních zábav. Podrobeny jsou tedy všechny žádosti o licence ku pořádání veřejných zábav tanečních bez rozdílu, odbývají-li se se vstupným či bez něho, kolku pro podání a listiny určenému výnosem min. fin. ze dne 30. června 1867 č. 21025. Žádá-li se současně za povolení taneční zábavy a otevření ho-

stince přes hodinu policejní; zapraviti jest za žádost tu ve smyslu § 33 zák. ze dne 9. února 1850 poplatek jednoho zlatého jenom jednou; podobně i při licenci jest poplatek jednoho zlatého toliko, byť v licenci obojí žádosti zároveň se vyhovovalo (§ 33 zák. popl.). Vzhledem k tomu a k položce s. 43, lit. b) č. 2 zák. ze dne 13. října 1862 č. 89 ř. z. a pak vzhledem k té okolnosti, že odbývání každé jednotlivé zábavy taneční jeví se býti živnostenským jednáním vyhledávajícím zvláštního úředního povolení, podléhají žádosti o povolení tanečních zábav resp. o licence zábav tanečních pro více dní jednozlatovému kolku za každý den, na který bylo o pořádání žádáno nebo povolení dáno (výnos zem. fin. řed. v Praze ze dne 20. června 1869, časop. Zeitschr. f. Verw. z r. 1869 č. 37 str. 147).

Podniky pohřební.

Podniky pohřební náležejí k živnostem koncesovaným.

I. Provozování této živnosti upraveno jest nařízením min. obch. a min. vnitra ze dne 30. prosince 1885 č. 13 ř. z.; podstatná ustanovení tohoto nařízení jsou: ti, kdož ucházejí se o takovou živnost, mají se vykázati dostatečným všeobecným vzděláním potřebným ku provozování živnosti a splniti mimo to podmínky pro dosažení živností vůbec předepsané. Při propůjčení této živnosti třeba míti na zřeteli místní poměry.

II. Objem oprávnění při podnicích pohřebních může se odnášeti:

1. Ku sprostředkování předmětů, prací a osobních služeb při vystavění mrtvoly, při slavnostech pohřebních, při průvodech a při pohřbu;

2. ku pořízení potřebných předmětů a ku výkonu žádoucích prací a osobních služeb, pokud činnosti tyto nenáleží v obor některé zvláštní koncesované nebo řemeslné živnosti. Ti, kdož ucházejí se o koncesi ku provozování podniku pohřebního, musí dopodrobna ve své žádosti uvésti, jak dalece chtějí se v podniku svém zabývati sprostředkováním, pořizováním, výkonem prací a služeb nezbytných k vystavení mrtvoly, k slavnostem pohřebním, k průvodům pohřebním a ku pohřbu samému.

III. Příslušné úřady.

Koncesi ku provozování podniku pohřebního udílí politický úřad zemský. Chce li podnikatel prováděti řemeslná opatření spadající v obvod oprávnění živnosti koncesované nebo řemeslné, má si k tomu vymoci žádoucí koncesi, pokud se týká, dovolení ku provozování dotyčného podniku na základě průkazu schopnosti (způsobilosti); chce-li však živnost provozovati po továrnicku, musí ji ohlásiti u živnostenského úřadu. Prve než podnikatel počne živnost provozovati, musí předložiti živnostenskému úřadu I. stolice sazbu poplatkovou ve 3 exemplářích k vidování a rovněž i tehdy, když zamýšlí živnost svou změniti. V obchodní jeho místnosti vyvěšen býti musí na místě nápadném jeden exemplář sazby poplatkové, jehož se musí podnikatel přesně držeti při provozování živnosti své.

IV. Dobrozdání komor obchodních a živnostenských:

Podniky pohřební jakožto takové nebyly doposud oprávněny ku dopravě osob pozůstalých po zemřelém, byloť jim pouze dovoleno, aby sprostředkovaly objednání povozů a omnibusů k naznačenému účelu. Citovaným nař. zařaděny podniky pohřební mezi živnosti koncesované a v § 3 sub lit. b) vysloveno, že se »objem oprávnění podniku pohřebního odnášeti může ku pořizování předmětů potřebných a ku výkonu prací a služeb osobních, pokud pořizovaní toto a výkony ty nespadají v objem oprávnění

zvláštní koncesované nebo řemeslné živnosti. Podle toho mohou dotyční žadatelé o koncesi, jakmile této nabyli, dopravovati při pohřbu na vlastních povozech truchlící pozůstalé. (Obch. a živnost. kom. ve Vídni.) Podniky pohřební jsou co do používání kovových a dřevěných rakví, kteréž dodávají u výkonu své koncese, poukázány na dotyčné výrobce a nemají práva zhotovovati samy rakve nebo je dáti natírati a lakovati svými pomocníky; naopak sluší obrátiti se s pracemi těmito na dotyčné řemeslníky. Neboť nepřísluší dle povahy věci podnikům pohřebním právo vyhražené podnikatelům živností v tom záležející, aby mohli ku provedení vlastních výrobků zaměstnati pomocníky jiných živností, jelikož podnik pohřební jeví se být podnikem s právy určitě ohraničenými, dodávání rakví se jen prostředkuje a právo vésti obchod rakvemi nelze rozšířiti na živnostenskou výrobu. Mělo-li by průchod opačné pojímání, stihlo by podnikatele živnosti nezákonné obmezení jich živnostenských práv (rozhod. min. vnitra ve shodě s min. obchodu 1888 č. 15313 a dobrozdání obchod. a živnostenské komory v Chebu).

Podniky veřejně účtující a jich zdanění.

Nový zákon říšský o přímých daních osobních ze dne 25. října 1896 č. 220 ř. z. hlava II. a prováděcí nařízení k zákonu tomuto ze dne 25. května 1897 č. 124 ř. z. upravují zvláštním způsobem berní povinnosť podniků, které povinny jsou vydávati účty veřejné. Podstatná ustanovení citovaných zákonů jsou následující:

A) Podmět berní.

I. Podniky dani podrobené.

Podle § 83 cit. zák. ze dne 25. října 1896 II. hlava podléhá zvláštní dani výdělkové každý, kdo v královstvích a zemích na říské radě zastoupených provozuje podnik veřejným účtováním povinný. Podniky veřejně účtujícími jsou pak takové podniky, při nichž podnikatel zákonem nebo stanovami vázán jest vydávati občas účty tím způsobem, že účty ty prozkoumají se a uveřejní ve valné hromadě účastníků podnikových, pokud se týká, uveřejní se v listech, nebo předloží se ku prozkoumání a schválení orgánů povolaných ku ochraně veřejných zájmů ku př. úřadu státnímu, samosprávnému, kterýž radí se pravidelně ve veřejném zasedání (ministerstvo, místodržitelství, okresní hejtmanství, říšská rada, zemský sněm atd.). Podniky takovými jsou:

1. podniky výdělkové a to zejména: všechny vlastní společnosti výdělkové jako: společnosti akciové, komanditní společnosti na akcie, těžířstva, pojišťovny kromě pojišťoven vzájemných, veřejné ústavy úvěrní, státní železnice, společenstva výdělková a hospodářská, která obchody své rozšiřují i na nečleny, konečně i spolky založené i na jiných právních základech, pokud jen vyhovují podmínkám dole vytčeným; tak ku př. náleží sem spolky založené dle zákona ze dne 15. listopadu 1867 č. 134 ř. z.;

2. podniky obecně prospěšné a sdružení na hospodářské svépomoci se zakládající, jako společenstva výdělková a hospodářská, která obchody své obmezují jen na své členy, jinaké spolky dle zásady vzájemnosti zřízené, spořitelny a jisté záložny;

5. veřejnoprávní korporace (jako stát, země, obce atd.), dále majetky jistému účelu věnované jako veřejné fondy, nadace a pod (§ 83 cit. zák. a čl. I. cit. nař.)

Vypočtení toto není taxativné; nelzeť ani všech případů dopodrobna uvésti pro rozmanitost předmětů, ke kterým nutno zde přihlédati, nýbrž vždy rozhodnouti jest v každém případu zvlášť, náleží li pod tato ustanovení. Podotknouti sluší, že podle výslovného předpisu § 83 citov. zákona z roku 1896 II. hl. podléhají dani i takové podniky, které jsou předem (jako společenstva výdělková a hospodářská a spořitelny) k tomu určeny, aby sledovaly i jiné účely (na př. aby zvýšen byl úvěr členů nebo jich spořivost vůbec), avšak podle své organisace nevylučují naprosto, aby docíleno bylo provozovacího přebytku z jich podniku (na př. z poskytování úvěru). Nepočítají se sem však spolky vzdělávací, zábavné, dobročinné a pod., které nabývají prostředků k účelům svým z příspěvků členských, ze sbírek, darů nebo toliko z příležitostných právních jednání a to ani tehdy, když k účelům spolkovým činí úplatná jednání právní, která by sama o sobě mohla založiti povinnost berní; náležitostí jest, aby při tom nedocilovalo se zisku t. j. přebytků provozovacích. Tak tomu ku př. jest při spolcích, které mají za účel ku př. úplatně ošetřovati nemocné, rekonvalescenty, hluché, slepé atd., nebo vyučovati ručním pracím, hudbě atd. za úplatu uhražující skutečný náklad, které tedy jsou odkázány co do úhrady vzniklých výdajů provozovacích na jinaké příjmy spolkové.

Rovněž jsou daně prosty vlastní ústavy (správní ústavy) veřejných korporací veřejnému blahu věnované jako invalidovny, nemocnice, zemské blazince, městské chudobince atd., ač ústavy ty po případě povinny jsou veřejným účtováním. Podobně nejsou dani dle cit. zák. podrobeny podniky, které provozuje stát na základě státních práv výsostních nebo k účelům správy veřejné; jsou tedy daně prosty továrny tabákové, solné doly, ústavy poštovní a telegrafní, dvorní a státní tiskárna, ústavy k vyrábění látky očkovací, kliniky a nemocnice atd. V případech pochybných mohou si berní úřady vyžádati rozhodnutí ministerstva financí.

Poznamenati jest, že podniky shora v odst. 1 a 2 uvedené podrobeny jsou zvláštní dani výdělkové ve smyslu cit. zák. celým svým jměním a příjmem; u podniků pod č. 3 jmenovaných podléhá této dani jenom ta část jmění a přijmů, která slouží účelům podniku resp. která pochází z podniku takového. Má-li tedy na př. veřejný fond nebo nadace vedle takovýchto podniků (továren, pil, dolů, lomů) ještě jiný majetek (pozemky, domy, cenné papíry atd., které neslouží ku provozování podniků svrchu dotčených), podléhá dani jen co do ryzího výnosu podniku.

Jsou tudíž veškeré podniky veřejným účtováním povinné — až na výjimky shora naznačené — podrobeny dani výdělkové dle zákona ze dne 25. října 1896. Zdaněny jsou proto i spořitelny, které dosud byly podrobeny dani z příjmu třídy III, vzájemně pojišťovací a zaopatřovací ústavy, dále výdělková a hospodářská společenstva a záložny, které dosud byly zdaněny podle zákona ze dne 27. prosince 1880 č. 151 ř. z., pokud se týká ze dne 14. dubna 1885 č. 43 ř. z. a ze dne 24. března 1893 č. 40 ř. z.; zejména nebudou podrobeny dani důchodové jednotlivé části výtěžku na základě přiznání.

Jakkoli podrobeny jsou veškeré podniky veřejným účtováním povinné jednotnému zákonu, nejsou odstraněny úlevy poskytnuté jednotlivým kategoriím těchto podniků; naopak zákon zachovává je v rozsahu značně rozšířeném pro celou řadu podniků; příslušné úlevy budou později vyloženy (cit. prov. nař.).

II. Osvobození.

Zákon osvobozuje od daně této:

1. podniky, které na základě některého platného zákona zvláštního jsou na jistý čas osvobozeny od dosavadní daně z výdělku a z příjmu; podniky ty mají po dobu dočasného osvobození platiti daně zákonem ze dne 25. října 1896 stanovené v tom obnosu, který jim v roce před působností tohoto zákona byl předepsán na dani z výdělku s přirážkou mimořádnou. Osvobození dočasné od daně z výdělku vydobyté již má pro neprošlou ještě dobu osvobození ten účinek, že z daně, která bude předepsána podniku podle této hlavy, odepsán bude obnos rovnající se dani výdělkové tomuto podniku až doposud předpisované bez přirážky mimořádné (§ 84 cit. zák);

2. spolky a společenská sdružení nesměřující ku výdělku, založená na základě vzájemnosti, jakož i od veřejných korporací neb od podnikatelů pro jich zřízence založené fondy, jichž statutárním úkolem jest pojišťování nemocenské, náhrady úrazové, platy invaliditní, starobní, vdovské a sirotčí, pohřebné nebo poskytování podpory veřejným a soukromým úředníkům, zřízencům, sluhům, dělníkům, tovaryšům, učňům a čeledi a to i tenkráte, když od nečlenů dostávají příspěvky a dary. Ministr financí rozšířiti může tutéž výhodu i na sdružení podobná, jejichž členové zcela nebo z části mají zaměstnání jiné (na př. menší živnostníci, rolníci atd.), vyhledává-li toho veřejný, dobročinný neb obecně prospěšný účel, a jestliže částky jednotlivým účastníkům pojištěné nepřevyšují sumu, které jim dle jich stavu potřebí jest;

3. c. k. poštovská spořitelna ve smyslu čl. 21 zákona ze dne 28. května 1882 č. 56 ř. z.

4. zálożny na základě zvláštních zákonů zemských z kontribučenských a berních peněžních fondů vzniklé, obmezují-li obchody své nejen dle stanov, ale i ve skutečnosti na zužitkování svých vlastních kapitálů;

5. úvěrní a záloženské spolky (pokladny pro úspory a půjčky), jichž stanovy vyhovují požadavkům § 1 zákona ze dne 1. června 1889 č. 91 ř. z. (t. zv. zálożny Raiffeisenovy), t. j. když podle stanov

aa) ručení společenstev jest neobmezené;

bb) působnost spolku vztahuje se na menší okres (na jednu nebo více sousedních obcí místních);

cc) závodní podíl nepřesahuje 25 zl. a jsou-li závodní podíly buď nezúročné nebo jsou-li sice zúročné, avšak nikoli vyšší měrou než-li vklady úsporné;

dd) přebytky přikazují se reservnímu fondu (spolkovému kapitálu), na němž členové podílu nemají;

ee) když půjčky poskytují se toliko vlastním členům, při čemž vyloučeno vydávání směnek;

ff) míra úroková z půjček i s vedlejšími poplatky (příspěvky správní a pod.) přesahuje míru úrokovou z vkladů úsporných nanejvýš o $1\frac{1}{2}\%$ (§ 84 lit. e) cit. zák. čl. 5 vyk. nař.);

6. společenstva a jinaká sdružení polních hospodářů ke společnému opatřování semen, hnojiv, plemenného dobytka, strojů a nářadí nebo jiných potřeb ku provozování polního hospodářství, pokud při tom ryzí užitky se nerozdělují. Ustanovení toto odnáší se zejména k t. zv.

rolnickým besedám, které poskytují různých výhod svým členům majíce po rukou značnější prostředky k nakupování, jsouce účastny cen ve velkém, sníženého dopravného atd., samy nedosahujíce však při obchodech svých ryzího výtěžku vůbec, nebo ukládajíce nabytý výtěžek do fondu reservního. Dále jsou to sdružení směřující ke společnému zpracování a zpeněžení výrobků, kterých vytěžili jednotliví účastníci ve svém vlastním polním hospodářství, avšak průchod mají tatáž obmezení zde, kterým podrobeno jest osvobození jednotlivého polního hospodáře od všeobecné daně výdělkové. Výhoda zákonem propůjčená záleží v tom, že malí rolníci mohou zúčastniti se provozování ve velkém nejsouce podrobeni nikterak přísnějšímu zdanění než-li provozování ve velkém vykonávané osobou jednotlivou. Drobný prodej výrobků polního hospodářství provozovaný, takovýmto sdružením prost je daně tehdy, když prodej děje se v té obci, ve které jest větší část rolnických usedlostí členů společenstva (§ 84 lit. f) cit. zák. a čl. 6 cit. vykon. nař.).

III. Podmínečná osvobození.

Výdělková a hospodářská společenstva na zásadě svépomoci zřízenář kteráž obmezují svoje obchody podle stanov i ve skutečnosti na vlastn, své členy a pak záložny obecní a okresní hospodářské (z kontribučenských a berních peněžních fondů vzniklé) jsou osvobozeny od povinnosti berní, jestliže čistý výnos jejich nepřesahuje ročně obnos 300 zl. Osvobození má místo i v tom případu, když

a) svrchu řečená výdělková a hospodářská společenstva od nečlenů půjčky přijímají nebo svou pokladní hotovost ukládají u podniků a ústavů, které jsou povinny veřejným účtováním;

b) když úvěrní společenstva přijímají ku právnímu zabezpečení půjček členům daných záruku od nečlenů, nebo když za své členy vybírají pohledávky u nečlenů (hlavně t. zv. eskomptováním účtů, inkasem pohledávek);

c) když od nečlenů zboží kupují spolky potravní a spolky k opatřování surovin, sdružení polních hospodářů ke společnému opatřování semen, hnojiv, plemenného dobytka, strojů, nářadí nebo jiných potřeb hospodářských;

d) když výrobní společenstva jakéhokoli druhu výrobky své odbývají i nečlenům, avšak co do užívání dělnictva a co do odběru hlavních látek výrobních obmeziti se musí na své členy;

e) když spolky skladní a spolky prostředkující prodej prodávají i nečlenům výrobky od členů vyrobené. (Viz § 85 cit. zák. a čl. 7 prov. nař.).

Zákon rozeznává ve příčině obchodů výrobních společenstev dva případy a sice:

1. společenstvo, kde členové jsou produktivně činni, kdežto látky odebírají se buď od členů nebo od nečlenů; ve smyslu zákona obmezen jest pak obchod na vlastní členy již tehdy, když společenstvo při použití dělnictva zásadně se obmezuje na vlastní členy. Pokud jde o vlastní výrobní činnost, která výrobnímu společenstvu dodává rázu (vyrábění truhlářských výrobků při výrobním společenstvu truhlářů, pořizování zlatnických prací při společenstvu zlatníků atd.), musí býti dle předpisu zákona použito většinou jen členů. Nečlenů dovoleno použiti, onemocní-li některý člen nebo brání-li jinaké překážky, některému členu v práci, jakož i tehdy, když jest neobyčejný nával práce a podob. Nečlenové nesmějí pak tu býti zaměst-

náni déle 6 měsíců v roce, počet jich nesmí přesahovati polovinu členů, počet jich pracovních dnů nesmí pak obnášeti více, než-li desetinu pracovních dnů členstva, při čemž počítá se pro člena rok o 300 pracovních dnech. Pro vedlejší, podřízené výkony lze přibrati nečleny; nečlen může býti ku př. účetním, cestujícím, korespondentem, vozkou, prodavačem atd. při dotčených společenstvech.

2. Výrobní společenstva, při kterých členové sami dodávají suroviny a buďto sami je zpracují, nebo nečlenům je dají ku zpracování. Obchod obmezen pak tu jest na vlastní členy ve smyslu zák. již tehdy, když odběr hlavních látek výrobních zásadně obmezen jest na členy. Suroviny, jichž zpracováním výrobní společenstvo nabývá svého rázu, musí dle zákona býti odebírány zpravidla jen od členstva a od nečlenů jen tehdy, když by následkem nepředvídaných nebo kromobyčejných událostí množství dodané od členstva nestačilo k normálnímu provozování. Odebírati suroviny od nečlenů lze nanejvýš jen po 3 měsíce v roce, a množství takto odebrané nesmí převyšovati dvacetinu toho množství látek, které od členů byly dodány. Látky významu podřízeného lze však vždy od nečlenů odebírati.

3. Výrobní společenstva nevyhovující podmínkám právě tuto pod č. 1. a 2. uvedeným jsou nicméně osvobozena od daně výdělkové, jestliže ryzí výnos jich nepřesahuje ročních 300 zl. (§ 85 cit. zák. a čl. 8 III. provád. nař.).

Rakousko-uherská banka podléhá zdanění podle dosud platných předpisů zák. ze dne 21. května 1887 č. 51 ř. z., kterýmžto zákonem prodloužena byla výsada banky této (§ 86 cit. zák.).

Co se týče podniků, které své obchodování rozšiřují na země koruny uherské, zůstanou v platnosti zákony ze dne 28. července 1871 č. 89 ř. z. a ze dne 11. dubna 1873 č. 54 ř. z.; podobně ohledně Bosny a Hercegoviny, o čemž platným zůstane na dále zákon ze dne 12. prosince 1879 č. 136 ř. z (§ 87 cit. zák. z r. 1896 a cit. prov. nař. čl. 10).

Proto podléhají podniky sídlící v této polovině říše zákonu nynějšímu z r. 1896, ohledně však výtěžků dobytých ve filiálkách uherských a bosensko-hercegovinských vyměří se daň dle ustanovení dotčených zákonů; o tom vypracovati se má zvláštní vyměřovací výkaz, a rozdělovací který zašle se prostřednictvím finančního úřadu zemského ministerstvu financí. Toliko při vzájemných pojišťovnách má se v rozdělovacím výkazu vyhledati a vykázati jen obnos ryzího pojištění ročního, který na každou polovinu říše připadá (po odečtení vráceného pojistného). Uherské podniky, které mají své tovární sklady nebo továrny v této polovině říše a rakouské podniky, které mají tovární sklady nebo továrny své v Uhersku, posuzují se dle ustanovení zákona z r. 1896 §§ 88—90, čl 11 prov. nař., jinými slovy platí zde předpisy vydané pro cizozemské podniky vůbec.

Ohledně cizozemských podniků rozeznává pak zákon rozšíření tuzemského provozování do cizozemska a rozšíření cizozemského provozování do tuzemska. V prvním případu podléhá celý výtěžek podniku dani dle předpisů cit. zák. z r 1896. Jestliže však podnik nějaký vede v cizozemsku odštěpný závod, továrnu, nakupiště nebo prodejiště, jednatelství nebo užívá-li v cizozemsku provozovacích prostředků, lze výtěžek docílený v cizozemsku z daně vyloučiti za těchto podmínek:

a) podnik dokázati musí, že co do výtěžku v cizině nabytému dani jest podroben a v jaké výši; nepodá-li důkazu tohoto nebo nebyl-li výtěžek

v cizozemsku docílený tamtéž dani podroben zcela nebo z části, nutno v tuzemsku vyměřiti daň na výtěžek tento, pokud se týká, na část jeho v cizozemsku nezdaněnou. Jestliže by se v cizozemsku vyměřila daň pevnou sumou podle všeobecných známek výtěžku a nikoli dle výtěžku číselně zjištěného, pokládati sluší za výtěžek v cizině zdaněný obnos přiměřený této sumě pevné; při tom předpokládá se, že daň obnáší 10% resp. $10^1/_2$% výtěžku.

b) Vyloučení výtěžku v cizozemsku docíleného jest však ještě takto obmezeno:

aa) záleží-li poplatné provozování v odbytu z tuzemska do cizozemska nebo naopak (obchod dovozný, vývozný, podnik obchodní), nesmí se více nežli polovice výtěžku nabytého z odbytu tohoto pokládati za výtěžek cizozemského podniku;

bb) záleží-li poplatné provozování v tom, že v tuzemsku se zboží vyrábí a v cizozemsku odbývá, má se pokládati za výnos provozováním v cizině docílený pouze třetina celého výtěžku;

cc) ve všech ostatních případech (na př. při pojišťovacích společnostech, které mají v cizozemsku své filiálky, při tuzemských dopravních prostředcích, které své provozování rozšiřují až za hranice a pod.), podléhá dani dle cit. zák. z r. 1896 aspoň desetina výtěžku provozováním docíleného.

c) Všecky podniky tyto musí bernímu úřadu prokázati všecky okolnosti potřebné k tomu cíli, aby odůvodněno bylo částečné vyloučení výtěžku ze zdanění; musí tedy zejména předložiti účetní závěrky celého podniku (i cizozemských filiálek), vykázati výtěžek, který podle jich účtování připadá na filiálky cizozemské; berní úřad zkoumá pak, zda výpočet výtěžku podnikem vykázaný srovnává se se skutečnými poměry a zvláště s podmínkami svrchu v odst. b) uvedenými. Shledá-li se, že výtěžek vykázaný není větší, než-li polovina v případu odbytu zboží z tuzemska do cizozemska nebo naopak, v případu v odst. bb) zmíněném že není větší než třetina výtěžku z obchodu s cizozemskem, nepodléhá dani výtěžek cizozemských filiálek, byl-li v cizozemsku zdaněn, a není-li proti jeho výpočtu závažných pochybností. Vždy však musí býti dani podrobena suma přebývající přes polovici, pokud se týká, třetina vyšetřeného výtěžku z obchodu s cizozemskem provozovaného. Podobně jest postupovati ve všech ostatních případech.

Zásady zde vyložené mají obdobně průchod i v tom případu, když by podnik při obchodování s cizozemskem vykazoval ztráty; i zde pokládati se má za výtěžek — pokud jde o případ v odst. aa) — nanejvýš polovina výtěžku, pokud jde o případ v odst. bb), nanejvýš třetina, v ostatních případech v odst. cc) naznačených nanejvýš dvě desetiny výtěžku docíleného z celého provozování. Rozšíří-li cizozemský podnik obchod svůj do území, ve kterém platí tento zákon, podléhá dani dle předpisů tohoto zákona hlava II. V případu tom bude cizozemský podnik povinen zříditi si zastupitelstvo a to již dle čl. IV. cís. nař. ze dne 29. listopadu 1865 č. 127 ř. z., pokud se týká, zákona ze dne 29. března 1873 č. 42 ř. z.; jinak bude podnik takový ve smyslu §§ 90 a 265 vyzván, aby si zřídil zde bydlícího zástupce pro všecky berní záležitosti. Neuposlechl-li by vyzvání toho, stíhán bude tresty pořádkovými dle § 250.

Ustanovený zástupce předloží bernímu úřadu všecky pomůcky potřebné k výpočtu výtěžku z provozování tuzemského. Při provozování záležejícím

v odbytu zboží z cizozemska do tuzemska neb naopak nebo záležejícím z výroby zboží v cizozemsku a v prodeji jeho v tuzemsku má býti v tuzemsku podrobena dani aspoň polovice, pokud se týká, třetina výtěžku dobytého z tohoto provozování.

B) Předmět daně.

I. Základ zdanění.

Daň výdělková podnikům veřejně účtujícím dle tohoto zákona uložená vyměřuje se ročně a to pravidelně podle ryzího výtěžku, jehož vydobyl podnik v posledním obchodním roce předcházejícím roku bernímu. V prvním roce působnosti tohoto zákona bude předmětem zdanění výtěžek docílený od 1. ledna 1897 až do 31. prosince 1897, srovnává-li se rok obchodní s rokem kalendářním; uzavírá-li však podnik svůj obchodní rok 30. června každého roku, bude základem daně výtěžek nabytý od 1. července 1896 do 30. června 1897.

Při nově založených podnicích má býti vzat za základ zdanění ryzí výtěžek vyzískaný v tom roce, ve kterém počalo provozování, jak pro první tak i pro druhý a po případě i pro třetí rok kalendářní; jestli tedy ku př. počal jistý podnik 1. květnem 1898 a svou bilanci 30. dubnem 1899 uzavřel, jest zisk v tomto obchodním roce vytěžený základem zdanění jak pro rok 1898, tak i pro rok 1899 a 1900.

Jestliže poslední obchodní závěrka obsahuje toliko část roku obchodního nebo větší dobu nežli jednoroční, pokládá se za ryzí výtěžek roku obchodního ta částka, která připadá na poměr doby provozovací k době jednoho roku; obsahuje-li tedy ku př. poslední obchodní závěrka toliko dobu od 1. října 1897 až do 31. prosince 1897, podroben bude dani čtvernásobný ryzí výtěžek za období to vyzískaný; obsahuje-li však závěrka tato dobu od 1. října 1897 až do 31. prosince 1898, tu bude základem zdanění toliko 12 patnáctin ryzího výtěžku.

Ustanovením, že při zdanění má býti pokaždé za základ vzat výtěžek celého roku, není vyřčeno, že má býti též pokaždé daň za celý rok zapravena; stanovíť § 117 cit. zák., že berní povinnost vzchází teprve početím podniku, a § 118 předpisuje, že berní povinnost zaniká koncem berního čtvrtletí, ve kterém podnik přestal. Podle toho vyměřovati jest daň i pro podniky nově vzniklé vždy na základě ryzího výtěžku připadajícího na jeden rok, avšak výše její za období provozovací řídí se dle poměru, v jakém se má doba jednoho roku k době, po kterou provozování v tomto roce trvalo; při tom počítá se 365 dní na rok obyčejný, na rok přestupný pak 366 dní.

Byl-li nějaký podnik během berního roku zastaven, odepíše se ta část z daně uložené na ryzí výtěžek roční, která připadá na čtvrtletí roku berního následující po zastavení podniku.

Aby se s vyměřením daně nemusilo čekati až do výkazu první rozvahy podniku, má se dle zákona při podnicích nově zřízených vyměřiti daň nejprve prozatímně; tohoto prozatímného vyměření není však třeba

a) u výdělkových a hospodářských společenstev osvobozených od daně výdělkové dle § 85 cit. z. z r. 1896,

b) u vzájemně pojišťovacích společností,

c) u spořitelen.

Toto prozatímné zdanění provede se při zcela nově vzniklých podnicích u výměře nejmenší t. j. stanoví se na $^1/_{1000}$ veškerého zakládacího kapitálu, při pojišťovacích společnostech na akcie vyměří se $^1/_{1000}$ splaceného kapitálu akciového. Není-li nově poplatný podnik úplně novým, nýbrž pojal li zcela nebo z části do sebe jeden nebo několik dosavadních podniků, béře se za základ zdanění příjem pravděpodobný t. j. buďto čtyřprocentní výnos roční kapitálu akciového, nelze-li však s pravděpodobností očekávati výtěžku čtyřprocetního, jest základem zdanění výtěžek roční, který lze očekávati asi podle rozsahu obchodu a podle jiných obchodů provozovaných za týchž okolností; část výtěžku pak, která poměrně připadá na provozovací dobu v prvním kalendářním roce trvání podniku, zdaní se 10%, pokud se týká $10^1/_2$%.

Když pak první rozvaha byla sestavena, nastoupí místo zdanění prozatímného zdanění definitivní. (Srv. o tom § 91 a 92 cit. zák. z 25. října 1896 č. 220 a cit. vyk. předpis k zákonu tomuto z r. 1897 č. 124 ř. z. čl. 12 a 13.)

II. Vypočtení základu zdanění.

Základem zdanění podniků veřejně účtujících má býti vyzískaný ryzí výtěžek (§ 92 cit. zák. a čl. 14 cit. vyk. předp.). Východiskem ku vyhledání tohoto základu zdanění jsou zásadně rozvahové (bilanční) přebytky (§ 93 cit. zák.). Při tom sluší přihlédati předem k zisku nebo ztrátě, které jsou v rozvaze vykázány, a k účtům zisku a ztráty vyličujícím tento závěrečný výsledek, v nichž právě má být ryzí výtěžek vylíčen. V ustanovení § 93 jest vyřčeno, že příště při určování základu zdanění nebude tak důležita skutečnost, zda jistý příjem nebo vydání se stalo, nýbrž ta okolnost, zda hospodářsky a účetnicky správně a přiměřeně byl uveden v knihách podniku. Zákon přimyká se tu k obvyklé praxi obchodní co do vyhledávání čistého výtěžku a umožňuje tím, aby se účet zisku a ztráty resp. rozvaha výtěžku mohla položiti za základ při výpočtu daně. Podle zásady této budou se pokládati za výdaje ve shodě s pravidly o sdělávání správné rozvahy na př. odpisy jistých obnosů, třeba tu nebylo skutečných výdajů na opatření náhradních věcí, nebo ztráty kursovní, třeba příslušné papíry nebyly zcizeny a proto skutečná ztráta nenastala, konečně škody pojištěné, třeba byly teprve ohlášeny, avšak pojišťovací společností ještě vyplaceny nebyly. Ovšem úřadové berní mají v pochybných případech právo přezkoumati správnost a přiměřenost příslušných položek; tohoto práva má se však užiti jen výjimkou, zejména u menších podniků (živnostenská a hospodářská společenstva). U takových podniků lze s těží očekávati přílišné nastřádání záloh atd. a mimo to mohlo by úzkostlivé provádění tohoto opatření nepříznivě působiti na rozvoj těchto sdružení, anať zpravidla nemají osob v účetnictví vyškolených. Zmíněné rozvahové přebytky mohou vzejíti z vlastního provozování podniku nebo z propachtování jeho; nerozhodným jest způsob, jakým jich podnik užívá, zdali tedy rozdělují se jako úroky, dividendy, tantiémy, zdali ukládají se do fondů reservních nebo převádějí se na účet příští nebo zdali jinakým způsobem se jich užívá.

Podle toho nesmějí se z pravidla vylučovati ze základu zdanění (z čistého výtěžku) tantiémy, praesenční marky, remunerace atd. vyplácené z rozvahových přebytků představenstvu podniku (správní radě, dozorčí

radě, ředitelstvu atd.); opačně tomu jest při tantiémách vyplácených podle smlouvy zřízencům podniku (§ 95 lit. h. cit. zák.) Pokud by části výtěžku byly in natura rozdíleny (na př. při společenstvech výrobních) a nebyly by obsaženy v rozvahových přebytcích, musí se části ty podle své tržní hodnoty v penězích oceniti a k rozvahovým přebytkům připočísti (čl. 14. cit. vyk. předp.). Ze zákonného ustanovení, že základem zdanění jest ryzí výtěžek, vyplývá, že nesmí se tytéž výdaje několikráte odečísti ať v té či v oné formě (čl. 14. cit. vyk. předp.). Dodati dlužno, že při vyměřování daně z podniků státních, zemských a obecních, pokud sem náležejí, béře se za základ zdanění ryzí výtěžek každého jednotlivého podniku. Provozují-li jiní poplatníci několik podniků, jest základem zdanění součet ryzích výtěžků všech podniků zmenšený o ztráty, které se vyskytly u jednotlivých těchto podniků. (Srv. § 93 cit. zák.)

1. Přebytky rozvahové.

K rozvahovým přebytkům počítá cit. zákon v § 94 řadu položek určených k těmto účelům:

a) aby rozmnožen byl kapitál v podniku uložený. Tím sluší rozuměti všecky způsoby investic, jako zakoupení pozemků, vystavění budov, opatření strojů atd., jakož i náklady spojené s opatřením kapitálu (kolky, poplatky záznamu na bursách, náklady tiskové a inserční atd.) (§ 94 lit. a) cit. zák., čl. 18. cit. prov. nař.);

b) aby splaceny byly kapitály od účastníků v podniku uložené, i aby umořeny byly takové dluhy, jichž zapravení z běžných výtěžků zvyšuje podle zásad správné rozvahy majetkové saldo podniku, nebo které vztahují se k takovým zálohám nebo příspěvkům, které podle § 95 lit. c. nebyly pojaty v základ zdanění. Za takové splátky sluší míti zejména i obnosy, jichž užito ku zaplacení vylosovaných akcií, priorit a dílčích úpisů podniku. Obnosy, které připadly podniku tím, že slosované dlužní papíry a úrokové a dividendové kupony nebyly v čas presentovány, nemohou se odečísti, pokud se týká, nemohou se vyloučiti z čistého výtěžku. Konečně nemohou být odečteny splátky na příspěvky zárukové a na zálohy státní, které mají ráz půjček podniku poskytnutých; proto se také příjem jich nepočítá mezi příjmy poplatné, čímž liší se od nesplatných subvencí a státních podpor. (§ 94 lit. c. cit. zák. a čl. 18. prov. nař.)

c) Dále nelze odečísti z ryzího výtěžku částky, jichž upotřebeno bylo k tomu, aby zúrokovány byly kapitály v podniku uložené (v akciích, v prioritních akciích, v závodních vkladech, ve společečenských podílech a pod.), jakož i kapitály, které jsou půjčeny na prioritní obligace nebo jinaké dílčí úpisy dlužní nebo na hypotheku, pokud jsou částmi kapitálu zakládacího. Vyňaty jsou však části ony, kterých užito bylo k zúrokování zástavních listů nebo komunálních obligací statutárně uhražených a skutečně vydaných. Sluší tedy úroky kapitálu v podniku trvale uloženého započísti do ryzího výtěžku; za kapitál trvale v podniku uložený pokládati jest zejména každý kapitál, který jest podniku půjčen na hypothekární jistotu, pokud podnik neprokáže, že kapitál tento nelze míti za část kapitálu zakládacího; podle výslovného nařízení zákona nelze však za část kapitálu provozovacího pokládati kapitály půjčené na zástavní listy a na komunální obligace. Stejné pravidlo platí obdobně co do listů melioračních a železničních úpisů dlužních vydaných dle zákona ze dne 31. prosince 1894

č. 2. ř. z. z roku 1895, čl. VII. Podobně nelze míti za část kapitálu zakládacího vklady úsporné u spořitelen a záložen; protož úroky z vkladů těch odečtou se od ryzího výtěžku (§ 95 lit. c. cit. zák.). (Srv. § 94 lit. c. cit. zák. a cit. vyk. předpis čl. 19.)

d) aby poskytnuty byly zárukové příspěvky, zálohy a doplatky jiným podnikům (§ 94 cit. zák.).

e) Rovněž sluší při zdanění přihlédati k darům a jiným věnováním, pokud jich obchodování nevyžaduje nebo pokud jich nedává některé výdělkové a hospodářské společenstvo nebo záložna ústavům dobročinným. Remunerace poskytnuté zřízencům podniku za jich služby, jakož i příspěvky nemocenské zřízencům nebo jich rodinám dávané pokládati jest za výdaje, jichž provozování obchodu vyžaduje a odečtou se proto z ryzího výtěžku. Za výdaje vyňaté ze zdanění buďtež vůbec pokládány takové dary, které se dávají odměnou za zvláštní zásluhy a podnik nebo za zvýšení zájmu na rozvoji obchodu osobám jiným nežli členům představenstva, správní rady atd.; dále dary, které se srovnávají se všeobecným zvykem na př. osobám udržujícím obchodní spojení s podnikem (dary novoroční); podobně i obnosy, které platí některé pojišťovny jednotlivým hasičským spolkům (§ 94 lit. d) a e) cit. zák. a čl. 20 prov. nař. k cit. zák.).

f) Náleží sem částky, kterých užito bylo k tomu, aby zaplacena byla daň s přirážkami připadající na podnik veřejným účtováním povinný; dani této rovná se daň z výdělku podle dosavadních zákonů vyměřená, jakož i daň z příjmu třídy první a třetí. Předpis tento netýká se však daní jiných, které podnik platí, jako jsou: všeliké daně nepřímé, daně, které platí podnik podle smlouvy za úředníky, dolnorakouská daň chudinská atd. Uvolil-li se podnik zapravovati ze svého důchodovou daň připadající na úroky a důchody od něho vyplácené, lze daň tuto odečísti od ryzího výtěžku jen tehdy, když možno ze základu zdanění vyloučiti úroky a důchody dani důchodové podrobené. Podotknouti sluší, že úchylkou ze zakona ze dne 27. prosince 1880 č. 151 ř. z. nelze příště ani zemské, obecní a jinaké přirážky k této dani výdělkové pokládati za vpočitatelné položky výdajové; ustanovení toto má obdobnou platnost co do přirážek k dani dle cit. zákona z r. 1880 vyměřené.

g) Konečně pojaty budou do základu zdanění ony částky, kterými se uhradily rozvahové ztráty z let předešlých na nový účet přenesené. Z toho vyňata jest však u společenstev výdělkových a hospodářských požívajících výhody § 85 ona ztráta, která vznikla v obchodním roce předcházejícím bezprostředně roku bilančnímu a vypočtěná podle ustanovení tohoto zákona. Ustanovení toto srovnává se úplně s úmyslem zákona, aby zdaněn byl pokaždé celý výtěžek roční každého podniku (cit. zák. z r. 1896 § 94 f) a čl. 21 cit vykon. předp.).

2. Srážky.

Do základu zdanění nepočítají se, resp. srážejí se z rozvahových přebytků tyto položky:

a) rozvahové výtěžky z předešlých let přenesené;

b) ryzí výnosy z předmětů podrobených dani pozemkové a domovní a sice tím obnosem, který slouží za základ pro vyměření daně pozemkové a domovní. U předmětů podrobených domovní dani třídní má se za ryzí výnos ta částka, kterou by vynésti musil předmět, kdyby podroben byl domovní dani činžovní a to tak, aby domovní daň činžovní se rovnala

domovní dani třídní z předmětu skutečně předepsané. Podle toho tedy může být z příjmů vyloučen katastrální ryzí výnos dani pozemkové podrobený, dále výnos z budov ve smyslu § 7 zák. ze dne 9. února 1882 č. 17 ř. z. a čl. III. tohoto zákona podrobený 5% dani uložené na ryzí výnos budov osvobozených od domovní daně činžovní, konečně výnos z budov podrobený skutečně domovní dani po srážce procent udržovacích a umořovacích. Výnosy takto odpočítatelné zahrnují v sobě též daň pozemkovou a domovní z dotyčných nemovitostí zapravovanou. Aby tato částka nebyla po případě dvojnásobně započtěna, odečísti sluší obnos reálních daní s přirážkami od výnosu z nemovitostí, nebo zmenší se výnos z nemovitostí o částku, která základem jest pro vyměření daně pozemkové a domovní, avšak v položce »daně« vyloučiti se musí obnos daní reálních s přirážkami. Z téhož důvodu není započítatelnou položkou výdajovou ekvivalent poplatkový, pokud vybírá se z hodnoty věcí nemovitých. Může se však státi, že obnos vyloučený z příjmů často je menší nežli celkový výnos z pozemků a ze stavení; tak ku př. při dani pozemkové tehdy, když skutečný výnos pozemků převyšuje ryzí výnos katastrální nebo když je větší pachtovné z pozemků a pod.

Kdyby jistý podnik v účtech vydaných nevykázal výnosu ze svých nemovitostí, bude výnos ten k účelu zdanění vyšetřen dle shora uvedených zásad a zbývající poplatná část výnosu připočte se ku přebytkům rozvahovým.

Užívá-li se nějaké nemovitosti při provozování vlastního obchodu (k. př. domu při obchodu bankovním), ocení se na penězích užívání to a uvede se jak v příjmech, tak i ve výdajích podniku, nebo vůbec se k užívání tomu při sdělání účtů nepřihlédne. (§ 95 lit. *a*) *b*) cit. zák. a čl. 16 cit. vykon. předp.)

c) Obdržené příspěvky zárukové nebo zálohy státní nepočítají se též mezi příjmy poplatné, čímž se liší od nesplatných subvencí a státních podpor. (Srv. § 95 lit. *c*) cit. zák. a čl. 16 cit. vykon. předp.)

d) Dále uvádí zákon reservy pojistného, které u pojišťoven jsou k tomu ustanoveny, aby uhrazena byla pojištění na konci roku ještě neprošlá a pak obnosy, které koncem roku ještě nebyly vyplaceny za škody již ohlášené nebo za jinaké případy pojištění. Toto ustanovení těsně souvisí s vydáváním účtů při společnostech pojišťovacích předepsané minist. nařízením ze dne 5. března 1896 č. 31 ř. z. Podle tohoto nařízení (§ 28) musí totiž společnosti pojišťovací určitou část přijatého pojistného reservovati ku splnění svých závazků jdoucích za hranici roku provozovacího, musí obnos ten zvláště ukládati a jej odděleně v účtech svých vykazovati. Reservám pojistného rovnají se přenosy pojistného, t. j. suma pojistného, které bylo zaplaceno napřed za určitou část roku budoucího.

Dospělé závazky ze smluv pojišťovacích — třeba by ještě nebyly skutečně splněny — mohou být zapsány jako výdaje známým nebo přibližně vypočteným obnosem. Tyto t. zv. »reservy pro škody« nejbližšího roku jeví se vlastně jakožto příjem, skutečně pak vyplacené sumy pojišťovací v nejbližším roce jakožto výdaje. I mohla by tato výhoda zákonem poskytnutá podnikům veřejně účtujícím poškoditi berní důchodky potud, že by příliš vysokým odhadem reserv pro škody byl vypočítán v jednom roce příliš nepatrný základ pro zdanění v neprospěch nejbližšího roku.

Proto se i zde obmezuje právo ku prozkoumání příslušných položek, kteréžto jinak v podobných případech berním úřadům přináleží. (Srv. § 95 lit. *d*) cit. zák. a čl. 23 cit. vykon. předpisu a čl. 14 č. 5 téhož vykon. předpisu.)

e) Dalším případem jsou všechny pasivní úroky podnikem zaplacené, pokud není výslovně nařízeno, aby pojaty byly v ryzí výtěžek; jsou to zejména úroky lombardní a eskomptní, úroky ze vkladů úsporných, deposit, vydaných poukázek pokladničních, prostě upsaných půjček, dále úroky, které dány byly za zástavní listy nebo komunální obligace statutárně uhrazené a skutečně vydané. Tímto ustanovením liší se podstatně nový zákon z r. 1896 od patentu o dani výdělkové, kterýž zásadně nedovoloval, aby pasivní úroky podnikem placené byly odečteny od výtěžku obchodního (kterýž nyní však obsahuje i všechny přijaté úroky aktivní). (Srv. § 95 lit. *e*) cit. zák. a čl. 24 cit. vyk. předp. a sl. 19 téhož předpisu).

f) Započítatelnou položkou výdajovou jsou dále obnosy odepsané z inventáře nebo z provozovacích zařízení a representující zhoršení neb opotřebování jeho, dále ztráty na podstatě, na kursu nebo jinaké ztráty vzniklé při obchodování; konečně ony částky z výtěžku, které se ukládají do zvláštních fondů (ku př. do fondu pro odpisování, do fondu umořovacího, do reservních fondů pro ztráty a pod.). Fondy tyto musí býti však dle stanov určeny ke krytí schodku a ztráty způsobu určitě naznačeného, při čemž se předpokládá, že schodek a ztráty tohoto způsobu již nastaly, anebo že je lze očekávati jakožto nevyhnutelný výsledek poměrů obchodních. V případech pochybných může berní úřad od znalců dáti vyšetřiti přiměřenost odepsaných, pokud se týká uložených částek.

Spořitelny, pojišťovny, jakož i výdělková a hospodářská společenstva a záložny požívající osvobození od daně výdělkové ve smyslu tohoto zákona, kteréžto podniky přidělují zvláštním reservám pro ztráty kursovní své kursovní zisky pouze v účtech uvedené, mohou z ryzího výtěžku i takovéto zisky vyloučiti. Upotřebí-li se odepsaných částek ku pořízení nového inventáře nebo provozovacích zařízení, nemá se skutečnost tato pokládati za zvětšení kapitálu v podniku uloženého (§ 94 lit a) cit. zák. a čl. 25 cit. vykon. předp.).

Zákon žádá výslovně, aby částky reservované pro zvláštní účely podniku byly přiděleny do zvláštních fondů výlučně věnovaných zmíněným účelům — do t. zv. zvláštních fondů reservních, jako jsou reservní fondy pro odpisy, pro amortisace, pro obnovu kolejnic, pro nejisté pohledávky, pro ztráty kursovní a pod.

Kromě toho z čistého výtěžku se smějí vyloučiti též skutečně vydané běžné náklady na opravu a udržování strojů, inventárních předmětů, továren, budov, pozemků atd., kteréžto náklady vykazuje všeobecný účet provozovací, pokud zákon opak nestanoví: berní úřady mají dbáti toho, aby zhoršení a opotřebování předmětů nebylo dvakráte odpočítáno a sice jakožto odpis věcný a jakožto vydání za správu nebo udržování předmětů. (Srv. o tom § 95 lit. f) cit. zák. a čl. 25 cit. vykon. předpisu).

g) Jakožto další případ započítatelných položek výdajových jsou příspěvky dané ku zaopatření zřízenců a tantiémy vyplacené podle smlouvy zřízencům podniku. Vydání tato mohou být vyloučena z ryzího výtěžku i tehdy, kdyby nebyly uvedeny již ve všeobecném účtu provozo-

vacím, kterýž z pravidla výdaje ty vykazuje. (Srv. § 95 lit. g) a h) cit. zák., čl. 26 a 14 vykon. předp.)

h) Konečně vyloučí se ze základu zdanění u spořitelen, u výdělkových a hospodářských společenstev a záložen požívajících osvobození od daně výdělkové remunerace, které z ryzího výtěžku poskytují se členům představenstva a dozorčí rady nebo zřízencům podniku za služby jemu vykonané. Jestliže u výdělkových a hospodářských společenstev celý výtěžek podniku nebo část jeho rozděluje se mezi členy podle práce konané nebo podle dodaných látek atd., započítá se tento obnos rozdělený mezi ryzí výtěžek; avšak společenstva zmíněná mohou jakožto výdaj odečísti obnos rovnající se tržní hodnotě těchto dávek, čítajíce v to i závdavky členům napřed vyplacené. Ustanovení tato mají na zřeteli zejména společenstva odbytová a výrobní, kdež zpracují se toliko látky od členů dodané, pokud se týká, kdež členové sami jen jsou s výrobou zaměstnáni. Tu naskytá se často, že konečný výtěžek společenského podniku rozděluje se členům podle poměru dodaných surovin resp. vykonaných prací. V takovém případu nezáleží do jisté míry společníkům na tom, zda cena za látky dodané, resp. mzda za vykonané práce jest vysoká či nízká; připadne jim totiž podle toho, který případ skutečně nastane, buď menší nebo větší podíl z konečného výtěžku. Proto nebývá zhusta cena za dodané látky nebo vykonanou práci prozatím ani stanovena, nýbrž výše její určí se později a členům dostává se prozatímných splátek nebo záloh. Zákon stanoví tedy, že jsou společenstva zmíněná v případech těchto oprávněna zapisovati do vydání svého provozovacího účtu skutečnou tržní hodnotu místo těchto dílčích splátek a tím redukovati rozvahový zisk na skutečnou a pravou mí u. Avšak společenstva smějí toliko tržní cenu zapisovati a berní úřad může zaříditi přiměřenou opravu zapsaných cen surovin nebo práce, jestliže by ceny ty uvedeny byly u výši příliš značné a tím rozvahový zisk snížen a základ zdanění přes míru zmenšen. Vyhledávání tržní hodnoty nařídí se jen výjimečně a sice jen tehdy, když společenstvo o to žádá, nebo když na základě zapsaných cen nebo nápadně velkého nebo malého výtěžku obchodního vznikají závažné pochybnosti o správnosti a přiměřenosti těchto položek (zejména u menších společností).

Je-li toho třeba, vyhledá se cena tržní na základě výpovědi stran a dobrozdání znalců, kteří při tom uvážiti mají všechny zvláštní poměry tohoto společenstva (jakkost výrobků, pravidelnost odbytu, způsobilost dělníků, toliko občasné jich zaměstnání atd.). (Srv. § 95 lit. i) a k) cit. zákona a čl. 27 cit. vykon. předpisu; pak čl. 93, 94 e), a § 85 cit. zákona).

Odepisování určitých částek z ryzího výtěžku a reservního zisku má za účel hraditi výdaje, ztráty a zhoršení inventáře nebo provozovacího materiálu; aby se zabránilo bezdůvodnému ztenčování ryzího výtěžku, nutno sledovati způsob, jakým se účtují a užívají peníze, kterých se nastřádalo bez placení daní. Zvláště k tomu sluší přihlédati, zda užívá se peněz dle původního jich určení či teprve dle pozdějších potřeb podniku. Dodatečné zdanění nastřádaných peněz v těchto reservách a fondech nastupuje tehdy, když upotřebí se jich způsobem přivolávajícím povinnost berní. Tomu tak jest zejména tehdy, když při zrušení společenstva nebo spolku dají se z těchto fondů členům platy, které přesahují skutečně vložený základní kapitál ale doposud ještě neumořený. Ovšem že platy z těchto fondů vy-

placené podléhají dani jen potud, pokud nebyly výjimečně již dříve zdaněny úspory přikázané řečeným fondům a reservám; důkaz o tomto dřívějším zdanění musí podnik provésti. Podá-li pak důkaz o tom, podrobí se dotyčné úspory dani potud, pokud zdaněny nebyly, jinak však uloží se na částky dosud nezdaněné v tom poměru, ve kterém se tyto mají k uloženým částkám již zdaněným. Když by ku př. ve fondu obnášejícím 3000 zl. bylo za 1000 zl. zdaněných částek, a užilo by se částky 1500 zl. způsobem přivolávajícím zdanění, zdaní se dodatečně toliko 1000 zl. (Poměr tu jest 2 : 1). Takovéto částky, které se vyplácejí z obnosů zcela nebo částečně nezdaněných a které dani podléhají, podrobí se dani z pravidla současně s podnikem samým; nemělo-li by zdanění takové již místa, zdaní se samostatně a to pro ten rok, ve kterém se tyto platy poskytnou.

Za účelem dodatečného zdanění musí členové představenstva, pokud se týká, likvidátoři podniku oznámiti bernímu úřadu shora vylíčené upotřebení zvláštních fondů reservních. K stejnému účelu stanoví zákon, že s rozdělením společenského jmění sečkati se musí tak dlouho, až se zapraví dlužné daně, pokud se týká, že musí být k tomu cíli potřebný obnos soudně uložen nebo jinak zajištěn. Nestalo li by se tak, ručí členové představenstva nebo likvidátoři osobně a solidárně za splnění povinnosti berní. (Srv. o tom § 96 cit. zákona a čl. 28 cit. vykon. předpisu).

Jako zákon nakládá po stránce berničné s částkami uloženými do všeobecných fondů reservních jinak než-li s obnosy přidělenými do zvláštních fondů reservních, tak obdobně jinak posuzuje výdaje učiněné ze všeobecných fondů reservních a zvláštních fondů reservních. Výdaje, které by podle povahy své náležely do všeobecného účtu provozovacího a které zapravují se místo z běžného výtěžku z reservního fondu všeobecného, vylučující se ze základu zdanění; neboť tím, že uložily se dříve uspořené částky zdaněné do reservního fondu, nezmenšil se základ zdanění. Naproti tomu nesmí se vyloučiti ze zdanění ztráty a výdaje uhražované ze zvláštních fondů reservních (zřízených z nezdaněných částek), poněvadž tím, že svého času byly přikázány bez daně do fondu pro výdaj nastávající, snížen byl základ pro zdanění a nesmí se ještě jednou zmenšiti, nastane-li skutečně výdaj tento.

Uloží-li se zvláštním způsobem reservní fondy a vzejdou z toho také výdaje, počítá se toliko ryzí výtěžek z těchto fondů; vznikla-li při tom ztráta, přihlíží se k ní při vyměřování daně toliko v tom případu, když ztráta ta stihla reservní fond zřízený ze zdaněných částek. Jinak počítá se výtěžek docílený z reservních fondů zvláštním způsobem uložených (ku př. zakoupením domů, cenných papírů a pod.) zpravidla k celkovému ročnímu výtěžku celého podniku. Jen upotřebí-li se výtěžku některého fondu zvláštního (reservního) k uhražení vzdání připadajících tomuto fondu dle jeho určení, v tom případu nečítá se výjimkou výtěžek zvláštního fondu reservního k ročnímu výtěžku celého podniku. Výjimka tato jeví se být pouhou kompensací mezi příjmem a vydáním o sobě započítatelnými, poněvadž v takovém případu nesmí se zařaditi do všeobecného účtu provozovacího ani vydání zaplacená z výtěžku tohoto zvláštního fondu reservního. Zejména může se pak takováto kompensase naskytnouti i v těch případech, kde dle předpisu zákonného mají se výtěžky všeobecných fondů reservních připočísti k ročnímu výtěžku podniku, na př. užije-li se výtěžku z fondu vzniklého ze zdaněných částek na vydání, která by jinak měl nésti všeobecný účet provozovací.

Berní úřad má právo v pochybných případech žádati strany, aby podaly všecka data rozhodná pro objasnění hospodářství s fondy resevními. (Viz o tom § 97 cit. zák. a čl. 29 cit. vykon. předp.)

Pokud pojišťovny zapravují výdaje (výplaty škod a koupě zpáteční) z reserv pojistného, smějí se tyto výdaje zařaditi do všeobecného účtu provozovacího jen tehdy, když úplná hodnota vzájemná uvede se v účtu jako příjem fondů těchto (srv. § 97 odst. 2 a § 95 lit. d) cit. zák. a čl. 30 cit. vykon. předpisu). Také toto opatření souvisí s citovaným již minist. nařízením ze dne 5. března 1896 č. 31 ř. z., kteréž upravilo účtování pojišťovacích společností.

3. Co se týče reserv a fondů, které zřízeny byly za působnosti patentu o dani z příjmů ze dne 29. října 1849 č. 439 ř. z., stanoví zákon, že obnosy uložené do těchto reserv a fondů mají se posuzovati právě tak, jako obnosy uložené a zdaněné již dle nynějšího zákona jen pod trojí podmínkou a to:

a) Byly-li reservy a fondy ony na stranu uloženy jsouce výlučně věnovány k tomu, aby doplňován, obnovován nebo znova opatřován byl provozovací inventář nebo provozovací materiál, dále k tomu, aby byly uhrazeny ztráty zvláště označené. Při tom sluší hlavní zřetel míti ne tak ani na název uložených částek, jako spíše na jich statutární určení, na věnování, které jim stanovila valná hromada při jich uložení, jakož i na jich dosavadní upotřebení. Proto nepokládá se podmínka tato za splněnou, nelze-li dotvrditi, že fond věnován jest některému z naznačených účelů nebo shledá-li se právě opak toho z dosavadního užíváni fondů těch;

b) když upotřebí se fondů a reserv těch podle jich zvláštního věnování; pro splnění této podmínky rozhodným jest jednak určení fondu, jednak způsob ztrát a vydání z něho zapravovaných;

c) jestliže poplatník ve lhůtě berním úřadem stanovené prokáže, že z uložených částek byla daň skutečně státní pokladně zaplacena ve výměře stanovené v § 19 cit. patentu o dani z příjmu i s mimořádnou přirážkou. Zde přímý důkaz o zdanění částek uložených sotva kdy podán býti může a také by sám o sobě takový důkaz nestačil. Zákon žádá proto, aby se spíše prokázalo, že

a) z ročního výtěžku, z něhož něco bylo uloženo, byla podrobena dani větší částka, než-li byla částka rozdělená podnikem jako zisk a na zúročení kapitálu zakladacího;

b) že daň z příjmu, která z dotčeného právě výtěžku pro zdanění vychází, tvoří aspoň $5^0/_0$ (i s mimořádnou přirážkou) z uložených částek.

Strana musí proto prokázati:

aa) svrchu dotčený základ pro zdanění roztříděný dle ročních výtěžků,

bb) daň z příjmu (i s daní výdělkovou) s mimořádnou přirážkou, která z tohoto základu pro zdanění byla zapravena;

cc) obnosy rozdělené z příslušného ročního výtěžku jakožto zisk a úroky zakládacího kapitálu;

dd) obnosy, které byly z příslušného ročního výtěžku uloženy do tohoto reservního fondu.

Byl-li dotčený fond reservní zřízen z částek ukládaných z výtěžků několika let, dlužno podati tuto vylíčený důkaz za každý rok zvlášť. Nebyl-li by důkaz ten za některý rok podán, pokládá se za to, že příslušný re-

servní fond vznikl ze zdaněných částek za léta ostatní uložených. Stranám má býti dovoleno, aby směly za účelem splnění důkazů shora naznačených do vyměřovacích spisů (o výši poplatného příjmu, o složení základu pro zdanění a pod.) nahlížeti. (§ 98 cit. zák. a čl. 31, 32 cit. vykon. předpisu.)

Nevykazují-li účty podniku žádných přebytků rozvahových, mají úřady berní přece určiti, zda jest tu základ pro zdanění ve smyslu dosavadních ustanovení. Opatření tohoto jest potřebí jednak z toho důvodu, že vyloučením nezapočítatelných výdajů může se ukázati ryzí výtěžek dani podrobený, jednak též proto, že jedině ztráty podle těchto zásad vyhledané hodí se ke kompetenci s ryzími výtěžky jiných třeba podniků téhož poplatníka (§ 99 cit. zák. a čl. 33 cit. vyk. předpisu).

III. Výměra daně.

Co do výměry daně rozeznává zákon

1. daň nejmenší, která za všech okolností má být zapravována bez ohledu na to, zda se podnik provozoval čili nic, zda měl ztrátu či ryzí zisk, který by měl účinek na výměru daně. Tuto nejmenší daň nemusí zapravovati toliko

a) vzájemné společnosti pojišťovací,

b) spořitelny,

c) společenstva a záložny požívající zmíněného osvobození od daně výdělkové ve smyslu § 85 tohoto zákona.

Tato nejmenší daň činí při pojišťovacích společnostech na akcie jednu tisícínu z ryzího ročního pojistného, při všech ostatních podnicích pak obnáší $^1/_{1000}$ veškerého zakládacího kapitálu uloženého v poplatných podnicích nebo závodech. Při výpočtu daně nejmenší pokládá se za zakladací kapitál při akciových společnostech a komanditních společnostech na akcie splacený kapitál akciový a neumořený ještě dluh prioritní, při výdělkových a hospodářských společenstvech (nepožívajících výhody cit. § 85) obnos splacených závodních podílů členských. Užívá-li se zakládacího kapitálu zároveň v podnicích daně prostých a zdaněných, sluší zvlášť vykázati kapitál uložený v podnicích dani nepodrobených. Byla-li podniku za první rok jeho provozování prozatím předepsána nejmenší daň nebo daň z příjmu pravděpodobného, sluší po sestavení první rozvahy znova vypočísti jak daň nejmenší tak i daň vypadající z poplatného ryzího výtěžku. Objevila-li by se daň vyšší než-li prozatímná, předepíše se tento vyšší obnos jakožto daň definitivní; byla-li by naopak prozatímná daň vyšší, stanoví se za daň definitivní daň vyšetřená na základě poslední rozvahy. (Srv. o tom § 100 cit. zák. a čl. 35 a 36 cit. vykon. předpisu.)

2. Normální sazba berní obnáší 10% z poplatného ryzího výtěžku a jsou jí podrobeny:

a) podniky založené zemským zastupitelstvem k obecně prospěšným účelům, kteréžto podniky vynakládají svých přebytků toliko ke zřizování reservních fondů nebo jimi přispívají k fondu zemskému;

b) hypotheční ústavy na zisk nepočítající, kteréž založeny jsou na zásadě vzájemnosti (§ 100 cit. zák. a čl. 37 cit. vykon. předpisu).

Zvláštní ustanovení má zákon o zdanění zemských fondů propinačních. U těchto fondů činí daň 10% z ryzích výtěžků, při čemž vyloučí se však z příjmů státní podpora, výnosy z poplatků výčepních, z jinakých veřejných dávek a pokut. Naproti tomu však se připočítají ryzí výnosy reservního fondu; obnosy použité k zúrokování a umoření

propinačních úpisů dlužních se odečítají. Rovněž odečtou se částky vydané na zaplacení 10%ní daně důchodové, kterou mají zemské fondy propinační z vlastních peněz platiti. Pokud by mělo tedy průchod ustanovení o dani nejmenší, pokládá se za zakládací kapitál nejvyšší obnos určený ku vydání příslušných dlužních úpisů propinačních. Tento nejvyšší obnos vyměřen jest v § 5 zák. zem. ze dne 22. dubna 1889 č. 30. z. z. pro království haličské, vladiměřské s velkovévodstvím krakovským na 62,200.000 zl., v § 1 vyhlášky ředitelstva fondu propinačního ze dne 18. června 1890 č. 16 z. z. pro vévodství bukovinské na 6,983.000 zl. (§ 100 cit. zák. a čl. 43 cit. vykon. předpisu).

3. Pro velkou většinu poplatných podniků stanoví zákon dočasně výměru daně na $10\%\frac{1}{2}$ z poplatného ryzího výtěžku (§ 100 cit. zák. a čl. 35 a 38 cit vykon. předpisu).

4. Akciové společnosti, které v berním roce rozdělují více než 10% dividendy ze splaceného kapitálu akciového, musí kromě zmíněných právě (viz č. 3) $10\frac{1}{2}\%$ zapraviti ještě přídavečnou daň 2% resp. 4%. Této přídavečné dani podroben bude toliko ten obnos, který byl od podniku určen ku výplatě vyšší dividendy, než-li 10procentní. Procenta dividendy nepočítají se však dle zakládacího kapitálu, nýbrž dle kapitálu akciového a to nikoli podle jeho nominální sumy, pokud se týká, jednotlivých akcií, nýbrž rozhoduje tu obnos na tuto nominální sumu skutečně vplacený. Nerozhodným jest, zda tyto vyšší dividendy vyplácejí se z provozovacího výtěžku posledního roku obchodního či z jinakých reserv podniku. Jestliže ku př. podnik vyplácející 12% dividendy použil toliko 8% z hospodářských přebytků minulého roku, zbývající pak 4% vzal z nějakého reservního fondu, bude nicméně stižen 2% daní přídavečnou obnos, jehož potřebí jest pro vyplacení 11 a 12 procenta dividendy. Plynou-li takovéto vyšší dividendy zároveň z podniků dani podrobených a dani (ve smyslu tohoto zákona) nepodrobených, podléhá dani přídavečné toliko ten obnos, který rovná se kapitálu připadajícímu na poplatný podnik. K tomu cíli stanoví se především, jak rozdělen jest skutečně splacený kapitál akciový mezi podnikem dani podrobeným a daně prostým. Celý obnos pak potřebný ku výplatě vyšší dividendy nežli 10% rozdělí se pak poměrně mezi takto vyhledané části akciového kapitálu a dani přídavečné podrobí se jen ta část kapitálu, která vypadá na podnik dani podrobený. Zákon dovoluje však společnosti, aby podala proti této domněnce odvod, že výtěžek upotřebený ku výplatě vyšší dividendy skutečně pochodil z podniků, které nejsou podrobeny zdanění dle těchto ustanovení (§ 100 cit. zák. a čl. 40 cit. vykon. předp.).

5. U vzájemných pojišťovacích společností obnáší daň $\frac{1}{1000}$ ročního ryzího pojistného (po srážce nahrazeného pojistného). Toto zdanění na rozdíl od zdanění pojišťovacích společností na akcie není zdaněním nejmenším, nýbrž jest zdaněním jediným, které se pro vzájemné pojišťovací společnosti připouští a jehož při nich lze užiti. Proto nezáleží na tom, aby dosažený ryzí výtěžek byl vyhledán, ani na tom, jakým způsobem ho bylo užito. Měřítkem zdanění u vzájemných pojišťovacích společností jest naopak jen výše ročního ryzího pojistného v roce, jehož se zdanění týká. Při tom »ročním ryzím pojistným« nesluší rozuměti ryzí pojistné naproti pojistnému hrubému t. j. to pojistné, které po srážce správních a jiných přirážek zbude dle počtu pravděpodobnosti; zákon chce,

aby tímto slovem rozuměly se příspěvky skutečně od pojištěnců vybrané po srážce vráceného pojistného, které bylo pojištěným nahrazeno nebo v jich prospěch připsáno. Podle toho odečísti sluší od pojistného, které bylo přijato a v účetní závěrce vykázáno, toliko vrácené a v závěrce vykázané pojistné a z toho vyměřiti sluší daň $^1/_{1000}$. Pro zdanění vzájemných společností pojišťovacích lhostejno jest, zda zakládají se na soustavě úhrady kapitálové nebo na soustavě příspěvkové; zda příspěvky tyto vybírají se napřed podle velikosti pravděpodobné škody nebo zda určují se a vybírají dodatečně dle škod skutečně nastalých. Vylíčené tuto zdanění odnáší se k veškerému obchodování vzájemných společností pojišťovacích jakožto takových; jsou-li tu pak nějaké výtěžky z reservních fondů, které tyto společnosti mají na úrok uloženy anebo podobné příjmy, nepodléhají již zdanění zvláštnímu (§ 100 cit. zák. čl. 40 cit. vykon. předp.).

6. Pro spořitelny platiti má tato míra berní, která se stupňuje podle výše poplatného ryzího výtěžku:

při čistém výtěžku až včetně do 10.000 zl. 3%
» » (od 10.000 zl.) » » 100.000 zl. 5%
» » (od 100 000 zl.) » » 200 000 zl. 7½%
» » (od 200 000 zl.) výše 10%

(§ 100 cit. zák. a čl. 41 cit. vykon. předp.).

7. U výdělkových a hospodářských společenstev požívajících častěji již zmíněného osvobození od daně výdělkové dle § 85 cit. zák., dále u záložen podroben bude první tisíc zlatých čistého výtěžku $^3/_{10}$, další výtěžek pak $^5/_{10}$. Berní míra v tom případu, že by ryzí výnos takto vyšetřený nepřesahoval 600 zl., činí 8·5%, jinak 10%. Ustanovením tímto zachována jest daň, která na tyto výtěžky až dosud připadala obnášejíc 5% se 70% přirážkou (§ 100 cit. zák. a čl. 42 cit. vykon. předp.).

IV. Místo zdanění (předepsání daně).

Provozují-li se podniky veřejným účtováním povinné, podnik v témž místě, ve kterém sídlí podnikatel (společnost akciová, společenstva, banka), vyměřiti jest daň výdělkovou v místě tomto. U podniků cizozemských pokládá se za sídlo podnikatelovo sídlo tuzemského zastupitelstva, pokud se týká, sídlo zástupce obstarávajícího všechny berní záležitosti (viz § 90 cit. zák.). Nejsou-li provozovací závody podniku vůbec neb aspoň ne výlučně v sídle podnikatelově, sluší dle povahy provozovaného podniku daň rozděliti mezi místem, kde sídlí podnikatel, a mezi místy, ve kterých leží provozovárny; slovem »místo« rozuměti jest zde pokaždé berní obec.

Co do rozdělení daně rozeznává zákon čtvero kategorií podniků a to:

1. doly, továrny a jiné podniky pro výrobu živnostenskou;
2. podniky obchodní, ústavy úvěrní a společnosti pojišťovací;
3. podniky železniční;
4. podniky plavební.

Dodati sluší, že podle výslovného předpisu zákona má se daň výdělková předepsati haličskému fondu propinačnímu ve Lvově, propinačnímu fondu vévodství bukovinského v Černovicích způsobem pro oba fondy stejným. (Srv. § 101 cit. zák. a čl. 44, cit. vykon. předpisu).

ad 1. Není-li u dolů, továren neb jiných podniků pro výrobu živnostenskou provozovárna v místě sídla podnikatelova, předepsati dlužno 20% z připadající daně v místě sídla podnikatelova, ostatních pak 80% v místě, kde provozovárna leží. Má-li týž podnikatel několik provozováren

předepíše se 20% z úhrnné daně v místě jeho sídla, ostatních 80% v těch místech, kde leží provozovárny, třeba by jedna provozovárna ležela v sídle podnikatelově. Úchylně od dosavadního zákonodárství předpisuje zákon, že při rozdělení zbývajících 80% má být hleděno ke všem provozovacím závodům bez rozdílu, zda jsou samostatné, či jsou-li k sobě v poměru závodu hlavního a závodu vedlejšího či pomocného; proto sluší zejména stálá skladiště tovární (ku prodeji zboží určená) za podniky ve smyslu zákona.

Zmíněné rozvržení daně stane se podle toho, jak jednotlivé závody spolupůsobí k úhrnnému výtěžku podniku. Při tom sluší hleděti:

a) K ryzímu výtěžku závodu,

b) nemohl-li by výtěžek ten býti prokázán, dlužno míti zřetel k technické důležitosti tohoto závodu pro celý postup výrobní;

c) nevedla-li by ani tato cesta k cíli, má se za to, že všechny závody spolupůsobily k úhrnnému výtěžku v tom poměru, v jakém v nich bylo peněz použito na služné a mzdy i tantiémy; mzdami sluší zde rozuměti i mzdy placené pomocným dělníkům doma pracujícím, jakož i provise stálých jednatelů, faktorů a pod.

Zabírá-li jednotná provozovárna několik obcí a některá z nich jest zároveň sídlem podnikatelovým, vyměří se na tuto obec napřed 20% z úhrnné daně. Berní kvotu vypadající na jednotlivé obce vyměří berní úřad a to podle poměrné důležitosti jednotlivých částí provozovárny přihlédaje k obecním břemenům, která vzcházejí súčastněným obcím provozovárnou neb provozováním živnosti, jakož i k poměru plochy. Zabírá-li však provozovárna taková několik obcí a náležejí-li súčastněné obce k rozličným berním úřadům první instance, nebo k rozličným zemím, má v onom případě finanční úřad zemský, v tomto případě pak ministerium financí určiti nejen berní úřad, který daň vyměřiti má, nýbrž i rozdělení daně. Proto má úřad daň vyměřující těmto úřadům vyšším podati zprávu stran této jednotné provozovárny i s vhodnými návrhy. Rozšíří-li se cizozemský podnik do zdejšího území, určí ministerstvo financí jak úřad, jemuž se svěří vyměření daně, tak i rozdělení daně. Proto má berní úřad dověděvší se první o existenci takovéhoto provozování podati prostřednictvím finančního úřadu zemského zprávu o tom i s příslušnými návrhy ministerstvu financí.

Rozhodnutí o rozdělení daně, o přípustnosti nebo nepřípustnosti tohoto rozdělení, dále o měřítku rozhodném pro příští rozdělování daně, tedy zejména všechna rozdělení daně poprve dle tohoto zákona provedená oznámiti jest netoliko poplatníku, nýbrž i všem súčastněným obcím. Naproti tomu obcím se neoznamuje číselná kvota daně každoročně předepsané (čl. 45 cit. vyk. předp.). K rozhodnutím těm připojiti má rozhodovací úřad (berní úřad, finanční úřad zemský) důvody s výhradou rekursu k další instanci (k finančnímu úřadu zemskému, pokud se týká, k ministerstvu) (§ 102 cit. zák. a čl. 45 cit. vyk. předpisu).

ad 2. Při podnicích obchodních, úvěrních ústavech a společnostech pojišťovacích, při kterých doposud vůbec daň rozdělována nebyla, předepsati jest 50% z celkové daně v sídle podniku, 50% v místech, kde leží provozovárny těchto podniků. Při pojišťovacích společnostech jsou »provozovárnami« toliko jich zastupitelstva a generální nebo hlavní jednatelstva; proto také při rozdělení daně může býti hleděno toliko k sídlům orgánů těchto, nikoli však ke všem těm obcím, ve kterých ně-

který jednatel prostředkuje obchody pro společnost pojišťovací. Měřítkem pro rozdělení daně jest zpravidla ryzí pojistné přijaté u jednotlivých oněch organů (§ 103 cit. zák. a čl. 46 cit. vykon. předpisu).

ad 3. Z daně podniků železničních předepsati jest 10% v sídle podnikatelstva dráhy, u c. k. státních železnic v sídle nejvyšší správy obchodní. Je-li sídlo podnikatele, pokud se týká, sídlo nejvyšší správy obchodní v některé zemi, kterou jde dráha, připadne dalších 15% na tuto zemi a to na sídlo podnikatele (nebo nejvyšší správy obchodní). Ostatních 75% postihne veškery země, kterými jde dráha, podle délky příslušných železničních tratí. Jinak rozdělí se všech 90% daně podle tohoto poměru (délky tratí) na země, kterými prochází dráha.

Z berní částky, která z těchto 75%, resp. 90% na některou zemi připadá, předepíší se $^3/_4$ v sídle dopravní správy nebo ve hlavním městě této země, není-li v zemi té správy dopravní. Tímto předpisem není však dotčeno zvláštní ustanovení, které dáno jest ve prospěch města Smíchova při sestátnění české západní dráhy zákonem ze dne 11. prosince 1894 č. 228 ř. z.

U státních železnic předepsati jest dotčené $^3/_4$ daně v hlavním městě příslušné země. Zbývající $^1/_4$ předepíše se ve všech ostatních obcích, kterými železnice prochází; předepsaná daň rozdělí se mezi řečené obce podle přímých daní, což se stanoví po každých pěti letech; do daní těchto nesluší započítati osobní daň z příjmu.

Ustanovení tato souhlasí podstatně s dosud platnými předpisy zákonů ze dne 8. května 1869 č. 61 ř. z. a ze dne 19. března 1887 č. 33 ř. z. Podstatné změny záležejí však v tom, že

a) má býti místo dosavadních 40% předepsáno celkem jen 25% v zemi, kterou prochází příslušná dráha a ve které sídlí podnikatel, pokud se týká nejvyšší správa obchodní;

b) že $^1/_4$ státní daně, která podle délky železničních tratí na jistou zemi připadá, nemá býti již předepisována v zemském hlavním městě, nýbrž v těch obcích, kterými dráha prochází (§ 104 cit. zák. a čl. 47 cit. vyk. předpisu). Pro dráhy, jež dosud platiti měly 40% daně v sídle podnikatele, předepsáno jest přechodné ustanovení. V sídle podnikatele má totiž dráha platiti výše udanou kvotu 10%, pak mimo to za první tři roky platnosti tohoto zákona 25%, pro další tři leta 20% daně, takže u drah těchto nabude pravidelné platnosti zákon tento teprve po šesti letech. Ostatních 65%, pokud se týká 70% daně této rozdělí se na těchto 6 let mezi země, jimiž dráha prochází, podle předpisů shora vylíčených (§ 105 cit. zák.).

Sestátní-li se soukromé železnice, mají platnost tato přechodná ustanovení:

1. Šla-li sestátněná železnice Dolními Rakousy a měla-li v některé zemi dopravní správu mimo hlavní zemské město, předepíše se ze $^3/_4$ kvoty, která z daně státních železnic na tu zemi připadá, v prvních 15 letech od převodu vlastnictví dráhy na stát v sídle bývalé dopravní správy tyto částky:

a) pro prvních 5 let 75%
b) pro druhých 5 let 50%

c) pro dalších 5 let konečně 25% té daně, která tam byla předepsána naposledy. Zbytek příslušný budiž předepsán ve hlavním městě země té.

2. Nešla-li by sestátněná železnice Dolními Rakousy, budiž z daně státním železnicím předepsané v prvních 15 letech od sestátnění dráhy počínaje odečtena ta část, která rovná se poslední roční dani dráhy té, než byla sestátněna. Částka ta rozdělí se takto:

a) 10% z ní postihne obec, ve které jest sídlo sestátněné železnice soukromé a zároveň sídlo nejvyšší obchodní správy státních železnic; není-li téhož sídla, budiž během prvních 5 let $^6/_8$, během dalších 5 let $^4/_8$ těchto 10%, a během posledních 5 let $^2/_8$ těchto 10% předepsáno v bývalém sídle sestátněné železnice. Zbytek daně té uloží se v sídle nejvyšší správy obchodní;

b) v prvních 5 letech budiž dalších 90%, v následujících 5 letech 85% a v posledních 5 letech 80% odečtené svrchu částky předepsáno v zemích, kterými prochází sestátněná dráha a to podle počtu kilometrů příslušných tratí. Z částky, která připadne dle tohoto výpočtu na jednotlivou zemi, předepíší se $^3/_4$ v místě, kde až dosud byla dráze té berní kvota na dotyčnou zemi připadající předepisována. Měla-li dráha v jedné zemi několik dopravních správ, rozděliti jest tyto $^3/_4$ mezi sídla správ těchto podle délky tratě, která byla každé z těchto správ podřízena. Zbývající $^1/_4$ rozdělí se mezi ostatní obce, jimiž dráha prochází, dle poměru přímých daní, jež tyto obce platí (§ 104 cit. zák.).

c) Zbytek 5%, pokud se týká 10% částky předem odečtené, kterýžto zbytek podle toho během šestého až patnáctého roku přebude, předepíše se v sídle nejvyšší správy obchodní státních železnic.

Co po vyloučení částky v prvním odstavci č. 2 vytčené zbude z daně státním drahám předepsané, rozdělí se zemím, jimiž dráha prochází. Při tom však kilometrová délka dráhy sestátněné nesmí se již počítati ve prospěch zemí těch a nepřihlédá se ani k obcím, kterými jde jedině tato sestátněná dráha, takže neobdrží ničeho z kvoty připadající zemi z daně státním drahám předepsané.

Po uplynutí 15 let nabudou pravidelné platnosti předpisy tohoto zákona (§ 106 cit zák.). Ustanovení tato týkají se zajisté případů dosti vzácných a mají jen ten účel, aby úbytek dávek, který tím u jednotlivých samosprávných korporací vznikne, toliko postupně se dál a proto méně citelným byl (čl. 48 cit. vyk. předp).

Ad 4. U plavebních podniků vnitrozemských budiž 80%, u jiných 90% daně z veškerých takovýchto podniků uložené předepsáno v sídle podnikatele. Ostatních 20%, pokud se týká 10%, předepsati dlužno v té obci, kde jsou stanice, loděnice, jednatelstva, dílny a podob. podniku.

Co do formálného postupu při vyhledávání a oznamování berně a dávek na jednotlivé obce připadajících, jakož i co do placení vyměřené daně platí zde obdobně pravidla vytčená pro podniky železniční (§ 107 citov. zák. a čl. 49 cit. vykon. předpisu a čl. 47 téhož předp.).

Patří-li několik podniků různé kategorie témuž subjektu a neprovozují-li se výlučně v sídle podnikatelově, musí být nejdříve daň připadající na každou z těchto kategorií vyhledána a rozdělena způsobem pro kategorii tuto předepsaným. (Srv. §§ 102, 103, 104, 107 cit. zák.)

Daň předepíše se podle docíleného výtěžku v každém podniku a nemohl-li by býti ryzí výtěžek vyšetřen, jest pro výměru daně rozhodným zakladací kapitál v podniku upotřebený. (§ 108 cit. zák. a čl. 50 citov. vykon. předp.)

C) Řízení při ukládání daně.

I. Příslušné úřady.

Daň výdělkovou z podniků veřejným účtováním povinných vyměřuje pravidelně berní úřad I. stolice, v jehož obvodu jest sídlo podnikatelovo, u státních železnic pak v sídle nejvyšší správy obchodní. K tomu cíli má si úřad ten především opatřiti zevrubný přehled o všech podnicích, které mají sídlo v jeho úředním obvodu. Dále věděti musí o všech jednotlivých závodech podniků, aby mohl prozkoumati výkazy podniku také v tomto směru a aby přiděliti mohl příslušným berním úřadům daň na jednotlivé závody připadající.

Berní úřadové mají pro sdělání těchto přehledů založiti dva katastry a to »katastr I o podnicích k veřejnému vydávání účtů zavázaných, jimž podepsaný berní úřad daň vyměřuje« a »katastr II. o podnicích k veřejnému vydávání účtů zavázaných, které mají v obvodě podepsaného berního úřadu své sídlo nebo závody, jimž se však daň u zdejšího úřadu nevyměřuje«. Za pomůcky při sdělávání těchto katastrů jsou berním úřadům: jich dosavadní záznamy, nahlédnutí do rejstříků obchodních a společenstevních, srovnání se zápisky u politického úřadu nebo u finančního úřadu zemského, sledování příslušných vyhlášek v úředních novinách a pod. Leží-li jeden nebo několik závodů v obvodě jiného berního úřadu než-li toho, v jehož obvodě jest sídlo podnikatele, může ministerstvo financí delegovati tento jiný úřad berní k vyměření daně. To odporoučí se zejména tehdy, když od opatření tohoto lze očekávati podstatné zjednodušení prací, po případě větší jistotu, že základ zdanění bude správně vyhledán. Pro Vídeň zachována jest také na příště zvláštní příslušnost berní správy pro I. okres, která byla zavedena výnosem ministeria financí ze dne 10. srpna 1877 č. 72 ř. z. (§ 109 cit. zák. a čl. 51 cit. vykon. předp.).

II. Přiznání poplatného výtěžku.

Každý podnikatel poplatný podle tohoto zákona má každého roku 14 dní potom, co byla účetní závěrka statutárně neb jiným způsobem řádně schválena, nejdéle však do 6 měsíců po uplynutí obchodního roku, podati u příslušného berního úřadu I. stolice přiznání o poplatném ryzím výtěžku všech provozovaných podniků a to podle úředně předepsaného vzorce. Ministerstvo financí může dáti příslušným berním úřadům zvláštní pokyn co do podání a prozkoumání onoho přiznání pro státní dráhy, pro soukromé dráhy na státní účet provozované a pro živnostenské podniky od státních drah provozované. Ku přiznání připojiti jest úplnou rozvahu jakož i schválené závěrky účetní v ověřeném opise; akciové společnosti, komanditní společnosti na akcie, těžířstva a výdělková a hospodářská společenstva mají kromě toho předložiti i stručný opis protokolu o valné hromadě. V takovém opisu lze vynechati jen ty části, které neobsahují žádných výkladů o rozvaze, o účetní závěrce, o upotřebení zisku, o udělení remunerací, o přidělení tantiém a o jiných opatřeních práva majetkového (rozmnožení kapitálu akciového, konverse atd.), nýbrž vztahují se k jiným záležitostem spolkovým (k volbám, díkůvzdání, debatám o návrzích na změnu stanov a podob.). Zejména musí podnik též udati sídlo své i veškeré

provozovárny a předložiti výkazy potřebné k tomu, by rozdělení daně se dalo náležitě provésti. (Podrobněji má tento výkaz u podniků platebních obsahovati všechny stanice, loděnice, jednatelstva a dílny, které podnik má v území, kde tento zákon platí. Železnice mají na místo stanic udati všechny berní obce, kterými dráha jde, a kromě toho kilometrovou délku svých tratí a to odděleně podle jednotlivých zemí, ve kterých trati tyto leží.)

Výkazy shora dotčené nemusí se však podávati každého roku poznovu, nýbrž dostačí při podaném přiznání poukázati k výkazům již k dřívějším přiznáním přiloženým a uvésti doplňky a případné opravy. Berní úřad může dle potřeby žádati za další vysvětlivky a výkazy důležité pro vyměření daně, zejména pak může žádati za to, aby ryzí výtěžek každého jednotlivého podniku pokud možno odděleně byl vykázán (§ 100 cit. zák. a čl. 52 cit. vykon. předp.).

Nepodá-li podnik v čas přiznání nebo neuposlechne-li vyzvání úředního, aby do dalších 4 neděl přiznání předložil, vyzve se podruhé a pohrozí se mu trestem pořádkovým, po případě (na základě rozvahy, zprávy o činnosti a pod.) uloží se mu daň výdělková z moci úřední.

K tomu cíli má si berní úřad opatřiti rozvahy a účetní závěrky jednotlivých podniků buďto cestou krátkou (k. př. z vyhlášek úředních nebo jiných veřejných novin) nebo obrátiti se má na úřady jiné (politické). (§ 112 cit. zák. a čl. 53 cit. vyk. předp.)

III. Vyměření daně.

Došlá přiznání zkoumati má berní úřad jak co do formy a obsahu a provésti má případné změny vyslechna poplatníky a po případě i znalce. U dolů a hutí budiž vždy vyžádáno dobré zdání příslušného revírního úřadu horního. K výslechu znaleckému přibrati jest zpravidla znalce dva; dobré jich zdání oznámiti jest poplatníku písemně neb ústně s vyzváním, aby proti němu v přiměřené lhůtě podal své námitky. Nové okolnosti v námitkách uvedené oznámiti jest znalcům, aby znova se vyjádřili. Nebylo-li by v obvodu berního úřadu I. stolice způsobilých nebo v případu zvláště důležitém může býti vyžádáno dobré zdání příslušné obchodní a živnostenské komory. Jinak rozhoduje berní úřad zcela volně podle zásady volného ocenění podaných důkazů (§ 111 cit. zák. a čl. 54 cit. vykon. předp.).

Na základě přiznání a pomůcek k němu připojených vyměří se pak daň výdělková. Při vyměřování jejím vyjde se nejprve od ryzího výtěžku v rozvaze vykázaného (pokud se týká, od ztráty) a prozkoumá se, které položky sluší připočísti a které vyloučiti jest z ryzího výtěžku. Pokud jde o změny uvedené v některých položkách rozvahy nebo doplňkových výkazů (jako jsou akciový kapitál, reservní fond, reservy zvláštní, nejisté pohledávky, nemovitosti, stroje, inventáře a pod), musí býti dodatečně vysvětleny; zejména nesmělo se přírůstků a úbytků v nich vykázaných nabýti pomocí příjmů a vydání, k nimž ve vykázaném saldu zisku nebo ztráty se nehledělo (na př. samostatným súčtováním výtěžku reservních fondů, nebo takovým umořením a odepsáním určitých částek, které by se jevily nepřiměřenými).

IV. Platební rozkaz.

Platební rozkaz, jímž se předepisuje berní povinnost, vydává se ve dvojím formuláři. Byla-li by daň úřadem jinak vyměřena, nežli dle přiznání

podaného stranou, musí býti k platebnímu rozkazu připojeno i odůvodnění tohoto úchylného vyměření daně. Ze zmíněných vzorců pro platební rozkaz užívá se jednoho (vzorec G) tehdy, když se daň nerozděluje. Berní (finanční) úřad má tento platební rozkaz úplně vyplniti kromě rubrik, které se týkají přirážek neerárních a úhrnné povinnosti berní, a zašle jej příslušnému úřadu bernímu, který vypočísti má samosprávné přirážky od něho vybírané. Berní úřad má výpočet tento provésti a zapsav je do platebního rozkazu doručí jej poplatníku. Nevybírá-li berní úřad obecních přirážek, doručí se platební rozkaz prostřednictvím obecního představenstva, které má vypočísti a zapsati obecní přirážky. Vzorce druhého (vzorec H) užívá se všude tam, kde má býti daň rozdělena (srv. §§ 102—109 cit. zák. z r. 1896). Vzorec tento vyplňuje ve všech rubrikách berní (finanční) úřad sám a doručí jej bezprostředně poplatníku.

V. Prostředky opravné.

Proti platebnímu rozkazu (obou vzorců) může poplatník podati rekurs k finančnímu úřadu zemskému, který o něm rozhoduje s konečnou platností; čelí-li rekurs také proti rozdělení daně, zachován jest pořad instancí až k ministerstvu financí.

Rekursy, kterými se odporuje státní dani, jakoby nebyla zákonně vyměřena nebo nesprávně rozdělena, jest ihned (a limine) zamítnouti jakožto nepřípustné a poukázati jest k rekursnímu právu poplatníku příslušejícímu (§§ 113 a 114 cit. zák. a čl. 56 cit. vykon. předp.).

Daň výdělková z podniků veřejným účtováním povinných zapraviti se má ve čtyřech stejných lhůtách a to: dne 1. ledna, 1. dubna, 1 července a 1. října (§ 115 cit. zák. a čl. 57 cit. vyk. předp.).

D) Zvláštní ustanovení při nastalých změnách.

I. Založení podniku nového.

Nové podniky má podnikatel do 14 dnů od započetí oznámiti bernímu úřadu I. stolice a vykázati zakládací kapitál, pokud se týká, přiznati výtěžek pravděpodobný (viz § 92 cit. zák.). Převezme-li se zřízený již podnik, který však nebyl podroben zdanění podle těchto ustanovení, nakládá se s ním tak, jakoby vznikl podnik podle vytčených zde zásad poplatný. Zdanění počíná tu pak dnem, od kterého se děje provozování na účet přejímatele. K oznámení o nově zřízené společnosti akciové, společnosti komanditní na akcie nebo o společenstvu výdělkovém a hospodářském přiložiti dlužno smlouvu společenskou; pokud jde o podniky zřízené se zvláštním statutem, připojiti jest tento statut ve dvou exemplářích. Nově zřízená společenstva a záložny požívající osvobození od daně výdělkové (§ 85 cit. zák.) mají předložiti úřadům berním toliko své stanovy.

Přírůstky vznikají založením nových podniků veřejným účtováním povinných

a) buďto tím, že vznikne nový právní podmět, jenž povinen jest vydávati veřejné účty, resp., že podniku takovému nastane povinnost berní. Zde nastupuje povinnost berní pravidelně tím dnem, kdy se ustavil nový právní podmět (na př. při akciových společnostech dnem, kdy zapsány byly do rejstříku obchodního čl. 178 a 211 obchod. zák.); započalo-li provozování obchodu před formálním ustanovením podniku, platí ten den, kdy se počal příslušný obchod provozovati. Den tento jest rozhodným zvláště v těch případech, kde nové ustavení podniku vůbec nemusí být

vykonáno (k. př. když zřízený již právní podmět, který dosud nebyl podroben dani podle dosud vylíčených ustanovení, nebo který jest podroben dani z každého podniku zvláště [stát, země, obec, veřejné fondy atd., § 93] založí podnik veřejným účtováním povinný;

b) založí-li stávající již právní podměty veřejným účtováním povinné nové podniky, resp. přejmou-li se nové podniky. Zde počíná berní povinnost již tím dnem, od kterého se děje provozování na účet přejímatelův.

Úkolem berního úřadu jest, aby v každém jednotlivém případu pečlivě vyšetřil počátek podniku; počátek tento lze velmi často seznati již ze smlouvy společenské, ze zprávy o činnosti nebo rozvahy, po případu způsobem zvláštním (čl. 52 cit. vyk. předp.).

Ustanovení tuto vyložená o počátku berní povinnosti jak pro daň prozatímní, tak i pro definitivní daň připadající na první rok provozování a odnášejí se proto též i k těm podnikům, které vůbec nejsou podrobeny zdanění prozatímnímu (čl. 13. cit. vykon. předp.) (§§ 116 a 117 cit. zák. a čl. 58 cit. vyk. předp.).

II. Převzetí podniku dosud nezdaněného.

Převezme-li zřízený již podmět k svým dosavadním podnikům další podnik, který však dosud nebyl podroben dani výdělkové, jest povinen zapraviti prozatímnou daň připadající z nově převzatého podniku (§ 92 odst. 5 cit. zák.) za rok, ve kterém provozování bylo převzato, kromě daně vyměřené na základě rozvahových výtěžků předcházejícího roku. Tato daň předepíše se zcela v té obci, ve které leží podnik nově převzatý, ovšem po srážce kvoty připadající na sídlo podnikatelovo.

Když byla sestavena první rozvaha, vykazující též výsledky provozovací podniku nově převzatého, nahradí se toto prozatímní zdanění definitivním; základem jeho za první rok jest skutečně v něm docílený ryzí výtěžek (cit. §§ 92—99 cit. zák.). Co se týče místa, kde tato daň má být předepsána, zachovati se jest tak, jako kdyby byl podnik tento jediným podnikem poplatného podmětu (§§ 101—108 cit. zák.). Podobně má se věc, převezme-li již zřízený právní podmět veřejným účtováním povinný podnik zcela nově založený, jenom že prozatímné zdanění může býti vykonáno měrou nejmenší, když zakládací kapitál pro tento podnik jest vykázán (čl. 13 cit. vykon. předp.). Za založení nového podniku pokládá se zejména též zřízení nových závodů stejné povahy jako jsou závody dosavadní na př. vystavění druhé budovy tovární nebo založení nové filiálky bankovní. Základem vyměření daně definitivní v těchto případech jest větší výtěžek docílený rozšířením obchodu (§§ 116 a 117 cit. zák. a čl. 59 cit. vykon. předp.).

III. Zanechání podniku.

Zanechá-li se v roce berním některý podnik, má to podnikatel bernímu úřadu I. instance ve 4 nedělích oznámiti; berní povinnost přestane koncem berního čtvrtletí, ve kterém se podnik zanechal (§§ 118 cit. zák.). Opominuté nebo opozděné oznámení má ten následek, že daň se odepíše teprve v té lhůtě, která následuje po dni, kdy oznámení došlo, nebo kdy se úřad berní dověděl, že jest podnik zastaven. Byl-li by z několika podniků téhož podnikatele jeden zanechán, odepíše se z daně na příslušný rok předepsané ta část, která na výtěžek zastaveného podniku připadá a to pro platební lhůtu běžící po dni, kterého podnik byl zastaven.

Počne-li podnik likvidovati, nepokládá se to za zastavení podniku, leč že by zároveň provozování obchodu bylo úplně zastaveno.

Nebyl-li vykázaný ryzí výtěžek jednotlivého podniku úplně zdaněn, nýbrž z části kompensován se ztrátami jiných podniků, smí býti při odepsání daně přihlédáno toliko k té části ryzího výtěžku, která skutečně byla zdaněna.

Na př. Některý podnikatel má v roce 1897

v podniku v místě A	100.000 zl.	zisku
» » » » B	20.000 »	zisku
» » » » C	80.000 »	ztráty;

proto jest základem daně na rok 1898 40.000 zl. a $10\frac{1}{2}\%$ z toho 4200 zl. činí daň z podniků všech. Byl-li podnik v A 1. května 1898 zastaven, odepsati jest tu daň, která z celého obnosu poměrně připadá na skutečné zdanění ryzího výtěžku podniku v A.

Z úhrnného ryzího výtěžku 120.000 zl. bylo zdaněno 40.000 zl., tedy z podniku v A zdaněno 33.333 zl. 33 kr.; z toho připadá $10\frac{1}{2}\%$ daň obnosem 3500 zl.; proto se od 1. července 1898 odepíše polovina t. j. 1750 zl.

Byl-li by podnik v C zastaven, nemělo by odepsání daně vůbec místa, poněvadž podnik tento neměl zdaněného výtěžku (§§ 118, 119 a 122 cit. zák. a čl. 61 cit. vykon. předp.).

IV. Převzetí podniku zdaněného.

Přejdou-li podniky veřejným účtováním povinné v držení jiného, nese přejímatel daň předchůdci vyměřenou od toho čtvrtletí, které následuje po přechodu držby. Proto nevyměřuje se ani nerozděluje znova daň pro ten rok, ve kterém provozování bylo převzato. Podobně má se věc, přejde-li držba toliko jednoho podniku; berní povinnost počíná tu pro přejímatele též čtvrtletím po převodu držby následujícím. Držba přechází tím dnem, kterého počal přejímatel provozovati podnik na vlastní svůj účet (§ 120 cit. zák. a čl. 61 cit. vykon. předp.).

V. Propachtování podniku.

Propachtuje-li podmět veřejným účtováním povinný jeden, několik nebo všechny své podniky, nezmění se tím daň jemu pro běžící rok předepsaná. Pro pachtýře jest tento pacht novým podnikem, a proto vyměří se daň dle stavu jeho buďto dle předpisů o všeobecné dani z výdělku nebo dle ustanovení o dani z výdělku podniků veřejným účtováním povinných. Naproti tomu vyměřuje se propachtovateli na dále daň podle rozvahového ryzího výtěžku (§ 121 cit. zák. a čl. 62 cit. vykon. předp.).

E. Zákonné právo zástavní.

Pro zvláštní daň výdělkovou uloženou podnikům veřejným účtováním povinným vázne zákonné právo zástavní na nemovitostech podniku, které výlučně nebo z velké části jsou podniku věnovány a k tomu schválně zařízeny (k. př. budovy a nemovitosti tovární). Toto zákonné právo zástavní má přednost přede všemi soukromými právy zástavními (§ 123 cit. zák. a čl. 64 cit. vykon. předpisu).

Podstata konkursní.

A) Jmění konkursní podstaty.

I. Pojem.

Jměním konkursní podstaty jest jmění obecného dlužníka určené k uspokojení věřitelův. Jest jím veškero exekuci podrobitelné jmění, které

obecný dlužník v čase vyhlášení konkursu má a které jemu za dobu trvání konkursu připadne (§ 1 konk. ř.). Dlužníkovi obecnému ponechá se pouze to, čeho svou prací nabude, pokud toho ku své výživě a výživě osob, které mají zákonné právo, žádati na něm výživy, potřebuje (§ 5 konk. ř.). Ku jmění konkursní podstaty sluší čítati jmenovitě i to, co bylo právním jednáním, jemuž lze odporovati, ze jmění obecného dlužníka zcizeno neb odstraněno aneb náhradu toho (§ 17 zák. ze dne 16. března 1884 č. 36 ř. z.), jakož i plnění, ku kterému obecný dlužník na základě žaloby odpůrčí jest povinen (§ 23 cit. zák.). Ku jmění konkursní podstaty patří věci movité i nemovité, práva věcná i obligační, jmenovitě též právo k požitkům fideikomisním (roz. nejv. s. dv. ze dne 12. února 1884 č. 1415, sb. »Gl. U.« č. 9883), nároky kridatáře na roční rentu, podpory a práva autorská.

Majetkové kusy věcnými právy stížené tvoří zvláštní čili specielní podstatu (§ 30 konk. ř.). Ostatní statky, jakož i to, co po uspokojení reálních věřitelů zbývá, tvoří společnou čí obecnou podstatu. Rozdíl mezi zvláštní a společnou podstatou spočívá v tom, že zvláštní podstata tvoří fond k uspokojení pouze těch dluhů, které se k ní vztahují, jakož i k uspokojení věřitelů reálních, kdežto podstata společná slouží k uspokojení obecných dluhů podstaty a všech osobních nároků věřitelských.

II. Účelem konkursu jest zjistění, správa, realisování a rozdělení jmění konkursní podstaty.

1. Zjistění jmění do konkursní podstaty náležejícího děje se soupisem (inventurou) a zapečetěním jeho. Soud vyhlašuje, konkurs má nařiditi, aby se konkursní podstata neprodleně zapečetila a sepsala či inventovala a to, není-li v řádu konkursním nic jiného ustanoveno, dle řízení soudního ve věcech nesporných (§§ 43, 45, 93—107, 109, 110, 112, 113 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.) komisařem konkursním nebo někým jiným od soudu konkursního vyslaným (§ 86 konk. ř.). Tyto úkony provádí v sídle soudního dvoru první stolice notář (nař. min. ze dne 7. května 1860 č. 20 ř. z.).

Zapečetění má býti přítomen, pokud možno, správce konkursní podstaty. Jemu odevzdány buďte k uschování knihy a zápisy týkající se správy majetku obecného dlužníka, když byly prvé popsány v protokole. Skvosty, cenné papíry a hotové peníze složeny buďtež u soudu, pokud jich není potřebí k pilným opatřením (§ 87 konk. ř.).

Inventář budiž sepsán, pokud možná, nejdříve konkursním komisařem nebo někým jiným od soudu k tomu účelu vyslaným s přivzetím k tomu správce konkursní podstaty a pokud možno u přítomnosti obecného dlužníka. Komisař užije při soupisu a odhadu věcí znalcův (§ 91 konk. ř.). Inventář obsahuje popis a odhad věcí do konkursní podstaty patřících. Je-li pochybno, zda některá věc do konkursní podstaty náleží, budiž nicméně do inventáře zapsána a nároky k ní s jiné strany činěné buďtež tamtéž poznamenány (§ 92 konk. ř.). Proti inventování předmětů, které dle exekuční novely ze dne 10. června 1887 č. 74 ř. z. z exekuce vyňaty jsou a tudíž do konkursní podstaty nepatří, má kridatár právo rekursu (roz. nejv. s. dv. ze dne 12. listopadu 1890 č. 12564, sb. »Gl. U.« č. 13480), nikoli však správce konkursní podstaty (roz. nejv. s. dv. ze dne 9. dubna 1889 č. 4130, sb. »Gl. U.« č. 12670). Movité věci obecného dlužníka

v rukou zástavního věřitele se nalézající musí býti vyslanému komisaři ku popisu a odhadu předloženy (§ 164 konk. ř.). Jiné věci, pokud se nalézají v rukou třetích osob, nemohou býti do inventáře pojaty (roz. nejv. s. dv. ze dne 21. srpna 1874 č. 8568, sb. »Gl. U.« č. 5452; jinak roz. ze dne 22. listopadu 1887 č. 13037, sb. »Gl. U.« č. 11845). Žije-li kridatář v obecném společenství statků se svou manželkou, má se jmění obou inventovati (roz. nejv. s. dv. ze dne 19. srpna 1875 č. 8826, sb. »Gl. U.« č. 5838; ze dne 24. května 1876 č. 6231, sb. »Gl. U.« č. 6158; ze dne 8. června 1876 č. 6864, sb. »Gl. U.« č. 6173 a ze dne 15. dubna 1885 č. 4383, sb. »Gl. U.« č. 10529).

Ku poznamenání v inventáři ceny nemovitých statků a takových movitostí, jichž popis a odhad delšího času nebo většího nákladu vyžaduje, jako knihovny, uměleckých sbírek a pod. netřeba soudního odhadu. Výbor věřitelů, po případě věřitelstvo samo usnese se o tom, má-li se odhad takových předmětů později předsevzíti nebo cena jiným způsobem stanoviti. Náklady odhadu pokládají se za společné náklady konkursní podstaty (§ 93 konk. ř.). Uvalí-li se konkurs na pozůstalosť, může inventář pozůstalostní sloužiti za základ konkursnímu řízení. Připadlo-li společnému dlužníku, prvé než byl konkurs uvalen, dědictví nebo dědičný podíl a nebylo-li mu to do dne vyhlášení konkursu odevzdáno, budiž zapsáno do inventáře konkursní podstaty jenom to, co obecnému dlužníku přísluší dle výsledku řízení pozůstalostního (§ 95 konk. ř.). Je-li obecný dlužník ve službě veřejné a má-li ve svých rukou pokladny, zálohy neb jiné věci, buďtež tyto věci odděleny, ku kterémuž oddělení přivzat budiž vyslanec toho úřadu, jemuž přísluší dohled k tomuto jmění (§ 90 konk. ř.).

2. S p r á v a j m ě n í k o n k u r s n í p o d s t a t y záleží, pokud možná, v nejvýhodnějším uložení jeho až do realisace jeho. Orgány správy jsou s p r á v c e k o n k u r s n í p o d s t a t y, jeho náměstek, správcové zvláštních (specialních) podstat, v ý b o r v ě ř i t e l ů a v ě ř i t e l s t v o. Tito orgánové jsou dílem autonomní, dílem jsou vázáni schválením konkursního komisaře neb konkursního soudu. (Viz čl. Konkurs.)

Ohledně správy konkursní podstaty platí následující z á s a d y: Pokud se neodbývalo všeobecné stání likvidační, má se správa vůbec vztahovati jen k tomu, aby se jmění konkursní podstaty vyhledalo, zjistilo a prozatímně upotřebilo. Dlužníkovi obecnému může se dovoliti, aby živnost svou dále provozoval, když by to bylo ku prospěchu konkursní podstaty, nebo když by zastavením živnosti zmařila neb zmenšila se odůvodněná naděje, že se věc vyrovná. Vede-li dlužník obecný živnost dále, rozumí se samo sebou, že může věci movité prodávati; kromě toho však mají se věci takové ihned prodati také tehdá, když se toho vidí potřeba k odvrácení škody nastávající. Může se pak každé chvíle nařídíti, aby se prodaly některé věci, když by tím patrný užitek vzešel a nebylo by tomu na překážku, že někdo věci nějaké nazpět žádal nebo ví-li se, že jí může nazpět žádati. Nemovité věci však mohou se před všeobecným stáním likvidačním prodati jen tehdá, když neobyčejné případy nutně toho vyžadují, by se tím předešlo velké škodě, ale i v tom případě mají se prodati tak, jak v řízení exekučním nařízeno, leč že by se z příčin velmi důležitých uznalo, aby se prodaly jiným způsobem (§ 142 konk. ř.). Po odbytém všeobecném stání likvidačním budiž realisace co možná nejrychleji ku konci přivedena. Však i po odbytém stání prodávány buďte věci movité i nemovité tím způsobem,

jak ustanoveno v řízení exekučním, leč že by byla naděje, že jiným způsobem prodeje vzejde konkursní podstatě patrný užitek (§ 145 konk. ř.).

3. O rozdělení jmění konkursní podstaty pojednáno na jiném místě.

B) Dluhy konkursní podstaty.

I. Pojem a rozdělení.

Dluhům konkursní podstaty přísluší přednost před ostatními nároky. Dlužno lišiti všeobecné dluhy konkursní podstaty, týkají-li se všeobecné konkursní podstaty a specielní nebo zvláštní dluhy, týkají-li se konkursní podstaty zvláštní. Vzejde-li pochybnost, které z obou podstat dluhy se týkají, má se za to, že se týkají podstaty společné (§ 28 konk. ř.). Náklady odhadu a soupisu (inventáře) svršků do konkursní podstaty patřících, byly-li již před vyhlášením konkursu zabaveny a odhadnuty, nese všeobecná konkursní podstata a nikoli tedy zvláštní podstata utvořená z výnosu těchto svršků (roz. nejv. s. dv. ze dne 20. prosince 1881 č. 13438, sb. »Gl. U.« č. 8593; ze dne 7. června 1887 č. 4608, sb. »Gl. U.« č. 11628). Naproti tomu jest podle roz. téhož s. dv. ze dne 10. srpna 1887 č. 9070, sb. »Gl. U.« č. 11703 útraty soupisu svršků do konkursní podstaty patřících a zástavním právem stižených z té konkursní podstaty zapraviti, ku které se vztahují. Útraty správcem podstaty pro zvláštní konkursní podstatu učiněné mají se předem z výnosu této podstaty zapraviti (roz. nejv. s. dv. ze dne 5. října 1882 č. 11261, sb. »Gl. U.« č. 9121).

§ 29 konk. ř. pokládá za dluhy konkursní podstaty náklady na konkursní podstatu učiněné. Takovými náklady pak jsou:

a) Náklady na vyhlášení konkursu, tedy všeliké náklady, které vzešly za tou příčinou, aby se jmění do podstaty patřící náležitě vyhledalo, zjistilo, vydobylo, odhadlo, prodalo a rozdělilo. Takovými náklady jsou jmenovitě soudní poplatky komisaře při sestavování konkursního inventáře a poplatky odhadců (roz. nejv. s. dv. ze dne 26. září 1876 č. 11324, sb. »Gl. U.« č. 6245), náklady pozůstalostního inventáře, byl-li inventář na základě jeho zdělán (roz. nejv. s. dv. ze dne 31. prosince 1884 č. 13552, sb. »Gl. U.« č. 10286).

b) Všeliké náklady, které s sebou přináší vyhledávání, zkoušení a na jisto postavení toho, čeho se na konkursní podstatě pohledává, ač není-li dle řádu konkursního (§§ 122, 123, 133, 137) ta neb ona osoba povinna je zapraviti. Dle toho jsou dluhy podstaty útraty sporu, pokud náhrada jich konkursní podstatě byla uložena (roz nejv. s. dv. ze dne 28. ledna 1873 č. 791, sb. »Gl. U.« č. 4858) a sice všechny útraty sporu, tedy i takové, účastní-li se konkursní podstata aktivního procesu kridatářem zahájeného teprve bezprostředně před jeho ukončením (roz. nejv. s. dv. ze dne 20. dubna 1875 č. 4199, sb. »Gl. U.« č. 5693). V konkursu společnosti vydávající dílčí dlužní úpisy má konkursní podstata krýti jen ony náklady, které vznikly z hájení práv opatrovanců, nikoli však ty, které by jim větší prospěch zjednaly než provedení konk. řízení (roz. nejv. s. dv. ze dne 6. září 1883 č. 7652, sb. »Gl. U.« č. 9551).

c) Všechny náklady spojené se zachováním, správou a hospodařením konkursní podstatou, k čemuž se čítají daně a veřejné dávky splatné během konkursu. Sem patří zejména nároky správce konkursní podstaty, jakož i jako náměstka na odměnu a náhradu nákladu, podobně i nároky výboru věřitelského na náhradu výloh.

Za dluhy konkursní podstaty nelze pokládati:

Poplatek, který má obecný dlužník na základě soudního nálezu vyneseného před zahájením konkursu zapraviti. Takovému nálezu rovnají se právní a úřední jednání v této době (před zahájením konkursu) předsevzatá a dle § 1 popl. zák. poplatkům podléhající, dle § 5 téhož zákona bezprostřednímu zaplacení podléhající a to i v tom případě, byl-li platební rozkaz osobě obecného dlužníka neb konkursní podstatě znějící dle § 60 popl. zák. vydán úřadem k tomu příslušným teprve po zahájení konkursu a správci konkursní podstaty doručen (plen. roz. nejv. s. dv. ze dne 16. ledna 1877 č. 10889, sb. »Gl. U.« č. 6351, kn. jud. č. 98, roz. ze dne 14. září 1871 č. 11530, sb. »Gl. U.« č. 4263).

Ku dluhům konkursní podstaty nelze čítati reálné daně splatné před zahájením konkursu, avšak pro zatajení teprve po vyhlášení jeho předepsané (pl. roz. nejv. s. dv. ze dne 16. ledna 1877 č. 10889, sb. »Gl. U.« č. 6351, kn. jud. č. 99); taktéž nelze sem čítati taxu teprve po zahájení konkursu splatnou za koncesi již dříve udělenou (roz. nejv. s. dv. ze dne 14. dubna 1874 č. 3292, sb. »Gl. U.« č. 5330).

Dluhy konkursní podstaty v užším slova smyslu jsou všechny nároky, které povstaly po vyhlášení konkursu z právně závazných jednání správy konkursní podstaty; podobně všechny nároky z právních jednání a poměrů obecného dlužníka vzešlé, které v čas prohlášení konkursu ještě nejsou buď splněny, nebo ku konci přivedeny, pokud konkursní podstata ohledně jich nastoupila na místo obecného dlužníka.

II. Zapravení dluhů konkursní podstaty.

Dluhy konkursní podstaty mají se zapraviti z té podstaty, ku které náleží a to přede všemi jinými nároky (§ 28 al. 2 konk. ř.). Z výtěžku prodeje statků movitých nebo nemovitých do konkursní podstaty náležejících a z výnosu užitků během konkursu z těchto předmětů docíleného mají se tudíž nejprvé zapraviti dluhy týkající se zvláštní konkursní podstaty. Z nákladů však na konkursní podstatu učiněných, které vzejdou na jisto postavením pohledávek reálních, jež se stalo následkem ohlášení v konkursu, povinna jest zvláštní podstata zapraviti jen tu část, která se vztahuje k takové reální pohledávce, kteráž jest výtěžkem věci nemovité kryta a to v té míře, pokud jest kryta (§§ 31, 38, 41 konk. ř.). Nemohou-li se všechny dluhy konkursní podstaty zapraviti, mají náklady na podstatu vynaložené přednost před jinými a ty neb ony dluhy mezi sebou zapraví se poměrně. Co jest již zapraveno, toho nelze nazpět žádati (§ 29 konk. ř.). Náklady podstaty mají přednost jen ohledně jmění podstaty. Následkem toho jsou v konkursu společnosti zjištěné nároky správce konkursní podstaty, pokud pro nedostatek jmění podstaty do roztřídění příspěvků pojaty býti musily, úplně na roveň postaveny všem ostatním schodkům konkursních věřitelů a mají tudíž zároveň s těmito beze všeho nároku na přednost současně býti zapraveny (roz. nejv. s. dv. ze dne 21. května 1889 č. 6048, sb. »Gl. U.« č. 12748).

Když se pohledávky věřitelů konkursní podstaty na jisto postaví a ku placení dospějí, vyplatí se bez ohledu na to, jak daleko řízení konkursní postoupilo. Na správce konkursní podststy náleží, aby o to pečoval, by potřebné obnosy byly tu v pravý čas k disposici (§ 160 konk. ř.). Poplatek připadající komisaři při konkursním inventáři intervenujícímu (notáři) a odhadcům má se tudíž bez ohledu na jiné dluhy konkursní

ihned zapraviti (roz. nejv. s. dv. ze dne 26. září 1876 č. 11324, sb. »Gl. U.« č. 6245; naproti tomu roz. ze dne 15. září 1875 č. 10128, sb. »Gl. U.« č. 5855). Z téhož důvodu je nepřípustno stanovení lhůty ku zaplacení útrat sporu pod následky exekuce, pokud je nésti má konkursní podstata (roz. nejv. s. dv. ze dne 7. února 1883 č. 1463, sb. »Gl. U.« č. 9299; ze dne 16. října 1883 č. 9679, sb. »Gl. U.« č. 9597; ze dne 21. prosince 1886 č. 13707, sb. »Gl. U.« č. 11974; ze dne 9. března 1886 č. 2684, sb. »Gl. U.« č. 10964; jinak roz. ze dne 1. září 1886 č. 9979, sb. »Gl. U.« č. 11150 a ze dne 19. listopadu 1886 č. 11591, sb. »Gl. U.« č. 11211).

Věřitelé konkursní mohou své nároky ve případě prodlení přivésti ku platnosti buď rozkladem (představením) podaným konkursnímu komisaři, který jest povinen další opatření z úřední moci učiniti, nebo žalobou. Žaloba podá se proti správci konkursní podstaty a není-li tento z pohledávek osobně zavázán, provede se s obmezením na jmění ke konkursní podstatě náležející (§ 160 konk. ř.). Nároky správce konkursní podstaty a výboru věřitelského na odměnu a po případě na náhradu nákladu učiněného přivádějí se ku platnosti zvláštním řízením.

Podvod.[1]

I. Pojem.

Podvodu se dopouští dle § 197 tr. z. ten, kdo jiného lstivým předstíráním nebo jednáním přivede v omyl, kterýmžto má buďto stát, obec nebo jiná osoba utrpěti škodu na svém vlastnictví nebo na jiných právech; nebo kdo v tomto úmyslu a naznačeným právě způsobem použije omylu nebo nevědomosti jisté osoby — ať již se dal k tomu svésti sobectvím, vášní, úmyslem, aby někomu spůsobem nezákonným zjednal prospěch, nebo jakýmkoli vedlejším úmyslem. Podstatný znak podvodu spočívá v oklamání nebo použití omylu něčího lstivým předstíráním nebo jednáním. Za lstivé pokládati sluší však netoliko takové předstírání, k jehož poznání vyhledává se neobyčejného vzdělání nebo neobyčejného pátrání, nýbrž vůbec každé nepravé udání, jehož nepravdivost nelze poznati bez dalšího rozvážení nebo pátrání (nál. kas. soudu ze dne 7. června 1888 č. 1158). Úmysl při oklamání musí směřovati k tomu, aby oklamaný nebo osoba třetí, utrpěla škodu, musí tu tedy býti příčinná souvislost mezi oklamáním a způsobenou škodou (nál. kas. soudu ze dne 5. prosince 1881 č. 142). Zamýšlená škoda nemusí být nutně škodou majetkovou, i škoda na jiných právních zájmech (ku př. zájem státu na konání spravedlnosti) dostačí. Pojem podvodu dle rak. práva jest mnohem širší, než-li dle novějších zákonníků; pojímáť celou řadu trestných jednání, která v novějších zákonnících tvoří zvláštní delikty, jako ku př. křivá přísaha a nepravá výpověď, padělání listin, úpadek. Dokonán jest podvod, když oklamání se zdařilo nebo když omylu cizího bylo použito; aby podvod byl dokonán, není nezbytno, aby z toho vzešla škoda.

II. Podvod jest v těžších případech zločinem, jinak přestupkem. Zločinem stává se z povahy skutku nebo z obnosu zamýšlené nebo způsobené škody (§ 198 tr. z.).

1. Zločinem stává se z povahy skutku, jsou-li tu všeobecné znaky podvodu, zejména úmysl směřující ke způsobení škody,

a) nabídne-li se kdo ve vlastní věci před soudem ku křivé přísaze nebo složí-li skutečně křivou přísahu, nebo uchází-li se o křivé svědectví, které před soudem složeno býti má, nebo kdo se ku křivému

svědectví soudně nabídl nebo je vydal, třeba by v tom spolu nebylo obsaženo nabídnutí nebo složení přísahy;

b) přijme-li kdo na se povahu veřejného úředníka nejsa k tomu oprávněn nebo předstírá-li lstivě nějaký vrchnostenský příkaz nebo zvláštní oprávnění obdržené od veřejného úřadu (jehož udělení skutečně úřadu přináleží; nál. kas. dvoru ze dne 22. listopadu 1880 č. 286).

Rozumí se, že v těchto všech případech vyhledává se úmysl směřující ke způsobení škody. Kdo bez tohoto úmyslu vydává se za veřejného úředníka nebo sluhu, nebo osobuje si neoprávněným nosením stejnokroje povahu veřejného úředníka nebo vojína, dopouští se přestupku, na který stanoven jest trest vězení od 3 dnů do 1 měsíce (§ 333 tr. z.). »Vrchnostenským příkazem« rozuměti sluší onen příkaz od úřadu udělený, kterým stanoví se někdo k úkonu, jejž sluší předsevzíti ve vlastnosti veřejného funkcionáře. Vydává-li se kdo tedy lživě za odsouzeného a ukáže-li vyhotovený dekret o nastoupení trestu za tím účelem, aby na místě odsouzeného trest odpykal, nedopouští se zločinu shora naznačeného, nýbrž jen přestupku podvodu (nál. kas. dvoru ze dne 16. prosince 1875 č. 94);

c) kdo užije ve veřejné živnosti t. j. v živnostenské místnosti každému přístupné ať trvalé nebo dočasné, fysicky oddělené nebo ne (nál. kas. dv. ze dne 9. prosince 1884 č. 710 a ze dne 16. listopadu 1891 č. 1471) nepravé nebo menší cimentované nebo necimentované míry nebo váhy t. j. nástrojů k měření a vážení zhotovených dle normálního vzorku, poznatelných již dle zevní formy, nikoli však surovin ku př. kusů kovů, kamenů (nál. kas. dv. ze dne 1. července 1875 č. 72). I užívání nesprávné váhy sem náleží (rozh. min. sprav. ze dne 20. srpna 1855 č. 10194);

d) jestliže kdo veřejnou listinu nebo veřejným ústavem zavedené označení razítkem, pečetí nebo průbou nápodobí a padělá. Naproti tomu není zřízení listiny pravé s obsahem nepravdivým paděláním listiny, neboť ku pojmu padělání (falšování) listiny se vyhledává, aby nepravý a dosud neexistující obsah pořízen byl, nebo aby pravá forma neb obsah listiny zkomolením, mazáním neb dodatkem atd. ve směru právně důležitém změněny byly (roz. ze dne 3. března 1879 č. 13451). Padělání ověřeného vidimovaného opisu listiny veřejné pokládá se za padělání listiny veřejné (roz. ze dne 21. prosince 1878 č. 12103). Zákon trestní netrestá již pouhé padělání listiny o sobě, nýbrž pokládá je za prostředek k oklamání sloužící; záleží tedy na tom, bylo-li padělané listiny skutečně použito k tomu, aby někdo podvodným způsobem uveden byl v omyl (roz. ze dne 6. července 1885 č. 6178 sb. č. 805).

e) jestliže kdo mezníky položené k označení mezí odstraní nebo přestaví;

f) kdo marnotratností uvrhne se do stavu takového, že nemůže platiti nebo snažil se pletichami prodloužiti svůj úvěr nebo překroutí pravý stav jmění jmenováním vymyšlených věřitelů nebo jinakým podvodným dorozuměním nebo skrytím části svého jmění (§ 199 tr. z).

2. Kromě případů dosud uvedených stává se podvod zločinem, je-li škoda vyšší než 25 zl., která byla způsobena nebo k níž směřoval zlý úmysl (§ 200 tr. z.). Co do počítání platí zásada sečítání částek (nál. kas. dv. ze dne 20. srpna 1874 č. 19, viz čl. Krádež). Vzhledem k tomuto obnosu dopouští se zvláště zločinu podvodu ten,

a) kdo zhotoví nepravé soukromé listiny nebo padělá pravé; kdo listiny jemu vůbec nenáležející neb aspoň ne výhradně jemu náležející zničí, poškodí nebo potlačí na škodu jiného; kdo vědomě dále rozšiřuje napodobené nebo padělané veřejné úvěrní papíry, jakož i padělané mince beze srozumění s padělateli neb účastníky (viz čl. Padělání peněz);

b) kdo zneužije slabomyslnosti druhého pověrčivým nebo jinakým lstivým zaslepením ke škodě jeho nebo kohosi třetího;

c) kdo nalezené neb omylem jeho došlé věci úmyslně skryje a si přivlastní, čehož však užiti nelze na zatajení nalezeného pokladu. Předmět tohoto druhu podvodu tvoří tedy ztracené a pak třetí osobou nalezené věci. »Ztracenou« jest věc — protivou ku věci založené nebo zapomenuté, jestliže místo, kde se věc nalézá, poslednímu držiteli není známo nebo stane se nepřístupným trvalým způsobem (nál. kas. dv. ze dne 15. prosince 1882, č. 505; ze dne 11. července 1885 č. 807; ze dne 19. prosince 1885 č. 866). Podvodu dopouští se ostatně netoliko ten, kdo věc nalezl a si ji přivlastnil, nýbrž i ten, kdo věc od někoho jiného nalezenou na se převedl (nál. kas. dv. ze dne 14. května 1881 č. 336), poněvadž výraz »přivlastniti« odnáší se nikoli ke způsobu nabytí, nýbrž k nakládání věcí po způsobu vlastníka (nál. kas. dv. ze dne 10. května 1886 č. 915);

d) kdo si osvojuje nepravé jméno, stav nebo vlastnosť, vydává se za vlastníka cizího jmění nebo ukrývá se pod nepravým zjevem, aby přivlastnil si nezákonný zisk, aby způsobil někomu škodu na jmění nebo právech, nebo aby svedl někoho ku škodlivému jednání, k němuž by se byl tento neodhodlal bez navléknutého podvodu;

e) kdo užívá při nějaké hře nepravých kostek, karet, lstivého dorozumění nebo jinakých nekalých pletich (§ 201 tr. z.).

Podvody, které nejeví se býti zločiny, jsou přestupky (§ 205 tr. z.)

III. Tresty.

1. Trest zločinu podvodu jest žalář od 6 měsíců do 1 roku, za přitěžujících okolností od 1 do 5 let (§ 202 tr. z.). Převyšuje-li však obnos nebo hodnota, kterou si pachatel přisvojil nebo ku které směřoval úmysl, 300 zl.; nebo byl-li podvod spáchán se zvláštní odvahou neb úskokem, nebo páchá-li kdo podvody ze zvyku, nastupuje trest těžkého žaláře od 5 do 10 let (§ 203 tr. z.). Spáchán-li však zločin podvodu jedinou nabídnutou nebo složenou křivou přísahou (i přísahou svědeckou nál. kas. dv. ze dne 7. dubna 1879 č. 196; ze dne 6. března 1882 č. 432 atd.), má býti podvodník odsouzen k těžkému žaláři v trvání shora naznačeném a byla-li křivou přísahou způsobena velmi důležitá škoda, má býti nalezeno na žalář 20letý, dle okolností i doživotní (§ 204 tr. z.).

2. Trest přestupku podvodu jest prosté nebo tuhé vězení od 1 týdne do 6 měsíců, které může býti zostřeno (§§ 461 a 462 tr. z.).

IV. S uvedenými ustanoveními všeob. zákona trest. souhlasí i ustanovení trest. zákona pro Bosnu a Hercegovinu jakož i vojen. trest. zák. s tou úchylkou, že protivou ku zločinu zovou se všechna ostatní trestná jednání přečiny, a že ku případům, v nichž podvod stává se zločinem z povahy skutku, řadí se ve voj. trest. zákonu ještě ten případ, když uvedeno nebo jinak udáno bylo něco nepravého ku obejití přehlídky, nebo revise v relacích, seznamech, výkazech nebo jinakých podáních o příjmu a vydání peněz, naturálií, oděvu, výzbroje nebo pod. a vůbec o nějakém předmětu přináležejícím do válečnictví v tom smyslu,

aby opatřen byl pachateli nebo komusi třetímu nějaký prospěch nebo aby vyhnul se kdo povinnosti k náhradě.

V. Dle osnovy nového trestního zákona jest podvod podobně jako dle německého říšského zákonníka deliktem majetkovým. Dle této osnovy dopouští se podvodu, kdo někomu způsobí škodu na jeho jmění vyvolav lstivě nebo udržev omyl v tom smyslu, aby sobě nebo jinému opatřil majetkový prospěch (§ 273). Podvod jest zločinem, převyšuje-li škoda 1000 zl., nebo zapálí-li se v podvodném úmyslu věc pojištěná proti ohni nebo nechá-li se potopiti nebo ztroskotati loď, která pojištěna jest. Trest jest káznice od 1—10 let nebo vězení od 3 měsíců do 5 let (§§ 275 a 276). V ostatních případech jest podvod přečinem trestaným vězením od 3 dní do 6 měsíců nebo za okolností zvláště přitěžujících (ku př. přesahuje-li škoda 100 zl.) vězením od 1 týdnu do 5 let (§§ 274 a 277). Byl-li pachatel pro podvod v tuzemsku již trestán a neuplynulo-li od odpykání nebo vydání posledního trestu 5 let, může býti nalezeno na dvojnásobný trest z trestů nejpřísnějších pro podvod uložených na svobodě, avšak ne přes 10 let (§ 278). S každým trestem na svobodě uloženým pro dokonaný podvod může být spojena peněžitá pokuta až do dvojnásobného obnosu škody (§ 279).

Podzástava jest další zastavení zástavy držitelem komusi třetímu.

I. Způsob nabytí.

Práva podzástavního nabývá se tímtéž způsobem, jako práva zástavního; titul právní, jaký vyhledává se pro nabytí zástavního práva, platným jest i pro právo podzástavní. Nabýváme pak práva podzástavního při věcech movitých odevzdáním jich (tradicí) a při věcech nemovitých zápisem nadzástavního práva při zástavním právu zapsaném již ve veřejných knihách (§ 454 o. o. z.). § 454 nezmiňuje se sice výslovně, že lze nabýti podzástavního práva též symbolickým odevzdáním, avšak není pochyby, že i tento způsob nabytí zákon připouští při oněch movitých věcech, kteréž nedopouštějí hmotného odevzdání z ruky do ruky.

II. Předmět práva podzástavního.

V římském právu bylo sporno, co vlastně jest předmětem práva podzástavního: zda právo zastavujícího (jeho zástavní právo) čili věc sama. Náš obč. zákon rozřešil otázku v ten smysl, že držitel zástavy může dále zastaviti jedině svou zástavu, neboť § 454 o. o. z. jasně stanoví, že musí se podzástavnímu věřiteli podzástava vydati. Exekuce na zástavní právo samé jest tudíž nepřípustná, exekuční zájem nějaké knihovní pohledávky odnáší se ku pohledávce samotné, poněvadž nedovoluje se zcizení zástavního práva bez pohledávky; vztahujeť se zástavní právo vždycky k nějaké platné pohledávce (rozh. ze dne 3. května 1876 č. 1699 sb. 6124).

III. Oprávnění ku zřízení podzástavy.

Objem práva podzástavního kryje se úplně s objemem práva držitele zástavy, jelikož nikdo nemůže na jiného převésti více práva, než-li sám má (§ 442 o. o. z.), a jelikož § 454 o. o. z. výslovně stanoví, že držitel zástavy může svou zástavu komusi třetímu dále zastaviti jen potud, pokud jemu právo k zástavě přísluší. Držitel zástavy nemá zapotřebí k podzastavení svolení vlastníka zástavy, poněvadž mu zákon propůjčuje bezvýminečné právo zástavu dále zastaviti (podzastaviti); umluvil-li však při

původním zastavení vlastník zástavy výslovně se zástavním věřitelem, že zástava smí se dále zastaviti jen se svolením vlastníkovým, jest dle obdoby § 1098 o. o. z. zástavní věřitel povinen zjednati si ku dalšímu zastavení svolení vlastníkovo. Nezjednal-li si tohoto svolení ku podzastavení, sluší platnost tohoto jednání posuzovati dle toho, zda nový zástavní věřitel jednal poctivě (bona fide) čili nic. Věděl-li totiž o zákazu dalšího zastavení a přece převedl na sebe právo podzástavní, může se i proti němu odpírati právu podzástavnímu. Bylo-li smluveno, že ku dalšímu zastavení opatřiti jest svolení vlastníkovo, a bylo-li beze svolení tohoto podzástavní právo zřízeno, jest původní věřitel zástavní povinen vlastníkovi zástavy škodu nahraditi.

IV. Právní účinky.

1. Rozeznávati jest, zda vlastník zpraven byl o podzastavení čili nic. Byl-li o tom vyrozuměn, může odvésti svůj dluh svému věřiteli jen s přivolením věřitele podzástavního nebo dluh k soudu složiti, poněvadž zástava zůstává držiteli podzástavy zavazena (§ 455 o. o. z.). Nebyl-li však vlastník o tom vyrozuměn, má právo platiti původnímu věřiteli bez ohledu na věřitele podzástavního.

2. Byl-li vlastník zpraven o podzástavě, má netoliko povinnost složiti k soudu dluh splatný, nýbrž věřiteli přísluší i právo žádati za složení splatného dluhu; úmyslem zákonodárcovým jestiť patrně, obmeziti věřitele při vymáhání jeho splatné již pohledávky jen potud, pokud to vyhledávají zájmy dlužníkovy a třetích osob (rozh. ze dne 14. října 1875, č. 8136, sb. »Gl. U.« 5882).

3. Splatí-li držitel hypotheky hypoteční dluh hypothekárnímu věřiteli neohlížeje se k váznoucím ještě právům podzástavním, smí se výmaz původního práva zástavního povoliti jen s tím dodatkem, že účinek výmazu tohoto vzhledem k právům podzástavním nastoupí teprve výmazem těchto práv (§ 51, 1 odst. knih. ř.). Toto zákonné ustanovení shoduje se s § 455 o. o. z. úplně, jelikož dlužník musil se z veřejných knih přesvědčiti o tom, že ještě váznou práva podzástavní a proto měl věřitele uspokojiti jen s přivolením věřitelů podzástavních a neměl-li tohoto přivolení, dluh měl složiti k soudu.

4. Trvají-li podzástavni práva, jakkoli proveden byl výmaz v případu odst. 3, nesmí býti povoleny další zápisy na tuto hypothekární pohledávku, jestliže výmaz byl vtělen, poněvadž platné právo zástavní předpokládá platnou pohledávku a poněvadž každá třetí osoba musila se z veřejné knihy poučiti, že zanikla právě tato pohledávka, že tedy nelze na ni dalšího knihovního zápisu dosíci (§ 51, 2 odst. knih. ř.).

5. Byla-li pohledávka nějaká knihovně zjištěná zaplacena a přes to nevymazána, může třetí osoba poctivě (bona fide) jednající vydobýti si dalších zápisů na tuto, třeba zaplacenou pohledávku a nelze odpírati zápisům těmto, poněvadž nepostačí ku zrušení hypotheky pouhý zánik dluhu a statek hypothekární ručí tak dlouho, dokud dlužní úpis vymazán není z veřejných knih (§ 469 o. o. z., rozh. ze dne 1. září 1863 č. 5491, sb. »Gl. U.« č. 1778; rozh. ze dne 11. ledna 1871 č. 15239 sb. »Gl. U.« č. 4012). Věděla-li však třetí osoba v době vtělení práva podzástavního o uspokojení pohledávky, která jí má býti zástavou, lze její právo podzástavní vzíti v odpor.

6. Podzástavní hypothekář má nejprve právo své k platnosti přivésti oproti zřizovateli podzástavního práva, a nemá tedy přímého práva žalobního na dlužníka hypothekárního, poněvadž s tímto nevstoupil v přímý poměr obligační (rozh. ze dne 23. července 1878 č. 7494, sb. 7080). Důsledně může si dáti dlužník podzástavní poznamenati svoji žalobu jedině při zastavené pohledávce hypothekární (rozh. ze dne 24. února 1874 č. 1599 sb. 5281, rep. nál. č. 68).

7. Byl-li výmaz nějakého práva pouze zaznamenán, mohou sice práva podzástavní ve příčině tohoto práva býti zapsána, avšak právní jich trvání závisí na tom, bude li záznam výmazu spraven čili nic. Spraven-li záznam, vymazati sluší při zápisu spravení zároveň všecka podzástavní práva, poněvadž věřitel podzástavní nemůže dojíti více práva, než-li dobýti mohl důvěřuje v knihy veřejné a poněvadž z veřejných knih poznati musil, že při vydobytí práva podzástavního zaznamenán byl výmaz původního práva; musí tedy on nésti další právní následky (§ 50 kn. ř.).

Pohledávky.

I. Pojem.

Pohledávka jest právo jedné osoby (věřitele) na plnění osoby druhé (dlužníka) předpokládaje, že na plnění tomto má první (věřitel) majetkoprávní nebo jinaký rozumný zájem. Pohledávky náležejí ku věcem movitým i tehdy, jsou-li zjištěny na statku nemovitém (§§ 289 a 299 o. o. z.). Předmětem pohledávky může tedy býti plnění jisté věci, konání nebo i pouhé opomenutí dlužníkovo, avšak nic nedovoleného nebo nemožného. Předmět plnění musí míti pro věřitele hodnotu majetkovou; co se nedá peněžitým plněním nahraditi, nemůže býti též dluhováno.

II. Druhy.

1. Pohledávky směřují buď k positivnímu plnění (dání, konání) nebo jinakému chování se — opomenutí.

2. Pohledávky mají za předmět buď plnění individuelně určité, nebo jen dle druhu určené; první nesou se ku odevzdání věci individuelně určené nebo k jinému určitému plnění, druhé odnášejí se ku plnění věci toliko dle druhu určené.

3. Zvláštní kategorii tvoří pohledávky alternativné. (viz. čl. Obligace alternativné).

4. Dělitelné a nedělitelné pohledávky liší se dle toho, je-li plnění dělitelným či nedělitelným. Dělitelným jest plnění peněžité nebo plnění jiné kvantity zastupitelných věcí, jakož i odevzdání dělitelné věci, dále ona jednání (práce), která lze rozložiti v částečné úkony mající přiměřenou cenu k celku; nedělitelným jest plnění směřující ku provedení celistvého díla (smlouva námezdní o dílo, locatio, conductio operis) a konečně nedělitelným jest i každé opominutí. Sporno jest, obsahuje-li dělitelné plnění závazek zjednati někomu dělitelného práva, jako vlastnictví, práva požívacího (usufruktu), zástavního práva na věci nedělitelné. Pro kladný náhled uvádí se, že možným jest zde plnění částečné ku př. vtělením vlastnictví ku ideálnému dílu usedlosti. Rozlišování pohledávek v dělitelné a nedělitelné jest proto důležité, že dělitelná pohledávka může částečným plněním částečně zaniknouti (§ 1415 o. o. z.), kdežto nedělitelná pohledávka nikoli; dále proto, že při více věřitelích nebo dlužnících rozpadá se dělitelná obligace ve více samostatných obligací o dílčích pohle-

dávkách věřitelů nebo dílčím plnění dlužníků, kdežto nedělitelná obligace nikoli (§§ 889, 890 o. o. z.).

5. Pohledávky, jichž předmětem jest jediné plnění, a pohledávky mající za předmět dávky se opětující (ku př. renty), kteréžto dávky podléhají zvláštnímu promlčení.

6. Pohledávky dočasné a trvalé; tyto jsou řidšími jsouce předmětem držby a tedy i ochrany držby (poměry nájemní).

7. Hlavní a vedlejší pohledávky; tyto směřují k vedlejšímu plnění (úrok, soudní náklady).

8. Žalovatelné pohledávky a nežalovatelné. Nežalovatelnými jsou pohledávky z dovolených her a sázek, nebyla-li smluvená cena složena (§§ 1271 a 1272 o. o. z.), dále pohledávky promlčené. Byl-li však zapraven dluh ze sázky nebo ze hry nebo dluh promlčený, nelze zaplacenou sumu žádati na zpět (§ 1432 o. o. z.).

9. Pohledávky přítomné (již jsoucí) a budoucí pohledávky t. j., které teprve příště vzniknou; i pro tyto možno již napřed zříditi právo zástavní (§ 1101 o. o. z. a §§ 14 a 53 zák. knih.).

10. Výminečné a bezvýminečné pohledávky; výminečné pohledávky mohou se sice též zjistiti právem zástavním, avšak sporno jest, hodí-li se pro knihovní záznam, jelikož jich právní trvání nebylo by lze ve sporu spravovacím prokázati.

11. Absolutně privilegované, privilegované a neprivilegované pohledávky; privilegované mají přednost před pohledávkami, které s nimi konkurují (pořad pohledávek v konkursu, §§ 43—48 konk. ř., § 150 o. o. z.). Absolutně privilegované mají přednost i před pohledávkami zástavou pojištěnými, jako ku př. poplatky z převodu majetku.

12. Pohledávky hypothekární a prosté podle toho, jsou-li zjištěny hypothekou čili nic.

13. Likvidní a illikvidní pohledávky; likvidní jsou ty, jichž právní jsoucnost dlužník uznává, kdežto illikvidní, jež dlužník neuznává, popírá.

14. Vzájemné pohledávky. Kdežto pohledávka vůbec značí právo věřitelovo na plnění se strany dlužníka, rozumí se vzájemnou pohledávkou stejné právo dlužníka vůči věřiteli.

III. Vznik pohledávek.

Pohledávka vzniká buďto z poměru smluvního (ex contractu) nebo z deliktu (činu trestného, ex delicto). Obligace z činů trestných jsou pak různé a blíží se některé z nich poměru smluvnímu jsouce posuzovány dle téže zásady jako obligace smluvní. Protož nazvány byly v právu římském obligationes quasi ex contractu (kvasikontrakty). O obligaci smluvní viz čl. »Smlouvy«. O obligacích z deliktu pojednává obč. zákonník v 30. hlavě a sice v §§ 1295—1301 a § 1320 a násl. Viz čl. Náhrada škody.

IV. Postoupení pohledávek (viz čl. Postup).

V. Odevzdání pohledávek.

§ 427 o. o. z. stanoví vůbec, že odávzdání dlužných pohledávek děje se znameními (symbolické odevzdání) tím způsobem, že předává vlastník nabyvateli listiny vlastnické právo prokazující. Jde nyní o to, které listiny postačí ku postoupení resp. odevzdání pohledávky. Zde sluší různiti pohledávky, při nichž dlužní úpis zní na majitele (doručitele) a pohledávky na určité jméno znějící. O prvních platí, že odevzdáním dlužního úpisu

postoupí se i pohledávka a není více potřebí dalšího důkazu (§ 1393 o. o. z. a nál. ze dne 18. února 1880 č. 1004 sb. 7862 a ze dne 22. března 1877 č. 11097 sb. 6420). Při pohledávkách na určité jméno znějících nestačí však nikterak odevzdání listiny samo o sobě k tomu, aby se postoupení pohledávky dokázalo, nýbrž musí býti nadto dokázáno, že o postoupení byla učiněna smlouva. Tento důkaz provede se zpravidla odevzdáním listiny postupní. Rozhod. ze dne 11. ledna 1873 č. 624 sb. 563 žádá ku skutečnému převodu listinné pohledávky vedle odevzdání úpisu dlužního též odevzdání listiny postupní. Rozhodnutí toto však přehlédlo, že postup (cesse) se může státi písemně i ústně a že ústní cesse nabývá plné účinnosti právní, jakmile cesse byla dlužníku oznámena (§ 1396 o. o. z.). Nelze proto vytknouti jako všeobecnou zásadu, že k postoupení pohledávky nějaké nevyhnutelným bylo by ve všech případech odevzdání listiny postupní. Při písemné cessi stačí pak odevzdání listiny postupní samotné a netřeba odevzdávati jinakých listin ku pohledávce se vztahujících (rozhodn. ze dne 2. září 1879 č. 2435 sb. 7398). Stačí však samo odevzdání dlužního úpisu, byla-li učiněna cesse toliko ústně a byl-li dlužník o tom zpraven. Viz čl. Postup.

VI. Ručení za pohledávky.

Občanský zákonník obsahuje v 1. hlavě 3. dílu ustanovení o utvrzení práv a závazků. Tyto všeobecné normy úplně platí též o pohledávkách.

VII. Zánik pohledávek.

§ 1411 o. o. z. vyslovuje zásadu, že zánikem závazku zaniká i právo; 3. hlava obč. zák. pojednává v §§ 1412—1449 o rozličných způsobech zrušení pohledávek (viz čl Smlouvy).

Pohnutka (motiv) (§§ 59, 572, 901 o. o. z.; čl, 341 obch. z.).

I. Pohnutkou neboli motivem jest ona okolnost, která přiměla jednající osobu ku projevu vůle určitého obsahu. Ježto existence vůle není závislou od příčiny, není pohnutka zpravidla rozhodnou pro posouzení a platnost právního jednání; tato bezvýznamnost motivu jest nadto požadavkem bezpečnosti právní. Falsa causa adjecta non nocet. Úmysl, který snad vedl smluvníky při uzavírání nějaké smlouvy, jest zcela lhostejný při posuzování smlouvy bez výminky uzavřené (rozh. nejvyš s. dv. ze dne 30. července 1889 č. 8811, sb. »Gl. U.« č. 12851 a ze dne 10. října 1889 č. 11251 sb. »Gl. U.« č. 12948).

Je-li naproti tomu předmětem sporu právní povaha nějakého jednání nebo smysl projevu vůle, pokud se týká, smysl výrazů stranami volených, může býti ovšem motiv v základ položený právnímu jednání brán býti v úvahu při výkladu vůle strany (§§ 914 a 6 o. o. z.).

II. Jestliže však strany výslovně ustanovily pohnutku za podmínku, přihlíží se k němu jako ke každé jiné výmince a průchod mají ustanovení o výminečných právních jednáních. Zda-li v konkretním případu učiněna byla pohnutka výminkou, jest otázkou výkladu (rozh. ze dne 12. listopadu 1873 č. 7893 sb. »Gl. U.«, č. 5137). Při tom však nerozhoduje způsob vyjádření, nevyhledává se užití podmíněné (hypothetické) formule nebo jinakých slov ku označení podmínečného právního poměru. Naproti tomu žádá § 901 o. o. z. výslovně dotyčný projev vůle a nespokojuje se s činy konkludentními. Zeiller poznamenává, že stačí výslovné vyjádření účelu : zřejmé obmezení závazku na pouhý prostředek k dosažení tohoto účelu

a uvádí v tomto směru tyto příklady: Slíbí-li kdo svému budoucímu zeti věno a ku sňatku nedojde; nebo objedná-li si kupec olej, aby jím mohl obsloužiti své zákazníky k osvětlení v určitý den, a zboží nedojde v ustanovený čas. Tak pokládati sluší dle rozh. ze dne 12. listopadu 1869 č. 8636 sb. »Gl. U.« č. 3563 konečný účel koupě vyslovený kupcem za výminku i ve příčině přípovědi prodavačovy a nesplní-li se výminka ta, jest koupě neplatnou.

III. Lhostejnou jest pro platnost smlouvy manželské pohnutka, z jaké manželství bylo uzavřeno (§ 59 o. o. z.).

IV. Při bezplatných smlouvách a v právu dědickém nemá pravidelně pohnutka významu. Dokáže-li se však, že vůle zůstavitelova nebo dárcova spočívá jedině a výhradně na mylné, jím udané pohnutce, nemá místa bezplatné nabytí. Aby se mohlo odpírati poslednímu pořízení nebo darování pro omyl v pohnutce, musí být prokázáno:

a) že pohnutka jest nepravou,

b) že zůstavitel nebo dárce jedině a výhradně touto pohnutkou jsa veden, učinil opatření v odpor vzaté. Pouhá nesprávnost pohnutky nemůže bezplatnému právnímu jednání již proto účinnosti odníti, poněvadž sporné opatření učiněno býti může i jinými důvody výslovně neuvedenými v projevu vůle a poněvadž snad dokonce úmyslně uveden byl motiv nesprávný. Omyl v tom, že zůstavitel mohl za dědice ustanoviti svého nemanželského syna, činí ustanovení kohosi jiného dědicem z této pohnutky neplatným, poněvadž toto ustanovení za dědice jedině a vylučně zakládá se na mylném motivu v tom záležejícím, že ustanovení nemanželského syna dědicem bylo by neplatným (rozh. ze dne 6. února 1867 č. 879, sb. »Gl. U.« č. 2734). Darování učiněné pod výminkou, že obdarovaný přežije dárce a po něm bude děditi, nepřechází na dědice obdarovaného, zemře-li tento dříve a je-li patrno, že by se byl dárce neodhodlal ku darování bez této výminky (rozh. ze dne 24. července 1877 č. 12313, sb. »Gl. U.« č. 6526).

V. Přísného procesního důkazu pro omyl zůstavitele nebo dárce v pohnutce a pro qualifikaci tohoto motivu zákonem žádanou potřebí není; stačí pouhé zjednání věrohodnosti. Důležitými jsou vedle doslovu a smyslu projevu vůle okolnosti, za kterých projev se stal. Rozhodnutí ze dne 21. května 1889 č. 6072, sb. »Gl. U.« č. 12750 vyslovuje tuto zásadu: Pro pravou vůli zůstavitelovu rozhodným jest sice předkem obsah testamentu; avšak vůle ta může býti i jiným způsobem stanovena, ba i pomocí důvodů doměnkových

VI. Omyl v pohnutce může býti též omylem právním, t. j. odtud prýštiti, že osoba chtějící určitému právnímu obsahu vychází z mylné domněnky, že jisté zařízení právní tu jest nebo není, a že učiní opatření vedena jsouc netoliko touto nesprávnou domněnkou. Ač nikdo omlouvati se nemůže neznalostí zákona (§ 2 o. o. z.), musí nicméně i takovýto omyl právní učiniti dotyčné bezplatné právní jednání neplatným, poněvadž § 572 o. o. z. nerozeznává druhy omylu, a poněvadž v § 1431 o. o. z. omyl právní postaven jest na roveň omylu skutkovému, poněvadž dále při bezplatném nabytí přísněji se musí žádati, aby nabyvateli jen toho se dostalo, co měl za všech okolností dárce nebo zůstavitel v úmyslu mu věnovati, a poněvadž konečně nelze za nepřípustné pokládati, dovolává-li se kdo neznalosti zákona jevící se u kohosi třetího.

VII. Sporným jest, co nastati má, udal-li zůstavitel nebo dárce za pohnutku svého opatření něco nemravného nebo bezprávného. Unger je toho náhledu, že pokládati sluší takové nařízení jakožto contra bonos mores za neplatné, ať již je udaný motiv pravý nebo nepravý. Podle rozhodnutí ze dne 12. září 1884 č. 8846, sb. »Gl. U.« č. 10161 jest dovolena a možna pohnutka, že zamlčeno bude, že D. s C. obcoval a splodil s ní dítko, a peníze za mlčení dané z této pohnutky pokládati jest jako peníze dané pod výminkou, jejíž nedodržení činí smlouvu neplatnou.

VIII. Zákonník obchodní jedná o zvláštním případu pohnutky a vyměřuje ve čl. 341 koupi ke zkoušce (Kauf zur Probe) jakožto bezvýminečnou koupi s připojením pohnutky. Zda-li však je tu připojení pohnutky či výminky koupě, jest otázkou skutkovou (quaestio facti). Slova, jichž použito ku projevu, nejsou vždy rozhodna, poněvadž obyčejný způsob mluvy začasté neliší přesně pojmy koupě na zkoušku (Kauf auf Probe) a koupě ku zkoušce (Kauf zur Probe). V případu koupě ke zkoušce může motiv ovšem nabýti zvláštního významu tím, že by mohl zavdati podnět k domněnce, že se kupec zřekl přivésti ku platnosti ony vady, které ho právě přiměly k tomu, že koupil zboží prozatím jen ke zkoušce t. j. aby je zkusil (viz čl. Smlouva trhová).

Pohoršení veřejné.

K pojmu veřejného pohoršení nestačí pouze veřejnosť místa nebo pouhá přítomnosť více osob, nýbrž musí tu býti všeobecné nevole celého kruhu obyvatelstva, která byla vyvolána jednotlivými případy trestního jednání. Veřejné pohoršení jest:

1. přitěžující okolností u přečinů a přestupků (§ 263 lit. h.) tr. z. § 112 lit. e) voj. tr. z.).

2. Bylo-li veřejné pohoršení dáno při zločinu rušení náboženství, jest přitěžující okolností, která má vliv na výměru trestu (trest těžk. žaláře od 1 do 5 roků (§ 123 tr. z, § 402 voj. tr. z.).

3. Veřejné pohoršení jest podstatným znakem povahy skutkové při jednotlivých přečinech a přestupcích a sice:

a) při uražení církve zákonem uznané, nebo náboženského společenstva, když se někdo při veřejném náboženském úkonu tak neslušně chová, že chování jeho jest s to, způsobiti pohoršení u jiných (§ 300 tr. z., § 560 voj. tr. z.) t. j. že jest způsobilé, aby náboženské city jiných uráželo (rozh. ze dne 23. července 1885 č. 4420, sb. 812);

b) kdo vyobrazením aneb smilným jednáním mravnosť neb stud hrubě nebo takovým spůsobem uráží, že to veřejné pohoršení působí (§ 516 tr. z., § 790 voj. tr. z.). Není však třeba, aby veřejné pohoršení hned při spáchaném činu nastalo, nýbrž může býti vyvoláno potomním rozhlášením události osobou uraženou (rozh. ze dne 13. března 1886, č. 14734, sb. 896). Aby skutečně pohoršení nastalo, nevyhledává se nutně, ku skutkové povaze § 516 tr. z., nýbrž dostačí úplně, je-li čin v konkretním případě způsobilým, pohoršení vyvolati (rozh ze dne 9. července 1891 č. 6462, sb. 1470).

c) Ženštiny, které svým tělem smilnou živnosť provozují a ve veřejnosti k nápadnému pohoršení podnět dávají, trestají se úřadem bezpečnostním vězením od 1 do 6 měsíců (§§ 5 a 4 zák. ze dne 24. května 1885 č. 89 ř. z.).

Osnova nového trestního zákona nepřijala pojem »veřejné pohoršení« ve všech případech shora uvedených, nýbrž pouze v případu posledním.

Pohrobci (postumi) jsou zpravidla dítky otcem zplozené a po jeho smrti narozené. Římské právo označuje je názvy »postumi«, »incerti«, ježto si nelze o jich individualitě a příští existenci učiniti určité představy. Proto nemohli býti pohrobci — tedy osoby nenarozené ještě — v testamentu ustanoveni za dědice. Teprve později bylo připuštěno, aby byli za dědice ustanoveni postumi sui a konečně i postumi alieni.

Občanský zákonník béře výraz »pohrobci« v rozsahu ještě širším pojímaje v něj i ony dítky, které narodily se v době, kdy otec jich zcela nebo částečně učinil opatření o svém jmění. Tak mluví ku př. § 954 o. o. z. o pohrobcích a označuje je jakožto dítky, které narodily se bezdětnému dárci po uzavření smlouvy darovací; těmto přísluší právo odvolati darování. Podobně i ustanovení §§ 777—780 o. o. z. obsahují zvláštní předpisy na ochranu oněch dítek, které se narodí teprve po zřízení poslední vůle (viz čl. Podíl povinný). Tendencí ustanovení zmíněných jest, aby pohrobci neutrpěli nižádné újmy ve svých právech majetkovými disposicemi svých rodičů učiněnými před narozením jich, nýbrž aby úplně na roveň postaveni byli svým sourozencům již žijícím. Vždyť dokonce dle ustanovení § 22 o. o. z i dítky dosud nenarozené mají od početí svého právní nárok na ochranu zákonnou, a sluší je pokládati za narozené, pokud jde o jich práva.

Pojistka (police).

I. Pojem.

Pojistka je listina, v níž určena jsou bližší ustanovení smlouvy pojišťovací. Podle toho, zda pojištění odnáší se proti ohni, krupobití, či na život, úraz na suchu nebo na moři, proti moru nebo jinakým úrazům osob a věcí, různí se pojištění na několik druhů.

Mylný jest náhled, že ku platnosti smlouvy pojišťovací nutným jest písemné její sdělání; toto má jen zpravidla místo, pokud pojištěnému musí býti vyhotovena k jeho žádosti dotyčná listina (pojistka) obsahující hlavní body smlouvy. Smlouva může však již dříve ústní úmluvou nebo tím státi se hotovou (perfektní), že písemný pojišťovací návrh pojištěným pořízený pojišťovatel výslovně nebo mlčky přijme. Tato forma smlouvy pojišťovací vešla tak do zvyku, že nejvyšší dvůr soudní v jednom rozhodnutí ze dne 20. prosince 1864 (časop. »Ger. Halle« r. 1865 č. 74) vyslovil se v ten smysl, že »povaha úmluvy vyžadující tak velké důkladnosti předpokládá sama sebou k závaznosti smlouvy písemnou formu, kteráž stala se v denním obchodu ustáleným pravidlem«. Tak jest tomu ovšem všude tam, kde sluší smlouvu pojišťovací pojímati jakožto obchod, a kde zachování zvyklosti obchodní zákon sám předepisuje. Jinak však věc se má v případu, kde není obchodu (jako při vzájemném pojištění, rozh. ze dne 30. března 1881, Kn. judik. č. 110) a kde zvyklosti obchodní na váhu nepadají. Zde rozhodnou jest toliko shoda slibu a přijetí jeho bez ohledu na formu projevu (§§ 861—863 o. o. z.). Proto pouhé vyplacení a přijetí premie ještě nestačí ku platnosti smlouvy (rozh. ze dne 20. prosince 1864 č. 8843 (časop. »Ger.-H.“ č. 74). Není úplně správným názor, jakoby smlouva pojišťovací uzavřena byla teprve doručením pojistky straně (cit. rozh. ze dne 20. prosince 1864). I v tomto případu měla by do-

tyčná zvyklost význam jen při ryzích obchodech. Při jednáních, která jen dle občanského práva lze posuzovati, bude možno .souditi na dobu uzavření smlouvy jedině z obsahu učiněné úmluvy. Obsahuje-li již ústní úmluva mezi stranami oprávněnými k uzavření jejímu podstatné kusy smlouvy a nevyhradí-li se ani výslovně ani mlčky (třeba poukázáním na platné statuty) písemná forma, lze smlouvu uzavříti též ústně. Závazným jednáním na straně pojišťovny jest předchozí usnesení a nikoli jeho notifikace (rozh. ze dne 17. ledna 1878 č. 10093).

V praxi stanoví se — aby zachována byla stejnoměrnost při posuzování momentu uzavření smlouvy — modus procedendi při uzavírání obyčejně stanovami; podle těch má podati obyčejně pojištěný písemný návrh, ve kterém se již předem podrobuje všem předpisům stanov, a jímž tak dlouho jest vázán, dokud ho pojišťovatel nepřijme nebo nezamítne. Přijme-li pojišťovatel předem již nebo později teprve návrh ten, jest smlouva platně uzavřena, při čemž pojištěnému přísluší nárok na vydání pojistky jakožto písemného důkazu. Slibuje-li pojištěný již v návrhu svém podrobiti se statutárním ustanovením, tvoří tato ustanovení integrující část uzavřené smlouvy (vydané pojistky), která váže pojištěného, ježto jeho povinností jest poučiti se o obsahu těchto stanov. V statutárních ustanoveních společností pojišťovacích bývá též zhusta stanoveno, že výtah z ustanovení nebo všechna ustanovení statutární mají býti pojata do pojistky. Neobsahuje-li pak pojistka všech statutárních ustanovení a není-li ani v návrhu vysloveno, že pojištění má se státi ve smyslu stanov, ani v pojistce samé není poukázáno na to, že stanovy zavazují pojištěného, lze za to míti, že jen ona ustanovení jsou rozhodna která uvedena jsou v pojistce samé. Aby nebylo nijakých pochybností v tomto směru, mají ústavy pojišťovací předem postarati se o jasná ustanovení, kdežto pojištěný má se již předem důkladně poučiti o dosahu svých povinností a práv.

II. Převod pojistky.

Je-li pojistka listinou znějící na určitou osobu, jest převod její vyloučen. Zní-li pojistka na doručitele a není-li převod její výslovně zakázán, nevadí převedení pojistky nijaká zákonná překážka. Pojistky vydané o obchodech rovnati sluší obchodním papírům dle čl. 301—305 obch. zák. a posuzovati je dle dotyčných ustanovení zákonných. Pokud přecházejí práva a povinnosti z pojistky plynoucí na dědice majitele pojistky, posuzovati jest dle zásad občanského práva a rozhodnouti dle toho, co majitel pojistky pořídil. Ve příčině ztráty pojistky viz čl. Amortisace listin.

III. Právo poplatkové.

Pojistky podléhají právu poplatkovému dle výše sumy, na kterou se stalo pojištění, a to dle stupnice II. (p. s. 57, F., popl. z). Pojišťovací ústavy mají měsíčně dodatečně zapravovati přímo poplatky z pojistek, ze všech dávek se opětujících a pojištěním vymíněných, ze všech náhrad škody a ze všech jiných dávek, který musí poskytnouti následkem události, u nich pojištěné. Poplatek sluší vyměřovati podle obnosu jednotlivé poplatné položky příjmu a vydání. Jedině vzájemným ústavům a podnikům zabývajícím se výlučně nebo nad to pojištěním dopravním (těmto podnikům jen ve příčině pojištění dopravního) dovoleno jest vyměřovati poplatek dle úhrnného obnosu všech praemií. Pojištění ústavů zaopatřovacích (t. j. opatřujících pohřby, podpory, péči o nemocné, invaliditu), pokud nesměřují ústavy tyto zároveň ku docílení zisku, jsou prosty poplatků co do premií

pojistek, prvních vkladů, opětujících se dávek a dávek takových, které nastávají, přihodí-li se událost, proti níž pojištěno bylo (p. s. 57, F. pozn. popl. zák.). Směnky o premiích pojistek sluší jakožto samostatné listiny podrobiti poplatku; prosty jsou však poplatku jiné úpisy obsahující pouhé doplnění smlouvy pojišťovací (rozh. fin. min. ze dne 13. května 1879 č. 8318). Smlouvy o zajištění sluší zvláště podrobiti poplatku (nál. spr. soud. dv. ze dne 15. června 1878 č. 286). Pojišťovací ústavy mají poplatek zapravovati dle stupnice II. nikoli ze salda při zúčtování pohledávek a dluhů vzniklého, nýbrž z každé položky příjmu a vydání (rozh. spr. s. dv. ze dne 13. června 1882 č. 1443). Smlouvy o pojištění a o intercessi, kteréž jsou spojeny v jedné listině, podléhají pro sebe poplatku zvláštnímu (rozh. spr. s. dv. č. 3145). Pro povinnost poplatkovou jest bez významu, zda vyjednáno bylo pojištění za určitou cenu či vymíněna-li repartice její (rozh. spr. s. dv. ze dne 30. dubna 1887 č. 3512). Zvláštní ustanovení co do druhu a způsobu seznamenání poplatků při ústavech pojišťovacích obsahuje rozhod. min. fin. ze dne 28. dubna 1866 č. 18840 u p. s. 57 popl. zák.

Viz prof. Dra. Talířc Poplatky a kolky v Rakousku, Praha, 1896 (§ 52). Viz čl. Pojištění na život, Pojištění hospodářská.

Pojištění dělníků proti nemoci.

I. Zákonodárství.

Reforma péče o onemocnělé pomocníky započala novelou k řádu živnostenskému ze dne 15. března 1883 č. 39 ř. z.; vláda na to odbývala majíc na zřeteli sociálně politické zákonodárství říše německé v letech 1884 a 1885 porady, z nichž vyšla osnova zákona o pojištění proti nemoci. Osnova ta přimykala se v podstatě jednak ku rakouskému zákonu o úrazovém pojištění, jednak k německému zákonu o pojištění proti nemoci ze dne 15. července 1883 a zabývá se v rozsáhlé míře péčí o onemocnělé dělníky. Živnostenský výbor poslanecké sněmovny změnil důležitá ustanovení předlohy vládní. Zvláště instituci okresních nemocenských pokladen vykázáno pole důležité; byloť nařízeno, že může býti zakázáno zřízení závodní pokladny nemocenské, byla-li by jimi ohrožena vydatnost okresních nemocenských pokladen. Co do času byla podpora v nemoci dosaváde 13 neděl jen trvající zvýšena na 20 neděl a minimum podpory peněžité zvýseno z 50% na 60% denní mzdy. Na místo denní mzdy v místě obvyklé nastoupila mzda obvyklá v okresu, práva spoluúdů o výdělek přišedších rozšířena, příslušnost pro spory o nárocích na podporu dle předlohy vládní přikázaná politickým dozorčím úřadům odňata a přenesena na obligatorní soudy rozhodčí. Poslanecká sněmovna přijala tuto osnovu na základě zprávy výboru 21. března 1887, sněmovna panská pak s některými změnami dne 5. května 1887; změny tyto jsou většinou nepodstatné. Ustanovení osnovy, jímž vláda zmocněna býti měla k tomu, by dělníky hospodářství polních a lesních cestou nařizovací mohla přidržeti ku pojišťování proti nemoci, nahraženo bylo předpisem, aby pojištění dělníků zmíněné kategorie a úředníků závodních upraveno bylo zákonodárstvím zemským. Poslanecká sněmovna připojila se na základě nové zprávy výboru živnostenského k usnesením sněmovny panské a elaborát publikován byl jakožto »zákon ze dne 30. března 1888 č. 33 ř. z. týkající se pojištění dělníků proti nemoci«. Zákon měl vstoupiti v život 3 měsíce po svém vyhlášení; stanoveno však, že sku-

tečná jeho působnost určena býti má cestou nařizovací se strany ministerstva vnitra. To stalo se skutečně nař. min ze dne 14. června 1889 č. 94 ř. z., kteréž stanovilo, že zákon o pojištění dělnictva proti nemoci vejde v platnost 1. srpnem 1889. Než ještě před terminem tímto odhlasována byla v obou sněmovnách novela, která vyhlášena byla jakožto »zákon ze dne 4. srpna 1889 č. 39 ř. z.« Tato novela týká se dvou podstatných změn původního zákona a to jednak instituce podílů reservních, jednak nemocenského zaopatření učňů společenstvy živnostenskými.

Nejdůležitějším nařízením ku provedení zákona o pojišťování dělnictva proti nemoci jest vyhláška ze dne 20. října 1888 č. 159 ř. z., jíž uveřejněn byl vzorný statut pro okresní nemocenské pokladny. Ustanovení tohoto statutu změněného nařízením min. vnitra ze dne 7. dubna 1889 č. 40 ř. z. jeví se býti z části opakováním ustanovení zákonných, z části jsou to návrhy ve příčině oněch norem, jichž stanovení ponechal zákon volnému uvážení činitelů ku zřízení statutů povolaných. Závazné moci jsou jen ustanovení druhu prvého, a proto musí býti jakožto podstatné, zákonné předpisy nezměněny v každý konkrétní statut pojaty. Ohledně druhých ustanovení mají příslušní činitelé zkoumati, zda mohou přijata býti vzhledem ke konkrétním poměrům nezměněna či s obměnami. I pro ostatní nemocenské pokladny uveřejněny byly vzorné statuty a to: vzorný statut pro závodní pokladny v »Úředních zprávách«, 1889 č. 6, pro pokladny společenstev v »Úř. zprávách«, 1889 č. 8, pro pokladny učňů v »Úř. zprávách«, 1889, č. 10, pro jednoty okresních nemocenských pokladen v »Úředních zprávách«, 1889 č. 19.

II. Předmět pojištění.

Předmětem pojištění dělnického proti nemoci jest péče o onemocnělé dělníky a úředníky závodů; mimo to poskytují se pro případ smrti pozůstalým po pojištěném útraty pohřební. Pojišťování obstarávají ústavy, které udržují dělníci a zaměstnavatelé. Vůdčí myšlénkou pojištění tohoto jest, zmírniti škodlivé následky jednotlivých případů onemocnění pro jmění onemocnělého tím, že se rozdělí na velký počet dělníků, jimž hrozí stejné nebezpečí nezpůsobilosti ku výdělku. Příčina nemoci nerozhoduje; nevyhledává se též, aby nemoc měla svůj původ v závodu, jemuž náleží pojištěný dělník. Nemoc a nezpůsobilost ku výdělku jsou však pravidelně jen po prvních dvacet neděl od počátku svého předmětem pojištění. Při úrazech v závodu pojí se ku nemocenské podpoře dávky úrazové pojišťovny, byla-li osoba pohromou stížená povinna k úrazovému pojištění.

Pojištění proti nemoci jest pojištěním osobním, pojištěním důchodovým za určitou premii a pojištěním vzájemným, neboť nositeli pojištění jsou pojištěné osoby ve svém spojení jakožto pokladna. Příspěvky počítají se dle zásady o úhradě nákladů (vydání), dle níž v určité účetní periodě jen tolik příspěvků se vybírá, mnoho-li jich potřebí jest k úhradě nutných náhrad v té periodě skutečně vyplacených, k úhradě nákladů správních a k dotaci fondu reservního bez ohledu k tomu, zda nastalý případ onemocnění obtíží i nejbližší periodu účetní. Zvolen byl princip tento, jelikož pojištění proti nemoci pravidelně plodí závazky jen krátkou dobu trvající; pro pojištění úrazové platí zásada úhrady kapitálové, pro pokladny bratrské zásada úhrady očekávané. Kdežto při pojišťování úrazovém a při pokladnách bratrských platí soustava nucených pokladen, má průchod při nemocenských pokladnách (vyjímaje nemocenské pokladny společenstev,

kteréž jsou pokladnami nucenými) soustava nutnosti pokladen, dle níž dělník pojištěním povinný sice vůbec musí býti pojištěn u některé pokladny, avšak voliti může mezi několika pokladnami zákonem připuštěnými.

III. Pojištěné osoby.

1. Osoby pojištěním povinné. Pojištěním proti nemoci povinni jsou výlučně dělníci a úředníci závodu. Dělníky jsou takové osoby, které z povolání a podle smlouvy pracovní věnují své tělesné síly cizímu výdělkovému podniku; úředníky závodu jsou osoby, které podle smlouvy pracovní působí jakožto správní nebo dohlédací orgány podniku. Podnikatel (zaměstnatel) používá svých sil ve vlastním podniku, nelze ho tedy ani tehdy za dělníka pokládati, jestliže se stejným způsobem jako takový účastní práce závodní. Podnikatelem jest ta osoba, na jejíž účet se podnik provozuje. Spojí-li se několik osob ku společnému provozování závodu tím způsobem, že rozdělují mezi sebe výdělek ze své společné činnosti stejnoměrně nebo dle jistých procent (ku př. dle jich vloženého kapitálu), nejsou k sobě v poměru dělníků a podnikatelů, nýbrž v poměru spolupodnikatelů. Přece však může dle okolností býti jednotlivý z nich vlastním podnikatelem; ku př. přísluší-li jednomu výlučné vlastnictví k zařízení závodu nebo k pozemku závodu nebo poměrně tak vysoká kvota z výtěžku, že tato důsledně musí býti pokládána za zisk podnikatelský. Na váhu nepadá, zda poskytuje se mzda nebo služné za kvalitu pracovní; naopak stanoví § 1 odst. 3. zák. o pojišť. proti nemoci, že za dělníky pokládati sluší i učně, volontéry, praktikanty a jiné osoby, kterým nedostává se pro nedokončené ještě odborné vzdělání žádné mzdy nebo mzdy nižší než v okresu obvyklé. Lhostejným jest způsob zaměstnání, osobní postavení zaměstnaného, doba smlouvy pracovní, způsob odměny (poskytuje-li se denní či týdenní mzda či dává-li se mzda ve formě předem stanovené sumy za jisté kvantum práce: mzda akkordní). Kruh osob pojištěním povinných jest zákonem obmezen, a donucení k pojištění nemůže se zakládati ani na ustanovení autonomním ani na nařízení ministeriálním.

Pojištěním povinni jsou dle § 1 zák. o pojištění proti nemoci všichni dělníci a úředníci pojištění proti následkům úrazů přihodivších se v závodu, dále všichni dělníci a úředníci závodu zaměstnaní v horách na vyhrazené nerosty a v příslušenství k tomu náležejícím. Dále sem patří bez ohledu na povinnost k úrazovém pojištění všichni dělníci a úředníci závodu, kteří zaměstnáni jsou v nějakém závodu po živnostensku provozovaném nebo v závodu spadajícím v řád živnostenský. Kdežto zákon o pojištění úrazovém nařizuje pojištění jen proti následkům úrazů přihájejících se při provozování určitých zákonem stanovených podniků a obmezuje pojištění to proto na ony osoby, které jsou zaměstnány v podobných závodech; předmětem zákona o pojištění proti nemoci jest netoliko nebezpečí nemoci spojené s určitými závody, nýbrž i ono všeobecné nebezpečí, které spočívá v každém lidském organismu. Nařizujeť zmíněný zákon pojištění proti tomuto nebezpečí nemoci, obmeziv dotčenou povinnost ku pojištění sice na jmenované živnostenské podniky, rozšířiv ji však bezvýminečně na všechny dělníky a úředníky v podnicích těchto zaměstnané (nál. spr. s. dv. ze dne 3. července 1891 č. 2349). Zákonnou odvislost pojištění proti nemoci na pojištění úrazovém sluší pojímati tak, že povinnost pojištění proti nemoci nastupuje všude tam, kde pro pojištění úrazové vzejde zákonem žádaný skutkový podklad. Zákon o pojištění proti nemoci

vztahuje se k zaměstnaným osobám všech podniků po živnostensku provozovaných, i když formálně nejsou živnostmi; sem náležejí všechna zaměstnání a podniky zmíněné ve člu. V. vyhlaš. patentu k řádu živnostenskému (na tyto podniky se platnost řádu živnostenského neodnáší); vyňaty jsou závody vyjmenované v § 1 al. 2 a § 3 zák. o pojištění proti nemoci al. 2 a 3; vyňaty jsou totiž:

a) námořské plavební podniky podléhající zákonu námořskému;
b) mořské rybářství;
c) závody hospodářské a lesní;
d) podniky průmyslu domácího.

Povinné pojištění proti nemoci odnáší se tedy k dělníkům a úředníkům závodů povinných úrazovým pojištěním, na závody živnostenské a po živnostensku provozované, na dělníky a úředníky těchto podniků: plavby vnitrozemské, hor, hutí, prodeje periodických tiskopisů, divadel, výstav po živnostensku provozovaných, pachtýřů mýt a daně potravní, spořitelen, neerárních úřadů poštovních, advokátů, notářů, obchodních sprostředkovatelů, inženýrů, lékárníků, lékařů, ústavů léčebních, soukromých ústavů vyučovacích, ústavů trestních a polepšovacích, ústavů úvěrních a pojišťovacích, živnosti zastavárenské, spolků záloženských, společenstev výdělkových a hospodářských, podniků železničních a paroplavebních, podniků dopravních, obchodu podomního a jiných živnostenských zařízení provozovaných obcházením, hlubidel, podniků zaměstnávajících se čistěním a udržováním ulic a budov (oken, střech a pod.), skladních podniků po živnostensku provozovaných, skladišť, skladů dřevních a uhelných, hasičstva z povolání a pod.

Průmysl domácí jest vyňat z povinnosti k pojištěni proti nemoci. Naproti tomu sluší za dělníky ve smyslu § 1 odst. 2 zák. o pojištění proti nemoci pokládati a podrobiti povinnosti pojišťovací pro případ nemoci dělníky, kteří přijímají od některé firmy materiál pracovní a nástroje potřebné ku provádění jakékoli práce, kteří pak zhotovený výrobek odvádějí firmě (nepřinášejíce ho tedy samostatně na trh), a jimž se dostává od firmy akordní mzdy předem již stanovené (pracují tedy bezvýminečně pro tuto firmu, takže by byli propuštěni od této firmy, kdyby jinam pracovali).

Dělníci a úředníci závodů rolnických a lesních nespadají pod zákon o pojištění proti nemoci, i kdyby povinni byli úrazovým pojištěním. Povinné pojisťování jich proti nemocím má býti upraveno zvláštními zákony zemskými. Dokud se tak nestane, má podnikatel neprodleně pečovati o zaopatření a lékařské ošetření každého dělníka a úředníka závodu, kterému stala se nehoda v jeho závodu úrazovým pojištěním povinném, a nésti má náklady ze svého čtyry neděle od nastalého úrazu (§ 3 zák. o poj. děl. proti nem.).

Povinnosti pojišťovací podléhají však ony hospodářské závody vedlejší, které nezabývají se jedině spracováním vlastních výrobků, nebo které jeví se býti samostatnými živnostenskými závody vzhledem k rozsahu svému. Pojištěním povinnými nejsou zřízenci ustanovení se stálým platem v nějakém závodu státu, země, okresu, obce nebo veřejného fondu (§ 2. cit. zák.). Stálým (pevným) platem třeba rozuměti každý požitek předem stanovený dle určitých období a proto se opětující a na delší čas počítaný co do svého trvání; definitivního ustanovení není třeba, rovněž práva na pensi

nebo zaopatření pro případ nemoci (rozh. správ. s. dv. ze dne 1. července 1892 č. 2147). Povinnost pojišťovací vztahuje se i na osoby jen přechodně zaměstnané v závodech pojištěním povinných. Přechodným zaměstnáním (§ 37 zák. o poj. proti nemoci, § 17 vzorného statutu pro okresní nemocenské pokladny) jest ono, při kterém práce dle svého předmětu nebo povahy své nebo po rozumu smlouvy pracovní obmezena jest na dobu kratší jednoho týdnu a která nepředpokládá již z předu ani pozdější pokračování trvajícího přes týden ani periodického opětování. Co do osob takto přechodně zaměstnaných mohou býti stanovena statutem pro jich přihlášení a odhlášení a příspěvky po případě jiná ustanovení, nežli byla vydána pro ostatní osoby pojištěním povinné. Min. výnos ze dne 17. prosince 1888 č. 20849 navrhl pro ony závody, v nichž pravidelně nebo přece zhusta přibírány jsou přechodně zaměstnané osoby, zařízení v tom záležející, že se mají osoby přechodně znaměstnané na sklonku každého měsíce nebo čtvrtletí u nemocenských pokladen společně hlásiti počtem patrným ze seznamu dělníků a ze mzdy jim vyplacené a že zároveň mají pokladnám těm odvésti úhrnný příspěvek na ně připadající. Naproti tomu stanoví vzorný statut pro okresní nemocenské pokladny (§ 17), že se má zaměstnaný hlásiti ihned, jakmile v závod vstoupí, že odhlášení může odpadnouti, bylo-li v přihlášení udáno, jak dlouho práce trvati bude.

Osoby pojištěním povinné mohou v těchto případech býti osvobozeny od povinnosti pojišťovací:

a) má-li dotýčná osoba právní nárok na zaopatření a lékařské ošetřování v rodině zaměstnavatelově při nejmenším po 20 týdnů nebo nárok právní na vyplácení služného nebo mzdy za touž dobu a srozuměna-li osoba ta s osvobozením. O osvobození rozhodne politický úřad I. instance, který zkoumati má, zda jsou tu zákonné náležitosti a zda zaměstnavatel dávky platiti může. Osvobození může býti uděleno vždy jen pro jednotlivce, nikoli však všeobecně pro veškery osoby nyní nebo příště zaměstnané v nějakém závodu odůvodňujícím povinnost ku pojištění proti nemoci.

b) Politický úřad I. instance může dále osvoboditi učně zaměstnané u členů společenstva živnostenského, béře-li toto společenstvo ve smyslu § 114 odst. 2 lit. f) živnost. ř. na sebe péči o onemocnělé učně v té způsobě, že mají v případu nemoci při nejmenším po 20 neděl nárok na zaopatření a lékařské ošetřování (zák. ze dne 4. dubnu 1889 č. 39 ř. z., čl. I.). Zákon neurčil formu, v jaké se má závazek tento splniti; společenstvo může uzavříti ku př. smlouvu s nemocnicemi nebo zříditi zvláštní nemocenské pokladny pro učně.

V obou případech rozhoduje o osvobození politický úřad I. instance; proti rozhodnutí tomu lze si stěžovati na politický úřad zemský, a dále odtud k ministerstvu vnitra. Vyšší instance může, jak se samo sebou rozumí, zkoumati, zda jsou tu podmínky pro osvobození a nalézti ve sporné věci samostatně zrušíc rozhodnutí rekursem v odpor vzaté (rozh. spr. s. dv. ze dne 10. prosince 1892 č. 3766.).

2. Osoby k pojištění oprávněné:

a) za jistých podmínek mohou na základě svého projevu vůle vztaženy býti do pojištění všechny osoby (tedy i nedělníci), které nepřekročily ještě 35. rok svého věku a zaplatiti chtějí statutární vstupné, které obnášeti musí nejméně sumu plného příspěvku pokladničního, který se za 6 týdnů zaplatiti má. Než tyto osoby mohou přistoupiti jen k okresní

nemocenské pokladně, v jejímž obvodu sídlí. Členství těchto osob počíná dnem přihlášení, vystoupiti mohou kdykoli. Nezaplatí-li po 4 za sebou jdoucí týdny pojišťovací příspěvky, má se za to, že vystoupily.

b) Podnikatelé závodů hospodářských a lesních a zaměstnavatelé podomních živnostníků mají právo vstoupiti se svými dělníky a úředníky do okresních a nemocenských pokladen, svolí-li k tomu dělníci a předcházela-li za spolupůsobení orgánů dohlédacích úmluva s okresní nemocenskou pokladnou co do stáří vstupujících, výšky příspěvků, co do doby pro početí podpor, co do přihlášení a odhlášení, způsobu placení příspěvků a jich súčtování (§ 16 vzor. stan. pro okr. nemoc. pokl.). Tyto osoby korporativně k okresním nemocenským pokladnám přistupující nepodléhají ve příčině stáří nijakému obmezení zákonnému. Přistoupí-li hospodářští a lesní podnikatelé ku pokladně, osvobozeni jsou od 4nedělní povinnosti rukojemské jim uložené; nebylo-li nic jiného smluveno, stanoví vzorný statut pro okresní pokladny (§§ 3 a 4), že spolučlenství těchto privilegovaných osob ku pojištění oprávněných počíná dnem přihlášení a končí dnem odhlášení, pokud se týká nesplacením příspěvků po 4 za sebou jdoucí neděle. Jinak má se věc s osobami oprávněnými ku pojistění právě tak jako s osobami pojištěním povinnými.

IV. Organisace pojištění proti nemoci.

Dle rakouského práva stojí tu v popředí okresní nemocenské pokladny. Neboť každá osoba pojištěním povinná stává se o sobě údem státní okresní nemocenské pokladny místa zaměstnání, pokud není pojištěna řádně u jinaké nemocenské pokladny. Jsou tedy okresní nemocenské pokladny základem celé organisace; zřízeny jsou správou státní po celém rakousku, neboť každá část území přináležeti musí k obvodu některé okresní nemocenské pokladny. Zrušení pokladny může se státi jen v té způsobě, že se obvod její přikáže jiné okresní pokladně. Kromě těchto pokladen jeví se jakožto nositelé pojištění nemocenské pokladny závodů, stavební nemocenské pokladny, pokladny společenstev, pokladny bratrské, pokladny spolkové, k nimž přibyly zákonem ze dne 16. července 1892 č. 202 ř. z. registrované výpomocné pokladny.

Spolkové pokladny nemocenské a výpomocné pokladny jsou pokladnami svobodnými, jich údové pojištěním povinní nemusí se pojistiti u některé okresní nebo nemocenské pokladny. Naproti tomu nelze příslušenství k některé nucené pokladně (pokladně bratrské, pokladně společenstev) nahraditi členstvím u některé svobodné pokladny.

1. Okresní nemocenské pokladny mohou svými organy (§ 16 zák. o poj. proti nemoc., §§ 27 a 30 vzor. stat.) předsebráti všechna jednání, k nimž oprávněny jsou dle platných zákonů fysické osoby; nelze tedy pochybovati o tom, že okresní nemocenské pokladně přísluší právo stížnosti k správnímu úřadu (rozh. ze dne 10. prosince 1892 č. 3766). Řádným forem jich jest onen soud, v jehož obvodu mají své sídlo. Placené úředníky okresních nemocenských pokladen ustanovuje přednosta jich a přísahu služební skládají politickému úřadu I. stolice; požívají pak ochrany §§ 68 a 312 t. z. Statut tvoří základ ústavy pokladenské a sdělán jest po slyšení důvěrníků zaměstnavatelů a osob pojištěním povinných; statut a všechny jeho pozdější změny, mají-li míti platnosť, musí dojíti schválení politického úřadu zemského. Jestliže by se do statutu měly pojmouti dávky převyšující nejmenší zákonnou míru nemocenské podpory, jest vyslechnouti

též mimo to živnostenského inspektora a vyžádati si dobrozdání obchodní a živnostenské komory.

2. Nemocenské pokladny závodní. Základem pro objem nemocenských pokladen jest závod nebo souhrn závodů náležejících témuž podnikateli. Rozeznávati možno trojí druh nemocenských pokladen:

a) starší, které zřízeny byly ve smyslu § 85 živn. ř. a ve smyslu § 89 zák. ze dne 8. března 1885 č. 22. ř. z. oněmi majiteli živností, kteří nenáleželi žádnému společenstvu a sice ku podpoře dělníků v případu onemocnění;

b) pokladny nově zřízené na základě zákona o pojištění proti nemoci;

c) nemocenskými pokladnami jsou též podpůrné pokladny stávající u podniků železničních a paroplavebních; dále pokladny zřízené ještě před působností zákona o pojišťování proti nemoci od podniků státem spravovaných. V obou těchto případech se předpokládá, že pokladny vyhovují zákonným předpisům o nejmenší míře podpory nemocenské, o výši příspěvků podnikatelových, o trvání členství osob jsoucích bez výdělků, o počátku nároku na podporu a o vyloučení vstupného.

3. Stavební nemocenské pokladny jsou zvláštní odrůdou předešlých; zřízení jich jest v tom smyslu obligatorním, že zřízení spočívá na nařízení státní správy. Politický úřad zemský může nařídíti, že stavebníci zaměstnávající po delší čas větší počet dělníků mají zříditi stavební nemocenské pokladny a sice provádí-li stavbu cest, železnic, kanálů, říčních prací a hrází nebo provádí-li jinaké přechodní práce stavební. Rozkaz vydán jest stavebníkovi, kterýž proti němu může sobě stěžovati k ministru vnitra. Stížnost k správnímu dvoru soudnímu se nepřipouští, poněvadž rozhodnutí zůstaveno jest volnému uvážení úřadů správních. Stavební pokladny nemocenské řídí se všeobecně týmiž zásadami jako pokladny nemocenské. Stavební pokladna nemocenská se zruší, zruší-li se podnik, pro který zřízena byla, a nepostará-li se stavebník o pořádné vedení pokladny a účtů. V tomto posledním případu a dále tehdy, když stavebník nebo podnikatel nezřídil nemocenské pokladny do lhůty stanovené, vzchází proň závazek k minimálním dávkám předepsaným v §§ 6 a 8 zák. o pojišť. proti nem. (lékařské ošetřování, léky, příspěvky nemocenské, náklady pohřební) a to ve prospěch dělníků a úředníků v závodě jeho zaměstnaných. Při schválení statutu pokladny má politický úřad zemský rozhodnouti, zda-li a v jakém objemu má býti zavázána pokladna k střádání a doplňování reservního fondu. Statut obsahuje ustanovení o tom, jak naložiti sluší se zbývajícím jměním zrušené pokladny; leč nesmí se tak státi ve prospěch stavebníka (§ 57 zák. o pojišť. proti nem.).

4. Nemocenské pokladny společenstev. Osoby pojištěním povinné, které náležejí k nějaké nemocenské pokladně společenstevní zřízené podle ustanovení řádu živnostenského, nemusí náležeti nemocenské pokladně zřízené dle předpisů zák. o pojišť. proti nemoci.

5. Pokladny bratrské pozůstávaly z části již od pradávna jakožto pokladny podpůrné; jsou pak to nucené pokladny, které všem osobám v horách zaměstnaným poskytují podpory pro případ neschopnosti ku výdělku a pro případ smrti pozůstalým po osobách těch. Dávky dle statutů vyměřené musí v případě onemocnění dosahovati zákonnou míru nejmenší (§§ 6 a 8 zák. o pojišť. proti nemoc.). Úprava poměrů pokladen bratrských provedena byla X. hlavou všeob. horního zákona ze dne 23 května

1854 č. 146 ř. z., zákony ze dne 28. července 1889 č. 127 ř. z., ze dne 30. prosince 1891 č. 3 z roku 1892 a ze dne 17. prosince 1892 č. 178 ř. z.

6. Svobodné pokladny.

Již zákon o pojišťování proti nemoci připustil v § 60 svobodné pokladny spolkové jakožto nositele nemocenského pojišťování, zákonem pak o pomocných pokladnách ze dne 16. července 1892 č. 202 ř. z. uznány byly i registrované pomocné pokladny za způsobilé nositele pojišťování nemocenského. Svobodné pokladny jsou ryze soukromé ústavy a účastenství v nich závisí na svobodném rozhodnutí dělníka a zaměstnatele. Vztah ku všeobecné povinnosti pojišťovací spočívá tu jen v tom, že členové svobodné pokladny vyhovující zákonným náležitostem pokládají se zpravidla za řádné pojištěné. Podmínkou jest, aby pokladny spolkové svým údům pro případ neschopnosti ku výdělku (§ 13, č. 3. zák. o poj. proti nemoci) co do vstupného (zápisného) a počátku nároku na podporu (§ 22) poskytovaly tytéž výhody jako okresní nemocenské pokladny. Naproti tomu nevyhledává se, aby podnikatel zapravil $1/_3$ příspěvků. Nastoupí-li však údové spolku přiměřené zaměstnání, stávají se zároveň údy dotyčné nucené pokladny. Nemocenská podpora svobodných pokladen má zpravidla vztahovati se na ony osoby, které bydlí v okresu sídla pokladny nebo tam jsou zaměstnány. Tato okolnost přivádí podnikatele k tomu, aby podporovali pokladny spolkové, kdežto dělníci podporují tyto pokladny pro svou sociální organisaci vydržujíce je výhradně sami. I svobodné pokladny podléhají po stránce nemocenského pojištění dohledu státnímu.

V. Povinnosť příspěvková.

Pojišťovací sumy, které mají nemocenské pokladny platiti dle zákona o pojištění proti nemoci a dle statutů, dále náklady správní a prostředky k statutárnímu střádání a dotování záloh kryjí se z příspěvků pojištěných dělníků a podnikatelů. Přímý závazek ku placení příspěvků postihuje podnikatele. Než na ně spadá toliko $1/_3$, kdežto $2/_3$ nésti musí pojištění dělníci. Podnikatel smí tyto kvoty připočísti na vydělanou mzdu nebo služné osob jím zaměstnaných a strhnouti je. Nepoužije-li zaměstnatel tohoto práva při výplatě mzdy nebo služného, může při pozdějších výplatách strhnouti na zadržalé kvoty jen tehdy, když od dotyčné výplaty mzdy neuplynula doba delší jednoho měsíce. Nedostává-li se některým dělníkům pracovní mzdy na penězích, má za ně zaměstnatel veškeré příspěvky nésti z vlastního. Povinnost ku placení celého příspěvku stihá pojištěného výhradně a přímo, zůstavil-li závod pojištěním povinný, nejsa členem jiné pokladny, dále úředníky závodu, kteří berou roční služné větší než 1200 zl., dále dobrovolné spoluúdy pokladny. Poškodí-li někteří členové pokladnu simulací, může jim býti za trest uložena povinnost ku zaplacení zvýšeného příspěvku za určitý čas. Má-li pokladna dostáti svému sociálnímu účelu, nesmí příspěvky dostoupiti příliš značné výše. Proto bylo zákonem o pojištění proti nemoci stanoveno, že nesmí příspěvky — pokud postihují osoby pojištěním povinné — přesahovati 3% mzdy (3% zlatého), podle níž se příspěvek nemocenský vypočítává. Příspěvky možno zvýšiti ten tehdy, usnesou-li se na tom ve valné hromadě jak zástupci zaměstnatelů zavázaných ku příspěvkům, tak i zástupci spoluúdů pokladny ve zvláštní poradě a zvláštním hlasování a to vždy s $3/_4$ většinou přítomných. Stanovil-li by statut dávky převyšující zákonnou nejmenší míru, obnáší maximum kvot postihujících spoluúdy

pojištěním povinné při nově zřízených pokladnách 2% obnosu mzdy, dle něhož se příspěvek nemocenský počítá. Pozdější zvýšení těchto příspěvků dovoluje se až do výše 3% vydělaného zlatého jen tehdy, usnesou-li se na tom ve valné hromadě jak zástupcové zaměstnatelů ku příspěvkům povinných, tak i zástupcové údů pokladny ve zvláštní poradě a v odděleném hlasování a to povždy s absolutní většinou přítomných. Vyjde-li z roční závěrky pokladny na jevo, že nelze i po zvýšení příspěvků pojištěných osob na 3% z obnosu mzdy (§ 26 zák. o pojišť. proti nem.) hraditi nejmenší zákonné dávky pokladny, a není-li shora vylíčeného usnesení o zvýšení příspěvků, pak chybí pokladně nezbytný hospodářský základ, tak že musí býti zrušena a dosavádní údové její přidělí se k jiným pokladnám. Shledá-li se však ze závěrky roční, že roční příjmy převyšují obnosy potřebné k úhradě pokladničních závazků, nutno jest usnésti se buďto na přiměřeném zmírnění příspěvků nebo na zvýšení dávek pokladny; podmínka jest, aby reservní fond dostoupil maximální výše v statutech vytčené. Nedojde-li k usnesení takovému, má k němu politický úřad zemský vyzvati; neuposlechne-li se tohoto vyzvání, má zmíněný úřad provésti žádoucí změny statutu pokladny z úřední povinnosti s účinky právoplatnými.

VI. Nároky pojištěných osob.

Zákon o pojištění proti nemoci usiluje o to, aby poskytnuta byla pojištěným osobám v případu onemocnění pomoc a zaopatření potřebné ku zachování života a sil pracovních. Pojem nemoci zákon nevyměřuje. Praxe pokládá za nemoc každý abnormální stav těla, který ochromuje způsobilost ku výdělku a vyžaduje lékařského ošetření. I poranění a těhotenství patří tedy do pojmu nemoci. Počatá nemoc trvá tak dlouho, až podle vědeckých zásad nemocný již více nemá potřebí lékařského ošetřování nebo požívání léků anebo až se stane schopným vydělávati. Stane-li se znovu nutnou lékařská pomoc nebo požívání léků, jest odůvodněno nové onemocnění a proto též vzchází nový nárok na podporu. Lhostejnou jest příčina nemoci, pokud nebyla způsobena úmyslně nebo zaviněným účastenstvím při bitkách nebo rvačkách nebo obžerstvím, kdež pak statuty pokladen podporu odmítnouti nebo zmenšiti mohou (§ 24 cit. zák.). Nárok na podporu vznikem nemoci odůvodněný obsahuje:

1. od počátku nemoci nárok na bezplatné lékařské ošetřování počítaje v to přispění ku porodu, nárok na nutné léky a jinaké therapeutické pomůcky;

2. trvá-li nemoc déle tří dnů a má za následek nezpůsobilost ku výdělku, přísluší nárok na podporu nemocenskou, která platí se ode dne onemocnění a nezpůsobilosti k výdělku nejméně po 20 týdnů a to týdně dodatečně a nejméně částkou 60% mzdy denní v okresu soudním obvyklé. Základem pro vyměření této podpory jest však nikoli individuelní mzda pojištěné osoby, nýbrž průměrná mzda všech dělníků pojištěním povinných. Výši této denní mzdy vyšetří a uveřejní periodicky pro každý soudní okres politický úřad I. stolice pro mužské a ženské, pro dorostlé a mladistvé dělníky. Je-li mzda obyčejných nádenníků značně rozdílná, možno stanoviti více kategorií jak co do stáří, tak i kvalifikace dělníků. Pro učně, volontéry, paktikanty a jiné osoby, jimž se nedostává následkem nedokončeného odborného vzdělání žádné nebo nižší mzdy pracovní, platí ustanovení daná pro mladistvé dělníky. Dělnicím poskytnouti sluší při

normálním průběhu šestinedělí podporu nemocenskou na dobu nejméně 4 neděl po jich slehnutí.

3. Zemře-li pojištěný, dlužno pozůstalým vyplatiti pohřebné aspoň ve dvacateronásobném obnosu průměrné denní mzdy. Zákonná nejmenší dávka záležející v bezplatném ošetřování lékařském, nutných lécích a příspěvku nemocenském může býti nahrazena bezplatným léčením a zaopatřením v některé nemocnici dle poslední třídy mimo bezplatné dopravy do nemocnice. Ubytování v některé nemocnici může nemocenská pokladna jednostranně opatřiti při všech pojištěných, kteréž nepožívají domácího ošetřování. Je-li nemocný v domácím ošetřování (t. j. nemocný, který žije se svým manželem neb jinými členy rodiny ve společné domácnosti, nebo jimž dostává se jinakého domácího ošetření), nezbytným jest svolení jeho, třeba by druh nemoci bezpodmínečně žádal ubytování v nemocnici. Tomu tak jest při nakažlivých nemocích, dále žádá-li nemoc zvláštního opatrování a péče nebo nutným jest trvalé střežení nemocného. K nemocnicím patří i chorobince, neboť i choroba duševní poskytuje nárok na zákonnou podporu. Dostává-li dělník ubytovaný v nemocnici příslušnou část ze své mzdy, jest mu zaplatiti polovici z příspěvku nemocenského za ten čas, po který trvá léčení a opatrování v nemocnici na útraty nemocenské pokladny. Nuznost příbuzných při tom nerozhoduje; jim vychází nárok na podporu jen v tom případu, když onemocnělý skutečně jich živobytí uhražoval.

Co do závaznosti pokladen nemocenských vůči ústavu rozhodují předkem úmluvy navzájem mezi nimi učiněné. Jinak platí při veřejných nemocnicích zákonné pravidlo, že nemocenská pokladna za dělníka v prvních 4 nedělích opatřovací náklady poslední třídy (pokud ovšem pokladna na se nevzala dalších závazků), za další čas platiti má obyčejnou podporu nemocenskou. Je-li pojištěný zároveň spolučlenem dvou nemocenských pokladen, má každá z nich poskytnouti mu statutární podporu nevznášejíc nároku na náhradu proti druhé pokladně a to tak, jakoby pojištěný byl býval členem jediné jen pokladny. Náhradu výloh má nemocnici poskytnouti ona pokladna, která by nemocného dala do nemocnice, a má též dáti polovinu příspěvku nemocenského členům rodiny nemocného, kdežto druhá pokladna má vyplatiti statutem vyměřenou podporu nemocenskou. Má-li osoba úrazem stížená zároveň nárok za některou úrazovou pojišťovnou, přechází její nárok až do obnosu poskytnuté nemocenské podpory na nemocenskou pokladnu. Vzejde-li pojištěnému při onemocnění nárok na náhradu vůči třetí osobě, přechází i tento nárok dle zákona až do výše podpory nemocenské na nemocenskou pokladnu.

Nárok na podporu nemocenskou nemůže býti ani pojat v exekuci, ani stížen býti opatřením zajišťovacím, a nemůže též býti pojištěným napřed zcizen, zastaven nebo zamítnut.

Poskytla-li obec nebo korporace na základě zákonného nebo statutárního závazku k opatření chudých nemocenskou podporu nějaké osobě, která má nárok na podporu u určité nemocenské pokladny, přechází tento nárok na obec nebo korporaci až do obnosu poskytnuté jimi podpory, a dosahuje-li nebo převyšuje-li tento obnos danou podporu, přechází nárok celý; obec ta nebo korporace jest pak výlučně oprávněna sama přivésti ku platnosti přenesený nárok za nemocenskou pokladnou. Toto ustanovení platí i při nadacích, kteréž poskytly nemocenskou podporu, jsouce zavázány k zaopatření chudých, jestliže poskytnutých podpor

dle nadačních ustanovení užito býti může ve prospěch jiných osob než příjemce.

Jinak se zákon o pojištění proti nemoci nedotýká nároků na chudinské zaopatření ani nároků za jinými pokladnami a ústavy pojišťovacími.

VII. Statistické výsledky. (Srv. »Úřední zprávy« 1895, str. 643): Povinné pojištění proti nemoci vykazovalo v roce 1893 organismus složený z 2876 nemocenských pokladen o 1,840.043 údech, mezi nimiž bylo 98.359 údů k pojištění nepovinných. Okresních nemocenských pokladen bylo 552, nemocenských pokladen závodních bylo 1425, stavebních pokladen 7, pokladen společenstevních 787, nem. pokladen spolkových bylo 105. Procentuální poměr mezi počtem mužských a ženských údů u všech pokladen vyjádřiti lze poměrem 78 : 22. Úhrnný příjem nemocenských pokladen činil 15,062.557 zl., z čehož připadá 14,100.906 zl. na příspěvky pokladen; úhrnné vydání obnášelo 13,865.353 zl., z čehož dávky pokladen pro jich členy vyžadovaly obnos 12,230.879 zl. Finanční výsledek byl účetní přebytek 1,197.204 zl., z kterého dotovány byly fondy reservní. Celkový reservní fond všech pokladen dosahoval koncem r. 1893 sumy 9,001.014 zl.

Průměrné roční obtížení člena jednoho bylo největší u nemocenských pokladen spolkových, totiž 8 zl. 01 kr.; nejmenší bylo u okresních nemocenských pokladen obnášejíc 4 zl. 35 kr. Z osob proti nemoci v roce 1893 pojištěných onemocnělo 697.404 osob v 846.122 případech onemocnění, dnů nemoci bylo 14,146.752. Slehnutí bylo 36.220, jež žádala 943.121 dnů nemoci; připočtou-li se tato data k hořejším výsledkům, bylo celkem 900.342 případů o 15,089.873 dnech nemoci, kdež podpora nemocenská musila se poskytnouti.

Počet úmrtí, při nichž pokladny nemocenské nesly náklady pohřbu, činil 18.435.

Jeden den nemoci stál průměrně pokladny 78·4 kr. V roce 1893 bylo u rozhodčích soudů nemocenských pokladen podáno pro úplné zamítnutí nároku na podporu 713, pro částečné zamítnutí 300 žalob, celkem 1013 žalob. Procentuální přírůstek pokladen a členstva od r. 1890 vyličuje tato tabulka:

V roce	Počet pokladen	Průměrný počet členstva	Přírůstek v % roku minulého	
			pokladen	členstva
1890	2740	1,548.825	14·1	20·6
1891	2822	1,666.790	3·0	7·6
1892	2837	1,741.074	0 5	4·5
1893	2876	1,840.043	1·4	5·7

O pokroku vnitřního rozvoje pojištění proti nemoci ve směru humanitním a finančním od r. 1890 poskytují přehled tato data vzatá ze statistiky účetní a nemocenské:

Rok	Obnos pokladních příspěvků ve zlatých	Obnos dávek vyplacených pokladnami jich členům		Finanční výsledek	
		ve zlatých	v % příspěvků	Úhrnné fondy reservní na konci roku ve zlatých	Dotace fondů reservních v % příspěvků
1890	11,489.862	10,096.740	87·9	5,047·805	8·87
1891	12,470.236	10,468.392	84·0	6,576 724	11·44
1892	13,237.574	11,381.691	86·0	7,773 093	9·08
1893	14,100.906	12,230.779	86 7	9,001.014	8·49

Dle toho obnášela úhrnná náhrada v případech nemocí a úmrtí dělníků ve čtyřletí od 1890—1893 celkem 44,177.602 zl. a dostoupila v době od 1. srpna 1889 t. j. od početí obligatorního pojištění proti nemoci až do konce r. 1893 okrouhle 46 milionů zl. (počítáme-li z nemocenských pokladen v r. 1892 činných jen ty, které byly zřízeny 1. srpna 1889 nebo později, resp. přetvořeny). Objem humánní činnosti pokladen nemocenských zračí se konečně v těchto statistických datech nemocenských:

Rok	Onemocnění (pokud se týká) slehnutí	Trvání nemoci dle dní	Trvání nemoci jednoho člena a v jednom roce dle dní	Úmrtí	Procenta úmrtnosti
1890	797.683	12,409.327	8·01	15.925	1·03
1891	750.221	12,754.508	7·65	16·674	1 00
1892	819.738	13,869.285	7·97	17·211	0 99
1893	900.342	15,089.873	8·20	18·435	1·00

Pojištění dělníků proti úrazu.

I. Zákonodárství.

Před zákonným upravením úrazového pojištění dělnictva v Rakousku příslušel dělníkům nehodu utrpěvším nárok na náhradu škody dle ustanovení všeob. obč. zák. jen vůči těm osobám, které úraz zavinily. Důkaz tohoto zavinění o sobě jest nesnadný a při úrazech živelními pohromami způsobených vůbec nemožný. Nehledě k tomu jest postavení jednotlivého dělníka vzhledem ku jmění jeho a k délce sporu, kterým vymáhati musí nárok na náhradu škody proti zaměstnavateli, vždy velmi nevýhodné. Tento stav byl konečně tím více neudržitelným, jelikož přibylo s rozvojem průmyslu a práce strojové pro dělníky mnoho zřídel nebezpečí, a tak proklestilo si cestu spravedlivé uznání, že stát musí se o to postarati, aby nezpůsobilost dělníku přivozená úrazy přímo neničila na dále existenci jeho a jeho rodiny. Naprostá nedostatečnost soukromého pojišťování dělníků, jakož i veřejná péče o chudé a především vzor německého zákonodárství, přiměly brzy rakouskou vládu ke studiu této otázky. První vládní osnova byla předložena sněmovně poslanecké dne 7. prosince 1883 (č. 783 příloh

ku stenograf. protokolu IX. sezení) k ústavnímu projednání. Osnova tato přimykala se podstatně k německým osnovám, zaváděla však úchylkou od těchto jakožto nositele úrazového pojištění teritoriální ústavy pojišťovací. Živnostenský výbor poslanecké sněmovny podal dne 24. února 1885 o této osnově zprávu, ve kteréž schváleny vůdčí zásady vládní předlohy, zavedeny však jakožto obvod ústavů pojišťovacích místo navrhovaných okresů obchodních komor korunní země, příspěvky dělníků ku nákladům úrazového pojišťování sníženy se 25% na 10% a kromě těchto teritoriálních ústavů připuštěny za jistých podmínek i odborné společenské pojišťovny. Jelikož mezitím sezení ukončeno, nebyla zpráva tato více projednávána. Dne 28. února 1886 podána byla pak nová předloha vládní se změnami výborem živnostenským navrženými, kteráž dostala se do porady v plenu v době od 20. května 1886 až do 5. června 1886 a bez podstatné změny přijata byla ve třetím čtení po návrhu výboru. Změny navržené panskou sněmovnou byly až na malé výjimky přijaty též ve sněmovně poslanecké. Usnesení poslanecké sněmovny přizpůsobila se pak sněmovna panská. Zákon ten došel dne 28. prosince 1887 sankce a publikování v 1 čís. říš zákona z r. 1888, účinnosti nabyl 1. dubnem 1888. Ve skutečnosti však vešlo v život úrazové pojištění dělnictva teprve 1. listopadem 1889; až do této doby trvaly organisační přípravné práce pro zřízení sedmi teritoriálních úrazových pojišťoven. Zákonem ze dne 20. července 1894 č. 168 ř. z. učiněn pokrok co do vývoje úrazového pojišťování tím, že rozšířeno bylo toto i na další odvětví. Zákon tento vstoupil v působnost 8. lednem 1895. Z prováděcích nařízení k zákonu o úrazovém pojišťování jsou zvlášť důležita: min. nař. ze dne 30. března 1888 č. 34 ř. z., ze dne 3. dubna 1888 č. 35 ř. z.; ze dne 22. ledna 1889 č. 11 ř. z.; ze dne 24. ledna 1889 č. 12 a 13 ř. z.; ze dne 4. května 1890 č. 75 ř. z.; ze dne 29. května 1890 č. 95 ř. z. a ze dne 20. července 1894 č. 167 ř. z.

II. Předmět pojištění.

Předmětem pojištění jest péče o dělníky utrpěvší úraz při nehodách pracovních a o úředníky závodní a v případu smrti jest to péče o pozůstalé osob nehodu utrpěvších. Péče přísluší ústavům, kteréž vydržovány jsou společně od dělníků a zaměstnavatelů. Vůdčí myšlénkou pojištění jest zmírniti škodlivé následky jednotlivých úrazů v podniku pro jmění osob nehodu utrpěvších, ohledně pozůstalých tím způsobem, že následky ty rozdělí se na velký počet dělníků, jimž hrozí stejné nebezpečí. Podmínkou nároku na pojištění jest úraz nastalý při provozování podniku ku pojištění povinného, kterýžto úraz způsobil tělesné ublížení nebo smrt pojištěného.

1. Úrazy jsou ve smyslu zákona o úrazovém pojišťování náhlé události poškozující lidské zdraví, kteréžto události mají svůj původ v nějakém menším pochodu nebo stavu. Trvale škodlivý vliv stejných okolností a vliv zaměstnání, kterýž působí nemoci, neschopnost ku práci v dotyčném podniku nebo smrt, jakož i povlovné vyčerpávání tělesných sil, nejsou úrazy ve smyslu cit. zákona.

2. Úraz musil státi se při provozování podniku. Proto musí býti úraz v souvislosti s činností, která směřovala dle určení svého ku provozování podniku, tedy vztahovala se místně i časově k docílení nebo přípravě určitého účelu provozovacího. Zákon o úraz. pojišť. není v rozporu s nejliberálnějším pojímáním, dle něhož označiti sluší jakožto úrazy podnikové všechny úrazy, která stihnou dělníka u příležitosti jeho služební

činnosti — »ve službě« (»beim Betriebe sich ereignende Unfälle«. § 1 zák. o poj. děl. proti úr.) Podle toho byly by úrazy ve smyslu zákona i všechny úrazy způsobené živelními vlivy, pokud stihnou pojištěného za jeho činnosti závodní. Přece však jest pojem úrazu podnikového v theorii i praxi sporný.

3. Pojištění jest pojištěním společným (kolektivným) vztahujíc se nikoli jen na jednotlivce, nýbrž ku všem dělníkům a úředníkům zaměstnaným v podnicích pojištěním povinných. (Výjimku shledáváme jen obledně oněch hospodářských a lesních podniků, kteréž používají sil strojních tím způsobem, že jen určité kategorii osob hrozí nebezpečí úrazu. Zde obmezuje se povinnost pojištění jen na tyto ohrožené osoby).

4. Úrazové pojišťovny jsou nucené pokladny, jimž náležeti musí každý dělník pojištěním povinný. Spočívají pak na zásadě vzájemnosti, neboť příspěvky členů vyměřují se stále dle potřeb, dle vydání ústavů, při čemž vyloučen jest zisk podnikatelský. Pojištěné osoby jako jednota jsou zároveň právně nositeli nároků pojišťovacích. Výdaje ústavů záležejí v náhradách vypláceným pojištěným (důchody, odbytné, pohřebné), z obnosů určených k založení reservního fondu a ku nákladům správním. Potřebná částka pro důchody určuje se dle soustavy o úhradě kapitálové. Jakožto potřeba běžícího roku stanoví se totiž hodnota kapitálů nově přikázaných, pravoplatně zjištěných nároků důchodových počítaná dle zásad techniky pojišťovací a tato hodnota reservuje se skutečně v pokladnách ústavu.

III. Pojištěné osoby.

Nárok na výhody úrazového pojištění mají všichni dělníci a úředníci, kteříž zaměstnáni jsou v určitých zákonem stanovených kategoriích podniků, kteréž pojištěním jsou povinny.

1. Takovými jsou dle zák. ze dne 28. prosince 1887 č. 1 z r. 1888: továrny, hutě, horní závody na nevyhrazené nerosty (t. j. nerosty, kteréž upotřebitelny jsou obsahujíce kovy, síru, kamenec, vitriol nebo sůl kuchyňskou, černé a hnědé uhlí, cement, tuhu a rudu), loděnice (ústavy pro stavbu lodí a podniky, které hotové lodi na vodu spouštějí, lomy (při kterýchž dobývá se kamene dle technických pravidel), jakož i příslušenství k těmto podnikům náležející; dále živnostenské podniky vztahující se k provádění stavebních prací (vysoké stavby, stavby silnic a železnic), podniky, při nichž užívá se parních kotlů nebo takových hnacích strojů, kteréž uvádí se v pohyb živelními silami (větrem, vodou, parou, svítiplynem, zahřátým vzduchem, elektřinou atd.) nebo zvířaty; konečně závody, ve kterých vyrábí se třaskaviny nebo kde se těchto užívá. Ministerstvo vnitra může však stížiti povinností pojišťovací i jiné podniky spojené s nebezpečími úrazu, jmenovitě s nebezpečím ohně. Ministr však obmezen jest potud, že musí takováto rozsáhlá opatření sděliti s říšskou radou.

a) Vyňaty z povinnosti pojišťovací jsou podniky takové, ve kterých jen přechodně se používá strojů nenáležejících ku příslušenství podniku, ojedinělé opravy na stavbách, budování přízemních a hospodářských staveb na venkově, pokud prováděny nejsou po živnostensku; vyňato jest konečně dolování nevyhrazených nerostů a námořská plavba.

Povinnosti pojišťovací sproštěni jsou dále zřízenci ustanovení v nějakém podniku státu, země, obce nebo veřejného fondu, přísluší-li jim pro případ úrazu nárok na výslužné rovnající se výhodám pojištění.

b) Ministr vnitra má právo osvoboditi od povinnosti pojišťovací jednotlivé podniky pojištěním povinné, ve kterých výjimečně nehrozí nebezpečí úrazu. Ministr nemá však práva sprostiti povinnosti pojišťovací jednotlivé kategorie dělníků v podniků v podnicích jinak pojištěním povinných. Sproštění povinnosti pojišťovací sděliti dlužno každoročně s říšskou radou.

2. Podle zákona ze dne 20. července 1894 č. 168 ř. z. podléhají povinnosti pojišťovací:

a) Veškeré podniky železniční bez rozdílu, jaké síly hnací (pohonu) používají;

b) podniky jinaké zabývající se po živnostensku dopravou osob nebo věcí po zemi nebo řekách a vodách vnitrozemských vyjma plavební podniky podléhající námořským zákonům;

c) hlubidla;

d) podniky zanášející se po živnostensku čistěním ulic a budov (oken, střech a pod.);

e) po živnostensku provozované podniky skladišť počítaje v to i skladiště a velké sklady dříví a uhlí;

f) podniky stálých divadel a to i tehdy, když se neprovozují po celý rok, co do dělnictva a úřednictva jakož i herců;

g) hasičstvo z povolání;

h) živnost cídičů stok;

i) živnost kominická;

j) živnost kamenická, živnost studnařů a stavitelů železných konstrukcí.

Podniky nepodléhající po zákonu povinnosti pojišťovací jakož i spolky dobrovolných hasičů a jich jednoty mohou své dělníky a úředníky, pokud se týká činné členy pojistiti u onoho pojišťovacího ústavu, v jichž okresu leží závod (spolek).

Dělníky ve smyslu zák. o poj. proti úrazu jsou všechny osoby zaměstnané ve službách nějakého podniku nebo příslušenství jeho. Pojištěním povinnými dělníky jsou i učňové, volontéři, praktikanti a jiné osoby, kterým nedostává se pro nedokončené odborné vzdělání nijaké nebo jen nepatrné mzdy. Dítky podnikatelovy zaměstnané v závodu pojištěním povinném pokládati sluší za dělníky ku pojištění povinné, je-li tu skutečně poměr pracovní, či-li vznese-li se na dítko určitá práce, kterou ono vykonati musí. Choť podnikatele vyloučen jest následkem zájmu a hospodářského podílu, kterýž mu přímo ku podniku přísluší, z práv a povinností s pojištěním spojených; leč zákon z r. 1894 dovolil podnikatelům, aby dobrovolně pojistili sebe samy, své plnomocníky nebo zástupce, dále jinaké osoby, kteréž nejsou sice pojištěním povinny, avšak vydány jsou nebezpečím v závodu hrozícím.

Úředníky ve smyslu cit. zák. jsou oni úředníci, kteří jakýmkoli způsobem vydáni jsou v závodu nebezpečím. Pojištění počíná pro osoby pojištěním povinné ihned, jakmile vstoupí do dotyčných závodů, pokud se týká, tou dobou, kdy podnik dosud pojištěním nepovinný stane se pojištěním povinným. Při osobách a závodech dobrovolně pojištěných počíná pojištění tím dnem, kterého došla přihláška ústav pojišťovací, a končí dnem odhlášení, nejdříve však po uplynutí půlletí.

IV. Organisace.

Nositeli úrazového pojištění jsou úrazové pojišťovny, z nichž má býti zásadně jedna zřízena pro každou zemi v hlavním městě.

1. Ministr vnitra je oprávněn však vyžádav si dobrozdání výboru zemského v téže zemi několik úrazových pojišťoven nebo pro několik sousedních zemí jedinou úrazovou pojišťovnu zříditi a sídlo určiti.

2. Ministr vnitra může dále zachovávaje teritoriální meze úrazové pojišťovny spojiti několik takových ústavů v jedno nebo nařídití rozdělení jednoho ústavu. Pojišťovny podléhají dozoru státnímu podle regulativu pojisťovacího a podle zvláštních ustanovení obsažených v zák. o úraz. pojišť. Toho času jest 7 ústavů a to: pro Čechy se sídlem v Praze, pro Moravu a Slezsko se sídlem v Brně, pro Dolní Rakousy se sídlem ve Vídni, pro Horní Rakousy, Solnohrady, Tyroly a Vorarlberg se sídlem v Solnohradu, pro Štýrsko a Korutany se sídlem ve Štýrském Hradci, pro Halič a Bukovinu se sídlem ve Lvově, pro město Terst s územím jeho, pro Gorici a Gradišku, Istrii, Krajinu a Dalmácii se sídlem v Terstu.

Výminečně lze dovoliti jednotám průmyslového podnikatelstva, aby zřídily si zvláštní úrazovny.

3. Dále může ministr vnitra za jistých podmínek uděliti soukromým pojišťovnám úrazovým, které stávaly již před působností tohoto zákona o úrazovém pojišťování, svolení k dalšímu trvání. Členové těchto ústavů nemusí pak býti již členy teritoriálních, státních úrazových pojišťoven. V Rakousku jest tohoto času jedinká odborná úrazová pojišťovna a to úrazová pojišťovna rakouských železnic a tři úrazové pojišťovny »vyňatých závodů«, kteréžto pojišťovny stávaly již před zákonem o úrazovém pojišťování

4. Organisace teritoriálních úrazových pojišťoven spočívá na zvláštních stanovách, k jichž změně potřebí jest schválení vládních. Tyto stanovy mají býti sdělány dle úředních vzorných stanov (nař. min. ze dne 21. ledna 1889 č. 13 ř. z.).

a) Údy úrazových pojišťoven jsou dělníci a úředníci zaměstnaní v závodech pojištěním povinných, které leží v okresu ústavu;

b) celé vedení a správa ústavu spočívá v rukou předsednictva. Toto sestává z 18 členů, 6 z nich a 6 náhradníků volí ze svého středu podnikatelé, 6 ostatních a 6 náhradníků volí ze svého středu pojištění, zbývajících 6 členů povolává ministr vnitra. Volba koná se hlasovacími lístky; k této volbě předsednictva zařadí se všechny závody pojištěním povinné do 6 kategorií závodů navzájem příbuzných. Každá kategorie má voliti svého zástupce zaměstnatelů a zástupce dělníků, jakož i náhradníky jejich. Předsednictvo volí se na 4 roky. Předsednictvo volí ze svého středu na 2 roky starostu, náměstka starosty a zapisovatele. Povinnosti předsednictva jsou zvláště tyto: stanovení komisí volebních, usnášení se o sazbě příspěvků, o změnách stanov, o soudním a mimosoudním zastupování ústavů, rozhodování o povinnosti pojišťovací závodů, stanovení náhrad, poskytování odbytného vdovám, usnesení o výnosném uložení volného jmění ústavu, vydávání řádu jednacího, ustanovování a propouštění úředníků, určování jich služného a požitků, dozor nad celým vedením, rozhodování o stížnostech proti opatřením funkcionářů, sestavování závěrky účetní a roční zprávy, kterou zaslati nutno ministerstvu vnitra, konečně správa svazku pokladen nemocenských. Členství v předsednictvu jest úřadem čestným.

c) Běžné záležitosti ústavu opatřuje správní výbor, sestávající ze starosty, jeho náměstka a tří členů předsednictva. Tyto volí předsednictvo na dobu 2 let. Předsednictvo jmenuje dle potřeby v okresu ústavu »zmocněnce« a legitimuje je plnou mocí; jména a sídla všech zmocněnců sluší veřejně oznámiti. Tito zmocněnci mají k rozkazu předsednictva nebo správního výboru nahlížeti na místě do oněch zápisů (seznamů mzdy) podnikatelů, které podávají pojem o požitcích pojištěných. Mohou dále súčastniti se při vyšetřování nastalých úrazů a kontrolovati délku oprávnění k požitkům oněch pojištěných osob, kterým byly povoleny důchody; zvláště mají zmocněnci vésti v patrnosti osoby nezpůsobilé k výdělku co do trvání a stupně této nezpůsobilosti.

d) Placení úředníci úrazových pojišťoven musí býti vzati ve služební přísahu; podléhají disciplinární moci předsednictva. Ustanoviti a propustiti správní úředníky, technika pojišťovacího a účetního lze jen se schválením státním.

V. Státní dohled.

1. Ministr vnitra má právo rozpustiti předsednictvo ústavu pojišťovacího a přenésti provisorně jistému správci vedení a zastoupení ústavu; než ministr musí do 4 neděl po rozpuštění učiniti opatření potřebná k sestavení nového předsednictva.

2. Státní dohled nad pojišťovacími ústavy vykonává politický úřad zemský, v jehož správním obvodu jest sídlo dotyčné úrazové pojišťovny.

3. Ministra vnitra podporuje v činnosti jemu vyhražené pomocná rada odborníků, které jmenuje ministr na dobu tří let z předních odborníků na poli průmyslu, závodů hospodářských a lesních, techniky průmyslové jakož i na poli techniky pojišťovací.

4. Politické úřady mají vyhověti dle možnosti podaným žádostem ústavů pojišťovacích, podporovati je a i bez vyzvání propůjčiti jim všechny prostředky, které důležity by byly pro celou činnost ústavů těch.

Pojišťovací ústavy nemají práva na zastoupení finanční prokuraturou, mohou však žádati příslušného živnostenského dozorce (inspektora), aby bez průtahů prohlédl závody pojištěním povinné.

VI. Soudy rozhodčí.

Pro každý ústav pojišťovací zřídí se v sídle jeho soud rozhodčí, který výlučně příslušným jest rozhodovati o nárocích na náhradu škody vznesené na ústav pojišťovací, avšak jím neuznané. Tento rozhodčí soud činným jest i pro jednotu nemocenských pokladen a rozhoduje všechny nároky vznesené jednou pokladnou na pokladnu jinou.

1. Organisace soudu rozhodčího. Soud rozhodčí skládá se ze stálého přednosty, 4 přísedících a potřebných náměstků. Přednostu a jeho náměstka jmenuje ministerstvo spravedlnosti ve shodě s ministrem vnitra z počtu soudcovských úředníků. Dva přísedící a jich náměstky (kteří vesměs musí být technicky vzděláni) povolává na určitý čas do soudu rozhodčího ministr vnitra ve shodě se súčastněnými ministerstvy. Jednoho přísedícího a jeho náměstka volí podnikatelé pojištěním povinní a jednoho přísedícího a náměstka jeho volí pojištění současně s volbou do předsednictva a na stejnou dobu. Žádný člen soudu rozhodčího nesmí býti v předsednictvu ústavu pojišťovacího nebo býti ve službách ústavu.

2. Právní prostředky nebo žaloby proti nálezům soudu rozhodčího nemají místa. Příslušný soud dlužníkův povolán jest, aby nálezy

soudu rozhodčího nebo narovnání uzavřeného před ním vykonal. Nároky na náhradu škody proti ústavu pojišťovacímu vznésti sluší žalobou u příslušného soudu rozhodčího do roka počítaje od dodání výměru ústavu pojišťovacího, jinak vyloučeny jsou zmíněné nároky. Soud rozhodčí jest teprve tehdy povolán k rozhodnutí, když pojišťovací ústav náhradu zamítl úplně nebo aspoň ve výši žádané. Řízení před soudem rozhodčím upraveno bylo nařízením min. ze dne 16 dubna 1889 č. 97 ř. z.

VII. Povinnost ku příspěvkům.

1. Základem vyměření příspěvku pojišťovacího jest mzda pracovní; při tom nehledí se ku obnosu převyšujícímu 1200 zl. Při osobách, které pracují za nižší služné nebo bezplatně, počítá se 300 zl. za roční mzdu pracovní.

2. Příspěvky pojišťovací vyměřují se dle sazby ústavem pojišťovacím sestavené a od státu schválené. Výška jednotlivých sazbových prémií řídí se dle úrazového nebezpečí jednotlivých závodů. K tomu cíli rozdělí se všechny závody ve zvláštní třídy dle nebezpečí, tím, že se oddělí kategorie závodů co do své nebezpečnosti podle výsledků statistiky úrazové, při čemž určena jest největší nebezpečnost 100, a podle toho menší nebezpečnost přiměřeně se vyjádří.

3. Každá tato třída pojímá několik procent nebezpečí, aby se i v živnostenských kategoriích přihlédalo ku většímu nebo menšímu úrazovému nebezpečí a tím umožnilo se individualisování jednotlivých závodů.

Nyní platí revidované rozdělení podniků povinných úrazovým pojištěním ve třídy nebezpečí zavedené nařízením ministra vnitra ze dne 20. června 1894 č. 167 ř. z. Dle toho jest 15 skupin podniků: hospodářské závody a mlýny; železnice; hutě a jich vedlejší závody; spracování kamene a země; spracování kovů; výroba strojů, nástrojů a přístrojů (apparatů); průmysl chemický; továrny na zahřívací a osvětlovací látky; průmysl textilní; průmysl papírnický a kožní; předměty ze dříví; potraviny; živnost oděvnická a cídičská; stavby a provádění staveb; polygrafické živnosti. Každý jednotlivý podnik zařaditi jest dle jeho znaků do podniků svrchu jmenovaných skupin. Je-li zjištěna třída nebezpečí podniku, sluší při dalším umístění do sazby procent nebezpečí této třídy přihlédati především k jednotlivým zřídlům nebezpečí. Při tomto umístění do procenta nebezpečí nesmí se překročiti hranice dotyčné třídy nebezpečí. Zařadění do tříd nebezpečí a zjištění procent přehlížeti sluší aspoň každých pět let dle statistických výsledků. První revise stala se r. 1894 cit. min. nařízením. Pro každou sazbu procentovou nebezpečí úrazových vybírá se pak z každého zlatého výdělku určité procento jakožto příspěvek pojišťovací.

4. Proto určují se příspěvky tím způsobem, že se vyšetří v periodě, za niž příspěvek se má platiti, v dotyčném závodu vyplacené sumy mzdy vedle napočítané sumy nevyplacených osob, a z úhrnné sumy vypočítá se pak dotyčná sazba procentová. Tato vypočtení provésti má podnikatel sám a podati je do 14 dní po zmíněné periodě ústavu pojišťovacímu s udáním kvot, které vyplatiti dlužno. Ze sazbových příspěvků pojišťovacích postihuje 10% pojištěného a 90% podnikatele závodů pojištěním povinných. Nedostávají-li některé osoby pojištěné měsíčního výdělku na penězích, platí za ně sazbové příspěvky pojišťovací podnikatel závodu pojištěním povinného sám. Podnikatelé závodů odvádějí též ústavu pojišťovacímu kvoty pojišťo-

vacího obnosu pojištěnou osobu postihující, avšak jsou oprávněni, zadržeti pojištěným osobám kvotu 10% při vyplácení mzdy nebo služného.

5. O stížnostech proti výpočtu zadržených kvot příspěvků rozhoduje politický úřad I. stolice, při čemž vyhrazeny jsou další právní prostředky. Nepodrží-li si podnikatel závodu při výplatě mzdy nebo služného nebo nezapočte-li jich, může při pozdějších výplatách tak učiniti ve příčině nezadržalých kvot jen potud, pokud od dotyčné výplaty mzdy nebo služného neuplynula doba delší jednoho měsíce.

6. Opomene-li podnikatel ohlásiti závod svůj, musí nésti sám příspěvky pojišťovací za celé období trvání podniku až do té doby, kdy pojišťovací ústav dověděl se o existenci dotyčného závodu.

7. Nedoplatky příspěvků pojišťovacích dobývají se cestou správní.

8. Nepředloží-li podnikatel závodu výpočet v čas, má ústav cestou úřední stanoviti pojišťovací příspěvek za uplynulou periodu; o výsledku má býti podnikatel zpraven. Podnikatel může do 14 dnů potom, kdy vyrozuměn byl, podati námitky proti tomuto určení příspěvků u politického úřadu zemského. Podání námitek nemá však odkladacího účinku.

VIII. Nároky pojištěných.

1. Nárok na náhradu proti úrazové pojišťovně závislým jest na výšce mzdy pracovní a na stupni nezpůsobilosti ku výdělku.

2. Stane-li se pojištěný úplně nebo částečně nezpůsobilým ku výdělku, dostane počátkem 5. týdne po úrazu pro dobu nezpůsobilosti ku výdělku důchod (rentu). Tato renta obnáší při úplné nezpůsobilosti ku výdělku a po dobu trvání jejího 60% roční mzdy pracovní, při částečné nezpůsobilosti a po dobu trvání jejího vyměřuje se tento důchod podle zbytku způsobilosti ku výdělku, avšak nesmí přesahovati 50% roční mzdy pracovní.

3. Jelikož se tento důchod poskytuje toliko pro dobu nezpůsobilosti ku výdělku, mění se, nastane-li podstatná změna v poměrech, které rozhodny byly při určení náhrady (způsobilost ku výdělku, roční mzda pracovní). Nastane-li v nezpůsobilosti ku výdělku příznivý obrat, zmenšuje se tento nárok, nepříznivý obrat zvyšuje jej, jeví-li se býti ještě následkem úrazu.

4. Zákon výslovně neřeší otázku, zda přísluší dělníku nezpůsobilému ku výdělku následkem úrazu náhrada i za ten čas, ve kterém dostává se mu téže mzdy jako před úrazem; než všecky soudy rozhodčí jsou nyní za jedno v tom, že — pokud neutrpí dělník žádné škody ve svém služebním poměru — může činiti nárok na důchod jen tehdy, když se poměry výdělkové zhoršily proň následkem úrazu. Neboť základem pojištění není individuelní pracovní síla jakožto taková, nýbrž jen pokud užije se jí k opatření příjmu. Při počítání renty nepřihlíží se k vlastnostem a schopnostem poškozeného, kterých mohl užiti ku výdělku vedlejšímu, jestliže zaměstnán byl bez ohledu na tuto vedlejší kvalifikaci v závodu, ve kterém se mu poranění stalo.

5. Při vypočítávání roční mzdy pracovní jest základem vůbec jen skutečná, nikoli udaná nebo vyplacená mzda pojištěného v dotyčném závodu za poslední rok počítaje zpět od úrazu; nebyl-li dělník zaměstnán v tomto závodu po celý rok, jest rozhodnou průměrná mzda stejně zaměstnaných. Netrvá-li závod celý rok (práce v kampani, v saisoně), přihlíží se ku průměrné denní mzdě po čas provozování závodu. Tři-

stanásobný obnos průměrné denní mzdy platí za roční mzdu. Každý výdělek roční převyšující 1200 zl. (výdělek dělníků a úředníků závodu) zůstává nepovšimnut; roční výdělek učňů, volontérů, praktikantů a jiných osob, které nedostávají pro nedokonané ještě odborné vzdělání nijaké nebo nižší mzdy než obvyklé denní mzdy, vyměří se v téže výši jako nejnižší roční mzda plně placených dělníků, avšak nanejvýš obnosem 300 zl.

6 Nastane-li smrt z úrazu v závodu se přihodivšího, záleží nárok pojišťovací v invaliditní rentě splatné až do doby úmrtní, dále v útratách pohřebních, které vyměřiti sluší dle místního obyčeje, avšak nanejvýš obnosem 25 zl., konečně v rentě, která se poskytne pozůstalým usmrceného počínaje dnem úmrtí. Tato renta obnáší:

a) pro vdovu usmrceného až do její smrti nebo opětného provdání 20%;

b) 20% pro vdovce, jestliže a pokud k výdělku jest nezpůsobilým;

c) pro každé pozůstalé manželské dítko až do dokonaného 15. roku 15%; ztratilo-li i druhého rodiče, nebo ztratí-li jej, 20% roční mzdy; pro každé pozůstalé nemanželské dítko až do dokonaného 15. roku 10% roční mzdy.

Důchody vdovy resp. vdovce a dítek nesmějí dohromady přesahovati 50% roční mzdy pracovní; vychází-li z hořejších sazeb obnos vyšší, zmenší se poměrně jednotlivé renty.

d) Pro předky (ascendenty) zemřelého, jichž tento byl jediným živitelem, obnáší tato renta na doživotí jich nebo do jich zbohatnutí 20% roční mzdy. Obnos tento nesmí býti překročen, třeba tu bylo více oprávvněných, při čemž mají přednost rodiče zemřelého před jeho prarodiči. Provdá-li se vdova, obdrží na odbytnou trojnásobný obnos její roční renty.

e) Uzavře-li poraněná osoba manželství teprve po úrazu, nepřísluší po její smrti vdově, pokud se týká, vdovci a dítkám z manželství toho pochodícím nijaký nárok; rovněž nemanželským dítkám teprve po úrazu zplozeným a žijícímu manželu, který svou vinou nežije v manželském společenství.

IX. Zjistění úrazů a nároků.

Ústav pojišťovací má z povinnosti úřední postarati se o zjištění úrazů a nároků osob stižených; nebyla-li náhrada z povinnosti úřední zjistěna, má osoba nehodou postižená ohlásiti nárok svůj u ústavu do roka počítaje ode dne úrazu, jinak se nárok ten promlčuje. Ústav uzná nebo zamítne nárok ten určitým obnosem.

1. Podnikatel závodu pojištěním povinného má nejdéle do 5 dnů po nastalém úrazu zaslasti ve 2 stejnopisech písemné oznámení politickému úřadu I. stolice o úrazu, kterým usmrcena byla nějaká osoba v závodu zaměstnaná nebo utrpěla tak těžké poranění, že mu do 3 dnů podlehla. Jedno takovéto oznámení o úrazu došlé zasílá politický úřad ihned příslušné úrazové pojišťovně.

2. Jakmile se politický úřad doví o nějakém úrazu, zjistiti má ihned všechny okolnosti důležité pro otázku pojištění. Při poranění stanoví se po 4 nedělich od úrazu počítaje především důchod pro dobu léčení a teprve po skončeném léčení určí se renta připadající na další nezpůsobilost ku práci.

3. Ústav pojišťovací má dáti oprávněnému písemný výměr o tom, jak stanovena byla náhrada z povinnosti úřední nebo na přihlášení přiznaná. Z výměru tohoto musí být patrna výše náhrady a způsob výpočtu jejího.

4. Jedná-li se o náhradu osob, které staly se nezpůsobilými ku výdělku poraněním, udati sluší, zda počítána byla úplná či částečná nezpůsobilost ku výdělku a v tomto případu v jaké míře.

5. Útráty pohřební zaplatiti sluší týden po jich zjistění, důchody pak dlužno vypláceti v měsíčních splátkách předem, avšak předložiti jest stvrzení o úmrtí nebo žití oprávněného; vyplácí se pak v bydlišti jeho poštovní spořitelnou nebo nemocenskou pokladnou.

X. Exekuce.

Nároky na pojištění a přiznané renty nemohou býti vztaženy ani do exekuce, ani postiženy býti zjišťujícími opatřeními. Postup, poukázání nebo zastavení těchto pohledávek nemá účinků. Z toho máme výjimku jen ve prospěchu zákonných pohledávek alimentačních. Práva pojištěných osob nemohou býti změněna od jednotlivých pojišťovacích ústavů smlouvami (řády) v neprospěch pojištěných. Takováto ustanovení smluvená nemají právního účinku.

XI. Odbytné.

Je-li oprávněný cizincem a zdržuje-li se trvale v cizozemsku, má pojišťovací ústav právo odbýti jej obnosem přiměřeným poměrům. Zákonné nároky na renty úrazové nebo část jich mohou býti i u tuzemců nahraženy odbytným. Při tuzemcích musí však s úmluvou touto souhlasiti i osoby povinné k chudinskému zaopatření oprávněného.

XII. Byl-li úraz způsoben se strany podnikatele úmyslně nebo hrubou vinou, jest podnikatel zavázán nahraditi pojišťovacímu ústavu všechny dávky, které musil platiti na základě zákona o úrazovém pojištění; tato náhradní povinnost obsahuje při hrubém provinění náhradu výdajů ústavem učiněných, při zlém úmyslu pojímá v sobě úplné odškodnění dle práva soukromého (§§ 1325—1327 o. o. z.)

Tento nárok přísluší ústavu až do výše závazku, který ústavu vzešel úrazem; nárok přesahující míru tuto, přísluší pojištěnému anebo jeho pozůstalým.

Zákon o úrazovém pojišťování nedotýká se nároků, které pojištěný má za pokladnami bratrskými, nemocenskými, podpůrnými pokladnami na případ smrti, na podpůrné pokladny invalidní a j., jakož i nároků na chudinské zaopatření, které přísluší pojištěnému oproti obcím, nadacím a korporacím.

XIII. Právo poplatkové.

Všechna jednání, listiny, které zřízeny byly o právních poměrech mezi ústavy pojišťovacími s jedné strany a mezi podnikateli nebo dělníky pojištěním povinnými se strany druhé, jsou osvobozeny od poplatků a kolků.

Pojištění důkazů.

Konečným a hlavním cílem řízení soudního jest nastalé porušení právní napraviti, pokud se týče, hrozícímu zabrániti. Dříve však než soudce výrok cíli tomuto sloužící vydati může, musí se o poměrech faktických rozhodnutí jeho podmiňujících přesvědčiti a k účelu tomu o okolnostech pochybných a sporných potřebné důkazy provésti. Poněvadž však může k dokazování býti z pravidla přistoupeno, až když skutkový stav dostatečně zjištěn a potřeba důkazů vůbec jest vyšetřena, může nezřídka dosti značná mezi tím doba uplynouti, během které průvod nyní možný a přístupný nedo-

stižným a nenahraditelným se stává, čímž i podklad pro rozhodnutí soudcovo mizí a příznivý výsledek jednání jest pro stranu pochybnostem vydáván.

Aby nebezpečí toto bylo odvráceno, jest jak v právu rakouském tak i v právech cizích po vzoru práva staršího dovoleno, důkazy, jichž ztráty nebezpečí hrozí, ihned provésti a tak výsledky jejich pro řízení samo v zájmu a ve prospěch osoby interessované zachovati. Toto dokazování předběžné či, abychom tak řekli, pro budoucí potřebu nazývala theorie starší důkazem pro věčnou paměť (probatio ad aeternam rei memoriam), doba novější mluví v případě tomto o pojištění důkazů.

Instituce tato vyskytuje se v právu rakouském jak v řízení sporném tak i v oboru soudnictví nesporného.

A) Řízení sporné.

Pokud jedná se o řízení sporné, měl v právu dosavadním spočívajícím na theorii zákonného pořádku důkaz pro věčnou paměť cenu i význam nemalý. (O důkazu tomto dle starého [Josefinského] soud. řádu srov. článek: »Důkaz pro věčnou paměť«.) Nový civilní process spočívá sice na zásadě volného pořádku, však i on vyžaduje z pravidla napřed probrati látku procesní, vyhledati okolnosti rozhodné a sporné, načež teprve důkaz předsevzíti dopouští. (§§ 277, zejmena 278 c. ř. s. odst. 1.) Tím poskytnuta jest i v novém řízení soudním půda pro instituci pojištění důkazu, která došla svého upravení v §§ 384 a násl. nového civil. řádu soudního spůsobem následujícím:

1. Pojištění důkazu činí nutným toliko ony průvodní prostředky, jichž nelze vždycky a kdykoli použiti, nýbrž jež během doby nemožnými se stávajíce straně unikají. Tak tomu jest obzvláště při svědcích, kteří odumírají i zapomínají, tak tomu jest i při důkazu znalci nebo soudním ohledáním, když věc předmět důkazu tvořící délkou času hyne, podstatu svoji mění či vlastností, o jejichž důkaz se jedná, pozbývá. Proto také positivní předpis zákona (§ 384 c. ř. s.) mluvě o pojištění důkazů toliko o svědcích, znalcích a soudním ohledání se zmiňuje.

Pokud se jedná o listiny, nebude z pravidla zapotřebí nižádného pojistění důkazu, poněvadž listiny zachovávajíce paměť svého obsahu pro všecky budoucí doby a co se týče listin veřejných, dopouštějíce možnost duplikátu, triplikátu atd. průvod pevný, bezpečný pro dlouhou řadu let poskytují. Toliko při listinách soukromých hrozí nebezpečí ztráty, když listina stářím se ničí nebo písmo mizí a nečitelným se stává. Pro případ tento bylo zapotřebí vyhledati nějaký prostředek, jenž by zániku tohoto průvodu zabránil, a prostředek ten jest obsažen v § 317 c. ř. s., jenž dovoluje, aby každý účastník si na náklady své soudního obnovení listiny soukromé ke zkáze se chylící opatřil. Tímto svým účelem blíží se obnovení listin soukromých důkazu k věčné paměti a bylo se o něm zde zmíniti

Při důkazu výslechem strany, který dle své povahy jen ve sporu a jen podpůrně nastati může (§§ 371 a 372 c. ř. s.), jest pojištění průvodů již samo sebou vyloučeno.

2. Co do podmínek důkazu tohoto třeba činiti rozdíl

a) mezi spory nesoucími se k provedení nároku ze správy pro vadnost díla nebo zboží dodaného, a

b) spory ostatními.

ad *a*) Při prvých pokládá § 384 odst. 2. c. ř. s. již samu jakost sporného nároku za důvod dostatečný pro pojištění důkazu, aniž by vyžadoval splnění podmínek dalších. V předpise tomto generalisována jest zásada pronešená v jednotlivých ustanoveních specielních zejména

α) v čl. 348 obch. zák., jenž dovoluje, aby prodavač, když kupec namítá vadnost zboží dodaného, nebo aby i kupec sám žádal za znalecké zjištění stavu zboží onoho;

β) v čl. 365 obch. zák., jenž ukládá kommissionáři, aby k ochraně práv svého komittenta proti povozníkovi nebo lodníkovi postaral se o důkaz stavu zboží, když bylo toto ve stavu zevně patrně poškozeném dodáno;

γ) v čl. 407 obch. zák., jenž připouští, aby, nemůže-li naznačený adressát zboží býti vypátrán nebo jestli spor o přijetí nebo o stav zboží vzejde, každý z účastníků za zjištění jeho stavu znalci zakročil.

Případy ostatní, na které se § 384 odst 2. c. ř. s. mluvě o správě vztahuje, naznačeny jsou jednak ve všeobecných předpisech §§ 922—935, jednak ve zvláštních ustanoveních §§ 1047, 1061, 1153, 1157 o. o. z.

ad *b*) Nebezpečí tvořící podmínku povolení pojištění důkazu ve sporech ostatních spočívá, jak bylo pro obor práva dosavadního nejvyšším soudem uznáno (srov. Glaser-Unger rozhodnutí č. 3554, 3809, 4537 a j.), při důkazu svědeckém v tom, že s důvodem se obávati lze, že svědek zemře dříve, než by dle pravidelného chodu rozepře mohl býti vyslýchán nebo že zapomene okolnost rozhodnou dříve, než k výslechu jeho dojde. Pokud jde o důkaz znalecký nebo důkaz soudním ohledáním, spatřováno jest nebezpečí zejména v tom, že dle okolnosti a poměru podstatná obava stává, že věc, o jejíž ohledání se jedná, ať sama sebou uplynutím doby se změní, ať působením lidským změněna býti může a v zájmu žadatelově jest, stav věci zjistiti dříve, než změna ona nastane.

3. Žádati za důkaz tento jest každý oprávněn, jenž výsledku tohoto dokazování použiti chce, aby buď nějaký nárok jemu příslušející pomocí jeho provedl, nebo proti nároku na něho vznesenému se uhájil. K tomu zajisté jen kasuisticky uvádí § 384 odst. 2. c. ř. s., že za pojištění důkazu žádati může i prodavač, jestli kupec jemu vady věci oznámil a přijati věc se zdrahá (srov. shora čl. 348 obch. z.), i osoba, která nějaké dílo provedla, jestli objednatel tohoto díla jemu vadnost jeho ohlásil a přijati je se zpečuje.

4. Předmětem důkazu k věčné paměti jsou okolnosti pro budoucí nebo již zahájený spor rozhodné. Jakého obsahu jsou a jaký účel dokazování ono má, zákon nerozeznává. Jak obzvláště z § 384 odst. 2. c. ř. s. plyne, může v případě správy žádáno býti za pojištění důkazů netoliko k zjištění vadnosti, nýbrž i k prokázání bezvadnosti dodané věci nebo dodaného díla.

5. Co do příslušnosti soudní k povolení důkazu k zachování průvodů třeba rozlišovati, učiněn-li byl dotčený návrh v době, kdy ještě rozepře, ve které výsledku důkazů těchto použito býti má, nebyla zahájena, či vznesen-li byl po zahájení sporu t. j. po doručení žaloby (§ 232 c. ř. s.).

V případě prvém jest vždycky příslušný soud okresní, v jehož obvodu leží věci, které mají býti soudem ohledány nebo předmět důkazu znaleckého mají tvořiti, resp. jde-li o důkaz svědecký, soud okresní, v jehož obvodu se zdržují osoby, o jejichž výslech jako svědků se jedná. Jestli

dle toho současně příslušnost více soudů okresních jest založena, nutno u každého z nich zvláště návrh na povolení dotčeného důkazu podati.

Byla-li již rozepře zahájena, což soud vyřizuje návrh na pojištění důkazů ex officio vyšetřiti má (§ 42. j. n.), jest rozhodnou co do otázky příslušnosti okolnost, je-li brzké a okamžité provedení důkazů, jichž se týče, nezbytně nutným a nalehavým či nikoli. V případě onom lze návrh podati u soudu okresního, který dle shora uvedeného by byl příslušným, kdyby rozepře dosud zahájena nebyla, v případě tomto jest k tomu výlučně příslušným soud procesní prvé instance a to i tehda, když by se již spor ve stadiu odvolacím nebo dovolacím nalezal a výsledků důkazů těchto pro řízení appellační nebo revisní užito býti mělo (§ 384 posl. odst. c. ř. s.).

Tytéž předpisy rozhodují o příslušnosti soudní i tehdáž, navrhováno-li pojištění důkazů dle čl. 348, 365 a 407 obch. zák. (čl. XLIV. úv. z. k c. ř. s.).

6. Návrh na pojištění důkazu může co do formy býti učiněn jak u soudů okresních tak i sborových buď písemně podáním, buď ústně (§ 384 posl. věta c. ř. s.). Podání návrh obsahující vykázati má co do úpravy své všeobecné náležitosti podání soudních vůbec, zejména musí, vzneseno-li bylo u soudů sborových, býti opatřeno podpisem advokáta (§§ 75 a 76 c. ř. s. Viz i článek »Podání«).

Byl-li činěn návrh ústně, sepisuje se o tom u soudu protokol a to u soudu okresního samosoudcem, u soudu sborového soudcovským úředníkem od přednosty soudu, pokud se týče, předsedy senátu k tomu určeným (§ 79 c. ř. s.). Co do věci má návrh tento obsahovati:

a) udání okolností, o kterých má býti důkaz proveden (thema probandi);

b) naznačení žádaných průvodů, tedy ohledání soudní, důkaz znalecký či svědecký. Žádáno-li za důkaz svědecký, nutno jméno, stav i bydliště osob, jež vyslýchati jest, přesně udati; žádáno-li za důkaz znalecký, možno i osoby navrhnouti, které jako znalci mají býti povolány;

c) okolnosti, jež provádění tohoto důkazu zdůvodňují, zejména důvody, z nichž strana čerpá obavu, že by průvod onen mohl býti pro ni ztracen nebo použití jeho značně stíženo. Okolnosti tyto nutno vždycky uvésti, třebas i obě strany společně za připuštění tohoto důkazu žádaly, poněvadž nemůže býti libovůli strany ponecháno, aby se kdykoli činnosti soudu k provádění důkazu i bez příčiny dovolávala. (Srov. mot. vl. osn. k c. ř. s. str. 286.)

d) Pokud jest to možno, i pojmenování odpůrce. Z toho může jen tehdáž sejíti, jestli z okolností navrhovatelem vyložených jde na jevo, že mu odpůrce znám není (např. jde-li o zjištění škody spůsobené neznámým pachatelem).

7. O návrhu na připuštění důkazu k zachování průvodů nemá místa ústní jednání stran. Není ho jednak k informaci soudu zapotřebí, jednak nemůže vůbec nastati v těch případech, kdy odpůrce navrhovatelův není znám. (Srov. mot. vl. osn. k civ. ř s. str. 286.) Za to však má býti o návrhu tomto vždycky odpůrce vyslechnut. Z pravidla toho jest výjimka jen:

a) jestli nebezpečí v průtahu nedopouští, předchozím výslechem odpůrcovým okamžité provedení důkazu odkládati;

b) je-li odpůrce sám neznám;

c) jestli známý odpůrce souhlas svůj se žádaným důkazem projevil, buď že žádost společně podal, nebo zvláštním podáním nebo protokolárně k návrhu žadatelovu přistoupil. (§ 386 odst. 1. c. ř. s.)

Soudce zkoumá podmínky žádaného důkazu, ukládá po případě navrhovateli, aby okolnosti nebezpečí zdůvodňující osvědčil (§§ 274, 386 odst. 1. c ř s.), načež o návrhu rozhoduje.

8. Rozhodnutí své vydává ve formě pouhého usnesení (Beschluss). Vydati je jest oprávněn u soudu okresního samosoudce, u soudů sborových z pravidla senát. Jen v případech nalehavých může i při soudě sborovém bez slyšení senátu býti o návrhu na pojištění důkazu rozhodnuto buď přednostou soudu nebo předsedou onoho senátu, kterému dotčená záležitost jest přikázána (§ 386 odst. 2. c. ř. s.).

Vyhověno-li návrhu, obsahuje vydané usnesení vedle všeobecných náležitostí;

a) vytčení okolností, o kterých má býti důkaz proveden;

b) naznačení povolených průvodů, při čemž připuštění svědci buďtež jménem uvedeni a znalci pojmenováni;

c) potřebná opatření, aby důkaz onen mohl býti proveden, zejména položení roku k výslechu svědků nebo k ohledání věci, předvolání znalců či svědků, jmenování soudce k příkazu činného, jemuž výkon důkazu jest svěřen, pokud se týče, potřebná rekvisice na soud okresní, v jehož obvodu důkaz provésti jest a p.;

d) je-li odpůrce neznámý, může soud, pokud toho k ochraně jeho práv za nutné pokládá, zříditi mu kuratora (§§ 9 a 10 c. ř. s.) Tak zejména učiní, jedná-li se o důkazy důležitější a nákladnější, při kterých jest i činnosti stran větší poskytnuto působiště, a spočívá-li v zájmu stran, nutnosti opětování důkazu co možno zabrániti. (Srov. mot. vl. osn. k c. ř. s., str. 285.);

e) předvolání obou stran k nařízenému důkazu resp. předvolání zřízeného opatrovníka. Žadatel předvolává se rubrikou písemného podání, pokud se však tak děje u vyřízení protokolu o výslechu odpůrce sepsaného, výměrem. Co se předvolání odpůrce týče, třeba rozeznávati, byl li o návrhu na pojištění důkazu vyslýchán čili nikoli. V případě prvém děje se jeho předvolání pouhým usnesením (výměrem), kdežto v případě druhém nutno doručiti mu i jeden stejnopis písemného podání návrh obsahujícího nebo opis protokolu o návrhu sepsaného (§ 387 odst. 1. c. ř. s.).

Předvolání toto má obsahovati všeobecné kusy v §§ 130 a 131 naznačené, zejména den, hodinu i místo provedeného důkazu

9. Proti připuštění důkazů k pojištění průvodů jest rekurs vůbec vyloučen. Byl-li však návrh dotčený zamítnut, může navrhovatel ihned do usnesení onoho si stěžovati, (§§ 386 odst. posl. a 514 c. ř. s.)

10. K výkonu připuštěného důkazu lze z pravidla ihned přikročiti, jakmile usnesení povolující odpůrci resp. jeho opatrovníku bylo doručeno. Výjimečně lze rok k provedení důkazu tohoto i na dobu před doručením usnesení onoho naříditi, je-li zvláštního nebezpečí v prodlení a strana za bezodkladné provedení důkazu žádala. Do povolení nebo odepření tohoto opatření, které se může státi i současně s připuštěním důkazu, stěžovati si nelze (§ 387 odst. 2. c. ř. s.). Výkon povoleného důkazu k zajištění průvodu neliší se ničím od způsobu provedení řádného důkazu soudním ohledáním, nebo důkazu svědeckého či znaleckého, a lze tudíž zde na

dotčené předpisy toliko poukázati (§ 388 odst. 1. c. ř. s.). Protokol o výkonu tohoto důkazu předkládá resp. zasýlá se soudu důkaz povolivšímu, jenž úplnost i správnost provedeného důkazu zkoumá a může i sám ex officio i k návrhu strany příslušnou opravu i doplnění nařídití.

11. Náklady provedeného důkazu k věčné paměti jest povinen nésti probant, maje právo si je v rozepři, ve které důkazů těchto má býti použito, účtovati. K nákladům těmto patří i útraty dostavení se odpůrcova k roku pro výkon důkazu položenému, pokud tyto byly nutnými, nikoli však i náklady řízení, které povolení důkazu tohoto za účelem zjištění jeho podmínek předcházelo (§ 388 odst. posl. c. ř. s.).

12. Protokol o provedení důkazu k věčné paměti uschovává se u soudu, jenž důkaz tento nařídil, zasýlá se však, je-li dotčená rozepře u jiného soudu zahájena, buď ex officio nebo k návrhu soudu procesnímu. Strany mohou na obsah tohoto protokolu se ve svém sporu odvolávati, jakož i mohou kdykoli v něj nahlížeti nebo opis jeho si vyžádati (§§ 388 odst. 2., 219 a 389 odst. 1. c. ř. s.). Nastane-li toho potřeba, mohou strany během rozepře i doplnění nebo opětování již provedeného důkazu — pokud ovšem toto ještě jest možným — navrhovati. O návrhu tomto rozhoduje soudce usnesením, proti němuž stranám opravného prostředku nepřísluší (§§ 291 odst. 2, 389 odst. posl. c. ř. s). Namítáno-li ve sporu proti použití důkazu provedeného, že týž nebyl vykonán dle předpisů pro dokazování ve sporu daných nebo jeli vytýkáno, že nebyl odpůrce probantův vůbec nebo v čas obeslán, posoudí soud dle své úvahy, zdali a pokud výtky tyto jsou s to, aby sílu průvodní jednotlivých již provedených důkazů seslabily nebo vyloučily (§§ 389 odst. 2. a 272 c. ř. s.).

B. Řízení nesporné.

Řízení nesporné neupravuje sice ex professo ústav pojištění důkazů, však v jednotlivých předpisech možnost jeho výslovně dopouští. Tak např. mluví § 31 zák. ze dne 18. února 1878 č. 30 ř. z. o tom, že strana, máli za to, že skutkové poměry pro zjištění odškodného za pozemek k účelům dráhy vyvlastněný při znaleckém vyšetření odškodného nebyly úplně nebo správně vylíčeny, může žádati při soudě, který zjištění odškodného byl nařídil, aby soudní ohledání bylo provedeno a tím důkaz pro řízení rekursní pojištěn, a § 4. zákona ze dne 16. února 1883 č. 20 ř. z. dovoluje, aby zjištění okolností pro vyhlášení za mrtva rozhodných, jež by při delším odkladu nemožným se stalo nebo se podstatně stížilo, bylo ještě před návrhem na prohlášení za mrtva žádáno u okresního soudu, v jehož obvodu předsevzíti jest šetření k zjištění okolností oněch potřebné.

Tyto dva specielní předpisy nejsou výjímkou z pravidla, nýbrž jsou jen provedením zásady pro celý obor řízení nesporného platné, že i v řízení tomto důkaz k věčné paměti jest všeobecně možným. Zásada ta plyne z § 2. cís. pat. z 9. srpna 1854 č. 208 ř. z., který v č. 5. soudu nařizuje, aby všecky okolnosti a poměry pro soudcovské rozhodnutí významné ex officio vyšetřil, a jenž v č. 10 soudci ukládá, aby nižádné opatrnosti nezanedbal, jež k ochraně stran slouží.

Při provádění těchto důkazů přijdou, jak § 31 odst. 3. cit. zák. z r. 1878 výslovně uvádí, k platnosti všeobecné zásady řízení soudního.

Pojištění hospodářské.

Pojištění jest mocným činitelem ve všech hospodářských oborech; největší dosah jeho znamenati jest při zemědělství. V několika směrech

doháněn jest zemědělec nutností pojistiti se: musíť ochrániti své hospodářství před nebezpečím ohně, musí osení své a žeň zajistiti před zhoubnými následky krupobití, musí konečně toho býti pamětliv, aby opatřil si náhrady pro případ neúrody. Jest však zjevem politování hodným, že dosud neproklestila si v zemědělských kruzích cestu veliká hospodářská idea v pojištění ztělesněná, a proto plným právem ozývají se hlasy, které rozhodně přimlouvají se za nucené pojišťování. Při tom jde především o to, pro které odvětví pojišťování má býti nucenost zákonem stanovena; jakmile by se rozřešila tato otázka, bylo by lze snadno rozluštiti i všecky další otázky mluvící pro nucenost a proti ní.

Nejdůležitějším odvětvím pojišťovaní jest pro zemědělství:

I. Pojištění proti ohni.

Požáry ničí statky nebo porušují je, vlekouce za sebou nejpovážlivější následky; mimo to množí se co rok v míře povážlivé. Jsou-li následky ohně zhoubnými pro všecky hospodářské kruhy kteréhokoli povolání, tož platí to v míře daleko značnější o zemědělství: na jedné straně osamocenost zemědělce, na druhé straně lehko zápalný material, kterého zemědělství ponejvíce užívá, hrozí hospodáři, že požárem přijde o celé jmění své. Jeť proto na bíledni, že pojištění proti ohni jest životní otázkou zemědělství. V novější době pak razí si cestu idea ta, aby především se zavedlo obligatorní pojištění proti ohni pro zemědělská hospodářství a aby se pojišťování proti ohni sestátnilo. Ozývá se ovšem mnoho hlasů pro i proti tomuto nucenému pojišťování. Jako důvody pro nucené pojišťování uvádí se: dobrodiní plynoucí z pojištění proti ohni dalo by se rozšířiti až po meze nejkrajnější netoliko donucením a nucené pojišťování snáší se toliko s veřejným pojištěním proti ohni; než i bez donucení chápe se veřejné pojištění práce s menší vybíravostí než-li pojištění soukromé, které přijímá jen příznivá risika, s nedobrými se nezabývajíc. Jen veřejný podnik přísně provésti může loyální splnění smlouvy pojišťovací v případu škody a správné upravení škody; soukromému pojištění proti ohni vadí zájem spekulativní. Veřejným ústavům lze snáze než soukromým působiti na zlepšení policie požární a zařízení hasičských; vůbec strany požívají většího pojištění u veřejných ústavů než u podniků soukromých. Veřejné ústavy jsou levnější, nežli soukromé, zvláště nežli společnosti akciové.

Naproti tomu se uvádí, že nepokládá se za potřebné ve velkých a kvetoucích odvětvích hospodářství úřední spolupůsobení při pojištění proti ohni resp. při nuceném pojišťování a dále, že stává mnoho solidních podniků pojišťovacích, u kterých lze se s plnou důvěrou pojistiti. Ostatně podléhají soukromé pojišťovací společnosti úřední kontrole. Není rozdílu co do jistoty v pojištění mezi veřejnými a soukromými ústavy, neboť i ústavy veřejné udržují se soukromými spojení vzájemného pojišťování.

Nedá se ovšem upříti, že nucené pojišťování nezbytným jest pro velký počet hospodářství rolnických, zvláště pro menší živnosti rolnické, jelikož pojištění proti ohni rozšířené na všechny zemědělské reality jest pro ně pouze ochranným prostředkem proti hrozícím ztrátám.

Ehrenzweig (Assecuranz-Jahrbuch 1890) uvádí, že v Rakousku jest 8 zemských ústavů pro pojištění proti ohni, které koncem r. 1889 měly dohromady 1411 mil. zl. pojišťovacího kapitálu.

Israel mluví ve statistickém měsíčníku ústřední komise (roč. 1887) o množství menších svazků v Rakousku, které staví vedle německých

veřejných ústavů; udává, že měly svazky ty za rok 1885 250 mil. zl. kapitálu pojišťovacího.

II. Pojištění proti krupobití.

Tento druh pojišťování vešel teprve v užívání v posledním století. V pojištění proti krupobití pojmouti lze ztráty anebo škody na poli nebo v zahradách neb na budovách a částech jejich. Nelze upříti, žepři pojištění proti krupobití naskytá se mnoho potíží, zvláště při vyměření premie t. j. úplaty, kterou má dáti pojištěný pojišťovateli za poskytnuté odškodnění; neboť krupobití neškodí všude a u všech druhů plodin stejnou měrou. Přímo přede žněmi jest menší nebezpečí, které má nésti pojišťovatel, stává se však větším, příjde-li krupobití v čas osení. I odhad škody a spraavedlivé vyměření a poskytnutí odškodněné setkává se s nemalými potížemi.

Všeobecné podmínky při pojištění proti krupobití jsou: Pojištěný má co nejpravdivější udání učiniti o předmětu pojištěném a při všech ostatních projevech rozhodných pro uzavření smlouvy pojišťovací, jinak pozbývá za trest všech nároků ze smlouvy pojišťovací plynoucích. Pojištěný musí smlouvou stanovené dávky přesně odváděti a strhne-li se krupobití, dotyčnému ústavu pojišťovacímu nebo na místě ústavem označeném musí to oznámiti v nejkratší lhůtě — obyčejně v 24 hodinách — po vzejití škody, za kterou žádá náhradu. Až do té doby, do které není odhodnuta a uznána výše škody, má se pojištěný chrániti jakéhokoli opatření s poškozenými předměty, jinak nedostalo by se mu náhrady nijaké. Pojišťovacímu ústavu oznámiti jest bez prodlení všechny abnormální nebo mimořádné změny, které události se v době pojištění na pojištěných předmětech (tedy ku př. dodatečné jinaké vzdělání pole; zničení pojištěných plodů jinými živly než krupobitím). Pojišťovatel ručí až do výše sumy pojišťovací za škodu stanovenou podle smlouvy, kterázto škoda vzešla pojištěnému přímo z krupobití. Škodu stanovenou dle smlouvy musí pojišťovatel co nejrychleji nahraditi. Při plné náhradě pojištěné sumy má pojišťovatel nárok na celý nedoplatek pojištěných předmětů.

V Rakousko-Uhersku vykazovaly r. 1880 společnosti pro pojištění proti krupobití tuto rozvahu: 7 akciových společností pojišťovací sumu 330,212.858 zl. a vydání za škody v obnosu 7,429.240 zl., dále 8 vzájemně pojišťujících společností pojišťovací sumu 71,841.472 zl. a vydání za škody v obnosu 1,240.624 zl. Ani jediná z těchto 15 společností neměla ovšem v tomto tak nepříznivém roce přebytků. Úhrnný schodek všech naproti tomu obnášel kolem 2—3 mil. zl.

III. Pojištění dobytka.

Jakmile probudilo se odvětví pojišťovací, nesla se všeobecná snaha k tomu, aby se čeliti mohlo ztrátám majetkovým, kteréž postihnou hospodáře zahynutím dobytka, ve způsobě pečlivého pojištění t. j. zakládáním spolků. Členové jich zavazují se nésti společně jednotlivé ztráty a ulehčiti tím jednotlivci. Také zakládají se živnostenské podniky pojišťovací, kteréž zavazují se za úplatu nahraditi pojištěnému ztráty způsobené na jmění jeho zahynutím dobytčat tím, že poskytnou jemu ekvivalent. I zde musí pojištěný věrohodně označiti pojištěný předmět a zevrubně předložiti všechna udání žádoucí pro pojišťovatele, aby mohl risiko své oceniti (odhadnouti). Jinak pozbývá zde též nároku na odškodněnou. Má li pojištěný více zvířat téhož druhu, bude žádati pojišťovatel nikoli snad pojištění toliko

jednotlivých kusů, nýbrž celého stavu dobytka. K návrhu na pojištění dobytčat připojeno bývá ocenění jednotlivého kusu provedené za spolupůsobení pojišťovatelova. Většina ústavů pojišťovacích a spolků má stanoveny maximální obnosy za jeden kus každého druhu dobytka; nad obnos tento neručí.

Po čas trvání smlouvy má pojistěný pečlivě hleděti si pojištěných zvířat, jich ošetřovati a v případu onemocnění jich má dáti o tom pojišťovateli dle úmluvy zprávu, v níž udati sluší druh nemoci, počet onemocnělých zvířat, při moru též vylíčiti, co podniknuto bylo na obmezení morové nemoci. Dále udati jest, zda přivolán byl zvěrolékař, po případě přiložiti jeho stvrzenku o zvěrolékařském zakročení. Všechněm těmto závazkům musí pojištěný dosti učiniti, nechce-li pozbýti nároku na odškodněnou. Ztráta nároku toho nastává i tehdy, bylo-li pojištěné zvíře usmrceno úmyslně, beze schválení pojišťovatelova nebo z hrubé nedbalosti. Nastane-li škoda, má pojištěný vyhověti nařízením ústavu pojišťovacího co do stanovení škody. Pojišťovatel není zavázán zaplatiti hodnotu zvířete zjištěnou při uzavření pojištění, nýbrž jen hodnotu předepsaným odhadem stanovenou, kterou representovala pojištěná zvířata před smrtí, až do obnosu sumy pojišťovací. Platíť při pojišťování dobytčat zásada, že pojištění nemá pojištěnému poskytnouti nijakého zisku, nýbrž toliko náhradu skutečné škody a toliko podle smlouvy pojišťovací. Zpeněžitelné zbytky padlého zvířete bývají ponechány pojištěnému, leč stanoví se jejich hodnota cestou ve smlouvě naznačenou a započte se do sumy náhradní, nebo přijme zbytky ty pojišťovatel.

V Rakousko-Uhersku jest toliko jediná větší pojišťovací společnost »vorarlberský spolek«, který obmezen jest na Vorarlberk. Mimo to je tu řada menších pojišťovacích ústavů. Ve zprávě dolnorakouské obchodní a živnostenské komory za rok 1891 sebevědomě se podotýká, že »vzájemný pojišťovací ústav« ve Vídni (ostatně již nestávající) hodlá založiti jistý počet malých samosprávných spolků pojišťovacích, jichž vrchní správu by sám vedl. Rozvoj pojištění dobytčat nepřekročil v Předlitavsku valně počet $1^1/_2$ mil. koní a 8·6 mil. skotu.

IV. Pojištění proti neúrodě a špatnému vzrůstu.

Tato odrůda pojištění vykazuje taktéž velmi sporý a nepatrný vývoj; v tomto směru musí teprve v budoucnosti státi se žádoucí kroky. Zvláště zařizováním hospodářských společenstev, o jichž organisaci právě se v Rakousku pracuje, má se nabýti prostředků a cest, jimiž by se zemědělci poskytla potřebná výpomoc. Doposud byla státní a zemskou výpomocí na okamžik zmírněna, nikoli však odstraněna bída vyvolaná každoročně neúrodou. Proto měly by činitelé zemědělští co nejdříve v tomto odvětví chopiti se díla, jelikož všecka ostatní odvětví pojištění nemohou ani nejmenší náhrady ani nejmenšího ekvivalentu poskytnouti za ony velké hospodářské škody, kterými hrozí hospodářstvím rolnickým sucho, průtrže mračen, povodně a pod. Nespočetné pilné návrhy, které co rok podávány jsou v poslanecké sněmovně, poukazují naléhavě k tomu, že rolník doposud byl jen na rychlé přispění státu nebo země odkázán v krisi neúrodou přivolané. A třeba by okamžitá výpomoc, slevení daně, státní půjčky částečně tíseň zmírňovaly, tož přece není tu dosti vydatného prostředku po rukou, aby rolník byl dokonale pojištěn a ochráněn i proti mimořádným živelním pohromám.

Pojištění nákladů sporu.

Literatura: Ott: Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního, str. 237 a násl., Bozděch v Právníku 1897 str. 153 a násl.: Dr. Georg Neumann: Commentar zu den C. P. G. k §§ 57—62, Dr. Carl v. Fürstel: Die neuen öst. C. P. G. eodem, Walker: Streitfragen aus dem internationalen C. P. R. st. 65—78 a j.

Po vzoru obecného processu přijal soudní řád Josefinský v § 406 předpis, dle kterého žalobce, o němž není v zemi známo, že jest dostatečně zámožný, má žalovanému dáti jistotu, že mu v případě svého podlehnutí nahradí útraty rozepří spůsobené. Josefinský s. ř. i pozdější processuální předpisy nečinily rozdílu, byl-li žalující občanem rakouským či cizincem a oběma stejně za podmínky udané povinnost kauce žalobní ukládaly, jen pro jisté případy výjimky připouštějíce. (Srvn. o tom shora článek Jistota žalobní.)

V míře značně obmezené uznává možnost žalobní kauce nový civilní řád soudní ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z., jenž instituci tuto spůsobem následujícím upravil:

I. Podmínky:

1. Povinnosť pojistiti náklady sporu jest zásadně složena toliko na cizince, jsouc úplně vyloučena při občanech rakouských t. j. osobách, které mají občanské právo v některém království nebo zemi na říšské radě zastoupené (§ 57 c. ř. s. a čl. XXIX odst. 1 úv. z. k c. ř. s.).

2. Závazek tento předpokládá, aby cizinec jako žalobce ve sporu vystupoval. Není tedy povinnosti této tam, kde není vůbec ještě sporu nebo žaloby, nýbrž kde se jedná pouze o úkony rozepři připravující nebo pro budoucí rozepři sloužící, jako na př. o žádost za vydání platebního rozkazu v řízení upomínacím, návrh na prozatímné opatření, návrh na pojištění důkazů (zák. ze dne 27. dubna 1873 č. 67 ř. z. § 4 a čl. XXVIII č. 4 úv. z. k c. ř. s. § 378 exek. ř. a § 384 c. ř. s.) a p.

3. Nesmí tu býti nižádného z případů, ve kterých vůbec i žalobce cizinec jest sprostěn povinnosti náklady rozepře pojistiti.

Případy tyto jsou:

a) ustanovují-li tak státní smlouvy mezi Rakouskem a státem cizincovým uzavřené (§ 57 odst. 1 c. ř. s.);

b) jestli podle zákonů státu, kterému cizinec náleží, příslušníci rakouští v cizině jako žalobci vystupující nejsou ve stejném případě povinni náklady rozepře pojistiti (§ 57 odst. 2 č. 1 c. ř. s.). Je-li pochybno, co zákon státu cizincova v příčině té ustanovuje, jaká jsou v ohledu tom v cizině zařízení, i jak zachovává se v otázce té soud cizozemský, má si soud rakouský vyžádati prohlášení ministerstva spravedlnosti, které jest pak pro něho závazno (§ 57 odst. posl. c. ř. s.).

[Soudní řád pro Hercegovinu a Bosnu a soudní řád uherský z r. 1868 ústavu kauce žalobní vůbec neznají. (Viz Ott, str. 238). Sumární řízení uherské z r. 1893 (čl. zák. XVIII) ukládá v § 9 povinnost kauci žalobci, cizinci, jestli v státě jeho není občan uherský také v stejném případě povinnosti této zbaven nebo nejde-li o žalobu nebo žalobu vzájemnou podanou následkem soudního veřejného vyzvání. Co do ostatních států evropských srvn. Neumann l. c. str. 105 a násl., Fürstl str. 253 a násl., Walker 76 a násl.];

c) má-li žalobce v obvodu království a zemí na říšské radě zastoupených jmění dostatečné k uhrazení nákladů na rozepři záležející v nemovitých statcích nebo v pohledávkách na takovýchto statcích knihovně zjištěných (§ 57 odst. 2 č. 2);

d) bylo-li cizinci pro tento spor propůjčeno právo chudých (§ 64 č. 4 c. ř. s.);

e) uherští příslušníci státní, kteří náležejí k stálému vojsku nebo válečnému loďstvu nebo jsou ve službě při úřadech společných záležitostí postaveni a u některého tuzemského soudu jako žalobci vystupují, jsou osvobozeni složiti jistotu za náklady rozepře (čl. XXIX odst. 2 úv. z. k c. ř. s.).

f) Povinnosti zříditi žalobní kauci není vůbec v následujících rozepřích:

aa) při žalobách na základě mezinárodní smlouvy o dopravu zboží po železnicích (čl. 56 odst. 2 mezin. sml. ze dne 14. října 1890 č. 186 ř. z. ai 1892);

bb) ve sporech manželských (§ 57 č. 3 a dv. d. ze dne 23. srpna 1819 č. 1595 sb. z. s.);

cc) ve sporech rozkazních a směnečných (§§ 57 č. 4 a 548 a násl. c. ř. s.);

dd) při žalobách navzájem (§§ 57 č. 4 a 233 c. ř. s.; § 96 j. n.);

ee) ve sporech z obchodů splátkových (§ 7 odst. 2 zák. ze dne 27. dubna 1896 č. 70 ř. z.);

ff) při žalobách, »které podány jsou následkem veřejného soudního vyzvání« (§ 57 č. 4 c. ř. s.). V příčině žalob těchto jest pochybno, třeba-li, aby veřejné soudní vyzvání přímo podati žalobu ukládalo, či dostačí li, když žaloba jen v nějaké třeba vzdálenější souvislosti stojí s veřejným vyzváním k nějakému úkonu vůbec vybízejícím. Slovné znění a vyjímečná povaha citovaného předpisu mluvily by pro výklad užší. Spisovatelé však (Schauer, Fürstl, Neumann, Walker) přidávají se k náhledu posléz uvedenému, uvádějíce jako příklady žalob takových:

α) žaloby vyvolané zavedeným řízením amortisačním vůbec, zejména řízením za amortisací starých knihovních břemen (§ 118 zák. knih.);

β) žaloby podané následkem edikálního vyzvání při zakládání, doplnění nebo upravení knih pozemkových (§§ 6 a 14 zák. ze dne 25. července 1871 č. 96 ř. z.);

γ) žaloby dědiců dle § 128 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. o vydání pozůstalosti, která byla pro nepodání přihlášky dědické jiným dědicům nebo státu odevzdána;

δ) žaloby dědiců, odkazovníků nebo věřitelů sloužící k provedení nároků jejich na pozůstalost cizincovu do ciziny odevzdávanou (§§ 139 a 142 cit. cís. pat.);

ε) žaloby likvidační v konkursu (§ 124 k. ř.);

ζ) žaloby k provedení nároků na kauci notářskou, která notáři nebo jeho nástupcům má býti vydána (§ 29 not. ř.). Ott ve svém »Úvodu« str. 238 a 239 opakuje taktéž tyto případy, vylučuje pouze žalobu ad ζ, poněvadž jí nepředchází soudní vyzvání a žalobu ad γ), poněvadž prý (?) tu »k žalobě nedojde následkem ediktu (§ 128 nesp. ř.), nýbrž odkázání k pořadu práva prohlášením soudu nastane (§ 125 nesp. ř.).«

gg) Ačkoli se zákon o tom nezmiňuje, nutno přec vzhledem k analogii § 57 č. 4 c. ř. s. stejným důvodem zákonným jako ve sporech man-

dátních a směnečných vyvolané pokládati kauci žalobní za vyloučenou i v řízení nájemném (§§ 560 a násl. c. ř. s.), ve kterém i ta okolnost, že tu prvý rok místa nemá (§ 571 c. ř. s.), možnost žádati za jistotu pro náklady sporu vymezuje.

Za to však není, jak tomu bylo doposud, vyloučena povinnost zříditi žalobní jistotu v rozepřích bagatelních (srvn. § 517 č. 2 c. ř. s.) a rovněž nelze ji za nepřípustnou pokládati ve sporech pro rušenou držbu. (Srvn. zodpovědění otázek ministerstvem k § 57 c. ř. s. č. 2.)

Žalobní kauce může zajisté i beze všeho obmezení býti žádána při žalobách o obnovu řízení a pro zmatek (§§ 529, 530 a 533 c. ř. s.) i ve sporech správcem podstaty v konkursu cizozemce vedených. (Srvn. pro právo dosavadní Gl. U. 5604, 5902 a j.).

II. Podmět.

K složení kauce žalobní může býti přidržen toliko onen žalobce, u něhož se splnily podmínky shora uvedené. Je-li to osoba fysická nebo právnická, jest nerozhodno. Při cizozemských spolcích, nadacích, společenstvech, obchodních společnostech, těžířstvech i jiných právních subjektech v § 75 j. n. vypočtených i jejich tuzemských závodech pobočných rozhoduje o povinnosti jejich dáti jistotu nikoli státní příslušnost súčastněných osob, nýbrž sídlo dotčených právních osobností v cizině (viz cit. zodpovědění otázek k § 57 c. ř. s.).

Je-li na straně žalobcově více subjektů, z nichž jen někteří jsou cizinci, jsou jen tito povinni kauci poskytnouti. Složil-li ji jeden z více žalobců ke kauci zavázaných, jsou tím ostatní povinnosti této sproštěni. Zdali však jsou všichni in solidum zavázáni kauci uznanou dáti, třeba posouditi dle otázky, jde-li o spor, ve kterém jsou litis consortes dle § 46 c. ř. s. k náhradě nákladů rozepře in solidum zavázáni.

Je-li více žalovaných, může býti žádána jistota toliko jedenkráte. Na četnost žalovaných jest jen při vyměření její výše přihlížeti (§§ 60 odst. 2 a 41 c. ř. s.).

Vedlejší intervenient žalovaného jest zajisté oprávněn žádati na žalobci cizinci kauci, neodporuje-li tento návrh jeho úkonům a projevené vůli strany hlavní (arg. § 19 »alle sonstigen Processhandlungen«; jinak Ott. str. 186 poukazuje na podpůrné postavení vedlejšího intervenienta). Vedlejší intervenient žalobcův, třebas i cizinec, nemůže, nemá-li postavení litis consorta (§ 20 c. ř. s.), býti přidržen náklady sporu pojistiti, poněvadž není stranou a nejsa sám nikdy povinen náklady sporu platiti, nemůže také býti vázán je pojistiti.

III. Návrh.

1. Kdy třeba návrh učiniti?

Návrh na zřízení jistoty žalobní jest z pravidla podati při prvním roku o žalobě položeném (§§ 239 a 59 c. ř. s.). Byl-li první rok před okresním soudem současně i k jednání ve věci samé nařízen (§ 440 c. ř. s.), nutno žádati za pojištění nákladů sporu dříve, než bylo v jednání ve věci samé započato (§ 59 odst. 1 c. ř. s.). Opomenutí tohoto okamžiku má v zápětí ztrátu práva domáhati se na žalobci složení kauce žalobní vůbec (§ 59 odst. 2 c. ř. s.).

Ze zásady této učiněna výjimka:

a) jestli teprve později podmínky žádosti této se dostavily; na př. žalobce ztratil práva občanského v Rakousku nebo zanikly důvody jej od

povinnosti této osvobozující (pozbyl majetku, jehož vlastnictví jej dle § 57 č. 2 povinnosti dáti jistotu žalobní zbavovala, ztratil právo chudých jemu propůjčené (§ 71 c. ř. s.), nastala změna v reciprocitě a t. d.) (§ 58 c. ř. s.). Za podmínky této lze zejména žádati za kauci i během řízení odvolacího resp. dovolacího předpokládaje ovšem, že žalobce cizinec odvolání, pokud se týče dovolání podal (nikoli tedy v případě, že appeluje nebo se dovolává žalovaný). Srvn. § 59 slova: »von dem Kläger eingelegtes Rechtsmittel;«

b) jestli se objeví dodatečně, že jistota původně složená jest nedostačitelnou a jest nutno ji zvýšiti, pokud se týče doplniti (na př. klesnou složené papíry v ceně, hypothéka stane se nejistou, útraty neočekávaně se rozmnožily, že přesahují obnos kauce dané a p. (§ 62 odst. 2 c. ř. s.).

V obou však případech uvedených ad a) a b) nelze za kauci resp. za její doplnění žádati, je-li taková část žalobního nároku nespornou (uznanou a vzájemnými nároky nevyváženou), že k úhradě útrat vůbec, pokud se týče nekrytých stačí (§§ 59 a 62 odst. 2 c. ř. s.).

Kdy v případech těchto za jistotu jest žádati, zákon nestanoví. Z praktických ohledů zamlouvá se náhled Neumannův, str. 259, že třeba návrh onen učiniti při nejbližším roku položeném v rozepři po okamžiku, kdy se žalovaná strana o skutečnostech § 58 c. ř. s. dověděla. (Tak i Fürstl. str. 108. Pro náhled tento mluví § 61 slovo »rechtzeitig« a ratio juris v § 59 vyslovená.)

2. Účinek návrhu na spor.

Návrhem na poskytnutí jistoty žalobní se původní rozepře na tak dlouho přerušuje, dokud není návrh onen zamítnut nebo nebylo-li návrhu onomu vyhověno, dokud žalobce, jemuž pojištění útrat bylo uloženo, povinnosti této řádným spůsobem nevyhověl. Při tom nesmí býti rozeznáváno, žádáno-li bylo za kauci žalobní hned při prvním roku nebo za podmínek § 58 teprve později v průběhu rozepře. (Jinak Bozděch v Právníku, 1897, str. 158). Žádáno-li však toliko o doplnění nedostatečné jistoty již dané, nemá vůbec návrh dotčený účinku odkládacího a pokračuje se bez ohledu na návrh tento v rozepři dále (§ 62 odst. 2 c. ř. s.).

3. Forma i obsah návrhu a příslušnost soudu. Poněvadž návrh na zřízení jistoty žalobní nebo na její doplnění vždycky jen při nějakém roku se státi musí, nelze jej nikdy ani při okresních ani při sborových soudech učiniti písemně (arg. § 397 c. ř. s.), nýbrž vždycky jen ústně stranou nebo jejím zástupcem, pokud se týče, zmocněncem podán býti musí.

Návrh tento obsahovati má vytčení všech podmínek žádost za kauci zdůvodňujících i naznačení výšky jistoty žádané (§ 59 odst. 2. c. ř. s.).

Co do otázky, u kterého soudu nárok onen podati sluší, nutno rozlišovati, je-li učiněn návrh onen v době, kdy rozepře jest v prvé stolici projednávána, či vznesen-li v čase, kdy spor se již ve stadiu odvolacím nebo dovolacím nalezá. Pro případ prvý jest nepochybno, že návrh onen učiniti třeba vždycky u soudu procesního. Pro případ druhý jest sporno, lze-li žádost onu přednésti u instance odvolací, pokud se týče dovolací, či nutno-li se i tu obrátiti na soud prvé stolice. Ott, l. c. str. 240 odvolávaje se jednak na §§ 66, 147 odst. 2., 152 odst. 2. c. ř. s., jednak poukazuje k tomu, že by strana pozbyla právo instance, když by vyšší soud o návrhu tom rozhodoval i že nelze rozhodnutí to přímo i nejvyššímu

soudu ukládati, přidává se k náhledu druhému, kdežto Neumann: str. 260 pozn. 3. poukazuje k tomu, že by bylo proti předpisům §§ 471 č. 2, 472 a 513 prvé instanci ponecháno rozhodnutí o tom, je-li opravní prostředek podaný odvolán (§ 60 odst. 2), kdyby i o kauci v řízení opravném prvá instance se měla vyslovovati, jakož i odvolávaje se na slova § 60 odst. 2. c. ř. s.: »wenn der Antrag während das Rechtsmittelsverfahrens gestellt wird« hlásí se k náhledu prvnějšímu. Pro náhled prvý mluví i ohledy praktické účelnosti, ježto jednak nemohla by prvá stolice rozhodovati, když by spisy rozepři u stolice opravné se nalezaly, jednak nebyla by s to, aby posoudila, jak veliké as náklady řízení u soudů vyšších vyvolá. Ostatně bylo by pak při platnosti náhledu druhého ponechati stolici prvé i rozhodovati o návrhu na doplnění kauce podanému dle § 62 odst. 2. c. ř. s. během řízení opravného. A poněvadž návrh, tento řízení nestaví, začasté by se stalo, že by o opravném prostředku bylo rozhodnuto dříve, než by žádost za kauci byla vyřízena. Nesnázím těmto se předejde, jestli rozhodnutí toto se přenechá soudu, kde se právě rozepře hlavní vede. (Srvn. Neumann, str. 268.)

IV. Řízení.

Byl-li podán návrh na zřízení jistoty při prvním roku, má o něm soudce prvý rok řídící ihned ústní jednání zavésti a po ukončení jednání bez usnesení senátu (§ 239 c. ř. s.) rozhodnouti. Bylo-li žádáno za kauci v průběhu procesu, projednává a rozhoduje o tom vždycky soudce (senát), který se rozepří dotčenou zabývá.

Předmětem jednání jest jednak zjištění podmínek jistoty vůbec a přiměřenosti žádané její výše. Na navrhovateli jest, aby prokázal, že u žalobce jsou všeobecné podmínky povinnosti jistotu dáti, žalobce nechť prokáže tvrzený důvod jej od kauce osvobozující (zejména důvod § 57 odst. 2. c. ř. s.). Při řešení otázky výše přiměřené kauce nutno jednati i o velikosti možných nákladů sporu. (§ 60 c. ř. s.) K jednání tomuto může býti připojeno i projednávání o způsobu, v jakém má býti jistota složena (§ 56 c. ř. s.).

V. Rozhodnutí.

Rozhodnutí o návrhu na zřízení žalobní kauce vydává se ve formě pouhého usnesení, jež vždycky písemně vyhotoviti a stranám doručiti třeba (§ 426 c. ř. s. a 59 odst. 2 c. ř. s.). Vyhovuje-li návrhu má vedle všeobecných náležitostí (§§ 429 odst 2 a 417 č. 1 a 2 c. ř. s.) obsahovati:

a) obnos, který za jistotu nebo k doplnění již dané jistoty jest složiti (§ 62 c. ř. s.), eventuelně i způsob složení jistoty;

b) lhůtu, do které se tak státi má nebo do které má žalobce nespůsobilost jistotu onu složiti přísežně potvrditi;

c) vytčení následků, které zákon k nesplnění uložené povinnosti této pojí (§ 60 odst. 1 c. ř. s.).

Ad *a*). Obnos potřebné jistoty určuje soudce dle volného uvážení přihlížeje k pravděpodobné výši útrat, které budou sporem tímto spůsobeny. Na náklady, které by vzešly žalobou navzájem, zřetele bráti nesluší (§§ 60 odst. 2, 233 odst. 2).

Co do spůsobu jistoty platí předpis § 56 c. ř. s. Nedohodly-li se strany o tom, jak má býti jistota poskytnuta, jest ji dáti hotově nebo v tuzemských cenných papírech, které dle předpisů o tom platných k ukládání peněz sirotčích se hodí a jen kdyby jich nebylo, složením

k soudu jiných tuzemských cenných papírů na některé burse znamenaných, které podle soudcovského uznání poskytují dostatečné úhrady. Cenné papíry nesmějí býti mimo oběh dány a musí opatřeny býti běžnými kupony a talony. Papíry tyto čítány buďte podle kursu v den složení. Podle uvážení soudcova mohou pro opatření jistoty býti připuštěny i vkladní knížky některé tuzemské spořitelny nebo záložny anebo nelze-li vůbec nebo toliko nesnadně si opatřiti jistoty způsobu udaného i rukojmími. Složením předmětu k soudu zřízeno jest na předmětu složeném právo zástavní pro obnos nákladů budoucích (§ 56 c. ř. s.)

ad b) Lhůta k složení jistoty nebo k výkonu přísahy o nespůsobilosti k tomu určena budiž buď stanovením posledního dne kalendářového nebo určením počtu dnů, neděl resp. měsíců. V případě tomto počítá se lhůta dle § 125 odst. 1 a 2 c. ř. s. počínajíc dnem po doručení soudcovského usnesení. Lhůta tato jest lhůtou soudcovskou a podlehá tudíž předpisům §§ 128 a 129 c. ř. s., mohouc za podmínek tam uvedených býti prodloužena nebo zkrácena.

ad c) Nesloží-li žalobce v čas jistotu ustanovenou nebo nezažádá-li u soudu za položení roku, při kterém neschopnost svoji dáti jistotu přísežně potvrditi chce, musí soud na návrh žalovaného prohlásiti, že žaloba, nebo — nalezá-li se již spor v řízení opravném — opravný prostředek žalobcem podaný za zpět vzatý bude pokládán (§ 60 odst. 3). (O účincích zpětvzetí žaloby srvn. § 237 odst. 3 4, o zpětvzetí odvolání a dovolání §§ 484 odst. 2 a 513 c. ř. s.). Nevyhoví-li žalobce příkazu jemu doplnění jistoty ukládajícímu ve lhůtě dané nebo nezažádá-li v téže lhůtě o připuštění k přísaze vzpomenuté (srvn. zodpovědění otázek k § 60 č. 2), může býti dotčený výrok soudní, jakmile nabude právní moci, exekučně proveden (§ 62 odst. posl. c. ř. s.).

VI. Další řízení.

1. Byl-li návrh na složení jistoty zamítnut, může soud ihned, nečekaje právní moci tohoto rozhodnutí, ustanoviti, že má býti v řízení pokračováno. Proti tomuto usnesení není nižádného opravného prostředku (§ 61 c. ř. s.).

2. Bylo-li žádosti za zřízení jistoty vyhověno, jest žalobce povinen ve lhůtě stanovené dáti jistotu v způsobu shora naznačeném nebo nabídnouti se k přísaze, že tak učiniti s to není. K přísaze této, která dle staré praxe i v literatuře nového práva zvána jest paupertní, přihlásiti se možno u soudů sborových jen písemně podáním advokátem podepsaným (§§ 74 a 75 c. ř. s.), u soudů okresních, není-li strana zastoupena advokátem, i protokolárně (§ 434 c. ř. s.). [Formu tohoto protokolu viz v knize formulářů pod číslem 2.] Nebydlí-li žalobce v místě soudu procesního, může žádati, aby byl okresní soud jeho bydliště nebo pobytu dožádán, by k výkonu jeho přísahy rok položil (§ 60 odst. 2 c. ř. s.).

Přísaha, již žalobce vykonati má, nepředpokládá zevrubného udání majetku a nepotvrzuje jako t. zv. přísaha manifestační správnost a úplnost dotčených údajů, nýbrž jest toliko dotvrzením, že žalobce není s to, aby jistotu v obnosu a způsobu určeném dal. (Srvn. zodpovědění otázek k § 60 č. 1.) O výkonu této přísahy, jejíž forma se řídí dle pravidel dosavadních (čl. XL úv. z. k c. ř. s.), spisuje se obvyklý protokol (viz kniha form. č. 3).

3. Složil-li žalobce jistotu, nebo vykonal-li přísahu onu, jest v rozepři mezitím zastavené k návrhu jedné nebo druhé strany pokračovati (§ 62

odst. 1 c. ř. s.). Soud tedy ustanoví nově prvý rok, aby při něm byly probrány otázky § 239 c. ř. s., jichž projednání bylo návrhem na kauci přerušeno (viz kniha formulářů k č. 1 pozn. 2), nebo bylo-li jednání při prvém roku již skončeno, nařídí onen úkon, jenž dle postupu řízení procesního na řadu přijíti má.

Návrh na pokračování ve sporu, o němž co do formy a obsahu platí předpisy všeobecné, může býti přednešen i ústně při roku položeném k výkonu přísahy »paupertní« (srvn. kniha form. č. 3).

Neučiní-li žádná strana onoho návrhu, nastává klid řízení (§ 168 c. ř. s.).

4. Jestli žalobce ani jistoty v čas nesložil, ani přísahu o neschopnosti své k tomu nevykonal, může žalovaný žádati, aby byly vysloveny následky neposlušnosti této shora pod č. V. ad c) vytčené. O návrhu tomto, o němž taktéž platí co do formy pravidla všeobecná, se žalobce buď ústně (§ 86 jedn. ř.) vyslechne, nebo k písemnému vyjádření vyzve, načež se usnesením rozhoduje (§ 60 posl. věta c. ř. s.). Až do vynesení tohoto usnesení lze vždycky, třebas by již byla lhůta prošla, následky tyto složením jistoty resp. přihlášením se k přísaze odvrátiti (§ 145 odst. 2 c. ř. s.).

VII. Náklady.

Náklady jednání o kauci musí nésti strana, která v tomto řízení incidenčnímu podlehla (§ 52 c. ř. s. Srvn. i Schauer k § 59 pozn. 3, viz však knihu form. č. 1, jenž výrok o útratách neobsahuje).

VIII. Opravné prostředky.

Vyjímajíc usnesení, kterým po zamítnutí návrhu na složení kauce soud ihned pokračování v rozepři nařizuje, lze proti všem usnesením shora vytčeným si stěžovati. Řízen-li rekurs proti výroku vydanému o návrhu na kauci soudcem k příkazu činným prvý rok řídícím (§ 239 c. ř. s.), předkládá se rekurs tento přímo vrchnímu zemskému soudu, aniž by bylo dle § 516 c. ř. s. třeba, dovolati se dříve rozhodnutí senátu. (Srvn. zodpovědění otázek k § 516 c. ř. s. č. 2.)

Pojištění námořské.

I. Zásady všeobecné.

Námořské pojištění jest odvětvím pojišťování dopravního. Čím více se rozvíjela doprava a výměna statků, tím více bylo potřebí předejíti všechněm nebezpečím a nehodám, kterými hrozí spekulaci obchodní síly přírodní a jiné příhody. Již pouhá možnost škody ochromuje a staví spekulaci — duši obchodu. Ze všech druhů dopravních jest doprava námořská vydána největším nebezpečenstvím a proto již od nejstarších dob byly hledány formy a právní zřízení, kterými by se ochrana poskytovala proti nehodám námořským. První pojišťovací společností byla nucená societa portugalských lodníků, která spočívajíc na vzájemnosti stála pod dohledem státním (1367). Nahražovala úplně ztrátu substance, t. zv. celkovou ztrátu, jakož i ztrátu hodnoty těžkými škodami lodím způsobenými. Pojištění spočívalo ve starší době celou řadu let na vzájemnosti nebo bylo provozováno jednotlivci. Teprve ke konci 18. stol. vznikly pojišťovací spolky v Anglii a Holandsku, r. 1782 flandersko-rakouská pojišťovací společnost v Ostende, ve Francii r. 1818 Compagnie d'assurance maritime. V Německu byla první pojišťovací společnost založena v Hamburgu. Téměř všechny větší dopravní společnosti pojišťovací spojují nyní pojištění námořské s pojištěním pozemní dopravy.

II. Pojem.

Námořské pojištění jest smlouva, kterou někdo přejímá na se nebezpečí s námořskou plavbou spojená a slibuje, že za určitou cenu nahradí druhému škodu, která jeho věci bez jeho viny nehodou námořskou stihne. Námořské pojištění jest odrůdou smlouvy pojišťovací vůbec a proto pro ně platí všeobecná pravidla. Náleží tedy dle rakouského práva ku smlouvám odvážným a mají průchod všeobecné zásady §§ 1288—1291, pokud — jak § 1292 výslovně praví — neobsahují námořské zákony pro námořské pojištění zvláštních ustanovení. Nad to jest převzetí pojištění za prémii absolutním obchodem ve smyslu čl. 271 č. 3. obch. z

III. Formy smlouvy pojišťovací.

Smlouva pojišťovací činí se písemně ve formě pojistky (police d'assurance) a musí obsahovati jméno pojišťovatele, pojištěného, označení předmětu, pojištěné sumy a premie pojišťovací. Smlouva může se vztahovati na určitou cestu námořskou nebo na určitou dobu této cesty, ve kterémžto případě počítati jest dny od půlnoci do půlnoci. Pojistka může býti vydána na řád (Ordre) a lze ji pak rubopisem (girem čili indosamentem) na jiného převésti.

IV. Kontrahenty jsou pojištěný a pojišťovatel; pojištěným může býti pán lodi, dopravovatel nákladů nebo nějaká třetí osoba. Pojištění může míti za předmět vlastní interesse pojišťovatelovo, aby totiž loď a náklad přestály nebezpečí s plavbou spojená, nebo interesse kohosi třetího. Může tedy pojištění býti uzavřeno na vlastní nebo cizí účet a to s označením nebo bez označení osoby pojištěného.

V. Předmětem pojištění jest každé interesse cenu peněžnou mající, kteréž někdo v tom má, aby loď a náklad přestály nebezpečí plavby. Udati dlužno všechny okolnosti, které pro sdělání smlouvy jsou rozhodné; zvláště udati dlužno okolnosti závažné a vhodné pro posouzení nebezpečí, za něž ručí pojišťovatel. Nedostatek nebo nesprávnost co do splnění tohoto závazku posuzuje se ve svých následcích různě avšak zpravidla jest smlouva pro pojišťovatele nezávaznou. Dále musí pojištěný ihned oznámiti pojišťovateli každou nehodu, jakmile o ní zvěděl. Zvláště lze pojistiti:

1. loď s příslušenstvím — v celku nebo jednotlivé části její — dle její úhrnné ceny, která vyšetří se odhadem; potraviny a náboj musí se pojistiti zvlášť;
2. dopravné;
3. zisk na nákladu, který počítati jest dle rozdílu cen na místě koupě a na místě složení;
4. náklad v celku nebo dle jednotlivých částí, při čemž udati se musí druh zboží jen v případu pojištění zisku. Cenou rozumí se cena na místě odeslání s připočtením útrat dopravy po lodi a premie pojišťovací;
5. kapitál půjčky na loď s úroky;
6. náhrada škod z námořských nehod;
7. pohledávky, k jichž uhražení slouží loď, náklad;
8. provisi;
9. převzaté nebezpečí (zajištění) a
10. pojišťovatelovu schopnost k placení (pojištění solvence).

Mzda lodního mužstva, pojištěné předměty, jakož i premie půjčky na oď nepodléhají pojištění.

VI. Zásady pojišťování:

1. Obvyklým jest, že pojišťovací společnosti poskytují jen tehdy náhrady, dosahuje-li škoda určité procento pojištěného předmětu a přijal zejména rakouský Lloyd v tomto směru obnos 3% za všeobecné pravidlo. Škoda nedosahující 1% nenahražuje se po zákonu nikdy.

2. Doba ručení počíná při lodích odjezdem a končí 24. hodinou po příjezdu do místa určení. Loď držeti se má směru ve smlouvě určeného a navštíviti toliko přístavy ve smlouvě jmenované.

3. Obnos pojišťovací nesmí převyšovati hodnotu pojištěnou.

4. Dvojnásobné pojištění jest nepřípustné, takže pozdější pojištění nemá platnosti, je-li dotyčný předmět již na tentýž čas a proti témuž nebezpečí pojištěn.

5. Pokud se tkne druhů nebezpečí námořského, které zakládají ručení pojišťovatele, nevztahuje se toto ručení ani na škodu vzniklou vinou pojištěného ani na škodu povstalou vnitřní špatnou vlastností zboží, opotřebením ani ku zboží naloženému na palubu bez vědomí pojišťovatelova.

6. Síly přírodní, nepřátelské násilí, zajetí, embargo, blokáda jsou téměř všude vhodny k odůvodnění ručení.

7. Pojištěný především jest povinen oznámiti pojišťovateli při uzavírání smlouvy všechny jemu známé okolnosti, které pro pojištění jsou významny.

VII. Podmínky pojištění:

1. Absolutně nutnou podmínkou jest, aby věc vydána byla nebezpečí námořskému. Zcizení pojištěného předmětu přenáší práva k předmětu se odnášející s účinkem obecného postupu (cesse) ve prospěch nabyvatele.

2. Prémie:

a) Nestala-li se jiná úmluva, může býti prémie žádána ihned po uzavření smlouvy na pojištěném nebo jeho zmocněnci a nesmí býti po čas nebezpečí námořního zvýšena.

b) Pojištění za cestu tam a zpět poskytuje od počátku nebezpečí právo na celou prémii, nerozlišuje-li se obojí cesta zvláštní prémií výslovně pro každou cestu určenou.

c) Prémie musí býti správně vyměřena, aby na jedné straně neukládala pojišťovateli příliš značné břemeno a aby na druhé straně pojištěný mohl rozvinouti zdárnou činnost obchodní.

d) Prémie má tedy úplně uhražovati na jedné straně škodu pojištěného, na straně druhé však i všeobecné výlohy a zisk pojišťovatelův.

3. Franchisa a serie.

Vlastní podstatou každého pojištění — tedy i námořského — jest princip průměrový. Průměrná prémie řídí se průměrným risikem; je-li správný poměr mezi risikem a prémií porušen, nutno zvýšiti prémii nebo risiko resp. zmenšiti náhradu povinnou. Na druhé straně usiluje pojištěný o to, aby docílil co nejnižší ceny, a obmezuje proto risiko. Tato manipulace, která vychází z mathematického výpočtu a kterou tedy risiko se obmezuje, aby docílilo se nižších cen, nazývá se franchisou. Výpočet franchisy řídí se tedy dle sumy pojišťovací; ku vyrovnání jistých nesprávností franchisy při partikulárních škodách námořských slouží serie, jež zvyšuje risiko pojišťovatele. Serie má dopomoci pojištěnému ku snažší a rychlejší náhradě škody, jelikož procenta škody počítají se dle pojišťovací sumy serie (nikoli celku) a franchisa docílí se již při nepatrnějších škodách.

VIII. Povinnosti pojišťovatelovy.

Hlavní povinností pojišťovatelovou jest placení sumy pojištěné podle učiněné úmluvy a dle skutečně nastalých škod z převzatého nebezpečí. On ručí za všechna nebezpečí, kterým loď nebo náklad po dobu pojištění vydány jsou, zvláště za nebezpečí živelních sil a mořských nehod, i když byly způsobeny vinou třetí osoby, zvláště vniknutím vody, roztříštěním, ztroskotáním lodi, potopením, požárem, výbuchem, zemětřesením atd., jakož i za nebezpečí války, námořské loupeže, plenu atd. Při pohledávání náhrady musí pohledávající dokázati pojištění i škodu; při nahražení lodi odečísti jest vždy třetinu pro slitáži. Nastala-li změna cesty, když již nebezpečí počalo běžeti pro pojišťovatele, není práv pojišťovatel ze škod nastalých po změně cesty. Pojišťovatel má poměrně přispěti ku škodám námořským, a ručí i za náklady rekuperace, i když zachráněné věci později jinou nehodou přišly na zmar. Jestliže se později najdou věci, za které vyplacena byla suma pojištěná, stanou se vlastnictvím pojišťovatelovým.

IX. Ristorno.

Ristorno jest zrušení smlouvy vrácením prémie a jest buď úplné nebo částečné. Úplné ristorno vzniká vždy a nehledě nikterak k důvodu tehdy, když věc mořskému nebezpečí vydána nebyla, upuštěno-li od pojištěné cesty nebo neplatna-li smlouva pojišťovací. Částečné ristorno tu jest, když části pojištěných věcí nehrozilo nebezpečí, dále i při pojištění obnosu přebývajícího.

X. Abandon.

Abandon jest oprávnění pojištěného žádati zaplacení celé sumy pojišťovací za postoupení předmětu pojištěného resp. pojištěných práv ve prospěch pojišťovatele. Základem abandonu jest ztráta pojištěného předmětu, kterouž theorie různí v absolutní a konstruktivní škodu. Absolutní úplná ztráta jest faktická nemožnost nabýti opět panství nad zničenými nebo ztracenými věcmi. Konstruktivní ztráta připouští možnost opětného nabytí avšak jen za velké nepravděpodobnosti. Nedojdou-li zprávy o lodi v čase zákonem vytčeném, ztroskotá-li se loď nebo se roztříští, a přijde-li loď nebo náklad nebo oboje na zmar nebo nemohou-li dosíci určeného přístavu, dále úplná nezpůsobilost lodi, nepřátelské zajmutí, konečně takové zhoršení pojištěného předmětu, že jeho cena nekryje ani náklady dopravy, — to vše s nepatrnou modifikací platí u všech téměř námořských národů za právní důvody abandonu. Abandon nesmí býti částečný a musí býti od pojištěného oznámen (notifikován). Notifikace tato vázána jest určitou lhůtou, po kteréž zaniká právo k abandonu. Kdo chce abandonu užiti, musí v čas oznámiti pojišťovateli úplný stav dluhů a jiných pojištění na lodi váznoucích. Dle Code de commerce jest prohlášení abandonu neodvolatelným a pozdějším zachráněním ohroženého předmětu abandon se nezrušuje.

Pojištění životní.

I. Podstata a význam.

Čím složitějšími se stávají co den poměry sociální, tím úzkostlivěji pátráno po každičkém prostředku a po přerozmanitých cestách, které by jednotlivce a jeho rodinu v tomto kolotavém reji vedly ku zajištěnému živobytí. Každý nový vynález, každý pokrok v průmyslu, jimiž naše doba tak bohata jest, množí vlastně jen potřeby a vyžadují drahného času k tomu, nežli stanou se všichni lidé účastnými plodů jejich. Jak mocně zatlačil velkoprůmysl ponenáhlu řemeslo a maloprůmysl a jich blahobyt z části

již v dobách dřívějších, z části jak se snaží je potlačiti ještě více den co den, o tom lze se poučiti pouhým nahlédnutím do našich živnostenských poměrů. Nová odvětví výdělková, jež vzešla bez odporu z našeho průmyslového rozvoje sotva by zajistila všeobecný solidní blahobyt, byť tu i tam jednotlivci poskytla prostředků k živobytí. Podobné zjevy zříti možno i v jiných oborech. Tato prostá skutečnost přivádí nutnost požadavku, aby stala se náprava těchto křiklavých nepoměrů. Jest na bíledni, že hlavně rodiny jistých tříd pracovních nejcitelněji dotčeny jsou nynějšími chatrnými poměry výdělkovými, ba že existence mnohdy jich zcela jest ohrožena. Než i ten, kdo teprve založiti chce rodinu svou, hleděti musí, aby pojistil jí živobytí nejen na chvíli, nýbrž na celou budoucnost a uchránil jí před následky proměn nepříznivých. A právě instituce pojištění životního jest prostředkem oním, který umožňuje velmi výhodným způsobem zachování a trvalé blaho rodiny.

II. Pojem.

Pojištění životní má za účel pojistiti určité výhody pojištěnému nebo těm osobám, o které má být pojištěním postaráno, nebo — pro případ smrti pojštěného — dědicům jeho nebo jiným osobám zvlášť vytčeným a to za jediný poplatek nebo za poplatek pravidelně sc opětující pro určité stupně věku a pro určité případy naskytující se za živobytí pojistěného. Délka života má zde jen potud význam, pokud upravuje výšku oněch poplatků a pokud závisí vznik splatnosti oněch výhod a jich obnos na vzniku určitých momentů životních. Pojištění životní různí se od ostatních odvětví pojištění potud, že vlastně při něm nejde o vyrovnání majetkových ztrát přivozených nehodami živelními, nýbrž o založení nároků na romnožení majetku pro určité případy, které nastupují v pravidelném průběhu života. Další rozdíl spočívá v tom, že se čistá prémie jeví býti výsledkem matematického výpočtu a protož bezpodmínečně jest pevně stanovena tak dlouho, dokud nezmění se základy výpočtu. Pojištění životní poskytuje ve všech svých formách pojištěnému bezstarostný pohled do budoucnosti a dodává mu onoho klidu duševního, kterého potřebí ku spokojenému požívání života a ku nerušenému bažení po největších statcích života. S druhé strany nemálo pobádá ku spoření ta okolnost, že za jistou oběť dostává se jistojistého zisku. Posléze sesiluje i úvěr pojištěného ta skutečnost, že on jest členem ústavu pro pojištění životní; přímo tím, že ústav sám poskytuje pojištěnému zálohy na jeho pojistku, nepřímo pak tím, že z pravidla pojištění opravňuje ku přesvědčení, že pojištěný jest dlužníkem svědomitým. Má-li pak věřitel pojištěného v rukou nějaký průkaz o pojištění znějící na obnos převyšující jeho pohledávku za pojištěným, jest aspoň před tím uchráněn, že nepřijde o tuto svoji pohledávku v případu úmrtí pojištěného.

III. Historický rozhled.

Pojistění životní jest jedním z mladších druhů pojištění, jakkoli počátky jeho sáhají již do dob středověku. Zde jeví se býti právními instituty různých odstínů s tímtéž však společným účelem, aby se osobám poskytla ve stáří ochrana před nouzí (vdovství, výměnek, smlouva o podílu starešinském, koupě důchodů a peněz atd.). Z koupě důchodů a peněz vyvinula se smlouva o důchodu osobním, která se nyní ještě počítá ku pojištění na život v širším smyslu, pokud vůbec uzavírá se ve formě pojištění. Ze smlouvy o důchodu osobním povstaly pak t. zv. společnosti tontinové; tyto záležely v jednotě několika osob spojených k ujednání důchodu. Po-

díly umírajících přirůstaly vždy osobám přeživším tak dlouho, až vymřela celá společnost těch, kteří do ní současně vstoupili.

Vlastní pojem pojištění životního v nynějším slova smyslu počínal se však vytvářeti teprve tou dobou, kdy systematicky bádalo se, jak dlouho trvá život lidský. Tyto vědecké pokusy počaly v Anglii v 17. stol. (John Graunt 1665, 1693 Halley-ova tabulka [přehled] ze seznamů o úmrtí v městě Vratislavi.) Na základě takovýchto tabulek o úmrtnosti bylo lze sestrojiti dosti bezpečnou míru risika, které brala na se osoba, jež zavazovala se vzhledem k délce života lidského platiti jistý důchod nebo kapitál a s druhé strany hleděla zjistiti správný poměr pro plnění osoby pojištěné. R. 1705 založena byla v Anglii »Amicable society for the insurance of life« se sídlem v Londýně. V Německu založen byl první ústav pro pojištění na život v Hamburku (1806) a r. 1827 banka pro pojištění životní pro Německo v Gothě. — Tyto starší ústavy pracovaly úplně bez pomůcek moderní vědy o pojištění životním, jmenovitě mathematiky a statistiky. Když všeobecně téměř vešla v užívání t. zv. tabulka »17 anglických společností pro pojištění na život«, jakož i »německé tabulky o úmrtnosti« (sestavené ze zkušeností 23 společností pro pojištění životní a uveřejněné berlínským sborem pro vědu o pojištění životní), zjednána byla při správě těchto ústavů s použitím počtu pravděpodobnosti výhoda mathematické přesnosti.

IV. Druhy pojištění životního.

Pojištění na případ smrti jest nejpravidelnějším jednáním, které provozují ústavy pojišťující na život a jest také po stránce hospodářské nejdůležitějším. Zhusta naskytá se též pojištění života odnášející se k dvěma osobám t. j. pojištěný kapitál stává se splatným při smrti jedné osoby (ku př. manželé, sourozenci), pokud se týká, pojištění kapitálu závisí na žití dvou osob. Kromě těchto jednoduchých forem naskytá se »podmínečné«, »zkrácené« pojištění na život, dále pojištění na život s připojením jisté lhůty, čímž má býti vyhověno různým potřebám osob se pojišťujících. V Německu a v Rakousku zdomácnělo hlavně »pojištění důchodové« (rentové), při kterémž nabývá se prostřednictvím ústavu nároku na určitý roční příjem splatný určitým dnem. Pojištění životní provozují buďto společnosti vzájemné neb akciové, neb ústavy rázu smíšeného. Při vzájemných ústavech vyplácí se sice pojišťovací prémie dle pevných sazeb, avšak o výtěžek dělí se osoby pojištěné, kteréž musí po případě i ztrátu nésti. Při vzájemných společnostech připadá výtěžek akcionářům, avšak oni nésti musí též ztrátu.

V. Nejobvyklejší podmínky pojištění:

Pojištěný platí prémii buď až do své smrti nebo jen tak dlouho, dokud nedosáhne určitéhověku. Prémie tyto pak zůstávají buďto stejnými pro téhož pojištěného, pokud náleží ku společnosti, a pak závisí na stáří, ve kterém přistoupil ku společnosti, anebo zveličují se, pokud se týká, zmenšují se pro každého jednotlivce s přibývajícím stářím. Pravidelně žádá se v podmínkách těch, aby osoba, jejíž život má býti pojištěn, byla při dobrém zdraví, a aby povolání, zaměstnání a způsob života jejího nevydával ji zvláštnímu nebezpečí. Při tom stanoví se jisté meze stáří; tak ku př. nesmí být pojištěný mladší 15 let a starší 60 let. Výjimkou může býti ve zvláštních případech přihlíženo i k stáří jinému.

Při každém pojištění závisí dobrý výsledek předkem na dokonalém a správném poznání nebezpečí, které dle pravděpodobnosti hrozí pojišťovaným předmětům. Čím povrchněji a nejistěji dá se vyměřiti nebezpečí hrozící, tím rozmanitějšími a kolisavějšími jsou skutečné odchylky od sestavených výpočtů pravděpodobnosti, a v stejné míře ohroženo jest přirozeně též trvání dotyčné pojišťovací společnosti. První podmínkou pro stabilní trvání kterékoli společnosti život pojišťující jsou tabulky úmrtnosti, kteréž musí být způsobem přísně vědeckým rozvrženy a sestaveny na základě důkladných a obsáhlých pozorování o míře úmrtnosti jistého počtu lidí. Takto určeno jest v tabulkách těch pomocí počtu pravděpodobnosti průměrné trvání života lidského, a proto mohou pojišťovací společnosti zachovávati při každém pojištění na život určitou sazbu pro prémii pojištěné osoby, kterážto prémie jest v úplném souladu s výsledkem zmíněného počtu pravděpodobnosti. Různé tabulky úmrtnosti zbudovány jsou pak na rozdílných skutkových podmínkách. Tato tabulka sestavuje svůj průměrný výsledek z věku, kterého dosáhlo 100.000 osob, ona pozoruje stejné držíc se manipulace toliko 10.000 nebo 5000 životů; proto též převládá větší a menší úchylnost tabulek úmrtnosti, ježto úmyslně zvolena byla různá čísla sloužící za základ pozorování úmrtnosti. Tuto důležitou okolnost sluší míti zvláště na zřeteli. Neboť zcela jiný poměr úmrtnosti se objeví, máli určitá společnost 1000 pojištěných životů, a máli jich 10.000 nebo ještě více. V první případnosti jest nebezpečí ztráty při úmrtí osob zpravidla poměrně daleko větší než v případu druhém, což s důstatek dokazuje zkušenost. Ústavy na vzájemnosti založené poskytují potud větších výhod, že se stává každý pojištěný pojištěním členem ústavu a podílníkem ve jmění jeho a že má jistý vliv na správu jmění toho jako ostatní členové. Zřízení akciových společností vyžaduje dostatečného akciového kapitálu, aby bylo tu náležité zajištění pro všechny možné případy. Při zřízení vzájemných společností musí však býti k pojištění přihlášen náležitý počet zdravých osob, aby případná úmrtí mezi členstvem bylo lze odbýti bez rozpaků a bez nebezpečí pro společnost. (Při gothské bance bylo v prvním roce jejího trvání pojištěno 1285 osob.)

VI. Pojištěnci.

Obyčejně pokládá se za to, že nemají náležitého zdraví, a proto že pojistiti nelze: všech slabých a churavých osob, zvláště takových, které trpí nebo trpěly epilepsií nebo chorobou duševní, nebo stíženy jsou povážlivými vadami organickými, nebo podléhají značným nemocem, které snadno se vracejí. Podle povolání jsou jmenovitě vyloučeny: osoby zaměstnané v službách námořských a osoby vojenské jak ve vlastním slova smyslu (kombatanti) tak i úředníci vojenští, jakmile nastoupili skutečnou službu válečnou. Jakmile však pojištění bylo uzavřeno, podržuje platnost svou, ať se zdravotní stav pojištěné osoby později nepříznivě změnil nebo nikoliv. Vyjde-li však dříve nebo později na jevo, že udání bylo podvodně učiněno, jest zpravidla pojištění po právu neúčinným. Nároku na sumu pojišťovací pozbývá pojištěná osoba, přijde-li o život v souboji nebo usmrtí-li se sama nebo zemře-li následkem pokusu sebevražedného, nebo utracen-li život její rukama spravedlnosti, nebo ztratí-li život, nebo ztratí-li jej tím, že jej vydá v šanc spůsobem nevížícím společnost k zodpovědnosti. Některé ústavy život pojišťující vyplácejí však sumu pojišťovací ať zemřela pojištěná osoba způsobem přirozeným či nepřirozeným.

Zanikne-li pojištění proto, že přerušila se platiti prémie, poskytují některé ústavy odbytné dle výše zaplacených příspěvků. Zvykem jest u většiny ústavů život pojišťujících uveřejňovati co rok zprávu o činnosti v uplynulém roce a o závěrce účetní. Toto opatření jest nutným pro ústav, jehož zdar podmíněn jest hlavně důvěrou obecenstva.

VII. Zákonodárství.

Ústavy pojišťující život podléhaji v Rakousku dozoru státnímu. Ku zajištění závazků těmito ústavy převzatých a ku ochraně zájmů osob pojištěných stanoveny zvláštní normy co do zřízení a státního vrchního dozoru nad správou ústavů pojišťovacích; tak jmenovitě nařízení ministerstva vnitra, spravedlnosti, obchodu a financí ze dne 18. srpna 1880 ř. z. ze dne 26. srpna 1880 kus XXXVIII. č. 110. Ku početí činnosti nezbytně vyhledává se při společnostech akciových akciový kapitál, při spolcích založených na vzájemnosti základní fond; na akciový kapitál musí býti vyplaceno při ryzích společnostech pro pojištění životní nejméně 100.000 zl. (§ 2. cit. nař.), při vzájemných ústavech nejméně 20.000 zl., a to hotově vylučujíc dlužní a zástavní úpisy, směnky atd. (§ 4. cit. nař.). Podíly prémiové určené pro příští závazky musí býti náležitě uloženy, při čemž musí co rok zálohy prémiové znalcem býti súčtovány dle zásad mathematických pro všecky platné smlouvy pojišťovací. Toto súčtování záloh prémiových musí se provésti zúplna, nepočítaje v ně provise (§ 25. 1. a—e cit. nař.). Pro sdělání účetní závěrky upotřebiti mají »ryzí ústavy pro pojištění životní« zvlášť předepsaných formulářů (§ 27.). Prameny práva odnášejícího se k povolování pojišťovacích společností jsou:

1. §§ 1—28 ř. z. ze dne 26. srpna 1880 č. 10, XXXVIII (regulativ asekurační).

2. Ustanovení čl. 249. obch. zák. ze dne 17. prosince 1862 č. 1. ř. z. z r. 1863.

3. Ustanovení zákona spolkového ze dne 26. listopadu 1852 č. 253 ř. z. (zvláště § 9).

4. Zákon ze dne 12. dubna 1873 č. 42 ř. z. ohledně připuštění cizozemských pojišťovacích společností v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených.

5. Vyhláška min. vnitra ze dne 14. února 1877 (ř. z. ze dne 22. února 1877 kus 5.) týkající se vzájemného připuštění všelikých pojišťovacích společností v Rakousku a Italii.

6. Zákon ze dne 27. června 1878 č. 36. ř. z., jímž se splnomocňuje ministerstvo království a zemí na říšské radě zastoupených, aby uzavřelo úmluvu s ministeriem zemí koruny uherské za účelem provedení předpisů čl. XX. smlouvy celní a obchodní. V zákonu tom stanoví se oprávnění společností akciových a společností pojišťovacích, zákonitě zřízených v některé polovici říše, aby rozšiřovati mohly působnost svou na druhé území státní a zakládati tam pobočné závody.

7. Výnos min. vnitra ze dne 9. května 1880 č. 7080 týkající se připuštění pobočného závodu uherské pojišťovací společnosti v zemích na říšské radě zastoupených.

8. Obchodní smlouva s Německem ze dne 23. května 1881 č. 64. ř. z. o přípustnosti německých společností akciových. Normy o státním dozoru nad činností společností pojišťovacích jsou právě chystány k reformě;

nedávno (1895) byla svolána anketa v min. vnitra pro sestavení dotyčných předpisů.

VIII. Právo občanské.

1. Právní povaha smlouvy pojišťovací.

Smlouvě o pojištění životní přísluší mezi všelikými smlouvami pojišťovacími zcela mimořádné postavení. Kdežto při vzniku smluv o věcném pojišťování jest na straně pojištěného motivem k uzavření této smlouvy péče o nápravu případné škody, jest podkladem »smlouvy o pojištění života« i moment mravní. Zamýšlíť pojištěný dosíci smlouvou tou dostatečných prostředků k živobytí v případu úmrtí pro své pozůstalé nebo pro vlastní osobu svou, stal-li by se svého času neschopným k výdělku. Podle nejstarší theorie (Reuscher, Schlink, Staudinger) byla smlouva o pojištění na život řaděna pod všeobecný pojem pojištění, někteří (Eichhorn, Walter, Mittermaier, Windscheid, Emanuel, Herrmann) pojímali ji jako t. zv. smlouvu; Endemann označuje ji jako »podmínečný slib jisté sumy«, Thöl, Labaud vidí v ní »zápůjčku«, novější učitelé nauky pojišťovací prohlašují ji za »smlouvu spořitelní«. Správno jest ovšem, že smlouva o pojištění životním není totožnou s »pojištěním škody«, a že právní poměry z ní plynoucí vyžadují upravení zvláštního. Pojištění životní záleží v nastřádání uspořených obnosů a v jejich vyplacení v určitém nebo neurčitém čase; proto má se smlouva o pojištění života přímo za smlouvu o pojištění úspor. Při uzavírání »smlouvy o pojištění života jest vždycky jisté risiko, jak na straně pojišťovatelově, tak i na straně pojištěného. Smlouva pojišťovací stává se hotovou (perfektní) tím okamžikem, kterým počíná pojištění (ručení pojišťovatele) [rozh. ze dne 7. prosince 1871 č. 12676, sb. »Gl. U.« č. 4352]. Pojištění na život nemá za účel náhradu škody. Proto není též pravým pojištěním škody, nýbrž jest pojištěním vznikajícím ze slíbení určité sumy. Plnění, které slibuje pojišťovatel uzavřev smlouvu, záleží v podmínečném placení jisté peněžní sumy. Nelze proto domnívati se, že by pojišťovatel sám o sobě povinen byl po právu zakládati jistou zálohu prémiovou. Avšak společnosti pojišťovací jsou k tomu dle asekuračního regulativu z roku 1880 zavázany.

2. Uzavření smlouvy:

Podkladem smlouvy pojišťovací jest deklarace, t. j. udání stáří pojištěného, jeho bydliště, stavu a zdraví. Každé zatajování, každé nepravé udání rozhodně působící v neprospěch závazku pojišťovací společnosti má po právu za následek zrušení pojištění. Při obchodu — jímž jest pojištění na život — nesluší dle čl. 278 obch. zák. lpěti na slovném znění, nýbrž vyšetřiti a zření sluší míti k vůli stran (rozh. ze dne 12. dubna 1876 č. 14350). Smlouva pojišťovací uzavřena jest, jakmile společnost pojišťovací přijme návrh pojištěného. Listina, kterou o tom pojišťovací společnost vydává, sluje pojistka. Tato listina může pak být upravena tím způsobem, že se v ní uvede podrobně jméno (stav atd.) oné osoby, které se má vyplatiti v ustanovený čas určitá suma, nebo v ní o tom ničeho obsaženo není; v tomto případu nabývá pojistka právní povahy papíru majiteli svědčícího (au porteur). Má-li býti již za živobytí pojištěného založeno neodvolatelné právo ve prospěch třetí osoby, používá se k tomu určitých druhů pojištění, ku př. pojištění na případ přežití nebo pojištění »dvou životů«, dle něhož musí býti vyplacena suma pojišťovací při smrti jedné z obou pojištěných osob. Tyto smlouvy uzavírají se za spolupůsobení ně-

kolika účastníků a nelze jich jednostranně změniti. Prohlásí-li jednatel pojišťující při návrhu pojišťovacím, že podpis nacionália »nijak není závazným«, a podepíše-li se přece takové »nacionále«, není ten, kdož nacionále podepsal, nijak po právu zavázán (rozh. ze dne 15. ledna 1889 č. 14664 č. 12555 Gl. U.).

3. Břímě průvodní:

Úkolem žalobcovým (t. j. společnosti) jest, aby prokázal, že došlo ku smlouvě sloužící za základ žalobě za podmínek, jak on tvrdí. Listině co přikládá se do obsahu jejího úplná víra a proto pokládá se za to, že pojištěný chtěl pojistiti onu sumu, která udána jest ve smlouvě. Platnost smlouvy bylo by lze bráti v odpor jen potud, pokud by se dovodilo, že při vyplňování rubrik stal se nějaký skutek smlouvě se příčící (rozh. nejvyš. soud. č. 8876, časop. »Jur. Bl.« č. 48 z r. 1893). Bylo prohlášeno, že nezáleží na tom, zda byly při podpisu smlouvy vyplněny všecky rubriky. Žalovaný by musil výslovně dokázati vyplnění smlouvě se příčící. Má-li se pojišťovací suma vyplatiti v případu sebevraždy pojištěného, o tom rozhodují předkem stanovy dotyčné společnosti pojišťovací. Tvrdí-li se, že jde o sebevraždu pojištěného, postihuje pojišťovací společnost břímě průvodní co do zmíněného tvrzení. Pojišťovací společnost žalovaná o vyplacení pojišťovací sumy musí dokázati, že nastal tento případ vylučující platnost smlouvy pojišťovací. Důkazu toho nemůže podati dobrozdání, které podali soudní lékaři následkem příkazu uděleného jim okresním hejtmanstvím ku provedení pitvy ve smyslu výnosu min. financí ze dne 5. srpna 1852 č. 172 ř. z. a nař. min. vnitra a spravedlnosti ze dne 8. června 1857 č. 73 ř. z. Nelze pokládati též sebevraždu za dokázanou dle soudního řádu pouhými okolnostmi, které konstatovali svědci vedení žalovaným (rozh. ze dne 3. dubna 1884 č. 2817, sb. »Gl. U.« č. 9978). Podle § 294 c. ř. s. prokazuje se deklarací od pojištěného vlastnoručně podepsanou, že projev v ní obsažený od něho pochází. Přijme-li společnost »deklaraci«, jest pojištěný ihned zavázán platiti prémie (rozh. ze dne 28. ledna 1885 č. 14739, sb. »Gl. U.« č. 10402).

4. Povinnosti pojištěného:

Hlavní závazky pojištěného jsou:

a) řádné placení »prémie«, t. j. úplaty za převzaté pojištění (§ 1288 o. o. z.);

b) včasné udání utrpěné škody (§ 1290 o. o. z.). Zanedbá-li se závazek tento, pozbývá se nároku na pojištěnou sumu. Zamlčí-li pojištěný nějakou důležitou okolnost, jest smlouva neplatna; platnou zůstává smlouva, zamlčel-li by pojištěný tu okolnost, že byl před uzavřením smlouvy lékařsky ošetřován (rozh. ze dne 4. ledna 1883 č. 14984). Pojištěný jest zavázán při uzavírání smlouvy udati pravdivé skutečnosti. Zodpovídal-li pojištěný jednotlivé otázky nesprávně nebo neúplně, dopustil-li se též lži a bezděčného zamlčení, není pojišťovací společnost povinna zaplatiti úplný obnos pojišťovací (rozh. že dne 18. července 1889 č. 7960 č. 12838, sb. »Gl. U.«).

Všeobecně pojat jest v podmínky všech téměř pojišťovacích společností závazek pojištěného ku zaplacení kolku na kvitanci. Není-li však závazek tento výslovně stanoven, musí pojišťovací společnost sama ze svého tyto kolky zaplatiti (rozh. nejvyš. soudu ze dne 8. října 1890 č. 9768). Zpravidla bývá umluveno, že pojistka jest neplatnou v tom případu, když by pojištěný v návrhu pojišťovacím udal něco nepravého nebo úskočného.

Z materielního obsahu a z ducha takovéhoto ustanovení smluveného dlužno logicky a právnicky dovozovati, že se chce pojišťovací ústav chrániti proti každé škodě, která by mu mohla vzejíti z podobného zlomyslného pokusu pojištěné osoby. Ztráta nároku na sumu pojištěnou nemůže však nastati tehdy, když pojištěný podávaje vysvětlivky na otázky obsažené ve zvláštním archu učinil nepravé udání následkem omylu. Lzeť o podvodu jen tehdy mluviti, když pojištěný nepravé udání učiní, věda o tom, že toto udání jest nepravé. Učiní-li však pojištěný nějaké nepravé udání v poctivém přesvědčení (bona fide), nemůže proto nikterak pozbýti nároku na sumu pojišťovací (rozh. ze dne 28. března 1878 č. 1761). Stanoví-li se ve smlouvě pojišťovací, že zaniká pojištění, jakmile pojištěný nezaplatí »nejdéle do 30 dnů po lhůtě splatnosti v pojistce stanovené,« nemůže sumy pojišťovací nabýti právní nástupce pojištěného, neplatilo-li se pojistné pravidelně, třebas by zaplacení později, však nikoli ve lhůtě ustanovené, nabídnuto bylo. Zemře-li pojištěný, nezaplativ prémie, trvá smlouva po právu dále jen tehdy, nastoupí-li smrť ve lhůtě ku placení stanovené, a zaplatí-li jeho právní nástupci prémii před uplynutím této lhůty (rozh. ze dne 20. března 1889 č. 2641, sb. »Gl. U.« č. 12637).

Společnostem pojišťovacím jest dovoleno stanoviti v jich podmínkách pojišťovacích jistou lhůtu, v níž musí býti ku platnosti přiveden nárok na splatné sumy pojišťovací. Podepíše-li pojištěný deklaraci, a stanovena-li v pojišťovacích podmínkách preklusivní lhůta pro provedení nároků, pozbude práva na pojišťovací sumu, nepřivede-li svého nároku ku platnosti ve lhůtě stanovené. Pojištěný výslovně prohlašuje totiž v deklaraci jím podepsané, jejíž přijetí stvrzuje se pojistkou řádně vyhotovenou, že zná podmínky pojištění a že se jim podvoluje. Ani § 1502 o. o. z. aniž jinaká ustanovení nebrání stranám smluviti určitou lhůtu preklusivní ku provedení nároků vzcházejících z nějakého poměru právního. Takovouto úmluvu nelze tím spíše vyloučiti, jelikož účel její je ten, aby se nejistota všeliká odstranila, a jelikož úmluva tato nezakládá se na jednostranném zájmu podniku pojišťovacího. Kromě toho jest toto upravení záležitostí všeobecnými podmínkami ústavů pojišťovacích výslovně stanoveno za povinnost v § 10 č. 8 min. nař. ze dne 18. srpna 1880 č. 110 ř. z. (Rozh. ze dne 30. března 1889 č. 2926, č. 12638 sb. »Gl. U.«).

5. Práva osob, v jichž prospěch pojištění se stalo.

Pojistka o pojištění života nesmí býti pojata v pozůstalost zemřelého; exekuce na pojistku tuto nemůže věřitel dědictví vésti (rozhod. ze dne 10. března 1886 sb. »Gl. U.« 10966). Neboť nelze nikdy pokládati za pozůstalostní jmění zemřelého kapitál z pojištění životního, o němž vystavena jest pojistka svědčící doručiteli; vždyť pojištěný za živobytí svého nemohl vznésti nijakých nároků na tento kapitál, který stává se splatným teprve po jeho smrti. Pojišťovací společnost jest netoliko oprávněna, nýbrž i zavázána vyplatiti tomu, kdo se pojistkou vykáže, splatnou sumu, a to tím spíše, jelikož pojištěnému za jeho živobytí nelze odepírati práva nakládati pojistkou dle libovůle, a majitel pojistky musí býti pokládán za vlastníka (§ 1393 o. o. z.) [rozh. ze dne 11. března 1894 č. 2876 sb. »Gl. U.« č. 9930., rozhod. ze dne 7. listopadu 1883 č. 13026 sb. »Gl. U.« č. 9646, rozh. ze dne 4. dubna 1882 č. 2513 sb. »Gl. U.« č. 8946, rozh. ze dne 10. ledna 1879 č. 12277 sb. »Gl. U.« č. 7282]. Majitel pojistky znějící na doručitele jest bez dalšího důkazu nějakého právního titulu

oprávněn ku dobývání sumy pojišťovací (rozh. ze dne 12. dubna 1883 č. 1953 sb. »Gl. U.« č. 9387). Jakmile uzavřena jest smlouva pojišťovací, má pojištěný právo určiti osobu, která z toho má míti prospěch, a může vlastnictví pojistky přenésti na jiné osoby. Je-li pak ve smlouvě pojišťovací »dědic« určen za pojištěného, musí býti pojišťovací suma vyplacena dědicům. Suma tato stává se vlastnictvím dědiců a konkursní podstata zemřelého pojištěného má tu pak právo žádati náhradu nákladu, který učinila zástavnímu věřiteli za účelem vyplacení pojistky (rozh. ze dne 20. září 1877 č. 7590, č. 35). Pojistka, která svědčí majiteli, a která nebyla v držení dědice, věřitele, nýbrž v držení zemřelého, musí býti vztažena dle § 97 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 do pozůstalosti. Neboť pozůstalost zemřelého tvoří souhrn majetkoprávních poměrů, jichž středem byl zemřelý, a kteréž nezanikají jeho smrtí (§§ 531, 1448 o. o. z.). Do takovýchto majetkoprávních poměrů sluší však na každý způsob započísti pojistku na pojistění života znějící na doručitele, která byla v době smrti v jeho držení. Byla-li pojistka v době smrti pojištěného ještě v pozůstalosti, sluší pojistku tuto, pokud se týká, nárok jí dosvědčovaný pokládati za část pozůstalosti a pojmouti ji do inventáře. Jinak by tu musil býti zvláštní akt, jímž pojištěný učinil za živa zvláštní opatření o pojistce. Jen ze zákonného práva dědického lze odvozovati právo dědiců uvázati se v držení pojistky a s ní volně naložiti (rozhod. ze dne 10. července 1889 č. 7968, sb. »Gl. U.« č. 12824). Právo dědiců pojištěného ku kapitálu pojištěnému pro jeho »právoplatné dědice« spočívá nikoli na právu dědickém skutečných dědiců zůstavitelových, nýbrž na smlouvě uzavřené s ústavem pojišťovacím (rozh. ze dne 31. října 1880 č. 11524 »Centralbl.« č. 304 z r. 1880). Držitel pojistky, která zní na »proukazatele«, musí býti sám o sobě pokládán za vlastníka jejího (§ 1393 o. o. z.). Pojišťovací společnost jest v tomto případu závázána, vyplatiti doručiteli pojistky splatnou sumu. Ke kapitálu tomuto nelze za života pojištěného nabýti nijakých nároků, kapitál ten stává se teprve úmrtím jeho splatným (rozh. ze dne 10. března 1886 č. 2555). Pojistky znějící na dědice značí, že dědicům dostává se pojišťovacích obnosů z titulu »smlouvy pojišťovací«. Jelikož mimo to zde právní nárok nevzchází z titulu práva dědického, netvoří sumy na tuto pojistku poukázané předmět projednání pozůstalostního. Proto nesluší jich (těchto sum) započítati též do pozůstalostního inventáře, poněvadž zůstavitele ve smyslu § 97 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 není možno pokládati za držitele sumy pojišťovací (rozh. ze dne 11. března 1884 č. 2876).

6. Práva zástavních věřitelů:

Zastavení pojistky na pojištění životní se pojišťovateli dovoluje (rozh. ze dne 14. října 1879 č. 11304, sb. »Gl. U.« č. 8678). Pojištěnému, který svůj život pojistil u nějakého pojišťovacího ústavu ve prospěch svých dědiců, přísluší po dobu jeho života bez nejmenší pochybnosti disposiční právo nad pojistkou (§§ 353 a 354 o. o. z.). Odevzdáním listu schovacího zřizuje se právo zástavní (§§ 447, 448, 451 a 452 o. o. z). Práva jeho dědiců a osob, v jichž prospěch stalo se pojištění, nejsou zastavením poškozena, jelikož všecky tyto osoby za života pojištěného nenabyly ještě nijakých práv ku pojištěné sumě (rozh. ze dne 14. října 1879 č. 11304). Pojistí-li kdo život svůj u nějaké společnosti ve prospěch svých dědiců, má po čas života svého právo disposiční nad pojistkou a nad právy vyplývajícími z toho po jeho smrti třetím osobám. Pojistka a právo volného nakládání

pojistkou přísluší mu jakožto »vlastníku« (§§ 353 a 354 o. o. z.). Proto může vždy se jí vzdáti, může ji též zastaviti. Zastaví-li ji pak komusi pro zápůjčku, zřizuje tomuto pro jeho pohledávku zástavní právo tím, že odevzdá list zástavní nebo schovací věřiteli (§§ 447, 448, 451 a 452 o. o. z.). Vykonávát při zastavení pojistky toliko své disposiční právo. Zastavení nezavazuje věřitele zástavní ku placení prémií (rozh. ze dne 1. října 1868 č. 6666, sb. »Gl. U.« č. 3130). Žádá-li zástavní věřitel o zájem a exekuční odevzdání obnosu přiměřeného jeho pohledávce ze spořitelní knížky uložené u soudu (v kteréžto knížce obsažena jest splatná suma pojišťovací), nelze žádosti této vyhověti, poněvadž peníze uloženy byly se strany společnosti pojišťovací nikoli do pozůstalosti pojištěného, nýbrž pro dědice, znělo-li ovšem pojištění na dědice. Soud exekuční není též oprávněn rozhodovati o tom, v jakém pořadudědicové mají vstupovati v závazky zůstavitelovy. Případné pojetí sumy pojišťovací do inventáře pozůstalostního s »poznámkou spornosti« má jen význam formálného opatření, které za účelem projednání pozůstalosti předsevzato bylo (§§ 104 a 97 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z., dv. dek. ze dne 29. května 1845 č. 889 sb. z. s., rozh. ze dne 16. května 1889 č. 5733). Proto nelze pohledávku za pojišťovací společností na pojistce se zakládající pokládati za část jmění pozůstalostního, poněvadž dle § 531 o. o. z. toliko soubor práv a závazků, jichž středem zemřelý byl, a které se nezakládaly jedině v osobních poměrech, tvoří jeho pozůstalost. Není-li však pojistka částí pozůstalosti, nemohou věřitelé pozůstalostní dosíci pro svoji pohledávku soudcovského práva zástavního ku pojistce (§ 450 o. o. z., rozh. ze dne 31. srpna 1875 č. 7549).

7. Zvláštní případy zrušení smlouvy pojišťovací. Pojišťovací společnost jest povinna zrušiti smlouvu pojišťovací, podaří-li se pojištěnému dokázati, že projev vůle jeho v deklaraci vyjádřený proto neshoduje se s jeho pravou vůlí, že byl jednatelem společnosti pojišťovací v omyl uveden ve příčině převzatého vzájemného závazku označeného jako věc hlavní, t. j. že byl uveden v omyl co do výše prémie, kterou platiti má dle sazeb pojišťovací společnosti; při tom nebéře se ohled na to, zdali deklarace od společnosti přijata byla vydáním pojistky, a zdali již pojištěný nějakou prémii zaplatil. V tomto případu nemůže dle § 871 o. o. z. vzejíti pro osobu v omyl uvedenou závazek nějaký k dodržení smlouvy formálně právoplatně uzavřené (rozh. ze dne 28. ledna 1885 č. 14739, sb. »Gl. U.« č. 10402. Stavění pojištění životního po dobu války nenastupuje povoláním pojištěného, byla-li prohlášena jen mobilisace a nikoli válka (rozh. ze dne 27. dubna 1882 č. 3178, sb. »Gl. U.« č. 8967). Zatajení nějaké nemoci životu nijak nebezpečné netvoří důvodu neplatnosti pojištění života (rozh. ze dne 15. ledna 1868 č. 10836, sb. »Gl. U.« č. 2972). Tím méně tvořiti může též bezděčné udání nepravého stáří důvod neplatnosti pojištění na život (rozh. ze dne 28. března 1878 č. 1761, sb. »Gl. U.« č. 6889).

Pojišťovny.

I. Zákonodárství.

Materielní výhody, které nejširším vrstvám lidstva plynou z pojišťoven, staví podniky tyto do řady nejpřednějších ústavů veřejných. A právě při nich záleží tedy přirozeně na tom, aby zabezpečena byla stálá splnitelnost závazků pojišťovnami převzatých a aby ochráněny byly náležitou měrou zájmy všech osob pojištěných. Záruku toho poskytnouti má nové nařízení min vnitra, práv, obchodu a financí ze dne 5. března 1896 č. 31 ř. z.,

kteréž obsahuje ustanovení o zakládání, zařízení a hospodaření pojišťoven vůbec, pokud nespadají pod platnost zákona ze dne 16. července 1892 č. 202 ř. z. (zapsané pokladny pomocné). Zároveň pak zrušuje se jím min. nařízení ze dne 18. srpna 1880 č. 110 ř. z. (úvod k cit. nař.).

II. Zakládání pojišťoven.

K založení pojišťovny nějaké potřebí jest státní koncese. Kromě toho splněny býti musí předpisy spolkového zákona ze dne 26. listopadu 1852 č. 253 ř. z., pokud se týká, ustanovení obchodního zákona ze dne 17. prosince 1862 č. 1 ř. z. z roku 1863 a kromě toho ustanovení cit. nařízení min. z r. 1896. Dle tohoto nařízení může stát uděliti koncesi toliko tehdy, když zřizují se pojišťovny ve formě akciových společností nebo v podobě spolků o vzájemném ručení členstva. Způsob a rozsah ručení členstva, pak způsob, jakým má se ku platnosti přivésti toto ručení, stanoviti jest přesně ve stanovách vzájemných pojišťoven; zejména mají stanovy tyto vykazovati:

1. ustanovení o tom, za kterých okolností lze se dovolávati ručení členstva;

2. jak má být vzešlá ztráta uhrazena (t. j. neobmezené neb obmezené doplácení, trvalé zvýšení pojistného, snížení pojištěných dávek, skrácení likvidních nároků důchodových);

3. dle kterých zásad rozvrhnouti sluší vzešlou ztrátu, způsobem přiměřeným jednotlivým hlavním druhům pojištění;

4. za kterých podmínek a jak dlouho ručí členové, kteří ze spolku vystoupili.

Všeobecné podmínky pojištění musí býti v těchto ustanoveních uvedeny doslovně (§ 2 cit. nař.).

Chce-li se akciová pojišťovna zabývati několika způsoby pojištění, musí být při založení jejím splaceno pro každý odbor alespoň 100.000 zl. hotově (tedy pro pojištění požární 100.000 zl., pojištění proti krupobití 100.000 zl., pro pojištění úrazové 100 000 zl. atd.). Splacený takto kapitál musí však činiti alespoň 300.000 zl. Byly-li vydány akcie majiteli svědčící, musí být splaceny celou hodnotou; svědčí-li na jméno, splatiti se mají alespoň 30% celé hodnoty, zbytek pak pojistí se dlužními úpisy nebo směnkami, kdež pak sluší předložiti seznam všechněch upisovatelů s udáním jich jména, bydliště, stavu i počtu akcií od každého z nich upsaných (§ 3 cit. nař.). U vzájemných pojišťoven má žádaný zakládací fond býti určen všeobecně tím obnosem, který by vyhovoval daným poměrům a předvidatelnému rozsahu obchodu. U vzájemných pojišťoven na život splaceno býti musí hotově alespoň 20.000 zl., při čemž vyloučeny jsou listy podílové nebo zaručovací, směnky atd. Tento fond lze zúrokovati nebo splatiti toliko z přebytků; splácení toto má místo jen v té míře, v jaké zřizuje se postupně reservní fond z přebytků v obchodu pojišťovny docílených. Musí tu tedy býti po úplném splacení zakladacího fondu mimo účetní reservu pojistného ještě jakási záloha záruková rovnající se alespoň původnímu zakládacímu fondu (§ 4 cit. nař.)

Nově zřízené pojišťovny na život mohou dosíci kromě tohoto odboru dovolení jenom k tomu, aby se zabývaly pojišťováním důchodů, jakož i pojišťováním pro případ neschopnosti (invalidity). Ustanovení toto platí obdobně o dosavadních pojišťovnách, které zamýšlejí rozšířiti se na jiné odbory pojišťovací (§ 5 cit. nař.).

III. Zařízení pojišťoven.

1. Stanovy a sazby. V této příčině mají stanovy pojišťoven obsahovati všechna ustanovení předepsaná v § 9 cit. zák. spolkového, stanovy akciových společností vykazovati musí předpisy vytčené v článcích 207—249 obch. z. U vzájemných pojišťoven kromě toho zachovávati dlužno ještě tato ustanovení:

a) o firmě (jménu) a sídle pojišťovny;

b) o tom, jak ustanovuje se a skládá představenstvo pojišťovny, a jak legitimují se členové a ostatní zřízenci;

c) o hlasovacím právu členstva a o způsobu vykonávání práva toho;

d) která forma vyhlášky zavazuje po právu, a kterými veřejnými novinami vyhlášky se uveřejní;

e) kdy má býti valná hromada k žádosti členstva svolána (§ 6 cit. nař.).

Ve stanovách dlužno dále vytknouti jednotlivé pojišťovací odbory, kterými se pojišťovna zabývati bude (ku př. pojištění na život, pojištění proti ohni, krupobití, pojištění dopravní čítajíc v to i pojištění námořské atd.). Dále připomenouti jest ve stanovách, zda pojišťovna provozovati zamýšlí obchod přímo či nepřímo (zajišťováním), zda obmezí obchod pojišťovací toliko na tuzemsko, či rozšíří jej i do cizozemska (§ 7 cit. nař.). Důležitou částkou stanov jsou též podrobná ustanovení o účetní závěrce, o zřizování zvláštních reserv, o výsledku docíleného přebytku nebo případných ztrát, o upotřebení přebytků, pokud se týká, o úhradě ztrát. Akciové společnosti mohou teprve tenkrát akcionářům rozděliti dividendu nad 5% splaceného akciového kapitálu, jsou-li již umořeny náklady organisační a závěrkové provise. Pojišťovny vzájemné nesmí přebytek rozdíleti členstvu, pokud nejsou úplně umořeny splatné položky. Přebytek pak lze teprve tenkráte úplně rozděliti, když zakladací fond jest zpět členům splacen (§ 21 a 22 cit. nař.).

Konečně musí být ve stanovách vytčeno, že na státním schválení závisí podmínky zrušení pojišťovny, zvláště pak způsob, jakým sluší spořádati obchody rozcházející se pojišťovny a jak zajistiti jest nároky osob pojištěných (§ 23 cit. nař.). Státním schválením vázána jest dále každá úmluva, kterou se podstata pojišťovací společnosti vůbec, nebo v jednotlivém odboru jakkoli převádí na jinou pojišťovnu, pokud se týká, od jiné pojišťovny přejímá. Dále každá úmluva, kterou se pojišťovací podstata pojišťovny vůbec nebo v jednotlivých odborech úplně zajišťuje u jiné společnosti, pokud se týká, touto společností se ono úplné zajištění přijímá (§ 24 cit. nař.).

Pojišťovny na život povinny jsou kromě toho předložiti ještě sazby pojistného, dle kterých se budou říditi, a písemně vyznačiti, jak vypočítaly základ pro svoji sazbu. Toto písemné vylíčení obsahovati má ryzí pojistné, statistické tabulky, jichž bylo při výpočtu upotřebeno (t. j. tabulky úmrtnosti, po případě tabulky invalidity nebo tabulky nemocenské), dále míru úrokovou a vzorce, jichž bylo pro výpočet užito; konečně udati nutno výši správních přirážek a zásady, dle nichž počítati se bude reserva pojistného (§ 8 cit. nař.).

Stanovy, pokud se týká, sazby pojišťoven potřebí mají státního schválení, bez něhož se též nijaká změna v nich nedá provésti. Sazby pak dojdou schválení teprve tehdy, když byly dříve podrobeny zvláštní zkoušce techniky pojišťovací. Kdežto pak sazby ryzího pojistného musí se

předložiti ku schválení, oznamují se sazby hrubého pojistného úřadu státnímu toliko k tomu účelu, aby je vzal na vědomí (§ 9 cit. nař.).

2. Podmínky pojišťovací. Státním schválením vázána jest dále platnost všeobecných podmínek pojištění kterékoli pojišťovny i případná (dodatečná) změna jejich, pokud podmínky ty rozhodnými jsou při uzavírání pojišťovacích smluv v tuzemsku. Tyto všeobecné podmínky jsou u vzájemných pojišťoven částí stanov. Zvláštní podmínky pojištění připouštějí se v tuzemském obchodu jen potud, pokud neodporují všeobecným podmínkám pojištění, nýbrž pokud je toliko doplňují, nebo pokud poskytují osobám pojištěným nějakých výhod (§ 10 cit. nař.).

Všeobecné podmínky pojištění pojednávají zejména o tom,

a) proti kterým nebezpečím pojištění se uzavírá, pokud se týká, ve kterých případech zavazuje se pojišťovna platiti;

b) jak stanoví se a zapravuje úplata, kterou má pojištěný pojišťovně platiti;

c) za kterých podmínek a kdy počíná závazek pojišťovny;

d) za kterých podmínek a kdy přestává závazek pojišťovny; (případy takovými jsou: nesprávná udání v návrhu, změny za trvání smlovy, nesplní-li pojištěný nebo pojišťovatel závazků a pod.);

e) jak stanoví se výše a způsob závazku pojišťovny v případu, pro který pojištění bylo učiněno, jakož i dále čas splnění závazku toho;

f) kdy zruší se smlouva pojišťovací úplně nebo z části a jaký závazek pak tu společnost postihuje (storno, koupě zpáteční a pod.);

g) ustanovení o právech, která pojištěným osobám (členům) ku podílu v přebytcích vzájemných pojišťoven příslušejí; pokud jde o společnosti akciové, které poskytují pojištěným podíl v zisku, mají všeobecné podmínky vykazovati ustanovení o právech, která pojištěným příslušejí k tomuto podílu v zisku;

h) dle jakého řízení bude postupováno v tom případu, když by vzešly spory ze smlouvy pojišťovací;

i) konečně vytýkají všeobecné podmínky, za jakých podmínek promlčují se práva ze smlouvy pojišťovací (§ 11 cit. nař.).

ad *f*) Co se týče závazků pojišťovny na život zvlášť při zrušení smlouvy pojišťovací, mají všeobecné podmínky ústavu takového spravovati se těmito zásadami:

aa) pojistky platné alespoň na dobu tříletou nemohou býti bez náhrady prohlášeny za propadlé (nesmí se stornovati) proto, že placení pojistného bylo zastaveno (vyňaty jsou pojistky pro pojištění dočasná);

bb) náhrada může dle volby pojištěného záležeti v tom, že se buďto vydá zpáteční kupní suma nebo jen pojistka se srážkou sumy pojištěné, pokud se týká, se srážkou důchodu. Pojišťovně přísluší však právo vyloučiti zásadně zpětnou koupi při všelikých nebo jednotlivých případech pojištění;

cc) při zpáteční koupi má zpáteční kupní suma obnášeti alespoň $^3/_4$ reservy pojistného, vyměřuje-li se kvotou celou dobu pojištění stejnou; počítá-li se však tato zpáteční kupní suma dle stupnice, která během doby pojištění dostoupí výše reservy pojistného, tedy počítá se stupnice tato kvotou, jejíž výše počíná alespoň 60% reservy pojistného;

dd) skrátí-li se pojištění, počítá se pojištěná suma, pokud se týká, důchod tím způsobem, že se buďto vyjde od úhrnné reservy pojistného

připadající na pojištění, nebo — při smíšených pojištěních — podle toho poměru, v jakém se mají prošlá léta pojištění ku pojistné době ve smlouvě určené;

ee) pokud připouští se zpáteční koupě pojistek, stanoviti sluší určitou lhůtu, do které se tak státi může.

ff) Konečně sluší stanoviti, za kterých podmínek a ve kterých lhůtách obnoviti lze pojištění, které zaniklo proto, že nebylo placeno pojistné.

V pojistkách mají být udány číselně zpáteční kupní hodnoty, pokud se týká, snížené sumy pojistného podle doby pojištění, a to nejprve za první tři léta, později za každé pětiletí (§ 12 cit. nař.).

Poskytují-li některé pojišťovny pojištěným osobám podíl v zisku dle ustanovení pojatých do všeobecných podmínek, říditi se musí dle těchto zásad:

aa) Pro rozdělování zisku nelze užívati takových soustav, které stěžují kontrolu, nebo dle kterých snadno jest skrátiti jednotlivé osoby pojištěné.

bb) Při vzájemných pojišťovnách přísluší všem členům nárok na zisk.

cc) Rozdělovaný zisk súčtuje se ročně a ročně se též vyplácí, pokud se týká, připočítá se na další pojistné nebo zvýší se jím pojištěné nároky.

dd) Takové soustavy, podle kterých střádá se zisk ve zvláštních fondech a teprve po jisté době rozdílí se mezi osoby žijící, dovoliti lze jen tenkráte, když období toto nepřesahuje 5 let (§ 13 cit. nař.).

Pojišťovny musí zvláštní sprostředkovatele obchodní činnosti své (t. j. generální jednatele, dozorce, jednatele atd.) opatřiti plnou mocí a zároveň jim uložiti, aby při jednání se stranami legitimovali se právě touto plnou mocí. Generální plná moc zástupců cizozemských pojišťoven má býti sdělána dle čl. IV. cís. nař. ze dne 29. listopadu 1865 č. 127 ř. z.; tato plná moc musí též poskytovati zástupci právo ku vydávání definitivních pojistek (§ 14 cit. nař.).

3. Vzorce pojistek, návrhů, jakož i prospektů, jichž se v obchodu pojišťovacím užívá, vykazovati musí:

a) hlavní sídlo společnosti, pokud jde o cizozemské pojišťovny, též sídlo tuzemského zastupitelstva;

b) akciový kapitál skutečně splacený (při pojišťovnách akciových), u vzájemných pojišťoven fond zakladací;

c) všeobecné podmínky pojištění pro dotyčný odbor pojištění (proti ohni, krupobití atd.), pokud se týká, pro příslušnou kategorii pojišťovací;

d) dodatek o tom, že zřízenci ústavu opatřeni jsou plnou mocí, a že povinni jsou před stranami touto plnou mocí se legitimovati (§ 15 cit. nař.).

Tyto vzorce pojistek a návrhů jest předložiti ministerstvu vnitra, aby je vzalo na vědomost. Podobně zachovati se jest pojišťovně, pokud jde o prospekty, vyhlášky a jinaká reklamní opatření podobná, pokud v nich udán jest číselně obchodní nebo majetkový stav pojišťovny, nebo výhody pojištění a konečné výsledky pojištění; spolu předložiti však dlužno ministerstvu i doklady doličující správnost zmíněných udání v oněch tiskopisech.

Ministerstvo vnitra, jakožto vrchní orgán státního dozoru nad pojišťovnami, může pojišťovně zapověděti používání vzorců pojistek a návrhů, pokud se týká, vyhlašování a rozdílení reklamních tiskopisů. Pojišťovna smí užívati, vyhlašovati a rozdíleti dotyčné tiskopisy teprve 14 dní počítaje ode dne, kdy ministerstvu byly předloženy (§ 16 cit. nař.).

4. Kauce a další obmezení. Vláda může též dle okolností žádati na pojišťovně při založení nebo teprve později kauci, pokud se týká zvýšení její. Opatření to má za účel zabezpečiti trvale splnitelnost závazků ústavem převzatých (§ 17). Další obmezení záleží v tom, že pojišťovny nesmějí všelikými obchody se zabývati, ovšem vedle pojišťovacích obchodů, které jsou předmětem jich podniku. Mohouť provozovati jen ty obchody, kterými se fondy pojišťoven prospěšně ukládají (§ 18 cit. nař.).

5. Dědické společnosti. Pojišťovnám na život může být dovoleno zřizovati dědické společnosti (sdružení na přežití, tontiny), u nichž není pojišťovna pojišťovatelem, nýbrž přejímá jen vedení obchodu jich a správu jmění za kontroly pojištěného členstva. Jmění toto jest pojišťovně jen svěřeno a spravováno být musí zvlášť pro sebe, k čemuž předložiti sluší všechny průkazy o vlastnictví onoho družstva (§ 19. cit. nař.).

6. Rozšíření činnosti. Chtějí-li tuzemské pojišťovny rozšířiti činnost svou do státu cizího, musí o tom zpraviti dozorčí úřad a při tom současně sděliti podmínky, za kterých jim cizí stát obchod dovoluje. Pokud jde o rozšíření pojišťovacího obchodu pojišťoven na život do cizozemska, lze na ústavech těchto žádati k účelu tomu kauce, resp. zvýšení kauce jenom tenkráte, když potřebná vydání uhradí se dalšími splátkami, na vydané akcie, vydáním nových akcií nebo ze stávajících již reserv zisku (§ 20 cit. nař.).

7. Výhody pojišťoven nově zřízených. Zvláštní výhoda platí pro pojišťovny nově zřízené; mohouť náklady s organisací spojené a závěrkové provise umořovati postupně v několika letech a neumořený ještě zbytek účtovati jako aktivum. Stanovy ústavů těch vykazovati musí přesná ustanovení o předmětu a podmínkách umoření; zmíněné organisační náklady musí být však umořeny nejdéle do pěti let ode dne založení pojišťovny, a umořiti lze toliko závěrkové provise vydané za prvních 10 let trvání pojišťovny. Umořovací plán upraviti jest tak, aby jednotlivé provise závěrkové byly zapraveny nejdéle v 10 letech. Tato umořovací lhůta může být přiměřeně skrácena, jestliže dle nabytých zkušeností jest průměrná doba pojišťovací kratší (§ 20 cit. nař.).

Obdobná ustanovení dosud vůbec vytčená platí též ve příčině společností zajišťovacích, dále cizozemských pojišťoven, kteréžto dle zák. ze dne 29. března 1873 č. 42 ř z. a dle cís. nař ze dne 29. listopadu 1865 č. 127 ř. z. smí obchody své v tuzemsku provozovati. Zvláště průchod mají ona zásadná ustanovení co do stanov a co do podmínek pojištění (§§ 25 a 26 cit. nař.).

IV. Hospodaření pojišťoven.

Hospodaření pojišťoven podléhá zásadně dozoru státnímu. Stát přihlížeti musí k tomu, zda se přísně šetří zákonných i statutárních předpisů, bdíti musí nad tím, aby se zajistila stálá splnitelnost příštích závazků pojišťovny. Státní dozor má proto zejména přihlédati k správnému výpočtu reservy pojistného, k řádnému uložení kapitálu, k dokonalému vylíčení všech hospodářských a majetkových poměrů v účetní závěrce a ve zprávě o činnosti (§ 27 cit. nař.).

A) Reservy pojistného.

Co se týče reserv pojistného zvlášť, sluší rozeznávati:

1. Pojištění na život. Tu vypočítají se reservy životního pojištění pro platné smlouvy pojišťovací každého roku zvlášť a to znalcem dle

zásad matematických. Při výpočtu tomto vyjde se od ryzího pojistného a užije se při něm oněch tabulek úmrtnosti a úrokové míry, které byly základem schválené sazby. Jestliže tato míra úroková nebo tabulky úmrtnosti, kterých užito bylo, odporují zkušenostem pojišťovny, možno podniknouti případné změny v obojí příčině tím způsobem, aby reservy pojistného byly zvýšeny. Do reserv pojistného nelze pojmouti provisí závěrkových a obnos reserv musí být vykázán zvlášť pro sebe, nikoli snad s jinými závazky, které z pojišťovacího obchodu nevzcházejí. Zálohy pojistného u přejatého zajištění vypočítají se dle sazeb společnosti té, která zajištění přejímá, u přepuštěného zajištění podle sazeb té společnosti, která do zajištění dává. Reservy pojistného dlužno alespoň dle hlavních druhů pojištění vykázati odděleně (§ 28 č. 1 cit. nař.).

2. Pojištění proti ohni. Záloha pojistného vypočítá a zapíše se buďto ze splacených prémií pojistného podle lhůt jednotlivých pojištění, neb aspoň 40%, jestliže se záloha ta paušaluje. V obou případech lze sraziti storna a zajištění, v prvním případu mimo to též příslušné náklady akvisiční a inkasovní. Totéž platí úplně o pojišťování úrazovém.

3. Pojištění dopravní. Tu čítá se záloha pro rata temporis u pojištění časového, u pojištěního cestovního rovná se záloha všem premiím, kteréž zaplaceny byly za pojištění dosud neprošlá. V obou případech přihlíží se toliko ku pojistnému ryzímu, které zbude po srážce podílu zajišťovacího a příslušných nákladů akvisičních a inkasovních.

4. U pojištění proti krupobití zapsati jest jako zálohu pojistné napřed zaplacené na několik let, po srážce ovšem dotčených nákladů akvisičních a inkasovních.

Případné výjimky z vylíčených tuto předpisů lze dopustiti, jde-li o to, aby se pojišťovna mohla ponenáhlu novým těmto ustanovením přizpůsobiti. Ministr vnitra může kdykoli naříditi, aby reservy pojistného byly znalecky přezkoumány (§§ 27 a 28 cit. nař.).

B) Uložení kapitálu.

Reservy pojistného uhraditi lze u pojištění, která podniknuta byla tuzemskými nebo cizozemskými pojišťovnami v tuzemsku: tuzemskými cennými papíry způsobilými k ukládání jmění sirotčího, půjčkami státu nebo královstvím a zemím na říšské radě zastoupeným, zemskými nemovitostmi činžovními, pokud nejsou zadluženy nad $^1/_3$ kupní ceny své, tuzemskými hypothekami poskytujícími jistoty sirotčí, vklady u tuzemských spořitelen, eskomptem takových směnek, které hodí se k eskomptu u rakousko-uherské banky, dále půjčkami na vlastní životní pojistky, pokud však nepřesahují hodnotu koupě zpáteční. Dále se k tomu hodí půjčky na dotčené již cenné papíry, avšak jen do 80% bursovní kursovní hodnoty; suma tato nesmí u slosovatelných papírů přesahovati té částky, která by na ně připadla po srážce poplatků dle slosovacího plánu. Podobně lze ještě reservy pojistného uhraditi:

1. půjčkami tuzemským, výdělkovým a hospodářským společenstvům poskytnutými, pokud u společenstev těch přijímají se cizí peníze jen s tou statutární podmínkou, že nepřesahují obnosu, který splacen jest na vklady zárukové;

2. půjčováním kaucí osobám pojištěným, pokud o bezpečnost tohoto ukládání jistiny postaráno jest zvláštními zařízeními, zejména zřízením zvláštních reserv;

3. vklady u spolehlivých tuzemských ústavů úvěrních na běžný účet nebo na pokladničné poukázky, pokud obchod toho vyžaduje, aby byly tu po rukou peníze k potřebným výdajům.

U cizozemského pojištění, které uzavřela některá tuzemská pojišťovna, lze mimo to reservy pojistného uhraditi těmi hodnotami, které vyhovují příslušným předpisům cizozemského státu; nebylo-li by předpisů takových, lze použiti cizozemských hodnot, které uložení kapitálu zabezpečují (§§ 29 a 30 cit. nař.).

C) Závěrka účetní.

Výroční závěrka účetní skládá se z účtu provozovacího (z účtu zisku a ztráty) a z rozvahy. Ku provozovacímu účtu připojiti jest výkaz o tom, jak nakládá se s přebytkem ročního hospodaření. Účetní závěrka vykazovati má co nejpodrobněji veškeré hospodaření a jmění pojišťovny. Závěrka tato spolu s hlavními statistickými daty o rozsahu a vývoji obchodu uveřejní se v novinách těch, které pro vyhlášky pojišťovny ustanoveny jsou, vždycky však ve »Wiener Zeitung« a v úředních novinách té země, ve které ústav má své sídlo. Pro formu a obsah závěrky předpisuje zákon několik vzorců; úchylky od nich povoliti může státní správa přihlížejíc k zvláštním statutárním zařízením pojišťovny (§§ 31 a 32 cit. nař.).

V účtu má býti při pojištění na život majetkový a hospodářský stav co možná zvlášť pro sebe vylíčen a vykázán. Fond zakladací, suma vydaného akciového kapitálu zařadí se do passiv rozvahy, pohledávky váznoucí za akcionáři z kapitálu dosud nesplaceného započítati sluší však do aktiv rozvahy. Akciový kapitál, který dosud vydán nebyl, nesmí se však uvésti ani v účetní závěrce, ani v jiných vyhláškách ustanovených pro osoby pojištěné.

Kusy majetku a pohledávky uvésti sluší podle hodnoty, kterou mají v čas účetní závěrky. Nemovitosti mají být v účtech zapsány jen podle své obchodní hodnoty a, pokud jde o pojišťovny na život, mohou býti uvedeny nanejvýš v té hodnotě, aby ryzí výnos jich poskytoval alespoň súročení téže výše, jako je míra úroková při tarifu pojistného. Pokud by takto stanovená hodnota nemovitostí neměla zmíněné náležitosti, sluší pravidelnými odpisy docíliti přiměřené ceny jejich. Břemena, která na nemovitostech váznou, třeba jest zvlášť vyznačiti.

Cenné papíry uvésti sluší v rozvaze tou hodnotou, kterou měly na konci roku účetního. Účetní, nerealisovaný zisk na kursu cenných papírů přikáže se zvláštnímu fondu pro difference kursovní. Toho fondu lze užiti jedině k úhradě ztrát kursovních; jinak vyhledává se svolení úřadu dozorčího. Cizí měnu sluší v účetní závěrce ceniti podle kursu, který mají na konci roku účetního. Avšak cizozemskou valutu lze též ceniti dle relace vytčené v zák. ze dne 2. srpna 1892 č. 126 ř. z., v kterémžto případu vyrovná se rozdíl naproti kursu na konci účetního roku účtem ažiovým.

Reserva pojistného určená k úhradě příštích závazků musí být úplně v účtu zapsaná. Přenášky pojistného, t. j. části pojistného za následující rok napřed již splacené, uvésti sluší podle jednotlivých kategorií zvlášť pro sebe, a tímtéž způsobem zapsati jako přenášky úroků.

Reserva pro škody, t. j. suma potřebná k úhradě již dospělých dávek vyplývajících ze smlouvy pojišťovací, zapíše se odděleně podle hlavních odborů pojištění a to:

a) u pojištění na život celá suma pojištěných obnosů splatných od té chvíle, kdy nastala událost v následcích svých pojištěná;

b) u jiného pojištění zapíše se suma ohlášených škod podle udané ceny a dle výsledků provedeného vyšetřování.

Předpisy stanov neb usnesením valné hromady může být nařízeno, aby se do účetní závěrky zanesly zvláštní reservy, které uloženy jsou mimo reservu pojistného pod rozličnými názvy a za rozličným účelem (jako: jistinná reeserva, reserva zisku, všeobecný reservní fond, garanční fond, fond pro difference kursovní a pod.). Umoření provésti lze toliko ve shodě se stanovami, pokud by ve stanovách nebylo o tom ustanovení, sluší co možná nejvíce stenčiti počet položek umořovacích. Avšak lékařské náklady dlužno vřaditi do provozovacích vydání a proto umořování jich místa nemá

Obchody družstev na přežití — a to jak družstev se zaručeným nejmenším výtěžkem tak i družstev nezaručujících se — vésti sluší zcela pro sebe, a jmění jich zcela odděleně spravovati. Pro tato družstva sdělají se oddělené výkazy se zvláštním provozovacím účtem a zvláštní rozvahou. Správní poplatky vybírané pojišťovnou za obstarávání obchodů družstev na přežití, rozdělí se po srážce jednatelských provisí pro každé družstvo na celou dobu jeho; proto přenáší se jakožto reserva onen díl, který připadá na léta pozdější. Dlužníky a věřitele pojišťovny sluší vykázati odděleně a pod položkou »věřitelé« zapsati toliko pohledávky založené obchodováním statutárním a to podle dobytnosti jejich. Pohledávky, které vzešly pojišťovně za jednateli a zřízenci jejími při súčtování, uvésti sluší odděleně, jakožto »nedoplatky u jednatelstev a filiálek«. Listy zavazovací (zárukové) za pozdější placení pojistného vystavené — což zvykem bývá u několikaletého pojištění proti ohni (listy prémiové a pod.) neuvádějí se v účetní závěrce, nýbrž toliko v dodatku k rozvaze (§ 33 cit. nař.).

D) Zpráva o činnosti.

Zpráva o činnosti pojišťovny má podávati jasný obraz o hospodářských výsledcích (což patrno jest z účtu provozovacího) i o majetkovém stavu (vylíčeném v rozvaze) pojišťovny, vytknouti, jak upotřebeno bylo přebytku. Avšak tím není obsah zprávy o činnosti ústavu již vyčerpán: slušíť dále v ní přesně vylíčiti všechna statistická data o rozsahu obchodování a rozvoji ústavu, zejména vylíčiti postup činnosti v jednotlivých odborech. U pojišťoven na život pak vyznačiti dlužno ve zprávě o činnosti zvláště přírůstek a úbytek podle jednotlivých skutečností (kpř. úmrtí pojištěného, zpáteční koupě, storna atd.), dále stav pojištění kapitálu podle státních území, poměr skutečné úmrtnosti k úmrtnosti očekávané, výkaz o skutečných úmrtích s udáním doby, po kterou pojištění trvalo, s udáním příčiny smrti atd. Kromě toho jest na objasněnou jednotlivých položek účetní závěrky připojiti, kolik cenných papírů má pojišťovna, které to jsou, jich nominální a kursovní hodnotu. Dále udati jest nemovitosti patřící ústavu, jich účetní hodnotu, jich ryzí výnos a břemena na nich váznoucí. Dále výkaz o hypothekách s udáním míry úrokové, výše zadržalých úroků a kapitálu, odhadní hodnoty příslušných nemovitostí a pohledávek, které předcházejí hypoteční pohledávce pojišťovny. Konečně vykázati jest, jak uloženy jsou jistiny dané cizím vládám v kauci, a jaký jest stav amortisací (umoření) jednotlivých položek (§ 34 cit. nař. a § 21 tamtéž).

Takto as sestavená zpráva o činnosti spolu se závěrkou účetní má býti veřejně rozšířena a několik exemplářů býti má stále v zásobě, aby v ně mohly strany kdykoli nahlédnouti, pokud se týká, aby jim byly k žádosti jich vydány; k žádosti stran nutno vydati i stanovy pojišťovny, po případě i všeobecné podmínky pojištění.

Co rok zaslati musí pojišťovny ministerstvu vnitra v autentické formě zprávu o činnosti spolu s účetní závěrkou alespoň ve 3 exemplářích, opis protokolu o valné hromadě a konečně průkaz o tom, že účetní závěrka uveřejněna byla v novinách určených k tomu stanovami, zvláště pak ve »Wiener Zeitung« a v úředních novinách té země, v které má pojišťovna své sídlo. Žádá-li ministr vnitra za vysvětlení nějaké k účetní závěrce nebo za statistická data o hospodaření pojišťovny, má tato přání zmíněnému vyhověti nejdéle do konce června každého roku. Při tom užívá se zvlášť předepsaných vzorců patrně za tím účelem, aby vládě ulehčeno bylo břímě dohlédací (kontroly) a aby občas bylo lze přikročiti ku publikacím úředního rázu (§§ 35, 31 a 42 cit. nař.).

Pokud připuštěny jsou cizozemské pojišťovny v našem státu, mají podávati zvláštní účet o svém obchodu celém a pak zvláště o obchodu v tuzemsku provozovaném. Výkazy ústavů těchto sdělati jest v rakouské měně nebo ve měně stanovené zákonem ze dne 2. srpna 1892 č. 126 ř. z. (§ 36 cit. nař. a analogie §§ 31—35 tamtéž). Případné změny vylíčených právě ustanovení jsou přípustny.

V. Ustanovení všeobecná.

Hospodářství všech pojišťoven dává ministerstvo vnitra ob čas prozkoumati odbornými technickými zřízenci. Ústavy ty jsou pak povinny podati osobám těmto vždycky potřebné pomůcky a vysvětlení, dovoliti jim nahlédání do knih, účtů atd. U pojišťoven cizozemských rozšířeno jest toto dohlédací právo na veškerý obchod vůbec. Proto mají generální zastupitelstva jejich vésti všechny knihy a zápisky, kterých se ku revisi tuzemského obchodu vyhledává, pokud se týká, mají si dotyčné knihy a zápisky obeslati od ústřední správy pojišťovny. Zejména musí dotčená zastupitelstva pojišťoven na život vésti, pokud se týká, opatřiti si ty knihy o tuzemském pojištění, z nichž patrný jest výpočet reserv pojistného (záloh prémiových). Potřebné výkazy o celém obchodu vyžádati lze od správy ústřední (§ 38 a 39 cit. nař.).

Má-li býti některá pojišťovna zrušena, nebo podstata její celá nebo jen jednotlivá odvětví i s příslušnými zálohami převedena na pojišťovnu jinou, nutno dříve podmínky zrušení a úmluvy o převod (resp. o převzetí) oznámiti dozorčímu úřadu a spolu předložiti potřebné pomůcky. Dokud úřad dozorčí nedá svého svolení, nelze úmluvu ve skutek uvésti. Podobně má se věc, pokud zajišťuje se některá pojišťovna celou podstatou svou nebo některými odbory u jiné pojišťovny. Při tom dbáti dlužno především toho, aby nároky pojištěných osob neutrpěly nižádné újmy, a proto vyhledává se zvláště při převodu pojišťovací podstaty z pojišťovny jedné na pojišťovnu jinou, aby súčastněné strany daly k tomu své přivolení (§§ 40 a 41 cit. nař.). O stavu pojišťování v obvodu zemí a království na říšské radě zastoupených vydává ministerstvo vnitra periodicky úřední zprávy (§ 42 cit. nař.).

VI. Ustanovení o menších vzájemných spolcích pojišťovacích.

Zásady doposud vytčené platí obdobně též o menších vzájemných spolcích pojišťovacích, které zabývají se pojištěním nemocenským, pohřebním, pojištěním důchodů pro případ invalidity nebo stáří, pojištěním vdovských a sirotčích podpor, pojištěním peněžitého obnosu ve prospěch třetí osoby a určitého dne splatného (zejména věna nebo výbavy pro dítě), pojištěním proti škodám požárním a konečně pojištěním proti škodám na dobytku. Další náležitostí zmíněných spolků jest, že celý plán podniku má lidumilnou povahu a pojištění samo vyhovuje zájmům místním nebo zájmům odborných společenstev, při čemž nepoužívá se placených jednatelů k prostředkování obchodů pojišťovacích. Při zakládání tuto naznačených spolků nežádá se někdy fond zakladací, je-li dána jistota zvláštními poměry a opatřeními (§§ 44 a 45 cit. nař.).

Při zakládání pojišťovacích spolků provozujících toliko pojištění nemocenské a pohřební nemusí se předkládati výkazy o sazbách pojistného ani jinakých výkazů, které žádány jsou na pojišťovnách na život (viz § 8 cit. nař.); avšak stanovy těchto spolků musí obsahovati ustanovení o pojištěných dávkách a o členských příspěvcích spolkem, pokud se týká, pojištěnými placených. Není-li pak při těchto spolcích zřízen zvláštní odbor pro pojištění pohřebné, má se nastřádati reservní fond repraesentující dvojnásobné roční vydání průměrně vynaložené za posledních pěti let; sklesl-li by fond tento pod výši tuto, dlužno jej doplniti, pokud se týká, přikáží se mu ročně alespoň $^{2}/_{10}$ členských příspěvků. Spolky tyto však mají právo žádati, aby každého pátého roku odhadnuta byla pravděpodobná výše závazků a příjmů odborníkem, který ve správě spolku účastenství nemá. Výsledek tohoto odhadu, který sluší oznámiti úřadu dozorčímu, jest pak rozhodným pro střádání potřebného fondu reservního (srv. §§ 46, 47, 48 cit. nař.). Zmíněný odhad znalecký za pětiletí provádí se i u spolků pojišťujících důchody pro případ invalidity a stáří, vdovské a sirotčí podpory, věno, výbavu atd. jakož i u spolků, které pojišťují jedině pohřebné, pokud se týká, pojišťují pohřebné ve zvláštním odboru (§ 48 cit. nař.). Vykazují-li roční závěrky účetní, pokud se týká, dotčené právě občasné odhady v některém odboru pojištění tak malé příjmy, že nestačí ku splnění přejatých závazků a ku nastřádání reservy, sluší příspěvky pojištěných zvýšiti nebo dávky spolku snížiti, pokud ovšem jinak nelze nepoměr tento příznivě odstraniti (§ 49 cit. nař.).

Provozuje-li některý spolek několik odborů na jednou, pokud se týká, sleduje-li mimo pojištění ještě jinaké účely, sluší pro každý odbor pojišťovací i pro účely ony zvláštní odděleně spravovati a účtovati jmění. Ve stanovách spolků těch má býti určeno, v jakém poměru rozdělí se na jednotlivé pojišťovací odbory zaplacené zápisné, jiné příjmy, jakož i s druhé strany náklady správní (§ 50 cit. nař.).

Každého roku (nejdéle do konce června) předložiti jest dozorčímu úřadu pro každý odbor pojištění účetní závěrku, která se skládá z účtu provozovacího a z výkazu o majetku, dále jest předložiti výkazy o vzrůstu a úpadku pojištění, konečně výkazy o vyplacených podporách — resp. o škodách.

Co do provozovacího účtu těchto spolků, pokud se týká, jednotlivých fondů, má účet ten vykazovati ve příjmech:

a) stav ryzího jmění na konci roku předcházejícího,

b) příjmy z pravidelných členských platů s udáním částek napřed, pokud se týká, dodatečně zaplacených,

c) příjmy správní (zápisné a pod.),

d) příjmy z uložených kapitálů,

e) zisk na kursu cenných papírů,

f) ostatní příjmy.

Ve vydáních pak vykázány býti musí:

1. zaplacené podpory, pokud se týká, škody dané dle stanov (a to podrobně i s náklady vyšetřovacími),
2. náklady správní, daně a poplatky,
3. odepisy,
4. ztráta na kursu cenných papírů,
5. ostatní vydání a konečně,
7. ryzí jmění na konci účetního roku.

Zmíněný výkaz majetkový vyznačovati má dopodrobna veškerá aktiva i pohledávky a dluhy; rozdíl v nich udává ryzí jmění spolku (resp. dotyčného fondu).

Výjimka z dosud vylíčených zásad nastává pro spolky pro nemocenské pojišťování dělníků zřízené dle zákona ze dne 30. března 1888 č. 33 ř. z.; máť co do pojišťování nemocenského a pohřebného tu průchod § 72 cit. zák. z r. 1888 (§§ 50, 51 cit. nař.).

Jmění menších pojišťovacích spolků smí býti ukládáno jen:

a) v cenných papírech, které hodí se k spolehlivému uložení peněz sirotčích,

b) v hypothekách poskytujících jistoty sirotčí,

c) v tuzemských spořitelnách,

d) v tuzemských nemovitostech cinžovních, pokud nejsou zadluženy nad $1/3$ kupní ceny (§ 52 cit. nař. a srvn. k tomu § 30 téhož nařízení). I zde může ministerstvo vnitra dáti ob čas prozkoumati hospodářství těchto spolků odbornými znalci (§ 53 cit. nař.).

Pojmenování auktora.

Po vzoru práva římského (l. 2 C. 3. 19) přijalo i občanské právo rakouské v § 375 ustanovení, že ten, kdo drží věc jménem jiného, proti žalobě vlastnické na něho podané hájiti se může, že svého předka pojmenuje a tím u soudu se vykáže.

Pro výkon tohoto pojmenování vlastního držitele, jež v právu římském laudatio nebo nominatio auctoris bylo zváno, i pro řízení k tomu se pojící nebylo v dřívějším právu processuálném nižádných bližších předpisů.

Mezeru tuto vyplnil nový civilní řád soudní ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z., jenž po vzoru německého civilního processu (§ 73) v ustanoveních §§ 22—25 a 241 instituci tuto zevrubně způsobem následujícím upravuje:

I. Podmínky.

1. Pojmenování auktora jest přípustno při žalobách směřujících proti žalovanému »jako držiteli věci nebo věcného práva« (§ 22 c. ř. s.). Nastává tudíž při všech oněch žalobách, kde držba věci nebo práva na straně žalovaného jest základem žaloby, tvoříc nezbytnou podmínku k založení passivní legitimace k procesu. Tak tomu jest při žalobách z vlast-

nictví ať skutečného ať domnělého (rei vindicatio, actio rei negatoria, actio in rem Publiciana), při žalobách ze služebností (actio confessoria) nebo jiných věcných práv. Při tom nesmí činěn býti rozdíl, jde-li o věc movitou či nemovitou a rovněž jest pro otázku přípustnosti nominace auktora lhostejným, je-li žaloba podaná žalobou petitorní, či — jak již pro obor dosavadního práva bylo uznáno (srovn. Randa, Besitz str. 321) — žalobou possessorní. (Jinak Neumann, Commentar zu den C. P. G. str. 183 pozn. 2). O nominaci auktora nemůže však býti řeči při žalobách kontraktních nebo ex delicto, poněvadž ty směřujíce jen k plnění určitého závazku nečelí proti držiteli určité věci nebo jistého práva jako takovému.

2. Žalovaný nesmí býti držitelem v techn. sl. sm., nýbrž jest toliko pouhým detentorem (§ 309 o. o. z.), nesmí držeti jmenem svým vlastním, pro sebe, nýbrž vykonává držbu jménem osoby třetí (jménem svého auktora) (§ 22 c. ř. s.). Poměr mezi ním a vlastním držitelem (auktorem), z něhož žalovaný své právo k detenci odvozuje, může býti velmi různý. Obyčejně jest to nějaký poměr obligační, na základě kterého detence věci k jistému hospodářskému či právnímu účelu na určitou dobu byla nynějšímu žalovanému auktorem odevzdána. Tak na př. při kommodatu, depositu nebo pignus, při nájmu nebo pachtu, po případě i při mandátu a p.

II. Účel a podstata

Nominatio auctoris má za účel zpraviti auktora o podané žalobě (litis denuntiatio), poskytnouti jemu příležitost proti žalobě práv svých hájiti a zbaviti se tím buď sporu vůbec nebo alespoň zodpovědnosti za jeho nepříznivý výsledek.

Nominatio tato jest netoliko právem žalovaného, nýbrž i povinností jeho vůči auktoru plynoucí ze vzájemného jejich poměru, jest začasté zákonnou podmínkou, pod kterou se sprosťuje žalovaný všeho ručení z toho, že jemu byla věc či právo detinované pořadem práva odňato (viz princip § 931 o. o. z.). Použití příležitosti této, vstoupiti ve spor, jest pro auktora nikoli povinností, nýbrž jeho právem, jehož výkon ve vůli jeho jest položen.

III. Výkon pojmenování auktora.

1. Čas.

Žalovaný detentor volaje auktora ve spor, musí tak učiniti ihned (»sogleich« § 22 c. ř. s.) po obdržení žaloby. Jak z obsahu § 22 c. ř. s., zejména z 2. odstavce tohoto ustanovení plyne, žádá zákon slovem »ihned«, aby příslušný úkon byl žalovaným detentorem v takové době předsevzat, aby netoliko auktor k prvnímu roku o žalobě položenému se mohl řádně připraven dostaviti, nýbrž i aby odpůrce (žalobce) ještě před rokem o tom náležitě mohl býti vyrozuměn.

O tom, jaké právní následky jsou spojeny s tím, když žalovaný v čas nominatio auctoris neprovede, zákon výslovného ustanovení nechová. Z ostatních však ustanovení by bylo as otázkou tuto následovně rozřešiti:

Nebyl-li auktor v čas vyrozuměn a následkem toho k prvnímu roku se nedostaviv, byl možnosti zbaven sporu dle § 23 c. ř. s. na místě žalovaného detentora se ujati, provede se rozepře dále mezi žalobcem a původně žalovaným; žalovaný však ručí za všecky následky, které mu materielní právo pro případ nepříznivého výsledku sporu z jeho poměru k auktoru proto ukládá (§ 931 o. o. z.). Rozumí se však, že není závady, aby auktor později dle § 17 c. ř. s. jako vedlejší intervenient k rozepři se připojil

a po případě se svolením obou stran (tedy i žalobce) dle § 19 c. ř. s. jako strana místo původního žalovaného vstoupil. Podobně nebude zajisté i překážky, aby auktor třeba bez předchozího včasného vyzvání se sám k prvnímu roku dostavil a tam se svého práva dovolal.

Nebyl-li žalobce v čas (před prvním rokem) o učiněné nominatio auctoris vyrozuměn, nemohou tím býti ani auktor ani nominans zbaven i práva jim dle § 23 c. ř. s. příslušejícího. Neboť náležité, včasné doručení prohlášení žalovaného pojmenování auktora obsahujícího žalobci jest povinností soudu (§§ 25, 87 c. ř. s), jejíž nesplnění nemůže býti újmou strany stíháno. Jestli tedy žalobce, který před rokem, t. j. před počátkem prvního roku (§ 133 c. ř. s.) vyrozumění onoho nedostal, se při roku zdráhá jednání o nominatio auctoris připustiti, rozhoduje soudce, má-li přes to jednání toto býti předsevzato, či rok odložen (§§ 134 a 242c. ř. s.). V případě posléz uvedeném může eventuelně žalovaný, nese-li spoluvinu na tom, že zpravení žalobce se v čas nestalo, býti odsouzen, náklady zmařeného jednání nahraditi (§ 142 odst. 1 c. ř. s.).

2. Forma a obsah.

Zpravení auktora děje se u soudů sborových vždycky písemným podáním. U soudů okresních může se státi buď písemně buď i ústně do soudního protokolu. Činěno-li ústně, může protokol o tom sepsati sama soudní kancelář, aniž by bylo zapotřebí součinnosti soudcovy (§ 131 jedn. ř.).

Podání, pokud se týče, protokol (§ 79 c. ř. s.) obsahovati má sdělení o sporu i o poměru žalovaného k auktoru, jež potřebná jsou, aby vyloženy byly zákonné podmínky nominace prováděné, pak vyzvání auktora, aby se k prvnímu roku na den určitý již položenému dostavil a před soudem procesním o poměru svém k spornému předmětu, pokud se týče, k spornému nároku se prohlásil (§ 22 c. ř. s.).

Činí-li se vyzvání ono písemně, třebas předložiti podání ono ve třech stejnopisech, aby mohl soud jeden z nich pro své spisy podržeti, druhý vyzvanému auktoru doručiti a třetím žalobce vyrozuměti (§ 80 c. ř. s.).

Podání písemné má vykazovati všeobecné náležitosti § 76 c. ř. s. (De lege ferenda dalo by se vzhledem k tomu, že žalovaný si pro první rok advokáta zříditi nemusí, i vzhledem k tomu, že podání toto obsahuje pouhou denunciaci, odporoučeti, aby při podáních těchto bylo od požadavku podpisu advokáta upuštěno.)

Protokol vyhovovati má předpisům §§ 207 a násl. c. ř. s.

V podání nebo protokolu předvolání auktora navrhujícím netřeba vůbec nabízeti průvodů k zjištění okolností právo žalovaného k nominaci zakládajících, ježto úchylkou od práva dosavadního, které průkazu okolností těchto vyžadovalo (srvn. § 375 o. o. z. slovo: ausweiset«), spokojuje se právo nové, chtějíc rozvláčnosti a těžkopádnosti řízení prvního roku zabrániti (srvn. mot. vl. osn. k c. ř. s. str. 198¹, s pouhým tvrzením okolností oněch (§ 22 c. ř. s. slovo »Mittheilung«).

3. Vyřízení.

Vyřízení úkonu žalovaného pojmenování auktora obsahujícího děje se pouhým doručením písemného podání nebo opisu protokolu auktorovi a žalobci. Vyřízení toto svěřeno jest při soudech sborových dle § 25 c. ř. s. předsedovi senátu. Dle § 131 jedn. ř. nevyžaduje však vyřízení toto ničádného usnesení soudcovského. Uloženoť soudní kanceláři, aby sama shodu

předložených stejnopisů podání zkoumala, po případě udání nesprávná v nich obsažená na první rok se vztahující opravila a je pak odevzdala k doručení. V řízení před soudy okresními zařídí soudní kancelář zajisté sama doručení opisu protokolu o nominatio auctoris od ní sepsaného (§§ 131 a 313 jedn. ř.).

IV. Jednání o pojmenování auktora při prvním roku a jeho výsledky.

Otázka, jaký účinek má míti nominatio auctoris na provedení zahájeného již sporu, má se probrati a zpravidla i rozhodnouti při prvním roku o žalobě dle § 239 resp. § 440 c. ř. s. nařízeném, a to při okresních soudech dříve, než projednávání ve věci samé bylo zahájeno.

Ovšem nerozhoduje se tu výrokem soudcovským o tom, jaký jest poměr mezi žalovaným a auktorem, nezkoumá se a neprojednává otázka, je-li pojmenování auktora žalovaným předsevzaté důvodným či nikoli, zejména je-li skutečně k žalobě passivně legitimován auktor či nominans, poněvadž otázka prvá by meze rozepře vlastní vůbec překračovala a otázka druhá může tvořiti teprve předmět jednání ve věci samé, aniž by bylo lze ji již při prvním roku probírati.

Jednání o nominatio auctoris prvnímu roku vyhrazené obmezuje se toliko na upravení otázky, kdo v počínajícím sporu jako žalovaný vystupovati má, t. j. zdali rozepři má a může provésti původně žalovaný či zaujme-li místo jeho vyzvaný auktor.

Co do jednotlivých případů, jež se tu naskytnouti mohou, nutno uvésti následující:

1. Auktor nedbaje náležitého svého zpravení k prvnímu roku, k němuž jest volán, se nedostaví nebo sice se dostaví, však o svém poměru k předmětu sporu se neprohlásí nebo tvrzení žalovaného, že on jest skutečným držitelem, popře (§ 24 c. ř. s.).

V případech těchto zůstává i na dále passivním subjektem sporu původně žalovaný, na němž jest, aby se rozhodl,

a) chce-li dále spor tento ve vlastním jméně provésti nebo

b) chce-li vůbec rozepře této se sprostiti.

Ad a) Provádí-li žalovaný dále spor, může se mnohdy hájiti námitkou nedostávající se passivní legitimace a dokáže-li ji, docíliti naprostého zamítnutí žaloby. Rozumí se, že může již dříve žalobce sám, shledá-li tvrzení žalovaného, že není vlastním držitelem, důvodným, žalobu vzíti nazpět a ji na skutečného držitele (auktora) podati, a jej tak k rozepři, které se vyhýbá, donutiti. (Viz mot. vl. osn. str. 196.)

Původně žalovaný může však vystoupiti i obranně proti nároku žalobnímu vůbec a po příslušném provedení sporu docíliti rozsudku ve věci samé. Ve sporu tomto může auktor odvolávaje se na své interesse žalovaným již uznané dle §§ 17 a 18 c. ř. s. jako vedlejší intervenient k řízení se připojiti. Ovšem musilo by toto účastenství jeho na rozepři k protestu žalobcovu (§ 18 c. ř. s.) tenkráte býti zamítnuto, když auktor při prvním roku veškerý svůj poměr k předmětu sporu popřel. Neboť tím prohlásil, že nemá na sporu vůbec nižádného zájmu a nemůže tudíž později zájem tento k průkazu svého oprávnění k vedlejší intervenci již tvrditi.

Ad b) Chce-li se žalovaný sporu sprostiti, může tak učiniti tím, že »nárok žalobcův uspokojí« (§ 24 odst. 1 c. ř. s.).

Jak se toto »uspokojení« žalobce státi má, zákon neuvádí. Formálně se nejlépe as provede, jestli žalovaný nárok žalobcův uzná, načež soudce první rok řídící vydá rozsudek ob submissionem, kterým i o útratách rozepře rozhodne (§§ 239, 395 c. ř. s.).

[Co do útrat platí v případě tomto všeobecné předpisy, zejména ustanovení § 45 c. ř. s., dle něhož může, jestli žalovaný chováním svým k žalobě podnětu nezavdal a hned při prvním roku nárok žalobcův doznal, i žalobci náhrada nákladů býti uložena.]

Na žalovaném pak jest, aby splně povinnost jemu rozsudkem uloženou žalobce uspokojil. K plnění tomuto jest, třebas i nebyl skutečným držitelem věcí, resp. práva, i bez svolení auktorova již dle přímého předpisu § 24 c. ř. s. legitimován. Zdali a pokud může auktor proto na žalovaného vznésti nároky náhradní, jakož i je-li povinen dáti žalovanému náhradu za náklady, k nimž byl tento snad odsouzen, sluší posuzovati dle zvláštního materielního poměru mezi nimi stávajícího (§ 24 odst. 2 c. ř. s.). Ovšem že může auktor práva svá k předmětu žalobnímu i potom provésti. Jest mu však vystoupiti v roli žalobce proti tomu, kdo byl žalobcem v rozepři s detentorem. [Žalobě jeho nebude moci žalovaný čeliti námitkou rei judicatae, poněvadž rozepře první nebyla s ním, nýbrž s osobou jinou (detentorem) provedena a není tudíž tu questio inter easdem personas.]

Jiný spůsob »uspokojení« žalobcova, ovšem méně praktický jest, že žalovaný hned při prvním roku žalobcův nárok skutečně splní (na př. jemu vindikovanou věc movitou odevzdá), načež žalobce žalobu zpět vezme, čímž s dalšího řízení schází (§§ 239, 237 c. ř. s.).

2. Auktor se k prvnímu roku dostavil, svůj poměr k žalobě doznal, však jednání ve věci samé převzíti se zdráhá.

V případě tomto nemůže dále žalovaný odpírati, vpustiti se v jednání ve věci samé (§ 23 posl. věta a § 260 ve spojení s § 239 odst. 2 c. ř. s.). Jsa pánem rozepře, může libovolně s předmětem sporu disponovati a tudíž buď spor provésti nebo nárok žalobní uznati a tak vydání rozsudku ob submissionem přivoditi. (Jinak Fürstl: Die neuen öst. C. P. G. k § 23.) Ze zachování svého jest zodpověděn svému auktoru podle materielního svého poměru k němu.

V ostatním platí pro případ tento všecko, co shora bylo uvedeno.

3. Auktor se k prvnímu roku dostavil, poměr žalovaným tvrzený k předmětu sporu doznal a projevil svou ochotu uvázati se v roli žalovaného jemu skutečně příslušející.

V případě tomto může se opět naskytnouti dvojí:

a) buď žalovaný jest s tím srozuměn, aby auktor na jeho místě žalobu a spor na sebe vzal, nebo

b) chce původně žalovaný sám spor dále vésti.

Ad *a*) nastává následující řízení:

Žalovaný činí návrh, aby byl vzhledem k tomu, že auktor na jeho místě sporu ujati se chce, žaloby sproštěn. Návrhu tomuto může žalobce odporovati jen tehdáž, jsou-li žalobou prováděny nároky, které poměrem zastoupení, ve kterém se auktor k žalovanému nalezá, nejsou dotčeny. Otázku tuto musí soudce v každém konkretním případě zvláště uvažovati. Zejmena nelze vždy za samostatné proti žalovanému čelící nároky pokládati nároky na náhradu vybraných plodů nebo ušlého zisku, poněvadž i v tomto směru může býti žalovaný nezřídka toliko zástupcem auktora. (Srvn. zod-

povědění pochybných otázek ministerstvem spravedlnosti k § 23 č. 1.) Rovněž nelze platně odporovati převzetí rozepře auktorem z toho důvodu, že budou u něho náklady sporu, podlehne-li, nedobytny. (Zodpovědění otázek l. c.)

Je-li spor o tom, může-li auktor v rozepři místo nominanta vstoupiti, budiž provedeno příslušné jednání a prohlášení účastníků pro rozhodnutí důležitá nechť se v protokole o prvním roku sepsaném zjistí. (Zodpovědění otázek k § 23 č. 3.)

Co do rozhodnutí o tom, má li na místo žalovaného auktor vstoupiti, třeba rozeznávati, byl-li s tímto převzetím sporu žalobce srozuměn či třeba-li rozhodnoutí o odporu od něho proti tomu činěném.

V případě prvém rozhoduje i při soudech sborových sám soudce první rok řídící (§ 239 odst. 1 c. ř. s.), aniž by bylo zapotřebí usnesení senátu. Rozhodnutí své vydává ve formě pouhého usnesení, jímž žalovaného žaloby sprošťuje (§ 241 c. ř. s.). Poněvadž usnesením tímto konstatuje se pouze srovnalá vůle účastníků co do upravení subjektů sporu, není usnesení toto »rozhodnutím« a není tu příčiny také i o útratách řízení se vyslovovati (§ 41 c. ř. s.). Zejména nemůže v případě tomto žalovaný žádati, aby jemu žalovaný vzešlé náklady nahradil. (Zodpovědění otázek k § 241 c. ř. s.)

Odporoval-li žalobce tomu, aby auktor spor za žalovaného převzal, přísluší při soudech sborových rozhodnutí nikoli soudci první rok řídícímu, nýbrž toliko senátu. Uznán-li odpor žalobcův za bezdůvodný, přiřknou se žalovanému, jenž se žaloby sprošťuje, útraty řízením o nominatio auctoris způsobené (§ 41 c. ř. s.), kdežto útraty auktorovi vzešlé za část nákladů na rozepři se pokláají. (Zodpov. ot. k § 241.)

Byl-li žalovaný žaloby sproštěn, vystupuje ze všeho processuálního svazku vůči žalobci a není již na dále v nižádném poměru ke sporu. Nemůže tudíž již rozsudek proti němu býti vykonán, aniž může býti k náhradě nákladů sporu odsouzen.

Nebezpečí, které v tom pro žalobce se skrývá, že může na místo skutečného žalovaného býti uveden ve spor držitel předstíraný a tím provedení práva zmařeno nebo značně stíženo, lze, byť ne odstraniti, zajisté alespoň zmírniti tím, že si žalobce dle §§ 381 a 382 exek. ř. povolení příslušného opatření prozatímného vydobude. (Zodpov. ot. k § 24 č. 3.)

Ad *b*) Nedojde-li k dohodnutí se auktora a žalovaného o převzetí rozepře, nebo uznal-li senát (při okresních soudech samosoudce) odpor žalobcův proti zamýšlenému vstoupení auktora na místo žalovaného za důvodný, nesmí původně žalovaný odpírati vpustiti se ve spor, nýbrž jest na něm, aby spor dále provedl, tedy odpověď na žalobu, jejíž podání mu bylo uloženo, dle § 243 c. ř. s. ve lhůtě určené pod následky § 399 podal, resp. (při soudech okresních) ihned ve věci hlavní projednával (§ 440 c. ř. s.). (Srvn. §§ 23, 239 odst. 2 a 260 c. ř. s.)

Auktor jest, zachovávaje se dle §§ 18 a násl. c. ř. s., oprávněn připojiti se k sporu tomuto jako vedlejší intervenient.

Ad 1—3. Prohlášení auktora i původního žalovaného při prvním roku o tom, kdo jest držitelem, učiněná a v soudní protokol zapsaná (§ 239 odst. 2 c. ř. s.) jsou i pro pozdější řízení exekuční závaznými. Nemůže tedy, provedl-li spor auktor, jenž při prvním roku se jako skutečný držitel sporné věci nebo sporného práva přihlásil, byv odsouzen,

namítati v řízení exekučním, že držitelem jest vyloučený žalovaný, a rovněž nesmí původně žalovaný, když spor provedl, výkonu rozsudku odporovati namítkou, že on držitelem není. (Zodpov. ot. k § 23 č. 2.)

Poklad viz Nález.

Pokladny bratrské.

I. Zákonodárství.

Bratrské pokladny jsou z části pokladny podpůrné trvající již po staletí, které poskytují podpory horním dělníkům pro případ neschopnosti k práci nebo v případě úmrtí jich pozůstalým. První jednotný základ zákonný nynějších rakouských pokladen bratrských tvoří skrovná ustanovení zák. ze dne 23. května 1854 č. 146 ř. z. (X. hlava, §§ 210—214), která ukládají majitelům dolů, aby zřídili za účelem podpory horníků, jich vdov a sirotků pokladny bratrské (pokladny hornických družstev, ústavy zaopatřovací) a aby každému dozorci a horníku uložili za povinnost přistoupiti k pokladně bratrské dolu, u kterého slouží. Horní zákon neobsahuje však žádných ustanovení o výši příspěvků, výměře podpor správě jmění, čímž ponechal utváření se jednotlivých pokladnic bratrských jim samým. Následek toho byl nestejný a rozvoj většiny pokladen bratrských stal se i povážlivým. Rostoucí styk, požadavek volného stěhování dělníků horních, vývoj novodobé techniky hornické a hutnické ukázaly, že pokladny tyto jsou nedostatečné. R. 1872 vystoupila vláda po mnohaletých předběžných pracech se »základy, které se dotýkají upravení pojišťovacích poměrů dělnictva v dolech,« ku kterým vztahuje se též osnova hor. zák. z r. 1876, pokud se týče pokladen bratrských. Tyto opravné snahy hleděly odstraniti veškeré nedostatky během času se dostavivší, které hlavně v tom spočívaly, že podpory pokladen bratrských a příspěvky nezakládaly se na pravidlech pojišťování techniky, že používáno bylo zároveň několik nejrozmanitějších pojišťovacích spůsobů, že pokladny bratrské jen na skrovný počet pojištěných odkázány byly, že propuštění nebo dobrovolně vystoupivší dělníci pozbyli veškerých nároků na pokladniční jmění bratrské, které ani řádně na jisto postaveno nebylo a že schodek rok od roku se zvyšoval. Po opětných šetřeních a anketách předložil r. 1887 ministr orby sněmovně samostatný návrh zákona o úpravě poměrů bratrských pokladnic, který byl v souhlase se zákony o pojištění dělníků proti nemoci a úrazu. Pokladny bratrské jeví se jako doplňovací člen v pojišťování dělnickém a spočívají na zásadách techniky pojišťovací. Živnostenský výbor poslanecké sněmovny, jemuž osnova ta odkázána byla, ukončil svůj elaborát r. 1889, který se od vládní předlohy valně lišil. V této pozměněné formě byl návrh ten pojat za základ porad říšské rady a stal se po několika dalších změnách zákonem (zák. ze dne 28. července 1889 č. 127 ř. z.). Tento základní zákon změněn byl postupem času zákony ze dne 17. ledna 1890 č. 14 ř. z., ze dne 30. prosince 1891 č. 3 ř. z. z r. 1892, ze dne 17. prosince 1892 č. 178 ř. z. Prováděcí předpisy obsahuje nařízení min. orby ze dne 11. září 1889 č. 148 ř. z., vzorné stanovy pokladen bratrských (výnos min. orby ze dne 15. listopadu 1890 č. 16906) a nař. min. or. ze dne 6. května 1893 č. 94 ř. z.

II. Zřízení pokladen bratrských.

Dle § 210 hor. z. povinen je každý vlastník dolů, zříditi při svém dolu buď samostatnou bratrskou pokladnu nebo spolčiti se s jinými majiteli dolů, a účelem tímto, jinak by propadl pokutě peněžité (§ 250 hor. z.).

Úkolem bratrských pokladen jest podporovati horníky, jakož i jich vdovy a sirotky poskytnutím příspěvků za nemoci, pohřebních nákladů a důchodů. Každá pokladna skládá se ze 2 oddělení, která sice mají tutéž správu, jež však jměním různě nakládají a různě účtují. Jsou to:

1. Pokladny provisní pro provise členů a jejich pozůstalých a

2. pokladny nemocenské pro podpory nemocných, náklady pohřební a správní výdaje bratrské pokladny. Zřízení bratrské pokladny připadá podnikateli; ve příčině nuceného zřízení úřady ani v hor. zákonu ani v zák. o brat. pokl. nebylo učiněno žádných opatření; ovšem dle § 22 zák. o brat. pokl. dovoleno je nucené spojení pokladen bratrských v okresu téhož hejtmanství horního se nalezajících v tom případě, jestli dle dobrého zdání veřejného orgánu pojišťovacího jednotlivé z těchto pokladen nebo všechny dohromady nemají dosti členů tak, aby s úplnou jistotou vyhověti mohly povinnostem zákonem jim uloženým. Neshodnou-li se pokladny bratrské, které spojeny býti mají, o sloučení svého jmění a o stanovách určujících správu sjednocené pokladny, rozhodne tu hejtmanství horní. I dobrovolné spojení více bratrských pokladen, ležících v témže okresu horního hejtmanství je přípustno jen na základě souhlasných usnesení valných hromad. Okamžikem, kdy sloučení nastalo, přecházejí všechna práva a všechny povinnosti jednotlivých pokladen na společnou pokladnu bratrskou. Ve stanovách má se učiniti opatření ve příčině ustanovení místních orgánů, kteří by dohlíželi na nemocné a invalidy každého dolu.

Ani provisní ani nemocenské pokladně, nýbrž jenom pokladně bratrské přísluší povaha právní osobnosti; jen tato může tedy svým jménem nabývati práv se zavazovati, u soudu žalovati nebo žalována býti; řádný její příslušný soud vykonává zároveň horní právomoc soudní. Věřitelům pokladny bratrské ručí její jmění. Jakmile horní hejtmanství schválí stanovy, které sdělány byly majitelem nebo ředitelstvím dolu za spolupůsobení výboru horního tovaryšstva zvoleného horníky, je pokladna bratrská zřízena.

Úřad může schválení odepříti, obsahují-li stanovy ustanovení, jež nikterak s účelem pokladny nesouvisí nebo se příčí zákonným ustanovením, nestačí-li dle dobrého zdání veřejného, odborného orgánu technického stanovené příspěvky k poskytnutí slíbených podpor, anebo nečítala-li by bratrská pokladna s dostatek členů tak, aby splnění závazků její zabezpečeno bylo. Změny stanov podléhají rovněž schválení se strany úřadů horních.

III. Pojištěné osoby.

1. Povinni ku přistoupení do pokladny bratrské a ku pojištění v obou správních odděleních jsou všichni dělníci (§ 211 hor. z.), kteří zaměstnáni jsou v závodu horním (§ 131 hor. z., § 10 zák. o pokl. brat.). Tím rozumí se, jak

a) vlastní dolování, tak

b) každá určitá dočasná práce, která co do trvání napřed vyměřiti se dá s dolováním třebas jen prostředně souvisí, jako práce při stavbě cest, železnic, mostů. Avšak rozsah povinnosti pojišťovací se různí. Stálí dělníci (plnoprávní členové) podléhají veškerým odvětvím pojišťovacím (pojišťování pro případ nemoci, neschopnosti, pojištění vdov a sirotků); nestálí, pouze občasně zaměstnání jsou pojištěni plně u nemocenské pokladny, u provisní pokladny však jen proti nespůsobilosti k výdělku pocházející z úrazu při provozování vztažmo ze smrtelné nehody ve službě nastalé.

c) Úředníkům závodním, t. j. osobám, které působí jako správní a dozorčí zřízenci, jest se pojistiti u nemocenského oddělení pokladny bratrské; těm pak, jichž roční služné 1200 zl. nepřesahuje mimo to u pokladny provisní, ve stejném rozsahu jako nestálí dělníci.

d) Učni, volontéři, praktikanti a i jiné osoby, které nemají žádného neb jen nižšího výdělku než kolik obnáší normální výdělek, jsou co do rozsahu povinnosti pojišťovací naroveň postaveni oněm osobám, v jichž odboru jsou zaměstnáni.

Z ustanovení těchto platí následující výjimky:

a) Zřízenci, kteří v dolech státních, zemských, obecních nebo nadačních ustanoveni jsou s pevným služným nebo platem, prosti jsou této povinnosti pojišťovací, pokud jim přísluší pro případ nemoci nárok na nepřetržité vyplácení služného nebo platu a mají-li ve příčině neschopnosti a úmrtí jich pozůstalí nárok na pensi nebo provisi, která dosahuje nebo přesahuje podporu stanovenou zákonem o brat. pokl. Ti služebníci, kteří v době, kdy zákon o brat. pokl. v život vstoupil, již členy pokladny bratrské byli, zůstanou i na dále jejími členy.

b) Horní hejtmanství má právo sprostiti služebníky soukromého podniku, kteří jsou najati s určitým služným nebo platem povinnosti pojišťovací vzhledem k nemocenskému pojištění, mají-li pro případ nemoci proti majiteli dolů nárok na nepřetržité vyplácení služného aspoň po 20 neděl.

Povinnosti pojišťovací u provisní pokladny lze sprostiti, přísluší-li v případě neschopnosti zřízenci a v případě úmrtí jeho pozůstalým nárok na výslužné nebo provisi, která se rovná důchodu zákonem o brat. pokl. stanovenému.

c) Dělníci zaměstnaní u státních solivarů, i když nejsou najati za pevnou mzdu nebo plat, jsou prosti pojištění u bratrských pokladnic, pokud jim stát poskytuje v čas nemoci nejmenší zákonitý plat a pokud mají, nadejde-li neschopnosť, oni a po jich smrti jich pozůstalí nároky na provisi, jež dosahuje výše podpory zákonem o brat. pokl. stanovené (zák. ze dne 17. září 1892, č. 178 ř. z., čl. I.).

d) Služebníci důlní, kteří byli již u pokladny bratrské před platností zák. o brat. pokl. zřízené pojištěni na provisi, mohou u téže pokladny, i když přestoupili k jinému dolu, zůstati pojištěni na provisi. Nároky na provisi, které jim dle stanov této pokladny bratrské, ohledně jich vdov a sirotků přísluší, bude jim zachována, avšak dělníci tito a majitel, k jehož dolu přistoupili, jsou povinni zapravovati této bratrské pokladně i na dále stanovené příspěvky provisní. U dolu, k němuž přistoupili, podléhají tito služebníci pouze pojištění nemocenskému.

e) Horníci dolů, u kterých pokladna bratrská zřízena nebyla, když zák. o brat. pokl. vešel v platnost, povinni jsou, dovrší-li dnem, kterého úřady horní stanovy bratrské pokladny pro tento důl zřízené schválily, již 40. rok, pojistiti se pouze proti nemoci a úrazům v provozování jako nestálí dělníci. Povinné pojišťování těchto osob nelze rozšířiti na případ, přestoupí-li na jiný důl (zák. ze dne 17. září 1892 č. 178 ř. z., čl. II. a III.).

f) Provisionisté, kteří již dostávají důchody, nejsou pojištěním povinni.

2. Oprávněni k pojištění jsou dělníci a správní úředníci. kteří zaměstnáni jsou u živnostenských, hospodářských nebo lesnických závodů spojených s dotyčným dolem, které však nepodléhají dozoru úřadů horních, ač-li stanovy přístup k bratrské pokladně jim dovolují. Přístup tento musí

se však státi korporativně se strany všech dělníků a úředníků v živnostenských závodech řečeného zaměstnaných. Nově nastupující dělníci a úředníci v závodech těchto jsou pak povinni vstoupiti do této pokladny bratrské.

Ustanovení těch užiti lze při stávajících pokladnách bratrských s tím omezením, že

a) změnou stanov zameziti se může vstup průmyslnických dělníků nově přistupujících a úředníků pro budoucnost;

b) že ti služebníci průmysloví, kteří již náleží pokladně bratrské jakožto činní členové, jakož i služebníci, kteří již dostávají provisi, mohou se vyloučiti z pokladny bratrské. Avšak vyloučení to státi se může jen za schválení úřadu horního a ve příčině těch členů a provisionistů, kteří výslovně prohlásí, že jich nároky úplně uspokojeny jsou a že žádných dalších požadavků proti ní nemají. Osoby dle *a*) a *b*) vyloučené podléhají pak ohledně povinného pojištění ustanovením všeobecného zák. o pojišť. proti nem. a úrazu (§ 11 zák. o brat. pokl.).

IV. Počátek členství.

Členství osob povinných přistoupiti ku pokladně bratrské počíná tím dnem, kterého službu nastoupí, a končí tím dnem, kterého rozvázán jest poměr služební u závodů náležejících ku pokladně bratrské, pokud se týká, tím dnem, kterého byly osoby ty právoplatně osvobozeny od povinnosti pojišťovací. Držitelé hor mají své dělníky a úředníky, pokud osoby tyto přistoupiti musí ku pokladně bratrské, oznámiti pokladně nejdéle třetího dne po tom, co přijali je do služby; vystoupí-li některá z osob zmíněných ze zaměstnání, mají ji odhlásiti opět nejdéle třetího dne po tom, co skončen byl poměr pracovní. Tatáž povinnost k přihlašování o odhlašování má průchod i tehdy, když odejdou nebo vrátí se členové k vojenské službě povolaní a dovolení. Zanedbají-li majitelé hor této povinnosti, postihují je všechny dávky, které měl pojištěný zaplatiti od prvního dne služby své až do dne opozděného ohlášení, pokud se týká, až do dne, kterého vystoupil ze služby, nestalo-li se ohlášení vůbec nižádné. A podobně neučiní-li majitelé hor zadost povinnosti odhlašovací, nésti musí ze svého všecky dávky, které měl pojištěný platiti ode dne, kterého ze služeb vystoupil, až do dne opozděného odhlášení; pokud se týká, povinni jsou majitelé hor zapraviti dávky, za pojištěného až do onoho dne, kdy dověděla se pokladna bratrská o tom, že dotyčná osoba ze služeb vystoupila (§ 31 zák. o pokl. bratr.). Členové pokladen bratrských obdrží nejpozději v první den výplaty své členskou knížku znějící na jméno členovo; v knížce udáno jest číslo matriční, nejdůležitější data přihlášky; v dodatku pak připojen jest výtah ze stanov o právech a povinnostech členů. Vystoupí-li některý člen ze služeb, má správa hor odvésti pokladně bratrské jeho členskou knížku současně jej odhlašujíc; totéž platí pro ten případ, že zemře člen nezanechav vdovy nebo sirotků oprávněných ku požívání podpor z pokladny bratrské. Jsou li tu takto oprávněné osoby po zemřelých členech, ponechává se jim členská knížka.

Byl-li člen u pokladny přihlášen, zanese se do matriky pokladny bratrské, ve kteréž vedou se v patrnosti (evidenci) zvlášť (odděleně) členové pokladny plnoprávní a částečně oprávnění. Jak vésti sluší matriky, předepisují »Instrukce k účelu nového založení a vedení matrik bratrských pokladen« vydané r. 1886 ministeriem orby (srv. §§ 9 a násl. vzor. stat.).

V. Příspěvky.

Podpory, kteréž pokladna bratrská poskytovati má vedle zákona o bratr. pokl. a vedle stanov, dále náklady správní, statutární střádání a dotování záloh opatřuje se z příspěvků. Příspěvky tyto platí na konci každého měsíce polovinou pojištění, polovinou držitelé hor. Tito musí však platiti ze svého celý příspěvek za ony členy, jimž nedostává se mzdy na penezích. Naproti tomu platí úředníci závodu s ročním služným více než 1200 zl. příspěvky zmíněné sami ze svého. Držitelé hor jsou zavázáni zapraviti pokladně bratrské kvoty pojišťovacích příspěvků postihující pojištěného, avšak mají právo přičísti tyto kvoty osobám u nich zaměstnaným na vydělanou mzdu nebo služné a kvoty ty si podržeti (§ 30 zák. o pokl. bratr.). Správa hor má sestaviti rozpočty o těchto příspěvcích a o kvotách připadajících na držitele hor; rozpočty tyto prozkoumati má správa bratrských pokladen a oznámiti je osobám pojištěným. Nezapočte-li si držitel hor při výplatě mzdy nebo služného kvot svrchu označených, může při pozdějších výplatách strhnouti si na kvoty kdysi (dříve) nezadržené jen tehdy, když neuplynula od dotyčné výplaty doba delší měsíce Politický úřad ve srozumění s úřadem horním rozhoduje o stížnostech členstva co do výpočtu kvoty nebo co do opozděného odečtení této (§ 21 zák. o pokl. bratr).

Do knížky členské zanézti sluší dne 30. června a 31. prosince každého roku, pokud se týká, při vystoupení z pokladny bratrské, členské příspěvky zaplacené za uplynulé půlletí a to zvlášť pro pokladnu nemocných a pro pokladnu provisí. Příspěvky vybírají se k žádosti hejtmanství horního cestou politické exekuce a požívají zákonného práva zástavního před pohledávkami všech ostatních věřitelů. Výměra příspěvků

1. pro pokladnu nemocných (zřízenou při pokladně bratrské) zůstavena jest úplně stanovám; zákon nestanoví ani maximálních ani minimálních mezí. Vzorný statut (§ 19) ustanovuje za úhrnnou výměru příspěvků 3% služného nebo mzdy, takže platiti musí jak pojištěný tak i majitel hor z každého zlatého (výdělku) 1·5 kr. r m.;

2. příspěvky ku pokladně provisní stupňovati jest dle zásad techniky pojišťovací, tedy předem dle stáří členů, co do provisí vdov a sirotků dle stáří obou manželů v době, kdy přistoupili ku pokladně, pokud se týká, dle stáří jich v době sňatku. Dotyčné tabulky připojeny jsou ku vzornému statutu.

Zmíněné příspěvky musí uhražovati netoliko hodnotu (kapitálovou) nároků na podporu v dotyčné účetní periodě vznikajících, nýbrž i pravděpodobnou hodnotu očekávaných příštích závazků pokladny bratrské po srážce pravděpodobné hodnoty příštích příjmů (zásada o úhradě očekávané). Proto vázána jest bratrská pokladna dát znalcem od pěti k pěti letům prozkoumati výpočty techniky pojišťovací; úřadu hornímu dlužno oznámiti výsledek zjištěné bilance, v níž udati třeba v aktivech skutečný fond a hodnotu příštích příjmů a v passivech hodnotu likvidních a očekávaných závazků. Tyto výpočty přezkoumati má ministerstvo orby. Přesahují-li příjmy potřebu, dlužno zmírniti příspěvky nebo zvýšiti dávky pokladny provisní. Shledá-li se však při přezkoumání, že se stanoviska techniky pojišťovací příjmy závazků neuhradí, pak zmírní se buďto podpory, pokud toho zákon dopouští, nebo zvýší se příspěvky, až se docílí rovnováhy mezi aktivy a passivy bilance (§ 35 zák. o pokl. bratr.).

Jakkoli pro všecky členy připouští se všeobecně stejná sazba příspěvková, zamýšlí vzorný statut (§ 23) zříditi jistý počet tříd členstva o rozdílných příspěvcích a sazbách podpory a ponenáhlé postupování do vyšších tříd. Ku zřízení rozdílných tříd členstva vyhledává se přivolení držitele hor, třeba by členové pojišťující se na vyšší sazby podpor sami měli v úmyslu platiti nezbytné dávky poměrně vyšší příspěvků pravidelných.

VI. Nároky pojištěných.

Tyto pojímají v sobě nemocenské podpory, pohřebné a provise.

1. Pro podporu nemocenskou a pohřebné platí ustanovení zákona o pojšťování proti nemoci (§§ 6—8):

a) Podle toho jest poskytnouti po čas nemoci, která je třeba následkem úrazu podnikového, avšak netrvá déle dvaceti týdnů: od počátku nemoci bezplatné lékařské ošetřování zavíraje v to přispění při porodu, jakož i nutné léky a jinaké therapeutické prostředky. Trvá-li nemoc přes tři dny a nemocný jest k výdělku (ku práci) nezpůsobilým, propůjčiti jest ode dne onemocnění za každý den podporu nemocenskou, která obnáší 60% pravidelné mzdy stanovené pro jednotlivé kategorie dělnické, pokud se týká, 60% měsíčního služného. Je-li vyšetřená normální mzda menší, nežli mzda ustanovená pro dělníky dle zákona o pojištění proti nemoci a v okresu soudním obvyklá, jest pak tato mzda východiskem nemocenských podpor. Nárok na zmíněné dávky z pokladny nemocných počíná, jakmile nastoupeno zaměstnání, a končí rozvázáním poměru služebního. Lékařské ošetřování svěřeno jest zpravidla lékaři pokladny; náklady za ošetřování opatřené jinými lékaři nahražuje pokladna nemocných, avšak ošetřování to musilo být nařízeno nebo schváleno předsednictvem pokladny bratrské nebo musilo hroziti zvláštní nebezpečí v prodlení. Onemocnělí členové požívající ošetřování domácího mohou být jen se svým svolením dopraveni do nemocnice hornické nebo jiné; proti jich svolení může se tak státi jedině tehdy, když toho druh nemoci vyhledává. Náklady dopravy do nemocnice nese pokladna nemocenská. Bezplatné léčení a zaopatření v nějaké nemocnici nastupuje na místo bezplatného lékařského ošetřování, nutných léků a podpory nemocenské. Pro náhradu útrat za ošetřování onemocnělých členů pokladen bratrských ve veřejných nemocnicích rozhodnou jest předkem případná smlouva učiněná mezi bratrskou pokladnou a nemocnicí. Není-li takové smlouvy, musí bratrská pokladna nahraditi nemocnici za čtyry neděle poplatky dle poslední třídy a dáti za čas, po který platila na ošetřování v nemocnici, polovinu statutární podpory nemocenské oněm členům rodiny nemocného, jichž výživu obstarával doposud ze své vlastní mzdy pracovní. Co do dalšího zaopatření v nemocnici, které netrvá však přes 20 týdnů, práva jest pokladna nemocných pojištěnému toliko z podpor statutárních. Je-li podpora nemocenská vyšší, nežli náklady v nemocnici vzešlé, sluší zbytek podpory nemocenské vydati členu. Byl-li onemocnělý člen dán do nemocnice bez přivolení předsednictva, není pokladna nemocných povinna nahražovati nemocnici náklady za zaopatření; tu obmezuje se její závazek jen na statutární podporu nemocenskou příslušející pojištěnému. Podpora nemocenská vyplácí se každou sobotu: nutno však předložiti vysvědčení o nemoci vystavené lékařem pokladny (§ 14 vzor. stanov.). Byl-li by některý člen povolán ke službě vojenské nebo z dovolené, zastaví horní podnik placení příspěvků do pokladny nemocných učiniv prve náležitě

odhlášení dovolencovo a z pokladny nemocných nevyplácejí se po tuto dobu dovolení podpory (§ 31 zák. o pokl. bratr., § 45 vzor. stat.).

Přivodí-li si pojištěný nemoc úmyslně nebo zaviněným účastenstvím při bitkách a rvačkách neb obžerstvím, může činiti nárok jen na bezplatné lékařské ošetřování a potřebné léky a therapeutické prostředky. Poškodí-li člen pokladnu nemocných simulací, musí tak dlouho platiti dvojnásob příspěvky do pokladny nemocných, až je škoda napravena (§ 16 vzor. stat.). Lékař pokladny bratrské jest zavázán poznamenati ve vysvědčení, pokud pojištěný přivodil si nemoc úmyslně. Pokladna nemocných může dovoliti, aby členové rodiny pojištěného zaplatíce zvláštní příspěvek stali se členy jejími, začež dostává se jim případné lékařské pomoci a léků. Takto pojištěným osobám vzchází právo na podpory teprve po šesti nedělích.

b) Pohřebné, které musí vyplatiti pokladna nemocných při úmrtí některého člena, obnáší dvacateronásobné denní mzdy nebo služného, od něhož se vychází při výměře podpory nemocenské. Pohřebné vyplatí se pozůstalým pojištěného, jakmile předloží list úmrtní; není-li tu pozůstalých, připadá péče o pohřeb pokladně nemocných. Členové nemají nijakého nároku na reservní fond pokladny nemocenské; fond tento střádá se v minimálním obnosu rovnajícím se dvojnásobnému průměrnému ročnímu vydání.

2. Provise poskytují pokladny provisní; úkolem těchto pokladen jest nastřádati a spravovati fond ku pojištění statutárních nároků na určitou rentu (provisi) pro členy, kteří se stali trvale neschopnými ku práci (výdělku), pro pozůstalé členstva a provisionisty, a ku pojištění nároků na podíl ze záloh.

a) Nárok na rentu invalidů vzchází pro člena pokladny bratrské, stane li se trvale nezpůsobilým ku práci následkem nemoci, stáří nebo úrazu, t. j. zůstává-li nezpůsobilým ku výdělku déle, než-li vyplácena býti smí dle stanov podpora nemocenská. Je-li tu nezpůsobilost ku práci následkem nějakého úrazu v závodu, přísluší osobě úrazem postižené renta invalidů bez ohledu na délku členství; jinak musila býti dotyčná osoba po 3 léta plnoprávným členem třeba u různých pokladen bratrských. Čas, po který nižádné podpory se jí nedostává (t. zv. doba karenční) počíná tím dnem, kterého osoba ta vstoupila do pokladny provisní jakožto plnoprávný člen (§ 14 zák. o pokl. bratr., §§ 22 a 26 vzor. stat.).

Vstoupí-li členové pokladen bratrských povolaní ke službě vojenské nebo od svých zaměstnavatelů dovolení do práce opět bez zaviněného opozdění ihned po uplynutí doby služební, pokud se týká, dovolené, mohou buďto doplatiti příspěvky za dobu přerušení práce své nebo žádati, aby jim započítán byl při vyměřování dalších příspěvků a při podporách podíl v záloze pro ně vzešedší (§ 45 vzor. stat.). Stane-li se některý člen invalidním v době služby vojenské nebo dovolené, přísluší mu sice podíl ze zálohy, nikoli však provise. Zemře-li v této době některý člen, mohou pozůstalí jeho rovněž žádati jen za výplatu podílu ze zálohy.

Renta invalidů přísluší členům ode dne, kterého konstatována byla trvalá nezpůsobilost k výdělku, na doživotí, pokud se týká, na tak dlouho, dokud nenabudou naprosté způsobilosti ku výdělku. Invaliditu má zjistiti lékař pokladny a zkoumati představenstvo. Stanovy (§ 13 zák. o bratr. pokl.) mají upraviti postup pro rozhodnutí o případné invaliditě, zvláště pak stanoviti, zdaž a kterých znalců vyslechnouti dlužno před tímto roz-

hodnutím, které právní prostředky příslušejí členu proti rozhodnutí, kterým popřena byla invalidita jeho. Stane-li se provisionista opětně zúplna způsobilým ku výdělku, zastaví se provise. Zákon o pokl. bratr. (§ 4) stanoví, že provise obnáší ročně aspoň 100 zl. pro muže a 50 zl. pro ženy. Ve vzorném statutu (§ 23) rozeznává se 6 tříd provisí; I. třída obsahuje členy s roční provisí 100 zl., provise dalších tříd přibývá o 20 zl., IV. třída pojímá členy s roční provisí 200 zl. Zvýšení provise má místo, ztráví-li dotyčná osoba 5 let jako člen, pokud se týká, povýší-li do kategorie dozorčích (úředníků závodu). Přivodí-li si některý člen trvalou nezpůsobilost ku výdělku zlomyslným jednáním, nemá nijakého nároku na podporu z pokladny provisní. Nabude-li některý člen provise simulací, zastaví se mu požitek provise; jest povinen škodu pokladně provisí vzešlou nahraditi, a proto — zůstane-li členem pokladny bratrské, za trest dávati tak dlouho příspěvky (dle § 31 vzor. stat. dvojnásobné příspěvky), až uhraženy budou členské příspěvky, připadající po dobu neoprávněné provise a splacené provise i s úroky. Zmíněné příspěvky za trest postihují dotyčného člena samotného a plynou do reservního fondu poškozené pokladny.

b) Vdovy a manželské dítky mají pro případ úmrtí člena pokladny provisní nárok na vdovské resp. sirotčí provise. Vdovám dostává se na doživotí, pokud se týká, až do opětného provdání, renty činící alespoň $^1/_3$ provise přináležející zemřelému choti; každé manželské dítko až do dokonaného 14. roku, je-li bez otce, obdrží alespoň $^1/_6$, každé pak dítko, které nemá ani otce ani matky, požívá alespoň $^1/_3$ provise přináležející zemřelému členu pokladny. Obnos vdovských a sirotčích provisí nesmí však přesahovati $^3/_4$ provise, která zemřelému patřila; byl-li by obnos ten větší $^3/_4$ oné provise, sluší každou jednotlivou rentu stejnoměrně zmenšiti.

Vstoupil-li člen v manželství, když již provise požíval, nemá vdova ani dítky nijakého nároku na rentu. Práva na rentu pozbývají ony vdovy, které z vlastní viny byly soudně rozvedeny, jakož i vdovy a dítky, které smrt svého manžela resp. otce zlomyslným jednáním zavinily a proto odsouzeny byly soudem trestním. Podpora vdov a sirotků počíná dnem úmrtí člena pokladny. Zemřeli některý člen následkem úrazu v závodu a dále po smrti plnoprávného člena nebo provisionisty, dostane se pozůstalé vdově a manželským dítkám ihned pojištěných provisí, kdežto jinak i vdovám a sirotkům příslušejí provise jen tehdy, když zemřelý člen odbyl si tříletou dobu karenční.

c) Nárok na podíl ze zálohy má záruku poskytovati pro svobodu stěhování dělníků, anať zachovávají se jim práva placením nabytá. Podíl ze zálohy jest hodnotou příštích závazků pokladny pro dotyčného člena po srážce platů od člena ještě povinovaných (§ 36 zák. o pokl. bratr), pokud se týká, jest to podíl člena na jmění pokladny v tom případě, že není tu dostatečné úhrady. Vystoupí-li plnoprávný člen z pokladny bratrské dobrovolně či nedobrovolně, dostává připadající naň podíl z nastřádaného reservního fondu pokladny provisní. Tento díl vypočítá se pro každého člena zvlášť dle techniky pojišťovací a to jak pro rentu invalidů, tak i pro provise vdovské a sirotčí. Vystoupí-li některý člen určitého dne, zůstává mu na dobu jednoho roku počítaje od tohoto dne vyhraženo toto právo ku podílu z fondu reservního v té způsobě, že započítá se mu tento podíl při výměře jeho příspěvků, vrátí-li se v této době jednoroční ku bratrské pokladně; přestoupí-li k jiné bratrské pokladně, poukáže se

této dotčený podíl. Podíl tento poukáže se pravidelně do 6 neděl od té doby počítaje, kdy doví se představenstvo pokladny bratrské zavázané ku vydání onoho podílu od představenstva druhé pokladny bratrské, že bývalý člen vstoupil do jiného závodu horního. Stanovy určují, zda podíl ze zálohy vyplatiti sluší vystoupivšímu členu po uplynutí onoho roku či uložiti jej na úrok v poštovní spořitelně; zda vydají se úroky i podíl ten některému ústavu zaopatřovacímu pod dozorem státním, přistoupí-li k němu vystoupivší člen, či zda vyplatí se členu samému v tom případu, že by příslušný úřad stvrdil jeho trvalou nezpůsobilost ku výdělku nebo konečně, zda dlužno vyplatiti zmíněný obnos v případu smrti člena jeho pozůstalým. Jednoroční právo k naznačené výhradě platí i pro členy, kteří povoláni byli ke službě vojenské nebo dovoleni byli od svých zaměstnavatelů.

Pojištěných nároků horních dělníků nelze vztáhnouti ani do exekuce, ani vložiti na ně zjišťovací opatření. Výjimka stanovena jest jedině ve prospěch zákonných pohledávek na poskytnutí výživy, které proti pojištěnému přísluší. Rovněž nedopouští se nijaké opatření o pohledávce pojištěnému příslušející ať ve formě postupu (cesse), poukázky, zastavení nebo jinakých jednání právních. Ani držitelé hor, ani bratrské pokladny nesmí průchod těchto zákonných ustanovení (§§ 43 a násl. zák. o pokl. bratr.) na úkor pojištěných smlouvami (reglementy) napřed vyloučiti ani zameziti. Ustanovení smluv příčící se tomuto zákazu nemají právních účinků.

VIII. Správa a soudnictví.

Základem organisace bratrských pokladen jsou

1. stanovy, které obsahovati musí dle § 13 zák. o pokl. bratr. předpisy o zakládání a vedení matrik pokladny. o podmínkách přijetí, o způsobu, jakým se počítá podíl ze zálohy, o volbě představenstva, valné hromadě, o výši příspěvků a podpor, o kontrole případů nemoci a invalidity, o trestání simulantů, o postupu, kterým dlužno jíti při rozhodování o invaliditě, o ztrátě členství, o podmínkách změny stanov, o formě vyhlášek pokladny bratrské, o zásadách co do výpočtu prémií, o závěrce účetní a o bilanci, konečně o opatřeních, jaká mají místo ve příčině jmění v tom případu, že se zruší horní podnik. Kromě toho mohou stanovy určiti (§ 14 zák. o pokl. bratr.): že mezi všeobecnými správními náklady pokladny bratrské účtují se též výlohy na určité církevní slavnosti, na hornickou kapelu, jakož i na podpory školské a jinaké mimořádné účely; dále, že nárok pojištěného na rentu počíná v případu trvalé nezpůsobilosti ku výdělku, nebyla-li však přivoděna úrazem v závodu, teprve po jisté době (karenční) činící nanejvýše 5 let; připraví-li se některý člen do nemoci úmyslně nebo zaviněným účastenstvím při rvačkách neb obžerstvím, že neposkytuje se mu statutární nemocenská podpora vůbec nebo jen z části; nárok na podpory vdov a sirotků po členu, který nezemřel následkem úrazu v závodu, má místo jen pro ten případ, že se člen před sňatkem svým podrobí prohlídce lékaře pokladny bratrské, že členové vstupující v manželský stav zaplatiti mají kromě pravidelných příspěvků na pojištění vdov a sirotků počítaných dle zásad techniky pojišťovací ještě zvláštní taxu ženatých jednou pro vždycky; že ustanoví se zvláštní dozorčí výbor nad pokladnou bratrskou; že přístup ku bratrské pokladně dovolen jest průmyslným dělníkům, kteří zaměstnáni jsou v příslušenství (zařízení) spojeném sice se závodem horním, avšak nepodléhajícím dohledu úřadu horního.

Účelem vzorného statutu publikovaného ministeriem orby jest docíliti, pokud možno, největší stejnoměrnosti při správě pokladen bratrských. Jest však dovoleno pozměniti vzorný statut, vyhledávají-li toho zvláštní poměry jednotlivých závodů, a pokud toho dopouštějí ustanovení zákona o bratr. pokladnách. Změny rázu podstatného nedošly by schválení úřadu horního.

2. Pro obě oddělení správy pokladny bratrské zřízeno jest předsednictvo, které zastupuje pokladnu před soudem, úřady a třetími osobami, vede záležitosti spolkové a rozvoj činnosti obstarává (§§ 63 a násl. vzor. pat.). Objem plné moci předsednictva stanoven jest ve statutu. Jednáním uzavřeným v mezích této plné moci jest pokladna bratrská oprávněna i zavázána. K legitimaci předsednictva při všech právních jednáních stačí osvědčení úředníka revírního, že osoby tam naznačené jsou předsednictvem bratrské pokladny. Pro platnost právních listin vyhotovených jménem pokladny vyhledává se podpis všech členů předsednictva, kdežto jinaké listiny podepsati má přednosta nebo jeho zástupce a druhy člen předsednictva. Předsednictvo pozůstává z části z členů bratrské pokladny, kteří voleni jsou valnou hromadou z jich středu, z části z držitelů hor, pokud se týká, z členů jimi jmenovaných. Počet držitelů hor, pokud se týká, členů jimi jmenovaných nesmí však dohromady činiti více než $^1/_3$ hlasů v představenstvu. Volba koná se ve valné hromadě hlasovacími lístky, kteréž dlužno týden napřed zaslati členům pokladny bratrské k volbé oprávněným. Volbu první řídí držitelé hor, volby další však trojčlenná volební komise vyslaná ze středu předsednictva. Aby kdo zvolen byl za člena představenstva, má potřebí absolutní většiny hlasů. Úřad přednosty v předsednictvu zastává držitel hor nebo jeho zástupce a to po celou dobu úřadování. Je-li v předsednictvu několik držitelů hor, má být přednosta zvolen členy představenstva z řad držitelů hor. Členové představenstva volí se na tři roky a mají nárok na náhradu hotových výloh. Sezení představenstva koná se pravidelně každý měsíc, mimořádná sezení jsou dle potřeby svolávána. Každé sezení představenstva sluší v čas oznámiti revírnímu úřadu hornímu a o výsledku jeho podati mu zprávu do 14 dnů. Přednosta řídí jednání, provádí usnesení předsednictva a valné hromady a má pečovati o uschování cenných papírů a listin bratrské pokladny, zastaviti usnesení představenstva, která příčí se zákonu nebo stanovám nebo jsou na úkor bratrské pokladně, a dožádati se o tom rozhodnutí horního hejtmanství. Vede dále příruční pokladnu, v níž smí býti obnos co do výšky své stanovami vymezený. Práce účetnické, písařské a pokladniční, jakož i statistické obstarává zřízenec předsednictvem k tomu povolaný jsa pod dohledem a zodpovědností představenstva.

3. Valná hromada (§§ 71 a násl. vzor. stat.). Tato sestává ze svéprávných členů bratrské pokladny nebo — čítá-li pokladna bratrská více než 300 členů — z voličů, jichž počet, volbu a délku činnosti určují stanovy. Držitelé hor mají nárok k té výhodě, aby byli až do jedné třetiny všech hlasů ve valné hromadě zastoupeni.

Valné hromadě vyhražena jest: volba členů představenstva, výboru dozorčího (§ 76 vzor. stat.), usnesení o výroční zprávě představenstva a udělení absolutoria, provádění nároků, které pokladně bratrské příslušejí proti členům představenstva nebo výboru dozorčího; rozhodnutí o tom, zda přistoupiti se má do spolku s jinými pokladnami bratrskými, a změny stanov.

Představenstvo bratrské pokladny má každoročně nejdéle v březnu svolati řádnou valnou hromadu, dle potřeby mimořádné valné hromady. Tyto hromady ohlásiti jest nejméně 8 dní napřed spolu s denním pořádkem a oznámiti revírnímu úřadu hornímu. Přednosta představenstva, pokud se týká, jeho zástupce předsedá valné hromadě; tato jest schopná k usnášení, je-li přítomna alespoň polovina členů k hlasování oprávněných nebo polovina voličů. Nesejde-li se dostatečný počet k ohlášené hromadě, tak že není tato způsobilou k usnášení, lze svolati do čtyř neděl druhou valnou hromadu o stejném denním pořádku, která pak jest schopná k usnášení bez ohledu na počet přítomných. Usnesení koná se prostou většinou hlasů; při rovnosti hlasů rozhoduje hlas předsedy. O průběhu hromady sepsati sluší protokol, který podepíše zapisovatel a předseda. Valná hromada volí též dozorčí výbor, který kontroluje statutární správu bratrské pokladny. Tento výbor oprávněn jest účastniti se sezení předsednictva s poradným hlasem, zkoumati roční závěrky účetní obou pokladen a podati o tom zprávu valné hromadě.

4. Ke kontrole případných onemocnění má předsednictvo bratrské pokladny (§ 21 vzor. stat) střídavě na dobu tří měsíců určiti jednoho člena, který navštěvovati má členy požívající nemocenské podpory a bdíti nad tím, aby pokladna nebyla simulacemi poškozována. Kontrolu nad řádným požíváním provisí provádí předsednictvo samo nebo některým organem důvěrníků (§ 41 vzor. stat.).

5. Držitelé hor jsou zavázáni zříditi ústřední fond reservní, který utvořen jest ročními příspěvky veškerých držitelů hor v Rakousku; fond tento má povahu právnické osoby a má za úkol udíleti podpory oněm pokladnám provisním, které přetíženy byly vydáním následkem hromadných neštěstí t. j. úrazy, při nichž více než 5 osob pojištěných stalo se invalidními nebo tolikéž osob usmrceno bylo Zmíněné příspěvky do ústředního fondu zapraviti má každý držitel hor podle poměru úhrnné mzdy, kterou ve svém podniku v uplynulém roce vyplatil. Příspěvek každého držitele hor obnáší nanejvýš 0 1% této roční úhrnné sumy. Co do uložení peněz ústředního fondu, jakož i co do peněz obou fondů reservních nemocenských pokladen platí ustanovení o ukládání peněz sirotčích. Příspěvky do ústředního fondu vymáhají se k žádosti horního úřadu cestou politické exekuce. Fond ústřední spravuje komise sídlící ve Vídni; předsedou její jest ministr orby, členy jejími pak jsou:

a) zástupce ministra orby;

b) 4 držitelé hor přináležející k představenstvu pokladen bratrských jmenovaní ministrem orby na 3 léta, anebo členové držiteli hor jmenovaní;

c) 4 horníci, kteří jsou rovněž jmenováni ze členů představenstva;

d) odborný zpravodaj ministerstva orby;

e) přednosta veřejného technicko-pojišťovacího úřadu nebo jeho zástupce;

f) zástupce ministerstva financí.

Komise tato rozhoduje většinou hlasů o výši příspěvků na každý rok vyměřovaných, o přiznání podpor pokladnám provisním postiženým hromadnými úrazy. Na sklonku každého roku má tato komise podati říšské radě zprávu. Členové komise úřadují bezplatně a mají toliko nárok na náhradu výloh, které jim v úřední činnosti vzešly.

6. V obvodu hejtmanství horního nebo téhož revírního úřadu horního může několik nebo všechny bratrské pokladny na základě souhlasného

usnesení na valných hromadách založiti pro účel pokladen nemocných jednotu, která vchází ve smlouvy s lékaři, lékárníky a nemocnicemi, zakládá nemocnice, může zřizovati společné úředníky atd. Zastoupení a správu jednoty té stanoviti jest ve stanovách, které schváliti musí horní hejtmanství. Vydání jednoty hradí se z příspěvků súčastněných nemocenských pokladen, kteréžto příspěvky rozdělí se dle počtu členstva bratrských pokladen, není-li tu jinaké upravení smluveno.

IX. Zánik pokladny bratrské.

Nemáme nijakých ustanovení zákonných o zrušení bratrských pokladen; zrušení takové přirozeně nastává

a) dobrovolným nebo nuceným spojením se s jinými bratrskými pokladnami,

b) zánikem horního podniku, pro který bratrská pokladna zřízena byla.

Jmění, které tu jest, užije se předkem ke splnění závazků, případný zbytek připadá dle ustanovení vzorného statutu ústřednímu fondu reservního bratrských pokladen. Likvidaci provádí předsednictvo. Knihy, korespondence (dopisy) a jinaké papíry zrušené pokladny bratrské vydati dlužno nové pokladně bratrské, pokud se týká, úřadu hornímu.

X. Státní dohled.

Státní dohled vykonávají úřady horní a to v I. instanci úředník revírní, v jehož obvodu má bratrská pokladna své sídlo. Co do společné bratrské pokladny přináležejícím podnikům horním, které leží v obvodu různých revírních úřadů horních, stanoví horní hejtmanství úřad dohlédací. Dohled odnáší se všeobecně na přísné šetření zákonných a statutárních předpisů, jakož i na ony okolnosti, od kterých závisí stálá splnitelnost příštích závazků bratrské pokladny; proto zejména bdíti jest nad správným účtováním reserv, nad řádným ukládáním kapitálů, jakož i úplné a přesné vylíčení rozvahy a majetkových poměrů, konečně odnáší se dohled ku závěrce účetní a rozvaze bratrské pokladny.

Úřady horní mohou splnění svých příkazů vynutiti tím, že pohrozí nebo stanoví tresty členům představenstva; neuposlechli-li příkazů horních úřadů podruhé, může být přednosta sesazen nebo celé předsednictvo rozpuštěno. Úřady horní mohou k účelu dozorčímu nahlížeti do všech knih, účtů, dopisů a jinakých papírů bratrské pokladny, revidovati pokladny, posílati do všech hromad zástupce, zastavovati usnesení příčící se zákonu nebo stanovám. O každém zastavení nějakého usnesení podati jest ihned zprávu hornímu hejtmanství, kteréž pak do 14 dnů rozhodne o tom, zda zastavení zůstává platným či nic. Úřad horní má právo přidržeti organy bratrských pokladen ke svolání hromad, pokud by se přání tomu nevyhovělo, má úřad ten právo hromady sám svolati a je říditi; může dále dle okolností konati povinnosti i práva organů bratrských pokladen sám nebo svými zástupci na účet ústavu Zpěčuje-li se valná hromada zvoliti předsednictvo, nebo členové k volbě oprávnění zdráhají se přikročiti ku volbě voličů do valné hromady, může horní úřad jmenovati sám členy představenstva, pokud se týká, voliče.

V těchto případech má pak úřad horní převzíti celou správu bratrské pokladny a svěřiti ji zástupci úředně dosazenému:

a) sklesl-li při občasném dovolení dělníků počet členů nemocenské pokladny do té míry, že není možna statutární správa pokladny bratrské,

b) jsou-li ohrožena práva nepřítomných,

c) donucen-li úřad následkem trvalého úbytku členstva pokladny bratrské přikročiti ku platnému spojení pokladny bratrské s jinou.

Proti každému opatření revírního úředníka horního lze sobě stěžovati u horního hejtmanství do 30 dnů od doručení rozhodnutí v odpor vzatého. Proti rozhodnutí horního hejtmanství ve II. instanci nepřipouští se více další rekurs. Proti rozhodnutí horního hejtmanství co do zastavení usnesení, jakož i o jiných rozhodnutích, která vyneslo horní hejtmanství v I. instanci, podati sluší do 30 dnů rekurs k ministerstvu orby.

Každá bratrská pokladna předložiti musí dozorčímu úřadu do 3 měsíců po skončení roku kalendářního: výroční zprávu, účetní závěrku, výkaz o stavu a uložení jmění, statistickou zprávu o členech činných a invalidních, jich manželkách a manželských dítkách, konečně statistickou zprávu o vdovách a sirotcích, o případech onemocnění, invalidity a úmrtí. Stejnou povinnost mají spojené pokladny bratrské a jednoty zřízené pro účely pokladen nemocných členů. Účetní závěrku zkoumá a schvaluje úřad dohlédací.

Pokladny bratrské požívají osvobození od kolků a poplatků pro všechna jednání, listiny, smlouvy potřebné k založení právních jednání mezi pokladnami bratrskými, jednotami a družstvy, správou ústředního reservního fondu a mezi pojištěnými; zvláště jsou kolku prosty kvitance o podporách splatných, oznámení činěná zaměstnateli a pokladnami, výkazy a jinaká podání i s přílohami. Pohledávky bratrských pokladen na příspěvcích mají v konkursu přednost. Pro bratrské pokladny a jich jednoty mají platnost ustanovení zákona ze dne 15. dubna 1885 č. 51 ř. z. týkajícího se osvobození od daní a poplatků spolků založených na zásadě vzájemnosti.

XI. Soudy rozhodčí.

V sídle každého horního úřadu revírního zřízen jest soud rozhodčí, který skládá se ze stálého předsedy, 4 přísedících a potřebného počtu náhradníků. Předsedu a jeho náměstky povolává horní hejtmanství z řad veřejných úředníků, dva přísedící a jich náměstky (náhradníky) povolává předseda z řady držitelů hor usedlých v okresu revírního úřadu horního nebo z řad dílovedoucích, ostatní členy soudu rozhodčího volí představenstvo pokladen bratrských. Úřad všech trvá po 4 léta. Sestavení soudu rozhodčího přísluší úřadujícímu předsedovi nebo jeho náměstkovi; přísedící a jich náhradníci slibují podáním ruky předsedovi při nastoupení svého úřadu svědomité plnění svých povinností. Členové soudu rozhodčího jsou povinni zdržeti se spolupůsobení při všech sporech týkajících se jejich příbuzných a mohou být od každé strany pro vadnost zamítnuti, prve než spor započal. Povolání do soudu rozhodčího mohou odmítnouti jen ty osoby, které jsou přes 60 let staré nebo stíženy jsou vadou překážející vykonávání úřadu nebo které přímo před novým povoláním v soudu rozhodčím zasedaly. Členům soudu rozhodčího nahražují se hotové výlohy. K rozhodování všech sporů vycházejících z poměru pojišťovacího mezi pokladnami bratrskými navzájem, mezi členy nebo provisionisty se strany jedné a pokladnami bratrskými se strany druhé jest výlučně povolán rozhodčí soud onoho okresu, ve kterém sídlí žalovaná strana. Jsou-li jak přísedící, tak i náhradníci jejich v některém sporu vadnými, má okresní hejtmanství tento spor přikázati sousednímu soudu rozhodčímu.

Spory vznáší se k soudu rozhodčímu žalobou, která může se též podati protokolárně u předsedy soudu rozhodčího. Proti nálezům rozhodčího soudu nemají místa právní prostředky a žaloby. Ku výkonu rozsudku soudu

rozhodčího nebo narovnání uzavřeného před soudem rozhodčím příslušným jest řádný soud dlužníkův. Řízení před soudem rozhodčím upraveno bylo nařízením min. ze dne 11. září 1869 č. 149 ř. z.

Spory vzcházející mezi držiteli hor se strany jedné a pokladnami bratrskými nebo jich členy se strany druhé rozhoduje politický úřad ve srozumění s úřadem horním.

XII. Ustanovení přechodná.

Stávající pokladny bratrské jsou zavázány stanovy své uvésti v souhlas se zákonem o bratrských pokladnách. To platí vůbec pro všecky pokladny bratrské co do nemocenského pojištění; co do pojištění provisí má průchod toto ustanovení předkem jen při těch bratrských pokladnách, které vládnou aktivní bilancí ve smyslu techniky pojišťovací. V tomto případu uvésti nutno ustanovení pro stanov nově přistupující členy v úplný soulad se zákonem o bratrských pokladnách. Naproti tomu dlužno pro staré členy co do příspěvků, co do výše příštích provisí, výpočtu podílu ze zálohy vytknouti ustanovení přechodná, jichž východiskem má býti dobrozdání techniky pojišťovací.

Při bratrských pokladnách s pasivní bilancí nutno provésti před zavedením nových stanov sanaci t. j. uvedení technicko-pojišťovací rovnováhy mezi závazky bratrských pokladen a jich úhradou I má správa pokladny bratrské spolu s držiteli hor předložiti hejtmanství hornímu plán sanační spočívající v návrhu účetnicky zdůvodněném a vyhovujícím zvláštním poměrům dotyčné pokladny bratrské, aby dle něho docíliti bylo lze matematické rovnováhy pokladny provisní. Plán sanační podléhá schválení horního hejtmanství, proti jehož rozhodnutí připouští se rekurs k ministerstvu orby. Nebyl-li sanační plán předložen, pokud se týká, schválen, přivoditi jest žádoucí rovnováhu dle těchto zásad: Především možno upraviti příspěvky a příští dávky, při čemž držeti se jest nejmenší výměry vyznačené v §§ 4 a 5 zákona o brat. pokl. Schodek bilanční odstraniti jest annuitami, které poskytnouti musí polovičkou držitel hor a členové nynější nebo později přistupující na provise pojištění. Nepostačí-li ani toto opatření, lze příští dávky pokladny provisní sníižiti až na 50% zákonné nejmenší míry pro ty aktivní členy, kteří k pokladně této náležejí v den úředního schválení nových stanov nebo pro členy těmto na roveň postavené (§ 40 odst. 2 zák. o pokl. bratr.). Nelze-li docíliti mezi držitelem hor a pojištěnými shody, rozhoduje o tom, jak přivésti jest rovnováhu žádoucí, hejtmanství horní, proti jehož rozhodnutí možným jest rekurs k min. orby (zák. ze dne 17. září 1892 č. 178 ř. z., §§ 41 a násl. zák. o pokl. bratr.). Nové stanovy sluší předložiti hornímu hejtmanství do lhůty jím stanovené; vyprší-li tato lhůta bezvýsledně, vydá hejtmanství samo stanovy s mocí závaznou. Nevyhovuje-li uložení kapitálů náležejících pokladně ustanovením zák. o pokl. bratr., sluší uložiti kapitály ty do 3 let ode dne vyhlášení zák. o pokl. bratr. způsobem tomuto zákonu odpovídajícím; horní hejtmanství může ve zvlášť závažných případech lhůtu tuto prodloužiti.

Pokladny hlavní zemské. (Finanční zemské pokladny, zemské výplatny.)

I. Vzhledem k zákonu ze dne 15. dubna 1873 č. 47 ř. z. o upravení služného činných státních úředníků bylo na základě nejv. roz. ze dne 8. června 1873 nařízeno, že počínaje 1. červencem 1873 hlavní zemské pokladny v Brně, Linci, Innomostí, Št. Hradci a Terstu nazývati se mají

»finančními zemskými pokladnami«, kdežto zemské hlavní pokladny v Solnohradě, Celovci, Lublani, Zadru, Opavě a Černovicích »zemskými výplatnami« slouti mají, posavadní pak název zemských hlavních pokladen ve Vídni, Praze a Lvově zůstati má nezměněný (výn. min. ze dne 25. července 1873, č. 15181 ř. z. č. 122 nař. min. fin. č. 25).

II. Obvod působnosti.

Pokladny zemské hlavní a finanční jakož i zemské výplatny mají sbírati odvody berních a poplatkových úřadů příslušné země, po případě jim zálohy udíleti a své přebytečné peníze ústřední pokladně státní odváděti; ony jsou dále výkonnými orgány všech zemských úřadů svého správního obvodu, kterým přísluší právo poukazovací (místodržitelství, vrchní zemský soud, státní zastupitelství a zemský finanční úřad), a to jak ohledně správy účetních odvětví, která finančním zákonem jsou upravena, tak i ohledně správy nedotovaných fondů a deposit. Zemské pokladny mimo Vídeň spravují též zúročení státního dluhu (výn. min. fin. ze dne 28. prosince 1868 č. 3306 fin. min., č. 158 ř. z., nař. min. fin. č. 50; ze dne 27. ledna 1877 č. 770 fin. min., č. 8 ř. z., nař. min. fin. č. 2; ze dne 18. června 1878 č. 10.382, č. 58 ř. z. nař. min. fin. č. 22; ze dne 20. června 1893 č. 3950 fin. min. nař. č. 30) jakož i železničních státních dlužních úpisů a státem převzatých železničních prioritních obligací. Zemské hlavní pokladny ve Vídni a Lvově, finanční zemská pokladna v Innomostí a zemská výplatna v Solnohradě jsou mimo to výkonnými orgány příslušných hospodářských správ lesů a panství (nař. min. fin. ze dne 27. června 1873, č. 3109 fin. m. a ze dne 15. září 1881 č. 27798). V těch zemských hlavních městech, ve kterých nejsou žádné státní berní úřady (jako ve Vídni, Praze, Terstu) zastávají hlavní zemské (finanční) pokladny též úřad pokladen pro cejchovnictví s poukazovacím právem normální komise cejchovní (nař. min. fin. ze dne 21. září 1875 č. 4480 fin. min., nař. č. 29). Zemská hlavní pokladna ve Vídni jest zároveň pokladnou horního hejtmanství tamtéž (nař. min. fin. ze dne 7. července 1872 č. 17894, nař. č. 23), finanční zemská pokladna v Terstu a zemská výplatna v Zadru pokladnou pobřežní a námořské správy zdravotní (nař. min. fin. ze dne 24. prosince 1864 č. 61844, č. 3 ř. z. z r. 1865, nař. min. fin. č. 59 z r. 1864). Zemské hlavní pokladny v Praze a Lvově, finanční zemské pokladny ve Št. Hradci a Innomostí, zemská výplatna v Zadru a pobočná zemská pokladna v Krakově působí zároveň jako pokladny vojenské (nař. min. fin. ze dne 17. března 1869 č. 616 min. fin., nař. č. 11 a ze dne 7. února 1864 č. 5242, nař. min. fin. č. 7; ze dne 5. srpna 1891 č. 27.393, č. 115 ř. z. nař. min. fin. č. 27); finanční zemská pokladna v Terstu jako pokladna námořní (nař. min. fin. ze dne 17. března 1869 č. 616 fin. min., nař. č. 11). Jako pokladny směňovací a vyměňovací úřadují zemské hlavní pokladny (mimo Vídeň), finanční zemské pokladny, zemské výplatny a hlavní berní úřad v Krakově. Směňovací obchody hlavní zemské pokladny ve Vídni přeneseny byly na státní ústřední pokladnu (nař. min. fin. ze dne 26. října 1876 č. 27513). Vyměřování a hrazení poškozených státních papírů přikázáno bylo zemským pokladnám v Praze, Brně, Opavě, Linci, Solnohradě, Innomostí, Št. Hradci, Celovci, Lublani, Terstu, Zadru, Lvově a Černovicích, pak hlavnímu bernímu úřadu v Krakově. Na základě nejv. roz. ze dne 17. července 1862 byly konečně též všechny záležitosti týkající se hotových záloh a mimosoudních deposit,

které posud státní depositní pokladnou opatřovány byly, přeneseny na zemskou pokladnu té země, v níž tyto zálohy a deposity byly složeny (nař. min. fin. ze dne 25. srpna 1863 č. 3583 min. fin. nař. č. 38).

III. Pokladniční správa.

Důkazem placení jest zpravidla stvrzení a příjmu opatřené vlastnoručním podpisem dvou úředníků pokladny neb úřadu, u něhož placení se stalo. Výplaty, které při zemských hlavních pokladnách a finančních zemských pokladnách obnášejí aneb převyšují 2000 zl. až včetně 10.000 zl., a při zemských výplatnách platy od 2000 zl. až včetně 5000 zl, nemusí výlučně prvním vrchním úředníkem býti vypláceny, nýbrž mohou vypláceny býti též od pokladníků kauci složivších. Pokud se týká výplat od 2000 zl. až do 10.000 zl., po případě od 2000—5000 zl. má příslušný finanční zemský úřad učiniti přiměřená opatření vzhledem k obvodu působnosti zemské pokladny resp. výplatny, aby pokud možno výplata byla usnadněna. Výplaty přes 10.000 zl. při zemských hlavních pokladnách a finančních zemských pokladnách a přes 5000 zl. při zemských výplatnách musí se státi vždy prvním vrchním úředníkem (nař. min. fin. ze dne 8. března 1886 č. 1378, příloha k nař. min. fin. v Terstu č. 4).

IV. Úřednictvo.

1. Uchazeči o úřady při zemských hlavních pokladnách, finančních zemských pokladnách a zemských výplatnách prokázati se musí nejen zkouškou ze státního účetnictví, nýbrž též zkouškou předepsanou pro službu pokladniční (nejv. roz. ze dne 10. června 1819, dv. d. ze dne 3. září 1819, č. 37344 a ze dne 17. prosince 1819 č. 52.895, pol. sb. z. sv. 47, č. 121 a 166). Zkoušky, jimž uchazeči o zmíněné úřady podrobiti se musí, jsou písemné a ústní. Otázky při ústní zkoušce kandidátovi kladené vztahujtež se vůbec na pokladniční manipulaci, na zásady týkající se vedení denníku, na různé druhy státních příjmů a výdajů, a výkazy o správě pokladní. Pro všechny úředníky a sluhy pokladny neb úřadu, při němž se vede správa peněz, platí zákaz příbuzenství a švakrovství. Tento zákaz týká se též krevních příbuzných linie vzestupné i sestupné, v pobočné linii pak až strýce a vnuka, dále sešvakřených v témže stupni (d. dv. kanc. ze dne 7. prosince 1838, pol. sb. z. sv. 66, č. 155).

2. Zákaz vedlejšího zaměstnání úředníků pokladničních.

Všem úředníkům pokladničním i účtárním jest důrazně zakázáno zabývati se psaním kvitancí neb vyzdvihováním peněz pro strany z veřejných pokladen, dále jest jim též zakázán obchod se státními papíry pod ztrátou úřadu. Všem státním úředníkům jest pod trestem zakázáno obchodovati ve státních papírech, směnkách, zlatých a stříbrných mincích, neb obchod buď na svůj účet neb na zakázku provozovati. Tím nejsou míněny ty případy, když úředníci ze svého vlastního jmění aneb pro své vlastní rodiny státní papíry, směnky nebo peníze kupují neb prodávají; tu sluší však pojímati rodinu v nejužším slova toho smyslu (d. dv. kanc. ze dne 29. srpna 1808 č. 17.649 pol. sb. z. sv. 31 č. 28 a vyn. min. fin. ze dne 22. srpna 1851 č 5741).

3. Organisace.

Úřadnictvo skládá se:

a) při státních hlavních pokladnách a zemských hlavních pokladnách z ředitelů (VI. tř.), kontrolorů (VII. tř.), hlavních pokladníků

(VIII. tř.) adjunktů, pokladničních officiálů a assistentů (IX., po případě X. a XI. tř.);

b) při všech finančních zemských pokladnách a při pobočné zemské pokladně v Krakově z ředitelů (VII. tř.), kontrolorů (VIII. tř.), pokladníků, officiálů a assistentů (IX. a resp. X., XI. tř.);

c) při všech zemských výplatnách z výplatců (VIII. tř.), kontrolorů (IX. tř.), pokladníků, officiálů a assistentů (IX, resp. X. a XI. tř.). Při pokladně státního dluhu úřadují mimo to likvidatoři (VIII. tř.). Pokladniční úředníci povinni jsou složiti kauci.

Pokladny nemocenské viz Pojištění dělníků proti nemoci.

Pokladny nemocenské čeledínské.

Pokladny tyto mají za účel usnadniti povinnost přikázanou zaměstnavatelům dle řádů čeledínských co do náhrady zaopatření vynaloženého za onemocnělou čeleď. Pokladny řečené bývají zpravidla ve větších městech zřízeny obecním zastupitelstvem, kteréž ručí jměním obce za závazky dle stanov převzaté. Každý účastník nemocenské pokladny čeledínské má platiti stanovami předepsaný roční příspěvek. Stane-li se kdo účastníkem za více osob služebných, zapraviti musí předepsaný roční příspěvek za každou osobu. Výše těchto příspěvků určí se jen tou měrou, aby z nich bylo lze uhraditi náklady za zaopatření onemocnělých osob, režijní výlohy a případný schodek let minulých. Zapravené příspěvky účtují se jako zvláštní fond a nevydají se nikdy účastníkům. Případných přebytků ročních užije se k založení zvláštního reservního fondu. Každý účastník nemocenské pokladny má právo žádati, aby dle stanov nemocenská pokladna zaplatila náklady za ošetřování onemocnělého čeledína ve všeobecné nemocnici, v jejích filiálkách nebo v jiné nějaké nemocnici. Onemocní-li čeledín v době, za kterou splacen byl příspěvek, může účastník pokladny osobu tu opatřiti knížkou pokladniční a služební, dopraviti ji do nemocnice, kdež zaopatřena jest na účet pokladny zpravidla jen po 28 dní. Trvá-li nemoc déle, má se účastník pokladny zachovati dle dotyčných ustanovení řádu čeledního, ač nechce-li ze svého nésti další náklady za ošetřování nemocného. Onemocní-li čeledín vinou třetí osoby zavázané k zaplacení útrat ošetřování, přísluší správě pokladny postižní (regresní) nárok proti vinníku a to až do výše vlastních výloh, které na onemocnělého učiněny byly.

Pokladny nemocenské okresní.

Pokladny nemocenské okresní jsou ústavy, u nichž pojištěni jsou předkem dělníci závodu (kromě toho i osoby nenáležející stavu dělnickému) pro případ nemoci, ač nestalo-li se pojištění jich u některé nemocenské pokladny v zákoně zvlášť jmenované. Zákon ze dne 30. března 1888 č. 33. ř. z. změněný v některých ustanoveních zákonem ze dne 4. dubna 1889 č. 39 ř. z. obsahuje všeobecné předpisy společné všem druhům nemocenského pojišťování a předpisy zvláštní týkající se okresních nemocenských pokladen, jakož i jiných nemocenských pokladen zákonem připuštěných. Okresní nemocenské pokladny zasluhují zvláštního zřetele již proto, že jsou institucí naprosto novou, jmenovitě však proto, že pojímají bez rozdílu povolání pojišťovaných osob všechny ty, kdož nenáležejí některé jiné nemocenské pokladně v zákonu jmenované.

I. Organisace.

Organisace okresních nemocenských pokladen jest asi tato: Pokladny ty spočívají na zásadě vzájemnosti: příspěvků, které platiti musí dělníci

i zaměstnatelé, užívá se v nejširším zájmu všech onemocnělých dělníků. Jsou pak organisovány dle základu teritoriálního; pravidelně spadá okres pokladny v jedno s okresem soudním. Každé okresní pokladně nemocenské přiznána jest osobnost právní; jich ústavu a správu upravují stanovy úředně schválené, které smí obsahovati jen doplňující neb obdobná ustanovení, pokud zákon jest jen dispositivním, nikoli absolutním právem. Okresní nemocenská pokladna může jménem svým nabývati práv a vcházeti v závazky, žalovati před soudem a žalována býti. Za závazky její ručí věřitelům jedině jmění pokladny (§§ 12, 14, 15). Orgány jejími jsou: předsednictvo, valná hromada, výbor dozorčí a rozhodčí soud. Valná hromada volí předsednictvo, jemuž přísluší vésti celé jednání a zastupování ústavu. Vyňaty jsou jen ty záležitosti, které dle stanov výslovně vyhraženy jsou valné hromadě. Zvláště přísluší předsednictvu kontrola pokladny. Valná hromada skládá se předkem ze svéprávných členů pokladny nebo jich delegátů; jedině z delegátů tehdy, když pokladna čítá více než 300 členů. Valné hromadě vyhražena jest: volba předsednictva a výboru dozorčího, usnesení o výroční zprávě a propuštění (absolutoriu) předsednictva, provádění všechněch nároků pokladny proti členům předsednictva a výboru dozorčího, usnášení se o změnách stanov. Zaměstnatelé členů okresních nemocenských pokladen mají přiměřené zastoupení v předsednictvu, ve valné hromadě a ve výboru dozorčím, nikdy však více než $^1/_3$ všech hlasů; stanovy určují, jak tvořiti jest zastupování ve valné hromadě. Členové pokladen (nebo jich delegáti) a zástupcové zaměstnavatelů vykonávají hlasovací právo ve valné hromadě pravidlem společně, výjimkou místo má oddělené hlasování (viz doleji).

II. Kontrola.

Státní dohled obstarávají předkem okresní politické úřady, ve vyšších instancích politická vláda zemská a ministerstvo vnitra; dohled ten odnáší se v první řadě na šetření zákonných a statutárních předpisů. Dohlédací úřad žádati může, aby organové pokladniční svoláni byli v hromadu, po případě může sám hromadu tu nařiditi; v naléhavých případech může dohlédací úřad vykonávati sám práva a povinnosti organů pokladničních, a jmenovati též předsednictvo a delegáty.

Rozhodčí soud rozhoduje spory mezi pojištěnými a okresními pokladnami nemocenskými o nároky na podporu; rozhodnutí ta mají konečnou platnost.

Činnost výboru dozorčího záleží dle vydaného statutu vzorného (zákonem to upraveno není) v dohledu nad zachovúváním stanov, v kontrole nad vedením knih a pokladny, ve zkoumání účetní závěrky (§§ 16—20).

III. Příspěvky.

K úhradě dávek pokladny a nákladů správních a k dotaci zálohy vybírají se příspěvky, které se vyměřují jednotně pro všecky členy v procentech denní mzdy, která jest základem při výpočtu peněžité nemocenské podpory. K jiným účelům nelze ani vybírati příspěvků, ani vynaložiti jmění okresních nemocenských pokladen. K úhradě zákonné nejmenší potřeby nemocenského pojištění nelze stanoviti členům k pojištění povinným příspěvky nad 3% naznačené svrchu denní mzdy. Zvýšiti tyto příspěvky možno jen na základě usnesení valné hromady a to v odděleném hlasování zaměstnatelů i členů pokladny, docílilo-li se většiny z $^3/_4$ všech přítomných (§§ 25 a 26). Každá okresní nemocenská pokladna jest zavázána utvořiti

zálohu; k tomu užiti jest $^{2}/_{10}$ všech ročních příspěvků pokladny. Z toho odvésti jest jistou část reservnímu fondu jednoty pokladen, zbytek určen jest pro reservní fond pokladny, který sluší nastřádati v obnosu dvojnásobného průměrného vydání ročního (§ 27). Nestačí-li příspěvky stanovami vytčené, závisí úřední schválení stanov na zvýšení příspěvků (avšak nikoli nad 3%, jak svrchu udáno) nebo na snížení podpor (leč nikoli pod zákonný nejmenší obnos). Rovněž usnésti lze, pokud se týká, politickým úřadem z úřední povinnosti provésti lze na příště zákonem obmezené zvýšení příspěvků nebo snížení dávek pokladny v mezích zákonných nejmenších dávek, avšak též obrácenč snížení příspěvků a zvýšení dávek pokladničních (§§ 29 a 30). Zaměstnatelé jsou zavázáni splatiti plné příspěvky, které sluší zapraviti pokladně za dělníky u nich zaměstnané. Z toho platí $^{2}/_{3}$ dělníci, zaměstnatelé ze svého $^{1}/_{3}$. Zaměstnatelé mají právo strhnouti si při každé pravidelné výplatě mzdy nebo služného příspěvky zaplacené za dělníky v obnosu, který na toto období výplaty připadá. Práva toho ovšem nemají, pokud musí tyto příspěvky zaměstnatelé poskytnouti ze svého. Nedostává-li se některým dělníkům mzdy na penězích, jest zaměstnatelům zaplatiti celý příspěvek z vlastního. Naproti tomu musí členové pokladen pojištění nepodléhající, dále úředníci závodu s ročním služným přes 1200 zl. a volontéři zaplatiti plné příspěvky ze svého.

Pravidelný poměr přispívání členů pojištěním povinných a zaměstnatelů ($^{2}/_{3}$: $^{1}/_{3}$) lze usnesením valné hromady změniti na prospěch dělníků; k tomu potřebí jest prosté (absolutní) většiny a sice jak zástupců zaměstnatelů, dříve a odděleně hlasujících, tak i dělníků.

Zápisné platí jedině členové, kteří pojištěním nejsou povinni (§§ 33 až 36). V této příčině dlužno při okresní nemocenské pokladně přísně rozlišovati členy pokladny; neboť pro různé třídy členů jsou různými: počátek členství pokladny, možnost vystoupiti z ní a čas tohoto vystoupení, ručení za příspěvky pokladně odváděné a za dávky pokladny. Členy pokladny jsou:

1. členové pojištěním povinní;
2. osoby, které z počátku byly pojištěním povinny, na příště však jsou členy jen dobrovolně;
3. osoby, které platiti nemohou stavše se ku výdělku nezpůsobilými;
4. dobrovolní členové (kteří od počátku pojištěním povinni nebyli).

IV. Počátek a konec členství.

U okresní nemocenské pokladny sluší pojistiti všechny osoby zaměstnané v jejím obvodu, kteréž dle cit. zák. ze dne 30. března 1888 musí býti pojištěny na případ nemoci a pojištěny nejsou u některé nemocenské pokladny závodní, stavební, společenstevní nebo spolkové nebo u některé pokladny bratrské. Členství v nemocenské pokladně okresní počíná pro tyto osoby již tím dnem, kterého vstoupili do dotyčného zaměstnání, tedy již před ohlášením, jestliže toto bylo později učiněno. Členové mohou vystoupiti z okresní nemocenské pokladny jen tehdy, když prokáží, že pojištěni jsou u některé ze svrchu uvedených pokladen; tu se předpokládá, že setrvávají v zaměstnání podmiňujícím pojištění a to v obvodu pokladny. S početím členství vzchází členům pojištěním povinným též právo na podporu (§ 13 č. 1, § 22 al. *i*). Vystoupí-li členové pojištěním povinní ze zaměstnání podmiňujícího pojištění a nepřestoupí do zaměstnání, následkem jehož stanou se členy některé jiné nemocenské pokladny nebo

některé pokladny svrchu naznačené, zůstávají tak dlouho členy, pokud zdržují se v tuzemsku a platí plné statutární příspěvky. Jich členství a s ním spojené právo na dávky pokladny zaniká, nezaplatí-li příspěvků po 4 za sebou jdoucí týdny (§ 13 č. 2). Stanou-li se někteří členové nezpůsobilými ku výdělku a nemohou proto spláceti povinných příspěvků, podržují členství a s ním i právo na dávky pokladny nejméně po 6 neděl. Stanovy mohou ustanoviti i delší trvání (§ 13 č. 3). K okresní nemocenské pokladně mohou přistoupiti i osoby nepodléhající pojištění, pokud nepřekročily 35. roku svého věku; členství jich počíná dnem ohlášení. Vystoupiti mohou kdykoliv. Nezaplatí-li pojišťovacích příspěvků po 4 za sebou jdoucí týdny, má se za to, že vystoupily. Právo jich na podporu počíná teprve po jisté době, která se stanoví ve stanovách a počítá od jich ohlášení; lhůta tato obnášeti má nejméně 4, nejvýše 8 neděl (§ 13 č. 4, § 22 odst. 2).

Přistoupí-li podnikatel rolnických a lesních závodů se svými dělníky a úředníky s jich přivolením k nemocenskému pojištění při některé nemocenské pokladně, nebo učiní-li tak podnikatel průmyslu domácího se svými dělníky — k čemuž podnikatelé jsou oprávněni, nikoli však povinni — upravují se bližší podmínky co do členství, počátku nemocenské podpory a pod. zvláštními smlouvami s okresními nemocenskými pokladnami (§§ 3 a 37).

V. Podpory nemocenské.

Nemocenské podpory záležejí — jako u všech druhů pojištění na případ nemoci — u okresní nemocenské pokladny v nároku na: bezplatné lékařské ošetřování a potřebné léky, dále na podporu peněžitou v obnosu 60% denní mzdy v soudním okresu obvyklé. Nárok na podporu peněžitou předpokládá však, že nemoc trvá přes tři dny (aby pokladna nebyla poškozena simulacemi) a že nemocný jest nezpůsobilým ku výdělku. Základem pro výpočet peněžité podpory není denní mzda nemocného, nýbrž průměrná mzda v okresu obvyklá, která zvláště se stanoví pro mužské a ženské, pro mladistvé a dospělé dělníky. V případu úmrtí některé pojištěné osoby poskytnouti jest pozůstalým pohřebné činící nejméně dvacateronásobné shora naznačené denní mzdy. Místo bezplatného lékařskéko ošetřování, potřebných léků a peněžité podpory lze poskytnouti bezplatné léčení a opatření v některé nemocnici na útraty nemocenské pokladny. Tyto nemocenské podpory tvoří nejmenší míru dávek pokladny; zvýšení a rozšíření jich dopouští se stanovami každé nemocenské pokladny a tudíž i stanovami okresní nemocenské pokladny; leč všecky pokladny — i okresní — jsou v té příčině obmezeny potud, že denní mzda svrchu vyznačená nesmí být na den pracovní vyšší než 2 zl., peněžitá podpora nesmí býti stanovena nad 75% této denní mzdy, trvání podpory nemocenské určiti nelze na dobu delší jednoho roku a konečně pohřebné smí býti vymezeno nanejvýš obnosem 50 zl. (§§ 6—9), (viz čl. Pojištění dělníků proti nemoci).

VI. Zvláštností okresních nemocenských pokladen jest, že v každém případu obmezují se na zákonné nejmenší dávky nároky těch členů, kteří nemohou platit stavše se ku výdělku nezpůsobilými. Statutem lze určiti, aby místo bezplatného lékařského ošetřování a potřebných léků zvýšila se o polovinu peněžitá podpora pro členy původně pojištěním povinné, později však dobrovolné, nezdržují-li se v obvodu pokladny. Přivodí-li si některý člen pokladny nemoc úmyslně nebo zaviněným účastenstvím při bitkách neb obžerstvím, může býti stanovami úplně nebo částečně vy-

loučen z účastenství peněžité podpory jinak mu dle stanov příslušející (§§ 23 a 24).

VII. Ohlášení a odhlášení.

Zaměstnatelé jsou povinni ohlásiti osoby u nich zaměstnané a pojištěním povinné, pokud zaměstnání jich odůvodňuje jejich členství při okresní nemocenské pokladně. Ohlášení má se státi nejdéle třetího dne po počatém zaměstnání, odhlášení nejdéle třetího dne po skončení pracovního poměru. Neučiní-li zaměstnatelé zadost povinnosti ohlašovací, nahraditi musí okresní nemocenské pokladně veškerý náklad, který učinila po právu na podporu nemocného člena. Nadto tresce se obmeškání ohlášení a odhlášení peněžitou pokutou až do 10 zl., pokud se týká, vězením 2 dnů (§§ 31, 32, 67).

Poškodí-li člen pokladnu simulací, musí po případě ze svého zaplatiti kromě pravidelných příspěvků ještě další příspěvky (§ 35).

VIII. Jednoty okresních nemocenských pokladen.

Okresní nemocenské pokladny spojují se v jednoty. Tyto mají úkoly jednotlivých pokladen zajistiti a podporovati. Zvláště pak za úkol jim připadá: utvořiti reservní fond pro jednotu, společné uložení kapitálů pro pokladny jednoty, kontrola jich a opatřování statistiky. Jednota má svoje stanovy, hromadu delegátů a předsednictvo (§ 39).

IX. Zánik.

Okresní nemocenskou pokladnu mohou rozpustiti politické úřady zemské uvedouce důvod k tomu: sklesl-li počet členů trvale pod 100, vyjde-li z roční závěrky pokladen na jevo, že i příspěvky zvýšené na 3% denní mzdy neuhražují zákonné nejmenší dávky, nebylo li usneseno další zvýšení příspěvků a nejmenší dávky nejsou zajištěny mimořádnými zřídly pomocnými. Rozpustí li se nemocenská pokladna okresní, jest vydati nařízení, aby členové pokladny přistoupili k jiným nemocenským pokladnám. Jmění rozpuštěné pokladny použiti jest ku vyrovnání všech dluhů a k úhradě nutných ještě podpor. Zbytek rovnající se zákonnému minimu fondu reservního rozdělí se poměrně mezi nemocenské pokladny, ku kterým při stoupí členové rozpuštěné pokladny; případný přebytek odvede se jednotě pokladen (§ 40).

Pokladny nemocenské společenstev jsou ústavy podporující pomocníky živnostníků spojených v určitém společenstvu v případě jich onemocnění. Nemocenské pokladny společenstev zřízené ve smyslu živnostenského řádu (§§ 121—121 h.) musily stanovy své pozměniti ve smyslu všeobecných ustanovení zákona o pojištění proti nemoci, když zákon tento vydán byl (zák. ze dne 30. března 1888 č. 33 ř. z. a zák. ze dne 4. dubna 1889 č. 39 ř. z.). I platí pro nemocenské pokladny společenstev nyní tyto zásady:

1. Pokladny ty jsou ústavy obdařené způsobilostí právní (právnickou osobností), neboť sledují samostatný účel nemocenské podpory, mají své vlastní stanovy schválené politickou vládou zemskou i samostatné orgány (předsednictvo, výbor dozorčí a valné hromady).

2. Členy jich jsou výhradně živnostenští pomocníci; nicméně přísluší i majitelům živností podíl ve správě, ježto musí platiti též příspěvky.

3. Podstatná ustanovení stanov jsou: udání účelu, určení příspěvků, podmínek, způsobu a objemu nemocenských podpor, jež má pokladna poskytovati.

4. Příspěvky do nemocenských pokladen poskytují majitelé živností a jich pomocníci (vyjímaje učně). Příspěvky majitelů živností musí se nejméně rovnati příspěvkům, jež dlužno platiti dle zákona o pojištění proti nemoci, musí tudíž činiti pravidelně polovinu příspěvků pomocníků. Příspěvek pomocníka nemá býti vyšší, než-li 3% mzdy, která základem jest pro výpočet nemocenské podpory.

5. Jako nemocenskou podporu sluší poskytnouti: od počátku nemoci bezplatné lékařské ošetřování a všechny potřebné léky; trvá-li nemoc přes 3 dny a nemocný není způsobilým ku práci, poskytnouti jest ode dne onemocnění za každý den na penězích 60% denní mzdy obyčejných dělníků pojištěním povinných; mzda tato vyměří se ve výši v soudním okresu obvyklé občas politickým úřadem. Nemocenskou podporu sluší poskytovati po celou dobu trvání nemoci, nejméně po 20 týdnů, ač-li dříve nemoc neskončí. Místo bezplatného lékařského ošetřování, léků a peněžité podpory lze poskytnouti bezplatné léčení a zaopatření v některé nemocnici. Má-li osoba v nemocnici ošetřovaná rodinu, jejíž živobytí opatřovala dosud ze svého výdělku, musí pokladna nejméně polovinu peněžité podpory dáti za ten čas, po který nemocný byl léčen a opatřen v nemocnici na účet pokladny.

6. Zemře-li člen pokladny, má tato pozůstalým vyplatiti pohřebné ve dvacateronásobném obnosu svrchu vyznačené denní mzdy.

7. Majitelé živností jsou zavázáni své pomocníky ohlásiti u nemocenské pokladny, jinak žádati lze na nich všechny povinné platy, které by se byly měly platiti při včasném ohlášení. Pomocníci jsou však i v tom případu, že když ohlášení jich bylo opomenuto, členy nemocenských pokladen společenstev majíce nárok na podporu hned, jak vstoupí do živnostenského zaměstnání; jsou tedy nemocenské pokladny společenstev pokladnami nucenými. Ohlásí-li majitelé živností pomocníky své, mohou si ze mzdy strhovati a pokladně vyplatiti statutární příspěvky svých pomocníků, pokud splatnými se stávají v době, po kterou pomocníci zaměstnáni jsou u nich. Zápisné se neplatí.

8. Neplatí-li členové pokladny příspěvků stavše se k výdělku neschopnými, neztrácejí členství ani spojeného s tím práva na příspěvky od pokladny po dobu alespoň šesti neděl.

9 Poškodí-li některý člen pokladnu simulací, lze mu uložiti mimo příspěvky předepsané stanovami a až do výše jich další příspěvek za trest po určitou dobu.

10. Přísně státi jest na tom, aby bylo účtování nemocenských pokladen samostatné a nezávislé na jinakých podpůrných ústavech při společenstvu snad zřízených, a aby nevynaložily se prostředky pokladny za žádné podmínky k jiným účelům než ku nemocenské podpoře členů.

Splní-li společenstva závazky co do péče o nemocenské zaopatření, a učiní-li majitelé živností zadost svým závazkům co do vybírání a splácení (odvádění) příspěvků, nemohou býti v případu insolvence pokladny k tomu přidržováni, aby právi byli ze závazků pokladny.

11. Představenstvo nemocenských pokladen společenstev (složené ze dvou třetin z pomocníků, z $^1/_3$ z majitelů živností) zastupuje pokladnu na venek, obstarává všechna jednání a rozhoduje o všem, co není vyhrazeno výslovně valné hromadě; po boku mu stojí stálý dozorčí výbor (v tomtéž složení).

12. Valné hromadě vyhrazeno jest zvláště: usnesení o výroční zprávě předsednictva a udělení absolutoria, sestavení stanov a změna jich, uzavírání půjček přes výši stanovami vytčenou, rozpustění pokladny. Pravidelně skládá se valná hromada z veškerých členů (pomocníků), výjimkou z jich delegátů; majitelům živností, které mohou zastupovati plnomocníci, přísluší polovina hlasů připadajících členům pokladny. Politický úřad vykonává dohled nad vedením účtů pokladny.

Pokladny nemocenské závodní.

Nemocenské pokladny závodní tvoří část nové organisace zavedené k účelu nemocenského pojišťování dělnictva na základě zákona ze dne 30. března 1888 č. 33 ř. z. Za nemocenské pokladny závodní pokládají se nejprve zvláštní nemocenské pokladny zřízené od podnikatelů živností pro jich závody podle § 85 řádu živnost. ze dne 20. prosince 1859 a ze dne 8. března 1885 č. 22 ř. z., avšak jen za té podmínky, že počet osob v závodu zaměstnaných a k pojištění povinných trvale obnáší 50 a že zajištěna jest politickým úřadem zemským trvalá solvence pokladny v míře dostatečné (§ 51 zák. o nem. pokl.). Stanovy takových nemocenských pokladen musí však býti podrobeny změně přiměřené zákonným normám platným pro pokladny nemocenské. Mimo tyto nemocenské pokladny stávající při živnostenských závodech mají býti zřízeny nemocenské pokladny pro všechna provozování, ve kterých zaměstnáno jest nejméně 100 osob ku pojištění povinných. Zříditi tyto pokladny jsou podnikatelé po zákonu oprávněni, nikoli však povinni. Povinnost taková může býti uložena politickým úřadem zemským jen podnikatelům takových závodů, jichž provozování spojeno jest pro zaměstnané osoby se zvláštním nebezpečím onemocnění. Zemský úřad může však zapověděti zřízení pokladny nemocenské i za zmíněné podmínky, jestliže by tím ohrožena byla trvalá solvence okresních pokladen nemocenských, kdežto na druhé straně může týž úřad povoliti zřízení nemocenské pokladny i při závodech, které mají méně než 100 dělníků, pokud zjištěna jest trvalá solvence této pokladny (§ 42).

I. Členství.

Údy nemocenské pokladny jsou všichni dělníci v závodu, pokud nepodléhají dle § 1 zák. ze dne 28. prosince 1887 č. 1 ř. z. z r. 1888 povinnému úrazovému pojištění a pokud nejsou již u některé jiné nemocenské pokladny proti nemoci pojištěni (§ 11 č. 6 cit. zák.). Údem stává se dělník tím dnem, kdy vstoupí do dotyčného zaměstnání. Údem býti přestává:

1. Kdo vstoupí k některé jiné pokladně;

2. skončí-li se poměr pracovní; avšak vystupující zůstává u nemocenské pokladny pojištěn, nepřistoupí-li k některé jiné nemocenské pokladně, pokud vystačuje jeho reservní podíl k uhražení povinných příspěvků, v každém případu však zůstává pojištěn ještě po 6 týdnů (§§ 47, 13, 73 zák. o nem. pokl.).

II. Předmět pojištění.

Předmětem pojištění jest poskytnutí nemocenských podpor a nákladů pohřebních. Podpora nemocenská poskytovati se musí nejméně po 20 neděl počínaje dnem onemocnění, doba tato může býti stanovami prodloužena až na 1 rok (§§ 6, 9 č. 3 cit. z.). Podpora nemocenská záleží v poskytnutí bezplatného lékařského ošetřování a nezbytných léků, dále v poskytnutí nemocenské podpory na penězích, která se vyměří na 60% mzdy denní

v okresu obvyklé. Aby se předešlo simulacím, jest příspěvek ten vyplatiti teprve 4. dne nemoci. Dělnice obdrží nemocenskou podporu po 4 neděle počítaje ode dne slehnutí. Místo lékařského ošetřování a nemocenského příspěvku poskytnouti se může bezplatné léčení a ošetřování v některé nemocnici; v tomto případu musí se jistý nemocenský příspěvek a sice nejméně jeho polovina dáti oněm příslušníkům onemocnělého, jichž výživa doposud byla obstarávána ze mzdy pracovní. Žije-li nějaký dělník s manželem nebo jinými členy rodin ve společné domácnosti, může býti dán do nemocnice jen s přivolením jich, leč že by to vyhledával druh nemoci. Při ošetřování v nemocnici musí nemocenská pokladna nemocnici dáti náhradu nákladů dle poslední třídy až do 4 neděl. Poněvadž však povinnost nemocenské pokladny vztahuje se až na dobu nejméně 20 neděl, vzchází pochybnost o tom, zda v tom případu, když ošetřování v nemocnici nutným jest přes 4 neděle, má nemocenská pokladna zaplatiti i pro tento další čas poplatky poslední třídy či má-li odvésti nemocnici toliko nemocenský příspěvek vedle procentuální, na pojištěného připadající kvoty za lékařské ošetřování. Definitivního rozhodnutí této otázky ještě doposud není. Pro případ smrti poskytnou se náklady pohřební pozůstalým ve výši 20násobné denní mzdy. Všechny tyto dávky mohou být zvýšeny a rozšířeny stanovami s obmezeními v zákonu vytčenými (§ 39). Pokladny nemocenské zavázány jsou ku poskytnutí těchto podpor i tehdy, když nemoc byla přivozena úrazem v závodu a sice na dobu 4 neděl. Správnost tohoto ustanovení plyne z úvahy, že zhojení úrazu a ustanovení povinné sumy pojišťovací vyhledávati bude zpravidla doby delší než čtyřnedělní; nemocenské pokladny jsou však přece oprávněny žádati na úrazových pojišťovnách náhradu oněch dávek, kteréž tuto čtyřnedělní dobu karenční přesahují. Pojmy »úraz« a »nemoc« nejsou vyměřeny ani v zákonu o úrazovém pojišťování, ani v zákonu o pojišťování nemocenském. U stávajících spolků ku pojišťování úrazů označuje se úrazem, tvořícím předmět pojištění, tělesné ublížení nebo poškození, které utrpí člověk ve svém zaměstnání vnější nějakou, násilnou příčinou beze své vůle. Toto pojmové ustanovení bude pro většinu případů dosti úplným. Nedá se však upříti, že následky úrazu nějakého nejeví se vždy v tělesném ublížení a poškození t. j. v zjevech zevně patrných, že tedy nelze vždycky zjistiti příčinu nemocí, nebo že aspoň může nastati pochybnost o tom, zda nastalou bolest způsobil úraz či onemocnění, zkrátka: v praxi bude dosti případů, kde bude pochybno, zda má pojištění úrazové či nemocenské vyplatiti příspěvky pro tento případ zákonem stanovené. Politickému úřadu zemskému vyhraženo jest v takových sporných případech mezi nemocenskými pokladnami a pojišťovacími ústavy rozhodnutí zásadné otázky, které z obou pokladen připadá povinnost podpory (§ 66).

III. Prostředky k uhražení závazků připadajících nemocenským pokladnám, ku krytí výloh správních a ku dotaci zálohy vybírají se na příspěvcích, které vyměřiti sluší procenty ze mzdy sloužící za základ vypočítání nemocenského příspěvku (§ 25). V tom participuje zaměstnatel třetinou, dělníci ku pojištění povinní pak dvěma třetinami (§§ 25, 34 cit. zák.). Povinnost ku příspěvku u dělníků jest však potud obmezena, že nesmí převyšovati 3% mzdy položené za základ výpočtu příspěvku nemocenského. Zvýšení povinnosti příspěvkové u dělníků může býti odhlasováno jen na valné hromadě při odděleném hlasování zaměstna-

telů a pojištěných a sice musí býti při každém hlasování majorita $^3/_4$ všech přítomných. Zaměstnatelé jsou povinni vyplatiti úplné příspěvky ve stanovených platebních lhůtách; jsou však též oprávněni odečísti díl tohoto příspěvku na dělníka vypadající při pravidelné výplatě (mzdy) nebo nejpozději do jednoho měsíce (§§ 33 a 36). Ku zřízení reservního fondu užiti jest ročně nejméně 0·2% ročního příspěvku všech příspěvků pokladních (§ 27). Tato ustanovení mohou býti ovšem stanovami změněna ve prospěch dělníků. Při nemocenských pokladnách jsou dále podnikatelé povinni k tomu, aby poskytovali potřebné zálohy neúročně, nestačí-li stav nemocenské pokladny k uhražení běžných výdajů; rovněž mají podnikatelé ze svého nésti onen obnos, který nestačí ze zákonných příspěvků ku stanovení shora naznačených nejmenších dávek pokladny.

IV. Organisace.

Organisace pokladny nemocenské souhlasí v podstatě s organisací nemocenské pokladny okresní, jenže nutno dbáti při tom zásadného rozdílu mezi zřízením soukromým a státním. Oběma pokladnám udílí se práva korporační (§ 15), podléhají stejně státnímu dohledu, správu jich obstarává generální shromáždění, výbor dohlédací a přednosta; ve všech těchto sborech má se podnikatelům i dělníkům dostati přiměřeného zastoupení (§§ 17, 18). Bližší ustanovení ve všech těchto směrech mají obsahovati stanovy, které podléhají schválení zemského úřadu. Státní ingerence odnáší se ku právu úplného dozoru nad správou, příslušejícímu politickému úřadu okresnímu (§ 19), a záleží dále v opatření toho, aby správní úřad dobýval zadržalé příspěvky (§ 38), a konečně v tom, že může vláda za jistých podmínek zrušiti okresní a závodní pokladny.

Důležitá jsou nařízení co do zřízení pokladničních jednot. Úlohou jednot jest zvláště zřizovati ústavy pro společné zájmy jmenovitě lékárny, nemocnice, společné uložení kapitálu pro svazky pokladen (§ 39). I nemocenské pokladny mohou tvořiti takovéto jednoty ku naznačeným účelům; není pochyby, že přednosta pojišťovacího ústavu společenstevního může býti organem ústřední správy při jednotách pokladen nemocenských, jakkoli v zákonu výslovného ustanovení o tom není. Tímto ustanovením poskytnuta jest možnost, aby všechny továrny jak co do pojišťování úrazového tak i nemocenského vedeny byly společným ústředním orgánem, čímž docíliti lze správy netoliko levnější, nýbrž i správy ve vlastním slova smyslu.

Pokladny pomocné (registrované).

I. Pojem.

Pomocné pokladny jsou všecky ony spolky, které mají za účel vzájemné pojištění nebo podporu členů a jich rodin v případu nemoci, smrti, invalidity, slabosti ve stáří, v nouzi o práci a pod. (spolky nemocenské, pohřební spolky, pohřební pokladny, pokladny podpůrné). Instituce pomocných pokladen dospěla neobyčejného rozvoje zvláště v Anglii, kde nazývají se tyto spolky »Friendly Societies« (přátelské společnosti); v druhé řadě stojí tu právo německé, které má vlastní zákon o pomocných pokladnách ze dne 6. dubna 1876. V Rakousku bylo r. 1890 spolků pro nemocenskou podporu a pohřebních spolků 2433, 178 ústavů pensijních a zaopatřujících na případ stáří, 1686 spolků vojenských vysloužilců. Tyto spolky spočívají částečně na zákonu spolkovém ze dne 26. listopadu 1852, částečně na zákonu ze dne 15. listopadu 1867; leč zákony tyto velmi málo hodily se na zmíněné instituce. Nechtělyť a nemohly též se ústavy

tyto s jedné strany podvoliti přísným normám platícím pro pojišťovny, s druhé strany vedla úplná svoboda co do určování příspěvků zajištěná zákonem spolkovým z r. 1867 a nekontrolovaná správa jmění k četným škodlivým důsledkům, jakož se opětně ukázalo při stroskotání nemocenských spolků neprakticky zařízených a spravovaných. Tyto zlořády vyvolaly zákonné upravení, které stalo se skutkem v zákonu o registrovaných pokladnách ze dne 16. července 1892 č. 202 ř. z.

II. Ustanovení zákonná.

1. Účel, členství, místní obvod, stanovy pomocných pokladen: Dle § 1 spadají pod tento zákon spolky na vzájemnosti spočívající, které mají za účel pojistiti členy své; účel tento obmezuje se však na pojištění:

a) nemocenských podpor,

b) pohřebného,

c) důchodu invalidního nebo na případ stáří,

d) podpor vdov a sirotků,

e) konečně na pojištění určité sumy peněz dané některým členem na prospěch třetí osoby, zvláště za věno nebo výbavu dítěti.

Důchod pojištěný u pomocné pokladny v některém z naznačených odvětví pojištění nesmí obnášeti týdně více než 14 zl., pohřebné nesmí přesahovati obnos 200 zl. a pojištění jisté sumy peněz na prospěch kohosi třetího nesmí jíti nad 1000 zl. Pomocná pokladna jest též oprávněna poskytovati výpomoc svým členům, kteří jsou bez práce, a dáti jim podporu na cestu, jsou-li nuceni hledati si výdělek, dále prostředkovati jim práci, zaříditi pro ně čítárnu a knihovny; činnost pomocné pokladny jest co do nemocenské podpory obmezena na osoby bydlící nebo zaměstnané v politickém okresu, v němž má pokladna své sídlo (§ 3).

Stanovy pomocných pokladen mají vytknouti: jméno, účel, sídlo a territoriální obvod působnosti pokladny; podmínky a formu přistoupení i vystoupení členstva, podmínky pojištění; sestavení, složení a působnost představenstva a výboru dozorčího; složení příslušnost, způsob usnášení a výhradnou působnost valné hromady; hlasovací právo členstva; podmínky změny stanov a rozpuštění pokladny; způsob sdělání a zkoumání ročních účtů; ustanovení, jak naloží se se jměním pokladny v případu, že by byla rozpuštěna; zastoupení pokladny na venek a formy právoplatných jednání; formu, ve které dějí se vyhlášky pokladny; pojmenování členů prvního představenstva nebo těch osob, které mají provésti registraci pomocné pokladny.

2. Zápis do rejstříku a právní osobnost pomocných pokladen.

Stanovy sluší k účelu zápisu (registrace) předložiti v 5 stejnopisech politickému úřadu okresnímu, který zašle je pak politickému úřadu zemskému. Zápis lze jen tehdy odepříti, nevyhovují-li stanovy požadavkům tohoto zákona anebo příčí-li se jiným platným zákonům. Pomocná pokladna má si dáti nějaké jméno, které by ji odlišovalo od jiných již zapsaných pokladen v obvodu politického úřadu zemského a ku jménu tomu připojiti jest dodatek: »zapsaná (registrovaná) pomocná pokladna« (§ 5). Rejstřík o pomocných pokladnách vede se u politické vlády zemské a jest veřejný. Do rejstříku zanáší se jméno, účel a sídlo pokladny, dále jméno a bydliště členů představenstva (§ 6). Zapsaná pomocná pokladna může na své jméno nabývati práv a vcházeti v závazky, před soudem žalovati

a žalována býti. Za všechny závazky pokladny ručí věřitelům jedině jmění pokladny (§ 8).

3. Samospráva a organisace pomocných pokladen.

Představenstvo volí se valnou hromadou ze svéprávných řádných členů; členové představenstva musí býti rakouskými občany státními (§ 9). Valná hromada skládá se ze řádných členů pomocné pokladny, kteří dokonali již 21. rok věku svého. Ve stanovách lze vysloviti, že ve valné hromadě mohou býti zastoupeni i podpůrní členové a to až do $^1/_3$ všech hlasů. Má-li pokladna nad 1000 členů, musí sestávati valná hromada z delegátů, jichž musí býti nejméně 20 a dvakráte tolik, co členů představenstva (§ 10). Pomocná pokladna musí míti výbor dozorčí, který kontroluje vedení celé činnosti a může kdykoli k tomu nahlédati (§ 11). Obligatorním jest též zřízení soudu rozhodčího ku rozhodování sporů mezi pojištěnými osobami a pokladnou (§ 12).

Pokladny pomocné mohou se spojiti v jednotu pokladen, jichž účelem jest zvláště: zříditi reservní fond jednoty, společné uložení kapitálů, prováděti kontrolu správy jednotlivých pokladen, ustanoviti společné úředníky, činiti smlouvy s lékaři, lékárnami a nemocnicemi, zřizovati vlastní nemocnice a lékárny dle zákonných předpisů a konečně vésti statistiku (§ 14). Předpisy o registraci platí obdobou též při jednotách pokladen (§ 15).

4. Předpisy o správě a o dobrovolném rozpuštění. Jako nemocenskou podporu lze členům poskytnouti podporu peněžitou, lékařské ošetřování, léky a jiné léčebné prostředky, ošetřování v některé nemocnici, jakož i vhodné prostředky k ulehčení tělesných bolestí nebo nedostatků; tato nemocenská podpora může trvati nejvýše po 2 léta (§ 16). Každá pomocná pokladna má nastřádati pro účely nemocenské podpory reservní fond ve výši dvojnásobného ročního průměrného vydání za posledních pěti účetních let a udržovati fond stále v této výši. Místo této pevné míry lze však provésti každého pátého roku technicko-pojišťovací odhad příjmů a závazků pomocné pokladny a výsledek tohoto odhadu rozhodným jest pro nastřádání reservního fondu (§ 17). Pojištění důchodů invalidních a důchodů na případ stáří, a pojištění vdov a sirotků možným jest jen tenkráte, když přistoupí k tomu nejméně 200 osob.

Plán pojišťovací podléhá prozkoumání a schválení ministra vnitra (§ 19). Nárok na důchod invalidní nepřísluší aspoň po 3 smluvená léta (doba karenční), vyjímaje ovšem případy invalidity způsobené úrazem. Totéž platí též při pojištění vdov a sirotků (§ 19). Dále musí býti zůstavena možnost vystoupiti z pojištění, při čemž má člen nárok na jisté odbytné, které obnášeti má nejméně 50% a nanejvýš 80% hodnoty dosavadního pojištění jevícího se dle poslední závěrky účetní (§ 21). Každého pátého roku má se provésti technicko-pojišťovací odhad důchodu invalidního a důchodu na případ stáří, dále pojištění vdov a sirotků; výsledek odhadu tohoto dlužno sděliti s úřadem dohlédacím (§ 22). Nárok na vdovskou podporu smí býti přiznán jedině té manželce, s kterou byl člen pokladny oddán v době, kdy pojištění bylo uzavřeno (§ 23). Požitek podpory sirotčí poskytnouti se smí jen po určitou hranici věkovou, která nepřestupuje 20. rok života. Výjimky připouští se jen při úplné nezpůsobilosti ku výdělku sirotků pro jich fysické (tělesné) nebo duševní vady (§ 24). Při všech druzích podpor musí statutární příspěvky býti ku podporám pokladnou poskytnutým v takovém poměru, aby podpory tyto byly přibližně dle zásad techniky po-

jišťovací uhraženy příspěvky. Úhrada vedlejších potřeb (účelů) zákonem připuštěných opatřiti se má z příspěvků, které sluší vybírati a spravovati odděleně od příspěvků pojišťovacích, což vytknouti jest ve zvláštním návrhu (§ 27). K jiným účelům, než stanovami označeným, k úhradě výloh správních a k nastřádání zálohy nesmí se ani příspěvky na členech vybírati, ani upotřebiti jmění pokladny (§ 28). Jmění registrované pomocné pokladny uložiti lze jen v cenných papírech poskytujících pupilární (sirotčí) jistoty a v hypothékách povahy podobné, v poštovní spořitelně nebo v některé rakouské spořitelně, v nemovitostech úrok nesoucích ač nejsou-li zadluženy nad $^1/_3$ kupní ceny. Nemovitostí nenesoucích úroků smějí pomocné pokladny nabývati toliko k vlastnímu upotřebení svému jako obchodních místností, nemocnic (léčebných ústavů) atd. (§ 29).

Vyjde-li z ročních závěrek účetních nebo z občasných odhadů na jevo, že příjmy některého odvětví pojišťovacího nestačí k úhradě převzatých závazků nebo k nastřádání záloh, sluší ihed nepoměr ten odstraniti, v případech nutných zvýšiti příspěvky nebo snížiti dávky (§ 31).

Pokladnu lze rozpustiti, usnese-li se na tom valná hromada za souhlasu nejméně $^4/_5$ všech zastoupených hlasů (§ 32).

5. Státní dohled. Registrované pomocné pokladny podléhají dohledu státnímu; dohlédacími úřady jsou politické okresní a zemské úřady a ministerstvo vnitra (§ 33). Dohlédacímu úřadu sluší koncem každého kalendářního roku nejdéle do 3 měsíců předložiti: výroční zprávu, účetní závěrku, výkaz o stavu a uložení zálohy a zprávu statistickou (§ 34). Dohlédací úřad bdí nad tím, aby se šetřilo zákonných a statutárních předpisů, a může k tomu cíli kdykoli nahlédnouti v řízení pokladny, revidovati i pokladny jednoty, zastaviti usnesení příčící se zákonům a stanovám a uložiti tresty pořádkové až do 100 zl., po případě tresty vězením až do 14 dnů (§ 35).

Dohlédací úřad může rozpustiti pokladnu, nezaplatí-li více než $^1/_4$ členů příspěvků a pokladna jich nevymáhá, byvši úřadem dohlédacím k tomu vyzvána; dále nesplatí-li pokladna do 4 neděl po vyzvání úřadu dohlédacího splatné a uznané podpory; svolí-li valná hromada k tomu, aby se užilo jmění pokladny k účelu příčícímu se zákonu nebo stanovám nebo učiní-li hromada usnesení odporující zákonům nebo stanovám; konečně tehdy, když pokladna nevyhoví vyzvání, aby pojišťovací plán svůj změnila (38).

6. Ustanovení závěrečná. Pohledávek pojištěným příslušejících nelze ani do exekuce vztáhnouti ani stíhati jich zjišťovacím opatřením. Vyjmuty jsou pohledávky na poskytnutí výživy, které zákon poskytuje oproti pojištěnému ve prospěch jistých osob (§ 42). Zápisy do rejstříku pomocných pokladen jsou prosty poplatků a kolků, rovněž všechna projednávání, smlouvy a listiny potřebné k odůvodnění a odvození právních poměrů mezi pomocnou pokladnou a pojištěnými a konečně všechna podání k úřadu dohlédacímu (§ 43). Pomocné pokladny osvobozeny jsou od daně z výdělku a příjmů a podléhají ekvivalentu poplatkovému jen co do nemovitého jmění obnosem $1^1/_2\,^0/_0$ (§ 43 a zák. ze dne 15. dubna 8185 č. 51. ř. z.).

Pokoutníci.

I. Pojem.

Dle předpisů nyní platných jsou všeobecně k zastupování stran ve věcech sporných i nesporných, jakož i k provádění všech prací právnických

povoláni toliko advokáti (§ 8 adv. ř. a § 5 cís. pat. z 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.). Notáři mohou strany bez obmezení zastupovati a listiny a podání za ně zřizovati jen v řízení nesporném, kdežto v řízení sporném jsou jen potud k tomu oprávněni, pokud není předepsáno zastoupení advokáty a pokud nečiní tak po živnostensku (min. nař. z 2. června 1854 č. 9591 a z 28. ledna 1859 č. 23.961).

Každý, kdo tohoto oprávnění nemá a

1. ve sporech, v nichž dle předpisu civilního řádu soudního zastoupení stran právním přítelem jest nutným, třebas jen jednou anebo po různu jménem strany vystupuje nebo podání za ni spisuje, nebo

2. v některé ať sporné ať nesporné záležitosti, ve které strana i bez právního zástupce jednati smí, po živnostensku právní listiny nebo soudní podání za strany zřizuje nebo jako jejich zmocněnec před soudem vystupuje, ať již jest přímo dokázáno, že za to úplaty dostává nebo ať na jeho výdělkový úmysl jen nepřímo z množství právních listin nebo podání od něho sepsaných, z četnosti případů, ve kterých jako zástupce osob třetích vystoupil nebo plnou mocí jejich se vykázal nebo z jiných okolností se dá souditi, má býti pokládán za pokoutníka (srvn. min. nař. ze dne 8. června 1857 č. 114 ř. z. zachované v platnosti článkem IV. č. 5. úv. z. k c. ř. s.).

Jako s pokoutníkem má býti naloženo i s t. zv. veřejným agentem, který podání nebo žádosti ve věcech sporných nebo nesporných za jiné zřizuje nebo soukromé právní listiny sepisuje (min. nař. z 29. srpna 1856 č. 17.586).

II. Tresty a řízení proti pokoutnictví:

Pokoutnictví čeliti má soud dvojím spůsobem:

1. praeventivně tím, že nesmí pokoutníka k zastupování stran ani tam, kde se zastoupení advokátem nežádá, připustiti (§ 29 odst. 2 c. ř. s.);

2. repressivně stihaje je přiměřenými tresty; v příčině poslední nutno rozeznávati:

a) Zakládá-li pokoutnictví samo o sobě nějaký skutek podlehající všeobecnému zákonu trestnímu, jest příslušným ten, který soud trestní, jenž provede řízení dle řádu trestního a vyřkne eventuelní test podle předpisů zákona trestního;

b) ve všech ostatních případech jest povolán stihati pokoutnictví onen soud, u kterého byl nějaký úkon jako pokoutnictví kvalifikovaný na př. zakročení přímé nebo nepřímé, předložení právní listiny od pokoutníka sepsané, vznesení podání jím zřízeného a p. předsevzat (§ 2 první věta cit. min. nař.). Stalo-li se tak u soudu stolice druhé nebo u soudu nejvyššího, může buď tento soud sám provésti příslušné šetření a trest na pokoutníka uvaliti nebo může z důvodů vhodnosti šetření toto a potrestání uložiti některému soudu stolice první (§ 2 druhá věta cit. min. nař.). Předpis tento mluví sice jen o »vrchních zemských soudech« a »soudu nejvyšším«, sluší však vzhledem k změněnému pořadí instancí míti za to, že práva k této delegaci má i sborový soud I. instance, pokud vystupuje jako instance druhá. (Srvn. §§ 3 a 29 J. N.)

Vyšetřování proti pokoutníkům provádí soud u výkonu své moci disciplinární jemu k zachování soudního pořádku přislušící z povinnosti

úřední. Zjistí-li pokoutnictví, ukládá vinníku trest peněžitý od 5 zl. 25 kr. do 210 zl. nebo vězení od 24 hodin do 6 měsíců (§ 3 cit. min. nař.).

Proti výroku tomuto, jejž vydati jest ve formě pouhého usnesení, přísluší odsouzenému do 14 dnů po doručení rekurs, o jehož podání i rozhodnutí platí předpisy §§ 514 až 528 c. ř. s. (čl. IV. č. 5 úv. z. k c. ř. s.). Pro rekurs tento, směřuje-li proti usnesení některým soudem prvé instance vydanému, bude instancí příslušnou buď sborový soud stolice I. nebo vrchní zemský soud dle všeobecného ustanovení § 3 J N.

Byl-li výrok prvého soudce stolicí druhou potvrzen, jest stížnost další vyloučena (§ 528 c. ř. s.)

Proti advokátům a notářům, kteří soudní podání, jež pro třetí osoby byla od pokoutníků sepsána, podpisem svým opatřují nebo jakkoli jinak pokoutnictví podporují, jest zakročiti disciplinárně (§ 5 cit. min. nař.).

Pokračování v činu trestném tvoří přitěžující okolnost (§ 95 odst. 2, § 263 tr. z.). Případ ten nastává (pokračování deliktu), předsevzal-li pachatel několik jednání, z nichž každé tvoří skutkovou povahu jedné a téže trestné činnosti, která však dohromady dle přirozeného pojímání netvoří několik, nýbrž jediný jen skutek trestný. Kdy tomu tak jest, o tom rozhoduje praktický smysl soudcův, ježto se vědě doposud ještě nepodařilo a také asi nepodaří vytknouti bezvadnou definici pokračování v deliktu. Nižádný soudce nebude však na váhách o tom, že jest tu jediný jen přestupek a nikoli přestupků několik, vedl-li cizoložský poměr mezi osobou A a B k celé řadě souložení, jako zase bez rozpaků shledá soudce více než jeden trestný skutek tehdy, když osoba A zrušíc první poměr vejde v podobný s jinou ženou. Jelikož pokračování v činu trestném tvoří jedinou trestnou činnost, počíná promlčecí čas běžeti teprve posledním aktem pokračování trestné činnosti; jestliže byly jednotlivé pokračovací činnosti vykonány v několika soudních okresích, rozhoduje co do příslušnosti všech soudů soud předstižení (§ 51 al. 2, 3 tr. ř.).

Rozdílným od pokračování v deliktu jest delikt trvající; případ ten nastává, tvoří-li netoliko způsobení, nýbrž i udržování stavu trestným jednáním způsobeného skutkovou povahu deliktu jako na př.: uvěznění nějaké osoby dle § 93 tr. z.

Pokuta konvenční (smluvená).

I. Pojem.

§ 1336 o. o. z. stanoví: Strany smlouvu uzavírající mohou se usnésti ještě zvlášť na tom, že se má pro ten případ, kdyby slib buďto vůbec nebo aspoň náležitým způsobem nebyl splněn nebo příliš pozdě splněn byl, zaplatiti místo náhrady škody určitý peněžitý obnos nebo obnos jinaký. Podle toho by se dalo mysliti, že pokuta konvenční má za účel zaručiti majetkový zájem pro ten případ, že by nebyl splněn smluvní závazek. Než § 1336 o. o. z. nepodává dle svého doslovného obsahu definice pokuty konvenční, a ze slov »místo náhrady škody« nelze odvozovati, že by nebylo možno posuzovati jako pokutu konvenční smluvenou pokutu v určitém (konkrétním) případu, která nemá jedině účelu shora naznačeného nebo vůbec k němu se neodnáší. Naopak sluší pokutě konvenční i dle zákona našeho přiznati vedle naznačného úkolu záruky zájmu majetkového pro případ nesplnění smlouvy též funkci prostředku utvrzovacího a zjišťovacího, a proto nepřestává býti smluvená pokuta pokutou konvenční, třeba se nejednalo vůbec o splnění nebo nesplnění smlouvy.

Toho neuznal nejvyšší soudní dvůr v nálezu svém č. 6821 sb.; odvolává se totiž mylně na to, že § 1336 vytýkaje definici pokuty konvenční vyslovil, že cedent nemůže platně slíbiti konvenční pokuty pro případ nepřesného placení dlužníkova (cessa), a proto ve všeobecném znění nelze schváliti též rozhodnutí čís. 38 rep. nál., že se pokuta konvenční promlčuje dle § 1489 o. o. z. ve 3 letech ode dne nabyté vědomosti.

Jsouc povahou prostředkem utvrzovacím a zjišťovacím, nemůže býti pokuta konvenční žádána, je-li hlavní jednání nemožným nebo nedovoleným, nebo měla-li by pokuta konvenční sledovati účel zákonodárcem zavržený ku př. obmezení při uzavření svazku manželského. Z důvodu tohoto prohlásil § 45 o. o. z. za neplatné vymínění pokuty konvenční pro ten případ, že by některá strana ustoupila od slibu manželského. Zákon ze dne 14. června 1868 č. 62 ř. z. zrušil v § 1 ustanovení § 1336, že nesmí převyšovati při zápůjčkách obnos soudcem přiřknutý pro opozděné placení nejvyšší úroky zákonné; i podléhá pokuta konvenční jistému obmezení co do obnosu jen potud, že může soudcem býti zmírněna, prokáže-li dlužník přehnanost její. Tohoto soudcovského práva zmírňovacího nelze se dle praxe (rozh. č. 9944 sb.) vzdáti, kdežto ve věcech obchodních právo to vůbec místa nemá (čl. 284 obch. zák.).

II. Účinky.

Smluvení konvenční pokuty poskytuje žalobu o zaplacení pokuty a to zásadně i tehdy, když nelze dokázati, že by měl žalobce nějaký zájem na závazku nesplněném. Naproti tomu neosvobozuje zaplacení pokuty konvenční v pochybnosti od splnění smlouvy a neodnímá též promissáři práva žádati za náhradu škody přesahující obnos pokuty konvenční. Nelze všeobecně a zásadně rozhodnouti otázku, zda možno žádati pokutu konvenční, když na straně slibujícího není nižádné viny co do nesplnění smlouvy; zde sluší uvážiti zvláštní okolnosti případu, dle kterých vůle stran po případě vylučuje kladné zodpovědění této otázky.

Pole důlní.

Horní zákon činí rozdíl mezi důlním polem a měrou důlní. Pole důlní jest souhrn několika důlních měr zahrnutých v jedné propůjčce (§ 34 odst. 3 hor. z.). Rozlišování toto není novým; neboť již Agrikola liší demensum (míra důlní) a area fodinarum (pole důlní) [de re metallica lib. IV.].

I. Rozsah polí důlních.

Při udílení báňských měr nedaleko kutiště, které není dosud způsobilé ku propůjčení (§ 44 hor. z.), může kutéř zvoliti směr, ve kterém má býti pole důlní — tvaru pravoúhelníka — prodlouženo (§ 36 hor. z.), nemůže-li se dohodnouti o něčem jiném s osobou žádající o propůjčení pole důlního. Určí-li se délka pole důlního co do směru a velikosti, jest dána i jeho šířka směrem i velikostí svou; délku a šířku vyměřiti jest tím způsobem, aby přišlo znamení kutací do prostřed míry důlní (§ 37 hor. z.). Žádá-li několik osob o udělení pole důlního, přísluší právo zvoliti rozsah a polohu důlního pole dle ustanovení zákonných té osobě, jejíž žádost o propůjčení byla úřadu hornímu dříve podána (§ 52 hor. z.). Podá-li několik uchazečů žádost o totéž důlní pole téhož dne, obdrží je společně, nemohou-li se sjednotiti o jeho rozdělení (§ 53). Toto společenství téhož pole důlního při žádostech podaných téhož dne k úřadu hornímu zakládá se na ustanoveních občanského zákonníka, který rovněž prohlašuje za společné vlastnictví věci, k níž několika osobám přísluší rovné právo

(§§ 415, 421 a 854 o. o. z.). Prioritu nálezu nelze míti za rozhodující nikoli nález vyhraženého nerostu, nýbrž otevření ložiště rozhoduje; avšak otevření samo o sobě není dílem okamžiku, nýbrž uskutečňuje se ponenáhlu, při čemž lze jen v případech velmi řídkých vésti důkaz co do okamžiku, jímž ložisko úplně se otevírá, a okolnost tato musí býti uznána teprve zvláštní komisí.

Případ tohoto společenství nastoupí obyčejně jen tam, kde dva sousední podnikatelé skorem současně otevřeli ložiska a pak současně podali žádost o zápis knihovní. Leč v tomto případu má se každý žadatel ucházeti o samostatnou zákonnou míru důlní (§ 53 hor. z.; viz motivy k hornímu zákonu str. 117).

II. Nabytí a používání důlních polí.

Zakládání staveb kutacích, zjednání i užívání polí důlních v denních měrách nebo pod nimi, nesmí býti překaženo měrami denními; jich vlastníkům přísluší však v případu poškození rovné právo na náhradu škody jako vlastníkům povrchu, kteří dotčeni byli dolováním (§ 84 hor. z.). Spolu s polem důlním propůjčen jest všecek prostor do nekonečné výšky i hloubky (§ 42 hor. z.), a nelze proto ku propůjčeným důlním měrám propůjčiti měr denních.

III. Obnovení mezí důlních polí.

Každý majitel důlního pole má právo žádati u úřadu horního za obnovení mezníků, jež se staly neznatelnými (§ 67 hor. z.). Revisi a opravu účastníky uznaného a pravoplatného vyměření důlního pole nelze provésti k jednostranné žádosti proti výslovné vůli druhé strany; pořad práva není však vyloučen (§ 67 hor. z.) [rozh. min. obch. ze dne 17. dubna 1864 č. 1740]. Mezníky polí důlních účastny jsou zvláštní ochrany zákona jako všechna znamení položená k určení mezí; odstraní-li se nebo přeloží-li se v tom úmyslu, aby se tím způsobila někomu škoda, je tu skutková povaha zločinu podvodu (§ 199 tr. z.). V tomto případu a v jiných případech, kde značky mezní náhodou nebo činem bezděčným stanou se neznatelnými, může držitel pole důlního u úřadu horního žádati za jich obnovení. Vyměření a vykolíkování propůjčených měr důlních poznamená se v knize propůjčkové (§ 51 hor. z.). Aby úřad horní provedl vyměření a sice vykolíkování, pokud se tak nestalo již ve smyslu § 65 hor. z., dále obnovení mezí a určení mezí v dole, má úředník revírní v příhodný čas hornímu úřadu případný návrh učiniti. Vyskytnou-li se při vyměření důlních měr nebo kladení mezníků spory, jichž nelze po dobrém odbýti, má horní měřič všechny sporné předměty seznamenati a předmět sporu co nejjasněji vytknouti, načež horní hejtmanství vyřizujíc věc odkáže soupeře s vyrovnáním sporných nároků na pořad práva.

IV. Propůjčení důlních polí nebo vyměření nemůže býti na újmu jiným držitelům dolů co do stáří jich v poli nebo jinakých dříve nabytých práv (§ 70 hor. z.). Vyskytnou-li se po propůjčení pole důlního stížnosti na porušení starších, již nabytých práv, kterých při prohledání hor nebylo dbáno, nebo která při tom vyrovnána nebyla, sluší stížnosti ty ve smyslu § 75 hor. z. na místě vyšetřiti u přítomnosti všech účastníků, při tom sporný předmět zjistiti a pokusiti se o smírné uklizení celého sporu. Neshodnou-li se nijak strany, odkáží se na pořad práva a horní hejtmanství nařídí jen ona prozatimní policejní opatření zjišťovací, která mají za účel zachovati předmět (§ 52 prov. předp.). Dokáže-li však starší majitel hor, že byl ve svých nabytých právech novou propůjčkou poškozen, může své

stáří v poli přivésti ku platnosti kdykoliv a nedocílí-li se o tom u horního úřadu smíru, může nároky své provésti pořadem práva.

V. Sloučení polí důlních.

Propůjčené míry důlní nebo pole důlní lze bez rozdílu, zda náleží témuž držiteli či držitelům různým, k jich žádosti sloučiti v jediné větší pole s jedním ústředním hloubením

1. hraničí-li přímo;
2. lze-li sloučením dolování účelněji provozovati (§ 112 hor. z.).

Zvláštním úkolem horního zákona jest učiniti a podporovati ona opatření, která takovémuto upravení horního vlastnictví jsou na prospěch, a s tohoto hlediska nesou se ustanovení §§ 112—114 k tomu, aby umožněna byla zejména komasace (sloučení, sražení) více polí důlních v jednu provozovárnu, poskytnouti jim dle okolností výhod a zvlášť vhodným způsobem je upraviti. Udržování hor bývá spojeno s různými překážkami; jsou-li totiž ložiska příliš hluboká a stavba šachet obtížna, byl by nezbytným značný náklad, kdyby každé důlní pole mělo míti své zvláštní hloubení. Konečně může býti nevýhodným založiti na různých místech současně ložiska ku těžení nerostů. Ve všech těchto případech jest sloučení několika důlních měr výhodno a účelno. Zákon připouští sloučení při bezprostředním sousedství za účelem výhodnějšího provozování. Jsou-li na různých dolech různá hypotekární břemena nebo táž břemena v různém pořadu zapsána, lze sloučení polí důlních jen tehdy dovoliti, když se předloží souhlas věřitelů a prohlášení jich, v jakém pořadu přenésti sluší břemena ta na sloučený majetek (§ 112 odst. 2 hor. z.).

Zřetel na břemena hypotekární odůvodňuje se tím, že se často spojují cennější doly s méně cennými, což by po případě mohlo býti na závadu věřitelům; nemají býti tedy jich nabytá práva poškozena a bez jich souhlasu nemá v hypotece nastati nižádná změna, jsou-li různá hypotekární břemena zapsána na různých dolech nebo tatáž břemena v jiném pořadu. Úřední sloučení sousedních cechů dálo se arciť i dle dřívějších zákonů horních. Avšak to vázáno bylo takovými podmínkami a bylo vůbec tak kuse upraveno, že podniky horní v tom nalézaly jen poměrně skrovné podpory své podnikatelské činnosti. Při slučování několika dolů nejde jen o jich knihovní soupis, čehož bylo by si přáti ku povznesení úvěru horního podniku a ku položení pevného základu hypotekárního a v jichž příčině horní zákon ani zvláštní normy nevytýká, ani obmezení nestanoví, nýbrž jde o skutečné jich spojení v podnik jediný, t. j. v jediné větší pole s ústředním hloubením. Všeobecnou zásadou jest však, že za sloučení vždy žádati musí majitelé dolů, že však nelze to nařídití z moci úřední aneb na žádost jednoho jen držitele. Nelze též donutiti třetí osobu, aby k tomu přistoupila. Zvláště sluší zmíniti se o slučování dolů, které náleží různým držitelům (buď zcela jiným osobám nebo těmže, leč v různém poměru). Sloučí-li se zajisté doly patřící témuž majiteli, nemění se tím poměr držební. Jedná-li se však o doly různých držitelů, pak je potřebí předchozího dohodnutí podílníků o jich dalších podílech na celku (§ 112 hor. z.).

Polepšovny viz Káznice.

Policie.

I. Pojem a význam.

Výraz »policie« jest latinská forma řeckého »πολιτεία« v původním svém významu t. j. ústava státu nebo stát samotný. Ve středověku vzešel

ze zvláštního pomísení významu zcela rozdílného slova »politesse« (ze slova »polir« čistiti, dobře zaříditi, dáti do pořádku) další význam slova policie t. j. pořádek, blahobyt a bezpečnost zavedená vrchností. Nejprve vešel v obyčej výraz ten při městech, brzy však též vztažen na státní činnost, která sleduje naznačené účely. Pojem policie v nynějším skoro významu pochodí z Francie, kdež označována byla slovem »police« mezi 14. a 15. stoletím určitá oblast městské a státní činnosti.

Teprve o sto let skorem později vniklo slovo »policie« v tomto významu do Německa; když pak koncem 15. a počátkem 16. stol. učiněn byl pokus sesíliti a oživiti státní funkce říše, byly sestaveny četné zákonné předpisy u velký říšský zákon zvaný »Veličenství římského císaře řád a reformace dobré policie ve svaté říši římské« t. j. tak řečený říšský řád policejní z r. 1530. Předpisy zákona toho měly za účel uvésti větší pořádek a bezpečnost v zemi, staviti nemravnost, přepych obmeziti a zvýšiti blaho lidu. Tento policejní řád byl několikrát (r. 1548, 1577) obnoven a rozšířen a tvořil základ četných policejních řádů a zákonů, které byly vydány v 16. a 17. stol. v jednotlivých územích. Tak zjednalo si slovo »policie« všeobecného přístupu v Německu i v rakouských zemích dědičných, neboť výrazem tím pojímána byla veškera činnost vrchnosti uvnitř říše, v jednotlivých územích a městech, pokud činnost ta nezáležela v konání spravedlnosti.

V literatuře státovědecké není snad odvětví tak bohatého otázkami spornými, jako pojem a objem policie. Brzy se obmezuje na udržování pořádku nebo na zamezení pohrom a nebezpečí nebo hrozících bouří, ať příčinou toho jest bezprávná činnost lidská nebo události přírodní, brzy přisuzuje se policii celé obsáhlé odvětví činnosti nebo zařízení sloužících nejrůznějším zájmům příslušníků státních. Nejhorlivěji se zastává ten náhled, že k policii náležejí všecka opatření, která mají zabezpečiti právo před hrozícím porušením. Mnozí shledávají konečně rázovitý znak policie v odvrácení násilí nebo v upotřebitelnosti prostředků donucovacích.

Tato neurčitost pojmu a zvláště též způsob, jakým vykonávají se některá odvětví policie, zprotivila se na jedné straně mnohým jakožto nebezpečí svobody a rozvoje jednotlivců, jakožto nástroj libovůle, na druhé straně dožadováno se nadmíru často jejího přispění. Teprve ve druhé polovině 17. stol. podařilo se vymeziti pojem policie, který dnešnímu významu policie jest velice blízek. Pojímánať policie jakožto soubor všech zákonných opatření, kterými se má předejíti trestným skutkům, zabrániti každému porušení veřejné bezpečnosti, stíhati pachatele, zatknouti je a dodati soudům; činnost tuto nemohl stát více již ponechati jednotlivcům nebo obcím, nýbrž přikročiti musil k nezbytným zařízením a přidržeti místní vrchnosti ku plnění úkolů na ně přenesených.

Tím způsobem zabíral stát ponenáhlu veškeren kulturní život národa oborem své činnosti, a tyto nové úkoly státu shrnuty byly pod výraz »provádění a udržování dobré policie«. Jakousi mez klade policii svoboda jednotlivce: ne stát, nýbrž jednotlivec sám má právo určiti si účely své a jednotlivci musí býti zaručena volnost v pohybování, pokud nejedná proti obecnému blahu a nepoškozuje jiných osob v jich právech. Stát nesmí jednotlivci vnucovati proti jeho vůli nějaký prospěch, třeba dobře myšlený. Donucení lze jen potud odůvodniti, pokud přikázaný způsob jednání neb

opominutí jeví se býti nezbytným ku dosažení nějakého nalehavého účelu státního.

Jelikož policie tak rozsáhlou měrou zasáhá ve vlastnictví a svobodu jednotlivce, čímž dotýká se nejdůležitějších zájmů, jeví se být ospravedlněným požadavek, aby policie z poloviny aspoň zákonem byla upravena a dotyčná příslušnost úřadů pevně byla ohraničena.

Co do objemu a oboru působnosti policie rozhodnými byly časové názory o úkolech státu mimo konání spravedlnosti. Dle různosti úkolů těch rozdělovala se rozdílně policie. Ve vědě byl prvním Pütter, který označoval policii jakožto zvláštní odvětví oné činnosti státu, jejímž bezprostředním předmětem jest povznášení a hájení kulturních zájmů národa. Mohl souhlasí v celku s Pütterem a označuje policii jakožto soujem všech těch různých státních ústavů a opatření, jichž účelem jest odvrátiti s použitím všeobecné moci státní ona vnější nebezpečí, která jsou na překážku všestrannému, dovolenému rozvoji sil lidských a kterým jednotlivec sám o sobě čeliti nemůže. Tím liší se prý policie od konání spravedlnosti; Mohl vylučuje z oboru policie činnost státu směřující k zabránění zločinného rušení pokoje a pojímá tuto činnost jakožto odvětví justice »justice praeventivní (předstižní)«.

Policii vykázáno jest ve všech odvětvích rozsáhlé pole činnosti. Policejní činnost má téměř nepřehledný obor působnosti: ochrana fysické osobnosti, ochrana duševních a mravních zájmů, policie obstarává státu připadající péči o jmění a vlastnictví v rámci zákonů tím způsobem, že má odvrátiti dílem hrozící škodu (požární, vodní policie, opatření proti moru dobytčímu a pod.), dílem opatřeními svými povznášeti rozvoj různých odvětví činnosti výdělkové. Ve všech dobách zavdával však pojem t. zv. politické, vyšší nebo státní policie nejeden podnět k odporu. Úlohou její jest pozorovati celý život politický a odvraceti nebezpečí z něho hrozící státu a státní vládě. V dřívějších dobách měla namnoze politická policie co nejvíce potlačovati politický život národa. Všeobecné zásady o objemu policejní moci došly proto též v ústavních listinách většiny států zvláštní sankce; než nikoli jen dle těchto zákonů, nýbrž i vlivem změněných názorů o státu a o poměru vládnoucích a ovládaných nesmí více činnost politické policie směřovati ku potlačování politického života. Než nižádný stát nemůže býti úplně bez politické policie, a spatřuje-li se úkol její v tom, že pozoruje v zákonných mezích politická hnutí a zabraňuje trestné činy čelící proti státu a státní moci, tož není politická policie nepřítelkyní, nýbrž spíše ochranitelkou politické a občanské svobody.

II. Rakouské policejní právo.

Toto pojímá celkový úkol policie a odpovídající tomu povinnosti občanů státních; jakkoli rakouské právo policejní ústavní změnou státních poměrů doznalo mnohých modifikací, přece zůstal tento obor státní činnosti v mnohých odvětvích svých v celku nezměněn, jelikož právo policejní nemá důkladné kodifikace a většinou opírá se o starší předpisy. Obor působnosti rakouské policie lze shrnouti v tyto povinnosti: stálé pozorování všech událostí a zasahování při rušení pořádku, pokoje a bezpečnosti, dále vedení v patrnosti, přísné střežení a třídění osob, zakročování při jednáních a opominutích, intervence při nehodách a konečně péče o jisté předměty. Policie má konečně veliký vliv na soudnictví podporujíc je dle

soudního řádu, spolupůsobí jako žalobkyně, dále vykonává příslušející jí právo trestní a konečně i ve věcech civilních obstarává funkce přiznané jí v určitých případech. Císařským nařízením ze dne 20. dubna 1854 č. 96 ř. z. (§§ 1 a 7) jest policii poskytnuto právo vydávati nařízení, opatření a zákazy v oboru své úřední působnosti a vynutiti jich šetření donucovacími opatřeními a tresty. Toto právo bylo základními zákony státními potvrzeno; jsouť dle čl. 11 státního základního zákona ze dne 21. prosince 1867 č. 145 ř. z. úřady státní v mezích své úřední činnosti oprávněny vydávati na základě zákonů nařízení a udíleti rozkazy a vynutiti jich zachování.

Policejní právo trestní zahrnuje předpisy a zákazy a trestání porušení jich peněžitými tresty a vězením. Výkonná moc policejních úřadů upravena byla blíže cit. cís. nařízením ze dne 20. dubna 1854, jímž vydán byl předpis pro výkon opatření a nálezů zeměpanských politických a policejních úřadů; policejní řízení trestní upraveno řadou dalších ministerialních nařízení (viz Právo trestní policejní).

III. Rozdělení policie.

1. Dle místního rozsahu, k němuž se policie odnáší, roztřiďuje se policie v policii státní, zemskou a místní. Státní policie pojímá všechna opatření, kterých žádá bezpečnost a trvání státu v policejním ohledu. Zemská policie odnáší se ku větším územím, z pravidla k jednotlivým zemím korunním. Leč policie státní a zemská bývá stotožňována na rozdíl od místní policie, jejíž obor působnosti vztahuje se jen na některou obec nebo na několik obcí.

2. Podle druhu a způsobu působnosti rozeznává se

a) ochranná policie, která v sobě pojímá všecka preventivní opatření na ochranu státních občanů a jich zájmů, pokud by zájmů těch jednotlivec nemohl vůbec nebo aspoň ne dostatečně v mezích platných zákonů hájiti.

b) Policie zdravotní pojímá celé zdravotnictví, pokud spadá v objem policejního oboru působnosti.

c) Policie v nouzi poskytuje pomoc a přispění proti hmotným nesnázím jednotlivců nebo celých společenských kruhů.

d) Policie živelní má působiti k záchraně a ulehčení v mimořádných případech neštěstí, která způsobena byla pohromami živelními osobám nebo majetku.

3. Hledíme-li k cíli a účelu policie, můžeme lišiti:

a) policii pořádkovou, která má za účel vésti v patrnosti osoby a udržovati pořádek ve společenských vztazích. Sem náleží zejména: ohlašování, pasy, sčítání lidu, předpisy o užívání určitého jména a příjmení, policie co do různých výdělkových poměrů (nádennictví a služba, živnostenská policie).

b) Policie bezpečnostní vztahuje se ku bezpečnosti osob, zdraví, života, vlastnictví a cti, tedy předpisy o hodině policejní, předpisy proti rušení pokoje, nadávkám a urážkám, kterých netrestají soudy, opatření proti nebezpečným nebo podezřelým osobám, dohled nad nebezpečnými předměty (parní kotle, třaskaviny, jedy, zbraň a náboj), opatření při pohromách (povodně, požáry). Bezpečnostní policie pojímá v širším smyslu policii stavební, horní, honební, lesní, spolkovou, shromažďovací, tiskovou a dopravní. Sem náleží též veškerá policie silniční (železnice, koňská dráha,

doprava vodní, převoz, říční plavba, námořská policie, plťařství, povoznictví, ústavy posluhů, volnost chůze a bezpečnost dopravy).

c) Policie mravnostní; sem počítají se předpisy o dohledu nad prostitutní, konkubinátem, obžerstvím, žebrotou, hrami, policií divadelní, veřejnými zábavami (produkce divadelní, podniky hudební a zábavy taneční).

d) Policie soudní pojímá funkce státního návladnictví, podporu trestních soudů dle předpisů trestního řádu, policejní trestní soudnictví, ona obstarává dále jisté funkce v právu občanském a to:

aa) při rušení držby,

bb) při výkonu vězení osobního,

cc) při nálezích,

dd) při retencích a svémocném zabavení,

ee) při smírčích úkonech soudcovských (smíry, spory čeledínské, nájemné a pod.).

IV. Policejní nařízení.

Řečeno bylo již (svrchu II.), že dle § 1 cit. cís. nařízení ze dne 20. dubna 1854 byly úřady policejní zmocněny vydávati a prováděti v oboru své úřední působnosti nařízení, opatření a nálezy.

1. Policejní nařízení mohou vydávati:

a) ústřední úřady, pokud k tomu však jsou zmocněny nějakým zákonem;

b) podřízené státní úřady správní;

c) konečně obce ve věcech místní policie.

U výkonu místní policie může obecní výbor v mezích platných zákonů vydávati policejní nařízení platná pro obvod obce a pohroziti, nešetří-li se nařízení těch, peněžitou pokutou až do 10 zl. nebo v případu nedobytnosti vězením 48 hodin.

2. Policejní úřady vydávají trestní opatření ve všech přestupcích pravomoci jich přikázaných

3. Jiná část úředních opatření policejních odnáší se k oboru licencí, autorisací, koncesí ve všech těch případech, kde závisí držba jistých předmětů nebo výkon jistých jednání na předchozím schválení úřadů policejních.

V. Právní prostředky.

Proti policejním nařízením, opatřením a nálezům přísluší právo stížnosti k politickým úřadům zemským a v třetí instanci k ministerstvu vnitra. Co do práva stížnosti k soudnímu dvoru správnímu a k soudu říšskému nelze trestních opatření policejních úřadů vzhledem k ustanovení § 28 zákona ze dne 22. října 1875 o příslušnosti soudního dvoru správního nyní v odpor bráti až do konečného upravení trestního práva policejního před soudním dvorem správním.

VI. Policejní úřady

1. Státní a místní policii, pokud tato nespadá v obor působnosti obce, obstarávají politické úřady; tyto mají bdíti nad tím, aby obce jednaly dle práva policejního. Okresnímu hejtmanu přísluší správa policejní v okresu, místodržiteli v zemi, a ministr vnitra řídí vrchní správu policie v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených. V městech větších nebo v místech, kde práce policejní nabývají většího objemu nebo kde toho vyhledávají zvláštní poměry, zřízeny jsou zvláštní policejní úřady, které náležejí ku politickým úřadům správním.

2. Organisace.

a) Na základě nejvyššího rozhodnutí ze dne 24. června 1852 zřízena byla policejní ředitelství, která dříve zvána městská hejtmanství.

aa) Dle objemu své činnosti rozčleněna jsou ředitelství v sekce, departementy, oddělení a úřady — zevně pak na komisariáty, expositury, inspektoráty. Sekce, departementy etc. zahrnují správu ústřední, t. j. všechny záležitosti, které vyžadují ústřední, jednotné úpravy s jednoho hlediska, nebo které poskytují jen ve své jednotě žádoucí evidenci o celém obvodu; naproti tomu jsou komisařství a expositury organy ústřední správy a opatřují výkonnou službu policejní a přímý dohled. Policejní obvod (rayon) jest území, na které se vztahuje činnost policejního ředitelství. Obvod ten obsahuje po případě několik obcí, a netoliko obce městské, nýbrž i venkovské. Nyní jsou policejní ředitelství ve Vídni, v Praze, Brně, Lvově, Krakově, ve Štýrském Hradci, v Terstu.

bb) Policejní ředitelství podléhají v první řadě příslušnému místodržiteli korunní země a pak ministerstvu vnitra.

cc) V těch zemích korunních, ve kterých zřízena nejsou policejní ředitelství, přikázáni jsou místodržitelství nebo zemským vládám k obstarávání agendy státní policie policejní úředníci od nejbližšího policejního ředitelství; tak tomu jest nyní v Linci, Solnohradě, Innomostí, Lublani, Zadru, Celovci, Opavě a Černovicích.

dd) V čele ředitelství policejního stojí policejní ředitel (ve Vídni policejní president), jemuž přikázán jest určitý počet konceptních a manipulačních úředníků, jakož i sluhů a stráže. Policejní president jest ve IV. hodnostní třídě, policejní ředitel v Praze jako dvorní rada v V. třídě a ostatní policejní ředitelé jakožto vládní radové v VI. třídě hodnostní. V čele sekcí (ve Vídni) stojí vrchní policejní radové, departementy spravují policejní radové a komisařství vedou vrchní komisaři nebo komisaři. Konceptní úřadníci jsou s vrchními policejními rady (ve Vídni) v VI. třídě, policejní radové v VII., vrchní komisaři v VIII., komisaři v IX., koncipisté v X. třídě hodnostní; konceptní praktikanti nejsou zařaděni v žádnou třídu hodnostní. Manipulační úředníci jako kancelisté, officiálové, adjunkti výpomocných úřadů ředitelství a ředitelové výpomocných úřadů jsou v XI.—VIII. třídě hodnostní. Konceptní úředníky IV.—VI. třídy hodnostní jmenuje císař, konceptní úředníky VII.—IX. třídy hodnostní ministr vnitra, ostatní konceptní a manipulační úředníky jmenuje místodržitel (min. výnos ze dne 12. června 1870 č. 2546).

ee) Ku přijetí do konceptní praxe žádá se průkaz rakouského občanství státního, průkaz odbytých právnických studií, tří státních zkoušek s prospěchem odbytých, znalosti zemských jazyků a průkaz bezúhonného žití; k dosažení místa konceptního úředníka potřebí jest nad to průkazu o odbyté praktické zkoušce pro politickou správu ve smyslu cís. nař. ze dne 10. října 1854 č. 262 ř. z. (nejvyš. rozhod. ze dne 22. prosince 1887).

ff) Místa úředníků manipulačních vyhražena jsou na základě zákona ze dne 19. dubna 1872 č. 60 ř. z. vysloužilým poddůstojníkům, jimž udělen byl certifikát k tomu opravňující.

gg) Dovolenou dává policejním úředníkům policejní ředitel až do 6 neděl, místodržitel do 6 měsíců, delší dovolenou ministr vnitra. Policej-

nímu řediteli udílí dovolenou místodržitel do 14 dnů, delší dovolenou ministr vnitra (min. výnos ze dne 12. června 1870 č. 2546).

hh) V záležitostech disciplinárních posuzují se policejní úředníci dle císařského nařízení ze dne 10. března 1860 č. 64 ř. z., v záležitostech pensijních dle všeobecného normálu o pensích úřednických.

b) Stráž bezpečnostní.

Stráž bezpečnostní jest ústavem občanským povolaným ku podpoře úřadů státních a obecních při udržování veřejného pokoje, pořádku a bezpečnosti, jakož i při zachovávání platných zákonů a nařízení. Stráž bezpečnostní podřízena jest policejnímu řediteli, jemuž přidělen jest ku řízení výkonné služby vyšší úředník strážní. Stráž bezpečnostní skládá se ze strážních úředníků (z ústředních, vrchních, okresních a revírních inspektorů), z inspektorů strážních, nadstrážníků a strážníků a rozpadá se v inspektoráty a okresní oddělení. Ku přijetí do stráže bezpečnostní potřebí jest: rakouského státního občanství, stáří od 24—40 let, úplného zdraví, statné postavy, úhledného zevnějšku a obratného jednání, předběžného bezúhonného života, znalosti zemských jazyků. Úředníci jsou zařaděni do hodnostních tříd a požívají platů aktivitních na příslušnou třídu připadajících vedle případného paušálu. Strážníci dostávají služné 360 zl., nadstrážníci 420 zl., inspektoři II. třídy 540 zl. a I. třídy 600 zl. vedle 25%ního aktivitního přídavku a přídavku starobního, který obnáší po 10 létech 40 zl., po 40 létech 130 zl. a který se započítává do pense. Orgány strážní jsou ubytovány v příbytcích na způsob kasáren a nosí uniformu, která opatřuje se i s výzbrojí na základě soustavy hromadné. Strážníci vykonávají službu jednotlivě v obvodu nebo na určitém místě, jako hlídky, eskorty (ozbrojený průvod), při dozoru a dopravě trestanců a vůbec všude tam, kde službu obstarati má některý výkonný orgán bezpečnostní.

Inspektoři vedou knihy služební a kontrolu. Ve výkonné službě podřízeny jsou všecky orgány stráže přidělené určitému komisařství správci okresu, pokud se týká, policejnímu řediteli. Požívají pak vyšší ochrany právní, mohou býti pochváleny, odměněny, potrestány i propuštěny, jakož i ku své žádosti z úřední povinnosti dány do výslužby. Bližší data vykazuje úřední poučení pro bezpečnostní stráž, které sestává ze statutu organisačního, z prováděcího k němu předpisu a ze služební instrukce.

c) Civilní stráž policejní.

Úkolem této jest neustálý dohled a pozorování všech důležitých událostí v okresu jí přikázaném, dále rychlé a účinné stihání nezákonných jednání a opominutí, jakož i vyšetření a zatčení pachatelů. Stráž tato přidělena jest z části ústřední kanceláři policejního ředitelství, z části komisařstvím. Členové civilní stráže policejní doplňují se zpravidla ze způsobilého mužstva bezpečnostní stráže (dekret nejvyš. pol. úř. ze dne 21. ledna 1854 č. 1118 čl. 13) a jsou vzati do přísahy; jim dostává se služného v obnosu 360 zl. a 420 zl. vedle 25%ního přídavku aktivitního, mají nárok na přídavek dle stáří až do obnosu 130 zl. (nejvyš. rozhod. ze dne 29. prosince 1872) a mají konečně nárok na pensi.

d) Úřady policie pohraniční.

Policejní funkce na hranicích této polovice říše svěřeny jsou: pro Čechy policejní exposituře v Podmoklí a Děčíně, pro Slezsko policejnímu inspektorátu v Bohumíně, pro Halič policejnímu komisařství v Brodech a Podwoloczysce, policejní exposituře v Belzei, v Madjanu siemawském,

v Szcakowé, Oswieczimu a v Nadbrzezicu, pro Bukovinu policejnímu komisařství v Nowosielitze a v Itzkanech, pro Přímoří a Korutany policejnímu ředitelství v Terstu, policejnímu komisařství v Cormonsu v Pontaflu, pro Tyrolsko policejnímu komisařství v Ale, pro Solnohradsko polic. inspektorátu v Solnohradě, pro Horní Rakousy polic. inspektorátu v Pasově a policejní expositúře v Brunově. Kromě toho jsou na hranicích všech zemí stýkajících se s cizozemskem vyjímaje Dalmacii funkce policejní svěřeny jednotlivým pohraničným úřadům celním (viz Policie pohraniční).

3. Obvod působnosti úřadů policejních.

Dle statutu ze dne 10. prosince 1850 jest obvod působnosti zmíněných úřadů tento: Policejní úřady mají předejíti a brániti cestou zákonnou všem nebezpečím ohrožujícím panovníka, císařský dům, zákonný řád, vůbec právní stav, blaho státu a jednotlivce; mají udržovati veřejný pokoj a řád v obvodu svého okresu, překaziti útoky na pokoj a řád, poškození osoby i vlastnictví, ať již poškození stalo se náhodou či lidskou činností úmyslnou nebo bezděčnou; dále přítrž činiti vzrůstu škody, poruší-li se řád a bezpečnost, odstraňovati škodlivé následky, konečně pátrati po rušitelích zákona, zadržeti je a odevzdati povolaným úřadům.

Úkol tento lze vyznačiti těmito obory:

a) udržování veřejné bezpečnosti a vnitřního pokoje;

b) péče o bezpečnost osoby;

c) péče o bezpečnost vlastnictví;

d) zachování veřejného pořádku a

e) veřejné mravopočestnosti;

f) vykonávání policie trestní.

Činnost úřadů policejních jest v tomto směru pozorovací, předstihující, zabraňující (správní policie); nastalo-li skutečné porušení práva a poškození, směřuje činnost ta k tomu, aby odhalen byl pachatel a odevzdán příslušnému úřadu trestnímu (policie soudní).

Ad *a)* Povinností úřadů policejních jest přesně vésti soupis (konskripci), ohlašování, pasy a v stálé patrnosti udržovati stav tuzemského a cizozemského obyvatelstva v obvodu svém a tím zásobiti se potřebnými daty, jestliže by dožádány byly o vysvětlení úřady neb soukromníky.

Ku podstatným povinnostem úřadů policejních náleží pozorovati smýšlení lidu jak co do politických, sociálních, zákonodárných a správních stavů, tak i co do potřeb a přání obyvatelstva. Ony bdí nad tiskem, spolky a shromážděními, nad všemi tajnými rejdy, které by mohly ohrožovati veřejnou bezpečnost, a zvláště bdí v té příčině nad podezřelými osobami. Policejní úřady usilovati musí o to, aby se předešlo každému porušení veřejného pokoje a pořádku, potlačiti je v zárodcích, a jestliže porušení takové nastalo, učiniti mu přítrž za přispění stráže bezpečnostní, po případě i za spolupůsobení četnictva a vojska.

Ad *b)* Péče o bezpečnost osoby ukládá dozor ku všelikým činům a opominutím uvnitř obvodu policejního, jimiž by ohrožen býti mohl život, zdraví a tělesná bezpečnost obyvatelstva. Dohled vykonává se nahlédáním, střežením, obchůzkami, hlídkami, ostříháním ulic, náměstí, národních slavností, plesů atd., dopravy železniční a paroplavby; dále intervencí při ohni, povodni, epidemiích, v případech sešílení a neštěstí, onemocnění na ulici, samovraždy a pod.; konečně dohledem ku výrobě, nošení a zasílání zbraní a nábojů.

Ad *c)* Bezpečnost vlastnictví vyžaduje dohled na zahaleče, tuláky, žebráky, všechny nebezpečné osoby, propuštěné vězně, odstrčené, vyhostěné, přechovavače zločinců, dále občasné rozsáhlejší obchůzky a prohledání pokoutních míst. Sem náleží též registrování nalezených, ztracených, ukradených a uloupených předmětů, spáchaných zločinů, popis uprchnuvších nebo zmizevších osob nebo nález mrtvol a rozšiřování zatykačů; konečně sem náleží provádění zákona o tulácích a postrku.

Ad *d)* Úřadům policejním přináleží provádění řádu divadelního, dohled na výčepy, hostince a zájezdní hospody a pod., veřejná shromažďovací a zábavná místa a dohled nad policejní hodinou. Policejní úřady povolují veřejné deklamatorní a hudební produkce každého druhu dle programu podnikatelem předloženého, dále představení, plesy, taneční zábavy, otevření hostinců a výčepů přes hodinu policejní. Konečně mají dávati pozor na kejklíře, kapsáře, potulné hudebníky, harfenisty, potulné zpěváky atd. Přísně sledují šetření předpisů o zachovávání noremních dnů a bdí nad udržováním nedělního klidu.

Ad *e)* Policejní úřady bdí nad hrami na veřejných místech jako jsou sázky, hazardní a jiné zapovězené hry, vykonávají policii mravnostní netoliko co do prostituce, nýbrž i co do veřejných lázní, (koupelen) výstav, výkladních skříní, návěsných štítů atd.

Kromě uvedených 5 hlavních odborů přináleží nadto ještě policejním úřadům provádění řádu čeledínského, dohled nad řády dopravními a nad řády sazeb (tarify) pro jednotlivá odvětví výdělková. Policejní úřady opatřují též funkce smírčího soudnictví, obrátí-li se k nim strany za účelem vyrovnání sporův jejich.

Ad *f)* Policejní úřady mají pátrati po všech zločinech, přečinech a přestupcích, které nejsou vyšetřovány jedině ku žádostí súčastněných, a mají učiniti přípravná nařízení potřebná k tomu, aby věc byla objasněna neb aby uchovány stopy trestného činu nebo útěku pachatelova. Policejní úřady mají v případech zákonem stanovených provésti prohledání domu a prozatímnou vazbu obviněného, vyhledávání mají však ihned postoupiti příslušnému státnímu zastupitelství nebo soudu; obor činnosti jejich co do policie trestní jest tedy z části samostatný, z části podružný; jsouť úřady policejní též pomocnými organy úřadů trestních.

Ad *g)* Dále spadá v obor činnosti úřadů policejních výkon policie tiskové. Sem náležejí předpisy zákona tiskového o složení povinných exemplářů, o zabavení tiskopisů, o podporování státního návladnictví při četbě povinných exemplářů a j. v.

Ad *h)* Povinností úřadů policejních jest však také pilně bdíti nad nedostatky a vadami ve správě místní policie, odstraňovati je v přátelské shodě s povolanými organy obecními, jíti s nimi ruku v ruce a spojiti se s nimi k žádoucím opatřením v případech neštěstí. Neuposlechnou-li obce nařízení úřadů policejních, mají samy ihned učiniti potřebná opatření neodkladná, pokud nezbytnými se jeví z ohledů na zájmy veřejné; o tom má policejní úřad zprávu podati představenému úřadu. Policejní úřady jsou zavázány podporovati svými orgány obec při obstarávání policie místní a oznámiti jí (obci) neprodleně přestupky předpisů o místní policii, pokud trestání jich obcím přináleží.

Policie bezpečnostní.

I. Pojem a význam.

Policie bezpečnostní jest souhrn zákonných předpisů a předstížných opatření na udržení a ochranu veřejné bezpečnosti, pokoje a pořádku; policie bezpečnostní chrání řadu hmotných, mravních a duševních zájmů a zabíhá v několik oborů práva veřejného. Veřejná bezpečnost jest onen stav, ve kterém veškerenstvo i jednotlivci pojištěni jsou proti každému poškození a porušení zájmů právem uznaných a požívajících ochrany právní. Nemá-li však porušena býti osobní svoboda, může policie zabezpečovati jen před takovými škodami, proti nimž nemá jednotlivec ani právních ani skutečných prostředků. Nemá tedy policie zasahovati ani v soukromoprávní poměry, k jichž ochraně lze se dovolati občanských soudů, ani jednotlivci předpisovati způsob života; za to má však čeliti všem nebezpečím, která ohrožují životní statky veškerenstva i jednotlivců. Ovšem dosud nepodařilo se uspokojivým způsobem vystihnouti přesně a jasně obsah a rozsah policie bezpečnostní a odtud též se vysvětluje, že dodnes prudce útočí se zvláště na odvětví policie bezpečnostní; je to obor působnosti t. zv. politické policie bezpečnostní. Policii bezpečnostní příslušejí dnes ještě četná oprávnění, která dřívější politická policie vykonávala téměř v míře neobmezené a dle své libovůle; sem náleží jmenovitě policejní vyhostění; toto oprávnění jest však nyní z míry obmezeno zvláště vůči příslušníkům státním, jimž zaručeno jest ústavou volné stěhování osoby a jmění uvnitř území státního (čl. 4 stát. zákl. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 64 ř. z.). Policie bezpečnostní musí přísně dbáti neporušitelnosti osobní svobody a práva domovního a smí jen v mezích zákona a dle zákonných výjimečných ustanovení zasahovati v osobní svobodu jednotlivce anebo jeho právo domovní, ona má vůbec jakožto strážkyně všeobecných práv občanů státních a na jich ochranu vhodná opatření činiti. Prostředky k tomu jsou: pozorování, bdělost a včasné zasažení po případě užití vhodných donucovacích opatření a to jen potud, pokud se nezbytnými jeví.

II. Roztřídění.

Policii bezpečnostní možno rozděliti ve tři velká odvětví a to

1. péče o bezpečnost osoby;
2. péče o bezpečnost vlastnictví;
3. udržování veřejného pořádku.

Jest tedy činnost policie této, jak právě dotčeno, pozorovací, předstihující, ochraňující a při skutečném porušení práv a poškození jest činnost tato trestající. Péče o bezpečnost osobní zahrnuje v sobě dohled ke všem jednáním a opomenutím, jimiž ohroženy jsou náhodou nebo úmyslně život, zdraví a tělesná bezpečnost. Bezpečnost vlastnictví žádá střežení všeobecně nebezpečných nebo podezřelých osob (tuláci, žebráci, propuštění trestanci, osoby bez zaměstnání, poběhlíci atd.). Činnost ve příčině udržování veřejného pořádku jest dvojí; policie bezpečnostní má předkem učiniti opatření k tomu cíli, aby se předešlo porušení veřejného pokoje a pořádku, má dále porušení práva a přestoupení zákonných ustanovení buďto sama trestati nebo případně zakročiti u příslušných úřadů, aby jimi trest byl vyměřen. Důležitou částí policie bezpečnostní jest policie místní, která v podstatě chápati se má opatření nezbytných k odvrácení

všeho toho, co by ohrožovati nebo poškoditi mohlo život a zdraví, vlastnictví a blahobyt obyvatelů jednotlivé obce.

III. Obor působnosti policie bezpečnostní jest dle uvedeného tak velký a zabírá tolik odvětví, že nelze téměř úplný obraz o tom podati, a proto dlužno zde naznačiti jen základní, všeobecné obrysy.

1. Bezpečnostní policie k udržení veřejného pokoje a pořádku zabývá se:

a) pasy; sem náležejí předpisy o cestování v tuzemsku i do cizozemska, předpisy o cestování cizozemců do tuzemska, předpisy pasovní pro vojsko, pro brance, kontrola pasů k zamezení podloudnictví, legitimace čeledi a živnostenských pomocníků (viz čl. Pasy);

b) ohlašování zabírá předpisy o řádném oznámení přibylých cizích osob, dále těch, kdož v určité obci zvolí si řádné bydliště, jakož i každou změnu bytu usedlých již obyvatelů obce, jich podnájemníků a služebníků žijících s nimi ve společné domácnosti (viz čl. Ohlašování);

c) předpisy o užívání a nosení zbraně, o výrobě zbraní a náboje, o výrobě a prodeji střelného prachu, jakož i opatření při dopravě střelného prachu (viz čl. Zbraně);

d) předpisy o odstrčení, vyhostění, vypovězení, o dohledu policejním, předpisy proti žebrákům, tulákům, cikánům a poběhlíkům, o polepšovnách a donucovacích pracovnách (viz čl. Odstrčení).

e) Opatření při nepokojích (bouřích) má zahnati zhoubné následky a potrestati přestupky zákona přímo nebo odevzdati pachatele příslušnému úřadu. Úřady policejní a orgány jich mají tu zakročiti rázně, jednati obezřetně, rychle a odhodlaně. Případná zákonná nařízení nemohou býti bezpečnostní policii vždy zcela uspokojivým vodítkem, neboť naopak veškeren výsledek spočívá na obezřetnosti a potřebném taktu úřadu bezpečnostního. Nicméně jest trestní zákon vždy jen rozhodným pro zakročení úřadu, pro posouzení větší či menší důležitosti a charakteristických známek rušení veřejného řádu.

2. Bezpečnostní policie na ochranu života střeží zvláště zachovávání zákonných předpisů k odvrácení nebezpečí spojených s užíváním parních kotlů, při plynovém a osvětlovacím zařízení, při uschování třaskavých látek (petrolej) a při podnicích elektrotechnických. Dále sem náležejí ku př. zákazy stříleti na určitých místech, předpisy o zachraňování života a opatření proti pokusům sebevraždy, valná část policie stavební a vodní, jakož i celý obor policie horní, jmenovitě všechna zákonná opatření na odvrácení nebezpečí hrozících člověku z podniků horních, jakož i četné bezpečnostní předpisy ve všech ostatních odvětvích lidské činnosti výdělkové.

3. Policie bezpečnostní na ochranu vlastnictví zabývá se zvlášť výkonem dražeb veřejných, odnáší se k cejchovnictví, řádům o taxách, k veřejným váhám a mírám, k předpisům o nálezu, k půjčovnám, k celé požární policii a předpisům řádu stavebního, k veškeré policii silniční a k řádům silniční policie, k předpisům o policii vodní, říční a námořské, k celé živnostenské policii, jakož i posléze k policii honební, lesní a k policii na ochranu luk a polí a j.

IV. Bezpečnostní úřady.

Bezpečnostní policii obstarává celá řada úřadů a orgánů. Úřady bezpečnostní třídí se na:

1. Státní orgány. Sem náležejí v širším smyslu v I. stolici trestní soudy (soudy sborové, okresní soudy a státní zastupitelství), zeměpanské policejní úřady, okresní hejtmanství — kteréžto dva poslední úřady jsou bezpečnostními úřady ve vlastním a užším smyslu — ve II. stolici státní úřady zemské (místodržitelství a zemské vlády), ve III. stolici ministerstvo vnitra. Státní úřady podporuje u výkonu veřejné bezpečnosti četnictvo, policejní stráž, úřady policie pohraniční a celní úřady pohraniční.

2. Samosprávné úřady bezpečnostní. Čl. V. zákona obec. ze dne 5. března 1862 stanoví, že v samostatný obor působnosti obce náleží péče o bezpečnost osoby a vlastnictví, o bezpečnost a pohodlnost dopravy na silnicích a vodách, policie říční, potravní, zdravotní, tržní, jakož i policie požární. Z vyšších ohledů státních přikázati lze jednotlivým obcím cestou zákona zvláštní zeměpanské orgány. Obce vykonávají bezpečnostní policii zvláštními bezpečnostními orgány, které požívají téže ochrany jako orgány státní.

V. Obchůzky policejní.

Důležitým a nezbytným prostředkem k bezpečnosti osoby a vlastnictví jeví se býti policejní obchůzky, které odnáší se buďto na celou korunní zemi, na několik okresů, na jeden okres neb na jednotlivé místo. Dle platných všeobecných a zvláštních předpisů šetřiti jest při obchůzkách hlavně tří momentů:

1. příprav,
2. řízení při obchůzce samé,
3. opatření po obchůzce.

Ad 1. Přípravy záležejí v tom,

a) že se zpraví představenstva obcí, četnictvo, a v mnohých krajinách nebo kde to zvláště nařízeno, i vojsko, často též i stráž finanční o době obchůzky;

b) že se dle předběžné úmluvy sousedních úřadů vypracuje plán o tom, od které doby a kdy jednotlivé obchůzky mají vycházeti, a na kterém místě a kdy se mají spojiti; zároveň důvěrně sdělí se tento plán představenstvům obcí a četnictvu, pokud o tom věděti musí, aby přikázané jim pochůzky byly ve shodě s celou operací;

c) v tom, že se vyznačí ona místa, která dlužno v zájmu veřejné bezpečnosti zvlášť důkladně prohledati.

Ad 2. Řízení při obchůzkách samých obmezuje se pak

a) na prohledání všech veřejných výčepů a hostinců, všech odlehlých a podezřelých míst, cihelen, opuštěných chat atd., všech hlavních i pobočných ulic a všech oněch míst, které by mohly podezřelým osobám býti pokoutní skrýší;

b) na pozorování všech všeobecných i zvláštních zlořádů, pokud jde o veřejné policejní ústavy a na pozorování jinakých opatření nezbytných ku bezpečnosti pokoje, vlastnictví a života;

c) na zadržení a zatčení všech těch osob, které se nemohou prokázati nijakými výkazy a jeví se být ze zvláštního, zákonného důvodu podezřelými; dále obmezuje se řízení dotčené na to, že se dávají v policejní uschování (obyčejně u nejbližšího starosty obce) všechny předměty, které svou povahou nebo poměrem svým k osobě nynějšího vlastníka vzbuzují důvodné podezření, že jsou v nějakém vztahu s určitým činem trestným.

Ad 3. Opatření po obchůzce dělí se:

a) ve výslech osob při obchůzce zatčených a v dalším řízení policejním na tomto výslechu spočívajícím;

b) v jinakých policejních opatřeních, která vyplývají z výsledku obchůzky, ku př. opatření, aby byli trestáni hostinští, kteří přijmou cizince bez ohlášení, nebo nesprávně vedou knihu cizinců, nebo aby z policejních ohledů odstraněny zvláštní zlořády;

c) v relaci (zprávě) o výsledku obchůzky a o policejních opatřeních důsledkem toho učiněných (Viz též čl. Policie, Dohled policejní, Hodina policejní).

Policie honební.

I. Pojem a význam.

Policie honební jest souhrn všech zákonných předpisů, které vydány byly v zájmu honby, na ochranu práv vlastnictví honebního, jakož i na ochranu zemědělství a orby. Policie honební obsahuje tedy zákonná ustanovení o obmezení stavu zvěře, o zamezení škod zvěří působených, o náhradě škod těchto, předpisy proti pytláctví, dále nařízení na ochranu plodin, stanovení času, po který dlužno šetřiti zvěře z důvodů národohospodářských, posléze předpisy o způsobu honby a zákazy lečí; zákazy tyto mají za účel zameziti trápení zvířat. Podstatnou částí policie honební jest též trestní právo policie honební, organisace příslušných úřadů a řízení, které tu má průchod. Již patentem ze dne 28. února 1786 byly vydány předpisy policie honební, k nimž přibyla znenáhla celá řada zvláštních zákonů a nařízení pro jednotlivé korunní země (viz čl. Právo honební).

II. Podstatná ustanovení policie honební jsou:

Každý držitel větší nebo menší honitby má právo nasazovati v lesích, polích nebo křovinách bažanty, honiti zajíce a jinou zvěř ve svém okresu, pokud se tím nepoškozuje jakákoli držba pozemková. Chytání ptactva s právem honebním není spojeno; každý může však chovati ptáky na svém pozemku i na cizím, pokud k tomu vlastník dá své svolení (výnos min. vnitra ze dne 10. července 1854 č. 13247). Černá zvěř (divocí vepři) smí se chovati jen v uzavřených oborách, z nichž uniknouti nemůže. Postihne-li ji kdo mimo oboru, může — jakož i vlky a lišky — každý zabíti. Než přivlastnění černé zvěře osobou třetí jest zakázáno a zakládá krádež na újmu osoby k honbě oprávněné (rozh. kas. dvoru ze dne 21. května 1883 č. 553). Každý držitel honitby jest oprávněn honiti ve svých okresích i zvěř přebíhající a zvěř ocitnuvší se v jeho okresu všemožným a libovolným způsobem chytati, stříleti nebo jinak usmrtiti. Právo ku přivlastnění přísluší pánu honitby i co do zvěře toulavé (rozh. ze dne 4. září 1877 č. 116). Každý vlastník pozemků jest oprávněn ohraditi své pozemky, lesy i luka tyčemi nebo ploty v jakékoli výšce, nebo vyházeti příkopy, aby tam vnikati nemohla zvěř a zamezila se škoda z toho vznikající. Každý jest oprávněn jakýmkoli způsobem vyháněti se svých polí, luk i vinic zvěř; poškodí-li se při tom nějaký kus zvěře nebo zahyne-li, nemá držitel honitby práva žádati za to náhrady. Ustanovení toto neplatí však při lukách; držitel honitby jest však povinen nahraditi škodu honbou způsobenou vlastníku jakéhokoli pozemku (rozh. ze dne 17. května 1879 č. 492). Na osení, na osetých pozemcích jakéhokoli způsobu a před skončením vinobraní ve vinicích nesmí ani držitelé honitby ani myslivci pod žádnou záminkou honiti, nebo hledati se stavěcím psem zvěř, ani pod

záminkou, že se chtí podívati na vejce a hnízda bažantů a koroptví. Každá škoda honbou způsobená musí se dle skutečných rozměrů ihned nahraditi buďto in natura nebo na penězích. Najde-li kdo zabitou zvěř, nesmí si jí přivlastniti; vůbec trestá se jako krádež každé přivlastnění cizí zvěře jakéhokoli druhu. Psi určení k honbě nesmí býti zabiti, jsou-li na cizí půdě nebo pozemku dopadeni.

Všeobecně má se zachovati určitá doba, po kterou šetří a chová se zvěř — dle zákona honebního pro Čechy od 1. února do 31. července — a v době této zakázáno jest zabíjení a chytání zvěře, jakož i vybírání vajec ptactva, kterého šetřiti se má. V této době určené k šetření a chovu zvěře lze výjimečně zabíjeti jen určité druhy zvěře, jako ku př. všecky dravce, lesní sluky, tetřevy, tetřívky, jeřábky, divoké kance, kachny a pod. Chytání zvěře — vyjímaje dravce — pomocí ok nebo jam jest zakázáno. Pronásledovati postřelenou zvěř do cizího revíru připouští se jen s dovolením dotyčného pána honitby. Každý má právo užívati klapaček, postaviti strašáky a zříditi ploty k tomu cíli, aby zvěř odehnal od svého pozemku, nebo plašiti ji výstražnými výstřely z vinic neb ovocných zahrad. Vlastníci psů mají péči míti o to, aby psi neslídili v cizím obvodu honebním.

III. Ustanovení trestní a řízení trestní.

Přímo bdíti nad ustanoveními zákona honebního a zabraňovati i oznamovati přestupky zákona toho jsou povinny: četnictvo, okresní a obecní orgány bezpečnostní a služebný personál pod přísahu vzatý a ustanovený k dohledu nad honbou. Tresty ukládá příslušný politický úřad; přestupky zákonů honebních trestají se pokutami peněžitými. Přestupky způsobu toho jsou: zneužití honebního lístku, výkon honby bez honebního lístku, vstoupení do cizího revíru bez přivolení dotyčného pána honitby a pod. V případu nedobytnosti zaměniti jest pokutu peněžitou v trest vězení. Vydobyté peněžní pokuty plynou do místního fondu chudinského těch obcí, kde trestný čin byl spáchán. Trestnost přestupků policie honební promlčuje se (dle českého honeb. zákona) ve 3 měsících od spáchaného přestupku, nebyl-li pachatel mezi tím pohnán k zodpovídání. Kromě přisouzených pokut vyhrazeno jest držitelům půdy právo na náhradu škod způsobených a honbou.

Policie horní zahrnuje všechny zákonné předpisy o zamezení nebezpečí vzcházejících z podniků horních, která hrozí nejen osobám tam zaměstnaným, nýbrž i sousedství a jeho obyvatelstvu. Proto bylo nutno vydati nařízení, která v každém směru bdí nad zachováním veřejné bezpečnosti. Ostříhání těchto policejních předpisů přísluší úřadům horním, které zakročiti mají ve všech případech, ve kterých zachování hornictví nebo jeho poměr k veřejnosti vyžaduje zvláštních opatření.

I. Ochrana dělníků a staveb důlních.

1. Těžba a jízda (fárání). Každé těžební zařízení hnané parou, vodní nebo koňskou silou opatřeno býti musí náležitou brzdou, kterou může zřízenec se svého stanoviště pohodlně vládnouti. K zařízením těmto přidělati jest samočinný zvonící přístroj, jímž se oznamuje strojníkovi každé padání i stoupání košů. Sestup a východ dělníků z dolů smí se díti jedině v odděleních k tomu určených. Lanové vytahovadlo lze zaříditi a používati toliko po zvláštním schválení revírního úřadu horního. Spouštění ve smyčkách a prázdných koších (kádích, okovech, skříních), dále spouštění v pasech

dovoliti jest jen výjimečně a vždy se zvláštním svolením dílovedoucího nebo osoby jej zastupující. K lanovému vytahovadlu smí se použiti jen dobře zrobených a nepoškozených lan. Vodidla musí být jednoducha a tak upravena, by vyloučeno bylo nebezpečné kolísaní, silné tření nebo pevné sevření dopravních zařízení. Počet osob, které lze k jedné jízdě najednou připustiti, určí horní úřad revírní od případu ku případu dle povahy konstrukce dopravních prostředků a dle pevnosti lana. Rychlost nesmí nikdy za vteřinu přesahovati 2 *m*.

2. Opatření při nehodách. Každý podnikatel hor jest povinen, jakmile se doví o neštěstí v sousedních dolech, nabídnouti za mírnou náhradu všecky své síly pracovní ku pomoci, pokud tak učiniti může bez nebezpečí pro své vlastní doly (§ 190 hor. z.); zda tato náhrada místo má, jest určiti v každém jednotlivém případu po náležitém uvážení všech okolností. Hrozí-li neštěstí i podnikateli pomoc skytajícímu, není jeho služba více přispěním, nýbrž spojením pracovních sil vlastních a sousedových k odvrácení společného nebezpečí; v případu takovém nelze pak mluviti o náhradě.

3. Ochranná zařízení proti výbuchu plynů. Výbuchem hrozí plyny v takových dolech, v nichž se plyny vyvinují nepřetržitě po delší dobu, třeba jen v jednotlivých částech dolů. Zda důl některý patří k dolům s výbušnými plyny a do které třídy má býti zařaděn, určuje revírní úřad horní.

a) Ventilace: U dolů s výbušnými plyny jest zavésti všeobecně jen umělou ventilaci. Přirozenou ventilaci může revírní úřad horní povoliti jen v případech výjimečných, jestliže dle místních poměrů lze udržeti trvale bezpečný a všem požadavkům přiměřený proud plynů. Proud tento vedený stavbami důlními musí býti té síly, aby odváděl vyvěrající důlní plyny a jiné škodlivé odrůdy plynů v neškodné smíšenině.

b) Osvětlení dolů: Pro každý důl, ve kterém se vůbec vyskytují výbušné plyny, zavésti dlužno dostatečný počet osvědčených bezpečnostních svítilen a udržovati je stále v náležitém pořádku. Každý horník nově práci nastupující poučen býti má zřízencem k tomu způsobilým o zacházení s ochrannou svítilnou, jakož i o vlastnostech výbušných plynů ústním vysvětlením a praktickými pokyny. Neumí-li některý dělník tedy ještě, jak náleží, s ochrannou svítilnou, zacházeti, smí do dolů vstoupiti jen v průvodu zkušených havířů. Důlním dělníkům přísně se zapovídá bráti s sebou do dolů zápalné látky, třaskaviny, jakož i potřeby kuřácké a nástroje a zařízení k otvírání ochranné svítilny (nař. horn. hejtm. vídeňského ze dne 28. června 1886 č. 711 platné pro Moravu a Slezsko a ze dne 5. ledna 1886 č. 1610 platné pro Dolní Rakousy).

II. Ochrana veřejné bezpečnosti. V zájmu osobní bezpečnosti a veřejné dopravy vydány jsou předpisy k zamezení denních lomů a denních staveb, aby lidé do nich sřítiti se nemohli. K těmto nutným bezpečnostním opatřením náleží:

1. spolehlivé ohražení všech denních hloubení (§ 171 lit. *a*) hor. z.); to záleží buď z náspu nebo srázných hromad;

2. odstranění takových nástrojů, jichž upotřebení uvádí dělnictvo v značné nebezpečí (§ 171 lit. *d*);

3. denní prohlédání a zabezpečení těžebních strojů (§ 171 lit. *c*);

4. zvláštní pozor na vznětlivé důlní součástky a okamžité použití požárních a hasících zařízení.

III. Ochrana proti všeobecně škodlivým vlivům dolování.

Při událostech v dolech, které ohrožují bezpečnost osob, budov, pozemků, léčivých pramenů, studní a jiných zařízení, má nařiditi horní úřad bezpečnostní opatření, obyčejně za intervence politického úřadu. Je-li nebezpečí v průtahu, má úřad, jenž se doví o události dotyčné, učiniti neodkladná opatření na ochranu a bezpečí povolav potřebné znalce; však co do dalších opatření jednati má dle předepsaného dohodnutí s politickým úřadem (§ 222 hor. z.). Úřady horní samy mají, pokud jde o služební zařízení poblíže hor, přesvědčiti se o jich upotřebitelnosti v ohledu policie horní, a kde se jeví pochybnosti o náležitém provozování, nařiditi prohlídku podniku. Obzvláště mají se horní hejtmani seznámiti znenáhla s čelnějšími doly svého okresu, a mají se dostaviti na místo, kde stane se zvláštní událost nebo hrozí zvláštní nebezpečí (§ 113 vykon předp.).

IV. Ochrana podniků železničních.

Při prohledání hor k žádosti podané za propůjčení důlních polí, která rozprostírají se přes schválenou železnici, přítomen má býti vždy zástupce podniků železničních. Při všech železnicích, které procházejí okresy horními, oznámiti jest neprodleně příslušnému úřadu bernímu jak udělení koncese, tak i určení tratě. Horní hejtmanství mají při žádosti o propůjčení dolů přihlédati k udělené koncesi železniční z úřední povinnosti jakožto k veřejné překážce jsoucí na závadu bezpodmínečnému propůjčení pole důlního (výn. min. orby ze dne 9. června 1871 č. 2752). Kutiště a zákopy, jakož i vyvržené z nich hromady (haldy) musí býti od železnic a jich příslušenství v takové vzdálenosti, aby hromady ty nijak nerušily spojení železničního nebo mu nepřekážely, šachty, štoly a jiné nadzemní stavby hor musí býti nejméně 29 *m* vzdáleny od prostranství stanice, 6 *m* od úpatí hráze a 12 *m* od základů zdí viaduktů a mostů železničních. Podzemní stavby hor vésti se smí jen v takové vzdálenosti od železnic, aby nebyla tím ohrožena ani bezpečnost dopravy železniční, ani nijak nebyl poškozen nebo nebezpečí vydán podnik horní. V rovnoběžném směru se železnicí nesmí se v zemi vésti ani štoly ani tratě. Provádí-li se však takové horní stavby v jiných směrech pod železnicí, musí býti pevně vyklenuty za příčinou bezpečnosti dolů i železnic (nař. ze dne 2. ledna 1855 č. 25 ř. z.).

V. Ochrana léčivých zřídel.

Pro řadu léčivých zřídel stanoveny byly ochranné obvody a to: pro Baden u Vídně: nález hor. hejtm. ze dne 3. října 1879 č. 1497; pro Karlovy Vary rozhod. min. orby a min. vnitra ze dne 17. ledna 1882 č. 5461 z r. 1881; pro Lázně Františkovy rozh. min. orby a min. vnitra ze dne 7. května 1883 č. 13867; pro Gastýn nál. hor. hejtm. ze dne 22. srpna 1871 č. 530; pro Gleichenberg, vesnici i lázně, pro Janské Lázně nál. hor. hejtm. ze dne 18 června 1888; pro Krondorf nál. hor. hejtm. ze dne 5. února 1881 č. 263; Marianské Lázně nál. místodrž. ze dne 31. prosince 1866 č. 52754; pro Püllnu rozh. hor. hejtm. ze dne 8. června 1870; pro Römerbad nál. hor. hejtm. ze dne 4. srpna 1874 č. 1681; pro Rogatec nál. hor. hejtm. ze dne 1. dubna 1876 č. 1140; pro Teplice rozh. min. orby a min. vnitra ze dne 4. června 1875 č. 4220. Stane-li se v horách nějaká událost, která ohrožuje léčivé prameny a studny,

má horní úřad nařiditi potřebná opatření dorozuměv se o tom zpravidla s úřadem politickým (§ 222 hor. z.).

VI. Tresty.

Všechny přečiny a přestupky proti bezpečnosti osob a vlastnictví, jichž se dopustil provinilec zanedbáním potřebné opatrnosti v dolech, trestají se — ať je pachatelem vlastník, úředník nebo podřízená osoba, — dle ustanovení všeobecného trestního zákonníka (§§ 335, 336 lit. g., 431, 432, 458 a 459 tr. z. a § 172 hor. z.). Držitelům hor, kteří nešetří předpisů o bezpečnostních opatřeních v dolech a nedopustí se třeba ani sami skutku odůvodňujícího řízení dle všeobecných zákonů trestních, má horní úřad uložiti pokutu od 10—100 zl., při opětném provinění však do 200 zl.; je-li tu trvalá nebo značná nedbalost vlekoucí za sebou povážlivé nebezpečí, může horní úřad nalézti na ztrátu oprávnění k dolování (§ 240 hor. z.).

Policie chudinská jest souhrn všech státních opatření, které mají zabrániti schudnutí a odstraniti zjevy chudoby poškozující veřejný řád. Policie chudinská zasahuje tedy v celou řadu zákonných odvětví a souvisí co nejúžeji se živnostenskou policií co do živností hostinských, výčepnictví a živností podomních, s policií mravnostní (brojení proti hazardním hrám, žebrotě a obžerství) a s jinými zákonnými zařízeními (odstrčení, vyhostění). Již záhy vydána byla tu zákonná ustanovení; cís. pat. ze dne 5. prosince 1723 stanovil, že mají býti v okovech a železech k těžké práci přidržáni žebráci, kteří vrátí se, jakkoli byli z určitého místa vypovězeni. Císařovna Marie Teresie vydala předpisy o tom, že mladistvé osoby bez dohledu dány býti mají do přádelnických škol.

Policie chudinská upravena jest ještě zvláštními zákony; jednotlivé země byly zavázány:

1. Zříditi donucovací pracovny; zák. ze dne 10. května 1873 č. 108 ř. z. upravuje ustanovení o tom, kdy přidržeti možno některou osobu k pobytu v donucovací pracovně, jakož i trestání poběhlíků a osob opět a opět žebrotou se zabývajících. Zákon ze dne 24. května 1885 č. 90 ř. z. ukládá zemím, aby postaraly se o přiměřený počet donucovacích pracoven a polepšoven; zákon ze dne 24. května 1885 č. 89 ř. z. upravuje případy, ve kterých může soud prohlásiti za přípustné, aby určitá osoba dána byla do donucovací pracovny nebo do polepšovny.

2. Dříve vyhledávalo se politického konsensu k manželství, jímž mělo se předejíti uskutečnění manželství se strany osob ku výdělku nezpůsobilých a zameziti škodlivé následky s tím spojené. Zemské sněmy některých zemí alpských žádají, aby obnovena byla tato instituce, proti čemuž však se činí závažné námitky vzhledem ku platným základním zákonům státním a jiným sociálním zlům, které z toho vyrůstají. Tyrolsko a Solnohradsko pokusily se opětně zavésti konsens politický resp. udržeti jej v platnosti; ohledně Solnohradska rozhodl správní soudní dvůr, že konsens k manželství po právu více nestává.

3. Institucí novou, která zvlášť přiměřena jest účelům policie chudinské, jsou stanice pro naturální zaopatření (stravovny); účelem jich jest zabrániti žebrotě podomní a pouliční a potlačiti tuláctví. Ve stravovnách takových přijímají se k práci schopní cestující jsoucí bez práce, podpory a prostředků bez rozdílu příslušnosti a vyznání; jsou pak přidržáni

ku přiměřené práci, začež se jim poskytne nocleh a příhodná výživa. Pobyt nesmí však ve stanicích takových trvati nad 18 hodin.

4. Zákon o právu domovském ze dne 1863 č. 105 ř. z. nařizuje, že osoby žádající o zaopatření chudinské, které schopny jsou práce, mohou býti po případě donucením přidržány k nějaké práci (§ 26).

5. Jednotlivé zákony zemské vykazují zevrubná ustanovení o zamezení žebroty a ukládají obcím, aby učinily případná opatření, rovněž ustanovení o naložení s nuznými osobami ku práci schopnými; konečně nacházíme tam opatření proti svévolnému schudnutí. Sluší též zmínku učiniti o tom, že i co do života spolkového podporována a vykonávána jest státní policie chudinská přerozmanitými prostředky; ve většině zemí korunních, zvláště v německých částech Čech, založeny jsou daleko rozšířené spolky ku zamezení schudnutí a žebroty pouliční i podomní, kteréžto spolky vykazují již značné úspěchy. Než blahodárně pracují též spolky poukazující a prostředkující práci, zvláště spolky živnostenské a řemeslnické, kteréž usilují o oživení a povznesení živností a nad to poskytují v době nouze pomoc a podporu řemeslníkům práci hledajícím.

Policie mravnostní.

I. Pojem.

Policie mravnostní záleží v předstižných opatřeních na zamezení všech činů, jimiž ohrožena jest veřejná mravnost a všeobecný mrav. Pojem »mrav« sluší zde pojímati v nejširším slova smyslu a odnáší se proto na všechny poměry a způsoby povolání, kteréž mají vliv na mrav a vzdělání. Policie mravnostní probíhá tedy všemi obory výdělku, při kterých vybočení nebo porušení pořádku mohlo by škodlivě působiti na všeobecné mravy.

II. Druhy mravnostní policie:

1. Policejní dohled nad veřejnými zábavami a představeními vztahuje se ku zachovávání všech předpisů a nařízení o povolování a kontrole tanečních zábav a veřejných zábav; sem náležejí též taneční školy a oprávnění tanečních mistrů, dále odbývání veřejných plesů a divadelních představení, jakož i celá policie divadelní a konečně ustanovení o veřejných produkcích zvláště pokud jde o potulné hudebníky, provazolezce, žebravé hudebníky, chantanty a pod. (viz. čl. Divadla).

2. Policie herní dohlédá do veřejných místností, kdež odbývají se hry, a zvláště zameziti má hry zákonem zapověděné a konečně předsebráti vyhledávání a oznámení ve příčině těchto her.

3. Mravnostní policie v užším slova smyslu pojímá všechny předpisy k zamezení nemravnosti a porušování mravnosti směřující a dohlédá tedy ke konkubinátu a odstraňuje i trestá činy, které konkubinátem porušují veřejnou mravnost a působí veřejné pohoršení. Policie mravnostní bdí nad veškerou prostitucí (viz čl. Prostituce). Konečně náleží v kompetenci mravnostní policie řada dalších odvětví, která upravena jsouc staršími zákonnými předpisy. Sem řadí se ku př. zákaz, aby nosili muži ženský oděv a obráceně, dále policejní předpisy co do přiměřeného oděvu při koupání na veřejných místech a vliv na řády koupelní a zákazy o koupání osob různého pohlaví; porušení veřejné slušnosti co do výkonu potřeby na veřejných místech a ulicích; dohled ku všem veřejným záchodkům a pisoirům, dohled k nemocnicím a porodnicím.

Policie námořská.

I. Pojem.

Námořská policie jest soujem všech zákonných opatření k tomu sloužících, aby vystříháno a zabráněno bylo nehodám a nebezpečím co do osob a vlastnictví při plavbě námořské jakož i k tomu, aby záchranné práce byly podnikány při vypuknuvších nebezpečích námořských. Policie námořská upravena jest řadou nařízení ministerstva obchodu.

II. Zamezení nehod námořských srážkou lodí (nař. min. obch. ze dne 8. ledna 1880 č. 10 ř. z.). Toto nařízení obsahuje bezpečnostní opatření jak pro plachetní lodi, tak i pro parolodi.

1. Ustanovení všeobecná:

a) Každá loď má náležitě dbáti všech možných nebezpečí s plavbou spojených, jakož i zvláště oněch okolností, které nezbytně velí úchylku od předepsaných pravidel a to za tím účelem, by se předešlo bezprostřednímu nebezpečí.

b) Každá loď, pokud se týká, vlastník (pán lodi), vůdce nebo mužstvo zodpovědni jsou za následky vyvolané opomenutím správného užívání světel nebo signálů, nedostatkem nutné pozornosti nebo zanedbáním opatrnosti vyžadované všeobecnou námořskou praxí nebo zvláštními oklnostmi případu.

c) Zásadou jest, že nemá žádné z předepsaných dotyčných pravidel zrušiti účinnost takových zvláštních předpisů, které vydal místní úřad k tomu oprávněný o plavbě ve přístavech, po řekách a vnitrozemských vodách.

2. Předpisy pro parolodi:

Jako parolodi posuzují se všecky ony lodi, které hnány jsou nejen parou, nýbrž které současně kromě parní síly opatřeny jsou plachtami.

a) Každá paroloď musí v noci opatřiti se více světly a sice jasným bílým světlem na přední stěžni, zeleným světlem na straně kormidelní a červeným světlem na straně levoboční. Tato světla mají ten účel, aby bylo viděti lodi na vzdálenost několik mořských mil za tmavé noci a při čisté atmosféře.

b) Každá paroloď musí býti opatřena parní píšťalou nebo nějakým jiným silným parním přístrojem zvukovým, který musí býti tím způsobem upraven, aby zvuk jeho nebyl přerušen žádnou překážkou. Kromě toho musí se na každé parolodi nalézati měch nebo jinaké mechanické zařízení ku troubení a zvon jasnozvuký. Každá plující paroloď musí za mlhy nebo vánice sněhové vydávati táhlý ton parní píšťalou nebo jinakým signalovým přístrojem zvukovým a to v přestávkách nanejvýš dvouminutových.

c) Přibliží-li se k sobě dvě parolodi směrem opáčným plující tak, že hrozí nebezpečí srážky, musí každá z obou lodí změniti svůj běh podle kormidla, aby obě lodi levým bokem volně kolem sebe propluly.

3. Předpisy pro plachetní lodi:

a) Plachetní loď na cestě jsoucí nebo vlečená musí míti tatáž světla jako paroloď vyjímaje světlo bílé.

b) Plachetní lodi musí býti opatřeny podobným rohem mlžným a zvonem jako parolodi. Za mlhy a vánice sněhové musí každá plachetní loď na cestě dávati signály rohem v přestávkách nanejvýš dvouminutových.

4. Společné předpisy pro parolodi a plachetní lodi:

a) Jedou-li paroloď a plachetní loď takovými směry, že vzchází nebezpečí srážky, musí paroloď vyhnouti se lodi plachetní.

b) Každá paroloď blížící se jiné lodi tím způsobem, že vzniká nebezpečí srážky, musí zmírniti běh, po případě zaraziti a couvati.

c) Kromě toho musí každá loď — ať paroloď či plachetní loď — předhání-li jinou loď, této se vyhnouti.

III. Dozor nad signály (nař. min. obchodu ze dne 7. března 1881 č. 21 ř. z.). Toto nařízení obsahuje předpisy o umístění, užívání a vlastnostech svítilen, jakož i o mlžných signálech rakouských lodí:

1. Přístavní a námořské úřady zdravotní mají při každé vhodné příležitosti ohledati svítilny a mlžné signály rakouských lodí, které se nacházejí v obvodu jich úředním a to zvláště v tom případu, mají-li důvodné podezření, že tyto předpisy zanedbány byly. Podobnou povinnost mají i konsulární úřady ohledně rakouských lodí nalezajících se v jich úředním okrsku.

2. Každé ono světlo, které shledáno bylo za přiměřené předpisům, opatřiti jest zvláštní k tomu určenou úřední známkou.

3. Ve všech případech, kde svítilny anebo signály předpisům úplně by nevyhovovaly, mají orgány přístavních a zdravotních úřadů, pokud se týká konsulárních úřadů přidržeti kapitána lodi, aby se opatřil předepsanými mlžními signály.

4. Při ohledání různých svítilen zvláště dlužno k tomu přihlédati, aby do těchto svítilen ani při dešti, ani při vlnobití voda nevnikala a plamen nezhasila.

5. Při kapitanátech přístavních uschovati dlužno po jednom kuse různých druhů zákonem předepsaných svítilen, aby mohl se každý na ně jakožto vzor podívati.

6. Přístavní a zdravotní úřady mají též prohlížeti svítilny a signály uherských lodí v jich obvodu úředním se nalézajících a mají právo žádati na nich jako na lodích rakouských úplné poslušenství zákonů. Shledána li nějaká nepřístojnost, musí úřady žádati za odčinění; nebylo-li žádosti jich vyhověno, mají úřady ihned o případu tom učiniti oznámení úřadu námořnímu, který vhodným způsobem podá o tom zprávu námořnímu úřadu ve Rjece.

7. Přístavní a zdravotní úřady jsou dále oprávněny ohledati signálová zařízení cizích lodí v obvodu jich se nalézajících. Při tom mají pouze zjistiti, zda lodi ty odpovídají mezinárodním předpisům o zamezení námořních nehod srážkou lodí, hlavně zdaž světla jich na předepsanou vzdálenosť viděti jsou a zda osvětlují předepsaný oblouk obzoru. Shledány-li nepravidelnosti, podati dlužno o tom zprávu námořskému úřadu v Terstu, který vyrozumí prostřednictvím ministeria obchodu úřad onoho státu, kterému loď přináleží. Nebyla-li by cizí loď vůbec opatřena přístroji signalovými předepsanými dle mezinárodních ustanovení, podrobí se před příslušným přístavním a námořským zdravotním úřadem trestním řízení pro přestupek předpisů (čl. 28 nař. min. obch. ze dne 20. ledna 1880 č. 10 ř. z.).

IV. Bezpečnostní předpisy pro lodi námořské dopravující osoby cestující (nař. min. obch. ze dne 1. září 1883 č. 143 ř. z.).

1. Úřední prozkoumání lodí:

Každá loď cestující osoby dopravující prozkoumá se před odjezdem od úřadu k tomu povolaného, má-li dostatečně předměty ku bezpečné plavbě a k náležitému skrytí i opatření osob; toto ohledání předsebéře úřad podle potřeby a uvážení svého. Lodi k dopravě osob určené musí

býti způsobilé pro plavbu námořskou, musí býti nepromokavé a opatřeny býti vším, čeho potřebí k bezpečné plavbě.

2. V ý s t r o j l o d i :

a) Lodi s cestujícími musí býti opatřeny aspoň jedním lodním kompasem, plavoměrem, dobrými námořními mapkami a mapami zemí pobřežních na cestě ležících, jakož nejnovějšími seznamy světláren, dále aspoň třemi plovacími pásy pro každý člun a nejméně 4 záchrannými bojy (Lifebuoys), které vždy chovati nutno na stropě pro případ potřeby. Záchranné boye musí býti tak upraveny, aby nepotopily se po 24 hodin, nesouce objem železné hmoty aspoň 15 *kg* těžké.

b) Lodi plující přes hranice malé pobřežní jízdy musí míti nadto aspoň další druhý kompas kormový, kýlový kompas, přístroj reflexní, tlakoměr a teploměr, plavecké tabulky početní a plavecké efemeridy s jedním exemplářem mezinárodního seznamu signálů námořských a aspoň jeden výstroj dotyčných signálů a konečně působivou stříkačku k hasení. Lodi na dalekou plavbu opatřiti se musí aspoň jedním chronometrem.

3. U m í s t ě n í c e s t u j í c í c h :

Cestující nesmí se umístiti do více než dvou palubí, totiž do prvního palubí a do druhého bezprostředně pod prvním položeného palubí (mezipalubí). Citované min. nařízení určuje dále minimum plochy pro každého cestujícího potřebné jak na parolodi tak i na lodi plachetní (0.84 m^2 na palubě, 1·11 m^2 v mezipalubí). Na lodích dopravujících cestující musí býti o to postaráno, aby prostory osazené cestujícími byly náležitě světlé a vzdušné.

4. P o m o c n ý p e r s o n á l :

Na palubě musí se nalezati: lékař, má-li podle všeho cesta při lodi plachetní trvati přes 80 dní a při parolodi přes 40 dní a je-li více než 50 cestujících; vždycky však, vstoupilo-li na loď více než 300 osob včítaje důstojníky i mužstvo.

5. Z d r a v o t n í p ř e d p i s y :

a) Loď musí míti poměrně větší zásobu léků, než-li je pro lodní mužstvo předepsáno, kteroužto zásobu určí lékař na lodi se nacházející jakož i dostatečné množství prostředků desinfekčních.

b) Na lodi musí být prostor pod palubou reservovaný pro nemocné v případu potřeby.

c) Kromě záchodu pro personál určeného musí býti jeden další pro každých 50 osob, při čemž podotknuto budiž, že odděliti se musí záchody pro paní a dítky od záchodů pro muže.

d) Každá loď pro dopravu cestujících musí míti jak zdravou výživu v dostatečné míře pro délku předvídané cesty pro cestující, kteří neprohlásili se, že se sami budou stravovati, tak i dosti pitné vody.

e) Na lodích k dopravě cestujících smějí se nalézati kůže, kosti, hadry, vitriol, líh, sirky, petrolej a uhlí kamenné jedině ve skladištích k tomu zvlášť určených a od síní pro cestující přísně oddělených. Totéž platí o živých zvířatech; tato smějí však i na palubě býti, neobtěžují-li cestujících a neobmezují-li prostor pro ně ustanovený.

6. O p a t ř e n í b e z p e č n o s t n í :

Střelný prach a zápalné látky v množství potřebu lodi převyšujícím, dynamit a jiné třaskaviny vyloučeny jsou z dopravy. Střelný prach a zápalné látky určené k potřebě lodi jest náležitě uschovati.

7. Počet cestujících:

Počet cestujících, které loď smí dopravovati, určen jest zpravidla měřením lodi a zaznamenán v rejstříku. Pro malé pobřežní projížďky povoleny jsou však výjimky, jakož i pro dopravu vojska a válečného materiálu na účet některé vlády.

V. Povinnosť plavců ku pomoci při nehodách (nař. min. obch. ze dne 1. prosince 1880 č. 141 ř. z.).

1. Každý vůdce rakouské lodi jest povinnen potřebnou pomoc poskytnouti každé jiné lodi v nebezpečí se ocitnuvší bez rozdílu vlajky a osob na lodi té nebo vůbec v nebezpečí se nalézajících, aby odvráceny neb zmírněny byly následky utrpěné nehody, pokud mu to možné bez vážného nebezpečí pro vlastní loď a osob na ní se nalézajících.

2. S tímto právě obmezením povinnen jest dále držeti se tak dlouho opodál lodi v nebezpečí se nalézající, až nabude jistoty o tom, že loď ta nepotřebuje další jeho pomoci.

3. Srazí-li se lodi, jsou tyto povinnosti vzájemné; v tomto případě má každý vůdce lodi druhému před nastoupením další cesty udati jméno, signál, přístav domácí, přístav odplutí a přístav konečný, může-li učiniti zadost tomuto závazku bez nebezpečí pro vlastní loď. Tytéž povinnosti má vůdce lodi na pomoc přivolané, kterýž shledává nutnost odříci pomoc vzhledem k nebezpečí vlastní lodi hrozící.

VI. Tresty.

1. Přestupky předpisů o zamezení srážky lodí trestají se peněžitou pokutou až do 300 zl.; plavci, vůdci rybářů neb otevřených lodí až do 500 zl. event. v případu nedobytnosti trestem vězení. Peněžité pokuty plynou do námořního podpůrného fondu.

2. Nešetření bezpečnostních předpisů ohledně cestujících trestá se peněžitým trestem do 100 zl.

3. Vůdce lodi, vymykající se povinnostem ohledně přispění při námořské nehodě, propadá peněžité pokutě až do 100 zl. — pokud není tu trestná činnost neb opomenutí stíhané dle všeobecných zákonů trestních trestními soudy. Jsou-li tu okolnosti přitěžující, může býti vůdce zbaven osobního oprávnění vůdcovství lodí až na délku tří let. Úřední řízení pro přestupky děje se cestou disciplinární a rozhodnutí přísluší v I. instanci přístavnímu úřadu, v jehož okresu se nalézá domovský přístav dotyčné lodi.

VII. Pořad instancí.

Proti rozsudku vyslovenému přístavními a zdravotními úřady nebo konsulárními úřady může se podati do 15 dní odvolání k námořskému úřadu; potvrdí-li tento rozsudek první instance, nemá další odvolání místa, byť i zmírněna byla výměra trestu

Policie pohraniční.

Policie pohraniční v říši naší svěřena jest vedle všeobecných orgánů bezpečnostních policejnímu ředitelství v Terstu, zvláštním policejním úřadům pohraničním a většině pohraničních úřadů celních.

I. Úřady policie pohraniční.

Jakožto úřady policie pohraniční fungují: v Přímoří policejní komisařství v Cormonsu; v Korutanech policejní expositura v Pontaflu; v Tyrolsku a Vorarlbersku pohraničné policejní komisařství v Ale a policejní komisařství v Bregenci; v Horních Rakousích policejní expositury v Brounově a v Pasově; v Čechách pohraniční policejní komisařství v Podmoklí;

ve Slezsku policejní expositura v Bohumíně; v Haliči policejní expositura v Oswieczimu, v Szcakové, Podgoře, Nadbřeží, v Majilanu sienjawském, v Belzeci, v Podwoloczysce a Husiatynu; v Bukovině policejní expositury v Nowosielice a Jekanech. Na stanici nádražní v Solnohradě jest zavedena policejní inspekce pro pohraniční službu. Úřady policie pohraniční opatřují službu svou dle zvláštních instrukcí a rozkazů ve smyslu zásad o oboru působnosti úřadů policejních.

II. Pohraničné úřady celní.

Obor působnosti úřadů těchto záleží v opatřování policie cizinecké a má za účel střežiti cizozemce při vstupu a výstupu ze země. Revise pasů na hranicích státních nemá všeobecně místa; mají tedy pohraničné úřady beze všeho dalšího dovoliti vstup do země každému cizinci, kterýž nedává nijakého podnětu ku podezření. Naproti tomu musí každý cizinec na úřední požádání vykázati se svou osobností a doličiti, jaké prostředky má ku svému živobytí. Vstoupí-li cizinec do území našeho, sluší na něm žádati průkazů cestovních zvláště tehdy, když je tu důvodné podezření, že se dopustil nějakého trestného činu, nebo naskytá se pochybnost nebo jakákoli závadnost ve příčině totožnosti osob nebo účelu příjezdu cizincova. Stíhán-li cizinec zatykačem, nebo vydán-li rozkaz k jeho zatčení nebo zadržení, musí být zadržán a dle rozkazu nebo dle kvalifikace činu trestného dodán býti nejbližšímu okresnímu hejtmanství nebo soudu.

III. Přístup do země sluší všeobecně zabrániti těmto osobám: osobám vypovězeným ze země, nebo kterým zvláštním zákazem vstup zapověděn, nebo na nichž lpí důvodné podezření, že používají cestovní legitimace vystavené pro osobu jinou, posléze těm osobám, které účelem cesty své vzbuzují podezření nebo pochybnost. Nelze-li dostatečně odůvodniti zákaz přístupu do říše proti podezřelým cizincům dle vyhledávání předběžně s nimi provedeného, nesmí se jim sice zabraňovati přístup do země, leč neprodleně sluší o tom zpraviti dotyčné okresní hejtmanství, pokud se týká, policejní ředitelství, v jehož obvodu leží osada, do které se zamýšlí odebrati dotyčný cizinec; účelem oznámení toho jest, aby umožněn byl dohled nad takovou osobou. Cestující podezřelé z vyzvědačství přidržeti dlužno vždycky k legitimování se, ať vycházejí ze země nebo do ní se ubírají; dle okolností prozkoumají se i jejich skvosty a spisy co nejdůkladněji a provede se též prohlídka těla a dle výsledku těchto úředních opatření odevzdají se příslušnému soudu. Podobně dlužno zameziti přístup do země osobám, které chtějí se produkovati panoramou, loutkovým divadlem, opicemi, medvědy atd. a nemohou se vykázati předepsaným povolením ku produkci od tuzemského úřadu.

IV. Má-li cestující při sobě zbraň nejsa oprávněn k nosení zbraně, sluší okolnost tuto v cestovním pasu vyznačiti a spolu sděliti s cestujícím, že musí zakročiti o povolení k nosení zbraně, hodlá-li se v Rakousku zdržeti. Vzbuzoval-li by počet a druh zbraně nebo jinaké okolnosti podezření, sluší povoliti převoz zbraně jen tehdy, byla-li prve prokázána formální předepsaná licence.

V. Tuzemské vystěhovalce, kteří nejsou opatřeni zákonitou legitimací cestovní a dostatečnými prostředky cestovními, sluší zadržeti a odevzdati nejbližšímu politickému úřadu I. instance k dalšímu řízení. To platí jmenovitě o všech osobách nemajících zákonitého průkazu cestovního, které nedosáhly věku, kdy stavěti se mají k odvodu nebo ještě neučinily úplně

dosti povinnosti odvodní nebo přináležejí vojsku, pokud se týká, rakouské nebo uherské zeměbraně.

VI. Chtějí-li rakouské území opustiti osoby, které jsou soudem trestním stíhány, nebo které jsou důvodně podezřely z nějakého trestného činu, sluší je odevzdati nejbližšímu soudu. Bdíti dlužno nad tím, aby hranic nepřekročily podezřelé osoby a v této příčině nutno zakročiti s veškerou přísností.

VII. Při dopravě mrtvol přes hranice dlužno toho dbáti, aby průvodčí mrtvoly vykázal se povolením ku dopravě mrtvoly. O dopravě mrtvol vésti jest zvláštní výkaz (výnos min. vnitra ze dne 12. května 1891 č. 8425, jímž vydána byla instrukce pro celní úřady obstarávající cizineckou policii na hranicích říše v Čechách, Slezsku, Horních Rakousích a Solnohradsku). Obdobné instrukce vydány pro celní úřady v Haliči, Bukovině, Tyrolsku a Vorarlbersku.

VIII. Smlouvy s cizinou. Sem náleží úmluva se Saskem (výn. min. ze dne 30. července 1852 č. 171 ř. z.), s Bavorskem (výn. min. ze dne 29. září 1852 č. 204 ř. z.), s Bavorskem, Würtemberskem a Badenskem (výn. min. fin. ze dne 29. června 1854 č. 158 ř. z.), s Bavorskem (výn. min. ze dne 3. října 1855 č. 174 ř. z.), se Saskem (výn. min. ze dne 2. října 1855 č. 176 ř. z. a výn. min. ze dne 23. září 1856 č. 187 ř. z.), s Badenskem (výn. min. ze dne 15. října 1863 č. 94 ř. z.), s Würtemberskem (výn. min. ze dne 29. října 1863 č. 96 ř. z), s Pruskem (min. výn. ze dne 16. ledna 1864 č. 27 ř. z.). K policii pohraniční na uherských hranicích odnáší se výn. min. vnitra ze dne 14. listopadu 1867 č. 5237.

Policie polní viz Pych polní.

Policie požární jest souhrn zákonných opatření vydaných na zamezení nebezpečí požáru a na rychlé potlačení a uhašení jeho. Jakkoli učiněna jsou všechna možná ochranná opatření proti zhoubným následkům ohně, přece opětuje se pravidelně neštěstí toto, zvláště na venkově, kde ničivý tento živel nachází bohatý materiál. Jednotlivci nelze zhusta i při sebe větší opatrnosti naprosto pojistiti se proti nebezpečí požáru. Proto musí příslušné úřady pečovati o potřebná zařízení a opatření, by možno bylo předejíti nebezpečím požárů a účinně je potlačiti. Jestiť tedy důležitou úlohou policie požární, aby život a statek obyvatelstva zajistila před nebezpečím požáru. Zákonná opatření směřující k zamezení a uhasení ohně jsou obsažena předkem

I. v řádech hasičských, které vydány byly dílem pro venkovská města a městyse, dílem pro venkov. Nejnovější řády hasičské vydané se zřetelem k instituci hasičů jsou tyto: pro Čechy ze dne 25. května 1876 č. 45 z. z., pro Moravu ze dne 5. dubna 1873 č. 35 z. z., pro Slezsko ze dne 2. února 1873 č. 20 z. z, pro Dol. Rakousy, vyjímaje Vídeň, ze dne 1. června 1870 č. 39 z. z. (částečně změněný zákonem ze dne 19. prosince 1882 č. 10 z. z. z roku 1883), hasičský řád pro Vídeň zák. ze dne 19. března 1892 č. 10 z. z., pro Horní Rakousy ze dne 2. února 1873 č. 2, pro Solnohradsko zák. ze dne 10. listopadu 1880 č. 12 z. z., pro Istrii zák. ze dne 13. dubna 1881 č. 11 z. z., pro Krajinu zák. ze dne 15. září 1881 č. 14 z. z., pro Tyrolsko zák. ze dne 28. listopadu 1881 č. 36 z. z., pro Vorarlbersko zák. ze dne 18. února 1888 č. 18 z. z. a ze dne 28. února 1890 č. 10 z. z., pro Korutany zák. ze dne 10. března 1891 č. 13 z. z., pro Halič a Krakov zák. ze dne 10. února 1891 č. 18 z. z.

Podstatná ustanovení řádů těch možno lišiti:

1. Opatření policie stavební: zákaz bytů přístřešních, dřevěných stropů, dřevěných podlah v kuchyních a topírnách, nařízení o uzavírání a čistění komínů, o klenbě pecí a stájů. Většina těchto ustanovení pojata jest však prozatím do jednotlivých stavebních řádů, kteréžto vykazují četná opatření proti nebezpečí požáru.

2. Zákaz jednání, s nimiž spojeno jest nebezpečí ohně: střílení a vypalování hořlavin v obvodu obce nebo nedaleko nich, kouření tabáku ve stájích, stodolách a pod., sušení dříví k topení, lnu a zápalných předmětů u kamen, skládání dříví, sena, slámy vedle komínů a topíren.

3. Opatření při provozování jednotlivých živností: zákaz vypalování sudů na nebezpečných místech se strany bednářů, uschovávání velkých zásob chytlavých věcí v dílnách, nařízení o uschování prachu, smůly, ledku, síry, terpentýnu, oleje a podobného zboží, zákaz řezání slámy, zpracování lnu a pod. prací v noci, zvláště se světlem.

4. Předpisy pro majitele domu a otce rodin co do čistění komínů, kamen, krbů oprávněnými kominíky, dozor nad čeledí, zachází-li se světlem nebo ohněm.

5. Zřízení zvláštních organů, jako komisařů požárních, aby se podrobily častější prohlídce komíny, topírny, náčiní hasičské; zprávu o výsledku prohlídky dlužno pak podati obecnímu úřadu. Dále zřízení ponocných a hlídačů požárních.

6. Nařízení při vypuknuvším požáru na uhasení a potlačení jeho; opatření a stálá pohotovost hasičského náčiní a stříkaček, pohotovost přistrojených koní, zásoba vody, věder, žebříků a j. v.

II. Kompetence a obstarávání policie požární.

Policie požární náleží v samostatný obor působnosti místní obce, která nésti má náklady s vydržováním policie této spojené, pokud zákon pro jednotlivé případy nestanoví nic jiného. Opatřování policie požární přináleží představenstvu obce. Obecní výbor má pro jednotlivé části obce — zvlášť pro větší uzavřená místa — ustanoviti zvláštní komisary, pokud toho vyhledává snažší obstarávání policie požární. Obecní výbor má provésti všechna opatření, aby se co nejlépe a nejjistěji zamezilo vypuknutí požáru; má zvláštními zápověďmi a vyhrůžkou trestů i donucovacích prostředků přítrž učiniti jmenovitě jednáním resp. opominutím, která by snadno mohla dle místních poměrů způsobiti nebezpečí požáru a která nejsou zapovězena již zákonem trestním nebo politickými nařízeními. Proti opatřením obecního představenstva v záležitostech policie požární přísluší právo stížnosti k obecnímu zastupitelstvu, proti jehož rozhodnutím dopouští se stížnost k zemskému výboru; toliko v Čechách a v Haliči rozhoduje v II. instanci okresní výbor a teprve v III. instanci zemský výbor.

III. Požární ohledání. Toto má dvojí účel:

1. aby se předešlo požárům, má se toto ohledání provésti nejméně jednou v roce, dle většiny řádů požárních dvakráte do roka (na jaře a na podzim) ve všech budovách a to místním představenstvem nebo osobami k tomu ustanovenými společně s odborníkem (zpravidla kominíkem), pokud se týká, náčelníkem hasičstva. Při tom mají se odhaliti nebezpečné zlořády, přesvědčiti se o pečlivém čistění komínů a uschování hasičského náčiní, zjištěné vady a nedostatky ihned odkliditi, pokud se týká, zavésti policejní řízení trestní.

2. Ohledání požární má dále, vypukne-li požár, důkladně, přísně, se vší obezřetností a péčí vyšetřiti spáleniště, jmenovitě však místo, kde oheň vypukl, vyšetřiti a popsati každou známku, která by poukazovala na založení ohně, a v případu tomto uchovati ji jakožto corpus delicti před každou změnou a zkázou. Při tom sluší provésti potřebná vyhledávání též za výslechu osoby požárem postižené, jeho rodiny, služebnictva a sousedů. O výslechu tomto sepsati jest protokol k tomu cíli, aby se zjistily příčiny požáru, vinníci, okolnost, zda byly práce hasičské a záchranné náležitě řízeny a prováděny: vůbec má vyslaný komisař předsevzíti neodkladný výslech obyvatelů v domě, sousedů, přítomných, zevrubné objasnění všech možných dat, které věc od počátku vysvětlují a k usvědčení vinníka vedou. Současně vyšetřiti dlužno, zda poškozený pojistil svou nemovitost i movité věci a u které pojišťovny a kterou sumou, jakou cenu ve skutečnosti měla shořelá nemovitost, pokud se týká dotyčné předměty, a jakou cenu mají ještě případné zbytky, zda-li též pojištěny movitosti a pokud zničeny resp. zachráněny byly, či zda již před požárem něco bylo zavlečeno nebo zcizeno. Není-li podezření, že požár byl založen, sluší konstatovati, co bylo příčinou požáru, zda neopatrné zacházení ohněm a světlem neb vadnost budovy, či zanedbání náležitého čistění komínu. Nebylo-li lze provésti toto nařízené šetření, pro přílišnou vzdálenost spáleniště nebo pro jiné neobyčejné překážky, jež nutno v protokolu dopodrobna dolíčiti, ihned po uhasení požáru, přikročiti jest k tomuto šetření nejdéle do 24 hodin. Zprávu o požáru sluší co nejrychleji rozšířiti (gub. nař. pro Čechy ze dne 2. července 1835 č. 38150 sb. prov. zák. pro Čechy č. 215, výn. min. ze dne 1. září 1851 č. 4514). Soudům sluší se zprávou o požáru vždy sděliti též výsledek policejního vyhledávání provedeného politickými úřady, aby se po případě učinily další soudní kroky (min. výn. ze dne 16. června 1871 č. 2489).

IV. Hasičstvo.

Účelem jeho jest spořádaná součinnost při hasení a potlačení vypuknuvšího požáru, aby život a vlastnictví obyvatelstva obhájeno bylo a jmění zachráněno. Rozeznává se placené a dobrovolné hasičstvo; první vydržováno jest obcemi a věnuje se výhradně povolání hasičskému. Dobrovolné hasičstvo opatřuje naznačenou službu zdarma. Hasičstva tato povstala, poněvadž starší řády hasičské byly nedostatečnými k tomu, by splnily účel jistého a rychlého potlačení ohně. Dříve nehasilo se dle určitého plánu, poněvadž osoby určené ke službě hasičské většinou neměly nejmenšího výcviku. Na některých místech nebylo správného rozdělení mužstva, aniž obezřetného a odborného vedení. První dobrovolné hasičstvo utvořeno bylo v Němcích r. 1846 v Durlachu, jich zakladatelem byl majitel továrny na stříkačky Karel Metz v Heidelberce, jehož výrobek vydobyl si zvučného jména. Praktičtější náčiní nastoupilo místo zastaralého a duch discipliny umožnil odborné užívání tohoto náčiní. V Německu byly to vůbec z počátku spolky tělocvičné, kteréž uchopily se organisace spořádaného hasičstva, až vystoupili zdatní mužové, kteří nové dobré věci klestili dráhu. Obrovský rozmach hasičstva znamenati lze z té skutečnosti, že v Bavorsku bylo v roce 1868 jen 200 dobrovolných hasičů, avšak koncem roku 1875 již 2422. Podobný rozvoj dál se i v jiných zemích. Velmi utěšeně vyvíjelo se též hasičstvo v rakouských zemích korunních, jmenovitě v Čechách, kdež mnoho čilých mužů neunavně se o to zasazuje, aby se probudil smysl

pro tuto užitečnou věc. Dobrovolná hasičstva jsou jedním z nejdůležitějších zařízení v obcích. Jimi probouzí se nezištnost, smysl pro všechny dobré a šlechetné snahy v lidu, a podporuje se obětavost a láska k bližnímu; kastovnictví a rozdíl stavů mizí zde více, než v kterékoli jiné korporaci. Poměr stávajících dobrovolných hasičů k obcím spočívá na stanovách smluvených a schválených. Službu svou obstarává hasičstvo dobrovolné vykonávajíc tím právo udělené jemu obcí. Výbor obecní jest oprávněn bdíti nad hasičstvem, které musí k žádosti obecního představenstva podati zprávu o všech záležitostech hasičstva. Obecní výbor má právo odkliditi všechny nepřístojnosti, které se objeví při výkonu služby hasičské. Účetní závěrku sluší co rok předložiti ku prohlédnutí obecnímu výboru. V záležitostech týkajících se součinnosti hasičstva při policii požární z příkazu obce jest zastoupeno hasičstvo obcí, v jiných případech však — i vůči obecnímu výboru — vůdcem (setníkem, velitelem, předsedou) hasičstva. Ku povznesení a na podporu hasičstva vydána v novější době četná zákonná opatření, a sice pojišťovací společnosti musí poskytnouti na účely hasičské roční obnos ve výši určitého procenta z hrubého výnosu premií. Vyměření, vybírání a správa obnosů těch svěřena jest zemskému výboru dotyčné korunní země. Byly pak o tom vydány tyto zákony: pro Čechy zák. ze dne 24. prosince 1884 č. 62. z. z. a ze dne 12. března 1886 č. 19 z. z., pro Dolní Rakousy zák. ze dne 16. prosince 1882 č. 69 z. z. a ze dne 21. prosince 1884 č. 1 z. z. z roku 1885, pro Štýrsko zák. ze dne 23. prosince 1884 č. 18 z. z., pro Solnohrady zák. ze dne 16. prosince 1882 č. 2 z. z. z roku 1883 a zák. ze dne 6. dubna 1886 č. 30 z. z, pro Horní Rakousy zák ze dne 26. prosince 1883 č. 26 z. z.

Obec povinna jest též starati se o ony členy placeného hasičstva, kteří se stali ku výdělku a práci neschopnými, byvše poškozeni ve službě při nějakém požáru, a starati se musí i o jich vdovy a sirotky. Pokud cestou zákona nebyla podniknuta potřebná zařízení pro toto zaopatření, poskytuje se určité procento k tomuto účelu se strany dotyčné země z těch fondů, která utváří se z příspěvků společností pojišťovacích. Pokud pak hasičstvo nemůže výlohy hraditi ze svého jmění nebo z dobrovolných příspěvků, jest místní obec povinna hasičstvu opatřiti nezbytnou výzbroj i nutné hasičské i záchranné náčiní a udržovati je v dobrém stavu.

V. Telegrafy hasičské.

Tyto mají za účel rychle rozhlásiti vznik požáru, avšak jen na určitých místech, nikoli v okrsku příliš rozsáhlém, aby co nejspěšněji se přivolalo hasičstvo a mužstvo k hasení i pracem záchranným.

VI. Opatření dle řádů stavebních.

1. Zřízení zdí a prkenných ohrad k oddělení jednotlivých prostorů dovoluje se jen tam, kde by se nedala vystavěti zeď na traversách nebo podloze buďto vůbec nebo jen s velkými potížemi a kde tyto zdi a ohrady nalézají se mezi dvěmi oddělujími stěnami ohnivzdornými a všeho ohně dalekými.

3. V bezprostřední blízkosti ohnišť musí býti jen zdivo massivní.

4. Zakládání komínů: Všechny komíny mají míti příčku přiměřenou počtu ohnišť a dýmu i plynům z nich vycházejícím. Ohniště z různých místností nesmějí ústiti do téhož komína. Z pravidla má každá skupina bytů míti svůj zvláštní komín.

5. Podlahy v kuchyních musí býti zpravidla pokryty nejméně 60 cm. na zadní straně, kde se ohniště nalézá, materiálem ohnivzdorným, a jak krb tak i kamna v pokoji ve spodní části své vyzděna tak, aby nebezpečí ohně bylo naprosto vyloučeno.

6. Udírny mají býti zvláště dobře klenuty a železnými dveřmi uzavřeny. Podlahy mají býti pokryty cihlami a železné tyče na maso nesmějí se příliš blízko komínu umístiti.

VI. Přepisy policie živnostenské.

Ku provozovárnám, jichž schválení ve smyslu § 25 živn. ř. jest nezbytné, náležejí všecky živnosti, které mají zařízeny ohniska (pekařství, mydlařství, závody na spalování kostí, slévárny kovů, olejny atd.). Úřad má též učiniti opatření, aby úřední jednání z ohledů policie požární nezbytná pokud možno současně byla předsevzata s úředním jednáním co do přípustnosti podniku se stanoviska policie živnostenské (§ 29 odst. 2. živn. ř.).

VII. Opatření dle zákona lesního.

Přísné opatrnosti šetřiti jest při rozdělávání ohně a užívání lehko zápalných předmětů v lesích a na pokraji jejich. Povstane-li zanedbáním této opatrnosti nebo jinou vinou požár, má vinník nahraditi vzešlou škodu a může dle okolností pokutován býti peněžitým trestem nebo vězením od 1 do 8 dnů, pokud nemá průchodu všeobecný zákon trestní. Najde-li kdo v lese nebo na pokraji lesa rozdělaný nebo neuhasený oheň, jest povinen dle možnosti uhasiti jej. Zpozoruje-li kdo požár v lese, má to oznámiti obyvatelům nejbližších obydlí v tom směru, ve kterém se cestou ubírá. Tito obyvatelé jsou pak povinni dáti o tom bez prodlení zprávu nejbližšímu místnímu představenému a majiteli lesa nebo jeho personálu. Opomene-li kdo oznámiti lesní požár, má býti potrestán peněžitou pokutou nebo vězením. Místní představení a služebnictvo lesní má hasiče provázeti. Hasení řídí nejvyšší přítomný zřízenec lesní, pokud by přítomen nebyl, starosta místní obce, v jejíž obvod les spadá. Když byl požár uhasen, sluší spáleniště ostříhati den až dva dny nebo dle potřeby i ještě déle, k čemuž sluší určiti potřebný počet mužstva. Místní představení, kteří opomenuli vyzvati ku hasení požáru lesního a osoby, které jich vyzvání bez dostatečné příčiny neuposlechly, potrestáni budou peněžitou pokutou po případě vězením (§§ 44—48 les. z.).

VIII. Předpisy zákona horního.

K žádoucím opatřením bezpečnostním při horách přináleží zvláštní pozor na zápalné součástky dolů a neprodlené užití opatření hasičských i ochranných (§§ 70 lit. *a)*, 71 lit. *e)* hor. zák.).

IX. Trestní právo obcí.

Příslušnost správy obecní odnáší se ku všem přestupkům nařízení a zákazů policie požární vydaných v jich vlastním oboru působnosti. Trestní právo vykonává starosta obce společně s dvěma obecními radními a může nalézti na peněžité pokuty do 100 zl., pro případ nedobytnosti na vězení do 20 dnů. Peněžité pokuty plynou do chudinské pokladny nebo do podpůrné pokladny hasičské dotyčné obce. Proti takovým nálezům přísluší odsouzenému odvolání k politickému úřadu okresnímu a v další instanci k politické vládě zemské a k ministerstvu vnitra. Proti souhlasným rozhodnutím druhé a třetí instance není více odvolání.

X. Ustanovení trestního práva.

1. Podnikne-li kdo činnost, z níž vzejíti má dle jeho úmyslu požár na cizím vlastnictví, dopouští se zločinu žhářství (§ 166 tr. z. a § 448 voj. tr. z.).

2. Přestupkem proti bezpečnosti vlastnictví jest:

a) zanedbání ohně rozdělaného na poli nebo v sousedství stodoly, senníku nebo špýcharu nebo na poli (§ 453 tr. z.);

b) nešetření zvláštních předpisů při obchodu střelným prachem nebo jiným hořlavým zbožím (§ 345 tr. z.);

c) uschování snadno vznětlivých látek na půdách, nebo na jinakých nebezpečných místech, která zdmi náležitě nejsou ohražena (§ 446 tr. z.);

d) uschování sena, slámy dříví k topení jinde než ve výklencích a nádobách k tomu zvlášť určených (§ 447 tr. z.);

e) sušení dříví u kamen (§ 448 tr. z.);

f) vstup se světlem do místností, kde může oheň snadno se vzníti (§ 448 tr. z.);

g) kouření tabáku na podobných místech, ve stáji, v senníku, stodole, v dílnách tesařských, na stavebních lešeních (§ 452 tr. z.);

h) přestupku toho dopouští se dále, kdo bez ohledání požárního provádí změny na komínech, pecích, krbech, kamnách (§ 440 tr. z.),

i) jakož i kdo vůbec zanedbá nějaký předpis o odvrácení nebezpečí požáru, zvláště jednají-li stavitelé, zedničtí mistři nebo tesařští mistři při provádění nějaké stavby nebo při změnách jejich proti platným předpisům řádu hasičského a stavebního (§ 433—436 tr. z.), rovněž

j) hrnčíři, klempíři, zámečníci a jiní zhotovitelé kamen, postaví-li kamna nebo zavedou-li roury proti předpisům vydaným ku zamezení nebezpečí požáru (438, 439 tr. z.);

k) konečně sem náleží chození s pochodněmi po lesích, osadách, po dřevěných mostech (§§ 454—457 tr. z.),

l) zatajení vznikajícího požáru (§ 458 tr. z.), jakož vůbec

m) všechna jednání a opominutí, z nichž lze snadno předvídati nebezpečí požáru (§ 459 tr. z.).

3. Přestupkem proti veřejné bezpečnosti jest zastaralé obžerství při řemeslnících a dělnících, kteří mají zacházeti s předměty zápalnými, jakož i při té třídě čeledi, která svou nedbalostí může způsobiti oheň (§ 524 tr. z.).

XI. Ustanovení trestního zákona vojenského.

1. Jednání a opominutí uvedená svrchu v odst. X. ad 2. proti bezpečnosti vlastnictví, jimiž způsobiti lze nebezpečí ohně nebo lze se toho obávati, trestají se dle trestního zákona vojenského jakožto přečiny proti bezpečnosti vlastnictví (§§ 705—731).

2. Osoby povinné službou vojenskou nesmí v době nebo mimo dobu své služby kouřiti ve skladištích na střelivo, v laboratořích nebo výrobnách patron, ve skladištích nebo jiných místech určených k uschování zásob snadno výbušných, nebo nedaleko míst těch, v obvodu dělostřeleckého parku nebo při dopravě těchto předmětů; přestoupení zákazu tohoto tvoří zločin přestoupení předpisů služebních. Téhož zločinu dopouští se dotčené osoby, nosí-li u sebe snadno zápalné látky nebo dovolí si jich užívati, nebo zanedbá-li kdo na válečné lodi nebo v přímořském arsenále předepsaných opatření o zacházení s ohněm a světlem (žalář od 6 měsíců až

do jednoho roku, dle výše hrozícího nebezpečí též až do 5 let a v čas války dokonce smrt zastřelením (§§ 286 ad lit. *e)* a 287).

Policie říční viz Plavba říční.

Policie silniční.

I. Policie silniční udržeti má nerušenou dopravu na silnicích a cestách; vztahují se tedy předpisy policie silniční k

1. zachování silnic a cest ve stavu dopravě přiměřeném;
2. k dopravním prostředkům, které používají silnic a cest;
3. ke způsobu tohoto používání, t. j. k dopravě samé.

Ad 1. Sem náležejí ustanovení:

a) o čistění silnic a cest, zvláště o odklízení sněhu,

b) o poškození silnic a stromořadí podél nich nasázených.

Ad 2. Zde uvésti sluší ustanovení:

a) o šířce vozů,

b) o úpravě loukotí,

c) o úpravě brzdy,

d) o nákladu (zatížení) vozů,

e) o způsobu potahu,

f) o osvětlování povozů.

Ad 3. Sem řadí se tato ustanovení:

a) o rychlé jízdě,

b) o vyhýbání se (povozů),

c) o zastavování povozů na silnici,

d) o přivěsování (připínání) povozů k sobě,

e) o stálém střežení povozu osobou, která jej řídí (vozka, kočí).

II. Platná ustanovení policie silniční jsou rozdílná dle toho, jde-li o erární či neerární silnici; ve Slezsku a Gorici i Gradišce platí policejní předpisy vydané o neerárních silnicích též co do silnic erárních, ovšem jen potud, pokud se tím neukládá nějaký závazek eráru říšských silnic a pokud nejsou tu nebo pokud vydány nebyly úchylné předpisy na ochranu říšských silnic a pro dopravu na nich. (Slezsko: § 32 zák. ze dne 1. ledna 1878 č. 5 z. z., Gorice a Gradiška: § 27 zák. ze dne 6. července 1886 č. 7 z. z.).

III. Předpisy policie silniční pro erární (říšské) silnice.

V této příčině platí ještě celá řada starších předpisů, a to potud, pokud předměty v nich upravené nedošly nové úpravy v řádech policie silniční, které později vydány byly pro jednotlivé korunní země ve příčině říšských silnic. Přehledné sestavení těchto předpisů jest podáno v Manzově vydání zákonů sv. 28, I, s. 70 a násl. Policejní řády pro říšské silnice v jednotlivých zemích korunních, pokud vydány byly, jsou: pro Čechy nař. míst. ze dne 21. června 1886 č. 49165, č. 54 z. z., pro Moravu nař. míst. ze dne 4. března 1892 č. 29 z. z., pro Tyrolsko ze dne 1. září 1822 č. 108 sb. zák. pol., pro Dolní Rakousy nař. místodrž. ze dne 8. dubna 1888 č. 27 z. z., pro Dalmacii nař. místodrž. ze dne 3. prosince 1852 č. 269 z. z., ze dne 10. prosince 1856 č. 42 z. z., ze dne 12. března 1860 č. 8 z. z., pro Štýrsko nař. místodrž. ze dne 11. března 1885 č. 9 z. z. Kromě toho dlužno zmíniti se ještě o říšském zákonu platném pro všecky země korunní ze dne 2. ledna 1877 č. 33 ř. z. co do odklizování sněhu na říšských silnicích spolu s prováděcím nařízením ze dne 5. května 1877 č. 34 ř. z.

IV. Předpisy policie silniční pro neerární silnice: pro Čechy zák. ze dne 15. června 1866 č. 47 z. z., pro Moravu zák. ze dne 31. prosince 1874 č. 577 z r. 1875, pro Slezsko zák. ze dne 1. ledna 1878 č. 5 z. z., pro Bukovinu zák. ze dne 15. prosince 1872 č. 1 z. z. z r. 1873, pro Dalmacii zák. ze dne 15. prosince 1883 č. 2 z. z. z roku 1884, pro Korutany zák. ze dne 27. února 1874 č. 6 z. z., pro Krajinu zák. ze dne 26. září 1874 č. 27 z. z., pro Gorici a Gradišku zák. ze dne 6. července 1886 č. 7 z. z., pro Istrii zák. ze dne 10. června 1875 č. 12 z. z., pro Dolní Rakousy zák. ze dne 10. října 1875 č. 62 z. z., pro Horní Rakousy výnos místodrž. ze dne 1. října 1851 č. 413 z. z., pro Solnohradsko nař. ze dne 6. července 1856 č. 15 z. z. a zák. ze dne 11. února 1879 č. 10 z. z., pro Štýrsko zák. ze dne 18. září 1870 č. 52 ř. z., pro Tyrolsko platí svrchu uvedený policejní řád silniční ze dne 1. září 1822. Mimo to naskytají se různé dodatečné předpisy k jednotlivým policejním řádům silničním, které však jsou rázu podřízeného.

V. Příslušnosť.

Dle čl. V. č. 3 obec. řádu ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z. náleží k samostatnému oboru působnosti obcí péče o bezpečnost a pohodlí dopravy po silnicích (silniční). Ve smyslu těchto ustanovení patří tedy opatřování policie silniční do kompetence obcí a upraveno jest v této způsobě též v jednotlivých svrchu vytčených policejních řádech silničních. Představený obce vykonává tu úřad soudce trestního; příslušným jest zpravidla představený nejbližší obce ležící ve směru jízdy. Stížnosti proti nálezům jeho podati jest na politický úřad okresní, kterýžto též vůbec povolán jest bdíti nad vykonáváním trestní pravomoci ve věcech policie silniční. Na Moravě a ve Slezsku jsou mimo to politické úřady okresní oprávněny vykonávati trestní úřední činnost ve vlastním oboru působnosti co do přestupků řádu policie silniční, které jim přímo byly oznámeny, a uchopiti se dotyčného případu zpravíce o tom příslušného obecního představeného.

Nad zachováváním předpisů policie silniční mají kromě toho bdíti též organy ustanovené ku hlídání silnic (cestáři, cídiči silnic atd.) a policie. Peněžité pokuty plynou do chudinského fondu místního té obce, která příslušna jest odsouditi dotyčný přestupek (viz jednotlivé silniční řády policejní a nař. min. vnitra ze dne 20. ledna 1852 č. 28 ř. z.).

Policie stavební jest soubor všech zákonných předpisů jednotlivých řádů stavebních, jimiž předejíti se má ohrožování osobní bezpečnosti při podnicích stavebních a jimiž odevzdává se provádění každé stavby do kontroly a dozoru úřadu stavebního. Policie stavební obsahuje tedy zákonné předpisy:

1. o povolení k stavbě,

2. o opatřeních, jichž dlužno šetřiti při provádění stavby zřetelem k místním poměrům a veřejné bezpečnosti, zvláště při zřizování nových bytů a hospodářských budov poblíže železnic, řek a potoků. Vůbec má se odepříti povolení ku zbudování nových bytů tam, kde stavební místo ohroženo jest povodněmi, sesutím půdy a jiným nebezpečím.

3. Policie stavební kontroluje též osoby a živnostníky, kteří stavbu podnikají. Jenom osoby po zákonu způsobilé a k vedení staveb oprávněné smějí stavbu prováděti a to za své vlastní zodpovědnosti.

4. Policie stavební stanoví sílu zdí, vytýká předpisy o zřízení zdí požárních, o sdělání zdí ze závor a prken a o volbě materiálu.

5. Policie stavební má předpisy o zřízení ohnivzdorných střech, bezpečnostních okapů a říms a ohledně zřízení hromosvodů a komínů.

6. Dále obsahuje specielní předpisy o zřízení kolen, stájů, zásobáren, krmíren, stodol, sýpek, plynovodů, o zařízení motorů, parních kotlů atd.

7. Policie stavební vytýká předpisy o zřízení lešení a ohrad při stavbě a o uložení starého i nového materiálu.

8. Policie stavební má předpisy, kterých dlužno šetřiti po ukončení stavby (viz »Povolení k obývání«).

Ku obstarávání policie stavební, jakož i ku provádění řádů stavebních povolány jsou úřady stavební.

Policie tržní viz Trhy.

Policie zdravotní viz Zdravotnictví.

Poměry mezináboženské.

Všude tam, kde v některém státním území uznána jsou různá náboženská vyznání, jest dříve nebo později nutno vydati zákonná ustanovení o tom, aby se umožnila klidná spoluexistence různých vyznání. Dějiny učí, jak zhoubné následky měl v zápětí úmyslný nebo bezděčný nedostatek takovýchto ustanovení, jenž byl zdrojem nejkrutších válek občanských. I rakouské zákonodárství zasahovalo do mezináboženských poměrů již v předešlém století, neboť toleranční patent ze dne 13. října 1781 zvláště ve čl. I. a VI. upravuje poměry tyto. Ovšem jsou i tato ustanovení velice kusá, ježto patent toleranční prohlásil katolické náboženství za panující, naproti tomu označoval za trpěná, tolerovaná vyznání evangelická, jimiž se výhradně toleranční patent zabývá. Ku tolerovaným vyznáním připojeno bylo pak i židovské vyznání, jimiž se zanášely zvláště i jednotlivé řády židovské. Tento stav trval až ku revolučním událostem r. 1848; ústava na to vydaná stanoví úplnou autonomii »zákonem uznaných církví a náboženských společností«, čímž odstraněn jest rozdíl mezi dominujícími a tolerovanými vyznáními náboženskými.

Zrušení ústavy patentem ze dne 31. prosince 1851 č. 3 nezměnilo ničeho na stavu věcí, jak z čl. 4. vysvítá, a tak neznamenalo ustanovení čl. 15. stát. zákl. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 nic nového, nýbrž pouhé uznání dosavadního stavu. Poněvadž pak různá vyznání náboženská stála vedle sebe jako úplně souřadná, bylo nutno zákonem upraviti jich vzájemné vztahy. To stalo se zákonem ze dne 25. května 1868 č. 49 ř. z. Tento zákon upravuje tuto látku:

1. náboženské vyznání dítek (čl. I.—III.).
2. Přestoupení od církve některé nebo náboženské společnosti ku jiné.
3. Čl. VIII. má ustanovení o funkcích bohoslužebných a správců duší a nařizuje, aby představení, sluhové a příslušníci některé církve nebo náboženské společnosti se zdrželi funkcí bohoslužebných a správy duší ohledně příslušníků jiné církve nebo náboženské společnosti, nežádají-li za to oprávněné osoby. Výjimka může nastati v jednotlivých případech, kde se žádá na dotyčných správcích duší nebo sluzích jiné církve nebo náboženské společnosti, aby předsevzali některý akt jim příslušející, nebo kde zásady a předpisy těchto dovolují předsevzíti akt dotyčný. Kromě těchto případů pokládati jest dotyčný akt za právně neúčinný, a úřady mají ku žádosti poškozených osob soukromých nebo náboženské společnosti přispěti vhodnou pomocí.

4. Články IX.—XI. upravují závazek k dávkám a příspěvkům pro církevní účely.

5. Čl. XII. má ustanovení o pohřbívání.

6. Co do slavností a svátků jest toto stanoveno:

a) Nikdo nemůže býti nucen, aby se zdržel práce při slavnostech a o svátcích cizích církví a náboženských společností. V neděli však zastaviti jest každou nenalehavou veřejnou práci po čas bohoslužby. (Z předcházejících ustanovení plyne, že upravení nedělního klidu nelze pokládati nikterak za důsledek motivů náboženských, poněvadž by v takovém případu takové opatření všeobecného nedělního klidu odporovalo zákonu.) Kromě toho jest se o svátcích kterékoli církve a náboženské společnosti zdržeti po čas hlavní bohoslužby poblíže chrámu všeho, co by mohlo rušiti nebo poškoditi slavnost tuto. Téhož dbáti jest při obvyklých slavnostních procesích na náměstích a ulicích, jimiž se průvod ubírá (čl. XIII.).

b) Žádná společnost náboženská nemůže býti nucena, aby se zdržela zvonění v den, kdy jest zvoniti zapověděno dle ustanovení jiné církve nebo náboženské společnosti.

c) Ve školách navštěvovaných příslušníky různých církví nebo náboženských společností má býti, pokud možno, vyučování tak rozděleno, aby i menšině umožněno bylo splnění náboženských povinností (čl. XIV.). (Viz čl. Náboženství a Klid nedělní a sváteční.)

Pomocníci obchodní.

I. Pojem.

Pomocníci obchodní jsou kupečtí výpomocní dělníci, kteří jsou po boku svého pána při jeho zvláštní činnosti obchodnické a jej při tom podporují. Obchodní zákon nevyměřuje pojem obchodních pomocníků.

Říšský vrchní soud obchodní (v Německu) označuje pomocníky obchodními ty osoby, kteréž v obchodní živnosti principála svého ustanoveny jsou ku vyřizování kupeckých služeb v přeneseném slova smyslu. Pomocníky obchodními jsou tudíž: účetní, dopisovatelé, pokladníci, skladníci, příručí a krámští pomocníci; další kategorii tvoří obchodní učňové. K obchodním pomocníkům nenáleží obchodní čeleď (čl. 65), jako ku př. podomci, kočí atd. Ve zvláštním případu rozhodl nejvyšší soudní dvůr, že obchodním pomocníkem je též tlumočník, který zjednán jest — třeba jen za provisi — obchodníkem, aby intervenoval při obchodech jím činěných (rozh. ze dne 10. února 1887 č. 526 časop. »Jur. Bl.« 1887 č. 36). Ku pojmu obchodních pomocníků náleží dále okolnost, že osoby ty jsou trvale ustanoveny ve službě pána svého a že musí se věnovati výhradně jen jeho službám; proto sem nenáleží komisionáři, obchodní prostředkovatelé, sensálové, jednatelé, prostředkovatelé a pod. Obchodní pomocníci nejsou též obchodními plnomocníky a nejsou zmocněni předsebráti právní jednání ve jménu a na účet svého principála; k tomu by musili býti zvláště ustanoveni (čl. 47, 49, 50 a 56 obch. z.).

II. Právní poměr pomocníků obchodních k pánu.

1. Obchodní pomocník má nárok na odměnu; o službách, slušném a výživě pomocníkově rozhoduje úmluva, t. j. služební smlouva, není-li této, místní obyčej, a kde by ani toho nebylo, volné uvážení soudu, který dle potřeby vyslechne znalce nejsa však dobrozdáním jich nikterak vázán (čl. 57 obch. z.). Zmíněná odměna sestává ze smluveného pevného peněžitého obnosu nebo ze zaopatření a bytu vedle mzdy nebo beze mzdy;

konečně může odměna ta záležeti též v určitém podílu na zisku (tantiéma). Stane-li se obchodní pomocník dočasně nezpůsobilým ku výkonu služby své následkem nezaviněné nehody, nepozbývá tím nároků na služné a zaopatření. Výhoda tato přísluší mu však jen po 6 neděl (čl. 60 obch. z.). Výraz »dočasná nezpůsobilost« (překážka) ve čl. 60. obch. z. sluší pojímati tím způsobem, že překážka toliko v osobě zaměstnaného vzešedší nesmí služby navždy nemožnými učiniti (navždy vylučovati) (rozh. ze dne 16. února 1887 č. 1586 sb. »Adl. Cl.« č. 1332.).

2. Obchodní pomocník má principálovi výlučně věnovati celou svoji kupeckou činnost. Čl. 59. obch. z. zapovídá mu provozovati obchody beze svolení principálova na účet vlastní nebo na účet kohosi třetího. Jedná-li proti zápovědi té, může principál žádati náhradu způsobené škody a k žádosti principálově může též dojíti k tomu, že jednání uzavřená na účet pomocníkův platí za jednání uzavřená na účet principálův (§ 56 a 59 obch. z.). Mimo to pohrozí se pomocníku překročivšímu naznačenou zápověď, že bude jeho služební poměr předčasně zrušen (čl. 64 č. 2 obch. z.).

3. Lhůta výpovědní: Pro délku služebního poměru stávajícího mezi principálem a obchodním pomocníkem, jakož i pro lhůtu k výpovědi rozhodnou jest především vzájemné jich dohodnutí — smlouva služební. Není-li takové úmluvy, platí zákonné nařízení, že stávající služební poměry zrušiti dlužno vždy koncem kalendářního čtvrtletí, tedy 31. března, 30. června, 30. září a 31. prosince, a že výpověď s obou stran musí býti dána nejméně 6 neděl před zmíněným čtvrtletím, sice by platila teprve pro příští čtvrtletí (čl. 61 obch. z). Důvodem tohoto ustanovení jest, že zvláštní důležitost v obchodním světě při vedení obchodu a knih mají právě tato kalendářní čtvrtletí. Rovněž má do sebe jisté výhody vytčení určitých dob, kdy výměna míst se děje. Aby bylo lze užiti čl. 61. obch. z., dlužno ve sporu zjistiti skutečné a nepochybné trvání služebního poměru mezi principálem a obchodním příručím; v opačném případu, nedostává-li se některých podmínek služebního poměru, má průchod ustanovení čl. 57 obch. z., a volnému uvážení soudcovu jest zůstaveno rozhodnouti o vlastnosti služebního poměru a vhodnosti nároků obchodním pomocníkem vznesených (rozh. ze dne 26. dubna 1876 č. 4218 sb. »Adl. Cl.« č. 889).

4. Zrušení služebního poměru:

a) Články 63 a 64 obch. z. uvádějí příkladmo několik případů, které soudci mohou platiti za důležité důvody zrušení poměru služebního. Ostatně rozumí se samo sebou, že rovněž důležitými důvody jsou netoliko vina jedné strany, nýbrž i zcela nahodilé události, které nastanou v osobě navrhovatelově nebo jeho odpůrce.

b) Zákon nemá ustanovení o právních následcích bezdůvodného předčasného zrušení smlouvy služební, poněvadž se za to mělo, že nelze dosíci stanovení závazku náhradního v takovém případu. Poněvadž však úvodní zákon stanoví, že vedle obchodního zákona v platnosti potrvají předpisy zákonů živnostenských o živnostenských pomocnících, pokud odnášejí se na pomocníky při živnostech obchodních, a pokud články 65—69 obch. z. nic jiného nestanoví, mají průchod ustanovení řádu živnostenského co do právních následků neoprávněného a předčasného zrušení smlouvy služební. Jeť tedy principál dle předpisu § 84 ř. živn. povinnen nahraditi obchodnímu pomocníku, kterého ihned propustil bez zákonného důvodu, mzdu a jinaké smluvené požitky za celou lhůtu výpovědní, pokud se týká, za

zbytek lhůty této; povinnost tato přísluší mu i tehdy, když pomocník na základě viny principálovy žádá za předčasné zrušení poměru služebního (čl. 63 obch. z.). Vystoupí-li však obchodní pomocník bez zákonného důvodu předčasně ze služby, dopouští se přestupku řádu živnostenského a sluší jej dle řádu toho potrestati. Nadto jest majitel živnosti oprávněn úředně přidržeti pomocníka, aby se vrátil do práce po zbývající ještě čas a žádati za náhradu utrpěné škody (§ 85 živn. ř.). Jest pak otázka, zda principál resp. obchodní pomocník oprávněni jsou ihned zrušiti poměr služební, nastane-li některý z případů ve čl. 63 a 64 obch. z., nečekajíce rozhodnutí soudcovského.

Rozh. ze dne 19. června 1888 č. 6701 sb. »Adl. Clem.« č. 1407 vytýká, že službodárce není oprávněn nárok činiti na zrušení, může toliko oň žádati, a toliko soud má rozhodnouti o tom, zda žádost jeho jest důvodna, jak vyplývá ze souvislosti čl. 63 a 64 obch. z. Naproti tomu dlužno uvážiti, že úmyslem zákona nemůže býti, nutiti principála k tomu, aby si podržel ve službách pomocníka, ve příčině jehož naskýtá se některá z okolností zmocňujících ke zrušení poměru služebního; rozhodnutí soudcovské má jedině a výhradně za účel určiti, na čí straně jest právo, a pronésti rozsudek o všech nárocích na odškodněnou. Nelze proto z doslovu čl. 62 a 63 obch. z. dovozovati, jakoby principál neměl práva propustiti ihned ze služby pomocníka povinností nedbalého, a jakoby jen soudce oprávněn byl vysloviti, že poměr služební se zrušuje (rozh. ze dne 12. prosince 1888 č. 13829 sb. »Adl. Clem.«, č. 1440).

Naopak zůstaveno jest volnému uvážení soudcovu zkoumati, zda dostatečnými jsou důvody, ze kterých propuštěn byl obchodní pomocník, pokud se týká, ihned ze služby vystoupil; dle toho sluší ospravedlniti jeho propuštění resp. jeho předčasné vystoupení ze služby (rozh. ze dne 19. prosince 1888 č. 14652 sb. »Adl. Cl.«, č.1443).

Další důležitou otázkou jest, přísluší-li pomocníku obchodnímu nárok na odškodněnou pro neospravedlněné (bezdůvodné) propuštění ze služby, když mezi tím nastoupil jinou službu. Rozh. ze dne 17. března 1887 č. 1587 časop. »Jur. Bl.« z r. 1887 č. 22, i rozh. ze dne 4. listopadu 1879 č. 10114, sb. »Adl. Cl.«, č. 912 prohlašují, že obchodní pomocník nepozbývá nároků svých, třeba vstoupil do nové služby, jelikož obchodní zákon neposkytuje zde nijaké opory pro náhled, že službodárce v tomto případu částečně nebo úplně bude sproštěn svých závazků; jelikož dále nárok obchodního pomocníka na odškodněnou odůvodněn jest dle čl. 1. obch. z. a § 1155 o. o. z., a ježto není tu výslovného ustanovení obchodního zákona, zvláště pak proto též, že nelze připisovati služebníku, jehož služby byly od pána zamítnuty bez zákonného důvodu, úmysl, že chce jinde býti zaměstnán. Opačného náhledu jest rozh. ze dne 27. září 1887 č. 8657 sb. A. a Cl. č. 1361 prohlašujíc, že pomocník obchodní jsa bezdůvodně ze služby propuštěn, může žádati jen za přiměřenou odškodněnou a toliko tehdy, když vůči svému pánu prohlásil ochotu nadále služby své jemu konati, a když šéf vlastní vinou svou nebo náhodou, která se v jeho osobě udála, zabránil pomocníku nadále ve službě pokračovati. Již z odůvodnění tohoto na jevo jde, že toto rozhodnutí zastává totéž stanovisko jako obě svrchu citovaná rozhodnutí a že tudíž ve všech případech naprosto dostačí, když pomocník obchodní prohlásí ochotu ke službám a šéf jeho služby neoprávněným způsobem odmítne. Nemohloť býti přirozeně úmyslem zá-

kona imputovati obchodnímu pomocníku povinnost, aby po celé měsíce, pokud spor takový o mzdu trvá, žil na prázdno, žádnému zaměstnání se nevěnoval a šéfovi svému po celý čas k disposici se nabízel, šéf pak přes to co nejrozhodněji naznačil svou vůli, že na služby obchodního pomocníka nereflektuje.

Pomocníci živnostenští viz Dělníci.

Pomoc právní.

Pomoc právní poskytuje soud místně příslušný tím, že předsebeře jednotlivé úkony soudcovské na dožádání jiného soudu.

I. Řízení civilní sporné.

Úkony pomoci právní jsou jmenovitě: doručení, předsevzetí důkazu, výkon cizozemských rozsudků. Otázky zde se naskytající týkají se zejména příslušnosti dožádaného a dožadujícího se soudu, přípustnosti pomoci právní, výkonu aktu toho dle tuzemského a cizozemského práva. Podmínky, za kterých se poskytuje právní pomoc, byly doposud v rakouském právu jen kuse stanoveny a rozptýleny v různých zákonech a nařízeních. Teprve nová jurisdikční norma ze dne 1. srpna 1895 č. 111 ř. z. spolu s úvodním zákonem ze dne 1. srpna 1895 č. 110 ř. z, jakož i nový řád soudní ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z. spolu s úvodním zákonem z téhož dne č. 112 ř. z. podává úplnější a spořádanější soustavu právních pravidel platných pro obor tento, ač i zde nutno bylo poukázati v četných případech k ustanovením zvláštním. Na základě těchto nových zákonů lze v souvislosti se staršími zákonnými a smluvními ustanoveními, pokud platnost svoji podržela, rozeznávati:

1. Právní pomoc tuzemského soudu na dožádání jiného tuzemského soudu.

Dožádán (rekvirován, iudex requisitus) má býti zpravidla soud, v jehož obvodu předsevzíti jest úřední úkon, jde-li o knihovní zápis neb o takové úřední jednání, které předsevzíti dlužno jedině u určitého soudu sborového (ku př. reální úkony ve příčině statků zapsaných do desk zemských), sluší dožádati se toho soudu, u kterého nalézá se vložka knihovní, nebo který povolán jest úřední jednání to předsevzíti. Není-li dožádaný soud k dotyčnému jednání místně příslušným, dlužno došlou žádost (requisici) zamítnouti (§ 37 jur. nor.).

2. Právní pomoc tuzemského soudu na dožádání soudu živnostenského nebo rozhodčího nebo soudu rozhodčího zvláště zřízeného.

Poněvadž v případu tomto rozsudky rozhodčí vynášeny jsou i laiky, má dožádaný soud zkoumati netoliko příslušnost svou, nýbrž i zákonitost dožádání. Má pak soud dožádaný právní pomoc poskytnouti jen tehdy, když je příslušným, když dožádání v zákonu se zakládá a úřední činnost, o kterou jde, po zákonu se připouští (čl. XIII. úv. zák. k jur. nor.); tak zejména tehdy, když nutným jest přísežný výslech strany nebo přísaha svědka nebo znalce, nebo když se některá strana, svědek nebo znalec vzpírá výslechu před soudem rozhodčím (čl. XXII. úv. zák. k jur. nor.).

3. Právní pomoc v mezinárodním styku soudů:

a) se strany tuzemského soudu na dožádání cizozemského soudu; zde rozhodují předkem státní smlouvy a deklarace vlád (právní pomoc v užším slova smyslu). Zásadně sluší poskytnouti právní pomoc dožadujícímu se soudu cizozemskému; odepříti se má tehdy, když

dotyčné úřední jednání nenáleží v kompetenci soudů (může tu však býti dožádán příslušný tuzemský úřad), nebo když zapověděno jest tuzemskými zákony, dále když nešetří vzájemnosti stát, kterému přináleží dožadující se soud. Právní pomoc poskytnouti jest v té způsobě, jak předpisují tuzemské zákony. Uchýliti se lze jen potud, pokud výslovně bylo žádáno zachovati při dotyčném úředním jednání určitý způsob předepsaný cizozemským právem a způsob tento není zakázán nějakým tuzemským zákonem. Odpírá-li dožádaný soud právní pomoc nebo vzniknou-li mezi dožádaným a dožadujícím se soudem různá mínění co do způsobu provedení, rozhoduje o stížnosti cizozemského k tomu příslusného úřadu vrchní zemský soud nadřízený dožádanému tuzemskému soudu (§§ 38, 39, 40 jur. nor.).

b) Právní pomoc se strany cizozemského soudu k dožádání tuzemského soudu. I zde sluší říditi se předkem zvláštními sem spadajícími státními smlouvami, prohlášeními vlád a nařízeními ministerskými (§ 36 jur. nor., čl. XXXV. úv. zák. k soud. řádu). Žádost za doručení soudních spisů nebo za předsevzetí důkazů má zpravidla tuzemský soud podati k cizozemskému úřadu. Avšak lze též písemnou žádost za předsevzetí důkazu v cizozemsku odevzdati straně důkaz vedoucí, by žádost tu cizozemskému úřadu doručila. K návrhu strany důkaz vedoucí může též býti upuštěno od vydání spisu dožadujícího a strana může býti zmocněna předložiti veřejnou listinu toho státu, v němž má býti důkaz předsevzat (§§ 121, 279 a 283 soud. ř.). Je-li důkaz předsevzatý cizozemským úřadem dle cizozemského práva vadným, avšak dle tuzemského práva platným, nepřipouští se proti němu nijaká námitka (§ 290 soud. ř.).

II. Řízení civilní nesporné.

Úkony právní pomoci jsou zde:

1. vydání movité pozůstalosti (ohledně jmění konkursního) domovskému státu zůstavitelovu, zřízení zatímního poručníka neb opatrovníka cizozemci. Jakmile zajistí se nároky dědiců a odkazovníků v tuzemsku se nalézajících a postaráno jest o uspokojení věřitelů v tuzemsku se nalézajících, vydá se movitá pozůstalost zemřelého cizozemce domovskému jeho státu, chová-li se tento stát dle týchž zásad, a příslušnému cizozemskému úřadu ponechá se projednání pozůstalosti a rozhodnutí o všech sporných nárocích dědických (§§ 23, 137 a násl. říz. ve v. nespor.; výjimka platí, pokud zůstavitel měl v tuzemsku své bydliště; § 24 tamtéž).

2. Nezletilému dítěti zemřelého cizozemce má soud ustanoviti poručníka na tak dlouho, až příslušný cizozemský úřad učiní jinaké opatření (§ 183 říz. ve v. nesp.). Podobně má se prozatímní opatrovník zříditi zletilému cizozemci, jestliže dle rakouských zákonů naskytá se potřeba toho. Toto zřízení poručníka, pokud se týká, opatrovníka má místo i tehdy, když mezi dotyčnými státy nešetří se vzájemnosti (výn. min. spravedlnosti ze dne 4. června 1859 č. 7803). Ku správě nemovitého jmění v tuzemsku ležícího, které náleží poručenci, daného v poručenství nebo opatrovnictví cizozemského úřadu, ustanoviti má příslušný tuzemský soud kuratora zvláštního (arg. §§ 225 a 270 o. o. z.).

3. V konkursu. Movité jmění cizozemského dlužníka nalézající se v tuzemsku vydá se cizozemskému úřadu konkursnímu za podmínky vzájemnosti, pokud tomu nebrání státní smlouvy. V témž smyslu žádá se právní pomoc i na cizozemsku (§ 61 konk. ř.). Vznesou-li cizozemci ná-

roky na tuzemskou konkursní podstatu, naloží se s nároky těmi zásadně právě tak, jako s nároky tuzemců (§ 51 konk. ř.).

III. Smlouvy o právní pomoci.

1. Smlouva o právní pomoci táhnoucí se ke všem oborům práva stává toliko se Srbskem. Smlouva ta ze dne 6. května 1882 č. 88 ř. z., původně byla učiněna na 10 let, prodloužena však r. 1892 při uzavření nové obchodní smlouvy se Srbskem až do konce r. 1903, a může býti vzorem smlouvy o pomoci právní. Vykazuje zásadná ustanovení o formálné reciprocitě, o odepření právní pomoci při nepříslušnosti dožádaného soudu, nebo v tom případu, že žádá se za jednání dle zákonů dožádaného soudu nepřípustné.

Doručování spisů dožadujících a jich zodpovídání děje se cestou diplomatickou; náklady nese soud dožadující se. Žádosti o doručení, výslech stran, předsevzetí důkazů vyhověti jest za podmínek svrchu udaných (příslušnost, přípustnost) a výsledek úředního jednání sděliti jest se soudem dožadujícím se. Úřední jednání předseberou se též v záležitostech nesporných (čl. I.—VI). Exekuce majetkoprávních nároků připouští se na základě rozsudků, mandatů (příkazů) a jiných soudcovských nálezů soudů civilních, smíru před nimi uzavřeného, po příp. též na základě rozsudků soudů rozhodčích. Podmínky výkonu rozsudku jsou: příslušnost soudu nalézacího dle zákona proň platného, vykázané doručení žaloby žalovanému, právoplatnost rozsudku. O přípustnosti dožádané exekuce rozhoduje dožádaný soud dle předchozího delibačního řízení (čl. VII.—XV.). Vyhlášen-li v území některého z obou států konkurs na dlužníka tam bydlícího, mají soudy druhého státu, v němž jest jmění náležející dlužníku, jmění to seznamenati v inventáři a vydati soudu konkursnímu; při tom se předpokládá, že tomu nevadí vlastnické nároky, práva zástavní nebo retenční (čl. XVI).

2. Některé smlouvy o právní pomoci uzavřené s jinými státy a deklarace na vzájem vydané týkají se jen jednotlivých úkonů právní pomoci. Dotyčné právní poměry k evropským velmocím lze takto vyznačiti:

a) Obsáhlá smlouva o právní pomoci byla v osnově sdělána s říší německou, nedošla však platnosti. Starší smlouvy s jednotlivými německými státy týkají se formy dopisování (přímý styk právní obou civilních soudů, jen se soudy Elsaska a Lotrinská diplomatická cesta), zásadného výkonu soudních rozsudků, nakládání s pozůstalostí příslušníků státu ve smlouvě súčastněných, zvláště vydání movité pozůstalosti a rovněž movitého jmění konkursního.

b) S Francií uzavřena smlouva týkající se nakládání s movitou pozůstalostí příslušníků obou států. Tato smlouva státní ze dne 11. prosince 1866 č. 168 ř. z. (v platnosti zachovaná dle dodatečného článku obchodní konvence ze dne 18. února 1884) stanoví, že projednání movité pozůstalosti příslušníků jednoho státu nalézající se v území státu druhého ponechati se má příslušným úřadům státu, jemuž zůstavitel náležel.

c) Velká Britanie odepírá pravidelně právní pomoc, za kterou bylo z cizozozemska žádáno; leč vyhovuje se vzájemně písemné žádosti za výslech svědků (výn. min. spravedl. ze dne 4. května 1865 č. 3242).

d) Italie. Dle vzájemných deklarací vládních bylo výnosem min. spravedl. ze dne 23. srpna 1872 č. 131, 416 ř. z. oznámeno, že se právní pomoc vzájemně poskytuje doručením soudních spisů a sepsáním důkazů,

a že dopouští se přímé dopisování mezi vrchními soudy. Dle konsulární konvence ze dne 15. května 1874 č. 96 ř. z. z r. 1875 vydává se movitá pozůstalost příslušnému úřadu domovského státu zůstavitelova ku projednání.

e) Rusko. Státní smlouva ze dne 2. dubna 1884 č. 134 ř. z. stanoví, že právní pomoc poskytnouti jest k dožádání soudů jurisdikčního obvodu varšavského soudům obvodu vrchního zemského soudu lvovského a krakovského a obráceně, pokud tomu nejsou na závadu zákony té země, v níž má výkon se státi. Dle obsahu obchodní smlouvy ze dne 14. září 1860 č. 272 ř. z. (která v tomto bodu zrušena nebyla novou obchodní smlouvou z r. 1894) může býti movitá pozůstalost vydána řádně splnomocněnému konsulu domovského státu zůstavitelova.

IV. Řízení trestní.

Instrukce pro rakouské soudy trestní ze dne 16. června 1854 č. 165 ř. z. vyslovuje v § 33 zásadu, že sluší poskytnouti i příslušným cizozemským úřadům ve věcech trestních každou dožádanou podporu, pokud tomu nejsou v cestě zvláštní předpisy. Úkony právní pomoci jsou zde předkem doručení a předsevzetí důkazů.

1. Ve příčině doručení dlužno lišiti, zda doručení týká se obsílek nebo rozsudků, dále, zdaž vztahovati se mohou tato doručení toliko k příslušníkům dožadujícího se státu nebo ke všem, kdož nenáležejí dožádanému státu nebo jen k příslušníkům dožádaného státu. Ve výnosu min. spravedl. ze dne 12. července 1878 č. 9216 jest prohlášeno, že obsílky před příslušný cizozemský soud táhnouti se mohou i k rakouskému příslušníku státnímu jakožto obviněnému nebo obžalovanému, avšak vyloučeno jest jakékoli další spolupůsobení nebo vliv tuzemského soudu, tedy též pohrůžka, že bude nuceně předveden. Trestní rozsudky cizozemských soudů doručí se dle našeho obyčeje soudního jen tehdy, když není odsouzený státním občanem rakouským, což ovšem zakládá se v úvaze, že cizozemské rozsudky v tuzemsku se neprovádí a vydání tuzemce místa nemá.

2. Důkazy provádějí se k žádosti cizozemských úřadů za podmínky vzájemnosti; tato právní pomoc se však odepírá, jde-li o řízení trestní pro nějaký politický delikt a řízení to zavádí se v dožadujícím se státu. Vyhověti lze též žádosti, by vyzván byl svědek osobně se dostaviti k cizozemskému soudu, avšak nepřístupným bylo by soudní donucení k tomu, aby vyzvání bylo uposlechnuto. Vyhražuje se též pravidelně volný průvod svědku ubírajícímu se před cizozemský soud; svědek ten nesmí býti však stíhán ani pro trestné činy dříve spáchané ani pro účastenství v deliktu, který jest předmětem zavedeného vyšetřování.

Popis skutku (v trest. řízení důchodkovém).

I. Pojem.

Popis skutku záleží ve zřízení protokolu o důchodkovém přestupku, o němž důchodkový trestní orgán vědomosti nabyl; protokol ten jednající o přistižené osobě a zachycení věci resp. o obsahu dotyčného udání sepíše důchodkový úředník přibrav obecního představeného a není-li tohoto, pokud možno, dva nestranné svědky. Podstata popisu skutku záleží tudíž v zevrubném uvedení všech okolností, jež se sběhly před anebo při zadržení osoby pro důchodkový přestupek; okolnosti tyto musí býti vypsány pravdivě s pominutím vyskytujících se snad sporných otázek o použití trestního zákona. Co nebylo bezprostředně určitě pozorováno, musí býti vylíčeno tak, jak to bylo shledáno.

II. Obsah:

V popisu skutku buďtež zevrubně uvedeny:

1. místo a čas trestního skutku, jakož i přistižení pachatele, a vůbec okolnosti s ním související;
2. věc, která byla zadržena;
3. jméno a příjmení, stav a bydliště osoby zadržené, a
4. jméno a příjmení, úřední a služební postavení nebo zaměstnání osob, jež při zadržení pachatele byly činny neb alespoň přítomny (§ 536 tr. z. dŭch.).
5. Předměty, jež byly zadrženy, buďtež zevrubně udány, a budiž při nich vyznačena míra, váha, počet a vůbec všechny rozhodné známky. Je-li počet jich velice značný, budiž sestaven a k protokolu připojen zvláštní seznam, jenž má býti podepsán od týchž osob, které podepisují sám popis skutku.
6. Dále budiž stručně poznamenáno, zdali zadržení stalo se na základě udání, či zdali a při které příležitosti přestupek, jehož popis se týká, byl odkryt.
7. Konečně budiž udáno místo, kde zadržené předměty jsou uschovány, jakož i opatření, které se stalo ohledně osoby dopadené, zejména zdali tato byla dodána některému úřadu či byla-li uvězněna a konečně zdali a jakou jistotu poskytla a jakým způsobem (§ 20 úřed. poučení k dŭch. tr. ř.).

III. Řízení při předsevzetí popisu skutku.

1. Popis budiž osobě, která byla přistižena nebo při níž zadržená věc byla nalezena, přečten a od ní, jakož i od úředníka, jenž zadržení provedl, a od přítomných osob podepsán. Zdráhá-li se obviněný protokol podepsati, musí býti důvod, pro který podpis odepřel, vyznačen. Nemůže-li on neb osoba přibraná za účelem ověření aktu spis podepsati, buďtež přivoláni dva nestranní svědkové, z nichž jeden má jméno a příjmení této osoby v protokolu podepsati (§ 537 tr. z. dŭch.).

2. Byl-li důchodkový přestupek objeven při prohledávání nebo při jiném úředním výkonu, který byl předsevzat u přítomnosti vrchnostenské osoby nebo člena obecního představenstva, může popis skutku hned na místě samém u přítomnosti zmíněných osob býti proveden (§ 535 tr. z. dŭch.).

3. Úřední orgány, jež zadržení provedly, jsou dále povinny v mezích své úřední činnosti použiti všech zákonných prostředků za tím účelem, aby výsledek vyšetřování byl zajištěn, a mají příslušné orgány o spolupůsobení požádati (§ 538 tr. z. dŭch.).

4. Jestliže popis byl vykonán a osoba, jež byla při přestupku přistižena nebo u níž dotyčná věc byla nalezena, ihned se přizná ke všem aneb některým okolnostem jí za vinu kladeným, budiž toto doznání zevrubně v popisu skutku uvedeno nebo o něm sepsán zvláštní protokol (§§ 22 a 25 úř. pouč.).

5. Nebyl-li popis skutku předsevzat při úřadě nebo úředníkem, kterýž jest povolán k dalšímu šetření, má býti ihned postoupen nejbližšímu úředníku k vyšetřování důchodkových přestupků zřízenému (§ 511 tr. z. dŭch.), nebo jestliže úředníka takového nebylo na blízku, okresnímu úřadu důchodkové záležitosti spravujícímu; byl-li by však v témže nebo sousedním okresu blíže některý z úřadů v § 514 tr. z. dŭch. uvedených (okresní úřady, úředník

zvlášť zřízený nebo vyslaný, podřízené úřadu) budiž předloženo nejbližšímu z nich (§ 540 tr. z. důch.).

IV. Upuštění od popisu skutku.

1. Od popisu skutku může býti upuštěno, jestliže za podmínek § 541 tr. z. důch. (zjištění trestního obnosu, vzdání se obhajování) ten, kdo pro důchodkový přestupek byl zadržen, nebo s nímž vyšetřování bylo zavedeno, žádá, aby zákonem předepsané řízení se neprovádělo; avšak i tu jen tenkráte, když jde o nějakou nesprávnosť při dopravě zboží během celního nebo zdaňovacího řízení na jevo vyšlou (§§ 279—288, 300, 350—353 a 372) a když příslušný trest nepřesahuje 10 zl.

2. V tomto případě zanese se vylíčení skutkového stavu a žádosť toliko do úředních knih, k čemuž se připojí podpis dopravovatele zboží nebo jiného účastníka a dvou nestranných svědků (§ 542 tr. z. důch.).

3. Nemůže-li nižší úřad neb úředník žádosti takové sám vyhověti nejsa k tomu příslušným, předloží ji bez prodlení úřadu vyššímu (§ 28 úř. pouč.) připojiv zároveň návrh buď na vyhovění nebo zamítnutí její.

4. Úřad k rozhodnutí povolaný má v každém jednotlivém případě dokonale uvážiti, zdali podmínky zákonné k upuštění od popsání skutku (§§ 541 a 545 důch. tr. z.) jsou splněny (roz. min. fin. ze dne 10. června 1865 č. 1184).

Poplatky.

A) Poplatky (Část všeobecná).

I. Pojem.

Obsáhlému oboru poplatkovému věnovala věda finanční jen sporou pozornost, až Rau ve 3. svazku své učebnice o politické ekonomii vykázal poplatkům postavení, které jim v systemu státních příjmů právem přináleží. Pojednání L. ze Steinu a Voj. Wagnera přispěla nemálo ku vědeckému porozumění a ku dalšímu rozvoji nauky o poplatcích. V nejnovější době obohacena literatura práva poplatkového obšírným dílem prof. Dra. M. Talíře, který první obtížnou tuto látku zpracoval v pořádku soustavném. Ovšem názory o pojmu a podstatě poplatků nejsou doposud všeobecně ustáleny, nýbrž naopak ve mnohé příčině značně odchylny.

Poplatky nebo taxy jsou ony příjmy uvedené v soustavě finanční mezi nepřímými daněmi, které zaplatiti musí jednotliví občané ve zvláštních případech za dožádanou činnost orgánů státních, ať již občané žádají za tuto státní činnost přímo, nebo nepřímo zavdávají k tomu podnět svým jednáním. Pojem »státní« činnosti sluší však rozšířiti na pojem státu v širším slova smyslu, takže sem spadají též činnosti všech ostatních veřejných samosprávných korporací, obcí, okresů, žup (krajů), zemí atd. Oproti daním, které jsou vlastním prostředkem k úhradě státních potřeb, ospravedlniti lze poplatky tou základní myšlénkou, že daněmi uhraditi se mají potřeby všem občanům státním společné, kdežto náklad vyžádaný zvláštním zájmem jednotlivce má též postihnouti jen tohoto jednotlivce; tím čelí se nad to nespravedlivému rozdělení břemene daňového. Výši poplatku možno určiti buďto dle domnělých nákladů dožádané činnosti státní nebo dle hodnoty, jakou má činnost ta pro jednotlivce. Posléze může co do výměry poplatku závažnou býti okolnost, zda úmyslem státu jest nadržovati či překážku stanoviti činnosti občana státního, pokud jest činnost ta předmětem povinnosti poplatkové. Avšak o důvodech rozhodných pro výši poplatků vede se v literatuře tuhý boj; někteří spisovatelé jdou docela tak daleko, že upírají vůbec povahu poplatku dávce, která převyšuje

náklady státní činnosti. Ježto pak styk s úřady téměř výhradně jest písemný, dožadována jest činnost státní — vedle místních vyhledávání, která předsebéřou zřízenci státní — rozhodující měrou ve formě jednotlivých podání stran a ve formě úředních vyřízení o tom, jako: ve formě rozsudků, výnosů, dekretů, nařízení, potvrzení a pod. Tvoříť tedy podání a vyřízení hlavně přirozené předměty poplatků. Poplatková povinnost úředních písemností dá se odvoditi z té myšlénky, aby se povinnosti poplatkové podrobily písemnosti vůbec, zvláště však soukromé listiny, z čehož ponenáhlu se vyvinula poplatková povinnost veškerého majetkového obchodu, pokud se uskutečňuje sděláním listin. Jakmile si však zjednala platnosti povinnost poplatková těchto listin, vede myšlénka tato téměř sama sebou ku povinnosti poplatkové majetkového obchodu vůbec. Tím změnila se ale podstata dávky úplně, ježto se tu poplatek stal znenáhla zdaněním obchodu majetkového, jakousi daní z obchodu. Leč poplatek nezanikl při tom v této dani z obchodu, nýbrž potrvává všude tam, kde jde o zvláštní dožádání se státní činnosti, má tedy neporušenou platnost vedle dani z obchodu. Může se toliko státi, že tyto oba druhy dávek nepozůstávají vedle sebe v oddělených obnosech, nýbrž za jistých okolností obsaženy jsou oba druhy dávek v jediné jen sazbě poplatkové.

II. Druhy poplatků.

1. Podle toho, pojí li se vyměření poplatků k takovým všeobecným momentům, které opakují se při všech poplatkových jednáních, či padá li na váhu zvláštní schopnost poplatková aktu nějakého vzhledem k jeho významu pro zájem súčastněných osob, rozeznávají se poplatky všeobecné a zvláštní. Všeobecné poplatky jsou tudíž poplatky za dovolání se úřadů a jich činnosti vůbec, bez ohledu na zvláštní účely a zájmy, kdežto zvláštní poplatky přihlíží ku zvláštní kvalifikaci předmětné státní činnosti pro účely státního občana za to žádajícího.

2. Jsou-li poplatkové sazby pro jednotlivá poplatná jednání upraveny obnosem předem již stanoveným, nezměnitelným, slují pevné čili stálé poplatky, jinak změnitelné čili nestálé.

3. Podle toho, zda povinný poplatek plyne do státní pokladny či přináleží funkcionáři vykonávajícímu úřední činnost, různí se poplatky fiskální a služební. V jednotlivých státech německých vyskytuje se též rozdělení poplatků na jednotlivé a úhrnné; k prvním počítají se ony, které sluší zapraviti v sazbě pro každý jednotlivý spis nebo listinu zvlášť. Při rozsáhlých projednáváních naskytuje se tudíž celá řada takovýchto jednotlivých poplatků. Stanoví-li se však místo nich již napřed jediná poplatková sazba pro různé druhy projednávání se zřetelem ku všem závažným momentům, je tu poplatek úhrnný. Než nelze nazvati poplatkem každou dávku, která pojmově sice ku poplatkům náleží, a obrácené není poplatkem ve vlastním slova smyslu každá dávka, která nazývá se poplatkem či taxou. Dále není mezi theoretiky posud shody o mnohých dávkách, které naskytají se pode jménem poplatku nebo taxy, mají-li se zařaditi mezi poplatky čili nic. Tak nenáležejí ku př. pokuty — jako poplatky exekuční atd. — vybírané pode jménem poplatku ku poplatkům v přímém slova smyslu, kdežto o četných poplatcích vybíraných na drahách, poště, při telegrafu a telefonu doposud sporno jest, zda patří ku poplatkům či ku státním příjmům výdělkovým. Pro úplnost lze však i takovéto dávky zařaditi do následujícího výpočtu. Obor poplatků jest tak nekonečně rozvětven, že se s nimi se-

káváme v každém možném vztahu občana státního ke státu, tedy všude tam, kde stát činně vystupuje prováděje účel práva a moci své. Dle toho lze též poplatky rozvrhnouti podle funkcí správy státní. Každý jednotlivý obor správní vykazuje svoje zvláštní poplatky nehledě dokonce ku poplatkům soukromoprávního listinného obchodu, které se jeví jakožto daň z obchodu, a nehledě dále ku poplatkům za písemná podání stran ve styku s úřady, kteréžto poplatky společny jsou hlavním odvětvím správním.

4. Na poli fysického a duševního života shledáváme poplatky za výtahy z rejstříků o narozeních a úmrtí, poplatky za přijetí do svazku obecního, taxy pro veřejné nemocnice, porodince a chorobince, poplatky, které se v jednotlivých městech platí z pozůstalostí do nemocenského fondu a fondu chudinského, poplatek za přijetí ve školách, školné, kolejné a zkušební taxy, taxy za propůjčení duchovních obročí, důstojenství, titulů, řádů a šlechtictví. Osvobození od služby vojenské zakládá závazek ku placení vojenské taxy, pobyt v cizozemsku zhusta dává podnět ku zapravení poplatků za úřední listiny vyhotovené vyslanectvem a konsuláty, v lázeňských místech zapravuje se pak obecnímu úřadu léčební a hudební taxa.

5. Ku poplatkům za konání spravedlnosti sluší počítati: rozmanitě stupňované poplatky za podání (písemná), přílohy a soudní vyhotovení, knihovní zápisy, rozsudky a nálezy, za exekuční úkony a taxu depositní.

6. Zvlášť pak bohatým na poplatky jest obor hospodářského života; sem náležejí poplatky měrové, kutací, poplatky za zbrojní pas, taxy za honební lístky. Taxy nebo-li úhradné při použití erárních hřebčinců, taxy za zvěrolékařské ohledání na stanicích lodních nebo železničních, kde se dobytek nakládá a skládá, poplatky za rybářské certifikáty na adriatickém pobřeží. Dopravnictví stiženo jest cestným, mostným, přístavným, plavebními poplatky za upotřebení veřejných zřízení jako: jeřábů, vah, různými taxami a poplatky při dopravě poštovní, při dopravě telegramů a za upotřebení telefonů; dále sluší jmenovati poplatky puncovní, mincovní a ražebné, poplatek za cejchování měr a vah a poplatky za upotřebení veřejných vah a měříren. Vynálezce musí zapraviti taxu zvláštní, aby mohl výlučně zužitkovati svůj vynález, továrník na ochranu svých tovarů pak musí zaplatiti poplatek za registraci vzorku a známek.

Dále patří sem obecním úřadem vybíraný poplatek za stánek v trhu neboli tržní licence a hudební licence a licence k různým představením (produkcím) plynoucí do chudinského fondu, dále taxy za otevření hostinců a výčepů přes policejní hodinu; za zkoušení a revisi parních kotlů, rovněž za zkoumání třaskavin co do způsobu výroby a prodeje jich sluší zapraviti zvláštní taxy.

Vydání zúročitelných cenných papírů nebo akcií zakládá závazek k zaplacení poplatku ve způsobě kolku kuponního, připuštění papírů těch do ochhodu bursovního vymáhá zaplacení poplatku za lístek bursovní; každé bursovní uzavření obchodu má za následek zaplacení poplatku dohodčího. Připuštění k advokacii, přijetí za veřejného jednatele, za notáře, za sensála podléhá zvláštnímu poplatku. Dlužno zmíniti se též ještě o poplatcích za živnostenské legitimace v obchodu mezi státy německé celní a obchodní jednoty, jakož i o poplatku za dohled státní při společnostech a spolcích povinných veřejným účtováním.

7. Na poli správy finanční shledáváme se vedle kolku kartovního, kalendářového a novinářského s různými poplatky komisionářskými, doručovacími při berních exekucích (t. zv. poplatky exekuční), zápisné při celních a nákladních manipulacích a s taxami za jmenování státních úředníků.

8. Nejdůležitějšími však, nejobsáhlejšími a finančně nejznačnějšími jsou poplatky připadající na jednání právní.

III. Zákonodárství.

Poplatkový zákon ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z. jedná o svrchu (ad 8) zmíněných poplatcích z jednání právních, listin, spisů a úředních jednání.

1. Historický rozvoj.

Ke konci minulého a na počátku nynějšího století nebyla nařízení o poplatcích sestavena v jednotném zákonu, nýbrž rozptýlena v četných nařízeních, patentech a dvorských dekretech. Tak nalézají se co do poplatku pozůstalostního nařízení o zemanských taxách z pozůstalostí v traktátu de iure incorp. tit. IV. §§ 5 a 26; patenty o dani dědické ze dne 6. června 1759 a ze dne 18. března 1765; dv. dek. ze dne 5. října 1787 o zavedení mortuaria při právech zemských; patenty ze dne 8. listopadu 1787 a ze dne 29. ledna 1789 o dědictvích a odkazech a o ekvivalentu daně dědické; dv. dekret ze dne 21. července 1788 o zániku mortuaria při dolnorakouském právu zemském; zákon o mortuariu ze dne 27. června 1791; dv. dek. ze dne 22. února 1792 o dani dědické ze třetiny jmění připadající po zákonu farním kostelům po farářích; dv. dek. direktoria ze dne 25. září 1795 o mortuariu při dědictvích a darech; a nař. českého gubernia ze dne 10. května 1796 o záležitostech daně dědické; dále sluší se zmíniti o dv. dek. ze dne 23. února 1797 o mortuariu při darech mezi živými a o dv. dekretu ze dne 1. června 1797 o úmrtní taxe z odkazů; dekret česko-rakouské dvorské kanceláře ze dne 17. ledna 1799 o mortuariu při smlouvách o usazení, obživě a poskytování platů v Tyrolsku; dekret finančního dvorského úřadu ze dne 23. července 1799 o úmrtní taxe z lén a svěřenství; dekret česko-rakouské dvorské kanceláře ze dne 13. ledna 1801 o mortuariu ze jmění horního; dv. d.k. spojeného dvorního úřadu ze dne 10. června 1801 o dědické dani osob vojenských a dv. dek. ze dne 10. srpna 1801 o ekvivalentu daně dědické duchovenstva; konečně dv. dek. ze dne 15. července 1803 o požívání úmrtní taxy při iudicia deleg. milit. mixt.

Vedle těchto současně platných předpisů byl vydán ještě značný počet zvláštních dekretů a nařízení, která poukazovala, jak má se užiti uvedených předpisů ve zvláštních případech. Jednotné sdělání zákonů o mortuariu nastalo teprve patentem o dani dědické ze dne 15. října 1810. Shora uvedené zákony ovládá myšlénka, aby mírná daň postihla ony majetkové předměty, které při přechodu s osoby na jinou osobu za příčinou smrti na světlo přijdou a které při svém vzniku mohly zdanění uniknouti. Mortuarium neboli úmrtní taxa jest tedy zároveň korrektivem stávajícího systemu berničného ve formě pokročilejší daně majetkové, jakož též patent o dani dědické z r. 1810 i v titulu svém i v úvodních slovech svých tuto dávku přímo označuje za »daň«. Ještě rozmanitěji utvářilo se zákonodárství co do poplatků a tax, které zapraviti jest ve styku s úřady v kolcích.

K rozmanitosti této přispěla ovšem nemálo zvláštní organisace úřadů v dobách oněch. V následujícím budtež uvedeny jen nejdůležitější zákony: taxy knihovní v traktátu de jur. incorp. tit. IV.; dvorský řád o taxách ze dne 11. července 1785 a zemský řád o taxách ze dne 3. dubna 1786 o taxách vztahujících se na osoby vojenské, o taxách lenních, o taxách za námořské patenty a námořské pasy: všeobecný řád o taxách ve věcech sporných ze dne 1. listopadu 1781 a řád o jednáních šlechtického soudcovského úřadu ze dne 13. září 1787 při patrimoniálních a komunálních soudech v Dolních Rakousích; nejvyš. rozhod. ze dne 8. října 1787 o laudemiu při změnách držebností; patent kolkový ze dne 28. února 1788; dek. dvorské kanceláře ze dne 2. listopadu 1790 o taxe depositní; dv. dek. ze dne 28. února 1792 o expeditních, hodnostních a karenčních taxách veřejných úředníků; obnovený patent knihovní pro Horní Rakousy ze dne 2. listopadu 1792; nař. haličského gubernia ze dne 13. prosince 1793 o povinnosti a způsobu přikládání kolků; dv. dek. ze dne 14. března 1794 o povinnosti kolkové knížek platebních; vyhláška štýrského gubernia ze dne 26. července 1794 o laudemiu; dv. dek. ze dne 2. června 1796 o zavedení kolku papírového, kartového a kalendářového v západní Haliči (s některými nařízeními o kolku účetním); dv. dek. ze dne 10 ledna 1797 o kolkování podmínečně osvobozených listin ve sporech právních; dekret finančního úřadu dvorského ze dne 20. května 1801 o kolkování pasů pro cizozemce; reskript ze dne 5. října 1802 o zvýšení důchodků kolkových a pečetních s předpisy o kolku papírovém, o kolku pro směnky, směnečné protesty a knihy obchodní; zákonem ze dne 1. dubna 1812 vyhlášený všeobecný řád o taxách při deskách zemských; všeobecný řád o taxách ve věcech sporných a jednáních šlechtického soudnictví vyhlášený dv. dekretem ze dne 19. ledna 1811; dolnorakouské vládní nařízení ze dne 3. prosince 1828 č. 67011 o poplatcích za vyhotovení listin a o poplatcích kolkových pro knížky cestovní; konečně patent ze dne 31. března 1832 o taxách za výhradná privilegia.

Ve všech těchto právě současně platných nařízeních shledáváme sice větším dílem vlastní poplatky ve smyslu definice v úvodu podané, leč poplatek charakterisující se jakožto daň z obchodu zabírá postavení značně významné. K poslední skupině poplatků přináleží především laudemium, kolek kalendářní, kartový, kolek na kvitance a kolek směnecný. I tato druhá skupina zákonných předpisů o taxách došla většinou souborné a jednotné kodifikace v zákonu o kolcích a taxách vyhlášeném v nejvyš. patentu ze dne 27. ledna 1840. Tento zákon zasluhuje povšimnutí ve směru dvojím, a to jednak v tom, že ponechal v platnosti jinak dosti skrovnou část dřívějších nařízení zákonných, jakkoli úlohou jeho bylo zavésti jednotnost v dávky kolkové, jednak však v tom, že zrušil patent o dani dědické z r. 1810 co do výsledku svého velice důležitý neposkytnuv za to dostatečné náhrady (dekret presidia dv. kom. ze dne 24. května 1840). Zákon z r. 1840 rozpadá se ve dvě části; prvá část pojednává o dávce, kterou vybírati jest v kolcích, a obsahuje poplatky z listin, soudních úkonů ve věcech sporných i nesporných a úředních aktů v záležitostech mimosoudních; dále obsahuje osvobození od kolků, předpisy o užívání kolků, o povinnosti ku zapravení poplatku kolkového a o ručení za zákonné užívání kolků, posléze o zákonných přestupcích a odměny postižné a udavačské. Část druhá pojednává o dávce (taxe), kterou sluší přímo vybírati za propůjčení milosti,

služby, za dosazení na obročí duchovní, za propůjčení privilegia, za rozličná oprávnění (jako připuštění k advokacii, přijetí za notáře, za sensála), za uschování zboží soudně uloženého.

Když významný rok 1848 vedl ku vyvlastnění půdy a pozemků a za následek měl přetvoření úřadů správních a novou organisaci soudů, jevila se nutnou reforma zákonodárství poplatkového. Reforma tato stala se císařským pat. ze dne 9. února 1850 č. 50, kterýžto zavedl místo prvního dílu zákona o kolcích a taxách z r. 1840 a místo všech kromě tohoto zákona ještě platných nařízení provisorní zákon o poplatcích z jednání právních, z listin, spisů a jednání úředních. Druhá část zákona z r. 1840 o taxách potrvala v platnosti. Tento nový zákon jeví se být rozšířením zákona o taxách a kolcích z r. 1840 a ostatních vedle něho platících nařízení, ježto nebyly tam opět pojaty toliko předměty v těchto zákonech povinnosti poplatkové podrobené; recipována totiž ustanovení patentu o dani dědické z r. 1810 ve formě poplatku z převodu majetkového na případ smrti, podřízena dále povinnosti poplatkové nadto důležitá kategorie právních jednání, totiž: nabytí vlastnictví nebo služebnosti užívání nebo požívání věci nemovité a to i pro ten případ, že o tom nebyla nijaká listina zřízena. Platný zákon obsahuje tudíž sice i ryzí správní poplatky, většinou však daně z obchodu, neodpovídá proto zcela názvu svému.

2. Předmět poplatku.

Ve smyslu § 1 popl. z. označují se jako předmět dávky této:

a) všechna právní jednání, jimiž se dle občanských zákonů práva zakládají, přenášejí, utvrzují, mění nebo ruší a to při nabývání vlastnictví nebo služebnosti požívání anebo užívání nemovité věci, nebo při darování věci movité, jež se má převésti (odevzdati) teprve po smrti dárcově, bez rozdílu, zřídí-li se o tom nějaká listina čili nic, ve všech ostatních případech jen za té podmínky, že se listina zřídí;

b) všechny převody majetkové na případ smrti;

c) vysvědčení a knihy obchodníků a živnostníků;

d) podání, zápisy do veřejných knih a úřední vyhotovení.

3. Zásady při vybírání poplatků.

Poplatky vybírají se buďto pevným obnosem nebo obnosem, který roste s hodnotou předmětu dle stupňující se hodnoty jeho (poplatky stupnicové) neb obnosem, který roste s hodnotou předmětu dle procent této hodnoty (procentní poplatky). A sice

a) pevnému poplatku podléhají: podání, duplikáty a přílohy jich, dále opisy, záhlaví (rubrik) vyjímaje záhlaví podání soudních; vysvědčení, knihy obchodní a živnostenské, úřední vyhotovení v zákonu uvedená, všechny ony listiny právní, které nepodléhají poplatku stupnicovému; posléze nálezy ve věcech sporných, jichž předmět nelze oceniti;

b) Poplatku stupnicovému podléhají: všechna právní jednání, která v sobě obsahují převod majetkový, utvrzení práva, zrušení nebo splnění nějakého závazku, byla-li o tom vyhotovena listina; jednání tato nesmí se však týkati nabytí vlastnictví k nějaké věci nemovité nebo podobného práva ani darování věci movité.

c) Procentním poplatkům podléhají: právní jednání, jimiž se vlastnictví nebo služebnost požívání nebo užívání věci nemovité úplatně nebo bezplatně přenáší; darování movitých věcí, které odevzdávají se teprve po smrti dárcově, nebo vyhotoví-li se o tom listina; převody majetkové

na případ smrti; zápisy k nabytí věcných práv do knih veřejných; soukromoprávní konečné rozsudky v zákonu vyznačené.

Stálé (pevné) poplatky pohybují se mezi 1 kr. r. m. a 12 zl. r. m., procentní mezi $^1/_2$% a 8%, stupnicové počínají 5 kr. r. m. a jsou co do výše neobmezeny.

4. Zapravování poplatků.

Poplatky platí se buďto v kolcích (placení nepřímé) nebo bezprostředním zaplacením (placení přímé). V kolcích zapravují se poplatky při všech stálých (pevných) poplatcích vyjímaje rozsudky ve věcech sporných, jichž předmět nelze oceniti; při všech stupnicových poplatcích, udána-li hodnota plnění v listině a nepřevyšuje-li poplatek obnos 25 zl. r. m. (je-li tu obnos vyšší, má strana volnost platiti poplatek přímo nebo nepřímo); při darování movitých věcí, nepřevyšuje-li poplatek obnos 25 zl. r. m., při zápisech do knih veřejných, nepřevyšuje-li poplatek sumu 25 zl. r. m.; při pozůstalostech, které pozůstávají jen z věcí movitých a soudně jsou projednávány, jestliže poplatek nepřevyšuje sumu 25 zl. r. m. Ve všech ostatních případech má místo placení přímé.

5. Soustava zákona poplatkového.

Zákon tento sestává ze tří hlav. První hlava obsahuje tři oddíly, z nichž první vytýká všeobecná ustanovení o předmětu, výměře a způsobu placení dávky, o dobývání, klasifikaci v případech konkursu, o promlčení a osvobození, druhý pojednává o zvláštních ustanoveních o poplatcích kolkových ohledně třídy kolků, vyměřování poplatků, o způsobu, jakým se plní povinnost kolková, o opatření papíru kolkového atd., a třetí díl probírá zvláštní ustanovení o přímém placení poplatků ohledně příslušnosti vyměření poplatků, o povinnosti k udání, jakož i o zaplacení poplatků.

Druhá hlava pojednává o povinnosti k placení dávky a o ručení, třetí hlava jedná o přestupcích zákona a odměnách udavačů a postihačů.

Co do zevního uspořádání zákona patrný jest vliv zákona z r. 1840. Než i textová stilisace namnoze pojí se netoliko k zákonu z r. 1840, nýbrž zhusta i k četným dřívějším zákonům. K zákonu z r. 1850 pojí se sazba (tarif), která prohlášena byla za integrující součástku tohoto zákona a uvádí jakožto plod dalekosáhlé kasuistiky v abecedním pořadu jednotlivé poplatné předměty i s výměrou poplatků. 117 hesel opatřeno jest čísly položkovými (položkami sazbovými), kdežto ostatní hesla poukazují k heslům položkami sazby opatřeným. Sazbě této předeslána jsou t. zv. připomenutí, v nichž vytčena jsou jednak ustanovení zákon doplňující, jednak ustanovení táhnoucí se ku zařízení sazby. I tento zákon byl sice četnými zákony a nařízeními obměněn a doplněn, leč k definitivnímu zákonodárství nikdy nedošlo; provisorium zákona tohoto z r. 1850 trvá podnes.

IV. Dodatečné zákony a nařízení.

Z důležitějších dodatečných zákonů sluší jmenovati tyto:

Naříz. min. fin. ze dne 3. května 1850 č. 181 ř. z. o slevě poplatků při změnách državebností; cís. nař. ze dne 19. března 1853 č. 53 ř. z. o poplatcích z převodů majetkových; nař. min. fin. ze dne 28. března 1854 č. 70 ř. z. o zavedení známek kolkových a o způsobu jich upotřebení; cís. nař. ze dne 8. července 1858 č. 102 ř. z. o změnách poplatků následkem zavedení rakouské měny zemské; cís. nař. ze dne 17. května 1859 č. 89 o zavedení mimořádné přirážky; zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z. o některých změnách zákona ze dne 9. února 1850. Tato první no-

vela o poplatcích měla trvati vzhledem ku provisorní povaze zákona ze dne 9. února 1850 jen pro správní rok 1863, platnost její byla však zákony finančními od roku k roku rozšiřována.

Druhá novela o poplatcích jest zákon ze dne 29. února 1864 č. 20 ř. z., který byl původně určen jen pro rok 1864, byl však rovněž finančními zákony od roku k roku udržován v platnosti; zák. ze dne 3. července 1868 č. 94 ř. z. týká se úmluvy se zeměmi koruny uherské co do kolků, poplatků a tax; zák. ze dne 8. března 1876 č. 26 ř. z. o poplatcích ze směnek, účtů, kupeckých poukázek a dlužních úpisů; třetí novela o poplatcích ze dne 31. března 1890 č. 53 ř. z., která snižuje poplatky za převod nemovitých věcí a služebností jim na roveň postavených a upravuje poplatky ze sázek a loterií, slosování, výher a výpůjček loterních; čtvrtá a poslední novela (cís. nař. ze dne 26. prosince 1897 č. 205 ř. z.) mění konečně některá ustanovení o poplatcích soudních.

B) Ekvivalent poplatkový.

I. Pojem.

V odst. *A)* naznačeno bylo, jak se ponenáhlu vyvinula z poplatku zvláštní daň z obchodu, zvláště, jak jeví se poplatky, které zaplatiti jest při přechodu majetkových kusů za příčinou smrti, jakožto doplnění stávajícího systemu berničního. Jsou tudíž poplatky dědické daněmi, které majetkový obchod tíží právě tak, jako kterékoli jiné daně, a které vzhledem k případnému placení daní postihují každý majetkový předmět a mají v jistém ohledu vliv na hodnotu jeho. A přece bylo by nemálo značných komplexů majetkových, kterých by tato daň nepostihla, poněvadž při nich vzhledem ku právní kvalifikaci vlastníka jest dědičnost vyloučena; je to jmění t. zv. mrtvé ruky, kteréž by oproti volně převoditelnému jmění ostatních osob požívalo neoprávněné výhody. Tato myšlénka, o níž v patentech o dani dědické ze dne 6. června 1759 a ze dne 18. března 1765 ještě není zmínky, vyslovena byla poprvé v § 50 patentu o dani dědické pro Halič ze dne 31. srpna 1786 takto: »Jelikož dosud předepsaným zařízením postižen jest předkem jen světský stav a světské kněžstvo (vzhledem k jeho volně dědítelnému jmění), ústavy a kláštery však, které jsou k držbě způsobilými, pokud jich statky a kapitál nedědítelnými jsou, ve příčině toho, co právě v držení mají, nikdy ničím k této dávce nepřispěly, má k zachování poměrné rovnosti veškeré duchovenstvo řádové ze svých příjmů zaplatiti ročně 2% jakožto ekvivalent daně dědické«. Ustanovení toto bylo též s některými obměnami, zvláště zavedením stoupající progresivní sazby berní ze 2% na 4% pojato do patentu o dani dědické ze dne 15. října 1810. Při tom se však přehlédlo, že kromě duchovenstva ještě i jiné korporace mají nezcizitelné jmění, jako k. př. obce, nadace, spolky atd., a že ve příčině tohoto jmění netoliko přechod na osoby jiné za příčinou smrti vyloučen jest, nýbrž převod tohoto jmění na osoby jiné právními akty mezi živými částečně jest vyloučen, částečně jest značnou měrou stěžován, že tudíž tyto korporace požívají zvláštní výhody netoliko co do poplatků dědických, nýbrž i co do ostatních poplatků z převodů majetkových. Těchto úvah povšimnuto si teprve v ustanoveních zákona poplatkového ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z., pokud se týká, ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z. Kromě toho vyslovena v těchto zákonech domněnka, že volně dědítelné jmění průměrně po desíti letech mění držitele ať již cestou práva dědického, ať již právním jednáním mezi živými, takže týž

majetkový předmět každých 10 let jednou by se vymknul poplatku z převodu majetkového. Zákon finguje tudíž při naznačených korporacích co do každého jednotlivého majetkového předmětu, když se dostal v držení osoby ekvivalentem povinné, že za každých 10 let nastoupí majetkový převod a žádá za tento fingovaný (smýšlený) převod poplatek. Jelikož může pak jmění těchto korporací během let změny doznati, stanovena byla pro osoby ekvivalentem povinné povinnost ku přiznání (fassi; každých 10 let se opětující, nařízení to, které se ostatně naskytá již v § 59 patentu o dani dědické z r. 1810.

II. Předměty ekvivalentu poplatkového.

Kdežto zákon ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z. obmezuje ekvivalent poplatkový na nemovité statky obcí, kostelů, nadací a duchovních obročí, které nějaký důchod (rentu) nesou, rozšířil zák. ze dne 13. prosince 1862 povinnost ekvivalentní na veškeré movité i nemovité jmění netoliko jmenovaných korporací, nýbrž i spolků, ústavů a společností, zamýšlel však co do movitých věcí zavésti ekvivalent jen pro ony způsoby převodu, kteréž způsobují úbytek poplatku procentního, tedy ekvivalent za poplatky z převodu movitých věcí darováním mezi živými nebo na případ smrti. Totéž platí ohledně jmění akciových a jiných výdělkových společností. Při tom vedla ovšem zákonodárce ta myšlénka, že obchod s movitými věcmi jmenovaných korporací nebo s celým jměním společností výdělkových právním jednáním mezi živými nepodléhá zvláštním obmezením, že tedy při těchto způsobech převodu nenastává nutně úbytek ekvivalentu poplatkového, nýbrž zbývá jen převod jmění na případ smrti. Správnosti tohoto myšlénkového postupu svědčí jednak stilisace úvodních slov pol. saz. 106 *Be*) zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z. uchylující se od zákona z r. 1850, jakož i ta okolnost, že zavedena byla nižší procentová sazba poplatků pro movité věci jmenovaných korporací a zákonem ze dne 20. února 1864 č. 20. ř. z. i pro nemovité jmění akciových a jiných výdělkových společností. Podle cit. právě pol. saz. 106 *Be*) mají zaplatiti ekvivalent procentních poplatků za každých 10 let trvání držby:

1. nadace, obročí (beneficia), kostely, duchovní a světské obce, spolky, ústavy a jinaké ústavy a společnosti, jichž členům nepřísluší podíl ku kmenovému jmění společnosti, z hodnoty nemovitých věcí $3\%_0$, z hodnoty movitých věcí $1^1/_2\%_0$, při čemž započísti dlužno i hodnotu honebního práva příslušejícího obcím na základě § 6 cís. pat. ze dne 7. března 1849 č. 154 ř. z., pokud výnos tento skutečně přirůstá k důchodům obce (výn. min. fin. ze dne 21. ledna 1861 č. 16 ř. z. a výn. ze dne 9. dubna 1862 č. 16077, věstník č. 16).

2. Podniky akciové a jinaké výdělkové společnosti, jichž účastníkům přísluší ku kmenu společného jmění podíl, mají zaplatiti jen z hodnoty nemovitých věcí $1^1/_2\%_0$ (§ 22 zák. ze dne 29. února 1864 č. 20 ř. z.). Ekvivalentu poplatkovému nepodléhají společnosti k společenskému výdělku založené, které zřízeny byly jen na doživotí účastníků nebo pro jich dědice nebo ne na delší dobu než 15 let. Překročí li však trvání takovýchto výdělkových společností založených jen do 15 let dodatečně hranici tuto, podléhají takové společnosti výdělkové ekvivalentu poplatkovému ode dne, kterého stanoveno prodloužené trvání jich (výn. min. fin. ze dne 10. března 1864 č. 29 ř. z.). Nižší sazbě $1^1/_2\%_0$ z hodnoty nemovitých věcí podléhají též hospodářská a výdělková společenstva registrovaná ve smyslu zák. ze dne 9. dubna 1873 č. 70 ř. z. a jinaká samostatná, vý-

dělková a hospodářská společenstva neregistrovaná spočívající na zásadě svépomoci (spolky záloženské a úvěrní, potravní spolky, společenstva stavební, příbytková, strojařská a pod.), která činnost svou dle stanov obmezují na vlastní spolučleny, i když přijímají zápůjčky od nečlenů, zboží nakupují nebo částky pokladniční ukládají u podniků nebo ústavů veřejným účtováním povinných. Dále záložny vzniklé na základě zvláštních zákonů zemských z fondů kontribučenských a berničních; obecní záložny; dále spolky a společenstevní jednoty na zásadě vzájemnosti spočívající, které obraly si dle stanov za úkol pojišťování podpory nemocenské, pensí invaliditních, na případ stáří, pensí vdovských a sirotčích pro dělníky, pomocníky a učně (dělnické nemocenské pokladny, pokladny invalidní, pensijní, pohřební a podpůrné spolky a pod.) [zák. ze dne 27. prosince 1880 č. 151 ř. z., zák. ze dne 27. prosince 1880 č. 1 z r. 1881, zák. ze dne 14. dubna 1885 č. 43 ř. z. a zák. ze dne 15. dubna 1885 č. 51 ř. z.).

III. Osvobození.

Od ekvivalentu poplatkového osvobozeny jsou:

1. nemovité věci, jichž vlastnictví sice nedílně společenstvu přináleží, z čehož však právo na požívání nebo užívání spojeno jest nerozlučně s jinými oddělenými a volnými državnostmi pozemkovými neb domovními, a to i tehdy, když právo toto lze přenésti na nějakou jinou pozemkovou nebo domovní držebnost;

2. všechny ony nemovité věci, které nepodléhají dani pozemkové nebo domovní;

3. movité věci kostelů a modliteben věnované bohoslužbě;

4. movité věci nadací určené pro účely vyučovací, dobročinné a humanitní, dále spolky a ústavy pro jmenované účely, nesmí-li se jich jmění dle stanov více již naznačeným účelům odníti, posléze movité jmění německého řádu rytířského určené trvale ke službě zdravotní (výn. min. fin. ze dne 4. července 1864 č. 31748 věst. č. 33 a ze dne 6. listopadu 1871 č. 33823 věst. č. 39);

5. držitelé oněch obročí (beneficií), jichž čistý příjem nepřesahuje ročně 500 zl. r. m., připadá-li však doplnění kongruy nějakému fondu, musí ekvivalent zapraviti tento fond (zák. ze dne 15. února 1877 č. 98 ř. z.).

IV. Lhůta ku zapravení ekvivalentu poplatkového.

Povinnost zapraviti ekvivalent poplatkový počíná dokončeným 10. rokem počítaje tím okamžikem, kterého erár nabyl práva ku řádnému procentnímu poplatku z nabytí jmění. Ježto však jedině co do nemovitých věcí podléhá každý způsob nabytí procentnímu poplatku, kdežto co do věcí movitých tomuto poplatku podléhá toliko nabytí darováním, nadací nebo převodem majetkovým na případ smrti, podřízeny jsou povinnosti ekvivalentní movité věci jinakým způsobem nabyté bez ohledu na dobu nabytí počínaje každým obdobím desítiletým (bod 15 výnosu fin. min. ze dne 26. července 1880 č. 102 ř. z.). Na první rok vypadající částka z ekvivalentu na desítiletí vyměřeného zaplatiti se musí ve stejných předem jdoucích lhůtách čtvrtletních, které splatny jsou 1. ledna, 1. dubna, 1. července a 1 října každého roku, jinak počítají se zákonné 5% úroky z prodlení ode dne nejblíže následujícího po terminu splatnosti až do odvedení splatné zadržalosti a s touto se zároveň vybírají (zák. ze dne 6. dubna 1856 č. 50 ř. z., ze dne 8. března 1872 č. 33 ř. z. a ze dne 23. ledna 1892 č. 26 ř. z.). Každých deset let vyměřuje se znova tento poplatkový ekvivalent

a k účelu tomu musí osoby ekvivalentem povinné celé jmění své znova přiznati. Počátkem takovýchto vyměřovacích period vydávají se vždy nové obsáhlé prováděcí předpisy, které vytýkají formu přiznání, způsob vyplnění, čas a místo podání, jakož i způsob odhadování jmění. První desítiletí sáhalo od 1. ledna 1850 až do 31. října 1860 s nařízením min. fin. ze dne 3. května 1850 č. 181 ř. z. a výn. min. fin. ze dne 30. března 1852 č. 85 ř. z. jakožto předpisem prováděcím; druhé desítiletí počalo 1. listopadem 1868 a mělo skončiti 31. říjnem 1870, skončilo však vzhledem ku změně správního roku nastalé nařízením min. fin. a nejvyššího účetního úřadu kontrolního ze dne 17. října 1863 č. 46 ř. z. 31. prosincem 1870. Prováděcím předpisem pro toto desítiletí bylo původně nař. min. fin. ze dne 27. července 1860 č. 187 ř. z., toto bylo však zrušeno zákonem ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z. a 10. bodem nařízení min. fin. ze dne 20. prosince 1862 č. 102 ř. z.; pro třetí desítiletí od 1. ledna 1871 až do 31. prosince 1880 byl prováděcím předpisem výn. min. fin. ze dne 18. května 1870 č. 76 ř. z. a pro čtvrté desítiletí od 1. ledna 1881 až do 31. prosince 1890 výn. min. fin. ze dne 26. července 1880 č. 102 ř. z.; páté desítiletí sahá od 1. ledna 1891 až do 31. prosince 1900 s prováděcím předpisem min. fin. ze dne 25. května 1890 č. 101 ř. z.

Vedle placení ekvivalentu poplatkového při převodu předmětů majetkových s osob ekvivalentem povinných na osoby jiné a obráceně zapraviti dlužno řádný poplatek z převodu majetkového; kromě toho vybírá se vedle poplatku 3% a 1½%ního mimořádná 25%ní přirážka (cís. nař. ze dne 17. května 1859 č. 89 ř. z. a § 2 zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z.).

C) Osvobození od poplatků.

I. Dle § 2 zák. ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z. podléhají poplatku jen ony předměty, které jsou v sazbě (tarifu) jmenovaného zákona výslovně uvedeny. Mluví-li tedy poplatkový zákon o osvobozeních, rozumějí se tím pravé výjimky (exempce), ježto by dotyčné předměty podléhaly povinnosti poplatkové všeobecně stanovené, kdyby nebylo opačného nařízení zákonného. Co do osvobození těchto dlužno rozeznávati mezi výhodami z dřívějších dob pocházejícími a zákonem z r. 1850 nedotčenými a mezi osvobozeními oněmi, která poskytnuta jsou zmíněným právě zákonem z r. 1850 a zákony následujícími.

II. Osvobození původní.

Sem náleží:

1. osvobození od kolků poskytnutá dekretem dv. kanc. ze dne 3. září 1841 č. 106 sb. zák. pol. spořitelnám ohledně vkladních knížek spořitelních a všech listin i spisů naskytajících se při zápůjčkách spořitelen vyjímaje ony listiny, které zastupují listy zástavní;

2. osvobození od poplatků poskytnutá cís. patentem ze dne 3. listopadu 1841 č. 569 sb. zák. pol. haličskému městskému úřadu úvěrnímu (nyní haličský pozemkový ústav úvěrní ve Lvově) pro všechny spisy a výnosy, kvitance a stvrzení, počítaje v to listy zástavní a postoupení jich, avšak vyňaty jsou kupony na úroky, které podléhají třídnímu kolku.

3. Nejvyšším rozhodnutím ze dne 20. prosince 1842 přiznáno bylo výjimečné osvobození od poplatků půjčovnám a zastavárnám, které jakožto pomocné ústavy pro nuzné třídy lidu se schválením příslušného úřadu formálně jsou ustaveny; osvobození ta platí pro zástavní úpisy a zástavní

lístky, protokoly o prodeji propadlých zástav, pro kvitance stran o obnosech, které přijaly jako přebytek nad výši jejich dluhu ze sumy stržené za propadlé a prodané zástavy; konečně pro ony listiny, které má předložiti dlužník půjčovně, chce-li — ztrativ list zástavní — dostati nazpět zástavu nebo zbytek tržní ceny (dek. dv. kanc. ze dne 9. března 1843 č. 21 sb. zák. pol.).

III. Osvobození novější:

1. osvobození osobní a věcná, podle toho, zda důvodem osvobození jest povaha předmětu, o němž se spis nebo listina vyhotoví nebo uzavře nějaké jednání právní, či povaha osoby, která předsebéře jednání poplatné nebo pro niž se jednání to předsebéře (§ 10 zák. ze dne 9. února 1850).

2. Potrvá-li toto osvobození za všech okolností, je to osvobození bezpodmínečné; vázáno-li však na určité podmínky, slove osvobození to podmínečným. Jakmile odpadne podmínka, za které osvobození bylo dáno, a která v sazbě v každém jednotlivém případu výslovně jest jmenována, vzchází povinnost zapraviti poplatek (§ 12 cit. zák.). Poplatek zaplatiti se má však před použitím podmiňujícím povinnost poplatkovou; mimo to má osoba poplatkem povinná dáti kolkové známky na spisu nebo listině přetisknouti (razítkem), prve než dojde k aktu podléhajícímu povinnosti poplatkové §§ 4—7 nař. min. fin. ze dne 28. března 1854 č. 70 ř. z.).

IV. Osvobození od poplatků vzhledem k osobě.

Osobního osvobození může se dostati jedině té osobě, kteréž zákonem jest přiznáno. Uzavírá-li tedy osoba poplatkem povinná jednání s osobou od poplatků osvobozenou, neplatí snad pro osobu onu stejné osvobození (§ 13 cit. zák).

1. Jde-li o jednání, která podléhají bezprostřednímu zapravení poplatků, musí býti na útraty strany kolkové povinnosti podřízené opatřen náležitým kolkem exemplář stranou touto vyhotovený, pokud se listina sdělává několikeronásobně; jediný exemplář opatří se kolkem rovněž na útraty strany kolkovou povinností stížené. Osoba kolkováním povinná musí hraditi úplný obnos kolkový za podání, opisy rubrik, přílohy podané společně osobami osvobozenými a neosvobozenými, dále za protokoly i s přílohami společně podepsané, pak za úřední opisy a ověření (§ 20 cit. z.).

2. Co do přímých poplatků stanoví § 69 cit. zák., setkají-li se osoby poplatkem povinné a od poplatků osvobozené: Při dědictví, odkazech, darech nebo při zápisu věcných práv vyměřiti sluší poplatek jen dle podílu, jakým v tom jest účastna strana poplatkem povinná. Při oboustranně závazných jednáních právních má průchod pravidlo vytčené v § 20 cit. zák., pokud by dle pravidla poplatek zaplatiti se měl v kolcích a jen výjimečně přímo se zapravuje ve smyslu §§ 5, 28 a 29 cit. zák.; ve všech ostatních případech má zapraviti polovinu poplatku z obou stran smluvních strana poplatkem povinná. Skládá-li se jedna strana ze dvou nebo více osob, z nichž jedna jest od poplatku osvobozena, druhá však poplatku podléhá, má místo osvobození od poplatku jen dle míry podílu v jednání, který přísluší osobě od poplatku osvobozené; nedá-li se však tento podíl ani přibližně určiti, musí osoby poplatkem povinné zaplatiti celý poplatek (§ 69 cit. zák.). Setká-li se osoba poplatkem povinná s osobou od poplatků osvobozenou v nějakém právním sporu, musí strana poplatkem povinná — byvši odsouzena k náhradě soudních útrat — zapraviti i onen

obnos poplatkový do pokladny důchodkové, který by zaplatiti byla musila osoba od poplatků osvobozená, kdyby se jí osvobození nebylo dostalo (§ 13 cit. zák.). Podle nař. min. fin. ze dne 31. srpna 1858 č. 137 ř. z. vykázati tedy sluší soudu zároveň s výkazem o soudních útratách i ony poplatky, které by byla musila zaplatiti osoba osvobozená. Byla-li osoba neosvobozená odsouzena k částečné neb úplné náhradě nákladů soudních, musí soud zmíněný seznam s opisem nálezu (rozsudku, výměru) předložiti úřadu ustanovenému k vyměřování poplatků. Záznam poplatků kolkových vytčený v § 29 zák. poplatkového z r. 1850 ve rozepři právní pro případ chudoby jedné strany žalobní zrušen jest následkem p. s. 75 o zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z., dle kteréhož se oněm osobám, jichž chudoba dotvrzena jest zákonitě sdělaným vysvědčením, v soudním řízení poskytuje pro jich vlastní rozepři právní osobní osvobození; v případu tomto má průchod § 13 zák. ze dne 9. února 1850 a nař. min. fin. ze dne 31. srpna 1858 (nař. min. fin. ze dne 20. prosince 1862 č. 102 ř. z.). [Ohledně poplatků, které dlužno zapraviti z rozsudků, viz čl. Poplatky z rozsudků.] Osobní osvobození uvedena jsou v p. s. 75 popl. z. Takovéhoto osvobození požívají za podmínek a obmezení v zákonu vyjmenovaných pro právní jednání, spisy a listiny tamtéž uvedené:

a) veřejné úřady a veřejné ústavy dotované ze státního pokladu, jakož i jejich zástupcové;

b) veřejné ústavy, které nejsou ze státního pokladu dotovány, slouží však účelům veřejným a správa jich vedena jest přímo úřady státními neb obecními, dále správy jmění církevního a obce;

c) Jeho Veličenstvo císař a členové císařské rodiny;

d) ředitelství pokladen patrimonialních, avitikálních a fondů rodinných;

e) příslušníci cizích států ustanovení za vyslance cizích mocností;

f) osoby náležející k aktivnímu vojsku a sbory vojenské od plukovníka dolů (srv. též zák. ze dne 7. června 1881 č. 68 ř. z.);

g, h, i, k) poddůstojníci a prostí vojíni, mužstvo finanční stráže a zemské stráže bezpečnostní nebo četnictva a osoby náležející obraně občanské;

l) správce konkursní podstaty a výbor věřitelů (zák. ze dne 9. ledna 1869 č. 7 ř. z.);

m, n) trestanci;

o) v soudním řízení ony osoby, jichž chudoba jest prokázána vysvědčením zákonitě vyhotoveným;

p) osoby stojící pod poručenstvím neb opatrovnictvím, kteréž jsou obmezeny na nejnutnější obživu;

q) pachtéři vybírání přímých nebo nepřímých dávek;

r) obchodní a živnostenské komory, komory advokátní, společnosti hospodářské a všechny nepolitické humanitní a dobročinné spolky ohledně korespondence s veřejnými úřady;

s) správcové duší ve příčině podání týkajících se správy duší (srv. k tomu též jednotlivé speciální výnosy o osobních osvobozeních v úředním vydání popl. z.).

Bylo by příliš obšírno uváděti jednotlivě všechna věcná osvobození vytčená v položkách sazby popl. zák. nebo poskytnutá zákony dodatečnými; sluší jen všeobecně vytknouti stanoviska, která rozhodovala při poskytnutí výhod poplatkových. Vedle důvodů zcela všeobecných vy-

nikají zvláště úvahy národohospodářské a administrativně-právní. Tak dlužno s hlediska hospodářského posuzovati četné a dalekosáhlé výhody v záležitosti vyvazení pozemků, osvobození od poplatků při arondaci a dělení společných pozemků, při poskytnutí úvěru ku zmírnění nouze zemí živelními pohromami postížených, při vysoušení bařinatých krajin nebo při regulaci řek. Stejné úvahy rozhodovaly při poskytování výhod společenstvům výdělkovým a hospodářským a záložnám (zák. ze dne 21. května 1873 č. 87 ř. z., ze dne 27. prosince 1880 č. 1 ř. z. z roku 1881 a ze dne 15. dubna 1885 č. 51 ř. z.), osvobození poskytnutá místním dráhám na základě zákona ze dne 25. května 1880 č. 56 ř. z., jakož i výhody při konversi zápůjček hypotekárních (zák. ze dne 26. prosince 1893 č. 209 ř. z.).

Se stanoviska práva správního posuzovati jest přiznané výhody při řízení za účelem úpravy práva rybářského ve vodách vnitrozemských, při opatřeních proti rozšíření révokazu, při allodisaci lén a při opravném řízení knihovním. Na konec slušelo by se zmíniti o osvobozeních, která se poskytují jednotlivým nadacím zřízeným u příležitosti zvláštních slavností, o osvobozeních poskytnutých rozmanitým veřejným zápůjčkám a jednotlivým ústavům úvěrním. (Jednotlivá osvobození otištěna jsou v úředním vydání zákona poplatkového.)

D) Přihlášení ku vyměření poplatků (zák. popl. §§ 43 a 44).

I. Všechna právní jednání nebo jednání úřední podléhající přímému placení poplatků sluší úřadu oznámiti a předložiti mu listiny, pokud o tom zřízeny byly. Vedle toho jsou osoby ku přímému zapravení poplatků zavázané povinny, dodati úřadu výkazy a doklady ku vyměření poplatků potřebné. Také soudy mají pak k dožádání dotyčného úřadu doručiti k tomuto cíli doklady u nich se nalézající. Tomuto zákonnému nařízení lze tím vyhověti, že se zmíněnému úřadu předloží místo originálu ověřený opis nebo se učiní úřední sdělení. Přeje-li si strana užiti tohoto svolení, má podati soudu s prvopisem (originálem) ověřený opis jeho v těch případech, v nichž se žádá o zápis do veřejných knih ku nabytí věcných práv, nebo vůbec, kde má soud zaslati listiny ku vyměření poplatků úřadu k tomu ustanovenému. Má-li strana ohlásiti právní jednání přímo u úřadu dotčeného, opatřiti si má prozatím soudní ověření opisu listiny, kterýžto předložiti se musí za účelem vyměření poplatků. Toto ověření provede se bez poplatku v obou případech za šetření odstavce 5. připomínek ku sazbě popl. z. Opisy listin sdělané a ověřené za účelem vyměření poplatků požívají podmínečného osvobození od kolků pro potřebu k naznačenému účelu a nesmí se stranám vrátiti (výn. min. fin. ze dne 30. května 1850 č. 214 ř. z.).

II. Příslušnost:

1. Jde-li o převod vlastnictví, požívání nebo užívání nějaké nemovité věci podléhající dani pozemkové nebo domovní, sluší právní jednání oznámiti jak stranami tak i úřady vždy onomu bernímu úřadu, v jehož katastru o dani pozemkové nebo domovní tato nemovitá věc jest předepsána. Není-li nemovitá věc podrobena dani pozemkové nebo domovní, sluší podati oznámení u berního úřadu, v jehož okresu má své sídlo soud, který vede o tom veřejné knihy. Není-li nemovitá věc zapsána ani v katastru pozemkovém anebo domovním, ani v jiné knize veřejné, dlužno oznámení učiniti bernímu úřadu toho okresu, v němž jest ona věc nemovitá.

2. Právní jednání o věcech movitých mají oznámiti úřady, u nichž se jednání takové uzavírá, bernímu úřadu okresu, v němž se onen úřad nachází.

3. Zápisy do knih veřejných:

a) k nabytí práva vlastnického, požívacího neb užívacího ku věcem nemovitým jest oznámiti tam, kde sluší dotyčné jednání právní oznámiti dle prvního odstavce tohoto nařízení;

b) zápisy jiných práv dlužno sděliti bernímu úřadu, v jehož okresu leží soud. Sdělení musí učiniti onen soud, který má přímo doručiti nařízení zápisu úřadu pověřenému vedením veřejných knih.

4. Soudní nálezy má oznámiti soudce v první instanci rozsudek vynesší onomu bernímu úřadu, v jehož okresu má své stanoviště.

5. Výkazy pozůstalostní má oznámiti soud projednávací bernímu úřadu, v jehož okresu se nalézá, i tehdy, jsou-li v pozůstalosti nemovité věci, které patří v jiný okres berní.

6. Strany jsou povinny v podáních svých, která obsahují oznámení právních jednání nebo úředních jednání o nemovitých věcech úřadům berním, udati ona data, kterých nezbytno věděti úřadům ku správnému provedení tohoto nařízení. Činí-li si strany nárok na slevu poplatku ve smyslu výnosu min. fin. ze dne 4. května 1850 č. 181 ř. z., jsou povinny připojiti buďto výtah z veřejných knih, ve kterých zapsáno jest poslední nabytí nemovitých věcí, nebo předložiti listinu právní opatřenou doložkou vkladní, na jejímž základě zapsáno jest nabytí práva vlastnického, požívacího nebo užívacího ve prospěch těch osob, od nichž práva tato na ně byla převedena, a to buď v prvopise nebo v ověřeném opisu kolku prostém.

7. Ony úřady ustanovené ku vedení veřejných knih, které mají provésti zápisy naznačené v 3. odstavci tohoto předpisu, jsou povinny ve smyslu § 47 zák. popl. mlčky převzatá břemena zápisem jednání právního t. j. ona břemena, která nejsou výslovně uvedena v listině právní, oznámiti ve výtahu z veřejné knihy bernímu úřadu současně se zapsanými listinami a doklady. Opomenutí ukládá ručení za skrácení, kterému tím jest státní pokladna vydána (výn. min. fin. ze dne 2. prosince 1850 č. 470 ř. z.). Soudní úřady jsou povinny v každém udavším se případu krátkou cestou oznámiti berním úřadům všechna bližší data z knih pozemkových potřebná ku vyměření poplatků a beze všeho zdráhání poskytnouti nezbytná potvrzení (výn. min. fin. ze dne 8. února 1851 č. 672). Aby se úřadům povolaným ku vyměřování poplatků usnadnilo předepsané řízení, byly vydány zvláštní předpisy nař. min. fin. ze dne 3. března 1852 č. 82 ř. z.

III. Lhůta k oznámení:

Právo pokladny státní na poplatek vzchází tím okamžikem, kdy právní jednání jest v tuzemsku uzavřeno. Tímto okamžikem jest při právních jednáních, o kterých se strany shodly na písemné smlouvě, doba zřízení této listiny (§ 884 o. o. z.). K uzavření smlouvy mezi osobami, které jsou co do způsobilosti závazkové omezeny, přináleží však i svolení oněch osob, pod jichž ochranou zmíněné osoby stojí, nebo v jichž prospěch stanoveno jest dotčené obmezení. Nelze tedy pokládati za hotová jednání právní koupě (kupní smlouvy), s nimiž spojeno jest odloučení pozemků, vyhledává-li se k tomu konsens politického úřadu a konsensu tohoto nabyto nebylo. Předloží-li se tedy takovéto smlouvy bez politického konsensu ku vyměření poplatků, náleží úřadu povolanému k vyměření poplatků zaslati

předkem smlouvu úřadu politickému, který dle § 44 popl. z. vrátí ji úřadu poplatkovému, neshledá-li závad pro udělení konsensu. Neudělí-li se konsens, nemá místo nijaký převod majetkový a tudíž ani poplatek; rozumí se však samo sebou, že musí dotyčný úřad politický sděliti s úřadem k vyměřování poplatku ustanoveným, že oznámení právního jednání odpadá. Nabude-li se však dle úmluvy stran práva dnem uzavřené smlouvy nebo určitým jiným dnem, a jeví-li se neschválení úřadu jenom jako výminka rozvazovací, rozhoduje pro lhůtu ohlášení den, kdy smlouva byla uzavřena (výn. min. fin. ze dne 24. dubna 1862 č. 17663). Den, kdy jednání bylo uzavřeno, nepočítá se do lhůty k přihlášení, a připadne-li na konec její neděle nebo svátek, prodlužuje se lhůta o tento den (rozh. min. fin. ze dne 15. ledna 1852 č. 39466).

IV. Zrušení poplatku.

Povinnost poplatková nemá místa při právních jednáních, která jsou dle občanských zákonů neplatna (rozh. min. fin. ze dne 8. prosince 1852 č. 30278 a rozh. min. fin. ze dne 26. května 1855 č. 11766).

V. Poplatky podmíněné.

Při právních jednáních, která vyhledávají soudního schválení, jest jednání uvavřeno dle § 26 lit. *a)* teprve okamžikem, kdy schválení to bylo uděleno (výn. fin. min ze dne 19. dubna 1852 č. 12677). Sem náležejí též dary mezi snoubenci na případ sňatku, jsou-li podrobeny poplatku procentnímu a neodnášejí se na případ smrti; nedojde-li ku sňatku, lze poplatek žádati zpět (výn. min. fin. ze dne 26. dubna 1854 č. 14614).

VI. Povinnost k oznámení.

Oznámiti právní jednání poplatkem povinná přináleží:

1. při jednáních, která jsou uzavřena v tuzemsku poplatky povinném, do 8 dnů po skončeném jednání a to:

a) veřejným zřízencům, soudům a úřadům, bylo-li jednání u nich uzavřeno;

b) bylo-li učiněno před notářem nebo za spolupůsobení advokáta nebo s veřejným pověřením zřízeného jednatele nebo správce, připadá povinnost ta tomuto notáři, advokátu, jednateli nebo správci. Opomene-li notář oznámiti jednání právní před ním uzavřené a přímému poplatku podléhající, dopouští se přestupku § 44 popl. z.

c) Kromě toho jsou povinny oznámení učiniti obě strany.

2. Při jednáních, která byla uzavřena mimo tuzemí poplatkovou povinností stížené, která mají však v něm platnosti nabýti, sluší oznámení učiniti osobou, kterou došla v tuzemsku listina právní o jednání tom zřízená.

3. V případech pod č. 1. i 2. sluší oznámení učiniti týmiž osobami před vypršením lhůt tam naznačených, prve než bylo listiny v tuzemsku úředně užito nebo prve než byl splněn závazek v listině té převzatý nebo dříve než se předsevezme na základě tohoto právního jednání nová činnost právně závazná. Vedení důkazu o šetření předepsané lhůty přináleží v případu pochybnosti osobám poplatným (poplatníkům). Poplatník povinen jest provésti důkaz jmenovitě v tom případu, nastoupí-li důvod pochybnosti vyznačený v § 24. Dle § 44 popl. z. stanoveno jest oznámení poplatného jednání právního u úřadu povolaného ku vyměřování poplatků jakožto podmínka, která se má splniti dříve, nežli se listiny upotřebí; nevyhledává se tedy ani vyměření poplatku, ani zaplacení jeho k nezávad-

nému upotřebení listiny, tudíž i ku vyhotovení opisu notářského (výn. min. fin. ze dne 29. listopadu 1850 č. 39481).

Opomene-li se ohlásiti jednání právní, kterým se přenáší právo vlastnické, požívací a užívací ku věci nemovité, u berního úřadu, nelze pokládati to za zkrácení důchodků ve smyslu § 80 popl. z v tom případu, byla-li listina právní do lhůty v § 44 cit. zák. stanovené podána ku zápisu do knih veřejných (výn. min. fin. ze dne 7. dubna 1851 č. 4608).

Převádí-li se jistým jednáním právním více nemovitých věcí ležících v okresu různých poplatkových úřadů, má každý úřad odděleně vyměřiti poplatek z nemovitých věcí, které leží v jeho okresu. Je-li pro tyto všechny věci udána v listině právní úhrnná cena, dlužno vyzvati stranu, aby zvlášť udala cenu těchto věcí aspoň potud, pokud leží v různých okresích úředních. Předpis, že má každý úřad vyměřiti poplatek a tudíž jej v knihách svých předepsati, nebrání tomu, aby se k žádosti straně některé dovolilo zaplatiti poplatek jen u jednoho úřadu, takže splacený obnos bude se posuzovati z části jako vklad onoho úřadu, u kterého měl býti splacen (výn. min. fin. ze dne 13. května 1853 č. 7740).

VII. Prodloužení lhůty k oznámení.

Nemohou-li osoby povinné přímo zaplatiti poplatek podati do lhůty zákonem stanovené dokladů a výkazů potřebných ku vyměření poplatků, mají žádati za prodloužení lhůty prokázavše závadné okolnosti a nezbytnou potřebu času. Má-li soud za povinnost oznámiti akt poplatný, sluší u něho podati žádost ve všech ostatních případech sluší podati žádost u úřadu ustanoveného ku vyměřování poplatků. Nebylo-li za prodloužení lhůty žádáno a překročí-li se zákonná nebo prodloužená lhůta, dlužno strany přidržeti ke splnění jich závazků tresty pořádkovými (výn. min. fin. ze dne 6. dubna 1856 č. 50 ř. z.). Všechna podání za účelem vyměření poplatků jsou kolků prosta, vyjímaje žádosti za poskytnutí splátek, pokud nejsou zákonitě odůvodněny, a dále stížnosti (rekursy) (popl. z. p. s. 44 *q*).

E) Vyměřování poplatků.

I. Poplatky vybírají se buďto v kolcích nebo přímo (§ 3 zák. ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z.).

1. Poplatek kolkový má zpravidla vypočísti si strana sama a naložiti s ním na spisu kolku podrobeném, jak předepsáno jest (§§ 21 a 28 cit. zák. a nař. min. fin. ze dne 28. března 1854 č. 70 ř. z.). Pouze při pozůstalostech, které sestávají jen z věcí movitých a soudně jsou projednávány vyměřuje poplatek — nepřevyšuje-li bez mimořádné přirážky 20 zl. — soudce projednávající a strana zapraviti jej musí ve známkách kolkových ve lhůtě vytčené v § 26 popl. z. (§ 6 *C)* zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z.).

2. Přímo zapravované poplatky (§ 5 popl. z.) vyměřují naproti tomu úřady k tomu určené, výši jejich oznamují stranám platebními rozkazy a sluší je hotově splatiti u pokladen k tomu ustanovených (§ 42 cit. zák.). K tomu konci dlužno oznámiti právní jednání neb úřední projednávání podléhající přímému zapravování poplatků úřadu poplatkovému (viz odst. *D*).

II. Poplatky vyměřují se dle ustanovení sazby (tarifu) zákona poplatkového pro každé právní jednání poplatkem povinné na základě peněžní hodnoty nebo peněžního obnosu předmětu jednání. §§ 15—19 poplat. z. stanoví, jak sluší zachovati se při vyměřování takovýchto jednání práv-

ních, jichž předmět obsahuje více plnění nebo opětující se plnění, jichž plnění stanoveno jest jenom jistou nejvyšší měrou, nebo ve příčině několika plnění jest zůstavena volba, jsou-li předměty z části cenitelné, z části necenitelné, konečně není-li obnos peněžitý vyjádřen měnou rakouskou. §§ 35 a 39 popl. z. obsahují příslušná nařízení o tom, jaký vliv mají změny v obsahu jednání právního na vyměření poplatků a jakého postupu třeba jest šetřiti, vykazuje-li jedna a táž listina právní jednání právní různého druhu. Punktace ve smyslu § 885 o. o. z. posuzovati sluší co do vyměření poplatků jako listiny v řádné formě zřízené (§ 37 popl. z.). V případu novace musí se vyměřiti onen poplatek, který předepsán jest pro právní jednání, ve kteréž se dřívější jednání přeměnilo (§ 38 popl. z.).

III. Splatiti nutno předepsané poplatky, jakmile písemně byly oznámeny osobě poplatkem povinné od úřadu k tomu povolaného. Nebyl-li poplatek splacen do 30 dnů po doručení rozkazu platebního, sluší zapraviti 5% úroky z prodlení, a nadto může berní úřad poplatek dobývati cestou exekuční, při čemž dlužník jest povinen nahraditi i útraty dobýváním vzešlé (§ 60 popl. z., nař. min. fin. ze dne 6. dubna 1856 č. 50 ř. z., zák. ze dne 8. března 1876 č. 26 ř. z. a ze dne 23. ledna 1892 č. 26 ř. z.). Jenom ve dvou případech nemusí se předepsaný poplatek ihned zapraviti; totiž v těch případech, kde přenáší se vlastnictví nějaké věci se služebností požívání neb užívání bezplatně na osobu nějakou, dopouští se vzhledem k §§ 58 a 59 popl. z., aby se zaplatil poplatek z nabytí vlastnictví těchto věcí v té míře, v jaké bylo zmíněnými služebnostmi obtíženo, teprve v té době, kdy služebnost zaniká; poplatek musí se však zjistiti (§ 9 zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z.). Dále jest procenální poplatek při právních jednáních, jichž splnění závisí na nějaké události nejisté (výminka odkladací), zapraviti teprve tehdy, když událost ona nastane; nicméně dlužno uzavřené jednání v čas oznámiti bez ohledu na tuto výminku (§ 10 zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z.). O zaplaceném poplatku vydati jest kvitanci (§ 61 zák. popl.).

III. Přirážky:

Císařským nařízením ze dne 17. května 1859 č. 89 ř. z. byla zavedena zvláštní mimořádná (válečná) přirážka ku poplatkům, která byla zákonem ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z. stanovena pro všecky procentní a stupnicové poplatky na 25% zákonné sazby poplatkové; avšak zákonem ze dne 20. června 1868 č. 67 ř. z. zrušena byla přirážka ku poplatku připadajícímu na výhry, pokud nezáležejí ve skvostech a nebyly učiněny v loterii číselné. Z přirážky k poplatkům $3^1/_2\%$ a $1^1/_2\%$ z převodu vlastnictví, požívání nebo práva užívacího na věcech nemovitých jsou vyňaty Tyroly a Vorarlberg vzhledem k tomu, že jsou tam zvláštní poměry (bod 12. cís nař. ze dne 17. května 1859).

IV. Úřady:

V předchozím označeny byly úřady berní jako takové úřady, u nichž sluší zprávu podati o uzavřených jednáních právních. V oněch městech však, kde zřízeny jsou samostatné úřady poplatkové, podati jest těmto úřadům oznámení nařízené v § 43 popl. z. Takovéto poplatkové úřady jsou: ve Vídni, v Praze, v Linci, v Solnohradu, v Celovci, v Lublani, v Terstu, v Opavě, ve Lvově a v Černovicích. Těmto poplatkovým úřadům přikázáno jest celé jednání týkající se vyměření poplatků, kdežto berní úřady (hlavní berní úřady) kompetentními jsou ku vyměřování poplatků

jen v jednodušších případech přidělených jim výslovně »úředním poučením o formálném projednání a súčtování přímých poplatků zák. ze dne 17. ledna 1885 č. 1728.« Všechna ostatní vyměřování poplatků berním úřadům nepřikázaná spadají v kompetenci finančních okresních ředitelstev (pokud se týká finančních ředitelstev). Při jednotlivých okresních ředitelstvích finančních zřízeny byly výnosem min. fin. ze dne 19. září 1891 č. 27524 k obstarávání výkonů s vyměřováním poplatků spojených samostatná »oddělení poplatková« a sice v Čechách, na Moravě, v Dolních Rakousích, Štýrsku, Tyrolsku, Vorarlbersku, Haliči a Dalmacii.

F) Přestupky poplatkové.

Přestupky předpisů poplatkových mají v zápětí buďto zvýšení poplatků, a to bez řízení trestního nebo zahájení řízení trestního.

I. Zvýšení poplatků:

1. Trojnásobný obnos pravidelného poplatku předepsati jest se srážkou obnosu zapraveného v kolcích nebo přímo bez zavedení řízení trestního od těch osob, které k zapravení dávky jsou povinny nebo za ni ručí v těchto případech: vyhotoví-li se listina nějaká nebo spis na papíře nekolkovaném, nedostatečně (neúplně) kolkovaném nebo nesprávně kolkovaném; upotřebí-li se způsobem povinnosti poplatkové podléhajícím listiny nebo spisu podmínečně od kolku osvobozeného a nezapravil se předepsaný poplatek kolkový; nepřiloží-li se k nějakému vyhotovení úřednímu předepsaný kolek; nedá-li se kolek nebo nezaplatí-li se v době předepsané poplatek z listiny nebo spisu zřízeného v cizozemsku; konečně opomene-li se do lhůty předepsané úřadu ku vybírání poplatku ustanovenému předložiti listina kolkovým poplatkem povinná, která podléhá přímému poplatku vzhledem ku výši obnosu kolkového nebo proto, že v ní hodnota peněžitá nebyla udána (§ 79 popl. z. a § 6 posl. odst. zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z.).

2. Naproti tomu dlužno zapraviti dvojnásobnou sumu obnosu pravidelně vypadajícího se srážkou obnosu v kolcích zapraveného bez zavedení řízení trestního od těch osob, které povinny jsou dávku zaplatiti nebo za ni ručí, opomene-li se ve lhůtě předepsané oznámiti úřadu ku vyměřování poplatků zřízenému právní jednání podléhající přímému poplatku důsledkem § 5 *C* popl z. (§ 80 popl. z.). Srv. k tomu výn. min. fin. ze dne 30. března 1852 č. 85 ř. z., ze dne 14. června 1860 č. 11170 věst. č. 34, zák. ze dne 23. května 1883 č. 83 ř. z. a nař. min. fin. ze dne 11. června 1883 č. 91 ř. z. Tomuto zvýšení poplatků základem býti má též mimořádná přirážka zavedená cís. nařízením ze dne 17. května 1859 (výn. min. fin. ze dne 12. července 1859 č. 31561 věst. č. 39). O zvýšení poplatků při podáních v záležitostech mimosoudních (§ 81 zák. popl.) srv. čl. Poplatky kolkové z podání.

3. Nezapraví-li se vůbec nebo proti předpisu stálé (pevné) poplatky za giro (převod rubopisem) na poukázkách od kupců nebo na kupce vydané, za giro na zavazkových listech kupeckých, na konosamentech námořníků, nakládacích listech povozníků, vydacích listech (listech skladních, varantech), na listech o zápůjčkách na lodi a pojistkách námořských, dále poplatek za knihy obchodníků a živnostníků (vyjímaje hlavní knihy, kontokorentní a saldové), dále stálé (pevné) poplatky za protokoly repertorií a protestů notářských, vymáhati dlužno desateronásobné nedostávají-

cího se poplatku bez zavedení řízení trestního na těch osobách, které povinny jsou poplatek zapraviti (§ 13 zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z.).

4. Neučiní-li se dosti kolkové povinnosti při směnkách, při kupeckých poukázkách o plnění peněžním podléhajících poplatku jako směnky, pokud se týká, podléhajících stálému (pevnému) poplatku 5 kr. (p. s. 11, 2 *b aa*) zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z. a § 12 zák. ze dne 29. února 1864), při dlužních listinách kupců podléhajících poplatku jako směnky, jde-li o zálohy na cenné papíry nebo zboží, dále při zástavních úpisech kupců v obchodu stravném podléhajících stálému (pevnému) poplatku 10 kr. (§ 8 zák. ze dne 29. února 1864), konečně při nákladních listech podléhajících pevnému poplatku 1 kr., pokud se týká 5 kr. (p. s. 47 *d bb*), při účtech (p. s. 83 *B* 2), rozvahách nebo kontech rozvahových (§ 10 zák. ze dne 13. prosince 1862) a nákladních listech (p. s. 101 I. *A*, *b*), zaplatiti jest padesateronásobný obnos sumy dle předpisu připadající počítaje v to poplatek řádný, pokud má se zapraviti poplatek dle stupnice I. nebo pevným obnosem.

5. Má-li se ve jmenovaných případech zapraviti poplatek dle stupnice II., obnáší zvýšení poplatku i s řádným poplatkem jen desateronásobné sumy dle předpisu připadající (§ 20 zák. ze dne 8. března 1876 č. 26 ř. z.).

II. Ve všech ostatních případech průchod má trestní zákon o přestupcích důchodkových pro skrácení důchodková (§ 82 popl. z.). Zvláště užiti jest trestního zákona důchodkového, byl-li kolek padělán (§ 408 č. 5 a 6 tr. z. důch.), dány-li do oběhu nepravé kolky (§ 417 tr. z. důch.), dopustí-li se nedbalosti co do objevení přestupku kolkového osoba k tomu zřízená (§ 418 tr. z. důch.), dá-li kdo listině nebo spisu kolku podléhajícímu takovou zevní tvářnost, že se musí pokládati za nekolkovaný, nebo opomene-li kdo při ověření opisu připojiti poznámku, jak prvopis kolkován (§ 419 tr. z. důch.), dále při neoprávněném obchodu s kolky a blankety kolkovanými (§ 420 tr. z. důch.), posléze jsou-li v obsahu nějaké listiny takové nesprávnosti, které mají podstatný vliv na povinnost kolkovou (§§ 83 a 84 popl. z.). Trestní zákon důch. uvádí pro každý jednotlivý případ zvláštní pokutu. Toliko co do zkrácení důchodkových při poplatcích, jež přímo sluší zapraviti, stanoví § 85 popl. z. pokutu v 3—6násobném obnosu, o nějž poplatek byl zkrácen nebo bylo nebezpečí zkrácení. Prodej známek kolkových za cenu vyšší než předepsanou posuzovati jest jako nedovolený obchod se známkami kolkovými (§ 89 popl. z., § 420 tr. z. důch. a § 15. nař. min. fin. ze dne 28. března 1854 č. 70 ř. z.).

III. Pokuty a ostatní zvýšení poplatků pro přestupky poplatkové promlčují se v 5 létech ode dne, kdy přestupek spáchán byl (§ 14. zák. ze dne 13. prosince 1862). Příjemce listiny nebo spisu kolku podléhajícího, avšak vůbec nekolkovaného nebo nesprávně kolkovaného může se osvoboditi od placení částky zvýšení poplatku sáhající nad míru poplatku řádného, učiní-li do 30 dnů po přijetí listiny oznámení úřadu důchodkovému (§ 88 popl. z. a § 22 zák. ze dne 8. března 1876 č. 26 ř. z.). Zvýšení poplatků nastupující dle §§ 79—81 popl. z. prominouti lze cestou milosti zcela nebo z části; leč zvýšení poplatků nastupující dle § 20 zák. ze dne 8. března 1876 smějí se prominouti jen do polovice, oznámí-li to strana povinná, nésti škodlivé následky přestupku důchodkového, sama úřadu finančnímu, prve než se úřad ten odjinud o tom doví, a zaplatí-li zároveň zkrácený

poplatek i se zvýšením vzdávajíc se další stížnosti proti tomu (§ 21 zák. ze dne 8. března 1876). Srv. nař. min. fin. ze dne 31. března 1876 č. 54 ř. z. (O ručení veřejných úředníků, advokátů, notářů a veřejných jednatelů za pokuty viz §§ 90 a 91 popl. z. a též výn. min. fin. ze dne 10. července 1856 č. 20811, věst. č. 31.)

Poplatky dědické.

I. Předmět.

Poplatek jest zapraviti z veškerého čistého jmění pozůstalostního, t. j. toho, jež zbude po odečtení pasiv na něm váznoucích a útrat, způsobených nemocí, pohřbem, jakož i hostinou pohřební, ač je-li tato v místě obvyklá a s přiměřeným nákladem vystrojena (§§ 50, 54, 57 popl. z., nař. min. fin. ze dne 29. list. 1850 č. 35530, 17. srpna 1851 č. 214 ř. z., ze dne 15. pros. 1852, č. 40332, ze dne 25. července 1853 č. 148 ř. z., ze dne 23. března 1854 č. 7095, ze dne 30. září 1893 č. 40164); podléhá pak poplatku nejen dědictví, nýbrž i odkazy, darování na případ smrti, nadace i závazky, jimiž obtížen dědic neb odkazovník ve prospěch osob třetích. (§§ 57—59 popl. z. s. 91, 106 *B.*, 96; zák. ze dne 13. pros. 1862 č. 89 ř. z. nař. ze dne 19. břez. 1853, č. 53 ř. z.). Poplatku nepodléhají: odkazy ku zbožným účelům (ad piam causam) (výnos min. fin. ze dne 31 břez. 1853 č. 1500), pozůstalosti předlužené (§ 57 popl. z., výn. min. fin. ze dne 16. července 1853 č. 26408 a ze dne 21. března 1894 č. 11481), pozůstalosti, jež přecházejí na osoby uvedené v pol. saz. 106 *B. a*), ač nepřevyšuje-li cena celé pozůstalosti beze srážky dluhů 50 zl. (nař. ze dne 8. července 1858 č. 102 ř. z., výn. min. fin. ze dne 13. července 1853 č. 29911) a konečně odúmrti, fisku připadající (§ 155 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.).

II. Státní poplatky.

1. Povinnost ohlašovací. — Výkaz pozůstalostní. Soud pozůstalost projednávající má o každém úmrtním zápisu a jeho vyřízení uvědomiti úřad poplatky vyměřující (§ 46 popl. z., § 82 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z., nař. min. sprav. ze dne 31. března 1885 č. 3268). Vyrozumění toho netřeba, když zemřelý nezůstavil vůbec žádného jmění neb když pozůstalost beze srážky dluhů 50 zl. nepřevyšuje a dostati se má osobám v p. s. 106 *B. a*) uvedeným. Nehledě k tomuto vyrozumění má hlavní dědic předložiti úřadu projednávajícímu výkaz pozůstalostní. Projednává-li se pozůstalost ústně, vyhotoví se výkaz za spolupůsobení úřadu projednávajícího a sepíše se o tom protokol. Výkaz ten má obsahovati:

a) jmění pozůstalostní (aktiva);

b) položky, jež jest sraziti (dluhy);

c) čistý obnos jmění pozůstalostního, jenž zbývá po odpočtení dluhův a poplatku jest podroben;

d) vyložení, v jakém poměru právním jsou navzájem osoby, jež jako dědici neb odkazovníci na pozůstalost nárok činí, jaké jsou jejich podíly a v jakém poměru byli k zůstaviteli v době jeho smrti;

e) komu připadnou nemovitosti v pozůstalosti obsažené;

f) jaké zvláštní poplatky zapraviti jest z jmění nemovitého a toho majetku, jenž se nepřevádí z důvodu práva dědického (§ 46 popl. z. a nař. min. fin. ze dne 23. března 1852 č. 84 ř. z., v němž podán i nástin výkazu pozůstalostního). Soud má zkoumati, zda výkaz pozůstalosti, dědicem sepsaný, jest správný a úplný a po případě jej doplniti neb opraviti (nař.

min. spr. ze dne 23. března 1852 č. 82 ř. z., nař. min. sprav. ze dne 25. července 1853 č. 148 ř. z, výn. min. spr. ze dne 31. března 1885 č. 3268). Dědic dědictví přijímající má výkaz podati u soudu pozůstalost projednávajícího, jenž jej k tomu může přidržovati pokutami pořádkovými (nejv. rozh. ze dne 2. dubna 1856 č. 50 ř. z.). Zemřel-li zůstavitel v cizině, jest podati výkaz u ústředního úřadu taxovního ve Vídni (nař. min. fin. ze dne 8. dubna 1854 č. 84 ř. z.).

2. Vyměření poplatku.

Na vyměření poplatku mají vliv osobní poměry dědice neb odkazovníka k zůstaviteli, vlastnost věci a povaha práva; poplatek platí se v procentech z čistého jmění pozůstalostního a obnáší:

A. 1. 1%, převádí-li se jmění s rodičů na jejich manželské nebo nemanželské děti nebo na potomky těchto a naopak; na zvolence neb na manžela, ač nebyl-li tento od zůstavitele až do jeho smrti rozloučen (p. s. 106 *B. a*) popl. z.; výn. min. fin. ze dne 23. června 1858 č. 31140; ze dne 12. dubna a 31. srpna 1858 č. 12695 a č. 138 ř. z.; ze dne 3. a 4. srpna 1859 č. 28546 a 34834; ze dne 1. června a 20. října 1860 č. 17061 a 58135: ze dne 11. června 1865 č. 10223).

2. 1%, převádí-li se jmění na osoby, jež byly k zůstaviteli v poměru námezdním neb služebném, nepřevyšuje li dědictví neb odkaz roční důchod 50 zl. neb kapitál 500 zl. (p. s. 106 *B. b*) popl. z.; výn. min. fin. ze dne 6. dubna 1854 č. 27412; cís. nař. ze dne 8. července 1858 č. 102 ř. z.).

3. 4%, převádí-li se jmění na jiné než v odst. *A.* 1. uvedené příbuzné až včetně na bratrance a sestřenice (p. s. 106 *B. c*) popl. z.; výn. min. fin. ze dne 6. dubna 1852 č. 41825 a ze dne 2. srp. 1856 č. 26389).

4. 8% ve všech jiných, než v odst. *A.* 1, 2, 3 uvedených případech (p. s. *B. d*) popl. z.; výn. min. fin. ze dne 24. května 1853 č. 16455). Ve všech případech uvedených v odst. *A.* 1—4 včetně jest nad to zapraviti 25%-ní přirážku z poplatku (zák. ze dne 13. pros. 1862 č. 89 ř. z.). Dle výnosů min. fin. ze dne 3. dubna 1852 č. 10970 a ze dne 7. května 1855 č. 1032 jest za to míti, že při fideikomisech, lénech a p. padá na váhu osobní poměr mezi posledním držitelem a jeho následovcem, při fideikomisárních substitucích však poměr mezi zůstavitelem a poddědicem (substitutem).

B. Převádí-li se nemovitost, musí mimo poplatek, uvedený v odst. *A.* 1. až 4. včet. zaplatiti osoby jmenované v třídě *A.* 1., 1½% z čisté hodnoty a 1½% z ostatní hodnoty majetkové a osoby jmenové v třídách *A.* 2. až 4. incl. 1½% z čisté hodnoty a 3½% z ostatní hodnoty majetkové; všechy uvedené osoby zapraví mimo to 25% přirážku (p. s. 106 poz. 1 popl. z.; cís. nař. ze dne 9. března 1853 č. 53 ř. z.; výn. min. fin. ze dne 15. října 1855 č. 28040; ze dne 18. ledna 1855 č. 16 ř. z. a zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z.; ohledně realit, zcizených před soudním odevzdáním pozůstalosti srv. nař. min. fin. ze dne 19. března 1853 č. 53 ř. z.). Zák. ze dne 31. března 1890 č. 53 ř. z. upraveno bylo snížení poplatku z převodu nemovitostí a služebností, nemovitostem na roveň postavených; o tom pojednáno bude níže při poplatcích z převodu majetku. Tyrolsku a Vorarlbersku poskytlo nejv. rozh. ze dne 11. ledna 1860 č. 2 z. z. a cís. nař. ze dne 17. května 1859 č. 89 ř. z. tu výhodu, že tam při všech selských usedlostech, jichž cena

nepřevyšuje 4000 zl, vyměřuje se poplatek jen z polovice jejich hodnoty (výn. min. fin. ze dne 19. srp. 1863 č. 21857).

C. Převádí-li se jen právo požívání, právo užívání neb roční důchod, jest rozeznávati:

a) převádí-li se řečená práva na dobu neurčitou neb sice určitou, ale delší než 10letou, jest vyměřiti z první polovice hodnoty věci poplatek za právo požívání atd., z druhé pak polovice poplatek za převod substance a to dle poměru mezi tím, kdo má poplatek platiti, a zůstavitelem;

b) převádí-li se řečená práva na dobu určitou, kratší než 10letou, vyměří se poplatek za právo požívací atd. z celé hodnoty, jakou právo to po dobu svého trvání má; z toho, co na hodnotě věci zbude, vyměří se poplatek za nabytí její a to opět dle poměru mezi zůstavitelem a tím, kdo má poplatek zapraviti (§ 58 popl. z.; § 9 zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89. ř. z.; zák. ze dne 31. března 1892, č. 53 ř. z.). Nabude-li kdo dědictví, podílu dědického neb odkazu, jehož jiný se vzdal, musí, byť by i pro svůj poměr k zůstaviteli podléhal poplatku nižšímu, zaplatiti onen vyšší poplatek, jemuž vzdavší se pro svůj poměr k zůstaviteli podroben byl (p. s. 106 poz. 3 popl. z.). Stalo-li se však vzdání ve prospěch takové osoby, jež vůbec žádného dědického nároku nemá, pak jde o dvojí převod majetku a jest proto i dvojí poplatek vyměřiti (výnos min. fin. ze dne 23. dubna a ze dne 15. října 1855, č. 2789 a 28040).

3. Zapravení poplatků.

Poplatky odvádějí se přímo neb nepřímo; přímé vyměřují úřadové k tomu povolaní (ústřední taxový a poplatkový úřad, úřady poplatky vyměřující, okresní ředitelstva finanční, berní úřady) (§§ 43, 60 popl. z.), nepřímé pak soudy pozůstalost projednávající.

V tomto směru ustanovuje zák. ze dne 13. prosince 1862, č. 89 ř. z. takto: Sestává-li pozůstalost, soudem projednávaná, pouze z věcí movitých, vyměří poplatek, ač — není-li bez mimořádné přirážky vyšší než 20 zl., soudce projednávající, který vyšetřiti má správnosť udaných dluhův a položek, jež jest odečísti. Poplatek takto vyměřený zapraviti má strana v kolcích, jež se musí na výkaz pozůstalostní neb protokol projednací přilepiti, přepsati a překolkovati; §§ 4 zák. ze dne 31. března 1890, č. 53 ř. z. a 2 nař min. sprav. a fin. ze dne 26. května 1890, č. 93 ř. z. obsahují stejné ustanovení pro poplatky z pozůstalostí, na něž se nevztahuje výhoda § 1 č. 1 zák. ze dne 31. března 1890, č. 53 ř. z. Soudové mají měsíčně sdělovati úřadu pro vyměření poplatků seznam pozůstalostí, z nichž poplatek v kolcích byl zapraven, a pak seznam těch úmrtních zápisů, kde pro nedostatek jmění nedošlo k projednaní pozůstalosti (nař. min. spr. ze dne 27. prosince 1888, č. 19341 a ze dne 8. června 1890, č. 10306).

4. Poplatky při pozůstalostech zadlužených.

a) Jestliže nabyvatel předlužené pozůstalosti nemá práva ji sděditi neb se jí zmocniti a byla-li mu soudem k tomu konci odevzdána, aby si srazil své pohledávky proti ní neb zapravil dluhy a náklady (vlastní odevzdání jure crediti), jest nabytí takové vlastně právním jednáním úplatným a mají proto v příčině jeho průchod zásady o úplatném převodu majetku (výn. min. fin. ze dne 15. října 1855, č. 28040; ze dne 17. června 1862,

č. 15669; ze dne 18. ledna 1855, č. 16 ř. z.; ze dne 21. března 1894, č. 11481);

b) Má-li však nabyvatel předlužené pozůstalosti právo ji sděditi neb se jí zmocniti, pak jde o převod na případ smrti, z něhož se neplatí poplatek, jestliže pozůstalost neobsahuje žádné reality (výn. min. fin. ze dne 21. března 1894, č. 11841; nař. min. spr. ze dne 17. dubna 1885 č. 7694).

5. Povinnost platební.

Dědic, odkazovník a obdarovaný zapraviti má poplatek z té věci, již nabyl; více osob, tutéž věc nabývajících, zavázáno jest solidárně k placení (§ 68 a 69 popl. z). Za zapravení poplatku ručí jednak dědic (a to i za poplatky z odkazů), jednak soudce, nešetří-li povinné bedlivosti (§ 73 popl. z.; výn. min. fin. ze dne 15. prosince 1852, č. 40332; § 72 a 75 popl. z.). Poplatek lpí na věci, jež jest předmětem převodu majetkového (§ 72 popl. z.). Poplatek z převodu pozůstalosti lpí na každé části pozůstalosti a nemůže býti rozdělen na jednotlivé předměty pozůstalostní (výn. ze dne 19. prosince 1888, č. 14648; sb. »Gl. U.« č. 12493).

6. Mezinárodní právo soukromé.

a) Pokud jde o země koruny uherské, vyměří a zapraví se poplatek z převodu věcí nemovitých neb takových movitých, jež jsou pod veřejnou správou neb opatrováním u toho úřadu finančního, v jehož obvodě dotčené věci leží, po případě kde sídlí úřad veřejný je spravující neb opatrující; naproti tomu připadne poplatek z ostatní movité pozůstalosti oné polovici říše, jejímž státním občanem zůstavitel byl. Mají-li poplatky připadnouti oběma polovicím říše, jest příslušným úřadům, poplatky vyměřujícím, podati výkazy pozůstalostní odloučeně.

b) Jmění movité příslušníkův Bosny a Hercegoviny, v Rakousku se nacházející, nepodléhá poplatku ve prospěch c. k. financí (nař. min. fin. ze dne 11. ledna 1886, č. 40801; nař. min. spr. ze dne 11. května 1885, č. 8251).

c) Pokud jde o cizinu, platí zásada, že ve příčině tuzemských statků nemovitých výlučně jest se říditi zdejšími zákony poplatkovými, ve příčině jmění movitého však zásadou vzájemnosti (reciprocity) (nař. min. fin. ze dne 8. dubna 1854, č. 84 ř. z.).

Poplatku vůbec nepodléhá movité jmění pozůstalostní vyslanců, u rak. císařského dvora pověřených, jich úředníkův a služebníků, ač nejsou-li dotčené osoby rakouskými poddanými (cit. nař.).

7. Odevzdání pozůstalosti.

Pozůstalost nesmí se odevzdati, pokud poplatek nebyl zapraven neb dostatečně zajištěn (§ 154 říz. ve v. nesp.; §§ 72, 75 popl. z.). Soudové mají bez průtahu zjednati od berních úřadů potřebné výkazy o tom, že poplatek byl zapraven (nař min. spr. ze dne 8. června 1856, č. 12095); soudové jsou též oprávněni rozhodnouti, zda nabízená jistota jest dostatečná (výn. min. fin. ze dne 4. března 1857, č. 50878).

Je-li dle nálezu soudu pojištění poplatků dostatečné, může býti pozůstalost odevzdána (výn. min. fin. ze dne 8. června 1856, č. 12095 a ze dne 18. února 1857, č. 3673).

III. Fondovní poplatky.

Poplatky fondovní liší se od státních hlavně tím, že neplynou do pokladny státní, nýbrž mají výlučně povahu dávek místních. Proto také jsou soudové při vyšetřování těchto poplatků od úřadů finančních neodvislí

a mají též samostatně posouditi ze spisů pozůstalostních, byli-li dluhy pozůstalostní věrohodně prokázány (nál. nejv. dv. soud ze dne 16. ledna 1889, č. 407; sb. »Gl. U.« č. 12562). Soudové však nemají práva poplatky ty snížiti (rozh. nejv. s. ze dne 4. února 1879, č. 968). Soud pozůstalost projednávající má se postarati o zapravení poplatků fondovních (nál. ze dne 19. října 1880, č. 9393; sb. »Gl. U.« č. 8142); ale má též právo nařiditi, aby vráceny byly poplatky fondovní nesprávně vyměřené a zaplacené (nál. ze dne 17. srpna 1882, č. 8722; sb. »Gl. U.« č. 9080 a ze dne 8. srpna 1883, č. 9489; sb. »Gl. U.« č. 9532). Svolí-li k tomu zákonné zastupitelstvo ústavů, k vybírání veřejných příspěvků oprávněných, může místo zaplacení příspěvků těch povoleno býti i pouhé zjištění jich (plen. nál. ze dne 28. prosince 1887, č. 14023, kn. jud. 120; sb. »Gl. U.« č. 1905). Povinnost zapraviti poplatek uvedený v § 694 o. o. z. určiti jest ne dle státního občanství zůstavitelova, nýbrž dle jeho bydliště a tímto se řídící příslušností k projednání pozůstalosti (nál. ze dne 12. března 1889, č. 2799, sb. »Gl. U.« č. 12625).

Povinnost zaplatiti příspěvek školní řídí se ne dle bydliště zůstavitelova, nýbrž dle toho, zda úřad projednací k dotyčné zemi přísluší (nál. ze dne 28. ledna 1890 č. 376, »Not. Z.« č. 12). Povinnost platiti poplatek fondovní určuje se obecným soudem zůstavitele nezletilého nikoliv soudem jeho pobytu (nál. ze dne 24. července 1890, č. 8276, časop. »Jur. Bl.«, 1891, č. 1). Poplatky fondovní zaplatiti jest i z pozůstalostí, jež jakožto odúmrti státu připadají (§ 155 pat. říz. ve v. nep.); pak z tuzemských pozůstalostí cizinců (nál. ze dne 30. března 1887, č. 3469, sb. »Gl. U.« č. 12525); poplatky tyto nemají však ráz dávky pozůstalostní a proto se jich též, jako dávek ryze místních, nedotýká zásada reciprocity (nál. nejv. dv. soud. ze dne 4. června 1884, č. 6210, sb. »Gl. U.« č. 10056). Fideikomisární poddědic není povinen platiti znovu poplatek (§ 694 o. o. z.), zaplacený již po smrti zůstavitelově, jenž substituci byl nařídil; právě tak i odkazovník, není-li k tomu zákony zemskými výslovně zavázán (plen. nál. ze dne 30. prosince 1887, č. 228, kn. jud. č. 119).

Při vyměřování poplatků fondovních jest vzíti za základ hodnotu pozůstalosti, jak inventurou byla vyšetřena (nál. ze dne 3. června 1890, č. 6376, čas. »Not. Zg.« č. 37). Naproti tomu vyslovil nejv. dvůr soudní, že hodnotu realit pozůstalostních vyšetřiti jest dle předpisů zákona poplatkového (nál. ze dne 23. června 1886, č. 7420, sb. »Gl. U.« č. 11091 a ze dne 13. května 1891, č. 5727, časop. »Not. Z.«, č. 27). Sumu na základě smlouvy na případ smrti darovanou jest při vyměřování poplatků fondovních odečísti (nál. ze dne 1. června 1886, č. 6606, sb. »Gl. U.« č. 11952 a ze dne 14. května 1889, č. 5761, sb. »Gl. U.« č. 12737). Základem pro vyměření poplatků fondovních budiž odhadní cena předmětů pozůstalostních a nikoliv cena za ně utržená (nál. ze dne 31. října 1888, č. 11944, časop. »Not. Zg.« 1889 č. 1, sb. »Gl. U.« č. 12422).

Zák. ze dne 18. března 1878, č. 31 ř. z. o promlčení státních dávek nevztahuje se na poplatky fondovní (nál. ze dne 23. května 1888, č. 4618, sb. »Gl. U.« č. 12192). Pozůstalosti vojínů jsou osvobozeny od zákonných odkazů (nál. ze dne 22. února 1876, č. 2031, sb. »Gl. U.« č. 6040; dek. dv. kanc. ze dne 28. dubna 1807, č. 809 sb. z. soud.). Zákonné příspěvky, jež jest z pozůstalostí na veřejné ústavy platiti, jsou: příspěvky na fond nemocnic a škol normálních, školní příspěvky a procenta chudých.

1. Příspěvky na nemocnice.

a) Pro c. k. vídeňský fond nemocenský vybírati jest od 1. ledna 1892 poplatek progressivní dle tří tříd z pozůstalostí, jež po řečené době napadají, měl-li zůstavitel v době své smrti řádné bydliště v obvodu říšského hlavního a residenčního města Vídně a je-li čistá pozůstalost vyšší než 200 zl. (zák. ze dne 31. prosince 1891, č. 72 zem. z. pro Dol. Rak.). Jaké sazby poplatkové se má užiti, určiti jest dle obnosu jmění, připadajícího na jednotlivého dědice neb odkazovníka; poplatek se však neplatí z odkazův a podílů dědických, fondu připadajících; nachází-li se pozůstalost anglického poddaného, třeba v cizině zemřevšího, ve Vídni, jest z ní zapraviti poplatek (nál. ze dne 25. listopadu 1884, č. 13445, sb. »Gl. U.« č.10269). Totéž platí o pozůstalostech nezletilců, jež některému vídeňskému soudu jako úřadu vrchnoporučenskému jsou podřízeni a cestujíce v cizině zemřeli. Povinnost platiti dotčený poplatek není také podmíněna skutečností, že zůstavitel též ve Vídni zemřel (nál. ze dne 15. září 1886, č. 10944; sb. »Gl. U.« č. 11168). Poplatek na fond nemocnic a opatroven ve Vídni zapraviti jest i z pozůstalostí, jež se nacházejí v širším obvodu sídelního města (zák. ze dne 19. prosince 1890, č. 45 z. z.; nál. ze dne 9. a 15. září 1891, č. 11009 a 11347).

b) Na světský fond nadační v Praze platiti jest ze všech pozůstalostí $^1/_2\%$ poplatek, měl-li zůstavitel ve městě Praze neb její předměstích stálé své bydliště a převyšuje-li čistá pozůstalost 105 zl.; poplatek ten vybírá se jen z čisté pozůstalosti (dv. dekr. ze dne 9. dub. 1817, č. 1331 sb. z. soud.; dek. dv. kanc. ze dne 30. října 1828, č. 24986, ze dne 14. srpna 1839, č. 373 sb. z. soud.; ze dne 21. srpna 1841, č. 557 sb. z. soud.; ze dne 28. února 1842, č. 16925; výn. min. sprav. ze dne 2. června 1854, č. 9939); poplatek tento platiti jest i z těch realit, jež stíženy jsou svazkem fideikomisním (nál. nejv. dv. soud. ze dne 7. března 1882, č. 2526 sb. »Gl. U.« č. 8913); ale jen z pozůstalostí těch zůstavitelů, již v sídle nemocnice trvale bydlili (nál. nejv. dv. soud. ze dne 29. listopadu 1887, č. 13221, sb. »Gl. U.« č. 11860). Tento příspěvek jest vybírati i z pozůstalostí vojínů (nál. nejv. dv. soud. ze dne 10. července 1888, č. 8263, sb. »Gl. U.« č. 12253); právě tak i z pozůstalosti zůstavitele na Smíchově bydlivšího (nál. nejv. dv. soud. ze dne 24. dubna 1890, č. 4396, časop. »Not. Zg.« č. 26).

c) Dále jest ještě odváděti pro místní nemocenský fond v Brně a v Olomouci $^1/_2\%$ z čisté pozůstalosti (dekr. dv. kanc. ze dne 24. prosince 1834 č. 32057; výn. min. spr. ze dne 4. srpna 1852 č. 9454); na všcobecnou nemocnici, resp. na israelitskou nemocnici ve Lvově platiti jest příspěvek různý dle různé výše čisté pozůstalosti, ač převyšuje-li tato 500 zl. (dv. dekr. ze dne 4. září 1816 č. 1280 sb. z. soud.; dekr. dv. kanc. ze dne 19. února 1817 č. 1317 sb. zák. soud. a ze dne 7. listopadu 1837 č. 26881); konečně platiti jest $^1/_2\%$ příspěvek na všeobecný zaopatřovací fond ve Vídni a městský fond nemocenský ve Št. Hradci.

2. Příspěvek na fond škol normálních.

Tento příspěvek odváděti jest v Haliči (dekr. dv. kanc. ze dne 7. července 1808; výn. min. spr. ze dne 8. července 1889 č. 11773) a v Tyrolsku a Vorarlbersku (dekr. ze dne 19. července 1817 č. 1352 sb. z. soud.; min. nař. ze dne 8. listopadu 1850 č. 444 a ze dne 7. srpna

1856 č. 115 ř. z.) a to ze všech pozůstalostí bez ohledu na jinaké vlastnosti zůstavitelovy, obnáší-li čistá pozůstalost 315 zl. neb více a byl-li zemřelý hlavou rodiny, pod kterýžto pojem spadají i manželky a vdovy. Poplatek obnáší, byl-li zůstavitel členem stavu prelatského neb panského, 4 zl. 20 kr., byl-li zemřelý rytířem, osobou čelnější neb obchodníkem, 2 zl. 10 kr., byl-li profesionistou, měšťanem neb sedlákem, 1 zl. 05 kr.

3. Školní příspěvek.

Zaveden byl v ostatních zemích místo příspěvku na fond normálních škol a vyměřuje se způsobem poněkud odchylným od všeobecných předpisů (srv. nař. ze dne 13. června 1876 č. 90 ř. z. a výn. min. spr. ze dne 26. února 1877 č. 582). Školní příspěvek zaveden byl v Čechách zák. ze dne 2. ún. 1873 č. 60 z. z. z r. 1874 (min. nař. ze dne 11. června 1874 č. 5735); na Moravě zák. ze dne 30. dubna 1874 č. 37 z. z., dle něhož má platiti příspěvek ten i odkazovník, jemuž bylo odkázáno pouze právo požívání vzhledem k některému předmětu pozůstalostnímu (nál. nejv. dv. soud ze dne 29. dubna 1885 č. 4814); v Bukovině zák. ze dne 13. ledna 1873 č. 7 z. z.; v Dalmacii zák. ze dne 30. ledna 1873 č. 11 (28. dub. 1888 č. 16) z. z.; v Gorici a Gradišce zák. ze dne 16. ledna 1881 č. 6 a ze dne 15. srpna 1892 č. 24 z. z.; v Istrii zák. ze dne 21. února 1873 č. 15 (29. května 1877 č. 21) z. z.; v Korutanech zák. ze dne 28. února 1874 č. 13 (30. dubna 1887 č. 25) z. z.; v Krajině zák. ze dne 18. prosince 1874 č. 1 z r. 1875; v Dol. Rakousích zák. ze dne 18. prosince 1871 č. 1 z. z. z r. 1872 (min. nař. ze dne 2. července 1892 č. 111 ř. z.); v Hor. Rakousích zák. ze dne 9. června 1876 č. 18 z. z.; příspěvek ten platiti jest ze všech pozůstalostí v Rakousích pod Enží se nacházejících (nál. nejv. dv. s. ze dne 18. března 1880 č. 2650, sb. »Gl. U.« č. 7903); v Solnohradech zák. ze dne 26. prosince 1871 č. 45 z. z. z r. 1872 (min. nař. ze dne 21. list. 1872 č. 46 ř. z.); v Štýrsku zák. ze dne 13. října 1870, č. 58 (29. prosince 1888 č. 3 z. z. z r. 1889) z. z. (min. nař. ze dne 12. března 1890 č. 25 z. z.); poplatek tento však se neplatí z pozůstalostí mimo zemi jsoucích, byť by i zůstavitel ve Štýrsku byl bydlil (nál. nejv. dv. soud. ze dne 6. září 1887 č. 10070, sb. »Gl. U.« č. 11732); v městě Terstu zák. ze dne 15. května 1874 (18. února 1885 č. 11) z. z.

Poplatky kolkové.

I. Dějiny.

Ustavičné války vedené za panování císaře Leopolda I. vymáhaly nezbytně zvýšení státních příjmů a vedly k různým novým daním. Mezi těmito daněmi byla též »přirážka na papír«, která byla uložena patentem ze dne 1. června 1675 na všechen vyrobený nebo dovezený psací, tiskový a ssací papír. Četné stesky na novou tuto daň vedly konečně ke snížení tohoto poměrně vysokého »akcisu, který rovnal se skutečné ceně papíru«, na »dvojnásobný mýtní poplatek« (v létech 1678—1680).

R. 1680 vyžádal si císař zprávu o tom, zda by nebylo lze zrušiti stávající přirážku k papíru a jakým způsobem dala by se zavésti přirážka k papíru ve Francii a Španělsku stávající též ve prospěch Rakouska a bez přetížení malého muže. Leč teprve r. 1686 došla resolucí ze dne 5. března císařské sankce osnova »řádu papírového« vypracovaná císařským komořím Heřmanem Gabrielem ryt. z Välckernu dle vzoru španělského, pruského, mohučského a kolínského, načež publikována byla dekretem dvorské ko-

mory ze dne 29. dubna 1686. Tímto prvním rakouským patentem kolkovým zavedeny byly tři druhy papíru kolkového:

1. první druh s dvojím orlem v ceně 60 kr.,
2. druhý druh s královskou korunou v ceně 15 kr.
3. a třetí druh s »arcivévodským kloboučkem« v ceně 3 kr.

Každý mohl za obnos známky a za cenu papíru koupiti papír opatřený dotyčným kolkem (kolkovou známkou) a označený cenou jeho, anebo mohl si přinésti vlastní papír, načež mu úřad — obdržev dotyčný poplatek — vytiskl známku kolkovou. Listiny právě vyhotovené mohly se též okolkovati do lhůty v patentu předepsané.

Ku prodeji papíru kolkového (pečetního) zřízeny byly vrchní pečetní úřad ve Vídni, pečetní komisařství v Praze, ve Vratislavi, v Brně, ve Štýrském Hradci a Innomostí, dále postříbřovači pečetí v Linci, Lublani, Celovci a Gorici; kromě toho bylo dovoleno všem vrchnostem, advokátům, notářům, obchodníkům papírem a knihami, kramářům kupovati a zase prodávati pečetní papír v libovolném množství, ba bylo jim dokonce čekáno placení za odebraný pečetní papír. Ustanovení tohoto patentu byla obměněna nepatrnou měrou patentem ze dne 20. října 1692, byvše publikována poznovu dne 3 listopadu 1686.

Podotknouti ještě sluší, že císařskou resolucí ze dne 5. srpna 1692, kterouž schválena byla změna předpisů o kolcích, propachtován byl důchodek pečetní v dědičných zemích českých a rakouských jakémusi Vavřinci Antoniovi Lettimu za roční pachtovné 50.000 zl.

Mezitím přiostřoval se však hned od počátku odpor proti kolkům z papíru zvláště u stavů zemských tou měrou, že se konečně císař rozhodl, zrušiti kolky papírové a poznovu zavésti všeobecnou přirážku k papíru s jednotlivými změnami sazeb patentu z r. 1675. Jenom v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a ve vnitřním Rakousku zůstaly v platnosti kolky z papíru. Tato přirážka ku papíru potrvala v platnosti téměř 70 let, až císařovna Marie Teresie rozhodla se opětně zavésti pat. ze dne 3. února 1762 kolky z papíru v celé říši a zrušiti onu přirážku ku papíru. Zde shledáváme čtvero tříd papíru kolkového, a to:

1. třída první s dvojitým orlem v ceně 2 zl.,
2. třída druhá s korunovaným štítem v ceně 1 zl.,
3. třída třetí s ozdobným štítem v ceně 15 kr.,
4. třída čtvrtá s hladkým štítem v ceně 3 kr.

Prodej papíru kolkového (pečetního) povolen byl jen úřadům k tomu zvlášť zřízeným, totiž: vrchnímu pečetnímu úředníku ve Vídni, pečetním úředníkům v královských a zeměpanských hlavních městech, filiálním závodům v jiných městech a osadách, celním, solním a mýtním úředníkům a vrchnostem, nikoli však více soukromým osobám. Do řečeného patentu pojata byla též ustanovení o kolkování hracích karet a kalendářů; kalendáře podléhaly dříve přirážce následkem pat. ze dne 29. února 1692 a ze dne 29. listopadu 1721. Patentem ze dne 25. dubna 1764 vydána nová publikace.

Ježto se však i za platnosti těchto zdánlivě jednotných zákonů zahnízdily provinciální rozmanitosti a odchylky částečně contra legem, částečně povoleny byly k naléhání jednotlivých zemí, sebral císař Josef II. v pat. ze dne 5. června 1784 v jedno všechny předpisy a zákony vydané o kolcích papírových, kartových a kalendářních, a označil v patentu tomto též země,

v nichž patent tento měl nabýti působnosti. Sazby kolku z hracích karet byly poněkud změněny a stanoveny i zde 4 třídy papírového kolku obnosem: 1 zl., 30 kr., 10 kr. a 3 kr.

Kdežto dříve závisely třídy kolků jedině na povaze listiny, řídily se po té buďto dle vlastnosti vyhotovitele (listiny), dle povahy toho, v jehož záležitostech listina byla vystavena, dle hodnoty předmětu anebo dle druhu listiny samé. Stanoví se tam dopodrobna případy osvobození a činí se pokus vytknouti všeobecné a zvláštní zásady pro kolkovou povinnost a výši kolkového poplatku, čili jinými slovy: poprve stal se pokus opustiti formu pouhé kasuistiky a stanoviti i pro dávku kolkovou všeobecný zákon.

Patentem ze dne 30. ledna 1788 podniknuta nová publikace, při čemž vedle dalších rozdílností přihlédnuto též i k territoriální různosti tím způsobem, že stanoveny byly ony 4 třídy papírového kolku pro dědičné země české, rakouské a haličské-v obnosech: 2 zl., 1 zl., 15 kr. a 3 kr., pro přední země rakouské v obnosech: 1 zl., 30 kr., 10 kr. a 3 kr., kdežto pro vnitrorakouskou oblasť vytčena byla jediná třída kolkových poplatků na 3 kr.

Důkladné přeměny doznalo kolkovnictví patentem ze dne 5. října 1802 o zvýšení důchodku kolkového a pečetního. Cit. zák. označuje za předměty podléhající důchodku kolkovému a pečetnímu: papír, tuzemské směnky, obchodní knihy, hrací karty, kalendáře a tuzemské tištěné časopisy nebo listy vzdělávací. Předměty kolku papírového jsou: právní listiny, podání (žádosti) podaná u veřejných úřadů a jich přílohy a úřední vyhotovení. Právní listiny nutno hned na počátku psáti na kolkovaném papíru neb okolkovati je do 4 neděl po vyhotovení; za přitisknutí takovéhoto doplňovacího kolku zapraviti jest dvojnásobný poplatek. Výjimky jsou připuštěny. Sestává-li nějaká listina z více archů, jest tu táž poplatková povinnost i pro následující archy, avšak v obnosu menším než za první arch. Vedle četných osobních a věcných osvobození jest novinkou zavedení podmínečného osvobození, neboť určité listiny jsou potud od poplatku kolkového osvobozeny, pokud se o ně nevede spor právní. Kolek papírový záleží ze 14 tříd a to: 3 kr., 6 kr., 15 kr., 30 kr., 45 kr., 1 zl., 2 zl., 4 zl., 7 zl., 10 zl., 20 zl., 40 zl., 80 zl., 100 zl.; dále činí se výše kolku dalších archů listiny odvislou od poplatku kolkového pro první arch vyměřeného a jednotlivě se tam jmenuje. Které třídy poplatku kolkového užiti jest, plyne buďto z vlastnosti osoby, která listinu vyhotovuje nebo rozhoduje tu druh listiny samé a to buď dle hodnoty předmětu nebo dle obsahu listiny. Dále vytčena jsou ustanovení o ručení za správné upotřebení kolků a stanoveny poměrně vysoké tresty (pokuty) (10 až 20násobný obnos řádného poplatku) na přestoupení těchto předpisů. Jako ve všech dřívějších patentech určují se i zde odměny za udání nebo postižení přestupků předpisů o kolcích. Prodej kolkovaného papíru obstarávají všechny zeměpanské pokladny důchodkové, pokladny některých regulovaných městských úřadů (magistrátů), sklady tabákové, důchodkové a okresní vedle potřebného počtu trafikantů, kterým se za to dostává určité provise. Jiným osobám zapovídá se prodávati kolkovaný papír. Kolkovaný papír smí se prodávati jen za třídní obnos bez započítání ceny, která vynaložena byla k zaopatření papíru; žádá-li však strana větší nebo krásnější formát papíru nebo pergamenu, může jej předložiti k vytisknutí potřebného kolku správě důchodků kolkových zapravivši příslušný poplatek.

Zkažený papír kolkovaný se vymění. K zajištění důchodku zavádí se ve všech zemích stejný druh papíru pro papír kolkovaný, kterýžto druh liší se od jiných druhů papírů v obchodě obvyklých netoliko stejnou jakkostí, stejnou velikostí a formou, nýbrž i vnitřními známkami (vodotiskem atd.).

Poplatek kolkový pro směnky řídí se dle obnosu směnečného a obnáší 6 kr. nebo 15 kr., pro směnečné protesty 1 zl., pro obchodní knihy podle druhu obchodníků 15 kr., 6 kr a 3 kr. Nově zaveden byl kolek novinářský; jsou pak tři třídy: po 2 kr., 1 kr. a $1/2$ kr. za kus; kolek přitiskují na jednotlivé exempláře zřízené k tomu orgány, podobně jako při kolku kalendářním a při kolku z hracích karet. (Viz čl. Kalendáře, Poplatky kolkové z karet hracích.)

Značný pokrok v ohledu formálném zračí se v nejvyš. pat. ze dne 27. ledna 1840 o vyhlášení nového zákona o kolcích a taxách. Sestavilť patent tento jednotně všechna ustanovení o poplatcích kolkových, o taxách soudních, politických, komorních, desk zemských a knihovních, o dani dědické a úmrtní rozptýlená doposud v různých zákonech a předpisech, zrušiv současně platnost jich; s druhé strany byly základy soustavného uspořádání látky započaté v pat. ze dne 5. října 1802 dále vytvořeny a podány ve formě snadno srozumitelné.

V ohledu materielním dlužno poznamenati, že taxy vybírané na základě dřívějších nařízení přímo (vyjímaje taxu depositní), nahraženy byly kolkovými poplatky nepřímo vymáhanými, čímž značně rozšířen byl obvod platnosti důchodku kolkového. Byly ovšem některé předměty vyňaty též z obvodu kolkových poplatků a přikázány druhé části zákona o kolcích a taxách t. j. taxám přímo vybíraným a sice: taxy za zeměpanské akty milosti, za propůjčení služby, dosazení na duchovní obročí (beneficia), za udělení privilegia a za rozmanitá oprávnění. Všechny tyto předměty byly dříve podrobeny ustanovením o kolku papírovém.

Posléze spracována byla ustanovení o kolku z hracích karet, o kolku kalendářním a novinářském ve zvláštním patentu a vyvíjela se od této doby samostatně, nezávisle na kolkovnictví.

Kdežto v pat. ze dne 5. října 1802 ještě staví se souřadně vedle sebe kolek za papír, za tuzemské směnky, knihy obchodní, hrací karty, kalendáře a časopisy, (jakkoli při kolku papírovém mluví se jen o poplatku nebo kolku), u ostatních předmětů užívá se však se zvláštní oblibou výrazu »taxa«: došlo v pat. ze dne 27. ledna 1840 platnosti poznání, že kolek za směnky a knihy obchodní pojmově náleží ke kolku papírovému, že naproti tomu dávka kolková z hracích karet, kalendářů a časopisů podstatně se liší od kolku papírového a jeví se býti jakožto dávka spotřební. Poplatek kolkový rozpadá se v 15 tříd; pro listiny právní, jichž poplatek se řídí dle hodnoty předmětu, zavedena jest stupnice o 12 třídách a opuštěno postupné zvyšování poplatku kolkového dle stavu osob. Spis podléhající poplatku kolkovému musí být hned při vyhotovení psán na papíře opatřeném zákonitým kolkem; výjimku činí jen listiny podmíněčně osvobozené. Vydán jest sice okolkovaný papír, avšak každý může též dáti si vlastní svůj papír okolkovati.

II. Obratem v rozvoji důchodku kolkového jest provisorní zákon ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z. »o poplatcích z listin, spisů a úředních jednání«. V tomto zákonu nenazývá se dávka více kolkem, pečetí nebo taxou, nýbrž p o p l a t k e m. Obvod platnosti poplatků značně byl rozšířen,

neboť podroben povinnosti poplatkové rozsáhlý obvod nabývání práv, i když se nezřídí o tom nijaká listina, tedy i když tu není předmětu ku použití kolku nebo přetisknutí. Důsledkem tohoto rozšíření nelze však více dávku platiti jen ve formě kolku, nýbrž dlužno ji ve mnohých případech zapraviti přímo. Konečně může se jistá část poplatků při určité výši dle libovůle strany zapraviti v kolcích nebo přímo. Takto přestal však býti kolek zvláštním druhem dávek a stal se formou, ve které se poplatek zapravuje. Kdežto pak napořád důležito bylo vyznačiti terminologií zákona změněné postavení kolkového poplatku, bylo označení této dávky jako »poplatku« nešťastným, jelikož rozpoznání značně bylo stíženo tím, že se v jeden výraz zahrnovaly dva zcela různorodé pojmy, a zvláště proto, že přímé poplatky nejsou poplatky, nýbrž daněmi z obchodu.

Poplatky kolkové rozpadají se ve 20 tříd a vybírají se buďto pevným obnosem neb obnosem rostoucím s cenou předmětu dle stupnic této ceny. Každá listina nebo spis musí být psány na papíře opatřeném již zákonitým kolkem. Nápotomní okolkování vyhotovené již listiny nebo spisu dovoleno jest jen v případech v zákonu naznačených, při čemž mají úřady kolkové k žádosti strany vytisknouti kolek, zaplatí-li se za to náležitý poplatek. V případech určitě vyznačených připouští se též přišití kolku nebo-li indossace, při čemž k dotyčnému spisu přišije se nití arch nepopsaný a opatřený zákonitým kolkem, a označí se na něm obsah spisu, den vyhotovení a podpis indossujícího úředníka. Kolkovaný papír prodává se osobami zvlášť k tomu oprávněnými na místech nápisy oznámených za cenu známky kolkové; každý může však dáti si svůj vlastní nepopsaný papír, i tištěné nebo litografované blankety okolkovati zaplativ za to poplatek. Zajímavou novinkou jest zavedení určité velikosti formátu papírového. Výměna papíru okolkovaného se dopouští.

III. Platné právo.

Rozhodného přetvoření doznalo kolkovnictví nařízením min. fin. ze dne 28. března 1854 č. 70 ř. z., kterýmž zavedeny byly místo dosud obvyklého kolkovaného papíru kolkové známky, aby se dávka kolková snadněji zapraviti dala a náklady s vybíráním spojené byly zmenšeny. Tímto nařízením dospěli jsme k ustanovením nyní ve příčině kolkovnictví platným.

1. Upotřebení známky kolkové vůbec:

Poplatky, které ve smyslu § 4 zák. ze dne 9. února 1850 nepřímo vybírati jest, dlužno zapravovati známkami kolkovými (§ 1 nař. min. fin. ze dne 28. března 1854). Každá kolková známka má v barevném poli kolkové označení vyjadřující kolkovou třídu; na zadní straně jest potažena trvanlivou lepkavou látkou a připevní se na papíře určeném ku vyhotovení předmětu podléhajícímu kolkovému poplatku. Tvar a barva známky kolkové střídá se čas od času a o tom učiní se všeobecné oznámení (§ 2 cit. zák.). Poslední taková změna zavedena byla nař. min. fin. ze dne 14. března 1863 č. 36. ř. z. Každá listina nebo spis podléhající poplatku kolkovému musí býti psány na papíře opatřeném již zákonitou známkou. I musí se známka kolková upevniti na první straně každého archu tím způsobem, že jde ze spisu aspoň jedna řádka, nikdy však nadpis (titul) nebo podpis, přes známku pod označením kolkovým v přímé čáře, že tudíž přepíše se známka na barevném poli (§ 3 cit. zák.). Jedině při předmětech uvedených v § 4 cit. nař. ze dne 28. března 1854 dovoleno jest dodatečné kolkování po vyhotovení písemnosti v době vyznačené v § 5. V případu takovém má se

známka kolková úředně přetisknouti úřady a zřízenci vytčenými v § 7 cit. zák., při čemž však splněny býti musí podmínky uvedené v § 8 cit. zák. Nejsou-li známky kolkové náležitě přepsány nebo přetisknuty nebo náležitě upevněny, chybí-li z nich část, nebo jsou-li součásti známky odděleny a opět spojeny, má se za to, jako by tu vůbec nebyly a dotyčný předmět pokládá se za neokolkovaný (§ 14).

2. Výměna:

Známky kolkové, které se staly nepotřebnými nebo známky upevněné na neupotřebitelném papíře lze vyměniti za jiné známky kolkové, je-li známka kolková neporušena a nemá na sobě stopy upotřebení. Avšak papír nesmí býti buďto vůbec popsán, nebo spis zúplna ještě vyhotoven a nesmí býti spáchán nijaký přestupek zákona. Dotyčnou žádost za výměnu podati jest u okresního úřadu spravujícího záležitosti důchodkové, v jehož obvodu jest bydliště žadatelovo (§ 16). Zvláštní výhodu co do výměny vyhotovených právě úředních blanketů směnečných nebo známek na směnkách úředně již překolkovaných vytýká § 27 zák. ze dne 8. března 1876 č. 26 ř. z. (Ve příčině příslušnosti ku výměně blanketů směnečných srv. věst. č. 42 z r. 1887.) Výměnu zkažených blanketů listů promessních upravuje výn. min. fin. ze dne 2. srpna 1863 č. 14 ř. z. a výn. min. fin. ze dne 2. srpna 1863 č. 27352 věst. č. 36. O výměně kolkových známek pro účty kupecké srv. výn. min. fin. ze dne 23. ledna 1878 č. 28061 věst. č. 2.

3. Prodej kolků:

Prodej kolkových známek za obnos vyjádřený v označení kolkovém obstarávají organy k tomu zřízené; jiným osobám jest tento prodej zakázán (§ 15 nař. ze dne 28. března 1854). Avšak finanční úřady zemské mohou dáti povolení ku prodeji kolkovaných živnostenských knih knihařům, majitelům čárkovacích a litografických ústavů a papírníkům k žádosti jejich (výn. min. fin. ze dne 25. dubna 1850 č. 10315). Orgány zřízené ku prodeji známek kolkových opatřují též prodej nákladních listů opatřených vytisknutou známkou kolkovou (nař. min. fin. a obch. ze dne 1. dubna 1884 č. 41 ř. z. a ze dne 2. listopadu 1884 č. 181 ř. z.), poštovských adres průvodních (nař. min. obch. ze dne 16. října 1876 č. 26 ř. z;) a promes (zák. ze dne 7. listopadu 1862 č. 85 ř. z.). Odbyt cenných známek kolkových prostředkuje se tím způsobem, že sklady kolkové v jednotlivých zemích korunních potřebu cenných známek kolkových dostávají od ústředního skladu pro prodej kolků ve Vídni. Ze skladišť těchto vydávají se pak cenné známky kolkové skladům vedlejším a prodavačům v malém nebo trafikantům (nař. min. fin. ze dne 1. dubna 1854 č. 4484 věst. č. 27). Za obstarávání prodeje tohoto vyplácí se jistá provise, která obnáší pro hlavní skladníky 3%, pro skladníky a vedlejší skladníky 2%, pro prodavače v malém $1\frac{1}{2}$% (nař. min. fin. ze dne 23. června 1854 č. 21467 věst. č. 50). Stávající sklady prodejní jsou: ústřední sklad pro prodej známek kolkových a kolkovní úřad ve Vídni, sklady pro prodej kolků v Praze, v Brně, v Kamniku, v Linci, v Terstu, v Sedlci, v Solnohradu, v Innomostí, ve Štýrském Hradci a v Lublani (nař. min. fin. ze dne 19. listopadu 1870 č. 30994 věst. č. 43). V ústředním skladu pro prodej známek kolkových a při kolkovním úřadu ve Vídni prodávají se v malém též uherské a bosenské známky kolkové (nař. min. fin. ze dne 7. března 1875 č. 20 ř. z. a ze dne 9. února 1888 č. 18 ř. z.).

IV. Stala se zmínka o tom, že vedle známek kolkových prodávají se i jiné cenné známky kolkové a to: směnečné blankety, blankety pro poukázky kupecké, nákladní listy, poštovské adresy průvodní a listy promesové. Směnečné blankety byly pokusmo zavedeny nařízením min. fin. ze dne 7. března 1860 č. 62 ř. z.; tehdy musil se vedle poplatku kolkového zaplatiti ještě 1 kr. za kus jakožto náhrada útrat zřizovacích; od nař. min. fin. ze dne 12. dubna 1863 č. 34 ř. z. odpadla náhrada útrat zřizovacích. Na základě nař. min. fin. ze dne 20. dubna 1896 č. 2570 č. 71 ř. z. dány do prodeje též směnečné blankety s českým textem. Nařízením min. fin. ze dne 18. listopadu 1890 č. 201 ř. z. zavedeny byly blankety pro poukázky kupecké splatné nejdéle do 8 dnů s vytisknutým kolkem za 5 kr. Nařízením min. fin. a obch. ze dne 1. dubna 1884 č. 41 ř. z. zavedeny byly úřední blankety pro nákladní listy a nařízením jmenovaných ministerstev ve shodě s min. sprav. ze dne 11. prosince 1892 č. 213 prohlášeno obligatorním užívání úředních blanketů pro listy nákladní v obchodu vnitrozemském i mezinárodním. Nová sazba cen listů nákladních uveřejněna byla nař. min. obch. a fin. ze dne 20. srpna 1894 č. 188 ř. z. Vedle užívání těchto blanketů jest však též dovoleno, dáti přitisknouti známku kolkovou 1 kr., pokud se týká 5 kr. na blankety nákladních listů ještě nepopsané, zhotovené v soukromých tiskárnách. Přitisknutí toto lze opatřiti si ve skladu pro prodej tabáků a kolků v Terstu (nař. min. fin. ze dne 26. září 1891 č. 148 ř. z.), u ústředního úřadu kolkovního ve Vídni (nař. min. fin. ze dne 14. února 1893 č. 24 ř. z.), ve skladu pro prodej kolků v Praze (nař. min. fin. ze dne 10. května 1893 č. 81 ř. z.), při hlavních úřadech celních v Brně a ve Lvově a při skladu pro prodej tabáku a kolků ve Štýrském Hradci (nař. min. fin. ze dne 6. března 1894 č. 43 ř. z.), při hlavním úřadu celním v Linci, při hlavním úřadu berním v Solnohradě, při berním úřadu v Kolíně a u hlavního úřadu celního v Liberci (nař. min. fin. ze dne 7. října 1894 č. 199 ř. z.). [Ohledně kolkových poplatků z kupeckých účtů viz čl. Účty.]

Zmíniti se sluší o nař. min. věcí zahraničných, min. fin., sprav. a obch. ze dne 21. června 1865 č. 37 ř. z. týkajícím se úmluvy s vládou pruskou a bavorskou o vzájemné ochraně naproti padělání známek kolkových, poštovních atd., ke kteréžto úmluvě přistoupily i jiné státy, jako: Nassavsko a pod. (Ostatně viz čl. Poplatky.)

Literatura: Prof. Dr. M. Talíř, Poplatky a kolky v Rakousku, Praha, 1896.

Poplatky kolkové z kalendářů viz Kalendáře.

Poplatky kolkové z karet hracích.

I. Dějiny.

Patentem ze dne 29. února 1692 (Codex austriacus pars I., str. 109) pomýšlel císař Leopold I. uhraditi »nesmírné náklady válek tureckých a francouzských« — jak se praví v úvodních slovech patentu — nějakým uhražovacím prostředkem, »který by zvláště chudého muže jen skrovně postihoval nebo vůbec nepostihoval«, a zavedl »snesitelnou přirážku« na karty; tato přirážka obnášela za francouzské karty atd. 9 kr. a za selské karty atd. 2 kr. za hru. Tento patent došel asi dle všeho nevalného povšimnutí, neboť již 7. srpna 1693 vydán byl další patent (Cod. austr. pars. I. str. 111), ve kterém ostře bylo si stěžováno, že přirážka na karty skoro ničeho nevynáší, a že se namnoze hraje s nekolkovanými kartami. Ku pojištění důchodku tohoto bylo

tedy nařízeno, že karty musí býti uzavřeny v císařském obalu a opatřeny jménem zhotovitelovým. Nadto prodej karet ve Vídni nebyl již každému povolován, nýbrž uděleno pachtéři (appaltatore) na 22 let privilegium, prodávati karty ve 4 městských čtvrtích Vídně ve skladech k tomu zvláště zřízených. Hrací karty ve Vídni vyrobené nebo do Vídně přivezené musily se předložiti pečetnímu úřadu k okolkování; odtud mohl si je pachtéř vyzdvihnouti, avšak musil zapraviti dlužný poplatek. Výše přirážky na karty zůstala nezměněna. K dohledu nad zachováváním tohoto patentu zavedeny byly visitace.

Patent tento potrval v platnosti, až císařovna Marie Teresie rozšířila přirážku na karty platící dosud jen pro Rakousy nad Enží a pod Enží patentem ze dne 3. února 1762 na veškeré české a rakouské země dědičné. Na některých místech zřízeny ještě další sklady pro prodej karet a přirážka pro tuzemské karty stanovena na 7 kr. a 2 kr. podle druhu hry, pro všechny cizozemské karty pak na 10 kr. za hru. Patentem ze dne 25. dubna 1764 nově vyhlášen byl kolkový řád ze dne 3. února 1762; v něm vede se stížnost pro zjevné zanedbávání řádu kolkového a současně vydáno nařízení, že se mají v určitě vyznačených případech předsebráti visitace. (Pamětihodno jest, že tyto patenty nebyly pojaty do nižádné sbírky zákonů, leč otisknuty jsou v c. k. archivu dvorské komory ve Vídni.)

Když dvorským dekretem ze dne 26. ledna 1784 (sb. zák. pol. cís. Josefa II. sv. II., str. 578) malířům karet opět povolen byl prodej karet, byla ustanovení řádu kolkového opětně vyhlášena v patentu ze dne 5. června 1784 (sb. zák. pol. cís. Josefa II. sv. VII., str. 579), kterýžto patent mluví poprvé o »kolku« a »pečeti« na kartách; dále opětně uveřejněn byl řád kolkový v patentu ze dne 30. ledna 1788 (sv. XVI.), ve kterém rozšířeny byly pokuty za kolek z hracích karet.

Patentem ze dne 5. října 1802 (sb. zák. pol. cís. Frant. II. sv. 18) zvýšeny byly sazby kolku z hracích karet a patentem ze dne 27. ledna 1840 (sb. zák. pol. cís. Ferdinanda I. sv. 68) byl kolek z hracích karet důkladně přetvořen.

Sazby obnášely za karty tarokové 20 kr., za všechny ostatní druhy hracích karet 15 kr. za hru. Výroba a prodej hracích karet podroben kontrole, vydána pečlivá opatření o způsobu a času kolkování, dále o dovozu a vývozu hracích karet, a přestupky těchto předpisů přikázány trestnímu zákonu o přestupcích důchodkových. Patent tento jest i v tom ohledu důležit, že se v něm kolek z hracích karet poprvé označuje jako »dávka spotřební«. Po přechodním snížení poplatků v provisorním zákonu kolkovém ze dne 6. září 1850 č. 345 ř. z. na 10 kr. za karty z hlazeného papíru a na 5 kr. za všechny ostatní karty došlo k upravení podnes v platnosti trvajícímu zákonem ze dne 15. dubna 1881 č. 43 ř. z., k čemuž přidán obsáhlý prováděcí předpis v nař. min. vnitra a fin. ze dne 27. října 1881 č. 127 ř. z.

II. Platné právo.

1. Výměra poplatků:

Dle cit. zák. z r. 1881 podléhají hrací karty v tuzemsku vyrobené nebo z cizozemska přivezené — vyjímaje karty vyvážené pod úřední kontrolou do cizozemska — poplatku kolkovému:

a) 15 kr. za každou hru o 36 nebo méně listech,

b) 30 kr. za každou hru o více než 36 listech,

c) dvojnásobnému obnosu poplatku stanovenému v odst. *a)* i *b)* za lakované nebo mycí karty dotčeného druhu (§ 1). Tomuto poplatku podrobeny jsou i dětské hrací karty, karty přirážkové a vůbec všechny karty, kterými se dá hráti (srv. k tomu rozh. ze dne 12. března 1887 č. 714 příl. č. 3436). Ve vnitřním styku mezi Rakouskem a Uherskem nepodléhají karty řádně okolkované v jednom území státním nijakému dalšímu poplatku v území druhého státu následkem nař. min. fin. ze dne 2. října 1868 č. 135 ř. z. (§ 1 zák. a p. 5 prov. předpisu).

Z hracích karet přicházejících z Bosny a Hercegoviny započítá se do tuzemského poplatku poplatek tam řádně zaplacený, pokud tu jest reciprocita (zák. ze dne 8. června 1882 č. 31 ř. z.).

2. Řízení při ukládání poplatku:

Dojdou-li hrací karty z cizozemska, jest povinen ten, kdo je sem dopravuje nebo přijímá, jakmile ho dojdou, pokud se týká, jakmile je přijme, přihlásiti je podle množství a vlastnosti her a počtu listů; k tomu musí udati, zdali určeny jsou ku potřebě domácí či k vývozu, a musí hrací karty, které nejsou určeny k dalšímu vývozu, předložiti za účelem zapravení poplatku a okolkování (bod 12 až 23 vykon. předp.). Zhotovené karty zaobaliti jest po hrách, opatřiti obalem a uzavříti úřední známkou, která se překolkuje pečetí firmy v barvě černého olejového tisku tím způsobem, že část otisku viděti jest na známce a část na obalu (papírovém). Zmíněné úřední známky vydává úřad k okolkování oprávněný bezplatně tomu, kdo jest povinen platiti poplatek, avšak musí prokázati, že známky užije k naznačenému účelu. (Ohledně formy a barvy oněch známek, jakož i kolku z karet viz bod 3, 6 až 11 prov. předp.). Pokud jsou karty sice zhotoveny, avšak ještě nekolkovány, musí být chovány ve zvláštních nádobách, které vyrábitel karet povinen jest stále míti pečlivě uzavřeny a ohlášeny. Nadpočetné a nezdařené listy karet lze odstraniti z místnosti výrobní teprve tehdy, když učiní se ku hře nepotřebnými způsobem udaným v bodu 30 prov. předp. Jsou-li karty zhotoveny, předepsaným způsobem zabaleny a uzavřeny, musí býti ohlášeny k okolkování. Důchodková pokladna ustanovená ku vybírání poplatku tohoto má předkem číselně zkoumati přihlášku, načež zapraviti jest poplatek hotově. Teprve po složení poplatku okolkují se karty na kruhovitém výřezu v obalu se nalézajícím. Kolkovati hrací karty mají právo: ústřední úřad kolkovní ve Vídni, sklad tabáku v Praze jako úřad pro vytisknutí kolků, úřad pro tisknutí kolků ve Štýrském Hradci, sklad pro prodej tabáku a kolků v Terstu, hlavní celní úřad v Brně, Innomostí, v Linci, v Teplicích (v Čechách) a hlavní berní úřad v Plzni; dále kolkovní úřad v Pešti-Budíně, berní úřad v Debrecíně, v Temešváru, v Záhřebu a ve Rjece.

3. Zapravování poplatků:

a) Zpravidla platí se tento poplatek hotově; leč finanční úřad zemský může poplatek kolkový z karet v tuzemsku vyrobených za určitou záruku posečkati nejvýše do 3 měsíců. Po tuto dobu poshovění netřeba platiti úroků z prodlení, za dobu další však nutno platiti 6%; konečně má takovéto opozděné placení v zápětí pro příště ztrátu povoleného úvěru.

b) Stanou-li se karty v tuzemsku vyrobené a okolkované při uschování nebo balení v místnostech vyrobárny k tomu určených nepotřebnými nezaviněnou příhodou, může finanční úřad zemský za podmínek naznačených v § 9 cit. zák. a bod 40 prov. nař. sleviti nebo vrátiti poplatek.

c) Teprve okolkované karty hrací smějí se dopraviti do místa prodeje, pokud se týká, dáti do prodeje (§ 8 cit. zák.).

4. Přestupky zákona:

Přestoupí-li se tento zákon, předepíše se buďto zvýšený poplatek bez zavedení trestního řízení, nebo se provede trestní řízení dle ustanovení zákona trestního o přestupcích důchodkových.

a) Jestliže kdo karty neokolkované nebo neuzavřené úřední známkou pro potřebu v tuzemsku vydražuje, prodává, rozděluje, nabývá, vědomě uschovává (srv. rozh. spr. dv. s. ze dne 27. března 1886 č. 649), nebo hraje s kartami nekolkovanými, pokutován býti má bez zavedení trestního řízení na základě nálezu, kterým se konstatuje přestupek zákona, padesáteronásobným obnosem zkráceného poplatku.

Hostinští a jiné osoby, v jichž místnostech se po živnostensku hracích karet užívá, mají být potrestáni peněžitou pokutou od 100—300 zl., jestliže se v jich místnostech nebo bytech s jich vědomím hrálo s nekolkovanými kartami (§ 13) (srv. rozh. ze dne 27. března 1886 č. 649).

b) Ve příčině všech ostatních přestupků zákona mají průchod ustanovení zákona důchodkového, při čemž dlužno dbáti modifikací vytčených v §§ 15 a 20 cit. zák.

c) Škodlivé následky přestupků zákona promlčují se ve 3 létech od okamžiku, kdy přestupek spáchán byl (rozh. ze dne 27. března 1886 č. 649); avšak promlčení jednoduchých poplatků nastupuje teprve ve lhůtách stanovených v zák. ze dne 18. března 1878 č. 31 ř. z. pro promlčení kolků a přímých poplatků (§ 21).

Nařízením min. fin. ze dne 8. října 1884 č. 174 ř. z. změněny byly rakouské uzavírací známky; nařízením min. fin. ze dne 23. dubna 1886 č. 63 zavedeny byly nové uzavírací známky v Uhrách a dle nař. min. fin. ze dne 10. září 1893 č. 142 ř. z. opraven byl text uherských známek uzavíracích.

Poplatky kolkové z podání.

I. Ustanovení všeobecná.

Předmětem zvláštní dávky, kterou sluší zapraviti dle § 4 lit. *A)* p. 1 popl. z. v kolcích pevným obnosem, jsou dle § 1 lit. *D)* zák. ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z. a dle pol. saz. 43 změněné zákonem ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z. všechna podání soukromých osob, která podávají se u zeměpána, u říšské rady, u zastupitelstev zemských, krajských, župních, okresních aneb obecních, nebo u úřadů zřízených k obstarávání jich záležitostí, u veřejných ústavů nebo u úředních osob místo jich zastupujících (ku př. notáři jako soudní komisaři nař. min. sprav. a fin. ze dne 29. října 1859 č. 57 ř. z. z r. 1859). Kolku užiti se má na první straně každého archu podání před odevzdáním a dojdou-li podání z cizozemska opatřená poplatkem, sluší je kolkovati prve, než jsou protokolována (§§ 4 a 5 nař. min. fin. ze dne 28. března 1854 č. 70 ř. z., rozh. spr. s. dv. ze dne 26. dubna 1881 č. 737 sb. »Budwinski« č. 1081, rozh ze dne 3. listopadu 1891 č. 3454 sb. »Budwinski« č. 6216).

Přepíše-li se známka kolková ve smyslu § 3 cit. nař., není to sice chybou, avšak též ne nutností; leč nepřepsané známky kolkové jest úřední pečetí v černé barvě přetisknouti (§ 6 cit. nař.), což mají na starosti podací protokoly a výpravny veřejných ústavů a úřadů (§ 7 cit. nař.).

II. Ustanovení zvláštní.

1. Zvláštní způsob co do zapravení kolků přiznán jest nařízením min. fin. ze dne 9. ledna 1869 č. ř. z. kolku podléhajícím podáním podávaným ve formě telegramů. V tomto případu dlužno totiž podati obyčejné podání vystihující úplně nebo ve výtahu obsah telegramu a opatřené známkami kolkovými připadajícími na telegram a nápisem »doplňovací kolek za telegram následujícího obsahu« do 8 dnů po dojití telegramu u onoho úřadu, na nějž telegram byl zaslán (srv. k tomu nař. min. fin. ze dne 19. dubna 1882 č. 42 ř. z. ohledně Uher, a nař. min. fin. ze dne 8. července 1884 č. 127 ř. z. ohledně Bosny a Hercegoviny. Ve příčině poplatku kolkového na podáních obsažených na kuponech poštovních poukázek viz výn. min. fin. ze dne 30. dubna 1873 č. 6152 č. 13 ř. z., srv. rozh. ze dne 4. ledna 1881 č. 16).

2. Žádosti o reprodukování: Bylo li nějaké podání již odevzdáno nebo o něm projednáváno, nesmí se znova podati změněno nebo nezměněno ani doplněno jsouc, leč by se znova zapravil onen kolek, který přiměřen jest povaze podání (§ 36 zák. ze dne 9. února 1850); vrátí-li však úřad podání k doplnění, podléhá předepsanému kolku z podání podle zvláštní povahy tohoto podání ona žádost, kterouž se předkládá podání úřadu v reprodukční formě, neboť podání nějaké lze opětovně předložiti dle § 36 zák. popl. jen jako přílohu nového podání náležitě okolkovaného dle zvláštní jeho vlastnosti (výn. min. fin. ze dne 24. března 1866 č. 9518 příl. č. 14; výn. min. fin. ze dne 24. listopadu 1893 č. 66773 příl. č. 35 a rozh. spr. s. dv. ze dne 26. září 1891 č. 3056).

Podá-li se více souhlasných exemplářů (stejnopisů, parif) téhož podání, podléhá druhý a každý další stejnopis jednoduchému kolku z podání dle p. s. 43 *a)* (po 50 kr.); je-li pro hlavní podání předepsán kolek menší, podléhají ony exempláře poplatku stanovenému pro podání hlavní (§ 40 zák. ze dne 9. února 1850 a pol. saz. 42 *n*).

4. Více osob smí podání učiniti společně jen tehdy, jsou li v čas podání v takovém společenství, že lze je co do předmětu podání pokládati za jedinou osobu, nebo odvozují-li aspoň podanou žádost z důvodu právního všem jim společného (§ 33 zák. ze dne 9. února 1850), jinak musí býti podání opatřeno tolika kolky, kolik žadatelů jest podepsáno (srv. k tomu výn. fin. min. ze dne 15. října 1855 č. 28040 věst. č. 51 co do podání více dědiců).

5. Spojí-li se více proseb téže osoby v jednom podání, není to zpravidla důvodem k zapravení dávky dle počtu proseb (výn. min. fin. ze dne 25. listopadu 1850 č. 16130). Výjimku činí žádost za provedení různých zápisů do rejstříku obchodního (p. s. 43 lit. *l)* a výn. min. fin. ze dne 4. května 1861 č. 12097 věst. č. 23).

6. Formát papíru, na němž podání se píší, nemá přesahovati plochu 1750 cm² na archu; je-li formát větší, dlužno za každý arch zapraviti poplatek, který převyšuje o 50 kr. poplatek připadající na normální velikost papíru; obnáší-li však normální poplatek méně než 50 kr., dlužno tento menší poplatek zapraviti obnosem dvojnásobným (§ 30 zák. ze dne 9. února 1850, § 2 připomenutí k ustanovením sazby změněným zákonem ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z., nař. min. obch. a fin. ze dne 26. května 1875 č. 83 ř. z.).

7. Zaplatiti poplatek kolkový jest povinen ten, v jehož jednání se od něho samého nebo od jeho zmocněnce podání podalo. Při společných podáních v jednání dvou nebo více osob postihuje tento závazek všechny osoby rukou nerozdílnou (§ 64 zák. ze dne 9. února 1850). Podal-li kdo jménem kohosi jiného nějaké podání, nejsa k tomu výslovně ani mlčky zmocněn, jest povinen zaplatiti poplatek kolkový ten, v jehož jednání podání se stalo, jestliže ono jednatelství bez příkazu výslovně nebo mlčky schválil, nebo z něho nějaký prospěch měl; jinak postihuje závazek ten jednatele (§ 65 zák. ze dne 9. února 1859). Solidárně se jmenovanými osobami ručí dále jestě za zapravení kolkového poplatku a za náležité užití kolku každá osoba, která podá jménem někoho jiného podání kolku podléhající (§ 71 zák. ze dne 9. února 1850, rozh. spr. s. dv. ze dne 28. listopadu 1882 sb. »Budwinski« č. 2298).

III. Následky opomenutého nebo nedostatečného kolkování. Podá-li se nějaké podání (žádost) kolku podlehající nekolkovaná nebo nedostatečně kolkovaná, dlužno za podání ve věcech soudních přímo zapraviti trojnásobné předepsaného obnosu se srážkou obnosu v kolcích zaplaceného (§ 76 cit. zák.). Podání v mimosoudních záležitostech podléhající kolku, avšak bez kolku odevzdaná mají býti všeobecně přiložena ke spisům bez předchozího projednání úředního a bez vymáhání kolku; dojde-li však v zájmu strany k úřednímu projednání, vymáhati jest jen dvojnásobné předepsaného obnosu (§ 81 cit. zák., rozh. spr. s. dv. ze dne 8. února 1881 č. 142, sb. »Budwinski« č. 1004 ze dne 23. listopadu 1889 č. 3823 sb. »Budwinski« č. 4975 a ze dne 28. června 1892 č. 1639 sb. »Budwinski« č. 6703). Podání příliš nízko kolkovaná v záležitostech mimosoudních jsou rovna podáním soudním (výn. min. fin. ze dne 10. května 1851 č. 14545). Výměru poplatků za různá podání obsahuje p. s. 43 změněná zákonem ze dne 13. prosince 1862 č. 89. Tato položka stanoví jen poplatek za první arch (bod 2 připomenutí k sazbě zák. ze dne 9. února 1850), kdežto § 9 připomenutí k sazbě zák. ze dne 13. prosince 1862 obsahuje nařízení, že další archy podléhají kolku předepsanému pro první arch; obnáší-li však poplatek prvního archu více než 50 kr., podléhají další archy poplatku 50 kr. Výjimka stanovená § 21 zák. ze dne 29. února 1864 č. 20 ř. z., dle kteréhož při těch podáních soudních, jichž první arch opatřen býti musí kolkem 50 kr. nebo vyšším kolkem, další archy podléhají kolku 36 kr., zrušena byla § 1 cís. nař. ze dne 26. prosince 1897 č. 305 ř. z., dle kterého jsou podrobena podání soudní z každého archu kolku 1korunovému.

IV. Nejdůležitější podání kolku podléhající jsou tato:

a) kolku 10 zl. podléhají podání (žádosti) o zápis nebo změnu firmy; o zápis smlouvy společenské do rejstříku obchodního; zápis firmy do obchodního rejstříku závodu odštěpeného (rozh. ze dne 29. listopadu 1890 č. 3058; ze dne 12. ledna 1892 č. 127).

b) kolku 5 zl. podléhají. žádosti za udělení, potvrzení nebo přenesení šlechtictví, řádu, vyhotovení erbovní listiny, změnu jména nebo přenesení jména, žádosti za propůjčení důstojenství, čestných úřadů, čestných titulů, vyznamenání pro živnostenské podniky atd.; žádosti o zápis osoby ku podpisu firmy oprávněné do rejstříku obchodního, při čemž sluší zvlášť zaplatiti kolek 5 zl. za každou osobu oprávněnou, jejíž zápis má se provésti; žádost o zápis smluv svatebních, o zápis likvidatorů do rejstříka obchodního (p. s. 43 *c*), 1 *a*), *l*)); rozh. spr. s. dv. ze dne 8. ledna 1878 č. 12

sb. »Budwinski« č. 188, výn. min. fin. ze dne 8. února 1893 č. 45304 příl. č. 2).

c) kolku 4 zl. podléhají: ohlášení živností ve Vídni a v místech, kde je více než 50.000 duší (zák. ze dne 9. července 1891 č. 97 ř. z., § 3);

d) kolku 3 zl. podrobeny jsou: žádosti o udělení, uznání nebo potvrzení privilegií; ohlášení živnosti v místech, kde je více než 10.000 duší (10.000—50.000) (p. s. 43 *c*), 2 a zák. ze dne 9. července 1891);

e) kolku 2 zl. podléhají: žádosti o propůjčení neb uznání rakouského státního občanství, o propůjčení občanského práva v některé obci, o přijetí ve svazek obce, ohlášení živnosti v místech čítajících více než 5000 duší (p. s. 43 *c*) 3 a zák. ze dne 9. července 1891).

f) kolku 1 zl. 50 kr. podléhají: všechny žádosti o zápis do knih veřejných ve příčině věcí nemovitých a práv jim na roveň postavených (rozh. spr. s. dv. ze dne 23. října 1878 č. 1643, sb. »Budwinski« č. 340; ze dne 22. listopadu 1881 č. 1892, sb. »Budwinski« č. 1212; ze dne 5. května 1885 č. 1198 sb. »Budwinski« č. 2541; ze dne 3. června 1890 č. 1848, sb. »Budwinski« č. 5354; dále ohlášení živnosti v místech čítajících do 5000 duší (p. s. 43 *k*) a zák. ze dne 9. července 1891);

g) kolku 1 zl. podřízena jsou: všechna odvolání proti rozhodnutí nebo opatření nižší stolice ke stolici vyšší, pokud v sazbě výslovně nejsou podrobena vyššímu nebo nižšímu poplatku (rozh. v. dv. ze dne 4. ledna 1881 č. 3, sb. »Budwinski« č. 974; ze dne 17. listopadu 1880 č. 2275, sb. »Budwinski« č. 919; žádosti o povolení ku zřízení, rozšíření, změnu, přeměnu nebo zadlužení svěřenství (fideikomisu); žádosti o udělení pasů k dovozu, vývozu a průvozu soli kuchyňské, tabáku nebo střelného prachu a vůbec i jiného zboží, pokud se k tomu zvláštního povolení vyhledává; dále žádosti, jichž řádné vyřízení vymahá vyhotovení ediktu (jako za příčinou veřejných dražeb); žádosti za odbývání veřejných zábav tanečních, za otevření hostinců, výčepů a kaváren přes policejní hodinu, žádosti za povolení výstav zvláštností, za povolení gymnastických a divadelních produkcí, koncertů za vstupné (p. s. 43 *h*, *f*, *e*, *d*, *b*), 2 popl. z.).

h) kolku 75 kr. podléhají: žádosti o zápis do veřejných knih, jestliže hodnota práva k zápisu podaného dosahuje obnosu 50 zl., obnosu toho však nepřevyšuje (§ 17 zák. ze dne 29. února 1864 č. 20 ř. z.);

i) kolku 50 kr. jsou podrobeny: rekursy ve sporech právních, jichž předmět nepřesahuje hodnoty 50 zl.; rekursy o zmateční stížnosti v řízení bagatelním co do obnosu pod 50 zl. (rozh. spr. s. dv. ze dne 21. září 1880 č. 1812, sb. »Budwinski« č. 858); všechna mimosoudní podání, která nejsou výslovně podrobena vyššímu nebo nižšímu poplatku (§ 19 zák. ze dne 29. února 1864 a § 1 zák. ze dne 24. května 1873 č. 97 ř. z.; p. s. 43 a 2 popl. z.);

k) kolku 36 kr. podléhají: stížnosti nebo rekursy z rozhodnutí o podáních, která směřují ku vymožení výměry poplatků nebo předepsání daně, nebo čelí proti správnosti anebo přiměřenosti předepsaného kolku nebo přímých poplatků; převyšuje-li daň nebo poplatek 50 zl.) p. s. 44 *q*) a § 17 zák. ze dne 29. února 1864 č. 20 ř. z.);

l) kolku 15 kr. podléhají: stížnosti nebo rekursy uvedené v předchozím odstavci, neobnáší-li daň nebo poplatek více než 50 zl. (p. s. 44 *q*);

m) kolku 12 kr. podrobeny jsou: soudní podání ve právních sporech, neobnáší-li hodnota sporného předmětu více než 50 zl. a není-li stanoven

výslovně poplatek vyšší; žádosti o vtělení přednosti exekučního práva zástavního na vtěleném již právu zástavním, nepřesahuje-li hodnota 50 zl. (§§ 17 a 19 zák. ze dne 29. února 1864 č. 20 ř. z.; výn. min. fin. ze dne 11. února 1893 č. 144 příl. č. 5 a rozh. spr. s. dv. ze dne 20. září 1887 č. 1449, sb. »Budwinski« č. 3653, ze dne 13. listopadu 1888 č. 3375, sb. »Budwinski« č. 4340, ze dne 23. června 1885 č. 1724, sb. »Budwinski« č. 2627 a rozh. ze dne 9. června 1885 č. 2054 sb. »Budwinski« č. 6014).

V. Důležitou změnu některých zákonných ustanovení o poplatcích soudních zavedlo cís. nařízení ze dne 26. presince 1897 č. 305 ř. z. Dle tohoto nařízení podrobena jsou podání a protokoly v řízení soudním ve věcech sporných i nesporných každým archem podléhajícím doposud poplatku 36 kr. poplatku 1 koruny. Ostatní sazby poplatků za podání a za protokoly jsou nedotčeny. Povinnost kolková záhlaví (rubrik) podání a protokolů se zrušuje (§ 1 cit. nař.). Poplatku prosty jsou:

a) protokoly o ústním odvolacím nebo dovolacím řízení (§§ 493 a 509 odst. 2 civ. ř. soud.), nedostaví-li se k řízení žádná ze sporných stran a neprovádí-li se též žádný důkaz;

b) protokoly, které se sepisují v soudní kanceláři a neobsahují návrhu, o kterém soud má rozhodovati. Protokoly o ústních odporech v řízení upomínacím, jakož i protokoly o provedení exekučních úkonů jsou však ve všech případech kolku podrobeny;

c) návrhy na opravu soudních rozsudků a usnesení (§§ 419, 421 a 430 civ. ř. soud.).

Jednací protokol ve věcech nepatrných (§ 451 civ. ř. soud.) pokládán býti má za celek i tehdy, když bylo v jednání po několik dní pokračováno nebo po vysloveném skončení znova zahájeno a proto podléhá poplatku jen podle počtu archů k němu upotřebených. Jinak v platnosti trvají ustanovení § 32 zák. ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z. (§ 2 cit. nař. z r. 1897). Odvolací spis ve věcech nepatrných (§§ 448, 465 a 501 civ. ř. soud.) podroben jest poplatku 1 koruny z prvního archu.

V jiných případech zapraviti dlužno za odvolací spis (§§ 465 a 505 civ. ř. soud.) z prvního archu tyto poplatky:

1. má-li sporný předmět hodnotu do 50 k. — 1 k.,
2. » » » » od 50—100 k. — 2 k.,
3. » » » » » 100—400 k. — 5 k.,
4. » » » » » 400—1600 k. — 10 kr.,
5. » » » » přes 1600 k. — 20 k. (§ 6 cit. nař. z r. 1897).

Poplatek z každého archu prostých soudních opisů stanovený v p. s. 2 *a) aa)* zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. na 36 kr. zvyšuje se nyní na 1 korunu z každého archu (§ 6 cit. nař. z r. 1897).

Předloží-li se v řízení soudním listiny ve formě podání nebo přiloží-li se ku protokolu jakožto průvodní prostředky o prohlášení v něm obsažených, sluší to pokládati za soudní upotřebení, kdež pak listiny podmínečně jsou od poplatku osvobozeny nebo podléhají podmínečně menšímu poplatku (§ 8 cit. nař. z r. 1897).

Knihovní poznámky správy vnucené a poznámky o zahájení řízení dražebního (přístupu k řízení dražebnímu § 139 exek. ř.) dotčené v §§ 98 a 134 exek. ř. podléhají polovici poplatku, který bylo

by zapraviti za zápis práva zástavního pro pohledávku vymáhajícího věřitele, leda že by zástavní právo pro příslušnou pohledávku věřitelovu k věci do exekuce pojaté nebo k jiné věci nemovité již existovalo a poplatek za jeho zápis byl zapraven (§ 6 *C*), *b*) zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z.). Poplatek podle toho zapravený započte se do poplatku za dodatečný zápis práva zástavního pro tutéž pohledávku, pokud se za tento zápis práva zástavního žádá před výmazem příslušné poznámky.

Knihovní poznámky prozatimní správy nemovitosti dané do dražby (§§ 158 a 161 exek. ř.), jakož i vnucené správy nařízené podle § 201 exek. ř. místo řízení dražebního, jsou poplatku prosty (§ 9 cit. nař. z r. 1897).

Vůbec má se v řízení soudním sporném při určování hodnoty předmětu sporného za příčinou vyměření poplatků postupovati podle §§ 54—60 jur. nor. Zejména ocenění sporného předmětu (§§ 56 odst. 2 a 59 jur. nor.) jest rozhodno pro vyměření poplatků (§ 60 odst. 4 jur. nor.). (Srv. k tomu § 10 cit. nař. z r. 1897.) V jiných případech počítá se hodnota sporného předmětu za účelem vyměření poplatku určitými sazbami. Tak počítá se při soudní výpovědi (§§ 560—564 civ. ř. soud.) hodnota najatého bytu na 100 korun, nepřesahuje-li lhůta výpovědní jednoho měsíce, jakož i v rozepřích, které se výlučně týkají výpovědi takové; táž sazba hodnoty (100 korun) má místo při sporech o služebnost bytu a o výměnek (§ 49 č. 3 jur. nor.) a konečně při sporech ze smluv služebních a námezdných.

Sazba 400 korun vytčena jest při jiných rozepřích spadajících v kompetenci soudů okresních, dále 1600 korun při sporech náležejících ku příslušnosti sborových soudů I. stolice, na 400 korun vyměřena jest hodnota při sporech příslušných před soudy sborové I. stolice týkající se však jen pohledávek v řízení exekučním a v konkursu. Konečně počítá se hodnota sporného předmětu při sporech svěřenských a lenních (§ 50 č. 4 a 5 jur. nor.) na 3200 korun (srv. § 11 cit. nař. z r. 1897). Posléze stanoví cís. nařízení z r. 1897 několik výjimek ze zásady, že původní hodnota sporného předmětu rozhodna jest pro poplatky ze všelikých úkonů řízení sporného (§ 12 cit. nař.).

VI. Zvláštnost shledáváme v p. s. 43 *b* 1 a *l* zák. ze dne 13. prosince 1862, dle kteréž přechází pevný poplatek za podání v proměnlivý a přímý poplatek v těchto dvou případech:

1. Činí-li při ohlášení živností 10% ročního obnosu přímé daně připadající na dotyčnou živnost bez přirážek více než pevný poplatek vypadající na ohlášení dotyčné živnosti, sluší tento přebytek přímo s daní zapraviti.

2. Obnáší-li jednoroční zeměpanská daň z jistého podniku bez přirážek více než 100 zl., dlužno při zápisu firmy do rejstříku obchodního přímo zapraviti 10% z přebytku této daně.

VII. Co do osvobození od kolků z podání různiti jest osvobození osobní a věcná. Osvobozené osoby jsou v p. s. 75 zák. ze dne 9. února 1850 taxativně vypočteny, kdežto věcná osvobození vytčena jsou v p. s. 44 cit. zák. a lze je asi takto roztříditi: podání, jichž předmětem jsou jen soukromoprávní vztahy žadatelovy k obecním nebo ryze obchodní vztahy k průmyslovým podnikům erárním, k panstvím (doménám) státním nebo k veřejným fondům; podání, která nemají na zřeteli soukromý zájem jed-

notlivce, nýbrž především obecné blaho, ať již k udržení pořádku v soudnictví nebo v organismu správním. Sem náležejí obzvláště udání (oznámení) škody hrozící státu, obci nebo veřejnému všeužitečnému ústavu, nebo k zachování práv jejich; oznámení činů neb opomenutí, jichž potrestání vymáhá zájem veřejný; stížnosti do osobního chování osob úředních; ospravedlnění osob těmito údaji obviněných; podání k úřadům poštovním a státním železnicím nebo úřadům telegrafním s úmyslem, aby byly dopraveny, zaslány nebo doručeny dopisy nebo zboží; reklamace ve příčině seznamů volebních, služebních seznamů vojenských a seznamů porotců; podání v řízení celním, o dani potravní nebo v kontrolním řízení; petice na zeměpána, říšskou radu, sněm, zastupitelstva obecní, pokud jde o zájmy celých kategorií nebo tříd občanstva, o zájmy státu samého, zemí korunních neb obcí; podání v řízení o rozloučení svazku manželského na základě § 94 o. o. z.; podání směřující ku provedení výměry daní a poplatků nebo kterými se béře v odpor správnost nebo přiměřenost předepsaných kolků nebo přímých poplatků atd. (rozh. spr. s. dv. ze dne 23. února 1892 č. 618 ř. z., sb. »Budwinski« č. 6450).

Dalším důvodem osvobození jest chudoba, jako na př. při žádostech o udělení almužen, o propůjčení obročí chudinského, o přijetí do chudobinců, o osvobození od školného, o zřízení zástupce ex offo atd. (§ 13 cit. nař. z r. 1897). Sem náležejí též osvobození podání při pozůstalostech, jestliže úhrnná pozůstalost beze srážky dluhů neobnáší více než 25 zl. Konečně tu uvésti sluší úřední dopisování (korespondence). Srv. rozh. spr. s. dv. ze dne 5. října 1887 č. 2583, sb. »Budwinski« č. 3682; ze dne 21. března 1885 č. 714 sb. »Budwinski« č. 2470, ze dne 26. září 1885 č. 2275, sb. »Budwinski« č. 2689 a ze dne 23. listopadu 1889 č. 3823, sb. »Budwinski« č. 4975). Srv. též o tom četné zákony speciální, výnosy a rozhodnutí otištěná ve vydání popl. zák. při p. s. 43 a 44 vydaném ministerstvem finančním.

Je-li nějaké podání spolu právní listinou o jistém právním jednání, dlužno zaplatiti kromě kolku z podání současně též poplatek za toto právní jednání (p. s. 43 m).

Jsou-li k podáním podléhajícím kolku připojeny nějaké přílohy, podléhají tyto přílohy kolku 15 kr. a ve sporech právních až do 50 zl. kolku 10 kr. (§ 11 a p. s. 20 zák. ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z. a § 19 zák. ze dne 29. února 1864 č. 20 ř. z. Bližší viz ve článku Přílohy.

Poplatky kolkové z příloh viz Přílohy.

Poplatky kolkové z účtů viz Účty.

Poplatky soudní.

I. Pojem.

Poplatky soudní v širším smyslu jsou dávky, jež zapraviti jest těm, kdož dovolávají se pravomoci soudů. Platné zákony poplatkové rozumějí poplatky soudními pouze dávky, které vztahují se ku pravomoci soudů ve věcech občanských. Původní ustanovení zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z. zrušena byla z části cís. nař. ze dne 26. prosince 1897 č. 305 ř. z.

II. Výměra poplatků.

1. Poplatky soudní vyměřují se z pravidla dle hodnoty předmětu sporného. Toliko ve sporech, jichž předmět způsobem v § 10 cit. cís. nař. oceniti se nedá, stanovena jest hodnota předmětu sporu přibližně určitým

obnosem. Hodnota předmětu sporného určuje se dle ustanovení §§ 54—60 jurisdikční normy. (Viz čl. Příslušnost soudní.)

Zejména ocenění sporného předmětu, jak podle §§ 56 odst. 2 a 59 jur. nor. jest v žalobě obsaženo, jest rozhodno také pro vyměřování poplatků (§ 60 odst. 4 nor. jur.).

Při tom však platí tato obmezení:

a) Je-li s nárokem spojen jiný z něho odvozený, řídí se vyměřování poplatků toliko podle hodnoty nároku prvního;

b) požaduje li se toliko část pohledávky kapitálové, nebudiž úhrn nezapravené ještě pohledávky kapitálové, nýbrž toliko zažalovaná část její položena za základ vyměření poplatků;

c) požaduje-li se přebytek, jenž objeví se při srovnání pohledávek, které obě strany proti sobě navzájem mají, jest toliko obnos zažalovaného přebytku rozhodný pro vyměřování poplatků;

d) když vyměřuje se procentní poplatek, nebudiž hodnota nemovitých a movitých, hmotných a nehmotných věcí čítána menším obnosem, nežli který podle všeobecných zásad o vyměřování poplatků z právních jednání a z právních listin vychází.

V rozepřích o zmatečnost neb o zrušení výroku rozhodčího (§§ 595 a násl. civ. ř. soud. čl. XXIII. a XXV. úv. zák. k civ. ř. soud.) jest pro vyměřování poplatků rozhodna cena předmětu sporu, jenž výrokem rozhodčím byl rozhodnut (§ 10 cit. cís. nař.).

2. Ve případech, ve kterých určitá hodnota peněžní sporného předmětu na jevo nevychází podle § 10, budiž hodnota sporného předmětu za příčinou vyměřování poplatků čítána:

a) při soudní výpovědi (§§ 560—564 civ. ř. soud.) najatého bytu, nepřesahuje li lhůta výpovědní jednoho měsíce, jakož i v rozepřích, které výlučně se týkají působnosti výpovědi takové; při rozepřích o služebnost bytu a o výměnek (§ 49 č. 3 nor. jur.); a při sporech, v § 49 č. 6 nor. jur. uvedených, ze smluv služebních a námezdních — 100 korun;

b) při jiných rozepřích náležejících ku příslušnosti soudů okresních — 400 korun;

c) při rozepřích náležejících ku příslušnosti sborových soudů první instance, kromě uvedených pod č. 4 a 5 — 1600 korun;

d) při rozepřích náležejících ku příslušnosti sborových soudů první instance, které týkají se pouze pohledávek v řízení exekučním a v konkursním — 400 korun; konečně

e) při svěřenských a lenních rozepřích, v § 50 č. 4 a 5 nor. jur. uvedených — 3200 korun (§ 11 cit. cís. nař.).

3. Z pravidla jest původní hodnota sporného předmětu rozhodna pro poplatky ze všech úkonů řízení sporného.

Z toho jsou tyto výjimky:

a) Jestliže soud hodnotu sporného předmětu ve smyslu § 60 nor. jur. v žalobě udanou shledá býti příliš velikou, tedy od času, kdy příslušné usnesení soudní bylo oznámeno stranám, budiž pro vyměřování poplatků za základ položena toliko vyšetřená hodnota menší;

b) spojí-li se několik rozepří ke společnému líčení a pokud spojení toto není opět zrušeno, jest pro vyměřování poplatků rozhodna toliko hodnota sporného předmětu té rozepře, se kterou ostatní byly spo-

jeny. Soudní rozhodnutí, jichž společným předmětem jest několik rozepří spojených, buďte však podrobena úhrnu rozhodovacích poplatků, samostatně vypočtených pro jednotlivé rozepře rozhodnuté;

c) jedná-li se odděleně o několika nárocích v téže žalobě vznesených, tedy v každém z oddělených jednání jest po dobu rozdělení pro výměru poplatků rozhodna toliko příslušná hodnota částečná;

d) změní-li se hodnota předmětu sporného, poněvadž žaloba před zahájením rozepře byla změněna, poněvadž prosba žalobní byla obmezena nebo poněvadž rozepře rozsudkem částečným byla částečně vyřízena, budiž ke změně této přihlédáno při vyměřování poplatků za úkony, které po změně hodnoty následovaly; pokud by pak změna byla způsobena prohlášením strany, budiž k ní přihlédáno již při příslušném podání nebo při příslušném protokolu. Zvýší-li se hodnota předmětu sporného, poněvadž žaloba po zahájení rozepře byla změněna nebo poněvadž byl učiněn mezitímný návrh na určení, budiž ke zvýšení tomuto přihlédáno toliko při vyměřování poplatku rozhodovacího;

e) když řízení opravné nebo řízení o žalobě za obnovu neb o žalobě pro zmatečnost týká se toliko části původního předmětu sporného, tedy v tomto řízení jest pro výpočet poplatků rozhodna toliko hodnota této části. Vznesly-li obě strany prostředky opravné, buďte kolkové poplatky odděleně čítány podle návrhů každé z obou sporných stran; toliko pro poplatek protokolní, když společně projednávané prostředky opravné netýkají se jedné a téže části původního předmětu sporného, jest rozhoden úhrn příslušných hodnot částečných. Při opravných prostředcích, které týkají se toliko procesních nákladů nebo vedlejšího příslušenstva původního předmětu sporného nebo toliko trestního opatření v civilním procesu vydaného, řídí se poplatky toliko podle obnosu nákladů procesních nebo vedlejšího příslušenstva nebo vyrčeného trestu v odpor braného, při čemž uložená vazba čítána buď 10 korunami za jeden den;

f) pokud v řízení exekučním a zajišťovacím návrh na povolení exekuce nebo prozatímného opatření k zajištění týká se toliko části původního předmětu sporného, řídí se poplatky podle obsahu tohoto návrhu. Při exekucích na majetek movitý podání zavázaného a protokoly je zastupující, přílohy k těmto podáním a protokolům přiložené, konečně duplikáty soudních vyhotovení k návrhu zavázaného vyhotovené a soudní opisy jsou podrobeny ve všech případnostech toliko poplatkům ustanoveným pro hodnotu ne větší nežli 100 korun;

g) co se týče poplatků za vyhotovení rozsudků částečných, jest rozhodna hodnota nároků příslušným rozsudkem částečným rozhodnutých;

h) ustanovení p. s. 105 zákona ze dne 9. února 1850 z. ř. č. 50, o vyměřování hodnoty rozhodné pro vyměřování poplatků ze smírů, budou platiti také vzhledem ke smírům v soudním řízení sporném.

4. Hodnoty za příčinou přepočítávání cizozemských peněz a tuzemských obchodních mincí, kterých při vyměřování soudních poplatků má býti šetřeno, stanoví se podle § 10 cís. nař. takto:

1 marka německé měny říšské = 1 K. 20 h.

1 frank, lira, peseta, drachma, dinar, lei, leva = 1 K.

1 anglická libra sterlingů nebo sovereign = 24 K.

1 ruský rubl = 2 K. 60 h.

1 ruský rubl zlatý (ražený podle zákona ze dne 17. prosince 1885) = 3 K. 80 h.

1 turecká libra = 22 K.

1 americký dolar zlatý = 5 K.

1 švédská nebo norská koruna = 1 K. 40 h.

1 holandský zlatý = 2 K.

1 rakouská zlatka ve zlatě = 2 K. 40 h.

1 rakouský neb uherský dukát = 11 K. 30 h. (§ 8 nař. min. fin. a práv, ze dne 28. prosince 1897 č. 306 ř. z.).

III. Rozdělení poplatků.

1. Poplatky z podání a protokolů viz čl. Poplatky kolkové z podání.

2. Poplatky z rozsudků, příkazů a usnesení.

A) Za vynesení rozsudků nebo nálezů (usnesení) soudů buďte tyto poplatky zapravovány:

aa) Za rozsudky první instance, kterými se rozhoduje ve hlavní věci samé;

bb) za konečná usnesení ve věcech rušené držby (§ 459 civ. ř. s.);

cc) za platební příkazy v řízení rozkazním a za platební a zajišťovací příkazy v řízení o rozepřích směnečných (§§ 548, 557 a 559 civ. ř. s.);

dd) za usnesení, kterými se v první instanci rozhoduje o stížnosti pro zmatečnost podané na výrok bursovního soudu rozhodčího (článek XXIII. úv. zák. k civ. ř. s.);

ee) za povolení exekuce na základě spisův a listin v cizozemsku zřízených druhu naznačeného v § 79 ř. ex.;

ff) za usnesení, kterými se v první instanci ustanovuje náhrada škody na základě § 168 ř. ex., má-li sporný předmět hodnotu

α) až do 50 korun, 1 koruna;

β) přes 50 korun až do 100 korun, 2 koruny;

γ) přes 100 korun až do 400 korun, 5 korun;

δ) přes 400 korun až do 1600 korun, 10 korun;

ε) přes 1600 korun, $^1/_2$ procenta s 25 procentní přirážkou z hodnoty předmětu sporného.

Za rozsudek, kterým na základě vydržení přisuzuje se vlastnictví k nemovité věci hodnoty větší nežli 100 korun, nebudiž zapravován menší poplatek nežli za úplatný převod této nemovité věci. Přisoudí-li se však opětně jedno a totéž právo vlastnické, budiž ustanovení tohoto šetřeno toliko při prvním přisouzení.

B. aa) Za rozsudky soudu naznačeného v § 532 civ. ř. s., kterými se rozhoduje o žalobě o obnovu neb o žalobě pro zmatečnost (§§ 540 odst. 3 a 541 civ. ř. s.);

bb) za usnesení, kterými k návrhu žalovaného zamítá se žaloba proto, že právní pořad jest nepřípusten, že soud jest nepříslušen, že spor jest zahájen, že rozsudek týkající se věci sporné nabyl moci práva, že některá sporná strana jest ku procesu nezpůsobilá nebo že se nedostává oprávnění osobě, která jako zástupce zakročuje (§§ 239 a 261 civ. ř. s.), polovice poplatků pod *A)* stanovených.

Za platební rozkazy v řízení upomínacím, dále nálezy, v § 12 zák. ze dne 6. února 1869 č. 18 ř. z. dotčené, o odporu věřitelově proti směně pozemků zůstanou platny dosavadní poplatky (viz čl. Řízení upomínací).

Všechna zde neuvedená rozhodnutí a usnesení soudů jsou prosta poplatkův (§ 3 cit. cís. nař.).

Zruší-li se rozsudek nebo nález soudní soudem vyšším a rozhodne-li se znova ve věci samé, tedy co do poplatku nečiní to rozdílu žádného, zdali nové rozhodnutí bylo ihned vyneseno soudem vyšším nebo týmž soudem jako rozhodnutí zrušené.

C) Vyřídí-li se líčení několika rozsudky částečnými (§ 391 civ. ř. s.) nebo vynese-li se před konečným rozsudkem rozsudek mezitímný (§ 393 civ. ř. s.), budiž zapraven týž obnos poplatku, jako kdyby se bylo rozhodlo rozsudkem jediným. Tento obnos budiž již při prvním rozsudku částečném, vztažmo již při rozsudku mezitímném úplně v kolkových známkách předložen nebo bezprostředně zapraven, naproti čemuž nebudiž již vybírán při vynášení dalších částečných rozsudků, vztažmo rozsudku konečného. Když po vynesení rozsudku částečného nebo rozsudku mezitímného, který se netýká celého předmětu sporného, strany se před soudem prohlásí, že v procesu nebudou pokračovati, neb učiní-li smír o zbývající části předmětu sporného, tedy budiž vrácen rozdíl mezi zapraveným obnosem poplatku a těmi poplatky, které připadají za vynesený rozsudek částečný nebo rozsudek mezitímný podle příslušné hodnoty částečné, a byl-li učiněn smír, za smír tento. Prohlášení stran, že nechtějí v procesu pokračovati, není podrobeno nižádnému poplatku za listinu.

Poplatku prost jest smír o obnosu nároku, o jehož základě bylo rozhodnuto rozsudkem mezitímným (§ 393 odst. 1 civ. ř s.), pak smír, který po vynesení rozsudku mezitímného, jímž se určuje, zdali některý právní poměr nebo právo existuje nebo ne (§ 393 odst. 2 civ. ř. s.), učiní se o nároku z toho odvozovaném.

Jestliže za rozsudek nebo za usnesení byl zapraven poplatek podle úplné hodnoty předmětu sporného, nebudiž, když se rozsudek neb usnesení doplní dodatečným rozhodnutím téhož nebo vyššího soudu (§§ 423, 430 a 496 č. 1 a odst. 3 civ. ř. s.), za rozhodnutí toto ničeho již požadováno (§ 4 a 5 cit. cís. nař.).

3. Poplatky ze spisů odvolacích, dovolacích a rekursů.

Odvolací spis ve věcech nepatrných (§§ 448, 465 a 501 civ. ř. s.) jest podroben poplatku 1 koruny z prvního archu.

V jiných případnostech buďte za odvolací spis a za dovolací spis (§§ 465 a 505 civ. ř. s.) z prvního archu zapraveny tyto poplatky:

Má-li sporný předmět hodnotu *a)* až do 50 korun, 1 koruna;

b) přes 50 až do 100 korun, 2 koruny;

c) přes 100 až do 400 korun, 5 korun;

d) přes 400 až do 1600 korun, 10 korun;

e) přes 1600 korun, 20 korun.

Za rekursy proti nálezům v § 3, *A)* a *B)* uvedeným a proti rozhodnutím o takových rekursech budiž zapravena polovice poplatku tuto ustanoveného, avšak ne méně nežli 1 koruna z prvního archu. Za rekursy proti nálezům v § 12 zákona ze dne 6. února 1869 č. 18 ř. z. vytčeným budiž zapravován dosavadní poplatek 2 korun 50 haléřů z prvního archu.

4. Poplatky ze soudních spisů a vyhotovení.

V p. s. 2, *a)*, *aa)* zákona ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z. stanovený poplatek 36 kr. z každého archu prostých soudních opisů zvyšuje se na 1 korunu z každého archu. Vyhotovení, pro strany určená, v § 3

cit. nař. uvedených rozhodnutí, jsou z pravidla kolku prosta. Avšak vyhotovení takovýchto rozhodnutí a výpisy z nich, jež dávají se stranám toliko k jejich zvláštní žádosti, a je-li při soudních platebních a zajišťovacích příkazech a platebních rozkazech pro obě sporné strany třeba více vyhotovení nežli po dvou, jest třetí a každé následující vyhotovení takového platebního příkazu nebo platebního rozkazu podrobeno poplatku 2 korun z každého archu, nečiní-li však hodnota předmětu více nežli 100 korun, poplatku 1 koruny z každého archu. Tím není dotčeno výhodnější nakládání s vyhotoveními platebních rozkazů v upomínacím řízení nepřevyšujících částku 50 korun.

Skutková povaha rozsudková a důvody rozhodovací (§ 417, č. 4 a 5 civ. ř. s.) pokládají se za části vyhotoveného rozsudku a nikoli za zvláštní kolku podrobené spisy

5. Poplatky z listin soudně upotřebených.

Za soudní upotřebení listin, které podmínečně od poplatku jsou osvobozeny nebo podmínečně menšímu poplatku podrobeny, pokládati sluší, když se listiny v soudním řízení podáním předloží nebo ku protokolu přiloží jakožto průvodní prostředky o prohlášeních v něm obsažených. Upotřebí-li se soudně opisu, který třeba také jen jako výpis jest zhotoven, sluší to vzhledem k závazku, poplatek za prvopis zapraviti, pokládati na roveň soudnímu upotřebení prvopisu samého.

Upotřebí-li se soudně listiny, která při vydání jest podmínečně poplatku prosta nebo vzhledem ku poplatkové výměře výhody požívá, nebudiž v právních rozepřích, jejichž hodnota 100 korun nepřesahuje, kromě obyčejného poplatku přílohového zapravován nižádný poplatek, v rozepřích však, jejichž hodnota činí více nežli 100 korun, budiž zapravena 1 koruna z každého archu listiny, pokud podle všeobecných předpisů poplatkových nepřipadá poplatek menší. Poplatek tento budiž toliko jednou zapraven, třeba by listiny bylo opětně úředně upotřebeno.

Tato povinnost poplatková budiž z pravidla před soudním upotřebením splněna (§ 12 zákona ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z.). Jestliže však listina v prvopise nebo opise soudem samým se opatří k návrhu dokazovatelovu, nebo poněvadž strana se na ni jako ku prostředku průvodnímu odvolávala, nebo jestliže k návrhu nebo k žalobě dokazatelově ji soudu předloží osoba od něho rozdílná, tedy v civilním procesu dokazovatel nebo ten, který dovoláváním listiny způsobil, že byla opatřena, má přinésti kolkový poplatek, který za příčinou soudního upotřebení jej stihne, k nejbližšímu roku pro ústní pře líčení ustanovému, pokud k němu se dostaví; v jiných případnostech soud, oznámiv to úřadu, jenž ku předpisování poplatku jest ustanoven, má opatřiti, aby poplatek byl vybrán (§ 8 cit. cís. nař.).

6. Poplatky z knihovních poznámek exekuce.

V §§ 98 a 134 ř. ex. dotčené knihovní poznámky správy vnucené a poznámky o zavedení řízení dražebního (přístupu k řízení dražebnímu, § 139 ř. ex.) jsou podrobeny, kromě že by zástavní právo pro příslušnou pohledávku vymáhajícího věřitele k věci pojaté do exekuce nebo k jiné věci nemovité již existovalo a poplatek za jeho zápis byl zapraven, polovici poplatku, který by bylo zapraviti za zápis práva zástavního pro pohledávku vymáhajícího věřitele. Poplatek podle toho zapravený započte se do poplatku za dodatečný zápis práva zástavního za touž po-

hledávku, pokud za tento zápis práva zástavního se požádá před výmazem příslušné poznámky.

Knihovní poznámky prozatímné správy nemovitosti dané do dražby, o které jedná se v §§ 158—161 ř. ex., jakož i vnucené správy, podle § 201 ř. ex. místo řízení dražebního nařízené, jsou prosty poplatku (§ 9 cit. cís. nař.).

IV. Osvobození.

1. Osobní osvobození chudých stran od poplatků, které v p. s. 75 *o)* zákona ze dne 13. prosince 1862 ř. z. č. 89 jest pro soudní řízení sporné nařízeno, má místo také v soudním řízení ve věcech nesporných. Pokud jde o toto osvobození od poplatků, budiž obdobně šetřeno §§ 63 a 73 civ. ř. s. také mimo civilní proces ve všech druzích soudního řízení. Osvobození chudých stran obsahuje také poplatky, které jest za příčinou soudního upotřebení listin zapraviti, jakož i pevné a stupnicové poplatky z právních listin v soudním řízení vyhotovených, pak poplatky z knihovních v §§ 98 a 134 ř. ex. nařízených poznámek správy vnucené a zavedeného řízení dražebního (přístupu k řízení dražebnímu, § 139 ř. ex., (§ 13 cit. cís. nař.).

Pokud jde o toto osvobození od poplatků, budiž těchto předpisů také ve všech jiných druzích soudního řízení obdobně šetřeno, a to tím způsobem, že ustanovení ku procesu nebo k vedení procesu se vztahující vůbec platí o každém soudním řízení (o konkursu, o projednávání pozůstalosti, o věci poručenské atd.), ve kterém chudá strana jest súčastněna, a že to, co bylo o soudu procesním praveno, vůbec má vztahováno býti na soud pro to které řízení příslušný.

Osobám pod poručenstvím neb opatrovnictvím postaveným budiž právo chudých toliko tenkráte povoleno, když jak samy, tak i příslušníci jejich, kterým podle zákona náleží o ně pečovati nebo je živiti, sluší připočísti k chudým ve smyslu § 63 civ. ř. s Pokud soudcovský úředník soudu poručenského nebo opatrovnického, jemuž jako referentovi náleží vésti poručenské neb opatrovnické záležitosti tohoto svěřence, na základě své vlastní znalosti příslušných poměrů může potvrditi, že majetkové poměry osob, ku kterým při osvobozování od poplatků se přihlédá, jsou chudobné ve smyslu § 63 civ. ř. s., tedy vysvědčení v § 65 odst. 4 civ. ř. dotčené může býti vydáno úřadem opatrovnickým, třeba by nebyl předložen vyplněný dotazník o řečených poměrech majetkových (§ 9 nař. min. fin. a práv ze dne 28. pros. 1897 č. 306 ř. z.).

2. Poplatku prosty jsou:

a) protokoly o ústním odvolacím nebo dovolacím jednaní (§§ 493 a 509 odst. 2 civ. ř. s.), když žádná ze sporných stran k jednání se nedostavila a neprovádí-li se také žádný důkaz;

b) protokoly, které sepisují se v soudní kanceláři a neobsahují návrhu, o kterém soud má rozhodnouti. Protokoly o ústních odporech v řízení upomínacím, jakož i protokoly o výkonu exekučních úkonů jsou však ve všech případnostech podrobeny kolku;

c) návrhy na opravu soudních rozsudkův a usnesení (§§ 419, 421 a 430 civ. ř. s.) (§ 2 cit. cís. nař.).

V. Zapravení poplatků.

Pevný poplatek kolkový za soudní rozhodnutí budiž, kromě případností v nejbližším odstavci vytčených, na konci ústního jednaní, které před

rozhodnutím předchází, a to jsou-li obě sporné strany přítomny, od každé sporné strany polovicí, není-li však jedna strana přítomna a nepožívá-li přítomná strana osobního osvobození od poplatků nebo záznamu poplatků, od strany této úplně zapraven. Požívá-li nepřítomná strana osobního osvobození od poplatků nebo záznamu poplatků, tedy přítomná strana zaprav toliko na ni připadající polovici kolku na rozhodnutí.

Při soudních platebních a zajišťovacích příkazech a povoleních exekuce budiž pevný kolkový poplatek od žalobce, vztažmo od vymáhajícího věřitele úplně přinesen při podání žaloby, vztažmo návrhu na povolení exekuce. Dotčeno není ustanovení § 14 odst. 2, zákona ze dne 24. května 1873 č. 97 ř. z. o tom, jak dodán býti má kolek ku platebnímu rozkazu v řízení upomínacím.

Jde-li o soudní rozhodnutí, které jest podrobeno poplatku procentnímu, budiž finančním úřadem přihlédáno k dodatečným změnám soudního výroku o soudních nákladech, který podmiňuje platební povinnost ve smyslu § 68 č. 5 zákona ze dne 9. února 1850, č. 50 ř. z. (§ 2 cit. nař. min. fin. a práv).

Jestliže platební příkaz v řízení rozkazním nebo platební neb zajišťovací příkaz v řízení o rozepřích směnečných námitkami, nebo povolení exekuce druhu naznačeného v § 3 *A. e)* cit. cís. nař. v odpor se bere a rozhodne li se o tom rozsudkem (§§ 553 a 559 civ. ř. s., § 83 odst. 2 ř. ex.), budiž přes to poplatek za rozhodnutí toliko jednou zapraven (§ 4 cit. nař. min. fin. a práv).

Jestliže jednání o námitce žalovaným vznesené, že právní pořad jest nepřípustný, že soud jest nepříslušen, že rozepře jest zahájena, že rozsudek týkající se rozepře nabyl moci právní, že některá ze sporných stran jest ku procesu nezpůsobilá nebo že osoba, která jakožto zástupce zakročuje, není k tomu oprávněna, se spojí s líčením věci hlavní, budiž na konci líčení pevný poplatek kolkový za rozhodnutí přinesen podle výměry v § 3 *A.* cit. cís nař. uvedené, bez újmy nároku na vrácení polovičního poplatku, když nerozhodne se ve věci hlavní, nýbrž toliko se učiní usnesení druhu vytčeného v § 3 *B.* cit. cís. nař. Jedná-li se však o řečených námitkách odděleně, tedy na konci příslušného jednání přinesen buď toliko kolek na rozhodnutí podle § 3 *B. b)* cit. cís. nař. připadající. Kolek tento může býti zpět požadován, zamítnou-li se tyto námitky; nežádá-li se za jeho vrácení a jedná-li a rozhodne-li se potom ve věci hlavní, tedy řečený kolek budiž započten do poplatku za rozhodnutí ve věci hlavní (§ 5 cit. nař. min. fin. a práv).

VI. Vrácení poplatků.

Jestliže soudní rozhodnutí, za které kolkový poplatek byl napřed zapraven, se nevynese nebo zruší-li se tím způsobem, že o žalobě od soudu, u kterého byla podána, nebo od vyššího soudu nemůže býti vyneseno další poplatné rozhodnutí, tedy se vrátí poplatek zapravený. Vynese-li týž nebo vyšší soud místo zrušeného rozhodnutí jiné, které by samo o sobě bylo podrobeno poplatku kolkovému, nebudiž z něho další poplatek zapravován, avšak poplatek také se nevrátí.

Bylo-li zrušené rozhodnutí podrobeno procentnímu poplatku, budiž tento poplatek odepsán; byl-li však poplatek již zapraven a nemůže-li o žalobě týmž nebo vyšším soudem vyneseno býti rozhodnutí poplatné, tedy budiž úplně vrácen. Vynese-li týž nebo vyšší soud jiné rozhodnutí

poplatku podrobené, budiž procentní poplatek za zrušené rozhodnutí zapravený odečten od toho poplatku, který připadá z rozhodnutí pozdějšího, a pokud by poplatek tento byl nižší nežli onen, budiž vráceno, oč více poplatku bylo zapraveno (§ 4 cit. cís. nař.).

VII. Povinnost soudů k oznamování.

Soudy instance první jsou zavázány, rozsudky a nálezy v odst. II. č. 2 uvedené z pravidla každých 8 dní, v naléhavých případech však nebo k návrhu strany pokaždé zvláště úřadu pro vyměřování poplatků zřízenému v opise zasílati avšak bez důvodů rozhodovacích, když buďto hodnota sporného předmětu převyšuje 1600 korun nebo jde-li o rozsudek, kterým vlastnictví k nemovité věci hodnoty větší nežli 100 korun bylo na základě vydržení přirčeno. Rozhodnutí o prostředcích opravných, které byly vzneseny proti rozhodnutí v předcházejícím odstavci dotčenému, buďte stejným způsobem zasílána úřadu řečenému.

Pokud z listiny (z právní listiny, z vysvědčení), podmínečně od poplatku osvobozené nebo podmínečně menšímu poplatku podrobené, musí bezprostředně býti vybrán poplatek za příčinou soudního upotřebení připadající, učiň soud oznámení, kterého je třeba, úřadu k vyměřování poplatků ustanovenému tím, že sepíše a zašle nález úřední, ve kterém pro zamezení, aby zvýšený poplatek nebyl předepsán, budiž uvedeno, že jde o případnost vytčenou v závěrečném ustanovení § 8 cit. cís. nař.

Ocenění sporného předmětu obsažené v žalobě podle §§ 56 odst. 2 a 59 nor. jur. budiž zároveň s nařízeným oznámením soudního rozhodnutí oznámeno úřadu ku předpisování poplatků ustanovenému, pokud příslušná hodnota z rozhodnutí bez toho již není patrna (§ 10 cit. cís. nař.).

VIII. Užívání a znehodnocení kolkových známek.

1. Užívání.

a) Kolek na podání a příloze budiž od strany, dříve nežli podání nebo přílohu podá, na první stránce každého archu nad textem upevněn, pokud u příloh jejich povaha toho nevyžaduje, aby byl kolek upevněn na jiném místě papíru.

Sluší-li soudní podání pokládati zároveň za právní listinu o nějakém právním jednání (p. s. 43 *m)* zákona ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z.), tedy pokud poplatek bezprostředně se nezapravuje, budiž pevný nebo stupnicový kolek listinný rovněž dříve, nežli podání se odevzdá, upevněn na prvním archu podání vedle kolku podacího. Dojdou-li podání a přílohy z cizozemska k soudu sice nekolkované, je-li však poplatek v hotovosti přiložen, má úředník podatelny obstarati opatření a nalepení známek;

b) kolek na protokolu budiž soudním zřízencem, kterému jest sepsání protokolu svěřeno, na každém archu buďto nad textem nebo tak upevněn, aby mohl býti přepsán první řádkou textu. Sluší-li soudní protokol pokládati zároveň za právní listinu o právním jednání (p. s. 79 a 2 zákona ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z., p. s. 53 a 108 zákona ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z.), tedy pokud poplatek nemá býti bezprostředně zapraven, pevný nebo stupnicový kolek listinný budiž upevněn buďto na prvním archu protokolu vedle protokolního kolku nebo na konci protokolu, a to pevný kolek listinný zároveň s kolkem protokolním, stupnicový však v osmidenní lhůtě v § 26 *a)* zákona ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z. ustanovené. U soudních dražebních protokolův o věcech nemovitých dopouští se také kolkové známky, které se rovnají pevnému

kolku listinnému, upevniti nikoli na prvním archu nebo na konci protokolu,- nýbrž u podání jednotlivých podatelů nejlepších.

Kolek za zápisy do rejstříku, které podle § 59 zákona o org. soud. ze dne 27. listopadu 1896 č. 217 ř. z. a §§ 229 č. 7 a 319 č. 2 řádu jed. pro soudy ze dne 5. května 1897 č. 112 ř. z., nahrazují protokolování a týkají se ústně podaných žádostí za vydání platebního rozkazu v upomínacím řízení a ústně vznesených odporů proti takovým platebním rozkazům, pak ústně podaných výpovědí ze smluv nájemních nebo pachtovních buď upevňován v příslušném rejstříku, ve sloupci zvláště k tomu zřízeném;

c) kolek za soudní rozhodnutí budiž v případech § 2 odst. 1 upevněn na konci jednacího protokolu soudním zřízencem, jemuž sepsání tohoto protokolu jest svěřeno.

Kolek za soudní platební a zajišťovací příkazy a povolení exekuce (§ 2 odst. 2), podá-li se žaloba, vztažmo návrh na povolení exekuce písemně, budiž žalobcem, vztažmo vymáhajícím věřitelem upevněn na prvním archu prvního exempláře podání vedle kolku podacího, a budiž příslušný exemplář podání u soudních spisů podržen (§ 80 civ. ř. s.). Podá-li se žaloba nebo návrh na povolení exekuce ústně, tedy kolek za rozhodnutí budiž soudním zřízencem, kterému sepsání protokolu jest svěřeno, upevněn na prvním archu protokolu vedle kolku protokolního. Kolek za platební rozkaz v řízení upomínacím, když žádost za jeho vydání osvědčí se toliko zápisem do rejstříku, budiž upevněn vedle protokolního kolku v témže sloupci rejstříku. V jiných případnostech budiž také co se týče kolku pro platební rozkaz v řízení upomínacím postupováno způsobem v předcházejícím odstavci popsaným;

d) kolky na duplikáty, které podle § 7 odst 3 cís. nař., když při soudních platebních a zajišťovacích příkazech a platebních rozkazech pro obě sporné strany je třeba více vyhotovení nežli po jednom, mají býti zapraveny za třetí a každé následující vyhotovení, buďte právě tak jako kolek za rozhodnutí upevněny vedle příslušného kolku podacího nebo protokolního podle předpisu pod *c)* uvedeného. Pokud jsou tu přiměřené kategorie známek, může v takových případnostech kolek podací nebo protokolní, kolek za rozhodnutí a kolek na duplikát býti zapraven také jednou známkou kolkovou;

e) kolek za všechna jiná kolku podrobená soudní vyhotovení, nežli pod *b)*, *c)* a *d)* vytčená, budiž soudním zřízencem, jemuž jejich sepsání jest svěřeno, z pravidla na každém archu, dříve nežli počne se na něm psáti, upevněn způsobem pod *a)* naznačeným.

U soudních ověření buďte kolkové známky upevněny vedle doložky ověřovací. Totéž dopouští se také při soudních vidimacích;

f) kolek, který se zapravuje za listiny podmínečně od kolku osvobozené nebo podmínečně menšímu kolku podrobené, kterých se upotřebí soudně způsobem kolkovou povinnost zakládajícím, budiž tím způsobem upevněn jako kolek přílohový (viz dole *a)*;

g) kolkové známky přinesené k zapravení zápisného v § 6 *C. b)* zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z. dotčeného buďte ihned při podání upevněny přejímajícím je kancelářským úředníkem soudním na listě papíru, kterého, povolí-li se zápis, upotřebí se k vyhotovení tohoto exempláře výměru, jenž má býti uschován u úřadu, s vedením knih pověřeného, nebo

který se přiloží k exempláři tohoto výměru; pakli by však zápis nebyl povolen, připojí se ku příslušným soudním spisům, bez újmy nároku strany na hotové vrácení obnosu poplatkového. Ostatně trvají v platnosti ustanovení § 6 *C.* 2 zákona ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z.;

h) co se týče přinášení a upevňování kolkových známek, kterými se zapravují soudně vyměřené poplatky pozůstalostní, trvají dále v platnosti ustanovení § 6 *C.* 3 zákona ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z.

2. Znehodnocování známek kolkových.

Kolkové známky ve všech případnostech pod 1, *a)* až *h*) uvedených buďte znehodnoceny tím, že se překolkují (přetisknou) úřední pečetí barvy černé, a to tak, aby část otištěné pečeti bylo viděti na kolkové známce, druhou pak část na papíře, na kterém známka byla upevněna. Ku překolkování budiž upotřebeno ne příliš mastné, řídké barvy, jako jest černá, prostředně silná barva tiskařská (barva illustrační). Anilinových barev nesmí býti užíváno ku překolkování. Kolkové známky na protokolech upotřebené mohou místo překolkováním býti znehodnoceny také tím, že se křížem přeškrtnou dvěma čarami inkoustovými. Znehodnocení budiž vykonáno soudní kanceláří, a to kolkové známky, které jsou na soudních podáních a jejich přílohách upevněny, jakož i které jsou se žádostí knihovní přineseny za příčinou zapravení zápisného, buďte znehodnoceny úředníkem podatelny, při podrobených kolku vyhotoveních a zápisech rejstříkových, které se předseberou v soudní kanceláři, budiž to vykonáno zřízencem, jemuž je to svěřeno, ve všech jiných pak případech zřízencem, který obstarává kancelářskou službu příslušného oddělení soudního. Každý soudní zřízenec, který vyřizuje podrobený kolku kus jednací, u kterého bylo opominuto řádné znehodnocení známek, jest zavázán znehodnocení dodatečně vykonati.

Má-li kolkový poplatek, za soudní vyhotovení nebo za knihovní zápis napřed přinesený a upotřebený, býti vrácen, poněvadž sešlo s vyhotovení nebo se zápisu, nebo poněvadž soudní rozhodnutí bylo zrušeno, budiž toto vrácení, když soud v příslušném vyřízení uvede obnos a osobu ku přijmutí oprávněnou, bez zvláštního poukazu řídícího úřadu finančního od úřadu, kterému přísluší vyměřovati poplatky z úředních výkonů tohoto soudu, nebo je-li peněžní správa od tohoto úřadu oddělena, od pokladny jemu přidělené ihned vykonáno, při čemž soudní vyřízení budiž zpět vzato a strana má vydati nekolkovanou stvrzenku.

Poplatky štolní.

I. Pojem a vývoj.

Poplatky štolní jsou dávky, které dlužno u příležitosti jistých duchovních výkonů zapraviti knězi k požitku jich oprávněnému od té osoby, k jejíž žádosti nebo v jejímž zájmu výkony ty byly předsevzaty. Jméno poplatků štolních (zhusta též zkráceným výrazem »štola« označovaných) odvozuje svůj původ z té okolnosti, že při provádění zmíněných výkonů má kněz dle předpisu nositi štolu t. j. liturgické (obřadní) roucho, kteréž se nosívá ve způsobě pásky zvící šířky ruky přes rámě a pokládá se za zvláštní odznak duchovní právomoci. Sám o sobě nemá ovšem kněz nároku na jakýkoli ekvivalent za jednání, která mocí svého úřadu věřícím poskytuje; přisluhování svátostmi za peníze nebo za hodnotu peněžitou bylo by dokonce svatokupectvím (simonií), jedním z nejtěžších zločinů církevních, a proto bylo opět a opět staršími shromážděními (koncily) zakazováno pohledávati nějakou odměnu za příležitostí podobného rázu. Než s druhé

strany stávalo se od pradávna zvykem, že věřící poskytovali u příležitosti duchovních funkcí svým kněžím dobrovolně dary v naturáliích nebo na hotovosti (»oblace«), které tvořily podstatnou část výživy kněžstva v době, kdy nedostávalo se mu jiných pravidelných příjmů, nebo jako tomu bylo zhusta při desátku, který dostal se do rukou laiků; proto byly zmíněné dary církví netoliko schváleny, nýbrž znenáhla uloženy věřícím vždy přísnějším napomínáním za vynutitelný závazek. Následkem této všeobecné a po staletí trvající zvyklosti vyvinul se z těchto různotvárných, původně dobrovolných a dle povahy své stále ještě kolísajících dávek (akcidencí) jistý právní souhrn — »jura stolae« —, který nabyl v otázce hmotného zaopatření kněžstva trvalého významu.

Zvlášť zřetelně lze vývoj tento viděti na dávkách, které se platívaly u příležitosti církevního pohřbu. I zde shledává se předkem zvyk velmi rozšířený, poskytovati kostelu, v němž nebo u něhož měl býti někdo pohřben, dary nebo odkazy, které z části připadaly též duchovenstvu tohoto kostela. Zde vyskytuje se však také poprvé vlastní pohledávka duchovenstva ve formě t. zv. čtvrti pohřební (quarta funeraria), t. j. byl li kdo pochován mimo místo bydliště svého, mohl farář bydliště jeho žádati za část darů poskytnutých na místě jiném. I jinak zůstaly poplatky pohřební nejvšeobecnějšími štolními poplatky z toho patrně důvodu, že církev právě to jest, která přejímá zemřelého věřícího v další péči svou.

Kromě těchto poplatků sevšeobecněly ještě jen štolní poplatky za církevní ohlášky sňatku a za oddavky; méně všeobecnými jsou poplatky za úvod šestinedělek, za křest, za velikonoční zpověď a zaopatření nemocných; poslední dva druhy byly tu a tam církevně zakazovány, aby se předešlo nebezpečí, že by se někomu stížilo přijetí svátostí. Tyto druhy poplatků štolních, vyjímaje úvod, byly dle rakouských řádů štolních se strany státu prohlášeny za zrušené. V širším smyslu počítají ku poplatkům štolním ještě i poplatky zapravované za vyhotovení listů matričních (křestních listů, listů oddávacích a úmrtních), pokud doklady tyto odnášejí se k písemnému osvědčení výkonů podléhajících poplatku štolnímu.

Z toho, co řečeno bylo o povaze a vývoji poplatků štolních, lze odvoditi:

a) chudí, kteří vůbec vždy byli církví podporováni, nemohou býti přidržováni ku zapravování vlastních poplatků štolních;

b) výkon církevních jednání úředních sám nesmí býti vůbec nikdy učiněn závislým na zaplacení štolního poplatku za to příslušejícího;

c) nároky na poplatek štolní má pravidelně příslušný farář, pokud se týká, jeho zástupce (administrátor), nebo věcně jemu se rovnající správce duší (lokalista, exposita a pod.).

Bližší ustanovení co do jednotlivých funkcí podléhajících poplatkům štolním a co do výměry poplatků štolních za to příslušejících bývají vytčena zvláštními řády štolními, aby se předešlo libovolnému počínání a zlořádům z toho pochodícím.

II. Jakkoli poplatky štolní rozsahem svým podléhají ustavičnému kolísání, pokládají se přece do určité (průměrné) výše za jistou součást výnosu obročí a béře se na ně zřetel při vyměřování slušného. V Rakousku dlužno dle zákona o kongrue ze dne 19. dubna 1885 § 3, 1, *f*, při přiznání příjmů za účelem doplnění kongruy zařaditi do příjmů poplatky

c) určitá vyhotovení úřadů důchodkových,

d) listy domovské a listiny cestovní,

e) protokoly,

f) rozsudky,

g) dekrety způsobilosti a úřední vyhotovení o oprávněních v občanském právu se nezakládajících, zejména diplomy, privilegia, patenty, licence, podomní pasy a j. v.,

h) duplikáty (viz příslušné články);

3. prohlášení (p. s. 3 a nař. min. fin. ze dne 20. dubna 1854 č. 106 ř. z.) (viz čl. »Prohlášení«);

4. podání (viz »Poplatky kolk. z podání«).

IV. Všeobecné zásady o povinnosti poplatkové.

1. Za základ vyměření poplatku slouží ona hodnota, jež je v listině samé udána aneb poukázáním na jiné listiny, spisy, knihy, účty vyjádřena (viz čl. »Hodnota poplatná«).

2. Pod jedním kolkem smí toliko jedna právní listina, jedno úřední vyhotovení, neb jedno vysvědčení býti vyhotoveno. Není tudíž dovoleno do listiny neb spisu již vyhotoveného pod týmž kolkem pojati druhou neb více dalších listin nebo spisů kolku podrobených, leč

a) že by jednání, o nichž listina nebo spis na témže archu se píše, mezi sebou souvisela předpokládajíc zároveň,

b) že listina další psána byla bezprostředně pod listinu prvotní s vynecháním mezery nejvýš meziřádkové a

c) že kolkem přilepeným zapravily by se předepsané poplatky kolkové ze všech listin a spisů týmž archem zahrnutých i kdyby každá listina nebo spis byl býval na zvláštním archu napsán. Však knihy přísežných sensalů, do nichž oni koupě a prodeje jimi sprostředkované zanášejí, pak kolku podrobené knihy živnostenské (obchodní) ohledně všech zápisů do nich pokládají se vzhledem k povinnosti poplatkové za listinu jedinou. Totéž platí i o úředních protokolech, které o témže jednání byť i s přerušeními po dva neb více dnů se sepisují a v nich se pokračuje (§ 32 cís. pat. z 9. února 1850 č. 50 ř. z.).

3. Za části listiny neb spisu, které tudíž zvláštnímu kolkování nepodléhají, pokládají se:

a) dodatky, které k listině již úplně vyhotovené potomně se připojí a jimiž se právní jednání listinou vyjádřené, pokud se týče místa, času, druhu a objemu práv neb závazků nemění.

b) Schválení (ratifikace) zmocnitele na konci listiny o jednání zmocněncem předsevzatém doložené.

c) Zvláštní prohlášení o zřízení zástupce nebo přijetí substituce k plným mocem pro soudní správce a advokáty připojená.

d) Potvrzení znamení ruky podpisovatelem a podpisy jednoho nebo více svědků.

e) Legalisace k listině připojené pokud při legalisaci předepsaného postupu šetřeno bylo.

f) Potvrzení dlužníka postoupeného (debitor cessus) na listině postupní, že byl o postupu pohledávky i o novém věřiteli vyrozuměn a uznání likvidnosti dlužníkem, pokud o původním jednání právní listina již vyhotovena jest (§ 34 cit. pat.).

g) Akcepty na směnce psané vyjímaje případ, když zvláštním dodatkem neb ve spojení s akceptem tabulární prohlášení je doloženo (§§ 11 a 12 zák. ze dne 8. března 1876 č. 26 ř. z.).

h) Gira (indossace, převod rubopisem), rukojemská prohlášení a potvrzení příjmu na směnce od poplatků osvobozené neb stupnici I. podléhající, vyjímaje případ pod *g*; ne však při směnkách, které stupnici II. jsou podrobeny neb jež dle této stupnice sluší doplniti. Jiné než v § 34 zmíněné listiny a spisy, na něž se nějaká jiná listina neb spis odvolává a které k této co přílohy se přikládají, nelze za části této listiny neb spisu pokládati, nýbrž dlužno jich povinnosť kolkovou dle samostatné jich povahy nebo dle jich upotřebení jako příloh posuzovati (výn. min. fin. ze dne 24. prosince 1852 č. 45615).

4. Prolongace neb jinaká ustanovení, která se připojují k listinám již úplně vyhotoveným a jimiž práva neb závazky v listinách těch obsažená změny, pokud se týče místa, času, druhu neb objemu práv neb závazků, doznávají, nutno, pokud jde o poplatek kolkový jako listiny o novém jednání považovati. Pakli se v případech, kromě takových, kde se jedná o prodloužení směnky neb takové smlouvy, která projitím času zaniká, dodatkem na původní listině neb zvláštním spisem toliko lhůta, ve které dluh placen býti má neb místo placení změní, tož změna taková podléhá toliko pevnému kolkovému poplatku, aniž poplatek dle hodnoty dávky protidávky vyměřen býti má, ač-li arciť právní jednání to již původně zákonitému poplatku podrobeno bylo (§ 35 cit. pat.). Naproti tomu podléhá každá písemná prolongace tuzemské směnky poplatku a sice dle stupnice I, pokud prodloužení lhůty 6 měsíců nepřevyšuje, jinak však poplatku dle stupnice II. (§ 6 zák. ze dne 8. března 1878 č. 26 ř. z.).

5. Obsahuje-li táž právní listina právní jednání různého druhu, která netvoří souvislé části jednání hlavního, pak sluší z každého jednotlivého jednání zákonitý poplatek zapraviti; musí tudíž listina býti opatřena kolkem, který odpovídá součtu poplatků pro různá ta jednání předepsaných, přihlížejíc k povaze jednotlivého jednání. Přesahuje-li pakp oplatek v případě takovém obnos 20 zl., dlužno říditi se předpisy platnými pro bezprostřední zapravování poplatků (§ 39 cit. pat.).

b) Listiny, které se za tím účelem předkládají, by nějaká veřejná dávka byla vyměřena neb zrušena aneb aby placení její bylo zastaveno, přerušeno neb na čas odloženo (p. s. 102 ad *d*).

c) Průvodní listiny, které třeba vystaviti ve smyslu předpisů celních, kontrolních a policejních, když jedná se o dopravu neb tržbu zboží (p. s. 102 ad *e*).

d) Listiny zřízené o odhadu neb odstupu realit, pozemků, jichž vlastníci vzdáti se musí v zájmu veřejném neb k účelům veřejným. Listiny tyto držbu odstoupeného pozemku vykazující a doložku obsahující, že věřitelé knihovní a jiní účastníci spokojují se s vyplacením sumy výkupné vlastníku pozemku, dlužno před vyplacením sumy výkupné k pojištění eráru předložiti. Listiny takové jsou pak od poplatků osvobozeny, pokud se jich jen k uskutečnění prodeje k účelům veřejným užije (p. s. 102 ad *f*).

e) Nálezy, odhadní protokoly a přehledy o škodách, jež byly způsobeny na soukromém majetku podniky v zájmu veřejném prováděnými, na př. trasováním státní dráh, vojenskými cvičeními, válečnými operacemi

a pod., pokud se jich toliko k vyšetření, zjištění neb vyplacení odškodnění užije (p. s. 102 ad *g*).

h) Listiny, které se na základě zák. ze dne 7. září 1848 o zrušení svazku poddanského a vyvození půdy zřizují mezi oprávněným a zavázaným za příčinou zjištění poměru právního a o odškodnění, pokud se jich jen ku provedení vyvazení a k zápisu do knih veřejných užije (p. s. 102 ad *i*).

Poplatky z převodů majetkových (p. s. 106 popl z.).

I. Převod majetku mezi živými:

1. darováním, viz čl. »Darování«.

2. Převod práva vlastnického, požívacího a práva užívacího k věcem nemovitým

a) úplatným jednáním: tu zaplatiti jest poplatek dle hodnoty $3^1/_2\,\%$ (i s $25\,\%$ mimoř. přirážky);

b) soudcovským výrokem, čímž rozumí se též rozhodnutí soudu rozhodčího.

3. Převod práva vlastnického a požívacího k jiným věcem a převod jiných práv ku věcem nebo dávkám.

II. Převod majetku právními činy na případ smrti (viz »Poplatky dědické«.

III. Sleva poplatků.

Z výměry poplatku, který zapraviti jest z převodu práva vlastnického, požívacího nebo užívacího ku věcem nemovitým, může se jistá část sleviti dle míry doby, která uplynula od posledního převodu zmíněných práv až k té době, za kterou se má poplatek vyměřiti.

1. Ku slevě poplatku nestačí nikterak nějaký titul právní ku nabytí vlastnictví, nýbrž osoba žádající o slevu musí prokázati, že předchůdce jeho nabyl vlastnictví věci nějakým aktem převodním, ať již smlouvou, jednáním na případ smrti nebo výrokem soudcovským (rozh. ze dne 27. února 1877 č. 45). Tato doba počítá se od toho dne, kdy po právu vzešel právní titul odůvodňující poslední převod ve prospěch posledního držitele; byl-li zmíněný převod sprostředkován smlouvou, počíná ona doba dnem, kdy smlouva uzavřena byla; zakládá-li se převod na právu dědickém, na darování za příčinou smrti nebo na odkazu, počítá se dotčená doba ode dne nápadu dědického práva, daru neb odkazu. Lhůta tato končí pak tím dnem, kterého dojde oznámení o dotýčném převodu majetkovém ve smyslu § 43 popl. z. k úřadu zřízenému ku vyměřování poplatků nebo nestane-li se oznámení takové, počítá se zmíněná doba až do toho dne, kterého podána byla k soudu listina právní k zápisu nového držitele do knih veřejných (rozh. min. fin. ze dne 3. srpna 1852 č. 26846). Při oné držbě pozemkové, pro kterou veřejné knihy pozůstávají s tím účinkem právním, že nabývá se věcného práva vtělením nebo záznamem do těchto knih, lze zřetel míti za účelem vydobytí slevy poplatků jen k oněm předchozím změnám v držení, které zapsány jsou v knihách veřejných. Přiznání slevy poplatků vázáno bylo na provedený zápis té osoby, která přenáší právo ku věci nemovité a to za tím účelem, aby se zároveň podporoval pořádek v knihách a aby se k tomuto pořádku vzbudila jakási náklonnost, která nemálo jest důležita pro kontrolu zapravování poplatků z jednání právních. Ohlásí-li se tedy převod práva k nějaké věci nemovité a osoba, která věc převádí, ve knihách zapsána není, může sleva poplatku vzejíti pro všechny osoby jen v tom případu, jsou-li převody soudobé, a podán-li důkaz, že

žádáno bylo za knihovní zápis těchto převodů, jelikož strany podnikly všechno možné v úmyslu na knihovní zápisy a zmíněný předpis nemohl vycházeti od podmínek nemožných. Bylo-li však převodní jednání uzavřeno dříve se žádostí a knihovním zápisem však posečkáno až do doby, kdy uzavřeno další jednání převodní, nemá místa sleva poplatku, jelikož splatnost jeho vztahována býti musí na okamžik uzavření smlouvy, ve kterémž za knihovní zápis nebylo ještě žádáno (rozh. min. fin. ze dne 16. února 1851 č. 1083 odst. 3).

2. Jest však dovoleno přihlédati ku změně držby přímo předcházející při vyměřování poplatků za převod usedlostí ještě nevtělených do knih a povoliti zákonnou slevu poplatků, jestliže se držba pozemková zároveň zapíše do knihy veřejné (rozh. min. fin. ze dne 1. května 1852 č. 12877 odst. 1).

3. Sleva poplatků závisí ovšem od knihovního zápisu té osoby, která dále převádí věc nemovitou, avšak zákon nevytknul nikterak podmínku nemožnou, ani ji vytknouti nechtěl. Stal-li se tedy v jednotlivých případech nemožným zápis držitele do knih veřejných před dalším zcizením, pokud se týká, stala-li se žádost o zápis z důvodů právních nebo fysicky nemožnou, sluší podati návrh na slevu poplatků, pokud se týká, na odepsání poplatku, podobně jako v těch případech, ve kterých převedla se nemovitá věc nebyvši dříve odevzdána (rozh. min. fin. ze dne 24. května 1853 č. 16455 odst. 1).

4. Zcizí-li některý dědic komusi třetímu z volné ruky nemovitosti pozůstalostní, prve než mu doručen byl dekret o soudním odevzdání, přísluší ovšem kupci sleva poplatků počítaje ode dne nápadu dědictví, poněvadž za takových okolností zápis knihovní k rukoum dědice možným ještě nebyl. Není li však v případu takovéhoto zcizení ani zůstavitel zapsán v knihách veřejných, připadne pak sleva poplatku tomu, kdo realitu koupil od dědice, jen dle trvání držby dědicovy; naproti tomu může se při výměře $1\frac{1}{2}\%$ního poplatku z převodu majetkového se zůstavitele na dědice sleviti poplatek jen dle trvání držby naposledy zapsané do veřejných knih až do převodu držby na dědice (rozhod. min. fin. ze dne 16. prosince 1852 č. 43223, ze dne 9. dubna 1855 č. 5453).

5. Výše slevy. Sleva poplatků činí·

a) při převodech, z nichž vyměřiti jest poplatek dle sazby $3\frac{1}{2}\%$ a při době do dvou let $2\frac{1}{2}\%$, při době 4leté 2%, při době 6leté $2\frac{1}{2}\%$, při době 8leté 1%, při době 10leté $\frac{1}{2}\%$; dlužno tudíž zapraviti: za převod do dvou let 1%, do 4 let $1\frac{1}{2}\%$, do 6 let 2%, do 8 let $2\frac{1}{2}\%$, do 10 let 3%, přes 10 let $3\frac{1}{2}\%$;

b) při převodech a při zápisu převodů do knih veřejných, ze kterých vyměřiti jest poplatek na $1\frac{1}{2}\%$, činí sleva poplatku 1%, nepřesahuje-li zmíněná doba 4 léta a $\frac{1}{2}\%$, nepřevyšuje-li dobu 8 let; dlužno tudíž zapraviti: za převod do 4 let $\frac{1}{2}\%$, do 8 let 1%, přes 8 let $1\frac{1}{2}\%$.

6. K vypočítání slevy z poplatků procentních ze směny (p. s. 97 *b*) sluší předkem stanoviti, mnoho-li připadá na každý předmět směny z poplatku, který se má dle této pol. saz. vyměřiti; z poplatku vypadajícího takto na každý předmět směny dlužno určiti slevu dle trvání poslední držby. Z poplatku vypadajícího na věci movité nebo na hotové splátky počítati jest slevu jako při koupi podle trvání poslední držby nemovitých věcí za to docílených (rozh. min. fin. ze dne 19. května 1852 č. 16231).

Poplatky z rozsudků viz Poplatky soudní.

Poprava viz Tresty.

Porady učitelské. (Školy obecné.)

Porady učitelské mají za účel přispívati ku stálému vzdělávání učitelstva. Zákony o školách národních rozeznávají trojí druh porad učitelských a to: porady učitelské (porady školní) v užším slova smyslu, které obmezují se toliko na určitou školu, pokud se týká, na její učitelské síly, okresní porady, které odnášejí se k učitelstvu celého okresu školního a porady zemské, které zabírají učitelstvo celé země korunní.

I. Učitelské neboli školní porady mají všeobecně za účel pojednávati o zásadách vyučování, o kázni a zařízení školním, o stavu vyučování, o mravném chování a prospěchu dítek a docíliti při jich postupu oné shody a pospolitosti, jaké potřebí jest pro každou školu. Na školách, kde je více sil učitelských, svolává obyčejně správce (ředitel) jich porady učitelské pravidelně každého měsíce v hodinu ustanovenou mimo dobu vyučování. Mimořádnou poradu učitelskou svolává ředitel školy potud, pokud a jak často za nutné shledává, nebo navrhují-li to dva členové sboru učitelského. Členy porad učitelských jsou všichni učitelové, podučitelé a vedlejší učitelové (výpomocní učitelové) určité školy; tito mají rozhodující hlas ve všech případech, kde jde specielně o jich předmět učební nebo o jich žáky, jinak přísluší jim toliko hlas poradní. Předsedou porady jest správce školy, je-li zaneprázdněn, učitel jím určený. Nebyl-li jím nikdo určen, předsedá poradě učitel službou nejstarší. Každý člen sboru učitelského jest zavázán dopodrobna šetřiti usnesení, která učinila porada v oboru své působnosti (§ 37, 38, 39 a 40 řádu škol. a vyuč. pro školy obecné).

II. Okresní porady učitelské.

Úkolem jich jest docíliti jednostejné vnitřní organisace školství v okresu, raditi se o prostředcích ku povznesení školství národního, vznášeti příslušné návrhy k okresnímu úřadu školnímu a podávati jemu dobrozdání své v otázkách, jim v záležitostech školských předložených. V každém okresu školním odbývá se pravidelně jednou do roka takováto učitelská porada. K postupnému vzdělávání učitelstva pořádají se pak na okresních poradách zvláště přednášky vědeckého a paedagogického směru, předvádí se prakticky způsob vyučování v určitých učebních předmětech a vystavují se učební prostředky. Pravidelné porady okresní svolávají okresní školní úřady, které stanoví místo, dobu a trvání hromady. Okresní porada učitelská nesmí trvati déle 3 dnů. Okresní školní úřad má právo uspořádati mimořádné porady učitelské ve případu nepopíratelné nutnosti; k tomu musí však vymoci si dříve schválení zemského úřadu školního tehdy, když náklady porad učitelských nehradí se z okresní pokladny školní. Členy okresních porad učitelských, pokud jsou povinni dostaviti se k okresní poradě učitelské, jsou všichni ředitelové, naddučitelové, učitelové, světské učitelky, podučitelové a podučitelky veřejných škol národních a měšťanských, kteří mají vysvědčení způsobilosti učitelské, definitivně ustanovení učitelové náboženství při školách obecných a měšťanských, konečně ředitelové, hlavní učitelové a učitelové na cvičných školách ústavů učitelských v okresu. Předsedou a ředitelem okresní porady učitelské jest dotyčný okresní školní dozorce (inspektor). Okresní porada školní volí ve smyslu stávajících předpisů ze členů svých zástupce učitelstva v okresním úřadu školním, komisi spra-

vující okresní knihovnu učitelskou a delegáty do porady zemské (§ 1, 2, 3, 4, 5, 8, 10 nař. ze dne 8. května 1872 č. 40 ř. z.).

III. Zemské porady učitelské.

Úkolem zemské porady učitelské jest podávati zemskému úřadu školnímu dobrozdání v otázkách jí předložených, raditi se o prostředcích ku povznesení školství obecného, dále o záležitostech týkajících se povinností, práv a poměrů učitelstva, konečně má právo podávati i samostatné návrhy. Co do prostředků ku povznesení školství má zemská porada tentýž obor působnosti pro celou zemi, jaký přísluší okresní poradě učitelské ohledně jednotlivého okresu. V každé zemi koná se pravidelně po třech letech zemská porada učitelská. V případu nepopíratelné nutnosti nebo vhodnosti má zemský úřad školní právo nařiditi odbývání porady ve dvou oddělených hromadách. S každou zemskou poradou učitelskou spojiti jest dle možnosti výstavu učebních prostředků. Zemskou poradu učitelskou svolává zemský úřad školní; porada ta odbývá se o prázdninách podzimních, z pravidla v sídle zemského úřadu školního a nesmí trvati déle 5 dnů. Zemská školní rada má právo svolati i mimořádné hromady. Členové zemského výboru a zemského úřadu školního jsou čestnými hosty zemských porad učitelských. Předsedovi přísluší právo pozvati do porady znalce s poradným hlasem. Zemské porady učitelské jsou zpravidla veřejny. Veřejnost jich může býti vyloučena nebo obmezena jen z důvodů zvláštních. Předsedou a ředitelem zemské porady učitelské jest zemský školní dozorce (inspektor) pro školy obecné a tam, kde jest více školních inspektorů pro školy obecné, předsedá dozorce k tomu povolaný zemským úřadem školním. Zemská porada učitelská volí z členů svých výbor, kterému přikázány jsou ku předchozí úradě veškery záležitosti, o kterých se projednávati má (§§ 11, 12, 13, 14, 15, 16 a 19 cit. nař.).

Porážky (jatky).

I. Podstata a význam.

Tato zařízení mají v ohledu policie zdravotní vynikající význam a vyžadují zajisté nejpřísnější kontroly; jsouť porážky určeny netoliko ku poražení dobytka, nýbrž i k jeho rozsekání, ku vyvrhování a čistění střev a k ukládání masa, kostí a jiných odpadků, jakož i ku spracování krve. Proto jsou porážky též dle § 27 ad 39 řádu živn. zařaděny mezi ony závody, které vázány jsou řízením ediktalním a tudíž i předchozím svolením úřadu živnostenského. § 35 živn. řádu má další nařízení, že vyhraženo jest úřadům zemským, aby k návrhu obecního zastupitelstva zapověděly další užívání stávajících porážek a zakládání nových porážek soukromých v těch místech, kde zřízeny jsou již dosti rozsáhlé veřejné porážky nákladem obce a spolků.

II. Nucené užívání jatek veřejných.

Z § 35 živn. ř. plyne, že obmeziti sluší co nejvíce posud stávající soukromé porážky a po příp. že zapověděti jest zřizování nových. Toto zákonné ustanovení zakládá se na osvědčených zkušenostech, že soukromé porážky chovají nemalé nebezpečí pro veřejné zdravotnictví, jelikož úřední kontrola co do soukromých porážek nedala se nikterak prováděti v té míře a s tím výsledkem, jako tomu jest při veřejných porážkách. Ukázalo se, že v soukromých porážkách zhusta poražena byla zvířata nemocná, že zkažené maso bylo dáno do obchodu nebo spracováno špatné zboží. Zavedly proto v novější době mnohé státy zvláštní nucené užívání jatek veřejných,

které v tom záleží, že pro jisté místně ohraničené území výhradně do veřejných ústředních porážek přivádí se dobytek a tam poráží; tím umožněno jest vydatné a žádoucí provádění státní kontroly a zároveň obmezí se s druhé strany oprávnění těchto porážek na potřebný objem policie zdravotní. Donucení toto objevilo se tím naléhavějším, poněvadž soukromé porážky disponují zpravidla prostorem velmi obmezeným nedopouštějícím toho, aby maso náležitě bylo uchováno a konservováno. Následek donucení je ten, že v první řadě obce zřizují a udržují veřejné porážky se závazkem tím, že všechen dobytek k zabití určený smí býti toliko do těchto porážek dopraven a tam poražen. Tyto veřejné porážky mají výhodu nejednu. Jsoutě zařízeny tím způsobem, že vyhovují všem zdravotním požadavkům netoliko co do čistoty, přivádění vzduchu, nýbrž hlavně co do kontroly ohledně zdravého stavu zvířat poražených nebo ku zabití určených. Další výhoda veřejných porážek záleží v tom, že mají též takové vedlejší místnosti, kdež lze uschovati maso a uchrániti je před hnilobou a při tom přece úplně odpovídají stavební zařízení modernímu zdravotnictví. Neméně postaráno jest předem v takovýchto porážkách o místnosti k čistění vnitřností, ku spracování loje a krve, ku čistění střev, dále o vodní zařízení s trvalým přitékáním a o bohatou zásobu dobré vody, o racionelní zařízení k rychlému odvádění vody s odpadky a zvláště též o chladírny. S nejnovějšími porážkami bývají spojeny dále místnosti pro lékařský personál, pro prodej, ohrady pro dobytek a oddělené stáje. Nejvýtečnější porážky mají dnes Vídeň, Solnohrad, Berlín, Mnichov, Chemnice, Hannover, Paříž, Londýn, Florenc.

Toto nucené zřízení a užívání bylo zavedeno pro některé obvody v Dolních Rakousích a pro Prahu. Tak zemským zákonem pro Dolní Rakousy ze dne 3. února 1873 č. 20 z. z. bylo pro předměstí vídeňská (nyní patřící ku obecnímu obvodu Vídně) zavedeno toto donucení; místodržitelství ve srozumění se zemským výborem stanoviti má, kolik porážek a na kterých místech zříditi jest; porážka zřízena několika obcemi tvoří předmět společného podniku.

Pro Prahu zavedeno bylo nucené užívání jatek zák. ze dne 9. března 1889 č. 19 z. z. a sice pro obvod hlavního města Prahy, pražských předměstí a obcí sousedních; v soudním okresu Karlínském: pro obce Karlín, Libeň a Vysočany; v soudním okresu Smíchovském: pro obce Smíchov, Hlubočepy, Radlice, Košíř, Břevnov, Bubeneč, Dejvice a Střešovice; v okresu Král. Vinohrad: pro Žižkov, Vršovice, Nusle-Pankrác a Podolí. Porážení skotu, bravu (telat, ovcí, koz, prasat atd.) a koní dopouští se jen ve veřejných obecních jatkách, zřízených k tomu účelu pro koně a jiný dobytek zvlášť. Tyto veřejné obecní jatky byly v přiměřené velkosti zbudovány a účelně zařízeny. Poplatky vybírané ve veřejných obecných porážkách za odvážení, za zdravotní ohledání, za porážení, krmení a hojení, za použití zařízení a pod. mají povahu dávek veřejných a připadají obcím, které porážku zbudovaly a udržují.

III. Podle zákona o moru zvířecím a o hlíze hovězího dobytka platí pro porážky ještě tyto předpisy:

1. Místní úřad, resp. komise morová zřizuje se pro obstarávání úředních úkonů ohledně veřejných jatek předem z oněch orgánů, kterým přikázán jest přímý dohled zvěrolékařské policie nad porážkami.

2. Ohrady pro dobytek jatečný a jatky mohou býti po zjištění vypuknutí moru a pro dobu nebezpečí moru uzavřeny, aby nebyla odehnána zvířata náchylná k moru.

3. Prostory porážek, v nichž postavena jsou zvířata trpící nakažlivými chorobami, jest dle předpisu vyčistiti a desinfikovati.

4. Zemský úřad pohraničného úřadu správního může povoliti dopravu dobytka ku porážení do míst, kde jsou veřejné porážky, i když dovoz je zapověděn a hranice uzavřeny (§ 3 cit. z.). Porážka musí býti v bezprostředním spojení se železnicí nebo s přístavištěm lodí (§ 4).

5. Zjištěna-li hlíza hovězího dobytka na trhu nebo ve veřejné porážce, zastaviti dlužno vývoz tam se nalézajících kusů a ihned je zabiti, není-li tam dostatečných opatření proti zavlečení nakažlivých látek a proti zanesení jich na zvířata jiná. Zabití musí se provésti v dotyčné místnosti za zvěrolékařského dohledu a co nejdříve

6. Při porážkách z nutnosti t j. nezbytných tehdy, přihodí-li se dobytčeti úraz nějaký, jest oznámiti nutnost porážky dozorci nad dobytkem a masem, aby mohl své dobrozdání podati o upotřebitelnosti masa. Dobytče zabiti se musí nejdéle do 6 hodin po úrazu. Při tom různiti sluší maso zcela zdravé a méně cenné, jež smí se prodávati toliko za dozoru policejního.

Porodince jsou veřejné ústavy, které jsou útočištěm těhotným ženám hledajícím v nich přijetí, aby se jim přiměřené pomoci dostalo; ústavy tyto mají současně za účel napomáhati jako kliniky při vzdělávání lékařů a porodních babiček. Porodince jsou ústavy zemské, jsou vydržovány a spravovány od příslušných zemí korunních; podřízeny jsou státní kontrole a vrchnímu dozoru (§ 2 zák. ze dne 30. dubna 1870 č. 68 ř. z.).

V Rakousku jest 17 porodinců, a to ve Vídni, v Praze, v Brně, v Linci, ve Štýrském Hradci, v Celovci, v Lublani, v Terstu, v Innomostí, v Olomouci, ve Lvově, v Krakově, v Černovicích, v Zadru, v Dubrovníce, v Šibeníku a Splitu.

I. Přijetí do porodince:

Těhotná žena, která má býti přijata do porodince, musí být při svém příchodu ihned porodní babičkou a v pochybných případech lékařem porodince vyšetřena, aby se zjistilo těhotenství. Přijetí do porodince jest buďto bezplatné nebo dlužno podrobiti se jistému platu.

1. Bezplatně přijaty jsou ony těhotné ženy, které jsou úplně bez pomoci a chudobu svou mohou prokázati zákonitě vyhotovenými vysvědčeními. Správy porodinců vázány jsou mlčením, nesmí se tedy tázati na jinaké okolnosti, nežli které nezbytno věděti ku přijetí. Bezplatné přijetí ukládati může zpravidla závazek ke službě kojných (leč jen na určitý čas) a povinnost, nebrániti se, užije-li se jich při vyučování lékařů a porodních babiček. Porodí-li matka mimo porodinec, může býti přijata jen tehdy, když byla porodem překvapena prve, nežli se mohla do porodince odebrati. Přijaty mohou býti dále jak svobodné, tak vdané i ovdovělé ženy, uzná-li přednosta ústavu, že jim potřebí jest přijetí do porodince. Každá žena žádající o přijetí musí se vykázati domovským listem. Byla-li některá žena na cestě do porodince porodem přepadena a buďto mezi porodním aktem nebo po skončení jeho dopravena do porodince, má býti bez rozdílu a bez váhání přijata. Porodí-li svobodná žena u porodní báby, může býti do porodince jen tehdy přijata, když má potřebí přispění vzhledem k ochura-

vění při porodu a ošetřování v šestinedělí a může-li chudobu svou prokázati zákonitým vysvědčením, začež musí se podrobiti takové ženy požadavkům spojeným s bezplatným přijetím, pokud jim dosti učiniti mohou (dek. dv. kanc. ze dne 7. ledna 1836, sv. 64 sb. pol. zák. č. 7). Udá-li se nějaký porod v příbytku porodní báby, má jej tato zanésti do tabulek porodů a zároveň vyznačiti tam, jaký průběh porod dotyčný měl (rozh. min. vnitra ze dne 9. července 1891 č. 12596).

2. Úplatného přijetí (za plat) dostává se každé těhotné ženě, jakmile přednostou oddělení konstatováno těhotenství, a jakmile dotyčná žena prokáže za účelem přijetí náležitosti předepsané ve stanovách jednotlivých porodinců. Ženy ošetřované na placeném oddělení nejsou povinny sloužiti účelům vyučovacím, aniž konati služby kojných. Naproti tomu jsou dle většiny stanov porodinců zavázány, složiti pro dítko jistou taxu, jakmile vstoupily na placené oddělení, čímž nabývají práva, aby dítko přijato bylo do nalezince. Ženy ty musí zároveň zaplatiti napřed též poplatek za vlastní ošetřování na určitý čas. Vezmou-li si pak dítko k sobě, vrátí se jim složená taxa.

II. Náhrada nákladů ošetřovacích za ženy bezplatně přijaté.

Za nemajetné ženy bezplatně přijaté do veřejného porodince nésti musí náklady za jich ošetřování zemské fondy oněch zemí, pokud se týká, nahraditi se musí z dotčených fondů oněch zemí, v nichž jest domovská obec oněch osob, nebo jimž tyto osoby dle ustanovení zákona domovského přikázány jsou. Zařízení, že zemské fondy zemí, ve kterých vyskytují se porodince, nesmí požadovati náhrady za náklady učiněné na osoby bezplatně tam zaopatřené vzájemně na zemských fondech nebo obcích jiných zemí, bylo zrušeno.

Ve příčině žen přijatých bezplatně do porodince dlužno dopodrobna vyhledati všechny momenty pro zjištění jich práva domovského a výsledek těchto vyhledávání sděliti jest ku provedení náhradního nároku zemskému výboru oné země, ve které má zaopatřená žena právo domovské (§§ 1—3 zák. ze dne 17. února 1864 č. 22 ř. z.). Co do vymáhání nákladů za cizinky přijaté do porodinců rozhodnými jsou dosud platné předpisy a státní smlouvy. Jestliže dle těchto státních smluv stává poměr vzájemnosti (reciprocity) co do bezplatného ošetřování, nebo neposkytne-li cizí stát náhrady nákladů ošetřovacích, nebo nedá-li se zjistiti státní občanství nebo právo domovské dotyčné osoby, postihují náklady ošetřovací bez nároku na náhradu zemský fond oné země, ve které jest porodinec (§ 6 cit. zák.).

Ošetřování v porodincích různí se dle tříd. Dolnorakouský zemský porodinec vykazuje čtvero takových tříd. Ženám zaopatřeným dle prvních tří tříd dostává se přístřeší na zvláštním k tomu určeném oddělení, na t. zv. »placeném oddělení«. Ženy zaopatřované dle čtvrté třídy ubytují se na klinikách. Sestávají tudíž porodince z placeného oddělení a z klinik.

Český porodinec zemský má tré tříd: Za první třídu zapraviti dlužno denní poplatek v obnosu 3 zl., za druhou třídu 2 zl., za třetí třídu pak 1 zl. Taxa za přijetí dítka dle třetí třídy činí 120 zl., a dle obou dalších 200 zl.

Podobná ustanovení shledáváme též u jiných porodinců.

III. Propuštění z porodince.

Byla-li těhotná žena přijata do porodince vykázavši se vysvědčením nemajetnosti, může býti k žádosti své opětně propuštěna ještě před sleh-

nutím. Propuštění má místo, byla-li žena jen podmínečně bez vysvědčení přijata vzhledem k jinému naléhavému případu (nežli porodu). Bezplatně zaopatřované šestinedělky musí býti odeslány do nalezince a tam konati službu kojných; od služby této osvobozeny jsou šestinedělky nemocné a ty, jichž dítky zemřely před odchodem jich z porodince, nebo které béřou své dítky do vlastního bezplatného ošetřování.

Cizinky, pokud to možno jest, poslati jest i s dětmi jejich do otčiny jejich (dek. dv. kanc. ze dne 7. ledna 1836 sv. 64 sb. zák. pol. č. 7; ostatně viz čl.: »Nalezince a Nemocnice«).

Porotci.

I. Pojem.

Porotci jsou soudcové z lidu státem povolaní a přísahou vázaní účastniti se jakožto sbor (lavice porotců) společně se sborem soudců-právníků hlavního přelíčení a rozhodnutí ve věcech trestních tím způsobem, že výrokem svým, který tvoří základ rozsudku soudního, rozhodují o vině obžalovaného. Zmíněným rozdělením úlohy liší se porotcové od šefů, jichž činnosť je s činností soudců právníků nejen společna, nýbrž dokonce totožna. Porotcové určují se dílem výběrem dílem losem (viz dole); jich rozhodnutí sluje výrokem porotčím na rozdíl od rozhodnutí soudního, rozsudku. Lavice porotců a soudní dvůr, před nimiž se odbývá hlavní přelíčení, tvoří dohromady soud porotní.

II. Historický vývoj soudů porotních.

Soudy porotní vznikly v Anglii, kde již od staletí jak civilní tak i trestní pravomoc vykonávají, jsouce institucí čistě národní, jejíž moc recepce žádného cizího práva zlomiti nedovedla. Ač byli institucí čistě právní, domohly se přece poroty vlivu politického, poněvadž nalezání práva zástupci samého národa nejlepší ochranu svobody občanské zabezpečilo. Francouzská revoluce zavedla 1791 poroty ve Francii, jenže dopustila se při tom chyby neblahé pro celý další vývoj ústavu tohoto na pevnině. Směšujíc totiž zmíněné důsledky politické se zásadou zařízení přihlížela k porotcům předkem co zástupcům soudcovské moci národa a dle toho věc upravila způsobem této instituci co instituci právní neodpovídajícím. Tento náhled zachoval si vrchu ještě dlouho po tom při zavádění porot v Rakousku a Německu. U nás byly zavedeny poroty tr. řádem z r. 1850, ale již tr. řádem z 1853 zase odstraněny. Příčinou toho nebyly snad nepříznivé výsledky zkušeností nabyté, nýbrž obrat ve směru politickém. Státní zákl. zák. ze dne 21. prosince 1867 o moci soudcovské (čl. 11) ustanovil však opětně, že při zvláště těžkých zločinech, jež v zákoně označeny buďtež, dále při všech politických obsahem tiskopisu spáchaných zločinech a přečinech mají rozhodovati o vině obžalovaného poroty. Tato zásada provedena byla nejprve zák. ze dne 9. března 1869 č. 32 ř. z., jímž byly zavedeny poroty pro věci tiskové. Leč v této podobě jevil se soud porotní ve skutečnosti jako instituce čistě politická, a nelze se diviti, že ho bylo zneužíváno k účelům stranickým a že se tehdá celkem neosvědčil. Tím větší je zásluha Glaserova, který nedav se svésti zkušenostmi nabytými spatřoval nejlepší cestu k nápravě v pojetí instituce této do nového tr. řádu a v rozšíření oboru působnosti porotců arciť v mezích státním zákl. zák. vytčených. Dnes rozhodují porotní soudy nejen o politických neb obsahem tiskopisu spáchaných zločinech a přečinech, nýbrž i o všech zločinech, na něž uvalen trest nejméně pětiletého žaláře.

II. Význam porot pro trestní soudnictví.

Protivníků porotám hned od jich přenesení na pevninu nikdy nechybělo. Bylo zejména vytýkáno — nehledě k námitkám rázu politického — že je možné zneužiti poroty k účelům stranickým, že jsou porotcové snadno přístupni vlivům, takže mohou způsobiti vynešení rozsudku nesprávného, poukazováno dále na složitost celého aparátu hlavně však na umělost, pokud se týče kladení otázek, jakož i na nedostatek pochopení porotců pro řešení otázek právních. Výtky tyto jsou arciť do jisté míry oprávněny, avšak pokud laikové mohou podíl bráti v činnosti zákonodárné a pokud se neprokáže, že soudcové-právníci méně vražd justičních zaviní a že žádnému vlivu zejména s míst vyšších nepodléhají, nedokazuje se zmíněnými výtkami nic jiného, než že žádné zařízení vad prosto není. Avšak proti těmto nedostatkům jsou přednosti soudů porotních v převaze. Zejména tu sluší uvésti: Prost jsa zpravidla předpojatosti a předsudku řeší porotce jednotlivý případ, kontroluje byť i bezděky soud. Zásady bezprostřednosti řízení a volného uvažování důkazu obsáhlejší měrou k platnosti se přivádějí, cit právni v národě se šíří a sesiluje, důvěra v nestranné vykonávání trestní pravomoci stále stoupá. Zejména dotknouti se sluší dále i politické stránky tohoto zařízení, které fakticky zaručuje svobodu osobní, ač nikdy nesmí se přehlédnouti, že porota je předkem instituce právní a že již pro přednosti, které co taková vykazuje, schvalována býti musí. Kdyby porotci před soudci právníky jiné přednosti neměli, než že sledují vývody zástupců obou s napjatou pozorností a vnímavostí, bylo by již zařízení toto ceny značné. Prozrazuje to však málo porozumění, chce-li někdo frásemi (jako zpátečnictví a anachronismus anglický) instituci tuto zlehčiti. Mnohými z vytčených předností honosí se arciť i šefové, avšak přes to sluší porotě přednosť dáti, poněvadž zvláštní hodnota živlu laického více vynikne, ponechá-li se mu vlastní samostatný obor působnosti. Zneužití poroty k účelům stranickým lze zameziti, pokud by tím náležité vykonávání spravedlnosti trvale bylo ohroženo zvláštními opatřeními, jichž však užiti sluší jen přechodně a jen pokud toho nevyhnutelně potřeba (viz níže).

III. Povolání porotců k úřadu.

Toto děje se předkem výběrem ze všech k úřadu tomuto způsobilých osob a pak vylosováním z těchto vybraných. Tím se přihlíží jednak k náležité inteligenci, jednak ukládá se i náhodě jistý úkol.

A. Osobní náležitosti.

1. Způsobilost (§ 1 zák. ze dne 23. května 1873 č. 121 ř. z.). Způsobilými jsou všichni rakouští státní občané mužského pohlaví, kteří dokonali 30. rok věku svého a jsou čtení i psaní znalí a v obci, v níž se zdržují, nejméně rok bydlí a na přímých daních (bez přirážek) nejméně 10 zl. (výminky viz níže) v místech pak, kde je více než 30.000 duší, nejméně 20 zl. platí. Dále bez ohledu na výši daně advokáti, notáři, profesoři a učitelé na školách vysokých a středních, neb kdož dosáhli hodnosti doktorské na některé tuzemské universitě. Nezpůsobilými jsou (§ 2 cit. z.) ti, kdož následkem vad tělesných neb duševních povinnostem porotcům uloženým dostáti nemohou, kdož nejsou v plném požívání práv občanských, kdož jsou v trestním vyšetřování ve stavu obžalovanosti, kdož odbývají si trest, konečně všichni ti, kdo jsou následkem odsouzení trestního z volitelnosti do obecního zastupitelstva vyloučeni.

2. Důvody sprošťující (§ 3 cit. z.). K úřadu porotce povoláni býti nemají skutečně sloužící státní úředníci vyjímaje profesory a učitele na školách vysokých a středních, v aktivní službě vojenské se nacházející neb dočasně dovolené osoby stálého vojska, námořnictva neb zemské obrany a osoby vojenské v § 1 č. 2 zák. ze dne 20. května 1869 č. 78 ř. z. uvedené, duchovní náboženských společností zákonem uznaných, učitelé na školách obecných, zřízenci poštovní, železniční, telegrafní a podniků paroplavebních.

3. Důvody osvobozující (§ 4 cit. z.). Osvobozeny jsou a sice pro vždy osoby překročivší 60. rok věku svého, členové sborů zákonodárných pro dobu zasedání, osoby neaktivní, avšak k vojenským cvičením povolané pro tento čas, dvorští zřízenci, veřejní profesoři a učitelé, lékaři, ranhojiči a lékárníci, pokud představený úřadu neb obce potvrdí, že jich pohřešovati nelze, konečně každý, kdo porotcem byl, až do konce nejbližšího roku osvobození požívá.

B. Sdělávání seznamů.

1. Seznam prvotní (§§ 5—10 cit. z.). Všechny osoby, jež dle pravidel shora zmíněných jsou povolány k úřadu porotčímu, pojmou se v abecedním pořádku do seznamů, jež každoročně v září sdělává obecní představený s 2 členy obecního zastupitelstva. Tento seznam (seznam porotní) buď nejméně po 8 dní vyložen ku všeobecnému nahlédnutí; každému je možno během této lhůty písemně nebo protokolárně odpor u starosty vznésti z důvodu, že byly opomenuty osoby, které do seznamu pojati slušelo, aneb v téže lhůtě přivésti k platnosti důvod osvobozující. O obojím rozhoduje pak zmíněná komise obecní. Opravený seznam se všemi spisy týkajícími se odporů a žádostí za osvobození zašle starosta obecní do konce září okresnímu hejtmanovi, který seznam zkouší a po případě k opravě zpět vrátí. Všecky seznamy prvotní každého okresu (i se spisy) zašle okresní hejtman presidentu sborového soudu I. stolice, označiv osoby, které vzhledem k jich osobním vlastnostem po případě znalosti jazykové obzvláště jeví se způsobilými pro úřad porotčí. V městech s vlastním statutem obstará arciť i to co jinak okresnímu hejtmanu přísluší, představený obce.

2. Seznamy roční (§§ 11—16 cit. z.). Ze seznamů prvotních sdělává komise seznamy roční vybírajíc a sestavujíc osoby k úřadu porotčímu nejzpůsobilejší a nejvhodnější. Komise tato sestává z presidenta sborového soudu I. stolice, ze 3 soudců jím povolaných a 3 důvěrníků (jež nesmí býti státními úředníky). Komise rozhoduje většinou hlasů s vyloučením prostředku opravního a sice předkem o stížnostech proti seznamům prvotním a obstará po případě nové zápisy do seznamů těchto. Na to sdělá komise seznamy roční tím způsobem, že sestaví osoby nejzpůsobilejší a nejvhodnější v seznamu prvotním zanesené do seznamu hlavního a současně zhotoví seznam doplňovací a sice z osob v sídle soudu porotního neb v nejbližším jeho okolí bydlících.

Představení úřadů a obcí jsou povinni důvody nezpůsobilosti a důvody vylučující během roku nastalé oznámiti presidentu sborového soudu I. stolice, který též o případných dodatečných důvodech osvobozujících rozhoduje.

3. Seznamy služební (§§ 17—19). Z obou seznamů ročních sdělá se vždy 14 dní před početím porotního zasedání služební listina pro toto zasedání tak, že se vylosuje 36 hlavních a 9 náhradních porotců. Vylosování děje se 2 soudci sborového soudu I. stolice v přítomnosti státního

zástupce a člena advokátní komorou vyslaného. Hlavní roční seznam musí obsahovati nejméně 54, doplňující 14 jmén, jinak buďtež na tento počet ze seznamu prvotního doplněny.

4. Sestavení lavice porotců. Vylosovaní porotci hlavní a náhradní buďtež 8 dní před početím zasedání porotního presidentem sborového soudu I. stolice písemně do vlastních rukou a s poukázáním na následky nedostavení se k sezení pozváni (§ 20 cit. z.). Zasedání porotní jsou jednak řádná, totiž každý třetí měsíc, ve Vídni každý měsíc a v určitých městech každý druhý měsíc, jednak mimořádná, totiž dle potřeby svolávaná (§ 297 tr. ř.). Soud porotní sestává jednak ze 3 soudců (z nichž jeden je předsedou) a zapisovatele (soudní dvůr), jednak z 12 porotců (lavice porotců) (§§ 300 a 30 tr. ř.). Lavice porotců sestavuje se bezprostředně před početím hlavního přelíčení a sice pro každý trestní případ zvlášť v sezení neveřejném u přítomnosti žalobce, soukromého účastníka. obžalovaného, obhájce a pozvaných 36 hlavních a 9 náhradních porotců, Dostaví-li se méně než 30 hlavních porotců, doplní se počet ten vylosováním z 9 porotců náhradních (§§ 304 a 305 tr. ř.). Po tom dotazuje se předseda (opomenutí toho jest zmatkem) všech stran i porotců, nestává-li ohledně některého porotce nějaký důvod vylučující. (Tento důvod zmatečnosti týká se však jen opomenutí zmíněné otázky, nikoliv počtu 30 porotců; rozh. kas. s. sb. č. 744.) O důvodech vyloučení rozhoduje soud (§ 306 tř. ř.). K sestavení lavice porotců lze přikročiti (nemá-li býti řízení zmatečným), jen když přítomno je nejméně 14 nevyloučených porotců, leč že by osoby, požívající práva zamítacího, s menším počtem se spokojily (§ 307 tr. z.). Právo porotce zamítnouti přísluší žalobci a obžalovanému a sice může každý z nich polovici počtu 12 převyšujícího zamítnouti, při čísle lichém zamítá obžalovaný o jednoho více. Více žalobců neb obžalovaných vykonává právo zamítací společně a sice v pořadu buď umluveném neb losem určeném. Zamítnutí spoluoprávněným je platným a platí pro všechny (§ 308 tr. ř.). Bylo-li vytaženo z osudí 12 porotců, aniž byli zamítnuti způsobem naznačeným, aneb je-li jen tolik jmen v osudí, kolik se jich na počet 12 nedostává, jest lavice porotců sestavena (§ 309 tr. ř.). Dá-li se předvídati, že hlavní přelíčení bude déle trvati, vylosují se po 12 hlavních porotcích 1 až 2 porotcové náhradní (§ 310 tr. ř.), takže se jich vylosuje místo 12 13 neb 14, z nichž prvních 12 jsou porotcové hlavní, ostatní porotcové náhradní. Tito nastupují na místo některého porotce hlavního, jestliže by jej nějaká náhlá překážka zašla. I porotcové náhradní musí býti přítomni celému líčení bez přerušení a nastupují, je-li některému porotci hlavnímu bráněno býti přítomnu celému líčení až do výroku poroty, na jeho místo a sice tím pořadem, jakým byla jich jména vytažena. I oni přísahu skládají i jim přísluší právo otázky klásti a mohou též navrhovati důkazy sloužící k objasnění rozhodných okolností (§ 315 tr. z.). Nesmí však, leč že by nastoupili na místo některého porotce hlavního, účastniti se porady porotců hlavních, ba dle § 327 tr. ř. nesmí ani býti přítomni při hlasování porotců hlavních. Bylo-li by třeba více než 2 náhradníků, musí řízení ihned býti přerušeno a před novým soudem porotním opětováno.

Je li mezi vylosovanými porotci takový, jenž dle zák. o sestavení porotců do seznamu původního pojat býti nesměl, není to již důvodem zmatečnosti (rozh. kas. s. č. sb. 25). Když byla lavice porotců sestavena, za-

ujmou porotci v pořadu, v jakém byli vylosováni, svá místa, načež je předseda, po vyvolání věci a zjištění osobních poměrů obžalovaného, do přísahy vezme a způsobem v § 313 tr. ř. předepsaným osloví. Jen ti, jichž vyznání přísahu zakazuje, podáním ruky plnění povinnosti slibují (§ 313 tr. ř.). Okolnost, že lavice porotců nebyla náležitě obsazena, neb že nebyli všichni porotci celému jednání, jež výroku poroty předchází, přítomni aneb že zúčastnil se rozhodnutí porotce dle pravidel zhora dotčených (§ 306 tr. z.) vyloučený, může býti příčinou zmatečnosti (§ 344 č. 1 tr. ř.).

IV. Právní postavení porotců.

1. Vůbec: Povinnost převzíti úřad porotce je pro osoby k tomu povolané státní povinností občanskou a zároveň vzhledem k náležitostem k tomu žádaným (viz shora) úřadem čestným, jehož jen důvody shora dotčené sprostiti mohou. Arciť třeba, by porotce k zasedání porotnímu byl náležitě obeslán. Toto obeslání zavazuje porotce v čas se dostaviti, jak k početí zasedání, tak ke každému jednotlivému přelíčení, pro které lavice porotců ještě sestavena není. Kdo se nedostaví, neprokázav překážku neodvratitelnou neb kdo se vzdálí před ukončením zasedání porotního bez dovolení předsedy, potrestán budiž pokutou 50 zl. a stalo-li se tak opětně, až 100 zl. Proti tomuto nálezu lze v 8 dnech odpor vznésti buď proto, že stěžovatel obeslán nebyl aneb obeslán byv pro překážku nepředvídatelnou a neodvratitelnou dostaviti se nemohl. Odpor vznésti sluší u soudu porotního aneb není-li tento již pohromadě u sborového soudu I. stolice; rozhodnutí tomuto nelze žádným opravným prostředkem odporovati (§ 23 cit. zák.).

Porotce úřad vykonávající zaujímá právní postavení soudce; to platí zejména ohledně neodvislosti, nestrannosti a postavení úředního. Může se tudíž podobně jako soudce dopustiti zločinů úřadních sem spadajících (§§ 101, 104 a 105 tr. z.) Rozh. kas. s. č. sb. 142 bylo vysloveno, že předpis § 105 tr. z. vztahuje se plnou měrou i na svedení porotce činného jakožto trestní soudce, ke strannosti neb k porušení povinnosti úřední. Úřad svůj vykonává porotce bezplatně, avšak má nárok splniv povinnosti své na přiměřenou náhradu cestovného, když bydliště jeho jest od sídla soudu porotního přes jednu míli vzdáleno (§ 25 cit. z. a § 41 nař. min. spr. ze dne 19. listopadu 1873 č. 152 ř. z.).

2. Při hlavním přelíčení zvláště: Porotcové jsou povinni býti přítomni až do konce přelíčení a průběh jeho pozorně sledovati. Porotcové (i náhradní) jsou oprávněni obžalovanému, svědkům a znalcům otázky klásti a důkazy navrhovati. O jich návrzích rozhoduje soud (§ 315 tr. ř.). Na kladení otázek mají porotcové ten vliv, že mohou nejen během porady, nýbrž i dříve již žádati, by otázky byly změněny neb nové připojeny (§ 327 tr. ř. viz čl. Dotázky ku porotcům a rozh. kas. s. č. sb. 218 a 717). Porotcové jsou povinni, když jim předseda otázky odevzdal, odebrati se do poradní síně, zdržeti se od tohoto okamžiku všeho styku s osobami třetími a neopustiti síň poradní, pokud výrok nevynesli. Porotce, jenž proti tomu jedná, odsoudí soud k peněžné pokutě 10—100 zl. (§ 327 tr. ř.). Svou přísahou jsou porotcové vázáni výrok učiniti (nehledě k otázce dodatečné, když byli prve při dotázce hlavní přehlasováni, (§ 329 tr. ř.). V síni poradní zvolí si porotcové porotce vrchního a přistoupí k poradě o výroku. Jim přísluší posléz právo požádati během porady předsedu o vysvětlení (§ 32 tr. ř.). Viz články: Dotázky ku porotcům, Poučení porotců a Výrok porotců.

Poručenství.

I. Dějinný vývoj.

Ve smyslu staršího práva římského jest poručenství pouhou záležitostí rodinnou; příslušíť členům rodiny a má za účel zachování jmění v zájmu rodiny. Proto zůstavovalo právo římské volnému uvážení otcovu o to se postarati, aby se dostalo po jeho smrti nezletilým jeho dítkám zástupce a pomoci. Stejná povinnost postihuje ostatní členy rodiny, není-li tu nařízení otcova. Poručenství jest ve starém právu římském soukromým právem, munus privatum (břímě postihující osoby soukromé — většinou členy rodiny), a ve příčině práva toho připouštěla se ingerence úřední jen v míře obmezené. Jako právo soukromé bylo lze poručenství v starších dobách též postoupiti. Zákon o dvanácti tabulích obsahoval tutelu (poručnictví) testamentární I podle testamentárního práva udržela se stará povaha poručnictví v platnosti a odnášela se hlavně ke správě jmění. Justiniánské právo poskytovalo však co do osobních vztahů rodinné radě jisté právo dohledu (consilium necessarium).

Ponenáhlu osobil si však stát jistý vliv na poručenství, ustanovujc sám ex officio (z povinnosti úřední) poručníky v těch případech, kde nebylo testamentárních a rodinných poručníků. Již Cicero poznamenává, že poručnictví zřízeno jest ad utilitatem (ve prospěch poručence (nezletilého) a nikoli ve prospěch poručníka; tak vytvořil se ústav státního vrchního poručenství, kterémuž přináleželo kontrolovati poručenskou správu a přivolovati ku zcizení jmění nezletilého.

V dalším vývoji bylo poručenství veřejným úřadem (munus publicum), ve kterýž uvázati se musil kdokoli, ovšem že za jistých výjimek a obmezení.

Římské právo zná dva druhy poručenství: poručenství nad nedospělými a nad ženami (tutela impuberum a tutela mulierum) a cura. Tutela záležela hlavně v tom, že se měla obmezená způsobilost nedospělcova k jednání doplňovati (ius auctoritatis) a nezáležela ve smyslu platného práva v péči o osobu nedospělcovu. Ani správa jmění nemusila poručníkovi přináležeti, nýbrž jenom právo auctoritatis (schválení činů nedospělcových); tím liší se též cura od tutela. Jeť kurator jenom správcem jmění.

Ve starším právu německém bylo rovněž poručenství důsledkem práva rodinného; než již saské zrcadlo vytklo podstatně jiné zásady, než právo římské: Poručnictví poskytovalo poručníkovi určitá práva; poručnictví nejeví se tu býti toliko jakousi ochranou osob potřebujících pomoci, poručníkovi mohlo se poskytnouti též právo požívací ku jmění nezletilého.

Říšské řády policejní z r. 1548 a 1577 uvádějí poručnictví pod ochranu vrchnosti, jemuž přináleží připustiti poručníka ku správě, vzíti jej do přísahy a bdíti nad jeho činností.

Toto stanovisko veřejné povahy poručenstva, státní kontroly a ingerence, dozoru nad poručníkem přijalo i právo rakouské, kteréž však zařaďuje poručenstvo mezi práva osobní a pojímá je jako právní zřízení úzce souvisící s opatrovnictvím, pro kteréž v celku přijaty tytéž základní zásady.

4. hlava 1. dílu obec. zák. občanského obsahuje v §§ 187—268 jednotlivá ustanovení o poručenství.

II. Pojem.

Poručníkem jest ten, kdo soudem byl povolán nebo potvrzen k tomu, aby pečoval jak o osobu tak i o jmění oněch nezletilých, jimž péče otcovy se nedostává.

III. Zřízení poručníka.

1. Všeobecně vytýká tu zákon tyto zásady:

a) příbuzní nezletilého neb osoby stojící s ním v blízkém poměru jsou povinni pod trestem oznámiti příslušnému soudu, stane-li se zřízení poručníka potřebou;

b) tutéž povinnost mají politické úřady, světští a duchovní představení obcí;

c) povinností příslušného soudu jest z úřední povinosti ustanoviti způsobilého poručníka, nastane-li potřeba zříditi poručníka (§§ 187—190 o. o. z.). Dle pruského vzoru, který vykazuje radu sirotčí povolanou k tomu, aby vrchnímu poručenskému úřadu oznámila, nastane-li potřeba zříditi poručníka, a navrhla poručníky, zřízen byl i v Rakousku schválením min. sprav. ze dne 5. února 1855 č. 23395 pro Vídeň sirotčí výbor, jemuž přináleží neustále vésti v patrnosti dostatečný počet mužů způsobilých a ochotných ku převzetí poručenstva a seznam ten od případu k případu sdíleti s okresními soudy. Tomuto výboru přísluší z části podporovati z části střežiti působnost poručníků zřízených za jich součinnosti co do konání poručenských povinností ohledně výchovy nedospělce.

2. Povinnost a způsobilost ku přijetí poručenstva:

a) Každý státní občan povinen jest přijmouti poručenství (§ 200 o. o. z.).

b) Není však každý způsobilým býti poručníkem; soud smí zříditi jen způsobilého poručníka (§ 190 o. o. z.) a způsobilým jest ten, komu nepřekáží nijaká zákonná překážka (§ 191 o. o. z.).

c) Kdo bez důvodné příčiny zdráhá se přijmouti poručenství, práv jest nezletilému za všechnu škodu z toho vzešlou a za ušlý zisk a může býti nadto k poručenství přidržán přiměřenými donucovacími prostředky.

d) Kdo za to má, že oprávněn jest odepříti poručnictví, musí to oznámiti poručenskému soudu, pokud se týká, svému osobnímu soudu do 14 dní od té doby, co mu byl doručen soudní příkaz.

e) Kdo zatají svou neschopnost ku poručnictví, jakož i soud, který vědomě jmenuje poručníka po zákonu neschopného, práv jest nezletilému za škodu tím způsobenou a za ušlý zisk (§ 202 o. o. z.).

f) Nikdo si nesmí svémocně poručenství osvojiti, sice nahraditi musí nedospělému veškeru škodu tím vzešlou.

g) Poručník smí úřad svůj nastoupiti teprve tehdy, když rukou dáním slíbil, že chce vésti nezletilého k rozšafnosti, bázni boží a ctnosti a že ho chce vychovávati jeho stavu přiměřeně na užitečného občana, jeho před soudem i mimo soud zastupovati, jmění jeho věrně a svědomitě spravovati, a že se chce ve všem všudy chovati dle předpisu zákona (§ 205 o. o. z.).

IV. Důvody povolání.

1. Testamentární poručnictví vzato z práva římského. Obč. zákonník dává testamentárnímu poručnictví přednost před každým jiným; proto může otec ve svém testamentu poručníka zříditi. Takové poručenstvo jest platné, nevadí-li mu nijaký zákonný důvod nezpůsobilosti. Toto právo jmenovati poručníka prýští z moci otcovské, přísluší tedy jen manželskému otci a otci osvojiteli (§ 183 o. o. z.). Zvláštní ustanovení vytýká § 197 o. o. z.; přikázala-li totiž matka nebo jiná osoba nezletilci nějaký podíl dědický a zároveň jmenovala mu poručníka, má tento jen jako opatrovník (kurator) ve příčině zůstaveného jmění zastávati úřad svůj. Otec může jmenovati poručníka jen pro některé dítky své; tu přísluší pak soudu zří-

diti pro ostatní dítky poručníka. Jmenoval-li otec někoho jen kuratorem jmění svých nezletilých dítek, předpokládá zákon, že chtěl svěřiti mu též dohled nad osobou (§ 208 o. o. z.). Konečně může otec jmenovati i více poručníků a to tím způsobem, že tito poručníci společně spravují jmění nezletilcovo nebo každý část jeho. Spravují-li však společně jmění nebo rozdělí-li si správu beze schválení soudu, práv jest každý jednotlivý z nich solidárně za škodu nezletilému vzešlou. Vždy musí též soud poručenský o to péči míti, aby osoba nezletilce a hlavní vedení správy svěřeno bylo poručníku jedinému (§ 210 o. o. z.).

2. Zákonné poručenstvo. Již zákon dvanácti tabulí připouštěl, nebylo-li tu testamentárního poručnictví, stejným způsobem jako k dědictví intestátnímu (zákonnému), tak i ku poručnictví mužské agnáty a gentily. Zákonné poručenství (tutela legitima) nastupovala dále, bylo-li testamentární jmenování neplatným, pokud se týká, zaniklo-li testamentární poručenství nastoupením výminky nebo času, na který poručenství bylo přimknuto, nebo konečně v tom případu, když poručník v posledním pořízení jmenovaný zemřel. Podobně stanoví § 198 o. o. z, že nastoupiti má poručenství zákonné, neustanovil-li otec poručníka nebo jmenoval-li poručníka nezpůsobilého; soud pak má rovněž přihlížeti předkem k nejbližším příbuzným mužským t. j. k tomu, kdo dle stupně nejblíže příbuzen jest s nezletilým. Podle toho sluší jmenovati poručníkem otcovského děda, dále matku, pak otcovskou bábu, konečně jiného příbuzného a to onoho, který jest mužského pohlaví, nejbližším nebo nejstarsím z několika stejně blízkých (§ 198 o. o. z.).

3. Soudní poručenstvo (tutela dativa). Zákonem Attiliovým bylo stanoveno, že má býti praetorem dán poručník nezletilému, který neměl ani testamentárního ani zákonného poručníka. Soudní poručenstvo nastupuje tedy v poslední řadě; totéž ustanovení přijal i obč. zákonník v § 199; nelze-li totiž poručníka zříditi uvedeným způsobem, závisí na soudu, koho chce jmenovati poručníkem vzhledem ku jmění, způsobilosti, stavu a usedlosti (§ 199 o. o. z.). Dv. dekretem ze dne 28. června 1821 č. 1771 sb. zák. soud. uloženo poznovu veškerým úřadům soudním, aby počínaly si pod nejpřísnější zodpovědností při volbě poručníka a kuratora s největší opatrností a svědomitostí, aby počínání jich dle předpisů pečlivě sledovaly, je přidržovaly ku přesnému plnění jich povinností, a dle zákonů zakročily proti těm, kdož něčím se v tomto úřadu prohřešili.

V. Povinnosti a práva poručníkova.

1. Péče o výchovu a výživu: Úřad poručenský zakročiti má, překročí-li poručník svá oprávnění nebo zavdává nezletilému podnět ku živobytí nekalému. I příbuzným nezletilcovým přísluší jistý vliv, neboť mohou tito úřadu poručenskému oznámiti nepřístojnosti, které v úřadě poručenském seznají. Osoba nezletilého má býti svěřena matce i tehdy, když neuvázala se v poručnictví, nebo když se podruhé provdala, třeba by dobro dítěte vyhledávalo opatření jinaké. Náklady na vychování a zaopatření má určiti poručenský soud a má při tom zřetel míti k nařízení otcově, k dobrozdání poručníkově, ku jmění, stavu a jinakým poměrům nezletilcovým (§§ 216—219 o. o. z.).

2. Péče o jmění: Nestačí-li příjmy ke krytí nákladů výchovy neb k úhradě nákladu na trvalou výživu poručence, možno se svolením soudu sahnouti i na jmění kmenové (§ 220 o. o. z.). Péče svěřená poručenskému

soudu nad jměním sirotčím vyhledává, aby soud jmění vyšetřil a zjistil uzavřením, soupisem (inventurou) a odhadem. Jakmile přejme poručník správu jmění, má je spravovati šetře při tom pozornosti poctivého a pilného hospodáře a práv jest za svou vinu (§ 228 o. o. z.). Klenoty, ostatní skvosty a dluhopisy, jakož i všechny důležité listiny buďtež soudně uschovány; o prvních obdrží poručník seznam, ve příčině listin dostane se mu opisů k potřebě jeho nezbytných (§ 229 o. o. z).

3. Povinnost zastupování:

a) V řízení sporném: V této příčině viz čl. Strany sporné.

b) V řízení civilním ve věcech nesporných: K uzavírání právních jednání v řízení nesporném potřebí má nezletilý účastenství poručníkova (§ 2 č. 2 a 4 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854).

aa) Nezletilý jest sice oprávněn nabývati pro sebe dovolenými činy beze spolupůsobení poručníkova, avšak nesmí bez přivolení poručníkova ze svého ničeho ani zciziti, ani v nějaký závazek vejíti.

bb) Smlouvy, kterými disponuje se nějak o jmění a příjmech nezletilého, mají býti obmezeny jen na dobu poručenství, pokud se tak státi může bez patrné újmy pro nezletilce; zvláště smlouvy o kapitálech nelze přes dobu nezletilosti zříditi bez výhrady výpovědi, smlouvy společenské, nájemní a pachtovní nesmí být uzavírány na delší dobu. Soud má však dáti svolení i k platům déle trvajícím a i k doživotnímu výživnému ze jmění poručencova a schváliti smlouvy o tom uzavřené, je-li to očividně na prospěch poručence.

cc) Pronájem větších statků neb hospodářství provésti lze zpravidla jen cestou veřejné dražby. Ku pronájmu s obvyklou výpovědí a ku propachtování jednotlivých částí statků menší důležitosti a na lhůty v zemi obvyklé může dáti soud poručníku přivolení všeobecné, nepožaduje, aby se mu od případu k případu předkládala smlouva nájemní.

dd) Dlužní úpisy a jiné smlouvy pro nedospělého, jehož poručník v právních jednáních zběhlým není, navrhnouti má zvláště při okresních soudech soudce sám a schváliti je slyšev poručníka a ostatní účastníky. Kromě tohoto případu má poručník předložiti soudu podrobný návrh dlužního úpisu nebo smlouvy ku schválení, načež soud věc důkladně prozkoumati má a dle potřeby opraviti slyšev osoby súčastněné. Když byl návrh schválen, zhotoviti jest smlouvu nebo dlužní úpis a originál uschovati ve spisech pozůstalostních, nehodí-li se k uložení při úřadě depositním. Schválení dlužno potvrditi úředním vysvědčením, které se vyhotoví na prvopisu (originalu) listiny samé (§§ 188, 189 pat. ze dne 9. srpna 1854).

Má-li býti o nějakém právním jednání nezletilcově pořízen spis notářský, má vydati soud zákonnému zástupci potřebnou legitimační listinu (§ 192 cit. pat. z r. 1854).

c) V řízení trestním: Poručník může nedospělému i proti vůli jeho zříditi obhájce. Stížnost zmateční může poručník ve prospěch nezletilého podati i proti vůli jeho (§ 282 tr. ř.) a podobně i odvolání.

d) V trestním řízení důchodkovém: Je-li nezletilec v poručnictví stojící obeslán jako obviněný pro vyšetřování v trestním řízení důchodkovém, dlužno o tom vyrozuměti i jeho poručníka (§ 614 tr. zák. důch.). Není li poručník přítomen v místě, kde nalézá se vyšetřující úřad, má býti zřízen jako zástupce nezletilého muž práva znalý (§ 615 tr. z. důch.). Poručník nezletilého obviněného má — šetře zákona — učiniti vše,

co vyhledává blaho jeho poručence v dotyčném řízení důchodkovém (§ 654). Jeli rozsudkem nezletilý odsouzen k trestu nebo k nějakému plnění, dlužno rozsudek tento doručiti nejen odsouzenému, nýbrž i jeho zákonnému zástupci (§ 831). Právní prostředky a žádosti o milost může podati i poručník (§ 836).

4. Povinnost složiti kauci (jistotu) občanský zákon nepřijal. Již dv. dekretem ze dne 30. září 1785 č. 474 sb. zák. soud. bylo nařízeno, že upustiti se má od požadování kauce, jak tomu dříve bylo, aby neodpuzovali se od poručenství poctiví a vhodní mužové k věrné správě a péči o nezletilého.

5. Povinnost ku skládání účtů:

a) Všeobecně má tuto povinnost každý poručník. Od této povinnosti může jej osvoboditi zůstavitel co do obnosu, který nezletilému dobrovolně odkázal. I poručenský soud má toto právo, nepřesahují-li příjmy nezletilcovy náklady s výživou a výchovou jeho spojené; než hlavní jmění a kapitál v inventáři vyznačený musí poručník ve všech případech vykázati (§ 238 o. o. z.).

b) V účtech o jmění poručencově uvésti dlužno především jmění, které tu bylo počátkem roku účetního, a jak se jeví v inventáři nebo v jiných spisech soudních nebo v účtu předchozím, dále sluší dopodrobna vykázati změny ve jmění základním, příjmy a vydání od té doby, za kterou se účet vede, a sůčtovati čistý zbytek jmění koncem roku účetního; konečně udati jest, v čem jmění to záleží, jak uschováno jest, pojištěno neb uloženo. Pokud jednotlivé položky výdajů a příjmů potřebí mají osvědčení, posouditi sluší dle obnosu jejich, nebo při věcech nemovitých dle zvláštní jich povahy (§ 204 cit. pat.).

c) Je-li více poručenců, dlužno jmění každého z nich jen potud zvláštními účty vykázati, pokud nemají všichni stejného podílu v příjmu a vydání (§ 205 cit. pat.).

d) Účty musí se skládati každého roku.

e) Má-li nezletilý nemovité statky, sluší ve příčině správy jich předkládati účet knihovnímu soudu za každý jednotlivý statek.

f) Poručenský soud má účet předložiti ku prozkoumání účetním a odborným znalcům a po případě nařídíti jeho opravu a navrátiti pak účet poručníku k doplnění neb opravě nebo účet schváliti.

g) Při účtech o obchodech má se upraviti účetní závěrka (bilance) tím způsobem, aby bylo z ní zjevno, jak vzrostlo jmění obchodu nebo továrny co do nemovitostí, zboží, svršků, jistých i nejistých pohledávek, hotovosti a jak vysoko vzrostly dluhy všechněch věřitelů, konečně v čem záleží čistý zisk nebo ztráta za uplynulý rok (odst. 3 a 4 § 206 cit. pat.).

h) Poručnické účty dlužno zkoumati v těchto směrech:

aa) bylo-li do příjmů náležitě pojato jmění kmenové, jak zřejmo z inventáře nebo jiných spisů soudních nebo posledního předchozího účtu;

bb) zdali souhlasí účet v jednotlivých položkách s doklady;

cc) osvědčen-li náležitě příjem a vydání, pokud to povaze jich přiměřeno;

dd) zda platy čas od času se opětující nepřetržitě za sebou sledují a správně k sobě se pojí ve příjmech i vydáních;

ee) zda nechybí soudní schválení při jednáních a platech, které schválení toho potřebí mají vedle zákonníka občanského, a je-li tomu tak, zdaž možno tu dodatečně soudní schválení uděliti;

ff) zda veškeré jmění kmenové náležitě jest uschováno a pojištěno, vybývající hotovost výnosně uložena a pokud posléze byla správa vhodně a prospěšně vedena (§ 208 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854).

i) Při zkoumání účtů má soud přísný zřetel míti ku výchově a osobním vlastnostem poručencovým, ku stavu a povaze jmění a ke všem ostatním poměrům (§ 211 cit. pat.).

j) Poručník jest povinen nejdéle do dvou měsíců po skončení poručenství doručiti soudu svůj závěreční účet, načež obdrží od soudu, shledá-li tento účet správným, listinu o poctivém a řádném zastávání úřadu jeho. Listina tato neosvobozuje však poručníka od zodpovědnosti za lstivé jednání později odhalené.

k) Na konci poručenství má poručník vydati jmění zletilému nebo nově zřízenému poručníku vyžádaje si stvrzení o příjmu jeho, a má se o tom u soudu vykázati. Při takovémto předávání jmění vodítkem jsou přijatý seznam jmění a každoročně schvalované účty (§ 262).

6 Zprávy o osobě poručencově dlužno poručenskému soudu předložiti jen tehdy, nastane-li ve stavu nezletilého nějaká důležitá změna, ku př. odebéře-li se nezletilec do ciziny.

7. Svolení poručníka ke sňatku manželskému:

a) nezletilí nemohou beze svolení poručníka svého vejíti v platné manželství (§ 245 o. o. z.). Soud nemá dáti přivolení ku sňatku nezletilého, jestliže se mu nedostalo uspokojivých zpráv o jmění a příjmech, jakož i o osobních vlastnostech a poměrech příštího manžele; dále musí soud nezletilého obeslati a na základě jeho vlastního prohlášení daného v nepřítomnosti poručníkově i nastávajícího chotě přesvědčiti se o tom, že jest to svobodné, dobře uvážené rozhodnutí nezletilého vstoupiti v tento sňatek.

b) Pokud nejsou smlouvy svatební v pořádku a všichni účastníci za jedno ve příčině podmínek, které soud stanoví maje na zřeteli dobro nezletilcovo, nemá býti přivolení ke sňatku dáno (§ 190 cit. pat.).

c) Je-li nedospělec nebo jeho nastávající spolumanžel osobou vojenskou, která nemůže vstoupiti v manželství bez dovolení svého představeného, sluší k výměru připojiti výslovně výhradu, že se manželství smí uzavříti teprve tenkráte, až předloženo bude svolení úřadu vojenského (odst. 2 a 3 § 191 cit. zák.). Ženiti se nesmí muži, pokud nedosáhli věku odvodního a pokud nevystoupili ze 3. třídy věkové. Vyňati jsou ti, kdož byli při odvodu propuštěni nebo ve 3. třídě věkové nebyli odvedeni. Za okolností zvláštního uvážení hodných může výjimečně dáti přivolení ke sňatku ministr zemské obrany nebo zemský úřad k tomu delegovaný (§ 50 bran. z.).

d) Vstoupil-li v manželství nezletilec bez přivolení úřadu poručenského, má netoliko poručník, ale i úřad poručenský právo, odpírati platnosti sňatku uzavřeného nezletilcem bez jich přivolení vedle §§ 96 a 94 o. o. z.; jaký postup byl by v takovýchto případech nejpřiměřenějším, nelze vseobecně vytknouti, nýbrž dlužno zůstaviti obezřetnosti a důmyslu soudcovu, jak postupovati v jednotlivém případu. Jakmile manželství uzavřeno, musízsoudce pustiti se zřetele mnohé ohledy, které by snad dřívě (před uzavřením sňatku) měly vliv na rozsudek jeho, a veškeren zřetel soustřediti musí již jen v tom, zda možno za daných okolností dáti přivolení. Přivolení má soudce odepříti jen tehdy, když k tomu vybízejí důvody velmi závažné.

Vůbec nemá poručenstvo manželství odpírati potud, pokud to jest v zájmu poručencově. Dal-li ostatně poručenský úřad dodatečně přivolení ke sňatku, není potřebí opětného slavnostního prohlášení před správcem duší a dvěma hodnověrnými svědky, jak nařizuje § 88 o. o. z. (dek. dv. ze dne 22. září 1821 č. 1802 sb. z. s.).

VI. Spoluporučník.

V první řadě povolána jest matka a bába ku poručnictví, avšak jim zříditi jest spoluporučníka; i co do volby spoluporučníka rozhoduje testamentární nařízení otcovo, jinak návrh poručnice a příbuzných nezletilého. Spoluporučník má přislíbiti, že pečovati bude o blaho poručence a že bude poručnici radou svou nápomocen; proto závady musí odstraniti a k tomu cíli v případu nutnosti učiniti o nich vrchnoporučenskému úřadu oznámení. Dále jest povinen spolupodepsati žádosti poručnice při jednáních právních, k nimž vyhledává se schválení vrchnoporučenského, nebo má — rozchází-li se mínění poručnice a jeho — podati soudu poručenskému své zvláštní dobrozdání. Spoluporučník není práv v té míře jako poručník, nýbrž jest prost každé další zodpovědnosti jsa povinen toliko šetřiti uvedených právě závazků. Uloží-li se spoluporučníkovi správa jmění, přejímá tím na sebe povinnosti kuratora. Pomine-li úřad poručnice, dlužno zpravidla za poručníka povolati spoluporučníka (§§ 211—215 o. o. z.). Provdá-li se poručnice a neoznámí to soudu, jest konečně spoluporučník povinen sám to soudu oznámiti s dobrozdáním, má-li se přivoliti k tomu, aby byla na dále poručnicí (§ 255 o. o. z.). Zákonné důvody omluvné platí ovšem obdobou o spoluporučníkovi.

VII. Vrchnoporučenský dohled a kontrola.

Poručník musí vždy při důležitých jednáních vymoci si schválení vrchnoporučenského soudu, kterýž má od případu k případu zkoumati, je-li zamýšlené jednání právní jemu předložené na prospěch nezletilého a zda šetřeno jest všech zákonných opatření, aby nezletilec neutrpěl nižádné škody na jmění a osobě své; proto jest soud spoluzodpověden. § 233 o. o. z. vypočítává řadů případů, kde vázán jest poručník vrchnoporučenským schválením. Tím však nejsou všechny případy vrchnoporučenského schválení vyčerpány, neboť zákon uvádí jen některé případy, nemoha všechny možné případy do posledního vyčísti. Takovýmito případy jsou: přijetí neb odmítnutí dědictví, zcizení jmění nezletilcova, uzavírání smluv pachtovních, výpověď kapitálů pupilárně pojištěných, postupy pohledávek, narovnání sporů právních, nastoupení nebo pokračování v podniku, zanechání továrny, obchodu nebo živnosti, uzavírání smluv o zápůjčky (rozh. ze dne 8. listopadu 1877 č. 12192, sb. 6642), zrušení spoluvlastnictví (rozh. ze dne 20. května 1857 č. 5053), pronájem nemovitých statků na dobu delší, než v místě obvyklou (rozh. ze dne 20. září 1859 č. 10735, sb. č. 866), schválení ku podání žaloby a ku zahájení právních rozepří (rozh. ze dne 22. ledna 1878 č. 720, sb. č. 6809), submisi (rozh. ze dne 11. listopadu 1857 č. 9780, sb. 466), smír o soudci rozhodčím (dv. dek. ze dne 6. prosince 1822 č. 1911 sb. zák. soud.), pronájmy s výpovědí delší, než jaká obyčejně se ujednává (§ 189 cit. pat.), přijetí a kvitování kapitálu (§ 234 o. o. z.), způsob upotřebení kapitálu (§ 295 o. o. z.), vybírání úroků z cenných papírů deponovaných nebo splátek alimentačních (rozh. ze dne 24. června 1884 č. 7419 sb. č. 10089), chce-li vstoupiti v manželství nedospělec, vyhotovení a uzavírání smluv.

VIII. Ručení poručníka a soudu vrchnoporučenského.

1. Poručník práv jest ze své viny, nikoli však z viny osob jemu podřízených.

2. Zřídí-li však poručník úmyslně osoby neschopné, podržel-li takové osoby, nebo nenaléhal-li na náhradu škody jimi způsobené, zodpověden jest i za tuto nedbalost.

3. Dopustil-li se vrchnoporučenský soud ve svém úřadu nedbalosti v neprospěch nedospělého, jest za to zodpověden, a zavázán nahraditi vzešlou škodu, není-li tu jiných prostředků k náhradě; ručí tedy soud vrchnoporučenský toliko podpůrně (subsidiárně) (§§ 264 a 265 o. o. z. Náhradu tuto dlužno ku platnosti přivésti cestou řízení syndikátního (viz dotyčný čl.); leč stížností syndikátní žádati lze jen o náhradu, nikoli však o neplatnost soudních opatření (rozh. ze dne 6. srpna 1867 č. 6657 sb. č. 2833).

IX. Poručenství nad nalezenci. Viz čl. Nalezince.

X. Odměna poručníkova

1. Přičinlivým poručníkům může soud přiznati poměrnou roční odměnu z příjmů ušetřených; odměna tato nesmí však obnášeti více než 5% čistých příjmů nezletilcových a může dosahovati ročně nanejvýš 4000 zl.

2. Je-li jmění nezletilého tak skromné, že nelze z něho ušetřiti ničeho nebo jen málo, může se poručníku aspoň na konci poručnictví poskytnouti odměna okolnostem přiměřená, zachoval-li jmění poručencovo neztenčené, nebo nezletilci zjednal slušné zaopatření (§§ 226 a 227 o. o. z.).

3. Poručníku odstupujícímu přiznati lze odměnu (remuneraci) jen z oněch příjmů, které skutečně vybral při uzavření svého účtu, nikoli však z oněch příjmů, které má súčtovati teprve jeho nástupce (dv. dek. ze dne 9. července 1802 č. 568 sb. zák soud.).

4. Poručník nemůže však požadovati zvláštní odměny za jednotlivé, třeba sebe větší práce (rozh. ze dne 24. března 1858 č. 1688 sb. č. 531).

XI. Skončení poručenství.

Zákonné důvody zániku jsou:

1. smrt nezletilcova (§ 240 o. o. z.);

2. obživnutí zaniklé moci otcovské (§§ 176, 250 o. o. z.);

3. dosáhne-li poručenec zletilosti (§ 251 o. o. z.). Avšak soud vrchnoporučenský může nařídíti prodloužení poručenství na delší nebo neurčitou dobu, žádá-li za to nebo jeví-li se to potřebou dle vyslechnutí poručníka a příbuzných pro vady tělesné nebo duševní poručencovy, pro marnotratnictví nebo z jiných závažných důvodů.

4. Byl-li poručenec prohlášen za zletilého, dokonáním 20. roku. Prohlášení za zletilého má místo teprve, když podáno bylo dobrozdání poručníkovo a v každém případu též nejbližších příbuzných, po případě i dobrozdání nezletilého. Prohlášení za zletilého má tentýž právní účinek jako skutečné dosažení plnoletosti.

5. Úplynutím doby, na kterou byl poručník zřízen nařízením testamentárním nebo soudním.

6. Nastoupí-li událost (rozvazovací výminka), dle které pominouti má poručnictví (§ 256 o. o. z.).

7. Bylo-li přiděleno poručnictví osobě jako domnělému nejbližšímu příbuznému nezletilcovu, může tato osoba místo sebe navrhnouti později objeveného bližšího a způsobilého příbuzného, avšak bližší příbuzný nemá

právo žádati, aby mu vzdálenější příbuzný postoupil poručnictví, ve které se sám uvázal, třeba mu bylo zabráněno jakkoli, aby se dříve hlásil.

8. Byla-li matka nebo bratr nedospělého sami nezletilými v čas, kdy mu zřízen byl poručník, mohou sami žádati za poručnictví, jakmile plnoletosti dosáhnou.

9. Povolal-li soud k poručnictví osobu nepříbuznou, může se každý příbuzný hlásiti do roka o svěření poručnictví (§§ 258 a 259 o. o. z.).

XII. Propuštění poručníka nastává:

1. z povinnosti úřední:

a) následkem správy povinnostem se příčící,

b) následkem zákonného důvodu vylučovacího (§ 254 o. o. z.);

2. k žádosti poručníkově, uvádí-li důvod po zákonu jej úřadu toho osvobozující;

3. provdá-li se nezletilá, záleží na posouzení soudu, má-li býti opatrovnictví postoupeno manželovi (§ 175 o. o. z.). Poručník může zpravidla složiti poručnictví toliko na konci roku poručenského, když byl jeho nástupce správu jmění řádně přejal. Soud může mu však poručenství odníti, shledá-li, že je to v zájmu osoby nebo jmění poručencova (§ 261 o. o. z.).

XIII. Právo trestní.

1. Týrá-li poručník nezletilého tak, že utrpěti by mohl škodu na těle, potrestán býti má pro přestupek proti bezpečnosti tělesné (§ 413 tr. z.), při čemž se předpokládá, že týrání stalo se u výkonu práva kázně (rozh. ze dne 8. ledna 1881 č. 11949 sb. č. 303), ježto by jinak nastoupil trest dodle § 411 tr. z. Utrpí-li nezletilec těžké poškození na těle, jest čin ten potrestati jako zločin dle § 452 tr. z. (rozh. ze dne 14. května 1891, č. 2144, sb. č. 1430). Je-li poručník potrestán pro zlé nakládání svým poručencem, má býti ihned sesazen z poručnictví; zastával-li úřad svůj ku skutečnému prospěchu, má býti poručníku udělena přísná soudní důtka, při bezplatném poručnictví potrestán býti má vězením od jednoho týdne do jednoho měsíce. Dopustí-li se poručník zlého nakládání opětně při jiném poručenci, nebo naskytnou-li se i při prvním nakládání okolnosti § 415 tr. z. (zpětnost [recidiva], těžké týrání, obava dalšího nebezpečí), jest poručník takový na dále k poručnictví neschopným, a vedle toho nastupuje i trest od jednoho týdne do 3 měsíců (§§ 417, 418, 415 a 416 tr. z.).

2. Unese-li kdo lstivě nebo násilně poručníku jeho poručence, dopouští se zločinu veřejného násilí spáchaného únosem (§ 96 tr. z.).

3. Poručník dopouští se zločinu svádění ke smilstvu, svádí-li svého poručence ku páchání nebo trpění smilného jednání (§ 132 tr. z.).

4. Kuplířství tresce se jako zločin na poručníkovi, dopustí-li se ho na svém poručenci.

5. Útoky na dobré jméno zemřelého poručníka může poručenec odraziti na ochranu památky někdejšího poručníka svého jsa oprávněn stíhati takové útoky žalobou trestní pro urážku na cti (§ 495 tr. z.).

Pořad knihovní.

I. Určení knihovního pořadu.

Pořad knihovního zápisu řídí se dle § 66 jedn. ř. okamžikem, kdy žádost knihovního soudu došla. Čas dojití poznamená se na každé žádosti knihovní dle hodin a minut.

Postoupil-li vlastník touž nemovitost dvěma rozličným osobám, připadne tomu, kdo dříve žádal za knihovní vklad (§ 440 o. o. z.). Dle

§ 440 o. o. z. neškodí, že nabyvatel, který za knihovní vklad svého práva žádá, o tom ví, že táž věc již dříve někomu jinému postoupena byla (rozh. ze dne 23. října 1873 č. 8489 sb. 5114, rep nál. 59); jen když druhý kupec lstivě jednal, může dřívější kupec převodu vlastnictví odporovati (rozh. ze dne 7. listopadu 1883 č. 11.280, sb. 9641).

II. Stejný knihovní pořad více zápisů.

Došlo-li současně několik žádostí a stalo-li se dle toho několik zápisů, jsou tyto co do pořadu sobě rovny (§ 29 kn. z. odst. 2). Týkají-li se tyto současně došlé žádosti téhož těla knihovního, budiž při každém zápisu jakož i na každé žádosti výslovně poznamenáno, že žádosti ty došly současně (§ 103 kn. ř., § 66 jedn. ř.). Za podání současně došlá pokládají se podání, která v úředních hodinách došla toutéž poštou, dále podání současně do podatelny donesená, jakož i všechna podání, která dojdou mimo hodiny úřední (§ 66 jedn. ř.).

Důsledkem současnosti více práv zástavních jest, že při realisaci nemůže žádný zástavní věřitel dovolávati se přednosti před ostatními. (Viz čl. Konkurence knihovního pořadí.)

III. Postoupení přednosti.

Každý hypotekární věřitel může postoupiti přednosť hypotekární pohledávce současně nebo později zapsané před svou hypotekární pohledávkou. Tím nejsou však práva a pořad ostatních věřitelů dotknuta, poněvadž smlouvami dvou nebo více osob práva třetích, kteří na smlouvách těch účastenství neměli, zásadně dotknuta býti nemohou. Postoupení přednosti nutně předpokládá, že hypotekární pohledávka, před kterou se pořad postupuje platně pozůstává. Neboť, ač právo zástavní i když pohledávka zaplacena byla, pokud vymazáno není, trvá dále (§ 409 o. o. z.), přece sluší souditi hledíc k § 30 kn. z, který stanoví, že postoupením přednosti práva ostatních věřitelů dotknuta býti nesmí, že by byla práva osob třetích citelně porušena, kdyby bylo dovoleno pohledávce po právu již nepozůstávající posavadní její pořad zachovati aneb tento zadnějšímu věřiteli postoupiti. Jinak rozh. ze dne 29. května 1889, jež zadnějšímu věřiteli postoupenou přednosť proto zachovává, poněvadž právo zástavní v knihách ještě vymazáno není, ač pohledávka, pro kterou bylo zřízeno, pominula. Při tom dlužno uvážiti, že by v případě nepoctivosti (malae fidei), kde oběma stranám — i tomu, kdo přednosť postoupil i jeho kontrahentovi — známo bylo, že pohledávka již pominula, příležitosť se poskytla ostatní věřitele zkrátiti, což se patrně příčí smyslu i duchu § 30 kn. z.

IV. Poznámka knihovní přednosti.

Vlastník může žádati za knihovní poznámku, že chce svou nemovitost prodati, nebo zápůjčkou, jejíž výši třeba udati, obtížiti, aby tím založil knihovní pořad běžící od podání této žádosti pro ona práva, jež následkem zmíněných jednání do knih budou zapsána (§ 53 kn. z.). Vzájemný pořad více zápůjček, které na zakladě této knihovní poznámky, ne však současně učiněny a vtěleny byly, řídí se dle § 29 kn. z. (rozh. ze dne 25. srpna 1880 č. 9361, sb. 8073. Ostatně viz čl. Poznámka knihovní).

V. Pořad hypoteky simultání.

Pro pořad hypotéky simultání rozhodnou je při každém jednotlivém knihovním tělese doba, kdy žádosť za povolení zápisu soudu knihovního, v jehož knihách byl zápis vykonán, došla (§ 110 kn. z.).

VI. Pořad pohledávek proti železnicím.

Závady a práva při vyšetřování pozemků železničních zjištěná nebo později s přivolením správy státní zřízená mají přednosť před právem zástavním, jež bylo nabyto ke knihovní jednotě v některé vložce železniční zapsané. Tuto přednosť mají dotčené závady a práva i tehdá, když v době, kdy se právu zástavnímu platnosť zjednala, zapsány ještě nebyly.

Jde-li o upotřebení příjmů sekvestrací neb dražbou docílených aneb má-li se rozděliti cena, která se utržila prodejem v konkursu předsevzatým, mají přednost pohledávky vzniklé výlohami provozovacími (tudíž výlohami jichž žádá řádné provozování) podobně jako pohledávky zakládající se v závazcích ze vzájemného zúčtování (tudíž v obnosech, jež následkem vzájemného styku veřejných ústavů dopravních pro jiný ústav byly vybrány) před pohledávkami hypotečními do některé vložky železniční zapsanými. Pokud se týče pořadu prioritních železničních obligací, přísluší majitelům jich právo zástavní ke všem nemovitostem co záruka daným, pokud ony v době, kdy se žádalo za zápis knihovní práva zástavného, byly v držení podnikatelstva. Ohledně nemovitostí, k nimž práva zástavní zápisem knihovním nabyti nelze, poněvadž knih takových tu není, rozhodna je doba, kdy právo zástavní jiným řádným způsobem k nemovitostem těm nabyto bylo. Pořad několika práv zástavních na základě dotčených předpisů nabytých řídí se dobou daného zjištění, ač nebyl-li v době vzniku dluhu jiný poměr pořadu stanoven (§§ 46, 47 a 48 zák. ze dne 19. května 1874 č. 70 ř. z. o zakládání knih železničních). (Ostatně viz čl. Dráhy.)

Pořad věřitelů konkursních viz Konkurs, Nároky věřitelů konkursních a Podstata konkursní.

Pořádek veřejný. (Zločin rušení veřejného pořádku.)

I. Pojem.

Tento zločin pojímá v sobě několik druhů;

1. dopouští se ho: kdo ruší pořádek

a) veřejně, t. j. tím způsobem, že čin mohl být pozorován od úplně neurčitých osob (nál. kas. dv. ze dne 4. května 1885, sb. č. 783) nebo před více lidmi, kteří však nemusí býti současně přítomni (nál. kas. str. ze dne 23. března 1891, sb. č. 1431), nebo v tiskopisech, rozšířených spisech nebo vyobrazeních;

b) snaží se ponuknouti k opovržení nebo nenávisti k osobě císařově, proti jednotnému svazku státnímu císařství, proti formě vládní, správě státní nebo proti ústavě říšské (čl. II. zák. ze dne 17. února 1862 č. 8 ř. z. z r. 1863), nebo

c) vyzývá, podněcuje nebo svésti hledí k neposlušnosti, vzepření se neb odporu proti zákonům, nařízením, nálezům neb opatřením soudů nebo jiných veřejných úřadů nebo k odepření daní nebo dávek uložených k účelům veřejným (viz čl. Pobuřování).

2. Téhož zločinu se dopouští, kdo snaží se založiti spolčení nebo svésti hledí jiné k účastenství při něm nebo sám jakýmkoli způsobem se účastní takového spolčení, které si za účel vytklo některou činnost v odst. I. lit. *a*, *b* označenou. Trest zločinů pod č. 1, 2 vytčených jest těžký žalář od 1—5 let (§ 65 tr. z.).

3. Zločinu rušení veřejného pořádku se však dopouští i ten, kdo (ať v tuzemsku nebo v cizozemsku — srv. rozh. min. sprav. ze dne 12. září

1863 č. 1322) podnikne proti cizímu státu nebo jeho mocnáři některou činnost označenou v § 58 tr. z. tvořící zločin velezrády, pokud zákony cizího státu nebo zvláštními smlouvami vzájemnost jest zaručena a v Rakousku zákonitě vyhlášena, což dosud platí jen ohledně Ruska (nař. min. sprav. ze dne 19. října 1860 č. 233 ř. z.). Trest tohoto zločinu jest žalář od 1—5 let, při přitěžujících okolnostech těžký žalář od 5—10 let (§ 66 tr. z.).

II. Podle odst. I. § 66 tr. z. dopustil se zločinu rušení veřejného pořádku i ten, kdo spáchal některou velezrádnou činnost označenou v § 58 tr. z. proti některému německému státu spolkovému nebo proti mocnáři některého z těchto států, pokud v tom není těžkého hrdelního zločinu. Ustanovení toto pozbylo platnosti následkem rozpuštění německé jednoty (čl. 4. pražského míru mezi Rakouskem a Pruskem ze dne 23. srpna 1866 č. 103 ř. z.).

III. Tatáž ustanovení o zločinu rušení veřejného pořádku obsahuje tr. zák. voj. (§§ 341—343) a tr. zák. pro Bosnu a Hercegovinu (§§ 142, 143).

IV. Osnova nového trest. zákona nezná více podněcování ku opovržení a nenávisti, ale ovšem ostatní uvedené případy zločinu rušení veřejného pořádku.

Pořízení poslední. (Vůle poslední.)

I. Pojem.

Pořízením posledním rozumíme odvolatelné nařízení, jímž zůstavitel své jmění neb část jeho jedné nebo více osobám pro případ smrti zanechává (§ 552 o. o. z.). Obsahuje-li poslední pořízení, ustanovení dědice sluje závěť (testament), obsahuje-li však jen jiná opatření, sluje dovětek (kodicil) (§ 553 o. o. z.). Toto rozdělení posledních pořízení v testamenty a kodicily pochází z práva římského. Slovo »testamentum« pochází od »testari«, které znamená nejen někomu něco dosvědčiti (Theophil, ad pr. Inst. II 10), nýbrž i vyzvati někoho k svědectví v nějaké věci (Gell. Noct. Att. lib. XV. cap. 13 in fine). Týž smysl má i slovo »contestari«, proto též Ulpián (l 20 § 2 D 28, 1) nazývá jednání testamentární »suprema contestatio«. Tento poslední smysl jest základem testamentu, poněvadž zůstavitel při »nuncupatio« při »testamentum per aes et libram« obvyklé svědky výslovně za svědectví žádal a toto vyzvání výslovně »testatio« se nazývá (Ulpian Fragm. tit. XX, 9). Testamentum značí dále ještě listinu obsahující poslední vůli zemřelého a druhdy i dědictví testamentem nabízené (Briss. de v. s. Test. n. 2).

Z pojmu obsaženého v § 553 o. o. z. ve spojení s § 552 o. o. z. plyne:

1. Testament musí obsahovati pořízení o jmění zůstavitelově buďsi o celém buďsi o části, nechať tato jest vzhledem k celku určena čili nic (§ 532, 535 o. o. z.).

2. Pořízení testamentární stane se účinným smrtí zůstavitelovou.

3. Testament jest jednostranný projev vůle.

4. Testament jest odvolatelný projev poslední vůle zůstavitelovy (§ 552 ve spojení s § 553 o. o. z.).

II. Způsobilosť k pořizování.

Způsobilosť testament zříditi (t. zv. testamenti factio activa), která zde musí býti v době zřízení testamentu, přísluší dle o. o. z. zásadně každému. Každý kdo dokonal 18. rok (§ 569 o. o. z.), může testament učtniti.

Příčiny nezpůsobilosti k pořizování jsou dle o. o. z.:

1. Nedostatek příčetnosti:

Nezpůsobilými jsou tudíž osoby nezpůsobilé míti svou vlastní vůli neb osoby vůle nemající:

a) Prokáželi se, že stalo se poslední pořízení ve stavu zuřivosti, šílenosti, blbosti neb opilství jest neplatným (§ 566 o. o. z.).

Kdo má opatrovníka ne proto, že je blbým, nýbrž že je nezpůsobilým obstarávati své záležitosti, může poslední pořízení učiniti (roz. sb. »Gl. U.« č. 419). Dle analogie § 567 o. o. z. lze příčetnost dokázati i jinými průvodními prostředky než znalci (roz. sb. »Gl. U.« 334, časop. »Ger. Z.« z r. 1852 č. 98, časop. »Ger. Z.« z r. 1854 č. 65).

b) Tvrdí-li se, že zůstavitel, který rozumu pozbyl, v době posledního pořízení byl zcela příčetným, třeba toto tvrzení náležitě prokázati a sice buď znalci neb osobami vrchnostenskými, jež náležitě prozkoumaly duševní stav zůstavitelův neb jinými spolehlivými důkazy (§ 567 o. o. z). Světlé okamžiky (lucida intervalla) lze prokázati i spolehlivými svědky (roz. sb. »Gl. U.« č. 334). (Viz čl. Okamžiky světlé.)

2. Prohlášení za marnotratníka:

Kdo byl soudně za marnotratníka prohlášen, může jen o polovici svého jmění poslední pořízení učiniti; druhá polovice připadne zákonným jeho dědicům (§ 568 o. o. z.).

3. Fysicky zletilí, nad nimiž bylo poručenství prodlouženo, jsou úplně způsobilí testament učiniti (roz. sb. »Gl. U.« č. 575; srv. též rozh. sb. »Gl. U.« č. 419 již pod č. 1 citované).

4. Nedostatečný věk:

Nedospělci platně pořizovati nemohou. Nezletilci, kteří nedosáhli ještě 18. roku, mohou jen ústně před soudem poslední pořízení učiniti. Soud nechť se přiměřeným způsobem přesvědčí, zda se děje prohlášení poslední vůle svobodně a s rozvahou (§ 569 o. o. z.). Osoby mladší 18 let mohou poslední pořízení i před notářem učiniti, při čemž notář zachovati se má dle předpisů § 569 o. o. z. (§ 70 not. ř.) K formální platnosti takového testamentu stačí udání v protokolu, že zůstavitel projevil vůli svou, jsa úplně příčetným a prost donucení, podvodu a omylu (roz sb. »Gl. U.« č. 5895, 6699). Aby byl přibrán zákonný zástupce nezletilcův, zákon nežádá.

5. Podstatný omyl zůstavitelův činí poslední pořízení neplatným. Omyl je podstatným, když se zůstavitel mýlil v osobě, kterou obmysliti aneb v předmětu, který odkázati chtěl (§ 570 o. o. z.). Je-li patrno, že obmyšlená osoba neb odkázaná věc jen nesprávně byla označena nebo popsána, jest nařízení platným (§ 571 o. o. z.). I když se sezná, že pohnutka zůstavitelem udaná je mylnou, zůstává nařízení platným, leč že by se dokázalo, že vůle zůstavitelova spočívala výhradně na této mylné pohnutce (§ 572 o. o. z.). Důkaz, že mylná pohnutka byla jedinou, přísluší tomu, kdo testament v odpor béře (roz. sb. »Gl. U.« č. 9845). (Viz čl. Omyl v právu občanském.)

6. Sliby řádové: Řeholníci jsou zpravidla nezpůsobilí činiti poslední pořízení. Výjimky nastávají, když řád zvláštní výhody požívá, že jeho členové poslední pořízení činiti mohou, neb když řeholníci následkem zrušení kláštera, ústavu neb řádu posavadního stavu pozbyli aneb když takového postavení dosáhnou, že je ve smyslu politických nařízení za příslušníky řádu, ústavu nebo kláštera více pokládati nelze, nýbrž že úplné

vlastnictví nabývati mohou. V těchto případech mohou tudíž o svém jmění na případ smrti pořizovati (§ 573 o. o. z.) (viz čl. Kláštery).

7. Deserce: Deserteři jsou nezpůsobilí pořizovati ode dne útěku až do dne dobrovolného návratu neb dodání. Ano i poslední pořízení dříve učiněné jest neplatné ohledně jmění v tuzemsku se nacházejícího (dv. dek. ze dne 24. února 1842 č. 589 sb. z. s. a § 208 lit. *a)* a *b)* voj. tr. z.).

III. Forma a druhy posledních pořízení.

O. o. z. užívá v marginální rubrice k § 577 výrazu »Vnější forma prohlášení poslední vůle«, naproti tomu mluví se v marginální rubrice k § 553 o vnitřní formě, čímž patrně míněn jest obsah posledních pořízení. Forma testamentu v starořímském právu byla slavnostní »legare patris familias lege speciali« před shromážděním národa (in comitiis calatis, testament míru) za jeho schválení aneb byl li zůstavitel vojín (miles) v kruhu vojska (in procicitu, test. válečný). Pojmenování »testamentum, testari« t. j. »coram testibus legare« vzniklo teprve, když shromáždění národa 5 občany co svědky spolupůsobící úřadové libripendem a familiae emptorem« byli zastoupeni a jednání před všemi těmito »mancipatione familiae« (trh na oko per aes et libram) zůstavitelem bylo předsevzato. Z testamentu »in procinctu« vyvinul se znenáhla bezforemní testament vojenský a testament mancipační stal se civilním testamentem soukromým. Záhy ale vešlo v obyčej sdělati o tomto ústním jednání listinu průvodní (tabulae), která byla pečeťmi a jmény (obsignatio, superscriptio) 5 svědků a ostatních 2 spolupůsobících osob opatřena. Na základě této listiny poskytl pak praetor jmenovanému v ní »heredi« prozatímní bonorum possessio (secundum tabulas). Brzy byla tato listina průvodní sama za testament pokládána a symbolická forma mancipationis familiae vždy více z obyčeje vycházela. Tak povstal vedle nesymbolického civilního neb ústního testamentu testament praetorský nebo písemný. Když pak oživlo v pozdější době císařské veřejné zřizování (však v novějším smyslu instrumenti publici) byly nařízeny pro zvláštní okolnosti a osoby dílem volnější dílem tužší formy.

Vzhledem k náležitostem, jichž při zřizování různých testamentů dlužno šetřiti, lišíme:

1. testamenty soukromé neb mimosoudní. Mimosoudní testament lze opět ústně neb písemně zříditi (§ 577 o. o. z.).

a) Písemná mimosoudní poslední pořízení: *α*) Chce-li zůstavitel písemně pořizovati beze svědků, musí testament vlastnoručně psáti a podepsati (t. holographum). Připojení dne, roku a místa, kde byla poslední vůle učiněna, třeba sice není, avšak je radno k uvarování sporů (§ 578 o. o. z.). Povaha a vnější forma látky listiny testamentární je nerozhodna (roz. sb. »Gl. U.« č. 274). Poslední pořízení psané na více nesvázaných listech, z nichž jen poslední je datován a podepsán, jest platným, pokud pravost a souvislost obsahu je nepochybna (rozh. sb. »Gl. U.« č. 793, 9523), je-li jen první stránka podepsána, následující nařízení neplatí (roz. sb. »Gl. U.« č. 563).

β) Poslední vůle psaná osobou třetí musí býti od zůstavitele vlastnoručně podepsána a musí zůstavitel spis ten třem způsobilým svědkům, z nichž aspoň dva současně přítomni býti musí, jako své poslední pořízení označiti. Konečně nechť se svědkové podepíší buď uvnitř nebo zevně, vždy však na listině samé ne snad na obálce, co svědkové poslední vůle (t. allographum). Obsah testamentu svědek znáti nemusí (§ 579 o. o. z.). Byla-li

zůstaviteli při podpisu ruka vedena, zůstává pořízení nicméně platným (roz. sb. »Gl. U.« č. 4162). Při písemních testamentech nemusí svědci znáti zůstavitele osobně (roz. sb. »Gl. U.« č. 1604). Poslední pořízení zřízené před notářem a 2 svědky je co písemní soukromé poslední pořízení vždy platným (rozh, sb. »Gl. U.« č. 1084). Podpis »co (dožádaný) svědek« stačí; dodatek »co svědek poslední vůle« není nezbytným (rozh. sb. »Gl. U.« č. 2097, 3419, 4148, 7546). I jinými, než testamentárními svědky lze dokázati, že šetřeno bylo náležitostí § 579 o. o. z. roz. sb. »Gl. U.« č. 281). Prohlášení svědka, že jeho podpis je nepravý, může testamentu účinnost odníti (rozh. sb. »Gl. U.« č. 701). Neumí-li zůstavitel psáti, musí šetřiti nejen náležitosti v § 579 o. o. z. předepsané, nýbrž musí na místo svého podpisu vlastnoručně připojiti též znamení ruky a sice u přítomnosti všech 3 svědků. Opatrnost radí k tomu, by jeden ze svědků jméno zůstavitelovo připojil, aby byl tím usnadněn důkaz, kdo je zůstavitelem (§ 580 o. o. z.). § 580 o. o. z. nežádá, by spis byl zůstaviteli přečten (roz. sb. »Gl. U.« č. 1327). Připojení znamení ruky osobou písma znalou se nepřipouští (rozh. sb. »Gl. U.« č. 6337), leč že by pro nemoc osoba ta psáti nemohla (rozh. sb. »Gl. U.« č. 549). Podpisy písmem hebrejským neb židovským, pokud se nacházejí na listině soukromé v tuzemsku v některé v zemi obvyklé řeči zřízené, pokládají se jen za znamení ruky, sluší tudíž v podobných případech šetřiti předpisů daných o listinách znamením ruky vydatelovy opatřených (dv. dek. ze dne 19. února 1846 č. 938 sb. z. s.).

δ) Nemůže-li pořizovatel čísti, budiž mu spis jedním svědkem u přítomnosti ostatních dvou svědků, kteří do obsahu nahlédli, přečten a zůstavitel potvrď, že spis jeho vůli odpovídá. Písatel poslední vůle může býti ve všech případech zároveň svědkem (§ 581 o. o. z.). Nebylo-li předpisu, že svědkové mají nahlédnouti v obsah spisu, náležitě šetřeno, nemá to v zápětí neplatnost, když se pravost nepopírá (rozh. sb. »Gl. U.« č. 968, 3277, 7536).

ε) Poukáže-li zůstavitel na lístek nebo spis, je to jen tehdá účinným, když takový spis vykazuje všechny náležitosti platného posledního pořízení. Jinak slouží podobné písemné poznámky zůstavitelovy jen k vysvětlení jeho vůle (§ 582 o. o. z.).

b) Mimosoudní ústní poslední pořízení:

α) Zůstavitel, který nechce nebo nemůže zachovati náležitosti testamentu písemného, může ústní pořízení učiniti (§ 584 o. o. z.). Neformální písemní pořízení může platiti co ústní (roz. sb. »Gl. U.« č. 44, 367, 1627, 3147, 6287, 7079).

β) Kdo ústně pořizuje, musí svou poslední vůli vážně projeviti před třemi způsobilými svědky, kteří současně přítomni býti musí a zároveň potvrditi mohou, že se v osobě zůstavitelově nesběhl ani podvod ani omyl (t. nuncupativum). Není sice nutno, avšak radno, by svědkové buď všichni společně aneb každý pro sebe prohlášení zůstavitelovo buď sami si napsali aneb pokud možná brzo napsati dali (§ 585 o. o. z.; t. nuncupativum in scripturam redactum). Nežadá se, by svědkové testamentární byli zůstavitelem samým povoláni (rozh. sb. »Gl. U.« č. 2371, 6846), neb aby byli povoláni výslovně co svědkové poslední vůle (rozh. sb. »Gl. U.« č. 6621), ovšem ale musí jim býti oznámeno, že se jedná o ústní pořízení (roz. sb. »Gl. U.« č. 4583). Potvrdí-li se spis co poslední pořízení, není to ústním pořízením (roz. sb. »Gl. U.« č. 1600, 3277).

γ) Má-li býti ústní poslední pořízení právoplatným, musí býti potvrzeno k žádosti každého, kdo zájem v tom má, srovnalou výpovědí 3 svědků aneb aspoň dvou, pokud by jeden z nich již vyslechnut býti nemohl (§ 586 o. o. z. a §§ 65—67 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.).

c) Privilegovaná (výsadná) pořízení. Za jistých okolností dopouštějí se úchylky z pravidelných forem testamentárních. Sem náleží:

α) poslední pořízení učiněná za plavby neb v čas moru neb jiné nakažlivé nemoce. Platnými svědky jsou zde i řeholníci, ženy neb mladíci 14. rok dokonavší (§ 597 o. o. z.). Stačí pak svědkové dva, z nichž jeden může testament psáti. Je-li nebezpečí nákazy, není třeba současné přítomnosti obou (§ 598 o. o. z.). Poslední pořízení osob, jež onemocněly v ústavech kontumačních, nemá potřebí žádné formy (pokud to zemské zákony připouštějí) (§ 71 kontumačního řádu publik. dekr. dv. kanc. ze dne 30. června 1837 sv. 65 sb. z. pol. a nař. ze dne 8. června 1837 *B.* 2254). Výsadné tyto testamenty pozbývají platnosti v 6 měsících po skončené plavbě, pokud se týče po zániku epidemie (§ 599 o. o. z.).

β) Poslední pořízení vojínů (viz tento čl.).

2. Veřejná poslední pořízení. Poslední pořízení mohou býti zřizována též za spolupůsobení veřejné autority a jsou dle toho:

a) Soudní poslední pořízení. Zůstavitel může před soudem písemně neb ústně pořizovati (t. judiciale):

α) Písemné pořízení musí zůstavitel vlastnoručně podepsati a soudu osobně odevzdati (t. judici oblatum).

β) Soud upozorniž zůstavitele na to, že musí býti připojen jeho vlastnoruční podpis, na to spis soudně zapečetí a na obálce poznamená, čí poslední vůli obsahuje. O tom sepíše se protokol (t. apud acta conditum) a spis se soudně uschová, když bylo potvrzení o jeho přijetí vydáno (§ 587 o. o. z.). Poslední pořízení může každý okresní soud bez ohledu na příslušnost přijati (§ 121 jur. nor.). Nebyl-li zapečetěn soudní testament, nemá to v zápětí jeho neplatnost (roz. sb. »Gl. U.« č. 6699).

γ) Chce-li zůstavitel svou vůli ústně projeviti, sepíše se o tom protokol, který se pak podobně jako spis zapečetí a uschová (§ 588 o. o. z.).

δ) Soud, který přijímá písemní neb ústní pořízení, sestává nejméně ze 2 přísežných osob soudních, z nichž jedné přísluší pravomoc v místě, kde se pořízení děje. Druhou osobu soudní, mimo soudce, mohou též dva jiní svědkové nahraditi (§ 589 o. o. z.). V pádu potřeby mohou se osoby soudní odebrati do obydlí zůstavitelova, jeho poslední vůli vyšetřiti a pak o jednání protokol sepsati připojivše den, rok a místo zřízení (§ 590 o. o. z.).

ε) Předpisy o nepředpojatosti a způsobilosti svědků o zjištění osoby zůstavitelovy platí též při soudním testamentu, i o osobách soudních (§ 596 o. o. z.).

b) Notářská poslední pořízení.

α) Poslední pořízení, která byla před 2 notáři nebo před notářem a 2 svědky ústně zřízena nebo písemně odevzdána jsou na roveň postavena soudním posledním pořízením, předpokládajíc, že bylo šetřeno všeobecných předpisů daných o úřadování notářů a že zároveň byly zachovány jednak předpisy o soudních posledních pořízeních v §§ 569, 587 až 592, 594 až 596 o. o. z. obsažené, jednak i náležitosti §§ 72 a 73 not. ř. předepsané (§ 70 not. ř.).

β) Pokud jde o ústní poslední pořízení, poučí notář přiměřeným způsobem zůstavitele, jestliže tento něco nejasného neb dvojznačného ustanoviti

(nařídití) chce, co by snadno ke sporu vésti mohlo aneb čím účinek zůstavitelem zamýšlený vyjádřen není Trvá-li zůstavitel přes to na svém, sepíše sice notář poslední vůli, avšak výslovně podotkne, že na nesrovnalosti ty upozornil (§ 71 not. ř.).

γ) Je-li zůstavitel slepým, hluchým, němým neb hluchoněmým, třeba se zachovati dle předpisů § 59—61 not. ř. Nastane-li pro neznalost řeči některý z případů v § 62—64 not. ř. zmíněných, sluší zachovati předpisy tamtéž uvedené (§ 72 not. ř.). O úředním jednání sepíše se protokol za šetření předpisů § 68 not. ř.

δ) Nemůže-li strana připojiti ani znamení ruky, budiž překážka tato výslovně uvedena a svědky aktu potvrzena. Bylo-li poslední pořízení písemně odevzdáno, může strana k uzavření obálky, do které se poslední pořízení uschová, vlastní pečeť přitisknouti. Stalo-li se tak, budiž to v protokole vytčeno (§ 73 not. ř.). Bylo-li opomenuto notářský testament zapečetiti aneb nebyl-li sepsán protokol o notářském posledním pořízení, nemá to v zápětí neplatnost pořízení (rozh. sb. »Gl. U.« č. 6699, 7694). Ohledně svědků při notářských testamentech platí předpisy §§ 591, 592, 594, 595 a 596 o. o. z. (§ 70 not. ř.).

c) Pro testamenty zřízené před úředníky konsulátu platí zákonné předpisy o testamentech soudních.

IV. Společná poslední pořízení.

1. Testament obsahuje z pravidla jen poslední vůli jednoho zůstavitele (§ 583 o. o. z.). Testamenty, které se od více osob společně týmž spisem zřizují (t. zv. testamenty společné, test. simultanea), připouští se jen mezi manžely. Manželé pak buď se navzájem za dědice ustanovují (t. zv. vzájemné testamenty, test. reciprocum s. mutuum) aneb jiné osoby k dědictví povolávají (t. zv. test. mere simultaneum) (§ 1248 o o. z.).

2. Společný testament obsahuje dvě poslední pořízení o pozůstalosti jednoho každého manžela; přes tuto vnitřní dvojitost je tu však jen jeden testament a musí tudíž býti zřízen v takové formě, jež by oba projevy vůle zahrnula.

3. Ježto společné testamenty jen mezi manžely se připouštějí a o. o. z. o nich také v kapitole o smlouvách svatebních jedná (§§ 1217, 1248 o. o. z.), předpokládají arciť pravoplatné manželství (§ 1265 o. o. z.). Dle rozhodnutí nejv. soudu ze dne 2. července 1878 č. 3887 (rozh. sb. »Gl. U.« č. 7049 a rep. nál. 99) nepatří však vzájemné testamenty k smlouvám svatebním a není tudíž třeba notářské formy. Lze je i ústně zříditi.

4. V pochybnosti předpokládá se vzájemný testament a ne smlouva dědická; okolnost, že vzájemné ustanovení za dědice obsaženo jest ve smlouvě manželské, nerozhoduje (roz. sb. »Gl. U.« č. 311, 1662, 2627, 8887).

5. Byli-li ve vzájemném testamentu povoláni dědicové ku pozůstalosti manžela přeživšího, není tím vyloučena disposice tohoto nad jeho jměním, pokud je od druhého manžela nezdědil (roz. sb. »Gl. U.« č. 4977).

V. Svědkové posledního pořízení

1. Svědkové testamentární (k nimž může náležeti i písatel testamentu (§§ 581 a 598 o. o. z.) musí býti v době zřízení testamentu způsobilí, k testamentárnímu svědectví požádáni a ku svědectví ochotni (§§ 579 a 585 o. o. z.).

2. Naprosto nezpůsobilými k svědectví jsou:

a) členové duchovních řádů (§ 501 o. o. z.); byl-li řád sekularisován, jsou členové jeho způsobilými svědky (dv. dek. ze dne 20. května 1785 č. 433 sb. z. s.);

b) mladíci mladší 18 roků (§ 591 o. o. z.);

c) ženy (§ 591 o. o. z.);

d) smyslů zbavení, slepci, hluší neb němí a ti, kdo nerozumí řeči zůstavitelově (§ 591 o. o. z.);

e) osoby odsouzené pro zločin podvodu neb jiný zločin ze ziskuchtivosti spáchaný; nezpůsobilosť svědků nepomijí s pominutím trestních následků novely ze dne 15. listopadu 1867 č. 131 ř. z. (roz. sb. »Gl. U.« č. 3764, 5390, 10.024).

2. Relativně nezpůsobilými a sice jen ohledně dílu jim zanechaného:

a) dědic neb odkazovník ohledně podílu mu zanechaného jeho manžel, rodiče, děti, bratří a sestry neb osoby v témž stupni sešvagřené;

b) placené osoby domácí; služebníci dědicovi, kteří bydlí v dílně dědicově ne však v jeho domě, nenáleží k osobám domácím ve smyslu § 594 o. o. z. (roz. sb. »Gl U.« č. 4453). Aby bylo pořízení ve prospěch osob v § 594 a 595 jmenovaných platným, postačí, když 3 svědkové různí od osob těchto poslední vůli dle § 579 o. o. z. podepíší; aby slyšeli, že zůstavitel ústně potvrdil obsah pořízení, se nežádá (kn. jud. 55);

c) písatel poslední vůle, když zůstavitel jemu aneb jeho manželu, dětem, rodičům, bratřím a sestrám aneb osobám v témž stupni sešvakřeným něco zanechal; takové nařízení musí býti prokázáno způsobem v § 594 o. o. z. vytčeným (§ 595 o. o. z.).

VI. Obsah posledního pořízení.

1. Podstatný obsah testamentu tvoří ustanovení dědice (§ 553 o. o. z.). To záleží v jmenování určité osoby dědicem.

a) Označení dědice může státi se nejen udáním jeho jména, nýbrž každým jiným způsobem, z něhož dědice bezpečně lze seznati. Zůstavitel musí však dědice sám sobě jmenovati, nemůže jmenování jeho někomu třetímu zůstaviti (§ 564 o. o. z.). Aby ustanovení dědice bylo platným, třeba, by dědic byl způsobilým býti za dědice ustanovenu (§ 538 o. o. z.).

b) Zůstavitel může tolik dědiců jmenovati, kolik chce.

α) Jmenoval-li zůstavitel jediného dědice, neobmeziv jej na určitý podíl pozůstalosti, obdrží tento celou pozůstalost (dědic universální). Byl-li však mu vyměřen jen určitý díl, dostanou zbytek dědicové zákonní (§ 554 o. o. z.). Neplatí totiž v obč. zák. zásada římská: neque enim idem ex parte testatus et ex parte intestatus decedere potest (§ 5 Inst. de her. inst. 2, 14), nýbrž mohou konkurovati všecky 3 důvody delační (smlouva dědická, testament, posloupnost zákonná).

β) Bylo-li více dědiců povoláno bez určení podílu, dělí se o pozůstalost rovným dílem (§ 555 o. o. z.).

γ) Bylo-li více dědiců a sice všichni s vykázáním podílů, jmenováno a nevyčerpávají-li podíly celek, připadne zbytek dědicům zákonným. Povolal-li však zůstavitel dědice k celé pozůstalosti, nepřísluší zákonným dědicům žádný nárok, třebas zůstavitel při vypočtení obnosů aneb při výpočtu předmětů pozůstalostních něco přehlédl (§ 556 o. o. z.).

δ) Jsou-li z více dědiců ustanoveni někteří s určitým dílem (na př. třetinou, šestinou) jiní však bez určitého dílu, rozdělí se tito o zbytek pozůstalosti rovným dílem (§ 557 o. o. z.). Nezbude-li ničeho, srazí se ze všech určitých dílů pro dědice bez určitého dílu jmenovaného tolik, kolik obdržel dědic nejméně obmyšlený.

ε) Jsou-li podíly dědiců stejně veliké, vydá se dědici bez určitého dílu ustanovenému tolik, aby se mu dostalo dílu stejného s ostatními. Ve všech ostatních případech, kde se zůstavitel přepočetl, budiž dělení tak předsevzato, by pokud možná splněna byla vůle zůstavitelova dle poměrů ohledně celku stanovených § 558 o. o. z.

ζ) Jsou-li mezi povolanými dědici takové osoby, z nichž některé při zákonné posloupnosti sluší naproti ostatním pokládati za osobu jednu (na př. děti bratrovy proti bratru zůstavitelovu), pokládají se za osobu jednu i při dědění z testamentu. Spolek, obec, shromáždění (na př. chudí) pokládají se vždy za jednu osobu (§ 559 o. o. z.). Byl-li otec povolán k jedné a »ostatní příbuzní« ke druhé polovici, dědí tito dle linií (roz. sb. »Gl. U.« č. 741), rovněž zanechal-li někdo své jmění svým dědicům (roz. sb. »Gl. U.« č. 2884). Povolal-li zůstavitel své bratry a sestry, ač ví, že jsou v době zřízení testamentu již mrtvi, povolává tím jich potomky a sice dle kmenů.

η) Jsou li všichni dědicové bez určení podílů, aneb jsou-li vůbec slovy »rovným dílem« k dědictví povoláni a nemůže-li neb nechce-li některý z nich dědití, přirůstá uprázdněný podíl ostatním povolaným dědicům (§ 560 o. o. z.). To platí i tehdá, když některý z povolaných dědiců zemře před zůstavitelem (roz. sb. »Gl. U.« č. 820). Akrescence má místo, zdráhá-li se některý dědic se přihlásiti (roz. sb. »Gl. U. 403); je-li povolán jeden neb více dědiců s určitým podílem, ostatní pak bez určení podílu jsou jmenováni (§ 561 o. o. z.). Dědici s určitým podílem povolanému právo na přírost nepřísluší. Není-li tu tudíž dědice bez určitého podílu povolaného, nepřirůstá uprázdněný podíl ostatním dědicům s určitým podílem ustanoveným, nýbrž dědicům zákonným (§ 562 o. o. z.). Kdo přijme podíl uprázdněný, přijímá tím i břemena s ním spojená, pokud nejsou obmezena na osobní jednání dědice povolaného (§ 563 o. o. z.).

VII. Obmezení poslední vůle.

Zůstavitel má právo připojiti ku svému poslednímu pořízení jednotlivá vedlejší ustanovení, která mají vliv na nabytí a držení toho, co poslední vůlí bylo zůstaveno. Těmito vedlejšími ustanoveními dozná poslední pořízení jistých obmezení. 12. hlava o. o. z. pojednává v §§ 695--712 o rozmanitých obmezeních poslední vůle. § 695 hlásá zásadu, že pořizovatel může poslední své pořízení omeziti výminkou, doložením času, příkazem nebo projeveným úmyslem. Ježto zvolil § 695 všeobecný výraz »pořízení«, dlužno pod ním vyrozumívati jak testament (závěť) tak i kodicil (dovětek) a všeliká obmezení vztahují se tudíž jak na podíly dědické tak i na odkazy. § 695 má jenom taková obmezení na mysli, která zůstavitel sám jest oprávněn činiti, nikoli však taková, jimiž by jmění zůstavitelovo anebo část jeho zcela nezávisle na jeho vůli následkem ustanovení třetí osoby na jiné přejíti mělo, jak na př. při fide komisární substituci, při fideikomisech atd. Posléze nemá pořizovatel právo, taková obmezení připojiti, jimiž by se porušovalo nepominutelné právo dědiců na podíl povinný. Takováto obmezení jeví se právně bezúčinnými (§ 774 o. o. z.).

Obmezení poslední vůle může nastati:

1. Výminkami (viz tento čl.).

2. Doložením času (dies), to jest připojením času neb události, které dle vůle pořizovatelovy, když nastanou, mají v zápětí vznik nebo zánik práva zůstaveného. Jest tudíž toto obmezení časovým obmezením působnosti práva a liší se od výminky tím, že při doložení času dotyčná

doba jednou přijíti musí, a že tudíž není nejista. Zůstavitel jest oprávněn nabytí nebo trvání práva poslední vůlí zůstaveného, učiniti závislým buďto na jistém čase tak, že nabytí má teprve nastati nastoupením určitého času (dies a quo), nebo může také zůstavitel nařiditi, že držení a požívání dědictví neb odkazu má se ponechati dědici resp. odkazovníkovi až po určitou dobu (dies ad quem); v posledním případě nabude dědic neb odkazovník ihned držení a požívání zůstaveného; vznikne však takovým časovým obmezením fideikomisární substituce (§ 708 o. o. z.). Ve příčině času, jenž tedy může míti odkládací nebo rozvazovací účinek, jsou tyto případy možny:

a) Jest nejisto, dostaví-li se čas, na nějž pořizovatel zůstavený dědický podíl nebo odkaz obmezil. V tomto případě jest dotyčné obmezení jen zdánlivým doložením času, vskutku však jest výminkou a jako výminka budiž posuzováno (§ 704 o. o. z.), Tak na př. jest poskytnutí dědického podílu neb odkazu s obmezením »po dosažení zletilosti« jako výminečné považovati, ježto jest ovšem nejisto, zda tato doba se dostaví (roz. ze dne 25. srpna 1874 č. 55225 sb. 5454). Totéž platí o nařízené výplatě odkazu při vstoupení v manželství (rozh. z 16. ledna 1883 č. 15262, sb. 9261), nikoliv však, když pouze vydání odkázaného obnosu pošine se až do zletilosti, zůstavená věc sama se však nezletilému dědici ihned odevzdá (rozh. z 20. října 1858 č. 10636 sb. 2049). Totéž platí, odkázal-li pořizovatel sumu osobě s doložením, že jí má býti vyplacena, až bude míti toho zapotřebí. Odkázaná suma má se pak odkazovníkovi bez přesného důkazu o nastoupení takové okolnosti vyplatiti (rozh. z 22. února 1872 č. 13738 sb. 4486).

b) Jest jisto, že doba přijíti musí. V tom případě nabude dědic neb odkazovník (legatář) poskytnutého práva jako každého jiného práva bezvýminečného a toliko odevzdání pošine se až k dotyčnému mezníku časovému (§ 705 o. o. z.). Dalším důsledkem toho jest, že, nedožije-li se sice dědic dědického nápadu, avšak dočká-li se posledním pořízením určené doby nabytí pozůstalosti, lze poskytnuté právo neb věc přenésti na dědice jeho.

c) Je-li však zřejmo, že v posledním pořízení stanovený čas nikdy se nedostaví, posuzuje se takové ustanovení jako výminka nemožná. Zde dlužno dva případy rozeznávati:

α) Má-li dotyčné ustanovení času míti odkladací účinek, jest nařízení právně neúčinno;

β) je-li však dies ad quem, tudíž doba s účinkem rozvazovacím připojena, budiž toto časové obmezení pokládáno za nedoložené (§ 698 o. o. z.).

d) Zmýlil-li se zůstavitel patrně v počítání času toliko, určí se čas dle pravděpodobné vůle zůstavitelovy (§ 706 o. o. z.); neboť zásadně poslední pořízení mají, pokud možno, zůstati v platnosti a na vyplnění jich má se co možná naléhati.

3. Příkazem (účelný příkaz, modus), to jest vedlejším ustanovením, jímžto tomu, komu se něco poslední vůlí poskytuje, jisté předsevzetí jednání za povinnost se ukládá a to zůstavitelem. Právem zoveme také příkaz takový příkazem účelným, protože tu zůstavitel ve svém posledním pořízení příkazem nařizuje jistý účel, jemuž má se věnovati poskytnutý prospěch.

Právní účinky příkazu jsou:

a) příkaz nemá ani odkladacího ani rozvazovacího účinku a tím liší se příkaz od výminky.

b) Však stejnou měrou jako doložení času obsahuje také příkaz výminku, resp. jeví se ve své podstatě jako výminka; tomu tak jest, poskytuje-li zůstavitel někomu pozůstalost s tím dalším nařízením, že má obdařený pozbýti pozůstalosti nesplně příkazu. V tom případu jeví se příkaz rozvazovací výminkou. I nastanou tu právní následky § 696 o. o. z. Obmyšlený nabude tu obmezeného práva vlastnického na tom, co mu poskytnuto, kteréžto po té promění se ve vlastnictví neobmezené, jakmile příkaz je splněn, a kteréhožto nesplněním pozbude

c) Nastoupí-li případ, že zůstavitel omezí své poslední pořízení příkazem, jejž nelze přesně splniti, tu musí se obmyšlený vynasnažiti, by úmyslům pořizovatelovým co možná dostál a příkaz dle možnosti splnil (§ 710 o. o. z.).

Obsahuje-li posléze příkaz něco nemožného, pokládán budiž za nedoložený a obdařený obdrží pozůstalost.

Z toho stává dvé výjimek:

α) nevyplývá-li z vůle zůstavitelovy snad opak, t. j. jestliže přesně a zřejmě prohlásil, že s nesplněním příkazu, byť by i toto nastalo jako následek přihodivší se nemožnosti, jest spojena ztráta poskytnuté pozůstalosti a

β) má-li obdařený sám vinu, že nemůže příkaz splniti, nebo, jak zákon dí, »učinil-li sebe sama nezpůsobilým« (§ 710 o. o. z.). V té případnosti nechť sobě přičte následky svého jednání.

d) Ve shodě se všeobecnou zásadou, že vše, co je nedovoleno a nemožno, jest také právně bezúčinno a že ani mezi živými, ani na případ smrti nemůže býti nedovolené ani předmětem právního poměru ani nezaslouží povšimnutí v právním obchodu, obsahuje § 712 o. o. z. ustanovení, že každé nařízení, kterým zůstavitel svému dědici uloží nemožné nebo nedovolené jednání s tím doložením, že, pokud se nebude říditi příkazem, třetímu má odkaz plniti, jest neplatným.

4. Poslední vůli může pořizovatel také projeveným úmyslem obmeziti (§ 711 o. o. z.). Toto zákonné ustanovení připouští dva případy.

a) Jestliže zůstavitel tento úmysl pronesl takovým způsobem, že povinnost obmyšleného na venek beze vší pochyby vysvítá, že musí úmysl zůstavitelův splniti, jinak že přijde o poskytnuté, pak nejeví se v tomto případě úmysl zůstavitelův ničím jiným, než příkazem ve smyslu § 709 o. o. z.

b) Je-li však projevený úmysl zůstavitelův vyjádřen toliko ve formě rady nebo přání, jest zůstaveno na vůli dědici neb odkazníkovi, aby se touto radou nebo tímto přáním řídil nebo ho docela si nevšímal, aniž by tím právní účinek zůstaveného majetku nějak se změnil.

Stanovením výminky nastanou mezi zákonnými a ustanovenými dědici a při doložení času mezi dědici a odkazovníky ve příčině prozatímného držení a požívání pozůstalosti nebo odkazu táž práva a tytéž závazky jako při fideikomisární substituci (§ 707 o. o. z.).

Je-li však posledním pořízením pečováno o mezičasí, nepoužije se § 707 o. o. z., nýbrž platí patrně to, co zůstavitel výslovně pro toto mezičasí nařídil (rozh. ze 7. května 1872 č. 4769, sb. 4601).

Právní poměr fideikomisární substituce nastane i v tom případě, je-li dědictví nebo odkaz poskytnut pod zápornou nebo rozvazovací výminkou nebo na určitý čas (§ 708 o. o. z.).

VIII. Substituce viz čl. Podědic.

IX. Neplatnosť a bezúčinnosť posledních pořízení.

1. Původní neplatnosť: Testament, který jest neplatným neb stane se neplatným, je již proto bezúčinným. Avšak i platný testament může za jistých okolností státi se bezúčinným.

a) Testament je od počátku neplatným, když mu schází některá podstatná náležitost jeho zřízení (t. zv. test. non jure factum, imperfectum, injustum). Tak zejmena, nebyl li zůstavitel způsobilým testament učiniti (§ 566 o. o. z.), neb nezachoval-li předepsanou formu (§ 601 o. o. z.), neb jsou-li tu nedostatky obsahu testamentu, zvláště nedostatek určitosti (§§ 565, 572, 778 o. o. z.), projevu (§ 570 o. o. z.) neb obsahu vůle (§§ 564, 698, 712 o. o. z.). § 601 o. o. z. zahrnuje tyto nedostatky podstatných náležitostí testamentu pod marginální rubriku »neplatnosť neformálních posledních pořízení« a ustanovuje, že je poslední pořízení neplatné, byla-li opomenuta některá z náležitostí v 9. hlavě II. dílu předepsaných, ač není-li to taková, k jejíž zachování zákon pouze radí.

b) Jen nedostatky formy zůstavitelem zaviněné mají v zápětí neplatnosť pořízení (rozh. sb. »Gl. U.« č. 7546).

c) Soud pozůstalostní nevysloví neplatnosť testamentu z moci úřední (rozh. sb. »Gl. U.« č. 3494).

d) Důkaz nepravosti posledního pořízení přísluší tomu, kdo mu odporuje (dědici zákonnému) (rozh. sb. »Gl. U.« č. 306, 793, 4282, 5031), rovněž důkaz nedostatku jinakých náležitostí (roz. sb. »Gl. U.« č. 1883, 4554, 5420, 6880).

e) Neplatnosť testamentu nesahá dále, než důvod neplatnosti, zejmena nemá neplatnosť ustanovení dědice v zápětí neplatnosť ostatních testamentárních nařízení.

f) Testament od počátku neplatný nestane se platným, odpadne-li později překážka; nebylo-li v takovém případě něco jiného nařízeno, nastane posloupnosť zákonná (§ 576 o. o. z.).

g) Neplatnosť testamentu, jenž na první pohled nezdá se býti neplatným, dlužno žalobou k platnosti přivésti, pokud dědic testamentem povolaný dědictví před soudem nastoupil (§§ 797, 799 o. o. z.). Tato žaloba pro neplatnostť testamentu promlčuje se ve 3 letech od té doby, kdy se dědic testamentární přihlásil (§ 1487 o. o. z.).

h) Soud prohlásí každý testament, jenž ho dojde, třebas mu chybí některá zákonná náležitosť (§ 61 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.).

i) Právo popírati testament přísluší jen dědici přihlášenému, ne však opatrovníku pozůstalosti. (§§ 125—127 a 129 cit. pat.).

2. Neplatnosť potomní: Platný testament může pozdějšími okolnostmi platnosti pozbýti; může se tak státi buď z vůle zůstavitelovy neb okolnostmi jinými:

a) předpisem právním: Z pravidla nemůže testament platně zřízený pro pozdější překážky platnosti své pozbyti (§ 575 o. o. z.), zvláště ne proto, že zůstavitel pozbude později ať již z přirozených neb jinakých důvodů způsobilosti pořizovací. Zůstává tudíž na př. platným testament zřízený před prohlášením za marnotratníka (§ 273 o. o. z.), ježto teprve

doručením nebo veřejnou vyhláškou počíná se částečná pořizovací nezpůsobilosť marnotratníka (§ 568 o. o. z.).

α) Testament zůstavitele, který má jediného dědice nepominutelného a kterého omylem mlčky pominul (§ 777 o. o. z.), podobně i testament bezdětného zůstavitele, jemuž se po zřízení testamentu narodí dědic nepominutelný, na něhož nijak nebylo pamatováno, pozbývá tím platnosti (§ 778 o. o. z.);

β) výsadné testamenty pozbývají platnosti projitím určité lhůty:

b) vůlí zůstavitelovou (viz níže odst. X.).

3. Bezúčinnost posledního pořízení:

a) Testament stává se bezúčinným odpadnutím povolaného dědice (§ 726 o. o. z.; t. zv. test. destitutum s. desertum). Nechce-li (§ 805 o. o. z.) neb nemůže-li (§§ 536, 545, 699, 703 o. o. z.) ani dědic ani poddědic dědictví přijati, připadne dědictví dědicům zákonným (§§ 726 a 727 o. o. z.). Tito musí však ostatní závazky zůstavitelovy splniti a zejména i odkazy zapraviti (§§ 726 a 563 o. o. z.).

b) Odřeknou-li se dědictví i dědicové zákonní neb odpadnou-li, pokládají se odkazovníci poměrně t. j. dle poměru velikosti svých odkazů za dědice a volají se k dědictví (§ 726 o. o. z.). Odkazovníci musí se v takovém případě k dědictví přihlásiti (§ 121 pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.).

c) Nepřijmou-li ani odkazovníci dědictví, připadne pozůstalost co odúmrť státu (§ 760 o. o. z.).

X. Zrušení posledních pořízení (§§ 713—726 o. o. z.).

Testament se zrušuje:

1. zřízením testamentu nového (§ 713 o. o. z.);

2. odvoláním (§§ 717 a 718 o. o. z.) a sice:

a) výslovným (§§ 719 a 720 o. o. z.);

b) mlčky učiněným (§§ 721—723 o. o. z.);

3. odřeknutím se dědiců.

Kodicil se zrušuje:

1. zřízením kodicilu nového, avšak jen potud, pokud je se starým v odporu;

2. odvoláním a sice:

a) výslovným (§§ 719 a 720 o. o. z.);

b) mlčky učiněným (§§ 721—723 o. o. z.) a

c) domnělým (§§ 724 a 725 o. o. z.).

Sporno, zrušuje-li se kodicil pozdějším testamentem. Záporně odpovídá na otázku tuto Zeiller, Nippel, Füger; kladně Winiwarter, Unger, Stubenrauch, který poukazuje na § 713 o. o. z., dle něhož pozdější testament zrušuje nejen ustanovení dědice, nýbrž i všechna ostatní nařízení v dřívějším testamentu obsažená a je lhostejno, zda tato v testamentu či samostatně v kodicilu byla obsažena. První náhled dochází výrazu v rozhodnutích nejv. soudu ze dne 12. ledna 1886 č. 14866, sb. »Gl. U. č. 10.889 ze dne 5. května 1857 č. 2963, sb. »Gl. U. č. 335 ze dne 16. ledna 1851, č. 7213; druhý v rozhodnutí ze dne 9. prosince 1886 č. 14081, sb. »Gl. U.« č. 11292. Odkazy nařízené ve smlouvě dědické zrušují se dle rozh. nejv. s. ze dne 11. ledna 1870 č. 8352 (sb. »Gl. U.« č. 3651, pozdějším testamentem. Též zrušuje pozdější testament ustanovení třetích osob za

dědice ve smlouvě dědické (roz. nejv. s. ze dne 15. června 1870 č. 7003, sb. »Gl. U.« č. 3812).

Ad 1. Zřízení nového testamentu nebo kodicilu: Má-li testament nový zrušiti testament starý, musí býti platným t. j. musí vykazovati všecky podstatné vnitřní i vnější náležitosti zákonem žádané. Nezruší se tedy testament starší, kdyby testament nový spočíval na př. na mylné pohnutce (§ 572 o. o. z.; rozh. nejv. s. ze dne 6. února 1867 č. 879, sb. »Gl. U.« č. 2734). Nový testament, který zůstavitel učinil v omylu, že instituce dědická dítěte nemanželského v dřívějším testamentu obsažená, je nepřípustnou, je neplatným, a nezrušuje tudíž testament dřívější (rozh. nejv. s. ze dne 6. února 1867 č. 879, sb. »Gl. U.« č. 2734), neb když zůstavitel testament nový sice počal, avšak nedokončil. Za to však zrušuje se testament starší, když pouze některá ustanovení nového testamentu jsou neplatna, testament však sám co testament v platnosti zůstává. Starší testament zrušuje se nejen ohledně jmenování dědiců, nýbrž ohledně veškerého svého obsahu. Rozumí se, že testament starší novým se nezrušuje, když je patrným úmysl zůstavitelův testament starší v platnosti zachovati, na př. když zůstavitel v pozdějším testamentu řekne: Mým dědicem buď také X. (rozh. nejv. s. ze dne 6. dubna 1850 č. 2552, č. 125 časop. »Ger.-Zeit.« z r. 1858). Nezrušuje se testament smlouvou dědickou dodatečně uzavřenou ohledně čtvrtiny ze smlouvy vyloučené (§ 1153 o. o. z.; rozh. nejv. s. ze dne 22. června 1887 č. 6229, sb. „Gl. U.« č. 11646). Kodicil zrušuje se kodicilem pozdějším jen potud, pokud sobě odporují (§ 714 o. o. z.), tak na př. táž věc odkazuje se v různých kodicilech rozličným osobám. Pokud tedy kodicily sobě, neodporují platí oba, leč že by se dalo prokázati, že zůstavitel chtěl kodicil starší novějším zrušiti (rozh. nejv. s. ze dne 16. července 1852 č. 6724—6730, časop. »Ger.-Zeit.« 1853 č. 86). Nelze li rozhodnouti, který testament neb kodicil je pozdějším, platí oba, pokud vedle sebe mohou obstáti, a dojde-li ke kolisím, sluší užiti zásad o spoluvlastnictví (§ 715 o. o. z.). Byla-li tedy na př. odkázána táž věc v různých pořízeních, jichž sled časový určiti se nedá, různým osobám, stanou se tyto spoluvlastníky věci odkázané a sice dle § 839 o. o. z. rovným dílem. Sporno je rozhodnutí takového případu, když odkazovníci konkurují s dědici. Winiwarter je toho náhledu, že v takovém případě sluší předkem odkazy úplně splniti (dle § 670 o. o. z.); Unger, že odkazy v obou neb jen jednom testamentu nařízené musí dědicové společně nésti, Stubenrauch, že nastati má poměrné dělení pozůstalosti mezi dědice a odkazovníky. Je-li testament neb kodicil opatřen doložkou, že žádné pozdější pořízení nebo pořízení, které nemá určitých známek (na př. dvojitý podpis, určitá úvodní neb závěrečná slova) platnosti žádné nemá, nebrání se tím zůstaviteli svou vůli poslední měniti, avšak, jestliže on v pozdějším nařízení tuto všeobecnou neb zvláštní doložku výslovně nezruší, platí jeho ne pozdější, nýbrž dřívější vůle (§ 716 o. o. z.). Mluví se tu o doložce zrušovací (clausula cassatoria s. derogatoria). Ji připojuje zůstavitel zpravidla z obavy, aby snad později nebyl přinucen k zřízení testamentu, a jest jí tudíž chráněn proti právním následkům jednání, jež by učinil pod nátlakem takového donucení, jež však s jeho pravou vůlí se nesrovnává. Pouhé označení posledního pořízení co neodvolatelné není ještě zrušující doložkou (rozh. nejv. s. ze dne 27. března 1866 č. 2073, sb. »Gl. U.» č. 2428, ze dne 13. února 1855 č. 700, sb. »Gl. U.» č. 72).

Prohlášení v testamentě, že každý jiný testament má se pokládati za neplatný neb za zrušený, nepostačí k zrušení právního účinku derogační klausule (rozh. nejv. s. ze dne 4. února 1876 č 9354, sb. »Gl. U.« č. 6013, ze dne 19. prosince 1855 č. 10.872, sb. »Gl. U.» č. 147). Též pouhá zmínka (bez výslovného zrušení) o derogační doložce nestačí (rozh. nejv. s. ze dne 19. prosince 1856 č. 10872 sb. »Gl. U.« č. 147).

Ad 2. Odvolání výslovné neb mlčky učiněné. Testament neb kodicil lze odvolati výslovně nebo mlčky (jistými konkludentními činy). Výslovné odvolání musí se státi ve formě testamentární. Písemné odvolání musí tudíž zůstavitelem býti buď vlastnoručně psáno a podepsáno aneb není-li jím vlastnoručně psáno, musí jím a 3 způsobilými svědky testamentárními býti vlastnoručně podepsáno (§ 719 o. o. z.). Neumí-li testator čísti neb psáti, třeba zachovati předpisy §§ 580 a 581 o. o. z., i když se jedná toliko o odvolání již zřízené poslední vůle.

Odvolání nemusí se však státi v té formě, ve které poslední pořízení učiněno bylo, může tedy zůstavitel ústní testament neb kodicil písemně, soudní mimosoudně odvolati a naopak. Ba nachází-li se zůstavitel v době odvolání v některém z poměrů v §§ 597—600 o. o. z. naznačených, může odvolati šetře méně přísných formalit těchto §§, byť i poslední pořízení za okolností podobných zřízeno nebylo. Arciť odvolati může testament jen zůstavitel způsobilý k pořizování (§ 718 o. o. z.). Ač soudně prohlášený marnotratník dle § 568 o. o. z. jen o polovici jmění svého pořizovati může, smí nicméně odvolati poslední pořízení o celém jmění učiněné, § 718 o. o. z. § 568 o. o. z. chce patrně zabrániti, by marnotratníci proti svým blízkým, kteří žádavše prohlášení jich za marnotratníka, přirozeně veliké oblibě jich se netěší, nespravedlivě neb aspoň neslušně se nezachovali. Avšak lze souditi z intence § tohoto, že by nebylo lze odvolati pořízení, pakli by tím opětně měla býti zjednána platnost (dle § 723 o. o. z.) poslední vůli zřízené před prohlášením za marnotratníka ve prospěch osob cizích. Doložka na kraji posledního pořízení: in suspenso není odvoláním (rozh. nejv. s. ze dne 26. října 1858 č. 11 389 časop. »Ger.-Halle« r. 1860 č. 19). Nařízení zůstavitele, jímž on dědici neb odkazovníku zakazuje pod ztrátou výhody odporovati poslední vůli, netýká se případu, kde se jen pravost aneb smysl prohlášení v odpor béře (§ 720 o. o. z.). Odporuje-li se pro nedostatek formy (§ 579 o. o. z.) má místo sankce § 720 o. o. z. (rozh. nejv. s. ze dne 20. června 1861 č. 3558, sb. »Gl. U. č. 1347). Mlčky odvolá zůstavitel dle § 721 o. o. z. (však jen) písemné poslední pořízení, když svůj podpis přeřízne neb přeškrtne aneb celý obsah vymaže (přeškrtne neb jinak učiní nečitelným aneb poslední pořízení zničí). Jsou-li však přeškrtnutá místa zcela čitelnými, třeba za to míti, že odvolána nebyla, poněvadž § 721 o. o. z. dlužno přísně vykládati (rozh. nejv. s. ze dne 4. prosince 1860, sb. »Gl. U.« č. 1240 a ze dne 27. listopadu 1862 sb. »Gl. U.« č. 4716). Byl-li však z několika stejně znějících posledních pořízení jeden exemplář zničen, nelze z toho ještě bezpečně souditi, že bylo pořízení odvoláno (§ 721 o. o. z.). Ovšem má-li se z činů těchto souditi na změněnou vůli zůstavitele, je třeba, by ony buď jím samým neb kýmsi třetím z rozkazu jeho byly předsevzaty vědomě a v úmyslu poslední pořízení zrušit. Není tudíž platným odvoláním, když zmíněné činy byly předsevzaty omylem, když na př. zůstavitel pokládal listinu za bezcennou aneb když listina byle zničena bez vědomí a vůle zůstavitele nebo náhodou

Byla-li listina jen náhodou porušena aneb ztratila-li se, nepozbývá poslední pořízení své moci; ovšem musí býti jednak náhoda dokázána, jednak pak prokázán býti musí i obsah listiny a to takovým způsobem, jakým ústní poslední pořízení dokázáno býti musí (§ 722 o. o. z.). V tomto směru stanoví pak § 586 o o. z., že obsah posledního pořízení musí býti potvrzen srovnalou přísežnou výpovědí tří, nebo pokud by jeden z nich již více vyslechnut býti nemohl, aspoň ostatních 2 svědků. To zachováno i novým soudním řádem (čl. VII. odst. 2 uv. z. k. s. ř.). Z toho plyne, že nahodilé zničení neb nahodilou ztrátu listiny dle předpisů soudního řádu dokázati lze, kdežto obsah písemného posledního pořízení jen svědky dokázán býti může a sice těmi svědky, kteří co takoví při zřízení posledního pořízení působili (arciť je to sporno). Zničil-li zůstavitel pozdější pořízení, dřívější písemní však neporušené zachoval, obživne platnost toho dřívějšího písemního pořízení. Ústní dřívější nařízení však tím neobživne (§ 723 o. o. z.). Roztrhaný a opět slepený testament pokládá se až do důkazu odpůrce za odvolaný a osoby, jež se odvolávají na takový testament, odkážou se na pořad práva (rozh. nejv. s. ze dne 13. března 1887 č. 2035, sb. »Gl. U.« č. 6405 a ze dne 5. ledna 1875 č. 59 sb. »Gl. U.« č. 5589). Písemnímu poslednímu pořízení je na roveň postavena poslední vůle ústně před soudem nebo notářem prohlášená, poněvadž protokolem, který se v obou těchto případech sepíše, promění se ona v písemnou.

Ad 2. *c)* Při odkazech zná zákon ještě domnělé odvolání, totiž činy, z nichž nutně souditi sluší na změněnou vůli zůstavitelovu. Sporno je, je-li vyčtení těchto činů v § 724 o. o. z. taxativní či jen demonstrativní. Dle § 724 o. o. z. pokládá se odkaz pohledávky za odvolaný, když zůstavitel odkázanou pohledávku dobyl a vybral a odkaz určité věci, když ji zůstavitel scizí a zase zpět nedostane neb když ji takovým způsobem v jinou promění, že věc své dřívější podoby a svého dřívějšího jména pozbývá (§ 724 o. o. z.). Zaplatil-li však dlužník pohledávku z vlastního popudu, neb byla-li scizena věc z rozkazu soudního neb byla-li změněna beze svolení zůstavitelova, nezrušuje se odkaz (§ 725 o. o. z.). Scizení nemovitostí, jež sloužiti mají ku pojištění nadace posledním pořízením založené, nezahrnuje v sobě odvolání nadace (rozh. nejv. s. ze dne 21. března 1866 č. 2387, sb. »Gl. U.« č. 2423) Odkaz všech věcí nalézajících se v obydlí zůstavitelově nevztahuje se v pochybnosti na dlužní úpisy později někomu třetímu v uschování dané (rozh. nejv. s. ze dne 26. ledna 1864 č. 399, sb. »Gl. U.« č. 1856). Odkaz prominutí dluhu je odvolán postupem dotyčné pohledávky (rozh. nejv. s. ze dne 24. února 1874 č. 1504, sb. »Gl. U.« č. 5277). Odkaz pohledávky pokládá se však dle § 724 o. o. z. jen tehdá za odvolaný, když zůstavitel pohledávku nejen dobýval (upomínáním, zažalováním), nýbrž i vybral. Pouhé dobývání bez vybrání k odvolání nestačí. Rovněž nelze pokládati odkaz určité věci za odvolaný, když věc byla scizena ne s vůlí zůstavitelovou, nýbrž na př. z rozkazu soudního (exekucí neb expropriací). V takovém případě měl by odkazovník nárok na docílenou cenu, pokud se týče věc samu, pokud by se tato ať již úplatně, ať bezplatně stala zase vlastnictvím zůstavitelovým. Odvolání odkazu přeměnou věci ve věc jinou (specifikace) shledáváme zejména, když na př. bylo obilí semleto, nebo když zlatý pohár byl roztaven a z něho jiné náčiní zhotoveno. Ovšem to neplatí, když věc nebyla přeměněna, nýbrž jen rozmnožena neb zlepšena (na př. na domě přistaveno bylo nové poschodí), aneb

když věc byla přeměněna beze svolení zůstavitelova neb sice jím samým, avšak omylem anebo pouhou náhodou. V takových případech trvá odkaz a odkazovník může dle Zeillera, Nippla a Ungra žádati věc v té podobě a složení, jakou nyní má, kdežto dle Winiwartera a Stubenraucha má nárok na onu hodnotu, kterou věc v čas přeměny měla.

Ad 3. Zrušení testamentu odřeknutím dědiců: Nechce-li neb nemůže-li dědic neb substitut dědictví přijati, připadá ono dědicům zákonným. Tito jsou však povinni ostatní nařízení splniti. Odřeknou-li, připadá dědictví poměrně odkazovníkům (§ 726 o. o. z.). V tomto případě rozdělí se dědictví po zapravení odkazů je tížících, mezi odkazovníky a sice dle poměru hodnoty jich odkazů; ovšem musí se odkazovníci dle § 121 pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z., šetříce předpisů §§ 791 a 800 o. o. z. k dědictví přihlásiti. Není-li zákonných dědiců nebo nejsou-li způsobilými děditi, připadne pozůstalost jako odúmrť státu a nepřísluší odkazovníkům nárok na pozůstalost co takovou. Unger chce obdobně předpis § 726 o. o. z. i na tyto případy rozšířiti. Samo sebou se rozumí, že odkazovníci obdrží své odkazy — pokud arciť pozůstalost stačí — i tenkráte, když dědictví připadne státu jako odúmrť.

XI. Výkaz o splnění posledního pořízení.

Dědic nechť splní pokud možno vůli zůstavitelovu neb splnění pojistí a se soudu ohledně splnění vykáže (§ 817 o. o. z.). V testamentárním výkazu nechť dědic bod za bodem prokáže, jak splnil to, co mu bylo zůstavitelem v poslední vůli nařízeno (§ 177 říz. ve v. nesp.), zejména, že zpravil odkazovníky o odkazech jim učiněných a že zaplatil aneb aspoň pojistil odkazy zbožným neb užitečných účelům věnované, podobně jako odkazy nezletilcům neb poručencům neb osobám neznámým připadlé (§ 817 o. o. z, §§ 159, 160, 161 říz. ve v. nesp.). Ustanovil-li zůstavitel vykonavatele testamentu (viz tento čl.), podává výkazy tento společně s dědicem. Výkaz o splnění posledního pořízení kolkuje se 50 kr. na každém archu.

XI. Poplatky.

Právní listiny o převodu majetku na případ smrti, jako poslední pořízení (testamenty, kodicily), vzájemné testamenty, smlouvy dědické, darování na případ smrti, ustanovení ve smlouvách svatebních a jiných smlouvách mezi manžely o právech, jež příslušeti mají manželu jednomu pro případ smrti manžela druhého, podléhají kolku 1 zl. z prvního archu. Poplatek buď vyměřen současně s převodem majetku a vázne na pozůstalosti.

Pořízení poslední vojínů náležejí ku privilegovaným testamentům; jsou to ona pořízení, kterých nezavedl zákon snad maje zření k určitým privilegovaným stavům nebo osobám, nýbrž proto, že zhusta vyhledávají toho nezbytně určité poměry, aby se uchýlilo od formálností všeobecnými předpisy stanovených. Výhody vojenských kšaftů obsaženy jsou ve vojenských zákonech (§ 600 o. o. z). Druhé vydání I. dílu služebních předpisů pro c. k. vojsko z r. 1873 vyšlé v cirkulárním nařízení ze dne 2. června 1886 praes č. 2839 obsahuje tato ustanovení:

Každá osoba stavu vojenského aktivně sloužící nebo zaopatřená v některé invalidovně má právo zříditi poslední nařízení o svém jmění s menšími formálnostmi, nežli jaké předpisují zákony civilní. Ku platnosti písemného pořízení, kterého osoba vojenská sama nepsala a nepodepsala, stačí její podpis a podpis dvou svědků, kteří mají býti současně přítomni, a z nichž

jeden může poslední pořízení napsati. Při ústním pořízení stačí přítomnost dvou svědků, kteří musí býti současně přítomni a zůstavitele musili znáti.

Toliko v poli válečném nevyhledává se ani při písemném ani při ústním kšaftu současné přítomnosti svědků ku platnosti jeho, jen když jinak pořízení nechybí právní jistota. Při posledním pořízení osob vojenských platnými svědky jsou též členové duchovního řádu, ženy a jinoši, kteří ještě 14. roku svého věku nedokonali. Všech těchto výhod požívají ostatně i ony osoby vojenské, které nenáležejí k stavu vojenskému, jestliže během válečného tažení jsou ve službách armády, nebo též v míru na moři na lodi válečné.

Platnost privilegovaného testamentu zaniká však:

1. Při všech posléze jmenovaných osobách uplynutím 6 měsíců od vyhlášení míru nebo vykročení z lodi a rovněž po 6 měsících, jestliže za války vstoupili pro svou osobu do pokojných poměrů;

2. při všech ostatních osobách vojenských bez výjimky uplynutím 6 měsíců od té doby, kdy vystoupili z činné služby; konečně

3. rovněž bez rozdílu osob po propuštění z trestu, a to přímo po vyhlášení trestu.

Výhody testamentů vojenských nemají místa při smlouvách dědických (nař. ze dne 8. března 1818 s. 132).

Posloupnost dědická zákonná.

I. Pojem.

Předpisy o. obč. z., jež posloupnost všeobecně upravují, jsou většinou dispositivné, poněvadž zákon především zůstaviteli ponechává na vůli, aby posloupnost určil, a zanechal-li zůstavitel poslední vůli, nic protizákonného neobsahující, tu ji zákon nejen respektuje, nýbrž i náležité splnění její dle možnosti zabezpečuje. Neužije-li však zůstavitel tohoto, zákonem jemu propůjčeného práva, nastupuje zákon subsidiárně na jeho místo a stanoví, jak se má pozůstalost rozděliti a kdo z ní má podíl obdržeti. Posloupnost, o tyto zákonné předpisy se opírající, sluje posloupností zákonnou, dědici předpisy těmi povolaní nazývají se dědici zákonnými a dědické právo na předpisech těch spočívající zove se zákonným právem dědickým. Mezi zákonné dědice v širším smyslu počítati jest i dědice nepominutelné, kteří i přes poslední pořízení závětitelovo mají po zákonu nárok na určitý díl pozůstalosti (viz »Podíl povinný«); naproti tomu sluje posloupnost dědická, jež má průchod, když tu není platného posledního pořízení, zákonnou posloupností dědickou v už. smyslu nebo též intestátní posloupností dědickou, a zákonní dědicové zovou se tu dědici intestátními.

II. Případy zákonné posloupnosti.

Posloupnost zákonná může míti především průchod buď vzhledem k celé pozůstalosti neb jen k její části, poněvadž dle § 534 o. o. z. též různé druhy práva dědického vedle sebe obstáti mohou (viz »Právo dědické«).

1. Zákonná posloupnost v příčině celé pozůstalosti nastává:

a) nezanechal li zůstavitel ani posledního pořízení ani smlouvy dědické (§§ 727, 828 o. o. z.);

b) je li závěť neplatna, anebo

c) když žádný z povolaných dědiců dědictví přijati nechce neb nemůže.

2. Naproti tomu má zákonná posloupnost průchod jen ve příčině části pozůstalosti:

a) nepořídil-li zůstavitel o celé pozůstalosti;

b) nechce li neb nemůže-li některý z povolaných dědiců svého podílu přijati a nebyl-li zároveň ustanoven poddědic neb nenastává-li akrescence;

c) konečně pak, nebyl-li nepominutelný dědic náležitě obmyšlen (§ 729 o. o. z.).

Intestátní posloupnost dědická zove se obecnou, má-li průchod ve příčině všech státních občanů bez ohledu na jejich stav, neb zvláštní, platí-li jen pro určitou třídu osob (na př. ve příčině pozůstalostí katol. duchovenstva).

III. Třídy zákonných dědiců.

Dědická posloupnost zákonná spočívá především na krevním příbuzenství, pak ale též na poměru adopčním a manželském; při tom jest podotknouti, že pohlaví, věk neb okolnost, je-li dědic k nastupování povolaný v moci otcovské čili nic, nemá na jeho nároky nižádného vlivu. Dle toho rozděluje zákon všechny osoby, jimž zákonné právo dědické přísluší, v 6 tříd. Jsou to:

1. Manželští příbuzní: Tyto roztřiďuje zákon opět na šest linií příbuzenských, na něž zákonná posloupnost jest omezena, takže vzdálenější příbuzní z ní jsou vyloučeni (§ 751 o. o. z.). Do první linie (pokolení) náležejí ti, kdo od zůstavitele jako společného předka (kmene) pocházejí, totiž: jeho děti a jejich potomci; do druhé náležejí zůstavitelův otec a matka a ti, kdož se zůstavitelem z nich jako ze společného kmene pocházejí, totiž: zůstavitelovi bratři a jejich potomci; do třetí dědové a báby, bratři a sestry rodičův se svými potomky; do čtvrté prarodiče zůstavitelovi se svými potomky; do páté druzí prarodiče zůstavitelovi s těmi, kdož od nich pocházejí; do šesté linie náležejí konečně třetí prarodiče zůstavitelovi se svým potomstvem (§ 731 o. o. z.). Bližší linie příbuzenská vylučuje vzdálenější, takže linie vzdálenější může nastupovati teprve tehdy, když v bližší linii není příbuzného k dědění způsobilého. Děti prvního stupně dědí dle hlav, t. j. dědictví se mezi ně rozdělí stejnými díly dle jejich počtu (§ 732 o. o. z.); avšak podíl dítěte, před zůstavitelem zemřelého, připadá pozůstalým potomkům dotyčného dítěte (§ 733 o. o. z.). Tito vzdálenější potomci dědí tedy dle kmenův, a to nejen když dědí se žijícími dětmi prvního stupně, nýbrž i když setkají se pouze s potomky vzdálenějšími. Pozůstalí vnuci téhož dítěte a pozůstalí pravnuci téhož vnuka obdrží tedy bez ohledu na to, kolik jich jest, vždy jen tolik, kolik by bylo obdrželo zemřelé dítě neb zemřelý vnuk, kdyby byli na živu zůstali.

Vnukové žijících dětí a pravnukové žijících vnuků nemohou nastupovati, a to ani tehdy, když žijící dítě resp. vnuk jest k dědění nezpůsobilý, nebo se dědictví předem vzdal nebo je zamítl. Děti z různých manželství sdědí jen svůj společný podíl po rodičích, při čemž se nečiní rozdílu mezi bratry a sestrami plnorodými a polorodými; děti nevlastní nemají však dědického práva ke jmění svých nevlastních rodičů, poněvadž s nimi nejsou ve svazku příbuzenském.

Příbuzní v linii vzestupující dědí dle stran; pozůstalost rozdělí se totiž předem ve dvě polovice, z nichž jedna náleží otci, druhá pak matce zůstavitelově a které pak zase dle téže zásady mezi dědy a báby se rozdělí. Právo předemřelého předka přechází na jeho pozůstalé děti neb potomky (§ 735 o. o. z.), kteří dědí dle kmenů. Tato zásada jest ve všech pěti liniích předků důsledně provedena (viz též čl. »Ascendenti«). Nemůže-li neb nechce-li některý příbuzný, k nastupování povolaný, děditi, připadá podíl

jeho těm, kdož v téže linii jsou povoláni a s ním nejblíže spojeni. Jestliže jest někdo se zůstavitelem s více stran spřízněn, požívá s každé strany toho dědického práva, které mu jakožto příbuznému s této strany zvláště náleží (§ 750 o. o. z.); nejobyčejnější případ toho druhu naskytuje se při plnorodých bratřích a sestrách zůstavitelových, kteří participují jak na podílu otcově tak i matčině (§ 736 o. o. z.).

2. Děti legitimované. Děti mimo manželství zrozené a pozdějším sňatkem rodičů legitimované, pak ty děti, jež přes překážku manželství, v čas uzavření sňatku jejich rodičů existovavší, požívají zvláštní výhody (§ 160 o. o. z.), jsou v mezích §§ 160 a 161 o. o. z., též ve příčině dědické posloupnosti dětem manželským na roveň postaveny (§ 752 o. o. z.). O těchto omezeních, jež se vlastně nevztahují na intestátní posloupnost dědickou, nýbrž na rodinná nařízení, fideikomisy, prvorozenství a p., viz čl. »Legitimace«.

Děti z milosti zeměpána legitimované mají zákonné právo dědické k otcově pozůstalosti jen tehdy, byly-li legitimovány k žádosti otcově za tím účelem, aby požívaly stejných práv s dětmi manželskými ohledně jmění volně sděditelného (§§ 753, 162 o. o. z.). Na jmění matčino má dítě legitimované již dle § 754 o. o. z. stejný nárok jako jiné dítě nemanželské.

3. Děti nemanželské. Ohledně matky mají děti nemanželské při zákonné posloupnosti dědické ve jmění volně sděditelné stejná práva jako děti manželské. Děti nemanželské nemohou však po zákonu nastupovati v pozůstalost otcovu neb příbuzných s otcovy strany, pak v pozůstalost rodičův, dědův a bab a ostatních příbuzných matčiných (§ 754 o. o. z.). Zanechal-li zůstavitel manželskou dceru, jež však zemřela dříve než k dědictví se přihlásila, nemůže dědictví takto jí napadnuvší odňato býti jejímu dítěti nemanželskému (rozh. ze dne 5. ledna 1881, časop. »Ger.-Halle« č. 40). Zanechala-li dcera nemanželská, před svou matkou zemřevší, manželské dítě, jest toto zákonným dědicem své báby (nál. ze dne 3. března 1847, časop. »Ger. Zeit.« r. 1852 č. 81).

4. Děti zvolené (adoptované). Viz čl. »Přijetí dítka za vlastní.«

5. Rodiče legitimovaných a nemanželských dětí: Rodiče legitimovaných dětí mají k jejich pozůstalosti totéž právo, jež poskytnuto jest dětem k pozůstalosti rodičův (§§ 752—754 o. o. z.). Ve jmění dítěte nemanželského může po zákonu nastupovati jen matka, nikoliv pak otec, dědové a báby neb jiní příbuzní. Ohledně dědického práva zvolitelův viz čl. »Přijetí dítka za vlastní.«

6. Manželé (§§ 757—759 o. o. z.): viz čl. »Manželé.«

Jakožto společnou zásadu, pro všech šest tříd platící, lze vytknouti, že tyto třídy navzájem se nevylučují, nýbrž že osoby z různých tříd zároveň nastupovati mohou, jak to z textování jednotlivých paragrafů o. o. z. nade vši pochybnost na jevo jde. Jinak má se věc ohledně šesti linií prvé třídy, jež se ovšem navzájem vylučují (viz s hora III. 1.). Ohledně pozůstalostí bezdědických viz čl. »Odúmrť.«

IV. Odchylky od všeobecného řádu dědické posloupnosti.

a) Statky selské. Obmezení dělitelnosti selských statků byla zrušena zákonem říšským ze dne 27. června 1868, č. 79 ř. z. resp. zákony zemskými na základě tohoto zákona vydanými a to ve všech zemích mimo německou část Tyrolska, kde ještě platí dv. dekr. ze dne 9. října 1795, č. 258 sb. z. s.

b) Pozůstalosti duchovních.

1. Duchovenstvo katolické: Má-li zákonná posloupnost dědická průchod ohledně pozůstalosti duchovního světského, jest činiti rozdíl, byl-li zemřelý při určitém kostelu ustanoven trvale (biskupi, kanovníci, faráři, obročníci [beneficiatové] lokální kaplani a p.), neb nebyl-li trvale ustanoven (kooperatoři, provisoři, administratoři, kněží při světských úřadech ustanovení a p.). V prvním případě připadne třetina pozůstalosti kostelu, při němž zůstavitel byl ustanoven, třetina chudým a třetina příbuzným; v druhém případě dostanou chudí jednu třetinu a příbuzní dvě třetiny. Byl-li zůstavitel v prvním případě ustanoven při kostele, jenž má kostely filiální, různým patronům podrobené, pak ona třetina kostelu připadající rozdělí se mezi tyto kostely filiální a třetina chudým připadající mezi jejich ústavy chudinské a to dle počtu duší (dv. dekr. ze dne 27. listopadu 1807, č. 828 sb. z. s.; dv. dekr. ze dne 16. září 1824, č. 2040 sb. z. s.). Tyto předpisy byly § 58 zák. ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z. o vnějších poměrech církve katolické výslovně v platnosti zachovány. Ohledně duchovních vojenských má průchod obecná zákonná posloupnost dědická (nař. dv. voj. úř. ze dne 20. února 1779, F. 132).

2. Duchovenstvo řecko-katolické: Po duchovních těchto nastává obecná posloupnost dědická ze zákona, zůstavili li vdovu neb děti, neb oboje zároveň; jinak má průchod posloupnost pod č. 1. vytčená (dv. dekr. ze dne 27. čna. 1843, č. 712 sb. z. s.).

3. Duchovenstvo evangelické: Tu má rovněž průchod obecná zákonná posloupnost dědická (dv. dek. ze dne 21. září 1797, č. 376 sb. z. s.).

O tom, jak zákonné právo dědické k platnosti jest přivésti, viz čl. Dědic, Právo dědické, Odevzdání pozůstalosti.

Postih viz Regres.

Postižné. (Odměna udavačská při celních a důchodkových přestupcích.)

Všeobecnou zásadou zde jest, že se má z udání takových těžiti jen s náležitou opatrností, neboť by jich jinak mohlo býti snadno zneužito ke škodě jiných.

I. Nárok na odměnu mají osoby, které si získaly zvláštních zásluh co do objevování přestupků důchodkových, zadrževše pachatele nebo postihnuvše předmět nebo pomůcky přestupku. Rozdílu nečiní, zda jednaly z povinnosti služební či bez takovéhoto služebního závazku (§ 2 nař. min. fin. ze dne 9. července 1896 č. 134 ř. z).

Při udělování této odměny nezáleží na tom, zda pachatel pro objevenou důchodkovou závadu skutečně propadl pokutě majetkové či trestu vězení, aneb zda peněžitá pokuta jemu pravoplatně uložená skutečně se zapraví. Odměna tato může se povoliti dokonce i v té případnosti, když důchodkový trest již zanikl, jen když ještě trvá právo státu, vyměřiti dávku přestupkem zkrácenou (§ 3 cit. nař. ze dne 9. července 1896). Udělení odměny postihačské závisí toliko na té podmínce, že odkrytím přestupku předepsán bude zkrácený prostý poplatek (§ 2 nař min. fin. ze dne 16. dubna 1897 č. 98 ř. z.). Při posuzování záslužnosti udání závady důchodkové rozhodným jest:

a) zvláštní nebezpečí, jemuž důchody tím neb oním důchodkovým přestupkem vydány byly, ať již co do výše případné dávky, pokud se týká, co do hodnoty předmětu přestupku, nebo co do nebezpečnosti pachatele

nebo co do objemu, tajnosti nebo rafinovanosti podniku poškozujícího důchody státní;

b) zvláštní snaha, námaha nebo osobní nebezpečenství, které spojeno bylo s objevením důchodkové závady (§ 4 cit. nař. ze dne 9. července 1896).

c) Dále na váhu padá, kolik úředních nálezů v kalendářním roce sepsala osoba činící nárok na odměnu, jakož i ta okolnost, jak velké prosté poplatky předepsány byly na základě dotčených nálezův (§ 3 cit. nař. ze dne 16. dubna 1897).

Osoby, k jichž úřední povinnosti přináleží sepisovati úřední nálezy o přestupcích zákonů o kolcích a přímých poplatcích, o dani z obratu cenných papírů a o kolku z hracích karet, pokud přestupky tyto trestají se bez zavedení řízení trestního, mohou býti odměněny za práci a čas vynaložený na sepisování takovýchto úředních nálezů (§ 1 cit. nař. ze dne 16. dubna 1897).

II. Nároku na odměnu nemají:

1. udavači, kteří opomenuli uvésti jméno své nebo uvedli místo svého jména jméno nepravé (§ 304 ř. cel. a monop.);

2. odkryla-li nebo oznámila-li přestupek důchodkový osoba povinná k tomu svým úřadem nebo službou (dek. dv. kanc. ze dne 3. března 1836 č. 6996, sb. zák. pol. 64, sv. č. 48).

3. Nároku na odměnu za práci a čas vynaložený na sepisování dotčených nálezů o přestupcích zákonů o kolcích a přímých poplatcích atd. (srv. svrchu ad I. posl. odst.) nemají však finanční konceptní úředníci, jakož i jiní úředníci a zřízenci, kteří konají revisi kolků k příkazu řídících úřadů finančních (§ 1 cit. nař. ze dne 16. dubna 1897).

4. Každý úředník, zřízenec nebo sluha u úřadu důchodkového, u stráže pohraniční nebo důchodkové, kterému lze přičísti vinu v účastenství nebo vůbec poklesek při spáchání nebo ukrytí přestupku důchodkového, zvláště vyzýval-li ku spáchání přestupku, zajišťoval pachateli pomoc nebo zatajení přestupku nebo jinakým způsobem podněcoval jej ku provedení přestupku nebo ku pokusu jeho.

5. Úředníci nebo zřízenci, kterým svěřeno jest vyhledávání skutkového podkladu přestupku důchodkového nebo vyšetřování obviněného (§ 27 trest. zák. důchod).

Postliminium (jus postliminii).

I. Pojem.

Římské právo stanovilo jus postliminii pro právní poměry válečných zajatců. Vrátí-li se totiž zajatec (captivus) z válečného zajetí, vstupuje následkem juris postliminii samo sebou opětně v dřívější své postavení právní; dřívější caput oživne opětně, dřívější občan jest zase pak otcem rodiny (pater familias) nebo synem (filius familias) té rodiny, ku které dříve náležel, jest opětně vlastníkem, věřitelem, dlužníkem, jako dříve. Zemře-li zajatec v zajetí, umírá jako otrok.

Postliminium v nynějším mezinárodně-právním významu vzalo na se však formy daleko více změněné, a nelze ho již vtěsnati do onoho rámce, do kterého uzavřen byl pojem tento dle práva římského, poněvadž válečné zajetí nedopouští nijakých změn v občanském postavení, a právech, jichž válečný zajatec nabyl v mateřské zemi své, nebo která jemu jako občanu zemi té přísluší. Postliminium jest nyní všeobecným oživením a znovuzřízením právního stavu porušeného mocí válečnou tím, že

přestane nepřátelské obsazení země, třeba nedošlo k uzavření míru. Postliminium zakládá se nyní na všeobecně uznané zásadě, že práva jednou nabytá nemohou býti zničena jednostrannou libovůlí, tedy ani mocí nepřátelskou.

II. Druhy postliminia:

1. Postliminium národů a státních mocí. Zmocnil-li se vůdce válečný území nepřátelského zcela nebo z části, avšak opustil je opět před uzavřením míru nebo po uzavření míru, nabývá bez nejmenších pochybností dřívější poměr státní opět moci, ať již nepřítel zemi jen okkupoval, nebo přisvojil si faktickou suverenitu. Každá změna ústavy za invase provedená jest pro dobu příští nezávaznou. Nižádný akt vládní z doby mezitímního panství nemá nároku na podmínečné uznání a trvání, jakmile postliminium nastoupí. Zcizí-li mezitímní vláda státní vlastnictví, panství (domény), jmění státní a pod., které nejsou soukromým vlastnictvím panovníka nebo rodiny jeho, nemůže zpravidla vrátivší se vláda bráti v odpor zcizení ono.

2. Postliminium osob soukromých a soukromých poměrů. V této příčině vyskytuje se, jak v právu římském již rozeznáváno bylo, dvojí postliminium; jednak totiž ohledně oněch osob, které nepříteli byly podrobeny nebo zajaty, jednak ohledně jich soukromoprávních poměrů. Při tom nesmí se však přehlédnouti, že osobnímu postliminiu přikládá se docela jiný význam dle práva římského a zcela rozdílný význam dle moderního práva válečného. Staré zajetí válečné mělo za následek stav otroctví; válečný zajatec pokládán byl za věc, za práva prostý předmět, nemající způsobilosti k činům a právům, zkrátka za otroka ve smyslu starořímského práva; s otroctvím nedal se však mysliti sám o sobě nijaký občanský poměr právní. Dle dnešního práva válečného spočívá však válečné zajetí toliko ve skutkové suspensi svobody a má též za následek faktickou suspensi výkonu občanských práv v mateřské zemi tím způsobem, že se válečnému zajatci vzhledem k dočasnému nevolnictví odnímá právo vykonávati jeho soukromá a veřejná práva; plné požívání těchto práv nastupuje však samo sebou, jakmile ze zajetí vysvobozen jest; válečný zajatec může v mezičasí postarati se o výkon, neb aspoň o zachování svých práv soukromých tím, že si zvolí zástupce nebo že jsou k tomu cíli zřízeni zástupci od vrchnosti. Všechny řády právní poskytují nyní válečnému zajatci alespoň tétéž ochrany jako nepřítomnému.

III. Rakouské právo poskytuje zvláštních dobrodiní právních všem, kdož nehodami válečnými byli postiženi; tak sproštěn jest nájemce nebo pachtéř postižený nehodami válečnými povinnosti zapraviti nájemné nebo pachtovné (§ 1104 o. o. z.), při nejmenším oprávněn jest žádati za přiměřenou slevu tohoto platu (§§ 1105, 1133 o. o. z.), účastenstvím ve službách válečných staví se netoliko početí, nýbrž po dobu onoho účastenství, i pokračování nebo dokončení vydržení nebo promlčení (§ 1496 o. o. z.), ba i dědicové jeho chráněni jsou před újmami promlčení; rozh. ze dne 15. června 1881 č. 5758, sb. č. 8432 vyslovuje zásadu, že promlčení žaloby pro dědice nezvěstného počíná teprve tím okamžikem, kdy splněny jsou podmínky prohlášení za mrtva. Nemůže tedy nižádné právo pohromami válečnými nebo válečným zajetím doznati nějaké újmy a to ani čistě osobní, ani věcné ani obligační právo. Postliminium práv uskutečňuje se však dvojím způsobem: buďto tím, že zajatec válečný opětně nastupuje v práva

jemu v mezičasí odňatá, nebo tím, že opět nabývá předmětů od nepřítele zajatých.

1. Co se tkne veřejných práv, není pochyby o tom, že trvá na dále dřívější stav, pokud stav tento nebyl způsoben zločinným chováním vzhledem k nepříteli. Dle rak. práva pomíjejí však následky všech politických deliktů (velezráda, špehýřství) skončením odpykaného trestu (§ 6 novely k zák. trest. ze dne 15. listopadu 1867 č. 131 ř. z.).

2. Práva rodinná: Je-li otec ve válečném zajetí nepřítomen déle jednoho roku a nedává zpráv o pobytu svém, může býti zbaven moci otcovské nad nezletilými dítkami svými (§ 176 o. o. z.), opatření to, které jeví se nezbytným v zájmu dítek; proto není sporu o tom, že musí v tomto případě moc otcovská opětně obživnouti, navrátí-li se otec z válečného zajetí, zvláště tehdy, když může soudu poručenskému věrohodně prokázati, že bez viny své nemohl o svém pobytu zprávy podati.

3. Věcná práva k věcem nemovitým nebo ku věcem jim na roveň postaveným řídí se všeobecnými zásadami; jedině držby v mezičasí pozbyté nenabývá se znovu po právu, nýbrž musí se jí opětně dosáhnouti, ježto držba pouze faktem jest. Rak. právo poskytuje však válečnému zajatci více právních prostředků, byla-li mu držba bezprávně odňata, zvláště vnikl-li někdo třetí v držbu za jeho nepřítomnosti nebo vplížil se v ni lstivě nebo tajně (§§ 344—347 o. o. z.).

4. Obligační poměry nepodlehnou nijaké změně a potrvají dle nynějšího práva v platnosti své po dobu válečného zajetí, ať byl zajatec věřitelem nebo dlužníkem. Přisvojil-li si nepřítel movité věci, nelze ku platnosti přivésti právo postliminia jen ve příčině oněch věcí, které přešly ve vlastnictví nepřítele podle všeobecného mezinárodního obyčeje nebo jako kořist válečná. Rakouské právo stanoví v § 1044 o. o. z., že škody válečné sluší posuzovati dle předpisů zvláštních. Za poškození, které způsobí nepřátelské tlupy, neposkytuje se náhrada v nižádném případu (nejvyš. rozh. ze dne 5. dubna 1816; dek. dv. kanc. ze dne 16. dubna 1821, sv. 49 sb. zák. pol. str. 115), kdežto dodávky válečné stát musí nahraditi (dodání zásob, oděvů, hotové dávky, poskytnutí prostředků dopravních atd.).

5. Právo na vrácení nepřátelské nebo neutrální lodi zajaté válečnou mocí. Toto právo provésti může:

a) válečná loď státu válku vedoucího, nebo

b) lapač, nebo

c) mužstvo lapené lodi samo, nebo konečně

d) kteroukoli mocí země cizí, kamž lapená loď doraziti může úmyslně nebo náhodou, proti vůli lapačově. Postliminium v tomto případu jest však velice sporno, neboť mnozí vynikající učitelé práva mezinárodního uznávají skutečné nabytí vlastnictví se strany lapačovy, kdežto Bluntschli zastává náhled, že skutečné vlastnictví k takovým lodím může býti lapači přiznáno teprve po předchozím výroku příslušného soudu lapačského. Právem poznamenává Brockhaus: Mají-li vrchu nabýti právní názory novější doby uznané ve většině zemí alespoň pro zmocnění se lodí a statků válečnými loděmi domovského státu, názory to ve vědě se zápalem hájené a všeobecně k tomu se nesoucí, aby odepřena byla vůbec nepřátelské okkupaci nějaké věci všechna účinnost právní; nemělo by ani z daleka průchodu jus postliminii, kdyby vyloučeno bylo vlastnické právo nepřítele

ku zajatým lodím, poněvadž postliminium předpokládá, že nastala jakási újma právní, která se má fikcí odstraniti.

Postup (Cesse).

Postupem (cessí) v širším slova smyslu nazývá se každý přechod práva z poměru obligačního pro věřitele vzcházejícího na osobu jinou.

Přechod tento se může zakládati buď

I. v souhlasném projevu vůle obou súčastněných stran (postup smluvený, postup v užším sl. smyslu) nebo

II. v posledním pořízení věřitele nebo

III. ve výroku soudcovském nebo

IV. ve skutečnostech jiných, s nimiž zákon účinek onen spojuje, aniž by jakého projevu vůle účastníků vyžadoval (postup zákonný — cessio legis).

Ad I. Postup smluvený.

1. Rozdíl postupu dobrovolného a nuceného.

Srovnalý projev vůle obou stran postup pohledávky zakládající může buď vzcházeti z volného jejich rozhodnutí nebo může spočívati v okolnostech, z nichž po zákonu vzniká pro věřitele povinnost, určitou pohledávku svoji na druhého převésti. V případě onom mluví se o cessio voluntaria nebo postupu dobrovolném, v případě tomto o cessio necessaria čili postupu nuceném.

Jako případy takového postupu nuceného se uvádějí:

a) nabyl-li kdo pohledávky jmenem nebo pro jiného, jest povinen ji tomuto postoupiti (srvn. npř. čl. 368 obch. z.);

b) přijal-li věřitel placení své pohledávky od osoby třetí, jest zavázán postoupiti platiteli svá práva proti dlužníku (§§ 1422 a 1423 o. o. z.);

c) jsou-li s věcí spojeny určité nároky obligační (npř. nároky ze správy), jest scizitel věcí povinen s ní i nároky tyto na nabyvatele převésti (srvn. Hasenöhrl, Oblig. Recht II, str. 187).

2. Podmět.

Subjektem právního jednání cessí zakládajícího jest s jedné strany věřitel práva svá přenášející (postupitel — cedent), s druhé strany osoba práva ona přejímající (cessionář). Dlužník, proti kterému pohledávka postupovaná čelí, nazývá se debitor cessus. Cessionář musí býti vždycky osobou od debitora rozdílnou, ježto jinak by nebylo lze mluviti o cessi, t. j. o převodu pohledávky, nýbrž spíše o jejím prominutí (§ 1445 o. o. z.). Srvn. i rozh. »Gl. U.« č. 7066.

Účastenství debitora při postupu není nikterak třeba, poněvadž jde tu jen o převod práva v tom rozsahu a obsahu, v jakém doposud existovalo, aniž by se tím postavení debitora zhoršovalo. Ovšem že debitor cessus je potud interessován, že od provedení cesse jest věřitelem jeho cessionář a nikoli cedent.

Tomuto interesse debitora učiní se za dost t. zv. denunciací. (O tom níže.)

3. Předmět.

Objektem cesse jest jak § 1393 o. o. z. stanoví »každé scizitelné právo«. Však vzhledem k znění ostatních předpisů o cessí jednajících i vzhledem k tomu, že zákon o převodu práv jiných (věcných, dědických), na jiném místě pojednává, nutno možnost cesse obmeziti toliko na práva věřitelská z poměru obligačního vycházející.

Vyloučena jsou tedy z cesse všecka práva veřejná, jakož i všecka práva osobní, rodinná nebo manželská. Předmětem cesse není také právo dědické jako takové (ovšem že může býti celá pozůstalost již napadlá scizena a s ní i práva obligační část pozůstalosti tvořící na nabyvatele převedena).

Pokud jest objektem cesse nějaké právo obligační, jest lhostejno, z jakého poměru vzešlo, zejména je-li to nárok ex contractu nebo ex delicto neb ex variis causarum figuris (§ 859 o. o. z.). Rovněž nezáleží na tom, jestli pohledávka postupovaná již existuje nebo teprve vzejíti má, je-li bezvýminečná nebo na výmince závislá, je-li splatna nebo časem obmezena, je-li likvidní čili nejistá a p. Taktéž nepodlehá nijaké pochybnosti, že mohou i pohledávky nežalovatelné (naturální) býti postoupeny.

Vždycky však se k platnosti cesse žádá, aby postupované právo bylo scizitelné (§ 1393 o. o. z.).

Z důvodu toho nemohou býti postoupena:

a) práva, která lpí na osobě a od ní oddělena býti nemohou (§ 1393 o. o. z.). Za taková sluší pokládati netoliko všecka práva s osobou související, nýbrž i ona, pro jejichž obsah i rozsah jest osobnost věřitelova rozhodnou. Sem patří zejména nárok na zřízení osobní služebnosti, nárok na alimenty, jejichž druh i obsah na osobě věřitelově záleží, nárok na osobní služby, pokud tyto dle osoby oprávněného se řídí; sem patří i pohledávky, které určitou vlastnost věřitelovu předpokládají a tudíž přechodu na osobu vlastností těchto nemající nedopouští (kpř. právo společníka § 1186 o. o. z.).

b) práva, jichž postup z důvodů právních nebo národohospodářských positivní předpis zákona zakazuje. Tak tomu jest při

α) nárocích na služné a výslužné úředníků veřejných i výslužné jejich vdov, jakož i nárok na služné a výslužné úředníků soukromých, pokud se jedná o obnosy z exekuce vyloučené, při nárocích na mzdy zřízenců soukromých trvale neustanovených, pokud den platební ještě neuplynul a práce nebyla odevzdána (zák. z 21. dubna 1882 č. 123 ř. z., § 7 zák. z 26. května 1888 č. 75 ř. z. a zák. z 29. dubna 1873 č. 68 ř. z. § 5);

β) právu předkupním, právu koupě zpátečné a prodeje zpátečného (§§ 1070, 1071, 1074 o. o. z.);

γ) legátu pohledávky za živa zůstavitelova (§ 879 č. 4 o. o. z.);

δ) pohledávce sporné, jde li o její postup advokátu, jemuž vydobytí její bylo svěřeno (§ 879 č. 3 o. o. z.);

ε) podporách nebo zálohách poskytnutých z veřejných fondů k zmírnění nouze (cís. nař. z 22. pros. 1865 č. 142 ř. z.);

ζ) pojistném za vyhořelé budovy, jestliže by tím byl obnos onen určený k znovuzřízení budovy tomuto svému účelu odcizen (dv. dekr. z 18. července 1828 č. 2354 sb. z. s.).

Předmětem cesse jest ovšem vždycky jen právo samo z obligačního poměru vzcházející nikoli však i povinnost s ním související. Stojí-li proti postupovanému právu i nějaký závazek cedentův, nepřechází tento současně s postoupeným právem na cessionáře, nýbrž zůstává i na dále spojen s osobou cedentovou [ač-li ovšem smlouvou samostatnou — assignací — taktéž převeden není (§ 1400 o. o. z.)].

Z pohledávky, jejíž obsah jest dílný, může býti postoupena i jen nějaká část. Je-li tu dluh solidární, lze nárok jen proti jednomu ze solidárně

zavázaných postoupiti. Ovšem že nesmí se tím postavení a vzájemný poměr solidárních dlužníků změniti ani zhoršiti. (Srvn. o tom Hasenöhrl: Oblig. R. II. str. 173 a násl.)

4. Smlouva postupní.

Smlouva postupní uzavřena jest obapolným dohodnutím se stran. Učinky její dostavují se ihned, jakmile dohodnutí toto náležitě se stalo. Smlouva tato, jako smlouva majetková vůbec musí se opírati o určitý právní důvod (causa cessionis). Důvod tento jest velmi rozmanitý, právě tak jako jest různá causa traditionis. Poněvadž však v právu občanském vůbec nejsou známy smlouvy abstraktní, nýbrž jen concretní, vyžaduje se k platnosti cesse, aby i důvod její byl náležitě vytknut, ku př. jako dar, k cíli placení, jako věno a p.

5. Forma smlouvy postupní.

Co do formy smlouvy postupní bude rozhodným vždycky důvod (causa) cesse, t. j. forma cesse říditi se bude dle formy, jaké se po zákonu žádá k platnosti oné smlouvy, která cessi za základ slouží. Je-li to na př. smlouva o věno nebo smlouva kupní mezi manžely, bude žádoucno sepsati notářský spis (zák. z 25. července 1871 č. 76 ř. z. § 1 lit. *a*, *b*). Jinak bude z pravidla dostatečnou smlouva beze vší formy. Zejména nebude třeba žádati formy notářského spisu ani, je-li postupována pohledávka donandi causa, poněvadž se při darování žádá formy této jen tenkráte, když se darování hned neprovádí, nýbrž v budoucnost odkládá (§ 1 lit. *d* cit. z. »bez skutečného odevzdání«), nikoli však tenkráte, když účinky jeho ihned nastupují. A poněvadž účinky cesse již smlouvou se dostavují (viz níže) nesmí i při cessi o darování se opírající býti žádáno formy zákona z r. 1871 č. 76 ř. z. (Tak i Stubenrauch II. 678. Jinak Hasenöhrl. II. 184. Srvn. i literaturu tam v pozn. 71 citovanou).

Všeobecné předpisy o formě smlouvy postupní platí i tenkráte, je-li pohledávka postupovaná hypothekárně pojištěna. Ovšem, má-li býti převod onen i v knihách pozemkových proveden a tím nabyvatel státi se oprávněným vydati platnou kvitanci vkladní, jaké může dlužník žádati (§ 1426 o. o. z.), musí býti smlouva zřízena ve formě listiny vkladné (§§ 26, 27, 30, 31 zák. knih. §§ 431, 445 o. o. z.). Srvn. i Exner Hyp. R. str. 408 a násl. G. U. W. 10050, 10630.

Při cessi pohledávky směnečné bude zajisté vzhledem k zvláštní povaze obligací skripturních, zejména vzhledem k čl. 39 směn. ř. třeba, aby směnka byla odevzdána cessionáři a aby k průkazu jeho legitimace (čl. 36 sm. ř.) byl postup na papíře vyznačen.

6. Účinky postupu.

Cessí přecházejí veškerá postoupená práva tak, jak patřila cedentovi na cessionáře. Ohledně práv těchto přestává býti cedent věřitelem a na jeho místo vstupuje v obligační poměr cessionář, jemuž cedent veškeré průvody a listinné doklady, které v ruce má, vydati jest povinen. Cedent nemůže již pohledávku postoupenou znovu na jiného převésti, za to však může cessionář s pohledávkou nabytou po své vůli mezi živými i na případ smrti disponovati. Zemře-li, aniž by o ní pořídil, spadá jako část jmění jeho na oprávněné dědice.

Pohledávka přechází na cessionáře se všemi

a) přednostmi i

b) vadami.

Ad *a)* Zejména přecházejí s ní i všecky její akcesse s ní spojené, jako na př. rukojemství, úroky i právo k vedení exekuce, přechází i nárok na převedení zástavního práva pro ni zřízeného, t. j. na odevzdání zástavy ruční resp. vklad převodu hypothéky v knihách pozemkových. Podobně přecházejí s pohledávkou i jiné výhody s ní sloučené na př. právo na přednější nebo výhodnější uspokojení buď v prvnější třídě věřitelů (§§ 43 až 48 konk. ř.) nebo z objektů, na které pro jiné pohledávky sáhnouti nelze (pohledávky z alimentů, jde-li o exekuci na služné nebo mzdu § 292 exek ř., čl. IX. č. 8 úv. z. k ex. ř.) a p.

Ovšem že výhod v osobě cedenta nebo v jeho zvláštních vlastnostech založených, však s pohledávkou jako takovou nesouvisících se cessionář dovolávati nemůže.

Ad *b)* Debitor cessus může proti cessionáři činiti všechny ony námitky, které jemu vůči cedentovi nebo i jeho předchůdci příslušely, i ony, které má nyní proti cessionáři samu, ať námitky ty se existence nebo obsahu nebo účinnosti pohledávky dotýkají (§§ 1394, 1396 o. o. z.). Debitor může neplatnost cesse samé namítati a tím popírati aktivní legitimaci cessionáře k žalobě.

Z pravidel těchto nastává jen potud výjimka, pokud se cessionář námitek proti pohledávše vzdal, t. j. pokud vůči poctivému nabývateli pohledávku postoupenou za pravou uznal (§ 1396 o. o. z.) a pak dle § 1442 o. o. z. pokud jde o námitku kompensace dlužníku proti předchozím cessionářům příslušející.

Že námitky, které jen z poměrů osobních cedenta jsou čerpány, proti cessionáři činiti nelze, leží na bíledni. To platí obzvláště o všech námitkách procesních v osobních poměrech cedenta založených (na př. spůsobilosti k samostatnému vystupování ve sporu, otázce kauce žalobní a p.).

7. Kdy nastávají účinky postupu a denunciace.

Mezi cedentem a cessionářem vzcházejí účinky cesse ihned, jakmile srovnalý projev vůle se stal t. j. jakmile byla smlouva postupní uzavřena (§ 1392 o. o. z.). Debitor cessus chrání se však ve své důvěře, jestli nevěda o cessi nastalé bývalému svému věřiteli platí nebo jiné liberatorni s ním jednání předsevezme, nebo jestli vůbec jakékoli jiné jednání právní pohledávky se týkající s cedentem uzavře.

Aby tato důvěra dlužníkova byla vyloučena a aby cesse plný účinek i proti debitoru měla, třeba t. zv. denunciace t. j. třeba, aby dlužník jakýmkoli spůsobem o nastalé cessi byl zpraven. K denunciaci této nevyhledává se, aby od cedenta nebo cessionáře vycházela, postačí když dlužník ať jakoukoli cestou o cessi vědomí nabude (arg. § 1395 o. o. z. slovo »bekannt wird«).

Po nastalé denunciaci jest debitor již výlučně vázán na cedenta jako svého věřitele (§ 1396 o. o. z.).

8. Ručení cedenta cessionáři.

Pro ručení cedenta za pohledávku postoupenou jest především rozhodným obsah smlouvy postupní. Nestanoví-li tato ničeho, přichází k platnosti dispositivní předpis zákonný, dle něhož nutno rozeznávati:

a) stal-li se postup bezúplatně či

b) úplatně.

Ad *a)* V případě prvém neručí cedent vůbec ani za pravost ani za dobytnost pohledávky postoupené (§ 1397 o. o. z.). Toliko tenkráte, že

by vědomě cizí pohledávku daroval, ručí cessionáři za všecky škodlivé následky, které by tohoto proto stihly (§ 945 o. o. z.).

Ad *b)* Byla-li pohledávka postoupena za nějakou úplatu, ať tato v určitém obnosu peněžitém nebo v jiné hodnotě majetkové záležela, ručí cedent přejímateli pohledávky jak za její pravost, tak za její dobytnost.

Závazek tento jest jednak tím obmezen, že cedent neručí nikdy za více, než co za pohledávku byl obdržel (§ 1397 o. o. z.), a že ručení za dobytnost dle § 1398 o. o. z. i při úplatném postupu jest vyloučeno:

α) jestli se přejímatel mohl z veřejných knih o dobytnosti pohledávky přesvědčiti (leč že se byl cedent cessionáři za dobytnost zaručil (§ 928 o. o. z.);

β) jestli pohledávka původně dobytná pozdější náhodou (na př. dlužník upadl v konkurs) se nedobytnou stala;

γ) jestli nedobytnost její byla samým přejatelem zaviněna. Zavinění takového se dopouští přejímatel, jestli v dobývání její byl liknavým, jestli pohledávku v době, když mohla již býti vypověděna, nevypověděl, nebo po splatnosti nezažaloval, po dobytém titulu exekučním neexekvoval nebo vůbec jiného jemu přístupného pojištění si zjednati opomenul.

Při cessi nutné (shora č. 1.) ručí cedent jen dle všeobecných zásad platících o poměru, z něhož povinnost k převodu pohledávky vzchází.

Tyto nároky plynoucí pro cessionáře z ručení cedentova za dobytnost a pravost pohledávky nedají se dobře subsumovati pod nároky ze správy dle § 922 o. o. z., nýbrž jsou to spíše žaloby z bezdůvodného obohacení (§ 1447 o. o. z.), ježto čelí k tomu, aby bylo cedentem vráceno to, co za bezcennou nebo méně cennou pohledávku bez důvodu obdržel a čím se tedy obohatil. Neplatí tedy pro promlčení těchto nároků předpis § 933 o. o. z., nýbrž všeobecné zásady pro žaloby z obohacení dané. Srvn. GU. W. 2431, 9859. Stubenrauch II. str. 688.

g) Smlouva písemná o postupu zřízená, podléhá poplatku určenému na onen druh právního jednání, které jí za základ slouží.

Ad II. Postup pohledávky poslední vůli.

Postup tento, jenž předpokládá jen jednostranný projev vůle ve formě testamentární učiněný (§ 647 o. o. z.), objevuje se při t. zv. legatum nominis t. j. při odkazu pohledávky, která pořizovateli vůči osobě třetí přísluší (§ 664 o. o. z.).

Účinek tohoto postupu nastává ihned smrtí zůstavitelovou (§ 664 o. o. z.). Nějakého formelního převodu pohledávky dědicem na legatáře není zapotřebí. Chce-li však legatář při pohledávce hypothekární postup onen si dáti v knihách provésti, jest mu si vydobyti úřední vysvědčení dle § 178 cís. pat. z 9. srpna 1854 č. 208 ř. z., na jehož základě vklad knihovní se vykoná.

Ježto tato cesse jest cessí bezúplatnou, nenastává ručení dědice ani za pravost ani za dobytnost pohledávky postoupené (§ 1397 o. o. z.).

Ad III. Výrok soudcovský.

Výrok soudcovský přivádí postup tenkráte, jestli soudce v rozepřích dílčích pohledávku část společného majetku tvořící jednomu podílníku přikazuje, nebo jestli žalovaného uznává za povinna pohledávku svoji žalobci postoupiti a připojuje sankci, že právní mocí tohoto rozhodnutí postup onen za provedený má býti pokládán, nebo konečně jestli v exekuci majetkové na žádost věřitele exekventa buď tomuto pohledávku dlužníkovu

na zaplacení překazuje (§ 316 exek. ř.) nebo jí ve veřejné dražbě nejvíce podávajícímu přiklepává (§§ 278 a 318 exek. ř.). Srvn. Hasenöhrl l. c. 190 a násl.

Účinek tohoto postupu nastává vždy po právní moci dotčeného soudcovského výroku. Pokud jde o postup provedený exekučním přikázáním pohledávky na místo zaplacení, přicházejí co do ručení exekuta za pravost a dobytnost pohledávky přikázané k platnosti tytéž předpisy, jež dány jsou pro úplatnou cessi dobrovolnou (§ 316 exek. ř.).

V ostatních případech cesse soudcovské ručení vůbec nenastává.

Ad IV. Cesse zákonná.

Postup tento nastává:

1. v případě § 1358 o. o. z., jenž stanoví, že rukojmí, který za dlužníka dluh zaplatil, vstupuje ipso jure v práva věřitelova a jest oprávněn od dlužníka náhradu za dluh zapravený žádati.

Jako další případ zákonné cesse se uvádí:

2. čl. 405 obch. z. dle něhož může destinatář práva ze smlouvy povozní prováděti proti povozníkovi jako legální cessionář odesýlatele a

3. přechod příslušenstva pohledávky postupované, který, jak již shora I. č. 6 a bylo uvedeno po zákonu nastává. (Srovn. Hasenöhrl, str. 191 a násl. Stubenrauch II. 677).

Co do otázky ručení předešlého věřitele nutno vždy hleděti ke konkretnímu případu. Bude zajisté vyloučeno vůbec v případě ad 1. a 2., kdežto pro případ ad 3. přijde k působnosti § 1397 resp. 1398 o. o. z.

Co do převodu cenných papírů srvn. články »Giro« a »Papíry cenné.«

V. Právo poplatkové.

Zákon poplatkový rozeznává předkem mezi úplatnými a bezplatnými cessemi. Bezplatný postup podléhá poplatku z darování, při úplatném postupu záleží na předmětu cesse; spočívá-li předmět ten v nějaké »dlužné pohledávce«; určí se poplatek dle smluvené úplaty a dle II. stupnice, záleží-li předmět cesse v právu jiného druhu, podrobena jest cesse poplatku dle smluvené úplaty a dle stupnice III. Prohlášení dlužníkovo připojené k cessi, kterým tuto uznává, prosto jest vedle vyslovného ustanovení zákona poplatku tehdy, když již o původním jednání právním sdělána byla listina (§ 34 lit. *f)* popl. z.).

Postup pohledávek erárních.

Určité osobě často záleží na tom, aby sama zapravila veřejnoprávní pohledávku, kterou má erár za nějakou jinou osobou. Ku př. někdo nabude majetkového předmětu, na který erár přivádí pro určitou svoji pohledávku ku platnosti věcné nároky. Zde může býti v zájmu držitele oné věci, aby se uchránil uspokojením státní pohledávky před provedením tohoto věcného nároku. Nebo někdo má pohledávku, která zjištěna jest na některém majetkovém předmětu dlužníkově; na témž předmětu vázne však také — v knihách nebo po zákonu — pohledávka eráru s právem přednosti; aby tedy toto právo přednosti nebylo ku platnosti přivedeno ve formě pro následujícího věřitele škodlivé nebo v čas proň nevhodný, splatí tento věřitel pohledávku státu, nejsa k tomu osobně povinen. Má-li pak v takovémto případu platící osoba nabýti toho postavení, aby mohla si od osobního dlužníka opatřiti uspokojení eventuelně žalobou, musí na sebe

pohledávku státní od eráru cessí převésti. V těchto případech uskutečňuje se placení i cesse bez dalšího dorozumění s dlužníkem.

Než i na podnět dlužníka dojíti může k takovémuto zaplacení od třetích osob, nemůže-li totiž osobní dlužník pohledávku státní zúplna nebo vůbec zaplatiti, takže vzcházejí úroky z prodlení, kdežto by si mohl opatřiti potřebný obnos za mírnějších úroků a uzavřením takovéto zápůjčky byl by v ohledu hospodářském na tom lépe. Zapůjčitel uspokojí však sám erár, aby účasten byl výhodného práva přednosti eventuelně zápisem do knih nabytého, a dá si tuto státní pohledávku postupem na sebe převésti. A tak dalo by se uvésti více příkladů.

O přípustnosti a nepřípustnosti takového řízení, jakož i o formalitách, jichž při tom šetřiti dlužno, není v jednotlivých zákonech ničeho stanoveno. Ve skutečnosti platil též po delší dobu názor o nepřípustnosti takového řízení (výn. min. fin. ze dne 22. června 1871 č. 14843). Nyní připouští se však zásadně postup erárních pohledávek veřejnoprávních na osoby soukromé (výn. min. fin. ze dne 20. června 1882 č. 18.129).

Co do právních účinků jeví se však v podstatě věci důležitá úchylka od soukromoprávní cesse. Všechny ony výhody totiž, které příslušejí erárním pohledávkám jedině pro jich veřejnoprávní povahu, jako: zákonné právo zástavní, zákonné právo přednosti v konkursu a při exekucích vůbec, jakož i eventuelně vyšší míra úroková z prodlení přesahující míru úrokovou v zemi obvyklou, pomíjejí tím okamžikem, kdy převedena byla pohledávka na osobu soukromou, poněvadž tím postoupená pohledávka pozbyla své veřejnoprávní povahy. Na konec sluší zmíniti se o tom, že nelze postoupiti pohledávku erární osobě, která co do pohledávky od ní zaplacené povinna jest ku zaplacení sama osobně následkem solidárního ručení.

Poškození cizího vlastnictví (zločin veřejného násilí spáchaný zlomyslným poškozením cizího vlastnictví (§§ 85, 86 tr. z.), přestupek zlomyslného poškození cizího vlastnictví (§ 468 tr. z.).

I. Předmětem obou činností trestných jest cizí vlastnictví; vlastnictvím sluší zde rozuměti jen tělesné věci, pročež nenáleží sem porušení cizích práv poškozením vlastní věci (nál. ze dne 25. října 1878 sb. č. 181). Jednání záleží v poškození nebo porušení podstaty věci; sporno jest, zdali náleží sem též každé porušení zájmu vlastníka věci spáchané bez poškození podstaty (pustěním ptáka vlastníku náležejícího, vylití cizího nápoje). Poškození musí býti zlomyslné. Za zlomyslné pokládati sluší protivou toliko k nedbalému nebo svévolnému poškození věci každé úmyslné poškození věci t. j. spáchané s vědomím bezprávnosti, ať již pohnutka nebo konečný úmysl odnášel se k cíli dalšímu, nežli poškoditi věc, jako ku př. ku provedení nějakého nároku neb obohacení pachatele (nál. kas. dv. ze dne 13. února 1880 sb. č. 228, rovněž sb. č. 309, 654).

II. Zlomyslné poškození cizího vlastnictví jest zločinem:

a) přesahuje-li škoda, která povstala nebo již pachatel měl na mysli, obnos 25 zl. I zde platí zásada o sčítání částek (viz čl. »Krádež«);

b) bez ohledu na výši škody, může-li z poškozující činnosti (nál. kas. dv. ze dne 17. října 1874, sb. č. 27) vzejíti nebezpečí pro život, zdraví, tělesnou bezpečnost lidí nebo ve velkých rozměrech hrozí cizímu vlastnictví a pachatel toho si vědom jest (nál. kas. dv. ze dne 27. prosince 1884 sb. č. 722); nebo

c) spácháno-li poškození na železnicích, ať hnány jsou parní silou nebo jinak, nebo na příslušenstvích železnic (ku př. na ohradách a plotech, nál. kas. dv. ze dne 11. listopadu 1874, sb. č. 29), na dopravních prostředcích, strojích, náčiní nebo jinakých předmětech k dopravě určených (ku př. výstražné desky, nál. kas. dv. ze dne 10. ledna 1883, sb. č. 513), nebo na parolodích, parních strojích, parních kotlích, strojích vodou hnaných, na mostech, zařízeních při horách nebo vůbec za poměrů zvlášť nebezpečných. Na zločin tento uložen jest v případu *a)* těžký žalář od 6 měsíců do 1 roku, v případu *b)* a *c)* však těžký žalář od 1—5 let, dle stupně zlomyslnosti a nebezpečí též do 10 let.

Vzešel-li však v některém z případů *b)* a *c)* (nál. kas. dv. ze dne 5. prosince 1885 sb. č. 857) z poškození skutečně nějaký úraz (t. j. výsledek sáhající nad pojem pouhého nepohodlí; srv. nál. kas. dv. ze dne 20. prosince 1889, sb. č. 1325) pro zdraví, tělesnou bezpečnost nebo ve větším rozsahu pro vlastnictví jiných osob, nastupuje trest těžkého žaláře od 10—20 let, za okolností zvlášť přitěžujících pak doživotní těžký žalář. Mělo-li pak poškození takové za následek smrt nějakého člověka a mohl-li to pachatel předvídati, trestá se zločin tento smrtí.

III. Každé jiné zlomyslné poškození cizího vlastnictví netvořící zločin tresce se zpravidla jako přestupek vězením od 1 dne do 1 měsíce. Vzhledem k všeobecné bezpečnosti vytýká zákon zvlášť případy dva:

a) rozbije-li kdo svítilnu postavenou ku veřejnému osvětlování ve zlém úmyslu, nebo ji poškodí jiným způsobem, potrestán býti má za přestupek tento vězením od 3 dnů do 1 měsíce (§ 317 tr. z.);

b) stržení nebo zlomyslné poškození všech výstražných znamení zřízených k odvrácení neštěstí, trestá se jako přestupek vězením od 3 dnů do 3 měsíců, je-li tu větší stupeň zlomyslnosti a nastalé škody, uložen jest trest tuhého vězení v téže délce.

IV. Poškození cizího vlastnictví z nedbalosti není zpravidla trestným; výjimečně jest z důvodů veřejné bezpečnosti přestupkem svévolné stržení nebo poškození mostu, stavidla, hráze, opevnění nebo zábradlí nebo jinaké stavby, čímž břehy potoků a řek jsou opevněny nebo srázy na silnicích a cestách nebo mostech ochráněny; přestupek tento trestá se pak vězením od 1—3 měsíců podle míry svévolnosti a způsobené škody.

Témuž trestu podléhá též každé poškození předmětů zmíněných shora v odst. II. *c)*, stalo-li se jen ze svévole, lehkomyslnosti nebo zaviněné nedbalosti. Odcizení (krádež), spojené po případě s takovýmto poškozením, sluší potrestati zvlášť (§ 318 tr. z.).

V. Stejná ustanovení, jako všeob. zák. trest. má voj. trest. zák. a tr. zák. pro Bosnu a Hercegovinu; v tomto zákonu není však přestupku spáchaného rozbitím svítilny a poškozením výstražného znamení.

VI. Podle osnovy nového trest. zákona (§ 322) dopouští se přečinu, kdož cizí věc (úmyslně) poškodí, zničí nebo jinak vlastníku bezcennou ji učiní a tím způsobí někomu bezprávně škodu. Trest jest rozdílný ednak podle výše způsobené škody, jednak podle poškozeného předmětu. Stíhání má zpravidla místo jen k návrhu strany, vyjímaje poškození určitých předmětů.

Poškození hrobů viz Hřbitovy.

Poškození telegrafu viz Telegraf.

Poškození tělesné.

I. Pojem.

Poškozením tělesným rozumí se všeobecně každé, jakkoli uskutečnivší se porušení spojitosti nebo činnosti částí nebo orgánů těla lidského. Vyšetřují-li se živé osoby, nelze zhusta vypátrati mnohé jednotlivosti na ranách, ježto s chirurgického stanoviska určité meze položeny jsou zvláště důkladnému vyšetření otvorů rány. Nanejvýš jest žádoucno, aby zraněná osoba co nejdříve byla vyšetřena; leč o konkretních případech nedá se v určitém momentu provésti vyšetřování místních poměrů, poněvadž snětí příhodného obvazu, které s lékařského stanoviska nutným býti se jeví, podstatně může porušiti pravidelný průběh poranění, což poškoditi může jak zájem pachatele, tak i zájem poraněného. Proto má se v jistých případech odložiti vyšetření ono až na vhodný okamžik, který určiti jest ošetřujícímu lékaři, a důvod toho oznámiti jest soudu.

II. Při vyšetřování přihlédati jest s jedné strany k místnímu nálezu na poranění, s druhé strany ku všeobecnému stavu, a zřetelem k obému podati dobrozdání. Soudní lékař bude moci zodpovídati s pravděpodobností nebo jistotou všechny otázky důležité pro účely soudní, jestliže pečlivě ohledá místo, velikost, tvar, okraje, příčinu, hloubku, směr a okolí poranění. Z objektivního nálezu lze zpravidla určiti druh nástroje při poranění užitého, dle okolností též zvláštní jeho vlastnosti. Až na některé výjimky lze zcela dobře od sebe rozeznati poranění, která zasazena byla tupými, ostrými, bodnými a střelnými nástroji. Jakýsi význam v té příčině mají též v nejednom případu vyhledávání, která zhusta ovšem bývají nesprávná a za nesprávná mohou býti lékařem prohlášena na základě objektivního nálezu. Rovněž může lékař soudní na základě objektivního nálezu zcela důkladně provedeného udati, zdali určité poranění mohlo býti způsobeno tím neb oním nástrojem, pokud se týká, který z několika daných nástrojů as způsobilým byl, učiniti určité poranění.

III. Rozhodným momentem při trestní kvalifikaci poranění jsou soudními lékaři rozmanité následky, které poranění má v zápětí. Vedle toho hlásí se však ještě celá řada podrobných otázek, které vyhledávají dle povahy každého jednotlivého případu důkladného ocenění se strany lékaře. Hledí li se přesně k ustanovením zákona trestního, lze v nejčetnějších případech podati zcela přesné dobrozdání, leč přece ne vždy. Obtíže působí mezi jiným zvláště pojem »těžkého poškození« ve smyslu § 152 *c)* tr. z., pojem »životu nebezpečného poškození« ve smyslu § 155 *e)* tr. z., kdež dozajista může v obdobných jinak případech úsudek zcela rozdílně vyzníti podle toho, jak pojímá věc jednotlivý soudní lékař se svého subjektivního stanoviska.

IV. Velice rozdílně bývají posuzovány od soudců nemoci vzniklé nákazou rány, v jichž pojímání a příčetnosti ujaly se mezi právníky názory nejrozdílnější. Úkolem soudního lékaře proto jest, odlišiti v případech nemocí přivozených nákazou rány ony následky, které podle všeho způsobeny byly poraněním o sobě, od těch, které měla v zápětí nákaza rány, a při tom vytknouti, je-li tu určité poranění čili nic. Kapitola o nemocích vzniklých nákazou rány jest ovšem jednou z nejobtížnějších v soudní praxi.

Jde-li o smrt přivolanou poraněním a naskytá-li se otázka, zda běží tu o samovraždu, náhodu neb usmrcení rukou cizí, rozhodnými jsou

tu hlavně vyhledávání a okolnosti daného případu; leč nezřídka možno i zde více nebo méně spolehlivé dobrozdání podati na základě objektivního nálezu se stanoviska lékařství soudního. V četných případech nanejvýš důležito jest vyšetřiti stopy krve a vlasy; vyšetřování takové bývá často obtížno, vyžadujíc důkladných vědomostí a proto mají býti takováto složitá vyšetřování svěřena vhodným ústavům vědeckým.

Poškození zařízení železničních.

I. Všeobecně zakázáno jest: poškození, stržení nebo změna dráhy a jejího příslušenství, tedy netoliko změna na kolejích, nýbrž i na hrázích, náspech, příkopech a na stavebních předmětech, ohradách, závorách, výstražných tabulích, mílnících, zařízeních signálových a pod; rovněž co nejpřísněji zakázáno jest klásti předměty jakéhokoli druhu na kolejnice nebo vedle nich v obvodu dráhy nebo jejího příslušenství nebo napodobiti signály. Cestujícím jest konečně zapověděno jakkoli poškoditi dopravní prostředky železnic (§ 98 cís. nař. ze dne 16. listopadu 1851, železn. řád dopr.).

II. Zákazy zvláštní.

1. Nahraditi dlužno škodu způsobenou poškozením nebo znečištěním vozů nebo jich zařízení. Železnice má právo žádati za okamžité zaplacení nebo zajištění; náhrada poskytne se podle zvláštní sazby, pokud taková sdělána jest. Sazbu tuto ku přání sluší předložiti.

2. Podle ustanovení § 29 předpisů o dopravě železniční není dovoleno bráti s sebou do osobních vozů hořlavé nebo jinaké předměty, které by mohly jakýmkoli způsobem škodu způsobiti, zvláště pak zapověděno jest bráti s sebou nabité pušky, střelný prach, snadno vznětlivé látky. Osoba jednající proti zákazu tomuto ručí za všelikou škodu vzešlou z přestoupení tohoto zákazu a propadá mimo to trestu určenému předpisy policie železniční.

III. Rozhodnutí nejvyššího soudu:

Ve příčině poškození železnic vynesena byla v posledních létech tato důležitější rozhodnutí (sbírka Dra. Viktora Rölla): Vytrhne-li kdo mezní kůl, není to zločinem veřejného násilí podle § 85 lit. *c)* tr. z., nýbrž jen přestupkem zlomyslného poškození cizího vlastnictví vedle § 468 tr. z. (roál. kas. dvoru ze dne 11. ledna 1889 č. 12.370). Rozbití závor zakládá skutkovou povahu zločinu veřejného násilí podle § 85 lit. *c)* zák. trest. (nál. kas. dv. ze dne 21. února 1889 č. 15.140).

Co do krádeží na železnicích a příslušenství jich nezávisí platnost § 175, 1 *b)* tr. z. na podmínce, aby trestnou činností způsobeno bylo přerušení dopravy. Zlodějské odcizení kolejnice upotřebené za část závory železniční trestá se tedy podle tohoto ustanovení zákonného (nál. kas. dv. ze dne 8. února 1892 č. 15886).

Poškozený (v říz. trestním) viz Účastník soukromý.

Poštovnictví.

A. Část všeobecná.

I. Dějinný vývoj pošty. Dle svědectví bible (kniha Ester kap. 3. a 8.) hledati jest původ zřízení poštovního, tohoto veledůležitého prostředku dopravního pro poměry všeho druhu, u Medů. Rovněž i v Egyptě shledáváme se v téže době s počátky státní pošty. Herodot jest první dějepisec, který se zmiňuje o původu pošty; dle jeho zpráv byly první poštovní ústavy dle jistých pravidel zařízeny v Persii. Byly to příhodně rozestavené strážní

hlídky, které si vzájemně poselství voláním oznamovaly. Tyto pošty byly však určeny toliko pro potřebu krále.

Podobné volací pošty byly též v dobách Caesarových v Gallii (Caes. de bello Gallico lib. VII. Cap. 3.). Caesar používal zařízení záležející v tom, že důležité zprávy byly doručovány posly sedícími na koních; Římané používali dle Plinia dokonce pošty holubí.

Plného rozkvětu dočekalo se však římské poštovnictví teprve za doby císaře Augusta zavedením t. zv. cursus publicus. Augustus ustanovil totiž mladé, zdatné muže za veřejné běžce (augarii), kteříž doručené jim dopisy rychle dopravovali s místa na místo, až dostaly se do rukou císařových. Zařízení běžců bylo brzy obměněno; byloť nařízeno, že mají se na útraty státu pohotově držeti vozy (rhedae) na nichž by tito běžci cestu svou bez přerušení konali. Místo dřívější změny osob nastoupila nyní změna povozů a potahů. Celé to zařízení mělo ráz vojenský; běžči ti pohybovali se jen na silnicích vojenských a podřízeni byli veliteli tělesné stráže, který měl o došlých depeších císaři zprávy podávati. Od této doby máme jen temné a nanejvýš kusé zprávy o poštovnictví. Přehmaty vyšších státních úředníků měly za následek nedostatek tažných zvířat a obce byly přidržovány ku poskytování potřebné přípřeže; stížnosti obcí do těchto břemen vyvolaly právní otázku, zdaž má dotyčné náklady nésti ze svého fiskus či města.

Vůbec tvořil se znenáhla formálný zákon poštovní. Zevrubnější nařízení shledáváme v Justinianově cod. lib. XII. tit. 51 a 52 corp. iur. civ. Ponenáhlu vyvíjelo se víc a více poštovnictví. Služba veřejných římských pošt záležela v dopravě jednak osob, jednak břemen a zavazadel. Doprava prvního druhu dála se brzy koňmo, brzy vozmo.

Dopravu zboží označovali Římané jménem: cursus clavicularis. Tyto potahy dopravovaly hlavně náčiní válečné a zásilky peněz, někdy též rodiny vojínů a nemocné vojíny. Čím lišily se podstatně pošty starého Říma od poštovních ústavů naší doby a co skutečně utiskovalo národ, bylo Římu čisté státním, nebo spíše fiskálním účelem. Ku poště starořímské měli přístup jen úředníci a zřízenci státní, a jenom jejich zboží bylo dopravováno; jiné vrstvy společnosti římské neměly v tom účastensví nepožívajíce této výhody.

Ve středověku vydržovali Karel Veliký a jeho nástupcové jízdní posly po celé říši francké a ti doručovali veřejné zprávy. Ve 12. a 13. stol. vznikla s rozkvětem obchodu a měst v Severní Italii, Německu a Nizozemí potřeba spořádaného spojení mezi městy. Kdežto dříve dopravovány byly dopisy příležitostně poutníky, bratry klášterními, potulnými tovaryši a cestujícími kupci, zakládala města mezi sebou ústavy poslů ku vzájemnému spojení. Zvláště spolek měst hansovních zařídil takovéto ústavy poslů, které rozkládaly se od Hamburka až do Rigy, Solnohradu, Benátek a Amsterodámu. Ústavu tomu nedostávalo se však jednoty, spolehlivosti, pravidelnosti a autority, vůbec práva a povinnosti úřadu veřejného nehledě k tomu, že ústav ten nebyl každému ku použití dán. První pošty zařízené na rozsáhlých mezinárodních základech byly zavedeny od členů rodiny Taxisů pocházející z Bergama; pošty ty měly sloužiti spojení rozsáhlé državy habsburské. Již r. 1500 jmenuje se František z Taxisů jako »capitaine et maistre des postes« v Nizozemí a Burgundsku; r. 1504 zavázal se tento šlechtic králi Filipovi, synu německého císaře Maximiliána, že mu zařídí

a vydržovati bude poštovní spojení mezi Nizozemím a dvory císaře, krále francského a španělského. Toto zařízení obmezující se na počátku na zcela skrovný objem — vždycky jeden kůň měl být na stanicích pohotově — bylo na počátku vlád Karla I., pozdějšího císaře Karla V., rozšířeno smlouvou mezi Františkem a Janem Křtitelem z Taxisů učiněnou dne 12. listopadu 1516 v ten rozum, že bylo rozšířeno spojení poštovní mezi habsburskými državami v Italii na Řím a Neapol, počet koní rozmnožen pro každou stanici na 2 a lhůty dopravní skráceny.

Karel V. (povýšený za císaře německého r. 1520) propůjčil Janu Křt. z Taxisů hodnost generálního poštmistra; na to provázel císaře v této hodnosti na jeho cestách a polních výpravách do Německa, Uher, Tunisu a Francie. Tento Jan Kř. z Taxisů jest zakladatelem Taxisovské poštovní dynastie, jejíž větve vydobyly si trvalých zásluh o rozšíření nového dopravního ústavu v Nizozemí, Španělsku a Německu.

Kolem polovice 16. stol. byla poštovní doprava osobně vedena a střežena členy rodiny Taxisů v Bruselu, Antverpách, Aušpurku, v Praze, ve Vídni, v Innomostí, v Tridentu, v Benátkách, v Miláně, Římě a Madridu. Jakkoli byla Taxisovská pošta původu španělsko-nizozemského, nabyla přece v Německu pevné půdy. Když vystřídalo se několik členů rodiny Taxisů v hodnosti generálního poštmistra, povýšil Rudolf r. 1595 tuto hodnost na úřad říšský, jmenovav Leonarda z Taxisů generálním poštmistrem svaté říše a svých zemí dědičných.

Císař Matyáš prohlásil úřad generálního poštmistra za dědičné říšské léno a propůjčil je r. 1615 Lamoralovi z Taxisů, kterýž byl r. 1686 povýšen do stavu říšských knížat. Rodina Taxisů zasazovala se sice houževnatě, leč bezvýsledně o to, aby svým poštám zjednala výsady výhradných říšských ústavů, neboť již za dob císaře Rudolfa II. dobyla si platnosti zásada, že právo, zakládati pošty v Německu, jest reservátem císařským. Od té doby klesalo poštovnictví Taxisů, až teprve Lamoral z Taxisů byl r. 1615 císařem Matyášem opětně jmenován vrchním říšským poštmistrem a také mu dána říšská pošta v léno i jeho potomkům; leč většina říšských stavů protestovala proti tomuto lénu, a brzy na to vypuknuvší třicetiletá válka uvedla říšské poštovnictví v nepořádek.

Koncem války třicetileté vznikl spor o regál říšské pošty poznovu a sbor knížat voličů (kurfürstů) utvořil zvláštní stranu proti rodině Taxisů. Podle usnesení říšské deputace ze dne 25. února 1803 měla rodina Taxisů zůstat ve svých právech a odškodněna být za ztráty své; mezitím však zapomnělo se za válek 1805—1815 (po mediatisaci rodiny Taxisů 1806) na práva rodiny té, takže bylo té doby v Německu na 50 různých poštovních správ, až německá akta spolková (čl. 17.) potvrdila rodině Taxisů držení všech práv, která jí příslušela dle shora uvedeného usnesení říšské deputace. Od té doby přenesena od některých států spolkových správa pošt dílem zúplna na rodinu Taxisů, dílem jí propachtována, dílem dostalo se jí odškodnění. Od r. 1816 bylo poštovnictví ve mnohých zemích povzneseno; hlavní snaha nesla se však k tomu, aby se reformovalo poštovnictví mezinárodní. Uskutečnění tohoto záměru vyhrazeno bylo nynějšímu správci německé říšské pošty, generálnímu poštmistrovi Stephanovi. Jeho neúnavným snahám podařilo se shromážditi zástupce převážné většiny civilisovaných států celého světa v září 1874 v Bernu na kongres, který zplodil všeobecný poštovní spolek světový.

Co se zvláště historického vývoje rakouského poštovnictví týče, souvisí tento úzce s vylíčeným právě vývojem poštovnictví v Německu; v rakouských zemích dědičných byly vedle sebe v 16. stol. pošty Taxisovské a pošty zeměpanské; tyto nabyly však později vrchu nad oněmi. Po dlouhý čas bylo poštovnictví v Rakousku zadáváno soukromým osobám; tak r. 1612 rodině Mageiů, 1623 svobod. pánům z Paarů; teprve r. 1722 zavedena byla pro rak. země dědičné státní správa pošt.

V Uhrách zavedl prý již Matyáš Korvín r. 1490 poštovní dopravu koňskou a vozovou; když pak přešla koruna uherská na habsburskou dynastii, byly za Ferdinanda I. zavedeny pošty generálním poštmistrem Matyášem z Taxisů.

II. Pojem, podstata a význam pošty.

1. Všeobecně označuje se pošta jako veřejný dopravní ústav ku dopravě věcí a osob; poště přináleží zajisté první místo mezi největšími dopravními ústavy, které toho času prostředkují dopravu světovou. Kdekoli nyní pošta zařízena jest, zařízena jest nejen pro účely státní, nýbrž i ku všeobecnému použití (usus communis); pošta nese na sobě ráz veřejnosti. Slovo »pošta« odvozuje se všeobecně z latinského slova »posta« = skrácenému posita t. j. statio. (Posita) statio bylo u Římanů ono (pevné) místo, kde chovali se lidé a koně ku dopravě římské státní pošty (cursus publicus — viz svrchu odst. I.). Takovéto stanice zřízeny byly na poštovních silnicích v odměřených vzdálenostech od sebe. Slova »pošta« užívá se v různém významu: jako ústavu poštovského (ústav, zařízení), jako poštovní příležitosti dopravní (pošta pěší, zvláštní pošta, jízdní pošta, pošta koňmo), jako místnosti poštovní (budova poštovní) a konečně jako poštovního povolání (stav). Avšak výměru »pošty« nelze tak snadno podati, jelikož pošta rozmanitě jeví svou činnost. V užším a původním slova smyslu zahrnuje pošta toliko ústavy ku pravidelné dopravě dopisů. Vedle dopravy dopisů obstarává však pošta ve většině států ještě i jiná jednání: v Rakousko-Uhersku, v Německu, v Rusku, ve Švýcařích, v Dánsku, Švédsku a Norvéžsku přejímá pošta ode dávna též dopravu balíků, peněz a osob. Ve mnohých zemích jsou dále svěřena poště »jednání vedlejší,« která s (vlastní poštovní) službou dopravní jen nepřímo souvisí nebo vůbec s ní co činiti nemají; ku př. v Rakousko-Uhersku, v Anglii, Francii, Italii, Nizozemí, Švédsku a j. sbírání spořitelních vkladů, v Německu prodej kolkovních známek směnečných a cenných známek ku vyšetření poplatku pro statistiku zboží. V Německu a Švýcarsku lze poštovními příkazy vymáhati akcepty směněčné a prostředkovati učinění protestů směněčných (srv. § 22 řádu pošt. pro říši něm. ze dne 11. června 1891, pokud se týká, čl. 67 (nového) dopravního řádu pro pošty švýcarské ze dne 3. prosince 1894). V Anglii opatřuje ústav poštovský též pojišťování na život, atd.

Pošta vůbec jest kosmopolitickou, nepostradatelnou, jest nositelkou veškerého styku, pravým ústavem kultury a blahobytu a ústavem veřejné důvěry. Pošta, pokud se týká, správa její má za účel usnadniti a povznésti dotčený styk bezpečností, rychlostí, pravidelností a levností svou.

2. Se stanoviska vědy právní jest pošta zcela svérázným ústavem právním nadaným zvláštními, ji výhradně příslušejícími normami právními. Toto výjimečné postavení pošty popírají ve vědě právní resp. státní jmenovitě oni, kdož mají za to, že provozování státem podléhá právu soukro-

mému; než nedá se mysliti, že by zvláštní postavení pošty zaniknouti mohlo, neboť doprava poštovní provozuje se způsobem zcela svérázným. Pokud pak pošta pravidelně přijímá ku dopravě předměty, které nepodléhají poštovnímu regálu, pokud se týká, nucené dopravě poštovní (poštovnímu monopolu), provozuje obchody, resp. dopravní smlouvy po živnostensku, třeba neprovozovala jich předkem v úmyslu na zisk. Co se tkne však dopravy zásilek (dopisů atd.), podléhajících nucené dopravě poštovní resp. regálu poštovnímu, není pochyby o tom, že dlužno i tyto zásilky pokládati za »zboží« ve smyslu zákonů obchodních a že tudíž doprava jejich jest smlouvou nákladní. Avšak choulostivo jest souditi tak ve příčině dopravy zásilek některého kupce podléhajících nucené dopravě poštovní (poštovnímu monopolu), pokud se týká, poštovnímu regálu, neboť doprava tato uskutečňuje se předkem v zájmu veřejném zřetelem k obecnému prospěchu a nepřihlíží se k zisku.

III. Právo poštovní jest souhrnem všech zákonných předpisů o smlouvě ve příčině dopravy poštovní, o její kvalifikaci při smlouvách dopravních, o ručení poštovního ústavu vyplývajícího z těchto dopravních smluv, jakož i o právech a povinnostech odesílatele a příjemce naproti poště a konečně o právech a povinnostech pošty. Poštovní právo upraveno jest v jednotlivých státech zvláštními zákony a poštovskými řády na základě jich vydanými; ku př. v Rakousku stalo se tak zákonem poštovským ze dne 5. listopadu 1837 (sb. zák. pol. č. 246) a řádem jízdní a listovní pošty vydaným na základě § 24 tohoto zákona (řád z r. 1838), v Německu zákonem o poštovnictví říše německé ze dne 28. října 1871 (něm. ř. z. str. 347 a násl.) a novým poštovským řádem ze dne 11. června 1892; ve Švýcařích spolkovým zákonem o regálu poštovním ze dne 5. dubna 1894 a dopravním řádem pro švýcarské pošty ze dne 3. prosince 1894 atd.

V mezinárodním styku poštovním jsou důležitým pramenem práva poštovního poštovní smlouvy ve příčině poštovnictví uzavřené zvlášť nebo společně mezi jednotlivými státy (t. zv. zvláštní a mezinárodní smlouvy poštovní).

1. Právo poštovní jest na základě vytčené podstaty a účelu pošty a podmíněného tím provozování dopravy poštovní právem zvláštním. Tomuto zvláštnímu právu subsidiárním pramenem jsou předkem obchodní zákony, pokud se týká, ona ustanovení obchodního zákona, která pojednávají o smlouvě dopravní, t. j. o dopravě zboží po suchu a na moři (srv. čl. 390—420 obch. z.) a teprve potom průchod mají případná ustanovení obecného občanského práva. Jedná-li se tedy ku př. o náhradu škody, a není-li tu předpisů poštovních, mají předkem průchod ustanovení zákona obchodního, po případě ustanovení ob. obč. zákoníka.

2. Smlouva o dopravě poštovní. Použije-li se poštovního ústavu jakožto zřízení právního, vznikají z toho poměry právní, které jsou dle dosavade vylíčeného povahy zvláštní. Kdo odevzdá nějakou zásilku poštovnímu úřadu k dopravě, pokud se týká, přijme vystavený poštovní lístek (podací recepis), podrobuje se tím ustanovením (podacího) ústavu poštovního a vchází tím ve zvláštní poměr právní. Tato smlouva jest smlouvou zvláštní (contractus sui generis) na základě podstaty pošty a podmíněného tím svérázného provozování dopravy poštovní a označuje se jako smlouva o dopravě poštovní. Tato smlouva není povahy veřejnoprávní, nýbrž čistě soukromoprávní. Leč smlouva o dopravě poštovní utváří se

při jednotlivých poštovních jednáních podle případných zvláštních technických a správních předpisů poštovních jakožto zvláštní resp. svérázná smlouva.

a) Při poukázkové smlouvě poštovní jeví se býti smlouva o dopravě poštovní smlouvou, která má v podstatě povahu smlouvy reální. Zde totiž dopravuje se zvláštním způsobem toliko poukázka poštovní (pokud se týká vyplněný formulář poukázky poštovní), resp. telegram poukázaný, nikoli však zásilka sama, vyplacené peníze, dále přejímá zde pošta závazek toliko, že vyplatí to, co přijala ve stejném obnosu, resp. celou sumu, která vyznačena jest na poštovní poukázce, neberouc na sebe závazek, že oznámí odesílateli všeobecně provedení nebo že doručí mu kvitanci adresátovu. (Srv. Schmidt, o právní povaze poštovních poukázek 1890, kdež potřeny jsou opačné názory, jakoby při smlouvě o poukázce poštovní šlo o nějakou locatio conductio irregularis, pokud se týká, jakoby poštovní poukázka byla asignací nebo dokonce jakoby poštovní poukázka byla poukázkou kupeckou).

b) Jako mandát jeví se být smlouva poštovní o dopravě, jde-li při ní o obstarání dobírek poštovních. Poštovní dobírka jest se stanoviska právnického peněžitou sumou, kterouž obtěžuje odesílatel, čině smlouvu o dobírce poštovní, zásilku tím způsobem, že zásilka nesmí býti ani nemusí býti vydána příjemci, pokud tento peněžitý obnos (dobírku) nezaplatí. (Vydání zásilky má býti jakýmsi ekvivalentem za sumu, která dobírkou se vyplácí). Obnos, který dobírá odesílatel, nemusí však býti s dopravou a se zásilkou, která se má doručiti, v právní spojitosti. Rozeznávať se při dobírkách dobírka výloh a dobírka ceny; obě dobírky jsou možny předkem již nebo po dojití zásilky, podle toho, zda vyplatí povozník (pošta) obnos od příjemce složený odesílateli (zásilky) před súčtováním dobraného obnosu nebo později. V prvním případu slovou dotyčné zásilky specielně poštovské zálohové zásilky. Takovéto zásilky bývaly obvykly zvláště v Německu. Nyní však nemá dobírka předem (záloha) při dopravě poštovní (ani v Německu) více místa.

c) V poštovním příkazu tají se podobně též právnicky mandát; jenže zde přijímá na se pošta závazek, že na základě dokladů příkazu poštovskéko vymůže na příjemci (zásilky) vyznačené tam obnosy peněžní (pohledávky) a vydá je (příkazateli) odesílateli (zásilky). Proto nazývají se poštovské příkazy též poštovními mandáty.

d) Poštovní debit. Ve příčině dopravy časopisů a novin a pod. poštou jsou té doby názory různé. Tato doprava (poštovní debit, pokud se týká, poštovní debit novin, smlouva o debitu poštovním, smlouva o dopravě novin, časopisů atd.), záleží v tom, že pošta přijímá od obecenstva objednávky, předplacení na časopisy, vyřizuje objednávky a súčtování s podniky časopiseckými (s nakladateli, pokud se týká s vydavateli), dopravuje časopisy a doručuje jednotlivé exempláře předplatitelům (čímž se příhodně upravuje odbyt časopisů, pokud se týká, doprava časopisů). Dle jednoho názoru skrývá se v poštovním debitu smlouva námezdní resp. obstarání jednání; dle jiného názoru uzavírá předplatitel s nakladatelem smlouvu o dodání časopisu a s druhé strany činí smlouvu s poštou, dle které se pošta dostávajíc jakousi provisi zavazuje, že sprostředkuje onu smlouvu mezi nakladatelem a předplatitelem a že při jejím splnění bude účinkovati. Nelze popříti, že poštovní debit časopisecký jest zvláštním jednáním, po-

něvadž pošta při tom béře na se závazek sahající nad přímou dopravu. Zde jeví se pošta toliko jako sprostředkovatelkyně mezi nakladatelem (vydavatelem) časopisů a předplatitelem. Slova užívaná v předpisech poštovních v případu tomto, jako »kupní cena« nebo »provise« nedokazují snad, že by pošta objednané časopisy kupovala (srv. nález něm. vrchního obchodního soudu říšského ze dne 15. června 1877 sv. 23, str. 10).

IV. Práva pošty.

Poště přísluší ze smlouvy o dopravě poštovní nárok, pokud se týká, právo na poštovní poplatky, které dlužno zapraviti za použití ústavu poštovního ku dopravě věcí a osob (srv. § 20 zák. pošt.). Tyto poplatky dělí se ve hlavní a vedlejší poplatky; hlavní poplatky připadají na dopravu zásilky (z místa do místa), kdežto vedlejší poplatky platí se za jisté vedlejší (dávky) služby pošty při této dopravě. Hlavní poplatky zahrnuty bývají názvem: »poštovného« (»poštovního porta«). K vedlejším poplatkům se počítají: poplatek rekomandační, poplatek za lístek zpáteční, poplatek expresní, poplatek za dopravu časopisů, poplatek doběrkový, poplatek za vyřízení dopisu doptávacího atd.

»Poštovním portem« rozumí se tedy pop'atek za dopravu zásilek poštovních. Poštovné zapravuje se pravidelně při podání, po případě při dodání zásilky; v prvním případu nazývá se poštovné frankem, v druhém případu poštovným v užším slova smyslu. Zásilky frankované (vyplacené) jsou ty, za které zapravilo se poštovné při podání, kdežto zásilky, za které se má poštovné zapraviti teprve při jich dodání, slovou nefrankované (nevyplacené), na které se poštovné ukládá. Zásadně lze zásilky ku dopravě poštovní podati buď vyplacené nebo nevyplacené, ježto pošta vchází při smlouvě o dopravě poštovní v závazek jedině s odesílatelem; z toho plyne, že odesílatel povinen jest vůči poště nésti veškeren náklad dopravy. Zásada tato provádí se prakticky tím způsobem, že odesílatel brzy předkem, brzy dodatečně poštovné zapravuje, z druhé strany však příjemci (zásilky) uložiti může zapravení poštovného.

Určité zásilky musí však býti při podání vyplaceny; ku př. korespondenční lístky, dopisy nádražní, poštovní poukázky, příkazy poštovní a pod. O těchto zásilkách se praví, že podléhají absolutně nucenému frankování; nejsou-li při podání vyplaceny, nedopravují se. Takovéto nucené frankování není racionelní; doháníť, jak podotknuto, odesílatele, aby zapravil poplatek za dopravu poštovní při podání bez ohledu na příjemce (zásilky). Avšak toto donucování obmezuje svobodu dopravy a nesnáší se s povahou pošty, jmenovitě v rozporu jest s onou vlastností, že ústav poštovní má povznášeti všeobecný blahobyt, a slušelo by donucování ono súžiti na retenční, pokud se týká, exekuční právo příslušející poště ku zásilkám.

Jiné zásilky dopravují se, třeba byly na poštu podány nevyplaceny, avšak postiženy jsou zvýšeným poštovným (přídavkovým poštovným), pokud se týká, taxou; při těchto zásilkách mluví se obyčejně o relativně nuceném frankování. Přídavkové poštovné zhusta se též zove poštovným z pokuty, nemá však nikterak rázu pokuty, nýbrž má býti náhradou za zvýšenou práci, kterou na poště vyžaduje doprava nefrankovaných nebo nedostatečně frankovaných zásilek. Pokud nestává výslovně absolutně nucené frakování, může odesílatel podati zásilku na poštu k dopravě vyplacenou nebo nevyplacenou. Podá-li odesílatel dovoleným způsobem nefrankovanou zásilku, vyzývá tím mlčky poštu, aby vymohla si poštovné a jinaké

poplatky na příjemci. Poštovné (taxy) upraveno jest dílem (vlastními) zákony, dílem řády (reglementy) a v mezinárodním styku poštovním smlouvami poštovními.

V. Povinnosti pošty.

1. Poštovní úřady jsou povinny bdíti nad přesným zachováváním předpisů poštovních a tudíž i zabrániti přehánění poplatků poštovních, pokud se týká, netrpěti, aby zásilky dopravovány byly bezplatně (srv. § 37 pošt. zák.). Použije-li se nesprávně některé sazby poštovních poplatků nebo udá-li se nějaké účetní nedopatření při výměře poplatků, nemá to býti na újmu ani poštovské pokladně, ani straně placením povinné. Obnos, který zaplatila strana při podání nebo při odevzdání zásilky ve výši přesahující povinný poplatek, navrátí straně pokladna poštovská. Platila-li však strana (bez úmyslu skrátiti pokladnu poštovskou) méně, než dle zákonné výměry mělo připadnouti, jest povinna dodatečně zaplatiti obnos nedostávající se do řádného poplatku dle sazby (srv. § 20 ř. jízd. pošt., resp. § 47 ř. pošt. list.). Tuto pohledávku pokladny poštovské může však úřad poštovský ku platnosti přivésti jen do lhůty jednoroční a pod. počítaje od doby, kdy prvně placeno bylo (srv. § 20 ř. pošt. jízd, resp. § 47 pošt. list.).

O otázce, zda poštovné správně bylo vyměřeno, zda postup při přijetí zásilky k dopravě ústavem poštovním zachovaný odpovídá předpisům, či zda podmínky předepsané pro použití pošty náležitě splněny byly atd., nezavádí se řízení soudní.

Kdož cítí se poškozena úředním jednáním úřadu poštovního nebo některého úřadu ustanoveného ku střežení předpisů poštovních, může stěžovati si u úřadu spravujícího důchodek poštovní (§ 27 pošt. zák.).

2. Poštovní úřad jest povinen převzaté zásilky dle adresy řádně dopraviti a pokud se týká, správně doručiti. Správné doručení jest, doručí-li se zásilka adresátovi samému neb osobě, která dle předpisů poštovních oprávněna byla přijati zásilku. Jak, kde a komu dlužno zásilky doručiti, stanoví řády poštovní, pokud se týká, na základě jich vydané služební návody pro místní resp. venkovské listonoše. Doručování jest jedním z nejdůležitějších a nejobtížnějších odvětví služby poštovní. Sporno jest, zda musí pošta zásilky ku dopravě převzaté doručiti příjemci v místě pobytu jeho, či zda musí příjemce si ji vyzdvihnouti. Pošta stojí zásadně na tom stanovisku, že doprava končí se, jakmile dojde zásilka k poštovnímu úřadu místa určení, a počítá proto též jen za to poštovné a vymáhá zvláštní poplatek za doručení. Smlouva učiněná při podání zásilky poštovní s poštovním ústavem a stranou ukládá však správě poštovní závazek, aby převzatou zásilku netoliko dopravila, nýbrž i doručila (pokud se týká příjemci oznámila). Případné taxy vybírají se tedy za dopravu korespondence i s doručením jejím do bytu příjemcova (srv. čl. 5 vídeňské smlouvy o poště světové ze dne 4. července 1891 č. 97 z r. 1892, věst. z r. 1892 č. 73 str. 358).

VI. Práva a povinnosti vyplývající ze smlouvy o dopravě poštovní.

1. Odesílatel: Poštovní ústav činí smlouvu toliko s odesílatelem. Přísluší tedy jedině odesílateli právo disponovati o zásilce odevzdané ústavu poštovnímu až ku faktickému odevzdání příjemci. Důsledně pak má odesílatel právo žádati vrácení zásilky, pokud se týká, vzíti ji nazpět, dokud není vydána příjemci a na poště vyřízena a po vyřízení opět ji zaslati,

pokud se týká, dáti zaslati, nebo změniti adresu, resp. ji toliko opraviti. Se zmíněným právem disposičním, pokud se týká, s právem žalobním souvisí též zásadná otázka vlastnictví k dopisům a jinakým zásilkám poštovním.

2. Příjemce: Ježto ústav poštovní vchází v závazek jenom s odesílatelem, nemůže míti zároveň též smluvní poměr s příjemcem (adresátem nebo jeho plnomocníkem a pod.). Příjemce nemá tedy samostatných práv, nýbrž práva jeho jsou odvozena. Příjemce může tedy jen jako nástupce odesílatelův v případu ztráty činiti si nárok na odškodnění, po případě žalovati ústav poštovní (erár). Zásady tyto uznány byly též ve vídeňské smlouvě o světové poště a v úmluvě k tomu se pojící ze dne 4. července 1891. Příjemce, pokud se týká, osoba přijímající za něho došlé zásilky, jest povinna ihned zapraviti hotově poštovní poplatky na zásilkách váznoucí (§ 44 ř. pošt. list.). Avšak příjemce nemusí zásilku přijmouti ani tehdy, když mu byla zásilka zaslána k jeho žádosti. Nepřijme-li příjemce zásilky, nebo není-li zásilka z jiné příčiny doručitelna, přechází na odesílatele. Tu pak musí odesílatel zapraviti sám poplatky váznoucí na zásilce. Odesílatel práv jest osobně na základě smlouvy uzavřené mezi ním a poštou a nemůže se závazku tomu jmenovitě ani tím vymknouti, že by zásilku nechtěl přijmouti (ji z držení svého pustil). Přijal-li adresát zásilku, jest tím povinen zapraviti poštovně a ostatní poplatky na zásilce váznoucí, neboť přijetím zásilky vchází s poštou v poměr smluvní, a nemůže se sprostiti tím, že by později zásilku vrátiti chtěl. Ježto vymáhání poplatků poštovních častěji spojeno bylo s potížemi, byla-li již zásilka vydána (příjemci), platí nyní zásada, že se každá zásilka vydá teprve tehdy, až zapraví se poplatky na ní váznoucí. Poštovní ústav vyhražuje si tedy v těchto právech retenční právo ku zásilce.

VII. Ručení pošty.

Ručení pošty, pokud se týká správy poštovní zakládá se na poměrech právních upravených ve smlouvách již svrchu zmíněných (povinnost ručení, závazek k náhradě, záruka, pojištění). Objem toho ručení jest rozdílný. Při obyčejných dopisech odepírají všechny poštovní zákony povinnost ručení. Při zásilkách (balících), na nichž jest cena udána (deklarace ceny) ručí se v případu ztráty, ubytí nebo poškození zásilky toliko za obnos skutečné škody. Naproti tomu nepřejímá na sebe pošta zodpovědnost za opozdění v dopravě nebo doručení zásilek pošty listovní nebo jízdní. Zostření závazku tohoto pro opozdění při dopravě nebo doručení zásilek poštovních jest proto odůvodněno, že musí býti o to postaráno, aby dopravní ústavy co nejsvědomitěji plnily své povinnosti; pošty uveřejňují se své strany čas ku podání, čas dojití zásilek atd. a celá síť dopravní upravena jest v jednotlivých státech jednotnými předpisy a veškery nitě této sítě sbíhají se a zapadají do sebe v soustavném pořádku. Nastane-li ospravedlněná výjimka v opozdění, musí ji poštovní ústav opravedlniti, po případě dokázati. Zmíněné ručení postihuje poštu dle rakouského práva poštovního:

a) vůči odesílateli, ztratí-li se zásilka, nebo nechce-li adresát zásilku přijmouti, ježto zásilky ubylo nebo zásilka poškozena byla;

b) vůči příjemci (adresátovi), přijme-li zásilku, jakkoli jí ubylo nebo poškozena byla, avšak vyhradí si nároky na náhradu škody. Podle toho oprávněn jest v prvním případu odesílatel, v druhém případu příjemce vznésti reklamaci o odškodnění u ústavu poštovního (srv. § 35 ř. pošt. jízd.). Vyšší moc (vis maior), pokud se týká nebezpečí námořské osvo-

bozuje zpravidla ústav poštovní ode všeho závazku, resp. opravňuje ústav poštovní k tomu, aby odmítl každý závazek z dopravních smluv uzavřených s obecenstvem.

Další případy, kde vyloučeno jest ručení ústavu poštovního, upraveny jsou v jednotlivých státech zvláštními zákony poštovními a odtud odvozených řádů poštovních; tak ku př. v Rakousku řádem pošty listovní a jízdní vydaným r. 1838 na základě § 24 zák. pošt. ze dne 5. listopadu 1837 (sb. zák. s. č. 246); v Německu zákonem o poštovnictví říše německé ze dne 28. října 1871 (č. 1 něm. říš. zák.) a ve Švýcařích (novým) spolkovým zákonem o regálu poštovním ze dne 5. dubna 1894 atd.

Podle § 33 rak. řádu jízdní pošty neručí vůbec ústav poštovní v těch případech, kde se dokáže, že odesílatel nebo příjemce zavinil sám ztrátu zásilky neb úbytek její nebo poškození její tím, že nešetřil některého podstatného ustanovení obsaženého v tomto řádu jízdní pošty a týkajícího se podání nebo dodání zásilky, nebo vůbec nějakým způsobem se při tom prohřešil. V tomto případě nastává compensatio culpae.

Rakouská pošta vyrozumívá při balících a pod »ztrátou« (protivou k úbytku nebo poškození) zánik celého obsahu zásilky pro vlastníka, »úbytkem« (oloupením, spoliací) zmenšení hodnoty obsahu co do kvantity a »poškozením« zmenšení hodnoty obsahu zásilky (co do kvality) porušením nebo částečnou neb i úplnou zkázou její (§ 34 ř. jízd. pošt.).

Deklarace hodnoty spočívá na jednostranném určení ceny (taxace) odesílatele; pošta může tedy v daném případu dokázati, že hodnota zásilky jest menší. Deklarovaná hodnota představuje meze ručení a nikoli snad míru odškodnění samého pro všecky případy; nemůže tedy náhradní povinnost přesahovati hodnotu deklarovanou. Podá-li se na poštu zásilka a neudá se její cena v určitém obnosu, ručí pošta bez rozdílu jen určitým (normálním) obnosem a obnos tento pokládá se za cenu udanou nejen v případech ztráty, nýbrž i při úbytku a poškození zásilky (§ 32 ř. jízd. pošt.). Při poštovních poukázkách ručí pošta za vplacený obnos, pokud se týká, že obnos poštovní poukázkou zaslaný bude příjemci správně vyplacen, resp. odesílateli (nedoručí-li se poštovní poukázka příjemci). Při poštovních dobírkách a poštovních příkazech poskytuje se plná náhrada za vybraný (inkassovaný) obnos dobírky, pokud se týká, obnos příkazu poštovního.

Za zpozdění při dopravě nebo doručení zásilek poštovních nemá místo v zákonodárství poštovním ručení vůbec nebo jen v míře obmezené. Ve Švýcarsku poskytuje se však za zpozdění rekomandované zásilky nebo poštovního příkazu, pokud se týká za zpozdění cestovního zavazadla řádně podaného o více než 24 hodin vždy odškodněná 15 fr. (čl. 25 spol. zákona o regálu poštovního ze dne 5. dubna 1894).

Německá správa pošt dává náhradu jen při poště jízdní za zpozděnou dopravu a doručení zásilky pošty jízdní a to jen tehdy, když se věc zpozděnou dopravou nebo doručením zkazila, nebo trvale pozbyla své ceny zúplna nebo z části (§ 6 zák. o poštovnictví říše německé ze dne 28. října 1872). Při tom nepřihlíží se ku změně kursu nebo tržební ceny.

VIII. Poměr pošt k železnicím.

Dle všeobecného zákona koncesního (nař. min. ze dne 14. září 1854 č. 238 ř. z.) jest každý podnik železniční sice právem koncesním oprávněn dopravovati na vystavěných železnicích osoby a věci dle sazby vyměřené,

pokud dotyčná doprava řádem poštovním není výlučně vyhražena poštám (§ 9 lit. *d)* cit. zák. konc.). Avšak podniky železniční povinny jsou k bezplatné dopravě zásilek poštovních a zřízenců poštovních (§ 10 lit. *f)*. Úchylky z této nucené dopravy stanoví ministerium obchodu přihlížejíc k daným okolnostem a poměrům časovým. Pošta jest oprávněna užívati vlastních vozů poštovních a žádati za bezplatnou dopravu jich, jakož i poštovních zásilek a provázejících sluhů a úředníků; dále má právo žádati, aby tyto vozy byly podnikem železničním náležitě uschovávány a střeženy v prostranství podniku (§ 68 ř. o dopravě želez.). (Viz odst. *B.*)

IX. Právo poplatkové.

Osvobozena jsou od poplatků podání, která svědčí správním instancím a úřadům pošt nebo železnic státních nebo telegrafů v záležitostech dopravy dopisů, cenných papírů a zboží, jich zaslání, doručení, přijetí nebo ve příčině náhrady škody za dopisy a náklady nebo vrácení poštovného nebo poplatků nákladních (p. s. 54 lit. *u)* popl. z.). Sem přísluší též vyrozumění zaslané úřadům poštovním, že určitá zásilka má býti vydána jiné osobě, nežli adresátovi, ať podáno jest vyrozumění to ve formě žádosti nebo plné moci (rozh. min. fin. ze dne 24. srpna 1854 č. 37.027).

X. Právo berniční.

1. Daň z příjmů: Dekretem ústřední dvorské komise finanční ze dne 10. dubna 1813 č. 355 bylo vysloveno, že poštmistři osvobozeni jsou od daně výdělkové. Avšak dostává-li se poštmistrům za jich službu buď pevných poplatků nebo poplatků procentních, musí platiti daň z příjmů (rozh. min. fin. ze dne 17. prosince 1850 č. 19.947). Dani výdělkové a dani z příjmů podléhají podobně jako jiné výnosové podniky dopravy osob, které podnikají poštmistři nebo poštovní expeditoři na svůj účet na poštách jízdních (rozh. min. fin. ze dne 7. února 1865 č. 40135). Poštmistrům dostává se nyní jednak odměny za opatřování manipulační služby poštovské, jednak náhrad za službu dopravní a za vydržování potahů. Všechny tyto příjmy plynou z důchodků poštovních.

Poštmistři smějí provozovati živnost námezdních kočí. Ježto jsou vždy povinni vydržovati potřebný fundus instructus pro službu poštovní, neosvědčiti nijakou nedbalost ve službě, jsouce jinak podrobeni trestům a pokutám vedle ustanovení zákona: není pochyby o tom, že poštmistři mohou provozovati živnost dopravnickou jako každý jiný podnikatel živnosti. Musí však si oprávnění k živnosti té řádně vymoci a podnik ten podle objemu živnostenského provozování přihlásiti ku zdanění (čes. nař. gub. ze dne 18. srpna 1831).

2. Daň výdělková: Poštmistři osvobozeni jsou od daně výdělkové, nezabývají-li se prodejem jinakého zboží (dekr. fin. kom. dvor. ze dne 10. dubna 1813 č. 355 a § 2 lit. *g)* pat. o dani výděl. ze dne 22. ledna 1824 pro Solnohrady, pro čtvrt Innskou a Hausruck).

B. Provozování pošty a doprava poštovní.

I. Podstata a význam.

Správa poštovní odnáší se s jedné strany k úpravě a dozoru nad výkonnou službou v rozličných vztazích dopravy, resp. dopravy poštovní a s druhé strany k poštovní službě dopravní. Výkonná služba poštovní zabývá se přímo zásilkami poštovnímu ústavu svěřenými (odevzdanými) a nazývá se praktickou (technickou, exekutivní) službou manipulační. Provozování poštovnictví dělí se v Rakousku v poštu listovní a poštu

jízdní. Zásilkou rozumí se v technickém smyslu každá (movitá) věc, která jest předmětem provozování poštovnictví jakožto celek sám o sobě nebo jakožto celek složený z více částí. Rozeznávání mezi poštou listovní a jízdní spočívá hlavně na praktickém stanovisku, neboť zásilky, které nepřesahují jistého objemu, mohou býti stejně a jednotně resp. hromadně dopravovány. Naproti tomu vyžadují zvláštního způsobu dopravy ony zásilky, které mají velký objem nebo větší váhu, pokud se týká, nějakou hodnotu. Zmíněné rozlišování nemá jinak dalšího theoretického resp. právnického významu.

Doprava pošty listovní v Rakousku upravena jest řádem pošty listovní ze dne 6. listopadu 1838 vydaným ku provedení poštovního zákona ze dne 5. listopadu 1837 (č. 24 sb. zák. soud.) a dalšími nařízeními vydanými na základě cit. zák. pošt., pokud se týká, řádu pošty listovní. Tento řád uveřejněn byl v č. 302 sbírky zákonů soudních a vyhlášen pro ústavy poštovní ve věstníku vrchní správy dvorní pošty a v platnost vešel 1. květnem 1839. Ustanovení obsažená v zákonu poštovním a v řádu pošty listovní a jízdní jsou tudíž ustanoveními zákonnými. Nemůže se tedy nikdo — používaje ústavu poštovního (podle známé fikce všeobecné znalosti zákona) — tím omlouvati, že mu ustanovení ta známa nebyla (§ 2 o. o. z.).

Poštovní styk s Uhrami upraven jest úmluvou poštovní ze dne 30. června 1888 (věst. pošt. a telegr. 1888 č. 63). Podle úmluvy této vytýkají se ustanovení pro rakousko-uherský vzájemný (resp. přímý) styk poštovní ve společném dorozumění obou odborových ministerstev (min. obchodu ve Vídni a kr. uh. min. obch. v Pešti-Budíně). Tato ministerstva vyhražují si však samostatnou úpravu vlastní vnitřní dopravy poštovní a telegrafní. Přímý poštovní styk, pokud se týká, vzájemný styk s Německem čítaje v to Helgoland odnáší se k německému poštovnímu území říšskému, k Bavorsku a Würtembersku; tyto dva státy požívají v německém území poštovním výsadného postavení majíce svou vlastní (vnitřní) správu poštovní (tudíž i svoje zvláštní cenné známky poštovní atd.). Tento poštovní styk jest upraven zvláštní smlouvou poštovní mezi rakousko-uherským mocnářstvím a Německem v Berlíně ze dne 7. května 1872 (věst. pošt. telegr. 1873 č. 5), pokud se týká, pravidly a instrukcí vydanou k této smlouvě.

O poštovním styku se Švýcarskem platí ustanovení smlouvy poštovní uzavřené dne 15. července 1868 mezi Rakouskem (zároveň v zastoupení knížectví Lichtenštejnského) a Švýcarskem (věst. pošt. 1868 č. 7). Za příčinou provedení této smlouvy byla učiněna mezi Rakousko-Uherskem a Švýcarskem dne 2. února 1879 zvláštní úmluva o dopravě pošty jízdní mezi těmito zeměmi (věst. pošt. 1879 č. 16, str. 75 a násl.).

Další zvláštní úmluvy poštovní byly uzavřeny: s Ruskem v Petrohradě ze dne 21., pokud se týká 9. května 1873 (věst. pošt. 1874 str. 189 a násl., stará 1854); s Francií ze dne 3. září 1857 v Paříži (věst. pošt. 1857, str. 765 a násl.), vedle toho články dodatečné o úmluvě stran poukázek poštovních r. 1878 v Paříži uzavřené (věst. pošt. 1878 str. 225 a násl.); s Italií ve Florencii dne 23. dubna 1867 (věst. pošt. 1867 str. 317 a násl.); s Řeckem v Athenách dne 4., 16. prosince 1878 (věst. 1879 str. 267 a násl.); se Srbskem v Pešti dne 2., 14. prosince 1868 (věst. 1869, str. 270 a násl.); s Rumunskem ve Vídni dne 24. července 1868 (věst. pošt. 1869 str. 390 a násl); s Černou Horou r. 1895 (věst. pošt. a telegr. 1895 č. 59), stará smlouva byla uzavřena v Zadru dne 25., 13. května 1871 (věst.

pošt. 1873 str. 115 a násl.), s Velkou Britanií v Londýně dne 16. ledna 1871 (věšt. pošt. 1871 str. 45 a násl.); s východní Indií ve Vídni dne 19. března 1876 (věst. pošt. 1876 str. 71 a násl.).

Mezinárodní styk poštovn upraven jest toho času vídeňskou smlouvou o poště světové ze dne 4. července 1891 (jakožto smlouvou hlavní) a pokud se týká, úmluvami uzavřenými (na základě této vídeňské smlouvy) zvlášť mezi jednotlivými státy spolku pošty světové. Vedlejší úmluvy týkají se výměny listů (dopisů) s udáním ceny (lettres de valeur) a krabic (bedniček) s udáním ceny (boîtes avec valeur declarée), poštovních poukázek, poštovních balíků (colis postaux), poštovních příkazů (mandatů), sprostředkování předplacení na časopisy a mezinárodní legitimační lístky (knížky výkazní — livrets d'identité).

Vídeňská smlouva o poště světová nastoupila místo pařížské smlouvy o poště světové ze dne 1. července 1878, která spočívala na předchozí Bernské všeobecné smlouvě o spolku poštovním ze dne 9. října 1874 (věst. pošt. a telegr. 1875 č. 39) a doplněna, resp. změněna byla na kongresu pošty světové v Lisabonu 1885 dodatečnými akty ze dne 21. března 1885. Vídeňská smlouva týká se jen korespondencí, čímž rozuměti jest netoliko dopisy, nýbrž i korespondenční lístky, tiskopisy, obchodní papíry a vzorky zboží.

II. Doprava pošty listovní (v užším slova smyslu).

Poštou listovní dopravují se všechny zásilky bez udání ceny, zvláště dopisy a (obyčejné) spisy úřadů nebo osob soukromých, lístky, dopisy, korespondenční lístky (poštovní lístky), tiskopisy, časopisy a jiné periodické spisy, vzorky, zásilky s látkou očkovací, zásilky živých včel, návěstí železniční a parolodní, telegramy a fonogramy, poštovní poukázky a poštovní příkazy (mandáty).

Zvláštní odvětví dopravy pošty listovní jsou:

1. doprava dopisů (viz čl. Listy [Dopisy]),

2. doprava korespondenčních (poštovních, lístků).

Na poštovní konferenci v Karlsruhe r. 1865 navrhl tehdejší vrchní poštovní rada Stephan zavedení poštovních lístků, které pak r. 1869 přijaty byly do rakouské služby poštovní. Od té doby zmohutněla doprava lístky poštovními v míře neobyčejné a osvědčuje se nyní zúplna jako vhodný prostředek k rychlému a písemnímu sdělování.

3. Poštovní doprava časopisů má svůj zvláštní význam a vyžaduje zvláštní činnosti poštovní. Pošta dopravuje debitem poštovním netoliko časopisy, nýbrž přijímá i předplatné na tuzemské a cizozemské časopisy, vybírá předplatné od odběratelů a doručuje je nakladateli a obstarává celé řízení mezi nakladatelem a jeho odběrateli (abonnenty). Debit časopisecké zavedeno bylo v dopravu mezinárodní řadou smluv a bylo zvláště upraveno na poštovním kongresu ve Vídni r. 1891, dle kteréhož lze se předplatiti od 1. července 1892 u pošty na všechny časopisy a periodické listy vycházející ve všech ostatních zemích ve smlouvě súčastněných. Smluvníci (nakladatel-odběratel) mají si zasílati časopisy v zemích jejich vycházející za stejné ceny jako odběratelům tuzemským, zvýšené o jakýsi poplatek transitní; země, kam zasílá se časopis, nesmí odběratelům svým započísti vyššího poplatku, než který se vybírá za odebírání časopisů v tuzemsku. K úmluvě této přistoupily doposud ze států evropských: Rakousko-Uhersko, Belgie, Bulharsko, Dánsko, Lucenbursko, Švédsko,

Norvéžsko, Portugalsko, Rumunsko, Švýcary a Turecko; kromě toho Brasilie, Columbie, Egypt, republika Liberia, Persie a Uruguay.

III. Poštovní doprava peněz.

Pošta přejímá podle výše deklarované (udané) hodnoty záruku neporušené doručení cenných zásilek; záruka tato vyžaduje vyšší péči po stránce technické a co do bezpečí zabalení zásilek těch — vyžaduje nároky, jimž se za doby dřívější všeobecně hledělo dosti učiniti jen tím způsobem, že se obsah zásilky při podání zjišťoval a na to se pak zásilka opatřila pečetí soukromou i úřední.

Ještě podnes nutno jest na poštu podati v otevřených dopisech nebo cenných zásilkách peníze, které v tuzemsku nejsou v běhu; obsah zásilek těch se zjistí úředně. Turecká pošta přejímá obsáhlejší záruku za peněžité dopisy a balíky, jichž obsah se při podání zkoušel, než za zásilky, které byly podány uzavřeny.

Toho času připouští se v jiných zemích — jmenovitě v Rakousku — fakultativně úřední zjišťování obsahu cenných zásilek při odesílání. Obnos udané hodnoty poštovních zásilek dopravovaných ve vnitřní i mezinárodní službě dostupuje ročně mnoho miliard; v Německu obnášela hodnota ta — vylučujíc jinaká odvětví poštovní dopravy peněz, toliko za cenné dopisy a balíky v roce 1890: 17.470 milionů marek, v Rusku 12.233 mil. marek, v Rakousku 9.192 mil. marek. Skutečná hodnota dopravovaných zásilek obnáší však daleko více, ježto jest obchodním zvykem deklarovati (udávati) jen část hodnoty.

IV. Při poštovních poukázkách splácí odesílatel, vyplniv zvláštní formulář poukázky poštovní hotově poště peníze, které by jinak musil zaslati příjemci. Tento formulář (poštovní poukázka) dopraví pošta a vyplatí při dodání sumu peněžní odesílatelem splacenou. Doprava poštovních poukázek zavedena byla nejprve v Anglii. Řízení poukázkové jeví se býti protivou řízení při dobírkách a při poštovních příkazech. V Anglii a v oněch zemích, které zůstaly věrny anglickému vzoru jako ku př. ve Francii, Italii, Belgii, Severní Americe a j., upraveno jest řízení to tím způsobem, že odesílatel sám listem vyplatí příjemci poukázku, která se mu vydá u podacího úřadu, splatí-li dotyčný obnos; příjemce pak předloží poukázku k vyplacení poštovnímu úřadu svého bydliště, kterýž obdrží od podacího úřadu výkaz platební.

Německo upustilo od zvláštního výkazu platebního; podací úřad zašle poštovní poukázku příjemci, jemuž vyplatí úřad poštovní nebo doručující posel proti kvitanci sdělané na poukázce samé obnos, na který poukázka zní. Toto řízení (německý systém poukázkový) bylo zavedeno v Rakousko-Uhersku, ve Švýcařích a v Nizozemí.

Mezinárodní doprava poštovních poukázek v roce 1890 obnášela: v Německu přijato: 86, vydáno 63 mil. franků; v Severní Americe přijato: 25, vydáno 68 mil. fr.; v Rakousku přijato: 32, vydáno 23 mil. fr.; ve Francii přijato 38, vydáno 40 mil. fr.; ve Velké Britanii přijato 78, vydáno 26 mil. fr.; v Italii přijato 40, vydáno 13 mil. franků.

Co se tkne dopravy poštovních poukázek v Rak.-Uhersku, lze poukázati u všech tuzemských c. k. poštovních úřadů peněžité obnosy až do 500 zl.

K žádosti odesílatelově připojí se k poštovním poukázkám i listy zpáteční, začež zaplatiti jest poplatek 10 kr. (v místě dopravy 5 kr.). Za

zpětnou dopravu nebo nové odeslání neplatí se zvláštní poplatek. Poštovní ústav ručí za vplacený obnos v témž objemu a v téže lhůtě, jako za zásilky peněz. Lhůta ku vydobytí doručených poukázek poštovních obnáší 1 měsíc.

Nevyzdvihne-li se poukázaný obnos do měsíční lhůty počítaje ode dne doručení poukázky, a předloží-li strana poštovní poukázku k výplatě teprve po uplynutí této měsíční lhůty, odkáže se na poštovní ředitelství představené poštovnímu úřadu podacímu. Ručení ústavu poštovního pomíjí dodáním poukázky příjemci na poukázce vyznačenému.

1. Poukázky označené »poste restante« musí býti vyzdviženy nejdéle do 2 měsíců, jinak zašlou se zpět podacímu úřadu.

2. Poštovní poukázky expresní: Žádá li podatel poštovní poukázky za dodání expresní, má na poukázce pod nápisem, »poštovní poukázka« zřetelně připojiti dodatek »expres« a udati na kuponu své jméno a byt. Poplatek obnáší tu 15 kr. za doručení v místě úřadu doručujícího, pokud se týká, poselné 50 kr. za $7\frac{1}{2}$ km., jakož i za vzdálenost pod $7\frac{1}{2}$ km., bydlí-li adresát mimo sídla pošty. Expresní dodání poukázek poštovních v místě poštovního úřadu se připouští.

3. Telegrafické poukázky poštovní: Obnosy na poštovní poukázky vplacené lze k žádosti odesílatelově i cestou telegrafickou ku výplatě poukázati při poštovním úřadu místa určení, je-li mezi poštovním úřadem místa podání a mezi úřadem místa určení telegrafické spojení státní a nepřesahuje li obnos telegrafické poukázky 500 zl. Poukázku (zvanou uhražovací) vyplniti jest odesílateli obvyklým způsobem.

Při poštovních poukázkách telegraficky zasílaných do Vídně dlužno udati okres, ve kterém bydlí adresát.

Přeje-li si odesílatel učiniti telegraficky další sdělení, jak se má naložiti s penězi, musí tato sdělení spolu s poukázkou odevzdati poštovnímu ústavu v místě podání a ten přijme je zároveň do telegramu. Nelze shrnouti v jeden telegram několik telegrafických poukázek, podaných zasílatelem pro téhož adresáta při jednom úřadu poštovním, nýbrž dlužno pořídíti vždy tolik telegramů, kolik bylo podáno poukázek a zapraviti poplatky za to připadající. Za poukázkové telegramy o více než 300 zl. až do 500 zl. zapraviti sluší mimo to ještě poplatek za zpáteční odpověď o správném dojití telegramu poukázkového; odpověď ta jest telegrafická o 20 slovech.

4. Poštovní poukázky do cizozemska: Všechny rakousko-uherské úřady poštovní mohou přijmouti až do obnosu 200 zl. poštovní poukázky do republiky argentinské, do Německa, Belgie, Bulharska, Chilu, Dánska, Francie a Alžírska, do Japonska, Italie, Luxenburska, Nizozemí, Norvéžska, Portugalska, Rumunska, Švédska, Švýcarska, Severní Ameriky a Kanady; do obnosu 500 zl. do Egypta, pak do poštovních úřadů v Adrianopoli, Cařihradu, Soluni, Beyruthu a Smyrně. Dodání expresní lze přijmouti jen při poukázkách do Německa, Belgie, Luxenburska a Švýcarska a taktéž poukázky »poste restante« vyjímaje Velkou Britanii a Irsko. Do Belgie a Bulharska podati lze poukázky poštovní rekomandované a do Belgie též se zpátečním lístkem. Ku dopravě poukázek telegrafických do cizozemska zmocněny jsou jen větší a zvláště k tomu určené úřady poštovní a to: až do 200 zl. (500 franků nebo 400 marek) do Belgie, Bulharska, Německa, Francie, Japonska, Italie, Luxenburska, Nizozemí a Norvéžska a do 500 zl. při poukázkách telegraficky zasílaných do Egypta.

V. Poštovní příkazy (mandáty) podporují zejména rozvoj peněžních obchodů v menších místech, která nemají banky. Poštovní příkazy poskytují pohodlnou příležitost k tomu, že lze sehnati menší obnosy na základě dotyčných průkazů, pokud se týká, dlužních listin (účtů, dlužních úpisů, kuponů, směnek atd.) Pošta obstarává uvěřené obnosy cestou poštovního příkazu (recourement riscossirne) tím způsobem, že přijímá účty, směnky, obchodní papíry, kupony a pod, a vybravši splatný obnos od dlužníka odvádí ho věřiteli. Toto řízení jest přímým opakem řízení poukázkového a bývá v některých státech ještě pohodlněji zařízeno potud, že pošta k žádosti odesílatelově presentuje směnku jí odevzdanou netoliko dlužníku, nýbrž — nedojde-li zaplacení, — předá ji dále osobě oprávněné ku učinění protestu směnečného. V Belgii jsou zvláštním zákonem listonoši zmocněni sami učiniti protest v jednoduché formě k tomu zavedené.

V Rakousko-Uhersku, v území okupovaném a při c. k. poštovních úřadech v Adrianopoli, Beyruthu, Cařihradě, Soluni a Smyrně v Turecku lze poštovními příkazy vymáhati pohledávky až do 500 zl., dále při dopravě do Belgie, Německa, Egypta, Francie a Alžíru, Italie, Luxenburska, Nizozemí, Východní Indie nizozemské, Norvéžska, Rumunska, Švýcarska a Tunisu pohledávky až do 400 zl. (800 marek nebo 1000 franků).

Každý poštovní příkaz dlužno podati ve formě rekomandovaného dopisu s obálkou opatřenou úplnou adresou odesílatele i poštovního úřadu místa určení. Takováto zásilka nesmí v Rakousko-Uhersku a Německu vážiti více než 250 gr., při vnitřní dopravě s Uherskem nesmí pak vážiti více než 500 gr. Váha příkazů do zemí jiných nepodléhá nijakému obmezení. K poštovnímu příkazu připojiti jest doklad prokazující pohledávku (účet, směnku, kupony, vytažené cenné papíry atd.), aby vydány byly tomu, kdo platiti má. Poštovní příkaz může obsahovati i více dokladů o pohledávkách, které mají býti splaceny různými dlužníky při poštovním úřadu ve prospěch téhož věřitele, avšak jich úhrnná suma nesmí činiti více než 500 zl. resp. 400 zl. Při dopravě mezi Rakousko-Uherskem a územím okupovaným obmezen jest počet pohledávek, které lze poštovním příkazem inkasovati, na 5. Doklady náležející k témuž příkazu presentují se jedním dnem; musí tedy zníti na viděnou nebo na společný den splatnosti; částečné splátky se nepřejímají. Nelze-li doklad příkazu zpeněžiti z příčiny kterékoli, nebo nebyl-li adresát zastihnut, dlužno dodávací lístek doručiti jako návěstí (aviso) a vyrozuměti adresáta poznámkou na rubu lístku dodávacího, že lze obnos složiti do 7 dnů u úřadu samého. Uplyne-li bezvýsledně doba tato, zašlou se nezpeněžené příkazy poštovní jako nedobytelné odesílateli zdarma nazpět, pokud odesílatel (podatel) nepředepsal okamžité vrácení dokumentů zaslaných k inkassu, jakmile presentovány byly, nebo nežádal, aby byly jiné osobě vydány. Důvod, proč doklady příkazu poštovního splacení nedošly, udá se buďto na připojeném lístku nebo na rubu lístku prováděcího.

VI. Řád pošty jízdní.

Doprava poštou jízdní upravena jest v Rakousku řádem pošty jízdní ze dne 6. července 1838 (sb. zák. soud. č. 230; věst. pošt. sv. I., č. 12 str. 29 a násl.). V Anglii, Francii, Italii zůstavila se záhy doprava balíků průmyslu soukromému. Ježto se tu předpokládá rozsáhlá činnost, vykonává se tato doprava tam většinou značnými podniky (messageries, parcel companies), při čemž jsou jiní uchazeči fakticky vyloučeni. S druhé strany jest

nad míru značný prospěch, který poskytují obecnému blahu veřejné pošty přejímajíce dopravu balíků; ježto zajisté značně rozšířeny jsou ústavy poštovní a počtem i pravidelností poštovního spojení vynikají zabírajíce stejnoměrně všecky části území, pořizuje pošta dopravu daleko přesněji a rychleji, než-li podniky soukromé sebe více rozsáhlé. Přednosti dopravy balíků poštou způsobily, že pojata v mezinárodní službu poštovní doprava poštovní, obmezující se ovšem jen na balíky malého objemu a nepatrné váhy, na t. zv. poštovní balíky (colis postaux, post parcels).

Úmluvou uzavřenou mezi většinou evropských států v Paříži dne 3. listopadu 1880 obmezena byla doprava balíků na balíky vážící 3 kg.; dodatečnou smlouvou lisabonskou ze dne 21. března 1895 rozšířena byla na balíky až do 5 kg. váhy a rozvíjí se nyní rychle ve většině civilisovaných států, kteréž se k této úmluvě přidaly jako členové spolku pošty světové.

Jízdní poštou rakousko-uherskou dopravovati nelze:

a) živá zvířata, vyjímaje včely, zpěvavé ptáky, sovy, živou drůbež, králíky a menší ssavce;

b) všechny předměty, které se snadno vzejmou třením, tlakem nebo bez úmyslného jednání, dále vůbec předměty, které dle své povahy snadno zničiti mohou ostatní zásilky, švédské zápalky, zápalné hubky;

c) zásilky raženého zlata nebo stříbra přes 60 kg., dále jinaké zásilky vážící přes 50 kg.;

d) zásilky zabírající nepoměrně velký prostor přijmouti lze jen vzhledem k povaze dopravního prostředku a přijetí jich možno vůbec odepříti;

e) zásilky do Uher zabalené do ledu jsou z dopravy vyloučeny.

Podmínečně připouští se k dopravě poštou jízdní:

aa) doutnáky, patrony ze složené látky (z kovu a lepenky, papíru) a kovové patrony;

bb) pijavky;

cc) zásilky živé drůbeže, a to zpěvné a ozdobné ptactvo menšího druhu, zvěř opeřená a domácí drůbež (vyjímaje labutě a pávy);

dd) živé včely dopravují se výjimečně za tou podmínkou, že uschovány jsou v dobře zavřených dřevěných bednách;

ee) gumové zápalné šňůry, šedé bezpečnostní šňůry zápalné v nadehtovaném obalu z konopí, železový lak a rostlinné oleje, kyseliny, jsou-li uschovány v gumových měchýřích, vzduchem naplněných nebo v balonech a nejsou-li dobře zabaleny do náležitě pevných beden chránících před výbuchem.

VII. Mezinárodní kancelář spolku pošty světové.

Spolek pošty světové zastupuje (na venek) mezinárodní kancelář poštovní v Bernu; kancelář tato podléhá vrchnímu řízení švýcarské správy pošt a jest správním úřadem spolku pošty světové. Potřebné k tomu náklady hradí dle jistých kvot veškery správy spolku. Mezinárodní kancelář poštovní povinna jest všechny zprávy dotýkající se mezinárodní služby poštovní shromažďovati, sestavovati, uveřejňovati a sdíleti a zanášeti se všemi studiemi a úkoly, které jí byly v zájmu spolku svěřeny (čl. 2. víd. smlouvy o poště světové; věst. pošt. a telegr. 1892, str. 368 a 417). Rakousko náleží sice ke spolku pošty světové, tvoří však s Uhrami, Německem a

Švýcary zvláštní svazky poštovní. Podle čl. 20. víd. smlouvy o poště světové ze dne 4. července 1891 (věst. pošt. a telegr. 1892 č. 73 str. 367) dovoleno jest správám spolku činiti mezi sebou úmluvy ve příčině dopravy poštovní v pohraničných okresech do 30 km. Poštovní doprava mezi místy ležícími na hranicích dvou států sluje pohraniční doprava poštovní; dotyčná místa tvoří pohraničný poštovní okres (rayon).

V Rakousko-Uhersku zřízeny jsou toho času pohraničné poštovní okresy o snížených taxách při poště listovní mezi Rumunskem, Švýcary a Srbskem.

Při poštovní pohraničné dopravě mezi rakouskými a švýcarskými úřady poštovními vzdálenými od sebe do 30 km. vzdušnou čárou počítaje obnáší (snížená) jednoduchá taxa z dopisů (místo 10 kr. jen) 5 kr. (10 centimů místo 25 cent.), při pohraničné dopravě pošt. mezi Srbskem a (Rakousko-) Uherskem činí jednoduchá taxa z dopisů (místo 7 kr. jen) 5 kr. (10 par místo 15 par) (věst. pošt. a telegr. 1892 str. 4, 33).

Rakousko-Uhersko, Bosna a Hercegovina tvoří jedno celní území; z území toho jsou té doby vyloučeny: svobodné přístavy Terstský a Puntský a rjecký, dále obec Mittelberg ve Vorarlbersku. Území svobodného přístavu terstského bylo zákonem ze dne 23. června 1891 č. 76 ř. z. a území svobodného přístavu rjeckého zákonem ze dne 23. června 1891 č. 77 ř. z. přivtěleno na základě zák. ze dne 30. dubna 1889 č. 63 ř. z. k rakousko uherskému území celnímu a toliko svobodná území u nového přístavu v Terstu výslovně vyňata jsou z území celního.

Obec Mittelberg byla připojena k německé jednotě celní smlouvou mezi Rakousko-Uherskem a říší německou, pokud se týká, s Bavory ze dne 2. prosince 1890 č. 41., resp. 42. ř. z. z r. 1890; rozhodoval zde ohled na mimořádné poměry místa tohoto způsobené jeho zeměpisnou polohou.

Vzhledem k zmíněnému území celnímu pokládá se Rakousko-Uhersko, Bosna a Hercegovina za (celní) tuzemsko, země pak ležící mimo území celní (Německo, Francie, Belgie atd.), jakož i dotčená území svobodných přístavů, pokud z celního území rakousko-uherského vyloučena jsou, platí za (celní) cizozemí.

VIII. Poštovní služba dopravní.

Zásilky (listovní a zásilky pošty jízdní) odevzdané poštovnímu ústavu dopravují se na zemi i na vodě (§ 15. zák. pošt.; § 5. ř. pošty listovní). K poštovní dopravě na zemi používá se vozů a železnic. Poštovní doprava po vozích, pokud se týká, po silnicích, prostředkována jest v Rakousku zvláštními příležitostmi: poštami v užším slova smyslu. Tyto pošty slouží buď k dopravě zásilek poštovních (zásilek listovních, zásilek pošty jízdní) neb osob resp. cestujících a jich zavazadel neb obou zároveň. Poštovní doprava cestujících pozůstává doposud v Německu, Rakousko-Uhersku, ve Švýcarsku, v Dánsku, Rusku, Egyptě a v britské Indii, má však všude jen význam podřízený, vyjímaje Švýcary a Rusko. Ve Švýcařích proto podržuje poštovní doprava cestujících svůj význam, že vydržování švýcarských výtečných a značně užívaných osobních a zvláštních pošt po silnicích alpských jest vábným prostředkem pro rozsáhlý styk cizinců; v Rusku pak při nesmírné rozloze země a poměrně řídkém spojení železničním nezbytno jest posud jak ve všeobecném zájmu dopravy, tak i k účelům vládním udržovati obsáhlá zařízení k poštovní dopravě osob.

Proto vyniká Rusko ve statistice tohoto odvětví vykazujíc 4293 poštovních ústavů, 37.462 poštovských koní a 21.147 poštovních povozů.

Podle doby dopravy a druhu dopravních prostředků rozdělují se pošty silniční v pravidelné a nepravidelné, dále v erární, neerární a společné pošty (vykazující známky pošt erárních i neerárních). Pravidelné (řádné) dopravní příležitosti dopravují v určitých dnech a v určitých směrech a dělí se na:

a) poštu jezdeckou (pošta listovní pro účely pravidelné dopravy pošty listovní); dále sem náleží:

b) pošta jízdních poslů (zařízení dopravní na jednotlivých horských cestách);

c) kariolové pošty (k dopravě zásilek pošty listovní a jízdní až do 5 kg.);

d) jízdní pošty v užším smyslu, jako jsou: dopravy osob, dopravování nákladu (zásilek pošty listovní i jízdní a k dopravě cestujících a jich zavazadel).

Ku pravidelným neerárním poštám počítají se jízdní pošty ku dopravě zásilek pošty listovní i pošty jízdní, pokud jednotlivá zásilka neváží více než 20 kg. K poštám dílem erárním, dílem neerárním (společným), pokud se týká, k takovým zařízením jízdním, jež jsou zřídlem společných příjmů poštovního ústavu a poštmistra, počítá se rychlojízda nové soustavy (k dopravě zásilek pošty jízdní i listovní, pokud jednotlivá zásilka nepřevyšuje 20 kg., dále k dopravě cestujících a jich zavazadel).

Nepravidelné (nahodilé) pošty jsou mimořádné jízdy, které (nezávisle na pravidelných poštách a bez ohledu na pravidelný chod poštovní dopravy) uspořádati lze ku zvláštní žádosti, pokud se týká, ze zvláštních důvodů v kterékoli době (ve dne i v noci); k takovým poštám náležejí štafetové pošty, dále extra-pošty a zvláštní rychlojízdy. Doprava štafetová (služba štafetová) upravena jest návodem o postupu, který dlužno šetřiti ve příčině štafet, ze dne 17. března 1883 (věst. pošt. a telegr. 1883 č. 35). Štafetové pošty zabývají se dopravou věcí, resp. předmětů bez udání ceny, kdežto extra-pošty a zvláštní rychlojízdy slouží k dopravě osob, pokud se týká poštovních cestujících. Od extrapošt lišiti sluší zvláštní rychlojízdy, t. j. takové jízdy, které pořiditi lze ku zvláštní žádosti cestujících v době kterékoli, avšak vypraveny jsou k tomu vozy erární. Zvláštní rychlojízdy lze uspořádati na erárních vozích se čtyřmi sedadly jen po takových silnicích, kde děje se poštovní doprava osob. Poplatky za extrapošty a zvláštní rychlojízdy uveřejněny jsou na poštovních stanicích v úředních přehledech na přístupném místě přibitých (věst. pošt. a telegr. 1884, str. 311).

IX. Pošta rourová.

K rychlému dopravování korespondencí zřízena jest ve Vídni (v Berlíně, Hamburgu, Londýně a j. v.) pošta rourová. Touto poštou dopravují se telegramy ve Vídni podané (které se dále telegraficky dopraviti mají) a do Vídně došedší telegramy (telegramy dvorní, státní, služební a soukromé), dále (pneumatické) dopisy, zálepky, korespondence (jednoduché a s odpovědí) do rozličných částí města, pokud se týká, do nádražních úřadů poštovních, aby dále byly doručeny vlaky z Vídně nejdříve odjíždějícími. Doprava prostředkuje se zhuštěným (stlačeným) vzduchem (πνεῦμα) a pokud se týká, zředěným vzduchem v rourách podzemních položených ve zvláštních nádobách. Odtud nazývá se rourová pošta též poštou vzduchovou,

pneumatickou a zmíněné korespondence korespondencemi pošty rourové, neboli korespondencemi pneumatickými.

X. Polní pošta.

Pošta mající za úkol v dobách válečných prostředkovati dopravu od jednotlivých oddílů armády a k nim, jakož i mezi příslušníky armády nalézajícími se na bojišti resp. v poli a jich domovinou atd. nazývá se polní pošta a dotyčná doprava sluje doprava pošty polní. Polní pošta zanáší se zpravidla jen přijímáním, dopravou a vydáváním korespondencí, časopisů a zásilek peněžních; nákladní zásilky bývají poštou polní dopravovány jen částečně, cestující nedopravují se jí vůbec. Při ústavech pošty polní nepřipouští se rekomandování korespondencí soukromých, jakož i podávání expresních zásilek poštovních a štafet.

XI. Poštovní doprava na železnicích uskutečnuje se v Rakousku hlavně dvojím způsobem:

a) používá se poštovních zřízenců a

b) zřízenců železničních.

Všeobecně lze vytknouti, že k dopravě poštovní po železnicích užívá se osobních vlaků (i rychlovlaků a pod.). Rychlovlaky a vlaky kurýrní slouží však zpravidla jen k dopravě pošty listovní, kdežto obyčejné vlaky osobní obstarávají dopravu pošty jízdní. Pokud užívá se osobních vlaků k dopravě poštovní, nazývají se vlaky poštovními. Takové železniční vlaky, které mají prostředkovati značnou dopravu pošty listovní, jakož i vlaky, kterýmiž dopravují se zásilky pošty jízdní, pokud se týká, náklady (balíky) a cenné zásilky, provázejí zpravidla poštovní zřízenci a poštovní konduktéři nebo jen poštovní konduktéři. Železniční pošty druhu prve zmíněného nazývají se jízdními poštovními úřady železničními, poštovními ambulancemi a nyní (jako v Německu) nádražními poštami, kdežto železniční pošty posléze uvedené slovou nádražní pošty konduktérské (provázené konduktéry). Nejsou-li vlaky provázeny zmíněnými právě poštami nádražními, opatřují dopravu poštovní zřízenci vlaků (průvodčí vlaků). Avšak tu připouští se jen doprava uzavřených balíků listovních, pytlů na dopisy atd. a jenom potud, pokud toho poměry dopravy žádají. Nádražní (železniční) pošty jsou úřady erárními, kteréž svá úřední jednání (služební opatření) vykonávají mezi jízdou na železnicích ve vagonech k tomu přiměřeně zařízených. Touto okolností právě, že tyto železniční úřady poštovní vykonávají svou službu mezi jízdou, liší se od stálých úřadů poštovních a odtud pochodí rozlišování erárních poštovních úřadů jízdních a stabilních. K rozlišení dostane každý jízdní železniční úřad poštovní pořadné arithmetické číslo a označuje se udáním toho čísla, jakož i místa, odkud vyjíždí, a kde končí se jich jízda (ku př. Praha—Podmoklí č. 31, 32 atd.). Toho času jest v Rakousku železničních pošt 104 (od 1—104). Na hlavních vagonech (vozech) pošty železniční přidělány jsou schránky na dopisy, kamž možno vložiti zásilky pošty listovní (i telegramy vyplacené známkami listovními) až do odjezdu vlaků, pokud zastavují v jednotlivých stanicích. Poněvadž však vždy se nedovoluje bezpodmínečný přístup obecenstvu k vozům ambulančním, zavěšena jest (na základě úmluv učiněných se správami železnic) v nádraží na vhodném, každému přístupném místě schránka na psaní a obsah její vybere se vždy přímo před odjezdem vlaku.

V Rakousku zřízeny byly železniční úřady poštovní (železniční pošty) roku 1850 (věst. pošt. 1850 sv I., str. 214). Tyto železniční pošty jsou

nyní formálně tepnou dopravy. Onyť umožňují, aby zásilky pošty listovní i jízdní k dopravě dané bez zdržování na mezitimních stanicích došly místa určení.

XII. Pošovní doprava po vodě vykonává se na řekách, průplavech, vnitrozemských jezerech nebo po moři (dráhách pomořských). Dopravu pošty pomořské (službu pošty pomořské) obstarávají zámořské pošty (pokud se týká, poštovní spojení, doprava pošty pomořské). Pravidelná poštovní spojení dotyčná zavádějí buďto dopravní ústavy státem zřízené nebo podniky soukromé; tyto podniky soukromé stojí co do dopravy zásilek poštovních se státním ústavem poštovním v poměru smlouvy (§ 54 ř. pošt. list.).

Poštovní dopravu na řekách prostředkuje té doby v Rakousku dunajská paroplavební společnost se sídlem ve Vídni. Parolodi této společnosti plovou v Rakousku po Dunaji a v Uhrách mimo Dunaje ještě po Tise a Sávě. Poštovní doprava na jezerech vnitrozemských po parolodích provozuje se hlavně na jezeru bodamském, pokud se týká, na jezeru wörtském.

Poštovní dopravu po moři obstarává paroplavební podnik rakouského (dříve rakousko-uherského) Lloydu se sídlem v Terstu.

Rakouská správa pošt vydává poštovním úřadům čas od času seznamy poštovních spojení po parolodích do mimoevropských zemí; seznamy tyto sdělává kancelář dopravy poštovní zřízená při ministerstvu obchodu. Úřady poštovní mají tím samy sebe i jiné informovati o pomořské dopravě poštovní. Pro rychlou dopravu zámořských korespondencí bylo by nanejvýš žádoucno zavésti ambulančních (jízdních) pomořských úřadů poštovních hlavně na světových tratích jako jest: Terst—Alexandrie—Port-Said.

V Německu prostředkují dopravu pomořskou poštovní ambulance pomořské mezi Bremami, pokud se týká, mezi Hamburgem a Novým Yorkem.

C. Poštovné.

I. Pojem.

Poštovným (portem) rozumí se poplatek za dopravu zásilek poštovních (dopisů, korespondenčních lístků, tiskopisů, ukázek zboží a poštovních poukázek). Za obyčejné dopisy zapraviti jest toliko poštovné dle sazby, naproti tomu za odporučené (rekomandované) zásilky (v Německu zvané »zapsané zásilky«) sluší zaplatiti nadto ještě zvláštní vedlejší poplatek — poplatek za odporučení (rekomandační). Poštovné zapravuje se buďto při podání (odeslání) nebo při vydání (doručení) zásilek. Poštovné zapravené při podání zýsilky sluje franko; zásilky pak, za které bylo poštovné při podání zapraveno, nazývají se frankované (vyplacené). Nefrankovanými zásilkami označují se ony, za které má býti poštovné zapraveno teprve při vydání jich. Pokud není opak výslovně stanoven, mohou býti poštovní zásilky dle libosti odesílatelovy podány ku dopravě poštovní vyplaceny nebo nevyplaceny. Leč zásilky nevyplacené podléhají zpravidla zvýšenému poštovnému — dodatečné (přídavkové) taxe (přirážce ku poštovnému). Poštovné za nevyplacené nebo nedostatečně vyplacené zásilky zapraviti musí příjemce (adresát nebo jeho zástupce) při vydání zásilky. Přijal li příjemce zásilku, jest povinen zapraviti poštovné a jinaké poplatky (lpějící na zásilce), a nemůže se tomu vymknouti snad tím, že by zásilku vrátiti chtěl. Zpěčuje li se příjemce zásilku přijmouti nebo nedá-li se příjemce vypátrati, musí odesílatel (i když zásilku nepřijal zpět,

(ji z držení svého pustil) zaplatiti poštovné váznoucí na zásilce a pod. za následků exekuce (správní); vždyť učinila pošta smlouvu toliko s odesílatelem, kterýž tedy povinen jest ve smyslu smlouvy o dopravě poštovní vůči poště nésti ze svého veškeré náklady dopravy.

Některé zásilky musí býti při podání frankovány, ku př. rekomandované dopisy (vyjímaje do Německa zaslané), dopisy pošty rourové, dopisy nádražní, poštovní poukázky, cenné dopisy (lettres de valeur) a j. v. O zásilkách podobného druhu říká se, že podléhají nutně vyplacení, čili nucenému franku (vyplacení). Každá zásilka (listovní, jízdní pošty) podléhá poštovnému, pokud nejsou výjimky připuštěny zákonem nebo smlouvou.

II. Osvobození od poštovného.

Osvobození od poštovného dělí se všeobecně:

1. v osvobození od poštovného v tuzemsku a ve styku s cizozemskem (na základě státních resp. poštovních smluv);

2. osobní osvobození, jako osvobození osob knížecích a j. a osvobození věcná — jako osvobození úřadů a pod.;

3. co do objemu jsou osvobození bezpodmínečná, jako tomu jest při úřadech státních a osvobození podmínečná, pokud se týká, obmezená na určité příležitosti — jako osvobození úřadů komunálních;

4. co do předmětů dopravovaných a nakládání s nimi na poště liší se:

a) osvobození od poštovného při poště listovní, pokud se týká, osvobození při korespondencích a

b) osvobození od poštovného při poště jízdní, pokud se týká, osvobození co do zásilek.

Výrazem »korespondence« ve smyslu zákona o osvobození od poštovného rozuměti dlužno protivou ku zásilkám jízdní pošty (zásilkám balíkovým) všechny předměty, které zaslati lze poštou listovní, jako: spisy, akta, lístky, tiskopisy, vzorky zboží atd. (srv. roz. min. obch. ze dne 11. června 1866 č. 8911—9363). »Věcmi tisknutými« jsou: tiskopisy, blankety, brožury, knihy, výtisky časopisů atd. (rozh. min. obch. ze dne 13. května 1866 č. 3357, 382).

II. Osvobození od poštovného odnášejí se buďto ku slevě poštovného nebo netoliko poštovného, ale i poplatku rekomandačního. V Rakousku (pokud se týká, v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených) upravena jsou osvobození od poštovného zákonem ze dne 2. října 1865 o bezplatném používání ústavu poštovního (č. 108 ř. z. z r. 1865, věst. pošt. z r. 1865 č. 38, str. 247 a násl.).

1. Pošta listovní: Podle tohoto zákona a podle dodatečných k tomu ustanovení prosta jest poštovného a pod. poplatků:

a) korespondence císaře a členů císařské rodiny, jich vrchních hofmistrovských úřadů a sekretariátů, i když jde o dopravu poštou městskou (viz doleji), dále korespondence buďto přímo řízená k císaři a ku členům císařské rodiny nebo ku jich sekretariátům (čl. I. zák. cit.);

b) korespondence knížete Paara a hraběte (dříve svobodného pána) z Taxisů a jednotlivých členů jich rodin a jich hospodářských úřadů ve vzájemném styku (čl. III. cit. zák.).

Osobní osvobození od poštovného má svůj původ z poměrů léna poštovského (srv. čl. III. cit. zák.) a má pro rodinu Paarů a Taxisů hodnotu starodávné čestné výsady. V rodině Paarů byla dědičnou hodnost generál-

ního poštmistra v zemích dědičných. Držitel poštovního léna v Bolzanu a Tridentu Jiljí svob. pán z Taxisů byl r. 1839 povýšen do rakouského hraběcího stavu s predikátem: »Taxis Bordogna a Valnigra« a odtud přináleží i jeho přímým potomkům nyní hraběcí již rodiny osvobození od poštovného (výn. min. obch. ze dne 15. dubna 1877 č. 10.249).

c) Úřední korespondence:

aa) c. k. civilních a vojenských úřadů, dále orgánů a po zákonu se jim rovnajících, jich představenstva, exponovaných úředníků a samostatně fungujících osob vojenských;

bb) dvorních štábů a jich úřadů, kanceláří c. k. řádů a jich předností — u vzájemném služebním styku (čl. I. odst. I. cit. zák.);

cc) korespondence stálé komisse pro kontrolu státního dluhu na říšské radě;

dd) zemských výborů, korporací jim dle ústavy na roveň postavených a organů jim podřízených (čl. II. odst. 2 cit. zák.);

d) úřední korespondence uvedených úřadů, organů a korporací s adresáty poštovným povinnými v záležitostech služby veřejné (čl. II. odst. 3 cit. zák.).

e) Podání (žádosti) k uvedeným úřadům, organům a korporacím, která dojdou jich následkem všeobecných nařízení nebo zvláštních vyzvání úředních (čl. II. odst. 4 cit. zák.).

f) Úřední korespondence praesidií obou sněmoven rady říšské, jakož i sněmů, i když korespondence ta vedena jest mezi těmito sbory a jich členy, dále mezi výbory zemskými a členy dotyčného sněmu (čl. II. odst. 5 cit. zák.).

g) Korespondence úřadů obecních u vzájemném styku s uvedenými shora úřady, organy a korporacemi, veřejnými humanními ústavy, s komorami obchodními a živnostenskými, s notáři jakožto komisaři soudními, s revisory dobytka; dále korespondence obecních úřadů mezi sebou ve všech záležitostech přenesené působnosti, v záležitostech samostatné působnosti jen potud, pokud se korespondence ta odnáší ku záležitostem příslušejícím obci dle čl. II. bodu 2—10 zák. ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z. (čl. II. odst. 6 cit. zák.).

h) Korespondence zastupitelstev okresních, župních a krajských, jim po zákonu na roveň postavených korporací a výborů jich ve stejném rozsahu jako korespondence úřadů obecních a korespondence s obecními úřady v záležitostech zastoupení okresního (čl. II. odst. 7 cit. zák.).

i) Korespondence duchovních úřadů všech státem uznaných vyznání ve všech jich hierarchických stupních v záležitostech náboženských, manželských, školských a jinakých úředních záležitostech, korespondence konventů žebravých mnichů (mendikantů), dále korespondence ředitelstev všech oněch vyučovacích a vzdělavacích ústavů, které státem za veřejné uznány jsou, v záležitostech vyučování a to jak se shora uvedenými úřady, orgány a korporacemi, tak i u vzájemném styku (čl. II. odst 8 cit. zák.).

j) Korespondence všech oněch vědeckých a uměleckých ústavů, které jsou ústavy státními, se shora uvedenými úřady, orgány a korporacemi, s jich členy ve všech záležitostech týkajících se účelů dotyčných ústavů a konečně u styku vzájemném (čl. II. odst. 9 cit. zák.).

k) Korespondence ústavů humanních, které jsou jen v přímé správě státu a všeobecných nemocnic, chorobinců, porodinců a nalezinců za ve-

řejné uznaných ve všech úředních záležitostech netoliko se shora uvedenými úřady, orgány, korporacemi, nýbrž i s úřady obecními, se zastupitelstvy okresními, župními a krajskými a konečně u vzájemném styku (čl. II. odst. 10 cit. zák.).

l) Korespondence obchodních a živnostenských komor království a zemí na říšské radě zastoupených s ministeriem obchodu a jinými úřady, s obcemi, vzájemná korespondence jmenovaných komor mezi sebou a konečně v záležitostech volebních mezi komisí volební a voliči (rozh. min. obch. ze dne 17. července 1868 č. 12.488—1279, věst. pošt. z r. 1868 č. 155).

m) Korespondence komor advokátních a notářských s uvedenými úřady, orgány a korporacemi a korespondence komor notářských s notáři (čl. II. odst. 11 cit. zák.).

n) Vzájemné dopisování loterních sběren (kollektur) s představenými úřady loterními ve věcech služebních; rovněž korespondence velkých prodejů státních monopolních předmětů s c. k. úřady ve všech služebních záležitostech, pokud netýkají se přeneseného jim obchodu komisionářského (čl. II. odst. 16 cit. zák).

o) Korespondence říšských a zemských zákonníků a věstníků vydávaných ministerstvy, ústředními a zemskými úřady, dále zasílání stenografických zpráv o sezení presidiemi obou sněmoven říšské rady a sněmů zemských netoliko shora uvedeným úřadům, orgánům a korporacím, nýbrž i úřadům obecním, zastupitelstvům okresním, župním a krajským, duchovním úřadům a státovědeckým a uměleckým ústavům, jakož i obchodním a živnostenským komorám. Od tohoto z části bezplatného zasílání činí výjimku říšský zákonník; můžeť býti říšský zákonník od 1. ledna 1870 všeobecně (tedy i jednotlivým soukromým abonenntům) zasílán bezplatně (věst. pošt. z r. 1869 č. 65, str. 417).

p) Korespondence v záležitostech allodialisace lén, dále vyvazení pozemků, slevy břemen pozemkových a regulace, jakož i v záležitostech zrušení a výkupu práva propinačního při podání a dodání korespondence (čl. II. odst. 15 cit. zák.).

q) Úřední korespondence v záležitostech zemské obrany a střelectva v Tyrolsku (čl. II. odst. 20 cit. zák.).

r) Korespondence železnic, které náležejí k německému spolku železničnímu, o záležitostech spolkových po dobu trvání vzájemnosti (čl. II. odst. 22 cit. zák.).

s) Všechny nerekomandované soukromé dopisy rakouského vojska (důstojníků, osob vojenských a mužstva) a úředníků vojenských podané u polních úřadů poštovních anebo jich došlé (čl. II. odst. 21 cit. zák.).

t) Korespondence zastupitelstev delegovaných neb exponovaných v záležitostech fiskálních ve styku s delegující finanční prokuraturou (čl. II. odst. 12 cit. zák.).

u) Podání oficiosních zástupců stran požívajících práva chudých k úřadům soudním, politickým a finančním a výnosy těchto úřadů v záležitostech práva chudých (čl. II. odst. 13 cit. zák.).

v) Korespondence notářů ve příčině jich úředních podání řádem notářským vyznačených k notářským komorám neb archivům a v jich vlastnosti jakožto komisařů soudních ve styku se všemi úřady a orgány a s úřady obecními (čl. II. odst. 14 cit. zák.).

x) Všechna sdělení úřadům ve věcech trestních, k nimž přináležejí i záležitosti v trestních věcech přestupkových (čl. II. odst. 19 cit. zák.).

y) Povinné exempláře tištěných děl, které dlužno dle ustanovení zákona tiskového zaslati úřadům, podobně reklamace časopisů otevřeně na poštu daná (čl. II. odst. 18 cit. zák.).

2. Osvobození od poplatku rekomandačního přísluší:

a) kromě korespondence Jeho Veličenstva a císařské rodiny,

b) jich vrchních hofmistrů, úřadů a sekretariatů,

c) c. k. státních úřadů a orgánů i korporací jim po zákonu na roveň postavených, ještě

d) notářům v těch případech, kde korespondují jako »soudní komisaři« s úřady a orgány shora uvedenými a s úřady obecními,

e) korespondenci vkladatelů spořitelních ve styku s úřadem poštovní spořitelny c. k. poštovních a telegrafních ředitelstev a s jich orgány (věst. pošt. 1882 str. 409, § 20) a

f) podmínečně, c. k. loterním sběrnám pro rekomandované korespondence podané na c. k. loterní úřady (rozh. min. obch. ze dne 24. prosince 1871 č. 24810, 1739).

Za všechny jiné korespondence zapraviti dlužno, třeba by jinak byly od poštovného osvobozeny, vždy při podání jich na »odporučení« poplatek rekomandační.

Za služební korespondence, které podány jsou rekomandované, avšak bez zapravení poplatku rekomandačního a které posuzovány jsou jakožto poštovného prosty, nemá práva ani úřad ani orgán některý, ani zřízenec jménem jich fungující žádati za ztrátu rekomandovaných zásilek náhrady všeobecně stanovené na 20 zl. (věst. pošt. 1885, str. 76).

3. Osvobození od poštovného při poště jízdní:

a) balíků korespondenčních: Korespondence, jimiž výslovně přiznáno osvobození od poštovného, platí i tehdy za prosty poštovného, když přesahují váhu přípustnou při poště listovní a neobsahují jiných předmětů než: listin, spisů, účtů, aktů, map, plánů tiskopisů a to bez udání ceny (čl. VII. cit. zák.). Korespondence osvobozené od poštovného lze toho času poštou listovní zasílati v Rakousku až do váhy $2^1/_2$ kg. a ve vnitřním vzájemném styku s Uhrami jen do 1 kg.

Jmenované korespondence (výslovně od poštovného osvobozené) mohou tedy dle předchozího ustanovení zasílány býti i poštou jízdní bezplatně, přesahují-li maximální váhu $2^1/_2$ kg., resp. 1 kg. při listovní poště přípustnou, ale předpokládá se, že obsahují jen předměty shora naznačené a nejsou opatřeny udáním ceny.

Takové zásilky smí však při poště jízdní ve vnitřním styku Rakouska vážiti jednotlivě nejvýše 50 kg., naproti tomu ve vnitřním styku s Uhrami nejvýše 20 kg. (vyjímaje zásilky mincí, které přijímají se toho času k dopravě až do váhy 65 kg.; věst. pošt. 1888, str. 278). Dotyčné poštovské adresy průvodní jsou prosty poplatku kolkového (věst. pošt. 1866, str. 131). Korespondence knížete Paara a hraběte Taxise atd. nepožívají při jízdní poště osvobození od poštovného (rozh. min. obch. ze dne 29. prosince 1865, č. 18.698—3469).

b) Zásilky pošty jízdní: Poštovného prosty jsou:

aa) zásilky bankovek, cenných papírů a ražených peněz mezi shora uvedenými úřady, orgány a korporacemi,

bb) zásilky peněz na účet státu nebo zemí vybraných nebo shromážděných od jiných orgánů, které k tomu příkaz dostaly;

cc) předměty náležející ku trestnímu řízení, pokud se hodí ku dopravě poštovní (čl. VIII. cit. zák.).

Výrazem »cenné papíry« rozuměti dlužno nejen obligace, kupony, směnky, losy a poukázky peněžité, nýbrž i knížky spořitelní, cenné známky, listovní a kolkové známky a vůbec všechny úřední i soukromé listiny, pak listiny opatřené udáním ceny (věst. pošt. 1866 č. 23, str. 151).

Ku penězům vybíraným nebo shromážděným na účet státu nebo zemí náležejí ku př.: obnosy peněžní, které zasílají prodavači losů státní loterie (dobročinné loterie státní) loternímu ředitelství, loterní sumy zasílané sběrnami loterními jich představeným loterním úřadům, dále obecními úřady vybírané daně, přirážky a zemské poplatky zasílané úřadům státním nebo zemským a pokladnám nebo přijímacím úřadům (rozh. min. obch. ze dne 26. prosince 1865 č. 18698), dále sbírky příspěvků, které byly úřady zeměpanskými nařízeny.

dd) Jakožto peníze vybírané »na účet státu« sluší též pokládati za prosty kolku vojenské taxy vymáhané ve smyslu zák. ze dne 13. června 1880 č. 70 ř. z., dále školské příspěvky a pokuty školské, zasílají-li se jak mezi obecními úřady a úřady zeměpanskými, tak i mezi obecními úřady na vzájem. Zmíněné sumy peněžité lze též zaslati poštovními poukázkami poštovného prostými, nepřesahuje-li obnos jednotlivou poukázkou zasílaný sumu 500 zl. (věst. pošt. a tel. 1890, str. 363 a násl.).

ee) Předměty náležející ku projednávání trestnímu (t. zv. corpora delicti) jsou bezpodmínečně osvobozeny od poštovného, pokud hodí se ku dopravě poštovní (rozh. min. obch. ze dne 29. prosince 1865, č. 18.638). Sem náležejí též předměty v trestních věcech důchodkových (rozh. min. obch. ze dne 10. srpna 1866 č. 5521—553). Za všechny ostatní zásilky pošty jízdní musí zapraviti sazbou určené poštovné i úřady od poštovného osvobozené a to hned při podání zásilky, nesvědčí-li zásilka adresátu poštovným povinnému (čl. IX. cit. zák.).

Osvobození od poštovného nemá místa při používání městských poštovních ústavů (čl. IV. cit. zák.). Výrazem »městský poštovní ústav« (městská pošta, obvod městské pošty) rozumí se netoliko místo, v němž má úřad poštovní své sídlo úřední, nýbrž i osady přikázané k dodávacímu okresu úřadu poštovního (místní doprava, pokud se týká, doprava v místě).

ff) Poštovními ústavy městskými mohou se bez poštovného dopravovati jedině: úřední korespodence císařova a členů císařského domu, jich vrchních úřadů hofmistrovských a sekretariatů a obráceně korespondence řízené k jeho Veličenstvu atd. (čl. I. cit. zák.) a korespondence obchodních a živnostenských komor, jich volebních komisí a voličů v záležitostech volebních u vzájemném styku (rozh. min. obch. ze dne 2. května 1869, č. 8130—780, věst. pošt. 1884, str. 159).

gg) Co se týče osvobození od porta v obcích venkovských listonošů (okresy pošty rurální), platí ustanovení, že osvobozeny jsou od poštovného, pokud dopravu opatřují venkovští listonošové, úřední korespondence náležitě označené, které vyměňují si úřady v sídle podacího úřadu poštovního s úřady v ostatních místech okresu doručovacího nebo úřady různých míst okresů venkovských listonošů téhož úřadu poštovního.

Jinaké korespondence a zásilky, nežli ony uvedené v cit. zák. a v příslušných sem ustanoveních, podléhají poštovnému (čl. X. cit. zák.).

IV. Výhody při poštovném.

1. Výnosy úřadů a korporací osvobozených od poštovného k adresátům poštovným povinným v záležitostech poštovnému nepodléhajících podrobeny jsou poštovnému dle sazby a přídavková taxa se nezapočítává (čl. VI. cit zák.).

2. Poštovnému bez započítání taxy přídavkové podléhají:

a) korespondence zaslané úřady, organy a korporacemi od poštovného osvobozenými adresátům od poštovného neosvobozeným, pokud jde o záležitosti, jež od poštovného nejsou osvobozeny;

b) korespondence knížete Paara a hraběte Taxisa, členů jich rodiny a jich úřadů hospodářských zaslané adresátům od poštovného neosvobozeným, jakož i korespondence výborů okresních svědčící jednotlivým členům jich;

c) korespondence notářů jakožto komisařů soudních svědčící adresátům od poštovného neosvobozeným.

3. Paušální rekomandační poplatek.

a) Rekomandační poplatek za rekomandované korespondence podané sběrnami loterními pro úřady loterní zapravuje za určitá období správa finanční obnosem paušálním.

b) Ministerstvo obchodu dovolilo dělnickým úrazovým pojišťovnám v Praze, ve Vídni, v Brně, ve Štýrském Hradci a v Solnohradu, aby platily ročním obnosem paušálním poštovné za korespondence, které podají (aktivní korespondence), čítaje v to i korespondenci místní. Dotyčné korespondence musí býti na vnější straně opatřeny poznámkou: »poštovné paušální rozhod. min. obch. ze dne .... č. .....«. Jmenované ústavy jsou však povinny, podati větší počet korespondencí spořádaně podle poštovních úřadů, kam dojíti mají jich korespondence. Poplatek rekomandační a poplatek za zpáteční lístek zapraviti pak dlužno při podání (věst. pošt. a telegr. 1894 str. 317; resp. 1895, str. 560), dále místní korespondence lékařů ve příčině infekčních nemocí v obvodu měst: Vídně, Brna, Prahy a Žižkova.

V. Poštovné úhrnkové (aversionisace).

V Německu oprávněna jest správa poštovní podle § 11. zák o osvobození od poštovného ze dne 5. června 1869 učiniti se státními úřady úmluvy v tom smyslu, že úřady zaplatí správě poštovní úhrnné obnosy (paušální sumy) za jednotlivé zásilky na místě poštovného a jinakých poštovních poplatků. Úřady, s nimiž se takovéto úmluvy činí, označují jednotlivé zásilky poznámkou: »Prosto dle aversa č. ...«. Zásilky takto označené dopravují se dle toho zdarma (bez zaplacení poštovného), neboť poštovné zahrnuto jest v sumě úhrnné. C. k. poštovní úřady nemají vyměřovati sazbu na dopisy a zásilky jízdní pošty jdoucí od naznačených úřadů, pokud se týká, z míst jim podřízených, do rakousko uherského mocnářství, nýbrž jsou povinny vydati je bez zaplacení poštovného příjemci, jsou-li zmíněné dopisy a zásilky opatřeny poznámkou: »prosty dle aversa č. ...«, dále udáním odesílajícího úřadu a úřední pečetí nebo úřední známkou (věst. pošt. 1873 č. 35, str. 222, dále věst. pošt. a telegr. 1890 č. 21 str. 85). Avšak adresáti těchto listovních zásilek a zásilek pošty jízdní nejsou osvobozeni od případného zapravení poplatků za doručení nebo poplatků expresních. Poštovní úřady nemají se zabývati řešením otázky, náleží-li úřad

jako odesílatel označený, úřední organ neb ústav ku shora zmíněným německým úřadům atd. čili nic. (věst. pošt. a telegr. 1890 č. 21, str. 85.).

VI. Osvobození od poštovného ve vnitřním styku vzájemném s Uhrami.

Korespondence císaře, členů císařské rodiny, jich vrchních dvorských úřadů a sekretariátů sprostředkovaná ústavem poštovním nebo telegrafním osvobozena jest co do tuzemské dopravy od poštovného. Každá část mocnářství určí pro své vlastní území, které úřady, organy a ústavy a v jakém objemu požívají osvobození od poštovného při poště. Toho času osvobozeny jsou od poštovného i ve vnitřním vzájemném styku poštovní korespondence a poštovní poukázky, které zasílají úřady, ústavy a organy jednoho státu od poštovného osvobozené a které osvobozeny jsou od poštovného v území podacím úřadům, ústavům atd. druhého státu požívajícím téhož osvobození. Při poště jízdní obmezuje se však toto osvobození od poštovného toliko na hotové peníze, cenné papíry a předměty náležející k řízení trestnímu, dále na takové úřední spisy a tiskopisy, kterých nelze vzhledem k jich váze zasílati poštou listovní. Zásilky listovní, zásilky pošty jízdní, jakož i poštovní poukázky, které si vzájem zasílají společné úřady, ústavy čítaje v to ústavy vojenské, velitelství vojenská a stanice, nebo tyto osobnosti a úřady, ústavy a organy té neb oné části říše od poštovného osvobozené nopodléhají poštovnému potud, pokud tomu tak jest při poštovních zásilkách oboustranných úřadů a ústavů od poštovného osvobozených (čl. 5. úmluvy mezi c. k. rak. min. obchodu a kr. uh. ministrem pro veřejné práce a komunikaci [t. č. ministerium obchodu] ze dne 30. června 1888, věst. pošt. 1888, č. 63, str. 261).

VII. Osvobození od poštovného při vzájemné dopravě do zabraných zemí.

Ve příčině osvobození od poštovného úředních listovních zásilek a zásilek jízdní pošty dopravovaných do zabraného území (Bosny, Hercegoviny a Sančak Nový-Bazar) platí předpisy vydané mezi Rakouskem a Uherskem. Kromě toho sluší pokládati za osvobozeny od poštovného zásilky součástek uniforem důstojníků a úředníků vojenských a vojenských gažistů nezařaděných do nižádné třídy hodnostní, dále zásilky dopisů holuby donášené a prázdné koše poštovních holubů pro účely vojenské, jsou-li jako takové označeny a adresovány na velitelství plukovní (oddělení), pokud se týká, na vojenské ústavy, a to v obvodu zabraného území a sluší je pokládati za zásilky dobírkou. Avšak pro rak.-uherskou trať dopravní dlužno za takovéto zásilky zapraviti příslušné poštovné (věst. pošt. a telegr. 1885 č. 151, pokud se týká, 1894, str. 584). Podobně osvobozeny jsou v obvodu zabraného území zásilky součástek uniforem poštovních a telegrafních úředníků, civilních úředních sluhů, listonošů, donášečů depeší a dozorčích, kteréžto osoby zaměstnány jsou u vojenských poštovních a telegrafních ústavů v zabraném území, jsou-li tyto zásilky označeny jako předměty stejnokroje a adresovány na ony vojenské, poštovní a telegrafní ústavy, v jichž stav náleží příjemce zásilky (věst. pošt. a telegr. 1894 str. 256, pokud se týká, sazba jízdní pošty »území zabraného«).

VIII. Osvobození od poštovného ve vzájemném styku s Německem.

Ve vzájemném styku s Německem osvobozeny jsou od poštovného podle čl. 23. a, pokud se týká, 41. poštovní úmluvy uzavřené mezi Ně-

meckem a Rak.-Uherskem ze dne 7. května 1872 (věst. pošt. 1873 č. 5. str. 27. a vztažmo 33):

1. Korespondence a zásilky veškerých členů panovnických rodin v území smluvních stran na vzájem bez obmezení a bez rozdílu určité váhy, dále

2. korespondence a zásilky v záležitostech služby poštovní.

Ve příčině korespondencí v odst. 1. zmíněných (zásilky služby listovní) jsou členům panovnických rodin co do osvobození od poštovného na roveň postaveni členové knížecí rodiny Thurnů a Taxisů (bod 8. závěr. protokolu k něm.-rak smlouvě poštovní).

Další doprava poštovnému nepodléhající nemá místa ve zmíněném styku obou říší. Proto podléhají poštovnému a musí býti při podání vyplaceny i korespondence a zásilky, které vyměňují si tuzemské úřady s vyslanectvími (velevyslanectvím, vyslanectvím, konsulátem) v Německu.

IX. Osvobození od poštovného v mezinárodní dopravě poštovní.

Podle čl. 11., odst. 2. vídeňské smlouvy o světové poště ze dne 11. července 1891 č. 97 z r. 1892 (věst. pošt. a telegr. 1892 č. 73, str. 362) dopravují se bezplatně v mezinárodním styku poštovním, resp. mezi státy jsoucími ve spolku pošty světové úřední korespondence týkající se služby poštovní, které mezi sebou vyměňují správy pošt. Za těchto podmínek osvobozeny jsou od poštovného a poplatku zajišťovacího i dopisy opatřené udáním ceny [lettres de valeur], které mezi sebou vymění správy pošt (čl. 5. vídeňské (vedlejší) úmluvy ze dne 4. července 1891 o výměně dopisů a krabic s udáním ceny, věst. pošt. a telegr. 1892 č. 73, str. 492). Ostatní korespondence a zásilky v mezinárodním poštovním styku podléhají poštovnému a musí být při podání frankovány.

Vedle toho však udržela se v platnosti na základě zvláštních smluv obšírná osvobození od poštovného při poště listovní i jízdní ve styku s jednotlivými státy, jako: s Egyptem, Bulharskem, Řeckem, Italií, Černou Horou, Rumunskem, Srbskem a Tureckem. Tak ku př. jsou od poštovného osvobozeny úřední korespondence c. k. úřadů zaslané c. a k. vyslanectvím v Bulharsku, v Černé Hoře, Rumunsku a Srbsku a obráceně, úřední korespondence bulharských, černohorských, rumunských a srbských úřadů zaslané jich vyslanectvím a jednatelstvím v mocnářství rak.-uherském a obráceně (věst. pošt. 1874 str. 62). Rovněž osvobozeny jsou od poštovného: úřední korespondence c. k. úřadů zaslané c. k. vyslanectvím v Ankoně, Římě a Benátkách, dále korespondence do Turecka a vůbec na Východě, kteréž dopravovány jsou Lloydem, a obráceně, dále ony zásilky pošty jízdní, které jsou osvobozeny v tuzemsku od poštovného. Avšak úřední zásilky peněz a hodnot úřadů mocnářství rak.-uherského osvobozených od poštovného zaslané královským úřadům italským do jiných míst nežli do Ankony, Brindisia a Benátek dlužno při podání vyplatiti, mají-li býti zásilky ty bez zaplacení poštovného vydány úřadu, jemuž adresa svědčí (rozh. min. obch. ze dne 31. listopadu 1881 č. 95817).

X. Vnější náležitosti zásilek osvobozených.

1. Jmenované korespondence a zásilky jsou osvobozeny od poštovného, pokud se týká, od poplatku rekomandačního jen za té podmínky, že jsou zevně uzavřeny předepsaným způsobem a opatřeny náležitým označením osvobozujícím od zapravení poštovného (poznámka osvobození od poštovného), což předkem rozhodným jest pro úředníky poštovní při posuzování,

32*

má-li určitá korespondence nebo zásilka býti pokládána za prostu poštovného čili nic. Korespondence úřadů nahoře uvedených, organů a korporací od poštovného osvobozené, sluší:

a) uzavříti úřední pečetí (úřední vinětou) a

b) opatřiti na adrese názvem odesílajícího úřadu a úředního orgánu a

c) označiti slovem: »věc úřední« (ex officio — čl. V. cit. zák.).

2. Nejsou-li jednotlivé orgány od poštovného osvobozené opatřeny úřední pečetí (razitkem), jako ku př. oddělení vojenská, exponovaní nebo na cestě úřední se nalézající úředníci a pod., postačí, označí-li se dotyčné korespondence jinakým způsobem předepsaným (rozh. min. obch. ze dne 29. prosince 1865, č. 18699—3469).

3. Zašle-li se nějaká úřední korespondence adresátovi od poštovného neosvobozenému a je-li dle zákona o osvobození od poštovného osvobozena (čl. II. odst. 3.), sluší korespondenci tu na adrese označiti slovy »úřední věc poštovného prosta.« Pouhé označení »úřední věc« nebo »ex officio« (nesprávné »ex offo«) nepostačuje. Výjimečně připouští se prosté označení »úřední věc« nebo podobné označení, jako: »ex officio« při korespondencích zaslaných c. k. vyslanectvím obecním úřadům nebo obchodním a živnostenským komorám v Rakousku, mají-li býti tyto korespondence bezplatně vydány (rozh. min. obch. ze dne 23. ledna 1895 č. 464). Podobné korespondence z Uher docházející musí býti opatřeny označením: »Portomentes kőzsolgálati ügyben.«

4. Při oněch úřadech, které jsou od poštovného osvobozeny jen podmínečně, pokud se týká, jen pro jisté záležitosti, musí býti na adrese označen i předmět, čímž má se odůvodniti osvobození od poštovného, jako ku př. při korespondencích duchovních úřadů »v církevních věcech« nebo »ve věcech manželských«, nebo v záležitostech správy jmění kostelního nebo obročního; při korespondenci officiosních zástupců stran požívajících práva chudinského vytknouti sluší označení: »v záležitostech práva chudinského« atd.

5. Korespondence obecních úřadů od poštovného osvobozené označiti jest bez rozdílu, zda dotýkají se přenesené či samostatné působnosti, slovy: »obecní služební věc poštovného prosta« (věst. pošt. 1881, str. 185).

6. Korespondence úrazových pojišťoven dělnických a okresních pokladen nemocenských musí býti na adrese označeny poznámkou: »poštovné paušálné rozh. min. obch. ze dne . . . č. . «, mají-li býti bez zapravení poštovného dopravovány (věst. pošt. a telegr. 1892, str. 830; 1893, str. 204, pokud se týká, 1894, str. 317; 1895 str. 560).

7. Podání k úřadům, ústavům atd., kteráž podávají se následkem všeobecných nařízení nebo zvláštních úředních vyzvání (čl. II. bod 49 cit. zák.), musí býti opatřeny poznámkou: »k úřednímu vyzvání,« sdělení k úřadům ve věcech trestních slovem: »věc trestní.« Podání od poštovného neosvobozená, která svědčí úřadům od poštovného osvobozeným a organům na roveň jim po zákonu postaveným, sluší frankovati. Najde-li se nějaká taková zásilka ve schránce na dopisy a není vůbec vyplacena nebo jen neúplně, započítá se chybící obnos i s přídavkovou taxou a dodatečně vymáhá se na odesilateli (čl. VI. cit. zák.).

8. Zásilky peněz vymožených nebo shromážděných »na účet státu nebo zemí« musí býti na adrese zřejmě označeny slovy: »Peníze shromážděné na účet státu« nebo »na účet země«.

9. Ve vzájemném styku s Německem, jakož i při mezinárodní dopravě poštovní opatřiti dlužno korespondence a zásilky v záležitostech služby poštovní poznámkou: »věc poštovní,« jinak dlužno z nich patřičné poštovné zaplatiti (rozh. min. obch. ze dne 29. prosince 1865 č. 18698—3469).

XI. Řízení trestní.

Chová-li poštovní úřad důvodné podezření, že v nějaké zásilce, která byla podána nebo má býti doručena a označena jest jako poštovného prosta, obsaženy jsou předměty poštovným povinné, má se přikročiti ku komisionelnímu otevření zásilky; vyjde-li při tom skutečně na jevo přestupek důchodku poštovního, jest celou událost skutkovou popsati a zaslati příslušnému okresnímu finančnímu ředitelství.

Opatří-li strana soukromé podání nepravým označením »k úřednímu vyzvání,« má představený neb onen úředník úřadu nebo ústavu, kterému svěřeno jest otevírání úřední korespondence, o věci učiniti nález a zaslati jej v obálce ku projednání úřednímu zmíněnému finančnímu úřadu (věst. pošt. a telegr. 1885 č. 22, str. 155).

D. Poštovní úřady.

I. Pošta patří k úřadům správním. Správa poštovního ústavu vyžaduje však činnosti ve směru dvojím: zabírá jednak veškerou správu hospodářskou a upravovací (služba řídící nebo administrativní), jednak skutečné provádění, pokud se týká, způsob použití předpisů týkajících se ústavu poštovního (služba manipulační, pokud se týká, výkonná). Orgány předkem povolané ke správě resp. řízení ústavů poštovních a telegrafních zovou se poštovními úřady protivou »k poštovním úřadům v širším slova smyslu«, jimž svěřena jest služba výkonná.

II. Ústřední správa.

V rakouské polovici říše podřízeny jsou poštovní a telegrafní úřady od r. 1862 ministerstvu obchodu ve Vídni. Nejvyš. rozhodnutím ze dne 24. října 1868 přikázáno bylo v min. obchodu oddělení pro záležitosti telegrafní a poštovní, pokud se týká, ústřední řízení ústavů zmíněných III. sekci ministerstva obchodu. V čele této sekce stojí přednosta sekce (IV. tř. hodnostní), který má spolu název »generálního ředitele pro záležitosti poštovní a telegrafní«. Generální ředitel zodpověden jest ministerstvu obchodu za všechnu činnost, spravuje dle pokynů a ve jménu ministra ústavy poštovní a telegrafní a samostatně rozhoduje ve všech případech, které nejsou výslovně vyhraženy po zvláštní žádosti nebo dle instrukce rozhodnutí ministra obchodu. Ministru obchodu vyhraženy jsou: nejdůležitější záležitosti dopravy mezinárodní, zejména uzavírání mezinárodních smluv poštovních a telegrafních, nové organisace, reformy a změny zákonů, stanovení poplatků poštovních a telegrafních, sestavení rozpočtu (budžetu) a povolení všech vydání, pro něž není v zákonu finančním nijaké úhrady, nebo která přesahují sumy v zákonu finančním povolené, dále zřizování nových míst úřednických a osazování míst úřednických od VIII. třídy hodnostní nahoru.

Jako stále zřízené orgány dozorčí v ministerstvu obchodu pro ředitelstva poštovní a telegrafní fungují ústřední inspektor poštovní a vrchní poštovní inspektor, kteříž oprávněni jsou v naléhavých případech vydávati nařízení i beze zvláštní plné moci s výhradou dodatečného schválení ministerstva obchodu (věšt. pošt. a telegr. 1884 č. 18, str. 105). Nynější III. sekce sestává z departementů XI. *a*), *b*)—XVII. *a*), *b*). V obor (ressort)

departementu XI. *a)* spadají všechny osobní a disciplinární záležitosti zřízenců při erárních úřadech poštovních a telegrafních; departementu XI. *b)* organisace úřadů, ústavů atd.; departementu XII. záležitosti služby výkonné ve vnitřní dopravě poštovní a telegrafní.

III. Výpomocnými orgány ústřední správy pošt a telegrafů jsou:

1. Kancelář pro kursy poštovní, která povolána jest prováděti technické práce v záležitostech kursů poštovních, dále opatřovati pomůcky k potřebě úřadů poštovních i obecenstva, dále vésti korespondence týkající se jednak provádění technických prací, jednak vésti korespondence ty k tomu účelu, aby dostalo se ředitelstvím pošt a telegrafů nebo jinakým úřadům dat a vysvětlení (zpráv) k jich úřednímu jednání nezbytných. Přednosta této úřadovny nazývá se ředitelem. V kanceláři pro kursy poštovní rediguje se officielní kniha o kursech, která obsahuje poštovnictví železniční, paroplavební, osobní a rychlozboží v Rakousko-Uhersku, dále jízdní řády cizozemských připojujících se drah a popis cest do předních míst tuzemí i cizozemí.

2. Správa hospodářství poštovního, která má zaopatřovati náčiní potřebné ke službě poštovní a telegrafní, dále nástroje, zásoby, tiskopisy, poštovní cenné známky, dopravní prostředky a služební oblek služebnictva. Správu tuto vede ředitel (VII. třída hodnostní).

3. Poštovní odborové účetní oddělení: Administrativní služba účetní co do ústřední správy ústavu poštovního a telegrafního, čítaje v to vyslanecký úřad poštovní v Cařihradu, a podřízených mu pošt svěřena jest ministeriálnímu účetnímu oddělení v ministerstvu obchodu. K odborné kontrole účtů pošt a telegrafů, jakož i stavebních účtů telegrafních zřízeno jest v ministerstvu obchodu zvláštní oddělení. Kromě uvedených orgánů výpomocných jest zřízena při ministeriu obchodu zvláštní kancelář pro stavby poštovní.

IV. Území poštovní.

Ve shodě s dualistickou povahou našeho mocnářství jsou dvě území poštovní. Pošta v Rakousku odnáší se na království a země na radě říšské zastoupené a označuje se jako »poštovní území rakouské«, kdežto soubor zemí koruny uherské nazývá se »poštovním územím uherským«.

Rakouské poštovní území obsahuje 300.213 km.^{2} s 23,895.413 obyvateli (dle oficielního sčítání ze dne 31. prosince 1890). Roku 1893 bylo v Rakousku celkem 5299 poštovních úřadů.

Správa pošt v Rakousku vydržuje dále pošty v knížectví Lichtenštejnském, v evropském a asijském Turecku a společně s Uhrami v území okupovaném (v Bosně, Hercegovině a v Sandčaku-Novém Bazaru). Pro knížectví Lichtenštejnské obstarává rakouská správa pošt službu poštovní vedle smlouvy. V knížectví tom platí tudíž toho času tatáž ustanovení jako v Rakousku — a oproti Německu, jako v Rakousko-Uhersku. V Lichtenštejnsku jest 5 c. k. poštovních expedicí.

Rakouské poštovní úřady v evropském Turecku jsou:

a) vyslanecký poštovní úřad v Cařihradě;

b) poštovní expedice v Soluni;

c) poštovní expedice konsulátu v Adrianopoli a Janině;

d) poštovní expedice Lloydu v Cařihradě, Dardanellách, v Dede-Agači, Durazzu, Gallipoli, v Kandii, na Kanei, Lagosu, Prevese, Retimu (na Kretě),

San Giovanni di Medua, Santi Quaranta a ve Valoně; rakouské poštovní ústavy v asijském Turecku jsou:

e) poštovní expedice v Beyruthu;

f) poštovní expedice konsulátu v Jaffě, Jerusalému a Smyrně;

g) poštovní expedice Lloydu v Kaïfě, Ineboli, Kerasundu, Leru, Metelinu, Rhodu (it. Rodi), Trapezuntu, Skiu (Chios) a podléhají nyní:

aa) poštovnímu a telegrafnímu ředitelství v Terstu: poštovní expedice v Durazzu, Janině, Prevese, San Giovanni di Medua, Santi Quarante a Valoně;

bb) vyslaneckému úřadu poštovnímu v Cařihradě: poštovní expedice v Adrianopoli, Beyruthu, Kaïfě, Cavale, Cařihradě, Dardanellách, Dede-Agači, Gallipoli, Ineboli, Jaffě, Jerusalemu, Kandii, na Kanei, v Kerasundu, Lagosu, Metelinu, Retimu, Rhodu, v Soluni, Samsunu, Skiu, Smyrně, Trapezuntu, Vathi (věst. pošt. a telegr. 1894 str. 484).

Podle toho zřízen jest v Cařihradě vyslanecký úřad poštovní a rakouská poštovní expedice Lloydu a ve Smyrně poštovní expedice Lloydu a poštovní expedice konsulátní.

V. Ředitelstva poštovní a telegrafní.

Na základě nejvyš. rozh. ze dne 17. ledna 1882, pokud se týká, 31. října 1883 zrušena byla v Rakousku telegrafní ředitelstva (vedle hlavních telegrafních a okresních pokladen) a agenda jejich přenesena 1. lednem 1884 na dotyčná poštovní ředitelstva. Odtud vstoupily veškeré úřady podřízené ředitelstvím telegrafním i se svými orgány v služební svazek s ředitelstvími pošt a každému poštovními ředitelství přidělen název: »c. k. poštovní a telegrafní ředitelství« (srv. věst. pošt. a telegr. 1884, č. 117, str. 786). Toho času jest 10 poštovních a telegrafních ředitelstev a to: ve Vídni (pro Rakousko pod Enží), v Praze (pro Čechy), ve Lvově (pro Halič), v Brně (pro Moravu a Slezsko), ve Štýrském Hradci (pro Štýrsko a Korutany), v Innomostí (pro Tyroly a Vorarlberg), v Linci (pro Rakousy nad Enží a Solnohrady), v Terstu (pro Přímoří: Istrii, Gorici a Gradišku, Krajinu, pro Terst s územím), v Černovicích (pro Bukovinu), v Zadru (pro Dalmácii).

Na základě sloučení služby poštovní a telegrafní vydán byl nařízením min. obch. ze dne 24. února 1885 č. 5019 úřední návod pro c. k. poštovní a telegrafní ředitelstva (věst. pošt. a telegr. 1885 č. 18 str. 108 a násl.). Dle § 2 tohoto návodu podřízena jsou poštovní a telegrafní ředitelství se svými orgány a ústavy ministerstvu obchodu (pokud se týká, generálnímu ředitelství) ve Vídni, kteréž upravuje a bdí nad jich působností. Každému poštovnímu a telegrafnímu ředitelství podléhají dále osoby a ústavy, jimž svěřena jest v okresu jich služba poštovní a telegrafní (§ 5 úř. náv.).

1. Obor působnosti poštovních a telegrafních ředitelsví: Jim přináleží hájiti v jich obvodu práv ústavu poštovního a telegrafního a držeti se zákonných předpisů na ochranu movitého i nemovitého vlastnictví ústavu (§ 9 úř. náv.). Ministerstvu obchodu vyhrazeno jest zřizování, přeložení, sloučení, přetvořování a zrušení poštovních ústavů a pod. (i koncesování zařízení telefonických a přivolení ku založení soukromých telegrafů a stanic), osazování míst praktikantů, elevů a úředníků; zřizování právního zástupce ve sporech právních, v nichž nemá místo dle stávající služební instrukce zastupování eráru (poštovního a telegrafního) finanční prokuraturou (§ 68 úř. náv., věst. pošt. a telegr. 1885 str. 127).

2. Jakožto výpomocný úřad zřízeno jest při každém poštovním a telegrafním ředitelství pro službu účetní a kontrolní zvláštní účetní oddělení (věst. pošt. a telegr. 1885, str. 129); působnost tohoto oddělení upravena jest dotyčnými instrukcemi.

1. Pokladna poštovního a telegrafního ředitelství: V sídle každého poštovního a telegrafního ředitelství vyskytuje se pro súčtování peněz ve službě poštovní a telegrafní pokladna ředitelství, která jemu přímo podléhá.

VI. Poštovní úřady.

Výkonná služba poštovní (služba manipulační) opatřuje se zvláštními ústavy, které se nazývají: »c. k. poštovní úřady« nebo »c. k. poštovní a telegrafní úřady«. Tyto úřady podléhají přímo poštovním a telegrafním ředitelstvím (věst. pošt. a telegr. 1885, str. 106). Co do služebního resp. právního poměru, ve kterém stojí k ústavu poštovnímu a telegrafnímu orgány obstarávající výkonnou službu poštovní, dělí se tyto úřady ve dvě kategorie a to:

a) v erární, kde opatřují službu zeměpanští úředníci dekretem ustanovení a sluhové (c. k. státní sluhové) a

b) v neerární, při nichž vykonávají službu zřízenci dle smlouvy ustanovení. Při těchto úřadech poštovních opatřuje se poštovní služba manipulační sama o sobě nebo zároveň se službou dopravní nebo jen služba dopravní. Dopravní služba bývá označována názvem »poštovní stanice«. Poštovní stanice, pokud se týká, poštovní úřady s poštovními stanicemi jsou neerární ústavy, které zabývají se na tratích poštovních dopravou pošt (neerární úřady poštovní jsou ku př. v Mimoni, Auše, Zukmantlu a j.). Od zmíněných poštovních stanic dlužno lišiti c. k. poštovní úřady stájové a c. k. poštovní přenášecí stanice. Poštovní úřady stájové jsou neerární stanice v sídle erárních úřadů poštovních, které vykonávají jen poštovní službu stájovou (pokud se týká, dodávají poštovní vozy, poštovní koně, postiliony ku pravidelným a nepravidelným poštám a pod.). Poštovní úřady stájové jsou ku př. ve Vídni, v Praze, v Aši, v České Lípě, v Mostu, v Táboře, v Teplicích atd. Poštovní přenášecí stanice jsou ústavy zřízené na silnicích poštovních a obstarávají jen výměnu koní, jako ku př. v Ošicích v Čechách. Majitelé poštovních úřadů stájových a stanic přenášecích nazývají se »držitelé poštovních stájů«, avšak i jim přísluší titul »poštmistrů« (věst. pošt. a telegr. 1884 str. 307). Služba týkající se poštovní dopravy na silnicích nazývá se poštovní služba dopravní na silnicích a upravena jest nyní návodem o poštovní dopravě silniční ze dne 30. června 1884 (věst. pošt. a telegr. č. 42).

Jednotlivé úřady poštovní (erární i neerární) jsou mimo to určeny za sběrnu c. k. poštovního úřadu spořitelního. Při úřadech těchto jest poštovní služba spořitelní odvětvím služby manipulační (viz čl. Spořitelny poštovní). Kromě zmíněných stálých (erárních i neerárních) úřadů poštovních jsou i jízdní železniční úřady poštovní (pošty železniční). Kombinované úřady poštovní jsou ony, při kterých jest sloučena služba poštovní a telegrafní.

VII. V území okupovaném obstarávají službu poštovní:

a) v Bosně a Hercegovině c. a k. vojenské poštovní úřady,

b) v Sandčaku-Novém Bazaru 3 c. a k. expositury (ústavy) pošty polní a to v místech posádky plevljeské, prepoljeské a pribojské.

Vrchní správa těchto ústavů poštovních a telegrafních v Bosně a Hercegovině a v Sandčaku-Novém Bazaru přísluší říšskému ministerstvu války. Jako poštovní a telegrafní úřad II. instance jest vojenské poštovní a telegrafní ředitelství v Sarajevu, jemuž podřízeny jsou zmíněné vojenské poštovní úřady a expositury pošty polní. Tyto vojenské poštovní úřady a expositury pošty polní mají opatřovati praktickou službu poštovní předkem dle zvláštních pokynů daných jim představeným vojenským poštovním a telegra ním ředitelstvím, není-li pokynů těch, dle všeobecných předpisů poštovních, které platí v Rakousko Uhersku.'

VIII. Poštovní úřady v Uhrách.

V uherské polovině říše náleží poštovnictví v obor působnosti uherského ministerstva obchodu, kteréž je samo řídí. Výpomocnými úřady jsou: kancelář dopravy poštovní, zemský hospodářský úřad (ekonomát) poštovní a telegrafní, zemská pokladna poštovní a telegrafní a ministeriální účtárna poštovní a telegrafní. Pro rozmanité obory správní zřízena uherská poštovní a telegrafní ředitelství a to: v Budíně-Pešti, ve Velkém Varadíně, v Kašově, Kološi, Ostřihomi, Prešpurku, Temešváru, Pětikostelí a Záhřebu. Poštovní službu manipulační opatřují při erárních úřadech poštovních uherští státní úředníci, naproti tomu při neerárních úřadech poštovních orgány smlouvou ustanovené.

E. Poštovní úředníci a zřízenci.

I. Zeměpanští úředníci a služebníci ústavu poštovního (a telegrafního) mají všeobecně ona práva a povinnosti, které příslušejí služebníkům státním vůbec. Dle hodnosti, pokud se týká, dle třídy hodnostní úředníka státního (tedy i úředníka poštovního) řídí se míra jeho soustavných platů, dále diét a jízdného, jakož i odznaky důstojnosti na uniformě státní (věst. pošt. 1873 č. 17., str. 95, § 3 resp. č. 28, str. 159 § 1).

II. Rozdělení úřednictva poštovního.

U příležitosti sloučení ústavu poštovního a telegrafního nastaly v osobním ohledu poštovního a telegrafního úřednictva změny na základě nejvyš. rozh. ze dne 21. října 1880 a nařízením min. obch. ze dne 24. ledna 1886 č. 290 (věst. pošt. a telegr. z r. 1886 č. 7, str. 25. a násl.). Dle toho rozčleňuje se toho času úřednictvo poštovní spojeného poštovního a telegrafního ústavu v pět oddělení:

1. úřednictvo správní (administrační),
2. » technické,
3. » účetní,
4. » pokladen ředitelství poštovních,
5. » dopravní.

Ad 1. K oddělení úředníků správních patří mimo ministeriálních úředníků III. sekce ministerstva obchodu: ministeriálních radův (V. třídy hodnostní), sekčních radů (VI. třídy hodn.), ministeriálních sekretářů (VII. třídy hodnostní), ministeriálních místosekretářů (VIII. třídy hodn.) a ministeriálních koncipistů (IX. třídy hodn.) a stálých organů zřízených k dohledu nad veškerou službou poštovní a telegrafní (t. j. ústředního inspektora pošt (V. třídy hodn.) a vrchního inspektora poštovního (VI. třídy hodn.):

a) dvorní radové (V. třídy hodn.), představení ředitelství poštovních a telegrafních ve Vídni, v Praze, ve Štyrském Hradci a ve Lvově;

b) vrchní poštovní ředitelové (VI. třída hodn.) v Brně, Innomostí, Linci a Terstu;
c) vrchní poštovní radové (VI. třída hodn.) ve Vídni, v Praze a ve Lvově;
d) (poštovní) ředitelové pošt (VII. tříd hodn.) v Černovicích a Zadru;
e) ředitel poštovní správy hospodářské (VII. tř. hodn.);
f) poštovní radové (VII. tř. hodn.);
g) poštovní tajemníci (VIII. tř. hodn.);
h) vrchní komisaři poštovní (VIII. tř. hodn.);
i) poštovní komisaři (IX. tř. hodn.);
k) poštovní koncipisté (X. tř. hodn.), poštovní konceptní praktikanti (věst. pošt. a telegr. 1886 str. 26.).

Ad 2. V oddělení úřednictva technického náležejí:
a) dvorní rada (V. tř. hodn.), představený technického oddělení v ministeriu obchodu;
b) vrchní stavební radové (VI. tř. hodn.) a to pro technické oddělení v ministeriu obchodu, po jednom pro technické oddělení ředitelství poštovních a telegrafních ve Vídni a v Praze;
c) stavební radové (VII. tř. hodn.) a to 3 ve Vídni (správa ústřední) a ředitelové po jednom v Praze, Brně, Štýrském Hradci, ve Lvově a v Terstu;
d) vrchní inženýrové (VIII. tř. hodn.);
e) inženýrové (IX. tř. hodn.);
f) stavební adjunkti (X. tř. hodn.);
g) stavební elevové.

Ad 3. V oddělení úřednictva účetního patří:
a) účetní ředitelové (VI. tř. hodn.);
b) vrchní účetní radové (VII. tř. hodn.);
c) účetní radové (VIII. tř. hodn.);
d) účetní revidentové (IX. tř. hodn.);
e) účetní officiálové (X. tř. hodn.);
f) účetní assistenti (XI. tř. hodn.);
g) účetní praktikanti.

Ad 4. V oddělení úřednictva pokladen ředitelství poštovních náležejí:
a) ředitelové pokladen (VII. tř. hodn.) ve Vídni a v Praze;
b) správcové výplat (VIII. tř. hodn.) ve Vídni a v Praze;
c) hlavní pokladníci (VIII. tř. hodn.);
d) pokladníci pokladen ředitelství poštovních (IX. tř. hodn.);
e) hlavní kontrolorové pokladen (IX. tř. hodn.).

Ad 5. V oddělení úřednictva dopravního patří:
a) inspektoři a ředitelové poštovních úřadů ve Vídni a v Praze (VII. tř. hodn.);
b) vrchní poštovní správce (VIII. tř. hodn.);
c) adjunkti poštovních úřadů (VIII. tř. hodn.);
d) vrchní poštovní kontrolorové (VIII. tř. hodn.);
e) poštovní správcové (IX. tř. hodn.);
f) poštovní kontrolorové (IX. tř. hodn);
g) poštovní pokladníci (IX. tř. hodn.);
h) kontrolorové pokladny poštovní (IX. tř. hodn.);

i) poštovní officiálové (X. tř. hodn.);
k) poštovní assistenti (XI. tř. hodn.);
l) skladníci (XI. tř. hodn.);
m) mechanikové (XI. tř. hodn.);
n) poštovní praktikanti (věst. pošt. a telegr. 1886 č. 7, str. 26. a násl.);
o) poštovní manipulantky, telegrafistky, telefonistky.

Poštovním praktikantům a elevům stavebním propůjčen jest charakter úředníků státních; tito mohou však býti vzati do přísahy po skončení jednoroční praxe zkušební, která se jim započítá do služebního času rozhodného pro vyměření pense (věst. pošt. 1873 č. 28).

III. Služebnictvo.

Personál služebnický při erárních poštovních a telegrafních úřadech sestává:

a) z poštovních výpravčích (expedientů);
b) poštovních průvodčích (konduktérů);
c) zabalovačů (jen ve Vídni) a průvodčích vozů (při hospodářské správě poštovní a při poštovních úřadech v Praze a ve Lvově);
d) správních dozorčích při telegrafech;
e) (místních) listonošů, pokud se týká, venkovských listonošů;
f) sluhů poštovních.

Poštovní expedienti zřízeni jsou k menší službě, kterou dříve opatřovali úředníci. Konduktéři pošty jízdní zřízeni jsou k průvodu dopravy silniční (osobní doprava, doprava zavazadel a zvláště i rychlá doprava nové soustavy), jakož i k průvodu železniční dopravy. Listonoši (erární i neerární místní listonoši) zřízeni jsou k dodávání poštovních zásilek a návěští, pokud se týká, poštovských adres průvodních příjemcům v sídle úřadu poštovního; dalším úkolem jejich jest vybírati poplatky na doručovaných zásilkách váznoucí a řádně je odváděti (§ 1. návodu služeb. pro pošty mající listonoše, a věst. pošt. z r. 1880 č. 63, str. 265 a násl.).

IV. Služebníci neerární.

Přednostové neerárních úřadů mají název »poštmistrů« nebo »poštovních expedientů« (»Expedienten«). Název »poštmistra« přináleží:

a) majitelům úřadů poštovních, kteréž propůjčovány privilegiemi o dědičnosti (dědiční poštmistři);
b) oněm osobám, jimž propůjčena byla služba manipulační a staniční (poštovní úřad a stanice poštovní) zároveň;
c) oněm osobám, které opatřují jen službu pro stáje poštovní; posléze
d) oněm osobám, které obstarávají jen službu manipulační a berou za to ročně 400 zl. nebo více. Osoby berouci plat nižší mají název »poštovních expedientů« (věst. pošt. a telegr. 1884 č. 42. str. 307). Jako výpomocné síly fungují při neerárních poštovních úřadech »poštovní expeditoři«; tito jsou k (poštovnímu expedientu) poštmistru v soukromém poměru služebním, za jich úřední jednání jsou poštmistři (poštovní expedienti) zodpovědni a k náhradě povinni. Aspirant na místo expeditora poštovního musí náležitě vykázati rakouské státní občanství, poctivost, mravní zachovalost a náležitou způsobilost a vedle toho míti stáří 18 let a přiměřené vzdělání školní (s dobrým prospěchem odbyté nižší gymnasium nebo nižší reálku) [věst. pošt. a telegr. 1884 č. 42, str. 406 § 4.). K dosažení způsobilosti pro službu poštovní má si odbýti aspirant při některém

neerárním poštovském úřadu nejméně tříměsíční a nejvýš šestiměsíční praxi zkušební a po té podrobiti se u ředitelstva nebo u některého poštovního úřadu k tomu delegovaného zkoušce ze služby poštovní a telegrafní (zkouška expeditorská). Složí-li aspirant tuto zkoušku s prospěchem, má složiti ve vlastnosti poštovního expeditora přísahu služební, načež vydá se mu dekret, jímž prohlášen jest za schopného pro službu poštovního expeditora (věst. pošt. a telegr. 1884 č. 42, str. 308 § 4). V jistých případech zřídí se na účet a nebezpečí poštmistra (pošt. expedienta) k zastávání dotyčného poštovního úřadu buďto dle volby a návrhu poštmistrova nebo z povinnosti úřední administrator pošty; tento vstoupiti má ve všechny závazky poštmistra (poštovního expedienta) (věst. pošt. a telegr. 1884 č. 42, str. 308 § 5).

Poštovní expeditoři mohou býti do služeb přijati i při poštách erárních jako manipulační diurnisté.

Kromě toho shledáváme u neerárních pošt ještě (místní) listonoše, venkovské listonoše, postiliony (při poštovních stanicích), pokud se týká, poštovské kočí (při poštách bez stanice poštovní). Při neerárních poštách přijímá a propouští místní listonoše poštmistr (poštovní expedient) na vlastní nebezpečí a zodpovídání.

Venkovské listonoše přijímá pro tuto službu poštmistr (poštovní expedient) a výjimečně c. k. poštovní a telegrafní ředitelství, složí-li dotýčný kauci 200 zl., učiní-li se smlouva a vyhradí se obapolná lhůta ku výpovědi v délce šesti měsíců (§ 2 návodu pro venk. listonoše). Poštovskou službu lze na venkově svěřiti i ženám, kteréž mohou ji samostatně vykonávati, jestliže odbyly zkoušku poštovní a telegrafní (věst. pošt. a telegr. 1884 č. 42. str. 307, § 3). Ženy mohou, dokonavše 18. rok svého věku, odbýti expeditorskou zkoušku v oboru poštovním a telegrafním, složiti přísahu služební (věst. pošt. a telegr. 1884 č. 42, str. 42) a mohou pak býti přijaty jako poštovní manipulantky i při poštách erárních.

V. Uchazeči o místa při ústavu poštovním a telegrafním uprázdněná cestou konkursu a uveřejněná ve věstníku pošt. a telegr. musí vykázati kromě zvláštních náležitostí při každém konkursu uvedených ještě i: stáří, pokud se týká, plnoletost, stav, náboženské vyznání, odbytá studia nebo jinaké vzdělání školní, znalost jazyků, mravní zachovalost, dosavadní službu nebo zaměstnání, konečně schopnost složiti kauci v obnosu ročního služného, požaduje-li se vůbec pro některý případ kauce taková, a pokud není zřejmě stanoven obnos vyšší. V příslušné žádosti udati dlužno, zdali a ve kterém stupni jest žadatel příbuzen nebo sešvařen s úředníky onoho úřadu neb ústavu, kde se dotyčné místo uprázdnilo, nebo s úředníky představeného úřadu zemského nebo s úředníky (služebníky) dotyčného odvětví služebního v celé zemi korunní. Každý, kdož uchází se o místo úředníka v obvodu ústavu poštovního a telegrafního, musí nadto prokázati, že odbyl odborné zkoušky předepsané pro dotyčné místo, jinak zamítne se jeho žádost a limine (věst. pošt. a telegr. 1886 č. 7., str. 30., § 16.). Obsazují-li se místa poštovních assistentů, dává se před ostatními spolužadateli ve smyslu zák. ze dne 19. dubna 1872 č. 60. ř. z. přednost oněm oprávněným poddůstojníkům, jichž úplná způsobilost pro takové místo prokázána jest. Uchazeči o místa poštmistrů (pošt. expedientů) mají v žádosti své též prohlásiti, že spokojí se se systematickými platy připadajícími za opatřování služby telegrafní, jestliže by

dotyčný úřad kombinován byl. Uchazeči o taková místa poštmistrů (pošt. expedientů), která spadají pod nař. min. obch. ze dne 29. června 1890 č. 22968 v obligatorním přistoupení k pensijnímu spolku pro venkovské zřízence poštovní (věst. pošt. a telegr. 1890 č. 64), mají prohlásiti, že zavazují se pro případ jmenování přistoupiti k tomuto spolku pensijnímu pro venkovské zřízence poštovní, pokud ovšem již nejsou členy spolku toho.

VI. Vyučovací běh (kurs).

V sídle každého poštovního a telegrafního ředitelství odbývá se každoročně vyučovací běh poštovní a telegrafní k tomu účelu, aby se dostalo praktikantům (elevům) důkladného a obsáhlého vzdělání (věst. pošt. a telegr. 1886 č. 7, str. 31, § 20).

VII. Služné

Nižší čtyry třídy poštovních (a telegrafních) úředníků dostávají na základě nejvyš. rozh. ze dne 28. června 1895 jako státní úředníci vůbec přídavky subsistenční, které činí ročně 60 zl. pro XI. třídu hodnostní, 80 zl. pro X. třídu, a 100 zl. pro IX. a VIII. třídu hodnostní. Pro pensi nelze přídavků těch započísti, ani se z nich neplatí taxa služební (věst. pošt. a telegr. 1895 č. 70, str. 329 a násl.).

Adjutum poštovních konceptních praktikantů a stavebních elevů stanoveno jest na ročních 500 zl., adjutum praktikantů poštovních na ročních 300 zl. (věst. pošt. a telegr. 1873 č. 29, str. 165). Adjutum 600 zl, pokud se týká 400 zl. dostane se těm, kdož odbyli s dobrým prospěchem zkoušku správní nebo technickou, dále těm, kdož složili s prospěchem zkoušku ze služby dopravní.

Příjmy poštmistrů (pošt. expedientů) záležejí ve služném (které obdobno jest služnému úředníků), dále v úředním paušálu (za opatřování úředních potřeb atd.), a eventuelně v paušálu za vydržování (dopravních) pošt (jízdních a pěších atd.), v příspěvcích mýtních, příspěvcích na vydržování expeditorů atd. (příspěvky manipulační), v přídavcích ke služnému atd.

Chystá se však reorganisace venkovského poštovnictví, při čemž provésti se má nová soustava pro odměnu (resp. pro úpravu platů) neerárních pošt na základě (výsledků) objemu práce jednotlivých úřadů poštovních (místo ročních příjmů).

Služebníci pošt venkovských nemají vlastností sluhů státních a nemají tudíž vůči státu nárok na zaopatření (na pensi a provise); pro služebníky pošt venkovských zřízen jest však spolek pensijní, jemuž se dostává od správy pošt subvence; povinni přistoupiti k němu jsou služebníci pošt venkovských (věst. pošt. a telegr. 1890 č. 64; srv. str. 2644), dále poštovní manipulantky a telegrafistky (telefonistky).

VIII. Statistika.

Celkový personál ústavů poštovních a telegrafních koncem r. 1894 obnášel 32.772 osob. Z toho připadalo na službu správní 1.396 osob, na službu výkonnou 31.376 osob a to:

1. při erárních poštovních a telegrafních ústavech 20.386 osob, mezi těmi 7.773 úředníků, 1.245 praktikantů a elevů, 1015 diurnistů, 269 poštovních expedientů, 633 poštovních konduktérů, 3.239 listonošů, 6.212 úředních a jinakých sluhů;

2. při neerárních poštovních a telegrafních ústavech 10.990 osob, mezi nimi 4.951 poštmistrů (pošt. expedientů), 6.039 pošt. expeditorů, mezi nimi 1.145 majitelek pošt, a 3.190 poštovních expeditorek.

(Viz »Statistiku o ústavech poštovních a telegrafních v r. 1894, sv. 55. zpráv o průmyslu, obchodu a živnostech, Vídeň 1895 str. 2, 85 a násl.«)

F. Regál poštovní.

I. Pojem.

Poštovním regálem vůbec rozumí se státu (rex) výlučně vyhražené právo (státní výhrada, reservát státní), zakládati, udržovati, provozovati a spravovati pošty. Poštovní regál jest regálem finančním, ježto obyčejně výkon jeho přináší příjem a tím zvyšuje finance; v této vlastnosti náleží regál poštovní ad iura regalia accidentialia scil. minora a jest tudíž přenesitelným, pokud se týká, propůjčitelným. Tam, kde stát osobuje si zmíněné právo, jest každý nucen užiti v případu potřeby při cestách a při zásilkách věcí (státní), pošty pokud nenastávají případné výjimky. Toto donucení plynoucí z regálu poštovního nazývá se donucením poštovním. Poštovní regál v Rakousku zaveden byl císařem Karlem VI. (ze dne 1. července 1722), odkud přešel ústav poštovní v Rakousku do správy státní. Regál poštovní odnáší se k dopravě osob i věcí. Aby se však dostalo dopravě a činnosti výdělkové každého ulehčení, které sloučiti se dá s účelem a podstatou ústavu poštovního, zrušen byl regál poštovní dopravy nákladní úplně a to zákonem ze dne 5. listopadu 1837, regál pošt. dopravy osobní zrušen byl zákonem ze dne 31. března 1865, při čemž nepatrně obmezeno zřizování a vydržování zvláštních (extra) pošt na poštovních silnicích se stanicemi poštovními. V rakouském zákonu poštovním ze dne 5. listopadu 1837 (č. 246 sb. zák. soud.) užívá se sice výrazu »poštovní regál« (§ 1), nikoli však slova »poštovní donucení«. Naopak v zákonu o poštovnictví říše německé ze dne 28. října 1871 (něm. ř. z. č. 1 z r. 1871) uvádí se jenom slovo »poštovní donucení« a neužívá se tam již slova poštovní regál. Výraz »poštovní donucení« objevuje se však nyní i v rakouských poštovních předpisech a vyskytuje se jmenovitě ve sbírce předpisů o poštovním řízení při přestupcích důchodků poštovních vydávané ministerstvem obchodu, (§ 1 č. 13 věst. pošt. a telegr. 1885 str. 152). Donucení poštovní ukládá zápověď, nikoli příkaz. Kde totiž zaveden jest poštovní regál, pokud se týká, donucení poštovní, tam není sice nikdo nucen dopisy a pod. zasílati; chce-li tak učiniti, nezbývá mu za jistých podmínek jiná cesta, než obrátiti se na státní úřad poštovní. Nikdo jiný nepřijme zásilku k dopravě, poněvadž mu to je zakázáno. O zásilkách, na které se poštovní regál resp. donucení vztahuje, se říká, že podléhají regálu poštovnímu, pokud se týká, donucení poštovnímu, a tvoří předměty monopolu poštovního. Poštovní regál zavírá v sobě právo státu zřizovati pošty, je provozovati a spravovati, poštovní donucení ukládá povinnost, resp. donucuje užívati státních ústavů poštovních, a donucením poštovním dochází poštovní monopol právní ochrany, pokud se týká, záruky.

Objem poštovního regálu, pokud se týká, poštovního donucení upraven jest v jednotlivých státech zákony poštovními, v Rakousku citovaným již zákonem poštovním ze dne 5. listopadu 1837. § 1 cit. zák. pošt. označuje regál poštovní jako smlouvu práv vyhrazených státu ve příčině dopravy věcí a osob a jakožto přednosti a vyznamenání, která přiznána

jsou ústavům ku výkonu těchto práv. Poštovní práva regální dělí se dle toho na poštovní práva regální při dopravě věcí a při dopravě osob.

II. Práva poštovního regálu při dopravě věcí.

Věcmi, k nimž vztahují se práva výlučně státu vyhrazená, jsou dopisy a spisy periodické (časopisy a denníky), ať jsou rozmožovány tiskem nebo rukopisem (§ 7 zák. pošt.). Poštovní regál při dopravě věcí má však jen potud místo, je-li mezi oběma místy dopravy (místem podání a dodání) přímé nebo nepřímé spojení poštovní (§ 9 zák. pošt.). Dopisy pak i periodické spisy k dopravě určené nesmějí v Rakousku mezi těmito místy dopravovati osoby neoprávněné, nýbrž musí býti dopravovány poštou, pokud se týká, poštou listovní, ač dle zvláštních ustanovení nejsou takovéto zásilky svým objemem a váhou výslovně přikázány jízdní poště. Ve smyslu § 14 rak. zák. pošt. není dále nikomu dovoleno, zříditi ústav nějaký k místní dopravě dopisů s rozsahem poštovního úřadu tam, kde k účelu tomu nalézá se státní ústav poštovní. Podobně nesmí dle § 14 zák. pošt. podniky soukromé zříditi v místech pošty schránky na dopisy, aby se do nich odevzdávaly zásilky jim svědčící. Jinak jsou poštovní úřady oprávněny žádati okresní úřady finanční, aby vyzvaly dotyčné podniky soukromé k neodkladnému odstranění takových soukromých schránek na dopisy (rozh. min. obch. ze dne 16. června 1885 č. 20.892, věst. pošt. a telegr. 1885 č. 49, str. 311).

III. Výjimky.

Státní výhradě (poštovnímu donucení, poštovnímu monopolu) vztahující se k dopravě dopisů nepodléhají v Rakousku:

1. nákladní listy a listiny vůbec, které dávají se průvodčím zboží otevřeny neb opatřené pečetí úřadů důchodkových k výkazu předmětů, jichž dopravu osoby ty obstarávají;

2. dopisy, pokud nejsou ani zapečetěny, ani jakkoli jinak uzavřeny (§ 12, č. 3 lit. *a)* zák. pošt.), tudíž ani zalepeny ani sešity, nýbrž otevřeny;

3. dopisy, které donáší (dopravuje) posel nebo vůbec nějaká osoba patřící k domácnosti odesílatově nebo příjemcově, nebo která zvlášť najata byla k dopravě (§ 12 zák. pošt. č. 3 lit. *b*), tudíž jsou dopisy, které zasílají se po vlastních služebnících nebo poslech najatých vyjmuty. V obou těchto případech nesmí se však ten, kdo dopravu ukládá nebo provádí, zabývati sbíráním dopisů na účet dvou nebo více odesílatelů nebo příjemců (§ 12 č. 3 lit. *b*) odst. 2 zák. pošt.).

4. Neuzavřené odporučovací, úvěrní dopisy a jinaké dopisy soukromé, které s sebou mají cestující k osobní potřebě, jako ku př. ku své osobní soukromé legitimaci, uvedení do cizích domů, k úhradě svých peněžitých potřeb atd. (věst. pošt. 1853 sv. II. str. 450, věst. pošt. a telegr. č. 22 str. 153 č. 10). O takových dopisech sluší za to míti, že soukromá jich doprava děje se způsobem dovoleným, při čemž na počtu jich nezáleží (výjimečně) (věst. pošt. a telegr. 1885 str. 153 č. 10). Doprava dopisů orgány ústavů (veřejných) posluhů v některých městech koncesovaných pokládá se za zasílání najatými posly (rozh. min. obch. ze dne 19. ledna 1863 č. 9692, 2027).

Dle řečeného dovoleno jest v Rakousku každému dopravovati otevřený nebo uzavřený dopis (nehledě k průvodčím zboží), a mohou jen cestující nezávadně nésti s sebou dva nebo více nezavřených dopisů k své vlastní potřebě, pokud se týká, k své legitimaci. Je tedy zapověděna živnostenská doprava dopisů.

V Německu lze dle § 2 řiš. zák. pošt. dopisy podléhající poštovnímu donucení (i časopisy) zasílati neobmezeně expresními posly.

5. Dopisy, pokud se týká, korespondence železnic týkající se služby nebo stavby a zevně označené jako služební věc (železniční), pokud dopravují se mezi ředitelstvím a jich podřízenými orgány, nebo mezi orgány těmito toliko, opatřují-li dopravu zřízenci nebo sluhové (dek. dv. kom. ze dne 14. května 1847 č. 1214, 3465, věst. pošt. 1850 sv. II. str. 4, věst. pošt. a telegr. 1885 str. 154). K tomu sluší poznamenati, že vedle § 48 řádu dopravního pro železnice království a zemí na říšské radě zastoupených (ř. z. z r. 1874 č. 75) nesmějí býti železnicemi dopravovány (mimo cestu poštovní) jinaké předměty podléhající donucení poštovnímu (tedy ku př. dopisy soukromé).

6. Jako podnikům železničním, tak i podnikům paroplavebním dovoleno jest dopravovati služební dopisy (korespondence) svých orgánů bez poplatků svými zřízenci na svých lodích, jsou-li dopisy ty označeny na adrese jako »úřední korespondence podniku« (srv. věst. pošt. a telegr. 1885 str. 154). Doprava korespondencí podniků železničních a paroplavebních staví se na roveň dopravě korespondencí (zvláštními) posly nebo (najatými) posly. K těmto paroplavebním podnikům v Rakousku počítá se rakouský Lloyd v Terstu a první priv. dunajská paroplavební společnost ve Vídni.

Vytčená výhoda přísluší podnikům železničním a paroplavebním potud, pokud slouží dopravě poštovní. Jiné soukromé podniky občasných doprav osobních nejsou tudíž oprávněny zasílati svými orgány (konduktéry, vozky a pod.) dopisy, pokud se týká, korespondence v záležitostech jich podniku.

7. V Rakousku dovoleno jest připojiti ke každé zásilce pošty jízdní dopis bez rozdílu váhy pro téhož adresáta, kterému svědčí zásilka sama (věst. pošt. a telegr. 1885 str. 157). Nelze však připojiti takový dopis ve formě uzavřeného průvodního dopisu, a připojiti lze dopis naznačeného rázu jen k oněm zásilkám peněz, resp. jinakým zásilkám nákladu, které se dopravují poštou (věst. pošt. 1878 str. 289).

Jestliže by se však přistihly dopisy (v širším smyslu) v nákladních zásilkách při dopravě soukromé, musily by až na případy vyňaté být zadržány a pokládány za »černé dopisy« (věst. pošt. sv. II. str. 106).

V Německu lze zasílati nezavřené dopisy (účty, cenníky a pod.) i v balících poštou nedopravovaných, pokud dopisy ty týkají se obsahu balíků. Proto nelze nikterak závadnými shledávati zásilky druhu podobného, dojdou-li rakouských úřadů poštovních cestou c. k. celních úřadů (věst. pošt. a telegr. 1878 str. 289).

Dojdou-li naproti tomu rakouských poštovních úřadů cestou úřadů celních uzavřené dopisy v balících, které z Německa poštou dopraveny nebyly, dlužno je nazpět poslati poštovnímu ústavu německého místa odeslání (věst. pošt. a telegr. 1885 č. 157).

8. V tuzemské dopravě poštovní obmezena jest nejvyšší váha dopisu na 250 gr. Ve světové dopravě poštovní není však předepsána určitá mez pro váhu dopisů, zabírá tedy poštovní donucení pro dopisy z Rakousko-Uherska do zemí spolku pošty světové i dopisy vážící více než 250 gr. V Rakousku vyloučena jest doprava nákladů z oboru poštovního regálu (tedy i poštovního monopolu) zúplna a tím uvolněna doprava peněžních a cenných papírů (viz vyhlášku k pošt. zák. z r. 1837). Lze tudíž dopra-

vovati zásilky papírových peněz nebo cenných papírů i »ve vnější způsobě dopisů« mimo pošty i soukromou dopravou, avšak zásilky ty nesmí obsahovati dopisů.

9. Periodické spisy, od jichž vydání uplynulo více než půl roku, vyňaty jsou všeobecně ze zákazu, aby byly zasílány výhradně poštou (§ 12 bod 2 zák. pošt.); rovněž periodické spisy v celých balících nebo bednách, pokud náklad takový svědčí jedinému příjemci, a pokud není uvnitř dodatků téhož obsahu nebo obsahu jinak vyhrazeného dopravě poštovní a není výslovně určen za příjemce někdo jiný (rozh. min. obch. ze dne 14. dubna 1869 č. 1785, 165). Balíky časopisů rozuměti sluší i zásilky vážící od 2—3 kg. (rozh. min. obch. ze dne 30. června 1886 č. 12.999, 2777 z r. 1885). Je tedy všeobecně, pokud se týká, komukoli dovoleno zasílati mimo poštou časopisy a denní listy v balících a bednách, není-li na jednotlivých exemplářích časopisů udána adresa různých příjemců, nýbrž celá zásilka svědčí resp. určena jest osobě jedné (věst. sv. I. str. 105, věst. 1885 str. 153).

Samozřejmo jest dále, že lze periodické spisy zasílati za týchž (shora uvedených) modalit jako dopisy sluhou, pokud se týká, zvláštním poslem nebo vůbec osobou náležející domácnosti odesílatele nebo příjemce neb osobou k donesení zjednanou, jestliže ten, kdo dopravu ukládá nebo provádí, se při tom nezabývá sbíráním periodických spisů na účet (pokud se týká zaplacení se strany) dvou nebo více odesílatelů nebo příjemců (§ 12 bod 3 zák. pošt.).

IV. Jak nakládá se s dopisy podléhajícími poštovnímu donucení, vstoupí-li na státní území rakouské?

Podle uvedených ustanovení zákona jsou cestující, vozkové, plavci nebo poslové druhu kteréhokoli povinni na hranicích rakouského území státního odevzdati místnímu úřadu poštovnímu (pokud se týká, pohraničným úřadům celním, kteréž zašlou věc nejbližšímu úřadu poštovnímu za předepsaný poplatek) přinesené s sebou dopisy poštovnímu donucení podléhající (jakož i periodické spisy a časopisy), chtějí-li, aby dále byly dopravovány v obvodu státního území rakouského a záleží-li jim na tom, aby dotyčné dopisy nebyly zaslány zpět do cizozemska nebo jinakým dovoleným způsobem s nimi naloženo bylo (§ 13 zák. pošt.). Pohraničné úřady celní mají cestující přicházející do Rakouska přes hranice upozorniti před úředním vyšetřováním na zákaz o dopravě dopisů (nebo časopisů) podléhajících donucení poštovnímu, otázati se jich, zda s sebou mají takové předměty, a je-li tomu tak, vyzvati je, aby dali dopisy (nebo časopisy) na poštu, po případě mají samy odňaté dopisy (a časopisy) odevzdati místnímu poštovnímu úřadu, nebo není-li takového v místě, nejbližšímu poštovnímu úřadu k dalšímu úřednímu vyřízení (věst. pošt. a telegr. 1885 str. 152).

V. Poštovní regál při dopravě osob obmezen jest nyní toliko na zřizování a udržování zvláštních (extra) pošt na poštovních silnicích se stanicemi poštovními. Za silnice poštovní sluší považovati všechny silnice (dlážděné, makadamisované a obyčejné), na nichž provozuje se poštovní doprava dle rozměrů vzdáleností zákonem stanovených (srv. výnosy dřívější nejvyš. správy pošty dvorské ze dne 23. resp. 24. dubna 1842 č. 10.257, pokud se týká, 16.594). V zákonu ze dne 31. března 1865 o periodické dopravě osob (č. 25 ř. z. z r. 1865, věst. pošt. 1865 str. 80) byl zrušen zvláště v Rakousku regál poštovní při dopravě osob a zakázáno pouze

zřizovati a udržovati ústavy k dopravě cestujících se střídáním koní, tedy zvláštní pošty zřizovati, na silnicích poštovních t. j. takových silnicích, na nichž zřízeny jsou stanice poštovní. Zřizování a provozování soukromých podniků s občasnou dopravou osob na silnicích zemských (jakož i na vodách vnitrozemských, po průplavech a na moři) podléhá však nyní jen platným předpisům živnostenským (pokud se týká, zákonům námořním). Tyto podniky jsou vůči poštovnímu ústavu osvobozeny od jakéhokoli závazku a dávek všelikých (čl. II. cit. zák. o dopravě osob, věst. pošt. 1865 str. 83), a není více při udílení koncese k periodickým podnikům dopravy osobní i po silnicích poštovních (avšak bez stanic poštovních) se střídáním koní potřebí předchozího dorozumění s úřadem poštovním (čl. V. zák. o dopravě osob, věst. 1865 str. 84).

G. Přestupky důchodků poštovních.

I. Podstata a význam.

17. hlava trestního zákona důchodkového obsahuje přestupky o porušení regalu poštovního t. j. výlučných práv a dávek vyhražených státu ve příčině dopravy osob a věcí. §§ 423—426 pojednávají o přestupcích předpisů poštovních; §§ 427—434 vytýkají tresty za tyto přestupky. Trestním zákonem důchodkovým nejsou dotčeny všechny jiné předpisy o výsadách pošty při používání dráhy silniční, řád při jízdách předepsaný, nosení trubky poštovské a zvláštní rozeznávací znamení, dále pokuty, které stanoví se těmito předpisy a ustanovení jich o způsobu, jakým tyto tresty ukládati třeba; tak ku př. neoprávněné používání trubky poštovské a neoprávněné nosení oděvu zavedeného pro službu poštovní trestá se dle §§ 33 až 36 zák. pošt. peněžitou pokutou od 5 zl. do 20 zl. úřady politickými. Tentýž trest nastupuje, jestliže se nevyhne jakýkoli povoz na silnicích poštovních poštovnímu vozu na znamení dané trubkou poštovskou, pokud ovšem učiniti tak může bez očividného nebezpečí.

II. Druhy přestupků.

V odst *F.* vysvětlena jsou blíže ustanovení zákonná o tom, pokud dovoleno jest jednotlivým osobám dopravovati předměty, zvláště dopisy. Porušení těchto předpisů způsobuje poškození důchodků v těchto případech:

1. dopravuje-li kdo nejsa k tomu oprávněn ani neobdržev předepsaného přivolení úřadů důchodkových sám nebo pomocí jiných dopravních prostředků, pokud se týká, pokouší se dopravovati dopisy, listiny nebo vůbec předměty, jichž doprava výlučně vyhražena jest důchodu poštovnímu o vlastnostech a množství přiměřeném této výhradě po silnicích, cestách, po vodě nebo po zemi, nebo ve směrech, pro které platna jest tato výslovná výhrada.

2. Dopravuje-li se poštovním ústavem dopis nějaký, spis nebo vůbec osoba nebo věc, které nepřísluší bezplatná (poplatků prostá) doprava poštovní, a obchází se při tom zcela nebo jen z části poštovní poplatek zákonem vytčený, ku vlastnímu nebo cizímu prospěchu, nezákonným způsobem; podobně jest přestupkem i pouhý pokus takovéto nezákonné dopravy. Zvláštní případy tohoto přestupku jsou:

a) zneužití služebního nebo úředního poměru k účelu tomuto;

b) nedovolené srozumění s úředníky, sluhy nebo zřízenci důchodu trestního;

c) přibalení dopisu, který není vyňat z poplatku poštovního, nebo přibalení jiného předmětu k nějakému dopisu, balíku nebo nákladu na poštu podanému nebo ku podání určenému, kterýž sám dle předpisů úplně nebo částečně osvobozen jest od poplatku poštovního;

d) udání nepravého nápisu neb adresy, které má nárok na úplné nebo částečné osvobození od poplatku poštovního, za tím účelem, aby poštou dopraven byl dopis nebo jinaký předmět od poštovního poplatku neosvobozený. I pouhý pokus takovéto dopravy způsobuje zkrácení důchodu (§ 423). Dle předpisu tohoto posuzuje se též připojení písemné přílohy do křížové zásilky, jakož i ten případ, založí-li se příloha taková tím způsobem, že stávající zvláštní předpisy nedopouštějí přijetí jich do zásilek křížových (rozh. min. fin. ze dne 17. prosince 1852 č. 45.938/1418 a rozh. min. fin. ze dne 13. srpna č. 36.647/792 věst. č. 38).

3. Neoprávněné nebo předpisům se příčící zřízení nebo vedení ústavů nebo podniků k dopravě osob a věcí. Sem náležejí tyto případy:

a) zřízení ústavů a podniků bez předepsaného dovolení úřadů důchodkových ke sbírání, rozdílení nebo dopravě dopisů, spisů a předmětů, jichž doprava výlučně vyhrazena jest důchodu poštovnímu, nebo doprava osob se zavazadly nebo zavazadel po vodě nebo po zemi, na místech, silnicích nebo v těch směrech, kdež výlučně vyhrazeno jest předpisy poštovními státu právo provozovati takové podniky, pokud tato doprava dle platných předpisů vyžaduje schválení úřadu důchodkového;

b) provozování takových podniků přivolení žádoucího došedších, pokud však z provozování takového zapraviti jest poplatek poštovnímu důchodu a jeví-li se v udáních podniku sloužících za základ ku vyměření tohoto poplatku nesprávnost, kteráž má v zápětí, že povinná dávka stanovena jest obnosem menším, než jaký by podle předpisů připadl;

c) překročí-li povolený podnik počet připuštěných vozů, koní nebo jiných prostředků dopravních, přestoupí-li počet osob, které k dopravě smějí být přijaty, dále počet jízd atd.;

d) neoprávněné pokračování v podniku v těch případech, kde se dle platných předpisů vyhledává ku dalšímu provozování opětného opřivolení (§ 426);

e) opětující se nebo pravidelné sbírání dopisů různě podaných, aby se společně dopravily na své místo určené, jakož i zařízení, dle něhož dává někdo pravidelně zasílati dopisy různým osobám v témž místě bydlícím, aby je mohl pak v místě určení rozděliti; v případech těchto zakládá se skutková povaha § 426 ad 1 trest. zák. důchod. (výn. min. obch. ze dne 4. března 1885 č. 7784; rozh. min. fin. ze dne 23. června 1890 č. 31.005).

4. Upotřebení nepravých nebo užitých již známek poštovních: Padělání poštovních známek jest rovno padělání známek kolkových. Ve smyslu tohoto předpisu a podle § 408 č. 5 trest. zák. důch. dopouští se zkracování důchodkového, kdo napodobí známky poštovní, předělává je z menšího obnosu na větší, nebo s obálky je snímá dávaje je na obálku jinou, nebo je přenechává jinému, nebo zasílá je na jiné místo. Trestní zákon důchodkový má co do řízení, jehož šetřiti dlužno při takových přestupcích, a co do potrestání jich průchod míti vedle ustanovení § 416. Napodobení nebo padělání známek poštovních a vůbec všechna jednání prohlášená za zkracování důchodků při známkách kolkových a po-

štovních spadající pod ustanovení všeob. zák. trest. podléhají ve smyslu tohoto zákona a ve smyslu § 103 trest. z. důchod. vedle trestů vyřčených předpisy důchodkovými i potrestání dle všeob. tr. z. (rozh. min. fin. ze dne 4. července 1859 č. 31.382/1930, věst. č. 39).

5. Nedovolený prodej známek poštovních trestati jest dle § 420 trest. zák. důchod. (výn. min. obchod. ze dne 26. května 1850 č. 212 ř. z.).

III. Tresty.

1. Za nedovolenou dopravu předmětů výlučně státu vyhražených čtvernásobný až osminásobný obnos, za okolností přitěžujících až dvanáctinásobný obnos, při závažných polehčujících okolnostech nastupuje snížení pokuty až na dvojnásobný obnos příslušného poplatku (§ 427).

2. Je-li však obviněný ochoten bez provedení předepsaného řízení složiti příslušnou pokutu, obnáší pokuta 1 zl., nepřesahuje-li dotyčný předmět váhu 8 lotů (140 gr.), při značné váze činí pokuta 2—4 zl. a při balících spisů nebo nákladů, jichž doprava výlučně vyhrazena jest poště jízdní, vyměřena jest pokuta na 1 zl. na každých 500 gr. (§ 428).

3. Použije-li kdo poštovního ústavu způsobem nesrovnávajícím se s předpisy (§ 423 č. 2), činí pokuta 10—20násobné poškozeného poplatku, za přitěžujících okolností 30násobné, při zvlášť zmírňujících okolnostech pateronásobné řádného poplatku (§ 429). V případech 1—3 obnáší nejmenší výměra pokuty 1 zl. (§ 430).

4. Pro zřízení nebo provozování dopravních podniků proti předpisům směřující v případech § 426 stanovena pokuta na 25—200 zl. a bez ohledu na tento trest též 4—8násobné zkráceného obnosu nebo při pouhém pokusu, jenž hrozí důchodu poštovnímu naznačenou újmou.

5. Překročení daného povolení: 5—100 zl. pokuty, neměl-li se zaplatiti nijaký poplatek nebo nebyl-li důchodek poštovní zkrácen (§ 431).

6. Uchýlení se od předpisů při provozování podniků dopravních trestá se pokutou od 2—50 zl. a spáchán-li přestupek při použití poštovního koně nebo ve příčině dávky poskytnuté poštmistru nebo poštovnímu důchodku, jestliže nenastane to ani ono, dvojnásobné až čtyřnásobné obnosu, jehož zapravení se obviněný vyhnul (§ 433). Soustavné předpisy o (poštovním) úředním řízení při přestupcích důchodků poštovních vydány byly výnosem min. obch. ze dne 4. března 1885 č. 7784 (věst. pošt. a telegr. č. 22 z r. 1885) ve srozumění s ministeriem financí.

Potoky.

Potoky mají dalekosáhlý význam v průmyslu poskytujíce hnací sílu pro sta strojů — mlýny, pily, železné hutě, brusírny atd. — Cestou zákonodárnou byla vydána o používání a čistění potoků celá řada ustanovení.

I. Podstata a význam.

Potoky jsou zpravidla statkem veřejným, pokud nenáležejí vedle ustanovení zákona nebo ze zvláštních důvodů soukromoprávných osobám třetím. Pokud jsou tudíž vlastnictvím soukromým, posuzují se co do soukromoprávních otázek ve příčině vlastnictví, držení a používání atd. dle obč. zákonníka a sluší je vůbec míti za příslušenství oněch pozemků, přes které, nebo mezi kterými tekou; jinak podléhají však jako veřejné vody a vzhledem k veřejným zájmům ustanovením zákona vodního (§ 5 zák. ze dne 30. května 1869 č. 93 ř. z.). Jakkoli předpisy občanského práva chránící držbu nejsou

zrušeny ustanoveními práva vodního, nelze přece rozhodovati ve sporu o rušení držby otázku, zda určitý potok nebo voda nějaká vůbec jest veřejným nebo soukromým statkem (rozh. nejvyš. soud. dv. ze dne 1. října 1873, sb. »Gl. U.« č. 5094); kdežto rušení držby, která se neopírá o soukromoprávní, nýbrž o veřejnoprávní titul, náleží patrně ku příslušnosti úřadů správních (rozh. ze dne 7. října 1879, sb. »Gl. U.« č. 7595).

II. Používání potoků.

Vodní zákony stanoví téměř bezvýjimečně, že každému volno jest užívati vody potoků ke koupání, mytí, čerpání ručními nádobami a k napájení, pokud se tak děje na místech, kde přístup k potoku jest dovolen. Pokud vlastník nějakého pozemku neprokázal, že voda tekoucí přes pozemek ten jest vodou soukromou, nemůže vody té užívati nebo spotřebovati pro sebe (rozh. spr. soud. dv. ze dne 8. dubna 1879 č. 467). Občanský zákonník (§ 294) označuje za příslušenství všecko to, co uvedeno jest v trvalé spojení s nějakou věcí; i lze pokládati vodu, která protéká mezi dvěma potoky a slouží tudíž k ovlažování a zavodňování jich, právem za část těchto pozemků, pokud se týká, za jich příslušenství, neboť voda ta určena jest k trvalé potřebě pozemků těch. Jsou-li potoky vodami veřejnými, rozhodují o způsobu a míře užívání jich vody (ku př. k zavodnění luk) úřady správní a nikoli soudy (rozh. min. orby ze dne 5. ledna 1877 č. 14.327).

Co se pak týče používání potoků převyšující obyčejnou míru, jakož i zařízení nebo změny opatření a příslušenství k tomu potřebných, která mají vliv na vlastnosti vody, tok a zvláště výšku vody, vyhledává se k tomu jak při veřejných, tak i při soukromých vodách přivolení úřadů politických, které mají při tom postupovati podle předpisů zemských zákonů vodních.

III. Udržování čistoty a čistění potoků.

Předkem povolány jsou obce stanoviti dotyčná nařízení policejní; neméně však jsou i správní úřady oprávněny a povinny bdíti nad čistěním a zachováním potoků a učiniti v tomto směru potřebná opatření a donucovací prostředky. Čistiti potoky jsou povinni netoliko sousedé, nýbrž i ti, jichž pozemkům hrozí nebezpečí nebo škoda z opomenutého vyčisťování (rozh. min. orby ze dne 15. dubna 1881 č. 1143). Dobro veřejné vymáhá, aby potoky udržovány byly v čistotě majíce sloužiti účelům přerozmanitým; proto jest též nezbytno, aby se zamezilo každé znečisťování jich. Pročež hrozí trestní zákon každému, kdo by do potoka uvrhl mrtvé zvíře nebo jinakou vzdechlinu, čímž znečistí se voda nebo nezdravou se stane, vězením od 3 dnů do 1 měsíce, po případě též zostřením. Znečistění potoka jest přestupkem proti zdraví (§ 398 tr. z. a § 667 voj. z. trest.). Svévolné poškození břehů potočních jest přestupkem proti veřejným zřízením a opatřením ku společné bezpečnosti zřízeným (trest: vězení od 1 do 3 měsíců. — § 318 tr. z a § 575 voj. z. trest.).

Osnova nového trest. zákona hrozí rovněž vězením nebo pokutou až do 300 zl. tomu, kdo znečistí nebo pokazí potoky sloužící veřejné potřebě (§ 488 osnovy).

Potraviny. (Dodatek ku čl. Daň potravní.)

I. Vývoj daní potravních.

Rozvoj daní potravních jako státních dávek v nynější podobě jejich způsoben t. zv. »patentem o daních potravních« vydaným na základě nejvyš.

rozhodn. ze dne 25. května 1829 (sb. zák. pol. sv. 57 č. 74); patent tento vyhlášen byl v jednotlivých provinciálních sbírkách zákonů. Tímto patentem zrušeny byly dávky z potravin a potřeb dosud v jednotlivých zemích různě označované a ve prospěch rozmanitých osob vybírané, a na jich místo zavedena »všeobecná daň potravní.« Dosavadní držitelové zrušených dávek byli odškodněni; odškodnění toto stanoveno komisemi s výhradou pořadu práva a v penězích přiřknuto soukromníkům, dále obcím za ty požitky, kterých se jim dostávalo jako soukromníkům z titulů právních. Obcím naproti tomu mimo zmíněný případ povoleno vybírati přirážky ku všeobecné dani potravní. Patent o dani potravní rozeznává co do předmětů a způsobu vybírání daní potravních dvoje území: území »uzavřených měst« a ostatní území (t. zv. venkov).

1. Na venkově podléhá dani potravní:

a) výroba piva,

b) výčep nebo prodej v malém vína, vinného moštu, ovocného moštu, pálenky a slazených lihových nápojů,

c) konečně maso určené k živnosti hostinské, řeznické nebo uzenářské

2. V uzavřených městech podléhá postravní dani výroba pia,. lihovin a slazených lihových nápojů, dále donášení zboží jmenovanéhv v jednotlivých sazbách.

Patent o dani potravní vytýká další ustanovení o způsobu vybírání daní potravních (odbytné, propachtování, sazbová zdanění), o řízení exekučním, konečně o řízení při přestupcích předpisů o daních potravních. Patent tento byl pozdějšími zákony namnoze obměněn, namnoze učiněn zbytečným, neboť předpisy jeho do zákonů těch byly přijaty.

Prozatím upraveno jest nově zdanění piva, lihovin a masa, zavedena daň z cukru, olejů minerálních, umělého vína a polovína a nově nařízeno vybírání daní ve dvou uzavřených městech (ve Vídni č. 78 ř. z. z r. 1890, v Terstu č. 79 ř. z. z r. 1891).

Konečně obměněna i ustanovení patentu o dani potravní týkající se vybírání a vyměřování daně potravní a řízení při přestupcích předpisů o dani potravní změněnou organisací úřadů finančních a trestním zákonem důchodkovým z r. 1835.

Hlubší význam má cit. patent jen spíše pro ostatní uzavřená města (Prahu, Linec, Brno, Lvov, Krakov, Lublaň, při kterýchž však rovněž se pomýšlí na reformu stávajících předpisů) a pro daň z vína, ovoce, ovocného moštu na venkově. Než i zde nastaly četné změny. Dnešní zákonodárství prozrazuje na poli daní potravních doposud základní vysy starého patentu o dani potravní. Podnes se činí rozdíl mezi uzavřenými městy a ostatním územím a podnes udržely se 3 formy vybírání daně potravní (odbytné, propachtování, sazbové zdanění). Podle dnešního stavu zákonodárství vybírá se daň z piva, z lihovin, mineralních olejů a z cukru dle stejných pravidel v uzavřených městech i na venkově, jen že sazba berní v uzavřených městech jest vyšší. Naproti tomu různí se daň z masa a vína (moštu, ovocného moštu, umělého vína a polovína) na venkově od zdanění těchto předmětů v uzavřených městech. Zákon o dani z masa a ustanovení o dani z vína platí jen pro venkov, kdežto v uzavřených městech zdaňují se tyto předměty při dovozu jich do města, po případě při výrobě jich v místě (výroba vína ve Vídni, v Terstu).

II. Nejdůležitější zásadná ustanovení.

O dani z piva, lihovin, masa, olejů minerálních, z vína a cukru viz dotyčné články, pak čl. »Kontrola v právu finančním«; zde vytknouti jest jen zasadná ustanovení o dani potravní v uzavřených městech:

1. Na těch místech uzavřených měst, kde dovoluje se donášeti dovnitř zboží podléhající dani a předměty jmenované v jednotlivých sazbách (tarifech), zřízeny jsou úřady odbývající průchod; donášení těchto předmětů cestami jinými jest trestno (§§ 189, 196 tr. z. dûch.).

Předměty uvedené v sazbách (tarifech) podléhají dani potravní, jakmile donášejí se do uzavřených měst, avšak jen potud, pokud nezbývá připadající obnos daně ve výměře určité (ku př. ve Vídni i s obecní přirážkou 2 kr., v Terstu 3 kr.). (Další osvobození od daní pro vlastnictví nejvyš. dvora, corpora delicti atd.).

3. Daň potravní povinen jest zpravidla zapraviti ten, kdo přináší předměty dani podrobené do uzavřených měst.

4. Aby se však obchod usnadnil, dovoleno jest předměty dani podrobené dopravovati a neukládati na ně ihned daň, pokud dojdou na úřední místa (nádraží, stanice parolodí, na trhy, do skladišť); zdanění jich nastane teprve tehdy, když se předměty ty z těchto úředních míst odstraňují, nebo se tam konsumují (spotřebují).

5. Průvoz předmětů dani podrobených územím uzavřených měst se dopouští a to buď bez jakéhokoli zajištění poplatků tím způsobem, že zásilka dani podléhající provázena jest úředně na své cestě územím uzavřeným nebo tím způsobem, že se poskytne za příslušnou potravní daň kauce (na hotovosti nebo za jistých podmínek reversem), která se uvolní, dokáže-li se, že zboží odešlo.

6. Základem odbytí (vyřízení) se strany úřadu pro daň potravní jest t. zv. »opovědění daně« t. j. prohlášení strany o druhu a množství předmětů dani podléhajících, jakož i prohlášení o té okolnosti, zda předměty ty určeny jsou k poukázání na jiný úřad nebo k průvozu nebo ku spotřebě (konsumu). Nesprávná udání v této opovědi jsou trestna (trest. zák. dûch. I., 10. hlava, zvláště § 290).

III. Technická služba kontrolní.

Na základě nejvyš. rozh. ze dne 6. prosince 1897 vydalo min. fin. nový organisační statut pro technickou službu kontrolní při zdanění piva, lihovin, olejů minerálních a cukru. Ve smyslu tohoto statutu stanoven jest jednotný organismus pro technické orgány určené ke spolupůsobení při zdaňování piva, lihovin, minerálních olejů a cukru, a organismus tento dělí se: na vrchní inspektory technické kontroly finanční ve VI. tř. hodnostní, inspektory technické kontroly finanční VII. tř. hodn., vrchní kontrolory VIII. tř. hodn., kontrolory IX. tř. hodn., adjunkty X. tř. hodn. a asistenty technické kontroly finanční XI. třídy hodnostní. Názvy tyto přislušejí též podle stupně důstojnosti zřízeným právě technickým organům kontroly pro daň z piva, lihovin a cukru. Organy tyto zřizují se — jde-li o přijetí na zkoušku — smlouvou služební a mimo tento případ zřizují se jako skuteční úředníci státní. (Zřizování organů technické kontroly finanční IX., X. a XI. tř. hodn. spadá v obor působnosti dotyčného finančního úřadu zemského, pokud si ministerstvo financí od případu ku případu nevyhradilo právo ku jmenování). Náležitosti k nabytí místa služebního v technické kontrole finanční — ať již jde o přijetí na zkoušku neb o jmenování

státním úředníkem — jsou tytéž, jaké předepsány jsou k dosažení služby státní vůbec; kromě toho však žádá se ještě: průkaz o absolvování chemicko-technického oddělení tuzemské technické vysoké školy a složení první státní zkoušky při ústavě tom aspoň se známkou »způsobilý«; nejméně dvouletá praxe v technickém závodu výroby piva, lihovin, pokud se týká, cukru nebo raffinace olejů minerálních podle vypsání konkursu na místo uprázdněné. Pro místa v IX. nebo ještě vyšší třídě hodnostní bude se žádati 1. lednem 1899 počínaje s dobrým prospěchem odbytá zkouška z daní potravních předepsaná ministerstvem financí zvláštním nařízením. Ministerium financí jest ostatně zmocněno upustiti v případech hodných zvláštního uvážení z části nebo docela od průkazu zmíněných náležitostí.

V. Reforma daní potravních.

Každá reforma daní potravních musí předkem odstraniti dosavadní rozdíl mezi městy s uzavřeným obvodem a mezi místy venkovskými, a rozřešení úlohy této jest snazším, než jak by se na pohled zdálo K dosažení tohoto účelu měla by se nejprve berní povinnost obmeziti na spotřebu masa krotkých zvířat, zvěře, ryb, másla, sýra a lihových nápojů. Při zdanění masa dlužno za základ přijati 1 kilogram, a daň uložiti jen na váhu zabitého (poraženého) kusu, neboť jen váha tato poskytuje prodavači trhovou cenu, a sazba měla by se upraviti podle jednotlivých druhů masa. Víno, pivo a lihoviny slušelo by zařaditi dle cen do jistých tříd, ježto se v těchto cenách zračí různá jakkost a hodnota. Opojné nápoje jsou zvlášť vhodnými předměty daně. Nejjednodušeji bude se potravní daň vybírati, svěří-li se úkol ten obcím, které by ovšem musily převzíti na sebe záruku za správné sejití se daní a příjmy odvedly by státním berním úřadům. Za námahu a vydání bude lze obcím poskytnouti nejjednodušším způsobem náhradu tak, že by se jim ponechala jistá procentní část příjmů.

Se zavedením této methody o vymáhání berní odpadají dosavádní pachty, které činí daň ještě nepříjemnější a dávají podnět ke mnohým sporům a nepřístojnostem. Daň potravní není však ve svých sazbách tak upravena, jak by to bylo účelu jejímu přiměřeno; jsou právě nejnezbytnější potřeby poměrně vyšší dani podrobeny, než předměty blahobytu a přepychu. Tím způsobem stěžuje se však méně zámožným třídám lidu výživa ještě více, než tomu nyní bez toho jest při cenách nejdůležitějších potravin. Dalším nedostatkem daní potravních jest, že jsou pokuty (tresty) na přestupky dotyčných předpisů příliš vysoko vyměřeny, pokuty peněžité pak vzhledem k nepatrné zhusta ceně předmětu nezdaněného nejsou nikterak poměrnými. Naše doba zaujala v novějších zákonech trestních stanovisko humánnější, a proto tím více žádoucna jest reforma trestního zákona důchodkového, který pochází z doby, kdy ještě inkvisiční řízení bujelo.

VI. Statistika.

Hrubý výnos potravních daní v této polovině říše (nepočítaje v to monopoly a cla), činil r. 1895: 124,901.449 zl. Podle zpráv finančního ministerstva vyšlých r. 1897 stoupl úhrnný obnos daní potravních v r. 1895 oproti roku 1894 v Rakousku o 5,596.940 zl., v Uhrách pak klesl o 4,422.215 zl. V přebytku tom zvláště participuje pivo a cukr.

V Bosně a Hercegovině zvýšil se výnos daní potravních proti roku 1894 okrouhle o 300.000 zl.

V Rakousku jeví se větší výnos při dani z piva o 2,227.000 zl., při dávce z cukru o 4,848.000 zl., naproti tomu úbytek zjištěn při dávce z lihovin o 762.805 zl., při spotřební dani z olejů minerálních o 104.775 zl., při správních příjmech o 663.668 zl.

V Uhrách jeví se větší příjem při dávce z cukru o 104.558 zl., při příjmech správních o 622.864 zl.; naproti tomu shledán úbytek při dávce z lihovin okrouhle o 4,900.000 zl., při dani z piva o 241.466 zl.

V Bosně stoupl výnos daně z piva o 19.946 zl., dávka z cukru o 42.615 zl., daň z olejů minerálních o 294.192 zl.; naproti tomu klesla dávka z lihovin o 64.159 zl.

Potraviny. (Dodatek ku čl. Falšování potravin.) Ku provedení zákona o obchodu potravinami a některými užitnými předměty ze dne 16. ledna 1896 č. 86 ř. z. vydána byla následující nařízení:

I. Nařízením min. vnitra a spravedl. ze dne 13. října 1897 č. 234 ř. z. oznámeny byly zákonné předpisy vydané před platností tohoto zákona a předpisy vydané od příslušného nejvyššího úřadu správního a všeobecně vyhlášené, kteréž nadále potrvávají v platnosti, a to:

1. Nařízení ze dne 1. května 1866 č. 54 ř. z. o upotřebení jedovatých barev a příprav zdraví škodících při různých potřebách a o prodeji těchto věcí.

2. Nařízení ze dne 1. března 1886 č. 34 ř. z. o upotřebení barviv zrobených z anilinu nebo jinakých součástek dehtu při přípravě potravin.

3. Nařízení ze dne 10. srpna 1892 č. 134 ř. z. týkající se zákazu dovozu vín barvených dehtovými barvivy.

4. Nařízení ze dne 25. srpna 1895 č. 136 ř. z. o doplnění ustanovení cit. nař. ze dne 10. srpna 1892 č. 134 ř. z.

5. Nařízení ze dne 19. září 1895 č. 147 ř. z. o upotřebení určitých dehtových barev při barvení zboží cukrářského, jakož i likérů (lihovin) o sobě bezbarvých, avšak obyčejně uměle zbarvených (fuksín, roscellin, bordeaux, ponceau, eosín, erithrosín, floxín, modř alizarinová, anilinová, vodní, indulní, tropaeolní 000 (oranžová I.), fialový methyl, zeleň malachitová). Naznačených dehtových barev užívaných k barvení cukrovin a likérů o sobě bezbarvých, avšak obyčejně uměle zbarvených lze k tomuto účelu užiti jen tehdy, když přicházejí do obchodu v původním obalu továren, kde se vyrábějí. Na obalu balíku musí být udána způsobilost dehtového barviva k naznačenému účelu a nadto musí být každý balík opatřen pečetí nebo známkou továrníka, dále jest udati datum osvědčení některého vyššího chemického ústavu, kterýmž zjištěna jest čistota tovaru prostého každé přimíseniny zdraví škodlivé a to na základě pokusného chemického vyšetření, které dlužno aspoň jednou v roce opětovati.

6. Nařízením ze dne 22. ledna 1896 č. 22 ř. z. doplněno bylo naříz. ze dne 19. září 1895 č. 147 o upotřebení nejedovatých barev dehtových ještě potud, že připuštěno bylo k barvení cukrovin a likérů o sobě bezbarvých, avšak obyčejné uměle zbarvených, dehtové barvivo zvané žluť naftolová (sůl sodnatá dinitro-α-nafto-sulfokyseliny).

7. V platnosti trvá dále nař. ze dne 2. června 1877 č. 43 ř. z. o upotřebení barevného papíru k zaobalování zavařenin, surovin kávových a jinakých potravin. K zaobalování rozmanitých zavařenin, cukrovin, surovin kávových a jinakých potravin smí se užívati jen obyčejného bílého papíru

nebo částečně zbarveného; užívati jinakých barevných papírů lze jen jako druhého vnějšího obalu, a i tu jen při takových potravinách, které zůstávají při uschování suchými, nevlhnou, se nerozplývají a tím nelepí na obal a neprosakují jím.

Rovněž trvá v platnosti nař. ze dne 20. listopadu 1877 č. 105 ř. z., jímž bylo vydáno jakési vysvětlení k nař. ze dne 2. června 1877 č. 43 ř. z. o užívání barevných papírů k zabalování potravin.

8. Nař. ze dne 30. listopadu 1894 č. 221 ř. z. o zápovědi dovozu, živnostenské výroby, vyrábění a přidávání t. zv. sesilujících trestí (essencí) do pálených lihových nápojů.

9. Nařízením ze dne 13. října 1897 č. 235 ř. z. vydána byla ustanovení o výrobě a úpravě náčiní k jídlu a pití, dále náčiní a nářadí určených k uschování potravin nebo k užívání při nich, jakož i o obchodu s věcmi těmi. Nejdůležitější ustanovení jsou asi tato:

1. Náčiní nesmí býti zhotoveno z olova a na vnitřní straně (a uvnitř) nesmí býti pocínováno cínem obsahujícím olovo.

2. Nesmí se užívati:

a) k obalování potravin, tabáku kuřavého a šňupavého listů kovových, které obsahují ve 100 dílech váhy více než 1 díl váhy olova;

b) nesmí se užívati olovnatých pilin k čistění nádob, v nichž uschovávají se nápoje;

c) mlýnských kamenů k výrobě potravin, jestliže při zřízení kamenů těch užito bylo olova nebo olovnatých látek na třecí (mlecí) ploše;

d) olovnatého kaučuku ku zhotovování nádob k pití a hraček.

3. Náčiní a nádob z mědi nebo mosazi smí se užiti ku přípravě potravin jen tehdy, jsou-li na vnitřní straně pocínovány cínem prostým olova. Pocínování dlužno bezvadně upraviti a udržovati, pokud se týká, v čas obnoviti; avšak užívati se smí necínovaných váh z mosazi ku přípravě potravin a při obchodování nimi; leč náležitou péči věnovati dlužno čistotě takovýchto váh.

4. Vinného listí anebo jinakých listů bylinných nesmí se užiti k zaobalení potravin, jsou-li listy ony poškozeny roztokem skalice měďnaté nebo znečištěny jinakým způsobem zdraví škodlivým.

5. Kuchařského náčiní z technicky čistého niklu užívati jest dovoleno.

6. Naproti tomu není dovoleno užívati náčiní a nádobí z cinku ku přípravě neb uschování potravin nebo k jinakému účelu, kde nádoby takové přijdou ve styk s potravinami.

III. Nařízením ze dne 13. října 1897 č. 236 ř. z. o živnostenské výrobě sodovky, jímž zrušeno bylo nař. min. ze dne 11. července 1888 č. 120 ř. z., nařízeno bylo k zamezení nemocí (poškození zdraví) požíváním sodovky po živnostensku vyrobené podstatně toto:

1. Ku přípravě sodovky smí se užívati jen takové vody, která vedle vyšetření chemického, pokud úřad toho potřebu shledává, též podle bakteriologického vyšetření uznána byla za úplně způsobilou k lidskému používání. Pramen, odkud se voda odbírá, jest chrániti před znečistěním a při odebírání vody šetřiti nejpřísnější čistoty. Kyselina uhličitá, jež se potřebuje, musí býti prosta znečistění zdraví škodlivých a i jinakých závad požívání i chuti se příčících.

2. Sodovku vyráběti lze jen v takových místnostech, které se k tomu hodí čistotou svou i čistotou přístrojů a nádob určených ku výrobě.

3. Měděná míchadla a mísidla dlužno pocínovati cínem prostým olova.

4. V nádobě míchací nesmí se chovati sodovka v zásobě.

5. Kovové hlavičky zřízené k uzavírání lahví smí býti pocínovány vrstvou obsahující nanejvýš 10% olova. Rourka v láhvi, kterou voda vytéká, musí býti ze skla.

6. Výrobci sodovky mají dbáti o čistotu lahví na sodovku; usadí-li se na dně neb na stěnách lahví nějaká nečistota, jsou takové lahve z prodeje vyloučeny.

7. Dává-li úřad přivolení ku živnostenské výrobě sodovky, má současně též pro příště s vyhledáváním odnášejícím se ku schválení podniku a příslušenství jeho na základě § 25 ř. živnost. přikročiti ku vyhledávání ve příčině vody, které má se užiti ku výrobě sodovky, a co do místnosti určené ku výrobě.

IV. Nařízením ze dne 13. října 1897 č. 233 ř. z., kterým zrušeno bylo min. nař. ze dne 1. března 1882 č. 29 ř. z. nařízeno bylo k zamezení nemocí hrozících z užívání tlakostrojů při živnostenském čepování piva ve výčepech a hostincích asi toto:

1. Každý hostinský, který užívá při svém podniku pivního tlakostroje vzduchového, má o tom učiniti oznámení úřadu živnostenskému.

2. Úřad živnostenský má, není-li současně úřadem obecním, s obecním představeným v čele zkoumati, zda dotyčný přístroj odpovídá předepsaným náležitostem, a ve smyslu nálezu rozhodnouti, lze-li tento přístroj k užívání připustiti. Je-li tu nějaká závada, neudělí se povolení, dokud závada odstraněna není.

3. Vzduchové tlakostroje dovolené při výčepu piva musí vyhovovati těmto požadavkům:

a) vzduchový tlakostroj dlužno umístiti tím způsobem, aby se k němu vždy mohl přiváděti čistý vzduch;

b) mezi vzduchovou pumpou a kotlem zavésti dlužno příhodný svod pro olej opatřený odtokem.

c) Aby se nedostalo pivo ze sudu do kotle vzduchového přičiniti jest na vhodném místě přiměřené zařízení (ventil, záklopka odrazová).

d) Pokud s rourami přichází pivo ve styk, musí býti z čistého cínu (nanejvýš s 1% olova) nebo ze skla, průměr rour, jimiž se pivo vede, musí činiti nejméně 5 mm.

e) Aby se mohl regulovati tlak vzduchu, dlužno poblíže kohoutku připevniti ukazovatele; tlak vzduchu obmeziti jest nejvýše na jednotku atmosféry.

f) Užiti kyseliny uhličité jako tlakového prostředku místo vzduchu lze jen se zvláštním dovolením úřadu živnostenského, které jest uděliti jen tehdy, je-li dána záruka toho, že používání a čistění kyseliny uhličité bude se díti způsobem odborným. I pro takové přístroje mají průchod ustanovení tatáž, jako pro vzduchové tlakostroje vyjímaje bod *a)* podle jich konstrukce.

g) Jednotlivé části pivních tlakostrojů a zvláště roury, jimiž se vede pivo, dlužno stále udržovati v největší čistotě. Čistění provádí se proháněním vodních par nebo horkou vodou, nebo 20procentním roztokem sody a vody, až tato úplně čistá vyteče.

4. Žene-li se pivo ke kohoutku pivními tlakostroji bez použití vzduchu nebo kyseliny uhličité a zabraňuje-li se těmito tlakostroji přístup vzduchu

ke pivu nalézajícímu se v tlakostroji, musí býti zřízeny z takovéhoto materiálu a býti takové konstrukce, aby nemožným bylo jakékoli znečistění, zvláště kovy zdraví nebezpečnými a vyloučena byla jakákoli nákaza piva jako potraviny z upotřebení přístroje. Přístroje tyto musí býti tak upraveny, aby dopouštěly vyčištění všech součástí přicházejících do styku s pivem. Vyčistění a vymytí aparátu má se provésti, když byl prve vyprázdněn všechen obsah piva, a odnášeti se musí i k rourám vedoucím ke kohoutku.

V. Nařízením ze dne 13. října 1897 č. 238 zakázány byly t. zv. »lepící obrázky« užívané ku hrám dětským a pokryté skelným prachem.

VI. Nař. ze dne 13. října 1897 č. 239 zapovídá konečně prodej a užívání »japonského« sternaninu (plodů skimmiových) k lékařským účelům a k potravinám jakéhokoli druhu (viz též čl. »Zdravotnictví).

Potvrzenky (Potvrzení příjmu).

I. Pojem.

Potvrzenky jsou listiny, jimiž se stvrzuje, že určité plnění bylo přijato. Má-li taková potvrzenka míti povahu listiny, zvláště listiny průvodní, musí býti opatřena všemi náležitostmi, jakých ku právní platnosti listin vůbec je třeba (viz čl. Listiny). Listiny, jimiž potvrzuje se příjem platu v penězích nazývají se kvitancemi (viz čl. Kvitance). Slovem »plniti« nelze rozuměti snad, že by tu výhradně bylo třeba oboustranného právního jednání súčastněných podmětů, nebo že by ten, kdo plní, skutečně k tomu byl zavázán; tu postačí, když příjemci druhá strana odevzdá nějakou věc z kteréhokoliv důvodu. Tak potvrzují se ku př. příjem i dodání úředních listin.

II. Právo poplatkové.

1. Potvrzenky poplatné.

a) Z listin, jimiž příjemce stvrzuje, že dlužník svému závazku dostál, dále z listin dokazujících, že někdo přijal ve své vlastnictví jiného v jeho jménu určitou věc cenitelnou, platí se poplatky dle ceny přijatého předmětu a dle stupnice II. Potvrdí-li se zaplacení již v listině sepsané o hlavním jednání, je potvrzení to poplatku prosto.

b) Potvrzení, že věc cenitelná na základě úmluvy v opatrování, k užívání anebo jako zástava byla přijata, podléhají poplatku 50 kr. za každý arch, pokud nepřipadá dle stupnice II. poplatek menší a je-li cena věci v listině udána. Potvrzenky o příjmu věcí, které mají menší cenu nežli 2 zl., jsou poplatku prosty (zák. ze dne 29. února 1864 č. 20 ř. z., § 15).

c) Potvrzenky příjmu věcí ze soudního deposita, pokud nepředepisuje stupnice II. poplatku menšího, podléhají poplatku 50 kr. za každý arch, při čemž rovněž užiti třeba § 15 zák. ze dne 29. února 1864 č. 20 ř. z.

d) Přijímací listy (Frachtkarten) povozníků neb dopravních ústavů, vyjímaje poštovní úřady, o přijetí zboží k dovozu bez rozdílu, je-li cena za dovoz v nich potvrzena čili nic; podléhají poplatku a sice:

aa) konnossementy poplatku 1 zl. za každý kus;

bb) ostatní poplatku 5 kr. za kus; tomuto poplatku podléhají též skladní listy držební (recepisy) veřejných skladišť (§ 3 min. nař. 28. března 1854, č. 70 ř. z.). Skladní list zástavní (warrant) nepodléhá poplatku, dokud od skladního listu držebního (recepis) není oddělen a indossován.

e) Přijímací listy železnic a podniků paroplavebních o dopravě osob (osobní lístky).

f) Ostatní potvrzenky, jež považovati dlužno za právní listiny, podléhají, pokud nejsou v sazbě od poplatku vůbec osvobozeny, poplatku 50 kr. za arch. Má-li dle stupnice II. připadnouti poplatek menší, je rozhodna tato stupnice. Jedná-li se o obnosy menší než 2 zl., neb o věci, jichž udaná cena je menší než 2 zl., neplatí se žádný poplatek.

Různými ministerskými výnosy byly velmi mnohé potvrzenky kolkovým poplatkům podrobeny. Z poslední doby sluší připomenouti: výnos fin. min. ze dne 26. prosince 1890 č. 45.266 o potvrzení inspekčních poplatků pro policejní úředníky a služebníky; výnos fin. min. ze dne 19. ledna 1891 č. 1148 týkající se potvrzenek bonifikace za vývoz kořalky, řepového i třtinového cukru; výnos fin. min. ze dne 1. září 1892 č. 30.479 z r. 1891 jednající o kvitancích neerárních poštmistrů, expeditorů a správců telegrafních úřadů o všelikých jejích příjmech, jako ku př. na výpomocný personál, na vydržování kanceláře, poselný paušál atd.

2. Potvrzenky poplatku prosté. Poplatkový zákon (p. s. 48 *a—o*) obsahuje ustanovení, dle nichž mnohé potvrzenky buď úplně nebo za určitých podmínek zákonitě od poplatků jsou osvobozeny. Též různé výnosy ministerské osvobozují mnohá potvrzení s větším neb menším obmezením. Dle toho za určitých podmínek osvobozeny jsou:

a) Výminečně: Přijímací listy povozníků nebo dopravních podniků o dopravě osob (osobní lístky) vyjímaje podniky železniční a paroplavební, jakož i potvrzení, která obdrží povozník zároveň s dodanou zásilkou — pokud se ovšem těchto listin soudně neužívá aneb pokud se tyto nepředkládaji na místě kvitancí o dopravní mzdě veřejným pokladnám (lit. *b*); potvrzení o mimosoudních výpovědích, jestliže se jich u soudu neužije (lit. *m*). Tato potvrzení v případě, že by nebyla osvobozena od poplatku, musí býti opatřena 50 kr. kolkem za každý arch; jestliže však poplatek takový vyměřený dle stupnice II. je menší, rozhoduje o výši jeho stupnice II., při čemž nemůže býti poplatek nikdy menší než 15 kr.

b) Bezvýminečně jsou od poplatku osvobozeny: potvrzení o navrácení nedluhu (toho, co placeno bylo beze vší příčiny), zejména též o platech konaných u veřejných ústavů, obcí, státu, dále o prominutých obecních nebo veřejných dávkách neb trestech (lit. *c*); dále potvrzení, že navráceny byly cenné věci úředně zabavené a vůbec všechny předměty — vyjímaje soudní deposita — a které byly v opatrování u úřadů a veřejných ústavů jako vadia, kauce, pojistky atd. (lit. *e*). Potvrzení příjmu úroků ze státních dlužních úpisů a obligací jim na roveň postavených, jestliže při vydání těchto bylo výslovně uvedeno, že kvitance z příjmu úroků jsou kolků prosty (lit. *h*); potvrzení, že zaplaceny byly smlouvou ujednané náhrady za elementární škody (lit. *k*); potvrzení o almužnách, t. j. příspěvcích udělených na podporu chudých osob (lit. *l*); potvrzení o obnosech menších než 2 zl. a o věcech majících menší cenu než 2 zl. r. m. (lit. *n*); potvrzení od kněží neb církevní správy o obnosech za konané mše sv. (lit. *o*).

Potvrzení na poukázkách, jež postaveny jsou na roveň směnkám, poplatným dle stupnice I. aneb oněm, na něž vyměřen stálý poplatek 5 kr., jsou úplně poplatku prosta (zák. ze dne 29. února 1864, č. 20 ř. z. § 5); rovněž osvobozena jsou potvrzení o vyplacených výhrách v číselné loterii neb i v jiných loteriích (§ 9 zák. ze 31. března 1890 č. 53 ř. z.); potvrzení legitimovaných zástupců o půlletních úrocích ze sirotčího jmění, neb ze jmění osob majících opatrovníka (min. nař. ze dne 16. listopadu

1850 č. 448 ř. z. § 61) a potvrzení o kuponech a talonech ze jmění sirotčího, opatrovanců a depositního (min. nař. ze dne 31. ledna 1867 č. 27 ř. z.).

Poučení porotců.

Nezřídka shledává se úloha porotců výhradně v tom, že povoláni jsou rozhodovati o otázce skutkové, kdežto soudci nalézti mají o právu. Než nesmí se přehlédnouti, že skutkové otázky docela nelze odlučovati od právních otázek při jednotlivých otázkách, které vzneseny jsou na porotce a které jsou základem jich rozhodnutí. Předloží-li se ku př. porotcům otázka, zda obžalovaný dopustil se jistého skutku, který na sobě má znaky zákonem trestním ku pojmu zločinu žádané, jako ku př. při krádeži kvalifikované násilím, mají porotci přímo odpověděti, zda přisvojil si obžalovaný uživ skutečného násilí cizí movité věci z držení jiné osoby bez jejího svolení. V otázce této tají se však celá řada pojmů právních a to: zda obžalovaný hleděl si tím opatřiti zisk bezprávný, zda spácháno bylo při tom skutečné násilí, zda dotyčná věc jest cizí, zda byla věc z držení držitelova bezprávně odňata atd. Porotci mají tudíž jako soudcové skutečnosti subsumovati v pojmy zákonné, a proto nanejvýš potřebno jest, aby porotcové byli o zákoných znacích trestné činnosti, o které mají rozhodovati, dopodrobna a přísně ve smyslu zákona poučeni.

1. Poučení všeobecné: Trestní řád ukládá předsedovi soudu porotního, aby náležitě zasvětil porotce ve výkon jich úřadu, vyložil jim věc, o které mají rozhodnouti, a dle potřeby připamatovati jim povinnosti jich (§ 311. odst. 2.). Předseda povinen jest vzíti porotce do přísahy, jinak celé jednání jest důvodem zmatečnosti, a připomenouti jim ve slavnostním oslovení, že věrně šetřiti jest jim zákona, jemuž platnosti zjednati mají, že mají rozhodovati jedině dle průvodů proti obžalovanému nebo v jeho prospěch svědčících (§ 313 tr. ř.).

2. Nejdůležitější částí poučení porotců jest resumé předsedovo, jež dělí se ve dvě části:

a) vylíčení podstatných výsledků hlavního přelíčení a uvedení důkazů svědčících proti obžalovanému a v jeho prospěch,

b) poučení právní t. j. vysvětlení zákonných znaků trestné činnosti a významu, jaký mají zákonné výrazy v otázce uvedené (§ 325 tr. ř.).

3. Způsob poučení: Porotcové mají býti vyslechnuvše řeči stran předsedou informováni o pravém stavu věcí, pak též i poučeni o právních pojmech, pokud při zodpovídání otázky viny zákona užito býti má. Jest ovšem obtížno stěsnati do úzkého rámce v tomto přednesení celou látku, kterou přelíčení poskytlo a řeči stran doplnily. Aby předseda dostál svému úkolu v závěrečném přednesení, t. j. aby sestavil skutkové výsledky hlavního přelíčení ve stručném obrazu neprojeviv při tom svého náhledu, aby vyložil právní následky zákonného skutkového podkladu a přehledně připojil k tomu důkazy podané pro obžalovaného a proti němu, má předkem vytknouti věty průvodní — ony body, které důležity jsou pro rozhodnutí, — procesuálně je rozčleniti a připojiti poučení právní.

Ku větám průvodním náleží objektivní skutková povaha, t. j. obžalovaný čin s veškerými součástmi svými tvořícími zákonnou povahu skutkovou spolu s úmyslem k tomu vyhledávaným; dále okolnosti kvalifikační obžalovaného skutku, námitky a protidůkazy (odvody) obžalovaného (důvody rušící trestnost, důvody trestnost vylučující, žalovaným tvrzené »alibi«).

Bylo by zcela na místě a resumé předsedovo bylo by přehlednějším a pochopitelnějším, kdyby uvedly se skutkové momenty a k tomu připojilo se poučení o smyslu a významu právních pojmů vyskytujících se v otázkách porotcům daným, předpokládaje, že důkaz předsedou předveden byl jako podmínečný, a že vývody nepředbíbá se samostatnému výroku porotců. Třeba by porotci vázáni nebyli pravidly průvodními, rozhodujíce jedině dle svého přesvědčení, přece dlužno důvody průvodní vyložiti porotcům, aby tohoto přesvědčení nabyli, a mohli tyto důvody náležitě oceniti; k tomu potřebí jest poučení o všeobecně platných, zkušeností uznaných zásadách průvodních, které jim má poskytnouti předseda, aniž by však projevil v konkrétním případu náhled svůj o moci přístupných průvodů (srv. výnos presidenta vrchního soudu zemského ve Štýrském Hradci ze dne 15. září 1880 č. 6940 k presidiím sborových soudů I. instance).

4. Naříkatelnosť poučení právních: Sluší též činiti rozdíl mezi poučením právním a onou částí resumé, která zabývá se vytčením výsledků průvodních. Jestliže by neshodovalo se resumé předsedy se skutečnostmi co do jednotlivých důkazů, již podány byly ve prospěch obžalovaného nebo proti němu, nebylo by proto řízení zmatečným (rozh. ze dne 22. prosince 1884 č. 11718, sb. č. 720). Uzná-li předseda nutným odůvodniti nálezy mezitimní nebo vynechání některé otázky, není v počínání tom zmatečnosti, ježto nelze považovati takovéto odůvodnění za poučení právní ve smyslu § 325 tr. ř. (rozh. ze dne 10. března 1882, č. 14561, sb. č. 434 a rozh. ze dne 10. ledna 1880 č. 12419). Předseda má právo poučiti porotce též o tom, že oprávněni jsou žádati za změnu nebo doplnění otázek jim daných, poněvadž povinen jest poučiti náležitým způsobem porotce o výkonu jich úřadu, a poněvadž sborový soud má usnesení učiniti o přání porotců co do změny nebo doplnění otázek jim předložených (§ 327 odst. 4 tr. ř.; rozh. ze dne 16. ledna 1880 č. 12171, sb. č. 218).

Jest však nesprávným poučení právní tehdy, když předseda porotcům podává vysvětlivky o tom, jak mají svoji odpověď upraviti, aby určité přesvědčení vyjádřili (rozh. ze dne 22. prosince 1879 č. 11767). Ježto právní poučení má podstatný význam a nesprávné poučení jest důvodem zmatečnosti (§ 344 ad 8 tr. ř.), může též žalobce neb obžalovaný žádati, aby právní poučení předsedou porotcům udělené vyznačilo se v protokolu. Opomenou-li strany v protokolu konstatovati poučení právní, třeba jinak nesprávné, nesmí ani dvůr kasační zkoumati, je-li právní poučení předsedovo nesprávným, čili nic (rozh. ze dne 20. srpna 1875, č. 5803, sb. č. 75; ze dne 13. listopadu 1880 č. 11913, sb. č. 224). Podobně nepodléhá tento důvod zmatečnosti posouzení dvoru kasačního v tom případu, protokolována-li jen část právního poučení, ze které nelze zmatečnost dokázati (rozh. ze dne 20. října 1883 č. 7655 sb. č. 577). Byl-li obžalovaný osvobozen, nemůže odpírati cestou stížnosti zmateční poučení právnímu třeba nesprávnému (rozh. ze dne 9. ledna 1888 č. 12379). O tom, zda je tu zmatečnost čili nic, je-li resumé neb i poučení právní neúplným, vyslovil se kasační dvůr opětně v tom smyslu, že neúplnost resumé nebo poučení právního není důvodem zmatečnosti, ježto zákon hrozí zmatečností jenom chybnému, nikoli však neúplnému poučení právnímu (rozh. ze dne 18. února 1887 č. 11951; ze dne 25. května 1889 č. 2783, sb. č. 1250).

5. Poučení porotců vrchním porotcem: Odebrali-li se porotcové ku poradě a zvolili po té ze svého středu porotce vrchního, jest tento opětně zavázán, poučiti porotce o tom, že mají rozhodovati sice dle svého přesvědčení, že zákon nepředpisuje jim určitých pravidel, dle kterých slušelo by posuzovati úplnost a dostačitelnost důkazu; že však mají pečlivě a svědomitě zkoumati všechny průvodní prostředky proti obžalovanému a v jeho prospěch nahromaděné a tázati se sebe samých, jaký dojem učinily na ně důkazy předvedené ve hlavním přelíčení proti obžalovanému a důvody jeho obhájení, a že jedině přesvědčení nabyté z těchto průvodů jest základem toho, aby vyslovili se buďto pro vinu nebo pro nevinu obžalovaného (§ 326 tr. ř.).

6. Poučení porotců při poradě jich nebo po poradě. Předsedovou další povinností jest poučiti porotce, jestliže se již odebrali ku poradě, mají-li však pochybnosti co do způsobu postupu nebo o smyslu daných jim otázek neb o sestavení odpovědi. V tomto případu má se předseda na písemnou žádost vrchního porotce k těmto odebrati a dáti jim poučení, přibrav s sebou zapisovatele, žalobce a obhájce, jsou-li přítomni v budově soudní; toto vysvětlení předsedou udělené sluší k žádosti stran zanésti do protokolu (§ 327 tr. ř.). Udělí-li předseda vykázav zodpověděný již arch otázek k žádosti porotců poučení, že vynesením tohoto nálezu bude žalovaný beztrestným, není to důvodem zmatečnosti (rozh. ze dne 13. října 1879 č. 7740).

Kladení otázek má poskytnouti porotcům možnost toho, aby svému přesvědčení dali výraz technicky správný a pro vynesení rozsudku použitelný. Proto jim zákon v § 327 tr. ř. poskytuje právo, žádati za změnu nebo doplnění daných jim otázek (rozh. ze dne 13. října 1882 č. 5991; ze dne 12. října 1883 č. 9519, sb. č. 574, a ze dne 13. prosince 1884 č. 11659, sb. č. 717).

Soud sborový není však povinen za všech okolností vyhověti přání porotců na změnu neb doplnění otázek jim daných (rozh. ze dne 9. listopadu 1888 č. 10506, sb. č. 1184). Nevyhoví-li sborový soud žádosti porotců za změnu nebo doplnění předložených jim otázek, není to samo o sobě důvodem zmatečnosti (rozh. ze dne 4. února 1888 č. 13816). Důvodem zmatečnosti jest zamítnutí přání porotců ve příčině otázek jim daných jen tehdy, když odmítnutí toto příčí se předpisům §§ 318—323 tr. ř. (rozh. ze dne 12. března 1889 č. 54, sb. č. 1241).

I když vynesli porotcové výrok svůj, poskytuje tr. řád předsedovi právo, pokud se týká, ukládá mu povinnost, aby vyzval porotce ku poradě nové, jde-li o odstranění nějakého klamného udání, které se do výroku dostalo pouhým nedorozumněním. Pokud rozsudek vynesen není, musí býti každému porotci poskytnuta příležitost, aby konstatovati mohl mylné udání dostavší se nedorozuměním do výroku porotců (rozh. ze dne 28. září 1887 č. 5701, sb. č. 1095).

Povaha skutková (v právu trestním).

I. Pojem.

Skutkovou povahou trestného činu rozumíme souhrn všech znaků jeho. Rozeznává se

1. skutková povaha všeobecná a zvláštní; první obsahuje všechny známky, jež z pravidla při každém deliktu se předpokládají, druhá vyznačuje požadavky zvláštní, jež trestní zákon při tom neb onom druhu

deliktů neb při jednotlivých deliktech stanoví. Vzhledem k rozdělení trestního zákona ve zločiny s jedné a přečiny a přestupky se strany druhé, lze při všeobecné skutkové povaze ještě další 2 odrůdy rozeznávati, pokud totiž se vztahuje na zločiny nebo na přečiny a přestupky.

2. Dále činí se rozdíl mezi subjektivní a objektivní povahou skutku; prvou má se zjistiti osoba pachatele, původce, spoluvinníka, účastníka a všech osob, které způsobem pod trestní zákon spadajícím při deliktu spolupůsobili, kdežto objektivní skutková povaha znamená jednotlivé skutkové znaky trestného skutku dle různých okolností (místo a čas spáchání trestného skutku, předmět jeho, způsob, kterak skutek byl spáchán atd.). Z pravidla lze snáze zjistiti objektivní skutkovou povahu než subjektivní, poněvadž materiál trestního předmětu se týkající spíše lze shromážditi, kdežto pro subjektivní skutkovou povahu rozhodny jsou motivy pachatelovy, jež pro zevnější svět z pravidla nejsou zřejmy a na něž musí se souditi a nade vši pochybnosť je stanoviti toliko z řady jiných momentů a okolností.

3. Další rozdíl plyne z dosahu trestního skutku; rozeznává se totiž skutková povaha při trestním činu dokonaném, při pokusu, při účastenství a konečně při nadržování.

Jen tenkráte, když se dospěje k úsudku, že objektivní i subjektivní skutková povaha jest zjištěna, může trestný skutek jako takový býti stihán a trestán.

II. Zjištění skutkové povahy.

1. Pro všeobecnou a zvláštní, jakož i pro subjektivní a objektivní skutkovou povahu jsou vytknuty ve hmotném trestním právu normy zvláštní, jež jednotlivé známky obou druhů skutkové povahy blíže určují a vyznačují, kdežto formální právo obsahuje ustanovení, jakým způsobem a jakou cestou skutková povaha má býti vyšetřena a příslušný material skutkový shromážděn, aby soudci dostatečný základ pro vynesení rozsudku byl zjednán. Způsob, jakým skutková povaha má býti zjištěna, má tudíž pro postup a uzavření každého trestního procesu značný význam.

2. Ve smyslu trestního řádu rozumějí se výrazem »skutková povaha« veškerá šetření, jež trestní orgány konají za tím účelem, aby zjištěn vztažmo vypátrán byl trestní skutek a pachatel. Trestní řízení vedeno jest tudíž tou snahou, aby skutková povaha proti každému odporu byla zabezpečena nebo s druhé strany i veškerý průvodní material k zjištění pachatele byl opatřen.

3. Podstatné podmínky zjištění skutkové povahy lze shrnouti asi způsobem následujícím:

a) Skutková povaha nějakého deliktu předpokládá jisté trestné zavinění s tím rozdílem, že při skutkové povaze zločinu musí býti zjištěn zlý úmysl (§ 1 tr. z.), kdežto při přečinech a přestupcích stačí vůbec protizákonný skutek, třebas pachatel zlého úmyslu neměl, byl-li totiž z neopatrnosti nebo nepozornosti nějaký zákaz překročen, nebo nebylo-li příkazu vyhověno (§ 238 tr. z.). S otázkou zavinění pachatelova souvisí však i otázka další, totiž otázka příčetnosti. Kde té není, tam není též subjektivní skutkové povahy a nespadá pak skutek vůbec pod normu trestního zákona.

b) Ke skutkové povaze každého deliktu jest dále třeba příčinné souvislosti (kausální nexus) mezi činem a vůlí pachatelovou, t. j. pa-

chatel musel na zlo pomýšleti a úmysl jeho k němu směřovati, jak tomu jest při každém zločinu neb alespoň musel dle daných poměrů předvídati, že z jistých činů neb opomenutí zlo vzejíti může, byť i přímo jemu nechtěl (§ 335 tr. z.), jak tomu jest při většině přečinů a přestupků. Není tu tedy skutkové povahy činu jinak trestného, není-li tu této příčinné souvislosti, na př. byl-li skutek spáchán z nutnosti, jíž nebylo lze odolati (viz čl. »Nouze« a »Obrana nutná«).

III. Řízení.

1. Příslušným jest onen trestní soud, v jehož obvodu trestný čin byl spáchán a sice i tenkráte, když výsledek ke skutkové povaze náležející nastoupil na místě jiném (§ 51 odst. 1 tr. ř.).

2. Byl-li trestný skutek spáchán ve více okresech anebo na hranicích dvou soudních okresů, nebo je-li vůbec nějaká pochybnost ohledně místa, rozhoduje mezi dotyčnými soudy představení, ve kterémžto směru opět rozhodna jest okolnost, který soud nejprve potřebné kroky ke zjištění skutkové podstaty předsevzal (§ 51 odst. 2 a 3).

3. Přípravné kroky ke zjištění skutkové povahy záležejí ve přípravném vyhledávání, tudíž v šetření, jež v první řadě k návrhu státního zástupce trestní orgány konají k tomu cíli, aby bylo zjištěno, zdali a jaký trestný čin byl spáchán a zejména zdali jsou tu potřebné důvody k zavedení trestního řízení proti určité osobě (§ 88 tr. ř.). Zavedeným přípravným vyšetřováním má býti nade vši pochybnost skutková povaha konstatována, aby zjištěny byly momenty rozhodné pro všeobecnou a zvláštní skutkovou povahu trestného činu; nemůže-li tímto způsobem skutková povaha býti zjištěna, zastaví se trestní řízení (§ 91 tr. ř.).

4. Vyšetřování skutkové podstaty vede soudce vyšetřující; týž však může i okresní soudy v obvodu neb i mimo obvod svého sborového soudu dožádati o vyšetření skutkové podstaty vůbec nebo jednotlivých částí (§ 93 tr. ř.). Vyšetřující soudce jest povinen, jakmile přípravné vyšetřování bylo zavedeno, z úřední povinnosti skutkovou povahu zjistiti, aniž by prve vyčkával dalších návrhů žalobcových (§ 96 tr. ř.).

5. Vyšetřením skutkové povahy mají býti zjištěny:

a) zvláštní znaky činu obviněnému za vinu kladeného;

b) předměty, jimiž trestný čin byl spáchán (§ 98 tr. ř.);

c) škoda neb ušlý výdělek, jež trestný čin měl v zápětí;

d) příčetnost;

e) přičítání činu jako zločin, a konečně

f) všechny okolnosti, jež mají vliv na výměru trestu (§ 99 tr. ř.).

IV. Specielní prostředky, jichž při vyšetřování skutkové podstaty lze užiti, jsou:

a) soudní ohledání a přivzetí znalců (ohledání a otevření mrtvoly, ohledání při tělesném poškození, pozorování duševního stavu obviněného, zkoušení rukopisu);

b) prohledávání domu a osoby;

c) zabavení;

d) výslech svědků a

e) slyšení obviněného.

V. Vyšetřování skutkové podstaty v řízení přestupkovém. Viz čl. Přečiny a přestupky.

Povaha skutková (v trestním právu důchodkovém).

I. Pojem.

Skutkovou povahou důchodkového přestupku zoveme souhrn všech okolností, za kterých přestupek byl spáchán. Skutková povaha pojímá tudíž v sobě:

1. čin neb opominutí, které tvoří podstatu dotyčného přestupku;
2. místo a čas přestupku;
3. předmět, jímž přestupek byl spáchán;
4. prostředky, jichž při tom bylo užito;
5. osoby, které při přestupku spolupůsobily neb alespoň byly přítomny;
6. okolnosti, které důchodkový přestupek zakládají nebo vylučují (§ 569 tr. z. důch.).

II. Příslušny k vyšetřování skutkové povahy jsou:

1. okresní úřady spravující záležitosti důchodkové (§ 510 tr. z. důch.).

2. V místech, kde toho okolnosti vyžadují, zřídí se způsobilí úředníci státní za tím účelem, aby příslušná šetření jménem a pod dozorem okresního úřadu konali (§ 511 tr. z. důch.).

3. Okresní úřady mají netoliko šetření, jež jim zákon bezprostředně přikazuje, náležitě obstarávati, nýbrž jest též jejich povinností k tomu přihlížeti, aby úředníci a úřadové jim přidaní a podřízení správně zákon plnili (§ 54 úř. pouč. k tr. z. důch.).

4. V případech, kde jeví se to býti užitečným, zejména vzhledem k tomu, že se tím urychlí řízení, zmenší náklady neb ulehčí obviněnému, má okresní úřad za účelem vyšetření skutkové povahy vyslati zvláštní úředníky (§ 512 tr. z. důch.); v jednoduchých a méně důležitých případech může vyšetření skutkové povahy býti svěřeno též úřadu, podřízenému, rovněž i úřadu politickému (§ 513 tr. z. důch.). Okresní úřady mají však tohoto práva, dle něhož mohou podřízený úřad cestou zastoupení k vyšetření skutkové povahy ustanoviti, užiti, jak zákon nařizuje, toliko z důležitých důvodů. Tyto důvody jsou tytéž jako v případě vyslání zvláštních úředníků, tedy, jestliže se tím ulehčí obviněnému nebo ručícímu zejména ohledně cest na vzdálená místa, jestliže se tím urychlí a zjednoduší řízení nebo konečně, lze-li se tak vyhnouti značným výlohám.

5. Vyjímajíc uvedené případy mají okresní úřady příslušná šetření vykonati konceptními úředníky při nich zřízenými a k tomu způsobilými (§§ 55 a 56 úř. pouč.).

6. V místech, kde předsevzetí šetření exponovanými vyšetřujícími komisary nebo zvláštními úředníky bylo by spojeno se značnými překážkami, bývá v případech méně důležitých vyšetření skutkové povahy svěřeno důchodkovým úřadům zřízeným k vybírání cel nebo potravní daně nebo obstarávajícím úřední kontrolu zboží (§ 514 tr. z. důch.).

7. Představený okresního úřadu není sice z pravidla povinen důchodkové přestupky sám vyšetřovati; není-li to však na závadu jiným jeho úředním povinnostem, a jde-li o zvláště důležité a obtížné trestní případy, jichž rozhodnutí soudu okresnímu nepřísluší, má příslušná šetření sám vykonati. Též zemský úřad může přednostovi okresního úřadů z důležitých důvodů uložiti vyšetření určitých trestních případů zmíněného způsobu (§ 57 úř. pouč.).

III. Řízení při vyšetřování skutkové povahy.

1. Vyšetřeny mají býti vůbec všechny okolnosti, jež mohou k objasnění trestní věci přispěti neb další řízení usnadniti a existenci přestupku zjistiti.

2. Dále má býti pečlivě vyšetřeno, kdo jeví se jako pachatel, spoluvinník, účastník nebo původce přestupku; konečně mají býti též zjištěny osoby, jež za přestupek ručí, a toliko při menších přestupcích může býti další pátrání po účastnících a spoluvinnících, jakmile pachatel byl zjištěn, výjimečně zastaveno, jestliže jsou tu podmínky uvedené v § 576 tr. z. důch. (má-li pachatel dostatečné jmění, aby majetkový trest od něho mohl býti vymožen, není-li podezření zejména z výpovědí pachatelových vysvítajícího, že jsou ještě jiní pachatelé nebo corpora delicti, jestliže přestupek nebyl opakován a bylo li by řízení pátráním po spoluvinnících znesnadněno).

3. Ten, kdo za přestupek ručí, může, i když ještě nebyl o svém ručení vyslechnut, až do vydání nálezu proti obviněnému písemně podati poznámky nebo vysvětlení o skutkové povaze přestupku, o nichž se domnívá, že by mohly k jeho neb obviněného obraně přispěti (§ 787 tr. z. důchod.).

4. Při poradě o vyšetřování budiž důkladně uváženo, zdali zjištění skutkové povahy a vyšetřování jest zevrubné a úplné či má-li býti doplněno a opraveno (§ 802 tr. z. důch.).

IV. Prostředky sloužící ke zjištění skutkové povahy.

1. Uschování dopadeného předmětu (corpus delicti), je-li odůvodněna obava, že by na něm něco úmyslně mohlo býti změněno (§ 578 tr. z. důch).

2. Předsevzetí ohledání znalci (§ 579 tr. z. důch.).

3. Výslech svědků (§§ 580—584 tr. z. důch.).

4. Prohledávání domu a osoby může býti při vyšetřování skutkové povahy předsevzato jen v těch případech, kde to celní řád dovoluje; předpisů zák. o ochraně domácího práva ze dne 27. října 1862 musí při tom býti přísně šetřeno (§ 584 tr. z. důch.).

5. Při vyšetřování skutkové povahy budiž konečně stručně vyslechnut též ten, proti němuž jest právní oznámení viny neb účastenství (§§ 585 až 589 tr. z. důch.).

Povinnost berní.

I. Pojem.

Berně jsou zákonem upravené příspěvky jednotlivých příslušníků státu určené k úhradě všeobecných potřeb státních; příspěvky tyto požaduje a vymáhá stát podle určitých zásad a dle jistého měřítka, po případě též cestou donucení. Berně liší se od poplatků tím, že poplatky vybírají se jako zvláštní úplata za zvláštní dožádání se úřední činnosti veřejných úřadů a to ve výši a rozměru, který stanoví státní moc podle nákladů státu samému způsobených; naproti tomu zapravují se berně beze zvláštního takovéhoto podnětu pro všeobecné účely státní vůbec. Hobbes označuje berně jako cenu koupené bezpečnosti; Hugo Grotius prohlásil berně (daně) za vzájemné plnění odpovídající plnění se strany státu. Po něm charakterisoval Pufendorf daně jako odměnu, která se platí státu za ochranu jím poskytovanou. Helferich označuje berně jako dávky, které určeny jsou k uspokojení všeobecných veřejných potřeb, pokud příjmy plynoucí z jinakých zdrojů státních jsou nedostatečnými. Neumann definuje berně jako platy uložené ku zjednání příjmů státních neb obecních, pokud

nejsou ani úplatou za zvláštní vzájemné plnění státu nebo obce, ani nejsou platem veřejných svazků jako takových.

Všem těmto vyměřům jeden znak jest společný, že totiž počítají daně k oněm příjmům, které vybírá stát na poddaných svou výsostí finanční a mocí donucovací.

II. Dějiny.

Sporé poznámky antického bernictví vedou k tomu, že jak u Řeků, tak i u Římanů základem berní byl jedině poměr mezi vítězem a přemoženým, skutečnost převahy pána nad opanovaným. Tacit vytýká jako zvláštnost Germanů, že poskytují svým vrchnostem toliko dobrovolné dary; ani mocnářství Karlovců nemělo spořádaného bernictví: fiskus nebyl jměním státu, nýbrž krále. Teprve s vytvářením silnějších a zámožnějších států territoriálních vznikaly i theorie o nezbytnosti, všeobecnosti, právní důvodnosti berní; v theoriích těch tají se mnohdy leccos nezralého a matného, avšak s druhé strany dosti správného a cenného.

Kolem 15. století počínají základy německých říšských daní a to za válek husitských. Byla to nouze křesťanské církve, která přiměla stavy říšské, aby povolily »obecný groš« (pfenig) jako daň z majetku, z příjmů a z hlavy (1421); v 16. století zrušen byl obecný groš a místo něho zavedeno rozdělení daní podle »země a lidí«; berně byly vládnoucími stavy povolovány a vymáhány; poněvadž však tyto berně nestačily k úhradě vydajů zemských, podrobeno daním i poddanstvo; každá vrchnost měla podrobiti své poddané »dle původu«; poddaným příslušelo jen praskrovné právo stížnosti k císaři a říši co do nestoudných a nepoměrných požadavků, o čemž měl rozhodovati říšský komorní soud. Stoupáuí státních potřeb vydržováním stálých vojsk v 18. stol. způsobilo, že daně vždy víc a více utlačovaly a tížily jsouce nepoměrně rozděleny. Při tom jevila se nezbytná potřeba pevných příjmů státních a aby se jich nabylo, podrobovány selské statky berním, odkudž ponenáhlu vzchází myšlénka daně pozemkové. Městům bylo povoleno vymáhání akcisu, aby snáze mohla sehnati dávky zeměpanské. Leč tím odešly z města velké sumy peněz, vedle toho zvýšeny byly berně selské přirážkami, čímž ochromena byla veškera činnost výdělková a držba pozemková značně na své ceně poškozena, což citelně bylo znáti počátkem století 19.

Reorganisace zákonodárství berního stala se tu nutností a při tom zachována tato základní myšlénka: odstraniti osvobození a privilegia (výsady) v ústavách berničních, spravedlivěji rozděliti daň pozemkovou. Leč zásada úplného a stejného zdanění osob a věcí proklestila si volnou cestu teprve v 19. století.

I rozvoj rakouského bernictví prošel vylíčenými fásemi. Kromě cla nebylo ve 14. stol. vlastních přímých daní; první přímé daně vybírány byly ve městech, tak ku př. daň odhadní, činže komorní, a pod; daně vybírány byly předkem k úhradě potřeb válečných a k tomu určeny byly v první řadě daň z hlavy a daň majetková. Z daně majetkové vyvinula se pak daň výnosová; i v rakouských zemích dědičných požívaly stavy dalekosáhlých osvobození od daní a výhod berních. Daň nebyla jednotně vyměřována, poněvadž byla v jednotlivých zemích různě ukládána; stal se ovšem pokus centralisovati system berniční, vyměřování a ukládání daní. Pokusy tyto tříštily se však hlavně o odpor stavů, které stále houževnatě hájily svého práva přivolení, byť i vzhledem k rostoucím výdajům státním

berně svolovaly, čímž stalo se toto právo více formálným právem. Velmi řídké případy jsou v berních dějinách dědičných zemí rakouských, kde by byly stavy daň odepřely. Daně nepřímé vymáhaly úřady komorní, kdežto přímé daně vyměřovány a vybírány stavovskými úřady.

Zhoubné války a stále rostoucí potřeby státu, zejména obrovské náklady války 30tileté vedly nezbytně k důkladným reformám; stanoveny správné zásady o vyměřování berní a obmezeny četné výsady (privilegia) stavů a šlechty. I rozeznávaly se řádné a mimořádné kontribuce; ony byly pravidelnými, docházejíce stále — tudíž stálými, tyto byly od případu k případu povolovány a rozvrhovány podlé případné potřeby. Kontribucemi uhražovaly se skorem výhradně potřeby válečné. Za Karla VI. i ještě za Marie Teresie bylo finanční postavení velmi nepříznivé. Velké zhoubné války napjaly sílu berní tak, že bylo zhola nemožno pomýšleti na zvýšení berní. Jedině důkladnou reformou mohla se státi náprava; i přikročeno k opravě (rektifikaci) berní, čímž způsobeno některým zemím korunním značné ulehčení, jiným opět přetížení.

K důkladné reformě přikročil teprve císař Josef II., který zúplna přetvořil předkem daň pozemkovou; jako zásada vytčeno rovné zdanění držby vrchnostenské (dominikální) i selské (rustikální). Císař Josef II. věnoval svoji pozornost i berním osobním, jakož i daním nepřímým, zvláště dani z obchodu. Při těchto reformách berních vycházelo se se stanoviska, že při rozdílení břemene berního náležitý zřetel sluší míti ke způsobilosti platební a s druhé strany, že se mají odstraniti všechny výsady šlechty a břímě berní že se má rovnoměrně rozděliti. Vedle toho usilováno o zdokonalení vymáhání berní; byly vydány racionelní předpisy a opatření o provádění zákonů berních a nařízeno konečně, aby zrušena byla soustava propachtování berní. Celé finančnictví podřízeno bylo velké komoře; jako nejvyšší kontrolní úřad fungovala dvorská komora účetní; správa finanční byla podstatně zjednodušena, kontrola zostřena a četné nepoměry odstraněny. Koncem 18. stol. proklestil si cestu princip jednotnosti zákonodárství berního v jednotlivých rakouských zemích korunních. Patentem ze dne 11. listopadu 1799 zavedena daň třídní; této dani podrobeny byly všechny příjmy prýštící z kteréhokoli zřídla, vyjímaje z půdy a pozemků. Vedle této třídní daně byla v platnosti ještě daň z hlavy, která zavedena byla patentem ze dne 18. prosince 1801 jako daň osobní. Císařským patentem ze dne 31. prosince 1812, sv. 39 č. 77 sb. zák. pol. zavedena byla v Rakousích Horních i Dolních, v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, v Haliči, Bukovině a v Štýrsku a později též v ostatních zemích korunních daň výdělková. V cís. pat. ze dne 23. prosince 1817 vyslovena zásada, že pro celé Rakousko má býti založen stálý katastr, dle něhož má se postupovati při rozdílení pozemkového břemene berního na jednotlivé pozemky. Nejvyšším rozhodnutím ze dne 1. května 1819, sb. z. pol. č. 47 sv. 67 nařízeno bylo pro všechny korunní země vyjímaje Čechy, Dalmácii, Tyroly, Vorarlberk a Bukovinu provisorní založení daně pozemkové podle zvláštního systemu k tomu cíli určeného, pod známým jménem »všeobecné provisorium daně pozemkové.« Než úplná jednotná soustava daně pozemkové zavedena teprve zákonem ze dne 4. května 1868 č. 88 ř. z.

III. Všeobecné zásady.

1. Daně nemají poskytovati státu jen potřebných příjmů, nýbrž mají spočívati na rozdělení spravedlivějším. Zřídlem, z něhož se berně státu

zapravují, jest tudíž jmění poplatníků v nejširším slova smyslu t. j. souhrn hmotných statků náležejících ve vlastnictví jisté osoby.

2. Ježto však jsou daně periodickými dávkami státu odváděnými, t. j. opětují se pravidelně rok co rok, musí i zřídlo jich býti takové povahy, aby uneslo trvalé obtížení.

3. Moderní věda finanční žádá, aby daň byla spravedlivá; spravedlnost káže, aby zdanění bylo všeobecné a jednotné, aby jemu každý občan a stejnou měrou podléhal, ježto povinnost berní každého občana vyplývá z naprosté (absolutní) potřeby státu; dalším požadavkem spravedlnosti jest, aby berní povinnost ve smyslu moderního státu ústavního byla přesně upravena v zákonech, t. j. aby zavádění a vymáhání daní nedálo se libovolně a na újmu státoobčanských práv.

4. Dále se vyhledává, aby zákonodárství berní co možná nejméně poškozovalo národní hospodářství a aby národohospodářský život co nejméně rušen byl s vynucováním provázejícím vždy ukládání a vymáhání berní. Přední úlohou státu jest vypátrati ony prameny, ze kterých lze hospodářstvím soukromým trvale daně platiti.

5. Bernictví musí být tak zařízeno, aby i skutečně vyhovovalo svému účelu, hraditi vydání státu, t. j. musí tu být zařízení, kterým zaručen jest jak dostatečný výnos, tak i možnost, přizpůsobiti se rostoucí potřebě státu.

IV. Právo berní.

Berní právo jest důsledek moci veřejné, která přísluší státu nad určitým kruhem osob v určitém území. Dle toho může se toto berní právo opírati o dva důvody (tituly): o moc nad územím t. j. o tu skutečnost, že předmět berně nachází se v prostorovém dosahu moci státní; nebo může se opírati o moc nad osobou, tedy o to, že osoba poplatná podrobena jest moci toho, kdo má právo daň ukládati. Z toho plyne, že k berní povinnosti přidržeti lze netoliko toho, kdo má přijmy z tuzemska, nýbrž i toho, kdo požívá příjmů v tuzemsku, které plynou z pramenů cizozemských.

V. Prameny daní.

Pramenem daní rozumí se souhrn statků, z něhož se daň platí. Zabírají tedy prameny daní:

1. Všechny berní předměty t. j. statky a činnost výdělkovou; oba předměty podrobiti lze však povinnosti berní jen v určité míře; mohouť býti statky zdaněny potud, pokud nezasahuje se tím jmění základní, činnost výdělková potud, pokud zdaněním výdělek není porušován nebo dokonce znemožněn;

2. podměty daní t. j. toho, komu se daň vyměřuje a kdo tedy k berní povinnosti po zákonu jest zavázán. Podmět berně může, avšak nemusí být spolu plátcem a nositelem daně; neboť

3. plátcem daně jest ten, kdo povinen jest přímo daň platiti, kdežto nositelem daně jest ten, kdo konečně zapravuje daň ze svého příjmu, komu tedy trvale uložena jest za břímě. Mezi plátcem daně a nositelem daně není podstatného rozdílu; při prvním označení vystupuje více hospodářský moment, při druhém více moment právní. Naproti tomu jest podstatný rozdíl mezi plátcem a nositelem daně, ježto při mnohých druzích daní hledí plátce daně uniknouti zapravení daní tím, že je přesunuje na jiné osoby, tak že jsou jen tyto osoby nositeli daní, kdežto plátce daně

vůči státu jeví se být vlastním poplatníkem, avšak zabrániti nemůže, aby se na základě jistých poměrů právních uskutečnil proces přesunutí berní.

4. Způsobilost berní, t. j. poměr příjmů k individuelní vydatnosti jest podstatným momentem, kterého dlužno dbáti při zdanění.

VI. Jednotkou berní jest jednotlivý berní předmět určený podle počtu, míry, váhy atd. Z jednotky berní vybírá se sazba berní, která se označuje jako berní základ, dá-li se jednotka berní vyjádřiti peněžitým obnosem. Z počtu jednotek berních, které jsou v držení určité osoby, a ze sazby připadající na jednotku berní vyměřuje se povinnost berní.

VII. Rozdělení daní.

1. Daně řádné a mimořádné: ony vybírají se pravidelně a stále, tyto určeny jsou k účelům mimořádným jsouce vybírány jen přechodně k úhradě mimořádných potřeb; mimořádné daně jsou výpomocí v nouzi nebo mimořádnými příjmy pro zvláštní potřeby, zvláště pro válku. Takovéto mimořádné daně se již více nepožadují a byly obvyklými jen ve starších dobách. Nedostatek pravidelných daní byl důsledkem hospodářské tísně. Nemůže se tedy nyní vůbec vážně vyskytnouti otázka, zda jsou daně příjmy řádnými či mimořádnými. Povaha daní jako řádných příjmů jest uznána již tím, že daněmi uhražují se řádné, t. j. pravidelně se vracející vydání státní. Naproti tomu může se i dnes vyskytnouti otázka, zda lze daní užiti k úhradě mimořádných potřeb, tedy ku vydání jednou vzcházejícímu. A takovéto mimořádné zdanění lze opět provésti tím způsobem, že se buďto stávající již daně přechodně mimořádným způsobem zvýší, nebo že se nově zavedou zvláštní daně.

2. Přímé a nepřímé daně: Jako daň přímá označuje se ta daň, kterou zaplatí osoba k zaplacení povinná sama a přímo státu, pokud se týká, úřadu, jemuž je vybírání daní svěřeno; nositel daně, plátce daně a ovšem i podmět berní jest v tomto případu tatáž osoba. Nepřímé daně jsou pak ony, které vybírá stát nikoli přímo od toho, koho mají postihnouti, nýbrž od nějaké prostředeční osoby, která pak může daň přesunouti na kohosi jiného, jenž podle úmyslu zákonodárcova jest povinen daň nésti. Nositel daně a plátce jsou tu různé osoby. Pojem »přímý« a »nepřímý« jest zde totožný s pojmem »přímo« a »nepřímo vybíraný« (viz čl. Daně přímé, nepřímé daně).

3. Rozdělení daní přímých: Co do různých pramenů příjmů rozeznává se:

a) daň pozemková, která vyměřuje se z čistého výnosu pozemků a půdy;

b) daň z nájemného neboli domovní, která vyměřuje se z čistého výtěžku realit;

c) daň výdělková, která vyměřuje se z různých podniků živnostenských a výdělkových;

d) daň z příjmů v nejužším slova smyslu, která se vyměřuje z čistých příjmů, pokud příjmy ty nebyly jinde zdaněny v některém druhu daní zmíněných. Daň z příjmů vyskytuje se tudíž pod rozličným označením: jeť daní z odměny, pokud předmětem zdanění jest úplata za služby, jest daní z kapitálu, jestliže podrobuje se dani výnos úrokový z jednotlivých obnosů kapitálových, jest daní osobní, pokud má v této dani podíl míti každý jednotlivec, jest daní progressivní, jestliže se za základ vyměření daně béře tím vyšší sazba procentní, čím vyšší jest příjem.

4. O daních nepřímých viz dotyčný článek.

VIII. Povolení a odepření daní.

Ve státech s representativní ústavou jest nejdůležitějším právem zastupitelstva lidového, že se smí návrh o potřebě státu (etat, budžet) stanoviti jen úmluvou učiněnou mezi zastupitelstvem lidu a vládou a bez jeho přivolení nesmí vláda státní činiti ani vydání ani příjmů. Zastupitelství lidu má tím prostředek k tomu, aby udržovalo netoliko vydání státu a příspěvky k tomu od občanů státních poskytované ve správném poměru k potřebným účelům a ku vydatnosti platební občanů státních, nýbrž aby i všechna odvětví správy státní podrobilo svému přezkoumání. Z pravidla povolují se vydání i příjmy jen na určité finanční periody. Není pochyby o tom, že může zastupitelství lidu odepříti jednotlivá vydání a příjmy, které shledává nepotřebnými a bezúčelnými. Často se mu však přiznává všeobecně právo k odepření daní, zvláště v tom smyslu, že může zastupitelství lidu zamítnouti při úpravě návrhu všechna vydání a příjmy, tedy státní rozpočet. Stává se tak, aby se přimělo ministerstvo k demissi, nesrovnává-li se zastupitelství lidu s vládními jeho zásadami. Než jakkoli se nedá popírati formálné oprávnění ku přivolení neb odepření rozpočtu, jest s druhé strany nepřípustno, aby parlament překážel státu v jeho právních závazcích, které může splniti jen ze příjmů státních, a nečinil mu splnění jich nemožným, ježto by tím bytí státu otřeseno bylo. Naproti tomu nelze upříti, že zastupitelství lidu může ku prostředku tomu sáhnouti teprve tehdy, aby se odepřením daní zamezilo porušení ústavy se strany vlády.

Povinnost branná.

I. Historický přehled.

Povinnost branná postihuje (téměř ve všech státech) všechny občany státní a v povinnosti té zračí se nejzřejměji a specielně nerozlučný svazek, kterým jednotlivci připoutáni jsou ke státu svému, v němž dopřáno jim pod ochranou jeho vyvíjeti hospodářský i právní život svůj. Povinnost branná v nynější způsobě své jest důsledkem všeobecného zbrojení většiny států evropských a má za účel přivésti moc válečnou na stejný stupeň s ostatními velmocemi.

Vznik povinnosti branné hledati sluší v soustavě lenní a allodiální. Každý občan svobodný u národů germánských, zabravších území nynějšího Německa, Francie a Rakouska, obdržel jistou část půdy zvanou allodium (allod) a vlastnictví tohoto pozemku opravňovalo jej též ku nosení zbraně; bylo to spíše čestným právem vyznamenávajícím všechny svobodné občany; nesvobodné osoby byly připuštěny jen výjimečně a v postavení podřízeném ku podnikům válečným. Prvotní tento poměr změnil se za válek s Římany. Většina národů podrobena a jen nepatrná část velmožů stala se důstojníky vojska římského. Avšak i v jiném směru způsoben obrat v dosavadní soustavě branné. Bylť statek allodní pravidelně tak skrovný, že stačil sotva k obživě rodiny; i obraceli se občané takoví na zámožnější šlechtice slibujíce jim služby své zvláště ve válce a na honbě a za to se jim propůjčovala v užívání — v léno — část pozemků. Pán lenní byl pak přímo vázán povinností brannou a lenníci jeho tvořili družinu válečnou. Pozdější války najmě křížové výpravy měly za následek, že války súčastniti se mohly opět i stavy nižší jako samostatní válečníci; avšak dlouhotrvajícími válkami vedenými daleko za hranicemi rodné země řídlo vojsko, anať povinnost branná v této způsobě znamenala namnoze zkázu

celé rodiny. I shledáváme v pozdním středověku u předních států soustavu žoldáckou, vojsko vydržované panovníky za stálý plat — žold. A na vydržování tohoto vojska musil každý občan platiti jisté dávky, které v různých způsobách a při různých příležitostech byly ukládány a vymáhány. Obrovské náklady na tlupy námezdné a rozervanost a zlořády, které bujely přímo po rozpuštění vojska takového, vyvolaly potřebu stálého vojska, kteréžto zřízení udrželo se až do doby nejnovější. V Rakousku došlo k úpravě povinnosti branné po osudné válce německo-rakouské r. 1866. Dne 5. prosince 1868 č. 151 ř. z. vešel v platnost zákon o všeobecné povinnosti, který částečně změněn byl zákonem ze dne 2. října 1882 č. 153 ř. z. Zákonem ze dne 11. dubna 1889 č. 41 ř. z. zrušeny oba řečené zákony a platnosti nabyl nynější branný zákon.

II. Obsah a trvání povinnosti branné.

Soustava branná mocnářství rakousko-uherského zakládá se na branném zákonu z r. 1889, jehož podstatná ustanovení jsou pro obě části říše stejná. Povinnost branná jest všeobecnou a musí býti vykonána osobně od každého občana státního zbraně schopného (§ 1 cit. zák.).

1. Branná moc skládá se z vojska (stálého), válečného námořnictva, obrany zemské (zeměbrany) a domobrany. (Viz tyto články.)

2. Povinnost služební t. j. povinnost sloužiti ve vojsku, námořnictvu atd. trvá (§ 8 cit. zák.):

A. ve vojsku:

a) tři roky ve vojsku řadovém (linii) a 7 let v záloze;

b) 10 let v náhradní záloze pro ty, kdož do náhradní zálohy přímo byli vřaděni. Náhradní záložníci povoláni jsou k aktivní službě na 8 neděl ku výcviku a po 13 dnech na polní cvičení;

B. ve válečném námořnictvu trvá služební povinnost 4 roky v řadovém vojsku, 5 let v záloze a 3 roky v mořebraně;

C. v obraně zemské (zeměbraně), pokud se týká, v její náhradní záloze:

a) dva roky pro ty, kdož vykonavše služební povinnost ve vojsku přeloženi byli do zeměbrany;

b) 12 let pro ty, kdož byli do zeměbrany přímo vřaděni, z čehož připadají 2 léta na službu aktivní.

Všechny osoby odvedené od 1. ledna do 1. října kteréhokoli roku zařadí se 1. říjnem roku odvodního t. j. přijmou se ve svazek vojska (válečného námořnictva), pokud se týká, zeměbrany. Osoby odvedené od 1. října do 31. prosince, dále osoby dobrovolně se hlásící a stavící se mimo třídu věkovou a pořadí losu (§§ 44, 45, 47 a 49 zák. br.) zařadí se dnem odvodu. V případu mobilisace dojíti může ku všeobecnému zařadění k rozkazu Jeho Veličenstva i před 1. říjnem. Služební čas počíná dnem zařadění a končí 31. prosince toho roku, ve kterém pominul dotyčný služební poměr (ve vojsku řadovém, v záloze atd.).

D. Služební povinnost v domobraně počíná dokonaným 19. rokem věku a končí 42. rokem (zák. ze dne 6. června 1886 č. 90 ř. z.). Ti, kdož před početím povinnosti domobranecké (před 19. rokem svého věku) do vojska vstoupili, náležejí po odbyté 12tileté službě ve vojsku (v zeměbraně) ještě 10 let k domobraně. Důstojníci (úředníci vojenští) na odpočinku (mimo službu) patří k domobraně až do 60. roku svého věku. Zřízence četnictva,

stráže finanční a státních hvozdů přidržeti jest ku povinnosti domobranecké dle případné potřeby.

3. Povinnost konati cvičení ve zbrani: Osoby vřaděné do zálohy nebo do náhradní zálohy vojska povinny jsou ku 3 cvičením ve zbrani, které trvá povždy nejdéle 4 neděle (§ 54 bran. zák.). Pravidelně trvají tato cvičení každého druhého roku po 13 dní. Zeměbranci a to osoby přímo do zeměbrany zařaděné povinny jsou ku cvičením ve zbrani úhrnnou dobou 20 neděl, osoby zařaděné ze zálohy vojska povolávají se k těmto cvičením celkem nejvýše na 4 neděle (§ 4 zák. ze dne 25. prosince 1893 č. 200 ř. z.). Domobranci nejsou povinni ke cvičením ve zbrani.

Pořadí, ve kterém má býti kdo vřaděn do vojska (zeměbrany), určuje se losováním, které vykonává se u příslušného úřadu politického a při tom vytáhne si každý povolanec náležející do prvé třídy věkové sám číslo losu.

4. Výjimky z povinnosti odvodní a výhody ve příčině povinnosti branné:

a) Kandidáti stavu duchovního každé církve a společnosti náboženské zákonem uznané, kteří jako takoví již assentováni byli, mohou k žádosti své býti zařaděni do náhradní reservy. Aby pak pokračovati mohli ve studiích theologických, jsou sproštěni každé povinnosti vojenské (vojenského výcviku, cvičení ve zbrani atd.) jak v míru, tak i ve válce. Totéž platí i o těch, kdož v době svého zařadění do vojska (t. j. 1. října kteréhokoli roku) zahajují studia theologická nebo jsou novici v řádu duchovním. Konečně požívají výhody uvedené ti, kdož po službě presenční nastupují studia bohoslovecká nebo v nich pokračují a skutečně hodlají se věnovati stavu duchovnímu (§ 45 prov. předp. k zákonu bran.). Kněží vysvěcení a správcové duší mohou býti v případu mobilisace povoláni k duchovní správě vojenské, pokud ovšem trvá jinak jejich branná povinnost (§§ 31 a 49 zák. bran.).

Vzdá-li se kdo před vyšším svěcením z kteréhokoli důvodu stavu duchovního, jakož i kandidáti stavu duchovního, kteří by neobdrželi úřadu duchovního do lhůty ministerstvem stanovené, vyloučí se z náhradní zálohy a přidržáni jsou k aktivní službě dle svého čísla losu. Zůstanou-li však osoby naznačené v náhradní záloze, musí se výcviku vojenskému vždy podrobiti; právo na jednoroční službu vojenskou zůstává jim vždy vyhrazeno.

Co do povinnosti domobranecké nařizuje čl. 78 min. nař. ze dne 19. ledna 1887 č. 5 ř. z., že vysvěcení katoličtí kněží a kněží ustanovení za správce duší kteréhokoli vyznání státem uznaného vykonávají svoji povinnost domobraneckou jen ve svém povolání a dle potřeby jako polní kaplani (tedy nikdy se zbraní v rukou).

b) Podučitelové a učitelové obecných škol národních, měšťanských a ústavů učitelských, jakož i při veřejných ústavech hluchoněmých, slepců, blbců a opatroven mají býti vřaděni do náhradní zálohy — vykonávají-li skutečně v čas odvodu úřad učitelský — a mají býti přidržáni k vojenskému výcviku v době nejpříhodnější pro jich povolání. Výhody této pozbývají osoby zmíněné, jakmile vzdají se povolání učitelského (§§ 50 a 51 prov. předp. k zák. br.). Čekatelé úřadu učitelského mohou býti dovoleni až do ukončení studií svých, jsou-li v posledním ročníku ústavu učitelského 1. března toho roku, kdy mají se stavěti k odvodu.

c) Do náhradní zálohy mohou býti dále vřaděni:

aa) držitelé usedlostí náležejících k hospodářstvím zemědělským, jestliže usedlostí těch pooědili (po svých příbuzných nebo po cizích osobách);

bb) obstarávají-li hospodářství sami a stačí-li výnos usedlostí k samostatnému vydržování rodiny pětičlenné, nesmí však výnos ten převyšovati čtvernásobný výtěžek potřebný ku obživě rodiny (§ 53 prov. předp. k zák. bran.). Poměr tento dlužno každoročně v červnu dolíčiti.

d) Výhody poskytované z ohledů rodinných. Z ohledů rodinných může býti zařaděn do náhradní zálohy k žádosti své rodiny:

aa) jediný syn otce ku výdělku neschopného nebo ovdovdělé matky, pokud se týká, jediný zeť;

bb) po smrti otcově jediný vnuk děda k výdělku neschopného nebo ovdovělé báby, nemají-li již syna jiného;

cc) jediný bratr nebo nevlastní bratr zcela osiřelých sourozenců, jakož i jediný nevlastní bratr sourozenců nemajících otce. Nárok na výhodu tuto má však branec ten jenom potud, pokud skutečně plní povinnost vůči osobám svrchu naznačeným;

dd) nemanželský syn, na jehož osvobození závisí obživa jeho matky;

ee) ten, jehož bratr nebo švagr (pokud se týká bratři neb švagři) konají služební povinnost ve vojsku řadovém nebo v zeměbraně, jestliže obstarává výživu osob svrchu vypočtených;

ff) branec, jehož bratři nedosáhli 18. roku svého věku, nebo jsou nezpůsobilými k výdělku pro nezhojitelné vady tělesné nebo duševní (§ 55 prov. předp. k zák. bran.). Žádosti o naznačené výhody dlužno podati cestou příslušného politického úřadu před hlavním odvodem.

5. Sproštění od služby vojenské v případu mobilisace. Úředníci státu, císařských statků, veřejných fondů, zastupitelstev zemských a okresních a obcí pověřených správou politickou, pokud se pro tato místa vyžaduje průkaz o studiích právních a státovědeckých, dále professoři a učitelé na veřejných vyučovacích ústavech nebo na ústavech vyučovacích právem veřejnosti obdařených mohou býti v případu války k návrhu odborového ministra ponecháni v úřadu svém nezbytným počtem. Totéž platí o zřízencích při službě poštovní, telegrafní, železniční a paroplavební.

III. Branná povinnost cizinců a přistěhovalců.

Přistěhuje-li se kdo ve věku žádaném pro povinnost brannou z cizího státu do našeho mocnářství a nabude státního občanství v kterékoli polovině říše, musí splniti brannou povinnost podle svého věku bez rozdílu, zda snad dostál povinnosti branné v dřívější domovině. Podléhají tedy přistěhovalci pravidelné povinnosti branné (§ 10 prov. předp. k zák. bran.). Cizinci přijatí s přivolením Jeho Veličenstva do vojska (válečného námořnictva) povinni jsou ku pravidelné službě řadové (§ 22 bran. zák.).

IV. Prodloužení aktivní služby vojenské.

Chovanci vojenských ústavů vzdělávacích mají za každý rok ztrávený na tomto ústavě požívajíce zcela bezplatného erárního nebo nadačního místa sloužiti 1 rok, za každý ztrávený na polobezplatném takovém místě půl roku přes zákonnou praesenční službu, avšak v prvním případu nesmí povinnost služební činiti úhrnem více než 10 let, v případě druhém více než 7 let. Chovanci za plat mají za celý čas v takovém ústavu ztrávený sloužiti aktivně jeden rok nad zákonnou službu praesenční.

Povinnost služební prodlužuje se z trestu těm, kdož unikli před odvodem (§§ 44 a 45 zák. bran.), dále těm, kdož hledí lstí ujíti zákonné povinnosti služební (§ 47 zák. bran.), těm, kdož sami se zmrzačili (§ 49 bran. zák.), deserterům (§ 51) a konečně těm osobám, které v době služby praesenční odsouzeny byly trestním soudem civilním nebo vojenským pro zločin, a vazba trestní trvala více než 3 měsíce (§ 51).

V. Sluší ještě dodati, že ku přijetí do vojska nebo zeměbrany žádá se státní občanství v jedné z obou polovicí říše (do zeměbrany žádá se příslušnost v dotyčné polovici, ježto každá polovice má svoji zvláštní zeměbranu), dále potřební duševní a tělesné způsobilosti (jistá výška těla) a konečně stáří aspoň 17 let.

Roční kontingent branců potřebný k udržení vojska a válečného námořnictva činí 103.100 mužů. (Viz čl. Dobrovolníci jednoroční, Domobrana, Loďstvo a námořnictvo válečné, Obrana zemská, Odvod vojenský a roční kontingent nováčků a Vojsko.)

Povinnosti úřední viz Úředníci státní.

Povinnosti vedlejší jsou plnění, jež věřitel mimo hlavní předmět své pohledávky od svého dlužníka požadovati může (§ 912 o. o. z.); sem náleží: přírůstek a plody věci, úroky, náhrada způsobené škody, ať již se jedná o újmu skutečně doznanou aneb jen o ušlý zisk, dále úroky z prodlení, smluvená pokuta, útraty soudní; konečně sem patří, jak § 912 o. o. z. uvádí, vše to, co druhému na tom záleží, že závazek řádně splněn nebyl, tudíž náhrada porušeného zájmu, který měla jedna strana na splnění závazku (interesse; id, quod interest), při čemž se však předpokládá, že zájem, který věřitel měl na splnění závazku, byl zájmem hospodářským t. j. takovým, k němuž se pojí majetkoprávní následky, jichž soudně lze se domáhati a k jichž plnění dlužník může býti odsouzen. § 913 o. o. z. ustanovuje, že právo čistě osobní žádného nároku na vedlejší povinnosti oprávněnému neposkytuje; může však býti nárok tento odvozen z povahy a ustanovení smlouvy a z práva na náhradu škody. Není o tom žádné pochybnosti, že i následkem práva osobního lze vedlejší povinnosti požadovati, když byly umluveny neb když tak zákon výslovně ustanovuje. Zbývá ještě otázka, lze-li vedlejší povinnosti, když již o obligaci hlavní pravoplatně bylo rozhodnuto, samostatně k platnosti přivésti, pokud se týče zažalovati. Rozh. ze dne 1. června 1880 č. 6121, sb. 7996 a ze dne 4. května 1876 č. 788, sb. 6130 odpovídají záporně k této otázce a to právem, poněvadž vedlejší povinnosti souvisí s věcí hlavní a to často tak, že jich ani odděliti nelze. Je tudíž povinností věřitele, když k platnosti přivádí obligaci hlavní, určiti a domáhati se i povinností vedlejších, ježto jinak sluší právem za to míti, že vzdává se mlčky povinností vedlejších, požaduje jen plnění věci hlavní.

Povinnost k ohlašování viz Ohlašování.

Povinnost svědecká viz Svědci.

Povinnost školní viz Návštěva školy.

Povodně.

I. Bezpečnostní opatření.

Tato vztahují se jednak na pravidla k ochraně osob a vlastnictví při hrozící povodni, jednak na ona zařízení záchranná, jimiž rychle odpomoci se má nastalé povodni.

1. Starší předpisy vykazují celou řadu takových bezpečnostních opatření; tak stanoví policejní řád ze dne 23. listopadu 1789 toto: Jakmile vystoupí řeky, potoky atd., jest míti péči o zachování mostů a stezek, dále jest zastaviti jezdce a chůzi na nebezpečných místech, obyvatele pobřežní vyzvati sluší, aby za noci bděli, a pečovati jest o to, aby při rostoucím nebezpečí lid bydlící v krajinách nízko položených, zvláště nemocní, chorobní a dítky, jakož i tažný a dojný dobytek dopraven byl na místa bezpečná. Zaplavena-li pak skutečně krajina, postarati jest se o komunikaci, aby poskytnouti bylo lze ohroženým osobám potravy a v nouzi všeliké pomoci. Ostatně rozhodnou jest v této příčině poloha místa a okolnosti, a jen na tom záleží, by opatření potřebná učiněna byla v čas. Strhne li se v pohoří trvalý liják nebo nenadálá průtrž mračen, zpraviti jest o tom jízdnými posly osady níže ležící; místní představenstvo ohrožených krajin má zaraziti koly nebo znameními na domech vyznačiti výšku, až kam vlny obyčejně stoupnou, aby každý bezpečen býti mohl při nastalém nebezpečí (nař. v Čechách ze dne 24. ledna 1797). Na základě dek. dv. kanc. ze dne 20. února 1823 č. 4891 byly stávající předpisy o čistění zatopených bytů s některými změnami obnoveny. Aby se povodním předešlo, bylo nakázáno úřadům četnými staršími předpisy čistění řečišť a struh, upevňování břehů sázením vrb a jinakého stromoví.

2. Bezpečnostní opatření doby novější:

a) Jakmile udála se nějaká živelní pohroma, s níž spojena jest povodeň pro krajiny nízko ležící, a okresní hejtmanství nabyla o tom zprávy, mají vyrozuměti o tom neprodleně jak dotyčná sousední okresní hejtmanství, tak i obecní představené ohrožených osad vlastního obvodu správního a naříditi pro vlastní obvod správní opatření vhodná k odvrácení škody. Opatření nutně učiněná vzhledem k nějaké takové události jest zároveň telegraficky oznámiti praesidiu místodržitelství (výn. česk. místodrž. ze dne 20. října 1875 č. 4157 pr.).

b) Na venkově má četnictvo hlavně usilovati při hrozícím nebezpečí povodně o to, aby stala se potřebná bezpečnostní opatření. Tato záležejí v tom, aby v době, kdy řeky a potoky počínají neobyčejně stoupati, co nejlépe opatřeny byly mosty, stezky a jinaké komunikační prostředky, aby schody, čluny, loďky byly pohotově a k jich řízení určeni byli zkušení plavci, dále aby zabráněno bylo jezdění nebo brodění (přecházení) vodou vztýčením zvláštních výstražných znamení nebo zřízením stráže a aby lid vyzván byl v noci bdíti. Posléze má hleděti četnictvo k tomu, aby hráze byly neustále v dobrém stavu udržovány. Přibývá-li nebezpečí povodně, poskytnouti dlužno ohroženým přístřeší na bezpečných místech. Zatopeno-li nějaké místo nebo nějaká krajina, dlužno patřičně postarati se o spojení se sousedními osadami. Taktéž sluší ostříhati mlýnů a vodních staveb tak, aby v podobných případech — pokud možno — za vedení technických orgánů, otevřením stavidel umožněn byl potřebný odtok vody. Dbáti jest o to, aby přecházelo se přes kry ledové jen na místě úřadem komisionelně vyšetřeném a stanoveném (nař. min. pro zem. obr. ze dne 26. února 1876 § 102).

c) Místními nařízeními byla vydána zvláště pro města ležící na větších proudech nebo řekách opatření, jichž dlužno šetřiti před povodní, za jejího trvání a po povodni a to:

α) Před povodní ohlásiti jest hrozící nebezpečí střelbou z děl; dále zříditi se mají družstva povodňová ze členů obecního zastupitelstva, městského úřednictva a lékařů; záchranné čluny a lodníky chovati jest pohotově na ohrožených místech; kde stává zeměpanský úřad policejní, tam přidržeti jest i orgány policejní ku pracím záchranným. Nemocní a chorobní mají býti v čas z přízemí vzdáleni, při naléhavém nebezpečí však i všichni ostatní obyvatelé přízemí neprodleně mají býti vystěhováni. Vlastníci domů mají míti pohotově prkna a koly potřebné k udržení spojení v domě i mimo dům, při větších budovách však kromě toho i loď nebo člun; všichni obyvatelé mají se při blížícím se nebezpečí pukání ledu opatřiti potřebnou výživou aspoň na několik dní Lodníci povolaní ke službě musí v čas býti pohotově.

β) Za trvání povodně: Jakmile nastane povodeň, jest pokud možná o to pečovati, aby předem zachráněni a v bezpečí dopraveni byli lidé zůstavší ještě v přízemí neuposlechnuvše dřívějších opatření, aby byl neprodleně vyveden dobytek ze stájů do jiných místností, aby byla bez průtahu upravena a udržena komunikace jak na ulicích, tak i uvnitř domů; dále aby byly nuzným poskytnuty nezbytné potřeby a nemocným aby lékařské pomoci se dostalo, aby konečně potřebná opatření se stala pro ten případ, že by za trvání povodně nebezpečným bylo další obývání budov; přihodí-li se nějaká nehoda, nutno ji co nejrychleji oznámiti příslušnému členu komise.

γ) Po povodni jest bdíti nad tím, aby se provedlo vysušení zaplavených příbytků vytápěním jich a aby zamezilo se stěhování do nich pokud mokry jsou, jakož i použití chlévů před náležitým vyčistěním, prodej zkažených potravin a nepotřebného krmiva aby byl pilně střežen a odstraněn a aby konečně byla vyklizena voda vniknuvší do sklepů a přízemí s použitím pump.

II. Právo vodní.

Vodní zákony vztahují se jednak ku zamezení povodní a zaplavení cizích pozemků, jednak ku vzájemné pomoci; tak zvláště nesmí se použitím vody se strany soukromého vlastníka provésti znečistění vody na úkor práv cizích, podobně zpáteční zdýmání vody a zatopení nebo zbahnění cizích pozemků (3 odst. § 10 říš. zák. vod.). Závěrek § 10 zapovídá jakékoli použití vody, kteréž cizí pozemky ohrožuje zaplavením nebo zanesením. Třeba-li učiniti rychlá opatření k okamžitému zabránění velkého nebezpečí následkem průtrže břehů nebo hrází, mají sousední obce ohroženého místa žádoucí pomoc poskytnouti za přiměřenou náhradu a sice k žádosti politického úřadu nebo — není-li tohoto v místě nebezpečí — ku žádosti představeného ohroženého okresu obcí (§ 50 zák. vod.). Za účelem výpomoci lze žádati, jak za dělníky, tak i za přidání potřebných nástrojů a dopravních prostředků. Ku výpomoci přísluší i dodávka materiálu okamžitě potřebného k ochraně břehů a hrází (kamene, písku, hlíny, drnu; dříví, košatin), kterýž sbírá se při hrozícím nebezpečí všude, kde nejprve jest po ruce. »Sousedními obcemi« jsou i obce neležící v obvodu inundačním; předpis § 50 ukládá vlastně povinnost všem lidem uloženou. Jak »přiměřená náhrada« dáti se má za takové služby, lze stanoviti jen od případu ku případu; zpravidla poskytne se náhrada na hotových penězích, zřídka v naturaliích. Vodní zákon nařizuje však, že náhrada poskytnouti se má jen tehdy, když výslovně za ni jest žádáno. Co do výše náhrady záleží předem na dohodnutí súčastněných obcí, které mohou výši

tu samy stanoviti smírnou cestou a i rozvržení na více obcí, které pomoci se dovolávaly. Nesjednotí-li se obce u věci té, má politický úřad určiti výši této náhrady a i rozvržení »dle peněžité hodnoty«, tedy číselně.

Mají-li se ochranné stavby k okamžitému zamezení velkého nebezpečí obecním představenstvem dle § 50 povolené jako trvalé stavby ponechati, vymoci sluší k tomu dodatečně povolení politického úřadu dle § 41 (rozh. min. orby ze dne 18. září 1878). Náhrada se neposkytuje za poškození cizího vlastnictví následkem opatření provedených k odvrácení nebezpečí povodně, jestliže vlastník sám k opatřením těm podnět dal vlastní vinou, ku př. vadným opatrováním připevněných lodí (rozh. min. vnitra ze dne 28. ledna 1872 č. 14.516). Politický úřad rozhoduje o naléhavosti pomoci, a rozkazů jeho nutno ihned uposlechnouti.

III. Řády stavební.

V obvodu inundačním a ve vlhké půdě nesmí se v přízemí zřizovati ani byty ani dílny. Chrámy, školy a jiné veřejné budovy musí se zpravidla stavěti vždy mimo obvod inundační. Vůbec odepříti jest povolení ku vystavení nových obydlí tam, kde ohroženo jest místo stavební zatopením.

Povolení k obývání je povolení udělené úřadem stavebním k užívání (obývání) budovy nově zřízené nebo podstatně přeměněné. Dosažení takového povolení je podmínkou pro skutečné užívání stavby a má za účel zjistiti, zda bylo jednak dle schválených stavebních plánů stavěno, jednak zda vyhověno bylo požadavkům zdravotní policie, zejména zda stavba je dostatečně vyschlou a zdraví neškodnou. Stanovisko policie požární se při udělování povolení k obývání neuvažuje (rozh. spr. s. dv. ze dne 5. dubna 1889 č. 1020, sb. »Budw. č. 4625). Udělení povolení k obývání nezávisí na ukončení vnitřních zařízení a okras, nýbrž zkoumá se jedině vlastní stav stavební. Povolení se udělí na základě nálezu místní komise stavebním úřadem odbývané, ke které přibrán buď lékař ve veřejné službě stojící (schvalovací [kolaudační] komise). Jednotlivé řády stavební (český a dolnorakouský) určují, že komise během 8 dnů po učiněném oznámení odbývána býti má a že vyřízení v dalších 8 dnech státi se musí. K žádosti o udělení povolení k obývání připojen buď úplně opravený stavební plán. Pravoplatným udělením povolení k obývání nenabývá se vždy právo stavby také skutečně užívati. Neodpovídá-li totiž schválená místnost zákonným předpisům stavebním, lze právní následky, které takové vady v zápětí mají, bez ohledu na udělené povolení k platnosti přivésti a způsobiti dodatečný zákaz místnosti schválené užívati (rozh. spr. s. dv. ze dne 21. října 1887 č. 2827, sb. »Budw.« č. 3718, ze dne 16. ledna 1879 č. 2088/78, sb. »Budw.« č. 399).

Jest se ještě zmíniti o tom, že dle nař. min. fin. ze dne 1. prosince 1880 č. 440 třeba i k žádostem, jimiž se kdo domáhá osvobození nově postavených domů od daně, připojiti povolení k obývání.

Právo trestní.

Dle § 386 tr. z. dopouští se přestupku ten, kdo ve městech nebo kdekoliv tam, kde je to předepsáno, nově vystavěný dům nebo sklepení obývá neb jiným k obývání přenechává, aniž by k tomu povolení od vrchnosti po předchozím šetření obdržel. Přestupek ten tresce se vězením od 3 dnů do 1 měsíce nebo pokutou v obnosu pololetního nájemného.

Osnova nového trestního zákona ustanovuje v § 472 č. 2: Vazbou nebo pokutou do 300 zl. potrestán bude ten, kdo nešetří nařízení

nebo jedná proti rozkazům úřadem bezpečnostním vydaným, z ohledů zdravotních ohledně obývání budov neb jich částí.

Povolení k sňatku viz Manželství.

Povolení k stavbě.

I. Pojem.

Povolení ku stavbě jest poslední povolení příslušného úřadu stavebního ku předsevzetí zamyšlené stavby za současného schválení předložených plánů, dle nichž stavěti se má. Povolení toho je potřeba:

1. ku předsevzetí novostavby, přístavby nebo přestavby;

2. ku zřízení ohrad proti silnici neb ulici, jakož i ku předsevzetí podstatných oprav neb změn na stávajících již budovách. Nepatrnější změny stačí oznámiti úřadu stavebnímu. K podstatným změnám náleží dle stavebních řádů pro jednotlivé země a města platných, takové změny, jež slouží k zachování byť i jen hlavních částí budovy, aneb jimiž se vnější rozměry a průčelí domu mění, podobně i změny, jež vliv nějaký jeví na pevnost a ohnivzdornost budovy neb v ohledu zdravotním, posléz všecky změny, jimiž práva budov sousedních jsou dotknuta.

3. Pro budovy dvorní, státní a obecní, podobně i pro budovy veřejné, bohoslužbě věnované, obsahují různé řády stavební ustanovení výminečná, pokud jde o povolení k stavbě a jednání komisionelní, jež v té příčině sluší zavésti (viz § 29 dolnorak. stav. ř. a § 24 stav. ř. pro Prahu a předměstí). Před žádostí o povolení k stavbě sluší předsevzíti úřední šetření, by se zjistila čára stavební a úroveň.

II. Příslušnost.

Povolení udílí v I. instanci obecní představený, pokud se týče obecní představenstvo, v městech s vlastním statutem magistrát, pokud se týče městská rada (viz Úřady stavební).

III. Žádosti o udělení povolení k stavbě.

Žádost o povolení k stavbě podepsaná tím, kdo se o povolení uchází, který zároveň předložiti musí stavební plány dvojmo vyhotovené a stavitelem, stavebníkem a zhotovitelem plánu podepsané, podána buď u úřadu stavebního. Jedná-li zástupce, budiž vykázána jeho plná moc, a jde-li o osoby nesvéprávné, zmocnění jich zákonných zástupců (viz čl. Plány stavební).

IV. Jednání komisionelní.

Toto položeno buď na krátkou dobu po podané žádosti a buďtež k němu pozváni: stavebník, stavitel a sousedé. Přibrati pak k němu sluší kromě ředitele komise nestranného znalce neb technický orgán obecní — pokud arciť obec má vlastní úřad stavební — po případě i zástupce obecního zastupitelstva a když toho třeba, i orgán zdravotní. Doručení stane se do rukou účastníků neb snad ustanoveného správce a obsahuje pohrůžku, že v případě nedostavení se rozhodne se o povolení k stavbě bez ohledu na námitky osoby řádně k jednání pozvané. Ohledání děje se na místě samém, jednání může však i v místnosti úřední býti odbýváno. Předmětem jednání je zkoumání plánů a zamýšlené stavby se stanoviska technického a veřejného, najmě zdravotního, a jde-li o provozovárnu, jež dle živnostenského řádu musí býti teprve schválena, buďtež šetření živnost. řádem předepsaná spojená s jednáním úřadu stavebního. V takovém případě nesmí pak povolení ke stavbě býti dříve uděleno, pokud nebylo pravoplatně rozhodnuto o přípustnosti této provozovárny dle řádu živnostenského (rozh. spr. dv. ze dne 25. září 1879 č. 1564 časop. »Jur. Bl.«

č. 99). Na základě protokolu vydá se písemné povolení k stavbě a plán opatří se schvalovací doložkou. Pokud nenabylo povolení toto moci práva, nesmí se počíti se stavbou; jen když se při jednání nevyskytne žádná závada ani ve směru soukromoprávním, lze již dříve jednotlivé práce přípravné připustiti. Odkáže-li úřad stavební spor v jednání se vyskytnuvší na pořad práva, nemůže zároveň snad určiti úlohy stran pro spor civilní (rozh. spr. s. dv. ze dne 20. února 1880 č. 329 časop. »Jur. Blätter« č. 135) neb o tom se vysloviti, jakou měrou soukromá práva sousedů zamýšlenou stavbou jsou dotknuta (rozh. spr. s. dv. ze dne 19. října 1881 č. 1384 časop. »Jur. Bl.« č. 133).

V. Účinek povolení k stavbě.

Povolení k stavbě oprávňuje stavebníka k stavbě v mezích uděleného povolení a na základě schválených plánů; odchýlka od nich je dovolena, jde-li pouze o nepodstatné změny, které stačí oznámiti; jde-li však o změny podstatné, dlužno předložiti nové plány za příčinou opětného schválení. Dodatečné povolení ku změně plánu původně schváleného lze uděliti jen po předchozím jednání stavebním řádem předepsaném (rozh. spr. s. dv. ze doe 3. prosince 1879 č. 2283, časop. »Jur. Bl.« č. 136). Dané povolení pozbývá však platnosti, nebylo-li počato se stavbou během dvou, na vesnici i tří let, počítaných ode dne doručení povolení; ovšem k žádosti lze lhůtu prodloužiti aneb o obnovení zažádati. Byla-li pojata do povolení k stavbě podmínka povahou svou soukromoprávní stává se tím veřejným závazkem, jenž víže i právní nástupce stavebníkovy (rozh. spr. s. dv. ze dne 3. dubna 1891 č. 5859 »Centralbl. f. jur.-Pr.«).

VI. Opravné prostředky proti rozhodnutí ohledně povolení k stavbě.

Bylo-li povolení k stavbě odepřeno, přísluší ucházeči stížnost, kterou podati sluší u stavebního úřadu I. stolice (viz čl. Úřady stavební a Sousedé).

VII. Praxe správního soudního dvoru:

1. Námitky soukromoprávní: Úřad stavební nesmí ignorovati soukromoprávní námitky souseda, jež se mu zdají býti nezávažny (rozh. ze dne 3. prosince 1881 č. 2283, č. 129). Námitka souseda, že by zamýšlenou stavbou bylo odňato domu jeho světlo a vzduch, jest námitkou soukromoprávní a budiž odkázána na pořad práva (rozh. ze dne 8. února 1883 č. 184, časop. »Jur. Bl.« č. 132). Avšak o takovémto porušení práv sousedů lze mluviti jen tehdá, když bylo způsobeno překročením pravidelné výše domu stav. řádem předepsané (rozh. ze dne 30. dubna 1891 č. 5925, Centralblatt f. jur. Pr. z r. 1893). Čtyřpatrovou novostavbu lze povoliti, když je tu bez odporu v takovém případě žádaná šířka silnice (rozh. ze dne 27. ledna 1891, č. 5692 Gentralbl. f. jur.-Pr. z r. 1893).

2. Zájmy veřejné: Povolení k stavbě třeba, i když úředně bylo nařízeno nemovitost zahraditi neb ohrady proti silnici zříditi; byly-li tyto zřízeny bez povolení a byla-li stavební čára překročena, buďtež sbourány (rozh. ze dne 25. listopadu 1891 č. 6267 a ze dne 8. ledna 1891, č. 5659 Centralbl. f. jur. Pr. z r. 1893). Rozhodnutí o tom, zda je žádoucno vzhledem k veřejným poměrům dopravním stavbu nějakou zakázati, aneb zda živnostenské zařízení je přípustno se stanoviska zdravotní a stavební policie, jest ponecháno volnému uvážení úřadů správních (rozh. ze dne 30. června 1882 č. 1530, časop. »Jur. Bl.« č. 102 a ze dne 10. ledna 1880 č. 21 časop. »Jur. Bl.» č. 861).

Pozdvižení a vzbouření (§§ 68—75 tr. z.).

I. Zločinu pozdvižení se dopouští, kdo se s úmyslem vrchnosti činiti odpor přidruží buď hned s počátku nebo teprve později ku srocení t. j. k shromáždění více osob na úmluvě založeném (rozh. ze dne 20. ledna 1853, sb. »Gl.« I., č. 244); výrazem více osob dlužno rozuměti značnější počet lidí, jakého jest asi dle obyčejného způsobu mluvy třeba k utvoření tlupy. Předmětem tohoto zločinu, jenž jest dokonán již pouhým srocením, ačkoli nevylučuje užití násilí až do jistého určitého stupně, jest vrchnosť (die Obrigkeit) t. j. osoby v § 68 odst. 2. tr. z. a v pozdějších zákonech uvedené, pokud plní právě nějaký rozkaz úřední nebo konají svůj úřad nebo službu. Jsou to dle § 68, 2. odst.: úředník, poslanec, zřízenec nebo sluha státního nebo obecního úřadu, civilní, finanční nebo vojenská stráž, četníci, příslušným zeměpanským úřadem, pod přísahu vzatí úředníci a hlídači lesní, byť i byli ve službách soukromých a konečně osoby zřízené k dohledu na státní nebo soukromé železné dráhy nebo k ochraně nebo provozování státního telegrafu. K těmto osobám druží se dle pozdějších zákonů dále notáři, pokud úřadují jako soudní komisaři (§ 193 not. ř. ze dne 21. května 1855, č. 94 ř. z.), pod přísahu vzatý služební personál k ochraně myslivosti a polí (§ 3 min. nař. ze dne 2. ledna 1854 č. 4 ř. z. a §§ 9 a 10 min. nař. ze dne 30. ledna 1860, č. 28 ř. z.), osoby zřízené na základě zemských zákonů k ochraně jednotlivých odvětví zemědělských jako hospodářství polního, lesnictví, hornictví, myslivosti, rybářství nebo jiných vodních oprávnění (dozorci, hlídači a j.), avšak jen, byly-li okresním hejtmanstvím ve svém úřadě potvrzeny a vzaty pod přísahu a jen potud, pokud jde o služební jich úkon a pokud měly při něm předepsaný služební šat aneb odznak (zák. ze dne 16. června 1872, č. 84 ř. z., §§ 1, 2), nájemci mýt a jejich zřízenci plnou mocí opatření vzhledem k vybírání najatého mýta (§ 27 zák. ze dne 26. srpna 1891 č. 140 ř. z.). Zda osoba vrchnostenská k dotyčnému úřednímu výkonu v konkretním případě byla oprávněna, jest nerozhodno; stačí, že za jistých podmínek k předsevzetí tohoto činu jest oprávněna; zda podmínky ty tu jsou, má toliko ona sama posuzovati (roz. ze dne 31. října 1850, sb. »Gl.«, I., č. 1.). Trest vyměřují §§ 70—72 a to, jestliže nepokoj hned při svém vzniku bez dalšího nebezpečného výbuchu se utišil, tresce se návodce a vůdcové žalářem od 1—5 let, ostatní žalářem od 6 měsíců do 1 roku; jestliže však oproti vrchnostenské osobě nebo stráži o utišení nepokoje se snažící bylo v odporu setrváno, trestáni jsou návodci a vůdcové těžkým žalářem od 10—20 let, ostatní od 5—10 let. Není-li tu ani jeden ani druhý z uvedených případů, jest stanoven pro návodce a vůdce trest těžkého žaláře od 5—10 let, pro ostatní vinníky od 1—5 let.

II. Zločin pozdvižení přechází ve zločin vzbouření, jestliže při pozdvižení napomenutí úřadu nebylo uposlechnuto a bylo užito skutečně násilných prostředků a následkem toho bylo nutno užiti k zjednání pokoje a pořádku moci mimořádné t. j. moci přesahující prostředky vrchnosti bdící nad zachováním pořádku pravidelně přikázané; zločinu toho dopouští se každý, kdo takového srocení se súčastní. Pro zločin vzbouření, objeví-li se ostatní zákonné prostředky nedostatečnými k jeho potlačení, může býti prohlášeno právo stanné (§ 429 tr. ř.), v němž pravidelně, byl li obžalovaný jednohlasně uznán vinným, má býti vyměřen trest smrti (§ 442 tr. ř.). Mimo případ stanného práva jest stanoven pro návodce a vůdce trest

těžkého žaláře od 10—20 let, za zvláště přitěžujících okolností na doživotí, pro ostatní vinníky těžký žalář od 1—5, za přitěžujících okolností od 5—10 let.

III. Vojenský tr. z. (§§ 344—351) a tr. z. pro Bosnu a Hercegovinu souhlasí slovně s obecným zák. tr.; toliko § 352 voj. tr. z. obsahuje ještě ustanovení, že vojenské osoby, jež dle vojenského řádu nebo zvláštních vojenských ustanovení složily vojenskou přísahu služební, v případech srocení se s jinými proti vojenské stráži nebo proti svým představeným stávají se vinnými nikoli pozdvižení a vzbouření, nýbrž odboje (Meuterei, §§ 159 a n. voj. tr. z.).

IV. Osnova nového trestního zákona (§§ 119, 120) rozlišuje pozdvižení a vzbouření; podmínky obou jsou v celku tytéž jako v právu nyní platném. Toliko ku vzbouření jednak stačí, že ozbrojená moc byla povolána (ať již to bylo nutno — jako dle platného práva — či nic) a jednak se žádá, aby vyzvání k rozejití se bylo opakováno. Pozdvižení jest co se týče návodců a vůdců zločinem a tresce se káznicí od 1—5 roků nebo státním vězením od 6 měsíců do 5 let, s čímž může býti spojeno postavení pod policejní dohled; všichni ostatní stávají se vinnými přečinu, na nějž jest stanoven trest vězení od jednoho týdnu až do 5 let. Rovněž při vzbouření jsou trestáni návodci a vůdcové pro zločin káznicí nebo státním vězením od 1—15 let, s čímž může býti spojeno postavení pod policejní dohled, ostatní vinníci však toliko pro přečin vězením od 1—5 let. Podle § 121 osn. odpadá trest při pozdvižení nebo vzbouření pro toho, kdo od srocení ustoupil prve než nějaký násilný skutek byl vykonán a prve než učelu jeho, byť i jen částečně, bylo dosaženo. Návodci a vůdcové však stávají se beztrestnými jen tenkráte, když i ostatní účastníci v čas ustoupili.

Poznámky knihovní.

Všechny veřejné rejstříky — ať již se nazývají knihami pozemkovými, horními, depositními, matričními, rejstříky obchodními a pod. — sledují jeden a týž účel: chrániti co možná účastníky před škodlivými následky, které by mohly vzejíti ze změny stavu rejstříkového. Avšak pouhým nahlédáním v jednotlivé zápisy nebyl by ještě tento účel dosažen. Jsouť právní poměry, které udati by se mohly bez zápisu, nebo které měly by účinek zápisu, kdyby se během řízení do knihy pojaly, aniž by účastník o tom zvěděti musil. Princip publicity nutí proto zákonodárství, aby interesenta dále chránil tím, že ho obligatorně zpravuje o takovýchto změnách, nebo tím, že prohlašuje knihovní stav vzdor patrným změnám na tak dlouho za rozhodný, pokud vyznačení změn těch se nestane. To všecko pak, co v tomto směru se ve veřejných rejstřících vyznačí a nespadá v jedno s původním zápisem, náleží do pojmu knihovní poznámky. V jednotlivostech lze rozeznávati:

1. Poznámka ve knize pozemkové (§ 20, §§ 52—73 ř. kn.) děje se:

a) za účelem vyznačení osobních poměrů, zvláště obmezení co do správy jmění, s tím účinkem, že nemůže se odvolávati na neznalost těchto poměrů ten, kdo vymohl si zápis v dotyčné vložce knihovní, ku př. poznámka nezletilosti, opatrovnictví, prodloužení moci otcovské nebo poručenské, prohlášení zletilosti, vyhlášení konkursu, nebo

b) za účelem odůvodnění určitých právních účinků vzcházejících dle předpisů řádu soudního nebo tohoto zákona, jako ku př. poznámka:

pořadu, oddělení pozemků, simultánního zavazení, výpovědi hypothekární pohledávky, spornosti, sekvestrace, zahájení řízení dražebního, příklepu, odepření příklepu, knihovní poznámka žaloby spoluvlastníka nemovitosti v knize pozemkové zapsaného k dovolení prodeje této nemovitosti soudní dražbou (rozh. ze dne 20. srpna 1872 č. 8633): Poznámka osobních poměrů (§ 52 kn. z.), jakož i výmaz této poznámky provede se k žádosti účastníků, jich zákonných zástupců nebo soudů k tomu povolaných na základě průvodních listin;

c) poznámka pořadu (§ 53 kn. z.): Vlastník oprávněn jest žádati o knihovní poznámku, že chce nemovitost svoji zciziti nebo vzíti si na ni zápůjčku určité výše, aby od doby této žádosti odůvodněn byl pořad knihovní pro práva zapsaná na základě těchto jednání. Se stejným účinkem právním může žádati věřitel hypothekární o poznámku zamýšleného postupu nebo výmazu své pohledávky. Poznámky takových žádostí mohou však jen tehdy se povoliti, jestliže by bylo lze připustiti dle stavu knihy pozemkové vtělení práva k zápisu určeného resp. vtělení výmazu stávajícího práva a jestliže podpis žádostí těch soudně nebo notářsky svěřen jest (§ 54 kn. z.). Výměr, kterým se žádost povoluje, smí býti vydán jen v jednom stejnopise, na kterém potvrditi jest, že poznámka byla provedena (§ 55 kn. z.). Tato poznámka pozbývá své účinnosti uplynutím 60 dní po povolení jejím. To vysloviti jest ve výměru s udáním kalendářního dne, kterým končí se lhůta (§ 56 kn. z.). Žádost o vtělení práva nebo výmazu, pro který pořad byl poznamenán, podati jest ve lhůtě stanovené v § 55 s předložením výměru o povolení poznámky. Povolí-li se k této žádosti vtělení nebo záznam, přísluší vtělení poznamenaný pořad. Provedené vtělení poznamenati jest na shora zmíněném stejnopisu výměru. Vklad poznamenanému pořadu může se i tehdy povoliti, když by nemovitost nebo hypothekární pohledávka převedena byla na kohosi třetího nebo obtížena byla po zakročení o poznámku pořadu. Upadne-li vlastník nemovitosti nebo věřitel hypothekární v konkurs před podáním žádosti o zápis, může se zápis jen tehdy povoliti, když byla listina o jednání tom vyhotovena již přede dnem otevření konkursu a je-li den jejího vyhotovení prokázán soudním nebo notářským ověřením. Nevyhovuje-li listina těmto podmínkám, posuzovati sluší přípustnost zápisu dle předpisů řádu soudního (§ 57 kn. z.). Povolí-li se vklad převodu nemovitosti nebo postupu nebo výmazu pohledávky v poznamenaném pořadu, musí se k žádosti strany, pro niž vklad byl proveden, současně poříditi výmaz oněch zápisů, které snad vydobyty byly na tuto usedlost nebo poznámku po podání žádosti o poznámku (§ 58 kn. z.). Nebyla-li podána žádost o zápis před uplynutím lhůty ustanovené, nebo nebyl-li udán do téže doby obnos, pro který poznamenán byl pořad, jest vymazati poznámku z povinnosti úřední. Před vypršením zákonné lhůty může se výmaz poznámky jen tehdy povoliti, když se předloží výměr o povolení poznámky. Výmaz poznamenati jest na tomto výměru.

d) Poznámka výpovědi a žaloby hypothekární: Poznámka výpovědi pohledávky hypothekární, kterážto výpověď soudně nebo notářsky jest ověřena, jakož i poznámka žaloby hypothekární povolí se knihovním úřadem k žádosti věřitelově, jestliže ten, proti komu výpověď nebo žaloba směřuje, jest zapsán jako vlastník zastavené nemovitosti a vykázáno-li, že podána jest žaloba hypothekární. Tato poznámka může býti ihned povolena i od soudu processního (§ 50 kn. z.). Poznámka tato má v zápětí, že výpověď nebo žaloba účinkuje i proti každému pozdějšímu vlastníku zástavy,

a že zvláště může býti vedena exekuce na zastavenou nemovitost na základě právoplatného rozsudku vyneseného o poznamenané žalobě nebo na základě smíru exekuce schopného přímo proti každému vlastníku této nemovitosti.

e) Žaloby o výmaz a poznámky spornosti: Cítí-li se kdo dotknutým ve svém knihovním právu vtělením a odpírá-li mu cestou sporu z důvodu neplatnosti a žádá za uvedení dřívějšího knihovního stavu, může se ucházeti o poznámku takovéhoto sporu v knize pozemkové buďto současně se žalobou nebo později. O poznámku spornosti lze žádati jak u processního tak u knihovního soudu. Účinek této poznámky spornosti jest ten, že rozsudek o této žalobě vynesený má plný svůj účinek i proti oněm osobám, které nabyly knihovních práv teprve po té době, kdy došla k soudu knihovnímu žádost o poznámku spornosti (§ 61 kn. z.). Kdo chce i proti třetím osobám z důvodu neplatnosti odpírati vtělení, o jehož povolení náležitě byl vyrozuměn, má žádati u knihovního úřadu o poznámku spornosti tohoto vtělení během lhůty, která mu přísluší ku stížnosti proti tomuto povolení a buďto současně nebo nejdéle do dalších 60 dní po vypršení lhůty rekursní skutečně má podati žalobu o výmaz proti všem osobám, které vydobyly si oním vtělením nějakého knihovního práva nebo dalších vtělení nebo záznamů. Po uplynutí těchto lhůt lze jenom tehdy nalézti na výmaz sporného vtělení oproti třetím osobám, které si vydobyly ještě před poznámkou spornosti dalších knihovních práv, nebyly-li osoby tyto vůle poctivé (bona fides) co do platnosti těchto práv (§ 63 kn. z.). Nebyl-li však z jakéhokoli důvodu náležitě zpraven žalobce o povolení vkladu, který popírá, zaniká právo žaloby o výmaz vtělení proti třetím osobám, které nabyly dalších knihovních práv poctivě (bona fide), teprve po 3 letech počítaje od okamžiku, kdy bylo žádáno o vtělení ono u soudu knihovního (§ 65). Ustoupí-li žalobce od žaloby, nebo je-li odmrštěn pravoplatným rozsudkem, nebo nepodal li žalobu v případu § 63 v předepsané lhůtě, vymaže se k žádosti odpůrcově poznámka spornosti. Zrušen-li však úplně nebo částečně právoplatným rozsudkem nebo narovnáním sporný vklad, povoliti dlužno k žádosti žalobcově výmaz sporného vkladu ve způsobu a rozsahu vysloveném v rozsudkn nebo v narovnání, a zároveň nařídíti jest, jak výmaz poznámky spornosti, tak všech oněch vkladů a záznamů, o které bylo žádáno vzhledem na právo k výmazu určené teprve po tom, kdy došla k soudu knihovnímu žádosť o poznámku spornosti (§ 66 kn. z.). Kdo tvrdí, že dobyto bylo vtělení na základě trestního jednání, může k odůvodnění právního účinku dle § 61 proti pozdějším zápisům žádati o poznámku spornosti tohoto vtělení u knihovního úřadu předloživ stvrzení příslušného úřadu o tom, že u něho učiněno bylo trestní oznámení. Má-li však poznámkou spornosti odůvodněn býti ten účinek, aby uchován byl nárok na prohlášení neplatnosti nějakého vkladu i proti třetím osobám, které nabyly knihovních práv poctivě (bona fide) ještě před poznámkou spornosti, musí býti žádost o poznámku spornosti u knihovního soudu během oné lhůty, která přísluší straně ke stížnosti proti povolení vtělení. K žádosti o poznámku spornosti v knize poznámku spornosti jest též v případu § 66. jen ten oprávněn, kdo cítí se dotknuta ve svém knihovním právu vkladem, u něhož poznámka má být zapsána (rozh. ze dne 13. srpna 1872 č. 8378: § 67 kn. z.).

Vyřkne-li trestní soud, že vtělení i se všemi právy, kterých nabyto bylo před poznámkou naznačenou v § 66, sluší vymazati, má knihovní

soud vykonati tento výmaz podle ustanovení § 65, předloží-li poškozená strana dotýčný rozsudek s potvrzením jeho právoplatnosti. Nalezl-li trestní soud naproti tomu na vinu obžalovaného, avšak nikoli na takový výmaz a poukázal-li poškozenou stranu ve příčině dožadovaného výmazu vkladu na pořad práva, přísluší straně pro žalobu na výmaz vtělení a shora naznačených knihovních práv lhůta 60denní počítaje ode dne právoplatnosti tohoto rozhodnutí. Projde-li tato lhůta bezvýsledně nebo nenalezne-li trestní soud na vinu obžalovaného, povoliti jest výmaz poznámky spornosti k žádosti onoho, kdo má zájem na zachování vkladu vplatnosti (§ 68). Žádá-li se o výmaz poznámky spornosti z toho důvodu, že nebyla žaloba o výmaz vznesena do lhůt ustanovených v §§ 63 a 67, má knihovní úřad nevědoucí o opaku naříditi stání na krátký čas, při kterém ten, kdo vydobyl poznámku spornosti, podati má důkaz, že žaloba v čas byla podána, jinak povolí se výmaz poznámky (§ 69 kn. z.).

Žaluje-li knihovní vlastník nebo věřitel, na jehož statku nebo pohledávce nějaké právo jest vtěleno, z důvodu promlčení jeho na částečný neb úplný výmaz, může býti povolena poznámka spornosti (§ 70). Poznámka spornosti může býti povolena i tomu, kdo žádá z důvodu vydržení (§ 1498 o. o. z.) o přisouzení nějakého věcného práva (§ 71). Avšak poznámka spornosti žaloby o výmaz z důvodu promlčení (§ 69) nebo žaloby o přisouzení nějakého věcného práva na základě vydržení (§ 70) nemá účinnosti proti třetím osobám, které důvěřujíce v knihu pozemkovou, vydobyly si knihovních vkladů, nebo záznamů před tím okamžikem, kterého došla soud knihovní žádost o poznámku spornosti. Přisouzené vydržené právo požívá pořadu přede všemi zápisy provedenými teprve po poznámce spornosti, a všecka práva, tomu odporující zapsaná teprve po poznámce spornosti sluší vymazati. Jinak sluší postupovati dle ustanovení § 65 kn. z..

f) Poznámka exekuční dražby (§ 72 kn. z.). Každý soud, u kterého vykonána byla exekuční dražba nemovitosti nebo hypothekární pohledávky, má poznamenati výkon tento v knize pozemkové z úřední povinnosti. Účinek této poznámky je ten, že další zápisy mají význam proti dosavádnímu vlastníku jen pro ten případ, byla-li dražba prohlášena za neúčinnou. Nebyl-li odpor proti dražbě buďto vůbec podán, nebo odmrštěn s konečnou platností, má místo k žádosti účastníků výmaz všech zápisů dobytých po poznámce exekuční dražby proti dosavádnímu vlastníku a výmaz dalších na tom se zakládajících zápisů. Na místo poznámky exekuční dražby nastoupila nyní poznámka příklepu (§ 183 ex. ř. čl. XXVI uv. zák. k ex. ř.). O dalších poznámkách řízení dražebního viz čl. Prodej nucený.

g) Legislatorní myšlénka, na níž založena jest knihovní poznámka, snoubí se co do motivu a právní učinnosti i s ostatními všemi poznámkami, které předpokládají se buďto v zákonech knihovních samotných, nebo v občanském a processním právu.

Poznámky tyto sestaviti lze stručně v poznámky:

α) Žádosti dílčí, (§ 3 zákona ze dne 10. února 1869 č. 18 ř. z.);

β) odepsání dílčího kusu (§ 13 cit. z.);

γ) zamítnutí žádosti knihovní (§ 99 kn. ř.);

δ) simultanního zavazení (§ 107 kn. ř.);

ε) stížnosti (§ 129 kn. ř.); ohlášení u nových knih pozemkových (zák. ze dne 25. července 1871 č. 96 ř. z.);

ζ) odporu podanému proti zápisu břemene (§ 15 cit. z.);

η) vyhlášení konkursu (§ 88 konk. ř.);

ϑ) občanské právo a řád soudní připouštějí kromě toho ještě četné jiné poznámky knihovní, jež není možno taxativně vypočísti. Tak náleží k nim zvláště poznámka dobrovolného zřeknutí se převodu nebo obtížení objektu knihovního, poznámka svazku substitučního a fideikomisního, žaloby odpůrčí, dílčí a všeobecné plné moci.

2. V knize horní má místo poznámka

a) při založení těžířstva (§ 137 hor. zák.);

b) při udělení plné moci řediteli a přednostovi (§ 145).

3. V matrikách může naskytnouti se poznámka

a) v rejstříku narozenýh. Vydává-li se matka nějakého dítka za provdanou a udává-li manžela za otce jeho, má se poznamenati manželské zrození dítka i tehdy, když otec manželské zrození popírá, předloží-li matka list oddávací, který svědčí o tom, že manželství trvá přes šest měsíců. Není-li otec přítomen, ale předloží-li se list oddávací, vykazující manželství netrvající šest měsíců, zanésti jest otce s připojením dáta uzavřeného manželství, ale při dítku sluší poznamenati, že závisí na projevu manželovu, zdali dítko za své vlastní uzná.

b) V rejstříku oddaných poznamenati jest dodatečné zrušení překážek, které manželství v cestě stály (§ 88 o. o. z.). Totéž platí o rozloučení a o rozvodu manželství, které vyřkl soud procesní.

c) V obou rejstřících může býti poznamenáno nabytí šlechtictví a sice ku dni narození nabyvatele šlechtictví. Podobně má se to s legitimací nemanželského dítěte napotomním manželstvím nebo milostí zeměpánovou. Poněvadž nad to v matrikách nesmí se zápisy vymazati resp. přeškrtnouti, mají více méně škodlivé zápisy povahu poznámek. Chce-li kdo nabýti poznámky v matrikách, tomu jest se obrátiti na politický zemský úřad a předložiti listiny dokazující změnu, načež správa zemská dá příkaz správci matriky.

4. V depositní knize mají místo důležité poznámky o vinkulaci jednotlivých deposit, generálních a partiálních dekretů na vyplacení, na vydání kuponů a talonů, jakož i podmínek a omezení, kteráž potřebnými shledá soud v zájmu depositářově.

5. Podobné poznámky mohou naskytovati se v knize sirotčí, v knize vodní, v rejstříku živnostenském, v rejstříku obchodním, v rejstříku vzorků, v archivu privilegií, avšak systematické sestavení jejich nemá praktického významu.

Pozůstalost.

I. Pojem. (Viz čl. Právo dědické.)

II. Aktiva pozůstalostní.

Dlužníci zůstavitelovy jsou dlužníky pozůstalosti jeho. Zakládal-li se právní nárok zůstavitelův v ryze osobních poměrech (§ 531 o. o. z.), zaniká zároveň s jeho smrtí i dotčený poměr dlužní, jako zejména za živobytí, zůstavitelova stávající povinnost alimentační, povinnost plniti důchod doživotní, jenž zpravidla omezen jest na život osoby oprávněné, pak povinnost provésti příkaz, vykonati nějakou službu a pod. (§§ 1285, 1022 1162 o. o. z.). S druhé strany může někdo, nebyv dlužníkem zůstavitelovým, státi se dlužníkem pozůstalosti, způsobiv jí na př. škodu činem nedovoleným nebo podniknuv pro ni jednání bez příkazu a pod. Dokud dědictví přijato nebylo (hereditas jacens), má kurator, pozůstalost spra-

vující a zastupující (curator bonorum), právo a povinnost, pohledávky na dlužnících pozůstalostních dobývati a tito jsou povinni jemu platiti (§ 129 říz. ve v. nesp.). Jestliže se dědici náležitě přihlásili a své právo dědické dostatečně prokázali, má soud obstarávání, správu a užívání pozůstalosti jim přenechati. Oni jsou pak oprávněni peníze od dlužníků pozůstalostních přijímati, bylo-li to poslední vůlí nařízeno, je-li toho k zapravení nutných platů třeba neb má-li tím zřejmá škoda býti odvrácena (§ 810 o. o. z., § 145 říz. ve v. nesp.). Vznikl-li během řízení pozůstalostního spor o právo dědické následkem toho, že podáno bylo více přihlášek dědických, sobě odporujících, je dlužníky pozůstalostnı žalovati jen jménem pozůstalosti. Byl-li pro pozůstalosť zřízen sekvestor, může tento žalobu podati. Jakmile pozůstalost byla odevzdána, mají dlužníci pozůstalostní platiti dědicům a to každému dle jeho podílu. Je-li předmět plnění nedílný, jest dlužník pozůstalostní povinen plniti teprve, když dohodnutí se všech dědiců mu bylo prokázáno; jinak může jen žádati, aby dotčený předmět byl soudně uschován (§§ 888—890 o. o. z.). Byla-li po odevzdání pozůstalosti podána žaloba o dědictví, má dlužník pozůstalostní rovněž na vůli buď předmět dlužný k soudu složiti, nebo nehodí-li se k soudní deposici, žádati, aby soudem v uschování byl dán (§ 1425 o. o. z.).

III. Pasiva pozůstalostní.

Věřitelé pozůstalostní v užším smyslu jsou oni věřitelé, kteří za zůstavitelem již za jeho života pohledávky měli nebo jich teprve pro náklad na pozůstalost učiněný nabyli a kteří tyto své pohledávky k platnosti přivésti mohou proti pozůstalosti nebo proti dědicům, jakmile ji tito přijali; v šir. smyslu náležejí sem i odkazovníci a nepominutelní dědici. Byly-li dotčené nároky na zůstavitele ryze osobní povahy, zanikají jeho smrtí (nárok na vykonání mandatu), a nemohou tudíž na dědicích býti dobývány (§ 918 o. o. z.); pouze ta jednotlivá práva nezanikají, jež právě byla nabyta (na př. nárok mandatáře na náklad jím učiněný). Věřitelé pozůstalostní jsou oprávněni, nečekajíce na přihlášku dědickou, vznésti nároky své na pozůstalost ležící (hereditas jacens), kterou zastupuje k tomu konci zřízený opatrovník (curator litis) (§ 811 o. o. z.). Právě tak má se věc, vypukne-li během řízení pozůstalostního spor o právo dědické. Jakmile však byla podána některým nepopřená přihláška dědická, musejí se věřitelé pozůstalostní s nároky svými jen na dotyčné dědice obrátiti (dv. dekr. ze dne 19. ledna 1790, č. 104 sb. z. s.). Prodána-li pozůstalost, mohou věřitelé pozůstalostní dobývati svých pohledávek jak na tom, kdo pozůstalost koupil, tak i na dědici (prodateli pozůstalosti) (§ 1282 o. o. z.). Přihlásil-li se dědic s výhradou dobrodiní inventáře, jest práv věřitelům pozůstalostním, jen pokud z pozůstalosti uspokojeny býti mohou jejich a jeho vlastní pohledávky mimo jeho právo dědické. Z více dědiců práv jest každý jen dle poměru svého podílu. Přihlásil-li se dědic bezvýminečně, práv jest věřitelům pozůstalostním ve příčině jejich pohledávek, i kdyby pozůstalost nestačila, a více dědiců zavázáno jest v tomto případě solidárně a to i po odevzdání dědictví (§ 801, 820 o. o. z.).

Je-li dědic zadlužen, jsou věřitelé pozůstalostní v nebezpečí, že též dědicovi věřitelé budou chtíti z pozůstalosti býti uspokojeni a že takto nebudou náležitě kryty jejich vlastní pohledávky, jež přece z pozůstalosti předem mají býti uspokojeny. Obávají-li se toho věřitelé pozůstalostní (i odkazovníci a dědici nepominutelní), mohou žádati před odevzdáním

pozůstalosti, aby zůstala od jmění dědicova odloučena, aby byla od kuratora spravována a k jejich uspokojení vynaložena (beneficium separationis). V takovém případě nemohou však již z jmění dědicova ničeho pohledávati, byť i se byl dědic bezvýminečně přihlásil (§ 812 o. o. z.). Žádá-li dědic nebo kurator pozůstalosti za příčinou zjištění passiv za konvokaci věřitelů, musí věřitelé pozůstalostní své pohledávky v čas oznámiti; opomenuli-li toho a byla li pozůstalost zaplacením ohlášených pohledávek vyčerpána, nemají již nadále na pozůstalost žádného nároku, leč by jim snad příslušelo právo zástavní (§§ 133—136 říz. ve v. nesp., §§ 813 a 814 o. o. z.). Opomenutí to nemá však dotčeného nepříznivého následku, byla-li pohledávka dědiců oznámena již dříve (roz. nejv. s. ze dne 5. května 1891, č. 1971, sb. »Gl. U.« č. 3404). (Viz čl. Konvokace věřitelů pozůstalostních.) Upadne-li pozůstalost v konkurs, dojdou věřitelé pozůstalostní uspokojení pro své pohledávky ve třídách, kon. řádem ustanovených. Lze-li uspokojiti jen nejnaléhavější dluhy pozůstalostní, má soud, vyslechnuv strany, přenechati pozůstalost na místě placení těm věřitelům, jejichž pohledávky zvláštní přednosti požívají (odevzdání jure crediti § 73 říz. ve v. nesp.). (Viz čl. Odevzdání pozůstalosti jure crediti.)

IV. Rozdělení pozůstalosti.

Rozdělení pozůstalosti záleží v tom, že jmění pozůstalostní, více spoludědicům společně napadnuvší, mezi ně se rozdělí a tak se zruší dotčené společenství. Při tom dvojí věc hlavně na váhu padá, totiž jednak vyšetření podílu, jejž jeden každý spoludědic z pozůstalosti má obdržeti, jednak rozdělení pozůstalosti dle těchto podílů. Vyšetření podílů dědických spadá v obor práva dědického a děje se na základě nařízení zůstavitelových, a pak na základě všeobecných zásad, platných o přidělení dědictví a o vpočtení toho, co dědic předem byl obdržel na účet dědického podílu.

Byly-li podíly jednotlivých spoludědiců na jisto postaveny, jest se při rozdělování jednotlivých věcí pozůstalostních řídíti dle předpisů XVI. hl. o. o. z. II. dílu o rozdělení společného práva vlastnického. Rozdělení pozůstalosti může se státi před jejím odevzdáním nebo po něm, soudně nebo mimosoudně. Soudní čili vrchnostenské rozdělení pozůstalosti stane se v řízení exekučním na základě rozsudku, vyneseného za příčinou žaloby o rozdělení pozůstalosti, anebo je předsevezme soud, pozůstalost projednávající, v řízení nesporném. V tomto případě však jest třeba, aby účastníci svolili k tomu, co a jak se má rozděliti. Jelikož pak při rozdělování pozůstalosti v řízení nesporném velmi rozmanité vztahy vyskytnouti se mohou, nevytklo zákonodárství v tom směru žádných pevných norem, ponechávajíc tu soudci volnou ruku k blahodárnému působení. Se zakončením projednávání pozůstalosti nelze zpravidla odkládati, až by pozůstalost byla rozdělena. Jsou-li dědici nezletilí neb chráněnci a není-li tu žádných překážek, tak zejména, když pozůstalost jest malá, záležejíc v hotových penězích, pohledávkách, neb svršcích, jest povždy zákonné zástupce poručenců neb chráněnců přibrati a rozdělení pozůstalosti předsevzíti (§ 165 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854). Při větších nebo spletitých pozůstalostech, kde nastupují nezletilci neb chráněnci buď sami neb spolu se zletilými dědici, budiž rozdělení pozůstalosti vždy dle okolností buď před jejím odevzdáním buď po něm předsevzato a úřadem projednávajícím schváleno, nebo dle okolností úřadu vrchnoporučenskému neb vrchnoopatrovnickému ku schválení sděleno (§ 166 cit. pat.). Tohoto poslednějšího

schválení se jen tehdy vyhledává, bylo-li se od nařízení zákona neb zůstavitele odchýleno, neb bylo-li o pochybných právech narovnání učiněno. Za základ pro výkaz o rozdělení pozůstalosti, jejž jest buď do protokolu vzíti buď zvlášť sepsati, slouží určení hodnoty pozůstalosti až do dne, kdy byla rozdělena, s udáním toho, co k ní přibylo a co z ní ubylo. Úřad vrchnoporučenský neb vrchnoopatrovnický posoudí, má-li se zřetelem na zájem chráněnců předsevzato býti zároveň rozdělení naturální (§ 168 cit. pat.). Při rozdělení pozůstalosti jest též přísně zachovávati předpisy o omezení dělitelnosti věcí nemovitých.

Vyskytují-li se při pozůstalosti jen dědici zletilí a svéprávní, mají na vůli předsevzíti její rozdělení soudně nebo mimosoudně, před jejím odevzdáním či po něm (§ 170 pat. ze dne 9. srpna 1854). Žádají-li za soudní rozdělení pozůstalosti, jest o žádání tom naříditi stání, a dohodnou-li se tu dědicové po dobrém, jest rozdělení pozůstalosti uspořádati a přesný protokol o tom sepsati (§ 171 cit. pat.) (viz odst. V.). Předpisův o rozdělení pozůstalosti budiž i tehdy šetřeno, když jako dědicové účastni jsou při pozůstalosti chudí, nadace, obec, kostel, veřejný ústav neb státní pokladna (§ 173 cit. pat.). Rozdělení pozůstalosti nelze předsevzíti a projednání její nelze ukončiti, existuje-li tu dědic teprve v životě mateřském počatý.

Mnohé sem spadající pochybné otázky docházejí objasnění v níže uvedených nálezech nejv. soudu: Není-li tu všestranné shody, budiž žádost o rozdělení pozůstalosti odkázána na pořad práva (roz. ze dne 27. května 1862, č. 3054, sb. »Gl. U.« č. 3620). Výkaz o rozdělení pozůstalosti nelze schváliti, odporuje-li mu třebas i jen jediný z dědicův (roz. ze dne 28. července 1881, časop. »Ger. Zeit« č. 92). Naproti tomu bylo roz. ze dne 23. května 1883, č. 5630, sb. »Gl. U.« č. 9448 vysloveno, že schváliti jest částečné rozdělení pozůstalosti, na němž se někteří zletilí spoludědici před soudem shodli, i kdyby ostatní spoludědici s tím nesouhlasili, poněvadž § 171 pat. ve v. nesp. i ten případ na zřeteli má, kde dědici o rozdělení pozůstalosti jen částečně se shodují a soudce jest v případě tom výslovně poukázán, aby rozdělení pozůstalosti uspořádal. Při tom jest uvésti, že v tomto případě dědici, který s částečným rozdělením pozůstalosti nesouhlasí, na jeho podílu dědickém žádná újma se neděje. Byly-li vzneseny nároky dědické sobě odporující, jakož i povždy, kdykoliv sporny jsou zásady o rozdělení pozůstalosti, jest projednávání pozůstalosti až do ukončení sporu zastaviti (roz. ze dne 8. října 1889, č. 11434, časop. »Not. Ztg.« r. 1890, č. 47, a sb. »Gl. U.« č. 12930). Po odevzdání pozůstalosti nelze k jednostranné žádosti některého spoludědice naříditi stání za příčinou soudního rozdělení pozůstalosti (roz. ze dne 18. listopadu 1885, č. 13356, sb. »Gl. U.« č. 10796). Dle našeho mínění nelze stání to ani tehdy naříditi, když by všichni zletilí spoludědici po odevzdání pozůstalosti o to žádali, poněvadž činnost soudu pozůstalost projednávajícího odevzdáním pozůstalosti jest ukončena, ohledů pak, jichž vzhledem na nezletilé dědice jest šetřiti, tu není a dle opačného názoru byly by soudy přetíženy, čemuž stěží bylo by lze odpomoci. Opravné prostředky proti soudnímu rozdělení pozůstalosti jsou tyto: rozklad, stížnost odvolací a revisní; jinak je na dále v odpor bráti nelze. Mimosoudnímu rozdělení pozůstalosti lze odporovati do tří let (§ 1487 o. o. z.). Soudce může rozdělení pozůstalosti

též na notáře vznésti (§§ 3, 29 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854, nař. min. sprav. ze dne 7. května 1860, č. 120 ř. z.).

V. Výkaz o rozdělení pozůstalosti jest vylíčení stavu jmění pozůstalostního až do dne rozdělení pozůstalosti s udáním toho, co k ní přibylo a co z ní ubylo a udání způsobu, jakým předměty pozůstalostní súčastněným spoludědicům byly přikázány. Dle předpisů §§ 167 a 168 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854, č. 208 ř. z. a dle zákonných formulářů sem se vztahujících má býti z výkazu o rozdělení pozůstalosti zřejmo:

1. Jmění pozůstalostní dle inventáře, tedy dle stavu, v němž bylo v den úmrtí zůstavitelova; uvésti jest jen úhrnné summy jednotlivých druhů majetku. Sem náleží po případě i upravení inventáře. Jako hodnotu statkův a svršků prodaných uvésti jest cenu za ně strženou. Hodnotu statkův a svrškův neprodaných, které připadají více dědicům společně dle jejich dědického podílu, lze určiti dle inventáře, byl li inventář sdělán na základě odhadu, při jiné příležitosti učiněného, neb na základě kupní ceny při dřívější změně držby, neb na základě výpočtu dle rejstříku daňového. Jestliže však při vykázání podílů povinných nebo při rozdělení pozůstalosti nemají jednotlivé předměty přiděleny býti každému dědici poměrně, jest hodnotu statků těch určiti soudním odhadem, po předvolání účastníků výkonaným, jestliže toho prospěch poručenců neb opatrovanců vyhledává, neb žádá-li za to některý jiný spoludědic.

2. Rozmnožení neb ztenčení jmění pozůstalostního, později nastalé.

3. Obnos dluhův a břemen; zde uvésti jest též útraty s nemocí a pohřbem spojené, pak náklady řízení pozůstalostního.

4. Jednotlivé části čistého jmění pozůstalostního v době uzavření účtů, při čemž hleděti jest k tomu, co o určení hodnoty realit v odst. 1 bylo vytčeno.

5. Jak veliký jest dědický podíl každého dědice.

6. Rozdělení po případě označení předmětů, jež se každému z účastníků buď výhradně buď společně s jinými přidělují. Vykážou-li se dědicové svéprávní při stání listinou o rozdělení pozůstalosti, náležitě vyhotovenou, a potvrdí li, že se s ní shodují, má soud tato prohlášení, před ním učiněná, na listině potvrditi (§ 171 říz. ve v. nesp.). Potvrzený originál listiny o rozdělení pozůstalosti se u soudu uschová a stranám vydá se k jejich žádosti ověřený opis (§§ 169, 171 cit. říz.).

Co se týče poplatků, jest podotknouti, že každý arch výkazu o rozdělení pozůstalosti, pokud platí za listinu o rozdělení pozůstalosti, opatřen býti musí kolkem 50 kr. (pol. saz. 3 popl. z., viz čl. Poplatky z převodu majetku).

Požívání (Služebnost požívání, ususfructus).

I. Pojem.

Požívání jest osobní služebnost, podle níž přísluší oprávněnému právo, aby požíval cizí věci bez obmezení šetře při tom její podstaty (§ 509 o. o. z.). V římském právu vyměřena jest služebnost požívání jakožto »jus alienis rebus utendi fruendi salva rerum substantia« (l. 1. D. de u. f. 7. 1). Ususfructus poskytuje právo netoliko užívati věci, nýbrž i přivlastniti si všecko, což těžiti lze z ní podle jejího určení (t. j. jí požívati). Obmezeno jest toto právo toliko nutností, aby věc byla zachována a podstaty její šetřeno. Římské právo uznávalo ususfructus jen ku věcem tělesným, a sice

nespotřebitelným; později dovolen byl na základě usnesení senátu z první doby císařské i odkaz požívacího práva k věcem, quae usu tolluntur vel minuuntur (fr. 1 D. 7. 5); podobně uznává se i právo požívací ku celému jmění. Konečně připouští též právo římské quasiususfructus ku spotřebitelným věcem, slíbí-li quasinsufruktuář, že v určitém čase odvede opět tytéž věci, téhož druhu, téže kvality a kvantity. Při tom však přechází vlastnictví na usufruktuáře. Tento poměr právní jest nepravým požíváním a nelze jej subsumovati pod pojem služebnosti, jelikož se to podstatě jich příčí; udílíť se tu oprávněnému též právo věci spotřebiti a právo, aby na místě věci nahradil její cenu, takže přestává tu vlastně pojem práva k cizí věci.

Také rakouské právo zná rozdíl mezi požívacím právem k věcem nespotřebitelným (neužívatelným), které jest pravidlem, a ku věcem zužívatelným, při nichž připouští se toliko požívací právo co do jich ceny (§ 510 o. o. z.), a počítá k těmto i hotové peníze, poněvadž se pokládají tyto dle občanského práva za věci zužívatelné (§§ 984 a 992 o. o. z.). Ku hotovým penězům připouští se toliko quasiususfructus, poněvadž může oprávněný hotovými penězi disponovati dle libovůle své. Vyloučen jest kapitál na něčem váznoucí t. j. pojištěný právem zástavním na nemovitém statku nebo pozůstávající ve veřejných nebo soukromých obligacích, jakož i kapitál deponovaný kdekoli za tím účelem, aby byl trvale zachován, při čemž oprávněný má bráti toliko úroky z kapitálu toho plynoucí (§ 230 o. o. z.). K takovýmto kapitálům vyloučen jest quasiususfructus a oprávněný může žádati toliko úroky, poněvadž v tomto případu vzchází ususfructus v nejužším slova smyslu (§ 510 o. o. z., konečná věta).

II. Práva požívatelova.

1. Požívatel oprávněn jest požívati cizí věci bez jakéhokoli obmezení, pokud sloučiti se dá toto požívání resp. upotřebení se zachováním podstaty věci, tedy bez konsumpce, pozůstává tedy požívání v právu, těžiti plody a nabývati jich k účelu konsumpce plodů. Co do těžení plodů není vázán způsobem hospodaření dosavádním, nesmí však věci užívati tak, aby tím újmu trpěla substance, podstata a účel věci.

2. Ze zákonného znaku § 509 o. o. z. — že totiž požívatel požívati může věci bez veškerého obmezení — plyne zřejmě, že nemůže sice na jiného převésti, propachtovati a zastaviti práva požívacího, ovšem ale výkon jeho (rozh. ze dne 1. prosince 1885 čís. 13.768, sb. 10.810 a ze dne 10. února 1876 č. 11.685, sb. 6027). Požívání může býti též předmětem výprosy (praecaria) (rozh. ze dne 9. dubna 1879 č. 2727, sb. 7410).

3. Požívatel má právo na úplný obyčejný i neobyčejný výtěžek věci, jemu přináležejí všechny plody z věci pochodící i užitky. Sem náleží též, jak § 511 o. o. z. výslovně nařizuje, čistý výtěžek z podílů horních a dříví kácené dle řádu lesního. Avšak plody a užitky náležejí požívateli jenom potud, pokud plody nebyly ještě odděleny v době zřízení usufruktu, a užitky, pokud v dobu tu nebyly splatnými.

4. Právo k veškerému výtěžku z jisté věci zavírá v sobě i právo k držení, takže výkon požívání podmíněn jest držbou.

5. Právo požívací vztahuje se netoliko ku věcem hlavním, nýbrž i ku příslušenství jich, tedy k věcem vedlejším, kteréž v čase zřízení usufruktu byly s hlavními věcmi spojeny. Naproti tomu nemá požívatel nároků k pokladu, který nalezen byl v pozemku určeném k požívání (§ 511 o. o. z., závěr. věta).

6. Požívatel jest oprávněn vykonávati též všechna práva s předmětem spojená, tedy i pozemkové služebnosti s tím spojené, má též právo k akcessím jiného druhu, pokud patří k podstatnému výtěžku věci. Pod touto podmínkou přísluší mu výtěžek honby, rybolovu, chytání ptactva, i právo lámati kámen, kopati písek, páliti vápno, pokud jen neporuší se podstata dotyčného předmětu. Požívatel louky má nárok ku stromům na ní se nalezajícím (rozh. ze dne 11. března 1863 č. 1187, sb. 1670), rovněž i ku dříví uschlého plodného stromu (rozh. ze dne 18. března 1873 č. 2265, sb. 4906).

7. Náhradní nároky požívatele:

a) Nechce-li vlastník předsevzíti sám nutné stavby, jest požívatel oprávněn je buďto provésti a po ukončeném požívání žádati za to náhradu stejně jako poctivý držitel, nebo vymáhati přiměřenou náhradu za to, že opomenutým provedením stavby požívání bylo ochromeno nebo stalo se nemožným (§ 515 o. o. z.). Výška této náhrady pozůstává v čistém užitku, kterého by byl požívatel dosáhl, kdyby se byl vlastník postaral o provedení stavby. Požívateli přísluší tento náhradní nárok i tehdy, nepodvolil-li se vlastník ku stavbě v pravý čas a vzešla-li tím požívateli škoda ve vykonávání jeho práva požívacího.

b) Požívatel jest dále oprávněn žádati úplné odškodnění za stavby, které nejsou nutnými, nýbrž jen užitečnými ku rozmnožení výtěžku, nebo jež jen k pouhé zábavě byly podniknuty (ku př. zřízení krásné vyhlídky), bylo-li jeho právo požívací porušeno nebo během stavby stalo se nemožným.

c) Co vynaložil požívatel beze svolení vlastníkova na rozmnožení trvalých užitků, může si vzíti nazpět, při čemž však se předpokládá, že možným jest oddělení bez porušení podstaty věci (analog. §§ 332, 509 o. o. z.).

Kdyby to možným nebylo, přísluší mu nárok na náhradu celého nákladu, avšak jenom potud, pokud oprávněn jest žádati jí jednatel nezmocněný t. j. slouží-li dotyčné meliorace k rozhodnému prospěchu vlastníkovu; není-li tomu tak, nebo předsevzal-li takové změny na věci svémocně tak, že ona věc nedá se upotřebiti pro dosavádní svoje určení, není vlastník zavázán k nijaké náhradě a může naopak žádati, aby požívatel věc uvedl do dřívějšího stavu, nebo není-li to možno, aby mu poskytl úplné zadostiučinění (§§ 1037, 1038).

III. Povinnosti požívatelovy.

1. Požívatel povinen jest udržovati služebnou věc jakožto dobrý hospodář v tom stavu, v jakém ji převzal. Jako dobrý hospodář jest usufruktuář oprávněn ustoupiti od námezdné smlouvy, uzavřené od zřizovatele (rozh. ze dne 22. listopadu 1877 č. 10.993, sb. 6669). Závazek požívatele však pozůstává, nehledě k šetření mezí jeho oprávnění, v povinnosti zachovati věc v tom stavu, ve kterém ji převzal.

2. Proto má uhražovati sám všecky náklady potřebné k zachování věci a za čistý výtěžek může jen to pokládati, co mu zbývá po odečtení nutných výloh (§ 512 o. o. z.).

3. Požívatel přejímá všecka břemena, která spojena byla v době povoleného požívání s věcí služebnou. Sem náležejí netoliko závazky pocházející ze soukromoprávných poměrů, jako úroky z kapitálů váznoucích na předmětu závazky z práva předkupního nebo z práva prodeje zpátečního, z práv nájemních, nýbrž i všecky veřejné dávky. Avšak usufruktuář má nésti všecky řádné i mimořádné dluhy jen potud, pokud uhraženy

mohou býti z užitků těžených po dobu požívání. Co do přebytku má požívatel podle obdoby § 1042 o. o. z. náhradní nárok za vlastníkem.

4. Požívatel nese výlohy, bez nichž plodů docíliti nelze, t. j. důsledek jeho zákonného závazku, že může pokládati za čistý výtěžek jen to, co zbývá po odečtení nutných nákladů, resp. že uhražovati musí sám potřebné výlohy.

5. Závazky požívatelovy ve příčině staveb: Obyčejné opravy a stavby má požívatel opatřovati z výtěžku a to bezvýminečně a bez nároku na náhradu vůči vlastníkovi. Jinak má se věc s prováděním staveb většího rozsahu, zvláště těch, které nutnými se stávají následkem stáří budovy nebo náhodou (požár, povodeň).

V těchto vydáních participuje vlastník a požívatel tak, že požívatel povinen jest nahraditi vlastníku úroky z kapitálu vynaloženého na stavbu podle míry zlepšení; neboť požívatel důsledně zavázán jest dle zásady, že služebnosti nesmí býti rozšířeny, jestliže stavbou požívání bylo zlepšeno nebo rozmnoženo, ku přiměřené náhradě.

IV. Jinaké právní vztahy mezi vlastníkem a požívatelem.

1. Převod práva požívacího: Římské právo stanoví, že radno jest zříditi inventář o odevzdaných předmětech požívání, nestanoví však povinnost ku zřízení inventáře. Ve shodě s tím nařizuje rovněž § 518 o. o. z., aby k usnadnění důkazu vzájemných pohledávek vlastníkových a požívatelových pořízen byl ověřený popis služebných věcí, aby pak při ukončení požívání snadno dalo se zjistiti, co z tohoto dvojstranného poměru právního přináleží vlastníku a co požívateli.

Kdežto o. o. z. v jiných případech, jako ku př. při smlouvách společenských (§ 1178 o. o. z.) předpisuje obligatorně stranám, aby zřídily inventář, odporučuje se v § 518 to pouze jako jakési opatření z opatrnosti.

Opomenul-li se zříditi inventář, má se za to, že požívatel obdržel věci se všemi částmi potřebnými ku řádnému užívání v upotřebitelném stavu a s vlastnostmi prostředními Aby inventář poskytoval úplný důkaz, vyhledává se, aby byl podle předpisu řádu soudního od obou stran a dvou svědků vlastnoručně podepsán. Samo sebou se rozumí, že proti zmíněné zákonné domněnce připouští odvod, který musí podati požívatel.

2. Složení jistoty: Dle římského práva byl především jen pro ususfructus legatus požívatel při nastoupení svého práva zavázán, poskytnouti vlastníku jistotu; později byl závazek tento rozšířen i na ostatní druhy ususfruktu.

Rakouské právo stanoví v § 520 o. o. z., že vlastník může žádati na požívateli jistotu jen při hrozícím nebezpečí; kdyby tato dána nebyla, má býti věc vlastníku vrácena za mírné odbytné nebo dle okolností dána v soudní uschování. V tomto případě může pak soud nařídíti sekvestraci dotyčné věci a přikázati docílené užitky usufruktuářovi. Nemohou-li se strany o tuto alternativu (vrácení věci vlastníkovi, nebo soudní uschování) sjednotiti, přísluší rozhodnutí soudci. Hrozí-li nebezpečí zhoršení (deteriorace), může vlastník sice žádati jistotu dle § 1373 o. o. z., nikoli však soudní složení sumy peněžité (pro potřebné stavby) [rozh. ze dne 23. února 1871 č. 8212, sb. 4065]. Povinnost ku složení jistoty nepřechází na dědice usufruktuářovy (rozh. ze dne 12. ledna 1881 č. 3, sb. 8252).

3. Po skončení požívání: Při zániku požívacího práva činí § 519 o. o. z. rozdíl mezi plody stávajícími (fructus naturales vel pendentes)

a mezi jinými užitky (fructus civiles). Není pochyby, že plody oddělené přináleží poživateli, nikoli však plody stávající, kteréž připadají po skončeném požívání vlastníkovi s tím omezením, že musí nahraditi poživateli nebo jeho dědicům náklady na dobytí plodů učiněné stejně jako poctivému držiteli, poněvadž by jinak se obohatil na škodu poživatelovu. Co do jinakých užitků má zákon patrně tu na zřeteli úroky z nájmu a pachtu. K takovým užitkům nemůže se ani vlastník, ani poživatel zúplna táhnouti a proto musí se spravedlivě mezi oba rozděliti tím způsobem, že poživateli nebo jeho dědicům přiznati jest toliko nárok na onen díl užitků, ku kterému táhnouti by se mohli dle délky požívání. (Ve příčině povinnosti poplatkové viz čl. »Poplatky z převodů majetkových«; viz i čl. »Služebnosti«).

Prach střelný (jako předmět monopolu).

I. Část všeobecná.

Mezi státními monopoly jest monopol střelného prachu nejvíce oprávněným; rozhodujíť zde nejen důvody fiskální, nýbrž i úvahy policejně-zdravotní a vojensko-politické a ohledy další, zvláště vzmáhající se hnutí anarchistické, kteréž donutilo všechny evropské státy obmeziti výrobu a obchod s látkami výbušnými a explodujícími zvláštními ustanoveními zákonnými. Je tu dosti důvodů, které zřejmě vymáhají monopolisaci prachu střelného. O prachu střelném platí pro země na říšské radě zastoupené ustanovení 11. hlavy řádu cel. a monop. vyjímaje Dalmácii, kdež upravena jest výroba a obchod se střelným prachem dekretem zemské vlády ze dne 13. října 1814 č. 9578, nař. ze dne 17. srpna 1849, č. 59 z. z., cís. pat. ze dne 31. března 1853, č. 90 ř. z. a min. nař. ze dne 31. března 1853 č. 91 ř. z. Dříve vyskytoval se též monopol salnitru a chilského ledku, který však zrušen byl císařským patentem ze dne 31. března 1853 č. 90, monopol střelného prachu zachován v platnosti ve všech korunních zemích. Monopol střelného prachu podléhá společné správě říšského ministerstva války (čl. XI. zák. ze dne 27. června 1878, č. 62 ř. z.).

II. Výroba a prodej střelného prachu a látek po případě místo jeho zastupujících vybrazena byla vedle cís. pat. ze dne 31. března 1853 č. 90 ř. z. (v § 1 nař. min. ze dne 31. března 1853 č. 91 ř. z.) výhradně správě státní.

1. Podle toho podléhají nadále monopolu střelného prachu třaskaviny, které skládají se ze součástí střelného prachu (chilského ledku, síry, uhlíku), nebo které jsou určeny nebo se hodí ku střílení z kterékoli palné zbraně. Zda určitý preparát jest předmětem státního monopolu čili nic, vyšetří se zkouškou technického a administrativního vojenského komité ve srozumění s vysokou technickou školou ve Vídni. Jedině s přivolením úředním lze třaskaviny vyráběti, zasílati do obchodu, v držení míti nebo do tuzemska je přivážeti (§ 1 zák. ze dne 27. května 1885, č. 134 ř. z.). Třaskavinami rozuměti jest takové látky, které mohou svým výbušným účinkem zničiti nebo poškoditi osoby nebo věci. Nařízení vydaná o třaskavinách a dosud platná zvláště min. nař. ze dne 2. července 1877 č. 68 ř. z. a ze dne 22. září 1883, č. 156 ř. z. týkající se živnostenských a bezpečnostních ustanovení pro výrobu a obchod s látkami těmito trvají v platnosti, pokud nebyla trestní ustanovení § 120 nař. ze dne 20. července 1877 změněna ustanoveními zák. ze dne 27. května 1885, č. 134 ř. z. (§ 1 nař. min. vnitra, obchodu a sprav. ze dne 4. srpna 1885, č. 135 ř. z.).

2. Oprávnění ku výrobě střelného prachu může se povoliti jedině c. k. generálním ředitelstvím dělostřelectva.

3. Střelný prach smí se vyráběti toliko pro stát a jen z ledku vydaného k tomu účelu z erárních skladišť a musí veškery zásoby jeho vydány býti dělostřeleckým skladištím poukázaným k jeho přijetí. Množství výrobní oznámí se povždy oprávněnému dělostřeleckými orgány k tomu určenými.

4. Oprávnění ku výrobě prachu zakládá pouze osobní právo, které dle okolností může býti udílecími (vojenskými) úřady odňato a s druhé strany může se ho oprávněný vždy vzdáti, leč nelze práva toho ani zděditi ani zastaviti, ani nijak úplatným nebo bezplatným způsobem převésti na osoby jiné. V případech zvlášť závažných lze míti při udílení tohoto práva zřetel na dědice vyrábitele prachu střelného.

5. Kromě potřebných provozovacích prostředků musí žadatel o právo ku výrobě střelného prachu prokázati rak. státní občanství, plnoletost, dále mravní i politickou zachovalost (§§ 3—7 nař. min. ze dne 31. března 1853, č. 91 ř. z.).

6. Podomní obchod (hausírování) s prachem střelným jest zakázán.

7. Neoprávněné vyrábění a prodávání střelného prachu a látek místo jeho zastupujících potrestati jest dle trestního zákona důchodkového; pokud s tím však zároveň spojena nějaká činnost trestná dle všeob. zákona trestního, má o tom předkem zavésti úřední jednání příslušný úřad trestní (§§ 8 a 13 cit. min. nař. z r. 1853 a srv. též shora cit. zákon ze dne 27. května 1885 č. 134 ř. z.).

8. Nelze připustiti nijaké soudní opatření zjišťovací nebo vésti exekuci na střelný prach, na materiál ku výrobě jeho potřebný, na náčiní k tomu nezbytné a jinaké příslušenství.

III. Prodej střelného prachu.

1. Ku prodeji střelného prachu, čímž rozumějí se všechny výrobky tvořící předmět monopolu prachu střelného, oprávněny jsou jen ony osoby, kterým udělena byla k tomu licence.

2. Příslušnými k udílení licence jsou politické úřady I. stolice ve srozumění s úřady vojenskými.

3. Při prodeji prachu činí se rozdíl mezi prodavači v malém a ve velkém; prodavači v malém jsou ti, kteří smějí vydávati prach přímo konsumentům, prodavači ve velkém smějí vydávati prach toliko prodavačům v malém, kteří jsou na ně ku výběru (odebírání) střelného prachu poukázáni. Prodavačům ve velkém lze též uděliti licenci ku prodeji v malém, žádají-li za to (viz též nař. min. fin. ze dne 3. srpna 1892, č. 24.568, věst. č. 38, jímž uveřejněny byly nové úlevy o prodeji střelného prachu, a nař. ze dne 14. července 1891, odst. 7, č. 2653 říš. min. války, jímž vydán byl návod pro prodavače střelného prachu).

4. Při střelném prachu jest prodej zpravidla prováděti tím způsobem, že se kupci ponechává na vůli, buďto zaslati předmět do cizozemska a odebrati jej a zaplatiti dávku spotřební. Kupec má kromě kupní ceny složiti též dávku spotřební (dek. dv. kanc. ze dne 31. ledna 1846 č. 38.180).

IV. Dovoz a průvoz cizozemského střelného prachu a látek místo jeho zastupujících dovolen jest toliko na základě zvláštního přivolení říšského min. války; tím rozuměti jest všechny výbušné látky určené nebo způsobilé ku střelbě z palných zbraní, dále tra-

skaviny, které se skládají ze součástek střelného prachu (ledku, síry a uhlí). V sazbě celní 52 zl. 50 kr. za 100 kg. zahrnut jest poplatek licenční.

V. Jiné třaskaviny.

Při zakročení úřadu důchodkového označena jako vadnou výbušná látka lišící se od obyčejného černého prachu a vysloveno, že se dek. dv. kanc. ze dne 28. dubna 1842, č. 16.243 a ze dne 4. července 1842, č. 27.553 týkající se převzetí prachu závadného z důvodů důchodkových do dělostřeleckých strojních skladišť odnášejí toliko na černý prach oné doby známý. Do skladišť těch přejímati nelze výbušné látky a preparáty, které od té doby ve velkém počtu nově byly vynalezeny a uchylují se od obyčejného černého prachu, poněvadž není možno připustiti jich uložení s většími zásobami černého prachu z ohledů bezpečnostních, a dále z toho důvodu, že úřady dělostřelecké nemají kromě normálních skladišť zvláštní, přiměřeně skrovnější přístřeší k disposici. Výbušné látky tohoto druhu sluší naopak posuzovati dle ustanovení §§ 116 a 194 min. nař. ze dne 2. července 1887, č. 68 ř. z. týkajícího se výroby a obchodu třaskavinami. Shledají-li se tedy některé látky výbušné vadnými, sluší je bez prodlení odevzdati v městech se zvláštním statutem úřadu bezpečnostnímu, v jiných městech okresnímu hejtmanství, a kde to možným není, nejbližšímu četnickému velitelství staničnímu (rozh. min. fin. ze dne 23. prosince 1886, č. 40.610).

VI. Sazba pro střelný prach vyhlášena byla dekretem dvorské kanceláře ze dne 5. března 1836 čís. 1414, sb. zák. pol. sv. 64 str. 447. Sazba tato platí posud. Dle něho obnáší licenční poplatek ze střelného prachu jakéhokoli druhu 16 kr. z vídeňské libry nebo 50 kr. r. m. z kilogramu, a jest poplatek tento zahrnut v celní sazbě 52 zl. 50 kr. za 100 kg. (pol. sazb. č. 346).

Praktikanti právní.

I. Pojem.

Praktikanty právními nazývají se oni, kteří se zaměstnávají v t. zv. přípravné službě soudcovské, aby se pro budoucí své právnické povolání (soudcovské, advokátní, notářství atd.) připravili.

Dle různých oborů právnického povolání jest určitá přípravná služba soudcovská (právní praxe) buď nutnou buď možnou (t. j. započítatelnou v předepsanou praxi odbornou). Nutnou jest pro službu soudcovskou (6nedělní, § 18 zák. o s. org. a § 1 odst. 1 čís. nař. z 16. října 1854, č. 267 ř. z.), pro advokacii (jednoroční § 2 lit *a*) adv. řádu), pro službu u finanční prokuratury (jednoroční, § 3 min. nař. z 16. června 1855 č. 34 ř. z.). Možnou jest při advokacii, pokud roční nutnou praxi přesahuje a pokud předepsaná tříletá praxe advokátní po nabytém doktoratu tím újmy nedoznává, a při notářství (§ 2 lit. *b*) adv. ř., § 6. *d*) not. ř.).

II. Připuštění ku praxi právní.

1. Podmínky.

Podmínkou připuštění k právní (soudní) praxi jest absolvování studií právnických a odbytí všech tří theoretických zkoušek státních na právnické fakultě některé tuzemské university (§ 4 odst. 3. zák. o s. org. a § 1 čís. nař. z 10. října 1854, č. 267 ř. z.). Možnost připuštěná předpisem posléz uvedeným přijímati kandidáty se dvěma státníma zkouškama byla pro

Čechy vyloučena nařízením min. sprav. ze dne 13. pros. 1887 č. 20197 (věstn. min. spr. z r. 1887 č. XXIV).

Doktorát nabytý na fakultě právnické rak. university před 1. říjnem r. 1894 nahrazoval státní tři zkoušky právnické. Doktorátu po tomto dni získanému význam tento nepřísluší (§§ 6 a 8 zák. ze dne 20. října 1894, č. 68. ř. z.).

2. Povolení.

Za připuštění k právní praxi třeba žádati u presidia vrchního zemského soudu, v jehož obvodu kandidát praxi konati zamýšlí. V žádosti této (kolkem za 50 kr. opatřené) nutno uvésti, hodlá-li se žadatel věnovati úřadu soudcovskému či jinému povolání právnickému (§ 16 odst. 1 a 2 z. o s. org.). Presidium vrchního zemského soudu vysloví připuštění a určí soud, ke kterému žadatele přiděluje (§ 16 odst. 1 a 3 z. o s. org.).

Proti odmítnutí žádosti za praxi právní jest připuštěn rekurs do 14 dnů na ministerstvo spravedlnosti (§ 16 zák. o s. org.).

III. Doba a obsah soudní praxe.

Co do doby a spůsobu soudní praxe nutno rozeznávati, k jakému cíli za připuštění k praxi bylo žádáno.

Pro praxi kandidátů notářských není žádného bližšího předpisu a může tedy praxe tato jak u soudů sborových tak i okresních a jak v oboru agendy trestní, tak i civilní býti odbývána. Doba i spůsob praxe úředníků finanční prokuratury a příslušníků auditoriátu řídí se dle poukazu představeného jejich úřadu. Prohlásil li žadatel, že se hodlá věnovati stavu advokátnímu, musí býti po 1 rok zaměstnán u soudu sborového a u tohoto podle poukazu presidenta tak zaneprázdněn, aby měl příležitost, všech vědomostí k vykonávání advokacie potřebných si opatřiti (§ 16 odst. 1. posl. věta z. o s. org.). Kandidáti advokacie mohou ovšem i po odbytém roku ještě dále v právní praxi zůstati, kterou i u soudu okresního i u státního zastupitelství nebo i u soudu vrchního mohou odbývati. Rovněž nebude asi překážky, aby podobně jako i kandidáti úřadu soudcovského ihned za 3letou praxi zažádali a stejně s těmito byli zaměstnáni. Právní praxe nemá trvati déle než 3 roky. Žádají-li však právní praktikanti za to, může jim i po uplynutí tří let, chovali-li se bezúhonně a byla-li jejich služba uspokojivá, býti od presidia vrchního soudu povoleno, aby v praxi soudní ještě dále pokračovati mohli (§ 17 odst. 1 zák. o s. org.).

Prohlásil-li se žadatel, že se chce věnovati stavu soudcovskému, zařídí se zaměstnání jeho i pořadí soudů, u kterých praxi tříletou v § 4 z. o s. org. předepsanou odbývati má, dle § 9 z. o s. org. a předpisů min. nař. ze dne 15. srpna 1897 č. 192 ř. z. (Viz: Služba přípravná soudcovská.)

Doba, po kterou právní praktikant pro nemoc, dovolenou nebo cvičení vojenské praxi právní odbývati nemůže, počítá se do předepsané přípravné služby potud, pokud šest týdnů nepřekročuje (§ 8 zák. o s. org.).

Účel soudní praxe jest povždy jen instruktivní. Nemá býti proto použito právních praktikantů jako sil pracovních, nýbrž naopak jest vždycky toho dbáti, aby jim po vykonání prací uložených zbyla ještě přiměřená doba k jejich studiu (§ 9 cit. min. nař.).

Týž účel mají i tak zv. cvičné kursy, odbývané u soudů sborových, na kterých jak auskultanti tak i praktikanti právní se mají súčastniti (§ 10 z. o s. org. a §§ 31 a násl. cit. nař. min.).

IV. Dohled nad právními praktikanty a tresty disciplinární.

Praktikant soudní praxi nastupující jest povinen přísežně zaslíbiti, že bude konati veškeré práce jemu svěřené a zachovávati mlčenlivost ve věcech služebních (§ 15 odst. 1 z. o s. org.).

Dohled nad úředním působením právních praktikantů vykonává president sborového soudu prvé instance, v jehož obvodu tito praxi svoji odbývají. Při vrchních soudech přísluší dozor tento presidentu vrchního zemského soudu nebo radovi vrchního z. soudu, kterého president k tomu určil. Při soudech okresních náleží bezprostřední dohled nad praktikanty přednostovi soudu okresního (§ 10 cit. m. n.).

Právní praktikanti, kteří povinnosti zaslíbené zanedbávají nebo porušují, mají býti k plnění povinností těchto přiměřeným napomínáním přidržováni. Zůstává-li napomínání bez úspěchu nebo dopustili li se těžšího porušení povinnosti, může vrchní roud zemský vysloviti, že praktikant jest vyloučen z právní praxe u toho soudu, u něhož dosud byl zaměstnán nebo je-li tu zvláště těžký případ, u všech soudů obvodu dotčeného vrchního zemského soudu. Proti vyloučení z právní praxe přísluší praktikantu stížnost na ministerstvo spravedlnosti, kterou do 14 dnů podati třeba (§ 17 odst. 3. z. o s. org.).

Prameny léčivé (minerální, nerostné) jsou prameny, v nichž zpravidla rozpuštěno jest značnější množství pevných součástí a plynů a kteréž vynikají léčivými účinky na organismus lidský. Prameny léčivé jsou ve vlastnictví státu, země, okresu, obce neb i jednotlivce.

I. Zákonná ochrana pramenů léčivých.

Veliký význam pramenů léčivých pro veřejné zdravotnictví a značný náklad, který zpravidla vymáhá zachování a používání pramenů těch; přimělo zákonodárství, že učiněna v četných směrech pečlivá opatření na ochranu jich.

1. Horní zákon stanoví, že dlužno při povolování kutby šetřiti zájmů veřejných a je-li v té příčině nějakých závad, přísluší rozhodnouti o tom hornímu úřadu ve srozumění s horními úřady správními; na základě tohoto ustanovení byly vytčeny pro léčivé prameny ochranné obvody (rayony) (§ 18 hor. z). Dále stanoví § 222 hor. zák., že má horní úřad učiniti potřebná bezpečnostní opatření zpravidla ve shodě s politickým úřadem, nastanou-li v podniku horním události, které ohrožují bezpečnost pramenů léčivých.

2. Dle zákona lesního odůvodněno jest zakládati jehličnaté lesy na ochranu léčivých pramenů ve sm. § 19.

3. Zákony vodní. I z ustanovení zákonů vodních vychází jasně na jevo, že i pro prameny léčivé vytknouti jest jakýsi ochranný okršlek k tomu konci, aby při stavbě nových studní nebyla voda odnímána léčivým pramenům. Jednotlivé korunní země vydaly též při úpravě léčebnictví nařízení na ochranu léčivých pramenů; tak ku př. zemský zákon pro Čechy ze dne 27. října 1863 č. 9; dále bylo pro Dol. Rakousy nařízeno výnosem místodržitelství ze dne 20. července 1863 na ochranu léčivých pramenů v Pyrawarthu, že se tam nesmí nová studna budovati a na dosavádních studnách že se nesmí provésti nijaká změna, leč by vymohlo se k tomu přivolení politického úřadu. Pramenů léčivých užívá se jednak jako lázní, jednak ku pití vody jejich.

II. Léčivé lázně.

Léčivé lázně soukromé zříditi lze jen se svolením politického úřadu zemského, které dříve vymoci si má dobrozdání zemské rady zdravotní (§§ 2 a 10 zák. ze dne 30. dubna 1870 č. 68 ř. z.). Koncesse smí se uděliti jen takovým ústavům, kde se léčení provádí dle uznaných vědeckých zásad a podle zevrubně vylíčených, známých method, a jsou-li ústavy tyto podle toho vhodně zařízeny. Udělení koncese jest mezi jiným vázáno podmínkou, že se koncessionář nebude dovolávati — uváděje ústav svůj u veřejnou známost — léčivých method, které mají býti opakem vědeckého způsobu léčení, a že se dále zdrží kramářského vynášení svého ústavu. Všechny léčivé lázně musí být pod vedením a zodpovědným dozorem lékaře oprávněného ku provozování praxe. Politické úřady zemské mají každoročně obsáhlým způsobem podati zprávu o průběhu a výsledku sesóny v důležitých lázeňských místech, jak ve všeobecném správním ohledu, tak i po stránce policie zdravotní a vědy lékařské (rozh. min. vnitra ze dne 8. února 1857 č. 1042). Inspekce lázeňská svěřena jest tam, kde není formálných policejních inspekcí lázeňských, obecním úřadům pod dohledem a kontrolou politických okresních úřadů (rozh. min. sprav. ze dne 16. července 1860 č. 1868) (viz čl. Místa léčivá).

III Prodej vod minerálních.

Zde sluší rozdíl činiti mezi přírodními a umělými vodami minerálními; prodej kyselek potřebí má svolení zemského úřadu. K tomu musí především politický úřad přibrav okresního lékaře komisionelně vyhledati, zda dotčený pramen může dle povahy a uzpůsobení svého poskytovati čistou vodu; dále musí býti předložena kvalitativní i kvantitativní analyse (rozbor studny vypracovaná v některém ověřeném (autorisovaném) chemickém laboratoriu. Za tímto účelem musí se čerpati voda potřebná k onomu vědeckému prozkoumání, pokud se týká, nádoby určené na vodu tu musí se plniti za intervence politického úřadu a připojena býti musí úřední pečeť. Posléze oznámiti jest velikost a tvar nádob do prodeje určených, dále způsob plnění a zátkování, jakož i označení vody. Byly-li splněny všechny tyto podmínky, lze se usnésti o vhodnosti povolení; veškeré útraty spojené s tímto úředním jednáním postihují dotyčnou stranu (viz výn. min. štýr. ze dne 7. května 1875 č. 6032, rozh. min. ze dne 1. srpna 1875 č. 11118).

IV. Výroba a prodej umělých vod minerálních náleží k živnostem koncessovaným (§ 15 ad 14 živn. ř.). Ku výrobě této požaduje se průkaz, že uchazeč nabyl chemických vědomostí nezbytných ku provozování této živnosti buďto na některé technické škole nebo na některém chemickém ústavu, nebo že si zjednal vědomostí těch jsa nejméně 2 roky zaměstnán v některém chemickém laboratoriu nebo v nějaké továrně na umělé vody minerální (nař. min. ze dne 17. září 1883 č. 151). Ku prodávání umělých vod minerálních není předepsán zvláštní průkaz způsobilosti. Přísně jest bdíti nad tím, zda oprávněný patřičně dbá koncesse, a zda provozuje dotyčný podnik ve smyslu policie zdravotní; jakýkoli přehmat v tomto směru dlužno bez ohledu potrestati podle platných předpisů zákonných. Zvláště sluší vytknouti, že se nesmí umělé minerální vodě dáti jméno některého minerálního pramene v tuzemsku nebo cizozemsku stávajícího, a tudíž ani rozhlašovati prodej takovýchto umělých vod pojmenovaných podle známých již pramenů minerálních. Umělých vod mine-

rálních nelze též prodávati ani zasílati v nádobách a v uzavření (kapsle, známka, vypálené znamení a pod.) podobném nebo stejném, v jakých zasílají se přírodní vody minerální (výn. stát. min. ze dne 24. září 1865 č. 16293).

Ministerstvo sprav. obnovilo rozhodnutím svým ze dne 12. května 1868 č. 6520 nařízení bývalého min. státního ze dne 24. září 1865 č. 16293 přikázavši, aby byla učiněna vhodná opatření k nejdůraznějšímu zamezení prodeje a obchodu uměle vyráběných, padělaných vod minerálních (vyhl. místodrž. pro Čechy ze dne 23. května 1868 č. 15 str. 40 z. z.).

Místnosti určené ku přípravě vod minerálních a ku prodeji sodovky a jiných uměle vyráběných vod dlužno opětovně prozkoumati během jara a léta (rozh. min. vnitra ze dne 22. dubna 1865 č. 7522 — viz i čl Voda sodová).

Prameny (v právu vodním).

I. Pojem.

Prameny jsou vody obsažené v pozemku a z něho vyvěrající. Prameny mající oblasť svou i vznik v pohoří (v horách) slují prameny horskými, kdežto četné prameny vznikají z vod pozemních, a jen tyto prameny mohou zpravidla jeviti se předmětem soukromého práva, jsouce zůstaveny užívání vlastníkovu a nabývány jsouce zpravidla zřízením studní. Rozeznávají se pak prameny stálé (permanentní) a prameny občasné (periodické), podle toho, jsou-li tu trvale nebo jen jistý čas a na to se ztrácejíce; dále se činí rozdíl mezi prameny stojícími, stoupajícími, a tekoucími. Stojící a stoupající prameny mají jen pohyb kolmý stoupajíce a klesajíce v nějaké kotlině (prohlubině), v které jsou uzavřeny a odtékají teprve tehdy, překročí li voda tuto prohlubinu. V četných případech nevyvěrá však zdroj těchto pramenů vůbec nad povrch, nýbrž snaží se odtéci, pokud se týká, odtéká pod zemí. Tekoucí prameny vystupují však ihned se svislým pohybem z půdy. Stav výšky pramenů v půdě řídí se stavem hladiny vody v řekách; množství a trvání pramenů závislo jest na množství a rozdělení meteorického podkladu, na povaze kamení, kde se tvoří prameny, na objemu oblasti, kterou pramenu přivádí atmosférická voda. Ztratí-li se pramen, nalezne se zpravidla opět prohloubeným kopáním.

II. Vodní zákony pojednávají v § 4 lit. *a) d)* o pramenech a jich odtoku. Zákon přiznává držiteli pozemku vodu pod zemí utajenou v jeho pozemcích a odtud pramenící t j. přiznává mu vlastnické právo k vodě této. Zdroj na světlo nevyvěrající, avšak obsažený pod zemí v pozemcích není pojat v § 4 lit. *a)*. Peyrer táže se proto, jakou právní povahu má zdroj t. j. ona voda, která nevyvěrajíc na povrch skrývá se v pozemcích, občas též tu i tam (na některých místech) na povrch vyráží nebo nalézá se ve spojení s nějakou vodou nad povrchem; dále se táže, má-li zákonodárství vůbec a zákon o právu vodním zvlášť nějaký vliv na zdroj, a dospívá k tomu výsledku, že otázky tyto posuzovati jest podle ustanovení občanského zákonníka. Jestiť věcí ve smyslu obč. zákonníka vše to, co slouží potřebám člověka; jen takováto věc jest předmětem práva majetkového, zdroj nad povrch nevyvěrající není zpravidla způsobilým sloužiti potřebě vlastníka pozemku a stává se teprve tehdy předmětem práva soukromého, jakmile se ho upotřebiti dá; při tom podotýká Peyrer, že § 297 o. o. z. pokládá za příslušenství nějaké nemovité věci prostor

vzduchový nalézající se nad věcí tou v kolmé čáře, nikoli však ony věci, které jsou pod pozemky ve svislé čáře, pročež nelze považovati zdroj nad povrch nevyvěrající za příslušenství pozemku. (Jinak soudí Randa; viz jeho Právo vlastnické.)

III. Vlastníku pozemku jsou však bezpodmínečně odňaty:

1. Solné prameny, které mohou býti ku příkazu úřadů finančních zničeny nebo vyvlastněny (§§ 409, 410 ř. cel. a monop.).

2. Vody cementové náležejíce k předmětům regálu horního (§ 3 hor. z.).

3. Co se však týče pramenů minerálních, léčivých a zdravotních studní, příslušejí prameny tyto ve smyslu § 4 lit. *a)* vlastníku půdy, jakož i užívání jich, pokud ovšem třetí osoby nenabyly k nim nějakého práva. Co do (zavření) používání a prohloubení léčivých pramenů, co do zřízení a udržování k tomu potřebných zvláštních zařízení, jako: vodovodů, pump atd., dále co do užívání jich vod a vodních zařízení mají průchod předkem ustanovení zákona o právu vodním (§§ 10 a 16 atd.). Pokud se pak léčivých pramenů užívá jako zdravotních prostředků, podléhají všeobecným zákonům zdravotním, jakož i zvláštním ustanovením, která byla v té příčině pro jednotlivé prameny vydána.

IV. Ochrana pramenů.

Rakouské právo nevykazuje zvláštního zákona na ochranu pramenů, nýbrž všechna ustanovení zákonná na ochranu pramenů obsažena jsou jednak v zákonu horním, jednak v zákonu lesním a jednak v zákonu vodním (srv. též čl. Prameny léčivé). Než ani tato veškerá ustanovení — jak nabyté zkušenosti s důstatek dokazují — nedostačují k vydatné ochraně pramenů léčivých, a tak se i stalo, že vynikající oblasti pramenů nanejvýš ohroženy jsou nebo nebezpečí vydány zvláště hornictvím. Aby se tato mezera v zákonodárství vyplnila, přikročilo se k tomu prostředku, že utvořeny cestou nařízení t. zv. ochranné okresy pramenů, v nichž podrobeno hornictví rozmanitým obmezením; než ani toto opatření neosvědčilo se býti dostatečnou ochranou proti zasahování do oblasti pramenů. Tak zvláště teplická katastrofa obrátila pozornost vlády a zákonodárných sborů na tento předmět; avšak doposud nepodniklo zákonodárství ničeho, aby léčivé prameny nepostradatelné pro veřejné a všeobecné zájmy došly trvalé a vydatné ochrany. Budiž zde je podotknuto, že na základě § 18 zák. hor. byly stanoveny pro celou řadu léčivých pramenů ochranné okrsky, mezi nimiž uvésti sluší: Baden u Vídně (nál. ze dne 3. října 1879 č. 1497), Karlovy Vary (rozh. min. orby a min. ze dne 17. ledna 1882, č. 5461 z r. 1881), Františkovy Lázně (rozh. min. orby a sprav. ze dne 7. května 1883, č. 13 867), Gastýn (nál. ze dne 22. srpna 1871, č. 530), Krondorf (nál. ze dne 5. února 1881, č. 263), Marianské Lázně (nál. místodrž. ze dne 31. prosince 1866, č. 52754), Novou Ves (pol. okres Teplice, (nál. ze dne 20. prosince 1875, č. 3960), Bylany (nál. ze dne 8. června 1870), Římské Lázně (Römerbad) (nál. ze dne 3. srpna 1874, č. 1681), Sangerberg (nál. ze dne 27. října 1871, č. 3895), pro kyselku u Rohatce (nál. ze dne 1. dubna 1876, č. 1140), Teplice (rozh. min. orby a sprav. ze dne 4. června 1875, č. 4220), Tüffer (nál. ze dne 13. července 1885 č. 881). O řízení co do stanovení takovýchto ochranných okresů obsahuje bližší ustanovení § 222 hor. zák. a § 113 prováděcího předpisu. § 222 stanoví: Přihodí-li se při provozování horním události, které ohrožují bez-

pečnost osob, budov, pozemků, léčivých pramenů, studen neb jinakých zařízení, má horní úřad nařiditi potřebná bezpečnostní opatření, k čemuž zpravidla přizvati jest politický úřad. Je-li nebezpečí v prodlení, má učiniti neodkladná opatření k ochraně a bezpečnosti bližší nebo dříve o události zvěděvší úřad, přibera potřebné znalce, o dalších opatřeních srozuměti se, jak předepsáno. Nastoupí-li některá událost naznačená v § 222 zák. hor., má revírní úřad horní vyslati komisaře a současně pozvati politický úřad okresní, který sám vyšle též k vyšetřování komisaře. Neshodnou li se oba komisaři o volbě opatření, má horní komisař ihned pozvati dva osvědčené znalce. Protokol o tom sepsaný předložiti jest revírnímu úřadu hornímu, kterému přísluší podati nález a sděliti jej okresnímu úřadu k vyjádření: schválí-li okresní úřad nález ten, má jej revírní úřad horní ihned zhotoviti. Neshodují li se oba úřady, dlužno celý akt předložiti k rozhodnutí hornímu hejtmanství; mezí tím však má revírní úřad horní učiniti ona prozatímní opatření, která shledá nutnými a příhodnými ku bezpečnosti ohroženého předmětu (§ 113. prov. předpisu).

Prarodiče viz Ascendenti a Posloupnost dědická zákonná.

Práva osobní.

I. Část všeobecná.

Podmětem nebo nositelem práva jest člověk jakožto osoba, která jest pro svůj rozumový charakter účelem sobě samé a může užiti předmětů pro své životní účely. Všichni lidé jakožto takoví jsou právními podměty. Případně praví Ihering: »Jediná věta, že člověk jakožto takový jest subjektem práva, k čemuž se římské právo prakticky nikdy nepovzneslo, značí pro lidstvo více než všechny triumfy průmyslu; o uskutečnění této zásady musí pracovati tisíciletí.« Osobnost jest základem trvalé způsobilosti ku právům netoliko možné, nýbrž i skutečné. Nelze si mysliti život lidský bez možných a skutečných práv. Člověk jest tedy subjektem práv a způsobilým ku právům od prvního počátku svého žití, již v embryu až do smrti. Mnozí nechtějí embryo uznávati za subjekt právní, nýbrž toliko následkem fikce, jak ji formulovalo římské právo ve větě: »nasciturus pro iam nato habetur, quotiens de commodis ipsius partus quaeritur«; než platné právo chrání i plod zakazujíc vyhnání jeho. Právo osobnosti bylo zvláště vysloveno ve škole Kantovské ve formuli: »Važ si a jednej s každou lidskou osobností vždy jako s účelem právním a nikoli jako s pouhým prostředkem k nějakému účelu.« Důsledně nesmí tedy především žádný člověk sám vzdáti se neb porušiti podmínky bytí osobnosti, jakožto vlastního účelu, tedy žádný člověk nemá vlastní vůlí nebo smlouvou se dáti netoliko do poddanství, otroctví, nýbrž vůbec nesvoliti trvale k něčemu právnímu nebo k nějakému právu, jímž by snížena byla jeho osobnost na pouhý prostředek, na věc. Jeť také každá smlouva, kterou se osobnost lidská porušuje, tupí, zneuctívá, netoliko nemravná, nýbrž i bezprávná, nicotná. V právním stavu společnosti uspořádaném zákony má každý vykonávati své právo ve formě zákona a bylo-li mu v jeho právu ublíženo, má žádati a nabýti ochrany od zákona. Osobnost jest základem trvalé způsobilosti ku právům.

II Rakouské právo.

Zásady a stanoviska právě naznačené přijal v celku i náš občanský zákon. Obč. zákonník nepodává definice osobních práv, nýbrž vytýká

v § 15. toliko jich rozdělení lišíc 2 skupiny osobních práv; předkem rozeznává osobní práva vztahující se k osobním vlastnostem a poměrům, tedy ona práva, která plynou již z pojmu a podstaty osoby a pak ona osobní práva, která vzcházejí z poměru rodinného.

A. První skupinu osobních práv dělí zákon opět:

1. v práva plynoucí z povahy osobnosti (§§ 16—20 o. o. z.), kteráž mohou být buďto vrozená nebo nabytá;

a) vrozená práva označuje § 16. o. o. z jako práva rozumem jasně poznatelná a mohou se též nazývati »právy základními«, kteráž Savigny charakterisuje větou: »Jsou to práva mravní, každému člověku vrozené svobody, pročež v jedno spadati musí též původní pojem osoby nebo subjektu právního s pojmem člověka.« Základní práva dána jsou tedy podstatou lidské osobnosti, a není potřebí ještě zvláštního aktu vůle. Není sporným tedy bytí práv základních neboli přirozených, lidských, světoobčanských práv, jak se někdy též nazývají a existence jich jest základem právního pořádku; neboť osobnost a všechny s ní spojené statky musí trvati neodvisle od vůle lidské, a její pouhé bytí žádá přiměřených práv. Tato práva tvoří stále podstatu a obsah, který též v positivním právu nalézti má formálného uznání, leč v podstatné povaze své není od toho odvislým. Vrozenými právy jsou tedy ona, kteráž příslušejí člověku jakožto takovému, jakožto subjektu právnímu, jakožto osobě a která základ svůj mají již v jeho narození. Cizími jsou našemu právu rozdíly, které činí římské právo mezi »monstra« a »prodigia« a jinými nestvůrami. Povaha osoby, rovněž i vrozená práva musí se přiznati i nestvůrám, pokud jako člověk se jeví; jakkoli dle římského práva člověk stává se osobou narozením, přece vylučuje totéž právo nesvobodníka, otroka tedy, ze způsobilosti ku právům a posuzuje ho jako věc, jako předmět a přiznává jen svobodnému způsobilost ku právům. Toto obmezení nepřipouští se v § 16. o. o. z., naopak zakazuje se vůbec otroctví a poddanství. Každý otrok se stává tím okamžikem svobodným, jakmile vstoupí na rakouské území nebo na rakouskou loď nebo převeden jest v cizozemsku jako otrok na rakouského poddaného; to platí o válečných zajatcích, s nimiž se jako s otroky nakládá se strany té válečné strany, v jejíž moci se ocitli (dv. d. ze dne 19. srpna 1826, č. 2215 sb. z. soud). Vrozená práva docházejí svého výrazu ve způsobilosti k právům a k právním činům s tím rozdílem, že každá osoba zpravidla způsobila jest míti práva, tedy způsobilá jest ku právům, kdežto právo nabývati práv a zakládati je není každé osobě v plné míře přiznáno, nýbrž spíše jen ku ochraně její. Pro vrozená přirozená práva uvádí se právní domněnka, že potud platí ve svém bytí, pokud nedokáže se zákonné jich obmezení (§ 17 o. o. z.). Tato obmezení mohou být druhu dvojího: mohouť zakládati se na zákonných nařízeních tak ku př. přirozené právo, vcházeti v manželství, obmezeno jest zákonnými překážkami manželství. Takováto obmezení nežádají žádných důkazů, poněvadž soudce musí z povinnosti úřední přihlížeti ku právu a zákonu (dv. dek. ze dne 15. ledna 1787, č. 621 sb. zák. s.). § 17. o. o. z. má patrně na zřeteli jen důkaz překážek vyplývajících ze skutkových okolností.

b) Nabytelná práva neplynou bezprostředně z osobnosti, nýbrž založiti a zjednati se dají každým člověkem za podmínek zákonem předepsaných. Tyto podmínky resp. zákonná obmezení odnášejí se jednak

k osobě nabyvatelově, jednak ku věci, které se má nabýti. Od práv nabytelných lišiti však sluší práva nabytá (iura quaesita), která mají toliko význam soukromoprávní pro interesse osobní a proto vystupují buďto v právu soukromém nebo veřejném a v tomto jen potud, spojen-li s nimi soukromoprávní zájem (ku př. služné veřejných úředníků).

c) Poměr mezi právy základními a nabytelnými charakterisuje se tím, že nabytelná práva možno vždy zpět uvésti v jich různých způsobách na nějaké právo základní, tak ku př. právo vlastnické na právo osobnosti k tomu, aby mohla nabývati věcných statků jakožto podmínky pro svůj fysický život. Základní práva, kteráž trvají neodvisle od činnosti lidské vůle, jsou nezcizitelna a nezadatelna. Tato práva nesmí být ani s přivolením oprávněného porušena (snad podle zásady: »volenti non fit iniuria«); jinak tomu jest při právech nabytelných. K nim přísluší oprávněnému plná způsobilost disposiční v mezích zákona. Vrozená a nabytelná práva shodují se v tom, že každému na vůli se ponechává, aby při porušení těchto práv dožádati se mohl pomoci úřadů (§ 19 o. o. z.). Úplné vyloučení právní cesty úmluvami soukromými nemá platnosti, poněvadž úmluvy takové odporují podstatě a přirozenosti práva a zvláště osobního práva každému přislušejícího (rozh. ze dne 2. listopadu 1870, č. 12336, sb. č. 3933). Z téhož důvodu neměla by právních účinků úmluva, aby jeden kontrahent ustanoven byl ve své věci za soudce. Podmínka zřeknutí se pořadu práva nepřipouští se též při smlouvách erárních (dv. dek. ze dne 10. prosince 1819, č. 635 sb. z. soud. a d. dv. kanc. ze dne 29. června 1820 sv. 48 str. 140 sb. zák. pol.). Svépomoc jest zpravidla zapověděna, jakož i překročení hranic nutné obrany.

2. Osobní práva vyplývající z nedostatku věku nebo potřebného rozumu (§§ 21—23 o. o. z.). Tato práva souvisí s určitými obmezeními zákonnými na ochranu osob, kteréž své interesse samy zastávati nemohou. Sem náleží: dítky, nedospělci, nezletilci, šílenci. K dítkám počítá § 22. o. o. z. i dosud nenarozené, jichž podmínečná práva sluší hájiti (rozh. ze dne 5. srpna 1857, č. 7345, sb. 423). Fikce § 22 platí jen ve prospěch nascitura (rozh. ze dne 10. listopadu 1886, č. 12772, sb. 11245), kdežto dítě přišedší na svět mrtvé posuzuje se tak, jako kdyby nebylo počato (§ 22 o. o. z.);

3. práva nepřítomných (viz čl. Nepřítomní);

4. práva právnických či morálních osob (§§ 26 a 27 o. o. z.) (viz čl. Osoby právnické);

5. práva plynoucí z poměru občanství státního (§§ 28—32) (viz čl. Občanství státní);

6. práva cizinců (viz čl. Cizinci).

7. Osobní práva plynoucí z poměru náboženského. Různost náboženství nemá významu pro soukromá práva; obmezení, ku kterým se odvolává § 39 o. o. z., zrušena jsou dílem speciálními zákony, dílem však st. zákl. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z.

B. Osobní práva z poměru rodinného (§§ 40 - 43 o. o. z.). O jednotlivých těchto osobních právech jedná 2. hlava obč. zák. a sice o právu manželském, o právech mezi rodiči a dítkami, o právech na ochranu nezletilých a oněch osob, které nejsou schopny obstarávati si samy svoje záležitosti (viz čl. Ascendenti, Kurator, Manželé, Manželství, Otcovství, Poručenství).

Práva občanů státních (viz Občanství státní).

Práva stavovská.

I. O původu nerovnosti mezi lidmi byly různé theorie pronášeny; nejstarší filosofická theorie o původu této nerovnosti pochází od Aristotela, který chtěje ospravedlniti otroctví tvrdí, že jako v člověku samém je rozdíl mezi duší a tělem, tak že i mezi lidmi podobná je různosť, poněvadž jedni svými přirozenými vlohami tak hluboko stojí pod druhými, jako tělo vzhledem k duši a jsou proto oni povoláni, by těžké tělesné práce konali, tito pak by duchem vládli. Jiná theorie odvozuje původ nerovnosti mezi lidmi z rozdílu plemeného.

Rousseau a Montesquieu zavrhli se vší rozhodností tyto theorie a vyslovili zásadu pro všechny doby památnou, že od přírody zrodili se lidé rovnými a svobodnými a že teprve lidská společnosť a státní pořádek učinily je nerovnými a nesvobodnými. A ještě případněji podotýká Ahrens, že jsou to motivy druhu nejnižšího (sobectví, vládychtivosť, bezúzdná ctižádosť a surové násilí), jež přivoditi se snažily umělou právní nerovnosť.

II. Pojem.

Práva stavovská jsou souhrn zvláštních předností a oprávnění, jež spojena jsou se sociálním postavením jednotlivců ve společnosti lidské. Rozdíly stavovské, které ve středověku a též ještě v době pozdější, dříve než zavedly moderní ústavy státní úplnou rovnosť všech státních příslušníků, přísně se lišily, pozbyly již dávno svého významu jak v právu veřejném, tak i soukromém.

Přednosti stavu vynikají jen ještě v jednotlivých zákonem přesně omezených směrech, které více neb méně výrazu docházejí ve vnějších predikátech a v jistých individuálních oprávněních; poukázati sluší v tom směru na čl. Šlechta a Privilegia. Dřívější rozdíly stavovské se zvláštními právy spojené, jež dělily příslušníky státní v jednotlivé třídy, tak zvláště ve stav šlechtický, duchovní, měšťanský a selský, vystupují i dnes ještě v četných směrech, aniž by však činiti mohly nárok nějaký na vynikající postavení, jež dříve s tou neb onou třídou bylo spojeno.

Dnes roztřiďují se i různé obory výdělku v jednotlivé kategorie, které rovněž následkem dlouholetého zvyku slovem »stav» označovány bývají, a mluví se dle toho o stavu úředníků, umělců, učenců, o stavu kupeckém a řemeslnickém a t. d. Pokud pak mají jednotliví příslušníci těchto stavů následkem jich postavení a způsobilosti nárok na jisté tituly a predikáty, je i dnes ještě označení »stav«, »práva stavovská« oprávněno.

Stavovské rozdíly, jež spočívají ve stejných zájmech, ve stejném zaměstnání, v poměrech držebních a vlastnických, sotva kdy vymizejí ze společnosti lidské a nedají se ani vzmahajícím se demokratismem doby naší zahladiti aneb naprosto potlačiti. Třebas by se různé obory lidské činnosti co odvětví povolání neb stavy povolání od sebe v životě společenském odlišovaly, platí přes nestejnosť povolání vždy stejná vážnosť všech stavů pro jednotlivce i pro veškerosť.

Nesmí žádné přehrady býti zřizovány mezi jednotlivými stavy povolání, jež — jako dříve — přísně vřaďovaly příslušníky státní do vyšší neb nižší kategorie. Ač nelze popříti, že se v různých oborech povolání a výdělku vyskytují jisté rozdíly, odpory a protivné zájmy, směřuje proud časový povždy k tomu, by vzájemné spojení a doplnění umožnil a každé přílišné odlišování zamezil. Dřívější četná práva stavovská scvrkla se tudíž na minimum. Ač do dnes ještě se udržel pojem práv stavovských, nejsou

přece práva tato dle stávajících ústav takového dosahu a významu, by se mohlo mluviti o právech v nejpřísnějším slova smyslu. Jedná se zde spíše o jisté zvláštní přednosti. Obč. zákonník mluví též o právech stavovských; tak požívá dle § 92 o. o. z. manželka práv stavu svého manžela; tím se uznává, že má na př. nárok na šlechtictví svého manžela, otázka to ostatně sporná. Ještě spornějším jest, má-li manželka nárok na jiná práva stavovská — zejména na akademické tituly a predikáty, jež s jistým po stavením spojeny jsou aneb se co nejvyšší vyznamenání propůjčují.

Tím tedy není zákonný výraz § 92 »práva jeho stavu« podnes přesně vymezen. Daleko jasněji vyslovuje se v tom ohledu § 146 o. o. z., který ustanovuje, že manželské děti dosahují všech, ne pouze osobních práv rodiny a stavu jich otce, a z poznámky § 146 o. o. z. »jeho znak (erb)« lze souditi, že jen šlechtictví je výhradným právem stavovským, jež jen na děti manželské přechází. Z toho všeho vysvítá, že již v době sdělání obecného obč. zákonníka, kdy práva stavovská ještě vynikající úlohu hrála ve společnosti lidské, byla ona většinou jen rázu čistě osobního a jen málokterá z nich bylo lze na jiné osoby přenésti. § 162 o. o. z. mluví kromě toho o přednostech stavovských. Tento pojem je patrně správnějším a přesnějším než pojem »práv stavovských«. § 162 o. o. z. jasně vyslovuje, že není dle řádu právního speciálních práv se stavem spojených, nýbrž že jsou jen jisté přednosti. Konečně sluší se ještě o tom zmíniti, že § 182 o. o. z. nemluví při dětech adoptovaných ani o právech stavovských ani o přednostech stavovských, nýbrž jen na to poukazuje, že adoptovaný může nabyti šlechtictví a erbu jen zvláštním zeměpanským povolením. (Ostatně viz čl. Šlechta, Osoby vojenské, Privilegia, Úřadníci státní.)

Pravda formální a materielní.

Jenom t. zv. **pravda materielní** jest pravdou. Nabýti této pravdy a poznati ji — to jest ideálem každé soudcovské informace, kteráž předchází rozsudku. V řízení trestním usiluje se o seznání úplné materielné pravdy. I v civilním řízení měla by se také úplná pravda vyhledávati; avšak povaha práv soukromých přináší to s sebou, že není někdy ani možno seznati pravdu materielnou, ani vůbec nesmí se o to usilovati. Zjištění pravdy nahrazeno jest zde za jistých okolností »přijetím za pravdu«, poněvadž tomu tak strany chtějí. Tak dosahuje se pravda »**formálná**«. Při volném uvážení důkazů snažíme se tam, kde disposice stran nepřekáží tomu, vypátrati pravdu materielnou, jak toho vyhledává řízení ústní. Nejvíce odchyluje se od materielné pravdy svojí zákonnou theorii důkazní proces písemný starého (josefinského) soudního řádu.

Právo.

I. Pojem.

Život lidský vykazuje ve všech kruzích a oborech, ve rozličných stupních a směrech jistý řád, ve kterémž — na rozdíl od přirozeného řádu stanoveného zákony nutnosti — mají býti všechny části rozumem a svobodou uvedeny v takový poměr, aby všechny části mezi sebou a s celkem spolupůsobily dle určitého pořádku k dosažení účelů společných i zvláštních, avšak doplňovaly se též vzájem ve své relativní samostatnosti a svobodě. Jako však již jednotlivý člověk má starati se co nejvíce o stejnoměrné vzdělání duševních sil svých, aby každá síla opírati se mohla o jiné, majíc potřebí podpory a doplnění, takže úhrnnou součinností všech sil utvořen

jest spořádaný celek: tak má i každý vyšší společenský kruh a tudíž i stát o to péči míti, aby všechny obory životní vyvíjely se způsobem snášejícím se s požadavky lidského řádu a souladu kulturního. Z podstaty člověka a z poměrů, ve které člověk uveden byl přírodou, nutně vyplývá, že prvním stupněm rozvoje onoho není boj všech proti všem — jak se ovšem někdy tvrdilo — nýbrž snaha po pokojném spolužití. Kolise zájmů musí tedy býti smírnou cestou narovnány vzájemným jich omezením. Dle toho má každé lidské společenství nutně za účel sledovati společné zájmy společně, a se strany druhé musí každý jednotlivec uložiti si jistá obmezení sleduje své zvláštní účely ve prospěch zvláštních účelů ostatních lidí Dobro obecné toho vymáhá, aby vytčeny byly a vynucením chráněny normy, které vyvolávají pořádek zájmů; v těchto normách obráží se vůle všech. Každý zájem sám o sobě jest schopen právně býti normován. Které zájmy společnost právně uspořádati chce a má, pokud se týká, jakým způsobem je uspořádati chce a má, řídí se časovými a místními poměry, ježto se zájmy a jich oceňování mění časem i místem. V počátcích rozvoje dějinného nerozeznává se právo od mravů a náboženství; v náboženských představách a zvyklostech vyjádřeny jsou neodděleně mravní i právní idee a v nich mají svůj důvod. Teprve později dospívá právo samostatného uznání a platnosti a liší se od mravnosti jakožto zákona pro lidské jednání tím, že udává, resp. žádá, co se státi musí, má-li býti spolužití lidské možným, kdežto mravnost předpisuje, co jednotlivec činiti má. A právě proto, že splnění předpisů práva nezbytným jest pro trvání lidské společnosti, sloučen jest s pojmem práva pojem vynutitelnosti, kdežto mravnost ukládá napořád své příkazy jen svobodné vůli, a určité jednání přestává býti mravným, jakmile nepochodí z volného poddání se příkazu povinnosti, nýbrž z donucení. Momentem vynutitelnosti liší se též právo od morálky. Morálka a právo tím se různí, že jsou obě dvěma způsoby při uskutečňování dobra: morálka odnáší se k subjektivním pohnutkám, k činům, právo však všímá si jen jednání samého podle jeho objektivního zjevu. Vše, co jest přikázáním nebo zápovědí práva, jest též spolu přikázáním a zápovědí morálky; naproti tomu to, co přikazuje nebo zapovídá morálka, není zároveň v právu přikázáno nebo zapověděno, poněvadž právo všeobecně nedotýká se positivně motivů, nepřikazujíc ani nezapovídajíc jich.

Jak vzniklo právo, o tom bádalo se po staletí a došlo se k výsledkům nejrůznějším. Nesprávně soudilo se ve středověku a i v době novější, jakoby se právo odvozovalo přímo ze zjevených božských příkazů. Naopak sluší za to míti, že právo jako nutný požadavek rozumu platnosti nabývá, jakmile se v lidské společnosti hlásí potřeba a příležitost k žádoucímu řádu. Úkolem práva tudíž jest uspořádati v organismu lidského žití všechny poměry vzájemné odvislosti ve všech oborech životních i majetkových k umožnění všech rozumných účelů.

II. Rozdělení práva.

Člověk dle své povahy nežije osamoceně, nýbrž ve společenství s lidmi jinými. Jest členem společnosti, jež k svému bytí vymáhá pevných forem, jimiž vnější jednání příslušníků její upraveno jest a jichž šetření dle potřeby i donucením zjednati lze. Soubor těchto norem jest řádem právním neboli právem objektivním slova smyslu. Oprávnění, pokud se týká, oblasť moci, která poskytnuta jest jednotlivci pravém objektivním, tvoří právo v subjektivním slova smyslu neboli kruh jeho oprávnění. Práva

subjektivní jsou potud výronem práva objektivního, pokud vznikají a trvají vedle zásad právem objektivním stanovených. Každá osoba fysická i právnická (morální) má od práva propůjčený nárok na samostatný kruh žití i jednání, ve kterém může volně dle svého uvážení spořádati své životní i hmotné poměry dle účelů rozumem dovolených. Toto právo vlastního určení neboli samosprávy (autonomie) v nejširším slova smyslu platí však všeobecně pro všecka odvětví práva soukromého i veřejného, pro osoby fysické, které požadují důležitá práva pro svůj způsob života ve svém vnitřním a domácím žití (právo domácí), dále i pro osoby právnické, pro rodiny, obce, okresy, země a stát samý, jakož i pro kulturní oblasť církve a náboženských společností. Toto právo dochází svého výrazu jednak v právu samostatného zákonodárství, převážnou měrou však v právu samosprávy. Podstatnou funkcí práva jest tedy úprava podmínek spolužití, volného jednání člověka sledujícího dovolené účely životní. Tuto funkci práva bylo by lze označiti nejsprávněji jako vzájemné podporování účelů životních. Savigny (Systém nynějšího práva římského) praví: »Potřeba a bytí práva jest následek nedokonalosti našeho stavu, avšak nikoli nedokonalosti nahodilé, nýbrž nedokonalosti, která nerozlučně souvisí s přítomným stupněm našeho života.« Právo v subjektivním slova smyslu lze označiti též jako zájem jednotlivců, který uznán a pojištěn jest normami a vynucením; pro svůj praktický význam nazváno jest subjektivní právo Iheringem zájmem právně chráněným. Ježto zájem značí pojem účelnosti, tedy pojmově souvisí s vůlí, ježto pak subjektivní právo jest jenom druhem zájmu, vyplývá z toho, že právní ochranou vzchází ze skutečnosti zájem právně chráněný, z faktického chtění právně chráněné chtění nebo smění, a v tomto pojmovém určení nabývá právo subjektivní plného významu svého.

III. Jednotlivé obory práva objektivního.

Dle pramene, z kterého právo vyvěrá, rozeznává se:

1. Právo obyčejové a zákonné. Ústava státní určuje meze, v nichž smí se pohybovati zákonodárná moc, a označuje spolu orgány, které mají podíl v zákonodárství.

2. Právo psané a nepsané (jus scriptum a non scriptum) nesluší stotožňovati s právem obyčejovým a zákonným, ježto i právo obyčejové může býti napsáno, pokud se týká, sebráno.

3. Právo soukromé (jus privatum) a právo veřejné (jus publicum); ono zahrnuje normy, kterými uspořádány jsou vzájem zvláštní (soukromé) zájmy jednotlivců, toto obsahuje normy, jimiž upraveny jsou společné zájmy mezi sebou a vůči zvláštním zájmům jednotlivců.

Právo soukromé má za účel zajistiti jednotlivci kruh svobody (volnosti), pokud se to snáší s řádem veřejným. Právo veřejné týká se podstatně zájmů státních a značí onen obor, kde státní moc ve vlastním zájmu musí uchovati sobě zasáhání (ingerenci) úplnou a neztenčenou.

4. Právo hmotné a formálné (procesní); ono zahrnuje celou látku o vzniku a tvoření právních jednání a poměrů právních, kdežto toto obsahuje převážnou měrou předpisy a případná donucovací opatření na ochranu práv, k zachování a provedení jich.

5. Absolutní a dispositivní právo: Absolutní právo jest ono, jehož platnost nelze na určitý případ vůlí soukromou vyloučiti. Ježto tato bezpodmínečná, nutná platnost (jus cogens) zakládá se v ohledech veřejných, nazývají Římané i toto právo právem veřejným (jus publicum).

Dispositivní právo jest pak ono, které může býti vůlí soukromou vyloučeno neb modifikováno, a které tudíž podmínečně, t. j. tehdy průchod má, není-li vůlí soukromou nic jiného stanoveno.

6 Jus singulare jest věta právní, která stanoví jistou výjimku z právních zásad jinak uznaných; protivou jeho jest jus commune, zásadné, důsledné právo pravidelné, které výjimek nepřipouští.

Právo autorské.

I. Část všeobecná.

Reformy, které provedla zákonodárství většiny kulturních států v posledních letech v oboru práva autorského způsobem dosti shodným, dále Bernská literární konvence (9. září 1886, k níž Rakousko nepřistoupilo), přiměly i rakouské zákonodárství k revisi našeho autorského práva, které kodifikováno bylo v cís. patentu ze dne 19. října 1846 i s dodatky. Vláda předložila poslanecké sněmovně, byvši usnesením jejím k tomu vyzvána, předlohu o autorském právu k dílům literatury, umění a fotografie, i se zprávou motivů a podala předlohu tu nejprve panské sněmovně k ústavnímu projednání. Po některých obmezujících změnách, kterých doznala tato osnova zákona ve spojené právnicko-politické komisi panské sněmovny, a když byl výbor poslanecké sněmovny provedené změny jednak schválil, jednak ustanovení vládní předlohy upravil, došlo k zákonu ze dne 26. prosince 1895, kterýž prohlášen byl po té v říšském zákonníku pod. čís. 197, kterýmžto dnem vešel také v platnost. Zákon tento prozrazuje sice vliv cizích zákonů, jmenovitě německých říšských zákonů z r. 1870 a 1876, avšak jinak jeví se býti samostatným zákonem zplna vyhovujícím svému úkolu. Redaktoři uznali jako nezbytný požadavek rozšířiti dosud platné právo autorské dle předmětu i obsahu se stanoviska všeobecného a v jednotlivostech prohlásili za potřebnou a nezbytnou zvláště jeho reformu: ustanovení o veřejném předvedení díla divadelního a díla hudebního, dále ustanovení týkající se rozmanitého přepracování nějakého hudebního díla a napodobení díla výtvarného umění, dále předpisy o překladu díla literárního a posléze ustanovení o fotografických výrobcích.

II. Pojem a účel práva autorského.

Právo autorské jest výhradné právo volného nakládání s určitým literárním nebo uměleckým dílem příslušející původci díla tohoto. Účelem práva tohoto jest chrániti osobní a hospodářský zájem autora. Osobní zájem jeho záleží v tom, aby dílo dobylo si zamýšleného literárního neb uměleckého výsledku co možná největším rozšířením; hospodářský zájem požaduje přiměřené odměny. Ve příčině hospodářské nastupuje kolise zájmů mezi původcem a tím, na koho má dílo působiti. Je-li ochrana příliš skrovná, připadne autoru dostatečná odměna, je-li ochrana příliš veliká, jsou odběratelé díla spoutáni, neboť se jim vytvořeného díla obtížněji dostane, kdež pak i kulturní úloha rozšířením plodu duševního nesplní se měrou dostatečnou.

III. Soustavné uspořádání právní látky a norem zákona ze dne 26. prosince 1895:

1. Ustanovení všeobecná (§§ 1—22) jsou asi tato hlavně:

a) Ochranny zákonné požívají v tuzemsku vyšlá díla literatury, umění a fotografie, dále díla rakouských občanů státních, ať vyšla tato díla v tuzemsku nebo cizozemsku nebo vůbec nevyšla (ku př. rukopisy). Nepožívají tedy zásadně ochrany právní díla cizinců vyšlá v cizozemsku nebo vůbec nevyšlá (výjimky viz doleji v odst. IV.).

b) Za díla literatury a umění se pokládají: Všechna sepsaná díla z oboru literatury, také sbírky dopisů, všechny kusy divadelní (dramatické, dramaticko-hudební, i díla choreografická), k literárním účelům určené kresby, nákresy a plastické črty, přednášky, díla hudební s textem nebo bez textu; díla výtvarných umění: malby, kresby, plány pro práce architektonické, díla umění sochařského, jakož i díla umění ryteckého a kovoliteckého. Naproti tomu nenáležejí sem díla umění stavitelského nejsouce jen díly uměleckými, nýbrž zároveň předměty potřeby. Zákony, nařízení, řeči odbývané při projednávání nebo na schůzích v záležitostech veřejných jsou vyloučeny z ochrany zákonné pro způsob vzniku svého a účel svůj, a podobně též obchodní oznámení (návěští) atd.

c) Pro objem ochrany právní má právní význam ta okolnost, zda platí o jistém dílu, že vyšlo čili nic, dále ve kterém okamžiku má se pokládati za vyšlé; zákon přesně stanoví, který den pokládá se za den vyjíti díla. Pravidelně přísluší dílům ještě nevyšlým větší ochrana právní, nežli dílům, která již vyšla (tak jest ku př. dovoleno uváděti jednotlivá místa z vyšlého díla literárního, naproti tomu zapověděno jest citovati místa z děl dosud nevyšlých; neodbývala-li se ještě jistá přednáška, přísluší jedině původci jejímu výhradné právo odbývati ji a pod.). Doba, kdy dílo požívající ochrany právní vyjde, může míti význam pro počátek a trvání lhůt ochrany. Vzhledem k tomu bylo přijato toto zákonné ustanovení: O jistém dílu platí, že vyšlo toho dne, kdy vydáno bylo po právu, t. j. došlo rozšíření s vůlí oprávněného. Za den vyjití díla hudebního a divadelního (i před vydáním) pokládá se již ten den, kdy poprve po právu bylo veřejně předvedeno, za den vyjití díla výtvarných umění považuje se ten den, kterého bylo dílo nebo napodobení poprvé veřejně po právu vystaveno.

d) Co do ochrany právní v ohledu místním má se za to, že určité dílo vyšlo v tuzemsku, vyšlo li současně v tuzemsku i cizozemsku.

2. Osoby, jimž právo autorské přináleží, jsou: autor (po případě spoluautor, jeho dědicové, nakladatel.

a) Za autora určitého vyšlého díla platí — dokud se nedokáže opak — ten, jehož jméno pravé při vyjití (způsobem v zákonu blíže stanoveném) udáno jest za jméno autorovo. Při anonymních (bezejmenných) nebo pseudonymních (cizojmenných) dílech oprávněn jest vydavatel, po případě nakladatel hájiti práv autoru příslušejících.

b) Právo autorské přechází na dědice, odúmrť na stát nemá místa.

c) Autor (i dědicové jeho) může převésti výkon práva autorského na kohosi jiného smlouvou nakladatelskou nebo opatřením na případ smrti; to se může státi obmezeně nebo neobmezeně. Obmezení toto může býti místně nebo časově ohraničeno nebo vymezeno jen na určitý způsob výkonu rozmnožování, uveřejnění, překladu a pod. (a zde ještě jen v určitém počtu). Platně lze napřed již naložiti nějak s dílem, které teprve dlužno vytvořiti. Naproti tomu mohou obě strany kdykoli ve lhůtě jednoroční vypověděti smlouvu, kterouž se převádějí práva autorská k příštím dílům vůbec nebo k jistému druhu jich.

d) Právo autorské jako takové nemůže býti u autora a dědiců jeho postiženo opatřeními exekučními, neboť právo toto jest čistě osobním právem autorovým, který nemůže býti donucován uveřejniti dílo své. Leč připouští se opatření exekuční na rozmnoženou zásobu díla, obrazy, na

prodej vystavená díla výtvarného umění, a konečně majetkoprávní nároky autorovy nabyté smlouvou nakladatelskou.

e) Zvláštní a to nové ustanovení vytýká zákon o zpětném vstoupení autorovu v jeho práva: Ponechal-li totiž komusi třetímu svá práva k vydání nebo veřejnému předvedení díla a nedošlo-li bez jeho viny do 3 let ku vydání nebo předvedení díla, vstupuje autor opět v původní své právo k volnému nakládání s dílem svým. Autor jest tedy v případu tomto oprávněn (ač nechce-li raději dle obsahu smlouvy žalovati na splnění její nebo na náhradu škody) naložiti jinakým způsobem s dílem svým, nejsa povinen vrátiti úplatu, kterou snad byl obdržel. Toto ustanovení zákona snáší se úplně s osobním zájmem autorovým i se všeobecným zájmem, nezdá-li se nabyvateli býti výnosným vydati dílo nebo vydání jeho brání překážky nějaké. Totéž platí o novém vydání díla literárního nebo hudebního, nebylo-li vydání nové podniknuto do 3 let.

2. Ježto autoru přísluší výhradné právo disposiční k dílu jím vytvořenému, jest každékoli neoprávněné t. j. bez přivolení jeho (nebo jeho právního nástupce) učiněné opatření porušením práva autorského, jest sáháním v ně a má v zápětí soukromoprávní i trestní následky. Zneužije-li se toliko titulu díla, není tu vsáhání v právo autorské; byl-li však možným nějaký zmatek ve příčině totožnosti díla, vzchází autoru díla dříve vyšlého nárok na odškodnění.

Totéž platí o vnější úpravě díla. Při dílech periodických lze nadto zapověděti, aby se nadále neužívalo omylného označení nebo vnější úpravy.

4. Obsah práva autorského (§§ 23—42): Obsahem práva autorského jest při všech dílech literatury a umění výlučné právo uveřejniti dílo to. Cís. pat. z roku 1846 zapověděl jen mechanické rozmnožování, nový zákon rozšiřuje obsah práva autorského zapovídaje rozmožování vůbec, podobně též rozmnožování bez uveřejnění (ku př. výstava díla nějakého). Podstatná ustanovení o obsahu práva autorského jsou asi tato:

a) Při dílech literárních záleží právo autorské ve výhradném právu dílo rozmnožovati, rozšiřovati, překládati a v překladu uveřejňovati, pokud se týká děl divadelních, záleží autorské právo v právu k veřejnému předvedení, při přednáškách pak právně dosud nevydaných má autor výhradné právo ku veřejnému odbývání. Jakékoli porušení tohoto výlučného práva jest vsáháním v právo autorské. Zákon ustanovuje blíže, kdo dopouští se vsáhání v práva tato, při čemž platí za vsáhání při dílech literárních zvláště kromě samozřejmých případů přímého porušení případ ten, vydá-li kdo sbírku listů bez přivolení autora nebo jeho dědiců. Naproti tomu nepokládá se mezi jiným za vsáhání, uvede-li kdo doslovně jednotlivá místa nebo malé části vyšlého díla nebo pořídí jeho obsah.

b) Co do časopisů vytknouti jest, že nedopouští se zpravidla vsáhání, otiskne-li kdo jednotlivé články z veřejných listů, které nejsou vědeckými a odbornými časopisy; ochrany autorské požívají jen články belletristické, vědecké a odborné a zvláště zapověděn jest patisk. Články obsažené ve vědeckých a odborných časopisech jsou ovšem vesměs chráněny. Sdělení (oznámení) došlá do denních listů (sbírky kanceláře korespondenční) chráněna jsou až do té chvíle, kdy jsou uveřejněna.

c) Právo ku vydání překladu přísluší bezpodmínečně autoru, pokud dílo ještě není vydáno, naproti tomu ve příčině díla právně vyšlého jen tehdy, vyhradil-li si právo toto.

d) Právo ku veřejnému předvedení díla divadelního přináleží autoru i bez výhrady. Vydání díla ve formě dramatu neprohlašuje zákon za vsáhání, leč by drama to reprodukovalo cizí dílo neb jeho součásti (dialogy) nemajíc povahy originalu.

e) Při dílech hudebních zahrnuje právo autorské výhradné oprávnění dílo uveřejniti, rozmnožovati, rozšiřovati a veřejně předváděti. Vsáháním jest zvláště též, vydá-li kdo jednotlivé výstupy, směsi a uspořádání (t. j. přepracuje-li kdo hudební skladbu pro jiné nástroje než původně určené). Naproti tomu není vsáháním jinaké přepracování děl hudebních (variace, převedení z toniny do toniny, úprava orchestrální), pokud jeví se spracování to zvláštním dílem umění hudebního. Co se týče práva předvedení nějakého díla hudebního, sluší rozeznávati, je-li jisté dílo hudební dílem (kusem) divadelním čili nic, v tomto případu pak, zda dílo bylo již právně vydáno čili nic. Pokud jde o hudební dílo právoplatně již vydané, má autor právo k veřejnému předvedení jen tehdy, vyhradil-li si je při vydání díla.

f) Při dílech výtvarného umění obsahuje právo autorské výlučné oprávnění dílo uveřejniti, napodobiti a napodobení rozšiřovati. Autor chráněn jest proti kterémukoli způsobu reprodukce, proti mechanickému i chemickému napodobení, proti reprodukcím vytvořeným tímtéž řízením uměleckým, jakého užito bylo při originalu, nebo jinak vytvořeným, ba dokonce proti reprodukcím, které nejsou ani zvláštními tvorbami uměleckými. Ochrana tato snáší se jak se hmotným, tak i osobním zájmem autorovým, ježto by umělecké jméno (sláva) jeho mohla být vadnými (nezdařenými) reprodukcemi poškozeno. Leč nepokládá se za bezprávné napodobení díla malířského uměním plastickým a obráceně.

g) Právo autorské při fotografiích zahrnuje v sobě výlučné právo uveřejňovati fotografie, rozmnožovati je cestou fotografickou a rozmnožení (otisky) prodávati. Právo autorské přísluší při fotografiích pořizovaných po živnostensku majiteli živnosti, může však právo toto vykonávati při podobiznách toliko s přivolením vypodobené osoby aneb její dědiců. Objedná-li si kdo podobizny úplatně, přísluší mu ihned právo autorské.

5. Trvání práva autorského (§§ 43—50):

a) Právo autorské k dílům literárním a uměleckým končí pravidelně v 30 letech po smrti autorově nepočítaje v to kalendářní rok, kterého zemřel autor.

b) Při pozůstalých (pohrobních) dílech, která vyšla teprve v posledních 5 letech lhůty ochranné, prodlužuje se trvání ochrany potud, že se končí právo autorské teprve 5. rokem počítaje od vypršení toho kalendářního roku, kterého dílo vyšlo.

c) Naproti tomu končí právo autorské k dílům anonymním nebo pseudonymním již 30. rokem po uplynutí kalendářního roku, kterého dílo vyšlo. Přihlásí-li autor do této lhůty svoje pravé jméno k zápisu do rejstříku autorů, má průchod pravidlo, že právo autorské pomíjí teprve ve 30 letech po smrti autorově.

d) U děl vydaných úřady nebo spolky trvá ochranná lhůta po 30 let od vyjití díla počítaje.

e) Právu autorskému k fotografiím přiznaná jest jen 10letá lhůta ochranná počítaje od doby, kdy vznikla původní podobizna; vyšla-li fotografie v této lhůtě, končí právo autorské v desíti letech po vyjití jejím.

4. Ochrana práva autorského (§§ 51—63): Právní ochrana poskytnutá autoru záleží v právních prostředcích práva civilního a po případě i práva trestního. V každém případu přísluší autoru, jehož právo bylo porušeno, soukromoprávný nárok na náhradu škody; jde-li o porušení z nedbalosti, přísluší mu jen tento nárok.

a) Bylo-li vědomě spácháno vsáhání do práva autorského nebo byly-li vědomě rozšiřovány výrobky tohoto vsáhání, jest tu přečin a autor má právo stihati jej soukromou žalobou a současně žádati za náhradu škody v řízení adhaesním. Přečin tento trestá se pokutou peněžitou nebo vězením 100—2000 zl., pokud se týká, vězením od 1—6 měsíců; kromě toho nalézti jest při odsouzení pro tento přečin ku žádosti poškozeného na propadnutí rozmnoženin a napodobenin ku prodeji určených ať je má kdokoli, dále na rozhození sazby, zničení zařízení.

b) Náhrada škody zahrnuje zde v každém případu, tedy i při pouhém soukromoprávném lehkém nedopatření, úplné dostiučinění t. j. vlastní odškodnění a náhradu ušlého zisku, kromě toho přiměřenou sumu peněžitou za utrpěné příkoří nebo jinaké osobní újmy (§§ 57 a 60).

c) Přečinu se dopouští též ten, kdo zneužije jména autorova, rovněž kdo v úmyslu podvodném učiní podobné přihlášení do rejstříku autorů (trest jako svrchu). Vlastního porušení práva autorského se nedopouští, kdo při dovoleném uveřejňování nějakého literárního nebo uměleckého díla nedbá toliko formálností zákonem předepsaných. Případy sem spadající (jako ku př. neudá-li se autor, ač to předepsáno jest), trestají se jako přestupky peněžitými pokutami (od 5—100 zl.).

d) Zákon připouští též prozatímní bezpečnostní opatření k žádosti poškozeného, které záležejí v zájmu rozmnoženin a zařízení před vynesením nálezu trestního. Autor jest též oprávně podati žalobu určovací na uznání svého práva autorského, jakož i na zanechání příštího vsáhání.

IV. Rejstřík autorů (§§ 44 cit. zák. prov. nař. ze dne 29. prosince 1895 č. 198 ř. z.). Autor a s jeho přivolením i jeho právní nástupce oprávněn jest podati do 30leté ochranné lhůty, vyšlo-li dílo anonymně nebo pseudonymně, k zápisu do rejstříku autorů pravé jméno autorovo; právní účinky tohoto zápisu naznačeny byly svrchu ad 3 *c)*. Rejstřík autorů vede ministerstvo obchodu. K zápisu hodí se ona anonymně nebo pod pseudonymem vyšlá díla, která vyšla v tuzemsku nebo v říši německé, nebo jichž autor jest rakouským občanem státním, nebo lze-li o zápis žádati na základě smluv státních. O výkonu zápisu dodá se přihlásiteli stvrzení od ministerstva obchodu a uveřejní se doslovem občas v úředním listě »Wiener Zeitung«. Do rejstříku autorů může každý nahlížeti a žádati z něho o vyhotovení úředně ověřených opisů.

V. Sbory znalců v oboru práva autorského (§ 63 cit. zák. a nař. min. ze dne 31. července 1896 č. 151 ř. z.).

Vláda zmocněna jest zříditi sbory znalců, kteříž povinni jsou ku žádosti soudů podávati svá dobrozdání ve věcech práva autorského se týkajících. Citovaným nařízením z r. 1896 byly zřízeny takovéto sbory a to pro obor literární v Praze, ve Vídni, ve Lvově, v Terstu, pro obor umění hudebního v Praze, ve Vídni a ve Lvově, pro obor umění výtvarných ve Vídni, v Praze a v Krakově, pro obor fotografie ve Vídni. Pro případ potřeby vyhrazeno jest zřízení sborů znalců i na jiných místech; každý sbor skládá se z předsedy a 6 členů, kteří vesměs (i předseda) jmenováni

jsou ministrem kultu a vyučování na dobu 6 let; osoby ty musí složiti přísahu znaleckou.

VI. Poměr k jiným státům:

1. K zemím koruny uherské: Zákonem ze dne 16. února 1887 č. 14 ř. z. zmocněno bylo rakouské ministerstvo, aby uzavřelo s ministerstvem uherským úmluvu o vzájemné ochraně autorů; dotyčná úmluva pochází ze dne 10. května 1887 (prohlášení rakouského předsedy ministerstva o uzavřené úmluvě ze dne 19. června 1887, č. 96 ř. z.).

2. K říši německé: O dílech cizozemců, která vyšla v říši německé, a o dílech příslušníků říše německé, která nevyšla ještě, platí cit. zákon, je-li zaručena vzájemnost; ochranné lhůty nejsou delší, jak v říši německé.

3. Ku Francii: státní smlouva ze dne 11. prosince 1866, č. 169 ř. z.

4. K Italii: státní smlouva ze dne 8. července 1890, č. 4 ř. z. z r. 1892.

5. K Velké Britanii a Irsku: státní smlouva ze dne 24. dubna 1893, č. 77 ř. z. z r. 1894.

VII. Právo poplatkové:

Za zápis do rejstříku autorů zapraviti jest za každé jednotlivé dílo u ministerstva obchodu poplatek 5 zl. Sbor znalců oprávněn jest žádati za dobrozdání své poplatků, a mají tu průchod ustanovení platná o poplatcích znalců.

Právo církevní (kanonické).

I. Pojem.

Právo církevní jest soubor právních norem, kterými uspořádán jest vnější řád v církvi a upraven způsob jednání údů církve jako takových. Jako každé mravní společenství, potřebuje i církev k zajištění svého trvání a ku docílení svých úkolů vzhledem ku proměnlivosti a vadnosti vůle jednotlivcovy pevného životního i právního řádu, jehož zdroj a sankce kotví v neutuchající autoritě zakladatele církve. Tento právní řád hlásí se však plným důvodem k povaze pravého a samostatného práva. Mínění, jakoby bylo lze považovati za právo jenom to, co ustanoví státní moc za právo a co vynutiti lze mocí státní, zakládá se na mylném pojímání vnitřní povahy práva a kotví ve stotožňování práva a moci. Církev má jakožto společenství k uctívání boha a jakožto ústav opatřený všemi nutnými prostředky ku výchově lidstva pro jeho nadpřirozené, věčné poslání úkol, který překonává úkol státu jak svou povahou, tak i hlavně svou všeobecností, kdežto mnohotvárnému státu nedostává se k úkolu tomuto netoliko prostředků, nýbrž povolání vůbec. Bylo by tudíž příliš úzkoprsým pojímáním práva samého upírati význam a moc skutečného práva pravidlům vytčeným autoritou v ústavu tomto bytující a — nehledě k porušení jako výjimce — také uznané. I historická skutečnost musila by se při tom zneuznati, že nabyla křesťanská církev imposantního rozvoje namnoze bez vůle, ba dokonce i proti vůli států a došla trvání překonávajícího státy samé, že předpisy svými šťastně naplnila nejobtížnější kulturní úlohy, že konečně zákonodárství její z části nepodcenitelné stalo se dokonce pramenem a vzorem moderních práv státních. V této příčině slušelo by zvláště poukázati na to, jak iniciativou nařízení církevních odstraněny byly různé barbarské zvyky: ku př. ve válce, a jak převahou moci papežské utvořeny byly v křesťanské společnosti národů středověkých

vůbec teprve základy právně spořádaného styku mezinárodního, jak dle vzoru a vlivu církevního práva trestního zdokonaleno bylo světské soudnictví ve smyslu spravedlnosti a lidskosti, jak dále po způsobu církevní organisace úřadů získala i státní správa nemálo na pořádku, spravedlnosti a bezpečnosti, a jak konečně v oboru práva soukromého převzaty ze zákonodárství církevního a praxe církevní různé pokročilé jednotlivosti. Namítá-li se, že církvi nedostává se potřebných donucovacích prostředků k uskutečnění jejího řádu právního, pokud církev sama na sebe odkázána jest a stát jí prostředků takových nepropůjčí, bylo by předkem jednostranným, spatřovati povahu práva v jeho vynutitelnosti, ježto ve mravném společenství musí býti dobrovolné podřízení se jednotlivce autoritě celku činitelem důležitějším, než-li bázeň před donucením; dále má však i církev zajisté ve svých censurách (obmezení výhod údů, odnětí úřadu a konečně ztráta členství v církvi) zcela působivé prostředky disciplinární, které zcela dobře vyplňují svůj úkol aspoň za normálních poměrů, dokud totiž nevychladl a nezanikl náboženský cit, kdežto s druhé strany ani stát nemá ve všech svých vnějších donucovacích prostředcích absolutní záruky pro uskutečnění práva. Sluší tedy právo církevní míti za zvláštní obor řádu právního, který s církví vznikl a s ní též trvá, a starý, všeobecně ujatý způsob mluvy o »obou právech« (ius utrumque) jest výrazem všeobecného přesvědčení.

II. Rozdělení a obsah.

Dle původu svého jest právo církevní dílem božské, dílem lidské, podle toho, dáno-li Kristem, pokud se týká, apoštoly ve jménu Kristovu, či oprávněnou vrchností církevní. Ono má všude a vždy neporušitelnou platnost, toto může býti příslušnou vrchností opět změněno.

I právu obyčejovému přiznává se v církvi náležitý význam. Na označení právního pravidla pocházejícího od autority církevní užívalo se záhy, jmenovitě od synod odbývaných ve 4. stol., řeckého výrazu »canon«, kdežto zákon světský zván byl »νόμος«, lex. Z toho vyvinulo se později trvalé označení »ius canonicum« pro právo spočívající na církevních základech. Podnes ještě užívá se v obyčejném životě výrazu »kanonické právo« v totožném významu jako »právo církevní« (ius ecclesiasticum); vědecky sluší však tu činiti podstatný rozdíl. Přesně vzato jestiť právem kanonickým rozuměti jen právo obsažené v corpus iuris canonici, úředním (officielním) to zákonníku církevním středověkém; právo to sestává hlavně z papežských dekretálií (rozhodnutí a nařízení) 12. a 13. století a nazývá se odtud též »právem dekretálním«. Jako bylo tímto »novým« právem zatlačeno »staré« právo sbírek dřívějších, tak byl i od dob reformátorského zákonodárství koncilu tridentského (16. stol.) opět »nejnovějším« právem církevním právu dekretálovému vykázán více význam historický. Vůči právu církevnímu odtud platnému má výraz »právo kanonické« v jednom směru širší význam, v jiném význam užší; širší potud, pokud jakožto značná část corporis iuris canonici obírá se látkou soukromoprávní, trestní a jinou, ve kteréžto příčině tehdejší stát v zákonodárství svém pozadu byl, jakkoli od té doby předměty látku těch výhradně přivlastnil si v kompetenci svou; užší význam má právo kanonické, pokud nejnovější právo církevní obsahuje četné předpisy a ustanovení o církevních věcech, které pocházejí nikoli od autority církevní, nýbrž státní, a které přijímá církev, slouží-li zájmům jejím nebo nejsou-li v odporu s hlavními jejími

zásadami, jakkoli církev nikdy neuzná jinak státní zákonodárství za formálný pramen práva církevního.

Dle rozsahu obvodu platnosti činí se i při právu církevním rozdíl mezi právem obecným (ius commune), které platí všude a pro všechny, a mezi právem partikulárním (ius particulare), které přizpůsobeno jest zvláštním poměrům jednotlivých území. S pojímáním práva církevního jakožto samostatného právního řádu založeného na církevní autoritě snáší se, že právu obecnému náleží přednost a že právo partikulární nesmí nikdy odporovati podstatě všeobecného řádu, pročež také vyhrazeno jest vždy nejvyšší církevní autoritě rozhodovati o přiměřenosti nálezů právních, které vynesla podřízená autorita nebo společenství (kommunita) [ve způsobě zvyklosti].

(V protestantismu, kdež z církve staly se církve zemské a dle toho právo církevní tvoří jen část práva zemského, má rovněž právo obecné důsledně platnost podpůrnou.)

Nelze souhlasiti vzhledem ku správnému pojímání idee církve a práva církevního s rozdělením práva církevního ve veřejné právo církevní (ius ecclesiasticum publicum) a soukromé (ius eccl. privatum); rozdělení to převzato z práva světského a jest uváděno ještě v mnoha nových učebnicích i doby novější. Nelzeť církevního práva jednotlivce a jednotlivců mezi sebou nikterak posuzovati s onoho stanoviska a podle těch zásad, kterými uspořádáno jest v oboru práva světského právo soukromé, neboť zásadním stanoviskem církve a nezbytným požadavkem jejím jest, že se všeliký individuelní zájem podříditi musí zájmu všeobecnému.

III. Rozdíly mezi právem církevním a občanským.

V moderních státech vydána byla novějším občanským zákonodárstvím zhusta a právě v oboru t. zv. smíšených záležitostí ustanovení, která uchylují se od příslušných ustanovení práva církevního a odnímají jim platnost pro vnější občanské poměry právní. Kde se tím nedotýká nikterak stránka dogmatická, podrobuje se donucení tomu církev mlčky nebo nanejvýš protestuje proti tomu. Jinak tomu jest, kde zároveň nějaký věroučný článek (dogma) vlivem ustanovení světských má býti postižen, a to obzvláště ve věcech práva manželského, kde církev vzhledem ku svátostné povaze křesťanského sňatku musí se pevně držeti zásady, že ve všem, co se dotýká podstaty věci, t. j. platnosti nebo neplatnosti manželství, přináleží jak zákonodárství, tak i soudnictví do kompetence církve. Vytýká-li tedy občanské zákonodárství buďto jinaké vylučující překážky, než právo církevní, nebo dopouští uzavření manželství ve formě podstatně jiné, nebo prohlašuje kompetentním jiný soud, nežli církevní, může se státi, že dle toho manželství platně a bezvadně uzavřené dle práva občanského církevně jest neplatným a rovněž manželství po právu církevním platné může býti politicky neplatným. Občan státní, který chce právě tak oddaně a poctivě jednati vůči své církvi jako vůči státu, musí dbáti ustanovení obou, vchází-li v manželství, po případě, kde civilní forma pro uzavření manželství jest závaznou (obligatorní), poddati se dvojí formě a vésti proces o neplatnost nebo rozloučení manželství před stolicí obojí.

Hlavní body, jimiž se rakouské právo manželské liší od práva církve katolické, jsou tyto:

a) Dle § 45 o. o. z. nemá slib manželství žádné právní závaznosti; dle práva církevního tvoří slib takový překážku manželství bránící (impe-

dimentum impediens) a překážku manželství rušící (imp. dirimens) vůči osobě příbuzné s druhou stranou v I. stupni pokrevního příbuzenství.

b) Dle § 49 o. o. z., jest neplatné manželství uzavřené nezletilým bez příslušného povolení (poručníkova), dle práva církevního jest manželství takové pouze nedovoleným.

c) Dle § 58 o. o. z. může manžel žádati do určité lhůty, aby manželství prohlášeno bylo za neplatné, shledá-li, že manželka jeho s jiným mužem jest těhotnou, kdežto dle práva církevního tomu tak není.

d) Dle § 65 o. o. z. jest příbuzenství pokrevné a

e) dle § 66 švagrovství toliko do 2. stupně v linii pobočné překážkou manželství rušící, dle práva církevního však až do 4. stupně; kromě toho vzniká dle práva církevního i z mimomanželského obcování překážka švagrovství a to však do 2. stupně, a i z neplatného manželství nekonsumovaného vzchází rušící překážka »veřejné počestnosti« až do 4. stupně. Konečně odvozuje právo církevní i z udílení křtu a biřmování i z kmotrovství rušící překážku »duchovního příbuzenství«.

f) Dle § 69 o. o. z. jest ohláška nezbytnou ku platnosti manželství, dle práva církevního jen ku dovolenosti jeho.

g) § 115 o. o. z. dovoluje nekatolickým křesťanským příslušníkům za jistých okolností rozloučení manželství; dle práva církevního může býti manželství mezi křesťany platně uzavřené a konsumované leda smrtí rozloučeno (rozvázáno), a není tedy možným manželství mezi katolíkem a nekatolíkem dle § 115 rozloučeným. Co se týče formy uzavření manželství, uznává právo církevní za platné jedině manželství uzavřené před příslušným katolickým duchovním, nikoli tedy manželství uzavřené před funkcionářem jiné víry nebo před zřízencem politického úřadu rakouského.

Rozsudek o neplatnosti manželství, jakož i nález na rozvod od stolu a lože odkazuje dle svrchu řečeného právo církevní před soud církevní.

IV. Spracování práva církevního.

Na vědeckých školách požívalo právo církevní od pradávna vysoké vážnosti, a klerikové zhusta bývají starými synodami napomínáni, aby si osvojili znalost »canonum« právě tak, jako článků věroučných. Při methodě přestalo se však po drahný čas na pouhém praktickém probírání t. j. předvádění, glossování a kommentování látky pramenné. Teprve v 16. stol. vytvořil Lancellot ku ponuknutí papeže Pavla IV. a dle vzoru Institucí Iustiniánových své »Institutiones iuris canonici« (vytisknuto r. 1563 a později několikrát ještě), avšak dílo jeho nedodělalo se žádoucího výsledku. Jak učitelé vysokých škol, tak i četná o sobě jinak znamenitá díla odborná tiskem rozšířená lpěla ještě v 17. ba i v 18. století zcela mechanicky na uspořádání dekretálií. Z doby této dlužno jmenovati do dnes při praktických otázkách užívaná díla A. Reiffenstuela (ius canonicum universale), F. Schmalzgruebera (ius eeclesiasticum universale). Rozdělení tohoto držel se naposledy Devotus (Ius canonicum univ.), který připojil se k vynikajícímu protestantu Böhmerovi (dílo jeho: Ius eccles. protest.); jiní učitelé práva církevního 18. stol., zvláště v době Josefinské, opustili sice starou dráhu, avšak zbavili za to též právo církevní zúplna vlastního jeho obsahu.

V pravdě vědeckého spracování t. j. spracování celé látky způsobem uspokojujícím dostalo se právu církevnímu teprve ve století našem (ku př. Walter, Phillips, Schulte, Ginzel, Gerlach, Scherer, Lämmer, Gross, Rittner

a j.; mezi učenci prostestantského práva církevního vynikají: Richter, Hinschius, Friedberg a j. v.).

Právo dědické a způsobilost dědická.

I. Pojem.

Dle práva rakouského jest dědické právo výlučným právem, celou pozůstalost nebo poměrnou její část vzíti v držbu. V širším smyslu jest rozuměti dědickým právem každé nastupování na případ smrti, tedy i nastupování odkazovníkovo (§ 535 o. o. z.). V tomto smyslu užívá obč. zák. výrazu »dědické právo« na více místech (na př. §§ 538, 540, 542, 543 a j.). Právo dědické jest právo věcné, účinkující proti každému, kdo by si chtěl pozůstalost osobovati (§ 532 o. o. z.). Počíná okamžikem dědického nápadu (viz čl. Nápad dědický). Kdo ho chce užiti, musí se v tom směru výslovně prohlásiti (viz čl. »Přihláška dědická«).

II. Titul (právní důvod) práva dědického.

Dědické právo zakládá se buď na platném posledním pořízení zůstavitelově, buď na smlouvě dědické, pokud ji zákon připouští, buď na zákoně (§ 533 o. o. z.). Dle toho jest rozeznávati: 1. zákonné a testamentární právo dědické (hereditas legitima et testamentaria); 2. jednostranné a vzájemné právo dědické, dle toho, obsahuje-li závěť poslední vůli jedné či více osob. Vzájemné právo dědické má místo jen mezi manžely. Dle řím. práva měl platnost jen testament jednostranný. Smlouvou nemohl býti dědic povolán. Teprve v německém právu vyvinula se záhy zařízení, z nichž později vytvořily se smlouvy dědické. Dědické právo o smlouvu se opírající lze tedy pokládati za zvláštní odrůdu. Smluvní právo dědické má přednost před testamentárním, jelikož nesmí se jednostranně odvolati ke škodě toho, s nímž smlouva uzavřena (§ 1254 o. o. z.). Proto také nařizuje § 126 pat. ze dne 9. srpna 1854, č. 208 ř. z., že ten, kdo opírá své dědické právo o poslední pořízení neb o zákonnou posloupnost a popírá dědické právo jiného, v jehož prospěch svědčí smlouva dědická, potřebnými náležitostmi opatřená a co do pravosti nepopřená, proti tomuto jako žalobce vystoupiti musí. Testamentární právo dědické má přednost před zákonným. § 727 o. o. z stanoví výslovně, že posloupnost zákonná má teprve tehdy průchod, nezanechal-li zemřelý platného posledního pořízení, neb nemohou li neb nechtějí-li povolaní dědicové dědictví přijati. Jmenované druhy práva dědického se navzájem nevylučují a mohou tedy vedle sebe obstáti. Může tedy poměrnou část pozůstalosti obdržeti jeden dědic na základě posledního pořízení, druhý na základě smlouvy a třetí na základě zákona (§ 534 o. o. z.).

III. Převod dědického práva.

Zemře-li dědic prve, než přijal neb zamítl napadlé dědictví, nastupují jeho dědicové v právo, dědictví přijmouti neb zamítnouti, jestliže je zůstavitel nevyloučil neb jiné poddědice nejmenoval (§ 809 o. o. z.). Vyloučil-li zůstavitel výslovně dědicovy dědice, měl by se dle Nippel-a (Erläut. sv. 5, str. 202) činiti rozdíl, zdali zůstavitel vyloučené dědice uvedl jmény či zdali je označil jen výrazem povšechným. V prvním případě slušelo by dědice dědicovy tak posuzovati, jakoby byli k dědění nezpůsobilí. Byli-li však dědicové dědicovi vyloučeni jen výrazem povšechným, nastupují na jejich místo zůstavitelovi dědici zákonní (ab intestato). Další výjimka by byla, povolal-li zůstavitel poddědice pro ten případ, že by povolaný dědic dědictví neobdržel (§ 604 o. o. z.).

IV. Vzdání se práva dědického.

Vzdání se práva dědického záleží v tom, že osoba k dědění oprávněná vzdává se vůči budoucímu zůstaviteli svého práva dědického; toto vzdání se jest smlouvou se zůstavitelem o právu dědickém uzavřenou, a nemá proto právní moci, stalo-li se jednostranně. Od tohoto smluveného vzdání se práva dědického liší se zamítnutí dědictví, jež se může po smrti zůstavitelově jednostranným projevem, nebo též mlčky státi (§ 805 o. o. z., § 120 říz. ve v nesp.) a jež jest vzdáním se dědictví právě napadlého. Smlouvu o vzdání se práva dědického lze uzavříti úplatně nebo bezplatně, vzhledem k části dědictví, s doložením času, výminky neb výhrady. Též lze se vzdáti práva dědického vůči zůstaviteli ve prospěch osob třetích; za to však neplatné jest dle § 879 o. o. z. za živa zůstavitele předsevzaté scizení dědictví neb odkazu, na něž scizující má naději.

Pro vzdání se práva dědického není zákonem určitá forma předepsána, a není též ke vzdání se dědického práva ohledně věna potřebí notářského aktu (nál. nejv. soudu ze dne 20. října 1879, č. 8174, sb. »Gl. U.« č. 7618). Vzdání se odkazu nemusí se státi písemně (nál. ze dne 5. května 1857, č. 2963, sb. »Gl. U.« č. 335). Kdo se svým právem dědickým samostatně a platně může nakládati, jest též oprávněn předem se ho vzdáti (§§ 551, 805 o. o. z.). Nezletilci a pod. nemohou beze schválení soudu svého práva dědického platně se vzdáti (§§ 233, 865 o. o. z.), právě tak jako úpadce po zahájení konkursu (§§ 3 a 4 konk. ř., § 13 zák. ze dne 16. března 1884, č. 36 ř. z.). Plnomocníci mohou platně vzdáti se práva dědického, jen když se vykáží zvláštní, na dotčené právní jednání znějící plnou mocí.

Kdo se platně vzdal určitého práva dědického, pozbyl ho (§ 538 o. o. z.). Kdo se vzdal práva dědického, nemá ani na povinný díl nároku; vzdal-li se však kdo pouze dílu povinného, není proto ještě vyloučen z posloupnosti zákonné (ab intestato). Vzdání se práva dědického působí i na potomky (§ 551 o. o. z.), ať si vzdavší se zemřel před zůstavitelem nebo po něm (nál. ze dne 3. ledna 1856, č. 10927, sb. »Gl. U.« č. 151) a ať si potomstvo jest již narozeno čili nic. Vzdání se práva dědického má praktický a plný význam jen ohledně dědiců nepominutelných. Jen vzdá-li se dědic nepominutelný svého práva dědického vůbec, nikoliv však vzdá-li se jen svého povinného podílu, prospívá to ostatním dědicům nepominutelným, poněvadž jen v prvním případě vystupuje dědic nepominutelný z kruhu dědiců zákonných. Majitel fideikomisu může se sice vzdáti svého práva ohledně své osoby, nikoli však ohledně potomstva, třebas ho tu ještě nebylo (§ 632 o. o. z.). Vzdání se dědictví napadlého nevztahuje se na pozůstalost, která v době vzdání se nebyla známa (nál. ze dne 8. února 1870, č. 1357 sb. »Gl. U.« č. 3702), (viz Přihláška dědická).

Ve příčině povinnosti poplatkové nemáme ohledně smlouvy o vzdání se práva dědického výslovného předpisu. Pokud jde o vzdání se dědictví neb odkazu právě napadlého, sluší činiti rozdíl, zdali vzdávající se odříká se dědictví neb odkazu vůbec či jen ve prospěch určité osoby, a zdali tato osoba k dědictví resp. k odkazu by byla povolána čili nic. Jen v posledním případě jde o dvojnásobný převod majetku, a proto musí se vedle poplatku z převodu majetku na případ smrti zapraviti též poplatek z darování (nař. min. fin. ze dne 23. dubna 1855, č. 2789). V ostatních případech jest užiti pol. saz. 106 B pozn. 3.

B. Způsobilost dědická.

Ob. obč. zák. vytkl v § 538 zásadu: »Kdo je oprávněn nabývati jmění, může zpravidla i děditi.« Tak prohlášena dědická způsobilost t. j. způsobilost děditi na základě posledního pořízení neb zákona za pravidlo, nezpůsobilost dědická pak za výjimku:

I. Absolutně nezpůsobilí děditi (nezpůsobilí, vůbec po někom děditi) jsou:

1. Kdož vůbec se vzdali práva něco děditi (§ 538 o. o. z.) jako členové řádů (řeholníci), již složili slavné sliby chudoby.

2. Sběhové ode dne, kdy sběhli, až do dne, kdy se dostaví neb dodáni budou.

3. Cizinci nemohou výjimkou jure retorsionis sděditi jmění pozůstalostní, v našem státě ležící tehda, jestliže dle zákonů jejich státu naši státní občané nemohou děditi jmění v tamějším státě položené (§ 33 cit. ohledně tureckých poddaných viz protokol ze dne 5. listopadu 1868, č. 5 ř. z. z r. 1869).

II. Relativně nezpůsobilí děditi (nezpůsobilí děditi po určitých osobách) jsou ty osoby, jež soudně se přiznaly neb usvědčeny byly, že se dopustily se zůstavitelem cizoložství neb krvesmilstva; osoby ty jsou totiž mezi sebou z dědického práva na základě posledního pořízení vyloučeny (§ 543 cit. nedostává se jim testamenti factio passiva). Dědická způsobilost musí tu býti od okamžiku dědického nápadu nepřetržitě až k přijetí dědictví. Starší kommentatoři vykládali předpis § 545: »způsobilost dědickou lze určiti jen dle doby skutečného nápadu dědického« slovně tak, že stačí, je li tu způsobilost pouze v době nápadu dědického. Od dob Ungrových uznává se všeobecně, že slovo »nur« znamená pouze, že způsobilost dědická nemusí tu býti před dědickým nápadem, jmenovitě ne v době zřízení závěti, jak toho dle římského práva bylo třeba. Nedostatek dědické způsobilosti během uvedené doby (od nápadu až do přijetí) má ten právní účinek, že dědic zůstavitelem neb zákonem povolaný nemůže dědictví nabyti a zemře-li, že dědictví na jeho dědice převésti nelze.

III. V širším smyslu rozuměti jest nezpůsobilostí dědickou i dědickou nehodnosť (marginální rubrika k §§ 540 až včetně 544 o. o. z.). Zákon stanoví v § 540.: »Kdo zůstaviteli, jeho dětem, rodičům neb manželi v zlém úmyslu na cti, těle neb jmění takovým způsobem ublíží neb ublížiti hledí, že stíhán býti může dle zákonů trestních z úřední povinnosti neb k žádosti uraženého, jest práva dědického tak dlouho nehodným, dokud z okolností na jevo nevychází, že mu zůstavitel odpustil.« Ačkoliv zákon jen v tomto § o dědické nehodnosti výslovně se zmiňuje, shledává novější theorie případy nehodnosti dědické i v § 542 a v § 121. § 542 o o. z. zní: »Kdo zůstavitele k prohlášení poslední vůle přinutil neb podvodně svedl, jemu prohlášení neb změnění poslední vůle překazil, neb jím právě zřízenou poslední vůli potlačil, jest z dědického práva vyloučen . . .« § 121 stanoví pak trestní sankci na přestupek § 120; dle § 120 nesmí totiž těhotná žena, jejíž manželství bylo za neplatné prohlášeno, rozloučeno, neb smrtí manželovou pominulo, vejíti v nové manželství před slehnutím neb v případě pochybnosti před uplynutím šesti měsíců. Přestoupení tohoto zákazu má mimo jiné právní účinky pro manželku za následek též ztrátu výhod, jimiž ji předešlý manžel ve smlouvách svatebních, ve smlouvě dědické neb v posledním pořízení obmyslil. Jak pro nezpůsobilost dědickou v užším

smyslu tak pro nehodnost dědickou nelze dědictví nabyti, jest-li tu byla nezpůsobilost neb nehodnost v době shora vytčené (od nápadu až do přijetí dědictví). Nezpůsobilost dědická liší se však od nehodnosti dědické v dvojím směru: Nehodnost dědická pomíjí, odpustí-li zůstavitel nehodnému výslovně neb mlčky; pozbude-li dědic nabyté dědictví pro svou nehodnost, dostane se dědictví to těm, již by ho byli obdrželi, kdyby nebylo napadlo dědici, který později nehodným se stal. Taková výjimka nemá však místa při nezpůsobilosti později nastalé. (Viz články: Dědic, Nápad dědický, Posloupnosť dědická zákonná, Vydědění.)

Právo disciplinární církevní.

I. Církev katolická.

Církev katolická ukládá církevní tresty (censurae ecclesiasticae) církevními úřady k tomu povolanými na těžké přečiny buďto k polepšení vinníkovu (poenae medicinales sive censurae) nebo k zavedení porušeného řádu mravního, to jsou skutečné tresty (poenae vindicativae), nebo hledí trest církevní dosíci obou účelů. Trestní právo církevní dělí se tedy na iurisdictio disciplinaris a iurisdictio coërcitiva. Ku poenae censurae čítá se exkomunikace (vyobcování z církve), interdikt, suspense a j. v.; ke skutečným trestům náleží vězení, peněžité pokuty, odepření církevního pohřbu. Duchovní trestáni jsou degradací, přeložením na jiný úřad, sesazením a j. v. Právo ukládati církevní tresty přísluší každému řádnému vyššímu hodnostáři, který vykonává vlastní pravomoc (iurisdictio ordinaria), tedy papeži nad celou církví, biskupu nad jeho diecésí, představenému klášternímu nad klášterem, v mimořádných případech též každému duchovnímu, který vykonává pravomoc přenesenou od vyššího hodnostáře (iurisdictio delegata).

Moderní zákonodárství odňalo jednak církevním trestům jakýkoli účinek občanský, jednak obmezuje je zákonnými předpisy, jednak podrobuje je kontrole státní moci. Pro rakouskou polovinu říše upravuje církevní moc disciplinární zákon ze dne 7. května 1874, č. 50 ř. z. a vytýká asi tyto zásady:

1. Církevní moci úřední smí se užiti toliko na příslušníky církve a nikdy k tomu účelu, aby se zamezilo zachování zákonů a úředních nařízení nebo svobodné vykonávání státoobčanských práv (§ 18). Z nařízení tohoto vyplývá nadřaděnost řádu státního nad řádem církevním. Zneužitím duchovní moci jest, užije-li kdo moci úřední k tomu cíli, aby překazil výkon práv státoobčanských nebo zachovávání zákonů. Stát nepožaduje více na církvi jako v době josefinské, aby sloužila účelům státu, za to vymáhá však, aby řádu státního neuváděla ve zmatek a nerušila. V tomto smyslu stanoví čl. 14 zákl. zák. stát. o všeobecných právech občanů státních, že se státoobčanským povinnostem nesmí nijaká újma státi náboženským vyznáním. Nejvyšší státoobčanskou povinností jest však poslušnost zákonů a rovněž i výkon státoobčanských práv jest toliko důsledkem zákonů státních, jimž podrobena jest církev, pokud se týká, moc církevní. Proto nelze připustiti, aby ku př. vyhrožovalo se církevní censurou k tomu cíli, aby odvrátily se orgány vládní od výkonu úředních povinností, nebo hleděti tím porotce přiměti k zdržení se určitého výroku, voliče od určitého výkonu práva volebního, aby odvrátil se poslanec od výkonu svého práva hlasovacího, nebo vůbec aby odvrácen byl kdosi od veřejného jednání, k němuž po zákonu jest oprávněn nebo povinen. Případem zneužití jest

dále, použije-li se církevní moci úřední, obzvláště církevní moci disciplinární k tomu konci, aby docílilo se určitého způsobu vykonávání takových práv veřejných nebo povinností, určité volby nebo hlasování, určitého výroku atd. Ve všech těchto případech jedná se o porušování veřejného pořádku mocí církevní.

Proti tomu postačí namnoze sice ochrana zákonů trestních nebo jiných veřejných opatření, pro mnohé případy bude však potřebí pravidel zvláštních; tato vytýká § 18. Doplňovací ustanovení, že církevní moci úřední smí se užiti toliko proti příslušníkům církve, zakládá se na praktických případech, kde biskup zakročoval církevními tresty a jmenovitě vyobcováním z církve (exkomunikací) proti osobám, které přestoupily z církve katolické k některému jinému vyznání způsobem od státu uznaným (viz zprávu o motivech k zák. ze dne 7. května 1874).

2. Při provádění církevní moci úřední nesmí se užiti vnějšího donucení (§ 19 cit. zák.). Právo vnějšího donucení přísluší výhradně státu, neboť stát toliko sám povolán jest prováděti právní řád zahrnující v sobě moc donucovací. Církev má po ruce své zvláštní, velice účinné trestné prostředky; byla-li by nadto oprávněna ještě ku vnějšímu donucování, byla by v pravdě mocnější nad stát. Na tom spočívá nejen cit. ustanovení § 19, nýbrž i ustanovení zákona na ochranu osobní svobody ze dne 27. října 1862, č. 87 ř. z. S nařízeními tohoto zákona byly by v přímém odporu tresty tělesné a tresty na svobodě, které by provedeny byly při výkonu církevní moci úřední.

3. Bylo-li by třeba vnějších opatření ku sesazení nebo vzdálení jednotlivých osob s církevních úřadů a obročí, může učiniti tato opatření zemská vláda k žádosti církevního představeného s tou výminkou, že nálezu církevnímu předcházelo řádné řízení, a že nález sám neodporuje ani státním zákonům ani církevním předpisům ve státu platícím.

4. Rovněž lze potřebné pomoci státní poskytnouti církevním představeným ku provedení nějakého zamyšleného církevního vyšetřování proti duchovním osobám tehdy, prokáže-li se zároveň se žádosti o tuto pomoc, že opatření to oprávněné a odůvodněné jest. Osoby nenáležející k duchovenstvu církevnímu může vyslýchati toliko úřad státní (§ 27). Z těchto zásadných hledisek vyplývá, že nesmí býti k disposici dáno církvi světské rámě ku výkonu její moci disciplinární. Tím vyloučeno jest však toliko donucení státní ku výkonu moci disciplinární, nikoli však též každý výkon donucení státního u příležitosti církevních úkonů disciplinárních. Nemůže ovšem býti samo znění nálezu disciplinárního státním donucením upravováno, za to však může touto cestou působiti na následky tohoto nálezu. To vyplývá ze státního uznání církevní moci disciplinární. Proto nemá ku př. stát spolupůsobiti při výkonu vazby disciplinární; vydán-li však nález disciplinární na sesazení a dotyčný duchovní zpěčuje se budovu úřední opustiti, vydati úřední spisy a úřední klíče atd., má stát zjednati průchod důsledkům tohoto nálezu. Rovněž plyne ze zásadného uznání církevní moci disciplinární, že stát musí církvi poskytnouti potřebné pomoci při vyšetřování vedeném příslušným úřadem církevním, že tudíž ku př. přidržuje obeslané svědky, aby se dostavili atd. Ježto jest zásadou kotvící ve právu státním, že stát pravidelně povolán jest provésti toliko ty tresty, které byly uloženy od soudců neb úřadů státem zřízených a na základě zákonů státních, musí nutně býti ty případy, ve kterých stát propůjčuje rámě svého k uplat-

nění církevních nařízení, pokud možno vymezeny a v zákonu co nejpřesněji stanoveny (zpráva k motivům cit. zák.).

II. Církev evangelická.

§ 150 »ústavy církve evangelické vyznání augsburgského a helvétského« potvrzené nejvyš. rozhodnutím ze dne 9. prosince 1891 v č. 4 ř. z. z r. 1892 stanoví, že vytknouti normy o církevní kázni přísluší nyní shromáždění superintendentnímu s přivolením vrchní rady církevní, kteráž povinna jest vymoci si k tomu dobrozdání výboru synodálního. Vydávání řádu disciplinárního jest aktem církevního zákonodárství a spadá v této způsobě v obor působnosti synody generální. Toho času platí provisorní řád disciplinární ze dne 5. ledna 1887, č. 1859 z r. 1896, věst. roč. XIII. seš. II., č. 20 pro evang. církev augšb. vyznání a ze dne 3. září 1890, č. 1663, věst. roč. XXVII. seš. II., č. 62 pro evang. církev helvet. vyznání.

III. Disciplinární právo židovské společnosti náboženské.

Služební poměr obecních funkcionářů jest upraviti ve stanovách tím způsobem, aby rabíni ustanoveni byli na delší dobu a aby postaráno bylo o to, by neodůvodněným způsobem propouštěni nebyli z úřadu svého (§ 18 zák. ze dne 21. března 1890, č. 57 ř. z.). Úřední moci příslušející náboženským sluhům a jinakým orgánům obce náboženské smí se užiti jen proti příslušníkům židovské společnosti náboženské a nikdy k tomu účelu, aby překáželo se průchodu zákonů a úředních nařízení nebo svobodnému vykonávání práv státoobčanských. Vnějšího donucení nesmí se tu vůbec užiti (§ 16 cit. zák.).

Právo disciplinární vojenské.

I. Pojem.

Právem disciplinárním vojenským rozumí se jednak soujem zásad a povinností, které odnášejí se k zachování vojenské kázně a pořádku, jednak rozumí se tím stav vojska nebo sboru vojenského zřetelem ke kázni a pořádku, který se v něm udržuje. Ježto disciplina zanášeti se musí též mimoslužebním chováním vojína (majíc vlivem působiti na zachování jeho sil a schopností, spolužití s občanstvem atd.), počítá se ku disciplině v širším smyslu též t. zv. výchova muže. Pojem »discipliny« vytýkají služební předpisy (Dienstreglement) I. díl § 16, leč nikoli způsobem zcela přiměřeným. Ale nikoli všechny činy resp. opomenutí proti vojenské kázni a pořádku vojenskému a proti předpisům služebním jsou přestupky disciplinárními. (Pokud lze, dlužno vystříci se výrazu »přečiny disciplinární«, ježto snadno se zaměňuje tu pojem přečinu vojenského zákona trestního.) Obory práva trestního vojenského a disciplinárního splývají namnoze v jedno (viz doleji). Přestupky disciplinárními jsou tudíž všechny poklesky proti vojenské kázni a proti pořádku vojenskému a proti služebním předpisům, pro něž nevykazuje trestní zákon vojenský nijakého ustanovení trestního. Kruh povinností discipliny lze dosti obsáhle vypočísti z řádu služebního pro c. a k. vojsko I. díl (z r. 1873 publikováno rozkazem armádním ze dne 9. srpna 1873, 2. vydání z r. 1886, dodatek z r. 1889) a sice jako zvláštní služební předpisy nebo jako všeobecné povinnosti ve příčině chování se, kteréžto lze opět rozvrhnouti v tyto hlavní skupiny: poslušné podřízení se, svědomité a řádné plnění služby a vojenské chování. K udržení kázně (discipliny) vloženo jest do rukou vojenským představeným právo samostatně stíhati přiměřenými tresty poklesky proti kázni a řádu, jichž pro-

jednání a trestání vyhrazeno není soudům vojenským; na pachatele má se tím působiti blahodárně a za účelem jeho polepšení. Toto právo nazývá se protivou ku trestní právomoci vojenské vojenským právem disciplinárním. O tom jedná XIII. odstavec I. dílu řádu služebního, jehož 674. bod týkající se disciplinárního práva trestního ohledně lékařů vojenských podstatně byl obměněn 26. kusem normálních nařízení ze dne 15. června 1894 (viz níže).

II. Podstata a účel.

Z podstaty a účelu trestního práva disciplinárního odvoditi lze tyto zásady:

1. Lze-li se v daném případu nadíti polepšení z pouhé pohrůžky nebo jen z částečného odpykání (trestu), může trestající představený nebo jeho představený uložený trest zmírniti nebo zcela prominouti, a jeho představený může ku případnému lepšímu dosažení účelu polepšovacího uložený trest zostřiti nebo prodloužiti.

2. Opětuje-li se případ trestný nebo dopustí-li se poklesku osoba již jednou trestaná a není-li tu zvláštních polehčujících důvodů, nalézti jest na přísnější trest, nežli by případ sám o sobě vyhledával.

3. Opětuje-li se případ, trestá se přestupek disciplinární jako vojenský přečin dle trestního zákona vojenského.

4. Právomoci trestních soudů vojenských lze odníti a toliko disciplinárnímu projednání přikázati lze protivou k tomu lehké vojenské přečiny nesoucí na sobě ráz pouhé nevázanosti (nekázně), pokud v trestním zákonu vojenském samém stanoven jest na přestupky ty trest na svobodě v krátkém trvání (nejvýše do 3 měsíců).

5. Disciplinární přestupky promlčují se, jako nejlehčí přečiny vojenské, ve 3 měsících od spáchání počítaje.

6. Disciplinární přestupky vojenské uvádějí se ve vojenském trestním zákonu jako delikty konkurenční při deliktech zákona trestního, z čehož plyne důležitý důsledek, že vykonaný trest disciplinární započísti jest při dodatečném trestním stíhání do trestu soudního, že tudíž vyloučen jest dodatečný trest smrti. (Vzniknou-li pochybnosti o tom, zda trestati sluší určitý případ disciplinárně či soudně, dlužno vyčkati rozhodnutí velitele, jemuž svěřena jest soudní pravomoc vojenská.)

III. Disciplinární moci trestní podléhají:

1. aktivní osoby vojenské a to:

a) ty, které jsou trvale v aktivní službě (počítaje sem všechny dovolené, do některé třídy hodnostní zařaděné gážisty a dočasně dovolené mužstvo);

b) osoby zeměbrany, které jsou v aktivní službě;

c) všechny osoby dočasně aktivované (povolané ke službě nebo do cvičení ve zbrani nebo k vojenskému výcviku);

d) všechny osoby, které jsou ve stavu nebo v průvodu armádního sboru nebo velitelství do války vypraveného nebo za hranicemi mocnářství se nalézajícího (pokud není tu zvláštních výjimek);

e) váleční zajatci a rukojmí.

2. Neaktivní osoby vojenské a to:

a) všichni gážisté v záloze do některé třídy hodnostní zařadění, nedostaví-li se k hlavnímu (nebo dodatečnému) raportu a nemohou se nijak omluviti, jakož i po čas tohoto raportu;

b) osoby povolané ku kontrolnímu (nebo dodatečnému kontrolnímu) shromáždění v případech ad *a)* jmenovaných;

c) gážisté v záloze zařadění do některé třídy hodnostní, dále gážisté stavu neaktivního, pokud se týká, dovoleného nebo v evidenci zeměbrany, na odpočinku a poměru mimoslužebního, jakmile a pokud nosí uniformu vojenskou, neb obmeškají-li předepsaným způsobem se hlásiti. Vojenská disciplinární moc trestní nad duchovními vojenskými, vojenskými úředníky a gážisty nezařaděné do nižádné třídy hodnostní vykonává se dle zvláštního služebního předpisu, pokud se týká, dle zvláštního disciplinárního předpisu trestního.

IV. Disciplinární tresty jsou:

1. proti důstojníkům:

a) jednoduchá nebo přísná důtka, důtka při rapportu nebo písemně udělená, a

b) vězení staniční, pokud ze týká vězení v pokoji až do 30 dnů (uložený trest oznámí se reservátním rozkazem vyšším a pořadem [hodností] starším důstojníkům).

2. Proti zástupcům důstojníků, kadetům a šikovatelům:

a) jednoduchá důtka u raportu nebo přísná důtka udělená před shromážděnými důstojníky a poddůstojníky pododdělení (k němuž přináleží provinilec), kteří jsou ve stejné nebo vyšší šarži;

b) tresty pořádkové záležející v odnětí určitých výhod (ku př. zdržeti se do 11. hodiny večer mimo kasárny) a v uložení zvláštních povinností až na dobu 30 dnů;

c) vězení v pokoji nebo jednoduché vězení až do 30 dnů a

d) proti šikovatelům degradování na základě varovacího konstitutu.

3. Proti ostatnímu mužstvu:

a) důtka u rapportu;

b) pořádkové tresty záležející v uložení zvláštních povinností neb obtížných prací, v odnětí volného nakládání s poplatky, vše to do 30 dnů;

c) tělesné tresty (šestihodinné sevření v okovech nebo dvouhodinné přivázání; toto však jen při mužstvu bez šarže);

d) jednoduché vězení (v kasárnech, v bytu, v ležení) a zostřené vězení do 30 dnů, vězení o samotě do 21 dnů a tuhé vězení do 15 dnů, avšak jen při mužstvu bez šarže;

e) degradování na základě varovacího konstitutu a — při mužstvu bez šarže — přeložení do nejnižší mzdy. (Uložený trest uveřejňuje se tu v denním rozkazu.) Přestupek i trest disciplinární (vyjímaje důtku udělenou mužstvu) zapsati jest do trestního protokolu. Stížnost lze vznésti teprve po odbytí trestu.

V. V poli mohou vyšší velitelé dle bodu 669 služeb. řádu I. díl k tomu oprávnění netoliko vyměřiti všechny shora naznačené tresty disciplinární (vyjímaje tuhé vězení) až na dvojnásobnou výši v míru přípustnou, nýbrž opatřiti i zvláštní tresty disciplinární.

1. Odstranění generálů a štábních důstojníků k armádě náležejících pro vlažnost, bezstarostnost nebo nedbalost a dodání jich ministerstvu války.

2. Rozpuštění celých sborů vojenských a přidělení mužstva do jiných tlup pro korporativní výstřednosti proti disciplině nebo nedostatečné plnění povinností.

3. Z těchže důvodů odejme se prapor některé tlupě na neurčitý čas.

VI. Příslušnost.

Disciplinární právo trestní přísluší jenom těm důstojníkům (i důstojníkům vojenských lékařů), poddůstojníkům a vojenským úředníkům, kterým přikázán jest rozkaz nad určitou tlupou, sborem, branží, oddělené velitelství, ústav nebo úřad se zodpovědností za disciplinu a službu a odnáší se na všechny poddané v obvodu služebním; leč právo disciplinární spojeno jest s úřadem, nikoli se šarží. Právomoc trestní rozdílna jest dle rozsahu, ve kterém přísluší funkcionáři právo k rozkazování. Nejobmezenější právomoc trestní přísluší poddůstojníku (jakožto veliteli dopravy, transportu nebo veliteli oddělení samostatného — t. zv. detachementu); jest poddůstojník oprávněn jen uložiti zostřené vězení až do 2 dnů. Nejširší právomoc přísluší veliteli pluku, pokud se týká lékařskému veliteli nemocnice posádky (v poli, v pevnosti nebo v záloze).

Od 15. června 1894 podléhá v disciplinárním směru velitelům vojenských lékařů i mužstvo i důstojnictvo branné moci a to všichni důstojníci zdravotní oddělení zdravotních, pokud tyto nyní zastávají pododdělení nemocnice posádky, důstojnictvo hospodářské, účetní důstojnictvo tlup, důstojnictvo vozatajské oddělení zdravotních, dále v nemocnicích posádek, v nemocnicích polních, pevnostních a záložních všichni nemocní důstojníci od podplukovníka dolů (při nemocnicích takových v Lublani a Innomostí od praporečníka dolů), v nemocnicích tlup důstojníci přikázaní k ústavům těm a všichni nemocní důstojníci od setníka, pokud se týká, nadporučíka dolů. Kdežto nyní veliteli nemocnice posádkové (polní atd.) přísluší nejširší právomoc trestní, má představený lékař úřadů, velitelství a tlup toliko trestní právo jako velitel nesamostatného pododdělení a toliko nad podřízenými lékaři a nosiči poraněných a obvazů.

Disciplinární právo trestní mají konečně nad podřízeným mužstvem zásobovacím z úředníků vojenských toliko představení (zásobovacích skladišť) jmenovaní v bodu 675 řádu služebního.

Ministr války může v míru a ve válce již velitel samostatně operujících sborů uděliti vyšší právomoc trestní oněm funkcionářům, kteří mají menší právo trestní, nežli velitelé tlup (pluků atd.), a vůbec uděliti trestní právomoc oněm funkcionářům, kterým právomoc taková jinak nepřísluší.

Právo domácí viz Prohlídka domovní.

Právo domovské.

I. Pojem a význam.

Právem domovským v objektivním slova smyslu rozumí se soubor oněch norem, které upravují poměry zakládající se na příslušnosti jednotlivce k některému svazku obecnímu, kdežto v subjektivním slova smyslu rozumí se tím soubor práv vyplývajících z příslušnosti k jisté obci. Právo domovské upraveno bylo v Rakousku naposledy zákonem ze dne 3. prosince 1863 č. 105 ř. z., pokud se týká, zákonem ze dne 5. prosince 1896, č. 222 ř. z. Před tím došly ovšem poměry domovské jakéhosi — byť jen částečného — upravení v různých zákonech, avšak nikdy ex professo, nýbrž jen příležitostně, při spořádání jinakých veřejnoprávních poměrů. V té příčině sluší zvláště vytknouti nejvyš. rozh. ze dne 16. listopadu 1754, č. 365 o postrku tuláků a žebráků, a konskripční patent ze dne 25. října 1804, sv. XXIII. sb. zák. pol., provisorní zák. ze dne 17. března 1849 a zák. ze dne 24. dubna 1859.

Již z výpočtu tohoto na jevo jde, že příslušnost k určité obci pro Rakousko má nemalý význam v různých veřejnoprávních směrech, a že jmenovitě oprávnění domovské nespadá v jedno s nárokem na chudinské zaopatření. Tím vchází instituce práva domovského v Rakousku v přesný rozdíl od soustavy t. zv. podpůrného bydliště, dle které vstupuje jednotlivec k obci jen potud v právní vztahy, pokud schudna může nárok vznésti, aby se mu od této obce dostalo chudinského zaopatření. Toto chudinské zaopatření jest ovšem podstatným obsahem práva domovského; avšak kromě toho prýští z práva domovského ještě další oprávnění, zvláště právo směti vždy a za všech okolností nerušeně bydliti v obci domovské.

O ceně obou těchto různých soustav nesnáší se theorie. Když r. 1894 předložena byla osnova zákona na úpravu některých ustanovení o právu domovském, bylo učiněno u příležitosti té prohlášení o obou soustavách ve stručné, přehledné formě toho asi obsahu, že není příčiny, uchylovati se od soustavy domovské v Rakousku zavedené a tvořící základ mnoha jiných ustanovení zákonných a přijati soustavu podpůrného bydliště zavedenou jmenovitě v říši Německé. Motivy k osnově zmíněné poukazují zvláště k tomu, že právo domovské propůjčuje jednotlivci (individuu) vědomí stálosti a napomáhá svobodě stěhovací, ježto osoba mající právo domovské může býti připuštěna do kterékoli jiné obce beze vší závady následkem záruky, kterou jí poskytuje její obec domovská. Obec domovská má prý závažný zájem na tom, aby příslušníci její neschudli, kdežto podpůrné bydliště zmenšuje snahu zabrániti schudnutí. S názorem tímto nelze ovšem vážně souhlasiti. Zvláště při dnešním útvaru práva domovského, kde stálý pobyt a domovské právo v četných případech jsou různy, ztrácí se v celku význam obce domovské úplně, a svazek jednotlivce s obcí jest tak volným, že si ho mnozí vůbec ani vědomi nejsou. V této příčině značí nynější právo domovské rozhodný krok nazpět vůči shora vypočítaným ustanovením o právu domovském, jmenovitě proto, že se upírá delšímu pobytu v některé obci jakýkoli význam pro nabytí práva domovského v obci této. Jakousi nápravu zjednal však cit. již zák. z r. 1896 č. 222 ř. z. (viz níže).

Vůbec má do sebe zajímavost nemalou sledovati, jak uchylováno bylo od tohoto principu, který zejména v cís. nař. ze dne 1765 došel plného výrazu. Kdežto provisorní obec. zák. z r. 1849 spojuje se 4letým pobytem bez pasu v některé obci nabytí příslušnosti v této obci, přiznává obec. zákon z r. 1859 pobytu takovému pouhý titul a žádá k nabytí příslušnosti výslovné přijetí (od obce). Zákon o právu domovském z r. 1863 nezná ani tohoto ustanovení, nýbrž zůstavuje přijetí do svazku obce úplné libovůli obce. Pochopitelno jest, že za takových okolností touženo bylo hlasitě po nové úpravě zákonodárství domovského a došlo tak ku změně obsažené v zákonu ze dne 5. prosince 1896, č. 222 ř. z.

Předkem budiž však dogmaticky promluveno o platném zákonu domovském na základě ustanovení zákona o domovském, právu z r. 1863. Zákon tento zrušil všechna dřívější ustanovení o právu domovském a mají tudíž ustanovení ta jenom potud svůj význam, že podle § 49 potrvávají práva domovská nabytá dnem působnosti zákona z r. 1863 dle starších předpisů tak dlouho, pokud nepominou dle ustanovení zákona nyní platného.

II. Obsah a objem práva domovského.

Ten, kdo má v některé obci právo domovské, tedy jest do ní příslušným, má právo

1. na nerušený pobyt v této obci;
2. žádati za podmínek zákonných na obci opatření chudinské.

ad 1. Jakkoli základními zákony státními zaručena jest osobě svoboda stěhování a každý občan státní může zvoliti na kterémkoli místě území státního pobyt svůj a bydliště, může přece za určitých podmínek zákonných jednotlivci býti pobyt na určitém místě zakázán; tak zejména nastoupí li podmínka čl. III. zák. ze dne 5. března 1862, č. 18 ř. z. a pak z důvodů trestných. Naproti tomu nelze jednotlivci za žádných okolností zamezovati pobyt v obci domovské. I vstupuje tudíž jednotlivec s obcí v obdobný poměr, jako státní občan s celým státem: jako občan má neporušitelné právo na pobyt v území státním, tak přísluší obdobné právo osobě požívající domovského práva oproti obci domovské.. Spojuje tudíž jednotlivce s obcí domovskou pevná, veřejnoprávní páska.

ad 2. V této příčině odkázati jest na zákonodárství chudinské.

Místně zabírá právo domovské celý rozsah území obecního. Sloučí-li se tedy dvě obce v jednu, nebo rozšíří-li se jedna obec částí obce jiné, rozvine se domovské právo, které dosud příslušelo jenom v jedné části obce takto zveličené, samo sebou na celý rozsah zvětšené obce (§ 3). Rozdělí-li se však obec nějaká ve dvě nebo více obcí, nebo přivtělí-li se jen část její k obvodu obce jiné, přikáží se oprávněné osoby těchto obcí i všichni jich nástupci v právu domovském oné obci se svým právem domovským, která jest v držení onoho obvodu, kde bydlili v době rozdělení, pokud se týká, přivtělení, nebo — jestliže se nezdržovali v době této již v obci — rozhoduje ten obvod, ve kterém bydlili před odchodem svým. Nelze-li ustanovení tohoto užiti, rozhoduje ono bydliště, které naposledy v obci měla osoba, jejíž nástupci v právu domovském mají být přiděleni. Není-li tu nijakého vodítka a příslušné obce nějakým spůsobem věc nespořádají, rozhodují politické úřady přikážíce osobu některé z (proucích se) obcí (§ 4).

III. Nabytí a změna práva domovského.

§ 2 stanoví zásadu, že každý občan státní má míti v některé obci právo domovské, avšak právo domovské že mu může příslušeti toliko v obci jedné. Mimo to jest státní občanství nezbytnou podmínkou nabytí práva domovského v některé obci území státního. Práva domovského nabývá se:

1. právem samým (ipso inre) a
2. propůjčením.

ad 1. Ipso iure nabývá se práva domovského:

a) narozením. Nabývajíť domovského práva manželské dítky v té obci, ve které má právo domovské jich otec v době jich narození, nebo — zemřel-li dříve — v té obci, ve které měl právo domovské v čas smrti své. Nemanželským dítkám přísluší právo domovské v oné obci, ve které má právo domovské jejich matka v čas slehnutí. Legitimované, nesvéprávné dítky nabývají práva domovského v té obci, ve které má právo domovské otec jejich v čas legitimace. Adopce a pěstounství nezakládá práva domovského (§ 6). Nastanou-li změny v domovském právu rodičů, následují manželské a legitimované dítky svého otce a dítky ne-

manželské matku, ač-li nejsou svéprávny. Svéprávné dítky mají své právo domovské v oné obci, ve které přísluší jim právo domovské v čas nabyté svéprávnosti. Nemanželské dítky, které nebyly legitimovány provdáním matky, podržují dosavádní právo domovské, třeba nebyly v čas provdání matčina svéprávnými (§ 12).

b) Provdáním. Ženy nabývají provdáním práva domovského v té obci, ve které má jich manžel právo domovské (§ 7). Nastanou-li změny v tomto právu domovském, následuje žena manžela, pokud nebyli soudně rozvedeni, a podržuje i jako vdova právo domovské v té obci, ve které měl právo domovské manžel v době smrti své. Soudně rozvedené nebo odloučené ženy podržují domovské právo, které měly v čas soudního rozvodu nebo odloučení. Je-li některé manželství prohlášeno za neplatné, vrací se žena do domovských poměrů, ve kterých byla před sňatkem (§ 11).

c) Dosažením veřejného úřadu: Definitivně zřízení úředníci dvorští, státní, zemští a definitivní úředníci fondů veřejných, duchovní a veřejní učitelé nabývají nastoupením svého úřadu (nikoli tedy pouhým jmenováním — rozh. správ. soud. dv. ze dne 2. července 1881, č. 1135) práva domovského v oné obci, ve které jim vykázáno bylo stálé sídlo úřední (§ 10), a to i tehdy, když má úředník opatřovati tam státní službu jen provisorně (rozh. ze dne 3. září 1880 č. 845).

ad 2. O žádosti za přijetí do svazku domovského rozhoduje s vyloučením každého odvolání toliko obec a to dle volného uvážení svého. Avšak přijetí ve svazek obce nesmí býti obmezeno ani na určitý čas, ani nelze ho uděliti za výminky nesrovnávající se se zákonnými následky práva domovského, a každé takové obmezení nebo výminka podobná má býti pokládána za neplatnou a nedoloženou (§ 8). Za výslovné přijetí ve svazek domovský zavésti lze poplatek a, pokud se týká, zvýšiti stávající poplatek takový lze jedině na základě zákona zemského. Poplatky takové plynou do obecní pokladny (§ 9).

IV. Ztráta práva domovského.

Práva domovského se pozbývá:

1. Ztrátou občanství státního (§ 15): Musí-li být osoba taková podle smluv státních opět přijata, nebo vrátí-li se do tuzemska ku pobytu a nelze docíliti, aby přijata byla státem jiným, vstupuje opět v ono právo domovské, které měla před ztrátou občanství státního (§ 16).

2. Nabytím práva domovského v obci jiné: zřekne-li se tedy kdo práva domovského v některé obci, nemá to účinku potud, pokud osoba zříkající se nenabude práva domovského jinde (§ 17).

V. Zvláštní předpisy vytýká zákon o bezdomovcích, t. j. o takových osobách, jichž právo domovské nelze prokázati v době, kdy se o jich právu domovském jedná (viz o tom čl. »Bezdomovci«).

VI. Listem domovským prokazuje se, že komusi přísluší v určité obci právo domovské (§ 32). List tento vyhotovuje se bezplatně dle vzorku (formuláře) zákonem předepsaného a nesmí se oprávněnému odepříti (§§ 33 a 34), jinak může být obec politickým úřadem okresním ku jeho vyhotovení přidržána (§ 42). Ku platnosti listu domovského vyhledává se přitištění pečetí obecní (§ 33). Udělený list domovský prohlásiti lze za neplatný, prokáže-li obec, že majitel listu domovského v době, kdy list byl vyhotoven, měl domovské právo v některé jiné obci (§ 35). Je-li tedy někdo v držení listu domovského, zakládá se tu relativní (překonatelná,

vyvratitelná) domněnka práva domovského; leč vyvrátiti lze tuto domněnku nikoli prokázáním, že osvědčeného práva domovského tu v čas sdělání listu domovského nebylo, nýbrž jedině důkazem, že v této době příslušné osobě domovské právo v obci jiné příslušelo. Výrokem o neplatnosti určitého domovského listu nezakládá se nějaká změna v domovském právu majitelově, nýbrž konstatuje se jen, že nepozbyl domovského práva dříve jemu přísluševšího (rozh. ze dne 4. března 1881, sb. »Budwinski« č. 1033). Domovský list podléhá kolku 50 kr. (p. s. 116 *bb)*, žádost o vystavení listu domovského jest kolku prosta (rozh. min. fin. ze dne 28. srpna 1850 č. 23362).

VII. Příslušné úřady.

Ku projednávání a rozhodování záležitostí týkajících se práva domovského povolány jsou úřady politické (§ 36); tyto úřady mají zvláště též v případu sporu rozhodnouti o bytí nebo nebytí práva domovského, při čemž však vyhrazeny jsou rozhodnutí soudů případné otázky práva civilního, jako ku př. o manželském nebo nemanželském zrození (původu) dítěte (§ 37). Politický úřad okresní může rozhodovati o sporném právu domovském jen potud, pokud se tím uznává jistá obec jeho okresu za obec domovskou. Shledá-li politický úřad, že právo domovské komusi v určité obci přísluší, která leží v obvodu správním jiného okresního úřadu, má se obrátiti na tento úřad. Souhlasí-li oba okresní úřady v nálezu svém, mají u vzájemném srozumění věc vyříditi. Nedocílí-li se shody, jest projednání předložiti představenému politickému úřadu zemskému, který o tom rozhodne, jsou-li mu oba úřady podřízeny; jinak dohodne se se zemským úřadem nadřízeným pol. okresnímu úřadu druhého. Dohodnou-li se zemské úřady, vyhotoví se nález jich, v opačném případu vyhledává se rozhodnutí ministerstva vnitra (§ 40). Ve věcech domovských nelze připustiti mimořádných revisních rekursů proti dvěma souhlasným rozhodnutím (§ 14).

VIII. Reforma práva domovského (zákon ze dne 5. prosince 1896, č. 222 ř. z.).

1. Výslovného přijetí ve svazek obecní nemůže odepříti obec pobytu onomu rak. občanu státnímu, který po dosažení svéprávnosti dobrovolně a nepřetržitě se zdržoval v určité obci po deset let, která předcházejí žádosti za právo domovské.

2. Žadatel nesmí dále za této ustanovené lhůty pobytu připadnouti za obtíž veřejnému zaopatření obce. Za úkony chudinského zaopatření se nepokládá, byl-li kdo osvobozen od školného za své dítky do školy chodící, dále požívání nadace, a konečně podpora na čas poskytnutá (§ 2 cit. zák.).

3. Nárok na výslovné přijetí do svazku domovského jsou oprávněni ku platnosti přivésti netoliko osoba dotyčná sama, pokud se týká, její nástupci v právu domovském (t. j. osoby, které dle §§ 6, 7, 11, 12 a 13 zák. ze dne 3. prosince 1863 č. 105 odvozují své právo domovské od osoby oprávněné), nýbrž i dosavadní obec domovská; každá obec domovská jest povinna vyrozuměti dosavadní obec domovskou o přijetí některé osoby do svazku domovského (§ 3 cit. z.).

4. Cizozemci a osoby, jichž občanství státního nelze prokázati za podmínek v § 2 uvedených, nabývají nároku na slib, že budou přijati ve svazek domovský některé rakouské obce; skutečné přijetí jich nastává, nabudou-li osoby tyto rakouského občanství státního (§ 5 cit. zák.).

5. Opomene-li obec pobytu rozhodnouti o vzneseném nároku na přijetí ve svazek domovský, pokud se týká, o jeho přípověď do 6 měsíců počítaje dnem, kdy nárok vznesen byl, povolán jest k rozhodnutí představený úřad politický. Úřad tento rozhoduje též při odvolání, odepře-li obec pobytu přijetí do svazku obecního, pokud se týká, přípovědi jeho (§ 6 a též §§ 2—4, 5 cit. zák.).

6. Zákonem tímto z r. 1896 zrušují se §§ 8, 9 a 10 zák. ze dne 3. prosince 1863 č. 105 ř. z.

Právo dvorské.

I. Pojem, význam a dějinný vývoj.

Selský stav v sobě zahrnuje onu třídu venkovského obyvatelstva, jehož bezprostředným a výhradním zaměstnáním jest polní hospodářství a průmysl s tímto spojený. Hospodářský majetek, který slouží selskému stavu k výživě, a na němž provozuje se polní hospodářství a hospodářské živnosti, sluje selským statkem. Selské statky mají jak v politickém tak v hospodářském směru pro rozvoj života státního veliký význam. Ne neprávem spatřuje se tudíž ve zdravém selském stavu jeden z nejpevnějších základů státu, a význam selského stavu stoupá s kulturním vývojem země. Selský stav byl za všech dob nejkonservativnějším elementem státu a osvědčil začasté větší sílu odporu než ostatní kategorie obyvatelstva, poněvadž on se může ve vyšším stupni omeziti, jelikož mu půda vždy poskytne dostatečné výživy.

V novější době jest selským statkům bojovati jednak s hospodářskou krisí jednak s konkurencí parcelového hospodaření. Čím více ceny pozemků následkem kulturního rozvoje stoupají, tím více vystupuje v popředí snaha, pozemky zmenšiti a půdy s vynaložením více práce a kapitálu ve vyšší míře využitkovati. To má však za následek, že selské statky se rozbíjí, aby se při vzrůstajícím počtu obyvatelstva větší poptávce vyhovělo. Ceny menších pozemků jsou vždy značně vyšší než větších, poněvadž jest na ně vždy daleko větší počet kupců než na tyto.

Státní správy musely tudíž učiniti opatření k udržení selských statků i ceny jejich; avšak o tom, jaké zásady by se tu měl stát přidržeti, strhl se v theorii tuhý zápas. Schäffle a Lorenz ze Steinu vyslovili se pro to, aby k udržení a k ochraně před pozbytím ceny selských statků bylo cestou zákonodárnou o to postaráno, aby byly vydány zákazy hypothekárního zavazení pozemku za nedoplatky kupní a dědické. Náhledu tomuto se právem odporuje, jelikož v naší době nelze rolníka od hypothekárního úvěru zrazovati. Spíše jest třeba učiniti taková zákonná opatření, jimiž se volný pohyb selských statků nestěžuje. — Rakouské zákonodárství mělo již od nejstarších dob na zřeteli integritu a pokud možná nedělitelnosť selských statků a připustilo tudíž při zákonné dědické posloupnosti v zájmu selského stavu a selských statků specielní ustanovení, jež dle § 761 o. o. z. obsahují zákony politické.

Tyto zvláštní předpisy měly za účel při zákonné posloupnosti nedělitelnost majetku pozemkového a při nastupování resp. převzetí selského statku přednost dědiců mužských před ženskými, starších před mladšími. Již patentem ze dne 3. dubna 1787 č. 658 sb. z. s. byl učiněn pokus zavésti všeobecný řád postoupnosti pro selský stav ve veškerých dědičných zemích německých.

Tento zákon však potkal se s velikými obtížemi tak, že zvláště pro odpor samého stavu selského nemohl býti uskutečněn. Na to byla vydána pro jednotlivé dědičné země specielní nařízení ohledně zákonné posloupnosti ve statky selské; tak pat. ze dne 29. října 1790 č. 72 sb. z. s. pro Rakousy nad a pod Enží; týž patent vyhlášen s nemnohými modifikacemi i v Čechách pat. ze dne 26. května 1791 č. 152 sb. z. s.; v Solnohradsku dv. d. ze dne 16. prosince 1826, Gouttova sb. zák. sv. 37 str. 410; ve Štýrsku pat. ze dne 19. dubna 1793 sb. z. pol. sv. 2. str. 88; v Krajině pat. ze dne 4. ledna 1793 č. 79 sb. z. s., potvrzený dv. d. ze dne 21. února 1816 č. 1212 tamtéž.

Druhdy činil se při selských statcích důležitý rozdíl mezi pozemky dominikalními a rustikalními. Prvější bývaly přenechávány od vrchností poddaným jako emfyteutické usedlosti proti určité roční činži v požitkové vlastnictví s výhradou vrchního vlastnictví, kdežto rustikální pozemky bývaly uváděny ve starých berních rolách a v katastru jako pozemky poddaným náležející, z nichž tito řádnou pozemkovou daň platili.

Byly-li v pozůstalosti rustikální pozemky, platily asi tyto zákonné předpisy: Jestliže manžel druhého přečkavší (muž nebo žena) byl již ve spoluvlastnictví selského statku, může vyplacením uprázdněné části nabýti vlastnictví celého statku. Není-li tomu tak, musí při dělení mezi více dětí selský statek vždy býti přidělen nejstaršímu synovi, nebo není-li tu synů, nejstarší dceři Nebylo-li by ani dcer, nastupuje v pozůstalosť nejstarší ze žijících vnuků resp. vnuček atd., poněvadž výrazem »děti« jest rozuměti vůbec potomstvo. Kdo takovým způsobem nabude selského statku, jest povinen dědice nebo spoludědice dle pravé ceny statku určené buď dobrovolným dohodnutím nebo řádným odhadem vyplatiti. Zemřel-li držitel selského statku, nezanechav potomstva, jest ponecháno libovůli dědiců, kdo z nich má statek obdržeti nebo zdali jej chtějí prodati. Předpisy tyto, jelikož se netýkají posloupnosti dědické, nýbrž toliko rozdělení dědictví, měly míti průchod netoliko při posloupnosti zákonné, nýbrž i když šlo o posloupnosť ze smlouvy nebo testamentu; ohledně obyvatelů měst, majících vedle své živnosti také selský statek, měly platiti jen tehdy, když jej pro blízkosť sami mohli vzdělávati.

Dělení selských statků předsevzaté proti předpisům a dědické posloupnosti v ně nemělo právních účinků a bylo nezpůsobilé založiti vydržení ve smyslu § 1455 o. o. z. Tyto staré předpisy se však nikterak neosvědčily, jelikož byly povahy toliko negativné, a byly tudíž v novější době ve většině korunních zemí zrušeny; poslední zbytek těchto omezení odstranil zák. ze dne 27. ledna 1868, č. 79 ř. z., jímž bylo ustanoveno, že předpisy ohledně zůstavení selských statků a rozdělení jich mezi více spoludědiců nebo mezi dědice a manžela na živě zůstavšího, pokud obsahují odchylky od ustanovení o. o. z., v těch zemích nebo částech zemí, kde dělení selských statků již omezeno nebylo, po uplynutí tří měsíců ode dne vyhlášení tohoto zákona platnosti pozbývají, a že v těch zemích a částech, kde posud byla v platnosti omezení dělitelnosti selských statků, v případě zrušení těchto omezení mají ony předpisy pozbyti platnosti po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy zemským zákonem byla tato omezení zrušena.

Omezení dělitelnosti selských statků byla zrušena: v Čechách zákonem ze dne 20. prosince 1869, č. 152 z. z., na Moravě zák. ze dne 24. září

1868, č. 25 z. z., ve Slezsku zák. ze dne 16. října 1868, č. 21 z. z., v Bukovině zák. ze dne 24. dubna 1868, č. 5 a ze dne 13. října 1868, č. 15 z. z., v Haliči zák. ze dne 1. listopadu 1868, č. 25 z. z., v Korutanech zák. ze dne 1. listopadu 1868, č. 29 z. z., v Dol. Rakousích zák. ze dne 5. října 1868, č. 15 z. z., v Solnohradech zák. ze dne 22. října 1868, č. 28 z. z., ve Štýrsku zák. ze dne 24. září 1868, č. 17. z. z., ve Vorarlbersku zák. ze dne 15. října 1868, č. 46 z. z. V Dalmacii, v Přímoří, v Krajině a v italské části Tyrol nebyla vůbec dělitelnosť selských statků ani před rokem 1868 omezena; pro tyto země vstoupilo tudíž v život společné dědické právo ohledně selských statků již tři měsíce ode dne vyhlášení říšského zákona ze dne 27. června 1868.

Zákonné zrušení nedělitelnosti nemělo však žádoucího výsledku. Napopak od let vyskytovaly se již žaloby, že blahobyt sedláků klesá.

V uvážení, že ve zdravém a silném stavu selském nutno spatřovati hlavní podmínku spořádaného státu ve směru hospodářském, politickém i socialním, a že rány zasazené stavu selskému mají v zápětí vážná a trvalá porušení v organismu státním, pomýšleno na odpomoc cestou zákonodárnou. Zvláště tížily selské obyvatelstvo stále rostoucí veřejné dávky a to ani ne tak státní berně jako spíše dávky zemské, okresní a obecní. Dále působí velice škodlivě nedostatek přiměřených zařízení a společenské organisace osobního úvěru, dále velká konkurence ve všech oborech hospodářské produkce, jež překáží vývozu a jejímž následkem byl dokonce zánik mnohých odvětví hospodářského průmyslu jako ku př. vinopalnictví, pivovarnictví a vyrábění sladu. Konečně také nelze popírati, že selský stav rovněž jako ostatní obyvatelstvo upadl v nádheru z mezí jeho poměrů vystupující a zvykl různým potřebám, jichž rozumně odůvodniti nelze.

Před zrušením dotčených předpisů provedla vláda důkladné šetření o možných jeho následcích a na základě jeho, jakož i na základě úsudků centrálních úřadů předložila dne 11. března 1884 poslanecké sněmovně návrh zákona »o zavedení zvláštních předpisů o dělení pozůstalostí pro hospodářské usedlosti střední velikosti« k ústavnímu projednání (viz motivy k zák. ze dne 1. dubna 1889 č. 52 ř. z.).

II. Tento zákon ze dne 1. dubna 1889 jest zbudován na následujících zásadách:

1. Pro hospodářské usedlosti střední velikosti opatřené obytným stavením (dvory) vstupují v život dle tohoto zákona a dle zemských zákonů, jež mají býti na jeho základě vydány, zvláštní předpisy o dělení dědictví (§ 1, odst. 1).

2. Na statky jsoucí ve svazku fideikomisním nebo berním se zákon tento nevztahuje (§ 2).

3. Ustanovení tohoto zákona mají místo při zákonné posloupnosti vždy, při posloupnosti z testamentu nebo ze smlouvy však jen tenkráte, když zůstavitel některou z osob mezi zákonnými dědici v o. o. z. jmenovanými ustanoví za svého nástupce (§ 3).

4. Přechází-li pozůstalosť vlastníka dvoru na více osob, může dvůr s příslušenstvím připadnouti toliko jediné osobě, nástupci (§ 4).

5. Při rozdělení dědictví se přiřkne dvůr nástupci, který až do výše volné ceny dvoru se stává dlužníkem pozůstalosti (§ 6.).

6. Zůstavitel může přednosť nástupce omeziti, zrušiti, nebo v mezích práva na povinný podíl rozšířiti (§ 11).

7. Práva na povinný podíl se předpisy o dělení pozůstalosti netýkají. Vypočtení povinného podílu má se dle § 7 tohoto zák. položiti za základ stanovená cena dvoru. Tato cena však nesmí nikdy býti určena pod obnosem, dle něhož se vyměřuje státní poplatek z převodu jmění (§ 13).

8. Na dvůr jsoucí ve vlastnictví více osob se ustanovení tohoto zákona nevztahují (§ 14).

9. Tento zákon vstupuje v život v jednotlivých zemích současně s těmi předpisy zákonnými, jež o témž předmětu vydalo zemské zákonodárství pro dotyčné země nebo jednotlivé části jejich na základě tohoto zákona nebo na základě již stávajících ustanovení (§ 17).

III. Soudní intervence má místo v následujících případech:

1. když ohledně ceny dvoru nebylo docíleno dohodnutí, má cenu určiti soud dle volného uvážení nařídiv prve odhad znalci a slyšev představeného obce (§ 7). Otázka, jakým způsobem a na kterém základě má se státi ocenění dvoru k účelu projednávání a rozdělení pozůstalosti, od níž závisí také rozhodnutí o mnohých jiných ustanoveních tohoto zákona, jest jedna z nejobtížnějších a zavdala též podnět ve výboru poslanecké sněmovny k velkým debatám a všestranným úvahám.

2. Rozdělení pozůstalosti dlužno vždy u soudu předsevzíti anebo soudu k schválení předložiti (§ 8 poslední věta).

3. Neshodnou-li se strany o lhůtě, splátkách nebo mezitímném zúrokování podílu, jenž má se vyplatiti spoludědicům, má o těchto otázkách rozhodnouti dle volného uvážení (§ 9).

4. Soud má v každém případě k žádosti příjemce dvoru povoliti k úplnému vyrovnání těchto podílů lhůtu 3letou ode dne, kdy přiřknutí nabylo právní moci. Určení tohoto platebního terminu nesluší pokládati za omezení povinného podílu (§ 13).

IV. Spolupůsobení zemského zákonodárství.

1. Jemu jest vyhrazeno ustanoviti, které dvory mají ve smyslu tohoto zákona platiti za dvory střední velikosti (§ 1). Vzhledem k veliké různosti poměrů v jednotlivých zemích muselo číselné stanovení maxima a minima výměry plošné nebo katastrálního výnosu býti ponecháno zákonodárství zemskému.

Zemskému zákonodárství bylo dále vyhrazeno určiti:

2. které nemovitosti a která požívací práva mají se pokládati při tom za části dvoru (§ 1, 2. odst.).

3. Při určení příjemce dvoru jest zemské zákonodárství vázáno právem a řádem zákonné posloupnosti, a toliko v těchto mezích ustanovuje pořad, v jakém jednotliví dědici zákonem zároveň povolaní v případě neshody k převzetí dvoru jsou povoláni (§ 5., 1. odst.).

4. Zemské zákonodárství může naříditi, že na živě zůstavší manžel má usedlosť obdržeti hned po potomcích zůstavitelových před ostatními příbuznými. Vlastní děti mají přednosť před adoptovanými, manželské před nemanželskými. Děti legitimované jsou postaveny manželským dětem na roveň (§ 5, 2. odst.). Vzhledem k tomu, že právě nedělené udržení dvoru jako celku jest cílem zákona, kterémužto účelu i spoludědici jistou oběť přinésti musí, jevilo se nutno nedopustiti, by zemské zákonodárství omezilo toto právo toliko na nejbližší dědice, tak že toto má týž rozsah jako zákonné dědické právo příbuzných dle ustanovení o. o. z.

5. Zemské zákonodárství může stanoviti, že má při ocenění usedlosti býti vzat za základ místo určení soudem několikanásobný obnos katastrálního čistého výnosu (§ 7).

6. Zemské zákonodárství může pro případ, že cena převzetí soudem byla určena (§ 7, odst. 1.) naříditi, že ve prospěch příjemce může býti odečten jistý obnos, který však nesmí přesahovati jednu třetinu soudem vyšetřené ceny dvoru bez břemen (§ 10).

7. Ohledně dvorů, jež jsou ve spoluvlastnictví manželů a jež leží v územích, pro která zemské zákonodárství stanovilo, že v případě smrti jednoho z obou manželů druhý manžel, ač není-li tomu na odpor poslední pořízení zůstavitelovo nebo smlouva, jest oprávněn převzíti část dvoru do pozůstalosti náležející, má zemské zákonodárství určiti, zda a pokud mají míti průchod ustanovení §§ 7, 9 a 10 i při převzetí usedlosti na živě zůstavším manželem (§ 14).

7. Jestliže stanoví zemské zákonodárství pro dvory v § 1 vytčené omezení volné dělitelnosti nebo vydá nařízení, dle nichž majitelé takových dvorů nebo větších hospodářských usedlostí jich naprosto nabyti nemohou nebo toliko za jistých podmínek a s jistým omezením mají předpisy tohoto zákona míti průchod s tím omezením, že vlastník dvoru jest omezen ve své disposici nad ním předpisy zemským zákonodárstvím v tom ohledu vydanými (§ 16).

Ku konci budiž poznamenáno, že tento zákon v jednotlivých korunních zemích nebyl prohlášen, poněvadž dotyčné zemské zákony až posud nebyly vydány, nýbrž naopak spíše ve většině korunních zemí proti zásadám a omezením tohoto zákona vznikla značná nechuť, takže vstoupení tohoto zákona v život v dohledné době sotva lze očekávati.

Právo honební.

I. Pojem a historický vývoj.

Právo honební v nejširším slova smyslu jest soujem zákonných předpisů, kterými upraveno jest právo zabíjeti zvěř; v užším slova smyslu rozumí se právem honebním výhradný a samostatný nárok jednotlivých (fysických nebo právnických) osob, kterýž opravňuje je zabíjeti a přivlastniti si zvěř nalézající se v určitém prostorně obmezeném okresu.

Podle práva římského vyplývalo právo honební z vlastnictví pozemkového. Držitel pozemku byl oprávněn zabrániti každému jinému v honbě na svém pozemku (ius prohibendi, ne quis ingrederetur). Mohl pak každého, kdo si osoboval právo honby na jeho pozemku, stíhati actione iniuriarum nebo interdicto uti possidetis. Honil-li však někdo nedbaje toho na cizích pozemcích, nabýval okkupací vlastnictví zvěře (L. 3 § 1 D. de rerum acquir. dom.). Naproti tomu směl požívatel (usufruktuář) stejně jako vlastník prováděti honbu na cizím pozemku, poněvadž usufructus, jakožto právo těžiti vším možným způsobem z pozemku, zahrnoval v sobě též právo honby (l. 62 Pr. D. de us. fruct. 7, 1).

Právo honební v dnešním slova smyslu bylo římskému právu neznámým; neboť jedině honba sama, nikoli však přisvojení si zvěře pokládalo se za výhradné právo jednotlivé oprávněné osoby, jmenovitě vlastníka pozemku, kdežto vlastnictví zvěře nabyl okkupant následkem vzetí v držbu, ať už k honbě oprávněn byl nebo ne. Zvěře tedy jakožto věci jsoucí bez pána mohl se volně kdokoli zmocniti.

Jinak měla se věc u Germánů. Žilit Germáné větším dílem z výtěžku honby a tvořili ve svých nekonečných lesích silný a mohutný kočovný a lovecký kmen, který zabýval se lovem tak, jako válkou. Poměr tento úplně přeměněn římskou kulturou nabyvší vrchu v Němcích po bouřích za stěhování národů řádících, a později též křesťanstvím i lesním zřízením. Zvláště při lénu proklestila si cestu zásada, že toliko svobodný muž má pravé vlastnictví k pozemkům, nikoli však poddaný, pročež i jedině držiteli pozemku příslušelo právo k honbě; zásada tato měla nejrozhodnější vliv na pozdější povahu právních poměrů myslivosti. I prameny práva německého (zrcadlo švábské a saské) jasně vyslovují se o objemu práva honebního. Osobě k honbě oprávněné příslušelo dle zrcadla švábského vlastnictví ku zvěři přebývající v jeho revíru. Die jiných pramenů přiznává se výlučné právo ku přivlastnění si zvěře a právo vyloučiti třetí, neoprávněné osoby z honění. Dle zrcadla saského (II. 61, § 9) obmezuje se výlučné právo honby na ona zvířata, která zvykem a zákonem jednotlivých zemí platí za honitelná. Ostatní zvířata mohl si chytiti kdokoli.

V dalším vývoji rozhodnuta otázka, pokud a jak daleko lze právo honební vykonávati. Podle staršího práva německého bylo právo honební výronem vlastnictví pozemkového. Chytání zvířat na cizích pozemnostech trestáno bylo jako jistý druh krádeže (furtum). Než celá země nebyla vlastnictvím zvláštních osob, nýbrž valná část půdy, zvláště lesů, náležela k občině, v jejímž obvodu mohli honiti účastníci občiny (marky). Bylo by lze skoro tento právní stav označiti jako počátek družstva honebního, třeba ne ve smyslu dnešního práva honebního. Právo honební považovalo se tedy za příslušenství vlastnictví pozemkového.

Než záhy přivedena ku platnosti určitá obmezení, zvláště za dob franského království. Se vzrůstem moci královské nařízeno bylo zdržeti se honby v jednotlivých obvodech lesních pod banem královským, čímž byl svrchovaností moci královské celý okrsek lesů odňat z užívání vlastníků. Zákazy a obmezení honění nazývány též banem nad zvěří, čímž měla se zcela význačně vysloviti zápověď honby (banus ferinus, banus super feras). Kdežto však osobovala si knížata práva honební na cizí půdě toliko v obvodu svých hvozdů a jen v těch okresích lesních, kde byla současně vrchností pozemkovou a soudní, činila si v 16. stol. nárok na honbu jakožto regál v celém obvodu svých území. Regál honební jevil se tedy jako právo zeměpánů, dle něhož důsledkem svých práv výsostních výhradně provozovali honbu, takže práva k honění mohly třetí osoby nabýti toliko propůjčením se strany zeměpánů. Právo toto propůjčovalo se většinou jako příslušenství některého statku a bylo z milosti propůjčováno zpravidla na doživotí.

Než v jednotlivých zemích nabyla myslivost přerozmanitého rozvoje. Od regálu honebního liší se výsost honební, t. j. právo se souhrnem moci státní spojené a záležející ve vydávání zvláštních zákonných předpisů o výkonu honby. Pronikavou přeměnu doznalo zákonodárství honební rokem 1848. Zrušení poddanství a vyvlastnění půdy vedlo ve všech státech ke zrušení služeb honebních a roboty honební a k vysvobození půdy i z obmezení uložených právem honebním, takže bylo právo honební každému vlastníku pozemku na jeho pozemnostech v nejobsáhlejší míře dopřáno a toliko výkon práva toho vázán byl zákonnými předpisy z národohospodářských důvodů, aby zvěře bylo šetřeno. Jako ve většině států ně-

meckých, způsobily i politické události r. 1848 v rakouských zemích korunních změnu zákonodárství honebního.

II. Rakouské právo honební.

Císařský patent ze dne 7. března 1849 č. 154 ř. z. zrušil právo honební na cizí půdě. Zrušené právo honební dojde odškodnění na prospěch osob dosud oprávněných jenom v těch případech, kde zakládá se na úplatné smlouvě uzavřené s vlastníkem pozemku právem honebním obtíženého. Modality výkupu v těchto případech byly stanoveny zemskými komisemi zřízenými ku provedení zákona ze dne 7. září 1848. Roboty honební a jinaká plnění k účelům honebním zrušeny byly bez náhrady. Cit. honební patent obsahuje kromě toho ještě tato podstatná ustanovení:

1. Oprávnění honební v uzavřených oborách trvají v platnosti měrou dosud uznanou, ať náležejí pozemky ležící v uzavřených okresích honebních vlastníku honby nebo třetím osobám.

2. Každému držiteli souvislého komplexu pozemků čítajících alespoň 200 jiter (115 *ha*) dovoleno jest honiti na tomto zvláštním komplexu pozemkovém.

3. Na všech ostatních pozemcích ležících v obvodu občiny přiznává se počátkem působnosti tohoto patentu honba dotyčné obci. Obec jest povinna přikázanou jí honbu buďto nedílně propachtovati nebo svěřiti její výkon zvlášť k tomu zřízeným, avšak obeznalým myslivcům.

4. Čistý roční výnos z honby obcím přiznané rozděliti jest podle objemu pozemkové držby na konci každého správního nebo pachtovního roku mezi veškeré vlastníky pozemků, na jichž pozemnostech ležících v obvodu občiny obec honbu vykonává. Právo honební není nijakým zvláštním, samostatným právem zařaditelným do všeobecných kategorií práv, nýbrž jest prostě výronem vlastnicví pozemkového. Jest pak právo honební zákonem honebním ze dne 7. března 1849 jen potud obmezeno, že může být toliko vlastníkem souvislého komplexu pozemkového čítajícího aspoň 200 jiter (jakoř i držiteli uzavřených obor) přímo vykonáváno, za všechny ostatní vlastníky pozemků má však právo honební vykonávati obec. Jinak průchod má při právu honebním všecko to, co stanoví zákony o poměru mezi vlastníkem a jinými osobně oprávněnými (rozh. spr. s. dv. ze dne 20. října 1882 č. 1532). Jelikož právo honební prýští z vlastnictví pozemkového, nesmí sáhati obmezení tohoto práva dále, než určují nařízení zákonů honebních (rozh. spr. s. dv. ze dne 27. prosince 1882 č. 1603). Oprávnění honební v uzavřených oborách a na lánech půdy v rozloze aspoň 200 jiter jeví se po zákonu jako samostatné právo přísně odlišené a výslovně odloučené od honby obecní; majitelé takovýchto samostatných obvodů honebních nejsou povinni prohlásiti se, že chtějí užívati svého práva honebního; jinak vyhledává se ke sloučení samostatných obvodů honebních s obvodem honby obecní zpravidla zvláštní úmluvy držitelů takovýchto honebních obvodů (rozh. spr. s. dv. ze dne 2. března 1878 č. 213).

5. Pych a krádež zvěře (pytláctví) trestá se dle platných zákonů trestních, ať pachatelem jest jednotlivý člen obce nebo někdo cizí (viz čl. Pych a Pytláctví).

6. Jednotlivým držitelům půdy vyhrazeno jest právo žádati za náhradu škody způsobené zvěří a honbou a přivésti nároky ty ku platnost dle platných předpisů naproti fysickým a právnickým osobám povolaným

dle patentu tohoto ku výkonu práva honebního. I držitelům ohražených zahrad přísluší podíl ve výnosu propachtované obecní honby. Jak rozděliti jest čistý výnos z obecní honby, bylo svrchu řečeno (ad 4); proto nesmí se pachtu z honby užiti k účelům obce ani zařaditi do rozpočtu obecního (rozh. spr. s. dv. ze dne 28. listopadu 1879 č. 628).

III. Honební zákony zemské a nařízení.

Pro král. České vydán byl zvláštní honební zákon ze dne 1. června 1866 č. 49 z. z., který v mnohém se uchyluje od honebního patentu ze dne 7. března 1849. Nař. min. vnitra ze dne 25. prosince 1872 č. 257 ř. z. vytýká bližší ustanovení o výkonu obecní honby a o propachtování honby. Předpisy o honebních lístcích obsahují: zem. z. ze dne 9. ledna 1882 č. 36 z. z. pro Moravu; zem. z. ze dne 2. července 1877 č. 27 pro Slezsko; zem. zák. pro Dolní Rakousy ze dne 29. prosince 1880 č. 19 z. z. z r. 1881; výnos místodrž. ze dne 11. dubna 1852 č. 598 z. z. č. 142 pro Horní Rakousy; zem. zák. ze dne 27. listopadu 1881 č. 28 z. z. pro Štýrsko; z. z. ze dne 17. dubna 1884 č. 9 z. z. pro Krajinu; z. z. ze dne 30. června 1886 č. 12 z. z. pro Istrii; nař. místodrž. ze dne 10. srpna 1886 č. 11.689 z. z. č. 13 pro Přímoří.

Další předpisy o šetření zvěře vytýkají zemské zákony: pro Moravu ze dne 31. března 1873 č. 36 z. z. a ze dne 2. srpna 1875 č. 39 z. z.; pro Slezsko ze dne 2. července 1877 č. 26 z. z.; pro Halič ze dne 19. července 1869 č. 26 z. z. a ze dne 30. ledna 1875; pro Bukovinu ze dne 20. prosince 1874 č. 4 z. z. z r. 1875; pro Dolní Rakousy ze dne 19. února 1873 č. 31 z. z. a ze dne 11. února 1882 č. 36 z. z.; pro Gorici a Gradišku ze dne 15. července 1879 č. 18 z. z.; pro Istrii ze dne 18. listopadu 1882 č. 28. z. z. a ze dne 30. června 1886 č. 10. z. z.; pro Korutany ze dne 27. ledna 1878 č. 4 z. z.; pro Krajinu ze dne 20. prosince 1874 č. 6 z. z. z r. 1875; pro Horní Rakousy ze dne 27. února 1874 č. 7 z. z.; pro Solnohradsko ze dne 20. prosince 1874 č. 5 z. z. z r. 1875; pro Štýrsko ze dne 8. června 1876 č. 22 z. z.; pro Tyroly a Vorarlberk vyhláška místodrž. ze dne 5. března 1872 č. 19 z. z. a ze dne 28. května 1875 č. 36 z. z.; pro Terst ze dne 2. března 1882 č. 10. z. z.

Předpisy o hubení dravé zvěře obsaženy jsou: v z. z. pro Bukovinu ze dne 1. října 1870 č. 32 z. z.; pro Halič ze dne 11. května 1886 č. 10. z. z.; pro Krajinu vyhl. zemsk. výboru ze dne 12. prosince 1869 č. 2 z. z. z r. 1870 a vyhl. ze dne 14. listopadu 1883 č. 7242, č. 8 z. z.; pro Dolní Rakousy výn. místodrž. ze dne 27. prosince 1852 č. 473 z. z. z r. 1853; pro Horní Rakousy výn. místodrž. ze dne 16. listopadu 1854 č. 24 z. z.; pro Solnohradsko výn. místodrž. ze dne 25. prosince 1852 č. 447 z. z.; pro Tyrolsko nař. místodrž. ze dne 16. září 1862 č. 59 z. z.

Právo chudých.

I. V občanském řízení sporném.

1. Pojem.

Chudým ve smyslu civ. řádu soudního nazývá se onen, kdo bez zkrácení nuzné výživy pro sebe a svou rodinu t. j. osoby, jež po zákonu vyživovati jest povinen (§ 65 odst. 2 c. ř. s.), není s to, aby náklady s vedením sporu spojené zapravil.

Právem chudých nazýváme souhrn výhod, jež jsou chudému ve sporu poskytovány (§§ 63 a 64 c. ř. s.).

Aby ta která osoba naprosto žádného jmění neměla, se k pojmu chudoby nevyhledává. Rozhodným bude vždycky poměr mezi výdělkem osoby této z jedné a velikosti možných nákladů na nuznou výživu její z druhé strany a z toho plynoucí neschopnost náklady, jež dle všeho s rozepří, o kterou jde, budou spojeny, zapraviti (srov. mot. vl. osn. str. 290).

2. Podmět.

Podmětem práva chudých může býti jen osoba fysická, nikoliv i osoby právnické, zejména ne správa konkursní podstaty (arg. § 63 slova: »výživy pro sebe a rodinu svou«). Jestli osoba tato sama jako strana v rozepři vystupuje či s jinými společenství v rozepři tvoří, jest nerozhodno. Nezletilé děti, při kterých jsou podmínky § 63 c. ř. s., mohou zajisté také práva chudoby dojíti, třebas i měly zámožné rodiče a třebas i otec jejich je u soudu jako zákonný jejich zástupce, zastupoval. Neboť veden-li jest proces jménem jejich, mohou jen ony k placení nákladů rozepře býti odsouzeny, nikoli jejich zákonný zástupce a nutno proto podmínky § 63 c. ř. s. pouze dle jejich osoby a nikoli dle rodičů posuzovati (srv. popl. zák. p. s. 75 lit. *p)* a contr.). Jinak Neumann: Commentar zu den C. P. G. str. 270 odvolávaje se na rozhodnutí správního soudního dvoru, Budwinski č. 2074 a 8391.

Cizinci může býti v Rakousku právo chudých jen potud propůjčeno, pokud jest mezi jeho vlastí a Rakouskem v příčině té zachovávána reciprocita formální, t. j. pokud občanům rakouským se také ve vlasti cizincově práva chudoby dostává. Reciprocita tato jest státními smlouvami uznána co do Francie, Italie, Švýcarska, Německa, Lucemburku, Srbska a Uher (srov. Schauer pozn. 1 k § 63, Schrutka: Neue oest. C. P.-Gesetzgebung str. 219, Neumann l. c. str. 261 p. 7., Walker Streitfragen str. 79 a násl.

Je-li v konkretním případě pochybno, zdali reciprocita státem cizince, jenž za udělení práva chudých v Rakousku žádá, jest uznávána, má si soud o tom opatřiti prohlášení ministerstva spravedlnosti, které jest pak pro soudy závazno (§ 63 odst. 2 c. ř. s.).

3. Obsah.

Právo chudých obmezuje se v působnosti své jen na tu kterou záležitost právní, pro niž bylo uděleno, a nevztahuje se tedy na všecky rozepře nebo záležitosti, které by strana chudá měla projednati (§ 63 c. ř. s. slova »für dieselbe«).

Bylo-li však propůjčeno pro určitou rozepři vůbec, platí netoliko pro řízení v instanci první, nýbrž i pro řízení opravné a pro řízení exekuční, ačli toto do jednoho roku po právoplatném rozhodnutí sporu bylo zahájeno. Nestalo-li se tak nebo má-li býti vedena exekuce na základě titulu, jenž v řízení před soudem civilním nepovstal (na př. § 1 č. 8—12, č. 14 až 18 exek. ř.), třeba práva chudých pro řízení exekuční zvláště vydobýti (§ 2 odst. 1 min. nař. z 23. května 1897 č. 130 ř. z. a § 78 exek. ř.).

Rozumí se, že může právo chudých také jen pro určitý oddíl rozepře, na př. jen pro řízení odvolací býti vydobyto, a rovněž není překážky, aby právo chudých bylo povoleno i k cíli podání žádosti za vydání rozkazu platebního v řízení upomínacím nebo pro dokazování k zachování průvodů (srv. Neumann str. 271).

Obsah práva chudých záleží dle § 64 c. ř. s. v tom, že chudý

a) již od okamžiku, kdy za právo chudých zažádal, sproštěn jest prozatím povinnosti platiti kolky a jiné poplatky státní, které by v rozepři platiti měl (§ 64 č. 1 c. ř. s.);

b) že vůbec zbaven jest nutnosti dáti žalobní kauci (složiti přísahu paupertní (§ 60 c. ř. s.), ku které by jinak byl povinen (ovšem od jiných jistot procesních osvobozen není); § 64 č. 2 c. ř. s.;

c) že pokud jde o rozepře, v nichž zastupování stran advokáty jest nutno, má právo žádati, aby byl pro něho k prozatímně bezúplatnému hájení jeho práv zřízen advokát (§ 64 č. 3 c. ř. s.);

d) že v případech, kdy sice nejde o proces advokátský, kdy však nutno (nikoli kdy jen tak možno učiniti; mot. vl. osn. str. 209) žalobu podati u soudu mimo bydliště nebo místo trvalého pobytu, může žalobu vznésti protokolárně u okresního soudu svého bydliště nebo svého pobytu (před úředníkem soudcovským, nikoli pouze v soudní kanceláři, § 209, 319 č. 1 j. ř.) a žádati, aby protokol sepsaný byl zaslán soudu procesnímu, jenž by pro něho k bezúplatnému hájení jeho práv při ústním přelíčení zřídil z řady úředníků státního zastupitelstva nebo soudu zástupce (§ 64 č. 4 c. ř. s.);

e) že chce-li vznésti proti rozsudku okresního soudu, nebo i soudu sborového v případě čl. XIV. č. 1 úv. z. k jur. n. (srov. Dvořák v Právníku r. 1897, str. 827, pozn. 9) odvolání, k hájení svému ještě žádného advokáta nemá a odvolání své do protokolu podati nemůže, poněvadž v místě soudu jsou nejméně dva advokáti usedlí (§ 465 odst. 2 c. ř. s.), má soud procesní k návrhu nebo i ex officio ustanoviti nějakého úředníka státního zastupitelstva nebo soudu, aby za stranu chudou spis odvolací sepsal, jej podpisem svým na místě podpisu advokáta opatřil a v čas podal (§ 90 zák. o s. org.);

f) že jest dočasně sproštěn povinnosti zapraviti poplatky vyslaných soudních úředníků a sluhů, poplatky orgánů výkonných, svědků a znalců, náklady na soudní vyhotovení opisů protokolů, příloh i rubrik, náklady na potřebné vyhlášky a konečně na nutné výdaje (na př. cestovné, stravné a pod.), které učinili zákonní zástupcové procesním soudem zřízení (opatrovník) neb advokát nebo zástupce chudé straně daný (§ 64 č. 5 c. ř. s., výn. min. fin. z 8. února 1853, č. 110 ř. z. a § 21 cit. min. n. z r. 1897).

Poplatky tyto a vydaje založí se prozatímně z pokladny státní t. j. z úředního paušálu, jehož případné doplnění, když by pak k jiným účelům svým nestačil, lze vydobyti (§ 134 j. ř.). Při soudech sborových a větších soudech okresních zapisují se zálohy za stranu chudou činěné v tabelu dle formuláře č. 18 k j. ř. (§ 134 j. ř.). Jestli z více osob soudního řízení se účastnících jen některé práva chudých požívají, zaznamenávají se poplatky, jež by osoby právo chudých mající měly vynaložiti, kdyby jim osvobození nebylo propůjčeno ve formuláři předepsaném v § 136 j. ř. (form. č. 19), který po skončeném řízení úřadu k vyměřování poplatků povolanému se zaslati má.

Chudý nemůže však žádati, aby byly za něho založeny i náklady spojené s výkonem vazby k jeho žádosti povolené (srv. §§ 48, 354, 355, 366, 386 exek. ř. a § 2 odst. 2 cit. min. n. z r. 1897).

g) Právo chudých chová konečně v sobě i osvobození od poštovného za podání zástupců chudých soudu nebo jiným úřadům a za vyřízení na

stranu chudou nebo jejímu zástupci jdoucí. Podání taková k dopravě poště odevzdaná i soudní vyřízení shora zmíněná musí býti opatřena poznámkou ukazující k tomu, že podání nebo vyřízení ono doručeno býti má v záležitosti, pro kterou bylo právo chudých propůjčeno. »V záležitosti chudého N. N. (čl. II. odst. 13 a čl. IV. zák. ze dne 2. října 1865 č. 108 ř. z.) (Ovšem má dle § 344 č. 4 j. ř. doručení straně chudé nebo jejímu zástupci v doručném okresu pošty podací díti se vždy sluhou soudním a nikoli poštou.)

Co do stránky subjektivní obmezuje se právo chudých jen na osobu chudou samu a nevztahuje se ani na společníky rozepře ani na její právní nástupce. Jestli mezi více společníky jen jeden nebo někteří mají právo chudých, náleží ostatním zapravovati kolky a poplatky v celém obnosu (§ 1 cit. min. nař. z r. 1897), leč že by šlo o poplatky a kolky, kterých bylo použiti nebo zaplatiti při podáních nebo protokolech toliko s chudou stranou sepsaných.

4. Udělení práva chudých.

Udělení práva chudých předpokládá:

a) průkaz chudoby,

b) žádost za jeho propůjčení.

Ad *a)* Průkaz chudoby třeba podati vždycky ve formě listinné vysvědčením o majetkových poměrech žadatele (§§ 63 a 65 odst. 2 c. ř. s.). Ve vysvědčení tom, jež v době posledních 6 měsíců musí býti vydáno nebo alespoň v této době všemi příslušnými úřady nově stvrzeno (§ 6 cit. min. nař. z r. 1897), jest označiti příjem, který žadateli ze živnosti jeho nebo z jiných pramenů plyne, nutno udati jménem osoby, o jejichž výživu se žadatel starati má, a výslovně potvrditi, že mu jest bez zkrácení nuzné výživy pro něho a rodinu potřebné nemožno, náklady na vedení rozepře zapraviti (§ 63 odst. 2 c. ř. s. a § 4 cit. min. n.).

Vysvědčení toto, jež nepodléhá ani poplatku ani kolku (§ cit. min. nař.) vydává buď

α) obec, buď

β) poručenský resp. opatrovnický úřad žadatelův (§ 65 odst. 3 c. ř. s.).

Ad *α)* Vydati vysvědčení o chudobě jest oprávněn starosta resp. náměstek oné obce, v níž žadatel právě své bydliště nebo svůj trvalý pobyt má (nikoli tedy, kde se jen přechodně zdržuje). Srov. § 65 c. ř. s. a § 7 odst. 1 cit min. nař.

Žádost za udělení vysvědčení podaná obci doložena býti má zodpovídaným dotazníkem obsahujícím udání žadatelovo o stáří, stavu, náboženství, povolání i všech poměrech rodinných i výdělkových a jeho výdajích. Dotazník ten budiž potvrzen domácím pánem žadatelovým a příslušným duchovním správcem (přednostou náboženské obce židovské).

Pro dotazník tento předepsán jest uvedeným nařízením min. z r. 1897 zvláštní formulář, jemuž jest i připojen formulář vysvědčení, jehož vyplněním po eventuelním šetření předchozím o pravdě udání žadatelových předsevzatým se vysvědčení udílí.

Vydáno-li jest vysvědčení toto obcí, která nemá vlastního statutu, musí býti potvrzeno zeměpanským politickým úřadem okresním (c. k. okr. hejtmanstvím). Potvrzení to má vydobýti sám úřad obecní, ač-li strana si nevyhradí, že chce vysvědčení ono sama c. k. okr. hejtmanství k potvrzení předložiti (§§ 4—17 cit. min. nař.).

Odepírá-li obec vydati vysvědčení žádané, lze si stěžovati proti tomu, jde-li o obce s vlastním statutem, k zemské vládě, při ostatních obcích k zeměpanskému úřadu okresnímu a proti rozhodnutí tomuto, zní-li zamítavě, k zemské vládě. Tato rozhoduje vždy s konečnou platností (§ 19 cit. min. nař.).

Ad *β*) Soud vrchnoporučenský resp. vrchnoopatrovnický může vydati vysvědčení o chudobě osobám stojícím pod jeho mocí poručenskou resp. kuratelní. Vysvědčení to nevyžaduje dalšího potvrzení.

Proti odepření žádaného vysvědčení jsou připuštěny obyčejné prostředky opravné dle §§ 9 a násl. cís. pat. z 9. srpna 1854, č. 208 ř. z.

Kdo ve vysvědčení k vydobytí práva chudých vydaném vědomě nesprávné udaje učiní nebo nesprávné věci vědomě za pravdivé potvrdí, toho stíhá vedle všeobecných následků, které nesprávnosti v úřadování v zápětí mají, bylo-li právo chudých propůjčeno, i ručení za ony částky, jež strana platiti byla prozatím osvobozena, za náklady případného zastupování advokátem a za všelikou jinou spůsobenou škodu (§ 69 odst. 2 c. ř. s. a § 8 odst. 2 cit. min. nař.). Nároky náhradní proti osobě této nutno prováděti cestou sporu. Pokud jde o nároky eráru, vystoupí finanční prokuratura, které se o tom dle § 135 již sdělení učiní.

Jestli strana sama nepravými udaji vyloudila propůjčení práva chudých, jest i uložiti trest na svévoli až do obnosu 200 zl. (§§ 69 odst. 1 a 220c. ř. s.).

Ad *b)* Ž á d o s t z a p r o p ů j č e n í práva chudých může býti podána jen u s o u d u procesního prvé stolice (§ 65 c. ř. s.). Žádáno-li za právo chudých pro řízení exekuční, budiž žádost vznesena u soudu exekuci povolujícího (§ 2 odst. 1 cit. min. nař.). Nemá-li strana chudá své bydliště nebo svůj pobyt trvalý v obvodu dotčeného soudu, může žádost svoji p ř e d n é s t i u okresního soudu svého bydliště nebo svého trvalého pobytu (§ 65 odst. 1 c. ř. s.).

Vyjímaje případ tento, kdy nutno žádost vznésti jen protokolárně, možno za udělení práva chudých žádati, jak písemným podáním, tak i ústním přednesením do protokolu, ať již k přijetí žádosti této jest soud okresní nebo soud sborový příslušným (§ 72 odst. 3 j. ř.).

Co do f o r m y vykazovati musí žádost písemně podaná všeobecné náležitosti stanovené v §§ 74 a násl. c. ř. s. (srov. »Podání«), s tou toliko odchylkou, že jest ji podati jen v jednom stejnopisu a že nemusí býti podepsána advokátem (§ 72 odst. 3 a § 27 odst. 1 c. ř. s.). Byla-li žádost učiněna ústně do protokolu, přijde k platnosti § 79 odst. 1 c. ř. s. Protokol tento sepsati má sama soudní kancelář, aniž by bylo třeba intervence soudcovy (§ 56 z. o s. org. a § 319 posl. o d s t. j. ř.).

Kolků ani na žádost písemnou ani na protokol zapotřebí není (popl. zák. pol. s. 44 a výnosy min. fin. ze dne 4. září 1852 č. 30.830, ze dne 20. května 1895 č. 5341 a ze dne 29. listopadu 1880 č. 20.524 uvedené v Com. Neumann-ově str. 275 pozn. 1).

Co do o b s a h u vykazovati má žádost za propůjčení práva chudých vedle uvedení fakt právo žadatelovo zdůvodňujících zejména i označení právní záležitosti, pro kterou má býti právo uděleno (§ 65 odst. 2 c. ř. s.), k čemuž se po případě připojuje prosba, aby dán byl bezúplatný právní zástupce resp. v případě § 64 č. 4. c. ř. s., aby ustanoven byl úředník, by žadatele při veřejném přelíčení u soudu procesního zastával. Průkaz, že nárok žalobní jest spravedlivý a žaloba důvodna se nežádá.

5. Rozhodnutí a opravní prostředky.

a) Rozhodnutí o žádosti za právo chudých přísluší vždycky soudu procesnímu první stolice a to i tenkráte, bylo-li žádáno za povolení práva chudých teprve pro instanci vyšší (§ 66 odst. 1 c. ř. s.).

Podána-li žádost nikoli u soudu procesního, nýbrž u okresního soudu bydliště nebo pobytu žadatelova (§ 64 č. 4 c. ř. s.), musí kancelář protokol o tom sepsaný soudu procesnímu k rozhodnutí zaslati (§ 200 j. ř.). Při soudech okresních jest k rozhodnutí o žádosti této povolán samosoudce, při soudech sborových senát. Povoluje li se však právo chudých. netřeba ani u soudů sborových k tomu usnášení se senátu (§ 37 č. 4 zák. o s. org.).

Rozhodnutí své vydává soud bez předchozího ústního líčení. Má-li třeba nějakého vysvětlení, opatří si je z moci úřední, po případě výslechem stran (§ 86 j. ř.). Výrok svůj vyhotovuje ve formě usnesení.

Propůjčuje-li soud právo chudých, rozhoduje také, jde-li o spor advokátský, že má býti straně chudé k prozatímně bezúplatnému hájení práva jejího zřízen advokát. Usnesení toto sděluje se zasláním vyhotovení pro stranu chudou určeného s výborem příslušné advokátní komory, kterému náleží advokáta pojmenovati (viz kniha formulářů č. 8 a 9). Jméno zřízeného advokáta vepíše se u advokátní komory ve vyřízení pro stranu určené, načež se jí toto přímo doručuje (§ 132 j. ř.). Advokát ustanovený vyrozuměn jest o svém zřízení výborem advokátní komory.

Žádáno-li za ustanovení zástupce k ústnímu přelíčení dle § 64 č. 4 c. ř. s., určí soud k tomu podobně, jako jde-li v případě § 90 z. o. s. org. o sepsání odvolacího spisu, některého úředníka státního zastupitelstva v místě procesního soudu se nalezajícího nebo soudu. Úkol tento může dle § 133 j. ř. i některému z kancelářských úředníků býti svěřen. Jest však při těchto toho dbáti, aby měli potřebných vědomostí a zkušeností a aby k tomu nebyly určovány osoby, jež by mohly toho použiti k tomu, že by se i jinými záležitostmi stran obíraly a za ně podání spisovaly. Zřízení tohoto zástupce děje se v případě § 64 č. 4 c ř. s. ve výměru žalobním, v případě § 90 z. o s. org. zvláštním usnesením. Úředníku k zastupování takovému určenému sdělí se koncept tohoto usnesení k nahlédnutí, čímž jeho vyrozumění i zmocnění ke všem potřebným úkonům jest provedeno, aniž by již plné moci strany zapotřebí měl (§ 133 posl. odst. j. ř.). Povolán-li úředník státního zastupitelstva k tomuto úkolu, třeba se co do volby jeho osoby dohodnouti se státním zástupcem. (Srv. zodpov. ot. k § 64 c. ř. s.)

Nastane-li během rozepře nutnost předsevzíti nějaký úkon procesní, jenž spolupůsobení advokátova dle předpisu zákona nezbytně vyžaduje, mimo obvod sborového soudu I. stolice, v němž advokát pro stranu chudou zřízený má své sídlo, má na žádost tohoto advokáta nebo chudé strany výbor advokátní komory dle toho příslušné zříditi advokáta v obvodu sborového soudu, v němž úkon onen provésti jest, sídlícího, aby při úkonu tomto za stranu intervenoval (§ 67 c. ř. s.).

Bylo-li právo chudých uděleno, podrží se vysvědčení chudoby ve spisech soudních (§ 4 odst. 2 cit. min. nař. z r. 1897) a na obálce nebo hřbetu spisovém té které právní záležitosti se červeným inkoustem propůjčené právo chudých vyznačí (§ 267 j. ř.).

b) Co do opravních prostředků v řízení o udělení práva chudých platí následující:

Proti propůjčení práva chudých jest každý opravní prostředek vyloučen (§ 72 odst. 2 c. ř. s.). Proti vyřízení žádost zamítajícímu jest dopuštěn pravidelný rekurs, kterémuž však může sám první soudce vyhověti (§ 522 odst. 1 c. ř. s.).

Rozhodnutí o podaném rekursu podléhá u soudu rekursního vždycky usnášení senátu. (Jinak Neumann l. c. str. 287 přihlížeje k citaci § 37 v § 42 zák. o s. org. Však § 37 mluví pod č. 4 toliko o »povolení práva chudých« t. j. v instanci prvé, nikoli o vyřízení stížnosti proti nepovolení podané. Může tedy § 42 míti, pokud se i § 37 č. 4 dovolává, jen tenkráte praktický význam, když soud vrchní jest procesním soudem I. instance t. j. ve sporech syndikátních.

Rekurs může býti podán i protokolárně. Je-li vznesen písemně, nevyhledává podpisu advokátova (§ 72 odst. 3 c. ř. s.). Tak i Neumann l. c. str. 185, 295, 302, jinak Dvořák: Právník 1897 str. 835 a násl.

Odepře-li v případě § 67 c. ř. s. výbor advokátní komory zříditi advokáta k provedení toho kterého procesního úkonu, jest proti vyřízení tomuto možna stížnost k vrchnímu soudu zemskému (srov. Neumann l. c. str. 289).

6. Účinek žádosti za udělení práva chudých na spor.

Žádostí za udělení práva chudých není strana zbavena povinnosti vpustiti se ve spor ani nenabývá práva odpírati pokračování v řízení nebo žádati za prodloužení lhůty nebo odložení roku.

Z pravidla toho dopouští zákon výjimku pro řízení před soudy sborovými pro případ, že by strana žalovaná advokáta dosud nemající ihned po obdržení žaloby podala žádost za udělení práva chudých, pokud se týče, za zřízení zástupce ex offo, však žádost tato v čas vyřízena nebyla. V případě tomto stranou nezaviněném není možno ji stíhati kontumací proto, že v čas odpověď na žalobu nepodala nebo s advokátem k přelíčení se nedostavila (§ 73 c. ř. s.), nýbrž nutno ex officio rok odložiti resp. lhůtu prodloužiti (§§ 128 odst. 2, 134 č. 1 c. ř. s.).

7. Pominutí práva chudých.

Právo chudých pomijí:

a) úmrtím osoby oprávněné. Na dědice právo chudých nepřechází. Pominutí nastává ipso iure, aniž by vyžadovalo výroku soudního. Jsou-li při dědicích podmínky, za kterých mají na právo chudých nárok, musí zvláště o propůjčení jeho zažádati (§ 68 odst. 1 c. ř. s.);

b) odpadnutím podmínek, za kterých právo chudých může býti uděleno, na př. změna majetkových poměrů oprávněného, pokud jde o cizince, změna v reciprocitě a pod. V případech těchto nenastává zánik práva chudých sám sebou, nýbrž vyhledává výroku procesního soudu prvé stolice, který ať k návrhu ať z moci úřední se učiní (§ 68 c. ř. s.). Soud rozhoduje bez předchozího ústního přelíčení, může však potřebná vysvětlení si z moci úřední opatřiti (§ 72 odst. 1 c. ř. s. a § 86 j. ř.). Výrok tento nemá tu rázu deklaratorního t. j. nemá za účel toliko konstatovati, že ztráta práva ipso iure změnou poměrů nastala, nýbrž má moc konstitutivní, působě sám zánik onen. Proto také nenastávají účinky zániku onoho teprve právní mocí soudního výroku, nikoli již nastalou změnou poměrů a nemusí tudíž strana nahražovati poplatky a vydaje, od jichž zapravení na základě práva chudých až do toho okamžiku byla osvobozena. (Tak i Neumann l. c. str. 290. Jinak Dvořák l. c. str. 833.) Srv. i zodp. ot. k § 68 č. 2 c. ř. s.

V případech ad *a)* a *b)* zanikají uhasnutím práva chudých veškeré výhody obsah jeho tvořící. Jen plná moc advokáta nepomijí ipso iure, nýbrž přestává toliko povinnost advokátova stranu resp. dědice, jež si práva chudých nezjednali, bezúplatně zastupovati. Nechce-li strana odměnu jeho platiti, může advokát dle všeobecných zásad plnou moc a zastupování vypověděti (§ 36 c. ř. s.).

Právo chudých zaniká dále:

c) výrokem soudu, jestliže se dodatně zjistí, že nebylo již původně podmínek k jeho propůjčení. Výrok tento vydati může soud procesní první stolice buď ex officio buď k návrhu (§ 68 odst. 2 c. ř. s.).

Strana k právu chudých původně připuštěná, jíž však později právo toto bylo odňato, může býti k návrhu odsouzena, aby zapravila ony obnosy, od jejichž zaplacení byla prozatím osvobozena. Dle majetkových poměrů jejich může jí býti uložena i jen částečná náhrada obnosů těchto.

Návrh tento může učiniti jen »účastník« (§ 71 odst. 1 c. ř. s.) t. j. onen subjekt právní, jemuž se má dostati obnosů, jichž zapravení bylo straně chudé prozatím prominuto; tedy advokát, pokud jde o palmare, finanční orgán noe eráru poplatkového, pokud jde o kolky a poplatky soudní, přednosta soudu, jenž hotové náklady z úředního paušálu soudního založil, jménem eráru justičního, pokud jde o částky založené atd.

Co do pořadí, v jakém dodatečné zapravení obnosu straně chudé prozatímně prominutých díti se má, stanoví § 71 odst. 2 c. ř. s., že má býti straně uložena nejprvé náhrada hotových výdajů, jež byly dle § 64 č. 5 c. ř. s. státní pokladnou zapraveny, pak zaplacení poplatků advokáta straně chudé daného a na konec zapravení kolků a poplatků státních.

d) Jestli advokát vida, že domahání nebo hájení práva strany chudé jemu uložené jest marným nebo svévolným, vydobude si u soudu procesního první stolice sproštění úkolu tohoto, zaniká právní mocí tohoto usnesení, jde-li o rozepře advokátské, i propůjčené právo chudých (čl. XXXIII. úv. z. k c. ř. s.).

e) Právo chudých konečně pomijí i úplným vyřízením záležitosti, pro kterou bylo dáno.

8. Zapravení poplatků prozatímně prominutých nebo založených odpůrcem strany chudé.

Byla-li rozsudkem ve věci hlavní vydaným odsouzena strana chudá k zaplacení nákladů rozepře, promíjejí se jí definitivně poplatky advokáta vyjímaje, obnosy, od jejichž zaplacení dle § 64 c. ř. s. jen prozatímně byla osvobozena a taktéž nemusí nahražovati poplatky státní za ni založené. (Poplatky advokátní jest jí vždycky zapraviti, jestli vůbec, ať kdykoli a jakýmkoli způsobem k jmění přijde. [Zodp. ot. k § 71 c. ř. s.])

Pakli však jest dle rozsudku povinen platiti ať úplně ať částečně náklady rozepře odpůrce práva chudých nepožívající, musí v témže poměru (úplně nebo částečně) nésti i všecky obnosy a dávky straně chudé ve sporu prozatím prominuté. Pokud jsou to zálohy z úředního paušálu dané, vyberou se přímo u něho, k čemuž se u větších soudů použije poplatkového lístku (§§ 134 a 104 a násl. j. ř.); prozatím prominuté poplatky státní a kolkové vyberou se úřadem poplatkovým, s nímž se seznam jejich zároveň s opisem rozhodnutí sdělí (§ 13 popl. zák., nař. min. z 20. pros. 1862 č. 102 ř. z. odst. 9, výnosy min. fin. z 29. července 1851 č. 14.218, 1. pros. 1853 č. 37.060 a 27 list. 1854 č. 47.988).

Poplatky advokáta mohou taktéž přímo advokátem u odpůrce na základě rozsudku poplatky ony přisuzujícího býti vybrány. Při tom mohou z právních vztahů, které strana chudá k svému odpůrci má, advokátovi činěny býti námitky jen potud, pokud jde o započtení nákladů, které chudá strana svému odpůrci v téže rozepři má nahraditi (§ 70 c. ř. s.).

II. V řízení nesporném.

O právu chudých v řízení nesporném zmiňuje se vedle pol. s. 75 lit. *p)* poplatkového zákona z r. 1850 nařízení min. financí ze dne 8. dubna 1853 č. 110 ř. z. a nařízení téhož min. ze dne 21. dubna 1892 č. 205 ř. z.

1. Uvedený předpis zákona poplatkového stanoví, že podání k vrchnoporučenskému nebo vrchnoopatrovnickému soudu a vyhotovení tohoto mají býti prosty všech poplatků, jestli osoby pod poručenstvím nebo opatrovnictvím, od kterých jsou podání ona učiněna nebo pro něž vyřízení zní, jsou na nuznou výživu obmezeny a jestli také osoby k nim příslušné, které mají o ně dle zákona pečovati nebo je vyživovati, počítati jest k chudým.

Výnosem min. fin. z r. 1892 bylo k provedení tohoto předpisu stanoveno, že průkaz o chudobě ve smyslu shora uvedeném podati lze

a) buď formálním vysvědčením chudoby vydaným dle těchže ustanovení, jaká platí pro řízení sporné nebo

b) potvrzením soudního úředníka, jemuž jako referentovi náleží vésti příslušnou poručenskou nebo opatrovnickou záležitost.

ad *a)* Vysvědčení chudoby ad *a)* platí jen pro to které určité projednávání, pro které bylo vydáno a má proto býti ponecháno ve spisech.

Podání a spisy na základě takového vysvědčení od poplatků osvobozené mají býti opatřeny záznamem: »Na základě vysvědčení chudoby dle p. s. 75 p. kolku prosto.«

ad *b)* Potvrzení ad *b)* oprávněn jest vydati úředník příslušný ve všech případech, v nichž na základě své znalosti poměrů jest, aniž by mu bylo dalekosáhlá a obtížná šetření prováděti, s to, aby dosvědčil, že osoba pod mocí poručenskou nebo opatrovnickou stojící jest obmezena na nuznou výživu a že i příbuzní její, kterým náleží o ni pečovati nebo ji vyživovati, k chudým musí býti čítáni (srvn. výn. min. spr. 11. prosince 1892 č. 23.335, č. 37 věst. m. spr.).

Potvrzení toto dává se tím, že u vyřízení podání nebo při sepsání protokolu soudní úředník dotčenou písemnost opatří poznámkou: »Kolku prosto dle p. s. 75 p.« a tuto poznámku podepíše svým jménem dolože svou hodnost.

Proti odepření soudního potvrzení rekurs místa nemá. Soudci nevznikne ani ručení, ani povinnost k náhradě z potvrzení, jež v dobré víře vydal (odst. 3 a 4 cit. nař. min. fin. z r. 1892).

2. Dle nařízení ministerstva financí ze dne 8. února 1853 č. 110 ř. z. mají útraty spojené s uvalením opatrovnictví pro šílenství a blbost nebo s prodloužením poručenství nad osobami chudými, zejména cestovné a stravné znalců, poplatky a diéty soudních osob, náklady za uveřejnění vyhlášek v novinách atd. býti zapraveny z pokladny státní. Předpis tento definici chudoby nechová. Dostačí as, nemá-li osoba ona nižádného jmění, z něhož by náklady ony mohly býti uhrazeny.

III. V řízení trestním.

Ohled, jenž vůbec v řízení soudním na chudého jest brán, objevuje se v řízení trestním

a) jednak v tom, že chudému bezúplatný obhajce se zřizuje, jednak *b)* že se mu nikdy náhrada nákladů řízení trestního a výkonu trestu neukládá.

Ad *a)* pokládá se za chudého ten, jenž dle úvahy soudu není vzhledem k svým majetkovým poměrům s to, aby útraty obhajování ze svého zaplatil. Pokud jde o případy, kdy zastoupení obviněného obhajcem jest nutno, zřizuje se takovému chudému obviněnému bezúplatný zástupce z povinnosti úřední i bez jeho žádosti a třeba i proti výslovné jeho vůli (§§ 41 odst. 2, 440, 421 tr. ř.). Jinak ustanovuje se obhajce takový, jen žádá-li toho chudý obviněný, aby určité oprávné prostředky jím oznámené byly provedeny, aby námitky od něho ohlášené byly odůvodněny nebo aby při hlavním přelíčení byl zastupován (§ 41 tr. ř.).

Zástupce tento béře se z řady obhajců v místě soudu usedlých (§ 42 odst. 1 tr. ř.). Není-li obhajců, může k tomu býti povolán i úředník u soudu ustanovený a k výkonu soudcovského úřadu oprávněný (§ 43 odst. 2 tr. ř.).

Ustanovení zástupce přísluší soudu. V místech, kde jest sídlo výboru advokátní komory, náleží tomu, aby obhajce chudých, má-li tento býti vzat z počtu advokátů nebo kandidátů advokacie, pojmenoval (§ 42 tr. ř.).

Zřízený obhajce jest povinen zastupování jemu svěřené převzíti, leč že by radní komora důvody jeho odmítání za závažné shledala a jej toho sprostila (§ 43 odst. 1 tr. ř.).

Nutné a skutečně zaplacené hotové výlohy zástupců chudých hradí se ze státní pokladny (§ 393 odst. 2 tr. ř.).

Ad *b)* vztahuje se předpis § 391 tr. ř., dle něhož útraty trestního řízení nemají býti na odsouzeném dobývány, jestli by tím dle úvahy soudu výživa odsouzeného byla ohrožována nebo povinnost jeho nahraditi škodu činem trestním spůsobenou nebo vyživovati příslušníky své trpěla újmu. V případě tomto má prohlásiti soud útraty tyto za nedobytné, načež spadají na účet pokladny státní.

Právo koupě zpátečné a prodeje zpátečného (pactum de retro vendendo, pactum de retro emendo).

I. Pojem.

Právo koupě zpátečné jest právo prodatelovo záležející v tom, že prodané věci výkupem zpět nabýti lze. Právo prodeje zpátečného jest právo, které kupec si vymínil, aby mohl koupenou věc prodateli opět prodati zpět. Pro oba tyto pojmy právní nenalézá se v římských pramenech příliš obšírného vysvětlení. Teprve ve starším německém právu vyskytuje se takovéto právo zpětného výkupu, které však zhusta uzavíráno bylo jenom ve způsobě jednání na oko, aby činiti se mohla úvěrná jednání ve případech, kde církev zapovídala bráti úroky.

Ob. obč. zák. posuzuje obojí jednání jako zvláštní druhy neboli vedlejší smlouvy trhu (smlouvy kupní) (§§ 1067—1071 o. o. z.).

II. Všeobecně podléhají obě tato jednání právní témže obmezením a na obě odnášejí se tytéž předpisy (§ 1071 o. o. z.); i koupi zpátečnou i prodej zpáteční ujednati lze při uzavírání smlouvy kupní nebo později (rozh. ze dne 15. dubna 1875 č. 3709 sb. 5691). Je-li však výminka prodeje zpátečného a nebo koupě zpáteční tajena a nese-li se k tomu, aby zakryla právo zástavní nebo úvěr, dlužno posuzovati takovéto úmluvy na oko dle pravé jich povahy (§ 916 o. o. z.).

III. Zákonná obmezení.

1. Obě tato práva jsou povahy čistě osobní; prodatel, pokud se týká, kupec, nemůže svého práva přenésti ani na své dědice ani na nikoho jiného. Práva koupě zpáteční a práva prodeje zpátečního nelze vyhraditi třetím osobám (rozh. ze dne 6. února 1856, č. 9832, sb. 988, kniha jud. 25), třeba by třetí osoba ku smlouvě přistoupila (rozh. ze dne 22. července 1874, č. 6906, sb. 5423).

2. Předmětem obou práv mohou býti toliko věci nemovité.

3. Obě práva jsou co do času obmezena, právo koupě zpáteční obmezeno jest na doživotí prodatelovo, právo prodeje zpátečního obmezeno jest na doživotí kupcovo.

4. Obě práva lze vykonávati na újmu jiných jen potud, pokud vtělena jsou ve veřejných knihách; žaloba ze zapsaného práva koupě zpáteční může býti knihovně poznamenána (rozh. ze dne 17. července 1878, č. 7967).

5. Není li stanovena cena, za kterou má býti dotyčná věc zpět koupena nebo prodána, zaplatiti sluší trhovou cenu původní smlouvy trhové resp. smlouvy o prodeji zpátečním.

6. Kupec má vrátiti předmět koupě (věc) v »nezhoršeném stavu« (§ 1068 o. o. z.), tedy v dobrém a upotřebitelném stavu.

7. Zlepšil-li však kupec ze svého dotyčnou věc nebo podnikl-li k zachování jejímu náklad neobyčejný, má nárok na náhradu jako poctivý držitel; avšak on práv jest též z toho, změnila li se jeho vinou cena věci nebo zmařeno-li zpětné vydání věci (§ 1069 o. o z.).

8. Je-li více osob oprávněných na základě smlouvy o prodeji zpátečném, pokud se týká, o koupi zpáteční, jest právo koupě zpáteční a právo prodeje zpátečného nedělitelným; zemře-li některý z oprávněných prodatelů, pokud se týká kupců, soustřeďují se obě práva v rukou ostatních oprávněných (rozh. ze dne 21. října 1851, č. 7919).

Právo kutací.

I. Pojem.

Kutati značí hledati vyhražené nerosty v jich ložisku, nalezené tak dalece sledovati (stíhati), aby bylo možno uděliti k nim právo vlastnické (§ 13 hor. z.). Rak. zák. hor. pojednává o kutání v II. hlavě (§§ 13—39). Podle starého práva horního bylo kutáním hornické hledání nerostů, tedy jenom prostředek ku nalezení. Kutání jako takové poskytovalo tudíž jen právo ku hledání, nikoli však právo ku hledanému nerostu. Nalézání poskytovalo opět výhradné právo k mutování; pro mutníka platila zákonná domněnka, že je též nálezcem (»první nálezce, první mutník«), tvrdil-li kdo opak, musil to dokázati. Mutovaní v náležité formě podané a vyzbrojené znakem nálezu poskytovalo právu vynálezcovu o sobě neformálnému horně-právní formu, podle níž nabyl mutník »stáří v poli« (práva přednosti), které bylo právem věcným. Než mutování neposkytovalo ještě vlastnictví, kterého musilo se dosíci teprve propůjčením a vyměřením. Mutník měl tedy na základě mutního listu, jehož se mu dostalo od soudu horního, sice právo pokračovati v pracích a tím náležitě připraviti a přizpůsobiti nález k propůjčení a vyměření soudu horního, leč práva vlastnického neměl (ku př. obtížiti mutní předmět hypothekou).

Tento vznik vlastnictví horního založený dřívější soustavou práva horního důkladně byl obměněn novým zákonem horním. Propůjčení a vyměření trvá sice na dále jako nabývací způsob vlastnictví horního, než

mutování odstraněno úplně. § 13 zák. hor. zná tedy jiný pojem »práva kutacího,« nežli doposud zachováván byl v úřední praxi len horních v odděleních »právo kutací« a »mutování.« Nynější zákon horní spojuje tato obě stadia přípravných prací až do propůjčitelnosti určitého nerostného ložiska a všeobecný výraz »kutání« a stanoví, že kterýkoli druh přípravných prací až k dokončenému otevření nerostného ložiska započat a dále veden býti může toliko s přivolením ke kutbě.

Vyšetření zmíněné musí odůvodňovati těžebnost ložiska a tudíž i skutečnou způsobilost jeho k udělení. Kutání zahrnuje v sobě předkem dvě stadia přípravných prací a to geognosticko-horní prošetření (projití) určité pohorské krajiny a při tom se postupně (na různých místech) ohledávají horniny, kladou ruční závrty, rovy a pod. a otevře se slibný bod hornickými pracemi jako: kutacími svodnami (štolami), kutnými jámami, vrtbami atd. Jakkoli již ke každé z těchto přípravných prací vyhledává se přivolení horního úřadu ke kutbě (§ 14 hor. z.), nepožívají přípravné práce prvního druhu (geognosticko horní prošetření určitého pohoří atd.) v té příčině zvláštního zákonného privilegia k tomu, aby s tím spojen nebyl výlučný terain, ježto může více podnikatelů zároveň (najednou) dáti se do geognostického vyšetřování v rozsáhlém kutacím obvodu, který může obepínati celá údolí i hřbety horské.

Právo ku nucenému včasnému přenechání pozemku jest kutéři — pokud jde o podobné přípravné práce — přiznáno jen za té podmínky, zjistí-li předběžně obnos odškodňovací, který za ono přenechání pozemku politický úřad vyšetří. Jen v tomto případu jest mu dovoleno počíti s jeho kutební prací (§ 10. prov. předp.).

II. Právo ke kutbě.

1. Kdo chce kutati, má k tomu potřebí přivolení úřadu horního. Povinnost tato postihuje i držitele pozemku, který na své půdě zamýšlíkutati (§ 14).

2. Udíleti povolení ke kutbě zmocněny jsou úřady revírní v úředních okresích jim přikázaných (§ 11 prov. předp.). Namítá se sice, že nelze ospravedlniti, aby někdo, kdo učinil nález zasluhující úplně propůjčení (práva kutacího), ještě donucován býti měl zajistiti si přivolení ke kutbě na ochranu nálezu svého až do propůjčení kutby. Než pustí-li se se zřetele starý pojem kutby, že kutba totiž jest hledáním, a pohlíží-li se naopak na právo kutací jako na zákonné zajištění místa zvoleného k otevření a udržování kutby pro právně zamýšlený horní podnik a příští jeho propůjčení, jakž ve skutečnosti se celá věc také má, padá ona zdánlivá námitka. Jeť nad slunce jasnějším, že nemůže zákonné ochrany požívati podnik horní, který nemá zákonného oprávnění, že dále žádost o propůjčení neposkytuje ještě takovéhoto oprávnění, a že osobě o propůjčení žádající dostane se sice po zákonu výsadního práva kladení výměr k nálezu nepojištěnému dosud nijakým právem kutacím, avšak každé sousední kutbě ponechati musí volnou míru důlní, čímž by neoprávněnému vynálezci po případě znemožněno bylo vykonávati právo ke kladení výměr, poněvadž by tu již nebylo volného prostoru (ku kladení těchto výměr). Tento zlořád jest však ve svých důsledcích daleko nepatrnější pro všeobecný veřejný zájem, nežli by bylo povolení zákonné výsady pro vynálezce (motivy k hor. zák. str. 88 a násl.).

3 Každá žádost o povolení kutby musí být podepsána vlastní rukou žadatele nebo jeho zmocněnce a obsahovati má: jméno, charakter a by-

dliště žadatele; zakročuje-li zmocněnec, přiložiti jest ku žádosti plnou moc, dále průkaz oprávnění ku pobytu.

4. Povolení ke kutbě udělí se jen na dobu jednoho roku; lze je však k žádosti rok k roku prodloužiti, přesvědčil-li se úřad horní, že osoba ke kutání oprávněná může ve svém kutacím obvodu počíti s pracemi kutacími. Rozhodnutí o tom, zda prodloužiti jest povolení ke kutbě, spadá v obor revírního úřadu horního (nál. spr. dv. soud. ze dne 14. června 1884, č. 1318, sb. »Budwinski« č. 2169.).

III. Zásady při udílení povolení ke kutbě.

1. Povolení ke kutbě může zabírati nejrozsáhlejší obvod jsouc obmezeno jen na hranice úředního okrsku určitého úřadu horního, ježto též působnost horních úřadů první stolice nad obvod ten nevybočuje.

2. Povolení ke kutbě smí se uděliti jen tomu, kdo smí vůbec vedle §§ 7. a 8. hor. zák. provozovati hory.

3. Pro týž obvod kutací smí se dáti povolení ke kutbě bez obmezení počtu, a při tom nebudiž nikterak přihlédáno ku povolením ke kutbě, která dříve udělena byla pro krajinu dotyčnou (v celku nebo z části).

4. Na základě jednoho a téhož povolení ke kutání lze na ploše, pro kterou zní ono povolení, zvoliti libovolný počet výhradních kuteb a otevříti (rozdělati) je, pokud kutéři šetří zákonných předpisů o tom vydaných.

5. Naproti tomu nelze přijmouti ohlášení ku výhradným kutbám v terainu, pro který ani předběžně ani současně nebylo uděleno povolení ke kutbě.

6. Právní podstata (platnost) výhradné kutby trvá jen potud, pokud jest původní nabyvatel v právní držbě povolení ke kutbě v onom terainu, kde se výhradná kutba nachází, a pokud povolení to právní moci nepozbylo. Opomene-li též výhradný kutéř žádati v čas o prodloužení dotyčného povolení ke kutbě, pomíjí jeho kutací obvod, který oprávněným způsobem založen byl. Z důvodu tohoto zamítnouti jest jako nepřípustnou žádost o prodloužení pouhých práv ku výhradné kutbě — obdobou (po způsobu) dosavádního prodlužování k mutování (zarážení hor) a výhradnému kutéři uložiti jest, aby si dal dotyčné povolení ke kutbě prodloužiti (§ 10 prov. předp.).

7. Nelze prodloužiti povolení ke kutbě, které právě pominulo. Aby bylo lze dle § 16 zák. hor. postupovati v těch případech, kde žádá se o prodloužení povolení ke kutbě, prve než vypršelo, má revírní úředník přihlédati při úředních exkursích hlavně k tomu, zda provádějí se práce kutací v obvodech, pro které nabyto bylo povolení ke kutbě. Shledá-li úředník revírní, že započato bylo s pracemi kutacími na základě povolení ke kutbě, o jehož prodloužení se žádá, a nevadí-li prodloužení jinaké důvody, má podané žádosti vyhověti. Zjistí-li se však, že oprávněný kutéř nepodnikl ve svém obvodu nižádných prací kutacích, nemoha důvodně ospravedlniti svého jednání, nemá úředník revírní povolení ke kutání prodloužiti (nař. min. orby ze dne 23. května 1872, č. 4506).

IV. Obvod kutací.

Obvod kutací jest místně dopodrobna vyznačený obvod, na který se má povolení ke kutbě vztahovati.

1. Obvod kutací musí být v žádosti o povolení přesně označen.

2. Obvodem kutacím označiti lze dle libovůle žadatelovy jednotlivé pozemkové parcely, rozsáhlejší plochy, avšak udati jest přesně ohraničení,

dále plochy všeobecně známé pod určitými jmeny a hranicemi, údolí nebo hřbety horské a poznamenati katastrální obec a politický úřad.

3. Neoznačí-li žadatel obvod kutací dle určitých jednotlivých parcel pozemkových, dlužno ohraničení jich vytknouti přesně a způsobem nedávajícím podnět ku pochybnostem; k tomu slouží katastrální a jiné správné mapy, osvědčení úřadu politických a představených obecních, nebo zvláštní příruční črty, na nichž však sluší vyznačiti určité předměty nepřesunutelné a všeobecně známé, jako: domy, mezní koly, pomníky, kříže u cest, pojmenované skály a pod., aby bylo lze orientovati se o poloze obvodu kutacího. Úmyslem nařízení § 15 hor. zák. o vyznačení obvodu, na který odnášeti se má přivolení ke kutbě, jest, zaručiti hornímu úřadu naprostou jistotu o poloze a rozsahu označeného prostoru kutacího. Jestliže tedy udání, která podávají potřebné objasnění v přiložených příručních črtách nebo jinakých mapách, jsou takového rázu, že není nejmenších pochybností ve příčině místní polohy a rozlohy obvodu kutacího, jest dosti učiněno v tomto případu požadavku zákona, a není potřebí, stavěti podnikatelům horním v cestu zbytečné nesnáze (poučení min. fin., rakouský časopis pro hornictví a huťařství roč. 1855 č. 18) Horní úřad má vésti zvláštní knihy kuteb o všech udělených povoleních ke kutání, o oznámení výhradných kuteb a stvrzení o tom vydaných, dále o všech převodech takovýchto oprávnění. Nahlédání do těchto knih jest každému volno (§ 39 hor. zák.).

V. Místa vyjmutá.

Bez přivolení vlastníka pozemků není dovoleno kutati:

1. na místech, kde stojí příbytky, hospodářské nebo jinaké budovy;

2. v uzavřených prostorech dvorů;

3. na ohražených domovních, okrasných nebo jinakých zahradách, jakož i na hřbitovech a na nivách ohražených zdmi; k místům těmto náležejí též náležitě ohražené obory. Kutání v oborách závisí nadto na přivolení osoby ku honbě oprávněné (nař. min. fin. ze dne 19. dubna 1859 č. 95 říš. zák.);

4. ve vzdálenosti obnášející méně než 38 m. okolo vlastnictví v odst. 1. a 2. naznačeného.

5. Schválení příslušných úřadů správních vyhledává se ke kutání na veřejných cestách a železnicích, u ochranných vodních staveb, v okrsku pevnosti nebo ve vzdálenosti od nich určené zvláštními předpisy, konečně na říšských a zemských hranicích.

Kutby a doly na povrchu země (vchody, t. j. vstup do hor), jakož i haldy odtud vycházející musí býti udržovány od železnic a jich příslušenství v takové vzdálenosti, aby sesouvání hald nijakým způsobem nerušilo nebo nepřekáželo vozbě železniční; jámy (šachty), štoly (svodny) a jinaké povrchní stavby horní musí býti však vzdáleny nejméně 38 m. od budov, 29 m. od stanic, 6 m. od úpatí náspu a 12 m. od hlavního zdiva viaduktů a mostů železničních. Stejných vzdáleností dlužno dbáti i při zakládání železnic poblíže stávajících již jam, svoden a jinakých horních zařízení na povrchu země a poblíže hald z hloubi vyvážených (nař. min. ze dne 2. ledna 1859, č. 25 ř. z. týkající se zamezení a odstranění kolisí mezi podniky horními a železničními).

Uvádějí-li se z důvodů veřejných závady proti přípustnosti kutby na jiných místech, než shora naznačených, mají tu rozhodnouti horní úřady ve srozumění se súčastněnými úřady správními (§ 18, viz čl. Policie horní, Studny, Prameny léčivé).

VI. Práva kutéřova.

1. Obdržev povolení ke kutbě nabývá kutéř práva otevříti a provozovati kutná díla v libovolném počtu ve svém obvodu kutacím, pokud tomu v cestě nejsou starší horní práva (§ 19 hor. z.).

2. Otevříti ložisko dílem kutným a sledovati ložisko lze potud, až otevření podle § 44 hor. zák. beze všech pochybností zasluhuje propůjčení. Stíhání ložiska nesmí však zároveň přejíti do těžby otevřených vyhražených nerostů, jelikož se k tomu dle § 40 hor. z. vyžaduje řádného propůjčení; taková těžba byla by proto neoprávněným provozováním hor a dle § 236 hor. z. byla by trestnou. Ve kterých mezích otvírací (stíhací) těžba provozovati se má, aby za takovou a nikoli již za skutečnou těžbu pokládána byla, sluší posuzovati dle rozdílnosti místních poměrů (§ 17 prov. předp.).

3. S nerosty vydobytými smí kutéř naložiti jen s povolením úřadu horního (§ 20). Naproti tomu nelze zameziti, aby se nevytěžilo něco málo vyhražených nerostů z kuteb, které prolamují vyhražené nerosty, nebo je směrem svým nebo úklonem stíhají. Uděliti svrchu zmíněné povolení zmocněn jest revírní úředník (§ 18 prov. předp.).

4. Pouhé povolení ke kutání netvoří ještě výhradného práva ke kutání v označeném obvodu kutacím, a v témže obvodu lze uděliti více osobám najednou povolení ke kutbě (§ 21).

VII. Povinnosti kutéřovy.

1. Zatknutí (postavení) znamení kutacího. Došlo-li kutéře stvrzení horního úřadu o jeho oznámení, musí po té do tří dnů výhradnou kutbu vyznačiti na povrchu znamením kutacím. Opomene-li tak učiniti, povinen jest každé třetí osobě, které není známo zvolené stanoviště ono, nahraditi veškerou škodu tím vzešlou. Kutacího znamení nelze zatknouti prve, než bylo podáno oznámení hornímu úřadu (§ 24). Zatkne-li se znamení kutací, sluší to oznámiti politickým úřadům okresním, v jichž okresích leží obvod kutací, a úřady ty veřejně to vyhlásí.

2. Opověď u vlastníka pozemku. Každý kutéř jest povinen vykázati prve, než počne s dílem kutacím, vlastníku pozemku povolení ke kutbě a hleděti domluviti se s ním nějak o jeho nárocích náhradních.

3. Vyšetření škody. Nemůže-li se kutéř s vlastníkem pozemku shodnouti o odškodnění, může zakročiti u politických úřadů o povolení, aby směl své kutné dílo počíti; dotyčný kutéř jest však povinen:

a) dáti vlastníku pozemku zatím jistotu v obnosu určeném od vyslance politického úřadu okresního za prokazatelnou snad vzešlou jemu škodu početím díla kutacího nebo znamení kutacího, i kdyby se o tom úmluva nijaká nestala.

b) Kutéř jest v tomto případu dále povinen žádati ihned u úřadu horního, aby zavedeno bylo řízení na nucené přenechání pozemku; a konečně

c) povinen jest v případu kutby výhradné upustiti na tomto místě od veškerých prací až do rozhodnutí o tom (§ 27).

4. Nemůže-li se kutéř do 30 dnů počítaje ode dne, kdy znamení kutací bylo zatčeno, vykázati, že u úřadu horního žádal za projednání o převodu pozemku, mají dáti dotyčné politické úřady okresní k žádosti vlastníka pozemku odstraniti znamení kutací a oznámiti to úřadu hornímu (§ 28).

VIII. Výhradné kutiště.

1. Výhradné kutiště jest výlučné právo ke kutání pro místo oznámené úřadu hornímu. Tohoto práva na určité pole kutací nabývá se teprve tím okamžikem, kdy kutéř oznámí úřadu hornímu místo, kde zamýšlí počíti dílo kutací a zatknouti znamení kutací (§ 22). Oznamuje-li se zamýšlené dílo kutací, lze při tom odkázati na udělené již povolení ke kutbě, anebo lze oznámení to učiniti přímo se žádostí o udělení povolení ke kutbě. V oznámení tom dlužno však vždy přesně vyznačiti polohu zamýšleného díla kutacího a stanoviště znamení kutacího. Jak chce kutéř zajistiti své dílo kutací, a zda by proto bylo na místě zatknouti znamení kutací blíže či dále od díla kutacího: řídí se různými okolnostmi; povahou, směrem a rozlohou nerostného ložiska, které se prozkoumati má atd., a sluší tu ponechati volnost posouzení a rozhodnutí kutéřovu. Přesného pravidla o maximu vzdálenosti znamení kutacího od díla kutného nelze stanoviti. Ostatně bude již vlastní zájem vésti výhradného kutéře k tomu, aby zatkl kutací znamení co nejblíže dílu kutnému, aby dílo kutací při vyměřování důlního pole zákonitě vyhraženého nepadlo mimo ně. (Rak. časopis pro hornictví a hutnictví, roč. 1855 č. 20.)

Z pojmu výhradného kutiště lze odvoditi, že slovo »kutání« má nyní daleko širší význam než dříve; spojujeť horní zákon s kutáním i práce přípravné až do propůjčitelnosti nerostného ložiska a nařizuje, že každý druh přípravných prací až do dovršeného otevření nerostného ložiska, kteréžto otevření odůvodňuje těžebnost ložiska a tudíž i jeho propůjčitelnost, lze počíti i dále vésti pod ochranou povolení ke kutbě.

2. Objem výhradného kutiště:

a) Založiti nelze cizího díla kutacího ve vodorovném kruhu, jehož poloměr má 450 m. a jehož středem jest stanovisko znamení kutacího (kutací kruh). Výjimka z ustanovení tohoto připouští se jen v oněch revírech horních, pro které je něco jiného revírními stanovami předepsáno (§ 31 hor. z.).

b) Jakékoli přesunutí znamení kutacího kutéřem považovati jest za nové založení kutby (§ 32). Z toho plyne, že dříve nabyté právo ku výhradnému kutišti zaniká, jakmile bylo přeloženo znamení kutací. Chce-li si tudíž kutéř pojistiti výsady výhradného kutiště, musí dle § 22 hor. z. oznámiti hornímu úřadu polohu nového stanoviště, aby úřadem tím stvrzeno bylo. Zamešká-li kutéř výhradný povinnost tuto, práv jest ze škody třetí osobě z toho vzešlé. Doví-li se úřad horní o podobném nezákonném přeložení kutacího znamení, má ihned kutéře potáhnouti k zodpovědnosti a nemůže-li se kutéř vykázati oprávněním k tomu, má úřad horní požádati politický úřad, aby odstraniti dal neoprávněné znamení kutací (§ 28 prov. předpisů).

3. Společná výhradná kutiště. Dojde-li určitého horního úřadu několik oznámení o zvolených stanovištích znamení kutacích současně a kryjí-li se kutací kruhy výhradných kutišt tím nabytých zcela nebo z části, sluší plochy tímto způsobem se kryjící výhradným kutéřům při tom súčastněným přiděliti společně, leda že by výhradní kutéři učinili sami mezi sebou úmluvu jinakou (§ 33 hor. z.).

§ 33 hor. zák. stanoví, že současně t. j. jednoho a téhož dne od dvou nebo více osob přihlášená výhradná kutiště, jichž kruhy se kryjí, zakládají společné vlastnictví kruhu se kryjících. Horní úřad má prve, než

vyřídí tyto přihlášky, ihned zhotoviti mapu o poloze přihlášených výhradných kutišť dle udání přihlašovatelů, načež zřejmy jsou kruhy shodné (kryjící se). Každému přihlašovateli potvrdí se přihlášení jeho a vydá opis této mapy a na potvrzení onom učiní se poznámka shora zmíněná a uloží se každému z nich, aby do určité doby v dobrotě se dohodli o používání těchto společných ploch, jinak že by se nemohlo dopustiti, aby před soudním vyřízením vzájemných nároků kterýkoli účastník položil míru dolovou na těchto plochách.

4. Řízení o oznámení výhradných kutišť. Jakmile podá kutéř hornímu úřadu oznámení o zvoleném výhradném kutišti, dlužno jemu co nejrychleji vydati potvrzení o této přihlášce. Toto potvrzení musí však býti odepřeno v těchto případech:

a) není-li poloha výhradného kutiště udána způsobem pochybnosti vylučujícím;

b) nezakládá-li se přihlášení na povolení ke kutání, jehož žadatel již nabyl nebo současně o ně žádal;

c) neleží-li výhradné kutiště v žadatelově obvodu kutacím již nabytém nebo současně vyžádaném;

d) zakládá-li se výhradné kutiště na některém bodu nepřípustném dle §§ 17 a 18 hor. z. a nesvolila-li osoba oprávněná neb úřad k dílu kutacímu. V případu tomto dlužno oznámení o výhradném kutišti vrátiti k nápravě neb odstranění překážky (§ 19 prov. před.). Nepřekáží-li oznámení o výhradném kutišti nijaká zákonná závada, vyříditi jest oznámení tím způsobem, že se ohlašujícímu dá potvrzení o přihlášce výhradného kutiště, v němž se výslovně poukáže na šetření § 25 hor. zák. (§ 20 prov. předp.).

5. Podzemní díla kutací: Při podzemních kutbách pomocí t. zv. pokusných průkopů lze zvoliti a úřadu hornímu oznámiti libovolné místo, pokud se ještě nalézá v propůjčené míře dolové, jako základ nové kutby s tou podmínkou, že neděje se újma jiným právům již nabytým (§ 30). Ustanovení § 30 hor. z. spěje předkem k tomu, aby se nabylo zjišťovacích prostředků k dalšímu nabytí půdy po šťastných pracích při takových pokusných průkopech, které mají býti vedeny z podzemních dolů poblíže hranic propůjčených polí důlních buďto ku stíhání nějaké smrštěné žíly nebo ložiska nebo místního zjalovění (schudnutí) jeho, konečně ke skřížení domnělých souběžných žil nebo ložisek atd., a k čemuž by zvolení výhradného kutiště na povrchu za ochranu nestačilo, poněvadž by odtamtud musilo se přikročiti jednak k bezúčelným, jednak časem i výlohami nákladným pracím stíhacím. Podnikatel hor zvolí tu libovolné místo svého pokusného průkopu za základ k otevření svého výhradného kutiště a zajistí si tím onu část kruhu kutacího, která přesahuje vybývající ještě propůjčené pole jeho (§ 24 prov. předp.).

IX. Převod práv kutacích (§ 29 prov. předp.).

1. Povolení ke kutbě neboli oprávnění výhradného kutiště lze převáděti na třetí osoby, tvoří tedy ona právní předměty, a pro převod ten platí všeobecné zásady právní vedle vzláštních ustanovení práva horního; právo horní žádá, aby postoupení práv kutacích oznámilo se úřadům horním, ježto jsou předmětem podrobné evidence a kontroly úřadů horních, a poněvadž dle práva horního není každý připuštěn ku provozování hornictví; naopak způsobilost ku nabytí oprávnění k dolování obmezena jest dle §§ 7 a 8 hor. z. Provozuje-li tedy nový podnikatel dílo kutací před oznámením

učiněným úřadu hornímu, sluší jej potrestati jako neoprávněného podnikatele hor (§ 38 hor. z.).

2. Doví-li se horní úřad jakýmkoli způsobem, že přejímatel provozuje dílo kutací před řádným oznámením, musí je zastaviti a zavésti jest s ním řízení trestní podle § 436 hor. z. Zastavení děl kutacích provede se tím, že se neoprávněnému kutéři zapoví od úřadu kutati a příslušný úřad politický se požádá, aby svými orgány ostříhati dal zákazu tohoto.

3. Převedeli se povolení ke kutbě soudním odevzdáním (násl. projednání pozůstalosti, exekuce, konkursu a pod.), má nabyvatel k oznámení svému připojiti tuto (odevzdací) listinu v prvopisu nebo v ověřeném opisu vedle originálu povolení ke kutbě (§ 32 prov. předp.).

4. Každé oznámení o zcizení povolení ke kutbě má horní úřad zkoumati předkem ve směru formálném, a není-li v té příčině nijakých závad, vyšetřiti má, zda nabyvatel oprávněn jest ku hornictví podle §§ 7 a 8 hor. z. a zda dotyčné povolení ke kutbě ještě v platnosti trvá. Není-li tu jistoty naprosté, sluší odpověděti oznámci v tom smyslu, že převod se do knih kutacích nepoznamená a přejímateli že z převodu tohoto nižádných práv kutacích přiznáno nebude.

X. Právní otázky ve příčině práv kutacích a povolení ke kutbě.

1. Předkem se naskytá otázka, jsou-li práva kutací věcmi movitými či nemovitými. Motivy ku zákonu hornímu (str. 145) vyslovují se v té příčině takto: Již tím, že záznamy kutby při úřadech horních vedeny jsou za účelem kontroly všech oprávnění horních i dozoru nad zákonným jich vykonáváním, vyloučeny jsou z povahy oněch veřejných knih, kteréž poskytují věcná práva držby, vlastnictví a práva zástavní. Nadto dává povolení ke kutbě práva bez jakékoli reelní hodnoty, ježto jako taková neposkytují nižádného výtěžku, nýbrž vyžadují nákladu. Nerepresentují tudíž dokonce nemovitého vlastnictví, pročež bylo by zbytečným po zřetelných ustanoveních zákonů občanských o povaze vlastnictví — ještě v zákonu horním vyslovovati, že právům kutacím povaha tato nepřináleží. Práva kutací sluší tedy ve smyslu obč. zák. považovati za věci movité.

2. Oprávnění kutací a na základě jeho podniknuté doly a dobývání svrchní (denní lom, roznos), zvláště mají-li přiměřené vyhrazené pole — tedy práva kutiště výhradného, tvoří určitý předmět držby, mají pro držitele dozajista jistou cenu; než všeobecně cena tato závisí vždy jen na větší nebo menší naději, že dílo kutací dospěje ku šťastnému otevření (ložiska). Pravá cena takovýchto oprávnění dá se tedy zřídka a stěží jen vyšetřiti, ježto jen možný objem a stupeň pravděpodobnosti očekávaného výsledku byly by zde základem onoho vyšetření ceny. Povahou svou jsou práva kutací a výhradná kutiště, splní-li se předepsané podmínky, vlastnictvím výdělkovým, které určeno jest ku obchodu, tvoří tedy předmět držby, směny, trhu a zavazení.

3. Ježto věřitel oprávněn jest pojmouti v exekuci všechny statky dlužníkovy zákonem výslovně nevyňaté, aby uspokojení došel, lze již z ustanovení občanských zákonů odvoditi, že v exekuci pojmouti lze také povolení ke kutbě a výhradná kutiště, leč při exekuci této bylo by nezbytno současně splniti povinnosti s oprávněními těmito spojené.

4. Z řečeného plyne, že lze sice na povolení ke kutbě a výhradným kutištím nabýti věcných práv, avšak jen tím způsobem, že nabytí jich učiní

se závislým na splnění povinností spojených s oněmi oprávněními, nenabude-li se však oprávnění těchto, pomíjejí všechna práva odtud odvozená; dále plyne, že sluší považovati za neoprávněné provozování hor, které nepodniká se na základě těchto zákonitě nabytých a u úřadu horního registrovaných oprávnění.

6. Knihy kutací a výtahy z nich jsou listinami veřejnými.

Právo lapačské.

I. Pojem.

Právo lapačské jest soujem ustanovení, kterými se na základě zvláštních zákonů, státních smluv nebo mezinárodních pravidel (norem) upravuje zajetí nepřátelského statku na moři, tedy lodí i nákladu se strany válčícího státu. V tomto smyslu jest právo lapačské objektivním na rozdíl od subjektivního práva lapačského, které stanoví oprávnění ku zajetí lodi a zboží (nákladu).

II. Co do subjektivního práva lapačského naskytuje se předkem otázka, kdo smí zajmouti lodi a náklad válčícího státu; od pradávna známo jest odnětí toto pod jménem »kaprování« a ten, kdo je vykonává, zove se korsar, lapač. Dříve byly všeobecně vypravovány při válkách námořských lodi lapačské t. j. takové, které byly na základě patentu (lapačského listu) vydaného válčícím státem, na moře za tím účelem, aby zabraly nepříteli lodi a zboží a poškozovaly námořský obchod nepřátel. Pařížskou deklarací námořskou spojila se většina námořských států evropských (dne 16. dubna 1856) v jednotu a zřekla se co nejslavněji lapačství t. j. zřekla se používání kupeckých lodí za lapačské lodi v dobách válečných. Ježto ku pařížské deklaraci přistoupila, jak právě řečeno, většina států, vyskytuje se dnes mezi státy těmito ještě lapačství výjimečně toliko v případu retorse nebo byla-li blokáda porušena (viz čl. Blokáda). Než i státy nepřistoupivši ku pařížské deklaraci (jako Spojené státy severoamerické, Španělsko, Mexiko, Venezuela, Nová Granada, Bolivia a Uruguay) šetří zpravidla při provádění lapačství všeobecně uznaných mezinárodních pravidel, která jsou asi toto:

K lapačství vyhledává se:

1. aby byla loď vlastnictvím příslušníků válčícího státu;

2. aby loď ta opatřena byla příslušným patentem (lapačským listem), neboť teprve tento opravňuje ji k nepřátelské akci. Způsob, jakým se vede válka lapačstvím, není bojem mezi soukromými osobami: neboť lapači jednají se své strany jménem, pod autoritou a zodpovědností státu, kterému přináležejí. Jakkoli se zapírá, že není mezi lapačstvím a námořským lupičstvím (pirátstvím) nic společného, též jest nepochybno, že při lapačství vyniká moment zištnosti a že vedlo lapačství ku četným zlořádům; proto i ty státy, které ještě dnes dopouštějí lapačství, ve svém vlastním zájmu hledí všemožně přehmatům lapačů přítrž učiniti vydávajíce lapačské patenty jen za tuhých a četných podmínek, snažíce se výkon lapačství v nejednom směru obmeziti a nedovolené lapačství přísně trestajíce.

III. Předmět práva lapačského.

V této příčině jedná se o dva podstatně rozdílné předměty, totiž o loď a o náklad. I lze si mysliti podle toho 4 případy:

1. Je-li loď i náklad nepřátelským vlastnictvím, lze i loď i náklad (zboží) skonfiskovati (zajmouti), třeba by případně jeden nebo oba válčící

státy povolily určitou lhůtu, ve které námořský obchod nepřítele nemá býti stěžován.

2. Je-li loď a náklad vlastnictvím států neutrálních, jest též obojí věc — loď i zboží — svobodna, není-li zboží kontrebandou válečnou.

3. Je-li loď vlastnictvím nepřátel, náklad však patří ve vlastnictví neutrálních států, platí všeobecně zásada, že neutrální zboží na lodích nepřátelské vlajky svobodno jest, při čemž se rovněž předpokládá, že není ve zboží tom předmětů kontrebandy válečné. V dřívějších dobách řídily se mnohé státy zásadou: »Nepřátelská loď — nepřátelské zboží« a považovaly důsledně pak za předmět lapačství veškeren náklad, který nalezen byl na nepřátelské lodi kupecké. Není ovšem nesprávno souditi, že nepřátelská loď pravděpodně skrývá i nepřátelský náklad; leč došlo se ku přesvědčení, že tomu tak není vždy, pročež nelze z takovéto liché domněnky vyvozovati příčinu k zajetí každé nepřátelské lodi. Naopak kloní se státy které lapačství ještě trpí, k mírnějšímu názoru, že dlužno šetřiti nákladu neutrálních států i na nepřátelských lodích — zásada to, která byla výslovně přijata na pařížské deklaraci.

4. Je-li loď vlastnictvím státu neutrálního, náklad však vlastnictvím nepřítele, platí zásada: »Vlajka ukrývá náklad« t. j. zboží nepřátelské na neutrální lodi jest svobodné (volné).

IV. Soudy lapačské.

Soudy lapačské jsou povolány pořádati dle pravidel práva mezinárodního provádění práva lapačského ve válce námořní. Lapačská právomoc vztahuje se:

1. na odsuzování soukromých lodí nepřátelských i nákladu jejich, které byly za trvalé války zajaty nebo zničeny válečnými loděmi nebo soukromými loděmi opatřenými patentem těch států, které nepřidaly se ku pařížské deklaraci z r. 1856, nebo konečně pozemní mocí v přístavech;

2. na souzení neutrálních lodí soukromých, které porušily neutralitu nebo jsou z takového jednání podezřelými, ať již z toho důvodu, že dopravovaly předměty kontrebandy, nebo se jen vzpíraly proti zákonnému prohledání lodi nebo porušily blokádu, nebo vůbec chovaly se tak, že mizí povaha neutrality. Soudy lapačské organisuje válčící mocnář na dobu války.

Řízení lapačského soudu spravuje se předkem zákony a nařízeními jednotlivého státu, při tom však sluší dbáti pravidel práva mezinárodního. Řízení samo jest zcela summární. Lapač jest předkem povinen dopraviti loď i zboží do nejbližšího přístavu svého státu, aby příslušný soud lapačský rozhodl o právoplatnosti zajetí. Před soudem lapačským má lapač dovoditi oprávněnost zajetí; soudu lapačskému přináleží vyšetřiti celou věc a prozkoumati počínání zájemcovo, a zjistiti národnost lodi a nákladu. Vznese-li vlastník nebo některý účastník do lhůty ku reklamaci vyměřené odpor proti zákonnitosti zajetí, počíná před soudem lapačským řízení reklamační, při němž připadá úloha žalobce brzy vlastníku zajaté lodi, brzy lapači. Rozsudkem soudu lapačského rozhodne se o zajatém zboží z části nebo zúplna t. j. prohlásí se buďto za příhodný předmět zajetí nebo prohlásí se za svobodné, kdež pak se zase buďto vydá reklamujícímu vlastníku nebo lapači, pokud se týká, určí se na prodej. Náklady řízení postihnou lapače, zajal li loď očividně bezprávným způsobem, a kromě toho musí nahraditi ještě poškozenému vzešlou škodu. Loď nebo zboží odsouzené

soudem lapačským spadá ve vlastnictví toho státu, jehož příslušníkem jest lapač, neboť toliko státu jako takovému přísluší právo válečné, jedině jeho jménem, pod jeho autoritou a na jeho zodpovídání smí se přikročiti ku lapání; stát smí se však svého práva zcela nebo částečně vzdáti ve prospěch lapače. Každá z obou stran jest oprávněna odvolati se z rozsudku soudu lapačského do určité odvolací lhůty k vyšší stolici k tomu zřízené. Než odvolání nemá zpravidla účinku odkladacího.

V. Právo rakouské.

1. K deklaraci mocností zastoupených na pařížském kongresu dne 16. dubna 1856 přistoupilo i Rakousko a ustanovení deklarace této uveřejněna byla v říšském zákonníku z r. 1856 č. 59.

2. Výnosem min. ze dne 11. května 1859 č. 76 ř. z. uloženo u příležitosti války vypuknuvší mezi Francií a Sardinií veškerým vojenským i civilním úřadům, aby přísně dbaly ustanovení pařížské deklarace a zapověděno bezpodmínečně lapačství netoliko rakouským lodím obchodním, nýbrž i všechněm rakouským poddaným jakékoli účastenství při vedení, osazení (mužstvem) nebo vyzbrojení korábů lapačských pod jakoukoli vlajkou. Na přestoupení této zápovědi vydána jsou trestní ustanovení vytčená v zákonu trestním pro loupež.

3. Ministerským nařízením ze dne 3. března 1864 č. 23 ř. z. zapověděno bylo u příležitosti války šlesvicko-holštýnské lapačství, kdežto rakouské lodi válečné povinny byly zničiti lodi náležející nepřátelskému státu nebo jeho poddaným, dále lodi, jichž neutralita nebyla náležitě legitimována, nebo kteréž dle ustanovení tohoto nařízení zdají se být podezřelými. Zničeny býti nesměly lodi neutrálních mocností nebo jich poddaných, ať náleží náklad komukoli, pokud nebylo na nich předmětů kontrebandy válečné nebo jinakých důvodů ku zničení.

4. Císařským nařízením ze dne 21. března 1864 č. 31 ř. z. uspořádáno bylo zřízení soudů lapačských a řízení při nich. Tento řád lapačský vytýká tato hlavní ustanovení: K posuzování nepřátelských a podezřelých lodí zničených rakouskými loděmi válečnými ve smyslu min. nař. ze dne 3. března 1864 č. 28 ř. z. zřízen byl zvláštní lapačský soud I. stolice v Terstu, lapačský soud II. stolice ve Vídni a k instrukci procesu prozatím vyšetřovací komise lapačská v Pulji. Zajaté nepřátelské lodě a podezřelé lodě jest zpravidla dopraviti do válečného přístavu puljského. Vyšetřující soudce má tedy neprodleně protokolárně vyslechnouti lapače o všech důležitých okolnostech zadržení a zajetí lodi, sepsati species facti a přijmouti zapečetěný náklad s lodními papíry.

Podobně vyslechnouti dlužno velitele lodi zničené, dále, pokud jest toho žádoucno, mužstvo spolupůsobivší při provádění zajetí, v každém případu však veškeré mužstvo zničené lodi a dle okolností i cestující. Lapačská komise vyšetřovací má co nejdříve převzíti došlou loď a dle potřeby ve srozumění s místním vojenským úřadem učiniti všechna opatření nezbytná ku zajištění lodi a nákladu, jakož i ku zaopatření a ostřežení mužstva. Vyšetřující soudce má dáti přísežnými znalci sepsati inventář o lodi a nákladu; jemu přináleží zjednati si žádoucího světla o celém stavu věci na základě důkazů stran a při svém úředním jednání má stejně dbáti zájmů lapačových jako zájmů polapené lodi. Práva lapačova přivede ku platnosti ve veřejném zájmu zástupce válečného námořnictva vyslaný velitelstvím námořním, kterýž má vytknouti přesné žádání ve příčině lapení

a útrat. Bylo-li vyhledávání skončeno, má vyšetřující soudce dovoliti všem účastníkům nahlédnutí do spisů, vyzvati každého z nich ku prohlášení, zda může ještě něco uvésti na uhájení svých práv. Na to připustí se zástupce válečného námořnictva ku doslovu a odpůrce ku odpovědi do určité krátké lhůty, načež skončí se celé jednání.

Vyšetřující komisi lapačské vyhrazena jsou ku rozhodnutí tato úřední jednání:

a) zřízení kurátorů pro účastníky na lodi a zboží;

b) nařízení všech opatření odnášejících se k lodi a nákladu;

c) vyloučiti zboží, které nemůže nikdy býti předmětem lapání;

d) propuštění na svobodu nepodezřelých lodí a zadržení podezřelého nákladu;

e) jakékoli opatření ve příčině mužstva, dále schválení, jímž se dovoluje propustiti nesúčastněné cestující;

f) poskytnouti žádoucí pomoc, jakmile osoby súčastněné ohlásí odpor proti úřednímu jednání soudce vyšetřujícího nebo podají li stížnost do protahování nebo přerychlení vyšetřování. Nedovoluje se nijaký právní prostředek proti úředním jednáním lapačské komisse vyšetřovací k soudu lapačskému I. instance, pokud vyšetřování se ještě vede. Jakékoli stížnosti tohoto způsobu sluší zanésti do protokolu a rozhodne o nich lapačský soud I. instance současně vynášeje rozsudek o uzavřených aktech vyšetřovacích. Soud lapačský může nařiditi doplnění spisů ho došlých, jmenovitě připustiti účastníky k dalším důkazům a za tím účelem spisy zaslati zpět lapačské vyšetřující komissi. Přikročí-li lapačský soud ku vynesení rozsudku, má v něm nalézti netoliko o tom, zda dotyčná loď a zdaž a pokud náklad považovati jest za vhodný předmět lapání čili nic, nýbrž zejména též rozhodnouti ještě o tom, zda připouštějí se či zamítají ohlášené nároky účastníků, o dálších nezbytných opatřeních o lodi, nákladu, dopravném, o zřízené nebo žádané kauci, o závazku k náhradě útrat, konečně též o definitivním naložení mužstvem, pokud tu místa nemá rozsudek soudu trestního. Při vyřknutí rozsudku sluší říditi se uznanými zásadami práva mezinárodního a zejména mezinárodního práva námořského, která jsou podkladem ustanovením min. nařízení ze dne 3. března 1864 č. 28 ř z.

Nepodá-li do 30 dnů po vyhlášení nálezu ve »Wiener Zeitung«, které má účinek soudního doručení, nižádný účastník u praesidia lapačského soudu v Terstu písemného odvolání, s nímž spojiti jest vedení práva, nabývá rozsudek moci práva. Byla-li dotyčná loď a zboží prohlášeno za vhodné předměty lapání, má lapačská vyšetřující komise přikročiti ku veřejné dražbě buďto v přístavu puljském nebo v některém jiném rakouském přístavu.

5. Cirk. nařízením ze dne 21. října 1864 upraveno bylo u příležitosti války dánské rozdílení peněz lapačských.

6. Konvencí ze dne 6. června 1864 dohodlo se Rakousko s Pruskem o kompetenci pro rozhodování o dánských korábech zajatých společně válečným námořnictvem obou smluvních států a o způsobu rozdílení čistého výtěžku z takovýchto polapených lodí.

7. Císařským nařízením ze dne 13. května 1866 č. 60 ř. z. bylo nařízeno, že obchodní lodi a jich náklad nesmí býti rakouskými válečnými koráby na moři poškozovány z toho důvodu, že náležejí zemi, s kterou vede Rakousko válku, ani nesmí jich rakouské soudy lapačské prohlásiti

za vhodné předměty lapení, šetří-li nepřátelská moc vzájemnosti vůči rakouským lodím obchodním.

8. Císařský nařízením ze dne 9. června 1866 č. 90 ř. z. vydána byla u příležitosti války prusko-italské podobná ustanovení o zadržování, poškozování a soudním nakládání nepřátelských a podezřelých lodí, když byla vypukla válka na moři, jako cit. již nařízením ze dne 3. března 1864.

9. Konečně stanoví trestní zákon vojenský, že se dopouští námořního lupičství ten, kdo proti jedné osobě nebo proti několika osobám užije násilí v tom úmyslu, aby se zmocnil bezprávně nějaké lodi nebo korábu, nebo osoby nějaké nebo věci, které se tam nalézají (§ 490 tr. z. voj.; viz též čl.: Kořisť a Blokáda).

Právo lesní.

I. Povaha a význam.

Ačkoliv lesnictví tvoří odvětví prvotní výroby a s polním hospodářstvím úzce souvisí, liší se přece podstatně od tohoto tím, že má značný vliv na půdu a podnebí, blahobyt a průmyslnost; kdežto rolník často během jednoho roku na celé ploše své půdy sklízeti může, uplyne dlouhá řada let, než hospodářství jak na vysoký tak i na nízký les užitek nějaký skytá. Při hospodářství lesním, má-li mnoho vynášeti, jest mimo kapitál v zemi uložený též značná zásoba dříví nutna, tak že každoročně jen poměrně malá část zužitkována býti může. Mimo to jest les menší rozlohy mnohým nebezpečím (vývrat, úpal sluneční) vydán, kterých polní hospodářství nezná. Z toho následuje pro každého majitele lesa nutnost stále o to pečovati, aby požadavkům lesa v daleké budoucnosti vyhověno bylo. On může sice zpeněžením okamžitě větší výtěžek z lesa docíliti, ohrožuje tím však další výtěžek několika desetiletí. Hospodářství lesní smí v míře mnohem menší předmět spekulace tvořiti než hospodářství polní a jiné živnosti; ono musí v podstatě ráz konservativní zachovávati a vzhledem k tomu, že při něm z důležitých příčin i veřejné zájmy súčastněny jsou, jest nutno o to dbáti, aby pěstování a zužitkování lesů dle půdy, polohy, podnebí, dle účelných method a na základě všech praktických zkušeností se děly. Lesní hospodářství musí všechny škodlivé vlivy, zdaru lesa se příčící, vyzkoumati, všech ochraných prostředků zákonnou cestou užiti a zjistiti, které druhy dřev vzhledem ku místním poměrům potřebám a účelům majitele lesa nejlépe odpovídají. Státu připadá však v první řadě nejen právo ale i povinnosť na hospodaření v lesích dohlížeti a cestou zákonodárnou o to pečovati, aby majitel lesa, který dle zásad národohospodářských nikoliv jako majitel kapitálu v lese uloženého, ale pouze jako požívatel příjmů se jeví, zájmy svých nástupců v majetku neohrožoval. Stát má tudíž právo do soukromého hospodářství lesního zasáhnouti a tam meze klásti, kde příčiny veřejného zájmu toho nutně vyžadují. Soubor všech prostředků, jimiž stát působí na udržování, ochranu a zdárný vývin lesního hospodářství, tvoří právo lesní.

II. Rozdělení.

Lesní právo sleduje positivní směr v zájmu všeobecného dobra: udržeti a zabezpečiti vliv, kterým lesy na zemědělství vůbec působí; tato část lesního práva zabývá se právem majetkovým a požitkovým majitelů lesa a zahrnuje všechna pravidla ve příčině ochrany lesa, prodeje, mýtění neb každé přeměny, ohledně užívání dřeva a jiných plodin lesních, dále předpisy ohledně honitby v lese a péči o kulturu lesní vůbec.

2. Negativní právo lesní směřuje proti útokům protizákonným, provozování lesního hospodářství ohrožujícím, a jeho účelem jest tudíž bezpečnosť onoho. Sem náleží policejní dozorčí právo státu, veškerá lesní policie a veškeré trestní právo proti přestupkům a pychu lesnímu.

III. Rakouské právo lesní.

Toto upravuje císařský patent ze dne 3. prosince, č. 250 ř. z., jehož účelem jest zabezpečení dříví do všech poměrů životních zasahujícího, a který proto o udržování lesů a setby vlastními zákony a předpisy pečuje. Před vyhlášením cit. patentu byly v jednotlivých zemích koruny rakouské zvláštní lesní řády, které však mnohým změněným poměrům a daným poměrům časovým více neodpovídaly. Tímto patentem byla však jen policejní nařízení lesních řádů v jednotlivých zemích koruny zrušena, takže ostatní ustanovení těchto lesních řádů dosud podpůrně platí, pokud lesní zákon sám žádných zvláštních ustanovení neobsahuje. Lesním zákonem nenastala též žádná změna ve příčině státních smluv ohledně lesů v pohraničních okresech uzavřených.

IV. Zásady.

1. Bez povolení nesmí se žádné půdy lesní na ujmu pěstění dříví k jiným účelům užiti (§ 2 les. z.). Při posuzování otázky, může-li se připustiti, aby některé půdy lesní k jiným účelům použiti bylo, dlužno bráti ohled nejen výhradně na hospodářství lesní, nýbrž i na zemědělství vůbec, dále na zajistění spotřeby dříví. Političtí úřadové mají přísným vykonáváním zákona předpisům, které k tomu směřují, aby se mýtění lesů předešlo, platnosť zjednati a zejména o to pečovati, aby budoucně žádný les bez povolení se nekácel a aby v opáčném případě trestních ustanovení § 2 les. z. nejvydatnější měrou použiti bylo (rozh. min. orby ze dne 2. srpna 1872, č. 7281, »Zeitsch. f. Verw.« VI., roč., č. 50, str. 200).

2. Žádný les nesmí se zpustošiti, t. j. nesmí se v něm tak hospodařiti, že by pěstění dříví na dále ohroženo, nebo že by se tím stalo naprosto nemožným. Tresty za zpustošení lesů nemohou přítomnému držiteli lesa bez ohledu na jeho provinění nebo změnu v osobě držitelově nastalou býti uloženy, nýbrž jen držiteli skutečně vinnému (rozh. min. vnitra ze dne 5. května 1876, »Zeitschr. f. Verw.« s. 99). Pro Přímoří byl vydán ještě zákaz úplného vykopání lesů (výn. místodrž. ze dne 4. března 1882 z. z., č. 9 a ze dne 24. února 1884 č. 6 z. z).

3. Lesní zákon obsahuje pravidla pro služebnosti lesní, udržování lesů a hospodaření v lesích (viz čl. Lesy).

4. Hospodařiti v lese tak, že by tím les sousední patrně byl uveden v nebezpečí, že by mohl vzíti škodu větry, jest zapovězeno (§ 5). Názvem »sousední les« dlužno rozuměti les cizí. Jen s ohledem na to má zákonem nařízené ponechání předlesí, tak zv. okrajku proti větrům, smysl, šířka tohoto okrajku vztahuje se k jisté již dříve stanovené čáře. Tato čára jest právě sousední hranicí, k níž okrajek přiléhá (rozh. min. vn. a min. orby ze dne 8. května 1876. Zeitschr. f. Verw. s. 109 (§ 5).

5. Na březích větších vod, nejsou-li břehy tyto skalnaté, pak na srázech hor, kde se jest svalenin obávati, smí se vychovávati dříví v ten spůsob, aby se tím půda neuvedla v nebezpečí, a může se dovoliti dobývání pařezů a kopání kořenů jen tehdy, když se učiní opatření, aby se trhlina tím spůsobená nerozšířila dále (§ 7 les. z.).

6. Každý vlastník pozemku povinen jest, nechati po něm voziti takové plodiny lesní, které by se jinak buď docela nemohly z lesa vyklíditi a dále dopraviti, nebo při kterých by se to státi mohlo jenom s příliš velkým nákladem (§ 24). Pozemky v § 24 uvedenými, přes které vlastník dopravu cizích plodin lesních dovoliti povinen jest, rozumí se též cesty soukromé (rozh. min. orby ze dne 24. dubna 1873, (»Zeitschr. f. Verw.« č. 5135).

7. Ohledně zákonných předpisů ve příčině plavení dřev a staveb plavebních (§ 26) viz tyto články.

8. Lesní zákon obsahuje ochranné předpisy proti nebezpečí ohně (§§ 44, 45, 46, 47, 48—49) a proti škodám hmyzem spůsobeným (§ 50 až 51); dále nařízení a trestní ustanovení ohledně

9. pychu lesního (viz čl. Lesy) a konečně

10. předpisy o ochranné službě lesní.

Právo mezinárodní.

I. Pojem a dějiny.

Právo mezinárodní (ius gentium, ius internationale) jest soujem právních vztahů a právních poměrů států u vzájemném jich styku mezi sebou. Někteří snažili se též označiti právo mezinárodní jako vnější právo států.

Hefter poznamenává, že takového práva není, rozhodně však že ho není pro všechny státy a národy zeměkoule. Mezinárodní právo zapouštělo vždy své kořeny jen v jistých užších kruzích, jmenovitě v Evropě, pročež mluví se též právem o »evropském« právu mezinárodním. Mezinárodní právo dělí se na přirozené neboli všeobecné a na positivní; ono vyplývá z povahy vzájemných poměrů států mezi sebou a ze zvyklosti. Positivní právo mezinárodní spočívá na určitém dohodnutí se, je to mezinárodní právo smluvní.

Počátky mezinárodního práva nalézáme již v dobách nejstarších; starověk přioděl jakousi vyšší autoritou pravidla mezinárodní náboženským posvěcením. Zavedením křesťanství zmohutněla myšlénka pokojného spolubytí států a došla všeobecného uznání. Hugo Grotius byl první, jenž se pokusil ve svém díle »de iure belli et pacis« (1617) sestaviti theorii práva mezinárodního, takže spisovatel tento položil základní kámen k právu mezinárodnímu jakožto samostatné vědě. Hugo Grotius rozeznával dvojí právo mezinárodní: nezměnitelné přirozené a zadatelné všech nebo aspoň většiny národů. Jeho hlavním záměrem bylo sesíliti právo, pokud to mravnost dovoluje.

Pozdější právníci mluvili jen o positivním právu mezinárodním (ius voluntarium) a nechtěli uznati »ius necessarium inter gentes«, tak zvláště Moser, Martens a j.

Dle dnešních názorů spočívá právo mezinárodní na pospolitých vztazích států žádajíc pokojný a přátelský styk; nezavrhuje práva válečného, nýbrž spatřuje ve válce týž moment, jako při ospravedlněné svépomoci jednotlivce. Válka má však býti podnikána jen na ochranu práv určitého státu. Zásad lidskosti (humanity) a morálky dlužno šetřiti i ve válce. Pokojné spolužití národů a států opírá se dle dnešního práva mezinárodního buďto o všeobecně uznané, třeba mlčky přijaté zásady, na původu států, zvyklostech státních a na mezinárodních smlouvách. Právo mezinárodní rozestupuje se tudíž ve dvě velké skupiny: v právo pokojného styku neboli mezinárodní právo po čas míru, kteréž jeví se býti souhrnem

všech pravidel o pokojném sociálním spolubytí států vzhledem k osobám, věcem a smlouvám, dále v právo činů, mezinárodní právo nepokojů (právo válečné).

II. Mezinárodní právo po čas míru.

Všeobecná práva státu mezi sebou po čas míru lze shrnouti:

1. v právo na nerušené vlastní bytí; máť každý samostatný stát nárok na právní rovnocennost.

Konventionelní pravidla o pořadu jednotlivých států jsou více povahy vnější, takže v obřadném (ceremonielním) směru prokazují se určitá čestná nebo přednostná práva panovníkům, kterým přísluší důstojnost císaře nebo krále (viz čl. Ceremoniel).

2. Právo ku vzájemnému styku: Jakékoli isolování některého státu ve styku s jinými státy a národy vylučuje takový stát z nároku na šetření mezinárodních norem o stycích národů. Jak v obcování a styku mezi jednotlivými osobami, tak i ve styku s jinými národy a státy musí každý stát osvědčovati věrnost a víru; nižádný stát nesmí příslušníky cizího státu bez právního důvodu vyobcovati z území svého; cizinci nesmějí být ve svém výdělku nebo podnikání poškozováni ani rušeni, pokud jistá odvětví výdělková dle zákonů státních nejsou vyhrazena jen příslušníkům státním nebo nejsou stanoveny zvláštní podmínky pro cizince.

3. Šetření mezinárodních forem o stycích odnáší se předkem k jednáním, která mezi sebou státy vedou, zvláště co do vyslanců (viz čl. »Diplomacie«) cizích států, dále ke schůzkám panovníků a hlav států, k formě kongresů a konferencí, jakož i k projednávání a uzavírání smluv mezinárodních (viz čl. »Ratifikace« a »Smlouvy státní«). Písemný styk zmocněnců státu se státem děje se ve formě vzájemně se střídajících not — přípisů; jsou to noty buď stejného obsahu zaslané týmž státem několika cizím vládám, nebo noty kollektivné (souborné), které několik vlád společně zasílá určitému cizímu státu; další formou písemného styku jsou listy pamětní, depeše, ultimátum atd.

Jako každý jednotlivý člověk, má i stát právo na úctu, šetření příslušných poct a na vážnost ke všemu, co stát ve svém území vykonal nebo platným prohlásil, pokud to do mezinárodního styku zapadá.

4. Šetření zvláštních práv osob exterritoriálních (viz čl. Exterritorialita).

5. Právo intervence. Zásada o passivní intervenci t. j. že se nemá stát vměšovati do záležitostí státu jiného, jest ovšem pravidlem v mezinárodním právu uznaným. Intervence jest tudíž jen tehdy a jen výjimečně přípustna, přivolí li k tomu jiný stát sám, ať již za to sám žádá, nebo stane se tak podle smlouvy dříve uzavřené (smlouvy garanční), na základě kteréž jiný stát jest ku intervenci oprávněn nebo povinován.

6. Právo na zastupování státu v jiných státech (ius repraesentationis).

7. Ochrana mezinárodních práv cizinců. Cizinci sami o sobě nejsou nijak odvislými od cizí státní moci; leč bez odporu má každý stát právo vytknouti podmínky, za kterých dovolen jest cizincům pobyt a styk v jeho obvodu, a pokud jsou cizinci vyloučeni z politických a státoobčanských práv. Každý stát má právo vyobcovati cizince z ohledů veřejného blaha; úplné vyloučení určité národnosti z osobního styku nebo vypovězení jednotlivců beze všeho důvodu nebo v ponižující formě nemá dle práva mezinárodního místa. Všichni cizinci jsou pod ochranou moci státní, jsou však

ve svém osobním chování povinni šetřiti zákonů země, v níž se zdržují, a podléhají tamní civilní i trestní právomoci.

8. Právo territoriální t. j. právo na výlučnost a neporušitelnost území, takže nelze uvnitř hranic jistého státu vykonávati nižádné právo výsostné. V blízké souvislosti s tím jest dále právo volného a samostatného jednání t. j. každý stát jest oprávněn sám si dáti určitou formu vládní.

9. Právo asylu a právo na vydání.

10. Mezinárodní právo smluvní (viz čl. »Smlouvy státní«)

III. Právo mezinárodní ve stavu nepokojů (války).

1. Právo mezinárodní poskytuje předkem prostředky k odstranění neshod a sporů, které vzejdou mezi dvěma nebo více státy ať již o nárocích moci státní neb o soukromých nárocích příslušníka některého státu za státem jiným nebo jeho příslušníky. Svépomoc jest dle zásad práva mezinárodního vyloučena a jest jenom nejkrajnějším prostředkem k opětnému vydobytí nebo zachování práv. Ku vyřízení sporů odporučují se jako z míry vhodný prostředek přátelské pokusy cestou diplomatickou. Nevedou-li k cíli, přikročuje se pravidelně ku zřízení soudu rozhodčího. Jestliže ani soudu rozhodčímu nepodařilo se ukliditi vzešlé spory a smírné pokusy byly bezvýsledny, užívá se repressálií. Jsou pak to (donucovací) násilná opatření, kterými se má dosíci nebo pojistiti to, co jest předmětem sporu. Repressáliemi jsou demonstrace loďstva, blokáda (viz čl. Blokáda), embargo (viz čl. Embargo), lapání lodí a věcí atd. Kromě toho sáhá se též k retorsi, t. j. stát jeden zachová se vůči jinému dle téže zásady, dle které on oproti jemu postupoval.

2. Stav válečný počíná vyhlášením války. Válka jest nejkrajnější svépomocí vedena jsouc a nobranu proti útokům, jimiž některý stát jest ohrožen nebo které byly již skutečně vykonány; nebo vede se válka výbojmo (na offensivu) majíc za účel zjednati za utrpěné bezpráví smír a dostiučinění, a vymoci toho, čeho nebylo lze dosíci cestou mírnou. Válečný stav musí se však vždy obmezovati jen na sporné strany, tedy válčící strany a třetí státy musí zachovati neutralitu (viz čl. Neutralita).

Na způsob vedení války měly nemalý vliv dosud vytvořené mezinárodní zásady, než i lidskost hlásí se tu k svému žádajíc, aby válka nebyla dále rozšířena, pokud se týká, aby hrůzy válečné nepřenášely se na ony, kdož se války neúčastní. Jen mimořádné okolnosti mohou míti vliv na t. zv. válečný raison a mohou ospravedlniti případné vybočení. Válka počne se tím, že válčící státy vydají svým národům manifesty, odvolají diplomatické zástupce bydlící v nepřátelské zemi, zakáží jakýkoli styk neb jen určitý styk s nepřátelským státem a jeho poddanými.

3. Rozeznává se passivní a aktivní stav válečný; tohoto účastní se branná moc válčících států. Příslušníci válčícího státu nenáležející k branné moci jsou toliko ve passivním stavu válečném. Každé činné (aktivní) účastenství v nepřátelském počínání bez příkazu velitele moci válečné zbavuje dotyčné osoby ochrany zajištěné jim právem mezinárodním a propůjčuje nepříteli právo, aby s takovýmito osobami naložil podle zákonů válečných, jak ve příčině jich osoby, tak i jmění.

4. Co se týče prostředků válečných, ukládá i zde lidskost určité meze. Všeliké nelidské jednání, zneužití zbraní, rovněž výzbroje, kterými lze mimořádné spousty způsobiti, jako ku př. mitrailleusy neboli

koule se sklem nebo vápnem smíchané, hořlavé rakety, vůbec použití ničivých prostředků, které jedním rázem zahubiti mohou spousty nepřátel — to vše zapověděno jest právem mezinárodním. Užíti zbraně dovoleno jest — jak podotčeno — toliko proti osobám nepřátelské branné moci; osoby nenáležející k řádnému vojsku jsou pod ochranou práva válečného vyjímaje ty, kdož prohřeší se proti mravu válečnému, na vlastní pěst účastní se války nebo stanou se vyzvědači.

5. Válka propůjčuje válčícím stranám právo zmocniti se zajatců válečných. Toto zajetí posuzovati dlužno však jenom za jakýsi zajišťovací prostředek, aby nepřítel byl oslaben. Jakékoli špatné nebo nelidské zacházení se zajatci, přechovávání jich ve vězeních odporuje nejvyšším zásadám práva mezinárodního. Válečné zajetí záleží jen ve skutečném obmezení přirozené svobody, aby se návrat zajatců do nepřátelské země zamezil.

6. Každý nepřátelský stát smí v nepřátelském území požadovati na jeho příslušnících nezbytné potraviny a potřeby, vésti správu okupovaného území dle svých zákonů a žádati za šetření jich, jakož i nařízení správou okupované země vydaných.

7. Každá válčící strana má právo zabrati (konfiskovati) vlastnictví státní, nikoli však vlastnictví osob soukromých, které se války neúčastní.

8. Za války nastane zhusta nutnost vyjednávání mezi válčícimi stranami, aby se uzavřela jistá úmluva; takovéto vyjednávání provádí parlamentáři a vyjednávání ta odnášejí se k neužívání nebo užívání určitých zbraní, k poštovní dopravě, k nakládání s válečnými zajatci, k uzavření klidu zbrojního atd.; mezi oběma válčícími stranami uzavírají se smlouvy o výměně zajatců, o kapitulaci oddílů vojsk neb ozbrojených míst, ujednání o klidu zbraní.

9. Válka ukončí se, jakmile všestranně zastaveno jest nepřátelství válčících stran a uzavřena jest smlouva o míru, která týká se úplného pokoření nepřátelského státu, postoupení území, stanovení sumy, kterou zaplatiti musí přemožený stát vítězi náhradou za náklady válečné, nebo konečně může tam býti celá řada jiných klausulí mírových (viz čl. Právo válečné).

Pravomoc.

I. Pojem.

Pravomoc v širším slova smyslu jest právo státní moci příslušející závazným prohlášením konkretní poměr životní všeobecnému řádu právnímu podrobovati (Pražák: Spory o příslušnost I. str. 3).

II. Druhy pravomoci.

Pravomoc dělí se dle svého obsahu na 3 druhy t. j. civilní, trestní a správní. Přesných povšechných hranic mezi těmito druhy určiti nelze. Rozhoduje tu positivní předpis zákona, jenž tu kterou záležitost za civilní, jinou za trestní a opět jinou za správní vyhlašuje (srovn. Menger: System des öst. C. P. R. 1876, str. 5, Pantůček: O organisaci a příslušnosti 1897, str. 3 a násl.).

Co do ohraničení pravomoci trestní rozhodným jest čl. III. úv. zák. k všeob. zák. trest. ze dne 27. května 1852 č. 117 ř. z., jenž jen to za předmět soudnictví trestního vyhlašuje, co předpis zákonný sám za zločin, přečin nebo přestupek pokládá. Předpisy toho týkající skupeny jsou jednak v obecním zákoně trestním a jeho dodatcích (srov. Manz-ovo vydání zá-

konů svazek IV.), jednak roztroušeny jsou v jednotlivých zákonech specielních, jež na určitá porušení zákonná trest ukládají.

Rozdíl mezi soudnictvím civilním a správním zakládá se v podstatě na rozdílu mezi právem soukromým a veřejným tím totiž způsobem, že poměry řídící se dle práva soukromého pravomoci civilní podléhají, kdežto záležitosti podrobené předpisům práva veřejného v obor agendy správní spadají.

(O hranicích právomoci soudní a správní srovn. dílo Pražákovo: Spory o příslušnost v Praze, 2 svazky.)

Pravomoc civilní dělí se dále:

a) dle toho, je-li jejím účelem nastalé porušení práv odstraniti, či toliko při založení a zjištění právních poměrů spolupůsobiti a tak budoucímu porušení práv zabrániti, v pravomoc spornou a nespornou (soudnictví dobrovolné);

b) dle toho, nese-li se pouze k zjištění a vyslovení existence určitého práva subjektivního či k provedení dotčeného výroku donucovací mocí státní, v pravomoc upravující, pokud se týče, rozhodující a pravomoc donucovací (exekuční);

c) dle toho, stačí-li k výkonu jejímu jen všeobecná znalost soudcova, či nutno-li k tomu zvláštních odborných vědomostí, na pravomoc obecnou a kausální (zvláštní) t. j obchodní, horní a námořskou.

III. Výkon pravomoci a pravomoc v užším slova smyslu.

Výkon pravomoci přísluší v podstatě státu jako nejvyššímu majiteli jurisdikce. Stát vykonává ji zvláštními svými k tomu povolanými orgány t. j. soudy, jež k tomu cíli příslušnou mocí jsou obdařeny. Tato moc každého jednotlivého soudu účastí jeho na výkonu pravomoci státní založená a co do druhu, předmětu i místa přesně vymezená nazývá se pravomocí v užším slova smyslu čili soudní příslušností (viz čl. Příslušnost soudní).

Právo námořské.

I. Pojem.

Právo námořské jest soubor oněch zásad, pravidel, předpisů a všeobecných zvyklostí, které upravují námořský obchod a právní poměry z něho vyplývající. V moderní právo námořské přešlo jen něco málo z práva římského. Vytvořilo se ono teprve ve středověku, jehož námořský obchod překročil daleko hranice starověku; k zaokrouhlení dospělo teprve v novověku.

II. Rozdělení.

A. Veřejné právo námořské, jež rozpadá se v mezinárodní a národní právo námořní.

1. Mezinárodní právo námořní: Toto má za předmět námořský obchod mezi suverenními státy a jich poddanými. Základní zásadou mezinárodního práva námořního jest všeobecně uznaná věta: »moře jest volným (mare liberum)«. Nižádná suverenní moc nemá práva vykonávati nějaké panství na moři, obchod na moři jest každému volným, každému jest dovoleno kořistiti z plodů mořských, moře nemůže býti předmětem výlučného držení nebo vlastnictví. Svoboda moře jest podmínkou svobodné komunikace, jest společným statkem všech; všechny státy a všichni národové mohou ho stejně užívati, nelze si mysliti, že by jeden stát co do používání byl jinému podřízen — zde jsou všichni národové činiteli stejně oprávněnými. Vykonávání suverenního práva na moři jevilo by se aktem

násilným, každý nárok a čin, který by směřoval k výsosti nebo nesl na sobě ráz dohledu, pravomoci se strany jednotlivého státu vůči státům jiným. Přes to položeny jsou mezinárodnímu právu námořnímu jisté meze, nikoli však snad zákony jednotlivého státu, nýbrž všeobecnými požadavky práva mezinárodního, které výrazu svého docházejí ve státních smlouvách.

2. Národní právo námořské obsahuje zákonné normy, které vydává jednotlivý stát k upravení námořského obchodu v obvodu territorialních moří a pobřeží jeho panství podrobených. Nad takovýmito territoriálními vodami může však právo výsostní jen za jistých podmínek býti vykonáváno a sice jen potud, pokud pohraničné moře trvale lze ovládati a netrpí-li tím újmy volný obchod námořský jakožto uznaný postulát duševního i materielního rozvoje národů. Vůbec platí vzdálenost 3 mořských mil do moře od pobřeží za nejzažší hranici territorialního vodstva a s tím spojeného panství dotyčného státu (ligne de respect). Žádnému státu nepřináleží právo zakázati nebo rušiti plavbu jiných národů podél jeho pobřeží, pokud cizí lodi neporuší výsostních práv jeho resp. pokud není odůvodněné příčiny k obavě, že cizí plavbou hrozí nebezpečí pobřežnímu státu, jeho příslušníkům nebo jich vlastnictví. Při territoriálním vodstvu sluší zvláště rozeznávati:

a) přístavy a rejdy: V přístavech a rejdách svého pobřeží má stát právo policejní a jurisdikční; může podrobiti obchod cizinců svým celním zákonům, může od nich vybírati poplatky a vydávati předpisy, které uzná za dobré a nutné. Podotknouti však sluší. že tato opatření musí býti povahy všeobecné, nesmějíce obsahovati úmyslné výhody nebo ublížení, že nemají zavdati podnětu ku žalobě státům jednotlivým, které tužeji jimi jsou postiženy a vyvolávati odvetu, třeba by se proti některému státu dle mezinárodních zásad vykonávati měla reciprocita. Obchodní přístavy jsou vůbec obchodním a válečným lodím všech národů přístupny bez rozdílu. Přece však ohledně válečných lodí shledáváme zhusta zvláštní nařízení, která smlouvou mezi jednotlivými státy jsou stanovena. Válečné přístavy nejsou uzavřeny plavbě obchodní a zpravidla ani cizím lodím válečným spřátelených států, avšak zhusta za jistých jen obmezení jako ku př. co do délky pobytu, který nesmí překročiti dobu potřebnou k obstarání různých potřeb nebo co do počtu lodí téže národnosti současně přikotvujících.

b) Mořské zátoky, choboty a zálivy: Zde platí totéž, co bylo uvedeno ohledně přístavů a rejd předpokládaje, že tyto části utvořeny jsou v území téhož státu a že jím též mohou býti ovládány.

c) Mořské úžiny jsou přístupny lodím, spojují-li volná moře a to i tehdy, náležejí li oba břehy témuž státu a možno-li je směrem od břehu ovládnouti vojskem. Pobřežní státy mají toliko právo dozoru, pokud vodstvo úžiny mořské leží v obvodu jich territoriálního panství, a smějí vybírati určité, smlouvou stanovené poplatky, vyžaduje-li plavba úžinou mořskou pro svoji obtížnost vydržování jistých pomůcek, jako ku př.: lodivodů, majáků, tůní atd. Tyto poplatky kryjí náklady vydržování námořských ústavů a orgánů.

d) Uzavřená moře (mers enclavées) jsou jen tehdy moři territoriálními, jsou-li obklíčena výhradně territoriem téhož státu; jinak jsou moři volnými, jelikož pobřežnímu státu přísluší právo na použití a k volnému obchodu s nároky mimo tato moře, jakož i obráceně.

c) Teritoriální vodstva podél pobřeží státu mimo přístavy, rejdy, zálivy atd. podléhají jeho panství, poněvadž jich může používati; stát jest též potud vlastníkem, pokud může svým poddaným výlučně vyhraditi těžení ze sporného moře territoriálního, jako ku př. rybářství nebo obchod ve vlastních přístavech a rejdách. Než právo státu nejde tak daleko, aby mohl přiblížení lodí spřátelených států ku svému pobřeží zamezovati.

B. Soukromé právo námořské jest soujem pravidel, která vydává stát o soukromých poměrech co do námořského obchodu; jelikož stát vydává pro tento soukromoprávní obor zákonná ustanovení dle svého uvážení, nazývá se soukromé právo námořské na rozdíl od práva námořního veřejného též partikulárním.

Pátá kniha německého obchodního zákonníka sestaveného na norimberských konferencích jedná o soukromém právu námořském, kteréž proto nebylo přijato v rakouský zákoník obchodní, že vyhradila si rakouská vláda předem dobrozdání námořských úřadů a odborníků vzhledem k zvláštním poměrům plavby v rakouských přístavech.

1. Prameny rakouského soukromého práva námořského.

a) Ob. obč. zákonník obsahuje jednotlivá porůzná ustanovení o soukromém právu námořském (§ 1292); tento § nařizuje, že ustanovení o pojištění námořském a předpisy o smlouvě o zápůjčku na lodi činí předmět námořních zákonů.

b) Mezi těmito zvláštními zákony sluší uvésti hlavně: Editto politico di navigazione austriaca z r. 1774, dále Code de commerce z r. 1808 (ještě platný podnes pro Dalmácii); v území terstském platí ještě nyní ordonnance pour la marine z r. 1681.

c) Dvorské dekrety; tak zvláště dv. dek. ze dne 15. prosince 1815 a ze dne 6. července 1821, dále pobřežní reglement ze dne 1. června 1825 č. 12.194, min. výnos ze dne 30. července 1850 č. 347 ř. z., vyhláška ústředního úřadu námořního ze dne 7. února 1854 č. 8 z. z. pro Dalmácii, nař. min. námoř. ze dne 29. července 1863 č. 69 ř. z., nař. min. obch. ze dne 31. ledna 1854 č. 2013 obsahují ustanovení o právech plavby pomořské; min. výnos ze dne 31. ledna 1849 č. 109 ř. z. a ze dne 16. března 1849 č. 168 ř. z., patent ze dne 16. dubna 1850 č. 249 ř. z. a konečně vyhláška min. obch. ze dne 6. března 1869 č. 28 ř. z. o užívání rakouské vlajky.

d) Nejobsáhlejší část právních poměrů práva námořního soukromého spočívá podnes ještě na právu obyčejovém. Kromě toho jest obč. zákonník, jakož i Codice di commercio vydaný pro lombardské provincie částečně hlavním, částečně podpůrným pramenem při rozhodování sporných otázek. Tento nedostatek vhodné kodifikace rakouských zákonů námořských zavinil mnohé odpory a mylné výklady; proto uveřejnila státní správa, majíc tyto potřeby na zřeteli, již r. 1840 osnovu soukromého práva námořského; r. 1848 následovala druhá osnova obohacená novými zkušenostmi. Tato osnova přijata byla za základ projednávání, a jakkoli nenabyla moci zákona, zasluhuje rozhodně při výkladu poměrů soukromého práva námořského povšimnutí. Docházíme tedy k tomu výsledku, že v rakouském zákonodárství nakládáno bylo se soukromým právem námořským vskutku macešsky, zlo, které pociťuje se těžce zvlášť při důležitých otázkách škody námořské a zjištění (protestu námořského), jakož i zástavního práva k lodím a v rozličných jiných odvětvích práva námořského.

2. Soukromé právo námořské: Celkem lze rakouské soukromé právo námořské rozděliti v tyto skupiny:

a) v normy o právech plavby pomořské, jako otázka vlastnictví k lodím, kvalifikace vlastníků a spoluvlastníků (pánů lodí) rakouské lodi, rozdělení plavby pomořské, právní poměry mezi pánem lodi a lodníkem;

b) smlouva o pomořské dopravě;

c) námořská nebezpečí (škody námořské) a právní poměry s tím spojené resp. právní účinky z toho plynoucí;

d) smlouva o půjčce na loď;

e) pojišťovací smlouva námořská (viz čl. Pojištění námořské).

Právo občanské viz Zákonník občanský.

Právo obchodní viz Zákonník obchodní.

Právo obyčejové.

I. Pojem a podstata.

Právem obyčejovým (ius consuetudinarium) vyrozumíváme právo jež bezprostředně vzniklo ve vědomí národa neb jednotlivých jeho vrstev a jež v jeho mravu (zachovávání, zvyklosti) se zjevuje. O povaze práva obyčejového pronášejí učitelé práv názory prarůzné. Nauka o obyčeji a právu obyčejovém byla teprve školou historickou hlouběji pojata a rozvinuta. Obyčej neb mrav je skutečnosť zračící se ve všech oborech praktického života, v níž výrazu dochází jednotnosť v nazírání, přesvědčení, směru života i činnosti. Máme mrav náboženský, určitý to společný výraz vlastní mravnosti neb morality, máme mravy v životě hospodářském a vůbec všech oborech životních. Tak jako poměry životní určují poměry právní, tak i mravy v různých oborech životních podnět zavdávají ku tvoření obyčejů právních, v nichž pak výrazu svého docházejí, neb dokonce i mohou býti příčinou právního zákonodárství. Zvláště bohatý pramen obyčejů rozvíjí se stále v čilém životě hospodářském, a stávají se obyčejové tito za jistých podmínek obyčeji právními. Obyčej je tudíž zvláštním zdrojem práva, ne však jeho důvodem. To správně pojal nejprve Puchta, podotýkaje, že ne právo obyčejem, nýbrž naopak obyčej právem vzniká a určen bývá. Ptáme-li se po důvodu, proč obyčej často jen několika málo lidmi zachovávaný má býti závazným pro všechny ostatní téhož oboru životního, odpovídá nám Puchta zcela správně, že jednotlivci zastupují národ čili veškerosť a vykonávají funkce též touto veškerostí uznané. Avšak nemají všechny obyčeje v oboru práva vznikající povahu právní, ježto jsou i špatné zavržitelné obyčeje. Povahy právní nabývají obyčeje jen za jistých právem obyčejovým vytknutých podmínek. Žádá se totiž, by obyčej odpovídal rozumu (consuetudo rationabilis), by nebyl proti dobrým mravům a nevznikl z mylného mínění o právu skutečném. Oborem práva obyčejového je nejen právo soukromé, nýbrž i veřejné zvláště mezinárodní, kde právo obyčejové je jediným obecným pramenem právním, poněvadž nemáme do dnes při nedostatku společné autority formálních mezinárodních zákonů a smlouvy zavazují jen ty, kdož je uzavřeli. Právo obyčejové jsouc přirozeným výrazem práva ve vědomí národním žijícího, mělo v době nejstarší velmi značný význam a stalo se později jedním z nejvydatnějších pramenů, z nichž čerpalo zákonodárství positivní. Čím větší však činnosť toto rozvíjelo, tím více bylo zatlačováno v pozadí právo obyčejové.

V právu římském nazývá se právo obyčejové »jus, quod ex non scripto venit« a bylo, jak v Římě, tak i v ostatních státech starověkých, právem nejstarším. Zákonem dvanáctitabulovým, jehož obsah čerpán z největší části z práva obyčejového, přešlo právo obyčejové v právo zákonné. Avšak brzo opět stal se obyčej základem dalšího vzdělávání práva, které, pojíc se k zákonu dvanáctideskovému v podobě t. zv. interpretatio, činností právnickou pontifiků a praxí sprostředkováno bylo. S rostoucím významem ediktu pretorského a hlavně vlivem zákonodárství doby císařské seslabena byla moc a síla práva obyčejového a to tím spíše, ježto cestou zákonodárnou vyhověno býti musilo novým poměrům životním normami přiměřenými. Však co zdroj práva bylo i na dále uznáváno.

Dle nauky římských právníků mělo právo obyčejové co »tacitus consensus populi« stejnou moc co »lex« usnešená »suffragio« a mohlo zejmena i »lex« zrušiti. Zákonem Konstantinovým byla mu však tato moc odňata. Kdy se pak později přistoupilo v jednotlivých státech ke kodifikaci práva soukromého, v systematicky upravených zákonících sestaveného, rozumělo se samo sebou, že zásady práva obyčejového vedle nového zákoníka v platnosti udržeti se nemohly, neboť byla tu jen dvojí možnost: buď pojal je zákoník a pak staly se zákonem, aneb nebyly vřaděny mezi zákonná pravidla, pak byly novým zákonem zrušeny, pokud snad zvláštními předpisy další jich trvání zabezpečeno nebylo. Dle toho zůstaly jen ty zásady práva obyčejového, které teprve po sdělání zákoníka snad povstaly, k nimž však jen potud přihlíženo býti mohlo, pokud zákoník sám žádného předpisu neobsahuje, aneb pokud je lze v souhlas uvésti s analogickými ustanoveními zákoníka. Obyčeje a jich vliv jsou též v jednotlivých státech a zemích různy. Tato okolnosť byla při sdělávání zákoníků a při kodifikaci práva soukromého rozhodnou; tak na př. pomíjí mlčky Code civile právo obyčejové a připouští jen v několika málo částech zvyklosť místní; dle pruského »Allgem. Landrecht« nemůže obyčej a observance ani nové právo zavésti, ani zákon zrušiti; saský obč. zákoník ustanovuje, že obyčejem nemohou ani zákony býti zrušeny ani měněny ani nové předpisy s mocí zákona zavedeny; pokud však libovůle účastníků práva založiti může, budiž k obyčejům přihlíženo, když lze předpokládati, že účastníci to zachovati chtěli, co v podobných případech bývá obvyklým.

II. Právo rakouské.

1. Ob. obč. zák. ustanovuje v čl. IV. vyhlašovacího patentu, že pozbývají platnosti všechny zákony a obyčeje vztahující se k předmětům tohoto ob. obč. z. a § 10 ob. obč. z. stanoví, že ku zvyklostem lze jen v těch případech přihlížeti, ve kterých se jich zákon nějaký dovolává. Ob. obč. z. poukazuje jen v málo případech výslovně na zvyklosti, jako na př. § 501 ustanovuje, že se doba pastvy řídí zavedeným obyčejem, jemuž se neodporuje. Dle § 549 tíží pozůstalosť jen ty náklady pohřební, které jsou přiměřeny místnímu obyčeji; ve věcech nájemních přihlíží se, pokud jde o výpověď, dobu placení činže k místním zvyklostem (rozh. ze dne 28. listopadu 1866 č. 10.533, sb. 2671). §§ 389 a 390 ustanovují, že nalezená věc má býti ohlášena způsobem v každém místě obvyklým. Nebyla-li při smlouvě námezdní určitá odměna umluvena, určí výši mzdy soudce, zření maje k poměrům a zvyklostem místním (§ 1152 a rozh. ze dne 28. června 1883, č. 5589, sb. 9501 a ze dne 7. listopadu 1882, č. 10.671, sb. 9166).

2. Vynikající postavení zaujímá obyčej a právo obyčejové v právu obchodním: čl. 1. ustanovuje, že ve věcech obchodních užiti dlužno, pokud tento zákon něco jiného neobsahuje, předkem obchodních zvyklostí, a čl. 279 nařizuje, že při posouzení a výkladu obchodních jednání má soudce, když posouditi dlužno význam, účinek jednání neb opomenutí kontrahentů, zřetel vzíti k obchodním zvyklostem a obyčejům. Srovnáme-li čl. 1. se čl. 279 shledáváme, že slovem »obchodní zvyk« v čl. 1. rozuměti sluší kupecké právo obyčejové a sice co podpůrný pramen práva obchodního; kdežto zvyklostmi a obyčeji ve čl. 279 vytčenými rozuměti sluší kupecké zvyklosti (usance), jež sloužiti mají co vykládací prostředek významu a účinku jednání a opomenutí v poměrech obchodních (rozh. ze dne 18. dubna 1879, časop. »Jur. Zeit.«, č. 20). Ježto obchodní zvyklosti, z nichž zásady právní se odvozují, jsou skutečnostmi a tudíž podléhají formálním zásadám o důkazu skutečností některou stranou tvrzených, není soudce k vypátrání těchto zvyklostí ani oprávněn ani povinen, nýbrž má jen zkoumati důkaz o tom stranami podaný, aniž by se snad z moci úřední starati směl o doplnění důkazního materiálu. Nemůže tudíž soudce vyžádati si z vlastního podnětu dobrozdání o tvrzené obchodní usanci po provedeném důkazu znaleckém (rozh. ze dne 13. května 1879, časop. »Jur. Zeit.« č. 22). Sluší však při soudcovském posuzování dobře uvážiti, týkají-li se obchodní zvyklosti otázek skutkových nebo právních. Jen v prvém případě připouští se důkaz znalecký o trvání obyčeje, ne však, jde-li o otázku právní, poněvadž k obchodním zvyklostem co pramenu podpůrnému lze jen tehdá přihlédnouti, když zákon obchodní nic neustanovuje (rozh. ze dne 27. března 1874 a ze dne 4. ledna 1878). Vůbec přihlížeti lze jen k těm obyčejům neb zvyklostem, jež oba kontrahenti buď sami zachovávají aneb aspoň znají, tak že lze za to míti, že se při uzavírání dotčeného právního jednání zvyklosti této podrobili (rozh. něm. ř. obch. s. ze dne 28. dubna 1877 XXII. 147).

3. V právu směnečném: Kupecké právo obyčejové jest bez odporu i pro právo směnečné důležitým pramenem. Již z vyhlašovacího patentu k dřívějšímu směnečnému řádu ze dne 10. září 1717 bylo patrno, že přihlíženo bylo nejen k náhledům soudů, nýbrž i k dobrozdání o tomto řádu směn. vídeňským obchodním stavem ze 3 tříd sestávajícím podanému. Tento starý směn. řád vztahuje se v mnohém na obyčeje v směnečných obchodech platné. Vyhlašovací patent k nyní platnému směn. řádu obyčeje nezrušil, jak se to při jiných zákonech stalo, a i z nynějšího směn. řádu patrno, že rovněž náležitý ohled vzal na kupecké právo obyčejové, na př. náleží sem ustanovení o dospělosti (splatnosti), o rozmanitých druzích směnek (tržní směnky) a j. v.

4. I v ostatních oborech zákonných je právo obyčejové ještě stále v jednotlivých odvětvích mocným činitelem. To platí předkem o živnostenském zákonodárství. Právem lze tvrditi, že zvyklosti ovládají téměř celý obor živnostenskoprávní. Hlavně vyniká vliv zvyklostí při otázce o mezích a objemu živnosti. Živnostenská novela, která vytkla zásadu, že má objem živnosti býti přesně vymezen, vyvolala celou řadu konfliktů mezi živnostníky o rozšíření jich podniku v mezích jich živnostenských oprávnění. K objasnění a řešení sporných otázek, pokud sahají jednotlivé živnosti, zejmena živnosti kollektivní, vyžádají si úřady živnostenské dobrozdání obchodních komor a živnostenských činitelů; převážná většina těchto

dobrozdání opírá se o zvyklosti v kruzích živnostenských panující; objem živnosti utváří se jinak ve velkých městech, jinak opět na venkově, všude musí býti rozhodnými pro objem živnosti místní zvyky. Řád živnostenský sám na četných místech ustanovuje, že třeba přihlížeti k obyčejům; tak na př. je domácí průmysl živnostenskou činností, kterou provozují dle místního zvyku osoby ve svých obydlích atd. Ohledně právních poměrů živnostenských pomocníků je jisto, že při celé řadě otázek tak na př. pokud se týče doby učební, mzdy dělnické, doby pracovní, přestávek v práci, dlužno přihlížeti k panujícím zvyklostem. § 51 živ. ř. ustanovuje výslovně, že nejvyšší sazby určiti má zemský politický úřad přihlížeje k stávajícím poměrům. Připuštění prodeje zboží denní potřeby závisí více méně na místním obyčeji, tak na př. výnos místodržitelství ze dne 2. března 1881 č. 48250, že podomní obchod pískem a přesličkou ve Vídni a vídeňských předměstích je místně obvyklým. Ohledně práce noční ustanovuje § 95 živ. ř., že je ministr obchodu oprávněn upraviti hranice práce noční, přihlížeje ke klimatickým poměrům a jiným okolnostem. Celý obchod tržní a řády tržní musí zřetel vzíti ku stávajícím zvyklostem, neméně při společenstvech, o nichž výslovně prohlašuje § 110 živ. ř., že lze podržeti označení v zemi obvyklá. Obyčej vládne též bez odporu v obchodu bursovním a při uzavírání obchodů bursovních (viz čl. Bursa).

Zákon horní ustanovuje v čl. II. vyhlašovacího patentu, že všechny starší zvyklosti platnosti pozbývají. Přes to došly výrazu v zákoně horním posud platné horní zvyklosti, s nimiž i názory horníků souhlasí a byť i byl horní zákon zákonem na výši své doby stojícím a duchem jejím ovládaným, zbudoval přec látku zákonnou na něčem, co tu již bylo, nezavrhnuv staré zvyklosti.

V řízení o vodních sporech dovolávají se často strany podání (tradicí) a zvyklosti; zpravidla míněn tím jen poměr soukromoprávní, jenž byl založen v určitém případě vydržením, promlčením, pořádným držením a pod, který arciť v právu vodním plnou měrou se uznává. Co pramene právního protivou k zákonu práva vodního podání a zvyklostí dovolávati se nelze (Peyer str. 98).

Právo petiční.

I. Podstata a význam.

Právo petiční je právo státním občanům ústavou zaručené vznášeti prosby nebo návrhy na zeměpána, sbory zákonodárné neb úřady státní, zemské, okresní neb obecní. Právo petiční přísluší bez ohledu každému a může býti vykonáváno jak jednotlivcem, tak i společně s jinými osobami. I t. zv. petice hromadné jsou zákonnými a přípustnými, ač jsou začasté výsledkem strannického proudu uměle udržovaného a ne výrazem panujícího mínění lidu. Petice musí býti od jednotlivých osob podepsány, pod souhrnným jménem mohou petice podávati jen korporace neb spolky zákonem uznané. Práva petičního užívá se měrou velmi značnou, vždyť čelí k tomu, by stížnosti každého druhu byly zeměpánu, sborům zákonodárným, státním neb samosprávním úřadům ve známost uvedeny, by odpomoc cestou zákonnou byla zjednána, splnění jistých potřeb sprostředkováno neb konečně by zákonodárným činitelům smýšlení lidu a veřejné mínění bylo objasněno. Ve všech ústavních státech bývá právo petiční pojato do listiny ústavní, jako nedotknutelné právo státních občanů, by každému bylo umožněno hlavně se zastupitelstvem lidu v přímé a živé styky vstoupiti.

Nepřipouštějí se petice proti rozsudkům soudů, ovšem však stěžovati sobě lze, byla-li spravedlnost odepřena neb s ní otáleno aneb bylo-li se dopuštěno zřejmých poklesků justičních; neb spočívá to v povaze práva petičního činiti návrhy směřující k opravě vadných poměrů.

II. Dle jednacích řádů říšské rady a zemských sněmů je porada a usnesení se o peticích jen tehdá přípustné, když byly podány členem dotyčného sboru. K vyřízení petic volí se pravidelně petiční výbor, který podá o každé petici odůvodněnou zprávu a učiní návrh. Návrh zní buď na přechod k dennímu pořádku, tudíž na zamítnutí petice, je-li žádost ve směru formálním nebo materielním nepřípustná, nebo může býti navrženo, by bylo na vládě bližší vysvětlení o došlé petici vyžádáno (čl. 21 zákl. z. st. ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z.) aneb postoupí se petice vládě k vyřízení neb se zvláštní poznámkou k uvážení a příznivému vyřízení.

III. Právo poplatkové.

Petice podléhají jako podání kolku dle p. s. 43 a sice 50 kr. za arch; avšak sluší s nimi naložiti jako s podáními osvobozenými, když obsahují oznámení nebo návrhy v záležitostech veřejných a netýkají se soukromé věci jednotlivců (p. s. 44 ad lit. *g*). Kolku prosty jsou zejména všecky petice k zeměpánu, k některé sněmovně říšské rady, ku sněmu neb obecnímu zastupitelstvu, pokud se v nich nejedná o zájmy jednotlivce, nýbrž o zájmy celých skupin nebo tříd státních občanů, státu samého, zení korunních aneb obcí (p. s. 43 ad lit. *k*).

Právo předkupní viz Trh.

Právo překladu viz Právo autorské.

Právo přirozené (rozumové).

Ač právo přirozené je právem zcela abstraktním a praktickému právníku dosti vzdáleným, jest nicméně třeba i k němu přihlédnouti a zejména historického jeho vývoje se dotknouti, ježto, jak dále o tom bude zmínka, i právo rakouské právo toto neignoruje, nýbrž jeho se dovolává a je dokonce co zdroj interpretační označuje.

I. Pojem.

Právo přirozené (ius naturale) je souhrn zásad právních, jež se dají odvoditi z účelů životních člověka a z pospolitých poměrů společnosti lidské. Jest tudíž jaksi všeobecnou a nutnou normou pro jednání lidská, vláda jeho mezi lidmi vznikla s prvními počátky mravnosti. Právo přirozené lze však též označiti jako souhrn práv člověku samou přírodou daných, tudíž práv jemu jaksi vrozených, která proto jsou a zůstati mají statkem jeho nescizitelným. Národové nejstarší, řídíce se tu více tu méně zmíněnými zásadami, věnovali oborům práva pozornost největší, ovšem že vyvinuly se u nich ohledně pravého pojímání principů právních zásady často zcela opáčné.

II. Právní theorie starověku.

1. Řekové: Kdežto sofisté upírali pojmu práva veškeren význam idealní a pohlíželi na právo jako na vynález chytrosti a prostředek jiné opanovati, zaujal již Sokrates stanovisko povznešenější a ethičtější, rozeznávaje mezi nenapsanými zákony božskými a zásadami lidskými, občanskými. V boji proti sofistům podal Plato nezvratný důkaz, že každá nauka, která chce vysvětliti všecko poznání osobními stále se měnícími pocity a smyslnými představami nikdy nedovede pevně určiti, co jest

pravdou, dobrem a právem, ba že nauka taková každou rozpravu o tom, co pravé jest a co nepravé, nemožnou činí. Spravedlnosť tím zvláště se vyznamenává, že dvojí stránku éthickou vykazuje, jsouc netoliko statkem toho, kdo ji vykonává, nýbrž i pro toho, pro koho se vykonává. Základním rázem spravedlnosti jest dle něho rovnost, ne však formální, mathematická ve smyslu Pythagorovců, nýbrž rovnost poměrná, jak toho kdo zasluhuje. Pojímá tudíž Plato pojem práva jako ideu spravedlnosti ve smyslu základního určení obsaženého ve věčné idei dobra. Dobro pak pozůstává dle něho jak u jednotlivce, tak i ve státě v tom, že ovládá rozum nerozumnou smyslnost. Aristoteles prohlásil šťastný a dle požadavků rozumu uspořádaný život za cíl všech soustav právních a založil tak filosifii všeobecného blaha.

2. Římané (Cicero a římští stoikové Senecca, Epictet, Mark Aurel) pěstovali řecké theorie v Římě a zjednali jim nepopíratelný vliv na další tvoření se soukromého práva římského. Právo lze, dle Cicerona, čerpati jen z nejvniternější přirozené povahy člověka (ex intima hominis natura haurienda est iuris disciplina). Rozum je zákonem přirozeným (lex est ratio summa insita in natura). Ius naturale je dle Cicerona souhrn předpisů rozumových (lex naturae), jež jsou vodítkem pro právo positivní; toto dělí v ius gentium a ius civile. Pojímá tudíž Cicero zvláštní povahu spravedlnosti více po stránce negativní, než positivní. Hlavním požadavkem spravedlnosti jest, by nikdo nikomu neškodil, leda že by byl k tomu bezprávím vyzván (nutná obrana) a by každý věcí společných co společných a svých soukromých co takových užíval. Základem spravedlnosti je bezelstnost (bona fides) a přesné dodržování smluv. Avšak ještě hlubším positivním podkladem práva je dle Cicerona vzájemná láska lidí. Seneka dal stoicismu směr praktický; jeho snaha směřovala k tomu, aby všeobecná rovnost a svoboda lidí také uskutečněna byla při uspořádání poměrů právních a státních; on důraz kladl na to, že existuje přirozené právo (ius naturale) všem lidem společné, které spočívá na aequitas, jež již ode dávna praetory k tomu zmocňovala, by mírnili drsné formální právo civilní.

III. Theorie právní otců církevních.

Křesťanství odvodilo rovnost všech lidí před Bohem, bratrství a svobodu duševní. Tyto zásady provedli církevní otcové podstatně jen ohledně vnitřního života duševního a poměrů náboženských. Církevní otcové Lactantius a Ambrosius přetvořili antický pojem práva, Augustin pak vykládá protivu mezi křesťanským státem božským a státem pozemským a prohlašuje — blíže se již středověkým názorům — církev za sprostředkovatelku mezi oběma státy. Stát je dle Augustina řádem, jejž ovládá princip zla a jejž nutným učinil hřích, je nutným zlem, jež splodily instituce vlády, úřadu soudcovského a vlastnictví, instituce to v době, kdy lidstvo hříchem porušeno ještě nebylo, naprosto neznámé a obnovením říše boží zase zaniknouti mající. Dokud však se tak nestane, vede nad státním pořádkem dozor církev, jejíž úkolem jest pečovati o mír, nejvyšší to statek a poslední cíl říše nebeské, pečovati dále o to, by mír ve státě pozemském, jakož i by mír mezi vrchností a poddanými byl zachován a aby všem věcem v tomto řádě pravé místo bylo vykázáno.

IV. Středověk.

Výrazným je tu boj mezi státem a církví. Snažíc se, by co stát byla organisována, střetla se tím církev se zájmy světskými. Filosofie středo-

věká sáhla k bohatému pokladu formálních pojmů filosofie Aristotelovské; podobně stala se Aristotelova nauka o státě, hlavně však o státních formách a jich podmínkách, předmětem bližších, však jen ponejvíce formálních, výkladů.

Tomáš Aquinský (1224—1274) rozvinul nauku o státu na základě zásad Aristotelovských. Spravedlnost dělí na vnější a vnitřní; ona má se ve státě vztahovati jen ku zákonnosti (legalitas) zevnějších jednání, tato pak spočívá v tom, že člověk dychtí po spravedlivém z lásky (charitate) k Bohu co nejvyššímu zákonodárci. Stát vzniká dle Tomáše proto, poněvadž člověk potřebuje pomoci a je ovládán pudem pospolitosti; ježto však konečný cíl člověka totiž dosíci ctnostným životem věčné blaženosti, je zároveň hlavním cílem veškerosti lidí, tohoto cíle však člověk vlastní silou dosáhnouti nemůže, nýbrž jen pomocí boží, jejíž orgánem jest kněžstvo, má býti moc světská, jež jen lidské poměry ovládati může, podrobena moci duchovní. Boj proti středověkému názoru o podřízenosti moci světské moci duchovní zahájil Dante Allighieri (1265—1321, de monarchia) a pokračoval v něm Angličan (Františkán) Vilém z Occamu. Marsilius z Paduy († 1328) zavrhuje každou donucovací moc (potestas coactiva) duchovenstva, praví, že knížata jsou služebníky božími, jichž i duchovní poslouchati mají, žádá však pro pravou monarchii i souhlas poddaných (consensus subditorum), zákonodárnou moc pak svěřiti chce buď veškerosti aneb jisté části veškerost úplně representující (pars valentior, quae totam universitatem repraesentat).

V. Doba novější.

Dvojí směr ovládá na sklonku středověku rozvoj života právního a státního a vyvolává boje nejtužší; první směr proniknut je římskou ideou moci a vlády, druhý pak je názor germánský, který se blíží více ideálnímu řeckému pojímání a který hlavně filosofií byl vypěstován. K prvému hnutí dal ve vědě podnět Macchiavelli, druhý proud opírá se pak o hnutí socialistická, jež počátek svůj vzala za Tomáše Mora a Huga Grotia. Směr Macchiavellův význačným je dvěma základními rysy; jednak jest obnovením staro-římské státní idey — jenže s příkrou jednostranností provedené, — která stát co samoúčel pojímá a mu vše ostatní podrobuje, jednak pak klade v popředí zásadu národnostní, jíž pak všecky ostatní právní a mravní poměry jsou podřízeny. Pravým opakem těchto romanistických snah směřujících ku zvýšení moci a vlády jsou theorie, jež přiléhajíce k Platonově »Republice« (stejné blaho všech občanů ve státě ideálním zbaveném všech podmínek skutečnosti) byly zastávány Tomášem Morem (1480—1535) a teprve v době novější většího nabyly významu.

VI. Hugo Grotius (1583—1645).

Teprve Hugo Grotius (Hugo de Groot) vyslovil zásadu, že jsou jistá práva člověku vrozena, a jest tudíž on vlastním zakladatelem práva přirozeného. Jeho následovníci Pusendorf, Thomasius, Locke, Wolf, Montesquieu, Rousseau a Kant různě odůvodňovali zásadu o právech vrozených, při čemž hlavně v tom pokrok se jevil, že práva vrozená neb přirozená, která původně byla odvozována ze stavu přirozeného, prohlášena za naprostý požadavek praktického rozumu. Stát vznikl dle Grotia z pudu pospolitosti smlouvou a za účelem vzájemné podpory, a právem vyrozumíváno vše, co společnost k svému trvání od jednotlivců nutně požadovati a jim poskytovati musí; on zamýšlel ve svém díle (de iure belli ac pacis

1625) zbudovati právo mezinárodní na nových základech a tu pokládal za nutné vysvětliti hlavní zásady práva vůbec. Právo přirozené nesmí však býti založeno na všeobecné smyslné přirozenosti, jak to římští právníci činili (ius, quod natura omnia animalia docuit), nýbrž na přirozenosti specificky lidské, kterou spatřuje Grotius v pudu pospolitosti, jenž kořen svůj má ve společném rozumu a mluvě. Tento pud pospolitosti povznešen jsa nad egoismem a prost jsa ohledů prospěchových jest o sobě bez zájmů. Tato pospolitost jest pak dle Grotia podstatou, tvůrčí silou a trvalým účelem práva a státoprávního pořádku. Právem přirozeným jest pak to, co dle rozumu souhlasí s rozumnou a společenskou přirozeností. Aby pak zachována byla tato pokojná společnost, jest třeba zdržeti se cizího statku, vrátiti to, co jinému patří, slíbené splniti, způsobenou škodu nahraditi a vinníky trestati. Následkem práva přirozeného v bytosti lidské spočívajícího má člověk jistá práva vrozená, k nimž náleží život, svoboda, nedotknutelnost, uchopení se držby k věcem pána nemajícím a svatost smluv.

VII. Materialisticko-absolutistická theorie.

Tomáš Hobbes (1588—1679) pokouší se odůvodniti absolutismus moci státní vycházeje z fikce stavu přirozeného, pojímaje však materialisticky bytost lidskou. Člověk je mu jen hmotnou bytostí, tělem, všecka filosofie je pak jen nauka o tělech. Dle něho vzniká stát ze vzájemného strachu (homo homini lupus) v tom okamžiku, kdy vypočítavý rozum lidský shledá, že je lepším k docílení míru: dohodnouti se smlouvou a vzdáti se přirozené moci jednotlivci nade vším příslušející a tak založiti povšechnou moc ve státě, která se pak přenechá jednomu nebo několika s ponecháním tolik svobody každému, kolik jí postačí k dobrému a klidnému životu. Tato moc je absolutní, neomezená a nedílná představujíc jednu nejvyšší jednotu a moc. Tato moc má právo ke všemu, stanoví zákony o mém a tvém, o tom, co dobrým a co zlým, ba i o víře náboženské, nestrpíc odporu církve proti svým zásadám.

Spinoza (1632—1677) odvozuje práva, podobně jako všecko od Boha, jenž jsa podstatou všech věcí jest též nejmocnějším a, jelikož bytí a myšlení jedno jest, i nejrozumnějším. I dle Spinozy směřuje veškero bytí a veškera moc k sebezachování. Právo neplyne z jiného zřídla než z této moci, všechny hynoucí bytosti, které jsou jen akcidencemi božské podstaty, mají jen tolik práva zde býti a jednati, kolik mají moci. Moc a právo jednotlivce v isolovaném přirozeném stavu jsou však poněkud nejistými, proto jest pospolitost a založení státu nejlepším prostředkem tuto nejistotu odstraniti a společným dohodnutím se společné právo vytknouti, jemuž se každý musí podrobiti. Smlouvou stává se právo většiny mocí státní Ač se Spinoza od Hobbesa tím liší, že uznává duševní život oddělený od těla a přiznává mu, byť i jen nahodile, nehynoucnost, tož přece se on také toho domáhá, by moc státní nezasahovala do oboru volného myšlení, cítění a víry.

Pusendorf (1632—1694) spojil zvláštním způsobem názory Grotiovy a Hobbesovy. Pohlíží totiž na člověka, jako na bytost samoláskou určenou, která však pomoci Boha a ostatních potřebuje a proto k vůli sebezachování ve vlastním zájmu pospolitost vyhledává. Z povinností této pospolitosti plynou dle Pusendorfa i práva, však hlavní základ práva spatřuje opětně ve vůli Boží, která člověku přikazuje šetřiti zákona přirozeného. Pusendorf počal též rozeznávati, byť i jen po stránce vnější, mravnost a právo při-

zené dle soudu svědomí (forum internum) a dle soudu vnějšího (forum externum). Ohledně práva přirozeného zjednal si Pusendorf hlavně v tom zásluhu, že je ve všech částech systematicky upravil, přísně rozeznávaje mezi právem soukromým a veřejným.

VIII. Právo přirozené s ohledem na mravnost a právo.

Vše, co právo přikazuje neb zakazuje, zároveň i mravnost přikazuje a zakazuje, avšak ne všecko, co mravnost přikazuje neb zakazuje, i právo přikazuje neb zakazuje, poněvadž právo motivů vůbec positivně se nedotýká, je nezakazuje aniž přikazuje.

Thomasius (1655—1728) podctýká v tom ohledu, že se právo od ostatních mravních oborů (zvláště od mravnosti) tím liší, že mravní povinnosti jsou účelem konečným, právo je jen účelem vedlejším, korelátem mravního závazku, jichž obor tudíž je širším zahrnuje vnitřní i vnější povinnost zároveň, kdežto právo předpokládá vždy dvě osoby, určuje poměr vnější, ježto nikdo sám sobě bezpráví učiniti nemůže a právo tudíž v čas potřeby donucení připouští. Právní povinnosti jsou proto úplné, mravní povinnosti naproti tomu neúplné.

Leibnic (1646—1716) neshledává v právu pojem moci, nýbrž buduje spíše právo na základech ethických, neb jinak nebylo by žádných povinností. Tímto pojmutím pojmul Leibnic právo v jeho základním principu správně a sprostil je vší libovůle. Právo vztahuje se vůbec na jednání (ne na pohnutky nebo myšlení), však na jednání vnější i vnitřní. Mravověda a pravověda souvisí těsně dohromady; úkolem étiky je cnosti učiti, úkolem pravovědy ukázati, jako se této užívá. Vynutitelnost není charakteristickou známkou práva. Jest právo a bezpráví i tam, kde o nátlaku mluviti nelze. Zdroj poznání práva jest rozum, božská to síla v nás; poslouchati rozumu a poslouchati Boha je totéž. Spravedlnost je normou jednání a vztahuje se jak na Boha tak na člověka. Právo jest jakýmsi mravním jměním.

Kristián Wolf (1679—1754) klade v čelo práva přirozeného princip zdokonalení. Tento princip vyjadřuje formulí: Čiň, co tebe, tvůj vlastní stav i stav tvých bližních dokonalejším činí, a opomeň, co jej méně dokonalým činí.

IX. Theorie Montesquieu-ho a Rousseau-a.

Dle Montesquieua jsou všichni lidé přírodou sobě na roveň postaveni a stát vzniká, když všichni projeví svobodně souhlasnou vůli za účelem zvýšeného blahobytu, jehož podmínkou jest nezávislost jednotlivce a jeho nedotknutelnost v mezích právní sféry mu vykázané. Zákony jsou v nejširším jich významu nutné poměry z přirozenosti věcí vyplývající. Božstvo má své zákony, hmotný svět, vyšší duchové, zvířata a lidé mají též své zákony. Jest jakýsi rozum prvotní (raison primitive), zákony jsou poměry mezi ním a zvláštními bytostmi a mezi těmito samými stávající. Zvláštní bytosti rozumové (les êtres particuliers intelligens) mohou míti zákony jimi samými vytvořené, však mají i zákony, jichž tvůrci nejsou. Dle Rousseau-a je svoboda něčím, co od bytosti lidské děliti nelze a jest nescizitelným statkem člověka. Úkolem státu je tudíž hledati takovou formu společnosti, kde by osoba a statek každého jednotlivce byl společnou autoritou chráněn, kde každý by však přece jen sebe sama poslouchal, pokud by s každým ostatním rovnou měrou na společné autoritě účasť měl. Pomocí přirozenosti chce vzdělanost na největší bezcestí se dostavší, uvésti zpět do vý-

chodiště nejjednoduššího. V tomto směru souhlasí úplně s francouzskou národohospodářskou školou fysiokratů (Quesnay). I pojem práva přirozeného má u něho jiný smysl. Dřívější školy pojímaly věc ethicky, hledíce odvoditi právo z mravní bytosti člověka, Rousseau pojímá nauku aspoň z počátku vážně se stanoviska stavu přirozeného a žádá, by se společnost k němu vrátila. I v pozdějších jeho názorech naturalismus převládá. Dílo Rousseau-vo »Emil«, jímž značný popud dal k přirozenější výchově dítek, zaznamenáno zůstane v dějinách vychovatelství.

X. Kant a Fichte.

Právem jest dle Kanta každé jednání, dle jehož zásady svoboda jednoho vedle svobody druhého dle všeobecného zákona pozůstávati může. Stát je odůvodněn smlouvou (podobně jako Rousseau), moc zákonodárná přísluší spojené vůli národa a vladař je jednatelem státu. V epoše, zahájené Kantem, docházi právněfilosofický rozvoj spočívající na idei subjektivní osobnosti a svobody své výše a důstojného zakončení. Posledním účelem každé vlády dle Fichte-ho jest vynasnažiti se, by se vláda stala zbytečnou a by se pokolení lidské povzneslo na takový stav, kde by nebylo třeba práva donucovacího. Fichte podstatně přetvořil filosofickou soustavu Kantovu v subjektivní, později objektivní a absolutní idealismus. Každý má obmeziti svou svobodu pojmem možnosti svobody druhého pod tou podmínkou, že tento podobně učiní, takže, kdo tuto podmínku nesplní, ihned sám práva pozbývá. Mravnost by sice měla žádati, by povinnost prostě k vůli povinnosti byla plněna, naproti tomu zásadou práva má býti: miluj sebe sama nade všecko a své spoluočany k vůli sobě. Podobným způsobem pojímá i stát.

XI. Škola historickoprávní vycházela z toho stanoviska, že není žádného jiného práva než positivního a že duch národa zračící se ve starobylém obyčeji jest jediným pramenem, z něhož nároky právní odvozovány býti smějí. Tato škola popírá tím oprávněnost práva přirozeného. Právo jest pojmem životním, živoucí, dějinný moment jest tudíž podstatnou stránkou práva. Zásluhou Savigny-ho (1779—1861) byly později zásady této školy soustavněji uspořádány. Vůdčí myšlénky Savigny-ho vrcholí v tom, že pojímá právo co princip, který plyne ze zdroje národního ducha a národního vědomí, který vykazuje zvláštní organickou funkci v národním organismu, s nímž historicky se vzdělává, stálosti rozvoje vyžaduje; právo není libovolným dílem člověka nebo společnosti, nýbrž vzniká u národa podobně jako jeho řeč a mrav, jeho ústava vnitřním pudem, hluboce cítěnou potřebou, jež se přímo zjevuje v stejnorodých ponejvíce symbolických jednáních. Právo jako řeč i mrav nemá odděleného bytí, spíše spojuje všecky tyto zjevy společné přesvědčení národa, stejný pocit vnitřní nutnosti v celek jediný. Historická škola má tu zásluhu, že se práva živě chopila, pro správné nalezání práva a moudré uspořádání všech právních i státních poměrů poukázala na vnitřní souvislost mezi přítomností a minulostí. Však nehledě k tomuto znamenitému úspěchu, nelze zamlčeti značných stinných stránek a velkých nedostatků, které důvod mají hlavně ve zcela jednostranném pojímání a provádění několika zásad o sobě správných však nikterak dostačitelných.

XII. Spekulativní nauka právní a státní.

Schelling a Hegel spatřují ve státu mravní celek — uskutečnění svobody; stát zahrnuje všecko. Hegel rozeznává tři moci: moc zákono-

dárnou, která všeobecné určuje a stanoví, moc vládní, jež jednotlivé případy pod všeobecné, subsumuje a moc knížecí, jež obsahuje konečné rozhodnutí vůle.

XIII. Socialismus a komunismus.

Na počátku doby novější lze stopovati dva směry pro nové upravení poměrů státních a společenských významné; prvý předpokládaje mravní špatnosť a zkaženosť lidí a poměrů společenských vyvinul se v politiku moci zříkající se vší mravnosti (Macchiavelli), druhý pak přihlížeje k ideálnímu stavu vyšší lidské mravnosti zbudovati chtěl komunismus (Tomáš Morus). Socialismus upouští od přísného rozumového požadavku práva a snaží se objeviti nové byť i fantastické formy společenské. Komunismus a socialismus v nejnovější své podobě opustily však zcela zásady tyto a kladou si nyní za účel způsobiti úplný a důkladný převrat v nynějších hospodářských základech a činitelích, jak se tyto byly utvářily následkem instituce práva vlastnického a dědického a následkem poměrů kapitálu a práce. Komunismus chce dosíci tohoto cíle naprostým zrušením práva vlastnického a dědického, socialismus pak podstatnou změnou v posavádním postavení tří hospodářských činitelů (síly přírodní, práce a kapitálu) hlavně ve prospěch tříd pracovních, avšak bez porušení principu vlastnictví.

XIV. Rozdělení práva přirozeného.

Toto dělí se:

1. v část filosofickou (právní filosofie), která odvozuje z bytosti a určení člověka a lidské společnosti idey práva a zásady práva a soustavu zásad právních pro všechny obory práva soukromého i veřejného tvoří;

2. v část empirickou či historickou zahrnující tři odvětví: dějiny právní a státní v užším smyslu, statistiku a positivní právo soukromé a veřejné.

Úkolem dějin právních a státních jest vyložiti, jak rozvíjely se idey právní za vlivu lidské vzdělanosti a povahy národní v dějinách lidstva neb určitého národa a jak postupně pokračoval rozvoj ve tvorbě práva u jednotlivých národů. Mají tudíž za úkol vylíčiti různá období tvoření práva, přihlížejíce k vyšším směrodatným vlivům duševním, mravním, náboženským, jimž i právo podléhá, a uvésti okolnosti co příčiny vzniku, jimž ty které ústavy právní za původ svůj děkují.

3. Právní politika nechť pak dovodí ze znalosti stavu nynějšího prostředky zajišťující další rozkvět stavu právního. Ostatně to pokládají někteří za předmět zvláštní vědy — politiky.

XV. Obecný občanský zákoník odvolává se na právo přirozené v §§ 7, 16 a 17.

Závěrečná věta § 7 ustanovuje: Právní případ, který nelze řešiti ani tím, že se přihlíží k podobným případům zákonem přesně rozhodnutým a k důvodům jiných s ním příbuzných zákonů, budiž rozhodnut se zřetelem k pečlivě sestaveným a zrale uváženým okolnostem dle přirozených zásad právních.

§ 16 ustanovuje: Každý člověk má vrozená, z rozumu vyplývající práva, a § 17: Co odpovídá vrozeným právům přirozeným, platí tak dlouho, pokud se neprokáže zákonné obmezení těchto práv. Nelze popírati, že všecka tato místa týkají se práva přirozeného; zvláštním jest jen, že každé z nich jiného užívá výrazu. § 7 mluví o přirozených zásadách právních, § 16 o právech z rozumu vyplývajících, § 17 o právu přirozeném. Tím

chtěl zákonodárce označiti jen jediný obor práva a zvolil tyto rozmanité výrazy, poněvadž jich i v teoriích i v naukách práva přirozeného alternativně užíváno bylo. Nelze tudíž souhlasiti se Stubenrauchem, který tvrdí, že »přirozenými zásadami právními,« na něž § 7 jako na poslední pramen odkazuje, nesluší snad rozuměti nějakou abstraktní soustavu filosofie právní, nýbrž přirozenou soustavu našeho positivního práva, které jako každé jiné právo positivní má svůj kořen ve společném právním vědomí. S náhledem tímto nesouhlasí Unger a to vším právem; neboť vychází nepochybně na jevo ze smyslu a souvislosti § 7, že právo přirozené má platiti i v soukromém právu rakouském jako podpůrný zdroj interpretační, a že ho má soudce užiti v těch pochybných případech, které nelze positivním platným právem náležitě objasniti a řešiti. § 7 chce právě mezery tím vznikající, že platné právo nepostačuje k řešení mnohých právních případů. tím vyplniti, že připouští právo přirozené, ovšem jen ve zmíněných případech, tudíž co poslední pomůcku interpretační.

Tento náhled potvrzují §§ 16 a 17 o. o. z., z nichž vysvítá, že ob. obč. zák. právo přirozené neignoruje, nýbrž spíše se o ně opírá a je ve svou soustavu přijímá.

Ovšem namane se soudci v takových pochybných případech bezděky otázka: Co je v určitém případě právem přirozeným? A tu učiní soudce správný výrok právní, bude-li se říditi právním vědomím a objektivním právním přesvědčením. Sezná se, že v tomto oboru t. j. při výkladu na základě práva přirozeného, hraje soudcovské uvážení velikou úlohu; vždy ale sluší na zřeteli míti, že soudce má nalézati jen právo a nic než právo, a že užití přirozených zásad právních s libovůlí docela nic nemá společného.

Právo retenční (zadržovací).

I. Pojem.

Právo retenční je právo věřitele, věci svého dlužníka, jejichž držení nabyl, tomuto pro svou pohledávku až do jejího uspokojení zadržovati. Dle římského práva příslušelo právo retenční při rei vindicatio žalovanému v tom případě, když čelil této žalobě exceptione doli, kterou se domáhal náhrady nákladů nutných a užitečných (impensae necessariae et utiles) na věc vynaložených. Ob. obč. z. zavrhuje právo retenční a ustanovuje v § 471, že ani zástavní věřitel, aniž kterýkoli jiný držitel cizí věci není oprávněn tuto z důvodu jiné nějaké pohledávky zadržovati. Z této zásady připouští obč. z. jen skrovné výjimky, tak na př. je objednatel věci dle § 1153 oprávněn zadržeti poměrnou část mzdy za vykonané dílo, když dílo je vadné a má býti opraveno; avšak to není právo retenční v přesném smyslu, neboť k povaze práva retenčního náleží vždy zadržování cizí věci, kdežto neplacení mzdy není zadržováním cizího předmětu, nýbrž jen výjimkou z § 919 o. o. z. Naproti tomu připouští se právo retenční zvláštními ustanoveními; tak přísluší ústavům bankovním, jež pod dohledem státním dle stanov úvěrní obchody provozují, právo retenční k movitostem a cenným papírům jich dlužníků, jichž držení nabyly obchodem dle stanov přípustným, byť i dlužník kupcem nebyl a pohledávka nevznikla z jednání obchodního (min. nař. ze dne 28. října 1865, č. 110 ř. z., čl. III.); dále je oprávněn advokát z hotovostí, které pro svou stranu přijal, sraziti si hodnotu svých výloh a odměny, pokud nejsou danými zálohami kryty (adv. ř. ze dne 6. července 1868, č. 96 ř. z., § 19),

ačkoliv ani tu neshledáváme vlastní právo retenční, nýbrž spíše zvláštní kompensaci odchylující se od obecného práva kompensačního.

II. Teprve v zákoně obchodním došlo právo retenční plného a neobmezeného uznání. Spočívá to v povaze rozvětveného obchodu, že pojištění kupeckých pohledávek nedocílí se úplně prostředky právními, jež obč. z. poskytuje, a proto vyplniti má v právu obchodním právo retenční mezeru, jež by se jinak dosti citelně v obchodním životě jevila. Právo retenční tím spíše pak průchodu si zjednalo, poněvadž obchodní spojení mezi kupci s sebou přináší, že zboží a cenné předměty dostávají se v držení kupce, jemuž pak tím má býti umožněno zadržováním jich plnou jistotu si zjednati, aniž by musil v dlouhé spory se pouštěti a pochybnou začasté exekuci vésti. Právo retenční chrání dostatečně kupce před úskoky a chikanováním se strany vzpurného dlužníka a nutí tohoto ku splnění svých závazků. Toto stanovisko uznávalo pro obchod rakouské zákonodárství již od dob nejstarších; neboť již ve starém směnečném řádu ze dne 1. října 1763 jedná se o kupeckém právu retenčním. Řád tento ustanovuje ve čl. XLIII.: »Jak naložiti sluší v konkursech věcmi cennými, jež jsou po ruce? Ježto je to již zvyk kupecký, že má-li někdo požadovati něco pro svůj vlastní účet pak i pro cizí od osoby třetí, jejíž cennosti on ve své ruce má, a tento třetí úplně nezaplatí, může každý ať tuzemec ať cizinec kojiti se předkem na tom, co v rukou má, byť i toho před vypuknutím konkursu nabyl (pokud jen se tím neporušuje vlastnictví komusi jinému snad příslušející neb uzamčení dříve vydobyté), chceme, by to i budoucně platilo.» Čl. XLIV. ustanovuje: »O zboží komisionářském: Ten, jenž převzal od jiného do komise zboží ku prodeji, vydav mu za to směnku neb jiný závazek převzav, může pro svou zálohu učiniti se zaplacena z přijatých cenností a není více povinen vydati než zbytek, byť i konkurs vypukl aneb zboží to vězením neb obstávkou stíženo bylo«. Tyto předpisy starého směn. řádu dostaly se i do § 50 revidované osnovy rak. obchodního práva. Jak známo, byla tato osnova vzata za základ porad norimberské konference a byly též tyto předpisy dle svého smyslu a obsahu pojaty do zákona obchodního.

O povaze kupeckého práva retenčního již mnohé spory byly vedeny. Nejpřípadněji však je definuje rozh. vrchního říš. soudu obchodního ze dne 31. července 1890, C. VIII. 300, které se takto vyjadřuje: Právo retenční pozůstává předkem v právu držitele (pokud se týče majitele) věci, kterou by jinak byl povinen vydati, ji prozatím a tak dlouho podržeti, pokud se týče oprávněnému zadržovati, pokud není ohledně svých vzájemných nároků uspokojen aneb aspoň jinak pojištěn. Toto právo předpokládá tudíž nutně dle svého pojmu, by věc, kterou že oprávněn je zadržovati, někdo se domnívá, byla v držení aneb v detenci toho, kdo toto právo vykonává. Musí tudíž míti možnosť věcí disponovati, poněvadž jen to může oprávněnému býti zadržováno, co kdo má a čím nakládati může. Z toho však plyne, že nelze mluviti o právu retenčním, o jeho výkonu neb uznání, když majitel věci detence její ať již dobrovolně ať nedobrovolně pozbyl a jí tudíž již nakládati nemůže. Zadržovaný předmět neručí snad podobně jako zástava bezvýminečně za nárok zadržovatelův a nepřechází stížen právem retenčním na nového nabyvatele nového předmětu; neposkytuje zadržovateli práva se ihned ze zadržené věci uspokojiti, toho práva nabývá zadržovatel teprve tehdá, když žalobou prodej věci

zadržené navrhne a soud návrhu tomu vyhoví. Vymohl-li tudíž někdo třetí dražbu zadržené věci a věc ve dražbě byla prodána, zaniká právo retenční (čl. 313 obch. z.). Právo retenční dobře sluší lišiti od práva zástavního, ono není právem věcným, na věci samé váznoucím a proti každému třetímu účinným. Tento důležitý rozdíl charakterisuje čl. 313 obch. z. dodatečně obmezením, že právo retenční všude tam, kde se vůbec připouští, jen potud smí býti vykonáno, pokud věřitel věci retinované má ještě ve své moci neb jinak jimi zejmena pomocí konosementů, nakládacích neb skladních listů disponovati může. Vůdčí myšlénka práva retenčního souvisí patrně s právním ústavem kompensace.

III. Zákonné podmínky výkonu práva retenčního obsahuje čl. 313 obch. z., který žádá tyto podstatné známky:

1. Dospělosť pohledávky, pro niž se právo retenční vykonává; nerozhodno, zda dospělosť nastala před neb po nabytí držby věci cizí; musí však býti pohledávka ve smyslu čl. 313 obch. z. již dospělá v ten čas, kdy právo retenční se k platnosti přivádí neb dlužníkem v odpor béře.

2. Právo retenční může vykonati jen kupec proti kupci a

3. jen z obchodů oboustranně uzavřených;

4. připouští se jen ohledně movitostí. I věci postrádající hodnoty prodejné, na př. průvodní doklady, police o pojištění života, lze zadržovati (vrch. obch. s. něm. ze dne 2. dubna 1873, IX, 243). Peníze jsou jen tehdá předmětem kupeckého práva zadržovacího, když se mince co věci hmotné zadržují. Sumy peněžné t. j. kvantity hodnoty v penězích vyjádřené hodí se ke kompensaci ne však k retenci (rozh. říš. s něm. ze dne 30. ledna 1884, Seuff, XL., 14), (čl. 313 obch. z.).

5. Zadržovatel musí nabyti držby věci se svolením, pokud se týče s vůlí dlužníka. Právo retenční k věcem dlužníkovým je vyloučeno, zmocnil-li se jich věřitel svémocně aneb nabyl-li jich od osoby třetí beze svolení dlužníkova (vrch. obch. s. něm. ze dne 2. února 1876, XIX., 369). Právo retenční nepřísluší tudíž věřiteli k věcem, jež mu náležejí, jež však je dle smlouvy povinen dlužníkovi odevzdati (vrch. obch. s něm. ze dne 29. listopadu 1875, XIX., 57).

6. Zadržovatel musí míti možnosť těmito věcmi nakládati, t. j. musí je míti ve své moci aneb míti možnosť jimi pomocí konosementů, nakladacích a skladních listů disponovati; proto nemůže povozník vykonati právo retenční pro pohledávky jemu proti prodavači z dřívějších vzájemných obchodů příslušející, když vlastnictví zboží k dopravě odevzdaného odevzdáním povozníkovi z prodavače na kupce přešlo (říšs. s. něm. ze dne 7. dubna 1880, II, 1).

7. Sporno, musí-li býti dlužník vlastníkem věcí mu zadržovaných; čl. 313 obch. z. používá docela všeobecného výrazu »věci dlužníkovy«; poctivé držení lze rovněž jako vlastnictví pod pojem tento zahrnouti. Z toho plyne, že retence věcí, k nimž dlužník pražádného práva nemá, a věřitel o tom ví, je nepřípustna (rozh. říš. vrch. obch. s. něm. ze dne 10. dubna 1874, A, 491). Právo retenční předpokládá, že dlužník je aspoň bezelstným držitelem věci. Věci, na něž dlužník nemá žádného nároku, může vlastník zpět požadovati dle povšechných zásad právních.

IV. Vyloučeno je právo retenční

1. když by zadržování předmětů odporovalo předpisu dlužníkem věřiteli před neb při odevzdání udělenému, aneb závazku věřitelem pře-

vzatému věcmi určitým způsobem naložiti na př. vydati je osobě třetí, je sciziti atd.

Byl li takový příkaz dán po nabytí držby, nemůže jím býti právo věřitele dotknuto, jestliže on výslovně nesouhlasil. Přijal-li však věřitel věci, ač dlužník mu současně neb již snad dříve přikázal jimi nějak naložiti, mlčky tím slíbil příkazu vyhověti a nelze to více ignorovati, nemá-li bezelstnosť býti porušena.

2. Práva věřiteli dle čl. 313 až 315 obch. z. příslušející místa nemají, jestliže to strany zvláště umluvily, ať již tato úmluva stala se před aneb po nabytí držby věřitelem.

V. Retenční právo následkem insolvence dlužníkovy.

Právo retenční přísluší věřiteli, jsou-li tu podmínky čl. 313 obch. z. i pro pohledávky nedospělé, když byl na jmění dlužníkovo vyhlášen konkurs, neb když zastavil své platy aneb když exekuce marně na jeho jmění byla vedena. V těchto případech není retenčnímu právu na závadu ani příkaz dlužníka ani převzetí závazku, věcmi nějak naložiti, pokud shora zmíněné okolnosti teprve po odevzdání věcí aneb po převzetí závazku nastaly aneb věřiteli známy se staly. V těch případech, kde lze dle čl. 29 sm. ř. žádati pojištění přijaté sumy směnečné, lze právo retenční vykonati i pro pohledávky nedospělé, pokud jsou zde jen podmínky 1. odst. čl. 313 obch. z. I výjimka tohoto čl. spočívá na obdobě práva retenčního s ústavem kompensace, kterouž lze v případě konkursu předsevzíti i proti pohledávkám illikvidním a nedospělým (Prot. str. 467) (čl. 314 obch. z.).

VI. Řízení při výkonu práva retenčního.

Čl. 315 obch. z. upravuje procesuální řízení pro vykonání práva retenčního a realisaci retinovaných předmětů.

1. Věřitel pečuj o to, by byl dlužník o vykonané retenci vhodně (soudně, notářsky, písemně neb i ústně) vyrozuměn. Opomenutí tohoto vyrozumění nedotýká se retence a výsledků jejich, věřitel je však zodpověden za škodu, kterou dlužník vezme, nevěda o výkonu retence svým věřitelem. Realisaci zadržených předmětů předcházeti musí řádné řízení likvidní a žádost, by byl povolen prodej předmětů retinovaných. Teprve exekucí rozsudku umožněn je skutečný prodej retinovaných předmětů a uspokojení žalujícího věřitele. Nepožívá tudíž právo retenční týchž procesuálních výhod, jako kupecké právo zástavní (čl. 310 a 311 obch. z.), což je ostatně potud důsledným, že retenci vykonává věřitel jednostranně, kdežto procesuální výhody čl. 310 a 311 obch. z. předpokládají, že zástavy byly smlouvou zřízeny a písemně výhodami těmi opatřeny.

3. Zadržující věřitel požívá však jako zástavní věřitel, (č. 310 obch. z.), té výhody, že smí se dovolati toho soudu, jemuž by sám co žalovaný dle pravidla podroben byl. Volba tohoto soudu je dle znění čl. právě tak obligatorní jako ve čl. 310 s tím však rozdílem, že zde mluví se o soudu, kdežto čl. 310 jen soud obchodní za příslušný prohlašuje. Tento rozdíl má potud právní význam, že dle rakouských předpisů kompetenčních kupci do obchodního rejstříku nezapsaní povšechně soudu obchodnímu nepodléhají.

4. Skutečný prodej zadržovaných předmětů děje se výkonem docíleného rozsudku a dle povšechných pravidel o exekučním prodeji.

5. Výtěžek prodeje se soudně uschová a pak tak rozdělí, že věřitel, který právo exekuční vykonal, z něho uspokojení dojde přede všemi osta-

tními věřiteli dlužníkovými. Pokud však má retinující věřitel přednost i před těmi věřiteli, kteří, jak je prokázáno, patrno aneb retinentu povědomo, již dříve nabyli práva zástavního k věcem retinovaným, dlužno posouditi dle ostatních zákonných předpisů.

6. Stejná práva přísluší retinujícími věřiteli v zájmu vykonání jeho práva retenčního, když dlužník je v konkursu. § 44 úv. z. ustanovuje v tom směru, že kupecké právo zadržovací v případě konkursu takovým způsobem a s týmž účinkem jako mimo konkurs správce konkursní podstaty k platnosti může přivésti proti dlužníkovi, pokud se týče proti konkursní podstatě. Zástupcové konkursní podstaty buďtež však vyrozuměni o týchž krocích, o kterých dle obchodního zákona musí býti dlužník vyrozuměn.

VII. Různé právní otázky ve příčině práva retenčního.

1. Převod práva retenčního. Nelze o tom pochybovati, že právo retenční může býti třetím osobám postoupeno, ovšem jen s pohledávkou, pro kterou se právo retenční k platnosti přivádí. Říšský vrch. obch. s. něm. uznal ve svém rozhodnutí ze dne 18. listopadu 1880 *A*, 940, že právo retenční jednou nabyté lpí na pohledávce, pro kterou bylo nabyto, a že lze je současně s touto jinému postoupiti. Tu pak nastávají všechny právní následky postupu (cesse).

2. Náklad vynaložený na věc zadržovanou. Jedná se o to, zda může býti dlužníkovi uložena povinnost nahraditi náklady vzešlé udržováním a uschováním věci. Rozhodnutí říš. v. obch. s. něm. ze dne 24. března 1880, I, 282 vyslovuje se v ten smysl, že nutno nahraditi, je-li právní důvod retence prokázán, skladné a nutné neb užitečné náklady na udržení a uschování věci retinované vynaložené, bez rozdílu, zda retinent věc zadržuje výhradně v zájmu protivníka, aneb zároveň i ve vlastním zájmu. Dle rak. práva doznává však tento nárok náhradní jistého obmezení: retinenta slušelo by snad posuzovati dle zásad o nepřikázaném jednatelství, a tu by pak mohl požadovati jen náhradu nutného a účelně vynaloženého nákladu, kdežto náhradu nákladu užitečného směl by jen tehdá požadovati, byl-li tento náklad vynaložen ku zřejmému a převážnému prospěchu věci samé, pokud se týče jejího vlastníka (§§ 1035—1039 o. o. z.).

3. Ručení za neporušenost věci zadržované. Věřitel ručí za integritu věci aspoň jako schovatel (depositář) a je tudíž povinen věc, jakmile právo retenční zaniklo, dlužníku v tom stavu vrátiti, v jakém ji převzal, a sice se vším přībytkem (§ 961 o. o. z.). Za náhodu věřitel zpravidla neručí, leda dle obdoby § 965 o. o. z. v tom případě, když dlužník dokáže, že náhoda postihla věc v čas, kdy věřitel měl ji vrátiti a s vrácením otálel.

4. Otázku, zda dva nebo více věřitelů může pro své pohledávky společné právo retenční ohledně téže věci jich dlužníka vykonati, lze zodpověděti jednak se zřetelem k ustanovení čl. 313 obch. z., jednak obdobným užitím zásad pro právo zástavní daných; musí tudíž každý věřitel, chce-li právo retenční vykonati, prokázati podmínky čl. 313 ohledně svého práva retenčního (dospělost, vzájemné obchody, možnost věcí disponovati). Výkon takového společného práva retenčního lze si patrně mysliti a jej provésti jen tehdá, když zadržovatel, jenž nejdříve držby věci nabyl, práva retenčního ostatním věřitelům propůjčí. (Viz čl. Dopravnictví, Komisionář a Speditér.)

Právo shromažďovací.

I. Ohledně historického vývoje a významu politického poukazuje se na čl. »Spolky«. Zde jen budiž podotknuto, že v dobách vlády absolutní v Rakousku ke každé schůzi bylo potřebí úředního svolení a že všechny schůzky podezřelého, povážlivého nebo neobyčejného druhu byly zakázány.

II. Pojem a druhy.

Právo shromažďovací jest ústavou zaručené právo státních občanů, mocí kterého příslušníci státní jsou oprávněni vzájemné úmluvy, porady a snesení, která zpravidla veřejných záležitostí se týkají, odbývati. Zákon ze dne 15. listopadu 1867 č. 135 ř. z., který upravuje právo shromažďovací, rozeznává 3 druhy shromáždění bez ohledu na to, sledují-li účely politické neb jiné:

1. Shromáždění obmezená pro zvané hosty (soukromá neb uzavřená shromáždění). Ve smyslu shromažďovacího zákona jsou zvanými hosty jen ty osoby, které byly osobně od pořadatele ku shromáždění pozvány na rozdíl pozvání celých kategorií neb tříd osob neb vůbec obecenstva. Jen pořádání shromáždění obmezených na zvané hosty v uvedeném smyslu není třeba úřadu napřed oznámiti (rozh. říš. s. ze dne 27. října 1892 č. 332, sb. »Hye« č. 586).

2. Shromáždění, k nimž má každý přístup. Tu podobně jako v prvém případě se však předpokládá, že se shromáždění odbývá v jistých prostorách, tedy v určitých místnostech. Kdežto však v případě prvém musí pořadatel věděti, koho zve a musí pozvané hosty dle individuálních známek (jméno, stav, zaměstnání) znáti, nežádá se toho při těchto shromážděních. Takováto shromáždění podléhají však předpisům cit. zákona shromažďovacího. Totéž platí o shromážděních pod šírým nebem; shromáždění lidu tohoto druhu, podobně jako shromáždění v odst. 2. zmíněná a vůbec všem přístupná dlužno 3 dny před zamýšleným odbýváním s udáním účelu, místa a doby úřadu písemně oznámiti; úřad má pak o tomto oznámení ihned osvědčení vydati; schůze pod šírým nebem vyžadují však ještě úředního schválení, které jen pro ten den jest účinným, pro který bylo uděleno (roz. říšs. s. ze dne 12. dubna 1894 č. 76). Při schůzích v odst. 2 a 3 dotčených nezkoumá pořadatel, poněvadž osobních pozvánek není, osoby se dostavivší, tudíž ne činnost svolavatelů.

Schůze takové, ku kterým zve se způsobem neobmezujícím se na určitá individua, zasahují hluboko do veřejnosti a rozeznávají se tím od schůzí v rodinném kruhu pořádaných, na zvané hosty obmezených, t. zv. soukromých neb uzavřených (výn. kass. dv. ze dne 17. února 1891, č. 864 věst. min. spr. str. 46; rozh. min. vnitra ze dne 9. dubna 1891 č. 1202 věst. min. vnitra).

III. Výjimky.

Vyňaty jsou z ustanovení cit. zákona kromě schůzí uvedených v odst. II. č. 1., které, jak řečeno, na zvané hosty se obmezují, dále:

1. shromáždění voličů k volebním poradám, pak k úmluvám se zvolenými poslanci, pořádají-li se v čas vypsaných voleb a ne pod šírým nebem. Tato výjimka nemá však místa, pořádají-li se taková shromáždění teprve po delší době po vypsání a vykonání voleb (roz. říš. s. ze dne 17. ledna 1885, č. 14 a 15, sb. »Hye« č. 324 a 325) a nevztahuje se též k volbám obecním (výn. min. vn. ze dne 22. února 1893 č. 2552)

2. veřejné zábavy, svatební průvody, národní slavnosti neb průvody, pohřby, processí a jiná shromáždění neb průvody k vykonávání zákonem dovoleného kultu, konají-li se obvyklým způsobem, jsou rovněž z ustanovení tohoto zákona vyňaty. Výrazem průvody lidové dlužno však jen ty rozuměti, o jichž odbývání pevná pravidla se ustálila, které při určité příležitosti bez další úmluvy, jen následkem tradicionelního podání se opakují.

Pouze příležitostně, na základě předchozí úmluvy účastníků pořádané průvody (ku př. pochodňové), k oslavě určité osoby neb události nespadají pod pojem slavnosti, průvody lidové (roz. ze dne 31. října 1889 č. 6949, časop. »Zeitschr. f. Verw.« roč. 1890, str. 34);

3. schůze spolkové v mezích zákona spolčovacího a stanov pro ten který spolek platících.

IV. Zakázány jsou:

1. schůze, jichž účel příčí se zákonům trestním neb jichž odbývání ohrožuje veřejnou bezpečnost neb obecné dobro. Zápověď odbývání shromáždění lidu z důvodu jeho nebezpečnosti pro stát, veřejnou bezpečnost neb dobro, jen tehdy však jest oprávněnou, jsou-li zde takové příběhy neb události, že odůvodněna jest obava úřadu bezpečnosti, že by shromáždění mohlo míti v zápětí nebezpečí pro stát, veřejnou bezpečnost neb obecné dobro (rozh. říš. s. ze dne 2. ledna 1892 č. 44, sb. »Hye« č. 455; ze dne 26. dubna č. 95, sb. »Hye« č. 550).

2. Za trvání říšské rady neb zemského sněmu nesmí v místě zasedání neb okolí do 5 mil (38 km. nař. min. ze dne 7. července 1876, č. 101 ř. z.) žádné shromáždění pod širým nebem býti dovoleno.

3. Cizinci nesmějí se schůzí svolaných k jednání v záležitostech veřejných súčastniti ani jako správci, ani jako pořadatelé neb svolavatelé.

4. Též ozbrojení nesmějí na schůzích uvedených bráti podílu.

5. Adresy neb petice shromáždění nesmějí od více než 10 osob býti doručeny.

V. Právo dohledu.

1. O zachování zákona a udržování pořádku mají v první řadě pečovati správci a pořadatelé. Oni mají proti každému protizákonnému jednání nebo projevům ihned vystoupiti a zůstanou-li jich nařízení bez výsledku, schůzi správcem rozpustiti. Ostatně mají všichni, kdož schůze se súčastní, chovati se dle zákona.

2. Úřadu jest volno ku každé schůzi jednoho, dle okolností i více zástupců vyslati, kterým přiměřené místo ve schůzi dle jich volby musí se vyhraditi a žádají-li toho, vysvětlení o osobě navrhovatele a řečníků podati. Je-li schůze proti předpisům tohoto zákona pořádána, má úřadem býti zapovězena a dle okolností rozpuštěna. Podobně má i schůze zákonitým způsobem pořádaná od zástupce vlády, neb není-li žádný přítomen, od úřadu býti rozpuštěna, když se v ní sběhnou protizákonné události neb když nabude povahy veřejný pořádek ohrožující. Jakmile schůze prohlášena byla za rozpuštěnou, musí všichni přítomní místo ihned opustiti a se rozejíti. V případě neposlušnosti může rozpuštění s použitím prostředků donucovacích býti provedeno.

VI. Případy zvláštní.

1. Otázku, je-li zákonitě pozůstávající spolek oprávněn shromáždění lidu odbývati, zkoumati dlužno nikoliv dle zákona spolčovacího, nýbrž dle

zákona shromažďovacího (roz. říš. s. ze dne 18. října 1884 č. 185, sb. »Hye« č. 318).

2. Užívání rudých praporů při schůzích nebo průvodech všeho druhu má se vzhledem k demonstrativnímu významu, který se odznakům takovým přikládá, zakázati (výnos min. vn. ze dne 1. června 1872 č. 2603).

3. Co se týče schůzí universitních posluchačů, zůstávají, jelikož zákon o právu shromažďovacím ze dne 15. listopadu 1867 neobsasahuje žádné s § 38 zákona spolčovacího souběžné ustanovení derogatorní, v platnosti nejen dotyčná ustanovení §§ 7—10, nýbrž i § 12 řádu discipl. ze dne 13. října 1849, č. 416 ř. z., pokud se vztahují ku právu akademického senátu studujícím účastenství na schůzích nestudentských zapověděti (výn. min. kultu a vyučování ze dne 18. července 1868 č. 4873).

Dle řádu disciplinárního nejsou schůze studujících na veřejných místech, kromě budovy universitní k jiným než združovacím účelům dovoleny, mohou se ale studující v místnostech pro vyučování určených a ne v pravidelně se opětujících, nýbrž jen kdy potřeba toho vyžaduje pořádaných schůzích o záležitostech akademických, jich se dotýkajících raditi; ku každé takové schůzi musí si však, s udáním předmětu porady, vyžádati svolení rektora.

VII. Úřady.

Slovem »úřad« v zákoně o právu shromažďovacím dlužno rozuměti:

1. v místech, kde zřízen jest zeměpanský úřad bezpečnosti, tento úřad;

2. v sídle zemské vlády, nenalézá-li se tam zeměpanský úřad bezpečnosti, zemskou vládu;

3. ve všech ostatních místech politický úřad okresní.

4. Při naléhavé potřebě jest však každý jiný úřad, kterému přísluší péče o veřejný pořádek a bezpečnost, která tím jest ohrožena, oprávněn, schůzi, která proti předpisům zákona shromažďovacího se pořádá neb odbývá, zapověděti neb rozpustiti, o čemž pak ihned příslušný úřad má se zpraviti.

5. Proti každému nařízení nižšího úřadu lze se do 8 dnů odvolati k zemské vládě a proti nařízením této ku ministerstvu vnitra. K stížnosti proti zápovědi odbývání schůze jsou však jen ony osoby legitimovány, které odbývání schůze úřadu jako svolavatelé oznámili, nikoliv ale ti, kdož dle programu jen jako řečníci neb navrhovatelé ve schůzi měli vystoupiti (roz. říš. s. ze dne 16. ledna 1882 č. 4, sb. »Hye« č. 252). Porušení tohoto zákona, pokud nevztahuje se na případ trestný dle obecného zákona trestního, stihá se soudem jako přestupek vězením až do 6 neděl neb tresty peněžitými až do 200 zl.

VIII. Ohledně výjimečných obmezení a zákazů schůzí na základě zákona ze dne 5. května 1869, č. 66 ř. z. sr. čl. Stav výjimečný.

IX. Právo poplatkové.

Oznámení, jež podávají se dle § 2 zákona shromažďovacího, dlužno kolkovati 50 kr. za každý arch (výn. min. financí ze dne 29. srpna 1868 č. 27.486, výn. min. vn. ze dne 5. září 1868 č. 11.914). Rovněž dlužno tak kolkovati písemné oznámení o schůzích voličů k úmluvám volebním a úmluvám se zvolenými poslanci, neodbývají-li se v čas vypsaných voleb, poněvadž ony dle § 4 zákona o právu shromažďovacím ze dne 15. listopadu 1867 z ustanovení tohoto zákona vyňaty nejsou (výn. min. fin. ze dne 29. srpna 1868 č. 27.486).

Právo soukromé a veřejné.

I. Pojem.

Právo soukromé je souhrn všech pravidel právních, jež jednotlivci zaručují ochranu a domahání se účelů zvláštních, řádem právním jemu dovolených; je tudíž právo soukromé onou částí oboru právního, již označuje právo římské slovy »singulorum utilitatem spectat,« přihlížejíc výhradně k zájmům jednotlivce protivou ku právu veřejnému, které se obírá účelem pospolitym, státem sledovaným, kde jednotlivec zájmy svoje tomuto pospolitému zájmu podrobiti musí. Veřejné právo označují Římané slovy: »ius quod ad statum rei Romanae spectat.« Mluví se proto též o vlastním právu osoby (fysické neb právnické). Mluví se dále o vnitřním právu osoby, poněvadž se jím každé osobě určitý obor působnosti vykazuje, v němž ona nejsouc nikomu zodpovědna, volně své právo vykonávati na venek smí. Protivou k právu soukromému upravuje právo veřejné vnější vzájemné poměry mezi mocí státní a jednotlivými členy státu a veřejných i soukromých korporací. Právo veřejné naprosto nezávisí na libosti jednotlivce a nemůže býti dotknuto oprávněními plynoucími z práva soukromého, jak již ustanovuje všeobecně uznaná zásada: »ius publicum privatorum pactis mutari nequit.« Ale jako má jednotlivec a každý kruh právní své právo soukromé, tak má i jako člen veřejného právního řádu i své právo veřejné čili jak Ahrens (viz jeho Rechtsphilosophie, 1870) případně podotýká: »Jednotlivec není pouze osobou soukromoprávní, nýbrž zároveň též osobou veřejnoprávní, a má se zúčastniti, předpokládajíc, že je rozumně vyspělým, úkonů veřejných (právo volební, zastoupení národa, služba porotní) a má oddati se a působiti v životě veřejném, jenž může býti zachován při živoucí svěžesti jen čilým stykem mezi celkem a jednotlivými částmi a články a sesilováním vědomí a citu pospolitosti.« Právo veřejné zabezpečuje a pořádá tudíž státní zřízení a chrání jednak zařízení, jimiž bytí státního pořádku je podmíněno, jednak i práva, jež státním příslušníkům co takovým přísluší. Právo veřejné pevně stanoví ústavu, pořádá správu a určuje oběti, jež jednotlivec velikému celku státnímu přinésti má. Je to zásada pořádku a nutnosti, kterou veřejné právo naproti jednotlivci zastává. Konečně liší se právo soukromé od práva veřejného podstatně i tím, že jistý obor práva soukromého — právo subjektivní — jednotlivci jen práv poskytuje a povinností mu zároveň neukládá, tedy jen práva skýtá a jednotlivci na vůli ponechává je vykonávati. V právu veřejném však jsou práva z pravidla zároveň i povinnostmi, takže oprávnění právem veřejným propůjčená určitými povinnostmi jsou obmezena.

II. Rozdělení práva soukromého.

1. Jak již bylo v odst. I. řečeno, dělí se právo soukromé podobně jako právo vůbec na právo subjektivní a objektivní. V prvém případě poskytuje právo soukromé jednotlivci výhody a oprávnění a přenechává mu na vůli je vykonávati. Objektivní právo je dle § 1 ob. obč. z. souhrn zákonů upravujících soukromá práva a povinnosti státních obyvatelů mezi sebou.

2. Dále rozeznávati možno všeobecné a zvláštní právo soukromé. Všeobecné právo obsahuje zásady, jež se vztahují na všeobecné styky obchodní rázu soukromoprávního a týkají se tudíž všech jednotlivých odvětví a oborů práva, pokud tyto něco zvláštního neustanovují. Zvláštní

právo obsahuje řadu oborů, jež vzhledem k své zvláštnosti zvláštního upravení vyžadují.

Sem náleží právo obchodní, směnečné a soukromé námořní, kdežto ob. obč. zák., jak již z pojmenování jeho plyne, zahrnuje všeobecné právo, takže ustanovení jeho platí ohledně všech těch oborů práva soukromého, jež se nevztahují k vytčeným speciálním odvětvím. Právo všeobecné rozpadá se vzhledem k látce, kterou upravuje, ve 3 velké obory: právo osobní, věcné a závazkové. O dalším podrobnějším rozdělení těchto tří oborů viz čl. »Zákoník občanský.«

III. Rozdělení práva veřejného

Právo veřejné bylo posud velice různě rozdělováno. Není úkolem tohoto článku blíže rozbírati pokud se týče kritisovati různá tato rozdělení a důvody pro ně uváděné. Rozdělení práva veřejného v právo formální a hmotné jen málokteří odporují. Toto rozdělení bylo odůvodňováno tím, že stát požívá práva předkem pro sebe sama, pro své trvání a k ochraně svého bytí a své veškeré organisace — formální právo státní — na druhé straně nachází se stát v právních vztacích ke všem oborům životním a kulturním, jež pravidly právními upraveny bývají; souhrn těchto práv tvoří hmotné právo státní, jež má tudíž k platnosti přivésti výsostní oprávnění státu vzhledem ke všem odvětvím vzdělanosti a povolání. Tato práva dlužno však dobře lišiti od samostatného vnitřního práva zvláštních odvětví kulturních, tak na př. nelze smísiti výsostní právo státu k církvi s vlastním právem církevním, byť i se toto vztahovalo na poměry státní. Formální právo státní zahrnuje právo ústavní a správní. Ahrens přibírá do práva správního i preventivní justici či právní policii a veškero trestní soudnictví. Toto rozdělení béře se však proto v odpor, poněvadž sotva lze správu a vykonávání trestní pravomoci zahrnouti pod stejné hledisko, poněvadž mnoho různého vykazují, takže by se spíše odporučovalo rozdělení ve právo ústavní, správní a vykonávání trestní pravomoci.

Hmotné státní právo zahrnuje veškero zákonodárství, které upravuje poměr státu k jednotlivým církvím a náboženským společnostem, dále všechna odvětví vzdělanosti, výchovu a vyučování, veřejnou mravnosť a národní hospodářství. Zvláštní část práva veřejného tvoří pak právo mezinárodní.

IV. Vztahy mezi právem soukromým a veřejným.

S rostoucím rozvojem styků obchodních, mohutněním organisace státní a šířením se státního právního řádu na všechny poměry a zařízení obchodní dostavují se jisté spory mezi oborem práva soukromého a veřejného, takže těžko je vytknouti přesně mez mezi právem soukromým a veřejným a to hlavně i proto, poněvadž vztahy veřejného práva ku právu soukromému rozmanitého bývají druhu. Lze je shrnouti pod tato hlediska:

1. Ustanovení občanskoprávní doznávají obmezení zákonnými předpisy veřejnoprávními.

2. Soukromoprávní ustanovení bývají zákony politickými dále prováděna, pokud se týče, blížeji určována a doplňována.

3. Civilní právo pojalo do sebe i části práva veřejného, které sluší tudíž dle zásad práva veřejného posuzovati a rozhodování o podobných otázkách výhradně úřadům správním ponechati.

4. Jsou jisté záležitosti veřejnoprávní, které lze konečně rozhodnouti teprve po pravoplatném zjištění jednotlivých otázek prejudiciálních nálezem soudu civilního a zase naopak jsou případy, o kterých soudce civilní teprve tehdy rozhodovati může, když byly jednotlivé otázky prejudiciální vyřízeny cestou správní.

5. Jednotlivé spory rázu soukromoprávního řeší úřadové političtí.

6. O jiných záležitostech veřejnoprávních rozhodují z části úřady správní, z části pak soudy.

7. Mnoho je otázek soukromo- i veřejnoprávních, pokud se týče příslušnosti pochybných, takže buď vznikají spory o příslušnost aneb jak soudové tak i úřadové správní za nepříslušny se prohlašují.

ad 1. Vyhlašovací patent k ob. obč. z. ustanovuje v odst. IX., že v platnosti zůstávají nařízení týkající se předmětů politických, kamerálních neb finančních, jež práva soukromá obmezují neb blíže určují, byť i se jich nebylo v tomto zákoně výslovně dovoláváno. Toto ustanovení vychází patrně s hlediska, že je nutno ve svazku státním, by při vyskytnuvší se kolisi blaho jednotlivce se podrobilo blahu celku a že tudíž musí doznati právo soukromé různých omezení. Tím došla výrazu vnitřní souvislost mezi právem veřejným a soukromým již při sdělání a vydání obč. zákonníka. Nepřehledná řada ustanovení práva občanského hlavně ob. obč. z. a naopak i práva veřejného navzájem se dovolává. Zmíniti se zde sluší jen o vynikajících a nejdůležitějších případech, ježto dle povahy věci úplný výpočet podati nelze. Kdežto § 139 o. o. z. ukládá rodičům právo a povinnost pečovati o výchovu a vyučování hlavně ohledně náboženského vyznání, obsahuje hned § 140 o o. z. obmezení, že otázku, v jakém náboženství má býti vychováváno dítě, jehož rodičové různého jsou vyznání a v jakém stáří smí dítě přestoupiti k vyznání jinému, než ve kterém bylo vychováno, sluší posouditi dle pravidel zákonů politických (viz zák. ze dne 25. května 1868, č. 49 ř. z., čl. 1.).

§ 323 o. o. z. vyslovuje zásadu, že nelze vyzvati držitele věci k udání titulu, § 325 o. o. z. poukazuje však ohledně výjimek z tohoto pravidla na zákon trestní (na př. při deliktech majetkových a na jednotlivé zákony politické (na př. §§ 307—343 cel. a mon. řádu).

Přivlastnění si věcí pána nemajících je tím obmezeno, že nemá místa, pokud právo okupační je zákony politickými za jistých podmínek jednotlivým osobám propůjčeno neb vyhrazeno (§ 382 o. o. z.) (na př. hledání a dobývání vyhrazených nerostů; §§ 3 a 5 horn. z.), rovněž chytání zvířat (§ 383 o. o. z.) (viz čl. Právo honební), konečně přivlastnění si výrobků státu vyhrazených (§ 385 o. o. z.) (viz čl. Monopoly).

Zásada, že každý vlastnictvím svým dle libosti nakládati může, obmezena je s hlediska zájmu veřejného. Proto ponecháno je zákonům politickým rozhodovati o tom, jak dalece nutno, žádá-li toho obecné dobro, vlastnictví věci za přiměřené ovšem odškodnění postoupiti (§ 365 o. o. z., viz čl. Expropriace); rovněž rozhodují zákony politické o tom, pokud dlužno pozemky pro úplné jich zanedbání aneb stavení pro opomenutí nutných oprav, za opuštěné pokládati a je posavádním vlastníkům odebrati (§ 387 o. o. z.).

Ustanovení o smlouvě nakladatelské bývají různě obmezována předpisy veřejnoprávními o literárním vlastnictví, rovněž i smlouvy odvážné

ohledně zapovězených her a loterie státu vyhrazené (§ 1272 a § 1274 o. o. z.).

ad 2. Nepřehledná řada předpisů politických zákonů blíže provádí a doplňuje ba dokonce i podstatně mění zásady ob. z. ob., tak na př. vyslovuje § 290 o. o. z zásadu, že předpisy soukromoprávní o tom, jak věci se řádně nabývají, zachovávají a na jiné převádějí, zpravidla platí i o jmění státním a obecním; správa a užívání těchto statků upravena je však právem státním a speciálními předpisy politickými povaze věci spíše odpovídajícími. Právo pastvy jako služebnost posuzuje se arciť dle povšechných zásad ob. z. obč., avšak o výkonu pastvy bližší předpisy obsahují zákony politické a lesní (§§ 498 a 499 o. o. z.), rovněž celá řada nařízení o pastvě a době pastvy (§ 501 o. o. z.).

Způsobilost řeholníků děditi a poslední pořízení činiti, upravena je předpisy politickými (§§ 539 a 573 o. o. z.). Příspěvky, jež platí se z dědictví k ústavům veřejným (třetina chudých, příspěvky školní a nemocenské) posouditi třeba dle předpisů politických rovněž i zabrání statků bezdědických (§§ 694, 769 a 818 o. o. z.) (viz čl. Odúmrť). Platnost smluv, jež uzavírají se s obcemi a veřejnými korporacemi (církevní obce) upravena je blíže zákony politickými (§ 867 o. o. z.), dále rozvržení škod válečných (§ 1049 o. o. z.). Práva a povinnosti z poměru mezi pánem a čeledínem vyplývající upravují zvláštní předpisy politické (§ 1172 o. o. z.) (viz čl. Čeleď).

ad 3. Ob. obč. z. obsahuje však i ustanovení, která v obor práva soukromého nespadají, nýbrž jsou rázu čistě veřejnoprávního, tak zejména §§ 28 a 33 o. o. z, které jednají o státním občanství. Jeť nade vší pochybnost, že tato zákonná pravidla jsou rázu veřejnoprávního, byť i byla pojata do ob. obč. zák. To plyne již z toho, že o nabytí a pozbytí rakouského státního občanství rozhodují skoro bezvýjimečně úřadové správní. Též ve věcech manželských rozhodují z veliké části úřadové správní; tak zvláště sem patří: prominutí ohlášek, manželských překážek, předpisy o uzavření civilního sňatku z nouze, zvláště předpisy § 72 o. o. z., který dopřává snoubencům práva stížnosti k úřadům politickým, bylo-li odpíráno předsevzetí sňatku.

ad 4. Právo veřejné odkazuje otázky prejudiciální, na nichž rozhodnutí jeho závisí, na soud civilní, tak na př. určuje § 5 tr. ř., že v trestním řízení musí otázka platnosti manželství rozhodnuta býti předkem soudcem civilním, jehož nález je pak základem rozhodnutí trestního. Rovněž ve sporech o výsady rozhoduje dle § 48 zák. o výs. některé otázky předběžné soud civilní. V záležitostech domovských buď předkem cestou správní zjištěna výše nákladů na osobu nuznou vynaložených a pak teprve lze pořadem práva domáhati se náhrady na osobách náhradou povinných.

ad 5. Sem náleží spory mezi pány a čeledí, dále spory z poměru učednického a námezdního živnostenských pomocníků do 30 dnů po zrušení poměru služebního (§ 87 živ. ř.). Konečně spory soudům rozhodčím zvláštními zákony upraveným přikázané.

ad 6. Takové obory práva veřejného, kde jednotlivé případy přikázány jsou soudům, jiné opět úřadům politickým jsou velmi četné. To blíže vyloženo hlavně v čl. Příslušnost ve věcech vodních, Konkurence při stavbách církevních Expropriace, Patronát, Privilegia a j.

ad 7. O tomto případě bude blíže jednáno v čl. Spory o příslušnost a Soud říšský.

Právo soukromé mezinárodní.

I. Pojem.

Mezinárodní právo soukromé neboli nauka o místní konkurenci zákonů určuje, kterého positivního zákona sluší užiti, když právní poměr vznikl v jiném státě, než ve kterém právní účinky nastati mají. Ježto zákonodárství je aktem suverenity, musí uznáno býti pravidlo: V obvodu každého státu je positivní právo jeho rozhodným pro právní poměry v něm účinné. Tuto suverenitu musí každý stát i ostatním státům přiznati a právní poměry v těchto státech dle zákonů tam platných založené, jakožto po právu stávající uznávati. Ze suverercnity stejnou měrou všem státům příslušející podává se tudíž pro mezinárodní právo právní zásada, že každý poměr právní posuzovati sluší dle positivních zákonů toho státu, kde poměr ten byl založen. Tato zásada plynoucí z principu státní svrchovanosti není však nikde úplně provedena; dějinný rozvoj národů vedl k výsledku zcela jinému. Původně nepožívali cizinci vůbec žádného práva. Nepříjemnostem s tím spojeným mohli se jen tím vyhnouti, že se ve větším počtu co kolonie usazovali, ve kterémž případě pak jako dříve zachovávali zákony své domoviny. Tak žily ve starověku fenické a řecké kolonie dle práva fenického a řeckého, tak žily ve středověku kolonie hansou založené dle práva měst hansovních, kolonie založené Portugalskem, Španělskem, Holandskem a Anglií řídily se právem země domovské. Tak žijí i v době nejnovější evropské kolonie na Východě a v cizích dílech světa dle domácího evropského práva. Znenáhla přiznávalo se právo jednotlivým cizincům, kteří za obchodem do země přišli. Tak utkvěl názor, že každý i v cizině podléhá zákonům své vlasti, a posuzováni byli tudíž cizinci i jich movitosti, které obyčejně z vlasti své s sebou přinesli, dle jich práva domovského. Naproti tomu byli však cizinci z držení ba i z užívání tuzemských nemovitostí naprosto vyloučeni Ohledně těchto platil nejen po celý středověk, nýbrž i do doby nejnovější výhradně zákon místní (lex rei sitae). Když cizinci častěji přicházeli a s tuzemci v obchodní styky vcházeli, ujalo se přesvědčení, že cizinci ve příčině právních jednání v tuzemsku uzavřených i tuzemským soudům podrobiti se musí. Byl tudíž jich osobní stav a jich osobní způsobilost k činům právním posuzován dle zákonů jich domoviny a byli podrobeni cizinci i ohledně jich nemovitostí v tuzemsku se nacházejících a závazků jimi v tuzemsku postoupených i deliktů tamtéž spáchaných zákonům tuzemským.

II. Za vlády těchto názorů předsevzata byla kodifikace našeho občanského práva a jeví se stopy náhledů těchto v nečetných §§ obč. ob. z. právo mezinárodní upravujících. Jsou to §§ 4, 33 až 37 a 300 o. o. z.

1. §§ 4 a 34 o. o. z. jednají o osobní způsobilosti k právům a ustanovují, že se tato řídí politickým státním občanstvím. § 35 o. o. z. má na zřeteli patrně totéž právo, o němž mluví § 34 a označuje toto právo stručněji a přesněji jako zákon, jemuž cizinec co poddaný podléhá. Někteří vykladatelé § 34 o. o. z. položili důraz na bydliště a tvrdili, že osobní způsobilost cizinců k právům řídí se právem bydliště cizince a teprve, není-li tu bydliště, oním zákonem, jemuž cizinec jako poddaný podléhá. Avšak tento výklad odporuje vykládacímu pravidlu § 914 o. o. z, které praví, že výklad nesmí žádný vnitřní odpor přivoditi, a odpor by tu zajisté byl,

kdyby výklad dvě podstatně různá hlediska vytknouti chtěl, z nichž by osobní způsobilost cizinců k právům měla, býti posuzována. Této nedůslednosti chce se Unger vyhnouti poznámkou, že v případě, kdyby tu nebylo vlastního bydliště cizince, rozhodným je bydliště jeho otce v době zrození. Ale něco podobného § 34 o. o. z. neobsahuje; k takovému výsledku dojiti může jen zcela libovolný výklad, který úplně ignoruje slova »jako poddaný«, ač právě tato slova jsou nejrozhodnějšími. Nelze si při výkladu positivního rakouského práva mysliti, že by byl býval zákon vyslovil jinou zásadu ohledně osobní způsobilosti cizinců k právům, a to tím méně, ježto, jak gramatický, tak i logický výklad § 34 o. o. z. tomu nasvědčují, že i pro osobní způsobilost cizinců k právům rozhodným jest jich politické státní občanství.

2. Ve příčině věcných práva k věcem vytkl § 300 o. o. z. zásadu, že nemovitosti podléhají zákonům toho okresu, ve kterém leží, movitosti však zákonům jich vlastníka (immobilia obnoxia territoriis, mobilia sequuntur personam domini). Ohledně nemovitostí přijal tedy o. o. z. zásadu territoriality; nemovitosti v Rakousku ležící podléhají výhradně rakouským zákonům, nemovitosti v cizím státě ležící výhradně zákonům tohoto státu. Ob. obč. z. platí tedy výhradně pro všecka práva k nemovitostem v Rakousku ležícím. Nabytí, obsah a pozbytí věcných práv k nemovitostem sluší posuzovati v každém směru dle zákona země, v níž věc leží (lex rei sitae). Tato je tudíž rozhodna i pro vnější formu, které k nabytí práva třeba. K vlastním věcným právům k věcem dlužno přičísti i taková osobní práva k věcem, jež knihovním zápisem nabývají povahy věcné na př. právo nájmu a právo společenství statku. Ob. obč. z. čítá ku věcným právům i právo dědické. Podléhají tudíž nemovitosti i ohledně práva dědického zákonům země, ve které leží. Dědické právo k rakouským nemovitostem sluší tudíž dle rakouského zákona posuzovati, dědické právo k movitostem dle toho zákona, jemuž zůstavitel sám byl podroben. Unger dochází k témuž výsledku, jenže dovozuje jej ne z § 300 o. o. z. (který prý k tomu nepostačí), nýbrž z ustanovení obsažených ve dv. dek. ze dne 22. července 1812 a v § 22 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854. Tyto zákony svědčí sice náhledu zde hájenému, avšak neodůvodňují jej. Obsahují totiž jen předpisy o soudním řízení a nemohou býti rozhodny quoad materiam iuris. Pravidlo obsažené v těchto ostatně skoro stejných zákonech je to, že soud rakouský projednávající nemovitou pozůstalost cizince v Rakousku ležící, má se říditi při posuzování práv všech účastníků rakouskými zákony. Z řečeného plyne, že zásada: »věcná práva k nemovitostem řídí se ve všech směrech zákonem území, v němž věc leží (lege rei sitae)«, platí bezvýjimečně ohledně všech věcných práv.

3. Věcná práva k věcem movitým řídí se dle 300 o. o. z. týmiž zákony, jako jich vlastník. Kdežto rakouští státní občané vázáni jsou rakouským zákonem i v cizině jen ohledně jich osobní způsobilosti k právům, uznává zákon, že rakouští státní občané, kteří se usadili v některém cizím státě, podléhají ve všech ostatních směrech, pokud nejde o jich osobní způsobilost ku právům, zákonům tohoto cizozemského státu. Tato zásada odpovídá též nutným požadavkům svrchovanosti státní. Pokud jde o věcná práva k věcem movitým, rozhoduje tudíž dle o. o. z. zákon bydliště vlastníkova. Není li bydliště vlastníka známo, rozhoduje dle obdoby bydliště držitele. Tyto zásady rozhodují výhradně o věcných právech

k věcem movitým a sice dle shora (při nemovitostech) řečeného i pokud jde o formu k nabývání práv nutnou. § 300 o. o. z. rozeznává přísně mezi nemovitostmi, legis rei sitae chce užiti jen při nemovitostech, vylučuje ji při movitostech. Unger správně podotýká, že to theoreticky správné není, a že by i ohledně movitostí lex rei sitae aspoň v tom případě platiti měla, pokud se k nim, co k věcem jednotlivým přihlíží; nelze pochybovati, že se v budoucnosti tak stane, neb již jur. norma ze dne 17. listopadu 1852 a také i nová jur. nor. uznávají »forum rei sitae« ohledně věcných práv k movitostem. Pokud se však týče práva hmotného, tedy je předpis § 300 o. o. z. právem platným a nelze se od něho pod záminkou výkladu proto uchýliti, že užití § 300 vede v konkrétních případech k obtížím a k rozhodnutím, jež s osobním náhledem srovnati nelze.

Užije-li se shora zmíněné zásady na jednotlivá věcná práva k movitostem, dospějeme k těmto výsledkům:

a) Držení movitostí a práva z toho vznikající sluší z pravidla posuzovati dle zákona bydliště držitelova, poněvadž v tom případě, kde se samostatně o držení co takovém jedná, vlastník dle povahy věci znám není. Pokud však jde o práva držitele proti vlastníku dodatečně vypátranému, rozhoduje arciť bydliště tohoto.

b) Vlastnictví k movitostem posuzovati dlužno ve všech směrech ať již jde o nabytí, obsah, nebo pozbytí jeho dle práva bydliště toho kterého vlastníka. Unger je sice toho náhledu, že odvozené nabytí vlastnictví odevzdáním řídí se právem bydliště posavádního vlastníka, avšak pro toto tvrzení důvodu nalézti nelze. Pravidlo § 300 o. o. z. vyslovuje povšechně, že se nemovitosti spravují právem bydliště vlastníka.

Z řečeného nepochybně vyplývá, že i ostatní způsoby nabývání vlastnictví přivlastněním, přibytkem (accessio) a vydržením řídí se zákony platnými v bydlišti nabyvatelově. Ohledně vydržení slušelo by ještě podotknouti, že v tom případě, když ten, kdo se vydržení dovolává, během doby vydržecí změnil své bydliště, určiti sluší, zda podmínky vydržení zde jsou, jedině dle posledního bydliště, kde se vydržení dokonává. Má-li kdo ve dvou různých státech zároveň své bydliště (co se arciť velmi zřídka přihází), vyskytuje se obtíž, jež se však netýče otázky, jakého práva sluší ohledně movitostí užiti, poněvadž na tuto otázku odpovídá § 300 o. o. z. prostě tím, že rozhodno je právo platící pro vlastníka, nýbrž spíše otázky, jakému právu vlastník sám pro svou osobu podléhá. Pro tuto otázku, která je ostatně důležitá nejen ohledně movitostí, — nýbrž i ohledně osobních právních pměrů takové osoby, neposkytuje zásada legis rei sitae Unger-em hájená opory žádné. Ohledně nemovitostí však pravidla tohoto dle shora řečeného zásadně užiti nelze. Spíše bude nutno tvrditi, přihlížejíc k analogii v jurisdikčních předpisech obsažené, že v tom případě, kde osoba nějaká ve 2 různých státech pod vládou různých zákonů bydliště své má, alternativně buď jednoho neb druhého zákona užiti možno. Toto pravidlo platící pro osobní právní poměry osoby takové platí pak i ohledně movitostí, jež ona ve svém vlastnictví má. Neměl-li by někdo žádného bydliště, rozhodoval by z téhož důvodu pobyt.

c) Právo zástavní. Ježto movitosti řídí se povšechně zákony bydliště vlastníkova, dlužno tvrditi, že i otázka, zda a za jakých podmínek práva zástavního k movitostem nabyti lze, jaké jsou účinky jeho a jak právo zástavní zaniká, dle týchž zákonů posuzováno býti musí čili jinak řečeno právo

zástavní k movitostem řídí se zákony platnými v bydlišti vlastníka věci zastavené. Vzhledem k tomu, že právo rakouské ohledně movitostí jen zástavu ruční uznává, chce Unger shora zmíněnou zásadu v tom směru obmeziti, že k nabytí neb k trvání práva zástavního v Rakousku za všech okolností a bez ohledu na bydliště vlastníka věci zastavené je třeba detence zástavy zástavním věřitelem. Tento náhled však udržeti se nedá. Předkem jedná se o to, zda nabytí a trvání zástavního práva dle rakouského či dle cizího práva posuzovati nutno. Rozhodným-li je právo cizí, neplatí ob. obč. zák. vůbec, tudíž ani nějaký jednotlivý jeho předpis. Dle toho lze i v Rakousku pouhou smlouvou nabyti zástavního práva k věci, která někomu náleží, kdo v Paříži bydlí, bez ohledu na to, kde věc sama se nalézá.

d) Služebnosti k nemovitostem řídí se rovněž právem bydliště vlastníkova bez ohledu na to, kde se věc nachází.

e) Právo dědické ohledně movitostí sluší posuzovati dle práva posledního bydliště zůstavitelova. Modifikace však nastává potud, že jurisdikční norma finguje při rakouském státním příslušníku, že měl své poslední řádné bydliště v tuzemsku (§ 106 jur. nor.). § 106 jur. nor. nevztahuje se, jak z obsahu jeho na jevo jde, jen na případ, kdy Rakušan v cizině, kde zemřel, se jen přechodně zdržoval, podržev při tom stálé bydliště v Rakousku, nýbrž platí i tehdá, když měl Rakušan v cizině své stálé bydliště a tamtéž zemřel.

III. Osobní práva k věcem.

Obligace vznikají smlouvou, poměry smlouvám podobnými (negotiorum gestio, versio in rem, condictio indebiti) a nedovolenými činy.

1. Ohledně práv smlouvami vznikajících obsahují §§ 36, 37, o. o. z. tyto zásady:

a) Dle o. o. z. sluší bezvýjimečně posuzovati: smlouvy v Rakousku mezi tuzemci aneb mezi tuzemcem a cizincem uzavřené, pokud obě strany zavazují, konečně smlouvy v Rakousku mezi tuzemcem a cizincem uzavřené a tuzemce jednostranně vížící.

b) Smlouva v Rakousku mezi tuzemcem a cizincem uzavřená a cizince jednostranně vížící posuzuje se buď dle o. o. z., t. j. dle zákona místa vzniku smlouvy aneb dle toho zákona, jemuž cizinec vzhledem k svému politickému státnímu občanství podléhá a sice dle toho, který z těchto zákonů platnosti smlouvy nejvíce přeje.

c) Pro všechny ostatní případy, pokud totiž jde o smlouvy v tuzemsku mezi cizinci neb v cizině mezi cizinci nebo mezi cizinci a tuzemci uzavírané platí zákon místa, kde jednání bylo uzavřeno, pokud při uzavírání smlouvy patrně jiný zákon za základ vzat nebyl. Tvrzení Ungerovo, že by strany voliti mohly jen mezi svým právem domácím a zákonem v místě plnění smlouvy platným, obsahem o. o. z. odůvodněno není, poněvadž o. o. z. na místo splnění pražádné váhy neklade. Pokud tedy strany výslovně nebo mlčky při uzavírání smlouvy jiné právo za základ nepoložily, platí zákon místa uzavření smlouvy.

2. Jakého zákona slušelo by užiti při právech vznikajících poměry smlouvám podobnými, o. o. z. výslovně nestanoví. Dlužno tudíž užiti analogie a tvrditi, že i pro tato práva podobně jako při smlouvách rozhoduje zákon místa vzniku.

3. Rovněž neobsahuje o. o. z. předpisu ohledně práv vznikajících z činů právu se příčících. I tu dlužno per analogiam zásadu vytknouti, že

posuzovati se mají práva tato dle zákona místa vzniku, a to tím spíše sluší zde analogie užiti, poněvadž zásada takto dovozená srovnává se s principem státní výsosti.

IV. Práva osobní.

O. o. z. neobsahuje docela žádných předpisů o osobních právech, pokud se týče práva mezinárodního. Zákon rozeznává:

1. vrozená či t. zv. absolutní práva osobní. Tato jsou dána existencí osoby samé a vznikají, jakmile je podmínka tato splněna. Přísluší proto každé osobě zdržující se v rakouském území eo ipso a pouhou jen důsledností této zásady jest dv. dek. ze dne 19. srpna 1826, který stanoví, že každý otrok stává se tím okamžikem svobodným, kdy vstoupí na rakouské území nebo na rakouskou loď (t. j. takovou, která se pokládá za pokračování rak. státního území).

2. Relativní práva osobní zakládají se na čistě osobním poměru mezi dvěma neb více osobami. Tyto poměry jsou manželství, příbuzenství, poručenství. Tu arciť nutno lišiti založení tohoto poměru a práva z něho plynoucí. Založení tohoto poměru řídí se dle analogie uzavírání smluv, zákony platnými v místě, kde poměr vzniká, hlavně otázka zda poměr vůbec vznikl a za jakých podmínek vznikl. Práva z těchto osobních poměrů plynou však ne z aktu založení, nýbrž z trvání poměru právního samého a jsou v každém okamžiku a na každém místě, kde poměr právní sám trvá. Relativní práva osobní plynoucí z trvání poměru právního sluší tudíž posuzovati dle zákonů místa, kde, jak Unger správně podotýká, tento právní poměr má své sídlo, při čemž jest lhostejno, kde právní poměr byl založen. Užijeme-li těchto zásad na jednotlivá práva osobní, dojdeme k těmto důsledkům:

a) osobní způsobilosť uzavříti manželství řídí se politickým státním občanstvím u rakouských státních příslušníků tudíž o. o. z. u cizinců právem jich vlasti. Dle zákonů bydliště manželova sluší tudíž posuzovati nejen osobní práva manželů mezi sebou, hlavně obsah moci manželské, nýbrž i otázky rozloučení a rozvodu manželství a to nejen ohledně přípustnosti jich, nýbrž i ohledně podmínek, za kterých rozvod nebo rozloučení místo míti může. Ježto totiž manželství, jakmile bylo uzavřeno, posuzuje se dle zákonů bydliště manželova, musí býti i tyto zákony rozhodny pro otázku, kdy a za jakých podmínek je možným rozvázání svazku manželského rozvodem nebo rozloučením. Pokud jde o vzájemná manželská práva majetková, dlužno rozeznávati práva, jež již manželský poměr sám s sebou přináší, a práva, jež teprve zvláštními smlouvami (svatební smlouvy) se zakládájí. Ona spravují se právem nynějšího bydliště manželova, tato zákonem té země, kde svatební smlouvy uzavřeny byly, poněvadž teprve těmito ne snad již manželstvím samým založena byla. Však, jak pro práva ze zákona plynoucí, tak i pro práva smlouvou založená platí obmezení § 300 o. o. z., že totiž nemovitosti v každém směru, tudíž i ohledně práv manželských podléhají výhradně zákonu území, v němž věc se nalézá (lex rei sitae). I zákonné právo dědické pozůstalého manžela dlužno posuzovati dle zákona bydliště manželova. Tvrzení Ungerovo, že v tom případě, kdy manželé mění své bydliště, hmotné právo manželské se nemění, nýbrž tak, jak bylo založeno, nezměněně dále trvá, zákonem odůvodněno není a udržeti se nedá. Práva majetková manželů smlouvami svatebními založená změnou bydliště změny nedoznávají, ježto je dle §§ 35

až 37 o. o. z. dle zákonů toho místa posuzovati sluší, kde smlouvy svatební byly uzavřeny, avšak práva manželů plynoucí ze zákona podléhají stále zákonům místa, kde manžel má své bydliště, a doznávají tudíž změny, změní-li se řádné bydliště. Ovšem účinek tento nenastává, je li nepřítomnost v řádném bydlišti jen přechodnou, byť i delšího trvání na př. za příčinou cesty, pobytu v lázních, nýbrž jen definitivní změnou bydliště.

b) Poměr příbuzenský zakládá práva mezi rodiči a dětmi. Ježto tento poměr právní nevzniká aktem právním, nýbrž skutečností přirozenou totiž splozením dítěte, mohlo by se mysliti, že vznik tohoto poměru ani dle práva (de iure) posuzovati nelze. Však to správným není. Byť i bylo nemožno o způsobu vzniku vzhledem k platnosti právního poměru uvažovati, jeví přece způsob ten vliv na povahu poměru samého. Právní poměr dětí manželských k jich rodičům jiný vykazuje ráz, než poměr dětí nemanželských. Otázka však, je li dítě manželským či nemanželským závisí na okolnostech, za kterých bylo dítě splozeno, čili jinak souvisí se způsobem vzniku poměru právního. Bude tudíž dlužno dle všeobecné zásady shora vytčené posuzovati otázku, zda dítě je manželským či nemanželským dle těch zákonů, za jichž vlády se dítě narodilo. Toto pravidlo je jen tím modifikováno, že rakouské zákonodárství při osobách, které mají stálé a řádné bydliště, žádnou váhu neklade na nahodilý a přechodný pobyt na místě třetím, nýbrž věc posuzuje tak, jakoby osoby tyto de iure stále ve svém bydlišti se zdržovaly.

Další otázka je, kterým zákonem řídí se práva mezi rodiči a dětmi? Ježto práva tato jsou jen účinkem poměru osobního, dlužno ji posuzovati dle zákonů té země, kde poměr právě pozůstává, a nerozhodno při tom, kde poměr vznikl. To nepůsobí obtíže, bydlí-li rodiče a děti v téže zemi a pod týmž zákonem, a rovněž nečiní to nesnází při dětech manželských, jež jsou ještě pod mocí otcovskou, a tudíž za bydliště jich platí bydliště otcovo. Zde není žádné pochyby o tom, kde poměr právní pozůstává. Jinak je však tomu, když dítě nemanželské aneb sice dítě manželské, avšak z moci otcovské již vyšlé, v různých zemích bydlí. Zde schází podklad pro rozhodnutí, ve které zemi vlastně poměr právní pozůstává. Tu nezbývá nic jiného, než užiti práva toho území, kde poměr právní jakýmkoliv způsobem má býti k platnosti přiveden, poněvadž, byť i právní poměr tam posud nepozůstával, mají nyní účinky jeho tam vzniknouti a tím poměr právní sám tam existence nabyti. Z řečeného plynou tato pravidla: Práva mezi rodiči a dětmi posuzují se, když obě strany pod týmž zákonem žijí, bezvýminečně dle tohoto zákona, jinak však dle práva bydliště otcova, jde-li o děti manželské moci otcovské podrobené, ve všech ostatních pak případech dle těch zákonů, kde zmíněný právní poměr k platnosti má býti přiveden. Přípustnost žaloby z otcovství (paternitní) posouditi sluší dle zákona místa, kde povstal nárok nemanželského dítěte proti otci, t. j. dle zákona místa narození dítěte. Dle rakouského práva je pro tuto žalobu věcně příslušný soud okresní (§ 49 č. 2 jur. n.), místně příslušným je zpravidla obecný soud žalovaného (§ 65 jur. nor.), dle okolností i soud místa zaměstnání (§ 86 jur. n), po případě i soud majetku (§ 99 jur. n.) Pro osoby, které nemají svého bydliště ani v Rakousku, ani kde jinde, je obecným soudem soud místa jich pobytu v Rakousku (§ 67 jur. n.). Alimentační nárok manželského dítěte naproti otci zakládá se v poměru příbuzenském mezi otcem a dítětem a posuzuje se tudíž dle toho zákona,

kde poměr takto pozůstává, tedy žijí-li otec a dítě v téže zemi, dle zákonů této země, jinak dle zákonů země, kde žaloba o výživné byla podána. Unger podotýká, že má právní poměr mezi rodiči a dětmi tam své sídlo, kde se nalézá bydliště rodičů. To je zcela správné, pokud jde o děti manželské moci otcovské podrobené. Ježto však děti manželské z moci otcovské vyšlé a děti nemanželské vůbec své samostatné vlastní bydliště mají, nelze nahlédnouti, proč by právní poměr mezi nimi a jich rodiči měl pozůstávati právě v bydlišti rodičů, při nemanželských dětech vedlo by to docela k anomalii, poněvadž, když otec a matka mají různá bydliště, právní poměr by zároveň na dvou různých místech své sídlo měl.

c) A d o p c e (přijetí dítka za vlastní) nepovstává způsobem přirozeným, nýbrž aktem právním, smlouvou; sluší tudíž i uvážiti, zda platně vznikla, a posouditi ji sluší dle předpisů §§ 35—37 o. o. z. dle zákona místa, kde byla smlouva adopční uzavřena. Tvrzení Unger-ovo, že rozhoduje právo bydliště adoptantova, odporuje jasnému předpisu §§ 35—37 o. o. z. Práva vznikající z poměru adopčního posuzovati však sluší dle zákonů toho místa, kde právní poměr pozůstává a sice dle týchž pravidel, jež vyložena byla pro právní poměr mezi tělesnými rodiči a dětmi.

d) L e g i t i m a c í přeměňuje se právní poměr dětí nemanželských v poměr dětí manželských. Bude je tudíž analogicky podrobiti otázce, zda ten neb onen právní poměr byl založen, dle těch zákonů, za jichž platnosti přeměna nastala. To platí o všech druzích legitimace bez rozdílu, platí to tedy i o legitimaci per rescriptum principis.

e) P o r u č e n s t v í. I zřízení poručenství dlužno dle všeobecné zásady posouditi dle zákonů toho místa, kde byl poměr poručenský založen. Tímto zákonem řídí se, jak oprávnění k poručenství, tak i nutné i dobrovolné důvody omluvní. Náhled Unger-ův, že by důvody omluvní posuzovati slušelo dle zákona bydliště poručníkova, dostatečné opory v § 201 o. o. z. nemá. Unger sám vyslovuje zásadu, že se zřízení poručenství řídí zákonem bydliště poručencova, a cit. § 201 žádného důvodu nepodává. proč by se od této zásady ohledně důvodů omluvních ustoupiti mělo. § 201 ustanovuje prostě to, že poručník, jenž pravomoci soudu poručenského pro svou osobu nepodléhá a uložené mu poručenství z důvodů omluvných nutných neb dobrovolných převzíti nehodlá, může příslušnou žádost podati u svého soudu osobního; to zajisté jen proto je předepsáno, poněvadž soud osobní spíše než vzdálený soud poručenský bude moci zkoumati pravdivost udaných okolností skutkových. Rozhodnutí nepřísluší osobnímu soudu, nýbrž vyhrazeno je dle § 201 o. o. z. výslovně soudu poručenskému, který se patrně bude říditi při posuzování způsobilosti svými zákony, tedy zákony platnými v místě zřízení poručenství. Tvrdí-li se, že cizince soud rakouský nemůže k převzetí poručenství nutiti, je to pravdivé potud, že cizinec, pokud nepodléhá pravomoci soudů rakouských, nemůže býti nucen k převzetí poručenství. Cizince však, který je ochoten poručenství převzíti a jen dle svých zákonů k tomu způsobilým není, může rakouský soud poručníkem jmenovati, jen když dle rakouských zákonů je způsobilým, čemuž však zpravidla tak nebude vzhledem k § 192 o. o. z. Práva plynoucí z poměru poručenského řídí se zákony toho místa, kde poměr pozůstává. V tom směru je základní myšlénka rakouských zákonů, jak to plyne z příslušných ustanovení o. o. z. a zejména z příslušných předpisů jurisdikčních ta, že

se za to pokládá, že poměr poručenský trvá stále tam, kde byl založen, byť i poručenec měnil potomně své bydliště. Řídí se tudíž při poručenství, jak založení poměru, tak i vzájemná práva poručníka a poručence, týmiž zákony, totiž těmi, které platí v místě zřízení poručenství. Zásady tyto podstatně modifikuje předpis § 300 o. o. z. totiž, že nemovitosti podléhají zákonům okresu, ve kterém se nacházejí. Důsledně pak stanoví § 225 o. o. z., že v tom případě, když rakouský poručenec má v cizině nemovitosti a naopak když cizozemský poručenec má nemovitosti v Rakousku ležící, dlužno zříditi pro tyto statky soudem dle jich polohy příslušným oddělené a samostatné poručenství neb opatrovnictví.

Právo spolčovací viz Spolky.

Právo stanné (náhlé).

I. Pojem.

Stanné právo stotožňuje se často s právem válečným a souvisí také s vývojem vojenského soudnictví ve věcech trestních. Stanné právo je zrychlené trestní řízení, které v občanském soudnictví ve věcech trestních jen výjimečně a sice tenkráte platnosti nabývá, když za velikého nastávajícího nebezpečenství spůsobem nejrychlejším potlačeny býti mají zločiny a delikty, jež veřejnou bezpečnosť ohrožují. Trestní řád v 25. hlavě pojednává v §§ 429—447 o řízení stanného práva.

II. Činy trestné, na které se stanné právo vztahuje, jsou:

1. vzbouření, když ostatní zákonné prostředky nestačí k jich potlačení. Prohlášení, že nastala nutnosť stanného práva, učiní správce země, dorozuměv se s presidentem sborového soudu druhé stolice a s vrchním státním zástupcem. Je-li však nebezpečí v prodlení, je také přednosta politického okresního úřadu oprávněn, dorozuměv se s presidentem sborového soudu první stolice a se státním zástupcem prohlášení to učiniti;

2. když v jednotlivých nebo ve více okresích vražda, loupež, žhářství neb zločin veřejného násilí dle § 85 tr. z. způsobem zvláště nebezpečným se vzmáhá. V takovýchto případech prohlásí ministr vnitra dohodnuv se s ministrem spravedlnosti nutnosť stanného práva;

3. když přečiny proti opatřením proti moru takovým nebezpečným způsobem se množí, že toliko rychlým, odstrašujícím řízením přítrž tomu učiněna býti může (§ 12 cís. pat. ze dne 21. května 1805, č. 731 sb. z. s.).

III. Prohlášení stanného práva.

Prohlášení, že stanné právo nastalo, budiž bez průtahu ve všech obcích, pro které nařízeno bylo, za víření bubnů a hlaholu trub vyhlášeno, obecním úřadům sděleno, vyhláškami na veřejných místech, veřejnými listy, dle okolností i s kazatelny ve všeobecnou známosť uvedeno a také generálnímu nebo vojenskému a zeměbraneckému velitelství korunní země oznámeno, by toto podřízené vojenské neb zeměbranské sbory o tom zpravilo. Při vyhlášení stanného práva v případě vzbouření budiž zároveň vydán rozkaz, že každý je povinen varovati se veškerého odbojnického srocování, popuzování k tomu a účastenství a podrobiti se veškerým nařízením vrchnosti, která tato vydá, by zločiny ty potlačila, jinak že každý, kdo se po vyhlášení stanného práva zločinem tím vinen stane, dle stanného práva souzen a smrtí trestán bude. Dle poměrů může stanné právo též jen proti těm býti vyhlášeno, kdo takovýto zločin zvláštním způsobem, určitě označeným, spáchají.

IV. Příslušnosť.

1. Když stanné právo vyhlášeno bylo, je sborový soud 1. stolice, v jehož okresu stanné právo bylo prohlášeno, výlučně příslušným pro veškeré zločiny, které v jeho okresu se spáchají a na které se stanné právo vztahuje, jakož i pro spoluvinu a jakékoliv účastenství na zločinech těch a to bez ohledu na to, že snad již u řádného soudu zavedeno vyšetřování nějaké proti obviněnému.

2. Spáchal li obviněný více trestných činů v rozličných okresech a nastala-li tím příslušnosť více stanných soudů, jest onen stanný soud výhradně příslušným, před který obviněný již postaven byl, nebo kterému nejdříve dodán býti může.

3. Sborový soud první instance rozhoduje jako stanný soud v sezení 4 soudců, z nichž jeden je předsedou, u přítomnosti zapisovatele. Uzná-li to president, může stanný soud v každém místě okresu, pro který stanné právo vyhlášeno bylo, sezení odbývati, o tom budiž však správní úřad ihned zpraven.

4. Stanný soud je příslušným též pro osoby vojenské pravomoci podléhající.

5. Hned jak stanné právo bylo nařízeno, má správní úřad co nejrychleji postarati se o to, by nejbližší vojenské velitelství poslalo mužstvo k ochraně stanného soudu potřebné, aby veškeré nářadí v místě, kde stanný soud zasedati bude, pohotově bylo, aby též duchovní, soudní lékař, mistr popravčí a jeho pomocníci přítomni byli tak, aby výkonu trestu smrti nic nepřekáželo.

V. Řízení.

1. Státní zastupce při sborovém soudě I. stolice neb člen zastupitelství, který stannému soudu byl zvláště přidělen, má vše zaříditi, by řízení dle stanného práva proti obviněnému zavedeno bylo. Při tom platí pravidlo, že před stanný soud jen ty osoby postaveny býti mohou, které buď při činu samém byly postiženy, neb o kterých s důvodem očekávati se dá, že důkaz o jich vině bez průtahu proveden býti může.

2. Těžce nemocné a těhotné osoby nesmí před stanný soud býti postaveny.

3. Celé řízení proti jednotlivým obviněným budiž od počátku až do konce před shromážděným soudním dvorem a pokud možno bez přerušení provedeno. Obviněný budiž ihned, jakmile dopaden byl, před stanný soud postaven, pakli státní zástupce nečiní návrh, by zavedeno bylo řádné řízení, ve kterémž případě nemůže obviněný již před stanný soud postaven býti.

4. Doba, po kterou řízení proti jednotlivému obviněnému trvati smí, je nejdéle na 3 dny stanovena. Lhůta ta počítá se od toho okamžiku, kdy obviněný před stanný soud byl postaven.

5. Řízení před stanným soudem je ústní a veřejné. Obviněný může sobě obhájce zvoliti, neučinil-li tak sám, má mu soud jmenovati obhájce z moci úřední.

6. Státní zástupce zahájí řízení tím, že vylíčí skutečný děj, který se obviněnému za vinu klade. Při výslechu a při uvádění průvodů šetřiti dlužno povšechně předpisů §§ 245—254 tr. ř.

7. Řízení má se z pravidla omeziti na důkaz o činu, pro který stanný soud zahájen byl. Na jiné činy trestní, které obviněný spáchal, nelze zřetel vzíti.

Stihají-li se činy takové v řádném řízení trestním, má soud při vyměření trestu ohled vzíti na trest vězení, který stanný soud uložil (§ 442 odst. 2 tr. z.).

8. Řízení nesmí býti zdržováno vyhledáváním v příčině náhrady.

9. Má sice k tomu býti hleděno, by spoluvinníci vypátráni byli, tím však nesmí vyhlášení a vykonání rozsudku naproti dopadenému vinníku býti odkládáno.

VI. Vynesení rozsudku.

1. Když řízení průvodní bylo skončeno, podá státní zástupce jeho výsledek a učiní návrh. Obviněný a jeho obhájce nechť na to odpoví a jestliže státní zástupce na to ještě co odvětiti má, přísluší obviněnému a jeho obhájci vždy poslední slovo.

2. Po tom usnese se soud v neveřejné poradě dle předpisů §§ 17, 19—22, 258 a 267 tr. ř. na rozsudku, který hned na to ve veřejném sezení obviněnému ohlásí. Byl-li obviněný jednohlasně vinným uznán, vysloví stanný soud trest smrti.

3. Byl li dán výkonem trestu smrti na jednom nebo na více nejtěžších vinnících odstrašující příklad, jakého k obnovení pokoje potřebí jest, může stanný soud z důležitých polehčujících okolností proti lehčím vinníkům vysloviti trest těžkého žaláře od 5 až do 20 roků. Týž trest budiž uložen též těm, kdo v době spáchání zločinu ještě nepřekročili 20. rok věku svého.

4. Nastanou-li podmínky v § 259 tr. ř. uvedené, sprostí stanný soud obviněného obžaloby a propustí jej ihned na svobodu.

5. Uzná-li stanný soud, že je nepříslušným, nebyl-li trest smrti jen proto vynesen, poněvadž nehlasovali proň všichni soudcové (§ 442 odst. 1 tr. ř.), neb není li sice možno v zákonné lhůtě 3 dnů provésti důkaz o vině obžalovaného, avšak jsou tu přece důležité příčiny podezření, že obžalovaný čin za vinu mu kladený neb jiný čin trestní spáchal, nalezne soud stanný na vydání obviněného řádnému soudci a zároveň se usnese o tom, má-li obviněný na dále ve vazbě zůstati či na svobodu propuštěn býti.

6. Proti rozsudku stanného soudu nemá žádný právní prostředek místa; žádosť za milosť kýmkoliv podaná nezadržuje výkon trestu.

7. Trest smrti budiž ve dvou hodinách po vyhlášení rozsudku vykonán; toliko na výslovnou prosbu odsouzeného může mu ještě třetí hodina býti povolena, by se na smrť připravil.

VII. Zrušení stanného práva přísluší těm úřadům, které příslušny jsou stanné právo prohlásiti. Veškerá vyšetřování, dosud trvající, jakož i taková, kde trest smrti byl sice vysloven, ale ještě nevykonán, odevzdána buďtež řádným soudům, které je dle obecných předpisů tr. ř. jako přípravné vyšetřování dále vésti mají. Veškeré rozsudky stanným soudem vynesené s dotyčnými spisy buďtež ve 14 dnech po zrušení stanného práva zaslány vrchnímu státnímu zástupci, který případné návrhy učiní. Vyskytnou-li se později důvody pro obnovení trestního řízení, jednají o tom řádní soudové dle předpisů XX. hlavy.

VIII. Vojenské trestní právo.

Řízení dle stanného práva má místo:

1. při zločinu porušení subordinace, vzepřel-li se vojín v řadě neb před shromážděným oddílem za takových okolností, že to mohlo působiti na mysle přítomných dojmem službě škodlivým (§ 147), neb při pokusu vraždy proti představenému (§ 148);

2. při vzpouře a odboji má stanné právo místo v době válečné, když odbojné projevy již vyvolaly nebezpečné smýšlení neb ochotu k vzepření se (§ 161), zvláště i tehdá, když odbojníci se v době válečné proti představenému zachovali způsobem prudkým neb hrozivým, neb když na něho ruku vložili (§ 167, 163, 164), konečně když odbojníci po vyhrožení právem stanným v odporu pokračují (§ 168);

3. při vojenském zločinu zbabělosti může při okamžitém velkém nebezpečí zločinec na místě býti popraven aneb okamžitý výkon toho na řízen (§ 255);

4. při spurnosti naproti představeným;

5. při nedovoleném kořistění (§ 264);

6. při nedovoleném verbování za doby válečné, byl-li pachatel během války dopaden (§ 307);

7. při svádění neb napomahání k porušení vojenských povinností má po případě řízení stanného práva místa, byvši dříve prohlášeno, by se zabránilo vzmáhání se takových zločinů (§ 317);

8. při vyzvědačství, byl li pachatel dopaden při činu neb za války (§ 322);

9. při vzbouření, má-li se mu přítrž učiniti (§ 350);

10. při plenu (§ 499).

Právo tiskové viz Tisk.

Právo trestní.

I. Pojem.

1. V objektivním smyslu rozumíme právem trestním souhrn zákonných předpisů, jež ohrožují trestem veřejným (t. j. od soudu trestním rozsudkem uloženým) spáchání neb opomenutí určitých činů.

2. V subjektivním smyslu je právo trestní právo státu, o trestní zákon se opírající, tresty ukládati.

3. Právo trestní je též nauka o trestním zákoně, t. j. vylíčení všeobecných zásad a vyložení pojmu jednotlivých deliktů. Filosofickoprávní bádání, jež jsou základem této nauky, o důvodu a účelu trestu vůbec zahrnují se pod pojem trestních theorií.

II. Omezení práva trestního.

Předkem lišiti sluší právo trestní v objektivním smyslu (t. zv. trestní právo materialní) od řádu trestního (t. zv. formálního práva trestního) (viz čl. Řízení trestní). Zákon trestní vytýká podmínky, za kterých vzchází státu nárok trestní proti určité osobě z její zodpovědnosti za určité jednání zákonu trestnímu se příčící. Jsou-li zde tyto podmínky v určitém případě, je-li tudíž nárok trestní oprávněn, to zjišťují v dnešním státě právním soudové; je-li do jisté míry odůvodněna domněnka, že shora zmíněné podmínky zde jsou, přivádí stát sám onu zodpovědnosť k platnosti před soudy (právo trestní žalobní), by v předepsaném řízení (trestní řád) zkoumány byly důvody oné domněnky (obžaloba) a bylo vysloveno, zda přísluší státu trestní právo (v subj. smyslu) proti určité osobě čili nic. Z řečeného plyne, že hmotné a formální právo trestní jsou v jistém vnitřním vztahu, ač se jinak zásadně různí; to jeví se zejmena v tom, že splývají spolu na poli hmotného práva procesního, které uprostřed mezi nimi leží. Toto společné pole zahrnuje totiž právo hmotné, které se k dějům procesním pojí a upraveno je dílem zákonem trestním (na př. § 530), dílem trestním řádem (na př. §§ 46, 57 etc. týkající se ztráty trestního

žalobního práva). Přísně se rozeznává právo trestní obecné a zvláštní, kteréžto spadá v obor práva správního nebo disciplinárního. Všecka tato práva trestní nevyhrožují trestem veřejným, poněvadž trest zde ukládá ne soud, nýbrž státní nebo samosprávný úřad správní, korporace atd., neb sice soud, však ne na základě obecného trestního zákona a ne trestním rozsudkem (na př. tresty pořádkové při hlavním přelíčení).

Z různých správních trestních práv sluší zejména vytknouti:

1. Policejní právo trestní: Toto blíží se obsahem té části obecného zákona trestního, která jedná o přestupcích (viz dole). I v dějinách došel poměr tento potud výrazu, že delikty, které kdysi podléhaly policejní pravomoci, později byly zařaděny do trestního zákona a naopak. Dle dnešního stavu rakouského zákonodárství vztahuje se policejní právo trestní na všechny delikty, které nejsou obsaženy v obecném zákoně trestním a o kterých nerozhodují soudy (pokud se týče určité jiné úřady správní).

2. Zejména zmíniti se sluší o trestním právu policie polní a lesní (viz čl. Policie polní a čl. Lesy), jež z části tak značně blíží se právu trestnímu, že při určitých deliktech (na př. krádeži) je těžko přesnou hranici stanoviti mezi činem trestním a pouhým pychem polním (rozh. kas. s. sb. č. 1420).

3. Ostatní správní právo trestní, nehledě k policejnímu právu trestnímu, obsahuje nepřehlednou řadu předpisů, z nichž jako větší kodifikace uvésti sluší: Důchodkové trestní právo, které jsouc zvláštním zákonem upraveno, tresce přestupky proti řádu celnímu a monopolnímu, jakož i trestní právo daňové, poplatkové a živnostenské, o němž přislušné zákony zvláštní předpisy obsahují.

4. Co se posléz týče disciplinárního práva trestního, vyplňuje rovněž velmi rozsáhlý obor, ježto se s ním všude tam setkáváme, kde pozůstává poměr služebný mezi veřejnými úřady (státními, zemskými, obecními, kostelními, školními atd.) a jednotlivými osobami. Disciplinární právo trestní je naprosto neodvislým od trestního práva, ba konkuruje s ním, jde-li o delikty obecného práva trestního buď tím, že se následky trestního rozsudku nálezem disciplinárním zostřují aneb tím, že samostatně nastupuje v případě rozsudku osvobozujícího.

III. Prameny rakouského práva trestního.

Sem náleží obecný zákon trestní ze dne 22. května 1852 a celá řada zákonů dřívějších a pozdějších, jež všecky na tomto místě vypočísti je nemožno (nejdůležitější jsou níže uvedeny). Ježto trestní zákonodárství přísluší dle ústavy říšské radě, mohou všechny zákony o obecném právu trestním býti jen zákony říšskými, buď že obor práva trestního přímo upravují neb sice jiné obory pořádají, avšak při tom jednotlivým předpisům ochranu práva trestního poskytují. Kromě toho mohou býti prameny práva trestního vedle zákonů říšských i zákony zemské a nařízení a sice potud, pokud se zákon trestní předpisů takových dovolává t. j. přestoupení jich do podstaty určitého deliktu pojímá. To se děje, poněvadž nařízení taková častých změn doznávají, obyčejně jen zcela povšechně: tak na př. §§ 335, 365 a j. (osnova tr. z. vl. př. §§ 414, 418 a j.). K pramenům práva trestního patří i celá řada jednotlivých zákonů, jež buď jednají o předmětech výhradně do oboru práva trestního spadajících aneb zabezpečují trestně-právní ochranu předpisům jimi v jiných oborech vytčeným.

Nejdůležitějšími z těchto zákonů jsou, nehledě k novele ze dne 15. listopadu 1867 č. 131 ř. z. (o následcích trestního odsouzení) a čl. V. novely ze dne 17. prosince 1862 č. 8 ř. z. (o deliktech ze zmocnění), čl. III. a IV. téhož zák. o rozšíření § 300 tr. z. na další politické přečiny, dále tiskový zákon ze dne 17. prosince 1862, jenž obsahuje v 3. oddílu předpisy výhradně trestně právní, jež však, pokud se týče kauce a jejího propadnutí, opětně byly zrušeny; zákon o zbraních (pat. ze dne 24. října 1852 č. 223 ř. z.), zákony k ochraně osobní svobody a domácího práva ze dne 27. října 1862 č. 87 a 88 ř. z. a listovního tajemství ze dne 6. dubna 1870 č. 42 ř. z.; zákon spolkový ze dne 15. listopadu 1867 č. 134 ř. z.; zákon o právu shromažďovacím z téhož dne č. 135 ř. z.; zákon o právu koaličním ze dne 7. dubna 1870 č. 43 ř. z.; zákon o lichvě ze dne 28. května 1881 č. 47 ř. z.; zákon proti osobám práce se štítícím a tulákům ze dne 10. května 1873 č. 108 ř. z.; zákony ze dne 24. května 1885 č. 89 a 90 ř. z. obsahující předpisy o přípustnosti odevzdání do donucovací pracovny a polepšovny; zákony o zabránění a potlačení nemocí zvířecích a dobytčího moru ze dne 29. února 1880 č. 35 a 37 ř. z.; zákon o třaskavinách ze dne 27. května 1885 č. 134 ř. z.; zákon o maření exekuce ze dne 25. května 1883 č. 78 ř. z.; zákon o ochraně známek ze dne 6. ledna 1890 č. 19 ř. z. zákony ze dne 11. dubna 1889 č. 41 ř. z. a ze dne 28. července 1890 č. 137 ř. z. o trestních činech branců a j.

IV. Dějiny.

Prvním předchůdcem platného práva trestního, co vlastního práva trestního dědičným zemím německorakouským společného, byl kriminální řád vydaný císařovnou Marií Theresií 31. prosince 1768 (t. zv. Theresiana). Účelem jeho bylo zavésti na místě rozmanitých zákonů trestních, tehdáž v jednotlivých německých zemích dědičných platných, právo jednotné. Dle posavádního zvyku jednala Theresiana, jak o materielním právu trestním, tak i o právu procesním (o tomto a jeho nástupcích viz čl. Řízení trestní). Theresiana vyznačuje se tím, že podržela zostřený trest smrti a mimořádné tresty (libovůli soudce ponechané). Ostatní tresty jsou: vězení dočasné neb doživotní, pranýř, bičování, vypálení znamení, veřejná práce v káznicích s posty. Zločiny dělí se dle poškozeného předmětu ve veřejné a soukromé. Ony trestány jsou trestem veřejným, tyto poskytovaly poškozenému nárok na odškodnění a dostiučinění Dle stupně dělí se zločiny na velmi těžké (trestané zostřeným trestem smrti), těžké (ohrožené jednoduchým trestem smrti neb doživotním trestem na svobodě) a lehčí. Avšak zákon tento dlouho neplatil. Již 13. ledna 1787 vydal Josef II. nový zákon trestní, jenž měl míti platnost výlučnou. Procesní právo zde obsaženo nebylo, nýbrž vydán byl v následujícím roce všeobecný kriminální řád samostatně. Josefinský trestní zákon zrušil trest smrti co pravidelný způsob trestu, zavedl však tuhé tresty (zejména přikování). Též tělesné trestání, pranýř, konfiskace majetku byly podrženy. Zmínky zasluhuje, že promlčení bylo odstraněno a že soudci bylo zákonem výslovně zakázáno užívati obdoby. Trestní činy jsou dle stupně buď kriminálními zločiny neb jen zločiny politickými. Tyty trestají se vězením, tělesnými tresty neb postavením na místo hanby. Mnohé činy v Teresianě co těžké zločiny označené náležejí nyní jen mezi delikty lehčí (na př. cizoložství), jiné jsou zcela odstraněny (na př. čarodějství). Patentem ze dne 2. ledna 1795 byl opět

trest smrti zaveden. Josefinský trestní zákon i jinými předpisy právě citovaného patentu změněný byl znova přepracován a tato osnova komissím v různých zemích k tomu konci zřízeným ke zkoumání odevzdána, a v západní Haliči, kde zavedení nového trestního zákona bylo dávno cítěnou potřebou, ihned patentem ze dne 17. června 1796 co západohaličský trestní zákon zavedena. V tomto zákoně setkáváme se již s dělením deliktů ve tři skupiny. Rozeznávají se totiž dle těžkosti činu trestního: kriminální zločiny, civilní zločiny a přestupky nařízení policejních a jiných. Zmíněný návrh byl potom na základě nabytých zkušeností a došlých posudků znaleckých opětně přepracován a patentem ze dne 3. září 1803 co zákon o zločinech a těžkých policejních přestupcích vyhlášen. Platnosti nabyl 1. lednem 1804. Jedná opět jak o právu materielním tak i o právu procesním a sice tak, že v I. díle 1 oddělení jedná o zločinech a jich trestání a v 2. oddělení o právním řízení o zločinech; rovněž jedná II. díl ve dvou odděleních o těžkých policejn'ch přestupcích a o řízení o nich, které však přísluší úřadům politickým. Zákon klade zvláštní váhu na zmíněné rozeznávání mezi zločiny a těžkými policejními přestupky a na přesné ohraničení jednotlivých druhů zločinů, avšak princip ohledně prv dotčeného rozeznávání přesně proveden není. Vedle kulpósních činů trestních počítají se i dolosní jen k těžkým přestupkům policejním, nehodí-li se ke kriminálnímu řízení vzhledem k povaze předmětu, k povaze osoby pachatelovy nebo vzhledem k povaze sběhlých okolností. Trest smrti je opět pravidelným způsobem trestu, avšak obmezen jen na ty zločiny, které jen s plnou rozvahou spáchány býti mohou a které vzhledem ku svému nebezpečnému vlivu na veřejnou a soukromou bezpečnost nutí správu veřejnou k této přísnosti. Promlčení je opět zavedeno (dokonce s účinkem zpětným), konfiskace statků odstraněna a soudům právo dáno, způsob trestu s ohledem na nevinnou rodinu zločincovu změniti. I. díl zákonníka jedná v úvodu a v 5 hlavách o zásadách všeobecných, ve 20 hlavách o jednotlivých druzích zločinů a v posledních dvou hlavách obsahuje předpisy o nadržování a zániku zločinů. Jednotlivé skutkové povahy zločinů souhlasí namnoze doslovně s právem platným, ač i s podstatnými odchylkami se shledáváme. Tak na př. chybí v tr. z. z r. 1803 (nehledě k těm deliktům, které tehdá z důvodů státoprávních byly vyloučeny) zločiny vydírání, nakládání s člověkem jako s otrokem a urážka členů císařského domu atd. Naproti tomu pokládá tr. z. z. r. 1803 za zločin navrácení se toho, kdo pro zločin byl vypovězen ze státu, čin to, který se tresce pranýřem a žalářem. Značný počet novel vydaných po roce 1803 zavdával podnět ku opětnému spořádání látky. Zeiller předložil osnovu, která však k nové kodifikaci nevedla. Když po událostech r. 1848 nastala reakce a byly stanoveny kabinetním listem ze dne 31. prosince 1852 zásady pro organické zákonodárství říšské, bylo též usneseno zavésti jednotné právo trestní pro celý obvod říše (tedy i pro Uhry a země sousední, které měly posud samostatné právo trestní). Za tím účelem bylo uspořádáno nové vydání tr. z. z roku 1803 s patřičným zřetelem k posavádnímu zákonodárství a prohlášeno bylo pat. ze dne 27. května 1852 co všeobecný trestní zákon pro celý obvod říše. Tento zákon s pozdějšími novelami tvoří naše dnešní právo, platí však mimo země v říšské radě zastoupené jen v Chorvátsku a Slavonii. V Uhrách, kde se ho následkem nedostatku vlastního trestního zákona skutečně užívalo, avšak co zákon

uznán nebyl, byl usnesením konference kuriální formálně platnosti zbaven. Nahraditi tento trestní zákon, který dle řečeného kořeny svými sahá ještě do předešlého století, zákonem moderním, je úkolem, na němž bohužel marně pracují již déle než 3 desetiletí síly nejlepší, takže zdá se, že přetrva i toto století. Bližší o tom, jakož i o osnovách viz odst. VII.

V. Soustava trestního zákona z 1852.

Tr. z. jedná jen o materielním právu s vyloučením práva procesního. Jak již shora bylo řečeno, je zákon náš jak ve příčině všeobecných pravidel, tak i pojmů deliktových namnoze zastaralým a v odporu s naším nynějším citem právním. To týče se zejména pojímání momentu viny, následků odsouzení (ač v tomto směru novelou poněkud náprava zjednána byla), soustavy trestů, jakož i určení a vřadění mnohých pojmů zločinů (na př. zločinů pod pojem podvodu shrnutých), jež v praxi začasté k velmi násilným výkladům a fikcím vedou. Zvláště politické zločiny a přečiny jsou namnoze tak široce pojaty, že jsou nebezpečny občanské svobodě; i tresty jsou příliš kruty, a nejpřirozenější rozeznávání mezi pohnutkami nečestnými a ne nečestnými a tresty jim přiměřenými chybí naprosto. Naproti tomu vyznamenává se zákon velkou přehledností, přesnou, stručnou a snadno srozumitelnou dikcí, přednosti to, jichž zajisté i mnohý dnešní zákon postrádá. Mimořádné právo zmírňovací soudci propůjčené smiřuje nás s krutými tresty, jimiž se vyhrožuje; pochopitelno tudíž, ač ne ospravedlněno, že dána přednosť od mnohých zákonů tomuto před poslední osnovou zák. tr. Zákon spočívá na rozdělení činů trestních ve zločiny, přečiny a přestupky a probírá látku ve 2 dílech (532 §§), z nichž první jedná o zločinech, druhý pak o přečinech a přestupcích. Každý díl obsahuje na začátku a na konci zásady všeobecné, uprostřed pak definice jednotlivých deliktů. Důvodem zmíněného rozdělení je dle zákona (§§ 1 a 238) zlý úmysl, který je při zločinech nutným, při ostatních 2 skupinách deliktů však býti nemusí. Však tento důvod rozdělení udržeti se nedá a namnoze i v zákoně samém je opuštěn. Důvodem rozdělení je spíše způsob trestu. Tím je pro zločiny trest smrti a žaláře, pro přečiny a přestupky vězení, tresty peněžité a ztráta živností neb oprávnění.

Dle osnovy tr. z. z r. 1891 (§ 1) jsou činy, jež jsou ohroženy vězením víc jak pětiletým nebo káznicí neb smrtí zločiny, činy ohrožené pokutou přes 300 zl. neb vězením do 5 let přečiny a činy ohrožené vazbou neb pokutou do 300 zl. přestupky. Zák. tr. dělí dále zločiny na zločiny směřující proti státu a proti jednotlivým osobám, avšak nezachovává dále rozdělení toto. Jednotlivé zločiny dělí se opět dle poškozeného statku právního v jednotlivé skupiny, jež rovněž nejsou šťastně voleny. Tak uvádí se několik skupin co veřejné násilí, ačkoliv při jedněch není nutným moment veřejnosti (na př. zlomyslné poškození cizího majetku § 85), při jiných opět moment násilí (na př. zlomyslná jednání neb opomenutí za okolností zvláště nebezpečných, § 87). Co se týče přečinů a přestupků, nevytýká zákon žádného zásadního rozdílu mezi nimi, nýbrž při každém jednotlivém deliktu stanoví, je-li přečinem či přestupkem. Všecky přečiny a přestupky dělí se dle poškozeného statku právního na činy trestné proti veřejné bezpečnosti, bezpečnosti jednotlivců a proti mravnosti. Každá z těchto skupin dělí se opět v pododdělení.

Osnova tr. z. jedná v II. díle (I. díl obsahuje zásady všeobecné) o zločinech a přečinech, v III. díle o přestupcích. Rozdělení všech tří skupin řídí se dle poškozeného statku právního a bývá dosti důsledně zachováváno. Individualisování jednotlivých deliktů zvláštními označeními a nadpisy bylo vynecháno, což však schvalovati nelze, ježto tím stěžuje se obecná srozumitelnosť, jíž hlavně při tr. z. zvláště jest si přáti.

Soustava trestů v platném právu tr. je velmi jednoduchá a přehledná. Neurčité tresty přicházejí jen zcela výjimečně při zvláštních poměrech (na př. v poměru domácím § 525). Dočasné tresty na svobodě (jednoduchý a těžký žalář, jednoduché a tuhé vězení) jsou všude pevnými sazbami trestními stanoveny s vytčením míry nejvyšší a nejnižší (na př. žalář ukládá se jen v sazbách od 6 měsíců do roka, od roka do 5 let, od 5 do 10 let atd.). Takových sazeb trestních vytkl zákon tr. málo, avšak přece s nimi všude vystačí, ježto na těžší čin trestní ukládá vyšší sazbu trestní neb soudci na výběr dává více takových sazeb nebo lehký a těžší způsob trestu (na př. jednoduchý a těžký žalář). Vymezení trestu v mezích u každého deliktu vytčených řídí se okolnostmi polehčujícími a přitěžujícími. Těchto rozeznává zákon dvojí druh: všeobecné, jež naskytnouti se mohou při každém činu trestním (na př. polehčující: nouze, přitěžující: opětování činu) a zvláštní, k nimž totiž jen právě při dotyčném deliktu zřetel vzíti lze (na př. poškození při loupeži (159), okolnost, že falšování mincí bylo lze snadno poznati (§ 119). Více trestních prostředků pro týž delikt (trest na svobodě a tresty peněžité) ukládá zákon zpravidla jen alternativně, ne však kumulativně. Výjimky z této zásady jsou nečetné (na př. podporování sběha §§ 220 a 221). V novějších zákonech objevuje se takováto kumulace častěji, na př. v zákoně o lichvě. Od této kumulace více trestů lišiti sluší: tresty vedlejší, zostření trestu a jisté následky odsouzení samy sebou nastávající. Zostření trestu připouští se jen při trestech na svobodě a záleží v postech, osamělém uzavření ve tmavé komůrce atd. Trest smrti a doživotního žaláře zostřen býti nemůže. Tresty vedlejší lze spojiti s každým trestem hlavním a dotýkají se začasté odsouzeného citelněji než tresty hlavní (na př. ztráta živnosti, propadnutí zboží). Konfiskace majetku zákon nezná. Co se týče následků odsouzení, změnila podstatně novela ze dne 15. listopadu 1867 č. 131 ř. z. předpisy tr. z., vyslovivši zásadu v dnešním právu tr. všeobecně uznanou, že nemá trestní odsouzení míti vlivu na občanskou způsobilost k činům, a připustivši dále následky odsouzení (ztráta veřejných úřadů, akademických hodností, práva volebního, šlechtictví) jen při zločinech a jistých deliktech majetkových a obmezivši (dříve doživotní) trvání nezpůsobilosti k opětnému dosažení t. zv. čestných práv při zločinech zneuctívajících na dobu trestu, při deliktech ostatních na určitou dobu. Je-li někdo odsouzen pro více deliktů, potrestán budiž dle toho, na který je položen nejtěžší trest, ostatní pak delikty pokládají se za okolnosti přitěžující (t. zv. zásada zvýšení trestu) (§ 34 tr. z.).

Značný význam má pro platné právo tr. mimořádné právo zmírňovací soudci propůjčené, tr. ř. modifikované, jež soudu dovoluje, by při dočasném trestu na svobodě (až do 5 let žaláře), jak trest pod zákonné minimum snížil, tak i způsob trestu zmírnil (§§ 54, 55 tr. z.). Toto právo zmírňovací připouští zákon sice jen co výjimku, avšak tvrdost trestních ustanovení vedla praxis k tomu, by výjimku tuto v pravidlo přeměnila.

Docela jiná je soustava trestů v osnově tr. z. Tresty jsou: trest smrti, káznice, vězení, státní vězení, vazba a tresty peněžité. Tresty tyto jsou vzhledem k pohnutkám pachatelovým zneuctívající a nezneuctívající. K oněm náleží trest smrti a káznice, kdežto vězení státní není nikdy zneuctívající. Vězení je neutrálním trestem středním. V hlavních rysech je poměr tento: Při jistých deliktech ukládá se káznice a vězení alternativně. Na trest káznice budiž nalezeno, když čin trestní byl spáchán z opovržlivého smýšlení. Dále lze nalézti na trest státního vězení místo vězení, jsou-li čin a pachatel výjimky takové hodni (§ 16 a 17 osn.). Zmíněné rozeznávání jeví vliv i ohledně stenčení práv občanských. S odsouzením k trestu smrti neb káznice je tento trest vedlejší již po zákonu spojen, při trestu vězení může naň býti nalezeno. Doba stenčení tohoto budiž při dočasném trestu na svobodě v rozsudku vytčena a nesmí při káznici 10, při vězení 5 let přesahovati (§§ 40—42).

Právem v odpor vzaté zostření trestů na svobodě přijala opět nejnovější osnova protivou k dřívějším a uspořádala je podobně, jako platné právo trestní. Též může zostření na odvolání vrchním zemským soudem býti prominuto (§ 24). Rovněž podržela osnova dnes platné tresty dodatečné (policejní dohled, donucovací pracovna i polepšovna a vypovězení), což rovněž není zcela bez námitek. Platná soustava všeobecných okolností přitěžujících i polehčujících (vyjmouc věk mladistvý) a mimořádného práva zmírňovacího byla osnovou odstraněna. Místo toho vytkla osnova, ponechávajíc volné pole uvážení soudcovskému, velmi široké, pevně nestupňované sazby trestní bez udání míry nejnižší. Současné odsouzení k trestu na svobodě a k trestu peněžitému pro jeden nebo více činů trestních bylo právem v širokém objemu připuštěno. Jinak platí zásada, že je-li tu více činů trestních, má býti jen jeden trest uložen; při tom užiti sluší té vazby trestní, která se řídí vzhledem ke způsobu, míře nejvyšší i nejnižší těmi z porušených předpisů, jež v tomto směru jsou nejpřísnější (§ 76 t. zv. zásada absorbční). Osnova zná též propuštění trestanců na odvolání (§ 20), dále t. zv. podmíněné odsouzení (§ 25, odložení trestu) a promlčení pravoplatně uloženého trestu (§ 67), instituce to dnešnímu právu trestního naprosto neznámé.

VI. Základní zásady.

Nejdůležitější zásady platného práva trestního jsou tyto:

1. Základní zásada moderního práva trestního »nulla poena sine lege« t. j. jen takový čin může býti trestán, jejž zákon trestní výslovně za trestný prohlašuje, vyslovena je v čl. IV. vyhl. pat. k tr. z. Touto zásadou je soudci bráněno per analogiam popisy deliktů tvořiti. Na téže myšlénce spočívá i osnova (§ 2).

2. Místní a časové meze. Co se týče místní a časové platnosti předpisů, spočívá tr. z. jednak na sloučení zásady territorialnosti se zásadou personality, jednak na zásadě, že zákony nepůsobí zpět. Dle prvé zásady trestá stát všechny v tuzemsku spáchané činy trestní bez rozdílu, spáchal-li je tuzemec či cizozemec (§§ 37, 234 tr. z). Pro činy spáchané v cizině se tuzemec nevydává, nýbrž trestá dle zákona tr., při čemž se trest v cizině snad vytrpěný včítá. Při přečinech a přestupcích netrestá se zde pachatel, byl-li v cizině již trestán (§§ 36, 235 tr. z.). Cizinec, který dopustil se v cizině proti rakouskému státu zločinu velezrády neb falšování mincí, potrestá se zde jako tuzemec, dopustil-li se však v cizině jiných zločinů,

potrestá se v tuzemsku jen tehdá po případě dle mírnějšího práva cizího, když se cizí stát zdráhá jej přijmouti (§ 40 tr. z.). Pro přečiny a přestupky, jichž se cizinec v cizině dopustil, nebudiž zpravidla ani trestán ani vydán (§ 234 tr. z.). Trestní rozsudek cizozemského soudu nesmí u nás býti vykonán. Právě dotčené předpisy o cizině týkají se podstatně i poměru k Uhrám.

Osnova přijala tyto zásady, rozšiřuje však zásady dnes jen ohledně zločinů platné i na přestupky (§ 3—7) a dodává, že i při činu trestním v tuzemsku spáchaném má trest v cizině vytrpěný býti včítán.

Zásada, že zákony nepůsobí zpět, neplatí jak dle tr. z. (vyhl. pat. čl. IX.) tak dle osnovy (čl. XIV.) v tom případě, když je nový zákon mírnější.

3. Zásada, že nikdo nemůže se omlouvati neznalostí tr. zákona, dochází zvláštního výrazu jak v právu platném (§§ 3, 233) tak i v osnově (§ 56).

4. Neméně samozřejmá zásada, že trest narovnáním mezi pachatelem a poškozeným uzavřeným z pravidla zrušen býti nemůže (§ 33 tr. z.), nepřešla do osnovy, spíše spokojuje se osnova s vypočtením výjimek, jež četnější jsou než v právu platném (§ 66).

5. Ohledně momentu viny ke každému deliktu potřebného (zlý úmysl, nedbalost) vytýká tr. zákon zásadu: ke každému zločinu žádá se zlý úmysl, který však nesmí po činu teprve následovati (dolus subsequens) (§ 1 tr. z.). Zlý úmysl je vyloučen okolnostmi, které svobodnou vůli potlačují, neb rozumné rozvážení vylučují: porušení duševní rovnováhy a jinaká pomatení smyslů, úplné opojení, které nebylo přivoděno vzhledem ke zločinu (ve kterémž případě tresce se však co přestupek, § 326 tr. z.), věk do 14 let (zločiny spáchané ve stáří od 11 do 14 roků trestají se co přestupky, § 237 tr. z.), neodolatelné donucení, nutná obrana, omyl týkající se otázek práva občanského, ne však trestního (§ 2 tr. z.). Při přečinech a přestupcích stačí, kde zákon nežádá zvláště zlého úmyslu (na př. při deliktech majetkových) již pouhé jednání předpisům zákonným se příčící (§ 238 tr. z.).

Osnova upravuje tuto látku takto: co zločiny trestají se jen činy úmyslné, co přečiny činy jak dolosní tak kulposní, tyto však jen potud, pokud tak zákon zvláště nařizuje. Co přestupky trestají se činy jak úmyslně tak i z nedbalosti spáchané, pokud trest zákonem stanovený není obmezen dle znění a souvislosti zákona na činy úmyslné (§ 1). Osnova uvádí tyto důvody trest vylučující neb zrušující (§ 55 n.): stav bezvědomí neb nemocného bránění neb porušení duševní činnosti, jenž vylučuje svobodnou vůli pachatele, nebo by pachatel nahlédl trestnost svých činů, dále neodolatelné donucení, nebezpečné vyhrožování pachatelem, nouze (pachatele neb jiných osob), nutnou obranu a nezaviněné vybočení z ní, stáří pod 12 let bezvýminečně, mezi 12 až 18 léty tehdá, když pachateli schází potřebný intellekt k poznání trestnosti (v obou těchto případech je však odevzdání do polepšovny až do 20. roku přípustným). Omyl pachatelův ve skutkovém poměru je mu ke prospěchu při posouzení činu; pro delikty kulposní platí to jen potud, pokud byl omyl nedbalostí zaviněn.

6. Pokus činu trestného trestá zákon trestní jako čin dokonaný, pokud dokonání činu bylo zmařeno nemohoucností pachatelovou, naskytnutím

se cizí překážky nebo náhodou. K okolnosti, že zůstalo jen při pokusu, přihlíží se při vyměření trestu co k okolnosti polehčující (§ 47 tr. z.).

Osnova (§ 49 nn.) tresce pokus jen při zločinech a přestupcích a sice mírněji než čin dokonaný; lze dokonce sestoupiti pod zákonné minimum trestu na svobodě. Na místo trestu smrti nastupuje káznice. Dobrovolné ustoupení od dokonání činu a dobrovolné odvrácení výsledku k dokonání nutného zbavuje trestu.

7. Spoluvina, účastenství a návod pokládají se povšechně za čin samý (§ 5), při jednotlivých činech trestních rozeznává však zákon trestní bližší a vzdálenější spoluvinu, pokud se týče účastenství a stupňuje dle toho i tresty. Bezvýsledný návod tresce se co pokus (§ 9), pomahání po dokonaném činu je zvláštním zločinem (podílnictví pokud se týče nadržování ať již opomenutím zabránění neb ukrýváním pachatele neb podporováním útěku zatčeného nebo sběha) (§ 211 nn. tr. z.).

Osnova tresce co účastníky návodce činu trestního vůbec a pomocníka při zločinu neb přečinu a sice oba dle toho zákona, kterého užiti sluší ohledně dotyčného činu (§§ 53 a 54). Pomocníkem je v souhlase s platným právem i ten, kdo zabezpečil pachateli napřed pomoc po činu. Kdo však pachateli neb účastníkovi po spáchání zločinu nebo přečinu bez předchozího dorozumění pomoc skýtá, by jej před potrestáním zachránil neb výhody ze spáchaného zločinu zajistil, dopouští se (podobně jako již nyní) zvláštního deliktu (nadržování) (§ 275 nn. tr. z.). Podílnictví tr. zákona odpovídá co samostatný delikt dále přechovávatelství (ukrývání) osnovy (§§ 279 nn.).

8. Dle tr. zákona zaniká delikt promlčením činu, smrtí pachatelovou, vytrpěním trestu a prominutím trestu (§ 223 tr. z.). Při přečinech a přestupcích též odpuštěním a zmeškáním žaloby při deliktech soukromých (§ 530 tr. z.). Co se týče promlčení, zná platný zákon jen promlčení činu nikoliv i promlčení trestu již uloženého a žádá při promlčení nejen pouhé projití doby, nýbrž i celou řadu dalších podmínek, z nichž zvláště důležitou je náhrada škody (§§ 229, 531 tr. z.). Při zločinech trestem smrti ohrožených přeměňuje promlčení trest tento v trest žaláře. Zemřel-li pachatel, přechází trest peněžitý mu uložený a majetkoprávní újmy vůbec na jeho dědice, nabyl-li rozsudek právní moci ještě před smrtí odsouzeného (§ 527 tr. z. a min. nař. ze dne 3. dubna 1858, č. 52 ř. z.).

Osnova zná promlčení trestu právoplatně vysloveného (které působí dokonce nazpět) a žádá při promlčení jen projití určité doby, všecky ostatní podmínky jsou odstraněny. Zločiny trestem smrti ohrožené nepromlčují se ani dle osnovy (§ 87 nn.). Též dle osnovy přechází trest peněžitý pravoplatně uložený na dědice odsouzeného, avšak dobývati jej lze potud, pokud není tím ohrožena výživa pozůstalého manžela neb dítek.

9. Trestní stíhání přísluší dle dnešního práva při všech zločinech a při větším počtu všech ostatních deliktů státnímu zástupci co veřejnému žalobci (a dle tr. řádu poškozenému neb podpůrnému žalobci); při deliktech soukromých může jen poškozený žalovati, při t. zv. deliktech ke zmocnění (novela ze dne 17. prosince 1862 č. 8 ř. z.) přísluší veřejná obžaloba státnímu zástupci, který však musí si vyžádati zmocnění poškozeného (viz čl. Činy trestné).

Osnova odstranila tento způsob stihání, uvádí však vedle obžaloby veřejné a soukromé t. zv. delikt návrhový t. j. obžalobu veřejnou pro určité činy trestní smí státní zástupce podati jen k návrhu osoby k tomu oprávněné (zpravidla poškozeného), zvláštní postavení procesní však navrhovatel nezaujímá. Na rozdíl od obžaloby soukromé nelze návrh učiněný zpět vzíti (§ 80 nn.).

VII. Reforma práva trestního.

1. V podzimním zasedání poslanecké sněmovny roku 1895 prohlásil ministr spravedlnosti opětovně ve sněmovně, pokud se týče, ve výboru pro trestní zákon, že vláda toho času nepomýšlí na zavedení nového trestního zákona, ježto mají v brzku platnosti nabyti civilní procesní zákony a ježto nelze na soudech žádati současné studium dvou tak důležitých nových zákonů. Důvody tyto blíže zde rozebírati nelze, a sluší jen podotknouti, že platný trestní zákon, který podstatně kořeny svými do předešlého století zasahuje, bude i v nejbližším století po dobu prozatím nedohlednou ovládati právní poměry trestní. Snahy reformační, které dnes zahrnují práci tří desetiletí a které konečně dospěly po překonání všech parlamentárních obtíží k plenární poradě o dílu jednajícím o zločinech doznaly zmíněným prohlášením vlády málo slavného zakončení. Nelitují arciť všichni tohoto neúspěchu, přihlížejíce k poslední osnově, kterou pokládají za zpátečnickou. S tím lze arciť jen do jisté míry souhlasiti, neboť oproti platnému právu je zmíněná osnova přece jen značným pokrokem. Byl-li by nynější parlament zralým pro předlohu svobodomyslnější, pak mohl by mnohem snáze zákon již přijatý novelou v tomto duchu opraviti, než při přečetných úskalích. které zákonu tak obsáhlému hrozí, z brusu nový zákon trestní stvořit Nastala-li by však druhá pravděpodobnější alternativa a nově zvolený parlament neměl-li by pochopení pro svobodomyslné upravení našeho řízení trestního, pak buď v platnosti nadále zůstane nynější trestní zákon aneb nový snad zákon zpátečnictvím předčí osnovu poslední. V každém směru sluší litovati, že zmíněná osnova zákonem se nestala.

2. Posavadní snahy reformační. Jen stručný nástin historie této práce Sisyfovy lze zde podati, avšak postačí to asi, by se seznalo, s jakými obtížemi reforma zápolila a čeho se lze od budoucnosti nadíti. Rozeznávati lze posud dvě periody této historie. První sahá od počátku snah reformačních (1861) až do r. 1874. V r. 1861 bylo nařízeno Hye-mu vypracovati nový trestní zákon. Podrobil se této úloze a předložil osnovu, o které se komise ministerstva spravedlnosti a výbor pro trestní zákon radila, která však později byla zpět vzata. Vláda předložila v r. 1867 novou osnovu poslanecké sněmovně, o které se opět výbor pro zákon trestní (současně s osnovou trestního řádu) radil. Dne 22. listopadu 1869 podal výbor zprávu sněmovně; ježto však v květnu 1870 byla říšská rada rozpuštěna, nedošlo k poradě o této osnově. V březnu 1872 byla svolána komise složená z profesorů vídeňské university, soudců a justičních úředníků, by radila se o základních rysech nového zákona trestního a ihned se vyslovila o otázce, má-li býti setrváno při základu posavádních osnov aneb má-li věc býti upravena na základech zcela nových. A tu bylo se vysloveno pro poslednější. Dne 7. května 1874 předložil ministr spravedlnosti Glaser svou osnovu sněmovně poslanecké, když byl prve docílil oddělené porady o trestním řádu a přijetí téhož. Glaser-ova osnova je tudíž počátkem nové periody snah reformačníeh, poněvadž hlavní zásady

Glaser-em v »Allg. Bemerkungen zu dem Entw.« vytčené byly namnoze rozhodnými pro všechny pozdější osnovy, které se ve věci hlavní přímo jeví co spracování osnovy Glaser-ovy. K připravení této osnovy zvolila sněmovna poslanecká výbor, jehož předsedou jmenován byl Dr. Herbst a referentem Dr. Kopp. Současně raděno o uvozovacím zákonu vládou dodatečně předloženém a o osnově zákona, jenž by uvedl předpisy trestního řádu v souhlas s právem trestním. V dubnu 1878 byly porady výboru skončeny a podrobná zpráva sněmovně podána. Sněmovna byla však v květnu 1879 rozpuštěna, dříve než jednati mohla o zprávě výboru. Dne 14. listopadu 1881 předložil ministr spravedlnosti Pražák novou (tedy třetí) osnovu sněmovně poslanecké. Tato předloha je spracováním (nikterak však zlepšením) osnovy Glaser-ovy s náležitým zřetelem k usnesením posledního výboru pro zákon trestní. Osnova tato byla přikázána výboru, který však, když sněmovna poslanecká byla v dubnu 1884 rozpuštěna, se svou prací ještě hotov nebyl. Dne 11. dubna 1889 předložil ministr spravedlnosti hrabě Schönborn osnovu, která rovněž spočívá na práci Glaser-ově. O této (čtvrté) osnově radil se stálý výbor, který práci svoji 2. prosince 1889 dokončil. Zpráva byla sepsána od rady vrch. zem. soudu Neuner-a (díl všeobecný a přestupky), hraběte Pininskiho (zločiny a přečiny) a prof. Zuckera (uvozovací zákon). Když byla dne 23. ledna 1891 sněmovna poslanecká rozpuštěna, nebyla ještě zpráva výboru (5. osnova) ve sněmovně projednána. Poslední vládní osnovu (šestou) předložil ministr spravedlnosti Schönborn v XI. zasedání sněmovny poslanecké (příl 210 sten. prot.) r. 1891. V úvodních poznámkách, které obsahují Glaser ovu odůvodňovací zprávu z r. 1874, dále sestavení podstatných změn jeho osnovy, označuje se předloha co spracování osnovy prvé (z r. 1874), avšak poukazuje se na to, že bylo bohatě použito usnesení výborů pro trestní zákon a že byly předsevzaty samostatné změny. Tato předloha byla přikázána stálému výboru pro trestní zákon, který se o ní radil ve 64 schůzích (od října 1892 až do 5. července 1893). Referentem byl ustanoven pro první (všeobecný díl) a zákon uvozovací Dr. Kopp, pro II. díl (zločiny a přečiny) Dr. hrabě Pininski, pro III. díl (přestupky) Dr. Ferjančič. Zpráva výboru (osnova 7.) byla pak předložena sněmovně poslanecké (709 příloh k sten. prot. sněmovny posl. XI. zasedání 1893). R 1895 počaly porady poslanecké sněmovny a byly v nejbližších týdnech ohledně všeobecného dílu a části politických deliktů skončeny. Odročením sněmovny byly přerušeny porady a prohlášením ministra spravedlnosti v úvodu tohoto článku uvedeným pochována byla tato osnova, která již tak dalece pokročila, jako žádná jiná před tím.

3. Poznámky k poslední vládní předloze (vl. př.) a k osnově výboru (osn. v.). Ježto obě tyto osnovy dnes ceny nemají, lze o nich stručněji promluviti, než by bylo jinak třeba. Povšechně nesou i tyto osnovy stopy prací Glaserových (osnova I), avšak v mnohých důležitějších bodech, kde Glaser přiléhá ke vzoru německého říšského zákona trestního, přibližují se osnovy platnému tuzemskému právu, jak bude dole uvedeno. Povšechně lze říci o osn. v., že je dílem dobrým, které namnoze (byť i ne vesměs) opravilo vládní předlohu. Politické delikty (zahrnujíc i ty, které náleží ke hnutí sociálnímu) jsou pojaty sice úzkoprse, avšak přece jeví se všude pokrok. Technika osnovy uspokojuje, mluvě však, jako ve všech novějších zákonech, dá se lecos vytýkati. Rovněž nelze

schváliti, že pojmenování jednotlivých deliktů (nadpisy) k porozumění pro laika tak potřebná docela byla vynechána. Osn. v. sestává jako vl. př. ze 3 dílů (530 §§, vl. př. čítá 537 §§) a z uvozovacího zákona (L. čl., vl. př. LII. čl.). I. díl obsahuje v 7 hlavách (83 §§) všeobecná ustanovení a sice: úvod, tresty, pokus, účastenství; důvody, které trest vylučují, zmírňují neb zrušují; sejití se více činů trestních a trestní stihání, II. díl obsahuje v 27 hlavách (311 §§) zločiny a přečiny, III. díl v 6 hlavách (135 §§) přestupky. Soustava je povšechně táž jako při posavádních osnovách. Oproti právu platnému dlužno z 2. dílu zvláště vytknouti: seskupení těchto deliktů pod jednu hlavu: trestní činy proti spřízněným státům, proti působnosti a volbě veřejných sborů zastupitelských; rušení míru; křivá přísaha, nepřísežná falešná (křivá) výpověď a falešné obviňování; zločiny a přečiny vzhledem k osobnímu stavu; nadržování a ukrývačství; padělání listin, poškození věřitelů a úpadek; nevěra, trestná žistnost a porušení cizích tajemství. Uvozovací zákon obsahuje množství ustanovení jak materielně-právních tak procesuálních. Vytknouti dlužno nařízení o potrestání deliktů v zákoně trestním neobsažených, avšak soudům přikázaných (čl. III.), o následcích odsouzení trestním zákonem neustanovených (čl. VII.—IX), trestání deliktů spáchaných ve vazbě trestní (čl. X. a XI.), změny zákona tiskového (čl. XIII.), jež však dílem již posavádním zákonodárstvím jsou předstiženy; zpětné působení zákona trestního (čl. XXIV. až XXVIII.); tresty peněžné (čl XXIX, splácení po částkách se připouští); poměr k trestnímu řádu (čl. XXX.—XXXVIII), hlavně předpisy o odvolání a soukromé obžalobě); změna trestního řádu §§ 356, 363, 405, 406, 430, 442, 453 a 460—462 (čl. XXXIX); předpisy o propuštění na odvolání a podmíněném odsouzení (čl. XL. a XLI); opatření proti mladistvým zločincům bez zavedení trestního řízení (čl. XLVI.) a ustanovení o příslušnosti soudů (čl. XLIX).

4. V následujícím buďtež jen nejdůležitější rozdíly osnovy výboru od vládní předlohy stručně naznačeny:

a) Soustava trestů: Tresty stanovené vl. př. (trest smrti, státní vězení, káznice, vězení, vazba a tresty peněžné) byly ponechány, avšak jich vzájemný poměr ve prospěch věci poněkud změněn; státní vězení, které dle vládní předlohy bylo jen výhodou při deliktech politických a souboji, upravila osn. v. podobně jako osnova I. co řádný způsob trestu a sice co custodia honesta (§ 16 o. v.). Opakem je trest káznice; kde zákon dopouští volbu mezi káznicí a státním vězením, budiž nalezeno na káznici, vzešel-li čin ze smýšlení nečestného (§ 15 osn. v.). Trest vězení (jehož nejvyšší míra ve vl. př. byla stanovena podobně jako při vězení státním a dočasné káznici na 20 let) byl snížen na 5 let (§ 14 osn. v.), takže při těžších deliktech třeba nalézti na káznici. Doživotní trest na svobodě (který vládní předloha jen při káznici připouštěla) byl zcela škrtnut (§ 14 osn. v.). Pokud jde o velespornou otázku zostření trestu, souhlasila osn. v. (proti osnově I.) s podržením těchto zostření (§ 13). T. zv. podmíněné odsouzení rozšířila osn. v. (§ 24) na tresty na svobodě až do 3 měsíců (vl. př. 1 měsíc). Propuštění na odvolání, které připouštěla vl. př. teprve po jednoroční trestní vazbě, připouští osn. v. již po půl roce (§ 19). Pokuty peněžné nesmí býti dobývány z pozůstalosti (§ 27), vl. př. (§ 30) chtěla dobývání to připustiti, nabyl-li rozsudek za života odsouzeného právní moci.

b) Následky odsouzení: Vl. př. předepsala při trestu smrti a káznice obmezení státoobčanských práv, při 6měsíčním trestu na svobodě ztrátu všech státních úřadů a státních služeb a při trestu vězení za jistých podmínek rovněž obmezení státoobčanských práv. V prvním a třetím bodu to nechala osn. v. nezměněné, na místě obligatorního nastoupení následků odsouzení při 6měsíčním trestu na svobodě zavedla fakultativní, však již při tříměsíčním trestu nastávající (§ 39). Ztrátu šlechtictví odstranila vl. př. v souhlase s osnovami dřívějšími a to právem, osn. v. volí cestu střední tu, že šlechtictví se nepozbývá, avšak nesmí se ho užívati po dobu, po kterou trvá obmezení státoobčanských práv (§ 41).

c) Důvody trest zvyšující: Značnou odchylku od vl př. obsahuje osn. v., ježto naprosto neuznává nahražení škody (při krádeži, skrývání, zpronevěření, podvodu, nevěře a poškození věci) co důvod trest zrušující. Přes závažné důvody pro to doložené je tato radikální změna nynějšího stavu právního na pováženou. Naproti tomu schváliti dlužno vrácení se k osnově první ohledně kompensace nejen vzájemných urážek (§ 225 vl. př.), nýbrž i tělesných poškození (§ 64 osn. v.). Co se týče velmi sporné otázky promlčení, odchyluje osn. v. ve dvou bodech zásadně od př. vl.; vylučuje promlčení výkonu trestu a žádá při promlčení stihání zločinů vedle uplynutí doby též, by zločinec neměl z činu prospěch majetkový (§ 66). Všecky dřívější osnovy spokojily se jen projitím času.

d) Pokus: Zde obnovila osn. v. zásadu dřívějšími osnovami vytčenou, vl. př. však opuštěnou, že trest na pokus nesmí nikdy více obnášeti než $^3/_4$ nejvyššího trestu na čin dokonaný uloženého (§ 48).

e) Konkurence: Pro reální a ideální konkurenci a opakování platí zásada absorbční, výminka týká se jen trestů peněžných, které vždy vedle trestu na svobodě uloženy býti mohou, dále trestů vedlejších a následků, jež spojeny jsou s některým deliktem konkurujícím (§ 71 osn. v.). Sčítání obnosů při deliktech majetkových obmezila osn. v. ve smyslu práva platného. Ustanovení vl. př. (§ 77 al. 2), že toto sčítání má místo míti i při konkurenci různorodých deliktů majetkových (na př. podvod a krádež), bylo škrtnuto (§ 71 osn. v.).

f) Z dílu zvláštního třeba vytknouti:

aa) Část všeobecná: Osn. v. vřadila při stanovení sporné hranice mezi přečiny a přestupky mezi tyto hlavně jen takové, jež jeví se co nešetření policejních předpisů, naproti tomu byla při lehčích přečinech všude připuštěna pokuta peněžní a nebyla udána nejnižší míra trestu vězení. Při zločinech bylo užito na místě neurčitých, avšak často se opakujících slov »bezprávné přivodění poškození« všude výrazu »poškození na těle, svobodě, cti neb majetku«.

bb) Delikty politické: Zde ponechala osn. v. soudci volbu mezi státním vězením a vězením, pokud se týče káznicí, aby tak hleděno býti mohlo k pohnutkám pachatele. Pojmy velezrády a zemězrády (§ 84 nn) osn. v. jen poněkud obmezila (porada ve sněmovně poslanecké mnoho zde upravila), za to však i při zemězrádě účinnou lítost v určitých případech co důvod trest vylučující připustila (§ 89). Delikt nucení ke stávce, který vl. př. (§ 147) příliš široce pojala, osn. v. obmezila a přesněji určila (§ 141). Účastenství na tajných spojeních (vl. př. § 150) bylo právem z řady deliktů škrtnuto. Konečně byla povinnost oznamovati delikty politické obmezena na nejdůležitější případy velezrády (§ 145).

cc) Z řady deliktů proti náboženství byla »snaha veřejně víru snížiti« škrtnuta (§ 183 osn. v.) a trest káznice uložený na rouhání se Bohu odstraněn.

dd) Při urážkách byla podmínka vl. př. pro připuštění důkazu pravdy vytčená, že pachatel zamýšlel podporovati právní zájem soukromý nebo blaho obecné, zrušena a důkaz pravdy zásadně všude připuštěn, vyjmouc veřejné urážky, jež se týkají života soukromého a rodinného (§ 205 osn. v.).

ee) Vražda a zabití: Vl. př. vytkla co rozdíl těchto dvou pojmů deliktů »prudké hnutí mysli, ve kterém pachatel k dílu se odhodlal a je provedl« (§ 226 nn.), a tudíž pojala do pojmu vraždy moment záporný. Osn. v. (§ 216 nn.) klade na místě onoho momentu »rozvahu«, pojímá tudíž zápor do pojmu zabití, čemuž věcně i formálně sluší dáti přednost. Rovněž sluší schváliti, že připustila osn. v. (§ 227) pokutu peněžnou do 5000 zl. při jmenovaných deliktech. Novým jest též trestání úspěšného návodu nebo pomahání ku sebevraždě (§ 228), ustanovení, za které se výbor velmi vřele přimlouval.

ff) Zmínky zasluhuje řada deliktů, jež týkají se obchodních styků. Zde zaujala osn. v., jež jinak vl. př. namnoze mírní a seslabuje, stanovisko opáčné. Tak vytýká § 309 přečin svádění ke zhoubné hře na burse a přiléhá k doslovu nynějšího pojmu lichvy, kdežto vl. př. delikt tento vůbec nezná. Totéž platí o prodeji zboží s falešným udáním podstaty, kterýžto delikt je ve vl. př. jen přestupkem (§ 527), v osn. v. však přečinem a jen byl-li spáchán kulposně, přestupkem (§§ 317 a 519). Nové přestupky, jež přijala osn. v. (§ 520); jsou: vychvalování zboží nepravými, klam vzbuditi majícími udaji ohledně podstatných vlastností, zlehčení zboží, děje-li se takovým způsobem, svádění ke hře na burse nepravdivými na klamání vypočtenými udáními a vychvalování léků neb lékařských výkonů etc. podobnými udaji.

g) V uv. zákoně (vl. př.) jsou ustanovení některá, jež vznikla ze snahy soudům ulehčiti. Z toho přijala osn. v. (čl. XXXIX.) rozšíření soudních trestních rozkazů (řízení mandátní) a — zcela neprávem — zrušení porotního soudu pro soukromé urážky tiskem spáchané (čl. XLIX. *A*), naproti tomu škrtla zcela právem policejní trestní opatření.

Z pohoršlivých ustanovení cís. nař. ze dne 20. dubna 1854 č. 96 ř. z. byly aspoň přes odpor vlády zrušeny předpisy § 11 (policejní trestání každého demonstrativního jednání proti vládě) (čl. XVIII.).

Právo trestní policejní.

I. Pojem a význam.

Materielní trestní právo policejní jest souhrn všech zákonných a úředních předpisů a zákazů, jichž porušení stíhá se od úřadů zeměpanských nebo samosprávných, jimž přísluší moc policejní.

Policejní přestupky jsou pak ona trestná jednání, jichž stíhání nepřísluší ani soudům ani úřadům důchodkovým. Kodifikace rak. trestního práva policejního posud provedena nebyla; § 48 zák. ze dne 22. října 1875, č. 36 ř. z. z r. 1876 týkající se zřízení správního dvoru soudního ustanovuje, že příslušnost správního dvoru soudního ve trestních věcech policejních bude upravena spolu se zákonodárstvím trestního práva poli

cejního. Toto zamýšlené zákonné upravení trestního práva policejního však posud provedeno nebylo a sotva asi v dohledné době k němu dojde, ježto sestavení veškerého materialu trestního práva policejního všude s velikými obtížemi se potkává. Přes to jeví se ona kodifikace velmi nutnou, neboť platí-li zásada, že nikdo nemůže se omlouvati neznalostí zákona, musí také každému býti poskytnuta možnost zjednati sobě důkladnou znalost všech norem trestního práva policejního. Nedostatek takovéto orientace resp. možnosti ji si zjednati má škodlivých následků, an nedostává se žádného měřítka k posouzení legality trestního práva policejního. Stát, který žádá, aby orgánům jeho úcta a poslušnost byly prokazovány, musí ve státě právním vykonávati právo a zákon jen dle určitých a přesných předpisů a každému usnadniti seznání vykonávaného práva, čímž pak zvyšuje se úcta k zákonům a vědomí povinností a policejním výkonným orgánům vládním se zjednává autorita a důvěra, kterýchž k jich působnosti nevyhnutelně jest zapotřebí, jichž ale jen tehdy dosáhnouti lze, když zřejmými jsou též vzájemná práva a povinnosti a legalita úředních výkonů policejních. Vláda také r. 1867 učinila přípravy k úpravě trestního práva policejního a povolala r. 1868 zvláštní komisi, která prozkoumati měla návrhy zákona trestního práva policejního a zákona o řízení trestním ohledně přestupků policejních, jež k vybídnutí vlády vypracoval a podal Lienbacher. Opravené dle snesení komise návrhy byly pak r. 1870 vytištěny. Než stálé změny rak. vlád zastavily tyto utěšené práce kodifikační, až konečně tyto úplně in suspenso zůstaly, což jest tím trapnější, an přetvořením ústavy a základními zákony státními z r. 1867 všechny obory státního života, tedy také trestní právo policejní podstatných změn doznaly. Trvají tedy posud ustanovení trestního práva policejního, která stěží dají se srovnati s nynější ústavou a namnoze v přímém odporu s pokročilými poměry časovými se nalézají. Vyžaduje tedy rak. trestní právo policejní nejen systematické kodifikace, nýbrž i úplné a důkladné reformy.

Vycházeje z tohoto stanoviska označuje případně Lienbacher v časopise svém »Oeffentliche Sicherheit« (sešit červnový 1869) rak. trestní právo policejní slovy: Neshoda mezi nynějším tr. právem pol. a pojmem a institucemi státu právního jest nápadná. Stačí poukázati všeobecně ku rak. právu státnímu oné doby, ze které pochází nyní ještě platné rak. zákonodárství trestního práva policejního, obzvláště ale účinné ještě nyní cís. nař. ze dne 20. dubna 1854 (č. 96 ř. z.), abychom seznati mohli nesnesitelný onen odpor mezi nynějším rak. tr. právem pol. a pojmem a institucemi státu právního; neboť trestní zákoník policejní, který objekty policejního práva přikazovacího a zakazovacího neoznačuje, policejním a politickým úřadům právo k trestním sankcím vindikuje, protipolicejní se chování, porušení slušnosti a rušení zábav nevhodně za trestné policejní přestupky prohlašuje a veškeré soudnictví policejní, obzvláště na tresty na svobodě nalézající politickým a policejním úřadům administrativním s největším co možná obmezením všech prostředků k právní ochraně odevzdává, nesrovnává se nikterak s duchem a základy státu právního.

Platné zákonodárství trestního práva policejního a trestní moc policejní jsou zbytky dřívějšího práva státního a upomínají každým krokem denního života občany státní, že podrobeni jsou vládě policejní, jejíž zásady netoliko duchem doby, nýbrž i nejmírnějšími požadavky na státě právním činěnými jsou zavrženy.

II. Prameny.

Trestní právo úřadů policejních jest dílem všeobecným zákonem trestním stanoveno, dílem poukázáním k obstarávání policie místní naznačeno. Rovněž trestní řád obsahuje celou řadu ustanovení o příslušnosti úřadů bezpečnostních k podporování soudů veřejných při vykonávání práva trestního. Též povolány jsou dle §§ 19 a 1339 o. o. z. úřady bezpečnostní k zakročení proti svémocné svépomoci a stihání žalob pro urážky na cti.

Konečně obsahují i zákony specielní (živ. ř., stav. ř., horní z., z. o ochraně známek, o myslivosti atd.) celou řadu ustanovení trestního práva policejního.

III. Rozdělení trestního práva policejního.

Vzhledem k obvodu působnosti rozděliti lze trestní právo policejní ve 3 skupiny a sice:

1. souhrn norem, které vztahují se buď ke všem zemím korunním v říšské radě zastoupeným aneb aspoň k velké jich části;

2. zemské trestní právo policejní, které platí jen pro jednotlivé země korunní a upravuje se zákonodárstvím zemským resp. nařízeními zemských úřadů. (Předpisy policejní, platné pro jednotlivé země korunní, sestaveny jsou v Lienbachrově »Trestním právu policejním« sv. — str. 219 a násl.) Kompetentními k vykonávání zemského trestního práva policejního jsou úřady obecní a tam, kde trvají okresní zastupitelstva, částečně i okresní výbory.

3. Trestní právo policejní obcí. Obecní trestní právo policejní zakládá se na ustanovení řádu obecního, pokud totiž zákony a předpisy, které vydány jsou o policii místní, náležející k působnosti obcí trestní sankci vyslovují a pokud přestupky těchto zákonů a nařízení nestihají se již dle všeobecného zákona trestního, přísluší právo trestní v takových případech obecnímu představenému a 2 obecním radním. Toto právo trestní náleží k oboru působnosti přenesené a nesmějí při něm býti ukládány tresty jiné než tresty peněžité a v případě nedobytnosti vězení. Z vyšších ohledů mohou pak jisté záležitosti policie místní cestou zákona býti přikázány zvláštním orgánům zeměpanským.

IV. Všeobecná ustanovení.

Pro trestní právo policejní platí tytéž základní zásady, které stanoví všeobecný zákoník trestní, pokud zákony, předpisy a zákazy policejními z toho zvláště výjimky stanoveny nejsou.

Základní tyto zásady jsou celkem následující:

1. Jako přestupek policejní smí jen to býti trestáno, co buďsi výslovně za přestupek policejní, neb všeobecně za trestné neb aspoň zákonu se příčící (z policejních neb jiných veřejných důvodů) jest prohlášeno, pokud prohlášení takové obsaženo jest buď v zákoně neb nařízení od úřadu nějakého v mezích jeho působnosti vydaném (min. nař. z 30. září 1857, č. 198 ř. z.).

2. Všechna obecná ustanovení zákona trestního o původství, pachatelství, účastenství, o pokusu, okolnostech přitěžujících a polehčujících platí též při policejních přestupcích.

3. Tresty uložené na přestupky policejní jsou kromě trestu peněžitého po příp. vězení ještě výstraha (důtka), vyhrůžka trestu peněžitého neb vězení a jako další následek složeného trestu odnětí jistých práv a

povolení. Vyhrůžka, důtka nebo výstraha může tvořiti obsah policejního nálezu (výn. min. vnitra z 26. července, č. 6852).

4. Přípustná míra trestů peněžitých nebo vězení při přestupcích policejních (při trestech peněžitých až do 100 zl., vězení až do 14 dnů) jest nařízením min. vnitra a min. spr. ze dne 30. září 1857, č. 198 ř. z. pevně stanovena. Obnosy peněžité připadají místnímu ústavu pro chudé (d. dv. kom. ze dne 6. března 1840, č. 4096). Na vězení na místo uložené pokuty peněžité může jen eventuelně býti nalezeno, ježto nikomu nemůže býti zůstaveno, uložené vězení dle libosti penězi vyrovnati.

5. Na policejní přestupky smí jen ony tresty býti ukládány, které jednotlivé zákony neb nařízení stanoví nebo přeměnou ukládati dovolují, a jen důtka hraje jako trest při přestupcích policejních ještě význačnou úlohu, ač i ona významu svého pomalu pozbývá. Tělesné kárání nepřipouští se ani jako trest hlavní ani jako trest vedlejší (zákon ze dne 15. listopadu 1867, č. 101 ř. z.).

6. Při přestupcích policejních smí I. instance jen onu přeměnu předsevzíti, která neslouží ke zmírnění, nýbrž předepsána jest z důvodů nutnosti. Každá jiná přeměna přísluší jen zemskému úřadu politickému jako instanci vyšší a jedná-li se o přeměnu propadnutí věcí, odnětí živnosti neb vyhoštění ze všech zemí, jen ministerstvu vnitra (§§ 4 a 5 min. nař. ze dne 31. ledna 1860, č. 30 ř. z.).

Též právo mimořádného zmírnění a přeměny přísluší při přestupcích policejních jen instancím vyšším, totiž zemskému úřadu politickému a ministerstvu vnitra. I. instance smí vyměřiti trest vždy jen v zákonných mezích a jest toliko oprávněna, jsou li zde zvláště pozoruhodné okolnosti u zemského úřadu politického zmírnění pod zákonnou sazbu v cestě úřední navrhnouti.

Zemské úřady politické smějí předsevzíti právo mimořádného zmírnění jen k návrhu I. instance neb k žádosti strany, ministerstvo vnitra však beze všeho omezení.

7. Nejmenší sazba trestní obnáší všeobecně při vězení 6 hodin, při trestu peněžitém 1 zl. (min. nař. z 30. září 1857, č. 198 ř. z.).

8. Konkurence. Setkají-li se přestupky policejní s delikty jiného druhu, nemohou tresty na obojí, třebas byly stejnorodými, současně býti uloženy, když nastupuje různá soudní příslušnost, takže ten, kdo obviněn jest z nějakého přestupku soudního a policejního, dvakráte k trestu vězení může býti odsouzen.

9. Každý na přestupek policejní, zákonem uložený, zvláštní trest (ne však tresty na svobodě) musí zvláště býti uložen; ježto by ale tím úplná hospodářská zkáza odsouzeného mohla býti přivoděna, aniž by dvojnásobný přestupek tak vysokého stupně viny a trestnosti dosahoval, musí také při výměře každého jednotlivého trestu vzat býti přiměřený zřetel na tresty s ním konkurující.

10. Dopustil-li se konečně rakouský příslušník v cizině deliktu, který v právu rak. prohlášen jest za přestupek policejní, smí pro něj v tuzemsku a dle tuzemských zákonů jen tehdá býti trestán, když takovéto trestání buď výslovně zvláštními zákony jest nařízeno nebo smlouvami státními zajištěno.

V. Druhy a rozdělení přestupků policejních.

Při nedostatku kodifikace dělívají se přestupky policejní obyčejně podobným způsobem, jakým všeobecný zákoník trest. dělí přestupky a přečiny.

Rozeznávají se tedy následující 3 kategorie:

1. přestupky proti veřejné bezpečnosti,
2. proti bezpečnosti jednotlivce a
3. proti veřejné mravnosti.

Avšak rozdělení toto, ačkoliv uznati se musí, že v celku účelným se jeví, nevyčerpává nikterak onen dalekosáhlý pojem přestupků policejních, pročež Lienbacher podobné sice ale objemnější rozdělení navrhuje, které našemu vylíčení za základ jest položeno.

1. Přestupky policejní proti veřejnému pokoji a pořádku:

Sem náležejí:

a) přestupky zákona tiskového: Otázku, zda dle § 1 zákona tisk. a dle § 1 zák. ze dne 7. prosince 1862, č. 7 ř. z. z r. 1863 (které soudnictví ve věcech tiskových výhradně soudům přikazují) příslušnosť úřadů policejních nebo politických také v těch případech jest vyloučena, když obsahem spisu tištěného přestoupen byl ryze policejní neb politický předpis, ku př. zákaz vydaný na základě cís. nař. z 20. dubna 1854, č. 96 ř. z. zodpověděl nejvyšší dvůr soudní, v dobrozdání svém ze dne 1. října 1867, č. 7565, ku kterému přidalo se též ministerstvo spravedl. dle noty ze dne 21. října 1867, č. 11.688, — záporně a vyslovilo v témže dobrozdání, že soudní řízení trestní v takových případech místa nemá, nýbrž že spíše stíhání takových přestupků dle platných trestních ustanovení policejních neb politických přísluší dotčenému úřadu politickému nebo policejnímu (výn. min. sprav. ze dne 1. května 1865, č. 628).

b) Rušení veřejného pokoje: Takového přestupku policejního dopouští se ten, kdo na veřejných místech, kde více lidí jest shromážděno, ku př. v divadlech, na plesích, v hostincích a kavárnách, na železnici nebo parníku, takovým protipolicejním způsobem se chová, že slušnosť, pořádek neb zábavu obecenstva ruší aneb vůbec pohoršení vzbuzuje. Trest: dle § 11 cís. nař. z 20. dubna 1854, č. 96 ř. z. (tresty peněžité od 1—100 zl., neb vězení od 6 hodin do 14 dnů). Pojem »protipolicejní« vzdor četným pokusům interpretačním podnes pevně stanoven není, nýbrž zůstaveno je to uvážení úřadů policejních, od případu k případu, hledíc k daným okolnostem a poměrům.

c) Přestupky ohledně policejní hodiny zavírací (srov. tento článek).

d) Přestupky ohledně divadel (srov. článek Divadla).

e) Přestupky ohledně jiných představení a zábav (dekr. dv. kanc. z 6. ledna 1836, č. 5 pol. sb. z. a výnos min. vnitra ze dne 25. listopadu 1856, č. 32). Trest jako ad *b*.

f) Nedovolené noční hudby, maškarní průvody, pochodňové průvody a illuminace (trest jako ad *b*).

g) Přestupky ve příčině nešetření místních policejních předpisů ohledně chování a držení psů (trest jako ad *b*).

h) Tuláctví a zahálčivosť (srov. tento článek).

i) Žebrácké průvodní listy: Kdo vysvědčení o úrazu neb chudobě vystavuje, které určeny jsou k žebrotě po domech (§ 3 zák. z 10. května 1873, č. 108 ř. z) (Trest peněžitý od 10—100 zl).

j) Přestoupení předpisu o dohledu policejním (srov. tento článek).

k) Žebrání.

l) Nedovolené sbírky (trest jako ad *b*).

m) Přestupky předpisů hnaneckých (viz čl. Odstrčení).

2. Přestupky proti státu a jeho zřízením.

a) Přestupky ohledně povinnosti branné (viz tento čl.).

b) Přestupky ohledně odvodu a soupisu koní (viz tento čl.).

c) Přestupky ohledně zbraní a nábojů (viz tento čl.).

d) Přestupky ohledně prací opevňovacích (pro Čechy, Moravu, Dolní Rakousy, Tyrolsko). Sem náleží poškození prací fortifikačních neb sadů, nedovolené pasení dobytka tamtéž, nedovolená jízda, nedovolené prohlížení a obkreslování, odvážení štěrku, rumu a prsti. Tresty jsou rozličné dle toho, jsou-li poškozeny mladé nebo staré stromy (40 kr. — 2 zl. 30 kr.); při pastvě dobytka dle druhu dobytka (za kus 3 kr. — 36 kr.); za jízdu na ledě dle nákladu a druhu vozu (6 kr. — 24 kr.); (d. dv. kanc. z 29. dubna 1831, č. 26 pol. sb. z.). Hranice mezi těmito přestupky policejními a příbuznými delikty obecného zákona tr. záleží v účelu, jehož se obviněný tímto poškozením neb obkreslováním prací fortifikačních domáhá, takže vzhledem k tomu i dle § 58 tr. z. zločin velezrády může eventuelně býti založen.

e) Přestupky ohledně mincí — pokud zde není skutková podstata §§ 325—329 tr. z. Tohoto přestupku dopouští se: kdo od běžných mincí, tuzemských neb cizozemských otisky v laciném kovu zhotovuje, neb takové otisky prodává (Trest: propadnutí takových otisků) (d. dv. kanc. ze dne 12. června 1824, č. 73 pol. sb. z.), neb kdo drobné mince obřezává, vyvažuje, taví, nebo jakékoliv neplechy s nimi provozuje (Trest: propadnutí takových mincí) (minc. pat. ze dne 12. června 1768 a ze dne 26. května 1746) neb konečně kdo užívá jakýchkoliv ideálných mincí, neb zeměpanské mince měděné na vlastní soukromou pečet otiskuje (cís. pat. pro Západní Halič z 4. října 1797, č. 36). Trest jako ad *b* sub 1). Agiotage s drobnou mincí jest přestupkem důchodkovým. Ryzosť zlatého a stříbrného zboží a jeho kontrola stanovena byla zák. ze dne 26. května 1866, č. 75 ř. z. Přestupky tohoto zákona jsou rovněž přestupky důchodkovými. Roztavení mincí stříbrných zakázáno jest dekr. dv. kom. ze dne 23. července 1812, č. 11 pol. sb. z. a zakládá rovněž přestupek důchodkový.

f) Přestupky ohledně penízků ku hraní — pokud není zde skutková podstata § 325 z. tr. Přestupku tohoto dopouštějí se živnostníci, kteří penízek ku hraní, obrazem panujícího neb zemřelého vladaře opatří, neb na některé jeho straně nápis »penízek ku hraní« umístiti opomenou. Trest: Konfiskace takových, proti řádu zhotovených penízků (d. dv. kanc. ze dne 23. července 1807, č. 14 a ze dne 17. září 1801, č. 54 pol. sb. z.).

g) Přestupky ohledně veřejných úřadů. Demonstrativní jednání, kterými má se odpor proti vládě projeviti neb nařízení její zlehčiti. Trest peněžitý od 1—100 zl., vězení od 6 hodin do 14 dnů (§ 11 cís. nař. z 20. dubna 1854, č. 96 ř. z.).

h) Přestupky předpisů ohlašovacích (viz čl. Ohlašování).

i) Přestupky předpisů o policejních průvodních listech (viz čl. Pasy).

j) Přestupky předpisů o sčítání lidu.

k) Přestupky ve příčině nedovoleného osobování si neb měnění jména rodového (§ 8 lit. *b)* cís. pat. ze dne 21. února 1805 č. 19 pol. sb. z.; platnost patentu tohoto obmezena jest jen na Halič, a dv. dekr. ze dne 5. června 1826 č. 36 pol. sb. z. (trest peněžitý od 50 zl.).

l) Osobování si šlechtického titulu a znaku (peněžitý trest od 20 až 100 zl., po případě vězení od 7—14 dnů).

m) Užívání názvu a znaku, cizích úřadů (jako dvorní dodavatel (dv. dekr. ze dne 15. září 1846 č. 104 pol. sb. z.), trest peněžitý dle § 11 cit. cís. nařízení ze dne 20. dubna 1854).

n) Nedovolené užívání císařského orla a označení c. k. priv. (trest dle § 11 cit. nař.).

o) Nedovolené provozování obchodů vystěhovaleckých (cís. pat. ze dne 10. srpna 1784 č. 466 pol. sb. z.) (trest: vězení až do 1 roku).

p) Odepření nutné pomoci (trest dle § 11 cit. nař.).

3. Přestupky proti naboženství a církvi.

a) Nedovolené veřejné vykonávání náboženství se strany členů církve nebo společnosti náboženské zákonem neuznané (trest § 11 cit. nař. (čl. 15 zákl. zák. st. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z.).

b) Nedovolené domácí vykonávání náboženství se strany přívrženců vyznání náboženského zákonem neuznaného, způsobem zákonu se příčícím nebo mravopočestnost urážejícím (trest dle § 11 cit. nař.) (čl. 16 cit. zákl. z. st.).

c) Nucení a svádění ke změně vyznání (trest dle § 11 cit. nař.) (čl. 7 zák. ze dne 27. května 1868 č. 49 ř. z.).

d) Nedovolené vykonávání úkonů bohoslužby a správy duchovní (trest dle § 11 cit. nař.) (čl. 7 z. ze dne 25. května 1868).

e) Rušení neděl a svátků (§ 11 cit. nař.) (čl. 13 z. ze dne 25. května 1868 č. 49 ř. z. ohledně mezináboženských poměrů občanů státních) (sr. čl. Klid nedělní a sváteční).

f) Zábavy v dobách zasvěcených (§ 11 cit. nař.) (dv. dekr. ze dne 24. srpna 1826 č. 58 ř. z.).

g) Nedovolený křest z nouze, když porodní bába pokřtí dítě matky, jež nenáleží k žádnému křesťanskému vyznání, bez vědomí a vůle rodičů, resp. nemanželské dítě beze svolení matky (trest § 11 cit. nař.) (§ 10 nař. min. vnitra ze dne 25. března 1874 č. 32 ř. z).

h) Překročení poplatků štolních (viz tento čl.).

4. Přestupky policejní proti veřejné mravnosti.

a) Provozování smilné živnosti (viz čl. Prostituce).

b) Konkubinat (viz tento čl.).

c) Jinaké porušení veřejné mravnosti, obzvláště kdo proti úřednímu nařízení spisy neb obrazy, které mravopočestnost neb stud urážejí, z veřejnosti neodstraní. (Trest peněžitý od 1 do 50 zl., nebo vězení od 6 hodin do 8 dnů) (sr. §§ 500 a 516 tr. z.).

d) Opilství (trest dle § 11 cit. nař.).

e) Týrání zvířat (viz tento čl.).

5. Přestupky proti vyučování a vychování.

a) Zřízení neoprávněných vyučovacích neb vychovávacích ústavů (trest dle § 11 cit. nař.) (§§ 68 a 73 z. ze dne 14. května 1869 č. 62 ř. z.).

b) Zanedbání vyučování se strany rodičů neb jejich zástupců, kteří své dítky nebo svěřence bez onoho vyučování nechají, které pro obecné školy národní jest předepsáno; trest dle § 11 cit. nař.

c) Zanedbání návštěvy školní. Trest dle § 11 cit. nař.) (§ 24 dotč. zákona ze dne 14. května 1869). Většina zákonodárství zemských obsahuje v té příčině podrobné normy trestní.

6. Přestupky policejní proti životu, zdraví a tělesné bezpečnosti.

a) Ústavy choromyslných:

α) Nedovolené zřízení neb vedení soukromého blázince. (Trest peněžitý od 1—100 zl., neb vězení od 6 hodin do 14 dnů, pokud neplatí v té příčině obecný zák. trestní) (§§ 1 a 19 min. nař. ze dne 14. května 1874 č. 71 ř. z.).

β) Přestupku se dopustí, kdo do soukromého blázince někoho jiného než duševně chorého neb pomateného přijímá (trest jako ad *α)*);

γ) kdo přijímá do soukromého ústavu chorého bez potřebného k tomu lékařského vysvědčení (trest jako ad *α*));

δ) řídící lékař soukromého neb veřejného ústavu choromyslných, který opomene o přijetí chorého během 24 hodin sborovému soudu I. instance, v jehož obvodu ústav se nalézá, předepsané oznámení učiniti (trest jako ad *α*));

ε) přednosta soukromého ústavu, který zdráhá se, osobu tam chovanou, kterou za uzdravenou jest pokládati, propustiti (trest jako ad *α*)).

b) Nedovolené vykonávání porodnictví. (Trest dle § 11 cit. nař.).

c) Odepření lékařské neb babické pomoci. (Trest dle § 11 cit. nař.).

d) Přestupek jehož dopouští se lodní lékař, lodník, neb vlastník lodi, který opomene opatřiti se skříní s léky. (Trest peněžitý až do 100 zl.)

e) Opomenutí oznámení epidemických nemocí se strany obecních představených, duchovních správců, lékařů a hlavy rodiny. (Trest dle § 11 cit. nař.) Lékaři, ranhojiči, lékárníci, porodní báby a ohlédači mrtvol mají potrestáni býti soudem dle § 359 z. tr., když při nemoci neb úmrtí jest podezření, že spáchán byl čin trestný.

f) Opomenutí oznámení nepravého neb špatného připravování léků. (Trest dle § 11 cit. nař.)

g) Přestupky ohledně potravin (viz čl. Falšování potravin).

h) Přestupky proti obchodu s jedy, jedovatými barvami, látkami jed obsahujícími a chemickými pracparaty, jež zdraví jsou škodlivy (trest § 11 cit. nař.) (min. nař. ze dne 21. dubna 1870 č. 60 ř. z.) (viz čl. Obchod jedy).

i) Přestupky proti normám lékárnickým a sazby (taxy) za léky. Trest peněžitý až do 100 zl. nebo vězení do 14 dnů, pokud neplatí tu všeobecný zák. tr. (§§ 1 a 14 nař. min. vnitra ze dne 3. prosince 1872 č. 172 ř. z. a výnos min. vnitra ze dne 15. května 1869 č. 77 ř. z).

j) Přestupky proti ohledání mrtvol a pohřbívání. (Trest dle § 11 cit. nař.) (dv. dekret ze dne 17. listopadu 1796 č. 56 pol. sb. z.).

k) Přestupky ohledně převezení a vykopání mrtvol (Exhumace). Trest dle § 11 cit. nař. (pokud neplatí všeobecný zák. tr.; nař. min. vnitra ze dne 3. května 1874 č. 56 ř. z.).

l) Přestupky ohledně padlých zvířat. (Trest dle § 11 cit. nař.).

m) Přestupky ohledně veřejné čistoty v městech, tržištích a jiných místech. Trest dle § 11 cit. nař., pokud předpisy místními menší tresty nejsou stanoveny.

n) Přestupky ohledně dopravy železniční. Tresty peněžité od 100 do 2000 zl., nebo vězení až do 14 dnů, pokud neplatí všeobecný zák. trestní (§§ 1, 85 a 103 cís. nař. ze dne 16. listopadu 1851, č. 1 ř. z. z r. 1852, event. nař. ze dne 30. září 1857 č. 198 ř. z.).

o) Nedovolené zřizování střelnic, a nešetření předepsané opatrnosti. Trest dle § 11 cit. nař. ze dne 6. listopadu 1747, Kr. sb. z. sv. 1 str. 37, nař. ze dne 11. září 1788, Stub. 1 sv., nař. ze dne 12. srpna 1794 a d. dv. kanc. ze dne 24. prosince 1834 č. 32.206.

p) Přestupky ohledně hotovení, zkoušení a užívání parních kotlů. Trest dle § 11 cit. nař. (viz čl. Kotle parní).

q) Přestupky ohledně vozby a jízdy. Trest dle § 11 cit. nař. Předpisy sem náležející (příkazy a zákazy) jsou většinou jen místní povahy, jako městské řády jízdní. Trest dle § 11 cit. nař., pokud dotyčné zákony zemské neukládají trest mírnější.

7. Přestupky ohledně majetku.

a) Nedovolené užívání cizího majetku. Tohoto přestupku dopouští se ten, kdo cizí věci, věda že jemu nenáleží, vědomě bez dovolení a proti zvláštnímu zákazu policejnímu užívá. Trest § 11 cit. nař., pokud výslovně v dotčeném zákazu, pro případ přestoupení, mírnější trest stanoven není (§§ 1, 7 a 11 cís. nař. ze dne 20. dubna 1854 č. 56 ř. z.).

b) Odbývání nepovolené veřejné dražby. (Trest peněžitý od 25—100 zl. (draž. ř. ze dne 15. července 1786, dv. d. ze dne 3. července 1786), pak d. dv. kanc. ze dne 13. prosince 1808 č. 62 pol. sb. z. a d, dv. kanc. ze dne 14. září 1815 č. 101 pol. sb. z. (viz čl. Dražba).

c) Umlouvání se za účelem zmaření výsledku veřejných dražeb. Trest dle § 11 cit. nař. (d. dv. kanc. ze dne 6. června 1838 č. 73 pol. sb. z.).

d) Nedovolené nabývání předmětů vojenského výzbroje a výstroje koupí, prodejem neb směnou (§ 11 cit. nař. d. dv. kanc. ze dne 15. prosince 1808; č. 67 pol. sb. z. a ze dne 24. října 1816 č. 154 pol. sb. z.).

e) Přestupky, jichž dopouští se ten, kdo klíče, jeřáby neb závory odmykací ve veřejných dražbách vyvolává neb bez dovolení z volné ruky prodává. Trest peněžitý od 1—25 zl. (d. dv. kanc. ze dne 13. srpna a ze dne 18. prosince 1812 č. 24 pol. sb. z.). Souvislé přestupky soudní obsahují §§ 469 a 470 sb. z. tr.

f) Přestupky ohledně sazeb a tax. Kdo nešetří úředně stanovené sazby ohledně váhy, míry neb ceny (s výjimkou sazby lékárnické). Trest peněžitý od 5—25 zl., při opětovném přestoupení od 10—50 zl. (dv. d. ze dne 1. prosince 1808 č. 58 pol. sb. z., pro Tyrolsko d. dv. kanc. ze dne 14. ledna 1825 a gub. nař. ze dne 2. července 1833). Třetí přestoupení sluší potrestati dle obecného zákona trestního (§ 478 tr. z.).

g) Přestoupení předpisů cejchovních. Trest peněžitý od 5—100 zl. Propadnutí míry a váhy.

8. Přestupky zákona o ochraně patentů (viz čl. Patenty).

9. Přestupky zákona o ochraně známek a vzorků (viz čl. Ochrana vzorků a O. známek).

10. Přestupky řádu živnostenského (viz Přestupky živnostenské).

11. Přestupky zákona horního (viz čl. Policie horní).

12. Přestupky zákona lesního (viz čl. Lesy).

13. Přestupky zákona honebního (viz čl. Policie honební).

14. Přestupky předpisů stavebních (viz čl. Policie stavební).

Právo trestní tiskové viz Tisk.

Právo trestní vojenské (hmotné).

I. Historický vývoj.

Justiniánské právo trestní vojenské považovalo za zločiny těžké případy nekázně, porušení subordinace, opuštění praporu, vzepření se a pozdvižení. V době pojustiniánské připojilo »Strategikon« (595) ještě zločin zneužití moci úřední. Naproti tomu nelze mluviti o nějakém vojenském právu trestním u Germánů spořádaném dle určitých deliktů až do 10. století, až do počátku rytířského vojska lenního. Charakteristickým znakem doby této jest vydávání zvláštních dekretů pro jízdy do Říma a pro jednotlivé výpravy válečné Nejdůležitějším z těchto vojenských zákonů jest zákon Fridricha I. (1158), který uvádí již rozčlánkované delikty vojenské. Dle tohoto vzoru vydal (ku př. Václav IV. (1413), Žižka (1420) své válečné články. Nejdůležitějšími jsou však články říšské sněmu norimberského (1431) a list sempašský. Z další periody vojsk žoldáckých uvésti dlužno: vojenský řád císaře Fridricha proti Turkům (1486), válečné články císaře Maximiliána I. (1508) a Maximiliána II. (1570), císaře Ferdinanda III. články pro pěchotu (1644), články k veškerému národu říše císaře Leopolda z r. 1665 a cís. Leopolda II. (1672 a 1682). Tento článek poslední platný pro veškeré vojsko jízdní i pěší rozmnožen byl patentem cís. Karla VI. (1721) a potrval v platnosti pro rakouskou armádu až do r. 1798, jakkoli obměněn a doplněn byl speciálními ustanoveními, jako ku př. o souboji v r. 1752 a normaliemi trestními (1754, 1755 a 1763) a trestní normou *κατ᾽ἐξοχήν* ze dne 5. července 1790. V roce 1798 vydány byly zvláštní články válečné zvlášť pro rakouskou armádu a 1803 pro válečné námořnictví, které však již r. 1808 nahraženy byly novými následkem přetvoření služebního řádu. R. 1830 počato s kodifikací zvláštního vojenského zákona trestního a ve spojení s novým vydáním občanského zákoníka trestního z r. 1803 podniknutým r. 1852 uveden v platnost nový trestní zákoník vojenský, kterýž ještě dnes v působnosti trvá pro celou rakousko-uherskou armádu bez rozdílu území, kde spáchán byl čin nebo který soud vojenský rozsudek vynáší.

II. Zásady.

Vojenský zákon trestní zbudován jest na tomtéž základu jako občanský zákon trestní, jakkoli dosti značné odchylky se vyskytují, které přičísti dlužno tomu, že nutno bráti ohled k disciplině a subordinaci, a jsou jmenovitě tyto:

a) Vojenský zákoník trestní nezná potrůjné rozdělení deliktů, nýbrž rozeznává toliko zločiny a přečiny;

b) kdežto občanský zákoník trestní zná toliko přečiny (přestupky) přesně opsané, jest mezi vojenským právem trestním a disciplinárním právem trestním ten poměr, že pouhé disciplinární poklésky v případu zpětnosti trestají se jako vojenské delikty a skutečné delikty vojenské nepatrnějšího rázu trestají se jako pouhé disciplinární přestupky, takže dlužno i při vojenských zločinech přihlížeti při výměře trestu i k disciplinárním pokléskům (konkurence deliktů §§ 97 a násl. tr. z. voj.);

c) zásada občanského zákonníka trestního, že se ku zločinu vyhledává zlý úmysl, jest ve vojenském zákonu trestním prolomena, neboť lze se dopustiti jisté části zločinů vojenských i zaviněnou nedbalostí (nepečlivostí) (ku př. zločin nesplnění důležitého služebního rozkazu nebo porušení povinnosti ve službě strážní spáchané nedbalostí, §§ 151 a 233 tr. z. voj.), ba dokonce uložen jest trest smrti na skutky spáchané beze všeho zlého úmyslu a nenesoucí se k určitému jakémusi výsledku (ku př. dle §§ 245 a násl. tr. z. voj., osvědčení zbabělosti, vzešlo-li tím nebezpečí pro opevněné místo nebo pro loď válečnou, kdež nastupuje trest žaláře do 1 roku, nevzešly-li škodlivé následky);

d) při kulpósních deliktech činí se rozdíl mezi vědomou nedbalostí a nedbalostí nevědomou (§§ 272 a násl. tr. z. voj.);

e) zaviněná opilost vojína jest vždy deliktem a trestána jest prostá opilost i mimo službu předem disciplinárně, opětuje-li se případ, trestá se jako přečin proti kázni a řádu; opilost ve službě zakládá samostatný zločin, byla-li tím způsobena škoda, nebo spáchán-li v tom stavu skutek, kterého nelze přičítati pachateli za spáchaný zločin jedině pro úplnou jeho opilost (§§ 231, 233, 268, 269 tr. z. voj.);

f) hnutí duševní z bázně není při posuzování porušení vojenských služebních povinností důvodem vylučujícím trest, poněvadž vojín povinen jest u plnění své služby až ku obětování sebe sama (§§ 3, 111, 114 voj. tr. z.);

g) právo ku sebeobraně nemůže pro vojíny míti významu tam, kde povinností jejich nebo příslušníků jich jest vydati se v nebezpečenství;

h) nutná obrana podléhá vlivu vojenské subordinace a závisí trestnost či beztrestnost nutné obrany převahou na subordinaci;

i) důstojníkům propůjčeno jest čestné právo nutné obrany, ač do jisté míry vymezené a podmíněné (§ 114 tr. z. voj.);

k) rozkaz představeného jest poslouchajícímu poddanému důvodem trestnost vylučujícím, mohl-li poddaný snadno poznati, že rozkaz nečelí ku spáchání trestné činnosti (srv. čl. »Rozkaz vojenský«);

l) Při trestech vyskytují se tyto úchylky:

aa) při vojenských deliktech (vyjímaje sběhnutí k nepříteli) vykonává se trest smrti zastřelením;

bb) zvláštními způsoby trestu jsou:

1. kassace, sesazení důstojníků a úředníků s jich hodností s tím účinkem, že nejsou více způsobilými nabýti nijaké státní nebo vojenské důstojnosti čestné, a že pozbývají řádů a čestných odznaků;

2. propuštění, ztráta hodnosti bez oné nezpůsobilosti;

3. degradace, přeložení mužstva majícího nějakou šarži do nejnižší třídy žoldu;

cc) mužstvu neukládá se nikdy pokuta peněžitá;

dd) domácí trest nelze uložiti mužstvu;

ee) početí nebo skončení válečného stavu má podstatný vliv na kvalifikaci činu trestného a jeho trestání, a při mnohých deliktech jsou stanoveny po čas války zvláštní nebo tužší tresty.

III. Roztřídění deliktů:

1. obecné delikty, které shodují se s delikty odčanského zákona trestního neb obdobny jsou jim;
2. zločiny proti válečné moci státu a
3. vlastní vojenské zločiny.

ad 1. Mezi obecnými zločiny a přečiny vynikají některé, které zvláštním způsobem jsou posuzovány a označovány bývají jako zločiny a přečiny »vojensky kvalifikované«, anyť přímo se odnášejí k účelům vojenským neb osobám vojenským; ku př. zlomyslné poškození nebo porušení telegrafů státních ve prospěch nepřítele (§ 367 tr. z. voj.), bitky mezi důstojníky (§ 445 tr. z. voj.), nadržování při souboji se strany představeného (§ 447 tr. z. voj.), krádež mezi soudruhy (§ 461 tr. z. voj.), námořské loupežnictví (§ 490 tr. z. voj.), plen (§ 492 tr. z. voj.) a j. v.

ad 2. Zločiny proti válečné moci státu: neoprávněné verbování (§ 306), svádění nebo přispívání poskytnuté při porušení vojenské služební povinnosti, již vojín přísahou na se vzal (§ 314 tr. z. voj.), špehounství a jinaké činy nesoucí se proti válečné moci (§ 321 tr. z. voj.).

ad 3. Vojenské delikty, kterých dopustiti se může toliko vojín, který složil přísahu na články válečné, jsou dle ustanovení vojenského zákoníka trestního tyto:

a) porušení subordinace počítaje v to i pokus vraždy představeného (§§ 145 a násl. tr. z. voj.);
b) odboj (§ 159 a násl. tr. z. voj.);
c) vzpoura (§ 167 a násl. tr. z. voj.);
d) vzepření se a neuctivé chování vůči vojenským strážím (§ 172 a násl. tr. z. voj.);
e) deserce (§ 183 tr. z. voj.);
f) svémocné vzdálení se (§ 212 a násl. tr. z. voj.);
g) návod k deserčnímu komplotu (§ 216 tr. z. voj.);
h) porušení povinnosti ve službě strážní (§ 230 a násl. tr z. voj.);
i) zbabělost (§ 243 a násl. tr. z. voj.);
j) porušení kázně a řádu (§ 261 a násl. tr. z. voj.);
k) zanedbání služebních předpisů vůbec (§ 271 a násl. tr. z. voj.);
l) poškození sebe sama (§ 293 tr. z. voj.; vojenský delikt záležející v pozbytí nároku na úctu jiných a zvláště soudruhů, který nyní již nespadá v obvod vojenského zákona trestního).

Právo válečné.

I. Pojem.

Činí se rozdíl mezi válečným právem v subjektivním smyslu jakožto právem ku válce a v objektivním smyslu jako právem ve válce. Právo ku válce, vésti válku má ráz vnitrostátní a mezinárodní. Předkem jest to vnitřní záležitostí státu, komu přísluší vésti válku jakožto zástupci státu. Podle čl. 4 stát. zákl. zák. ze dne 21. prosince 1867, č. 145 ř. z. přísluší právo toto císaři, který má též vrchní rozkaz nad celou ozbrojenou mocí říše.

V nevlastním slova smyslu rozumí se právem válečným soubor válečných zákonů v rámci vojenského zákona trestního, k nimž náležejí

však nejen ustanovení o trestných činech, jež mohou být spáchány pouze ve válce (ku př. kořistění, drancování), nýbrž spadají sem též ustanovení o trestných činech, jichž lze se sice dopustiti i v míru, pro které však platí tužší a přísnější ustanovení trestná vzhledem ku tíži porušení povinností, důležitosti splnění povinností nebo vzhledem ku následkům porušení povinností ve válce.

V rakouském trestním vojenském řízení rozumí se konečně právem válečným porotčí soud povolaný k rozsuzování trestných sporů vyššího řádu, pokud se týká, vojenský sborový soud I. instance zřízený a soudící v závěrečném projednávání takovýchto sporů (§§ 223 a násl. voj. zák. trest.).

Za válečnou stranu a sice veřejnou válečnou stranu, tedy za subjekt k válce oprávněný ve smyslu práva mezinárodního platí bezpodmínečně toliko samostatné státy.

Jelikož po základních zákonech státních (zák. ze dne 21. prosince 1867, č. 146 ř. z.) válečnictví jest společnou záležitostí království a zemí na říšské radě zastoupených a zemí koruny uherské, jeví se býti na venek válečnou stranou toliko celé rakousko-uherské mocnářství, nikoli však jednotlivé části říše.

Toliko v nevlastním slova smyslu pokládá právo mezinárodní za válečnou stranu i povstalce, pokud nejde o přechodné nebo lokalisované povstání, nýbrž o organisovanou moc válečnou vystupující jako moc státní.

Vlastnímu státu volno jest ovšem jednati s organisovanou mocí odbojnou, jako se stranou válečnou prve, než některý jiný stát uznal ji za moc válečnou.

Nehledě k organisovanému odboji a ku válce občanské jeví se válka jako souhrn opatření ku odčinění bezpráví nebo ku vymožení nároku jistého se zbraní v rukou jakožto nejkrájnější svépomoc státu vůči státu jinému. Na povaze »oprávněné« války ničeho nemění, zda nejkrajnějším opatřením fysického boje předcházely mírnější prostředky svépomoci (retorse, repressalie, embargo, blokáda atd.) a zda dožadováno se přátelského zakročení třetího státu čili nic, a zda konečně příčina války byla skutečná či jen nastrojená; jenom když válku vede stát ku válce oprávněný a v rámci objektivního práva válečného. Právo válečné v tomto smyslu jest soujmem všech zásad práva mezinárodního, které v případu války upravují poměr válčících stran a států nesúčastněných (neutrálních). Pokud zásady tyto týkají se užívání prostředků a šetření mezí ve smyslu moderního válčení, označují se jako zvyklost válečná, kdežto raisonou válečnou nazývá se překročení zvyklosti válečné, které vyvoláno bylo nezbytnou (nejkrajnější) nutností nebo v odvetu za nepřátelské chování příčící se zásadami práva mezinárodního, avšak vybočení to obmezuje se vždy jen na míru nejnutnější.

II. Co do zvyklostí válečných rozhodnými jsou nyní mezinárodní úmluvy a nařízení státem vydaná; k těmto mezinárodním úmluvám přináleží:

1. pařížská deklarace ze dne 16. dubna 1856, jíž odstraněno lapačství a obmezeno právo námořského kořistění;

2. ženévská konvence ze dne 22. srpna 1864 o zmírnění osudu vojínů poraněných v poli a

3. petrohradská konvence ze dne 29. listopadu až do 11. prosince 1887 o zápovědi užívání třaskavých střel pod určitou nejmenší (minimální) váhou.

Nařízení státem vydaná nalézají se ve služebních předpisech pro c. a k. vojsko, zvláště II. díl z r. 1887 (o styku s nepřítelem, o chování se v boji a po boji, nakládání se zajatci atd.), v manifestech válečných a v instrukcích nejvyššího velitele válečného (císaře) svědčících vrchním velitelům vojsk. Opatření dle válečné raisony (ku př. prohlášení, že »pardonu« se přijalo nebo že »pardon« dán byl nebo odepřen, zapálení míst setrvavších v odporu atd.) činí velitel vojska na základě instrukce, která mu zvlášť byla dána, nebo — je-li nebezpečí v prodlení — na své vlastní zodpovídání mocí svého oprávnění.

III. Má-li se užíti práva válečného v objektivním slova smyslu, předpokládá se stav válečný. Antické slavnostní prohlašování války jako podmínka spravedlivé války vyšlo z obyčeje; ani později obvyklé válečné manifesty nebo podání ultimáta, konečně přerušení diplomatického spojení nejsou podstatnými formalitami, jimiž se válka prohlašuje; rozhodným jest toliko, aby skutečně nastoupil stav válečný.

Toto stanovisko mezinárodního práva sdílí též § 89 voj. zák. trest., dle něhož stačí ku stanovení počátku války a ku početí platnosti zákonů válečných rozkaz vyhlášený vojsku nebo též jenom oddělení vojska, nebo osazení lodí mužstvem náležejícím ku výzbroji válečného loďstva. Podobně končí však válečná perioda všeobecně dnem prohlášení dotyčného armádního rozkazu a pro jednotlivá oddělení tím dnem, kdy sproštěna byla své služby válečné nebo dopluje-li loď do přístavu určeného ku odzbrojení kterýmžto dnem eo ipso nabývají působnosti zákony v čas míru platné. V dobách našich nejsou praktickými více formální avocatoria, odvolací patenty ku poddaným žijícím v zemi nepřátelské. Dle § 143 zák. ze dne 28. června 1890, č. 137 ř. z. dopouští se zločinu ti, kdož neuposlechnou úmyslně třeba jen všeobecně povolacího rozkazu vydaného na rozkaz císaře ku doplnění vojska (stavu námořnictva nebo zeměbrany) na stav válečný. Zcela obdobně počítá též § 321 voj. zák. trest. do času válečného i onen čas, kde sice nedošlo k nijaké nepřátelské akci, avšak na bíledni jest, že učiněna byla vojenská opatření nebo zbrojení proti hrozícímu nepříteli. Úřední prohlášení válečného stavu, pokud se týká, rozšíření kompetence soudů vojenských na všechny civilní osoby, pokud jde o zločin nedovoleného verbování, svádění nebo přispění při činech porušujících povinnost služební, v kterou se vojín přísahou uvázal, dále pokud jde o zločin vyzvědačství a o jiné činy čelící proti moci válečné, určí ve smyslu § 7 zák. ze dne 20. května 1869, č. 78 ř. z. ministr spravedlnosti.

IV. Právo válečné činí rozdíl mezi příslušníky státní branné moci a mezi ostatními příslušníky nepřátelského státu. Jedině proti oněm vede se válka na život a na smrt; s ostatními (pokojnými) obyvateli nakládá se dle práva válečného jenom pokud jde o dodání nebo zadržení rukojmí válečných a pokud mají býti tito podrobeni trestním zákonům vojenským okkupantovým a konečně v majetkoprávní příčině, pokud jde o zabrání (konfiskaci) zbraní a náboje, o rekvisici movitých věcí k vydržování, ubytování a vyzbrojení vojsk a k účelům operačním, a věcí nemovitých ku provedení děl operačních. Toliko z nejposlednějších důvodů raisony válečné smí velitel dovoliti kořistění (na místech, která dlužno určitě naznačiti, a po dobu přesně stanovenou) a nařídití, že (ku bezpečnosti vlastního vojska) nesmí se nikdo více zajmouti, nýbrž že musí se každý ozbrojený nepřítel usmrtiti, ježto zvyklost válečná zapovídá usmrco-

vati a poraniti nepřítele tasícího zbraň, při čemž za »nepřítele« považují se toliko příslušníci organisované branné moci, kdežto obyvatelé nepřátelské země na vlastní pěsť zbrojící posuzují se jako odbojníci neboli harcovníci, a mohou být tedy po případě jako zločinci souzeni dle práva stanného.

Příslušníky státní branné moci rakousko-uherského mocnářství jsou osoby zařaděné do c. a k. armády, do c. a k. válečného námořnictva, do bosenské trupy, do c. a k. zeměbrany (mořebrany) a královské zeměbrany a do organisované domobrany Avšak i tyto části vojska požívají předností válečné strany jenom potud, pokud bojují dovolenými prostředky.

V. Dovolenými prostředky ve válce jsou: otevřená síla a lesť; síly nesmí se však užívati ani zbytečně ani ukrutně (ku př. usmrcovati bezbranné nebo k boji neschopné, užívati zbraní jedem napuštěných nebo bezúčelné bolesti způsobujících atd., při čemž nelze uchýliti se k nízké šalbě nebo věrolomnosti: jako užívati falešných praporů nebo uniforem ještě na počátku boje nebo přepadnutí tlup, kterým byl zaručen odchod ve volném průvodu).

Než také jenom osoby branného stavu lze bezvýjimečně v boji muž proti muži usmrcovati a poraniti, kdežto osoby nenáležející k stavu brannému nesmí se ojediněle napadati; uchopí-li se však osoby tyto zbraně, pozbývají nároků na ušetření ve smyslu válečného práva.

Z osob vojenských nenáležejících ku stavu brannému osvobozeni jsou od válečného zajetí duchovní, lékaři, lékárníci a pomocníci hojičů, mají-li odznaky ustanovené konvencemi. Ostatní osoby ku př. auditory, profosy atd. lze zajmouti, a podobně i ty civilní osoby, které obstarávají jakékoli, třeba jen nepřímé služby válečné jako ku př. ministři, diplomati, úředníci, běžci atd.

Válka může býti skončena buďto bez jakéhokoli formálného prohlášení tím, že se všestranně zastaví nepřátelství a obnoví poznovu mírný styk, nebo tím, že přemožená strana úplně a bezpodmínečně vzdá se vítězi a moc státní na něho přejde, nebo konečně tím způsobem, že se uzavře formálně mír. Tento způsob jest v dnešním právu mezinárodním nejobvyklejším. Prve než uzavřen jest mír, nastává klid zbroje, a na to následuje ratifikace ve formě smlouvy o míru spořádané ve článcích. (Viz též čl. »Postliminium« a »Neutralita«).

Právo věcné viz Věci a právo věcné.

Právo vodní.

I. Část všeobecná.

Voda jest nezbytným předmětem potřeby lidské jsouc netoliko požívána, ale v předních odvětvích lidské činnosti činitelem, který ve všech dobách mocně působil na osobní i hospodářský rozvoj lidské společnosti a vydatně přispěl k nesmírnému pokroku v přerozmanitých druzích výroby; i bylo nuceno zákonodárství náležitě přihlédnouti k dobročinným a požehnaným účinkům vody a vodstva. Již nejstarší zákoníky — tak zejména právo římské — upravuje svými předpisy vodu; mezi res omnium communes, k nimž přísluší každému právo užívání, řadilo právo římské vodu tekoucí (aqua profluens) a počítalo sem řeky, potoky, prameny, moře a jeho oblasti (pobřeží), kdežto soukromých práv bylo lze nabýti k vyloučeným částem vodstva, tak ku př. k načerpané vodě. Zvláště připadalo jednotlivci vlastnictví ku dnu mořskému a ku pobřeží, které podrobeno bylo panství člověka tím, že zřízeny byly na nich stavby: leč vlastnictví toto zaniká, jakmile zničena jest opět stavba rozpoutaným mořem nebo

jinak ve zkázu uvedena opět jinými živly. Pokud možno bylo nabýti práv soukromých při používání vody (dle práva římského), bylo lze též vodu obmeziti služebnostmi vodními, které byly služebnostmi věcnými a záležely v právu k čerpání vody (servitus aquaehaustus), napájení zvířat (servitus pecoris ad aquam appulsus) a v právu vésti kamsi vodu (servitus aquaeductus). Přirozený odtok vody dešťové nesměl se však umělými zřízeními změniti, a římské právo udílelo v tomto případu poškozenému actionem aquae pluviae arcendae na odstranění oněch opatření, kterými změněn byl přirozený odtok vody dešťové způsobem poškozujícím sousední pozemek. Římské právo lišilo vody stále netekoucí (torentia) [k nimž náležely jmenovitě prameny a podzemní vřídla] od oněch vod, které tekou stále mezi dvěma břehy v řečišti (rivi a flumina). Zvláštního povolení státního nebylo třeba ku vystavění trvalých zařízení jako ku př. nádržek; avšak stát ve všeobecném zájmu dohlížel ku používání veřejných vod a mohl z ohledů na obecné blaho omeziti neb úplně zakázati jednotlivcům používání vod. Celá řada interdiktů poskytovala interessentům v žalobě populární (veřejné) prostředek právní, jímž bylo lze učiniti přítrž přehmatům jednotlivců.

I staroněmecké právo vykazuje celou řadu pravidel o používání vody; vykopané rybníky byly dle středověkého práva v soukromém vlastnictví držitelů pozemků nebo soukromém požívání sousedů, z výsosti zemské byl odvozován regál vodní (podobně jako v jiných odvětvích: regál horní, honební atd.), který však nesl na sobě dle partikulárních práv různý ráz. V jednotlivých státech německých vyhrazeno bylo zeměpánu každé intensivnější používání vody, v jiných státech vztahoval se však regál vodní toliko ku větším nebo mlýnským vodám; plavba po lodích a plťařství stěžovány četnými dávkami. Obmezováním a konečně odstraněním regálů získáno však pro obor práva vodního netoliko jasnějších hledisek, nýbrž odstraněn hlavně dosavadní konflikt mezi soukromoprávnými nároky a právy zeměpánů, takže se ještě vytvořilo pouze výsostné právo vodní t. j. právo příslušející moci státní míti nejvyšší dohled ku používání vodstva ve veřejném zájmu a stanoviti při používání to určitá pravidla.

II. Rakouské zákonodárství vodní.

Již ob. obč. zákoník vykazuje značný počet zákonných ustanovení o používání vody; tak stanoví § 413, že stavbami vodními nesmí se měniti pravidelný tok řeky, že se jimi nesmí poškozovati plavba po lodích, mlýny, rybaření nebo jinaká práva cizí, že vůbec nezbytno jest k vodním stavbám svolení úřadů politických. § 409 o. o. z. má zvláštní předpisy o škodlivých účincích tekoucích vod a o nárocích sousedů a držitelů břehů, jimž z toho vzchází škoda; §§ 407 a 408 o. o. z. upravují nároky právní, vytvoří-li se ostrov tím, že stáhne se zpět voda nebo vyschne; § 499 o. o. z. vytýká pravidlo pro ten případ, že by bylo nezbytno zříditi příkopy a (průplavy) stoky pro odvádění výtoků. Dv. dek. ze dne 23. října 1834 sv. 42, str. 239 sb. zák. pol. připouští právo vyvlastnění pro stavby vodní. § 854 o. o. z. posuzuje soukromé potoky tekoucí mezi sousedními pozemky jako domnělé společné vlastnictví dotyčných vlastníků pozemků, a § 477 o. o. z. vypočítává ve shodě s římským právem služebnosti vodní.

Všecka tato ustanovení obč. zákoníka poukazují k tomu, že záhy již potřebí bylo vydati pro nejdůležitější obory práva vodního (pro používání vody a odvrácení vody) předpisy, které ovšem jevily se nedostatečnými následkem vzmáhajícího se rozvoje obchodu právního a zvýšením významu

vodstva ve všeck oborech lidské činnosti. Nestačilyť jednak k tomu, aby s jedné strany náležitě ochránily kruh oprávnění jednotlivců zřetelem k veřejnému obecnému blahu, s druhé strany pak, aby zúplna uspořádaly kolidující nároky a náhradní spory vlastnictví a držby. Cítěn byl nedostatek jednostranné kodifikace práva vodního, nebylo tu zvláštních předpisů pro řízení ve sporech práva vodního, spory kompetenční mezi soudy a úřady správními nebyly zjevem vzácným. Ježto nebylo tu přesných ustanovení práva vodního, ponecháno rozhodnutí ve většině případů dobrozdání úřadů; jmenovitě nedošla rozluštění otázka, pokud od případu k případu rozhodovati se má na základě práva soukromého nebo práva veřejného.

Vzhledem ku všechněm těmto okolnostem naléháno bylo již r. 1849 na prvním hospodářském kongresu ve Vídni, aby vydán byl řád vodní, jehož předním úkolem měla býti úprava zásad o všeobecném používání vody a soukromého vlastnictví k vodám. Osnova tohoto řádu vodního byla předložena k dobrozdání komorám obchodním a živnostenským, nedošla však u nich příznivého posouzení, a proto od ní upuštěno.

R. 1862 svěřeno přednostovi sekčnímu Karlu svob. pánu Weissovi z Teufenbachu vypracování nové osnovy; jeho práce byla pak předložena zemským úřadům ku odbornému prozkoumání a ku prozkoumání súčastněných kruhů. Celý elaborát přikázán byl po některých návrzích na změnu ministeriální komisi povolané k tomu cíli ministerstvem obchodu, a komise ta provedla v několika částech důležité změny. Tato vládní předloha týkající se ustanovení zákona o právu vodním vyhražených zákonodárství říšskému předložena byla nejprve ministrem orby hrabětem Potockim ve sněmovně poslanecké, v níž dospěla k druhému čtení dne 27. dubna 1869. I zde přetřásala se nejvíce otázka vlastnictví k vodě; již ve výboru poslanecké sněmovny uzavřen v této otázce formálný kompromis mezi vládou a výborem, aby se mohla předloha dostati do sněmovny. Ve zprávě podotýká se, že předloženou osnovu zákona považovati sluší za kompromis mezi rozdílnými názory jednotlivých členů komité o právní povaze vodstva, o veřejných a soukromých vodách a jich užívání, o povaze veřejného statku, kterouž žádají mnohé strany pro tekoucí vodu, o dozorčím a udílecím právu státu atd. Zpráva výboru poznamenává v této příčině: »Jakkoli s jedné strany hlavní důraz na to se kladl, aby jasně a určitě bylo vysloveno, že tekoucí voda o sobě jest statkem veřejným — přece mělo se za to, že není radno přijmouti tak přesnou větu, aby nenarazilo se na pojem soukromé vody a na jednotlivá zákonodárství zemská, a proto nepojímá se do zákona zásada podobná. Na druhé straně označováno za účel zákona o právu vodním: přivésti ku praktické platnosti veřejnost tekoucích vod a nevytýkati všeobecných vět snadno dávajících podnět ku pochybnostem.« Co se týče otázky kompetence, opírala se osnova o pravidlo nyní uznané základními zákony státními, že zákonodárství v oboru zemědělství přiděleno jest zemským sněmům, kdežto říšská rada příslušnou jest, stanoviti všeobecná vodítka a zásady pro zákonodárství vodní, jakkoli některé sněmy zemské jako: český, haličský, bukovinský, štýrský a tyrolský téměř výhradně osobovaly si veškeré zákonodárství vodní a upíraly říšské radě příslušnost ku vydání pravidel o právu vodním.

Poslanecká sněmovna provedla na této vládní osnově jen několik málo změn; osnova byla pak jí přijata dne 13. května 1869 a došedši sankce císařovy vyhlášena byla jako říšský zákon o právu vodním ze dne

30. května 1869, č. 93 ř. z. Zákon tento obsahuje 29 paragrafů a rozpadá se v VIII. oddílů; první oddíl jedná v §§ 1—6 o právní povaze vod (viz čl. Řeky); druhý obsahuje pravidla o používání veřejných vod v §§ 7—9 (viz čl. Vody, Plavení vorů, Plavba říční), III. oddíl vysvětluje používání a správu vod soukromých v §§ 10—18 (viz čl. Řeky, Zařízení zavodňovací, Expropriace v právu vodním), IV. oddíl pojednává v § 19 o oprávnění k rybolovu (čl. Rybolov), V. oddíl (§§ 20—25) upravuje vodní společenstva (viz tento čl.), VI. oddíl (§ 26) jedná o stavbách vodních (viz čl. Řízení vyzývací dle práva vodního, Expropriace v právu vodním a Stavby vodní), VII. oddíl (§ 27) přikazuje ustanovení prováděcí do kompetence sněmů zemských a oddíl VIII. vytýká v § 28 ustanovení, že §§ 15 a 16 říš. zákona vodního, jakož i pravidla V. oddílu nabudou působnosti v každé jednotlivé zemi korunní teprve tím okamžikem, kdy vydána budou nařízení vyhrzená zákonodárství zemskému. Na základě §§ 18, 25 a 27 cit. zák. z r. 1869 vydány byly tyto zemské zákony vodní: pro Čechy ze dne 28. srpna 1870 č. 71 z. z., pro Moravu ze dne 28. srpna 1870 č. 65 z. z., pro Slezsko ze dne 28. srpna 1870 č. 513 z. z., pro Bukovinu ze dne 6. března 1873 č. 22 z. z, pro Dalmácii ze dne 7. března 1873 č. 32 z. z., pro Halič ze dne 14. března 1875 č. 38 z. z., pro Gorici a Gradišku ze dne 28. srpna 1870 č. 41 z. z., pro Istrii ze dne 28. srpna 1870 č. 52 z. z., pro Korutany ze dne 28. srpna 1870 č. 46 z. z., pro Krajinu ze dne 15. května 1872 č. 16 z. z., pro Rakousy Horní ze dne 28. srpna 1870 č. 32 z. z., pro Rakousy Dolní ze dne 28. srpna 1870 č. 56 z. z., pro Solnohradsko ze dne 28. srpna 1870 č. 32 z. z., pro Štýrsko ze dne 18. ledna 1872 č. 8 z. z., pro Tyroly ze dne 28. srpna 1870 č. 64 z. z., pro Terst ze dne 28. srpna 1870 č. 44 z. z., pro Vorarlberg ze dne 28. srpna 1870 č. 65 z. z.

Literatura. Znamenitým spisem jsou Randovy »Příspěvky k rakouskému právu vodnímu« (v Praze 1878, pak články v »Öster. Staatswörterbuch«, Vídeň, 1897); dále uvésti sluší jako čelnější spisovatele v oboru tomto Peyrera, dr. Lorenze, Kisslinga a j.

Právo zástavní.

I. Pojem a podstata.

Právo zástavní je věcné pojištění obligačního nároku, jímž věřitel nabývá práva uspokojiti se z určité věci, jestliže by nárok jeho v čas uspokojen nebyl. Obsah jeho záleží ve vynaložení hodnoty věci k uspokojení pohledávky a výkon tohoto právního obsahu přísluší věřiteli přímo vzhledem k věci, nezávisle od vůle vlastníka zástavy. Na této bezprostřednosti výkonu práva nemění se ničeho tím, že zpeněžení zástavy neděje se zástavním věřitelem, nýbrž soudem, soudním prodejem (exekuční dražbou). Toto soudní zasahování není nic jiného, než výkon práva věřiteli bezprostředně k věci příslušejícího, jež nastává jen z vůle jeho a není snad splněním závazku vyplývajícího pro vlastníka zástavy z poměru zastavení, k němuž by tento přivolil. Právě tato bezprostřednost výkonu práva činí právo zástavní právem věcným, avšak právem věcným, jež pojistiti má splnění nároku obligačního. Předpokládá pak právo zástavní vždy pohledávku, se kterou trvá a zaniká; není právem samostatným, nýbrž existence jeho podmíněna je existencí nároku obligačního (pohledávky), jehož pak je akcessí. Již zde třeba podotknouti, že není chybou, tvrdí-li se, že právo zástavní samo bez pohledávky není předmětem právního obchodu. Touto

vázaností na právo obligační liší se právo zástavní podstatně ode všech práv věcných, od nichž se ostatně i obsahem liší. Ovšem je předmětem práva zástavního podobně jako i ostatních práv věcných ne plnění positivní (facere), nýbrž opomenutí (omittere) vlastníka, ale toto opomenutí jinou vykazuje povahu než u služebností. Právo zástavní nepozůstává v opomenutí výkonu oprávnění vlastnických neb některého z nich, nýbrž v opomenutí právních činů, jež by zmařiti mohly příští zpeněžení zástavy. Služebnost obmezuje právo vlastnické, právo zástavní však nikoliv. Obmezení, jež právu zástavnímu dodává povahy věcné, záleží tu v tom, že věřitel je oprávněn zástavu prodati, nebude-li pohledávka zaplacena. Toto oprávnění věřitelovo, má-li býti věcným, předpokládá, že zástava je vůli věřitelově bezprostředně podrobena, ovšem tak, že se tím zároveň nebrání výkonu práva vlastnického, a to je uschování (detence) vykonávané jedině za účelem budoucího zpeněžení zástavy. Taková správa je však možna jen při movitostech při nemovitostech je vyloučena. To nutká nás rozeznávati dva hlavní druhy práva zástavního, totiž právo zástavní k movitostem a k nemovitostem. Toto trvá bez detence statku. Zastavení předpokládá dále, že zástavce je vlastníkem. Bez práva vlastnického není práva zástavního, ač výminečně je někdy právo zástavní platným, třebas zástavce vlastníkem nebyl. Právo zástavní předpokládá pohledávku, lhostejno, je-li to pohledávka peněžná neb jiná. Není-li to pohledávka peněžná, dlužno při realisaci práva zástavního stanoviti její peněžnou hodnotu. I pro budoucí pohledávku lze právo zástavní platně zříditi, jak tomu jest zejména při pohledávkách z daného úvěru, z postižných nároků, ze způsobení škody neb při kaucích. Knihovní právo zástavní vložiti lze jen pro pohledávky peněžné, leda že by při jiných pohledávkách byl zároveň udán nejvyšší peněžný obnos, jenž představuje hodnotu pohledávky. Z akcesorní povahy práva zástavního plyne, že právo zástavní současně s pohledávkou zaniká. Z této zásady máme výjimku při pohledávkách knihovních, kterážto výjimka je pouhou důsledností principu publicity.

Dalším právním účinkem nesamostatnosti práva zástavního je, že s pohledávkou zástavou pojištěnou ipso iure i právo zástavní na nástupce se převádí; zvláštního převodu práva zástavního třeba není. Předmětem práva zástavního — byly-li věci zastaveny — je věc, ne vlastnictví. To zřejmě plyne ze znění zákona (§ 447 o. o. z.: »aus einer Sache — Befriedigung zu erlangen«, §§ 456, 457 o. o. z. »wird eine fremde bewegliche Sache verpfändet« »Theile — Zuwachs — Zubehör des Pfandes«) a z důvodů logických. Není to právo vlastnické, jež k vůli věci je předmětem obchodu právního, nýbrž věc k vůli vlastnictví a právům užívacím a požívacím jím poskytovaným. Právo vlastnické umožňuje, právo zástavní je jeho příčinou, poskytujíc vlastníku právě právo věc zastaviti. Mluví se o částečném zastavení věci protivou k zastavení celkovému. V tomto směru panují různé náhledy, jež však mají vzhledem k technické konstrukci práva zástavního význam spíše theoretický, než praktický.

II. Předmět práva zástavního

Zastaviti lze vše, co je v obchodu, totiž vše, co zciziti se dá, věci hmotné i nehmotné (práva) (quod emptionem recipit, etiam pignerationem recipere potest). (Viz o tom čl. Držba.) Zastaviti nelze služebnosti užívání (usus) a bytu (rozh. nejv. s. dv., sb. »Gl. U.« č. 5492, 2136, 1890), služebnost užívání (ususfructus) jen co do výkonu zastaviti lze (roz. nejv. s.

dv., sb. »Gl. U.« č. 7516, 4881, rep. nál. č. 41, 3746, 8248); právo dědické, co souhrn majetku dědici příslušejícího, rovněž zastaviti nelze dle dv. dek. ze dne 3. června 1846 č. 968 sb. z. s. Z téhož důvodu nelze zastaviti práva čistě osobní, s tím však obmezením, že dávky z nich vyplývající zastaviti lze.

Zákonnými výjimečnými předpisy jsou jisté předměty majetkové vyloučeny ze zastavení, ne však následkem nezpůsobilosti k právům, nýbrž z důvodů obecného blaha vzhledem k osobě a společenskému postavení držitelovu. Sem patří: dle zák. ze dne 21. dubna 1882 č. 123 ř. z. příjmy ve veřejných službách jsoucích a jich pozůstalých, pokud nepřevyšují obnos 800 zl. (čl. IX. č. 8 uv. z. k ex. ř.); dle zák. ze dne 29. dubna 1873 č. 68 ř. z. nelze příjmy z poměru pracovního a služebního zastaviti, nelze-li na ně exekuci zjišťovací neb uhražovací vésti, což dle zák. ze dne 26. května 1888 č. 75 ř. z. platí o příjmech do 800 zl. (čl. IX. č. 10 cit. uv. z.). Rovněž vyloučeny jsou ze zastavení dle zák. ze dne 20. března 1882 č. 56 ř. z. spořitelní knížky poštovních spořitelen (čl. IX. č. 4 cit. uv. z.); dle zák. ze dne 20. března 1888 č. 33 ř. z. pohledávky dělníkům z nemocenského pojišťování proti nemocenské pokladně příslušející; dle zák. ze dne 28. července 1889 č. 27 ř. z. pohledávky pojištěnci na základě zák. o bratrských pokladnách příslušející, podobně i šichtové a úkolové mzdy horníků (§ 207 hor. z.); dle zák. ze dne 28. prosince 1887 č. 1 ř. z. z r. 1888 pohledávky vzcházející dělníku na základě zák. o úrazovém pojišťování proti úrazovně (čl IX. č. 12 cit. uv. z.); dle cís. nař. ze dne 22. prosince 1865 č. 142 ř. z. podpory k umírnění nouze poskytované z prostředků státních neb zemských neb fondů veřejných; obnosy pojištěné, které dlužníkovi za pojištěné budovy nebo příslušenství nějaké živnosti náležejí, pokud pojištěné obnosy tyto dle stanov ku znovuzřízení budovy neb doplnění příslušenství vynaložiti musí se (§ 290 ex. ř.). Věci v § 251 ex. ř. uvedené; tyto jsou vyloučeny z exekuce, avšak ani předmětem zastavení nejsou, ježto realisace zástavy děje se zpravidla soudem (§ 461 o. o. z. §§ 259 a 264 ex. ř.). Osvobození jistých věcí z exekuce vztahuje se i na zákonné právo zástavní (roz. nejv. s. dv. sb. »Gl. U.« č. 8200, rozh. ze dne 8. ledna 1874 č. 12.787, sb. »Gl. U.« č. 5217, rep. nál. 67). Vyjímaje věci a práva ze zastavení vyloučená, lze všecky ostatní věci a práva zastaviti, to platí zvláště o právech držebních, která však ne jako práva, nýbrž jen ohledně plodů nucenou správou (§ 97 ex. ř.) zabaviti sluší, o právech nájmu a pachtu, která rovněž jen nucenou správu dopouštějí (roz. nejv. s. dv. sb., »Gl. U.« č. 8080, 6059, 7505, 2582), o právech koupě, honby, rybolovu, o právech propinačních a výsadách průmyslových. Výjimkou právo autorské (původské) není předmětem zástavy a exekuce (§ 14 zák. ze dne 26. prosince 1895). Je-li předmětem práva zástavního věc movitá, mluvíme o zástavě ruční či zkrátka zástavě, je-li jím nemovitost, o hypotéce. Hypotékou nerozumí se však jen právo zástavní, nýbrž i předmět jeho.

III. Objektivní rozšíření práva zástavního.

Právo zástavní vztahuje se, sestává li věc z více částí (na př. věc hromadná, reality) na všecky části; každá část od věci oddělená zůstane stížena právem zástavním, takže dělení nebo scizení jednotlivých částí má v zápětí převod práva zástavního pro celou pohledávku, a nastává jakési koreální ručení oddělené části pro celou pohledávku. V tomto směru je

právo zástavní nedílné (pignoris causa indivisa est), však nedílné, pokud pohledávka není rozdělena. Rozdělí-li se pohledávka, rozdělí se i právo zástavní. Tento rozdíl se v praxi obyčejně nečiní, spíše platí zde zásada, že v případě exekučního prodeje ideální části plné zaplacení pohledávky na celé nemovitosti váznoucí z ideální části nemovitosti věřitel může požadovati (rozh. nejv. s., sb. »Gl. U.« č. 9362, 8457, 7133, 5985, 4354, 2162, 995) bez ohledu na to, zda ideální rozdělení nemovitosti v době zřízení práva zástavního již pozůstávalo či teprve později nastalo. Mělo-li by to býti správným, pak musil by důsledně býti věřitel oprávněn při prodeji celé nemovitosti žádati zapravení celé své pohledávky z ideální části výtěžku, což se však v rozh. ze dne 23. prosince 1856, sb. »Gl. U.« č. 259 a ze dne 21. března 1877 č. 3347, sb. »Gl. U.« č. 6419 co nesprávné popírá; pak byl by věřitel též oprávněn pohledávati zapravení celé své pohledávky na držiteli ideální části reality. Právo zástavní vztahuje se dále na veškeré příslušenství zástavy, nejen na to, které tu v době zřízení zástavy bylo, nýbrž i na to, které dodatečně přibylo bez rozdílu, zda je to příslušenství v užším smyslu, totiž věc vedlejší s věcí hlavní trvale spojená a samostatné existence postrádající, či příslušenství v širším smyslu, t. j. věc samostatná účelům věci hlavní trvale sloužiti mající. To platí zvláště o movitém příslušenství nemovitého statku t. zv. fundus instructus (§§ 294—297 o. o. z.), na kteréž lze exekuci vésti jen současně s exekucí na hlavní věc, takže separátní exekuce je vyloučena (§ 252 ex. ř.). Přestane-li věc býti příslušenstvím, vymyká se z práva zástavního, to platí nejen o movitém příslušenství věci nemovité, nýbrž i o movitém příslušenství věci movité. Plody od věci hlavní neoddělené stíženy jsou právem zástavním, byly-li odděleny, sprošťují se práva zástavního a mohou býti, jsouce práva zástavního sproštěny, předmětem právního obchodu. Pokud možno zastaviti plody neoddělené (fructus pendentes), jsou předmětem zástavy ne plody toho času již existující, nýbrž plody budoucně po oddělení povstalé. Na plody neoddělené (fructus pendentes) zvláštní exekuci vésti nelze. Právo zástavní hypotékárního věřitele ohledně plodů nucenou správou vykonávané není tudíž novým právem zástavním, nýbrž jen starým právem na plody co příslušenství (pertinenci) rozšířeným. Nucená správa nepředpokládá však nyní vklad práva zástavního na nemovitost (dříve sporno). Soud k žádosti exekventa ji poznamená na listu závad (§ 98 ex. ř.), a není tudíž třeba v žádosti za ni uváděti, že statek sám k uspokojení exekventa by nestačil (tak již rozh. nejv. s. dv., sb. »Gl. U.« č. 10.234, 8254, 8152, 4736, rep. nál. 23). Vázne-li již na statku věcné právo užívací pro kohosi třetího, nemůže arciť nucenou správou býti zkráceno (§ 103 ex. ř.).

IV. Objem ručení zástavy za pohledávku.

Zástava ručí za pohledávku, úroky a útraty sporu i exekuce. Za úroky ať zákonné ať smluvené nebo z prodlení ručí zástava bez rozdílu, jsou-li již přes 3 roky zadržené, jen pokud nejsou promlčeny. Při knihovních pohledávkách ručí hypotéka v pořadu pohledávky jen za 3leté úroky, i když tyto na určitou dobu byly zapsány. Starší než tříleté úroky, pokud jsou v knize pozemkové zapsány, mají pořad práva zástavního pro ně nabytého, jinak přicházejí k zaplacení teprve po zaplacení všech vložených kapitálů (rozh. ze dne 18. listopadu 1879 č. 11.398, kn. jud. č. 106). Rovněž ručí zástava za 3leté nedoplatky ročních důchodů, platů na výživu a jiných opakujících se platů v pořadu práva hlavního (§ 18 kn. z.). Útraty sporu

a exekuce požívají práva zástavního s pohledávkou knihovní i tehdá, když útraty tyto v knihách zapsány nejsou (§ 216 ex. ř.); v tom směru je to zákonné právo zástavní. Z výtěžku docíleného při mobilární exekuci buďtež náklady vzešlé odhadem a nuceným prodejem zapraveny před ostatními pohledávkami (§ 286 ex. ř.). Při nuceném prodeji nemovitostí to neplatí. Tu podrží náklady tyto pořad pohledávky (§ 216 ex. ř.).

V. Vznik a rozdělení práva zástavního.

Jako všechna věcná práva musí i právo zástavní — předpokládajíc platnou pohledávku — z pravidla vykazovati pořádný důvod a nabývací akt. Důvod (titul) práva zástavního tvoří: zákon neb svolení dlužníka neb vlastníka zástavy ať již dáno bylo smlouvou neb posledním nařízením, konečně i soudcovský rozsudek. Dle povahy tohoto důvodu líšíme: dobrovolné právo zástavní (pignus voluntarium), zákonné (p. legale) a soudcovské (nucené) (p. judiciale).

1. Smluvené právo zástavní.

Důvodem je tu smlouva, jíž dlužník aneb za něho kdo jiný právo zástavní ke své věci pro pohledávku věřiteli slibuje propůjčiti. Až do skutečného zřízení práva zástavního má smlouva tato účinek obligační. Věřitel je totiž oprávněn žádati za vydání zástavy aneb za zřízení práva zástavního. Teprve skutečným vydáním zástavy nebo zřízením hypotéky vznikne právo zástavní t. j. smlouva zástavní se stane věcně účinnou. Při vzniku smluveného práva zástavního dlužno tudíž rozeznávati poměr obligačně právní a věcně právní. První zakládá se obligační smlouvou zástavní, též přípravnou smlouvou zástavní zvanou, druhý věcnou smlouvou zástavní či vlastní smlouvou zástavní. Smlouva zástavní nevyžaduje ku své platnosti žádné písemné formy (vyjmouc arciť případy, kde je forma písemní nebo notářská výslovně předepsána) a to ani tehdá ne, jde-li o hypotéku. Tím méně žádá takové formy vlastní smlouva zástavní, ježto tato pozůstává ve skutečném odevzdání zástavy. V posledním směru platí ohledně hypotéky ta odchylka, že knihovní zápis práva zástavního je vázán písemní formou smluv a sice takovou, která vyhovuje všem požadavkům kn. z. Zde odpadá rozeznávání mezi přípravnou smlouvou zástavní a smlouvou zástavní vlastní. Přípravná smlouva zástavní zračící se v dluhopisu, jímž dlužník právo zástavní propůjčuje, je zároveň věcnou smlouvou zástavní, byť i hypotéka teprve vkladem knihovním vznikla. Odevzdání listiny svolení ke vkladu práva zástavního obsahující dlužníkem věřiteli je vlastně aktem právním ke vzniku práva zástavního směřujícím, který se pak stává úplným neodvisle od vůle dlužníkovy tím, že věřitel za vklad zažádá. Akt nabývací je tudíž, jak již řečeno, různým dle toho, jedná-li se o zástavu ruční či hypotéku. Při movitostech záleží nabývací akt v odevzdání zástavy věřiteli v jeho uschování (§ 451 o. o. z.), při čemž jak odevzdatel, tak i příjemce zástavy musí souhlasně chtíti, by právo zástavní bylo založeno. Nelze pochybovati, že za věřitele i jeho zástupce věc převzíti může, takže vznikne platně právo zástavní, když zástava odevzdá se osobě třetí (věřitelem zmocněné, aneb když osoba věc uschovávající neb jí užívající z příkazu prohlásí, že chce věc na dále pro věřitele jako zástavu uschovávati. Tak nabývá se práva zástavního k předmětům ve veřejných pokladnách uschovaným a sice ode dne záznamu příkazu, by zabavení v knihách depositních bylo poznamenáno. Prohlášení vlastníka zástavy, že chce věc, kterou má v držení, držeti příště jako zástavu pro zást. věřitele (constitutum posses-

sorium) nestačí k založení práva zástavního (roz. nejv. s. dv. sb. »Gl. U.« č. 7229). Právo zástavní k pohledávkám předpokládá vyrozumění dlužníka o zastavení. To není však snad symbolická tradice, nýbrž spíše podobně jako při postupu (cessi) příkazy dlužníka vížící, by neplnil věřiteli. Odevzdání dluhopisu ač prospěšné, nutné není, ježto dluhopis je jen průvodem, nikoliv nositelem pohledávky a ježto dále dlužník, jakmile byl o zastavení vyrozuměn, nesmí věřiteli svému plniti i kdyby mu tento dluhopis vrátiti měl. Jinak při papírech majiteli a na řád znějících. Při oněch stačí odevzdání papíru, při těchto odevzdání indossovaného papíru na základě smlouvy zástavní. K movitým věcem hmotnou tradici nepřipouštějícím nabývá se právo zástavní znameními, z nichž zastavení snadno seznati lze; užitím známek, z nichž zjevně na zastavení souditi lze, odevzdáním nástrojů, jimiž zástavní věřitel možnosti nabývá věcí výhradně vládnouti. Tak stačí připevnění zástavního lístku na stroj v místnosti dlužníkově ponechaný (roz. nejv. s. dv., sb. »Gl. U.« č. 9233). Nesprávným je náhled, že by se práva zástavního platně nabylo na základě notářského spisu prokazujícího i zřízení zástavy i odevzdání jednotlivých věcí v uschování dlužníkově ponechaných (rozh. ze dne 14. prosince 1875 č. 13.655, sb. »Gl. U.« č 8605). Knihovní zápis zástavního práva k nemovitostem neb k právům na těchto vtěleným je aktem nabývacím. Zápis práva zástavního je buď bezvýminečným (vklad) neb výminečným (záznam). (Bližší viz v čl. Vklad knihovní, Záznam knihovní.) Práva zástavní k nemovitostem lze zapsati jen pro pohledávku peněžnou, ciferně určitou, při pohledávce úročné nutno i výši úroků zapsati. Pohledávky lze i v určitém nejvyšším obnosu zástavním právem pojistiti, jedná-li se o pohledávky z daného úvěru, vedení záležitostí, z důvodu správy neb náhrady škody, při čemž dlužno udati obnos buď již v listině, na základě které zápis státi se má aneb v žádosti o zápis (§ 14 kn. z.). V tomto případě určuje nejvyšší obnos věřitel jednostranně, avšak dlužník má právo během lhůty rekursní žádati za snížení udaného nejvyššího obnosu. Právo zástavní lze zapsati na celé knihovní těleso aneb, je li tu spoluvlastnictví, na podíl každého spoluvlastníka, nikoliv na jednotlivé části knihovního tělesa (§ 13 kn. z.). Právo zástavní lze pro tutéž pohledávku zapsati neděleně na více knihovních těles neb hypotekárních pohledávek (simultánní hypotéka), ve kterémžto případě je věřitel oprávněn žádati zaplacení celé pohledávky z každého jednotlivého tělesa knihovního (§ 15 kn. z.). I soudcovského práva zástavního lze nabyti jen vkladem pohledávky do knihy veřejné, v kterémžto případě budiž pohledávka co vykonatelná označena (§ 88 ex. ř.). Záznam je pak prostředkem exekuce zjišťovací (§ 374 ex. ř.). Pohledávka vtělená převádí se opět jen knihovním vkladem a nelze tudíž pohledávku bez práva zástavního a právo zástavní bez pohledávky převésti. Ovšem ale může poslední z více po sobě následujících cessionářů přímo žádati za knihovní převod, třebas by jeho předchůdcové v knihách zapsáni nebyli (§ 22 kn. z.). Z toho důvodu může mimoknihovně vykázaný cessionář hypotekární pohledávky nastupovati hypotekární žalobou bez výkonu cesse (roz. nejv. s, sb. »Gl. U.« č. 5049, 4299).

2. Zákonné právo zástavní je pravým opakem smluveného práva zástavního; právním důvodem je mu pohledávka sama, zvláštního aktu nabývacího třeba není. Ježto je pohledávka titulem práva zástavního, vzniká právo zástavní vznikem pohledávky, avšak vzhledem k tomu, že zvláštního aktu nabývacího třeba není, stává se právo zástavní účinným

již vznikem důvodu t. j. vznikem pohledávky, jinak řečeno právo zástavní vzniká bez detence zástavy nebo hypotéky, vzniká vznikem pohledávky a okamžikem vzniku jejího. Zákon tu výjimečně spojuje s jistými pohledávkami za jistých podmínek právo zástavní. Jen těm pohledávkám přísluší právo zástavní, s nimiž zákon výsadu tuto výslovně spojuje. Zákonného práva zástavního požívají:

a) nedoplatky reálních daní ohledně nemovitého statku, na němž váznou a sice tříleté nedoplatky přede všemi hypotekárními pohledávkami (dv. dek. ze dne 15. dubna 1825 č. 2089, ze dne 16. září 1825 č. 2132 a ze dne 4. listopadu 1831 č. 2533 sb. z. s.; § 216 č. 2 ex. ř.), starší po všech hypotekárních pohledávkách (dv. dek. ze dne 14. února 1840 č. 409 sb. z. s. a § 217 č. 1 ex. ř.). Daň výdělková za $1^1/_2$ roku od nuceného prodeje zpět počítaje požívá zákonného práva zástavního k realitám výhradně nebo převážně k dotyčnému podniku sloužícím a zvláště k tomu konci zřízeným (kn. jud. č. 116). Další však ne přes 3 léta zadržená daň z výdělku požívá této výhody jen tehdá, když do roka po dospělosti ve veřejných knihách byla zjištěna (§ 76 zák. ze dne 25. října 1896 č. 220 ř. z.). Dani důchodové (rentové) přísluší zákonné právo zástavní k důchodu ještě nesplacenému a realisuje se toto právo zástavní tím, že se přikáže důchod k placení (§ 150 zák. ze dne 25. října 1896 č. 220 ř. z.).

b) Daň 5%ní z výnosu budov od daně činžovní osvobozených požívá zák. práva zástavního s touž předností, jako daň činžovní (zák. ze dne 9. února 1882 č. 17 ř. z., § 17).

c) Obecní přirážky jsou na roveň postaveny daním zeměpanským (rozh. ze dne 27. ledna 1865 č. 5384, sb. »Gl. U.« č. 2210 jud. č. 65) ne však t. zv. groš činžovní srv. roz nej. s. dv. sb. »Gl. U.« č. 9263, 7273) neb stočné (sb. »Gl. U.« č. 8446) nebo příspěvky k obchodním komorám (sb. »Gl. U.« č. 4846).

d) Konkurenční příspěvky pokládati sluší podobně jako zeměpanskou daň pozemkovou za věcné závazky váznoucí na pozemku, a požívají tudíž tyto stejné výhody (dv. dek. ze dne 21. prosince 1826 čís. 35126 a dv. dek. ze dne 4. ledna 1836 č. 113 sb. z. s.).

e) Poplatky z převodu váznou na věci, jež se převádí, s předností přede všemi soukromoprávními pohledávkami (§ 72 popl. z.); tato přednost mine po 3 letech od splatnosti poplatku. Zák. právo zástavní pro poplatky vztahuje se i na úroky z prodlení (roz. nejv. s. dv. sb. »Gl. U.« č. 3186), ne na útraty politické exekuce (roz. nejv. s. dv. sb. »Gl. U.« č. 315, 8911, 8493), ani na exekuční pokuty (rozh. ze dne 26. ledna 1881 č. 882 »Gl. U.« č. 8272, rep. nál. 104).

f) Poplatky depositní dle § 14 zák. ze dne 26. ledna 1853 č. 18 ř. z. k uschovanému předmětu s předností přede všemi soukromoprávními pohledávkami.

g) Důchody a kapitál vyvazovací k vyvazenému pozemku se zákonnou předností před všemi ostatními hypotekárními břemeny (pat. ze dne 4. března 1849 č. 152 ř. z.); úroky z týchž požívají této přednosti jen pro 3leté nedoplatky (rozh. ze dne 26. března 1874 č. 1595 sb. »Gl. U.« č. 5309 rep. nál. č. 70).

h) Dle § 268 hor. z. požívaji práva zástavního pohledávky pokladu státního k tříletým pohledávkám hornickým, jednoroční pohledávky horníků

ke mzdě, pohledávky hornických a bratrských pokladen ohledně obnosů dělníky zapravených, avšak v pokladně nesložených a tam se nedostávajících.

i) Tříleté nedoplatky k náboženskému fondu a vedlejší povinnosti ad fructus nemovitosti, poplatkem povinného obročí neb klášterní komunity (§ 22 zák. ze dne 7. května 1874 č. 51 ř. z.).

k) Tříleté nedoplatky účastníků vodního družstva mají zák. právo zástavní na dotčeném pozemku hned po daních a poplatcích (§ 23 vod. z. ze dne 30. května 1869 č. 93 ř. z.).

Ze soukromých pohledávek požívají zákonného práva zástavního:

a) dle § 19 adv. ř. výlohy a odměny advokátů k té hotovosti, která pro stranu došla;

b) náhradní nároky a platy, které úřadováním notáře vzešly, ke kauci notářem složené (not. ř. ze dne 25. července 1871 č. 75 ř. z.).

c) Pronajímateli přísluší zák. zástavní právo pro nájemné k movitostem do bytu vneseným, nájemci nebo podnájemci náležejícím aneb jim od vlastníka svěřeným, pokud v čas podané žaloby v bytu jsou; propachtovateli přísluší zák. právo zástavní pro pachtovné k dobytku, k nářadí hospodářskému, též k úrodě sklizené (§ 1101 o. o. z.). (Bližší viz ve čl. Pacht a nájem.)

d) O zák. právu zástavním dle předpisů obch. z. viz čl. Právo zástavní kupecké.

e) Zákonné právo zástavní některých ústavů úvěrních (viz čl. Banky).

Právo poskytnuté § 1321 o. o. z. a §§ 63, 64 les. z., zabaviti svémocně dobytek na pozemku přistižený pro škodu tam způsobenou není zák. právem zástavním, neboť právo zástavní vzniká zde ne vznikem pohledávky na náhradu škody, nýbrž zabavením; právo zástavní nevzniká zde vzájemnou souhlasnou vůlí, nýbrž jednostranně z vůle poškozeného vlastníka pozemku. Titul práva zástavního poskytuje mu zákon, akt nabývací jest naproti zákazu sebeobrany aktem nutné obrany a dovoleným na místě soudního zabavení, aby v čas škodě se předešlo.

Od zákonného práva zástavního lišiti sluší zákonný důvod práva zástavního v těch případech, kde věřitel má dle předpisů zákonných právo na zřízení zástavy, tak na př. dle § 237 o. o. z. poručenec proti poručníkovi ku pojištění pupilárního jmění; dle § 343 o. o. z. držitel věcného práva proti vlastníku budovy ku pojištění škody hrozící sesutím budovy; dle § 520 o. o. z. vlastník proti poživateli a užívateli ku pojištění pro hrozící poškození podstaty; dle § 1364 o. o. z. rukojmí proti dlužníkovi po splatnosti dluhu, když dluh nebyl zaplacen dle § 1428 o. o. z., dlužník proti věřiteli pro případ, že by mu při placení pohledávky dluhopis vrácen nebyl.

3. Soudcovské právo zástavní předpokládá t. zv. exekuční titul. Exekuční tituly uvádí § 1, č. 1—18 ex. ř. Práva zástavního nabývá pak věřitel ohledně nemovitostí v knihách zapsaných a pohledávek hypotekárních vkladem zastavního práva, při čemž se pohledávka co vykonatelná označí. Vklad působí in rem t. j. proti všem pozdějším nabyvatelům statku lze pro vykonatelnou pohledávku exekuci vésti.

Bylo-li pro vykonatelnou pohledávku již dříve právo zástavní vloženo, poznamená se v knihách vykonatelnosť. I tato poznámka působí in rem (§§ 88 a 89, 320 ex. ř.). Záznam práva zástavního může býti žádán na základě soudních příkazů, jimiž se povoluje záznam jako exekuce ku zjištění (§ 374 ex. ř.). Není-li nemovitosť v knihách zapsána, nabývá se práva zástavního zájemným popsáním (§§ 90 a 134 ex. ř.) K movitostem nabývá věřitel soudcovského práva zástavního zájemným jich popisem (§ 253 ex. ř.). Veškerá zabavení buďtež pak u téhož soudu zapisována v jednotný rejstřík (§ 254 ex. ř.).

Zabavení pohledávky peněžní děje se tak, že soud exekuci povolující zakáže dlužníku exekuta exekutovi plniti. Dokonáno je pak zabavení, jakmile zákaz placení dlužníku exekuta byl doručen, jakkoliv tomuto je dovoleno zákaz ten v odpor vzíti (§ 294). Účinku odkládacího však rekurs ten nemá (§ 67 ex. ř.). Doručením zákazu placení (jež v tuzemsku poštou díti se nesmí) nabývá exekvent zástavního práva k pohledávce, jehož priorita od tohoto okamžiku se počíná (§ 300 ex. ř.).

Současně se zmíněným zákazem placení zakáže se i exekutovi veškerá disposice pohledávkou zabavenou, pokud se týče, i zástavou, pokud snad ona pro pohledávku zřízena byla. Opatření tomu exekut rekursem odporovati nemůže (§§ 294, 345, č. 1). Dlužníku exekuta i exekutovi budiž zároveň oznámeno, že věřitel práva zástavního k pohledávce nabyl.

Přísluší-li pohledávka exekutovi proti eráru nebo fondu veřejnému doručí se soudní zákaz i pokladně i úřadu, jenž je k poukazu oprávněn. Zabavení je dokonáno doručením zákazu úřadu posléz zmíněnému (§ 295). Zabavení cenných papírů (směnek, kupeckých poukázek, vkladních knížek spořitelních i bankovních) děje se tím, že soudní vykonatel papíry ty, sepsav protokol, exekutu odejme a je k soudu nebo v soudní kanceláři složí (§ 296 ex. ř.). Jsou li cenné papíry uschovány u soudu, aneb u jiného úřadu, nabývá se právo zástavní záznamem exekučního výměru v knihách depositních (§§ 1—3 nař. min. ze dne 2. července 1859, č. 120 ř. z. zachovaného v platnosti čl. XV. uv. z. k ex. ř.).

Předpisy o zabavení pohledávek peněžných platí i o zabavení nároků, jež má exekut na vydání aneb plnění věcí hmotných (§ 325 ex. ř.). Jde-li o jiná majetková práva než pohledávky, děje se zabavení zákazem exekutovi daným, by zdržel se každého nakládání právem svým (§ 331 ex. ř.), jen při patentech je třeba zápisu zástavního práva v rejstříku patentovém (zák. ze dne 11. ledna 1897, č. 30 ř. z.).

VI. Práva zástavního věřitele.

1. Zástavní věřitel je oprávněn zástavu (hypotéku) v objemu práva k ní mu příslušejícího dále zastaviti. Mluví se tu o podzástavě. Vzniká pak právo podzástavní za týchž podmínek, jako právo zástavní. Předpokládá tudíž platnou pohledávku, nabývací důvod, jímž opět býti může smlouva nebo poslední pořízení, zákon neb soudcovský výrok a způsob nabývací, jenž opět záleží v odevzdání při movitostech a vkladu při nemovitostech.

Rozeznáváme tudíž zase podzástavní právo smluvené, zákonné a soudcovské (bližší viz v čl. Podzástava).

2. Byla-li zástava před odevzdáním neb po odevzdání vinou zástavcovou zhoršena neb zničena, je zástavce povinen zástavnímu věřiteli zástavu doplniti nebo jinou přiměřenou jemu dáti. To platí i tehdá, když zástava následkem vady teprve později objevené ke krytí dluhu nepostačí.

Proti zhoršení zástavy je zástavní věřitel i trestním právem chráněn (zák. ze dne 25. května 1883, č. 78 ř. z.). Dle nového ex. ř. může dlužník žádati, jestli je věřitel jinak pro svou pohledávku dostatečně kryt za obmezení exekuce [§ 96 ex. ř., (který žádá při nemovitostech pro zást. věřitele pupilární jistotu) a § 263 ohledně movitostí]. Zásada tato odpovídá úplně etickým požadavkům hospodářským a zrušena byla jí patrně res. ze dne 14. června 1784, č. 306 lit. a sb. z. s., která dopouštěla, by věřitel, chtěl-li svou vykonatelnou pohledávku, jež byla zástavním právem pojištěna, dobývati, sáhl k jinému majetkovému předmětu dlužníka, aniž by dokazovati musil nepostačitelnosť smluveného práva zástavního.

3. Po dospělosti pohledávky je věřitel oprávněn, nebyla-li pohledávka zaplacena, ze zástavy zaplacení se domáhati. Může pak věřitel, dobyv sobě exekučního titulu, žádati zu nucené právo zástavní, nucený prodej neb po případě nucenou správu. Prodej děje se zpravidla soudem. Úmluvy, že zástava má býti prodána, soukromně platnosti nemají, rovněž neplatna je úmluva, že má zástava po splatnosti věřiteli připadnouti, neb že ji tento dle libosti aneb za určitou cenu prodati nebo pro sebe podržeti může, že zástavu nikdy vykoupiti nesmí, aneb že věřitel po dni splatnosti nesmí se domáhati scizení zástavy (§ 1371 o. o. z.). Případy, kde není třeba soudního prodeje, uvedeny jsou v čl. Prodej nucený. Byla-li zastavena pohledávka, přikáže se soudem věřiteli buď k dobytí neb na místě placení (im solutum datio) (§ 303 nn., 308 a 316 ex. ř.). V jistých případech může věřitel jinaké speněžení najmě prodej pohledávky žádati (§ 317 ex. ř.). Byla-li zastavena hotovosť peněžní, je věřitel oprávněn přiměřený obnos si podržeti, aneb jsou li peníze pro něho jinde složeny, za vydání jeho žádati. Byla-li zastavena směnka akceptovaná, smí věřitel v den splatnosti od příjemce zaplacení požadovati a tak se pro svou pohledávku uspokojiti (tak dv. dek. ze dne 13. července 1789, č. 1033 sb. z. s.).

VII. Povinnosti zástavního věřitele.

1. Zástavní věřitel je povinen zástavu náležitě opatrovati a ručí za škodu opomenutím povinné péče povstalou (§ 459 o. o. z.), neručí však za náhodu; jen když věc dále zastavil, ručí za náhodu, kterou by věc u něho nebyla bývala postižena.

2. Zástavy smí věřitel jen se svolením dlužníkovým užívati, ale jen způsobem takovým, by to nebylo na škodu vlastníka zástavy. Požívati zastavené věci věřitel nesmí a smlouva o tom učiněná byla by právně neúčinnou (§ 1372 o. o. z.).

3. Zástavní věřitel vydejž zástavci přijímací list t. zv. list zástavní, ve kterémž všechny známky zástavy buďtež osvědčeny a kde i podstatné podmínky smlouvy zástavní uvésti lze. Zvláštní význam mají zástavní listy vydané povolenými zastavárnami nebo majiteli podobných živností. Listy takové jsou legitimačními papíry. Zástavní list může býti potud předmětem obchodu, pokud zastupuje zástavu t. j. pokud obsahuje poukázku na vydání zástavy po zaplacení dluhu. Avšak § 5 zák. ze dne 23. března 1885, č. 48 ř. z. je zakázáno po živnostensku zástavní listy kupovati nebo na ně půjčovati. Tento zákaz je arciť rázu živnostensko-policejního, neplatnosť jednání (koupě neb půjčování) v zápětí nemá.

4. Po zaplacení je věřitel povinen zástavu vlastníku vrátiti, pokud se týče listinu, na základě které by výmaz práva zástavního žádati mohl

(vkladnou kvitanci) na jeho útraty vydati. Pro jinou pohledávku zástavu věřitel zadržovati nemůže.

5. Nebyla-li zástava vlastnictvím zástavcovým, je zástavní věřitel povinen vydati ji vlastníkovi, který své právo vlastnické prokázati může. Jen když zastavil cizí věc živnostník oprávněný věcmi takovými obchodovati aneb ten, komu věc vlastník její svěřil k užívání, uschování neb k jinému podobnému účelu, je zastavení platné, předpokládajíc v obou případech, že byl věřitel při nabývání zástavy ohledně vlastnického práva zástavcova vůle poctivé (bona fide). V obou případech je věcný nárok vlastníka zastavené věci proti věřiteli neúčinným a může vlastník pouze žádati na zástavci náhradu hodnoty zástavy. V souhlase s tímto ustanovuje čl. 306 obch. z., že právo vlastnické nebo zástavní ku zboží nebo jiným movitým věcem, jež kupec ve svém závodě zastavil a odevzdal, dříve nabyté, nemůže býti k neprospěchu poctivého nabyvatele zástavy nebo jeho právního nástupce k platnosti přivedeno. Tento předpis platí i o papírech au porteur i tehdá, když je někdo jiný než kupec ve svém závodě zastavil (čl. 307 obch. z.). Rozh. ze dne 9. října 1867, č. 7742 sb. »Gl. U.« č. 2867 rozšiřuje tuto zásadu na věci zastavené a v uschování exekuta ponechané, byly-li dále zastaveny. Z téhož důvodu požívá dle rozh. ze dne 5. února 1879 č. 557, kn. jud. č. 103, sb. »Gl. U.« č. 8283 zákonné právo zástavní pronajímatele přednosti před právy zást. již před vnesením svršků do bytu nabytými, když jednal pronajímatel poctivě (bona fide). Zásada § 456 o. o. z. nevztahuje se však, i kdyby tu byly jinak ostatní podmínky, na nucené právo zástavní k cizí věci nabyté; vlastník může nastupovati proti držiteli zástavy žalobou vlastnickou (rozh. nejv. s. dv., sb. »Gl. U.« č. 8780, 8114, 6849, 5619).

VIII. Pořad práv zástavních.

Akt nabývací určuje pořad práva zástavního a sice dle pravidla, že právo zástavní dříve nabyté přednosť má ohledně celé pohledávky před pozdějším (prior tempore, potior iure). Ježto akt nabývací při movitostech a nemovitostech je různý, dlužno rozeznávati přednosť práva zástavního k movitostem a práva zástavního k nemovitostem.

1. Jde-li o smluvené právo zástavní k movitostem, nemohou kolise různých práv zástavních již proto povstati, poněvadž věřitel, má-li práva zástavního nabyti, věc do svého uschování převzíti musí. Jen tak mohlo by více věřitelů práva zástavního k téže movitosti nabyti, kdyby zástavní věřitel věc detinující tuto nejen pro sebe, nýbrž i pro ostatní detinoval. Pozdější věřitelé mohli by se arciť jen k tomu táhnouti, co by zbylo z výtěžku po uspokojení věřitele prvního.

2. Pořad soudcovského práva zástavního k movitostem počíná ode dne zájemného popisu po případě (byly-li totiž věci již dříve pro nějakou jinou pohledávku vykonatelnou zabaveny) poznámky v zájemním protokolu (§ 256, 257 ex. ř.). Byla-li pohledávka peněžní od více věřitelů v různý čas zabavena, řídí se pořad okamžikem, kdy zákaz placení byl poddlužníkovi (dlužníku exekuta) resp. jde-li o pohledávku proti eráru neb jinému veřejně spravovanému fondu, úřadu k poukazu pohledávky oprávněnému doručen (§§ 295, 300 ex. ř.); jde-li však o pohledávky z cenných papírů, rozhodna je doba, kdy orgán výkonný papír dlužníku odňal resp. pozdější zabavení v zájemném protokolu poznamenal (§ 300, 296 ex. ř.).

3. Při zákonném právu zástavním je doba vzniku pohledávky co doba vzniku práva zástavního rozhodna pro pořad práva zástavního. Jsou však zákonná práva zástavní, jež požívají přednosti před jinými zákonnými právy zástavními bez ohledu na dobu vzniku. Pořad hypotéky řídí se vkladem t. j. okamžikem, kdy žádosť za vklad knihovního soudu došla. Dojde-li více žádostí současně, mají pořad stejný (viz čl. Konkurence knihovního pořadí). Vlastník nemovitosti může pohledávce nějaké ještě před podáním žádosti za vklad pořad tím pojistiti, že vydobude se poznámka knihovní, že hodlá realitu svou půjčkou v určitém obnosu obtížiti. V tomto případě přísluší pak pohledávce pořad této poznámky, když žádosť za vklad v 60 dnech ode dne povolení poznámky bude podána (§§ 53, 55, 56 kn. z.). Otázku dříve pochybnou, může-li zadnější hypotekář žalovati na výmaz pohledávky předchozí indebite váznoucí, čili jinak řečeno, je-li zadnější hypotekář oprávněn k t. zv. žalobě o přednosť, rozhodl nyní čl. XXVIII. uv. z. k ex. ř. kladně. Ustanovuje totiž, že každý věřitel, pro jehož vykonatelnou pohledávku na statku hypotéka vázne neb pro jehož pohledávku exekuce povolena byla, může ohledně předcházející pohledávky vykonávati právo vlastníku reality příslušející, totiž žádati buď žalobou buď cestou řízení amortisačního za výmaz hypotéky indebite váznoucí, kteráž zaplacením nebo jinak zanikla. Ovšem má věřitel, žaluje-li, vlastníku reality ohlásiti rozepři resp. dáti mu vědomosť o zavedení řízení amortisačního. S prospěchem práva tohoto věřitel užije v případě rozdělení ceny tržní statku exekučně prodaného (§ 231 ex. ř.). Pořad hypotéky zaplacením zaniklé neoživne pro novou pohledávku věřitelovu, ani kdyby k tomu vlastník reality svolil. Výjimečně zachovává zák. ze dne 14. června 1888, č. 88 ř. z. knihovní pořad pro novou pohledávku ve prospěch ústavů pod veřejným dozorem úvěrní obchody provozujících. V řízení dražebním může každý hypotekární věřitel vykonatelnou pohledávku, pro kterou dražba byla povolena, zaplatiti a zastavení dražby navrhnouti, kterémuž návrhu soud usnesením vyhoví (§ 200 ex. ř.). V řízení dražebním může dále každý hypotekární věřitel, jehož pohledávka předchází pohledávce exekventa, navrhnuv dříve prozatímní zjištění stavu zadluženosti, odpor vznésti proti tomu, by realita nejvýše podávajícímu byla přiklepnuta, jestliže nejvyšší podání nestačí ke krytí jeho pohledávky. O tomto návrhu budiž vždy hned při dražbě rozhodnuto (§§ 190, 191, 184, č. 8 a 164 ex. ř.).

IX. Zánik práva zástavního.

1. Právo zástavní zaniká, ač pohledávka trvá dále, když:

a) zástava zkázu vezme. Nastupuje-li na místo zničené zástavy náhrada, postihne ji právo zástavní; obnoví-li se věc, oživne právo zástavní. Co se týče sumy, na kterou stavení nebo příslušenství nějaké nemovitosti bylo pojištěno, stanoví § 290 ex. ř., že exekuci nelze vésti na pojištěné obnosy, pokud ony dle stanov ku znovuzřízeni budovy nebo doplnění příslušenství vynaloženy býti musí. Stala-li se však stavba nemožnou, připouští praxe exekuci hypotekárních věřitelů na pojištěnou náhradu dle knihovní jich přednosti (sb. »Gl. U.« č. 9025, 8227, 7573).

b) Právo zástavní zanikne, vzdá-li se věřitel práva zástavního výslovně nebo mlčky, zejména když chce zaplacení své simultánní pohledávky dojíti jen z některé neb z několika realit; věřitel je pak v tomto případě svou volbou vázán a je tudíž nejen oprávněn, nýbrž i povinen zaplacení ze

zmíněných hypoték pohledávati, ostatní však, bez ohledu na to, zda pohledávka je zaplacena čili nic, zástavního práva sprostiti;

c) projitím času, na který právo zástavní bylo omezeno, tak na př. při kaucích;

d) zánikem práva zástavcova k věci zastavené, pokud to věřitel věděl aneb z veřejných knih zvěděti mohl. To nastává ve všech případech, kde právo vlastnické nebo jinaké právo je časem omezené nebo výminečné. Nevěděl-li zástavní věřitel v čas zastavení o dočasnosti neb obmezenosti práva, trvá právo zástavní, ať již jsou tu ostatní podmínky § 456 o. o. z. čili nic. Totéž platí, když právo vlastnické později z jiného důvodu zaniklo.

2. Jsouc akcessí pohledávky zaniká právo zástavní zánikem pohledávky, ať již tato zanikla z jakéhokoliv důvodu (placením, dáním na místě platu, konfusí, kompensací, soudní deposicí, vzdáním se, novací). Jen jde-li o hypotekární pohledávku, nezaniká již konfusí hypotéka, nýbrž teprve výmazem jejím z knih veřejných (§ 1446 o. o. z.). Jest téměř nepopřeno, že právo zástavní vůbec, zvláště však hypotéka zaniká zánikem pohledávky, ať již tato zanikla zaplacením nebo jiným způsobem; to je všeobecným pravidlem přes znění § 469 o. o. z. Z tohoto pravidla dopouští se výjimka žádaná principem publicity knih veřejných. Tato výminka záleží v tom, že zaniklá hypotéka trvá dále ve prospěch osob třetích, které jsouce vůle poctivé (bona fide) za to měly, že pohledávka ještě trvá. Tu tedy chrání se důvěra osob třetích v knihu veřejnou. V poměru mezi věřitelem a dlužníkem zaniká hypotéka zánikem pohledávky, avšak naproti třetím osobám poctivě (bona fide) jednajícím, tudíž naproti veřejnosti a sice veřejnosti bezelstné, trvá hypotéka nadále.

K takovým hypotékám mohou i podhypotéky (»Gl. U.« č. 10.252, 3865) rovněž i exekuční podhypotéky (»Gl. U.« č. 9475, 9252, 8981, 8710, 8456, 8346) platně býti nabyty, jedná-li se arciť bezelstně (bona fide). Dědicové hypotekárního věřitele a osoby jím obdařené nemohou zaniklou hypotéku k platnosti přivésti, ježto představují osobu věřitelovu. Promlčí-li se pohledávka ve 30 letech, zanikne hypotéka Promlčení neškodí však těm, kteří nabyli pohledávky ještě před její zánikem jednajíce v důvěře ve knihy veřejné (§ 1500 o. o. z. a dv. dek. ze dne 27. března 1846 č. 951 sb. z. s.). I tenkráte, když z knihy veřejné je zřejmo, že pohledávka je již přes 30 let v hnihách zapsaná, chrání se důvěra nabyvatelova, pokud jen splatnost pohledávky z knihy veřejné patrna nebyla (»Gl. U.« č. 7835, 5755, 5294, 3725). Byla-li pohledávka pojištěna zástavou ruční, nepromlčí se ani pohledávka ani právo zástavní i když bylo opomenuto pohledávku vykonati; jen pokud pohledávka převyšuje hodnotu zástavy, promlčí se (§ 1483 o. o. z.). Princip publicity působí i v jiném směru. Byla-li hypotéka neplatně vtělena, pokládá se nicméně naproti bezelstným osobám třetím, které k ní práv nabyly, za platnou, když hypotéka ve sporu z důvodu neplatnosti byla popřena; mluví se tu o zamlčení hypotéky. Žaloba vlastníka hypotéky promlčuje se proti bezprostřednímu nabyvateli hypotéky neb jeho dědicům ve 30 letech (§ 65 kn. z.), proti třetím osobám, pokud jednaly bezelstně v 90 resp. 120 dnech (t. j. v 60 dnech po projití lhůty rekursní vyrozuměnému vlastníku hypotéky běžící) (§ 63 kn. z.). Nebyl-li však vlastník vyrozuměn teprve ve 3 letech ode dne podání žádosti za vklad (§ 64 kn. z.). Výkonem soudní dražby zaniká

právo zástavní (hypotéka). Byla-li totiž realita v dražbě prodána, může vydražitel, jakmile rozdělovací usnesení právní moci nabylo, žádati za výmaz hypoték, jež nepřevzal a jež též rozdělovací podstatou kryty nejsou (§§ 237, 216, 171 ex. ř.). Soudcovské právo zástavní k věcem movitým nabyté zaniká, nebylo-li během roku od zabavení žádáno za prodej a v dražebním jednání řádně pokračováno (§ 256 ex. ř.).

X. Právo poplatkové.

Listiny, jimiž se ku pojištění závazku zástava nebo hypotéka zřizuje, podléhají poplatku dle stupnice II. počítanému dle hodnoty závazku; není-li však předmět tohoto závazku cenitelným, podléhají poplatku 50 kr. za každý arch. Zástavní listy podléhají poplatku 50 kr., pokud nepřipadá dle stupnice II. poplatek menší dle hodnoty zástavy. Zástavní listy, které vydává kupci při poskytování zálohy na cenné papíry nebo zboží na dobu 8 dní nepřevyšující, podléhají kolkovému poplatku 10 kr. za každý arch. (Bližší viz čl. Zápisy knihovní.)

Právo zástavní k lodím.

I. Právo zástavní k lodím nabývá se týmž způsobem, jako k jiným věcem (§§ 451 a 452 o. o. z.).

II. Značný počet pohledávek požívá však dle zákonů námořních zákonného práva zástavního Editto politico dei navigazione ze dne 25. dubna 1774 ustanovuje ve čl. IV. § 44, že mzda lodního mužstva požívá výsadného práva zástavního k lodím a nákladu. Dále vyvinula se zvyklostmi námořního obchodu ještě jiná zákonná práva zástavní, která pojala osnova rakouského soukromého práva námořního z r. 1848. Požívají pak zákonného práva zástavního tyto pohledávky v tomto pořadí:

1. Přístavné a jiné poplatky za přistání a prodlévání v přístavu během poslední plavby;

2. náklady uschování;

3. mzda za opatrování a ošetřování lodi v přístavu a pohledávka lodního mužstva z poměru služebního;

4. příspěvek k společné havarii, vesměs jen vzhledem k poslední plavbě;

5. pohledávka ze smlouvy nákladní za poslední cestu; zákonné ručení vztahuje se v případech pod č. 1, 2, 3, 5 též na zásoby potravin a střeliva. Pořad ostatních věřitelů určuje se dle obč. z., a ohledně dluhů na loď učiněných platí zásady o půjčkách na loď.

III. Smluvené právo zástavní lze jen k celé lodi neb jejímu příslušenství neb k ideální části lodi nabyti. K evidenci práva zástavního žádá se namnoze v zákonech námořních, by právo zástavní bylo vyznačeno v konosementech neb nákladních listech; v jednotlivých případech žádá se i odevzdání dokladů do rukou věřitele.

IV. Realisace práva zástavního děje se dle předpisů obč. z. (§§ 461—466) a ex. ř. Před každým veřejným prodejem sluší svolati věřitele. Nároky jejich buďtež likvidovány a po prodeji z docíleného výtěžku dle zákonné jich přednosti zapraveny. Útraty exekuce však musí předkem zaplaceny býti. Podobně děje se v řízení konkursním, kde však náklady řízení všem pohledávkám předcházejí. Jsou-li zde při uvalení konkursu nedoplatky peněz nákladních (nákladné), buďtež z výtěžku jich zapraveny předkem útraty dobývací, pak příspěvek k havarii aneb dluh na loď v nouzi učiněný na mzdě nákladní váznoucí, konečně ostatní zástavní

věřitelé. Práva zástavních věřitelů postihují i pojištěné sumy, které byly vyplaceny za zastavené a ztracené věci. Retenční právo plavce pro mzdu nákladní, hotové vydaje a příspěvek k havarii nepozbývá konkursem své zákonné moci (viz čl. Das öst. Privat-Seerecht od Otty svob. p. z Locella v čas. »Allg. öster. Ger. Zeit.« z r. 1854 č. 23).

Právo zástavní kupecké.

I. Část všeobecná.

Čl. 275 obch. z. ustanovuje, že smlouvy o věcech nemovitých nejsou obchody. Byla-li tedy nemovitost pro pohledávky z obchodů mezi kupci dána co hypotéka, platí o nabytí, realisaci a zániku práva zástavního výhradně předpisy ob. obč. z. Kupecké právo zástavní, jež dle obch. zák. zvláštních výhod požívá, vztahuje se jen na movitosti s obmezením, že jen věci v obecném obchodu jsoucí, co ruční zástava dány býti mohou.

II. Zřízení a nabytí kupeckého práva zástavního (čl. 309 obch. z.).

Kupecké právo zástavní vztahuje se jen na obchod; zástavní věřitel a zástavce musí býti kupci a pohledávka, pro niž se zástava dává, musila vzniknouti ze vzájemných obchodů. Zákon obchodní jednaje o zřízení zástavy ruční, mluví o věcech movitých, papírech majiteli svědčících a papírech indossovatelných. Movitostmi rozumí čl. 309 obch. z. všecky věci k zastavení způsobilé, pokud nejsou cennými papíry, ohledně cenných papírů pak rozeznává papíry majiteli svědčící a papíry indossovatelné. K papírům au porteur nabývá se práva zástavního týmž způsobem, jako k ostatním věcem movitým, totiž dle předpisů ob. obč. zák., tedy hmotným neb symbolickým (pokud se arciť toto připouští) odevzdáním (§§ 451, 452 a 1368 ob. obč. z.); při papírech indossovatelných to o sobě ještě nestačí, nýbrž žádá se, má-li zastavení býti po právu platným, vedle odevzdání i indossace zástavcova. Tím potvrdil zákon jen kupecký obyčej, dle něhož indossovatelné papíry, pokud se mezi kupci pro dluhy obchodní mají v zástavu dáti, ihned se na zástavního věřitele indossují. K předmětům, jež připouštějí hmotné odevzdání, lze i mezi kupci jen tímto práva zástavního nabytí. I zde staň se odevzdání držby totiž odevzdání věci ve schování zástavního věřitele, a jen při věci hromadné, která nedopouští odevzdání z ruky do ruky, lze užiti symbolického odevzdání takovými znameními, z nichž každý již při pouhém pohledu na věc sezná, že je tato zastavena (rozh. ze dne 27. března 1879 č. 2357 časop. »Ger. Zeit« r. 1881 č. 10).

III. Realisace kupeckého práva zástavního je různá dle toho, zda právo zástavní bylo zřízeno ústně nebo písemně. Není-li tu písemné úmluvy ohledně realisace práva zástavního, zejména není-li písemně nic o tom ujednáno, zda realisace má se státi za intervence či bez intervence soudní, platí tu předpisy ob. obč. z.; zástavní věřitel musí žalobou svou zástavu pokud se týče pohledávku zástavou zjištěnou k platnosti přivésti a na základě rozsudku exekuci dle předpisů ex. ř. vésti (§ 461 o. o. z.). Byla-li však ruční zástava písemně zřízena, nabývá zástavní věřitel zvláštních výhod jemu článkem 310 obch. z. zaručených, v nichž významný moment kupeckého práva zástavního výrazu dochází. Realisace práva zástavního písemně zřízeného má za účel, předpokládajíc, že pohledávka, pro kterou zástava ručí, vznikla ze vzájemných obchodů, spor co možná nejvíce urychliti. Zástavní věřitel nemusí zástavu žalobou k plat-

nosti přivésti, obchodní zákon dopřává mu právního dobrodiní ihned exekucí nastupovati, avšak opět s jistými rozdíly:

1. Realisace zástavy za soudní intervence. Zřídil-li kupec kupci pro pohledávku z jednání, jež je na obou stranách obchodem, písemně zástavu ruční, aniž by strany byly zároveň písemně umluvily, že se věřitel ze zástavy hojiti může bez řízení soudního, platí tyto procesní zvláštnosti:

a) Věřitel jest sproštěn pohledávku zástavou pojištěnou žalobou k platnosti přiváděti; odpadá tudíž celé řízení nalézací.

b) Žádosť za prodej zástavy podána buď u toho obchodního soudu, kterému by věřitel sám podléhal, kdyby byl žalovaným.

c) Žadatel předlož obchodnímu soudu osvědčení těch okolností, na nichž závisí právo ku prodeji zástavy ve smyslu čl. 310 obch. z. Toto osvědčení záleží

α) v předložení listiny o zastavení věci zřízené,

β) v průkazu o tom, že zástava byla zřízena pro pohledávku z obapolných obchodů a

γ) v průkazu dospělosti, tudíž prodlení dlužníkova.

d) K výkonům prodeje sloužícího k realisaci kupeckého práva zástavního postačí prokázati, že pohledávka, pro kterou se ruční zástava prodává je ve vnitřní souvislosti s příslušným obchodem (rozh. ze dne 29. května 1888 č. 6488 časop. »Ger. Halle« r. 1888 č. 47, »Centr. Bl. f. jur. Praxis r. 1888 č 500).

Výkon práva věřiteli v čl. 310 obch. z. propůjčeného je tím podmíněn, že právo zástavní bylo písemně zřízeno pro pohledávku ciferně určitou a že nabyto bylo dle předpisů ob. obč. z. (rozh. ze dne 11. dubna 1879 č. 1094, časop. »Ger. Zeit« r. 1880, č. 72 časop. »Jurist. Bl.« r. 1879 č. 21).

e) Ježto čl. 310 obch. z. mluví o »prostředcích osvědčovacích«, stačí tudíž jako vhodné osvědčovací prostředky: korespondence, výtahy z vlastních knih obchodních a pod.

f) Žádosť lze vzhledem k všeobecnému sepsání čl. 310 obch. z. podati jak písemně tak ústně (protokolárně) (Norimb. prot. str. 482).

g) Žádosť zní, by žadateli bylo povoleno zástavu prodati a se z téže ihned zaplacena učiniti.

h) Soud bez předchozího slyšení dlužníka zkoumá osvědčovací prostředky a pak, jsou-li dostatečnými, povolí dle svého uvážení prodej buď všech zastavených předmětů neb jen některých z nich, pokud shledá, že k uspokojení věřitele postačí. Ovšem připouští se nařízení, by část předmětů byla zcizena, jen tehdá, když zástava ruční je tak dílná, že dlužník takovým částečným prodejem neutrpí značnou škodu následkem toho, že zbytek neprodaný pozbude buď zcela neb z velké části své hodnoty. Soudce má tu tím více zájmy dlužníkovy z moci úřední hájiti, ježto dlužník slyšen není a své právo vlastnické chrániti nemůže; v pochybných případech vyžádá si soudce v takovém případě dobrozdání znalců.

i) Zástavní věřitel může žádati předkem za ustanovení roku ku slyšení protivníka, kdežto soud oprávněn není dlužníka z moci úřední obeslati.

j) Byly-li shledány osvědčovací prostředky nedostatečnými, může obchodní soud žadateli doplnění jich naříditi aneb žádost zamítnouti.

k) Žádosť se zamítne, nejsou-li předloženými doklady prokázány náležitosti k realisaci zástavy čl. 310 obch. z. žádané. Odkázání na řádný pořad práva se naprosto nepřipouští. (Prot. str. 1336.)

l) Proti výměru soudu obchodního může, jak žadatel, tak i dlužník dle zásad řízení soudního podati stížnosť ve lhůtě ve věcech obchodních zkrácené k vyšším instancím s účinkem odkladacím. Třetí osoby, které činí nárok vlastnický k věci zabavené, stěžovati si nemohou, nýbrž mohou dle předpisu ex. ř. žádati za zastavení exekuce a k platnosti přivésti své nároky vlastnické.

m) Jakým způsobem má býti prodej vykonán, čl. 310 neustanovuje. Tuto mezeru vyplnil § 47 uv. z. k obch. z., který předpisuje, že prodej má státi se veřejně, že má býti položen jen jediný dražební termin a že má býti ohlášen způsobem pro dražby exekuční obvyklým. Odhad má se předsevzíti jen, když obě strany neb jedna strana na svůj náklad za to žádá. Odhad je pak vyloučen při věcech, jež mají cenu tržní nebo bursovní nebo pozůstávají v soukromých dlužních úpisech. Je otázka, jak naložiti sluší s výtěžkem zejmena s případným přebytkem, zdali má býti soudně deponován či zástavnímu věřiteli v prozatímní uschování odevzdán. V norimberské konferenci bylo podotknuto, že tu není žádné závady, proč by neměl výtěžek věřiteli býti vydán, ježto ze znění čl. 310 plyne, že se může zástavní věřitel ze zástavy ihned zaplacena učiniti, a ježto dále vzhledem k zásadě pretium succedit in locum rei není žádné příčiny, proč by nemohl věřiteli výtěžek co ekvivalent zástavy býti svěřen. (Prot. str. 475.) Avšak vzhledem k tomu, že vysvitá z § 47 uv. z. k obch. z., že i v případě čl 310 dlužno užiti všeobecných předpisů o dražbách exekučních a ježto dále při všech soudních dražbách výtěžek soudně se uschovává, slušelo by tvrditi, že i v případě čl. 310 případný výtěžek dražby by soudně deponován býti měl.

n) Věřitel je povinen (pokud to možné) vyrozuměti dlužníka o tom, že prodej byl povolen a vykonán — tudíž že zástava byla již prodána — vhodným způsobem, tedy ústně nebo písemně. (Prot. str. 482.) Toto vyrozumění nenahražuje dražební edikt, který má zcela jiný účel. Opomenutí tohoto předpisu čl. 310 nepřekáží výkonu prodeje zástavy, věřitel však je práv ze škody povstalé.

o) Ježto návrh na povolení prodeje zástavy je aktem jednostranným od věřitele samého vycházejícím, jemuž soudce, jsou-li zde osvědčovací prostředky, bez dalšího a zejmena beze slyšení dlužníka vyhověti musí, jest přirozeno, že předsevzetí prodeje děje se jen na nebezpečí majitele zástavy a že ručení tohoto proti dlužníkovi nepřestává již tím, že soud žádaný prodej povolil. (Prot. str. 475.)

2. Realisace práva zástavního bez přispění (intervence) soudu: Byla-li zástava ruční mezi kupci pro pohledávky z obapolných obchodů ústně (Prot. str. 1338) nebo písemně zřízena, avšak buď hned od počátku nebo později písemně (aniž by však formy nějaké třeba bylo; Prot. str. 1338) ujednáno, že si věřitel bez řízení soudního zjednati může zaplacení, platí tyto předpisy:

a) Předkem dlužno lišiti (jak čl. 311 obch. z. nařizuje), mají-li věci zastavené hodnotu bursovní nebo tržní. V tomto případě může věřitel věc sensálem a kde ho není, úředníkem k dražbám oprávněným dáti z volné ruky prodati; nemá-li však věc cenu bursovní nebo tržní a není-li zde

dohodce neb úředníka k dražbám oprávněného, musí se zástava prodati veřejně. O vykonaném (ne tedy o zamýšleném) prodeji má věřitel dlužníka pod vlastní zodpovědností co nejdříve vyrozuměti. Otázku, kdy je tu cena bursovní a tržní, zodpovídá čl. 353 obch. z., avšak jen ohledně případů pochybných; legální definice zákon obchodní nepodává Osnova obchodního zákona druhého čtení ustanovovala v čl. 288: »Ve všech případech, kde tento zákoník činí oprávnění neb závazek na tom závislým, že zboží má cenu bursovní neb tržní, žádá se k tomu, by běžná cena neb kurs toho zboží byl určen na místě aneb na místě obchodním pro toto směrodatném dle místních zařízení v tom směru stávajících.« Avšak ve třetím čtení byl článek tento škrtnut s podotknutím, že cena tržní tu je i tehdá i když úředně nebo poloúředně zaznamenána nebyla a že náhled opáčný je mylným. Cena tržní vyvine se všude tam, kde se s určitým zbožím značnější obchod provozuje, tak že se dá určiti cena průměrná. (Prot. str. 4572.) Cenu tržní nechť dokáže ten, kdo se jí dovolává, pokud jej břemeno průvodní postihuje. (Prot. str. 4573).

b) O místě, kde věc má býti prodána, zejmena zda v bydlišti věřitele či dlužníka, čl. 311 rovněž nic bližšího neustanovuje. Někteří tvrdili, že se to určuje obyčejem, praxí (Prot. str. 490); avšak analogickým užitím čl. 310, který dopouští, by věřitel u svého soudu za prodej žádal, docházíme k tomu, že rovněž věřitel je asi oprávněn v případě čl. 311 prodej předsevzíti na místě, kde se jeho obchodní závod nalézá.

3. Realisace práva zástavního veřejnými zastavárnami, úvěrními ústavy neb bankami (čl. 312). Viz o tom čl. Banky.

III. Zákonné právo zástavní.

1. Komisionář má zákonné právo zástavní ke zboží mu do komise danému pro náklady, provisi, zálohy, zápůjčky a vůbec pro všecky pohledávky z běžného účtu (čl. 374 obch. z.); (viz čl. Komisionář);

2. Totéž právo přísluší speditérovi (čl. 382 obch. z.) (viz čl. Speditér).

3. Povozník (dopravovatel) má zákonné právo zástavní k nákladu pro všecky pohledávky založené smlouvou nákladní (povozné, skladné, cla) (čl. 409 obch. z.) (viz čl. Dopravnictví). Zákonné právo zástavní komisionáře, speditera a povozníka rovná se právu zástavnímu smlouvou nabytému (čl. 306 odst. 3 obch. z.).

4. Zástavní právo veřejných skladišť (viz tento čl.).

IV. Realisace práva zástavního v konkursu.

Kupecké právo zástavní a zákonné právo zástavní komisionáře, speditéra a povozníka lze dle čl. 310 a 311 obch. z. i v konkursu týmž způsobem a s týmž účinkem jako mimo konkurs proti dlužníkovi k platnosti přivésti. Avšak správce konkursní podstaty budiž vyrozuměn o všem tom, o čem dle obchodního zákona dlužník má býti vyrozuměn. Případný přebytek výtěžku odvede se konkursní podstatě; nárok pro případný schodek třeba u konkursní podstaty k platnosti přivésti. Právo zástavní povozníkovi i po odeslání zboží dle čl. 309 obch. z. příslušející lze v konkursu týmž způsobem a s týmž účinkem k platnosti přivésti, jak by se to bylo mohlo státi mimo konkurs. Předpisu § 44 uv. z. k obch. z., že má býti správa konkursní podstaty vyrozuměna, sluší i zde šetřiti (§ 44, 45, 46 uv. z. k obch. z. Veřejnému prodeji zastavených věcí, který má se vykonati dle čl. 310 obch. z. proti konkursní podstatě, předcházeti musí k žádosti kon-

kursní podstaty odhad. Náklady takové žádosti za dražbu poukážou se k výplatě z výtěžku dražby (rozh. ze dne 3. listopadu 1885, č. 12.648, časop. »Ger. Halle« z r. 1886 č. 16).

Právo zástavní námezdní.

I. Pojem.

Jakkoli podstata právních poměrů spadajících v pojem tento objevuje se již v mnohých ustanoveních práva římského (l. 1 *D*) 20 2, l. 24 § 1 *D*) 42 5) a odtud přešla do dnešních soustav právních dílem skrácena, dílem rozšířena, přece výraz »zástavní právo námezdní« jakožto samostatný, přesně určený pojem není znám doposud terminologii právnické. Teprve v novější době stal se pokus formulovati přesněji tento pojem a vytknouti jeho význam poukázáním na právní poměr práce ku vlastnictví. Zástavním právem námezdním označuje se nárok dělníka, mandatáře a jednatele (gestora) na zástavní uspokojení jeho nároku na odměnu (úplatu) za dílo, které jím nebo za jeho intensivní součinnosti bylo vykonáno, přijato, přepracováno nebo spracováno, nebo za výsledek jeho služeb jevící se v příjmech peněz.

Počátky pojmu tohoto shledáváme, jak dotčeno, již ve právu římském, kde jedno usnesení senatu propůjčovalo těm, kdož poskytli úvěr na stavbu, privilegované zástavní právo k opětně vystavěným budovám, a výsadní právo zástavní, které (l. 6 *D*) 20 4) vůbec přiznáno bylo ve prospěch in rem versionis za účelem zachování věci nějaké nebo hodnoty její.

V této způsobě příbuzno jest zástavní právo námezdní blízce se specifikací, ježto oba pojmy vycházejí od myšlénky uznání práce jakožto živlu právotvorného a modifikujícího a povznášejí práci za činitele rovnocenného s vlastnictvím.

Specifikace stvoří z práce vlastnictví za náhradu méně cenné látky a vynaložení práce na jisté věci, která není specifikována nebo nežádá se jejího vlastnictví, poskytuje vynikající právo na uspokojení, tedy do jisté míry cenný podíl vlastnický na předmětu, kterýž prací nabyl vlastní své ceny nebo ceny vyšší nebo teprve prací existovati započal.

»Code civile« poskytuje ve čl. 2102 při movitých věcech privilegované právo zástavní: za náklady podniknuté na zachování věci, za kupní cenu nesplacených movitých věcí, jsou-li ještě v držení dlužníkově. Ještě dále, byť i za jistých obmezení, vztahuje se privilegované právo zástavní dle čl. 2103 na nemovitosti; právo to přísluší: prodatelům za splacení ceny kupní; zapůjčitelům, kteří dali kupní cenu zálohou; stavitelům, podnikatelům staveb, zedníkům a jiným dělníkům, kteří stavební práce provedli, opětně zřídili nebo zdokonalili a i těm, kdož tento plat dali pro dělníky zálohou. Původní, jakož i dokončený stav musí být nálezem zjištěn, ježto privilegium má se odnášeti toliko ku hodnotě, které přibylo. Vlašské právo uznává při věcech movitých výsadní právo za zachování a zdokonalení, avšak toliko jako právo retenční (čl. 1958 č. 7).

§ 547 (I. díl 20 tit.) všeob. prus. práva zemského poskytuje zadržovací právo za pohledávky majitele, které vzešly z nákladu učiněného na prospěch věci, a to proti každému vlastníku, jemuž s držbou dostává se zároveň výhody z tohoto nákladu. § 974 (I. díl 11 tit.) poskytuje toto zadržovací právo specielně zhotoviteli díla za jeho práci a výlohy, ocitne-li se před odevzdáním věci zákazník v úpadku (konkursu). Ježto právo re-

tenční s právem zástavním společnou má praktickou formu v případu náhody, záleželo soustavné zdokonalení shora uvedeného ustanovení v tom, že pruský řád konkursní v § 33 č. 9 a říšský řád konkursní v § 41 č. 6 změnily toto právo retenční v právo zástavní. Naproti tomu poskytovalo všeobecné pruské právo zemské (§ 971 a § 972 I. díl tit. 11) při nemovitých věcech tvůrci díla co do látky a dělnictva použitého při dílu stavebním výsadní právo, kteréž mohl si dáti zapsati i beze zvláštního přivolení dlužníkova.

II. Rakouský občanský zákonník nevykazuje nijakého ustanovení, pokud jde o otázku námezdního práva zástavního. § 470 odkazuje otázky materielního práva o výsadných právech věřitelů do řádu konkursního, a § 471 vyslovuje se zcela určité proti přípustnosti práva retenčního. Teprve v budoucnosti (postupně) zvláštními ustanoveními a jmenovitě obchodním zákonem stanoví se výsadní práva pro jednotlivé případy in rem versionis, připouští se v kupeckém světě právo retenční a tak ponenáhlu, byť i nevědomky, uznává se princip zákona francouzského a pruského přijatý z práva římského. Takováto výsadní práva udělená pozdějším zákonodárstvím rakouským jsou: zákonné právo zástavní nákladů hasičských na zachráněnou věc nebo jich pojištěnou hodnotu; zákonné právo zástavní lodního mužstva za jich pohledávku na loď a náklad; zástavní práva pokladen řeznických ku dobytku v porážkách zaznamenaného za ony zálohy, které daly pokladny řeznické na splacení kupní ceny; zástavní právo advokátů ku obnosu, který jich došel, a v případu sporu o útraty uložen byl u soudu; zástavní práva komisionářova, špeditérova a povozníkova, u nichž stanoví čl. 409 obch. zák., že v případu kolise těchto tří zástavních práv předchází právo později vzešlé právu dřívějšímu, a že pohledávka z nakládání zbožím odstraňuje zástavní právo vzešlé pro zálohy komisionáře a špeditéra, při kterémžto rozhoduje toliko priorita. Z konkursního řádu lze, pokud se pojímá konkurs jakožto generální exekuce, sem potahovati výsadní právo nákladů podstaty (konkursní) zakládající se v § 24 č. 1, dále nároky ze zadrželé mzdy zmíněné v § 43 č. 2 a 3; do jisté míry lze sem ještě počítati kupecké zástavní právo dle čl. 310 obch. zák., pokud poskytnuta byla záloha na předmět zálohy, tudíž lze připustiti fikci, že zcizením, pokud se týká proměněním věci právo zástavní odpadlo. Snaha pojistiti práci a námaze zástavní právo na výrobku nebo hodnotě prací tou zjednané, hlásí se v jednotlivých kruzích vždy zřejměji ku právu, a zákonodárství nemůže trvale pominouti těchto požadavků, které theorie sama co nejpřízněji posuzuje. Schůze delegátů rakouských advokátů odbývané r. 1894 prohlásila za nezbytné ustanovení, aby advokátu příslušelo zákonné zástavní právo ku procesní pohledávce za náklady, které má za stranou, aby dále příslušelo advokátu i k cenným papírům retenční právo, které mu přísluší ku přijatým penězům jeho svěřence. Poskytnouti zástavní právo námezdní ku zboží a jinakým movitým věcem obchodním bylo by ovšem v mnohých případech vzhledem ku svobodě obchodu těžko vykonatelno. Naproti tomu odpadá tato překážka při nemovitých předmětech, při kterých lze zástavní právo v knize pozemkové všeobecně vyznačiti. Skutečně byla jak v Německu tak i v Rakousku projevena naléhavá žádost o zákonné zástavní právo pro pohledávky vzešlé při stavbě řemeslníkům, obchodníkům se zbožím stavebním četnými škodami, které utrpí podvodným jednáním podnikatele staveb nebo toho, kdo

poskytl zálohu na stavbu. Toto přání nachází i v theorii (Dernburg) živé podpory.

Právo zástavní simultání.

I. Pojem.

Simultání právo zástavní záleží v tom, že právo zástavní je knihovně zaneseno pro touž pohledávku nedílně na dvou neb více knihovních tělesech nebo hypotekárních pohledávkách (§ 15 knih. ř.).

II. Vyznačení simultáního práva zástavního.

1. Simultaní zavazení se knihovně poznamená (§ 20 ad lit. *b)* knih. ř.).

2. Při simultáních hypotékách, jež se mají zapsati do různých vkladeb knihovních, označí se jedna vkladba co vkladba hlavní, ostatní pak co vkladby vedlejší. Není-li takového označení, pokládá se vkladba v žádosti na prvém místě uvedená za vkladbu hlavní (§ 106 knih. ř.).

3. Rozšíří-li se pohledávka již váznoucí na jinou hypotéku, označí se původní vkladba co vkladba hlavní a další vkladby, na něž se dotyčná pohledávka rozšiřuje, co vkladby vedlejší. Žádá-li se za rozšíření hypotéky pro touž pohledávku již váznoucí na jiné vkladby knihovní, pokládá se vkladba původní za vkladbu hlavní; věřitel je v tomto případě povinen oznámiti hypotéku pro tuto pohledávku již zřízenou, by simultaní zavazení bylo poznamenáno. Škodu vzniklou zamlčením hypotéky již zřízené nese věřitel (§ 107 knih. ř.).

4. Byla-li poznámka simultání hypotéky z jakéhokoliv důvodu opomenuta, může hypotekární dlužník za ni žádati. Škodu tím způsobenou nahradí věřitel, lze-li mu vinu přičísti.

5. Sezná li soud knihovní, povoluje vklad nebo záznam práva zástavního, že je zapsáno právo zástavní pro tuto pohledávku v jeho knihách neb v knihách jiného knihovního soudu, považuj z úřední povinnosti vkladbu, ve které je právo zástavní zapsáno, za vkladbu hlavní a vyrozuměj o tom ty soudy knihovní, v jichž knihách je již pohledávka zapsána (§ 107 knih ř.).

III. Řízení.

1. Za zápis simultáního práva zástavního u více soudů knihovních lze buď žádati současně u jednotlivých soudů knihovních u připojení prvopisů listin nebo ověřených opisů neb v jedné žádosti. V prvém případě udati třeba v žádosti vkladbu hlavní a všechny vkladby vedlejší, v druhém případě podá se žádosť u toho soudu knihovního, kde se má vésti vkladba hlavní a označí se v ní pořádek, v jakém má býti žádost ostatním knihovním soudům k vyřízení zaslána.

2. Působí-li při původním nebo pozdějším zápisu simultáního práva zástavního více soudů knihovních, rozhoduje každý z nich ohledně předmětů hypotékárních v jeho knihách obsažených o otázce vkladu neb záznamu práva zástavního samostatně a oznámí rozhodnutí své knihovnímu soudu vkladby hlavní.

3. Stížnost proti všem výměrům podati sluší u toho soudu, který je vydal.

4. Byl-li vklad neb záznam práva zástavního soudem knihovním ve vkladbách vedlejších k rekursu zrušen a vymazán, dlužno výmaz sděliti knihovnímu soudu vkladby hlavní, aby jej poznamenal (§ 109 knih. ř.).

IV. Právní účinky simultánního práva zástavního.

1. Věřitel je oprávněn žádati zaplacení celé pohledávky z každé jednotlivé zástavy (§ 15 odst. 2 knih. ř.). Zásadu tu uznává nyní i § 222 odst. 3 ex ř. V případě exekučního prodeje třeba jen jednoho statku dlužno simultání hypotéky vždy hotově zaplatiti (§ 222 al. 1 ex. ř.). Nežádá-li věřitel, by mu celá pohledávka z jednoho statku byla přiřknuta k placení, zaplatí se pohledávka poměrně z jednotlivých simultáně zavazených statků a sice, byly-li všecky tyto statky prodány, přispěje každý statek k zaplacení částkou, jež je v takovém poměru k celé pohledávce s příslušenstvím, v jakém je uhražovací zbytek toho statku (t. j. zbytek docílené ceny tržní po srážce předcházejících břemen) k součtu všech uhrazovacích zbytků (§ 222 ex. ř. srov. § 37 konk. ř.). Žádá-li však věřitel zaplacení pohledávky své v jiném než právě naznačeném poměru, zejména žádá-li zaplacení celé pohledávky jen z jednoho statku, mohou ti věřitelové, kteří následkem toho buď nic neb méně dostanou, žádati, by jim byl z ostatních statků ten obnos k placení přikázán, kterým by statky ty byly musily přispěti k zaplacení simultání hypotéky, kdyby se byl věřitel poměrného zaplacení býval domáhal. Věřitelé mohou pak žádati za knihovní zjištění tohoto nároku a sice v pořadu zaniklé a současně vymazané sim. hypotéky. Nebyly-li však všecky statky prodány, vyměří se náhrada zkráceným zadnější hypotekárním věřitelům na základě ceny statků těch, která se vyšetří dle daní placených, jmenovitě násobením daně ročně odváděné. Tak vyměří se na př. dle §§ 7 a 13 zák. ze dne 9. února 1882 č. 17 ř. z. cena domu, 60násobným obnosem daně činžovní.

3. Pro pořad simultální hypotéky rozhoduje při každém jednotlivém předmětu doba, kdy žádost za povolení zápisu došla toho knihovního soudu, v jehož knihách zápis se stal (§ 110 knih. ř.).

4. Podá li se žádost u jiného soudu než u soudu vkladby hlavní, vrátí ji tento s poukazem, by podána byla u soudu vkladby hlavní.

5. Všechny změny, kterých dozná právo zástavní simultáně váznoucí převodem, obmezením, obtížením, výmazem neb jinakým způsobem, zapíší se jen ve vkladbě hlavní.

6. Částečný neb úplný výmaz simultání hypotéky ohledně všech hypotekárních předmětů poznamená se též ve všech vkladbách vedlejších a výmaz práva zástavního ohledně jednotlivých vkladeb vedlejších poznamená se v těchto (§ 112 knih. ř.). Na základě kvitance zaplacení dluhu potvrzující a k výmazu ve vkladbě hlavní svolující lze povoliti i výmaz ve vkladbách vedlejších (rozh. ze dne 23. září 1879 č. 10.434, sb. 7581).

7. Bylo li právo zástavní ohledně předmětu hypotéky ve vkladbě hlavní zapsaného vymazáno, vymažou se i všecky další zápisy ve vkladbě hlavní a přenesou se do vkladby vedlejší téhož soudu knihovního, která se pak dále pokládá za vkladbu hlavní, ač trvá-li ještě simultání hypotéka.

8. Přeměna vkladby vedlejší ve vkladbu hlavní oznámí se knihovním soudům všech vkladeb vedlejších a poznamená se z úřední povinnosti u každé vkladby vedlejší (§ 113 knih. ř.).

9. Žaloba spravovací. Ke spravení (justifikaci) záznamu práva zástavního u různých soudů knihovních pro touž pohledávku simultáně váznoucího stačí jedna žaloba spravovací. Žaloba tato podá se buď u obecného soudu hypotekárního dlužníka aneb u soudu, který je reální instancí pro hypotékární předměty, na něž záznam byl povolen (§ 115 knih. ř.).

10. Knihovní výtahy. V knihovních výtazích o vkladbách vedlejších budiž poukázáno na vkladbu hlavní a podotknuto, že změny na právu zástavním simultáně zapsaném předsevzaté zapsány jsou jen ve vkladbě hlavní (§ 116 knih. ř.).

V. Právo poplatkové.

Od poplatku vkladného osvobozen je zápis téhož práva byť i částečně zaniklého na více nemovitostí v knihách téhož úřadu neb i různých úřadů, dále i převod téhož práva s jedné nemovitosti na druhou téhož vlastníka, konečně i obmezení zapsaného práva na část téže věci, rozdělení ručení pro právo zapsané na více nemovitostech na jednotlivé věci. Toto osvobození od poplatku má však jen tehdá místo, byl-li za původní nebo prvý zápis a za zápis na prvé věci onen poplatek zapraven, který byl v době zápisu předepsán. Nevysvítá-li to z knih úředních, budiž to stranou prokázáno (p. s. 45 ad *D*, *dd)* a poznámka).

Právo železniční.

I. Pojem.

Železnictví vyniká mezi dopravními zařízeními do té míry, že bylo nutno vytvořiti pro ně mnoho nových právních pravidel, kteráž od všeobecných ustanoveni právních zhusta naprosto se uchylují. A soujem těchto nově vytvořených právních norem jest právě právem železničním. Pokud jde o založení nějaké železnice, mají platné normy povahu státoprávní, pokud pak jde o stavbu, provozování a stránku finanční, jsou normy ty povahy správní. Velmi zhusta dlužno však při železnicích vyříditi i otázky čistě soukromoprávní, tak ku př. v poměru ku vlastníku pozemků dráhy, ku podateli nákladu, při poškození atd. Zabíhá tedy právo železniční do všech možných oborů práv, avšak těžisko jeho jest povahy veřejnoprávní. Pokud pro železnictví není zvláštních norem právních, platí všeobecné zákony, tak jmenovitě obč. zák. a obchod. zák.

II. Roztřídění.

1. Hmotné právo železniční týká se železničních koncessí, stavby, provozování, poměrů držby, vlastnictví, poměrů nájemních a služebních (i dopravnictví), obligačního práva ku podnikům železničním (zárukové právo prioritních obligací) a konečně bernictví a poplatků, jakož i železničního práva trestního. Pramenem těchto oborů právních, pokud se týká, dotyčnými zákony jsou zákon o železničních koncesích (viz čl. Dráhy), dále zvláštní listiny koncesní, železniční řád stavební, zákon expropriační (viz čl. Expropriace za účelem zřízení a provozování železnic) řád dopravní, železniční zákon knihovní (viz čl. Dráhy), všeob. občanský zákonník, obchodní zákonník, zákon o ručení železnic za tělesná poškození, zákon o kurátorech, zákon poplatkový a trestní zákon.

2. Formální právo železniční dotýká se příslušnosti soudní spolu se všemi procesuálními ustanoveními odnášejícími se k otázkám práva železničního; ustanovení tato obsažena jsou v shora citovaných zákonech a liší se namnoze naprosto od všeobecných procesních pravidel.

3. Mezinárodní právo železniční má konečně zdroj svůj v státních smlouvách uzavřených mezi cizími státy o mezinárodní vozbě, o dopravě mrtvol, o clech, o připojení železnic a j. v., většina mezinárodních smluv železničních týká se připojení železnic ku síti cizozemské. Rakousko uzavřelo jmenovitě takovéto konvence železniční s Bavory, Německem, Švýcarskem, Saskem, Srbskem, Rumunskem a Tureckem. Taktéž

uzavřeny byly mezinárodní úmluvy, dle nichž nelze exekuci vésti na cizozemské dopravní prostředky, tak ku př. smlouva s Německem z r. 1886.

Prázdniny soudní.

I. Doba soudních prázdnin.

Za soudní prázdniny vyhlášena jest doba od 15. července do 25. srpna (§ 222 c. ř. s. a § 47 j. ř.).

II. Účinek soudních prázdnin a věci prázdninové.

A. Co do zevnější působnosti soudu mají prázdniny soudní za účinek, že jen v určitých záležitostech jedná soud, jako kdyby prázdnin nebylo, kdežto všecky ostatní záležitosti se po dobu soudních prázdnin v chodu svém do jisté míry zastavují.

Záležitosti druhu prvého zahrnuty jsou společným názvem věcí feriálních čili prázdninových.

K věcem těm náležejí:

a) všecky záležitosti presidiální (§ 47, odst. 2 j. ř.);

b) všecky věci trestní (čl. XXXVI. uv. z. k c. ř. s.);

c) vůbec záležitosti tabulární (čl. XXXVI. uv. z. k c. ř. s.);

d) věci řízení konkursního se týkající (eodem);

e) věci upomínací (§ 223, odst. 2 c. ř. s.);

f) záležitosti řízení exekučního (§ 223, odst. 2 c. ř. s.);

g) ze záležitosti sporných věci v § 224 c. ř. s. vypočtené a sice:

α) spory směnečné;

β) rozepře, v nichž jedná se o pokračování ve stavbě započaté;

γ) spory pro rušení držby věci a práv, když prosba žalobní směřuje toliko k ochraně a navrácení k držbě poslední;

δ) spory o výpověď, odevzdání a převzetí pachtovaných nebo najatých věcí, bytů neb jiných místností a takových věcí, které přenechány byly k užívání za nájemné v plodech (§ 1103 o. o. z.).

ε) spory ze služební a námezdní smlouvy mezi těmi, kdož najímají služby a čeledíny, nebo jinými osobami v služební smlouvě postavenými, mezi polními a lesními hospodáři a jich polními a lesními hospodářskými pomocnými dělníky a nádenníky, mezi držiteli hor a všemi jinakými zaměstnateli a zaměstnanými od nich dílovedoucími, pomocníky, dělníky neb učenníky, jakož i spory ze služebního poměru lodního mužstva;

ζ) spory mezi hostinskými, lodníky, plťaři nebo vozky se strany jedné a jejich hostmi, cestujícími neb zákazníky se strany druhé o závazcích vznikajících z těchto jejich vzájemných poměrův;

η) všechny jinaké spory o majetkových nárocích, jichž předmět na penězích nebo hodnotě peněžité nepřevyšuje 50 zlatých;

ϑ) návrhy na povolení, obmezení nebo zrušení prozatímných opatření;

i) ony záležitosti rychlého vyřízení vyhledávající, které předseda příslušného senátu nebo přednosta soudu za feriální prohlásil. (Prohlášení toto nepodléhá stížnosti.) (§ 224 c. ř. s.)

h) Vedle záležitostí řízení nesporného shora sub *c)* a *d)* uvedených, mají i ostatní býti za prázdninové pokládány, když by průtahem některého opatření mohla pro některou stranu nastati újma (čl. XXXVI. úv. z. k c. ř. s.).

Vliv soudních prázdnin na sporné záležitosti, které zákon za feriální neuznává nebo které soudcem dle předpisu zákona za feriální nebyly prohlášeny, záleží v tom, že během soudních prázdnin strany nejsou ani po-

vinny, ani však oprávněny předsevzíti ony procesní úkony, jež by při pravidelném postupu řízení bylo podniknouti. Důsledkem toho také lhůty, které jim ať po zákonu, ať rozhodnutím soudcovým k těm kterým úkonům procesním byly poskytnuty, nemohou v době soudních ani počíti ani dokonati (§ 225 c. ř. s.). Počala-li však lhůta před prázdninami a do 14. července nevypršela, běží další zbytek její od 26. srpna počínaje. Spadá li počátek této lhůty do doby soudních prázdnin, datuje se vůbec její počátek od 26. srpna. Za to však na lhůty, jež jsou tak dlouhé, že počátek jejich před 15. červencem nastává, konec jejich však teprve v čas po 25. srpnu spadá, nemají soudní prázdniny, třebas i nejednalo se o věci prázdninové, nižádného vlivu.

Soudní prázdniny mají účinek jen na běh, počátek a konec lhůt v řízení daných. Nemají však nižádného vlivu na běh a uplynutí lhůty platební (tempus iudicati) nebo lhůty stanovené pro podání žaloby, na př. 30tidenní při žalobě o rušenou držbu, jednoměsíční při žalobě pro zmatek a obnovu (§ 534 c. ř. s.). (Srov. zodpověď. ot. k § 225).

V řízení nesporném nemají soudní prázdniny taktéž pro běh lhůt soudcem daných nebo po zákonu stanovených žádného významu.

B. Uvnitř soudu mají prázdniny soudní ten účinek, že spracovány býti mají po dobu jich jen záležitosti prázdninové; ostatní jen potud, pokud toho zbývající čas dopouští (§ 47 odst. 3 j. ř.). Personál, jehož k vyřízení záležitostí těchto jest zapotřebí, musí zůstati u soudů, ostatním zřízencům soudním může dle poměrů a přípustnosti k jejich žádosti dána býti dovolená na zotavenou (§ 49 posl. odst. j. ř). Mimo dobu soudních prázdnin nemají členům soudu vyjímaje osoby, jež k obstarávání služby prázdninové zůstati byly nuceny nebo úředníky soudů trestních a úředníky, jimiž zakládání pozemkových knih bylo svěřeno, býti dovolené pro zotavení poskytnuty (§ 49 posl. odst. c. ř. s.).

Hodiny úřední v době soudních prázdnin jsou tytéž, jako v dobách jiných (§§ 47 a 40 j. ř.).

III. Plán prací prázdninových.

Přednostové okresních soudů, mají plán pro rozvrh práce a zaměstnání soudního personálu s přehledem dovolených předložiti do 1. června presidentu sborového soudu I. instance, jenž o dovolených žádaných, pokud spadají v obor jeho působnosti rozhodne, změny, které jsou v zájmu služby, v předloženém plánu provede a plán potom schválí. Třeba-li na dobu dovolených přikázati k soudu síly ať soudcovské, ať kancelářské, sdělí president sborového soudu prvé stolice opis plánu prací prázdninových s presidentem vrchního zemského soudu (§§ 46 a 52 z. o. s. org. a § 50 j. ř.).

Při soudech sborových vykonávají v prázdninách soudnictví senáty prázdninové (feriální), jimž bez ohledu na rozvrh práce jinak platný přísluší všecky záležitosti, jichž vyřízení během prázdnin nastati má. Ovšem že zůstanou záležitosti ony přes to zahájeny v onom oddělení soudním, kam dle rozvrhu práce patří (§ 51 j. ř.).

Ustanovení plánu feriálního, jež věděti jest obecenstvu třeba, vyhlásí se nejpozději týden před soudními prázdninami vývěsem na soudní desce a dle potřeby i sdělením s veřejnými listy (§ 53 j. ř.).

Prebenda viz Obročí.

Prelegát viz Odkaz.

Premie.

I. Pojem a druhy.

Premie značí tolik, co odměna; v širším smyslu slova jest premie úplatou, náhradou, která se dle smlouvy nebo na základě zvláštních norem právních nebo v jinaké způsobě zajišťuje.

Druhy premie jsou rozmanité.

1. Nejčetněji vyskytují se premie v obchodu pojišťovacím; převezme-li kdo pojištění za premii, zakládá tím absolutní obchod (čl. 271 obch. z.). Premií při smlouvě pojišťovací sluší rozuměti peněžitou dávku, kterouž pojištěný dle smlouvy poskytuje pojišťovateli jedinkrát nebo periodicky za cenu (sumu), kterouž pojišťovatel musí pojištěnému ze smlouvy pojišťovací zaplatiti, nastoupí-li určité události, nebo uplyne-li jistá doba. Premie jest v tomto případu aequivalentem, který poskytuje pojištěnec pojišťovateli za vzájemné závazky, které tento za onoho na sebe přijímá. Premie záleží v určitém obnosu číselně smluveném, jejž sluší zpravidla spláceti v určitých lhůtách s těmi následky, že smlouva pojišťovací zaniká, jakmile se nedodržela premie nebo v čas pravý se neplatilo. Pojišťovací společnosti počítají čisté (netto) a sazbové (tarifové) premie, jež pospolu činí plné premie, které má zaplatiti pojištěný.

Každá racionelní správa pojišťovny na život požaduje též reservní fond premiový, t. j. fond, který poskytuje pojišťovně potřebných prostředků, aby dostáti mohla závazkům svým. Fond tento zřizuje se z oněch obnosů, které plynou z přebytku splátek premiových po uhražení risika t. j. z přebytku, který vychází ze zaplacených premií s odpočítáním zapravených náhrad (ostatně viz čl. »Pojištění životní,« »Pojištění námořské smlouvy o zápůjčku na lodi,« »Smlouvy pojišťovací«).

2. Premie má rozsáhlý význam v obchodu bursovním při t. zv. obchodech premiových (srv. čl. »Bursa«).

3. Zapůjčky premiové tvoří značnou část obchodu cennými papíry.

4. Premie vývozní jsou náhrady, které poskytuje správa státní při vývozu jistého zboží z celního území vývozcova za to, že za dotyčné zboží svého času zaplaceno bylo dovozní clo nebo daň spotřební.

Mluví se též o t. zv. nepřímých vývozních premiích, které vyskytují se tehdy, vyváží-li se surovina jako hotový tovar, ve kterémžto případu daň definitivně zaplacená se restituje, nahražuje. Takovéto vývozní premie označuje rakouský zákon cukerní a kořaleční jako vývozní bonifikace (náhrady).

Vývozní premie mají pro národní hospodářství význam nemalý, ulehčujíce tuzemskému vyrabiteli odbyt jeho výrobků na velkém trhu světovém (ostatně viz čl. »Daň z lihu,« »Daň z cukru«).

5. V dalším smyslu slova zajišťují se premie jako zvláštní odměna při provozování živností a ku povznesení zemědělství, tak ku př. poskytují se pode jménem premií ve většině zemí na ochranu rolnictví náhrady za sbírání škodlivých hmyzů. Dříve poskytovány též premie za zabité dravce; leč odměny ty byly většinou v jednotlivých zemích korunních nebo bylo udělení jich podmíněno různými obmezeními. Za dobrý chov a pěstění koní poskytují se odměny státní a rovněž i odměny za povznesení chovu dobytka hovězího. Různé hospodářské a živnostenské výstavy udílí rovněž

premie vystavovatelům, kteří súčastnili se výstavy dodavše předměty vynikající důležitostí a významem svým.

6. V obchodu knihkupeckém jest premie nádavkem záležejícím v nějakém uměleckém díle (obrazu), které se zajišťuje a dává upisovateli nebo předplatiteli, odebéře-li od knihkupce větší zásobu knih.

7. Dřívější školní premie rozdílené ve školách obecných zrušeny byly novějšími zákony školními.

8. Premie zajišťují též úřady bezpečnostní i soukromé osoby na vypátrání a postižení osob, které se dopustily nějakého těžkého zločinu.

Prenotace viz Záznam knihovní.

Presbyterium.

I. Presbyterium jest obecní představenstvo evangelické farní nebo filiální obce, jemuž přísluší obec na venek zastupovati a obstarávati přímou správu obecních záležitostí vyjímaje ty, které jsou vykázány farnímu úřadu jako takovému. Presbyterium to sestává z faráře nebo z farářů jisté obce, pokud se týká, z vikaře stálého a určitého počtu světských členů obcí volených (presbyterové, starší). Při projednávání záležitostí školních má správce školy rozhodující hlas. Počet zvolených starších řídí se dle velikosti obce; avsak počet jich musí obnášeti alespoň 6 starších v obcích čítajících do 500 duší a nanejvýš 32 starších v obcích o více než 5000 duších. V těchto mezích stanoví každá jednotlivá obec svým obecním zastupitelstvem počet starších a má vymoci si pro usnesení jeho schválení výboru seniorů.

II, Organisace.

Presbyterium volí ze svého středu světského zástupce (kuratora) a jeho náměstka, zapisovatele a pokladníka, po případě správce fondu. Volbu funkcionářů sluší oznámiti senioru. Jak pokladník, tak i všichni členové presbyteria mají pečlivě dbáti toho, aby jmění obecní a nadace byly co nejlépe uloženy a spravovány. Všechny osoby povolané k součinnosti při správě jmění obcí ručí dle občanských zákonů. Úřad presbytera jest čestným a vykonává se bezplatně. Nedostaví-li se některý starší (presbyter) po třikráte za sebou, nepodav náležité omluvy, do shromáždění, může usnesením většiny čítající $^3/_4$ všech hlasů prohlášen být za zbavena svého mandátu. Pozbude-li presbyter vlastností nezbytných k volitelnosti své, přestává býti členem této korporace (§ 78).

Nově zvolení presbyteři mají některé neděle po skončení služeb božích složiti slib do rukou farářových (§ 77).

Předsedou presbyteria jest pravidlem farář, nemůže-li se farář shromáždění súčastniti, kurator. Chce-li některá obec vznésti na kuratora trvale úřad předsedy, jest v té příčině učiniti potřebné opatření v místních stanovách.

III. Řád jednací.

Presbyterium usnáší se většinou hlasů; hlasování dle jmen provádí se, žádá-li za to třetina přítomných členů. Tajné hlasování odbývá se při volbách a při otázkách, týkajících se osobních zájmů jednotlivých členů. Předseda má stejné právo hlasovací jako ostatní členové a rozhoduje v případu rovnosti hlasů svým hlasem. Má-li za to některý člen, že povinností jeho jest zdržeti se hlasování, má dáti protokolárně poznamenati důvody toho. O každém sezení vede se protokol, který se přečte a na to podepíše předsedou, zapisovatelem a některým členem.

Protesty a separátní vota lze přiložiti ku protokolu jedině v tom případu, byl-li v sezení samém vysloven úmysl, přiložiti je, a udán-li zevrubně jich obsah a podají-li se do 8 dnů. Při visitacích kostelů dlužno protokoly předložiti visitujícímu hodnostáři. Výtahy z protokolů podepsané předsedou a zapisovatelem a opatřené obecní pečetí mají platnost originálu. Ku písemnému osvědčení jednání právních pro obec církevní vyhledává se podpis předsedy a dvou jiných členů presbyteria a připojení pečeti obecní. Legitimaci (oprávněnost) těch, kdož listinu takovou vyhotovili, jakož i pravost jich podpisů potvrzuje dle potřeby senior.

IV. Obor působnosti.

V obor působnosti presbyteria přináleží jmenovitě: podporování farního úřadu při pěstování křesťanského života v obci, k čemuž přispívá vedle vlastního vzoru i osobní vliv i plnění povinností starších; dále udržení církevního pořádku v kostelní budově mezi službami božími; péče o zařízení a zachování školy; křesťanská péče o chudé a nemocné, jmenovitě o vdovy a sirotky, dále o osoby bez dohledu a o osoby občansky trestané; vedení obecní knihy, zakládání a vedení seznamů voličských a konečná rozhodnutí námitek proti nim podaných a zavedení voleb; ustanovení a propuštění prozatímně zřízených učitelů, varhaníků, zpěváků a kostelníků; zachovávání vnějšího blaha obce; zřízení a zachování veškerého movitého i nemovitého vlastnictví obecního; péče o přesné splácení dávek (odměn), ku kterým se obec zavázala.

Presbyterium má v prvních měsících každého roku dáti obecnímu zastupitelstvu zprávu a sděliti zprávu tuto se seniorem. Důvodná přání a stížnosti co do zastávání služby nebo způsobu života duchovního některého mají starší církevní přednésti tomuto duchovnímu jakožto svému spolunejstaršímu v bratrské lásce a oznámiti je teprve tehdy vyšším církevním úřadům, když domluva jich minula se účinkem. Presbyterium oprávněno jest předložiti odůvodněné návrhy týkající se evangelické církve jeho vyznání úřadu seniorátnímu k dalšímu řádnému projednání; presbyterium volí ze svého středu zástupce do shromáždění seniorů. Dopustí-li se presbyterium zanedbání svých povinností nebo jednání zákonům se příčícího, má výbor seniorátní nepřístojnosti ty odstraniti. Výboru superintendenčnímu, pokud se týká, vrchní radě církevní přísluší dle potřeby a dle okolností (§ 69) právo i rozpustiti presbyterium (§§ 49—63).

V. Pro farní obce o jedné nebo několika filiálkách lze zříditi zvláštní farní presbyterium, které obstarává správu společných záležitostí obce farní; utvořeno jest delegací z jednotlivých presbyterií a má býti přiměřen počet delegovaných poměru členů ku hlasování oprávněných v obci mateřské ku členům v obcích filiálních. Poměrné číslo stanoví výbor seniorátní (§ 25 a 71).

Principal viz Pomocníci obchodní a Prokura.

Privilegia (výsady).

I. Pojem.

Právo výjimečné (ius singulare) protivou k právu obecnému (ius commune) obsahuje jakési přednosti (výhody) korporací, jednotlivých tříd občanské společnosti nebo jednotlivých osob, pročež římské prameny právní označují ius singulare privilegium v širším slova smyslu. V užším smyslu vyrozumívá právo římské privilegiem zvláštní práva pro určité právní subjekty nebo právní objekty. Ve smyslu nynějších právních norem rozumí

se privilegiemi ony akty a opatření státní moci, kterými udělují se jednotlivým osobám anebo jistému kruhu osob (zemím, městům, obcím, korporacím) oprávnění a práva, kteráž jeví se zvláštní výjimkou ze všeobecných předpisů zákonných. Středověké právo státní propůjčovalo velmi četná privilegia, jmenovitě byly to výhody udílené městům ku jich rozkvětu. Města obdržela četná privilegia co do samosprávy na poli zákonodárství, právosudí, četné výsady pro obchod a živnosti jakož i pro své příslušníky. Avšak neméně četnými privilegii obdařeny byly jednotlivé třídy občanské společnosti: šlechta, duchovenstvo a vojsko. Když pak později stav měšťanský a selský započal proti tísnícímu panství těchto privilegóvaných tříd, zvláště proti majitelům panství veliký boj o svou existenci a svá vrozená práva, byla moc zákonodárná přinucena tato zvláštní práva obmezovati nebo zcela zrušiti přihlédajíc k rozvoji státnímu a národohospodářskému.

II. Rozdělení privilegií

1. Privilegia onerosa (odiosa) a gratuita; ona spojena jsou se zvláštními břemeny, takže tato kategorie privilegií takto se označuje jen v nevlastním slova smyslu nesouc v sobě závazek ku vzájemnému plnění. Při privilegiích druhých jasně vystupuje povaha výhody, anať privilegia tato vykonávati se mohou bez jakékoli vzájemné povinnosti.

2. Privilegia smluvená a nesmluvená. Toto rozdělení rozhodným jest pro výklad aktu propůjčecího zvláště v tom směru, opírá-li se propůjčení privilegia o nějakou bližší úmluvu privilegované osoby s propůjčitelem privilegia, nebo o nějaké jiné právní tituly, zvláště o propůjčení zeměpána nebo moci zákonodárné.

3. Privilegia affirmativná a negativná; ona vykazují jisté výsady (přednosti) [právo odúmrti, patenty, monopoly], tato způsobují osvobození od jistých povinností (osvobození od daní, excepce z řádné příslušnosti soudní atd.).

4. Privilegia personalia a realia (causae); ona omezena jsou toliko na osobu oprávněného, kdežto tato spojena jsou s určitými poměry právními, zvláště s jistou kategorií pohledávek resp. s právem ku pohledávce samým, takže taková privilegia přenésti lze na jiné s právem pohledávky (privilegium exigendi).

III. Objem a podstata privilegií.

1. Privilegia vykonávají se způsobem tímtéž, jako jiná práva.

2. Důkaz právního vzniku nějakého privilegia nahražuje se dolíčením výkonu jeho od dob nepamětných.

3. Privilegium jakožto skutečné, mocí státní založené právo tvoří protivu k jakémukoli jinému odvolatelnému oprávnění nebo koncesi.

4. Účinnost privilegia obmezena jest vždy na ony místní a časové meze, které buďto výslovně stanoveny byly při propůjčení, nebo kteréž vyplývají z podstaty privilegia. Objem oprávnění privilegia vždy nutno vykládati úzce, jelikož tvoří výjimku ze soustavy právní, a nesmí proto privilegia se rozšiřovati, nýbrž naopak omeziti na kruh práv s nimi spojených, k němuž se dle povahy své odnášejí.

5. Zvláštní práva spočívající na privilegiu zaniknouti mohou tímtéž způsobem jako jiná práva. Nelze prohlásiti samo o sobě za jakousi zvláštnost privilegií to, že mohou být odvolána zákonným aktem státním, ježto zákonodárství může i jiná nabytá práva s tímtéž účinkem zrušiti; jako ku př.

v případě vyvlastnění. Jako zpravidla pokládá se za nepřípustné každé vsáhání do práv soukromých státní mocí ať už k tomu dohánějí převážné důvody obecného dobra, platí totéž i o privilegiích; zrušení privilegia zavazuje tedy stát ku odškodnění, ovšem však jen potud, pokud vzchází škoda odhadnutelná a majetkoprávní. Uděleno-li však privilegium do odvolání (ad beneplacitum), vyloučeno jest jakékoli odškodnění. Podobně má se věc, pozbývá-li se dle dotyčných zákonů zemských privilegia zneužitím.

IV. Dřevní privilegované postavení jednotlivých činitelů ve státě náleží nyní již historii; byla to:

1. města. Městská privilegia vymizela z převážné části z platných práv majíce nyní toliko význam historický. Nicméně sluší se přece zmíniti o těchto privilegiích, která kdysi zaujímala ve státním celku vynikající postavení a která mají dalekosáhlý význam na rozvoj práva, ba dokonce jeví se být prameny právními v eminentním slova smyslu. Kdežto během století zatlačena byla s vítězstvím feudální a patrimoniální myšlénky svobodná ústava obecní právem lenním a panským, vyšinula se zvláště ve středověku ve městech intensivnější svoboda obecní, neboť města byla sídlem průmyslu, obchodu a živých styků, činnosti výrobní v umění a vědách. Města byla článkem v organisaci státní, zřídly bohatství národního přispívajíce vynikající měrou k zachování a obhájení své země; proto obdařovali zeměpánové města četnými privilegii. Především bylo to Německo, kdež kvetla města již v 10. stol. obohacována jsouce zvláštními právy co do správy a právosudí; tak povstala četná práva městská, která ujala se pak v rak. zemích dědičných, zvláště v Čechách, ve Slezsku, v Horních a Dolních Rakousích. Přehmaty měst s jedné strany a neutuchající snaha zeměpánů po utvrzení moci a po utlačení práv zvláštních vedly k tomu, že stará privilegia měst byla odstraněna a že všecky funkce veřejné, zvláště právosudí soustředěny byly v nedílné vrchnostenské moci státní. V moci měst spatřovalo se nebezpečí pro úplnost a životní sílu myšlénky státní. Kdežto klestěna byla cesta osobnímu a věcnému osvobození lidu v zemi — zvláště stavu selského, vyrvána byla městům jich vlastní pravomoc, volba jich úřadů, samospráva jich jmění; jmění městské prohlášeno za statek státní, na místo staré rady městské, ochranitelky městské autonomie, nastoupily magistráty státem jmenované; celá snaha nesla se k tomu, aby zahlazen byl každý zbytek municipálního zvláštního života.

Tak byla i v rak. zemích dědičných v letech 1783—1786 vydána četná nařízení »o regulování magistrátů«; nicméně podržela stará privilegia měst jistý vliv, ježto ústavy obecní stále přihlédaly ku starému původu. Města snažila se uhájiti poslední zbytky privilegií svých, a tak se stalo, že jednotlivé větší obce, jako Praha a Vídeň přiváděla i v novější době ku platnosti někdejší své právo ku přisvojení si odúmrtí zvláště se opírajíce o min. výnos ze dne 6. června 1853 č. 9451, na jehož základě ráčilo Jeho Veličenství schváliti, »že sice nemá místo potvrzení stávajících privilegií měst u příležitosti změny trůnu, že však až do dalšího opatření potrvati mohou všechna ona privilegia, která propůjčena byla Jejich Veličenstvy císařem Františkem I. a Ferdinandem I. nebo Jeho Veličenstvem potvrzena a od té doby neodvolána nebo nezměněna, pokud nepříčí se určitým zákonům a zařízením; konečně s tou výhradou, že v každém jednotlivém případu příslušným ministeriem rozhodnouti sluší, může-li privilegium na dále trvati čili nic, jestliže proti takovým privilegiím na příště

vzneseny budou námitky soukromníky nebo úřady.« Dle tohoto jasného doslovu tohoto ministeriálního výnosu ponecháno jest více méně volnému uvážení dotyčného ministeria, má-li se v tom či onom případu uznati na trvání privilegia k platnosti přiváděného čili nic. Tak bylo ku př. vždycky odepřeno opět a opět ku platnosti přiváděné privilegium ohledně práva odúmrti k pozůstalosti bezdědické.

Jako poslední zbytek někdejších privilegií městských jeví se — ač smí li se takto označovati — vlastní obecní statuty větších rakouských měst spojené se samosprávnými magistráty, kteréž povolány jsou ku správě agendy politické, kteráž jinak náleží v obor působnosti okresních hejtmanství. Ovšem pochybno jest, lze-li tuto zvláštní výsadu, která spojena jest pro tato větší města jen se značnými finančními břemeny, dnes ještě pokládati za jakýsi zbytek oněch dávných privilegií (viz čl. Magistráty a Odúmrť).

2. Privilegia šlechty: Okruh moci šlechtické byl až do roku 1848 velmi značný; šlechta měla státoprávní, církevní a soukromoprávná privilegia značného rozsahu tvoříc první a nejvyšší stav v zemi a jsouc dle dřevních ústav stavovských nejznamenitějším činitelem na poli zákonodárství a správy zemské. S klerem tvořila šlechta stavy zemské, v nichž měl stav městský a selský zastoupení jen praskrovné. Šlechta požívala privilegia zvláštního soudu, svobody berní, celní a vojenské, výsady ku jistým úřadům a práva dodati každé listině přitisknutím šlechtické pečeti účinnosti veřejné listiny. Šlechtě příslušela pravomoc patrimoniální, osvobození od církevních ohlášek, úplná autonomie, zvláště právo stanoviti normy pro posloupnost dědickou, pro majetkové poměry mezi manžely, dále normy závazné netoliko pro vlastní potomky a dědice, nýbrž i pro osoby třetí, kteréžto normy uchylovaly se od obyčejných zákonů. Posléze přináleželo šlechtě výlučné právo na jméno rodové a rodový znak, právo na zvláštní zevní čestné odznaky, nárok na nejvyšší dvorské úřady atd. Právní poměry šlechty a její privilegované postavení doznalo znenáhla mnohých obměn. Epochální boje stavu měšťanského a selského, osvobození sedláků, vyvazení půdy a pozemků, povlovné zatlačení šlechty a rovnost její s ostatními třídami občanské společnosti, zavedení konstitučních ústavních poměrů: učinilo konec výsadnému postavení šlechty a jeho rozmanitým privilegiím. I zvláštní privilegia říšské bezprostřední šlechty redukována byla povlovně na minimum jisté v jednotlivých státech, zvláště v Rakousku. Německé spolkové akty ze dne 8. června 1815 vzpomněly ve čl. 14 dřevních říšských stavů. Pro říšské stavy někdejší v červnu 1806 a od té doby nepřímo říši podřízené a pro příslušníky říše měl býti zaveden ve všech spolkových státech rovnotvárný trvalý stav právní, a knížata spolková usnesla se pak na tom, »že tyto knížecí a hraběcí rodiny nadále mají býti nicméně počítány ku vysoké šlechtě v Německu a že má jim zůstati právo stejnorodosti a v pojmu doposud s tím spojeném; dále mají náčelníci těchto rodin zaujímati hodnost prvních stavovských pánů ve státu svém, oni a jich rodiny tvoří nejprivilegovanější třídu ve státě tom, zvláště co do berní; mají jim býti vůbec zajištěna ohledně jich osob, rodin a držav všechna ona práva a přednosti, které vyplývají z jich vlastnictví a jeho nerušeného užívání a které nepatří moci státní a vyšším právům vladařským.« K těmto právům náleží zvláště neobmezená svoboda zdržovati se v každém státu patřícím ku spolku nebo s ním v pokoj

žijícím; zachovávání smluv rodinných a zajištěné právo činiti závazná opatření o statcích a rodinných poměrech, kteráž však předložiti se musí vladaři ku schválení a o nichž třeba podati zprávu nejvyšším úřadům zemským; privilegované forum a osvobození od veškeré povinnosti vojenské pro ně a jich rodiny; vykonávání občanského a trestního pravosudí. Ve čl. 63 vídeňských konečných aktů z r. 1820 bylo stanoveno, že shromáždění spolkovému připadá povinnost dbáti o přesné a dokonalé splnění dotyčných ustanovení aktů spolkových z r. 1815.

Co pak se týče privilegií šlechty bezprostředně říši podrobené, pozbylo privilegium volného stěhování jakožto všeobecné státoobčanské právo svého významu. Co do zachování smluv rodinných určuje dv. dek. ze dne 19. září 1836 č. 156 sb. zák. s., že mají plnou platnost rodinné smlouvy rodin v Rakousku bydlících, dříve říši bezprostředně podřízených jednající o jich statcích a poměrech rodinných, ať byly zřízeny před uzavřením spolkových aktů nebo později, jen tehdy, dostalo-li se jim zeměpanského schválení. Dále byla vydána výnosem minist. ze dne 30. července 1859 č. 145 ř. z. ustanovení o císařském stvrzení domácích zákonů knížat Thurn-Taxisů a zákon ze dne 30. dubna 1873 č. 95 ř. z. má ustanovení o pozůstalosti každého náčelníka vévodské rodiny nassavské. Podle zákona ze dne 13. června 1868 č. 61 ř. z. může býti uděleno povolení ku zřízení fideikomisu jen říšským zákonem. Osvobození od povinnosti vojenské přiznané v Rakousku spoluúdům rodin někdejší říše německé bylo zrušeno již rekrutním patentem ze dne 5. prosince 1848 č. 6 ř. z., a zrušení toto bylo uznáno čl. 2 stát. zákl. zákona ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ve shodě s ústavou a státními základními zákony (nález říš. soudu ze dne 1. května 1874 č. 64, Hye č. 55). Podle cit. stát. zákl. zákona platí pro všecky příslušníky království a zemí na říšské radě zastoupených všeobecné rakouské právo státoobčanské. Před zákonem jsou si všichni občané státní rovni. Veřejné úřady jsou všem občanům státním stejně přístupny. Zaniklo tedy dle těchto jasných ustanovení privilegované postavení šlechty, jakož i všecka privilegia prýštící ze svazku poddanského a z přikázanosti. Také každý závazek nebo plnění váznoucí na usedlostech z titulu děleného vlastnictví jest odlučitelným, a nesmí býti pro příště žádná usedlost obtížena podobnou neodlučitelnou dávkou.

3. Privilegovaná stavovská práva kleru. Aby povznesena byla důstojnost a stav duchovního, propůjčuje jemu kanonické právo jisté výhody, které se označují jakožto privilegia cleri. Tato privilegia jsou právními následky stavu nezávislá na nějakém úřadu. Jako práv stavovských nemůže se rovněž privilegií kleru jednotlivec ani vzdáti ani jich býti zbaven, leč by jich pozbyl dle zákonných ustanovení. Právo kanonické vykazuje tato privilegia:

a) privilegium canonis, podle něhož skutkové ublížení klerikovi nebo mnichovi má v zápětí exkomunikaci; toto privilegium má podnes svou platnost, jelikož tu jde o následky čistě církevní;

b) privilegium fori pozůstává ve výlučné příslušnosti duchovních před církevního soudce ve všech civilních a trestních věcech. Toto privilegium bylo v Rakousku až do dob císaře Josefa II. V konkordátu (čl. 13 a 14) byl klerus v občanských i trestních věcech podroben světské pravomoci. Dle § 29 zákona ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z. o vnějších právních poměrech katolické církve má soud zpraviti představeného po-

volaného ku vykonávání discipliny nad duchovním o tom, že vzat byl duchovní onen do vyšetřování pro zločin, přečin nebo přestupek, jakož i bez průtahů sděliti s ním vynesený rozsudek s důvody rozhodovacími. Při zatčení katolických duchovních šetřiti jest oněch ohledů, kterých vyžaduje vážnost jich stavu příslušející. Zrušeno bylo ustanovení konkordátu, dle něhož duchovní mají i trest žaláře vždy odpykati si na místě odděleném od laiků a byli-li odsouzeni pro přečin nebo přestupek, že mají býti zavřeni do kláštera nebo do jiného duchovního domu.

c) Privilegium immunitatis, podle něhož mají býti duchovní osvobozeni od všech osobních břemen (ruční, přípřežní služby, vojenské povinnosti, berní povinnosti, ubytování, poručenství a j.). Toto privilegium nemá v platném právu rakouském až na malé výjimky více průchodu.

α) Duchovní jsou podrobeni povinnosti berní a poplatkové; toliko mešní stipendia nelze podříditi dani z příjmů. Dále osvobozeny jsou od ekvivalentu poplatkového věci movité k službám božím určené, jakož i majitelé oněch beneficií, jichž příjmy nepřesahují ročních 500 r. m.

β) Co do ubytovacího břemene nesmí býti užito k ubytování vojska místností správců duchovních, které nezbytny jsou pro úřední a duchovní funkce (§ 10 zák. ze dne 11. června 1879 č. 93 ř. z.).

δ) Povinnost branná. Kandidáti stavu duchovního zařadí se ku své žádosti do náhradní zálohy; sproštěni jsou za účelem pokračování ve studiích bohosloveckých za míru i války od služby praesenční, výcviku vojenského, od periodických cvičení a od kontrolních shromáždění. Jakmile obdrží svěcení kněžské, pokud se týká, jakmile ustanoveni jsou ve službě duchovní, přeloženi jsou ze stavu náhradní zálohy do evidence (§ 31 zák. branného). Katoličtí kněží mají svou povinost domobraneckou plniti jakožto polní kaplani.

ε) Další výhody zákonné:

αα) osvobození od úřadu porotčího (§ 3 zák. ze dne 23. května 1873 č. 121 ř. z.);

ββ) tajemství zpovědní: Duchovní nemá býti vyslýchán jako svědek o tom, co mu bylo ve zpovědi nebo pod pečetí duchovní mlčenlivosti svěřeno (tr. ř. ze dne 23. května 1873, § 151 a § 320 nov. civ. ř. s. ze dne 1. srpna 1895).

γγ) právo odmítnouti volbu do zastupitelstva obecního;

δδ) duchovní nemohou býti přidržáni ku převzetí poručenství (§§ 195 a 181 o. o z.).

d) Privilegium neboli beneficium competentiae, kteréž dopouští odsouzení nebo exekuci klerika jen potud, pokud mu potřebná výživa zbývá. V té příčině platí dle rak. práva zákon ze dne 21. dubna 1882 č. 123 ř. z., podle něhož příjmy duchovních správců a duchovních obročníků podléhají soudní exekuki jen do jedné třetiny a to pokud tato třetina 800 zl. přesahuje, a z výslužného rovněž třetina a to pokud neobnáší přes 500 zl.

4. Výhody vojínů:

a) O privilegovaných posledních pořízeních vojenských viz tento čl.

b) Beneficium competentiae. Zde platí totéž, co bylo uvedeno v odst. 2 ad *d*). Příbytečné osob vojenských může býti zajmuto jen ohledně nájemného. Zmenšeny býti nesmí ani příjmy mužstva ani příjmy spojené

s medailí udatnosti a to ani v řízení soudním ani správním (zák. ze dne 21. dubna 1882 č. 123 ř. z. a nař. min. sprav. ze dne 20. března 1886 č. 4540). Podle § 251 č. 5 exekučního řádu ze dne 27. května 1896 č. 29 ř. z. vyňaty jsou z exekuce předměty určené k opatřování služby nebo povolání. Vojenské osoby v činné službě nemohou býti přidržány, aby proti své vůli přijaly poručenství nebo opatrovnictví, pokud se týká, aby dále obstarávaly již dříve přejaté úřady tyto (§§ 195, 281, 257 o. o. z.).

5. Privilegia a výsady v rozličných oborech zákonných:

a) Ob. obč. zákonník určuje v § 13, že posuzovati dlužno jako jiná práva privilegia a osvobození propůjčená jednotlivým osobám anebo i korporacím, pokud politická nařízení nevykazují o tom zvláštního ustanovení. Oprávnění vyplývající z nějakého privilegia jsou právy v eminentním slova smyslu, pročež i norma § 13 úplně shoduje se se všeobecnými zásadami o objemu a rozsahu práv; mají tedy pro privilegia průchod tatáž ustanovení, která platí o výkonu, ochraně a zachování práv soukromých, jakož i o nabytí a zániku privilegií. Leč občanský zákoník připouští — odchylkou od předpisu § 13 — vymožení specielních výhod, kteréž jsou podobné povahy jako privilegia; tak ku př. zřízení fideikomisů, výhoda od zeměpána ve smyslu § 162, dle níž legitimované dítky k žádosti rodičů účastnými se stávají stejně jako dítky manželské předností stavovských a práva ku dědičnému jmění a j. v.

b) Živnostenský řád stanoví ve VIII. čl. patentu vyhlašovacího, že na dále v platnosti zůstávají všechny doposud v některých zemích stávající předpisy o právech propinačních a mlýnských a dále o výhodách regálních.

c) Horní zákon stanoví ve čl. III. vyhlaš. patentu, že nedotknuta jsou všechna práva nabytá dle dřívějších zákonů horních co do provozování hornictví. Přechodní ustanovení připojená k zákonu hornímu stanoví, jak sluší uvésti v soulad oprávnění horní nabytá dle starších zákonů s nařízeními nového zákona horního, a jak sluší na příště předsejíti při užití nového zákona na ona již stávající práva. Mezi staršími privilegovanými právy horními jsou v zákonu horním práva z dřívějších propůjčování dědičných štol. § 286 hor. z. stanoví: »Majitelé dědičných štol, kteréž byly uděleny dle starších zákonů horních, zůstávají v jich držení dle těchto zákonů, nebo smlouvami nabytá práva oproti majitelům každé míry dolové, která již stává nebo příště propůjčena bude v revíru štoly dědičné.«

d) Honební zákon ze dne 7. března 1849 č. 154 ř. z. stanoví, že zrušeny jsou roboty honební a jiné dávky pro účely honební bez náhrady, že však právo honební v platnosti zůstává v uzavřených ohradách v tom způsobu, jak doposud příslušelo, ať pozemky v uzavřeném okresu honebním náleží vlastníku nebo třetím osobám. Honební zákon v Čechách stanoví v § 50, že reservátní právo honební koruny zachováno jest v okolí Prahy.

e) I v právu vodním byly druhdy vody jednotlivým soukromníkům přikázány od zeměpána neb od orgánů státní moci na základě starších privilegií a listů propůjčecích. Peyrer (viz jeho »Wasserrecht« str. 130) podotýká k tomu toto: »Pochodí-li tato privilegia od orgánů státní moci oprávněných sice k propůjčování jednotlivých požívacích práv k vodám, jimž však zároveň nepřísluší právo vlastnické, nemohlo se práva vlastnického propůjčením nabýti ani jemu odpírati.« Avšak i v oněch případech,

kde staršími listy propůjčecími zeměpánů byly vody propůjčovány nebo označovány jako příslušenství určitých statků, přimlouvá se domněnka za to, že jen určitá práva, ve starších dobách zvláště právo vodní pravomoci, právo vybírati cla, požívací práva vodní, ku př. mlýnská práva, rybniční práva atd., právo k rybaření nebo jinaká práva požívací chtěla se propůjčiti, nikoli však vlastnictví vod, zvláště ve starší době při vládě principů regálních pravidlem bylo propůjčování určitých práv užitkových nebo propůjčování práva k tomu, aby se zase jinému ona užitková práva propůjčiti mohla (viz čl. Patenty).

Probošt (z lat. praepositus = představený) jest přednosta a první hodnostář kapitoly nebo též kollegiátního ústavu (viz čl. »Kapitoly«). Leč dnes jest dosti kapitol, při kterých právě tato hodnost pominula, kdežto opět zhusta obyčejná, avšak dobře dotovaná obročí nesloučená s nijakou kapitolou vyznamenána jsou názvem »proboštství«. I ve klášteřích shledáváme hodnost tuto nezřídka místo jinak obvyklého úřadu převora jakožto druhého představeného po opatu. Jinak jest název tento ještě i v církvi protestantské skorem totožný s názvem děkana obvyklým v církvi katolické. Obyčejně vyskytuje se tento název od pradávna ve složené formě »církevní probošt« nebo »řádový probošt« na označení členů církevních obcí ze stavu laiků povolaných, kteříž účastní se správy jmění církevního a nazývají se jinak též »církevními opatrovateli«, »církevními komorníky« neboli »církevními otci«. Osoby ty — pokud vůbec to obvyklo jest — navrhuje duchovní církevní představený počtem 2 nebo nejvýše 3 rozšafných, spolehlivých a pokud možno zámožných občanů přihlédaje k odůvodněnému přání církevní obce; dosazuje pak je — obyčejně na dobu 3 let — a přísahu jich přijímá děkan a to dle předpisů rak. shromáždění biskupů z r. 1856, kteréž však provedeny byly toliko v jednotlivých zemích korunních. I zák. ze dne 7. května 1874 béře zřetel k těmto funkcionářům v §§ 41 a 42; avšak provedení zásad zde vytčených nebylo vyhrazeno dosud zvláštnímu zákonu.

Procento chudých.

Nejdůležitějším úkolem obce jest zákonem jí uložená povinnost chudinského zaopatření osob, kterým přísluší v dotyčné obci právo domovské (§§ 1 a 3 zák. ze dne 3. prosince 1863 č. 105 ř. z, § 28, bod 8, 38 a 57 čes. obec. zříz., jakož i § 34 chud. zák. ze dne 3. prosince 1868 č. 159 z. z.). Jelikož opatření chudých vyžaduje značnějších nákladů, bylo již v předešlém století použito rozmanitých prostředků k úhradě těchto nákladů; většinou určeno jest v obcích k tomuto účelu zvláštní jmění t. j. fond chudinský, kterýž podléhá samostatné správě obcí (§ 33 cit. chud. zák. a §§ 75 a 76 obec. zříz.). Aby se dotyčným fondům chudinským dostávalo stálých zdrojů příjmů, stanovena byla dílem říšskými, dílem zemskými zákony t. zv. procenta chudých.

I. Pojem.

Procentem chudých rozumí se:

1. ona dávka, která se vybírá u příležitosti dobrovolné dražby ve prospěch chudinských ústavů;

2. dále označuje se slovem »procento chudých« též ona dávka, kterou dlužno v některých městech zapraviti do místního fondu chudinského při projednávání pozůstalostí.

Obě tyto dávky nedostávají se tudíž státu, nýbrž jsou to příspěvky fondů, kteréž neplynou do pokladny státní, nýbrž mají jen povahu dávek místních (rozh. ze dne 6. června 1884 č. 6210, sb. »Gl. U.« č. 10.056).

II. Vybírání procenta chudých.

1. Při dobrovolných dražbách. Dražby tyto mohou se odbývati za intervence vrchnostenských osob a to soudních nebo politických úředníků, avšak též i bez intervence této, ježto »veřejnou dražbou« rozuměti jest takové zcizování movitých nebo nemovitých věcí, ku kterémuž současně svoláno jest více lidí, kteří přiklepnutím na sebe převádějí předměty ku prodeji určené (dek. dv. kanc. ze dne 13. prosince 1808, sb. zák. pol. str. 124 a rozh. ze dne 7. května 1880 č. 862, sb. »Budw.« č. 766). Odbývá-li se dobrovolná dražba movitých věcí za intervence soudního úředníka k dražbě té vyslaného nebo za intervence notáře (jakožto soudního komisaře), povinni jsou tito funkcionáři vybrati procento chudých z docílené stržené sumy, odvésti je chudinskému fondu oprávněnému ku přijetí procenta toho a připojiti stvrzenku o příjmu ku zprávě, kterou dlužno předložiti soudu o odbývané dražbě. Při dobrovolných dražbách věcí nemovitých mají soudy oznámiti odbývané dražby po konečném schválení jich dotyčnému fondu chudinskému vytknouce strženou sumu, jakož i dluhy na nemovitosti váznoucí a vyznačíce osobu prodatele povinného k zaplacení procenta chudých (rozh. min. sprav. ze dne 4. prosince 1873 č. 14.574).

Odbývá-li se dražba mimosoudně, povinny jsou osoby, jimž dražba svěřena jest, odvésti procento chudých dotyčné obecní pokladně. Procento chudých vybírá se jak při dobrovolných dražbách usedlostí, tak i při dražbách svršků (argum. nař. ze dne 20. srpna 1855 č. 146 ř. z a dek. dv. kanc. ze dne 1. dubna 1814 svědčící českému guberniu). Výjimka z vybírání procenta při dražbách naskytuje se v případech úpadku (kridy). Případ tento nastává, jestliže konkurs otevřen a věřitelé ediktem svoláni a ediktální citace veřejně prohlášena (dek. dv. kanc. ze dne 23. dubna 1812 a dek. dv. kanc. ze dne 24. března 1837 č. 187 sb. zák. soud.).

Základem výměry procenta chudých jest obnos stržené kupní ceny (dek. ústř. fin. komise dv. ze dne 25. dubna 1812 č. 2987 sb. zák. soud. a dek. dv. kanc. ze dne 1. dubna 1814 vydaný pro dvorskou prokuraturu komorní).

Objem dotyčného závazku k zapravení procenta chudých z dražeb řídí se doposud dle starších nařízení (§ 6 nař. ze dne 20. srpna 1855 č. 146 ř. z.). Při větších obcích zřízeny jsou zvláštní »chudinské ústavy«, kdež pak připadá procento chudých tomuto ústavu chudinskému; nemá-li obec zvláštního chudinského ústavu, dlužno odvésti procento chudých konkretálnímu chudinskému fondu, jestliže obec taková přikázána jest farnímu nebo jinakému konkretálnímu fondu chudinskému. Jsou-li pro různá vyznání zřízeny zvláštní ústavy chudinské (chudobince), přikáže se procento chudých podle náboženství držitele vydražených předmětů, neboť procento chudých odvedeno býti má po zákonu chudinskému fondu oné víry, které náleží držitel vydraženého předmětu (§ 3 cit. zák.). Nepřináleží-li držitel vydraženého předmětu ani jednomu vyznání, které má svůj zvláštní ústav chudinský, připadá procento chudých katolickému ústavu chudinskému. Procento chudých rozdělí se mezi 2 nebo více obcí, leží-li vydražená realita ve 2 nebo více obcích. Rozdělení řídí se poměrem, v jakém leží část do-

tyčného statku v každé obci. Není-li v některé obci »zvláštního« nebo konkretálního fondu chudinského, plyne procento chudých z dražby do obecní pokladny; procento chudých účtuje se zvlášť a smí se upotřebiti jedině k účelům nákladů chudinských (§ 4 cit. nař.). Odbývá-li se dražba dobrovolná cestou nabídky (offerty), nesluší ji považovati za »veřejný« prodej ve smyslu dek. dv. kanc. ze dne 13. prosince 1808, sb. zák. pol. str. 124 a nezapravuje se z ní 1%ní dávka připadající dle § 21 ad *a)* zák. ze dne 3. prosince 1868 č. 59 z. z. pro Čechy fondu chudinskému (rozh. ze dne 7. května 1880 č. 862, sb. »Budwinski« č. 766).

Aby se při vybírání procenta chudých při dobrovolných dražbách soudních postupovalo jednostejně, vydalo ministerstvo spravedlnosti zvláštní předpis (nař. min. sprav. svědčící všem soudům ze dne 25. listopadu 1889 č. 12.349. Pro všechna okresní hejtmanství v Čechách na základě rozh. min. vnitra oznámeno normál. rozh. místodrž. ze dne 14. ledna 1890 č. 684). Při dobrovolných dražbách movitých věcí mají vyslanci soudní pověření výkonem dražby ihned ze stržené sumy vybrati procento chudých a odvésti je příslušnému chudinskému fondu. Soud vyrozuměti má dotyčný okresní výbor, že odvedeno bylo chudinskému fondu procento chudých, a spolu udati stržený obnos. Při dobrovolných dražbách věcí nemovitých mají soudy dotyčnému fondu chudinskému oznámiti odbývanou dražbu došedší konečného schválení, a současně vyrozuměti o tom dotyčný okresní výbor naznačíce onen fond chudinský. Rozhodnutí o závazku k zaplacení procenta chudých spadá v obor působnosti organů samosprávných (rozh. min. sprav. ve srozumění s min. vnitra ze dne 28. února 1885 č. 19.848).

Chudinskému fondu v Čechách připadá 1%ní dávka ze všech veřejných dobrovolných dražeb odbývaných v obvodu obce, a nejen z těch dražeb snad, které »v místě« se konají. Povinnost zaplatiti toto procento chudých nezávisí ani na tom, aby se šetřilo předpisů řádu dražebního, ani na tom, aby při dražbě intervenoval osobně vrchnostenský orgán (rozh. ze dne 3. listopadu 1882 č. 2149, sb. »Budwinski« č. 1533). Přítomnost vrchnostenského komisaře při veřejné dražbě jest již proto bezvýznamnou pro zmíněný závazek strany, jelikož závazku tohoto ani nelze odmítnouti. Povinnost zaplatiti procento chudých nastupuje i tehdy, prodávají-li se části usedlostí (realit) po parcelách a úředního povolení k tomu nabyto nebylo (dek. dv. kanc. ze dne 13. prosince 1808, sv. 31 sb. zák. pol., str. 124 a § 21 zák. ze dne 3. prosince 1868 č. 59; rozh. správ. dv. soud. ze dne 7. října 1887 č. 2632, sb. »Budwinski« č. 3689). Prodávají-li se ve veřejné dražbě kmeny (stromy), které ponechány byly kupci ku vykácení a ve vlastnictví, přísluší procento chudých chudinskému ústavu oné obce, kde se dražba odbývala (arg. § 1 zákona ze dne 20. srpna 1855 č. 146 ř. z., § 2 cit. nař., rozh. ze dne 12. října 1887 č. 1778, sb. »Budwinski« č. 3696).

O povinnosti zapraviti procento chudých stanovena byla rozhodná ustanovení pro Moravu v dek. dv. kanceláře ze dne 11. května 1837 č. 9946; pro Horní Rakousy:

1. ve vládním dekretu ze dne 10. srpna 1825 č. 19.396,
2. ve vládním dekretu ze dne 15. dubna 1825 č. 9454,
3. ve vládním dekretu ze dne 26. listopadu 1831 č. 26923.

Pro Prahu:

1. v nařízení ze dne 11. dubna 1781 (sbírka Kropáčkova sv. I. str. 266),

2. v dekretu gubern. ze dne 30. června 1821 č. 17.326,
3. v dekretu dv. kanc. ze dne 24. března 1837 č. 6497;
pro Štýrsko v gubern. nař. ze dne 24. srpna 1832 č. 11.410;
pro Tyroly v gubern. dekr. ze dne 17. března 1837 č. 3837;
pro Solnohrady ve vyhlášce zemské vlády ze dne 3. ledna 1874 č. 1 z. z. str. 1, ve kteréž upraven jest také postup soudů při vybírání a odvádění procenta chudých při dobrovolné dražbě.

Chudinství a péče o obecní dobročinné ústavy spadá v samostatný obor působnosti obce a není pochybností o tom, že t. zv. procento chudých jest dávkou, která po zákonu plyne do obecních fondů chudinských (dv. reskript ze dne 6. června 1761, sb. zák. pol. sv. IV. č. 587 a dek. dv. komise ze dne 24. června 1817 č. 1339 sb. zák. soud.).

2. Při pozůstalostech. Kromě dávky v odst. 1. naznačené a odváděné »při dobrovolných dražbách« vybírá se jako »procento chudých« při pozůstalostech projednávaných ve Vídni a ve Štýrském Hradci:

a) ze všech pozůstalostí projednávaných v městě Vídni a ve vídeňských okresích ústavů chudinských, pokud pozůstalosti ty činí více než 100 zl., $^1/_2$% a odvádí se obnos ten fondu dobročinnému a zaopatřovacímu (dv. dek. ze dne 10. srpna 1806 č. 782 sb. zák. soud.); toto procento chudých bylo dodatečně zdvojnásobeno (rozh. min. vnitra ze dne 7. února 1849 č. 121 ř. z.);

b) z pozůstalostí projednávaných v městě Štýrském Hradci a v předměstích jeho, pokud pozůstalosti tyto převyšují obnos 100 zl., vybírá se pro »štýrský hlavní fond chudinský« procento chudých ve výši $^1/_2$%. Procento chudých vybírá pozůstalostní soud. Odkáže-li se posledním nařízením chudinskému fondu určitý obnos, sluší obnos ten odečísti od dávky uložené na celé čisté jmění pozůstalostní (dv. dek. ze dne 15. června 1816 č. 1259 sb. zák. soud.). Tím, že se vybírá toto procento chudých, přestati mají všechny příspěvky na ústav chudinský dosud z pozůstalostí vybírané (dv. dek. ze dne 30. srpna 1806, sb. zák. soud.). Při odkazech věnovaných dobročinným účelům nevybírá se procento chudých určené ve prospěch chudinského fondu Štýrsko-Hradeckého (dek. dv. kanc. ze dne 30. října 1823 č. 1972 sb. zák. soud.). Rovněž nevymáhá se procento chudých z pozůstalostí osob, které podléhají pravomoci vojenské (dv. dek. ze dne 28. dubna 1807 č. 809 sb. zák. soud.).

Procento chudých připadalo dříve (až do r. 1842) místním fondům zřízeným ve vídeňských okresích ústavů chudinských; dle vyhlášky dolnorakouské vlády ze dne 16. dubna 1842 sloučeny byly tyto místní fondy chudinské ve »všeobecný« t. j. t. zv. »Vídeňský zaopatřovací fond«. Tyto poplatky pro »dobročinný anebo zaopatřovací fond« dlužno vyměřovati a zapravovati i z pozůstalostí projednávaných mimo hranice Vídně, pokud pozůstalosti ty vyskytují se však v místech (obcích) náležejících k chudinskému okresu vídeňskému (rozh. vídeňského soudu appellačního ze dne 8. května 1843 č. 6152 a rozh. nejv. soud. dv. ze dne 3. září 1882 č. 10.467, sb. »Gl. U.« č. 9081); rozumí se samo sebou, že náleží sem okresy ležící mimo hranice Vídně k »Velké Vídni« patřící.

Při počítání procenta chudých z čistého jmění pozůstalostního dlužno zřetel míti i k tomu kapitálu, jehož úroky hradí se doživotní důchody odkazovníků. Dědic nemůže žádati, aby tento úhradní kapitál sproštěn byl

tohoto procenta chudých (obdoba § 9 zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z., rozh. ze dne 9. září 1886 č. 9657, sb. »Gl. U.« č. 11.158).

Projednává-li se pozůstalost ve Vídni se nacházející, která náleží cizozemskému občanu státnímu v cizozemsku zemřelému, předepíše se důvodně příspěvek do chudinského fondu (dv. dek. ze dne 21. září 1811 č. 959), poněvadž ve příčině nemovitého statku zemřelého cizozemce ležícího v obvodu rakouského území státního poukazuje § 22 zák. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. rakouské soudy k tomu, aby dle tuzemských zákonů posuzovaly práva všech účastníků a postaraly se o zapravení všechněch poplatků projednávacích, není-li tu jinaké úmluvy učiněné státními smlouvami (dv. dek. ze dne 22. července 1821 č. 1770 sb. zák. soud. a rozh. ze dne 25. listopadu 1884 č. 13.345, sb. »Gl. U.« č. 10.269).

Vynětí (exempce) movité pozůstalosti pruských občanů státních ze státních poplatků vyslovené ve výnosu min. spravedlnosti ze dne 17. září 1875 č. 12.748 odnáší se toliko ku poplatkům z převodu majetkového, nikoli ku příspěvkům do fondů (rozh. ze dne 6. června 1884 č. 6210, sb. »Gl. U.« č. 10 056). Pruští občané státní povinni jsou platiti toto procento chudých, jakož i zbožné odkazy (§ 694 o. o. z.), nehledě k ustanovení výnosu min. financí ze dne 25. února 1858 č. 8665 (osvobození od poplatků movité pozůstalosti pruských občanů státních zemřelých v Rakousku), poněvadž nelze v tomto případu užiti citovaného výnosu ministeriálního, neboť se nejedná o poplatek z převodu majetkového (rozh. ze dne 1. října 1874 č. 10.335, sb. »Gl. U.« č. 5489).

Z pozůstalosti držitele svěřenství (fideikomissu) neplatí se »poplatky do fondů« (procento chudých, příspěvek do fondu nemocnic), neměl-li zůstavitel v čas smrti své bydliště v dotyčné obci. Neboť na posuzování povinnosti k dávkám nemá vlivu rozlišování mezi jměním volně dědítelným a mezi jměním nevolným (vázaným), ani zde nerozhoduje ta skutečnost, že je tu jistá pozůstalost, a povinnost ku dávkám z pozůstalosti posuzovati dlužno jedině dle osobních poměrů zůstavitelových v době smrti jeho (rozh. ze dne 1. července 1884 č. 7646, sb. »Gl. U.« č. 10.095).

III. Příslušnost.

Jelikož předepsání poplatků do chudinských fondů (§ 28 bod 8 česk. obec. zříz. ve shodě s čl. V., bod 8 zák. ze dne 5. března 1862 a §§ 40, 99 obec. řádu) jest bez nejmenších pochybností záležitostí spadající v samostatný obor působnosti obcí, rozhodují o procentu chudých úřady samosprávné (rozh. ze dne 20. prosince 1880 č. 3957, sb. »Budwinski« č. 4416). Ovšem, že ku povolování dobrovolné dražby příslušným jest obecní úřad toliko pokud jde o věci movité (§ 28 čes. obec. řádu), poněvadž při dražbě věcí nemovitých vázán jest povolením reálního (knihovního) soudu (§ 269 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.).

Prodej dědictví.

I. Pojem.

Zákon dovoluje prodati dědictví, prodateli napadlé neb jím nastoupené; neplatna byla by však smlouva, kterou kdo prodává za živa zůstavitele pozůstalost, na kterou má teprve naději (§§ 1278, 889 o. o. z.). Koupě pozůstalosti lze dle předpisů zákona jako trh posuzovati, jen když smlouva ta uzavřena na základě inventáře. V tomto případě práv jest prodávající vedle idventáře a musí dáti náhradu, jestliže někdo třetí činí nárok na věc pozůstalostní v inventář pojatou. Nebyla-li smlouva uzavřena

na základě inventáře, prohlašuje zákon takovou koupi pozůstalosti za »jednání odvážné« t. j. za »smlouvu odvážnou«; prodávající jest tu práv jen z pravosti svého práva dědického a ze škody, kterou kupujícímu svou vinou způsobil, nikoliv však z toho, když věci pozůstalostní ceny pozbyly, aniž ze zkrácení přes polovici ceny (§§ 1278, 1283, 1268 cit. z.). Jako odvážnou koupi posuzovati jest i koupi pozůstalosti od prodatele, jehož dědické právo jest pochybné (nál. nejv. s. ze dne 28. února 1872 č. 786, »Gl. U.« č. 4494).

II. Právní postavení kupce pozůstalosti jest dle ustanovení o. o. z. (§§ 1278—1282) podstatně toto: Kupující vstupuje v práva a závazky prodávajícího dědice, pokud tyto nejsou ryze osobní povahy. Má tudíž nárok na všechno, co k pozůstalosti přibude, a tedy též na podíl dědický, odpadnutím spoludědice přírůstající (totéž platí při koupi podílu dědického); k jeho prospěchu zůstane v pozůstalosti odkaz, odpadnutím odkazovníka uprázdněný; také plody dědicem vytěžené a pohledávky pozůstalostní jím vybrané musejí býti kupujícímu vydány neb súčtovány, jakož i to, co snad dědic sám pozůstalosti jest dlužen. Kupující nemá však nároku na věci, jež prodateli nikoliv jako dědici, nýbrž z jiného důvodu náležejí a jež by mu tudíž náležely, i kdyby nebyl dědicem, jako: odkaz předem učiněný, pohledávky, substituce neb fideikomis. Náklady, jež dědic na pozůstalost samu vynaložil neb za příčinou nastoupení učinil (poplatky z převodu majetku, fondové poplatky a pod.), pak náklady spojené se zaplacením dluhu pozůstalostních a plněním odkazů, jakož i útraty pohřební, jež zákon prohlašuje za břemeno na pozůstalosti váznoucí, musí kupující dědici nahraditi neb sraziti si dáti (§ 549 o. o. z.). Spravoval-li prodatel pozůstalost dříve, než ji kupujícímu odevzdal, jest mu práv ze správy té jako jednatel. Prodatel jest povinen předsevzíti všechna právní jednání, jichž jest třeba, aby převedena byla na kupitele dědictví všechna práva, jemu kupní smlouvou přislíbená; musí tedy zejména věci pozůstalostní odevzdati, tabulární listiny o nemovitostech a hypothekárních pohledávkách v pozůstalosti se nacházejících vyhotoviti, všechny pohledávky pozůstalostní postoupiti a o postupu tom dlužníky pozůstalostní vyrozuměti.

III. Právní postavení pozůstalostních věřitelův a dlužníkův nemá scizením pozůstalosti doznati žádné změny: Věřitelé mohou se dle své vůle obrátiti buď na dědice, buď na kupce pozůstalosti; pouze na tohoto musejí se však obrátiti, přijali-li jej za výhradného plátce (§§ 1282, 1406—7 o. o. z.). Dlužníci pozůstalostní jsou povinni, jakmile zvěděli o scizení pozůstalosti, platiti kupci dědictví týmže způsobem a s týmiž modalitami, jak i dědici byli zavázáni.

Prodáno-li dědictví teprve napadlé, nikoliv však nastoupené, stačí jediná přihláška, podaná prodatelem neb kupcem jej zastupujícím.

Prodej nucený movitostí (§ 264 a násl. ex. ř.).

A. Povolení.

Exekuce na movité věci hmotné vykazuje dvojí stupeň: zabavení (viz čl. Právo zástavní) a prodej (§ 249 ex. ř.). Prodej nucený předpokládá tudíž zabavení a vztahovati se může jen k těm věcem, které byly ve prospěch exekventa zabaveny. Musí pak věřitel žádaje za prodej označiti věci, jež prodány býti mají, poukazem na zájemní protokol u soudu se nacházející, aniž by však předložiti musel opis tohoto protokolu (§ 264 ex. ř.). Návrh na prodej učiniti třeba přímo u soudu exekučního, ač možno jej již spojiti s návrhem na povolení zabavení, jenže i v tomto případě rozhoduje o ná-

vrhu tom soud exekuční, ne snad soud zabavení povolivší. Byl-li prodej povolen, poznamená se to v zájemním rejstříku (§ 264 ex. ř.) a má to účinek ten, že ohledně těchto věcí nelze pro jinou dobyvatelnou pohledávku samostatný další prodej povoliti, nýbrž všichni pozdější exekventi přistupují k zavedenému již řízení prodejnímu a sice v tom stadiu, v jakém se toto v čas jich přístupu nalézá. Přistoupivší exekventi mají ode dne jich přístupu táž práva, jako kdyby bylo řízení k jich žádosti bývalo zavedeno. Přistupující exekvent budiž vyrozuměn o tom, že řízení bylo již zavedeno a v jakém stadiu se ono v době jeho přístupu nalézá. O přístupu nového věřitele vyrozumí soud exekuční:

1. výkonný orgán;
2. exekuta;
3. všecky věřitele, kteří za zavedení řízení žádali, aneb k zavedenému řízení již dříve byli přistoupili (§ 267 ex. ř.).

Co se týče samého prodeje, třeba předkem podotknouti, že nelze jej předsevzíti, pokud povolení zabavení právní moci nenabylo, (o tom přesvědč se ex officio před předsevzetím prodeje soud exekuční, pokud se týče orgán výkonný) (§ 70 ex. ř, § 163 jedn. ř.).

Výjimka se připouští jen tehdá, když by věci zabavené delším uschováním zkázu vzaly, neb odkládáním prodeje značně na své hodnotě pozbyly a exekvent jistotu položí pro škodu, která by exekutovi předčasným prodejem snad vzniknouti mohla. Výši jistoty určí soud exekuční a nelze před jejím složením prodej předsevzíti (§ 266 ex. ř.).

B. Způsob prodeje.

Věci zabavené prodají se buď

I. z volné ruky, neb

II. ve dražbě.

Ad I. Z volné ruky buďtež prodány:

1. cenné papíry (vyjmouc směnky a papíry v § 296 ex. ř. jmenované, na něž se vztahuje § 303 a násl. ex. ř.), jež mají cenu tržní neb kursovní a sice prostřednictvím obchodního dohodce, pokud možná, za cenu kursovní. Jde-li o cenný papír na jméno znějící (au nome), budiž orgán výkonný současně s povolením prodeje soudem exekučním zmocněn papír na jméno kupce přepsati a všecka listinná prohlášení ke scizení potřebná na místě exekuta učiniti a to s týmž právním účinkem, jako kdyby tento sám tak byl učinil. Ostatně může exekuční soud sám sobě neb soudu o spolupůsobení při prodeji dožádanému tato prohlášení vyhraditi (§ 268 ex. ř.). Konečně sluší ještě k tomu poukázati, že prodej cenných papírů, jež jsou co kauce ve prospěch eráru neb nějakého zemského fondu vinkulovány neb deponovány, lze teprve tehdy povoliti, když dotyčný poměr smluvní pominul a případné nároky náhradní cestou správní byly zjištěny. O tomto zjištění zpraveny buďtež všecky osoby, jež práva zástavního k cennému papíru nabyly (§ 265 ex. ř.).

2. Věci, jež mají v místě, kde se nalézají, cenu tržní nebo bursovní (na př. obilí) prodá obchodní dohodce, pokud se týče, není-li tohoto, úředník k dražbám oprávněný neb orgán výkonný opět, pokud možná, za cenu bursovní neb tržní. Nemají-li věci takové v místě, kde se nalézají, cenu tržní nebo bursovní, může k návrhu soud exekuční, slyšev prve exekuta, nařídíti, by věci tyto zaslány byly na místo, kde se bursa neb trh pro věci toho druhu nalézá, by tam prodej jich byl obchodním dohodcem,

úředníkem k dražbám oprávněným neb orgánem výkonným sprostředkován, aniž by tam zaslány býti musely. Pokud se arciť věci zasýlají, děje se to na útraty a nebezpečí exekuta. Ostatně tento postup může soud exekuční k návrhu a po slyšení exekuta i tehdá povoliti, když by se dalo očekávati, že věci takové bude možno v jiném určitém místě snáze a výhodněji z volné ruky prodati (§ 268 ex. ř.). Usnesením, jimiž se zaslání věcí na jiné místo za účelem prodeje z volné ruky povoluje, rekursem odporovati nelze (§ 289 ex. ř.). Byl-li povolen prodej z volné ruky, může soud exekuční k návrhu určiti cenu, pod kterou věci prodány býti nesmí, a čas, do kterého prodány býti musí. Nebyla-li takto cena určena a byl-li povolen prodej za cenu bursovní nebo tržní, dlužno připojiti ke zprávě o tom, že prodej byl vykonán, i úřední průkaz o cenách bursovních a tržních v den prodeje a o zaplacených snad poplatcích dohodčích a jinakých výlohách.

Podotknouti ještě třeba, že kupec nabývá vlastnictví (pokud arciť jedná bona fide) k věcem obchodním dohodcem, úředníkem k dražbám oprávněným neb orgánem výkonným jemu z volné ruky prodaným, byť i exekut vlastníkem jich nebyl (§ 269 ex. ř. a § 367 o. o. z.).

II. Dražbou veřejnou prodávají se všecky věci hmotné, pokud nespadají pod č. I. 1, 2; avšak i věci tyto dražbou veřejnou prodány buďtež k návrhu exekventa, nebyly-li prodány z volné ruky do 3 neděl po udělení soudního rozkazu k prodeji (§ 270 ex. ř.).

O dražbě platí tyto zásady:

1. Dražební termín je jen jeden a určí jej, pokud soud exekuční něco jiného nenařídil, orgán výkonný a sice tak, aby mezi zabavením věci a dnem dražby byly nejméně 3 neděle. Zkrátiti lze lhůtu tu jen z těch důvodů, ze kterých lze povoliti prodej zástavy dříve, než povolení zabavení nabylo moci právní (§ 266 ex. ř.), a dále tehdá, když by další uschovávání zástavy spojeno bylo s nepoměrnými náklady (§§ 272, 273 ex. ř.).

Dražba budiž ediktem ve známost uvedena; není toho však třeba, jde-li o věci hodnoty nepatrné. Tu může totiž soud exekuční k návrhu povoliti, by věci takové prodány byly ve dražbě vedené týmž věřitelem proti jinému exekutu neb sice proti témuž exekutu, avšak jiným věřitelem (§§ 272, 281 ex. ř.). Edikt obsahuje udání místa a času, kde a kdy dražba se odbývá, označení věcí, jež se budou prodávati, dle jich druhu a udání, zda a kde si je lze před dražbou prohlédnouti (§ 272 ex. ř.). Edikt přibije se na soudní desku a uveřejní se jednou, po případě i dvakrát v novinách k tomu určených, ač při věcech nepatrných na místo uveřejnění v novinách přibití ediktu na obecní tabuli nastoupiti může (§ 71 ex. ř.). Mimo to doručí se vyhotovení ediktu exekutovi a těm věřitelům, kteří žádali za prodej aneb kteří k řízení již zavedenému byli snad přistoupili (§ 272 ex. ř.). Usnesení, jež určuje termín dražební, rekursem odporovati nelze (§ 289 ex. ř.).

2. Dražba odbývá se zpravidla v místě, kde se věci zabavené nalézají. Avšak účastníci mohou se dohodnouti, a rovněž soud exekuční může k návrhu exekventa neb exekuta dovoliti, by věci byly na jiné místo dopraveny a tam v dražbě prodány, dá-li se od toho očekávati docílení většího výtěžku. Tak zejména při věcech značné hodnoty, při uměleckých předmětech, sbírkách a pod.

Dražbu vykoná orgán výkonný, který se přesvědčiti má přede dnem dražebním, zda bylo povolení dražby účastníkům doručeno a zda edikt

dražební byl náležitě vyhlášen. Shledá-li závadu, oznam to soudu exekučnímu, který potřebné opravy, doplňky atd. opatří (§§ 275, 273, 175 ex. ř.).

3. Odhad předsebéře se zpravidla až teprve při dražbě samé a pravidelně jen jedním znalcem, jejž ustanoví soud exekuční (§ 275 ex. ř.). Však pravidlo to v obou směrech selhává. Jednak předchází často odhad dražbě, jednak více znalců přibrati sluší.

Odhad předchozí má pak místo:

a) jde-li o věci, jichž odhad by nebylo možno provésti při dražbě, zejména jde-li o skvosty a sklad zboží. Předměty takové dá orgán výkonný již před dražbou znalcem odhadnouti.

b) Na žádost a útraty exekventa může soud exekuční i v jiných případech odhad předchozí usnesením (jemuž rekursem odporovati nelze, § 289 ex. ř.) povoliti. Náhradu nákladů odhadu předchozího mohl by tu exekvent jen tehdá požadovati, když by následkem toho nebylo více potřebí znalce ke dražbě přibrati (§ 275 ex. ř.). Více znalců přibrati sluší, pokud by jeden všecky zabavené věci oceniti nedovedl. Tu třeba přibrati znalce pro jednotlivé obory věcí, kteří při věcech zlatých a stříbrných udejtež i hodnotu kovu (§ 275 ex. ř.). Zevrubné předpisy o odhadu a způsobu, jakým se má tento předsevzíti, obsaženy jsou v minist. nař. ze dne 25. července 1897 č. 175 ř. z.

4. Věci prodávají se jednotlivě neb je-li zde více věcí téhož druhu, i v komplexech s udáním ceny odhadní (vyvolací). Vyvolavače však třeba není, rovněž vadium složiti netřeba (§ 276 ex. ř. a cont. § 147).

C. Průběh dražby.

Dražbu pokládati sluší za vyzvání k dostavivším se koupěchtivým, by podání činili. Takové vyzvání může se však státi teprve po uplynutí půl hodiny od početí termínu dražebního (§ 179 ex. ř.). Každým podáním je dražitel vázán, avšak je vázán výminečně. Výminkou tu je, že nikdo neučiní vyššího podání. I sluší věc tak dlouho dražiti, pokud se vůbec vyšší podání činí, po případě lze povoliti k návrhu jednoho neb více dražitelů krátkou lhůtu na rozmyšlenou (§ 278, 180, 181 ex. ř.). Věci nesmí býti prodány pod třetinou ceny vyvolací t. j. odhadní (§ 276 ex. ř.). To je t. zv. nejnižší podání. Ostatně může soud exekuční k návrhu exekventa již před termínem dražebním stanoviti nejnižší podání vyšším obnosem než třetinou ceny odhadní, svolí-li k tomu (třebas mlčky t. j. tím, že se k jednání o tomto návrhu, ač byli řádně obesláni, nedostaví) ostatní věřitelé (§§ 277 a 56 ex. ř.). Skvosty nesmí býti prodány pod cenou kovu. Výkonný orgán dražbu řídící oznam cenu vyvolávací, nejnižší přípustné podání a při skvostech i cenu kovu. Tyto předpisy §§ 276 a 277 ex. ř. platí i o prodeji kupecké zástavy ruční dle čl. 310 obch. z. a § 47 úv. z. k obch. z. (jež v platnosti zachovány čl. XIII. č. 9 úv. z. k ex. ř.). Nebylo-li při dražbě docíleno nejnižšího podání ohledně jednotlivých věcí, může soud exekuční k návrhu neb z moci úřední nařiditi, že zpeněžení věcí těchto státi se má jiným způsobem než dražbou veřejnou. Zejména připustiti by slušelo i přikázání věcí těch exekventovi jako dání na místě platu (datio in solutum). Avšak i tu říditi se nutno předpisy § 277 ex. ř. o nejnižším podání, pokud se týče, ceně kovu. Podobný postup má místo k návrhu exekventa neb exekuta tehdá, je-li to k zřejmému prospěchu všech účastníků. Soud slyšeti musí prve exekuta, leda že by tento takový postup sám byl navrhl, aneb že by šlo o věci, jež dalším uschováváním

by se zkazily neb na své hodnotě značně pozbyly (§ 280 ex. ř.). Věc přiklepne se, když dražitelé, byvše dvakráte k tomu vyzváni, nepodají více než dražitel, jemuž věc přiklepnouti se má (§ 278 ex. ř.). Docílené nejvyšší podání budiž orgánem dražbu řídícím zřetelně prohlášeno a zároveň spolu s jménem vydražitele v protokolu o dražebním termínu sepsaném uvedeno (§§ 181, 279, 194 ex. ř.). Vydražitel je povinen věci koupené hotově zaplatiti a ihned převzíti. Nebyla-li cena před skončením dražby zaplacena, zruší se přiklepnutí a věc se hned znovu prodá a první vydražitel jest práv z případného nedoplatku (aniž by však eventuelní přebytek požadovati mohl), který určí usnesením soud exekuční. Stalo-li se toto usnesení právoplatným, lze v jeho základě vésti exekuci proti vydražiteli (§§ 278, 155 ex. ř.). Tato náhrada rozmnožuje pak podstatu rozdělovací (§ 283 ex. ř.). Jest se ještě zmíniti o tom, že některé osoby z dražení jsou vyloučeny a sice:

1. exekut a jeho zástupce;
2. orgán výkonný a zapisovatel;
3. vyvolávač, byl li arci přibrán (§ 276 ex. ř.);
4. vlastník věci, i když není osobním dlužníkem; vždyť »emptio rei suae nulla est« (§ 1089 o. z. o.). Konečně nelze připustiti:
5. vydražitele v opětné dražbě, bylo-li přiklepnutí zrušeno pro nezaplacení ceny před skončením dražby (§§ 180, 278 ex. ř.).

Dražba budiž skončena a skončení prohlášeno, jakmile docílí se tolik, že to stačí ke krytí pohledávek, pro něž se exekuce vede, jakož i ke krytí vedlejších povinností a zejména i útrat exekuce (§ 279, 181 ex. ř.). Protokol, který se sepíše o dražebním termínu, obsahuje:

1. jméno výkonného orgánu, zapisovatele a osob o dražbě vyrozuměných;
2. dobu, kdy dražební termín počal, kdy vyzvání k dražení se stalo a kdy dražba byla skončena;
3. vyvolací cenu, docílené nejvyšší podání a jméno kupce (§§ 279 a 194 ex. ř.). Posléze budiž prodej zabavených věcí poznamenán v zájemním rejstříku (§ 279 ex. ř.).

Jestliže někdo nejpozději 3 dny před dražbou projeví ochotu převzíti věci zabavené buď vesměs neb v celých komplexech za cenu převyšující aspoň o čtvrtinu cenu odhadní a nahraditi kromě toho všecky útraty, jež by exekvent nésti byl povinen (tedy zejména náklady odhadu, pokud arciť tento dražbě předchází), může soud exekuční takovému návrhu, slyšev exekuta, vyhověti, když navrhovatel složí přiměřenou jistotu a když svolí k tomu exekvent a ostatní osoby, jež nabyly práva zástavního k věcem zabaveným, jichž pohledávky však sotva asi budou úplně kryty cenou navrhovatelem podávanou. Vyhoví-li soud exekuční takovému návrhu, odročí se dražba a později se zastaví, byly-li totiž splněny podmínky § 204 ex. ř., zejména byla-li zaplacena cena navrhovatelem nabízená i s vedlejšími povinnostmi (§§ 271, 204 ex. ř.). Prodlévá-li přejímatel s placením, propadne jistota jím složená a rozmnožuje podstatu rozdělovací (§§ 271, 204, 283 ex. ř.), závazků převzatých se však přejímatel nesprostí (§ 204 ex. ř.).

D. Rozdělení ceny tržní (t. zv. podstata rozdělovací).

Předpisy obsažené v §§ 283—288 ex. ř. o rozdělení ceny tržní platí nejen pro dražbu, nýbrž i pro prodej z volné ruky (§ 288 ex. ř.). Platí tu pak tyto zásady: Podstatu rozdělovací tvoří

1. výtěžek při dražbě docílený;

2. jistota propadlá dle § 271 ex. ř. (viz shora);

3. náhrada, již dle § 278 váhavý vydražitel dáti musí (viz shora). Touto podstatou naloží se různě. Sluší totiž lišiti:

I. Případ, kde dle obsahu zájemních spisů přísluší vymáhajícímu věřiteli výhradné aneb aspoň (pořadem) první právo zástavní k věcem prodaným.

1. Tu srazí se předkem náklady odhadu a dražby. Tyto mají tudíž přednost přede všemi věřiteli. Náklady tyto může arciť určiti jen soud exekuční, avšak orgán výkonný zadrží z podstaty rozdělovací obnos k jich krytí asi potřebný a složí jej v kanceláři soudní. Podobně zadrží a v soudní kanceláři složí orgán výkonný obnos, jehož dle udání věřitele bude asi potřebí ke krytí útrat exekuce, jichž zaplacení se exekvent rozdělovací podstaty domáhá, jež však soudem posud určeny nejsou, ač odevzdá-li věřitel vymáhající seznam útrat těchto orgánu výkonnému nejdéle před ukončením termínu dražebního resp. byly li věci z volné ruky prodány, podá-li žádost příslušnou u soudu exekučního nejdéle do 1 měsíce po prodeji. Nezachová-li se tak exekvent, nemůže náhradu těchto útrat exekučních z podstaty rozdělovací požadovati (§§ 283, 284, 288, 74 ex. ř.).

2. Zbytek (podobně i to, oč obnosy orgánem výkonným v případech v odst. 1. dotčených v soudní kanceláři složené převyšují soudem určené útraty odhadu a dražby, pokud se týče útraty exekuce exekventem požadované) vydá orgán výkonný exekventu, pokud toho třeba k uspokojení jeho vykonatelné pohledávky s příslušenstvím, při čemž jde-li o pohledávky úročné, počítají se úroky, ač nejsou-li promlčeny, až do termínu dražebního. Vydání takové má účinek placení (solutionis (§ 283 ex. ř.).

3. Co nad to zbude, vydáno buď exekutovi. Jsou-li zde však věřitelé, kteří za zavedení řízení prodejního žádali, aneb k řízení již zavedenému přistoupili, sluší arciť přebytek takový jim vydati. K ostatním věřitelům, (tedy k těm, kteří ani za zavedení řízení prodejního nežádali, ani k řízení již zavedenému nepřistoupili) lze přihlížeti jen tehdá, když výslovně žádají za uspokojení z výtěžku (srv. § 285 odst. 3 ex. ř.). To stane se návrhem na soud exekuční neb orgán výkonný vzneseným, by jim zbytek výtěžku ke krytí jich pohledávek s příslušenstvím byl přikázán. Takové přikázání stane se pak soudním usnesením (§ 55 odst. 1 a 3 ex. ř.).

II. Případ, kde dle spisů zájemních nepřísluší exekventu výhradné aneb aspoň pořadem první právo zástavní, a podobně i případ, kde dražba byla odbývána ve prospěch více exekventů. Tu budiž rozdělovací podstata orgánem výkonným v kanceláři soudní složena a soudem exekučním rozdělena. Za tím účelem nařídí soud exekuční stání a sice z moci úřední, k němuž obešle:

1. exekuta;

2. všechny věřitele, pokud jsou ze zájemních spisů patrni a posud ne zcela uspokojeni, předpokládajíc arciť, že exekuční jich právo zástavní dle § 256 odst. 2 ještě nezaniklo (viz čl. Právo zástavní). Věřitelé buďtež zároveň vyzváni, by své pohledávky, jak co do kapitálu, tak co do vedlejších povinností před aneb při stání ohlásili a listiny k průkazu jich potřebné (pokud se u soudu snad již nenalézají) nejdéle při stání v prvopise neb ověřeném přepise předložili, ježto by se jinak k jich nárokům jen potud při rozdělování přihlížeti mohlo, pokud v jich prospěch exekuce

dražbou byla povolena (§ 285 ex. ř.). Co se týče dalšího postupu, platí podobné zásady jako při rozdělení nejvyššího podání při nemovitostech (viz tento čl.).

E Prodej pohledávek a jinakých práv majetkových.

Předpisů o prodeji věcí hmotných dlužno obdobně užiti i při prodeji pohledávek a jinakých práv majetkových exekutu proti třetím osobám (poddlužníkům) příslušejících (§§ 318, 332 ex. ř.) Avšak prodej takový jen výjimečně (subsidiarně) se připouští. Smí totiž soud povoliti prodej práv majetkových jen tehdá, když by jinaké jich speněžení nebylo vůbec aneb jen s nepoměrně značným nákladem možné (§ 332 ex. ř.). Co pak se týče exekuce na zabavené pohledávky, tedy pravidelně vykonává se přikázáním jich exekventu buď k dobytí neb na místo placení (§ 303 ex. ř.), ve kterémžto posledním případě má přikázání takové účinek úplatné cesse, takže je exekvent exekventu práv z pravosti a dobytnosti pohledávky přikázané (§ 316 ex. ř., § 1397 o. z. o.). Jinaké pak zpeněžení zejména tedy prodej může nařiditi soud k návrhu exekventa (o kterémž návrhu slyšeni buďtež věřitelé, kteří práva zástavního k pohledávce nabyli, a nezpůsobí-li to značných průtahů, i exekut), v jehož prospěch byla pohledávka zabavena, v těchto případech:

1. když dobytí zabavené pohledávky je spojeno s obtížemi, poněvadž je pohledávka závislá na vzájemném plnění exekuta, jež exekucí ad factum praestandum vynutiti nelze (§§ 317, 309 ex. ř.);

2. když dospělost zabavené pohledávky jest podmíněna výpovědí poddlužníka, neb když exekut může pohledávku teprve po uplynutí půl roku vypověděti, neb konečně když vůbec pohledávka teprve po uplynutí půl roku od zabavení její stane se dospělou;

3. když pokus dobýti pohledávku k dobytí již přikázanou s nezdarem se setká z jiných důvodů, než pro insolvenci poddlužníka, právoplatné soudní odeřčení pohledávky aneb vzdání se věřitele k dobytí zmocněného;

4. když některá z okolností pod č. 1 a 2 dotčených teprve po nastalém přikázání se zjeví. Soud rozhodne o návrhu takovém usnesením, a dá-li mu místa, zruší dříve snad již vydané usnesení přikazovací a vyrozumí o tom poddlužníka a všecky ostatní účastníky (§ 317 ex. ř.). Co se týče prodeje samého, třeba dodati, že cenu vyvolavací tvoří nominální hodnota pohledávky zabavené. Kupci pohledávky vydejž orgán výkonný všecky listiny o pohledávce prodané snad zřízené (zejména dluhopisy). Potřebná písemní prohlášení převodní učiní soud exekuční neb z jeho rozkazu orgán výkonný (§§ 318, 305 ex. ř.). Prodej pak je buď dražba veřejná nebo prodej z volné ruky. Avšak dražba veřejná je vyloučena:

1. je-li pohledávka zabavená dostatečně kryta ruční zástavou pro ni zřízenou (§ 319 č. 1 ex. ř.);

2. přísluší-li zabavená pohledávka exekutu proti exekventu a hodí-li se ke kompensaci (§ 319 č. 2 a § 1438 o. z. o.);

3. jsou-li předmětem zabavené pohledávky občasné platy (zejména roční důchody, výživné atd. § 319 č. 3 ex. ř.);

4. záleží-li pohledávka ve vkladní knížce spořitelní, záloženské nebo bankovní aneb v cenných papírech (§ 296 ex. ř.), jež mají cenu tržní (tu platí § 268 ex. ř. sc. prodej z ruky) (§ 319 č. 4 a 5);

5. je-li obnos pohledávky neurčitým aneb nelze-li existenci pohledávky osvědčiti (§ 319 č. 6 ex. ř.);

6. pohledávky knihovně zjištěné. Ve všech těchto případech jest však jen dražba veřejná vyloučena. Prodej z volné ruky mohl by však soud exekuční i tu povoliti tenkráte, když by mu exekvent neb exekut označil kupce, jenž by byl ochoten převzíti pohledávku za cenu přiměřenou (§ 319 ex. ř.). Co se konečně týče rozdělení ceny tržní za prodanou pohledávku docílené, platí obdobně tytéž zásady, jako při hmotných věcech movitých (§§ 318, 283—287 ex ř.).

F. Prodej z volné ruky.

Na konec jest se ještě zmíniti o tom, že i prodej z volné ruky exekučním řádem v případech § 286 dopuštěný, je podobně jako veřejná dražba prodejem soudním. Může jej tudíž soud povoliti jen na základě některého z titulů exekučních v § 1 č. 1—18 ex. ř. uvedených. Liší se však tento prodej z volné ruky od dražby tím, že vydražitel nemá nároku na správu (evikci) ohledně věcí vydražených (§ 278 ex. ř., 935 o. z. o), kdežto ten, kdo věc z volné ruky koupil, nárok takový má (dobrozdání nejvyš. soudu). Avšak z pravidla vytčeného, že nucený prodej je prodejem soudním, který povolen býti může jen na základě některého titulu exekučního (srv. i § 461 o. z. o.) máme četné výjimky. Uznávají se totiž jednak případy, kde povolí soud prodej, ač tu exekuční titul ve smyslu § 1 ex. ř. není, jednak i případy, kde prodej stane se bez intervence soudní (t. zv. nucený prodej mimosoudní), a konečně i případy, kde obojí výhody se stýkají. Výjimky takové zavedeny jsou jednak ve prospěch jednotlivých bank, úvěrních ústavů, spořitelen, veřejných skladišť (zák. z. ze dne 28. listopadu 1889 č. 64 ř. z.), zastaváren (zák. ze dne 23. března 1885 č. 48 ř. z.), fisku a konečně i plnou měrou ve prospěch kupců plného práva (čl. 310, 311 obch. z.). Výjimečná taková ustanovení zachována jsou v platnosti čl. IV., V. uv. z. k ex. ř. (a k tomu srv. i čl. XIII. č. 9 úv. z. k ex. ř.). (Bližší viz ve čl. Banky, Právo zástavní kupecké.)

Prodej nucený nemovitostí (§§ 133—153 ex. ř., 162—194 ex. ř.).

A. Povolení.

Kdežto prodej věcí movitých povoliti lze jen tehdá, když věci ty předkem pro exekventa byly zabaveny, lze při nemovitostech povoliti prodej, aniž by věřitel předkem žádati musel za vklad t. zv. soudcovského (exekučního) práva zástavního. Vyplývá to zejména z § 208 ex. ř., který stanoví, že exekvent, který vydobyl si poznámku řízení dražebního (§ 134 ex. ř.), musí, chce-li si pořad poznámky této v případě zastavení dražby zachovati, žádati ve 14 dnech po právoplatném zastavení řízení dražebního za vklad práva zástavního. Nemusí tudíž exekuce na nemovisti míti 2 stupně, jako exekuce na věci movité (§ 149 ex. ř.). Vymáhající věřitel může sice žádati předkem za vklad práva zástavního, a obyčejně tak též činí (§§ 87 a násl. ex. ř.), avšak nemusí, nýbrž může ihned domáhati se prodeje nemovitosti pro svoji dobyvatelnou pohledávku. Věřitel musí arciť nucený prodej nemovitostí navrhnonti (executio ex officio iudicis non datur, § 3 ex. ř.). Návrhu na povolení nuceného prodeje nutno pak přiložiti:

1. listinné osvědčení, že nemovitosť, za jejíž prodej se žádá, je ve vlastnictví exekuta. Není-li nemovitosť v knihách zapsána, nutno přiložiti listinné osvědčení, že nemovitosť je v držení, pokud se týče spoludržení exekuta. Nemůže-li si exekvent takového listinného osvědčení o držbě zjednati, zjistí se k jeho žádosti otázka držby výslechem exekuta, jenž předcházejž rozhodnutí o návrhu na povolení dražby;

2. listinné osvědčení o právech a břemenech knihovních. K těmto patří dle § 9 kn. z. i právo koupě zpáteční, právo předkupní a nájemní. Osvědčení pod č. 1 a 2 zmíněná podají se výtahem knihovním (datem jeho vyhotovení opatřeným), pokud se týče, jde-li o nemovitosti nezapsané ověřenými opisy všech zájemních protokolů o dotyčné nemovitosti (§ 133 ex. ř). Kromě zmíněných listinných osvědčení může býti připojen:

3. výtah z katastru neb úřední vysvědčení o výši daní z nemovitosti placených (nebyl li připojen, zjedná si jej soud exekuční z moci úřední, § 140 ex. ř.) a

4. návrh dražebních výminek (§ 145 ex. ř.).

Povolí-li se nucený prodej, vyrozumí o tom soud prodej povolivší (totiž zpravidla soud dle §§ 3, 4 ex. ř. příslušný, ač v tom případě, nabyl-li exekvent k nemovitosti právoplatného práva zástavního, může přímo u soudu exekučního za povolení prodeje žádáno býti, § 138 ex. ř.) exekventa, exekuta, hypotekární věřitele a osoby, pro něž právo koupě zpáteční jest vtěleno, nikoliv však i osoby, pro něž je vtěleno právo předkupní, neboť právo předkupní má v případě dražby jen ten účinek, že oprávněný musí býti zvláště k dražbě pozván, a tomu se vyhoví tím, že se mu doručí vyhotovení dražebního ediktu (§ 1076 o. o. z., §§ 171, 133 ex. ř.). Osoby, pro něž jest vtěleno právo koupě zpáteční, buďtež zároveň vyzvány, by právo toto v jednom měsíci po doručení vyrozumění pod jinakým jeho pozbytím vykonaly (§ 133 ex. ř.). Hypotkekární věřitelé, jež předcházejí pohledávkami svými exekventovi, mohou v 8 dnech po vyrozumění žádati za prozatímné zjištění stavu závad (viz tento čl) a tím si zjednati možnosť odporu proti udělení příklepu (§§ 133, 164, 167 a 190 ex. ř.).

B. Výkon.

Byl-li prodej povolen, učiní soud exekuční tato opatření:

1. Jde-li o nemovitosti v knihách pozemkových nezapsané, nařídí zájemní popis nemovitostí. Povolení dražby budiž pak v zájemním protokolu poznamenáno. Bylo-li však již dříve žádáno za exekuční právo zástavní (které se nabývá právě zájemním popisem, § 90 ex. ř. a násl.), nesluší zajisté zájemní popsání opětovati, nýbrž povolení dražby se prostě poznamená v protokole o předchozím zájemním popisu (§§ 90, 134, 138 ex. ř.). Jde-li však o nemovitosti v knihách zapsané, dožádá již soud prodej povolivší (ne tedy teprve soud exekuční, vyjmouc případ § 138 shora již zmíněný) soud, v jehož knihách nemovitosť je zapsána, by poznamenal povolení dražby (poznámka zavedení řízení dražebního), pokud se týče, je-li totiž sám soudem knihovním, poznámku tuto z moci úřední nařídí. Usnesení, jímž se poznámka tato nařizuje, rekursem odporovati nelze (§ 239 ex. ř.). Poznámkou touto, v níž udati nutno jméno exekventa a vykonatelnou pohledávku, zakládá se pro exekventa zvláštní věcné právo k nemovitosti, t. zv. právo uhražovací (Befriedigungsrecht), jehož priorita řídí se dobou, kdy žádosť o výkon poznámky soudu knihovního došla, pokud se týče dobou, kdy návrh na dražbu u soudu dražbu povolivšího (pokud tento sám je soudem knihovním) byl podán (§§ 134, 135 ex. ř., 29 kn. ř.). Dalším účinkem této poznámky je, že jakmile řízení dražební bylo zavedeno a poznamenáno, nemůže ohledně téže nemovitosti ve prospěch dalších vykonatelných pohledávek zvláštní nové řízení býti zavedeno. Týž účinek má při nemovitostech nezapsaných doba zájemního popisu, pokud se týče poznámky povolení dražby v protokole o předchozím popisu (viz shora).

Věřitelé, jimž v průběhu řízení dražebního byl povolen prodej téže nemovitosti, přistupují k zavedenému již řízení a sice v tom stadiu, v jakém se toto v čas jich přístupu nalézá. Přistoupivší exekventi mají ode dne jich přístupu táž práva, jako kdyby řízení k jich návrhu bylo bývalo zavedeno. Přistupující exekvent budiž vyrozuměn o tom, že řízení bylo již zavedeno, a v jakém stadiu se ono v době jeho přístupu nalézá. O přístupu nového věřitele vyrozumí také soud exekuční exekuta a všecky věřitele, kteří za zavedení řízení žádali aneb k zavedenému řízení již dříve přistoupili (§ 139 ex. ř.). Nelze-li řízení dražební dle stavu knihy veřejné provésti, zastaví soud exekuční řízení neb nařídí exekventovi, by v určité době prokázal, že překážka jest odstraněna. Uplyne-li marně lhůta tato, zastaví se řízení z moci úřední (§§ 134, 101 ex. ř.).

2. Odhad nemovitostí. Usnesení odhad nařizujícímu sice rekursem odporovati nelze (§ 239 ex. ř.), avšak odhad smí býti předsevzat teprve po uplynutí 3 neděl od povolení dražby. Exekventa i exekuta sluší vyrozuměti o tom, že odhad je nařízen, a kde a kdy se předsevezme (§ 140 ex. ř.). Jiné osoby (zejména hypotekární věřitele) vyrozuměti netřeba, ovšem mohou však býti odhadu přítomny (§ 32 ex. ř.). Pro odhad opatří soud exekuční z moci úřední výtah z katastru neb úřední potvrzení o roční výši řádných daní reálných z nemovitosti placených, pokud doklady takové nebyly již k návrhu na povolení dražby snad připojeny (§ 140 ex. ř.). K odhadu nemovitostí přibrati třeba jednoho neb dva přísežné znalce. Jde-li však o pozemky různé kultury, lze pro jednotlivé druhy pozemků zvláštní přibrati znalce, je-li toho k vypátrání pravé hodnoty nezbytně potřebí. K odhadu příslušenství, jež současně popsati a odhadnouti třeba, stačí jediný přísežný znalec, avšak exekvent a exekut mohou žádati přibrání znalce druhého, prohlásí-li, že větší útraty tím způsobené sami ponesou, a složí-li obnos ke krytí těchto útrat asi potřebný v kanceláři soudní. Znalce jmenuje soud exekuční. Zamítne-li exekvent neb exekut znalce pro předpojatosť neb z důvodů jiných, jmenuje soud exekuční znalce jiného (§§ 143, 140 ex. ř.). Pokud jde o nemovitosť, udejtež znalci hodnotu, kterou nemovitosť má přes břemena (výměnky, služebnosti etc.) ji tížící a kterou by měla, kdyby břemen těchto prosta byla. Též hodnota služebností, výměnků a jiných reálních břemen na nemovitosti váznoucích budiž v protokolu odhadním udána a kapitalisována. Pro odhad příslušenství platí obdobně zásady dané v §§ 253, 254 al. 1. a 257 ex. ř. o odhadu věcí movitých.

Odhad a popis (u nemovitostí nezapsaných třeba odhad spojiti s popisem, § 143) předsebéře orgán výkonný. Soudních sluhů k tomu užiti se nesmí (§ 144 ex. ř.). Z pravidla § 140 (že totiž musí odhad býti nařízen a předsevzat) obsahuje výjimku § 143 ex. ř. K návrhu totiž exekventa neb exekuta odhad se nepředsebéře, když nemovitosť byla již odhadnuta za příčinou řízení dražebního již dříve zavedeného, avšak zastaveného, pokud od té doby (sc. doby odhadu; doba kdy řízení bylo zastaveno, nerozhoduje) neuplynulo více než jeden rok, a podstatná změna v povaze nemovitostí mezitím nenastala. Za týchž podmínek upustiti lze i od popisu a odhadu příslušenství. Soud rozhodne o návrhu takovém, slyšev prve druhou stranu a vyhoví-li mu, vykoná se popsání příslušenství poznámkou na protokolu sepsaném při dřívějším popisu a za základ vezme se výsledek dřívějšího popisu, pokud se týče odhadu. Usnesení návrhu vyhovujícímu rekursem odporovati nelze (§§ 144, 239 ex. ř.).

3. Když dojdou odhadní protokoly, vyzve soud exekuční exekventa, by návrh dražebních výminek (pokud jej snad nebyl již připojil k návrhu na povolení prodeje) v určité době předložil, aneb se o dražebních výminkách do protokolu prohlásil, jinak že by řízení dražební bylo zastaveno (§ 145 ex. ř.). Usnesení, jímž se exekventu nařizuje návrh výminek dražebních předložiti, aneb se o výminkách dražebních do protokolu prohlásiti, rekursem v odpor vzíti nelze (§ 239 ex. ř.). Současně obstará soud exekuční a sice buď ex officio neb k návrhu doplňky a opravy popisních a odhadních protokolů a vyzve (pokud jde o nemovitosti nezapsané) všecky osoby, jež si na věcné právo k nemovitosti nárok činí, by je v určité lhůtě soudu ohlásily, ježto by jinak k nim jen potud přihlíženo býti mohlo, pokud jsou ze spisů exekučních patrny (§ 145 ex. ř.). Co se týče obsahu dražebních výminek, o tom viz čl. Výminky dražební.

Návrh dražebních výminek exekventem v čas předložený soud exekuční buď schválí bez předchozího ústního jednání neb stání k zjištění dražebních výminek nařídí. Prvé nastane, když návrh odpovídá zákonným předpisům, druhé, když exekvent navrhuje zjištění odchylných dražebních výminek, pokud zákon takové úchylky připouští, tak zejména když věřitel navrhuje, že vadinm má býti menší, než desátý díl odhadní ceny nemovitosti (§ 147 ex. ř.), neb že nejnižší podání má býti vyšším obnosem vyměřeno, než jak zákon stanoví (domy totiž neprodají se pod polovicí, pozemky ne pod dvěma třetinami ceny odhadní, § 151 ex. ř.). K stání obešle soud exekventa, exekuta a všecky osoby, pro něž na nemovitosti váznou věcná práva a břemena. Pro osoby, jimž obsýlku sotva by bylo možno v čas doručiti, aneb jimž se marně bylo pokoušeno obsýlku doručiti, zřídí soud kuratora, po případě touž osobu pro více účastníků, není-li se obávati kolise zájmů. Zřízení kuratora nemusí býti ediktem vyhlášeno. Činnosť kuratora přestává, když osoba, jíž byl zřízen, sama se dostaví neb jiného zástupce jmenuje, neb když k ochraně jejích zájmů více zástupce třeba není (§ 162 ex. ř.).

Jednání o dražebních výminkách budiž, pokud možno, při jednom stání skončeno. Při stání jedná se předkem o návrhu na zastavení neb odročení řízení dražebního (§§ 39 a násl., 200 ex. ř.), byl-li arciť návrh takový při stání učiněn. Zejména mohl by při stání exekut odevzdati soudci stání řídícímu obnosy k úplnému zaplacení všech věřitelů potřebné s návrhem, by řízení dražební bylo zastaveno (§ 200 č. 4 ex. ř.). Nebyl li návrh takový učiněn, aneb byl-li sice učiněn, avšak byl soudem zamítnut (usnesením), přikročí se k jednání o dražebních výminkách. A tu může každý pozvaný interessent činiti návrhy na změnu navržených dražebních výminek. Na základě výsledků tohoto jednání zjistí pak soud výminky dražební usnesením, přihlížeje při tom k předpisům o obsahu dražebních výminek v §§ 147—157 daným. Byl-li však při stání učiněn návrh na zastavení neb odročení řízení dražebního a návrh tento byl zamítnut, může soud dle svého uvážení s usnesením dražební výminky zjišťujícím sečkati až do té doby, kdy zamítací usnesení právní moci nabude.

4. Po zjištění dražebních výminek (aniž by však čekáno býti muselo, až zjištění to nabude právní moci, § 171 ex. ř.), určí soud termín dražební veřejnou vyhláškou (ediktem). Termín dražební (který se v knihách veřejných z povinnosti úřední poznamená, § 173 ex. ř.) položen buď tak, by mezi dnem, kdy se termín dražební určuje a dnem termínu samého

byl aspoň jeden neb dva měsíce. Neobnášela-li by doba ta ani jeden měsíc, bylo by možno odporovati udělení příklepnutí (§§ 169, 184 č. 1 ex. ř.). Ostatně tím vytčena pouze hranice, pod kterou soud sestoupiti nesmí, může však soud dle svého uvážení určiti dobu delší (tedy přes 2 měsíce) a učiní tak zejména tehdá, kdy v době, kdy se termín dražební určuje, lhůta k podání rekursu proti usnesení dražební výminky zjišťujícímu ještě neuplynula, aneb rekurs proti usnesení tomu podaný posud vyřízen, neboť pokud dražební výminky nejsou právoplatně zjištěny (podobně i pokud povolení dražby moci práva nenabylo), dražbu předsevzíti nelze. Ostatně musí býti mezi povolením dražby a termínem dražebním nejméně 3 měsíce (§ 169 ex. ř.).

Dražební edikt musí obsahovati:

a) zjevné označení nemovitosti a jejího příslušenství, udání hodnoty jak nemovitosti tak i příslušenství a vede-li se dražba jen na díl nemovitosti i udání velikosti tohoto dílu. Jde-li o nemovitosti v knihách nezapsané, buď jmenován i nynější držitel nemovitosti;

b) místo a čas dražby a nejnižší podání;

c) sdělení, že v dražební výminky, jakož i listiny, odhadní protokoly atd. nemovitosti se týkající, lze nahlédnouti u soudu exekučního, jenž buď jmenován;

d) oznámení, že osoby, pro něž práva neb závady k nemovitosti, jež jsou založeny, aneb teprve během řízení dražebního založeny budou, vyrozumí se zvláštním doručením o dalších událostech řízení dražebního jen tehdá, když bydlí v obvodu soudu exekučního, aneb zmocněnce pro doručení v místě soudu tohoto bydlícího pojmenují. Orgány veřejné, jež povolány jsou k předpisování a vymáhání reálních daní, přirážek a jinakých veřejných dávek, nutno však vždy zvláště vyrozuměti;

e) vyzvání, by se všecky nároky na nemovitosť nejpozději před početím dražby soudu ohlásily, jinak že dražbou pominou (§§ 170, 172 č. 1. ex. ř.).

Vyhotovení ediktu dražebního budiž doručeno (a sice dle předpisů platných o doručování žalob, tedy zpravidla ku vlastním rukoum, §§ 106 nn. c. ř. s.):

a) exekventu;

b) exekutu;

c) všem osobám, pro něž dle výkazů u soudu se nalézajících jsou vtělena práva a břemena knihovní (tedy i právo předkupní) zejména tedy hypotekárním věřitelům. Jde-li o partiální obligace buď majiteli znějící (au porteur), neb rubopisem převoditelné a hypotékou zjištěné, jež vydal podnik pod zvláštním státním dozorem stojící, doručeno budiž vyhotovení pro podnik určené vládnímu komisaři, co orgánu k dohledu povolanému. Hypotekární věřitelé buďtež zároveň vyzváni (ač nejde-li o hypotéku simultánní neb pohledávky výminečné), by se nejdéle v 8 dnech před stáním dražebním písemně neb ústně do protokolu prohlásili, že přejí si hotové zaplacení svých pohledávek, ježto by se jinak za to pokládalo, že souhlasí s převzetím dluhu vydražitelem a s propuštěním dlužníka posavádního (§ 171 ex. ř.). Svolí-li věřitelé (ať již výslovně, ať mlčky), by dluh převzal vydražitel, sprostí se posavádní dlužník i osobního závazku, ač úmluva s ním učiněná, že dále osobně má býti zavázán, je přípustnou. K zpozděné žádosti věřitelů za placení v hotovosti mohlo by se jen se svolením vydražitele

hleděti. Ostatně může vydražitel převzatý dluh pololetně vypověděti, jestliže úrok bez anuity převyšuje 4% (§ 153 ex. ř.). Jde-li o pohledávky z daného úvěru, z převzatého jednatelství neb z důvodu správy neb náhrady škody, buďtež věřitelé též vyzváni, by nejpozději před početím dražby písemně neb ústně do protokolu ohlásili, v jakém obnosu jim pohledávky ze zmíněných poměrů právních proti exekutu vzešly (§ 171 ex. ř.);

d) jistým orgánům veřejným v § 172 jmenovaným, totiž:

α) veřejným orgánům, jež povolány jsou k předpisování a vymahání reálních daní, přirážek a jinakých dávek veřejných. Orgány tyto buďtež zároveň vyzvány, by se ohledně daní, přirážek a jinakých dávek veřejných, pokud tyto jsou již hypotekárně zjištěny, ve smyslu § 171 ex. ř. (viz shora) prohlásily a o způsobu zapravení těchto nároků vysvětlení podaly. Mimo to nutno je vyzvati, by nejpozději před početím dražby ohlásily daně, přirážky a jinaké dávky veřejné až do dne dražby zadrželé, knihovně neb zájemním popisem však ještě nepojištěné, ježto by jinak nedoplatky tyto teprve po úplném uspokojení exekventa z rozdělovací podstaty zapraveny býti mohly;

β) je-li nemovitosť ve vlastnictví spolku, společnosti neb společenstva, jež se pod státním dohledem nacházejí, aneb váznou-li na realitě pohledávky neb práva ve prospěch takových spolků, společností neb společenstev, doručí se edikt vládnímu komisaři dozor státní vykonávajícímu;

γ) je-li nemovitosť ve vlastnictví ústavu veřejného pod státním dohledem se nacházejícího, doručí se edikt úřadu dohlédacímu aneb náleží-li nemovitosť ke kmenovému jmění obecnímu neb okresnímu, výboru zemskému;

δ) je-li nemovitosť ve vlastnictví ústavu, jenž prohlášen byl výrokem úřadu správního za ústav veřejný a všeužitečný, doručí se edikt státnímu úřadu správnímu I. stolice (okr. hejtmanství), v jehož obvodu nemovitosť leží, pokud se týče zemské vládě, leží-li nemovitosť v městě s vlastním statutem (§ 172 ex. ř.);

e) osobám, jež před poznamenáním dražebního řízení v knihách veřejných, za vklad práv a závad (též práva předkupního) žádaly, ač nesluší-li jim edikt doručiti již dle zásad shora vytčených, zejména dle § 171 odst. 2 a 3 (§ 173 ex. ř.). Nebylo-li by možno osobám některým vyhotovení ediktu v čas doručiti neb bylo-li se marně o doručení jeho pokoušeno, zřídí soud kuratora (třebas touž osobu pro více účastníků, není-li se obávati kolise interesů, § 162), jemuž se pak vyhotovení ediktu doručí (§ 174 ex. ř.). Termín (stání) dražební budiž též vyhlášen v obci, kde se nemovitosť, na kterou se dražba vede, nalézá a sice způsobem v obci obvyklým (§ 171 ex. ř.). Neobsahoval-li edikt dražební vše to, co obsahovati měl (§ 170 ex. ř.), neb nebyl-li náležitě vyhlášen neb konečně nebyly-li vyrozuměny všecky osoby, jež vyrozuměti slušelo, lze odporovati udělení přiklepnutí (§ 184 č. 2 a 3 ex. ř.). Nejpozději 14 dní před termínem dražebním přesvědč se soud, zda všem nařízením ohledně vyhlášení a doručení ediktu dražebního bylo vyhověno. Shledá-li závady, učiní potřebné opravy a doplňky způsobem takovým, by přes to dražba v ustanovený den odbývána býti mohla (§ 175 ex. ř.). Exekut pak v době mezi vyhlášením a předsevzetím dražby musí dovoliti koupěchtivým nemovitosť a její příslušenství si prohlédnouti. K tomu konci ustanoví soud k návrhu určité dny a hodiny, patřičný béra zřetel k poměrům exekutovým, jakož i k tomu,

by provozování hospodářství tím rušeno nebylo. O době, kdy lze nemovitosť si prohlédnouti, vyrozumí soud osoby, jimž doručiti sluší edikt dražební (§ 176 ex. ř.).

Termín dražební je veřejný a odbývá se z pravidla v místě soudu, ač ze závažných důvodů i na místě samém (in loco rei sitae) odbýván býti může. Při stání vyložiti dlužno k nahlédnutí výminky dražební a jiné listiny řízení dražebního se týkající, najmě výtah z katastru, potvrzení o placení daní, zájemní a odhadní protokoly, průkazy o vyhlášeních a doručeních. Stání a dražbu řídí soudce, jenž učiní vhodná opatření, by zachován byl pokoj a pořádek, by zabráněny byly všecky nedovolené úmluvy a nátlaky. Provedení těchto opatření může soudce vynutiti (pokutami, etc.) a po případě i orgánů bezpečnosti se dovolati. Soudce rozhoduje dále o námitkách a návrzích účastníky mezi dražbou vynesených, aniž by tím však prejudikoval právu udělení přiklepnutí odporovati (§ 177 ex. ř.). Stání dražební počíná vyvoláním věci. Pak přečtou se, ač žádá-li se za to, výminky dražební. Na to buďtež soudcem oznámeny:

a) výše daní, přirážek, poplatků a jinakých veřejných dávek s vedlejšími povinnostmi, za jejichž hotové zaplacení orgány finanční ve smyslu § 172 posl. odst. ex. ř žádají;

b) prohlášení věřitelů, přejí-li si zaplacení svých pohledávek v hotovosti, či jsou li srozuměni, by dluh byl převzat vydražitelem (§ 171 odst. 2 ex. ř.);

c) výše pohledávek vzešlých z poměru úvěrního neb kaučního, jež věřitelé ve smyslu § 171 odst. 3 ohlásili. Pak podá soudce k dotazům zevrubnější vysvětlivky o nemovitosti a poměrech jí se týkajících (pokud arciť ze spisů je lze seznati), najmě o výši hypotekárních pohledávek, o závadách, jež vydražitel převzíti má, a určí pořad, v jakém se nemovitosti (pokud se jich totiž více v téže dražbě prodává), pokud se týče jednotlivé díly nemovitostí budou prodávati (§ 178 ex. ř.). Konečně vyzve soudce přítomné, by podání činili. Takové vyzvání může se však státi teprve po uplynutí půl hodiny od početí stání dražebního (§ 179 ex. ř.). Však proto, že vyzvání se stalo před uplynutím půlhodiny, nelze ani odporovati udělení přiklepnutí (§ 184 ex. ř., který důvody, pro které odporovati lze, taxative uvádí; viz o tom čl. Příklep), aniž lze rekurs podati proti usnesení přiklepnutí udělujícímu (§ 187 ex. ř.). Dražby může se zúčastniti každý, kdo je způsobilým smlouvou se zavázati a složí předepsané vadium (§ 147 nn. ex. ř.). I exekvent může spolupodávati (§ 180 ex. ř. a cont.). Které osoby jsou vyloučeny z dražení, o tom viz čl. Prodej nucený movitostí. K tomu dodati sluší, že se i zástupce připouští, ač prokáže-li se jeho moc zástupčí listinami veřejnými neb veřejně ověřenou plnou mocí. Podán-li soudci průkaz takový před početím dražby, může tento, žádá-li se za to a jsou-li zde závažné důvody, dovoliti, by jméno zmocnitele až teprve po skončení dražby bylo veřejně oznámeno (§ 180 ex. ř.). Podání, jež odporují dražebním výminkám, zejména podání osob, jež nesložily předepsané vadium (pokud snad nejsou od složení jeho osvobozeny, § 147 ex. ř.), nelze připustiti. O povaze dražby a době, sluší v dražbě pokračovati a kdy sluší dražbu uzavříti, o tom viz čl. Prodej nucený movitostí (§ 180—182 ex. ř.). Po uzavření dražby musí se soudce dotázati všech přítomných, pokud spolu podávali neb pokud jim věcná práva, reální břemena nebo práva předkupní

příslušejí, zda proti příklepu nemovitosti odpor podávají. O důvodech odporu má je soudce poučiti, a lze odpor ten jen při stání dražebním podati.

Rovněž i okolnosti, jež odčiniti mají odpor vznesený, nutno při stání dražebním uvésti. Při rozhodování pak o udělení příklepu nelze zřetel vzíti k prohlášením, jež stala se po uzavření dražebního protokolu, ani k výhradám, k neurčitým prohlášením, rovněž ne k odporu, jenž založen je na okolnostech, jimiž právo odporujícího dotknuto není (§ 182 ex. ř.).

Nebyl-li vznesen odpor, udělí se vydražiteli příklep usnesením, jež se prohlásí a exekutu, exekventu a podobně i vydražiteli v 8 dnech po termínu dražebním doručí (§ 183 ex. ř.). Byl-li vznesen odpor, rozhodne o něm soudce (zpravidla hned při stání) usnesením. Vyhoví-li mu, odepře udělení příklepu a rozhodne, přihlížeje k povaze nedostatku, o nějž se odpor opírá, má-li v dražbě (arciť po odstranění nedostatku) hned býti znova pokračováno, či má-li položeno býti nové stání dražební. Nové stání nařídí se zejména tehdá, když soudce nerozhodne hned při stání o odporu, ve kterémž případě musí usnesení, jímž se o odporu rozhoduje, v 8 dnech po dražebním stání v písemném vyhotovení býti doručeno exekventu, exekutu, a všem osobám k rekursu oprávněným.

Proti udělení příklepu a proti odepření příklepu (kteréž poslední v knize veřejné se poznamená) se určitým osobám z určitých důvodů rekurs připouští (§ 184 nn. ex. ř.). Podrobněji bude jednáno o příklepu a odporu proti příklepu ve čl. Příklep. O stání dražebním vede se protokol, jenž obsahuje data v § 194 ex. ř. uvedená a jejž podepíší osoby, které při dražbě spolupodávaly aneb proti příklepu odpor podaly. Odepře-li některá z těchto osob protokol podepsati, budiž to v dodatku k protokolu osvědčeno a proč se tak stalo, uvedeno. Vydražitel podpíše též dražební výminky (§ 194 ex. ř.).

Nenastalo-li předražení (§ 195 nn. a čl. Předražení) aneb nebylo-li řízení dražební mezitím zastaveno neb odročeno (§ 200 nn. ex. ř.), nařídí soud nejpozději po úplném zapravení nejvyššího podání k návrhu neb ex officio stání k jednání o rozdělení nejvyššího podání (§§ 209 nn. ex. ř.) (o tom viz čl. Rozdělení nejvyššího podání).

Prohlášení.

I. Pojem.

Prohlášením v širším slova smyslu rozuměti jest projev vůle učiněný ve kterékoli formě; se stanoviska tohoto spadají v pojem »prohlášení« veškery listiny právní a jednání právní, která bezvýjimečně zahrnují v sobě prohlášení súčastněné strany.

V užším slova smyslu rozumí se »prohlášením« listiny, ve kterých obsaženo jest jednostranné projevení vůle zhotovitele (vystavitele) listiny. Již z tohoto pojmu patrno, že nelze veškery způsoby prohlášení vypočítati; pravidelně označuje se prohlášení dle předmětu svého (ku př. prohlášení rukojemské, směnečné, prohlášení poslední vůle atd.).

Co do obsahu různých prohlášení viz dotyčné články (Prohlášení za mrtva, Prohlášení poslední vůle, Prohlašování zákonů atd.), co do formy a vnějších náležitostí pak viz čl. »Listiny«. Nejčastěji užívá se pro listiny formy prohlášení ve věcech knihovních, poněvadž tu dopřáno jest rozsáhlé pole, pokud jde o jednostranný projev vůle, zejména pokud běží o vzdání se občanských práv a povolení ku jednotlivým aktům tabulárním (knihovním);

tu sluší zvlášť dotknouti se prohlášení o výmazu knihovním (viz čl. »Výmaz knihovní« a »Zápisy knihovní«).

II. Právo poplatkové.

1. Všeobecně: Prohlášení podléhají jakožto listiny právní poplatku dle právního jednání, k němuž se odnášejí; pokud předmět jich není podroben nějakému poplatku v zákonu zvlášť stanovenému, sluší z prohlášení zapraviti toliko stálý kolek pro listiny a sice 50 kr. za každý arch (pol. saz. 101 popl. z. a čl. Poplatky z listin). Pokud osvobozuje zákon prohlášení jako listiny právní v jednotlivých případech, stanoví pol. saz. 102 a—r popl. z. Co do oznamování soudních prohlášení, k nimž počítati jest také narovnání, ku vyměření poplatků (pol. saz. 53) viz čl. Poplatky. Nečiní li se jednání právní před soudem, pokládati jest prohlášení ta za listiny právní; odnášejí-li se však k jednáním právním již dříve uzavřeným, oprávněn jest úřad ustanovený ku vyměření poplatků žádati za prokázání, že zaplaceny byly z nich poplatky, které zákonem stanoveny byly v čas uzavření onoho jednání. Nepodá-li se důkaz ten, podléhá prohlášení poplatku pro listiny právní stanovenému, jestliže jednání právní poplatkovou povinností stíženo jest toliko tehdy, zřídí-li se o něm listina. Podléhá-li však jednání právní poplatku, třeba listina o něm vystavena není, sluší zapraviti vedle případné pokuty z jednání právního stanovený poplatek. Prohlášení sama však podrobena jsou kolku z podání nebo protokolu (pol. saz. 43 a 1, 79 b, cís nař. ze dne 26. prosince 1897 č. 305 ř. z. [1 K. příp. 25 h.]).

2. Prohlášení o výmazu knihovním jsou ony listiny, kterými se zrušuje hypotheka, a podléhají témuž poplatku jako listiny, kterými se hypotheka zřizuje (rozh. min. fin. ze dne 30. března 1851 č. 8474 pol. saz. 61). Prohlášení, kterým mají se vymazati pohledávky hnihovně zjištěné, kolkovati dlužno jako listinu o zrušení práv (rozh. ze dne 23. května 1888 č. 4120); poplatek řídí se tu obnosem, pro který zřízeno jest zástavní právo ku výmazu určené nebo simultanní právo zástavní (rozh. ze dne 9. července 1892 č. 6733). Poplatek vyměří se vedle pol. saz. 61, 101 n. dle tohoto obnosu (ceny) a stupnice II.; nezáleží-li však předmět závazku hypothekárního v ocenitelné věci, zapraviti jest stálý poplatek 50 kr. za každý arch listiny. Pokud jde o poplatkovou povinnosť prohlášení o výmazu knihovním, nesejde na tom, zda vyzbrojeno jest prohlášení to všemi formalitami nezbytnými ku průvodní moci (rozh. ze dne 24. října 1891 č. 6196). Zrušuje-li se prohlášením zástavní právo ku hypothekám simultanním nebo ku části zastavené věci, připadá poplatek zpravidla dle stupnice II.; je-li však hodnota věci osvobozené od práva zástavního menší ceny zástavní pohledávky, vyměřiti jest poplatek škálový dle ceny věci. Jeví-li se částečné zrušení práva zástavního jakožto konsens ku právnímu jednání s osobou třetí, jmenovitě přivolí-li knihovní věřitelé ku volnému oddělení částí tělesa knihovního a přivolí-li věřitelé knihovní ku výmazu zástavních práv simultanně zapsaných u příležitosti parcellace, podléhá prohlášení o zrušení zástavních práv dle pol. saz. 34 b pevnému poplatku 50 kr., trvá-li pohledávka na dále a hodnota pozůstávající zástavy neklesne pod cenu pohledávky (rozh. min. fin. ze dne 26. října 1852 čís. 36812 a ze dne 11. března 1887 č. 7874, dále rozh. ze dne 7. prosince 1886 č. 3288 a ze dne 9. července 1892 č. 6733). Vyhotoví-li osoba dříve zavázaná, ježto i právo v její osobě se spojilo, prohlášení o výmazu knihovním dle právních pravidel v úmyslu svůj závazek zrušiti (iure consolidationis),

podléhá prohlášení to jako listiny právní, jimiž se ani jmění nepřevádí ani právo neutvrzuje, dle pol. saz. 101 II. kolku 50 kr. (rozh. min. fin. ze dne 27. října 1852 č. 38757, rozh. ze dne 24. února 1891 č. 5772).

Vyhotoví-li prohlášení o výmazu knihovním spořitelny, záložny a jinaké peněžní ústavy při splacení jistin na anuity zapůjčených, podléhají prohlášení ta jen pevnému kolkovému poplatku 50 kr., prokáže-li se, že zaplacen byl škálový poplatek za kvitování jednotlivých splátek anuitních (rozh. min. fin. ze dne 27. června 1876 č. 13977). Za prohlášení o výmazu knihovním pokládati sluší též žádost o výmaz, není-li přiložena kvitance nebo vůbec listina o úplatném jednání, kterouž zrušen byl závazek; v tomto případu podléhá žádost o výmaz dle pol. saz. 71 b poplatku jako darování (viz čl. »Darování«); není-li tu listiny o úplatnění jednání, jíž se závazek zrušuje, povinna jest strana listinou dokázati tvrzení své, že v prohlášení o výmazu knihovním nebylo zahrnuto darování, a úřad není povinen stranu k tomu vyzývati (rozh. ze dne 2. listopadu 1881 č. 1196).

Naproti tomu podléhají žádosti o výmaz, ve kterých se současně přivoluje ku výmazu, vedle kolku z podání toliko poplatku jako prohlášení o výmazu knihovním dle stupnice II. (rozh. ze dne 9. listopadu 1888 č. 914) Prohlášení o výmazu zástavního práva bez zrušení dluhu podléhají poplatku dle stupnice II. a podle obnosu, pro který zřízeno bylo zastavní právo ku výmazu podané, neboť upuštěno bylo tím od trvajícího věcného práva, třeba vysloveno bylo, že se osobní právo ku pohledávce vyhražuje; tatáž zásada platí též co do zjištěných práv nájemních (rozh. ze dne 8. ledna 1884 č. 1976, ze dne 13. června 1891 č. 6028).

Prohlášení poslední vůle.

Soudu přísluší co nejpečlivěji vyšetřiti, zdali je tu poslední vůle, smlouva dědická, darování na případ smrti nebo svatební smlouvy zůstavitele, nebo zdaž uloženy jsou na určitém místě třetím, ovšem u některého jiného soudu nebo veřejného notáře (§ 39 odst. 7 říz. ve v. nesp.).

I. Písemné testamenty (kšafty) a kodicily, rovněž smlouvy dědické (§ 69 tamtéž) musí být po smrti zůstavitelově ihned, všechny a bezvýjimečně otevřeny a prohlášeny (§ 61 tamtéž). I v tom případu dojíti musí ku prohlášení poslední vůle, když by podpis posledního nařízení byl odstřižen (rozh. ze dne 31. července 1883 č. 8999, sb. »Gl. U.« č. 9526). Podobně prohlásiti dlužno též poslední nařízení zapsané do obchodní knihy (rozh. ze dne 31. července 1888 č. 8977). § 61. říz. ve v. nespor vytýká toliko pravidlo okamžitého prohlášení poslední vůle za tím účelem, aby po případě ihned mohla býti vykonána, nevylučuje však možnost toho, aby zůstavitel sám stanovil určitý pozdější okamžik, do kterého odložiti jest prohlášení jeho poslední vůle (rozh. ze dne 21. prosince 1887 č. 11624, časop. »Jur. Bl.« r. 1888, č. 15).

II. Řízení při prohlášení poslední vůle.

Nalezne-li se při zápisu úmrtí otevřené poslední pořízení, nebo nebylo-li lze dosti záhy oznámiti prohlášením u soudu obsah zapečetěného posledního pořízení, má je prohlásiti náležitým způsobem úředník soudem vyslaný (§ 41 říz. ve v. nespor.). Mimo tento případ má se státi prohlášení u soudu, a za tím účelem dlužno předložiti přednostovi soudu prohlášení vůle (§ 61 tamtéž). Notář má prvopis posledního pořízení nalézajícího se ve spisech jeho a případně i protokolu sepsaného ve smyslu § 73 ř. notář. předložiti soudu svého úředního sídla, nebo je-li v tomtéž místě soud po-

zůstalostní, tomuto ku bezodkladnému prohlášení. Na to se pak ihned u přítomnosti notáře sepíše protokol o stavu pečetí přičiněných na listině a o rozpečetění, a po prohlášení poslední vůle vrátí se prvopisy (t. j. poslední vůle) notáři, který má soudu podati ověřené jich opisy. Poslední pořízení, která převzal notář toliko k sobě v uschování ve smyslu § 104 ř. notář., musí notář vydati soudu v prvopisu na stvrzenku o přijetí jich. Není-li soud prohlašující tu poslední pořízení sám soudem pozůstalostním, má zaslati soudu pozůstalostnímu ověřený opis anebo prvopis i s prohlašovacím protokolem (§ 111 ř. notář., § 70 říz. ve v. nespor.).

Notářský spis obsahující kromě smluv mezi živými též poslední pořízení, dlužno při úmrtí jedné pořizující strany předložiti v prvopisu soudu ku prohlášení (rozh. ze dne 10. dubna 1888 č. 4423).

Soud, jemuž dáno nebo odevzdáno bylo poslední pořízení, má postupovati dle předpisů § 122 zák. ze dne 3. května 1853 č. 81 ř. z., prohlásiti je u přítomnosti dvou svědků přečta je v plném obsahu (§ 61 říz. ve v. nespor.) a o tom sepsati podrobný protokol, který podepsati jest od soudu i od přizvaných svědků (§ 63). Na posledním pořízení samém (pokud se týká, na opisu notářského aktu soudu odevzdaného) poznamenati jest den prohlášení, počet a datum ostatních testamentů nebo kodicilů. Originály listin zřízených o posledním pořízení dlužno uschovati způsobem předepsaným v § 232 zák. ze dne 3. května 1853 č. 81 ř. z. a ukázati je na požádání soudním úředníkům a stranám, jimž na tom záleží. Po prohlášení poslední vůle sluší poříditi ověřený opis každé takové listiny a přiložiti jej k spisům pozůstalostním (§ 68. říz. ve v. nespor.).

III. Je-li tu o ústním posledním pořízení náležitě shotovená písemnost, vlastnoručně podepsaná všemi svědky, postupovati jest co do prohlášení její právě tak jako při písemném testamentu; není-li tu takové písemnosti, má soud vyslechnouti svědky a prohlásiti sepsaný protokol (§§ 65—67 tamtéž). Vyslýchati svědky ústního posledního nařízení přísluší soudu, nikoli soudnímu komisaři (notáři) (rozh. ze dne 12. října 1884 č. 13974).

IV. Objeví-li se po provedeném soudním odevzdání pozůstalosti poslední pořízení, postupovati dlužno co do prohlášení jeho dle platných předpisů, a zpraviti jest o tom ty osoby, jimž by mohla vzejíti práva z prohlášení posledního nařízení, a které při prohlášení dřívějším přítomny nebyly (§ 180 říz. ve v. nespor.).

Obsahuje-li poslední pořízení nebezpečné politické zásady neb urážlivé výrazy proti ústavě státní nebo proti zeměpánu, dlužno ihned poříditi z toho úřední opisy a zaslati je zemské vládě (dv. dek. ze dne 11. února 1828 č. 222 sb. zák. soud.). (Viz též čl. »Odevzdání pozůstalosti.)

Prohlášení za mrtva.

I. Pojem.

Prohlášení za mrtva jest soudcovský výrok, že někoho sluší po právu míti za mrtva. Hmotné podmínky tohoto výroku vypočítává § 24 o. o. z. Platí totiž »domněnka,« že určitá nepřítomná nebo pohřešovaná osoba jest mrtva:

1. uplynula-li od jejího narození doba 80 let a místo jejího pobytu jest po 10 let neznámo;

2. bez ohledu na dobu od narození — neví-li se o osobě nějaké po plných 30 let;

3. byla-li osoba ve válce těžce poraněna, nebo byla-li na lodi, která se ztroskotala, nebo nalézala-li se v některém jiném blízkém nebezpečí smrti, a pohřešována jest od té doby po 30 let (případy »blízkého nebezpečí smrti« nalézáme v rozhodnutích nejvyš. soud. dvoru, sb. »Gl. U.« č. 929, 4168, 4604, 8347).

II. Řízení.

Řízení upraveno bylo občanským zákonníkem v §§ 112, 114, 277 a 278. Zákon ze dne 16. února 1883, č. 20 ř. z. upravil řízení to poznovu a tím ustanovení obč. zákoníka netoliko formálně obměněna, nýbrž dána prohlášení za mrtva jinaká právní povaha; bylo ť toto dle o. o. z. rázu konstitutivního.

1. Příslušným prohlásiti za mrtva nepřítomného (pohřešovaného) jest sborový soud I. stolice, v jehož obvodu měl nepřítomný své poslední bydliště, pokud se týká, poslední svůj pobyt (§ 1 cit. zák., čl. VIII. uvozovacího zákona k normě jurisdikční, ze dne 1. srpna 1895, č. 110 ř. z.).

2. Žádost o prohlášení za mrtva lze podati rok před uplynutím lhůty ustanovené v § 24 o. o. z. Má-li však býti za mrtva prohlášen nepřítomný, který se nalézal v blízkém nebezpečí smrti, lze podati žádost naznačenou ihned po události, v níž ohrožen byl život nepřítomného.

3. Strana, která žádost podala, a jiné osoby mohou býti vyslýchány — i přísežně (§ 3 cit. zák.).

4. Soud má o žádosti za prohlášení za mrtva zříditi k zastupování nepřítomného kuratora v řízení o prohlášení za mrtva; povinností tohoto kuratora jest jmenovitě zavésti pátrání, kterými lze přijíti na stopu nepřítomného (§ 6 cit. zák.).

5. Jsou-li dostatečným způsobem splněny náležitosti potřebné k zavedení řízení, má soud učiniti zvláštním ediktem obsahujícím podstatné okolnosti případu vyzvání ku veřejnosti, aby se soudu nebo kuratoru podávaly zprávy o nepřítomném (§ 7 cit zák, §§ 113 a 277 o. o. z.); současně jest vyhlásiti, že následovati bude rozhodnutí, jakmile uplyne jeden rok. Byla-li žádost podána ihned po události, ve které ohrožen byl život nepřítomného, sluší lhůtu tuto rozšířiti až na dobu dvou let (§ 7 cit. zák., § 24 č. 3 o. o. z.). Edikt dlužno přibiti na soudní tabuli a uveřejniti třikráte v časopisu určeném pro úřední vyhlášky. Soud může též naříditi, aby byl edikt tento uveřejněn též v jiných časopisech, jakož aby se opakovalo uveřejnění ediktu (§ 7 cit. zák.). V ediktu udati jest den, kterýmž končí lhůta ediktální, a ustanoviti jej tak, že musí od třetího vložení ediktu do úředního časopisu aspoň rok uplynouti (§ 7 cit. zák.).

6. Jakmile uplynula lhůta ediktální, rozhodne soud k nové žádosti o prohlášení za mrtva (§ 8 cit. zák.). Vysloví-li se prohlášení za mrtva, udati dlužno též den domnělé smrti. Lze-li dle konaného vyhledávání určiti den nastalé smrti, pokud se týká, lze-li se domnívati, že nepřítomný dne toho nepřežil, sluší tento den, jinak však onen den označiti za den domnělé smrti, kterého skončila lhůta, jejíž vypršení dle § 24 o. o. z. zakládá domněnku smrti pro konkretní případ (§ 8 cit. zák.). Povaha prohlášení za mrtva spočívá právě v tomto zákonném ustanovení; konstatujeť cosi, jest deklarační a nikoli — jako dříve — povahy konstitutivní (dříve pokládán byl den, kterým prohlášení za mrtva nabyla moci právní, za právní den úmrtí) (§ 278 o. o. z.).

7. Lze-li se obávati toho, že by delším odkládáním bylo nemožno nebo značně těžko zjistiti skutečnosti pro vydobytí prohlášení za mrtva závažné, lze o zjištění jich zakročiti ještě před žádostí o prohlášení za mrtva u okresního soudu, v jehož obvodu provésti se mají vyhledávání k tomuto zjištění potřebná (§ 4 cit. zák.).

8. Podpůrně platí pro řízení o žádosti za prohlášení za mrtva všeobecná nařízení o soudním řízení ve věcech nesporných (§ 2 cit. zák., §§ 1—10 říz. ve v. nespor.).

9. Všechny skutkové poměry závažné pro soudcovské posouzení dlužno úředním vyšetřováním zjistiti. Co do použití prostředků průvodních a ocenění důkazů není soud vázán zákonnými pravidly (§ 3 cit. zák.).

III. Právní účinky prohlášení za mrtva.

1. Manželství. Prohlášení za mrtva samo o sobě nemá za následek, že by manželství nepřítomného platilo za rozloučené, zrušené; to musí být naopak zvlášť vysloveno. Pozůstalý manžel legitimován jest žádati za výrok, že manželství pokládati jest za zrušené. Může současně s žádostí za prohlášení za mrtva zakročiti, aby s prohlášením za mrtva spojen byl výrok, že manželství sluší považovati za rozloučené; žádost tuto lze podati též zvlášť, jmenovitě i tehdy ještě, když nepřítomný právě již za mrtva byl prohlášen. Tak dlužno buďto v rozhodnutí, kterým se vyslovuje prohlášení za mrtva, nalézti též o žádosti, že manželství považovati jest za zrušené, nebo — byla-li žádost tato podána teprve po prohlášení za mrtva, rozhodnouti o této dodatečné žádosti, a soud má se pak — vyhoví-li této žádosti — omeziti na výrok, že manželství pokládati jest za zrušené (§ 9 cit. zák.). Výrok tento učiniti lze jen za té podmínky, že splněny jsou náležitosti stanovené v právu občanském. Vedle náležitostí § 24 o. o. z. musí nepřítomnost pohřešované osoby provázena býti takovými okolnostmi, které nevzbuzují nijakých pochybností o tom, že nepřítomný zemřel (§ 112 o. o. z.). K žádosti o výrok, že manželství považovati sluší za zrušené, má soud současně s kuratorem zříditi i obhájce svazku manželského. Domnělý den smrti platí v právu za den úmrtí nepřítomného (§ 9 cit. zák., § 278 o. o. z.).

2 Právo dědické. Nedostaví-li se podle § 131 říz. ve v. nespor. nepřítomný do jednoroční lhůty ediktální ani sám, ani neustanoví plnomocníka, nastoupí v dědictví jeho zřízený kurator, projedná se pozůstalost a čistý obnos její uschová se jemu u soudu až k důkazu jeho smrti nebo ke dni prohlášení za mrtva. Nastane-li kolise mezi dědickým prohlášením učiněným od kuratora ve jménu pohřešovaného a mezi prohlášením jiných nápadníků dědictví, kteří ku posloupnosti dědické povoláni jsou toliko pro ten případ, že by se zmizelý nedožil nápadu dědictví, přikázati dlužno úlohu žalobce jiným nápadníkům dědictví, nikoli kurátoru (Gl. U. č. 2242).

Prohlášení za mrtva nevylučuje důkazu, že nepřítomný dříve či později zemřel, nebo že ještě na živu jest (§ 278 o. o. z.). Provede-li se důkaz takový, jest pokládati za poctivého držitele toho, kdo na základě soudního prohlášení za mrtva uvázal se v držbu jmění (§ 278 o. o. z.).

IV. Řízení důkazní.

Cit. zák. ze dne 16. února 1883 vytýká též ustanovení »o vedení důkazu smrti«.

1. Pravidelně vede se důkaz smrti veřejnými listinami.

2. Nedá-li se důkaz smrti nepřítomného vésti veřejnými listinami, lze u sborového soudu první stolice, v jehož obvodu měl nepřítomný své poslední bydliště (pokud se týká, svůj poslední pobyt), vésti důkaz smrti jinými průvodními prostředky a možno vymoci výrok, že tento důkaz považovati jest za podaný.

3. O řízení mají podpůrnou platnost všeobecná nařízení o řízení soudním v záležitostech nesporných; i pro toto řízení platí předpis úředního šetření, volné použití průvodních prostředků a volné uvážení důkazů. Příslušnost okresního soudu, v jehož obvodu provésti jest vyhledávání, platí v tomtéž způsobu, jako při řízení o prohlášení za mrtva. I zde má soud vydati edikt, leč lhůtu ediktální stanoviti má soud dle volného uvážení svého, avšak doba ta nesmí býti kratší tří měsíců (§ 10 cit. z.); současně dlužno zříditi kuratora. Důkazy provésti se mohou prve, než uplyne lhůta ediktální. Před rozhodnutím má soud vyslýchati strany o výsledcích důkazů. Uzná-li se některý důkaz za podaný, udati jest v rozhodnutí den, o kterém prokázáno jest, že jest dnem úmrtním, pokud se týká, že ho nepřítomný nepřežil; v tomto posledním případu platiti má tento den za den smrti (§ 10 cit. zák.).

Prohlášení za zletilého viz Otcovství a Poručenství.

Prohlašování zákonů.

I. Pojem.

Prohlašování zákonů jest oznámení zákonů učiněné způsobem všeobecně srozumitelným. Zákonné právo vzniká tím, že zákonodárce vysloví a vyhlásí (promulguje) zákonný předpis. Dle práva římského příslušelo jednotlivým úřadům právo vydávati předpisy právní s mocí zavazující. Tak vydávali úředníci pověření pravomocí jako praetorové, aedilové a místodržitelé v provinciích již od počátku 6. století nastoupivše úřad svůj vyhlášky svým poddaným, v nichž vytýkali pravidla; sami pak udílejíce ochranu právní, slibovali poslouchati jich i žádali poslušnost na osobách ochrany právní hledajících. Tímto způsobem vzniklo »edictum perpetuum«, t. j. edikt (vyhláška) nepřerušeně vydávaný poznovu každým praetorem, obsah jeho pak větším dílem se zneenáhla ustáloval, ježto opět a opět přenášen byl do nového ediktu.

Prohlašování zákonů bylo ve všech dobách důležitou náležitostí právní platnosti a právní účinností zákonů.

II. Dokud zaveden nebyl říšský zákonník, byla jen ojedinělá ustanovení o prohlašování zákonů a cítila se značně potřeba důkladného uspořádání. Nejdůležitější ustanovení o prohlašování zákonů byla dříve vytčena v úředním návodu o manipulaci krajských úřadů [§§ 34—46, dv. dek. ze dne 11. října 1791, (sv. 3, str. 96 sb. zák. pol.)], v dek. dv. kanc. ze dne 23. dubna 1807 (sv. 28, str. 84 sb. zák. pol.), v dek. dv. kanc. ze dne 7. května 1810 (sv. 28, str. 84 sb. zák. pol.), v dek. dv. kanc. ze dne 7. května 1810 (sv. 34, str. 96 sb. zák. pol.), v dv. dek. ze dne 17. června 1825 (č. 2107 sb. zák. soud.) a v dv. dek. ze dne 16. listopadu 1827 (č. 2319 sb. zák. soud.).

Soubor prohlášených zákonů a nařízení z doby oné obsahuje řadu sbírek zákonů a to:

a) úřední (officielní) sbírky:

aa) sbírky zákonů a nařízení císaře Leopolda II. pro německé, české a haličské země dědičné (4 svazky), sahající až do r. 1793. Sbírka zákonů

soudních obsahuje všecky zákony a nařízení v soudnictví vydaná od r. 1780 až do 2. prosince 1848.

bb) Sbírka zákonů politických obsahuje zákony a nařízení z r. 1790 rovněž až do 2. prosince 1848.

cc) Kromě obou těchto sbírek byla od r. 1818—1848 celá řada úředních provinciálních sbírek zákonů pro Čechy (1819—1848), Dalmácii, Halič, Přímoří, pro lublaňský obvod guberniální, pro Moravu (1819—1847), pro Dolní Rakousy (1819—1847), pro Horní Rakousy a Solnohrady (1819 až 1847), pro Tyroly (1814—1848). Do těchto sbírek pojata byla všechna nařízení vydaná zemskými úřady v jich oboru působnosti nebo přikázaná jim úřady dvorními. Kromě sbírek zákonů provinciálních byly:

dd) Knihy normalií obsahující nařízení centrálních úřadů, většinou to instrukce pro politické úředníky a výklady zákonů politických.

b) Soukromé sbírky zákonů. Přední z těchto sbírek jsou: sbírka Martschlägerova (1740—1790), Kropáčkova o 8 svazcích 1740 až 1770, o 18 svazcích 1785—1790 obsahující zákony císaře Josefa II. a o 5 svazcích 1790—1792 obsahující zákony Leopolda II., o 25 sv. 1792 až 1808 obsahující zákony cís. Františka II.; dále sbírka Trattnerova o 10 svazcích obsahující zákony cís. Josefa II.; sbírka Lucova 1789—1795, Gouttova 1812—1832; dále česká sbírka zákonů o 14 svazcích 1807 až 1817; Pichlova sbírka 1835—1848; Müllerova 1740—1818; Rothova sbírka pro Čechy o 10 sv, sáhá až do r. 1810, Nádherného sbírka pro Čechy 1816—1818 o 3 svazcích; Drdackého sbírka pro Halič (1833); Beinhauerova sbírka pro Dolní Rakousy (1800), Schmidtovy »Horní zákony« 1835—1837; Jakschova sbírka zákonů církevních a j. v.

III. Říšský zákonník.

Císařským patentem ze dne 4. března 1849 č. 153 ř. z. zaveden byl k prohlašování zákonů a nařízení všeobecný říšský a vládní zákonník.

1. Účelem opatření toho bylo odstraniti neurčitost a nejasnost dosavádních předpisů a zavésti větší spolehlivost a zjednodušení. Cís. nařízením ze dne 20. prosince 1850 č. 473 ř. z. provedeny některé změny v říšském zákonníku. Cís. patentem ze dne 27. prosince 1852 č. 260 ř. z. vydány opětně obměny ve příčině zařízení říšského zákonníka a vládního věstníku a zákonníků zemských a vládních věstníků, a vydána nová ustanovení o prohlašování zákonů a nařízení. Dle nejvyššího rozhodnutí ze dne 16. března 1853 vyhlášeno nařízení min. sprav. ze dne 19. března 1853 č. 51 ř. z., že předpis § 3 nejvyš. patentu ze dne 27. prosince 1852 č. 260 ř. z., dle něhož sluší považovati pro zákony a nařízení vydané v říšském zákoníku německý text za jedině authentický, odnáší se též ku všem zákonům a nařízením již dříve vydaným v říšském zákoníku.

2. Obsah říšského zákonníka. V zákoník říšský pojati a jím prohlašovati jest:

a) všechny patenty a císařská nařízení;

b) všechny smlouvy státní s jinými státy, kteréž určeny jsou ku veřejnému vyhlášení;

c) ustanovení o systemisaci a organisaci veřejných úřadů;

d) nařízení vydaná ministerstvy nebo jinými nejvyššími úřady správními v říši v oboru jich působnosti s mocí zavazující, jichž úkolem jest vyložiti nebo provésti zákony a stanoviti právní vztahy nebo závazky.

3. Cís. patentem ze dne 1. ledna 1860 č. 3 ř. z. vytčena opětně změna co do způsobu prohlašování zákonů v říšském zákoníku; aby se totiž zjednodušilo prohlašování zákonů a zmenšil pokladně státní i obcím náklad, bylo nařízeno: K závaznému prohlašování všech zákonů a nařízení zmíněných v § 4 cís. patentu ze dne 27. prosince 1852 určen jest říšský zákoník vycházející toliko v řeči německé; všechny zeměpanské úřady mají býti poděleny říšským zákoníkem stejnou měrou odpovídající oboru působnosti a rozsahu jednoho každého úřadu. Není-li některý zákon vyšlý za spolupůsobení říšské rady vydán pro všechny země a království na říšské radě zastoupené, udati jest v textu zákona objem území, pro který zákon vydán jest. Zákonem ze dne 10. června 1869 č. 113 ř. z. vydána nová ustanovení a to:

a) Říšský zákonník určen jest ku prohlašování zákonů pro království a země na říšské radě zastoupené, pokud zákony ty vzešly za spolupůsobení říšské rady;

b) pro prohlašování smluv státních;

c) nařízení, která vydána jsou na základě říšských zákonů.

4. Každé prohlášení zákonů obsažené v říšském zákonníku platiti má, pokud nic jiného stanoveno není, pro všechna království a země na říšské radě zastoupené dle § 1 zákl. zák. stát. o zastupitelstvu říšském ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z. V tomto případě netřeba udávati, pro který obvod (území) prohlášení zákona platiti má. Neodnáší-li se však takovéto prohlášení ku veškerým královstvím a zemím na říšské radě zastoupeným, dlužno v textu prohlášení vytknouti obvod platnosti dotyčného zákona.

5. Závazná moc zákonů prohlášených v říšském zákonníku nastupuje, není-li v nich výslovně něco jiného stanoveno, počátkem 45. dne po uplynutí dne, kterého vyšlo a rozesláno bylo německé vydání každého kusu říšského zákonníka, v němž zákon prohlášen jest.

6. Říšským zákonníkem dlužno z úřední povinnosti a bezplatně poděliti toliko zeměpanské úřady, zemské výbory a obecní úřady oněch měst, které mají zvláštní statut. Počet rozdílených výtisků dlužno obmeziti na nejnezbytnější potřebu úřední. Obce povinny jsou opatřiti si jeden výtisk (exemplář) říšského zákonníka v některé řeči v zemi obvyklé.

IV. Zákonníky zemské.

Dle cís. patentu ze dne 4. března 1849 vydán byl v každé korunní zemi zemský zákonník a vládní věstník v zemských jazycích s přičiněným německým překladem, a určeny listy ty k uveřejňování zemských zákonů a nařízení, opatření a poučení o veřejných záležitostech, které vydávají zemské úřady. Kromě toho obsahoval zákonník ten krátký obsah zákonů a nařízení prohlášených v zákonníku říšském a ve věstníku vládním. Po té bylo cís. nařízením ze dne 20. prosince 1850 č. 473 ř. z. ustanoveno, že odpadnouti má v zemských zákonnících udávání obsahu předpisů otištěných v říšském zákonníku, za to však že pojati dlužno v každý zákonník zemský ze zákonníka říšského v plném znění ony zákony a nařízení, která měla platnost v oné zemi korunní, ve které vydán byl zákonník zemský.

Císařským patentem ze dne 27. prosince 1852 č. 260 ř. z. zavedeny místo dosavádních zemských zákonníků a vládních věstníků věstníky zemských vlád, které měly podléhati dozoru a vedení politického zemského úřadu oné země korunní, ve které byly vydány. Císařským nařízením ze

dne 1. ledna 1860 č. 3 ř. z. zastaveny věstníky vlád zemských. Nařízení úřadů zemských určená ku vyhlášení mají býti na podnět politického úřadu zemského vytisknuta v zemských jazycích a dle potřeby rozdělena úřadům a obcím. Potřebné k tomu náklady měl nésti zemský fond. Rozhodnutím stát. min. ze dne 18. února 1863 č. 1387 přeměněny byly dosavádní zemské věstníky v zemské zákonníky a věstníky.

V. Věstníky uveřejňují nařízení vydaná jednotlivými ministerstvy pro jich úřední obvod; takový věstník má ministerstvo financí (od r. 1854), ministerstvo kultu a vyučování (od r. 1869), ministerstvo spravedlnosti (od r. 1885); dále slouží věstníky též i určitým účelům ku př. armádní věstník. Jakožto orgán nejvyšší zdravotní rady jsou vyhlášky pod názvem »Rakouské zdravotnictví« (»Das österr. Sanitätswesen«); dále sluší uvésti věstníky pro zeměbranu a válečné námořnictvo, věstník poštovní a telegrafní, věstníky diecésní atd. Ve prohlášeních těchto sdělují se nařízení tam obsažená s podřízenými úřady a orgány. Ve zvláštním případu uznal říšský soud za právo, že publikací v některém věstníku učiněnou (ve věstníku finančním) vzcházejí orgánu, který podléhá dotyčnému ministeriu (o tomto konkrétním případu finančnímu ministeriu), netoliko povinnosti, nýbrž i práva (rozh. říš. soudu ze dne 23. října 1873).

VI. Péče o prohlašování zákonů a nařízení.

Péče o náležité prohlašování zákonů a nařízení připadá předkem politickým úřadům. Nejvyšším rozhodnutím ze dne 10. června 1863 bylo nařízeno, že prohlašování zákonů i všechny práce sem spadající vedle úřadovny redakční pro říšský zákonník vyňato jest z prací ministerstva spravedlnosti a přikázáno jest i s dotací na to vypočítanou státnímu ministerstvu (rozh. ze dne 31. července 1863 č. 2945 věst. min. fin. č. 35). Politické úřady okresní mají péči míti o náležité prohlašování zákonů a nařízení úředních určených k uveřejnění vedle platných předpisů a dle daných vyšších rozkazů. Co se týče závazku obce k prohlašování zákonů, zakládá se tento v četných starších i novějších předpisech.

VII. Účinky prohlášení.

1. Jakmile nějaký zákon řádně byl prohlášen, nemůže se nikdo vymlouvati, že mu byl neznám (§ 2 o. o. z.). Z § 2 plyne, že jisté jednání plodí účinky právní, jakkoli tu byl omyl, avšak neplyne z toho, že by neznalost zákona byla proviněním zavazujícím ku náhradě (rozh. ze dne 8. ledna 1885 č. 14.275, sb. č. 10.369). Předpis § 2 neodnáší se ku prohlášení ediktů (rozh. ze dne 12. září 1861 č. 5526, sb. č. 1386).

2. Zákon počíná působiti a právní následky z něho prýštící vzcházejí ihned, jakmile zákon byl prohlášen; může se však státi, že v prohlášeném zákonu samém stanoví se jistý pozdější bod časový za počátek působnosti zákona (§ 3 o. o. z.). Právní následky týkají se platnosti nebo neplatnosti jednaní spořádaných zákonem a práv i povinností odtud vzcházejících.

3. Občanské zákony víží všechny státní občany zemí, pro které prohlášeny byly (§ 4). Sem náležejí však též i rakouské lodi, které dlužno na roveň stavěti rakouskému území státnímu, leč lze sem dle zásad mezinárodních počítati toliko lodi válečné, které jsou v otevřeném moři; naproti tomu nesluší míti za rakouské území rakouskou obchodní loď v cizím přístavu, na cizí rejdě, nebo vůbec vzdálenou od cizího území na dostřel dělový, nýbrž podléhá loď taková zákonům onoho cizího území.

Podobně jest zásadou práva mezinárodního, že sbory vojenské ležící v cizozemsku podléhají trvale zákonům onoho státu, kterému náležejí.

4. Zákony nepůsobí nazpět. Vždy však nastupují výjimky, kde z veřejných ohledů jednotlivým novým zákonům propůjčuje se zpětná účinnost; moc takováto může se však novému zákonu přiznati jen tehdy, vyřkl-li ji v dotyčném novém zákonu výslovně sám zákonodárce. Lze tedy ku př. dle nového odpůrčího zákona odporovati právním titulům vydobytým před účinností tohoto zákona (rozh. ze dne 28. dubna 1885 č. 5123, sb. 10.549). Ustanovení §§ 10—12 zákona o lichvě platí i o pohledávkách, kteréž vznikly před početím působnosti tohoto zákona a před tím časem nebyly ani zrušeny, ani výrokem soudcovským přiznány ani soudním smírem zjištěny (§ 13 zák. o lichvě). Platnost manželství dlužno posuzovati dle zákona platícího v době uzavření manželství (rozh. ze dne 14. května 1878 č. 4165, ze dne 29. března 1870 č. 2899). Pro počátek promlčení rozhodným jest zákon platící v čas, kdy nárok založen byl (rozh. ze dne 25. července 1878 č. 4060 a ze dne 12. dubna 1854 č. 2685).

Prohlídka domovní a osobní.

I. Pojem.

Prohlídka domovní jest prohledání bytu nebo jiných místností patřících k domácnosti (§ 1 zák. ze dne 27. října 1862 č. 88 ř. z., kterýž prohlášen byl v čl. 9 zákl. zák. stát. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. za součást tohoto základního zákona státního a § 139 tr. ř.). Prohlídky domovní užívá se v řízení trestním jako prostředku ku postižení obviněného nebo ku nabytí předmětů, jichž držba nebo ohledání může míti pro určité řízení trestní význam. Podmínkou přípustnosti její jest důvodná pravděpodobnost, že dosáhne se účelu, k němuž se podniká.

II. Náležitosti přípustnosti prohlídky domovní.

Zpravidla smí se prohlídka domovní předsevzíti:

1. na základě soudcovského rozkazu důvody opatřeného, kterýžto rozkaz doručiti jest účastníku ihned nebo do nejbližších 24 hodin a proti němuž přísluší účastníku stížnost k radní komoře bez účinku odkladacího (§ 113 tr. ř. a § 140 odst. 3 tr. ř.).

2. Je li však nebezpečí v prodlení, může prohlídku domovní naříditi i bez rozkazu soudcovského soudní úředník nebo úředník úřadů bezpečnostních, avšak úředník vyslaný musí býti opatřen písemným zmocněním, kteréž vykázati dlužno účastníku.

3. Orgány bezpečnostní mohou vykonati domovní prohlídku z vlastní moci, vydán-li byl proti určité osobě rozkaz ku předvedení nebo zatčení, nebo byla-li osoba při činu dopadena, veřejným honěním nebo veřejným míněním označena podezřelou určitého trestného činu nebo najdou se v držení jejím předměty, které poukazují na účastenství v činu takovém. Provádí-li se domovní prohlídka bez soudcovského rozkazu, doručiti dlužno účastníku k jeho žádosti ihned nebo do nejbližších 24 hodin osvědčení o provedení prohlídky a o důvodech toho (§ 141 tr. ř. a § 38 služební instrukce pro četnictvo ze dne 26. února 1876).

4. Pozbude-li čl. 9 zákl. zák. stát. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. platnosti na základě zákona ze dne 5. května 1869 č. 66 ř. z., lze kdykoli bez soudcovského rozkazu nařídíti domovní prohlídku úřady bezpečnostními pro trestné činy naznačené v dodatku tohoto zákona za účelem

trestního právosudí (velezráda, urážka Veličenstva, rušení veřejného pořádku, vzbouření, pozdvižení atd.).

III. Způsob provedení prohlídky domovní.

Co se týče způsobu, jakým se prováděti má domovní prohlídka, dlužno ji vykonati:

1. s vyvarováním se vší nepotřebné nápadnosti, jakéhokoli zbytečného obtěžování a rušení účastníků, se vším možným šetřením jich pověsti a soukromých tajemství jejich nesouvisících s předmětem vyšetřování, a konečně jest dbáti při tom vhodnosti a slušnosti (§ 142 odst. 1 tr. ř.).

2. Prohlídka domovní má se vykonati zpravidla jen po předchozím vyslechnutí toho, u koho má býti provedena, a jenom potud, pokud výslechem nevymůže se ani dobrovolné vydání hledaného ani nezvrátí se důvody zavdavší podnět ku vyšetřování.

3. Je li však nebezpečí v prodlení nebo má-li se vykonati prohlídka u osob špatné pověsti požívajících nebo v místnostech obecenstvu přístupných, lze od tohoto výslechu upustiti (§ 140 odst. 1 a 2 tr. ř.).

4. Ku prohlídce přibrati jest vedle zapisovatele dva soudní svědky, jde-li o zločin nebo přečin, a taktéž vyzvati jest majitele místnosti, jež má býti prohledána, aby při prohlídce byl přítomen; nemůže-li pro nějakou překážku nebo je-li nepřítomen, vyzvati se musí některý dospělý člen jeho rodiny nebo není-li osoby takové v jeho rodině, vyzvati jest služebníka nebo souseda (§ 142 al. 2 a 3 tr. ř.).

5. O domovní prohlídce pro zločiny nebo přečiny, při kterých v zájmu veřejné bezpečnosti mohlo by býti žádoucno další policejní pátrání neb opatření, zpraviti jest předběžně nejbližší bezpečnostní úřad, pokud se tak může bez průtahů státi, aby mohl býti přítomen vyslanec úřadu toho a nabýti mohl potřebné vědomosti k dalším nezbytným opatřením, nemaje však při aktu vyšetřovacím nijakého vlivu.

6. Má-li se provésti domovní prohlídka v nějaké vojenské budově vojskem (zeměbranou) obsazené, dlužno to oznámiti veliteli a přibrati k tomu osobu vojenskou (zeměbrance) velitelem ustanovenou (§ 140 odst. 4 a 5 tr. ř.).

IV. Opatření po provedené prohlídce.

Naleznou-li se při domovní prohlídce:

1. předměty, které mohou býti důležity pro vyšetřování, sluší je seznamenati a u soudu uschovati nebo vzíti v ochranu soudní (§§ 98, 143 tr. ř.).

2. Naleznou-li se mezi dotyčnými předměty věci určené k bohoslužbě, dlužno je odděliti od všech ostatních předmětů a odevzdati uschování nejbližšímu správci duší dotyčné církve nebo náboženské společnosti (§ 98 tr. ř. a § 32 prov. předp.).

3. Poukazují-li předměty na jiný trestný skutek z úřední povinnosti stíhaný, nežli pro který se prohlídka domovní vykonává, dlužno předměty ty, naleznou-li se při prohlídce domovní, zabaviti a vzíti v soudní uschování; avšak o tom sluší ihned učiniti oznámení státnímu zastupitelství, a nenavrhuje-li zavedení trestního řízení, dlužno zabavené předměty neodkladně vrátiti (§ 144 tr. ř.).

4. Je-li pravdě nanejvýš podobno, že osoba přítomná v prohledané místnosti má předměty, které mohou býti závažny pro vyšetřování, nebo je li nějaká osoba podezřelá ze zločinu nebo přečinu nebo vůbec požívá nekalé pověsti, lze vykonati též prohlídku osoby i šatstva (§ 139 odst. 2 tr. ř.).

5. Jde-li při domovní prohlídce o prohlídku papírů, lze tuto vykonati jen s přivolením majitele a jest se postarati o to, aby obsah jich nevešel v známost neoprávněných osob. Nechce-li majitel papírů prohlídku jich dovoliti, sluší je zapečetiti a u soudu uložiti a vymoci ihned rozhodnutí radní komory, mají-li býti prohledány či vráceny zpět (§ 145 odst. 1, 2 tr. ř.).

6. O provedené domovní prohlídce sepsati jest protokol, který podepsati musí všichni přítomní. Nebylo-li shledáno nic podezřelého, vydá se účastníku k jeho žádosti potvrzení o tom (§ 142 odst. 4 tr. ř.). Protokol o prohlídce domovní sepsaný k žádosti státního návladnictva bezpečnostním úřadem mezi přípravným vyhledáváním musí se neprodleně oznámiti soudci vyšetřujícímu, jehož povinností jest zkoumati formu a úplnost protokolu a dle potřeby nařiditi nové projednání nebo doplnění jeho (§ 88 odst. 3 tr. ř.).

V. Uvedených předpisů o domovní prohlídce v řízení trestním dlužno dle § 5 zák. ze dne 27. října 1862 č. 88 ř. z. na ochranu práva domovního šetřiti též při domovní prohlídce za účelem dozoru policejního. Dle § 5 al. 2 tohoto zákona má se díti domovní prohlídka za účelem dohledu finančního dle ustanovení trest. zák. důchodkového ze dne 11. července 1835. Dle § 584 tohoto zákona trestního smí se provésti domovní prohlídka k vyhledání skutkového podkladu toliko v těch případech, kde řád celní prohlídku připouští, a sluší při tom šetřiti ustanovení pro výkon prohlídky předepsaných (§§ 271—289, 298, 299, 319 a 324 cel. a monop. ř.). Není-li však prohlídka dovolena při některém důchodku vedle předpisů o něm vydaných neb obmezeno-li právo k výkonu prohlídky zmíněnými předpisy více nežli řádem celním, sluší říditi se předpisy důchodkovými.

Prohlídka masa a dobytka.

I. Účel.

Prohlídka masa a dobytka jest zdravotně-policejní opatření, které se obírá dozorem nad obchodem masem a dobytkem za tím účelem, aby zamezilo se porážení a vyvrhování takových zvířat, jejichž maso neposkytuje člověku zdravé potravy. Prohlídky má však býti užíváno i k výzkumům, které jeví se býti nutnými ku ochraně proti nakažlivým dobytčím nemocem a ku jejich potlačení. Ku provedení prohlídky masa a dobytka byly pro jednotlivá v říšské radě zastoupená království a země vydány zvláštní řády prohlídky masa a to: pro Čechy patent ze dne 14. května 1770 a gubern. naříz. ze dne 27. prosince 1870 č. 38.247 a ze dne 21. května 1830 č. 19.269 (pol. sb. z. č. 285 a 123), pak zák. ze dne 9. března 1889 č. 19 z. z., kterýmž pro Prahu, její předměstí a obce sousední jest zavedeno povinné porážení výhradně na jatkách, pro Moravu min. výn. ze dne 10. června 1875 č. 29 z. z., pro Slezsko výn. zem. vl. ze dne 9. července 1857 č. 7140, č. 8 z. z., pro Dalmacii gub. dek. ze dne 13. března 1827 č. 4854, pro Halič gub. dekr. ze dne 25. června 1802 a místodrž. nař. ze dne 28. června 1888 č. 9 věst. č. 74, pro Korutany gub. nař. ze dne 23. srpna 1822 č. 10.167, ze dne 10. srpna 1829 č. 18.367 a ze dne 1. března 1840 č. 1870, pro Krajinu gub. nař ze dne 25. května 1820 č. 2777, ze dne 23. srpna 1822 č. 10.165, ze dne 17. srpna 1839 č. 18.369 a ze dne 1. února 1870, pro Přímoří gub. dekr. ze dne 6. března 1841 č. 4635, místodrž. výnos ze dne 4. července 1893 č. 11.955, pro Dolní Rakousy nař. ze dne 26. září 1886 č. 49 z. z., pro Horní Rakousy dvor. výnos ze dne 23. ledna 1856 č. 20.363, pro Solnohrady výnos ze dne 5. srpna 1856 č. 18 z. z. a ze dne 21. srpna 1884 č. 12 z. z., pro

Štýrsko gub. dekr. ze dne 11. prosince 1776 a místodrž. nařiz. ze dne 30. září 1858 č. 23 z. z., pro Tyroly a Vorarlberg místodrž. výnos ze dne 18. února 1886 č. 11 a ze dne 23. července 1886 č. 36 z. z. Vedle toho obsahuje i zákon o dobytčím moru ze dne 29. února 1880 ř. z. č. 35, jakož i zákon o hovězím moru a celá řada dalších nařízení ustanovení o provádění prohlídky.

II. Povinni ku provádění prohlídky jsou nejen řezníci, nýbrž vůbec osoby, které jako na př. hostinští, stravovatelé, uzenáři a jiní živnostníci, kteří se za plat a po živnostensku zabývají přípravou a prodejem masa. Ve starších řádech o prohlídce masa vyslovené osvobození soukromé porážky od povinnosti ku prohlídce jest § 12 zákona ze dne 29. února 1880 č. 35 ř. z. zrušeno.

III. Předměty prohlídky.

Prohlídku masa a dobytka jest oproti zvířatům jatečným (dobytek hovězí, krávy, koně) provésti všeobecně (§ 12, 1 odst. cit. z. ze dne 29. února 1880). V živnostenských (místnostech jatečních) porážkách jest ji rozšířiti i na dobytek drobný (telata, ovce, kozy, prasata). I při porážce z nutnosti má býti vždy prohlídka předsevzata (§ 12, 2 a 3 odst. cit. z.). Prohlídka masa a dobytka rozšiřuje se však i na dobytek, daný již v obchod a tudíž již poražený, dále pak i na drůbež a ryby.

IV. Příslušné orgány.

Ku provádění prohlídky masa mají v každé obci ustanoveni býti zvláštní prohlížitelé masa, leč mohou tytéž osoby fungovati i pro více obcí. Počet prohlížitelů v každé obci jest určiti dle počtu řezníků a ostatních, přípravou masa se zabývajících živnostníků, a má býti každému z nich pro případ překážek přidělen jeden zástupce. Jmenování dozorců má se díti představenými obce, kteří se mají o vykonání jeho u okresního úřadu vykázati a opatřiti si potvrzení jmenovaných prohlížitelů.

Po potvrzení mají se zvolení prohlížitelé a jejich zástupci u obecního představenstva rukou dáním a slibem zavázati k plnění svých povinností a poděleni býti po exempláři řádu o prohlídce masa a dobytka a k němu připojeným poučením. Pro úřad prohlížitelů masa mají býti voleni jen muži přísné poctivosti, nestrannosti a potřebných vědomostí v tomto obchodě, kteří jsou spolu znalí čtení i psaní; za tím účelem jest jmenovati prohlížiteli hlavně ranhojiče, zvěrolékaře a kováře, zabývající se léčením koní a jen, není-li těchto, jiné odborníky.

O provedení prohlídky má se zavésti protokol, v němž má se každá jednotlivá prohlídka podle různých rubrik krátce zaznamenati a jestliže dobytek shledán vhodným pro poražení, jest straně vydati od prohlížitelů list o prohlídce. V obecních jatkách, jakož i velkých jatkách vůbec musí býti prohlídka masa a dobytka svěřena zkušeným zvěrolékařům (§ 12, odst. 2 cit. z.). Ostatně přísluší i obecním a obvodním lékařům odborná spolupůsobnost při vykonávání veškeré zdravotní policie a tedy i při vykonávání resp. dozoru nad přehl. masa a dobytka. Oněch živnostníků, kteří masem provozují obchod (řezníci, uzenáři, hostinšti), nelze použiti za prohlížitele masa.

V. Úřady.

Vydávati zdravotně-policejní předpisy ohledně prohlídky masa a dobytka a pečovati o jich provádění náleží v samostatný obor působnosti obce (§ 3 zák. ze dne 13. dubna 1870 č. 68 ř. z.). Dle toho má i před-

stavený obce při prohlídce masa a dobytka intervenovati, resp. má představený obce neb jiný člen obecního výboru býti přítomen při prohlídce. Kdo se rozhodnutím prohlížitelů, že zvíře jest nemocno, a odepřením vydání stvrzenky o prohlídce pokládá za zkrácena, může u obecního představeného podati stížnost, který pak na náklad stěžovatelův má stav zvířete přibranými nestrannými znalci a odborníky dáti zjistiti a neodkladně vydati buď povolení neb zákaz porážky onoho dobytčete. Představený obce má se občas přesvědčiti o řádném vedení protokolu o prohlídce. Odborníci, jichž obec k provádění prohlídky masa a dobytka užívá, jsou oprávněni za své výkony v tom oboru žádati z obecní kasy cestou svobodného dohodnutí stanovenou odměnu; i k prohlídce přibraní znalci mají za svou spolučinnost přiměřenou náhradu obdržeti, pokud ovšem nejsou jako zdravotní úředníci ve veřejných službách aneb za své výkony již vůbec zvláštní odškodnění berou. Náklady mají býti hrazeny z obecního jmění. Vyměření, kde není dohodnutí na základě svobodné úmluvy, děje se politickými úřady. (Dvor. dekr. ze dne 11. prosince 1840 č. 37.391, Haimerle 1865 str. 289.)

VI. Prohlídka masa na železnicích.

Pro transporty přežvykavců po železnicích mají býti nákladní i složní stanice určeny zemským politickým úřadem v dorozumění s generální inspekcí drah. Ten má opatřiti ku prohlídce dobytka určené orgány. Přijímání jednotlivých, řádně vydaným dobytčím pasem opatřených zvířat za příčinou jich dopravy a jich skládání není vázáno na určité stanice. Další doprava transportu dobytčího ze stanic nákladních a složních jest jen tehdy přípustna, jestliže není žádné závady stran dobytčích pasů a zdravotního stavu zvířat. Nenastala-li žádná závada, pak jest dobytčí pas od určeného k tomu znalce opatřiti za příčinou dalšího transportu poznámkou: »shledán bezvadným« a připojiti číslo protokolu o prohlídce, datum a podpis onoho znalce. Protokol musí býti veden dle zvláštní, za tím účelem vydané instrukce. Poplatky za prohlídku, jež plynou do státní pokladny, určuje zemský politický úřad; zapraviti je musí buď odesílatel neb průvodčí zvířat a to ještě před prohlídkou. Vhodnými opatřeními má býti postaráno o to, aby na nákladních i složních stanicích mezi odbornou prohlídkou nebo při nutném překládání na zastávkách byl transportní dobytek od sebe oddělen a zabráněno bylo pomísení se jeho s jinými zvířaty téhož druhu (prov. naříz. ze dne 12. dubna 1880 č. 36 ř. z. k z. ze dne 29. února 1880). Minist. výnosem min. vn. ze dne 1. června 1880 č. 8044 jsou poplatky za zdravotní prohlídku při nakládání a skládání přežvykavců na železnicích blíže upraveny.

VII. Trestní ustanovení.

Prodej syrového neb jakýmkolivěk spůsobem připraveného nebo vařeného masa z dobytčete, jež nebylo řádně dle předpisu prohlédnuto, jest přestupkem (§ 399 tr. z.), dle vojenského trest. z. pak přečinem proti zdraví (§ 668 voj. tr. z.). Pro stranu může míti výraz »dle předpisu prohlédnutý dobytek« jen ten význam, že ze své strany plní vše to, co jí je v interesu prohlídky uloženo (výn. ze dne 5. listopadu 1881 č. 5493, sb. č. 379). Pro propadnutí utržených peněz dle § 399 tr. z. jest lhostejno, zda stržený obnos ještě in natura tu jest (výn. ze dne 13. října 1882 č. 6792, sb. č. 485 a výnos ze dne 4. listopadu 1882 č. 7568).

Podle osnovy nov. trest. zákona jest toho, kdo jedná proti předpisům o porážce, koupi nebo prodeji zvířat, určených k lidské spotřebě, trestati vazbou nebo peněžitou pokutou do 300 zl. (§ 480 osnovy).

Projednání pozůstalosti viz Řízení pozůstalostní.

Prokura a plnomocenství obchodní.

A. Prokura.

I. Pojem:

Prokura jest zmocnění provozovati ve jménu a na účet vlastníka nějakého obchodního závodu obchody a znamenati firmu per procura (čl. 41 obch. z.). Prokura jest nejobsáhlejší plnomocenský poměr, zmocňující ke všem druhům soudních i mimosoudních jednání a právních činů, které s sebou nese provozování obchodu vůbec. Prokura nahražuje každou speciální plnou moc žádanou zákony zemskými, takže jest prokurista jako takový bez dalšího oprávněn ku právním jednáním uvedeným v § 1008 o. o. z.

II. Objem prokury.

1. Prokura dává jmenovitě právo přijímati a propouštěti obchodní pomocníky a plnomocníky, nikoli však přenášeti poměr prokury samé (čl. 53 obch. z.). Prokurista není též zmocněn přibrati beze schválení principálova třetí osobu do obchodu jeho za společníka a provozovati obchod též na jeho účet (rozh. ze dne 10. února 1891 č. 14957 z r. 1890, sb. »A. Cl.« č. 1588).

2. Prokurista zmocněn jest ku zcizení a obtížení pozemků jen potud, pokud mu k tomu bylo toto oprávnění zvlášť dáno (čl. 42 obch. z.). Pronájem a pacht nesluší pokládati za zcizení.

3. Prokurista oprávněn jest vésti rozepře, nikoli však složiti hlavní přísahu uloženou společníkům firmy (rozh. ze dne 22. srpna 1883 č. 9981, sb. »A. Cl.« č. 1095).

4. Další obmezení kromě toho, o němž zmiňuje se čl. 42, může principál uložiti prokuristovi s tím účinkem, že zanedbání jeho činí prokuristu zodpovědným principálovi; naproti třetím osobám nemá však obmezení objemu prokury nijakého právního účinku, a to ani tehdy, když třetí osoba o obmezení tom věděla. To platí zejména o obmezení tom, že prokura platna jest toliko pro jistá jednání nebo jisté druhy jednání, anebo že ji lze prováděti toliko za jistých okolností nebo na jistý čas nebo na jednotlivých místech (čl. 43 obch. z.) Za takovéto nepřípustné obmezení nesluší však považovati zřízení prokuristy toliko pro odštěpný závod, jakož vyplývá ze slova obchodní závod ve čl. 41 obch. z. (rozh. ze dne 20. července 1888 č. 7243, sb. »A. Cl.« 1409).

III. Zřízení prokury.

1. Prokuristu zřizuje vlastník obchodního závodu (čl. 41 obch. z.), jenž musí býti vedle § 7 úvod. zák. k zák. obch. kupcem plného práva.

2. Při veřejných obchodních společnostech vyhledává se ku zřízení prokuristy — pokud není nebezpečí v prodlení — přivolení všech společníků správu vedoucích a nejsou-li takovíto jmenováni, potřebí jest přivolení všech společníků. Nebezpečí v prodlení hrozí, má-li být odvrácena škoda, které lze předejíti toliko rychlým rozhodnutím, nikoli též, běží-li o výhody obchodu kynoucí (rozh. ze dne 16. dubna 1878 č. 3950). Hrozí-li nebezpečí takové, vyhledává se ku zřízení prokuristy přivolení oněch společníků, jichž souhlasu lze se v daném případu domoci. Toto přivolení dotýká se však toliko vnitřního poměru společníků navzájem; zřídil-li některý společník prokuristu bez přivolení ostatních společníků, jimž správa přísluší, jest jim z toho práv. Prokuru na venek, t. j. s právním účinkem proti třetím

osobám uděluje společník k zastupování oprávněný (rozh. ze dne 25. dubna 1883 č. 4810, sb. »A. Cl.« 1080, a ze dne 28. února 1889 č. 13496 sb. »A. Cl.« 1309, konečně rozh. ze dne 30. dubna 1890 č. 4764, sb. »A. Cl.« 1546), při kollektivním zastoupení udílí prokuru celek společníků ke kollektivnímu zastupování oprávněných (čl. 118 obch. z.).

3. Při komanditních společnostech a komanditních společnostech na akcie zřizují prokuru společníci osobně ručící; o těchto platí to, co řečeno bylo o veřejných společnících.

4. Při akciových společnostech může býti prokurista zřízen představenstvem, valnou hromadou nebo jinakým orgánem k tomu dle stanov povolaným.

5. Prokuru lze svěřiti jednotlivé osobě (jednotlivá prokura) nebo jistému počtu osob (kollektivní prokura). Prokuristou může býti jmenovitě nezletilec (§ 1008 o. o. z.), společník veřejné obchodní společnosti ze zastupování vyloučený a komanditista. Prokurista zřizuje se veřejným prohlášením (na venek) pravidelně oběžníky (cirkuláři), anoncemi atd.

6. Obchodní zákoník uvádí ve čl. 41 jako akty zřizovací:

a) udělení plné moci výslovně označené prokurou;

b) výslovné označení plnomocníka prokuristou;

c) zmocnění, značiti firmu principálovu per procura. Plnomocník nemusí být veřejnosti označen prokuristou, nýbrž závazným jest pro každého zřízení prokuristy sdělené třeba s jedním obchodním přítelem (rozh. ze dne 29. dubna 1869 č. 2108 sb. »A. Cl.« 228).

7. Prokurista může být výslovně nebo jen mlčky zmocněn značiti firmu »p. p.« (per procura). Pokud platí za zmocnění ta okolnost, že principál nenamítá ničeho proti vedení prokury, jest to v každém jednotlivém případu skutkovou otázkou (quaestio facti).

8. Udělení prokury povinen jest principál osobně nebo v ověřené formě ohlásiti u obchodního soudu k zápisu do obchodního rejstříku.

IV. Právní účinky prokury.

1. Právním jednáním, které uzavře prokurista podle prokury ve jménu principálovu, oprávněn a zavázán jest principál naproti třetí osobě. Nesejde na tom, zda jednání uzavřeno bylo výslovně ve jménu principálovu, či zda z okolností plynulo, že mělo býti po vůli kontrahentů uzavřeno pro principála, t. j. ve jménu principálovu (rozh. ze dne 19. září 1882 č. 8271, sb. »A. Cl.« 1040). Smlouvě není též na závadu, přijme-li offertu (nabídku) prokurista, kterého druhá strana pokládala za principála (rozh. ze dne 30. ledna 1889 č. 963, sb. »A. Cl.« 1454).

2. Mezi prokuristou a třetí osobou nezakládá jednání nijakých práv ani závazků (čl. 52 obch. z.).

3. Kdo uzavře nějaký obchod jako prokurista, nemaje prokury, práv jest třetímu osobně dle práva obchodního; třetí může jej dle libosti žalovati o náhradu škody neb o splnění, leda že by se s ním byl dal do jednání, věda o nedostatku prokury (čl. 55 obch. z.).

4. Prokurista nesmí bez přivolení svého pána uzavírati obchody ani na vlastní účet ani na cizí účet. Přivolení toto předpokládá se již tehdy, bylo-li principálovi hned při udílení prokury známo, že prokurista provozuje obchody na vlastní nebo cizí účet, a on nevymínil si, aby se prokurista provozování toho vzdal. Přestoupí-li prokurista předpis tento, může principál žádati o náhradu škody. K žádosti principálově musí prokurista do-

pustiti toho, aby obchody, které uzavřel na svůj účet, platily na účet principála (čl. 56 obch. z.). Jest tudíž principál zmocněn žádati v takovémto případu na prokuristovi, aby mu vydal čistý zisk nabytý z jednání uzavřeného proti zákazu konkurence neb aby mu postoupil žalobní práva, neplní-li osoba třetí závazek svůj. Vedle tohoto práva může ještě žádati za náhradu škody.

V. Znamenání prokury.

Prokurista jest povinen znamenati osobně před obchodním soudem firmu vedle podpisu svého jména nebo podati znamenání to v ověřené formě. Znamenání toto děje se tím způsobem, že prokurista připojí ku firmě dodatek, značící prokuru (p. pa.) a své jméno. Při kollektivní prokuře má každý prokurista připojiti své jméno k označení firmy opatřené tímto dodatkem (čl. 44 obch. z.). Dodatek »za« není vhodný k označení poměru prokury (rozh. ze dne 27. července 1869 č. 7759, sb. »A. Cl.« 242). Do znamenání firmy per procura při akciové společnosti nepojímá se přímý zmocňovatel (ředitel akciové společnosti, rozh. ze dne 19. dubna 1864 č. 2429, sb. »A. Cl.« 130). Zápis znamenání prokury do obchodního rejstříku není předepsán, avšak připouští se (rozh. ze dne 4. května 1864 č. 3157).

VI. Zánik prokury.

Prokura zaniká:

1. smrtí prokuristovou (§ 1022 o. o. z.);

2. vyhlášením konkursu na jmění principála nebo prokuristy (§ 1024 o. o. z.);

3. odvoláním.

Prokuru lze kdykoli odvolati, při čemž neporušena jsou práva založená trvajícím služebním poměrem (čl. 54 obch. z.). Smrtí principálovou nezaniká prokura (čl. 54 obch. z.). Nepřipouští se obmeziti prokuru na doživotí principála Zánik prokury povinen jest principál osobně nebo v ověřené formě u obchodního soudu ohlásiti k zápisu do obchodního rejstříku; principál k povinnosti této může být přidržán tresty pořádkovými.

Nebyl-li zánik prokury zapsán do obchodního rejstříku a veřejně ohlášen, může principál namítati zánik ten třetí osobě jen tehdy, dokáže-li, že to bylo třetí osobě při uzavírání obchodu známo. Byl-li zánik zapsán a vyhlášen, musí se třetí osoba podříditi účinkům zániku prokury, pokud dle okolností důvodně za to míti nelze, že při uzavření obchodu ani o zániku nevěděla ani věděti nemusila (čl. 46 obch. z.).

VII. Právo poplatkové.

Podání (žádosti) o zápis prokury do obchodního rejstříku kolkovati jest 5zl. kolkem za každého oprávněného, jehož zápis se má provésti (pol. saz. 43 *l*, 4 popl. z.). Žádosti o výmaz prokury podléhají kolku 1 zl. r. m.

B. Plnomocenství obchodní.

I. Pojem.

V nejširším slova smyslu vyrozumívá se plnomocenstvím obchodním každé obchodní plnomocenství, tedy kruh oprávnění prokuristy, komisionáře, každého samostatného kupce, kterýž uzavírá obchody ve jménu a na účet kupce jiného. Obchodním plnomocníkem v užším slova smyslu označuje se v čl. 47 obch. z ten, koho zřídí principál bez prokury ku provozování celé své obchodní živnosti nebo k určitému druhu jednání nebo k jednáním jednotlivým ve své obchodní živnosti. Čl. 47 mluví tedy

o obchodním plnomocenství v užším slova smyslu a rozeznává dvé skupin: buďto zřízen jest obchodní plnomocník ku provozování celé obchodní živnosti (generální obchodní plnomocenství) anebo ustanoven jest toliko k určitému druhu nebo jen k jednotlivým jednáním v živnosti obchodní (speciální plnomocenství obchodní). Objem této plné moci obchodní může býti v konkrétním případu právě tak velký jako objem moci prokuristy, než při obchodním plnomocenství vždy musí se činiti dotaz především na plnou moc, aby znám byl tento objem, kdežto při prokuře jest objem plné moci dán již zákonem samým. Ve shodě se zásadami uznanými též v zákonu občanském (§§ 1009 a 1029 o. o. z.) stanoví čl. 47, že se odnáší plná moc obchodního plnomocníka ku všem obchodům a jednáním právním, která s sebou přináší provozování celé obchodní živnosti jemu přikázané nebo provedení jednání zvláštních. Dále za tuto hranici nemůže obchodní plnomocník na rozdíl od prokuristy (čl. 42 obch. z.) ovšem principála svého zavázati. O obchodním plnomocníku vytýká čl. 52 obch. z. tré ustanovení:

1. Právními jednáními obchodního plnomocníka jest principál vůči třetímu oprávněn i zavázán.

2. Lhostejno jest, bylo-li jednání uzavřeno ve jménu principálovu; stačiť, je-li z okolností patrno, že dle vůle kontrahentů, tedy obchodního plnomocníka na straně jedné a třetí osoby na straně druhé, má uzavřené jednání právní platiti pro principála.

3. Mezi obchodním plnomocníkem a třetí osobou nevzcházejí nijaká práva ani závazky. Pruská osnova užila výrazu: »jednáním právním . . . zavázán jest principál vůči třetímu právě tak, jako kdyby byl jednání to sám uzavřel.« Na norimberských konferencích bylo toto rčení zamítnuto, pokud se týká, usneseno škrtnouti toto místo, z toho důvodu, že prý jest příliš široký výraz »že principál jest právě tak zavázán, jako kdyby byl jednání sám uzavřel«, ježto by se pak uzavřené jednání musilo ve všech vztazích posuzovati dle osoby principálovy, tedy ku př.: dolus, mala fides ve příčině vad koupeného zboží nemohly by býti nijak na škodu principálovi, nebyl-li by tento téhož smýšlení. Tím byla zamítnuta tedy sankce theorie o přímém zastoupení, a otázka tato důležitá pro rozvoj účinků ponechána nerozhodnuta.

Obchodní zákonník nerozhoduje tudíž, jaký vliv má lesť (dolus), nepoctivosť (mala fides) a omyl (error) plnomocníka na účinky smlouvy, a v té příčině průchod mají obdobná ustanovení obchodního práva zvykového a — není-li tohoto — po případě i ustanovení zákona občanského.

Naopak nerozřešena jest i otázka, zda-li a jakou měrou práv jest principá ze škody, kterou způsobí obchodní plnomocník třetímu svou vinou prováděje přikázané jednání; rovněž nerozhodnuto, může-li třetí osoba užiti proti principálovi námitek, které jí příslušejí proti plnomocníku, jakkoli bylo by odvážno k otázce této za všech okolností odpověděti záporně. Avšak objem plné moci působí též na principála, pokud objem ten odvozovati lze ze skutečného chování principálova na venek, totiž pokud třetí osoba z tohoto chování principálova měla důvodně za to, že plnomocník jednal vedle plné moci; nesmí se míti za to, že by tato třetí osoba nejprve měla se u principála dotazovati na objem a meze plné moci, ježto dle čl. 52 odst. 2 »stačí, aby tu byly takové okolnosti, že třetí z nich bona fide musil souditi, že obchodní plnomocník rovněž jest oprávněn k do-

tyčným jednáním právním« (rozh. říš. vrch. soudu obchod. ze dne 23. února 1877).

II. Právní poměr mezi obchodním plnomocníkem a principálem:

1. Obchodní plnomocník nesmí bez přivolení principálova přenésti na někoho jiného svoji plnou moc (čl. 53 obch. z.). Plnomocník jednající proti tomuto předpisu není zmocněn nabývati principálovi práv plnomocníkem od něho (obchodního plnomocníka) zřízeným ani ukládati principálovi závazků.

2. Principál může plnou moc kdykoli odvolati, třeba ji byl dříve udělil na dobu delší; než při tom sluší náležitým způsobem šetřiti práv plnomocníkových z jeho služebního poměru. Přijme-li tudíž ku př. principál příručího na dva roky za obchodního plnomocníka a odvolá-li již po roce plnou moc jemu udělenou, přísluší mu i za druhý rok sjednané služné a nemusí dopustiti toho, aby mu přikázána byla služba jinaká (smlouvě se příčící) (čl. 54 odst. 1 obch. z.). Obchodní zákon nemá nijakých ustanovení o tom, jaké účinky má odvolání plné moci. Mají zde tudíž průchod ustanovení §§ 1025 a 1026 o. o. z., dle kterýchž musí obchodní plnomocník pokračovati v jednáních neodkladných tak dlouho, dokud principál nebo jeho dědicové neučiní jiného opatření, nebo dokud snad učiniti nemohli. Nevěděla-li třetí osoba o zrušení plné moci bez viny své, jsou smlouvy s osobou tou uzavřené závaznými, a zmocňovatel může se hojiti toliko na plnomocníku, který zrušení zamlčel a škodu nějakou tím způsobil.

3. Obchodní plnomocník (a sice jen ve smyslu čl. 47 obch. z.) nesmí bez přivolení principálova uzavírati obchody ani na svůj účet, ani na účet kohosi třetího. Stanoví-li tedy čl. 56 obch. z., že, uzavře-li obchodní plnomocník obchody na vlastní svůj účet, mají platiti za obchody uzavřené na účet principálův, zdá se, jakoby nárok principálův pozůstával toliko v nároku za obchodním plnomocníkem, a že toliko obchodní plnomocník mohl by býti žalován, aby převedl práva nabytá z dotyčných jednání právních vůči třetímu; než z norimberských protokolů konferenčních nelze tak souditi, a něco podobného zamýšleno nebylo. Naopak přiznává se i v tomto případu principálovi právo přivésti nárok tento ku platnosti přímo proti třetímu, ježto může plnomocníka vyzvati ku zastupování. Nároky tyto (t. j. obchod přijmouti na vlastní účet a nárok na náhradu škody) provésti lze do 3 měsíců počítaje dnem, kterého principál nabyl vědomosti o uzavření obchodu (§ 24 zák. úvod. k obch. z.). Principálu přísluší kumulativně (hromadně, najednou) právo přijmouti dotyčný obchod na vlastní účet a nárok na náhradu škody, neboť čl. 56 odst. 3 naznačuje to jasně slovem »též«; než cit. § 24 úvod. zák. nesnáší se s čl. 56 obch. zák., ježto se zdá dle § 24 úvod. zák., jakoby přiznáno bylo principálovi toliko alternativné právo vzhledem k textu: »žádati, aby takovéto obchody platily za obchody uzavřené na účet principála, nebo vymáhati náhradu škody.« Než § 24 nemínil slovem »nebo« vytknouti nějaké obmezení dotyčných práv principálových, nýbrž jen naznačiti, že se jedno i druhé právo promlčuje ve 3 měsících nezabíhaje ve věcnou stránku otázky, zda principálovi příslušejí obě práva současně či alternativně.

4. Překročení plné moci: Zde dlužno rozeznávati, zda třetí věděl o tom, že obchodní plnomocník překročil svoji plnou moc čili nic. Pro první případ sluší za to míti, že obě strany vcházely ve smlouvu

předpokládajíce, že dostane se jí dodatečného schválení principálova; nedostane-li se jí schválení tohoto, nevzchází pro obchodního plnomocníka povinnosť ručení, avšak v tom případu ovšem vzchází proň závazek ten, nevěděl-li třetí o tom, že plná moc byla překročena. V tomto případu má třetí osoba právo volby mohouc buďto žádati na plnomocníku obchodním náhradu škody nebo splnění uzavřeného jednání, obojí ve smyslu ustanovení obch. zákoníka (čl. 55). Třetí není však oprávněn nastupovati z části, t. j. pokud jednání snáší se s plnou mocí, na principála, z části pak t. j. pokud plná moc byla překročena, držeti se obchodního plnomocníka.

Jiná otázka jest však, nastupuje-li takovéto částečné ručení tehdy, je-li dotyčné jednání právní dělitelným, ku př. měl-li obchodní plnomocník toliko příkaz, aby nakoupil určité množství zboží a on množství toto překročil, pak může se třetí ovšem držeti principála pokud jde o množství uzavřené dle plné moci, pokud jde o zbytek, přísluší mu nárok za plnomocníkem obchodním. Naproti tomu nedalo by se mysliti takovéto částečné provedení nároků v případu tom, že by překročena byla vymezená (limitovaná) cena. Co platí o překročení plné moci, má průchod i tehdy, vydává-li se kdo za obchodního plnomocníka nemaje plné moci.

III. Jinaké právní následky obchodního plnomocenství.

1. Obchodní plnomocník zmocněn jest nepopřeně přijímati kupní cenu z prodejů, jež byl uzavřel, t. j. právo obstarávati inkasso z těchto obchodů; třeba by nevytýkal obchodní zákoník v této příčině zvláštního ustanovení, plyne přece oprávnění toto jednak z čl. 47, ježto se jeho plná moc odnáší ku všem jednáním právním, která s sebou nese provozování takových obchodů, a z čl. 49, který propůjčuje výslovně toto oprávnění obchodnímu cestujícímu; nelze nahlížeti jinak, proč by obchodní plnomocník, kterému čl. 47 vykazuje daleko rozsáhlejší obor působnosti, měl býti ve svém oprávnění nepřízniběji na tom, než obchodní cestující (rozh. ze dne 14. listopadu 1889 č. 10893). Naproti tomu nelze ovšem t. zv. místním jednatelům na základě čl. 47 propůjčiti právo k inkassování, poněvadž již pojem a podstata tohoto způsobu obchodního plnomocenství naznačuje obmezenější plnou moc, a ježto se dle platných obchodních zvyklostí užívá obchodních jednatelů toliko ku prostředkování obchodů, nikoli však k inkassování (rozh. ze dne 5. června 1889 č. 5387).

2. I vůči obchodnímu plnomocníku lze právoplatně zůstaviti zboží k disposici, ježto skutečnost tato i přijetí její o sobě není ničím zvláštním nebo neobyčejným a v čl. 47 není vyňata z oprávnění obchodního plnomocníka, zvláště v tom případu, bylo-li zasláno zboží nevyhovující objednávce a bylo-li pozdě dodáno. V opatření tom není zvrácení obchodu dle smlouvy, k čemuž by ovšem obchodní plnomocník práva neměl, nýbrž poctivé uznaní následků, které spojuje zákon s dodáním zboží smlouvě nevyhovujícím (rozh. ze dne 19. října 1881 č. 9438, sb. »A. Cl.« č. 991).

3. Obchodní plnomocník jest oprávněn dáti zboží, které prodal, na úvěr. Platiť zde totéž, co ad 1. bylo uvedeno, a ježto čl. 49 výslovně poskytuje obchodnímu cestujícímu právo toto, nelze práva toho odpírati ani obchodnímu plnomocníku. Jinak soudí rozh. ze dne 13. listopadu 1879 č. 11534, sb. »A. Cl.« č. 914 prohlašujíc, že se právo toto musí výslovně obchodnímu plnomocníku uděliti, než neprávem, ježto ze čl. 47 obch. z. bez nejmenších pochybností lze odvozovati, že uzavírání obchodů a pro-

vádění jich začasté nerozlučně souvisí s posečkáním, pokud se týká, uvěřením kupní ceny.

IV. Zánik plné moci.

Obchodní zákoník zmiňuje se toliko o jediném případu, kde zaniká obchodní plnomocenství, a to odvoláním; čl. 54 obsahuje další ustanovení, že smrtí principálovou nezaniká obchodní plnomocenství. Kromě tohoto negativního předpisu plyne, že ovšem zaniká obchodní plnomocenství smrtí obchodního plnomocníka; že se tu obchodní zákoník uchyluje od obč. práva stanově, že smrtí principálovou nezaniká plná moc, toho žádají nezbytně důležité zájmy obchodu a styku. Zemřel-li by totiž principál nějakého obchodu a dosavádní jednatel a plnomocník odepřel by pojednou své služby, utrpěli by dědicové tímto náhlým přerušením obchodování nenahraditelnou škodu. Ježto pak obchodní zákoník nezná dalších důvodů zrušení obchodního plnomocenství, platí jinak ustanovení obč. zákonníka.

Může tudíž služební poměr obchodního plnomocníka rozvázán býti oboustrannou výpovědí (§ 1021 o. o. z.), dále vyhlášením konkursu na jmění principála neb obchodního plnomocníka (§ 1024 o. o. z.). Ve všech těchto případech má však průchod také ustanovení § 1026 o. o. z., které chrání při zrušení plné moci třetí osobu jednající poctivě (bona fide).

V. Domněnka (praesumpce) plné moci. Obchodní zákonník zná dva takové případy:

1. Je-li kdo ustanoven v krámu nebo v otevřeném skladišti nebo skladu zboží, platí za zmocněna prodávati a přijímati tam v míře a způsobu, jakým se to děje v takových krámech, skladištích anebo skladech zboží (čl. 50 obch. z.). Domněnka čl. 50 odnáší se však jen k objemu plné moci osoby v závodech takových ustanovené; není však v zákonu vyslovena domněnka v tom ohledu, že někdo jest ustanoven v tomto způsobu. Proto musí ten, kdo odvozuje nějaké právo pro sebe z té skutečnosti, že byl zřízencem ustanoven v nějakém závodu, v event. sporu skutečnost tuto dokázati. Principál má právo obmeziti takovouto plnou moc v zákonu předpokládanou a bude se moci účinně k takovémuto obmezení osob zřízených ve skladu atd. dovolávati tehdy zajisté, upozorní-li v dotyčné místnosti jakýmkoli způsobem na obmezení toto, ku př. přibije-li návěští, že se tam prodává jen za hotové, čímž zmocnění personálu prodávati na úvěr jednou pro vždy jest vyloučeno; nebo může býti ve skladu zřízena zvláštní »pokladna«, čímž principál jasně dává obecenstvu na srozuměnou, že toliko personál zřízený u pokladny má právo přijímati kupní cenu. Je-li konečně zřízenec ve skladě s prodejem v malém zmocněn přijímati též zboží ve velkém (en gros), posouditi jest od případu k případu (rozh. ze dne 3. března 1881 č. 1494).

2. Další domněnku vytýká čl. 51 obch. z.: Kdo doručuje zboží a nekvitovaný účet, nelze ho již proto považovati za zmocněna ku přijímání platu (peněz). Kdo doručí kvitovaný účet, zmocněn jest přijmouti plat (peníze) (čl. 296 obch. z.).

3. Podobně dlužno předpokládati poměr plnomocenský i z jiných okolností, které nejsou sice v zákonníku obchodním uvedeny. Tak ku příkladu dlužno označení »zástupce X. X.« na firmě považovati za otevřenou plnou moc zřízenou dotyčnému zástupci (rozh. ze dne 10. října 1883 č. 6662) a rovněž označení »obchodvedoucí« (rozh. ze dne 31. čer-

vence 1877 č. 1058, Právník z r. 1878 č. 13), dále i ten případ, zřídí-li se osoba nějaká listem legitimačním, který ji zmocňuje nakoupiti zboží »pro« vystavitele (listu). Rozh. ze dne 30. března 1883 č. 2186 konstatuje sice, že v tomto zřízení nesluší ještě spatřovati obchodní plnomocenství ve smyslu čl. 47 obch. z., než neprávem; poznamenávát správně dotyčný rozsudek, že již zde v doslovu důvodně spatřovati lze plnomocenství, neboť netoliko čl. 49—51 obch. z. užívají slova »zmocněn« v stejném smyslu jako »splnomocněn«, nýbrž výklad ten správný jest i vzhledem k čl. 278 obch. z., ježto zpravidla takováto legitimační listina vydává se k tomu cíli, aby se proukázala při uzavírání obchodů a jako obchodní plnomocenství se předložila.

Prokuratury finanční.

Prokuratury finanční jsou státní úřady zřízené pro obvod jedné země nebo pro obvod zemí několika k tomu účelu, aby obstarávaly práce právních zástupců, pokud jde o jmění státu nebo o takové jmění, které se tomuto na roveň klade, ve příčině zastoupení (§ 1 nař. vešk. min. ze dne 9. března 1898, č. 41 ř. z.). K zastupování státu byla dříve povolána prokuratura dvorské komory, komorní prokuratura a úřad fiskální. Výnosem min. fin. ze dne 13. srpna 1851 č. 188 ř. z. zavedena na základě nejvyš. rozh. ze dne 21. prosince 1850 místo těchto úřadů prokuratura finanční. Prokuratury finanční zřízeny jsou: v Praze pro Čechy, v Brně pro Moravu a Slezsko, ve Lvově pro Halič, ve Vídni pro Dolní Rakousy, v Linci pro Horní Rakousy, v Solnohradu pro Solnohrady, v Štýrském Hradci pro Štýrsko, v Celovci pro Korutany, v Lublani pro Krajinu, v Terstu pro Gorici a Gradišku, Istrii a město Terst s jeho obvodem, v Zadru pro Dalmácii, v Innomostí pro Tyroly a Vorarlberk, v Černovicích pro Bukovinu. Kromě toho zřízena jest v Krakově expositura finanční prokuratury (§ 3 cit. nař.).

I. Obor působnosti.

Finanční prokuratury mají:

1. za úkol soudní zastupování vůbec, zejména pak vésti rozepře právní v záležitostech týkajících se jmění státního a majetku jemu na roveň postaveného (sem čítá se: erár vůbec, zejména tedy všechny státní daně a dávky, dvorní erár, kr. uh. erár, pokud jest šetřeno vzájemnosti, právo odúmrti, všechny veřejné fondy státem přímo spravované nebo dotované; kostelní jmění (záduší) a jmění duchovních obročí, veřejné farní ústavy chudinské, zbožné nadace pro případ smrti atd. atd. (viz § 1 a 2 cit. nař. z r. 1898); dále podávati dobrozdání v záležitostech týkajících se jmění státního a fondů na roveň jemu postavených nebo vůbec důležitých zájmů státní správy a to na vyzvání úřadů státních. Konečně mají finanční prokuratury spolupůsobiti při uzavírání jednání právních a při sdělávání listin právních v záležitostech jmění shora zmíněného (§ 1 cit. nař.). Úřady politické mohou žádati finanční prokuraturu za spolupůsobení jen v těch případech, kde zákonem to odůvodněno jest a poměry toho vyhledávají, tedy v záležitostech agendy politické jen potud, pokud jde o nerozhodnou otázku právní, o sporná soukromá práva k odvrácení příštích sporů právních, nebo dlužno-li užiti a formulovati zvláštní právní opatření (kautely), která nejsou předepsána již zákony všeobecnými (výn. min. vnitra ze dne 11. ledna 1856, č. 13060).

2. Agendy zvláštní:

a) soudní zastupování ve příčině všech státních příjmů (daní, důchodků, monopolů, panství atd., ve příčině státní odúmrti fondů státem spravovaných;

b) ve příčině daní a dávek plynoucích jednotlivým zemím, okresům, obcím a jich ústavům (náklady na vydržování chorobinců, porodinců a nalezinců);

c) ve příčině nadací;

d) ve příčině jmění kostelního a jmění duchovního obročí;

e) zastupování fondů školních;

f) fondů náboženských a

g) státních železnic.

Pokud vystupuje finanční prokuratura před soudem, zmocněna jest ke všem právním jednáním vytčeným v § 31 č. 1—4 zák. ze dne 1. srpna 1895, č. 113 ř. z. a nemusí se vykazovati zvláštním plnomocenstvím. Pokud jde však o službu vnitřní, nemá se finanční prokuratura pouštěti do sporu nedostavši k tomu prve zmocnění a informací od příslušného úřadu správního, leda že by bylo nebezpečí v průtahu. Finanční prokuratura má dále potřebí ve vnitřní službě zmocnění, pokud se týká, přivolení příslušného úřadu správního, má-li uzavříti smír o předmětu právního sporu, má-li uznati nároky odpůrcem tvrzené, má-li se vzdáti domáhaných nároků a má-li se zříci nějakého zjištění a není-li k tomuto zřeknutí nároku právního zmocněn.

Při projednávání pozůstalosti oprávněna jest finanční prokuratura uznávati dluhy až do 2000 zl., pokud dle náležitého ohledání věci důvodně lze očekávati, že by soud uznal dotyčné položky v případném zahájení sporu za likvidní.

Měla-li by finanční prokuratura dle platných předpisů zastupovati v témž sporu obě strany sporné, nepřísluší jí zastupovati žádné strany, nýbrž dožádati má přísluný úřad správní, aby byl pro každou stranu zřízen zástupce jiný (§ 15 A, B, C cit. nař. z r. 1898).

II. Úřednictvo finančních prokuratur.

1. Aby kdo zřízen byl v konceptní službě prokuratury finanční, vyžadují se:

a) pro místo za koncipienta odbyté tři theoretické zkoušky státní předepsané min. nařízením ze dne 24. prosince 1893, č. 204 ř. z.; výjimečně připustiti lze právníka se dvěma státními zkouškami, avšak se závazkem, že třetí státní zkoušku odbude do 6 měsíců počítaje ode dne, kterého ve službu přijat byl. Do přísahy může býti vzat koncipient teprve po jednoroční uspokojivé praxi;

b) pro místo koncipisty anebo adjunkta při prokuratuře finanční žádá se právnický doktorát, alespoň jednoroční soudní praxe a odbytá zkouška předepsaná pro konceptní službu prokuratury finanční;

c) k dosažení vyšších míst služebních vyhledává se kromě toho odbytí zkoušky advokátní (§ 5 cit. nař.).

d) Řídícími úředníky kancelářskými mají býti pravidlem jmenováni absolventi některé střední školy.

III. Služební instrukce.

Úkolem finanční prokuratury jest, jak již dotčeno, horlivě a s věcnou znalostí zastupovati a udíleti radu pokud jde o jakékoli zeměpanské daně a dávky, důchodky, regály, továrny, panství, státní léna a vůbec o veškeré

ústavy a zařízení určená k vydržování státního hospodářství, právo odúmrti, práva territoriální, zemské hranice, fondy státem přímo spravované atd. atd. a pečlivě chrániti jich při tom od újmy a škody.

K tomu cíli oprávněna jest finanční prokuratura žádati o bezplatné zasílání zákoníka říšského i zemského i vůbec zákoníků a sbírek zákonů potřebných a může k účelům svým užívati knihoven a archivů stávajících při ministeriích a úřadech správních. Veškeré úřady státní pak povinny jsou podporovati všemožně finanční prokuraturu v pracích jejích.

Finanční prokuratury jsou povinny zastupovati též státní úřady školské (místní, okresní a zemské rady školní), pokud se týká, školní fondy úřady těmito spravované počítaje v to pensijní fondy učitelů škol obecných (nař. min. fin., kultu a vyuč., a spravedl. ze dne 14. července 1872, č. 119 ř. z.). Výhradně povolána jest finanční prokuratura zastupovati školní úřady v rozepřích právních, kteréžto úřady nesmí se vzdáti poskytnuté jim pomoci úřadu fiskálního (rozh. ze dne 22. května 1878, č. 6988 sb. »Gl. U.«), (§ 6 cit. nař. z r. 1898).

1. Finanční prokurator povolán a zavázán jest říditi úřední práce a rozdělovati je mezi jednotlivé úředníky podle jich důstojenství a jmenovitě schopností a zkušeností jich; má přidržovati úředníky i sluhy k pečlivému a rychlému plnění služby a bdíti nad tím, aby protokoly, rejstříky, záznamy o nezbytných pracích vůbec a zejména o stáních a lhůtách v řízení soudním příhodně vedeny byly a aby ve všech odvětvích služby byl pořádek a pravidelnost.

Finanční prokurator povinen jest nahlédati do všech podání k úřadu došlých, aby si zachoval přehled veškeré práce a aby mohl působiti na zákonitost, pravidelnost a urychlení prací; jemu přísluší schvalovati veškerá úřední vyhotovení, podepisovati úřední výnosy a písemnosti a odpověden jest i práv za celý způsob pracování i za veškery úřední úkony od finanční prokuratury vycházející (§ 7 cit. nař.).

Finanční prokurator vykonává též disciplinární pravomoc nad podřízeným personálem úředním v míře a rozsahu platnými předpisy stanoveném; ze služby může o své újmě úředníka propustiti (suspendovati) toliko v naléhavých případech jsa povinen ihned o tom zprávu podati praesidiu finančního úřadu zemského. Do služby přijímati může toliko neadjutované koncipienty, propůjčovati adjuta koncipientům v systemisovaném jich počtu: dále má právo jmenovati na systemisovaná místa úředníků kancelářských XI. a X. tř. hodnostní. Co se týče jmenování konceptních úředníků i kancelářských úředníků od IX. třídy hodn. výše podati se má návrh ministeriu financí.

Finanční prokurator má v osobních a režijních záležitostech právo poukazovati dotaci, jak jest v rozpočtu státním pro finanční prokuraturu povolena. Při tom úřaduje v příslušném správním území zemská pokladna jako pokladna výplatná, kdežto účetní oddělení finančního úřadu zemského má obstarávati práce likvidační, censuru a správní účetní službu pomocnou (§ 8 cit. nař.).

O zastupování finančního prokuratora po čas dovolené, po dobu nemoci a pod. a o vedení záležitostí při finanční prokuratuře po čas ten viz § 9 cit. nař.

2. Vnitřní vyřizování prací. Kolegiální porada předepsána jest toliko pro jednání důležitější jako na př. závažná dobrozdání ve věcech

právních, žádajících bystřejšího a hlubšího posouzení, první procesní kroky a smlouvy, při kterých jde o hodnotu nebo o práva většího rozsahu nebo významu, výklady důležitých zákonů anebo vzdání se pochybných práv, návrhy na obsazení míst a pod. Ježto však oprávněn a povinen jest prokurator finanční veškerou činnost finanční prokuratuře vykázanou říditi postupem rychlým a prostým všeho zbytečného průtahu, může o své újmě a zodpovědnosti posouditi a rozhodnouti, zda určitý předmět považuje za závažnější a tudíž způsobilý ku kolegiálnímu projednání. Při poradách předsedá finanční prokurator nebo jeho náměstek řídě celé jednání a uzavíraje. Jednotliví členové hlasují podle důstojenství svého, předseda naposledy vynášeje usnesení dle většiny hlasů; při rovnosti hlasů rozhoduje předseda svým hlasem.

Finanční prokurator není však vázán poradním usnesením, nýbrž může postupovati dle osobního přesvědčení jsa ovšem z toho zodpověden i práv spolu se členy, kteří k náhledu jeho přistoupili. Rozhodne-li se finanční prokurator uposlechnouti usnesení poradního, spadá odpovědnost a ručení mimo něho na všechny, kdož hlasem svým k usnesení se přidali.

Jednací řeč finančních prokuratur řídí se platnými předpisy (§ 11 cit. nař.).

Finanční prokuratury podřízeny jsou ve všech osobních a režijních věcech výhradně ministeriu financí; pokud však jde o právní zastupování, o dobrozdání právní neb o spolupůsobení při právních jednáních a při sepisování právních listin (§ 1 cit. nař.), jest finanční prokuratura zavázána vyhověti příkazům ústředních úřadů, pokud se týká, dožádání kteréhokoli úřadu státního (§ 12 cit. nař.).

3. Zprávy jednací. Na konci každého kalendářního roku má finanční prokurator nejdéle do měsíce následujícího roku předložiti ministeriu financí jednací zprávu o celém vedení prací finanční prokuratury a jejich oddělení (expositur). Ku zprávě této předložiti jest též rozdělení referátů a výkaz o počtu jednacích spisů v každém referátu. Tyto jednací zprávy musí vytýkati nejpodstatnější okolnosti ve věcném a právním směru v těch procesech, které jmenovitě po stránce finanční jsou důležitosti vynikající (§ 14 cit. nař.).

4. Úřady pomocné. Pomocnými úřady finančních prokuratur a expositur jsou podací protokol, výpravna, sollicitatura a registratura. Pro službu při těchto úřadech zřízeni jsou systemisovaní kancelářští úředníci, diurnisté a sluhové.

Je-li pro zmíněné pomocné úřady systemisováno několik přednostů, není-li však pro každý úřad pomocný zřízen přednosta zvláštní, má finanční prokurator ustanoviti z kancelářského personálu způsobilého úředníka ku vedení prací toho úřadu, pro který není systemisován přednosta zvláštní, pokud se týká, může povolati k tomu osobu jednu, stačí-li ku práci té.

Je-li systemisován toliko jediný přednosta všech pomocných úřadů, má říditi práci všech pomocných úřadů; nebyl-li by při finanční prokuratuře ustanoven zvláštní přednosta pomocných úřadů, svěří se řízení služby manipulační způsobilému úředníku z personálu kancelářského.

Finanční prokurator má v rámci vylíčených zásad sestaviti pro každý pomocný úřad jasné a zevrubné poučení, které jest úřadům pomocným služebním předpisem. Ministeriu financí podati jest zprávu o tom, že vydán

byl služební předpis pro pomocné úřady, a spolu předložiti jeden exemplář předpisu služebního (§ 17 cit. nař.).

5. Služba pokladní. Pokladní služba finančních prokuratur a jich expositur obmezuje se:

a) na pokladnu výdajovou;
b) na peníze k opatřování potřeb úředních;
c) na zálohy k zapravování poplatků kolkových a jiných.

Finanční prokuratury nemají tudíž mimo peníze svrchu uvedené přijímati, přechovávati nebo súčtovati jiných peněz nebo cenných papírů jsouce povinny jakékoli placení nenáležející v obor tento odmítnouti. Spolu však mají naznačiti platící straně nebo úřadu příslušnou pokladnu, u které má býti placeno, pokud pak by příslušná pokladna nebyla známa nebo ku placení poukázána, doložiti jest, že vplacení státi se má u pokladny oprávněné k uschování deposit (§ 18 cit. nař.). Jestliže by však strany nebo úřady nemající bydliště neb úředního sídla v místě finanční prokuratury zaslaly poštou a pod. peníze nebo cenné papíry, které podle § 18 cit. nař. nespadají v působnost finančních prokuratur, jichž však nelze odmítnouti bez škodlivých následků pro samo placení, má finanční prokurator tyto peníze neb cenné papíry převzíti na kvitanci, pečovati o jich bezpečné uložení a spolu vydati potřebná opatření, aby dotyčné peníze a cenné papíry odevzdány byly příslušné pokladně nebo pokladně oprávněné ku přijímání deposit (§ 19 cit. nař.). Ku příjmům položky výdajové náležejí odměny, které byly finanční prokuratuře přiřčeny a které počítati jest ve prospěch pokladny státní, dále náklady soudní a náklady zastupování finanční prokuratuře přisouzené, poštovné, poplatky kolkové atd. Z pokladny výdajové zapravují se jako náklad na službu prokuratorní výdaje na právní zastupování eráru, zejména též výlohy cestovní, dále soudní náklady vítězi přisouzené, výdaje připadající advokátům, kteří jsou ustanoveni místo finanční prokuratury ku vedení rozepří eráru; jiné osoby právnické však a fondy zastupované finanční prokuraturou musí tyto náklady vésti ze svého. Přebytky výdajové pokladny odvésti jest příslušné pokladně (hlavní zemské pokladně, finanční zemské pokladně, zemskému úřadu platebnímu nebo filiální pokladně zemské).

Nestačí-li hotovost výdajové pokladny, zapravují se potřebné částky na řad příslušných úvěrů povolených finanční prokuratuře v rozpočtu státním (§ 18 cit. nař.).

6. Expositury finančních prokuratur činí doplňující část finanční prokuratury, z níž zřízeny byly, a náležejí k jejímu osobnímu i platebnímu stavu. Pokud jde o působnost jich (právní zastupování, právní dobrozdání, spolupůsobení při právních jednáních a právních listinách), mají ve svém okresu samostatně plniti služební poslání, jak jest finanční prokuratuře vykázáno (§§ 1, 2 a 13 cit. nař.). Mají však právo žádati v pochybných a důležitých případech prokuratora finančního o jeho mínění, nejsou však náhledem jeho vázány. Expositury a zřízenci jich požívají těchže práv a mají tytéž povinnosti, které stanoveny jsou pro finanční prokuraturu a zřízence její (§ 6 cit. nař.). Správce expositury má vzhledem k expositu̇ře totéž postavení, jaké přikázáno jest finančnímu prokurátoru pro obvod finanční prokuratury (§§ 7 a 13 cit. nař.). Ve věcech osobních, režijních a disciplinárních podléhá však expositura finančnímu prokurátorovi

v tom rozsahu, v jakém přiznána mu působnost vůči finanční prokuratuře (§§ 8 a 13 cit. nař.).

Prolongace jest prodloužení času splatnosti nebo plnění. Prolongace zakládá se buďto úmluvou kontrahentů, věřitele a dlužníka, a jest pak smluvní nebo dobrovolnou prolongací, nebo má nastoupiti podle zvláštních ustanovení zákonných.

I. Prolongace v právu civilním.

1. Prolongaci lze poskytnouti výslovně nebo mlčky; výslovně zpravidla tím, že kontrahenti smluví mezi sebou novou lhůtu splatnosti nebo plnění; mlčky tím, že věřitel nevymáhá splacení nebo splnění smlouvy ani soudně ani mimosoudně, ačkoli vypršela již lhůta k splatnosti nebo k plnění vyměřená. Než sporno jest, má-li se prolongace mlčky povolená považovati za prolongaci ve vlastním slova smyslu, poněvadž při prolongaci této věřitel oprávněn jest žádati úroků z prodlení ode dne splatnosti, byl-li určitý den splatnosti právnímu jednání základem dán, kteréžto právo vyloučeno jest při výslovné prolongaci, jelikož místo původního dne splatnosti nastupuje nově umluvený den s plnými účinky právními.

2. Co do smluvené prolongace při obchodech vytýká čl. 333 obch. z. zvláštní ustanovení, že totiž v pochybnosti nastupuje nová lhůta prvním dnem po vypršení staré lhůty, byla-li smluvená lhůta ku splnění závazku prodloužena.

3. Prolongace v právu směnečném. Řád směnečný nevykazuje co do prolongace směnky zvláštního ustanovení. Směnku prolongovati lze bez újmy majitele směnky potud, pokud se směnka dále neindossuje (nepřevede); může tudíž prolongaci poskytnouti při vlastních směnkách remittent vydateli, při směnkách vydaných vydatel akceptantovi. Dostala-li se však směnka do dalších rukou, může pozdější majitel — nechtěje pozbýti svého postižného práva za předchůdci — povoliti prolongaci akceptantovi nebo některému z jeho předchůdců toliko za tou podmínkou, že šetří přísně směnečných předpisů o zachování směnečného regressu (vyzdvižení protestu, podání žaloby na předchůdce do promlčecích lhůt vytčených v čl. 78 a 79 sm. ř.). Prolongace poskytuje toliko námitku oproti dotyčnému směnečnému kontrahentu, s nímž prolongace smluvena byla (čl. 82 sm. ř.); nepůsobí tudíž oproti těm, kdož ku prolongaci nepřistoupili, třeba by prolongace na směnce byla vyznačena prve, než směnka dále byla převedena. Poněvadž se dle čl. 80 sm. ř. promlčení práva směnečného přerušuje jedině podáním žaloby, nepřerušuje se prolongováním směnky a při počítání lhůty promlčecí nelze přihlížeti ku prolongaci, kterou poskytl směnečný věřitel směnečnému dlužníku.

Prolongace měla by tudíž za účel poshověti směnečnému dlužníku mezi vyměřenou promlčecí lhůtou až dotud, dokud nevyprší pošinutá doba splatnosti. Aby bylo lze provésti účinně delší prolongaci a zameziti tudíž účinky promlčení, vyhotovuje se v kupeckém světě (mezi kupci) nová směnka (akcept prolongovaný), kteráž nastupuje místo prolongovaného akceptu.

II. Prolongace v obchodu bursovním (obchody reportní) viz čl. »Bursa«.

III. Právo poplatkové.

1. Prolongace směnek a smluv zaniknuvších vypršením doby posuzovati jest co do poplatku kolkového jako listiny o novém jednání. Změní-li

se však v jiných případech, než-li v těch, kde jde o prolongaci směnky nebo smlouvy zaniknuvší vypršením doby, dodatkem na původní listině nebo zvláštním spisem toliko lhůta, do které se má jistý dluh splatiti, má změna tato podléhati toliko pevnému kolkovému poplatku a nikoli sazbě řídící se hodnotou dávky nebo vzájemné dávky, pokud právní jednání původně podléhalo zákonnému poplatku (§ 35 popl. z.).

2. Každé písemné prolongování směnky tuzemské podléhá poplatku a to dle stupnice I., pokud není lhůta prodloužena nad šest měsíců, jinak dle stupnice II. Lhůtu prolongační počítati jest nikoli ode dne, kdy prolongace byla povolena, nýbrž ode dne, kdy vypršel dřívější termin splatnosti (§ 6 zák. ze dne 8. března 1876 č. 26 ř. z.).

3. Neplatí-li se poplatek přímo překročiv výši poplatku 25 zl., dlužno za prolongaci zapraviti poplatek buďto doplňovacími známkami ve smyslu § 14 cit. zák. ze dne 8. března 1876 nebo dle všeobecného předpisu § 3 naříz. ze dne 28. března 1854 č. 70 ř. z. tím způsobem, že se příslušné známky kolkové ještě před vyhotovením prohlášení prolongačního připevní na směnce na místě k tomu určeném a na barevném poli pod známkou kolkovou přepíší se prvním řádkem prohlášení, nebo sestává-li prohlášení to z jediného řádku, přepíší se částí jeho, nikdy však nadpisem (titulem) jeho nebo podpisem.

IV. Právo berní.

Neodvede-li se daň do 4 neděl po terminu splatnosti, dlužno ji vymáhati i s úroky z prodlení připadajícími až do dne placení po vypršení této lhůty ihned předepsaným řízením donucovacím, nebyla-li podána žádost o slevení daně nebo o posečkání a neuzná-li ji politický úřad za důvodnou po zákonu (§ 4 zák. ze dne 9. března 1870 č. 23 ř. z.). Žádosti o posečkání předložiti jest k rozhodnutí zemskému finančnímu úřadu. Podá-li se žádost o povolení ku splácení zadržalých daní po splátkách, nesluší zcela upustiti od opatření učiněných na vymáhání daní až do rozhodnutí této žádosti, nýbrž zasaditi se o to, aby dle potřeby cestou exekuční splaceny byly alespoň splátky v žádosti uvedené (nař. min. fin. ze dne 18. února 1877 č. 3474).

V. Právo celní.

Lhůty, ve kterých zhotoveny jsou zjišťovací listiny vystavené na výkaz příjmu, vzniku nebo vyclení, mohou být prodlouženy za těchto podmínek:

1. žádá-li se o prodloužení ve příčině zboží kontrole podléhajícího nebo nalézajícího se v okresu pohraničním prve, než uplyne předepsaná lhůta a šetří-li se §§ 346 a 362 cel. a monop. ř.;

2. je-li mezi stavem zboží a uplynulou lhůtou náležitá shoda, jak to předpisuje § 328 cel. a monop. ř.;

3. lze-li zároveň z okolností věrohodně souditi, že majiteli zboží bránila při odbytu nebo spotřebě zboží nějaká překážka před uplynutím předepsané lhůty (§ 126 prov. nař. k řádu cel. a monop.).

Povoliti mohou prodloužení taková:

a) Hlavní celní úřady ve vnitřním území celním pokud jde o zboží, které se přenechává jiným živnostníkům; prodloužení nesmí však přesahovati 1 měsíc.

b) V jiných případech zmocněny jsou k tomu úřady vedoucí záležitosti důchodkové.

Žádosti o tato prodloužení podati lze při okresním úřadu vedoucím záležitosti důchodkové neb u nejbližšího celního úřadu, pokud takovýto úřad na blízku jest. Celní úřad doručuje žádosti tyto okresnímu úřadu (§ 127 prov. nař.). Vedle služební instrukce ze dne 29. května 1874 č. 1181 fin. min. zmocněny jsou okresní finační úřady prodloužiti dobu platnosti listin za výkaz sloužících (počítaje v to listiny pro předměty monopolu) o lhůtu nepřevyšující dobu jednoho roku. Nad hranici tuto může dobu platnosti těchto listin prodloužiti finanční úřad zemský. Prodloužení má se říditi toliko potřebou; předkem vyšetřiti jest bedlivě okolnost a příčinu nedostatečného odbytu, jinak zamítnouti dlužno žádost a dále bráti se cestou úřední (dek. dv. kanc. ze dne 1. května 1843 č. 4321 a ze dne 2. března 1845 č. 2715). Pravidelně uloženo jest orgánům finanční stráže, aby vedly předepsaná vyhledávání o žádostech za prodloužení doby platnosti zjišťovacích listin (dek. dv. kanc. ze dne 28. dubna 1841 č. 13982).

Promessy.

I. Pojem.

Obchod promessní (přípovědní) jest odvážná smlouva (o sázku), při které zcizuje kontrahent kontrahentu za určitou cenu možnost zisku z určitého losu státních nebo soukromých zápůjček, pokud se týká, přepouští mu zisk eventuelně připadající na určitý los uvedených zápůjček pokud jde o určitý tah. Předmětem tohoto právního jednání jest tudíž neurčitý, avšak možný zisk. Má se za to, že obchod promessní pojímati jest právnicky za hru nebo sázku a že tudíž jest nežalovatelný; někteří (Töl a Endemann) názoru tomu odpírají poukazujíce k tomu, že při obchodu promessním vystupují znaky nadějné koupě. Dle jiného názoru jest obchod promessní smlouvou nájemní, proti čemuž poznamenává Gareis, že nabývá se tu naděje na zisk koupí, a že tudíž není tu podstatného znaku nájmu. Z ustanovení zák. ze dne 7. listopadu 1862 č. 85 ř. z. a zák. ze dne 11. července 1878 č. 90 ř. z. o zcizení státních a jiných losů nebo naděje na výhru z nich plyne zřejmě, že obchod promessní jest odrůdou nadějné koupě, a že nabyvateli vzchází celá řada práv, kteráž vydatně chrání zákon, poskytuje mu momentem nabytí naděje na zisk právo vystoupiti žalobou na zcizitele, zanedbá-li on svých povinností uložených jemu specielně citovanými zákony. Majitelé obchodů promessních podléhají zvláštnímu dozoru a kontrole živnostenských a finančních úřadů.

II. Zákonné náležitosti obchodů promessních (viz cit. zák. ze dne 7. listopadu 1862):

1. Naději na zisk musí zciziti vlastník losu nebo jeho plnomocník.
2. Prodatel neb jeho plnomocník musí míti trvalé bydliště v rakouském území státním.
3. Naděje na zisk odnášeti se musí k určitému losu tuzemské zápůjčky a k určitému tahu; jsou tedy z promessního obchodu vyloučeny losy cizozemské.
4. Prodatel převzíti musí závazek, že odevzdá nabyvateli za určitou náhradu ve vlastnictví los, dojde-li ku výhře, nebo že uloží u soudu připadající zisk, nebude-li za los do vymíněné lhůty žádáno, strhna sobě smluvenou náhradu a náklady.
5. Zcizení naděje na zisk zahrnovati má celé losy, dovoluje-li to slosovací plán, i losy parciální (dílčí).

6. O právním jednání zříditi se musí písemná listina (list promessní, přípovědní); obsah její shodovati se musí úplně s formulářemi vydanými správou finanční.

7. Vlastník losu nesmí v době převzatého závazku vzdáti se (postoupiti) vlastnictví losu a jest povinen v této době na požádání vykázati finančním orgánům držbu losu.

III. Přestupky.

Jakýkoli promessní obchod proti zákazu provozovaný jest přestupkem. Všeobecně náležejí sem všechny obchody promessní, při kterých užívá se jména »obchod promessní“ neprávem a jen na oko, kdežto ve skutečnosti jeví se býti celé jednání jiným jednáním, které zhusta výhradně jest na prospěch kupce nebo rozhodně na jeho újmu. Nehledě k tomu, že již dle všeobecných zásad právních úmluvy na oko činěné posuzovati jest dle oněch zákonných předpisů, dle nichž posuzovaný býti musí podle pravé povahy své (§ 916 o. o. z.), jde zákon o obchodech promessních dále a zakazuje všechny ony t. zv. obchody promessní, které odporují v podstatě obchodu promessnímu. Zakázán jest takový obchod promessní, kde

1. přenechává někdo někomu určitý los s tou podmínkou, aby do určitého dne po tahu, který následuje po závěrce, cena losu byla složena nebo tažený los vyměněn byl za los dosud netažený, nebo vyhradilo se právo resp. povinnost k zpětné koupi losu toho nebo stejného losu na dobu určenou způsobem shora naznačeným;

2. poskytne-li kdo jinému právo žádati za ponechání určitého losu do doby naznačeným způsobem určené za určitou cenu, osoba ta však opravněna jest odstoupiti od smlouvy bezpodmínečně nebo se ztrátou závdavku nebo litkupu, splátky nebo vůbec složeného již obnosu. Každý přestupek trestá se jako hra loterními předpisy zapověděná dle dotyčných důchodkových zákonů, a nesplnění kolkové povinností trestá se jako zkrácení důchodku kolkového. Jako spoluvinník v zakázaném obchodu promessním trestá se též ten, kdo věda o okolnosti zákaz odůvodňující nabývá naděje na výhru zcizené proti zákazu nebo vyzývá k zapověděným jednáním tohoto druhu nebo uveřejňuje pozvání k nim. Hodí-li se na případ podobný předpisy i jiných zákonů trestních, sluší kromě trestů dle nich nastupujících stanoviti peněžitou pokutu dle tohoto zákona odůvodněnou. Odměna udavačů a postižníků má nastati dle příslušných sem všeobecných ustanovení.

IV. Právo poplatkové.

Kolkový poplatek na přípovědní (promessní) list obnáší za každý los 50 kr. Má-li se na jednom promessním listu zciziti naděje na zisk z více, jak jednoho losu, zapraviti dlužno, prve než se list ten vyhotoví, další příslušný poplatek v známkách kolkových a náležitým překolkováním nebo přímo.

Listu promessnímu na úplně roveň stavěti jest listiny o oprávnění k zcizení naděje na zisk, o nichž dotyčné přípovědní listy nebyly ještě sdělány.

Promeškání.

I. Pojem.

Promeškáním čili obmeškáním nazývá se každé jakékoli porušení nebo zanedbání předpisů pro jednání strany v řízení daných.

Porušení to může záležeti buď v tom, že strana vůbec úkonu, který provésti má, nepředsevezme nebo že ho neprovede ve formě, v době anebo v stadiu procesu, jak toho k plné jeho účinnosti po zákonu jest zapotřebí.

V případech posléz uvedených nepřičítá se začasté úkonu opozděnému nebo formálně nesprávnému nižádný význam, a úkon onen pojímá se tak, jako kdyby vůbec nebyl předsevzat. (Canstein [Das Civil.-Processrecht I. str. 228] mluví v případech těchto o obmeškání předpokládaném na rozdíl od promeškání skutečného, jež nastává, nebylo-li jednáno vůbec).

Dle významu, jaký promeškaný úkon pro další řízení má, jest rozeznávati promeškání úplné (totální) a částečné (partielní). Ono nastává tenkráte, byl-li opomenut úkon, jenž jest podmínkou pokračování v řádném chodu řízení, následkem čehož řízení toto v neprospěch strany liknavé předčasného konce dochází. Toto jest tu tehdáž, když promeškán byl úkon vedlejší, jenž podstatnou součást řízení netvoří, tak že tím další projednávání věci vyloučeno není.

Promeškání úplné nastává v řízení sporném:

1. zmeškán-li první rok,

2. zmeškán-li rok položený k ústnímu (veřejnému) líčení,

3. nepodána-li odpověď na žalobu ve lhůtě k tomu ustanovené. (O tom níže.)

V řízení exekučním nelze sice o promeškání totálním v techn. slova smyslu mluviti, však i tu jsou případy, kdy následkem liknavosti exekventa řízení předčasného konce dochází. Tak na př.:

1. neodstraní-li exekvent v stanovené lhůtě knihovní překážky provedení vnucené správy bránící nebo nesloží-li potřebnou zálohu peněžitou ku krytí nákladů se správou spojených, zruší se správa již povolená (§§ 101, 129 odst. 2. exek. ř.),

2. nepředloží-li exekvent do lhůty určené návrh dražebních výminek, zruší se řízení dražební (§ 145 odst. 1. exek. ř.),

3. nežádá-li do roka po provedení zájmu věcí movitých za jejich prodej, uhasíná právo zástavní zájmem založené a v exekuci se již pokračovati nemůže (§ 256 odst. 2. exek. ř.),

4. neučiní-li exekvent v čas návrhy ve smyslu § 329 odst. 3. exek. ř., zrušuje se exekuce,

5. nepodá-li ten, kdo prozatímného opatření si vydobyl, v čas žalobu spravovací, zruší se prozatímné opatření povolené (§ 394 exek. ř.) a j.

Zásady zákonné, jež promeškání upravují, spočívají, pokud jde o řízení sporné, v potřebě pojiti úkony stran v procesu proti sobě nepřátelsky vystupujících a vzájemně se potýkajících v jediný souvislý celek, který moderní proces karakterisuje; pokud jde o řízení exekuční, zakládají se v nutnosti přivésti bez ohledu na opačnou vůli strany nebo i jiných účastníků spůsobem co nejvhodnějším a co nejpřiměřeněji k platnosti uznaný nárok soukromoprávní.

II. Podmínky.

Promeškání předpokládá:

1. předpis zákonný nebo výrok soudcovský, jímž pro úkon, o který jde, straně buď určitá lhůta jest dána nebo stanoveno, že úkon onen toliko při roku nařízeném provésti lze,

2. neposlušnost strany (contumacia) tohoto zákonného předpisu nebo soudcova vyzvání.

Neposlušnost tato záleží v tom, že strana

a) lhůtu nedodrží, nebo

b) k roku se nedostaví.

Ad *a)* Zmeškání lhůty nastává, jestli strana úkon, pro nějž jest lhůta dána, až do posledního dne v lhůtu tuto počítatelného (§§ 126 a násl. c. ř. s.) řádně, t. j. úplně a v náležité formě neprovede. Pokud úkon onen provésti jest písemným podáním, dostačí, bylo li podání ono alespoň v poslední den lhůty poště k dopravě odevzdáno (§ 89 z. o s. org. a § 74 j. ř.).

Došlo-li podání sice v čas, však pro formální vady bylo dle § 85 c. ř. s. k opravě vráceno, platí lhůta za promeškanou, jestli v době, pro reprodukci opraveného podání určené, podání k soudu nedojde nebo alespoň na poštu dáno nebylo.

Ad *b)* Zmeškáním roku rozumí se, když se strana v přesně určenou hodinu nedostavila, t. j. jestli při vyvolání věci nebyla přítomna (§ 133 odst. 2. c. ř. s.).

Nedostavení vůbec se po zákonu rovná, jestli strana po vyvolání věci se vzdálila nebo přes vyzvání soudcovo projednávati se zdráhá nebo jestli pro neslušné jednání své byla odstraněna (§§ 198 odst. 2. a 203 c. ř. s.).

Nedostavení jest i na roveň postaveno, když strana v případech, kde jest donucené zastupování stran advokátem předepsáno, bez tohoto se dostaví (§ 133 odst. 3. c. ř. s.), nebo když nedbajíc poukazu soudcova, aby si opatřila zmocněnce, který by za ni věc u soudu srozumitelně vyložil, přec znovu osobně k soudu přijde (§ 185 c. ř. s.).

3. Jde-li o promeškání roku třeba, aby předvolání straně se nedostavivší bylo řádně (§§ 87 a násl. c. ř. s.) doručeno (§ 402 lit. *a*); pokud jde o zanedbání lhůty, třeba rozeznávati, jedná-li se o lhůtu zákonnou či soudcovskou. Při této předpokládá se náležité doručení usnesení lhůtu nařizujícího straně, která ve lhůtě oné jednati má, ač-li doručení vzhledem k tomu, že lhůta již od prohlášení usnesení běžeti začala, neodpadá (§ 124 c. ř. s.).

Při lhůtách zákonných vyhledává se doručení soudního vyřízení (rozsudku, platebního rozkazu a p.), jestli dle specielních předpisů běh lhůty k těm kterým procesním úkonům po zákonu dané (na př. k odvolání, k námitkám a p.) od doručení počíná.

4. Ač-li nejde o lhůty konečné, t. j. ony zákonné lhůty, jichž prodloužení výslovně jest vyloučeno, třeba také k promeškání lhůt, jakož i vůbec k promeškání roků, aby tu nebylo důvodů, ze kterých soudce ex officio lhůtu prodloužiti nebo rok odložiti má. (Srvn. §§ 73, 128, 134 č. 1., 242 a 402 lit. *b* c. ř. s. a § 341 odst 2. j. ř.)

5. Ačkoli promeškání nastati má z pravidla ipso iure, žádá přece zákon v mnohých případech, aby učiněn byl návrh k uskutečnění účinků obmeškání směřující (§ 145 odst. 2. c. ř. s.).

Případy tyto tvořící výjimku z pravidla normovány jsou v následujících předpisech:

a) v § 97 c. ř. s., dle něhož třeba návrhu, aby byl litis consortům, již společného zmocněnce pro doručování zříditi opomenuli, takový příjemce spisů soudem určen;

b) v § 156 odst. 1. c. ř. s., dle něhož pokračování v řízení smrtí strany přerušeném toliko k návrhu odpůrce státi se má;

c) v § 254 c. ř. s., dle kterého jen k návrhu strany dodává se odpůrci, jenž k roku v řízení přípravném se nedostavil, opis protokolu o roku sepsaného s předvoláním k novému roku pod sankcí § 254 c. ř. s. (O tom níže.)

d) v §§ 279, 283, 300, 309 a 335 c. ř. s., které kladou návrh probatův za podmínku, aby pokračováno bylo v řízení bez ohledu na nabídnutý důkaz svědecký nebo znalecký, jestli probant v čas zálohu nesložil nebo ve lhůtě k tomu dané důkaz vůbec neprovedl;

e) v §§ 396 a 442 c. ř. s., jež žádají, aby strana přítomná navrhovala vydání rozsudku ob contumaciam proti odpůrci, jenž k prvnímu roku nebo k hlavnímu líčení se nedostavil.

f) v § 399 c. ř. s., který vyhledává předchozího návrhu strany, aby byl nařízen rok dle § 399 proto, že odpověď na žalobu nebyla podána v čas.

Nebyl-li v případech *a)* — *e)* učiněn návrh onen, lze promeškaný úkon i dodatečně až do dne, kdy písemný návrh k soudu dojde, nebo má-li úkon onen státi při roku, až do ukončení jednání o návrhu onom zahájeného předsevzíti (§ 145 odst. 2. c. ř. s.). O významu návrhu ad *f)* viz níže.

6. V mnohých případech vyhledává zákon k přivodění obmeškání a jeho účinků, aby ve vyřízení soudním, stranu k jednání vybízejícím, bylo pohrozeno následky, jež neposlušnost její stihnouti mají (§ 145 první věta c. ř. s.).

Podmínku tuto žádá:

a) § 60 c. ř. s., dle něhož, ukládá-li se žalobci cizinci, aby složil jistotu pro náklady sporu nebo vykonal přísahu o chudobě, mají býti v dotčeném výměru vysloveny následky, které nastanou, jestli žalobce tak neučiní.

b) V každém prvním předvolání k roku (§ 133 c. ř. s.), zejména k roku prvnímu (§ 230 c. ř. s.), k roku položenému k jednání o návrhu na pokračování v řízení přerušeném (§ 165 c. ř. s.), k roku ustanovenému k jednání spornému před soudy okresními (§§ 431, 437), jakož i v předvolání strany k druhému roku dle § 254 pro nedostavení se její nařízenému, jestli toto u sdělení opisu protokolu o prvém roku sepsaného se děje, má obsahovati vytknutí následků nedostavení. Tak nařízeno i v § 56 exek. ř. ohledně předvolání stran k jednání nebo výslechu během řízení exekučního ustanovenému.

c) Příkaz, aby si strana k srozumitelnému projevu neschopná zřídila zástupce, jenž by za ni věc projednal, má býti provázen pohrůžkou, co nastane, jestli strana nedbajíc tohoto rozkazu opětně sama osobně se k jednání dostaví (§ 185 c. ř. s.).

d) Totéž nařízeno § 198 odst. 2. c. ř. s. pro případ, že soudce stranu vyzývá, aby upustila od svého nepřístojného chování jednání rušícího.

e) Rozsudek při soudech okresních obsahujž poučení stran o opravném prostředku i o nutnosti zříditi advokáta pro řízení odvolací (§§ 432 a 452 c. ř. s.).

f) Osobám vyzvaným ke zkoušení účtu vnuceným správcem vydaného, buďtež naznačeny následky, jež dle § 116 exek. ř. mají nastati, když se

k roku ke zkoušení účtu nařízenému nedostaví, nebo vůbec připamatování svá nepodají.

g) Ve výměru o rozdělení výtěžku dražebního jest k poukazu účastníků, kteří proti rozpočtu odpor podali, na právní cestu připojiti, co nastane, jestli se do jednoho měsíce nevykáží, že žalobu potřebnou podali (§ 236 exek. ř.).

h) Věci, z bytu dle § 349 exek. ř. exekučně vyklízené a prozatím uschované, mohou, nežádá-li jich exekut nazpět nebo nezaplatí-li poplatek schovací, býti prodány jen po předchozí příslušné vyhrůžce (§ 349 ex. ř.).

i) Vyhrůžka následků předepsána jest i §§ 188, 231 odst. 2., 301 odst. 1. exek. ř. a j.

III. Účinky promeškání.

A. Zásady všeobené.

V literatuře objevuje se snaha uvésti všecky následky, jež zákon na obmeškání stanoví, alespoň pokud jde o řízení sporné, na jeden společný právní nebo ethický důvod.

Z různých theorií v příčině té zkonstruovaných budiž vzpomenuto zejména oné, jež v kontumaci jakési analogon promlčení spatřuje, poukazujíc k tomu, že jako právo materialní v určité době zaniká, tak i právo procesuální časem svým uhasíná, pak oné, jež důvod následků na promeškání položených vidí v porušení povinnosti vpustiti se ve spor nebo v povinnosti jednati vůbec, konečně i oné, jež pokládá následky ty jen za trest ustanovený na nesplnění předpisů zákonných nebo příkazů soudcových jednání ukládajících. (Srvn. Neumann: Commentar zu den C. P. G. str. 404).

Všecky theorie tyto nejsou sice bez zajímavosti a částečné i oprávněnosti, však přec vykazují stejnou vadu, že totiž nižádná nemůže sama o sobě vysvětliti všecky ony přerůzné následky promeškání, jaké zákon v jednotlivých případech stanoví.

Spíše jest míti za to, že při určení účinků promeškání nevycházel zákon z jediného základního hlediska, nýbrž měl na mysli toliko účelnost, hledě nalézti v každém konkretním případě prostředek co nejvýhodnější, jenž by co nejlépe odčinil všecko nebezpečí a každou újmu dalšímu postupu řízení z liknavosti strany hrozící.

Prostředky, jichž k tomu používá, jsou rázu podstatně jiného, než prostředky mající za účel donutiti stranu, aby splnila formalisovaný nárok soukromoprávný nebo přiměti osobu třetí, aby zadost učinila povinnosti, jež jí zákon ukládá, na př. povinnosti, vydati svědectví (§ 333 c. z. s.), složiti účet ze svěřené správy exekuční (§ 115 posl. odst. exek. ř.) a p.

Kdežto v případech těchto připouští zákon donucení přímé, k zlomení odporu strany sloužící, vychází v řízení sporném a pokud nejde o donucení exekuta, i v řízení exekučním z názoru, že jednati v procesu není povinností straně uloženou, nýbrž jen právem jejím, které jest jí k ochraně jejího zájmu, buď přímo zákonem propůjčeno nebo na základě zákona výrokem soudce uděleno. (Srvn. Ullmann: Das oest. C. P. R. 1892 str. 144 a násl.).

Proto také vyjímaje případ § 6 dv. dekr. ze dne 23. srpna 1819, č. 1595 sb. z. s. (čl. I. úv. z. k c. ř. s. a nař. min. ze dne 9. prosince 1897, č. 283 ř. z.), jenž vzhledem k officiosnosti řízení ve věcech manželských přímé donucení strany k dostavení se k líčení před soud dopouští,

nezná zákon nižádného **přímého** donucení stran k činnosti v rozepři, nýbrž stanoví jen určité právní účinky, jež stranu při neposlušnosti její stihnouti mají, čímž ji před alternativu staví, buď úkon onen provésti nebo nepříznivé ony následky na sebe vzíti.

Zásada tato, dle níž každé **přímé** donucení strany k jednání má býti vyloučeno, výslovně vyřčena jest v § 380 posl. odst. c. ř. s., jenž jakékoli donucení strany, aby přísežně vypovídala, zakazuje i v §§ 299, 307 a 314 c. ř. s., dle nichž nemá býti dopuštěno, nutiti stranu, aby k cíli důkazu diktované psala, nebo listinu průvodní, kterou v ruce má, předložila.

Zásada ta jest položena za základ ve všech ostatních předpisech, následky promeškání upravujících, jež v následující skupiny se dají sestaviti:

1. Prvním **pravidlem** jest, že, nekoná-li strana, co dle předpisu zákona konati má nebo k čemu jí byla poukazem soudcovým příležitost poskytnuta, vzdává se práva dotčený úkon provésti a nemůže tudíž zanedbané dodatečně předsevzíti.

Obmeškání strany má tedy z pravidla v zápětí **praeklusi** úkonu zanedbaného t. j. vyloučení z práva úkon onen později provésti.

Zásada tato, jako princip nauku o obmeškání ovládající, vyslovena jest co do řízení procesního v § 144 c. ř. s., jenž všeobecně stanoví, že »**promeškání má následek, že strana vyloučena jest z procesního úkonu, jejž bylo předsevzíti,**« co do řízení exekučního jest přivedena k platnosti v §§ 56 a násl.

Tato povšechná maxima provedena jest v jednotlivých specielních případech zvláštními ustanoveními, z nichž buďtež příkladmo následující uvedena:

α) **řízení procesní**

a) Použíti fora hlavní rozepře dle § 94 odst. 1. j. r. a žaloby navzájem dle § 96 jur. n. musí se státi dříve, než původní rozepře (hlavní) jest ukončena, jinak právo k tomu zaniká.

b) Pojmenování auktora žalovaným detentorem musí se státi ihned po doručení žaloby, nejposléze zajisté před prvním rokem, jinak jest možnost jeho vyloučena (§ 22 c. ř. s.).

c) Strana, domahající se přisouzení vzešlých jí nákladů rozepře, učiniž příslušný návrh resp. předlož seznam nákladů při projednání, které rozhodnutí o nákladech bezprostředně předchází nebo není-li tu jednání, při svém výslechu nebo již v podání, o němž jest rozhodováno. Opomene-li tak učiniti, pozbývá nároku onoho. (Srvn. §§ 52 a 54 c. ř s., co do útrat odvolacích § 484 c. ř. s.).

V řízení exekučním ztrácí strana práva žádati náhradu nákladů, jež dříve již pravoplatně nebyly přisouzeny, jestli za jejich soudní upravení nejdéle do jednoho měsíce po ukončení nebo zrušení exekuce nezakročí (§ 74 odst. 2 exek. ř.).

d) Žádati jistotu žalobní od žalobce cizince, nutno při prvním roku, nebo nastanou-li podmínky § 57 c. ř. s. teprve později, při nejbližším roku v procesu nařízeném. (Srvn. článek »Pojištění nákladů sporu.« Promeškání tohoto okamžiku má v zápětí praeklusi práva onoho vůbec (§ 59 c. ř. s.).

e) Žalobu pro rušenou držbu třeba vznésti do 30 dnů a die scientiae, jinak jest právo žalobní ztraceno (§ 454 c. ř. s.).

f) Žalobu o zrušení výroku rozhodčího dlužno podati do 3 měsíců po doručení výroku tohoto, nemá-li býti vyloučena (§ 596 c. ř. s.). O bezúčinnost nálezu bursovního soudu rozhodčího nutno žalovati do 30 dnů po doručení nálezu, ježto by jinak žaloba ta byla praekludována (čl. XXV. úv. z. k c. ř. s.).

g) Žalobu o obnovu řízení a pro zmatek jest podati do lhůty jednoho měsíce počítané dle § 534 c. ř. s., ježto by jinak ihned byla odmítnuta (§ 538 c. ř. s.).

h) Nepodá-li strana některý opravný prostředek (odvolání, revisi, rekurs, stížnost zmateční proti nálezu rozhodčího soudu bursovního) v čas, nebo neprohlásí-li se v zákonné lhůtě o odvolání nebo dovolání odpůrcově, nevznese-li v lhůtě stanovené žádost za restituci in integrum, jest z práva toho právě tak vyloučena, jako z práva podati námitky proti rozkazu platebnímu v řízení směnečném a mandátním, nebo proti výpovědi a příkazu na převzetí předmětu pronajatého v řízení nájemním nebo odporu v řízení upomínacím, když lhůtu pro to určenou promešká (§§ 148 odst. 1, 464, 468, 471 č. 2, 482, 505, 507, 508, 521, 523, 552, 559, 571 c. ř. s. čl. XXVIII. úv. z. k c. ř. s. a § 10 odst. 2 zák. ze dne 27. dubna 1873, č. 67 ř. z.),

β) řízení exekuční.

V řízení exekučním dochází princip praekluse jako následku obmeškání svého provedení v četných ustanoveních specielních, z nichž buďtež uvedena následující:

a) Odpor proti povolení exekuce na základě cizozemského titulu musí — ač-li se neopírá o předpis § 81 č. 2 až 4 exek. ř. — býti vznesen do 14 dnů po doručení vyřízení exekuci povolujícího, jinak jest vyloučen (§ 83 odst. 2 c. ř. s.).

b) Žádati za předběžné zjištění stavu břemen lze jen do 8 dnů po vyrozumění o povolené dražbě. Promeškáním této lhůty právo k tomu pomíjí (§ 164 odst. 1 exek. ř.).

c) Nevznese-li účastník odpor proti přiklepnutí hned v terminu dražebním, jest práva k tomu zbaven (§ 182 odst. 1 ex. ř.).

d) Nepřihlásí-li věřitel, jenž není exekventem, pohledávky své k rozpočtu výtěžku sekvestračního až do roku k řízení o tom položeného, nepřihlíží se k jeho nárokům při rozdělení výtěžku (§ 127 odst. 1 exek. ř.).

e) Není-li ohlášeno právo, které dražbu nemovitosti nepřípustnou činí, nejposléze při terminu dražebním, dříve než dražba počala, nebude se již k němu přihlížeti (§ 170 č. 5 exek. ř.).

f) Návrhy na odklad řízení dražebního a zavedení vnucené zprávy opírající se o § 201 musí býti učiněny do 14 dnů po vyrozumění exekuta o povolené dražbě, jinak jsou praekludovány. Podobně jest vyloučen návrh na zrušení exekuce dle čl. 200 č. 1 ex ř., jestli se neprovede nejposléze 8 dní před položeným terminem dražebním (§ 202 ex. ř.).

g) Pohledávky věřitelů mající zástavní právo k věcem v dražbě prodávaným jest ohlásiti a prokázati nejposléze při stání k rozdělení výtěžku dražebního určeném, jinak se k nim, pokud jde o věci movité vůbec, pokud se jedná o nemovitosti potud nepřihlíží, pokud z knih pozemkových a exekučních spisů nejsou patrny (§§ 210 a 285 odst. 3 exek. ř.).

Ad *a*) Mnohdy jest praekluse zanedbaného úkonu vázána na podmínku, že opomenutí strany stalo se vědomě v úmyslu proces prodlužovati. Podmínku

tuto posouditi má soud dle své volné úvahy. Tak stanoveno všeobecně v § 179 odst. 1 c. ř. s., tak nařízeno jest v § 181 c. ř. s. pro případ, že strana příkazu předložiti listiny průvodní nebo oznámiti jmena a bydliště svědků neuposlechne, v § 278 odst. 2 c. ř. s., že strana teprve při líčení k probrání důkazů dle § 193 odst. 3 provedených nově zahájeném nové okolnosti faktické a nové průvody uvádí, které výsledky důkazu nejsou spůsobeny. (Dle §§ 279, 335 odst. 2 a 367, když strana neprovede v čas důkazy jí uložené, může soud možnost dodatečného jich uvedení vyloučiti, jestli se tím proces protahuje).

2. Však zásadou pouhé praekluse by právo procesuální nikterak nevystačilo. Tam, kde provedení určitého úkonu tvoří podmínku úkonu odpůrcova a tím dalšího postupu v rozepři, bylo nutno vyhledati jakousi náhradu za úkon zanedbaný. Prostředky, jichž k tomu zákon používá, jsou dle povahy konkretního případu druhů co nejrozmanitějších a to:

a) Kde jest úkon opomenutý základem, na němž dále stavěti se má rozepře, pomahá si zákon fikcí, že onen úkon se stal a sice spůsobem pro stranu liknavou co nejméně příznivým. Vycházíť zákon z předpokládání, že strana vědouc, že jednati má, přes to nejedná, projevuje svoji vůli, že souhlasí s následky, které na tento případ zákon ukládá.

Fikci takovou nalezáme všude:

α) kde třeba prohlášení strany o faktech odpůrcem tvrzených nebo o jakosti průvodů odpůrcem nabízených;

β) kde žádá se prohlášení strany, aby odstraněny byly určité vady procesuální;

γ) kde se vyhledává prohlášení strany o návrhu ať odpůrcem ať třetím podaném.

Ad *α*) V případě prvém záleží fikce ona v tom, že fakta, o kterých se liknavý odpůrce neprohlásil, za nesporná, tudíž za prokázaná se mají pokládati, pokud předloženými průvody nejsou vyvráceny (§§ 267 a 396 c. ř. s.).

Pokud jde o nabízené průvody, objevuje se fikce ona tím, že důkazy, proti nimž odpůrce v čas námitek nevznesl, jsou pokládány za bezvadné, na př. listina soukromá za pravou (§ 312 c. ř. s.).

Ad *β*) Kde jest vada procesuální, která jen s vůlí účastníků (nikoli ex officio) může býti odstraněna, finguje zákon projev dotčeného souhlasu strany, opomene-li tato opak výslovně vyjádřiti. Tak tomu jest zejména ohledně nepříslušnosti soudní v meze dovolené prorogace spadající, když v nepodání námitky nepříslušnosti v čas podrobení se soudu nepříslušnému (prorogace mlčky učiněná) se spatřuje (§§ 43 a 104 j. n., §§ 239, 440 a 487 c. ř. s.), tak tomu jest při vadnosti soudcově, když strana neodmítá hned soudce, jakmile vadnost jeho pozná, resp. dříve než v jednání se vpustí a tím souhlas svůj, právo své vzíti od soudce tohoto na jevo dá (§§ 20 a 21 j. n.). Podobně finguje souhlas strany § 355 c. ř. s., pokud se jedná o znalce soudem zvolené, proti nimž strana v čas námitek nečiní, a § 108 odst. 2. exek. ř., pokud jde o vnuceného správce soudem bez předchozího výslechu stran zřízeného, když strana do 14 dnů po vyrozumění o tom odůvodněný návrh na ustanovení jiného správce nepodá.

Ad *γ*) Je-li k dalšímu řízení třeba prohlášení se strany o návrhu odpůrcem nebo osobou třetí učiněném, spatřuje se v mlčení strany její souhlas s návrhem zmíněným.

Zásada tato jest ve své všeobecnosti ovšem vyslovena pouze pro obor řízení exekučního, kde § 56 odst. 2. praví: »Je-li základem jednání nebo slyšení nějaký návrh, tedy o těch osobách, které přes řádné předvolání se nedostavily, budiž pokládáno, že k tomuto návrhu přisvědčují, leč by zákon něco jiného stanovil,« a odst. 3. téhož § dokládá, že »předcházející ustanovení vztahují se také k zameškání lhůt, které dány jsou k písemným prohlášením nebo vyjádřením stran nebo účastníků jinakých.«

Zásada tato jest v jednotlivých předpisech i zevrubněji ještě provedena. Tak na př. v §§ 116 a 117, dle nichž nepodání přimatování k účtu vnuceným správcem složenému nebo nedostavení se k roku ustanovenému k vyřízení účtu pokládáno byti má za uznání účtu a vzdání se stížností proti rozhodnutí o něm a v § 171 odst. 2., dle kterého se má míti za to, že věřitel, který vyzvání, aby se prohlásil, zda hotové zaplacení pohledávky z dražebního předmětu žádá, či s převzetím její se strany vydražitele jest srozuměn, neuposlechne, svoluje, aby pohledávka jeho byla jako dluh vydražitelem převzata. (Srvn. i § 223 exek. ř.)

Pokud se týče civilního soudního řádu, není sice zásada shora vzpomenutá nikde ex professo vyslovena, však přec uznána jest její platnost mnohými předpisy, z nichž jest uvésti na př.:

αα) v § 158 odst. 1. c. ř. s., dle něhož nedostaví-li se právní nástupci strany zemřelé k projednání o návrhu, aby bylo v řízení smrtí strany přerušeném s nástupci těmito pokračováno, má se za to, že s návrhem tímto souhlasí; řízení se prohlásí za opět zahájené a může proti účastníkům, již se nedostavili, rozsudek ob contumaciam býti vydán;

ββ) neučiní-li strana odporu proti změně žaloby a vejde v jednání, má mlčení její stejný účinek jako projev jejího souhlasu se změnou žaloby již provedenou (§ 235 c. ř. s.);

γγ) vpustí-li se strana, nenamítajíc ničeho proti změně návrhů nebo důvodů odvolacích, v jednání o nich, má se za to, že se změnou touto jest srozuměna (§ 483 c. ř. s.);

δδ) nevytýká-li zákonný zástupce strany zmatek záležející v tom, že strana rozepři projednala, aniž by zákonným zástupcem byla zastoupena, schvaluje jednání provedené (§ 477 č. 5 a poslední odst. c. ř. s.).

K případům těmto řadí se podobná fikce obsažená:

εε) v čl. 37 obch. zák. zachovaném v platnosti i pro nové řízení procesní článkem VII. č. 4. úv. z. k c. ř. s., dle kterého tvrzený obsah knih obchodních za pravdivý se má pokládati, jestli obchodník uloženou mu edici jich odepřel.

b) V jiných případech rovná se zákon nejednání strany projevu její vůle upustiti od určitého úkonu nebo vzdáti se nějakého již nabytého práva nebo obranného či útočného prostředku.

Tak *α*) nezřídí-li žalobce-cizinec uloženou mu kauci žalobní nebo nevykoná přísahu paupertní, má se míti za to, že upouští od žaloby, pokud se týče, od podaného odvolání resp. revise (§ 60 posl. odst. c. ř. s.).

β) Nejmenuje-li strana, jejíž advokát zemřel nebo k projednávání neschopným se stal, ve lhůtě jí k tomu dané advokáta nového, nastává týž stav, jako kdyby ony úkony, při nichž zastupování advokátem jest nezbytno, nechtěla provésti (§ 160 odst. 2. c ř. s.).

γ) Nesloží-li probant zálohu pro důkaz svědecký, znalecký nebo soudní ohledání v obnosu soudem stanoveném předpokládá se, že se důkazů těchto vzdává (§§ 332, 367, 368 c. ř. s.).

δ) Nedá-li exekvent potřebnou zálohu peněžitou k ukrytí nákladů vnucené správy, může exekuční soud buď k návrhu nebo ex officio zrušení její vysloviti (§ 129 odst. 2 exek. ř.).

ε) Nepředloží-li exekvent do určité doby soudem dané návrh dražebních výminek nebo jej protokolárně nepodá, zruší se dražební řízení (§ 145 odst. 1 exek. ř.).

ζ) Nezaplatí-li přejimatel cenu přejímací (§ 201 č. 1 exek. ř.) v čas, schází z povoleného převzetí dražebního objektu, a odložené řízení dražební se opět zahajuje (§ 204 exek. ř.).

η) Nezaplatí-li vydražitel věci movité cenu kupní do ukončení dražby, prodává se věc znovu na jeho účet (§ 278 odst. 3 exek. ř.).

ϑ) Byla-li dražba odložena nebo zrušena z důvodu, jenž jen pro některé věřitele platí, působí toto zastavení resp. zrušení i proti ostatním, kteří se do 14 dnů neprohlásí, že chtějí v dražbě pokračovati (§ 206 odst. 1 exek. ř.).

ι) Není-li učiněn věřitelem, jenž pro svoji pohledávku zabavení movitosti si vydobyl, do 1. roku po výkonu tohoto zabavení návrh na prodej, uhasíná nabyté právo zástavní (§ 256 odst. 1 exek. ř.).

ϰ) Neučiní-li exekvent návrh dle § 328 posl. odst. ex. ř., zrušuje se exekuce vydobytá pro pohledávku peněžitou na nárok mající za předmět vydání věci nemovité (§ 328 cit.).

λ) Nezaloží-li exekvent útraty výkonu vazby proti dlužníku povolené, zrušuje se vazba, ať tato jako prostředek exekuční nebo zjišťovací byla povolena (§§ 366, 386 posl. odst.).

μ) Nedá-li strana zálohu na provedení prozatímných opatření, vzdává se jejich výkonu (§ 393 exek. ř.).

c) V jiných případech dopouští zákon aby buď

α) sám soudce nebo soudní orgán předsevzal úkony, jež strana sama provésti opomenula nebo alespoň

β) opatřil, co má promeškaný úkon nahraditi.

Ad α) Prvé nastává, když soud sám zřizuje litis consortům, kteří společného zmocněnce pro doručování ustanoviti opomenuli, dle § 97 odst. 2 c. ř. s. takového společného příjemce spisů nebo když sám volí rozsudího, jestli strana sama tak v čas neučinila (§ 582 c. ř. s.).

Ad β) Druhé má místo při doručení, které se děje přibitím na dvéře nebo složením u obecního nebo poštovního úřadu, když doručení straně, pokud se týče, ani jako doručení náhradné není možno, nebo když strana se zdrahá přijati kus doručovaný (§§ 104 a 109 c. ř. s.).

Sem spadá i předpis § 96 odst. 1 c. ř. s., dle něhož straně, jež přes vyzvání soudu v případech § 95 nezřídila příjemce spisů, v místě soudu bydlícího, mají býti doručovány všecky písemnosti poštou na adresu posléz udanou a doručení má se již odevzdáním poště za provedené pokládati, třebas i zásylka jako nedoručitelná přišla zpět. Jde-li o doručení, jež poštou nelze provésti, vyrozumí se strana, která vyzvání zříditi zmocněnce pro doručování nevyhověla, že se nadále všecky písemnosti pro ni u soudu složí.

Sem náležejí i předpisy jednající o doručení kuratoru a veřejnou vyhláškou obsažené v §§ 116 a násl. c. ř. s. a do jisté míry i předpis

§ 314 exek. ř., dle něhož má býti na místě věřitele, jenž jistotu dle § 304 žádanou nesložil, k vydobytí zabavené pohledávky zřízen kurator.

d) V četných případech neposlušnosti strany obzvláště v řízení důkazním ponecháno jest soudci, aby dle své úvahy obmeškání strany ocenil a význam její neposlušnosti posoudil.

Souvisí to jednak s principem volného uvažování průvodu v novém zákoně naskrze provedeným, jednak s tím, že jest v novém řízení měrou mnohem značnější přivedena k platnosti zásada pravdy materielní, než tomu bylo v právu dosavadním.

V ohledu tomto uvedeny buďtež obzvláště předpisy §§ 267, 299, 300, 307, 314, 318 a 369 c. ř. s., kterými ponecháno jest soudci, aby uvážil, jaký význam má pro důkaz přičísti okolnosti, že strana tvrzení odpůrcovo nepopřela, že listina nikoli v prvopisu, nýbrž jen v opisu byla předložena, že nebyla provedena edice listin, věcí přezvědných nebo předmětů soudního ohledání, jejichž držba jest doznána, nebo že strana ohledně listiny nebo věci přezvědné, pokud se týče, i ohledně předmětu soudního ohledání, ač držbu jejich přiznává, přece výslech nebo přísežnou výpověď odpírá, že strana zdrahá se psáti diktát, jehož soudce k porovnání písma použíti chce, nebo že píše písmem patrně přetvořeným.

e) K zjednodušení sporu, zejména k zabránění průtahů i k ušetření nákladů s tím spojených stanoveno, že nevytyká-li strana jisté formální vady v čas, nastává jaksi konvalidace úkonu původně nesprávně a tudíž neplatně provedeného, tak že pozdější vytýkání toho již dopuštěno není.

Tak nařízeno jest všeobecně v § 196 c. ř. s., kde se mluví o výtkách vad, tak stanoveno pro určité konkretní případy v § 212, jenž straně ukládá, aby námitky své proti obsahu protokolu ihned přednesla, jakmile jí byl k nahlednutí předložen nebo přečten, v §§ 420, 423 a 430, jimiž jest neprodlužitelná lhůta 8denní od doručení rozsudku (usnesení) počítaná pro návrh na opravu skutkové povahy rozsudku nebo na doplnění nálezu rozsudku nebo usnesení stanovena a v § 447, jímž v řízení před soudy okresními 3denní lhůta jdoucí od vyrozumění o tom, že skutková povaha rozsudku byla k nahlednutí stran v kanceláři soudní uložena, jest dána k podání odporu proti přednesení skutkovému nebo průvodnímu.

Neučiní-li strana příslušné návrhy v čas, jest vada sanována.

f) Obmeziti možnost chikány strany a chrániti náležitě zájem strany druhé mají na zřeteli ony předpisy zákonné, které dopouštějí soudci, aby k provedení určitých úkonů zpravidla jen k prospěchu jedné strany sloužících ustanovil pevnou lhůtu s tím účinkem, že po jejím marném uplynutí pokračováno býti má v procesu bez ohledu na to, stal-li se dotčený úkon či nikoli.

Tak obzvláště v řízení důkazním, je-li nějaké překážky proti provedení důkazů, nebo je-li provedení jeho pochybným, zejména má-li býti důkaz proveden v cizině (§§ 278 a 283), nebo má-li třetí detentor listiny teprve sporem býti dohánĕn, by ji předložil (§ 309 a ohledně věcí přezvědných § 318), nebo byl-li pokus svědka vyslechnouti marným (§ 335) a p.

g) Kde připuštěn určitý úkon processuálně o sobě neplatný pod podmínkou, že vada neplatnost jeho působící dodatně bude odčiněna, má neposlušnost příkazu straně v té příčině daného v zápětí, že jednání již provedené se dodatečně jako zmatečné zruší.

Tak tomu jest dle § 6 c. ř. s., připuštěn-li prozatím k jednání za stranu jako její zákonný zástupce někdo, jehož oprávnění k tomu není prokázáno, když výkaz o tom dodatně nepodá i dle § 37 odst. c. ř. s., dle kterého má soudce odmítnouti žalobu nebo žalobní odpověď v rozepři advokátské bez průkazu o zřízení advokáta podanou, jestli strana v lhůtě neprodlužitelné, jí dané plnou moc ustanoveného advokáta soudu nepředloží. Tak se věc má i dle § 38 c. ř. s., jenž dovoluje k provedení nutných úkonů za stranu každého připustiti, však pod podmínkou, že plnou moc strany dodá, ježto by jinak úkony jím provedené byly zrušeny a jednající byl odsouzen vzešlé náklady a spůsobenou škodu nahraditi i dle § 85 c. ř. s., dle kterého nejsou-li vady nesprávného a k opravě vráceného podání stranou ve lhůtě k tomu určené odstraněny, nepokládá se již podání reprodukované co do jeho včasnosti za podání původní, nýbrž za podání nové.

h) Jako následek neposlušnosti resp. liknavosti strany uvésti sluší i povinnost k náhradě nákladů, kterou soud může straně nebo advokátu uložiti, pozná-li, že strana dodatečně uvádí materiál, který již dříve uvésti mohla a že tím průběh rozepře působí (§§ 47 a 48 c. ř. s.).

i) Přehledem sub *a) h)* uvedeným nejsou ještě nikterak vyčerpány všecky následky neposlušnosti, jichž se všeobecný předpis § 144 c. ř. s. ve slovech »bez újmy dalších účinků v tomto zákoně pro jednotlivé případnosti stanovených« dotýká a jež zejména exekuční řád pro jednotlivé případy určuje. Bylo by zde ještě ukázati na předpis §§ 154 a 155 exek. ř., dle kterého, nezaplatí-li vydražitel v čas cenu trhovou, povoliti se má relicitace prodané reality na účet a škodu jeho, na § 172 exek. ř., dle něhož, nejsou-li přihlášeny veřejné dávky v dražebním objektu nezjištěné až do dražebního terminu, pozbývají privilegia priority a mají uhrazeny býti až po uspokojení všech pohledávek na prodávané nemovitosti váznoucích, na § 188 exek. ř., dle kterého musí věřitel žádati po právoplatném odepření příklepnutí do 1. měsíce za opětnou dražbu, jinak se dražební řízení zruší a nová dražba pro tutéž pohledávku před uplynutím půl roku nepovolí. Dále jest vzpomenouti i § 198 exek. ř., jenž stanoví, že nepodá-li účastník, který proti příklepnutí si stěžoval také i rekurs proti přijetí nabídnutého předražku, má se míti za to, že rekurs prvý vzal zpět; § 231, dle něhož, nepodá-li věřitel na pořad práva odkázaný odpor proti respektování určitých pohledávek nebo proti přiznanému jim pořadí do jednoho měsíce od doručení výměru rozúčtovacího, provede se rozdělení výtěžku dražebního bez ohledu na odpor ohlášený.

Konečně nesmí zůstati beze zmínky i § 301 exek. ř., jenž ukládá poddlužníku ručení za veškerou škodu, jestli prohlášení o zabavené pohledávce dle § 301 exek. ř. podati odepřel nebo nesprávně nebo neúplně se prohlásil a § 386 ex. ř., dle kterého má dlužník ve vazbu vzatý, však v bytu svém střežený ihned do veřejného vězení býti dopraven, jestli útraty střežení domácího v čas nezaloží a j.

B. Jednotlivé zvláštní případy promeškání:

Ze zvláštních případů promeškání zmíniti se jest

1. o nedostavení se k roku a
2. o zameškaní lhůty k podání odpovědi na žalobu.

Ad 1. Nedostaví-li se nižádná strana k roku, nastává z pravidla klid řízení, o kterém platí §§ 168 a násl. c. ř. s.

Výjimku z toho tvoří jen rok k provedení důkazů (§§ 289 odst. 2 a 401 odst. 2 c. ř. s.) a rok v řízení opravném (§ 491 c. ř. s.), při kterých i za nepřítomnosti obou stran projednávati se má.

Nedostaví-li se jen jedna strana, vzcházejí, ač-li opět nejedná se o rok k provedení důkazů, nebo rok v řízení opravném, nebo nejde-li o první nedostavení se k roku v řízení přípravném (§ 254 c. ř. s.; o tom níže) účinky kontumační, při jichž vylíčení nutno rozeznávati, zmeškán-li byl:

a) rok první,

b) rok k hlavnímu přelíčení,

c) rok druhý v řízení přípravném.

Ad *a)* Rokem prvním nazývá se celé ono jednání, které jest nařízeno k probrání všech otázek v § 239 c. ř. s. uvedených bez ohledu na to, jest-li jednání toto v jednom terminu se skončí nebo odročení stání spůsobí.

Pokud se i při následujících terminech projednává o materiálu tomto, rovná se zmeškání i jen pozdějšího terminu nedostavení se k prvému roku vůbec (§ 242 c. ř. s.).

Následky zmeškání prvého roku vytkl § 396 c. ř. s, jenž stanoví, že nedostaví-li se ať žalobce ať žalovaný »má přednesení o skutkových okolnostech strany se dostavivší ku předmětu právní rozepře se vztahující, pokud není vyvráceno předloženými důkazy, býti pokládáno za pravdivé a na tomto základě k návrhu strany, která se dostavila, o žádosti žalobní nalezeno rozsudkem pro zmeškání.«

Při výkladu tohoto předpisu vyskytly se zejména dvě otázky totiž:

zdali lze vůbec nové okolnosti k meritu se vztahující při prvním roku uváděti a

jestli ano, kam až tato možnosť sahá, zejména, možno-li činiti proti žalobnímu nároku námítky jej existence nebo působnosti zbavující.

Co do otázky prvé tvrdili mnozí, zejména Trutter (Das oest. C. P. R., str. 212 a násl.), odvolávajíce se na posl. odstavec § 239 c. ř. s., dle něhož »všecka jiná přednesení (Anbringen) jsou z prvního roku vyloučena, že zákon možnosť každého jednání o meritu žaloby při prvním roku zakazuje.

Však panující náhled s důvodem k opačnému náhledu se připojil a mínění toto došlo svého potvrzcní i v zodpovědění otázek ministerstvem spravedlnosti k § 396 č. 2 c. ř. s.

Dle toho jest tedy strana k prvnímu roku sama se dostavivší (ať žalobce, ať žalovaný) oprávněna přednésti všecko to, čeho jest zapotřebí, aby jejímu návrhu na vydání rozsudku pro zmeškání bylo vyhověno. Oprávnění k tomu založeno jest ostatně netoliko v § 396, nýbrž i v § 177 c. ř. s., jenž stranám všeobecně dovoluje, aby při ústním jednání návrhy své, jakož i faktické okolnosti k odůvodnění nebo vyvrácení jejich potřebné i právní dekukce uvedly (srvn. zodp. ot. k § 396 č. 3).

Co se týče otázky druhé, kam totiž sahá možnosť při prvním roku nový faktický materiál přiváděti, dává odpověď jednak zákon v § 396 mluvě »o přednesení k předmětu právní rozepře se vztahujícím«, jednak § 235 c. ř. s., jenž každou změnu žaloby po litis contestací t. j. po doručení žaloby za vyloučenou vyhlašuje, pokud k ní žalovaný své svolení nedá. Svolení toto nemůže však v nedostavení, které nikdy co do následku se submissi pod nárok žalobní nerovná, býti spatřováno.

Z toho vyplývá, že nesmí žalobce, který k prvému roku sám se dostavil, uváděti nové okolnosti, jimiž by se žaloba (důvod žalobní) měnil nebo nárok rozšiřoval, rovněž nemůže podle výkladu nejvyššího soudu obsaženého v zodpov. ot. (k § 396 č. 1), žádati jiný předmět, než na jaký žalobní petit zní nebo žádati na místo předmětu žalobního jen pouhé interesse. Rozumí se však, že petitum restringovati jest žalobce vždycky oprávněn (§ 235 c. ř. s.).

Však jako může žalobce, když žalovaný se nedostavil, při prvním roku fakta žalobní v uvedených již mezích opravovati a doplňovati, tak může i žalovaný, jestli sám při prvém roku se objeví, všecko uvésti, čím se chce proti žalobnímu nároku hájiti. Může obzvláště, jak výslovně citované zodpovědění otázek uznává, netoliko popříti fakta žalobní a činiti všecky průvodní námitky proti předloženým průvodům listinným, nýbrž může i okolnosti nové uvésti, kterýmiž hledí dokázati, že nárok žalobní ani nepovstal nebo vzešel-li, že již zanikl.

Žaloba a průvody k ní připojené z jedné a přednesení dostavivší se strany při prvním roku z druhé strany tvoří materiál, na jehož základě soudce první rok řídící rozhoduje, t. j. rozsudek pro zmeškání vydává.

Na obsah písemných podání k prvnímu roku zaslaných se nepřihlíží (§ 397 c. ř. s.).

[Tím ovšem nemá býti vyloučeno bráti zřetel k podáním přípravným nebo k jiným návrhům, na př. písemné žádosti za odročení, jež ve formě podání k soudu došly a podklad jednání a rozhodnutí soudcova tvoří. Proto praví zákon v § 397 »Aufsätze« nikoli »Schriftsätze« § 74.]

Přihlíží-li se k jednotlivým případům, jaké se mohou při prvním roku naskytnouti, objevuje se následující:

α) n e d o s t a v i l s e ž a l o v a n ý:

Tu odvolává se žalobce na žalobu a její přílohy, po případě ji ve způsobu shora naznačeném opraví a žádá, aby byl proti nepřítomnému žalovanému vydán rozsudek pro zmeškání (ob contumaciam). Soudce zkouší materiál sporný a sezná-li, že z něho žalobní nárok plyne, uzná podle návrhu žalobcova.

Pakli však shledá, že fakta žalobcem tvrzená po zákonu žalobní žádost odůvodniti nemohou, zamítne žalobu. Neboť nedostavení se k roku není podrobením se pod nárok žalobní, nýbrž jen doznáním žalobních fakt (§ 396 slova: »přednesení o s k u t k o v ý c h okolnostech pokládáno buď za pravdivé«) a jest tudíž na soudci, aby význam těchto skutečností posoudil.

Shledá-li toho podmínky, může soudce první rok řídící, třebas se i jen žalobce dostavil, žalobu také pouze pro tentokráte zamítnouti nebo jí jen z části zamítnouti, z části však vyhověti;

β) n e d o s t a v i l s e ž a l o b c e:

Pro tento případ stanovila vl. osnova (§ 413), že jest pokládati žalobu za odvolanou.

Komise panské sněmovny však se usnesla, že nemá býti na dosavadním právu ničeho měněno a že má býti par conditio partium zachována a navrhla proto stejné následky na nedostavení se žalobce i žalovaného. Návrh ten pojat i v § 396 c. ř. s.

Dostaví-li se k prvému roku pouze žalovaný, mohou nastati dle obsahu jeho prohlášení různé eventuality a sice:

αα) Žalovaný se dostavivší obmezí se pouze na to, že žalobní nárok a fakta žalobní popře.

V případě tomto, ač-li nejsou k žalobě připojeny listiny nárok žalobní zúplna vykazující, nutno žalobu zamítnouti. Na důkazy snad v žalobě nabízené, však nepředložené nelze hleděti, obzvláště vyloučeno jest důkazy ony prováděti (§ 396 slova: »předloženými« důkazy a zodpov. ot. k § 396 č. 4.).

Byly-li k žalobě připojeny listiny ať veřejné, pro které již zákon domněnku pravosti vyslovuje (§ 310 c ř. s), nebo soukromé, jichž pravost žalovaný nepopřel (§§ 294, 312 c. ř. s.) a prokazují-li listiny tyto nárok žalobní, nutno přes popírání žalovaného i přes to, že žalobce se nedostavil, odsouditi žalovaného dle dokázané žádosti žalobní.

Že nepřítomný žalobce návrh na odsouzení žalovaného při roku učiniti nemůže, není závadou, poněvadž návrh ten jest obsažen v žalobě a pokud třeba návrhu vůbec, aby soudce mohl in merito rozhodnouti, činí návrh ten přítomný žalovaný žádaje zamítnutí žaloby. (Srvn. o tom Pantůček: Něco o následcích procesuální neposlušnosti, 1898 str. 25 a 26. Tak i Neumann, Commentar str. 760. Jinak Fürstl: Commentar při § 239.)

Pro žalobce bude míti nedostavení se jeho jen potud následek, že nebudou mu přiřknuty náklady, které, nejsa přítomen, účtovati nemůže (§ 54 c. ř. s.).

ββ) Žalovaný k prvnímu roku se dostavivší může i všecky námitky proti žalobnímu nároku uvésti, buď že tvrdí, že nárok tento ani nevzešel nebo že sice vznikl, avšak opět pominul nebo že jsou tu okolnosti provedení jeho bránící na př. nesplatnost pohledávky.

Tu, ač-li listinami k žalobě připojenými není opak dokázán, nutno všecka tvrzení tato za pravdu pokládati a na tomto podkladě vydati rozsudek ob contumaciam.

(Budiž však při tom podotknuto, že tvrzení, že žalobní nárok později zanikl, nelze pokládati za vyvrácené listinou vznik nároku vykazující. [Zodp. ot. k § 396 č. 6.])

Přítomný žalobce může i proti nepřítomnému žalovanému účtovati všecky náklady sporu a uzná-li soudce v jeho prospěch, dojde jejich přisouzení.

γγ) Třetí konečně případ, jenž naskytnouti se může, jest, že žalovaný k prvnímu roku sám se dostavě, uzná vůbec nárok žalobní, načež soudce na základě návrhu v žalobě obsaženého vydá rozsudek ob submissionem nebo že jen část nároku popře a část uzná, načež dle zásad uvedených v části doznané uzná rozsudkem ob submissionem, část zbývající pro zmeškání žalobce zamítne. (Zodp. ot. k § 396 č. 7.)

Rozumí se, že ve všech případech uvedených jest nezbytno, aby strana k roku se dostavivší za vydání rozsudku žádala. Neučiní-li tak, nemůže soudce ex officio spor rozhodnouti, nýbrž nastává dle §§ 168 a násl. klid řízení.

Ad *b)* Nedostaví li se strana k přelíčení, ať jde již o prvý nebo některý pozdější rok, může dle § 399 c. ř. s. strana, jež se byla dostavila, žádati za vydání rozsudku ob contumaciam proti straně nedbalé.

V případě tomto jest stav procesuální podstatně jiný, než byl při odbývání roku prvního (ad *a*). Jsou již podány spisy přípravné, rok první již odbyt, mnohdy i řízení přípravné ukončeno, nebo alespoň spisy další

ve smyslu § 258 c. ř. s vyměněny a pokud zmeškán byl některý termin další, jsou tu již spisy o odbývaném přelíčení při rocích předchozích.

Nebylo by ani hospodářským, ani spravedlivým nedbati všeho tohoto materiálu již sebraného jen proto, že se snad strana jedna k některému terminu nedostavila. Odporovalo by to intencím zákonodárce, který opustil přísné formy práva dosavadního, jen aby zavedl vhodnější a levnější jednání, kterým se může přiměřeněji straně k právu dopomoci.

Proto neklade se tak jako při prvním roku důležitost pouze na prohlášení strany se dostavivší, nýbrž hlavní váha spočívá v obsahu materiálu procesního již sebraného, kterého vedle prohlášení strany a společně s nim dbáti dlužno.

Mezi oběma musí býti souhlas alespoň v tom směru, že strana se dostavivší nesmí ničeho tvrditi, co jest v odporu s udáními dřívějšími, nesmí také nic nového uváděti, čím by se celý procesní poměr ke škodě strany nepřítomné změnil, jestli vše to dříve již před stáním se stranou druhou přípravným spisem nesdělila (§ 399 c. ř. s.).

Může tedy strana nepřítomná jen na základě jí již známém býti souzena a mohou při tomto líčení proti ni býti uváděna všechna tvrzení nová, na př. že nároků svých se vzdala, že fakta tvrzená mimosoudně doznala, že od námitek procesuálních upustila a p. jen tenkráte, když již před rokem o tomto zamýšleném tvrzení strany byla vyrozuměna a tím, že se nedostavila, souhlas svůj na jevo dala. Nestalo-li se tak a chce-li strana tohoto nového materiálu ve sporu použiti, má v řízení před soudy okresními býti nové prohlášení strany přítomné protokolováno, rok odložen a k novému terminu strana druhá u sdělení opisu protokolu tohoto volána. Nedostavila-li se pak strana ani k tomuto druhému roku, není překážky, aby soudce k novému onomu materiálu přihlížel (§ 442, odst. 2 c. ř. s.). Pro řízení před soudy sborovými předpisu takového není. Bude zajisté náležeti soudci, aby uvážil, je-li v případě takovém některý důvod § 134 c. ř. s., aby rok odložil a tím straně příležitost poskytl, by odpůrci nový onem materiál, na jehož respektování jí záleží, oznámila.

Vším tím liší se podstatně kontumace při hlavním přelíčení od kontumace při prvním roku, kterážto přihlížejíc i k jednostranným tvrzením strany se dostavivší jest mnohem přísnější pro stranu nedbalou.

Rozdíl tento vyvolal i potřebu ustanovení § 442 odst. 1 c. ř. s., jenž pojednává o tom, nedostaví-li se strana k stání nařízenému při soudě okresním k odbývání t. zv. prvního roku a současně i k hlavnímu líčení. Poněvadž by tu mohla vzejíti otázka, sluší-li tu použiti přísnějšího předpisu § 396, či mírnějšího ustanovení § 399 c. ř. s., uznal zákon za vhodno sám otázku tu rozřešiti a sice ve smyslu alternativy prvé.

Pokud se týče podkladu, na kterém soudce rozsudek svůj zakládá, nutno co do jednotlivosti uvésti následující:

Co do faktického materiálu přihlížeti jest ke všem prohlášením i skutkovým udáním obsaženým ve všech přípravných podáních, zejména v zodpovědění žaloby a to i tehdá, třebas se žalovaný hned k prvnímu termínu nedostavil (srv. zodp. ot. k § 399 č. 6).

Dále jest hleděti ke všem okolnostem zjištěným v soudních protokolech, ať jest to protokol jednací nebo protokol soudce dožádaného nebo zmocněného i vůbec ke všemu, co jakýmkoli spůsobem bylo ve spisech

v patrnost uvedeno na př. toliko příslušnou poznámkou soudce ve spisech dle § 86 odst. posl. j. ř. (Zodp. ot. k § 399 č. 3 a 4.)

Co do materiálu důkazního nutno v rozsudku kontumačním míti na zřeteli:

především všecky výsledky důkazů již provedených, ať jsou to důkazy listinné již předložené nebo důkazy jiné, které buď v řízení přípravném snad předcházejícím nebo dokazováním pro zachování průvodu byly provedeny (§§ 245 č. 3, 250 odst. posl., 253, 384 c. ř. s.);

všecky důkazy, které stranou ať se dostavivší, ať stranou nyní nedbalou byly nabízeny. Je-li okamžité provedení těchto důkazů možným (na př. svědci a znalci byli k roku voláni), přistoupí ihned k jejich výkonu; pokud není možno, nařizuje k tomu rok nový, resp. ukládá provedení jejich buď soudci k příkazu činnému nebo soudci dožádanému.

Že strana se k roku nedostavila, na provedení těchto důkazů nemá nižádného účinku (§ 401 odst. 2 c. ř. s). Výjimka by ovšem jen potud nastala, pokud následkem nedostavení se strany ty které okolnosti vůbec za doznané nutno pokládati a tudíž důkaz snad o nich nabízený jest zbytečným. (Srv. zodp. ot. k § 399 č. 7.)

Strana přítomná nemůže se taktéž provádění těchto důkazů vzpírati, leč že by mohla se k tomu odvolati, že dokazování ono následkem zmeškání strany se stalo nepřípustným.

Důsledky neposlušnosti strany se nedostavivší provádí strana přítomná návrhem na vydání rozsudku ob contumaciam.

Soudce rozhoduje o tomto návrhu, uváží:

α) není li třeba projednati dříve o nevyřízených námitkách procesuálních (fori incompetentis, litis pendentis, rei judicatae, nepřípustnosti pořadu práva a j.);

β) není-li nutno provésti napřed důkazy k zjištění rozhodných fakt;

γ) není-li žádných podobných závad okamžitého rozhodnutí meritorního.

Je-li tu námitek ad α) uvedených, nutno napřed je vyříditi, než se lze do věci samé vpustiti. Rozumí se, že k rozhodnutí in merito může jen potud přijíti, pokud a jestli námitky ony byly zamítnuty. Jedná-li se samostatně o námitkách těchto, netřeba ustanoviti po jich zamítnutí zvláštní rok vydání rozsudku ob contumaciam, nýbrž dostačí, jestli podle analogie § 415 c. ř. s. do 8 dnů rozsudek ve formě písemné jest vydán. (Zodp. ot. k § 399 č. 1.)

Poněvadž pak v případě tomto nastává stejný stav v rozepři, jako kdyby soud dle § 261 odst. 2 c. ř. s. zamítna procesuální námitky okamžité jednání ve věci samé nařídil, může v rozsudek ve věci samé býti rozhodnutí o námitkách oněch pojato. (Zodp. ot. l. c.).

Ad β) Bylo-li napřed provedení důkazů nařízeno, nutno vyčkati jejich výsledku, dříve než rozsudek se vydá. Ačkoli se nikde zákon o tom nezmiňuje, sluší předc míti za to, že může soud i přes nastalou neposlušnost strany naříditi jednání o výsledcích těchto důkazů (§§ 193 a 399 c. ř. s.). Ovšem že není možno při roku k tomu určeném projednávati ve věci samé, zejména není možno přednášeti to, co mělo u roku zmeškaného býti k platnosti přivedeno.

Ad γ) Není-li žádných překážek, přikročí soud k rozhodnutí in merito dle pravidel všeobecných.

Ad *c*) Pokud se jedná o zmeškání roku v řízení přípravném třeba rozeznávati:

α) jde-li o rok ustanovený toliko k provádění důkazu nebo

β) slouží-li rok tento i k jinému jednání, o kterém §§ 251 a násl. c. ř. s. pojednávají (§ 245 c. ř. s).

V případě prvém ad *α*) nebude zajisté nedostavení jedné nebo obou stran tomu brániti, aby důkazy již nařízené byly provedeny, při čemž ovšem bude na soudci, aby se o věci, pokud toho dle § 253 c. ř. s. k provedení důkazů zapotřebí má, ze spisů přípravných informoval.

Nedostavení strany bude v tomto případě provázeno jen všeobecným následkem v druhém odstavci § 263 c. ř. s. vytknutým, že totiž průvody a námitky průvodní, které měly při tomto roku k platnosti býti přivedeny, budou soudem při veřejném přelíčení jen potud připuštěny, pokud strana osvědčí (§ 274 c. ř. s.), že o důkazech těchto resp. námitkách průvodních v době odbývaného roku ještě vědomosti neměla.

Slouží-li rok v řízení přípravném ustanovený k jiným účelům (ad *β*) na př. srovnání materiálu, probrání jednotlivých žalobních a vzájemných nároků), má nedostavení nebo neprojednání obou sporných stran vůbec v zápětí klid v řízení (§ 168 c. ř. s.).

Nedostaví-li se nebo neprojednává-li jen jedna strana, stihají ji především všeobecné následky § 263 odst. 2, že totiž tvrzení, průvody a námitky průvodní na ony částky rozepře se vztahující, které v řízení přípravném byly probrány, při veřejném přelíčení taktéž jen za podmínky shora uvedené lze provésti. (Slova »nové nároky« v § 263 vztahují se vzhledem k předpisu § 252 c. ř. s. ne na zmeškání roku, nýbrž jen k případu, že nároky tyto nebyly uvedeny v posledním přípravném spise. Srov. zodp. ot. k § 263 č. 2).

Následky tyto jsou zostřeny v následujících případech:

αα) jestli strana přítomná přes vyzvání soudcovo se neprohlásila o faktech nebo o předložených nebo nabízených důkazech.

ββ) Jestli nastane případ § 254 odst. 2 c. ř. s.

Ad *αα*) V případě prvém má netečnost a neposlušnost strany v zápětí naprostou praeklusi dotčených prohlášení pro vždy.

Bude tedy moci dle všeobecných zásad řízení průvodního soudce okolnosti nepopřené za pravdivé a průvody za bezvadné (listiny za pravé) pokládati.

Dodatečně prohlášení ono učiniti jest nemožno.

Účinek tento § 263 však obmezuje se pouze na prohlášení a nevztahuje se na jiné úkony strany nedbalé, na př. na nabízení důkazu.

Ad *ββ*) Dle § 254 c. ř. s. má, dostaví-li se jen jedna strana k roku v řízení přípravném k jinému účelu než k provedení důkazů nařízenému, soudce vždycky, ať za to strana se dostavivší žádá či nikoli, ustanoviti rok nový, ke kterému opět obě strany, zejména i ona nedbalá, se obesýlají.

Nedostaví-li se strana tato ani k tomuto druhému roku, nutno co do následku rozeznávati:

Žádala li strana přítomná, aby odpůrce byl k novému roku zavolán u sdělení opisu protokolu o prvém stání sepsaného a za pohrození následky na nedostavení opětné položenými či jestli návrh tento ani při roku nebo snad později však před novým stáním neučinila. (Srov. zodp. ot. k § 254.)

V případě prvním mají faktická tvrzení v protokole obsažená býti pokládána za pravdivá a všecky námitky proti nabízeným průvodům nebo předloženým jsou vyloučeny (§ 254 odst. 2 c. ř. s.).

V případě druhém nenastává suspense řízení (Okenfuss: O říz. před soudy sbor. str. 63), nýbrž nepoužije-li strana jednající práva jí v § 254 poskytnutého, vzdává se přísnějších následků v § 254 odst. 2 uvedených a spokojuje se s mírnější sankcí § 263 odst. 2 c. ř. s.

Že žádati za doručení protokolu teprve při druhém roku jest vyloučeno, poněvadž zákon jen jedno opětování roku dopouští, bylo výslovně doznáno v zodp. ot. k § 254 č. 2.

Ad 2. Následky nepodání odpovědi na žalobu ve lhůtě soudcem první rok řídícím určené (§ 243 c. ř. s.), pokud se týče prodloužené (§ 128 c. ř. s.) vytýká § 398 c. ř. s.

Účinky tohoto promeškání dají se vysloviti v následujících větách:

a) dodatné podání odpovědi jest ipso iure vyloučeno a jest ji tudíž, byla-li opozděně podána, a limine odmítnouti;

b) veškerý vliv žalovaného na projednávání věci in merito jest od tohoto okamžiku vyloučen;

c) byly-li processuální námitky při prvním roku přihlášeny, mají býti přes to, že odpověď na žalobu dána nebyla, projednány.

Ad *a)* Otázka tato stala se předmětem mnohých literárních kontrovers, ježto mnozí spatřovali návrh k uskutečnění účinků promeškání dle § 145 c. ř. s. žádaný v návrhu v § 398 odst. 1 c. ř. s. předepsaném a tvrdili, že dokud návrh tento žalobcem není učiněn, soud odpověď žalovaným i po uplynutí lhůty podanou přijati a příznivě vyříditi musí (srov. Gertscher G. Z. 1893 str. 422, Okenfuss: O řízení před s. sbor. str. 54).

Však náhled tento přehlíží, že návrh § 398 odst. 1 nezní na uskutečnění následků promeškání, jež v praeklusi odpovědí záležejí, nýbrž že má za obsah toliko položení roku, které jeví se býti nutným, aby vůbec spor mohl býti dojednán a rozhodnut.

Poněvadž tu není tedy předpisu, návrh dle § 145 odst. 2, žádajícího nastávají účinky promeškání (t. j. prekluse odpovědi) ipso iure beze všeho návrhu i proti vůli žalobce, jenž nemůže nikterak o své újmě lhůtu žalovanému k odpovědi danou prodloužiti. Tak i zodpov. ot. k § 398 č. 1.

Ad *b)* Žalovaný, jenž odpověď podati opominul, nemůže vůbec jednati ve věci hlavní, takže ukončení procesu výhradně jen v rukou žalobce sama spočívá.

Zejména smí návrh, aby položen byl rok k vynesení rozsudku in contumaciam, učiniti jen žalobce. Nestane-li se tak, nepokračuje se v procesu; učiní-li žalobce návrh dotčený, však k stání na návrh tento určenému se nedostaví, nastává klid řízení se všemi následky § 168 c. ř. s., třebas i žalovaný byl při tomto roku přítomen.

Za reasumpci řízení v klidu ponechaného může opět jen žalobce žádati (zodpov. ot. k § 398 č. 9).

Žalovaný mohl by toliko v případě, že by se žalobce sám k roku na návrh jeho položenému nedostavil a tím řízení in suspenso zůstalo, žádati za náhradu nákladu svého dostavení (zodp. ot. k § 398 č. 11).

Ad *c)* Ačkoli, jak uvedeno, má nepodání odpovědi rozhodný význam pro meritorní projednání sporu, tak zase nemá s druhé strany nižádného vlivu a účinku na vyřízení a rozhodnutí námitek procesuálních a sice ná-

mitky inkompetence, litis pendentis, rei judicatae a nepřípustnosti pořadu právního, ať byly námitky tyto žalobcem ohlášeny nebo ex officio na přetřes vzaty.

Námitky tyto projednati jest vždycky bez ohledu na neposlušnosť žalovaného, tak že bylo-li již o nich oddělené řízení ustanoveno, soudce dříve toto ukončiti musí.

Podobně lze i ex officio a třebas i lhůta k odpovědi žalobní bez výsledku uplynula, nařídíti samostatný rok k jejich rozebrání a rozhodnutí, ač-li žalobce návrhu dle § 398 odst. 1. c. ř. s. ještě neučinil.

Bylo-li takto zvláště o zmíněných námitkách jednáno, smí žalobce teprve po jejich zamítnutí návrh dle § 398 odst. 1. na projednání sporu in merito učiniti, načež soudce rozsudek ob contumaciam spůsobem shora (ad *b*) uvedeným vydává. (Proto také nedostavily-li se obě strany k jednání o námitkách oněch, zůstává řízení o nich in suspenso, čímž i odpadá podmínka rozhodnutí in merito, a může až za 3 měsíce v jednání pokračováno býti.) (Srvn. Neumann: Commentar 766.)

Pakli však nebylo o námitkách uvedených oddělené jednání zařízeno a žalobce návrh dle § 398 odst. 1. učinil, položí soud na rok o návrhu tomto určený i jednání o námitkách oněch (zodpov. ot. k § 398 č. 7).

Soudce rozhoduje o námitkách těchto usnesením. Vyhoví-li jim, odpadne další rozhodování na věci samé (§ 398 c. ř. s.). Zamítne-li je, rozhoduje rozsudkem ob contumaciam o předmětu žalobním.

IV. Náprava promeškání.

Účinky promeškání dají se v určitých případech, pokud jde o řízení sporné, napraviti vrácením ve stav předešlý (restitutio in integrum) (§§ 146 a násl. c. ř. s.). V řízení exekučním se navrácení v předešlý stav pro zmeškanou lhůtu nebo zanedbané stání nepřipouští (§ 58 odst. 2 exek. ř.).

Prominutí let viz Otcovství a Poručenství.

Prominutí překážek manželských viz Dispense překážek manželství.

Prominutí trestu.

Prominutím trestu v širším slova smyslu rozumí se zřeknutí se práva k tomu, aby obviněný z nějakého činu trestného byl potrestán. Zřeknutí toto přináleží dle platného práva co do veškerých činů trestných císaři, kterýž právo to může vykonati i tehdy, jde-li o přisouzený trest nabyvší moci práva (udělení milosti), nebo o trest dosud ještě nevynesený (zrušení procesu, abolice) anebo konečně pokud jde o trest již z části odpykaný (amnestie). Kromě toho přísluší právo ku prominutí trestu (a to pravidelně, pokud jde o trest ještě nepřisouzený) jedině ještě tomu, kdo oprávněn jest k obžalobě soukromé. Soukromý žalobce může se vzdáti potrestání pachatele výslovným prohlášením (odpuštěním) nebo mlčky, nepodá-li do 6měsíční lhůty praeklusivní trestní žalobu nebo odvolá-li v čas žalobu již podanou. Ve všech těchto případech jde o odpuštění trestu v užším slova smyslu (§§ 529 a 530 tr. z.). Pokud nepodá se žaloba trestní bezděčně, ku př. oprávněný měl sice úmysl žalovati, avšak úmyslu toho nemohl z některého důvodu v čas provésti, bylo by spíše na místě mluviti místo o prominutí trestu o obmeškání obžaloby trestní.

S druhé strany lze odpustiti trest dle řádu trestního — nehledě k případům vyznačeným v §§ 529 a 530 — i tím, že soukromý žalobce

opomine v čas podati spis obžalovací nebo dáti návrhy jinak potřebné k zachování žaloby, nedostaví-li se ku hlavnímu přelíčení nebo nepřednese při něm závěrečných návrhů (§ 46 tr. z.). Ve všech těchto případech naskytá se formálně obmeškání obžaloby trestní, materielně může býti zamýšleno odpuštění trestu.

Nevyčerpává tudíž zákon trestní ani všech možných případů prominutí trestu, ani nejsou případy v zákonu trestním uvedené vesměs případy skutečnými. Pokud dále mluví § 529 tr. z. o prominutí trestu »úřadu veřejného k tomu povolaného«, nemá to praktického významu. »Prominutí trestu« při zločinech (dle § 226 tr. z.) vztahuje jen na udělení milosti. Konečně užívá zákon trestní výrazu »prominutí trestu« i tam, kde se jedná jaký důvod trestnost rušící ku př. § 522 tr. z.

Rozdíl mezi oběma instituty jest ten, že pachatel nemá nároku na prominutí trestu ve vlastním slova smyslu, ovšem ale na beztrestnost zákonem mu zajištěnou ku př. kromě § 522 i v případu § 62. Co do prominutí trestu v užším slova smyslu podotknouti jest toto:

Právo prominouti trest má jen ten, kdo má právo žádati za potrestání, t. j. ten, kdo oprávněn jest ku obžalobě soukromé. Může pak se toto právo, jak shora naznačeno, mlčky nebo výslovně vykonati, avšak jen potud, pokud dle platných ustanovení řádu trestního dopouští se ustoupiti od obžaloby, tedy v řízení před soudem sborovým dotud, dokud se soud neodebéře k vynesení rozsudku (§ 259 č. 2. tr. ř.), v řízení před soudem porotním do toho okamžiku, než se předčítají otázky předložené porotcům (§ 324 tr. ř.), a konečně v řízení přestupkovém až do vynesení rozsudku. Potud ovšem jsou ustanovení § 530 tr. z. (která vycházejí z rozeznávání mezi vynesením rozsudku a prohlášením rozsudku (zrušena řádem trestním. Pravidelně nelze v rozsudku přihlížeti k odvolání návrhu na potrestání podaného teprve po okamžicích shora vytčených, tedy k návrhu pozdě učiněnému, a může toliko návrh takový, jakožto dodatečně dostavivší se důvod zmírňující míti dle § 410 tr. ř. za následek, že II. stolice k návrhu I. stolice sníží vyslovený trest. To platí zvláště v tom případu, ustoupí-li se od obžaloby soukromé v řízení odvolacím. Závěrečný odstavec § 530 tr. z. s tím se shodující není tedy řádem trestním zrušen (rozh. kas. dv. ze dne 26. srpna 1875 č. 6576).

Z pravidla tohoto jest jediná jen výjimka, které se dovolává sám § 530 tr. z., pokud totiž jde o obžalobu soukromou na cizoložství. V zájmu manželského poměru stanoví § 503 tr. z., že pomíjí i trest již uznaný, jakmile uražený manžel prohlásí, že chce s provinilcem na dále opět žíti. Výjimka tato obmezuje se však výslovně na vinného manžela a neplatí pro ostatní spoluvinníky.

V tomto spojení zmíniti se sluší o ojedinělém případu, kde připouští se prominutí trestu při deliktu officiálném. Vzájemné týrání manželů sáhající nad domácí právo kázně (§ 419 a 413 tr. z.) trestati jest jako přestupek z úřední povinnosti. »Než týrané straně ponecháno jest právo žádati za zmírnění trestu, ba i o prominutí jeho, a k žádosti této přináleží soudci povždy přihlédati.«

Materielní účinek (v čas prohlášeného) odpuštění trestu staví se na roveň v § 529 tr. z. účinku, jaký má vykonání trestu. Trestný skutek pokládati jest tedy za vyhlazený (§ 528 tr. z.); vyčítá-li se prominutí trestu v potupném úmyslu, zakládá se tím přestupek (§ 497 tr. z.), který

trestá se po vznesené obžalobě soukromé vězením od jednoho dne do jednoho týdne. Prominutí trestu dostává se však jen obviněnému, jemuž se právě poskytuje, nikoli též spoluvinníkům, proti nimž žaloba trestní vznesena a v platnosti ponechána byla. Processuálně naplňuje se účinek prominutí trestu rozdílně dle doby, v které se uděluje nebo před soudem ku platnosti přivádí. Odpuštění nebo výslovné prominutí trestu pachateli jest důvodem trest rušícím, kterýž namítnut byv proti nároku na potrestání vésti může před hlavním líčením k zastavení řízení, při hlavním líčení pak k osvobození obžalovaného ve smyslu § 259 č. 3. tr. ř. Mlčky uskutečněné prominutí trestu (nepodá-li se návrh na potrestání do 6 měsíční praeklusivní lhůty atd.), které dle shora řečeného jeví se obmeškáním obžaloby trestní, jest formálnou (processní) překážkou, která byvši zjištěna může rovněž v přípravném řízení vésti k zastavení, v hlavním líčení pak k osvobození obžalovaného ve smyslu § 259 č. 1. tr. ř. Totéž platí o odvolání žaloby, kteréž posuzovati sluší za ustoupení od obžaloby (§§ 109 a 259 č. 2. trest. ř.).

Další rozdíl processní jeví se v řízení před soudy porotními a to potud, že tvrzené prominutí trestu tvořící dle slov shora vylíčených důvod trest rušící, musí býti pojato do otázek porotcům předložených, je-li však processní překážkou (§§ 259 č. 1. a 2. tr. ř.), přísluší rozhodnutí sborovému soudu, a porotcům ve příčině té se otázka nepředkládá (§ 317. tr. ř.). (Viz však též naproti tomu nález kas. dv. ze dne 18. října 1888 č. 7477, dle něhož porotcové rozhodovati mají o zachování 6nedělní lhůty žalobní § 530!).

Se shora uvedenými předpisy trest. zák. (§§ 529 a 530) shodují se nařízení voj. trest. zák. (§§ 128, 131 a 132). Dle § 771 voj. trest. zák. jest výčitka přestálého neb odpuštěného trestu přečin, který sluší podobně jako přečin v § 497 tr. z. trestati vězením od od 1. dne do 1 týdne. Ojedinělé nařízení § 503 tr. z, že totiž při cizoložství zaniká trest již přisouzený, jakmile urážená strana prohlásí, že chce s vinníkem na dále opět žíti, jest i ve voj. zák. tr. (§ 776).

Osnova nového zákona trestního uznává při deliktech návrhových a soukromých zřeknutí se za důvod zániku pro právo k návrhu, pokud se týká, pro právo k obžalobě trestní. Mlčky projevuje někdo zřeknutí, nevykoná-li se právo do tří měsíců počítaje okamžikem, kdy oprávněný dověděl se o trestném činu a o osobě vinníkově (§ 86 předlohy vládní, § 80 návrhů výboru). Návrh na potrestání nelze vzíti zpět, jakmile jednou byl učiněn (§ 82, pokud se týká § 76); naproti tomu lze vzíti nazpět soukromou žalobu až do té chvíle, ve které vchází rozsudek trestní v moc práva (§ 83, pokud se týká 77).

Jako zvláštní druh prominutí trestu jeví se též propuštění trestance do odvolání (návrh to osnovy — t. zv. irský systém). Dle návrhů výboru (§§ 19 a násl.) zamýšlí se provedení tohoto zařízení takto: Trestanci odsouzení k dočasnému trestu na svobodě mohou býti do odvolání propuštěni na svobodu, jestliže ztrávili 6 měsíců (vládní předloha navrhla 1 rok) ve vazbě trestní a odpykali si dvě třetiny trestu svého; osoby odsouzené k doživotnímu trestu na svobodě mohou být účastníky téhož dobrodiní odpykavše si 15letou vazbu trestní, pokud jde o zbytek trestu, jestliže chování jich ve vazbě trestní a ostatní okolnosti poskytují dostatečného upokojení, že propuštění jich nebude ohrožovati veřejný řád a chování

jejich vyhovovati bude zákonu. Z dobrodiní tohoto vyloučeny jsou osoby, které opět byly potrestány pro krádež, loupež, přechovávání zločinců nebo pro podvod. Propuštění může být odvoláno, neodpovídá-li chování propuštěného důvěře v něho kladené. V případu tomto odpykati musí zbytek trestu, kterého při propuštění jestě nepřestál; není však vyloučeno opětné propuštění do odvolání.

O propuštění a o odvolání jeho rozhoduje ministr spravedlnosti vyslechna komissi pro výkon trestu (čl. XLI. úvod. zákona).

Uplyne-li doba trestu rozsudkem stanovená, nebo uplyne li při doživotním trestu na svobodě doba 10 let a propuštění na svobodu odvoláno nebylo, platí zásada, že dotyčný trest na svobodě odpykán byl.

Prominutí a zmírnění trestu (v trest. právu důchodkovém).

Prominutí a zmírnění trestu v nejširším slova smyslu jest výronem práva zeměpánova udíleti milost; císaři přísluší neobmezené právo prominouti tresty důchodkové cestou milosti (čl. 13. zákl. zák. stát. ze dne 21. prosince 1867, č. 66 ř. z.). Trestní zákon důchodkový vytýká však celou řadu případů, kde prominouti, pokud se týká, zmírniti se má trest po zákonu nastupující pachateli, spoluvinníkům a ručícím osobám, splní-li se jisté zákonné náležitosti.

I. Trestní zákon důchodkový vytýká pak v té příčině tyto zásady:

1. Prominutí trestu má tentýž účinek jako vykonání trestu v té míře, v jaké prominul povolaný k tomu úřad vyměřiti zákonitý trest, pokud zákon výjimek nestanoví (§ 473 trest. zák. důchod.). Účinek tento v tom záleží, že proti dotyčné osobě nemá místo další řízení trestní, leda by zákon v tom nebo onom případu dopouštěl obnovu vyšetřování (§ 472).

2. Prominutí trestu může se zakládati: na okolnostech zvlášť polehčujících nebo jinakých uvážení hodných poměrech, které jsou v jednotlivých případech tak značné důležitosti, že úřady zmocněné ku prominutí trestu spravedlivým shledávají přistoupiti i pod nejmenší výměru trestu ustanovenou pro dotyčný přestupek, nebo osvoboditi pachatele od trestu úplně nebo konečně zajistiti pachateli prominutí trestu za podmínek v zákonu naznačených (§ 474).

3. Přiváděl-li by obviněný při obhajování svém ku platnosti též důvody, které přimlouvají se za zmírnění trestu cestou milosti pod nejmenší výměru trestu, má úřad uvážiti důvody tyto, pokud vůbec zmírnění trestu náleží v obor jeho působnosti, když bylo dříve učiněno usnesení o trestu nastupujícím dle přísnosti zákona; mohou-li důvody tyto dle platných předpisů vésti ku zmírnění nebo prominutí trestu, má je dotyčný úřad vysloviti podle působnosti své, jaká jemu přikázána byla (§ 815).

II. Zákonné podmínky prominutí trestu:

1. Snažil-li se původce nebo spoluvinník při nějakém přestupku důchodkovém činně ještě před dokonáním jeho provedení přestupku předejíti nebo odvrátiti škodu z přestupku toho hrozící; prve pak, než přestupek spáchán a prve než podáno určité oznámení úřadům zřízeným ku provádění předpisů důchodkových o zamyšleném přestupku, oznámí původce nebo spoluvinník úřadu povolanému odhalovati přestupky zákona důchodkového, že od přestupku ustoupil, tím způsobem, že oznámením jeho překazí se provedení přestupku; nebo pachatel i předmět přestupku nebo alespoň předmět sám byl postižen, nebo při náležité pozor-

nosti postižen býti mohl: odpadají tresty majetkové a upouští se od trestu vězení (§ 476).

2. Tresty majetkové místa nemaji, jestliže pachatel nebo spoluvinník, kterýž doposud nebyl trestán pro přestupek důchodkový a třetí osobou ku přestupku byl sveden, dobrovolně odevzdá nejdéle do 14 dnů po tom, co přestupek spáchal a prve než se příslušný úřad o přestupku dověděl, tomuto úřadu předmět a pomocné prostředky přestupku, pokud je v držení má, a udá-li zároveň úplně a pravdivě všechny okolnosti týkající se provedení přestupku, naložení a uschování předmětu.

3. Udal-li účastník přestupku důchodkového úplně a pravdivě za podmínek naznačených ad 2) všechny okolnosti jemu o přestupku a účastenství v něm známé a vydá-li úřadům předmět přestupku, kterýž ve jménu a ve prospěch kohosi jiného v držení měl, nepropadá pokutám majetkovým, dopustil-li se toliko účastenství a nelze-li mu přestupek v jiném vztahu přičítati (§ 478).

III. Žádosti o udělení milosti: Vedle ostatních prostředků právních, kteréž dopouští trest. zákon důchodkový, mají místo též žádosti o zmírnění nebo prominutí trestu cestou milosti (§ 835). Žádosti o milost podati mohou: obviněný sám, jeho příbuzní v linii sestupné i vzestupné, manžel a poručník.

1. Řádné žádosti o milost (viz »Prostředky právní v řízení trestním důchodkovém«).

2. Mimořádné žádosti o milost liší se od řádných tím, že zmocnění soudů důchodkových a okresních úřadů důchodkových k zmírnění nebo prominutí trestu cestou milosti neodnáší se k mimořádným žádostem o milost, příslušejíc toliko zemským úřadům důchodkovým a vedoucímu nejvyššímu úřadu důchodkovému; další rozdíl jest v tom, že mimořádné žádosti o milost nestaví výkon rozsudku (§ 176 služ. návodu k důch. zák. trest.). Úřady oprávněné rozhodovati mimořádné žádosti o milost mají od případu k případu vyšetřiti, zda žádost dlužno a limine zamítnouti, či sluší k ní přihlédati a podle toho zda s výkonem trestu posečkati jest (§ 176 služ. náv.).

V těch případech, kde nedopouští zákon prominutí nebo snížení pokut peněžitých, nakládati jest se řádnými žádostmi o milost tak, jako se žádostmi mimořádnými (rozh. min. fin. ze dne 3. dubna 1870 č. 8569, haličská příloha ku věst. z r. 1870, str. 33.).

IV. Příslušnost a řízení.

1. Obviněný musí být vyzván, aby současně s obhájením svým uvedl polehčující okolnosti, zejména pak ty důvody, které by pro případ odsouzení mohly míti vliv na zmírnění trestu cestou milosti (§ 646 tr. z. důch.).

2. Je-li pak při vynesení rozsudku vysloveno zmírnění trestu pod zákonnou míru cestou milosti, vyjádřiti dlužno v rozsudku sice trest nastupující po předpisech zákona, zároveň však i ta část trestu, která se promíjí (§ 826 ad 5bb důch. zák. trest.).

3. Shledá-li důchodkový soud vynášeje rozsudek nebo rozhoduje o žádosti za milost závažné důvody ku prominutí nebo zmírnění trestu, avšak ve věci sám není příslušným, má krátkou cestou sděliti k rychlému uvážení rozsudku celé projednávání před sděláním rozhodnutí (nálezu) příslušnému důchodkovému úřadu a to: důchodkový okresní soud okresnímu úřadu, vrchní soud důchodkovému úřadu zemskému, nejvyšší důchod-

kový soud dvornímu úřadu vedoucímu záležitosti důchodkové; příslušný úřad vysloviti se má, zda v mezích svěřené působnosti úřední schvaluje prominutí nebo zmírnění trestu, které soud důvodným shledává. Nesouhlasí-li však důchodkový úřad s prominutím nebo zmírněním trestu buď vůbec nebo jen do obnosu nižšího, než soud důchodkový navrhuje, uvede se ve vyhotovení toliko prominutí nebo zmírnění ve smyslu dobrozdání důchodkového úřadu, nebo prominutí, pokud se týká zmírnění trestu, které uděliti může dle oprávnění svého soud důchodkový bez dorozumění s úřadem důchodkovým (§ 174 úřed. náv.).

4. Jsou-li tu důvody zvlášť polehčující, jsou zmocněny:

a) důchodkové okresní soudy snížiti vězení netrvající déle tří měsíců o $1/_3$ nejmenší výměry zákonem stanovené na dotyčný přestupek;

b) vrchní důchodkové soudy zmocněny jsou:

aa) prominouti nebo zmírniti vězení netrvající déle šesti měsíců;

bb) cestou milosti stanoviti, že nemá býti z trestu zostřena ztráta práv a výhod; upustiti od prohlášení, že pachatel na příště není způsobilým práv a výhod těch nabývati; odstranění a vyhlášení jména;

cc) snížiti pokuty majetkové, jichž obnos nečiní více, než 1000 zl., až na $1/_4$ nejmenší výměry po zákonu na dotyčný přestupek připadající;

dd) ve srozumění se zemským úřadem vedoucím záležitosti důchodkové zmírniti nebo prominouti pokuty majetkové, pokud 2000 zl. nepřekročují.

c) Nejvyšší soud důchodkový zmocněn jest:

aa) zmírniti nebo prominouti trest vězení bez rozdílu jeho trvání;

bb) upustiti od zostření trestu shora naznačeného;

cc) sleviti až na $1/_4$ výměry trestu zákonem stanovené na dotyčný přestupek z majetkových pokut, pokud nečiní více, jak 2000 zl.

dd) ve srozumění s dvorským úřadem vedoucím záležitosti důchodkové zmírniti nebo prominouti majetkové pokuty bez rozdílu jich obnosů.

d) Okresní úřady vedoucí záležitosti důchodkové zmocněny jsou:

aa) prominouti pokuty majetkové, které neobnášejí více, jak 10 zl.;

bb) snížiti pokuty majetkové, které nepřekročují obnos 100 zl.; až na $1/_4$ nejmenší výměry trestu zákonem na dotyčný přestupek stanovené.

cc) Zemské úřady vedoucí záležitosti důchodkové zmocněny jsou zmírniti nebo prominouti pokuty majetkové pro menší přestupky trestné (§ 173 úř. náv.).

Promlčení (v právu občanském).

I. Pojem

Promlčení (praescriptio) je pozbytí práva následkem jeho nevykonávání po dobu zákonem stanovenou (§ 1451 o. z. o.), kdežto nabytí práva dlouholetým vykonáváním neb držením sluje vydržení (usucapio). Tomu odpovídá staré rozdělení promlčení v širším smyslu na promlčení exstinktivní a akvisitivní (Pfaff-Krainz, System sv. I. str. 414). V právu římském bylo zavedeno vydržení již zákonem dvanáctideskovým k ochraně bezpečnosti obchodu, najmě trhů. Promlčení žaloby (praescriptio), které se vyvinulo teprve v době křesťanských císařů, spočívalo prostě na úvaze, že ten, kdo zanedbal neb obmeškal svou vinou právo své po velmi dlouhou dobu vykonati, má býti zbaven práva žalobního, by tím byl konec učiněn nejistotě právního stavu, ježto odpůrci délkou času vždy obtížnějším se

stává se hájiti. Při tom se k bezelstnosti praescribenta naprosto nehledělo. O. z. o., který se připojil k této starší doktrině o promlčení exstinktivním a akvisitivním prohlašuje v § 1449 promlčení vůbec za způsob zrušení práv a závazků. Promlčením jest dle § 1451 o. o. z. pozbytí práva, které nebylo vykonáno v době zákonem stanovené. V tomto širším smyslu (Unger, System sv. II. str. 253 nn.) užívá se výrazu »promlčení« »promlčeti« i v § 1501 a v marginálních nadpisech §§ 1493, 1494 a 1497 o. o. z. Zákon rozeznává tudíž promlčení v užším smyslu (v §§ 1478 a 1493 vlastní promlčení), kde pouze toto pozbytí nastupuje a vydržení (viz tento čl.). Rozdělení promlčení dle doby k němu žádané v určité a neurčité (nepamětné) o. z. o. nepřijal, ježto dle něho předpokládá každé promlčení projití určitého času (Stubenrauch Com. sv. II., str. 748, 749). Od vlastního promlčení liší se umlčení (Verschweigung), jež přejalo právo rakouské z práva německého. Tu totiž má promlčení extinktivní účinek promlčení akvisitivního a nabytí nového práva je následkem pozbytí téhož obmeškáním posavadního oprávněného.

II. Rozdíl vlastního promlčení od podobných ústavů

Jsou i jiné případy, jež mají s promlčením to společné, že nabytí nebo pozbytí práva pojí se k jisté době, jež se však přece od promlčení podstatně liší.

1. Jsou práva, jež (buď následkem ustanovení zákona neb následkem právního jednání) hned od počátku jen na určitou dobu jsou obmezena — práva časem doložená. Na ně vztahuje se 1. věta § 1449 o. o. z. Poměr právní může tím způsobem býti na určitou dobu obmezen, že projitím této končí a sice děje se tak buď poslední vůlí (§§ 608, 705 o. o. z.), smlouvou (§§ 468, 527, 897, 902 o. o. z.), soudcovským výrokem neb zákonem (n. př. § 1243 o. o. z.). Případy, ve kterých právo žalobní jest časem doloženo, uvádí §§ 158, 159, 933, 963, 967, 982, 1097 a 1111 o. z. o. čl. 349 al. 2 obch. z.; mimo to je i nárok směnečný časem doložen, ač čl. 77 a 100 sm. ř. mluví o promlčení.

2. Lhůty presumptivní, kde projitím určité doby stává se obsah právní domněnky účinným, aneb se vylučuje (n. př. § 156 nn, § 925, § 1232 o. o. z.).

3. Lhůty propadné (preklusivní): Sem spadají ty případy, kde projití času potud překáží vzniku práva, pokud právně význačný akt jen v době zákonem stanovené může býti s účinkem předsevzat, na př. lhůty §§ 156, 201, 259, 384, 412, 439, 1075, 1082, 1084, 1108, 1141, 1290, 1321, 1367 o. o. z., lhůty presentační a protestní v právu směnečném (srj. § 3 vyhl. pat. k směn. ř. ze dne 25. ledna 1850, č. 51 ř. z., pak čl. 19, 20, 28, 2, 41, 58, 62, 91, 98 a 99 sm. ř.); lhůty notifikační obch. z. v čl. 347, 349 (odst. 3), 386 (al. 3), 408 obch. z.

III. Podmět promlčení. Podměty vlastního promlčení jsou ty osoby, jež promlčeti mohou a proti nimž promlčení běží.

1. Při každém promlčení jedna strana práva pozbývá, druhá nabývá prospěchu. Tento prospěch záleží při promlčení extinktivním v osvobození od povinnosti zaniklému právu odpovídající. Naskytá se tudíž předkem otázka, kdo může býti tímto způsobem své povinnosti sproštěn (kdo může promlčeti dle marginálního nadpisu § 1453 o. o. z.). § 1453 o. o. z. na tuto otázku odpověď nepodává, avšak plyne z povahy věci, že zde není žádného obmezení, že tudíž každý může býti účasten prospěchu, jejž

vlastní promlčení sebou přináší. Jen v objektivním směru jsou pro jisté právní nároky výjimky z promlčitelnosti.

2. Otázku, kdo může promlčením práva pozbyti, proti komu má promlčení místa, dlužno v ten smysl zodpověděti, že z pravidla každý promlčení podléhá. Promlčení místo má proti všem soukromým osobám, jež jsou způsobilými svá práva samostatně vykonávati (§ 1454 1. věta o. o. z.). To platí i o hlavě státu, pokud jde o jeho práva soukromá (§ 20 o. o. z.). Promlčení žaloby běží i proti pozůstalosti ležící (roz. nejv. s. dv., sb. »Gl. U.« č. 6138, 8268). Jednotlivé poměry osobní vyžadují však jistého ohledu. Proti poručencům a svěřencům, proti kostelům, obcím a jiným právnickým osobám; proti správcům veřejného jmění a proti těm, jež jsou bez viny své nepřítomni, připouští se promlčení jen s obmezeními v §§ 1494, 1472 a 1475 o. o. z. vytknutými (§ 1454 2. věta o. o. z.). Tento ohled jeví se v tom:

a) že promlčení proti jmenovaným osobám ani počíti ani dále jíti nemůže (při nepřítomnosti v službách civilních a válečných dle § 1496 o. o. z., pak mezi manžely, dětmi neb svěřenci a jich rodiči nebo poručníky dle § 1495 o. o. z.;

b) že promlčení proti nim počíti aneb, počalo-li, dále jíti sice může, avšak dokonáno býti nemůže (osoby, jež následkem nedostatku sil duševních jsou nezpůsobilými svá práva samostatně spravovati, dle § 1494 o. o. z.); a

c) že k dokonání promlčení žádá se projití delší doby než obyčejně (při kostelích, obcích a jiných dovolených korporacích, pak při státu dle § 1472 o. o. z., a při nezaviněné nepřítomnosti dle § 1475 o. o. z.) (Stubenrauch, Com. sv. II., str. 750, 751).

IV. Předměty promlčení.

Vlastní promlčení (extinktivní promlčení) je zánik práva následkem trvalého nevykonávání jeho po určitou dobu (§ 1478, 2. věta o. o. z.). Důvodem pozbytí práva je mlčení po dobu zákonem stanovenou (§ 1471 o. o. z.). O. o. z. prohlašuje v §§ 1478 a 1479 o. o. z. extinktivní promlčení co povšechný způsob zániku práv, uvádí však tyto výjimky:

1. Povinnosti odpovídající právům výsostním (na př. právu cla ukládati, mince raziti, daně vypisovati a jiné regálie) se nepromlčují (§ 1456 o. o. z.). Zákon ze dne 18. března 1878, č. 31 ř. z. připustil promlčení daní přímých, poplatků z měr a volného kutání, daní potravních, tax, kolků a bezprostředních poplatků. Zákon ze dne 13. června 1880 č. 70 ř. z., § 10 připustil pak promlčení vojenské taxy tímto zákonem zavedené a zákon ze dne 15. dubna 1881, č. 43 ř. z., § 21 pak promlčení jednoduchého poplatku kolkového z hracích karet.

2. Práva založená na právu rodinném a vůbec na právech osobních (práva manžela, otce, dítěte a jiná práva osobní dle § 1458 o. o. z.) a závazky) (na př. dětem nezbytnou výživu poskytovati dle § 1481 o. o. z.) se nepromlčují (§ 1481 o. o. z.).

3. Práva člověka nad jeho činy a disposice jeho vlastnictvím (na př. zboží zde neb tam kupovati, louky neb vody užívati, dle § 1459 o. o. z.), pak závazky odpovídající právu vlastnictvím volně nakládati (na př. závazek věc společnou dáti rozděliti neb hranice určiti, dle § 1481 o. o. z.) se nepromlčují (§§ 1459 a 1481 o. o. z.), neb tato práva člověka nad jeho činy a jeho vlastnictvím (t. zv. actus merae facultatis) nevykonávají

se co věcná práva k cizímu vlastnictví a neodpovídá jim žádný zvláštní závazek určité osoby třetí (§ 1479 o. o. z.), nýbrž všeobecná povinnost nikoho nerušiti v právním užívání jeho svobody. K těmto právům náleží i právo ze společenství vystoupiti (§§ 832, 1208 o. o. z.). Za to však promlčují se žaloby na rozdělení dědictví (roz. nejv. s. dv., sb. »Gl. U.« č. 157).

V. Podmínky a náležitosti promlčení.

Dle § 1478 o. o. z. je exstinktivní promlčení nevykonávání práva, jež o sobě bylo již možno vykonati, po dobu zákonem stanovenou (§ 1478 o. o. z.).

1. Promlčení práv. Náležitosti:

a) Nevykonávání práva, jehož výkaz o sobě možným byl, po čas zákonem stanovený. Možností vykonávati právo, jež je předmětem promlčení, rozumí se vzhledem k slovům »an sich« (o sobě) možnost objektivní nikoliv subjektivní. Byl-li tudíž oprávněný sám toho příčinou, že právo vykonáno býti nemohlo (na př. neznal práva mu příslušejícího), není tím promlčení vůbec vyloučeno, nastává však v některých zákonem zvláště vytčených případech (na př. § 1496 o. o. z.) zastavení promlčení,

b) Projití doby promlčecí: Co se týče počítání doby promlčecí počíná se promlčení tím dnem, kdy právo o sobě mohlo býti vykonáno. Tento den včítá se tudíž zcela do lhůty promlčecí, byť i objektivní možnosť výkonu nastala teprve v posledním jeho okamžiku; musí však i poslední den lhůty promlčecí zákonem vytčené úplně uplynouti, by bylo promlčení dokonáno; roky počítají se dle analogie § 902 o. o. z. po 365 dnech a dny přestupné počítati nelze (§ 1465 o. o. z.). Řádné promlčení dokonává se dle §§ 1478 a 1479 o. o. z. ve 30, mimořádné ve 40 letech (§ 1485 o. o. z.), mimořádné tu 3 roky (§§ 1480, 1487, 1488 a 1489 o. o. z.) tu rok (§ 1490 srj. i §§ 1486 a 1491 o. o. z.) obnáší. Je-li osoba k výkonu práva neb k podání žaloby oprávněná nepřítomna, může míti rovněž místo delší než třicetiletá lhůta promlčecí (§ 1475 o. o. z.). Při právech konečně, jež zřídka lze vykonávati, může též doba promlčecí dle § 1484 o. o. z. býti ještě přes 30 let.

2. Promlčení žalob. Náležitosti:

Nepodaní žaloby v době zákonem vytčené (§ 1478 o. o. z.). Promlčení žaloby počíná pravidelně, jakmile je tu právní možnosť žalovati (actioni nondum natae non praescribitur); kdo ještě nesmí mluviti, tomu mlčení škoditi nemůže. Ježto § 1478 o. o. z. mluví o právu, jež bylo možno již o sobě vykonati, naskytá se otázka, kdy vzniká právo žalobní, kdy je »actio nata«? Actio je »nata« tím okamžikem, kdy určitý nárok vzniká a dospělým se stává. Nativita žaloby je vznik práva co práva žalobního, co nároku, jejž lze provésti proti určité osobě třetí aneb proti více takovým osobám.

VI. Čas promlčecí.

Čas promlčecí je řádný nebo mimořádný, tento opět mimořádně delší a kratší.

1. Řádný čas promlčecí. Ten obnáší jak při promlčení práv tak i při promlčení žalob 30 let (§§ 1478 a 1479 o. o. z.).

2. Mimořádný delší čas promlčecí.

a) K promlčení takových práv, jež jen zřídka lze vykonávati, třeba dle § 1484 o. o. z., by během 30leté (pokud se týče 40leté) doby

promlčecí aspoň třikrát naskytla se příležitosť právo vykonati a by jí nikdy nebylo použito (§ 1471 o. o. z, který uvádí jako příklady právo obročí zadati a právo někoho k příspěvku na obnovení mostu přidržeti). Při promlčení těchto práv je tudíž další náležitostí, by se během doby promlčecí naskytla třikrát příležitost k výkonu a by jí nikdy použito nebylo. Nenaskytla-li se během doby promlčecí třikrát příležitosť, dokonalo by se promlčení, až by se po třetí příležitost naskytla a právo opět vykonáno nebylo. Tím se prodlužuje čas promlčecí přes 30 pokud se týče 40 let.

b) Ohledně osob v § 1472 o. o. z. uvedených (stát, církev, obec a jiné dovolené osoby právnické) žádá se, jak k vydržení, tak i k promlčení 40 let (§ 1485 o. o. z.). Sluší li jinými dovolenými korporacemi rozuměti spolky neb též soukromé společnosti, obchodní neb akciové společnosti a výdělečná společenstva, je sporno avšak z účelu výhody v souvislosti s § 26 o. z. o. zdá se plynouti, že správný náhled je ten, že soukromé společnosti jsou z této výhody vyloučeny. Dle § 18 zák. ze dne 26. září 1849 č. 832 sb. z. s. promlčují se vklady spořitelní teprve ve 40 letech.

Výhoda § 1485 prospívá dle § 1473 i těm, kdo jsou ve společenství s osobou výhody takové dle zákona požívající, za to však (rovněž dle § 1473) nehledí se k osobě toho, kdo promlčením závazku svého má býti sproštěn. Tak n. př. promlčuje se pohledávka osoby soukromé na obecním pozemku knihovně vložená již ve 30 letech, kdežto pohledávka kostela teprve ve 40 letech. Ježto § 1485 užívá výrazu »jako k vydržení« a o právech, jež ve 3 neb v jednom roce se promlčují, naprosto se nezmiňuje, nastupuje asi dle správného náhledu 40letá doba promlčecí jen na místo 30leté.

3. Mimořádná kratší doba promlčecí: Dle § 1486 o. o. z. vztahuje se všeobecné pravidlo, že právo následkem jeho nevykonávání teprve ve 30 neb 40 letech zaniká jen na ty případy, kde zákon kratší doby promlčecí nestanovil (§ 1465 o. o. z.). Případy mimořádné kratší doby promlčecí jsou:

a) Pohledávky z jistých zadrželých občasných plnění a s nimi i žaloby na jich provedení promlčují se ve 3 letech (§ 1480 o. o. z.). K takovým pohledávkám patří dle § 1480 o. o. z.:

aa) roční dávky;

bb) úroky (t. j. plnění peněžné neb naturální, jež se poskytuje za přenechání upotřebení věci nezužívatelné (nájemné, pachtovné) aneb hodnoty věci zužívatelné (úroky z kapitálu). Ač pohledávka úroková se zpravidla ve 3 letech promlčuje, přec může ona dosáhnouti výše kapitálu (o čemž jedná § 1335 o. z. o.) nejen v těch případech, kde dle §§ 1494 a 1496 promlčení se vůbec staví, nýbrž i tehdá, když věřitel úroky aspoň každý třetí rok soudně upomíná a dlužník omlouváním se, prosbami za příročí nebo prodloužení dluhu svého a pod. výslovně neb mlčky uznal právo věřitelovo na úroky, ježto takovým způsobem se promlčení nezaplacených úroků přetrhuje a tudíž úroky zadržalé i výše kapitálu dosíci mohou (dv. dek. ze dne 21. listopadu 1812 č. 1016 sb. z. s.). Úroky, rozumí se i úroky z kapitálu, pachtovné a úroky z prodlení (dv. dek. ze dne 21. listopadu 1812 č. 1016 a dv. dek. ze dne 22. srpna 1836 č. 151 sb. z. s.);

cc) důchody t. j. obnosy, jež se někomu za přenechání určité sumy peněz neb určité věci v penězích oceněné poskytují na doživotí určité osoby (důchod doživotní, § 1284 o. o. z.) aneb na věčné časy (trvalý roční důchod, § 530 o. o. z.);

dd) konání služeb t. j. ona jednání, k nimž někdo druhému je zavázán z důvodu stále účinného (n. př. při výměnku). Avšak na mzdu čeládky se dle dv. dek. ze dne 10. dubna 1839 č. 355 sb. z. s. tříletá doba promlčecí v § 1480 o. o. z. vytčená nevztahuje;

ee) jiné dávky opakující se ročně neb v určitých obdobích. Sem patří n. př. založené mše, jež persolvovati se mají v určitých lhůtách (Gl. U. 954 sb. jud. č. 16), doživotní důchody (Gl. U. 959, sb. jud. č. 15), odkázané výživné (časop. »Ger. Zeit.« 1856 č. 142), odkázaná roční doživotní plnění (časop. »Ger. Zeit.« 1853 č. 63), ba i jednotlivé splátky výživného, jež dítě nemanželské od svého otce požadovati může (časop. »Ger. Zeit. r. 1853 č. 125). Promlčení plnění spadajících pod předpis § 1480 počíná teprve, byly-li zadržány t. j. když den jich splatnosti nastal a ony zaplaceny nebyly. Spornou otázku, zda i úroky rozsudkem přiřknuté se dle § 1480 ve 3 letech promlčují, rozhodlo min. nař. ze dne 21. července 1858 č. 105 ř. z. v ten smysl, že pohledávky, jež se promlčují dle o. z. o. v kratších lhůtách, než ve lhůtách §§ 1478, 1485 a 1846 pro řádné promlčení vytčených, promlčují se ve lhůtách v těchto §§ stanovených tenkráte, byly-li právoplatným rozsudkem přiřknuty aneb narovnáním neb smlouvou k exekuci se hodící uznány; bylo-li však nalezeno rozsudkem nejen na placení již nyní dospělých, nýbrž i teprve budoucně dospělých dávek, úroků, důchodů neb konání služeb, promlčují se dávky tohoto druhu teprve po pravomoci rozsudku dospělé ve lhůtě § 1480, tedy ve 3 letech. Úroky až do rozsudku dospělé a rozsudkem přiřknuté nepromlčují se ve 3 letech, ovšem ale přiřknuté úroky pro dobu jich pozdější dospělosti (»Gl. U.« č. 4032, 5023); avšak promlčení jich přerušuje se každým krokem exekučním (Gl. U. 1805 a 8890, časop. »Ger. Halle« r. 1864 č. 14).

b) Každá žaloba na náhradu (a s ní i nárok na náhradu) zaniká ve 3 letech od té doby, co škoda stala se známou poškozenému (§ 1489 o. o. z., 1. věta). Zákon tu nerozeznává, zda byla škoda způsobena porušením smluvní povinnosti či bez ohledu na smlouvu (§ 1295 o. o. z.), zda zlým úmyslem (dolus) (pokud tu jen není zločin), aneb pouhým nedopatřením (§ 1294 o. o. z.) a jedná-li se o náhradu škody skutečně povstalé čili o plné dostiučinění (§ 1234 o. o. z.).

Též žaloba na likvidaci náhrady trestním soudem přiřknuté promlčí se ve 3 letech (Gl. U. č. 961, sb. jud. č. 17). Tříletá doba promlčecí (§ 1498 o. o. z.) běží i proti fisku a ostatním v § 1472 vypočteným korporacím (kn. sb. jud. č. 18). Nenabyl-li poškozený vědomosti o škodě aneb vznikla-li škoda ze zločinu, promlčí se právo žalobní (a s ním i nárok náhradní) teprve ve 30 letech (§ 1489 o. o. z.). Odkáže-li však soudce trestní soukromého účastníka na pořad práva, promlčí se civilní žaloba na náhradu škody, pokud škoda vznikla přestupkem nebo přečinem, ve 3 letech od té doby, co stala se známou, byla-li však způsobena zločinem, ve 30 letech (§ 1489 o. o. z.). Druhá věta § 1489 vztahuje se jen na zločiny ve smyslu trestního práva (Gl. U. 961, sb. jud. č. 71.), týká se pak jen zločince samého ne osob třetích (Gl. U. 4345). Ve lhůtě § 1489

o. o. z. promlčuje se též právo žalobní proti ministru o náhradu té škody, kterou způsobil svým úřadováním, jež státní soudní dvůr protizákonným uznal, státu neb některému soukromníku (zák. ze dne 25. července 1868, č. 101 ř. z., § 6), promlčení přetrhuje se však jednáním o ministerské obžalobě (zák. ze dne 25. července 1867 č. 101. ř. z., § 28).

c) Promlčecí lhůty dle práva obchodního: Sem spadají ustanovení čl. 146—149 a 172 obch. z. o promlčení žaloby proti obchodním společnostem, čl. 349 obch. z. o promlčení žaloby proti prodavači pro vady zboží, čl. 386 obch. z. o promlčení žalob proti špediterovi pro úplnou ztrátu neb zmenšení, poškození neb zpozděné dopravení zboží, jež platí dle čl. 408 i o povozníkovi, konečně předpisy §§ 73—75 zák. ze dne 9. dubna 1873 č. 70 ř. z. o promlčení žalob proti členu společenstva při výdělečných a hospodářských společenstvech.

d) I zákony procesní obsahují některé kratší lhůty promlčecí; tak promlčí se žaloba z rušené držby ve 30 dnech od té doby, co oprávněný nabyl vědomosti o rušení (§ 454 c. ř. s.), exekuční právo věřitele v řízení upomínacím zaniká po uplynutí 6 měsíců po doručení platebního rozkazu dlužníkovi (§ 16 říz. up.).

e) Právo směnečné: Předpisy o promlčení práva směnečného obsaženy jsou ve čl. 77—80 sm. ř. ze dne 25. ledna 1850 č. 51 ř. z. Že zde (přísně vzato) jedná o doložení času, bylo již shora v odst. II. ad 1 řečeno, a plyne to též z textování § 1492 o. o. z. Viz čl. Promlčení (v právu směnečném).

VII. Včítání předchůdcovy doby promlčecí (accessio temporis).

V tom směru stanoví § 1493 o. o. z.: Kdo nabude věci od pořádného a bezelstného držitele bezelstným způsobem, může sobě co nástupce včítati vydržecí dobu svého předchůzce (§ 1463 o. o. z.). Totéž platí i o době promlčecí. Při vydržení 30 neb 40letém včítá se doba předchůzce i když tu není pořádný titul a při vlastním promlčení, i když tu není bezelstnosť (bona fides) nebo nezaviněná nevědomosť. Kdežto právo církevní žádalo bonam fidem prescribenta i při promlčení žalob, zaujal o. o. z. stanovisko práva římského, které nežádalo bonam fidem při promlčení žalob a dle něhož ani mala fides praescribentis při praescriptio neškodila. Dle § 1493 o. o. z. nežádá se bona fides při vlastním promlčení, ať již jde o promlčení práv neb žalob.

Podstatnou náležitostí promlčení je jen nevykonávání práva po dobu zákonem ustanovenou, a na tom se ničeho nemění, ať již v osobě oprávněného aneb zavázaného jakákoliv změna nastala. Výjimku z toho obsahuje však § 1500 o. o. z., a bude o ní jednáno při účinku promlčení. Sporno, jaký to má vliv na dobu promlčecí, dostane-li se během doby promlčecí předmět promlčení od osoby privilegované osobě neprivilegované aneb naopak. Správného náhledu zdá se býti Stubenrauch (Com. sv. II. str. 770), který praví, že v takovém případě je k dokonání promlčení třeba takové relativní části doby promlčecí vlastnosti nástupce odpovídající, která se ještě při přechodu nedostávala době vydržecí potřebné vzhledem k vlastnosti předchůdce.

VIII. Zastavení promlčení.

Jsou jisté okolnosti, které promlčení staví t. j. promlčení nemůže, pokud překážky takové tu jsou, počíti aneb počalo-li již, dále jíti. Od-

padnou-li takové překážky, počne promlčení, pokud se týče bude dále pokračovati a to tak, že promlčení před naskytnutím překážky sběhlé účinku svého nepozbývá, takže dřívější nebo pozdější doba promlčecí jeden celek tvoří. (§§ 1494—1496 o. o. z.) (Unger, System Sv. II. str. 416). Důvody stavěcí jsou tyto:

1. Proti takovým osobám, které z nedostatku vlastních sil duševních jsou nezpůsobily práva svá samostatně spravovati, jako proti chráněncům, šíleným neb blbým, nemůže promlčení počíti, pokud osobám těmto zákonný zástupce zřízen nebyl. Počalo-li již promlčení běžeti, běží sice dále, avšak nemůže býti dříve dokonáno, než ve 2 letech po odstranění překážky (§ 1494 o. o. z.). Tento důvod stavěcí je odůvodněn nezpůsobilostí těchto vyplývající z nedostatku sil duševních své záležitosti samostatně obstarávati, pokud jim nebyl zřízen zákonný zástupce.

2. Též mezi manžely, dále mezi dětmi nebo svěřenci a jich rodiči nebo poručníky nemůže promlčení, pokud trvá svazek manželský, moc otcovská nebo poručenská, ani počíti ani dále běžeti (§ 1495 o. o. z.). Tento důvod stavící spočívá ve vzájemném poměru těchto osob, poněvadž tento poměr je toho příčinou, že osoby zmíněné nemohou aneb jen obtížně mohou svá práva navzájem ku platnosti přivésti.

3. Nepřítomností ve službách civilních neb válečných, úplným zastavením soudnictví (justitium) n. př. v době války nebo moru staví se promlčení tak, že nemůže, pokud překážka tato trvá, ani počíti a, počalo-li, dále běžeti. (§ 1496 o. o. z.)

4. Správní obstávka úroků neb důchodů ze státních dlužních úpisů plynoucích (výn. min. fin. ze dne 4. prosince 1866 č. 47.519 a ze dne 29. května 1875 č. 2233) staví promlčení úroků neb důchodů.

5. Dle zvláštních ustanovení zákonných staví se promlčení ještě v těchto případech:

a) Byla-li likvidita pohledávky do konkursu přihlášené účastníkem popřena a na pořad práva odkázána, staví se promlčení žaloby přihláškou a doba ode dne přihlášky až do dne, kdy věřitel vydal doklady k zahájení neb obnovení rozepře, nevčítá se do doby promlčecí (§ 125 a 8 konk. ř).

b) Byl-li v řízení upomínacím vznesen odpor proti platebnímu rozkazu, jest promlčení ode dne žádosti věřitele za vydání platebního rozkazu až do vznesení odporu zastaveno (§ 13 říz. up.).

IX. Přetržení promlčení.

Promlčení se přetrhuje, když nastanou okolnosti, že promlčení posud sběhlé účinku svého naprosto pozbývá, takže po případě promlčení znova počíti musí (Unger, System sv. II. str. 416 a 417). Důvody přetržení jsou:

1. Promlčení se přetrhuje, když ten, kdo se ho dovolává, před uplynutím doby promlčecí buď výslovně neb mlčky uzná právo druhého (§ 1497 o. o. z. 1. věta).

2. Promlčení se přetrhuje, když ten, kdo se ho dovolávati chce, před uplynutím doby promlčecí oprávněným bude na soud pohnán a v žalobě bude náležitě pokračováno. Bude-li však žaloba pravoplatně zamítnuta, pokládá se promlčení za nepřetržené (§ 1467 1. a 2. věta o. o. z.). Promlčení se dále přetrhuje podáním žaloby tím, kdo má býti v právu svém obmezen, tedy n. př. žaloby ze smlouvy na zaplacení zápůjčky.

Přetržení způsobené řádným pokračováním v žalobě působí ostatně jen proti tomu, proti komu žaloba čelila aneb kdo s tímto je solidárně zavázán. Žaloba podaná na osobního dlužníka nepřetrhuje promlčení proti držiteli hypotéky (Gl. U. č. 240). Spor, rozsudek a kroky exekuční nepřetrhují promlčení proti osobám třetím (Gl. U. č. 670), pak proti třetímu promitentu (Gl. U. 2769). Uvedení v dřívější stav po zamítnuté žalobě je bez vlivu na uběhlé promlčení (Gl. U. 8039). Výjimečně zastupují podání žaloby ohledně promlčení jiné akty právního stihání a sice:

a) Promlčení přetrhuje se trestním stiháním, k němuž dal podnět poškozený (Gl. U. 5682), rovněž přetrhuje se promlčení nároku náhradního odkázaného na pořad práva civilního obnovou trestního řízení žalovaným vyvolanou (Gl. U. 5157).

b) Přihláškou ku konkursu přetrhuje se promlčení podobně jako žalobou (§ 1497 o. o. z.). Zejmena přihlášení směnečné pohledávky má týž účinek, jaký nastává dle čl. 80 sm. ř.

c) Promlčení přetrhuje se žádostí o vydání platebního rozkazu v řízení upomínacím, pokud platební rozkaz nepozbude moci vznesením odporu (§ 19 říz. up.).

d) Promlčení vkladů poštovní spořitelny přetrhuje se každým novým vkladem, každou výpovědí a každým zápisem úroků v knížce vkladní (zák. ze dne 28. května 1882, č. 56 ř. z, čl. 15).

f) Promlčení vkladů spořitelních přetrhuje se každým novým vkladem (dv. dek. ze dne 26. září 1844, č. 832 sb. z. s.).

g) Předpisuje-li zákon, že dlužno se obrátiti před nastoupením pořadu práva na úřad správní, přetrhuje takové přihlášení promlčení (časop. »Ger. Zeit.« 1865, č. 47).

X. Účinek promlčení.

1. Právo promlčené zaniká se všemi svými akcessemi (n. př. rukojemstvím; výminka nastává dle § 1483 o. o. z. jen ohledně zástavy ruční). Rovněž osvobozuje se druhá strana od závazku právu promlčenému odpovídajícího. Promlčení žaloby liší se od promlčení práva tím, že v tomto případě je pozbytí práva prius a pozbytí žaloby pak nutným toho následkem, kdežto v onom případě je zánik žaloby prius, s níž zde právo zaniká (Unger, System sv. II. str. 436 pozn. 3.).

2. Promlčení přivede se z pravidla k platnosti námitkou (excipiendo) (§ 1501 o. o. z.), bylo-li žalováno na uznání práva zaniklého; žaloby však třeba, byl-li promlčený závazek předmětem knihy veřejné, by z ní byl vymazán (§§ 350, 469, 524 o. o. z.). § 1499 o. o. z. není tomu na závadu, by bylo promlčení pohledávky hypotekární excipiendo namítáno (Gl. U., 2167, 2178). Promlčení starších než tříletých nedoplatků úrokových kapitálu knihovně zjištěného lze v základě § 1499 o. o. z. k platnosti přivésti žalobou o výmaz těchto nedoplatků (časop. »Ger. Zeit.« r. 1854 č. 16), dále cestou umořovací (viz čl. Amortisace starých závad).

3. Účinek promlčení ve příčině principu publicity knih pozemkových: Dle § 1500 o. z. nemůže právo promlčením nabyté tomu býti na újmu, kdo jednaje v důvěře ve knihy veřejné ještě před jeho vkladem práva nabyl. Tímto ustanovením doznaly zmíněné účinky promlčení (§ 1499 o. o. z.) důležitého obmezení v zájmu ústavu knih veřejných a jest zároveň ustanovení to výminkou z pravidla § 1493 o. o. z., že změna v osobě oprávněného neb zavázaného ničeho nemění na nevyko-

návání práva po dobu zákonem stanovenou. Nemůže totiž ten, kdo byl promlčením závazku sproštěn, avšak závazek z knih mazati nedal (§ 1499), ni žalobu o výmaz poznamenati (§ 69 knih. ř.), namítati promlčení poctivému singulárnímu nástupci, který nabyl práva v knihách veřejných zapsaného a v důvěře ve knihy veřejné. Otázku, zda platí § 1500 o. z. o. i o promlčení pohledávek v knihách veřejných zapsaných neb jiných práv, kladně zodpověděl dv. dek. ze dne 27. března 1846 č. 951 sb. z. s.

4. Přivedení promlčení k platnosti ve sporu: K promlčení přihlíží se jen k námitce stran, nikoliv z povinnosti úřadní (§ 1502 o. o. z.). Výhoda z promlčení plynoucí je toho druhu, že se jí každý, kdo svým právem smí disponovati, výslovně neb mlčky (v tomto případě opomenutím námitky promlčení) vzdáti může. Výjimku z § 1501 uvádí § 2 říz. mand. (nař. min. spr. ze dne 18. července 1859 č. 130 ř. z.), který stanoví, že k dobytí pohledávek na kapitálu a úrocích, proti nimž by promlčení namítáno býti mohlo, lze vydati platební rozkaz jen tehdá, když bude současně prokázáno přetržení nebo stavění promlčení listinami takové povahy, jakých třeba k vydání rozkazu platebního. To platí i dle nového c. ř. s. ze dne 1. srpna 1895, č. 112. ř. z. (§ 549 odst. i.) c. ř. s.).

Promlčení může namítati:

a) dlužník pokud se týče ten, proti němuž čelilo promlčené právo žalobní, a jeho právní nástupci;

b) rukojmí (§ 1351, 1363, 1. věta o. o. z.); avšak proti každému solidárnímu dlužníkovi běží zcela samostatné promlčení a týká se tudíž přetržení a stavění promlčení jen každého jednotlivého z nich;

c) třetí držitel zástavy, jenž může se na to odvolávati, že pohledávka zástavní zanikla promlčením, pokud promlčení proti němu přetrženo není;

d) ohledně obchodních společností nařizuje čl. 148 obch. z.: Promlčení ve prospěch vystouplého neb vyloučeného společníka nepřetrhuje se právními činy, jež byly předsevzaty proti dále trvající společnosti neb jinému společníku. Promlčení ve prospěch společníka v čas zrušení společnosti k ní ještě náležejícího nepřetrhuje se činy právními předsevzatými proti likvidatorům.

c) podobný předpis platí ohledně promlčení žalob proti členu výdělkového neb hospodářského společenstva s ručením neobmezeným z nároků proti společenstvu.

XI. Vzdání se a prodloužení promlčení.

Neodpovídalo by to účelu právního ústavu promlčení, kdyby bylo možno se ho zříci aneb delší dobu promlčecí, než zákonem stanovena, umluviti. Mimosoudní uznání směnečné postižné pohledávky přes dobu promlčecí je protizákonné prodloužení lhůty promlčecí (časop. »Ger. Zeit.«, r. 1864 č. 10., dále Gl. U. 3145, 3708). Zkrátiti však lhůtu promlčecí je stranám volno. Rovněž může se zavázaný výhody dokonaného již promlčení účinně vzdáti; ovšem může tak učiniti jen osoba k právním činům způsobilá. Zříci se dokonaného promlčení je možno částečným uplácením (Gl. U. 759) aneb tím, že svolí odpůrce v řízení projednacím k nastoupení pořadu práva (Gl. U. 4334). Uznání dluhu promlčeného je platné (Gl. U. 3145, 3708), bylo-li uznávajícímu známo, že uplynula lhůta promlčecí (Gl. U. 3148) (Stubenrauch Com. sv. II. str. 814—818).

Promlčení (v právu směnečném).

I. Pojem.

Promlčením rozumí se ztráta práva směnečného vzcházející tím, že se práva směnečného nevykonalo do doby zákonem vyměřené. Od promlčení směnečného lišiti jest omeškání v právu směnečném; jak při promlčení, tak i při omeškání směnečném pozbývá se sice nároku právního bezvýsledným pominutím určité lhůty. Leč co do způsobu zániku jest mezi oběma tento důležitý rozdíl: Kdežto promlčením směnečným úplně zaniká právní moc směnky jakožto takové, tak že nelze více užiti řízení směnečného, pozbývá při směnečném omeškání pohledávka směnečná svého směnečného účinku toliko proti jednotlivým určitým osobám, pokud pak jde o ostatní osoby směnečně zavázané (akceptant a vydatel při vlastní směnce), podržuje směnka plnou účinnost svoji vyjímaje případ čl. 43 směn. ř.

II. Promlčecí lhůta.

1. Naproti akceptantovi směnky vydané a naproti vydateli vlastní směnky promlčuje se směnečný nárok ve 3 letech (čl. 77 a 99 sm. ř.). Dle dřívějších rak. zákonů směnečných promlčovalo se směnečné právo naproti vydateli vlastní směnky do roka a dne, naproti akceptantovi pak při směnkách vydaných a naproti předchůdcům ve 30 letech.

2. Regresní nároky majitele (čl. 50 sm. ř.) směnky vydané naproti vydateli a ostatním předchůdcům promlčují se:

a) ve třech měsících, byla-li směnka splatna v Evropě, vyjímaje Island a Fary,

b) v šesti měsících, byla-li směnka splatna v přímořských zemích Asie a Afriky podél moře středozemního a černého nebo na ostrovech těchto moří k tomu patřících;

c) v 18 měsících, byla li směnka splatna v některé jiné mimoevropské zemi nebo na Islandu a Farech.

3. Regresní nároky indossantovy naproti vydateli a ostatním předchůdcům promlčují se:

a) ve třech měsících, bydlí-li postihatel v Evropě, vyjímaje Island a Fary,

b) v šesti měsících, bydlí-li postihatel v přímořských zemích Asie a Afriky podél moře středozemního a černého nebo na ostrovech těchto moří k tomu patřících;

c) v 18 měsících, bydlí-li postihatel v některé jiné mimoevropské zemi nebo na Islandě a Farech.

Rozdíl mezi promlčecí lhůtou v odst. 2. a 3. jest tedy ten, že se při oné spravuje promlčecí termín platebním místem směnky, při této bydlištěm postihatele.

4. Proti čestným akceptantům promlčuje se směnečný nárok v těchže lhůtách, jako regresní nároky naproti vydateli a ostatním předchůdcům, tedy v 3, 6 nebo 18 měsících.

6. Právo na zřízení jistoty promlčuje se v jednom roce.

7. Platební rozkaz nabyvší moci práva rovná se co do účinnosti své rozsudku v civilních sporech, kterým se placení ukládá; jest tedy též vždy způsobilým k exekuci. Založené tím právo exekuční promlčuje se jen v obvyklé promlčecí době (30 let — rozh. ze dne 30. ledna 1852).

III. Počátek promlčecí lhůty řídí se zvláštností případů:

1. Naproti akceptantovi směnky vydané a naproti vydateli směnky vlastní počíná promlčecí lhůta dnem, kdy jest směnka splatna.

2. Promlčení regresních nároků naproti majiteli počíná protestováním směnky, avšak den, kdy protest byl učiněn, se nepočítá.

3. Regresní nároky naproti indosantovi promlčují se dnem zaplacení, jestliže zaplatil prve, než na něho vznesena byla žaloba směnečná, ve všech ostatních případech pak tím dnem, kdy mu byla doručena žaloba neb obsílka (čl. 79 sm. ř. na konci).

4. Opomene-li se protest, počíná promlčecí lhůta tím dnem, kterého protest měl být učiněn bez prominutí protestu.

5. Indosoval-li kdo směnku po splatnosti její za prominutí protestu, proti tomu počíná promlčení dnem, kdy směnka byla indosována (rozh. ze dne 29. prosince 1870).

6. Naproti čestnému akceptantovi počíná promlčecí lhůta tím dnem, kdy proti němu učiněn protest.

7. Proti rukojmí směnečnému počíná promlčecí lhůta tím dnem, kterého počíná proti dlužníku směnečnému, za něhož se zaručil.

8. Byla-li poskytnuta jistota, počíná promlčecí lhůta dnem splatnosti směnky.

IV. Promlčení směnky v cizozemsku vydané a splatné, pro kterou zažaloval cizozemec cizozemce u rakouského soudu, posuzovati jest dle práva cizozemského. Nelze se vhodně odvolávati na čl. 78 a 79 směn. ř., nýbrž povinností žalovaného, dovolávajícího se na promlčení, jest dokázati, že dle cizího rozhodného práva nadešlo promlčení (rozh. ze dne 9. června 1858).

V. Promlčení se přetrhuje:

1. Doručením žaloby, nikoli tedy již podáním k soudu.

2. Opověděním sporu se strany obžalovaného, t. j. takovým aktem, jímž obžalovaný činí třetí osobě oznámení, aby mohla při tom hájiti svého právního zájmu.

3. Ohlášením směnečné pohledávky u konkursní podstaty, neboť ohlášení toto má týž účinek, jako doručení žaloby.

Přetržení promlčení působí toliko vzhledem k onomu směnečně zavázanému, proti němuž se předsevzalo. Částečné zažalování směnečné pohledávky nepřetrhuje promlčení (rozh. něm. říš. soudu ze dne 19. prosince 1883); částečné zaplacení, které vykoná směnečně zavázaný po dni splatnosti, nepřetrhuje rovněž promlčecí lhůty (rozh. ze dne 21. února 1872), ani uzná-li směnečně zavázaný dluh (rozh. ze dne 17. května 1857); ale promlčení se ovšem přetrhuje, uzná-li se dluh před soudem u stání odbývaného o žalobě směnečné. Jakmile se takto dluh uzná, nemůže býti více promlčení ku platnosti přivedeno (rozh. ze dne 3. listopadu 1868).

VI. Vzdání se námiky promlčení jest bez účinků; rovněž nepřipouští se prodloužiti smlouvou lhůtu promlčecí (archiv pro právo směn. sv. XIV. str. 198, rozh. ze dne 8. července 1863); ale ovšem lze se platně zříci námitky, že promlčen byl směnečný nárok (rozh. ze dne 29. října 1873).

VII. Právní účinky promlčení směnečného.

Čl. 83 sm. ř. stanoví: »Zanikl-li směnečný závazek vydatele neb akceptanta promlčením nebo tím, že omeškala se jednání předepsaná ku

zachování práva směnečného, zavázáni jsou majiteli jen potud, pokud by se na jeho škodu obohatili. Naproti indosantovi, jehož směnečný závazek pominul, nemá nárok takový místa.«

VIII. Zřízení kurátora na ochranu proti směnečnému promlčení.

Doručení žaloby kurátoru zřízenému na ochranu žalovaného nepřetrhuje promlčení, není-li tu podmínek ke zřízení kurátora (rozh. ze dne 18. června 1874). Kurátora zříditi lze k doručení žaloby i pro ten případ, nedojde-li v čas výkaz o tom, že byla žaloba dodána dlužníku směnečnému (rozh. ze dne 4. srpna 1874); podobně v tom případu, není-li možno doručiti v čas žalobu k vlastním rukoum obžalovaného bydlícího jinde, než v místě platebním. Doručení žaloby kurátoru má pak týž účinek, jako doručení žaloby obžalovanému samému (rozh. ze dne 25. září 1872).

IX. Případy směnečného omeškání.

Omeškání nastává:

1. Má-li se směnka praesentovati ku přijetí, praesentace se opomene a nebyla-li směnka přijata, protest pro nepřijetí nebyl učiněn;

2. nedocílilo-li se zaplacení směnky a protest pro nezaplacení učiněn nebyl;

3. nepředloží-li majitel směnky směnku čestnému příjemci nebo adresátu z nouze ku zaplacení;

4. nepřijme-li majitel směnky čestného zaplacení nabídnutého kýmsi třetím;

5. zaplatí-li třetí osoba, jakkoli ze směnky nebo protestu patrno, že někdo jiný hotov byl splatiti směnku, za nímž tedy by musil sledovati;

6. opomene-li se oznámiti notifikace protestu, zaniká tím nárok na úroky a útraty (čl. 45 odst. 3 sm. ř.).

Promlčení (v právu správním).

I. Promlčení daní a poplatků.

Normy zavedené zákonem ze dne 18. března 1878 č. 31 ř. z. platí jak pro poplatky a veřejné dávky, tak i pro daně nedotčené reformou daní i pro nové (pokud se týká, nově upravené) dávky; při těchto dávkách vyskytují se jen nepatrné obměny (modifikace) zákona o promlčení, zvláště dlužno komise pro daň výdělkovou, odhadní komise a komise odvolací na roveň stavěti finančním úřadům ve smyslu tohoto zákona. Právo státu, vyměřovati poplatky a berně za určitý čas, promlčuje se zpravidla ve 4 létech. Promlčení počíná uplynutím toho správního roku, ve kterém strana dosti učinila své povinnosti oznámivši, pokud se týká, předloživši základ ku vyměření nebo předepsání berní, nebo uplynutím toho správního roku, ve kterém vzešla závaznost, a straně dotčená povinnost nepřináleží. Bylo-li následkem pronedbání povinnosti strany úplně nebo částečně opomenuto s výměrou dávky, počíná se čtyřletá lhůta promlčecí teprve uplynutím onoho správního roku, ve kterém úřad nabyl možnosti toho, aby dávku vyměřil nebo předepsal. Totéž platí, jestliže se následkem pronedbání strany objeví, že vyměření dávek tvořících předmět reformy berní jest z důvodů dodatečně vyšetřených příliš nízké.

Vyzve-li úřad stranu, aby podala přiznání o příjmech, přerušuje se tím promlčení (rozh. ze dne 6. prosince 1886 č. 1985 sb. »Budw.« č. 1226); za pronedbání (povinnosti) pokládati sluší i to, opomene-li se podati prohlášení o dani výdělkové (rozh. ze dne 27. prosince 1881 č. 1537

sb. »Budw.« č. 1164). Uplyne-li však 30 let od konce správního roku, ve kterém dotčená závaznost vzešla, a úřad nemohl přikročiti ku vyměření nebo předepsání, nelze více vykonati práva ku vyměření. Právo vyměřovati obnosy, o které méně bylo předepsáno pro nesprávnou výměru dávek, promlčuje se z pravidla ve 2 létech.

Totéž platí, shledá-li se výměra dávek tvořících předmět reformy berní příliš nízkou z okolností dodatečně se ukázavších. Promlčení přerušuje se, jakmile podnikne se a straně oznámí jednání úřední k účelu vyměření. Uplynutím správního roku, ve kterém poslední takovéto jednání úřední bylo předsevzato, počíná nová lhůta promlčecí. Právo státu vymáhati splatné dávky promlčuje se v 6 létech po vypršení správního roku, ve kterém dávka se stala splatnou. Promlčení splatných dávek přerušuje se doručením vyzvání ku placení (platebního rozkazu), zavedením exekuce a povolením lhůty platební.

Po uplynutí správního roku, ve kterém doručen byl poslední příkaz platební, poslední krok exekuční skončen, poslední lhůta platební vypršela, počíná nová lhůta promlčecí. Zvláštní ustanovení platí v těch případech, kde dávka zajištěna jest ruční zástavou, knihovním zápisem nebo poznámkou úřadu depositního.

K promlčení berní odnáší se nařízení čl. XI. úv. zák. k zákonu o reformě daní; stanovíť článek tento, že nesmí se užívati nikterak projádření, přiznání, odhadu nebo vyšetřování, k nimž došlo při zavádění daní podle nového zákona, k vyměřování prováděnému ještě podle dosavadních norem o dani výdělkové a o dani z příjmů nebo ku dodatečným změnám vyměření provedeným podle oněch norem; rovněž nemá průchodu jakékoli stíhání přestupků zmíněných norem spáchaných před působností nového zákona.

Třeba se ještě zmíniti o jednotlivých zvláštních otázkách promlčení se týkajících vzhledem k praxi správního dvoru.

1. Cit. zákon z 18. března 1878 nevztahuje se předkem na dávky z výčepu pálených lihovin, citovaný zákon ze dne 18. března 1878 dávku tuto upraviti nemohl, poněvadž tehdá ještě neexistovala a zákon ze dne 23. června 1881, č. 62 ř. z. (o výčepu pálených lihovin) o promlčení dávky jím zavedené sám ničeho přímo neustanovuje, aniž pak cit. zákona ze dne 18. března 1878 v tomto směru se nedovolává.

Rakouské zákonodárství pohlíží na dávku tuto jako na druh dávek nepřímých od daně potravní se lišící, a v tomto smyslu sluší tudíž vykládati zák. ze dne 18. března 1878 a nelze tuto dávku čítati ani k daním přímým ani k daním potravním. Nelze-li tudíž užiti tohoto zákona na zmíněnou dávku, pak nemáme vůbec zákona, dle něhož by právo státu tuto dávku požadovati, promlčením zaniklo (roz. spr. s. dv. ze dne 23. března 1886, č. 562, sb. »Budwinski« č. 2974).

2. Pojišťovací příspěvky odváděné úrazovým pojišťovnám na základě zákona o dělnickém úrazovém pojišťování při plnění rázu veřejnoprávního, o nichž předpisy o. z. o. o promlčení platiti nemohou. Tento zákon vznikl ze snahy zabezpečiti pomocí státní autority jistým kruhům pracujícího obyvatelstva nejnutnější výživu tím, že v tom případě, když dělník stane se následkem úrazu dočasně nebo trvale k práci nezpůsobilým, nabude buď on neb jeho příbuzní nároku na určitý důchod. Tento zákon slouží tedy účelu péče o dělnictvo státem převzaté, náleží k zákonům

k ochraně dělnictva vydaným, doplňuje z části chudinské zákonodárství a je k tomu určen, by vyplnil úkoly veřejnoprávní.

Promlčitelnosť příspěvků pojišťovacích nelze tudíž dovozovati ani z předpisů § 1480 o. z. o. ani z ustanovení shora cit. zákona ze dne 18. března 1878. Zadrželými ročními dávkami, úroky, důchody nebo službami § 1480 o. z. o. lze rozuměti vzhledem k tomu, že o. z. o. vůbec jen soukromá prava a soukromé povinnosti státních obyvatelů mezi sebou upravuje jen pohledávky zakládající se v titulu soukromoprávním. Zcela nepochybně pak vyplývá to z ustanovení § 1456 o. z. o., kde se ještě výslovně praví, že ani práva zeměpánu co takovému příslušející, na př. právo cla ukládati, mince raziti, daně vypisovati a jiná práva výsostní (regálie) ani vydržena býti nemohou, ani povinnosti těmto prá- vům odpovídající se nepromlčují. Dle tohoto předpisu se tudíž veřejnoprávní pohledávky a závazky vůbec nepromlčují, leda že by zvláštním zákonem o tom bylo stanoveno. Zákon ze dne 18. března 1878 týká se něčeho jiného, týká se promlčení daní přímých, tax, kolků a bezprostředních poplatků, platů z míry a nákladu, daní spotřebních, vesměs tudíž dávek určitě označených, jež se státu bezprostředně odvádějí. Nelze jej tudíž na příspěvky pojišťovací rozšířiti, zvláště když úvod zákona působnosť jeho jen na »tyto« dávky výslovně obmezuje.

Promlčení příspěvků pojišťovacích musilo by býti vysloveno buď samým zákonem o pojišťování úrazovém aneb jiným zákonem speciálním, avšak obé se nestalo. Správní soudní dvůr pokládá též promlčení pojišťovacích příspěvků dle nynějšího stavu zákonodárství za nepřípustné (roz. spr. s. dv. ze dne 24. října 1895 č. 4994 sb. »Budwinski« č. 8936). Naproti tomu promlčuje se náhradní nárok úrazovny proti podnikateli a třetím osobám ve 3 letech počítajíc ode dne úrazu (§ 45 odst 4 úr. zák.).

3. Promlčení poplatků alodialisačních a devolučních.

Námitka promlčení s odvoláním se na předpisy § 1480 o. o. z. a d. dv. kanc. ze dne 21. září 1826, č. 69, pol. sb. z. sv. 54 místa nemá. Poplatky devoluční, které zapraviti dlužno za příčinou zrušení svazku lenního, totiž za alodialisaci léna dle § 15, odst. 3 zák. ze dne 17. prosince 1862 č. 103 ř. z. týkají se poměru lenního, jejž upravuje ne o. o. z., nýbrž zvláštní právo lenní. Cit. zák. ze dne 17. prosince 1862 č. 103 ř. z. o promlčení poplatků těch ničeho nestanoví a zák. ze dne 18. března 1878, místa tu nemá; neboť zákon tento týká se jen určitých jím označených, ne však všech dávek státních bez rozdílu. O poplatcích alodialisačních a devolučních tento zákon ničeho neobsahuje a nesluší je tudíž dle jeho norem posuzovati (roz. spr. s. dv. ze dne 7. října 1895 č. 4715 (sb. »Budwinski« č. 8872).

4. Promlčení dávek z titulu patronátu:

Námitka, že promlčení těchto dávek je rázu čistě soukromoprávního udržeti se nedá, poněvadž se jedná při patronátě o dávky veřejnoprávní, a nelze tu tudíž užiti o. o. z. Ježto pak dávky veřejnoprávní jen tehdá se promlčují, když to (jak tomu je při daních přímých a jiných státních dávkách) speciálním zákonem (jako na př. často již citovaným zák. ze dne 18. března 1878) je připuštěno, jehož však ohledně dávek z poměru patronátního postrádáme, nelze naproti dávkám z patronátu promlčení namítati (roz. spr. s. dv. ze dne 18. dubna 1895, č. 1893 (sb. »Budwinski« č. 85282).

II. Promlčení přestupků.

Z četných zákonů správních budiž se zde dotknuto jen oborů nejhlavnějších:

1. Přestupky řádu živnostenského: Lhůta promlčecí obnáší 6 měsíců, nebylo-li proti pachateli ode dne spáchaného přestupku vyšetřování zavedeno (§ 140 živ. ř.).

2. Přestupky zákona vodního promlčují se dílem ve 3 (porušení a poškození vodních zařízení), dílem v 6 měsících (přestupky zákonů právo vodní upravujících, nařízení a opatření k jich provedení vydaná, zejmena zřízení staveb ochranných a užitečných a užívání vody bez potřebného úředního povolení, přeložení nebo svémocné změny cejchů).

3. Přestupky zákonů o ochraně polí promlčí se ve 3 měsících, avšak nároky na náhradu škody vzešlé z polního pychu promlčením zaniklého vyřídí se pořadem práva (§ 30 min. nař. ze dne 20. ledna 1860, č. 28 ř. z.).

4. Přestupky zákona horního: Na základě § 2. hor. z. platí o promlčení těchto přestupků §§ 531 a 532 tr. z.; při deliktech trvajících a omissivních dlužno dobu počátku promlčení vždy přesně uvážiti (rozh. min. or. ze dne 12. listopadu 1888 č. 14570).

5. Přestupky zákona lesního promlčují se v 6 měsících. K dovolání se promlčení není třeba, by podmínky v § 531 tr. z. ze dne 27. května 1852, o odst. *a*), *b*) a *c*) vytčené byly splněny (min. nař. ze dne 3. května 1855 č. 84 ř. z.).

6. Přestupky zákona branného: Promlčecí lhůta přečinů naznačených v § 35 (opomenuté hlášení v listopadu předchozího roku), § 44 (nedostavení se v čas k odvodu), § 50 (sňatek zbraní povinného), § 61 odst. 2. bod *b* (sňatek nezařaděných rekrutů (obnáší 3 měsíce; promlčecí doba přečinů obsažených v § 45 (útěk před odvodem), § 47 (vyhnutí se branné povinnosti lstivým způsobem), § 48 (lstivé domáhání se výhod zákonu se příčících), § 49 (ublížení sobě) obnáší jeden rok (§ 67 branného zák.).

7. Přestupky zákonů o dani osobní (zák. z 25. října 1896, č. 220 ř. z.). Trestnosť přestupků naznačených v § 239 a 240 (zkrácení daně), § 243 (zatajení daně) § 247 (jiné činy trestní) zaniká promlčením, nebyl-li vinník v 5 letech po projití ukladací periody pohnán k zodpovědnosti (§ 251). K promlčení uloženého trestu žádá se projití 5ti let od pravoplatnosti nálezu (§ 252). Trestnosť trestu peněžitého v § 249 uvedeného (nedůvodné zdráhání se přijmouti funkci člena daňové komise) a pokut pořádkových v § 250 ustanovených promlčí se v 6 měsících od jich spáchání, pokud se týče od posledního okamžiku, kdy opomenuté jednání, mohlo ještě v čas býti předsevzato (§ 253).

8. Peněžitá pokuta trestním nálezem ještě nevyslovená při přestupcích předpisů o výrobní a spotřební dávce z kořalky (§§ 84 zák. ze dne 20. června 1888, ř. z. č. 95) a o dávkách spotřebních z cukrových výrobků (§ 59 z. ze dne 20. června 1888, č. 97 ř. z.) promlčí se ve 5 letech.

Promlčení (v právu trestním).

I. Pojem a význam.

Promlčení je dle nynějších zákonů trestních důvodem trest zrušujícím a sice nejen ohledně trestu za spáchání činu trestního zaslouženého,

avšak ještě pravoplatně nevyneseného (promlčení stihání), nýbrž dle mnohých zákonů (ne však dle rak. tr. z.) i ohledně trestu právoplatným rozsudkem vysloveného (promlčení výkonu). Právní důvod promlčení v právu trestním spatřovalo obecné právo (a dle něho i rakouské právo od Teresiany až do přítomnosti), nespokojujíc se s pouhým projitím určité doby, v domněnce o rozmanité okolnosti se opírající, že se pachatel polepšil. Moderní právo zaujalo tu širší hlediště totiž to, že účinek, kterého by trest po uplynutí určité delší doby od spáchání činu uložený docíliti mohl vzhledem k pachateli, poškozenému a veškerosti není v žádném poměru ani k obtížím a nejistotě při vyšetřování děje skutkového ani k rušivému vsahání v nově založené, hluboce zakořenělé a dalece rozvětvené poměry (Lisst). Jak zmíněno zná rak. právo trestní jen promlčení stihání. Avšak i to je vyloučeno při zločinech trestem smrti ohrožených (dále též při vojenském zločinu deserce); tu nechrání žádné promlčení před vyšetřováním a potrestáním. Uplynulo-li však od doby spáchání zločinu takového 20 let (při vojenských zločinech, jež smrtí zastřelením se trestají, 10 let) a jsou li zde ostatní podmínky promlčení, nesmí býti vynesen trest smrti, nýbrž trest těžkého žaláře od 10 do 20 let (při vojenském zločinu, jenž se tresce smrtí zastřelením, od 5 do 10 let).

II. Náležitosti promlčení.

1. Projití času, vyměřeného dle těžkosti spáchaného činu trestního. Tato doba obnáší:

a) při zločinech ohrožených žalářem doživotním — 20 let;

b) při zločinech ohrožených trestem od 10 do 20 let — 10 let. Tato doba platí i o zločinech, jež trestají se smrtí nebo doživotním žalářem, jež však spáchaly osoby, které v době činu nedosáhly ještě 20. roku života svého;

c) při všech ostatních zločinech — 5 let (§§ 228, 232 tr. z., §§ 134, 140 voj. tr. z.);

d) při přečinech a přestupcích, na něž ukládá zákon jako nejvyšší trest vězení prvního stupně bez zostření — 3 měsíce, aneb trest peněžitý do 50 zl., při těch pak, při kterých určeno jest vězení prvního stupně se zostřením, aneb trest peněžitý do 200 zl. — 6 měsíců, při ostatních těžších přestupcích a přečinech, jakož i ve všech případech, kde za trest ukládá se ztráta práv a oprávnění — 1 rok (§ 532 tr. z., § 135 voj. tr. z.). Rozhodnou pro určení doby promlčecí je sazba trestní, které by slušelo užiti v určitém případě, ne však trest, na nějž soudce v jednotlivém případě snad nalezne (rozh. kas. s. ze dne 23. června 1887, sb. č. 1074). Doba promlčecí, jež počítá se dle kalendáře (čl. VIII. vyhl. pat. k tr. z.; čl. X. vyhl. pat. k voj. tr. z.) počíná okamžikem spáchání činu trestního, tedy tím okamžikem, kdy poslední akt trestní byl předsevzat, byť i výsledek teprve později nastal. Avšak projití doby promlčecí není dle rak. práva jedinou podmínkou promlčení, nýbrž třeba ještě těchto dalších podmínek:

2. Pachatel nesmí míti z činu trestního žádný užitek, t. j. žádný prospěch pozůstávající v penězích nebo v hodnotě peněžní (plen. rozh. kas. s. ze dne 9. prosince 1880, sb. č. 287);

3. musí vše, pokud to připouští povaha činu trestního (čemuž arciť tak není při přečinech a přestupcích proti bezpečnosti cti) dle své mož-

nosti napraviti, t. j. škodu bezprostředně způsobenou (rozh. kas. s. ze dne 28. května 1886, sb. č. 927) nahraditi. Tato podmínka může býti splněna i po zavedení trestního vyšetřování až do vynesení rozsudku (rozh. kas. s. ze dne 6. listopadu 1882, ob. č. 498 a j.) a je-li zde více obviněných, prospívá arciť jen tomu, kdo ji splnil.

4. Pachatel nesmí se dopustiti po dobu promlčecí při zločinech žádného zločinu, při přečinech a přestupcích pak ani zločinu ani přečinu neb přestupku, a

5. nesmí pachatel, jde-li o promlčení zločinu, uprchnouti z obvodu platnosti rak. tr. z. (§ 229, 531 tr. z., § 136 voj. tr. z.).

III. Promlčení se přetrhuje:

1. byl-li proti pachateli co obviněnému (ne však obviněnému ve smyslu odst. 1. § 38 tr. ř., nýbrž co obviněnému, v širším smyslu posledního odst. cit 38 tr. ř.) vydán list obesýlací, rozkaz postavovací nebo zatýkací, byť i mu nebyl doručen nebo vykonán (pl. rozh. nejv. s. ze dne 18. října 1864, č. 302, kn. jud. č. 17);

2. bylo-li usneseno zavésti proti němu vyšetřování aneb

3. byl-li co obviněný vyslýchán, zatčen, neb soudním honěním neb zatýkačem stihán (§§ 227, 531 tr. z., § 138 voj. tr. z.). Přetržené promlčení dále běžeti nemůže; doba promlčecí počíná však znova a sice tím okamžikem, kdy řízení proti někomu zavedené bylo skončeno právoplatným zastavovacím usnesením, aneb právoplatným rozsudkem osvobozujícím.

IV. Uvedené zásady v trestním zákoně obsažené platí též, jak je to v jednotlivých zákonech výslovně prohlášeno, ohledně činů trestních v t. zv. vedlejších zákonech trestních upravených a ke kompetenci soudů trestních příslušejících, avšak s těmito odchylkami:

1. Dle § 27 tisk. z. ze dne 17. prosince 1862, č. 6 ř. z. pro 1863 pomíjí trestnosť přečinů a přestupků v 2. oddělení tohoto zákona obsažených, pokud dle tr. z. kratší promlčecí lhůta místa nemá, v 6 měsících počítajíc od toho dne, kdy přečin nebo přestupek byl spáchán, aneb zavedené řízení přerušeno, aniž by dále v něm bylo pokračováno. Dle § 40 tisk. z. platí ohledně promlčení činu trestního spáchaného obsahem tiskopisu, byť se to stalo jen opomenutím povinné péče a pozornosti, zásady tr. z. Avšak i v tom případě, kde dle těchto zásad promlčení ještě nenastalo, je každé další stihání pro takový čin trestní vyloučeno, když uplynulo 6 měsíců od vyjití tiskopisu nebo početí jeho rozšiřování v tuzemsku a trestní stihání v tuzemsku po tuto dobu, ač možným bylo, proti žádnému z vinníků nebylo zavedeno, aneb byvši zavedeno nebylo v něm po tu dobu pokračováno.

2. Při přečinech a přestupcích, jež nestihají se z moci úřední, nýbrž jen k žádosti účastníka (delikty, stihané obžalobou soukromou), má průchod nejen promlčení stihacího práva dle posud uvedených zásad všeobecných, nýbrž zaniká ještě zvláště právo obžaloby a tím trestní právo státu, když osoba k podání obžaloby oprávněná opomenula žalobu k platnosti přivésti v 6 nedělích od té doby počítaných, kdy nabyla vědomosti o činu trestním (§ 530 tr. z., § 132 voj. tr. z.).

V. Promlčení přestupků důchodkových (viz čl. Přestupky důchodkové).

Propinace.

I. Pojem.

Právo propinační jest institut právní vyskytující se v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, v Haliči a Bukovině a rozdílný v jednotlivých územích rozsahem i obsahem svým; právo to záleželo v tom, že jistým osobnostem příslušelo »výhradné« oprávnění ku »výrobě« »propinaci podléhajících« nápojů v určitém okrsku, a výhradné oprávnění ku »výčepu« těchto nápojů, konečně též v tom, že obyvatelé určitého okrsku byli »zavázáni«, odebírati potřebné nápoje propinací stížené výhradně v určitém výčepu (ku propinaci oprávněném).

Obsah a rozsah těchto bývalých práv řídil se jednak zemskými ústavami a výsadami (privilegiemi), jednak původem svým. Nápoji postíženými propinací bylo pivo a pálenka, částečně i medovina (v Haliči) a víno (moldavské víno v Bukovině). Obě první práva byla též označována regálem (pivním neboli kořalečním), kdežto závazek posléze zmíněný nazýván též nuceným odbíráním piva nebo pálenky. Právo propinační vyvinulo se dílem z dřívějšího poměru mezi někdejší vrchností a poddanými (propinační právo někdejší pozemkové vrchnosti), dílem vzniklo právě exempcí (vynětím) z poměrů těchto.

II. Když vyvazením pozemků zrušeno bylo nucené odebírání piva a pálenky, provedeno bylo zrušení propinačního práva následkem ustanovení zákl. zák. stát. ze dne 21. prosince 1867 č. 141, ř. z. § 11 lit. *e*) cestou jednotlivých zákonů zemských (z. z. pro Čechy ze dne 30. dubna 1869, ř. 55 z. z.; pro Moravu ze dne 29. dubna 1869 č. 23, ze dne 2. listopadu 1870 č. 77 z. z.; pro Slezsko ze dne 23. května 1869 č. 18; pro Halič ze dne 30. prosince 1875 č. 55 z r. 1877, ze dne 18. prosince 1881 č. 48 z r. 1883, ze dne 22. dubna 1889 č. 30; pro Bukovinu ze dne 7. srpna 1876 č. 6 z r. 1879 a ze dne 22. dubna 1889 č. 9 z. z.) a spolu zapověděno nové zakládání práva propinačního. Právo propinační jeví se v nejednom směru jako břímě reální a sdílelo podobné osudy jako břemena pozemková.

III. Zemský zákon český, kterýž vyměřuje právo propinační jako »výhradné právo ku výrobě a výčepu piva a pálenky na určitém území« (§ 1 z. z. č. 55 z r. 1869), prohlašuje, že toto právo jest zrušeno za přiměřené odškodnění. Fond k tomu účelu potřebný (fond na odškodnění práva propinačního) utvořen byl zavedením zvláštní taxy, kterou zapraviti musil každý pivovar (2000 zl.) a lihovar (200 zl.) nově zřízený v příštích 20 letech; fond tento uložený výnosně zemským výborem rozdělen byl po uplynutí 20leté lhůty mezi držitele předmětů spojených s právem propinačním dle měřítka v zákoně stanoveného, spočívajícího na přiznáních berních z počátku a prostředku 18. století.

IV. Moravský, slezský, haličský a bukovinský zákon zemský nečiní naopak závislým odškodnění za výhradné právo ku výrobě a výčepu propinačních nápojů na nějakém fondu zcela neurčitém co do příští výši své, nýbrž vyšetřují zákony ty dle různého podkladu hmotnou cenu práva propinačního, a přikazují jistinu hodnotě této přiměřenou nositeli práva propinačního (pokud se týká, věřitelům hypothekárním). Tyto náhradní (odškodňovací) jistiny vydány byly ve způsobě súročitelných a umořitelných obligací. Súročení a umoření hraženo bylo jednak z prostředků zemských, jednak zemskými dávkami zavedenými na základě cit. zákonů

na obmezenou dobu (20—26 let) (taxy na zřizování pivovarů, lihovarů, výroben medoviny, roční dávky z výčepů), dílem důkladnými pokutami propinačními, konečně státními přirážkami (v Haliči 1,000.000 zl., v Bukovině ročně 100.000 zl.; § 2 lit. *b*) zák. z r. 1888 č. 95 ř. z.). Kdežto zákon moravský a slezský zrušily právo propinační ihned, potrvati má dle zákona bukovinského a haličského výhradnost práva ku výčepnictví až do konce r. 1910, a výkon práva tohoto přešel od 31. prosince 1889 na obě tyto země.

Ku správě tohoto časově prodlouženého práva, jakož i ku vyřízení výkupu zřízeny jsou v obou zemích zvláštní úřady státní (c. k. ředitelstva fondů propinačních) až do r. 1910, pokud se týká, až do r. 1911.

Po skončení těchto výkupů propinačních práv má někdejší právo propinační jen potud ještě význam, že dle cit. zákonů přísluší držitelům předmětů, s nimiž kdysi spojeno bylo právo propinační, právo ku výčepnictví jakožto právo reální.

Propuštění z moci otcovské viz Ascendenti, Otcovství, Poručenství.

Prorogace viz Příslušnost soudní.

Prostituce.

I. Pojem:

»Prostituce« odvozuje se z latinského »pro« a »statuere« t. j. »nabízeti se«, »poddávati se« a zabírá tedy všechny formy nemanželského pohlavního obcování, kdežto pravidelně označuje se prostituce jen jako smilstvo po živnostensku provozované, pokud se týká, poddání se ženy k ukojení pohlavního chtíče po živnostensku provozované. Rozumí se tedy prostitucí v širším slova smyslu nemanželské poddání se ženy k naznačenému účelu, i když se tím nezamýšlí a nemá docíliti nijakého zisku.

II. Dějiny prostituce:

Co do vzniku prostituce lze říci, že prostituce je tak stará, jako pokolení lidské vůbec. Jeť sociálním zlem, které bylo u všech národů bez výjimky a i podnes ještě trvá. Vývoji prostituce záhy již napomáhaly vnější okolnosti, jmenovitě polygamie a otroctví od nejstarších dob panující. Z Babylonu rozšířilo se zlo toto po celé Přední Asii, po Řecku a konečně po Italii provázeno jsou všude bezuzdnými výstřednostmi. Pohostinnost starých národů nespatřovala nic nedovoleného v tom, poskytl-li hostitel hosti svému manželku.

U Řeků nabyla prostituce záhy zákonné formy; směla však býti provozována jedině otrokyněmi a dopustila-li se prostituce žena svobodná, snížena na otrokyni.

I v Římě trpěna byla v době republiky prostituce a podrobena dozoru aedilů, kteří vedli seznamy a dozor měli nad hampejzy (bordely). Když se zánikem říše římské počala se prostituce rozvíjeti měrou povážlivou, pokoušeli se někteří císařové ji potlačiti. Mocně se rozšiřující křesťanství zdárně působilo proti prostituci; leč přikázání církve o absolutní čistotě mravů a i hrozba těžkými církevními tresty nebyly s to, aby podvrátily živnostensky provozovanou prostituci, takže již první císařové byli donuceni ji trpěti. I Karel Veliký ukládal přísné tresty na prostituci, leč ani jemu se nepodařilo ji potlačiti, a taktéž bezvýsledně pracovali všichni pozdější vládcové.

Ve středověku nabyla prostituce neobyčejného rozsahu ve střední Evropě podporována jsouc ovšem četnými válkami (křížovými výpravami),

ježto bezúdným vojskům žoldáckým všechno bylo dovoleno a nebylo prostředků proti jich výstřednostem, jmenovitě když nabyl váhy názor později ovšem potlačovaný, že bojovníkům jest v nepřátelské zemi všechno dovoleno. A tak byla nestoudnost a bezúzdnost právě tak veliká jako ve starověku; za vojskem táhla hejna vilných nevěstek a žen, kteréž objevovaly se na trzích, na říšských sněmích a koncilech.

V 15. a 16. stol. nebylo v Německu po zákonném upravení prostituce valně ani stopy, a jen v několika městech byly trpěny hampejzy (bordely), v Norimberce tvořily nevěstky čestný cech zvláštními právy a zvyky opatřený.

Kdežto však na východě hlavní příčinou prostituce byla smyslnost rozpoutaná klimatickými poměry a usnadněný tím pohlavní styk, napomáhal v Evropě nejvíce prostituci boj o existenci, nouze a chudoba s tím související. Následky prostituce, jak historie svědčí, jsou nakažlivé nemoci a národohospodářská zkáza, a odtud lze si vysvětliti, proč všechny moderní státy nešetří ničeho, aby přítrž učinili tomuto zlu. Pochybno ovšem jest, podaří-li se jim práce tato toliko zákonodárstvím, pokud se týká, zákonnou mocí; třeba by zajisté moderní stát zastával zásadu monogamického manželství a v mimomanželském pohlavním obcování spatřoval něco nedovoleného a svrchovaně nemravného, tož přesvědčen jest o tom, že neřesť tuto téměř vůbec vypleniti nelze a že bezúčelny jsou všechny zákazy a tresty; spíše nese se snaha moderního státu k tomu, aby poučováním a výchovou lidu a opatřeními nezbytně potřebnými zlo toto sníženo na míru nejskrovnější.

I v Rakousku podnikán byl obdobný boj proti prostituci. Nejrázněji vystupovala proti prostituci císařovna Marie Terezie; obrala si za úkol vymýtiti netoliko smilstvo po živnostensku provozované, nýbrž vůbec jakýkoli způsob nemanželského obcování; na konkubinát i veřejnou prostituci uloženy tělesné tresty, a podobně propadali citelným trestům i muži otročící prostituci. Policie stihala co nejrázněji kuplířky, a i jinaká opatření měla zameziti nemravnost, jako ku př. nařízení o hostincích. Zřízeny zvláštní komise — komise cudnosti — ku dozoru nad jakýmkoliv nemravným pohlavním chováním, kteréžto uvrhly zhusta do podezření osoby zcela nevinné, a komise tyto rozkřičeny byly hrůzou svou právě tak jako soudy inkvisiční; brzy shledáno, jaká nebezpečí má v zápětí zřízení toto. Výsledek byl ten, že prostituce vzala na se jinaké tvary, potají jsouc provozována a nebezpečím daleko větším hrozíc, než-li prve. Tehdy počítalo se ve Vídni na 4000 lepších a 10.000 horších nevěstek; syfilitických (příjičných) nemocí přibývalo tou měrou, že Marie Terezie 1776 sama založila zvláštní nemocnice pro podobné nemoci. Všeliké energické kroky minuly se účinkem, prostituce bujela v horších a horších formách nadále. I dospělo se k tomu výsledku, že prostituce jest plodem sociálních poměrů, jimi že podmíněna jest, v nich má své kořeny a těmito udržována jest. Prostituce nabyla úžasné převahy zvláště ve větších městech a upoutala v nich veřejnou pozornost. Značný počet zpustlých a výživu hledajících žen a davy děvčat bojujících úsilovně o existenci a konečně celé řady čeledi bez zaměstnání propadávaly a propadávají denně prostituci. Zjevy tyto vedou ku přesvědčení, že nelze prostituci vykořeniti, leč jen úplnou přeměnou sociálních poměrů a že všeliká opatření čelící proti prostituci nepovedou k cíli.

III. Prostituce zákonná (trpěná) a tajná.

Činí se rozdíl mezi prostitucí zákonnou a tajnou, podle toho, trpí-li ji státní úřady, čili nic; při zákonné prostituci, čili správněji řečeno při trpěné prostituci, rozeznává se opět, zda smí se živnost provozovati bez všelikého obmezení (jako v Anglii), či zda podléhá dozoru policie mravnostní a kontrole lékařské (ve většině jiných států). Než i při trpěné prostituci shledává se, že na jedné straně prostituované ženy provozují živnost svou s vědomím a pod dohledem úřadů, kdežto na druhé straně oddány jsou potají neřesti této vymykajíce se dohledu úřednímu (prostituce tajná). Dále jest rozdíl mezi zapsanými nevěstkami podle způsobu obývání, bydlí-li totiž ojediněle nebo společně v t. zv. hampejzech čili bordelech. Úkolem policie jest dopíditi se co největšího procenta prostitutek veřejných a pečovati o to, aby nevěstky dobrovolně se hlásící pravidelně byly prohlédnuty od lékaře a každoročně aby zatčen byl pokud možno největší kontingent děvčat podezřelých ze živnostenského smilstva a podroben lékařské prohlídce. Zjistí-li se případ venerického onemocnění, nutno zaslati nemocnou bez odkladu do nemocnice a tam podržeti ji až do úplného uzdravení. Zvlášť dobrá zařízení v té příčině má Německo, Belgie a Italie.

IV. Policejní dohled nad prostitucí.

Prostituce nedošla doposud u nás jednotného upravení, nýbrž jen v obvodu jednotlivých policejních ředitelství shledáváme zvláštní řády, a jsou proto v jednotlivých policejních obvodech bordely trpěny, v jiných nikoli. Všeobecně pokládá se za osobu prostituovanou žena, která provozuje po živnostensku smilstvo dle doznání svého nebo tak, že jest to o ní dokázáno nebo všeobecně známo. Již předpisy starší doby ukládaly co nejpřísněji úřadům bezpečnostním, aby pečlivý dozor měly nad nevěstkami (nejvyš. rozh. ze dne 11. června 1819, nař. česk. gub. ze dne 12. července 1819 č. 31302). Každá potulná podezřelá žena měla býti zatčena a předběžně vyšetřena a byla-li nakažena pohlavní nemocí, neměla býti dříve postrkem dále dopravena nebo vůbec propuštěna, dokud nebyla úplně uzdravena (nař. česk. gub. ze dne 14. listopadu 1807). Ve smyslu nejvyš. rozh. ze dne 11. dubna 1834 (dek. dv. kanc. ze dne 14. května 1834 č. 9876) uloženo obecním představenstvům, aby náležitě hleděla k platnosti přivésti platné předpisy o zamezení nočních toulek, o uzamčení zvláštních ložnic pro mužskou a ženskou čeleď, dále o přidržování dítek i čeledi ku náboženskému i školnímu vyučování; v opačných případech má se učiniti o tom oznámení vrchnosti, nepomůže-li mírná domluva, dále upozorniti při všech vhodných příležitostech otce rodin a představenstvo obcí na to, jak důležito jest pro čest a blaho jich rodin, aby co nejpečlivěji dbaly o kázeň a mravnost členů své rodiny a jak velice jim záležeti musí k zachování dobrého jména a v prospěchu hospodářském na mravném a bezúhonném chování jich členů rodiny i čeledi. Dále, že vymáhá toho blaho a zájem obce, aby se hledělo na kázeň a zvlášť na vymezení nedovoleného styku pohlaví, ježto následky takovýchto poklésků uvalují nezřídka na bedra starost o nemanželské dítky. Konečně uloženo úřadům, aby vykonávaly přísný dohled nad veřejnými místnostmi, hostinci, kavárnami, lázněmi atd. Jak řečeno, nebyla doposud s konečnou platností upravena prostituce a okolnost, že se prostituce více či méně trpí, nezrušila doposud platných zákonů stanovících na prostituci rozmanité tresty. O smilstvu

jakožto živnosti vytýkaly §§ 509—511 zák. trest. nyní již zrušené § 9 zák ze dne 24. května 1885 č. 90 ř. z. ustanovení zvláštní, neboť byly ponechány místní policii k potrestání ženy provozující smilstvo po živnostensku, kdežto dle § 511 tr. z. soudně potrestán býti měl muž, který svolil, aby jeho žena provozovala živnost prostituční. Dle dnešního stavu prostituce přísluší úřadům policejním a bezpečnostním hlídati a trestati ony prostituované ženy, které vymykají se policejní kontrole nebo přestupují dotyčné policejní předpisy. V platnosti zůstávají ustanovení §§ 512—515 tr. z., kteráž zapovídají poskytovati úkrytu nevěstkám ku provozování živnosti jejich; nicméně trpěny jsou bordely z důvodů nutnosti potud, že podléhají policejnímu dozoru a kontrole, avšak dotyčná opatření podniknutá úřady bezpečnostními, zvláště občasná lékařská prohlídka prostitutek, jsou toliko opatřeními policie zdravotní, kteráž netýkají se těchto ustanovení trestních (roz. kas. dv. ze dne 3. září 1880 č. 6406).

V. Ustanovení policie zdravotní.

1. Každé prostituované ženě, která jako taková jest známa a v evidenci vedena jest, nebo dobrovolně se hlásí, vydává se v jednotlivých policejních okresích zdravotní knížka.

2. Všeobecně platí však policejní předpis, že každá prostitutka povinna jest v určitých obdobích (dvakráte za týden a to vždy po přestávce dvou- až třídenní) podrobiti se lékařské prohlídce. Povinnost tuto oznámiti jest každé prostitutce a při tom naznačiti každé tuzemské nevěstce, že bude potrestána dle nař. min. ze dne 30. září 1857, č. 198 ř. z., nepodrobí-li se bezdůvodně lékařské prohlídce; opakuje-li se případ u cizozemky, nastupuje kromě tohoto trestu neodvolatelně nucené vyobcování a postrčení z policejního obvodu (rayonu). Nevěstka prohlédnuta jest lékařem buďto v jeho obydlí nebo ve zvláštní místnosti k tomu určené nebo konečně ve svém vlastním bytu. Nemajetným prostitutkám poskytne se prohlídka bezplatně. Je-li shledána zdravou, stvrdí to lékař vedle data prohlídky. Stížena-li však prostitutka chorobnými příznaky na pohlavních ústrojích nebo vůbec na některé části těla a tím může způsobiti nákazu, dlužno o tom ihned zpraviti příslušný policejní úřad, aby dotyčná osoba bez odkladů dána byla do veřejné nemocnice. Naprosto se nepřipouští, aby byly ponechány v domácím lékařském ošetřování ženy prostituované syfiliticky onemocněvší. Každý prohlížející lékař povinen jest vésti o občasných prohlídkách přesné poznámky ve smyslu instrukcí o tom vydaných a podati ihned příslušnému komisařství oznámení, jestliže se nevěstka prohlídce vůbec nepodrobila, nebo se jí nepodrobila v předepsaných lhůtách, načež má o tom komisařství co nejpřísněji zakročiti.

3. Jde-li o jakékoli nevenerické onemocnění ženských pohlavních ústrojí nehrozící nákazou, volno jest dotyčným nevěstkám buďto odebrati se k vyléčení svého neduhu do některé veřejné nemocnice nebo podrobiti se domácímu lékařskému ošetřování. Pro Vídeň předepsáno jest dále, že v zdravotní knížce zapsati jest jméno dotyčného neduhu s výslovným dodatkem »nenakažlivý«.

VI. Pohoršlivé chování se nevěstek.

Co se tkne nápadného, pohoršlivého potulování pochybných ženštin na veřejných ulicích a náměstích, lákání mužů z domovních vrat nebo z oken, dlužno zlořádu tomuto učiniti přítrž periodickými obchůzkam

orgánů policejních a jinakými žádoucími opatřeními a proti provinilým nastoupiti se vší přísností vedle případných zákonných ustanovení.

Prostředky léčivé a tajné.

I. Pojem.

Prostředky léčivé jsou ony látky a preparáty, jichž se užívá k léčení nemocí; v užším smyslu jsou to preparáty uvedené ve farmakopoči (lékoznalství) a v řádech o taxách. Je-li tu pochybnost o tom, zda jisté látky smí se užiti jako léčiva čili nic, rozhoduje vláda zemská (nař. min. ze dne 19. června 1855 č. 107 ř. z.). Tímto přesným vymezením pojmu naznačeného vyloučeno jest množství jiných látek, které se — zpravidla v nelékařských kruzích — jako léčivo podávají, nebo jichž se při nemocích vůbec užívá. Sem patří tajné prostředky (arcana); jsou to léčiva, jimž přisuzuje se zvláštní síla a jichž připravování udržuje se v tajnosti. Všeobecně se soudí, že tajné prostředky nenáležejí ani k lékům uznaným policií lékařskou (medicinální), ani že neposkytují příhodných součástí ku přípravě lékařských léčiv. Než tajné prostředky tyto měly ve starých dobách a i podnes ještě četné odběratele, jakkoli cena jich jest poměrně vysoká. Příčina tkví v tom, že t. zv. tajné prostředky odnášejí se netoliko na léčení nemocí a neduhů, nýbrž i k odstraňování skutečných nebo domnělých vad tělesných (t. zv. nedostatky krásy), po případě k zamezení nemocí se odporučují. Všemožné zákazy nedovedly úplně potlačiti léčení tajnými prostředky; k rozšíření a povznesení tajných prostředků přispívá též ona v člověku bytující náklonnost ke všemu zázračnému a tajůplnému, kterou i při pokročilé vzdělanosti shledáváme podnes ještě ve značné míře zvlášť mezi nižšími třídami lidu a mezi lidem venkovským. Konečně jest tu ještě jeden činitel, který činí tajná léčiva populárními. Jeť zhusta na venkově nedostatek lékařů anebo jistý odpor k lékařskému ošetřování, takže si již od nejstarších dob až do dnes lid venkovský hledí pomoci t. zv. »domácími prostředky«, bylinami a jinakými vychválenými léčivy rozmanitého druhu nebo ocitne se v rukou všelijakých »venkovských doktorů a doktorek« a čarodějů, kteří kořistí z pověry v léčivé účinky tajůplných léků a mají ještě veliký vliv na lid. I jest především úlohou organů státních přísně bdíti nad celým léčebnictvím a zabrániti tím nemalým škodám; dále nelze popříti, že veřejný stav zdravotní ohrožen jest usvědčenými součástkami tajných léčiv, nehledě ke škodě vzcházející lidu tím, že platí za tajná léčiva obnosy nepoměrně značné.

Švýcarská rada spolková vydala v roce 1886 v té příčině poselství ku shromáždění spolkovému, ve které se poznamenává, že ročně vyhodí se tisíce franků z kapes chudého lidu na tajná léčiva, zvláště na ta, která se dováží z cizozemska, a že se tím poškozují nejvíce právě ti, kdož s největším napjetím sil uhájiti mohou krušného živobytí svého, a že skrovné jmění těchto nejchudších tříd plyne do pokladen vychytralých spekulantů.

Dlužno uznati, že rakouská vláda již v předešlém století rázně vystoupila proti tajným léčivům. Celá řada starších nařízení a dvorských dekretů zakazovala jednak užívání a rozšiřování tajných léčiv zúplna, jednak činila jim v různých směrech překážky; tak zvláště pat. ze dne 25. listopadu 1775, dek. dv. kanc. ze dne 15. září 1833, nař. ze dne 25. dubna 1835, dek. dv. kanc. ze dne 22. října 1835 a ze dne 16. dubna 1840, nař. ze dne 24. prosince 1850, výn. min. ze dne 20. října 1854 č. 275

ř. z. a ze dne 16. ledna 1859 § 2, č. 27 ř. z., nař. ze dne 13. května 1862 č. 8875.

V novější době dohlédá bedlivě zvláště nejvyšší zdravotní rada a zemské úřady zdravotní k všelikým léčivům, jmenovitě těm, které se sem z cizozemska dovážejí. Tak bylo na př. teprve v nejnovější době na základě dobrozdání vrchní zdravotní rady ve zvláštním případu ministeriem vnitra rozhodnuto, že nelze léčení studenou vodou farářem Kneippem vypěstěné pokládati za vědeckou methodu spočívající na racionelních zásadách a že se nesmí tedy výslovně do koncese pojmouti toto léčení vodou, jestliže by dáno bylo svolení ke zřízení takovéhoto ústavu pro léčení studenou vodou, jehož použití ve zvláštních případech vyhraženo býti musí volnému uvážení zodpovědného lékaře řídícího. Předpisy odnášející se k léčení, jak prostředky léčivými, tak i tajnými jsou různého způsobu.

II. V první řadě jsou to ustanovení trestní, která snaží se ve všech směrech čeliti nebezpečím, která hrozí lidskému zdraví ze zneužití léčiv. Kromě oprávněných lékáren, lékáren domácích, ověřených lékařů a ranhojičů na venkově jest zakázán prodej vnitřních i vnějších léčiv, jichž vydání podrobeno jest zvláštnímu obmezení, nebylo-li k prodeji tomu úřadem dáno zvláštní povolení. Trest jest vězení od jednoho do 3 měsíců; pokračovalo-li se v prodeji několik měsíců — nastupuje zostřené vězení; objeví-li se při vyšetřování, že prodej takových léků měl škodlivé následky, ukládá se trest tuhého vězení od 1—6 měsíců (§§ 354 tr. zák. a 620 voj. zák. tr.). Prodavač potrestaný zostřeným vězením jest též povinen vydati vrchnosti veškeru zásobu připravených léků, materialií a přístrojů. Dopustí-li se tohoto přestupku cizozemci, vypovězeni jsou z veškerých zemí korunních našeho mocnářství (§§ 355 tr. z. a 621 voj. zák. tr.). Ustanovení toto má průchod, třeba by tu nebylo zápovědi, ve které prodané léčivo jest zvláště a dle jména uvedeno; obejíti takovouto zápověď bylo by lze zhusta nepatrnou změnou ve složení a označení léčiva (plen. rozh. ze dne 26. června 1879 č. 5356).

Přestupku se též dopouští, kdo léčí bez zákonného oprávnění zvláště při tom používaje magnetismu živočišného neb životního nebo par étherových (narkotisování). Trest: vězení (po případě tuhé vězení) od 1—6 měsíců a nastoupila-li smrt, potrestá se jako přečin podle § 335 tr. z. (§§ 343 tr. z. a 608 tr. z. voj.). Prodej léčiv, k jichž vydání se všeobecnou normou lékárnickou nebo zvláštními předpisy vyžaduje zvláštní obezřetnosti, jest přestupkem, nešetřilo-li se předpisů těch.

Trest: 5—50 zl., po případě až 100 zl. (§§ 345—348 tr. z. a §§ 610—613 tr. z. voj.). Přestupku dopouští se obchodník kupčící se zbožím materiálním, třeba nebylo právě věnováno lékařské potřebě, avšak druh jeho jest zcela neznám, neb úředně nevyšetřen; přestupek tento trestá se vězením od 3 dnů do 1 měsíce, po případě jako přečin podle § 335 tr. z. (§§ 371 tr. z. a 639 tr. z. voj).

Nařízením ze dne 17. června 1886 č. 97 ř. z. stanovena celá řada zboží užívaného jen k léčivům, jehož prodej jest za jistých podmínek a modalit dovolen i jiným obchodům, než lekárnám. Podle § 8 cit. nař. zmocňuje se místodržitelství v Terstu a v Zadru vzhledem ku zvláštním poměrům panujícím v horečnatých krajinách Přímoří a Dalmácie dáti svolení hodnověrným obchodníkům, aby odebírali z lékáren sirečňan chi-

ninový, chovali jej na skladě a prodávali. K zapověděným léčivům náleží též — bez obmezení dispensačního práva homeopatických lékařů — prodej homeopatických léků mimo veřejné lékárny a domácí lékárny venkovských lékařů a ranhojičů (nař. min. ze dne 9. srpna 1857 č. 151 ř. z.).

Diplomovaným zvěrolékařům a podkovářům oprávněným ku léčení koní dovoleno jest míti v zásobě léčivé látky, připravovati a poskytovati léky, avšak jen pro potřebu vlastní zvěrolékařské praxe (rozh. min. vnitra ze dne 16. února 1875 č. 15999). Obchodníkům se zbožím materiálním a kořením medicinálním zapověděno jest připravovati léky, míchati koření atd. a prodávati takovéto připravené léčivé prostředky (dek. dv. kanc. ze dne 14. dubna 1827 č. 15332, sb. prov. zák. pro Dol. Rakousy z roku 1827; ze dne 4. dubna 1837 č. 13424, sb. prov. zák. pro rok 1837 a ze dne 9. března 1826 č. 6689).

III. Předpisy práva živnostenského.

Příprava látek a preparátů určených k léčivým účelům i prodej jich vázány jsou koncesí, pokud to není výslovně vyhrazeno lékárníkům (§ 15 odst. 14. ř. živn.). Nařízením min. vnitra a odch. ze dne 17. září 1883 č. 152 ř. z. a ze dne 17. června 1886 č. 97 ř. z. vydána byla ustanovení o vymezení práva lékáren oproti obchodům se zbožím materiálním.

Podomní obchod (hausírování) s léčivy kteréhokoli druhu, náplastí a mastí jest zapověděn (§ 12. zák. o pod. obch.).

IV. Obmezení řádu celního a monopolního.

Z důvodů zdravotních vydáno více obmezení co do dopravy (dovozu) léčiv. To platí předkem o takovém zboží léčivém a prostředcích kosmetických, které dovážejí se pro osoby soukromé a nikoli pro lékárníky. Soukromé osoby mají písemně žádati o povolení k odebírání tohoto zboží politický zemský úřad té korunní země, ve které bydlí. Malé množství léčiv, které s sebou mají k vlastní potřebě cestující, nebo které pohraniční obyvatelé na recepty známých lékařů ze sousedních lekáren si přinášejí, nepodléhá těmto obmezením a smí být všemi celními úřady vycleno. Léky cestujících určené jen k vlastní potřebě jich na cestě jsou od cla osvobozeny (čl. IX. zák. ze dne 25. května 1882, č. 47 ř. z.). Obmezení obchodní vyslovená o připravovaném zboží léčivém nevztahuje se k chirurgickým a lékařským obvazům, ať jsou chemicky připraveny nebo impregnovány (rozh. min fin. ze dne 27. července 1884 č. 20.425, č. 129 ř. z.).

K vyřízení na celních úřadech ve příčině připravovaných léků a kosmetických prostředků rozhlašovaných nápisy, známkami, obaly, annoncemi a pod. svou účinností k odstraňování vad krásy (nečisté kůže, pih, jaterních skvrn, holohlavosti atd.) a platících tudíž za léčiva nevyhledává se předchozího povolení k odebírání prostředků těch, jestliže toto zboží adresováno jest na držitele lékárny, pokud se týká, na zodpovědného správce veřejné lékárny.

Malé množství připravovaného zboží léčivého, které odebírají cestující meškající v celním území z cizozemska pro svojí potřebu, nebo které cestujícím se z cizozemska napřed posílá se zavazadly, pokud se týká, které se za cestujícími se zavazadly posílá, lze propustiti, resp. vyříditi jen tehdy, bylo-li prokázáno dovolení příslušného politického úřadu a bylo-li zaplaceno clo (rozh. min. fin. ze dne 19. května 1885 č. 14209, česká příl. č. 10).

Prostředky opravné (v právu správním a ústavním).

I. Část všeobecná.

Zákonem ze dne 12. května 1896 č. 101 ř. z. vydaná byla tato doplňující, pokud se týká, obměňující ustanovení co do řízení o právních prostředcích proti rozhodnutím a opatřením úřadů politických: Rekursy (odvolání) proti rozhodnutím a opatřením politických úřadů okresních podati sluší do 14 dní ve všech případech, pro které předepsána není zvláštní rekursní lhůta a pokud proti rozhodnutím a opatřením těm možno k další instanci se odvolati; rekursy (odvolání) proti rozhodnutím a opatřením politických úřadů zemských podati lze za týchž podmínek do 4 neděl počítaje ode dne, který následuje po dni dodání. Rekursy podati lze ústně, písemně nebo telegraficky. Den, kterého podán byl rekurs na poštu neb odevzdán úřadu telegrafnímu, pokládá se rovněž za den podání rekursu. Připadne-li poslední den lhůty na neděli nebo svátek, končí lhůta teprve následujícího všedního dne. Stolice odvolací má nalézti o tom, zda rekurs přípustným jest, či zda v čas podán byl. Pokud platné zákony nestanoví výslovně jinak, sluší rekursy podati u onoho úřadu, který v I. stolici rozhodnutí vynesl. Politické okresní a zemské úřady povinny jsou naznačiti výslovně ve svých rozhodnutích a opatřeních, zda-li možno se z nich dále odvolati, a v kladném případu výslovně udati lhůtu rekursní a úřad, u kterého dlužno rekurs podati. Udána-li v rozhodnutí nebo v opatření nesprávně lhůta a rekurs podán v této udané lhůtě, avšak teprve po vypršení správné zákonné lhůty, zrušiti jest rozhodnutí neb opatření v odpor vzaté pro vadné poučení o lhůtě a naříditi, aby vydáno bylo rozhodnutí neb opatření vykazující správné poučení a podléhající novému dalšímu odvolání. Toto ustanovení má obdobně platnost, byl-li nesprávně udán úřad, u kterého má se rekurs podati, nebo nesprávně udáno, zda možno se z rozhodnutí nebo opatření dále odvolati.

II. Opravné prostředky v předních odvětvích správního práva.

1. Živnostenský řád stanoví rozdíl mezi rekursy, které odnášejí se ku provozování živností a oprávnění živnostenskému a mezi rekursy v řízení trestním; při oněch obnáší lhůta 6 neděl. Řádu živnostenskému není známo obmezení pořadu stolic v případu shodných rozhodnutí ve věcech živnostenských (rozh. ze dne 30. března 1882 č. 677). Proti usnesení hromad společenstevních a představenstva společenstevního přísluší stížnost k politickému úřadu (§ 127). Sousedům přísluší v řízení ediktálním při nových živnostenských zařízeních nebo změnách v provozovacím zařízení právo vznésti námitky (§ 30). Proti rozhodnutí v příčině té vydanému má každá strana právo sobě stěžovati (§ 34). V trestných věcech živnostenských činí rekursní lhůta 14 dní, proti trestnímu nálezu potvrzenému nebo zmírněnému ve II. stolici nepřipouští se další rekurs (§ 150).

2. Zákon horní propůjčuje rekurs (lhůta 30 dní), lhůta rekursní může býti prodloužena úřadem horním toliko v případech zvlášť závažných. Rekursy proti opatřením učiněným k odvrácení nebezpečí pro osoby nebo vlastnictví a proti nařízením vydaným k vyhledání takových okolností, které snadno doznávají změny, nemají odkládacího účinku (§ 231 hor. z.). Vlastník pozemků může vznésti odpor proti zamýšlenému kutání (§ 18). I expropriace — pokud ji právo horní připouští — jeví se býti právním prostředkem v širším smyslu slova k provedení práv horních (viz čl. Expropriace).

potom, kdy stalo se vyrozumění o odmítavém rozhodnutí. Proti nálezu politického úřadu okresního připouští se rekurs k místodržitelství.

4. Zastupitestva okresní. Místodržitelství rozhoduje o stížnostech proti usnesením okresního zastupitelstva neb okresního výboru, jimiž platné zákony byly porušeny nebo vadně jich použito. O všech jiných odvoláních proti usnesením okresního zastupitelstva a okresního výboru v Čechách rozhoduje zemský výbor (§ 77. zák. ze dne 25. července 1864 č. 27. z. z. o okresních zastupitelstvech v Čechách), podobně i ve Štýrsku (§ 71 zák. ze dne 14. června 1866 č. 19 z. z.), o odvoláních okresní rady a okresního výboru v Haliči (§ 49. zák. ze dne 12. srpna 1866 č. 21 z. z.).

Prostředky opravné (v řízení soudním civilním). .

Řízení sporné.

I. Pojem a druhy.

Prostředkem opravným nazýváme každý úkon, jímž se strana dovolává nápravy soudní proti rozhodnutí, které svojí nesprávností formelní nebo materielní jí újmu právní působí.

Nesprávnost rozhodnutí v odpor braného spočívá buď:

1. v tom, že soudce nesprávnou subsumpcí materiálu faktického pod předpis zákonný nebo nesprávným použitím výsledků průvodních k závěru materielně nesprávnému dospěl, nebo

2. v tom, že soudce nevyčerpal celý materiál průvodní nebo faktický, nebo že ať v řízení ať v rozhodnutí jest formální vada, která přesné vyšetření věci a spravedlivé rozhodnutí vylučujíc zmatečnost působí, nebo konečně

3. v tom, že porušeny byly přísným zachováváním positivních předpisů o formě, o lhůtách i rocích daných nutné ohledy slušnosti k materielnímu právu strany.

Dle toho, který z těchto důvodů dovolání se pomoci soudní nutným činí, jsou i různé opravné prostředky připuštěny a to:

ad 1. Vydáno-li rozhodnutí v odpor brané ve formě rozsudku, má místa odvolání (appellace) (§§ 461 a 462 c. ř. s.), a nezpomohlo-li toto ničeho, nebo jeví-li se nesprávným rozhodnutí II. stolice o odvolání, třeba použíti revise (dovolání) (§ 502 c. ř. s.).

Proti usnesením, pokud ovšem zákon stížnost vůbec nevylučuje, jest možný jen rekurs (§ 514 c. ř. s.).

V řízení ve věcech nepatrných (bagatelních) jest odvolání proti rozsudku z důvodu nesprávné submisse vůbec nepřípustno (§ 501 c. ř. s) a rekurs jest jen v případech § 517 c. ř. s. dovolen.

ad 2. nutno rozlišovati, vešlo-li již rozhodnutí vadou trpící ve právní moc či nikoli. V případě posledním jsou možny tytéž prostředky opravné jako ad 1., a může zejména, pokud rozsudek brán jest v odpor z nějakého důvodu zmatečnosti v § 477 č. 1. až 7. vytknutého i v řízení bagatelním odvolání býti vzneseno. (Revise však z rozhodnutí o odvolání tomto vydaného jest vyloučena.) (§ 502 odst. 2 c. ř. s.)

Stalo-li se však rozhodnutí nesprávností onou stížené pravoplatným, lze proti němu vystoupiti, jen jsou-li tu důvody žaloby pro zmatek nebo žaloby o obnovu, totiž súčastnil-li se na vydání rozsudku soudce po zákonu vyloučený, nebo nebyla-li v řízení zastoupena strana vůbec, nebo pokud toho třeba, zákonným zástupcem, a jsou tu i ostatní podmínky

§ 529 v odst. 2 uvedené, či nastal-li některý případ § 530 c. ř. s., jenž žalobu o obnovu zakládá.

ad 3. dána jest ochrana v instituci navrácení v předešlý stav (restitutio in integrum) (§§ 146 a násl. c. ř. s.).

Při tomto vymezení opravných prostředků nelze v obor jejich počítati t. zv. stížnosti dozorčí, t. j. dovolání se orgánu, jemuž dohled nad úředním počínání si soudce nebo soudního zřízence přísluší (§ 74 z. o s. org., § 35 odst. 2 j. n., §§ 255, 342 odst. 1. c. ř. s). K dozorčím stížnostem patří i návrh na řešení sporů kompetenčních mezi soudy učiněný dle § 47 odst. 2 jur. n. (Srovn. mot. k vl. osn. k j. n. k §§ 48 a 49.)

II. Rozdělení prostředků opravných.

V učebnicích práva processuálného děleny jsou prostředky opravné v následující skupiny:

A. v řádné a mimořádné, dle toho, jsou-li připuštěny v určité lhůtě processuálné proti rozhodnutím, jež právní moci nenabyla, nebo směřují-li proti rozhodnutím definitivním, jsouce jen výjimečnou obranou ve zvláštních případech dovolenou. K prvým lze čítati odvolání, dovolání a rekurs, k druhým restitutio in integrum, pak žaloby pro zmatek a o obnovu.

V jiném smyslu užívá se významu řádný a mimořádný, mluví-li se o řádném nebo mimořádném dovolání či revisním rekursu. Ve smyslu tom znamená »řádný« dovolání se nejvyššího soudu proti změňujícímu (reformátnímu) rozhodnutí soudu II. stolice. Domáhá-li se prostředek ten změny potvrzujícího (konformátního) vyřízení druhé instance, nazývá se mimořádným. (Srov. §§ 505 č. 3 a 524 c. ř. s.)

Ve sporném řízení civilním jest mimořádný revisní rekurs vůbec vyloučen, řádný pak jen v případech § 519 c. ř. s. dopuštěn. V řízení exekučním lze podati mimořádný rekurs revisní jen proti rozhodnutí o návrhu na povolení exekuce v základě cizozemského titulu (§ 83 odst. 3. exek. ř.) a proti výměru o rozpočtu ceny trhové za realitu exekučně prodanou (§ 239 odst. 3. exek. ř.). Naproti tomu jest i řádný revisní rekurs vyloučen proti rozhodnutí o předběžném zjištění stavu břemen (§ 168 odst. 3. exek. ř.).

B. V devolutivní a nedevolutivní dle toho, přísluší-li rozhodnutí o nich instanci vyšší nebo onomu soudu, který rozhodnutí ono vydal. K devolutivním patří appellace, revise a rekurs inclusive rekurs revisní. Vyjímku nepatrnou z toho připouští § 522 odst. 1. c. ř. s., jenž dovoluje soudu prvé stolice, aby po případě sám rekursu čelícímu: proti odnětí nebo odepření práva chudých, proti trestním opatřením, vydaným naproti svědku nebo znalci, nebo proti usnesením, která se vztahují jen k řízení sporu, vyhověl, a § 516 c. ř. s., jenž ukládá senátu, aby sám napřed v úvahu bral, nemá-li býti stížnosti na opatření nebo usnesení přednosty soudu, předsedy senátu nebo soudce k příkazu činného vyhověno.

Ostatní prostředky opravné (navrácení v předešlý stav a žalobu o obnovu a pro zmatek) čítati jest k nedevolutivním.

Co se týče příslušnosti k rozhodnutí o opravných prostředcích platí následující:

a) prostředky devolutivné.

Odvolání, dovolání i rekurs nutno vždy podati u soudu prvé stolice, jenž rozhodnutí v odpor vzaté vydal (§§ 465, 505, 520 c. ř. s., 205 j. ř.).

To platí zejména i o revisních rekursech. Soud tento předkládá spisy stručnou zprávou soudu II. stolice, jenž je, pokud jde o revisi nebo revisní rekurs, připoje spisy své, soudu III. stolice dodává (§ 205 j. ř.).

Třetí stolicí jest ohledně všech soudů rakouských a v příčině všech prostředků opravných nejvyšší soudní dvůr ve Vídni (§§ 3 odst. 2 a 4 j. n.).

Druhou stolici tvoří

1. co do odvolání

α) proti rozsudkům soudů sborových stolice I. vždycky vrchní zemský soud, ať byl rozsudek vydán ve výkonu pravomoci obecné nebo kausálné (§ 4 j. n.);

β) proti rozhodnutím vrchního soudu zemského v záležitostech syndikátních nejvyšší soudní dvůr (§ 17 zák. z 12. července 1872 č. 112 ř. z. a čl. VI. č. 4 úv. z. k j. n.);

γ) jde-li o rozsudky soudů okresních, nutno dále rozeznávati:

αα) byl-li rozsudek v odpor vzatý vydán od okresního soudu, kterému toliko soudnictví kausální přísluší (od okresního soudu pro věci obchodní, resp. i námořské) či

ββ) je-li prvou instancí soud, kterému vedle obecné i kausální právomoc přináleží.

V případě prvém (ad *αα)* jde vždycky odvolání k senátu nebo soudu kausálnímu (obchodnímu), v případě druhém jest příslušným soud nebo senát civilní představeného sborového soudu, leč že by směřovala appellace proti rozsudku ve výkonu některého kausálního (obchodního, horního a námořního) soudnictví vydanému a rozsudek již v první instanci dle § 446 c. ř. s. dodatkem na výkon této právomoci poukazujícím byl opatřen, kdy druhou instanci tvoří představený senát nebo soud kausální (§ 3 j. n.)

2. co do rekursů jest:

α) ohledně usnesení sborových soudů I. stolice druhou instancí vždycky vrchní zemský soud;

β) směřují-li proti usnesením soudu okresního, jest stolicí rekursní sborový soud I. stolice pravomocí obecnou se zabývající, leč že by šlo o stížnosti proti usnesení samostatných okresních soudů obchodních, jež jdou vždycky na obchodní soud (resp. senát představeného sbor. soudu) nebo že spojeny jsou s appellací proti rozsudku, o které má rozhodovati soud nebo senát kausální (§ 207 j. ř.). (Srovn. Pantůček: O org. a přísl. str. 18 a 19.)

Místní příslušnost soudu II. stolice řídí se vždycky dle sídla soudu, ehož vyřízení jest v odpor vzato.

b) prostředky nedevolutivné:

1. Návrh na povolení navrácení v předešlý stav pro zmeškaný rok nebo opomenutou lhůtu jest podati u soudu, u kterého zanedbaný úkon procesní měl býti předsevzat (§§ 146 a 148 c. ř. s.).

Poněvadž, jak shora uvedeno, i appellace, revise a rekurs při prvé instanci mají býti podány, nutno dle § 148 odst. 1. c. ř. s. navrácení v předešlý stav pro zanedbanou lhůtu k podání těchto opravných prostředků navrhovati u dotčeného soudu první instance.

2. K žalobě pro zmatek jest příslušným soud, od něhož byl vydán rozsudek žalobou touto v odpor vzatý. Jestliže však toutéž žalobou pro zmatek odporováno rozsudkům v témž sporu od soudů různých instancí

vydaným, nutno žalobu podati u onoho ze soudů zmíněných, který jest mezi nimi nejvyšší (§ 532 odst. 1 c. ř. s.).

3. Pro žalobu o obnovu řízení, opírající se o to, že soudce při vydání rozsudku nebo nějakého dřívějšího rozhodnutí rozsudku tomuto za základ sloužícího (na př. § 393 c. ř. s.) se dopustil ohledně tohoto sporu porušení svých úředních povinností, jež stíhati jest dle předpisů zákona trestního (§§ 101, 202 a 104 tr. z.), upravena jest kompetence soudní stejně jako pro žalobu zmateční (ad 2). Ve všech ostatních případech, ve kterých se žaloba o obnovu řízení dopouští (§ 530 č. 1 až 3, č. 5 až 7 c. ř. s.), jest pro ni příslušným vždycky onen soud, proti jehož rozsudku žaloba tato směřuje a vztahuje-li se současně na rozsudky různých instancí, soud, který jest z nich nejnižší (§ 532 odst. 2 c. ř. s.).

C. Prostředky s účinkem suspensivním a prostředky, jež účinku tohoto nemají, dle toho, jestli podání jich výkon rozhodnutí v odpor vzatého staví čili nic.

Dle zákona o civ. řízení soudním vylučuje jen odvolání a řádné dovolání vykonatelnost rozsudku v odpor vzatého v mezích návrhů odvolacích až do vyřízení tohoto opravného prostředku (§§ 466 a 505 odst. 3 c. ř. s.). Revisi proti rozhodnutí konformátnímu účinek suspensivní nikdy nepřísluší (§ 505 odst. 3), a podobně z pravidla i rekurs nemá moci stavící. Vyjímku dovoluje zákon jen, je-li provedením exekuce v základě usnesení v odpor vzatého připuštěné vážně ohrožen zájem rekurentův, a ze zastavení výkonu odpůrci škoda nehrozí (§ 524 odst. 2 c. ř. s.), a jde-li o opatření trestní, pokud ovšem proti nim vůbec rekurs jest dovolen (§§ 198, 200, 224). (Srovn. § 524 odst. 1 c. ř. s.) V případě posledním působí podání rekursu ipso jure zastavení exekuce, v případě prvnějším ponecháno jest úvaze soudu, má-li návrhu na prozatímné zastavení exekučních kroků vůbec vyhověti či nikoli.

V řízení o rušené držbě má soudce první stolice dle své úvahy rozhodnouti, mají-li prozatímná opatření, během řízení provedená, vzhledem k tomu, že proti konečnému usnesení byl podán rekurs, dále trvati nebo býti zrušena (§ 525 c. ř. s.).

Návrhem na povolení navrácení v předešlý stav nestaví se postup rozepře právní. Avšak soud může k návrhu nařiditi, aby prozatím řízení bylo přerušeno, je-li toho nezbytně třeba, aby tomuto navrácení, jež asi bude povoleno, byl zabezpečen úplný výsledek, a když zároveň přerušení rozepře odpůrci žadatele nespůsobí značné újmy (§ 152 odst. 1 c. ř. s.).

Žaloba o obnovu, opírá-li se o některý z důvodů § 530 č. 1 až 5 a doložena jest právoplatným rozsudkem trestním, působí přerušení řízení odvolacího nebo dovolacího současně vedeného (§ 544 odst. 1.). Má-li i v ostatních případech žaloba o obnovu účinek tento míti, zůstaveno jest rozhodnutí soudu k projednání jejímu povolanému (§ 545 c. ř. s.).

D. Právní prostředky ihned připuštěné a vyhrazené, dle toho, lze-li jich ihned použíti, jakmile rozhodnutí, jímž se cítí strana býti stížena, bylo vydáno, či toliko ve spojení s jiným opravným prostředkem dovoleným proti rozhodnutí pozdějšímu ihned naříkatelnému.

Vyhraženým právním prostředkem jest jen rekurs a to jen v určitých případech. (Případy ty vypočítává Schauer ve svém vydání c. ř. s. v dodatku I. pod lit. A.) Ostatní prostředky opravné jsou hned připuštěné.

...míněných, který jest

...e o to, že soudce při ...tí rozsudku tomuto za ...í ohledně tohoto sporu ...est dle předpisů zákona ...jest kompetence soudní ...h ostatních případech, ve ...530 č. 1 až 3, č. 5 až 7 ...soud, proti jehož rozsudku ...a rozsudky různých instancí, ...2 c. ř. s.).

...vním a prostředky, jež ...podání jich výkon rozhodnutí

...učuje jen odvolání a řádné do-...ntého v mezích návrhů odvolacích ...ku (§§ 466 a 505 odst. 3 c. ř. s.). ...činek suspensivní nikdy nepřísluší ...rekurs nemá moci stavicí. Vyjímku ...xekuce v základě usnesení v odpor ...m rekurentův, a ze zastavení výkonu ...2 c. ř. s.), a jde-li o opatření trestní, ...urs jest dovolen (§§ 198, 200, 224). ...padě posledním působí podání rekursu ...řípadě prvnějším ponecháno jest ... ...é zastavení exekučních kroků vůbec sy-...

...a soudce první stolice dle své úvahy ... ...patření, během řízení provedená, ...snesení byl podán rekurs, ...

...navrácení v předešlý stav ... ...může k návrhu nařízeno, aby ... ...ezbytně třeba, aby ... ...čen úplný výsledek, a ... ...způsobí značné újmy (§ 152 ...

...jedná se o některý z důvodů § 530 ... ...ozsudkem trestním, ...

...udce ...prot ...(trest) ...nařízení ...způsobily ...se spisy ...soudnímu

...ní nesporném

III. Podmět.

Pokud nejde o rekurs, podává opravný prostředek jen strana ve sporu vystupující, která se rozhodnutím v odpor braným shledává býti stíženou. Za stranu může užíti opravného prostředku i její universální sukcessor. (Srovn. Neumann, Commentar str. 863.) Je-li na straně sporné litis consortium tvořící jednotu (§ 14 c. ř. s.), jest oprávněn podati opravný prostředek každý ze společníků rozepře za všechny ostatní.

Vedlejší intervenient, pokud není pokládán za společníka v rozepři (§ 20 c. ř. s.), může za svoji stranu opravný prostředek jen potud vznésti, pokud to nestojí v odporu s prohlášením nebo procesními úkony strany samé (§ 19 c. ř. s.).

Rekurs může podati vedle strany i každá osoba, která v jakémkoli směru usnesením, jí se týkajícím, se pokládá za zkrácenou. Tak svědek i znalec (§§ 349, 365 odst. 3), osoba třetí, které edice listin průvodních byla uložena (§ 308 odst. 1 c. ř. s.) a p.

IV. Lhůta.

Použití opravných prostředků vázáno jest na určitou lhůtu. Při odvolání, dovolání a rekursu činí lhůta tato v řízení sporném 14 dní (§§ 464, 505 odst. 2, 521 odst. 1 c. ř. s.), pouze v řízení směnečném a nájemním jest zkrácena na 8 dnů (§§ 555 a 575 c. ř. s.). Lhůta k rekursu v řízení exekučním stanovena jest všeobecně na 8 dní. Vyjímku tvoří jen stížnost proti vkladu nebo záznamu zástavního práva k cíli exekuce uhražovací nebo zjišťovací (§§ 88 č. 2, 208 odst. 2, 374 exek. ř.) a proti rozhodnutí o návrhu na povolení exekuce v základě cizozemského titulu (§ 83 odst. 3 exek. ř.), v kterýchžto případech vyměřena jest lhůta rekursní na 14 dní.

Lhůta tato počítá se od doručení písemného vyhotovení rozhodnutí v odpor braného, a pokud není zapotřebí doručení (v řízení bagatelním), publikací onoho rozhodnutí. (Srovn. cit. předpisy.)

Lhůta k restituci in integrum, jež se počítá ode dne, kdy příčina promeškání odpadla (§ 148 c. ř. s), činí z pravidla 14 dní, v řízení směnečném a nájemním 8 dní. (§§ 555 a 575 odst. 1 c. ř. s.)

Žalobu o obnovu a pro zmatek nutno podati do lhůty 1. měsíce počítané spůsobem v § 534 c. ř. s. udaným.

Všecky lhůty tyto jsou lhůty konečné, prodloužení vylučující.

V. Forma.

Odvolání může jen při soudech, kde není více než dvou advokátů, býti předneseno do protokolu. Jinak třeba appellaci podati písemně (§ 465 c. ř. s.). Spis odvolání obsahující musí míti náležitosti podání vůbec a býti vždy podepsán advokátem (§ 467 c. ř. s.). O tom, že strana chudá může žádati, aby za ní odvolání místo advokáta sepsal a podal úředník státního zastupitelství nebo soudu, srovn. článek: Právo chudých.

Obsah odvolacího spisu nebo protokolu o odvolání sepsaného uvádí § 467 c. ř. s.

Rekurs může býti podán u okresního soudu, nebyly-li strany zastoupeny advokátem, protokolárně, jinak jen písemně. (Vyjímkou může vždy protokolárně býti vznesen rekurs svědků, znalců (§§ 348 a 367), strany chudé (§ 72 c. ř. s.) a vůbec v řízení exekučním (§ 53 exek. ř.).

Revise může býti vznesena jen písemným podáním (§ 505 odst. 1 c. ř. s.), návrh na navrácení v předešlý stav jest učiniti ve formě pro to které řízení předepsané (§§ 146 a 74 c. ř. s.).

Žaloby o obnovu a pro zmatek vykazují vůbec formu žalob. Obsah jejich určuje § 536 c. ř. s.

VI. Vyřízení.

Odvolání vyřizuje instance opravná z pravidla po veřejném přelíčení. Vyjímka nastává tehdáž, když soud z důvodů § 471 c. ř. s. již v t. zv. řízení předchozím (neveřejném) o odvolání rozhodl, nebo když vzhledem k tomu, že strany veřejného přelíčení se vzdaly, v zasedání neveřejném in merito rozhodnutí vydal (§ 492 odst. 2 c. ř. s.).

O revisi rozhoduje nejvyšší soudní dvůr v neveřejném zasedání bez předchozího ústního jednání, a jen jeví-li se toho potřeba, může k návrhu nebo z moci úřední nařídìti ústní jednání (§ 509 c. ř. s.).

Rekurs dochází svého vyřízení vždy bez ústního líčení v zasedání neveřejném (§ 526 c. ř. s.).

O návrhu na navrácení v předešlý stav má zavedeno býti ústní jednání, dle jehož výsledku soudce rozhoduje (§ 149 odst. 2 c. ř. s.).

O žalobě pro zmatek neb o obnovu ustanovuje se řádné líčení sporné, jestli v předchozím zkoumání (v zasedání neveřejném) nebylo shledáno, že neopírá se o nižádný náležitý důvod, nebo že jest opozděna, nebo že jí vadí překážka § 230 odst. 2 c. ř. s.; jinak se ihned usnesením zamítá (§ 538 odst. 2 c. ř. s.).

Vyřízení o odvolání a dovolání, obsahuje-li meritorní rozhodnutí, pak vyřízení žalobní prosby, žaloby pro zmatek a obnovu vydává se ve formě rozsudku. Ve všech případech ostatních má vyřízení formu pouhého usnesení (§§ 495—497, 500, 510, 541 c ř. s.).

Řízení nesporné.

Patent ze dne 9. srpna 1854 připouští kromě obyčejných opravných prostředků ještě též »rozklad« jakožto prostředek bez účinků devolutivných, takže soudci I. stolice propůjčeno jest právo změniti vlastní opatření svá, pokud jimi nenabyly třetí osoby práv. Straně dáno jest na vůli spojiti s rekursem rozklad (§ 9). Další podstatný rozdíl od právních prostředků v řízení sporném jest ten, že strany mohou v rozkladech a rekursech uváděti nové okolnosti a průvodní prostředky, a že zůstaveno jest volnému uvážení soudu přihlédati ku rozkladu a stížnosti i po vypršení lhůty, kdykoli lze změniti učiněná opatření i bez újmy pro třetí osobu:, kdežto pro řízení nesporné platí zásada, že soudcovská opatření zpravidla dlužno ihned vykonati a nečekati, až vyprší lhůta rekursní, pokud cit. patentem nejsou výjimky stanoveny. Podá-li se však rekurs, nemá již soudce připustiti výkon výměru a toliko pro případ nebezpečí učiniti opatření ku jistotě nezbytné.

Nepřipouští se rozklad k II. stolici proti měnícímu opatření soudce v I. stolici rozhodujícího; i soudce v I. stolici může vznésti rekurs prot opatření vrchního soudu, byla-li buďto jemu samému uložena pokuta (trest) nebo závazek k náhradě škody, nebo obává-li se, že z opatření (nařízení vrchního soudu vzejde nezhojitelná újma osobám, které nejsou způsobily samy sebe zastupovati. Pro zřejmou nezákonnost nebo rozpor se spisy nebo neplatnost lze obrátiti se se stížností k nejvyššímu dvoru soudnímu i proti srovnalým rozhodnutím I. a II. stolice.

Předpisy řádu soudního o restituci mají platnost i v řízení nesporném (§§ 9—17 pat. ze dne 9. srpna 1854).

Prostředky opravné (v řízení trestním).

Rakouské řízení trestní poskytuje jako opravné prostředky:

1. stížnosti proti soudcovským opatřením, které mají pravidelně účinek devolutivní, nikoli však odkládací (srv. §§ 45, 49, 63, 64, 113, 114, 197, 352, 357, 392, 395, 480, 481, 489, 491 a 494 tr. ř.).

2. Odpor proti dání v obžalovanost (§§ 208 a násl., srv. § 421 tr. ř.), odpor svědků a znalců proti odsouzení pro nedostavení se (§ 243 tr. ř.), proti nálezu kontumačnímu (§ 427, srv. § 478 tr. ř.), proti mandátu trestnímu (§ 462 tr. ř.), proti rozhodnutí soudcovskému v t. zv. objektivním řízení trestním ve věcech tiskových (§ 493 tr. ř.).

3. Odvolání, které pravidlem lze podati toliko proti výroku o trestu (§ 283 tr. ř.) a v porotním přelíčení proti rozhodnutí o soukromoprávných nárocích (§ 345 tr. ř.). Toliko pro rozsudky soudů okresních zastupuje odvolání zároveň stížnost zmateční (§§ 463 a násl. tr. ř.).

4. Stížnost zmateční, která se připouští proti všem konečným rozsudkům na základě určitých důvodů zmatečnosti (§§ 281, 344 tr. ř.).

5. Obnova řízení (§§ 352 a násl. tr. ř.).

Prostředky opravné (v řízení trestním důchodkovém).

Proti opatřením a rozhodnutím v řízení o přestupcích důchodkových poskytují se tyto opravné prostředky:

1. Stížnosti proti všem opatřením, která učinily úřady, orgány neb úředníci zabývající se vyhledáváním skutkového podkladu nebo vyšetřováním prve, než byl rozsudek vynešen nebo která učiněna byla ku provedení nebo zajištění soudcovského nařízení.

2. Rekursy proti jinakým opatřením a proti všechněm rozhodnutím, která nejsou rozsudky.

3. Odvolání proti rozsudkům (§ 834 tr. z. důch.).

4. Žádosti o udělení milosti ve formě zmírnění nebo prominutí trestu (§ 835 tr. z. důch.).

Stížnosti nemají místa proti opatřením, která mají za účel toliko doplniti výsledky vyhledávání nebo vyšetřování, nebo dovršiti obřadnosti zákonem předepsané. Obviněný ve vazbě držaný může však vésti stížnost i proti takovýmto opatřením, obává-li se, že jimi prodlouží se jeho vazba, a nepokládá-li opatření takovéto za důvodné (§ 837 tr. z. důch.). Výjimečně nelze vésti stížnost

a) proti všechněm opatřením a úředním jednáním, která zavedly nebo vykonaly úřady zřízené pro záležitosti důchodkové nezávisle na řízení k tomu cíli, aby byl zjednán průchod trestům vytknutým na přestupky důchodkové, třeba učinily tak u příležitosti nebo na podnět řízení samého.

b) Proti připuštění nebo zamítnutí žádosti, aby bylo ustoupeno od řízení právního (§§ 541—551 tr. z. důch.).

c) Proti zavedení právního řízení v případu § 550 tr. z. důch. t. j. při dodatečném zjištění, že nedostává se zákonných ustanovení; tím však neodnímá se obviněnému právo stěžovati si do rozhodnutí úřadu ustanovenému ku vyšetřování, kterýž rozhodl, že je tu právní důvod, aby obviněný byl vzat do vyšetřování.

d) Proti všechněm opatřením, která odnášejí se k volbě místa pro uschování zadržaných věcí, k způsobu uschování a zachování věcí, dále k zcizení jich.

e) Proti vyměření obnosu, který k zajištění případných pokut majetkových poskytnouti má ten, proti komu vzchází právní podezření z určitého přestupku důchodkového. Avšak i v tomto případu místo má stížnost, jsou-li okolnosti takového rázu, že by vyměřením tím došlo ku zatknutí obviněného nebo byla by tím vazba jeho prodloužena.

f) Proti všechněm projednáváním o útratách řízení (§ 838 tr. z. důch.).

Odvolání, žádost o milost a rekurs nemá místo v případech vyhražených rozhodnutí soudů důchodkových proti rozhodnutím, kterými vrchní soud důchodkový potvrdil nebo zmírnil rozhodnutí okresního soudu důchodkového, a dále proti rozhodnutím nejvyššího soudu důchodkového (§ 843 tr. z. důch.).

Protest.

I. Pojem.

Protest jest ústní nebo písemné prohlášení, kterým ohražují se práva proti škodlivým následkům; protest objevuje se zpravidla ve formě obrany proti jednáním nebo prohlášením třetích osob, na označenou, že kdosi cítí se poškozena nebo zkrácena ve svých právech. A na přístě má vzneseným odporem domnělé právo býti ohraženo a ochráněno nebo na dále zachován status quo; protestem má se předejíti jakékoli újmě práv, jmenovitě pak docíliti toho, aby snad z nečinnosti (mlčení) se nesoudilo, že dotyčná osoba souhlasí s právním jednáním určité třetí osoby.

II. Protest v různých odvětvích obchodu právního.

1. V právu mezinárodním jest zhusta protest jediným prostředkem určitého státu, kterým se ohražuje proti bezprávným činům státu druhého. Každý útok a jakékoli porušení práva státem cizím odráží se předkem protestem učiněným stranou napadenou. Protest jest počátkem, pokud se týká, úvodem k další obraně. Mine-li se prohlášení protestu účinkem, přikročuje poškozený stát ku repressáliím, po případě prohlašuje válku. Protest vznáší se jmenovitě proti připojení (annexi) cizího území státního, proti bezprávné blokádě, proti lapačství, proti porušení exterritoriality, proti porušení zásad exempce, neutrality, proti nedodržení státních smluv a obchodních úmluv (viz čl. Blokáda, Exterritorialita, Neutralita, Právo lapačské).

2. I v právu ústavním vykázána jest protestu úloha nemenší. Politické strany vznášejí protest proti domnělému porušení práv zaručených ústavou nebo jinými základními zákony; protest činí se pak ve formě deklarací, manifestací, resolucí a sdělení (communiqués). Příslušníci státu k volbě oprávnění mají právo vznésti protest proti nezákonným volbám do sborů zastupitelských (říšské rady, zemského sněmu, do zastupitelstva okresního a obecního), a protestem tímto odporují volbě. Protest proti volbám do říšské rady sluší podati dle jednacího řádu říšské rady (zák. ze dne 12. května 1873 č. 94 ř. z.) nejdéle do 3 dnů po slavnostním zahájení říšské rady a proti doplňovacím volbám mezi zasedáním říšské rady do 14 dnů po volbě a to u praesidia poslanecké sněmovny, jinak nebéře se více zřetel k protestům takovým. O takovýchto protestech rozhoduje sněmovna na základě zprávy výboru legitimačního; obdobným způsobem vyřizují se protesty na zemských sněmích, v zastupitelstvech obecních a okresních. Protest podávají dále členové parlamentárních sborů proti nezákonným nebo řádu jednacímu příčícím se usnesením; protokoly tyto připojiti jest pravidelně k jednacímu protokolu.

3. V řízení trestním, zvláště při hlavním líčení, přísluší každé straně (žalobci i žalovanému) právo vznésti protest proti návrhům druhé strany, jinak musí soud za to míti, že návrh se schvaluje. Ohražení, pokud se týká, protest vznáší se jmenovitě proti návrhu na přečtení spisů, proti návrhům na připuštění nebo zamítnutí svědků nebo jiných průvodů. Upustí-li se v těchto případech od protestu, nelze ku platnosti přivésti důvody zmatečnosti v § 281 ad 2, 3, 4 vytčené (srv. ostatně čl. Stížnost zmateční v řízení trestním).

4. V řízení soudním civilním byl protest důležitým procesným úkonem stran; každé straně příslušelo totiž právo vznésti proti odpůrci protest obzvláště:

a) proti tomu, aby se přihlédalo ke skutečnostem nezávažným, k neoprávněným novotám, nepřípustným, nerozhodným důkazům nesnášejícím se s řádem civilním a vůbec proti všechněm processným úkonům protivníka příčícím se řádu civilnímu. Vůči tomu, kdo žádal za restituci, měl odpůrce výslovně prohlásiti, zda srozuměn jest se žádostí restituční či protestuje proti ní. Opomenul-li se vznésti protest při obnově, musil soudce přihlédati i k neoprávněným novotám vynášeje rozhodnutí své, a podobně má v zápětí opomenutí protestu při restitucích, že jim soudce vyhoví. Při mimořádné revisi měl se odpůrce prohlásiti, zda přistupuje k tomu či navrhuje již v ohledu formálném zamítnutí prostředku toho, pokud se týká, že protestuje proti tomu, aby se k mimořádné revisi přihlédalo.

Zcela jinakými zásadami ovládáno jest nové řízení soudní, které 1. lednem 1898 v život vešlo. Toto propůjčuje totiž soudci daleko obsáhlejší působnost co do návrhů a přednesů stran. Soudce má z úřední povinnosti předejíti každému nedorozumění. Při ústním přelíčení nelze žádati, aby dle zákona stanoveno bylo, které prohlášení má se považovati za určité, nebo aby se vydaly zákonné předpisy o formě tvrzení neb popírání a připustila se úchylka z toho jen za obmezených výjimek. Vůbec upustiti se má ode všeho, čeho nežádá účel procesu samého, strany nemají být doháněny k bezdůvodnému popírání neb ohražování. Neboť činiti rozdíl mezi určitým a vyhýbavým prohlášením, vyvozovati důsledky, které plynou z úmyslu věc doznati nebo popříti, to nemůže působiti zvláštních a ovšem též ne větších nesnází, než-li jaké vůbec soudci uloženy jsou úkolem volného uvážení důkazů. V případech pochybných může soudce vždy sobě žádoucího světla opatřiti tím, že stranám položí příslušné otázky.

5. Obchodní zákonník propůjčuje kupci i prodateli právo, aby si při obchodech fixních zjistiti dal na útraty druhé strany veřejnou listinou — protestem — otálení její (čl. 358 obch. z.). Protest tento sdělává se ve smyslu §§ 83—86 řádu notářského.

6. Protest v právu směnečném (viz čl. Protest směnečný).

7. Protest v právu námořském (viz čl. Protest námořský, Pojištění námořské).

Protest námořský (zjištění, prova di fortuna).

I. Pojem.

Námořský protest jest osvědčení o námořských nehodách (pohromách), kteréž utrpěla loď nebo náklad po námořské cestě, a slouží za průkaz o škodě, jejíž náhrada má se zjednati. Vykonání námořského protestu jest nezbytným ku ochraně soukromých zájmů poškozeného; jeť průvodním prostředkem, který skládá se z kombinovaných důkazů a sice

z lodního denníku obsahujícího vylíčení všech událostí na moři ve spojení s výpovědí svědků. Námořský protest jest tedy důkazem pro věčnou paměť. Podkladem jeho jest lodní denník, který tvoří důkaz o všech událostech na moři se přihodivších, je-li v zákonné formě veden, jsa sice jen propria scriptura — avšak v řízení průkazním má přes to zvláštní svoji důležitost.

II. Zavázán ku vykonání námořského protestu za účelem konstatování námořských úrazů jest pán lodi se svými důstojníky a mužstvem na onom místě, do kterého přijdou; jest to opatření všem zákonům námořským společné a rozdíly jsou jen co do osoby, která oprávněna jest vykonati námořský protest, a co do času, ve kterém protest podán býti má. Za lhůtu určena jest téměř všude doba 24 hodin, jen v Hamburgu a Lübecku ustanovena jest doba 3 dnů. Rakouský zákon námořní rozeznává ohlášení (appurtamento) od vlastního složení (deposizione) námořského protestu. Ohlášení učiniti má kapitán do 24 hodin po svém příjezdu a sice v tuzemsku u námořního soudu nebo, kde ho není, u místního soudu, v cizozemsku u rak. konsulátu s vydáním denníku.

III. Řízení soudní.

Výkon námořského protestu v nehodách námořských přísluší v tuzemsku soudům okresním (§ 49 jur. nor.). Má-li býti protest vykonán v cizozemsku, ustanovuje § 45 čl. III. editto politico di navigazione ze dne 25. dubna 1774, že má kapitán nebo patron učiniti popis nehody (prova di fortuna) v nejbližším místě, kam přirazí, má se k tomu konci obrátiti na konsula nebo místokonsula a tam předsevzíti zmíněné jednání. Není-li v místě tom konsula nebo místokonsula, má podati důkaz o vytrpěné nehodě námořské u příslušného magistrátu (místního nebo městského soudu), a není-li ho, před kteroukoli veřejnou nebo práva znalou osobou. Soud pak má na ohlášení obeslati pána lodi a ostatní osoby, jichž výpověď za nutnou pokládá, má osoby ty přísežně vyslechnouti ve formě výslechu svědeckého o okolnostech v denníku obsažených, při čemž naléhati dlužno na vysvětlení všech odporů a nejasností. Kromě pána lodi vyslýcháni mají být jmenovitě lodní důstojníci, mužstvo a cestující, a nový výslech dlužno vykonati, žádají-li bližšího vysvětlení pozdější okolnosti. Výsledek výslechu, který se poznamená v lodním denníku, sděliti jest ihned soudu. Tato zákonitě provedená prova di fortuna činí v tuzemsku plný důkaz o skutečnostech v ní udaných, avšak odvod nikterak vyloučen není. Pán lodi zodpověděn jest za to, že jeho vinou opomenut byl výkon námořského protestu (zjištění); příhody na cestě protestem nekonstatované mohou pak dokázány býti jedině cestou sporu. Zahynul-li pán lodi, vykoná se zjištění s lodními důstojníky nebo s mužstvem. Pokud důkaz větším nebo menším počtem svědectví se utvrzuje nebo seslabuje, zůstaveno jest volnému uvážení soudcovu, při čemž ovšem nejprve přihlédnouti sluší k té okolnosti, zdaž výpovědi pána lodi, mužstva a ostatních svědků shodují se v podstatných bodech s poznámkami v lodním denníku. Osoby, které mají být vyslýchány, sluší vzíti ve přísahu.

Protest směnečný.

I. Pojem.

Výrazem »protest« naznačuje se, že účastník směnečný výslovně si chce ohraditi naproti určitým škodlivým následkům práva svá, která mu ze směnky vzešla. Protest směnečný jest veřejná listina sepsaná ve

formě zákonem předepsané, kterouž se má konstatovati jednání související se směnkou a výsledek jeho; má tedy protest směnečný poskytovati důkaz o tom, že směnečný interesent splnil též veškery podmínky, kteréž předepisuje řád směnečný k zachování práva směnečného nebo k nabytí práva regresního. Avšak listina protestní není toliko průvodním prostředkem, nýbrž slavnostním (solemním) aktem nezbytným k žalovatelnosti regresního nároku směnečného, jest jedinkým prostředkem, jímž se konstatuje presentace a nezaplacení.

II. Druhy protestu.

1. Protest pro nepřijetí (směnky): Pravidlem oprávněn jest toliko majitel směnky, nikoli však povinen, učiniti protest pro nepřijetí; avšak jest k tomu povinen,

a) nepřijal-li trasát směnku znějící na určitou dobu po viděné (čl. 19 a 20 sm. ř.);

b) bylo-li při takovýchto směnkách odepřeno datování;

c) předepsal-li vydatel domicilované směnky (vydané) presentaci ku přijetí a přijetí nelze docíliti (čl. 24 odst. 2 sm. ř.);

d) nepřijme-li se směnka vůbec nebo přijme-li se jen za jistých obmezení nebo na obnos menší, jest nezbytno učiniti protest, aby bylo možno žádati za jistotu (čl. 25 sm. ř.);

e) protest pro nepřijetí jest podmínkou platného čestného přijetí na osvědčení, že majitel směnky žádal adresáta z nouze za přijetí (čl. 56 sm. ř.);

f) trasát má učiniti protest pro nepřijetí i proti adrese z nouze znějící na místo platební, chce-li majitel směnky zachovati si regres na zjištění.

2. Protest pro nezaplacení: Pravidlem oprávněn jest sice, nikoli však povinen, majitel směnky k zachování směnečného práva učiniti protest proti akceptantovi; jest k tomu však povinen:

a) chce-li si proti předchůdcům uhájiti směnečného práva regresního v případu, že by placení bylo odepřeno nebo částečně nabízeno;

b) při směnkách domicilovaných musí býti protest učiněn, i když se ku platnosti nepřivádí směnečné právo regresní. Jakmile není domiciát v době splatnosti směnečným věřitelem, nemá průchodu zásada, že k zachování směnečného nároku naproti akceptantovi směnky vydané a naproti vydateli směnky vlastní není potřebí protestu v místě platebním (plen. rozh. ze dne 9. července 1872, časop. »Jur. Bl.« č. 75). Protestu není však potřebí při domicilované směnce, na které není domiciliát jmenován (rozh. ze dne 17. listopadu 1886). Protest nutno učiniti proti akceptantovi domicilované směnky, který jest v době placení v konkursu (rozh. ze dne 16. května 1854);

c) protest pro neplacení jest podmínkou platného čestného placení (čl. 63 sm. ř.).

3. Zjišťovací protest: Čl. 29. sm. ř. vytýká případy, ve kterých učiniti jest protest zjišťovací a to:

a) byla-li sice směnka úplně nebo částečně přijata, potom však zahájen konkurs o jmění akceptantově;

b) nebo zastaví li akceptant platy, nebo po vydání směnky vede se bezvýsledně na jeho jmění exekuce.

V těchto případech lze žádati na akceptantovi jistotu a není-li jím poskytnuta, musí býti učiněn protest pro odepřené zajištění.

4. Protest intervenční:

a) Protest intervenční učiněn býti musí o skutečnosti, že někdo čestně přijal směnku, avšak není zvláštního protestu intervenčního, nýbrž čl. 58 sm. ř. stanoví, že čestný akceptant povinen jest dáti v dodatku ku protestu poznamenati, že přijetí bylo čestné.

b) Při čestném placení musí majitel směnky předložiti směnku všechněm nuzným adresám a čestnému příjemci, zní-li čestný akcept na místo platební, a výsledek musí býti poznamenán v protestu pro nezaplacení nebo v dodatku k němu (čl. 62. odst. 1.).

5. Protest pro nevydání originálu nebo duplikátu směnky. Protestem tímto má býti zjištěno, že původní směnka, pokud se týká, duplikát její nebyl vydán schovatelem, ačkoli oprávněným způsobem vyzván byl, aby je vydal (čl. 69 a 72 sm. ř.).

6. Protest pro nevydání duplikátu směnky může býti učiněn, zpečuje-li se vydatel směnky vyhotoviti duplikáty směnky nebo neopětuje-li indosant indosaci na duplikátu (čl. 66 sm. ř.).

7. Protest o nepřítomnosti jest protest, při kterém konstatuje se okolnost, že nelze vypátrati obchodní místnost nebo byt trasáta, jemuž se měla směnka presentovati ku přijetí nebo ku placení (čl. 91 odst. 2 sm. ř.).

III. Obsah a forma protestu:

1. Listina protestní má pravidelně nadpis »Směnečný protest«; to však není její podstatnou náležitostí.

2. V dálším vyznačují se ony osoby nebo firmy, k jichž žádosti protest se činí. Žadatel může též již dříve směnku rubopisem (indosamentem) převésti na jiného, pokud opatřen byl plnou mocí tohoto jiného, třeba v protestu nebyl označen jako plnomocník jeho (rozh. ze dne 22. května 1862).

3. Jméno a firma osoby, proti níž se protest činí.

4. Žádost k osobě, proti níž se protest činí, odpověď její nebo poznámka, že nijaké odpovědi nedala, nebo poznámka, že nebylo možno ji zastihnouti. Nikdo však není povinen mluviti a odpovídati notáři (viz též dv. dek. ze dne 22. července 1788 č. 165).

5. Udání místa, kalendářního dne, měsíce a roku, kdy notář vyzvání učinil nebo bezvýsledně se o to pokusil.

6. Doslovný opis směnky nebo kopie a všechny indosace a poznámky na ní učiněné, aby se zjistila totožnost směnky praesentované a protestované.

7. Jde-li o čestné přijetí nebo o čestné placení, udati jest, za koho a jak bylo nabídnuto neb učiněno.

8. Nezbytným jest dále též podpis notáře neb soudního úředníka, který protest sepsal, a úřední pečeť. Není při tom potřebí však přítomnosti svědků nebo zapisovatele. Dlužno li směnečné plnění žádati na více osobách, vyhledává se o všech vyzváních těchto toliko jediná listina protestní (čl. 89).

IV. Lhůta, ve které jest učiniti protest směnečný:

Protest pro nezaplacení učiniti se má v den splatnosti; nejdéle musí se však státi druhého všedního dne po dnu splatnosti (čl. 41 sm. ř.). Je-li směnka splatna v neděli nebo o všeobecný svátek, jest nejbližší všední

den dnem platnosti (čl. 92 sm. ř.). Lhůta, ve které se musí protest učiniti, a právní následky obmeškání včasného protestu při směnce v tuzemsku vydané, ale v cizozemsku splatné, posuzují se dle práva rakouského (rozh. ze dne 25. února 1875).

V. Právo poplatkové.

Za každý protest jest zapraviti poplatek kolkový 1 zl., poplatek notáři příslušející činí při hodnotě do 200 zl. 1 zl., při hodnotě od 200 zl. do 1000 zl. 2 zl., od 1000—4000 zl. 3 zl., nad 4000 zl. 4 zl, kromě toho za každou presentaci nuzné adresy 40 kr.

Protidůkaz viz Důkaz.

Protipohledávky viz Pohledávky a Kompensace.

Protokoly poradní viz Protokoly soudní.

Protokoly soudní.

I. Pojem.

Protokolem soudním nazývá se listina v určité formě zřízená, kterou se obsah i forma soudního jednání zjistiti má.

II. Účel a přípustnost.

Účel soudních protokolů jest v podstatě dvojí:

Buď mají podati obraz o úkonech před soudem prováděných tvořících součást jistého řízení soudního, nebo mají nahraditi písemné podání soudní t. j. mají kodifikovati prohlášení stran nebo jiných účastníků, jež z důvodů procesuálných k vědomosti soudu přivoděna býti mají (na př. návrhy, oznámení bydliště svědků, jmenování auktora a p.).

Ve funkci své prvnější objevují se protokoly jako zjištění obsahu a formy jednání soudce nebo soudních zřízenců (na př. soudního sluhy jako orgánu výkonného) sloužící k tomu, aby materiál předvedený buď pro pozdější potřebu téhož soudu (na př. při odročení roku) nebo pro potřebu instance vyšší (při prostředcích opravných) nebo i pro účastníky soukromé (na př. protokol o uzavřeném smíru) byl zachován, aby výsledky důkazů soudem provedených na jisto byly postaveny (na př. protokoly o výslechu svědků, znalců, soudním ohledáním a p.), aby práva tím kterým úkonem soudním založená byla listinně zjištěna (na př. protokol o upravení soudních hranic, o zabavení movitosti a p.), nebo aby vůbec výsledky soudního šetření byly pro další potřebu kodifikovány (na př. protokol o inventuře pozůstalostní, protokoly o trestním vyšetřování a p.).

Důležitost protokolů podání nahražujících objevuje se obzvláště v řízení nesporném a trestním, kdy všecka přednesení a všecky návrhy, zahrnuje v to i opravné prostředky, protokolárně lze činiti, jakož i v řízení exekučním, jež v § 53 všeobecnou možnost uznává, všecky návrhy i všecka oznámení jak u soudů okresních, tak i sborových do protokolu podati.

Pokud jde o řízení sporné, mohou strany vůbec jen před soudy okresními a jen když nejsou zastupovány advokáty, podání svá zejména i rekurs do protokolu učiniti (§§ 434, 520 odst. 2. c. ř. s.); odvolání a prohlášení o odvolání lze však u soudů okresních jen tenkráte protokolárně vznésti, když v místě soudu ani dva advokáti svého sídla nemají (§§ 465 odst. 2. a 468 odst. 2. c. ř. s.).

Při soudech sborových jest možnost protokolárního přednesení návrhů mimo ústní jednání činěných obmezena na sporé výjimky. Srv. o tom článek »Podání«.

III. Podmět.

Zřízení soudního protokolu přísluší z pravidla soudci a sice u soudů okresních samosoudci nebo úředníku soudcovskému pomocnému, jemuž ten který úkon, jenž ke zřízení protokolu podnět zavdal, k samostatnému provedení byl přikázán (§ 3 in fine z. o s. org.), při soudech sborových, jde-li o úkony, jež některý člen senátu jako samosoudce (§ 7 j. n. a čl. XIV. úv. z. k j. n.), nebo jako soudce k příkazu činný (na př. § 239 c. ř. s.) předsevezme, tomuto, jinak předsedovi senátu, za stálé kontroly senátu samého (§§ 214 a 211 c. ř. s. a § 101 tr. ř.).

Některé protokoly dosahu a rázu jednoduššího sepisuje samostatně bez intervence soudcovy soudní kancelář. Případy ty vypočteny jsou v §§ 313 a násl. j. ř.

Protokol o výkonu exekuce (na př. o zabavení svršků, o uvedení správce v detenci věci, o prohlášení poddlužníka o zabavené pohledávce dle § 301 ex. ř. a p.) zřizuje sám orgán výkonem exekuce se zabývající, tedy úředník výkonný, c. k. notář nebo soudní sluha (§ 24 exek. ř.).

O úkonech, jež v řízení nesporném z příkazu soudu předsevezme notář jako soudní komisař, náleží tomuto sepsání příslušného protokolu (na př. o inventuře pozůstalostní, konkursní, o dobrovolném odhadu nebo dobrovolné dražbě a j.).

Pokud přísluší zřízení protokolu úředníku soudcovskému, má býti, ač-li nejde o řízení nesporné, ve kterém si může protokol psáti sám referent (§ 38 odst. 2. zák. o. s. org.), k jednání přibrán přísežný zapisovatel (§ 15 j. n.), jenž jest vzat z řady úředníků pomocných, zejména osob v přípravné službě soudcovské se nalezajících (§§ 24, 28 min. nař. z 15. srpna 1897 č. 192 ř. z.) nebo ze zřízenců soudní kanceláře (§ 16 odst. 2. j. n., §§ 38 a 57 z. o s. org, § 101 tr. ř.).

Rovněž může i notář k protokolování úkonů, jež jako soudní komisař provádí, si zapisovatele přibrati.

Protokoly poradní, t. j. protokoly zřízené o poradě a hlasování v senátě o té které záležitosti právní, pojícím se bezprostředně k ústnímu jednání, zřizuje pod dozorem předsedovým sám zapisovatel (§§ 14 j. n., 186 j. ř., 272 tr. ř.).

V řízení trestním súčastní se při sepisování protokolu o soudním ohledání (§ 116 tr. ř.), o domovní a osobní prohlídce (§ 142 tr. ř.), a žádá-li toho obviněný nebo vyšetřující soudce toho potřebu vidí, i o výslechu obviněného (§ 198 tr. ř.) vedle soudce a zapisovatele ještě dva t. zv. soudní svědci (§ 102 tr. ř.), jejichž úkolem jest, na všecko, co před nimi se provádí nebo co proneseno bylo, bedlivý dáti pozor a bdíti nad tím, aby všecko to náležitě a správně v protokolu bylo zjištěno (§ 102 tr. ř.).

IV. Všeobecné náležitosti protokolu.

Každý protokol musí obsahovati přesné údaje, sloužící k zjištění totožnosti jeho. Údaje tyto, uváděné hned v předu každého protokolu, tvoří jeho **hlavu**.

a) Protokoly v řízení sporném i nesporném, jakož i protokoly o jednání v řízení exekučním sepsané obsahují v hlavě:

1. označení soudu, a je-li soud rozdělen na více oddělení, i číslo příslušného oddělení (§ 287 č. 1. c. ř. s. a § 193 j. ř.);

2. udání času, t. j. dne a hodiny počátku po případě i konce jednání (srv. zodp. ot. k § 207 c. ř. s.), jakož i místa, kde protokol jest spisován

v řízení sporném, jde-li o protokol sepsaný před soudem rozhodujícím, vytčení, bylo-li jednáno veřejně nebo s vyloučením veřejnosti (§ 207 č. 1. c. ř. s.);

3. stručné označení předmětu, o kterém protokol jest zřizován, a to v řízení sporném a exekučním uvedením stran i jejich zástupců a puncta litis, v řízení nesporném udáním záležitosti právní a krátkým naznačením obsahu dotčeného jednání (§ 207 č. 2. c. ř. s., § 78 exek. ř.);

4. osoby přítomné a to:

α) od soudu, t. j. jména soudců, zapisovatele, a je-li přítomen tlumočník, i jméno tohoto,

β) od stran, t. j. sporné strany i jejich zmocněnce nebo zástupce, jakož i jiné osoby k soudu volané a jednání se súčastňující (§§ 207 č. 3., 216, 445 [protokoly před soudem okresním], 457 [v řízení bagatelním], 493 odst. 2. c. ř. s. [v řízení odvolacím] a § 57 exek. ř.).

b) Protokoly o výkonu exekuce mají obsahovati místo i čas svého zřízení, jména osob při úkonu exekučním přítomných a předmět exekučního jednání (§ 60. exek. ř.).

Ad *a)* a *b)*. Kromě částí již uvedených má každý protokol sepsaný v některé již zahájené záležitosti civilní nésti v pravém hořejším rohu i číslo jednací záležitosti dotčené.

c) V řízení trestním vykazují protokoly v hlavě označení místa, roku a dne zřízení a jména osob přítomných (§§ 104 odst. 2., 271 tr. ř.).

d) Protokoly poradní, jež vyskytují se jak v sporném řízení civilním, tak i v řízení trestním, pokud příslušným jest soud sborový, obsahují v úvodu číslo jednací, soud, číslo senátu, den porady a jméno zapisovatelovo. Jména členů senátu jest jen tehdáž uvésti, když se porady a hlasování i soudcové náhradní súčastní (§ 186 j. ř.).

V. Obsah protokolu.

Po hlavě protokolu následuje jeho obsah, jenž má podávati sice stručný, však přec úplný a řádný obraz o úkonu, k jehož zjištění protokol onen byl sepsán. Co všecko do protokolu pojato býti má, řídí se povahou protokolovaného jednání.

Pokud jest protokol náhradou za přípravný spis, musí vykazovati náležitosti přípravného podání (§ 79 c. ř. s.). Srvn. článek »Podání«.

Jde-li o zjištění určitého právního jednání před soudem předsevzatého (na př. uzavření smíru, zřízení posledn ho pořízení a p.), nutno příslušný vzíti zřetel i k předpisům materielního práva, podmínky platnosti tohoto právního jednání vytýkajícím.

Co do jednotlivostí nutno rozeznávati:

A. Řízení sporné.

Civilní řád soudní rozlišuje, pokud pojednává o obsahu protokolu:

1. protokoly jednací (§ 207 a násl. c. ř. s.);

2. protokoly sepsané mimo ústní jednání (§ 216 c. ř. s.).

Ad 1. Protokoly jednacími nazývají se protokoly sepsané o ústním jednání před soudem rozhodujícím, ať soudem tím jest soud okresní nebo sborový. Účelem jejich jest jednotlivé důležité body řízení písemně zjistiti a tak jednak soudcům při vynášení rozsudku k oživení všeho, co bylo předneseno a co materiál pro rozhodnutí tvoří, přispěti, jednak instanci vyšší přezkoumání řízení v prvé stolici provedeného umožniti. (Viz Neumann, Com. str. 500.)

Protokol jednací předpokládá projednávání. Nesepisuje se tedy, když řízení zůstalo in suspenso (§ 81. j. ř.).

Protokoly jednací obsahují:

a) udání o chodu celého líčení, t. j. přehled o všech krocích, kterými řízení se bralo, v pořadí chronologickém s udáním obsahu jednotlivých úkonů (§ 209 c. ř. s.). Jako takové kusy sluší protokolovati: že řízení bylo zahájeno, že důkazy byly provedeny, listiny přečteny, strany slyšeny, seznam útrat předložen, řízení přerušeno nebo ukončeno, rozhodnutí vydáno a p.;

b) všecky disposice stran se sporným nárokem, jimiž buď právní záležitost vyřízení svého dochází, nebo obsah žalobního nároku se určuje a opravuje. Sem patří dle § 208 odst. 1. c. ř. s. prohlášení stran, která obsahují obmezení nebo změnu žalobní prosby, výslovné uznání dluhu nebo vzdání se nároku, jehož se bylo domáháno, nebo části jeho neb vzdání se opravných prostředků. Sem patří i soudní smír při jednání uzavřený (§ 204 odst. 1. c. ř. s.).

c) prohlášení stran o navrženém přísežném výslechu, které má důležitost obzvláště v případě §u 383 c. ř. s.

d) návrhy za jednání některou stranou učiněné, jimž soudem nebylo vyhověno, nebo které až do konce roku stranami nebyly vzaty zpět, pokud

α) týkají se věci hlavní, nebo

β) pro průběh nebo rozhodnutí věci jsou důležity.

Ad *α)* sluší rozuměti netoliko všecky návrhy, týkající se materielní otázky sporu, nýbrž vůbec všecky návrhy soudní, o kterých se rozhodnutí soudní žádá, třebas vztahovaly se toliko na některou otázku procesuální, na př. vedlejší intervenci, navrácení v předešlý stav, námitky proces vylučující a p.

Ad *β)*. Je-li některý návrh, věci hlavní se netýkající, pro rozhodnutí věci důležit či nikoli, rozhodnouti má soudce (předseda senátu a k námitce strany senát [§ 214 c. ř. s.]) dle volné své úvahy. Bude asi nutno protokolovati návrh na odročení roku (§ 134 c. ř. s.), na vyloučení veřejnosti (§ 172 c. ř. s.), na odmítnutí nových údajů faktických a průvodů (§§ 179, 275 c. ř. s.), na předložení listin (§ 303 c. ř. s.), na výslech svědků vzdálených soudem procesním (§ 328 c. ř. s.) a j. v. Sem náleží zajisté i výtka, že porušena byla forma procesuálného jednání nebo porušeno řízení (§ 196 c. ř. s.).

Podmínkou protokolování v obou uvedených případech (ad *α* a *β)* jest, aby učiněnému návrhu vyhověno nebylo, a aby je strana zpět nevzala. Nedošlo-li k rozhodnutí o nich, nutno je vždy do protokolu pojati;

e) usnesení a rozhodnutí soudů při jednání vynesená a prohlášená a to bez ohledu k tomu, je-li proti nim opravného prostředku či nikoli (srvn. mot. vl. osn. k c. ř. s. str. 275), zejména i usnesení průvodní (§ 277), jakož i ona nařízení a opatření předsedy senátu, proti kterým jest opravný prostředek dovolen, t. j. ona, proti kterým i když byla senátem potvrzena, stížnost podati možno (§ 208 č. 3. c. ř. s.).

Ovšem má býti protokolováno vždy jen rozhodnutí samo, nikoli i jeho odůvodnění;

f) stručný obsah všech obojstranných přednesení k stavu věci se vztahujících ve formě souvislého výkladu sporného případu, z něhož netoliko

podstata věci a vzájemné útočné a obranné prostředky jsou patrny, nýbrž i zjevno, co doznáno a co sporno, a jaké průvodní prostředky pro fakta sporná jsou nabízeny (§ 209 c. ř. s.). Nikdy však nesmí býti v protokol pojímány právní dedukce;

g) výsledky všech důkazů, jež při jednání samém byly předsevzaty (§ 343 důkaz svědecký, § 367 důkaz znalecký, § 370 ohledání soudní, § 371 výslech stran).

h) vedle částí již uvedených může při soudech okresních ještě do protokolu jednacího býti pojato udělení plné moci přítomnou stranou zmocněnci (§§ 30, 443 c. ř. s.).

Předpisy právě uvedené jsou jednak doplněny, jednak vzhledem k zvláštním poměrům dotčených případů zvlášť modifikovány ohledně protokolů o ústním jednání

a) v řízení bagatelním,

b) v řízení odvolacím.

Ad *a)*. Protokol v řízení bagatelním má dle § 451 c. ř. s. obsahovati vedle údajů v § 208 č. 1. (shora č. 1. lit. b) uvedených zejména ještě:

α) Zápisy o plné moci do protokolu dané, když strana osobně se zmocněncem se dostaví; o žalobní prosbě, jestliže vznesena byla v některý den soudní za současného dostavení se obou stran k okamžitému projednávání ochotných (§ 439 c. ř. s.); o podstatném obsahu důkazů provedených a zvláště o tom, zda některý svědek nebo znalec byl do přísahy vzat před svým výslechem nebo po něm, anebo zdali do přísahy vzat nebyl; dále o tom, že straně před nepříseežným výslechem a před přísežným slyšením byla dána zákonná připomenutí (§§ 376, 377);

β) rozsudky při jednání vynesené a vyhlášené, jakož i ta nařízení a opatření soudcova, proti nimž dopuštěn jest opravný prostředek.

γ) poznámku, zdali strany byly při prohlášení rozsudku přítomny;

δ) nemůže-li býti započaté jednání skončeno jednoho dne, budiž k návrhu nebo podle úvahy soudcovy z úřední moci výslovný odpor žalovaného proti tvrzením, žalobě za základ položeným, jednacím protokolem dotvrzen v stručném znění.

Ad *b)*. Protokol o ústním jednání odvolacím resp. dovolacím podléhá těmže předpisům jako jednací protokol vůbec. Poněvadž se však v řízení opravném soudu předkládá jen materiál, u soudu nižšího již probraný, a ve spisech soudů instancí nižších zjištěný, netřeba protokolovati ničeho, než obsah přednesení skutkového a nabídnutí důkazů stran ochylující se od údajů procesních spisů soudu nižšího o obsahu jednání (§§ 493 odst. 1., 513 c. ř. s.).

Ad 2. Jako protokoly sepsané mimo ústní jednání objevují se protokoly:

a) v řízení přípravném,

b) o prováděných důkazech,

c) o jednotlivých jiných úkonech soudních mimo ústní líčení předsevzatých.

Ad *a)* Obsah protokolů sepsaných v řízení přípravném různí se dle účelu, pro který bylo řízení přípravné zahájeno, a sice:

α) má-li místa z důvodu §u 245 č. 1. c. ř. s., t. j. proto, že jde o spor účetní nebo spory podobné, má protokol podati obrázek o výsledku

přípravného jednání, jehož cílem jest nesporné nároky od sporných odlišiti a pro nároky sporné všechen materiál faktický i sporný na jisto postaviti.

Ve protokolu tomto se tedy zjistí:

αα) které nároky a vzájemné nároky se vznášejí, a které útočné a obranné prostředky se uvádějí;

ββ) které z těchto nároků, vzájemných nároků útočných a obranných prostředků jsou sporné a které nesporné;

γγ) co se sporných nároků týče, budiž uveden úplný stav věci, který na jevo jde z přednesení stran a udány buďte průvodní prostředky stranami naznačené, námitky proti důkazům činěné a podaná prohlášení o průvodních prostředcích a průvodních námitkách (§ 250 c. ř. s.);

δδ) byly-li ve smyslu §u 250 posl. odst. prováděny v tomto řízení přípravném důkazy, jest i výsledek jich v protokol pojati.

β) Byl-li spor k přípravnému řízení pro velikost i spletitost sporného materiálu poukázán (§ 245 č. 2. c. ř. s.), má soudce úplný stav věci, jak jej výslechem stran nebo ústním projednáváním dle § 251 předsevzatým vyšetřil, protokolem na jisto postaviti, průvodní prostředky a učiněné průvodní námitky a prohlášení stranami o prostředcích průvodních i námitkách průvodních podaná uvésti a po případě, jak shora *α*) sub *δδ*) uvedeno, i výsledky důkazů provedených protokolovati.

Ad *α* a *β*). V obou případech naznačených nutno v protokol i pojati eventuelní uznání nároku sporného, načež protokolování obsahu jednání na uznaný nárok se vztahujícího odpadá (§ 252 posl. odst. c. ř. s.), a nebylo li o námitkách při prvním roku ohlášených, že soud jest nepříslušný, pořad právní nepřípustný, že spor jest zahájen nebo rozepře právoplatně rozhodnuta, jednání zvláštní ustanoveno, třeba v protokolu zjistiti i faktický a průvodní materiál k odůvodnění námitek oněch sloužící (§ 252 c. ř. s.).

γ) Bylo-li nařízeno přípravné řízení k provedení důkazů (§ 245 č. 3. c. ř. s.), zapíše se v protokol výsledek výslechu stran, předsevzatého dle § 253 c ř. s. k tomu cíli, aby mohl soudce provedení důkazů jemu svěřené říditi a úplně a účelně připraviti potřebné, aby pravdivý věci stav při ústním přelíčení snadno a rychle na jisto mohl býti postaven. Vedle toho ovšem pojati jest protokol výsledek všech důkazů, jež při tomto roku v řízení přípravném provedeny byly. Důkazy tyto kodifikují se v protokolu spůsobem v následujícím (ad *b)* uvedeným.

Ad *b)*. Protokoly o prováděných důkazech sepisují se jen tehdáž samostatně, byl-li důkaz mimo ústní jednání předsevzat (§§ 343, 367, 370 c. ř. s.). V příčině té nutno rozlišovati:

α) Důkaz svědecký: V protokolu o tom sepsaném jest zejména uvésti, které strany byly při výslechu přítomny, byl-li svědek před nebo po výslechu vzat v přísahu či zdali vůbec nepřísahal, nebo bylo-li rozhodnutí o tom ponecháno soudu rozhodujícímu. Dále jest uvésti odpovědi svědka na všeobecné otázky jemu o poměrech osobních a vztahu jeho ke stranám dle § 340 dané, po případě i výsledek dotazování se dle § 337 c. ř. s., jestli v základě jeho uchýleno se bylo od pravidelného chodu dokazování svědeckého. Potom následuje vlastní výpověď svědkova dle podstatného svého obsahu a pokud toho potřeba se jeví, slovná (§ 343 c. ř. s.);

β) o důkazu znalci a soudním ohledáním platí vůbec, tedy i co do obsahu protokolování, stejné předpisy jako o důkazu svědeckém (§§ 367, 370 c. ř. s.).

γ) co do důkazu výslechem stran, třeba jen podotknouti, že jsou-li strany vyslýchány nepřísežně, třeba v protokolu zjistiti že upamatovány byly, že jim bude po případě výpověď přísežně stvrditi (§ 376 c. ř. s.);

δ) protokol o důkazu k věčné paměti upraví se dle předpisů platných pro ten který důkaz. Protokol tento schovává se u soudu, jenž dokazování k zachování průvodů nařídil (§§ 384 odst. 3. c. ř. s.). Veden-li spor u jiného soudu, zašle se protokol soudu procesnímu na jeho žádost nebo k návrhu jedné ze stran (§ 388 odst. 2. c. ř. s.).

B. Řízení exekuční.

V řízení exekučním nalezáme zvláštní ustanovení o obsahu protokolu, jen pokud jde o protokol zřízený o stání dražebním.

Protokol tento má vedle jmen soudcův a zapisovatele, jakož i jmen osob přítomných, pokud náleží v řadu oněch, jež měly býti o terminu dražebním vyrozuměny (§§ 171—173 exek. ř.), obsahovati:

1. udání času, kdy stání započalo, vyzvání, aby činěna byla podání, a ukončení dražby;

2. jména podavatelů a jistota jimi daná;

3. všecka podání při dražbě se naskytlá, přijatá nebo od soudce odmítnutá;

4. rozhodnutí o příklepu při stání prohlášené;

5. byl-li podán odpor proti udělení příklepu, jména osob, jež odpor vznesly, důvody pro odpor uvedené, důkazy přednesené a skutkový stav věci, jak plyne z prohlášení účastníků;

6. vrácení vadia podavatelům, jejichž podání nebylo přijato.

Jinak podlehají protokoly v řízení exekučním všeobecným předpisům shora uvedeným, obsahujíce zjištění všech kusů, jež tvoří podstatu protokolovaného soudního jednání.

C. Řízení nesporné.

Podobně nevykazují ani protokoly sepsané v řízení nesporném nižádných zvláštností a odchylky od pravidla nařizujícího, aby protokolem na jisto byla postavena jednak forma protokolovaného úkonu, jednak obsah. Vzpomenuto budiž zvláště jen protokolu, sepsaného o inventuře pozůstalostní nebo konkursní, jež obsahovati musí všecko, co dle předpisu cís. pat. z 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. v inventář pojato býti má (§§ 98 a násl.; viz form. č II. k § 110), a protokolu likvidačního v konkursu, jenž dle § 115 konk. ř. vykazovati má seznam všech přihlášených pohledávek, o kterých bylo při stání likvidačním jednáno, a poznámku u každé položky, zdali a pokud pravost a pořadí její jest nepopřeno, nebo zdali, kým a v jakém obsahu pravost a pořadí jest v odpor bráno.

D. Řízení trestní.

V řízení trestním obsahují protokoly o úkonech řízení přípravného sepsané kodifikování všech momentů pro obviněného i proti němu svědčících.

O obsahu protokolu o ohledání mrtvol srvn. § 14 nař. z 28. ledna 1855 č. 6. ř z.

Protokol o hlavním přelíčení sepsaný má uváděti všecky podstatné formálnosti řízení, zejména má udávati, kteří svědci a znalci byli vy-

slýcháni, které písemnosti čteny, byli-li svědci a znalci v přísahu vzati, nebo proč se tak nestalo, pak i všecky návrhy stran a rozhodnutí o nich, ať od předsedy senátu nebo od soudu vynesená. Strany mohou žádati, aby určité body k ochraně jejich práv v protokole byly zjištěny.

Nesepsání protokolu o hlavním přelíčení zakládá zmatečnost jednání (§§ 271 a 272 tr. ř.).

Protokoly poradní:

a) V protokol poradní v řízení civilním jest, pokud jde o rozsudek, který hned po ústním jednání se vydává, třeba i nebyl publikován, pojati jen nález rozsudečný (§ 417 č. 3. c. ř. s.), nikoli také jeho odůvodnění. Při usneseních jest rovněž v protokolu poradním uvésti jen rozhodnutí samo a odůvodnění jen tenkráte pojmouti, jestli právě v příčině tohoto odůvodnění mezi členy senátu se rozpor naskytl, který hlasováním musil býti odstraněn (§ 186 odst. 3. a 4. c. ř. s.).

b) V řízení trestním jest v protokole poradním o líčení závěrečném vylíčiti poradu a hlasování nejprvé o všech otázkách během řízení od soudu rozhodnutých v pořadí chronologickém (§§ 230, 238 tr. ř.), pak teprve poradu a hlasování o předmětu hlavním (otázce viny, trestu, náhrady škody, zaplacení útrat trestního řízení) a na konec podotknouti, kterému členu senátu bylo uloženo rozsudek sepsati (§ 162 instr. pro soudy trestní).

VI. Způsob sepsání.

Pro sepsání protokolů platí následující předpisy:

1. Protokoly nutno zříditi hned při tom kterém úkonu, k jehož zjištění slouží, nebo není-li tak možno (na př. při ohledání věcí in loco rei sitae), ihned potom (§§ 209 odst. posl., 211, 212, 370 odst. 2. c. ř. s § 59 exek. ř. a § 104 odst. 1. tr. ř.). [Z § 213 posl. odst., dle něhož má býti protokol na místě předsedy, jehož zašla nějaká překážka, od nejstaršího člena senátu podepsán, neplyne opak, poněvadž má tu zákon na mysli ne případ, že by nebyl protokol hned zřízen, nýbrž že by v čas zřízený protokol nebyl hned podepsán.]

2. Protokol má býti co možno stručný, obsahující jen výsledky provedených úkonů. Jen vyjímečně mohou některá skutková přednesení stran nebo nabídnutí důkazů obšírněji býti v protokol pojata (§ 209 odst. 3. c. ř. s.), nebo i výpověď svědecká pokud na jejím znění záleží, šířeji, ba i slovně protokolována (§ 343 c. ř. s.). Nikdy však nesmějí býti celé řeči stran v protokolu uváděny (§ 210 odst. 2. c. ř.).

Podobně má i v řízení trestním výslech obviněného nebo výslech svědků po případě i znalců býti vepsán v protokol jen dle podstatného svého obsahu a jen vyjímečně, kde důležitost věci nebo zvláštní okolnosti to nutným činí, jest výpovědi slovně do protokolu pojati. Otázky nutno jen tehdáž naznačiti, jestli by jinak odpovědi nebylo lze porozuměti (§ 104 tr. ř.).

3. Hlavu protokolu, a všeobecné náležitosti jeho k zjištění identity sloužící má napsati vždy zapisovatel sám bez poukazu soudcova. Další obsah protokolu podléhá zřízení zapisovatele a soudce jednotlivce, pokud se týče předsedy senátu. Spolupůsobení jejich jest následujícím způsobem upraveno:

a) Jde-li o protokoly jednací v řízení sporném, má zapisovatel k poukazu soudce jednotlivce (předsedy senátu) všecky návrhy a prohlášení dle § 208 č, 1., jež v protokol jest pojati, jakož i všecka rozhodnutí

soudní protokolovati v pořádku chronologickém. Pokud jde o protokolování materiálu faktického a průvodního, jest dvojí způsob možný: Buď zapisovatel sám dle pokynů soudcových všecka faktická přednesení a prohlášení průvodní, jež v protokol vepsati třeba, v pořádku časovém zjišťuje, anebo soudce (předseda senátu) po ukončení určitého oddílu rozepře, (na př. po odbytí otázek procesuálných, po probrání materiálu ohledně jednoho z více prováděných nároků), nebo po ukončení jednání při tom kterém roku výsledek řízení ve stručném přehledu zapisovateli diktuje (resumé-protokol) (§ 211 c. ř. s.). Tento způsob protokolování má býti při okresních soudech pravidlem (§ 443 c. ř. s). Poněvadž tento resumé-protokol má obsahovati materiál nejméně jednoho uzavřeného oddílu sporu (srvn. zodp. ot. k § 212 c. ř. s.), není možno učiniti jeho předmětem toliko jednu řeč strany (srvn. § 210 odst. 2. c. ř. s.).

b) Protokoly, jež sepisují se mimo ústní jednání, podobně jako i protokóly v řízení nesporném a exekučním diktuje zapisovateli soudce při dotčeném jednání intervenující (§ 79 odst. 2. c. ř. s).

c) V řízení trestním má soudce protokol při vyšetřování sepsaný nahlas, tak aby jej přítomní mohli slyšeti, diktovati. Vyslýchaní mohou žádati, aby jim bylo dovoleno výpovědi své zapisovateli do pera říkati. Zneužijí-li tohoto práva jim poskytnutého, může jim je soudce vždycky odníti (§ 104 posl. odst.).

Protokol o hlavním trestním přelíčení sepisuje zapisovatel dle poukazů předsedových.

d) Protokoly poradní spisuje samostatně zapisovatel při poradě a hlasování přítomný pod dozorem předsedy senátu (§ 186 j. ř.).

4. Protokoly o ústním veřejném líčení sepsati jest během veřejného řízení za přítomnosti všech členů senátu. Pokud protokol se zřizuje teprve po ukončení jednání vůbec nebo některého jeho oddílu, žádá se přítomnosti všech členů senátu a veřejnosti jen při resumé předsedovu (zodpov. ot. k § 212 c. ř. s.).

5. Návrhy protokolů jednacích, stranami zřízené, nesmí soud pod zmatečností celého řízení přijati a založiti (§§ 471, 477 č. 8 a 494 c. ř. s. [Tím ovšem není vyloučeno, aby si advokáti připravili a sebou přinesli zápisky, jež se dle §§ 265 a 444 c. ř. s. k protokolu mají připojiti.]

6. Protokol nemá vykazovati zjevné vady, které by důvěru v jeho pravost oslabovaly. V příčině té ustanovuje zejména trestní řád v § 106, že v napsaném nemá býti ničeho vymazáno, přidáno nebo změněno. Místa přeškrtnutá musí zůstati čitelnými. Dodatky a změny, jež vyslýchaný k své výpovědi učiní, poznamenávají se na kraji nebo v dodatku.

VII. Úlevy v protokolování obsahu soudního jednání.

Zásadou v rakouských platných zákonech důsledně provedenou jest, že nemá býti ve spisech totéž vícekráte než jednou. Proto také ve všech případech, kdy do protokolu by mělo býti něco pojato, co již v některé písemnosti součást aktů tvořících jest obsaženo, dostačí, jestli se v protokole jen na písemnost tuto a její obsah poukáže, aniž by bylo třeba obsah její opakovati. Zásada ta přichází dle výslovného ustanovení k platnosti:

A. V řízení civilním

1. při protokolech jednacích v následujících směrech:

a) při udáních o přednesení skutkovém a nabídnutých důkazech má

α) pokud možno na přípravná podání nebo na vylíčení skutkové povahy ve vyhotoveních původního usnesení býti poukázáno (§§ 211, 252 odst. 3 c. ř. s. 273 odst. 3 a 494 odst. 3 c. ř. s.). Pak obsahuje protokol jen úchylky podstatné, jaké od obsahu přípravných podání, nebo bylo-li provedeno řízení přípravné, od výsledků řízení tohoto ve spisech zjištěných při hlavním přelíčení se naskytly.

β) Bylo-li řízení při soudech okresních u jediného roku ke konci přivedeno a rozsudek hned potom vydán, v jehož skutkovou povahu celý sporný materiál byl pojat, dostačí, jestli v protokole jednacím se toliko na tuto skutkovou povahu rozsudku poukáže (§ 445 odst. 1 c. ř. s.). Pak obsahuje protokol jen všeobecné náležitosti v § 207 (hlavu) a v § 208 c. ř. s. (disposice stran s petitem, návrhy a rozhodnutí) uvedené.

γ) V řízení odvolacím dostačí zjistiti v protokole jen odchylky, které se ve skutkovém přednesení a v nabídnutých důkazech u porovnání s obsahem spisů prvé stolice objevují (§ 493 odst. 1 c. ř. s.). Bylo-li líčení odvolací skončeno hned při prvním terminu, platí o protokolování skutkového materiálu totéž, co o okresních soudech shora (ad *β*) jest uvedeno.

b) Další úleva v protokolování v řízení sporném záleží i v tom, že může předseda senátu k návrhu dovoliti, nebo po případě ex officio nařídití, aby strany jednotlivé své projevy a návrhy, jež dle §§ 208 a 209 c. ř. s. do protokolu pojaty býti mají, jakož i výtky vadného řízení (§ 196 odst. 3 c. ř. s.) písemně předložily, by je k protokolu jednacímu připojil. Pak ovšem odpadá protokolování obsahu těchto písemností a dostačí v protokolu jen se ho dovolati (§ 265 c. ř. s.). Při okresních soudech může však soudce příkaz tento dáti jen oněm stranám, které jsou zastoupeny advokáty (§ 440 posl. odst. c. ř. s.).

Poněvadž, jak již podotčeno, těmito zápisky stran může nahrazeno býti protokolování toliko projevů a návrhů, nesmí soudce stranám uložiti, aby také vylíčení skutkové povahy písemně předložily (srovn. mot. vl. osn. k § 297 c. ř. s.).

c) Rovněž netřeba v protokol pojímati rozhodnutí soudní při jednání vynesená a publikovaná, jestli současně s prohlášením byla k jednacímu protokolu připojena (§ 208 odst. posl. c. ř. s.).

B. v řízení trestním.

1. V řízení trestním pojímají se v protokol o hlavním líčení odpovědi obžalovaného svědků nebo znalců jen tehdáž, když obsahují odchylky, změny nebo dodatky udání ve spisech složených nebo byli-li znalci teprve při hlavním přelíčení po prvé vyslýcháni (§ 291 odst. 3 tr. ř.).

2. V řízení přestupkovém může při vyšetřováních, jež neslouží k důkazu při hlavním přelíčení, nebo které mohou býti opakovány, místo protokolu býti zřízen soudcem nebo zapisovatelem jen stručný zápisek o obsahu učiněných výpovědí (§ 452 č. 7 tr. ř.).

C. Protokoly poradní.

Byl-li návrh referentův písemně předložen nebo souhlasí-li s návrhem strany nebo jiného účastníka v protokolu jednacím zjištěným, dostačí, jestli se v protokole poradním jen na písemný onen návrh nebo na protokol jednací (uzávěrkováním dotčených míst) poukáže a výsledek hlasování zjistí. Jestli člen senátu k poukazu předsedovu své mínění napíše, lze v protokole poradním jen na tento zápisek se odvolati (§ 186 odst. 2 a 3 j. ř.).

Při usneseních, která se dějí při ústním líčení bez přerušení jeho, netřeba spisovati poradní protokol; protokol tento nahražuje zjištění v protokol jednací pojaté, že učiněné usnesení bylo publikováno (§ 186 odst. posl. j. ř.).

VIII. Podpis protokolu.

1. V řízení civilním:

a) v řízení sporném.

Protokol jest předložiti stranám resp. jejich zástupcům (§ 212 c. ř. s.), a obsahuje-li výpovědi svědků nebo znalců (§ 342 odst. 2 a § 367 c. ř. s.), i svědkům, pokud se týče znalcům k prohlédnutí nebo přečtení. Podepsán budiž stranami a soudcem jednotlivcem, při sborových soudech předsedou senátu. Zašla-li by tohoto nějaká překážka, podepiš protokol nejstarší člen senátu. Byl-li povolán k jednání tlumočník, má i on protokol spolupodepsati (§ 213 odst. 3 c. ř. s.).

Svědci a znalci podepsati protokol nemusí (§§ 343 a 367 c. ř. s.).

Neumí-li strana psáti nebo podpíše-li se jen znamením ruky, má zapisovatel její jméno ve protokole uvésti (§ 213 odst. 1 c. ř. s.) Vzdálí-li se strana před ukončením protokolu, nebo zdráhá-li se podepsati, poznamenává se celý postup a důvod, proč podpis připojen nebyl, v dodatku protokolu (§ 213 odst. 3 c. ř. s.). Zdráhání toto nemá na sepsání protokolu nižádného vlivu (§ 210 odst. 3 c. ř. s.). Nepodepíše-li protokol zapisovatel nebo sám soudce, nařídí instance druhá, která vadu tuto shledá, podpis dodatečný. Není-li tento možný, nebude nedostatek podpisu řízení na závadu, jestli strany správnost obsahu protokolu uznaly;

b) V řízení exekučním má býti z pravidla protokol podepsán toliko od soudce resp. soudního zřízence a zapisovatele při roku nebo při tom kterém úkonu intervenujícího (§ 59 exek. ř). Výjimku činí jen protokol o stání dražebním, který má býti vedle toho podepsán i od osob, jež se při stání jako podavatelé súčastnily nebo vadium složily, jakož i od těch, kdož proti příklepu vznesli odpor (§ 194 odst. 2 exek. ř.);

c) v řízení nesporném podepisují protokol z pravidla všecky osoby přítomné (Srovn. §§ 63 posl. odst., 109 cís. pat. z r. 1854).

2. V řízení trestním.

Protokol o vyšetřování jest osobám vyslýchaným nebo vůbec přítomným přečísti a že se tak stalo a že protokol byl schválen, poznamenati. Protokol, jakož i jeho dodatky a opravy, o kterých v příčině této platí totéž, co o protokolu vůbec, mají býti podepsány osobami vyslýchanými na každém archu, a soudcem, zapisovatelem a přivolanými soudními znalci na konci.

Zdráhá-li se vyslýchaný podepsati, zaznamená se to s udáním důvodů jeho zdráhání (§ 105 odst. 1 tr. ř.).

Protokol o hlavním přelíčení podpisuje jen předseda (soudce) a zapisovatel (§ 271 tr. ř.), protokol o hlavním přelíčení před náhlým soudem všichni členové senátu a zapisovatel (§ 444 tr. ř.).

3. Protokol poradní podepisuje předseda senátu a zapisovatel (§ 186 j. ř. a kniha formulářů č. 75).

VIII. Dohled nad protokolováním.

Dohled nad protokolováním v řízení sporném přísluší jednak

a) senátu, jednak

b) stranám.

Ad *a)* Všecka opatření a usnesení týkající se protokolování spadají v obor působnosti předsedy senátu (§ 212 c. ř. s.). O všech námitkách proti opatřením nebo usnesením předsedy rozhoduje senát, proti jehož usnesením přísluší straně, ač-li se vůbec stížnosti nepodáním odporu nevzdala, rekurs vyhražený, t. j. rekurs, který s nejbližší stížností dovolenou spojiti lze. Senát má se taktéž vysloviti o správnosti zápisků stranám nařízených nebo dopuštěných, jež se v náhradu protokolování k protokolu přikládají. V případě tomto jest proti usnesení senátu každý rekurs vyloučen (§§ 214 odst. 2, 265 odst. posl. c. ř. s.).

Při okresních soudech kontrola senátu vůbec schází a možno jen stížností vyhrazenou opatření samosoudcovo protokolování se týkající bráti v odpor (§ 214 odst. 1 c. ř. s.). Totéž platí, jestli některý člen senátu jako samosoudce určitý úkon předsebéře, o němž protokol spisuje.

Ad *b)*. Strany mají právo upozorniti na všecko, v čem obsah jednání v protokolu vylíčený se skutečným průběhem jednání se nesrovnává, zejména mohou připomenouti, že něco nesprávně bylo protokolováno, něco vynecháno a p. Možnost k tomu naskytá se jim buď poslouchajíce diktát soudcův, nebo když jim protokol k nahlédnutí, pokud se týče, k podpisu jest předložen (§§ 212, 343 odst. 2, 367, 383 c. ř. s.).

Přistoupí-li soud na toto upozornění, nařídí opravu, nepřihlíží-li však na takové prohlášení strany, může tato podati odpor, jemuž buď soud (předseda senátu resp. senát) vyhoví nebo nikoli. Nevyhoví-li mu, zapisuje se dodatkem k protokolu a jako protokol sám k nahlédnutí i k podpisu předkládá stranám, jež opět další opravy mohou navrhovati (§ 212 c. ř. s. Srovn. Neumann: Comm. str. 510 pozn. 2 a zodp. ot. k § 212 c. ř. s.).

Rovněž mohou i svědci i znalci proti protokolu výpověď jejich obsahujícímu podati námitky, jež se dodatkem k protokolu zjišťují (§§ 343 odst. 3, 367 c. ř. s).

V případech, kdy protokol nahrazen vylíčením skutkové povahy vyhotoveného usnesení, lze odpor proti nesprávným údajům tam obsaženým podati při nejbližším ústním jednání sporném, načež pojímá se v protokol jednací.

Je-li náhradou za protokol skutková povaha rozsudku, jest podati odpor protokolárně proti nesprávným údajům do 3 dnů po vyrozumění, že vyhotovení rozsudku dle § 445 odst. 3 c. ř. s. a § 126 j. ř. v soudní kanceláři bylo složeno. V případě tomto může soud vzhledem k podanému odporu skutkovou povahu rozsudku přiměřeně změniti (§ 445 posl. odst. c. ř. s.).

Chce-li odpor proti protokolu (proti vyhotovení usnesení nebo skutkové povaze rozsudku) podati strana advokátem zastoupená, může soud uložiti, aby byl odpor ten podáním krátkého zápisku, jenž se k protokolu jako příloha připojuje, na jisto postaven (§§ 212, 445 c. ř. s.).

IX. Průvodní moc protokolu.

Co do důkazní moci protokolů sluší rozeznávati mezi obsahem protokolu, kterým

a) zjištěn jest obsah a průběh jednání a

b) jímž vytčeny jsou formality řízení.

Ad *a)* Protokol, jsa listinou veřejnou, tvoří plný důkaz o průběhu a obsahu jednání jím zjištěném (§ 215 c. ř. s.). Ovšem není nikterak vyloučeno, aby důkaz o tom i jiným prostředkem průvodním se prováděl,

zejména, aby dokazováno bylo, že obsah protokolu není úplným. Byl-li odpor proti protokolu stranou podán a v dodatku protokolu zjištěn, není tím průvodní moc protokolu po zákonu zrušena, však soud vyšší stolice má dle své úvahy, přihlížeje bedlivě k výsledkům řízení opravného a předsevzav po případě ústní líčení o údajích odporem dotčených, význam podaného odporu posouditi (§ 498 odst. 2 c. ř. s.).

Ad *b)* Pro otázku, byly-li zachovány všecky formality pro ústní jednání předepsané jest protokol jediným průvodem, takže v příčině té každý jiný průvod jest vyloučen (§ 215 odst. 2 c. ř. s.).

Ad *a)* a *b)*. V obou případech jest však jako proti listinám veřejným vůbec, tak i proti protokolům možný protidůkaz, ač-li se ho strany nevzdaly tím, že výslovně nebo mlčky nepodáním odporu správnost obsahu protokolu uznaly.

Důkazní moc protokolu není tím dotčena, že v osobě soudcově nastala změna (§ 215 odst. 3 c. ř. s.).

Na obsah protokolu jednacího a jeho příloh (na př. spisy přípravné, odpor písemně připojený, spisy trestní, rukopis k srovnání písma a p. viz Neumann, str. 513, pozn. 1.), jakož i protokolů sepsaných od soudce dožádaného a zmocněného, jež soudu rozhodujícímu jsou předloženy, jest dbáti z povinnosti úřední (§ 217 odst. 1 c. ř. s.). Zásada tato dochází svého specielního provedení v jednotlivých zvláštních předpisech soudu ukládajících obsahu protokolu dbáti. Tak v §§ 131, 267, 286, 287 a 476 a zejména v § 182 c. ř. s., jenž nařizuje předsedovi senátu, aby strany na odchýlku od obsahu protokolu upozornil.

X. Řeč protokolu.

Dle nařízení ministerského ze dne 28. února 1898 č. 16 z. z. vede se v civilních rozepřích právních protokol vždy v řeči soudu, při soudech smíšených v řeči, které při jednání obě strany použily a nepoužily-li téhož jazyku, v řeči prvého přednesení (žaloby, žádosti atd.).

V téže řeči nutno psáti i prohlášení stran a jejich přednesení, pokud tato nejsou protokolována slovně, nýbrž toliko v souhrnném svém podstatném obsahu (resumé-protokol). Prohlášení stran za účelem důkazů slyšených, jakož i výpovědi svědků a znalců třeba zapisovati v protokole v tom jazyku, ve kterém osoby ony vypovídaly (§ 12 cit.).

Ve věcech trestních jest výpovědí osob obviněných a svědků psáti do protokolu v tom jazyku, v jakém byly učiněny a to ať jedná se o protokol v řízení přípravném sepsaný, nebo o protokol při hlavním přelíčení zřízený (§§ 6, 11 l. c.).

XI. Uschovávání protokolů.

Protokoly tvoří součást soudních spisů. Pokud jde o protokoly jednací, mají se zašívati do hřbetů spisových nebo vkládati do obálek spisových a to i protokoly zřízené při stolici opravné (§§ 262 a 263 j. ř.). Stranám jest vždycky dovoleno v ně nahlédnouti (§§ 117 a 219 c. ř. s., § 73 exek. ř., § 82 tr. ř. a § 288 j. ř.).

Protokoly poradní nemají se nikdy zašívati a nesmí stranám býti přístupny. Poradní protokol stolice opravné zůstává ve spisech jejích (§ 277 j. ř.).

XII. Kolkování protokolů.

O tom srovn. článek: »Poplatky soudní«.

Protokoly v řízení správním.

I. Všeobecně:

Povaha věci samé žádá toho, aby při všech úředních jednáních, při kterých jmenovitě vede se komisionelní vyhledávání nebo vyslýchány jsou strany, vedl se protokol, aby se písemně zjistilo proti všemu útoku netoliko to, co bylo komisionelně vyhledáno, nýbrž aby i v řízení opravném poskytnut byl vyšší instanci základ pro posouzení, zda použito bylo právního prostředku, který v souhlasu jest se skutkovým podkladem i s platnými předpisy zákona. Cís. nařízení ze dne 20. dubna 1854 č. 96 ř. z. vytýká nařízení o výkonu opatření a nálezů zeměpanských, politických a policejních úřadů. Dle § 9 tohoto naříz. mají úřady právo vyslýchati osoby nacházející se v jich úředním obvodu; pravidelně vede se výslech tento protokolárně.

Rovněž stanoví výn. min. fin. a min. kultu a vyuč. ze dne 14. května 1876 č. 8040 pokyny o projednávání sporných věcí spadajících v obor kultu a vyučování. Výnos tento v bodu 5. ponechává úřadu na uváženou, jakým způsobem státi se má výslech stran, svědků, znalců, zda protokolárně či písemným vyjádřením.

Jakkoli mohou tedy správní úřady v jednotlivých případech pro výslech stran naříditi buďto písemné prohlášení nebo výslech protokolární, předepsán jest pro řízení trestní před úřady administrativními výhradně výslech protokolární. To platí jmenovitě pro všechny policejní přestupky.

Min. nařízení ze dne 5. března 1855 č. 34 ř. z. vykazuje však jistou zvláštnost; bylť jím zaveden trestní rejstřík, který zastupuje místo protokolu, a jen výjimečně připouští se v trestných věcech policejních řízení protokolární, jde-li totiž o případy zvlášť zamotané (ostatně viz Řízení trestní policejní).

II. Protokoly v jednotlivých odvětvích správy:

1. Co se tkne práva horního, povinny jsou úřady horní sepsati protokol při všech žádostech o oprávnění horní (zejména o míru důlní, §§ 42—70, o přebytky, §§ 71—75, o míru denní, §§ 76—84, o služebnosti horní, §§ 191—199, o stavby pomocné, §§ 85—89, o štoly revírní, §§ 90—97, o povolení ke hutbě, §§ 13—39, o přenechání pozemků a vody, §§ 98—107), vůbec všude tam, kde zákon horní nařizuje komisionelní vyhledávání a výslech účastníků; dle protokolu tohoto vyřizují a rozhodují úřady horní. Pokud nejsou výslovně stanoveny výjimky, mohou strany podati žádosti své u úřadů horních jak ústně, tak i písemně; podávají-li se ústně, musí býti vždy sepsán protokol (§ 226 hor. z..).

Rovněž předepsáno jest zřizovati protokol při těžířstvech, a o vedení protokolu má pečovati a nad ním bdíti přednosta ředitelstva; protokol vésti jest na schůzích těžířstva a musí býti podepsán všemi spolutěžíři (§ 156). Úřední revírní nebo jeho zástupce, jsou-li přítomni v sídle úředním, mohou přijímati ústně k protokolu ony žádosti, jichž vyřízení spadá v obor působnosti úředníků revírních (§ 6 zák. ze dne 21. července 1871 č. 77 ř. z. o zařízení a oboru působnosti úřadů horních).

2. Zemské vodní zákony předepisují v § 84 (pro Bukovinu § 78, pro Istrii § 83, pro Krajinu § 62, pro Dolní Rakousy § 80, pro Štýrsko § 77), že o komisionelním projednávání v právních věcech vodních, při nichž mají být vyslýcháni zvláště všickni účastníci, sepsati jest o celém jednání protokol, ve kterémž vytknouti jest výsledek sjednané úmluvy,

nedošlo-li k ní, pak výsledek ústních výkladů s prohlášením účastníků, s důvody jejich a konečně jakékoli vzájemné poznámky žadatelů. Popisy, plány, nákresy a jinaké přílohy připojiti jest k jednacímu protokolu a výslovně se o nich zmíniti v protokolu samém. Protokol má zejména též konstatovati, ve kterých bodech vedlo projednávání k dohodnutí a v kterém směru došlo ke kolisi zájmů, o nichž má právě konečný nález rozhodnouti. Zákon nepředpisuje, aby přibrán byl přísežný zapisovatel, a není tudíž nijaké závady v tom, sepíše-li protokol osoba komisi vedoucí (rozh. správ. dv. soud. ze dne 11. října 1883 č. 2323, sb. »Budwinski« č. 1863).

3. Dle řádu živnostenského má protokol v řízení ediktálním poskytovati obraz celého komisionelního projednávání; v protokolu musí být zjištěny všechny okolnosti dle §§ 25 a 26 závažné (místní poloba provozovárny, budovy sousední, ku platnosti přivedené vlivy zdraví škodící), námitky sousedů a účastníků, jich návrhy a prohlášení.

Co do rozhodčích výborů společností nařizuje § 23 normálních stanov, aby sepsán byl o řízení před nalézací komisí protokol, ve kterém obsažen má býti docílený smír, pokud se týká, nález i s důvody svými a podepsán býti má předsedou a zapisovatelem. Dále vésti dlužno protokol o jednání před porotním sborem soudů živnostenských, a do něho zapsati jest jednání ve svém celém obsahu, dále návrhy stran, podstatné výsledky jednání a důkazů; protokol ten má býti přečtěn stranám a osobám, jichž výpovědi byly protokolovány (§ 57 zák. ze dne 14. května 1869 č. 63 ř. z.).

I v řízení trestním živnostenském vésti dlužno protokol, do kterého zanáší se rozhodnutí (§ 147 ř. živn.).

4. Při komisionelním šetření konaném dle řádů stavebních o udělení konsensu ke stavbě, při novostavbách a přestavbách, při parcelování, demolování atd. sluší protokolárně zjistiti předmět stavby, námitky sousedů, dobrozdání znalců, úřední poznámky předsedy komise, prohlášení přítomných zdravotních orgánů, aby na základě toho mohl úřad stavební zakročovati.

5. V řízení vyvlastňovacím sepsati jest protokol o předmětu a objemu vyvlastnění, o závažných skutkových poměrech, o výsledku komisionelního šetření, o návrzích a námitkách účastníků, o jich případném přivolení ku vyvlastnění, o jich nárocích náhradních atd.

6. Ve věcech železničních sepsati se má protokol o všech komisionelních šetřeních, jmenovitě politických pochozích komisích (sdělání podrobných projektů, plánu situačního, rozdílných profilů, normálních půdorysů budov železničních a jich příslušenství, dále pokud jde o otázky týkající se ulic, cest a odtoku vody, odebírání a skládání materiálu, polohy a rozměrů umělých staveb, zajištění příslušenství dráhy, příslušenství nádraží a stanic, nároků sousedů atd.), dále komisí schvalovacích, komisí při úrazech železničních atd.

7. V řízení celním vésti jest protokol o přehledu a záznamech výkonných úřadů; dále zanésti jest do protokolu stručně obsah listin došlých k zajištění celního řízení (§ 250 úř. návodu k řádu cel. a monop.). Konečně protokolují se výsledky šetření úřadem celním konaného, dobrozdání znalců při zjišťování hodnoty k vyměření poplatků celních, odhady celních úřadů, popis skutkových okolností atd.

8. Zvláštní protokol vésti nutno též o jednání před správním dvorem soudním. Protokol tento obsahovati musí jména přítomných

členů správního dvoru soudního, jména účastníků a jich zástupců, dále jména zástupců úřadů správních a zaznamenávati podstatné body sezení. O neveřejné poradě a hlasování vede se protokol zvláštní; každý protokol musí býti podepsán předsedou a zapisovatelem (§ 42 zák. ze dne 22. října 1875 č. 36 ř. z.).

9. Totéž ustanovení platí o protokolech vedených před říšským soudem (§ 36 zák. ze dne 18. dubna 1869 č. 44 ř. z.). (Viz též čl. Ochrana známek a vzorků, Privilegia, Řízení trestní policejní.)

Protokoly v řízení trestním důchodkovém.

I. Protokol jest sepsati:

1. při vyhledávání skutkového podkladu; o každém výslechu k účelu tomu nezbytném, jakož i o každém vyslýchání vůbec má býti za dohledu úředníka vedoucího jednání sepsán protokol (§ 659 tr. z. důch.). Zpravidla ústně vyslýchati jest obviněného bezpodmínečně pozvaného a o výslechu jeho sepsati protokol; písemný výslech, pokud se týká, písemné odpovědi k otázkám dovoleno jest výjimečně při němých s podmínkou, že dovedou psáti (§ 665 tr. z. důch.).

2. Svědky vyslýchati jest ústně a výpovědi jejich zapsati do protokolu.

3. Znalci mohou však výpovědi své podati písemně. Učiní-li tak, připojí se písemné jich výpovědi ku protokolu, v němž uvede se však podstatný obsah učiněného prohlášení a znalci podepíší pak i toto místo protokolu i písemnost svou (§ 668 tr. z. důch.).

4. Byl-li kdo pro přestupek důchodkový zadržán nebo k výpovědi vyzván, může žádati u příslušného úřadu, aby upuštěno bylo od zákonitého řízení za podmínek naznačených v § 541 č. 1—3 tr. z. důch. Přednese-li se žádost tato před popsáním skutku nebo při tom, lze žádost tu vložiti do popisu skutku, nebo sepsati o ní zvláštní protokol (§ 542 tr. z. důch.).

5. O postupu při zkoušení díla šetřeném sepsati jest protokol, ve kterém jmenovitě budiž uvedeno:

a) místo, kde se dílo zkouší,

b) doba, kdy se počalo a kdy skončilo se zkoušením;

c) nástroje, náčiní a nářadí, jichž bylo při tom použito, s jich popisem, pokud účel toho žádá;

d) jména a příjmení, dále bydliště dělníků, jichž bylo užito k provedení zkoušky díla;

e) množství, druh a vlastnosti látek, kterými se pracovalo při zkoušce té;

f) výrobky, které byly učiněnou zkouškou vytvořeny nebo připraveny;

g) připomenutí, která učinil vedoucí úředník nebo přizvaní znalci při provádění zkoušky a zprávy i vysvětlivky, které k tomu podal živnostník zkoušku díla podnikající;

h) dobrozdání znalců o výsledku zkoušky a o otázce, zda a v kterém směru výsledku toho by se mělo dbáti při oceňování důkazů;

i) pozorování komise samé (§ 752 tr. z. důch.).

6. Je-li obviněný ve vazbě, dlužno sepsati protokol o všech nařízeních a rozsudcích, které mu byly dodány, a protokol tento má platnost stvrzenky (§ 830 tr. z. důch.).

7. V řízení opravném:

a) Stížnosti podávají se ústně nebo písemně; o stížnosti ústně přednesené sepíše se zvláštní protokol odděleně od protokolu o výslechu.

Protokol tento má se vždy bez průtahů okresnímu soudu dodati (§ 842 tr. z. důch.).

b) Podobně lze přednésti ústně nebo písemně odvolání, žádost o udělení milosti a rekursy; přednesou-li se ústně, pokládati sluší za den podání ten den, kterého byl o nich protokol sepsán. Protokol tento zaslati jest vždy bez prodlení onomu úřadu, u kterého se má podati prostředek právní nebo žádost o udělení milosti ústně přednesená (§ 853 tr. z. důch).

8. Protokol poradní:

O každé poradě sepsati dlužno podrobný protokol, v němž zaznamenána jsou mínění projevená hlasujícími i s důvody svými. Protokol tento podepíše předseda a zapisovatel (§ 824 tr. z. důch).

II. Obsah a forma protokolů:

1. V každém protokolu zanésti jest místo, den a hodinu sepsání, dále osoby přítomné a vůbec stručně se má v něm poznamenati všecko to, co nezbytno jest k zřetelnému nastínění postupu šetřeného při řízení, souvislosti mezi jednotlivými kroky v řízení učiněnými, a konečně čeho žádá úplnost protokolu (§ 660 tr. z. důch.).

2. Každý protokol vytýkati má:

a) všechny okolnosti odnášející se k zavedenému řízení, kteréž byly úředním konáním vyhledány;

b) všechna pozorování komise při úředním jednání, kteráž mohou osvětliti předmět projednávání nebo posloužiti mohou při rozhodnutí;

c) všechna opatření, která učiněna byla mezi vyhledáváním v protokolu nastíněném nebo za výslechu k účelu tohoto úředního jednání;

d) všechny otázky předložené vyslýchaným osobám, jakož i výpovědi osobami těmito učiněné (§ 661 tr. z. důch.). Každou otázku při výslechu danou zanésti jest do protokolu v jednom sloupci, v druhém sloupci pak odpověď příslušnou pod zvláštním pořadným číslem (§ 662 tr. z. důch.).

e) Když byl výslech skončen, má býti vyslýchanému ještě jednou přečtěn protokol o výpovědích jeho sepsaný a vyslýchaný má býti otázán, má-li co změniti nebo připojiti. Poznamená-li cosi, učiní se potřebný dodatek na konci protokolu a v textu nedojde ku změně nižádné.

f) Po té podepíše vyslýchaný protokol na každém archu vlastní rukou svou, nebo připojí znamení ruky, neumí-li psáti (§ 670 tr. z důch.) Skončený protokol podepsati musí dále řídící úředník a osoby přítomné při úředním jednání; sestává-li z několika archů, sešije se a opatří pečetí řídícího úředníka, dále přizvaného obhájce, při čemž konce nitě zakrýti musí pečeť.

g) Veškery přílohy protokolu označiž dotyčná úřední osoba na zadu jménem svým (§ 671 tr. z. důch.).

h) Nemůže-li býti protokol skončen v jednom zasedání vzhledem k důležitosti a dosahu vyšetřování, uvésti jest příčinu toho na konci protokolu v prvním zasedání sepsaného (§ 672 tr. z. důch.).

i) Každý protokol zanésti jest do denníku vedeného dle § 673 tr. z. důch.

III. Průvodní moc protokolů.

Cokoli poznamená v protokolu úřad náležitým způsobem složený na vyhledání skutkového podkladu, nebo ku vyšetření případu trestného, nebo vrchnost soudní nebo politická o úředním jednání spojeném s vyhledáváním

nebo vyšetřováním, pokládati jest za skutečnosti právně dokázané (§ 690 tr. z. důch.).

VI. Zapisovatel:

1. Každému okresnímu soudu důchodkovému přikázati jest jednoho zapisovatele (§ 794 tr. z. důch.).

2. Aby učiněno býti mohlo platné usnesení, musí býti při každém poradním shromáždění přítomen kromě členů zákonem předepsaných zapisovatel (§ 798 tr. z. důch.).

3. Zapisovatel musí spolupodepsati rozsudky, vyhotovení vydaná ku prohlášení rozsudku, jakož i všechna nařízení a všechny výměry okresních soudů (§ 829 tr. z. důch.).

Provise.

I. Pojem.

Provise jest úplata za obstarání určitých jednání ku příkazu kohosi a to pravidelně mezi kupci. »Provisí« rozumí se však též válečná zásoba a spíže na lodích; v katolickém právu církevním značí pak provise jistý druh propůjčování (osazování) církevních úřadů. Dle starších pensijních normalií poskytují se vdovám po úřednících podpory pod názvem »provise«.

Provise (ve smyslu definice shora podané) počítá se na procenta buďto dle zvláštních úmluv nebo dle zvláštních ustanovení zákonných, nebo konečně dle místních zvyklostí.

II. Druhy provise.

1. Provise vyskytuje se v obchodu směnečném (viz čl. Směnka a Regres směnečný).

2. Obchodní sprostředkovatelé a jednatelé jsou za práci svou odměňováni ve formě provise; u obchodních sprostředkovatelů užívá se též jména »dohodné« nebo »poplatek sprostředkovatelů obchodních.« Dle stávajících zvyklostí obchodních počítá se provise jednatelů dle obnosu účtů se srážkou výloh — tedy z čistého obnosu — a vyplácí se teprve tehdy, až obnosy, na které účet zní, dojdou.

3. Cestující za provisi jsou obchodní cestující, jimž zajišťuje se místo pevného platu určité procento z obnosů, které se stržily z obchodů jimi uzavřených a provedených.

4. Obstarává-li kupec u provozování své kupecké živnosti obchody kupci nebo i nekupci nebo koná jim služby nějaké, může za to žádati provise i bez úmluvy předchozí (čl. 290 obch. zák.). Při sdělávání obchodního zákonníka na konferenci norimberské zvolen místo výrazu »svého obchodu« toliko výraz »obchodu« vůbec, aby předešlo se mylnému názoru, jakoby směl kupec přivésti nároky v dotyčném článku zmíněné jen tehdy, jestliže to, co pro třetího obstarává, spadá v jeho obyčejný způsob obchodování (prot. str. 427).

5. Komisionář má nárok na provisi, avšak jen pod tou podmínkou, když obchod přijde k místu (čl. 371 odst. 2. obch. zák.). Úvěrní provise jest zvláštní náhrada, která po zákonu přísluší komisionáři, který za svého kontrahenta do jednání vstupuje (čl. 370 obch. z.). Komisionáři přísluší pro tuto jeho pohledávku z provise zákonné právo zástavní ku zboží komisionářskému (čl. 374 obch. z.); provise komisionářova označuje se dle způsobu obstaraného obchodu buďto jako provise z koupě nebo z prodeje. Komisionář má nárok na provisi i tehdy, když převezme sám zboží jako kupec, nebo je dodá jako prodatel (čl. 376 obch. z.).

6. Speditér má bezpodmínečný nárok na provisi (čl. 381 a 383 obch. z.).

7. Provisi žádají dále v obchodu bursovním, pokud jde o cenné papíry, banky a bankovní závody, při pojištění pojišťovací ústavy, při nákladní smlouvě námořské provisi platiti musí adresát, konečně vymáhají provisi půjčovny.

Provozovárny živnostenské, jich změny a rozšíření.

Řád živnostenský ze dne 20. prosince 1859 řadí pod pojem změn provozováren jen ona zařízení, kteráž určena jsou k tomu, aby změnila povahu provozování nebo způsob fabrikace samé. Nový živnostenský řád ze dne 15. března 1883 č. 39 ř. z. řadí však k těmto změnám i rozšíření provozování a stanoví obdobně jako dotyčné ustanovení starého řádu živnostenského, že změny tohoto druhu oznámiti jest před provedením jich úřadu živnostenskému tehdy, naskytá-li se nějaký jiný případ, nežli zmíněný v § 25. cit. zákona. Taková povinnost k oznámení má proto místo, budují-li se změněnou povahou podniku, novým způsobem fabrikace a rozšířením provozování parní stroje, jiné motory nebo vodní stroje nebo jestli že by tyto změny mohly sousedstvo ohrožovati neb obtěžovati vlivy zdraví škodlivými, způsobem provozování ohrožujícím bezpečnost, zápachem nebo neobyčejným lomozem.

Při rozšíření provozovárny — ať je značné nebo ne — nemění se způsob provozování jakožto takový nebo způsob fabrikace, jakkoli se počet strojů zdvojnásobí, ztrojnásobí. Rozšíření provozování pojímá proto vždy v sobě kvantitativní zveličení živnostenské provozovárny buďto zařízením nových motorů, strojů a přístrojů, ve spojení s vystavěním nových budov; zveličení provozování, které není značné nebo značné rozšíření provozovárny, pro něž nevyhledávalo se vůbec schválení provozovárny ve smyslu § 25. cit. zákona, nepodléhají povinnosti oznamovací. Které zveličení pojmouti sluší za »značné« rozšíření provozování, to posuzuje v jednotlivých případech úřad živnostenský. Avšak pojem »značné rozšíření provozování« jest velmi relativný, obměnitelný; tak bude možno pokládati po případě za značné rozšíření provozování zbudování 10 mechanických stavů (tkalcovských) při malém podniku, kdežto za stejných okolností nelze kriteria tohoto bráti na závod zřízený pro velkoprůmysl. Tak se věc má i při zařizování jiných strojů. Pokud pak rozšířením provozování zvýší se i nároky co do upotřebování vody, bude vždycky nutno vymoci si schválení zveličené provozovárny, jestliže se tím překročí míra upotřebení vody svého času úředně schválená, avšak i zde musí se překročení jeviti jakožto závažné. Nesluší za to míti, že by musil tovární podnikatel vymoci si při zřízení každého nového stroje — ať motoru nebo zařízení strojového — schválení úřadu živnostenského, nýbrž naopak dlužno pojmu »značné rozšíření provozování« dodati formy vhodnější a sice na základě těchto úvah.

Schválení nějaké provozovárny — ať předmětem jeho jest mechanické tkalcovství, přádelnictví, barvírna, tiskařství, apretura atd. — udílí se vůbec na základě plánů, které jsou tu v čas projednávání se strany úřadu živnostenského. Jest patrno, že tyto plány asi v nejřidších případech do podrobna vykazují úplné zařízení závodu, poněvadž zkušenost učí, že příslušné otázky zvláště co do počtu potřebných strojů dojdou svého rozřešení teprve uvedením podniku v život, obchodními poměry atd. Objem, rozsah stavby s jedné strany, pracovní vydatnost projektovaných motorů s druhé strany

tvořiti budou základ úředního schválení a zároveň maximální hranici, za kterou nesmí postoupiti rozšíření provozování bez předchozího úředního schválení. Při tom se předpokládá, že způsob provozování jakožto takový a s tím spojené okolnosti naznačené v § 25. nového řádu živnostenského uznány byly se strany úřadu živnostenského, a že bez výsledku zůstaly stížnosti sousedů, majitelů živností, jimž přísluší právo vodní. Uvnitř těchto hranic bude moci si počínati podnikatel živnosti volně co do zařizování strojů potřebných ku provozování, co do počtu jich odvislém od jakýchkoli poměrů podnikatelských. Rovněž budou i požívací práva vodní pro nějaký živnostenský podnik určena a přidělena bez ohledu na to, že snad podnikatel živnosti pro nepatrný kapitál, pro nepříznivé mezi tím nastalé konjunktury obchodní nebude moci zužitkovati celý podnik, všechnu hnací sílu motorů. Za rozšíření provozování bude možno pojímati každé zveličení podniku zřízením nových strojů uvnitř této maximální hranice, nesmí se však hned subsumovati pod pojem »značného rozšíření provozování«. Podle toho bude tu značné rozšíření provozování, provede-li se novostavba nebo přístavba za účelem ukrytí rozmnožené potřeby strojů, nebo bude-li nutno položiti nové motory ať již pro zveličení závodu uvnitř maximální hranice, ať již vůbec pro zveličení provozování, pro novou část podniku; pro první náhled svědčí zvláště ustanovení § 2 b) cit. zákona, podle něhož má úřad živnostenský zkoumati, neohrožuje-li snad již zřízení pracoven bezpečnost a zdraví zaměstnaných osob; pro druhou modalitu svědčí pak — pokud není tu obdoby s případem prvním — ta okolnost, že se zařízením nových motorů spojena jest naléhavější potřeba vody nebo zbudování nového vodního stroje (jako při turbinách), v obou případech však vymoci si sluší schválení politického úřadu zřetelem k ustanovení zákona o právu vodním. Stanovení vyloženého pojmu má nemalou důležitost co do úředního projednávání. Ustanovujeť § 32. cit. zákona, že nutno oznámiti každé značné rozšíření provozování před jeho provedením úřadu živnostenskému, který má posouditi, má li se zavésti komisionelní projednání, či sluší-li od něho upustiti. Podléhá tedy každé značné rozšíření provozování za podmínek § 25. živn. ř. schválení úřadu živnostenského, ať je projednání komisionelní nutným nebo ne. Poněvadž však nesmí se provozovárny zříditi před vymoženým schválením (§ 25. posl. věta), není pochyby o tom, že úřad živnostenský oprávněn jest při neoprávněném rozšíření provozování ve smyslu § 32. živn. z., aby vedle § 152. živn. z. zamezil užití strojů ku provozování a uzavřel novou část provozovárny. Podle ustanovení §§ 132 c) a 148 živn. z., nestaví se podáním rekursu výkon úředních opatření co do zastavení provozování. Při rozšíření provozování menšího druhu nespadajících pod ustanovení § 32. živn. z. zachováno býti musí ovšem živnostenskému úřadu na zakročení živnostenského inspektora i právo, předsevzíti opatření pro změnu v zařízení nových strojů, pro zbudování zařízení ochranných atd., dále právo naléhati na odstranění zpozorovaných závad, ba dokonce právo naříditi eventuelní zastavení nově postavených strojů. Poněvadž však se nevyhledávalo předchozího schválení úřadu živnostenského k těmto opatřením vůli podnikatele živnosti zůstaveným, pročež nebylo tu nezákonného jednání podnikatelova, byl by již dle všeobecných norem právních, zvláště dle § 34. živn. z. oprávněn názor, že případných opatření živnostenského úřadu nelze ihned provésti, nýbrž že naopak proti tomu podané stížnosti mají účinek odkladací. Výklad tento shodující se

úplně se zákonem živnostenským vede k tomu, že šetřiti bude možno jak individuelní svobody podnikatelů živnosti co do jich závodů, tak i veřejných zájmů a práv sousedů.

Průmysl domácí.

I. Část všeobecná.

V nejstarších dobách nucen byl jednotlivec uspokojovati veškery potřeby své vlastní činností, která nebyla však pokládána za nějaké odvětví živnostenské, nýbrž byla to forma domácí činnosti, ve které členové rodiny robili výrobky pro dům a domácí svou potřebu a výrobky ty nezpeněžovaly se snad prodejem. Forma živnostenské činnosti, která provozována byla v domácnosti, vystupuje teprve v dobách pozdějších. Bylo to ve stol. 16., kde začal rozvíjeti se obchod, odvětví výrobní nabývala rozsahu, obchod a průmysl nabyly značnější pohyblivosti, aby potřebám obchodu i jiná zřídla nalezena byla. Odtud vyvinula se živnostenská výroba, která měla vyhověti požadavkům širších hospodářských oborů. Řemesla sama o sobě nestačila již nebo nevyhovovala zcela poměrům obchodu tím méně, ježto sepjata byla četnými obmezeními cechů a jednot i ve své provozovací činnosti. Zmocnily se tedy jednotlivých živnostenských produkcí, jmenovitě zboží textilního a drobného, zcela zvláštní podniky, domácí živnosti, jimiž zabývali se všichni členové rodiny za příčinou výdělku, nebo bylo to vedlejším zaměstnáním venkovských domácností. Průmysl domácí rozvětvoval se od těch časů všude tam, kde místní poloha a potřeba učinily z domácí činnosti živnostenské otázku existenční. Dlouho nebylo jednomyslnosti v té věci, zda usilovati sluší více o práci v domě či mimo dům. Než tu nelze vytknouti pravidla všeobecného; zde rozhodují zvláštní poměry, a to subjektivně i objektivně. Průmysl domácí sám sebou vyloučen jest více nebo méně tam, kde nezbytno jest pracovati s většími, nákladnějšími stroji a kde žádoucna jest součinnost a vzájemné protýkání četných a značnějších sil. Obmezuje se tedy domácí průmysl většinou na taková odvětví průmyslová, kde není z pravidla potřebí strojů, jako řezbářství, krajkářství, vyšívání (krumplování), košíkářství, průmysl hodinářský; prostředků, jichž při tom se užívá na pomoc, jest poskrovnu, neboť se upotřebí nanejvýš k. př. stavu (tkalcovského) atd.

II. Průmysl domácí v rakouském právu živnostenském.

Živnosti náležející v kategorii domácích vedlejších zaměstnání a provozované členy vlastní domácnosti nespadají pod ustanovení řádu živnostenského (čl. 2 lit. e) vyhl. pat. k ř. živn.). Řád živnostenský nemá ustanovení o tom, co pokládá se za vedlejší domácí zaměstnání a co za domácí živnost. Výnos min. obch. ze dne 16. září 1883 č. 26.701 snaží se podati zevrubnou definici průmyslu domácího a stanoví: »Za domácí průmysl pokládati jest všeobecně onu živnostenskou výrobní činnost, kterou provozují dle místních zvyků osoby ve svých obydlích ať již jako hlavní nebo vedlejší zaměstnání, avšak tím způsobem, že osoby tyto nezaměstnávají živnostenských výpomocných sil (pomocníků, tovaryšů, učňů), jestliže netoliko sami osobně věnují se činnosti živnostenské, nýbrž užívají součinnosti členů své domácnosti.«

Průmysl domácí rozvětvil se nyní značně v Rakousku a zastoupen est v různých odvětvích živnostenských, pročež zde promluví se toliko o nejdůležitějších živnostech téměř všeobecně uznávaných za průmysl domácí. Velmi dobře známo, že v mnohých krajinách Šumavy jsou smutné

poměry živnostenské; lid tamějších osad odříznutých od všeobecného ruchu obchodního zabývá se již ode dávna výrobou rozmanitého zboží dřevěného jakožto průmyslem domácím. Než výrobky ty obmezují se na nejprimitivnější předměty — jakkoli každý téměř ode kolébky věnuje se řezbářství a soustružnictví — takže lze zpeněžiti výrobky této domácí práce pro vadné provedení jen za ceny pranepatrné. Tímto způsobem nemůže si chudobný ten lid i při práci nejúsilovnější a při známém svém uskrovnění vydělati tolik, čím by uspokojil nejnutnější potřeby životní.

V uvážení této skutečnosti zřízeny byly iniciativou plzeňské obchodní a živnostenské komory ve Volarech a v Horách Kašperských odborné školy pro průmysl řezbářský (dřevařský), kteréž pro krajinu tamější jsou pravým dobrodiním přispívajíce znamenitě ku povznesení průmyslu domácího. Průmysl dřevařský v Šumavě jest živnostenským podnikem ve smyslu cit. min. výnosu.

Dle starých listin zavedla prý r. 1561 Barbora Uttmannová z Annabergu v Sasích krajkářství do Rudohoří, kdež se podnes ještě v mnohých osadách provozuje. Výrobou krajek strojových ubývá však co rok krumplování neobyčejnou měrou a vyskytují se nové výnosnější průmyslové podniky domácí. Tak vzmohlo se v osadách ležících na východ od Božího Daru prýmkářství. Poptávka po tomto přepychovém a dámském zboží jest již po více let neobyčejně silná, a značný jest vývoz do Anglie, Francie a Severní Ameriky. Vejprty sluší pokládati za střed toho rudohorského odvětví průmyslového. Západně od Božího Daru bují rukavičkářství (Jáchymov, Abertamy, Blatno), výroba lžic (Blatno, Neuhammer, Nejdek), háčkování (Hirschenstand), platnéřství. Průmyslu tomuto přispívá v Rudohoří značný vývoz. Hlavní sídlo jeho jsou Kraslice, Pernink a Boží Dar.

Nelze se diviti, že krumplování ustupuje těmto průmyslovým odvětvím, a že dokonce v nejedné osadě mladší generace jemu se odučila.

Co do ostatních odvětví domácího průmyslu lze z dobrozdání obchodních a živnostenských komor ještě vytknouti. Stavění kádí jest v některých zemích (v krajinách zvláště Dol. Rakous) zvláštní živností tamějších obyvatel, a počítá se k průmyslu domácímu, ježto vykazuje úplně všechny znaky udané v cit. min. výnosu. Obchod tímto zbožím provozuje se po zvyku dvojím způsobem: prodejem na trzích a dochůzkami s místa na místo (obch. a živn. kom. ve Vídni). Výroba dřevěných desk na prací kartáče nežádá tak rozdělení práce, jako spiše spracování dřeva, a provozuje se v Rudohoří v okresích Mosteckém a Chomutovském jako průmysl domácí. Není důvodu, proč by se měla výroba ta počítati do řemesla truhlářského (obch. a živn. kom. Chebská).

Zhotovování dámských oděvů ženami v jich obydlí bez pomocných sil jest činnost, kterou provozují ženy na venkově sice na výdělek, avšak vedle toho vedou především domácí hospodářství, a proto nelze tu mluviti o živnostenské činnosti; nemáť jich zaměstnání živnostenské povahy, poněvadž není tu zvláštní místnosti ku provozování, nejsou tu zaměstnány živnostenské pomocné síly a výdělek sám má povahu toliko akcessorní (obch. a živn. kom. vídeňská a celovecká).

Výrobu dřeváků (t. j. dřevěné obuvi) považovati jest bez nejmenších pochybností za domácí průmysl ve smyslu živn. řádu, jakož tomu s dostatek nasvědčuje povaha předmětu samého i ta skutečnost, že při výrobě té zaměstnáni jsou jako pomocníci výhradně členové rodiny, a zhotovo-

vání takovéhoto obyčejného dřevěného zboží jest pravidelně předmětem domácího zaměstnání (obch. a živn. kom. vídeňská).

Za vedlejší domácí zaměstnání pokládati sluší též košíkářství časem provozované v malé výrobě, při němž nepracují živnostenští pomocníci, nýbrž jen členové vlastní domácnosti (obch. a živn. kom. pražská). Šičky (švadleny), které k žádosti stran v obydlích jejich práci pořizují, nesluší pokládati za dámské krejčí, a co do qualifikace jejich práce rozhoduje to, že nedodávají látku ani příslušné potřeby a dále míra zaměstnání, pokud zaměstnání to jest prací za mzdu a přináší výdělek osobám, které by jinak těžce se obživily, nebo pokud se zaměstnání to provozuje jen jako živnost vedlejší (obch. a živn. kom. pražská a chebská). Plišování a háčkování, při němž zaměstnáni jsou toliko členové rodiny, shoduje se v podstatě s výkladem podaným v cit. min. výnosu a s vymezením průmyslu domácího tam naznačeným (obch. a živn. komora vídeňská).

V okolí Mistelbachu přijímají venkovští obyvatelé v zimních měsících dýmky, talíře, mísy atd. malujíce na předměty ty jména a ozdoby; nepatrná práce s tím spojená brání tomu, aby se zaměstnání takové prohlašovalo za živnost v pravém slova smyslu, naopak sluší je míti za vedlejší domácí zaměstnání (obch. a živn. komora vídeňská).

Zhotovování hrabí jest průmyslem domácím, ježto se provozuje větším dílem v zimních měsících jakožto vedlejší zaměstnání a dotyčné osoby jsou většinou stavu rolnického nebo příbuzných živností, náležejíce ku př. živnosti truhlářské, tesařské nebo soustružnické a zaměstnávajíce se prací touto v prázdných chvílích (obch. a živn. komora bolzanská).

Výrobu a prodej koleček (trakařů) ve smyslu cit. min. výnosu jest beze vší pochybnosti subsumovati pod pojem domácího průmyslu (obch. a živn. komora vídeňská).

Řemínky k obuvi, na biče a j. pod., dále šňury na cepy, které většinou zhotovují se ze surové kůže v kamenci spracované, pokládány byly ode dávna za předměty vedlejšího domácího zaměstnání, ježto se živnostník provozující vlastní řemenářskou živnost docela nezabývá výrobou takovýchto řemínků (obch. a živn. komora solnohradská).

Průmysl zemědělský viz Zemědělství.

Průvod bezpečný jest dle §§ 419 a 420 tr. řádu ujištění dané ministrem spravedlnosti nepřítomnému nebo prchnuvšímu obviněnému, že bude osvobozen od vazby až do vynesení rozsudku v I. instanci, dostaví-li se dobrovolně k soudu trestnímu. Toto ujištění dává se, složena-li jistota, nebo i nebyla-li jistota složena a došlo-li dobrozdání vrchního zastupitelství při sborovém soudu II. instance, v jehož obvodu jest dotyčný vyšetřující soud. Bezpečný průvod účinným jest toliko pokud jde o onen zločin nebo přečin, pro který dán byl, a pozbývá své účinnosti (t. j. obviněný může býti zatčen, jakkoli mu bylo dáno zmíněné ujištění), nedostaví-li se obviněný bez dostatečného ospravedlnění, ač byl obeslán, pomýšlí-li na útěk nebo skutečně uprchne nebo jen pobyt svůj ukrývá nebo nesplní-li některé z podmínek, za kterých mu bezpečný průvod byl povolen.

Průvodčí po horách jsou zkušené, spolehlivé, v místě obeznalé a fysicky schopné osoby, kteréž zabývají se průvodem cestujících v horách.

I. Úřední nařízení o průvodu po horách (min. výn. ze dne 5. května 1865 č. 1800):

1. Knížka průvodčích po horách: Knihy ty vydávají politické okresní úřady, je-li dotyčná krajina četně navštěvována cestujícími (turisty), a dle potřeby i oněm průvodčím, kteří vykázati se mohou potřebnými vlastnostmi; knížka taková podává výkaz o tom, že průvodčí uznán byl úřadem za způsobilého ku naznačenému zaměstnání. Držba takovéto knížky neposkytuje průvodčímu po horách nijakých výlučných práv oproti těm, kdož si knížky nevymohli; ježto však má knížka tato povahu úředního vysvědčení, poskytuje cestujícímu obecenstvu žádoucí záruku spolehlivosti nabízejících se průvodčích, s druhé strany pak ověřeno jest knížkou takovou úředně povolání průvodčích a zajištěny tím veškery výhody úředního ověření. Knížka průvodčích po horách má však účel dálší; máť se do ní cestujícími zanésti vysvědčení o spolehlivosti a dobrých službách dotyčného průvodčího. Knížka průvodčích po horách má však také seznámiti cestující s řádem o průvodu po horách a se sazbou na odměnu průvodčích a má proto obsahovati obojí. Nabyl-li by úřad z vysvědčení zapsaných do knížky průvodčího, nebo ze stížnosti nebo jakkoli jinak přesvědčení, že průvodčí pozbyl spolehlivosti nebo tělesné způsobilosti, dlužno mu ihned knížku odejmouti.

2. Sazba (tarif) pro průvodčí po horách. Řádně organisovaný průvod po horách vykazuje jakožto podstatnou součást sazbu (tarif). Sazba ta stanoví se politickým úřadem a řídí se místními poměry, pročež rozhodným jest při tom dobrozdání obecního úřadu. Sazba může se však vztahovati toliko na všechny tury méně obtížné a méně nebezpečné a má být tak upravena, aby s jedné strany poskytovala průvodčím přiměřené odměny, s druhé strany však nesmí jíti sazba příliš vysoko, aby se tím nepoškodila návštěva cizinců. Sazbu vytknouti jest včetně s cestou zpáteční; pokud se dle sazby vyměřuje služba průvodčího i odměna jeho, připouští se jako maximum váhy, kterou má průvodčí nésti k žádosti cestujícího, 15 liber ($7^1{}_2$ *kg*). V položkách sazby zahrnuty jsou též peníze na stravu a noclech průvodčího, takže nesmí průvodčí v té příčině činiti nijakého dálšího nároku. Při turách zvlášť obtížných a nebezpečných lze výši odměny sjednati obabolným volným dohodnutím.

3. Rozepře vzcházející mezi cestujícími a průvodčími přísluší — vyjímaje případné soukromoprávní nároky, kteréž vyhraženy jsou soudům — projednati u nejbližšího představeného obce nebo při nejbližším politickém úřadě okresním.

4. Vyhlášky: Jak řád o průvodu po horách tak i jména průvodčích sluší přiměřeným způsobem uveřejniti, pokud možno v německé a francouzské řeči (výn. min. ze dne 5. května 1865 č. 1800).

Řády o průvodu po horách vydány byly v Solnohradsku (vyhl. ze dne 2. června 1865 č. 4 z. z.), v Horních Rakousích (vyhl. ze dne 22. května 1865 č. 8 z. z.), v Korutanech (vyhl. ze dne 22. února 1869 č. 11 z. z.), v Krajině (vyhl. ze dne 1. června 1865 č. 10 z. z.), v Tyrolích (nař. místodrž. ze dne 11. března 1865 č. 38 z. z.), v Tyrolsku a Vorarlbersku (nař. místodrž. ze dne 4. září 1871 č. 70 z. z.), ve Štýrsku (nař. místodrž. ze dne 31. prosince 1873 č. 1 z. z) atd.

II. Povinnost berní.

Zaměstnání průvodčích jest jen příležitostné a předchozí, jevíc povahu obtížného, vedlejšího výdělku (z milosti jaksi), nemůže tedy býti zpravidla posuzováno jako živnost a podrobeno býti dani výdělkové; tím však není

řečeno, že by musila míti průchod ustanovení řádu živnostenského, jmenovitě pak předpisy o dani výdělkové v těch případech, kde zaměstnání toto se výjimkou provozuje formálně po živnostensku jakožto podnik samostatný (výn. min. fin. ze dne 28. května 1865 č. 22095 pro Korutany).

III. Právo poplatkové.

Knížky průvodčích po horách vystavené politickými úřady na základě řádu o průvodu po horách podléhají kolku za 1 zl. (§ 1 zák. ze dne 4. dubna 1894 č. 71 ř. z.). Vysvědčení, která zanesou cestující průvodčím do knížek jejich, jsou kolku prosta (viz prováděcí nařízení min. fin. ze dne 7. dubna 1894 č. 74 ř. z.).

Průvody (v novém řízení soudním).

Průvody rozumíme prostředky, jež v soudci mají vzbuditi plné přesvědčení o pravdivosti neb nepravdivosti nějaké okolnosti skutkové pro spor sice rozhodné, avšak pochybné. Předmětem důkazu mohou tudíž býti jen okolnosti faktické, nikoliv snad též práva, neboť facta probantur, jura deducuntur. Z průvodů zná nový civilní řád soudní ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z. platný od 1. ledna 1898, tyto:

I. Listiny a věci přezvědné (Auskunftssachen) v § 318 jmenované, zejména pomníky, mezníky, znaky hraničné, rabuše, vrubovky etc. Co se týče předkem listin, jsou tyto buď veřejné (§ 292) buď soukromé (§ 294). Listina, má-li tvořiti důkaz, musí býti pravou. Listina veřejná má presumpci pravosti na své straně, takže kdo tvrdí opak, musí jej dokázati, listina soukromá platí pak tak dlouho za pravou, pokud odpůrcem pravosť popřena nebude. Bude-li pravosť popřena, dokaž ji strana, která listiny co průvodu užiti zamýšlí (§ 310 nn.). Listiny veřejné činí plný důkaz o tom, co obsahují, tedy zejmena i o datu a místu jich zřízení (§ 292). Listiny soukromé vydatelem podepsané (aneb aspoň legalisovaným znamením jeho ruky opatřené) činí plný důkaz jen o tom, že prohlášení v listině obsažená od vydatele pocházejí, datum a místo zřízení však nedokazují (§ 294) Průvodnosť jinakých listin soukromých posoudí soud volně (§ 272). Průvodnosť knih obchodních, denníků dohodců a jich závěrečných lístků (Schlussnote) posouditi sluší dle zákona obchodního (§ 295, čl. 34 obch. z.), průvodnosť pak jinakých knih než obchodních (na př. hospodářských, živnostenských) posoudí soud volně (§ 295). Má-li listiny užito býti co průvodu, musí arciť ona býti soudu předložena. Předloží pak listinu (a sice z pravidla celou a v prvopisu, ač v obou směrech zákon výjimky připouští):

1. strana, jež se listiny dovolává (§ 298 nn.); 2. odpůrce (pokud arciť listinu v rukou má) k návrhu strany, jež se jí dovolává (§ 303 nn.); 3. osoba třetí mimo spor stojící buď k pouhé žádosti probanta buď k jeho žalobě (§ 308). V případech pod č. 2 a 3 dotčených mluví se o ediční povinnosti. Ediční povinnosť ohledně knih obchodních a denníků dohodců posouditi dlužno dle zák obch. (čl VII. uv. z. k s. ř. a čl. 37 obch. z.). Konečně sluší ještě podotknouti, že podobně jako již Josefinský soudní řád (§ 311) zná i nový soudní řád t. zv. exemplifikaci listin soukromých, t. j. stává-li se listina soukromá (ne však veřejná) nečitelnou neb chátrá-li, může její majitel jakož i každý jiný účastník žádati na vydateli listiny za obnovení listiny, ovšem na svůj náklad. Zdráhá-li se vydatel žádosti takové vyhověti, lze o to žalovati (§ 317). Průvodnosť věcí přezvědných posoudí soud volně (§ 318). (Viz čl. Listiny.)

II. Svědci (§§ 320—349).

Zákon uvádí v § 320 osoby, jež co svědci slyšeny býti nesmí, a v § 321 osoby, jež svědectví mohou odepříti udavše důvody toho. Zdráhá-li se svědek vypovídati, nemaje proto důvodu podstatného aneb zdráhá-li se složiti přísahu svědeckou, lze proti němu zakročiti exekucí ad factum praestandum (t. j. donutiti jej pokutou neb vazbou, § 325). Před výslechem vzat budiž svědek do přísahy dle přísežné formule zavedené zákonem ze dne 3. května 1868 č. 33 ř. z. a zachované v platnosti čl. XL. uv. z. k s. ř. (§ 337). Avšak z pravidla § 337 (že totiž svědek přísahá a že přísahá před výslechem) máme výjimky v obojím směru. Jednak svědek vůbec nepřísahá, když totiž buď zákon přísahu jeho vylučuje (na př. při osobách 14. roku nedosahnuvších) aneb soud k srovnalému návrhu stran svědka do přísahy nevezme (§ 336), jednak pak přísahá svědek někdy teprve dodatečně (t. zv. přísaha následná — Nacheid §§ 337, 338). Svědek vyslýchá se předkem všeobecně (ad generalia), pak o věci samé (ad specialia). Kromě toho budiž vždy tázán po důvodu vědomosti (ratio scientiae) o okolnostech, o kterých vypovídá (§ 340). K objasnění výpovědí svědkových slouží jednak konfrontace (§ 339), jednak právo stran sporných klásti se svolením soudu svědku dotázky (§§ 341 a 289).

Vedle obyčejných svědků (t. j. osob, jež na základě vlastního pozorování vypovídají o minulých okolnostech faktických, jejichž pozorování a posouzení žádných odborných vědomostí nepředpokládá) mluví též zákon o svědcích věci znalých (§ 350 »Sachverständige Zeugen«) t. j. osobách, jež vypovídají o takových faktech minulých, jichž pozorování a posouzení předpokládá nezbytně určité vědomosti odborné. Jinak však platí i o těchto svědcích předpisy dané o svědcích vůbec. (Viz čl. Svědci.)

III. Znalci (§§ 351—367).

Znalce a sice jednoho neb i více ustanoví soud, slyšev strany (§ 351). Jisté osoby (totiž osoby, jež jmenuje § 353) musí, byvše soudem za znalce ustanoveny, funkci tuto přijmouti. Z důvodů, pro které svědek může výpověď odepříti (sc. důvody § 321), může i ustanovený znalec žádati za sproštění povinnosti znalecké. Odepře-li však znalec podati dobrozdání, nemaje pro to dostatečného důvodu, tresce se pokutami (pořádkovými a po případě i pro svévoli) a je povinen nahraditi škodu, která stranám následkem zmaření nebo průtahu v řízení důkazním bude způsobena (§ 354). Strany mají pak právo znalce zamítnouti, jsou-li tu důvody, pro které by soudce zamítnouti mohly (§§ 355 c. ř. s., 19 nn. j. n.). Před početím důkazu znaleckého složí znalci přísahu znaleckou rovněž dle přísežné formule zavedené zák. ze dne 3. května 1868 č. 33 ř. z. (čl. XL. uv. z. k s. ř.). Z přísahy však sejde, jsou-li s tím obě strany srozuměny neb jde-li o stálé přísežné znalce, kteří buďtež jen na přísahu již jednou pro vždy složenou upamatováni (§ 358). Činnosť znalců záleží pak v podání nálezu (Befund) aneb jen v podání dobrozdání, byl-li totiž faktický podklad dobrozdání na jisto již postaven. Dobré zdání podává se z pravidla ústně, avšak soud může nařídíti, by bylo písemně podáno (§ 357). Avšak dobrozdání ať bylo již podáno písemně aneb jen ústně, sluší vždy náležitě odůvodniti (§ 362). Bylo li více znalců přibráno, mohou podati buď společné dobrozdání, jsou-li souhlasného náhledu aneb podá každý z nich své zvláštní dobrozdání s udáním důvodů, které jej k tomu vedly (§ 361).

IV. Ohledání soudní (§§ 368—370) t. j. případ, kde soud svým vlastním nazíráním a pozorováním snaží si zjednati objasnění o okolnostech faktických pro spor rozhodných. K provedení ohledání může soud, je-li toho třeba, přibrati jednoho po případě i více znalců. (Viz čl. Ohledání soudní)

V. Přísežný výslech stran (§§ 371—383).

Podstata tohoto průvodu, který nový civilní řád zavedl na místo instituce přísah v starém řádě soudním tak významnou roli hrající a kterému přisoudil úkol subsidiární přihlížeje k němu co k ultimum remedium probationis (§ 371 al. 2), záleží v tom, že předkem vyslýchají se a to zpravidla obě strany (pokud se arciť obě dostavily) nepřísežně, načež dojíti může k přísežnému výslechu jedné z nich (§ 376). A sice dojde k němu, když výslech nepřísežný nepostačí, by v soudci vzbudil plné přesvědčení o pravdivosti neb nepravdivosti fakt vyslýchanými stranami tvrzených. Z pravidla, že obě sttany nepřísežně slyšány býti mají, připouští zákon výjimky (na př. § 374). O téže skutkové okolnosti může však jen jedna strana býti přísežně slyšena a ani soud apelační nemohl by o téže okolnosti skutkové druhou stranu přísežně slyšeti (§§ 377, 489 odst. 1). Která strana má pak býti slyšena pod přísahou (která se podobně skládá, jako přísaha svědecká) o tom rozhodne soud na základě volného uvážení (§ 378). Vypovídala-li by strana pod přísahou křivě, dopustila by se tím podvodu naznačeného v § 199 lit. *a*) tr. z.; proto budiž strana před přísežným výslechem upamatována na povinnosť udati pravdu, na svatosť a význam přísahy, jakož i na trestní následky přísahy křivé a budiž jí po případě poskytnuta lhůta na rozmyšlenou (§§ 377 a 379). Doložiti dlužno, že v některých sporech je průvod tento naprosto vyloučen a sice v řízení o rušené držbě (§ 457) a ve sporech manželských, jež i příště projednávati se budou dle dv. dek. ze dne 23. srpna 1819 č. 1595 sb. z. s. (§ 13 cit. dek. z 1819).

Na konec sluší se ještě o tom zmíniti, že průvodů uvedených, vyjmouc přísežný výslech stran, lze užiti i k pouhému osvědčení (Glaubhaftmachung), jež se liší od důkazu tím, že nemá poskytnouti soudci plné přesvědčení o pravdivosti neb nepravdivosti některé okolnosti faktické, nýbrž jen přesvědčení částečné (§ 274). Rovněž platí předpisy civilním řádem o jednotlivých průvodech dané i v řízení exekučním, pokud řád exekuční (ze dne 27. května 1896 č. 79 ř. z.) něco jiného neustanovuje (§ 78 ex. ř.).

Přebytky (v právu horním).

I. Pojem a význam.

Přebytky jsou ony části hor, které propůjčenými měrami dolovými tak jsou uzavřeny, že nelze v nich položiti pravidelnou míru důlní (§ 71 hor. z.). Wenzel poznamenává o původu přebytků toto: Pojem přebytků děkuje svůj původ zlořádu spojenému ode dávna s vyměřováním polí důlních. I kdyby se člověk při stanovení polí důlních bezpodmínečně podřídil ohledům daným vlivy přírody, nemožno jest vystříci se tomu, aby mezi měrami důlními zůstaly prostory nepojaté, kteréž uzavírají úplně nebo částečně míry důlní tak, že nemohou být pro skromný rozsah svůj a i pro polohu svou samostatnými měrami důlními. To musilo se tím spíše státi, jelikož učiněn pokus uměle ohraničiti míry a pole důlní a vyprostiti je co nejvíce ze vlivů přírody a přizpůsobiti je vyšším ohledům průmyslu horního. Takovéto prostory zůstavší mezi vyměřenými měrami důlními ve

volném poli, kteréžto prostory nemohou se uděliti za míry důlní pro skrovný rozsah svůj a beztvárnost svou, sluly ode dávna přebytky. Patrno tedy též, že i bližší ustanovení pojmu přebytků závisí i od zásad platících o rozsahu, poloze a formě měr důlních.

II. Propůjčení přebytků.

Hledání vyhražených nerostů v přebytcích nemůže úřad horní vynálezci propůjčiti, poněvadž zákon jedenkráte prohlašuje prostor míry důlní za nejmenší jednotku, v němž samostatné dolování s výsledkem lze provozovati, poněvadž menší prostory otvírají se a vytěžují se jen za zvláštním účelem ze stávajících přiléhajících hor, a poněvadž by takové stavby menšího rozsahu mezi propůjčenými již poli důlními vedly ku rušení a poškozování těchto, a tedy i ku stálým sporům. Dále nelze přebytky uděliti dříve, pokud nemají hraničící pole důlní listinou propůjčecí svého definitivního umístění; potom teprve dají se určiti a propůjčiti přebytky, neboť pak lze i hranice přebytků udati, a je tím odůvodněna právní možnost ku propůjčení jejímu. Pro propůjčení přebytků platí tyto zásady:

1. Přebytky udíleti jest zvlášť a dlužno se jich při novém propůjčování pokud možno vyvarovati.

2. Stávající již přebytky nebo přebytky, jimž při budoucím propůjčení nelze se vyhnouti. smějí se uděliti jen držitelům hor, jichž míry důlní hraničí s přebytky.

3. Objeví-li se přebytek nějaký, nebo hlásí-li se oň soused míry důlní, zpraviti jest o tom všechny sousedy s vyzváním, aby do 30 dnů ode dne dodání počítaje prohlásili, chtějí li se ucházeti o propůjčení takového přebytku. Hlásí-li se během této lhůty uchazeč jen jediný, propůjčí se celý přebytek tomuto jedinému nápadníku; chce li souhlasně několik nápadníků rozdělení, přidělí se každému část přebytku podle toho, jak se usjednotili, a připojí se k jeho poli. Není-li mezi takovýmito nápadníky shody o rozdělení, propůjčiti jest jim celek jakožto oddělené vlastnictví k ruce společné, avšak žádný podílník nesmí podíl svůj převésti na někoho jiného, nežli na některého ze spoluvlastníků nebo na nabyvatele jeho vlastní hraničící míry důlní.

4. Ku propůjčení přebytku stačí předložiti mapu uznanou od všech účastníků, kteráž vyznačuje polohu přebytku a zamýšlené jeho rozdělení (§§ 71—75 hor. z.).

5. Ježto se při přebytku zřídka jedná o zřízení nového podniku horního, ježto má přebytek zpravidla co do dolového podniku jen vedlejší význam, v něm nepředpokládá se buďto vůbec ložisko těžebních nerostů vůbec, nebo slibuje přebytek dobrý výtěžek teprve v hloubce, nežádá hor. zákon při propůjčení přebytků podmínek a norem předepsaných pro udělení měr důlních. Proto stanoví též §§ 73—75 jenom to, aby se náležitě šetřilo práv sousedů, a že stačí ku propůjčení přebytků předložiti mapu schválenou všemi podílníky, v níž vyznačena poloha přebytku a zamýšlené rozdělení. Proto při tom nemá místa výchoz na hory (ohledání hor), nýbrž vyslechnouti sluší toliko na základě této mapy všechny sousedy buďto písemným vyzváním nebo obeslati je ku stání, při němž by vznesli své nároky ku přebytkům.

6. Kromě toho lze o přebytky v obvodu komisařství horního i u tohoto žádati a tam projednávati, dotyčné akty projednací sluší však předložiti hornímu hejtmanství k rozhodnutí a propůjčení. Usnesli-li se súčastnění

sousedé o rozdělení přebytků, má horní hejtmanství každému z nich vyhotoviti zvláštní propůjčecí listinu a přidati vyznačení rozlohy přebytku, kdež patrným býti musí rozdělení to, a přesně popsati dlužno onen kus, který se každému propůjčuje (§ 53 provád. předpisu).

III. Přebytky tvoří nemovité vlastnictví a jsou tudíž předmětem knihy horní. Přidělené přebytky povolené držiteli dolů k jeho vlastním dolům zapsati dlužno vždy ve knihu hlavní, společné přebytky zanésti jest zvlášť (§§ 109 a 111 hor. zák.).

Přečiny a přestupky.

I. Pojem.

Zákon trestní ze dne 3. září 1803 označoval tyto delikty jako těžké policejní přestupky a počítal sem též úmyslná porušení, která ale dle povahy věci, osoby pachatelovy, neb dle povahy sběhlých okolností ke kriminálnímu stíhání se nehodí, dále ona trestná jednání, kterými beze zlého úmyslu porušuje se zákaz nějaký neb splnění zákonného nařízení opomijí, neb konečně mravnosť porušuje. Dle platného zákona trestního mají přestupky a přečiny s tehdejšími těžkými policejními přestupky jisté známky společné. Ale platný zákon trestní právě tak, jako pro pojem zločinu, ani pro pojem přečinu a přestupku nepodává zákonné definice. Ze souhrnu norem trestních, které zákon ohledně zločinů s jedné a ohledně přečinů a přestupků s druhé strany stanoví, však vysvítá, že přečiny a přestupky jako ony delikty se označují, při kterých buď zlého úmyslu zcela neb z části se nedostává, neb při kterých porušení obecného řádu právního neb práv jednotlivců jen menšího rozsahu neb stupně dosahuje. Mezi přečiny a přestupky samými podstatného, pojmocného rozdílu není, neboť bezprostřední a úmyslné porušení právní tu jest přečinem, tu přestupkem. Ano jednání dotčené může dle různosti prostředku, kterým bylo spácháno, dle různosti výsledku, který byl přivodčn (ku př. jednání proti bezpečnosti života dle §. 335) býti právě tak přečinem jako přestupkem. Rozeznávání mezi přečiny a přestupky nespočívá toliko na vnitřní pojmové nutnosti, která ostatně v oboru práva trestního nemá dalších praktických následků, neboť pro obojí druh trestných jednání platí co do přičítání trestu, vyměřování trestu, pominutí atd. tytéž základní zásady.

Rozeznávání toto má v první řadě význam pro trestní řízení a příslušnost (kompetenci). Ohledně všech přečinů, které nepřísluší soudům porotním, přikázáno jest předběžné vyšetřování, hlavní přelíčení a rozhodování sborovým soudům I. instance, kdežto ve příčině všech v zák. trestním ze dne 27. května 1852 uvedených, dále všech ostatních výslovně soudům k odsouzení přikázaných přestupků, řízení i vynesení rozsudku přísluší soudům okresním(čl. VIII. uvoz. zák. k ř. tr.).

II. Kromě přestupků uvedených v zákoně trestním, jsou soudům okresním přikázány ještě následující přestupky:

a) přestupky předpisů o výrobě, obchodu a držení zbraní a nábojů, pak nosení zbraně (cís. pat. ze dne 24. října 1852 č. 223 ř. z.); přestupky zákona o ochraně osobní svobody ze dne 27. října 1862 č. 87 ř. z.; zákona shromažďovacího a spolčovacího; přestupky zákona o ochraně tajemství listovního; přestupky zákona o úmluvách podnikatelů a pracovníků ze dne 7. dubna 1870 č. 43 ř. z.; přestupky § 3. zákona ze dne 10. května 1873 č. 108 ř. z. proti tuláctví a zahálčivosti; přestupky § 15 zák. ze

dne 28. května 1881 č. 47 ř. z. proti obmyslnému jednání při obchodech úvěrních; přestupky § 45 zák. ze dne 29. února 1880 č. 35 ř. z. ohledně zamezení a vyhlazení nakažlivých nemocí zvířecích; přestupky §§ 1 a 3 zák. ze dne 25. května 1883 č. 78 ř. z. o maření exekuce; přestupky §§ 1—6 zák. ze dne 24. května 1885 č. 89 ř. z. o přidržování v donucovacích pracovnách a polepšovnách; přestupky § 2 zák. ze dne 27. května 1885 č. 134 ř. z. ohledně nařízení proti obecně nebezpečnému nakládání a užívání třaskavin.

III. Rozdělení.

1. Herbst dělí přečiny a přestupky v nevlastní a vlastní; první zahrnují ona trestná jednání, která dle velikosti porušení a nebezpečí brzy mezi zločiny, brzy mezi přečiny a přestupky jsou zařaděna, která tedy také úmyslné a bezprostřední porušení právní tvoří; vlastní delikty jsou pak ona protizákonná jednání a opomíjení, třebas ani nebylo zde zlého úmyslu ani žádná škoda neb újma nenastala, takže přečiny a přestupky buď jako pouhá kulposní porušení právní, buď jako porušení preventívních pravidel k ochraně řádu státního neb k ochraně jednotlivců vydaných se jeví.

2. Přečiny a přestupky mohou býti spáchány: proti veřejnému pořádku a pokoji (§§ 278—310); proti bezpečnosti života (§§ 335—392); proti zdraví (393—408); proti bezpečnosti majetku (§§ 434—486); proti bezpečnosti cti (§§ 487—499); proti veřejné mravnosti (§§ 500—525). Pouze jako přestupky mohou býti stíhána následující trestná jednání:

a) jednání naznačená v §§ 311—330 proti veřejným úřadům a opatřením, která náležejí k obecné bezpečnosti; dále jednání naznačená v §§ 331—334 (porušení povinností s veřejným úřadem spojených) a konečně jednání dle §§ 409—433 tělesnou bezpečnosť porušující neb ohrožující.

3. Skutky trestní, jichž dopustily se děti až do dokonaného roku 10., podrobeny jsou jedině kázni domácí; ale od počatého 11. až do dokonaného 14. roku trestají se ona jednání, která jen pro nedospělosť pachatelovu nemohou se přičítati jako zločiny, jako přestupky (§ 237).

Nedospělí mohou tedy dvojím způsobem deliktu se dopustiti:

a) Kulposním jednáním, které dle své povahy bylo by zločinem, ale dopustí-li se ho nedospělý, dle § 237 jen jako přestupek se trestá;

b) takovým jednáním trestným, které již samo o sobě je přestupkem neb přečinem (§ 269).

V prvém případě trestá se skutek uzavřením na odděleném místě, dle okolnosti od 1 dne až do 6 měsíců, v druhém přenechává se výlučně kázni domácí.

4. Zločiny, které spáchány byly ve stavu úplné opilosti, trestají se dle platného zákona trestního jen jako přestupek opilství. (Viz čl. Příčetnost a opilosť.)

III. Tresty.

Přestupky a přečiny stíhají se:

1. pokutami peněžitými;

2. propadnutím věcí, zboží neb nářadí. Peníze a předměty propadlé připadají v těchto případech ústavu pro chudé onoho místa, kde skutek byl spáchán;

3. ztrátou práv a povolení. Trest tento má místo proti osobám graduovaným a takovým, které zaměstnání nějaké neb úřad pod veřejným potvrzením zastávají, neb řemeslo neb živnosť provozují. Má-li pak pro přestupek neb přečin na ztrátu živnosti býti nalezeno, nesmí obviněnému nikdy býti dovoleno během vyšetřování neb před vynesením rozsudku živnosti se vzdáti. Je-li živnosť osobní, pomijí pro odsouzeného právo k samostatnému provozování úplně, je-li ale živnost radikovaná neb zcizitelná, pozbývá sice odsouzený práva k provozování, avšak v případě zcizení nemůže se nikdy cena trhová za propadlou prohlásiti (§ 243);

4. vězením (sr. tento čl.);

5. vyhostěním (sr. tento čl.) [sr. čl. Okolnosti polehčující a přitěžující a Tresty]

IV. Zánik přečinů a přestupků (sr. čl. Prominutí trestu, Promlčení [v pr. trestním] a Zločiny).

Předložení konečné a obrana konečná (v trestním řízení důchodkovém).

I. Předložení konečné má za účel přiměti na konci řádného výslechu obviněného ku přiznání tím, že vyšetřující úřad stručně a jasně shrne hlavní skutkové okolnosti svědčící o vině jeho a důkazy proti němu předvedené a předloží mu je. Avšak spolu má být konečným předložením poskytnuta obviněnému příležitost, aby mohl k obraně své uvésti další ještě okolnosti a důkazy, než které dosud podal. I jest vidno, že není úmyslem zákona vehnati předložením konečným do úzkých, nebo dokonce vynutiti na něm přiznání; máť vyšetřující úřad s jedné strany předložením konečným obviněného naplniti přesvědčením, že dalším zapíráním zjištěných skutkových okolností nepodvrátí, s druhé strany že nemá býti ve své obraně obmezován. Proto má býti dle § 647 vyslýchaný upozorněn na to, že může žádati za lhůtu na rozmýšlenou, aby mohl odpověděti k otázce, co má ku další obraně své, jakož i k přednesení své konečné obrany. Proto připouští se předložení konečné i tehdy, přiznal-li se obviněný v řádném výslechu k důchodkovému přestupku, jenž jest předmětem vyšetřování.

Naproti tomu má se předložení konečné obmezovati na důsledky odvozené z prokázaných skutkových okolností a z důkazů dle §§ 755—775 trest. zák. důch. k usvědčení obviněného, a mimo případ § 708 č. 4 nemají se udávati tresty, jež mohou být uloženy, ani předváděti místa zákonná, jež tresty tyto určují (odst. X. dek. dv. kanc. vydaného dne 7. prosince 1843 42.474/4417 na základě nejv. rozh. ze dne 14. října 1843).

II. Obrana konečná má za účel poznovu shrnouti a ústně nebo ve zvlaštním spise předvésti všecko to, čím obviněný dle svého mínění může obranu svoji provésti; to děje se na konci vyšetřování, a když byl vyslýchanému předložen konečný výsledek vyšetřování. Žádá li obviněný, může mu být povolena přiměřená lhůta, do které jest mu podati konečnou obranu; lhůta tato smí činiti při vyšetřování neobyčejně značných rozměrů nanejvýs 14 dní. Obviněný může obranu konečnou podati ústně nebo písemně, v onom případu se protokoluje, v druhém případu přiloží se písemná obrana ku protokolu jen jako příloha a jest tudíž částí trestních aktů důchodkových. Obviněný může si zříditi zástupce k sdělání obhajovacího spisu a žádati, aby se zástupcem sdělen byl opis onoho místa z protokolu, v němž uvedeno jest předložení konečné jemu ve smyslu

§ 647 dané. Vykazuje-li závěrečné vyjádření vyšetřování nové, pro rozhodnutí závažné okolnosti, dlužno je objasniti a ve vyšetřování pokračovati, dokud se předmět úplně nevyčerpá. Sluší-li tudíž následkem konečné obrany vyšetřování vésti dále, nemá na konci tohoto dalšího vyšetřování opětovati se poznovu konečné předložení o celkovém výsledku celého vyšetřování, nýbrž předložiti se mají toliko předepsaným způsobem skutkové okolnosti a důkazy nově nadešedší (§ 648).

Předplatné.

Výrazem tímto rozumíme záplatu, která se napřed za celou předem určenou řadu dotud nesplněných stejnorodých plnění nebo dopuštění se zaručením jistých výhod zapravuje. Právní pojem »předplatného« nevyskytuje se sice v rak. obč. právu, přece však dochází nepochybného uznání v zásadě § 878 o. o. z, pokud se tam stanoví, že předmětem smlouvy může býti vše, co jest předmětem obchodu, co se může plniti, co není přímo nemožným a nedovoleným. Uvážíme-li ještě, že při rozhodování pochybných případů právních též k zásadám práva přirozeného (§ 7. o. o. z.) zřetel bráti se musí, uznáme zajisté, že pojem »předplatné» vzhledem ku obecné potřebě takovéto zásady právní, jakož i analogii zákona přijat býti musí.

Podle analogie zákona lze tedy právní platnost »předplatného« připustiti jen potud, pokud předmět smlouvy jest možným a dovoleným. V praktickém životě došlo »předplatné« vskutku také již náležitého výrazu v nejrozmanitějších oborech hospodářských. Shledaváme se s ním nejčastěji při literárních plodech, časopisech, knihách, uměleckých dílech, při vědeckých a v obor umění patřících veřejných podnicích, výstavách, divadlech, koncertech, při dopravních závodech, železnicích, tramwayích, parnících, rovněž i při denních potřebách lidských (jídle, pití atd).

Z právnického stanoviska jest především dlužno uvážiti otázku, dá-li se právo z předplacení úplně nebo částečně na jiného převésti čili nic. Možný jest ovšem převod bezvýminečně, neobmezuje li se smlouva předplatní výslovně na určitou osobu, anebo nevylučuje-li úplného nebo částečného převodu. Je-li z ustanovení smlouvy samé nebo z jiných vedlejších okolností patrna výslovně nebo mlčky projevená srovnalá vůle stran, že nabyté právo má býti nedělitelno, nebo že má jedině s osobou nabyvatele spojeno býti, tu může se každému třetímu, na koho právo převedeno bylo, neplatnost takovéto nové smlouvy namítnouti. Mohou tudíž předplatní listy (lístky, bloky), majiteli svědčících (listy au porteur) nebo beze všeho označení jsoucí, zpravidla beze vší pochyby děleny nebo převedeny býti; ano i při listech na jméno nabyvatele znějících (lístek au nom) nemusí již proto, že na jméno znějí, převod býti vyloučen, není-li převod jich výslovně zapovězen, jak tomu jest na př. při vstupenkách do divadla a koncertu. Při těchto píše se totiž jméno určité osoby hlavně jen za tím účelem, aby se učinilo za dost požadavku řádné kvitance na obnos, jenž z pravidla bývá dosti značný. Jinak se věc má při zpátečních lístcích (Contremarken), kteréž majitele jich legitimují k pokračování v začatém však dobrovolně přerušeném vykonávání určitého práva (t. j. nároku na jisté původně smluvené plnění neb opominutí). V případě tomto sluší za to míti, že další dělení a převádění práva z předplacení na osobu třetí jest bezvýminečně vyloučeno a to i tehdy, když převedení práva z předplacení nade vší pochybnost platné jest. Důvod tohoto pojmutí spočívá

v tom, že vůle smlouvajících se stran (contrahentů), která v předplatnímlistu již obyčejně počet předplacených plnění přesně stanoví, směřuje k tomu, aby aspoň každé jednotlivé plnění tvořilo pro sebe nedílný celek. Z této zásady mohly by býti vyňaty jedině t. zv. Passe par tout t. j. lístky, jež nehledíc ku počtu plnění poskytují předplatiteli jisté předem blíže neurčené požívací právo. Při takovýchto lístcích slušelo by proto převádění na třetí osoby výslovně zakázati Avšak toto opatření v praxi většinou odpadá, poněvadž již z povahy takového výjimečného práva plyne, že může jen určitým osobám příslušeti (žurnalistům, lékařům a j.). — Nehledíc k těmto všeobecným právním zásadám, jest základem každého předplacení smlouva, kterážto toliko při obchodech ještě nahodilým obchodním obyčejem doplněna býti může. Co formu smluv takových označiti lze předplatní neb úpisní čili subskripční knížky, v novější době pak velmi oblíbené bloky lístkové (Kartenblock). Takovéto smlouvy nehledě k písemné jich formě unikají až dosud povinnosti kolkové a poplatkové, pokud ovšem se jich neužije u soudu. (pol. s. 102 lit. o) popl. zák.) Výnosem min. fin. ze dne 28. září 1854 č. 42.326, předepsána jest forma pro úřední potvrzení složeného předplatného, má-li míti platnost účetního dokladu, což pro svrchu uvedené nemá významu. Zásady, které zde o předplatních listech uvedeny byly, vztahují se též na jednotlivé lístky a vstupenky.

Předražek.

I. Pojem a význam.

Permanenční komise panské sněmovny a společná konference přihlížejíce ke zkušenostem nabytým praktickým prováděním příslušných ustanovení exekuční novelly z r. 1887 v mnohém směru vládní předlohu pozměnily. Dle dřívějšího práva, na němž také vládní předloha v podstatě trvala, mělo podání předražku ten účinek, že dražba provedená pozbyla platnosti, a že předsevzala se dražba nová; předražek tvořil vyvolací cenu, a nebylo-li při dražbě učiněno vyšší podání, přiřkla se nemovitosť předražiteli ať již se nové dražby skutečně súčastnil čili nic.

Instituce předražku netrvala posud tak dlouho, aby se mohla v praxi vžíti, avšak dle posavadních zkušeností bývalo pravidlem, že nemovitosť ve druhém terminu předražiteli byla přiřknuta. Nový zápas o nemovitosť vyvinul se při tomto druhém stání toliko v případech velice řídkých a naopak nelze popříti, že se zrušením první dražby a s ustanovením nového terminu mnohé nesnáze byly spojeny; zejména při hospodářství polním řádná správa stala se nemožnou, a při opětném vydražení nenacházela se pak nemovitosť již v onom stavu, v jakém byla při dražbě první, ano může dokonce i cena její býti zmenšena. Rovněž věřitelům předražek dle posavadního vývoje způsoboval mnohé nepříjemnosti, jelikož uspokojení nároků jejich o měsíce tím bylo odloženo, zejména vzhledem k tomu, že rozdělení největšího podání teprve po druhém vydražení předsevzato býti mohlo.

Ačkoli instituce předražku stanovením zákonného nejmenšího podání mnoho na svém významu ztratila, nechtěla přece permanenční komise panské sněmovny z exekučního řádu toto zařízení vymýtiti, naproti tomu však pokládala za svou povinnosť neblahé účinky předražku v praxi se vyskytující dle možnosti seslabiti tím, že stanovila zákonem nejmenší podání. Za tímto účelem sestavila novou konstrukci předražku, která jak

společnou konferencí, tak i permanenčním výborem poslanecké sněmovny byla schválena.

Jelikož následkem vytknutí zákonného nejnižšího podání v budoucnosti patrně docíleno nejvyššího podání z pravidla nepoměrně značnějšího než posavad, jest zajisté především též ospravedlněno, aby obnos předražku byl zvýšen.

II. Platné právo (§§ 195—199 ex. ř.).

1. Jestliže nejvyšší podání, na jehož základě nemovitosť při dražbě byla přiřknuta, nedosahuje tří čtvrtin ceny odhadní, může býti dražba předražkem zbavena účinnosti. § 10 exekuční novelly stanovil jako minimum ku podání předražku dvě třetiny odhadní ceny.

2. Ku předražku lze jen tenkráte přihlížeti, jestliže předražiteli nevadí žádná překážka, jež by jej z účastenství ve dražbě vylučovala, a jestliže tento prohlásí, že jest ochoten podati cenu dřívější nejvyšší podání nejméně o $^1/_4$ převyšující jakož i splniti veškeré dražební podmínky pro dřívější dražbu stanovené. Dle cit. § 10 exekuční novelly musel předražitel prohlásiti, že zapraví cenu nejméně o $^1/_5$ vyšší, než bylo dřívější nejvyšší podání jakož i že nahradí veškeré výlohy s novou dražbou spojené. Toto poslední ustanovení o náhradě výloh však § 195 ex. ř. nepřijal, patrně z toho důvodu, aby použití předražku usnadnil, ovšem však ve zřejmý neprospěch věřitele, jelikož tento mnohdy značné tyto výlohy sám musí nésti.

3. Předražek budiž ohlášen u exekučního soudu do 14 dnů po prohlášeném udělení přiřknutí (§ 183 odstavec 3. a 5.); současně budiž u soudu prokázáno, že předražitel čtvrtou část kupní ceny jím nabízené zjistil buď soudním nebo notářským složením hotovosti, nebo tuzemských papírů, jež jsou k soudnímu zjištění způsobilé. Exekuční novella výslovně stanovila, že tato 14denní lhůta jest neprodlužitelná; § 196 tohoto ustanovení sice nemá; avšak není žádné pochybnosti, že i nový ex. ř. lhůtu tuto pokládá za neprodlužitelnou, jelikož ve všech případech, kde lhůta může býti prodloužena, výslovně to vytkl, a jelikož kromě toho z pravidla toliko soudcovské nikoli však zákonné lhůty prodloužení připouštějí, pokud právě zákon jinak neustanovil. § 11 exek. novelly vyžadoval dále písemnou žádosť o připuštění předražku, § 196 však rovněž tohoto ustanovení nepřijal. Může tudíž předražek býti nabídnut buď v písemné žádosti nebo ústně, v posledním případě se pak o žádosti sepíše protokol. Nazpět vzíti předražek nelze.

4. O každém předražku budiž vydražitel vyrozuměn; týž může podané předražky zbaviti účinků tím, že do 3 dnů po sdělení posledního v čas podaného předražku doplní svoje nejvyšší podání na obnos nejvyššího předražku. Dle § 15 ex. nov. musel býti vyrozuměn i o nově ustanoveném dražebním stání nejen vydražitel, nýbrž i všichni interessenti, nyní však vyrozumí se toliko vydražitel o podání předražku za tím účelem, aby mu byla poskytnuta možnosť předražek po případě v čas účinku zbaviti. (Další vyrozumění předpisuje ještě § 198 odst. 2, o němž níže bude řeč.)

Kdežto dříve přijetí předražku zrušení provedené dražby absolutně mělo v zápětí a vydražiteli, chtěl-li nemovitosť si ponechati, nezbývalo nic jiného než při drubé dražbě opětně o vítězství se pokusiti, má nyní vydražitel do jisté míry tu výhodu, že jest mu ponechána možnosť přijatý předražek tím zvrátiti, že prohlásí, že sám obnos předražitelem

nabízený zaplatí. Tato novota odůvodněna jest úvahou, že vydražitel přiřknutím přejímá na sebe řadu závazků a pokud neuplynula lhůta k podání předražku, nemá té nejmenší jistoty, že vlastnictví přiřknuté nemovitosti mu bude zachováno. Jinak by zavedení předražku mohlo míti ten účinek, že by ti, kdo by vážně pomýšleli nemovitosť koupiti, dražby se zdrželi a cestou předražku jí nabyti pak se snažili.

5. Po uplynutí lhůty ku prohlášení vydražiteli poskytnuté rozhodne exekuční soud o podaných předražcích usnesením.

6. Doplní-li vydražitel do 3 dnů po sdělení posledního v čas podaného předražku svoje nejvyšší podání na obnos nejvyššího předražku, zamítnou se veškeré předražky; jinak však připustí se předražitel, který nejvíce nabídl. Při rovnosti předražku rozhoduje předstižení (praevence) — jako v právu dřívějším.

7. O rozhodnutí buďtež vyrozuměni vydražitel, předražitel, exekvující věřitel, dlužník jakož i všichni, kdo proti udělení přiřknutí předražku předcházejícímu podali rekurs; jmenované osoby mohou si pak proti tomuto rozhodnutí rekursem stěžovati. Jestliže ti, kdo podali rekurs proti soudnímu přiřknutí, neodporují soudnímu přijetí předražku, má se za to, že rekurs tento vzali nazpět (§ 189). Dle § 13 ex. novelly mohli si proti zamítnutí předražku dřívější vydražitel, všichni, kdo předražek nabídli, jakož i exekut rekursem stěžovati.

8. Tím, že soudní přijetí předražku nabylo právní moci, pozbývá dřívější vydražení platnosti — stejně jako v právu dříve platném.

9. Soud má z úřední povinnosti dřívější přiřknutí zrušiti a předražiteli přiřknutí uděliti.

10. Podstatná novota a rozhodná přednosť nového ex. ř. spočívá v tom, že soud nyní již nenařizuje opětného dražebního stání, čímž odpadne zdlouhavý postup opětného dražebního řízení a všechny průtahy s ním spojené, a zejména i útraty z něho vzcházející. Změna tato odůvodněna jest zkušeností, že při opětné dražbě kromě předražitele jen velmi zřídka jiné osoby se súčastnily.

Dle předpisu § 199 vstupuje ihned a bez jakéhokoli přerušení na místo původního vydražitele, jehož práva až do právoplatného přijetí předražku trvají, vydražitel nový; předražitel přiřknutím nabývá postavení vydražitele a musí též povinnosti vydražitele splniti. Naproti tomu má však též od tohoto okamžiku nárok na všechny užitky, jež mu ode dne přiřknutí náležejí.

Tyto zákonné důsledky vytkl § 199 v následujících ustanoveních:

a) Proti usnesení, jímž přiřknutí bylo uděleno, další předražek místa nemá.

b) Vadium původního vydražitele nacházející se v soudním uschování i s úroky, rovněž splátky jeho na nejvyšší podání s úroky jakož i peníze a cenné papíry složené od předražitelů nepřipuštěných buďtež majitelům navráceny; ohledně hypotekárních pohledávek za vadium sloužících jest užiti § 188 odst. 1.

c) Prozatímná správa nemovitosti povolená dle § 158 vede se od udělení přiřknutí ve prospěch předražitelův. Byla-li nemovitosť vydražiteli již odevzdána, má exekuční soud prozatímnou správu (§ 159 a n.) naříditi z úřední povinnosti.

Představení viz Rozklad a Prostředky opravné.

Překlady viz Právo autorské.

Přelíčení ústní (v řízení sporném).

A. Před soudy sborovými.

Rok k ústnímu přelíčení budiž položen předsedou senátu, jemuž věc byla přikázána tak, by stranám ku přípravě mezi doručením obsýlky a položeným rokem vybývala lhůta 8denní (§ 257 c. s. ř.). Ústní přelíčení řídí předseda senátu, kterému přísluší i péče o zachování pořádku (t. zv. Sitzungspolizei § 197 nn. c. s. ř.). Předseda senátu musí si však o důležitých věcech vyžádati usnesení senátu (§§ 180 nn.).

Ústní přelíčení je veřejné. Přístup je dovolen dospělým neozbrojeným osobám; avšak osobám, jež vzhledem k své veřejné službě jsou povinny zbraň nositi, nesmí býti přístup zabraňován (§ 171 odst. 2.). Výjimečně je veřejnosť vyloučena a sice vyloučí ji soud buď z povinnosti úřední (ex officio) aneb k návrhu třebas jen jedné strany. Ex officio budiž veřejnosť vyloučena, když by jí byla ohrožena mravnosť neb veřejný pořádek, aneb když by se bylo s důvodem obávati, že bude jí zneužito k rušení jednání neb k tomu cíli, by stíženo bylo vyšetření pravého stavu věci. K návrhu může soud vyloučiti veřejnosť, když nutno za účelem rozhodnutí sporu přiváděti, rozebírati a dokazovati skutečnosti života rodinného (§ 172 odst. 1, 2). Jednání o návrhu na vyloučení veřejnosti je neveřejné. Usnesení o vyloučení veřejnosti budiž však veřejně prohlášeno, a nelze mu samostatným prostředkem odporovati (§ 173). Vyloučení veřejnosti může se vztahovati buď na celé přelíčení aneb jen na jednotlivé části jeho, avšak rozsudek nutno vynésti vždy veřejně (§ 172 odst. 3.). Avšak k tomu je doložiti, že »rozsudkem« rozumí se zde jen výrok soudcovský (Urtheilsspruch) nikoliv i důvody rozhodovací (Entscheidungsgründe). Proto je přípustno důvody rozhodovací buď zcela neb zčásti v neveřejném sezení prohlásiti, pokud by veřejným jich prohlášením účel vyloučení veřejnosti mohl býti zmařen, zvláště tedy, pokud by veřejným jich prohlášením mravnosť neb veřejný pořádek byly ohroženy, aneb pokud by se v nich rozebíraly události života rodinného (dobrozdání nejv. soudu, § 172 a k tomu § 417 c. ř. s.).

Neospravedlněné vyloučení veřejnosti je důvodem zmatečným (§ 477 č. 7 c. ř. s.). Byla-li veřejnosť důvodně vyloučena, má každá strana právo žádati, by kromě jejího zmocněnce i tři důvěrníci jí jmenování jednání směli býti přítomni. Jsou-li zde tudíž na jedné neb obou stranách společníci ve sporu (litis consortes §§ 11 nn. c. ř. s.), může každý jednotlivý společník tři důvěrníky jmenovati, jimž musí býti přítomnosť při jednání dovolena (§ 174 c. ř. s.). Výjimečně mohou býti přítomni tajnému líčení (ač nebyla-li veřejnosť vyloučena z důvodu § 172 odst. 2. c. ř. s. [události života rodinného]: 1. skuteční soudcové, 2. konceptní úředníci státního zastupitelství a ministerstva spravedlnosti a 3. advokáti (§ 174 odst. 2.)

Strany musí býti při ústním přelíčení zastoupeny advokáty (§ 27 odst. 1. t. zv. Anwaltsprocess). Vyjimka nastává ohledně řízení ve věcech manželských, jež v I. instanci rozhoduje sborový soud prvé stolice (§ 27 odst 2. c. ř. s. a § 50 č. 2 j. n.). Vzhledem k tomu, že platí zásada nuceného zastupování advokáty, není osobní přítomnosť stran samých nezbytnou, leda že by byly strany předsedou senátu vyzvány osobně se dostaviti (§ 183 č. 1 c. ř. s.).

Ústní přelíčení ovládá dále zásada ústnosti, proto musí strany ústně svá přednesení a své návrhy činiti a jest přečítání písemných zápisků nepřístupno (177 c ř. s.). Ústní přelíčení počíná vyvoláním věci. Po vyvolání věci činí strany své návrhy a svá přednesení skutková, jimiž odůvodňují návrhy své a potírají návrhy odpůrcovy, uvádějí a nabízejí důkazy, podávají právní vývody týkající se sporného poměru (§ 177 c. ř. s.). Písemnosti, na které se strany ve svých přednesením odvolávají, buďtež jen potud přečteny, pokud písemnosti ty soudu neb odpůrci ještě známy nejsou, aneb pokud záleží na slovném jich obsahu (§ 177 c. ř. s.). Ostatně je každá strana povinna uvésti ve svých přednesením skutkové okolnosti k odůvodnění svých návrhů potřebné zcela dle pravdy a určitě, nabídnouti důkazy potřebné k potvrzení svých udání, určitě se prohlásiti o skutkových udáních odpůrcových a důkazech jím nabízených, vyložiti výsledky provedených důkazů a konečně určitě se vysloviti o příslušných vývodech odpůrcových (§ 178 c. ř. s.). Co se týče zejmena t. zv. námitek privilegovaných (bevorzugte Einreden t. j. námitka vyloučení pořadu práva, zahájeného sporu (litispendence), věci rozsouzené (exceptio rei judicatae) a námitka nepříslušnosti soudu (exceptio fori incompetentis), sluší podotknouti, že námitku posléz uvedenou (ex. incompetentiae) může strana při ústním přelíčení jen tehdy vznésti, jedná-li se o nepříslušnosť neodstranitelnou. Šlo-li by o nepříslušnosť odstranitelnou, musí nepříslušnosť býti namítána již při prvním roku (§ 239 c. ř. s.) a nestalo-li se tak, nastává prorogatio fori (forum prorogatum § 104 j. n.). K ostatním však (třem) námitkám privilegovaným musí soud vždy přihlížeti a může je tudíž strana i při ústním přelíčení vznésti (§§ 260, 240 c. ř. s.) Vzhledem k tomu, že celé jednání pokládati sluší za celek (§ 193 c. ř. s), mohou strany až do skončení ústního přelíčení nová skutková tvrzení a nové průvody přiváděti. Taková přednesení může však soud buď k návrhu aneb i z moci úřadní prohlásiti za nepřípustná, jestliže nová udání a důkazy patrně v úmyslu spor protáhnouti nebyly dříve přivedeny a jichž připuštění by značně protáhlo rozhodnutí sporu (§ 179 c. ř. s). (Stalo-li se tak hrubým zaviněním advokáta strany, lze mu i pokutu pořádkovou až do výše 100 zl. uložiti [§§ 179 a 220 c. ř. s.]).

Proto zejména, předcházelo-li řízení přípravné (§ 245 c. ř. s.), nemůže se již strana při ústním přelíčení prohlásiti o skutečnostech nabízených nebo předložených průvodech, jestliže tak neučinila před soudcem z rozkazu činným, ač jím k tomu byla vyzvána (§ 263 odst. 1. c. ř. s.) Proto lze dále v témž případě (sc. předcházelo li řízení přípravné) k platnosti přiváděti při ústním přelíčení nové nároky (tedy zejmena i žalobu změniti § 235 c. ř. s.), tvrzení, průvody a průvodní námitky, jež se týkají věcí již v řízení přípravném probraných a odbytých jen tehdá, když svolí k tomu odpůrce, pokud se týče nesvolí-li, když strana osvědčí (§ 274), že v době řízení přípravného nevěděla ještě o těchto nárocích, tvrzeních, průvodech a průvodních námitkách (§ 263 odst. 2.). Předcházelo-li řízení přípravné, buďtež výsledky jeho při ústním přelíčení předneseny na základě soudních protokolů některým členem senátu co zpravodajem (§ 267). Tento zpravodaj je sice oprávněn, nikoliv však povinen podati písemné vylíčení děje neb písemný přehled o otázkách právních (§ 122 jedn. ř.). K návrhu neb i z moci úřední mohou protokoly sepsané o řízení přípravném zejmena o důkazech tam provedených zcela neb z části některým členem senátu neb zapisovatelem býti přečteny (§ 262).

Podotknouti dále třeba, že ústní přelíčení zahrnuje i řízení průvodní a kritiku jeho výsledků (§ 259). Svědci a znalci však, kteří byli již slyšeni v řízení přípravném, buďtež při ústním přelíčení jen tehdá opětně vyslechnuti, když senát to shledá nutným, by buď odstraněny byly patrně odůvodněné námitky vznesené proti úplnosti a správnosti důkazu v řízení přípravném provedeného aneb by dle pravdy byl zjištěn stav věci pro rozhodnutí sporu závažný.

Jakmile byla věc tak probrána a vyčerpána, že je zralou k rozhodnutí, prohlásí předseda senátu přelíčení za skončené (§ 193). Avšak pravidlo to doznati může úchylek, a sice:

I. Přelíčení může býti prohlášeno za skončené, ač nebyly ještě provedeny všecky důkazy. To je možným, když má důkaz býti proveden před soudcem dožádaným a buď obě strany zřekly se jednání o výsledcích provedeného řízení aneb senát pokládá jednání takové za zbytečné. V takovém případě rozhodne soud spor, jakmile dojdou spisy o provedeném důkazu, aniž by nařídil rok k opětnému ústnímu přelíčení (§ 193 odst. 2.).

II. S druhé strany může býti opět zahájeno přelíčení, jež bylo již za skončené prohlášeno. Případy toho jsou dva, a sice:

1. když senát v případě v odst. I. dotčeném shledá z došlých spisů průvodních, že třeba je dalšího jednání a sice buď vzhledem k výsledkům provedeného důkazu aneb vzhledem k prohlášením, jež strany při provádění důkazů učinily;

2. když senát shledá nutným další jednání, poněvadž rozhodnutí sporu závisí ještě na objasnění neb doplnění toho, co bylo předneseno, aneb na rozboru důkazu skutečnosti, o které senát teprve po skončeném jednání seznal, že důkazu potřebuje (§ 194). Opětné zahájení (Wiedereröffnung) přelíčení již skončeného děje se položením nového roku k pokračování ústního přelíčení a nemůže mu tudíž býti odporováno samostatným prostředkem opravným (§ 130, odst. 2. c. ř. s.).

O protokolu, jejž vésti sluší o ústním přelíčení, viz §§ 207—215, 265 c. ř. s. a čl. Protokoly soudní.

B. Před soudy okresními.

Zásady uvedené v odst. *A.* platí povšechně i pro ústní přelíčení před soudy okresními, jež upraveno je v III. dílu (§§ 431—460, c. ř. s. (§ 431 c. ř. s.). Ovšem, že práva a povinnosti předsedy senátu a senátu přísluší zde samosoudci ústní přelíčení řídícímu, jemuž i péče o zachování pořádku náleží (§§ 195, 203 c. ř. s.).

Odchýlky z uvedených zásad jsou zejména tyto:

1. Zastoupení stran advokáty není nutným. Ostatně i jiné osoby, než advokáti (zejména notáři) mohou býti zmocněnci stran ba dokonce v řízení ve věcech nepatrných i manželka žalobce neb žalovaného manžela svého zastupovati může (§ 449 c. ř. s.).

2. První rok, který je při sborových soudech obligatorním a věnován je výhradně (tedy s vyloučením všech jiných věcí, § 239 odst. 4.) úkonům procesním v § 239 naznačeným, je při okresních soudech fakultivním a může býti již při něm jednáno o věci samé (§ 440 c. ř. s.).

Přeměna práv a závazků.

I. Přeměna práv a závazků nastati může na základě zvláštní smlouvy mezi věřitelem a dlužníkem, kterýžto případ má na zřeteli § 1375 o. o. z.;

přeměna však nastati může i bez vůle nebo proti vůli některého kontrahenta, tak zvláště při postupu (cessi). Přeměna nastati může dále mezi týmiž kontrahenty nebo i tak, že přibude jistá osoba třetí — nový věřitel nebo nový dlužník. Ve smyslu zákona nastává přeměna, jestliže buďto co do kontrahentů nebo předmětu smlouvy nebo právního důvodu uskuteční se změna v dotyčném poměru právním.

II. Z uvedeného vyplývají i různé druhy přeměny. Při přeměně právního důvodu nebo pohledávky nastupuje novace; rovněž i při narovnání, kdež sporný předmět nebo právní důvod neb obojí přeměny doznati může. Naproti tomu jsou postup (cesse) a poukaz (asignace) přeměnou právních poměrů způsobenou změnou kontrahentů, při cessi věřitele, při poukazu dlužníka.

III. Jest ještě otázka, zda a pokud přeměna působí zrušení práv a závazků. V té příčině nelze úplně souhlasiti se Stubenrauchem, neboť podotýká, že při přeměně právo o sobě dále trvá; naopak může i při přeměně takový poměr právní vzniknouti, že posavadní právo úplně zaniká a novým jest nahraženo. Přeměna není tedy v mnohých případech ničím jiným než zrušením posavádních práv a závazků a založením nových poměrů právních.

Přeměna trestu viz **Tresty.**

Přepych a daň z přepychu.

Přepychem, předměty přepychu jsou jednotlivé věci sloužící blahobytu nebo zpříjemnění, pokud se týká, ozdobě; daň vybíraná z těchto předmětů jest pak daní z přepychu. Dělí se pak v daň přímou a nepřímou; přímé daně z přepychu jsou vlastními daněmi z přepychu v užším slova smyslu a vybírají se od držitele předmětů přepychových, kdežto nepřímé daně z přepychu jsou t. zv. daněmi spotřebními a vyměřují i vybírají se dle zásad o těchto daních platných, tedy ve formě cla, daně potravní atd. Přímé daně z přepychu označují se tudíž právem jako přímá daň přepychová a dělí se dle předmětů, ze kterých se platí, na daň z kočárů, koní, služebnictva, z nádobí zlatého a stříbrného, z her, kulečníků atd. Věda finanční neupírá sice státu právo vymáhati daň z přepychu, avšak z nejednoho důvodu brojí proti této dani z ohledu na účelnost, a to předkem pro nepatrný a nejistý výnos, uváží-li se zejména nepoměrně značné náklady, které stojí vybírání, kontrola a potřebné k tomu orgány. Ve starších dobách, kde se hledělo zameziti přepychu zákazy a tresty, neměla daň z přepychu sice nynější formy své, nýbrž byla ukládána ve formě peněžitých pokut. Než jako nedá se potlačiti přepych ani samými zákony, tak i k nevalným výsledkům vedly veškery pokusy zavésti daň z přepychu.

Finanční věda nepřeje dani z přepychu i z toho důvodu, že daní touto postižen jest toliko nepatrný počet zámožných osob přepychu se oddávajících, kdežto převážná část ostatních dani této nepodléhá.

Daně z přepychu pochodí z Italie, odkudž dostaly se do Holandska, kdež proklestily si cestu idee finančníka Gogela o zavedení daně z koní a čeládky. Značného rozšíření nabyly pak daně z přepychu v Anglii a Francii. V Rakousko-Uhersku zavedena byla v 17. stol. pro určité účely, jmenovitě pro káznici a chudobinec ve Vídni daň každoročně odváděná z veřejných kulečníků a jiných her, později též daň z povozů. V Uhersku byla daň z mužských služebníků, kulečníků, heren a povozů k osobní po-

třebě, jakož i z jízdeckých koní. Jakousi daní z přepychu jest i daň ze psů — jakkoli se namnoze proti ní brojí, — která se vybírá jakožto obecní dávka ve větších obcích Rakouska (viz čl. Daň ze psů). Vede se živý spor o to, zda má být vymáhána daň přepychová, a zda tvořiti má vůbec část příjmů státních. Zkušenost svědčí rozhodně pro náhled, že daň z přepychu tam, kde má býti zavedena — jak tomu jest právě v Italii a Anglii — ponechána býti má obcím, ježto stěží dala by se uložiti všeobecná daň venkovu i městům, neboť povozy, koně, čeleď nejsou v hospodářství předmětem přepychu, nýbrž jest jich nezbytně potřebí ku provozování a hospodářství a ostatních hospodářských odvětví. Již z této okolnosti patrno, že daň z přepychu nemůže být všeobecnou daní státní, nýbrž dá se jen ve větších městech zavésti jakožto daň obecní.

Přerušení a klid řízení.

I. Pojem.

Přerušením řízení nazývá se naprosté zastavení projednávání právní rozepře nastávající buď po zákonu, vzešla-li nějaká překážka možnost správného řízení vylučující nebo z nařízení soudcova, jestli jeví se zastavení to k cíli opatření bezpečného podkladu pro rozhodování potřebným nebo účelným.

Klidem řízení jest zastavení jednání nastávající na dobu nejméně 3 měsíců se srovnalé vůle obou procesních stran buď výslovně projevené nebo mlčky nepoužitím práva jednati na jevo dané (§§ 155 a násl., 152, 190, 309, 393 a §§ 168—170 c. ř. s.).

Rozdíl mezi přerušením řízení a klidem spočívá:

1. v důvodu,
2. v trvání,
3. v účincích,
4. v počátku,
5. ve způsobu pokračování v řízení.

Ad 1. Přerušení řízení má vždycky svůj základ v překážce, jež řádné, úplné nebo správné rozhodnutí vůbec vylučuje nebo alespoň podstatně stěžuje. Důvodem klidu řízení jest výlučně jen vůle procesních stran. (Srvn. ustanovení shora citovaná.)

Ad 2. Přerušení řízení trvá po dobu, dokud překážka přerušení toto spůsobivší není odstraněna (§ 164 c. ř. s.), klid řízení po dobu stranami smluvenou, nejméně však tři měsíce (§ 168 c. ř. s.).

Ad 3. Přerušením se zastavuje běh i tak zvaných lhůt konečných, kdežto klid řízení na lhůty tyto účinku nemá; přerušení nejsouc závislo na vůli stran, nevylučuje přetržení promlčení zažalovaného nároku, kdežto klid, jsa nepokračováním ve sporu, žalobě účinek přetrhující promlčení dle § 1497 o. o. z. odjímá. Účinky přerušení nastávají následkem překážky, která brání stranám i soudu v rozepři náležitě pokračovati. Jestliže tudíž strany přes to v obapolném srozumění nějaký úkon v procesu po dobu trvání přerušení předsevezmou, jest úkon ten platným i účinným, rovněž jako má účinek úkon soudem předsevzatý, proti němuž se strany neohradí. Při klidu nastávají účinky ony obligatorně, po zákonu i proti vůli stran a nemohou tudíž ani ve vzájemném srozumění býti vyloučeny. (Srvn. Neumann: Comm. str. 433.)

Ad 4. Přerušení řízení začíná ve všech případech, kdy v přímém předpisu zákona se zakládá, ihned tím okamžikem, kdy překážka řízení

vzešla, v případech ostatních příslušným výrokem soudu. Klid vzchází teprve, když obě strany dohodnutí své nechati řízení v klidu (in suspenso), soudu oznámily, nebo když k jednání se nedostavily nebo při roku určeném nejednaly (§§ 168, 170 c. ř. s.).

Ad 5. Pokračování v řízení přerušeném může v mnohých případech i ex officio býti nařízeno, kdežto pokračování v jednání ponechaném ve klidu vždycky návrh stran předpokládá (§§ 164 a násl., 192, 168 c. ř. s.).

Ovšem podobá se přerušení klidu v tom, že obé vyžaduje rozepři již zahájenou, že po dobu obou nemůže — k výjimce sub 3 uvedené nepřihlížeje — nižádný procesní úkon býti předsevzat, že příkazy soudní nebo zákonné straně jednati ukládající po dobu přerušení nebo klidu řízení svého účinku pozbývají a že způsob ujetí se řízení jest při obou v podstatě totožný.

II. Přerušení řízení.

1. Případy přerušení.

Přerušení řízení nastává buď:

A. po zákonu nebo

B. z rozhodnutí soudního.

Ad *A.* Po zákonu vzchází přerušení řízení:

a) smrtí procesního subjektu;

b) změnou v osobě zákonného zástupce nebo ztrátou práva k zakonnému zastoupení;

c) vyhlášením konkursu;

d) smrtí advokáta;

e) zastavenou činností soudu;

f) v případě § 393 odst. 1. a 3. c. ř. s.

Co do jednotlivosti sluší v případech těchto uvésti:

Ad *a)* Smrt subjektu spor vedoucího má v zápětí přerušení řízení jen tehdáž, nebyl-li zemřelý zastupován advokátem nebo jinou osobou opatřenou procesní plnou mocí, jež zmocněnce již po zákonu spor i za pozůstalost provésti oprávňuje (§§ 31, 33, 35, 155 c. ř. s.).

[Dle Otta str. 361 jest nutno, aby zmocněnec již před smrtí mandanta nějaký úkon procesní provedl a tak před soudem jako zmocněnec strany zemřelé vystoupil.]

Smrti osoby fysické lze na roveň klásti i zánik osoby právnické aktivní nebo passivní subjekt procesní tvořící nebo i zrušení společnosti obchodní nebo společenstva výrobního a hospodářského, není-li tu osoby, jež by po zákonu byla oprávněna spory zaniklého právního subjektu tohoto do konce přivésti (na př. likvidatoři zrušené společnosti obchodní, čl. 137, 172, 205, 244 obch. z.; § 44 zák. ze dne 9. dubna 1873 č. 70 ř. z.).

Přerušení řízení sporného dle § 154 c. ř. s nastává smrtí subjektu sporu nebo, jak se zákon vyjadřuje, smrtí »strany«. Stranou rozuměti sluší především žalobce a žalovaného. Bylo-li na jedné nebo na druhé straně litis consortium, nutno rozeznávati, tvoří li všichni společníci v rozepři jednotný subjekt procesní či nikoli. V případě prvém má i úmrtí jediného společníka (ovšem ostatní podmínky § 155 předpokládajíc) za následek přerušení řízení vůbec, v případě druhém však jen potud, pokud se zemřelý v rozepři jako subjekt procesní súčastnil (§§ 13 a 14 c. ř. s.).

Pravidlo poslední bude zejména i platiti při litis consortium dle § 11 č. 2. c. ř. s.

Zemřel-li vedlejší intervenient, má nastati dle Otta str. 362 přerušení rozepře tehdáž, když vedlejší intervenient se svolením obou stran za interventa spor převzal, (§ 19 odst. 2 c. ř. s.) nebo má postavení společníka v rozepři (§ 20 c. ř. s.). Dle Neumanna Com. str. 421 nepřerušuje však rozepře v případě posléz naznačeném, poněvadž vedlejší intervenient nikdy není »stranou« v rozepři, nikdy nevystupuje jako samostatný subjekt sporu, rozsudek nikdy nezní pro něho nebo proti němu, nýbrž má jen po zákonu pro intervenienta stejný význam a účinek, jako kdyby tento byl společníkem v rozepři.

Přerušení dle § 155 c. ř. s. nastává ať jde o jakýkoli spor majetkový a ať se řízení nalézá v stolici prvé nebo v stolici odvolací resp. dovolací. Ovšem nebude v řízení opravném vzhledem k předpisu § 463 odst. 2 c. ř. s., dle kterého strany v řízení tomto vždycky zastoupeny býti musí advokátem, valně praktickým.

Co do rozepří rodinných, manželských a o status osobní srvn. Ott str. 368 a násl.

Přerušení řízení vzniká ipso jure okamžikem smrti strany, aniž by bylo nějakého zpravení odpůrce nebo výroku soudcovského zapotřebí.

Ad *b*) Dle § 158 c. ř. s. má nastoupiti zákonné přerušení rozepře:

α) ztrátou procesní spůsobilosti strany, t. j. ztrátou způsobilosti k právním činům (§ 1 c. ř. s); na př. vyhlášením za šíleného, blbého, marnotratníka, vykonáním slavných slibů řeholních a p. nebo

β) smrtí zákonného zástupce, t. j. smrtí poručníka, kuratora nebo zástupce právnických osob; na př. správce podstaty, představeného spolku a p. Je-li více osob fysických po zákonu k zastupování povoláno, přerušuje se proces jen smrtí všech;

γ) ztrátou práva zástupcova jednati za stranu, buď že oprávnění k tomu časem nebo jiným důvodem (na př. zrušením kuratelу) pomine nebo ztrátou spůsobilosti k právním činům zaniká,

jestli nebyla strana (ad *α*), pokud se týče (ad *β* a *γ*), zákonný zástupce její zastupován advokátem procesní plnou mocí opatřeným (§ 158 c. ř. s.). Neboť i tu může plnomocník spor dále vésti, při čemž ovšem v případě ad *γ*) vyhraženo jest straně, která svéprávnou se stala, plnou moc bývalým poručníkem danou odvolati. Přerušení řízení však proto nenastává (§ 35 c. ř. s.).

Co shora o smrti strany, vedlejšího intervenienta nebo společníka rozepře bylo řečeno, platí v plném dosahu i v tomto případě přerušení.

Přerušení dle § 158 c. ř. s. nastává ipso jure okamžikem, kdy událost shora pod *α*—*γ* vytčená se naskytla.

Ad *c*) Vyhlášení konkursu má přerušení řízení v zápětí jen ve dvou případech:

α) ve sporech o nějaké právo obligační, jehož splnění proti nynějšímu kridataři ze jmění v konkursní podstatu spadajícího jest se domáháno, předpokládajíc, že rozepře v instanci první ještě nebyla rozhodnuta a

β) ve sporech odpůrčích proti kridataři před vyhlášením konkursu některým věřitelem zahájených.

Ad *a*) Dle zásad řízení konkursní ovládajících musí věřitel, jenž uspokojení z podstaty konkursní se domáhá, nároky své prováděti, nikoli samostatně, nýbrž ve společnosti a stejně s věřiteli ostatními dle předpisů konkurs upravujících (§§ 6 a 7, 103 a násl. konk. ř).

Musí tedy pohledávku svoji, třebas i o ní byl již spor zahájen, ve lhůtě k tomu určené přihlásiti a stání likvidačního vyčkati (§§ 108 a násl. 115 konk. ř.).

Dnem vyhlášení konkursu (§ 2 konk. ř.) přerušuje se proces o pohledávce této vedený a sejde s něho vůbec, jestli při stání likvidačním ani správce podstaty ani nikdo z věřitelů konkursních k tomu oprávněných likvidnost pohledávky a žádané pro ni pořadí nepopřel (§§ 119 odst. 1. a 2. a 124 k. ř.). Byla li však pravost nebo požadovaná třída popřena, musí věřitel proti správci podstaty, resp. i proti věřitelům, kteří se popření pohledávky súčastnili, v rozepři o pohledávce této před konkursem zahájené pokračovati (§ 134 odst. 1. k. ř.). Ovšem není pokračování toto jen dalším přirozeným postupem ve sporu původním, nýbrž jest vlastně jen použitím sebraného již materiálu v rozepři, která se nyní rozvine a jež od původního sporu v mnohých směrech se liší a sice:

α) příslušností soudní, ježto nutno pokračovati vždycky u soudu konkursního, ať byl spor původní veden kdekoli (§§ 126 a 134 c. ř. s.);

β) subjektem, ježto nečelí jako původní rozepře proti kridatáři, nýbrž proti těm, kdo pravost nebo pořadí pohledávky popřeli (§§ 124 a 134 c. ř. s.);

γ) objektem, poněvadž nesmí se jí býti nikdy domáháno zapravení pohledávky, nýbrž jen uznání pravosti její, pokud se týče, zařadění její do určité třídy konkursních věřitelů (§§ 124 a 134 konk. ř.);

δ) řízením, ježto v řízení směnečném a mandátním nesmí býti pokračováno, nýbrž vždy jediné řádné řízení prováděno (§§ 131 a 134 konk. ř.).

Přerušení toto nastávající vyhlášením konkursu ipso jure trvá až po doby, kdy návrhu věřitele na pokračování v řízení jest vyhověno. Návrh tento, pro který neplatí předpisy § 164 c. ř. s. (jinak Fürstl, Comm. k § 159 c. ř. s.), nýbrž jedině ustanovení řádu konkursního (čl. VII. úv. z. k jur. nor.), učiniti jest u soudu konkursního a uvésti v něm všecko, čeho dle shora uvedeného jest třeba, aby rozepře již vedená byla poměrům změněným přizpůsobena (§§ 7, 134 konk. ř.).

Podati návrh tento jest vloženo ve vůli věřitele konkursního. Přímého donucení k tomu zákon nezná, nepřímo však na rozhodnutí věřitele bude působiti předpis §u 175 odst. posl. k. ř., dle kterého věřitel, jehož pohledávka byla popřena, jen tehdáž při rozdělování realisovaného jmění konkursního má býti respektován, jestli nejposléze do lhůty k podání připamatování proti rozvrhu dílčímu určené zahájení sporu prokáže.

Soud konkursní, vyhoví-li návrhu, vyžádá, nebyl-li sám soudem procesním, spisy od soudu, kde byla rozepře původně zahájena, načež dle zásad shora uvedených pokračuje a rozsudek o pravosti resp. pořadí pohledávky vydává (§ 136 k. ř.).

Ad *β*). K žalobě odpůrčí jest mimo konkurs legitimován každý zkrácený věřitel (§ 32 zák. odp. ze dne 16. března 1884 č. 36 ř. z.), v konkursu jest však k podání žaloby a provedení sporu výlučně jen správce podstaty oprávněn (§ 16 cit. zák.). Proto zahájen-li byl spor tento před vyhlášením konkursu věřitelem, přerušuje se konkursem a správci podstaty konkursní se vyhražuje, aby v něj jako subjekt žalující jménem věřitelstva na místo věřitele žalujícího vstoupil (§ 40 cit. zák.). Přerušení

toto trvá až do okamžiku, kdy prohlášení správcovo, že do sporu vstupuje, soudem nebo notářem bylo oběma původním stranám doručeno.

Váhá-li správce podstaty se prohlásiti, může kterákoli strana u soudu konkursního navrhovati, aby byla správci dána určitá kalendářová lhůta, do které má oznámiti své prohlášení soudu konkursnímu, jenž prohlášení toto se stranami sděluje.

Prohlásí-li se správce podstaty positivně, ujímá se procesu v stadiu, v jakém se nalezal v době přerušení, při čemž ode dne doručení jeho prohlášení běží jemu i jeho odpůrci plné lhůty procesní.

Prohlásí-li se negativně nebo neprohlásí-li se ve lhůtě stanovené, mohou strany původní samy ujati se rozepře, však nikoli, aby v ní co do merita pokračovaly, nýbrž jen, aby rozhodnutí sporu toho co do otázky útrat vyvolaly. I v případě tomto běží jim v projednávání tomto všecky lhůty nově od doručení negativního prohlásení správcova resp. od marného uplynutí lhůty k tomu určené (§ 40 cit. zák.).

V jiných případech než právě uvedených (ad *α)* a *β))* přerušení sporu konkursem nevzchází. Zejména nejeví konkurs nižádného účinku na provedení sporů konkursantem vedených, jež netýkají se objektů do konkursní podstaty po zákonu náležejících, tedy sporu o práva rodinná, manželská nebo o status, sporů o výkon nějaké práce neb o opomenutí či trpění, sporů, jichž předmětem jsou věci v konkursní podstatu nenáležející (ku př. nemovitosti v cizině) a p. (§ 9 k. ř.).

Ve sporech ostatních, v nichž nynější kridatář jako subjekt aktivní nebo passivní vystupuje, má vyhlášení konkursu toliko ten účinek, že správci podstaty, který jménem věřitelstva rozepře na místo kridatáře se ujímá (§ 7 odst. 3 a § 10 k. ř.)., všecky procesuálné lhůty, jež v době vyhlášení konkursu byly v běhu, dnem vyhlášení znovu počínají.

Totéž platí zejména i v příčině lhůty k opravným prostředkům v případě, že rozepře proti kridatáři o nějaké právo obligační zahájená již před konkursem byla rozsudkem (odporu podlehajícím) rozhodnuta (§ 7 k. ř.).

Spor však zůstane u soudu, kde původně byl zahájen a dle tohoto soudu určuje se i eventuelní stolice opravná (§ 7 odst. 3 a 4 a 10 k. ř.).

Ad *d)*. Přerušení dle § 160 předpokládá:

α) spor advokátský t. j. spor, ve kterém strana po zákonu nutně advokátem zastupována býti musí (§ 27 a násl. c. ř. s.). Nestačí tedy, jestli byla toliko z vůle své advokátem zastoupena, aniž by toho po zákonu bylo třeba. Nenastává proto také přerušení, zastupoval-li stranu jiný zmocněnec než advokát (srvn. §§ 29, 33 c. ř. s.), rovněž nelze použíti předpisu §u 160 c. ř. s na případ, že strana sama před soudem vystupovati oprávněná pro neschopnost srozumitelného projevu byla poukázána advokáta si zříditi (§ 185 c. ř. s.);

β) aby advokát stranu zastupující buď zemřel, nebo bez vůle strany k zastupování neschopným se stal. Tak tomu jest, když se advokát úřadu svého vzdal, nebo advokacie trvale nebo dočasně zbaven byl, nebo když vůbec ztrátou svéprávnosti nebo ztrátou státního občanství práva k výkonu advokacie v Rakousku pozbyl (§ 34 adv. ř., § 14 disc. adv. ř., § 6 zák. z 15. listopadu 1867 č. 131 ř. z.).

Však přerušení nenastává, jestli strana sama plnou moc odvolala, nebo ji advokát vypověděl. V případech těch platí § 36 c. ř. s.

Přerušení vzchází okamžikem, kdy skutečnost ona nastala. Bylo-li však opatření učiněno, aby ihned za zemřelého advokáta se substitut jeho, ať již jím nebo výborem advokátni komory jmenovaný rozepře ujal (§ 28 lit. *h)* adv. ř.), přerušení řízení vůbec, zejména však tenkráte nenastává, když strana i tomuto substitutu své zmocnění udělí (§ 31 odst. 2 c. ř. s.).

Ad *e)*. Přerušení dle § 161 c. ř. s. má na mysli případ, že činnost soudu byla zastavena ať válkou ať nějakou jinou elementární pohromou, tak že nedostává se subjektu, jenž by jako vykonavatel státní právomoci se sporu súčastnil (justitium).

Přerušení toto nastává, jako ve všech případech shora uvedených, ipso jure, aniž by bylo třeba nějakého návrhu stran nebo rozhodnutí soudního nebo vyrozumění účastníků.

Ad *f)*. K případům vypočteným v §§ 154—161 c. ř. s., ve kterých přerušení rozepře p o z á k o n u nastává, řadí se i případ § 393 odst. 1. a 3. c. ř. s., dle kterého bylo-li rozsudkem mezitímným před řešením otázky o výši požadovaného obnosu rozhodnuto napřed o důvodu žalobním, a byl-li proti tomuto mezitímnému rozsudku vznesen prostředek opravný, další řízení o žalobě t. j. o obnosu na tak dlouho má se přerušiti, až by rozsudek onen ve právní moc vešel.

Ad *B*. Nepřihlížíme-li k předpisu §u 162 c. ř. s., spočívají všecky případy, kdy zákon dovoluje soudci, aby přerušení řízení vyslovil (§ 167 c. ř. s.), na jediné základní myšlénce, t. j. vyčkati výsledek jiného řízení, jež pro rozepři, o kterou jde, má v některém směru (co do soudní příslušnosti, co do určení sporného subjektu, formálního postupu řízení, nebo i co do meritorního rozhodnutí) účinek předurčující.

Spadají tedy do kategorie této vedle

a) předpisu §u 162 c. ř. s. ještě následující přerušení:

b) byla-li žádost vznesena za řešení konfliktu kompetenčního;

c) bylo-li žádáno za restituci in integrum pro zameškaný rok nebo zanedbanou lhůtu;

d) jedná-li se o rozhodnutí sporu o připustnosti hlavní nebo vedlejší intervence;

e) veden-li spor o existenci nebo neexistenci právního poměru, na jehož rozhodnutí i výsledek sporu, jehož se týče, závisí;

f) rozhodným-li jest pro výsledek sporu výrok soudu trestního o tom, je-li tu přičítatelného skutku trestního.

K případům těmto pojí se:

g) přerušení rozepře syndikátní do ukončení příslušného řízení disciplinárního a

h) přerušení řízení opravného do rozhodnutí žaloby za obnovu.

Ad *a)* Je-li straně buď válkou nebo službou vojenskou, nebo tím, že zdržuje se v místě, které vrchnostenským nařízením, válkou nebo jinými událostmi (povodní, naprostou neschůdností) jest všeho spojení se soudem procesním zbaveno, může nastati přerušení řízení buď z moci úřední nebo k návrhu strany.

Podmínkou přerušení jest obava, že okolnosti ony na vedení rozepře v neprospěch strany jimi dotčené mohou míti účinek.

Že strana také jest zastupována osobou, procesní plnou mocí opatřenou, nemění na věci ničeho.

Soud nařídí ex officio přerušení řízení, jestli vzhledem k poměrům jemu známým podmínky § 162 shledává a opatření toto v zájmu nepřítomného pokládá za účelné. Jinak jest třeba návrhu, který buď stranou samou nebo jejím zástupcem jest učiněn a buď písemně nebo protokolárně u soudu, při kterém záležitost právní jest zahájena, podán býti smí.

Rozhodnutí své vydává soud ve formě usnesení bez předchozího ústního jednání.

Soud však může před rozhodnutím zavésti šetření, které se mu k vysvětlení věci zdá býti žádoucím.

Přerušení toto trvá až do odstranění překážky, která přerušení přivodila (§ 162 c. ř. s.).

Ad *b*). Dle § 13 zák. z 18. dubna 1869 č. 44 ř. z. v čl. XI. č. 2. úv. z. k c. ř. s. v platnosti ponechaného má, byl-li od příslušné instance správní u říšského soudu vznesen návrh na řešení konfliktu kompetenčního, soud řízení v právní záležitosti, ohledně které konflikt tento vzešel, zavedené ihned přerušiti, jakmile zmíněná instance správní podání návrhu u onoho soudu prokázala.

O nastalém přerušení má soud obě strany vyrozuměti.

Přerušení toto trvá až do rozhodnutí říšského soudu. Byl-li jím soud prohlášen za příslušný (§ 33 cit. z.), pokračuje se v řízení, jinak s jednání před soudy vůbec sejde.

Ad *c*). Byl-li učiněn návrh na navrácení v předešlý stav pro zameškaný rok nebo opomenutou lhůtu, může soud k n á v r h u nařídíti přerušení řízení za následujících podmínek:

α) jestli se dle stavu věci dá předpokládati, že bude žádaná restituce povolena,

β) je-li tohoto opatření nezbytně zapotřebí, aby navrácení tomuto byl plný výsledek pojištěna

γ) jestli přerušením procesu odpůrci restituentovu se značná škoda nepůsobí (§ 152 c. ř. s.).

Návrh na přerušení řízení jest učiniti vždy, třebas i proces ve vyšší instanci již byl projednáván, u soudu prvé stolice. Povolí-li soud toto přerušení, má ihned o tom stolici opravnou zpraviti.

Přerušení toto trvá až do rozhodnutí o návrhu restitučním (§ 152 c. ř. s.).

Ad *d*). Výsledek sporu o tom, má-li býti připuštěna vedlejší nebo hlavní intervence (§§ 18, 16 c. ř. s.), má pro rozepři, které se otázka ta týče, nemalý význam, poněvadž teprve jím se na jisto postaví, kdo jako subjekt procesní vystoupiti má.

Proto dopouští zákon v § 190 odst. 2 c. ř. s., aby soud — ovšem vždy jen na návrh strany — přerušení rozepře až do vyřízení tohoto vedlejšího sporu vyslovil.

Ad *e*) Případ přerušení ad *e*), upravený § 190 odst. 1. předpokládá, aby:

α) byl zahájen již spor, ve kterém se jedná o otázku existence nebo neexistence určitého práva nebo právního poměru, která jest také pro rozepři, o kterou jde, rozhodnou. Nesmí však býti tento spor vedlejší s rozepří hlavní totožným (srvn. § 233 c. ř. s.), nýbrž musí se dotýkati jen určité jeho základní části,

β) aby byl spor tento zahájen u soudu, ať téhož, který se rozepří, o níž jde, zabývá, nebo i u soudu jiného, nebo třebas i u některého soudu rozhodčího, nebo u některého úřadu správního. (Srvn. Neumann. Comm. u § 190),

γ) aby byl spor ten veden mezi těmiže stranami, třebas i s úkoly vyměněnými, a

δ) aby řízení o něm nebylo dosud ukončeno.

Přerušení řízení z důvodu tohoto nastává netoliko k návrhu, nýbrž i z moci úřední (§ 190 odst. 1. u porovnání s odst. 2.).

K předpisu § 190 odst. 1. c. ř. s. staví se po bok podobné ustanovení § 393 odst. 2. a 3. c. ř. s., dle kterého, bylo-li rozsudkem mezitímným před rozhodnutím věci hlavní vydaným, v případech, kde učiněn byl během sporu dle §§ 236 a 259 c. ř. s. návrh na zjištění určitého právního poměru nebo práva, vysloveno, že dotčený právní poměr nebo ono právo pro rozhodnutí věci hlavní podstatné odůvodněným není, soud může nařiditi, že další projednávání rozepře má býti na tak dlouho přerušeno, až rozsudek mezitímný vejde v právní moc.

Ad *f*). Je-li pro rozhodnutí sporu civilního prejudicielní důležitosti rozřešení nějaké otázky v právomoc trestní spadající, může soud nařiditi, aby řízení civilní na tak dlouho bylo přerušeno, dokud by otázka ona nebyla řízením trestním definitivně rozhodnuta. Nařízení toto může soud civilní netoliko vydati, když již soud trestní se záležitosti té ujal, nýbrž může i dříve, než trestní řízení se zahájí, přerušení vysloviti a záležitost onu, která zavdává podnětu k podezření z nějakého trestního činu, k dalšímu jednání na soud trestní vznésti.

Dle výslovného ustanovení zákona má přerušení toto obzvláště tenkráte nastati, jestli jsou tu důvody podezření zakládající, že nějaká listina pro rozhodnutí rozepře důležitá byla zfalšována nebo podvržena, nebo že strana o podstatných okolnostech vyslýchaná křivé výpovědi se dopustila, nebo že svědek nebo znalec, jehož výrok soud při svém rozhodování za podklad chce položiti, nepravdu potvrdil (§ 191 odst. 2. c. ř. s.).

V případech těchto nařizuje soud přerušení řízení, buď ex officio, buď k návrhu. Přerušení to trvá až do právoplatného rozhodnutí otázky trestní, ač-li soud dříve již v jednání pokračovati za vhodné neuznal (§§ 191 a 192 c. ř. s.).

K všeobecnému ustanovení § 191 c. ř. s. pojí se specielní předpis § 11 odst. 1. zák. ze dne 28. května 1881 č. 47 ř. z. zachovaný v platnosti čl. XI. č. 3. úv. z. k c. ř. s., upravující vzájemný poměr soudce civilního a trestního vzhledem k jednáním, v nichž může býti spatřován čin trestní lichvy v § 1 cit. zák. naznačený.

Dle tohoto předpisu smí civilní soudce přerušiti řízení jen tenkráte, jestli byl o to trestním soudem, jenž pro podezření trestního skutku shora naznačeného řízení trestní zavedl, požádán.

Přerušení toto trvá až do rozhodnutí soudu trestního.

Ad *g*). Prejudicielní význam výsledku disciplinárního řízení dle zákona syndikátního proti úředníku soudcovskému zahájeného má za následek, že k žádosti strany může býti řízení syndikátní až do ukončení jednání disciplinárního přerušeno, jestli se očekávati dá, že konečný výsledek jednání disciplinárního nebo použití šetření v disciplinárním jednání pro-

vedeného, po rozhodnutí procesu syndikátního bude míti významu (§ 14 zák ze dne 12. července 1872 č. 112 ř. z.).

Ad *h)*. Co do přerušení řízení odvolacího nebo dovolacího podanou žalobou o obnosu nutno rozeznávati:

α) opírá-li se žaloba tato o některý důvod v § 530 č. 1 až 5 vytčený, či

β) byla-li vznesena z důvodů jiných (§ 530 č. 6 a 7 c. ř. s.). V případě prvém (ad *α*) musí hned u vyřízení podané žaloby buď z povinnosti úřední nebo k návrhu býti přerušení řízení odvolacího nebo dovolacího vysloveno, jestli právoplatný rozsudek trestní existenci důvodů § 530 č. 1—5 c. ř. s. prokazující k žalobě o obnovu buď v originálu nebo alespoň v ověřeném opisu byl připojen (§ 544 odst. 1. c. ř. s.).

V případě druhém ad *β*) má soud, přihlížeje ku všem okolnostem a k důkazům, jež k zjištění důvodů žádané obnovy byly předloženy, buď hned při vyřízení žaloby nebo během řízení o ní zavedeného ex officio přerušení řízení opravného vysloviti, nebo o příslušném návrhu strany rozhodnouti (§ 545 odst. 2. c. ř. s.).

V obou případech těchto jest k výroku tomu povolán soud, u něhož žaloba o obnovu se podává (§ 532 c. ř. s.). Nalezá-li se rozepře v době, kdy přerušení bylo povoleno, u instance vyšší, má tato býti o povoleném přerušení ihned zpravena (§§ 544 odst. 2. a 545 odst. 2. c. ř. s.).

Ad *a)*—*h)*. Usnesení, že řízení má býti přerušeno, přísluší při soudech sborových senátu. Vyjímaje případ § 393 odst. 2. a 3. (shora ad *e)*, kdy usnesení toto v odpor bráti nelze, možno straně podati rekurs (§ 192 odst 2. c. ř. s.).

Přerušení ve všech případech, kdy k jeho zavedení se žádá výroku soudního, počíná doručením dotčeného usnesení.

2. Účinky přerušení.

Po dobu přerušení zastavuje se naprosto veškeré jednání v rozepři, o kterou jde. Následkem toho:

a) nemohou po dobu přerušení nižádná předvolání k projednání rozepře býti vydána, a byla-li vydána dříve, však s účinkem do doby přerušení spadajícím, pozbývají, jakmile přerušení nastalo, svého významu;

b) všecky lhůty, jak soudcovské tak i zákonné během procesu dané, zahrnuje v to i t. zv. lhůty konečné se zastavují a prošlá již část lhůty ztrácí všecken svůj účinek (§ 163 odst. 1. c. ř. s.). Předpis tento netýká se však takových lhůt, které v řízení se nenaskytají, nýbrž, které buď před procesem k. př. k podání žaloby ve věcech rušené držby (§ 454 c. ř. s.) jsou dány nebo pro splnění rozsudečné povinnosti jsou stanoveny;

c) po dobu přerušení nemůže nižádný úkon týkající se zastavené rozepře býti s právním účinkem od strany proveden a nižádné rozhodnutí v rozepři té soudem vydáno (§ 163 odst. 2. c. ř. s.).

Vyjímky z principu toho jsou připuštěny jednak v tom směru, že všecky ony úkony stran jsou platny, které soud provésti dovolil, jestli odpůrce proti nim výtky ihned, jakmile přerušení řízení pominulo, nepodal, i že všecka jednání soudu jsou účinná, jestli proti nim strany námítek (stížností) nečiní, jednak v tom, že přerušení, ač-li nenastalo vznesením žádosti za řešení konfliktu kompetenčního, nebo pro prejudicielní význam řízení trestního pro lichvu, nebrání tomu, aby rozhodnutí rozepře před nastalým přerušením již ukončené bylo vyhlášeno (§ 163 odst. posl. c. ř. s.).

Bylo-li vysloveno přerušení rozepře až do rozhodnutí záležitosti prejudicielní účinek mající, nutno i vydání rozhodnutí ve sporu, o který jde, odložiti. (Viz Ott. str. 379.)

Účinky promlčení dotýkají se rovně obou stran a jeví se po celou dobu, po kterou přerušení trvá. Že přerušení nevylučuje úkony, jež se vedení procesu netýkají, na př. provedení zjišťovacích opatření, exekuci ku zjištění a p., leží na bíledni a jest ostatně i výslovně vytčeno v § 13 zák. z 18. dubna 1869 č. 44 ř. z.

3. Pokračování v řízení přerušeném.

Pokračování v přerušeném řízení předpokládá, aby překážka přerušení působící byla odstraněna a aby rozepře se bylo ujato.

Co do jednotlivých případů přerušení platí v příčině té následující:

a) bylo-li řízení přerušeno úmrtím strany (č. 1. *a)*), jest třeba, aby tu byl někdo, kdo by jménem pozůstalosti, pokud se týče, jménem zrušené společnosti nebo zaniklého spolku sporu se mohl ujati t. j. aby buď k pozůstalosti se dědic přihlásil, nebo kurator pro pozůstalost, resp. pro tu kterou právnickou osobnost byl zřízen.

Ustanovení kuratora bude zajisté i tenkráte zapotřebí, když právo těch kterých fysických osob zaniklý subjekt procesní zastupovati jest sporno, na př. když vzešla kolise nároků dědických, která jen sporem může býti rozřešena (§ 125 a násl. cís. pat. z r. 1854).

Je-li potřeba zříditi kuratora, může za jeho ustanovení i odpůrce v procesu u soudu rozepře žádati (§ 155 odst. 3. c. ř. s.).

Ujetí procesu děje se buď tím,

α) že přihlásivší se dědic nebo ustanovený kurator vykazuje svoji legitimaci k jednání — pokud soudu není známa (§§ 4 a 164 c. ř. s.) — navrhuje, aby lhůta přerušením přetržená byla nově ustanovena nebo rok položen (§ 163 c. ř. s.), nebo

β) že odpůrce sám nabízeje průkaz o tom, že příčina přerušení odpadla, činí návrh, aby representant pozůstalosti nebo zřízený kurator byl předvolán k projednání o pokračování v řízení a k současnému jednání ve věci hlavní (§ 155 odst. 3. c. ř. s.).

Soud procesní ustanoví o návrhu tomto rok k ústnímu projednávání, ke kterému jak navrhovatele tak i zástupce pozůstalosti (resp. zaniklého subjektu právního) předvolává, následky nedostavení se vytýkaje (§ 155 odst. 3 c. ř. s.). Následky ty jsou, že při dostatečném průkazu sukcesse, pokud se týče, práva volané osoby fysické k zastupování zaniklého procesního subjektu řízení se vyhlásí za znovu zahájené.

Znělo-li předvolání i na líčení ve věci samé, vytknou se dále i obecné následky nedostavení se (srv. Neumann, Comm. str. 432).

Doručení předvolání tohoto děje se do vlastních rukou po spůsobu pro doručení žalob předepsaném (§§ 155 odst posl., 106 a 107 c. ř. s.).

Při roku tomto mohou se naskytnouti následující eventuality:

αα) nedostavil-li se nikdo, nastává klid řízení (§§ 168 a 170 c. ř. s.);

ββ) nedostavil-li se pouze volaný sukcessor resp. repressentant zaniklého subjektu, nebo je-li jich více, nedostavil-li se nikdo z nich, jedná soud s přítomným navrhovatelem, na němž jest, aby prokázal, že překážka působící přerušení odpadla.

Zdaří-li se mu důkaz tento, vyslovuje soud, že řízení jest znovu zahájeno, načež může ihned při témže roku, nečekaje na právní moc tohoto

výroku, proti němuž straně právo rekursu přísluší, nařídíti jednání ve věci hlavní, které za nepřítomnosti strany druhé in contumaciam provede (§ 156 c. ř. s.).

γγ) Dostaví-li se sukcessor, pokud se týče, representant zaniklého procesního subjektu nebo je-li jich více, alespoň jediný z nich, nutno dále rozeznávati:

buď uznají svoji povinnost a právo na místě strany odpadlé v rozepři vstoupiti nebo

legitimací svojí k jednání za stranu tuto popírají.

V případě prvém prohlásí soudce řízení za znovu zahájené a může, jak tomu jest v případě ad *ββ* ihned při tomto roku jednati a rozhodnouti ve věci samé (§ 157 c. ř. s.).

V případě druhém musí soudce tvrzení strany, která se pokračování v řízení domáhá, i odpor strany druhé učiniti předmětem jednání ústního, po jehož ukončení zkoušeje předvedené průvody má uvážiti, je-li odpor strany druhé proti ujetí se řízení důvodným či nikoli.

Nařídí-li pokračování v jednání, může, je li věc tak jasna, že eventuelní stížnost strany zajisté bez výsledku zůstane, ihned při témže roku, předsevzíti jednání in merito, a zdráhá li se zástupce pozůstalosti (resp. zaniklé osoby právnické) projednávati, postupuje in contumaciam.

Je-li otázka, má-li býti v řízení pokračováno, pochybnou, vyčká právní moci svého rozhodnutí (§ 157 c. ř. s.).

Poněvadž ve všech uvedených případech representant zaniklého procesního subjektu nikoli jménem vlastním, nýbrž toliko jako zástupce strany původní v procces vstupuje, nemůže zníti rozsudek na jméno jeho, nýbrž jen na jméno této.

b) Nastalo li přerušení sporu dle § 158 c. ř. s., jest třeba k faktickému ujetí se sporu, aby nový zákonný zástupce strany za pokračování v rozepři zažádal t. j. předkládaje průkaz o svém zřízení jako zástupce strany položení roku resp. ustanovení nové lhůty navrhoval (§ 164 c. ř. s.).

Neučiní-li tak, může strana druhá, prokazujíc, že důvod přerušení odpadl, navrhnouti, aby byl nový zákonný zástupce povolán k roku, při němž by se projednalo o otázce, má-li se zákonný zástupce rozepře ujati čili nic (§§ 166, 158, 164 c. ř. s.).

Vysloví li soud povinnost k tomu, může ihned jako v případě ad a) uvedeném ve věci samé projednávati eventuelně rozsudek ob contumaciam vydati.

V ostatním platí totéž, co shora uvedeno.

c) O pokračování v rozepři konkursem přerušené bylo již shora pojednáno.

d) Zemřel li advokát nebo práva substituce pozbyl, třeba zříditi pro rozepři advokáta nového (§ 160 c. ř. s). Právo k tomu přísluší ovšem toliko straně samé. Jestli však strana v příčině této jest liknavou, může odpůrce u soudu, u něhož právě rozepře v době přerušení jest vedena, tedy u soudu procesního resp. u instance opravné navrhovati, aby jí bylo uloženo, do určité lhůty advokáta zříditi. Neustanoví-li strana ve lhůtě této advokáta nového, jenž plnou moc soudu předložiti má, pokládá se po zákonu řízení uplynutím lhůty této za zahájené a v rozepři jedná se tak, jakoby vůbec strana v rozepři advokátní bez advokáta vystupovala, což dle § 133 odst. 3 c. ř. s. nejednání vůbec se rovná. Dostaví-li se tedy

po uplynutí zmíněné lhůty strana osobně bez advokáta k položenému roku, pokračuje se, jakoby vůbec se nedostavila a vznesla-li nějaké podání bez podpisu advokáta, vrátí se jí dle § 37 odst. 2 c. ř. s.

e) Při t. zv. justicium jest nutno, aby soud opětně činnosti své válkou nebo jinou elementární pohromou přerušené se ujal (§ 161 c. ř. s.) a při přerušení dle § 162 c. ř. s. nastalém se žádá, aby překážka odpadla t. j. aby buď přestala válka nebo strana vystoupila z vojenských služeb, nebo aby místo pobytu strany, jež z dopravy bylo vyloučeno, se soudem opět v řádné spojení přišlo (§ 162 c. ř. s.).

V obou těchto případech jest třeba k pokračování v řízení návrhu alespoň jedné z obou stran, o kterém soud bez předchozího ústního jednání, předsevezma šetření k objasnění věcí potřebná, rozhodne.

f) Ve všech ostatních případech přerušení řízení, které nastává výrokem soudu, žádá se k dalšímu pokračování v řízení, aby příčina přerušení působící odpadla t. j. aby otázka prejudicielní, do jejíhož rozřešení bylo řízení zastaveno, byla právoplatně rozhodnuta.

Pouze vyjímkou, totiž v případech §§ 190 a 191 c. ř. s. (závislost sporu na rozhodnutí soudu nebo úřadu správního o existenci nebo neexistenci jistého pr. poměru nebo na rozhodnutí otázky trestní zahájení sporu o přípustnost intervence) může soud dříve, než rozhodnutí bylo vydáno, vyslovené přerušení řízení zrušiti, jestli výrok jeho přerušení nařizující nestal se zatím podaným rekursem předmětem rozhodování instance vyšší (§ 192 odst. 2 c. ř. s.).

4. Řízení k ujetí se přerušeného sporu.

a) Návrh.

Ve všech případech § 161 vyjímaje vyslovuje soud pokračování v řízení přerušeném buď k návrhu stran nebo z moci úřední (§ 152 odst. posl., 164 c. ř. s., 192, 546 odst. 2. c. ř. s.).

Pokud k tomu jest potřeba návrhu, jest jej učiniti u toho soudu, u kterého rozepře v době, kdy důvod přerušení nastal, se nalezala, tedy u soudu procesního, nebo nastalo-li přerušení během řízení opravného, u soudu odvolacího resp. dovolacího (§§ 164, 192, 546 odst. 2 c. ř. s.). Navrhovatel má prokázati (§ 274 c. ř. s.), že důvod přerušení spůsobivší pominul.

Pokládá-li soud průkaz tento za nedostatečný, může o návrhu před rozhodnutím vyslechnouti odpůrce nebo vhodná šetření zavésti (§ 165 c. ř. s.). Ústní jednání o návrhu tomto dopouští se jen v případě §§ 155 a 158 c. ř. s. (srvn. § 166 odst. 1. c. ř. s.).

b) Rozhodnutí.

Rozhodnutí o pokračování v řízení vydává při soudech sborových senát, při soudech okresních samosoudce (§ 190 a násl. a nadpis § 187 c. ř. s.). (Toliko příkaz, aby byl v případě § 160 c. ř. s. zřízen nový advokát, má vydati předseda senátu, § 160 odst. posl. c. ř. s.) Rozhodnutí vynáší se ve formě usnesení. V ně má pojati i pohrůžku následků, které strany mají stihnouti, jestli příkazu soudního, pokračování v řízení vyslovujícího neuposlechnou (§ 166 c. ř. s.).

Vyjímkou není pohrůžky této zapotřebí v případě § 155—158 t. j. při ujetí se řízení smrtí strany nebo změnou v osobě zákonného zástupce přerušeného, bylo-li hned jednáno při roku o návrhu na obnovení řízení

položeném, poněvadž bylo příslušné poučení suksessoru resp. repraesentantu strany odpadlé v předvolání k roku tomuto dáno (§ 155 c. ř. s.).

V usnesení pokračování jednání nařizujícím má býti stanoven okamžik, kterým spor za znovu zahájený má býti pokládán (§ 166 c. ř. s.).

Nutnost toho však odpadá:

α) bylo-li zahájeno jednání ve věci samé hned při roku k projednávání o návrhu na pokračování v rozepři učiněném v případech §§ 155—158 c. ř. s.

β) jest-li soud sám klade k pokračování rozepře rok, poněvadž rokem tímto spor dále se ubírá. (Srvn. Neumann: Comm. str. 422);

γ) jest-li strana, u které důvod přerušení nastal, navrhujíc pokračování v rozepři, současně předsebeře procesní úkon, pro který v okamžik nastalého přerušení právě lhůta běžela.

Neboť stanovení okamžiku ujetí se sporu má jen potud význam, pokud třeba počátek lhůt po přerušení nově jdoucích na jisto postaviti. To však odpadá, když úkon, pro nějž lhůta běžeti má, jest hned proveden. (Neumann: Comm. l. c.);

δ) v případě § 160 c. ř. s., poněvadž se tu řízení po zákonu znovu tím okamžikem zahajuje, kterým se končí lhůta k zřízení nového advokáta daná.

c) Stížnost.

Proti usnesení, kterým se přerušení řízení vyslovuje, jakož i pokračování řízení dopouští, jest dovolen rekurs (§ 192 odst. 2 c. ř. s.).

Vyjímku z toho tvoří jen usnesení, kterým ať ex officio nebo k návrhu strany se přerušení řízení opravného pro podanou žalobu o obnovu zavádí (§§ 544, 545, 546 odst. 2 c. ř. s.).

III. Klid řízení.

1. Podmínky.

Klid řízení předpokládá řádně projevenou, souhlasnou vůli obou stran po určitou dobu v procesu nejednati (§ 168 c. ř. s.).

Vůle tato může dojíti výrazu buď výslovně nebo mlčky.

Výslovně tím, že strany (nikoli pouhý vedlejší intervenient) dohodnutí své nechati řízení in suspenso soudu písemně »oznámí« nebo — při soudech okresních — ústně sdělí.

V případě posledním soud prohlášení toto buď protokolárně nebo jen zápisem ve spisech dle § 86 j. ř. zjišťuje.

Mlčky může býti vůle tato projevena tím, že strany k roku položenému k ústnímu projednávání se nedostaví. K jakému cíli bylo toto ústní projednávání ustanoveno, jest lhostejno. Nastáváť klid řízení netoliko, byl-li zmeškán rok k ústnímu přelíčení (§ 257 c. ř. s), nýbrž i nedostaví-li se strany k roku prvnímu (§ 239 c. ř. s.), k roku v řízení přípravném, pokud má býti při něm ústně projednáváno (§§ 250, 251 c. ř. s.), k roku dle § 155 a 158 c. ř. s. (srvn. shora) nebo k roku položenému dle § 398 c. ř. s. pro nepodání odpovědi.

Dle výslovného ustanovení zákona nenastává však klid řízení, bylo-li zanedbáno stání položené toliko k provádění důkazu (§ 289 odst. 2 c. ř. s.), nebo k publikaci rozsudku (§ 414 c. ř. s.), nebo nedostaví-li se strany k roku položenému k ústnímu líčení odvolacímu (§ 491 c. ř. s.), pokud se týče dovolacímu (§ 509 odst. 2 c. ř. s.).

Ve všech případech, kdy nedostavení se stran k roku klid řízení v zápětí má, rovná se nedostavení, když strany se dostavivší přes vyzvání soudcovo neprojednávají, nebo po vyvolání věci se vzdálí nebo tam, kde advokátů jest nezbytně třeba, osobně bez advokátů se dostaví (§ 133 c. ř. s.).

Srovnalá vůle stran může přivoditi klid ve všech rozepřích, vyjímaje rozepři o rozloučení a neplatnost manželství, ve kterých officiosnost řízení každou disposici stran vylučuje. (Srvn. Ott, str 381.).

2. Vyřízení.

Soud oznámení stran o klidu řízení beře na vědomí a každé další jednání ve sporu dotčeném zastaví.

Byl-li klid řízení spůsoben oznámením nebo neprojednáváním advokátů nebo jiných procesních zmocněnců, má soud o tom, že ho oznámení ono došlo, nebo že stání bylo zmeškáno, vyrozuměti netoliko tyto zmocněnce, nýbrž i strany samy a s těmito sděliti následky processuálné, kterými jest klid řízení provázen (§ 170 c. ř. s.).

3. Účinky klidu.

Účinky klidu řízení jsou v podstatě tytéž jako účinky přerušení, zejména platí i pro klid posl. odst. § 163 c. ř. s. (Jinak: Fürstl Comm. k § 168 c. ř. s.). Rozdíl spočívá toliko v tom, že nastalým klidem řízení běh t. zv. lhůt konečných (Nothfristen) se nezastavuje (§ 168 c. ř. s).

Poněvadž za klidu řízení nižádný úkon provésti nelze, jest strana ze všech úkonů, k nimž konečná lhůta v době, kdy klid nastal, běžela, zejména ze všech opravných prostředků praecludována. (Srvn. Neumann: Comm. 434.)

Účinky tyto nastupují okamžikem, kdy ujednání o klidu řízení soudu došlo, pokud se týče, vyvoláním roku, ke kterému se strany nedostavily, nebo ukončením líčení, při němž strany neprojednávaly (§§ 168, 170, 133, 145 odst. 2 c. ř. s.), a trvají po celou umluvenou dobu, nejméně však tři měsíce (§ 169 c. ř. s.).

4. Pokračování v řízení.

K pokračování v řízení in suspenso ponechaném jest třeba, aby jedna ze stran [při litis consortium alespoň jeden ze společníků] (§ 15 odst. 1 c. ř. s.) po prošlé době klidu řízení za položení roku k ústnímu projednávání nebo nastal-li klid během lhůty, za ustanovení nové lhůty zažádala.

Podán-li byl návrh tento dříve, než 3měsíční zákonná nebo delší smluvená lhůta uplynula, má jej soud ex officio nebo k žádosti odpůrcově bez jednání zamítnouti a ustanovil-li již lhůtu nebo položil rok, bezúčinnost toho vysloviti (§ 169 c. ř. s.).

Rozhodnutí o pokračování v řízení, jakož i usnesení posléz vzpomenuté náleží při soudech sborových senátu (§ 140 c. ř. s.).

Proti výroku soudu v otázkách těchto vydanému přísluší stranám rekurs (§ 514 c. ř. s.).

Přerušení dopravy železniční.

Jestliže živelními událostmi nebo jinými mimořádnými pády poruší se pravidelná doprava železniční neb úplně-li se přeruší, mají se železniční dopravní ředitelstva postarati o to, aby použito bylo s největší možnou rychlostí náležitých prostředků a učiněna byla přiměřená opatření k tomu,

aby byla odstraněna příčina rušení i přerušení a aby se pokud možná nejvíce zkrátilo rušení a přerušení.

1. Opatření: Jsou-li při takových nehodách okolnosti rázu takového, že nelze provozovati dopravu pošty a cestujících po trati, mají se železniční dopravní ředitelstva dle možnosti postarati o nějaký jiný způsob dopravy pošty a osob. Pokud má se v takovém případu vrátiti jízdné a kdo má nésti náklady další dopravy, posuzovati sluší dle ustanovení a dle předpisu železničního řádu dopravního o ručení podniků dopravních; tyto jsou povinny při provozování dopravy užiti všech prostředků, které podává zkušenost a věda, aby neštěstím se předešlo (§§ 16 a 17 želez. řádu dopravního ze dne 16. listopadu 1851 č. 1 ř. z. ex 1852.)

2. Oprávnění k expropriaci: Je-li potřebí při železnici dopravou se zabývající k odstranění anebo zamezení přerušení vozby naléhavých opatření za účelem provedení vyvlastňovacího práva, může míti místo zkrácené řízení s použitím těchto ustanovení: Za zavedení projednání k účelu stanovení předmětu a objemu vyvlastnění žádati sluší u politického zemského úřadu za šetření dotyčných předpisů (§ 21 zákona ze dne 18. února o vyvlastnění pro účely železniční). Úřad zemský stanoví správce projednávání, ku kterému přizvou se strany, a správce přímo po skončení projednávání vynese nález vyvlastňovací; rekurs proti tomu podaný nemá odkladacího účinku (§§ 39 a 40 zákona ze dne 18. února 1878 č. 30. ř. z. o vyvlast. pro účely železniční).

3. Závazky správy železniční: Brání-li přírodní živly nebo jinaké okolnosti jízdě po nějaké trati, má býti ihned postaráno o další dopravu až ku trati sjízdné pomocí jiných prostředků. Útraty tím vzešlé nahraditi jest železnici s odečtením jízdného po trati železniční neprojeté. Přerušení dopravy a opozdění vlaku oznámiti jest ihned zřetelným způsobem na místě obecenstvu snadno přístupném.

4. Práva železniční správy: Lhůta dodávací pro zboží převzaté ku dopravě neběží po čas přerušení dopravy nezaviněného železnicí, kterýmžto přerušením na čas překažen jest počátek nebo pokračování dopravy železniční. Překažen-li počátek nebo pokračování dopravy železniční vyšší silou nebo náhodou, má železnice odesílatele požádati o potřebné opatření se zbožím, nemůže-li se provésti další doprava jinou cestou. Odesílatel může v takových případech ustoupiti od smlouvy, avšak musí nahraditi železnici — pokud nedá se jí vina přičísti, — náklady přípravy dopravy, náklady opětného naložení a nároky co do vykonané cesty dopravní a sice zaplatiti musí poplatky v sazbách vyměřené. (§§ 26, 63 a 65 dopr. regl. obsaženého pod č. 207 v LXXIV. kuse říš. zákonníka ze dne 10. prosince 1892).

5. Opatření zachraňovací: Zachraňování na rak. drahách upraveno jest nařízením min. obch. ze dne 23. ledna 1889 č. 49646 z r. 1888. Dle tohoto ustanovení zříditi jest ve všech stanicích nosítka vyjma zastávky. V každé stanici, od které možno žádati zvláštní výpomocnou lokomotivu, zříditi jest velkou záchrannou skříň s nástroji ku větším operacím a obvazadly pro větší počet poranění, kteroužto skříň dopraviti jest v případu potřeby s výpomocným strojem na místo nehody. V každé stanici, ve které bydlí nádražní lékař, zříditi jest aspoň menší záchrannou skříň s potřebnými přístroji a obvazadly, kterých jednotlivý lékař potřebuje ku první pomoci při několika různých poraněních. Do každé stanice, ve

které není ani velké ani malé skříně záchranné, dáti jest skřínku s obvazadly, aby jich zřízenci nádražní nebo jiné zkušené osoby mohly užiti ku prvnímu přispění, prve než lékař přibude. Kromě toho stává i zvonek signálový k tomu, aby bylo lze přivolati lékaře, záchranné skříně a nosidla.

6. Praxe: Co do přerušení dopravy železniční vynesena byla v posledních letech tato důležitější rozhodnutí: O nutnosti opatření ku zamezení přerušení dopravy železniční rozhoduje ministerstvo obchodu (nyní minist. železniční) dle volného svého uvážení; při tom může se stanoviti předmět a objem eventuálného vyvlastnění. Rozhodnutí o vyvlastnění vyhraženo jest řízení vyvlastňovacímu (rozh. ze dne 27. února 1887 č. 608.). Srazí-li se dva vlaky různých správ železničních, povinna jest k náhradě tělesného ublížení způsobeného na obou vlacích ona dráha, jejíž orgány nehodu zavinily. Dráha ručí i za poškození, která někdo utrpí skokem z vagonu, aby unikl následkům nehody, pokud dle stavu věci za to míti možno, že by dotyčná osoba zraněna byla, i kdyby ve voze byla zůstala (rozh. ze dne 12. ledna 1887 č. 14299 z r. 1886). Soudy obchodní jsou jedině příslušny ku projednávání a rozhodování žalob podaných proti podnikům železničním o náhradu za tělesná poškození a usmrcení, která způsobena byla událostmi na železnicích (rozh. ze dne 25. července 1888 č. 8758.).

Neučiní-li dráha v čas opatření za účelem vysvobození vlaku uváznuvšího ve sněhové vánici, jest povinna jak dle zákona o ručení tak i dle ustanovení obč. zákona náhradou škody zřízenci, který se při vedení vlaku nachladil a tím k službě stal se neschopným (rozh. ze dne 20. listopadu 1888). V kompetenci politických úřadů spadá vydávati nařízení v zájmu bezpečnosti veřejné dopravy při provozování podniku tramwayového (rozh. ze dne 7. listopadu 1890 č. 3454).

Přímé ručení dráhy oproti osobě poškozené při nějakém železničním úrazu v tom případu, když byl úraz zaviněn zřízenci železničními; nárok poškozeného na přímé placení lékařského honoráře dotyčným lékařům, přisouzení nákladů spojených s pozváním lékařského konsilia a za cesty do lázní; nepřípustnost přisouzení budoucích výloh léčebných; nárok manželky poškozeného na odškodnění za ošetřování jeho; nepřípustnost přisouzení výloh za zvláště nákladnou výživu, nepřiměřenou stavu poškozeného; ohled na aktivní přídavky úředníka státního při přisouzení náhrady za ušlý zisk; ohled na stav majetkový ručící dráhy při vyměření bolestného (rozh. ze dne 9. ledna 1891, č. 14644). Městské del. soudy okresní příslušny jsou též pro předsevzetí důkazu na věčnou paměť o zdravotním stavu osob poškozených při úrazu na dráze (rozh. ze dne 3. března 1891 č. 1174). Osobě poškozené při úrazu železničním přísluší 5% úroky z přisouzené náhrady avšak ode dne žaloby, nikoli ode dne úrazu (rozh. ze dne 7. října 1891.).

Přestavby (v právu berním).

Strhne-li se stávající budova až po zemi a odtud pak znova se staví (přestavba), nebo celé části budovy hodící se k samostatnému používání strhnou se až po zemi nebo jednotlivá poschodí v celém obvodu svém se rozboří a nově postaví (částečná přestavba), nastává dočasné osvobození od daně domovní a třídní i se státními přirážkami.

Použití zdí společných se sousedními budovami nestírá budově rázu přestavby. Naproti tomu neposkytují osvobození od daní opravy budovy

a přetvoření vnitřní, ať se při nich odstraní stará střecha nebo neodstraní, ať zvýší se zdi nebo nezvýší. Při obou způsobách přestavby (úplná a částečná přestavba) rozhodnými jsou jen ony stavby, které se nacházejí nad povrchem země — nad niveau, — a nepřihlíží se tudíž při stanovení způsobu přestavby ku provádění staveb pod niveau, tedy zvláště sklepů (rozh. spr. s. dv. ze dne 2. listopadu 1892 č. 3269 sb. »Budw.« č. sb. 6847). Způsob a míra osvobození od daní jest stanovena při přestavbách právě tak jako při novostavbách, sluší však poznamenati, že úroky odpočtou se od kapitálů na objektu váznoucích jedině při budovách úplně osvobozených od daně domovní.

Přestupky viz Přečiny a přestupky.

Přestupky důchodkové.

I. Pojem.

Důchodkové přestupky jsou jednání neb opomenutí, jimiž porušují se zákony a předpisy vydané k zachování nepřímých dávek. (§ 19. trest. zák. důch.) K přestupkům důchodkovým počítají se též přestupky zákazů o dovážení, průvozu a vývozu určitých předmětů ve styku mezi státním územím a cizinou nebo mezi celními územími a místy z celního území vyloučenými (§ 2). Vláda jest zmocněna cestou nařízení obmeziti z ohledů veřejných a zejména zdravotnictví a bezpečnosti obchod určitým zbožím (čl. IV. zák. ze dne 25. května 1882 č. 47 ř. z.). Důchodkové přestupky odnášejí se:

1. na obchod clu podléhající, tedy na cla dovozní, průvozní a vývozní, na zákazy dovozu, průvozu a vývozu, na ustanovení o dozoru nad vnitřním obchodem, na označování zboží k rozeznání jeho původu;

2. na dávky ze spotřeby tuzemských výrobků nebo spotřebitelných předmětů dostavších se do vnitřního obchodu v území státním, jako:

a) státní monopoly,

b) daně potravní; sem přináležejí též přestupky zák. ze dne 30. března 1882 č. 45 ř. z. o zdanění výroby vína umělého a polovína (§ 19. cit. zák.), dále na přestupky zák. ze dne 26 května 1882 č. 55 ř. z. o dani spotřební z olejů minerálních.

c) přirážky k dani potravní obci povolené; sem náleží též skrácení oněch přirážek obecních, kteréž nevybírají ani úřady důchodkové ani se nevybírají současně s erární daní potravní, nýbrž obec sama je vybírá ve vlastní režii nebo jako pachtéř (rozh. min. fin. ze dne 13. srpna 1865 č. 37187/1467);

d) na dávku z označování čistého obsahu drahých kovů (puncování stříbra a zlata);

e) na dávky spotřební z jiných předmětů, jako: z hracích karet, kalendářů, časopisů atd.

3. Přestupky tax a papírových kolků.

4. Poplatky a výhradná práva státní pokladny, která plynou z dopravy osob nebo věcí — jako poplatky za plavbu, cestné, mostné, ústavy poštovní.

5. Přestupky důchodku loterního. Ta okolnost, že se důchodek tento vybírá pachtéřem, nepřekáží platnosti tohoto zákona, pokud jde o důchodkové přestupky, jež se dotýkají zmíněné dávky (§ 2. předpisu vydaného presidiálním nařízením dvorské komory ze dne 3. března 1836 č. 6996 o používání trest. zák. důch., § 6. tr. zák. důch.).

II. Druhy.

1. Důchodkové přestupky dělí se co do přímého následku svého ve skrácení důchodků a jinaké přestupky předpisů důchodkových (§ 7.).

2. Co do povahy a závažnosti následků třídí se důchodkové přestupky: v podloudnictví, v těžké a lehké důchodkové přestupky. Podloudnictví a těžké přestupky důchodkové počítati jest ku skracování důchodků, pokud zákon výslovně nestanoví opaku (§ 12), tak ku př. v případu § 393 trest. zák. dùch.

III. Skutkovým podkladem přestupku důchodkového jest soubor všech okolností, za kterých se přestupek udál; zvláště náleží k skutkovému podkladu:

1. Jednání neb opomenutí, které má na sobě příznaky přestupku
2. Místo a čas, kde a kdy spácháno bylo jednání neb opomenutí ono.
3. Předmět, jímž se to stalo.
4. Pomůcky, jichž při tom bylo použito.
5. Osoby, které při tom byly spoluČinny nebo přítomny.
6. Okolnosti, které odůvodňují nebo seslabují příznaky, že jednání nebo opominutí jest důchodkovým přestupkem (§ 569).

IV. Pokus a účastenství v přestupcích důchodkových (viz čl. Příprava a pokus činu trestného).

V. Odhalení, vyšetřování a trestání důchodkových přestupků (viz čl. Úřady trestní důchodkové).

VI. Tresty.

Na přestupky důchodkové uloženy jsou tyto druhy trestů: peněžité pokuty, propadnutí zboží a jiných předmětů a vězení. Ježto zboží a jiné předměty za trest propadají toliko v jednotlivých případech (§§ 52, 209, 445 a 624) a to místo nebo vedle pokuty peněžité a samostatný trest vězení — vyjímaje §§ 257 a násl. — rovněž přistupuje toliko v jednotlivých těžkých případech obchodu podloudnického k pokutě peněžité nebo jejímu zostření (§§ 271 a násl.), sluší peněžitou pokutu míti za vlastní hlavní trest přestupků důchodkových (§ 36).

VII. Ručení při přestupcích důchodkových (viz tento čl.).

VIII. Promlčení působí, že nemá místo ani vyšetřování ani trest (§ 480). Pokuta za opozděné zapravení zvláštní dávky z výčepu pálených lihových nápojů zavedené zákonem ze dne 23. června 1881 č. 62 ř. z. nepodléhá promlčení a neplatí o ní § 480 tr. zák. důch. (rozh. ze dne 19. října 1889 č. 2273, sb. »Budw.« č. 4893).

Zánik trestu nebo ručení za pokutu neosvobozuje ani od příslušné dávky, ani vůbec od splnění závazků, kteréž ukládají předpisy důchodkové ve příčině předmětů předpisům těm podléhajících, ani konečně od náhrady škody, kterou nutno poskytnouti dle občanského práva státní pokladně nebo kterési třetí osobě. Zanikne-li trest promlčením ve smyslu § 480 tr. zák. důch., může býti i bez zavedení řízení trestního důchodkového na základě administrativního vyšetření skutkového podkladu žádáno o skrácený poplatek, ač-li není ve smyslu zákona ze dne 18. března 1878 č. 31 ř. z. již promlčen (rozh. ze dne 20. února 1879 č. 321 a ze dne 17. dubna 1879 č. 701, sb. »Budw.« č. 428 a č. 469).

Promlčení nastupuje po 5 létech při skrácení poplatků kolkových (§ 408 č. 1, 2), po 3 létech při přestupku podloudnictví a při těžkých přestupcích důchodkových spáchaných zapověděnou výrobou, přípravou,

užíváním nebo zapověděným odbytem předmětů státního monopolu (§§ 309—322), po 2 létech při přestupcích naznačených v §§ 361, 362, 374—378, 387—389 a 461 tr. zák. důch., po 6 měsících při přestupcích proti předpisům o poplatném řízení pro dávku spotřební, při přestupcích o dopravě zboží (§§ 350, 353, 372 a 459), při přestupcích vyjmenovaných v §§ 463—465 tr. z. důch., při přestupcích proti předpisům loterním, proti předpisům poštovním (§§ 427, 428, 433 a 434 tr. z. důch.), proti předpisům o poplatcích silničných, mostných a převozních (§§ 436 a 437); promlčení jednoroční stanoveno ve všech ostatních případech, pro které není výslovně vytknuta doba delší nebo kratší (§ 482 tr. zák. důch.).

IX. Zkrácení důchodkové v užším smyslu zabírá ony přestupky, kterými připravena jest o přímou dávku státní pokladna neb ona osoba, které bylo propůjčeno právo vybírati dávky s výhodami státní pokladny. Mezi skrácení důchodkové počítají se též přestupky dovozních, průvozních a vývozních zákazů vydaných pro obchod mezi územím státním a cizozemím nebo mezi celním územím a místy z celního území vyňatými (§ 8).

X. Případy zkrácení důchodkového.

1. Porušení předpisů o označování drahých kovů k rozeznání jich čistého obsahu; dotyčná nařízení a tresty obsahuje puncovní zákon ze dne 19. srpna 1865 č. 75 ř. z.;

2. porušení předpisů o označování jiných předmětů spotřeby aneb užívání (§§ 405, 407 tr. zák. důch., zák. ze dne 6. září 1850 č. 345 ř. z. o spotřebním kolku z hracích karet, kalendářů a časopisů a zák. ze dne 15. dubna 1881 č. 43 ř. z. o kolku z hracích karet);

3. porušení předpisů zákona o kolcích a poplatcích ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z.;

4. porušení předpisů poštovních §§ 423—426 tr. zák. důch. a rozh. min. obch. ze dne 4. března 1885 č. 7784 [věst. pošt. a telegr. č. 22 z r. 1885];

5. porušení předpisů o poplatcích silničních, mostních a převozních (§§ 436, 437 tr. zák. důch., §§ 28—30 zák. ze dne 26. srpna 1891 č. 140 ř. z. o erárním mýtném silničním a převozním) a o svémocném otevření úřední závory (§ 465 tr. zák. důch.);

6. porušení předpisů o důchodku loterním (§§ 438—441 tr. zák. důch.) (Ostatně srv. dotyčné zvláštní články.)

Přestupky policejní viz Právo trestní policejní.

Přestupky poplatkové viz Poplatky.

Přestupky tiskové viz Tisk a právo tiskové.

Přestupky železničního řádu dopravního.

I. Představení obcí, organy bezpečnostní a vůbec politické úřady mají přísně bdíti nad zachováváním ustanovení II. odst. železničního řádu dopravního ze dne 16. listopadu 1851 č. 1. ř. z., účinně podporovati při tom zřízence železniční, provinilce podle okolností vzíti do vazby a je odevzdati ku potrestání příslušného soudu. Zřízenci železniční mají zatknouti a nejbližšímu politickému zástupci nebo soudnímu úřadu k dalšímu řízení odevzdati osoby provinivší se proti předpisům železničního řádu dopravního, kteréž napomenutí neuposlechly nebo spáchaly skutek rušící nebo ohrožující bezpečnost dopravy ve všech těch případech, kde není tu okamžité pomoci policie (politických nebo soudních úřadů).

II. Ku výkonu tohoto policejního oboru působnosti propůjčeného úředníkům a zřízencům železničním, jakož i za účelem svědomitého plnění povinností svých vůbec bývají vzati do státní správy v přísahu úředníci a zřízenci, jimž dle poměrů místních přísluší dohled nad drahou a příslušenstvím jejím a nad obecenstvem dráhy používajícím a to i na dráhách soukromých. Takto pod přísahu vzatí úředníci a zřízenci železniční požívají co do svých opatření úředních vůči obecenstvu i na drahách soukromých stejné zákonné ochrany jako všechny veřejné organy.

III. Každá činnost nebo opomenutí co do ustanovení železničního řádu dopravního trestá se dle řádu tohoto a dle ustanovení všeobecného řádu trestního (§§ 101—103 želez. řádu dopravního); jednání a opomenutí příčící se ustanovením II. odst. želez řádu doprav. a spadající pod ustanovení všeob. trestního zákona přináležejí ke kompetenci soudů; jednání a opomenutí však, jichž subsumovati nelze pod ustanovení všeob. trestního zákona, patří ku kompetenci úřadů politických (rozh. nejvyššího soudu ze dne 5. července 1870 č. 6171).

IV. Co do jednání a opomenutí příčících se ustanovením železničního řádu dopravního průchod mají tyto §§ všeob. trestního zákona: 68, 76, 81, 85, 86, 87, 88 a 89 (zločin veř. násilí), 172 a 175 (zločin krádeže), 279, 280 a 283 (přečiny a přestupky proti veřejnému řádu), 312, 314, 318 a 319 (přestupky proti veřejným ústavům a opatřením), 335, 336 a 337 (přečiny a přestupky proti bezpečnosti těla), 431, 432 a 433 (jiné přestupky poškozující nebo ohrožující tělesnou bezpečnost), 434 a 459 (přečiny a přestupky proti bezpečnosti vlastnictví) a 468 (přestupky zlomyslného poškozování cizího vlastnictví).

V. Rozhodnutí kasačního dvora: Krádež na předmětech ku dopravě sice určených, avšak ku dopravě neupotřebených není zločinem dle § 175 I. b) tr. zák. (rozh. ze dne 9. listopadu 1858 č. 12667). Poškození ohrad a plotů sloužících k ochraně tratí jeví se býti veřejným násilím spáchaným zlomyslným poškozením vlastnictví dráhy (rozh. ze dne 11. listopadu 1874 č. 9248). Poškození výstražných tabulí tresce se jakožto veřejné násilí, spáchané zlomyslným poškozením vlastnictví dráhy (rozh. ze dne 10. ledna 1883 č. 12648). Aby byl zřízenec železniční vzat do přísahy, není zákonnou náležitostí pro právní ochranu jeho dle § 68 tr. zák. Co do právní ochrany nerozhodnou je okolnost, zda zřízenec železniční překročil meze svého oprávnění (rozh. ze dne 16. února 1888 č. 1746.). Vytržení mezního kolu není veřejným násilím dle § 85 lit. c) trest. z., nýbrž toliko přestupkem zlomyslného poškozování cizího vlastnictví dle § 468 tr. z. (rozh. ze dne 11. ledna 1889 č. 12370).

Odporuje-li kdo skutkem nařízením hlídače u výkonu jeho služby, dopouští se zločinu naznačeného v § 81 zločinu veřejného násilí proti vrchnostenské osobě ve věcech úředních (rozh. ze dne 29. ledna 1889 č. 759). Rozlámání uzavřené závory zakládá zločin veřejného násilí, spáchaný zlomyslným poškozením vlastnictví dráhy (rozh. ze dne 21. února 1889 č. 15140). Opomenutí při pošinování ohrožující život nebo tělesnou bezpečnost zakládá přečin proti bezpečnosti života (rozh. ze dne 27. dubna 1889 č. 1955).

Vložení ruky na hlídače u výkonu jeho služby trestá se — nebyl-li hlídač tím omezen u vykonávání své služby — jakožto přestupek skutkové

urážky dle § 312 tr. zák. a nikoli jako zločin veřejného násilí dle § 81 tr. z. (rozh. ze dne 14. října 1889 č. 11306).

Násilné vložení ruky na železniční organ službu konající ve služebním šatu zakládá i tehdy zločin veřejného násilí, neodnáší-li se služební činnost dotyčného organu ku výkonu služby nebo k ochraně vlastnictví dráhy (rozh. ze dne 20. prosince 1889 č. 5553).

Ochrana § 68 al. 2. tr. zák. není závislou na tom, aby dotyčný zřízenec železniční byl definitivně ustanoven a pod přísahu vzat. Spojovač vozů, který při pošinování vozů brání osobám přecházeti přes koleje, jedná ve vykonávání své služby (rozh. ze dne 1. března 1890 č. 12800).

Železničnímu zřízenci přísluší právní ochrana vedle §§ 68 a 312 tr. z. bez ohledu na to, zdaž vzat jest v přísahu ve smyslu železničního řádu dopravního či-li nic. Zřízence dráhy, který provází osobu přestoupivší předpisy policie železniční ku zjištění totožnosti osoby k nejbližšímu úřadu obecnímu, pokládati sluší za úřední osobu a přísluší mu i při tom ochrana zákona trestního (rozh. ze dne 15. ledna 1891 č. 9000). Co do krádeží na železnicích a jich příslušenství lze užiti § 175 I b) tr. z. tehdy, když trestná činnost může způsobiti přerušení dopravy. Zločinné odcizení kolejnice jakožto součásti dráhy trestati sluší tedy dle tohoto místa zákona (rozh. ze dne 8. února 1892 č. 15886). Neoprávněné vstoupení na trať železniční nepostačí ku použití § 431 tr. z.; činnost tu sluší trestati jen jako přestupek řádu dopravního od úřadu politického, jestliže není tu nebezpečnosti naznačené v § 335 tr. z. a vědomí této nebezpečnosti (rozh. ze dne 4. května 1892 č. 5271).

Přestupky živnostenské třídí se ve dvě kategorie: porušení řádu živnostenského, kterým vsáhá se v živnostenská práva třetích osob, a v takové porušení řádu živnostenského, kterým se sice přímo nepoškozují práva třetích osob, které však jest přestupkem řádu živnostenského.

I. Podmět přestupku.

K zodpovídání mohou býti brány toliko osoby fysické; morálním (právnickým) osobám, provozujícím živnost, nelze uložiti peněžitých pokut, nýbrž může býti nastupováno pouze proti vlastním vinníkům (rozh. min. vnitra ze dne 29. ledna 1876 č. 18430). Mělo-li více osob účastenství v nějakém jednání trestném dle řádu živnostenského, dlužno každou z nich potrestati zvlášť, ježto po zákonu nelze uložiti trest solidárně (nař. min. vnitra ze dne 6. března 1878 č. 34 ř. z.). Pravidelně sluší stálé živnostníky trestati pokutami peněžitými, pomocníky a učně pak trestem vězení; proti živnostníkům mají místo tresty vězení jen za okolností přitěžujících a při insolvenci jich (§ 135 živ. ř.). Provozuje-li živnost zástupce nebo pachtéř, uložiti jest peněžité tresty a vězení zástupci nebo pachtéři, peněžité pokuty však se zárukou majitele živnosti; v každém případu musí býti vysloveno odstranění zástupce nebo pachtéře, v čemž zahrnuta jest též neschopnost provozovati nějakou živnost na vlastní nebo cizí účet (§ 139 živ. ř.). Spoluručení majitele živnosti neodnáší se na ten případ, kde dopustil se již bez toho majitel živnosti pro svou osobu — a to v první řadě — přestupku tím, že zřídil se neoprávněným způsobem zástupce (rozh. min. vnitra ze dne 28. října 1886 č. 17263).

II. Předmět přestupků.

1. Přestupky, jež odnášejí se ku provozování živnosti samé: sem patří přestupky, které spáchány jsou tím,

a) že osoby provozují samostatně živnost nějakou, neohlásivše ji, nebo — je-li k ní potřebí koncese — nevymohše si koncese,

b) že osoby provozují dále živnost, ačkoli jim byla tato zastavena,

c) že počnou s provozováním živnosti nevymohše si schválení provozovárny dle předpisu řádu živn. pro jednotlivé živnosti nezbytného (§ 132 lit. a, b, c živn. ř.),

d) že zastaví živnost oni živnostníci, kteří ku provozování jsou zavázani,

e) že bezprávně provozuje se živnost, a osobuje při tom oprávnění třetích osob.

2. Živnostenské přestupky, které zřetelem k živnostenským pomocným dělníkům spáchány bývají, a to tím,

a) že se poruší předpisy o přijímání, upotřebení a nakládání s pomocníky a učni,

b) že živnostníci utiskují dělníky, vyplácejíce jim mzdu ve zboží nebo jinakým nezákonným způsobem jednají. (§ 133 živn. ř.).

III. Tresty:

1. Důtky,

2. penežitě pokuty až do 400 zl.,

3. vězení do 3 měsíců,

4. odnětí živnostenského oprávnění na vždy nebo na určitý čas (§ 131 živn. ř.)

Po zákonu nelze současně uložiti dva nebo více těchto trestu za týž živnostenský přestupek.

5. Odnětí práva míti učně, po určitý čas, nebo na vždy (§ 137 živ. ř.).

6. Vyloučení ze živnosti (§ 5 — viz tento čl.).

Podléhají-li jednání a opomenutí, která jsou přestupky předpisů živnostenských, současně též trestu stanovenému všeobecnými zákony trestními, mají nicméně nastoupiti způsoby trestů zmíněné v § 131 čís. 1, 2, 3 živ. ř. (§ 136 živ. ř.).

Při výměře trestů sluší dbáti polehčujících a přitěžujících okolností, dále výše prospěchu přestupkem zamýšleného nebo výše újmy přestupkem způsobené (§ 134 živ. ř.). Promlčením pomíjí vyšetřování a trestání oněch přestupků zákona živnostenského, které nesluší posuzovati dle všeob. zákona trestního, nebyl-li pachatel do 6 měsíců ode dne spáchání vzat do vyšetřování (§ 140 živ. ř.).

IV. Úřady a řízení.

Politickým úřadům přísluší vyšetřovati a trestati přestupky živnostenské, pokud není povolán k úřednímu jednání řádný soud trestní. Řízení v trestných věcech živnostenských jest z pravidla ústní. O projednání sepíše se protokol, do kterého se zapíše rozhodnutí a oznámí se straně. K žádosti strany, jakož i tehdy, není-li strana přítomna, sdělá se rozhodnutí i s důvody též písemně (§ 147 živ. ř.). Druhou instancí jsou zemské úřady. Proti srovnalým rozsudkům trestním I. a II. stolice není dalšího opravného prostředku. Ve třetí instanci rozhoduje ministerstvo vnitra. Rekursy v trestných věcech musí býti podány do 14 dní u živnostenského úřadu I. instance. Žádosti o prodloužení této lhůty jest bez dalšího zamítnutí (výnos dolnorak. místodrž. ze dne 29. ledna 1862 č. 2062). Podá-li se rekurs v čas, má účinek odkladací, avšak v platnosti potrvává opatření úřadu, kterýmž byla živnost zastavena (§ 148 živ. ř.). Vyšší úřad oprávněn jest

ze závažných důvodů trest zmírniti nebo prominouti (§ 149 živ. ř.), a míti zřetel na výši prospěchu přestupkem zamýšleného nebo škody přestupkem způsobené (§ 134 živ. ř.). Promlčením pomíjí vyšetřování. Peněžité pokuty dobývají se cestou exekuce správní a plynou do společenstevní nebo podpůrné pokladny, byl-li vinník povinen do pokladny takovéto platiti příspěvky, jinak plynou do chudinského fondu toho místa, kde přestupek byl spáchán (rozh. mi. obch. ze dne 2. října 1885 č. 24787 z r. 1884). Je-li pachatel členem některého společenstva, dostanou se peněžité pokuty nemocenské pokladně pomocnické dotyčného společenstva. Náleží-li pachatel některému společenstvu, u něhož není nemocenské pokladny pomocnické, nýbrž společenstvo zaopatřuje onemocnělé pomocníky, přidruženo jsouc k některé již stávající nemocenské pokladně, má se dostati peněžitých pokut této nemocenské pokladně. Při tom se předpokládá jakožto věc samozřejmá, že stanovy nemocenské pokladny, ku kteréž společenstvo přistoupilo, vyhovují předpisu § 121 zák. ze dne 15. března 1883 č. 39 ř. z. (nař. min. obch. ze dne 14. května 1885 č. 35351 z r. 1884).

Konvenční pokuty, jimž podléhají pomocníci, přestoupivše řád pracovní, a způsob, jakým se jich užilo, zanésti jest do zvláštního seznamu, do něhož nahlédati mohou úřad a pomocníci; seznam ten předložiti dlužno úřadu živnostenskému, cítí-li se pomocník dotčen vymáháním nebo užitím těchto pokut (§ 90 živn. ř.)

Přetržení promlčení viz Promlčení.

Převozy.

I. Pojem a význam.

Převozy jsou zařízení, jimiž se dopravují osoby a věci s břehu jisté vody na břeh, pravidelně protilehlý. Doprava tato děje se buďto po lodích (prámech, člunech) řízených převozníkem, nebo po lodích zavěšených na řetězích a lanech nebo konečně po lodních mostech. Před působností řádu živnostenského posuzován převoz jako právo živnostenské. Výnosem min. obch. ze dne 10. prosince 1851 č. 7609 (výnos česk. místodržitelství ze dne 5. ledna 1852 č. 32.160, č. 8 z. z. z r. 1852) bylo nařízeno, že oprávnění ku převozu jakožto oprávnění osobní propůjčiti lze toliko jednotlivým osobám, nikoli však osobám právnickým (obcím), a výnosem min. obchodu ze dne 6. dubna 1850 č. 4461 (výnos hornorak. místodrž. ze dne 20. května 1850 č. 9719 č. 211 z. z.) bylo stanoveno, že převozy nejsou zaměstnáním volným, nýbrž obmezeny jsou na oprávnění, jež propůjčuje až do dalšího rozhodnutí místodržitelství, avšak ne na déle než na 5 let; dotyčné osobě vyhražen jest rekurs k ministerstvu obchodu. Co poplatků převozních se týče, rozhodny jsou předpisy platné o mostním mýtu. Poskytnouti oprávnění k převozu po pohraničných vodách mezi dvěma korunními zeměmi a proti cizozemsku vyhraženo jest ministerstvu obchodu.

Živnost. řád ze dne 20. prosince 1859 má v čl. V. prohl. pat. ad lit. n) ustanovení, že předpisy živnostenského řádu nevztahují se na podniky stálých převozů (na řekách, jezerech, průplavech atd.).

II. Zříditi soukromé převozní podniky o živnostenském provozování, jak na vodách soukromých, tak i veřejných, dále zříditi ústavy takové na splavných řekách i bez živnostenského provozování dopouští se toliko s úředním schválením (§ 7 říš. vod. zák.). Výnosem min. vnitra ze dne 27. srpna 1879 č. 4386 vydána byla zvláštní ustanovení o zřizování převozů; hlavní body jeho jsou:

1. Zřízení převozů na tekoucích vodách používaných ku plavbě lodí nebo vorů povoliti může v první stolici politický zemský úřad oné země, ve které má býti převoz zřízen.

2. Je-li již na trati, kde má býti převoz zřízen, nějaký erární převoz, vyslechnouti sluší zemský finanční úřad, prve než se povolení udělí.

3. Zapadá-li příslušenství takovéhoto převozu do správního obvodu několika zemí, udělí povolení ke zřízení převozu onen zemský úřad, v jehož obvodu rozkládá se hlavní část příslušenství, při čemž vyhledává se dodorozumění s ostatními súčastněnými úřady zemskými; nemohou-li se příslušné úřady zemské dohodnouti, sluší celou věc předložiti ministerskému rozhodnutí.

4. Obdobným způsobem postupovati jest, pokud jde o povolení převozů mezi územím této polovice říše a mezi územím koruny uherské; nedocílí-li se shody s uherskými, pokud se týká, chorvatskými úřady, předložiti dlužno další projednání záležitosti súčastněnému ústřednímu úřadu uherskému.

5. Ministerského povolení zjednati nezbytno všude tam, kde má převoz prostředkovati dopravu mezi tuzemím a cizozemskem. Prve než podá se určitý návrh, dožádán býti má finanční úřad zemský o mínění ve věci té, a jeho náhled předloží se pak s vlastním dobrozdáním.

6. Poněvadž ustanovení zákonů vodních o povolování převozů neruší platných zákonných předpisů o kompetenci k povolování mýtních, pokud se týká převozních poplatků, může politický úřad zemský vykonávati svěřené mu právo zákony vodními k povolení převozů jen v těch mezích, ve kterých dle příslušných předpisů příslušným jest povolovati poplatky mýtní, pokud se týká převozní. Pokud tedy v jednotlivých zemích pozdějšími zákony ve příčině poplatků převozních nebylo nic jiného stanoveno, má zemský úřad v případech v odst. 1. a 2. zmíněných povoliti zřízení převozů a výběr dotyčných poplatků dle předpisů min. výnosu ze dne 14. prosince 1867 č. 18.260, pokud se týká min. výnosu ze dne 18. března 1866 č. 1452 č. I. a toliko na dobu nejdéle 5 let; pokud jde o povolení na dobu delší, předložiti dlužno záležitost spolu s návrhem sazby poplatkové k ministerskému rozhodnutí a schválení. Vyhledává-li se v některém případu dle vylíčených ustanovení ministerské rozhodnutí, sluší říditi se zásadou, že dotyčné akty předložiti jest ministerstvu vnitra, kdykoli jde o převozy s živnostenským provozováním nebo vybírání poplatků vůbec, ve všech ostatních případech pak ministerstvu orby.

III. Činí se rozdíl mezi veřejnými a soukromými převozy; ony zřizuje a vydržuje stát a není tudíž k nim potřebí zvláštního povolení. Soukromé převozy zřízeny a vydržovány bývají soukromými osobami, korporacemi neb obcemi a za používání jich vymáhá se poplatek ten bez rozdílu, zda může jich použiti za poplatek kdokoli, či zda jen určité osoby, ku př. osoby v obci usedlé od poplatku jsou osvobozeny.

Min. nařízení ze dne 10. prosince 1851 č. 7609 vyslovuje se proti tomu, aby osobám právnickým udíleny byly osobní koncese; nařízení tomu dostatečně vyhověno jest tím, že koncese obmezena jest na určitou dobu a nelze ostatně úplné vyloučení právnických osob, jmenovitě obcí, z účastenství v koncesích k převozu bezpodmínečně ku platnosti přivésti při oné úzké souvislosti, ve které jsou převozy s komunikacemi zemskými, a brání tomu též ustanovení řádu živnostenského ze dne 20. prosince 1859

a říšský zákon vodní (rozh. min. vnitra ve srozumění s min. orby ze dne 25. prosince 1879 č. 16.573). Ustanovení § 28 bod 3. řádu obecního pro Čechy, dle něhož spadá v samostatný obor působnosti péče o udržování obecních silnic, cest, míst, mostů, jakož i péče o bezpečnost a snadnost dopravy na silnicích a vodách, nepostačuje ještě obci nároků na samostatné zřizování převozů, nýbrž obce povinny jsou jako kterákoli soukromá osoba zakročiti o úřední povolení. O žádostech obcí a jiných osob za koncesi rozhodují správní úřady dle zákona vodního (rozh. min. vnitra ve shodě s min. orby ze dne 2. června 1881 č. 5340).

IV. Podmínky k udělení koncese.

1. K stávajícím podnikům převozním přihlédá se potud, že nelze nových koncesí uděliti tam, kde stávající podniky úplně vyhovují potřebám, a dává-li se tudíž povolení k živnostenskému provozování podniku převozního, dlužno míti zřetel k místní potřebě (rozh. min. vnitra ve srozumění s min. obch. ze dne 12. července 1877 č. 8718).

2. O koncesních listinách pro podniky převozní platí ustanovení § 18 vod. zákona. V nich mají se tudíž předepsati podmínky k bezpečnému zařízení, k používání dobrých lodí, spolehlivého mužstva atd.; konečně stanoviti jest sazbu poplatků. Koncesi dlužno ve smyslu nařízení m. obch. ze dne 10. prosince 1851 č. 7609 zpravidla obmeziti na dobu pěti let a vytknouti v ní výhradu, že udělenou koncesí nemá se újma státi případným zákonným změnám v té době vydaným, které se dotýkají zmíněných převozů, a že z důvodu toho nelze vznésti náhradních nároků a reklamací (rozh. min. vnitra ve srozumění s min. orby ze dne 2. listopadu 1880 č. 16.005).

3. K žádostem o povolení podniků převozních připojiti jest popis příslušenství, zvláště lodí, jichž se bude užívati, dále situační plán, dále případný popis nebo nákres příjezdů nebo příchodů a mostů k přistání a sjezdu. Ku stanovení poplatků za převoz připojiti dlužno též rozvrh nákladů na zařízení, vydržováni a provozování podniku, jakož i přibližné udání průměrné dopravy osob a po případě i dobytka, povozů a zboží.

4. Co řečeno bylo o povolení ku zřízení podniků převozních, odnáší se též nutně na změny takové, které přetvořují ony momenty, které byly v původní listině koncesní zvláště uváženy; to platí jmenovitě pro ten případ, že by změněna byla hlavní zařízení převozů.

5. Jedná-li se o nové udělení nebo o změnu při převozech ve vodách pohraničných, vyjednávati jest se sousedním státem.

6. Policejní řády pro jednotlivé vody vytýkají též policejní řády o převozech.

V. Řízení při zřizování převozů:

1. Převozy jsou stavbami vodními; je-li tedy potřebí k zřízení jich přípravných prací na cizích pozemcích, nutno vymoci si přivolení politického úřadu, pokud se nedocílí schválení vlastníků pozemků; politický úřad ustanoví přiměřenou lhůtu, ve které se smí s přípravnými pracemi počíti a udělí povolení, poskytne-li se potřebná jistota pro případnou náhradu škody (§ 73 dolnorak. vod. zák., § 71 štýrského, § 55 krajinského, § 72 bukovinského, § 76 istrijského a § 77 ostatních vodních zákonů).

2. Vysvítá-li již z obsahu žádosti způsobem zcela nepochybným, že podnik není z ohledů veřejných přípustným, sluší ihned žádost zamítnouti;

jinak zkoumati jest znalci na místě podnik takový, načež zavede se a provede řízení vyzývací.

3. Při komisionelním projednávání, k němuž mají být účastníci přizváni a slyšeni s námitkami svými, pracovati jest předkem k tomu, aby po dobrém uklizeny byly učiněné námitky a aby docíleno bylo shody mezi účastníky, zvlášť pokud jde o nároky na odškodnění; nelze-li dohodnutí zjednati, nastoupiti má řízení vyvlastňovací.

4. Když bylo skončeno potřebné vyhledávání, má politický úřad rozhodnouti o přípustnosti, způsobu a podmínkách podniku, o nezbytnosti a míře služebnosti nebo postoupení pozemků; udělí-li se povolení, nutno stanoviti lhůtu, do které musí být převoz dokonán, jinak že zaniká oprávnění k němu.

VI. Předpisy bezpečnostní policie při převozech vydány byly nařízením min. ze dne 16. října 1876 č. 126 ř. z. a ze dne 25. července 1889 č. 122 ř. z. (Viz též čl. Expropriace v právu vodním a §§ 77 až 100 zák. vod.).

Přibalení zboží.

I. Přibalení je kupecká zvyklosť v tom spočívající, že zasílatel zboží z ochoty ke kupci přibalí ke zboží mu prodanému a zasýlanému i jiné cizí zboží, jež se kupci od třetích osob zasílá, by tím výlohy dovozu zmenšil, pokud se týče výlohy ohledně zboží přibaleného mu ušetřil. Jest otázka, je-li přibalení zboží obchodem ve smyslu čl. 272 obch z. ad 3, pokud se týče obchodem ve smyslu čl. 274 obch. z. K této otázce sluší záporně odpověděti, poněvadž přibalení je služba z ochoty, za kterou se záplata ani nežádá ani nepovoluje, je to služba, která bezplatně se prokazuje. Takové úkony ochoty nejsou však obchody a rovněž nenáleží k provozování živnosti obchodní a to tím méně, poněvadž přibalené zboží je zpravidla zcela jiné zboží, než které zasílatel adresátu dopravuje a nelze proto tvrditi, že přibalení zboží náleží ku provozování živnosti zasílatelovy. Byť i sledovaly takovéto úkony ochoty jisté zájmy obchodní, zejmena by udržely přátelské styky s odběrateli, jest přece moment bezplatnosti rozhodným a nelze již vzhledem k tomu o obchodu mluviti (rozh. ze dne 20. února 1889 č. 1842., časop. »Jur. Bl. z 23. června 1889). Přes to nicméně je zasílatel povinen při přibalení zboží šetřiti péče řádného kupce. Náklady spojené s přibalením nese patrně adresát a nikoliv zasílatel, poněvadž třeba za to míti, že nechtěl zasílatel přibalením vzíti na se ještě obtížnější břemena (§ 915 o. z. o.) a poněvadž dle obchodních zvyklostí adresát v tomto případě všecky náklady přibalení má sám nésti (čl. 351 obch. z.).

Nebezpečí přibalení nese příjemce, leč by prokázal, že zasílatel nešetřil při tom péče řádného kupce.

Nebezpečí dopravy nese příjemce, leč by bylo bývalo něco jiného umluveno (čl. 344 a 345 obch. z.).

II. Dle důchodkového trestního zákona je

1. přibalení zboží, jež podléhá clu vývoznímu aneb jehož vývoz je zakázán, k zásilce zboží, jež byla k průvozu celním územím ohlášena aneb k vývozu z celního uzemí pod úředním závěrem poukázána, důchodkovým přestupkem podloudnictví (§ 194 důch· tr. z.).

2. Zkrácením důchodku je, přibalí-li se psaní neb jiný předmět poštovnímu poplatku podléhající k takovým psaním, balíčkům neb ku zboží

dovoznímu, jež požívají úplného neb částečného osvobození od poplatku poštovního (§ 423, 2 ad e).

3. Připojení písemného sdělení ke křížové zásilce nebo vložky, jež není dovoleno přijmouti do křížové zásilky, je rovněž zkrácením důchodku (výn. m fin. ze dne 17. prosince 1852 č. 45938--1481 a výn. m. fin. ze dne 13. srpna 1858 č. 36647—792 č. 38 ř. z.).

V případech v odst. 2 a 3 je trestem desateronásobný neb dvacetinásobný obnos toho obnosu, jenž státnímu důchodu byl odňat aneb bylo nebezpečí, že odňat bude; jsou-li zde přitěžující okolnosti, může býti trest zvýšen až na třicetinásobný obnos zmíněného obnosu (§ 429 tr. z. důch.).

Příbuzenství.

I. Pojem.

Příbuzenství jest společenství mezi dvěma nebo více osobami založené plozením a narozením. Příbuzenstvím zakládají se poměry, které jsou zřídlem vzájemných práv a povinností. Občanský zákonník označuje příbuzenstvím spojení, pokud se týká, právní a mravní vztahy mezi prarodiči a jich potomky. Tento poměr mezi ascendenty a descendenty nazývá se též rodinou.

II. Rozdělení.

1. Příbuzenství, resp příbuzní dělí se předkem na předky (ascendenty) a potomky (descendenty) t. j. ony osoby. které pocházeji od sebe (jedna od druhé) a to ascendenti v linii vzestupující, descendenti v linii sestupující (linea superior a linea inferior).

2. Výraz linie přímá (linea recta) značí ony příbuzné, které pochází samy od sebe, kdežto linie pobočná (linea transversa sc. obliqua) značí příbuzenství pobočné, při které osoby odvozují původ svůj od kohosi třetího.

3. Příbuzenství pobočné dělí se opět na plnokrevné a polokrevné, bilaterales a unilaterales, podle toho, mají-li oba rodiče (otce i matku) společné nebo jenom některého z nich (otce nebo matku).

V případu tomto zváni jsou příbuzní »nevlastními sourozenci« a slovou »consanguinei«, mají-li společného otce, »uterini,« mají-li společnou matku.

4. Další, nyní nepraktické rozdělení jest příbuzenství agnátské a kognátské podle toho, založeno-li praotcem či pramáteří.

5. Blízké a vzdálenější příbuzenství, podle toho, jsou li příbuzní se svými prarodiči v nejbližším stupni nebo v linii vzdálenější.

6. Stejné a nestejné příbuzenství podle toho, má-li každá linie stejné stupně (děti sourozenců), či nestejné stupně (k. př. synovci a strýc).

7. Manželské a nemanželské příbuzenství.

8. Duchovní příbuzenství (které ovšem zná jen právo církevní, nikoli náš obč. zák.), cognatio spiritualis, zakládá se u katolíků křtem a biřmováním a činí zákaz manželství mezi kmotrem a křtěnkou.

9. Přirozené příbuzenství spočívá na pohlavním společenství a vzniká právě plozením, kdežto přijetí dítka za vlastní (adopce) jest příbuzenstvím umělým.

10. Konečně činí se rozdíl mezi příbuzenstvím v užším a širším slova smyslu. Příbuzenstvím v širším slova smyslu jest švagrovství (affinitas), jakož i poměr mezi pěstounem a pěstěncem.

III. Právní účinky příbuzenství.

Příbuzenství jest do jistého stupně překážkou manželství (§§ 65 a 125 o. o. z.). Zvláště z právního poměru mezi manželskými dětmi a rodiči

vzchází celá řada vzájemných práv a závazků; tak k. př. právo rodičů na výchovu svých dětí (§ 139 o. o. z.), právo volby náboženského jich vyznání (§ 140 o. o. z. a zák. ze dne 25. května 1868 č. 49 ř. z.), vzájemná alimentační povinnost, právo kázně rodičům příslušející (§ 145 o. o. z.), moc otcovská a pod.

Naproti tomu děti nemanželské jsou vůbec vyloučeny z práv rodiny a příbuzenstva. Než i nemanželské dítko má právo žádati na svých rodičích zaopatření, výživu a vychování podle jich majetnosti.

Z manželského příbuzenství vzniká právo k poručnictví (§§ 198, 258 a 259 o. o. z.), dále právo zakročiti proti poručníku, zneužívá-li svého úřadu (§ 217 o. o. z.); příbuzní mohou však býti i soudem přinuceni k zaopatření svých osiřelých, nuzných a nezletilých příbuzných (§ 221 o. o. z.). Příbuzných dlužno vyslechnouti, jde li o prodloužení poručnictví (§ 251 o. o. z.), po případě i při udílení plnoletosti (§ 252 o. o. z.). Není-li testamentu, jsou k dědictví povoláni příbuzní (srv. čl. Posloupnost dědická zákonná).

IV. Důkaz příbuzenství.

Zde nejdůležitější otázkou je předkem otcovství, pro které vytýká § 163 o. o. z. zákonnou domněnku. Důkaz, že je někdo příbuzen jako ascendent, descendent nebo pobočný příbuzný, žádá se v právním světě v četných případech, tak k. př. při zákonné posloupnosti, při záležitostech nadačních, mají li přednost příbuzní vůbec nebo příbuzní do jistého stupně, při otázce obnovení šlechtictví atd.

V. Při počítání stupňů příbuzenství přijal obč. zákonník úplně římské pravidlo »tolik stupňů, kolik zplození bylo potřebí, aby se založilo spojení mezi dvěma příbuznými« a to bez rozdílu, jedná-li se o prarodičích a jich potomcích, neb o příbuzných pobočných (§ 41 o. o. z.), kdežto právo církevní opouští zásadu tuto v liniích pobočných vytýkajíc pravidlo opačné: dva poboční příbuzní jsou k sobě v témž stupni příbuzenství, ve kterém příbuzen jest při rovných pobočných liniích jeden nebo druhý se společným rodem základním, při nerovných liniích pobočných rozhoduje stupeň příbuzenství vzdálenějšího se společným domem rodným.

VI. V procesu civilním jest:

1. soudce vyloučen z výkonů úřadu soudcovského, je-li v příbuzenském poměru s některou spornou stranou (§ 20 ad 2 a 3 jur. nor.);

2. z těchže důvodů lze zamítnouti znalce (§ 355 civ. ř. s.) nebo

3. soudce rozhodčího (§ 586 c. ř. s.);

4. svědek může odepříti výpověď v otázkách, které jsou k hanbě příbuzným nebo sešvařeným vypočítaným v § 321 ad 1 nebo uvalují nebezpečí trestního stíhání; podobně v otázkách, jichž zodpovědění způsobilo by těmto osobám přímou majetkoprávní újmu (§ 321 ad 1 a 2 c. ř. s.). Naproti tomu nesmí se odepříti svědectví z obavy jakési majetkové újmy o skutečnostech týkajících se majetkových záležitostí založených poměrem manželským nebo rodinným, dále o narození, sňatcích nebo úmrtí jmenovaných osob (§ 322 civ. ř. s.);

4. lze odepříti vydání listiny, týká-li se obsah záležitostí života rodinného (§ 305 civ. ř. s.).

5. veřejnost řízení může být vyloučena, dlužno-li za účelem rozhodnutí sporu právního vysvětliti a dokázati skutečnosti života rodinného (§ 172 civ. ř. s.).

VII. V řízení exekučním připouští se četná obmezení při exekuci na věci movité ve prospěch členů rodiny žijících ve společné domácnosti (§ 251 ad 1, 2, 3, 10 ř. exek.).

VIII. Právo trestní:

Zákon trestní nemůže přehlédnouti poměr příbuzenský; jsou to většinou důvody ethické, které přimlouvají se, aby zřetel vzat byl při trestání jednotlivých trestných činů k příbuzenství, které víže pachatele a jiné účastníky nebo poškozené osoby. I dopouští tu zákon trestní celou řadu výhod, které jsou dobrodiním právním.

S druhé strany musil však zákon trestní stanoviti zvláštní a přísnější normy, jestliže o potrestání soudní volá příbuzenský poměr porušený zvlášť nešetrným prohřešením se proti lásce příbuzenské (pietě), nebo porušen-li mravní a ethický základ, o který se poměr tento opírá. Trestní zákon vytýká tu delikty zvláštní, jako k. př. zločin krvesmilstva (§ 131 tr. z.), smilstvo mezi příbuznými (§ 501 tr. z.) a j. v. Co se však dotýče zvláštních výhod resp. dobrodiní právních, která poskytuje zákon příbuzným při spáchání nějakého činu trestního, shledáváme v zákonu trestním celou řadu ustanovení zvláštních, tak jmenovitě v případu § 216 tr. z., že při zatčení nebo dopadení zločincově jsou příbuzní až do jistého stupně bez trestu; dále výhody § 463 tr. z., že krádeže a zpronevěření mezi příbuznými (manželi, rodiči a sourozenci) lze trestati jen k žádosti hlavy rodiny. Vedle toho stanoví § 525 tr. z, že takovéto trestné skutky, jako krádeže a zpronevěření mezi příbuznými, porušení manželské věrnosti, skutkové porušení povinné úcty k rodičům ponecháno jest zpravidla kázni domácí. Zákon poskytuje dále členům rodiny prostředků právních, aby hájili dobrého jména svých zemřelých; proto stanoví § 425 tr. z., že příbuzní zemřelého, jehož dobré jméno bylo napadeno, oprávněni jsou k uchování posvátné památky na zemřelého vznésti proti hanobiteli žalobu pro urážku na cti. Podobně i trestní řád propůjčuje příbuzným právo, aby podali ve prospěch obviněného stížnost zmateční (§ 282 tr. ř.), žádosť za obnovení řízení trestního (§ 354 tr. ř.), odvolání (§ 565 tr. ř.). Příbuzenství jest však důvodem, že může být určitá osoba vyloučena jako soudní osoba (§ 67 tr. ř.), z členstva státního zastupitelství (§ 75 tr. ř.), ze znalců (§ 120 tr. ř.), z porotců (§ 306 ad 1 tr. ř.). Příbuzní jsou konečně oprávněni zříci se svědectví (§ 152 ad 1 tr. ř.) a odepříti konfrontaci s obviněným (§ 205 odst. 2 tr. ř.).

IX. I trestní zákon důchodkový vykazuje celou řádu ustanovení, kterými se poskytují příbuzným jistá práva a výhody ve prospěch obžalovaného, tak zvláště blízkým příbuzným obviněného v linii sestupné i vzestupné, sourozencům jeho rodičů, sourozencům jeho a sourozencům dítek jeho, manželu nepočítá se účastenství osvědčené nadržováním jako přestupek důchodkový, a to vůbec, jestliže obviněnému poskytli příležitost, aby unikl pátrání úřadů nebo zatčení, nebo jestliže odstranili nebo pokusili se odstranit předmět přestupku z postižení nebo známosti úřadů nenabyvše však tím nijakého prospěchu nebo nepomýšlejíce naň a nedopustivše se některého ze skutků naznačených v § 176, č. 3, tr. z. důch., ani jinakým způsobem nelze jim přičítati spoluvinu neb účastenství v přestupku (§ 177 tr. z. důch.). Příbuzní jsou též oprávněni podávati právní prostředky, žádosti o milost ve prospěch obžalovaného (§ 836 tr. z. důch.)

Příčetnost a opilost.

I. Co se týče pojmu příčetnosti, prohlašuje Binding, že je těžko podati positivní definici příčetnosti, a proto že pokouší se zákonodárství podati ji spíše negativně, avšak vada je tu zase ta, že kasuistické vypočtení případů nepříčetnosti nemůže býti úplným. Lisst definuje příčetnosť jako trestně právní způsobilosť k činům. Rozumíme-li způsobilostí k činům ve smyslu právnickém způsobilosť předsevzíti činy, s nimiž právo spojuje právní účinky, bude příčetnosť způsobilostí předsevzíti činy, jež právo trestním stíháním ohrožuje. Osoba musí tedy (má-li býti z činu trestního práva) předsevzíti čin ze své svobodné vůle (tedy bez cizího nátlaku neb donucení) a musí zároveň býti si toho vědoma, že čin, který předsebéře, je činem trestním.

Příčetnosť tedy předpokládá rozumnou a svobodnou vůli, kterou arciť má jen člověk duševně normální.

Důvody nepříčetnosti mohou tedy vzniknouti, když normální duševní stav člověka ještě není vyvinut neb když duševní jeho síly jsou trvale neb dočasně porušeny. Možno tudíž vřaditi příčiny nepříčetnosti do těchto kategorií:

1. Duševní síly člověka nejsou ještě normálně vyvinuty. Sem spadají opět případy dva:

a) Člověk ani tělesně není ještě vyvinut. Důvod nepříčetnosti zakládá se tu v nedostatku věku. Otázku, kdy člověk je tělesně a duševně vyvinut, nelze arciť zodpověděti povšechně, neboť to řídí se individuelní povahou jednotlivce, která u každého téměř různou bývá. Proto bylo by nejsprávnější při každém jednotlivci zvláště vyšetřiti, zdali již tak duševně je vyspělým, by vědom si byl jednání svého a následků jeho; avšak vzhledem k obtížím s tím spojeným upouští zákonodárství od takového postupu a určuje příčetnosť dle let.

Rak. zákon trestní rozeznává:

aa) věk dětský do dokonaného 10tého roku. V této době pokládá se člověk za nepříčetného, a činy trestní, jichž by se v tomto věku dopustil, přenechávají se kázni domácí (§ 237 tr. z.),

bb) Nedospělosť. Činy trestné v tomto věku spáchané, přičítají se pachateli jako zvláštní přestupek nedospělých, pokud by byly jinak (sc. byl-li by pachatel příčetným) zločiny.

Ostatní činy trestné (tedy přečiny a přestupky) přenechávají se potrestání domácímu, pokud se týče za jistých okolností potrestání policejnímu (§§ 237, 269 lit. a), 273 tr. z.)

cc) Dospělosť nastávající dokonaným 14tým rokem. V tomto věku pokládá se člověk za úplně příčetného s tou modifikací, že věk od 14 do 20 let (t. zv. věk mladistvý) jeví některé zvláštní účinky, zejmena je všeobecnou polehčující okolností (§ 46 lit. a) tr. z.). Rovněž nemůže býti vynesen proti osobám mladistvým trest smrti neb doživotního žaláře (§ 52 tr. z.).

b) Člověk je sice tělesně již vyspělým, avšak rozvoj duševní zůstal pozadu za rozvojem tělesným. Síly duševní nevyvinuly se souměrně s rozvojem tělesným, nýbrž utkvěly na jistém stupni nižším, který normálním není. Mluvíme tu o zakrnělosti neb omezenosti duševní, jejíž příčiny mohou býti rozmanity, a kteráž zejmena jeviti se může jako následek různých nemocí, najmě chorob duševních. Sem patří tedy lidé duchem obmezení a blbí.

2. Člověk je sice tělesně a duševně vyvinut, avšak rozvoj jeho sil duševních byl přerušen. Sem patří zejména lidé šílení (furiosi). Zákon trestní rozeznává v § 2, zda abnormální stav duševní je trvalým či pomíjejícím. Z toho plyne, že furiosi práví jsou z činů trestních, jež spáchali v t. zv. světlých okamžicích (lucida intervalla). Viz čl. okamžiky světlé.

3. Člověk je sice tělesně a duševně normálním, avšak duševní jeho síly jsou dočasně potlačeny. Dočasné potlačení sil duševních nazývá zákon pomatením smyslů (Sinnenverwirrung) a jako zvláštní případ jeho uvádí opojení t. j. zvláštní nálada duševní, přivoděná prostředky omamujícími, najmě však nemírným požitím alkoholu, kde pak mluvíme o opilosti. Avšak pomatení smyslů nemusí býti způsobeno právě opojením, nýbrž může míti původ svůj i v okolnostech jiných na vůli lidské namnoze zcela nezávislých. Uvésti sluší zejmena: spánek, horečné nemoci, náměsíčnictví a pod. Ovšem čin trestní spáchaný ve stavu takovém je jen tehdá beztrestným, když pomatení smyslů dosáhlo takového stupně, že člověk nebyl si vědom ani toho, co činí, aneb aspoň nebyl si vědom toho, že to, co činí je trestným.

Co se týče otázky, jaký má vliv opojení na příčetnosť, chceme se zde zmíniti jen o opilosti s podotknutím, že podobné zásady platí i o opojení způsobeném jiným způsobem, než právě nemírným požitím lihovin.

II. 1. Rakouský trestní zákon rozeznává mezi pomatením smyslů a opilostí. Prvější jest pojem širší, jelikož opilostí rozumí se zatemnění vědomí, způsobené nemírným požitím lihových nápojů, kdežto pomatení smyslů obsahuje i případy, kde zatemnění takové jakýmkoli prostředkem bylo způsobeno. Příčetnosť ohledně zločinů jest tedy i v těchto případech vyloučena (Herbst str. 65).

2. Jestliže skutek, který by jinak byl zločinem, byl spáchán v opilosti, v niž však se neuvedl pachatel v úmyslu k tomu zločinu směřujícím a nemůže-li proto skutek ten jako zločin býti přičítán, tresce se opilosť jako přestupek (§§ 236 a 523 tr. z.). Zákon vylučuje však příčetnosť toliko při opilosti nahodilé, jinak nezaviněné (§ 236), neboť z § 2, lit. c) a 3 § 236 tr. z. vysvítá, že opilosť pachatelova na trestnosť kulposních deliktů vůbec žádného vlivu nemá, jelikož zákon ohledně kulposních deliktů všeobecně žádá užití potřebné péče a pozornosti; možno-li však zjistiti, že úplně opilému zavinění lze přičítati, jestliže dle následků pro každého neb alespoň pro něho zřejmých mohl nahlédnouti, že tím, že uveden by byl v takový stav, mohlo by býti způsobeno ohrožení některého práva, trestním zákonem chráněného, přičítá se mu delikt kulposní. Při činech tudíž, jež zevně jeví se jako zločiny, nelze prostě odmítnouti otázku, zdali úplně opilému vedle »uvedení se v tento stav« vzhledem k výsledku činu v opilosti spáchaného nepadá za vinu ještě jiný moment, na př. že mohl věděti, že svou opilostí způsobí ohrožení nějaké právního statku, jelikož pak čin, pokud zákon dovoluje (jako zejména při zabití a tělesném uškození) tresce se jako delikt kulposní (roz. kas. s. ze dne 3 října 1890 5070, časop. »Jur. Bl.« ze dne 26. srpna 1891).

3. Trestní zákon činí rozdíl mezi

a) opilostí úplnou a neúplnou. Jen opilosť úplná může příčetnosť pachatelovu vyloučiti. Úplná opilosť jest tu však netoliko tehda,

když opilý nemá fysické svobody (způsobilosť sebeurčení) nebo nemůže posouditi nedovolenosť svého chovaní. Jedná-li někdo v úplné opilosti nahodilé, nemůže mu nikdy čin jeho býti přičítán jako zločin, neboť trestní zákon označuje opilosť jako jeden způsob pomatení smyslů a tudíž jako důvod vylučující trest, vztažmo zlý úmysl; opilosť však musí býti úplná, t. j. dle slov zákona taková, »ve které pachatel svého jednání si nebyl vědom,« neboť požívání opojných nápojů působí především na intellekt, na sebevědomí; avšak úplná opilosť tvoří důvod trest vylučující nikoli vzhledem k jejímu vlivu na vůli, nýbrž jen pokud ruší vědomí (roz. ze dne 18. ledna 1890 č. 10907, sb. č. 1290).

b) Jak shora bylo podotknuto, dlužno dále rozeznávati mezi opilostí nahodilou čili nezaviněnou a opilostí kulposní. Opilosť jest nahodilá, nezaviněná, byla li přivoděna lstí někoho jiného nebo přičiněním osoby třetí; kulposní jest opilosť, jestliže se opilý v tento stav uvedl sám.

c) Opilosť jest konečně dolosní, jestliže někdo se v opilý stav uvedl v úmyslu spáchati určitý delikt (§ 2 ad lit. c). Opilosť vylučuje tudíž zlý úmysl jen tehdy, jestliže se někdo opil bez úmyslu k dotyčnému zločinu směřujícího. Kulposní delikt v úplné opilosti spáchaný jest trestný, pokud lze shledávati zavinění (culpa) již v okolnosti, že pachatel se opil.

Dolosní přečiny a přestupky, které pachatel v takové opilosti provedl, samy k potrestání jeho z pravidla nepostačí (roz. ze dne 17. května 1890 č. 3730, sb. č. 1348), neboť aby pachateli, který v úplné opilosti nahodilé člověka zabil, mohl býti přičítán přečin (§ 335 tr. z.), k tomu nedostačí, že on svoji opilosť zavinil; pachatel musí též býti schopen posouditi, že jestliže by se uvedl ve stav opilosti, by mohl nebezpečí v tomto zákonném místě naznačené přivoditi nebo zvětšiti (roz. ze dne 3. října 1890, sb. č. 1362).

4. Geyer (viz Holzendorfův Rechtslexikon str. 915) poznamenává, že neúplná opilosť, pokud není dolosní, má býti považována za důvod trest zmenšující nebo zmírňující, podle toho, zdali úplné opilosti vztažmo stavu příčetnosti jest bližší či vzdálenější. Rakouský trestní zákon opilosť neuznává za okolnosť polehčující, toliko při přečinech a přestupcích mluví § 264 ad e) o mocném vzrušení mysli jako okolnosti polehčující.

5. Jako zvláštní přestupek vytýká § 524 »zastaralé opilství« (eingealtete Trunkenheit) při řemeslnících a dělnících, kteří pracují na střechách a lešeních nebo zacházeti mají s předměty vznětlivými, jakož i při oné třídě služebných osob, jichž neopatrností snadno požár vzejíti může.

III. Podobně jako dle obecného trestního zákona tak i dle trestního zákona vojenského vylučuje úplná opilosť bez úmyslu směřujícího k dotyčnému zločinu nebo přečinu způsobená příčetnosť pachatele při zločinu nebo přečinu (§ 3 ad lit. c) a § 5 ad lit. c). §§ 7 a 797 voj. tr. z. souhlasí úplně s §§ 236 a 523 ob. tr. z. Voj. tr. z. však obsahuje ještě zvláštní předpisy o opilosti, jichž vojenská kázeň a pořádek v činné službě vyžaduje a sice:

1. Zločinu proti kázni a řádu dopouští se ten, kdo opiv se, jest nezpůsobilým k řádnému nastoupení neb opatření služby a tím škodu spůsobí, nebo kdo jsa úplně opilý, spáchal skutek, který jinak by se trestal dle § 7 a 797.

2. **Přečinu proti kázni a řádu** dopouští se ten, kdo ve službě se opije, avšak nezpůsobí tím ani žádné škody ani nespáchá skutek, který jinak by byl zločinem a

3. kdo pro opilství mimo službu již dvakráte disciplinárně byl trestán a přes to při podobném přečinu opětně byl přistižen (§ 269 ad lit. g) a h).

Přihláška dědická.

I. Pojem.

Dědická přihláška záleží v tom, že dědic sám neb skrze zmocněnce prohlašuje před soudem, že chce přijmouti dědictví mu napadlé; dědická přihláška spočívá na zásadě, že nikdo nemůže dědictví v držbu vzíti svémocně, nýbrž jen prostřednictvím soudu (§ 797 o. o. z.).

II. Obsah.

Dědická přihláška, dědicem neb jeho zástupcem vlastnoručně podepsaná, musí obsahovati:

a) průkaz důvodu dědického práva,

b) prohlášení o přijetí dědictví a

c) přijímá-li dědic bezvýminečně či s výhradou dobrodiní inventáře (podmíněná přihláška dědická (§§ 799, 800 o. o. z.). Zamítnouti jest přihlášku dědickou, jež se opírá o důvod práva dědického, po zákonu neexistující (rozh. ze dne 9. srpna 1882, č. 9073) neb spočívá na důvodu neplatném (rozh. ze dne 24. srpna 1887, č. 9532, sb. »Gl. U.« č. 11.721; rovněž tak přihlášku, jež opírá se o poslední pořízení, ve kterém jen odkazy jsou nařízeny (rozh. ze dne 16. června 1885, č. 6915, sb. »Gl. U.« č. 3036); nezbytno jest prohlášení, přijímá-li dědic bezvýminečně či podmínečně, a pro nedostatek jeho může odevzdání pozůstalosti dle okolností býti neplatným (rozh. ze dne 1. června 1873, č. 5643, sb. »Gl. U.« č. 5005). Důkaz důvodu práva dědického může býti podán i dodatečně (§ 122 pat. o říz. nesp.), ale pak nastávají následky v §§ 810, 819 o. o. z. vytčené. Zákonné právo dědické prokázati lze rodokmeny, listem křestním, snubním a úmrtním.

III. Forma a lhůty.

Přihlášku podati jest zpravidla u sborových soudů písemně během stanovené lhůty, u soudů okresních ústně při stání, k tomu konci nařízeném, ač nebyla-li podána hned při úmrtním zápisu (§§ 115, 116 o říz. nesp.); ale i tu může dědic písemně se přihlásiti (§ 171 pat. o říz. nesp.). Jak lhůta tak i stání k podání přihlášky stanovené, mohou ze závažných důvodů býti prodlouženy až na jeden rok (§ 118 cit. pat.); prodloužení to působí nejen ve prospěch žadatele, nýbrž i ostatních spoludědiců (§ 119 cit. pat.). Lhůtu, již byl přihlásivší se dědic obdržel k důkazu práva dědického, může soudce z důležitých důvodův opětně prodloužiti (rozh. ze dne 5. října 1881 č. 11.334; časop. »Not. Ztg.« č. 37 z r. 1882). Není-li dědic v té korunní zemi, ve které sídlí soud, musí býti jeho podpis soudem neb notářem ověřen (§§ 8, 122 cit. pat.).

IV. Legitimace ku přihlášce dědické.

Osoby svépravné mohou dědictví bezvýminečně neb výminečně přijati neb i zamítnouti. Zástupcové dědiců nesvéprávných nemohou beze svolení soudu dědictví ani zamítnouti ani bez podmínky přijati (§§ 805, 233, 282 o. o. z.). Zmocněnci potřebují k bezvýminečnému přijetí zvláštní plné moci (§ 1008 o. o. z.). Zemřel li mezi tím dědic povolaný, nastupují v jeho práva, přijmouti neb zamítnouti dědictví, jeho dědicové, ač nebyli-li vy-

loučeni (§ 809 o. o. z.). Věřitelé mohou jménem úpadce jen podmínečně dědictví přijati (§ 4 konk. ř.). I odkazovníci mají podati dědickou přihlášku v případu § 726 o. o. z. (§ 121 pat. o říz. nesp.). Dědic testamentární má, je-li testament platný, buď dědictví na základě posledního pořízení přijati neb je zcela zamítnouti; je-li však zároveň dědicem nepominutelným, může se zříci dědictví s výhradou podílu povinného (§ 808 o. o. z.). Činí-li nepominutelný dědic nárok pouze na povinný podíl, není oprávněn k dědické přihlášce, poněvadž má jen osobní právo na dědice (§§ 532, 784, 799 o. o. z., rozh. nejv. s. ze dne 17. března 1891, č. 3160, časop. »Not. Ztg.« 1891 č. 32). Místo dědice nemůže se však přihlásiti jeho věřitel (rozh. ze dne 24. listopadu 1891, č. 13.989, časop. »Ger. Halle« 1892 č. 20). Byla-li pozůstalost někomu odkázána k účeli zřízení nějaké nadace, má se jménem této nadace přihlásiti k dědictví finanční prokuratura (rozh. ze dne 26. září 1888 č. 7458); totéž platí, byla-li testamentem za dědice povolána nadace pro místní chudé Israelity (rozh. ze dne 9. prosince 1885, č. 8362 sb. »Gl. U.« č. 10.820); připadá-li však pozůstalosť jako odúmrť eráru, netřeba, aby se finanční prokuratura jeho jménem přihlásila (rozh. ze dne 24. února 1892, č. 2272; a ze dne 15. března 1892, č. 3101, časop. »Not. Ztg.« č. 13). Zástupcové osob nesvéprávných mohou k nastoupení dědictví býti po případě i donuceni (§ 120 pat. o říz. nesp.).

V. Účinky přihlášky dědické.

Přihlásí-li se dědic bezvýminečně, jest práv neobmezeně (§§ 801, 807, 812 o. o. z.); vyhradil-li si právní dobrodiní inventáře, jest zavázán věřitelům a odkazovníkům jen potud, pokud pozůstalost postačuje k uspokojení jejich a jeho vlastních pohledávek, výjmouc jeho právo dědické (§ 802, 815 o. o. z.). Ve všech případech, kde inventář zřízen býti musí, požívají právního dobrodiní inventáře i ti, kdož se přihlásili bezvýminečně, pokud jim pozůstalost nebyla odevzdána (§§ 807, 550, 801, 820 o. o. z.). Dědici nelze brániti, aby si vyhradil právní dobrodiní inventáře (§ 803 o. o. z.). Podanou přihlášku dědickou nelze odvolati (§ 806 o. o. z.) a dědic bezvýminečně se přihlásivší nemůže žádati za inventuru (rozh. ze dne 28. března 1888, č. 3521, sb. »Gl. U.« č. 12.121); dědic však může, byl-li by důvod práva dědického, jím prve udaný, neplatný, jiný důvod udati a k tomu účelu eventuelní přihlášku podati (rozh. ze dne 1. září 1869, č. 9796; sb. »Gl. U.« č. 3504 a ze dne 18. listopadu 1886, č. 13.114; sb. »Gl. U.« č. 11.263). Nepodal-li dědic přihlášku v čas, nebere se na jeho nároky při vyřizování a odevzdání pozůstalosti žádný ohled (§ 120 pat. o říz. nesp.).

VI. Přijetí dědické přihlášky.

Přihlášky, jež opatřeny jsou náležitostmi §§ 799 a 800 o. o. z. a jež co do formy i obsahu jsou správny, buďtež soudem přijaty a u spisů pozůstalostního řízení uschovány (§§ 121, 122 pat. o říz. nesp.). Dovolává-li se strana v podané přihlášce posledního pořízení neb smlouvy dědické a nemá-li soud listin těch v rukou, nemůže proto přihlášku zamítnouti, nýbrž musí nařiditi, čeho k opatření dotyčných listin jest třeba dle §§ 39 a 40 pat. o říz. nesp. (rozh. ze dne 26. srpna 1879, č. 9504, časop. »Gl. U.« č. 8658, a ze dne 27. dubna 1881, č. 4795, časop. »Not. Ztg. č. 34 r. 1881). I takovou přihlášku jest přijati, jež se opírá o testament ztracený, jehož obsah se má dle § 722 o. o. z. dokázati (rozh. ze dne 6. října 1885, č. 11.779, časop. »Gl. U.« č. 10.729). Soud musí též

přijmouti přihlášku dědice, jenž se sice dříve dědictví vzdal, nyní však se opět přihlašuje (nál. ze dne 17. června 1884, č. 6926, časop. »Ger. Ztg.« r. 1887 č. 37). Přihláška dědická počne účinkovati teprve, když byla opatřena platným výměrem soudu pozůstalostního (rozh. ze dne 30. března 1876, č. 746, sb. »Gl. U.« č. 6083).

VII. Řízení při dědických přihláškách sobě odporujících.

Odporují-li si přihlášky, k téže pozůstalosti se vztahující, má soud vyslechnuv strany a neodevzdávaje pozůstalost, rozhodnouti, která strana proti odpůrci jako žalobce má vystoupiti a zároveň určiti přiměřenou lhůtu, do které má býti žaloba podána (§ 125 pat. o říz. nesp.); při tom jest šetřiti těchto zásad:

1. dědice, jenž opírá se o smlouvu dědickou, formálně bezvadnou a co do pravosti nepopřenou, žalovati musí dědic testamentární neb zákonný;

2. dědice, jenž se opírá o poslední pořízení v náležité formě zřízené a co do pravosti nepopřené, žalovati musí dědic zákonný. Byla-li pravost dotčené listiny popřena, připadá úkol žalobce těm dědicům, již o ni své dědické právo opírají.

3. Odporují-li si dědické přihlášky o týž důvod dědický se opírající, (odporují-li si tehdy přihlášky na zákoně spočívající navzájem, neb na testamentě spočívající navzájem, neb na dědické smlouvě spočívající navzájem, má soud, vyslechnuv obě strany súčastněné, tu na pořad práva odkázati, jež vyvrátiti by musila silnější důvod odpůrcova práva dědického, aby sama své právo mohla provésti (§ 126 pat. o říz. nesp.). Jsou-li důvody práva dědického stejné, rozhodnuto budiž losem (§ 841 o. o. z.). Byla-li žaloba v čas podána, nelze pozůstalost projednávati, dokud spor nebude rozhodnut. Každá strana může však žádati za prozatímnou soudní sekvestraci pozůstalosti (§ 127 pat. o říz. nesp.). Lhůta k podání žaloby stanovená čítá se teprve ode dne dodání konečného výměru (rozh. ze dne 5. srpna 1884, č. 8729, sb. »Gl. U.« č. 10.120 a ze dne 20. září 1887, č. 10.628; sb. »Gl. U.« č. 11.752) a může též soudem býti prodloužena (rozh. ze dne 15. července 1873, č. 6414; sb. »Gl. U.« č. 5039); navrácení ku předešlému stavu pro opomenutí dotčené lhůty nelze však povoliti, byla-li pozůstalost již odevzdána (rozh. ze dne 17. listopadu 1869, č. 12 840; sb. »Gl. U.« č. 3571). Těchto předpisů nelze však užiti, veden-li spor o rozdělení nebo přikázání pozůstalosti neb o vpočtení v podíl dědický toho, co dědic předem byl obdržel (rozh. ze dne 7. července 1891, č. 8402; časop. »Not. Ztg.« č. 37; a ze dne 9. září 1891, č. 11.008); neb vede-li se spor o odkazy (rozh. ze dne 8. ledna 1884, č. 11 a ze dne 11. září 1884, č. 10 424; sb »Gl. U.« č. 9833 a 10.156); neboť odkazovník musí povždy nastoupiti na pořad práva, chce li svůj nárok na odkaz přes odpor dědicův k platnosti přivésti (rozh. ze dne 10. července 1889, č. 7814; sb. »Gl. U.« č. 12.821).

VIII. Judikatura (soudní praxis): Četné nálezy nejvyš. soudu zastávají ten náhled, že nestačí, když dědic nepravost pouze tvrdí nebo prostě prohlašuje, že testament popříti chce, nýbrž že své tvrzení po případě prohlášení odůvodniti musí; tak zvláště rozh. ze dne 8. listopadu 1882, č. 11.814 a ze dne 1. července 1890, č. 7697 časop. »Ger. Ztg.« č. 20. Starší nálezy pokládají pouhé odporování pravosti za dostatečné (viz na př. nál. ze dne 22. března 1871, č. 3129, časop. »Ger. Halle č. 73). I dědic pod

výminkou povolaný má silnější právo dědické než dědicové zákonní (nál. ze dne 23. června 1880 č. 7216; sb. »Gl. U.« č. 8027). Sekvestrace pro pozůstalost, k níž podány byly odporující si přihlášky, může býti povolena i před podáním žaloby o právo dědické (rozh. ze dne 16. května 1883, č. 5101, sb. »Gl. U.« č. 9435); naproti tomu vyslovil nález nejv. soudu ze dne 13. října 1885, č. 11.841, časop. »Ger. Ztg.« 1887, č. 39 náhled, že dědic na pořad práva odkázaný teprve po podání žaloby za sekvestraci může žádati.

IX. Poplatky.

Každý arch dědické přihlášky opatřiti jest kolkem za 50 kr. a to i tehdy, když ji podepsali všichni dědicové neb více dědiců společné pozůstalosti, ať si již učiněna byla podáním neb do protokolu (p. s. 43 a, cís. nař. ze dne 26. prosince 1897 č. 305 ř. z., pak výn. min. fin. ze dne 15. října 1855, č. 28.040 a ze dne 4. července 1864, č. 31.966).

Přijetí čestné viz Honorace.

Přijetí dítka za vlastní (Adopce).

I. Pojem a podmínky.

Adopce je smlouva, jíž zakládá se mezi zvolitelem (adoptantem) a zvolencem (adoptovaným) podobný poměr, jaký stává mezi rodiči a jich dětmi manželskými, zejména nabývá zvolitel moci otcovské (§ 183 o. o. z.). Římské právo znalo arrogaci a adopci v užším smyslu. Arrogace zavedena byla pro personae sui juris, adopce pak pro personae alieni juris. Avšak jak arrogace tak i adopce zakládala zpočátku vždy patriam potestatem pro zvolitele. Justinián co do arrogace změny neustanovil a co do adopce účinek posavadní jen s t. zv. adoptio plena spojil, kdežto adoptio minus plena moc otcovskou zvoliteli více nezjednala, nýbrž jen poměr dětský mezi ním a zvolencem založila. Rakouské právo rozdílu mezi adopcí a arrogací nezná, ač účinky podobné s adopcí spojuje, jaké spojeny byly s římskou adoptio plena, jenže připouští se v § 184 o. o. z., by smlouva adopční právní poměry mezi zvolitelem a zvolencem jinak upravila, než zákonem upraveny jsou, předpokládajíc však, že podstatný účinek adopce v § 182 vytčený (že totiž zvolenec přijímá jméno zvolitelovo a zároveň podržuje svoje vlastní) vyloučen nebude, a že nebudou dotknuta smlouvou adopční práva osob třetích (§ 184 o. o. z.). Proto smlouva adopční, dle které by zvolenec měl sice přijati jméno zvolitelovo, avšak vzdáti se svého původního jména, schválena býti nemůže (rozh. nejv. s. ze dne 21. června 1871 sb. Gl. U. č. 4206). Účelem adopce je pak založiti poměr dětský, tedy jaksi uměle nápodobiti přirozené poměry mezi rodiči a dětmi jich manželskými (jakási imitatio naturae).

Z toho plyne, že nemohou adoptovati ti, kdož v platné manželství vstoupiti nemohou, u nichž tudíž možnosť míti děti manželské je vyloučena. Proto nemohli v římském právu adoptovati castrati, proto nemohou dnes adoptovati osoby duchovní, jež přijaly vyšší svěcení, ani osoby řeholní, jež složily slavné sliby čistoty (§ 179, 63 o. o. z.).

Nemohou dále adoptovati osoby, jež mají již děti manželské (zde imitatio naturae třeba není), ani osoby, jež děti manželské pravděpodobně míti ještě mohou, t. j. osoby, které ještě nedosáhly 50. roku věku svého (§ 180 o. o. z.). Rovněž přijalo právo rakouské ustanovení práva římského, že musí zvolitel býti starším aspoň o 18 let (plena pubertas) než zvolenec (§ 180 o. o. z.). Ustanovení toto je odůvodněno shora vytčeným účelem

adopce. Ostatně adoptovati může osoba mužského i ženského pohlaví Ustanovení práva řím., které ženě adoptovati nedovolilo a teprve později výjimečně matce adoptionem in solatium liberorum amissorum připouštělo, rakouské právo nezná. Konečně nemohou býti adoptovány děti nemanželské, pro které zákon stanovil legitimaci (dv. dek. ze dne 28. ledna 1816 č. 1206 sb. z. s. a §§ 60 nn. o. o. z). Adopce je tedy smlouva, a co taková předpokládá strany k uzavírání smluv způsobilé. Má-li býti tedy adoptován nezletilec, třeba svolení manželského jeho otce, a nemá-li otce, svolení matky, poručníka a soudu. Odepřel-li by otec bez dostatečného důvodu svolení, bylo by možno stěžovati si u soudu a sice u okresního soudu, který je osobním soudem zvolence, tedy u soudu, v jehož obvodě zvolenec bydlí v čas podání stížnosti. Podrobnější předpisy o řízení obsahuje pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. A tu sluší uvésti:

Co se týče formy smlouvy adopční, tedy předepsána je buď forma písemní neb soudní. Smlouva adopční musí dále býti soudně potvrzena. Žádosť o potvrzení adopce vznesena buď v případech, kde třeba soudního svolení k adopci, u soudu poručenského, který vyšetřiv rodinné poměry a stáří zvolitele i zvolence, předloží ji, pokud není sám příslušným soudem sborovým, k rozhodnutí soudu sborovému I. instance, připojiv své dobrozdání (§ 258 pat. o říz. nesp.). V ostatních případech budiž žádosť podána u onoho soudu okresního, u kterého má zvolitel ve věcech sporných svůj soud obecný, tedy z pravidla u soudu jeho bydliště (§§ 113 a 65 nn. jur. n.). Soud tento vyřídí žádosť usnesením, kteréžto usnesení ještě před svým vyhotovením zasláno budiž sborovému soudu I. stolice k rozhodnutí (§ 109 jur. n.). Odepřel li by sborový soud potvrzení adopce, lze si stěžovati u vrchního soudu (§ 260 cit. pat.). Jedná-li se zároveň o přenesení šlechtictví zvolitelova na zvolence, budiž žádost (byla-li adopce potvrzena) sdělena vrchním soudem místodržitelství a předložena s dobrozdáním tohoto ministru spravedlnosti, který se dorozumí s ministrem vnitra a vyžádá zeměpanské rozhodnutí (§ 261 cit. pat.). Byla-li adopce potvrzena, zapíše se to do protokolu, smlouva adopční se soudně uschová a o potvrzení adopce vyrozumí se zvolitel i zvolenec neb jeho zástupce. Ježto adopce je smlouva, jejíž uzavření závisí na státním schválení, nelze při ní umluviti ani litkup (§ 909 o. o. z.), ani konvenční pokutu (§ 1336 o. o. z.; rozh. nejv. s. z 8. července 1862, sb. Gl. U. č. 1539) a je proto dále adopce neplatnou, když zvolitel zemře před udělením státního schválení. Byla-li však adopce již schválena, může se zápis do soudních spisů státi i po smrti zvolitelově (dv. dek. z 28. června 1837 a nejv. rozh. z 27. května 1837 č. 209 sb. z. s.).

II. Práva a povinnosti.

Zvolenec obdrží jméno zvolitele nebo rodové jméno zvolitelky, podrží však zároveň své dřívější jméno rodinné, po případě i své šlechtictví. Šlechtictví zvolitelovo může na zvolence býti přeneseno jen se svolením zeměpánovým (§ 182). Jak již shora, podotknuto vzniknou mezi zvolencem a zvolitelem a jeho potomstvem táž práva, jako mezi manželskými rodiči a dětmi, pokud zákon výminky výslovně nestanoví; zejmena nabývá zvolitel i moci otcovské. Ostatních členů rodiny zvolitelovy se poměr adopční nedotkne a ani zvolenec nepozbude práv ke své rodině dřívější. K manželství potřebuje nezletilý zvolenec svolení zvolitelova (§ 49 o. o. z.). Zvolenci přísluší k allodnímu jmění zvolitelovu totéž intestátní právo dědické,

jaké přísluší dětem manželským naproti otci (§ 755 o. o. z.). Právo to však vzájemným není, tudiž zvoliteli proti zvolenci nepřísluší (§ 756 o. o. z.). Podobně jako dítě manželské je i zvolenec dědicem nepominutelným a musí na něho aspoň s dílem povinným býti pamatováno (§ 762 o. o. z.). Díl povinný obnáší polovinu dílu intestátního (§ 765 o. o. z.).

III. Zánik poměru adopčního.

Poměr adopční zaniká podobně jako každá jiná smlouva vzájemným dohodnutím se (mutuo consensu). Je-li zvolenec nezletilým, třeba ke zrušení svolení jeho zákonného zástupce a soudu. Nezletilec vstupuje opět pod moc manželského otce svého (§ 185 o. o. z.).

Přijetí směnky viz Směnka.

Přijímání darů ve věcech úředních.

Zločinem tímto zahrnuje zákon dva případy: přijímání darů proti povinnosti a trpné podplácení.

I. Podmětem v prvním případě není však každý úředník, nýbrž jen ten úředník, jenž činným jest při správě spravedlnosti, propůjčování služeb neb rozhodování o záležitostech veřejných. Slovem »správa spravedlnosti« rozumí se nejen rozhodnutí t. j. soudcovské úkony ve věcech civilních a trestních, nýbrž vůbec všecka úřední jednání, jež vynesení a výkon takových usnesení u soudu předpokládá, tudíž i knihovní může ve své úřední činnosti zločinu naznačeného se dopustiti (rozh. kas. s. ze dne 9. listopadu 1875 č. 7513). Veřejnými záležitostmi jsou jen takové záležitosti, které se bezprostředně dotýkají buď zájmu celého státu neb aspoň zájmu jistého kruhu státních občanů právem veřejným chráněného, na jichž účastenství počítají, jichž pravoplatné vyřízení nepatří před soud, a není tudíž předmětem správy spravedlnosti. O rozhodnutí takové záležitosti lze však jen tam mluviti, kde jde o výrok, jímž se určuje neb upravuje právní stav nebo právní poměr (rozh. kas. s. ze dne 5. března 1853 sb. č. 517).

Takovým rozhodnutím je na př. výrok úřadu správního o tom, že dodávky pro vojsko určené jsou způsobilé, by byly převzaty (rozh. kas. s. ze dne 24. května 1886 sb. č. 922) neb výrok obecního představeného o tom, zda nebrání důvody policie požární prodeji zboží na určitém místě určitou osobou (rozh. kas. s. ze dne 5. listopadu 1883 sb. č. 587); není však rozhodnutím v záležitostech veřejných vystavení vysvědčení o mravech (rozh. kas. s. ze dne 5. března 1883 sb. č. 517), vyhledavání policie soudní (rozh. kas. s. ze dne 8. listopadu 1882 sb. č 484) aneb výkon úředního doručení (rozh. kas. s. ze dne 29. března 1886 sb. č. 908).

Přijímání darů proti povinnosti záleží v tom, že úředník při vytčených úkonech úředních úřad svůj sice dle povinnosti plní, avšak aby jej plnil, dar přímo neb nepřímo přijímá, aneb si jinaký prospěch (ať již povahy majetkoprávní neb ideální, n. př. vydobytí vyznamenání) opatřuje neb přislíbiti dá.

Úředník činí zde tudíž řádné plnění svého úřadu závislým na daru nebo prospěchu a dává tudíž buď výslovně neb činem konkludentním straně na srozuměnou, že by jinak buď nebyl úředně činným aneb aspoň že by nebyl tak činným, jak to zákon předpisuje. Byl-li dar nebo prospěch skutečně již poskytnut aneb jen pouze slíben, nerozhoduje. Ten kdo dar dává, prospěch poskytuje neb slibuje, nedopouští se žádného činu trestního (rozh. kas. s. ze dne 17. prosince 1886 sb. č. 1011).

II. Co se týče druhého případu tohoto zločinu t. zv. trpného podplácení, je podmětem jeho každý úředník vzhledem k veškeré činnosti úřední a trestní čin spočívá v tom, že se úředník buď tím, že dar přijme, aneb že si dar nebo prospěch slíbiti dá, svésti dá ve své úřední činnosti ku strannosti (t. j. dopřeje straně jakýchkoliv výhod jí po zákonu nepříslušejících, nemaje však při tom zároveň úmyslu poškoditi stranu druhou, ježto by tu pak byl zločin zneužití moci úřední). Dárce neb slibující není však vinen spoluvinou, nýbrž zvláštním zločinem neb přestupkem (§§ 105, 311 tr. z.). V obou případech tresce se zločin přijímání darů ve věcech úředních žalářem od 6 měsíců do 1 roku. Též povinen je úředník přijatý dar neb jeho hodnotu vydati fondu chudinskému toho místa, kde zločin spáchal.

Stejná ustanovení obsahuje voj. tr. z. (§ 433) a tr. z. pro Bosnu a Hercegovinu (§ 179).

III. Dle osnovy nového trestního zákona (§ 365) tresce se každý úředník, který sice úřad svůj dle povinnosti plní, avšak, by jej plnil, dary neb jinaké jemu nepřináležející prospěchy přijímá, požaduje neb slíbiti si dává, pro přečin vězením od 1 dne do 6 měsíců neb na penězích do 1000 zl.

Nabízení, slibování nebo poskytování daru neb prospěchu trestným není. Úředník však, který za jednání neb opomenutí, jež obsahuje porušení jeho úřední neb služební povinnosti, dary neb jinaké prospěchy (výhody) přijímá, požaduje neb slíbiti si dává, tresce se pro zločin káznicí od 1 do 5 let neb vězením od 1 dne do 5 let (§ 373).

Příkaz ku prodeji vis Smlouva vetešnická.

Přílohy.

I. Pojem a druhy.

Přílohou sluje povšechně vše, co se připojuje k úřednímu podání, zejmena však připojené průvody, o které se podání opírá. Rozsah pojmu »příloha« v tomto širším smyslu nelze přesně určiti; avšak za všech okolností bude lze nazvati přílohou jen to, čím je možno úředně nakládati. Rozeznáváme přílohy písemné a přílohy ostatní. Ponejvíce — ač ne vždy — spadá pojem přílohy s pojmem písemné listiny v jedno. Avšak i peníze ať kovové ať papírové, kolky a cenné známky, všechna corpora delicti, vzorky, známky, knihy a j. mohou býti předmětem přílohy ve všech případech, kde zákon neobmezuje výslovně pojem přílohy na písemný průvod, jak to platí nepochybně o příloze v civilním řízení soudním. Má-li se přihlížeti k přílohám ne co k písemním listinám a nelze-li je jako spisy uschovávati, uschovávají se soudně (viz čl. Deposita). Není-li ani to možným, lze přihlížeti k předmětu takovému co k průvodu jen na základě soudního ohledání jeho na místě, kde se nachází. To platí i o písemních listinách tehdáž, když na př. důležitá označení nalézají se na předmětech, jež dopravy nedopouštějí. Vše to, co je tištěno nebo psáno neb co písmo značkami může znázorniti (plány, mapy, matematická i grafická znázornění) a opis připouští, spadá pod pojem listinné přílohy a lze tím nakládati jako se spisy. Byly-li takové přílohy k úřednímu podání připojeny, sluší k nim hleděti co k integrující části podání. Proto opatří se týmž číslem podacím jako podání samo a v podacím protokole vyznačí se aspoň dle svého zevnějšího označení. Dovolávají-li se v některém podání přílohy, jež jsou připojeny k podání jinému, mluvíme o přílohách korespondujících a buďtež spisovnou na spise vyznačeny. Přílohy vrátí se s vy-

řízením podání, pokud zvláštními předpisy opak není ustanoven. (Corpora delicti v řízení trestním viz čl. Řízení trestní.)

II. Předpisy řízení soudního.

Přílohy přiloženy buďtež buď v prvopise buď v jednoduchém neb ověřeném přepise podle toho, jak je to v konkrétním případě předepsáno. Originál neb ověřený opis příloh budiž zpravidla tehdáž připojen, kde úřad je oprávněn k úřednímu jednání, nejsa vázán na mínění odpůrcovo předpokládajíc, že prvopis u úřadu se nachází. Ve všech ostatních případech, kde rozhodnutí závisí na chování se odpůrcově, stačí prozatimní připojení prostého opisu. To platilo zejmena ve starém řízení soudním, vyjímaje řízení mandátní, kde slušelo připojiti i prvopis i opis. O tom, jak věc byla změněna novým řádem soudním, viz doleji. Vnější forma listinné přílohy podává se z pojmu podání a listiny; zhotovují-li se listiny k tomu účelu, by sloužily co přílohy, buďtež podobně jako podání čistě a čitelně psány na celé stránky archu, a sestávají-li z více archů, buďtež tyto sešity a na obou koncích nítě tvrdou pečetí opatřeny. K přílohám, jež psány jsou řečí cizí, v místě jich podání u úřadu neobvyklou, přiložiti dlužno ověřené překlady (dv. dek ze dne 22. prosince 1835 č. 109 sb. z. s.). Rozsah práva dovolávati se listin kryje se s rozsahem práva průvody přiváděti

Dle soudního řádu 1. lednem 1898 v život vešlého sluší žaloby podati v tolika stejnopisech, by každému žalovanému mohl býti stejnopis doručen a mimo to jeden stejnopis pro soud zachován (§§ 226, 81 č. ř. s.) Jsou-li tudíž dva žalovaní, sluší žalobu trojmo, jsou-li tři, čtvermo podati. Pro žalobce jakož i k vyrozumění ostatních účastníků připojen budiž potřebný počet záhlaví (rubrik) (§ 80 c. ř. s.). Co se týče příloh, stačí, má li býti o žalobě ústní jednání zavedeno, připojiti jen opisy příloh, na něž se žaloba odvolává a sice tolik opisů, kolik je žalovaných. Byly li by rozhodny jen jednotlivá místa listiny, stačí připojení výtahu, jenž obsahujž úvod, rozhodná místa, závěr, datum a podpisy. Jde-li o listiny odpůrci známé aneb o listiny značného objemu, postačí, když žalobce listiny v žalobě přesně označí a zároveň se nabídne, že odpůrci dovolí nahlédnouti do listin aneb že listiny na požádání soudu předloží. Jde-li konečně o listiny, jež strana ve svých rukou nemá, udejž, jakým způsobem by bylo lze listiny zjednati (§ 77 c. ř. s.). Opisy příloh doručí se spolu se žalobou odpůrci. Prvopisy příloh u soudu ponechané buďtež odpůrci k žádosti jeho vždy k nahlédnutí předloženy (§ 81 c. ř. s.).

Podobné zásady platí i pro řízení mandátní (§§ 548 nn. c. ř. s.) a řízení směnečné (§ 555 c. ř. s.) avšak s tím důležitým rozdílem, že zde žalobce musí připojiti listiny, o které opírá svůj nárok na zavedení toho neb onoho řízení, též v prvopise. Co se týče řízení směnečného, sluší ještě dodati, že kromě směnky i protest a účet návratný, pokud tyto listiny v konkrétním případě jsou potřebny k odůvodnění žalobních nároků, v originále (a ovšem i v potřebném počtu opisů pro žalované) připojeny býti musí (§§ 548, 557 c. ř. s.). Ustanovení §§ 548, 557 c. ř. s. odůvodněno je tu tím, že soud zde rozhoduje o návrhu žalobcově (sc. na vydání rozkazu platebního) bez předchozího ústního jednání a beze slyšení odpůrce (§§ 550, 559 c. ř. s), takže třeba, by nárok žalobcův byl hodnověrným způsobem prokázán.

Shora dotčené zásady platí i pro řízení upomínací (zák. z 27. dubna 1873 č. 67 ř. z. zachovaný v platnosti s jistými odchylkami čl. XXVIII. uv. z.

k s. ř.), dále pro řízení před správním dvorem a říšským soudem. Co se týče řízení exekučního, tedy stanoví exekuční řád ze dne 27. května 1896 č. 79 ř. z., že všechny návrhy vznésti lze buď písemně (podáním) neb ústně do protokolu. Byl-li návrh vznesen podáním, budiž toto v tolika vyhotoveních podáno, by každému odpůrci jedno vyhotovení doručeno a mimo to jedno pro soudní spisy ponecháno býti mohlo. Opisy příloh (zejmena rozsudku neb jiných exekučních titulů) přikládati netřeba, byly-li připojeny, odpůrci se nedoručí (§ 53 ex. ř.). Co se týče plné moci procesní, tedy budiž zmocněncem (zejmena tedy advokátem) předložena v prvopise neb v ověřeném opise hned při prvním úkonu procesním (§ 30 c. ř. s.).

V řízení před soudy okresními může ostatně i plná moc býti do protokolu diktována, když strana osobně se svým zmocněncem se dostaví (§ 30 al. 3, § 451 c. ř. s.)

V řízení konkursním buďtež připojeny přílohy přihlášek v prvopise neb opise, avšak ve dvojím vyhotovení sluší je přiložiti k dvojitému podání (§ 110 konk. ř.). (Ohledně příloh ve věcech knihovních viz čl. Vklad knihovní.)

III. Právo poplatkové.

Přílohy, jež strany přikládají k podáním a protokolům kolkem povinným, kolkují se 15 kr. na každém archu a nepřevyšuje-li právní věc hodnotou 50 zl., 10 kr. (pol. s. 21 popl. z.).

Přílohy kolku prosté:

a) knihy, brožury a rukopisy k tisku určené, nejsou-li zvláště sepsanými spisy průvodními pro jednání, jež se zahajují, k podání neb k protokolu toto zastupujícímu. Psané knihy, jež nespadají ani pod pol. s. a) ani pod pol. s. 83 *A.* (jako účty, přílohy k účtům) podléhají, užije-li se jich co příloh, předpisům pol. s. 20. Avšak při tom nesluší pustiti se zřetele, že označení »kniha« je pojmem, jenž vztahuje se jen na formu, a sluší tudíž předkem zkoumati, zda spis, jenž se jeví co kniha, již dle svého podstatného obsahu kolku podléhá aneb od něho je osvobozen, neboť poněvadž kolek přílohový dle pol. s. 20 zapraviti sluší z každého archu přílohy a z toho jen výjimka sama sebou se rozumí, že i listina z archů nepozůstávající kolku 15 kr. (nyní 30 haléřů) podléhá (výn. min. spr. z 27. září 1854 č. 40.061;

b) všechny tuzemské i cizozemské veřejné papíry úvěrní, jich kupony a talony i papíry peníze zastupující;

c) listiny a spisy pro jistý účel jich užití určené, pokud se jich k účelu tomuto užije;

d) vysvědčení chudoby;

e) úřední vyhotovení nebo potvrzení na listinách neb spisech o vykonaném jednání úředním, o pravosti podpisu, o správnosti vysvědčení a pod. nesluší pokládati za zvláštní přílohu kolku podléhající;

f) listiny a spisy, jež by jinak kolku podléhaly, z nichž však na základě zvláštního povolení poplatek se bezprostředně vybírá neb ohledně poplatku z nich zvláštní úmluva byla učiněna (§ 28), dále listiny a spisy, kde poplatek byl bezprostředně zapraven a zapravení úředně na nich je potvrzeno. Spisy, jež lze následkem záznamu poplatku v řízení sporném bez kolku vyhotoviti, nenáleží již o sobě mezi listiny od kolku osvobozené. To nastane teprve tehdy, když splní se podmínky vytčené v pol. s. 75 lit. o)

(osobní osvobození na základě vysvědčení chudoby). Až do té doby pokládati je sluší za spisy, kde se se zapravením poplatku sečkává, jsou to tedy spisy, jež o sobě poplatku podléhají, a na něž tudíž lze bezzávadně užiti pol. s. 21 lit. f). Po zmíněné době jsou to spisy, z nichž poplatek byl dodatečně zapraven aneb zapravení poplatku bylo z osobních ohledů prominuto. Je-li zde první z těchto eventualit platí rovněž pol. s. 21 lit. f), nastane-li druhá eventualita, nemůže ani ten, pro něhož byl poplatek zaznamenán, ani jeho odpůrce užiti spisů co příloh bez kolku; prve dotčený proto ne, poněvadž záznam poplatků a konečné jeho pominutí vztahovati se může jen na určitý spor, odpůrce pak jeho ne vzhledem k § 13 zákona samého (výn. min. fin. z 17. listopadu 1854 č. 50.499). I nálezy, ze kterých byl poplatek zapraven přilepením kolků na seznam spisů, jsou, užije-li se jich co příloh, od kolku osvobozeny (výn. min. fin. ze dne 9. června 1864 č. 19.913.

Příprava a pokus činu trestného.

A. Příprava činu trestného (jednání přípravná.).

Jednání přípravná (přípravy) jsou jednání taková, jimiž prostředky a cesty se připravují, by čin trestný mohl býti spáchán. Pachatel připravuje si tedy prostředky, najmě nástroje k spáchání činu trestného potřebné, on se tedy chystá ku provedení činu. Jednání přípravná nejsou zpravidla ještě pokusem (viz dole), neboť nejsou v objektivné a přímé souvislosti s deliktem, jenž spáchán býti má.

Hranice mezi pokusem a pouhým jednáním přípravným nezáleží v menším nebo větším přiblížení se k trestnému cíli; není rozhodno, obsahuje-li jednání více nebo méně podmínek k dosažení účelu potřebných; rozhodným jest jedině, zda bylo lze úmysl směřující k účelu zamýšlenému avšak nedosaženému, z vnějšího postupu zřejmě seznati (roz. ze dne 26. srpna 1887 č. 6375, č. sb. 1104). Pokud úmysl takový v činu nějakém výrazu nedošel, nelze o trestném-pokusu mluviti (§ 11 tr. z.). Jakmile však úmysl pachatelův, směřující k účelu zákonu trestnímu se příčícímu (byť i účelu toho dosaženo nebylo), v činu pachatelově zřejmého došel výrazu, tedy dolus v činu pachatelově se zjevil, jest podmínkám § 8 tr. z. vyhověno (roz. ze dne 26. srpna 1887 č. 6375, č. sb. 1104 ze dne 28. dubna 1888 č. 2289, č. sb. 1151).

B. Pokus.

I. Pojem.

O pokusu lze vůbec tehdá mluviti, když činnosť trestná nepokročila ještě tak daleko, jak toho je třeba k úplnému vyčerpání skutkové podstaty onoho deliktu, jejž pachatel zamýšlel. § 8 tr. z. shrnuje znaky pokusu ve dvojím směru, a sice jednak musí pachatel předsevzíti činnosť, směřující ke skutečnému provedení činu trestného v úmyslu dotyčné zlo způsobiti, jednak je třeba, aby úmysl svůj uskutečniti nemohl, nechať nemožnosť tato zakládá se v nemohoucnosti pachatelově, cizí překážce v to přišlé, nebo konečně v náhodě. Skutková podstata pokusu sestává ze dvou momentů: momentu vůle a momentu skutkového. Podstata pokusu spočívá tudíž v tom, že to, co pachatel zamýšlel, se neuskutečnilo a sice následkem okolnosti na vůli pachatelově nezávislé (rozh. ze dne 7. listopadu 1885 č. 11.060 sb. č. 838). Trestnoť pokusu opírá se o to, že pachatel úmysl svůj, delikt spáchati, projevuje způsobem pořádek právní ohrožujícím. O ohrožování nelze však mluviti, bylo-li užito prostředků k dosažení za-

myšleného účelu úplně a naprosto (in abstracto) nezpůsobilých. Je-li však příčinou nezdaru způsob, jakým skutek byl proveden, neb konkrétní povaha neb činnosť předmětu, jest pokus trestným (roz. ze dne 19. prosince 1885 č. 11.986, č. sb. 86.).

Z pojmu pokusu v § 8 vytčeného podává se celá řada otázek:

1. Otázku, je-li tu trestného pokusu, když předmět zločinu sice vůbec existuje, ale nenalézá se náhodou v době spáchání na předpokládaném místě, lze asi sotva rozhodovati pravidlem všeobecným, nýbrž jen vzhledem ku zvláštním okolnostem toho kterého konkrétního případu.

2. Otázku ohledně prostředků k provedení zvolených dlužno beze vší pochybnosti rozhodnouti v ten smysl, že nemůže tu býti řeči o trestném pokusu, když prostředek, jenž byl zvolen, neb jehož bylo užito, z jakéhokoliv důvodu (neznalosti, záměny) naprosto byl nezpůsobilým, poněvadž prostředek nepotřebný k cíli vésti nemůže, tedy ke skutečnému provedení činu trestného se nehodí. Ale jest tu zajisté pokus, když bylo užito prostředku o sobě sice způsobilého, ale bylo ho užito pro nastalou překážku v množství příliš nepatrném, aneb bylo-li užito prostředku, který, měl-li by vésti k výsledku, musil by býti a dle záměru pachatelova a též měl býti užíván po delší dobu, již z předu ani určiti nelze, neb konečně bylo-li užito prostředku, jehož pravidelné působení v konkrétním případě nahodilou překážkou bylo zmařeno.

3. Konečně se naskytá otázka, lze-li si pokus mysleti při všech činech trestných. Otázku tuto dlužno zodpověděti dle těchto základních zásad:

a) pokus trestný nemá vůbec tam místa, kde jednání neobsahuje všech náležitostí, jež k podstatě dotyčného činu trestného se vyžadují.

b) Jelikož k pokusu bezvyjimečně zlý úmysl se vyhledává, není možný při deliktech kulposních, přečinech a přestupcích, jakož i při oněch zločinech, při nichž právě úmysl k přivodění protizákonného výsledku směřující jest vyloučen.

c) Konečně vyloučen jest pokus při deliktech omissívních, neboť při těchto počíná se trestnosť teprve tím, když něco, co zákonem jest předepsáno bylo opomenuto.

II. Ustoupení od pokusu.

V 2. větě § 8 tr. z. vyslovena jest myšlénka, že dobrovolné ustoupení činí pachatele beztrestným (roz. ze dne 26. září 1874 č. 8162 č. sb. 26). To platí však jen ohledně pokusu, nikoliv též ohledně deliktů dokonaných. Kde je zákonodárce vyjimečně též při deliktech dokonaných chtěl uznati (jako v případě §§ 62 a 168 tr. z.), jest to v zákoně výslovně stanoveno (roz. ze dne 9. května 1879 č. 627 č., sb. 201). O dobrovolném ustoupení od pokusu nelze však mluviti již proto, že překážku, která byla příčinou, že pachatel ustoupil, mohl tento překonati (roz. ze dne 26. srpna 1887 č. 6375, č. sb. 1104). Není tu dobrovolného ustoupení, když pachatel čin nedokoná, poněvadž (třeba mylně) se domnívá, že jeho fysická povaha, síly tělesné neb obratnosť k odstranění překážky v to přišlé nestačí (roz. ze dne 19. prosince 1885 č. 21.996, č. 865). Když nedokonání závisí na vůli pachatelově, když tedy on od dokonání dobrovolně ustoupí, jest skutek beztrestným. Má-li však dobrovolné ustoupení od pokusu míti úplnou beztrestnosť v zápětí, jest třeba, aby v době ustoupení netoliko onen zločin ve smyslu zákona nebyl ještě dokonán, nýbrž také,

aby ještě žádný výsledek nebyl způsoben, který by snad tvořil skutkovou podstatu některého jiného činu trestného, neboť pak by přičítání a trestání aspoň ohledně tohoto posledního jednání místo mělo.

III. Pokus v trestním právu důchodkovém:

Pokus důchodkového přestupku záleží v jednání neb opomenutí, které se jako počátek spáchání přestupku důchodkového neb jako ony přípravy jeví, jichž jest třeba, aby přestupek důchodkový, nenastoupí-li vnější překážka, byl dokonán, které však pro nastoupení vnější překážky, pro náhodu neb nemohoucnosť pachatelovu k dokonání přestupku nevedly. Pokus však jest jen při těch přestupcích trestným, při kterých to zákon výslovně nařídil, a jen potud, pokud nedokonání přestupku nezávisí na vůli pachatelově neb náhodě, nýbrž na ostražitosti orgánů důchodkových neb působení osob třetích k zamezení přestupku směřujícím (§ 18 trest. z. důch.). Z ustanovení § 18 podávají se tedy tyto odchylky od pojmových ustanovení o pokusu v zákoně trestním obsažených:

1. Pojem pokusu ve smyslu tr. zák. důchodkového rozšířen jest na celou řadu dalších jednání, obzvláště na jednání přípravná, jest tedy obsáhlejší, než v zákoně trestním, neboť trestní zákon důchodkový prohlašuje za pokus nejen počátek provádění přestupku důchodkového, jak toho žádá obecná doktrina práva trestního a též § 8 tr. z., nýbrž i připravování se ku provedení přestupku.

2. S druhé strany jest dle rak. z. tr. pokus i tehdá trestným, zakládá-li se nedokonání v náhodě, kdežto dle zák. trestního důchodkového nikoliv. Rozumí se ovšem samo sebou, že pokus jest možný jen při důchodkových přestupcích dolosních (sr. Blonski »Strafges. über Gef.-Übertret.« Manzovo vyd. 1893 str. 11. a 12.).

Trestnosť pokusu jest tím menší, čím vzdálenější jest od dokonání, neb čím méně nebezpečným, méně způsobilým neb méně účinným je jednání neb užitý prostředek vůbec neb za zvláštních okolností, za kterých přestupek spáchán býti měl (§ 93).

Přípřežnictví.

I. Pojem.

V určitých případech nastává občanům zákonná povinnost poskytnouti přípřež, t. j. dodati potahy a povozy, kterých potřebují orgánové státní k jistým účelům. Podstatná ustanovení, dle nichž byly dříve záležitosti přípřeží ve veškerých korunních zemích uspořádány a částečně i podnes v platnosti jsou, obsahuje normále o přípřežích ze dne 13. července 1748. Obsáhlejším jest normále o vojenských přípřežích schválené nejvyšším rozh. ze dne 9. července 1782. Povinnost dodávati přípřeže spočívá na té zásadě, že všichni občané státní mají míti ve veřejných břemenech stejný podíl (min. výn. ze dne 15. ledna 1849 č. 88 ř. z.). Proto postihuje každého občana státního, držícího tažná zvířata nebo soumary, závazek propůjčiti za přiměřenou náhradu zvířata tato, potřebna-li jsou ke službě státní, po případě i povozy. Břímě přípřeže neposuzuje se ostatně jenom jako povinnost, nýbrž i jako právo, a proto nemá býti odňato příslušníku státnímu, dojde-li na něho a on trvá na naturálním plnění (dek. dv. kanc. ze dne 30. října 1807 a ze dne 15. dubna 1808 pro Horní Rakousy, Štýrsko, Korutany a Krajinu). Kdo povinen jest dodati přípřež, může kdykoli povinou přípřež poskytnouti i osobami jinými (dv. dek. ze dne 12. srpna 1823).

II. Přípřež dlužno poskytnouti: vojsku, četnictvu, námořnictvu, úředníkům a veřejným lékařům při úředních služebních cestách (při očkování nikoli), úřadům soudním při dopravě trestanců a vyšetřovaných, okresním hejtmanstvím, mají-li se předvésti jistí branci před komisi přezkoumací, a mužští příbuzní reklamovaných osob, o nichž má být zjištěno, jsou-li způsobilými ku výdělku, konečně katastrálním úředníkům na jich služebních cestách.

III. Kromě vlastní přípřeže povinny jsou obce, pokud se týká držitelé přípřeží, ještě:

1. dodávati povozy k dopravě onemocnělých hnanců nebo hnanců nezpůsobilých následkem slabosti k pěší dopravě a k dopravě jich nářadí (zavazadel);

2. z ohledů policie místní zdravotní a z ohledů humánních povinny jsou dodávati t. zv. povozy dobročinné, chudinské neboli bezplatné při epidemických nemocích, k přispění, k dopravě nemocných, šílených, hluchoněmých, mrtvých a jinakých osob k postrku se nehodících.

IV. Orgány.

Záležitosti přípřežní opatřují pro důležitější stanice zvláštní přípřežní komisaři. Kde jich není, mají obecní starostové rozděliti dodávku přípřeže. Ostatně přináleží však obecním představenstvům obstarávati ve srozumění s okresními hejtmanstvími všechny záležitosti přípřežní. Jako pochodová komisařství působí okresní hejtmanství, jichž povinností jest dohlížeti nad dotyčným jednáním obecních představených. Okresní hejtmanství jakožto pochodová komisařství povolána jsou k úkonům úředním, jimiž se přípřežní pohledávky na dotyčný přípřežní okres připadající na obce každé stanici přikázané rozdělují, dodávají, nahražují a účtují; jim přísluší spolupůsobiti při určování pochodových stanic, jedná-li se jmenovitě o to, které stanice jest určiti vojsku pro poledne a pro noc. Jakožto druhá instance rozhoduje ve všech záležitostech přípřežních politická vláda zemská (místodržitelství), kdežto ministerstvo zemské obrany (k návrhu místodržitelství) má rozhodnouti o tom, zda v jednotlivých stanicích záležitosti přípřežní dodávati mají vlastní orgány státní správy na svůj účet. Obce a okresy mohou vůbec přípřeže propachtováním zajistiti.

V. Co se týče náhrady, obmezuje se tato v mnohých zemích korunních toliko na náhradu od eráru poskytovanou, kdežto v jiných korunních zemích udílí se ještě přilepšení na útraty země. Z pravidla nemusí se dáti přípřež, nezaplatí-li se ihned náležitý poplatek. Dle nař. místodrž. českého ze dne 10. dubna 1860 č. 19594 nařídilo generální velitelství dne 31. března 1860 č. 1642, že za přípřež vojsku dodanou nesluší zapraviti pravidelnou náhradu dodavateli přípřeže, nýbrž přípřežnímu komisaři. Cirk. nařízením ze dne 23. července 1869 oddělení 5. čís. 1144 bylo nařízeno, že lístky k jistému pochodu mají býti základem pro vypočtení délky pochodu, tudíž pro vyměření peněžité náhrady za vojenskou přípřež. Přípřež nahražuje se určitým obnosem za jednoho koně a za jeden km. (výn. min. zem. obrany ze dne 10. listopadu 1891 č. 173 ř. z.). Za zpáteční cestu se nedává nijaká náhrada.

VI. Řízení v záležitostech přípřeže.

1. Kdo přípřež přijímá, zavázán jest dle poplatkového řádu zapraviti v oněch zemích, ve kterých zemské fondy na přípřeže nepřispívají, celou náhradu, tedy i část postihující erár, i část na zemské fondy připadající.

2. Každá přípřež pro vojsko, četnictvo a námořnictvo musí býti vyměřena od příslušného válečného komisařství nebo od místního nebo staničního velitelství jej zastupujícího dle ustanovení normále přípřežního z r. 1782, a ve vyměření tomto musí býti přesně udán počet koní a vozů, pojmenovány tratě a počet mil, ježto se musí každý žadatel přípřeže touto vzdáleností pochodu vykázati u okresního hejtmanství, pokud se týká, u přípřežního komisaře (rozh. min. zem. obrany ze dne 18. března 1873 č. 1257); neboť obecní představenstva vystaví poukázky přípřežní, je-li podán náležitý výkaz, není-li této náležitosti, není nikdo povinen přípřež dodati.

3. Vojenské úřady povinny jsou při pochodu trup a dopravě jich aspoň 48 hodin před doražením podati určité zprávy o požadovaných přípřežích.

4. Vojenské přípřeže dodávati jest dle výkazu o pochodu, v němž má býti udán příkaz, stav trupy, účel cesty, výpis pochodu, dopravní prostředky.

5. Přípřež dlužno žádati vždy pro určitou stanici.

6. Při rozepisování břemene přípřežního přísně šetřiti jest stejnoměrnosti a spravedlnosti a vůbec pečlivě míti na zřeteli, aby každý dle poměru svých potahů stejně často byl v určitých obdobích k závazku tomuto přidržán (dv. dek. ze dne 8. dubna 1784, ze dne 28. března 1788, dv. dek. ze dne 7. dubna 1785, nař. hornorakouské vlády ze dne 19. února 1798, dv. dek. ze dne 30. října 1807 a 28. dubna 1808, nař. dolnorakouské vlády ze dne 30. listopadu 1810).

7. Dodatel přípřeže není povinen dodati přípřež dále, než do ustanovené nejbližší pochodové stanice nebo do okolních osad, a tam musí být bez dálšího ihned a bez průtahu propuštěn (§ 51 nař. pro Dolní Rakousy); avšak v krajinách, kde osady jsou daleko od sebe a na celé cestě není stanic k přepřáhnutí, možno přípřeže najmouti si na dálší vzdálenosti za vyměřený poplatek.

8. Voje mohou na volných pochodech žádati za přípřež za náhradu a to pro 25 km. za půldne, a pro 40 km. za celý den (rozh. min. zem. obrany ze dne 3. srpna 1892 č. 12414).

VII. Tresty.

Jestliže občan povinný dodati přípřež k vyzvání se nedostaví, má úředník právo ihned v místě najmouti povoz za obyčejnou mzdu a uložiti vrchnosti, aby plat za každou míli, a to, co bylo vyplaceno nad smluvenou mzdu za povoz, exekucí vydobyla na osobě k přípřeži povinné; osoba tato jest spolu zodpovědna za všechnu škodu obmeškáním jejím vzešlou (dv. dek. pro Štýrsko a Illyrii ze dne 30. října 1807 a ze dne 28. dubna 1808).

VIII. Nároky na náhradu.

Utrpí-li kdo bez viny své přípřeží škodu na tažném dobytku, má nárok na náhradu škody, musí však dotyčnou pohromu vykázati vysvědčením, vojenskou stranou a přípřežním komisařstvím vydaným. Bylo-li by takovéto vysvědčení odepřeno, sluší podati oznámení představenému okresního úřadu a od tohoto k politické vládě zemské (dv. dek. ze dne 14. prosince 1784 a ze dne 1. srpna 1785, české gubern. nařízení ze dne 20. července 1806).

Přirážky farní, dávky církevní a náboženské příspěvky.

I. Církev katolická.

Historický vývoj katolických církevních dávek a příspěvků byl vylíčen ve čl. »Majetek církevní,« kdež bylo k tomu poukázáno, že již ve starších dobách byly zapravovány dávky k účelům církevním, a to buď dobrovolné: oběťmi, dary a sbírkami, buď povinné: placením desátků.

Dle dnešního stavu jednak církevního práva obyčejového, jednak rakouského státního práva církevního dělí se církevní příspěvky na 4 kategorie:

a) Dobrovolné dary: Tyto jsou při zvláštních příležitostech obvykly a jsou věnovány buď určitému církevnímu účelu, určitému kostelu neb konečně určitým církevním funkcionářům z určitých zvláštních příčin. K dobrovolným dávkám náleží především petrský halíř (denarius St. Petri). Dle učení katolické církve přísluší papeži právo požadovati pro církevní účely dávky a to jak od kněžstva tak i od laiků. Ve středověku byl v některých zemích petrský halíř obligatní daní, kterouž bylo platiti na den sv. Petra a Pavla dne 29. června. Halíř petrský byl nejprv zaveden v 8. století v Anglii, aby z něho byla v Římě vydržována škola pro anglické duchovní a náhrobky sv. Petra a Pavla. Tato dávka byla v 15. století všude jako povinná zrušena, tak že od té doby byl petrský halíř jen jako dobrovolný dar papeži sbírán a měl tak s původním haléřem Petrovým jen společné jméno. Při určitých příležitostech dosáhly ještě v posledních dobách sbírky petrského haléře značné sumy; v letech 1861—1869 obnášel petrský halíř průměrem 9 milionů franků ročně; v roce 1877 za padesátiletého biskupského jubilea Pia IX. dosáhl výše $16^1/_2$ milionů franků.

Vedle svatopetrského halíře jsou dnes obvykly již jen servitia communia, dávky to, které bývají zapravovány u příležitosti osazení biskupských stolic, dále pak poplatky za udělení pallia a taxy za udělení dispensí.

b) Stálé a periodické dávky: Takovými jeví se býti přirážky farní. Pokud totiž není o potřeby některé farní obce postaráno vlastním jejím jměním neb jinými pohotově jsoucími prostředky, jest ke krytí jich vypsati rozvržení přirážky na příslušníky farní obce (§ 36 z. ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z). Zákonem ze dne 31. prosince 1894 č. 7 ř. z. z roku 1895 byly k § 36 vydány doplňující ustanovení ohledně krytí potřeb katolických farních obcí, které v podstatě vrcholí v těchto bodech: K placení farních přirážek, jež mají býti vypsány dle § 36 zák. ze dne 7. května 1874 mají býti vedle údů farních obcí ještě přibráni:

α) přespolní, t. j. katolíci téhož obřadu, nebydlící ve farním okresu (okresu duchovní správy);

β) právnické osoby, společnosti a družstva, které dle svých stanov neslouží výhradně neb převahou účelům jiných vyznání neb jiného obřadu; osoby v odst. *α)* i *β)* jmenované s podmínkou, že jim je předepsána pozemková neb domovní daň z nemovitostí ležících ve farním okresu (okresu duchovní správy), neb nalézá-li se ve farním okresu stanoviště závodu a správa jich podniku, nebo mají-li v něm zaměstnání, z něhož jim je předepsána daň výdělková neb daň z příjmů v berniční obci, jejíž obvod úplně neb částečně spadá do okresu farního. Měřítkem povinnosti k těmto při-

59*

rážkám při dani pozemkové neb domovní jest státní daň z realit, ležících v obvodu farním, při budovách dočasně od daně osvobozených, daň domovní a domovní daň třídní, dosud nesplatná. Ohledně daně výdělkové jest z pravidla celý v dotyčné berniční obci osobě přirážkou povinné předepsaný obnos daní i s mimořádnou přirážkou měřítkem přirážky. Při právnických osobách, společnostech a družstvech má býti však přec jen onen díl označených daní připočtěn, který odpovídá poměru katolického obyvatelstva dotyčného obřadu, jehož potřeby přirážkami mají býti kryty, ku všemu obyvatelstvu berniční obce.

Při výpočtu přirážek v sídle osoby k poplatkům povinné nesmí býti více připočítávány obnosy daní, které ve smyslu tohoto zákona v jiných farních okresech (okresech duchovní správy) rozvržení dávek za základ sloužiti mají.

Má-li některá z výše označených ať fysických ať právnických osob z titulu patronatu přispěti k účelům farní konkurence, odpadá pro ni povinnost k placení přirážek dle měřítka předcházejících ustanovení vymezených, jestliže jsou tyto stejny neb menší, než příspěvek patronátní. Je-li však přirážka větší, než příspěvek patronátní, má býti vedle onoho patronátního příspěvku zapraven jen onen nedostávající se obnos, o který přirážky onen příspěvek převyšují. Bližší ustanovení prováděcí jakož i rozřešení otázky, zdali vůbec a pokud mohou býti údové farní obce, kteří náleží ke kostelu filialnímu, zvláště tehdy, je-li při něm zvláštní duchovní správce ustanoven, osvobozeni od povinnosti přispívati ke kostelu a faře mateřské, vše to jest zůstaveno zákonodárství zemskému.

Farní přirážky jest tedy podle toho rozvrhnouti na jednotlivé údy farní obce dle měřítka přímých daní, které jsou jim z jich realit, živností neb jiných příjmů předepsány v obvodě farní obce (nál. spr. s. dv. ze dne 21. dubna 1887, sb. »Budwinski«, XI., 3494). Obec místní — spadá-li v jedno s obvodem obce farní — má sice přirážky farní vybírati a rozvrhovati; leč nemůže býti zavázána k tomu, aby takové příspěvky obci farní zálohou poskytovala (nál. spr. s. dv. ze dne 18. září 1879, sb. »Budwinski« III., s. 556). Přirážky farní mohou býti vybírány ke krytí výloh na stavbu kostela, na zařízení kostelní, jakož i na zřízení neb rozšíření konfesijního hřbitova (viz Hřbitovy a rozh. spr. s. dv. ze dne 3. března 1880 č. 780). Jestliže však ke katolickému kostelu není přifařena celá obec farní, nýbrž jen určitá její část, může býti zapravení nákladu na zřízení a udržování budov k tomuto kostelu příslušných opět jen od této části žádáno (rozh. spr. s. dv. ze dne 28. června 1879 č. 524).

Nehledě k ustanovení § 1 nahoře cit. zák. ze dne 31. prosince 1894, nelze se vůbec osobě právnické dovolávati důvodu osvobozovacího, jejž předpokládá čl. 9. zák. ze dne 25. května 1868 č. 49 ř. z., že totiž příslušníci jednoho chrámu k příspěvkům na bohoslužební účely jiného kostela z pravidla nemohou býti nuceni — již proto ne, poněvadž osoba právnická nikdy nemůže příslušna býti k jiné náboženské společnosti (roz. spr. s. dv. ze dne 20. listopadu 1883 sb. »Budwinski« VII. 1891).

c) Mimořádné dávky a úkony: Sem náležejí zvlášť konkurenční příspěvky farních obcí ku stavbám kostelů, úkony naturalní jako služby dovozné a přípřežní atd. (Viz články: Konkurence při stavbách církevních a Patronat.)

d) Jako taxy vybírané poplatky, které se vyžadují za určitá církevní úřadní jednání; sem náležejí poplatky štolní (viz čl. Poplatky štolní).

K dobytí dávek a jiných plnění pro účely církevní, které jsou uloženy příslušníkům církví se souhlasem vlády, povoluje se politická exekuce (§ 23 zák. ze dne 7. května 1874 a § 3 cís. nař. z 20. dubna 1854 ř. z. č. 96).

II. Církev evangelická.

Evangelická farní obec má právo žádati placení příspěvků na podporu svého chrámu a v případu nutnosti právo dožádati se k dobytí příspěvků zemskou správou schválených pomoci světských úřadů (§ 22 ev. církevní ústavy ze dne 15. prosince 1891 ř. z. č. 4). Passivní volební právo v obci mají jen ti, kdož příspěvky své aspoň za obě poslední leta pravidelně zapravili. Obecnímu zastupitelstvu jest vyhrazeno stanoviti ke krytí církevních potřeb nutné platy cestou rozvržení přirážky na celou obec; výkaz přirážek na jednotlivé údy obce rozvržený má býti po 14 dnů veřejně vyložen (§§ 23 a 66). Pro potřeby seniorátu a podporu chudých obcí, jakož i vdov a sirotků po farářích a učitelích může seniorátní shromáždění se usnésti dvoutřetinovou většinou hlasů o přirážkách pro jednotlivé obce. K provedení tohoto usnesení jest nutno schválení jeho vrchní církevní radou a má-li býti docíleno, aby tyto přirážky byly exekucí dobyvatelny, i schválení zemské správy (§ 91).

III. Církev řecko-východní.

Duchovní regulační plán pro Bukovinu (dv. dek. ze dne 29. dubna 1786 č. 2484) určuje v § 19, že má býti stanoven řád štólní, aby každý věděl, kolik jest povinen svému duchovnímu správci zapraviti a aby bylo na jisto postaveno, co náleží faráři (§ 19).

Z § 59 vyplývá, že mají býti farní kostely, nemají-li samy dostatečného jmění, dle místních poměrů udržovány kostelními patrony, po případě obcí.

Každé požadování odměn nebo přijetí odměny za svátosti udělené nemocnému ať pod jménem »zpovědného« neb peněžní či naturalní odměny za vyučování ve víře, jakož i sbírky almužen se strany světských duchovních jsou zakázány (§ 69). Přes to však jest odevzdání almužen v podobě mešních stipendií, v podobě základního jmění obětního na pobožnosti k uctění něčí památky a na služby zádušní a v podobě dobrovolných darů dovoleno (ostatně viz čl. Poplatky štolní jakož i čl. Matice náboženská).

IV. Židovská společnost náboženská.

Platy k účelům bohoslužby, zvláště dávky a poplatky, mohou býti uloženy jen spůsobem stanoveným ve statutech a ne nad výši tam určené maximalní výměry. Při schvalování ustanovení stanov sem spadajících mají státní úřady patřičný ohled bráti na zájmy veřejné a zvláště na nároky státní správy finanční. Ostatně jest státním úřadům volno odvolati své schválení dotýčných ustanovení stanov, jakmile další trvání těchto platů jest státu na újmu; v tomto případě má býti náboženská obec vyzvána, aby navrhla změnu svých stanov.

Pokud by se v jednotlivých případech dalo dokázati, že ke krytí nevyhnutelných výjimečných nákladů náboženské příspěvky ani ostatní pohotově jsoucí prostředky nedostačují, může býti státními úřady pro dobu mimořádné potřeby dovoleno vyměřiti platy nad výši stanovami za maxi-

malní stanovenou. Každé jednání proti zákonu nebo stanovám při vypisování a vybírání platů náboženských mají státní úřady trestati; v trestní rozsudek má býti pojato i vyměření náhrady.

K dobytí vypsaných dávek poskytuje se politická exekuce (§§ 19—22 zák. ze dne 21. března 1890 č. 57 ř. z.). Stanovy každé židovské obce náboženské mají obsahovati ustanovení o spůsobu dobývání prostředků pro hospodářské potřeby náboženské obce nutných a to ustanovení s podrobným označením přirážek, jež mají býti uloženy a s vymezením maximalní jich výše, jakož i označením spůsobu jich rozvržení (§ 28 k č. 7. cit. z.). Náboženské dávky, které jsou vybírány židovskými náboženskými obcemi, jsou dvojího druhu a to: stálé, které každoročně ve formě náboženského příspěvku (náb. dávky) mezi členy židovské obce dle jich daní majetkových a výdělkových neb daní z příjmů, zvláštní, k tomu zvolenou poplatkovou komisí jsou vyměřovány a rozvrhovány a občasné resp. nestálé poplatky, které se musí zapravovati za ohlášky, oddavky, náboženský rozvod, pohřbení atd.

V. Ohledně náboženských příspěvků všech ostatních zákonem uznaných naboženských společností platí §§ 6 a 14 zák. z 20. května 1874 ř. z. č. 68. § 6 nařizuje, že způsob opatření prostředků nutných pro hospodářské potřeby má býti stanoven ve stanovách.

K dobytí dávek se státním svolením vypsaných a dobytí příjmů a poplatků příslušejících náboženským služebníkům poskytuje se státní pomoc (viz čl. Matice náboženská).

Přirážky obecní.

I. Pojem.

Obec má právo požadovati za účelem krytí vydání, která příjmy z obecního majetku převyšují, přirážky ku přímým daním a ku dani potravní, ona může se usnésti i na vybírání jiných dávek; všechny tyto dávky neb přirážky nazývají se obecními přirážkami.

Říšské zákonodárství (zákon ze dne 5. března 1862 č. ř. z. 18 čl. XV) stanovilo pouze všeobecné zásady ohledně obecních přirážek; provedení jich zůstaveno bylo vzhledem k tomu, že zákonodárství ve věcech obecních vyhraženo jest §§ 11 a 12 z. z. st. ze dne 21. prosince 1867 z. 141 č. ř. zemským sněmům, zákonodárství zemskému.

II. Druhy.

Rozeznáváme následující druhy obecních přirážek:

1. Přirážky ku daním přímým a ku dani potravní.

a) Pravidelně rozvrhnou se přirážky ku daním přímým na všechny v obci rozepsané daně tohoto druhu bez rozdílu, je li osoba k dani povinná členem obce nebo ne. Obecní přirážka rozvrhne se na všechny druhy daní stejnoměrně. Není-li zvláštní úmluvy mezi místními obcemi, rozdělí se přirážky ku přímým daním v celém obvodu obecním dle stejné míry. Obecní přirážky mohou však naproti tomu jen jednotlivým místním obcím uloženy býti a sice potud, pokud slouží zájmům této místní obce. Podobně mají nésti náklad zřízení, která slouží pouze určitým třídám neb jednotlivcům, pouze tyto osoby.

Osvobození od státní daně nemá dle § 3 zák. ze dne 25. března 1880 č. ř. z. za následek osvobození od jiných veřejných břemen; obec může tudíž vybírati přirážky k domovní činžovní dani i tam, kde tato není předepsána. Za základ pro výměru obecních přirážek béře se výpočet daní

berním úřadem na základě dekretu dvorní kanceláře ze dne 25. listopadu 1828 upravený (nál spr. s. dv. ze dne 2. prosince 1891 č. 6285).

Naproti tomu nemůže býti postižena obecními přirážkami ona daň z příjmu, kterou zapravují z čistého ročního příjmu držitelé buď úplně buď částečně dočasně od daní osvobozených objektů. Je-li státní daň více osobám společně předepsána, musí i obecní přirážka stejným způsobem k nerozdílné ruce uložena býti (nál. spr. s. dv. ze dne 25. září 1891 č. 6128).

b) Přirážkou ku dani potravní může býti postižena toliko spotřeba v obvodu obce, nikoli však výroba neb obchodní obrat (čl. XVI. zákona ze dne 5. března 1862). Zásada čl. XVI. zmíněného zákona musí býti přesně zachovávána, není však na úkor případnému dohodnutí se se stranou k dani povinnou ohledně vrácení přirážky za zboží k vývozu určené (min. výn. ze dne 11. září 1872 č. 13.351). Ustanovení, že obecní přirážka nesmí postihnouti výrobu a obchod, týká se pouze přirážek ku dani potravní, nikoli však komunálních dávek spočívajících na zvláštním titulu (rozh. spr. s. dv. ze dne 12. března 1891 č. 5819).

Obecní přirážka ku dani potravní nesmí býti požadována za minulost t. j. tak, aby zpět působila, nýbrž v době, kdy poplatníku není ještě odňata možnost vzhledem ku přirážce výši ceny trhové regulovati (rozh. spr. s. dv. ze dne 13. prosince 1876 č. 642).

Novým živnostem a podnikům, které předem za účel mají rozmnožení obecních příjmů, může obecní výbor přirážky a obecní dávky vůbec jen tehdy uložiti, souhlasí-li s tím nejméně $^3/_4$ voličů, kteří zároveň $^3/_4$ veškerých v obci předepsaných přímých daní zapravují. V Čechách jest k takovému usnesení potřebí schválení zemského sněmu. Podobných výhod jako živnosti a podniky právě uvedené požívají zápůjčky, které za stejným účelem byly učiněny. Obecní dávky slouží tu k umořování neb zúročení půjčky. Kdy jest třeba ku přirážkám, které určité procento přímé nebo potravní daně převyšují, svolení okresního zastupitelstva nebo zemského výboru, zemského sněmu neb zemského zákona, stanoví různě obecní řády jednotlivých zemí.

Dle § 87 česk. obec. ř. lze vybírati přirážky 15% daní přímých převyšující nebo daně z potravy jen se svolením výboru okresního. Toto povolení jest vymoci i tenkráte, když převyšují přirážky 5% daní přímých, žádá-li za to virilista. Žádosť tuto podati má virilista, je li schůzi výboru, v níž o přirážkách se usnáší, přítomen, ihned, jinak do 8 dnů po sdělení. Aby se mohly vybírati přirážky, které převyšují 30% daní přímých nebo 20% daně z potravy, potřebí jest povolení zemského výboru. Převyšují-li tyto přirážky 50% daní přímých, nebo 30% daně z potravy, dává toto povolení výbor zemský, dohodnuv se s místodržitelstvím. Žádosti za povolení přirážek těchto lze zamítnouti jen po usnesení sněmu zemského. O náležitostech žádostí za povolení vyšších přirážek viz vyn. zem. výb. ze dne 3. prosince 1887 č. 50.517.

2. Služby v obecní potřebě. Obecní výbor může na základě svého usnesení vyžadovati od svých členů služby (ruční, tažní) pro potřebu obecní. Tyto služby mají býti obecním výborem odhadnuty; rozdělení děje se pak na základě přímých daní. Tyto služby mohou býti vykonány schopnými zástupci, a po případě mohou býti vyplaceny. Převyšuje-li cena odhadnutých služeb buď sama o sobě, anebo zároveň s přirážkami ku pří-

mým daním ono procento, na kterém se obecní výbor bez vyššího schválení usnésti může, musí dožádáno býti vyššího svolení.

3. Ku zavedení nových břemen a dávek, které nepatří do kategorie obecních přirážek nebo daně z potravy, jest nutným zemský zákon. Podobně i ku zvýšení dosavadních dávek toho druhu (čl. XV. zák. ze dne 5. března 1862).

Uvedené druhy přípustných dávek obecních jsou taxativně stanoveny tak, že obsahem jich právo obce k ukládání daní jest vyčerpáno (rozh. spr. s. dv. ze dne 26. února 1879 č. 262). Volba mezi různými způsoby obecních dávek ku krytí obecních požadavků a potřeb jest ponechána volnému uvážení správních úřadů (rozh. spr. s. dv. ze dne 10. listopadu 1892 č. 6871). Pro rozdělení obecní dávky jest směrodatnou zákonná norma, kterou tato dávka byla povolena (rozh. spr. s. dv. ze dne 15. prosince 1892 č. 6947).

III. Usnesení o přirážkách obecních a jich vyhlašování.

Rozvrhu obecní dávky musí předcházeti usnesení obecního výboru; bez této náležitosti jest rozvržení samo nezákonným (rozh. spr. s. dv. ze dne 28. listopadu 1892 č. 6904).

Usnesení obecního výboru o obecních dávkách jakéhokoliv druhu musí býti veřejně vyhlášeno. Členové obce mají právo proti usnesení obecního výboru během 14 dnů ode dne vyhlášky námitky u starosty obecního podati, kteréž námitky při dávkách, jež vyššího schválení vyžadují, zároveň se žádostí za schválení nadřízenému orgánu se předložiti musí. Jinak se pokládají za odvolání. Nevymohl-li si obecní poplatník včasným nastoupením cesty stížnosti osvobození od obecní dávky, nemůže žádati navrácení ani těch obecních dávek, které proti právu byly zapraveny; jest totiž ona 14denní lhůta praeklusivní (rozh. spr. s. dv. ze dne 21. října 1892 č. 6823).

IV. Vybírání přirážek.

Přirážky vybírají se týmiž orgány a prostředky jako daně samy. Jiné dávky peněžní, které obec po zákonu nebo po platném usnesení obecního zastupitelstva pro účely obecní ukládá, vybírá obecní starosta svými orgány. Tyto dávky mohou v případě odporu dobyty býti mobilární exekucí právě jako nedoplatky daní. Odpírá-li kdo výkon služeb, vymůže se na něm po odhadu těchto služeb příslušný peněžitý obnos jako každé jiné peněžité plnění. Při nebezpečí v prodlení lze dle některých obecních řádů žádati bezprostřední plnění osoby povinné.

V. Osvobození.

Od přirážek ku přímým daním, jakož vůbec ode všech obecních dávek jsou osvobozeni: úředníci a sluhové dvorní, státní, zemští a úředníci veřejných fondů, dále osoby vojenské, vdovy a sirotkové osob uvedených ohledně příjmů, jež z řečené veřejné služby plynou; osoby v obci nebydlící ohledně příjmu neplynoucího ani z realního majetku ani z průmyslové živnosti v obci provozované. Zákonná kongrua osob duchovních a veřejných učitelů nesmí býti přirážkami obecními zmenšena. O tom, přísluší-li komu nárok na osvobození od přirážek, rozhodují úřady samosprávné a nikoli úřady finanční, jimžto jedině rozvrhování a vybírání takovýchto přirážek náleží. Ani obecní úřady, ani zákony pozdější neobsahují ustanovení, z něhož by se odvoditi dalo, že vybírání přirážky dle práva obci příslušející po uplynutí určité lhůty se promlčuje (rozh. spr. s. dv. ze dne 9. října 1891

č. 6166). Literatura: Prof. Dr. J. Pražák, Rak. Právo ústavní, Praha, 1895, I.

Přirážky okresní.

I. Článek XXI. zák. ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z. stanoví zásadně: K úhradě vydání neuhražených z příjmů základního jmění může okresní, župní a krajské zastupitelstvo uložiti a vymáhati do určité výše přirážky k přímým daním. Přirážky nad tuto výši a jiné přirážky potřebí mají zemského zákona. Provádějíce toto zásadné ustanovení stanovila zemská zákonodárství toto: Obecní zastupitelstvo (okresní rada v Haliči) může uložiti a vymáhati přirážky ku přímým daním v Čechách do 10%, v Haliči do 20%, ve Štýrsku do 27%, v Tyrolsku až do 50%. Přirážky převyšující výši tuto může povoliti v Čechách až do 30% přímých daní zemský výbor, v Haliči až do 40% k usnesení okresní rady zemský výbor, ve Štýrsku až do 35% zemský výbor a v Tyrolsku až do 100% zemský sněm, a nezasedá-li zemský sněm, má právo povoliti zvýšení přirážek k daním přímým až do 100% zemský výbor. K přirážkám nad tuto míru a k jinakým okresním přirážkám potřebí jest v Čechách a v Tyrolsku zemského zákona ve Štýrsku a v Haliči usnesení zemského sněmu a císařského schválení (zák. ze dne 13. března 1888 č. 32 z. z. pro Čechy, zák. ze dne 17. června 1874 č. 51 z. z. pro Halič, zák. ze dne 17. prosince 1874 2 z. z. z roku 1875 pro Štýrsko a zál. ze dne 29. listopadu 1868 č. 56 z. z. pro Tyroly).

Opomene-li mimo to okresní výbor neb okresní zastupitelstvo zařaditi do okresní předlohy veřejné dávky připadající okresu po zákonu dle kompetentního výroku nebo peněžité exekučně vydobytelné platy na soukromoprávním titulu se zakládající, jest zemský výbor království českého oprávněn i povinen ve srozumění s místodržitelstvím takovéto likvidní pohledávky zařaditi do okresního rozpočtu a uložiti dle takto zjištěné potřeby přirážky ku přímým daním v okresu. V tomto případu nevyhledává se k okresním přirážkám vyššího schválení jinak zákonem předepsaného (zák. ze dne 19. září 1883 č. 51 z. z. pro Čechy).

Opomene-li rovněž okresní rada v Haliči do svého rozpočtu pojmouti ony poplatky, kteréž povinen jest zapraviti okres ať po zákonu ať po rozsudku nebo po dokladu hodícího se dle zákonných předpisů k exekuci, jest zemský výbor haličský oprávněn i povinen zařaditi tyto dávky do okresního rozpočtu a k úhradě jich uložiti přirážky k daním (zák. ze dne 17. června 1874 č. 52 z. z. pro Halič).

II. Poskytnouti okresní přirážky zavázáni jsou toliko příslušníci okresu. Obec vyloučená z obvodu určitého okresního zastupitelstva nemůže býti přidržována přispívati k potřebám okresu, které vzrostly před vyloučením jejím, nevzala-li při vyloučení závazku tohoto na sebe (nál. spr. dv. soud. ze dne 18. května 1888 č. 1556 sb. »Budwinski« č. 4114). Přirážky ku přímým daním, vůbec okresní přirážky neplatí v Tyrolsku:

1. úředníci a sluhové státní, zemští a při fondech veřejných, dále vojenské osoby, jich vdovy a sirotci, pokud jde o jich služební příjmy a pense, provise, příspěvky na vychovávání a požitky z milosti, kterých se jim dostává následkem služebního poměru.

2. Správcové duší a učitelé na školách veřejných, pokud jde o jich služné a pense, nikoli však pokud jde o jich držbu pozemkovou, převyšuje-li výnos z pozemků spolu se služným kongruu.

3. Osoby, které v okresu nebydlí, pokud jde o příjmy, které jim neplynou ani z držby nemovitosti ani z podniku živnostenského (§ 20 zák. ze dne 29. listopadu 1868 č. 56 z. z. pro Tyroly).

V jiných zemích není ustanovení o osvobození od okresních přirážek. Leč spr. dvůr soudní uznal nálezem svým ze dne 3. června 1880 č. 1062 pro Čechy osvobození nařízené v § 81 česk. obec. zřízení ohledně přirážek k daním, které vysloveno bylo ve prospěch státních úředníků a sluhů již nejvyš. rozhodnutím ze dne 16. února 1853 č. 48 ř. z. odnáší se i k přirážkám okresním. Že opomenul § 54 zákona o okresním zastupitelstvu pojmouti ono ustanovení, vysvětliti se dá prý tím způsobem, že okresní zastupitelstvo posuzováno jako vyšší orgán správy obecní.

III. Dobývání přirážek.

Co se tkne vymáhání okresních přirážek, stanoveno jest v Haliči toto: Okresní přirážky k daním vymáhati mají tytéž orgány a těmitéž prostředky, jakož tomu jest při daních zeměpanských. Ve Štýrsku vybírají přirážky k daním tytéž orgány, jimž přísluší vybírati zemské přirážky a to způsobem tímtéž; přirážky tyto požívají těchže výhod, jako daně zeměpanské. Ježto pro ostatní země takovéhoto ustanovení nestává, dlužno dovozovati, že vymáhati okresní přirážky jest věcí okresního zastupitelstva samého.

Z důvodu tohoto uznal spr. dvůr soudní, že obec není dle práva správního práva z toho, zpronevěří-li její zřízenci okresní přirážky, které k příkazu byly vybírány okresním zastupitelstvem, nikoli však zastupitelstvem obecním (nál. ze dne 25. září 1885 č. 2436 sb. »Budwinski« č. 2687).

Okresní přirážky předepsané dle shora cit. zákona ze dne 19. září 1883 č. 51 z. z. pro Čechy přísluší vybírati c. k. berním úřadům.

IV. Exekuce.

Nucené dobývání okresních přirážek koná se cestou politické exekuce. Okresní přirážky požívají jakožto konkurenční příspěvky ve smyslu dek. dv. kanceláře ze dne 21. prosince 1826 č. 35.126 a dle dek. dv. kanceláře ze dne 4. ledna 1836 č. 113 sb. zák. soud. při vymáhání týchž výhod, jako daně zeměpanské.

Po zákonu nedopouští se zabaviti okresní přirážky k tomu účelu, aby vymohly se dávky okresu připadající, ku př. náklady ubytovací (nál. ze dne 26. listopadu 1890 č. 3744, sb. »Budwinski« č. 5575).

Přirážky státní.

I. Historický rozhled.

Nebyla to ani tak vědecká znalost hospodářských zjevů, jako spíše finanční tíseň, která ode dávna co nejlépe učila vynalézati nové zdroje státních příjmů. Zvláště nepředvídané mimořádné výdaje, k jichž úhradě nepostačovaly běžné příjmy státní, přivedly na myšlénku opatřiti mimořádné příjmy, jež pak měly pominouti opět po úhradě dotyčných výloh. Mnohé z těchto »mimořádných výpomocných prostředků« pozbyly ovšem své přechodné povahy a staly se řádnými příjmy státními, buď že se osvědčily výnosností i praktičností svou, buď že vymáhaly toho stoupající potřeby státní. Ve vlastním berním systému dřívějších století bylo zásadou, že uhražovaly se nejčastěji tyto mimořádné výdaje daněmi postihujícími předměty denní potřeby. Tak již v druhé polovici 16. stol. vyskytuje se přirážka k obilí, mouce, rybám, hedvábí, sametu, stříbru, zlatu, pergamenu atd. »na potřeby proti Turkům« (pat. cís Ferdinanda I. ze dne 10. listo-

padu 1556 Cod. Austr. pars I. str. 94). Přirážky tyto vlekou se celým 17. stoletím a byly druhdy též povolovány k sehnání pomoci jednotlivým stavům zemským; tak vydal císař Leopold I. k tomu účelu patent dne 27. července 1655 (Cod. Austr. I. str. 97). Patentem ze dne 9. července 1661 (Cod. Austr. I. str. 107) vyhlášena přirážka k obilí, cizí mouce a chlebu pro náklady válečné; patentem ze dne 28. června 1860 (Cod. Austr. I. str. 99) byla zavedena přirážka k pivu při dovozu do Vídně, »k úhradě infekčních útrat žalostné nákazy«; pat. ze dne 28. března 1689 uložil přirážku k cizímu vínu k úhradě výloh na osvětlení Vídně (obě posléze jmenované přirážky k účelům výhradně místním), kdežto pat. ze dne 26. března 1698 nařizoval přirážku k masu, ježto stát dlouhotrvajícími válkami jest vyčerpán. Přirážka k papíru ze dne 1. června 1675, papírový řád ze dne 29. dubna 1686 a přirážka ke kartám ze dne 29. února 1692 mají původ svůj v těchže pohnůtkách. Stinnou stránkou těchto přirážek bylo, že musily se teprve jakožto nové daně vžíti, ač měly-li vůbec poskytnouti nějakého výtěžku. Nad to stály tomuto způsobu zdanění v cestě nejrůznější obtíže techniky finanční a závažné národohospodařské závady.

Teprve berní soustava z doby potereziánské zbudovaná na základech zcela nových dovedla toho, že vybírány byly k dosavádním, vžitým daním přechodně a pro určité účely přirážky ve zlomcích dosavádních daní. Této formy k opatření zvýšených příjmů státních použila cís. nař. ze dne 13. května 1859 č. 88 ř. z. a ze dne 17. května 1859 č. 89 ř. z. Oním nařízením uložena byla mimořádná přirážka ku přímým daním na dobu poměrů vyvolaných válečnými událostmi (přirážka válečná), kdežto tímto nařízením zavedena byla mimořádná přirážka k některým nepřímým dávkám na tutéž dobu. Mimořádná přirážka ku daním přímým činila při dani pozemkové a činžovní $^{1}/_{6}$, při domovní dani třídní $^{1}/_{2}$, při dani výdělkové, při dani z příjmů a v lombardsko-benátském království při contributo arti commercio $^{1}/_{5}$ jednoduchého řádného poplatku, počínaje II. pololetím správního roku 1859. Z této mimořádné přirážky vyňata byla osobní daň výdělková v oněch zemích, ve kterých zaveden byl tento druh daně. Dále neměla se přirážka tato odnášeti:

a) na daň z příjmů, plynoucích z úroků jistin uložených hypotekárně nebo u podniků živnostenských v oněch zemích, ve kterých po zákonu oprávněn byl dlužník sraziti daň z příjmů, plynoucích z úroků takovýchto jistin;

b) na daň z příjmů, plynoucích z úroků z obligací státních, veřejných fondů nebo stavovských, pokud z nich dopouští se srážka zmíněné daně při výplatě úroků dle cís. nař. ze dne 28. dubna 1859 č. 67 ř. z.

Cís. nař. ze dne 13. května 1859 č. 88 ř. z. potrvalo v platnosti, až ve finančním zákonu pro správní rok 1863 zavedeno všeobecné zvýšení. Od této doby stanoveny bývají mimořádné přirážky ku přímým daním vždy v dotyčném finančním zákonu a došly časem různých obměn. Mimořádná přirážka k dani pozemkové a činžovní stanovená na $^{1}/_{6}$ řádné daně zvýšena byla ve finančním zákonu na rok 1863 na $^{1}/_{3}$ řádné berně. Kdežto pak přirážka ku dani činžovní potrvala ve výměře této na dále, byla přirážka ku dani pozemkové v letech 1866 a 1867 snížena na $^{1}/_{4}$ a od r. 1868 zvýšena opět na $^{1}/_{3}$.

Přirážka ku třídní dani domovní stanovená původně na $^{1}/_{2}$ řádné daně vymáhána po zákonu finančním z r. 1863 ve výši řádné berně ($^{4}/_{4}$); toliko v letech 1866 a 1867 obnášela přirážka tato $^{3}/_{4}$ řádné daně.

Přirážka ku dani výdělkové prodělala s přirážkou ku dani z příjmů stejný vývoj; přirážka stanovená původně na $^1/_5$ zvýšena byla od r. 1863 na $^2/_5$ a v r. 1868 vyměřena na $^5/_5$ čili 100%. Toliko pro nejnižší dvě třídy daně výdělkové obnášela mimořádná přirážka 70% řádné daně. R. 1869 nastala změna potud, že 70% přirážka rozšířena na všechny poplatníky, jichž celkový dluh daně výdělkové a daně z příjmů I. nebo II. třídy v řádné dani nečinil více jak 30 zl.

II. Nyní nevybírá se již mimořádná přirážka ku dani pozemkové na základě ustanovení zákona o dani pozemkové ze dne 24. května 1869 č. 88 ř. z., pokud se týká zák. ze dne 7. června 1881 č. 49 ř. z., o stanovení hlavního obnosu daně pozemkové. Rovněž nevyskytuje se více již mimořádná přirážka ku dani činžovní a ku třídní dani domovní vzhledem k ustanovením pat. o dani z budov ze dne 9. února 1882 č. 17 ř. z. Toliko při dani výdělkové a při dani z příjmů vykazují podnes ještě finanční zákony mimořádnou přirážku ve výši, jaká zavedena byla finančním zákonem pro správní rok 1869; tedy pro daň z příjmů III. třídy bez výjimky 100%, pro daň výdělkovou a pro daň z příjmů I. a II. třídy rovněž 100% řádné daně, avšak s tou výjimkou, že poplatníci nedluhující celkem z daně výdělkové a z daně z příjmů I. tř. nebo II. tř. více jak 30 zl. řádné daně povini jsou zapraviti toliko mimořádnou přirážku 70%.

Dotčené tuto mimořádné přirážky jsou, jak ukázáno bylo, odnoží válečné přirážky, zavedené r. 1859.

Vedle této válečné přirážky byla však po jistou dobu ještě jiná způsoba přirážek. Když totiž byla zavedena cís. patentem ze dne 29. října 1849 č. 439 ř. z. daň příjmová z příjmů docílených osobním výdělkem, z příjmů vydobytých provozováním obchodu a živností a užíváním jmění, nařízena byla jakožto ekvivalent této daně příjmové z příjmů plynoucích z držby pozemků a domů, dále z jistin a důchodů (rent) váznoucích na předmětech těchto cís patentem ze dne 10. října 1849 č. 412 ř. z. přirážka k dani pozemkové, činžovní a třídní dani domovní ve výši $^1/_3$ dotyčné řádné daně (přirážka třetinová), naproti tomu poskytnuto majitelům pozemků a domů právo ku srážce daně. Tato třetinová přirážka, jíž dobře sluší rozeznávati od přirážky válečné zrušena jest nyní rovněž následkem zák. ze dne 7. června 1881 č. 49 ř. z. a ze dne 9. února 1882 č. 17 ř. z.

III. Mimořádná přirážka zevedená cís. nařízením ze dne 17. května 1859 č. 89 ř. z. k některým nepřímým dávkám činila při dani potravní a při dávce spotřební z cukru z látek cizozemských 20% výměry poplatků. Tato přirážka jest větším dílem opět zrušena, ježto zákonem ze dne 18. května 1875 č. 84 osvobozena byla od mimořádné přirážky potravní daň z piva, z pálených lihových tekutin, z cukru z látek cizozemských a potravní daň z masa, vína, vinného moštu a ovocného moštu pro venkov. I v příčině potravní daně v uzavřených městech nastoupila změna potud, že se více nevybírá odděleně mimořádná přirážka k obnosu přirážky k dani z piva z výroby piva, jelikož v obnosu přirážky k dani z piva stanoveného ve čl. VI. zák. ze dne 18. května 1875 č. 84 ř. z. zahrnuta jest mimořádná 20% přirážka. Ježto pak zákonem ze dne 10. května 1890 č. 78 ř. z. zrušena byla pro Vídeň mimořádná přirážka při všech sazbách daně potravní, potrvává v platnosti ještě mimořádná přirážka, zavedená cís. nařízením ze dne 17. května 1859 toliko v městech, prohlášených za uzavřená, vyjímaje Vídeň, při čemž však

i v těchto jiných městech osvobozena jest přirážka k dani z piva od mimo řádné přirážky.

IV. Při prodejní ceně soli činila mimořádná přirážka 15% ku cenám stanoveným výnosem min. fin. ze dne 13. září 1858 č. 186 ř. z. Přirážka tato nevybírá se však nyní již odděleně, poněvadž zahrnuta jest do prodejních cen soli stanovených výnosem min. financí ze dne 10. října 1862 č. 70 ř. z., pokud se týká zákonem ze dne 7. června 1868 č. 70 ř. z.

V. Co do poplatků nařízených zákonem ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z. a ze dne 2. srpna 1850 č. 329 ř. z. (o publikaci pro Uhry) stanovena byla mimořádná přirážka tímto způsobem:

Mimořádná přirážka ku pevným a škálovým poplatkům vybíraným v kolcích měla se odvoditi z přehledu připojeného k nařízení ze dne 17. května 1859 a činila průměrně 25% řádného poplatku. Při poplatcích procentních činila mimořádná přirážka rovněž 25% zákonné výměry poplatků; toliko při poplatcích uvedených v pol. saz. 91 B 1 a pozn. 3, pol. saz. 106 A 2 a, B a, pozn. 1. ve výši 3½%, 1½% a 1% činila mimořádná přirážka pouze 15%. Avšak mimořádné přirážky k 3½% a 1½% poplatkům pro převod vlastnictví práva požívacího nebo užívacího při věcech nemovitých sproštěny jsou Tyroly a Vorarlberk vzhledem ku zvláštním poměrům v zemích těch.

§ 2 zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z. zrušena byla přirážka při pevných poplatcích, avšak při všech procentních a škálových poplatcích stanovena jednotně na 25%. Výjimka, stanovená pro Tyroly a Vorarlberk potrvala v platnosti.

Naproti tomu osvobozeny byly od mimořádné přirážky 15%, pokud se týká, 20% poplatky z výher, které nezáleží v cenných papírech a nejsou docíleny v číselné loterii (§ 2 zák. ze dne 20. června 1868 č. 67 ř. z.). Nová změna zavedena ustanoveními zák. ze dne 31. března 1890 č. 53 ř. z., dle nichž osvobozen jest od mimořádné přirážky poplatek z bezplatného nabývání nemovitých věcí stanovený dle § 1. č. 2. cit. zák. na 1½%. Dále nevybírá se dle ustanovení těchto mimořádná přirážka k poplatku nařízenému v § 7 cit. zák. na 5% ze sázek sprostředkovaných zvláštními podniky při dostizích koňských a plaveckých (regatách) a pod. Konečně nepodléhají mimořádné přirážce poplatky stanovené v § 8 lit. *b)* a *c)* cit. zák. na 20% při státních loteriích, při slosování dlužních úpisů s premiemi nebo při jiném slosování peněz, mincí nebo cenných papírů a poplatky 15% z výher v loterii číselné.

Vybírá se tedy nyní mimořádná přirážka 25% řádného poplatku ke všem procentním a stupnicovým poplatkům, vyjímaje případy výslovně uvedené v zákonu ze dne 31. března 1890 č. 53 ř. z. a vyjímaje pevné poplatky, a v platnosti trvají též výhody, poskytnuté Tyrolsku a Vorarlberku.

Přirážky školní viz Okresy školní a Školy národní.

Přirážky zemské.

I. Pojem.

Zemské přirážky jsou dávky, které se vybírají ku zapravení výloh spojených se správou země. § 22 jednotlivých zemských řádů dělí je na přirážky ku daním zeměpanským a na přirážky vůbec a stanoví, že zemský sněm oprávněn jest, nepostačují-li příjmy ze základního jmění země k účelům zemským, ukládati a vybírati přirážky ku daním zeměpanským

až do 10% těchto daní. Větší přirážky ku přímým daním aneb jinaké zemské přirážky musí býti císařem povoleny. Co se týká vymáhání jsou zemské přirážky na roveň postaveny daním zeměpanským (d. dv. kanc. ze dne 24. února 1828, č. 35125 a ze dne 27. listopadu 1827, č. 4348). Ohledně zemských přirážek dlužno zvláště vytknouti:

II. Předepsání zemské přirážky předpokládá zákonnou povinnou daň, takže promine-li neb odepíše-li se daň, týká se to též přirážky připadající na tuto odepsanou daň (výn. min. fin. ze dne 4. listopadu 1853, č. 42662 a ze dne 17. března 1854, č. 50.426). Výjimka nastává při domech, které z titulu nové stavby, přestavování neb přistavování osvobozeny jsou od daně činžovní a třídní, neboť dle § 3 zák. ze dne 25. března 1880, č. 39 nemá toto osvobození žádného vlivu na jiná veřejná břemena, ku kterým jsou majitelé povinni. Avšak přece i v příčině té platí osvobození v Korutanech (zák. z. ze dne 17. ledna 1870, č. 7), v Solnohradech (zák. z. ze dne 25. listopadu 1880, č. 15), na Moravě (zák. z. ze dne 14. března 1874, č. 30), ve Slezsku (zák. z. ze dne 5. prosince 1874, č. 52), v Bukovině (z. z. ze dne 5. prosince 1874, č. 28), v Krajině (z. z. ze dne 5. prosince 1874, č. 5), v Gorici a Gradišce (z. z. ze dne 5. prosince 1874, č. 32), v Istrii (z. z. ze dne 5. prosince 1874, č. 33). Dle výn. min. fin. ze dne 2. února 1860, č. 6845 mohou se zemské přirážky vybírati též z mimořádné přirážky ku přímým daním, nikoli však z daní za trest zvýšených (výn. min. fin. ze dne 17. října 1859, č. 31.698).

III. Rozdělení zemských přirážek přísluší orgánům samosprávným (výn. min. vn. ze dne 25. června 1875, č. 4799; výn. min. fin. ze dne 27. srpna 1883, č. 27.373). Lhůty stanovené pro zaplacení zeměpanských daní platí též pro příslušné zemské přirážky (výn. min. fin. ze dne 26. února 1871, č. 34.202).

IV. Osvobozeni od zemských přirážek jsou:

1. Podomní obchodníci ohledně daně výdělkové a daně z příjmů (v. min. vn. ze dne 14. dubna 1854, č. 3037; výn. min. fin. ze dne 30. dubna 1854, č. 17.010). V Čechách nepožívají však podomní obchodníci této vyhody.

2. Služné a výslužné státních a fondovních úředníků a sluhů (výn. min. vn. ze dne 27. listopadu 1858, č. 220 ř. z.; výn. min. fin. ze dne 12. prosince 1858, č. 63.759). [Srov. k tomu další výnosy v Manzově sb. sv. XXI. 2 str. 837—840].

3. Na Moravě učitelé škol obecných a měšťanských jakož i jich příslušníci ohledně daně ze služného a výslužného (z. z. ze dne 1. října 1880, č. 37).

4. V Haliči ohledně daně z příjmů: zemský maršálek, členové zemského výboru, členové představenstev obcí, úředníci a sluhové zemští, okresní a obecní, ústavů zemských, okresních a obecních, obchodních a živnostenských komor, veřejní učitelé, jakož i jejich vdovy a sirotkové ohledně pense, služného, výslužného, provisí, příspěvků na vychování a vůbec všech příjmů z poměru služebního (z. z. ze dne 13. dubna 1878, č. 35).

5. V Krajině učitelé škol obecných ohledně daně z příjmů.

6. V Korutanech úředníci komor obchodních a živnostenských ohledně daně ze služného a výslužného.

Přírůstek viz Accessio.

Přísaha.

Přísaha, která co průvodní prostředek hrála ve starém (Josefinském) soudním řádě ze dne 1. května 1781, č. 13 sb. z. s. úlohu tak vynikající, jest novému soudnímu řádu ze dne 1. srpna 1895, č. 113 ř. z., jenž platnosti nabyl 1. lednem 1898, institucí neznámou. Zásady ústnosti, bezprostřednosti a volného uvažování výsledků průvodních, které ovládají nové řízení soudní, učinily přísahu co prostředek průvodní (ceny ostatně dosti pochybné) zbytečnou. Pro ten případ však, že by soudci dle volného jeho uvážení nestačily výsledky provedeného řízení průvodního, dopouští zákon přísežný výslech stran, jakožto průvod subsidiární. Avšak ač přísaha v novém řízení soudním význam nemá, sluší se nicméně i o ní zmíniti, poněvadž dnes ještě mnoho a mnoho sporů v běhu se nachází, které započaty byvše ještě za vlády starého řádu soudního i na dále dle něho řešeny a rozhodovány býti musí. Ve starém řízení soudním vyskytují se tyto druhy přísah:

A. Přísaha rozhodovací.

I. Pojem.

Obecný řád soudní (o. ř. s.) z r. 1781 jedná o přísaze hlavní v 18. hlavě a nazývá ji průvodním prostředkem (nadpis hlavy: Von dem Beweise durch den Haupteid). Jinak západohaličský řád soudní (záph. ř. s.), kde je 18. hlava nadepsána: »Von dem Haupteide«. Skutečně není přísaha hlavní ani důkazem ani surrogátem důkazu. Již ode dávna byla nutnou tam, kde měl býti zjednán základ k rozsudku, když vlastních důkazů tu nebylo. Procesuální funkce její záleží v tom, že tvoří skutkový podklad rozsudku, nikterak však v tom, že by působila na přesvědčení soudcovo. Dle toho je tedy disponováním o skutečnostech podobně jako dispositivní doznání, není však nikterak doznáním podmíněným (Canstein). Uložením přísahy hlavní disponuje se potud skutečnostmi, že jich formální pravda činí se závislou buď na doznání nebo přísežném popření odpůrcem. Odpůrce donucuje se k tomu, aby buď doznal neb protidůkaz (odvod) vedl (zastoupení svědomí) nebo přísežně popřel nebo konečně přísahu vrátil t. j. by nyní sám skutečnostmi disponoval tím, že formální jich pravdivost činí závislou na přísežném doznání deferenta. Složením přísahy uložené (deferované) nebo vrácené (referované) stává se disposice stran perfektní, delace a relace purifikují stejně t. j. nyní je definitivně rozhodnuto, zda příslušná skutečnosť má býti ve sporu pokládána za formálně pravdivou či formálně nepravdivou. Povážlivým není při celé věci, že k zjištění pravdy dostačuje výpověď jediného nejvýš vadného svědka, poněvadž nezáleží na tom, zdali je soudce o pravdivosti dotyčných skutečností přesvědčen, avšak povážlivým je postavení, do jakého se delát přivádí. Ovšem nechce-li doznati, má ještě trojí možnost, z nichž však možnost zastoupení svědomí je samozřejmě velmi značně obmezená. Obyčejně musí delát buď popříti nebo přísahu vrátiti a tím deferenta soudcem ve vlastní věci učiniti, což zajisté pro svědomitou stranu bývá často trapným dilemmatem. Z podstaty přísahy hlavní plyne

1. že je prostředkem subsidiárním t. j. má místo jen, když chybí vlastní důkazy;

2. že je vyloučena v těch řízeních, kde platí zásada oficiálnosti a kde tudíž volnost disposice tran skutkovým materiálem procesním místa nemá

(řízení o neplatnosti a rozloučení manželství, řízení ve věcech rušené držby);

3. že předmětem jejím jsou jen skutečnosti, nikdy však právo sporné samo (dv. dek. z 18. prosince 1846, č. 935 sb. z. s. a nejv. rozh. z 1. října 1841, č. 836 sb. z. s.) a že konečně

4. složení přísahy zmocněncem je vyloučeno (§ 223 o. ř. s., § 297 záph. ř. s.).

II. Delace (uložení) přísahy hlavní:

K tomu oprávněna je jen ona strana, která je oprávněna o věci sporné narovnání učiniti (§ 203 o. ř. s., § 275 záph. ř. s.). Tudíž potřebuje k tomu poručník neb opatrovník, za svého svěřence spor. vedoucí, povolení soudu poručenského (opatrovnického) (§§ 233, 282 o. z. o.), finanční prokuratura spor vedoucí zmocnění úřadem správním (výn. m. spr. z 25. dubna 1856, č. 8911). Zmocněnec spor vedoucí zapotřebí má generální plné moci (§ 1080 o. z. o.). Jinak smí v řízení písemním advokát jen tehdá přísahu hlavní uložiti, když příslušné podání je stranou vlastnoručně podepsáno (dv. dek. z 28. května 1789, č. 1012 sb. z. s.). Delace děje se z pravidla prohlášením, že deferent přísahu, bude-li vrácena, sám vykoná (přísaha vratitelná) a sice buď současně s tvrzením dotyčných skutečností aneb teprve, budou-li odpůrcem popřeny (§ 203 o. ř. s., § 275 záph. ř. s.). Přísaha může býti uložena kumulativně neb subsidiárně s nabídnutím vlastních důkazů, avšak uložena býti musí v čas (§ 120 o. ř. s., § 12 záph. ř. s.). Pro spozděnou delaci třeba si vymoci povolení novot. Ukládá se pak přísaha hlavní odpůrci ve sporu neb tomu, kdo jménem jeho spor vede, tudíž poručníku, opatrovníku. Přísahu nelze uložiti osobám, jež vůbec přísahati nemohou, jako nedospělci, šílenci, nepřítomní (sb jud. č. 109). Osobám, jež vedou spor jménem jiného, lze uložiti přísahu obsahem obmezenou. Straně totiž, která ve vlastním jméně spor vede, lze uložiti přísahu o vlastních i cizích činech, kdežto zástupcům přísaha může býti uložena jen o jich vlastních činech (§ 207 o. ř. s., § 280 záph. ř. s.). Tím má býti zástupce uvarován rozporu mezi svědomitostí ohledně přísahy a povinností, by docílil pokud možná největšího úspěchu ve sporu; jinak řečeno, zákon mírní zástupci postavení, do kterého jej přivádí uložení přísahy. Toto obmezení neplatí pouze pro toho, kdo zastoupení poskytuje, nýbrž platí též pro poručníky, opatrovníky, zvláště i pro kuratora absentis, též pro správce konkursní podstaty, neplatí však pro přísahajícího zástupce osoby právnické, poněvadž zastoupení nevztahuje se k celému vedení sporu, nýbrž jen ku složení přísahy a přísaha byla uložena osobě právnické co straně. Právnickým osobám lze ostatně přísahu hlavní s úspěchem jen tím způsobem uložiti, že deferent již ve sporu pojmenuje způsobilou osobu fysickou, jež přísahu vykonati má (rep. nál., č. 7, 65). Nelze uložiti přísahu o okolnostech, jež odpůrci známy býti nemohou a o nichž si on patřičných informací zjednati nemůže. Přípustnost delace by zde nutila k vrácení přísahy a byla by tudíž procesuálním znásilňováním. Delace přísahy hlavní zavazuje.

III. Přijetí, vrácení (relace) přísahy, zastoupení svědomí:

Jednoho z těchto tří prostředků může delát užiti, nechce-li doznati skutečnost, která se má odpřísahnouti, předpokládajíc předkem, že přísaha byla uložena vratitelně. Přijetí záleží v prohlášení deláta, že uloženou přísahu chce složiti. Byla-li přísaha uložena, jak pravidelně se stává,

záporně a vratitelně t. j. o positivních skutkových tvrzeních deferenta, jest přijetí přísahy delátem odmítnutím tvrzení odpůrcova bona fide učiněným. Skládá se s dodatkem »dle vědomí a upamatování«, není tudíž přísahou vědomí, nýbrž přísahou věření neb správněji přísahou přesvědčení t. j. pozůstává v přísežném ujištění, že delát zkoumaje svědomitě své vědomí a svědomí ničeho neshledá, co by jej nutilo, uznati tvrzení odpůrcovo za pravděpodobné (Ullmann). O přijetí positivní vratitelné hlavní přísahy jedná § 206 o. ř. s. Přísaha tato se ukládá, když strana má odvodem vyvrátiti zákonnou domněnku nasvědčující pravdivosti tvrzení odpůrcova (interimní pravda). Přijme-li odpůrce tuto přísahu o svých vlastních tvrzeních, vykonejž ji bez dodatku »dle vědomí a upamatování«. Tak na př. je-li manžel žalován o plnění slibeného daru jitřního (§ 1232 o. z. o.), vykonejž přísahu jím přijatou, že dar jitřní během prvních tří let manželství již splnil, bez dodatku. To je zcela přiměřeným. Příčilo by se to přímo zdravému rozumu, kdyby se v takovémto případě dovolilo odpůrci složiti přísahu věření, poněvadž on přece o okolnostech, které sám tvrdí, určitě věděti musí. Toto ustanovení § 206 o. ř. s. se všeobecně neuznává. Tvrdilo se, že druhý odstavec tohoto místa zákonného má na mysli přísahu deferenta. S druhé strany bylo tvrzeno (Canstein), že druhý odstavec týká se těch případů, kde delát prostě nepopřel, nýbrž jen doplňky a opravy přivedl. V tomto posledním případě přehlíží se, že okolnosti nově přiváděné (a k nim patří přec doplňky a opravy) musí delát sám dokázati. Nechce-li delát přijmouti přísahu mu uloženou, může ji deferentu vrátiti, který se tím stane relátem. Tento vykonej ji (i když byla positivně uložena) vždy bez dodatku, jeho přísaha je zjištěním pravdy (§ 205 o. ř. s., § 277 záph. ř. s.). Výjimečně nemůže delát přísahu vrátiti, t. j. tehdá, když byla uložena nevratitelně. To se děje tehdá, když má býti zjištěna pravdivost takové okolnosti, pro kterou důkazem povinný průvodních prostředků nemá a o které sám ničeho neví. Přísaha tato je velmi povážlivou, poněvadž postavení delátovo se podstatně zostřuje a je zde mnohem větší možnost, že se dá delát svésti ke složení přísahy ne zcela svědomité. Soudce má tudíž nalézti na přísahu nevratitelnou teprve po velmi pečlivém zkoumání okolností. O. ř. s. byl tento způsob přísahy původně neznámým; ovšem ale výslovně připustil jej § 278 záph. ř. s. Toto ustanovení bylo pak zavedeno nejv. rozh. z 23. dubna 1842 pro obvod platnosti o. ř. s. Tato přísaha budiž jen tehdá připuštěna, když soudce je přesvědčen, že jednak deferent sám nemůže složiti přísahu vědomí o pravdivosti okolnosti jím tvrzené a že jednak delát má vědomost o dotyčné okolnosti aneb aspoň se přesvědčiti může o její pravdivosti neb nepravdivosti. O přijetí neb vrácení přísahy hlavní nemusí se delát v řízení řádném prohlásiti již v řízení instrukčním (jinak v řízení stručném § 36), nýbrž má se prohlásiti teprve, až rozsudek konečný moci práva nabude (§ 209 o. ř. s., § 282 záph. ř. s.). Neprohlásí-li se v době zákonné, pokládá se přísaha za vrácenou. V řízení stručném (§ 36) však nelze již přísahu vrátiti, nestalo-li se tak mezi jednáním. Chybí-li určité prohlášení, budiž nalezeno jen na přísahu deferovanou. Delát může se i v řízení řádném již ve stadiu instrukčním prohlásiti o uložené přísaze; přijal-li přísahu, může ji nicméně svého času vrátiti (dv. d. z 12. března 1789, č. 986 sb. z. s.). Vrátil-li však přísahu, je tím vázán a lze jen na vrácenou přísahu uznati (jinak nál. rep. č. 53), neboť disposici ve prospěch odpůrce

již perfektní, nelze zvrátiti. K dalším důkazům relátem po vrácení přísahy nabízeným hleděti nelze, ježto zastoupení svědomí přísluší jen delátovi (§ 205 o. ř. s., § 276 záph. ř. s.).

Další důkazy delátem v tuto dobu nabízené jsou jen důkazem k zabránění křivé přísahy (§ 231 o. ř. s., § 305 záph. ř. s.). Delát může však místo přijetí nebo vrácení přísahy nastoupiti cestu zastoupení svědomí (probatio pro exoneranda conscientia) a sice bez rozdílu, byla-li mu přísaha uložena vratitelně nebo nevratitelně. Zastoupení svědomí záleží v nabídnutí odvodu (§ 205 o. ř. s., § 277 záph. ř. s.) a budiž odvod nabídnut v době, ve které důkazy vůbec přiváděti sluší. Odvod lze vésti i listinami; přísaha doplňovací k doplnění důkazu je přípustna. Zdaří-li se odvod, odpadá hlavní přísaha, nezdaří-li se, nemůže delát přísahu již ani přijmouti ani vrátiti (§§ 204, 205 o. ř. s., § 276 záph. ř. s.). Odpadne-li důkaz svědecký k zastoupení svědomí následkem úmrtí svědkova neb proto, že delát důkaz nenastoupil, zůstává delátovi vyhraženo právo volební z delace.

IV. Důkaz k zabránění křivé přísahy (probatio pro evitando perjurio). Kdežto zastoupením svědomí snaží se delát zameziti, by bylo rozsudkem na hlavní přísahu nalezeno, má důkaz k zabránění křivé přísahy za účel, by vzhledem k nabídnutému odvodu odpůrcem (ať deferentem ať delátem) nebyla složena přísaha hlavní rozsudkem připuštěná (§ 231 o. ř. s., § 305 záph. ř. s.). Kdežto tedy zastoupení svědomí obmezeno je na hlavní přísahu, platí předpis o důkazu k zabránění křivé přísahy pro všechny přísahy stran. Ježto nabídnutí důkazu ku zabránění křivé přísahy státi se může v řízení řádném (jinak v řízení stručném § 38) teprve po vynesení rozsudku, jest ono přísně vzato jaksi spozděným přiváděním důkazu, a je tudíž vázáno povšechnými podmínkami (§ 231 o. ř. s., § 305 záph. ř. s.).

Nabízení děje se žádostí (i v obvodu platnosti o. ř. s.; jinak Canstein, který žádá žalobu), která vznesena buď písemně nebo též ústně před nebo při stání k složení přísahy nařízeném. V žádosti buďtež předloženy nové průvody a žádáno buď za upuštění od složení přísahy, jakož i o připuštění odvodu. Jednání ústní o tom zavedené obmezeno buď na tyto dva body: 1. zda hodí se nové průvody k vedení odvodu a 2. zda jich spozděné přivádění je ospravedlněno. O tom budiž pak rozhodnuto rozsudkem, vzepřel-li se odpůrce nabízenému důkazu, jinak však výměrem. O rozsudku, jenž připouští důkaz, nelze užiti předpisu § 17 zákona ze dne 16. května 1874 č. 69 ř. z.; spíše přísluší odpůrci samostatné odvolání (rep. nál. 92). Nabylo-li připuštění důkazu právní moci, podejž probant žalobu řádně důkazem instruovanou. O této žalobě bude v řádném řízení nalezeno, zda připuštěný důkaz byl skutečně podán (dv. dek. ze dne 30. října 1788 č. 911 sb. z. s.). Nalezne-li se, že důkaz se nezdařil, pokládá se přísaha odpůrcova za vykonanou (§ 232 o. ř. s., § 306 záph. ř. s.). Jistou odchylku obsahuje řízení dle záph. ř. s., ježto tu postačí (a není tudíž nutným, jak Canstein myslí), když bude odpůrce o původní žádosti za připuštění důkazu (předpokládajíc, že byla důkazem instruována, a že v ní též potřebné a vhodné důvody byly uvedeny, že nový průvod nebyl úmyslně zamlčován) slyšen, a pak buď důkaz se přísudkem připustí aneb výměrem zamítne (dv. dek. z 14. září 1827 č. 2306 sb. z. s.).

V. Nastoupení přísahy.

Přísaha budiž nastoupena ve 3 dnech po pravoplatnosti rozsudku aneb jde-li o výrok poslední instance (rozhodnutí nejvyššího soudu nebo

potvrzující rozsudek vrchního zemského soudu), ve 14 dnech (§ 209 o. ř. s., § 282 záph. ř. s.). Nestane-li se tak, pokládá se v řízení řádném přísaha za vrácenou. Jinak v řízení stručném (§ 36). Byla-li v řízení řádném přísaha hlavní výslovně nebo mlčky vrácena, musí odpůrce během dalších 3 dnů přísahu nastoupiti, jinak pokládá se opak toho, co mělo býti odpřísáhnuto, za pravdivý. Totéž platí, jestliže jedna nebo druhá strana přísahu nastoupila, avšak nevykonala (§§ 210 a 211 o. ř. s., §§ 283—285 záph. ř. s.).

Lhůty k nastoupení přísahy běží, byl-li rozsudek stranám doručen v různý den, tím dnem, kdy rozsudek nabyl právní moci pro obě strany (sb. jud. č. 6 a). Lhůta k nastoupení přísahy je neprodlužitelna (§ 6 zák. ze dne 16. května 1874 č. 69 ř. z.), její zmeškání nepůsobí preklusi ipso iure, nýbrž jen když protivník odporuje. Záleží tudíž na tom, zda v době spozděného nastoupení přísahy byla již žádosť exekuční podána čili nic (nejv. rozh. z 22. května 1847 č. 1065 sb. z. s.).

VI. Vykonání přísahy rozhodovací.

Přísaha budiž vykonána při stání k tomu konci nařízeném (o kterémž i odpůrce budiž vyrozuměn, aby mohl po případě intervenovati) za šetření povšechných předpisů daných o skládání přísahy. Nebyl-li odpůrce vyrozuměn, není to důvodem zmatečným (res. z 11. září 1784 č. 335 lit. i) sb. z. s.). Přísaha budiž přesně složena dle znění rozsudku; opravy chyb početních a jinakých omylů jsou přípustny (kn. jud. č. 54). Před složením přísahy budiž stranám znělka (formule) zevrubně vyložena (dv. dek. ze dne 22. ledna 1820 č. 1645 sb z. s.), a když se tak stalo, budiž znělka podepsána. Vykonání přísahy může odpůrce prominouti, avšak jen tehdá, je-li oprávněn předmět sporný darovati (§ 222 c. ř. s., § 296 záph. ř. s.). Není li to možným, stačí prozatímně, pokud nebude překážka odstraněna, zaslání přísežné znělky stranou vlastnoručně podepsané a potvrzené. Nevyková-li se přísaha po odstranění překážky, lze žádati odpůrce za zjištění (§§ 227 a 228 o. ř. s. §§ 301 a 302 záph. ř. s.). Osoby, jež se před soud následkem nemoce neb stáří dostaviti nemohou, skládají přísahu ve svém bytě (§§ 229 o. ř. s. a 303 záph. ř. s.). Za jistých okolností finguje zákon, že přísaha (deferovaná i referovaná) byla složena (§ 233 o. ř. s., § 307 záph. ř. s., dv. dek. z 15. července 1789 č. 317 sb. z. s., dv. dek. z 5. března 1795 č. 222 sb. z. s., dv. dek. z 26. dubna 1792 č. 1036 z. s.), když totiž strana která přísahu nabídla nebo přijala, zemře před vykonáním přísahy, aniž by byla protáhla vykonání přísahy podáním odvolání neb jinak. Tento předpis nevztahuje se na jiné překážky složení přísahy vadící, zejmena ne když byl někdo prohlášen za blbého (rep. nál. 34 a 79). Naříkati složenou přísahu hlavní lze jen u soudu trestního (§ 234 o. ř. s., § 309 záph. ř. s.). Ovšem je však přípustným navrácení ve stav dřívější (restitutio in integrum ob noviter reperta), bylo-li opomenuto vykonati přísahu ve lhůtě zákonné (dv. dek. z 23. července 1784 č. 1038 lit. b) sb. z. s.). O rozhodovací přísaze mohou strany též narovnání učiniti (dv. dek. z 4. února 1800 č. 493 sb. z. s. a z 5. března 1839 č. 348 sb. z. s).

B. Přísaha doplňovací (juramentum suppletorium, Erfüllungseid) je přísaha, kterou skládá dokazovatel, by doplnil neúplný důkaz o pravdivosti určité okolnosti skutkové. Přísaha tato předpokládá, že byla podána první polovice důkazu, na př. výpovědí svědka klassického (§ 137 o. ř. s.), řádně vedenou knihou řemeslníka (§ 121 o. ř. s.) (neb dle uvážení soudcova

knihou obchodní (čl. 34 obch. z.), denníkem dohodce (čl. 77 obch. z.), srovnalou výpovědí dvou vadných aneb jednoho vadného a jednoho zavržitelného svědka (§ 144 o. ř. s.). Nelze tudíž uznati na přísahu doplňovací, když ta která okolnosť je potvrzena jen svědky zavržitelnými, aneb se opírá jen o domněnky (§ 141 o. ř. s., nejv. rozh. z 1. října 1844 č. 836 sb. z. s.).

Přísaha doplňovací je přísaha dle vědomí t. j. skládá se o objektivní pravdivosti sporné okolnosti, vždy bez dodatku »dle vědomí a upamatování«. V řízení písemném budiž přísaha tato s ostatními průvody nabídnuta současně s tvrzením určitého fakta (dv. dek. ze dne 11. května 1784 č. 287 sb. s.). Později bylo by ji možno nabídnouti jen v tom případě, když bylo povoleno založení novot (§§ 47 a 48 o. ř. s.). V řízení ústním může se nabídnouti strana, advokátem nezastoupená, k přísaze doplňovací o faktech žalobních ještě v replice a o tvrzeních odpovědi ještě v duplice. V řízení stručném může soudce i z moci úřední uznati na přísahu doplňovací (dv. dek. ze dne 18. ledna 1787 č. 620 sb. z. s lit. a), § 35 říz. ve v. str.

Přísahu doplňovací může složiti jen strana sporná; při litis consortium (společenství ve sporu) postačí, když přísahu složí jen jeden společník ve sporu. Na přísahu doplňovací uzná soudce dle svého volného uvážení (arg. § 212 o. ř. s. »kann«) rozsudkem konečným, ve kterém činí závislým svoje rozhodnutí ve prospěch probanta na složení této přísahy. Nevykoná-li tudíž probant připuštěnou přísahu doplňovací, pokládá se tvrzená okolnosť za nepravdivou, aniž by byl odpůrce povinen důkaz z části již provedený t. zv. přísahou očistnou (juramentum purgatorium, Ableinungseid) vyvrátiti. O formě složení přísahy doplňovací, jakož i o probatio pro evitando perjurio platí předpisy dané o přísaze rozhodovací (srj. Canstein, Civilprocess 1893, I 397; Ullmann Civ.-Pr.-R. str. 28 nn.). Přísaha doplňovací má místo i v trestním řízení v přestupcích důchodkových. § 726 tr. z. dův. stanoví totiž: když osoba vzatá do vyšetřování v případě, pro který není výhradně předepsán vlastní způsob důkazu, podá o okolnosti závažné a pro věc rozhodné důkaz sice neúplný, avšak důkaz poloviční neb víc než poloviční a se nabídne tuto okolnosť potvrditi, může soud nařízením dovoliti, by důkaz přísahou svou doplnila.

C. Přísaha oceňovací (juramentum in litem, Schätzungseid).

I. Pojem a druhy.

Přísaha oceňovací je přísaha, jíž má býti dotvrzeno určení hodnoty škody nějaké neb výše pohledávky, kterou nelze jinými průvody prokázati. O. ř. s. vypočítává v 20. kapitole §§ 214—217 čtyry případy přísahy oceňovací; přísaha tato budiž k prokázání škody neb pohledávky připuštěna, když 1. někdo druhému učiní bezprávně násilí, 2. věc scizí, zničí, neb jinak poškodí, ač dobře ví, že náleží osobě třetí, aneb že tato si aspoň na ni nárok činí, 3. neodevzdá, nedodá neb neopatří v určitý čas to, co je povinen odevzdati, dodati neb opatřiti, 4. když někdo prokáže, že má pohledávati, avšak dostatečně nedokáže a dle povahy věci ani dokázati nemůže obnos své pohledávky (t. zv. přísaha kvantitativní, viz odst. *D*). Další případ obsahuje § 966 o. z. o.: Byly-li v uschování dány věci uzavřené neb zapečetěné a na to byla závěra neb pečeť porušena, budiž deponent, tvrdí-li úbytek, připuštěn dle předpisů o. ř. s. k přísaze o své škodě, pokud tato je pravděpodobna vzhledem k jeho

stavu, živnosti majetku a ostatním okolnostem, by přísežně dotvrdil hodnotu věcí ztracených.

II. Objem fakta, jež má býti přísahou oceňovací dotvrzeno, naznačuje § 215 o. ř. s. Přísaha oceňovací zahrnuje úplné interesse, jež vyjadřuje římské právo slovy: id quod creditoris interest; přísahou oceňovací lze tudíž prokázati nejen škodu skutečnou (damnum emergens) a ušlý zisk (lucrum cessam) nýbrž i cenu zvláštní obliby (pretium affectionis).

III. Podmínky připuštění přísahy oceňovací:

1. Přísaha oceňovací musí býti nabídnuta, nebyla-li nabídnuta, nemůže ji soudce uložiti (dv. dek. ze dne 15. ledna 1787 čís. 620 lit. i) sb. z. s.); úchylkou z této zásady připouští § 290 záph. ř. s. přísahu oceňovací, aniž se k ní strana sporná výslovně nabídla.

2. Přísahu oceňovací nelze ve formě novoty nabídnouti.

3. Připuštění přísahy oceňovací předpokládá však jinaký důkaz o povstalé škodě a jejím objemu (rozh. ze dne 21. listopadu 1861 č. 6844 sb. 1421). Musí býti tudíž prokázány všecky podmínky škody (nedodržení smlouvy, zavinění, průkaz deliktu, nedbalosti), teprve pak možno výši škody přísahy oceňovací prokázati.

4. Přísaha oceňovací budiž připuštěna rozsudkem. Cení-li probant škodu příliš vysoko, může soudce v rozsudku, přihlížeje však vždy spíše k poškozenému, škodu zmírniti a žalobce připustiti, by zmírněný obnos odpřísáhl.

5. Přísahu oceňovací vykonejž probant osobně, vykonání přísahy zástupcem je vyloučeno (rozh. ze dne 3. listopadu 1881 č. 8973, sb. 8543), byť i to byl dědic strany (rozh. ze dne 17. října 1882 č. 11.587 sb. 9810); ovšem ale vykonati jí smí poručník neb opatrovník strany (rozh. ze dne 16. února 1833 č. 7457, sb. jud. č. 34). Přísahu uloženou bývalým společníkům firmy vykoná platně jediný společník (rozh. ze dne 3. července 1867 č. 5501, sb. 2816). I v rozsudku pro zmeškání (kontumačním) je přísaha oceňovací přípustna (rozh. ze dne 15. dubna 1869 č. 179, sb. 3379).

Pro případy, kde přísaha dle starého s. ř. je přípustna, ustanovil § 273 nového c. ř. s. toto: Je-li zjištěno, že straně některé přísluší náhrada škody neb interesse aneb nějaká pohledávka, avšak obnos škody nelze dokázati aneb bylo by možno jen s nepoměrnými obtížemi dokázati, může soud k návrhu neb z moci úřední tento obnos sám dle svého volného uvážení určiti a to i tehdá, když by strana o tom důkaz nějaký nabízela. Takovémuto zjištění obnosu může předcházeti přísežný výslech některé strany sporné o okolnostech pro určení obnosu rozhodných.

D. Přísaha kvantitativní je zvláštní odrůdou přísahy oceňovací (§ 217 o. a § 291 zaph. ř. s.). Je to přísaha, jíž má býti zjištěna výše pohledávky, kterou ve sporu žalující věřitel dostatečně nedokázal a ani dle povahy věci dokázati nemohl. Přísaha kvantitativní je tudíž přípustná, když věřitel existenci své pohledávky jen neúplně dokázati může, na př. vadnými nebo zavržitelnými svědky, vadnými listinami, též indiciemi aneb když uvede takové okolnosti, z nichž vyplývá právo jeho obligační (rozh. ze dne 6. listopadu 1878 č. 7978, sb. č. 7195; z 4. května 1876 č. 14.156, sb. 6129). Od přísahy doplňovací liší se přísaha tato tím, že kdežto při přísaze doplňovací musí býti podána plná polovice důkazu, je zde soudce

oprávněn spokojiti se s důvody pravděpodobnosti, když přísaha je dle povahy věci způsobilou jej přesvědčiti. Lhostejno, jde-li o výši škody neb o jinou pohledávku. Ježto přísaha kvantitativní zařaděna je v 20. hlavě o. ř. s, která jedná o přísaze oceňovací, nutno souditi, že všechny zásady, platící o přísaze oceňovací, vztahují se i na přísahu kvantitativní, zejmena platí to o zmírnění výše, jež má býti odpřísáhnuta (§ 216), dále třeba přísahu kvantitativní podobně jako oceňovací výslovně nabídnouti (dv. d. z 15. ledna 1787 č. 620 lit. i) sb. z. s.) a nesmí býti zástupcem složena (rozh. ze dne 4. listopadu 1881 č. 8973, sb. 8543). Případy, kde se přísaha kvantitativní připouští jsou rozmanity, tak npř. budiž připuštěna o výši dluhu řádového (rozh. ze dne 15. dubna 1880 č. 3915, sb. 8740), dále o obnosu výživného dítěti poskytovaného (rozh. ze dne 14. srpna 1878 č. 1301, sb. 7111), o škodě zjištěné rozsudkem trestním dle minima a maxima (rozh. ze dne 20. ledna 1886 č. 65, sb. 10.909); o hodnotě věcí prodaných dražbou exekuční (rozh. ze dne 21. června 1882 č. 5984, sb. 9028), o hodnotě zboží prodaného bez určení ceny (rozh. ze dne 1. května 1866 č. 3958, sb. 2476) a j. v.

E. Přísaha diffesní jest přísežné popření pravosti listiny probantem předložené. Přísaha tato, jež právu římskému a církevnímu a podobně i staroněmeckému byla neznáma, vytvořena byla vědou italskou, načež byvši ve spojení s přísahou neviny do Německa přinešena, nabyla v obecnoprávním processu platnosti povšechné. V Rakousku byla přísaha tato zavedena teprve § 37 dv. dek ze dne 24. října 1845 č. 906 sb. z. s. a vyskytá se tudíž jen v řízení stručném. Dle tohoto § jsou však dvě různé formy přísahy sloužící k důkazu pravosti pokud se týče nepravosti listiny, dle toho totiž, zda listina tato je podepsána tím, kdo pravosť její popírá (diffitent) aneb kýmsi třetím. V prvém případě skládá se přísaha domnělým vydatelem nevratitelně bez dodatku dle vědomí a upamatování v ten smysl, že ani on sám ani kdo třetí s jeho svolením dotyčnou listinu nepodepsal. V druhém případě přísahá diffitent, že pokládá dle svého nejlepšího vědomí a svědomí předloženou listinu za nepravou (§ 37). V tomto druhém případě může býti přísaha i kuratorovi uložena a delátem vrácena (roz. nejv. s., sb. »Gl. U.« č. 2878, 3755, 4207, 7914, 11468), načež ji složí deferent v ten rozum, že pokládá listinu tu dle svého nejlepšího vědomí a svědomí za pravou (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 10.442, 11.223, jinak rozhodnutí »Gl. U.« č. 7154, kde vrácená přísaha se tak formuluje, že X listinu podepsal). Praxe nazývá obě tyto přísahy § 37 říz. ve v. str. přísahami diffesními (srj. roz. nejv. s. dv., sb. »Gl. U.« č. 3735, 4267, 6713, 9174, 11.468, 11.847), theorie užívá však tohoto označení (srj. Canstein: Das öst. Civ.-Pr.-R. I. str. 357) jen o přísaze pro dotčené, o níž mluví § 37 v prvních dvou větách. K uložení přísahy je oprávněn producent listiny, aniž by musil míti k tomu v případě, že vede spor jménem nezletilce, vrchnoporučenského schválení (srj. Canstein l. c.). Vedle přísahy diffesní lze i jiné průvody nabídnouti, jimiž by prokázána býti měla popřená pravosť listiny, n. př. svědky, srovnáním písma a pod., aneb lze místo přísahy diffesní uložiti přísahu rozhodovací. V tomto posledním případě nemůže býti nalezeno již na přísahu diffesní, nýbrž jen na přísahu rozhodovací (sb. »Gl. U.« č. 6713, 9174), kdežto v prvém případě může soudce připustiti přísahu diffesní i tehdá, nebyla-li otázka pravosti listiny provedením jinakých důkazů rozhodnuta. Proti uložené přísaze diffesní nemůže

se delát nabídnouti k důkazu pro zastoupení svědomí (arg. cit. § 37 slovo »muss«). Na přísahu diffesní uzná soudcę rozsudkem konečným, ve kterém učiní závislým své rozhodnutí ve prospěch producenta listiny od složení uložené, pokud se týče nesložení vrácené přísahy (§ 37 říz. ve v. str. 3. věta). V zhledem k § 12 nař. min. spr. z 25. ledna 1851 č. 52. ř. z. platí § 37 říz. ve v. str. i v řízení směnečném, avšak s modifikací zavedenou zákonem ze dne 19. června 1872 č. 82 ř. z., že totiž odpadá z přísahy diffesní, kterou složiti má domnělý vydatel směnky, dodatek »neb kdos třetí s jeho svolením« a přísaha budiž jen v tom smyslu vykonána, že on směnku nepodepsal.

Přísaha chudoby viz Právo chudých.

Přísaha korouhevní (vojenská, služební přísaha) jest přísežný slib skládaný vojenskými osobami hned při odvodu jejich; přísahou touto zavazují se osoby vojenské, že budou povždy věrně a svědomitě plniti zvláštní povinnosti stavu vojenského uložené jim vojenskými zákony a předpisy. Aby se bojovníkům důtklivě a jasně připomenul dalekosáhlý význam právě této přísahy, byla vždy konána za zcela zvláštních obřadností. U nejstarších vzdělaných národů skládána byla válečná přísaha před válečným znakem přede všemi vztýčeným. Rytíři a jezdci později i kopiníci uznávali za závaznou toliko tu přísahu, která byla činěna před volně vlající korouhví nebo před rozvinutými prapory. I stálá vojska, jakož i národní vojska nynější doby podržela přísahu korouhevní (praporeční, dělovou) a zvláště v Rakousko-Uhersku obnovuje se slavnostním způsobem co rok dle nejv. rozhod. ze dne 15. října 1893 vždy 1. listopadu u veškeré branné moci od nově zařaděných branců. Populární i historická korouhevní přísaha jest svým pojmem totožna s vojenskou služební přísahou, kterýžto výraz stanoven byl jakožto zákonitě správný v čl. III. cís. pat. ze dne 15. ledna 1855. Stalo se tak z toho důvodu, jelikož mínění lidu sváděno bylo k různým představám o správnosti přísahy korouhevní neodbývané před korouhví proto, že větší díl ozbrojené moci praporů nemá a nemůže jich míti po rukou při odvodu ke složení přísahy korouhevní.

Vojenská služební přísaha (zvaná též v zák. ze dne 28. června 1890, č. 137 ř. z. »přísahou vojínů«) obsažena jest ve služebních předpisech (I. díl) a jest v podstatě pro všecky části ozbrojené moci stejná. Podstatný rozdíl jest však mezi služební přísahou vojska a zeměbrany; přísahu zeměbraneckou obnovují osoby přeložené z vojska do zeměbrany potud, že ve služební přísaze zeměbranecké přidána jsou slova »a schválených zákonů naší vlasti«, kdežto vynechána jsou slova vojenské služební přísahy »kdeko-li toho žádati bude vůle Jeho c. a k. Veličenstva.«

Stručnější a zvláštním státoprávním poměrům přiměřenou jest přísežní formule pro voje bosensko-hercegovinské.

Dle čl. III. cit. cís. patentu podléhají zákonům vojenským jen ony osoby, a mohou tudíž jen ony osoby potrestány býti pro spáchané vojenské zločiny a přečiny, které složily vojenskou služební přísahu. Proto musí přísahu tu skládati přímo u odvodu každý odvedenec, ať byl odveden k vojsku, k válečnému námořnictvu, k zeměbraně nebo k náhradní záloze. Odvedenci musí vykonati přísahu každý den na konci odvodu před důstojníkem doplňovacího okresu vojenského, pokud se týká, před důstojníkem zeměbrany a to slavnostním způsobem, při čemž náboženských symbolů používati netřeba. Zpěčoval-li by se některý odvedenec složiti vojenskou

služební přísahu, jest mu přísahu předčítati (§ 100 bod 1. a 2. al. 3 branných předpisů I. díl) a poznamenati v odvodním protokolu výkon tento. Výkon tento má dle nař. dv. kanceláře ze dne 10. července 1832, č. 570 tytéž zákonné následky, jako by měla vojenská služební přísaha jinak skutečně složená.

Vedle vojenské služební přísahy uloženy jsou určitým kategoriím vojenských osob zvláštní úřední povinnosti, jichž plnění slibuje se zvláštní úřední přísahou na základě zvláštních předpisů; přísaha tato nedotýká se nijak složené vojenské (zeměbranecké) přísahy služební a její právní účinnosti. Porušení vojenské služební přísahy není deliktem křivé přísahy dle § 199 všeob. zák. trest. a dle § 504 a voj. zák. trest., nýbrž zakládá dle způsobu porušení povinnosti zvláštní vojenský zločin nebo přečin a trestá se pak dle ustanovení §§ 142—303 vojen. trest. zák.

Přísaha křivá a křivá výpověď.

I. Pojem.

Rakouský tr. z. nezná jako právo obecné a zákony novější a též rakouská osnova zvláštní zločin křivé přísahy a křivé výpovědi. Soudní křivá přísaha a soudní křivá výpověď jsou jen zvláštním druhem podvodu a musí tudíž vedle zvláštních známek vykazovati i povšechné náležitosti podvodu, zejména tedy úmysl škodu způsobiti. § 199 tr. z., § 504 voj. tr. z., § 282 tr. z. pro Bosnu a Hercegovinu ustanovují, že jsou-li zde podmínky § 197 [pojem podvodu], stává se podvod již z povahy skutku zločinem, když se někdo ve vlastní věci u soudu ke křivé přísaze nabízí neb skutečně křivě přísahá neb když se někdo uchází o křivou výpověď před soudem neb křivá výpověď soudně byla nabízena neb učiněna, byť i v ní nebylo zároveň zahrnuto nabízení neb složení přísahy.

II. Skutkové náležitosti křivé přísahy.

1. Třeba je přísahy t. j. slavnostního dotvrzení pravdy dovoláváním se božství a s použitím slov přísaha, přísahati. Forma tato byla předepsána zák. ze dne 3. května 1868, č. 33 ř. z. (zachovaný v platnosti čl. XL. uv. z. k novému s. ř.), při čemž zachovati sluší formality různé dle různosti vyznání přísahajícího. Opomenutím těchto formalit nevylučuje se však pojem přísahy a tudíž ani přísahy křivé; zejména je tu přísaha pokud se týče přísaha křivá, užito-li bylo formalit předepsaných pro jiné vyznání, než ke kterému přísahající náleží. Pokud se zákon spokojuje u členů určitých společností náboženských, jimž přísahu náboženství jich nedovoluje (n. př. u Menonitů) pouhým rukou dáním (dv. d. ze dne 10. ledna 1816, č. 1201 sb. z. s. a zák. ze dne 3. května 1868, č. 33 ř. z.), je toto dotvrzení pravdy rukou dáním rovno přísaze. Neplatí to však též o rukou dání, jímž se soudce v řízení přestupkovém spokojí místo přísahy svědecké; toto rukou dání v oboru trestního práva přísaze rovnati nelze. Ježto dále význam přísahy nespočívá toliko v její náboženské povaze, nýbrž především v její povaze státní, nezrušuje se tím trestně právní význam přísahy, nesrovnává-li se přísahající s náboženským pojímáním přísahy. Přísahající musí však býti způsobilým ku přísaze, ježto přísaha složená osobou nezpůsobilou je zmatečná a není tu tudíž přísahy ve smyslu právním. Lhostejno, předchází-li přísaha výpovědi (t. zv. přísaha přislibující), či následuje-li jí (t. zv. přísaha dotvrzující). Odvolání se na přísahu již složenou rovná se složení přísahy v jednotlivém případě (§ 121 tr. ř.).

2. Přísaha musí býti složena **před soudem**, ať již před soudem občanským nebo vojenským (rozh. kas. s. ze dne 12. září 1889 sb. č. 1261), též před soudem důchodkovým, ač obsazen-li ve smyslu § 656 tr. z. důch. (rozh. kas. s. z 16. listopadu 1885, sb č. 848). Soudem však rozuměti sluší soudní úřad, pokud jde o funkce soudcovské, nikoliv však, pokud jde o úkony čistě administrativní (rozh. kas. s. ze dne 28. dubna 1888, sb. č. 1150). K úkonům soudcovským náleží však též soudcovské řízení disciplinární (rozh. kas. s. ze dne 12. listopadu 1883, sb. č. 589), řízení proti pokoutníkům (rozh. kas. s. ze dne 16. února 1889, sb. č. 1248), soudní ověření listiny (rozh. kas. s. ze dne 28. dubna 1888, sb. č. 1150). Soudy rozhodčí sem nenáležejí, vyjímaje rozhodčí soud vídeňské bursy (pat. ze dne 11. července 1854, č. 200 ř. z.).

3. Přísaha musí býti **křivou** t. j. skutkové okolnosti přísahou potvrzené aneb s odvoláním se na přísahu tvrzené musí býti objektivně nepravdivými; jsou-li objektivně pravdivými, nelze o křivé přísaze ani tehdá mluviti, když přísahající pokládá okolnosti objektivně pravdivé za nepravdivé. Ježto tu chybí předmět zločinu, nelze ani o pokusu křivé přísahy mluviti. Nerozhodno, mají li okolnosti přísahou stvrzené právní důležitost, čili nic (rozh. kas. s. ze dne 22. února 1884, sb. č 615).

4. Skutek záleží v tom, že se někdo nabízí ke křivé přísaze aneb že křivě **přísahá**. V tom spočívá známka podvodu totiž uvedení někohe v omyl lstivým jednáním, jímž může byti poškozen — nehledě ani k možnému poškození prav soukromých — státní zájem na konání spravedlnosti (rozh. kas. s. ze dne 4 října 1876, sb. č. 126). Nabídnutí přísahy nastává teprve nastoupením uložené přísahy, ne však již prohlášením v řízení instrukčním někým učiněným, že chce pravdivost výpovědi své přísahou dotvrditi (rozh. kas. s. ze dne 6. září 1886, č. 959 a ze dne 11. července 1891, sb. č 1453).

5. Ke zločinu křivé přísahy žádá se **zlý úmysl**; zákonu našemu je neznáma trestní kulposní křivá přísaha. Přísahající musí si tedy toho býti vědom, že křivě přísahá. Při tom složiti musí přísahu ve smyslu soudu tudíž bez výhrady, dvojsmyslu a mentální reservace. Složí-li tudíž někdo přísahu, počítaje na nedopatření, jež sběhlo se při nepodstatné části formule přísežní (na př. ohledně lhostejného označení místa), složil dle smyslu a podstaty (na čemž jedině záleží) přísahu křivou (rozh. kas. s. ze dne 6. dubna 1883, sb. č. 535). Okolnost, že mezi skutečnostmi do jednotné formule shrnutými a přísežně popřenými byla některá nepravdivou, nevylučuje skutkovou podstatu křivé přísahy (rozh. kas. s. ze dne 22. února 1884, sb. čís. 615). Přísaha oceňovací stane se přísahou křivou, když přísahající nenabyl přesvědčení, že věc nebo služby, o které se jedná, mají hodnotu peněžní jim přičítanou, nýbrž jen přesvědčení to předstírá (rozh. kas. s. ze dne 24. listopadu 1888, sb. č. 1216). Byla-li přísaha složena s dodatkem dle vědomí a upamatování, je křivou, nejen když přísahající o okolnosti, o které tvrdí, že se nestala, positivně nevěděl, nýbrž i tehdá, když sice o okolnosti samé přímo nevěděl, avšak dle stavu věci ani věděti nemohl, že se nepřihodila. Okolnosť, že byl v pochybnosti, má-li věřiti, že se něco přihodilo nebo nepřihodilo, nevylučuje tudíž křivou přísahu (rozh. kas. s. ze dne 6. dubna 1883, sb. č. 535).

III. Křivá výpověď.

Též křivé svědectví před soudem (viz shora) nabídnuté neb učiněné je zločinem podvodu i když v něm není zároveň zahrnuto nabízení neb složení přísahy, předpokládajíc ovšem, že jsou tu povšechné známky podvodu, zvláště úmysl škodu způsobiti t. j. konání spravedlnosti ohrožovati.

1. Svědectvím je též nález a dobrozdání znalecké (rozh. kas. s. ze dne 13. října 1875, sb. č. 83). Svědectví je dle svého pojmu vždy výpověď učiněná osobou různou od osoby obviněného. Je-li tudíž zavedeno vyšetřování pro nějaký delikt proti více osobám, nelze žádnou z nich za svědka pokládati, ať již vypovídají ve svůj prospěch neb neprospěch (rozh. kas. s. ze dne 18. prosince 1886, sb. č. 1014). Rozhoduje však jen, byl-li někdo vyslýchán co svědek neb co obviněný. Byl-li tudíž vinník nevědomky vyslýchán co svědek a vypovídal-li křivě, je vinen zločinem podvodu (rozh. kas. s. ze dne 18. února 1882, sb. č. 421, viz též sb. č. 288, 686, 936). Ku svědectví náleží též výpověď o povšechných otázkách (rozh. kas. s. ze dne 6. září 1886, sb. č. 958). Též křivá výpověď některé z osob jmenovaných v § 152 lit. a) tr. ř., jež se výslovně nevzdaly právního dobrodiní jim příslušejícího je zločinem, poněvadž výpověď taková je sice do formy vadná, poklesek však takový trestnost nevylučuje a nerozhodnost křivé výpovědi pro podstatu skutkovou významu nemá (rozh. kas. s. ze dne 12. července 1883 č. 563). Též výpověď, kterou strana složila v řízení bagatelním co svědek, sluší pokládati, je-li křivou, za soudní křivé svědectví (§ 58 zák. ze dne 27. dubna 1873, č. 66 ř. z.). Křivé svědectví je tu ostatně nejen když skutečnosti se uvádějí, nýbrž dle okolností i když se úmyslně zamlčují (rozh. kas. s. ze dne 18. ledna 1886, sb. č. 872, z 12. září 1892, sb. č. 1564).

2. Skutek záleží:

a) v ucházení se o křivé soudní svědectví, k čemuž postačiti může i prostá žádost, by svědek křivě vypovídal (rozh. kas. s. ze dne 6. února 1891, sb. č. 1392). Ucházení se o křivé svědectví je dokonaným zločinem podvodu i když zůstalo bez výsledku aneb když svědectví byvši složeno, nebylo by bývalo mohlo soud v omyl uvésti (rozh. kas. s. ze dne 13. prosince 1884, sb. č. 715);

b) v nabízení křivého svědectví;

c) ve složení křivého svědectví. V tomto posledním případě *(c)* je zločin dokonán teprve skončením výslechu, až do toho okamžiku je tu jen pokus, jenž se odvoláním výpovědi státi může beztrestným. Vypovídá li tudíž svědek o některé okolnosti křivě a opraví-li se během dalšího výslechu (třebas snad teprve některý pozdější den) nelze jej trestati pro křivé svědectví (rozh. kas. s. ze dne 16. září 1881, sb. č. 367).

d) Křivá soudní výpověď musí podobně jako křivá přísaha spočívati ve zlém úmyslu; kulposní křivá přísaha trestnou není.

e) Na konec sluší ještě doložiti, že nový soudní řád, platný od 1. ledna 1898, nezná instituce přísah. Na místo nich přijal t. zv. přísežný výslech stran (který již v řízení bagatelním místo měl) avšak přijal jej jakožto průvod subsidiární, který připuštěn býti může jen když jinými průvody určitá sporná okolnost faktická pro spor rozhodná dokázána býti nemůže (§ 371 nn. civ. s. ř.). S křivou výpovědí přísežnou spojuje pak nový civilní řád tytéž trestní následky, jaké v zápětí má křivá

přísaha (§ 377 civ. s. ř.). Vypovídá-li tudíž strana pod přísahou křivě, dopouští se tím rovněž zločinu podvodu dle § 199 lit. *a)* tr. z.

IV. O trestání křivé přísahy a křivé výpovědi viz čl. Podvod.

V. Osnova nového trestního zákona jedná podobně jako novější zákony o křivé přísaze a o nepřísežné křivé výpovědi jako o zvláštních samostatných deliktech a odstraňuje tím nesnáze, jež dle platného práva povstávají při použití povšechných známek podvodu na křivou přísahu a křivou výpověď. Úmyslná křivá přísaha (vyjmouc křivou přísahu manifestační) je zločinem, úmyslná neb zaviněná křivá výpověď před soudem a podobně i zaviněná křivá přísaha je přečinem; zločinem je křivá výpověď jen tehdá, byla-li učiněna v trestní věci v neprospěch obviněného aneb za tím účelem, aby někdo na svém jmění škodu vzal a škoda 1000 zl. přesahuje (§§ 165, 166, 168, 169, 174). Křivé soudní výpovědi je na roveň postavena křivá výpověď učiněná před úřadem, jenž povolán je rozhodovati v záležitostech o sporných nárocích soukromoprávních (§ 167). Křivá výpověď učiněná v jiných záležitostech neb před jinými úřady tresce se co přestupek (§ 432). Křivá soudní výpověď stane se však beztrestnou, když ji vinník odvolá před rozhodnutím o věci, ve které byla učiněna, a dříve, než z ní pošla škoda pro jiného a dále dříve, než křivosť jeho výpovědi vyjde na jevo aneb pátrání po tom proti němu budou zavedena (§ 171).

Přísaha vyjevovací čili **manifestační** (juramentum manifestationis, Offenbarungseid).

I. Pojem.

V římském právu bylo věřitelům pozůstalostním, odkazovníkům a fideikomisářům dovoleno žádati na dědici za příčinou zjištění podstaty pozůstalostní, by stav jmění pozůstalostního přísežně dotvrdil, když osoby zmíněné se domnívaly, že zůstavitel více jmění zanechal, než v inventáři bylo uvedeno (Justinian l. 22 § 10 C. de jure del. 6, 30). Tato přísaha byla dále připuštěna, když někdo byl povinen jednotlivé kusy svého jmění vydati, jako ku př. dlužník v řízení exekučním a konkursním. Zavázaný tu přísahal, že jiného jmění, než jím samým udaného ani nenabyl ani nescizil. Podobné předpisy, byť i valně pozměněné, obsahoval josefinský i západohaličský soudní řád a obsahuje je i uv. zák. k novému soudnímu řádu, pokud se týče řád exekuční.

II. Případy manifestace.

A. Řízení sporné: Čl. XLII. uv. z. k novému soudnímu řádu dopouští (podobně jako již Josefinský soudní řád v 21. kapitole §§ 219, 220) ve dvou případech toho možnosť, by někdo k žalobě byl rozsudkem odsouzen k vykonání přísahy manifestační.

Případy ty jsou:

1. Když někdo dle předpisů práva občanského (v čemž zahrnut nejen o. z. o., nýbrž i právo obchodní a směnečné, jakož i předpisy soukromoprávní v jiných zákonech obsažené, čl. XXX. uv. z. k s. ř.) je povinen jmění neb dluhy udati. Sem spadá zejmena případ, kde ten, komu pozůstalosť byla odevzdaná, je povinen vydati pozůstalosť zcela neb z části tomu, kdo vykázal žalobu lepší aneb aspoň stejné právo dědické § 823 o. z. o.

2. Když někdo patrně ví o zamlčení neb zatajení jmění nějakého. Žalobce pak jest ten, kdo má soukromoprávní zájem na tom, by jmění neb stav dluhů byl vypátrán.

Rozsudek o žalobě vynesený zní, by žalovaný předlože seznam jmění neb dluhů, udal, co je mu známo o tomto jmění neb o těchto dluzích, pokud se týče, co je mu známo o zamlčení neb zatajení jmění nějakého a by přísahal, že jeho udaje jsou správny a úplny. Doba k vykonání přísahy manifestační vyměřena buď v rozsudku s patřičným zřetelem k osobním poměrům zavázaného, a budiž zejmena k tomu přihlíženo, by tím nevzešla odsouzenému překážka, by v pravý čas provedl práce polní (setbu, žne etc.) (§ 409 odst. 2 civ. s. ř.).

Se žalobou na udání aktiv a passiv (případ pod č. 1 dotčený) kumulovati lze žalobu o vydání toho, co žalovaný je žalobci povinen z právního poměru, který je základem žaloby prv řečené. Odchýlka z § 226 c. ř. s. (že totiž žaloba obsahovati musí určité pteitum) je tu ta, že žalobce může v žalobě prozatím jen povšechně plnění žádati, vyhražuje sobě přesné určení petita, až přísaha manifestační bude vykonána (čl. XLII. uv. z. k civ. s. ř.).

B. Řízení konkursní.

1. Po vyhlášení konkursu: Kridatář je povinen vlastnoručně podepsati seznam jmění a dluhů a přísežně potvrditi, že v udaném stavu aktiv nic nezamlčel a ve stavu passiv nic nepřimyslil (§ 96 al. 2 konk ř.). K přísaze takové nejsou však povinni v konkursu pozůstalosti dědicové, kteří se výminečně přihlásili, poněvadž nejsou dlužníky, ježto za dluhy neručí (rozh. ze dne 12. října 1871 č. 12.102, časop. »Právník«, 71, str. 847), rovněž ne kridatář cizinci, byl-li na jeho nemovitosti zde v tuzemsku ležící zvláštní konkurs uvalen, ježto řízení konkursní se nevztahuje na veškeré jeho jmění, nýbrž jen na tyto nemovitosti (rozh. ze dne 29. března 1876 č. 3838, sb. č. 6080). Byla-li aktiva inventářem zjištěna, nařídí konkursní komisař kridatáři vykonání přísahy, žádá li za to správce podstaty neb jen jediný věřitel, a nařídí k tomu konci stání, ke kterému přizve věřitele v místě přítomné. Při tomto stání vykoná pak kridatář, opraviv nebo doplniv snad dříve seznam jmění a dluhů, přísahu v § 96 naznačenou. Kridatář během 3 dnů může žádati za rozhodnutí konkursního soudu o rozkazu konkursního komisaře, by přísahu složil. Proti tomuto rozhodnutí další opravný prostředek je vyloučen (§ 97 konk. ř.).

Zdráhal-li by se kriditář složiti přísahu řečenou, může být vzat do vazby. Byl-li konkurs zrušen, nelze nutiti dlužníka ku složení přísahy manifestační a to ani tehdá ne, když byl konkurs zrušen pro nedostatek jmění (rozh. ze dne 28. února 1872 č. 1895 sb. »Gl. U.« č. 4496 a rozh. ze dne 26. srpna 1873 č. 8521 sb. »Gl. U.« č. 5059).

2. V řízení uhražovacím: Nebylo li návrhu na uvalení konkursu dáno místa pro nepatrnosť jmění dlužníkem udaného, může každý věřitel žádati, by soud donutil dlužníka k přísaze, že ze svého jmění ničeho nezamlčel. I dlužníka, který udá, že nemá žádného jmění, lze k přísaze této přidržeti (rozh. ze dne 2. srpna 1870 č. 9117, sb. 3841).

S odporem setkalo se rozh. ze dne 22. ledna 1873 č. 516, sb. 4849, které prohlásilo, že ku složení této přísahy lze jen toho dlužníka přinutiti, který se dostavil k nařízenému stání uhražovacímu. Právem bylo na to poukázáno, že patrně nebylo intencí zákona, by renitentní dlužník, který se ku stání nedostaví, tudíž každé sdělení o svém jmění odepře, byl od přísahy osvobozen, kdežto dlužník, který se aspoň pokusí naléhajícím na něho věřitelům jakýsi přehled svého jmění podati, by měl býti k přísaze

donucován. Doložiti ještě sluší, že předpisy řádu konkursního nebyly dotknuty novými zákony processními (srj. zejmena čl. VII. uv. z k jur. nor.).

C) Řízení exekuční.

V řízení exekučním má přísaha manifestační místo ve dvou případech a sice:

1. Když věci, pro jejichž vydání nebo plnění se vede exekuce, se u exekuta nenaleznou, má tento pod přísahou udati, kde se věci nalézají, aneb potvrditi, že jich ani v držení nemá aniž ví, kde se nalézají.

2. Zůstal-li výkon exekuce pro pohledávky peněžné bezvýsledným, poněvadž exekut žádných věcí nemá, na něž by se exekuce vésti mohla aneb naleznou se u něho jen věci, které mají buď nepatrnou hodnotu aneb k nimž již jiní věřitelé nabyli práva zástavního aneb na něž si nárok činí osoby třetí, tu předložiž exekut seznam svého jmění, udejž místo, kde se jednotlivé kusy majetku nalézají, označ, pokud jde o pohledávky, jich důvod a prostředky průvodní a přísahej, že udaje jeho jsou správny a úplny, a že nic ze svého jmění vědomě nezamlčel. Ostatně může soud exekuční pojmouti do přísahy manifestační ještě jiné okolnosti, jež v konkrétním případě by asi vésti mohly k vypátrání věcí, jež vydati sluší (ad 1) aneb na něž by exekuci vésti bylo možno (případ ad 2). Usnesení, jímž se složení přísahy manifestační nařizuje, může soud učiniti jen k návrhu exekventa a po předchozím slyšení exekuta (§ 47 ex. ř.). Usnesení tomuto může exekut v 8 dnech rekursem odporovati (§ 65 ex. ř.) a nesmí býti přísaha dříve vykonána, pokud usnesení moci právní nenabylo (§ 47 ex. ř.). Stání k vykonání přísahy manifestační budiž přibitím na soudní desku veřejně oznámeno. Výpověď a složení přísahy děje se veřejně. Nedostaví-li se exekut ke stání aneb dostaviv se, zdráhá se vypovídati a přísahu složiti, budiž k návrhu exekventa vzat do vazby (§ 48 ex. ř.). Vazba je tu exekucí ad factum praestandum (§ 360 nn. ex. ř.). Z toho plyne, že končí složením výpovědi a přísahy, a že dále vězněný exekut každou chvíli může u okresního soudu místa vazby návrh učiniti, by k přísežné výpovědi byl připuštěn. Návrhu takovému dlužno beze všeho dalšího řízení (tedy zejmena bez předchozího slyšení exekventa) tím způsobem vyhověti, že se položí stání k přísežné výpovědi. Stání položeno buď pak na dobu co nejkratší. Vazba nesmí trvati celkem déle 6 měsíců. Tomu rozuměti sluší takto: K vynucení přísežné výpovědi smí v jednotlivém trestním opatření býti vazba vyměřena nejdéle dvěma měsíci (§ 361 ex. ř.). Uplyne-li doba vazby v trestním opatření vyslovená, budiž exekut z povinosti úřední z vazby propuštěn. V každém opatření trestním budiž pak exekutu určena opětná lhůta ku složení přísežné výpovědi a zároveň mu budiž oznámeno, jakého trvání vazba by byla na něho opětně uvalena, kdyby i na dále se vzpíral výpověď a přísahu složiti. Výkon další vazby, jíž bylo takto pohroženo, děje se jen k návrhu exekventa (§ 354 ex. ř.), který však návrh takový nesmí učiniti před vypršením lhůty exekutu k složení přísežné výpovědi opětně vyměřené (§§ 48, 361, 354 ex. ř. a zodpovědění otázek min. spr. [nař. min. spr. ze dne 3. prosince 1897 č. 25.801]).

K opětování přísahy manifestační dojde v případě shora pod č. 1 uvedeném k návrhu exekventa, když osvědčí (§ 274 c. ř. s.), že exekut věci, které je povinen vydati, v držení má aneb o nich ví, a v případě pod č. 2 zmíněném jen tehdá (byť i jiný věřitel návrh na složení přísahy manifestační učinil), když se osvědčí, že exekut později jmění nabyl. Stej-

ného osvědčení třeba též, má li býti na exekuta, který odbyl si již vazbu šestiměsíční, opětně vazba uvalena za příčinou vynucení přísežné výpovědi o stavu jeho jmění (§ 49 ex. ř.).

Příslušenství (Pertinence).

I. Pojem.

Občanský zákonník označuje jakožto příslušenství to, co uvedeno jest s jistou věcí v trvalé spojení. Tím však není pojem »příslušenství« vyčerpán, neboť definice tato jest spíše vysvětlením pojmu příslušenství v nejširším slova smyslu a proto počítá § 294 o. o. z. k příslušenství v nejširším slova smyslu i přírůstek. V užším slova smyslu rozumí se však příslušenstvím všechny ony vedlejší věci, bez nichž nelze hlavní věci užívati, nebo jež po zákonu nebo po vůli vlastníkově určeny jsou k trvalé potřebě věci hlavní.

Již dle rozlišování na věci hlavní a vedlejší možno souditi, že nemusí nutně příslušenství býti vždycky integrující částí věci hlavní; v tom zračí se povaha příslušenství jisté věci,

1. že věc ta určena jest ku potřebě věci jiné (hlavní věci),
2. že záměrné toho určení jest trvalým a nikoli přechodným,
3. vlastník uváděje ve spojení věci vedlejší s věcí hlavní neměl úmyslu po případě zase je odděliti, nýbrž úmyslem jeho bylo uvésti věc vedlejší k trvalé potřebě věci hlavní.

Okolnost, zda spojení věci vedlejší s věcí hlavní provedeno bylo rovnoprávně, nemá na pojmem příslušenství vlivu (Nippel), neboť § 294 o. o. z. toliko o vlastníku věci hlavní mluví a pomíjí přirozeně jako věc samozřejmou otázku, zda vlastník musí míti vlastnické právo i k věci vedlejší.

II. Příslušenství věcí nemovitých.

Občanský zákonník nečiní rozdílu mezi příslušenstvím při pozemcích a usedlostech a při budovách. Co do příslušenství při usedlosti viz čl. »Fundus instructus«.

Co se týče příslušenství budov, náleží sem:

1. vše, co se zbuduje na půdě v tom úmyslu, aby dotyčný předmět trvale tam zůstal, tedy domy, jiné budovy s prostorem vzduchovým, kolmo nad pozemkem;

2. vše, co s budovou v zemi jest upevněno t. j. co do země zakopáno nebo zazděno jest, t. j. všecko, co do stěny jest zaděláno, přibito. § 297 o. o. z. uvádí na vysvětlenou několik takových předmětů, jako: kádě na vaření piva, kotle na pálenku, zadělané závory, okovy studniční, provazy, řetězy, hasičské náčiní. Ustanovení § 297 o. o. z. zavdalo však podnět k četným kontroversím a i praxe kolísá, ježto nejsou patrně příslušenstvím všechny předměty s budovou spojené, které do země, do zdi zatlučeny, zabity jsou, nýbrž dle nařízení § 294 o. o. z. jen potud, pokud buďto po zákonu nebo po vůli vlastníkově určeny byly k trvalé potřebě věci hlavní nebo nelze-li bez nich věci hlavní užívati. Z toho plyne, že věci, které se týkají jen zaměstnání nebo živnosti držitelovy a tudíž jen dočasně a jen potud mají být užívány, pokud držitel dotyčného stavení užívá, nejsou po právu příslušenstvím; tak ku př. stroje, které pachtéř jisté reality zavede na tuto realitu. Ani označení »budova tovární« nemůže býti důvodem, aby se stroje v ní umístěné pokládaly za její příslušenství (rozh. ze dne 14. listopadu 1871 č. 13431, sb. č. 4316) a to ani ten-

kráte, když označení »budova tovární« zapsáno jest v knize pozemkové. Rovněž nejsou příslušenstvím domu kamna a dvéře, které nájemník dal do bytu svého, ježto věci ty sloužiti mají toliko k přechodnému jeho užívání po dobu nájmu, tudíž nejsou určeny k trvalé potřebě (rozh. ze dne 27. června 1872 č. 5354 sb. č. 4646).

Za příslušenství domu dlužno ovšem však přirozeně míti z pravidla kamna, dvéře, kotle, okenice a pod., které dal zhotoviti vlastník v domě svém; podobně i jiné předměty, jako: stroje a části strojů, které pořídí vlastník na nějaké nemovitosti, aby těchto nemovitostí užiti mohl k určitým účelům jako tovární budovy, nebo aby je mohl propachtovati.

III. Co se týče příslušenství věcí movitých, nemá obč. zákon nijakého ustanovení zvláštního a protož sluší říditi se při věcech movitých všeobecným předpisem § 294 o. o. z.

IV. Co se týče právních účinků příslušenství a povinnosti poplatkové viz čl. Fundus instructus.

Příslušenství horní v užším smyslu jsou dle § 121 hor. z. zvířata zaměstnaná při dole a určená k jeho provozování, dále stroje, náčiní, nářadí, pohotově jsoucí zásoby materiálu, sudy a výrobky hutní nenalezající se v prodejném stavu. V širším smyslu lze si jako příslušenství horní mysliti všechny stavby denní, dílny a zařízení, kterých je zapotřebí ku vykonávání propůjčené oprávněnosti dolové, aneb které k tomu určeny byly majitelem dolu, neboť tyto předměty mají dle předpisu § 117 hor. z. s důlem tvořiti celek a určení těchto realit za součástky díla musí se jak v horní knize zapsati, tak poznamenati v pozemkových nebo jiných veřejných knihách, ve kterýchž jsou zaneseny. Rovněž při pominutí neb odejmutí oprávněnosti důlní budiž dle § 261 hor. z. postaráno o to, aby rubriky o těchto nemovitostech v pozemkových knihách zase obnoveny byly. Příslušenství horní sdílí právní osudy hlavní věci, pročež nelze dle § 121 hor. z. na toto vésti samostatně exekuci, a je tudíž exekuce mobilární úplně vyloučena. Toliko v případu § 260 hor. z. stávají se s mírami i příslušné stavby důlní a denní a zařízení v nich učiněná pokud se týče zdiva, důlního tesání, zahrazování a jiných pojišťovacích prostředků volnými, a mohou dále propůjčeny býti, kdežto všechny ostatní předměty a příslušenství v užším slova smyslu zůstávají majiteli.

Příslušnosť soudní (civilní).

A. Část všeobecná.

I. Podmínky příslušnosti soudní.

Příslušností (kompetencí) nazývá se oprávnění i povinnost určitého soudu k projednání, pokud se týče, rozhodnutí určité záležitosti právní. Oprávnění toto předpokládá:

1. aby se jednalo o nějakou záležitost, která dle příslušných předpisů zákonných v obor právomoci dotčenému druhu soudů přikázané spadá, a

2. aby při konkurenci více soudů téhož druhu byly zde určité poměry faktické (důvod příslušnosti), které onu záležitost právě soudu zmíněnému podřizují t. j. záležitost onu k místnímu obvodu soudu tomuto přidělenému vážou.

Posuzováno li ono oprávnění soudu ohledně určité záležitosti právní ze stanoviska prvého, mluví se o příslušnosti druhové (objektivní), pozíráme-li na spojení záležitosti oné s určitým soudem z hlediska druhého, mluvíme o příslušnosti místní (subjektivní). Vedle toho mluví se o pří-

slušnosti funkcionelní, jde li o výkon určité funkce jurisdikční vzhledem k záležitostem dotčenému soudu druhově přikázaným. Při vyhledávání příslušného soudu pro určitou konkretní záležitost třeba vždycky příslušnost i druhovou i místní vzíti v úvahu a jen ten soud za kompetentní pokládati, jehož příslušnosť k záležitosti té, jak v ohledu druhovém, tak i místním jest zjištěna. Je-li sice druh soudu, kterému ta která právní záležitost náleží, zjištěn, není-li však lze vyhledati, který určitý soud z tohoto druhu jest povolán, nastává působnost subsidiárních předpisů obsažených v §§ 69 a 100 resp. 28 jur. nor. Dle § 69 j. n. má pro rakouské státní příslušníky, kteří se ve stálém úředním postavení jako úředníci nebo sluhové rakouského státu nebo monarchie rak.-uher. mimo obvod platnosti zákona rakouského zdržují, býti forum jejich, jestli poslední bydliště v Rakousku zjistiti se nedá, ve Vídni a sice v obvodu onoho okresního soudu spatřováno, ve kterém ministerstvo zahraničních záležitostí své sídlo má; § 100 j. n. prohlašuje zemský soud vídeňský za příslušný pro žaloby proti občanu rakouskému na rozvod, rozloučení a neplatnost manželství i pro žaloby z poměru rodinného, ne však čistě majetkové, jestli všeobecné forum ani pro žalovaného ani pro žalobce v Rakousku není založeno. Pro všechny ostatní případy druhu toho skládá § 28 jur. nor. na nejvyšší soud ve Vídni právo, aby pro dotčenou právní záležitost jeden ze soudů objektivně příslušných vybral a jemu záležitost onu k vyřízení přikázal. Ve věcech sporných má v příčině té rozhodnutí nejvyššího soudu býti stranou samou vyvoláno, ve věcech nesporných má nejvyšší soud ex officio výrok onen učiniti, když o záležitosti takové jakýmkoli způsobem nabude vědomosti.

II. Meze příslušnosti soudní.

1. V ohledu časovém. Dle § 29 j. n. má pro posouzení příslušnosti soudní k určité záležitosti právní býti rozhodnou doba, »kdy záležitost ona po právu (t. j. u šetření dotčených předpisů kompetenčních) u toho kterého soudu byla zahájena.« Slova »zahájena« značí provedení každého výkonu, kterým se dotčená záležitost na určitý soud dostává a se soudem tímto trvale spojuje (srvn. §§ 232 c. ř. s. a 54 odst. 1. j. n.).

Úkonem tímto bude ve věcech sporných podání žaloby (srvn. §§ 54 odst. 1. a 192. j. n.), v nesporných oznámení nebo podání soudu učiněné, které jest východištěm další činnosti soudní v záležitosti zmíněné. Změny ať v poměrech faktických po okamžiku tomto nastalé, ať náhodou, ať vůlí stran vyvolané, ať opatřením soudním spůsobené (na př. § 188 c. ř. s. a § 55 j. n. nikoli však změnou žaloby příslušnost procesního soudu vylučující (§ 235 c. ř. s. Srvn. zodp. ot. k § 29 j. n.) nemají z pravidla na příslušnost soudní již založenou již nižádného vlivu.

Z této zásady uznány jen následující výjimky:

1. jestli nastalou změnou vůbec příslušnost řádných soudů byla vyloučena (na př. žalovanému během sporu bylo přiznáno právo exterritoriality, srvn. čl. III. úv. z. k jur. n.);

2. jestli po nastalé změně okolností záležitost ona již vůbec nepatří před soudy zdejší, nýbrž právomoci cizí podléhá na př. v základě nově uzavřené smlouvy mezinárodní jest projednání movité pozůstalosti cizincovy soudům cizím ponechati (srvn. § 108 j. n. a §§ 23 a 25 cís. pat. z r. 1854 a čl. VIII. č. 3. úv. z. z. k jur. n.); § 29 j. n. posl. věta.

3. Vedení poručenství a opatrovnictví přechází z okresního soudu na soud krajský nebo zemský, jestli poručenec nebo opatrovanec nabyl statků deskových nebo statků z obecního svazku vyloučených (§ 110 j. n.).

4. Vyhlášen-li konkurs, má se pokračovati ve sporech proti konkursantu již dříve zahájených o práva obligační v konkursu neuznaná vždycky u soudu konkursního (§§ 119, 131 a 138 konk. ř. a čl. VII. úv. zák. k jur. n.).

5. Poručenství nad dětmi obchodníků vedené dle cís. nař. ze dne 21. prosince 1855 č. 2. ř. z. z r. 1856 obchodními soudy ve Vídni, Terstu a v Praze (čl. VIII. č. 2. úv. zák. k jur. n.) přechází se soudů těchto na soud dle všeobecných zásad příslušný, jakmile sirotci dotčení svým jměním na podniku obchodním přestanou býti súčastněni (čl. VIII. č. 2. úv. z. a cit. cís. nař.).

2. V ohledu místním: Každému jednotlivému soudu jest z území státního přikázán určitý okrsek territoriální obvod jeho působnosti tvořící. Působnost soudů okresních vztahovati se může jen na území jednoho okresu. Obvody soudů sborových prvé instance zaujímají vždycky obvod několika soudů okresních a pokud se týče senátů horních, zhusta i pro několik obvodů sborovým soudům přikázaných působí. Territorium vrchních zemských soudů vztahuje se z pravidla na jednu nebo i více zemí korunních, působnost nejvyššího soudu ve Vídni zahrnuje celou oblast všech království a zemí v říšské radě zastoupených. (Srvn. čl. X. úv. zák k j. n.). V obvodu své působnosti smí každý soud ve všech záležitostech jemu dle předpisů kompetenčních náležejících právomoc státní mocí jemu svěřenou vykonávati, zejména i opatření a nařízení svá, po případě i mocí donucovací, ve skutek uváděti (§ 32 odst. 1. jur. n.). V této své svrchovanosti territoriální jest soud jen v následujících případech obmezen:

1. Nesmí ani doručení ani jiné soudní úkony v budovách vojenských nebo budovách zeměbranských, jakož i v budovách vojskem nebo zeměbranou obsazených vykonati, leč za asistence osoby vojenské nebo osoby k zemské obraně patřící, která k tomu cíli od velitele, jehož dříve o zamýšleném úkonu zpraviti třeba, byla určena (§ 32 odst. 2. j. n., § 92 odst. 2. c. ř. s., § 31 odst. 2. exek ř., § 212 odst. 4, §§ 342, 349 odst. 2 j. ř.).

2. Nesmí vůbec ani doručení ani jiná soudní opatření provésti ohledně osob exterritoriálních nebo osob, jež toliko úřadu dvorního maršálka podléhají (§ 32 odst. 3. j. n. a § 119 c. ř. s.).

3. Nesmí nižádný úkon soudní předsevzíti v dvorních budovách císařských nebo v bytech členů císařského domu nebo v obydlích osob exterritoriálních, třebas i onen úkol čelil proti osobám, jež řádným soudům jsou podřízeny (§ 32 odst. 4. j. n., § 51, odst. 1. exek. ř.).

V obou případech posledních musí se soud obrátiti na úřad dvorního maršálka a může jen prostřednictvím jeho výkonu zmíněných opatření docíliti (cit. § 32 j. n. a §§ 92 a 119 c. ř. s. a § 31 exek. ř.). Však jako smí každý soud, k vzpomenutým vyjimkám nehledě, uvnitř hranic svého obvodu z pravidla všecky úkony své vlastní právomoci prováděti, tak zase tvoří se strany druhé hranice tyto mez, kterou soud překročiti nesmí. Nastane li tudíž během řízení jednomu soudu náležejícího potřeba, provésti nějaký úkon mimo hranice tyto, musí se na soud příslušný obrátiti a jej o přispění požádati. (O tom srvn. níže Pomoc právní.) Jen výjimečně dovoluje

jemu zákon, hranice okrsku překročiti a úkon, o nějž se jedná, v obvodu působnosti soudu jiného předsevzíti, jestli jde o jednání na hranici soudního okresu konaná a přes tyto hranice sahající, nebo o úkon, který bez prodlení má býti proveden (provisorní opatření v řízení o rušenou držbu obstávku doručení a p. Srvn. mot. vl. osn. k § 33 a násl. j. n. a zodp. ot. k § 33 j. n.). Však i v těchto vyjimečných případech třeba o tom soud, v jehož obvodu onen úkon se stal, nebo státi má, dodatečně zpraviti a nikdy nesmí toto zasažení jednoho soudu v okrsek cizí překročiti hranice státu rakouského (§ 33 jur. n.).

III. Právní pomoc.

V rakouském právu jest podstatně uznána povinnost soudů rakouských podporovati se navzájem i podporovati úřady jiné ve výkonu moci jim státem přikázané. Vzájemné toto podporování právní pomocí uznáno jest, jak 1. mezi soudy domácími na vzájem, tak i 2. mezi soudy rakouskými a soudy nebo úřady cizími i 3. mezi řádnými soudy rakouskými a rakouskými soudy mimořádnými nebo úřady jinými

Ad 1. Nastane-li v jisté záležitosti právní nutnost úkonů v obor působnosti soudů rakouských spadajících, však mimo obsah nebo obvod právomoci soudu onou záležitostí se zabývajícího ležících, má soud dotčený (případ § 33 jur. nor. vyjímaje) se obrátiti zvláštní písemnou žádostí o předsevzetí oněch procesuálných jednání nebo o výkon oněch opatření na soud příslušný. Příslušným soudem, na který žádost ona (rekvisice) řízena býti má, jest po zákonu co do druhu soud okresní. Toliko tenkráte, když jedná se o zápisy ve knihy pozemkové u sborového soudu vedené (§ 118 č. 2 jur. n. [srovn. níže § 67.]) nebo o úkon reální, k jehož provedení jest výlučně soud sborový povolán, tedy dle § 117 j. n. posl. věta o úkon, jenž se týká statků deskových, lenních nebo statků z obecního svazku vyloučených, má jíti rekvisice ona na příslušný soud sborový (§ 37 odst. 5 j. n. a §§ 17 a násl. exek. ř.). Místně jest k obstarání úkonů rekvirovaných příslušným onen soud, v jehož právomoc dle předpisů kompetenčních ten který úkon spadá. Soud o právní pomoc dožádaný jest povinen, této žádosti vyhověti, leč že by sám k žádanému jednání byl místně nepříslušným (§ 37 odst. 1. a 3. jur. n.). Před se bera dotčené právní jednání, vykonává soud dožádaný svou vlastní právomoc, a je tudíž také proti opatřením a rozhodnutím jeho u výkonu rekvisice vydaným stížnost stran na soud druhou instancí pro něho tvořící dle všeobecných pravidel přípustnou. Zdráhá li se dožádaný soud rekvisici splniti, může soud žádající zakročiti o příslušné opatření u soudu, kterému jest soud dožádaný v pořadí instancí podřízen. (Srvn. princip § 47 jur. n.).

Ad 2. Cizinou rozuměti sluší veškeré země mimo obvod království a zemí na říšské radě zastoupených ležící (čl. X. úv. zák. k j. n. a čl. XXIX. úv. z. k c. ř. s.), tedy zejména i země Uherské, Hercegovinu a Bosnu. Nastane-li soudu rakouskému potřeba, dovolati se právní pomoci soudů zemí cizích, má tak učiniti ve způsobu a formě pro rekvisice toho druhu v příslušných zvláštních předpisech (srovn. § 120 a násl. civ. pr.), smlouvách státních, prohlášeních vládních, nařízeních ministerských stanovené (§ 36 posl. věta j. n. a čl. XXXV. úv. z. k civ. pr.). (Srov. dotčené předpisy v Manzově vydání zákonů sv. VI. díl 1. str. 314 a násl. i Starr: Die Rechtshilfe in Oesterreich gegenüber dem Auslande, Wien 1878.) Dožádán-li jest soud rakouský o právní pomoc soudem cizím, jest dle

38 j. n. povinen ji, ač-li zmíněné již zvláštní předpisy tomu neodporují, poskytnouti. (Srvn. i min. nař. z 8. srpna 1885 č. 14324 [Věstn. m. spr. č. 56] a nař. min. ze dne 8. října 1890 č. 189 ř. z.). Z tohoto všeobecného pravidla jsou jen nemnohé, jednak v zásadě mezinárodní reciprocity, jednak ve všeobecných principech soudního řízení založené výjimky. Může totiž dle § 38 jur. nor. právní pomoc cizozemskému soudu býti odepřena tenkráte,

a) jestliže žádaný úkon dle práva rakouského vůbec v obor působnosti soudu nespadá;

b) jestliže rekvirované jednání zdejšími zákony jest buď výslovně zakázáno nebo alespoň zásadám práva rakouského odporuje;

c) jestliže soud žádající sám podobným žádostem soudů rakouských nevyhovuje, t. j. reciprocity nezachovává (§ 38 j. n. č. 1 3);

d) žádáno-li o výkon exekuce v základě cizozemského rozudku nebo výnosu, může soud rakouský exekuci onu provésti teprve tenkráte, když dříve zvláštním řízením (delibačním) upraveným v § 79 a násl. exek. ř. vykonavatelnost rozsudku onoho v Rakousku byla zjištěna.

Jestli v případě ad a) uvedeném jednání žádané vůbec v obor působnosti nějakého rakouského úřadu spadá, může soud dožádaný, místo co by rekvirované jednání vůbec odepřel, rekvisici onu k příslušnému vyřízení kompetentnímu úřadu postoupiti (§ 38 č. 1 j. n.). Přistoupí-li soud rakouský k výkonu jednání soudem cizím dožádaného, má, šetře při tom zákonů a předpisů rakouských všecko provésti a zaříditi, čeho k splnění oné rekvisice třeba. Byl-li o to cizím soudem výslovně požádán, smí i při předsevzetí toho kterého úkonu od domácích předpisů se uchýliti, leč že by onen způsob provedení, jaký cizí soud si míti přeje, rakouskými zákony byl zakázán. Spory vzešlé ve všech otázkách právní pomoci cizími soudy žádané se týkajících, zejména i o tom, zdali vůbec a v jakém způsobu právní pomoc cizímu soudu má býti poskytnuta, byly k zjednodušení příslušnosti odkázány vůbec vrchním soudům zemským, třebas i dožádány byly soudy okresní. Právo stížnosti vyhrazeno jest cizozemskému soudu nebo jinému k tomu povolanému veřejnému cizozemskému orgánu. Soud vrchní rozhoduje vždy bez předchozího ústního řízení (§ 40 jur. n.). Proti rozhodnutí soudu vrchního, třebas i potvrzovalo výrok instance prvé, může si cizozemský úřad stěžovati k soudu nejvyššímu. Vedle této stížnosti jest ovšem jak žádajícímu úřadu tak i stranám obyčejný pořad práva zachován. Vzejde-li dožádanému soudu pochybnost o tom, zdali země soudu rekvirujícího reciprocity zachovává, má soud o tom vyžádati si rozhodnutí ministerstva práv, jehož výrok jest v příčině této pro soudy závazným.

Ad 3. Jednoho specielního případu právní pomoci mezi soudy a jinými úřady rakouskými vzpomenuto bylo již shora při výkladu § 32 odst. 3 a 4 jur. n, resp. čl. III. odst. 2 úv. zák. k jur. n., dle kterého soudům nařízeno k provedení určitých výkonů pomoci úřadu dvorního maršálka se dovolati. (Srvn. i § 119 c. ř. s a § 31 odst. 2 ex. ř.) Jiného případu takové právní pomoci dotýká se § 83 zák. z 11. ledna 1897, č. 30 ř. z., jenž soudům nařizuje úřadu patentovému právní pomoc skytati a čl. XIII. úv. zák. k j. n., jenž ukládá řádným soudům, aby soudům živnostenským a soudům smírčím, jakož i rozsudím k rozhodnutí určité rozepře zřízeným právní pomoc na žádost jejich poskytovaly, pokud žádost ta jest v zákoně

61*

založena, žádané právní jednání přípustno a soud dožádaný k němu příslušným. (Srvn. k tomu i § 589 civ. pr. čl. XII. a XXII. úv. z. k civ. proc. a zákon ze 27. listopadu 1896, č. 218 ř. z.). Předpisy tyto jsou jen specielním provedením zásady všeobecně platné, dle níž soudové musí o výkon opatření v obor působnosti soudní nespadajících příslušný orgán dožádati, tak jako s druhé strany musí i všem úřadům rak. právní pomoc od nich žádanou poskytovati. Tato právní pomoc mezi řádnými soudy a ostatními státními orgány rak. jest vázána na tytéž podmínky, které pro vzájemné podporování se řádných soudů jsou vytčeny (§ 37 odst. 2 a 3 j. n.). Však pokud jedná se o otázky, zdali a v jakém spůsobě dožádaná právní pomoc má býti poskytnuta, platí analogicky § 40 j. n. a má tudíž kontroversy v tom ohledu vzešlé mezi orgánem žádajícím a soudem dožádaným k zakročení prvnějšího rozhodovati soud vrchní. (Čl. XIII. úv. zák. k j. n.) Pro právní pomoc mezi soudy a ostatními orgány státními zákon zvláštních předpisů nechová. Přijde patrně v ohledu tom k působnosti cit. čl. XIII. úv. zák. k j. n., kterého obdobně užiti sluší.

IV. Přenesení právních záležitostí ze soudu příslušného na soud jiný.

Případy, kdy právní záležitost přechází se soudu příslušného na soud jiný, jenž in concreto jednati není oprávněn, jsou: 1. Delegace; 2. prorogace; 3. jurisdikční mandát; 4. částečné přenesení poručenstva a opatrovnictví dle § 111 jur. n. a 5. částečné přenesení výkonu exekuce dle § 19 exek. ř. na soud nepříslušný.

Ad 1. Delegace záleží v tom, že k projednání a rozhodnutí určité záležitosti právní povolán jest vyšším soudem na místo soudu příslušného soud jiný. Delegace jest buď: *a)* nutnou, buď *b)* vhodnou.

Ad *a)* Delegace jest nutna tenkráte, jestli soud o sobě příslušný následkem zákonného vyloučení nebo vadnosti svých členů projednávání některé záležitosti ať sporné ať nesporné se vůbec nemůže ujati a odpomoci v cestě administrativní zjednati nelze. V případě takovém má soud onen z povinnosti úřední nemožnost svoji, záležitost zmíněnou projednati, oznámiti soudu pro něho druhou instanci činícímu, jenž jest povinen soud stejného druhu (ovšem jen ze svého obvodu) k provedení a rozhodnutí oné záležitosti právní určiti (§§ 30 a 25 odst. 2 j. n.). Rozhodnutí toto děje se ve formě výroku, proti němuž stranám právo stížnosti přísluší.

Ad *b)* Není-li delegace jiného soudu pro určitou záležitost právní z důvodu ad *a)* uvedeného nutnou, nýbrž jeví-li se přenesení oné záležitosti na jiný soud buď v zájmu stran nebo v zájmu výkonu spravedlnosti výhodným, dopouští zákon toliko ve dvou výjimečných případech, aby soud vyšší i bez návrhu stran na místě soudu příslušného soud jiný k projednání resp. i vyřízení dotčené záležitosti ustanovil. Případy tyto jsou upraveny: *α*) předpisem § 478 odst. 3 civ. pr. a *β*) ustanovením §§ 21 a 22 exek. ř.

Ad *α*) Dle předpisu prvnějšího může soud zabývající se odvoláním nebo dovoláním (§ 510 posl. odst. civ. pr.) proti rozsudku podaným, shledá-li, že v prvé instanci nastal zmatek v § 477, č. 1 a 2 civ. pr. vytčený, zruše rozhodnutí instance prvé (resp. i druhé cit. § 510) záležitost onu k novému projednání a rozhodnutí místo na soud procesní prvé instance na jiný soud stejného druhu v obvodu instance odvolací ležící přikázati (§§ 478 odst. 3 a 510 odst. posl. c. s. ř.).

Ad *β*) Dle §§ 21 a 22 exek. řádu může vrchní zemský soud v případech, že

αα) od téhož věřitele proti témuž exekutu současně u více soudů jeho obvodu táž exekuce jest vedena, nebo

ββ) že týž věřitel proti témuž dlužníku exekuce na více realit vede, výkon exekucí těchto soudům navzájem sousedícím a v obvodu téhož vrchního soudu ležícím přísluší a prostředky exekucí těchto jsou buď stejnorodé nebo alespoň takové, že soustředění veškerého výkonu v rukou jedněch dopouštějí, k cíli zjednodušení celého řízení exekučního, výhodnějšího zpeněžení exekučních objektů aneb zmenšení exekučních útrat výkon veškeré ony exekuce buď k návrhu kterékoli strany nebo i bez návrhu stran na oznámení jednoho ze súčastněných soudů exekučních, v případě ad *αα*) i k oznámení soudu povolujícího jednomu ze soudů těchto svěřiti, tedy soud tento pro výkon exekucí ostatním súčastněným soudům příslušící z důvodu vhodnosti delegovati. Při volbě soudu tohoto má býti rozhodnou okolnost, které ze súčastněných soudů na provedení zmíněné exekuce, zejména vzhledem k ceně a povaze jednotlivých exekučních objektů, i vzhledem k zvláštním požadavkům povolených prostředků exekučních největší podíl má (§ 21 odst. 3 ex. ř.). K těmto vyjímečným případům (*α* a *β*) nehledě nemá soud z povinnosti úřední z důvodu pouhé vhodnosti řízení k docílení delegace potřebné zavésti, nýbrž ať se jedná o řízení sporné nebo nesporné (konkursní, exekuční a zjišťovací), ponechati stranám, aby samy vzhledem ke skutkovým okolnostem a poměrům za delegaci v zájmu jejich ležící dožádaly (§ 31 j. n.). K rozhodnutí o delegaci stranou žádané jest povolán, pokud má býti delegován jiný soud v témže obvodu vrchního zemského soudu ležící, zemský vrchní soud, leží-li oba súčastněné soudy v obvodech různých vrchních soudů, soud nejvyšší (§ 31 jur. n.). O formě, v jaké návrh na delegaci učiněn býti má, se zákon nezmiňuje. Zajisté platí tu všeobecné předpisy návrhu resp. podání vůbec. Předpisy ty rozhodovati budou o tom, lze-li návrh onen ústně nebo jen písemně učiniti, má-li strana býti při tom zastupována advokátem či nikoli. (Srvn. §§ 74 a 434 c. ř. s. pak §§ 26 a násl. c. ř. s.) Aby ústavu tohoto nemohlo zneužito býti k průtahům, nemá dle nařízení zákona návrh na delegaci jiného soudu nižádných účinků stavících (§ 31 posl. odst. j. n.). Při delegaci jiného soudu v případě §§ 21 a 22 exek. ř. ad *β*) jest vrchnímu soudu zemskému na vůli ponecháno, chce li k zjištění výhodnosti domahaného soustředění exekuce u soudu jednoho od všech súčastněných soudů nebo aspoň od některých z nich prohlášení si vyžádati (§§ 21 a 22 ex. ř. in fine slovo »kann«.) Ve všech ostatních případech delegace stranou žádané jest soudu k rozhodnutí povolanému imperativně uloženo, aby strany i soud po zákonu příslušný vyzval, by jemu písemné své vyjádření k objasnění věci potřebné do určité doby podaly (§ 31 posl. věta j. n.). Předchozí ústní jednání však v žádném případě místa nemá. Okolnosti k odůvodnění podaného návrhu delegačního uvedené anebo šetřením ex officio předsevzatým zjištěné soud rozhodující volně zkoumá, zejména uvažuje, je-li účelno a vhodno záležitost, o kterou jde, soudu příslušnému odnímati a delegaci povoliti či nikoli. (Srvn. však § 8 odst. 2 zák. z 12. července 1872, č. 112 ř. z. a čl. VI. č. 2 úv. z. k j. n.) Co do volby soudu, který na místě soudu příslušného na návrh stran delegován býti může, jest soud rozhodující potud vázán, že nesmí delegací druh soudu

změniti t. j. nesmí na místo soudu obecného povolati soud kausálný, na místo soudu sborového soud okresní a naopak (§ 31 j. n., §§ 21 a 22 exek. ř.). Pouze k projednání pozůstalostí a vedení záležitostí poručenských a opatrovnických může z důvodu prospěšnosti na místo soudu okresního i soud sborový býti delegován (§§ 31, 105, 109 a 110 j. n.). Také i ve všech případech vhodné delegace rozhoduje se ve formě pouhého usnesení, proti němuž stranám stížnost přísluší (§ 31 jur. n. a § 514 civ. pr. a §§ 14—16 cís. pat. o říz. nesp. z r. 1854). Byla-li však delegace ve smyslu §§ 21 a 22 exek. ř. ať k návrhu stran ať ex officio povolena, jest proti dotčenému usnesení jako i proti výroku, jímž návrh ve smyslu těchto předpisů od některé ze stran učiněný byl zamítnut, stížnost naprosto vyloučena. Ohledně delegace dle § 478 odst. 3 c. ř. s. nařízené platí co do opravních prostředků předpis všeobecný.

Ad 2. Prorogace t. j. dobrovolné podrobení se stran soudu nepříslušnému státi se může buď výslovně buď mlčky. Výslovná prorogace předpokládá úmluvu stran, určitou rozepři nebo všecky rozepře z určitého právního poměru pochodící u jistého soudu první instance projednávati. Jsouc aktem vůle, vyžaduje výslovná prorogace netoliko spůsobilost k právním činům stran úmluvu prorogační uzavírajících, nýbrž i projev skutečné a opravdové jejich vůle. Co do formy úmluvy této třeba, aby byla uzavřena vždycky písemně a aby již při podání žaloby soudu byla vykázána. Prorogace mlčky učiněná spočívá v tom, že proti žalobě u nepříslušného soudu podané a soudem přijaté odpůrce v čas t. j. při prvním stání resp. v řízení před soudy okresními, před kterými ve smyslu § 440 civ. pr. při prvém roku i ve věci samé projednávati lze, dříve, než v jednání in merito se vpustil, námitku nepříslušnosti neučinil (§ 43 j. n., §§ 239, 240 odst. 2, 441 c. ř. s.). Opomenutím tímto — spůsobilost stran k processu předpokládaje — jest netoliko námitka nepříslušnosti soudní již vyloučena (praecludována), nýbrž i zákonná domněnka založena, že se strany soudu, který se záležitosti oné ujal, podrobují a s jeho projednáním i s jeho rozhodnutím spokojiti chtějí. Touto domněnkou zákonnou, proti které se protidůkaz nepřipouští (praesumptio juris et de jure), jest tedy interpretováno mlčení strany, které námitka nepříslušnosti přísluší, ve smyslu souhlasu se zakročením soudu dovolaného a souhlasu tomuto stejný význam i stejný účinek se přiznává, jako prorogaci výslovně uzavřené a listinou prokázané. Proto také není co do rozsahu dovolené prorogace činěno rozdílu mezi prorogaci výslovnou a mlčky provedenou a oběma stejné jsou vytčeny meze (§§ 43 a 104 j. n.). Stanoveno totiž, že ani prorogace výslovná ani mlčky učiněná není připuštěna: 1. jestli by se jí záležitosti před řádné soudy rakouské vůbec nepatřící před řádné soudy přiváděly; 2. jestli by se jí záležitosti přikázané soudům okresním na soud sborový, nebo 3. záležitosti výlučně (§§ 50 č. 1—5, 51 č. 3—5, 53 č. 1—10 j. n.) vyhrazené soudům sborovým na soud okresní vnášely a konečně 4. jestli by jí pro záležitosti předmět obecné právomoci činící soud nebo senát kausální měl býti povolán (§ 104 jur. n.). Vůbec vyloučena jest možnost prorogace, jedná-li se o záležitost řízení nesporného (i konkursního) nebo jde-li o soudy k povolení nebo výkonu exekuce příslušné (§§ 44 j. n. a 51 exek. ř.). Dle výjimečného předpisu § 6 zák. ze dne 27. dubna 1896, č. 70 ř. z. jest při obchodech splátkových podrobení se kupujícího, jenž v Rakousku má své bydliště, jinému soudu neplatno. Vypočítání případů nedovolené

prorogace jest taxativní. Ačkoli § 104 jur. n. toliko o prorogaci soudů prvé instance mluví a jen příslušnost v řízení před první stolicí na mysli míti se zdá, možno přec za to míti, že zákon i prorogaci soudů odvolacích alespoň v případě, že jako instance odvolací soudy sborové prvé instance vystupují, do té míry dopouští, že na místo soudu (senátu) kausálného volbu soudu (senátu) obecného dovoluje a že i možnost změny příslušnosti místní uznává. Účinek dovolené prorogace jest především positivní, záležející v tom, že na místo soudu příslušného soud jiný se povolává. Vedle toho zejména tenkráte, kdy prorogace ve prospěch a v zájmu žalovaného se stala, vykazuje i účinek negativní, spočívající v tom, že možnost zakročení soudu po zákonu příslušného vylučuje. Účinek positivní nevztahuje se toliko na řízení, jež v záležitosti dotčené před první instancí předsevzíti jest, nýbrž i na řízení další, tak že i odvolání proti rozsudku od fora prorogata vydanému i stížnosti proti jeho výrokům na soud odvolací dle soudu zvoleného určený jdou (§ 3 jur. n.). Negativní onen účinek prorogační, pokud v konkretním případě nastává, objevuje se v tom ohledu, že může žalovaný proti žalobě, která na něho jinde, než u soudu pro spor dotčený smluveného, byla podána, u předložení listiny prorogaci vykazující námitku nepříslušnosti podati (§ 239 c. ř. s. a § 43 j. n.).

Ad 3. Podstata t. zv. jurisdikčního mandátu záleží v tom, že soud sborový provedení jistých úkonů, ke kterým by vzhledem k territoriálním mezím své právomoci po zákonu sám byl oprávněn, na okresní soud, v jehož obvodu onen úkon předsevzat býti má, přenáší (§ 36 odst. 1 j. n.). Ústavu tohoto, který se podstatně jak od delegace, tak i od zmocnění jednotlivého soudce i od poskytnutí právní pomoci (rekvisice) liší, má býti dle § 36 odst. 1 j n. užito vždy, kdykoli toho zákon žádá, aby soud sborový výkon jistých úředních jednání na soud okresní přenesl nebo kdykoli opatření to k cíli ulehčení celého projednání věci nebo k ušetření zbytečného nákladu výhodným se býti jeví. Stane se tak prostým dopisem na okresní soud řízeným. Že konečné rozhodnutí dotčené záležitosti mandátem na soud okresní se soudu sborového svrženo býti nemůže, rozumí se samo sebou. (Srov. § 36 slovo »provedení«.)

Ad 4. Částečné přenesení vedení poručenství nebo opatrovnictví na soud nepříslušný. Dle § 111 jur. n. jest dopuštěno, aby soud k obstarávání záležitostí poručenských a opatrovnických povolaný (ať okresní nebo sborový, §§ 109 a 110 jur. nor.) dozor i péči nad osobou chráněncovou nebo i výkon povinností soudu v příčině jmění chráněncova uložených zcela nebo z části na jiný soud stejného druhu přenesl, jestli opatření takové v zájmu poručence nebo opatrovance spočívá a zejmena jestli se očekávati dá, že tím účinnější ochrany vrchnoporučenské a vrchnoopatrovnické chráněnce onoho docíleno býti může. Opatření toto může se státi buď na návrh nebo i z povinnosti úřední (§ 111 j. n.). Děje se tak výrokem soudu poručenského nebo opatrovnického, který však nemůže vydán býti, leč po předchozím schválení soudu vrchního zemsk., resp. pokud přenesení ono má jíti na soud v obvodu jiného vrchního soudu ležící nebo na soud cizozemský, po schválení soudu nejvyššího (§ 111 odst. 2 j. n.). Výslechu soudu, jemuž ony funkce vrchnoporučenské nebo vrchnoopatrovnické svěřeny býti mají, se nežádá, rovněž není třeba nižádného předchozího šetření. Při volbě soudu, na který ono přenesení jde, budou faktické poměry poručence, pokud se týče opatrovance, zejména místo

eho skutečného, trvalého pobytu rozhodnými. Za převzetí tohoto úkolu má býti dotčený soud vyzván přípisem dožádacím (§§ 36 odst. posl., 111 j. n.). Usnesení soudu poručenského resp. opatrovnického za podmínek vzpomenutých učiněné jest pro každý tuzemský soud závazno (§ 111 odst. 2 j. n.). Opatřením tímto nepřenáší se celá právomoc poručenská resp. opatrovnická na soud jiný, nýbrž toliko jistá její větší nebo menší část, takže soud původní i nadále soudem poručenským nebo opatrovnickým zůstane, a přestanou-li důvody, které přenesení části právomoci této na soud jiný vyvolaly, opět všech funkcí s tím spojených sám ujati se musí Liší se tedy ústav tento od delegace, kterou celá záležitost právní trvale soudu příslušnému se odjímá a jinému soudu svěřuje.

Ad 5. Částečné přenesení výkonu exekuce na soud nepříslušný. Dle § 19 exek. řádu může sborový soud tabulární, jenž povolán jest k výkonu exekuce vedené na statek deskový nebo nemovitost v knihách železničních či horních zapsanou nebo na právo na nemovitostech takových váznoucí vyřízení jednotlivých částí exekučního řízení a obzvláště i veškeré ono spolupůsobení, jaké jest soudům ohledně exekuční správy přikázáno, přenésti na onen soud sborový, v jehož obvodu se dotčená nemovitost zcela nebo z větší části nalezá. Opatření toto nevyžaduje nižádného vyššího schválení. Podmínkou tohoto opatření jest toliko vhodnost a účelnost jeho. Státi se může buď k návrhu stran buď ex officio bez předchozího ústního jednání výrokem dotčeného soudu exekučního. Proti výroku tomuto, jenž jest pro soud dožádaný závazným, nemají strany stížnosti (§ 19 exek. ř., § 523 c. ř. s. a § 78 exek. ř.).

V. Jednání a rozhodování o soudní příslušnosti.

1. Zkoušení soudní příslušnosti soudem. Imperativní ráz předpisů o kompetenci soudní ukládá soudu povinnost, aby je vždycky na zřeteli měl a dle ustanovení zákona všecky ony okolnosti zkoumal, jež jej k jednání v té které právní záležitosti oprávňují. Co do intensity a způsobu s jakými soudce příslušnost svoji zkoušeti má, nutno činiti rozdíl *a)* mezi řízením sporným a *b)* nesporným.

Ad *a)* Řízení sporné.

α) Zkoušení příslušnosti stolice prvé.

αα) Soud první instance má hned při vyřizování žaloby příslušnost svoji k projednání sporu žalobou touto zahajovanému jak co do stránky druhové tak i místní v úvahu bráti (§ 41 odst. 1 jur. n.). Za základ zkoumání svého položiti má udání žaloby a obsah jejich příloh a pokládá-li okolnosti cestou touto zjištěné a pro kompetenci soudu rozhodné za pravdivé, pokud nesprávnost jich jemu není známa (§ 41 odst. 2 jur. n.). Nesmí tudíž k zjištění okolností v žalobě k průkazu příslušnosti dovolaného soudu uvedených (§ 226 odst. 2 c. ř. s.) při vyřizování žaloby zpravidla nižádných šetření nebo důkazů předsebráti. Výjimku z tohoto pravidla výslovně dopouští § 60 j. n. pro případ, že u sborového soudu I. Instance byla podána žaloba o věc, která dle zákonných předpisů před soud sborový jen tehdáž náleží, když cena předmětu sporu 500 zl. převyšuje (srv. §§ 49 č. 1, 51 č. 1 a 2 a § 53 odst. 1 j. n.). V případě tomto dovoleno, aby soud sborový (senát) má li pochybnosti o správnosti udání žalobních na cenu sporného předmětu se vztahujících (§ 226 odst. 2 c. ř. s.) a tudíž i o své příslušnosti, třebas i před nařízením ústního řízení (prvého roku §§ 230 a 239 c. ř. s.) šetření potřebná obzvláště i výslechy

stran a soudní ohledání předsevzal a je-li tak bez zvláštního průtahu a bez značnějšího nákladu možno, i důkaz znalci nařídil, aby cenu předmětu sporného náležitě zjistil. Jestliže na základě zkoumání těchto soud k přesvědčení dospěje, že k projednání dotčeného sporu není povolán, nespustí se do dalšího řízení, nýbrž toliko svoji nepříslušnost vysloví (§ 43 j. n.).

ββ) Bylo-li již řízení o žalobě zahájeno, nevšímá si soud již oné nepříslušnosti, která v meze dovolené prorogace stran dle předpisu § 104 jur. nor. spadá. Každou však nepříslušnost, která tyto meze překračuje, musí soud i na dále po celé trvání rozepře před očima míti a zjistí-li, že nějaký případ této nepříslušnosti tu jest, nepříslušnost svoji vysloviti, žalobu dodatečně odmítnouti (§ 43 j. n.), řízení další zastaviti (§ 239 c. ř. s., a v případě i celé již provedené řízení jako zmatečné zrušiti (§ 42 j. n).

γγ) Povinnost soudu první instance zkoušeti svoji vlastní příslušnost a s tím spojené právo její, žalobu pro nepříslušnost prorogací neodstraněnou kdykolivěk odmítnouti, trvá až do vyřízení sporu rozsudkem (konečným výměrem) (§§ 43 j. n., 239, 240, 390, 459 c. ř. s., zodp. ot. k § 43 j. n.). Po tomto okamžiku má povinnost zkoumati příslušnost druhá instance, již náleží z povinnosti úřední rozsudek stolice první v odpor vzatý i řízení jemu předcházející zrušiti, jestli během řízení odvolacího nepříslušnost prvého soudu prorogací neodstranitelnou pozná (§§ 471 č. 7, 477 č. 3 a 6, 494 a 514 odst. 2 c. ř. s.); totéž právo dáno i soudu nejvyššímu, jestli v řízení dovolacím nedostatky dotčené shledá (§§ 503 č. 1 a 510 odst. 2 c. ř. s.).

δδ) Bylo-li však již řízení sporné právoplatně ukončeno (tím, že rozsudek nebo konečný výměr vešel ve právní moc), může již — nepřihlížíme-li vyjimečnému předpisu § 6 odst. 2 zák. o obchodech splátkových ze dne 27. dubna 1896 č. 70, dle kterého má soud nepříslušnosti své pro žaloby z obchodů splátkových ex officio až k předsevzetí exekučního prodeje dbáti — toliko v tom případě že rozhodl řádný soud rakouský spor, který vůbec k právomoci zdejších soudů nepatří, nepříslušnost tato k platnosti přiváděna. Výjimečná tato možnost zrušiti celé již pravoplatně skončené řízení a nepříslušnost soudu dodatečně vysloviti jest však značně obmezena, jsouc jednak vyhrazena toliko soudu nejvyššímu, jednak připojena na dvě zvláštní podmínky, totiž aby ona nepříslušnost teprve po právoplatném ukončení sporu na jevo vyšla a aby výrok onen nejvyšší instance správní (ministerstvo nebo zemský výbor) žádala (§ 42 odst. 2 jur. n.).

εε) Právo soudu (ať první ať vyšší instance) z důvodu posléz uvedeného řízení a eventuelně i rozhodnutí zrušiti, jest dle výslovného ustanovení § 42 odst. 3 jur. n. vyloučeno, jestli »výroku tomu vzhledem k důvodu zmatečnosti překáží ještě závazné rozhodnutí, od téhož nebo od jiného soudu učiněné. Poněvadž důvodem zmatečnosti dle § 42 jur. normy jest absolutní nepříslušnost řádných soudů, má předpis tento zajisté na mysli případy, kdy o příslušnosti řádných soudů, má předpis tento zajisté na mysli případy, kdy o příslušnosti soudů řádných již dříve v nějakém sporu incidenčním bylo jednáno, příslušnost tato uznána a rozhodnutí to dosud vyšší instancí nebylo zrušeno. Ježto nejvyšší soud vždycky s konečnou platností rozhoduje, obmeziti sluší praktické použití § 42 jur. nor. odst 2 jen na případy, že onen (praejudicielní) výrok o příslušnosti vydán byl soudem nižším (první nebo druhé instance) a v právní moc vešel, aniž by se bylo nejvyššího soudu v příčině té bylo dovoláváno.

β) Zkoušení příslušnosti stolice druhé.

Povinnost, příslušnost svoji zkoumati, uložena jest i instanci druhé, podléhajíc ve smyslu již uvedeném dozoru instance vyšší (§ 42 j. n.). Zejména má odvolací soud dle předpisů §§ 471 č. 1 a 474 c. ř. s., shledá-li, že jest nepříslušným, bez nařízení ústního jednání odvolacího nepříslušnost svoji vysloviti a odvolání na soud příslušný odkázati. Tak má obzvláště učiniti soud (senát) kausální jako druhá instance dovolaný (§ 3 j. n.), jestli rozsudek v odpor vzatý, od okresního soudu obecného vydaný, dodatek § 446 c. ř. s. neobsahuje (§ 3 j. n.) nebo třeba dodatek onen v rozsudku jest uveden, odvolací soud však na základě zkoušení spisů (§§ 470 a násl. c. ř. s.) přesvědčení získá, že věc dotčená není předmětem právomoci kausální, nýbrž že v odpor právomoci obecné spadá (§ 3 j. n.). Tak učiniti má i soud (senát) obecný, jestli shledav existenci obou v § 3 j. n. pro příslušnost kausálních soudů vyslovených podmínek k rozhodování appellace jemu předložené se za nepříslušný pokládá. Také i během řízení odvolacího má soud 2. instance, shledá-li, že pro záležitost dotčenou ani prorogací stran se příslušným státi nemohl, řízení zastaviti a nepříslušnost svoji vysloviti. Neučiní-li tak, může nejvyšší soud řízení před instancí odvolací provedené zrušiti a rozepři na kompetentní soud odvolací odkázati, jestli v cestě opravního prostředku nedostatky dotčené poznal (§§ 477 č. 3 a 6, 510, 503 c. ř. s.).

Ad *b*) Řízení nesporné. Co do zkoumání příslušnosti rovná řízení nespornému, jež jest upraveno cís. patentem ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z., juris. norma i řízení exekuční, řízení zjišťovací a řízení konkursní (§ 41 odst. 3 a § 44 jur. n. a § 51 exek. ř.). V řízeních těchto jest soudci uloženo, aby netoliko při zahájení, nýbrž i vždy během řízení, nejsa vázán prohlášením stran, všecky okolnosti pro příslušnost rozhodné ex officio jak co do subjektu, tak i předmětu zjistil a po případě za účelem tím i od všech interessentů potřebná vysvětlení si vyžádal (§ 41. odst. posl. jur. n.). Pozná-li, že příslušným není, má buď z povinnosti úřední nebo k návrhu stran v každém stadiu jednání nepříslušnost svoji vysloviti (§ 44. odst. j. n.). Nad náležitým zachováváním těchto zásad vede dozor soud instance vyšší. Předpisy shora uvedené, že může soudce první i soudce vyšší, pozná-li, že záležitost před řádné soudy rakouské nepatří, ihned nepříslušnost soudu vysloviti a celé jednání jako zmatečné zrušiti, platí i pro řízení nesporné (konkursní, exekuční, zjišťovací), jsouce rozšířeny i na případ, že »nějaká záležitost, která není předmětem dobrovolného soudnictví, byla zahájena u soudu v řízení nesporném« (§§ 42 odst. posl. jur. n.). Rovněž i pro nesporné řízení platí výhrada, že projednání již ukončené může soud nejvyšší k návrhu nejvyšší instance správní jako zmatečné rušiti, jestli záležitost ona buď před instanci správní nebo před nějaký soud mimořádný nebo před soud cizí náleží (§ 42 č. 2 j. n.).

Taktéž i v řízení nesporném nemůže býti výrok řízení pro absolutní nepříslušnost soudu zrušující býti učiněn, jestli jemu co do důvodu zmatečnosti této v cestě stojí rozhodnutí týmž nebo i jiným soudem vydané a dosud závaznou moc mající (§ 42 odst. 3. j. n.).

2. Námitka nepříslušnosti soudní. Povinnosti soudů, zkoušeti ex officio svoji nepříslušnost odpovídá právo stran, vytýkati nepříslušnost soudní jestliže soud, který se záležitosti nějaké ujal, k projednání, pokud se týče, rozhodnutí její ať druhově ať místně není povolán. Pokud jde:

a) o řízení sporné, není v případech, kdy soud sám ex officio na nepříslušnost svoji přihlížeti má, totiž v případech mimo meze dovolené prorogace ležících, možnost stran námitku onu činiti, po dobu sporu nikterak obmezena. (Srv. §§ 239, 240 odst. 2, 260, 477 č. 3, 482, 503, č. 1, 509 c. ř. s.) Jedná li se však o nepříslušnost, které soud ex officio dbáti nemusí, totiž nepříslušnost, jež dle § 104 j. n. prorogací může býti odstraněna, musí strana sama nepříslušnost soudu, jenž záležitosti oné se byl ujal, dříve, než v projednávání ve věci samé se vpustí, vytýkati, jinak jest námitka tato vyloučena a soud dotčený pro záležitost tuto prorogací stane se příslušným (§ 43 j. n.). Tato všeobecná zásada jest co do podrobnosti následovně provedena:

α) Jedná li se o řízení před instancí první, musí býti učiněna námitka nepříslušnosti hned při prvém roku o žalobě dle § 239 c. ř. s. nařízeném a byl li rok tento u soudu okresního dle § 440 c. ř. s. i k projednání ve věci hlavní určen dříve, než žalovaný ve spor se vpustil, t. j. dříve, než nějaký návrh ve věci samé učinil (§ 441 c. ř. s.). Při žalobách, pro které první rok povahou věcí jest vyloučen žaloby směnečné mandátní (§§ 548, 557, 559 c. ř. s.) třeba dle všeobecných zásad a dle analogie § 441 c. ř. s. námitku nepříslušnosti učiniti při prvém o žalobě této zahájeném jednání či úkonu, však vždycky dříve, než nějaký návrh ve věci samé byl podán.

β) Otázka příslušnosti soudní v instanci druhé může se prakticky vyskytnouti pouze v případě, že jako soud odvolací vystupuje soud krajský (zemský) nebo obchodní a kdy spor o tom vzejíti může, je-li k rozhodnutí dotčeného opravního prostředku (appellace) soud nebo senát kausální či obecný povolán (§ 487 civ. ř. s.). Možnost namítati nepříslušnost soudu (senátu) obecného jako instance odvolací obmezuje zákon vzhledem k předpisu § 3 j. n. jen na případ, že rozsudek v odpor vzatý již v první instanci jako ve výkonu dotčené kausální právomoci vydaný jest označen (§ 446 c. ř. s.), možnost odmítati kausální soud (senát) pro nepříslušnost váže zákon na podmínku (vzhledem k §§ 3 a 104 j. n. a § 471 č. 1 c. ř. s. málo praktickou), že rozsudek první instance dodatek v 446 c. ř. s. stanovený neobsahuje. Nepříslušnost soudu odvolacího musí strana ihned namítati, jakmile referent skončil svoji přednášku k zahájení řízení odvolacího sloužící (§§ 487 odst. 2 a 486 odst. 1 a 2 c. ř. s.). Pronedbání tohoto okamžiku má praeklusi dotčené námitky v zápětí. Jedná-li se:

b) o řízení nesporné a jemu na roveň postavené řízení konkursní, exekuční a zjišťovací, není vzhledem k tomu, že prorogace soudu nepříslušného v řízeních těchto jest vůbec vyloučena, možnost stran, soudu nepříslušnost jeho vytýkati a od něho rozhodnutí o kompetenci žádati na nižádnou dobu až do konečného vyřízení záležitosti dotčené vázána. (Srv. §§ 44 a 104 j. n., pak §§ 1, 2, 9 a násl. cís. pat. z 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. a § 51 exek. ř.).

3. Jednání o soudní příslušnosti.

a) Řízení sporné. Při soudech okresních projednává a rozhoduje o pochybné soudní příslušnosti soudce jednotlivec, jenž tou kterou záležitostí právní se zabývá (§ 431 odst. 2 c. ř. s.). Při soudech sborových jest rozhodnutí o příslušnosti senátu zůstaveno, ať se již nepříslušnost hned při vyřízení žaloby resp. podaného odvolání vyslovuje, nebo teprve během řízení ať ex officio ať k námitce stran bere v úvahu (§§ 230, 261 a 474 c. ř. s.)

Výjimku z pravidla tohoto obsahuje tolko § 239 c. ř. s., jenž dopouští i soudci jedinému prvý rok řídícímu, aby probral a po případě i rozhodl otázku nepříslušnosti prorogací neodstranitelnou, která již při prvém roku byla na přetřes uvedena. Ovšem má se soudce první rok řídící při tomto rozhodování nepříslušnosti soudní obmeziti na případy zcela jasné, nižádné obtíže nepůsobící. (Srvn. mot. vl. osn. str. 255 a násl.). Pokud soud ex officio na svoji příslušnost přihlíží, vydává výrok svůj bez předchozího ústního jednání stran (§§ 42 a 43 j. n. §§ 230, 471 a 473 c. ř. s.). Za podklad rozhodnutí svému klade, vyslovuje-li se o své příslušnosti již při vyřízení žaloby, udání žalobní, ač-li tato soudu, jako nesprávna nejsou známa, pokud se týče výsledek šetření dle § 60 j. n. předsevzatého. Rozhoduje li ex officio o nepříslušnosti po zahájení řízení (§§ 42 a 43 j. n.), činí tak na základě okolností během dosavadního řízení zjištěných. K objasnění skutečností a poměrů ne dosti vysvětlených smí ex officio vhodná šetření zejména výslechy stran předsevzíti (§ 239 »Erörterung«, § 60 j. n. per anal.). Je li řízení o nepříslušnosti položena za základ námitka žalovaného, předchází jejímu rozhodování vždycky ústní jednání stran (§ 261 c. ř. s.). Při soudech sborových zahájí a provede v případě § 239 civ. ř. s., kdy rozhoduje o námitce nepříslušnosti sám soudce prvé stání řídící, při tomto stání ono ústní jednání dotčený soudce sám (§ 239 c. ř. s.). Ve všech ostatních případech odkázáno jest líčení ono před senát. Senát zejména rozhodnouti má, třeba-li líčení toto samostatně provésti nebo má-li se s řízením ve věci hlavní spojiti. (§ 189 c. ř. s.). Rozhodnutí poslední může již během řízení prvnímu roku vyhrazeného býti učiněno, nebo i později během sporného ústního líčení senátem usneseno (§§ 189, 243, 260 civ. ř. s.), aniž by bylo lze opatřeni příslušné v odpor bráti (§ 192 odst. 2 c. ř. s.). Nařízeno-li samostatné jednání o námitce dotčené, ustanoví se ihned z povinnosti úřední termin k dotčenému líčení (§ 260 posl. věta odst. 1 c. ř. s.). Nemá-li býti samostatně o námitce nepříslušnosti již při prvém roku učiněné projednáváno, uloží se žalovanému, aby v odpovědi na žalobu, kterou dle § 243 c. ř. s. podati má, i ony okolnosti uvedl, jež k odůvodnění námitky jeho slouží, a průvody k důkazu okolností těchto potřebné naznačil (§ 243 c. ř. s.). Spojení projednání námitky nepříslušnosti s věcí hlavní má ten značný význam praktický, že byla-li námitka nepříslušnosti zamítnuta, soudce ihned na základě sebraného již materiálu processního ve věci samé rozhodnouti může (§ 261 c. ř. s.), kdežto bylo-li o námitce nepříslušnosti samostatně jednáno, nutno z pravidla dříve právní moci výroku o příslušnosti vydaného vyčkati, než jednání ve věci hlavní ujati se lze (§ 261 odst. 4 c. ř. s.), čímž rozhodnutí sporu začasté nemálo se může protáhnouti. Za to však chová spojení jednání o příslušnosti s jednáním ve věc hlavní to nebezpečí, že uznána-li nepříslušnost soudu projednávajícího, provedené jeho jednání in merito se stává bezcenným, čímž netoliko značná ztráta času jest spůsobena, nýbrž začasté i nemalé soudní útraty mohou býti vyvolány. Nesnáze tyto v jednom i druhém směru snaží se zákon, pokud možno, zmírniti tím, že dopouští:

α) aby v případě, že o námitce nepříslušnosti samostatně bylo jednáno, mohlo alespoň za určitých podmínek ve věci hlavní řízení i před právní mocí vydaného výroku o příslušnosti býti zahájeno, a že

β) alespoň v jednom případě dovoluje, aby, bylo-li jednání o námitce nepříslušnosti s jednáním ve věci hlavní spojeno, mohlo býti učiněno opa-

tření, by po vyhlášení nepříslušnosti soudu projednávajícího ihned soud příslušný v základě skončeného již řízení rozsudek ve věci samé mohl vynésti. K opatřením ad α) nesou se následující předpisy:

αα) Byla-li námitka nepříslušnosti, o které samostatně bylo jednáno, zamítnuta, může (v řízení ve věcech nepatrných musí) soud hned po prohlášení dotčeného výroku nařídíti, že jednání ve věci hlavní ihned zahájeno býti má (§§ 261 odst. 2 a 450 c. ř. s.). Pokud opatření toto soudu jest fakultativně uloženo, může je netoliko k návrhu stran, nýbrž i ex officio učiniti (§ 261 odst. cit.).

ββ) Jestli v rozepři před obecným senátem soudu krajského nebo zemského již projednávané ještě před koncem řízení bylo rozhodnuto, že rozepře ta patří před senát kausální téhož soudu, nebo naopak rozhodl-li senát kausální, že záležitost ona patří před senát obecný téhož soudu, může soud (senát) věc projednávající s výrokem svým spojiti rozhodnutí, že řízení před příslušným jiným senátem ihned má býti předsevzato a ukončeno. U provedení tohoto rozhodnutí povolá se ihned, uznána-li příslušnost senátu kausálního místo senátu obecného, za jednoho člena senátu odborný přísedící, v případě opačném zaujme místo odborníka jeden člen senátu obecného, načež se před senátem takto změněným líčení zahájí a ke konci přivede Pokud má vstoupiti na místo civilního senátu senát kausální, předpokládá opatření toto, že strana proti projednání rozepře před senátem obecným námitku nepříslušnosti činila a za přikázání záležitosti dotčené na senát obchodní nebo horní žádala; jedná-li se o to, aby věc přešla z nepříslušného senátu kausálního na senát obecný, může se opatření toto netoliko k návrhu stran, nýbrž i ex officio státi (§§ 61 a 63 j. n.). Ostatně dopouští zákon opatření toto ať k návrhu, ať ex officio učiniti i samostatnému soudu obchodnímu, resp. obchodnímu a námořskému, jestli týž buď k námitce buď z povinnosti úřední příslušnost soudu obecného uznal. Opatření §§ 61 a 63 j. n. bude zejména tentokráte možným a prakticky výhodným, lze-li o pochybné příslušnosti ještě před ukončením jednání rozhodnouti, a jestli vzhledem k celému stavu dosavadního jednání jest účelno, řízení před změněným senátem ve věci samé ihned provésti.

γγ) Jestli okresní soud vzhledem k ceně předmětu sporu (přes 500 zl.) za nepříslušný se prohlásil (§§ 49 č. 1, 51 č. 1 a 2, 53, odst. 1 j. n.) nebo soud nebo senát kausální nalezl, že záležitost před ním zahájená před soud nebo senát obecný náleží nebo naopak, aniž by opatření sub b) uvedené učinil, může strana záležitost svoji i před právní mocí tohoto rozhodnutí u soudu, na který byla poukázána, zahájiti. Soud poslednější jest výrokem oným tak dlouho vázán, dokud tento právoplatně vyšší instancí nebyl změněn (§ 46 odst. 2 a 3 jur. n.).

Ad β) Opatření ad β) státi se může, jako opatření § 61 jur. normy tenkráte, jestli buď u senátu obecného soudu zemského nebo krajského byl činěn návrh, aby záležitost právní u něho zahájená byla přikázána senátu kausálnímu téhož soudu, nebo naopak, nebo když senát kausální soudu krajského nebo zemského — pokud se týče, senát samostatného obchodního (resp. i námořského) soudu — záležitost onu za věc soudnictví obecného pokládá (§§ 62 a 63 j. n.). Opatření to záleží v tom, že celá věc až do rozsudku projedná se před senátem tak sestaveným, aby se jak obecným tak kausálným jevil, načež rozsudek se vynese od senátu, který

po rozebrání sporné látky v konečném rozhodování za příslušný jest uznán. Předseda zařídí totiž, jakmile příslušnost senátu, která záležitosti se byl ujal, se stala pochybnou, aniž by ihned rozhodnutí soudu o otázce sporné kompetence vyvolal, potřebné, aby vedle třetího člena senátu i příslušný soudce odborník nebo naopak do senátu byl přivolán, takže senát ten ze tří soudců-právníků a odborného přísedícího se skládá. Tento čtvrtý soudce nově přivolaný jest soudcem náhradným. Před senátem takto sesíleným se líčení provede, načež senát původní nejdříve o pochybné své příslušnosti rozhodne. Uzná-li se býti příslusným, vynese také rozsudek ve věci samé. Pakli se nalezl býti pro dotčenou záležitost inkompetentním, vstoupí na místo příslušného člena dosavadního senátu přivolaný soudce náhradný, čímž kompetentní senát se utvoří, načež senát takto změněný spor in merito rozhoduje. Tato změna ve složení senátu, jakož i jména soudců, kteří se na rozhodnutí súčastnili, má, aby bylo patrno, v jaké vlastnosti soud rozhodl, pojata býti v rozsudek ústně prohlášený i písemně vydaný (§§ 62 j. n. a 417, č. 1 c. ř. s.). Soudce vyloučený musí se hlasování vzdalovati, jest však povinen předsedovi senátu své votum písemně odevzdati, jenž je k poradnímu protokolu připojí (§ 62 j. n.). Opatření toto skytá tu výhodu, že uznala-li vyšší instance k stížnosti strany, že ne senát, který rozsudek vynesl, nýbrž onen senát druhý byl příslušným, nemá býti na nepříslušnost senátu rozhodujícího hleděno, jestli dle písemného vota vyloučeným členem senátu podaného tento člen spor právě tak rozhodl, jak se to v rozsudku stalo (§ 64 j. n.).

b) Řízení nesporné. V řízení nesporném, exekučním, zjišťovacím a konkursním náleží rozhodovati o otázce příslušnosti vždycky onomu soudu (ať soudci jednotlivci, ať senátu), jenž vyřizováním dotčené záležitosti právní se zabývá. Ježto v řízeních těchto soud kompetencí svou stále na zřeteli míti má a jakmile nepříslušnost svoji poznal, ex officio záležitost onu od sebe musí odmítnouti, není v řízeních těchto nižádného projednávání stran o příslušnosti, nýbrž nejvýše výslech jejich soudem předsevzatý, aby okolnosti příslušnost jeho zakládající byly zjištěny. Vyslovil-li soudce v řízení tomto svoji nepříslušnost, jest co do dalšího jeho zachování dle § 44 j. n rozeznávati, lze-li dle okolnosti konkretního případu soud příslušný zjistiti či nikoli. V případě prvém jest soud povinen (§ 44 odst. 1 »hat«) záležitost onu ihned, aniž by nějaké ústní řízení předsevzal, příslušnému soud přikázati a o tom strany vyrozuměti (§ 44 odst. 2 j. n). V případě posledním může však soud, když se byl nepříslušným vyhlásil, až do právní moci tohoto výroku všecka opatření učiniti, jichž k ochraně stran i k hájení účelu řízení jest zapotřebí (§ 44 odst. posl. j. n.).

4. Rozhodnutí o soudní příslušnosti a opravné prostředky.

a) Řízení sporné. Obsah rozhodnutí soudního o otázce příslušnosti záleží hlavně v tom, že nepříslušnost dovolaného soudu se vysloví nebo že činěná námitka nepříslušnosti se zamítne. V jednom i druhém případě připojují se k rozhodnutí tomu další opatření, jimiž buď dalšímu řízení před soudem nepříslušným má býti zabráněno, nebo zařízeno, aby záležitost ona před soud příslušný se dostala. Vyslovil-li soud svoji nepříslušnost, bývají s tím dle různosti případů následující rozhodnutí spojena:

α) Uzná-li soud (senát) již při vyřízení žaloby ex officio svoji nepříslušnost, připojí k tomu prostě výrok, že žaloba se odmítá, ponechávaje žalobci, aby sám novou žalobu u soudu příslušného podal.

β) Vyslovil-li soud během řízení ex officio nebo k námitce strany svojí nepříslušnost, spojí s tím, jak již shora vzpomenuto, i rozhodnutí, že soudní jednání se zastavuje, pokud se týče, provedené jednání jako zmatečné zrušuje, při čemž i o útratách řízení dle § 40 a násl. c. ř. s. rozhoduje (§§ 42 a 43 j. r. a § 239 c. ř. s.). Jestli však soud sborový vzhledem k výsledkům šetření dle § 60 j. n. předsevzatého ať při jejím vyřízení, ať po nařízení ústního jednání se prohlásil za nepříslušný k žalobě u něho podané, poněvadž vyšetřená cena předmětu sporu výše 500 zl. nedosahuje, postupuje sám ihned žalobu onu příslušnému soudu okresnímu, ukládaje žalobci, aby útraty šetřením dle § 60 jur. n. předsevzatým spůsobené nahradil (§ 60 odst. 3 j. n. a § 52 civ. ř. s.).

γ) Prohlásila-li instance odvolací svoji nepříslušnost k projednání podané appellace (§ 471 c. ř. s.), odkáže a postoupí odvolání soudu příslušnému (§ 474 odst. 1 c. ř. s.), k čemuž po případě připojuje, že řízení u tohoto soudu teprve po právní moci dotčeného rozhodnutí o příslušnosti vydaného zahájeno býti smí. (Proti pojetí tohoto dodatku jest rekurs vyloučen; §§ 479, 519, č. 30 civ. ř. s.).

δ) Nalezl-li teprve soud stolice druhé u vyřízení opravního prostředku, že soud processní první instance byl nepříslušným, aniž by nepříslušnost tato prorogací byla odstraněna, vysloví nepříslušnost soudu zmíněného, zruší v odpor vzatý rozsudek (§ 475 c. ř. s.) a učiní potřebná opatření, aby řízení ve smyslu § 138 c. ř. s. před příslušným soudem prvé instance bylo zahájeno a znovu provedeno (§ 476 c. ř. s.). I v tomto případě rozhoduje dle pravidel všeobecných o likvidovaných soudních útratách (§§ 51 a 52 c. ř. s.). Zamítá-li soud námitku nepříslušnosti, zavede dle okolností případu a vzhledem k příslušným předpisům zákonným buď z povinnosti úřední buď k návrhu stran všecko, čeho zapotřebí, aby spor in merito byl projednán, pokud se týče, rozhodnut. Rozhodnutí o soudní příslušnosti vydává se z pravidla ve formě soudního usnesení, jež bylo-li vyneseno během ústního jednání nebo na základě jeho, se vyhlásí a stranám samostatně doručuje (§ 43 odst 2 j. n., §§ 261, 473, 474, 487, 513 a § 426 c. ř. s.). Vyjimkou z tohoto pravidla nevydává se rozhodnutí o příslušnosti ve formě samostatné, nýbrž pojímá se v rozhodnutí konečné tenkráte, jestli po rozhodnutí otázky příslušnosti soud ihned jednání ve věci hlavní předsevzal. Tak zejména v případech §§ 261, 450 civ. ř. s. a §§ 61—63 j. n. Opravným prostředkem proti rozhodnutí o soudní příslušnosti, bylo-li vydáno ve formě samostatného usnesení, jest rekurs (§ 514 c. ř s.). Bylo-li rozhodnutí ono pojato v konečné rozhodnutí rozepře, lze je v odpor bráti jen opravným prostředkem proti tomuto konečnému rozhodnutí připuštěným, totiž odvoláním a v řízení posesorním rekursem (§§ 261 odst. 3 a 471, č. 6. 475 odst. 2, 459, 518 c. ř. s.). Stížnost proti rozhodnutí o soudní příslušnosti jest však naprosto vyloučena v následujících případech:

α) Vyslovil-li soud sborový svoji věcnou příslušnost, nemůže býti rozhodnutí toto bráno v odpor proto, že dotčená záležitost před soud okresní náleží (§ 45 odst. 1 j. n.).

β) Uznal-li okresní soud obecný svoji vlastní příslušnost, nelze si na výrok tento stěžovati proto, že pro záležitost onu okresní soud pro věci námořské a obchodní v témže místě zřízený jest příslušným, a naopak, prohlásil-li se soud okresní pro věci obchodní a námořské za příslušný,

nelze odporovati tomuto výroku proto, že obecný soud okresní téhož místa jest kompetentním (§ 45 odst. 2 j. n.).

γ) Prohlásila-li se instance druhá býti nepříslušnou a záležitost k jednání a rozhodnutí na jiný soud odvolací odkázala, nebo uznala-li výrok prvého soudu o příslušnosti v rozsudek konečný pojatý za nesprávný a změnivši jej, rozhodnutí soudu procesnímu za příslušný shledanému uložila, jest stížnost proti výroku tomuto vyloučena, jest-li soud odvolací ve vyřízení své dodatek nepojal, že řízení před příslušným soudem (odvolacím resp. prvé instance) až po právní moci dotčeného výroku zahájeno býti má (§§ 471, č. 1 a 6, 474 odst. 1, 475 odst. 1 a 2, 479 a § 519, č. 3 c. ř. s.).

δ) Byl-li výrok o příslušnosti prvým soudem učiněný od soudu druhé instance potvrzen, jest dle všeobecného pravidla § 528 c. ř. s. další stížnost vyloučena. Byl-li v případech těchto (ad *α*—*δ*) rekurs podán, má již prvý soudce jej z povinnosti úřední odmítnouti (§ 523 c. ř. s.). Nebylo-li zvlášť o příslušnosti rozhodnuto, však výrok o příslušnosti mlčky tím učiněn, že soud v jednání a rozhodování ve věci samé se vpustil, lze jen v případech, že soud dotčený pro záležitost onu ani prorogací se nemohl státi příslušným, nepříslušnost onu v rekursu nebo i v apelaci a revisi proti rozsudku podané vytýkati a tím rozhodnutí druhé resp. třetí stolice vyvolati (§§ 471 a 503 c. ř. s.). Vešel-li výrok vyslovující nepříslušnost určitého druhu soudů ve právní moc, jest tímto výrokem každý řádný soud, u něhož později táž záležitost právní se zahájí, vázán (§ 46 odst. 1 j. n.). S předpisem tímto souvisí i ustanovení § 487 odst. 3 c. ř. s., dle něhož také právoplatný výrok soudu kausálního, jako instance odvolací, jímž tento k výtce stran svoji nepříslušnost vyslovil, má v otázce, u výkonu jaké právomoci má býti o podaném odvolání rozhodnuto, pro soud odvolací, na který byla apelace ona odkázána, moci závazné. Srvn. i čl. XXIV. uv. z. k c. ř. s. a § 24 zák. o soud. živn. ze dne 27. list. 1896, č. 218 ř. z.

b) Řízení nesporné. Ve věcech nesporných, exekučních, zjišťovacích a konkursních prohlašuje se soud o příslušnosti své mlčky tím, že záležitosti právní se ujímá a o ní jednání příslušné zavádí. Výslovné rozhodnutí vydává z pravidla jen tenkráte, jestli záležitost onu pro nepříslušnost od sebe odmítá. Rozhodnutí toto děje se vždycky ve formě usnesení, proti němuž jest možný rekurs a ve věcech předpisům cís. pat. z 9. srpna 1854, č. 208 ř. z. podlehajících dle všeobecných zásad i rozklad (§§ 9 a násl. cit. cís. pat). Ačkoli se zdá, že předpis § 45 j. n., dle něhož rozhodnutí soudu sborového, jímž tento svoji věcnou příslušnost vyslovil, nemůže býti bráno v odpor proto, že dotčená záležitost před soud okresní náleží a dle něhož nelze dále odporovati výroku obecného okresního soudu proto, že okresní soud ve věcech obchodních a námořních jest kompetentní a naopak, nazvíce jen řízení sporné na mysli má, nelze přec ustanovení tomuto vzhledem k jeho zařadění ve všeobecnou část jurisdikční normy platnosti i pro obor řízení shora uvedených upírati a nutno tudíž i v těchto řízeních stížnost v případech jmenovaných za vyloučenou pokládati. Jak prvý soudce s takovouto nepřípustnou stížností má naložiti, nutno posouditi dle předpisu pro to které nesporné řízení daných. Pokud cit. pat. z r. 1854 nebo konkursní řád z r. 1868 k platnosti přijde, nemůže stížnost onu sám prvý soudce vrátiti, nýbrž ji soudu druhé stolice

předložiti musí. V řízení exekučním a zjišťovacím platí o rekursích totéž, co v řízení procesním (§ 78 exek. ř.), a může tudíž tento rekurs nepřípustný ex officio již prvým soudem býti odmítnut (§ 523 c. ř. s.). Prohlásil-li se určitý soud v základě pravidel o příslušnosti druhové daných nepříslušným, vztahuje se účinnost výroku tohoto, vešel-li v právní moc, i v řízení nesporném na každý soud, kterému se později táž záležitost předloží (§ 46 odst. 1 j. n.).

VI. Spory o příslušnost a konflikty kompetenční.

Spory vzešlé mezi dvěma zdejšíma soudy první instance o příslušnost pro určitou záležitost právní ať spornou či nespornou řeší soud oběma soudům nejblíže vyšší (§ 47 odst. 1 j. n.). Poněvadž dle § 3 j. n. jest sborový soud první instance druhou stolicí pro soudy okresní v jeho obvodu ležící, bude spory kompetenční mezi dvěma okresními soudy v témže obvodu sborového soudu se nalézajícími soud tento rozhodovati. Soud vrchní bude tedy toliko povolán řešiti spory o příslušnost vzniklé v jeho obvodu mezi soudy okresními podřízenými různým sborovým soudům mezi soudem sborovým a okresním, třebas v obvodu dotčeného sborového soudu se nalézajícím a mezi dvěma soudy sborovými. Soudu nejvyššímu vyhrazeno jest rozhodovati spory kompetenční mezi soudy různých obvodů soudů vrchních nebo mezi dvěma soudy vrchními. Ve všech těchto případech jest lhostejno, jedná-li se o spor positivní či negativní t. j. prohlašují-li se oba soudové za příslušné pro dotčenou záležitost právní, či zda-li ji oba od sebe pro nepříslušnost svoji odmítají (§ 47 odst. 2 j. n.). Initiativa k rozhodnutí tomu bude dána buď od stran samých nebo od jednoho z účastněných soudů (§ 47 odst. 2 j. n.). Poněvadž rozhodnutí otázky o příslušnost spíše v obor administrativní, než v obor soudnictví spadá (srov. mot. k §§ 48 a 49 j. n.), není návrh stran na rozhodnutí sporu o příslušnost ničím jiným, než žádostí za výkon práva dozorčího soudu vyššímu příslušejícího. Návrh tento může býti proto buď přímo u soudu k rozhodnutí povolaného učiněn nebo u jednoho z obou soudů súčastněných podán, který pak o vydobytí příslušného rozhodnutí se postará. Rozhodnutí samo vynáší soud příslušný bez předchozího ústního řízení; může však oba súčastněné soudy, jakož i strany vyzvati, aby do určité lhůty prohlášení k objasnění věci potřebná jemu podaly, zejména tehdáž, když spor kompetenční stranou tvrzený listinami předloženými prokázán není. V mezidobí může soud vyšší k rozhodování příslušný všecka opatření učiniti, která se mu k hájení veřejného zájmu nebo k zabezpečení stran nebo účelu řízení soudního nutnými býti zdají (§ 47 odst. posl. j. n.). Vyřízení o sporu kompetenčním vydává se ve formě usnesení, které stranám intimováno býti má oným soudem, jenž za příslušný byl vyhlášen. Poněvadž, jak již uvedeno, celé toto řízení jest jen výkonem práva dozoru vyšší instanci příslušejícího a rozhodnutí vydané jest jen opatřením v obor administrativní spadajícím, jest stížnost proti rozhodnutí tomu vyloučena (§ 47 odst. 3 j. n.). Poněkud odchylné od vylíčeného jest řízení, které dle § 48 j. n. nastoupiti má tehdáž, když spor o příslušnost vzejde mezi soudy domácími a soudem nebo úřadem cizím. Spory tyto mají oznámeny býti ministerstvu práv, které povoláno jest, rozhodnouti způsobem pro soudy závazným o tom, jak soudové rakouští se v případě takovém zachovati mají. Až do dojití tohoto rozhodnutí mají soudové rakouští toliko ona opatření učiniti, jichž k ochraně zájmů ve-

řejných nebo k zabezpečení stran nebo účelu řízení jest třeba (§ 48 j. n.). Spory mezi soudy s jedné a orgány správními s druhé strany o příslušnost k projednání a rozhodnutí konkretní záležitosti právní nazýváme kompetenčními konflikty. Konflikt kompetenční jest buď kladný (positivní — affirmativní), jestli jak soud, tak i úřad správní příslušnost v téže záležitosti si osobují, nebo záporný (negativní), jestli jak soudcové, tak i úřadové správní intervenci svoji v té které věci pro svoji nepříslušnost odmítají. Konflikt affirmativní vyvolán jest tenkráte, jestli úřad správní na soudu bezvýsledně žádá, aby jemu záležitost u něho zahájenou t. j. u soudu podanou a od soudu pro inkompetenci nezamítnutou k vyřízení postoupil (§ 12 zák. z 18 dubna 1869, č. 44 ř. z.). Negativní konflikt se objevuje tehdáž, když strana vyřízení záležitosti své se domáhající jak od soudů tak i od úřadů správních pro nepříslušnost byla odmítnuta (§ 14 cit. zák.). O jakou záležitost se při konfliktech těchto jedná, jest nerozhodno. Zejména nerozeznává zákon, jde-li o řízení sporné či nesporné a jedná-li se o spor petitorní či toliko possessorní. K řešení konfliktů kompetenčních, jež vzešly mezi soudy a úřady správními (ať zeměpanskými nebo autonomními), jakož i oněch, které se naskytají mezi soudy a správním dvorem soudním, povolán jest dle základního zákona státního z 21. prosince 1867, č. 143 ř. z. a zákonů ze dne 18. dubna 1869, č. 44 ř. z. a 22. října 1875, č. 37 ř. z. ex 1876 soud říšský (srov. č. VI. č. 1 úv. z. k. j. n.). Návrh na řešení kompetenčních konfliktů kladných může u říšského soudu učiniti jen zemský nebo vyšší orgán správní, při čemž třeba prokázati:

1. že bezvýsledně bylo úřadem správním postoupení dotčené záležitosti u soudu žádáno;

2. že v době žádosti této nebylo ještě soudem ve věci samé právoplatně rozhodnuto, a

3. že ode dne této žádosti 60 dnů ještě neuplynulo (§ 12 cit. zák. z r. 1869).

Návrh tento třeba podati písemně. K žádosti dotčené připojiti jest listiny podmínky konfliktu kompetenčního prokazující in originali nebo in copia a opis žádosti této i opis všech listin (§ 9 nař. min. ze dne 26. října 1869, č. 163 ř. z.). Podání návrhu na řešení affirmativního kompetenčního konfliktu má úřad správní návrh onen činící soudu, u kterého se věc právě nalezá, nebo je-li již rozhodnuta, soudu prvé instance oznámiti a prokázati, načež soud ten celé další řízení má zastaviti a o tom strany vyrozuměti (§ 13 cit. zák. z r. 1869 a čl. XI. č. 2 úv. z. k civ. pr.). Až do rozhodnutí kompetenčního konfliktu smí pak soud předsebráti jen ony úkony, které k pojištění stran nebo k zajištění výsledku řízení slouží (§ 13 cit. zák.). Jde-li o negativní konflikt kompetenční, jest k podání návrhu na řešení jeho legitimován každý, kdo prokázati může svůj zájem v tom, by dotčená záležitost právní vyřízena byla; návrh onen učiniti jest písemným podáním náležitě doloženým a podpisem advokáta opatřeným in simplo. Zachování určité lhůty předepsáno není. Pro řízení před říšským soudem sloužící k rozhodnutí konfliktů kompetenčních dány jsou předpisy v §§ 19 a násl. zák. cit. a nař. min. z 26. října 1869, č. 163 ř. z. Dle těchto předpisů ustanoví říšský soud — ač-li hned návrh podaný pro svoji nepříslušnost nebo pro formální vady nebo jako opozděný neodmítne, — ústní veřejné líčení, které třebas i za nepřítomnosti stran provede (§§ 23 a 24 cit. z.) a rozsudkem rozhodne (§ 32 cit. z.). Vyhovuje-li

návrhu, obmezuje se výrok jeho vždy jen na rozhodnutí, zda-li jest k záležitosti dotčené soud či úřad správní příslušným (§§ 33 cit. z.) Rozhodnutím tímto jest onen orgán, na který věc ta byla odkázána, vázán. Konflikty kompetenční, které vzešly mezi říšským soudem a správním dvorem soudním, řešiti má zvláštní smíšený senát složený ze 4 členů soudu říšského a 4 členů správního soudního dvoru dotčeným presidiem ad hoc určených pod předsednictvím presidenta soudu nejvyššího. Řízení před tímto soudem jest v podstatě totéž, jako řízení sloužící k rozhodnutí sporů kompetenčních před říšský soud přikázaných (zák. z 22. října 1875, č. 37 ex 1876).

B. Část zvláštní.

Oddělení prvé.

Příslušnost druhová ve věcech sporných.

I. Obsah jednotlivých druhů soudnictví ve věcech sporných.

Soudnictví (právomoc) ve věcech sporných dělí jurisd. norma na soudnictví

a) obecné, t. j. osobní a reální a

b) kausální, rozeznávajíc v příčině poslední soudnictví:

α) obchodní,

β) námořské,

γ) horní a uznávajíc jako zvláštní druh soudnictví kausálního,

δ) soudnictví soudů polabských.

Ad *a)* Právomoc osobní zahrnuje v sobě veškeré spory proti osobě, zejména z práv obligačních, dědických, rodinných a manželských, pokud v obor právomoci jiné nespadají. Právomoc reální obsahuje dle označení zákona (čl. XV. úv. zák. k j. n.) spory nesoucí se na uznání věcných práv k věcem nemovitým, spory, jimiž zrušení nebo oduznání takových práv se bylo domaháno, spory o rozdělení společné (nemovité) věci, spory o upravení hranic a rušenou držbu (§ 81 j. n.). Reální právomoc zahrnuje dle zákona i spory nájemní v § 49 č. 5 j. nor. uvedené (§ 83 j. n. a cit. čl. XV.), jakož i všecky reální úkony v § 117 j. nor. vytčené, z nichž v obor právomoci sporné spadá obzvláště soudní ohledání, a znalecký důkaz. Reální soudnictví karakterisuje se dle uvedeného tím, že se při ní jedná o určitou věc nemovitou, k níž má býti dotčeným sporem právní poměr upraven nebo v příčině níž jistý úkon se státi má. Soudnictví tabulární část právomocí reální netvoří.

Ad *b)* *α*) Soudnictví obchodní obsahuje:

a) spory z obchodů (čl. 271—273 obch. z.) vůbec, je-li jednání, z něhož jest žalováno, obchodem na straně žalovaného a žalovaným jest buď společnost obchodní nebo obchodník v rejstříku obchodním zapsaný, nebo zapsané společenstvo výrobní a hospodářské (§ 51 č. 1 j. n.);

b) spory z věcí obchodních v § 39 úv. zák. obch. uvedených (§ 51 č. 2 j. n.) bez ohledu na to, je-li žalovaný v obchodním rejstříku zapsán či nikoli. V místech, kde jest zřízen soud živnostenský, přísluší spory námezdní zřízenců oněch živností, na které se působnost živnostenského zákona vztahuje, před tento soud (§§ 2, 3 a 5 lit. *δ*) zák. ze dne 27. list. 1896, č. 218 ř. z.);

c) spory vzcházející z jednání směnečného t. j. spory o zaplacení a pojištění sumy směnečné (§ 51 č. 3 j. n., §§ 555—550 c. ř. s.), nikoli

však i spory, k nimž jednání směnečné podnětu zavdává, zejména ne žaloba dle čl. 83 sm. ř. (zodp. ot. k § 51, č. 2 j. n.);

d) spory z poměrů vztahujících se na ochranu a užívání privilegií, známek (§§ 23 a 26 zák. ze dne 6. ledna 1890, č. 19 ř. z.) a vzorků (§ 19 a násl. cís. pat. ze dne 7. prosince 1858, č. 237 ř. z.; (§ 51, č. 4 j. n.). Dle zákona patentového ze dne 11. ledna 1897, č. 30 ř. z., který dle nař. min. obchodu a sprav. ze dne 15. září 1898 č. 156 ř. z. od 1. ledna 1899 účinkovati počne, jest civilním soudům pouze přikázáno, rozhodovati o žalobách osob, v jichž právo patentové spůsobem v § 95 cit. zákona uvedeným bylo (vědomě, nebo, když cesta trestní výsledku neměla i nevědomě) zasaženo, nesoucích se na uznání dotčeného práva a na odsouzení žalovaného, by dalšího zasahování v patent žalobcův se nedopustil, by všecky předměty i prostředky k zasahování tomu sloužící i s tím souvisící byly odstraněny a úplné odškodnění žalobci poskytnuto a obohacení žalovaného žalobci vydáno (§ 96 cit. zák.), pak o žalobách z práv věčných k patentu se vztahujících i o žalobách k náhradě škody spůsobené odejmutím patentu nebo bezdůvodným opatřením prozatímným (§§ 25, 29, 114 cit. z.). Právomoc tato vyhrazena jest soudům sborovým obchodní právomoc vykonávajícím;

e) spory na náhradu škody spůsobené při provozování jízdy železných drah poškozením na těle nebo usmrcením osoby (zák. ze dne 5. března 1869, č. 27 ř. z., čl. VI. č. 2 úv. zák. k j. n.);

f) spory nesoucí se k výkonu práva retenčního dle čl. 315 obch. zák. (čl. VI. č. 5 úv. zák. k j. n.);

g) spory likvidační a lokační v konkursu kupeckém a spory o prohlášení donuceného narovnání v konkursu kupeckém uzavřeného za zrušené (§§ 193, 7, 128, 134, 242 k. ř. a čl. VII. úv. zák. k j. n.).

h) Samostatným soudům obchodním v Praze, ve Vídni a v Terstu přísluší rozhodovati i spory o rozdělení pozůstalostí dle cís. nař. ze dne 21. prosince 1855, č. 2 ř. z. z r. 1856 (čl. VIII. odst. 2 úv. zák. k j. n.) před nimi projednávaných neb projednaných (§ 77 odst. 2 j. n.). Soudům obchodním resp. obchodním senátům přikazuje úvodní zákon k civilnímu processu ještě:

i) rozhodování o stížnostech zmatečných podaných dle čl. XXIII. úv. z. k c. ř. s. proti rozsudku smírčího soudu bursovního (cit. čl. XXIII. odst. 2);

k) rozhodování o žalobách domahajících se bezúčinnosti výroku smírčího soudu bursovního z důvodů naznačených v čl. XXV. úv. zák. k c. ř. s.

2. Právomoc námořská zahrnuje jako doposud spory na lodi a plavbu mořskou se vztahující, jakož i spory ze všech poměrů právních, jež třeba posuzovati dle soukromého práva námořského (§ 51 č. 5 j. n.). Rozumí se, že mnohé z těchto poměrů kryjí se s obchody dle zákona obchodního (na př. čl. 271, č. 4 obch. zák.). Však přesného vytčení hranic mezi právomocí obchodní a námořskou zapotřebí není, poněvadž obé témuž druhu soudu jest přikázáno.

3. Právomoc horní obsahuje všeobecně všecky spory na hory a dolování se vztahující (§ 53 j. n.). O tom níže.

4. Také i právomoc soudů polabských, tak jak upravena byla předpisy dekretu presid. dvor. kanceláře ze dne 2. prosince 1845, č. 912 sb. z. s.

a min. nař. ze dne 9. srpna 1868, č. 9132, zůstala v platnosti (čl. VI. odst. 3 úv. zákona k j. n.), vztahujíc se na spory, k nimž plavba polabská podnětu zavdává. Jsou to spory, tykající se placení a výšky poplatku z jeřábů, z vážení, z přístavů, loděnic a stavidel; škod na lukách a polích spůsobených při tažení lodí a vůbec všeliké škody, kterou voraři nebo plavci při plavbě nebo přistávajíce k břehu osobám jiným svou nedbalostí spůsobili; toho, kolik mají činiti poplatky za schování a jiné vedlejší náhrady v případech nahodilého neštěstí, ač nesrovnají-li se strany, jichž se týče, mezi sebou; placení poplatků za lodivodství; spory mezi správci lodí a cestujícími o povozné a jiné výjimky a okolnosti převozu; spory mezi pány a správci lodí, mezi služebnými a osobami k tažení plavidel zjednanými u věcech služby, mzdy se týkajících. Rozumí se, že jsou soudové polabští k rozhodování povoláni jen potud, pokud vůbec spory ty soudům náleží. Na př. k sporům námezdním teprve, když po zrušení poměru čeleďního 30 dní uplynulo. (Srov. § 2 *A.*, *b—e*; *B.* č. 2 § 4 odst. posl. cit. dekr.). V příčině překážek na vodních stezkách srov. nař. min. ze dne 29. července 1867, č. 3298. Kaserer: I. str. 126.

II. Výkon právomoci ve věcech sporných.

a) vůbec. Co se týče výkonu popsaných již jednotlivých druhů právomoci civilní v instanci prvé, platí následující: Právomoc obecnou (osobní a reální) vykonávají soudové okresní, krajští a zemští (§§ 49 a 50 j. n.). Z právomocí kausálních přísluší:

1. právomoc obchodní a námořská soudům okresním, okresním soudům pro věci obchodní a námořské, obchodním senátům krajských či zemských soudů a soudům obchodním, resp. obchodním a námořským (§ 51 a násl. jur. n.);

2. právomocí horní zabývají se soudové okresní a horní senáty oněch krajských (zemských) soudů, jež zvláštním nařízením k tomu budou povolány. V Čechách jsou senáty horní zřízeny u krajských soudů v Chebu pro kraj chebský, v Mostě pro kraj mostecký, litoměřický a českolipský, v Plzni pro kraj pražský, plzeňský a písecký, a v Kutné Hoře pro ostatní kraje Čech. (Srvn. min. nař. z 9. října 1854 č. 274 ř. z. a ze 27. prosince 1860 č. 280 ř. z.);

3. právomoc polabská přísluší, jako až dosud, okresním soudům v Děčíně, Ústí n. L., Lovosicích, Roudnici a na Mělníku (§ 1 cit. dekr.) a (m. del.) okresnímu soudu v Litoměřicích (min. nař. ze dne 9. srpna 1868 č. 9132 uveřejněné vrchním zemským soudem dne 31. srpna 1868 č. 26.694 č. 24 z. z. pro Čechy z r. 1868). Pokud se jedná o rozvržení právomoci obecné, obchodní, námořské a horní mezi jednotlivé druhy soudů k výkonu právomoci dotčené povolaných, ustanovila jur. norma za princip, že spory větší důležitosti z celého kraje soudem sborovým již v první instanci mají býti rozhodovány, kdežto spory významu a dosahu menšího, tedy spory snazší, mají zůstati vyhrazeny soudům okresním, třebas by žalovaný bydlil v místě, kde jest sídlo soudu sborového. Otázku, které spory za důležitější a které za méně významné pokládati třeba, řeší zákon, pozíraje jednak na obsah právních nároků, jednak na cenu předmětu sporu, a to tak, že taxativně vypočítává ony spory, které pro svoji snadnost a nepatrnost vždycky před soud okresní náležejí, jakož i ony, které pro svoji závažnost vždycky jen od soudů sborových rozhodovány býti mají, kdežto pro všecky ostatní všeobecné pravidlo obsahuje, že přesa-

huje-li cena předmětu sporu 500 zl., sborovým soudům mají podlehati, nedosahuje-li však obnos ten, před soudy okresní náležejí. V příčině sporů posledních vidí tedy zákon kriterion větší či menší důležitosti v ceně předmětu sporu a jako hranici klade obnos 500 zl. S těchto hledisk lze při vypočtení jednotlivých záležitostí sporných tomu kterému druhu soudů přikázaných rozeznávati tři skupiny, a to: záležitosti, jež patří výlučně před soudy okresní; záležitosti, jež výlučně vyhrazeny jsou soudům sborovým; záležitosti, jež dle toho, je li cena předmětu sporného menší či větší než 500 zl., soudům okresním či sborovým podléhají.

b) zvlášť.

α) Právomoc obecná. Výlučně před soudy okresní spadají po zákonu záležitosti následující:

1. spory o otcovství k nemanželskému dítku a o závazky nemanželskému otci vůči matce i dítěti zákonem uložené, zejména tedy o závazky dle §§ 166 a 1328 o. o. z. (§ 49 č. 2 j. n.);

2. spory o určení a upravení hranic nemovitých statků, jakož i spory o služebnost bytu a výměnek (§§ 851—853, 521 a násl. o. o. z., § 49 č. 3 j. n.);

3. spory z rušení držby, v nichž žalobní prosba směřuje toliko na ochranu a restituci předešlé faktické držby (srv. §§ 339 a násl., 345 a násl. o. o. z.; §§ 454 a násl. c. ř. s.; § 49 č. 4 j. n.);

4. spory ze smluv nájemních a smluv v § 1103 o. o. z. naznačených, spory o výpověď, odevzdání nebo převzetí věcí pronajatých, propachtovaných nebo dle § 1103 o. o. z. k užívání daných, pak spory o zadržení věcí movitých od nájemníka nebo od pachtýře vnešených (invecta et illata), jakož i vůbec věcí movitých, za nájemné nebo pachtovné ručících (§ 1101 o. o. z.; § 49 č. 5 j. n.; § 571 c. ř. s.). Zda žalobou vystupuje pronajímatel (propachtující) nebo nájemník (pachtýř), a jde-li o věc movitou či nemovitou, jest nerozhodno. (Zodp. ot. k 49 č. 3 j. n.). Okresním soudům přikázána jsou i opatření o soudní výpovědi smluv nájemních a vydání příkazu k odevzdání nebo přijetí nájemních předmětů (§ 49 odst. posl. j. n., §§ 560 a násl. 567 c. ř. s.). Však ze sporů nájemních výlučně okresním soudům vyhrazených vyjímá zákon výslovně spory, jež se vztahují na trvání (Bestehen) smlouvy nájemní, resp. smlouvy v § 1103 o. z. obč. naznačené a spory o zaplacení nájemného nebo pachtovného (§ 49 č. 5 j. n.). Poněvadž spory, ve kterých platné uzavření, resp. trvání dotčeného poměru nájemního jako praejudicielní otázka rozhodnuta býti má a musí (t. j. spory o výpovědi a upomínce, §§ 560, 567, 571 c. ř. s.), okresnímu soudu dle slovného znění zákona náležejí, nutno slovo »Bestehen des Vertrages« vykládati jen v ten smysl, že jím zahrnuty jsou spory nesoucí se toliko na uznání, že poměr nájemní byl nebo nebyl uzavřen, že trvá nebo zrušen byl. U soudu příslušného k žalobě o zaplacení nájemného žádati lze i za zájemné popsání svršků (dv. d. ze dne 5. listop. 1819 č. 1621 a čl. XIII. č. 6 uv. z. k ex. ř.);

5. spory z poměru čeledního a služebního mezi služebnými pány a čeledí nebo jinými osobami ve služebním poměru stojícími, však k domácím lidem pána služebného náležejícími, spory mezi hospodáři polními a lesními a jejich pomocnými dělníky hospodářskými nebo lesními nebo nádenníky, mezi majiteli hor a dělníky při horách zaměstnanými, pokud spory ty vůbec před soudy řádné náležejí (§ 49 č. 6 j. n.) t. j. po dobu

trvání poměru služebního a 30 dní po jeho zrušení náležejí spory tyto před úřady správní. Srov. nař. min. ze dne 7. prosince 1856 č. 226 ř. z. a ze dne 15. března 1860 č. 73 ř. z. a § 87 lit. c) zák. ze dne 8. března 1885 č. 22 ř. z. Pokud podlehají živnosti, jichž se týče, soudu živnostenskému, patří dotčené spory námezní vůbec před soud živnostenský, a není-li ho, před okresní soud obecný (§ 3, 4, 37 a 38 zák. ze dne 27. listopadu 1896 č. 218 ř. z). Lhostejno, která strana žaluje;

6. spory mezi vlastníky lodí, plavci, voraři, povozníky nebo hostinskými a jejich zákazníky, cestujícími nebo hosty o povinnosti z těchto poměrů vzcházející (§ 49 č. 7 j. n.; §§ 970 a 1316 o. o. z.);

7. spory z vad dobytka (§ 49 č. 8 j. n.) a to bez ohledu na to, o jakou žalobu se jedná, a třebas i žalovaný byl protokolovaným obchodníkem (zodp. ot. k § 49 č. 3 j. n.);

8. spory o rozdělení pozůstalosti, která při okresním soudě jest projednávána nebo byla projednána (§ 77 odst. 2 j. n.);

9. vedle záležitostí již uvedených přikázány jsou soudům okresním v řízení sporném i určité jednotlivé úkony bez ohledu na velikost, cenu i obsah sporu projednávaného. Tak zejména mají okresní soudové poskytovati právní pomoc ve všech případech, kde nejedná se o úkony dle § 117 j. n. soudu sborovému vyhrazené (§ 37 odst. 2 j. n.), ve smyslu § 64 odst. 4 c. s. ř. sepsati žalobu se stranou práva chudých požívající a dle § 65 odst. 1 c. ř. s. sepsati žádost o udělení práva chudých s osobou na předpis § 63 c. ř. s. se odvolávající; povoliti důkaz k cíli zachování průvodů, jestli spor, v němž důkazu toho má býti použito, není ještě zahájen, nebo zahájen sice byl, však nebezpečí v průtahu brání soudu processního se dovolati (§ 384 odst. posl. c. ř. s.), prováděti t. zv. řízení praetorské (§ 433 c. ř. s.), spolupůsobiti při výkonu exekuce. O tom srov. níže.

Výlučně před soudy sborové patří spory následující:

1. spory o uznání nebo popírání manželského původu (§ 158 o. z. obč., § 50 č. 1 j. n.). (Srov. i čl. XVI. uv. z. k j. n.);

2. spory o donucený rozvod, rozloučení a neplatnost manželství (§§ 107, 115, 94 a 135 o. z. obč.; § 50 č. 2 j. n.); nikoli však i zrušení židovských manželství odevzdáním listu rozlučného. (Srov. § 114 j. n.);

3. všecky ostatní spory ze vzájemného poměru manželů nebo z poměru mezi rodiči a dětmi vzcházející ne čistě rázu majetkového, pokud nemají býti vyřízeny cestou nespornou (§ 50 č. 3 j. n.);

4. spory, v nichž se jedná o posloupnost ve fideikomis nebo i o jiné z poměru fideikomisního vyplývající nároky (§§ 50 č. 4 a 78, odst. 1 j. n.);

5. spory lenní (§§ 50 č. 5 a 78 odst. 2 j. n.);

6. spory o rozdělení pozůstalosti projednávané nebo projednané u soudu sborového (§ 77 posl. odst. j. n.);

7. spory likvidační a spory o pořadí pohledávky ke konkursu ohlášené (§§ 128, 124 k. ř. a čl. VII. úv. zák. k j. n.);

8. spory soudců a proti soudcům v případech v § 79 j. n. vytčených;

9. spory o prohlášení bezúčinnosti vojenského nálezu na náhradu škody (§ 2 zák. ze dne 6. června 1887 č. 72 ř. z. a čl. XI. č. 5 úv. z. k c. ř. s.);

10. rozhodování stížností zmatečních a odvolání proti rozsudkům živnostenských soudů a rekursů proti výrokům soudů těchto (§§ 30 až 32 zák. ze dne 27. listopadu 1896 č. 218 ř. z.), ostatní všecky spory dosud

nevypočtené, třebas i k mandátnímu řízení se hodící, náležejí před okresní soud, je-li cena předmětu nejvýše 500 zl. Jinak patří spory tyto z celého kraje před soudy sborové. Ke sporům těmto nutno dle § 49 č. 5 j. n. počítati i spory z poměrů nájemních, v nichž se jedná o trvání smlouvy nájemní, resp. smlouvy v § 1103 vytčené nebo o zaplacení činže i spory proti pozůstalosti, které § 77 j. n. v odstavci 1 vypočítává.

β) Právomoc kausální.

αα) Právomoc obchodní a námořská. Výlučně soudu okresnímu pro věci obchodní a námořské v místech, kde soudu tohoto není, obecnému soudu okresnímu jsou zůstaveny:

1. spory z poměru nájemního k lodím, pokud se nejedná o zaplacení nájemného nebo o trvání nájemního poměru (§ 49 č. 5. Srov. shora);

2. spory ze služebního poměru lodního mužstva, pokud spory ty nepatří před úřady správní (§ 49 č. 6 j. n.). Dle zák. ze dne 27. listopadu 1898 č. 218 ř. z. budou spory v § 4 tamtéž uvedené mezi principály a osobami nižší služby kupecké konajícími (§ 5 lit. d) náležeti před soud živnostenský a není-li toho, nebo nebude-li právomoc jeho na tyto poměry vztažena, vždycky a bez ohledu na obnos před soud okresní (§ 37 odst. 1 cit. z.);

3. spory mezi lodníky a cestujícími o závazky ze vzájemných poměrů, zejmena z poměru dopravního vcházející (§§ 49 č. 7, 51 č. 5 a 52 odst. 2 jur. n.;

4. zřízení prohlášení o nehodách při plavbě nastalých (Aufnahme der Seeverklarung) (§§ 49 posl. věta a § 52 odst. 2 j. n.).

Výlučně před obchodní soudy, resp. soudy obchodní a námořské a v místech, kde těchto není, před obchodní senáty soudů krajských (zemských) náležejí po zákonu:

1. spory vcházející z jednání směnečných (§ 51 č. 3 j. n.);

2. spory z poměrů, které jdou na ochranu a užití privilegií, vzorků a známek (§ 51 č. 4 j. n. a § 110 zák. ze dne 11. edna 1897 č. 30 ř. z.);

3. spory z jednání vztahujících se na lodi mořské a mořskou plavbu, pokud nejedná se o poměry výsl. pod 1 až 3 vypočtené (§ 51 č. 5 j. n.);

4. spory o náhradu škody spůsobené při provozování jízdy drah poraněním na těle nebo usmrcením (čl. VI. č. 2 úv. zák. k j. n. a § 3 zák. ze dne 5. března 1869 č. 27 ř. z.);

5. spory likvidační a lokační v konkursu kupeckém a spory o prohlášení donuceného narovnání v konkursu kupeckém uzavřeného za neplatné (§§ 193, 7, 128, 134, 242 konk. říz.; čl. VII. úv. zák. k j. n.).

6. Před samostatné obchodní soudy (v Praze, ve Vídni a v Terstu) patří i spory o rozdělení pozůstalosti před těmito soudy projednávané (§ 77 odst. 2 j. n.; cís. nař. ze dne 21. prosince 1855 č. 2 ř. z. ex 1856 a čl. VIII. č. 2 úv. zák. j. n.).

7. Jedině obchodním soudům sborovým (obchodním senátům) vyhrazeno jest rozhodování o stížnostech zmatečných proti rozsudku smírčího soudu bursovního a o žalobách o bezúčinnost výroku smírčího soudu bursovního (čl. XXIII. a XXV. úv. zák. k c. ř. s.). Všecky spory ostatní, zejmena i spory z obchodů i věcí obchodních, jakož i spory o provedení práva retenčního (čl. 315 zák. obch.) patří, jde-li o obnos až do 500 zl., před soudy okresní, je-li však cena předmětu sporu vyšší než 500 zl., náležejí spory ty před soudy sborové (§ 51 odst. 1 č. 1 a 2 j. n.).

ββ) Právomoc horní. Výlučně soudům okresním odkázány jsou:

1. spory o určení a upravení hranic míst dolových a výměnek z hor (§ 49 č. 3, § 53 odst. 1 j. n.);

2. spory o rušenou držbu hor nebo jejich příslušenství (§ 49 č. 4, § 53 odst. 1 j. n.);

3. spory nájemní k dolům se vztahující, leč že by se jednalo o trvání této smlouvy nebo o zaplacení činže (§§ 49 č. 5, 53 odst. 1 j. n.);

4. spory mezi držiteli hor, jakož i všemi jinými zaměstnavateli a od nich zaměstnanými dílovedoucími, pomocníky, dělníky nebo učenníky z poměru služebního (§§ 49 č. 6, 53 odst. 1 j. n.), když 30 dnů po zrušení poměru toho uplynulo. Do té doby jest příslušným fakultativně soud smírčí dle §§ 29 a 30 z. ze dne 14. srpna 1896 č. 156 ř. z.

Výlučně před horní senáty dotčených krajských soudů náležejí:

1. spory o žalobách, jimiž věcného práva na předměty horního vlastnictví, částky jeho na povrchu ležící, nebo příslušenství hor vydobyto, nebo zrušení práva takového docíleno býti má (§ 53 č. 1 j. n.);

2. spory o užívání předmětů těchto z důvodů práva obligačního (nájem vyjímaje) (§ 53 č. 2 j. n.);

3. spory o stáří propůjčených polí dolových (§ 53 č. 3. j. n.);

4. o vyzvání ku kladení pole (položení míry dolové s určitým ohraničením) (§ 53 č. 4 j. n.);

5. o prohlášení horního oprávnění za svobodné (propadlé) (§ 53 č. 5 j. n.);

6. o vlastnictví a použití vod dolových (§ 53 č. 6 j. n.);

7. o poměry v horním zákoně upravené podnikatelů hor mezi sebou, jakož i podnikatelů k jejich úředníkům a zmocněncům, pak k držitelům jiných nemovitých statků (hlava 8, 9, pak §§ 124 a násl., 130 h. z.; § 53 č. 7. j. n.);

8. o správu a vedení účtů mezi držiteli hor a jejich úředníky nebo zmocněnci v příčině provozování hor a jejich příslušenství (§ 53 č. 8 j. n.);

9. o smlouvy společenské, vztahující se na provozování, užívání nebo zpeněžení společných hor (§ 134 hor. z.; § 53 č. 9 j. n.);

10. o poměry v zákonech horních upravené těžířstev k jednotlivým těžířům podílníkům (§§ 137—139 hor. zák.; § 53 č. 10 j. n.). Ve všech sporech ostatních na hory a dolování se vztahujících, zejména i ve sporech o práva kutací a sporech nájemních jdoucích na zaplacení činže nebo trvání poměru nájemního, jest senát horní jen tenkráte příslušným, jestli cena předmětu sporu obnos 500 zl. převyšuje. Jestliže však cena předmětu sporu obnosu tohoto nedosahuje, jest k rozhodování soud okresní povolán.

γγ) O příslušnosti soudů zvláštních t. j. soudu dvorního maršálka, konsulů, soudu živnostenského a soudů rozhodčích viz články samostatné. O příslušnosti soudu vrchního a nejvyššího srvn. článek: »Prostředky opravné« a níže pojednání o soudu žalob syndikátních.

γ) Zjištění hodnoty předmětu sporu.

Jak z vylíčeného patrno, jest ve větší části sporů pro posouzení druhové příslušnosti nutno, zjistiti hodnotu předmětu sporu, zejmena stanoviti, přesahuje-li obnos 500 zl. či nikoli. Předmětem sporu rozumí se nárok žalobní, pokud dle závěrečné prosby žalobní k rozhodnutí soudnímu jest předkládán. Hodnotou předmětu sporu jest tedy cena žalobního nároku, jehož uznání či splnění nebo zjištění jeho existence nebo neexistence se domáháno. Cena tato záleží

v interesse, které má žalobce na příznivém výsledku sporu petitem žalobním určeného. Co do otázky, jak tato cena v konkretním případě má býti vyšetřena a zjištěna, vytkl zákon jednak některé všeobecné zásady, dle nichž si vždycky počínati jest, jednak pro jednotlivé spory sám kasuisticky stanovil, co za hodnotu předmětu sporu pokládáno býti má. Jako všeobecné zásady ony lze uvésti následovní:

αα) Při posuzování hodnoty předmětu sporu budiž vždy rozhodna doba podání žaloby (§§ 29 a 54 odst. 1 j. n.). Na okolnosti později nastalé, jimiž se výše hodnoty měniti může, na př. jiné poměry tržní i drahotní, jakož i na různé akty processuálné, kterými se obsah i dosah sporu žalobou zahájeného a rozhodnutí vydaného mění (na př. rozdělení jednoho sporu ve více samostatných rozepří, spojení více rozepří v jednu (§§ 187 a násl. c. ř. s. a j.), nemá býti přihlíženo. Podobně nemá na příslušnost soudní k processu nižádného vlivu, jestli žalobce po podání žaloby petitum žalobní obmezil (§ 235 c. ř. s.), nebo jestli žalovaný během sporu žalobu navzájem podal (§ 233 c. ř. s. a § 96 j. n.).

ββ) Za základ zjištění hodnoty sporu budiž položen vždycky jen nárok hlavní (§ 54 odst. 2 j. n.). Příslušenství, t. j. plody, úroky, škody i přibytek (akcesse), jakož i útraty sporu, jestli ne jako nárok hlavní, samostatný, nýbrž toliko jako nárok vedlejší, t. j. vedle nároku hlavního, jehož pertinenci tvoří, jest dobýváno, má zůstati při vypočtení hodnoty předmětu sporu nepovšimnuto (§ 54 odst. 2 j. n.).

γγ) Při vypočtení hodnoty předmětu sporu budiž vždycky přihlíženo k podkladu žalobního nároku v jeho celistvosti. Jest tudíž nerozhodno, jak vysoký jest obnos, jenž jest předmětem oné části petitu žalobního, která přímo ku kondemnaci žalovaného směřuje. Ve smyslu zásady této nařízeno v § 55 j. n., že vymahána-li jen část pohledávky kapitálové, má se k cíli zajištění příslušnosti soudní vzíti za základ celý obnos pohledávky dosud nezaplacené a žalováno-li jen o přebytek, který jest vypočten srovnáním pohledávek a protipohledávek, rozhodovati má celkový obnos oněch pohledávek, jež k odůvodnění žádaného přebytku provésti jest (§ 55, 2. a 3. věta j. n.). (Jde-li však o saldo, nemají býti počítány ony passivní položky, jichž zapravení z konta aktivního vyplývá; zodp. ot. k § 55 j. n.). Zásada zmíněná dochází svého výrazu i v § 56 odst. posl. j. n., jenž ustanovuje, že na vzájemné povinnosti i dávky žalovanému uložené nemá býti při určení ceny předmětu sporu vůbec bráno ohledu. Se zásadou tou stojí v souvislosti předpis první věty § 55 j. n., dle něhož, dobýváno-li touž žalobou více samostatných (sebe vzájemně nepodmiňujících) nároků ať od žalobce jediného, ať od litis consortů, má cena předmětu sporu representovati součet cen všech nároků dotčených.

δδ) Při vypočítávání hodnoty předmětu sporu budiž za základ položena zpravidla jen hodnota obecná (§ 305 o. o. z.), při cizí valutě cena bursovní (zodp. ot. k § 54 j. n.). Jestli však žaloba sama na přisouzení ceny zvláštní, nebo snad ceny zvláštní obliby se nese, nutno cenu tuto za rozhodnou pokládati. Pokud jde o jednotlivé případy, nutno v otázce vyhledání hodnoty předmětu sporu následujících dbáti pravidel: Ve sporech, jimiž se domáháno plnění určité věci, ať movité, ať nemovité, ať hmotné nebo nehmotné, bude interesse žalobcovo určeno cenou objektu předmět žaloby činícího. (Srvn. princip § 60 odst. 2.) Při tom je lhostejno, zdali z důvodu práva vlastnického nebo z jiného titulu na př. ze smlouvy kupní,

darovací a p. na plnění věci žalováno, lhostejno, jde-li o dobytí nebo hájení vlastnictví věci, nebo jen o zjednání její držby (detence). Za cenu nemovitosti, dani pozemkové nebo domovní dani činžovní podrobené, má se po zákonu pokládati onen obnos, který jako cena k účelům berním vypočtená po vyměření dávek veřejných za základ slouží (§ 60 odst. 3 j. n.). Srv. § 13 zák. ze dne 9. února 1882 č. 17 ř. z. a min. nař. z 25. ledna 1884 č. 18 ř. z. Žalováno-li jen o vydobytí neobmezenosti určitého práva (na př. actio negatoria), jeví se hodnotou předmětu sporu cena práva žalovaným si osvojovaného, poněvadž jen o uznání neexistence tohoto práva spor jest veden (arg. princip. § 57 j. n.). Za cenu sporů, jichž předmětem jest zjištění pohledávky nebo právo zástavní, ať již o jeho vydobytí či o jeho provedení, o uznání jeho existence, priority nebo o jeho zrušení či knihovní výmaz žalováno, má býti pokládán obnos pohledávky, o jejíž zjištění jde, resp. k jejímuž pojištění zástavní právo slouží, pokud se týče sloužiti má. Jestliže však obnos tento jest vyšší než cena zástavního objektu, jest cena tato pro ocenění předmětu sporu rozhodnou (§ 57 j. n.). Předpis posléz uvedený ovšem předpokládá, že se jedná jen o zjištění pohledávky nebo jen o právo zástavní. Nepřijde tedy k platnosti tenkráte, jestli ve smyslu § 91 j. n. vedle žaloby hypothekární i žaloba o zaplacení pohledávky pojištěné se podává, nebo jestli se žalobou o výmaz práva zástavního jest spojena i žaloba o uznání neexistence pohledávky dotčené. V případech posledních bude vždycky o hodnotě předmětu sporu rozhodovati obnos pohledávky, o kterou se jedná. Zásada v § 57 j. n. uvedená přijde asi i pro spory odpůrčí a to v té způsobě k platnosti, že žalováno-li věřitelem mimo konkurs, pro posouzení ceny předmětu sporu bude rozhodnou výše pohledávky žalujícího věřitele, žaluje-li správce podstaty během konkursu, bude representovati hodnotu předmětu sporu cena oněch majetkových kusů, jež provedením tohoto nároku odpůrčího v podstatu konkursní přijíti mají. (Srvn. §§ 16, 17 a násl. 32 a 35 zák. ze dne 16. března 1884 č. 36 ř. z.). Za hodnotu sporu nesoucího se na zaplacení určité pohledávky bude pokládán vždycky obnos pohledávky této dle všeobecných zásad shora vytčených vyhledaný. Hodnotou práva na úroky, renty, plody i jiné se opětující (byť i ne pravidelné) dávky a užitky má býti pokládán, jestliže trvání jich jest neobmezeno, 20násobný obnos ročních dávek, při trvání na dobu života obmezeném nebo trvání neurčitém 10násobný obnos dávek dotčených, při trvání určitém součet všech dávek na všecka leta trvání práva onoho vypadajících, nejvýše však 20násobný obnos jednotlivé dávky roční (§ 58 odst. 1 j. n.). Je-li existence poměru nájemního nebo pachtovního spornou, prohlašuje zákon za hodnotu předmětu sporu celkový obnos činže na veškerý sporný čas vypadající (§ 58 odst. 2 j. n.) Předpis tento předpokládá, že jest určité trvání poměru nájemného nebo pachtovního ve sporu tvrzeno nebo popíráno. Jedná-li se však o existenci poměru nájemního nebo pachtovního, který není určitou dobou obmezen, nýbrž dle tvrzení jedné ze stran na dobu neurčitou uzavřen, bude as pokládati v případě, že výpověď jest umluvena, dobu výpovědní za sporný čas trvání onoho poměru, není li výpověď vyhrazena, bude použiti analogie předpisu v § 58 odst. 1 j. n. obsaženého a za základ výpočtu ceny předmětu sporu klásti 10násobný obnos činže roční. Co se týče formelního provedení předpisů vyložených, zejména formelního určení oné hranice, která při sporech jen dle hodnoty sporného předmětu před určitý druh soudů patřících

o objektivní příslušnosti soudu rozhoduje, nutno rozeznávati případy dva: buď dána jest hodnota sporného předmětu obsahem petitu žalobního sama. nebo z prosby žalobní patrna není. V případě prvém, nastávajícím zejména ve sporech o zaplacení nebo pojištění určitého obnosu peněžitého (§ 56 odst. 2 j. n. a contr.), ve sporech, ve kterých se žalobce nabízí na místě dobývané věci přijati určité relutum v penězích nebo konečně ve sporech, kde žalobce jako druhou alternativu klade prosbu o přisouzení jisté sumy peněžité (§ 56 odst. 1 j. n.), jest obnos v žalobě udaný a předmět sporu tvořící oným obnosem, který hodnotu předmětu sporu representuje a který podklad činí pro rozhodnutí otázky soudní příslušnosti (§ 56 j. n. a § 226 odst. 2 c. ř. s.). V případě druhém, který nastává ve všech sporech, kde jde o jiný předmět, obzvláště pak i ve sporech uznávacích (§ 56 odst. 2 jur. nor.) jest již třeba, hodnotu předmětu sporu napřed zjistiti. Co do způsobu, kterým se v případech těch k vyšetření oné ceny dospěti má, nepřijal nový zákon stanovisko v německém processu provedené, dle něhož ocenění předmětu sporu zůstaveno má býti soudci, žalobci uložil, aby hodnotu tuto, přihlížeje k zásadám shora vytčeným, vyšetřil a ji s příslušným odůvodněním se soudem v žalobě sdělil (§ 56 odst. 2 j. n. a § 226 odst. 2 c. ř. s.). (Pouze tenkráte, když zní žaloba na peníze cizí, má soudce sám bursovní hodnotu vyšetřiti; zodp. ot. k § 54 j. n.). Pokud hodnota sporného předmětu žalobcem udaná obnos 500 zl. nepřevyšuje, nepodléhá určení její žalobcem nižádné kontrole a jest určení to pro soud závazným (§ 60 odst. posl. j. n.). Pokud však hodnota žalobcem udaná mez tuto překročuje, může soud sborový, u něhož dotčená žaloba byla podána, má-li za to, že hodnota předmětu sporu při zjištění náležitém 500 zl. by nečinila, jak k návrhu odpůrce, tak i z povinnosti úřední, i před prvním rokem jednání, nebo kdykoliv během sporu zavésti šetření potřebná, aby se o správnosti ceny žalobcem udané přesvědčil (§ 60 odst 1 j. n).

Příslušnost místní ve věcech sporných.

I. Vůbec. Příslušností místní nazýváme oprávnění a současně i povinnost určitého jednotlivého soudu, záležitost právní, o kterou jde, zahájiti, pokud se týče, projednati a konečně rozhodnouti. Příslušnost místní lze tudíž určiti vždy jen vzhledem k určitému konkretnímu případu dle poměrů a okolností v tomto případě daných. Jako pro příslušnost vůbec platí i pro příslušnost místní, zejmena v oboru právomoci osobní, zásada, že »actor forum rei sequitur«, t. j. že otázku příslušnosti posuzovati a rozhodovati třeba vždycky toliko dle poměrů stávajících na straně žalovaného, nikoli dle poměrů žalobcových. Nepřihlížíme-li k specielnímu ustanovení § 100 j n. a § 2 odst. 4 zákona ze dne 6. června 1887, č. 72 ř. z. (čl. XI. č. 5 úv. zák. k c. ř. s.), jenž žalobu o prohlášení vojenského nálezu na náhradu škody za bezúčinný připouští u onoho sborového soudu, v jehož obvodu měl žalobce v době doručení dotčeného administrativního nálezu své obecné forum, jest jedinou výjimkou ze zmíněné zásady v oboru řízení sporného čl. 315 obch. zák. (čl. VI. č. 5 úv. z. k j. n.), jenž obchodníku dopouští, aby při obchodním soudě pro něho příslušném žalobou prodeje věcí retinovaných k výkonu svého práva retenčního se domáhal. Co do jednotlivých důvodů místní příslušnosti činí zákon rozdíl mezi t. zv. soudem obecným (forum generale) a soudy zvláštními (fora specialia), uznávaje za soud obecný onen, u kterého všecky žaloby podány býti

mohou, pro které některý ze zvláštních soudů výlučně není ustanoven, a za soudy zvláštní ony, které z určitých příčin jednotlivými zákonnými předpisy pro jisté jen rozepře za příslušné jsou uznány (§ 65 j. n.). Dle toho, zdali tato fora zvláštní úplně působnost soudu obecného vylučují nebo jen vedle něho dle volby žalobcovy k platnosti přicházejí, dělí se na »zvláštní soudy nutné« (fora necessaria) a »zvláštní soudy na výběr dané« (fora electiva). Rozdíl tento položila jurisdikční norma za základ svého systému a pojednává v 2. oddělení II. dílu nejprve o foru obecném (§§ 65—75), pak o soudech zvláštních, z nichž napřed probírá soudy nutné (§§ 76—85), načež v §§ 86 a násl. fora electiva vypočítává.

II. Příslušnost jednotlivých soudů.

a) Soud obecný (forum generale). Přirozený ohled na žalovaného jakož i snaha, provedení práva co nejvíce usnadniti, vedly k tomu, že forum generale určité osoby, t. j. soud, u kterého z pravidla všecky žaloby proti osobě této podávány býti mohou, k onomu místu byl připojen, které se jeví jaksi střediskem veškerého jejího hospodářského i právního života. Důvody však, které zákon přiměly, určité místo za takový střed všech právních poměrů té které osoby uznati a tam její forum generale položiti, nejsou vždy totožny. Různé ohledy, zejména veřejnoprávní, začasté i zřetel na žalobce byly příčinou, že zákon v různých případech toto forum generale k různým okolnostem připojil. Různost tato byla asi důvodem, proč zákon forum toto dle základu jeho pojmenoval, nýbrž k označení jeho vůbec slov: »soud, u něhož má osoba svůj všeobecný soud« použil. Srovn. n. př. §§ 65 a násl., §§ 105 a násl. j. n., §§ 4, č. 6, 6 a j. exek. ř. Důvody, které po zákonu mohou všeobecné forum založiti, lze rozděliti dle mnohých dělidel. Nejlépe však as přehlednosti se vyhoví, jestli pojednáno bude:

α) o nejdůležitějším titulu forum generale zakládajícím, to jest o bydlišti, a potom teprve

β) vzpomenuto bude případů, kdy i jiné okolnosti za základ všeobecného soudu určité osoby prohlášeny jsou.

Ad *α*) Bydliště. Již v theorii obecnoprávní a po ní v četných zákonodárstvech doby starší i doby moderní uznán byl soud bydliště žalovaného za nejvýhodnější soud pro všecky žaloby proti žalovanému z osobních jeho závazků podané. Zásada tato došla výrazu i v §§ 65 a násl. j. n. Pojem bydliště jest vytčen v § 66, jenž za bydliště vyhlašuje místo, ve kterém se usadila určitá osoba v úmyslu prokázatelném nebo z okolností patrném, tam trvale se zdržovati. Jak z definice této patrno, žádá zákon k založení bydliště momentů dvou, jednak corpus domiciliandi, t. j. skutečného pobytu na určitém místě, jednak animus domiciliandi, t. j. vůle, na místě tom trvale pobýti, místo ono středem své hospodářské existence učiniti. Na státním občanství dotčené osoby nezáleží. Vůle tato musí býti platně projevena, ovšem že dostačí projev mlčky učiněný (§ 66 »z okolností na jevo jdoucí«). Za osoby k právním jednáním a tudíž i k platným projevům vůle nezpůsobilé musí — ač-li zákon sám bydliště jich zvláštním předpisem k určitému místu nepřipojuje — projeviti se zákonný jich zástupce. Oba momenty bydliště zakládající mohou se současně na více místech uskutečniti, čím může současně více bydlišť a více všeobecných soudů pro tutéž osobu býti založeno. V případě tom přísluší žalobci právo, dle vůle své rozhodnouti, u kterého z těchto soudů žalobu svoji podati chce (§§ 66 a 102 j. n.). Bydliště toto, které vůlí osoby se zakládá, vůlí

osoby trvá, se mění nebo zrušuje, nazývá theorie bydlištěm dobrovolným (domicilium voluntarium). Však ne všem subjektům právním dopřává zákon neobmezené volnosti bydliště si zvoliti. V celé řadě případů obmezuje možnost samostatné volby nebo ji vůbec předpisem svým, kterým bydliště osoby na jiné místo klade, naprosto vymezuje. K případům těmto, ve kterých mluvíme o domicilia necessaria, patří:

1. ony, kde úřední nebo veřejnoprávní postavení dotčené osoby samo povinnost její, na určitém místě bydleti, v sobě chová, pokud se týče, kde zákon sám bez ohledu na vůli její určité místo za bydliště oné osoby vyhlašuje;

2. ony, kdy zákon přihlížeje k právní odvislosti osoby jedné od osoby jiné, domicilium její na to místo klade, kde jest bydliště osoby této (bydliště odvozené — domicilium accessorium). K předpisům na tyto případy se vztahujícím řadí se

3. ony, kterými zákon bydliště, resp. obecné forum osob právnických a jim na roveň postavených subjektů přímo určuje.

Ad 1. K případům prvním nesou se následující ustanovení zákonná: § 68 j. n., dle něhož v otázce soudní příslušnosti za bydliště osob svéprávných, nalézajících se ve vojenské činné službě, ať již ve vojsku řadovém, nebo u námořnictva nebo v zemské obraně, jakož i osob v činné službě u vojenské správy, sídlo jejich garnisony jest prohlášeno; ony předpisy, které osobám úřední postavení zaujímajícím závazek, na určitém místě se zdržovati, jako úřední povinnost ukládají (notáři § 18 n. ř., duchovní a p.). Sporno, platí-li dosud dvor. dekret ze dne 28. září 1842, č. 643 sb. z. s., dle něhož bydliště finančních strážníků položeno jest v místo, kde jest velitelství příslušného oddělení stráže finanční. (Srvn. čl. I. odst. 2 úv. z. k j. n. slova: »které jsou v normě jurisdikční upraveny.«)

Ad 2. Bydliště odvozené (domicilium derivativum accessorium) uznáno jest i v následujících případech: Všeobecné forum mužovo v Rakousku se nalézající platí za obecný soud i pro jeho manželku, třebas nebyla ještě svéprávnou, po celou dobu, pokud manželství nebylo soudně rozvedeno, zrušeno nebo smrtí mužovou rozvázáno (§ 70 odst. 1 j. n.). Zda-li žena opravdu ve společné domácnosti s mužem bydlí nebo snad na jiném místě se zdržuje, jest nerozhodno. Pro manželky osob vojenských a úředníků nebo sluhů, kteří jsouce rakouskými občany stojí ve službách rakouského státu nebo rakousko-uherského mocnářství a mimo obvod rakouský trvale se zdržují (§ 69 j. n.), platí předpis ten jen potud, pokud žijí s mužem ve společné domácnosti (§§ 70 odst. 1 a 73 j. n.). Všeobecnému foru otcovu podléhají i děti v manželství zrozené, legitimované a adoptované, dokud svéprávnosti nenabyly, třebas i dříve otcovská moc byla uhasla nebo bezúčinnou se stala (§ 71 j. n.,) nebo třebas i byl otec bydliště své v Rakousku opustil (zodp. ot. k § 70 j. n.) Pro děti osob vojenských a úředníků a sluhů státních shora uvedených platí totéž obmezení, jako pro manželky těchže osob. Sdílí totiž děti tyto forum otcovo jen tehdáž, když s ním žijí ve společné domácnosti (§§ 71 a 73 j. n.). Děti nemanželské mají svůj obecný soud, dokud svéprávnosti nedojdou, u fora matčina, třebas i matka již zemřela. Jsou-li však vydržovány na útraty veřejného ústavu k zastupování jich po zákonu povolaného, podlé-

hají po dobu tohoto vydržování všeobecnému foru dotčeného ústavu (§ 72 j. n.).

Ad 3. Osobám právnickým staví jurisd. norma, pokud se jedná o ustanovení jejich obecného fora, po bok společnosti obchodní, společenstva výrobní a hospodářská a nařizuje následující: Všeobecné forum státu nebo země řídí se dle úředního sídla onoho veřejného orgánu, který dle zákonných předpisů ve sporech aerár nebo zemi zastupovati jest povolán (§ 74 odst. 1. j. n.). Všeobecné forum obce řídí se dle sídla představenstva obecného (§ 74 odst. 2. j. n.). Forum všech ostatních právnických osob, jakož i forum společností obchodních, společenstev výrobních a hospodářských, pak těžířstev řídí se, pokud stanovy jinak nenařizují, dle jejich sídla, za které se v pochybnosti pokládá sídlo správy jejich (§ 75 odst. 1. j. n.). Jestli však některý z těchto subjektů právních má býti zastupován státem nebo zemí, nebo stojí ve správě obce, platí co do fora všeobecného pro něho určeného předpisy dané pro aerár, zemi nebo obce (§ 75 odstavec 2. j. n.).

Ad *β*) Ostatní důvody soudu obecného. Myšlénka, že v případech nezřídkých jest v zájmu žalobce třeba, určitou osobu, která nemá v Rakousku svého bydliště, některému soudu rakouskému jako soudu všeobecnému podrobiti, vedla k tomu, že zákon pro osoby takové zvláštními předpisy forum jejich generale buď k místu jejich posledního bydliště v Rakousku, nebo k místu jejich nynějšího pobytu, nebo i k místu jejich posledního v Rakousku pobytu připojil nebo i sám soud určitého místa vytkl, který za obecný soud oné osoby aspoň pro určité závazky pokládán býti má. Případy tyto, z nichž některé bychom ve smyslu starší theorie za domicilia fictiva mohli vyhlásiti, jsou následující:

αα) Pro osoby vojenské trvá jejich všeobecné forum určené dle sídla garnisony i po změně sídla tohoto tak dlouho, dokud garnisona nedospěla na místo svého nového určení (§ 68 odst. 2. j. n.). Nezdržují-li se osoby vojenské vůbec v tuzemsku, pokládá se za jejich forum generale onen soud, v jehož obvodu bylo poslední tuzemské garnisonní sídlo onoho vojenského oddělení, kterému osoby ty náleží, nebo poslední garnisonní sídlo těchto osob vojenských samých (§ 68 odst. 3. j. n.).

ββ) Pro úředníky nebo sluhy, kteří jsouce rakouskými občany státními se ve službách státu rakouského nebo rakousko-uherského mocnářství trvale mimo obvod rakouský zdržují, trvá ono obecné forum v Rakousku, které dříve před svým odchodem byli měli. Není-li ho nebo nelze-li ho zjistiti, jest jejich všeobecné forum ve Vídni a sice u onoho soudu, v jehož obvodu má sídlo ministerstvo zevních záležitostí (§ 69 j. n.).

γγ) Pro ženy mužů, kteří svého bydliště v Rakousku se vzdali, manželky své v Rakousku nechavše, má po dobu, pokud by muž zase v tuzemsku bydliště nepojal, býti všeobecným forem soud místa jejich trvalého pobytu (§ 70 j. n.).

δδ) Trvalý pobyt jest důvodem pro založení všeobecného fora také i pro ženy a nezletilé děti osob vojenských a osob sub *b*) uvedených, jestli ženy nebo děti zmíněné nežijí s mužem, pokud se týče s otcem, ve společné domácnosti (§§ 73 a 69 j. n.).

εε) Všeobecné forum dětí nemanželských, které nejsou vydržovány na útraty nějakého veřejného ústavu k zastupování jich povolaného a jichž matka jest neznáma nebo aspoň neznámého bydliště, jest u soudu, v jehož

obvodu se děti tyto dočasně zdržují (min. nař. ze dne 21. srpna 1856 č. 150 ř. z. a čl. VI. č. 6 úv. zák. k j. n.).

ζζ) Pro osoby vůbec nikde, tedy ani v tuzemsku ani v cizině řádného bydliště nemající ať jsou rakouskými občany nebo cizinci, jest všeobecným forem soud jejich dočasného v Rakousku pobytu. Jestli osoby tyto vůbec v Rakousku se ani nezdržují, nebo nelze-li místo jejich zdejšího pobytu vypátrati, jest pro všecky jejich závazky, které zde byli založeny nebo zde splněny býti mají, všeobecným forem onen soud rakouský, v jehož obvodu žalovaný poslední své bydliště měl nebo aspoň posledně se zdržoval (§ 67 j. n.).

b) Soudy zvláštní.

α) Fora necessaria (soudy nutné).

αα) Přehled soudů nutných:

Jako fora necessaria uznána jsou v novém právu následující:

1. Soud ve věcech manželských (§ 76 j. n.); 2. soud pozůstalostní (§ 77 j. n.); 3. soud fideikomissní a lenní (§ 78 j. n.); 4. soud žalob soudců a proti soudcům (§ 79 j. n.); 5. soud žalob syndikátních (§ 80 j. n.); 6. soud sporů o statek nemovitý (§ 81 j. n.); 7. soud žalob z rušené držby práv vodních (§ 82 j. n.); 8. soud sporů nájemních (§ 83 j. n.).

K těmto v nové jur. normě nově upraveným důvodům příslušnosti přičísti sluší ještě další ze práva staršího zachovaná fora necessaria, a sice: 9. soud konkursní a 10. soudy polabské a konečně 11. soud věcí souvislých pro některé případy v zákoně o civilním procesu ustanovený.

Hlavní známkou a podstatou soudů nutných jest, že vylučují působnost fora obecného, takže v případech, kde snad tento soud zvláštní s forum generale v jedno nespadá, ne toto, nýbrž ono forum zvláštní k platnosti přijíti musí. Tím však nemá býti řečeno, že by pro žaloby výlučně před určité forum necessarium odkázané nemohlo býti více soudů současně příslušných. Mohouť zajisté podmínky kompetenci soudů nutných zakládající na různých místech se uskutečniti a tím více soudů najednou činiti příslušnými. Výslovně tak uznáno v § 84 jur. n., dle kterého, založeno-li forum necessarium polohou nemovité věci, věc ta však ve více okresích leží, nebo jestliže vzhledem k hranicím rozličných soudních okresů jest pochybno, který z více soudů jest jako forum rei sitae příslušným, jakož i když v téže žalobě spojeno jest více nároků, které dle předpisů o určení příslušného soudu polohou věcí před různé soudy by patřily, může žaloba tato dle volby žalobcovy při každém z těchto soudů podána býti. Předpis § 84 vztahuje se sice toliko na soud žalob o statek nemovitý a na soudy sporů nájemných, však že i v jiných případech shora vypočtených, na př. v rozepřích manželských, v rozepřích soudců, v otázkách rušené držby práv vodních, může současně více soudů býti k rozhodování povoláno, nepodléhá nijaké pochybnosti.

ββ) Jednotlivé soudy nutné:

1. Soud ve věcech manželských. Soudu ve věcech manželských přikázány jsou dle § 76 j. n. všecky spory na rozvod, zrušení a prohlášení manželství za neplatné, ať jsou manželé Rakušany nebo cizinci, ať jsou vyznání jakéhokoli a ať bylo manželství uzavřeno zde či v cizině; nespadá sem však prohlášení manželství židovského odevzdáním listu rozlučného za zrušené (srov. § 134 o. o. z. a § 114 j. n.); spory ze všech nároků vzešlých z manželského poměru, pokud nejsou rázu čistě majetkového,

zejmena žaloby o přijetí do manželského společenství. Jako soud imperativně ve věcech manželských povolaný jeví se býti soud sborový (§ 50 č. 2 j. n.) onoho místa, kde měli manželé své poslední společné skutečné bydliště. Pro případy, kdy vůči rakouskému občanu forum § 76 j. n. k platnosti přijíti nemůže, skýtá částečnou pomoc § 100 j. n.

2. Soud pozůstalostní. Záležitosti soudu pozůstalostnímu vyhrazené děliti lze dle § 77 j. n. ve dvě skupiny: První zahrnuje žaloby, jimiž práva dědická nebo nároky z odkazu nebo jiných opatření na případ smrti prováděny jsou, jakož i žaloby věřitelů pozůstalostních z nároků na zůstavitele nebo na dědice jako takového. Skupinu druhou zastupují žaloby mající za předmět rozdělení pozůstalosti (§ 77 odst. 2 j. n.).

Ad *a*) V skupině prvé spadají před forum pozůstalostní všecky žaloby o uznání výlučného nebo konkurujícího práva dědického, zejmena i spor o platnost nebo pravost posledního pořízení (§ 1487 o. z. o. §§ 125 a násl. cís. pat. z 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. ať se toto opírá o jakýkoli důvod delační (testament, zákon, smlouvu dědickou), žaloby dědiců nepominutelných proti dědicům testamentárním, dědici smluvnímu nebo legatářům o zaplacení nebo doplnění zkráceného dílu povinného (§§ 775 a násl. 778, 1254 a 1487 o. o. z.) (ne však žaloby o sukcessi fideikommisní nebo leno (§ 78 j. n.), žaloby odkazovníků o splnění legátů, nikoli žaloba proti obdarovanému dle § 951 obč. zák.,) žaloba manželky zůstavitelovy, domáhající se dle § 757 o. o. z. požívání jisté části pozůstalosti, žaloby z daru pro případ smrti učiněného (§ 956 o. o. z.) i ze všech ostatních nároků z opatření mortis causa odvozovaných, jakož i žaloby všech věřitelů pozůstalostních, ať obligační nárok jejich předmět žaloby tvořící na jakémkoli důvodu závazkovém (§ 859 o. o. z.) spočívá. Pro všecky tyto spory jest příslušným onen soud ať sborový ať okresní, v jehož obvodu se nalezá soud, u něhož se dotčená pozůstalost projednává (§ 77 j. n.). Sídlo soudu pozůstalostního tvoří tedy toliko důvod, kterým se místní příslušnost soudu, jehož příslušnost druhovou dle všeobecných zásad určiti jest, pro ony spory zjistiti má. (Srovn. zodp. ot. k § 78 č. 3. j. n.). Poněvadž tedy co do příslušnosti objektivní spory vytčené úplně od soudu pozůstalost projednávacího mají býti nezávisly, přijdou i v otázce, zdali v případě konkretním spor dotčený před soud obecný nebo nějaký soud kausální náleží, všeobecné předpisy k platnosti. Obzvláště budou v případech, ve kterých obchodní soudy v Praze, ve Vídni a Terstu pozůstalost dle cís. nař. ze dne 21. pros. 1855 č. 2 ř. z. ex 1856 (čl. VIII. č. 2 úv. zák. k j. n.) budou projednávati soudy tyto k řešení sporů shora vypočtených jen potud povolány, pokud vůbec dle § 51 j. n. příslušnost jich by byla založena. Jinak budou patřiti spory ty před některý soud obecným soudnictvím se zabývající v sídle dotčeného soudu obchodního zřízený, jehož příslušnost pro ten který konkretní případ dle všeobecných pravidel stanoviti třeba, pokud se týče, před okresní soud pro věci obchodní a námořské v místě tom se nalézající. Důvod příslušnosti v § 77 odst. 1 j. n. uznaný trvá pro spory výše uvedené až do pravoplatného odevzdání pozůstalosti, které se dle § 174 cís. pat. z 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. děje odevzdací listinou soudní. Soud pozůstalostní (§ 77 odst. 1 j. n.) uveden jest v řadě soudů nutných, a jest tudíž ke sporům naznačeným s vyloučením obecného fora žalovaného povolán. Však soud tento není nikterak soudem všeobecným (forum universale), ježto ani nevylučuje působnost jiných zvláštních soudů

nutných, na př. fora reálního, fora nájemního (§§ 81 a 83 j. n.) ani nebrání žalujícímu věřiteli, aby i jiný soud zvláštní si vyvolil, jestliže k volbě takové již za života zůstavitelova byl oprávněn (tak zejména jde-li o fora §§ 87 až 89, 91, 93 a p.). Pokud se jedná o žaloby na rozdělení pozůstalosti, zaujal nový zákon jiné stanovisko, než v příčině ostatních žalob foru § 77 j. n. přikázaných. Přihlížeje k tomu, že soud, jenž pozůstalost projednává, nejlépe o všech poměrech pozůstalostních jest zpraven, nejsnáze a nejdůkladněji podstatu nároku na rozdělení pozůstalosti posouditi dovede, nejspíše celý processní materiál sebrati může, vyhradil zákon právo rozhodovati o rozdělení pozůstalosti bez ohledu na cenu předmětu sporu vždycky a výlučně toliko soudu pozůstalostnímu (mot. vl. osn. k § 80 j. n.). A poněvadž důvody, jež pro volbu soudu tohoto k rozhodování sporů zmíněných mluví, stejně tu jsou, ať pozůstalost se ještě projednává nebo řízení pozůstalostní již ukončeno bylo, výslovně jest nařízeno, že soud tento zůstává příslušným pro spory ty i když pozůstalost pravoplatně již byla odevzdána (§ 77 odst. 2 j. n.). Byla-li pozůstalost vzhledem k předpisům cís. naříz. ze dne 21. prosince 1855 č. 2 ř. z. z r. 1856 projednávaná u některého samostatného soudu obchodního, patří spory ony před tento soud. V specielním případě tomto jest učiněna úchylka ze přísných zásad platících o právomoci druhové (§§ 42, 43, 104 j. n.) a dovoleno soudu kausálnímu, rozhodnouti spor v obor právomoci obecné spadající.

3. Soud fideikomissní a lenní. Před soud fideikomissní t. j. soud sborový, u kterého se soudnictví nesporné ohledně toho kterého fideikomissu vykonává, přikazuje § 78 odst 1 j. n. všecky osobní žaloby v záležitostech fideikomissních (srov. § 50 č. 4, § 116 j. n.). Ježto forum § 78 j. n. předpokládá, že již jistý soud jako instance fideikomissní v záležitostech nesporných působí, nepřijde § 78 odst. 1, nýbrž soud dle všeobecných zásad příslušný k působnosti, když se teprvé o zřízení fideikommisu žaluje. Spory lenní, týkající se léna zeměpanského, na nichž sám zeměpán súčastněn byl, přikazuje zákon soudu sborovému, v jehož obvodu má stolice lenní (t. j. zemská vláda — srov. min. nař. ze dne 19. ledna 1853 č. 10 ř. z. lit. *c*, § 29) své sídlo; ve všech ostatních případech uznává za příslušný soud sborový, v jehož obvodu léno leží. Za našich dob nebude míti již předpis tento vzhledem k zákonům ze dne 12. května 1869 č. 103 až 112 ř. z., jimiž zrušení lén ve všech zemích rakouských bylo nařízeno, velkého praktického významu.

4. Soud žalob soudců a proti soudcům. V souvislosti se zásadou přivedenou k platnosti v §§ 19 a násl. j. n. stojí předpis § 79 j. n., jenž nařizuje, že pro žaloby proti osobám ustanoveným jako samosoudci při okresním soudě, který věcně i místně k projednání a rozhodnutí sporů těch ať jako forum generale nebo nějaké forum zvláštní (zodp. ot k 79 j. n.) by byl povolán, má býti po zákonu příslušným »soud krajský nebo zemský«, v jehož obvodu se onen okresní soud nalézá. Žaloby proti představeným (třebas i dočasným) soudů sborových první instance, jež by náležely buď před tento soud sborový nebo před soud okresní v obvodu jeho ležící, mají podány býti u soudu sborového prvé instance, jehož obvod s obvodem dotčeného soudu bezprostředně sousedí (§ 79 odst. 1 j. n). Stejné předpisy mají platiti, jestliže samosoudce žalobu podává, která sama o sobě před okresní soud, u kterého ve službě jest, náleží, nebo když představený sborového soudu prvé instance jako žalobce ve sporu vystu-

puje, jenž dle předpisů jurisdikčních buď sborovému soudu, jemuž v čele stojí, nebo soudu okresnímu v obvodu tohoto soudu ležícímu jest přikázán (§ 79 odst. 2 j. n.). Ustanovení tato má vyloučiti v případech tu naznačených nutnost řízení ve smyslu §§ 19 a násl. j. n. po případě i nutnost delegace jiného soudu soudem vyšším, (§§ 25 a 30 j. n.). Ježto zákon nerozeznává, jest zajisté ustanovení § 79 j. n. vztahovati na všecky žaloby bez rozdílu jejich obsahu a jejich podkladu. Zejmena bude třeba v předpisu onom zahrnuté spatřovati i žaloby podřízené právomoci reální (§ 81 j n.), i spory nájemní (§ 83 j. n.), i spory § 77 j. n. Forum upravené § 79 j. n. jest forum necessarium. Pokud se jedná o soudce při soudech okresních, jest příslušný zemský, resp. krajský soud jediným soudem v záležitostech dotčených povolaným, tak že každá volba žalobcova jest vyloučena. Pokud však jde o praesidenty soudů sborových, jest možno žalobci, mezi více sousedícími sborovými soudy dle úvahy voliti. (Co do spůsobu projednávání záležitostí před soudy okr. patřících při soudu sborovém srov. čl. XIV. úv. z. k j. n.). Ačkoli v 1. odst. § 79 j. n. jsou pro žaloby samosoudců i proti nim (§ 79 odst. 2 j. n.) vyhlášeny za příslušné toliko soudy krajské a zemské, sluší zajisté věci obchodní soudu (senátu) obchodnímu přiděliti.

5. Soud žalob syndikátních. Nároky náhradní odvozené z porušení práva, spůsobeného od soudních úředníků ve výkonu jejich činnosti úřední a prováděné dle zákona ze dne 12. července 1872 č. 112 ř. z. patří před vrchní soud zemský, v jehož obvodu jest sídlo soudu, od něhož nebo od jehož zřízenců porušení práva nastalo (§ 80 j. n.). Ustanovení toto jest jen slovným opakováním § 8 odst. 1 cit. zák., jehož další platnost byla výslovně doznána předpisem čl. VI. č. 4 úv. zák. k j. n., a bylo tudíž nové jeho pojetí v zákon zbytečným. Normu tuto sluší doplniti předpisem 2. odst. § 8 cit. zák. rovněž v platnosti ponechaného, dle kterého má nejvyšší soudní dvůr na žádost žalobce nebo žalovaného jiný vrchní soud zemský k projednání a rozhodnutí rozepře syndikátní delegovati, jestliže odvozován jest nárok náhradní z opatření presidenta nebo z usnesení senátu vrchního soudu, jenž dle ustanovení shora uvedeného by byl pro tuto žalobu syndikátní příslušným. K soudním úředníkům, jichž nesprávné úřadování dle zákona z r. 1872 žalobu syndikátní zakládá, jest počítati netoliko soudce a úředníky státní k soudním úkonům ustanovené, nýbrž i odborné přísedící, soudní komissaře (notáře), sluhové k provedení soudních úkonů určené a úředníky i sluhy úřadů berních ohledně jejich funkcí v příčině soudních deposit a peněz sirotčích (§ 4 cit. z.) a dle čl. XII. úv. zák j. n. i úředníky výkonné. V rozepřích syndikátních vystupují vrchní zemští soudové jako stolice prvá; druhou instanci tvoří nejvyšší soudní dvůr ve Vídni.

6. Soud sporů o nemovitý statek.

Soudu sporů o statek nemovitý (soud reální) přikazuje zákon v § 81 jur. normy.

a) všecky žaloby z věcných práv k věcem nemovitým. Sem spadají netoliko všecky žaloby z práva vlastnického, nýbrž i žaloby z věcných práv k věci cizí, tedy žaloby z práva zástavního (actio hypothecaria), ze služebnosti i z t. zv. děleného vlastnictví, a dle výslovného ustanovení zákona i žaloby z břemen reálních (§ 81 odst. 2. j. n), ne však žaloby o přednost práva zástavního prováděné ve formě odporu proti respekto-

vání určitých pohledávek při rozdělení výtěžku dražebního nebo sekvestračního (§§ 231, 213, 286 a 128 exek. ř.), poněvadž v tomto případě jest vždycky příslušným jen soud exekuční (§ 17 exek. ř.). Lhostejno jest, jaký obsah žaloba ona má, zejmena je-li žalobou toliko uznávací (srvn. čl. XXXVII. úv. 7. k c. ř. s.) nebo obsahuje-li i prosbu za určitou kondemnaci žalovaného, nese-li se jen na provedení dotčeného práva věcného nebo na jeho zrušení či jeho výmaz knihovní, na př. žaloba o výmaz práva zástavního promlčením pohledávky zaniklého. Nespadají sem však žaloby, kterými teprve věcného práva k věci nemovité vydobyto býti má, nebo spory na spravení záznamu nějakého práva knihovního; rovněž ne žaloby obligační na výmaz věcných břemen (depurační).

b) žaloby o rozdělení společné nemovitosti (§ 830 o. o. z.), ne však žaloby o rozdělení pozůstalosti, třebas i jmění pozůstalostní toliko z jedné nemovitosti, o jejíž rozdělení se jedná, záleželo;

c) žaloby o upravení hranic nemovitostí (§§ 851 až 853 o. o. z.).

d) žaloby z rušené držby, ať jedná se o držbu věci nemovité nebo jen o držbu práva k ní, ať jde o pouhé rušení držby nebo úplné vypuzení z ní (§§ 339 a násl. o. o. z., §§ 454 a násl. c. ř. s.). Nepatří sem však žaloby o poskytnutí držby věci. Všecky žaloby jmenované spadají před soud v § 81 jur. n. upravený bez ohledu na to, o jakou realitu se jedná, zejmena tvoří-li předmět sporu nějaký statek v deskách zemských zapsaný, nebo nějaká nemovitost v užším obvodu sborového soudu ležící, nějaký pozemek selský nebo i hory (§ 53 jur. n.). Důvodem místní příslušnosti ve všech těchto sporech, z nichž spory sub *a*) a *b*) uvedené (pokud nevztahují se na hory, § 53 odst. 2 j. n. a nejedná se o výměnek [§ 49 č. 3 j. n.]) dle ceny předmětu buď před okresní nebo sborové, spory pod lit. *c*) a *d*) naznačené však vždy před soud okresní (§ 49 č. 3 a 4 j. n.) náleží, jest poloha věci nemovité, o kterou se jedná, a při služebnostech pozemkových a reálních břemenech poloha pozemku služebného, pokud se týče stíženého. Při tom zůstává otázka, který soud jest pro nemovitost onu instancí tabulární naprosto beze vlivu. Soud § 81 j. n. jest pro všecky spory vypočtěné bez ohledu na osobu žalovaného neb žalobce výlučně příslušným, tak že zejmena i osoby soudu dvorního maršálka podřízené i osoby exterritoriální ve sporech jmenovaných soudu § 81 j. n. podléhají (§ 85 j. n. a čl. IX. úv. zák. k j. n.), a soud tento i tehdáž k platnosti přichází, žalována-li pozůstalost nebo podstata konkursní (§ 77 j. n.; § 138 konk. ř.; čl. VII. úv. z. k j. n.). Že mezi soudy stejně oprávněnými má žalobce právo volby, které podáním žaloby (§ 102 j. n.) vykonává (§ 84 j. n.), bylo již shora vzpomenuto.

7. Soud žalob z rušené držby práv vodních. Pro spory z rušené držby práv vodních prohlášen v § 82 j. n. za příslušný okresní soud, v jehož obvodu rušení se událo (§ 49 č. 4 j. n.). Rozumí se, že bude lze ustanovení tohoto toliko tenkráte použiti, pokud spor dotčený vůbec v pravomoc soudní náleží. Nastalo-li rušení držby oné v okresích různých, má žalobce mezi dotčenými soudy právo volby (§ 84 j. n. per anal.).

8. Soud sporů nájemních. Spory nájemní v § 49 č. 5 j. n. naznačené, jakož i vydání opatření a příkazů v posl odst § 49 j. n. uvedených náleží před onen soud (okresní), v jehož obvodu předmět najatý, pokud se týče, zpachtovaný nebo předmět smlouvy v § 1103 ob. z. obč. vzpomenuté leží (§ 83 j. n.). Obsah právomoci soudu ve věcech

nájemních dán jest předpisem § 49 č. 5 j. n. Vyloučena jest tudíž působnost jeho ve sporech majících za předmět jen zaplacení činže nájemní, resp. pachtovní nebo trvání smlouvy nájemní (pachtovní), resp. smlouvy v § 1103 o. o. z. uvedené. Ačkoli § 83 j. n. zcela všeobecně zní a ač předpis § 49 č. 5 jím uvedený zajisté i na movitosti se vztahuje, nutno přece foru § 83 j. n. podříditi jen ony spory nájemní v § 49 č. 5 naznačené, jichž předmětem jest věc nemovitá nebo věc za nemovitou vyhlášená (srv. § 560 c. ř. s.) nikoli však lodi (§§ 90 a 99 c. ř. s.). Viz zodp. ot. k § 83 j. n. Pokud se však o nemovitosti jedná, jest lhostejno, je-li nemovitost ta statkem deskovým nebo statkem z obecného svazku vyloučeným, statkem k fideikomissu patřícím, či nějakým pozemkem selským nebo horami (§ 53 odst. 1 j. n.). Rovněž jest lhostejno, kdo jest žalovaným, ježto i osoby exterritoriální a osoby toliko soudu dvorního maršálka podřízené foru tomuto podlehají (§ 85 j. n.) a před soudem týmž i tenkráte žaloby zmíněné podati jest, nalezá-li se realita dotčená v pozůstalostní nebo konkursní podstatě (§ 77 j. n. a § 23 konk. ř.). Je-li současně více soudů dle § 83 j. n. příslušno, má žalobce právo volby (§ 84 j. n.).

9. Soud konkursní. K projednání sporů o uznání pravosti pohledávky ke konkursu ohlášené avšak popřené, třebas i byly již před konkursem u jiného soudu zahájeny, o přiznání určité třídy věřitelů konkursních pohledávce doznané (spory likvidační a lokační), sporů o prohlášení donuceného narovnání v konkursu kupeckém uzavřeného za neplatné (§§ 126, 128, 234 a 242 konk. ř.), jakož i všech sporů proti konkursní podstatě vedených, ač-li se nejedná o předmět pravomoci reální, tabulární a horní podrobený nebo o žalobu hypothekární nebo o spory na uznání nějakých věcných nároků k věcem v podstatu konk. patřícím, jež již před konkursem u jiného soudu byly zahájeny (§§ 137 a 138 konk. ř.), jest povolán onen soud sborový, u něhož se dotčený konkurs provádí (čl. VII. úvod. zák. k jur. n.). Forum konkursní počíná dnem vyhlášení konkursu (§§ 154, 155, 158, 159 konk. ř.). Spory před soudem konkursním zahájené zůstanou u soudu tohoto i po zrušení konkursu (§§ 237 konk. ř. a § 29 j. n.) a spory zvláštní, které dle §§ 223, 234 a 236 konk. ř. proti kridatáři od věřitelů v případě donuceného narovnání zaváděny jsou, patří před soud konkursní, třebas i již konkurs byl ukončen (§ 237 konk. ř.).

10. Soudy polabské. Dle § 48 addition. akty ze dne 13. dubna 1844 (č. 28 sb. zák. pol.) k aktě o plavbě polabské ze dne 23. června 1821 mají spory v obor právomoci polabské spadající bez ohledu na cenu předmětu sporu a bez ohledu na osobu žalovaného i jeho bydliště zahájeny býti u onoho ze soudů k výkonu pravomoci polabské určených, v jehož obvodu sporné strany právě jsou přítomny a aspoň jedna z nich intervence soudu se dovolává (srov. cit. § 48 akty add., dv. dekr. ze dne 2. prosince 1845 č. 912 sb. z. s., min. nař. ze dne 9. srpna 1868 č. 9132 č. 24 zem. zák. pro Čechy z roku 1868 a čl. VI. č. 3 úv. zák. k j. n.

11. Soud věcí souvislých. Jako v processu obecném a jako v dřívějším právu rakouském uznána jest i novými zákony processními jako zvláštní důvod příslušnosti spojitost (connexitas) záležitosti, o kterou se jedná, s jinou záležitostí právní, která se již u soudu projednává nebo projednávati má nebo po případě která již svého vyřízení a rozhodnutí

došla. Ovšem nevytklo nové právo zásadu tuto všeobecně a neupravilo dle toho i nějaké forum connexitatis, nýbrž přivedlo zásadu tuto k platnosti jen v specielních předpisech, kterými příslušnost pro určité záležitosti se sporem souvisící určuje. Jako takové předpisy objevují se § 94 i § 96 j. nor., kterým zákon — ač nikoli úplně správně — místo v řadě soudů na výběr daných vykázal, a kde o nich také bude pojednáno; takovými předpisy jsou i předpisy, které pro četné spory během řízení exekučního se naskytající příslušnost určují (o tom níže), ona ustanovení řádu soudního, která příslušnost soudní k povolení

a) důkazu k cíli zachování si průvodů,

b) navrácení v předešlý stav,

c) pro žalobu zmateční a žalobu o obnovu řízení,

d) pro žalobu o zrušení nálezu rozhodčího upravují.

Ad *a*) Srvn. článek Pojištění důkazu.

Ad *b*) a *c*) Srvn. článek Prostředky opravné.

Ad *d*) jest příslušným soud, u kterého by bylo rozepři před rozhodčího vznesenou dle všeobecných zásad zahájiti (§ 596 c. ř. s.).

β) Fora electiva (soudy na výběr dané).

αα) Přehled soudů na výběr daných. O soudech na výběr daných (fora electiva) mluvíme tenkráte, když pro určitou rozepři vedle všeobecného fora ještě jiný soud jest místně k rozhodování povolán, takže žalobci právo volby mezi soudem všeobecným a soudem zvláštním přísluší. Volbu tuto vykonává žalobce podáním žaloby u jednoho z obou soudů dotčených, pokládá se však volba tato za provedenou teprve, když žaloba jest doručena (§ 102 j. n.). Ujal-li se jeden soud záležitosti oné, jest tím již každý jiný soud třebas i původně příslušný vyloučen, leč že by žalobce vzetím své žaloby zpět statum quo přivodil. Ve smyslu příslušných předpisů zákonných lze jako fora electiva uvésti:

1. soud místa zaměstnání (§ 86 j. n.); 2. soud závodu (§ 87 j. n.); 3. soud místa plnění (§§ 88—90 j. n.); 4. soud věci stížené (§ 91 j. n.); 5. soud žalob z rušené držby věcí movitých (§ 92 j. n.); 6. soud společenství rozepře (§ 93 j. n.); 7. soud rozepře hlavní (§ 94 j. n.); 8. soud žaloby na vzájem (§ 96 j. n.); 9. soud dřívějšího bydliště (§ 97 j. n.); 10. soud lodníků a lodního mužstva (§ 98 j. n.); 11. soud jmění (§ 99 j. n.); 12. soud podpůrný pro žaloby z poměru rodinného a manželského (§ 100 j. n.); 13. soud cizinců (§ 101 j. n.); 14. soud smluvený (§ 104 j. n.); 15. soud žalob na náhradu škody povstalé provozováním železnic.

ββ) Jednotlivé soudy na výběr dané.

1. Soud místa zaměstnání. Pod rubrikou »soud místa zaměstnání« uvádí § 86 j. n. dva různé případy: První vztahuje se na osoby fysické k sporu způsobilé, jež se ať dobrovolně, ať nuceně zdržují na určitém tuzemském místě za okolností, které svojí povahou na delší pobyt osob oněch na místě tomto poukazují. Okolnost taková bude dána zejmena účelem, k jakému se osoba dotčená na místě onom nalézá. Účel tento musí, má-li § 86 k platnosti přijíti, býti rázu a povahy takové, aby nebyl ihned dosažitelný, nýbrž delší přítomnosti osoby oné vyhledával. Jako příklady toho uvádí zákon pobyt osob k čeledi patřících v místě služebním, nádenníků nebo dělníků továrních, pomocníků nebo učenníků živnostenských v místě jejich práce nebo učení, pobyt žáků nebo studujících v místě učebního ústavu. Stejný význam bude míti delší lázeňská kura, letní pobyt

na venkově, trestní vazba, delší obchodní záležitost a p. Pro osoby takové bude soud místa zmíněného již pobytu (místa zaměstnání) příslušným pro všecky žaloby, které proti nim ze závazků jich majetkových jsou podávány. Lhostejno jest, vzešel-li závazek tento v době, kdy osoba dotčená na místě onom se zdržovala, či zdali jindy nebo jinde povstal, lhostejno také, z jakého titulu (§ 859 o. o. z.) vzešel a zdali jest žalovaný občanem rakouským nebo cizincem. Vždycky však třeba pobytu žalovaného na místě onom v době žaloby. Forum toto, k jehož založení toliko pobyt osoby na určitém místě, ovšem pobyt delší, se vyhledává, rozeznává se od soudu bydliště nedostatkem úmyslu trvale tam pobyti, i od všeobecného fora pobytu upraveného § 67 j. n., jež předpokládá, že žalovaný vůbec nikde bydliště nemá. Působnost jeho trvá po celý čas, po který trvá i pobyt osoby dotčené na místě onom a dle zodp. ot. k § 86 j. n. i 90 dní potom (§ 97 j. n.). Druhý případ v § 86 odst. 2 j. n. vytčený vztahuje se na osoby vojenské, »které samostatně bydliště založiti nemohou,« tedy osoby vojenské svéprávnost postrádající. Pro nároky majetkové výše naznačené lze osoby tyto žalovati u soudu místa jejich garnisony, který § 86 odst. 2 j. n. na místo soudu pobytu osob dotčených klade. Rozumí se, že pokud jedná se o osoby nezletilé, může býti předpis § 86 j. n. vůbec jen tehdáž praktickým, jde-li o spory mající za předmět ony kusy majetkové, se kterými nezletilci volně mohou disponovati (§§ 151, 246 a 247 o. o. z.).

2. Soud závodu. Úvaha, že závod nebo hospodářství nalézající se mimo sídlo hlavního podniku, pokud se týče mimo bydliště žalovaného, jest sám o sobě střediskem práv a závazků k tomuto závodu nebo hospodářství se vztahujících, jakož i střediskem různých poměrů právních, jichž provedení nejlépe u soudu místně nejbližšího docíliti lze (mot. vl. osn. k § 90 j. n., vedla k tomu, že v nový zákon o příslušnosti soudu jako zvláštní forum speciale pojat byl v § 87 soud t. zv. závodu. Při vytčení podmínek tohoto fora třeba rozeznávati:

α) jde-li o závod majitelů hor, továren, podniků obchodních a průmyslových, zřízený mimo sídlo hlavního závodu, pokud se týče mimo sídlo majitelovo (zodp. ot. k § 87 č. 1 j. n.), nebo

β) jedná-li se o hospodářský statek opatřený obytnými a hospodářskými budovami a spravovaný osobou na statku tomto své bydliště nemající.

Ad α) V případě prvém, jde-li o závod vedlejší, se žádá, aby i tento závod vedlejší vystupoval jako závod k trvalejšímu provozování hor, obchodu či průmyslu ustanovený. Nestačí tedy, jestliže toliko přechodně (na př. na nějakém trhu) zřízeno jest jakési stanovisko k uzavírání obchodů jménem a na účet principála, lhostejno však, zdali obchody a činnost tohoto zvláštního závodu se na všecky odbory podniku hlavního vztahují, či toliko jedno jeho odvětví za svůj předmět mají, lhostejno, kdo jest majitelem závodu, zejména je-li to osoba fysická nebo právnická, jednotlivec nebo společnost. Pro všecky »právní záležitosti sporné na tento závod se vztahující« prohlašuje § 87 v odst. 1 j. n. za příslušný onen soud, v jehož obvodu se závod nalézá. Zákon mluvě zcela všeobecně o »sporných záležitostech právních« nechce rozeznávati mezi různými druhy žalob, zejmena nechce rozlišovati žaloby obligační a věcné, žaloby na uznání nebo odsouzení (condemnatorní), žádá však, aby poměr právní, z něhož žalován majitel závodu, stál ve spojení se závodem zmíněným. Jako příklad žalob tako-

vých uvádějí motivy vládní osnovy zvláště spory námezdní lidí pro závod zjednaných, spory z dodávek pro závod konaných, z obchodů dopravních a povoznických pro zboží závodu a p. Že vyloučeny jsou žaloby z práva rodinného a manželského, rozumí se vzhledem k podstatě věci samo sebou (arg. slova »sich auf diese Niederlassung beziehen«). Rovněž nebude zajisté vzhledem k vytčenému účelu fora § 87 jur. n. pochybno, že nebudou před ně náležeti žaloby existence závodu sama se týkající. Žalovaným jest majitel závodu, tedy nejen jeho vlastník, nýbrž i pachtýř, vnucený správce atd. Soud závodu trvá a zaniká se závodem.

Ad *β)* Případ druhý, upravený v 2. odst. § 87 j. n. předpokládá, aby na statku hospodářském, t. j. rolnictví nebo chovu dobytka určeném a budovami opatřeném, hospodařila osoba na místě tomto bydliště nemající. Lhostejno jest, zdali žalovaný jest vlastníkem, požívatelem nebo pachtýřem statku onoho, a zdali vykonává na statku tomto správu hospodářskou osobně nebo svými zřízenci. Co do obsahu patří před toto forum všecky žaloby »aus allen auf die Bewirthschaftung des Gutes sich beziehenden Rechtsverhältnissen«. Přes toto znění od doslovu prvého odst. téhož paragrafu se odchylující nutno i tomuto soudu v podstatě tytéž žaloby přikázati, které soudu závodu dle odst. 1. § 87 j. n. jsou podrobeny. Pro všecky spory dotčené má býti příslušným soud, v jehož obvodu onen statek hospodářský leží. Forum § 87 j. n. jest forum electivum, které ovšem soudům nutným ustupuje, jež však vedle soudu obecného i ostatních soudů zvláštních může k působnosti přijíti.

3. S o u d m í s t a p l n ě n í (s p l n i š t ě). Pod rubrikou »soud splniště« pojednává zákon a sice:

α) o soudu místa plnění v užším slova smyslu § 88,

β) o soudu žalob směnečných § 89,

γ) o soudu rozepří lodních § 90 j. n.

Ad *α)* Dle § 88 j. n. mohou býti žaloby ze smlouvy podány u soudu místa, kde smlouva dle dohodnutí se stran od žalovaného splněna býti má. Jak z tohoto obsahu § 88 j. n. patrno, jest základem fora § 88 nové j. n. úmluva, smlouva na určitém místě splniti. Úmluva tato musí býti písemně uzavřena a v listině o tom zřízené zejména uvedeno, »že založením místa plnění také i právo k žalobě se na tomto místě zakládá« (§ 88 odst. 1. věta posl.) Listinu tuto jest v originálu k žalobě přiložiti (zodp. ot. k § 88 odst. 1. j. n.). Z tohoto přísného formálního předpisu, který zachovati jest i tenkráte, když jedna z kontrahujících stran provozuje živnost obchodní, dopustil nový zákon, přihlížeje na požadavky praxe a zvyky obchodní, výjimku jen pro jediný případ, že obě smluvní strany jsou osobami obchod provozujícími. (Obchodníky plného práva býti nemusí.) Tu stačí k založení soudu místa plnění projev i mlčky učiněný tím, že adresát fakturu, ve které jest vytčeno, »že placení na určitém místě se státi má, a že i na témž místě žaloby podány býti mohou,« bez námitky přijme (§ 88 odst 2 j. n.). Co za fakturu jest pokládati, uváží soud dle okolností případu (zodp. ot. § 88 odst. 2 j. n.). Ovšem jest třeba, aby, má-li mlčení obchodníkovu tento smysl býti přiložen, faktura současně se zbožím nebo již dříve došla a aby dodatek zmíněný ve faktuře samé byl obsažen. Nedostačí tudíž, byla-li faktura teprve po dojití z b o ž í zaslána, nebo jestliže zmínka, že na určitém místě placeno býti má a na témž místě i žalovano býti může, ne ve faktuře, nýbrž v nějakém dopisu snad vedle toho zaslaném se

stala. Zdali zboží k provozování obchodu adresátova slouží či nic, jest lhostejno (zodp. ot. k § 88 odst. 2 j. n.). Fakturu tuto třeba v opisu připojiti k žalobě. Vzejde-li spor o tom, zdali strana provozuje obchod, třeba o tom podati důkaz vysvědčením soudní kanceláře příslušného soudu, o tom, že firma strany jest v rejstříku obchodním zapsána, nebo jde-li o obchodníky neprotokolované, vysvědčením instance správní, jež vede rejstřík živnostenský o tom, že živnost strany jest živností obchodní (min. nař. z 3. prosince 1897 č. 280 ř. z.). Co do dosahu jest forum místa plnění po stránce věcné příslušno pro závazky obligační ze smlouvy pocházející, při čemž nerozhodno, jakého dosahu jest žaloba o smlouvu onu se opírající, zejmena žaluje-li se na splnění nebo zrušení smlouvy, na náhradu škody pro nesplnění vůbec nebo nepořádné její splnění, či jeví-li se žaloba ona toliko žalobou uznávací, mající za cíl zjištění, že určitý poměr smluvní mezi stranami stává či nestává. Před soud místa plnění bude obzvláště lze podati všecky žaloby na splnění smlouvy i žaloby ze správy (§§ 922 a násl. o. o. z. čl. 346 a násl. obch. z.) Nenáleží sem však žaloby, které nejsou vyvozovány ze sporné smlouvy samé, třebas i k nim smlouva tato podnětu zavdala (na př. žaloby odpůrčí z rukojemství o platnost listiny o smlouvě zřízené) a ještě méně žaloby, které vůbec ani o smlouvu se neopírají, nýbrž nějaké jiné právní jednání, na př. poslední pořízení mají za základ. Před forum místa plnění nebude zejména patřiti žaloba odpůrčí, působnost smlouvy popírající, poněvadž žaloba tato není ze smlouvy nýbrž ex variis causarum figuris (ex lege § 859 o. o. z.), nesměřuje k zrušení smlouvy (§ 88 j n.), nýbrž jen k prohlášení její bezúčinnosti, neprojednává se mezi kontrahujícími stranami, nýbrž mezi jednou (z pravidla) z nich a osobou třetí (srv. zák. ze dne 16. března 1884 č. 36 ř. z.). Co do stránky subjektivní patří před určitý soud jako soud místa plnění žaloby shora vypočtené jen potud, pokud žalovanou jest strana, která se způsobem výše uvedeným na onom místě plniti zavázala, nikoli však i žaloby, ve kterých strana tato jako žalobkyně vystupuje (arg.: vom Beklagten). Zavázali-li se oba kontrahenti na určitém, však na vzájem různém, v rozličných soudních okresích ležícím místě plniti, zakládá se forum místa plnění proti každému z nich zvláště. Forum § 88 j. n. spadá do řady soudů volby (fora electiva), dopouštějíc žalobci, aby dle vůle své buď u tohoto fora nebo u všeobecného soudu (bydliště) vystoupil. Volbu tuto má žalobce, třebas i jeho spolukontrahent již zemřel a pozůstalost, pokud se týče dědice žalovati jest (§ 77 j. n.). Forum smlouvy jest úplně vyloučeno pro žaloby z obchodů splátkových, jestliže žalovaný má v Rakousku své bydliště (§ 6. zák. ze dne 27. dubna 1896 č. 70 ř. z.).

Ad *b*) Forum žalob směnečných. Zvláštní případ soudu místa plnění upravuje zákon v 89 j. n., jenž stanoví: »Osoby ze směnky zavázané mohou od majitele směnky žalovány býti u soudu místa platebního. Jak z tohoto znění patrno, jest ustanovení § 89 svým obsahem daleko užší než předpis § 88 j. n. Vztahuje se totiž jen na žaloby proti osobám »ze směnky« zavázaným, tedy vzhledem k §§ 555 a násl. civ. proc. a § 51 č. 3 j. n. jen na žaloby nesoucí se na zaplacení nebo pojištění sumy směnečné. Nelze ho tedy použiti pro žaloby, k nimž jednání směnečné sice podnětu zavdalo, které však z obsahu směnečné, skripturní obligace (ze směnky) odvozovány nejsou. (Srov. čl. 72, 74, 83, jakož i žaloby odpůrčí). Důvodem tohoto fora není jako v § 88 úmluva určitého místa

plnění, nýbrž ze směnky patrný závazek jistého místa platebního pro sumu směnečnou určeného. Poněvadž zákon nerozeznává, sluší pod »místem platebním« rozuměti netoliko místo platební zvláště udané, nýbrž i místo platební dle čl. 4. č. 8, 24 a čl. 97 směn. ř. v bydlišti trassatově, resp. v bydlišti vydatele vlastní směnky spatřované (zodp. ot. k § 88 č. 9 j. n.). Pro založení tohoto fora není třeba formálností v § 88 odst. 1 předepsaných. Závazek, na místě určitém platiti nebo zjistiti sumu směnečnou a ze závazku tohoto i u soudu téhož místa se dáti žalovati, zakládá se pro všecky směnečné dlužníky ať přímé ať nepřímé podpisem jejich na směnce a její odevzdáním. Jako žalobce smí u fora § 89 j. n. vystoupiti jen majitel směnky. Že forum toto jest pro všecky směnečné dlužníky společným, o tom níže při soudu společenství rozepře.

Ad *c)* Soud rozepří lodních.

Dle § 90 nové jur. normy mohou žaloby:

α) z nájmu lodí,

β) z poměru služebního námořního mužstva a

γ) z námořních obchodů dopravních podány býti u soudu onoho místa, kde se žalovaný zdržuje, kde zboží dodáno nebo doprava skončena býti má, nebo kde cesta jest přerušena. Jak z doslovu tohoto plyne, nehodí se § 90 plně do odstavce pojednávajícího o forum místa plnění, poněvadž za důvod příslušnosti soudu tam upraveného vyhlašuje netoliko závazek na určitém místě plniti, nýbrž i pobyt žalovaného a nahodilou okolnost, kde plavba se přeruší.

4. Soud věci stížené. Souvislost mezi pohledávkou a zástavním právem k pojištění jejímu sloužícím, ohled na praxi soudní i na praktické potřeby života, jakož i zřetel k tomu, že soud reální se jeví jaksi přirozeným střediskem pro upravení všech právních poměrů k hypothece se vztahujících (mot. vl. osn. k § 93 j. n.) vedly k tomu, že v § 91 j n. jsou u soudu reálního dle § 81 příslušného za jistých podmínek připuštěny i některé žaloby obligační a sice:

a) žaloby o zaplacení pohledávky zástavním právem zjištěné,

b) žaloby o uznání, že pohledávka zástavním právem zjištěná neexistuje a

c) žaloby o zaplacení zadrželých dávek z reálního břemene na statku vězícího. Podmínky, ku kterým zákon možnost žalob těchto u fora reálního připojil, jsou:

Ad *a)* & *b)* aby žaloby dotčené spojeny byly s příslušnou žalobou z práva věcného, t. j. žaloba o zaplacení pojištěné pohledávky se žalobou hypothekární k provedení zástavního práva se nesoucí, žaloba o zjištění neexistence pohledávky k žalobě o zrušení nebo výmaz dotčeného práva zástavního a aby jak ona žaloba věcná, tak i tato obligační proti téže osobě směřovaly (§ 91 odst. 1 j. n.). Pro žaloby ad *c)* které podány býti mohou u soudu, v jehož obvodu statek reálním břemenem stížený leží, žádá zákon, aby proti nynějšímu držiteli reality stížené čelily. Forum § 91 jur. n. jest forum electivum, t. j. nevylučuje, aby žalobce nároků shora vytčených i u fora všeobecného nebo u některého jiného zvláštního soudu vymáhal. Však volí-li si forum § 91, má tu výhodu, že může žaloby již uvedené za podmínek naznačených u soudu § 91 i tenkráte podati, když soud tento sám o sobě pro ony žaloby obligační objektivně není příslušným (§ 95 j. n.), buď že tyto vzhledem k svému

obnosu před soud jiného druhu (okresní, sborový) nebo vzhledem k své povaze před soud kausální (§ 51 j. n.) patří. Poněvadž soud § 91 jest jen jakýmsi rozšířením fora reálního na některé nároky osobní, nutno i jemu v konkurrenci se soudy jinými přiznati stejnou sílu a připustiti působnost jeho i tenkráte, byla-li na př. pozůstalost žalována (§ 77 j. n.). Nebude však lze použíti předpisu (§ 91 j. n. na osoby toliko soudu dvor. maršálka podlehající. Srov. § 85 jur. n., čl. III. a IX. odst. 2 úv. zák. z. k jur. n.

5. Soud žalob z rušené držby věcí movitých. Žaloby z rušené držby věcí movitých, jakož i z rušené držby práv k věcem movitým mohou býti podány u okresního soudu (§ 49 č. 4 j. n.) onoho místa, kde rušení se stalo (§ 92 j. n.). Na rozdíl od fora určeného v § 81 j. n. pro žaloby z rušené držby nemovitostí jest soud § 92 j. n. forum electivum, jež dopouští z rušené držby movitosti také u všeobecného soudu žalovaného žalobou vystoupiti. Pro použití § 92 j. n. jest lhostejno, jedná-li se o rušení držby v užším slova smyslu, nebo o úplné vypuzení z držby.

6. Soud společenství rozepře. Důvody, které vedly zákonodárce k tomu, aby kumulaci žalobních nároků proti více osobám v jedné žalobě a v jednom sporu dopustil a tím t. zv. společenství rozepře (litis consortium) za dovolené vyhlásil, vyžadovaly nezbytně toho, aby pro ony žaloby i určité forum zavedl, kterému by se všichni žalovaní bez ohledu na své bydliště podrobiti byli nuceni. Otázka, kdy a za jakých podmínek společenství rozepře jest možno a kdy tudíž forum litis consortii k platnosti přijde, jest otázkou řízení, kterou řeší §§ 11 a násl. civ. proc. Forum litis consortii v § 93 j. n. upravené vztahuje se jen na společenství rozepře ve smyslu § 11 č. 1 c. ř. s., totiž litis consortium založené tím, že všichni žalovaní ohledně předmětu sporu stojí ve společenství právním, nebo že všichni z téhož skutkového a právního důvodu jsou zavázáni. Pro společenství rozepře dle § 11 č. 2 c. ř. s. připuštěné nemá již § 93 j. n. žádného významu, poněvadž společenství toto výslovně předpokládá, aby pro každého žalovaného zvlášť dovolaný soud byl příslušným. Pokud jde o ustanovení soudu pro žaloby proti litis consortům příslušného, uvedl § 93 j. n. v prvém odstavci svém předpis všeobecný forum litis consortii vůbec upravující, načež v druhém svém odstavci předpis zvláštní toliko na rozepře směnečné se vztahující položil. Dle zmíněného všeobecného předpisu může »více osob, které mají svůj obecný soud před rozličnými soudy žalováno býti jakožto společníci rozepře, pokud by pro rozepři nebylo společného zvláštního soudu, před každým tuzemským soudem, u něhož jeden ze společníků ve sporu, jestliže by se mezi nimi nalézali hlavní a vedlejší zavázaní« (srvn. npř. § 124 konk. ř. a § 12 c. ř. s.) u onoho soudu, u něhož »jeden z hlavních zavázaných má svůj obecný soud« (§ 93 odst. 1 j. n.). Jak z tohoto všeobecného doslovu plyne, nerozeznává zákon v příčině fora litis consortii různé druhy žalob, zejména nerozlišuje žaloby uznávací a condemnatorní, neobmezuje se zajisté také jen na žaloby majetkoprávní. Rovněž i co do stránky subjektivní není činěno rozdílu mezi osobností žalobcovou, resp. žalovaného, leda že není dopuštěno, aby mezi litis consorty žalovány byly i osoby z právomoci rakouských soudů vyloučené nebo toliko úřadu dvorního maršálka podléhající (čl. III. a IX. odst. 2 úv. z. k. j. n., §§ 81—83 a 85 j. n. a contr.). Jinak však jest lhostejno, je-li společník v rozepři rakouským občanem či cizincem. Dů-

vodem příslušnosti soudu dle § 93 odst. 1 jest bydliště jednoho ze spolužalovaných. Aby týž na prvém místě mezi žalovanými byl uveden, se nevyhledává. Co do působnosti své jeví se býti forum litis consortii dle § 93 odst. 1 j. n. vyloučeno tehdy, když pro dotčenou rozepři nějaké zvláštní společné forum jest založeno. Dodatkem tím propůjčen jest v novém zákoně soudu společenství rozepře karakter fora podpůrného, které jen tehdy k platnosti má přijíti, nelze-li záležitost dotčenou před nijakým zvláštním soudem ať nutným ať volby, který v tomto konkretním případě pro všecky žalované současně příslušným se býti objevuje, projednati. Pokud se jedná o společenství rozepře ve sporech směnečných, upravuje zákon zvláštní forum litis consortii v odstavci 2 § 93 j. n., jenž zní: »Osoby ze směnky zavázané mohou jako společníci rozepře, u soudu místa platebního býti žalovány.« V ustanovení tomto nalézáme vlastně jen to opakováno, co již z § 89 odvoditi se dá. Že předpisem druhého odstavce § 93 ustanovení odstavce prvního téhož paragrafu jest vyloučeno, rozumí se vzhledem k podpůrnosti ustanovení posléz zmíněného samo sebou. Forum druhého odstavce § 93 jako forum electivum konkuruje zajisté i s forem obecným i s jinými zvláštními soudy volby, pokud působnost jejich v tom kterém případě pro všecky žalované současně jest založena.

7. Soud rozepře hlavní. Jur. norma uvádí dva případy, ve kterých soud hlavního sporu, který ve smyslu theorie dosavadní forum connexitatis můžeme pojmenovati, ke platnosti přichází, a sice:

a) při t. zv. hlavní intervenci;

b) při žalobách procesních zmocněnců nebo příjemců spisů o zapravení poplatků a nákladů (§ 94 j. n.).

Ad *a)* Instituce hlavní intervence upravená § 16 c. ř. s. záleží v tom, že na věc nebo právo, které jest předmětem sporu mezi dvěma osobama vedeného, osoba třetí nárok činí a k cíli provedení tohoto svého nároku proti oběma procesním stranám žalobou vystupuje. Pro tuto žalobu vyhlašuje § 94 odst. 1 j. n. za příslušný onen soud, u kterého spor mezi oběma žalovanýma stranama jest veden. Působnost tohoto soudu počíná okamžikem, kdy původní spor byl zahájen (§ 94 j. n., § 232 c. ř. s.) a trvá po celou dobu až k právoplatnému rozhodnutí dotčené rozepře původní. Zákon pojednává o soudu tomto jako o forum electivum, však jak motivy vládní osnovy k jur. normě k § 93 j. n. samy připouštějí, nemůže ve sporu zmíněném volba žalobcova vůbec prakticky k platnosti přijíti, poněvadž rozhodl-li se žalobce proti oběma sporným stranám během procesu jejich žalobou vystoupiti, tak u soudu hlavní rozepře učiniti musí. Soud hlavního procesu jest pro žalobu hlavního intervenienta i tenkráte příslušným, když by žaloba tato dle zásad pro kompetenci druhovou platících před tento soud nepatřila (§ 95 j. n.).

Ad *b)* Druhý případ soudu hlavního processu upravený druhým odstavcem § 94 j. n. vztahuje se toliko na žaloby zakládající se na titulu zmocnění v rozepři daného, ať se toto zmocnění jeví jako plná moc k provedení celého sporu (§§ 31—33 c. ř. s.), nebo jen pro jednotlivé procesní úkony (§ 33 c. ř. s.) nebo toliko jako plná moc k přijetí soudních vyřízení (§§ 94 a násl. a § 562 odst. 2 c. ř. s.). Předpis § 94 odst. 2. j. n. předpokládá dále, že vystupují zmocněnci (nebo i jich právní nástupci proti svým zmocnitelům nebo jejich sukcessorům (srvn. i § 70 c. ř. s.) žalobou o zapravení nákladů za ně konaných i zapravení poplatků, jichž

náhrada jim jednak dle obč. práva, jednak dle zvláštních předpisů přísluší. Lhostejno jest, je-li tímto zmocněncem advokát nebo osoba jiná (§ 31—33 c. ř. s.). Forum § 94 odst. 2 j. n. jest však nepřípustno, žaluje-li strana svého procesního zmocněnce z důvodu tohoto zmocnění o nějaký nárok pro ni vzešlý. Žaloba dotčená přikázána jest § 94 odst. 2 soudu hlavní rozepře, t. j. soudu prvé instance oné rozepře, ve které, pokud se týče pro kterou žalobci bylo dotčené zmocnění poskytnuto, třebas by soud tento druhově pro tuto žalobu zmocněncovu nebyl příslušným (§ 95 j. n.). Působnost fora tohoto počíná sice tak jako v případě ad *a)* uvedeném zahájením hlavního sporu, však nekončí se již vejítím rozsudku v rozepři hlavní vyneseného ve právní moc, nýbrž trvá i dále po okamžiku tomto. Podstata soudu toho jako fori electivi dopouští žalobci také u fora obecného nebo u jiného specielního fora (na př. místa splnění § 88 j. n. a p.) taktéž příslušného žalobou svojí vystoupiti.

8. Soud žaloby na vzájem. O foru reconventionis mluví § 96 j. n., jenž však nepojednává toliko o příslušnosti soudní, nýbrž mluví vůbec o žalobě na vzájem, jejíž připustnost i podmínky vytýká. Dle toho předpisu jest žaloba na vzájem možna:

a) jestliže žalovaný chce provésti nějaký nárok, který s nárokem žalobcovým v přední žalobě obsaženým souvisí nebo se s ním vůbec může kompensovati, nebo

b) má-li býti zjištěn nějaký právní poměr nebo právo během sporu sporným se stavší, na jehož existenci či neexistenci rozhodnutí rozepře první zcela nebo z části závisí (§§ 236 a 229 civ. ř. s.). V prvém případě klade zákon za podmínku přípustnosti žaloby na vzájem souvislost nároku žalovaného s nárokem žalobcovým, resp. takový poměr obou nároků těchto, aby mezi nimi byla kompensace možnu (§§ 1438 a násl. o. o. z.), v druhém, aby zjištění žalobou na vzájem vymahané mělo význam praejudicielní pro rozepři první. Jaká jest tato žaloba první, se zákon nezmiňuje. Dle své povahy bude žaloba na vzájem obmezena toliko na spory v obor práva majetkového spadající. Vždycky však předpokládá, aby strany v rozepři první měly ve sporu o žalobě na vzájem zahájeném své úkoly vyměněny, t. j. aby žalovaný v rozepři prvé jako žalobce v rozepři vzájemné vystupoval a naopak. Vedlejší intervenient nemůže vystoupiti žalobou navzájem z poměrů vlastních odvozovanou, ani nemůže, stojí-li na straně žalobcově, býti žalobou stíhán. (Srov § 19 odst. 1 c. ř. s.) Jestli však se jeví jako společník v rozepři (§ 20 c. ř. s.) nebo v souhlasu obou stran v proces jako strana na místo původního žalobce či žalovaného vstoupil, jest již k žalobě navzájem legitimován. Žaloba na vzájem, kterou podati jest u soudu, u kterého se spor první projednává, jest však vyloučena, jestliže pro nárok předmět její tvořící, onen soud ani prorogací nemohl by se státi příslušným nebo jestli o ní jen v nějakém mimořádném pro záležitosti tohoto druhu výlučně předepsaném řízení jednati se má (na př. směnečném, nájemném.) (§ 104 j. n., § 96 odst. 2 a § 236 al. 2 c. ř. s.). Jinak jest lhostejno, jestli žaloba první u soudu obecného nebo kausálního, u fora bydliště nebo některého fora zvláštního, nebo i fora delegovaného podána byla. Založení fori reconventionis předpokládá, aby spor o žalobě první již byl zahájen (§ 232 civ. ř. s.). Nevznikne tudíž tenkráte, byla-li žaloba první pro nepříslušnost soudu nebo z nedostatku jiných procesuálných náležitostí (nezpůsobilost strany k procesu) odmítnuta. Bylo-li

však řízení o první žalobě zahájeno, trvá možnost fori reconventionis až do okamžiku, kdy řízení ústní v prvé instanci bylo ukončeno t. j. když předseda soudu líčení za ukončené vyhlásil (§§ 193 a 233 civ. ř. s.). Jest tudíž v instanci druhé a třetí možnost žaloby navzájem vyloučena (§ 482 c. ř. s.). Poněvadž žaloba navzájem nezbytně žalobu první a řízení platně o ní zavedené předpokládá, nutno za to míti, že v případech, ve kterých řízení o žalobě první od soudu odmítnuto nebo vůbec jako zmatečné zrušeno (§ 42 j. nor.), forum reconventionis základu svého ztrácí. Vzal-li žalobce svoji žalobu zpět, dříve než žalovaný žalobu na vzájem podal, nemůže ovšem již fora § 96 j. n. se býti dovoláváno. Pakli se však stalo toto vzetí žaloby zpět, když již forum ono podáním žaloby na vzájem bylo založeno, nutno co do dalšího trvání tohoto soudu rozeznávati, jestli k onomu odvolání žaloby žalovaný svolil, či bylo-li bez vůle žalovaného provedeno (§ 237 c. ř. s.). V případě prvém nemůže jednostranný akt žalobcův žalovaného zbaviti práva procesuálního, platně již založeného, míti svoji rozepři žalobou na vzájem již zahájenou projednanou a rozhodnutou u fora § 96 j. n., leč že by žaloba navzájem podstatou svého nároku na hlavní závisela. V případě posledním však možno — ač-li z prohlášení žalovaného opak nevysvítá — ve svolení k vzetí žaloby zpět býti spatřováno i vzdání se fori reconventionis, načež soud se zastavením jednání o žalobě první zastaví i další řízení o žalobě navzájem. Forum žaloby na vzájem uvedeno jest taktéž mezi soudy na výběr danými, však volba žalobcova záleží toliko v tom, že žalobce rozhodnouti se může, chce-li nárok svůj žalobou na vzájem nebo žalobou samostatnou dobývati. Rozhodl-li se pro prvé, nemůže žalobu svoji u jiného soudu než u soudu v § 96 j. n. předepsaného podati.

9. Soud dřívějšího bydliště. Dle § 97 nové j. n. mohou řemeslníci, prodavači v malém, hostinští, lodníci, povozníci i jiní živnostníci, pak tovaryši, sluhové a jiní dělníci námezdní své pohledávky za dodané výrobky a zboží, pokud se týče za konané služby a práce, pokud před soud vůbec patří, dobývati u soudu, v jehož obvodu měl žalovaný odbíratel nebo objednatel své dřívější bydliště, třeba by týž mezi tím v jiném soudním okresu se usídlil. Stejné právo poskytnuto jest i soukromým učitelům pro nároky jejich na odměnu za vyučování jimi udílené (§ 97 odst. 2 j. n.). Základem fora tohoto jest »dřívější« bydliště žalovaného, t. j. ono bydliště, které měl, když žalovaná pohledávka proti němu vzešla. Působnost tohoto fora pomíjí, jestliže žaloba do 90 dnů počítaných ode dne, kdy poslední dodávka od žalobce žalovanému se stala, nebo kdy naposled práce od žalobce pro žalovaného konána byla, nebyla podána (srov. § 29 j. n. a 54 odst. 1 j. n.).

10. Soud lodníků a lodního mužstva. V 98 jur. n. jest jako zvláštní forum electivum upraven soud lodníků a lodního mužstva. Obsah právomoci jeho jest týž, jako fora upraveného v § 97, zahrnuje v sobě také jen nároky ze smlouvy trhové za dodané potřeby a zboží a ze smlouvy námezdní za konané služby i práce, jimiž vystupují jako žalobci osoby v § 97 j. n. vypočtené. Od § 97 liší se předpis tento jednak tím, že předpokládá, že nároky dotčené směřují proti lodníkům nebo osobám k lodnímu mužstvu patřícím, kdežto § 97 na osobu žalovaného nepřihlíží, jednak, že působnost soudu v § 98 upraveného na určitou časovou dobu se neobmezuje, kdežto účinnost fora § 97 dobou 90denní pomíjí. Titulem

příslušnosti soudní dle § 98 jest dočasný pobyt žalovaného, t. j. žaloba z nároků vzpomenutých může býti proti lodníkům, resp. lodnímu mužstvu u každého soudu podána, v jehož okresu se žalovaný právě zdržuje. Forum toto přichází k platnosti i tenkráte, když žalovaný na jiném místě své řádné bydliště má a liší se tudíž od případu, kdy pobyt forum všeobecné pro osobu bydliště v Rakousku nemající zakládá na př. §§ 67, 70 odst. 2 j. n. a p.

11. Soud jmění. Snaha, občanům rakouským i proti cizincům k nárokům jejich v Rakousku pomoci, vedla zákon nový k tomu, aby po způsobu zákonodárství cizích za určitých okolností i cizince právomoci rakouských soudů podrobil. Ze snahy této vzešel § 99 j. n., jenž dopouští žalovati cizince ze všech závazků majetkoprávních, ať jsou obsahu jakéhokoli, ať kdekoli vzešly a ať jest žalobcem občan rakouský nebo cizinec u onoho soudu rakouského:

a) v jehož obvodu se jmění cizincovo v době podání žaloby nalézá, nebo

b) v jehož obvodu jest věc předmět žalobního nároku tvořící.

Ad *a)* V případě prvém vyhlašuje zákon za důvod místní příslušnosti polohu »jmění« žalovaného cizince. Za »jmění« pokládati sluší dle § 99 j. n. úhrn veškerých práv majetkových, peněžitou hodnotu majících a žalovanému cizinci náležejících. Pro tento pojem jmění jest nerozhodno, je-li cena těch kterých práv majetkových větší či menší, jsou-li obmezena nebo právy třetích osob stížena, jsou-li scizitelna či nikoli, jeví-li se jako práva samostatná nebo toliko akcessorní (na př. právo zástavní, nárok vůči rukojmímu), nalezá-li se jmění ono v moci žalovaného cizince nebo v detenci osoby třetí. Ovšem jest třeba, aby dotčený předmět cizinci náležející dle přirozeného svého určení jako část jmění se objevoval. Jmění nalézá se všude, kde jest některá jeho částka. Pokud se jeho předmětem jeví nějaká věc hmotná, jest to místo, kde věc tato se nalézá. Pokud předmětem oným jsou práva, zákon všeobecného ustanovení o tom, kde místo jejich polohy má býti spatřováno, nedal. Toliko kasuisticky předepsal, že »při pohledávkách platí bydliště podlužník v Rakousku svého bydliště, nalézá-li se však v Rakousku věc za jistotu pro pohledávku onu sloužící, má býti místo, kde věc tato leží, při ustanovení příslušného soudu rozhodnou.« (Srvn. i § 4, č. 6 exek. ř.). V předpisu tomto rozhodnuta jest otázka, kde při právech místo jmění má býti hledáno, toliko pro dva případy, z nichž jeden zahrnuje vůbec nároky obligační, druhý dotýká se jednoho práva věcného, totiž práva zástavního. Předpisu prvého bude lze použíti pro všecka práva obligační bez ohledu na jejich obsah, princip pro právo zástavní vyslovený bude moci býti applikován i na ostatní věcná práva k věci cizí a spatřeno v příčině jich místo jmění cizincova tam, kde se nalézá věc, předmět onoho práva činící. Dle analogie § 81 odst. 2 j. n. a dle principu §§ 4, č. 6 a 18, č. 1 exek. ř. spojení s § 118 j. n. bude při služebnostech a břemenech reálních rozhodnou poloha věci služebné, pokud se týče stížené. Zásada pro věcná práva vyslovená přijde zajisté k platnosti při nárocích sice obligačních, však na listině lpících, které i § 427 o. o. z. vedle věcí hmotných uvádí. Jmění ono musí býti v obvodu soudu v době podání žaloby (§ 29 a 54 odst. 1 j. n.). Jakým způsobem se tam dostalo, je lhostejno. Vedle zmíněných všeobecných pravidel stanoví zákon, patrně aby břímě průvodní s žalobce

snal a sporům o příslušnost, pokud možno, zabránil, jakási fiktivní místa jmění, t. j. předpokládá, že na určitém místě jmění žalovaného se nalézá a každý protidůkaz vylučuje. Prohlašuje totiž, že při cizozemských ústavech, společnostech, společenstvech i jiných spolcích osobních, jakož i při podstatách majetkových má za místo jejich jmění pokládati se ono místo, kde se nalézá trvalé jejich tuzemské zastoupení nebo nějaký orgán k obstarávání záležitostí jmenovaných subjektů určený (§ 99 odst. 3 j. n.). Rovněž stanoví, že ve sporech vztahujících se na lodi mořské a plavbu mořskou má platiti za místo jmění žalovaného cizince přístav domácí v tuzemsku ležící lodi dotčené.

Ad *b)* Pro žaloby proti cizincům v Rakousku nebydlícím jest ve sporech, jichž obsahem jest provedení nebo uznání nějakého nároku na předmět v Rakousku se nalézající, dle § 99 odst. 1 j. n. příslušným soud, v jehož obvodu se předmět onen v době podání žaloby nalézá. Předmětem tím může býti zajisté jak věc hmotná, tak i nehmotná, t. j. právo. V příčině poslednějšího třeba zjistiti místo, kde se nalézá, dle zásad shora uvedených. Na důvodu žaloby nezáleží. Pokud však žaloba dle své povahy jako žaloba reální před forum § 81 j. n. přísluší, přijde zajisté forum toto a nikoli forum § 99 k platnosti.

12. Podpůrný soud pro žaloby z poměru manželského a rodičského. Aby potřeba časté delegace nebo hustšího použití § 28 j. n. byla obmezena, nařizuje § 100 j. n., že žaloby proti příslušníkům státu rakouského na rozvod, rozloučení a neplatnost manželství, jakož i žaloby z poměru manželského nebo z poměru mezi rodiči a dětmi mohou, není-li tu nižádného jiného ani všeobecného (§§ 65—73 j. n.), ani zvláštního (§ 76 j. n.) důvodu příslušnosti, podány býti také u všeobecného fora žalobcova, a jestli ani to v Rakousku není založeno, u zemského soudu ve Vídni. Podmínkou tohoto fora jest, aby vůbec v základě jiného předpisu pro některou ze jmenovaných žalob nebyl nižádný rakouský soud příslušným — odtud název »soud podpůrný« — a aby žalovaný byl státním občanem rakouským. V podmínce této přiveden i pro obor práva civilního alespoň v těchto specielních případech k platnosti princip souverenity státu, jenž si osvojuje ve sporech shora naznačených jurisdikci nad svými příslušníky bez ohledu na to, že ani v Rakousku nebydlí, ani se tu nezdržují. V předpisu § 100 j. n. učiněna byla v zájmu žalobcově úchylka ze zásady, že »actor forum rei sequitur« a dovoleno žalobci u fora svého bydliště, resp. ve Vídni žalovati.

13. Soud cizinců. Dle § 101 j. n. má, jestliže v některém jiném území státním proti rakouským příslušníkům v záležitostech práva soukromého žaloby u soudu připuštěny jsou, které dle zásad rakouského zákona pro záležitosti dotčené vůbec nejsou nebo jen obmezeně jsou příslušny, stejné forum i proti občanům dotčeného cizího státu před rakouskými soudy býti založeno. V předpisu tomto přichází k výrazu zásada materielní reciprocity, která dosud toliko v příčině průvodnosti obchodních knih byla uznána (srov. § 22 úv. z. obch. a § 295 odst. 2 c. ř. s.). Kdo jest žalobcem zákon nerozeznává. Forum toto může i s jiným soudem zvláštním konkurovati.

14. Soud smluvený (forum prorogatum). O tom jednáno již shora.

15. Soud žalob na náhradu škody vzešlé provozováním železnic. Dle § 3 zákona ze dne 5. března 1869, č. 27 ř. z. zachovaného v platnosti článkem VI. č. 2 úv. z. k j. n. mohou žaloby na náhradu škody spůsobené při provozování jízdy na železnicích poškozením na těle nebo usmrcením osoby podány býti u obchodního soudu, resp. senátu buď sídla žalovaného podnikatelstva, buď místa, kde neštěstí se událo.

Oddělení druhé.

Příslušnost soudní ve věcech nesporných.

I. Zásady všeobecné.

a) Co se týká rozsahu a obsahu agendy soudní v řízení nesporném, byla ponechána zákony z r. 1895 v platnosti všecka ona ustanovení staršího práva, která hranice mezi řízením sporným a záležitostmi řízení nespornému přikázanými určovala. Jen k odstranění pochybností naskytujících se v praxi i theorii bylo v čl. XVI. úv. zák. k j. n. vysloveno, že důkaz otcovství k nemanželskému dítku za účelem zjištění jeho legitimace per subsequens matrimonium (§ 161 ob. z. obč.) má býti po smrti otce v řízení nesporném proveden a totéž nařízeno v příčině důkazu, který po smrti otcově provésti jest, aby zjištěno bylo, že překážka manželství neplatným činící byla dodatečně odstraněna nebo aspoň jednomu z obou manželů bez jeho viny neznáma a že tudíž dítko v manželství tomto narozené dle § 160 ob. z. obč. za manželské má býti pokládáno. Podobně bylo zařaděním předpisu, že rozloučení manželství židovského dle § 133 ob. z. obč. okresní soud mužův povoliti má, v § 114 j. n. naznačeno, že záležitost tato za věc nespornému řízení patřící má býti pojímána.

b) Co do příslušnosti objektivní jsou i v novém zákoně k intervenci v záležitostech nesporných povoláni jako až doposud soudové všech druhů, zejména i všichni soudové právomocí kausální se zabývající. Záležitosti těmto posledním náležející jsou v podstatě tytéž, které i dle dosavadního práva v příslušnost soudů obchodních, horních a námořních spadaly. Jsou totiž i dle nové j. n. přikázány: Soudům obchodním:

1. Amortisace směnek a papírů kupeckých ve čl. 301 a 302 obch. zák. uvedených, jichž amortisace předpisu čl. 73 směn. ř. podléhá (§ 115 odst. 2 j. n.);

2. vedení rejstříků obchodních i rejstříků společenstev výrobních a hospodářských (čl. 12 a násl. obch. zák., § 7 zákona ze dne 9. dubna 1873 č. 70 ř. z, minist. nař. ze dne 9. března 1863 č. 27 ř. z., ze dne 14. května 1873 č. 71 ř. z. a ze dne 23. května 1895 č. 74 ř. z. a čl. VIII. č. 5 úv. z. k j. n.);

3. provedení konkursu kupeckého, t. j. konkursu obchodníků protokolovaných, obchodních společností a obchodních společníků osobně ručících (§§ 191 a 199 konk. ř., čl. VII. úv. zák. k j. n.);

4. potvrzení o náležitém vedení obchodních knih (§ 120 j. n.);

5. Obchodním soudům ve Vídni, Terstu a Praze náleží:

a) projednání pozůstalosti a všechna opatření soudu pozůstalostnímu příslušející v příčině obchodníků a továrníků ve Vídni, Terstu a Praze a příslušných předměstích bydlících a u dotčeného soudu protokolovaných, jakož i v příčině veřejných společníků obchodníků nebo továrníků těchto, třebas by společníci oni v místě nebydlili;

β) vedení poručenství nebo kuratelly v příčině osob ad *α*) uvedených i nezletilých dětí po nich pozůstalých, však ohledně posléz jmenovaných jen potud, pokud tyto na podniku obchodním neb továrním svým jměním jsou súčastněny (cís. nařízení ze dne 21. prosince 1855 č. 2 ř. z. z r. 1856 a čl. VIII. č. 2 úv. zák. k j. n.). Soudům horním přikázána jest celá tabulární právomoc na hory se vztahující (§ 109 zák. horn. ze dne 23. května 1854 č. 416 ř. z., min. nař. ze dne 24. února 1850 č. 70 ř. z., § 118 j. n. a čl. XVII. úv. zák. k j. n.). Soudům námořským náleží sepsání osvědčení o nehodách při plavbě vzešlých (§ 49 jur. n. in fine). Všecky záležitosti ostatní v obor řízení nesporného spadající přísluší soudům obecným. Také i co se týče rozdělení záležitostí právomoci nesporné přikázaných mezi soudy okresní i sborové zachoval nový zákon v platnosti zásadu dříve uznávanou, dle které — k nepatrným úchylkám vyvolaným ohledem na zájem súčastněné strany nebo souvislostí s jinou záležitostí právní nehledě — mají záležitosti důležitější býti rozhodovány soudem sborovým, záležitosti dosahu a významu nepatrnějšího mají zůstaveny býti soudům okresním. Pokud zákon sám věci nesporné soudům okresním resp. sborovým přikázané výslovně nevytýká, klade známku větší nebo menší důležitosti té které záležitosti právní v okolnost, že ve vlastnictví osoby, na kterou se dotčená intervence soudní vztahuje, se nalézá, nebo přímo předmět dotčeného úkonu soudního tvoří určitý statek nemovitý významu většího a z pravidla i ceny značnější. Kdežto však právo dřívější tento význam pro určení druhové příslušnosti soudů v oboru řízení nesporného přikládalo netoliko statkům deskovým (lenním), nýbrž i nemovitostem v užším obvodu některého sborového soudu ležícím, zachovává právo nové zásadu dotčenou ve stejném rozsahu v platnosti je pro obor právomoci tabulární (§ 118 j. n.), v ostatních však případech (zejména v otázce příslušnosti soudů k projednávání pozůstalostí, vedení poručenství a kuratelly k předsevzetí aktů reálních) obmezuje zmíněný princip, přikládajíc význam vzpomenutý jen statkům deskovým (lenním) a statkům z obecního svazku vyloučeným (srv. §§ 105, 106, 107, 110 a 117 j. n.). Že tím hranice příslušnosti druhové soudů okresních a sborových v záležitostech dotčených na úkor soudů sborových značně byla posunuta, leží na bíledni.

c) Co do příslušnosti místní objevuje se v jur. normě jako nejdůležitější titul kompetence místní, pokud jde o právomoc osobní, bydliště (skutečné, odvozené i fiktivní) a pokud jde o záležitosti reální, poloha věci dotčené. Vedle toho přichází k náležité platnosti ohled na souvislost dvou záležitostí právních, blízkost soudu a zřetel na zájem veřejný i na soukromý zájem stran, zvláště oněch, jež zvláštní ochraně zákonné se těší. Souvislost tvoří zejména důvod příslušnosti soudní k upravení palmare advokátova, za něž jak od strany, tak i od advokáta může u soudu, kde záležitost ona byla vedena, býti zažádáno (dv. d. ze dne 4. října 1833 č. 2633 sb. z. s. a čl. V. úv. z. k c. ř. s.).

II. Příslušnost v jednotlivých záležitostech řízení nesporného.

1 Řízení pozůstalostní. Co do obsahu zahrnuje řízení pozůstalostní, t. j. řízení upravené cís. patentem ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. a sloužící k tomu, aby jmění osoby zemřelé nebo za mrtvou vyhlášené bylo převedeno na oprávněného dědice, všecky úkony směřující k tomu, oprávněné účastníky vyhledati, je vyrozuměti, prohlášení jejich přijati, po-

zůstalost po zaplacení poplatků příslušných osobám oprávněným odevzdati a o vklad věcných práv v listině odevzdací založených nebo během pozůstalostního řízení zjištěných se postarati. Soudu pozůstalostnímu přísluší i všechna opatření v § 27 cit. cís. pat. uvedená, zejména udílení všech konsensů tam naznačených (§§ 21 a násl. cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z., § 177 ibidem, § 2 zák. ze dne 23. května 1833 č. 82 ř. z.). Tato působnost soudů pozůstalostních vztahuje se co do předmětu z pravidla na celou pozůstalost, t. j. na všecky objekty majetkové v době smrti zůstavitelovy na jmění jeho se nalézající (vyloučeny jsou jen statky fideikommissní, lenní a fideikommissární substitucí stížené, řízení pozůsta lostní ohledně posléz uvedených projedná původní soud pozůstalostní § 26 cit. cís. pat.); co do subjektu z pravidla na všechny osoby, které v Rakousku zemřely, nebo své jmění zde měly. Ze zásad těchto připuštěny jsou výjimky jednak

a) Předpisy soukromého práva mezinárodního poměr rakouských soudů k cizině a cizincům upravujícími, jednak

b) zvláštními předpisy, jimiž projednání pozůstalosti po určitých osobách vůbec řádným soudům jest odňato. Ustanovení v skupinu prvou (ad *a*) spadající rozřešují otázku, zdali a pokud jest příslušnost soudů rak. založena k projednání pozůstalosti Rakušanů v cizině ležící a pozůstalosti cizinců v Rakousku se nalézající. V příčině této přichází především k platnosti § 21 nesp. říz. z r. 1854, jenž ustanovuje, že vyloučeni jsou rakouští soudové z projednávání pozůstalostí nemovitých v cizině ležících, ohledně nichž se vždycky cizím úřadům projednání zůstavuje, ať byl zemřelý občanem rakouským nebo cizincem. Pokud se jedná o pozůstalost cizincovu v Rakousku se nalézající, nařízeno předpisy §§ 22—25 cís. patentu o nesp. říz. z r. 1854 článkem VIII. č. 3. úv. z. k jur. nor. výslovně v platnosti zachovanými následující: V otázce, zdali a pokud soudové rakouští mohou projednávati movitou (nebo nemovitou) pozůstalost po občanu cizího státu, má rozhodovati především obsah mezinárodních smluv se státem dotčeným uzavřených. Není-li úmluv takových, platí zásada, že soudové rakouští mají vždycky projednávati pozůstalost cizincovu, pokud jsou v ní nemovitosti v Rakousku ležící (§ 22 cit. pat.). Pokud jde o movitou pozůstalost cizincovu, smí soud rakouský se projednávání jejího ujati jen v případech výjimečných, a to po zákonu:

α) náležel-li zemřelý státu, který si projednání movitých pozůstalostí po Rakušanech tam zemřelých vyhrazuje;

β) nelze-li zjistiti, jak se soudy vlasti cizincovy vůči pozůstalostem Rakušanů tam zemřelých zachovávají;

γ) nelze-li vůbec vypátrati, kterému státu zemřelý cizinec náležel, a

δ) neměl-li zůstavitel cizinec vůbec nikde státního občanství (§§ 23 a 25 cís. pat. o nesp. říz.). V případě ad *α*) užíti mají rakouští soudové reciprocity, v případech ad *β*)—*δ*) má býti pozůstalost cizincova tak projednána, jako by byl zemřelý občanem rakouským. Po vůli účastníků může soud rakouský dle §§ 24 a 140 cís. pat. z r. 1854 (čl. VIII. č. 3 úv. sák. k j. n.) tenkráte movitou pozůslalost cizincovu projednati, jestliže zůstavitel měl v Rakousku své řádné bydliště, účastníci v Rakousku se zdržující za to žádají, aby pozůstalost rakouským soudem byla projednána, účastníci cizozemští, od kterých nároky dědické byly ohlášeny, po předchozí ediktální citací rakouskému soudu se podrobí a také cizozemský

64*

úřad proti tomuto zakročení rakouských soudů námitek nečiní. K výjimkám těmto nehledě má soud rakouský movitou pozůstalost cizincovu příslušnému cizozemskému soudu zůstavitelovu, jemuž se netoliko její projednání, nýbrž i rozhodnutí o všech nárocích dědických zůstavuje, vydati a jen se o to postarati, aby pozůstalost byla zachována neztenčená, aby nároky dědiců a legatářů rakouských nebo v Rakousku se zdržujících byly zjištěny a pohledávky věřitelů pozůstalostních dle §§ 137—139 cís. pat. uhrazeny (§ 23 cís. pat. a čl. VIII. č. 3 úv. zák. k j. n.).

Ad *b*) Podle specielních ustanovení jsou řádní soudové rakouští vůbec z projednání pozůstalosti vyloučeni:

α) byl-li zemřelý členem císařské rodiny, osobou exterritoriální nebo osobou, která dle zvláštních nařízení soudu dvorního maršálka podlehá;

β) byl-li zůstavitel velmistrem, rytířem nebo knězem rytířského řádu německého. V prvém případě [ad *α*] povolán jest dle dv. dekr. ze dne 14. července 1815 č. 1159 sb. z. s. k projednávání pozůstalostí po osobách dotčených úřad dvorního maršálka (čl. III. úv. zák. k j. n.), v případě druhém [ad *β*] projednati má pozůstalost záležející ze jmění volně scizitelného po jmenovaných členech řádu dle pat. ze dne 28. června 1840 č. 451 sb. z. s. německý řád sám (čl. VIII. č. 1 úv. z. k j. n.) V mezích vylíčenými předpisy vytčených upravena jest příslušnost soudů k projednání pozůstalostí:

a) co do druhu tím spůsobem, že, nepřihlížíme-li k výjimce shora již vzpomenuté, kdy obchodní soudové ve Vídni, v Terstu a v Praze instancí pozůstalostní býti mají, nastupuje, jedná-li se o pozůstalost, ve které se nalezají statky deskové, lenní nebo statky z obecního svazku vyloučené, příslušnost soudu sborového (krajského nebo zemského), ve všech ostatních případech jest soudem pozůstalostním soud okresní (§§ 105 a násl. j. n.);

b) co do místa rozhoduje:

α) v příčině pozůstalostí přikázaných jmenovaným soudům obchodním okolnost, že zemřelý továrník nebo obchodník ve Vídni, v Terstu nebo v Praze, pokud se týče, v příslušných předměstích bydlil a v rejstříku obchodním toho kterého soudu byl zapsán, nebo že byl veřejným společníkem těchto obchodníků nebo továrníků (cís. nař. ze dne 21. prosince 1855 č. 2 ř. z. ex 1856 a čl. VIII. č. 2 úv. z. k j. n.).

β) Co do ostatních pozůstalostí jest místní příslušnost následovně rozdělena:

1. K projednání pozůstalostí po občanech rakouských v Rakousku zemřelých povolán jest onen soud, v jehož obvodu měl zůstavitel v době smrti své obecné forum, tedy zejmena dle §§ 65 a násl. soud, v jehož obvodu se bydliště zůstavitele (ať skutečné, odvozené nebo fiktivní) nalézalo. Pro osoby vojenské určiti jest forum pozůstalostní dle § 68 j. n. Je-li současně více soudů k projednávání téže pozůstalosti příslušno, bude rozhodovati praevence. (Zodp. ot. k § 105 j. n.)

2. Zemřel-li občan rakouský v cizině, přísluší projednávání jeho pozůstalosti v Rakousku se nalézající nebo rakouským soudům k projednávání vydané dle § 106 j. n. onomu soudu, v jehož obvodu měl zůstavitel své poslední obecné forum. Nelze-li soud tento zjistiti, má projednati dotčenou pozůstalost soud, v jehož obvodu nemovitosti v pozůstalost patřící buď vůbec nebo z větší části leží, a měl li zůstavitel jen jmění movité, soud, v jehož obvodu se větší část těchto movitostí nachází. Pro případ,

že by dle těchto předpisů příslušný soud zjištěn býti nemohl, přijde k platnosti § 28 j. n.

3. Pro případ, že byl zůstavitel cizincem, dány předpisy v §§ 107 a 108 j. n., z nichž první nařizuje, že v příčině nemovitostí cizincových v Rakousku ležících má projednati pozůstalost soud rakouský, v jehož obvodu nemovitostí ty zcela nebo z větší části leží, druhý stanoví, že v příčině movitostí, o kterých projednání pozůstalostní soudům rakouským náleží, má býti příslušným soud okresní, v jehož obvodu měl cizinec své obecné forum, a nedá-li se toto zjistiti, okresní soud, v jehož obvodu větší část zůstavených movitostí se nalézá. Vzhledem k všeobecnému předpisu § 105 j. n., jenž v čelo ustanovení jednajících o pozůstalostní právomoci položen, vůbec o pozůstalostech jedná, aniž by mezi občany rakouskými a cizinci rozeznával, sluší za to míti, že ustanovení §§ 107 a 108 j. n. nutno obmeziti jen na případy, kdy toliko nemovitá, resp. toliko movitá pozůstalost cizincova [srov. shora ad *a*)] předmět pozůstalostního jednání tvoří. Jestliže však projednává soud rakouský movitou i nemovitou pozůstalost cizincovu, bude zajisté, jako až doposud, kompetenci soudní dle těchže zásad určiti, které v příčině pozůstalostního řízení po občanech rakouských (§§ 105 a 106 j. n.) jsou dány. (Srovn. zodp. ot. k § 107 a 108 j. n.).

2. Poručenství a opatrovnictví. Jedná-li se o zřízení poručníka osobám nezletilým nebo kurátora osobám šíleným, blbým, marnotratným a pokud se týče (§ 275 o. z. obč.) hluchoněmým a p., jakož i o obstarávání všech záležitostí, které právo občanské nebo cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. soudům vrchnoporučenským a vrchnoopatrovnickým ukládá, přichází

a) co do druhové příslušnosti soudní v podstatě táž zásada k platnosti, která pro objektivní kompetenci k pozůstalostnímu řízení byla shora vytčena. Platí totiž, nepřihlížíme-li k výjimečnému předpisu cis. nař. ze dne 21. prosince 1855 č. 2 ř. z. ex 1856, dle kterého jsou soudové obchodní ve Vídni, Terstu a v Praze prohlášeni za příslušny k vedení určitých poručenstev a kuratel, princip, že jako úřad vrchnoporučenský nebo vrchnoopatrovnický v příčině nezletilých osob oněch zůstavitelů, v jichž pozůstalosti se nalézají statky deskové nebo statky z obecného svazku vyloučené, jakož i v příčině oněch nezletilců nebo opatrovanců, kterým statky takové již patří, nebo kteří statků takových třeba i později nabyli, mají působiti soudové sboroví (krajští a zemští), kdežto ve všech případech ostatních, ve kterých poručenec nebo chráněnec statků zmíněných nemá, mají k vedení poručenství nebo opatrovnictví býti příslušnými soudové okresní (§§ 109 a 110 j. n.). Avšak zvláštní péče, kterou má zákon o zájmy poručenců i opatrovanců, vedla k tomu, že zákon rozhodnutí o některých důležitějších opatřeních buď osoby chráněncovy se týkajících, buď na jmění jeho se vztahujících i v oněch případech soudu sborovému vyhradil, ve kterých jako úřad poručenský nebo opatrovnický soud okresní působí. Nařídil totiž v § 109 odst. 2 j. n., že všechna rozhodnutí soudů okresních:

1. jimiž prodloužení otcovské moci nebo poručenství, zřízení nebo zrušení opatrovnictví pro šílenost, blbost nebo marnotratnost (§§ 172, 173, 251, 269, 273 o. o. z.) povoleno nebo odepřeno býti má;

2. jimiž žádosti o adopci (§ 181 o. o. z.) mají definitivně býti vyřízeny (§§ 257—262 cís. pat. z r. 1854);

3. jimiž má býti dáno nebo odepřeno povolení žádati za legitimací per rescriptum principis (§ 162 o. o. z.), a

4. jimiž schválení odprodeje věcí nemovitých poručencům nebo opatrovancům patřících má býti uděleno nebo odmítnuto, jest vždycky vyhrazeno soudům sborovým. Ve všech záležitostech těchto má dotčený soud okresní před vydáním svého usnesení spisy představenému soudu sborovému k rozhodnutí předložiti. Usnesení soudu okr. má tudíž význam pouhého dobrozdání pro soud sborový. Vlastní rozhodnutí náleží soudu krajskému resp. zemskému a jde tudíž stížnost proti usnesení tomuto na vrchní zemský soud. Podána budiž však u soudu okresního (zodp. ot. k § 109 j. n.).

b) Co do místa spočívá

α) příslušnost jmenovaných soudů obchodních k vedení poručenství a opatrovnictví jim přikázaných na témže důvodu, na kterém se zakládá příslušnost těchže soudů k projednání pozůstalostí jim zůstavených, tak totiž, že ten ze jmenovaných soudů obchodních, který by byl povolán projednati pozůstalost obchodníka nebo továrníka, jest i úřadem opatrovnickým v příčině jeho osoby a úřadem poručenským v příčině nezletilých dětí po něm pozůstalých, pokud tyto jsou jměním svým na podniku obchodním nebo továrním súčastněny.

β) Pokud soudy obecné mají vésti poručenství nebo opatrovnictví, zakládá se jich k tomu příslušnost okolností, že poručenec nebo opatrovanec ve věcech sporných u nich svůj obecný soud (forum generale má (§§ 109 a 110 a §§ 65 a násl. j. n.). Má-li pro cizince, jenž v Rakousku svého obecného fora nemá, býti zřízen poručník nebo kurátor, jest k tomu dle 2. věty 1. odst. § 109 j. n. povolán soud okresní jeho bydliště nebo jeho pobytu. Poněvadž dle čl. VIII. č. 3. úv. zák. k j. n. byl i § 183 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. výslovně v platnosti zachován, nutno, ač-li nemá mezi oběma dotčenými předpisy rozpor spatřován býti, toto ustanovení § 109 obmeziti jen na ono prozatímní zřízení poručníka resp. opatrovníka jaké § 183 cit. soudům rakouským ukládá. Předpisy §§ 109 a 110 j. n. upravují toliko příslušnost soudní k mimospornému obstarávání funkcí po zákonu soudu vrchnoporučenskému nebo vrchnoopatrovnickému uložených. Pokud však jde o provedení nároků chráněncových, odvozovaných ze správy jeho jmění, pořadem práva proti poručníku nebo opatrovníku, nutno příslušnost k rozepřím těmto posuzovati ne dle §§ 109 a 110 j. n., nýbrž dle všeobecných zásad příslušnost soudní v záležitostech sporných vůbec upravujících. (Srvn. čl. II. úv. z. k j. n. č. 1, jenž v ohledu tomto §§ 200 a 282 o. z. obč. výslovně další platnosti zbavuje.) O tom, že soud místně k vedení poručenství nebo opatrovnictví povolaný buď z povinnosti úřední nebo na návrh stran dozor a péči nad osobou poručencovou nebo výkon povinností soudu v příčině majetkových jeho záležitostí uložených zcela nebo z části na jiný soud stejného druhu může přenésti (§ 111 j. n.), srvn. shora.

c) Jako zvláštní výkon zahrnutý v právomoci soudů jako úřadů vrchnoporučenských, resp. vrchnoopatrovnických jeví se býti i schvalování prohlášení, jímž otec nezletilé dítě ze své moci otcovské propouští (§ 174 o. z. obč.). Ježto schválení toto jest vlastně jen jedním z úkonů přikázaných soudům v právomoci opatrovnické, bude lze v otázce oné užíti

všeobecných předpisů §§ 109 a 110 j. n. a pokládati k dotčenému opatření za příslušný co do druhu soud sborový, má-li otec nebo dítě statek deskový nebo statek z obecného svazku vyloučený, jinak však soud okresní a co do místa soud, v jehož obvodu má dítě své obecné forum. (Viz § 266 cís. pat. o nesp. říz.).

d) Pokud se jedná o ostatní případy kuratety, zejmena o opatrovnictví pro určité opatření nebo pro určitá právní jednání, dal zákon předpis v § 112 j. n., jenž neprobíraje jednotlivé případy tohoto opatrovnictví, poukazuje na specielní předpisy pro ten který případ dané a jen podpůrně (v odst. 2. § 112 j. n.) nařizuje, že, není-li jiného ustanovení, má kurátora zříditi soud okresní, v jehož obvodu strana o zřízení jeho žádající své obecné forum ve věcech sporných má. Zvláštní ony předpisy, jichž se § 112 dovolává, obsaženy jsou buď ve specielních zákonech toho se týkajících, buď v právu občanském, buď v zákonech procesních. Z nich třeba se zmíniti zvláště o následujících:

α) Jde-li o jmění podstatu konkursní tvořící, přísluší zřízení prozatímního správce podstaty, potvrzení definitivního, i četné ony úkony, zejmena dohledu nad správou konkursního jmění a nad realisací jeho se týkající, jak konkursním řádem ze dne 25. prosince 1868 č. 1 ř. z. ex 1869 soudu jsou uloženy, soudu konkursnímu, resp. konk. komisaři od něho ustanovenému (§§ 67 č. 4, 70, 73, 74, 82, 147, 148, 150, 154 a násl., 209, 227 konk. ř.).

β) Co do správy pozůstalosti v případech §§ 690, 811, 812 o. o. z. a §§ 79, 128—130 pat. o nesp. říz. příslušný jest soud pozůstalostní (srov. § 27 cit. cís. pat.).

γ) Pro zřízení kurátora fideikomisního i kurátora potomstva, jakož i ku všem úkonům s kuratelou touto spojeným (§§ 618, 630, 644 o. o. z.) povolán jest soud fideikomisní § 116 j. n.

δ) Dle zákona ze dne 24. dubna 1874 č. 48 ř. z. § 3 má, uvalen-li byl konkurs na jmění ústavu, jenž jest oprávněn pod dozorem státním vydávati listy zástavní, ustanoviti k ochraně zájmů a k zastoupení držitelů těchto zástavních listů společného kurátora ex officio soud konkursní. Byla-li na ústav takový exekuce vedena, má vládní komisař, obává-li se, že ohrožena jsou práva držitelů listů zástavních, žádati za zřízení takového kurátora »u příslušného soudu«. Otázku této »příslušnosti« bude nyní řešiti dle § 112 odst. 2 j. n.

ε) Dle § 34 exek. ř. musí exekvent, chce-li provésti povolenou exekuci proti pozůstalosti dlužníkově, ke které se ještě žádný z dědiců nepřihlásil, a pro kterou také kurator (viz shora ad *β*) nebyl zřízen, navrhnouti, aby pro pozůstalost onu ustanoven byl zvláštní prozatímní zástupce. Návrh tento může býti učiněn dle volby věřitelovy buď u soudu k povolení exekuce příslušného nebo u soudu pozůstalostního (§ 34 odst. 1 exek. ř.). Totéž z pravidla platí, jde-li o pokračování v exekuci již počaté (§ 34 odst. 1 exek. ř. slovo: »fortgeführt« a odst. 2 slova »begonnen a fortgeführt«). (Výjimku obsahuje § 34 odst. 2 exek. ř.).

ζ) Dle zákona ze dne 24. dubna 1874 č. 49 ř. z. má pro dočasné držitele parciálních dlužních úpisů na majitele nebo na řád znějících býti zřízen společný kurátor ve všech případech, kdy práva držitelů těchto pro nedostatek společného zastoupení ohrožena nebo práva jiných v chodu svém zdržována by byla, zejmena však, byl-li na společného dlužníka vy-

hlášen konkurs. Příslušným k zřízení tohoto kurátora a k vedení veškerých úkolů úřadu opatrovnickému uložených jest dle § 2. cit. zák., jestli firma dlužníkova jest v obchodním rejstříku zapsána, dotčený soud obchodní, jinak soud zemský nebo krajský, v jehož obvodu dílčí dlužní úpisy byly vydány a jestli místo vydání není jmenováno nebo neleží-li v Rakousku, soud sborový, v jehož obvodu tuzemské místo platební se nalézá. Je-li v Rakousku více míst vydání resp. více míst platebních, rozhoduje místo nejprve uvedené.

η) Dle §§ 48 a 49 zák. ze dne 19. května 1874 č. 70 ř. z. má býti pro držitele železničních dílčích dlužních úpisů majiteli nebo na řad znějících, za jichž jistotu jest určité jmění dáno, zřízen k žádosti vládního komisaře dotčeného podniku železničního společný kurátor, aby k cíli dobytí knihovního vkladu práva zástavního na nemovitostech k jistotě sloužících přiměřené kroky učinil. Cit. zák. nezmiňuje se o příslušnosti soudní k tomuto opatrovnictví. I zde bude tedy užíti podpůrného ustanovení § 112 odst. 2 j. n.

ϑ) Vedle již vytčených důležitějších případů obsahuje zákon občanský (§§ 114, 158, 274, 276, §§ 6 a 10 zák. ze dne 16. února 1883 č. 20 ř. z.) i civilní proces (§§ 8, 9, 116, 119—121, 386 c. ř. s.) i exek. řád (§§ 162, 174, 297, 310, 314, 315) dosti četné předpisy o zřízení opatrovníka ad actum. Pokud potřeba takového opatrovníka naskytá se během nějakého řízení soudního ať sporného ať nesporného, jest k řízení jeho pravidla povolán onen soud, který zabývá se onou záležitostí, jež k zřízení dotčeného kurátora podnětu zavdala. Pokud však třeba jest i v jiných případech k ochraně zájmu určitého subjektu právního zříditi opatrovníka, přijde k platnosti odst. 2 § 112 j. n.

3. Legitimace nemanželských dětí a adopce. V otázce příslušnosti soudu povolaného

a) k provedení řízení, jež předsevzíti sluší dle § 181 o. o. z. a §§ 257—262 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z., žádáno-li za schválení adopce dítěte, jakož i k spolupůsobení soudu předepsanému v §§ 263—265 cit. cís. pat., domáháno-li se legitimace nemanželského dítka per rescriptum principis (§ 162 o. o. z.) a

b) k řízení zahájenému dle čl. XVI. úv. zák. k j. n. k tomu cíli, aby po smrti otcově bylo dokázáno, že překážka sňatek neplatným činící byla odstraněna nebo že alespoň jednomu z obou manželů byla neznáma (manželství putativní), a že tudíž dítě z tohoto manželství pochodící dle § 160 o. o. z. za legitimní má býti pokládáno nebo aby zjištěno bylo, že dítě před sňatkem matky narozené bylo pozdějším manželem jejím zplozeno a tudíž dle § 161 o. o. z. legitimováno bylo, třeba dle § 113 j. n. rozeznávati:

α) stojí-li osoba, o jejíž adopci nebo legitimaci se jedná, pod mocí poručenskou či opatrovnickou, nebo

β) je-li svéprávnou. V případě prvém (ad *α*) jest příslušným k řízením shora uvedeným (ad *a* a *b*) vždycky dotčený soud poručenský, resp. opatrovnický. Definitivní vyřízení adopce a povolení k žádosti za legitimaci per rescr. principis vyhrazeno však soudu sborovému (§ 109 odst. 2 j. n.). V případě druhém (ad *β*) povolán jest k řízení za účelem legitimace per rescriptum principis nebo adopce (ad *a*) soud okresní, v jehož obvodu adoptant, resp. otec, jenž za legitimaci žádá, má své obecné forum,

kdežto k provedení řízení za účelem důkazů ad β) vytčených příslušným jest soud, u něhož má dítě své forum generale.

4. Dobrovolné rozvedení a rozloučení manželství. Dobrovolný rozvod manželství od stolu a lože (§§ 103—106 o. o. z.), jakož i rozloučení manželství židovského odevzdáním rozlučného listu (133 o. o. z.) náleží před okresní soud, u něhož má manžel své obecné forum (§ 114 odst. 1 j. n.). Oznámení opětného spojení manželů rozvedených může býti učiněno buď u soudu, který rozvod povolil, nebo u soudu okresního, v jehož obvodu manželé opět sjednocení nyní své společné mají bydliště. V případě posléz uvedeném má býti od soudu, jemuž oznámení o opětném spojení manželů se stalo, dána o tom zpráva soudu, který rozvod povolil a který od manželů v dotčeném jejich oznámení má býti naznačen (§ 114 odst. 2 j. n.).

5. Prohlášení za mrtva a důkaz smrti. Řízení upravené zákonem ze dne 16. února 1883 č. 20 ř. z. k tomu cíli, aby osoba ne zvěstná dle § 24 o. o. z. za mrtvou byla prohlášena, nebo aby důkaz o nastalé smrti určité osoby mohl býti proveden, přísluší dle §§ 1 a 10 cit. zák. a čl. VIII. č. 7 úv. zák. k j. n. onomu soudu sborovému, v jehož obvodu měla osoba, o níž se jedná, své poslední řádné bydliště, a není-li toho, kde se posléze zdržovala. Otázku, kde má osoba vojenská své řádné bydliště, nutno rozhodnouti dle § 68 j. n.

6. Amortisace listin. Nové právo zachovalo skoro zplna v platnosti dosavadní předpisy, které příslušnost soudní v příčině amortisace listin upravovaly. Prohlašuje totiž úplně ve shodě s právem dosavadním § 115 odst. 1 a 2 j. n., že

a) amortisace státních dlužních úpisů a úvěrních papírů jim na roveň postavených náleží soudům sborovým první instance, v jichž úředním sídle dotčené úvěrní knihy jsou vedeny. (Srvn. o tom min. nař. ze dne 6. července 1850 č. 268 ř. z., ze dne 29. července 1850 č. 308 ř. z., ze dne 13. května 1852 č. 123 ř. z., ze dne 17. května 1853 č. 95 ř. z. a ze dne 10. ledna 1856 č. 13 ř. z. uvedená v Manzově vydání zák. při § 115 j. n. (upravené drem. Schauerem).

b) amortisace směnek a listin, jichž amortisace se řídí dle čl. 73 smén. řádu (t. j. poukázek a dlužních úpisů kupeckých, znějících na peníze, věci zastupitelné nebo cenné papíry, konosementů, listů složních i listů skladních veřejných skladišt [čl. 301, 302, a 305 obch. zák., zák. ze dne 28. dubna 1889 č. 64 ř. z. § 39], poukázek rak.-uherské banky [čl. 88 zák. ze dne 27. června 1878 č. 66 ř. z. a zákon ze dne 21. května 1887 č. 51 ř. z.]), přísluší soudu obchodnímu resp. obchodnímu senátu místa platebního.

c) V příčině ostatních listin poukazuje § 115 č. 3 j. n. na zvláštní předpisy, které příslušnost soudní k zavedení a provedení amortisace určují. Srvn. zák. ze dne 3. května 1868 č. 36 ř. z., § 99 zák. ze dne 27. června 1878 č. 66 ř. z. resp. ze dne 21. kv. 1887 č. 51 ř. z., § 17 dv. d. ze dne 26. září 1844 č. 832 ob. z. s., § 14 zák. ze dne 28 kv. 1882 č. 56 ř. z.).

d) Pokud vůbec žádného jiného předpisu není, má přijíti k působnosti podpůrný předpis posl. odst. § 115 j. n., jenž nařizuje, aby řízení amortisační provedl a umrtvení povolil soud okresní, u kterého strana za amor-

tisaci žádající má v době, kdy žádost podala, svůj obecný soud ve věcech sporných (§§ 65 a násl. j. n.).

7. Záležitosti fideikomisní. V působnost soudu fideikomisního v oboru řízení nesporného náleží vedle dozoru nad podstatou fideikomisní a péče, aby celé jmění svěřenské nezkrácené a neztenčené následníkům v listině základní určeným bylo zachováno (§§ 220 a násl. pat. o nesp. ř.), obzvláště projednání pozůstalostí fideikomisních, povolení ke zrušení fideikomisu, jakož i prohlášení, že svazek svěřenský pominul (§§ 644 a 645 o. o. z.) Prohlášení toto přísluší i tenkráte soudu fideikomisnímu, jestli svěřenský svazek smrtí posledního držitele pominul, kdy tudíž jmění, jež svého dosavadního rázu jako jmění svěřenské pozbylo, s ostatním jměním zůstavitelovým u obyčejného soudu pozůstalostního se projedná (§ 116 odst. posl. j. n.). V záležitostech těchto jest příslušným co do druhu vždycky soud sborový obecnou právomocí se zabývající (krajský, zemský). Co do příslušnosti místní nutno rozeznávati:

a) mezi fideikomisy zřízenými již před počátkem platnosti nové jur. normy a

b) fideikomisy teprve později založenými. V příčině prvnějších mají i na dále právomoc svěřenskou vykonávati ony soudy, které až doposud ohledně těchto svěřenství jako instance fideikomisní působily. Co se týče poslednějších, bude především rozhodovati ustanovení fideikomisních stanov v zákonné formě schválených. Neobsahují-li tyto nižádného předpisu o soudní příslušnosti, má býti v příčině dotčeného svěřenství instancí fideikomisní soud krajský nebo zemský, u něhož měl zakladatel v době smrti své obecné forum (§§ 116 a 65 a násl. j. n.). Povoliti zadlužení fideikomisu přes jednu třetinu smí toliko nejvyšší soudní dvůr, který v tomto případě již v prvé instanci rozhoduje (§ 2 zák. z 13. června 1868 č. 61 ř. z.).

8. Záležitosti reální. Společným názvem »záležitostí reálních« zahrnuty jsou všecky úkony soudní na nemovitosti se vztahující, pokud nespadají v obor právomoci tabulární. Jako úkony takové uvádí zajisté jen příkladno § 117 j. n.: soudní ohledání, důkaz znalecký, inventuru, odhad, dražbu a zavedení soudního správce. K úkonům těmto přičísti sluší i spolupůsobení soudu při mimosporném obnovení hranic pozemků předsevzatém dle §§ 850 a 851 o. o. z.) intervenci soudů při zřízení cesty z nouze při stanovení výkupného za pozemky vyvlastněné k účelům dráhy. Co do úkonu posléz uvedeného zachován v čl. VIII. č. 4 úv. zák. k j. n. v platnosti specielní předpis § 23 odst. 3 zákona ze dne 18. února 1878 č. 30 ř. z., jenž k intervenci oné vždycky a bez ohledu na to, o jaký pozemek se jedná, soud okresní povolává, v jehož obvodu vyvlastňovaný pozemek leží. Rovněž nedotčeny zůstaly předpisy min. n. z 8. pros. 1855 č. 213 ř. z., ze dne 27. dubna 1859 č. 71 ř. z. (zodp ot. k čl. VIII. m. z. k j. n.). K jednání o zřízení cesty z nouze jest povolán okresní soud, v jehož obvodu pozemek, pro něhož jest cesty zapotřebí, leží (§ 9 zák. ze dne 7. července 1896 č. 140 ř. z.). V příčině ostatních úkonů reálních přichází k platnosti zásada shora vzpomenutá, dle které, vztahuje-li se dotčený úkon na statek deskový, lenní nebo statek z obecního svazku vyloučený nebo na celou jednotu železniční vkladby (§ 11 zák. ze dne 19. května 1874 č. 70 ř. z.), nastává příslušnost soudu sborového (krajského a zemského), ve všech ostatních případech a to: jde-li o pozemek železniční nebo k horám patřící, soudu okresního. (Zodp. ot. k čl. I. úv. z. k j. n.)

Místní kompetence soudní ke všem úkonům reálním shora naznačeným řídí se vždycky dle polohy věcí (§ 117 j. n.).

9. Právomoc tabulární. Právomoc tabulární zahrnuje dle § 118 j. n. vedení veřejných knih o statcích nemovitých, pro které platí předpisy všeobecného knihovního řádu ze dne 25. července 1871 č. 95 ř. z. Obor právomoci vztahuje se netoliko na výkon všech knihovních zápisů, nýbrž z pravidla i na jich povolení (§ 75 knih. zák. a čl. XVII. úv. zák k j. n.) a jsa toliko rozšířen předpisem § 119 j. n., jenž soudům tabulárním i provedení soudní výpovědi hypotekárních kapitálů přikazuje. Výjimky z toho, pokud se jedná o povolení exekuce, obsahuje ex. řád § 4 a násl., vyjímky další založeny jsou v § 19 pat. o nesp. říz. (čl. XIII. úv. zák. k ex. ř. č. 3) a § 177 téhož. Co do povolování poznámek výpovědi hyp. kapitálu, žaloby hypotekární a poznámek sporu srov. § 59 a 61—71 kn. z. poznámky žaloby odpůrčí: § 46 zák. ze dne 16. března 1884 č. 36 ř. z. a čl. XIII. č. 7 a 8 úv. zák. k exek. ř., poznámek během exekuce se naskytajících srov. na př. §§ 98, 130, 134, 148, 173, 186, 207, 237, 320, 324 a p. exek. řádu. Srov. i § 3 zák. ze dne 23. května 1883 č. 82 ř. z. O amortisaci starých knihovních břemen soudu knihovnímu přislušející srov. § 118 a násl. knih. zákona a čl. XXVIII. úv. z. k exek. ř. Objektivní příslušnost soudní v oboru právomoci této jest následovně upravena:

a) co se týče statků deskových a lenních, jakož i drah železných, jsou kompetentní soudové sboroví v hlavním městě té které země se nalézající (§ 118 č. 1 j. n.);

b) ohledně hor a jich příslušenství, jsou kompetentní soudové sboroví právomocí horní se zabývající (§ 109 h. z. a min. nař. z 24. února 1850 č. 73 ř. z. a čl. XVII. odst. 2 úv. zák. k j. n.);

c) co do nemovitých statků, ležících v užším obvodu soudu sborového (krajského a zemského), jest příslušným vždycky obecný soud sborový, a

d) při všech ostatních nemovitostech, nastává kompetence soudů okresních. Pro místní příslušnost rozhoduje co do statků deskových a lenních (ad *a*) poloha jejich v dotčené zemi, co do hor (ad *b*) poloha jejich v obvodu přikázaném dotčenému senátu hornímu, co do nemovitostí městských (ad *c*) poloha jejich v užším obvodu působnosti toho kterého sborového soudu a co do nemovitostí venkovských (ad *d*) poloha jejich v příslušném okresu soudním (srov. cit. zák. předpisy). V příčině železných drah nařizuje § 10 zákona ze dne 19. května r. 1874 č. 70 ř. z., že má býti pro založení a vedení knih železničních příslušným:

α) nepřekročují-li dráhy hranice zemské, soud sborový v sídle zemské vlády se nalézající;

β) pro dráhy, které více zemí probíhají, onen soud sborový v sídle zemské vlády se nacházející, u kterého obyvatelstvo za zřízení vložky zažádalo;

γ) rozpadá-li se železniční těleso knihovní ve více knihovních celků, jež by dle pravidel předchozích u různých soudů sborových měly býti zapsány, určí ministerstvo obchodu po vyslechnutí podnikatelstva samo jeden z dotčených soudů sborových, u něhož pro všecky celky knihovní podnikatelstvu patřící vložky knihovní zřízeny býti mají (srov. čl. XVII. odst. 2 úv. z. k j. n.). Ohledně vedení knih naftových srov. zákon ze dne 11. května 1884 č. 71 ř. z. (§ 3) a čl. XVII. úv. zák. k j. n.

10. Řízení konkursní. Řízení konkursní provádí se vždycky u soudů sborových a to:

a) jde-li o konkurs obecný, u soudu krajského nebo nebo zemského, v jehož obvodu měl kridatář v době vyhlášení konkursu své bydliště. Kde »bydliště« kridatařovo se nalezá, nutno posuzovati dle předpisů §§ 66 až 75 j. n. Zejména, jde-li o bydliště osob právnických i jim na roveň postavených právních subjektů přijdou, k platnosti §§ 74 a 75 j. n. Byl-li konkurs vyhlášen sice v Rakousku, však v území, kde všeob. konkursní řád z roku 1868 platnosti nemá, přísluší řízení konkursní v příčině nemovitostí kridatářových, ležících v obvodu platnosti citovaného řádu konkursního, soudu sborovému, který by byl příslušným, kdyby konkursant na onom nemovitém statku bydlil (§§ 58—60 konk. ř. a čl. VII. úv. z. k j. n.). Mezi více oprávněnými soudy rozhoduje praevence.

b) K provedení konkursu kupeckého, t. j. konkursu protokolovaných obchodníků i protokolovaných společností jest povolán obchodní soud, resp. senát obchodní onoho krajského (zemského) soudu, v jehož obvodu kupec nebo obchodní společnost v konkurs upadlá své sídlo má (§ 193 konk. ř.). Týž důvod příslušnosti uznán jest i pro případ, že konkurs se vyhlašuje na pozůstalost obchodníkovu, která dosud dědicům odevzdána nebyla, jakož i je-li konkurs uvalen teprve v době, když kupec obchodu se vzdal nebo obchodní společnost byla zrušena, jestli v obou případech posléz uvedených likvidace ještě konce svého nedošla (§ 192 konk. ř.). Soud (senát) obchodní, který jest soudem konkursním pro veřejnou obchodní společnost, pro společnost kommanditní nebo kommanditu akciovou, jest i soudem konkursním v příčině společníků osobně a neobmezeně ručících, na jejichž jmění se současně konkurs uvalil (§§ 199, 203 konk. ř. a čl. VII. cit.).

c) Ohledně konkursu společenstev výrobních a hospodářských platí buď předpis ad *a)* nebo ad *b)* dle toho, provozuje-li to které společenstvo obchody či nic a může-li tudíž za obchodníka býti pokládáno či nikoli (§ 13 zák. z 9. dubna 1873 č. 70 ř. z.).

d) Soudům horním právomoc ve věcech konkursních vůbec nepřísluší.

11. Spolupůsobení soudů ve věcech notářských. O spolupůsobení soudů ve věcech notářských (čl. VIII. č. 6 úv. zák. k j. n.) srvn. §§ 11, 16, 18, 93, 119, 120, 132, 144, 146, 156, 158, 160 a nař. min. ze dne 11. října 1854 č. 266 ř. z. 83.

12. Vedení rejstříků obchodních a rejstříků společenstev. Vedení rejstříků obchodních náleží vždycky soudům obchodním, v jichž obvodu má hlavní nebo odštěpný závod kupcův nebo obchodní společnost své sídlo, nebo v jichž obvodu se vedlejší závod společnosti obchodní nalézá (čl. 19, 21, 86, 151, 152, 176, 210 obch. zák., min. nař. ze dne 9. března 1863 č. 27 ř. z.). O společenstvech výrobních a hospodářských vede rejstřík obchodní soud, v jehož obvodu má společenstvo své sídlo. Srov. min. nař. ze dne 14. května 1873 č. 71 ř. z. a ze dne 23. května 1895 č. 74 ř. z. (čl. VIII. č. 5.).

13. Vydávání úředních osvědčení.

a) Vysvědčení o správném vedení obchodních knih přísluší dáti dle § 120 j. n., jestliže knihy vedeny jsou na místě, kde jest sídlo soudu obchodního nebo jiného soudu sborového, tomuto soudu, jinak však soudu okresnímu, v jehož obvodu knihy jsou vedeny.

b) Potvrzení o správném opisu (vidimace listin) i o pravosti podpisu (legalisace) (§§ 283—285 nesp. říz.) může vydati každý soud okresní, na který se strana s dotčenou žádostí obrátí (§ 121 j. n.).

c) Vydávání výtahů a opisů z veřejných knih (pozemkových, depositních, rejstříků obchodních a rejstříků společenstev), vydávání opisů listin u soudů složených (pokud za opisy takové může býti žádáno), jakož i vydávání úředních svědectví o okolnostech ze spisů soudních patrných (§ 281 cís. pat. o nesp. říz.) přísluší vždy soudu, který dotčené knihy nebo seznamy vede, pokud se týče soudu, jenž listiny ony schovává, nebo v jehož spisech okolnosti ony jsou zjištěny. Srov. § 7 knih. zák. a §§ 32—41 provád. nař. ze dne 12. ledna 1872 č. 5 ř. z.; § 18 úv. zák. obch. a § 25 min. nař. ze dne 9. března 1863 č. 27 ř. z.; § 51 nař. ze dne 16. listopadu 1850 č. 448 ř. z.

14. Přijetí posledního pořízení k soudu a přijetí soudního deposita. Intervence, jaká jest uložena soudům v §§ 587—590 o. o. z. při zřízení soudního posledního pořízení, přísluší dle §§ 121 a 122 j. n. každému okresnímu soudu, který pořizovatel požádá, aby poslední pořízení protokolárně sepsal, nebo aby jeho pořízení písemně sdělané u soudu uschoval. Přijetí soudního deposita nemůže býti dle čl. XVIII. od žádného ze řádných soudů prvé instance pro nepříslušnost odmítnuto. (Srvn. zodp. ot. k čl. XVIII. úv. z. k j. n.)

Oddělení třetí.

Příslušnost v řízení exekučním a zjišťovacím.

I. Řízení exekuční.

1. Rozdělení soudnictví exekučního na soudnictví povolující a výkonné. Všecko soudnictví soudům ve věcech donucovacích (exekučních) přikázané rozděleno jest dle exekučního řádu ze dne 27. května 1896 č. 79 ř. z. ve dva podstatné oddíly, z nichž první zahrnuje povolení exekuce, druhý její výkon.

I. Povolením v prvý onen oddíl spadajícím rozumí se jen povolení prvního úkonu té které exekuce t. j. úkonu, který bezprostředně na titulu exekučním spočívá a zahájení dotčeného druhu exekuce tvoří, tedy jaksi jen rozhodnutí o tom, zda-li vůbec podmínky exekuce v tom kterém případě tu jsou a zda-li jest domahaný způsob exekuce v případě tomto připuštěn.

II. Výkonem exekuce rozumíme všecky úkony a všecka vyřízení a opatření, jež k tomu slouží, aby exekuce povolená dle předpisu zákona v náležité formě byla uvedena ve skutek a aby se staly všecky kroky, které k cíli konečného uspokojení exekvovaného nároku zákon předpisuje, pokud se týče, dovoluje. Stadium výkonné, které počíná tím okamžikem, kterým dožádání soudu povolujícího za výkon povolené exekuce došlo na soud výkonný, a je-li soud povolující i soudem výkonným, tím okamžikem, kterým orgán k výkonu exekučnímu povolaný příkaz obdržel, první úkon exekuční předsevzíti (§ 33 exek. ř.), zahrnuje tedy všecku onu činnost soudům přikázanou, jež k cíli provedení exekuce jejímu povolení bezprostředně následuje a všecky ony úkony obsahuje, jež po zákonu až do dovršení dotčeného druhu exekuce mohou nastati. Spadá tudíž v činnost výkonnou netoliko provedení onoho opatření, jež již ve výroku exekuci povolujícím jest připuštěno, nýbrž i rozhodování o všech návrzích, které na pokračování a trvání exekuce se vztahují, nebo k po-

jištění výsledku exekuce slouží, ať byly činěny ve směru jakémkoli, výkon rozhodnutí těchto, jakož i povolení a výkon všech zápisů knihovních, jichž nutnost po zahájení exekučního výkonu se dostavila nebo jež se jen knihovním provedením právních účinků a důsledků dovršenou exekucí (dražbou), zřízením nebo zrušením věcných práv, překázáním pohledávek hypotekárních a p.) býti jeví (srvn. §§ 237, 250, 320, 324 exek. ř.).

2. Příslušnost k povolení exekuce. Exekuční řád přivádí k platnosti bezvýjimečně zásadu, že exekuci, která má býti soudem provedena, vždycky jen soud sám povolovati smí. Vyloučeno tudíž právo, stranám kompromis uzavírajícím v resoluci ze dne 31. října 1785 č. 489 lit. *gg* sb. z s. propůjčené, zmocniti i rozsudího, aby exekucí rozhodnutí jím vydaného sám povolil (čl. II. úv. z. k exek. ř. čl. XIII. odst. 2 úv. z. k c. ř. s. a mot. vl. osn. k exek. ř. str. 152). Soud tento co do této své působnosti zvaný soudem povolujícím jest určen:

a) z pravidla dle základu (titulu) prováděné exekuce a

b) výjimkou i jinými ohledy.

ad *a*) Pravidelní (řádná) příslušnost k povolení exekuce upravena jest dle následujících zásad:

1. je-li titulem exekučním nějaké rozhodnutí, nařízení, opatření nebo výrok řádného soudu civilní právomocí se zabývajícího ve výkonu této právomoci (ať sporné, ať nesporné nebo konkursní) vydané nebo narovnání stran, při jehož uskutečnění soud takový spolupůsobil, jest soudem exekuci povolujícím onen soud civilní, ať jest to soud okresní nebo sborový (§ 4 č. 1 až 4 exek. ř.). Tituly tyto vypočítává kasuisticky § 1 č. 1—7, 9 exek. ř.

2. exekuci na základě platné mimosoudní výpovědi smlouvy nájemní o věcech v § 560 c. ř. s. uvedených (§ 1 č. 18 exek. ř. a §§ 565 a 566 c. ř. s.) povoluje soud okresní, v jehož obvodu předmět nájemní se nalézá (§ 4 č. 5 exek. ř.).

3. Jde-li o jiný titul exekuční (§ 1 č. 5, 9—17 exek. ř.) jest kompetence k povolení exekuce upravena spůsobem následujícím:

α) V první řadě jest příslušným soud okresní, v jehož obvodu má ten, proti kterému exekuce směřuje, ve věcech sporných, své obecné forum (§§ 65 a násl. j. n. a § 4 č. 6 exek. ř.).

β) Není-li toto forum v Rakousku založeno, má býti pro otázku příslušnosti k povolení exekuce oné rozhodnou okolnost, jaké majetkové kusy předmět této exekuce mají tvořiti a sice:

αα) má-li saženo býti na reality v knihách zapsané nebo práva na nich váznoucí, soud okresní místa, kde se nalézá vložka knihovní o realitě dotčené (§ 118 j. n. a § 4 č. 6 exek. ř.),

ββ) jedná-li se o jiné objekty majetkové, soud okresní, v jehož obvodu objekt onen leží. Pokud jsou objektem tímto pohledávky, má za místo jejich býti pokládáno bydliště, sídlo nebo pobyt třetího dlužníka a jestli bydliště toto, sídlo neb pobyt jest neznámo, nebo nenalézá se v Rakousku, místo, na kterém jest zástava ruční pro pohledávku tuto zřízená, a jestli pohledávka ona jest knihovně pojištěna, soud, v jehož obvodu jest sídlo soudu, u kterého vložka o zastavené realitě jest vedena (§ 4 č. 6 exek. ř.).

γ) Jestli příslušnost soudu povolujícího ani dle všeobecného fora dlužníkova (ad *α*), ani dle polohy jmění exekucí stíhaného (ad *β*) v Rakousku

nenastává, jest k povolení exekuce povolán soud okresní, v jehož obvodu první úkon exekuční má býti proveden (§ 4 odst. posl. exek. ř.).

δ) Pakli konečně nižádným ze způsobů dosud uvedených příslušnost určiti nelze, poněvadž má býti exekuce vedena na jmění v cizině se nalézající, a exekut řádného bydliště v Rakousku nemá, jest příslušný onen soud okresní, v jehož obvodu úřad nebo orgán veřejný, od něhož exekuční titul pochodí, své sídlo má, a když titulem tím jest výrok rozsudího nebo smír mimo veřejný úřad uzavřený, soud okresní, v jehož obvodu výrok rozsudího byl vynesen nebo dotčený smír učiněn (§ 5 exek. ř.). Jestli v případech sub *α*) až *γ*) uvedených má býti povolena exekuce na rozsudek cizího soudu nebo úřadu nebo na rozsudek a jiné jemu rovné rozhodnutí soudů uherských nebo bosensko-hercegovinských, jakož na platební rozkazy od soudů posléz jmenovaných vydané nebo smíry od nich uzavřené (čl. XIX. úv. z. a § 86 exek. ř.), jest soudem exekuci tuto povolujícím soud sborový I. instance (krajský, zemský) v jehož obvodu soud okresní dle pravidel shora naznačených (*α*—*γ*) určený leží (§ 82 odst. 1. exek. ř.).

Ad *b)* Úchylně od těchto všeobecných pravidel upravena jest příslušnost k povolení exekuce v následujících případech:

α) Má-li býti povolena exekuce vkladem zástavního práva pro vykonatelnou pohledávku peněžitou nebo poznámkou vykonatelnosti pohledávky této již dříve zjištěné na nějaký titul exekuční, k jehož vzniku civilní soud nepůsobil (shora I. č. 3), jest k povolení tomu příslušným soud, v jehož knihách ona realita má svoji vložku knihovní (instance tabulární); (§§ 88 a 89 exek. ř. a § 118 j. n.).

β) povolení exekuční dražby nemovitostí může v případě, že již pro vykonatelnou pohledávku dobývanou bylo dříve právo zástavní ve smyslu §§ 87 a 88 exek. ř. založeno, býti navrhováno netoliko u soudu dle všeobecných pravidel (shora sub I.) příslušného, nýbrž i u soudu, jenž k výkonu této exekuce jest povolán (§ 138 odst. 1. exek. ř.),

γ) povolení exekučního prodeje věcí movitých mezi obchodníky pro pohledávku ze vzájemných obchodů písemně zastavených (čl. 310 obch. z. a § 47 úv. z. obch.), jakož i povolení exekučního prodeje věcí zákonnému zástavnímu právu komisionáře, speditera a povozníka podlehajících (čl. 374, 375, 382, 409 a 412 obch. z.) má býti navrhováno u soudu obchodního pro věřitele příslušného (čl. 310 obch. z. a čl. XIII. č. 9 úv. z. k exek. ř.).

3. Příslušnost k výkonu exekuce. Jako soudy k výkonu exekuce povolané (soudy exekuční) vystupují z pravidla soudy okresní (§ 17 exek. ř.) a jen vyjímkou, vedena-li totiž exekuce na statek v deskách zemských zapsaný, nebo nemovitost v knihách horních či železničních zanesenou, nebo na právo na některém pozemku takovém váznoucí, přísluší výkon exekuce této soudům sborovým (§ 19 exek. ř.). Co do místa určen jest soud exekuční (okresní resp. sborový) následovně:

a) je-li předmětem exekuce statek deskový, horní nebo železniční nebo právo na statku tomto váznoucí, jest soudem exekučním soud (sborový), u kterého se desky zemské, pokud se týče kniha horní nebo železniční o statku onom vede (instance tabulární). Srovn. § 19 exek. ř., § 118 č. 1 j. n. a čl. XVII. úv. z. k j. n., § 109 zák. hor. z 23. května 1854 č. 146 ř. z. a § 11 zák. z 19. května 1874 č. 70 ř. z. O tom, že soud

tento z důvodů vhodnosti může řízení exekuční jemu příslušící z části přenésti na sborový soud, v jehož obvodu onen statek leží (instance reální § 117 j. n.), bylo již shora pojednáno;

b) je-li předmětem exekuce jiný nemovitý statek nebo právo na statku tomto váznoucí, zejména i pohledávka na statku takovém pojištěná, jest soudem exekučním soud okresní, u něhož se nalézá vložka ohledně dotčené nemovitosti a je-li tato u soudu sborového (§ 118 č. 2 j. n.), soud okresní v sídle tohoto sborového soudu zřízený (§§ 18 č. 1 a 19 exek. ř.);

c) vedena-li exekuce na nemovitost v knihách nezapsanou nebo věci movité nemovitostem na roveň postavené (lodní mlýny, lodní stavby, (§ 560 c. ř. s.), vykonává exekuci tuto okresní soud, v jehož obvodu se věci tyto, a sice pokud se lodních mlýnů a lodních staveb týče, při počátku exekuce nalézaly (§§ 18 č. 2 a 33 exek. ř.);

d) je-li předmětem exekuce nárok obligační knihovně nezjištěný, jest soudem exekučním soud okresní, kde exekut má své obecné forum ve věcech sporných (§§ 65 a násl. j. n.) a není li toto v Rakousku založeno, soud okresní, v jehož obvodu má třetí dlužník své bydliště, své sídlo nebo svůj pobyt a není-li toto známo nebo neleží-li v Rakousku, soud okresní, v jehož obvodu se zástava (ruční) pro pohledávku onu zřízená nalézá (§ 18 č. 3 a § 4 č. 6 exek. ř.);

e) ve všech ostatních případech má býti soudem exekučním soud okresní, v jehož obvodu při počátku exekuce (§ 33 exek. ř.) se nalézají věci, na které exekuce jest vedena, a není-li toho, soud okresní, v jehož obvodu první exekuční úkon fakticky předsevzat býti má (§ 18 č. 4 exek. ř.). Výjimkou z pravidel právě vytčených, jimiž jaksi řádná příslušnost soudu k výkonu exekuce jest upravena, nařizuje:

a) § 47 úv. z. obch. dle čl. XIII. č. 9 úv. z. k exek. ř. v platnosti ponechaný, aby termin dražební k provedení exekuce dle čl. 310 obch. z. povolené ustanovil soud exekuci povolující a

b) § 335 exek. ř. z důvodů vhodnosti stanoví, aby, vedena-li jest exekuce k vydobytí pohledávky peněžité na práva majetková, k pohledávkám nepatřící (§ 331 exek. ř.), výkonem těchto práv, který v užívání nebo požívání určitých věcí movitých nebo nemovitých záleží, funkce soudu výkonného v §§ 99 až 130 exek. ř. vytčené obstarával onen soud okresní, v jehož obvodu věc ona a sice, pokud se jedná o movitost, v době povolené nucené správě leží. Všecky soudy dle předpisů vylíčených k výkonu exekuce povolané mají karakter soudů výlučných (fora necessaria), možnost povolati jiný soud k provedení exekuce této toliko v cestě delegace (31 j. n.) dopouštějíce (§ 51 exek. ř.). Výlučnosti této, která prorogaci stran vylučuje, nelze však rozuměti tak, že by soud tento v každém případě a vždycky všecky úkony v celém stadiu výkonném se naskytající jen sám měl a mohl předsebráti. Naopak musí, kdykoli se nutnost nějakého úkonu dostaví, jenž buď v obsah jeho právomoci nenáleží (na př. zápisy do knih u jiného soudu vedených) nebo v meze jeho territoriální působnosti nespadá, dle všeobecných zásad o právní pomoc na soud k úkonu tomu oprávněný se příslušnou rekvisicí obrátiti (§ 32 j. n. §§ 31, 69 exek. ř.).

4. Konkurrence soudů v řízení exekučním. V případech nezřídkých bude vzhledem k vytčeným předpisům kompetenčním příslušnost více soudů buď k povolení buď k výkonu té které exekuce současně

založena. (Srovn. §§ 4 č. 6, 6, 18 exek. ř.). Je-li současně více soudů k povolení exekuce příslušno, má exekvent sám mezi těmito soudy voliti a volbu tuto podáním návrhu u jednoho soudu vykonati (§ 4 č. 6 posl. věta a § 6 odst. 1 exek. ř.). Pak-li se však jedná o konkurrenci více soudů exekučních, vylučuje již zákon vzhledem k významu a výlučnosti soudů výkonných (§ 51 exek. ř.) volbu stran a jedině soudu povolujícímu zůstavuje a nařizuje, aby jeden z konkurrujících soudů ať ex officio ať k návrhu stran jako soud exekuční určil (§ 20 exek. ř.). Jestli konkurrence soudů výkonných jest v tom založena, že na určitém místě, na které výkon exekuce padá, se více okresních soudů nalezá, hledí zákon nutnost volby soudem povolujícím prováděné obmeziti, a exekuci co možno v jedněch rukou koncentrovati tím, že dopouští moci výkonné (ministerstvu), aby veškeré provádění exekucí pro celý obvod dotčeného města buď jednomu nebo jen některým z oněch okresních soudů svěřila (§§ 5 odst. 3 j. n. a 23 exek. ř.). Pak ovšem bude volba soudu exekučního soudu povolujícímu poskytnutá vůbec vyloučena, pokud se týče jen na ony soudy obmezena, které za exekuční byly vyhlášeny. Proti výrokům soudu povolujícího v otázkách těchto vydaným jest stížnost vyloučena (§ 20 exek. ř. a § 514 c. ř. s.). Od konkurrence soudů nutno rozeznávati případy, kdy ne více soudů k provedení téže exekuce na týž objekt jest současně příslušno, nýbrž vzhledem k různým druhům exekuce proti téže osobě vedeným, nebo vzhledem k různým okjektům exekučním stejnorodou exekucí stíhaným najednou více soudů samostatně a na vzájem neodvisle jest k výkonu povoláno. Že však i v těchto případech buď delegaci ve smyslu § 31 j. n. buď zmocněním jednoho z různých oněch soudů k výkonu všech těchto exekucí dle §§ 21 a 22 exek. ř. o vhodné soustředění celé exekuce oné u jednoho soudu může býti postaráno, bylo již shora dolíčeno.

5. Příslušnost soudní k sporům během exekučního řízení se naskytajícím. Exekuční řád dopouští dosti v četných případech jednotlivá vyřízení během exekuce vydaná nebo úkony v exekuci provedené proto, že příčí se materielnímu právu súčastněných stran nebo osob třetích, žalobou bráti v odpor.

Tak zejména dovoleno:

1. aby námitky proti nároku, pro který byla exekuce povolena, čerpané z toho, že titul exekuční v § 1 č 1 až 9, 11, 15 až 18 exek. ř. uvedený po svém vzniku (srvn. však § 35 odst. 1 exek. ř.) pominul okolnostmi nárok exekuční zrušujícími nebo dočasně své působnosti zbaven byl okolnostmi provedení jeho zdržujícím, k platnosti byly přivedeny žalobou, kterou zastavení řízení exekučního má býti docíleno (žaloba opposiční) (§ 35 exek. ř.);

2. aby námitky proti povolení exekuce činěné exekutem proto,

a) že ještě splatnost nebo vykonatelnost nároku nebo sukcesse, kterou soud povolující z listin jemu předložených za prokázanou pokládal, v pravdě nenastala (§§ 7 odst. 2, 9 a 36 č. 1 exek. ř.);

b) že exekut k společnosti obchodní, proti níž byl titul exekuční vydobyt, jako společník osobně ručící nenáleží a tudíž exekucí touto stíhán býti nemůže (čl. 112 obch. z.) nebo že exekutu přísluší námitky proti exekventu z osoby jeho čerpané (§§ 11 a 36 č. 2 exek. ř.);

c) že se exekvent vůbec nebo pro určitý čas vzdal práva exekuci vésti (§ 36 č. 3 exek. ř.);

d) že není notářský spis, v základě něhož byla exekuce povolena, vykonatelným (§ 36 exek. ř. a čl. XVII. úv. z. k exek. ř.) byly v případě, že pouhý rekurs proti povolení exekuce odpomoci příslušné nezjedná, žalobou prováděny (§ 36 exek. ř.);

3. aby odpor osob třetích proti exekuci, kterou práva jejich na předměty v exekuci pojaté jsou rušena, žalobou proti exekventu po případě i exekutu čelící byl prováděn (§ 37 exek. ř.) — žaloba excisní.

4. Proti exekuci povolené dle §§ 79—81 exek. ř. na základě listin nebo spisů od cizozemských úřadů nebo soudů vydaných nebo v cizině zřízených může osoba, proti níž jest exekuce tato řízena, hájiti se netoliko rekursem, nýbrž i žalobou, jíž domoci se snaží rozhodnutí, že nebylo tu podmínek pro povolení této exekuce v cit. §§ 79—81 žádaných (§ 83 exek. ř.). Vedle těchto případů, kdy žalobou vůbec přípustnost té které exekuce brána jest v odpor, vyhrazeno jest cestě sporné rozhodování

5. o tom, zdali při rozdělení výtěžku dražby nemovitosti nebo výtěžku nucené správy mají určité pohledávky býti respektovány či nikoli, rozhodováno býti v cestě rozepře, jestli rozhodnutí to vyšetření a zjištění sporných okolností předpokládá. Spor tento zahajuje se žalobou, kterou strana na pořad práva odkázaná ve lhůtě jednoho měsíce od doručení rozpočtu podati má. (Srvn. §§ 128, 231 a 232 exek. ř.)

6. Domahá-li se osoba třetí, která v době zabavení utčitých movitostí v držbě jejich se nenalézala, přednějšího zaplacení své pohledávky z výtěžku věcí těchto, má tak dle § 258 exek. ř. učiniti žalobou i tenkráte přípustnou, jestli pohledávka, pro kterou si žalobce přednější právo zástavní vindikuje nebo přednosti se domahá, ještě ani splatnosti nedošla.

7. Exekvent může, nevyhověl-li exekut příkazu soudnímu jemu plnění nebo opomenutí ukládajícímu, dobývati proto svého interese žalobou, kterou vystoupiti může netoliko tenkráte, když již exekuce zmíněného příkazu dle §§ 346—367 exek. ř. provedená bez úspěchu zůstala, nýbrž i během exekučního řízení, když exekvent dalšího pokračování v exekuci se vzdal. Příslusnost ke všem těmto žalobám upravena jest na zásadě společné, totiž na zásadě souvislosti buď materielní s nárokem exekučně prováděným, buď procesuální se sporem již odbytým nebo s exekucí právě vedenou. Souvislost tato jest příčinou, že v zákoně rozřešení sporů těchto dle různé jich podstaty, po případě dle doby jich zahájení buď před soud exekuci povolující nebo před soud výkonný jest odkazováno. Co do podrobnosti jest zásada tato ohledně jednotlivých shora uvedených sporů následovně provedena:

Ad 1. Pro žalobu opposiční jest výlučně příslušným onen soud, u kterého v první instanci exekuce ona byla navržena (§ 35 exek. ř.). Rozumí se, že jedná se o opposici, která soudům k rozhodnutí jest přikázána, t. j. o opposici proti exekuci vedené v základě titulů exekučních v § 1 č. 1—9, č. 11 a č. 15—18 exek. ř. vypočtených. Vyřízení námitek proti exekuci vedené na základě titulů od správních orgánů pochodících (§ 1 č. 10 a č. 12—14 exek. ř.) vyhraženo jest dotčenému orgánu správnímu (§ 35 odst. 2 exek. ř. a čl. III. úv. z. k exek. ř.).

Ad 2. Stejným způsobem, jako pro žalobu opposiční, upravena jest příslušnost soudní pro žaloby, kterými se provádějí námitky proti exekuci

shora sub 2 naznačené, při čemž již není činěno rozdílu, vyšel-li titul exekuční působením soudů civilní právomocí se zabývajících či soudů jiných, nebo spočívá-li exekuce vedená na nějakém výroku správních úřadů nebo na mimosoudní výpovědi z nájmu (§ 1 č. 18 exek ř.), nebo na spisu notářském (§ 3 not. ř. a čl. XVII. úv. z. k exek. ř.).

Ad 3. Ohledně žalob excisních jest rozhodno, byly li podány dříve, než stadium výkonné započato t. j. dříve, než příkaz, exekuci provésti, orgánu výkonného došel nebo rekvisice o výkon soudu exekučnímu byla dodána (§ 33 exek. ř.), či byly-li podány po okamžiku tomto. V prvém případě příslušným jest výlučně soud, u něhož exekuce v první instanci byla navržena, v druhém však jedině soud exekuční. Na tom, jaký titul exekuční exekuci této za základ slouží, při otázce příslušnosti pro žalobu excisní nezáleží (§ 37 odst. 3 exek. ř.). Ve všech již uvedených případech (ad 1—3) jsou soudové okresní dle vylíčeného k rozhodnutí sporů oněch povolaní i tenkráte příslušnými, jestli vzhledem k ceně sporného předmětu rozepře ty i před sborové soudy by měly patřiti (§§ 35—38 exek. ř.).

Ad 4. K žalobě podané v případě shora sub 4 uvedeném jest příslušným sborový soud prvé instance, který dle § 82 odst. 1 exek. ř. povolán jest, o povolení exekuce na základě cizích exekučních titulů rozhodnouti (§ 83 odst. 2 exek. ř.).

Ad 5. O sporech zahájených o odporu proti rozdělení výtěžku dražebního nebo sekvestračního má, tak jako i vůbec o všech ostatních sporech, které během řízení výkonného z důvodu jeho vzešly, rozhodovati výlučně soud exekuční t. j. soud okresní, který výkonem oné exekuce se zabývá, třebas i spory tyto by dle zásad všeobecných před okresní soudy neměly patřiti (§§ 17 odst. 2, 232 exek. ř. a j.).

Ad 6. Pro spory vedené ve smyslu § 258 exek. ř. o přednější uspokojení z výtěžku zabavených nemovitostí prohlášen pro dobu od počátku výkonu exekuce (§ 33 exek. ř.) soud exekuční (okresní) bez ohledu na cenu předmětu sporu za příslušný. Pro dobu až do počinu exekuce zákon předpisu zvláštního nechová. Přijdou v příčině té asi k platnosti všeobecná ustanovení kompetenční jurisdikční normy.

Ad 7. Spory o interese pro nesplnění soudního příkazu jednání nebo opomenutí ukládajícího mohou dle volby žalobce (exekventa) buď u soudu exekučního (bez ohledu na cenu předmětu sporu § 17 exek. ř.) nebo u soudu dle všeobecných pravidel příslušného býti zahájeny. (§ 368 odst. 2 exek. ř.)

II. Řízení zjišťovací.

K zjištění nároků poskytuje zákon oprávněnému dle různosti případů cesty dvě:

1. exekuci ku zjištění (§§ 370 až 377 exek. ř.) a
2. provisorní (prozatimná) opatření (§§ 378 a násl. exek. ř.).

Ad 1. Ohledně příslušnosti soudní k povolení exekuce ku zjištění, jež dle § 370 exek. ř. toliko pro pohledávky peněžité jest připuštěna, platí v podstatě tytéž předpisy, které pro exekuci uhražovací jsou dány. I zde jest soudem povolujícím onen soud civilní, jehož spolupůsobením přišlo k onomu titulu, na jehož základě za exekuci zjišťovací jest žádáno (§ 371 č. 1 až 3 exek. ř.) a je-li titulem tím rozhodnutí soudu trestního (§ 371 č. 4 exek. ř. a § 358 odst. 2 trest. ř.) soud okresní v § 4 č. 6 uvedený. (§ 375 odst. 1 exek. ř.) Srov. i § 14 zák. ze 27. dubna 1873

č. 67 ř. z. a čl. XXVIII. úv. z. k c. ř. s. K povolení exekuce zjišťovací na základě rozsudku nebo platebních rozkazů civilních soudů uherských, nebo soudů bosenských a hercegovinských — ovšem že jen za podmínek v § 373 exek. ř. uvedených — jest povolán soud sborový (krajský, zemský), v jehož obvodu soud okresní v § 4 č. 6 exek. ř. naznačený se nalézá. (Srvn. §§ 375 odst. 1 a 82 odst. 1 exek. ř.) Výkon exekuce zjišťovací náleží onomu soudu, který by byl příslušným, kdyby se jednalo o exekuci k dobytí dotčené pohledávky sloužící. Návrh, aby povolená exekuce zjišťovací nebyla vykonána, poněvadž nastal některý z případů vyslovených v § 376 exek. ř., nebo aby povolená nebo již vykonaná exekuce byla z téhož důvodu zrušena, nebo proto, že přes potřebné pojištění pohledávky sahá, obmezena, může před počátkem výkonu (§ 33 exek. ř.) býti podán jen u soudu povolujícího, po počátku jeho však jen u soudu výkonného (§ 377 exek. ř.).

Ad 2. Ohledně příslušnosti k povolení prozatímných opatření v §§ 379 a násl. vytčených, k vydání potřebných nařízení k provedení oněch opatření sloužících a k rozhodnutí o všech návrzích z opatření oněch odvozovaných, jakož i ke všem řízením a jednáním s tím spojených třeba rozeznávati,

a) byl-li návrh na povolení prozatimního opatření učiněn v době trvání procesu nebo v době trvání řízení exekučního, nebo

b) stal-li se před zahájením procesu nebo již po jeho právoplatném ukončení, však před počátkem exekuce.

Ad *a)* Dobou prvou rozumí se celý čas jdoucí od okamžiku doručení žaloby odpůrci (§ 232 c. ř. s.) až do vydání konečného rozhodnutí, t. j. onoho rozhodnutí, proti němuž opravní prostředek další místa nemá, nebo až do uplynutí lhůty k stížnosti proti rozhodnutí, jež další stížnosti sice podlehá, však strana opravního prostředku jí příslušejícího nepoužila, jakož i dále čas jdoucí od počinu exekuce až do jejího definitivního dovršení (§ 33 exek. ř.). Po dobu tuto má dle § 387 odst. 1 exek. ř. býti k povolení prozatímného opatření, jakož i ke všem úkonům a jednáním shora vytčeným povolán onen soud, u něhož rozepře, pokud se týče exekuční řízení, ohledně nichž provisorního opatření se domáháno, se v okamžik prvního návrhu vede. Je-li soudem tím soud sborový, může v případech obzvláště nutných i předseda senátu, jemuž záležitost ona (spor, řízení exekuční [§ 19 exek. ř.]) jest přikázána, sám bez senátu o návrzích na prozatimné opatření se vztahujících rozhodnouti (§ 388 exek. ř.).

Ad *b)* V případě druhém jest pro celé řízení zjišťovací výše naznačené příslušný soud okresní onoho místa, kde má odpůrce ohrožené strany v době prvního návrhu své obecné forum ve věcech sporných (§§ 65 a násl. j. n.) a není-li toto forum pro něho v Rakousku založeno, rakouský soud okresní, v jehož obvodu se nalezá věc, ohledně které opatření prozatimné má provedeno býti, nebo třetí dlužník (srovn. §§ 379 č. 3 a 382 č. 7 exek. ř.) své bydliště, své sídlo nebo svůj pobyt má, nebo v jehož obvodu vůbec úkon k provedení prozatimního opatření sloužící má býti předsevzat (§ 387 odst. 2 exek. ř.). Pokud povolení prozatimných opatření následuje výkon jejich (na př. při prozatimné správě), bude k výkonu tomu příslušným soud dle všeobecných zásad (§§ 117 j. n. a 17 a násl. exek. ř.) určený (§ 402 exek. ř.). Odpůrce strany, která prozatimného opatření si vymohla, může se proti němu v případě, že před povolením jeho slyšen nebyl, brániti odporem (§ 397 exek. ř.), nebo může, třebas

odpor učiněný byl zamítnut, z důvodů § 399 exek. ř. zrušení nebo obmezení provedeného opatření prozatimního navrhovati. K rozhodnutí o odporu jest povolán onen soud, u kterého povolení prozatimného opatření bylo navrženo, k rozhodnutí o návrhu dle § 399 exek. ř. na zrušení nebo obmezení provisorních opatření jest příslušným, stal-li se v době, kdy proces ve věci hlavní ještě není ukončen, soud procesní prvé instance, ve všech ostatních případech soud, u kterého návrh na povolení prozatimného opatření byl podán (§ 397 odst. 2 a § 399 odst. posl. exek. ř.). Soud povolaný k rozhodování o návrzích na zrušení nebo obmezení exekuce dle § 399 exek. ř. činěných jest příslušným, rozhodnouti o návrzích podaných ve smyslu § 401 exek. ř. na povolení opatření, která ohledně věcí v uschování vzatých buď k odvrácení značných ztrát nebo nepoměrných útrat a škod nebo k docílení nějakého prospěchu nutnými nebo výhodnými se býti objevují (§ 401 odst. 1 exek. ř.).

Příslušnost soudní (trestní.)

I. Trestní řízení přísluší soudu, v jehož obvodu trestní čin byl spáchán (§ 51 tr. ř.).

II. Byl li trestní skutek spáchán mimo země na říšské radě zastoupené, jest příslušným onen soud v těchto zemích ležící, v jehož obvodu má obviněný své bydliště nebo svůj pobyt, schází-li jedno z obého, ten soud, v jehož obvodu byl dopaden.

Nabízí-li cizí stát nebo úřad zemí koruny uherské vydání obviněného, aneb má-li se teprve žádati za jeho vydání, a není-li ještě příslušnost našeho soudu odůvodněna, pak bude ten soud kompetentním, který určí pro ten případ kassační soud, slyše generálního prokuratora (§ 54 tr. ř.). Rakouské lodi postižené při obchodu otroky vydají se zemskému soudu terstskému (tract. ze dne 10. prosince 1841 č. 578 sb. z. s.). Námořní loupežníci odevzdaní c. k. válečnými koráby podrobeni jsou pravomoci soudů vojenských (§ 1 odst. 5 zák. ze dne 20. května 1869 č. 78 ř. z.).

III. Příslušnost soudu pachatelova spůsobuje též příslušnost pro všecky spoluvinníky a účastníky (§ 55 tr. ř.).

IV. Je-li sporna příslušnost mezi okresními soudy, kteří podléhají témuž sborovému soudu první instance, rozhodne o ní radní komora soudního dvoru. Neshodnou-li se dva sboroví soudové o příslušnosti, rozhodne soudní dvůr druhé stolice. Je-li spor o příslušnost mezi soudy, kteří nepodléhají témuž soudu sborovému, nebo mezi dvěma sborovými soudy druhé instance, rozhodne o ní kassační soud. Tohoto druhu rozhodnutí lze vynésti jen po slyšení státního zastupitelstva i není naproti němu zvláštního opravního prostředku (§ 64 tr. ř.).

V. Všickni, i nepříslušní soudové trestní, v jichž okresu nalézají se stopy zločinu nebo přečinu, mají, je-li nebezpečí v prodlení, právo i povinnost, aby ony výkony započali, které mohou sloužiti k vypátrání skutku nebo k zadržení obviněného. Jest jim však příslušné soudy a státní zástupce o tom co nejdříve uvědomiti a zaslati jim jednání od nich vykonaná (§ 65 tr. ř.). Výkony vyšetřování, ježto nepříslušný soud trestní vyjma případ § 65 tr. ř. předsevzal, nejsou proto jediné již neplatnými, pokud se toliko vztahují na předběžné vyšetřování, než na kompetentním soudě jest, aby posoudil, pokud třeba opakovati nebo doplniti tyto výkony (§ 66 tr. ř.).

VI. Má-li býti vydán obviněný královskému uherskému nebo cizozemskému úřadu, náleží posouditi to a vyjednávati s oním úřadem tomu

soudu sborovému první instance, v jehož obvodu má ten, jenž má se vydati, své bydliště nebo svůj pobyt, a nemá-li nic z obého, v jehož obvodu byl přistižen (§ 59 tr. ř.).

VII. Trestní řízení proti osobám, které podle zákona v jistých případech trestních podléhají pravomoci soudů vojenských, vyhraženo jest i na dále vojenským soudům (§ 60 tr. ř.).

VIII. Delegace.

Soudové sboroví druhé instance jsou oprávněni, aby slyševše vrchního státního zástupce z ohledů veřejné bezpečnosti nebo z jiných důležitých příčin výjimečně k příslušnému soudu trestní věci odňali a jinému soudu téhož druhu ve svém obvodě je přikázali (§ 62 tr. ř.). Totéž právo má i kassační soud pro celý obvod zemí na říšské radě zastoupených. Na delegování jiného soudu podle § 62 tr. ř. soudním dvorem druhé stolice nařízené může si jak žalobce, tak i obviněný u kassačního soudu stěžovati, dlužno však tuto stížnost ve třech dnech po prohlášení usnesení o tom u soudu je prohlašujícího podati (§ 63 tr. ř.).

IX. Příslušnost soudů okresních.

Okresní soudové jsou povoláni k rozsuzování přestupků a ku spolupůsobení při předběžném vyhledávání a předběžném vyšetřování zločinů a přečinů dle ustanovení tr. ř. (§ 9 tr. ř.)

X. Příslušnost soudů sborových.

1. Soudní dvorové první stolice jsou:

a) soudy vyšetřujícími při všech zločinech a přečinech, ku kterémužto cíli jest vyhražena radním komorám (viz tento čl.) určitá kompetence nad předběžnými vyhledáváními a předběžnými vyšetřováními;

b) jsou soudy nalézacími o všech zločinech a přečinech, které nejsou přikázány soudům porotním;

c) jsou odvolacími soudy z přestupků (§ 10 tr. ř.).

2. Soudní dvorové druhé stolice rozhodují:

a) o stížnostech na usnesení radní komory;

b) o námitkách proti vydání v obžalovanost;

c) o odvoláních proti trestním nálezům sborových soudů I. instance.

3. Nejvyšší soud jakožto soud kassační (zrušovací) rozhoduje o zmatečních stížnostech (viz tento čl.).

XI. Příslušnost soudů porotních.

Porotní soudové jsou kompetentními rozhodovat o všech obžalobách:

1. pro zločiny a přečiny spáchané obsahem nějakého tiskopisu;

2. pro tyto delikty: velezradu, rušení veřejného pokoje, pozdvižení a vzbouření, veřejné násilí v případech §§ 76, 77, 78, 79, 89 tr. z.; v případech §§ 85, 86, 87 a 88 však jen tehdy, nastoupí-li některá z okolností v § 86 odst. 2 tr. z. vyznačených, nebo je-li v případech § 85 lit. *b*) a *c*) a § 87 v obžalovacím spisu výslovně navrženo, aby pro velikou zlomyslnost, nebo veliké nebezpečí nalezlo se na více než pětiletý trest žaláře; uloupení člověka, provozování stálého obchodu otroky (závěrečná věta § 95); únos (§§ 96 a 97), arci jenom tehdy, má-li se po zákonu nalézti nejméně na pětiletý trest žaláře; zneužívání moci úřední, padělání veřejných papírů úvěrních a mincí; rušení náboženství, však jen tenkráte, je-li ve spisu obžalovacím výslovně učiněn

návrh, aby podle § 123 pro velkou zlomyslnost nebo nebezpečnost nalezeno bylo na více než pětiletý trest žaláře; smilstvo proti přirozenosti (§ 129), avšak pouze za okolností v § 130, odst. 2 označených; vraždu a zabití, vyhnání plodu ze života bez vědomí a vůle matčiny (§§ 147 a 148), je-li po zákonu nalézti na trest žaláře mezi 5 a 10 léty; odložení dítěte, je-li po zákonu nalézti na trest žaláře mezi 5 a 10 roky; těžké uškození na těle (za téže podmínky); souboj, má-li se dle zákona nalézti nejméně na 5letý trest, žhářství (za téže podmínky); krádež, je-li dle § 179 nalézti na trest žaláře mezi pěti a deseti léty; zpronevěření, má-li se po zákonu nejméně na pětiletý trest žaláře nalézti anebo je-li v obžalovacím spise na základě § 184 tr. z. navrženo, aby pro zvláště přitěžující okolnosti nalezlo se na více než pětiletý trest žaláře; loupež, podvod, má-li se po zákonu nejméně na pětiletý trest žaláře nalézti; utrhání na cti, je-li ve spise obžalovacím některá z okolností v § 210 lit *a*)—*c*) vytknutých udána a proto navrženo, aby se na více než pětiletý trest žaláře nalezlo; nadržování zločinům, leč jen v té případnosti, když dle § 218 na trest žaláře mezi 5 a 10 léty nalézti sluší; zlehčování úředních nařízení a pobuřování (§ 300 a čl. III. a IV. zák. ze 17. prosince 1862 č. 8 ř. z. pro r. 1863); popuzování k nepřátelstvím (§ 302).

XII. Příslušnost soudů stanných (viz čl. Právo stanné).

XIII. Kompetence státních zastupitelstev (viz tento čl.).

Příslušnost v právu vodním.

Zemské zákony vodní přikazují rozhodování ve věcech vodního práva z části politickým úřadům I. instance, z části zemské vládě, z části pak obcím a konečně i soudní právomoci. Co se týká otázky příslušnosti ve vodním právu, byla dlouhá řada sporů o tom, zda rozhodovati ve věcech těch přísluší správním úřadům anebo soudům. Ač různými rozhodnutími nejvyššího soudu byly mnohé otázky takové objasněny, zůstává přece ještě dále v mnohých záležitostech kompetence sporna. Takovéto kompetenční spory způsobují stranám právo hledajícím škodu; neboť zajisté je nemilé, když strana hledající právo jest teprve ku konci dlouhého sporu pro nepříslušnost odkázána k jinému úřadu, a tu se často stává, že obnoví-li strana spor svůj u tohoto úřadu, že také on vysloví svou nepříslušnost. Jest tedy povinností zákonodárství odstraniti co nejdříve takové spory kompetenční. Payer uvádí, že před vydáním nových zákonů vodních byly kompetenční spory daleko hojnější a udává další podrobnosti o tom: 11. svazek sbírky rozhodnutí nejv. soud. dvoru vydávané Glasrem, Ungrem a Waltrem z r. 1878 obsahuje v číslech 4823—5210 rozhodnutí z r. 1873. Z těchto týkají se čísla 4877, 4968, 5052, 5100, 5181 záležitostí vodních, č. 5094 rybářství. Všechna tato rozhodnutí jednají o kompetenčních sporech mezi soudy a úřady správními. V případech č. 4877, 5100, 5181 rozhodl nejvyšší soud pro soudní, v případech 4968, 5052, 5160 pro politickou příslušnost. Rovněž vyskytují se v 15. svazku, obsahujícím rozhodnutí z r. 1877, v případech č. 6435, 6588, 6650, 6691, 6725, 6727, 6728, 6730, 6731, 6732, 6738, 6765 kompetenční spory. V případech č. 6691, 6725, 6730 a 6738 uznává se kompetence soudní, v ostatních kompetence úřadů spravních. Obzvláště ve sporech vznikajících z rušení držby dle vodního práva nejsou záležitosti kompetenční mezi úřady soudními a správními přesně vyměřeny.

I. Příslušnost politických úřadů.

Úřady I. stolice: Tyto jsou příslušny:

1. ve všech záležitostech týkajících se užívání, vedení a ochrany veřejných řek. Povolány jsou pak politické úřady toho okresu, v němž stavba se nalézá aneb kde má býti provedena. (§ 75 vod. zák. pro Čechy, § 70 zák. pro Bukovinu, § 74 zák. pro Istrii, § 53 zák. pro Krajinu, § 71 zák. pro Dolní Rakousy, § 69 zák. pro Štýrsko a § 75 vod. zák. pro ostatní země.)

2. Jestliže podobná stavba rozkládá se ve více správních okresích, má záležitost tu vyšetřiti a rozhodnouti úřad, v jehož okresu nalézá se hlavní část podniku; při tom ovšem má zachovati shodu s ostatními súčastněnými úřady, po případě má na nich i spolupůsobení požadovati. Neshodnou-li se tyto úřady, předloží se záležitost ta zemské vládě. (§ 76 vod. zák. pro Čechy, § 71 zák. pro Bukovinu, § 75 zák. pro Istrii, § 54 zák. pro Krajinu, § 72 zák. pro Dolní Rakousy, § 70 zák. pro Štýrsko, § 76 zák. pro ostatní země.)

3. Rozkládá-li se taková stavba po více zemí, a nemohou-li se podřízené úřady shodnouti, jest zachovati se analogicky dle odst. č. 2: záležitost ta předloží se oné zemské vládě, v jejímž obvodu se hlavní část stavby nalézá. Tato zemská vláda dohodne se pak s ostatními súčastněnými vládami. Nemohou-li se shodnouti zemské vlády, rozhodne ministerstvo.

4. Při pohraniční řece mohou se vodní poměry týkající se obou území upraviti jedině shodou obou států; obyčejně sestaví se společná komise. Při tom sluší v přední řadě dbáti státních smluv (výn. min. orby ze dne 15. prosince 1877 č. 13210).

5. Přestupky zákonů vodních, jakož i výkonných nařízení a opatření trestají politické úřady peněžitými pokutami, pokud ovšem nepatří přestupky ty pod zákon trestní. (§ 71 vod. zák. pro Čechy, §§ 65 a 68 vod. zák. pro Bukovinu, § 48 vod. zák. pro Krajinu, § 64 vod. zák. pro Dol. Rak., §§ 64 a 67 vod. zák. pro Štýrsko.)

II. Zemské vlády jsou kompetentní:

1. povolovati stavby a dopravní podniky v tekoucích vodách, jichž užívá se k dopravě lodí neb vorů; proto jsou též příslušny rozhodovati v I. instanci ve sporech vzniklých z tohoto povolení (rozh. min. orby ze dne 29. června 1877 č. 5615).

2. Dotýká-li se stavba náležející k takovému dopravnímu podniku různých zemí, má uděliti povolení ona zemská vláda, v jejímž obvodě nalézá se hlavní část stavby; při tom má postupovati ve shodě s ostatními vládami zemskými; není-li tomu tak, sluší rozhodnutí ponechati ministerstvu. Podobně jest předsejíti, jedná-li se o povolení dopravního podniku mezi obvodem této polovice říše a zeměmi uherskými, a nastane-li tu neshoda, má se o vysvětlení jejím vyjednávati se súčastněným královským uherským ústředním úřadem. Ministerského svolení nutno si vyžádati i tenkráte, jedná-li se o dopravní podnik mezi tuzemskem a cizozemskem (výn. min. vnitra ze dne 27. srpna 1879 č. 4386).

3. Jestliže obec, jíž svěřena politická správa, sama podniká vodní stavbu, rozhoduje bez ohledu na povahu vody nejbližší vyšší politický úřad o stavbě této. (§ 75 vod. z. pro Čechy, § 71 vod. z. pro Bukovinu, § 54 vod. z. pro Krajinu, § 72 vod. z. pro Dol. Rakousy, § 70 vod. z. pro Štýrsko, § 76 vod. z. pro ostatní země.)

III. Obce povolány jsou k úředním výkonům:

1. ve svém místním policejním obvodu ku bezprostřednímu dozoru na všechny stavby směřující k užívání, vedení neb obraně proti vodě. (§ 98 vod. z pro Čechy, § 91 vod. z. pro Bukovinu, § 96 vod. z. pro Istrii, § 75 vod. z. pro Krajinu, § 93 vod. z. pro Dolní Rakousy, § 90 vod. z. pro Štýrsko, § 97 vod. z. pro ostatní země.)

2. V neodkladných případech má místní policejní úřad bez odkladu učiniti nutná opatření k ochraně veřejné bezpečnosti a oznámiti to ihned politickému úřadu.

3. Je-li k okamžité ochraně proti nebezpečí vzniklému strží břehů neb hrází, neb povodní potřebí užiti co nejrychleji nějakých opatření, mají sousední obce za přiměřenou náhradu poskytnouti ohrožené obci pomoc. Toho žádati může politický úřad, je-li v ohroženém místě, jinak představený obce ohrožené. (§ 51 vod. z. pro Čechy, § 46 vod. z. pro Bukovinu, § 31 vod. z. pro Krajinu, § 45 vod. z. pro Dol. Rakousy a Štýrsko, § 50 vod. z. pro ostatní země.)

4. V řízení vyzývacím mohou v případech méně důležitých předsevzíti jednotlivé úřední výkony obecní představenstva politickými úřady požádaná.

5. Samosprávné úřady správní jsou oprávněny učiniti zdravotní policejní opatření, jestliže spojeno s nimi obmezení práva vlastnického, když jedná se o udržení a zachování všeobecného blaha. Tyto úřady mají učiniti buď samy aneb nařiditi opatření, aby dešťová voda měla z ulic, silnic a míst v obci řádný odtok (rozh. spr. dv. ze dne 23. února 1882 č. 384 sb. 1313).

6. Veliká poškození a porušení vodních staveb, pokud nepodléhají všeob. trestnímu zákonu, trestají se dle předpisů vydaných k ochraně pozemků jako polní pych. (§ 70 vod. z. pro Čechy, §§ 65 a 67 vod. z. pro Bukovinu, § 47 vod. z. pro Krajinu, § 64 vod. z. pro Dol. Rakousy, §§ 64 a 66 vod. z. pro Štýrsko, § 69 vod. z. pro ostatní země.)

Policejní hlídku a ochranu vod vykonávají obecní představení svými polními hlídači.

IV. Příslušnost soudů.

Vodní zákony obsahují o soudní kompetenci pouze ustanovení, že učiní-li se proti takovému podniku, jemuž nevadí ohledy veřejnoprávní, námitka zakládající se na právu soukromém, má se politický úřad pokusiti o shodu po dobrém, nejsa na základě tohoto zákona oprávněn rozhodnutí sám vykonati. Nedocílí-li se shody, má učiniti politický úřad rozhodnutí, že proti podniku tomu z veřejných ohledů není závady. Námitky soukromoprávní odkázati jest na pořad práva.

V. Spory o příslušnost.

Kompetence mezi soudy a úřady správními jest v mnohých případech sporna. Jedná se tu obyčejně o to, jaké právní podstaty je voda, je-li to řeka soukromá či veřejná, dále o existenci práva zakládajícího se na nároku soukromoprávném, dále o existenci služebností, o otázkách náhrady škody atd. Praxis nejvyššího soudu a správního soudního dvoru podává v té příčině mnoho látky, z níž lze vytknouti asi následující zásady:

1. Vzhledem k zákonu ze dne 18. dubna 1869 č. 44 ř. z., jímž zřizuje se říšský soud, nepotřebuje více nejvyšší soudní dvůr vyžádati si dobrozdání správního ústředního úřadu o tom, hodí-li se určitý případ k roz-

hodnutí soudnímu či správnímu, jak žádal dvor. dekr. ze dne 23. června 1825 sb. z. s. č. 1669 (rozh. ze dne 11. června 1872 č. 6984 sb. »Gl. U.« č. 4656). Soudům však zůstává dále právo dorozuměti se s příslušným správním úřadem stejného stupně o žádoucích vysvětleních (rep. nál. rozh. ze dne 27. září 1872 č. 9420, sb. »Gl. U.« č. 4715).

2. Žádají-li strany rozhodnutí správních úřadů na základě vodního zákona, má dotyčný úřad co nejdříve o tom rozhodnouti, jednání o kompetenci úřadů správních v záležitostech vodních omeziti a spíše s otázkou kompetenční projednati i vlastní předmět sporu a pak zároveň o celém sporu rozhodnouti (výn. min. orby ze dne 12. dubna 1876 č. 2608).

3. Kompetence politických úřadů ve věcech vodních nezávisí na přání stran, nýbrž musí se vyšetřiti z úřední povinnosti (rozh. spr. soudu ze dne 23. září 1892 č. 2847, sb. »Budwinski« č. 6760, časop. »Jur. Bl.« str. 684).

4. Příslušnost politických úřadů v záležitostech vodních nelze odstraniti smlouvou mezi stranami; neboť není stranám dovoleno uzavírati soukromé smlouvy v záležitostech týkajících se obecného a veřejného dobra, zbavovati takové předměty verejného dohledu a správy; poněvadž tím vzroste jenom nebezpečí pro veřejné dobro a kompetenční spory se jen rozmnoží, obzvláště v řízení exekučním, kde takovým způsobem mohou nastati největší zmatky (rozh. ze dne 31. července 1871 č. 6679, sb. »Gl. U.« č. 5052).

5. Názor, že správní úřady jsou v záležitostech užívání, vedení soukromých vod a ochrany proti nim jenom tehdy kompetentní, jedná-li se tu o veřejné interesse, není ve vodním zákonu odůvodněn (výn. min. orby ze dne 17. května 1877 č. 5383).

6. Politický úřad má samostatně o své kompetenci rozhodnouti; není tedy kompetence politických úřadů závislá na tom, že se soudy v určité věci prohlásily za nekompetentní (výn. min. vnitra ze dne 22. září 1878 č. 9752, časop. »Zeitschr. für Verw.« 1878 st. 208).

7. Správní úřady jsou obzvláště příslušny ve sporech o právo braní vody aneb o trpění vodovodu (rozh. ze dne 1. ledna 1885 č. 1, sb. č. 10385), ve sporech o způsob, jakým vykonávati se mají společná práva ku braní vody a práva požívací (rozh. ze dne 10. října 1867 č. 11960, sb. č. 6765, ze dne 11. listopadu 1873 č. 10348, sb. č. 6732), v záležitostech, v nichž jedná se o ochranu úředně přiznaného práva požívacího (rozh. ze dne 14. dubna 1881 č. 663 sb. »Budwinski« č. 1074), ve sporech o opatřeních, jimiž se obvod vodovodu zastavuje aneb léčivému pramenu přítok vody zamezuje (rozh. ze dne 3. srpna 1875 č. 8503, sb. č. 5821, ze dne 19. května 1875 č. 5210, sb. 5722), ve sporech vzniklých z narovnání uzavřeného na základě vodního zákona (rozh. ze 14. dubna 1891 č 4509, časop. »Ger.-Halle« 1891 č. 29). Žádá-li někdo na správních úřadech rozhodnutí o právní povaze nějaké řeky dle vodního zákona a rozhodnutí toto má se státi na základě její polohy, jejího užívání a spojení s ostatními řekami, jsou v této příčině kompetentními úřady správní (výn. min. orby ze dne 15. června 1878 č. 3835).

8. Soudy jsou příslušny rozhodovati o tom, v čí soukromém vlastnictví voda jest (rozh. ze dne 10. června 1887 č. 1652, sb. »Budwinski« č. 3577). Spoluvlastníci zařízení na požívání vody mohou ke skutečnému dělení vodní síly přinuceni býti jedině výrokem soudním

(rozh. ze dne 18. ledna 1889 č. 3562, sb. »Budwinski« č. 4475). Soudy jsou dále kompetentní rozhodovati spory vzniklé z toho, že obec z ohledů veřejných zmenšila přítok vody z městského vodovodu (rozh. ze dne 1. září 1891 č. 10378, časop. »Ger.-Halle« 1891 č. 52), spory o existenci takových vodních požívacích práv, jichž expropriace úřady správními byla nařízena (rozh. ze dne 27. října 1876 č. 235, sb. »Hye« č. 121), ve sporech o právo dobývati led na veřejných řekách, jež zakládá se na právu soukromém (rozh. ze dne 22. listopadu 1887 č. 1027, sb. č. 11843).

VI. Příslušnost ve věcech rušené držby.

Pro žaloby z rušení držby, pokud jsou politické úřady kompetentní, neplatí 30denní lhůta promlčecí dle nařízení ze dne 27. října 1849 ř. z. č. 12, nýbrž takové stížnosti možno i po uplynutí této lhůty vznésti (výn. min. orby ze dne 25. ledna 1877 č. 507). Otázka kompetenční při rušení držby jest spornější než při jiných otázkách vodních.

A) Bez odporu náleží kompetenci úřadů správních:

1. jestliže se má rozhodnouti o žalobě pro rušení vodních strojů povstalé změnou úžlabiny říční, pokud se jedná jen o navrácení v dřívější stav (výn. min. vnitra a spravedlnosti ze dne 7. července 1860 ř. z. č. 172);

2. jestliže užívá soukromý vlastník vody tak, že znečišťuje vodu nebo způsobuje zavodnění, zpáteční tok vody, zabahňování a tím jiného v jeho právu zkracuje (§ 10 říš. vod. z.);

3. jestliže vlastník pozemku mění přirozený tok vody přes pozemek tento tekoucí ku škodě dolního pozemku, anebo jestliže vlastník spodního pozemku zabraňuje přirozenému odtoku vody ku škodě pozemku horního (§ 11 říš. vod. z.);

4. všechny spory z rušení držby vzešlé pokud se týče poškození a zničení vodních staveb;

5. úřady správní mají vždy učiniti rozhodnutí co nejdříve, jestliže někdo svémocně ruší předpisy vodního zákona, žádá li za to ohrožený a je-li to v zájmu veřejného dobra.

B) Sporna je dále kompetence v různých otázkách rušení držby, jež soudní praxe po většině soudům přiznává, a sice:

Soudům přísluší rozhodovati:

1. o stížnostech na rušení držby při stavbách zavodňovacích (rozh. ze dne 22. října 1889 č. 11536, časop. »Ger.-Halle« 1890 č. 12);

2. o stížnostech na rušení práva k sekání ledu (rozh. ze dne 12. května 1886 č. 5712 sb. 11034);

3. zasahuje-li kdo v cizí právo při vodní stavbě, jež dosud nebyla schválena (rozh. ze dne 11. února 1872 č. 11814, sb. »Gl. U.« č. 4877);

4. jestliže rušení držby je zároveň předmětem administrativního úředního jednání, nepřekáží se tím soudu, aby rozhodl o činu rušebním (rozh. ze dne 12. dubna 1882 č. 3619, sb. »Riehl« 1884). Soudy jsou kompetentní rozhodovati ve sporu o rušení práva dobývati z potoka písek (rozh. ze dne 5. února 1880 č. 137, časop. »Ger.-Halle« č. 44 1880). Soudům přísluší rozhodovati o rušení držby povstalé odváděním vody z vodního díla (rozh. ze dne 9. června 1885, C, IV. 73), o rušení práva k rybaření (rozh. ze dne 7. října 1873, sb. »Gl. U.« č. 5094), o rozboření splavu při rybníku (rozh. ze dne 23. března 1880, sb. »Gl. U.« č. 8731) a j.

VII. Pořad instancí.

Z rozhodnutí politických okresních úřadů lze se odvolati ku zemské vládě a z rozhodnutí této k ministerstvu orby, vztahuje-li se odvolání k nějakému nařízení trestnímu, pak k ministerstvu vnitra. Netýká-li se odvolání nějakého rozsudku trestního pro přestupek vodního zákona, nýbrž jenom proti pokutě, kterou úřad správní hrozí anebo již předepsal, nelze odvolati se k ministerstvu vnitra nýbrž k ministerstvu orby (výn. min. orby ze dne 2. června 1877 č. 5385). I nalézá-li se na rozhodnutí nesprávná poznámka o lhůtě odvolací a o odvolacích instancích, může i přes to rozhodnutí právní moci nabýti (pl. rozh. správ. s. dvora ze dne 26. listopadu 1877 č. 1589).

Dle právní zásady, již vyslovuje min. nařízení ze dne 30. srpna 1868 (č. 124 ř. z.) může úřad správní své vlastní rozhodnutí jen tehdy změniti, pokud tím nikomu nějaké právo (tedy nikoli jen právo soukromé) přiřčeno nebylo (rozh. spr. s. ze dne 8. října 1879 č. 580). Při odvolací lhůtě v záležitostech vodních platí lhůta preklusivní; z té příčiny nelze rozhodnutí nižších instancí v záležitosti čistě soukromé, jež nabylo již právní moci, po uplynutí preklusivní lhůty ku podanému rekursu zrušiti (rozh. spr. s. dv. ze dne 24. června 1880 č. 813). Správní úřady nemohou právoplatné rozhodnutí, z něhož jedné ze sporných stran právo vzniklo, zrušiti a nové opáčného obsahu vydati, pokud nenastaly nové změny rozhodné důležitosti (rozh. spr. s. ze dne 13. května 1881 č. 1097). Jedná-li se o veřejný zájem, jest oprávněna vyšší správní instance, z úřední své moci učiniti příslušné kroky, jestliže podřízený úřad nesprávně užil zákonných předpisů k ochraně veřejného zájmu vydaných (rozh. ze dne 19. června 1880 č. 1123, sb. »Budwinski« č. 807).

Příslušnost v řízení správním.

I. Příslušnost místní.

V povaze a podstatě řízení správního spočívá, že není jako v řízení civilním rozhodným pro příslušnost bydliště osoby, nýbrž místo, kde zakročiti má úřad, pokud se týká, místo, kde sluší předsevzíti dotyčný úřední úkon. Všeobecné zásady nelze ovšem vytknouti a jest přirozeno, že tam, kde má býti předmětem úředního úkonu toliko pobyt jisté osoby, jako ku př. při postrku, rozhodným jest pro příslušnost domicil, pokud se týká, pobyt dotyčné osoby.

II. Příslušnost věcná.

V rakouském právu správním není ani ve příčině příslušnosti věcné přesných norem. Jednotlivé body jsou tu a tam obsaženy jen v úředních instrukcích a prováděcích nařízeních. Vzhledem k nemalé rozmanitosti v oboru zákonodárství správního lze v článku tomto, pokud jde o ustanovení příslušnosti se týkající, dotknouti se jen v hlavním různých správních zákonů.

O příslušnosti ve věcech vodního práva viz tento článek; o příslušnosti ve věcech živnostenských viz čl. »Živnosti« a »Dozorci živnostenští«. V právu horním pojednávají články »Úřady horní«, »Soudy horní«, »Policie horní«, jakož i zvláštní články o ustanoveních příslušnosti se dotýkajících. Co do stavebnictví viz čl. »Úřady stavební« (Viz též články »Pych polní, Právo lesní, Policie lesní, Silnice a cesty, Nadace, Právo soukromé a veřejné, Spory o příslušnost [kompetenční]« atd.).

III. Důvody vylučovací.

Dle § 42 úřední instrukce pro okresní úřady ze dne 17. března 1855 č. 52 ř. z. může býti věcná i místní příslušnost úřadu založena též opatřením jiného k tomu příslušného úřadu (delegace), jmenovitě tehdy, je-li příslušný úřad nebo jeho orgánové podjatým. Cit. § 42 stanoví v té příčině, že úředníci okresních úřadů i v politických záležitostech jsou povinni zdržeti se následkem určitých osobních poměrů projednání určité záležitosti. Tyto poměry nadcházejí:

1. jde-li o soukromé záležitosti úředníka samého;

2. týká-li se dotyčná záležitost jeho manželky, jeho pokrevných příbuzných nebo sešvařených až do druhého stupně, jeho rodičů, zvolitelů nebo pěstounů, zvolenců nebo pěstěnců, jeho poručenců nebo ošetřovanců. V takovýchto případech požádati má dotyčný úředník svého úředního představeného, aby jej sprostil výkonu daného příkazu nebo přikázané záležitosti a uvésti k tomu cíli důvod vyloučení svého. Je-li i úřední představený sám v poměru, který jest důvodem vylučovacím, povinen jest ihned podati o tom zprávu vládě zemské, která pak dle okolnosti a dle důležitosti věci zmocní buďto zástupce představeného při úřadu okresním nebo sousední úřad okresní, jenž pak věc projedná a vyřídí.

IV. Výjimečná ustanovení.

Politickým úřadům přísluší úřední úkony, pokud jde o budovy císařské rodiny a jich úředníků s tím obmezením, že dožádán býti musí nejvyšší dvorní maršálek o doručení obsílek, které takovéto úřady zasílají osobám obývajícím v té neb oné budově dvorní nebo zámku; podobně i při výkonu jiných úředních jednání musí býti dožádán úřad nejvyššího dvorního maršálka, aby přikázal k tomu úřední osobu (nař. dolnorak. vlády ze dne 26. října 1823; sb. zákonů pro arcivévodství dolnorakouské V. díl č. 218). Naproti tomu přísluší úřadu nejvyššího dvorního maršálka výhradně vykonávati služební disciplinu a domácí policii nad zmíněnými dvorskými úředníky.

Dále přikázáno jest nejvyššímu hofmistru ubytování dvora a dvorská bezpečnostní služba ve dvorním hradě i ve všech residencích, letohradech a dvorských budovách (výn. min. vnitra ze dne 6. června 1849 č. 269 ř. z.).

Z příslušnosti obcí, pokud jde o jich obor působnosti, vyňaty jsou paláce, zámky a jiné budovy vedle příslušných k tomu zahrad a parků, ať určeny jsou za byt, nebo k přechodnému pobytu císaře a nejvyššího dvora (čl. 1 zák. ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z.).

Politické úřady mají v budovách vojenských při svých úředních úkonech šetřiti autority vojenských velitelů a obrátiti se k nim, provádějí-li opatření svá (rozh. min. vnitra ze dne 16. prosince 1892 č. 24863).

Přistižení při činu.

Přistižením při činu (horkém, in flagranti) rozumí se netoliko dopadení pachatele při spáchání činu trestného, nýbrž i ten případ, když pachatel dopaden jest přímo po vykonaném deliktu, ať již na místě činu samém nebo na útěku s místa tohoto. Moment tento jest jak po stránce práva hmotného, tak i procesuálného svrchovaně závažným.

I. V zákonu trestním pojednává se o přistižení při činu ojediněle jakožto o části skutkového podkladu, pokud určité činy jsou trestnými

toliko s tou podmínkou, že pachatel byl při provádění jich dopaden. Se stanoviska zákona tomu tak jest při přestupku žebroty (§ 517 tr. z.), žebroty s líčenými vadami tělesnými (§ 519 tr. z.) a žebroty dětí (§ 520 tr. z.).

II. Řízení trestní.

Důležitější význam má přistižení při činu v řízení trestním:

1. jakožto důvod vazby. Dle § 173 trest. ř. obeslati jest obviněného všeobecně předkem jenom ku výslechu. Značná pravděpodobnost viny, kterouž podává přistižení při činu, zbavuje obviněného šetrnosti této, takže vyšetřující soudce v takovémto případu má právo nařlditi, aby osoba podezřelá z určitého zločinu nebo přečinu i bez předchozí obsílky byla předvedena a v prozatímní vazbě držána (§ 175 tr. z.). V tomto případu smí se též protivou k pravidlu § 176 tr. ř, že totiž zatčení připouští se jen na základě písemného zatýkacího rozkazu vyhotoveného soudcem vyšetřujícím, osoba podezřelá z určitého činu trestného pronásledovati veřejným honěním a předběžně uvězniti za tím účelem, aby mohla být předvedena před vyšetřujícího soudce a to bez písemného nařízení a i soudcem nepříslušným anebo orgány úřadu bezpečnostního (§ 177 tr. ř.). Přistižení při činu dopouští — jakožto výjimku jedinou — vsáhnouti na immunitu členů říšské rady, delegací a sněmů zemských. Dle § 16 zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z., § 23 zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 146 ř. z. a § 2 zák. ze dne 3. října 1861 č. 98 ř. z. nesmí být nižádný člen jmenovaných zákonodárných sborů po čas zasedání, bez přivolení dotyčného sboru zatčen nebo soudně stíhán pro určitý čin trestný, leč by byl přistižen při činu samém. V tomto případu má však soud předsedovi dotyčného sboru ihned podati zprávu o zatčení a zrušiti učiněné opatření, žádá-li za to sbor. (Bližší viz při čl. »Immunita«.)

2. Přistižení při činu jest důvodem prohlídky domovní. Domovní prohlídka smí se pravidelně (§ 140 tr. ř.) konati jen po soudcovském rozkazu důvody opatřeném, kterýž musí být obviněnému ihned nebo do 24 nejbližších hodin doručen. Byl-li však někdo dopaden při činu, mohou předsevzíti domovní prohlídku u něho i orgány bezpečnostní z vlastní moci (§ 141 tr. ř.). V případu tomto dlužno však účastníku k žádosti jeho ihned nebo do nejbližších 24 hodin doručiti osvědčení o provedení domovní prohlídky a důvody toho.

3. Jakožto důvod příslušnosti jeví se přistižení při činu:

a) pro soud stanný. Ježto soud stanný poukázán jest přirozeně na rozsuzování co nejrychlejší, nařizuje § 437 tr. ř., že před soud stanný staví se pravidelně jen takové osoby, které buďto byly při činu přistiženy nebo o nichž se lze domnívati, že proti nim může býti neprodleně podán důkaz viny.

b) Pro soud hlavního líčení: Jestliže mezi hlavním líčením v zasedací síni spáchán byl nějaký čin trestný a pachatel při tom přistižen, jest dotyčný soud příslušným k okamžitému odsouzení pachatele, ač-li trestný čin nespadá v kompetenci soudu vyššího řádu (soud porotní, pokud se týká soud sborový). Řízení může se konati na konci hlavního přelíčení nebo mezi líčením hlavním, jež se tím přeruší. Právní prostředky vznesené proti takovémuto rozsudku nemají moci odkladací. O tomto případu (intermezzu) jest sepsati zvláštní protokol (§ 278 tr. ř.).

Přiznání daní (fasse).

I. Pojem.

Přiznáním daní ve smyslu zákona rozumí se písemně sdělané, pokud se týká, do protokolu zapsané prohlášení strany, kterým sama dle svědomí svého a dle majetkových poměrů svých stanoví co do podmínek, za jakých může povinnosti berní dostáti. Prohlášení toto, podávané dle zvláštního vzorce, předepsáno jest při dani výdělkové, při osobní dani z příjmu, při dani důchodové a při dani domovní. Na základě přiznání vyměřuje se pak ta či ona daň.

II. Daň výdělková.

Každý podnikatel podlehající dani z výdělku ve smyslu zák. ze dne 25. října 1896 č. 220 ř. z. povinen jest ročně podati u příslušného berního úřadu I. instance přiznání o poplatném ryzím výtěžku všech provozovaných podniků. Povinnosti této učiniti jest zadost do 14 dní po tom dni, kdy účetní závěrka byla statutárně nebo jinak řádně schválena, nejdéle však v prvních 6 měsících nového obchodního roku. Ku přiznání připojiti jest úplnou rozvahu, schválené účetní závěrky, po případě zprávy o činnosti ve 2 exemplářích. Mimo to jest podnikatel zavázán podati k žádosti úřadu berního potřebná vysvětlení a výkazy, zejména prokázati ryzí výtěžek jednotlivých podniků (§ 110 zák. ze dne 25. října 1896 č. 220 a čl. 52 vykon. předp. k zákonu tomuto z r. 1897).

Berní úřad zkoumá došlá přiznání co do formy a obsahu a provádí případné opravy a doplňky řídě se při tom výpověďmi strany, dobrozdáním znalců i přesvědčením vlastním (§ 111 cit. zák. a čl. 54 vykon. předp.). Nepodá-li poplatník v zákonné lhůtě přiznání a potřebných pomůcek účetních, může býti základ poplatnosti a daň vyměřena dle pomůcek, jaké má berní úřad k disposici nebo které si vhodným způsobem opatří. Prve, než užije berní úřad práva tohoto, má vyzvati poplatníka, aby ve lhůtě aspoň 4 neděl podal přiznání a potřebné doklady, jinak že bude daň vyměřena z moci úřední; spolu může berní úřad pohroziti tresty pořádkovými (§ 112 cit. zák. a čl. 53 cit. vykon. předp. — Ostatně viz též čl. »Podniky veřejně účtující«).

III. Osobní daň z příjmu a daň ze služného vyššího.

Přiznání podává se zde každoročně ve lhůtě určené zemským úřadem finančním (obyčejně do jednoho měsíce). Co se týče příjmu ze služného, ze mzdy nebo výslužného, má se uvésti v přiznání, zda příjem záleží v penězích, v přírodninách. v užívání věci nebo v jiných dávkách, a udati se má jméno, stav a bydliště osoby k vyplácení příjmů těch zavázané.

Duchovní požívající doplňku kongruy, mají štoly a ona mešní stipendia, která podle § 3 zák. ze dne 19. dubna 1885 č. 47 ř. z. se započítávají při výměře doplňků kongruových, přiznati toliko tím obnosem, jakým bylo počítáno v posledním přiznání schváleném od politického úřadu zemského. Eventuelní příjmy z jiných mešních stipendií přiznávají se podle skutečného svého výtěžku.

Plyne-li příjem z kapitálu, označiti má poplatník výši kapitálu a míru úrokovou, jakož i obnos došlých úroků, dále jméno a bydliště osob zavázaných ku placení úroků. Avšak poplatník může se tu prostě odvolati na přiznání z roku předešlého nebo prohlásiti, že udání potřebná jest ochoten předložiti, kdykoli o to úřadem požádán bude. Konečně má se

v přiznání vytknouti stručně příjem, který dani z příjmu podroben není (§ 202 cit. zák. z r. 1896 a čl. 29 vykon. předp.).

Přiznání berní podati jest u finančního úřadu I. instance, nebo berním úřadům, jsou-li tyto zmocněny k tomu vzhledem ku zvláštním místním poměrům. Přiznání, která má každoročně podávati nejvyšší dvorní maršálek za členy císařského domu, přijímá ministr financí, který též určí příjem dani podrobený (§ 203 cit. zák.).

Osoby, jichž poplatný příjem nepřevyšuje ročních 1000 zl., nejsou pravidelně povinny ku přiznání, leč by k němu byly zvlášť vyzvány berním úřadem nebo předsedou komise ukladací. Jsou tedy osoby tyto osvobozeny od povinnosti podávati přiznání; od placení osobní daně z příjmu jsou osvobozeny toliko ty osoby, jichž příjem nepřesahuje ročních 600 zl. Pro osoby, jichž příjem činí více než 600 zl. a méně než 1000 zl., uloží se daň odhadnutím. Pochybuje-li určitá osoba o výši poplatného příjmu, může kdykoli přiznání podati, ježto dle zákona osoby takovéto jsou k tomu vždycky oprávněny (§ 204 cit. zák. a čl. 29 cit. vykon. předp.).

Poplatníky ostatní, kteří povinni jsou bezvýjimečně podati přiznání, vyzve berní úřad aspoň tři neděle před uplynutím lhůty vyměřené ku přiznání a přiloží spolu vzorec o přiznání. Není-li úřadu známo bydliště poplatníkovo, nebo nebyl-li poplatníku vzorec doručen, nemění se nijak závazek poplatníka, ani není nijakž dotčena lhůta vykázaná ku podání fasse a zejména nemůže se poplatník brániti proti následkům opominutého přiznání odvolávaje se na to, že mu příslušný formulář dodán nebyl. Poplatníci, jimž vzorec zmíněný dodán nebyl, mohou kdykoli jej bezplatně obdržeti u úřadů veřejnou vyhláškou naznačených (§ 204 cit. zák. a čl. 29 odst. 4 cit. vykon. předp.). Nepodá-li kdo v předepsané lhůtě přiznání, může býti vzat do vyšetřování pro zatajení daně a za delikt ten potrestán býti dvojnásobným až šestinásobným obnosem, o který daň skutečně byla skrácena nebo skrácena býti mohla; kromě toho povinen jest dodatečně zaplatiti skrácenou daň. Následkům těmto vyvarovati se může tím, že dodatečně podá u příslušného úřadu přiznání nebyv k tomu vyzván.

Berní úřad neb odhadní komise může vyzvati poplatníka, aby podal přiznání do 8 dnů, jinak že bude daň vyměřena z moci úřední prostředky úřadu nejbližšími a nejvhodnějšími. Nebylo-li vyzvání uposlechnuto, může úřad buďto ihned daň sám vyměřiti, nebo trestem pořádkovým poplatníka ku přiznání dohnati, zejména tehdy, když pomůcky k vyměření daně potřebné úřadu nijaké opory ani jistoty nepodávají. Vyměří-li se daň z moci úřední, nezavádí se trestní řízení pro zatajení daně, leč by dodatečně vyšlo na jevo, že příjem, dle něhož daň byla z moci úřední vyměřena, jest menší, nežli vlastní příjem poplatníka (§ 205 cit. zák. a čl. 30 cit. vykon. předp.).

IV. Daň důchodová (rentová).

Každý poplatník jest zavázán každoročně podati přiznání o všech důchodech, které nejsou přímo již postiženy daní pozemkovou, domovní, výdělkovou nebo daní ze služného, leč by šlo o důchody, při kterých dovoleno jest dlužníku sraziti daň důchodovou. Přiznání může býti podáno písemně dle předepsaného vzorce nebo ústně do protokolu. Poněvadž daň důchodová nevyměřuje se podle domácnosti, nýbrž každé jednotlivé osobě zvláště, povinna jest každá osoba berouci jistý důchod, pokud se týká, její zákonný zástupce, přiznání daně podati, a to ve lhůtě stanovené

finančním úřadem zemským pro přiznání k osobní dani z příjmu. Přiznání označovati má zevrubně poplatné důchody, záležejí-li v penězích či v přírodninách a pod., dále vytýkati potřebná data osobní (jméno, bydliště atd. poplatníkovo); u pohledávek peněžitých vytčen býti má obnos kapitálu a míra úroková, u annuit obnos annuity a splaceného v tom kapitálu, konečně uvésti má poplatník v přiznání srážky, kterých si žádá (§ 138 cit. zák. z r. 1896 a čl. 18 vykon. předp.).

Každého roku nemusí podávati přiznání o svých důchodech dani důchodové podrobených ti,

a) kdož v předchozím berním roce již platili daň důchodovou;

b) mezi tím nezměnili svého bydliště a

c) jichž důchody dani důchodkové podrobené nevzrostly,

d) kdož konečně za těchto podmínek nebyl vyzván zvláště ku přiznání úřadem berním.

Daň se tu vyměří právě tak, jako by osoby tyto přiznaly, že jejich důchody jsou co do výše stejny s důchody v roce předešlém (§ 139 cit. zák. a čl. 18 cit. vykon. předp.).

Osoby, jichž důchody podléhající dani důchodové ani samy o sobě, ani ve spojení s příjmy jinakými nesáhají nad 600 zl., jsou osvobozeny od daně důchodové, a proto také nejsou povinny podávati přiznání příslušného (§ 125 cit. zák. a čl. 18 cit. vykon. předp.). Má-li však poplatník na příjmech vůbec více než 600 zl., povinen jest přiznati i důchody menší než 600 zl. ročně. Berní úřady mají právo vyzvati ku přiznání do 8 dnů ty osoby, o nichž se domnívají, že mají důchody podléhající dani důchodové. Nemá-li dotyčná osoba důchodů takovýchto, má podati vyjádření, že podle svého nejlepšího vědomí a svědomí nemá důchodů dani důchodové podrobených, pokud se týká, že jich neměla v době pro berní povinnost rozhodné (§ 140 cit. zák. a čl. 18 vyk. předp.). Pokud lze dle okolností souditi, že důchody dani důchodové podrobené povahou svou výměry své asi nezmění (důchody doživotní) a pokud lze očekávati, že dotyčný poplatník nenabude nového důchodu (při výměnkářích, osobách nemajetných, jimž odkázán byl za konané služby důchod), vyzvou se takovíto poplatníci k novému přiznání důchodů v občasích tříletých a pětiletých. Bezvýjimečně musí být co rok za přiznání důchodů vyzvány osoby, o nichž známo jest, že mají značné sumy kapitálu, s nimiž častěji změny podnikají, jakož i vůbec osoby, jichž příjmy jsou nejisté, kolísavé (eskomptéři směnek a pod.) (Srvn. čl. 21 cit. vykon. předp.). Bernímu úřadu přísluší zkoumati došlá přiznání co do obsahu i formy; on může žádati na poplatníku, aby jednotlivě vykázal důchody příslušné a předložil listiny, na nichž se důchody tyto zakládají, pokud se týká, může jej k ústnímu výslechu předvolati. Dotyčných listinných průkazů netřeba však předkládati, lze-li seznati důchod z knih veřejných, nebo byl-li by průkaz takovýto velice objemný (eskompt směnek, peněžní obchod atd.) a není-li o udáních poplatníkových zvláštních pochybností; tu zejména dostačují stručné výpisy z obchodních knih poplatníka, z bilance atd. (§ 141 cit. zák. a čl. 22 cit. vykon. předp.). Pochybuje-li úřad o správnosti nebo úplnosti učiněného přiznání, vyzvati má poplatníka, aby do přiměřené lhůty předložil všechny průvodní prostředky a pomůcky k vyšetření základu zdanění potřebné. Má-li však pomůcky tyto úřad po rukou, a přece chová jakékoli pochybnosti v příčině podaného přiznání, může oznámiti to po-

platníku a spolu vyrozuměti jej o tom, že bude daň vyměřena z moci úřední, nebude-li podáno potřebné vysvětlení do 8 dnů (čl. 22 cit. vykon. předp.).

V. Daň domovní.

Ku přiznání daně domovní povinen jest vlastník domu (trvalý požívatel) podléhajícího dani činžovní nebo od daně osvobozeného, pokud se týká, jeho plnomocník nebo zástupce zákonný. Přiznání podáno býti má každoročně do lhůty veřejně vyhlášené, celkem do konce srpna toho roku, který předchází roku bernímu. Přiznání sdělává se dle určitého formuláře a počíná podrobným popisem domu, totiž udáním všechněch domovních částí dle topografických čísel, polohu atd. Na to následuje vlastní tabulka o výnosu činže. Tato tabulka obsahuje čísla bytů (místností), polohu bytů, jich části, jména nájemníků, výnos činžovní, vlastnoruční podpis každého nájemníka. Činžovní výnos zapisuje se po čtvrtletích do 4 sloupců tabulky, při pololetním pronajímání do druhého a čtvrtého sloupce. Předmětem zápisu jest hrubý výnos činžovní, tedy počítaje v to případnou úplatu za vedlejší plnění (dávky), krejcar činžovní, školní atd. Do výnosu činžovního podléhajícího dani domovní započítati jest a přiznati tudíž i náklady na obnovu budovy, pokud se týká, jednotlivé splátky nákladů těch, kteréž platí nájemníci současně s činží (rozh. ze dne 8. června 1886 č. 1613). Totéž platí o obnosu, kterýž se pod názvem »daru« dle smlouvy poskytnouti má vedle nájemného (rozh. ze dne 8. června 1886 č. 1594). Vlastník domu povinen jest též přiznati nájemné, kteréž platí mu podnájemníci z jednotlivých součástí jeho vlastního bytu (rozh. ze dne 11. listopadu 1890 č. 3511); nepřiznává se však nájemné, kteréhož nájemník nabude dalším pronajmutím bytu.

Sleví-li se něco na činži a nájemník (pachtéř) převezme za to určité závazky, jest sleva tato aequivalentem těchto závazků a musí se proto pojmouti v základ vyměřovací (rozh. ze dne 2. dubna 1892 č. 990). Přiznati jest dále výnos z přenechání zdi proti požáru (rozh. ze dne 22. listopadu 1887 č. 2945).

Nelze-li opatřiti vlastnoručního podpisu strany, má prohlášení učiniti o »poznámce« vlastník domu. V poznámce dlužno též uvésti počet plamenů na schodech svítících, vytknouti obnosy z činže připadající na použití zahrad atd. Na konci vyznačiti jest úhrn činže a připojiti podpis fatentův s klausulí o tom, že přiznání jest správné.

Formálně závadná přiznání vrátiti jest poplatníku zpět, nepatrné vady opraví úřad sám.

Shledává li úřad, že výše přiznané sumy jest dle všeho nesprávná, avšak o zatajení poplatné sumy není řeči, pozve úřad poplatníka k osobnímu vysvětlení; nevede li ani tento krok k cíli, provede se místní šetření. Šetření koná se za přítomnosti vlastníka domu nebo jeho zástupce a alespoň 2 vlastníků domů z obvodu, kde dotyčná budova stojí. O výsledku konaného šetření sepíše se protokol; vyšetřující komisař předloží úřadu šetření nařídivšímu protokol tento a podá dobrozdání své o tom, jakou výší by se měla činže stanoviti. Náklady místního šetření nese s rana ve při své podlehnuvší, jinak erár.

Nepodá-li poplatník ve lhůtě úřadem finančním vytčené přiznání, může být trestán pokutami pořádkovými, po případě uloží se jemu daň domovní z moci úřední.

Nepravá udání nebo zatajení jakékoli, jehož se poplatník v přiznání svém dopustí, trestá se jako přestupek zatajení činže.

VI. Ustanovení všeobecná.

Přiznání daně má být pravidelně podáno a podepsáno svéprávným poplatníkem samým. Za osoby nesvéprávné přiznávají daň jich zákonní zástupcové. S dědictvím soudně neodevzdaným nakládá se co do přiznání daní příslušných právě tak jako se zůstavitelem; dědictví takové zastupuje osoba vedoucí správu majetku, a jí přísluší podávati přiznání za účelem vyměření daně. Dědicové ručí jako za jiné dluhy pozůstalostní také za daně, které byly vyměřeny menší měrou nebo vůbec vyměřeny nebyly, ježto přiznání bylo nesprávně sděláno nebo vůbec opominuto (§§ 262 a 263 zák. ze dne 25. října 1896 č. 220 ř. z.).

Poplatník může se dáti ve věcech berních zastupovati zmocněncem; tento musí se vykázati zmocňovací listinou kolku prostou svědčící na zastupování ve věcech berních. Listina zmocňovací jest kolku prosta jen potud, pokud svědčí právě na zastoupení ve věcech berních.

Náleží-li nějaký podnik podrobený všeobecné dani výdělkové několika spoluvlastníkům, jsou tito povinni udati bernímu úřadu zmocněnce svého, jinak pokládá se každý z nich za zmocněnce ostatních bez dálšího vyzývání úředního. Manžel pokládá se za zmocněnce manželky své (s níž rozveden není), ač-li sám svéprávným jest nebo manželka ve příčině jmění svého není pod kuratelou anebo konečně neopře-li se manželka domněnce této výslovným prohlášením (§ 264 cit. zák.).

Psaní viz Listy.

Ptactvo a ochrana jeho.

I. Jisté druhy opeřenců — zvěř opeřená — smí se honiti a smí býti zabity od osob k honbě oprávněných, za podmínek a obmezení uvedených v zákonech honebních a v zákonech na ochranu ptactva. Na ochranu nehonitelného a ku pěstování půdy užitečného ptactva, zvláště těch druhů, které hubí škodlivý hmyz, jest zůstaveno zemskému zákonodárství vydati příhodné předpisy. V té příčině byly skutečně vydány tyto zemské zákony: pro Čechy zákon ze dne 30. dubna 1870 č. 39 z. z.; pro Moravu zák. ze dne 30. dubna 1870 č. 36 z. z.; pro Slezsko zák. ze dne 30. dubna 1870 č. 34 z. z.; pro Dolní Rakousy zák. ze dne 28. srpna 1889 č. 27 z. z.; pro Rakousy Horní zák. ze dne 30. dubna 1870 č. 24 z. z.; pro Solnohrady zák. ze dne 31. července 1888 č. 7 z. z.; pro Tyroly zák. ze dne 30. dubna 1870 č. 37 z. z. str. 82; pro Vorarlbersko zák. ze dne 30. dubna 1870 č. 39 z. z.; pro Gorici a Gradišku zák. ze dne 11. září 1892 č. 26 z. z.; pro Istrii zák. ze dne 2. září 1870 č. 46 z. z.; pro Štýrsko zák. ze dne 10. prosince 1868 č. 6. z. z. z r. 1869; pro Korutany zák. ze dne 30. listopadu 1870 č. 54 z. z. a ze dne 28. března 1883 č. 11 z. z.; pro Krajinu zák. ze dne 17. června 1870 č. 20 z. z.; pro Halič zák. ze dne 21. prosince 1874 č. 10 z. z. z r. 1875; pro Bukovinu zák. ze dne 30. dubna 1870 č. 23 z. z.

II. Zákony tyto ovládány jsou asi následujícími všeobecnými zásadami:

1. Zapověděno jest chytati a usmrcovati určité užitečné ptáky, ničení nebo vybírání vajec a hnízd, jakož i konečně hubiti a odstraňovati je. Citované zemské zákony vypočítávají specielně ony druhy ptactva, jež bezpodmínečně zakázáno jest chytati a usmrcovati, tak na př. při neto-

pýrech, sovách, vlašťovkách a téměř při všech zpěvavých a tažných ptácích, ježto všechna tato zvířata živí se hlavně myšmi nebo hmyzem a tudíž jsou na prospěch rolnictví i zelinářství.

2. Naproti tomu dovoleno jest chytati, usmrcovati a prodávati skodlivá zvířata, pokud nejsou honebními zákony vyhražena osobám k honbě oprávněným.

3. Zemské zákony vypočítávají ony druhy ptáků, jichž vejce vybírati a hnízda jich ničiti smí zřízenci honební, a sice jest tomu tak při všech druzích orlů a sokolů, supů, výrů, sojek, krahujců a j.

4. Jisté druhy ptactva dovoleno jest chytati a usmrcovati jen mimo dobu páření. Sem patří věžní sokol, čejky, stehlíci, čížek, vrabec domácí a polní atd. Než i chytání a zabíjení těchto ptáků dovoleno jest jen s písemným přivolením představenstva obce a za souhlasu držitele pozemků — v Čechách pak potřebí jest též souhlasu osoby k honbě oprávněné. V některých zemích — jako ku př. v Istrii — dává toto povolení politický úřad na dobu jednoho roku, a to přísně přihlédaje k tomu, zda vzhledem k poměrům práce polní připustiti lze chytání ptactva.

5. Zapověděno jest dále takto chytati, pokud se týká, chytati těmito prostředky: s použitím léčí nebo vábících ptáků z druhů ad 1. svrchu naznačených, chytání pomocí sítí nalíčených v nízkých (živých) plotech nebo křovinách, pomocí lepkavých látek (ptačí lep lepkavé pruty atd.), v Istrii mimo to zapověděno jest chytati ptáky do sítí nebo do oka, v Tyrolsku chytati se nesmí ptactvo do rychlokruhů, v Gorici a Gradišce do sítí jakéhokoli druhu, ve Slezsku pak zapověděno jest chytati ptactvo příklopy nebo do vodních příkopů.

III. Řízení trestní.

Přestupky těchto nařízení má právo potrestati představený obce se dvěma obecními radními peněžitou pokutou od 1 do 10 zl. a opětuje li vinník činnost svou, až do 20 zl., po případě trestem vězení od 12 hodin do 4 dnů (v Istrii 48 hodin, v Tyrolsku až do 8 dnů). Mimo to zabaviti jest chytací náčiní i chycená zvířata a propustiti je na svobodu, pokud jsou živá.

IV. Úřední dohled.

Právo dohledu přísluší:

1. obcím;

2. v Čechách přísluší okresnímu výboru bdíti nad tím, aby dotyčných zákonných ustanovení představenstva obcí pilně šetřila. Okresní výbor má zejména pečovati o to, aby zákon na ochranu ptactva každoročně dvakráte, v prosinci a v březnu, byl představenstvem obcí v obcích vyhlášen způsobem v místě obvyklým. Zanedbá-li obecní představený povinností v tomto zákoně vyznačených, potrestán bude od politického úřadu trestem pořádkovým od 10—20 zl. ve prospěch fondu zemědělského.

3. Četnictvo, personál lesní, honební a hlídači polní, dále všechny veřejné orgány dozorčí jsou povinny oznámiti každý přestupek zákonů na ochranu ptactva představeným obce.

4. Odvolání z odepření přivolení ku chytání ptactva nebo z podmínek připojených ku povolení podati sluší k politické vládě zemské a v další instanci k ministerstvu orby, odvolání z trestního nálezu však podati jest k politickému úřadu okresnímu. (Odvolání ze dvou souhlasných nálezů se v Rakousku nepřipouští.)

5. Učitelé škol národních jsou povinni poučovati mládež školní o škodlivých následcích vybírání hnízd, chytání a usmrcování užitečných ptáků a předvésti jí zvlášť každého roku před pářením zákonná ustanovení na ochranu těchto ptáků vydaná a zabrániti dotyčným přestupkům, pokud to jest v jich moci.

6. K účelům vědeckým může politický úřad zemský dopustiti výjimky z uvedených ustanovení zákonných.

V. Co se týče otázky okupace (zmocnění se) škodlivých ptáků bez pána jsoucích, dopouští se okupace tato předkem, jak z citovaných zákonů zemských na jevo jde, držiteli pozemku na jeho pozemku, kdežto ve příčině okupace těchto zvířat na veřejné půdě průchod mají všeobecné zásady právní; i může si zvířat takových osvojiti kdokoli.

Půjčka.

I. Pojem a právní povaha.

Půjčka vzniká, když jedna osoba odevzdá osobě druhé věc k bezplatnému užívání na určitou dobu a tato se zavazuje ji vrátiti po uplynutí této doby. Odevzdatele nazývá zákon »Verleiher« (půjčitel) §§ 976, 977 o. o. z.), příjemce »Entlehner« (vypůjčitel), odevzdanou věc »entlehnte«, »verlehnte Sache« neb »Lehnstück«. Půjčka vznikne teprve odevzdáním věci, je tudíž kontraktem reálním. Smlouva, kterou někdo slibuje věc druhému půjčiti, aniž mu ji současně odevzdá, není ještě půjčkou, nýbrž pactum de commodando, již posuzovati sluší dle § 936 o. z. o. Tím, že vypůjčitel je oprávněn věci po určitou dobu užívati a půjčitel zavázán mu ji po tuto dobu ponechati, liší se půjčka od výprosy (precarium) (viz tento čl.). Od smlouvy nájemní liší se půjčka tím, že se užívání bezplatně přenechává, a od zápůjčky tím, že vypůjčitel je oprávněn věci jen užívati a povinen věc in specie vrátiti.

II. Předmět.

Předmětem půjčky mohou býti věci hmotné, movité i nemovité; dále věci nehmotné, práva (srj. § 1093 o. z. o.), tato ovšem jen potud, pokud trvalé užívání připouštějí a nejsou právy čistě osobními (o tom zvl. Schey, Obligationsverhältnisse I., 2 sešit § 27). Praví-li § 971 o. z. o., že předmětem půjčky mohou býti jen věci nezužívatelné, nesmí se to vzíti do slova, tím řečeno je pouze tolik, jak vyplývá z § 972 a 959 o. z. o., že věci, které byvše užity způsobem obyčejným se konsumují a zanikají a které tudíž in specie vráceny býti nemohou, nejsou předmětem půjčky, mohou však dle toho býti předmětem zápůjčky věci zužívatelné a zastupitelné, pokud se jich má upotřebiti k jinému než obyčejnému užívání takže vrácení jich po skončeném užívání je možné, tak na př. lze půjčiti, cenné papíry ku zřízení kauce (roz. nejv. dv. sb. s. »Gl. U.« č. 3476, 6847, 5816, jinak roz. sb. »Gl. U.« č. 1608).

III. Práva a povinnosti smluvníků.

A. vypůjčitele:

1. Půjčka uzavírá se z pravidla jedině v zájmu, k užitku a ve prospěch vypůjčitele. Vypůjčitel je tudíž podstatně oprávněným, půjčitel podstatně zavázaným. Vypůjčitel je oprávněn věci půjčené užívati, nikoliv ji však zužiti; směl-li by věci zužiti, není to již půjčka, nýbrž zápůjčka (arg. § 959 o. z. o.).

2. Vypůjčitel nenabývá ani vlastnictví ani držení věci vypůjčené, nýbrž jen práva užívacího (srj. § 958 o. z. o.), on je jen detentorem

věci vypůjčené (§ 309 o. z. o.), avšak je držitelem práva užívacího a může possessorně nastupovati pro rušení totiž odnětí tohoto držení práva jak proti osobám třetím tak i proti půjčiteli samému.

3. Způsob a objem užívání řídí se předkem úmluvou, jež buď výslovně meze určuje nebo mlčky (n. př. účelem půjčiteli vypůjčitelem oznámeným) je blíže označuje (§ 972 o. z. o.). Není-li tu takové úmluvy, je vypůjčitel oprávněn věci takovým způsobem užívati, jakým se jí v obyčejném životě neb obchodě užívá. Není-li v úmluvě výslovně nebo mlčky učiněné něco jiného stanoveno, může vypůjčitel jen sám ve svůj prospěch věci užívati, nemůže však ji třetím osobám přenechati (arg. §§ 978 a 504 o. z. o.); užívání oprávňuje vypůjčitele jen k upotřebení věci bez porušení podstaty a nesmí vypůjčitel plody vybírati pokud se týče plody vybrané sobě podržeti; přenechají-li se i plody vypůjčiteli bezplatně, není právním důvodem proto půjčka, nýbrž zvláštní úmluva, která se vyznačiti může co darování plodů.

4. Doba užívání: I tato je určena buď výslovně (přímo) nebo mlčky (nepřímo na př. způsobem užívání neb účelem, k jakému věc byla půjčena. Takovým určením je půjčitel zavázán půjčiteli věc po stanovenou dobu ponechati. Nebyla-li však doba užívání ani výslovně ani mlčky určena, nezamýšlel tím půjčitel vypůjčiteli právo proti sobě poskytnouti, zejmena mu užívání dovoliti na dobu ne pouze na jeho vůli závislou, nevzniká tudíž pro půjčitele povinnost užívání přenechati ani pro vypůjčitele právo věci užívati po dobu určitou aneb dobu, již určiti by teprve slušelo. Tu bylo dáno z ochoty, na odvolání, není tu tedy půjčka, nýbrž nezávazná výprosa a půjčitel může věc dle libosti zpět požadovati (§ 974 o. o. z.). Byla-li doba půjčky určena jen nepřímo, nesmí vypůjčitel s užíváním otáleti a musí věc pokud možná brzy vrátiti (§ 973 o. o. z.). Ustanovení § 975 o. o. z., že při sporu o trvání užívání vypůjčitel dokázati musí právo na delší užívání, je jen aplikací všeobecné zásady vyslovené v § 915 o. o. z. Ježto vypůjčitel přejímá věc podstatně jen ve svém zájmu, je zpravidla též oprávněn věc i před projitím umluvené doby vrátiti, poněvadž však i půjčitel věc z ochoty půjčuje, má vypůjčitel k němu též ohled vzíti; není tudíž oprávněn k předčasnému vrácení věci proti vůli půjčitele, když by to půjčiteli bylo obtížným (§ 977 o. z. o.).

5. Povinnost ku vrácení: Užil-li vypůjčitel věci, jak bylo umluveno, dosažen tím je účel jednání a má vypůjčitel věc vypůjčenou s přibylým přírůstkem a plody vypůjčiteli vrátiti pokud se týče to, co byl na místě toho obdržel jemu přenechati a sice má tak učiniti ihned (arg. § 976 »geendigtem Gebrauche«), byla-li však doba užívání výslovně smluvena, po uplynutí této doby. Ve případech, kde dle § 973 o. o. z. vypůjčitel nesmí otáleti s užíváním věci, musí věc vrátiti, jakmile uplynula doba, za kterou věci mohl užiti. Vypůjčitel nemůže odpírati vrácení věci z toho důvodu, že mu k ní dříve vlastnictví příslušelo (org. § 1109 o. o. z.), ovšem ale může tak činiti tenkráte, když vlastnictví k ní dodatečně nabude; rovněž kompensace proti nároku na vrácení věci neb její hodnoty je vyloučena (§ 1440 o. o. z.). Okolnosť, že půjčitel věci sám pro sebe potřebuje, jej neoprávňuje, ač nebylo-li to zvláště umluveno, věc před časem zpět požadovati (§ 976 o. o. z.), ovšem je však oprávněn, jestliže vypůjčitel věci proti smlouvě užívá neb ji svémocně třetím osobám k užívání

přenechává, poměr smluvní zrušiti a neodkladné její vrácení bez ohledu na dobu smluvenou nebo bez ohledu na to, zda vypůjčitel věci tak, jak zamýšlel, také užil, žádati (§ 978 o o. z.).

6. Ručení za poškození a ztrátu: Vypůjčitel je povinen věci užívati v dovolených mezích, ji uschovávati a sice zachovávaje při tom péči dobrého hospodáře (§§ 513 a 961 o. o. z.). Neučiní-li opatření proti kromobyčejným, nepředvídaným událostem, jimiž věc půjčená se poškodí nebo zničí, (na př. zahynutí rostlin následkem mimořádných zimních mrazů) práv z toho není (roz. nejv. s., sb. »Gl. U.« č. 9042), rovněž neručí za přirozené, normální opotřebení věci, jež nutně vyplývá ze smluveného neb obyčejného užívání, za to ručí však za škodu vzešlou zneužíváním neb přílišným užíváním t. j. užívá-li věci způsobem smlouvě se příčícím (§ 982 o. o. z.). Předpisy obsažené v kapitole o půjčce, pokud se týkají ručení vypůjčitelova za poškození a ztrátu, neodchylují se od všeobecných zásad o náhradě škody, zejmena platí i tu předpis § 1298 o. z. o., že vypůjčitel, když nemůže věc vrátiti v témž stavu, v jakém ji obdržel, dokázati musí, že tím vinen není (rozh. nejv. s., sb. »Gl. U.« č. 9700). Vypůjčitel ručí však jen za vinu, nikoliv za pouhou náhodu, ovšem však za škodu nahodilou, k níž podnět dal jednáním bezprávným (casus mixtus); v tom směru vytýká zákon zejména užívání smlouvě se příčící, zdráhání se věc vrátiti, odevzdání věci v uschování někomu třetímu, ač toho nezbytně třeba nebylo; v těchto případech přičítá zákon škodu nahodilou k vině vypůjčitelově, za kterouž škodu vypůjčitel tudíž ručí, pokud nedokáže, že by věc škodou byla bývala postižena i u půjčitele (§ 979 a citace § 965, dále § 1311 o. o z.). Z § 981 o. z. o. vyplývá, že hrozí-li věci nebezpečí, neb byla-li věc poškozena, třebas by z toho vypůjčitel práv nebyl, je nicméně vypůjčitel povinen potřebná opatření k zachování věci buď sám učiniti neb to půjčiteli v čas oznámiti, by tento opatření taková sám učinil, opomenutí toho je činem bezprávným, z kterého vypůjčitel je práv dle citovaných již §§ 979, 965, 1311 o. o. z. (Zeiller), Comm. III. str. 222, Nippel, Comm. VI. str. 311, Schey, Oblig. str. 232). Škodu neb ztrátu věci, za kterou vypůjčitel dle shora uvedených zásad ručí, nahradí dle stupně viny ve smyslu §§ 1324, 1325, 1331 a 1332 o. o. z. Náhrada škody, která byla dána, když věc vypůjčená se ztratila, je právě jen pouhou náhradou škody, není snad datio in solutum neb cenou tržní. Plněním náhrady vypůjčitel nenabývá rovněž jako zase půjčitel nepozbývá práva vlastnického k věci půjčené a zase nalezené. Vypůjčitel musí věc půjčiteli, žádá-li tento za ni vrátiti, ovšem jen proti vrácení dané náhrady, - může tudíž věc retinovati, pokud mu náhrada vrácena nebude (§ 980 o. o. z.); ježto vypůjčitel nemůže věc za svou považovati, nechce-li se státi nepoctivým držitelem, musí o nalezení věci půjčitele zpraviti. Nabude-li s druhé strany půjčitel držení věci ztracené, není oprávněn věc a obdrženou náhradu si podržeti a se tím na škodu vypůjčitele obohatiti. Vypůjčitel je v tomto, jakož i v prv řečeném případě, kde sám nabyl věci ztracené, oprávněn náhradu, však jen náhradu žádati, půjčitel je však oprávněn (facultas alternativa) místo vrácení náhrady vypůjčiteli věc opět nalezenou ve vlastnictví odevzdati, pokud se týče, má-li ji totiž vypůjčitel ve svém držení, mu ji za vlastní ponechati (arg. § 980 o. o. z.). Předpokládá se však, že věc nebyla zpět nabyta v základě jiného důvodu právního.

7. Nárok na náhradu nákladů: Náklady spojené s obyčejným užíváním a obyčejné, řádné náklady vynaložené na udržování věci vypůjčené nese vypůjčitel ze svého, nemaje nároku na jich náhradu; jde-li o mimořádné náklady udržovací, může se nákladu tím vyhnouti, že věc půjčiteli k vlastnímu užívání přenechá neb oznámení učiní, by půjčitel sám náklady dotyčné opatřiti mohl; nemůže-li neb nechce-li tak učiniti aneb opomene-li oznámení učiniti, pak je zavázán mimořádné náklady udržovací sám zálohou poskytnouti (§ 981 o. o. z.); z pojmu »zálohou poskytnouti (vorschiessen)« vyplývá, že vypůjčitel má nárok na bezvýminečnou náhradu, bez ohledu na to, zda opatření učiněná setkala se s výsledkem neb s trvalým výsledkem; v tomto smyslu dlužno vzhledem k § 1014 o. o. z. restriktivně vykládati závěrečnou větu § 981 o. o. z. »doch werden sie ihm gleich einem redlichen Besitzer vergütet«, srovnáme-li ji s § 331 o. o. z. (Nippel, Comm. VI. str. 311--14; Winivarter, Comm. IV. str. 178, Stubenrauch Comm. II. str. 168, Schey Obligationsverh. I. str. 242); naproti odpovídají na otázku tuto zněním § 331: Zeiller, Ellinger, Kirchstetter, Comm. ad § 981 a Krainz-Pfaff II. § 360 text, k tomu však pozn. 14. Ohledně nákladů užitečných a zpříjemňujících impensae utiles a voluptuariae) platí § 331 a 332 o. o. z. Provedení náhradních nároků pro náklady kompensací proti nároku na vrácení věci pokud se týče hodnoty je nepřípustno (§ 1440 o. o. z.).

B. Práva a povinnosti půjčitelovy: Hlavním právem půjčitelovým je právo na vrácení půjčené věci, hlavní povinností jeho ponechání věci po dobu přímo nebo nepřímo určenou; ručí dle všeobecných zásad též za škodu vypůjčiteli vinou způsobenou; ostatně podávají se jeho práva a povinnosti z práv a povinností vypůjčitelových v odst. *A.* vylíčených.

IV. Zánik vzájemných nároků.

Všeobecné předpisy o zrušení obligačních práv a závazků platí i zde. Zvláštní předpis obsahuje § 982 o. o. z. pro tyto a pouze tyto případy: Nároky pro zneužívání nebo přílišné opotřebení, které půjčitel nevytýkal ve 30 dnech po přijetí věci půjčené, a nároky pro mimořádné náklady na věc učiněné, jež vypůjčitel neohlásil ve 30 dnech po vrácení věci, nelze potom ani excipiendo k platnosti přivésti (§ 982 o. o. z.). Ohlášení neb výtka může se státi i soudně (podáním žaloby) a ježto ratio předpisu § 982 o. o. z. je asi presumptivní vzdání se (Ofner, Prot. II. str. 38) odstraní se zánik nároků, jenž je následkem projití 30denní lhůty tím, že se podá v této době žaloba (jinak Schey l. c. str. 246 pozn. 15, dle něhož, má-li účinek tento nastati, musí žaloba v této době býti též doručena). Tato lhůta není lhůtou promlčecí, nýbrž lhůtou propadnou (srj. rozh. nejv. s., sb. »Gl. U.« č. 12604); ohlášení neb výtka nepřetrhuje propadnou tuto lhůtu v tom smyslu, že by nová 30denní lhůta běžeti počala, nýbrž ničí ji; prekluse z tohoto důvodu je tím pravoplatně odstraněna; na promlčení nároku nemá však výtka neb ohlášení žádného vlivu; početí, trvání a přetržení promlčení řídí se předpisy danými o promlčení.

V. Právo poplatkové.

Smlouva o půjčku podléhá kolku 50 kr. za arch (pol. s. 68 popl. z.).

Půjčka peněžní viz Zápůjčka.

Půjčky meliorační viz Meliorace.

Puncovnictví.

I. Pojem.

Puncováním rozumí se úřední zkoušení, označení a kontrolování

čistého obsahu drahých kovů (zlata a stříbra) a má za účel zjistiti poměr mezi množstvím váhy drahého kovu obsaženého v některém zboží z drahého kovu a mezi množstvím váhy přísady obyčejného kovu obsaženého ve zboží tom (směsi, přísady), a zřetelně vyznačiti tento čistý obsah úřední známkou — puncem. Má tedy býti puncem úředně zjištěno, je-li v zlatých nebo stříbrných předmětech obsažen nejnižší čistý obsah zákonem stanovený, pokud se týká, mnoho-li stříbra a zlata v dotyčném zboží jest bez přísady jiných kovů. Dříve vyjadřoval se čistý obsah zlata v karátech, čistý obsah stříbra pak v lotech; nyní vyjadřuje se čistý obsah ve shodě se systémem decimálním dle tisícin váhy.

Řízením puncovním má býti kupec chráněn proti přeplacení, ježto zpravidla není s to, aby rozpoznal pravý obsah drahého kovu; má tedy puncem býti uděleno úřední stvrzení, že ve zboží z drahého kovu do prodeje přicházejícím skutečně obsažen jest čistý obsah udaný. V té příčině různí se několik systémů: systém preventivní, dle něhož mají státní orgány označiti čistý obsah, systém regressivní, kterýž ponechává označení čistého obsahu zhotoviteli za to zodpovědnému a proto i náležitému dozoru podléhajícímu, konečně pak systém nuceného spájení, dle něhož připuštěny jsou zákonnými ustanoveními toliko určité poměry směsovací.

Puncovnictví bylo zavedeno v Rakousku patentem ze dne 23. března 1788; nyní platí zákon ze dne 19. srpna 1865 č. 75 z r. 1866, kterýž přijal systém preventivní (předstižný), a systém nuceného spájení kovů.

Rakouské řízení puncovní upraveno jest zákonem ze dne 19. srpna 1865 č. 75 z r. 1866.

II. Kontrolu vykonávají zvláštní kontrolní úřady — úřady puncovní, — kteréž podřízeny jsou ministerstvu financí. Kontrole podléhá všechno stříbrné i zlaté zboží v tuzemsku zhotovené nebo z cizozemska dovezené, a dělí se ve trojí skupinu: v pruty, náčiní včetně kovových šperků, a v drát, jakož i v předměty z drátu zhotovené (§§ 1, 2 a 6 cit. zák.).

1. Druhy zkoušek: Pro vyšetření čistého obsahu vyskytují se tři druhy řízení: zkouška námětná (s jehlou rýpáním), zkouška ohněm a methoda titrová neboli mokrou cestou (chemické vyšetření stříbra kyselinou dusičnou (lučavkou). Dle § 8 cit. zák. mají se pruty stříbrné zkoušeti mokrou cestou. Čistý obsah drahého kovu v nádobí zlatém a stříbrném určiti jest zpravidla zkouškou námětnou (§ 25).

2. Zákonný stupeň čistého obsahu činí pro tuzemské zlaté nádobí č. I.: 920 tisícin, pro č. II.: 900 tisícin, pro č. III.: 750 tisícin, pro č. IV.: 580 tisícin, pro tuzemské nádobí stříbrné č. I.: 950 tisícin, pro č. II.: 900 tisícin, pro č. III.: 800 tisícin, pro č. IV.: 750 tisícin.

3. Čistý obsah označuje se:

a) při prutech zlatých a stříbrných razítkem dotyčného úřadu, kteréž vyznačí se na prutu spolu s běžným číslem a čistým obsahem v číslicích vyjádřeným (§ 10).

b) Nádobí zlaté a stříbrné nesmí míti nižšího čistého obsahu, než jaký uveden byl v odst. 2.; na předmětu vyznačeno musí býti jméno zhotovitele a známka tovární úředně schválená. Na nádobách vyznačuje se úředně toliko příslušný počet stupňů ad 2) uvedených; jinaký čistý obsah posuzují se tak jako předměty s nejblíže nižším čistým obsahem

Stříbrné náčiní pozlacené nebo potažené vrstvou zlata puncuje se jako náčiní stříbrné (§§ 16 a 20). I cizozemské nádobí stříbrné a zlaté podléhá, pokud dováží se do území celního, kontrole co do čistého obsahu drahého kovu (§ 30). Zlaté a stříbrné nádobí při konaném vyšetřování požadavkům zkoušky vyhověvši označí se puncem čistého obsahu, který obsahuje číslo čistého obsahu a známku kontrolního úřadu; známku tuto určiti a vyhlásiti má ministerstvo financí (§§ 36 a 37).

c) Dráty zlaté a stříbrné podrobeny jsou rovněž co do čistého obsahu zkoušce kontrolního úřadu (§ 56). Kontrola při drátech cizozemských má obmezovati se na zkoušku, zda-li zlatý drát má aspoň 3. stupeň předepsaný pro drát tuzemský (§ 62).

III. Osvobození od kontroly.

Od kontroly osvobozeny jsou:

1. chirurgické, fysikální a mathematické přístroje a jich modely;
2. mince pamětní ražené v c. k. ústavech;
3. práce úplně potažené;
4. pouhé modely z kamene, mosaiky nebo perel a pod., při nichž nerozhoduje tak váha zlata a stříbra;
5. předměty, které celkem při zlatě neváží nad dva gramy, a při stříbru nad 3 gr.;
6. zlaté a stříbrné nádobí k vývozu určené může býti výjimečně sproštěno úředního puncování, jestliže se úřadu puncovnímu předkem již podá oznámení o výrobě takovéhoto nádobí k vývozu určeného a udá se počet, druh a váha kusů, dále předloží-li se úřadu tomuto hotové zboží, a neshledá-li se na něm punc jména, a konečně vyváží-li se zboží to pod kontrolou úřadu puncovního (§§ 18 a 19).

IV. Předpisy o letování a spájení.

Zlaté a stříbrné nádobí, jehož součástky spojeny jsou sletováním, musí míti jak v celku počítaje letovadlo, tak i v jednotlivých součástkách čistý obsah puncem vyjádřený (nikdy méně!) Letovadlo, kterého bylo použito ku sletování, musí se alespoň z polovice skládati z téhož ryzího kovu a nesmí překročiti množství k letování nezbytné. Jako přísady zlata smí býti užito toliko stříbra nebo mědi, nebo stříbra a mědi, jako přísady stříbra toliko mědi. Ostatní kovy a směsi kovové jsou vyloučeny (§§ 22—24).

V. Úřední dohled a příslušnost.

Živnostníci zabývající se zhotovováním neb odbytem zlatého a stříbrného nádobí a zboží z drátů zlatých a stříbrných podléhají dohledu úřadu kontrolního, pokud se týká, úřadu puncovního. Úřady puncovní jsou povinny podniknouti u těchto živnostníků důkladnou prohlídku, kdykoli k tomu dán podnět. Vyslanec úřadu tohoto má se přesvědčiti, zda bylo náležitě šetřeno zákonných předpisů. Prohlídku živnostníků podléhajících kontrole, kteří nejsou však v sídle puncovního úřadu, vykonává příslušný živnostenský úřad, pokud úřad puncovní nemůže k prohlídce té vyslati některého úředníka svého; o výsledku prohlídky má pak živnostenský úřad zpraviti úřad puncovní. Shledají-li se při prohlídce závady, sluší sepsati o prohlídce úřední nález. Dotyčné (závadné) zboží dlužno odebrati a doručiti spolu s nálezem úřadu kontrolnímu k dálšímu řízení (§§ 52—55, a § 65).

Za úřední kontrolu zboží zlatého a stříbrného vybírá se poplatek, který obnáší z 1 kilogramu zlata 24 zl., z 1 kg. stříbra pak 3 zl. Zlaté

a stříbrné nádobí určené k vývozu může býti od poplatku tohoto osvobozeno výjimečně za podmínek uvedených svrchu sub III. č. 6 (3, 11, 19, 44, 45, 46, 63 a 64).

VI. Zvláštní povinnosti živnostníků.

1. Povinnost oznamovací:

a) Živnostníci zabývající se zhotovováním nebo odbytem nádobí zlatého nebo stříbrného povinni jsou před početím živnosti své oznámiti to dotyčnému kontrolnímu úřadu a udati dílnu svou; podobně dlužno oznámiti do 8 dnů jakoukoli změnu.

b) Tutéž povinnost co do ohlášení mají živnostníci, kteří zabývají se zhotovováním úpravou neb odbytem zlatého a stříbrného drátu nebo zboží ze zlatého nebo stříbrného drátu.

c) Vzdá-li se zlatník nebo stříbrník neb obchodník své živnosti, má o tom současně nebo do 8 dnů učiniti kontrolnímu úřadu oznámení; zlatník má kromě toho vydati své punce nebo jinaké tovární známky. Zajde-li živnost úmrtím živnostníka, povinen jest podati oznámení a odevzdati punce a tovární známky předseda živnostenského společenstva, kde takovéhoto není, představený obce (§§ 47, 51 a 67).

2. Vyvěsení zákona puncovního v místnostech živnostenských. Živnostníci povinni jsou v krámech (obchodech) svých vyvěsiti na snadno přístupném místě puncovní zákon a každému dovolitii aby do něho nahlédl (§§ 48 a 66).

3. Povinnost zhotovovati lístky o prodeji. Každý prodatel nádobí zlatého nebo stříbrného jest povinen při prodeji zboží dáti kupci k jeho žádosti lístek, který musí obsahovati jméno prodatele, přesné označení místnosti ku prodeji a jméno kupce.

VII. Přestupky a tresty.

§ 405 trest. zák. důchod. nařizuje, že zvláštními předpisy stanoveny býti mají tresty a přestupky nařízení o označování drahých kovů na rozlišení čistého obsahu a zároveň stanovena býti má cesta, kterou tyto tresty ukládati jest. Cit. puncovní zákon ze dne 19. srpna 1865 obsahuje 5. oddílu (§§ 73—84) tyto přestupky v § 405 zmíněné a v §§ 85—87 další ustanovení o řízení trestním.

Jako přestupek trestá se:

1. Prodej prutů do obchodu určených bez označení úřadu kontrolního (peněžitá pokuta od 20—100, po případě do 200 zl.).

2. Nepředloží-li se nádobí kontrole podléhající před zbarvením, pokud se týká, před svařením a hlazením k úřední kontrole; trest: peněžitá pokuta od 5—20 zl., a nemá-li dotyčné zboží ceny ani 5 zl., propadá.

3. Opomene-li se oznámiti výroba zlatého a stříbrného nádobí k vývozu určeného, které výjimečně nepodléhá označení. Trest týž, jako v případu 2.

4. Prodej nepuncovaného zlatého a stříbrného nádobí, ať vinníkem jest zhotovitel neb prodavač. Trest vyměřuje se dle vnitřní ceny zboží; kromě toho musí se zaplatiti ještě kontrolní poplatek.

Nemá-li takovéto nepuncované nádobí zákonem stanovený stupeň čistého obsahu, nebo není-li spájeno dle zákonných předpisů, vyměřiti jest za pokutu pateronásobný obnos ceny vedle poplatku kontrolního.

5. Napodobení a falšování úředního puncu na zlatém a stříbrném nádobí, přimísení cizorodých součástek (železa, mědi, olova a pod.) způsobem neznatelným a snadno oddělitelným. Trest jak shora sub. 4.

6. Pozlacování stříbrných tyčí, vytahování jich do formy drátů až na tloušku od $4^1/_2$ čar dolů trestá se, bylo-li se vyhnuto úřední kontrole tím, že dotyčné zboží propadá. Nemá-li mimo to drát předepsané formy, nebo prodáván-li v tuzemsku ve dražbě 4. druh zlatého drátu, uložiti jest dále ještě peněžitou pokutu od 100 do 500 zl.

7. Přimísí-li se nepravý drát do zlatého nebo stříbrného prediva, pletiva nebo podobného zboží určeného k obchodu v tuzemsku, nastupuje peněžitá pokuta od 10—50 zl.

8. Neoddělí-li se zvlášť, pokud se týká, nechová-li se odděleně v místnosti prodejní nepravé zlaté a stříbrné zboží, stanovena jest peněžitá pokuta od 10—50 zl.

9. Přestupkem jest konečně nešetření povinností (shora sub VI.) živnostníkům uložených a trestá se peněžitými pokutami od 5—20 zl.; nepravé udání co do čistého obsahu v lístku o prodeji pokutováno jest od 20 do 200 zl. (§§ 73—84.).

VIII. Řízení trestní.

1. Řízení trestní spravuje se ustanoveními trestního zákona důchodkového a v oněch korunních zemích, kde zákon tento zaveden není, předpisy o trestání přestupků důchodků celních.

2. O žádosti za upuštění od trestního řízení za složení trestního paušálu ve smyslu § 541 trest. zák. důchod. rozhoduje finanční úřad zemský, proti jehož nálezu lze podati rekurs k ministerstvu financí.

3. Co do odměny udavačů a postižitelů při přestupcích předpisů puncovních platí předpisy platné pro přestupky důchodků celních. Zřízenci úřadů puncovních vyloučeni jsou z odměn těchto.

4. Pokuty plynou po srážce nákladů řízení a zmíněných právě odměn do místních fondů chudinských oné obce, kde má sídlo své kontrolní úřad, v jehož úředním okrsku přestupek byl odhalen.

5. Tresty tyto promlčují se uplynutím jednoho roku.

6. Pokud by přestupky zákona puncovního zakládaly i jiné trestné skutky, nejsou uvedenými předpisy dotčena ani ustanovení trestní o zločinu, přečinu a přestupku, ani o deliktech řádu živnostenského, obzvláště pokud jde o odnětí práva k živnosti (§§ 85—87).

IX. Puncovní úřady povolány jsou zkoušeti a míti dohled nad čistým obsahem prutů zlatých a stříbrných a to: hlavní puncovní úřad se sídlem ve Vídni, a puncovní úřady v Praze, v Linci, Krakově, ve Lvově, ve Štýrském Hradci, v Bregenci, Terstu, kteréž podřízeny jsou hlavnímu puncovnímu úřadu. Úřady ty jsou též povolány rozšiřovati kontrolu svou na úřední okresy puncoven jim podřízených. Hlavnímu puncovnímu úřadu přikázána byla též erární drátovna ve Vídni, dříve podřízená hlavnímu mincovnímu úřadu a výjimečně též kontrola nad soukromými zlatnickými a stříbrnickými drátovnami ležícími v úředním okresu jiných puncovních úřadů, avšak vzdálenějšími od nich než od Vídně. Ostatní úřady puncovní mají též ještě obstarávati výkup zlata a stříbra dle nařízení o tom vydaných. Puncovnám přikázána jest kontrola nad nádobím ze zlata a stříbra, jakož i nad zbožím ze zlatých a stříbrných drátů. Naproti tomu nespadá v jich úřední působnost kontrola nad pruty a zhotovováním drátů, ani

nad výkupem zlata a stříbra. Puncovny podřízeny jsou úřadům puncovním. Jako puncovny činny json berni úřady a to v Dolních Rakousích počtem 5, v Čechách 6, na Moravě 2, ve Slezsku 3, v Horních Rakousích 3, v Dalmácii 5, v Solnohradsku 1, v Haliči 11, ve Štýrsku 2, v Tyrolsku 2, v Přímoří 3; dále hlavní celní úřady v Brně, v Broumově (Horní Rakousy), v Chebu, v Celovci a Innomostí a správy solivaren v Gmundenu a Drohobyči (v Haliči).

X. Nařízení.

Shora citovaný puncovní zákon zaveden byl cís. nařízením ze dne 26. května 1866 č. 75 ř. z. ze dne 12. června 1866. Výnosem min. fin. ze dne 10. března 1872 č. 20 ř. z. nařízeno bylo sloučení známek úřadu kontrolního s punci čistého obsahu, takže podržely punce úplně dosavádní formu, velikost a znak svůj a jenom přičiní se k nim známka kontrolního úřadu na tom místě, které leží proti číslu udávajícímu čistý obsah.

Výnosem min. fin. ze dne 30. listopadu 1866 č. 149 ř. z. vydána byla prováděcí ustanovení k zákonu puncovnímu.

Výnos min. fin. ze dne 19. prosince 1868 č. 155 ř. z. nařizuje zvětšené punce čistého obsahu pro stříbrné nádobí stupně 3. (čistého obsahu), dále výnos ze dne 30. května 1868 č. 55 ř. z. uvádí novou formu pro punce vyjadřující cizozemský původ zlatého a stříbrného zboží (punce cizozemské).

Vyhláška min. fin. ze dne 8. července 1871 č. 66 ř. z. týká se zavedení menších puncí čistého obsahu pro stříbrné zboží stupně 2., vyhláška ze dne 29. prosince 1875 č. 3 ř. z. z r. 1876 obsahuje poplatkovou sazbu za vědecké a chemicko-analytické šetření při generálním zkušebním úřadu; naříz. ze dne 16. září 1878 č. 121 ř. z. (věst. min. fin. č. 32) pojednává o nakládání se zlatým a stříbrným nádobím dovezeným z cizozemska do našeho celního území, kteréžto předměty mají v sobě cizorodé součástky připojené v neznatelné a snadno oddělitelné formě.

Výnos min. fin. ze dne 9. července 1879 č. 18716 vytýká ustanovení o tom, jak nakládati jest s cizozemskými zásilkami zlatého a stříbrného zboží, svědčícími úřadům puncovním, a výnos ze dne 22. února 1893 č. 907 pojednává o kontrolních opatřeních při pravých drátech a předivech galvanicky pozlacených a při zboží z toho vyrobeném.

Punktace.

I. Pojem.

Punktacemi rozuměti jest prozatímní smlouvy, kterými se vytýkají podstatná ustanovení nějaké smlouvy, která teprve v budoucnosti má býti uzavřena, a ustanovení tato písemně se sdělají v určité listině stranami podepsané (§ 885 o. o. z.); jest tedy až smlouvě hlavní vyhraženo dohodnutí se stran o jednotlivých podrobnostech.

Proto jest potřebí k punktacím srovnalé vůle stran o hlavních bodech, tedy pokud jde o předmět smlouvy, o plnění a vzájemné plnění, kdežto smlouvou hlavní upravují se body vedlejší (místo plnění, doba plnění, vedlejší závazky), které bývají však pojaty již do punktací. Na čem se strany v punktacích sjednotily, jest po právu platným a účinným, a to musí býti též pojato do smlouvy definitivní, třeba by jednotlivé punktace příště obměněny byly dálšími úmluvami stran.

II. Punktace liší se od smlouvy předchozí (pactum de contrahendo) tím, že

1. podstatnou náležitostí punktací jest sdělání písemné listiny a podpis její od stran, kdežto smlouva předchozí může býti uzavřena ústně nebo písemně.

2. Punktace podržují právní účinnost bez rozdílu, zda a kdy dojde ke smlouvě hlavní. Rozhodnutí ze dne 20. listopadu 1883 č. 11191 poznamenává sice, že právo na realisaci (uskutečnění) smlouvy v punktacích obsažené zaniká vypršením delší doby, než zánik práv a povinností punktacemi smluvených nevíže § 885 o. o. z. nijakou dobou, pročež po právu lze spíše za to míti, že o punktacích platiti má jen všeobecná promlčecí lhůta, třeba z projevu vůle obou stran jasně sledovalo, že strany po sdělání punktací upustily od smlouvy hlavní.

3. Další rozdíl spočívá v tom, že moment důvěry, pokud se týká, nedostatek důvěry nebo jisté okolnosti neodnímají punktacím právní účinnosti, třeba by mezi tím stalo se plnění nemožným.

Toliko v jediné příčině shodují se punktace se smlouvou předchozí, že totiž podstatným znakem obou jest ujednání hlavních bodů; není-li tu tedy některého hlavního bodu, jsou i punktace i smlouva předchozí po právu (právně) neúčinnými.

III. Zbývá toliko ještě rozhodnouti otázku, zda při punktacích průchod má zásada § 887 o. o. z. (ústní úmluvy). Rozhodnutí ze dne 14. ledna 1868 č. 11584 nepřipouští tu zásady § 887 o. o. z., ježto § 887 dle celkového obsahu neodnáší se prý k úmluvám přípravným, nýbrž předpokládá jedině smlouvu definitivní a v konečné platnosti její. Než správnějším jest zajisté názor, že § 887 o. o. z. místo má i při punktacích v míře ovšem obmezené, a sice přípustny jsou bez nejmenších pochybností ústní úmluvy, které neodnášejí se k bodům hlavním, nýbrž týkají se jinakých modalit zamýšlené hlavní smlouvy, ať již učiněny byly současně nebo obsahují nové dodatky. Nepřípustny jsou však takové ústní úmluvy, které neshodují se s listinou co do hlavních bodů; byloť by jinak zcela illusorním nařízení § 885 o. o. z., že se má o punktacích sdělati písemná listina, kdyby strany měly na vůli odvolávati se bez ohledu na to, že byla písemně sdělána a podepsána jimi listina, ještě na ústní úmluvy, které nesnášejí se s listinou.

IV. Právo mezinárodní.

V právu mezinárodním jsou punktace úmluvami, které mají býti základem a přípravou státních smluv teprve později k místu přicházejících. Tento druh punktací zove se preliminariemi, uvádějí-li se jednotlivé body, které mají tvořiti základ k dalšímu vyjednávání, podle kterého pak má býti uzavřena v podstatných částech smlouva hlavní. Punktace vyjadřují přítomné srozumění stran o hlavních bodech smlouvy teprve zamýšlené a tato má vytknouti zevrubně tyto hlavní body, jakož i body vedlejší stanoviti. Avšak takovéto punktace zavazují po právu smluvní strany s tou jedinou výjimkou, že by jich právní účinnost učiněna byla závislou na tom, bude-li uzavřena smlouva hlavní. Jinak platí pro preliminarie všeobecné mezinárodní zásady, které obvykly jsou při všech smlouvách státních, jmenovitě pak výhrada ratifikace (schválení).

Z pravidla umlouvají válčící státy vzhledem ke konečné smlouvě o míru preliminarie jakožto průpravné kroky k ní; preliminariemi uzavírají se smlouvy o klidu zbraní, takže v době klidu tohoto ujednati se má na základě sdělaných preliminarií smlouva o míru (mír).

V. Právo poplatkové.

Punktace ve smyslu § 855 o. o. z. posuzovati jest co do povinnosti kolkové jako formálné listiny a to i tehdy, nesplní-li se smlouva, neboť pouhé nesplnění smlouvy neosvobozuje ještě od povinnosti poplatkové, leč že by prokázáno bylo, že punktace hned od počátku byly neplatny a nicotny (rozh. ze dne 18. října 1887 č. 2770).

Poplatku podléhají též punktace o kupním jednání, kteréž vytýká zevrubně předmět koupě i kupní cenu, tedy hlavní body smlouvy kupní, třeba stanoveno bylo, že teprve později má býti »smlouva kupní uzavřena« (rozh. ze dne 25. dubna a ze dne 29. října 1878). Jak punktace, tak i listina o definitivní smlouvě podrobeny jsou poplatku jmenovitě v tom případu, jde-li o nějaké jednání podléhající poplatku stupnicovému, ježto nemá průchodu zásada § 62 popl. z., že totiž bezprostřední poplatek sluší z každého jednání právního toliko jednou jen vybírati — jestliže zapraviti jest z nějaké listiny poplatek následkem § 513 (rozh. ze dne 3. května 1877 č. 73.).

Půst.

Půst jest

1. zostřením trestu v tom spočívajícím, že trestanec v určitých dnech v témdni dostává pouze vodu a chléb. Zostření toto nastoupiti může jak při trestu žaláře (§ 19 trest. zák.), tak i při tuhém vězení (§ 253); v onom případu nesmí však býti uložen více jak třikrát v témdni a vždy ob den (§ 20), v tomto případu pak nastoupiti může v témdni nejvýše dvakrát (§ 254). Zostří-li se vězení prvního stupně postem, jest trestanec obmezen na stravu, která jest při tuhém vězení předepsána (§§ 254 a 245).

2. Jakožto trest disciplinární ukládá se půst osobám ve vyšetřování nebo trestancům, dopustí-li se přečinu nebo přestupku (dv. dek. ze dne 17. května 1833 č. 2614, ze dne 19. srpna 1836, č. 150 sb. zák. soud., min. nař. ze dne 16. června 1854 č. 165 ř. z., §§ 90 a 91, a ze dne 4. července 1860 č. 173 ř. z.), nebo poruší kázeň domácí a podobné předpisy.

Pro oba případy vyměřuje kvantum chleba výnos min. sprav. ze dne 7. října 1875 č. 13498. Výnosem min. sprav. ze dne 22. října 1873 č. 6882 bylo dále stanoveno, že v soudních věznicích s vazbou společnou dle možnosti má býti odložen výkon trestu tohoto (postu) na určité dny a dotyční vězňové mají býti v čas oběda odloučeni od vězňů ostatních, kteří k postu odsouzeni nebyli.

Osnova nového zákona trestního přijala rovněž (vedle jiných zostření) půst i jako zostření trestu v káznicích, věznicích a při vazbě (§ 13) i jako trest samostatný. Jako trest samostatný ukládá se půst při všech přečinech, které spáchány byly v době, kdy zločinec odbýval si doživotní žalář, pokud jde o zločin, na který stanoven jest trest smrti (čl. X. úvod. zák.). Jako zostření trestu i jako samostatný trest záleží půst v tom, že dostane se trestanci toliko vody, chleba a jednou teplé polévky, nebo jen vody a chleba. Jako zostření smí se uložiti půst toliko dvakrát týdně (§ 13), jako trest nanejvýš třikráte v témdni, avšak nikdy po dva za sebou jdoucí dny (čl. X. úvod. zák.).

Pustošení lesů viz Lesy a Právo lesní.

Původce a pachatel (v právu trestním).

I. Pojem.

Pachatelem v nejužším smyslu slova jest ten, kdo trestný skutek vykoná, na rozdíl od těch, kdo návodem nebo pomocí při trestném skutku se súčastnili. § 5 tr. z. pod nadpisem »spoluvina a účastenství« pojednává v prvé řadě o pachateli a rozeznává pachatele přímého a nepřímého (unmittelbarer, mittelbarer Thäter). Prvějším jest ten, kdo — jak Herbst poznamenává — dle obyčejného zvyku mluvy a vzhledem k protivě mezi prvními slovy § 5 a následujícím vypočítáváním pokus učinil nebo trestný skutek provedl, kdežto všechny jiné súčastněné osoby jsou mu při tom toliko nápomocny nebo jej k provedení činu vztažmo k pokusu přiměli. Nepřímými pachateli rozumí se tudíž původce, návodce, všichni jiní spoluvinníci a účastníci, tedy ti, kdo zlý skutek nastrojil, k němu úmyslně příčinu dal, kdo jakýmkoli spůsobem k bezpečnému vykonání trestného činu přiměl nebo kdo předběžně t. j. před anebo při samém skutku s pachatelem se srozuměl o pomoc, kterou mu po vykonaném skutku má poskytnouti nebo o podílu v zisku e užitku.

Geyer (Holzendorffův Rechtslexikon str. 877) definuje nepřímé pachatelství takto: Všude, kde někdo jiného úmyslně k způsobení jistého výsledku přiměl, jehož zaviněné přivodění spadá pod ustanovení trestního zákona, jest nepřímé pachatelství i tenkráte, když ten, kdo skutek vykonal, jednal beze zlého úmyslu k zločinu potřebného. Tento může při tom býti buď úplně bez viny nebo se může tím dopustiti toliko činu kulposního; kdo ku př. dítě, osobu na duchu chorou, úplně opilou, toho, kdo se nachází v omylu o následcích svého skutku neb o tom, že nachází se v nouzi, k nějakému činu o sobě trestnému ku př. k zavraždění člověka svede, jest nepřímým pachatelem tohoto trestného skutku; rovněž ten, kdo jiného neodolatelnou mocí nebo nebezpečným vyhrožováním k trestnému skutku donutí; rovněž konečně i ten, kdo jiného způsobením nebo použitím omylu jeho k spáchání trestního skutku svede a to i tehdy, jestliže omyl jeho nebyl nutný a lze-li mu tudíž neopatrnost přičítati. Jako nepřímý pachatel jest tedy zodpověden i ten, kdo trestný skutek sám tělesně nevykonal, nýbrž kdo jiného jako nástroje k spáchání trestného skutku použije (rozh. ze dne 22. listopadu 1890 č. 9483, č. sb. 1379).

II. Spolupachatel.

I zde dlužno činiti rozdíl mezi nepřímým a přímým pachatelem, a to, co o jediném pachateli platí, platí též, vyskytují li se dvě nebo více osob jako přímí nebo nepřímí pachatelé.

1. Takový poměr dle svého pojmu předpokládá vědomé, stejným zlým umyslem vedené spolupůsobení více osob na trestném skutku súčastněných (rozh. ze dne 4. listopadu 1876 č. 5257, sb. č. 128; ze dne 26. srpna 1887 č. 6375). Zásada § 5 tr. z., že osobní poměry pachatelovy, jimiž čin nabývá v příčině trestnosti zvláštního určitého rázu, kteréž tudíž v podstatu samého skutku přecházejí a na návodce, pomocníky nebo účastníky zpět působí, vztahuje se též na spolupachatele, pokud ovšem předpokládaný osobní poměr u něho se vyskytuje (rozh. ze dne 4. listopadu 1870 č. 5257, sb. č. 128; plen. rozh. ze dne 1. července 1881 č. 3293, sb. č. 342). Spolupachatelé jsou zodpovědni za veškerý výsledek společnou jich činností způsobený, jelikož s tímto výsledkem činnost každého jednotlivého společníka jest v příčinné spojitosti a nad to dle povahy věci každý spolu-

pachatel netoliko jediný jako původce celého skutku, nýbrž zároveň na jednotlivých činech k němu směřujících spoluvinen jest (rozh. ze dne 13. října 1876 č. 5526; ze dne 3. února 1880 č. 13612, sb. 227).

2. Způsoby spolupachatelství.

a) Komplot (societas delinquendi) jest spojení více osob v jakousi společnost k tomu cíli, aby každý ze spolčených zamýšlený, předem smluvený a určený zločin společnou činností provedl.

b) Tlupa neboli rota (Bande, Rotte) jest spojení k společnému provedení většího počtu zločinů, předem však jednotlivě neurčených. Toto spojení samo o sobě není pokusem nějakého zločinu, poněvadž při něm není vztahu k určitému zločinu. Trestnost počíná tudíž teprve, když byla učiněna další úmluva o provedení určitého zločinu, a stíhá toliko ty členy tlupy, kteří při specielním trestním skutku se súčastnili (Herbst str. 85).

III. Pachatelství při pokusu zločinu (viz čl. Příprava a pokus činu trest.).

IV. Vojenský trestní zákon souhlasí úplně se všeobecnými zásadami občanského trestního zákona (§ 11 voj. tr. z.).

V. Trestní právo důchodkové.

1. Pojem.

Podobně jako obecný zákon trestní mluví § 19 tr. z. důch. o přímém pachateli oproti původci jako pachateli nepřímém. Přímým pachatelem jest tedy ten, kdo svým činem neb opomenutím dle obecných zásad v §§ 13—18 uvedených důchodkový přestupek spáchal. Pachatel a původce rozeznávají se od spoluvinníků a účastníků tím, že jim každý přestupek může býti přičítán, a že podléhají přísnějšímu trestu než tito (§ 102). Pachatele a původce označuje důch. tr. z. ostatně při jednotlivých přestupcích různými jmény, na př. jako návodce (§ 182), hlavního pachatele (§ 179, Häuptling) atd.

2. Pachatel jako účastník.

Zvláštní ustanovení obsahuje § 29 tr. z. důch., dle něhož pachatel ve všech případech, kde mu z důvodů v § 15 uvedených čin neb opomenutí jako důchodkový přestupek nelze přičítati, přece tresce se jako účastník, jestliže pachatel prospěch s dotyčným činem neb opomenutím spojený uskuteční nebo uskutečniti, zvýšiti, zabezpečiti se snaží nebo učiní kroky, aby důchodkové úřady o činu neb opomenutí resp. o dotyčné věci nezvěděly, činí-li tak v době, kdy důvod vylučující přičítání tohoto činu neb opominutí jemu jako pachateli pominul.

Původ zboží.

I. Pojem.

Povinnost vykázati odebírání, vyclení neb tuzemský původ zboží je nejdůležitějším podkladem všech kontrolních pravidel v oboru zákonodárství celního. Dřívější předpisy o tom byly nedostatečny a vedly obyčejně k posouzení zboží znalci. Platný řád celní a monopolní přesně vytkl pojem výkazu a obmezil povinnost k témuž jak co do předmětu tak co do osob. Předpisy o průvodech přípustných k potvrzení odebírání nebo původu, jež pokud se týče důkazu znaleckého zbudovány byly na zásadách jednoduchých a požadavkům spravedlnosti odpovídajících, podrobně upravil k vůli souvislosti II. díl důch. z. tr. (§§ 727—754).

II. Předmět a objem výkazu: Budiž vykázáno:

1. Odebírání zboží důkazem, jak a od koho přešlo na toho, kdo je k výkazu povinen.

2. Původ důkazem, kdy a na kterém místě celního území a kým bylo zboží vyrobeno.

3. Povinost vykázati původ neb vyclení vztahuje se však jen k předmětům, které tu skutečně jsou, nevztahuje se však na předměty spotřebené ani na ty, které patrné známky o tom vykazují, že v užívání jich se pokračuje, pokud jsou to zároveň předměty, jež bezprostředním zničením neb zužitím upotřebeny nebývají. Výjimka ze zásady této nastává jen při živnostnících, jimž výslovně je nařízeno zboží úplně úřadům důchodkovým vykázati.

4. Kdo je povinen k výkazu odebírání zboží a vykáže jen původ neb vyclení, vyhověl tím již své povinnosti, ač osobu, od které zboží na něho přešlo a dobu nabytí nevykázal, předpokládajíc však, že se prokáže identita zboží, jehož původ byl prokázán a jehož odebírání má býti vykázáno (§§ 307—309 cel. a mon. ř.).

III. Osoby k výkazu povinné.

1. Živnostníci, jež se zabývají tržbou neb dovozem zboží (tudíž i obchodníci podomní) vykažte původ neb vyclení zboží, ohledně něhož je proti nim podezření z některého důvodů v §§ 324 a 325 uvedených (nedostatečné označení zboží neb výrobků původu cizozemského, opomenuté ohlášení úřadu celnímu, nedostatečné vedení knih, nesprávné listiny, nedostatečné zanášení zboží, jež se má vykázati, do knih obchodních, vymykání se celní kontrole, vzpírání se prohlídce, množství neb povaha zboží předpisům neodpovídající, potrestání pro podloudnictví neb průkaz podloudnictví po živnostensku provozovaného) (§§ 312 a 313).

2. Živnostníci, jež se zaměstnávají úpravou zboží, jako barvíři, valcháři, běliči, a pod. jsou stejně povinni vykázati odebírání, původ neb vyclení zboží, jež je předmětem jich živnosti a jež se skutečně u nich nalézá, jako osoby v odst. 1 dotčené.

3. Živnostníci, jež spracují suroviny nebo fabrikáty tím způsobem, že tyto stávají se jiným druhem zboží aneb užívání, pro které jsou určeny, se mění, jsou povinni podobně jako osoby v odst. 1 dotčené vykázati suroviny neb fabrikáty, jež se u nich ve stavu spracovaném neb nespracovaném nacházejí a jež předmět jich živnosti činí; pokud se však týče zboží, jež se u nich nalézá a jehož výrobou se zaměstnávají, vykažte jen původ jeho (§§ 316 a 317 cel. a mon. ř.).

4. Neživnostníci jsou povinni vykázati původ neb vyclení:

a) když majitel pokusil se o to, by zboží buď při vstupu do místa uzavřeného a při vchodech úřady důchodkovými obsazeného aneb při prohlídce úředníky důchodkovými neb zřízenci stráže finanční objeveno nebylo neb

b) když vzepřel se prohlídce, při které bylo objeveno zboží ve stavu novém a neupotřebeném neb konečně

c) když zboží je předmětem státního monopolu a při prohlídce se sezná, že nepochází z některé továrny státní (§ 319).

5. Gruntovníci jsou povinni k výkazu, když se nezaměstnávají výhradně hospodářstvím, nýbrž když kromě toho suroviny neb jiné zboží kupují a spracované neb nespracované dále scizují (§ 321).

6. Vykázal-li někdo sice odebírání, avšak nevykázal původ neb vyclení, je předchůdce, jemuž se dokáže, že zboží přešlo od něho na jiného držitele, povinen vykázati to, co dle citovaných ustanovení (§§ 308—321) vykázati měl, když zboží měl v držení (§ 322).

IV. Ohlášení původu:

1. V ohlášení zboží, pro něž se domáhá nižší sazba celní, než obyčejná, musí býti obsaženo kromě sazebního pojmenování i udání »výrobek« (jméno dotyčného státu, jenž používá nejvyšších výhod) a pokud není všecko zboží téhož čísla sazby výhody účastno, i zvláštní poznámky, jež výhodu odůvodňují (n. př. francouzský výrobek, hedbávné zboží, hladké tkanivo).

2. K zjištění udání původu stačí z pravidla listiny průvodní neb faktura.

3. Vysvědčení o původu: Při dovozu zboží, jež co do cla výhody požívá, nestačí pouhé udání v ohlášení, nýbrž dlužno, má-li býti užito mírnější sazby celní, přiložiti vysvědčení o původu. Vysvědčení o původu jsou osvědčení původu zboží, jež jsou zavedena k tomu účelu, by se zjistila jednak přípustnost dovozu zboží, na které zní, jednak i výše cla, jež ze zboží zapraviti sluší. Vysvědčení tato obsahují potvrzení, že zboží je výrobkem hospodářským neb průmyslovým udaného státu smluvního, a musí býti vyhotovena od úřadu místního neb od celního úřadu země původu, jenž je nejbližším místu původu. V obchodě pohraničním lze upustiti od výkazu původu, jde-li o menší množství zboží, jež slouží místním potřebám pohraničního obyvatelstva. Výhody, jež jsou poskytnuty jednotlivým zemím jen pro obchod pohraniční, nutno přesně posuzovati dle bližších ustanovení dotyčných smluv a dle předpisů vydaných k provedení těchto ustanovení. Výhody tyto předpokládají předložení vysvědčení o původu a nevztahují se ani na výrobky z jiných států, jež jen v obyčejném obchodě největších výhod požívají, ani na výrobky pocházející z přístavů Terstského a Rjeckého (§ 4 prov. předpisu k zák. ze dne 25. května 1882 č. 47 ř. z.).

4. Jako země původu budiž uvedena ona země, ze které zboží nebo předmět původně pochází; je-li to deklarantu neznámo, uvésti sluší tu zemi, z jejíhož obchodu zboží nebo předmět přichází a nelze-li se ani toho dopátrati, onu zemi, kde zboží neb předmět byl odevzdán k dovozu do rak.-uherského území celního (§ 16 nař. z 10. října 1890 č. 2135 ř. z.).

V. Důkaz původu.

Důchodkový zákon trestní obsahuje o důkazu obviněného jakož i k jeho usvědčení tyto podstatné předpisy:

1. K výkazu odebírání nebo původu zboží lze užiti všech způsobů důkazu, jež zákon připouští k obhajování obviněného. Vyclení budiž dokázáno způsobem celním řádem předepsaným (§ 727 tr. z. důch.).

2. K průkazu odebírání nebo původu stačí, jde-li o předmět tak nepatrného objemu, že by záležitost v případě odsouzení byla méně trestnou. výpověď jednoho bezvadného svědka, pokud výpověď se zjištěnými okolnostmi souhlasí a její věrohodnost není seslabena ani obsahem ani osobními poměry svědka (§ 731).

3. Ve prospěch živnostníka, jenž vykázati má odebírání nebo původ zboží, činí jeho knihy živnostenské neb okolnosti do nich zapsané a provozování živnosti se týkající poloviční důkaz, když splněny jsou podmínky, které občanské zákony pro průvodnost knih živnostenských stanoví, a když zároveň jsou tu náležitosti vytčené v § 739 a sice:

a) zachovalost pokud se týče podloudnictví;

b) obsah knih musí souhlasiti s listinami výkazními a s označením předmětu ohledně odebírání a původu předmětu;

c) věrohodnost knih nesmí býti seslabena jinými závažnými okolnostmi.

3. Za těchto podmínek činí knihy živnostenské poloviční důkaz nejen ve prospěch živnostníka, nýbrž i proti tomu, od koho předmět na živnostníka přešel (§§ 739 a 740).

4. Prohlásí-li znalci, že předmět dle jich zdání je původu cizozemského, a opírají-li toto své přesvědčení o jiné okolnosti, než které jsou uvedeny v §§ 744 a 745 a jež se týkají vlastností a výroby zboží, má úřad k rozhodování povolaný zjištěné okolnosti pečlivě uvážiti a posouditi, zda nálezem znaleckým ve spojení s okolnostmi těmito cizozemský původ zboží je prokázán. V každém případě musí však určitý výrok znalců býti podporován aspoň jedním ze zvláštních důvodů podezření v celním řádě (§§ 324 a 325) uvedených aneb aspoň jednou z okolností v §§ 744 a 745 důch. tr. z. naznačených (§ 747).

5. Ve všech případech, kde nálezem znaleckým buď o sobě aneb ve spojení s jinými okolnostmi byl cizozemský původ zboží dokázán, může ten, proti němuž nález k tomu konci sloužiti má, vésti protidůkaz, že zboží je tuzemského původu aneb že bylo podrobeno clu dovoznému aneb pokud se jedná o předmět státního monopolu, může dokázati, že zboží bylo koupeno ve státní prodejně neb od prodavače státem zřízeného (§ 748).

6. Konečně lze povoliti k žádosti toho, kdo původ předmětu má vykázati, by bylo užito ukázky díla (Werkprobe) co pomocného prostředku k objasnění skutkových poměrů neb dobrozdání znalci podaného (§ 749).

VI. Přestupky a tresty (§§ 379—383 tr. z. důch.).

1. Kdo byv dle předpisu vyzván, by své povinosti vykázati odebírání, původ neb vyclení zboží dostál, tak neučiní, dopouští se těžkého přestupku důchodkového:

a) je-li zde jeden neb více ze zvláštních důvodů podezření, jež celní řád v §§ 324 a 325 uvádí;

b) když předmět je zbožím, jež v pohraničním okresu kontrole podléhá aneb je zbožím, které ve vnitřním celním území podléhá zostřené kontrole a bude nalezen v prvém případě v okresu pohraničním, v druhém pak případě ve vnitřním celním území;

c) když ten, kdo opomenul zboží vykázati, byl jednou již trestán pro podloudnictví aneb jiný těžký přestupek důchodkový podloudnictví příbuzný aneb již byl trestán dvakrát proto, že zboží nevykázal (§ 379);

2. Opomenutí dle předpisu žádaného výkazu odebírání, původu neb vyclení tresce se co jednoduchý přestupek důchodkový dvojnásobným až čtyrnásobným obnosem cla dovozního, jedná-li se v jiných, než v § 379 uvedených případech o vykázání zboží, jež

a) je předmětem živnosti toho, kdo je povinen zboží vykázati, neb

b) bylo nalezeno v pohraničním okresu (ač není-li to zboží v § 379 č. 2 uvedené a kontrole podléhající) a

c) ve vnitřním celním území jednoduché kontrole podléhá. Jsou-li zde závažné polehčující okolnosti, může býti trest zmírněn až na polovici obnosu cla dovozního (§ 380). Ve všech ostatních případech budiž trest, byl-li výkaz odebírání, původu neb vyclení opomenut, ač vyzvání dle předpisu se stalo, vyměřen polovicí až dvojnásobným obnosem cla dovozního. Jsou-li

zde závažné polehčující okolnosti, může býti trest zmírněn až na šestinu obnosu cla dovozního (§ 381). Potěžující okolností je při opomenutí výkazu odebírání původu neb vyclení, když ten, kdo je k vykázání původu povinen, udal, že zboží bylo v celním území vyrobeno neb upraveno a dokáže se opak (§ 382).

Pych lesní a přestupky zákonů lesních viz Lesy.

Pych polní a ochrana polí.

Předmětem tu jest polní statek, na jehož ochranu vydáno bylo jakožto říšský zákon nař. min. vnitra a sprav. ze dne 20. ledna 1860 č. 28 ř. z. Nařízení toto platí nyní jen pro Dolní Rakousy, Horní Rakousy, Solnohrady, Tyroly a Štýrsko. Pro země ostatní vydány byly zvláštní zemské zákony a to: pro Čechy zák. ze dne 12. října 1875 č. 76 z. z., pro Moravu zák. ze dne 13. ledna 1875 č. 12 z. z., pro Slezsko zák. ze dne 30. června 1875 č. 21 z. z., pro Bukovinu zák. ze dne 5. srpna 1875 č. 21 z. z., v Dalmácii zák. ze dne 13. února 1882 č. 18 z. z., pro Halič zák. ze dne 17. července 1876 č. 28 z. z., pro Gorici a Gradišku zák. ze dne 18. března 1878 č. 11 z. z, pro Istrii zák. ze dne 28. května 1876 č. 18 z. z. a ze dne 30. června 1886 č. 18 z. z., pro Korutany zák. ze dne 28. března 1875 č. 22 z. z, pro Krajinu zák. ze dne 17. ledna 1875 č. 8 z. z., pro Terst zák. ze dne 20. března 1882 č. 13 z. z. a pro Vorarlberg zák. ze dne 28. března 1875 č. 18 z. z.

I. Pojem statku polního.

Dle min. nař ze dne 20. ledna 1860 č. 28 ř. z. zahrnuje v sobě pojem statku polního všechny předměty, kteréž s provozováním hospodářství polního v nejširším slova smyslu přímo nebo nepřímo souvisí, pokud jsou na otevřeném poli. Ku statku polnímu počítati jest proto pozemky samé, jako pole, luka, zahrady, vinice, ovocné stromy a stromoví vůbec, lisovny, stodoly, úly, polní boudy, ploty, křoví, stromořadí, rybníky, zařízení zavodňovací a odvodňovací, hráze, vodní stavby a vodovody, polní cesty a stezky, polní studny atd., dále však i všechny plody a osení dosud nesvezené, kupy a stohy, hospodářské nářadí a nástroje na poli ponechané, tažný dobytek, pastevní dobytek, hnůj atd.

II. Pojem polního pychu.

Min. nař. ze dne 20. ledna 1860 č. 28 ř. z. prohlašuje za přepych polní jakékoli porušení nebo poškození polního statku, které nespadá ve všeob. zákon trestní. Citované zemské zákony na ochranu polí vystihují podrobněji a doplňují do jisté míry tuto definici říš. zákona. Zejména označuje český zákon na ochranu polního statku jakožto polní pych:

1. neoprávněné chození, pobývání, jezdění po polích a lukách, jakož i jinakých pozemcích a cestách, které označeny jsou za uzavřené jakoukoli ohradou, tabulemi zápověďními nebo jinakými výstražnými znameními;

2. neoprávněné odstraňování nebo poškozování ohrad, otevírání závěr, odstraňování nebo kažení zápovědních tabulí nebo výstražných znamení;

3. neoprávněné zavádění polních stezek (pěšin) nebo cest;

4. neoprávněné ulamování neb uřezávání kmenů, větví, klestí, květů, plodů nebo listí, klasů nebo bylin kteréhokoli druhu, dále požívání nebo trhání trávy na cestách sousedů;

5. neoprávněné bílení na mezích, hrázích a cizích pozemcích vůbec, dále neoprávněné sbírání nebo vykopávání kostí, hadrů nebo hnojiv v zahradách nebo na polích, lukách nebo pastvinách. a neoprávněné kopán

země, písku, štěrku, kamene, dále sbírání listí a napadaného zralého nebo nezralého ovoce na cizích pozemcích;

6. neoprávněné skládání nebo házení kamene, rumu, střepů, smetí nebo plevele na cizím pozemku nebo na cestě;

7. neoprávněné používání cizích polních bud, nářadí a nástrojů;

8. neoprávněné přehazování nebo rozhazování hromad nebo hnoje, kup sena, slámy nebo píce, jakož i poškozování zařízení na poli sloužících k sušení píce;

9. svémocné spalování rašeliny;

10. svémocné zaorání, zakopání nebo jinaké poškození společných polních cest nebo pěšin, přesunování nebo odstraňování mezníků, odorávání neb odkopávání cizího pozemku;

11. zapalování strnišť a kompostů (hromad hnoje);

12. ponechání nebo pasení dobytka bez dohledu mimo uzavřená nebo jinak ohražená místa;

13. pasení v noci na pozemcích, které nejsou se všech stran uzavřeny;

14. paběrkování v zahradách, vinicích, na polích nebo lukách a to v noci bezvýjimečně, ve dne potud, pokud k tomu nesvolí dotýčný majitel pozemku (§§ 11 a 12 cit. zák.).

Obdobná ustanovení co do rozsahu pojmu polního pychu, co do jednotlivých případů jeho vytýkají ostatní zemské zákony. Jest na snadě, že za okolností může jisté jednání neb opomenutí označené jako polní pych býti v rozporu s civilními nebo trestními zákony; tak může ku př. jisté jednání neb opomenutí zakázané jakožto polní pych objektivně zakládati po případě i přestupek poškození cizího vlastnictví nebo rušení držby ve smyslu soukromoprávném. Který zákon v daném případu bude míti průchod, o tom rozhodují motivy (pohnůtky), úmysl a mravní povaha jednajícího, jakož i všechny vedlejší okolnosti činu resp. opomenutí.

Polní pych může býti spáchán toliko na cizí věci. Poškodí-li si kdo vlastní statek polní, třeba by tu následkem spoluvlastnictví porušeno bylo právo, nepodléhá ustanovením zákona o ochraně polního statku (rozh. min. vnitra ze dne 29. srpna 1869 č. 11.027).

Z citovaného min. nař. z r. 1860 nelze odvozovati zákonného nařízení, jakoby vlastník byl povinen chrániti svého pozemku naproti škodám cizích zvířat (rozh. ze dne 21. března 1878 č. 310).

III. Tresty a náhrada škody.

Nařízení min. ze dne 20. ledna 1860 č. 28 ř. z. stanoví v této příčině toto:

1. Pych polní trestati jest dle okolností polehčujících a přitěžujících pravidelně pokutou peněžitou od 25 kr. do 40 zl., nebo vězením až do 8 dní nebo vyměřiti takové tresty, jež stanoví v jednotlivých zemích platná tam nařízení policie polní pro určitě označené polní pychy (§ 24 cit. nař.).

2. Nález určiti má též náhradu škody a měla-li třetí osoba z pychu polního nějaký užitek, ale spoluviny se nedopustila (jak tomu jest při poškození způsobeném upasením atd.), má se vyřknouti, pokud i tato osoba povinna jest dáti poškozenému náhradu. Dopustilo-li se pychu polního osob více, ručí každá z nich za celou škodu rukou nedílnou (§§ 1301 a 1302 o. o. z.). Způsobilo-li škodu na statku polním zvíře, ručí vlastník za náhradu škody, bez rozdílu, zda přikročeno bylo k zájmu čili nic. Uči-

něna li škoda zvířaty ve stádu a nelze-li vyšetřiti, která a čí zvířata škodu způsobila, ručí vlastníci všech zvířat ve stádu se nalézajících poškozenému za náhradu škody rukou nedílnou, mezi sebou však přispěje k tomu každý dle druhu a počtu dobytčat, kteráž měl každý z nich v době způsobené škody ve společném stádu. Nalezne-li úřad na náhradu škody, a vinník nemůže jí poskytnouti jsa úplně chud, má úřad změniti závazek ten k žádosti poškozeného v pracovní dny, při čemž denní mzda obvyklá v obci poškozeného jest měřítkem. Zpěčuje-li se odsouzený poškozenému pracovati po stanovený počet dní, propadá 24hodinnému vězení zostřenému postem, a trest ten se může opětovati po třídenních přestávkách tak dlouho, pokud vinník škody nenahradí. Škodu pychem polním způsobenou odhaduje předkem personál k ochraně polí zřízený. Převyšuje-li dle mínění přísežného hlídače škoda 5 zl., povinen jest ihned žádati u místního představenstva za odhad škody zvláštními přísežnými odhadci; místní představenstvo musí pak dáti bez prodlení škodu odhadnouti a vydati polnímu hlídači o nálezu odhadovacím písemné osvědčení. Účastníci mohou žádati do 8 dnů od spáchaní nebo odhalení polního pychu, aby přísežní znalci odhadli vzešlou škodu (§§ 26—29 cit. nař.).

Zemské zákony na ochranu polí obměnily citovaná právě ustanovení trestní a zásady o nahražování škody v té či oné příčině. Obměny tyto jsou rázu téměř jednotného, a proto stačí vytknouti toliko ustanovení českého zákona na ochranu polí:

1. O trestech: Polní pych trestá se peněžitou pokutou od 1 do 40 zl., v případu nedobytnosti vězením od 6 hodin do 8 dní. Stanoví-li se v rozsudku peněžitá pokuta, dlužno spolu též vyměniti trest na svobodě, kterýž nastoupiti má v případu nedobytnosti. Při tom lze nalézti místo pokuty 5 zl. na vězení až 24 hodin, nikdy však méně než 6 hodin. Nikdy nesmí peněžitá pokuta vycházející ze sumy jednotlivých obnosů převyšovati pro týž případ celkový obnos 40 zl.

Spáchají li škodu děti, čeleď nebo pastýři při práci vadně jim uložené nebo proto, že nejsou způsobilými práci tuto řádně provésti, sluší přikazatele potrestati bez rozdílu, zda dotčené osoby trestnímu řízení podrobeny jsou čili nic, pro zanedbání povinné péče toutéž pokutou, jaká stanovena jest na přestupek osobami těmito spáchaný. Nadto ručí přikazatel za způsobenou škodu podle § 1315 o. o. z. (§§ 13—16 česk. zák. na ochranu polí).

2. Co do náhrady škody srovnávají se úplně předpisy českého zák. na ochranu polí (jakož i zákonů ostatních zemí) s vylíčenými předpisy nařízení z r. 1860. Slušelo by jen poznamenati, že přisouditi lze pouze tehdy náhradu škody, byl-li vynesen trestní nález; nález obsahující jen výrok o náhradě škody se nepřipouští (rozh. ze dne 25. září 1878 sb. »Budwinski« č. 317).

IV. Úřady a řízení.

Dle nař. ze dne 20. ledna 1860 přísluší vyšetřovati a trestati pych polní politickému úřadu toho okresu, kde spáchán byl pych, a provésti dlužno řízení dle nař. min. vnitra ze dne 5. března 1858 č. 34 ř. z. Příslušný úřad má řízení to zavésti toliko k žádosti poškozeného nebo k bezprostřednímu oznámení přísežného zřízence polního. Vyšetřování a trest pychu polního pomíjí promlčením, nebyl-li pachatel do 3 měsíců ode dne spáchaného pychu vzat do vyšetřování. Náhradní nároky pochodící

z polního pychu promlčeného vyřídí se pořadem práva (§§ 23, 25 a 30 cit. nař.).

Zákon na ochranu polí pro Čechy vytýká co do úřadu a řízení toto: Provésti řízení o spáchaném pychu polním, pokud se týká, vyšetřování a potrestání přísluší představenému oné obce, v jejímž obvodu spáchán byl přestupek. Toto právo trestní vykonává dle obec. zříz. představený obce společně s dvěma obecními radními v přenesené působnosti.

Jestliže však byly orgány jedné obce obviněny na úkor jiné obce z pychu polního, nebo jde-li vůbec o polní pych, kde by dle všeho představený obce nastupující ve smyslu vzpomenutého pravidla podjatým byl, přísluší řízení trestní v I. instanci politickému úřadu okresnímu. Řízení trestní zavádí se jen k žádosti osoby polním pychem poškozené neb ohrožené nebo k přímému oznámení přísežného polního hlídače. Představený obce povinen jest o každém případu polního pychu, který vyšetřován jest, bezodkladně zjistiti skutkový podklad a sestaviti seznam průvodních prostředků, a nedojde-li mezi poškozeným a obviněným k narovnání o náhradě škody, povinen jest stanoviti obnos náhrady této odhadmo, maje zřetel ku věcem, které byly poškozenému vydány jakožto předmět pychu polního. K odhadu tomuto povolán jest předkem přísežný strážný personál polní. Převyšuje-li však škoda dle mínění polního hlídače obnos 5 zl., jest povinností obecního představeného, aby dal škodu odhadnouti neprodleně přísežným odhadcem. A tak se má státi i v ostatních případech pychu polního, jakmile za to žádá poškozený neb obviněný.

V trestním nálezu určiti jest i nárok na náhradu škody, který přísluší poškozenému buďto ze smíru učiněného s pachatelem nebo dle vykonaného odhadu, neobnáší-li odhad více než 15 zl., nebo nepopírá-li odsouzený správnost jeho. Popírá-li se správnost odhadu, přiřknouti jest v nálezu trestním škodu toliko obnosem do 15 zl. a poškozeného odkázati s dalším nárokem na pořad práva. Trestním nálezem uložiti jest vinníku i náhradu výloh, které vzešly výkonem zájmu a ošetřováním zajmutého dobytka, dále za odhad škody přísežnými odhadci. Odvolání z nálezu obecního představeného podati jest k politickému úřadu, jemuž bezprostředně podřízena jest dotyčná obec co do přeneseného oboru působnosti (okresní pol. úřad, zemská vláda). Odvolání podati jest u představenstva obce ústně nebo písemně do 8 dnů počínaje ode dne, kdy vyhlášen, pokud se týká, doručen byl nález v odpor vzatý. Proti dvěma srovnalým nálezům není odvolání. Poslední instancí v trestných věcech pychu polního jest ministerstvo vnitra, v jinakých záležitostech ochrany polí ministerstvo orby. Proti ministerskému rozhodnutí v trestných věcech ochrany polí nelze vésti stížnost k správnímu dvoru soudnímu, jelikož záležitost taková jako policejní trestní věc nepodléhá kompetenci jeho vedle § 48 zák. ze dne 22. října 1875, č. 36 ř. z. z r. 1876 (rozh. ze dne 1. března 1880 č. 412 a ze dne 12. července 1884 č. 1566).

Předpisy ostatních zákonů zemských na ochranu polí odnášející se k řízení a úřadům shodují se v podstatě s vylíčenými právě předpisy českého zákona na ochranu polí.

V. Personál k ochraně polí.

Nařízení ze dne 20. ledna 1860 stanoví, že ke službě této mohou býti do přísahy vzati toliko oni hlídači a strážci polí, kteří

a) byli od obce zřízeni k ostříhání polního statku všech nebo jednotlivých pozemností ležících v obvodu obce, nebo

b) zřízeni byli držitelem většího statku nebo hospodářského komplexu k hlídání jeho polního statku. V tomto případu musí državnost pravidelně činiti alespoň 50 ha. pozemků věnovaných rolnictví.

Velkostatek vyloučený ze svazku obecního, někdejší panský »větší« velkostatek, tvořící zvláštní samostatný obvod, rovná se ve smyslu tohoto nařízení obci, a pán tohoto obvodu má všechna práva a povinnosti, které dle nařízení tohoto připadají obecnímu představenstvu. Toliko osoby bezúhonného chování, překročivší 20. rok věku svého, může vzíti politický úřad do služební přísahy. Zřízenci vzatí do přísahy ke službě polních strážců pokládají se při výkonu služby své za veřejnou stráž a požívají v té příčině všech práv v zákonu se zakládajících, která propůjčena jsou vrchnostenským osobám a stráži civilní. Tito zřízenci mají nositi ve službě odznak, jehož podoba má se veřejně oznámiti v dotyčném okresu. Spolu jim přísluší právo nositi ve službě krátkou poboční zbraň, kterou smí užiti však jen v případu nutné obrany (§§ 2—10 cit. nař.).

Ježto cit. nařízení nezmiňuje se o následcích toho, nenosí-li přísežný polní hlídač zákonného odznaku, a o tom, je-li trestným neuposlechnutí příkazu daného takovýmto polním hlídačem, dlužno dle obdoby všeobecných zásad trestních souditi, že zakládá se v takovémto případu trestná činnost jen tehdy, jestliže pachatel znal polního hlídače jakožto takového nebo jej znáti musil (rozh. ze dne 1. června 1883 č. 4593). Každý jest povinen uposlechnouti vyzvání přísežných polních zřízenců, tito pak zavázáni jsou za nejpřísnější zodpovědnosti vystříhati se všelikého nezákonného počínání (§§ 11—13 cit. nař.).

Pro ony země, ve kterých cit. nařízení z r. 1860 není více v platnosti, nýbrž zvláštní zemské zákony na ochranu polí, vydán byl zákon ze dne 16. června 1872 č. 84 ř. z. o úředním postavení strážného personálu zřízeného k ochraně jednotlivých odvětví zemědělství. Dle zákona tohoto pokládati dlužno tyto strážce za veřejnou stráž, která požívá práv v zákonu založených jako vrchnostenské osoby a stráž civilní, jednají-li u výkonu své služby a nosí při tom předepsaný služební oděv nebo služební znak (§ 2 cit. zák.). Není-li splněna podmínka tato, nelze shledati trestnosti v tom, neuposlechne-li kdo nebo nešetří-li příkazů polního hlídače, a to ani tehdy, byl-li strážce jako takový pachateli dobře znám (rozh. ze dne 5. června 1880 č. 4605 a ze dne 4. března 1887 č. 103). Strážník polní smí zatknouti jistou osobu jen k tomu cíli, aby ji odevzdal k dalšímu řízení příslušnému úřadu a jen za těchto podmínek:

1. jestliže osoba postižena při spáchání nějakého trestného činu na předmětech daných pod dohled strážníka,

a) tomuto známa není nebo nemá pevného bydliště v obci nebo v obcích, v nichž k dohledu zřízen jest dotyčný hlídač, nebo

b) protiví se osoba ona jeho služebnímu vyzvání, jej tupí nebo na něho ruku vloží, nebo

c) způsobí značnou škodu nebo jedná se zvláštní zlomyslností.

2. Postihne-li strážník ve služebním obvodu svém neznámou osobu na cizím pozemku nebo poblíže předmětů střežených za takových okolností, které vzbuzují důvodné podezření, že spáchala nebo pokusila se spáchati ona osoba trestný skutek na zmíněných předmětech. Zatčené osoby i odňatou škodu dlužno ihned odevzdati příslušnému úřadu.

Od cit. nař. z r. 1860 liší se co do předpisů o zřízencích na ochranu polí zvláštní zemské zákony na ochranu polí zejména potud, že zavazují výslovně obce zříditi personál na ochranu polí, kdežto dle cit. nařízení tento závazek obcí jest povahy toliko fakultativné. Co pak se týče těchto předpisů o zřízencích ustanovených k ochraně polí, jsou v podstatě téměř stejny ve všech zemích, kde vydány jsou zvláštní zákony na ochranu polí. Náklady na ochranný personál polní obcí zřízený postihují ve smyslu obec. zříz. držitele pozemků dohledu jeho svěřených dle poměru jich daní pozemkových. Se schválením politického okresního úřadu může dvé nebo několik obcí zříditi společného polního hlídače pro pozemky ležící v obvodu jich obecních hranic. Nepodají-li se v čas námitky proti usnesení obecnímu, jímž uložena byla přirážka k úhradě nákladů na zřízence k ochraně polí ustanovené od obce, ani proti rozdělení přirážky té na súčastněné majitele pozemků, jakkoli obé veřejně bylo vyhlášeno, může osoba k příspěvku povinná vzíti v odpor doručený platební příkaz cestou odvolání jen potud, pokud překročena byla výše přirážky zákonem dovolená nebo provedeno bylo nesprávné rozdělení přirážky (rozh. ze dne 3. října 1879 č. 1470). Politický okresní úřad povinen jest vydati každému přísežnému polnímu hlídači za průkaz osvědčení o tom, že potvrzen byl ve svém úřadu, v němž vytknuto budiž zároveň jméno zřizovatele a přesně udán obvod přikázaný polnímu hlídači k dozoru. Polní hlídač jest povinen neodkladně oznámiti obecnímu představenému, pokud se týká svému pánovi, každý případ polního pychu bez rozdílu, zda pachatel jest znám čili nic. Politický okresní úřad má vésti zvláštní seznam o všech přísežných polních hlídačích v okresu svém a chovati jej ve stálé evidenci. Ten, kdo zřídil si polního hlídače, povinen jest za následků pořádkových trestů od 2—10 zl. oznámiti politickému okresnímu úřadu nejdéle do 14 dní jakoukoli změnu ve stavu těchto zřízenců (§§ 19—30 cit. nař.).

Pych vodní a přestupky zákonů vodních.

I. Pojem.

Skoro všechny zemské vodní zákony činí rozdíl mezi pychem vodním a přestupky zákonů vodních; toliko zemské zákony dolnorakouský, Štýrský a bukovinský zahrnují oba tyto delikty v spoječný pojem pychu vodního. Pychem vodním jest každé poškození a porušení vodních zařízení, pokud nespadají v hledisko všeob. zákona trestního, kdež trestány jsou jako přestupky zákonů vodních všechny činy, jimiž porušeny jsou zákony vodní a nařízení i opatření k nim se odnášející. Rozdíl mezi oběma delikty spočívá v úřední příslušnosti; pych vodní trestá se dle předpisů platných pro pych polní a spadá tudíž v trestní právomoc obcí, kdežto všechy jiné přestupky podléhají trestní právomoci úřadů politických, pokud nespadají pod hledisko všeob. zák. trestního; než i při pychu vodním oprávněn jest politický úřad vykonati trestní právo sám, je-li obecní představený podjatým (rozh. min. vnitra ze dne 8. března 1877 č. 849.). Zemské vodní zákony nevykazují zvláštních ustanovení o skutkovém podkladu jednotlivých deliktů a to ani co do pychu vodního ani co do přestupků vodních zákonů. § 69 zem. zákonů vodních (pokud se týká, § 70 pro Čechy, §§ 65 a 67 pro Bukovinu, § 47 pro Krajinu, § 64 pro Dolní Rakousy, §§ 64 a 66 pro Štýrsko) mluví o všech možných poškozeních a porušeních zařízení vodních; zákony nedotýkají se skutkové otázky, kdy sluší určitou činnost míti za poškození a kdy za porušení, ani otázky

o subjektivním skutkovém podkladu, takže představenému obce úplně zůstaveno jest vykonávati pravomocnost trestní zcela dle volného uvážení svého — zlořád to, který se pak tím více cítí, přidruží-li se otázka, jde-li o porušení soukromých práv či o porušení zájmů veřejných.

U druhé kategorie — u přestupků zákonů vodních — vytýkají zemské vodní zákony jistá vodítka naznačujíce — byť ne taxativně — avšak alespoň demonstrativně (příkladmo) tyto přestupky a to: přestupky zákonů a předpisů o zřizování ochranných a prospěšných staveb vodních, používání vody bez dovolení úředního, přeložení nebo svémocné změnění stavidel, znečisťování vod zdraví škodící. Tím nápadněji vyniká však, že ony delikty, k jichž trestání povolány jsou úřady státní, alespoň naznačeny jsou co do druhu svého, kdežto při pychu vodním není ani těchto vodítek; tam, kde představenstvo obce vykonává právo trestní, měly by býti již proto stanoveny přesnější normy trestní, jelikož v představenstvu obecním není z pravidla vyškolených a zvláště v právosudí sběhlých osob, kdežto úředníci politických úřadů mají právnické vzdělání, a pro ně není třeba vytýkati zvláštního vodítka o tom, co jest trestným. Kromě toho vyloučeny jsou z oboru pychu vodního všechny ony činy trestné, které spadají do všeob. zákona trestního. Žádá-li se nyní na představenstvu obecním, aby šetřilo i tohoto rozdílu mezi tím, co jest trestným dle všeob. zák. trest. a dle pojmů pychu vodního, jest patrně soudcovský úřad představenstva obecního značně obtížným.

II. Tresty:

1. Pych vodní trestá se dle příslušných ustanovení trestných o pychu polním (viz tento čl.).

2. Přestupky zákonů vodních trestají se peněžitou pokutou od 5 zl. do 150 zl. Nelze-li dobýti pokuty peněžité pro insolvenci vinníkovu, zamění se v trest na svobodě, při čemž 5 zl. rovná se 1 dnu vězení.

3. Vinník musí dále — nehledě k trestu a náhradní povinnosti — odstraniti na svůj účet změnu svémocně provedenou, nebo přispíšiti si s opomenutou prací, žádá-li za to ohrožený nebo poškozený nebo vymáhá-li toho zájem veřejný.

4. Úřad má celou věc co nejrychleji rozhodnouti a rozhodnutí své dle potřeby provésti cestou politického donucení.

5. Peněžité pokuty, které uloženy jsou při provádění tohoto zákona, plynou do fondu zemědělského.

6. Vyšetřování a trestání těchto přestupků promlčuje se do 3 měsíců, nebyl-li pachatel vzat do vyšetřování při oněch deliktech, které se trestají jako vodní pych. Při všech jiných přestupcích (v Čechách: při svémocném zřízení ochranných a prospěšných staveb vodních, a používání vod bez potřebného úředního schválení, dále při svémocném přeložení nebo změnění stavidel) nastupuje promlčení v 6 měsících ode dne, kdy spáchán byl přestupek a pachatel ve vyšetřování vzat nebyl. Nastalé promlčení nedotýká se nikterak závazku vinníka postihujícího, aby totiž na své náklady odstranil změnu svémocně provedenou, ani povinnosti k náhradě škody.

Zemské vodní zákony pro Bukovinu a Štýrsko stanoví pro všechny trestné činy jedinkou lhůtu promlčecí, která obnáší 3 měsíce.

V zemském zákonu vodním pro Dolní Rakousy nebyla vůbec přijata nijaká lhůta promlčecí.

Zkratky.

A. a Cl. = Adler a Clemens.
adv. ř. = advokátní řád
arg. = argument
aut. zák. = autorský zákon
cel. a mon. ř. = celní a monopolní řád
c. ř. s. = civilní řád soudní
cís. nař. = císařské nařízení
cís. pat. = císařský patent
cit. = citovaný
čas. »Ger. H.« = časopis »Gerichts-Halle«
čas. »Ger. Ztg.« = časopis »Gerichts-Zeitung«
čas. »Jur. Bl.« = časopis »Juristische Blätter«
čas. »Not. Ztg.« = časopis »Notariats-Zeitung«
č. = číslo
čl. = článek
d. dv. kanc. = dekret dvorní kanceláře
d. dv. kom. = dekret dvorní komory
div. ř. = divadelní řád
dr. ř. = dražební řád
Ex. = Exell
ex. ř. = exekuční řád
fin. zem. řed. = finanční zemské ředitelství
Gl. U. = Glaser Unger
gub. nař. = gubernialní nařízení
haus. pat. = hausírní patent
hor. z. = horní zákon
jmen. z. = jmenovaný zákon
instr. = instrukce
jur. norm. = jurisdikční norma
kn. jud. = kniha judikátů
kn. ř. = knihovní řád
konk. ř. = konkursní řád
l. nař. = list nařizující
lit. = litera
min. = ministerstvo
min. fin. = ministerstvo financí
min. k. a v. = ministerstvo kultu a vyučování

min. ob. = ministerstvo obchodu
min. or. = ministerstvo orby
min. spr. = ministerstvo spravedlnosti
min. vn. = ministerstvo vnitra
min. z. obrany = ministerstvo zemské obrany
míst. = místodržitelství
nál. = nález
nál. pl. = nález plenární
nař. = nařízení
nař. min. = nařízení ministerské
nař. míst. = nařízení místodržitelské
nejv. roz. = nejvyšší rozhodnutí
not. ř. = notářský řád
nov. = novela
nov. ex. ř. = nový exekuční řád
nov. jur. nor. = nová jurisdikční norma
nov. s. ř. = nový soudní řád
obec. ř. = obecní řád
obec. zříz. = obecní zřízení
o. o. z. = obecný občanský zákonník
obch. z. = obchodní zákonník
odp. z. = odpůrčí zákon
odst. = odstavec
osn. = osnova
§ = paragraf
plen. roz. = plenární rozhodnutí
pol. sb. z. = politická sbírka zákonů
p. s. = položka sazby
popl. z. = poplatkový zákon
prot. str. = protokoly Norimberské konference, stránka
rep. n. = repertorium nálezů
res. = resoluce
roz. = rozhodnutí
roz. kas. dv. = rozhodnutí kasačního dvoru
roz. nejv. = rozhodnutí nejvyšší
roz. nejv. s. d. = rozhodnutí nejvyššího soudního dvoru
roz. říš. s. = rozhodnutí říšského soudu
roz. spr. s. dv. = rozhodnutí správního soudního dvoru
ř. z. = říšský zákonník
říz. ex. = řízení exekuční
říz. náj. = řízení nájemní
říz. v. v. manž. = řízení ve věcech manželských
říz. v. v. nep. = řízení ve věcech nepatrných
říz. nesp. = řízení nesporné
říz. str. = řízení stručné
sb. = sbírka
sb. z. s. = sbírka zákonů soudních
sm. ř. = směnečný řád
s. ř. = soudní řád
stav. ř. = stavební řád

str. = strana
sv. = svazek
tisk. z. = tiskový zákon
tr. ř = trestní řád
tr. z. = trestní zákon
tr. zák. důch. = trestní zákon důchodkový
úvod. z = úvodní zákon
věst. = věstník
vl. př. = vládní předloha
vod. z. = vodní zakon
voj. sb. tr. = vojenská sbírka zákonů
voj. tr. z. = vojenský trestní zákon
vyhl. = vyhláška
výn. = výnos
výn. min. = výnos ministerský
zákl. z. st. = základní zákon státní
zák. = zákon
zák. o ochr. vz. = zákon o ochraně vzorků
zák. o ochr. zn. = zákon o ochraně známek
zák. o výs. = zákon o výsadách
západohal. s. ř. = západohaličský soudní řád
Zeitsch. f. Verw. = Zeitschrift für Verwaltung
z. z. = zemský zákonník
žel. dopr. ř. = železniční dopravní řád
živ. obch. k. = živnostenská obchodní komora
živ. ř. = živnostenský řád.

